

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS,

SEU

BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, ŒCONOMICA
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM, SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANN. 1216) PRO LATINIS,
ET AD PHOTII TEMPORA (ANN. 865) PRO GRÆCIS, FLORUERUNT;

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSISTERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER DUODECIM PRIORA
ECCLESIE SÆCULA ET AMPLIUS,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS,

PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA;

DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA;

OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS
DETECTIS, AUCTA;

INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS, SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI

SUBSEQUENTIBUS, DONATA;

CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM

DISTINGUENTIBUS SUBJECTANQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA;

OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM

ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUCENTIS ET AMPLIUS INDICIBUS LOCUPLETATA; SED PRÆSENTIM DUOBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO
SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM AUTEM UNUSQUISQUE

PATRUM, ABSQUE ULLA EXCEPTIONE, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR;

ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET

IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURÆ VERSUS,

A PRIMO GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT.

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS,

CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS

TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO OPERIS DECURSU CONSTANter

SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSENTINQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA,

SÆCULORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS NIC ILIC SPARSORUM,

PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS AD OMNES ÆTATES,

LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM.

SERIES GRÆCA,

IN QUÆ PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIE GRÆCÆ

A S. BARNABA AD PHOTIUM.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ cleri universæ,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIE, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIA NEMPE LATINA, ALIA GRÆCO-LATINA. LATINA, JAM PENITUS EXARATA, VIGINTI-QUINQUE ET DUCENTIS VOLUMINIBUS MOLE SUA STAT, AC QUINQUE-VIGINTI-CENTUM ET MILLE FRANCIS VENIT. GRÆCA DUPLICI EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM UNA CUM VERSIONE LATINA LATERALI AMPECTITUR, ET FORSAN CENTUM VOLUMINUM EXCEEDET NUMERUM. POSTERIOR AUTEM HANC VERSIONEM TANTUM EXHIBET, IDEOQUE INTRA QUINQUAGINTA CIRCITER VOLUMINA RETINEBITUR. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM OCTO, UNUMQUODQUE NEMPE LATINUM QUINQUE FRANCIS SOLUMMODO EMITUR: UTROBIQUE VERO, UT PRETII HUIUS BENEFICIO FRUATUR EMPTOR, COLLECTIONEM INTEGRAM, SIVE GRÆCAM SIVE LATINAM COMPARET NECESSE ERIT; SECUS ENIM CUJUSQUE VOLUMINIS AMPLITUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA ÆQUABUNT.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS XCVI.

S. JOANNES DAMASCENUS, JOANNES CP., JOANNES NICÆNUS, JOANNES EUBOEENSIS.

EXCUEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,

IN VIA DICTA D'ANBOISE, OLIM PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO D'ENFER
NOMINATAM, SEU PETIT-MONTROUGE, NUNC VERO INTRA MOENIA PARISIENSIA.

SÆCULUM VIII, ANNUS 756.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ,
ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ,
ΜΟΝΑΧΟΥ ΚΑΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ,
ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

SANCTI PATRIS NOSTRI

JOANNIS DAMASCENI,
MONACHI ET PRESBYTERI HIEROSOLYMITANI,
OPERA OMNIA QUÆ EXSTANT
ET EJUS NOMINE CIRCUMFERUNTUR,

EX VARIIS EDITIONIBUS, ET CODICIBUS MANU EXARATIS, GALLICIS, ITALICIS ET ANGLICIS, COLLECTA, RECENSITA,
LATINE VERSA, ATQUE ANNOTATIONIBUS ILLUSTRATA, CUM PRÆVIIS DISSERTATIONIBUS ET COPIOSIS INDICIBUS,

CURA ET STUDIO

P. MICHAELIS LEQUIEN,

MORINO-BOLONIENSIS, ORDINIS FF. PRÆDICATORUM:

variorum curis adaucta, nempe,

ANDR. GALLANDII, ANG. MAII, ETC.

ACCURANTE ET DENUO RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSE,

SIVE

CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

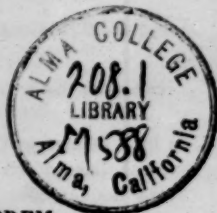
—•••••—
TOMUS TERTIUS.
—•••••—

VE NEUNT 3 VOL. 35 FRANCIS GALLICIS.

EXCUBEATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA D'AMBOISE. OLIM PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO D'ENFER
NOMINATAM, SEU PETIT-MONTROUGE, NUNC VERO INTRA MŒNIA PARISINA.

—
1860

8181

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO XCVI CONTINENTUR.

S. JOANNES DAMASCENUS.

Sacra Parallela. (<i>Continuatio.</i>)	col. 9
Excerpta ex Parallelis Rupefucaldinis.	467
Homiliæ.	545
Preces tres.	815
Carmina et Cantica.	818

Huc usque ex Editione R. P. Michaelis Lequien; quæ nunc sequuntur collegit et supplementi vice addidit Patrologiæ Editor.

Vita Berlaam et Joasaph.	857
S. Artemii Passio.	1249
Joannis Orthodoxi Disputatio cum Manichæo.	1319
Disputatio Saraceni cum Christiano.	1395
Liber adversus Iconoclastas.	1347
Hymni.	1363
Fragmenta in Matthæum.	1407

JOANNES CP. PATRIARCHA.

Epistola ad Constantinum papam.	1415
---------------------------------	------

JOANNES NICÆNUS ARCHIEPISCOPUS.

De Nativitate Domini sermo.	1435
-----------------------------	------

JOANNES EUBOEENSIS.

Sermo in Conceptionem Sanctissimæ Virginis Deiparæ.	1479
Sermo in SS. Innocentes et in Rachel.	1501

JOANNIS DAMASCENI

DE SACRIS PARALLELIS.

(CONTINUATIO.)

ΕΤΟΙΧΕΙΟΝ Θ.

ΤΙΤΑ. Α'. — *Περὶ τῆς θείας μυσταγωγίας.*

« Τὸ μυστήριον ἐμοὶ καὶ τοῖς ἐμοῖς. »

« Μὴ δότε τὸ ἅγιον τοῖς κυσίν, μηδὲ βάλητε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἐμπροσθεν τῶν χοίρων· μήποτε καταπατήσωσιν αὐτοὺς ἐν τοῖς ποσὶν αὐτῶν, καὶ στραφέντες ῥήξωσιν ὑμᾶς. »

« Οὐδεὶς βάλλει οἶνον νέον εἰς ἀσχοὺς παλαιούς. Εἰ δὲ μὴ, ῥήξει ὁ νέος τοὺς ἀσχοὺς, καὶ αὐτὸς ἐκχυθήσεται, καὶ οἱ ἀσχοὶ ἀπολούνται. Ἄλλ' οἶνον νέον εἰς ἀσχοὺς καινοὺς βλητέον, καὶ ἀμφότεροι συντηροῦνται. »

Τὸ εἰς τοὺς τυχόντας ῥίπτειν τὰ τῆς σωτηρίας μυστήρια, καὶ πάντα· ὁμοίως παραδέχεσθαι, τοὺς μῆτε βίῃ καθαρῷ, μῆτε λόγῳ ἐξητασμένῳ καὶ ἀκριβεῖ κεκρημένους, ὁμοίον ἐστὶν ὥσπερ ἂν τις ἐν ἀγγελῷ βυπαρῶ τὸ πολυτίμητον μύρον ἐμβάλη.

Γλυκύτητα μέλιτος πῶς ἀναγγελῶ τοῖς ἀγνοούσιν;

Μυστικῶς τὰ μυστικά φθεγγώμεθα, καὶ ἀγίως τὰ ἅγια· καὶ μὴ ῥίπτωμεν εἰς βεβήλους ἀκοὰς τὰ μὴ ἐκφοῖρα, μηδὲ σεμνοτέρους ἡμῶν ἀποφαινόμεν τοὺς προσκυνοῦντας τοῖς δαίμοσιν, καὶ τῶν αἰσχυρῶν μύθων καὶ πραγμάτων θεραπευτάς.

Οὐ θέμις τὰ ἱερὰ μυστήρια ἐκλαλεῖν ἀμνηστοῖς.

ΤΙΤΑ. Β'. — *Περὶ θυσιῶν· καὶ ὅτι κιδθήλους θυσίας ὁ Θεὸς οὐ παραδέχεται.*

« Εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Κάϊν· Ἵνα τί περιλυτοὺς ἐγένου; καὶ Ἵνα τί συνέπασεν τὸ πρόσωπόν σου; Οὐκ ἂν ὀρθῶς προσενέγκης, ὀρθῶς δὲ [μὴ] διέλης, ἡμαρτες; ἡσύχασον. Πρὸς σὲ ἀποτροφὴ αὐτοῦ, καὶ σὺ αὐτοῦ ἄρξῃς. »

« Πάντα ὅσα ἔχει μῶμον ἐν ἑαυτῷ, οὐ προσάξουσι Κυρίῳ, διότι οὐ δεκτὰ ἔσται. »

PATROL. GR. XCVI.

A

533 LITTERA Θ.

ΤΙΤ. Ι. — *De divina institutione.*

Isa. xxiv, 16. — « Secretum mihi et meis. »

Matth. vii, 6. — « Nolite sanctum dare canibus, neque projiciatis margaritas vestras ante porcos, ne conculcent eas pedibus, et conversi disrumpant vos. »

Luc. v, 37, 38. — « Nemo mittit vinum novum in utres veteres. Alioquin rumpet vinum novum utres, et ipsum effundetur, et utres peribunt. Sed vinum novum in utres novos mittendum est, et utraque conservantur. »

S. Basil. in princ. Prov. — Salutis mysteria ad quoslibet projicere, atque omnes æque admittere, qui nec vitæ puritate, nec exacta et certa fidei doctrina præditi sint. hoc perinde est ac si quis ingentis pretii unguentum in sordidum vas injiciat.

Ejusdem. — Mellis dulcedinem quonam pacto illis exponam, qui ejus ignari sunt?

S. Greg. Naz. orat. 1 De theol. — Mystica mystice, et sancta sancte proloquamur: neque ad profanas aures ea projiciamus, quæ minime sunt efferenda, nec committamus, ut nos gravitate morum superare videantur qui dæmones adorant, ac obscenas res et fabulas colunt.

Philonis. — Nefas est sacrosancta mysteria profanis enarrare.

ΤΙΤ. ΙΙ. — *De sacrificiis: et quod adulterinas hostias Deus non admittat.*

C

Gen. iv, 6, 7. — « Dixit Dominus ad Cain: Quare mæstus factus es? aut cur concidit facies tua? Nonne si bene obtuleris, recte autem non diviseris, peccasti? quiesce. Ad te erit conversio ipsius, et tu dominaberis illius. »

Levit. xxii, 22. — « Omnia quæcumque habuerint maculam in seipsis, non offeres Domino: quia non accepta erunt. »

Malach. 1, 8, 9. — « Quod si offeratis cæcum in sacrificium, nonne malum est? et si offeratis claudum et languidum, nonne malum est? offer illud duci tuo: si susceperit te, et acceperit faciem tuam, dicit Dominus omnipotens? »

Malach. 11, 1. — « Maledictus qui erat potens, et habebat in grege suo masculum, et votum ejus super eo, et immolat debile Domino. »

TIT. III. — *De divinis oraculis: et quod ea audire et meditari oporteat.*

Deut. 11, 18-20. — « Ponite verba hæc in cordibus vestris et in animis vestris, et alligate ea pro signo in manu vestra, et erit immotum ante oculos vestros. Et docete filios vestros, ut ea loquantur in seipsis quando sederint domi, et ambulaverint in via, et accubuerint, et surrexerint. Et scribes ea super postes domus tuæ et fores tuas, ut multiplicentur dies vestri, et dies filiorum vestrorum super terram. »

Psal. 11, 7. — « Eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum terræ, » etc.

534 Psal. xvm, 31. — « Eloquia Domini igne examinata, » etc.

Psal. xviii, 8. — « Lex Domini immaculata, convertens animas: testimonium Domini fidele, sapientiam præstans parvulis. »

Psal. cxviii, 2-4. — « Beati qui scrutantur testimonia ejus. In via testimoniorum tuorum delectatus sum sicut in omnibus divitiis. Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo. Lætabor ego super eloquia tua, sicut qui invenit spolia multa. Lucerna pedibus meis verbum tuum, et lumen semitis meis. »

Prov. vi, 23. « Lucerna est mandatum legis, et lumen. Scire legem est bonæ cogitationis. »

Prov. x, 8. — « Sapiens corde præcepta suscipiet. »

Prov. xxx, 5. — « Omnes sermones Dei igniti sunt. »

Eccli. xvi, 33. — « Omnem narrationem Dei velis audire, et proverbium intelligentiæ non effugiant a te. » — 37. « Cogitatum habe in præceptis Domini, et in mandatis ejus meditare semper. »

Eccli. ix, 23. — « Omnis enarratio tua in lege Altissimi. »

Joan. v, 36. — « Scrutamini Scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam habere: et illæ sunt quæ testimonium perhibent de me: et non vultis venire ad me ut vitam habeatis. »

II Tim. iii, 16, 17. — « Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus. »

S. Basil. De invid. — Spirituali sermone in Ecclesia scaturiente, et pio corde ex Spiritus gratiis fontis modum manante, læto animo quæ dicun-

A « Ἐὰν προσαγάγητε τυφλὸν εἰς θυσίαν, οὐ κακόν; καὶ ἂν προσαγάγητε χωλὸν ἢ ἀρρώστον, οὐ κακόν; προσαγάγε δὲ αὐτὸ τῷ ἡγουμένῳ σου· εἰ προσδέξεται ἡ λήψεται πρόσωπόν σου, λέγει Κύριος ὁ παντοκράτωρ; »

« Ἐπικατάρατος ὅς ἦν δυνατὸς, καὶ ὑπῆρχεν ἐν τῷ ποιμνίῳ αὐτοῦ ἄρσεν, καὶ ἡ εὐχὴ αὐτοῦ ἐν αὐτῷ, καὶ θύει διεφθαρμένα τῷ Κυρίῳ. »

TIT. Γ'. — *Περὶ θελῶν λογίω· καὶ ὅτι χρὴ ἀκροᾶσθαι αὐτῶν, καὶ διὰ μελέτης ἔχειν αὐτά.*

« Θήσεται τὰ ῥήματα ταῦτα ἐπὶ τὰς καρδίας ὑμῶν, καὶ εἰς τὴν ψυχὴν ὑμῶν, καὶ ἐφάπατε αὐτά εἰς σημείον ἐπὶ τῆς χειρὸς ὑμῶν, καὶ ἔσται ἀσάλευτον πρὸ ὀφθαλμῶν. Καὶ διδάξατε αὐτά τὰ τέκνα ὑμῶν λαλεῖν ἐν αὐτοῖς καθημένους ἐν οἴκῳ, καὶ πορευομένους ἐν ὁδῷ, καὶ καθεύδοντας, καὶ διανισταμένους· καὶ γράψετε αὐτά ἐπὶ τῶν φιλίων τοῦ οἴκου σου καὶ τῶν πολλῶν σου, ἵνα πληθυνθῶσιν αἱ ἡμέραι ὑμῶν, καὶ αἱ ἡμέραι τῶν υἱῶν ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς. »

« Τὰ λόγια Κυρίου, λόγια ἀγνά· ἀργύριον πεπωρωμένον, δοκίμιον τῇ γῇ, » καὶ τὰ λοιπὰ.

« Τὰ λόγια Κυρίου πεπωρωμένα. »

« Ὁ νόμος Κυρίου ἄμωμος, ἐπιστρέφων ψυχάς· ἡ μαρτυρία Κυρίου πιστή, σοφίζουσα νήπια. »

C « Μακάριοι οἱ ἐξερευνῶντες τὰ μαρτύρια αὐτοῦ. Ἐν τῇ ὁδῷ τῶν μαρτυρίων σου ἐπέφθην ὡς ἐν παντὶ πλούτῳ. Ὡς γλυκέα τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγια σου, ὑπὲρ μέλι τῷ στόματί μου! Ἀγαλλιᾶσμαι ἐγὼ ἐπὶ τὰ λόγια σου, ὡς εὐρίσκων σκύλα πολλά. Λύχνος τοῖς ποσὶ μου ὁ νόμος, καὶ φῶς ταῖς τρίβοις μου. »

« Λύχνος ἐντολὴ νόμου, καὶ φῶς. Τὸ γινῶναι νόμον, διανοίας ἐστὶν ἀγαθῆς. »

« Σοφὸς καρδίᾳ διέξεται ἐντολάς. »

« Πάντες λόγοι Θεοῦ πεπωρωμένοι. »

« Πᾶσαν διήγησιν Θεοῦ θέλε ἀκροᾶσθαι, καὶ παροίμαι συνέσεως μὴ ἐκφυγέτωσάν σε. » — « Διανοεῖ ἐν τοῖς προστάγμασι Κυρίου, καὶ ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ μελέτα διὰ παντός. »

« Πᾶσα διήγησις σου ἐν νόμῳ Ὑψίστου. »

« Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφὰς, ὅτι ὑμεῖς δοκεῖτε ἐν αὐταῖς ζωὴν αἰώνιον ἔχειν· καὶ ἐκεῖνα εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ· καὶ οὐ θέλετε πρὸς με ἔλθειν, ἵνα ζωὴν αἰώνιον ἔχητε. »

« Πᾶσα Γραφὴ θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἐλεγμὸν, πρὸς ἐπανόρθωσιν, πρὸς παιδείαν τὴν ἐκ δικαιοσύνης, ἵνα ἄριστος ᾦ ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, πρὸς πᾶν ἔργον ἐξηρτιμένος. »

Λόγου πνευματικοῦ βρύοντος ἐν Ἐκκλησίᾳ, καὶ καρδίας εὐσεβοῦς ἐκ τῶν χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος πηγάζουσας, δέχου μετ' εὐφροσύνης τὰ λεγόμενα,

καὶ εὐχαρίστως τὸν ἐκ τῆς ὠφελείας καρπὸν τρύ-
γησον. Οὐδεὶς γὰρ ἡλίου λάμπαντος ἐπιχαλύπτει
ὄψεις.

Πᾶσα Γραφὴ θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος, διὰ τοῦτο
συγγραφείσα παρὰ τοῦ Πνεύματος, ἵνα ὥσπερ ἐν
κοινῇ τῶν ψυχῶν λατρεῖν πάντες ἄνθρωποι τὸ ἱαμα
τοῦ οἰκείου πάθους ἕκαστος ἐκλεγώμεθα· ἱαμα γάρ,
φησὶ, καταπαύσει ἁμαρτίας μεγάλας· καὶ ἀπαξ-
απλῶς κοινὸν ταμεῖόν ἐστιν ἀγαθῶν διδαγμάτων, τὸ
ἐκάστῃ πρόσφορον κατὰ τὴν ἐπιμέλειαν ἐξευρί-
σκουσα. Τὰ τε γὰρ παλαιὰ τραύματα τῶν ψυχῶν
ἐξιδάται, καὶ τῷ νεοτρότῳ ταχέαν ἐπαναίει τὴν
ἐπανόρθωσιν, καὶ τὸ ἀκέραιον διασώζει· καὶ ὅπως
ἐξαίρει τὰ πάθη, ὅσον οἶόν τε, τὰ ποικίλως ταῖς ψυ-
χαῖς τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων ἐνδυναστεύοντα. Τί οὖν
οὐκ ἂν μάθοις ἐντεῦθεν; οὐ τῆς ἀνδρείας τὸ μεγα-
λοπρεπές; οὐ τῆς δικαιοσύνης τὸ ἀκριδές; οὐ σω-
φροσύνης τὸ σεμνόν; οὐ τὸ τῆς φρονήσεως τέλειον;
οὐχὶ μετανοίας τρόπον; οὐχὶ ὑπομονῆς μέτρα; οὐχ
ὅ τι ἂν εἴπῃς τῶν ἀγαθῶν; Ἐνταῦθα ἐνὶ θεολογίᾳ
τελείᾳ, πρόβρῃσις τῆς διὰ σαρκὸς ἐπιδημίας τοῦ
Χριστοῦ, ἀπειλὴ κρίσεως, ἀναστάσεως ἐλπίς, φόβος
κολάσεως, ἐπαγγελίαι δόξης, μυστηρίων ἀποκάλυψις·
πάντα ὥσπερ ἐν μεγάλῃ τιλῇ καὶ κοινῇ ταμίῳ τῇ
θείᾳ Γραφῇ τεθησαυρίζεται.

Τῆς αὐτῆς δυνάμεως δέεται προφητεύουσί τε καὶ
ἀκροαμένοις προφητῶν, καὶ οὐκ ἂν ἀκούσῃ προφή-
του, ὅτι μὴ αὐτῷ προφητεύσαν Πνεῦμα τὴν σύν-
εσιν τῶν αὐτοῦ λόγων ἐδωρήσατο.

Ἀκόρεστος ἡ γλυκύτης τῶν πνευματικῶν ῥημά-
των. — Εἰκόνα τις ἀψυχον ἀναθεῖς παιδὸς, ἢ φίλου,
ἢ συγγενοῦς, νομίζει παρεῖναι ἐκεῖνον τὸν ἀπελθόν-
τα, καὶ διὰ τῆς εἰκόνος αὐτὸν φαντάζεται τῆς ἀψύ-
χου. Πολλῷ μᾶλλον ἡμεῖς διὰ τῶν θεῶν Γραφῶν τῆς
τῶν ἁγίων παρουσίας ἀπολαύομεν, οὐχὶ τῶν σωμά-
των αὐτῶν, ἀλλὰ τῶν ψυχῶν τὰς εἰκόνας ἔχοντες·
τὰ γὰρ πᾶρ αὐτῶν εἰρημένα, τῶν ψυχῶν αἱ εἰκόνες
εἰσίν. — Ὡς περ γῆν μὴ βρεχομένην οὐκ ἔστι, κἂν
μυρία τις βέλλη σπέρματα, στάχους ἐξενεγκεῖν·
οὕτω ψυχὴν οὐκ ἔστιν μὴ ταῖς Γραφαῖς ποτισθεῖσαν
πρότερον, κἂν μυρία τις ἐκχέῃ ῥήματα, καρπὸν τινα
ἐπιδείξασθαι. — Ἀγαπητὲ, ὅμως αὐτὰ τὰ ῥήματα
κάτεχε· καὶ γὰρ ἀγιάζει ψυχὴν καὶ ψιλὴ τῶν Γρα-
φῶν ἡ ἀνάγνωσις. Οὐ τοῦτο δὲ μόνον ἔσται τὸ κέρ-
δος ὑμῖν, ἀλλὰ καὶ τῷ χρόνῳ πλεονα οἴσῃ τῇ συν-
εχεῖ τῆς ἀναγνώσεως, αὐτομάτως σου τῆς διανοίας
ἀνοικομένης.

Scripturarum lectio sanctitatem animæ conciliat. Nec vero hoc tantum lucri consequeris, verum et
plura progressu temporis scies. Etenim lectionis

Et σώματος εἰκόνας παραμυθίαν φέρουσιν τοῖς ὁρώ-
σιν, πολλῷ μᾶλλον αἱ τῆς θείας Γραφῆς εἰκόνας. Κά-
κειναι μὲν οὐ δυνατὸν πανταχοῦ ὁρᾶν, ἀλλ' ἀνάγκη
διηνεκῶς ἐφ' ἐνὸς ἰδρῦσθαι τόπου. Ταύτην δὲ ὅπου περ
ἂν ἀπέλθῃς, περιπαγεῖν οὐδὲν τὸ κωλύον. Ἐναποθέ-

tur excipe, et cum gratiarum actione emolumen-
ti fructum carpe. Neque enim fulgente sole oculos
quisquam claudit.

Ejusdem in Psal. 1. — Omnis Scriptura divini-
tus inspirata utilisque est, atque a Spiritu ideo
conscripta, in qua velut in communi curando-
rum animorum officina, sui quisque morbi medi-
cinam eligamus : Medicina quippe, inquit, ma-
gna peccata comprimet. Et, ut paucis dicam,
commune est bonarum doctrinarum penu, ut quæ
dedita opera illud promat, quod unicuique con-
ducibile sit. Nam et inveteratis animorum vulne-
ribus medetur, et ei qui recens sauciatus est
promptam medicinam adhibet, eumque servat,
qui integra valetudine est, ac demum quoad ejus
fieri potest, ea aufert vitia, quæ in hacce vita
animas quadam veluti tyrannide variis modis op-
primunt. Ecquid enim hinc non addiscas ? an-
non fortitudinis magnificentiam ? annon exactum
justitiæ studium ? annon temperantiæ decus ? an-
non omnibus absolutam numeris prudentiam ?
annon pœnitentiæ rationem ? annon patientiæ mo-
dum ? annon denique quidquid boni abs te com-
memorari queat ? Hic perfecta doctrina Divinita-
tis continetur : Christi in carne adventus prædictio,
in amplo quodam et communi promptuario recon-

S. Greg. Thaum. in laud. Origen. — Eadem
virtute opus est iis qui prophetant, ac 535 iis
qui prophetarum sunt auditores. Nec ullus un-
quam prophetam intellexerit, nisi cui propheticus
Spiritus sermonum suorum intelligentiam dona-
verit.

S. Chrysost. — Tanta est spiritualium verbo-
rum dulcedo, ut ea nemo satiari queat. — Cum
quispiam filii, aut amici, aut cognati imaginem
erexit, adesse sibi eum qui abscessit, existimat,
et per inanimam imaginem hunc sibi cogitatione
informat. Quanto ergo magis nos per divinas
Scripturas sanctorum virorum præsentia frui-
mur, non quidem corporum, sed animorum ina-
ginem habentes ? eorum quippe dicta, animarum
imagines sunt. — Quemadmodum fieri non potest
ut terra, quæ imbribus minime perfusa est,
quamlibet quis innumera semina jaciât, produ-
cat spicas : consimiliter fieri nequit ut anima,
quæ Scripturarum fluentis minime rigata est,
etiâsi quispiam sexcenta verba fuderit, fructum
ullum ostendat. — Charissime, etsi eorum quæ
dicuntur, vim nequaquam nosti, verba tamen
ipsa retine. Nam nuda quoque ac simplex Scri-
pturæ lectio sanctitatem animæ conciliat. Nec vero hoc tantum lucri consequeris, verum et
assiduitate ingenium tuum sponte aperietur.

Ejusdem. Quod periculosum sit ad spectacula per-
gere. — Si corporis imagines nonnihil solatii spe-
culatoribus afferunt, quanto magis idem divinæ
Scripturæ imagines præstiterint ? Nam illas ubi-
que cernere impossibile est : sed certo loco fixas

esse perpetuo oportet; hanc autem, quoquo abeat, tecum circumferre nihil prohibet. Cum enim eam in promptuariis animi collocaveris, ubicunque sis, ipsam semper intueri et ingentem inde percipere utilitatem licebit.

Ejusd. De Pœnit. — In Scripturis sanctis versari oportet. Velut enim vinum haustum mœorem sedat, ac pectus in letitiam convertit; sic spirituale vinum animam voluptate afficit.

S. Clement. — Sicut mare omnibus patet, ita ut alius natet, alius negotietur, alius piscetur: ac rursus velut terra communis est, ut alius iter faciat, aret alius, alius ædificet: eodem modo dum Scriptura legitur, alius in fide, alius in moribus juvatur, alteri per litterarum notitiam superstitio eximitur. Pugil denique, ubi Olympicum curriculum cognoverit, doctrinam subit, pugnat, palmam adipiscitur, elisis et fractis adversariis, iisque qui veræ scientiæ viam exagitant.

TIT. IV. — De divinis mysteriis.

Joan. vi, 51-59. — « Ego sum panis vivus qui de cœlo descendi. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum: et panis quem ego dabo, caro mea est quam ego dabo pro mundi vita. Amen, amen dico vobis, nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam: et ego resuscitabo eum in novissimo die. Caro enim mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus; qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, **536** in me manet et ego in illo. Sicut misit me vivens Pater, et ego vivo propter Patrem, et qui manducat me, et ipse vivet propter me. Hic est panis qui de cœlo descendit. Non sicut manducaverunt mœna, et mortui sunt: qui manducat hunc panem, vivet in æternum. »

I Cor. x, 21, 22. — « Non potestis calicem Domini bibere, et calicem dæmoniorum. Non potestis mensæ Domini participes esse, et mensæ dæmoniorum. An æmulamur Dominum? nunquid fortiores illo sumus? »

I Cor. xi, 25-29. — « Ego enim accepi a Domino, quod et tradidi vobis, quoniam Dominus Jesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, et gratias agens, fregit, et dixit: Hoc est corpus meum quod pro vobis frangitur. Hoc facite in meam commemorationem. Similiter et calicem postquam cœnavit, dicens: Hic calix novum testamentum est in meo sanguine. Hoc facite in meam commemorationem. Quotiescunque enim manducabitis panem hunc, et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat. Itaque quicumque manducaverit panem, vel biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini. Probet autem seipsum homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibat. Qui enim manducat et

Α μενος γὰρ αὐτὴν τοῖς τῆς διανοίας ταμιείοις, ὅπου περ ἂν [ῆς], συνεχὼς αὐτὴν ὁρᾶν ἐυνήσῃ, καὶ πολλὴν ἔστι παρ' αὐτῆς καρποῦσθαι τὴν ὠφέλειαν.

Ἐντυγχάνειν δὲ ταῖς θείαις Γραφαῖς. Ὅσπερ γὰρ οἶνος πινόμενος καταπαύ[σ]ει λύπην, καὶ μεταβάλλει τὴν καρδίαν εἰς εὐφροσύνην, οὕτως ὁ πνευματικὸς οἶνος εἰς χαρὰν μεταβάλλει τὴν ψυχὴν.

Ὡς δὲ ἡ θάλασσα ἀνεῖται πᾶσιν, καὶ ὁ μὲν νήχεται, ὁ δὲ ἐμπορεύεται, ὁ δὲ ἀγρεύει τοὺς ἰχθύας, καὶ ὡς ἡ γῆ κοινὴ, ἄλλος μὲν ἐδεύει, ἄλλος δὲ ἀροῖ, ὁ δὲ οἰκοδομεῖ: οὕτως καὶ τῆς Γραφῆς ἀναγιγνωσκόμενης, ὁ μὲν εἰς πίστιν, ὁ δὲ εἰς ἥθος ὠφελεῖται: ἀφαιρεῖται δὲ ἄλλου δεισιδαιμονία διὰ τῆς ἐπιγνώσεως τῶν γραμμάτων. Ὁ δὲ ἀθλητὴς γνωρίσας τὸ στάδιον Ὀλυμπιακόν, ἐπαποδύεται τῇ διδασκαλίᾳ, καὶ ἀγωνίζεται, καὶ νικηφόρος γίνεταί, τοὺς ἀντιπάλους; καὶ κατατρέχοντας τῆς γνωστικῆς ὁδοῦ παρακρουσάμενος καὶ καταγωνισάμενος.

TITA. Δ'. — Περὶ θείων μυστηρίων.

« Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς. Ἐάν τις φάγῃ ἐκ τούτου τοῦ ἄρτου, ζήσεται: εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ ὁ ἄρτος ἐν ἐγὼ δώσω, ἡ σὰρξ μου ἐστίν, ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς. Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ἐάν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίνητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς. Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἔχει ζωὴν αἰώνιον· καὶ ἐγὼ ἀναστήσω αὐτὸν ἐν τῇ ἑσχάτῃ ἡμέρᾳ. Ἡ γὰρ σὰρξ μου ἀληθῶς ἐστὶ βρώσις, καὶ τὸ αἷμα ἀληθῶς ἐστὶ πόσις: ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἐν ἐμοὶ μένει, καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ. Καθὼς ἀπέστειλén με ὁ ζῶν Πάτερ, καὶ ἐγὼ ζῶ διὰ τὸν Πατέρα· καὶ ὁ τρώγων με, καὶ πίνων, καὶ ζήσεται δι' ἐμὲ. Οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς. Οὐ καθὼς ἔφαγον τὸ μάννα καὶ ἀπέθανον: ὁ τρώγων τούτον τὸν ἄρτον, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. »

« Οὐ δύνασθε ποτήριον Κυρίου πίνειν, καὶ ποτήριον δαιμονίων. Οὐ δύνασθε τραπέζης Κυρίου μετέχειν, καὶ τραπέζης δαιμονίων. Παραζηλοῦμεν τοῦ Κυρίου; μὴ ἰσχυρότεροι αὐτοῦ ἔσμεν; »

« Ἐγὼ γὰρ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ Κυρίου, ὃ καὶ παρέδωκα ὑμῖν, ὅτι ὁ Κύριος Ἰησοῦς ἐν τῇ νυκτὶ ἣ παρεδίδοτο, ἔλαβεν ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας, ἔκλασε, καὶ εἶπεν· Τοῦτό μοῦ ἐστὶ σῶμα, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλόμενον. Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. Ὅσαύτως καὶ τὸ ποτήριον μετὰ τὸ δεῖπνῆσαι, λέγων· Τοῦτο τὸ ποτήριον ἡ καινὴ διαθήκη ἐστὶν ἐν τῷ ἐμῷ αἱματι: τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. Ὅσάκις γὰρ ἐσθίητε τὸν ἄρτον τούτον, καὶ τὸ ποτήριον πίνετε, τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε ἄχρις οὗ ἔλθῃ. Ὅτε δὲ ἐάν ἐσθίῃ τὸν ἄρτον, ἢ πίνῃ τὸ ποτήριον τοῦ Κυρίου ἀναξίως, ἐνοχος ἐστὶ τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου. Δοκιμαζέτω δὲ ἑαυτὸν ἄνθρωπος, καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω, καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω. Ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως,

κρίμα ἐαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει, μὴ διακρίνων τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου. »

Ὁ Μωϋσῆς φησιν· Θύσατε ἀμνὸν προβάτων ἁμῶν, καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐπιχρίσατε ἐπὶ ταῖς θύραις. Τί λέγεις; αἷμα ἀλόγου σώζειν ἀνθρώπους λογικοὺς οἶδεν; Ναί, φησὶ. Καθάπερ οἱ ἀνδριάντες οἱ βασιλικοὶ, ἀψυχοὶ καὶ ἀναίσθητοι ὄντες, τοὺς καταφεύγοντας εἰς αὐτοὺς, ἀνθρώπους ἐμφύχους, καὶ ἀσθησιν ἔχοντας, διασώζουσιν αἱ ἀψυχοὶ καὶ ἀναίσθητοι, οὐκ ἐπειδὴ χαλκός ἐστιν, ἀλλ' ἐπειδὴ εἰκὼν τοῦ βασιλέως ἐστίν· οὕτω δὴ καὶ τὸ αἷμα ἐκείνο τὸ ἀναίσθητον καὶ ἀψυχον, τοὺς ψυχὰς ἔχοντας ἀνθρώπους ἔσωσεν· οὐκ ἐπειδὴ αἷμα ἦν, ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦ αἵματος τούτου τύπος ἦν. Ὅτε εἶδεν ὁ ὀλοθρεύων ταῖς θύραις ἐπιχειρισμένον τὸ αἷμα, καὶ οὐκ ἐτόλμησεν ἐπιπηδῆσαι. Νῦν ἂν ἴθι σε ὁ διάβολος, οὐχὶ ταῖς θύραις ἐπιχειρισμένον τὸ αἷμα τοῦ σώματος, ἀλλὰ τῷ στόματι τῶν πιστῶν ἐπιχειρισμένον τὸ αἷμα τῆς ἀληθείας, τὸ αἷμα τοῦ ναοῦ τοῦ Χριστοφόρου, οὐ πολλῷ μᾶλλον καθέξει; Εἰ γὰρ ἄγγελος ἰδὼν τὸν τύπον ᾗδεσθαι, πολλῷ μᾶλλον ὁ διάβολος ἰδὼν τὴν ἀληθειαν φέυξεται. Ἐνυξε τὴν πλευράν ὁ στρατιώτης ἐκείνος, καὶ ὥρυε τὸν τοίχον τοῦ ἁγίου ναοῦ, καγὼ τὸν θησαυρὸν εὗρον, καὶ τὸν πλοῦτον ἔλαβον. Οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ ἁμνοῦ γέγονεν. Ἰουδαῖοι ἐσφαζον τὸ πρόβατον, καγὼ τὴν θυσίαν ἐκαρπωσάμην, ἐκ τῆς πλευρᾶς αἷμα καὶ ὕδωρ. — Ὡστερ γυνὴ τὸ τεχθὲν οἰκίῳ τρέφει αἵματι καὶ γάλακτι, οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς οὗς ἐγέννησεν, αὐτοὺς οἰκίῳ τρέφει διηνεκὸς αἵματι.

alit : sic Christus eos quos genuit, sanguine suo et lacte

Τί ποιεῖς, ἀνθρώπε; τοῦ Χριστοῦ παρόντος, ἀγγέλων παρισταμένων, τῆς τραπέζης προ[σ]κειμένης, τῶν ἀδελφῶν σου μυσταγωγουμένων ἔτι, αὐτοὺς καταλιμπάνων ἀποπηδᾶς; καὶ ἐπὶ δεῖπνον μὲν κληθεῖς, κἂν πρότερον κορεσθῇς, οὐ τολμᾷς τῶν ἄλλων κατακειμένων ἀναχωρεῖσαι πρὸ τῶν φίλων· ἐνταῦθα δὲ τῶν μυστηρίων ἐπιτελουμένων, τῆς ἱερᾶς τελετῆς συνεστώσης ἔτι, καταλιμπάνεις ἐν μέσῳ πάντα, καὶ ἀναχωρεῖς; Καὶ ποῦ ταῦτα συγγνώμης ἄξια; ποίας δὲ ἀπολογίας; Βούλεσθε εἶπω, τίνας ἔργον ποιοῦσιν αἱ πρὸ τῆς ἐσχάτης Εὐχαριστίας ἀναχωροῦντες, καὶ τὰς εὐχαριστηρίους ψόδας οὐκ ἐπιφέροντες τῇ τέλει τῆς τραπέζης; Τάχα φορτικόν ἐστι τὸ μᾶλλον λεχθῆναι, ἀλλ' ὅμως ἀνάγκαστον εἶπαι διὰ τὴν τῶν πολλῶν βρθυρίαν. Ὅτε ἐκοινωνήσεν τὸ ἕσχατον δεῖπνον ὁ Ἰούδας κατὰ τὴν τελευταίαν νύκτα, τῶν ἄλλων ἀπάντων ἀνακειμένων, αὐτὸς προπηδήσας ἐξῆλθεν. Ἐκείνον μιμοῦνται καὶ οὗτοι οἱ πρὸ τῆς ἐσχάτης ἀποπηδήσαντες. Ἐκείνος εἰ μὴ ἐξῆλθεν, οὐκ ἂν ἐγένετο προδο-
της. Εἰ μὴ κατέλιπεν τοὺς μαθητάς, οὐκ ἂν ἀπολώ-
λει. Εἰ μὴ τῆς ἀγέλης ἐαυτὸν ἀπέβρῃξεν, οὐκ ἂν αὐ-
τὸν μόνον εὗρεν ὁ λύκος, καὶ κατέφαγεν αὐτόν. Εἰ
μὴ τοῦ ποιμένου ἐαυτὸν ἐχώρισεν, οὐκ ἂν θηριάλωτος
γέγονεν. Διὰ τοῦτο ἐκεῖνος μὲν μετὰ Ἰουδαίων, οὗτοι
δὲ μετὰ τοῦ Δεσπότου, καὶ ὁμνήσαντες, φησὶν, εὐ-
θέως. Ὅρᾳς ὅτι ἡ ἐσχάτη μετὰ τὴν θυσίαν εὐχὴ κατ'
ἐκείνον γίνεται τὸν τύπον. Ταῦτα δὲ ἐνοώμεν· ταῦτα
λογιζώμεθα. Φοβηθώμεν τὸ κείμενον ἐπὶ τοῦτο κρίμα,

A bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit, non dijudicans corpus Domini. »

S. Chrysost. — Moyses ait : Mactate agnum sine macula, et ejus sanguine januas illinite (Exod. xii, 5-7). Quid ais? sanguine animantis rationis expertis hominibus ratione praeditis asferre salutem potest? Ita sane, inquit. Nam quemadmodum imperatorum statuæ, quamvis cum anima, tum sensu careant, homines tamen anima et sensu praeditos ad se confugientes, periculis eximunt, non quia ex aere constant, sed quia imperatoris effigiem gerunt: eodem modo cruor etiam ille sensu atque anima carens, hominibus animam habentibus saluti fuit: non quod sanguis esset, sed quia sanguinis hujus typum gereret. Ubi januas sanguine delibutas exterminator vidit, impetum facere non est ausus. Nunc cum diabolus, non foribus sanguinem corporis impositum viderit, sed veritatis cruorem; cruorem, inquam, Christiferi illius templi ori aedium aspersum viderit, annon sese multo magis continebit? Cum etenim angelus, figuram duntaxat conspicatus, reverentia affectus sit, quanto magis diabolus conspecta veritate fugam capesset? Latus miles ille pupugit, ac sancti templi parietem effodit: atque ego thesaurum nactus sum, et opes accepi. Sic in agno quoque contigit. Judei agnum jugulabant: et ego sacrificium carpai, ex latere, videlicet sanguinem et aquam. — Quem-

C Admodum mulier filium sanguine suo et lacte

Ejusd. Hom. de baptismo Christi. — Quid agis, o homo? Christo praesente, angelis astantibus, mensa proposita, dum fratres tui sacro hoc mysterio initiantur, tu relictis omnibus abscedis? qui dum ad coenam vocatus es, tametsi prius satius, reliquis tamen adhuc accumbentibus, recedere ante amicos non audeas : 537 hic vero, dum mysteria celebrantur, dum sacra adhuc caeremonia constat, cuncta inchoata relinquis, ac recedis? Et quamnam tandem haec veniam, quam excusationem merentur? Vultis dicam ejus opere fungantur illi qui ante extremam Eucharistiae actum abscedunt, nec cantiones eas quibus gratiae Deo aguntur, ad mensam finem subjungunt? Grave forsitan erit quod dicturus sum : sed ob multorum societatem dictu necessarium est. Cum Judas postrema illa nocte ultimae coenae pariticeps factus est, accumbentibus caeteris ipse exsiliit et excessit. Hunc igitur et illi imitantur, qui ante extremam orationem abscedunt. Ille nisi discessisset, minime proditor exstisset. Nisi discipulos deseruisset, nequaquam perisisset. Nisi a grege seipsum abstraxisset, a lupo inventus non esset, nec devoratus. Nisi se a pastore avulsisset, praedae feris non fuisset. Ob eam causam ille cum Judaeis, hi cum Domino : Et hymno dicto. inquit (Matth. xvi, 30), statim exierunt. Jam vides extremam orationem, quae sacrificium con-

sequitur, exemplo illo fieri. Hæc porro animo complectamur, hæc consideremus. Illud iudicium quod huic crimini constitutum est, perhorrescamus. Ipse tibi carnem impertit suam: tu ne verbis quidem eum remuneraris, nec pro accepto dono gratias agis. Quinimo percepto quidem corporeo alimento, et sublata mensa, ad orationem te confers: spirituali autem cibo fruens, qui creaturam omnem tam visibilem quam invisibilem excedit, tu, qui homo es ac vilis naturæ, non perstas nisi grates tum verbis, tum rebus persolvere? Ecquid tandem afferri possit, quin hæc extremo cruciatu digna sint? Hæc autem eo non dico, ut vos tumultuemini, et clamores excites: verum ut eam quam decet modestiam præferas. Mystera dicuntur, ac vere sunt. Ubi autem mysteria, altum quocumque silentium sit oportet. Quamobrem multa cum compunctione, multaque modestia, et cum convenienti pietate sacrosanctum hoc sacrificium attingamus, quo maiorem Dei erga nos benevolentiam nobis conciliemus, et perpurgatis animis, ita demum sempiterna bona consequi possimus.

TIT. V. — *De iis qui in afflictione, et curis, et maiore versantur.*

Job III, 20, 21. — « Quare lux data est iis qui in amaritudine sunt, et vita animabus qui in tristitia versantur; qui desiderant mortem, nec obtinent. Mors enim viro est requies. »

Job VII, 13-15. — « Terres me per somnia, et in visionibus horrore me percellis. Si dormiero, dico, Quando erit dies? Si surrexero, rursus dico, Quando erit vespera? Plenus autem sum doloribus. »

Job XVII, 11-14. — « Dies mei transierunt in fremitu. Mortem vocavi ut pater meus esset. »

Job XIX, 12. — « Unanimiter venerunt tentationes super me. »

Ibid. — « Desertus sum ab omnibus: perii, et sine domo factus sum. »

Job IX, 18. — « Nunc derident me novissimi. Nunc me commonefaciunt in parte, quos dignos non esse censebam canibus gregum meorum. »

538 Job XIX, 13, 14. — « Fratres mei recesserunt a me. Alienos magis quam me noverunt. Amici mei iminiseriordes exstiterunt. Famulum meum vocavi, et non obedivit mihi. Os autem meum rogabat, et supplicabam uxorem meam. Miseremini mei, o amici. Nam manus Domini est quæ tetigit me. »

Job XXX, 27. — « Venter meus efferbuit, et non silebo. »

Psal. VI, 6. — « Laboravi in gemitu meo, lababo per singulas noctes lectum meum. »

Psal. XII, 1. — « Usquequo, Domine, oblivisceris me in finem? » etc.

Psal. XVII, 4. — « Circumdederunt me dolores mortis, » etc.

Psal. XXI, 14. — « Factum est cor meum tanquam cera liquescens. »

Psal. XXIV, 17. — « Tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt, » etc.

A Αὐτός σοι τῆς σαρκὸς μεταδίδωσι, σὺ δὲ οὐδὲ λόγοις αὐτὸν ἀμείδῃ, οὐδὲ εὐχαριστοῖς ὑπὲρ ὧν ἐλαβες· ἀλλὰ σωματικῆς μὲν τροφῆς ἀπολαύων, μετὰ τὴν τράπεζαν εἰς εὐχὴν τρέπῃ, πνευματικῆς δὲ τῆς ὑπερβαλούσης τὴν κτίσιν ἄπασαν, τὴν τε ὁρατὴν καὶ ἀόρατον, μετέχων, ἄνθρωπος ὢν καὶ τῆς εὐτελοῦς φύσεως, οὐ μένεις εὐχαριστῶν, καὶ ῥήμασι, καὶ πράγμασι; Πῶς οὐκ ἐσχάτης κολάσεως ταῦτα ἄξια; Ταῦτα λέγω οὐχ ἵνα θορυβηθῇτε καὶ κρᾶζῃτε, ἀλλ' ἵνα τὴν προσήκουσαν εὐταξίαν ἐπιδείξησθε. Μυστήρια καὶ λέγεται καὶ ἔστιν. Ἐνθα δὲ μυστήρια, πολλῆς σιγῆς· μετὰ πολλῆς τοίνυν κατανύξεως, μετὰ πολλῆς εὐκοσμίας, μετὰ τῆς προσήκουσας ἡμῖν εὐλαδίας, τῆς ἱερᾶς ταύτης ἀφώμεθα θυσίας, ἵνα εἰς πλεόνα εὐνοίαν τὸν Θεὸν ἐπισπασώμεθα, καὶ τὴν ψυχὴν ἁκαθάραντας, οὕτως βδυσθηῶμεν τῶν αἰώνιων τυχεῖν [τῶν] ἀγαθῶν.

TITA. E'. — *Περὶ θλιβομένων, καὶ φορτισζόντων, καὶ λύπης.*

« Ἵνα τί δίδονται τοῖς ἐν πικρίᾳ φῶς, ζωὴ δὲ ταῖς ἐν ὀδύναις ψυχαῖς; οἱ ἱμεῖρονται θάνατον, καὶ οὐ τυγχάνουσιν. Θάνατος ἀνδρὶ ἀνάπαυσις. »

« Ἐκφοβεῖς με ἐνυπνίοις, καὶ ἐν ὁράμασι με καταπλήττεις. Ἐάν κοιμηθῶ, λέγω, Πότε ἡμέρα; καὶ ἐάν ἀναστῶ, πάλιν λέγω, Πότε ἑσπέρα; Πλήρης δὲ γίνομαι ὀδυνῶν. »

« Αἱ ἡμέραι μου παρῆλθον ἐν βρόμῳ. Θάνατον προσεκαλεσάμην πατέρα μου εἶναι. »

« Ὁμοθυμαδὸν ἦλθεν τὰ πειρατήρια ἐπ' ἐμέ. »

« Κατελείφθην ὑπὸ πάντων, ἀπωλόμην, καὶ ἔξοικος ἐγενόμην. »

« Νῦν κατεγέλασάν μου ἐλάχιστοι. Νῦν νοουθετοῦσι με ἐν μέρει, οὓς οὐχ ἡγήσάμην ἀξιούς εἶναι κυνῶν ἐμῶν νομάδων. »

« Ἀδελφοί μου ἀπίστησαν ἀπ' ἐμοῦ. Ἐγνώσαν ἄλλοτρίους ἢ ἐμέ. Φίλοι δὲ μου ἀνεστήμονες γεγόνασιν. Θεράποντά μου ἐκάλεσα, καὶ οὐχ ὑπήκουσέν μου. Στόμας μου ἐδέετο, καὶ ἱκέτευον τὴν γυναῖκά μου. Ἐλεήσατέ με, οἱ φίλοι· χεὶρ γὰρ Κυρίου ἐστὶν ἡ ἀψαμένη μου. »

« Ἡ κοιλία μου ἐξέζεσεν, καὶ οὐ σιωπήσομαι. »

« Ἐκοπίασα ἐν τῇ στεναγμῷ μου, λούτω καθ' ἐκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου. »

« Ἐως πότε, Κύριε, ἐπιλήθη μου εἰς τέλος; » καὶ τὰ λοιπά.

« Περιέσχον με ὥδινες θανάτου, » καὶ τὰ λοιπά.

« Ἐγενήθη ἡ καρδία μου ὥσπερ κηρὸς τηκόμενος. »

« Αἱ θλίψεις τῆς καρδίας μου ἐπληθύνθησαν, » καὶ τὰ λοιπά.

« Οὐκ ἔστιν ἱσχύς ἐν τῇ σαρκί μου, » καὶ τὰ λοιπά. A
« Ἡ καρδία μου ἐταράχθη, ἐγκατέλιπέν με ἰσχύς μου. »

« Ἐθού ἡμᾶς ὄνειδος τοῖς γαίτοσιν ἡμῶν, » καὶ τὰ λοιπά. « Ἐταπεινώσας ἡμᾶς ἐν τόπῳ κακῷ, » καὶ τὰ λοιπά. « Ἐταπεινώθη εἰς χοῦν ἡ ψυχὴ ἡμῶν, » καὶ τὰ λοιπά.

« Ἐλυπήθην ἐν τῇ ἀδολεσχίᾳ μου, καὶ ἐταράχθην, » καὶ τὰ λοιπά.

« Σῶσόν με, ὁ Θεός, ὅτι εἰσῆλθον ἐδάτα, » καὶ τὰ λοιπά. « Ἐπληθύνθησαν ὑπὲρ τὰς τρίχας, » καὶ τὰ λοιπά. « Ἀπηλλοτριωμένος ἐγενήθην τοῖς ἀδελφοῖς, » καὶ τὰ λοιπά. — « Ἐγενήθη εἰς ὀνειδισμὸς ἐμοί· καὶ ἐθέμην, » καὶ τὰ λοιπά. « Πτωχὸς καὶ ἀλγῶν εἰμι ἐγὼ ἡ σωτηρία σου. »

« Ταχὺ προκαταλαβέτωσαν ἡμᾶς οἱ, » καὶ τὰ λοιπά. B

« Ἐπλήσθη κακῶν ἡ ψυχὴ μου, καὶ ἡ ζωὴ μου, » καὶ τὰ λοιπά.

« Πληρώθησαν, καὶ ἐκακώθησαν ἀπὸ θλίψεως, » καὶ τὰ λοιπά.

« Ἀνδρὸς λυπηροῦ ζηραίνεται ὁ δαδ. »

« Δότε μέθην τοῖς ἐν λύπαις, καὶ οἶνον πίνειν τοῖς ἐν ὀδύναϊς, ἵνα ἐπιλάβωνται τῆς πενίας, καὶ τῶν πόνων μὴ μνησθῶσιν ἔτι. »

« Ὅσπερ σὺς ἱματίῳ, καὶ σκύλῃ ξύλῳ, οὕτως λυπη ἀνδρὸς βλέπτει καρδίαν. »

« Ἐγὼ καθεύδω, καὶ ἡ καρδία μου ἀγρυπνεῖ. »

« Οἱμοι, ψυχὴ, ὅτι ἐγενόμην ὡς συνάγων καλᾶμην ἐν ἀμύτῳ, καὶ ὡς ἐπιφυλλίδα ἐν τρυγητῷ, οὐχ ὑπάρχοντος βότρυος τοῦ φαγεῖν τὰ πρωτόγονα. »

« Εἶπεν Ἰωνᾶς πρὸς αὐτούς· Ἀπατέ με, καὶ ἐμβάλετε εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ κοπάσει ἡ θάλασσα, διότι ἔγνωκα ὅτι δι' ἐμὲ ὁ κλύων οὗτος. »

« Ἐδόθη ἐν θλίψει. »

« Δέσποτα Κύριε, λάβε τὴν ψυχὴν μου ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι καλὸν τὸ ἀποθάνειν με μᾶλλον ἢ ζῆν με. »

« Κύριε, ἐν θλίψει ἐμνήστημέν σου, ἐν θλίψει μικρῇ ἡ παιδεία σου ἡμῖν. »

« Τὴν κοιλίαν μου ἀλγῶ, καὶ τὰ αἰσθητήρια τῆς καρδίας μου μαιμάσσει με. »

« Τίς δώσει ἐν κεφαλῇ μου ὕδωρ, καὶ ὀφθαλμοῖς μου πηγὴν δακρύων; καὶ κλαύσομαι τὸν λαὸν τοῦτον ἡμέρας καὶ νυκτός. »

« Οἱμοι ἐγὼ, μήτηρ, ὡς τίνα με ἔτεκας, ἄνδρα διακαζόμενον καὶ διακρινόμενον ἐν πάσῃ τῇ γῇ; Οὐτε ὠφέλησα, οὔτε ὠφέλησέν με οὐδεὶς. Ἡ ἰσχύς μου ἐξέλειπεν ἐν τοῖς καταρωμένοις με. »

« Ἐπικατάρατος ἡ ἡμέρα ἐν ᾗ ἐτέχθην ἐν αὐτῇ· ἡ ἡμέρα ἣ ἔτεκέν με ἡ μήτηρ μου, μὴ ἔστω ἔπαικτῃ. Ἵνα τί τοῦτο ἐξῆλθον ἐκ μήτρας τοῦ βλέπειν κόπους »

Psal. xxxvii, 7. — « Non est sanitas in carne mea, » etc. « Cor meum conturbatum est, dereliquit me virtus mea. »

Psal. xliii, 13. — « Posuisti nos opprobrium vicinis nostris, » etc. « Humiliasti nos in loco malo, » etc. « Humiliata est in pulvere anima nostra, » etc.

Psal. liv, 3. — « Contristatus sum in exercitatione mea, et turbatus sum, » etc.

Psal. lxxviii, 1. — « Salvum me fac, Deus, quoniam intraverunt, » etc. « Multiplicati sunt super capillos, » etc. « Extraneus factus sum fratribus meis, » etc. — 10. « Factum est in opprobrium mihi, et posui, » etc. « Pauper et dolens sum ego : salus tua, » etc.

Psal. lxxviii, 8. — « Cito anticipent nos misericordiae tuae, » etc.

Psal. lxxviii, 8. — « Repleta est malis anima mea, et vita, » etc.

Psal. cvi, 39. — « Pauci facti sunt, et vexati sunt a tribulatione, » etc.

Prov. xvii, 22. — « Viri tristes exsiccantur ossa. »

Prov. xlii, 6, 7. — « Date siceram iis qui in mœtore sunt, et vinum bibere iis qui in doloribus : ut obliviscantur paupertatis suae, et laborum non recordentur amplius. »

Prov. xiv, 20. — « Sicut tineæ vestimento, et vermis ligno, ita tristitia viri nocet cordi. »

Cant. v, 2. — « Ego dormio, et cor meum vigilat. »

Mich. vii, 1, 2. — « Vae mihi, anima mea, quia factus sum sicut qui colligit in autumno spicam, et ut qui racemum in vindemia, cum non sit botrus ad comedendum primigenia. »

Jon. i, 12. — « Dixit Jonas ad eos : Tollite me, et projicite in mare, et quiescet mare : quoniam cognovi quod propter me sit tempestas ista. »

Jon. ii, 2. — « Clamavi in tribulatione. »

Jon. iv, 3. — « Dominator Domine, tolle animam meam a me. Melius est enim mihi mori quam vivere. »

Isa. xxvii, 16. — « Domine, in tribulatione D memor sui tui : in tribulatione parva disciplina tua nobis. »

Jerem. iv, 19. — « Ventrem meum doleo, et sensus cordis mei provocant me. »

Jerem. ix, 1. — « Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrymarum? et lugebo populum hunc diu noctique. »

539 *Jerem.* xv, 10. — « Heu me, mater, quare me genuisti virum rixæ et disceptionis reum in omni terra? Non profui, nec profuit mihi quisquam. Fortitudo mea defecit in iis qui maledicunt mihi. »

Jerem. xi, 14. — « Maledicta dies in qua natus sum; dies in qua peperit me mater mea, non sit benedicta. Quare de vulva egressus sum, ut

viderem labores et dolores? et consumpti sunt in confusione dies mei? »

Jerem. xliii, 9. — « Contritum est cor meum in me, contremuerunt omnia ossa mea: factus sum sicut vir contritus, et sicut homo vino cap- tus a facie Domini. »

Jerem. li, 34. — « Nabuchodonosor rex Baby- lonis devoravit me ut draco: implevit ventrem suum esca mea. Ejecerunt me labores mei in Babylonem. »

Baruch ii, 18. — « Anima quæ tristis est, et anima esuriens dabunt gloriam et justitiam, Do- mine. »

Baruch. iv, 12, 13. — « Nemo gaudeat super me viduam derelictam a multis. Ambulate, filii, ambulate: ego enim derelicta sum sola. Exui me stola pacis; indui autem me sacco obsecratio- nis. »

Thren. i, 9, 20, 21. — « Vide, Domine, humi- liationem meam, quoniam magnificatus est ini- micus. Vide, Domine, quoniam tribulor, et con- turbatus est venter meus, et cor meum subver- sum est in me. Aluit me amaritudine, inebriavit me absynthio. Ejecit calculo dentes meos: ciba- vit me cinere: repulit a pace animam meam. »

Eccli. iv, 2. — « Ne provocas ad iracundiam hominem in anxietate sua. Cor iratum ne insu- per turbes. »

Eccli. vii, 12. — « Ne irrideas hominem in amaritudine animæ ejus. Est enim qui humiliat, et qui exaltat. »

Eccli. xi, 29. — « Malitia horæ oblivionem fa- cit deliciarum. »

Eccli. xxx, 12, 13. — « Melior est mors quam vita amara, et requies æterna, quam languor perseverans. Tristitiam non des animæ tuæ, et tristitiam longe expelle a te. Multos enim occidit tristitia, et non est utilitas in illa. »

Eccli. xxxviii, 19. — « Ex tristitia evenit mors, et tristitia cordis incurvabit virtutem. Ne dederis in tristitia cor tuum, sed repelle eam a te, memor factus novissimorum. »

Act. xiv, 21. — « Per multas tribulationes oportet nos introire in regnum cælorum. »

II Cor. vii, 5, 6. — « Cum venissemus in Ma- cedoniam, nullam requiem habuit caro nostra, sed in omnibus tribulationem passi sumus: foris pugnæ, intus timores. Sed qui consolatur humi- les, consolatus est nos Deus in adventu Titii. »

II Cor. ii, 1-3. — « Statui hoc ipsum apud me, ne iterum in tristitia venirem ad vos. Si enim ego contristo vos, et quis est qui me lætificet, nisi qui contristatur ex me? Et hoc ipsum scripsi vobis, ut non, cum venero, tristitiam habeam de quibus oportebat me gaudere. »

S. Basil. in Psal. lxi. — Solet Deus ex gra- vissima tribulatione opem illis qui ipsum requi- runt, præstare. Morbo conficere? æquo animo esto. Quem enim diligit Deus, castigat (Prov. iii,

καὶ πόνους, καὶ διατέλεισιν ἐν αἰσχύνῃ αἱ ἡμέραι μου; »

« Συντερίθῃ ἡ καρδία μου ἐν ἔμοι, ἐσαλεύθῃ πάντα τὰ ὀστέα μου· ἐγενήθην ὡς ἀνὴρ συντετριμμένος, καὶ ὡς ἄνθρωπος συνεχόμενος. »

« Ναβουχοδονόσωρ βασιλεὺς Βαβυλῶνος κατέφαγέ με ὡς δράκων· ἐπλήσεν τὴν κοιλίαν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς τροφῆς μου. Ἐξώσαν με οἱ μύθοι μου εἰς Βαβυλῶνα. »

« Ψυχὴ λυπούμενῃ καὶ ψυχὴ πεινῶσα δώσουσι δό- ξην καὶ δικαιοσύνην, Κύριε. »

« Μὴδεὶς ἐπικαιρέτω μοι τῇ χήρᾳ τῇ καταλειφθείσῃ ὑπὸ πολλῶν. Βαδίζετε, τέκνα, βαδίζετε· ἐγὼ γὰρ κα- τελείφθην ἐρημος. Ἐξεδυσάμην τὴν στολὴν τῆς εἰρή- νης, ἐνεδυσάμην δὲ σάκκους τῆς δαΐσεως. »

« Ἴδε, Κύριος, τὴν ταπείνωσίν μου, ὅτι ἐμεγαλύνθῃ ὁ ἐχθρός. Ἴδε, Κύριος, ὅτι θλίβομαι, καὶ ἡ καρδία μου ἐταράχθη, καὶ ἡ καρδία μου ἐστράφη ἐν ἔμοι. Ἐχόρ- τασέ με πικρία, ἐμέθυσε χολῆς, ἐξέβαλε φέψω ὀδόν- τας μου. Ἐφώμισέ με σποδὸν· ἀπώσατο ἐξ εἰρήνης ψυχὴν μου. »

« Μὴ παροξύνῃς ἄνδρα ἐν ἀπορίᾳ αὐτοῦ. Καρδίαν παρωργισμένην μὴ προσταράξῃς. »

« Μὴ καταγέλασθς ἄνθρωπον ἐν πικρίᾳ ψυχῆς αὐ- τοῦ· ἔστι γὰρ ὁ ταπεινῶν, καὶ ὁ ἀνυψῶν. »

« Κάκωσις ὥρας ἐπιλησμονὴν ποιεῖ τρυφῆς. »

« Κρείσσων θάνατος ὑπὲρ ζῶν πικρὰν, ἢ ἀβρώστημα ἔμμονον. Μὴ ὁδὸς εἰς λύπην τὴν ψυχὴν σου, καὶ λύ- πην μακρὰν ἀπόστησον ἀπὸ σοῦ. Πολλοὺς γὰρ ἀπώλε- σεν ἡ λύπη, καὶ οὐκ ἔστιν ὄφελος ἐν αὐτῇ. »

« Ἀπὸ λύπης ἐκβαίνει θάνατος, καὶ λύπη καρδίας κάμψαι ἰσχύν. Μὴ ὁδὸς εἰς λύπην τὴν καρδίαν σου, ἀπόστησον αὐτὴν μνηστῆς τὰ ἔσχατα. »

« Διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. »

« Ἐλθόντων ἡμῶν εἰς Μακεδονίαν, οὐδεμίαν ἐσχη- καν ἀνεσιν ἢ σὰρξ ἡμῶν, ἀλλ' ἐν παντὶ θλιβόμενοι· ἔξωθεν μάχαι, ἔσωθεν φόβοι. Ἀλλ' ὁ παρακαλῶν τοὺς ταπεινοὺς, παρεκάλεσεν ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἐν τῇ παρουσίᾳ Τίτου. »

« Ἐκρίνα ἐμαυτῷ τοῦτο, τὸ μὴ πάλιν ἐν λύπῃ ἐλ- θεῖν πρὸς ὑμᾶς. Εἰ γὰρ ἐγὼ λυπῶ ὑμᾶς, καὶ τίς ὁ εὐφραίνων με, εἰ μὴ ὁ λυπούμενος ἐξ ἐμοῦ; Καὶ ἔγραφα τοῦτο, ἵνα μὴ ἐλθὼν λύπην ἔχω ἀφ' ὧν ἔδει με χαίρειν. »

Φίλον Θεῷ ἐκ τῆς καθ' ὑπερβολὴν θλίψεως χαρίζε- σθαι τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτὸν τὴν βοήθειαν. Νοσεῖς; εὐθύμι. Ὅρ γὰρ ἀγαπᾷ Κύριος, παιδεύει. Πτω- χεύεις; εὐφραίνου, ὅτι Δαΐδ' αὐτὸν σε τὰ ἀγαθὰ διαδέ-

ξεναι. Ἀτιμάζῃ διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ· μακάριος εἶ, ἅτιν' αἰσχύνῃ εἰς ὁδὸν ἀγγέλου μεταβληθῇσεται. Πείσωμεν οὖν ἑαυτοὺς, ἀδελφοί, ἐν καιρῷ πειρασμοῦ μὴ πρὸς ἀνθρωπίνας ἐλπίδας ἀποτρέχειν, καὶ ἑαυτοὺς τὰς βοηθείας θηρᾶσθαι, ἀλλ' ἐν δάκρυσιν καὶ στεναγμοῖς, καὶ φιλοπόνοι προσευχῇ, καὶ ἀγρυπνίᾳ εὐτόνων τὰς δεήσεις ποιεῖσθαι. Οὗτος γὰρ λαμβάνει βοήθειαν ἐκ θλίψεως, ὃ τῆς ἀνθρωπίνης βοηθείας ὡς ματαίας καταφρονῶν. — Θέρει παραμυθίαν ὀδυνομένων ἢ κοινωνία τῶν στεναγμῶν. — Φορτικὸν τοῖς ὑπὸ λύπῃ τὴν ψυχὴν κεκακωμένοις ἡ ἐπιτίμησις. — Ἔστιν ὅτε καὶ τοῦτο φάρμακον ἀγαθὸν εἰς σωτηρίαν, ἡ θλίψις. — Ποιεῖ καὶ βασιλέας ταπεινοῦς πάθος. —

Μὴ σφόδρα δάκνου τοὺς λυπηροὺς. Ἄν γὰρ ἤττον λυπούμεθα, ἤττον ἐστὶ λυπηρά.

Ἵπὲρ ὧν πάθωμεν κακῶς, ἡ ἀμαρτήματα διὰ λυόμεν, ἡ λαμπροτέρους λαμβάνωμεν τοὺς στεφάνους, ἂν μὴ ἀμαρτήματα τοσαῦτα ἔχωμεν. — Ἐάν γλίσχῃ εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, τὴν θλίψιν ἐπίσπασαι. Ὁ γὰρ μὴ θλιβόμενος, οὐδαμῶς εἰσελεύσεται, διότι στενὴ ἐστὶν ἡ πύλη.

Ὁ ἐκθλίβων ἑαυτὸν ἐν τῇ στενῇ, οὗτος εὐθὺς ὅτι τεύχεται τῆς θείας ἐκείνης εὐρυχωρίας, καὶ τῆς ἀναπαύσεως τῆς ἐν ταῖς ἐπουρανίοις αὐλαῖς. Ὁ δὲ ἐμπλατύνων ἑαυτὸν ἐν τῇ παρόντι βίῃ διὰ σπατάλης, καὶ μέθης, καὶ δόξης ἀπανθούσης, οὐκ ἂν εἰσελθοὶ σφηνούμενος. — Προσέταξέ σοι ὁ Κύριος, ἵνα ἐπικαλέσῃ αὐτὸν ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως. Διὸ οὐ χρὴ κατοικεῖν, ἀλλὰ παντὶ μὲν καιρῷ ἐπικαλεῖσθαι Θεόν, μάλιστα δὲ ἐν τοῖς τῶν θλίψεων, ἵνα βεβαιωμεν τοὺς ἔχθροὺς, ὅτι οὐ κατεπόθημεν ὑπὸ τῶν περιστάσεων, ἀλλὰ μετὰ πεποιθήσεως πρὸς Θεὸν ἀναβλέπομεν.

Πέμπτος ἡμῖν ἀγὼν, κατὰ τοῦ πνεύματος τῆς λύπης, τοῦ ἐπισκοτοῦντος τὴν ψυχὴν ἀπὸ πάσης πνευματικῆς θεωρίας, καὶ κωλύοντος αὐτὴν ἀπὸ πάσης ἀγαθῆς ἐργασίας. Ὅταν γὰρ πονηρὸν τοῦτο πνεῦμα περιδράξῃται τῆς ψυχῆς, καὶ ὅλην αὐτὴν σκοτώσῃ, οὐκ εὐχὰς ἐκτελεῖν μετὰ προθυμία· συγχωρεῖ, οὐ τῶν ἱερατικῶν ἀναγνωσμάτων τῇ ὠφελείᾳ ἐγκαταρεῖν. Πρῶτον καὶ εὐκατάμικτον πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς τὸν ἄνθρωπον εἶναι οὐκ ἀνέχεται. Καὶ πρὸς αὐτὴν τοῦ βίου τὴν ἐπαγγελίαν μῖσος ἐμποιεῖ. Διὰ τοῦτο εἰς σκοπὸς ἡμῖν ἐστὶν ἀγωνίσασθαι τὸν πνευματικὸν ἀγῶνα, καὶ πάσῃ φυλακῇ τηρήσωμεν τὴν ἑαυτῶν καρδίαν ἀπὸ τοῦ πνεύματος τῆς λύπης. Ὅσπερ γὰρ σὴς ἱμάτιον, καὶ σκώληξ ἔξωλον, οὕτως ἡ λύπη τὴν τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴν κατεσθίει, ἐκκλίνειν πείθουσα πᾶσαν ἀγαθὴν συντυχίαν· καὶ οὐδὲ παρὰ τῶν γνησίων φίλων συμβουλίας δεχέσθαι συγχωροῦσα, οὐδὲ χρηστὴν ἀπόκρισιν καὶ εἰρηνικὴν ἐπιτρέπουσα μεταδοῦναι, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν ψυχὴν παραλαβοῦσα, πικρίαν αὐτὴν καὶ ἀρετίας πληροῖ. Καὶ λοιπὸν ὑποβάλλει τοὺς

A 12). In egestate versaris? gaude: quia te Lazari bona excipient. Ignominia propter Dei nomen afficeris? beatus es: ejusmodi quippe ignominia in angelicam gloriam mutabitur. 540 Quapropter hoc nobis ipsis persuadeamus, fratres, tentationis tempore ad spes humanas minime confugere, neque hinc auxilium nobis aucupari, verum cum lacrymis et gemitibus, necnon assidua precatatione, intentoque pervigilio orationes fundere. Sic enim auxilium de tribulatione capit, qui humanam opem uti vanam aspernatur. — Gemituum societas ei solatium affert, qui in doloribus versatur. — Molesta iis objurgatio est, quorum animus mœrore profligatus est. — Accidit nonnunquam, ut et commodum ad salutem pharmacum afflicto sit. — Imperatores quoque humiles redd-

B S. Greg. Naz. in S. Basil. — Molestis rebus ne valde mordearis. Nam quo minus mœoris inde conceperimus, hoc quoque minus molestæ sunt.

S. Chrysost. — Pro iis quibus vexamur incommodis, vel peccata delemus, vel si tot peccata non habeamus, illustriores coronas accipimus. — Si in regnum cœlorum ingredi studes, afflictionem accerse. Nam qui afflictionibus non premitur, non ingreditur: quandoquidem arcta est janua.

C S. Nil. — Qui seipsum in arcta via premit, hic quoque dubio procul divinam illam latitudinem et requiem in cœlesti aula consequetur. Qui autem in præsentī vita, per delicias, et temulentiam, fluxam ac marcescentem gloriam, seipsum dilatat, haudquaquam, vel si vim faciat, illuc introibit. — Imperavit tibi Deus ut in die tribulationis ipsum invoces. Quocirca cunctandum non est hoc facere: verum cum semper alias, tum præsertim calamitosi temporibus Dei opem implorare oportet: ut hostibus ostendamus nos minime rerum acerbitatibus absorptos esse, verum cum fiducia oculos ad Deum conjectos habere.

D Cassiani lib. ix. Vid. t. II Operum S. Athanasii. — Quintum nobis certamen est adversus tristitiæ spiritum, qui tantas animæ tenebras offundit ut spiritualem omnem contemplationem eripiat, eamque ab omni proba actione deterreat. Nam cum malus hic spiritus arreptam animam caligine totam prorsus infecerit, jam nec eam preces cum alacritate fundere, nec sacrarum lectionum utilitati constanter incumbere sinit: non lenem atque societatis communicationisque cum fratribus cultorem esse hominem patitur. Imo ita eam afficit, ut ipsam quoque vitæ promissionem oderit. Quare hoc nobis propositum sit, ut spirituale certamen obeamus, et quam diligentissime cor nostrum a tristitiæ spiritu integrum servemus. Ut enim tinea vestimentum, et vermis lignum, sic mœror hominis animam corrodit, hoc ipsi persuadens, ut bonos omnes congressus cœtusque fugiat, ac ne a sinceris quidem amicis consilium capere sinens, nec denique accommo-

dum ullum et pacatum responsum dare permit-
tens. Quin potius ubi animam omnino tenuerit,
acerbitate eam et fastidio implet. Tum deinceps
hoc nobis immittit in mentem, ut homines tan-
quam hujusce nobis tristitiæ auctores fugiamus.
Quam quidem tristitiam sic vitare debemus,
veluti fornicationem, 541 pecuniarum cupiditatem, iram, et reliquas perturbationes. Atqui hæc
oratione et spe in Deum necnon divinarum Scripturarum meditatione curatur.

TIT. VI. — De morte, et infernorum statu.

Job vii, 9. — « Si descenderit homo in infer-
num, non ascendet ultra, neque cognoscet eum
amplius locus ejus. »

Job x, 2. — « Terra tenebrosa et caliginosa,
terra tenebrarum æternarum, ubi non est lumen,
nec vitam hominum videre licet. »

Psal. vi, 5. — « Non est in morte qui memor
sit tui, » etc.

Psal. xxix, 9. — « Quæ utilitas in sanguine meo,
dum descendo? » etc.

Psal. xxxix, 11. — « Nunquid narrabit aliquis
in sepulcro misericordiam tuam? » etc.

Psal. cxv, 18. — « Non mortui laudabunt te,
Domine, neque omnes, » etc.

Eccli. xvii, 26. — « Altissimum quis laudabit
in inferno? a mortuo quasi nihil sit perit con-
fessio. »

Eccli. xli, 1-4. — « Non est in inferno accusa-
tio vitæ. O mors, quam amara est memoria tua
homini habenti pacem in substantiis suis; viro
quieto, et ejus viæ prosperæ sunt in omnibus,
et adhuc valenti accipere cibum! O mors, quam
bonum est judicium tuum homini indigenti, et
qui minoratur viribus, defecto ætate, et cui de
omnibus cura est, et incredibili, et qui perdidit
sapientiam! »

Prov. xxvii, 20. — « Infernus et perditio non
implentur. »

S. Basil. hom. Quod Deus non sit auct. mal. —
Mala quæ in inferno sunt, Deum auctorem non
habent.

S. Chrysost. — Infernus commune hospitium
est, et luctuum officina.

TIT. VII. — De mortuis: et quod eorum causa
non sit lugendum.

Levit. xix, 28. — « Super mortuo non incident
carnes suas. »

II Reg. i, 26, 27. — « Doleo super te, frater
Jonathan. Speciosus mihi fuisti valde. Mirabilis
facta est dilectio tua, super dilectionem mulie-
rum. »

II Reg. xii, 20-25. — « Surrexit David de terra,
et lotus unctusque est: cumque mutasset vestes
suas, ingressus est domum Dei, et adoravit eum.
Et petivit panem ut ederet, et apposuerunt ei
panem, et comedit. Et dixerunt pueri ejus ad
eum: Quid est verbum hoc quod fecisti? Adhuc
vivente infante jejunabas, et flebas, et vigilas

Α ανθρώπους ὡς αἰτίους αὐτῇ τῆς ταραχῆς γενομένου.
Ἦντινα λύπην οὕτως ὀφειλομένον ἐκκλίνειν, ὡς τὴν
πορνείαν καὶ φιλαργυρίαν, καὶ τὸν θυμὸν, καὶ τὰ
λοιπὰ τῶν παθῶν. Αὕτη δὲ θεραπεύεται διὰ προσευ-
χῆς, καὶ τῆς εἰς Θεὸν ἐλπίδος, καὶ μελέτης τῶν θείων
λογίων.

TITA. Γ'. — Περὶ θανάτου, καὶ τῆς ἐν τῷ ᾄδῃ
καταστάσεως.

« Ἐὰν ἄνθρωπος καταβῇ εἰς ᾄδην, οὐ μὴ ἀναβῇ
ἔτι, οὐδὲ μὴ ἐπιγνῶ αὐτὸν ὁ τόπος αὐτοῦ. »

« Γῆ σκοτεινὴ καὶ ζοφερά, γῆ σκότους αἰωνίου, οὐ
οὐκ ἔστι φέγγος, οὐδὲ ὄψιν ζωῆν βροτῶν. »

B « Οὐκ ἔστιν ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σου, »
καὶ τὰ λοιπὰ.

« Τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἱματί μου, ἐν τῷ καταβαί-
νειν με; » καὶ τὰ λοιπὰ.

« Μὴ διηγῆσεται τίς ἐν τῷ τάφῳ τὸ ἔλεός σου; »
καὶ τὰ λοιπὰ.

« Οὐ νεκροὶ αἰνέσουσί σε, Κύριε, οὐδὲ πάντες, »
καὶ τὰ λοιπὰ.

« Ὑψίστον τίς αἰνέσει ἐν ᾄδῃ; ἀπὸ νεκροῦ ὡς
μηδὲ ὄντος ἀπόλλυται ἐξομολόγησις. »

« Οὐκ ἔστιν ἐν τῷ ᾄδῃ ἐλεγχδὸς ζωῆς. Ὁ θάνατος,
ὡς πικρὸν σου τὸ μνημόσυνόν ἐστιν ἀνθρώπῳ εἰρη-
C νεύοντι ἐν τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτῷ, ἀνδρὶ ἀπερισπά-
στῳ, καὶ εὐδοκούμενῳ ἐν πάσιν, καὶ ἔτι ἰσχύοντι ἐπι-
δέξασθαι τροφήν! Ὁ θάνατος, καλὸν σου τὸ κρίμα
ἐστὶν ἀνθρώπῳ ἐπιδοσμένῳ καὶ ἑλασσομένῳ ἰσχύϊ.
ἑσχάτῳ γῆρᾳ, καὶ περισπωμένῳ περὶ πάντων καὶ
ἀπειθῶντι, καὶ ἀπολωλεκότῳ ὑπομονῆς. »

« Ἄδης καὶ ἀπώλεια οὐκ ἐμπίπλυνται. »

Τὰ ἐν ᾄδῃ κακὰ οὐχὶ Θεὸν ἔχει τὸν αἴτιον, ἀλλ'
ἡμᾶς αὐτούς.

Ἄδης κοινὸν πανδοχεῖόν ἐστι, καὶ θρήνων ἐργαστή-
ριον.

TITA. Ζ'. — Περὶ θανάτων· καὶ ὅτι οὐ δεῖ ἐπὶ
τῷ προαπελθόντι πενθεῖν.

« Ἐπὶ νεκρῷ τὰς σάρκας αὐτῶν οὐ κατατεμού-
σιν. »

« Ἀλγὺ ἐπὶ σὲ, ἀδελφεῖ Ἰωνάθαν· ὠрайώθηκε μοι
σφόδρα. Ἐθαυμαστώθηκε ἡ ἀγάπησίς σου ἐμοὶ ὑπὲρ
ἀγάπησιν γυναικῶν. »

« Ἀνέστη Δαβὶδ ἐκ τῆς γῆς, καὶ ἐλούσατο, καὶ
ἡλείψατο, καὶ ἥλλαξεν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ εἰσῆλθεν
εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, καὶ προσκύνησεν αὐτῷ. Καὶ
ᾤησεν ἄρτον φαγεῖν, καὶ παρέβησαν αὐτῷ ἄρτον,
καὶ ἔφαγεν. Καὶ εἶπαν οἱ παῖδες αὐτοῦ πρὸς αὐτόν·
Τί τὸ βῆμα τοῦτο ὃ ἐποίησας; ἔτι ζῶντος τοῦ παιδα-
ρίου ἐνήστευες, καὶ ἐκλαίεις, καὶ ἡγρύπνεις· καὶ

ήνικα ἀπέθανεν, ἀνέστης, καὶ ἔφαγες ἄρτον καὶ πί-
πικας. Καὶ εἶπε Δαβὶδ· Ἐν τῷ τῷ παιδάριον ἐστὶ ζῆν
ἐν ἡσυχασίᾳ, καὶ ἐκλαύσα, ὅτι εἶπα, Τίς οἶδεν εἰ ἐλε-
ήσει με Κύριος, καὶ ζήσεται τὸ παιδάριον; Καὶ νῦν
τέθνηκεν, ἵνα τί τοῦτο ἐγὼ νηστεύσω; μὴ δυνήσομαι
ἐπιστρέψαι αὐτὸν ἐτι; Ἐγὼ πορεύσομαι πρὸς αὐ-
τὸν, καὶ αὐτὸς οὐκ ἀναστρέψει πρὸς με. »

« Συντέλεισαν ἐν ἀγαθοῖς τὸν βίον αὐτῶν, ἐν δὲ
ἀναπαύσει ἤδου ἐκοιμήθησαν. »

« Ἐκεῖ ἀναπαύσονται κατὰ τοὺς τῷ σώματι, ὁμο-
θυμῶν οἱ αἰώνιοι οὐκ ἔχουσιν φωνὴν φορολόγου.
Μικρὸς καὶ μέγας ἐκεῖ ἐστίν, καὶ θεράπων δεδοι-
κῶς τὸν κύριον αὐτοῦ. »

« Ἐὰν ἀποθάνῃ ἄνθρωπος, ζήσεται, συντέλεισας
ἡμέρας βίου αὐτοῦ. »

« Ἐλευσθὲν ἐν τάφῳ, ὥσπερ σίτος ὥριμος κατὰ και-
ρὸν θερίζομενος. »

« Θάνατος ἀνδρὶ ἀνάπαυσις. »

« Εὐλογία ἀπολλυμένου ἐπ' ἐμὲ ἔλθοι. »

« Ἀγαθὸν πορευθῆναι εἰς οἶκον πένθους, ἢ εἰς οἶ-
κον πότου. Καρδία σοφῶν ἐν οἴκῳ πένθους· καρδία
δὲ ἀφρόνων ἐν οἴκῳ εὐφροσύνης. »

« Ὅτι ἐπορεύθῃ ἄνθρωπος εἰς οἶκον αἰῶνος αὐτοῦ,
καὶ ἐκύκλωσαν ἐν ἄγορᾷ οἱ κοπτόμενοι. »

« Καθὼς ἐξῆλθεν ἀπὸ γαστρὸς μητρὸς αὐτοῦ γυ-
μνός, ἐπιστρέψει τοῦ πορευθῆναι ὡς ἦκει; καὶ οὐδὲν
λήφεται ἐν μόχθῳ αὐτοῦ, ἵνα πορευθῇ ἐν χειρὶ αὐ-
τοῦ. »

« Ἀγαθὴ ἡμέρα θανάτου ὑπὲρ ἡμέραν γεννήσεως
αὐτοῦ. »

« Τελειωθείς ἐν ὀλίγῳ ἐπλήρωσε χρόνους μακροῦς.
Ἀρσενὴ γὰρ ἦν Κυρίῳ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ· διὰ τοῦτο
ἐσπευδεν ἐκ μέσου πονηρίας. »

« Μὴ ὑστέρει ἀπὸ κλαιόντων, καὶ μετὰ πενθού-
των πένθησον. »

« Μὴ ἐπὶ χαίρει ἐπὶ νεκρῷ· μνήσθητι ὅτι πάντες
τελευτῶμεν. »

« Μουσικὴ ἐν πένθει ἀκαιρὸς διήγησις. Ἐπὶ νεκρῷ
κλαῦσον· ἐξέλιπε γὰρ φῶς. Πένθος νεκροῦ ἐπὶ ἡμέ-
ρας. »

« Τέκνον, ἐπὶ νεκρῷ κατάγαγε δάκρυα, καὶ ποίησον
τὸ πένθος κατὰ τὴν τάξιν αὐτοῦ ἡμέραν μίαν, καὶ
δύο χάριν διαβόλης· καὶ παρακλήθητι λύπης ἕνεκα.
Γινώθι γὰρ ὅτι οὐκ ἐστὶν ἐπάνοδος. Καὶ τοῦτον γὰρ
οὐκ ὠφελήσεις, καὶ σεαυτὸν κακώσεις. Ἀπὸ γὰρ
λύπης ἐκδαίνει θάνατος. »

« Ἐν τῷ ἀποθανεῖν ἄνθρωπον, κληρονομήσει ἐρ-
πετὰ, καὶ θηρία, καὶ σκώληκας. »

Ὅτε γυναιξίν, οὗτε ἀνδράσιν ἐπιτέτραπται τὸ
φιλοπενθεῖν καὶ φιλόδακρυ, ἀλλ' ὅσον ἐπιστυγνάσαι
τοῖς λυπηροῖς, καὶ μικρὸν τι δάκρυον ἀποστᾶσαι, καὶ
τοῦτο ἡσυχῇ, μὴδὲ ἀναδρασσόμενον, μὴδὲ ἀλλυζόν-
τα, μὴδὲ καταβρῆγγύντα χιτῶνα, ἢ κόκινον καταχε-
ρόν.

A agebas. Nunc autem, ex quo mortuus est, sur-
rexisti, et comedisti panem. Et ait David: Dum
viveret adhuc infans, jejunavi, et flevi, quia
dixi: Quis scit si forte misereatur mei Dominus,
et vixerit infans? Et nunc mortuus est, ut quid
ego jejunabo? nunquid eum potero revocare am-
plius? Ego vadam magis ad eum: ille vero non
revertetur ad me. »

Job xxi, 13. — « Consumpserunt in bonis vi-
tam suam: in quiete autem inferni dormierunt. »

Job iii, 18. — « Ibi requieverunt fatigati cor-
pore: unanimiter eterni non audierunt vocem
exactoris. Parvus et magnus ibi sunt, et servus
timens dominum suum. »

542 Job xiv, 14. — « Si mortuus fuerit homo,
B vivet consummans dies vitæ suæ. »

Job v, 26. — « Ingredieris in sepulcrum, sicut
triticum maturum quod suo tempore metitur. »

Job xvii, 16. — « Mors viro requies. »

Job xix, 13. — « Benedictio pereuntis super
me veniat. »

Eccle. vii, 2. — « Melius est ire in domum lu-
ctus, quam in domum convivii. Cor sapientum
in domo luctus: cor autem stultorum in domo
lætitie. »

Eccle. xii, 5. — « Quoniam profectus est homo
in domum sæculi sui, et circumdederunt in foro
plangentes. »

Eccle. v, 15. — « Sicut egressus est nudus de
utero matris suæ, sic revertetur ut eat sicut ven-
nit: et nihil auferet in labore suo, ut proficiscat-
ur in manu sua. »

Eccle. vii, 1. — « Mellior est dies mortis ejus,
quam dies nativitatis. »

Sap. iv, 15. — « Consummatus in brevi exple-
vit tempora multa. Placita enim erat Domino
anima illius. Idcirco prosperavit educere illum de
medio iniquitatis. »

Eccle. vii, 32. — « Ne desis plorantibus, et cum
lugentibus luge. »

Eccle. viii, 7. — « Noli letari super mortuo:
memineris quod omnes morimur. »

Eccle. xii, 6. — « Musica in luctu importuna
narratio. Super mortuum plora: defecit enim lux.

D Luctus mortui septem dies. »

Eccle. xxxviii, 14, 15. — « Fili, in mortuum
produc lacrymas, et fac planctum secundum me-
ritum ejus uno die, et duobus propter detractio-
nem: et consolare propter tristitiam. Noveris
enim quod non est regressus. Neque enim illi pro-
deris, et teipsum pessimabis. A tristitia enim se-
stinat mors. »

Eccle. x, 11. — « Cum morietur homo, hæredi-
tabit serpentes, et bestias, et vermes. »

S. Basil. hom. grat. actio. — Nec mulieribus,
nec viris permissum est luctui et lacrymis impen-
sius indulgere: verum hactenus duntaxat, ut ex
rebus tristibus et molestis nonnihil mœstitiæ con-
trahant, et paululum quiddam illacryment, idque

tacite, ac non clamando, nec ejulando, nec vestem lacerando, aut pulvere se aspergendo, aut quidquam aliud ejusmodi praefereendo, quae turpiter affectantur ab iis qui rerum humanarum imperiti sunt. Ignavi siquidem animi est, quique nihil ex spe divina nervorum collegerit, adversis rebus immodice frangi et consternari. Ut enim vermes in mollioribus potissimum arboribus generantur: sic etiam mœrores in tenerioribus hominum ingeniis ac moribus producantur.

S. Chrysost. — Ne igitur in mortuum illum, qui clausit oculos, et vocis expers jacet, intueare: sed resurgentem illum prospice, immortalisque et tremendae gloriae compotem cerne. At familiaritatem vitaeque consuetudinem requiris, eoque nomine luges, ingemiscis et ploras? Et quid afferre possis, quin hoc absone facias? Etenim si filiam matrimonio cuipiam junxeris, tum deinde ille ea accepta in longinquam regionem abeat, illicque perpetua prosperitate fruatur, nihil tibi grave ex hujusmodi peregrinatione accidisse censes, et prosperitatis fama mœrorem solaris. Hic autem, cum 543 non amicus, non cognatus, verum Dominus ipsemet eum acceperit, æquumne est nos angere et lamentari? Qui autem fieri possit, inquires, ut a fletu et lamentis is qui homo sit, abstinere queat? Ego vero hoc non dico: sed mœroris vehementiam excindo. Mœrere enim naturæ est: at immodico mœrore confici, insanum est, ac diabolicae operationis, muliebrisque animi. Dole sane, lacrymas funde: verum ne iniquiore atque impotentiore animo sis, nec eam ob rem stomacheris. Gratias illi ago qui accepit, ut eum ornēs qui hinc excessit, ac funus ejus præclare celebres. Nam si ægre atque infenso animo ipsius mortem feras, tum ipsum contumelia afficis, tum eum qui recepit ad iracundiam excitas, tibi quoque ipsi detrimentum affers. Sin autem grates agis, simul et ipsum exornas, illumque a quo assumptus fuit, honoras, ac de teipso bene mereris. Lacryma, uti Dominus tuus Lazari causa lacrymas fudit, modum nobis et terminos mœroris constituens, quos excedere minime conveniat. Ad hunc quippe modum Paulus quoque dixit: *De dormientibus autem nolumus vos ignorare, fratres, ut non contristemini, sicut et ceteri qui spem non habent* (II Thess. iv, 12). Mœstus esto; at non ut ethnicus, cui de vita sua nulla omnino spes est, quique futuram resurrectionem haudquaquam intuetur. Credatis velim mihi, charissimi: pudet me profecto, eum per plateas transeo, et muliercularum immodestarum choros audio, avulsas comas, genas laceratas, incisa brachia. Quid igitur adversum nos gentiles dicturi sunt? Quid? Annon hi sunt qui de resurrectione sapienter disserunt, at in rebus ipsis

Α μενον, μηδὲ ἄλλο τι τῶν τοιοῦτων ἀσχημόνως ἐπιτηδευσμένων παρὰ τῶν ἀπαιδευτῶς ἔχοντων πρὸς τὰ ἀνθρώπινα. Ἀνάνδρου γὰρ ψυχῆς, καὶ οὐδένα τόνον ἐκ τῆς ἐπὶ θεὸν ἐλπίδος ἔχουσας, τὸ σφοδρῶς καταπίπτειν, καὶ ὑποβρῆγγυσθαι τοῖς λυπηροῖς. Ὡς περ οἱ σκώληκες ἐν τοῖς ἀπαλωτέροις τῶν ἔσλων ἐκτίκτονται μάλιστα, οὕτως αἱ λύπαι ἐν τοῖς μαλακιοτέροις ῥῆθαι τῶν ἀνθρώπων ἐμψυτεύονται.

Μὴ τοίνυν ἀπίθης εἰς ἐκεῖνον τὸν νεκρὸν, τὸν μακρότα τοὺς ὀφθαλμοῦς, καὶ ἀφωκὸν κείμενον, ἀλλὰ τὸν ἀνιστάμενον ἀπόβλεπε, καὶ ἀπολαμβάνοντα δόξαν ἀκήρατον καὶ φρικτὴν. Ἀλλὰ συνήθειαν καὶ ὁμιλίαν ζητεῖς, καὶ διὰ τοῦτο ὀδύρῃ, καὶ κλαίεις, καὶ θρηνεῖς; Καὶ πῶς οὐκ ὀδοῦν εἴη τοῦτο; Εἰ γὰρ νυμφίῳ δέδωκας τὸ θυγάτριόν σου, εἰτα λαβὼν αὐτὸ ὁ νυμφίος εἰς μακρὰν ἀπεδήμησε χώραν, καὶ καλῶς πράττων διατελοῖς, οὐδὲν ἡγῆς δεινὸν τὸ γεγεννημένον ἐπὶ [τῷ] παραμυθῆσαι τὴν ἀθυμίαν. Ἐνταῦθα δὲ οὐκ ἀνθρώπου, οὐ φίλου, οὐ συγγενοῦς λαβόντος αὐτὸ, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ Δεσπότου, ἀλγεῖν καὶ ὀδυρεσθαι ὀφειλομένον. Καὶ πῶς δυνατὸν, φησὶ, μὴ κλαίειν καὶ ὀδυρεσθαι ἀνθρώπων ὄντα; Οὐτε γὰρ τοῦτο λέγω, ἀλλὰ τὴν ἐπίτασιν τῆς ἀθυμίας ἀναιρῶ. Τὸ μὲν γὰρ ἀθυμεῖν τῆς φύσεώς ἐστι, τὸ δὲ πέρα τοῦ μέτρου, μανίας καὶ διαβολικῆς ἐστὶν ἐνεργείας, καὶ γυναικώδους ψυχῆς. Ἀλγησον, δάκρυσον, ἀλλὰ μὴ ἀποδυσπετήσης, μὴ δυσχεράνης, μὴ ἀγανακτήσης. Εὐχαρίστησον τῷ λαβόντι, ἵνα κοσμήσης τὸν ἀπειθόντα, καὶ λαμπρὰ αὐτῷ ποιήσης τὰ ἐντάφια. Ἐὰν γὰρ δυσχεράνης ἢ ἀγανακτήσης, κἀκεῖνον καθύδρισας, καὶ τὸν λαβόντα παρώξυνας, καὶ σεαυτὸν διέβλαψας. Ἐὰν δὲ εὐχαρίστησης, κἀκεῖνον ἐκόσμησας, καὶ τὸν λαβόντα ἐδόξασας, καὶ σεαυτὸν ὠφέλησας. Δάκρυσον ὡς ὁ Δεσπότης σου ἐδάκρυσε τὸν Δάσκαρον, μέτρα τιθεὶς ἡμῖν, καὶ σταθμούς, καὶ δροὺς τῆς ἀθυμίας, οὓς ὑπερβαίνειν οὐ δεῖ. Οὕτω καὶ Παῦλος εἶπεν· *Περὶ δὲ τῶν κεκοιμημένων, ἀδελφοί, οὐ θέλομεν ὑμᾶς ἄγνοεῖν, ἵνα μὴ λυπηθῆτε, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα*. Αὐτοῦ, ἀλλὰ μὴ ὡς Ἕλληνας ὁ ἀπογινώσκων τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς, ὁ μὴ βλέπων εἰς τὴν μέλλουσαν ἀνάστασιν. Πιστεύσατέ μοι, ἀγαπητοί, ὅτι αἰσχύνομαι διερχόμενος διὰ τῆς πλατείας, καὶ ἀκούων χοροῦς γυναικῶν ἀσχημονουσῶν, τρίχας τιλλομένας, παρειὰς σπαρτατομένας, βραχίονας κατατεμνομένους. Τί οὖν ἐροῦσιν οἱ Ἕλληνες καὶ ἡμῶν; Τί οὖν; Οὐχ οὗτοι εἰσιν οἱ περὶ ἀναστάσεως φιλοσοφούντες, καὶ ἐν τοῖς ἔργοις τὰ τῶν ἀπεγνωσμένων ἐργαζόμενοι; Εἰ γὰρ ἐθάρρουν οὗτοι ὅτι ἀληθῶς ἀνάστασις νεκρῶν ἐστίν, οὐκ ἂν οὕτως ἐθρήνου. Τίνος ἔνεκεν οὕτως δακρύεις, εἰπέ μοι, τὸν ἀπειθόντα; Πονηρὸς ἦν; Οὐκοῦν διὰ τοῦτο ὀφείλεις εὐχαρίστησαι, (1) ὅτι τάχιστα ἠρπάγη, πρὶν ἢ ἀλλαγῇ αὐτῷ τὰ τῆς χρηστότητος, καὶ προσελάβετο αὐτὸν ὁ θεὸς εἰς χωρίον, ἔνθα μετὰ ἀσφαλείας λοιπὸν διάγει, καὶ μεταβολὴν

NOTE.

(1) Hic aliqua desunt quæ sic fere restituas: ὅτι ἡ πονηρία αὐτοῦ συνανελήθη. Ἀλλὰ χρηστὸς ἦν· οὐκοῦν διὰ τοῦτο ὀφείλεις εὐχαρίστησαι.

οὐκ ἔστιν ὑποπεύσθαι οὐκίτι. Ἀλλὰ νίος ἦν; Καὶ διὰ τοῦτο εὐχαρίστησον τῷ λαβόντι αὐτόν, ὅτι τάχιον πρὸς τὴν ἀνὰ πολιτείαν αὐτὸν ἐκάλεσεν. Ἀλλὰ γέρων ἦν; Καὶ διὰ τοῦτο πλείονα δόξασον τὸν λαβόντα αὐτόν, καὶ εὐχαρίστησον πάλιν. Αἰσχυνοῦμεν τὸ σχῆμα τῆς ἐκφορᾶς. Διὰ τοῦτο εὐχαί, καὶ ψαλμοί, καὶ δοξολογία Θεῷ, ἵνα μὴ κλαίης καὶ θρηγγῇς, ἀλλὰ μάλλον ἵνα εὐχαριστῇς τῷ λαβόντι αὐτόν Θεῷ. Ὅν γὰρ τρόπον τοὺς ἐπ' ἀρχὴν καλουμένους μετὰ πολλῆς προπέμπουσιν ἅπαντες τῆς τιμῆς, οὕτω καὶ τοῦτο μετὰ πολλῆς τῆς τιμῆς, ὥς ἐπὶ μελίσονα κληθέντα δέξιαν, καὶ τιμὴν, καὶ πολιτείαν. Ἀνάπαυσίς ἐστιν ὁ θάνατος, ἰδρώτων καὶ φροντίδων βιωτικῶν ἀπαλλαγῇ. Μὴ δυσχεράνης, μὴ ἀποδυσπατήσης, ἀλλ' εὐχαρίσται τῷ Θεῷ.

cam acciverit. At senex erat. Eam quoque ob causam illum qui ipsum accepit, uberius lauda, rursumque gratias esto. Pudorem nobis ipsa funeris species incutiat. Ob id vota, et psalmi, et Dei laudes celebrantur, ut ne plores nec lamenteris, verum potius Deo, qui illum accepit, gratum animum exhibeas. Velut enim eos qui ad imperium et principatum nascuntur, honorifice omnes prosequuntur: eodem modo hunc quoque magno cum honore comitantur, tanquam ad majorem honorem, dignitatemque, et reipublicæ administrationem vocatum. Requies mors est, atque ab hujusce vitæ sudoribus et curis liberatio. Ne igitur stomacheris, et ægre seras, sed Deo gratias age.

Διὰ τί οὐκ ἔστιν θνητὰ φρονεῖν περὶ τοῦ θνητοῦ προηθείης, ἀλλ' ἀπροσδόκητον τοῦ παιδὸς τὸν θάνατον προσεδέξῃ; Ὅτε σοι πρῶτον προσηγγέλθῃ τοῦ υἱοῦ ἡ γέννησις, εἰ τίς σε ἤρετο, ποταπὸν ἐστὶ τὸ τεχθῆναι· τί ποτε ἂν ἀπέκρινες; Ἄρα ἄλλο τι ἂν εἴπας, ἢ ὅτι ἀνθρωπὸς ἐστὶ τὸ γεννηθῆναι; Εἰ δὲ ἀνθρωπος, καὶ θνητός. Οὐχ ὁρᾷς ἥλιον ἀνάτελλοντα, καὶ πάλιν δύμενον; σελήνην αὐξοῦσαν, εἴτα φθίνουσαν; οὐ τὴν γῆν θάλλουσαν, εἴτα ξηραινομένην; Τί τῶν περὶ ἡμᾶς ἐστὶν; τί ἀκίνητον ἔχει τὴν φύσιν καὶ ἀμετάπτωτον; Ἀνάβλεψον εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἴδε τὴν γῆν· οὐδὲ ταῦτα διακονίῃσι. Ὁ γὰρ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται, φησὶν, οἱ ἀστέρες ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσοῦνται, ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς. Τί οὖν θαυμαστόν, εἰ καὶ ἡμεῖς μέρος ὄντες τοῦ κόσμου ἀπολαύομεν τῶν ἐκ τοῦ κόσμου; C

Ἔθους γὰρ χωρισμὸς καὶ τοῖς ἀλόγοις ἐστὶ δυσφορώτατος. Καὶ τότε εἶδον ἐγὼ βοῦν ἐπὶ φάτνης δακρύοντα τοῦ συννόμου αὐτοῦ καὶ ὁμοζύγου τελευτήσαντος, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἀλόγων σφοδρῶς τῆς συνηθείας ἔστιν ἰδεῖν ἀντεχόμενα. Σὺ δὲ οὐκ οὕτως ἐμαθες, οὐδὲ ἐκιδέχῃς. Ἀλλ' ἀρχὴν μὲν φίλαν λαμβάνειν ἐκ μακρᾶς ὁμιλίας καὶ χρονίου ἔθους, οὐδὲν ἀπεικός· ὁδύρεσθαι δὲ χωρισμὸν διὰ τὴν ἐπὶ πλείστον ἡμῖν γενομένην διατριβήν, παντελῶς ἄλογον. Ὅσον, γυνὴ συνεκλήρωθη σοι κατὰ τὴν κοινωνίαν τοῦ βίου, πᾶσαν ἡδονὴν σοι κατὰ τὸν βίον παρεχομένη, εὐθυμίας δημιουργὸς, θυμηδίων πρόξενος, τὰ χρηστὰ συναυξάνουσα, ἐν ταῖς λοιπαῖς τὸ πλείστον μέρος τῶν ἀναρῶν ἀφαιρουμένη. Αὕτη δὲ ἐξαίφνης ἀναρπασθεῖσα οἴχεται. Μὴ ἀγριαίνῃ τῷ πάθει, μηδ' αὐτόματόν τινα εἴπης εἶναι συντυχίαν τὸ γινόμενον, ὥς μηδὲν δὲν προστάτου τὸν κόσμον οἰκονομοῦντος· μηδὲ

A ea faciunt, quæ deploratæ salutis hominibus consentanea sunt? Nam si hoc ipsis persuasum esset, mortuos vere ad vitam redituros esse, haudquaquam ad hunc modum lugerent. Quid tandem est, quæso, quamobrem illum qui vitam morte commutavit usque adeo plores? Num malus erat? Ergo hac de causa gratias habere debes, quia ejus improbitas compressa est. At probis moribus erat. Atqui hoc quoque nomine te ampliores Deo gratias agere convenit, quod celerius ante sit raptus, quam a probitate descisceret, illumque Deus assumpserit, ubi deinceps secure victurus sit, nec jam ulla mutationis suspicio subitura. Sed juvenis erat. Et ideo etiam gratias ei qui accepit habeto, quod eum ad supernam rempublicam accepit.

Ne igitur stomacheris, et ægre seras, sed Deo gratias age.

S. Basil. Hom. mart. Jul. — Cur non ita te assuescisti, ut mortalia de mortali sentires, verum commisisti, ut tibi nec opinanti 544 filii mors accideret? Cum tibi primum filii ortus nuntiatus est, si quis ex te sciscitatus esset quid pariter editum sit, quid tandem respondisses? an aliud quidpiam dixisses, nisi, Homo est id quod natum est? Si autem homo, mortalis ergo est. Annon solem exorientem vides, ac rursus occidentem? augescentem lunam, ac deinde decreascentem? annon terram virentem, et posthac areascentem? Quidnam eorum quæ circa nos sunt, fixum ac stabile est? quid ejus naturæ est, ut nec moveri, nec mutari queat? Suspice cælum, et terram intueri: ne hæc quidem sempiterna sunt.

C Cælum enim, inquit Christus, et terra transibunt: stellæ cadent de cælo. Sol obtenebrabitur, et luna non dabit lumen suum (Matth. xxiv, 29). Quid igitur mirum, si nos quoque qui pars mundi sumus, rerum mundanarum sorte fruimur?

Ibid. — Consuetudinis disjunctio brutis etiam perperu difficillima est. Nam et bovem aliquando vidi in præsepio lacrymas edentem, cum is mortuus esset quocumque pabulari et jugum trahere solebat. Atque etiam reliquis animantes rationis expertes consuetudini arctissime adherentes licet conspicerem. At tu non ita eruditus atque institutus es: verum ut amicitia: initium ex longa familiaritate et diuturna consuetudine accipere D haudquaquam absurdum est; ita ob diuturnum usum disjunctionem postea lamentis prosequi, a ratione prorsus alienum fuerit. Exempli gratia: uxor tibi vitæ socia obtigit, omnem tibi dum viveret voluptatem præbens: hilaritatis artifex fuit, jucunditatum conciliatrix; res lætas una tecum auxit, in tristibus maximam molestiarum partem ademuit. Ipsa porro repente de medio ar-

ripitur. Ne ob calamitatem hanc in furorem prorumpas, nec fortuitum quemdam esse casum id quod contigit, dicas; perinde scilicet ac si nemo sit cujus cura et providentia mundus gubernetur: nec pietatis finibus excidas. Quoniam enim dup in carne una exstitistis, magnopere tibi ignoscendum est, qui acerbis animo dissidium et conjunctionis divisionem feras; at minime tamen proinde aut cogitare, aut proloqui aliquid eorum quæ non decent, conducibile fuerit. Istud enim animadvertas velim, quod qui nos effluxit et animavit Deus, proprium unicuique animæ spatium concessit, atque alias aliis exitus metas præscripsit. Etenim pro arcanis sapientiæ iustitiæque suæ rationibus, hunc diutius in carne manere voluit, illum autem corporis vinculis occlusius solvi constituit. Quemadmodum ergo qui in vincula coniecti sunt, partim diutius in carcere inclusi afflictiuntur, partim celerius ex ejusmodi ærumna eximuntur: sic etiam animæ pro dignitatis ejusque ratione, partim longiore temporis intervallo in hac vita detinentur, partim minores: sapienter nimirum, et profunde, ac præstantius quam humana mens consequi possit, Deo creatore nostro res ejusque nostrum gubernante et moderante. An Davidem non audis dicentem: *Educ de custodia animam meam?* (Psal. cxli, 10.) Annon de sancto viro audivisti, quod soluta ipsius anima sit? Quid Simeon? cum Dominum nostrum complecteretur, quam vocem emisit?

nonne hanc, *Nunc dimittis servum tuum, Domine?* (Luc. ii, 29.) **545** Ei enim qui ad supernam vitam citato cursu tendit, omni cruciatus et quovis carcere acerbior est cum corpore commoratio. Quocirca ne illud quæras, ut quæ de animabus a Deo decernuntur, oblectationi tuæ obsecundent: verum de his qui tibi in vita conjuncti fuerunt, et posthac morte dirempti sunt, hoc cogites, eos viatoribus qui viam eandem obeant, similes esse.

Ibid. Hom. de grat. act. — Nec intempestivæ mortes, nec ulla alia infortunia, quæ præter opinionem irrumpant, nos unquam exterrebunt, si pietatis instituti doctrina sumus. Verbi gr., filius mihi juvenis erat, solus generis mei successor, senectæ solatium, generis ornamentum, æqualium suorum decus, columnen domus, eam ætatis partem agens quæ suavissima est: hic morte abreptus excessit; ac terra et cinis factus est, qui paulo ante, cum verba faceret, jucunde audiebatur, et amoenissimum paternis oculis spectaculum præbebat. Quid igitur faciam? Num vestem concerperam? num humi volutari, queritarique, et intolerabili quodam dolore affici, et iis qui adsunt, me ceu puerum aliquem ad verberum ictus exclamantem palpitantemque ostendere sustinebo? Annon me potius ita comparabo, ut eorum quæ accidunt necessitatem mecum reputans, nemini scilicet mortis legem parcere, sed per omnes ætates æque grassari, et omnia prorsus quæ composita sunt, dissolvere, ejusmodi eventu tanquam inusitato non conturber, nec mentem meam everti sinam, velut inopinata dejectus plaga? hoc jampridem edoctus, me cum mortalis essem, mo-

A εκπέσης τῶν ὄρων τῆς εὐσεβείας. Ἐπειδὴ γὰρ ὁμοῦ ἐγένεσθε οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν, πολλὴ συγγνώμη τῷ τῇν διχοτομίαν καὶ τῇν τῆς συναφείας διαίρεσιν μετ' ἀληγμάτων δεχομένων· οὐ μὴν τοῦτου ἐνεκεν, ἡ διανοεῖσθαι τι τῶν οὐ προσήκοντων, ἢ φθέγγεσθαι σοὶ λυσιτελέας. Ἐννόησον γὰρ ὅτι ὁ πλάσας ἡμᾶς καὶ ψυχῶσας θεὸς, ἰδίαν ἔδωκεν ἑκάστῃ ψυχῇ τὴν διαγωγὴν, καὶ ἄλλους ὁρους ἐπέθεε τῆς ἐξόδου. Τὸν μὲν γὰρ ἐπὶ πλείον παραμεῖναι τῇ παρουσίᾳ τῆς σαρκὸς ψυχονόμησε, τὸν δὲ θάπτον ἀπολυθῆναι τῶν δεσμῶν τοῦ σώματος διατάξας, κατὰ τοὺς ἀρρήτους τῆς σοφίας αὐτοῦ καὶ τῆς δικαιοσύνης λόγους. Ὅσπερ οὖν οἱ ἐν ταῖς εἰρηκαῖς ἐπιπίπτοντες, οἱ μὲν ἐπὶ πλείονα χρόνον τῇ κακώσει δεσμοτηρίων ἐναποκλείονται, οἱ δὲ ταχύτεραν εὐρίσκουσι τῆς κακοπαθείας ἀπαλλαγὴν· οὕτω καὶ αἱ ψυχαι, αἱ μὲν ἐπὶ πολὺ προσκατέχονται τῇ ζωῇ ταύτῃ, αἱ δὲ ἐπ' ἑλαττον κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς ἀξίας ἑκάστου, σοφῶς καὶ βαθέως, καὶ ὡς οὐκ ἂν ἐφίκοιτο τοὺς ἀνθρώπων, τὰ περὶ ἐσχάτων ἡμῶν τοῦ Κτίσαντος προβλεπομένου. Οὐκ ἀκούεις λέγοντος τοῦ Δαβὶδ· Ἐξάγαγε ἐκ φυλάκης τὴν ψυχὴν μου; Οὐκ ἤκουσας περὶ τοῦ ἁγίου, ὅτι ἀπελύθη αὐτοῦ ἡ ψυχὴ; Τί δὲ Συμεὼν, ὅτε ἐνηγκαλίσας τὸν Κύριον ἡμῶν, ποίαν ἀφῆκε φωνήν; Οὐχ ὅτι Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, Δέσποτα; Τῷ γὰρ ἐπειγομένῳ πρὸς τὴν ἄνω διαγωγὴν βαρυτέρα πάσης κολάσεως καὶ δεσμοτηρίου παντὸς ἡ μετὰ τοῦ σώματος ἐστὶ διατριβή. Μὴ τοίνυν τῇ σεαυτοῦ ἀπολαύσει ἐπιζητεῖ τὰς περὶ τῶν ψυχῶν διατάξεις ἀκολουθεῖν, ἀλλὰ λογιζοῦ περὶ τῶν συναφθέντων κατὰ τὴν βίον, εἴτα θανάτῳ δισταμένων, ὅτι παραπλήσιοι εἰσιν ὁδοιπόροις μίαν ὁδὸν πορευομένοις.

C Ὅτε ἀπὸ τῆς θανάτου, οὗτοι ἄλλαι τινὲς δυσκολίαι ἀδοκῆτως ἐπιούσαι ἐκπλήξουσιν ἡμᾶς ποτε, τοὺς παιδευομένους τῷ λόγῳ τῆς εὐσεβείας. Οἶον, πάλαι μοι ἦν νεανίας, μόνος τοῦ γένους διάδοχος, παραμύθιον γῆρας, ἐγκαλλώπισμα γένους, ἄνθος τῶν ὁμηλικίων, στήριγμα τῆς οἰκίας, αὐτὸ τῆς ἡλικίας ἄγων τὸ χαριέστατον, οὗτος ἀνάρπαστος ὀλεται· καὶ γῆ καὶ κόνις γέγονεν, ὁ πρὸ βραχέως ἥδὺ μὲν ἀκουσμα φθεγγόμενος, ἥδιστον δὲ θέαμα ὦν τοῖς τοῦ γεννήσαντος ὀφθαλμοῖς. Τί οὖν ποιήσομεν; Καταβρῆξομαι τὴν ἐσθῆτα, καὶ καταδέξομαι κυλινδεῖσθαι χαμαὶ, καὶ ποτινῆσθαι, καὶ δυσανασχετεῖν, καὶ δεικνύειν ἑμαυτὸν τοῖς παροῦσιν, οἷον παῖδά τινα ὑπὸ πληγῶν ἐκδιδόντα καὶ ἀποσπαίροντα; Ἢ τῷ ἀναγκαίῳ τῶν γινόμενων προσχῶν, ὅτι ἀπαρτήτος ὁ τοῦ θανάτου νόμος, διὰ πάσης ὁμοίως ἡλικίας χωρῶν, καὶ πάντα ἐφεξῆς τὰ σύνθετα διαλύων, οὐ ἐνισθῆσθαι τῷ συμβάντι; οὐκ ἀνατραπήσομαι τὸν νοῦν ὡς ὑπὸ πληγὰς ἀπροδοκῆτους καταβραχθεῖς; πάλαι προσπαιδευόμενος ὅτι θνητὸς ὢν, θνητὸν εἶχον τὸν παῖδα, καὶ ὅτι οὐδὲν τῶν ἀνθρωπίνων βέβαιον, οὐδὲ εἰς τὸ παντελὲς παραμένειν τοῖς κτησαμένοις πέφυκεν. Ἀλλὰ καὶ πόλεις μεγάλαι,

D Ὅτε ἀπὸ τῆς θανάτου, οὗτοι ἄλλαι τινὲς δυσκολίαι ἀδοκῆτως ἐπιούσαι ἐκπλήξουσιν ἡμᾶς ποτε, τοὺς παιδευομένους τῷ λόγῳ τῆς εὐσεβείας. Οἶον, πάλαι μοι ἦν νεανίας, μόνος τοῦ γένους διάδοχος, παραμύθιον γῆρας, ἐγκαλλώπισμα γένους, ἄνθος τῶν ὁμηλικίων, στήριγμα τῆς οἰκίας, αὐτὸ τῆς ἡλικίας ἄγων τὸ χαριέστατον, οὗτος ἀνάρπαστος ὀλεται· καὶ γῆ καὶ κόνις γέγονεν, ὁ πρὸ βραχέως ἥδὺ μὲν ἀκουσμα φθεγγόμενος, ἥδιστον δὲ θέαμα ὦν τοῖς τοῦ γεννήσαντος ὀφθαλμοῖς. Τί οὖν ποιήσομεν; Καταβρῆξομαι τὴν ἐσθῆτα, καὶ καταδέξομαι κυλινδεῖσθαι χαμαὶ, καὶ ποτινῆσθαι, καὶ δυσανασχετεῖν, καὶ δεικνύειν ἑμαυτὸν τοῖς παροῦσιν, οἷον παῖδά τινα ὑπὸ πληγῶν ἐκδιδόντα καὶ ἀποσπαίροντα; Ἢ τῷ ἀναγκαίῳ τῶν γινόμενων προσχῶν, ὅτι ἀπαρτήτος ὁ τοῦ θανάτου νόμος, διὰ πάσης ὁμοίως ἡλικίας χωρῶν, καὶ πάντα ἐφεξῆς τὰ σύνθετα διαλύων, οὐ ἐνισθῆσθαι τῷ συμβάντι; οὐκ ἀνατραπήσομαι τὸν νοῦν ὡς ὑπὸ πληγὰς ἀπροδοκῆτους καταβραχθεῖς; πάλαι προσπαιδευόμενος ὅτι θνητὸς ὢν, θνητὸν εἶχον τὸν παῖδα, καὶ ὅτι οὐδὲν τῶν ἀνθρωπίνων βέβαιον, οὐδὲ εἰς τὸ παντελὲς παραμένειν τοῖς κτησαμένοις πέφυκεν. Ἀλλὰ καὶ πόλεις μεγάλαι,

καὶ ἐπιφανείς τῇ τε τῶν κατασκευασμάτων λαμπρότητι, καὶ τῇ δυνάμει τῶν ἐνοικούντων, καὶ τῇ λοιπῇ κατὰ τὴν χώραν καὶ τὴν ἀγορὰν εὐθηνίᾳ διατρέπουσαι ἐν ἑρείπιοις νῦν μόνους τῆς παλαιᾶς σεμνότητος τὰ σύμβολα φέρουσι. Καὶ πλοῖον πολλάκις ἐκ θαλάττης διασωθὲν, καὶ μυριάκις μὲν ταχυναυτήσαν, μυρίον δὲ φόρτον τοῖς ἐμπορευομένοις διακομίσαν, μὴ προσβολῇ πνεύματος ἠφανίσθη· στρατόπεδα δὲ κρατήσαντα μάχης πολλάκις τῶν ἐναντίων, περιτραπέισης αὐτοῖς τῆς εὐθυμερίας, ἐλεεινὸν θέαμα καὶ διήγημα γέγονεν. Ἐθνη δὲ ὅλα καὶ νῆσοι ἐπὶ μέγα δυνάμειος προσελθοῦσαι, καὶ πολλὰ μὲν κατὰ γῆν, πολλὰ δὲ κατὰ θάλατταν ἐγείραται τρόπαια, πλοῦν δὲ πλοῦτον ἐκ λαφύρων ἀπορροῖσαι, καὶ χρόνῳ καταναλώθησαν, καὶ αἰχμάλωτοι γενόμενοι, δουλείας τῆς ἐλευθερίας ἠλλάξαντο. Καὶ ὅπως ὑπερ ἂν εἴπῃς, τῶν μεγίστων καὶ ἀφορήτων κακῶν ἤδη προλαβὼν ὁ βίος ἔχει τὰ ὑποδείγματα.

hostium collegissent, aut vetustate consumptæ sunt, aut captivitate oppressæ, cum libertate servitutem commutaverunt. Atque, ut omnia complectar, nullum tam magnum, nec tam intolerabile malum dixeris, cujus exempla vita humana non habeat.

Ὅρα (1) εἰς τὴν πρὸς Θεσσαλονικεῖς Ἐπιστολὴν πῶς γράφει περὶ τῶν κεκοιμημένων· καὶ οὐκ εἶπε, περὶ τῶν ἀποθανόντων· ἵνα μὴ λυπηθῇς ὡς καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα. Τὸ κατακόπτεσθαι τολῶν ἐπὶ τοῖς ἀπελθοῦσι, τῶν οὐκ ἔχόντων ἐστὶν ἐλπίδα. Ὑψὲς γὰρ περὶ ἀναστάσεως οὐδὲν ἐπισταμένη, ἀλλὰ τὸν θάνατον τοῦτον ἀθάνατον εἶναι νομίζουσα, εἰκότως περὶ ἀπολωλεκότων κόπτεται καὶ θρηνεῖ, καὶ ἀφορήτως πενθεῖ. Σὺ δὲ ὁ προσδοκῶν ἀνάστασιν, τίνας χάριν ὀδύρῃ; Τῶν μὴ ἔχόντων ἐλπίδα ἐστὶν τὸ ὀδύρεσθαι. Ἀκούσατε τῶν γυναικῶν ὅσαι φιλόδρῃνοι, ὅσαι πρὸς τὰ πάθη ἀφορήτως φέρεσθε, ὅτι τὰ τῶν ἐθνικῶν πράττετε. Εἰ δὲ τὸ ἀλγεῖν ἐπὶ τοῖς ἀπελθοῦσιν ἐθνικὸν, τὸ κατακόπτεσθαι καὶ καταξαινεῖν τὰς παρεῖς, τίτων ἄρ' ἐστὶν, εἰπέ μοι; Τίνος ἔνεκεν θρηνεῖς; εἰ πιστεύεις ὅτι ἀναστήσεται, οὐκ ἀπώλυν. Ὅταν οὖν παῖδα ἀποβάλλῃς ἐν αὐρῷ ἡλικίᾳ, οὐδὲν οὐδέπω πράξαι δυνάμενον, τίνας ἔνεκεν θρηνεῖς; τί ἐπιζητεῖς; Ἐλπίδας, φησὶ, χρηστὰς ἀνέβαινεν, καὶ προσεδόκων ὅτι μου προσήσεται. Διὰ τοῦτο ζητῶ μου τὸν ἄνδρα, διὰ τοῦτο τὸν υἱόν· καὶ διὰ τοῦτο κόπτομαι καὶ θρηνῶ, οὐκ ἀπιστοῦσα τῇ ἀναστάσει, ἀλλ' ἔρημος βοηθείας γενομένη, καὶ προστάτην ἀπολωλεκυῖα, τὸν σύννοικον, τὸν ἐν πατρὶ κοινωνοῦντα, τὸν παρηγοροῦντα· ταῦτα πενθῶ. Οἶδα ὅτι ἀναστήσεται, ἀλλ' οὐ φέρω τὸν μεταξὺ χωρισμόν. Πολλὰς τῶν πραγμάτων ὁ ὄχλος ἐπιρρεῖ· πατρὶ πρόκειμαι τοῖς βουλομένοις ἀδικεῖν. Ταῦτα οὐκ ἀφίησὶ με τὴν χρεῖαν φέρειν πρῶτος. Διὰ ταῦτα κόπτομαι, διὰ ταῦτα θρηνῶ. Εἰ ταῦτα πενθεῖς, τί δευτέρους ὁμιλεῖς γάμοις; Μὴ φησὶ τὸν ἄνδρα τοῦ θεοῦ πλέον, καὶ οὐκ αἰσθήσῃ χρεῖας ποτέ. Διὰ τί; ὅτι προστάτην ἔχεις τὸν μάλλον φιλοῦντα ἀθάνατον. Αὐτὸν τίς σοι ἔδωκεν, ὧ γύναι; οὐχὶ αὐτός; σὲ δὲ τίς ἐποίησεν; οὐχὶ αὐτός; πόσας ταῦτα ὀργῆς τὰ

A talem quoque filium habuisse, nihilque humanarum rerum firmum ac consistens esse, nec cum dominis suis in perpetuum manere natum esse. Quin et ingentes, et claræ civitates, quæ tum ædificiorum splendore, tum incolarum potentia, tum reliqua regionis, fori, nundinarumque ubertate et copia ornatae erant, nunc in ruinis solis pristinae magnificentiae signa ferunt. Adhæc navis quæ sæpius incolumis e mari evasit, et sexcentis citato cursu mare peragravit, innumerasque negotiatoribus merces gestavit, unico venti impetu obruta, et de medio sublata est. Exercitus quoque, qui sæpenumero hostes prælio superaverant, in contrarium ipsis conversa felicitate, miserandum spectaculum, confabulationumque materia fuerunt. Gentes etiam integræ, et insulae, cum ad magnam potentiam pervenissent, et multa terra marique tropæa erexissent, et amplissimas opes ex spoliis

Ex hom. 6 S. Chrysost. in 1 ad Thess. — Videsis in Epistola ad Thessalonicenses, quomodo scribat Apostolus: Nolumus vos ignorare de dormientibus (non dixit, de mortuis), ut non contristemini, sicut et ceteri qui spem non habent (1 Thess. iv, 12). Plangere igitur et discruciarī ob eos qui e vivis excesserunt, illorum est, qui spem non habeant. Nam animus qui de resurrectione nihil sciat, sed mortem hanc immortalem esse existimet, non ab re tanquam ob perditos angatur lamenteturque, 546 et intolerabili luctu conficiatur. Tu vero qui resurrectionem exspectas, cur lamentaris? Lamentari eorum est qui spem non habent. Audite, mulieres, quæcunque ad luctum propensæ estis, atque in ægritudines animi impotenter proruitis, quoniam gentilium more agitis. Quod si ob eos qui e vita migrarunt, dolere ethnicum est; age quorumnam, quæso, est pugnus se contundere, et genas laniare? Quid enim est, cur lugeas, si eum resurrecturum credas, ac non prorsus interiisse? Cum ergo præmatura adhuc ætate filium, quique nondum muneris quidquam obire valeat, amittis, quorsum lugeas? quid requiris? Bonæ spei, inquis, specimina præferebat: huncque mihi præsidio fore sperabam. Ob eam causam maritum desidero; hanc ob causam filium. Atque ideo in luctu et planctu versor, non quod resurrectioni diffidam, sed quod auxilio destituta sim, quod patronum amiserim, quod contubernalem, quod in omnibus rebus socium, quod consolatorem. His nominibus in luctu ago. Eum quidem resurrecturum esse, non me fugit: at intermediam disjunctionem ferre nequeo. Ingens negotiorum turba ingruit: quibusvis injuriam inferre volentibus pateo. Hæc sunt quæ viduitatem æquo placidoque animo ferre non sinunt.

NOTÆ.

(1) Hæc strictim Damascenus compēgit ex prolixioribus Chrysostomi, quæ Billius ex integro transulit et edidit.

His de causis pectus tundo : his de causis lamen-
tor. Si hæc tibi luctus est causa, curam ad secun-
das nuptias convolas? Ne maritum magis quam
Deum diligas : ac viduitatis molestias nequaquam
persentiscas. Quid ita? quia immortalem patronum
atque antistantem habes qui te impensius amet.
Maritum ipsum quis tibi dedit, o mulier? annon
ipse? te vero ipsam quisnam fecit? annon ipse?
Quid? quantam verba hæc iram merentur? Quid
vero ejusmodi a marito habuisti? Nam si quid in
te contulit beneficii : at id fecit cum tuis ipse be-
neficiis afficeretur. In Deo autem nihil tale dicere
queas. Neque enim ullis nostris beneficiis provo-
catur Deus, ut tot tantisque nos itidem beneficiis
augeat : verum cum ipse nulla re indigeat, boni-
tate sola ad bene de hominum genere merendum
adducitur. Regna tibi pollicitus est, æternam vitam
et gloriam : adoptionem concessit, cohæredem,
Unigeniti fecit. Tu vero maritum luges? quid tale
tibi ille largitus est? Deus solem suum oriri fecit,
pluviam prebuit, annuis te cibis alit. O nos ingra-
tissimo animo miseros! Eam ob causam tibi mari-
tum rapit, ut ne ipsum requiras : cum contra gra-
tias ipsi agere, omniaque in eum conicere oporteat.
Quid enim a marito consecuta es? partus,
dolores ac labores, contumelias, maledicta, objur-
gationes, sæpe etiam indignationes. Annon hæc
sunt quæ vobis a maritis accidunt? At, inquis,
alia quoque peroptima sunt. Quænam vero illa?
magnificis te vestibus ornavit, auro faciem tuam
cinxit, venerationem tibi apud omnes conciliavit.
Habet quoque rex vestimenta, non vero ejusmodi :
imo vestis est auro decora. Si vis, animam potius
induc. At, inquis, maritus meus ab hominum con-
temptu me vindicabat. Et quid hoc magnum? vi-
ditas certe non te sinit in contemptum dæmoni-
bus venire. Tunc famulis tuis imperabas, si tamen
imperabas; nunc autem famulorum loco incorporeis
copiis, principatibus, 547 et potestatibus, atque
adeo ipsi rectori mundi imperas. Quisnam vero
relictos filios sit educaturus, anxii animi es? pu-
pillorum pater curam ipsorum geret. Quis enim,
dic, quæso, ipsos tibi dedit? Annon Dominum audis
in Evangeliiis dicentem : *Anima pluris est quam
esca, et corpus plusquam vestimentum* (Luc. xii, 22).
Viden' quemadmodum a consuetudine, imo ab in-
fidelitate luctus nobis oriatur? At patre vita functo
non jam æque clari illustresque filii sunt? Qui
vero fieri possit ut, cum Deum patrem habeant,
nequaquam clari sint? Quot tibi homines ostendere
liceat, qui cum a viduis sint educati, splendorem
tamen consecuti sunt? quot rursus sub patrum
tutela educatos, corruptis tamen moribus existi-
terunt, et misere perierunt? Nec vero eos contuear-
is, qui zonis aureis cincti sunt, non qui equis se-
runtur, aut qui in imperatorum aulis collucant,
et asseclas habent ac pædagogos. Hæc enim for-
tasse sunt, quæ viduis pupillorum suorum causa
luctum cient, quando hoc secum reputant : Hic

A ῥήματα; Τί τοιούτων ἔσχατος παρὰ τοῦ ἀνδρός; εἰ γάρ
τι καὶ εὐεργέτησεν, ἀλλ' εὐπαθὼν. Ἐπὶ δὲ Θεοῦ οὐδὲν
τοιούτων ἂν ἔχοις λέγειν. Οὐ γὰρ εὐπαθὼν παρ' ἡμῶν
ὁ Θεός, οὕτως ἡμᾶς εὐεργετᾷ, ἀλλ' ἀνεκδέχῃς ὧν, ἐξ
ἀγαθότητος; μόλις εὐποιεῖ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος.
Βασιλείας οὖν ἐπηγγέλματο, ζῶν ἀθάνατον, δόξαν,
νιοθεσίαν ἔδωκεν, συγκαληρονόμον τοῦ Μονογενοῦς
ἐποίησεν. Σὺ δὲ τὸν ἀνδρα πενθεῖς; τί τοιούτον
ἐκεῖνος ἐχαρίσατο; Τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνέτειλεν· τὸν
ὕπνιν ἔδωκεν· ταῖς ἐτησίαις τροφαῖς τρέφει. Οὐδὲν
ἡμῖν ἐκ τῆς πολλῆς ἀγαριστίας. Διὰ τοῦτο λαμβάνει
τὸν ἀνδρα, ἵνα αὐτὸν μὴ ζητήσῃ· δέον εὐχαριστεῖν, δέον
πάντα ἐπ' αὐτὸν ἐπιβλέπειν. Τί γὰρ ἐστὶν ὧν παρὰ
τοῦ ἀνδρός ἔτυχες; ὠδίνες, καὶ πόνοι, καὶ ὕβρεις,
καὶ λοιδορίαι, καὶ ἐπιτιμήσεις πολλὰς καὶ ἀγανα-
κτήσεις. Οὐ ταῦτα παρὰ τῶν ἀνδρῶν; Ἀλλ' ἐστὶ,
φθοῖ, καὶ ἕτερα χρεστά. Ποῖα δὲ ταῦτα; ἐκἀλλώποσι
σε ἱματίους πολυτέλει· χρυσία περιέθηκε τῷ προσ-
ώπῳ· αἰδέσιμον πᾶσιν ἐποίησεν. Ἔχει καὶ οὗτος ὁ
βασιλεὺς ἱμάτια, οὐ τοιαῦτα· ἱματισμός ἐστιν διὰ
χρυσον κόσμον ἔχων. Ἐὰν θέλῃς, περιβάλε τὴν
ψυχὴν. Ἀλλ' οὐκ ἐποίησεν εὐκαταφρόνητον ἀνθρώ-
που ἐκεῖνος. Τί τοῦτο μέγα; ἡ μέντοι χρεῖα οὐκ
ἀφίηται σε γενέσθαι εὐκαταφρόνητον τοῖς δαίμοσι.
Τότε τῶν οἰκετῶν ἐκράτει· τῶν σὺν, εἰ γε πάντως
ἐκράτει· νυνὶ δὲ ἀντὶ τῶν οἰκετῶν, ἀσωμάτων
δυνάμεων, τῶν ἀρχῶν, τῶν ἐξουσιῶν, τοῦ κοσμοκρά-
τορος. Ἀλλὰ τὰ καταλειφθέντα παιδία θρέφει μερι-
μνᾷς; ὁ πατὴρ τῶν ὀρφανῶν αὐτῶν προνοήσεται.
Τίς αὐτὰ δέδωκεν, εἰπέ μοι; Οὐκ ἀκούεις τοῦ λέγον-
τος ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις, ὅτι Ἡ ψυχὴ πλεῖστον ἐστί
τῆς τροφῆς, καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος; Ὅρᾳς
οὖν ἀπὸ συνηθείας, ἀλλὰ ἀπιστίας ἡμῖν ὁ θρόνος
γίνεται; Ἀλλ' οὐκ ἐστὶ λαμπρά τὰ παιδία τοῦ πα-
τρὸς τετελευτηκός; Διὰ τί τὸν Θεὸν ἔχει πατέρα,
καὶ οὐκ ἐστὶ λαμπρά; Πόσους σοι δείξω ὑπὸ χερῶν
ἀνατραφέντας καὶ γονομένους εὐδοκίμως; πόσους
δὲ ὑπὸ πατρᾶσιν ὄντας καὶ διεφθαρμένους καὶ ἀπο-
λωλότες; Μὴ πρὸς ἐκεῖνους ἴδῃς διεζωμένους τὰς
ζώνας τὰς χρυσεῖς, μὴδὲ τοὺς ἐφ' ἱππων φερο-
μένους, μὴδὲ τοὺς ἐν τοῖς βασιλείοις λάμποντας
διὰ τοὺς πατέρας, μὴδὲ τοὺς ἀκολουθοῦντας ἔχον-
τας; καὶ παιδαγωγούς. Ταῦτα γὰρ ἰσως τὰς χή-
ρας ἐπὶ τοῖς ὀρφανοῖς κόντεσθαι ποιεῖ, ἐννοουμένης,
ὅτι Καὶ οὗτος ὁ ἐμὸς παῖς, εἰ γε ὁ πατὴρ αὐτοῦ πε-
ρὶ τὴν, τοσαύτης ἂν ἀπῆλυσεν μακαριότητος· νυνὶ δὲ
ἐν κατηφείᾳ καὶ ἀτιμίᾳ, καὶ οὐδενὸς λόγου ἀξίος
ἐστὶν. Μὴδὲ ταῦτα ἐννοήσης, ὦ γύναι, ἀλλὰ ἀναπέ-
τασον τοῦ οὐρανοῦ τὰς πύλας· τῷ λογισμῷ κατὰμαθε
τὰ ἐκεῖ βασιλεία. Ἴδε τὸν ἐκεῖ καθήμενον βασιλέα.
Ἐξέστιν, ἐὰν θέλῃς, ἐπὶ τοῖς οὐρανοῖς αὐτὸν στρατεῦ-
σαι· εἰς ἐκεῖνην κατέλεξαι τὴν στρατολογίαν. Οἱ γὰρ
ἐκεῖ καταλεγόμενοι οὐκ ἐφ' ἱππων φέρονται, ἀλλ' ἐν
νεφέλαις· οὐκ ἐπὶ γῆς βαδίζουσιν, ἀλλ' εἰς τὸν οὐ-
ρανὸν ἀρπάσσονται· οὐ παῖδας ἔχουσι τοὺς προηγου-
μένους, ἀλλὰ τοὺς ἀγγέλους αὐτοὺς· οὐ βασιλεῖ
παραστήκασι θνητῶν, ἀλλὰ ἀθανάτων βασιλεῖ τῶν βα-
σιλευνόντων· οὐ ζῶντων δερματίνην περὶ τὴν ὀσφύν
ἔχοντες, ἀλλὰ τὴν δόξαν ἐκεῖνην τὴν ἀβύσσον, καὶ

βασίλειων γίνονται λαμπρότεροι. Ἐν γὰρ τοῖς βασι-
λείοις ἐκείνοις, οὐ πλοῦτος, οὐκ εὐγένεια, οὐδὲν ἄλλο
ἢ ἀρετὴ ζητεῖται. Ἀπισχισθὲς τοῦ ἀνδρός, ἀλλ'
ἡρώδης τῷ Χριστῷ. Οὐκ ἔχεις συνόμιλον τὸν ὁμόδου-
λον, ἀλλ' ἔχεις τὸν Δεσπότην. Ὅταν εὐχῇ, οὐχὶ τῷ
θεῷ διαλέγεις; ἔταν ἀναγινώσκεις, ἀκούεις αὐτοῦ
σοι διαλεγόμενου. Τί δέ σοι διαλέγεται; πολλῷ τοῦ
ἀνδρός προσηνέστερα ῥήματα. Ὁ μὲν γὰρ ἀνὴρ, καὶ
κολακεύῃ, οὐ πολλὴ ἡ τιμὴ· ὁ μὲν γὰρ ἀνὴρ, καὶ
ὅταν οὖν ὁ Δεσπότης τὴν δούλην κολακεύῃ, τότε
πολλὴ ἡ θεραπεία. Πῶς οὖν ἡμεῖς οὐ θεραπεύει;
Ἀκούσον. Δεῦτε, φησὶ, πρὸς με, πάντες οἱ κοπιῶν-
τες καὶ πεφορτισμένοι, καὶ ὁ ἀναπαύσω ὑμᾶς.
Καὶ πάλιν διὰ τοῦ προφήτου βοᾷ λέγων· Μὴ ἐπιλή-
σεται γυνὴ ἐλεῆσαι τὰ ἔργα αὐτῆς τοῦ κοιλίας αὐτῆς;
Εἰ δὲ καὶ ἐπιλάβοιτο γυνὴ, ἀλλ' ἔργον οὐκ ἐπιλήσο-
μαι, λέγει Κύριος. Πόσου ταῦτα φιλτροῦ τὰ ῥήματα;
Ἐπίστρεψον πρὸς με, καὶ σωθήσῃ. Τί τοῦτων τῶν ῥη-
μάτων ἦδον; ὁρᾷ διδάξιν Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους.
Ἵπόμενον οὖν, ἵνα τῶν αἰώνιων ἀπολαύσης ἀγαθῶν.
cum Deo colloqueris? Rursus cum legis, hunc te
verba certe multo suaviora quam maritus solebat. Nam etiamsi maritus te blanditiis demulceat, hoc
tamen non in magno honore ponendum est: quippe qui conservus tuus sit. Cum ergo Dominus ancillam
blanditur, tum verò ingens ejusmodi obsequium est. Quo igitur modo nos blande non delinias? audi.
Venite ad me, inquit, omnes qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos (Matth. xi, 28). Ac
rursus per prophetam in hunc modum clamat: Nunquid oblivisci potest mulier fetus uteri sui? Et
si illa oblita fuerit, ego tamen non obliviscar tui, dicit Dominus (Isa. xlix, 15). Quantum amoris vita
hæc verba præ se ferunt? Convertere ad me, et salvus eris. Quid his verbis jucundius? videamus
Dei cum hominibus colloquium? Quæ cum ita sint patientiam præsta, ut sempiterna bona con-
sequaris.

Μὴ γὰρ ἀδαμάντινος ἦν Ἰδὼ τὴν καρδίαν; μὴ γὰρ
ἐκ λίθου ἦν πεποιημένα αὐτῷ τὰ σπλάγχνα;
Ἐπέσον αὐτῷ δέκα παῖδες ἐν βραχεία καιροῦ ῥοπῇ,
μὲν πληγῇ συντριβέντες ἐν τῷ οἴκῳ τῆς θυμηδίας,
ἐν καιρῷ τῆς ἀπολαύσεως ἐπικατασεύσαντος αὐτοῖς
τοῦ διαδόλου τὸ οἶκον. Εἶδεν ἐράπειαν αἱματι
μεμιγμένην· εἶδεν παῖδας, διαφόρως μὲν κατὰ τὸν
χρόνον ἀποτειχθέντας, κοινῇ δὲ ὑπελθόντας τοῦ βίου
τὸ τέλος. Οὐκ ὤμοξεν· οὐ κατετίλατο τὴν κόμην·
οὐκ ἀφῆκε τινα φωνὴν ἀγενή, ἀλλὰ τὴν σοφίμον ἐκε-
λην, καὶ παρὰ πᾶσιν ἀνομινομένην ἐν παρήρσει
ἐφθέγγετο· Ὁ Κύριος ἔδοξεν, ὁ Θεὸς ἀπελάτο·
ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτως καὶ ἐγένετο· εἴη τὸ
δογμα Κυρίου ἐδλογημένον εἰς τοὺς αἰῶνας. Μὴ
ἀσυμπαθὲς ὁ ἀνθρώπος; καὶ πῶς, ὅς γε περὶ ἐαυ-
τοῦ λέγει, Ἐγὼ ἔλειψα ἐπὶ παντὶ ἀδυνάτῳ;

Ἡτιμώθη; ἀλλὰ πρὸς τὴν δόξαν τὴν διὰ τῆς
ὑπομονῆς ἐν οὐρανοῖς ἀποκειμένην ἀπόβλεπον. Ἐζή-
μιώθη; ἀλλ' ἐνατένισον τῷ πλοῦτῳ τῷ ἐπουρανίῳ, καὶ
τῷ θεσφαυρῷ ὃν ἀπέθου σεαυτῷ διὰ τῶν ἀγαθῶν πρά-
ξεων. Ἐξέπασα τῆς πατρίδος; ἀλλ' ἔχεις πατρίδα τὴν
ἐπουράνιον Ἰερουσαλὴμ. Τέκνον ἀπέβαλες; ἀλλ'
ἄγγελοις ἔχεις μεθ' ὧν χωρεῖς περὶ τὸν οὐρανὸν
τοῦ Θεοῦ, καὶ εὐφρανθήσῃ τὴν αἰώνιον εὐφροσύνην.
Οὕτως ἀνατιθεὶς τοῖς παρούσιν ἀναιροῖς τὰ προσ-
δοκώμενα ἀγαθὰ, φυλάξεις σεαυτῷ τὸ ἄλυπον τῆς
ζωῆς καὶ ἀτάραχον, ἐφ' ᾧ προσκαλεῖται ἡμεῖς
ἡ νομοθεσία τοῦ Ἀποστόλου. — Μῆτε τὰ πατέρα

A quoque filius meus, si pater ipsius adhuc superstes
esset, pari felicitate frueretur: nunc vero in mo-
rore et contemptu est, nulloque omnino in pretio
habetur. Ne, inquam, hæc cogites, mulier: verum
animo et cogitatione cœli portas aperi, atque pa-
latium illud cognosce. Regem illic consistentem
cerne. Potes, si libet, illum in cœlis militem scri-
bere, atque in illam militiam ascribere. Nam qui
illic accensentur, non equis vehuntur, sed nubi-
bus: non in terra ambulant, sed in cœlum rapiun-
tur: non pueros habent qui præcant, sed ipsos
angelos: non mortali regi assistant, sed immortalī
Regi regum: non zona pellicea cinctos lumbos
habent, sed ea gloria quæ sermonis facultatem
excedit; atque adeo imperatoribus ipsis splendi-
diores sunt. Etenim in illa aula, non divitiæ, non
nobilitas, aut aliud quidquam ejusmodi requiritur,
sed virtus duntaxat. Avulsa es a viro? at Christo
conjuncta es. Conservum non habes qui tecum
famuletur, sed Dominum habes. Cum oras, annon
alloquentem audis. Quidnam vero loquitur tibi?

Ejusd. — Nunquid Job adamantino corpore erat:
nunquid ipsius viscera ex lapide constabant? Exi-
guo temporis momento decem ipsi filii una plaga
concidere in domo lætitiæ, diabolo adem in eos,
cum epulis et oblectationibus vacarent, concutiente.
548 Vidit mensam cruore conspersam: vidit
filios dispari quidem tempore in lucem editos, si-
mul autem a vita sublato. Non ingemuit, non
comam evulsit, non vocem ullam ignavam emisit;
sed præclaram illam atque omni laude celebratam
sidenti animo prolocutus est: Dominus dedit, Do-
minus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum
est: sit nomen Domini benedictum in sæcula (Job i,
21). Num durus quispiam hic homo erat, qui mi-
seriis aliorum non moveretur? Qui tandem istud,
dum ipsemet de se dicat: Flebam cum eo qui erat
afflictus (Job xxi, 25).

Ejusd. — Ignominia affectus es? ad gloriam illam
quæ per patientiam in cœlis recondita est, oculos
conferre. Detrimentum passus es? in celestes divi-
tias oculos fige, inque eum thesaurum quem per
probas actiones tibi condidisti. Patria pulvis es?
at patriam habes celestem Jerusalem. Filium ami-
sisti? at angelos habes quibuscum circa Dei thro-
num choros agitas, et æterna voluptate afficieris.
Ad hunc scilicet modum præsentibus molestiis
expectata bona opponens, tranquillum ac miroræ
vacuum animi statum ipse tibi conservabit, ad
quem nempe nos Apostoli lex invitat. — Da pro-

ram ut nec res secundæ nimiam animo tuo letitiam afferant, nec rursus acerbæ hilaritatem ipsius inestitia et contractione deficiant.

S. Basil. in mart. Jul. — In lugentium calamitatibus esse tristem consentaneum est. Etenim ita demum eorum qui dolent, animos tibi conciliabis, si nec in eorum acerbis casibus hilarem animum præferas, nec alienos dolores ausque deque habeas. Non tamen cum his qui morerent, immodico mœrore affici convenit, nec cum eo qui adversa fortuna conflictatur exclamare et affligi, aut in aliis rebus eum imitari et sequi, cui dolor tenebras offudit. Hinc enim calamitatem auxeris potius quam lenieris.

Ibid. — Qui jacentem cupit erigere, is eo qui prostratus est, sublimior prorsus esse debet. Qui vero item concidit, altero quoque a quo excietur, opus habet : cœterum rerum eventibus submorderi, et tacite cum morientibus contristari æquum est.

Ejusd. — Cur opes nostras prudenti Domino non committamus, quas ad libitum administret, sed velut propriis expollemur, excandescimus, atque eorum qui ex hac vita decesserunt, tanquam affecti injuria sint, vicem dolemus.

Ejusd. — Hoc nomine discruciemur, quod in hisce sepulcris quæ circumferimus, diuturniorem moram trahimus : et qui dii facti sumus, peccati mortem, ut homines, obimus.

S. Greg. Naz. Orat. in Cæsar. — Quandiu defunctum lugebimus adhuc? annon ad idem domicilium contendimus? annon lapidem eundem quamprimum subituri sumus? annon pulvis idem brevi futuri sumus? Hujusmodi vita nostra est, fratres : hujusmodi in terra ludicrum est, ut cum non fuerimus, nascamur, et cum nati simus, alio migremus.

S. Chrysost. — Ne filii tui, o homo, quieti invidas : verum hoc noveris, cum obita morte, ad meliorem lætitiā migrasse, atque ad præstantiorem regionem perrexisse ; teque non filium amisisse, verum in tutā jam sede collocasse. Cave igitur dicas : **549** Non jam pater vocabor. Quid enim est, quæso, quamobrem manente filio pater jam appellari desinas? num enim filium perdidisti? num filii jacturam fecisti? Immo vero potius adeptus es, et certius habes. Ob idque non hic tantum, sed etiam in cœlo vocaris pater.

S. Nili. — Propter mortuum noli lamentari. Commune siquidem hoc iter est : ac beatus qui antevertit.

TIT. VIII. — De morte, et mortis metu.

Gen. xii, 10-19. — Facta est fames in terra, et descendit Abram in Ægyptum, ut peregrinaretur ibi. Dixitque uxori suæ : Novi quod pulchra sis mulier, et quod cum te viderint Ægyptii, dicturi sunt : Uxor illius est, et interficient me, te vero reservabunt. Die ergo, obsecro te : Quia soror illius

Α τῶν ἀνθρώπων περιχαρείας ἀμείρους ἐμποιεῖται σου ψυχῇ, μήτε τὰ λυπηρὰ κατηφέλεις, καὶ συστολαίς τὸ γαῦρον αὐτῆς ταπεινοῦται.

Ἐπιστυγνάζειν ταῖς συμφοραῖς τῶν πενθούντων ἀκόλουθον. Οὕτω γὰρ σαυτὸν οικειώσῃ τοῖς πάσχουσιν μὴ καθιλαρευόμενος τῶν συμφορῶν, μηδὲ ἐναδιαφορῶν τοῖς ἄλλοις ἀλήθειας. Οὐ μὴν περαιτέρω γε συνεκφέρεσθαι τοῖς λυπούμενοις προσῆκεν, ὥστε ἡ συνεκδοχὴ, ἢ συνθρηνεῖν τῷ πενθόντι, ἢ ἐν τοῖς μὲν ἄλλοις μιμεῖσθαι καὶ ζηλοῦν τὸν ἐσκοτωμένον ὑπὸ τοῦ πάθους. Ἐκ τούτων ἐπιτείναν μᾶλλον ἔστι τὴν συμφορὰν, ἢ πρᾶναι.

Ὁ τὸν κείμενον ἐγείρει βουλόμενος, ὀψιλότατος εἶναι τοῦ πεπτωκότος πάντως ὀφείλει. Ὁ δὲ ἐξ Ἰσοῦ καταπεσὼν, ἐτέρου καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀνιστῶντος δεῖται, ἀλλὰ δάκνεσθαι μὲν ὑπὸ τῶν γινόμενων, καὶ ἡσυχῇ τοῖς λυπούμενοις ἐπιστυγνάζειν προσῆκον.

Τί οὐκ ἐπιτρέπομεν τὰ ταυτῶν κτήματα πρὸς τὸ δοκοῦν διατίθεσθαι τῷ φρονίμῳ Δεσπότη, ἀλλ' ὡς οικεῖον στερούμενοι ἀγανακτοῦμεν, καὶ τοῖς ἀποθνήσκουσιν ὡς ἀδικηθεῖσιν συμπάσχομεν.

Λυπηθῶμεν, ὅτι βραδύνομεν τοῖς τάφοις, οἷς περιφέρομεν, ὅτι ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκομεν τὸν τῆς ἀμαρτίας θάνατον, θεοὶ γεγονότες.

Πόσον ἔτι τὸν ἀπαλθόντα πενθήσομεν ; οὐ πρὸς τὴν αὐτὴν ἐπιειγόμεθα μὴν ; οὐ τὸν αὐτὸν ὁποδυσόμεθα λίθον αὐθίκα ; οὐχὶ αὐτὴ κόνις μετὰ μικρὸν ἐσόμεθα. Τοιοῦτος ὁ βίος ἡμῶν, ἀδελφοί ! τοιοῦτον ἐπὶ γῆς παίγνιον, οὐκ ὄντας γενέσθαι, καὶ γενομένους ἀναλυθῆναι.

Μὴ φθόνει τῇ ἀναπαύσει τοῦ υἱοῦ σου, ἄνθρωπε, ἀλλὰ γνῶθι, ὅτι εἰς βελτίονα χαρὰν μετέστη, καὶ πρὸς ἀμείνω λήξιν ἀπεδήμησεν ὁ τελευταῖος : καὶ οὐκ ἀπώλεσας τὸν υἱόν σου, ἀλλ' ἐν ἀσύλῳ λοιπὸν ἀπέθου χωρὶς. Μὴ τοίνυν λέγε, ὅτι οὐκ εἶμι καλούμαι πατὴρ. Διὰ τί, εἰπέ μοι, τοῦ υἱοῦ μένοντος ; μὴ γὰρ ἀπέβαλες τὸ παιδίον ; μὴ γὰρ ἀπώλεσας τὸν υἱόν ; μᾶλλον ἐκτίσω, καὶ ἀσφαλέστερον ἔσχεις. Διὰ τοῦτο οὐκ εἶμι ἐν ταῦθα μόνον καλεῖ πατὴρ, ἀλλὰ καὶ ἐν οὐρανῷ.

Μὴ θρῆναι ἐπὶ νεκρῷ. Κοινὴ γὰρ ἡ ὁδός, καὶ ὁ φθάσας, μακάριος.

TITA. H'. — Περὶ θανάτου, καὶ φόβου ἐξ αὐτοῦ γενομένου.

Ἐγένετο λιμὸς ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ κατέβη Ἀβραμ εἰς Ἀίγυπτον παροικῆσαι. Καὶ εἶπεν τῇ γυναίκι αὐτοῦ Γινώσκω ἐγὼ ὅτι γυνὴ εὐπρόσωπος εἶ. ἔσται οὖν ὡς ἂν ἰδῶσί σε οἱ Αἰγύπτιοι, ἁρῶσιν ὅτι γυνὴ αὐτοῦ αὐτῇ, καὶ ἀποκτενοῦσί με, οὐ δὲ περιποιήσονται. Εἰπέ δὲ, ὅτι Ἀβελὴ αὐτοῦ εἰμι, ὅπως ἂν εὖ μοι γέ-

νηται διὰ οὗ, καὶ ζήσεται ἡ ψυχὴ μου ἔνεκεν σοῦ. Ἐγένετο δὲ ἡνίκα εἰσῆλθεν Ἀβραμ εἰς Αἴγυπτον, ἰδόντες οἱ Αἰγύπτιοι τὴν γυναῖκα οὗ καλὴ ἦν σφέδρα, ἐπήνεσαν αὐτὴν πρὸς Φαραῶ. Καὶ τῷ Ἀβραμ εὖ ἐχρησάντο δι' αὐτήν. Καὶ ἤτασεν ὁ θεὸς τὸν Φαραῶ ἐταπμοῖς μεγάλαις καὶ πονηροῖς, καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ περὶ Σάρας τῆς γυναίκος Ἀβραμ. Καὶ καλέσας δὲ Φαραῶ τὸν Ἀβραμ, εἶπεν αὐτῷ· Τί τοῦτο ἐποίησάς μοι, καὶ οὐκ ἀπήγγειλάς μοι ὅτι γυνὴ σοῦ ἐστιν; καὶ ἔλαβον αὐτὴν ἑμαυτῷ εἰς γυναῖκα· καὶ ἰδοὺ ἡ γυνὴ σου, καὶ λαβὼν ἀπότρεχε. »

« Παρέφησιν Ἀβραμ ἐν Γεράροις. Εἶπεν δὲ Ἀβραμ περὶ τῆς γυναίκος αὐτοῦ, ὅτι Ἀδελφὴ μου ἐστιν. Ἐποδόθη γὰρ εἰπεῖν, ὅτι γυνὴ μου ἐστιν, μήποτε κτείνωσιν αὐτὸν οἱ ἄνδρες τῆς πόλεως. Εἶπεν Ἀβιμέλεχ τῷ Ἀβραμ· Τί ἐποίησάς μοι τοῦτο; εἶπεν δὲ Ἀβραμ· Εἶπα· Ἀρα οὐκ ἐστὶ θεοσέβεια ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ, καὶ ἀποκτενοῦσί με δι' αὐτήν. »

« Ὁμοίως Ἰσαὰκ παρέφησεν ἐν Γεράροις, καὶ εἶπε τῇ Ρεβέκκᾳ ὁμοίως. »

« Ἐποδόθη διαδίδ ἀπὸ προσώπου Ἀγγουὺ βασιλέως Γεθ, καὶ ἠλλοίωσεν τὸ πρόσωπόν αὐτοῦ· καὶ παρεφέρετο, καὶ ἐπιπτε, καὶ τὰ στέλα αὐτοῦ κατέρριπται ἐπὶ τὸν πύγωνα αὐτοῦ. »

« Ἀπίστευεν Ἰαζάβελ πρὸς Ἠλίου, καὶ εἶπεν· Τάδε ποιήσεις μοι οἱ θεοί, καὶ τάδε προδείξουν, ὅτι ἄβριον θήσομαι τὴν ψυχὴν σου ὡς ψυχὴν ἑνὸς ἐξ αὐτῶν. Καὶ ἐποδόθη, καὶ ἐπορεύθη ὁδὸν ἡμερῶν τεσσαράκοντα. »

« Τότε οἱ μαθηταὶ ἀφέντες τὸν Ἰησοῦν ἐφυγον. »

« Ἐνεστὶν ἀνθρώπῳ παντὶ τὸ δεδιέναι τὸν θάνατον. »

TITA. 9. — Περὶ θαλάσσης.

« Ἰσχυὶ κατέπαυσε τὴν θάλασσαν· ἐπιστήμη δὲ ἔστρωσε τὸ κύτος αὐτῆς. »

« Ἐπράξα θάλασσαν ἐν πύλαις, ἡνίκα ἑμαυτοῦ, καὶ ἐκ κοίλας μητρὸς αὐτῆς· ἔξεπορεύετο. Ἐδέμην δὲ αὐτῇ νῆφος ἀμφίστιν, ὁμίχλην δὲ αὐτὴν ἱσπαργάνωσα. Ἐδέμην δὲ ὄρια, περιθεὶς κλειθροὺς καὶ πύλας, εἶπον αὐτῇ· Μέχρι τούτου ἔλεύσῃ, καὶ οὐχ ὑπερέβῃ, ἀλλ' ἐν σεαυτῇ συντριβήσεται σου τὰ κύματα. »

« Συνάγων ὡσεὶ ἀσπὸν ὕδατα θαλάσσης, » καὶ τὰ λοιπά. »

« Ὁ συνταράσσων τὸ κύτος τῆς θαλάσσης, » καὶ τὰ λοιπά. »

« Σὺ ἐκραταίωσας ἐν τῇ δυνάμει σου τὴν θάλασσαν, οὐ συνέτριψας, » καὶ τὰ λοιπά. »

« Αὕτη ἡ θάλασσα μεγάλη, καὶ εὐρύχωρος, » καὶ τὰ λοιπά. »

« Οἱ καταβαίνοντες εἰς θάλασσαν ἐν πλοίοις, » καὶ τὰ λοιπά. »

« Πάντες οἱ χεῖμαρρόι πορεύονται εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἡ θάλασσα οὐκ ἐστὶ πιμπλαμένη. »

« Ἐν τῷ τιθέναι τῇ θαλάσῃ ἀκριβασμὸν αὐτοῦ, καὶ ὕδατα οὐ παρελύσεται τὸ στόμα αὐτοῦ. »

A sum; ut bene sit mihi propter te, et vivat anima mea ob gratiam tui. Et factum est, cum Abram introiit in Aegyptum, videntes Aegyptii mulierem, quod pulchra esset nimis, laudaverunt eam apud Pharaonem, et Abram benefecerunt propter ipsam: Et animadvertit Deus in Pharaonem animadversionibus magnis et malis, et in domum ejus; ob Saram uxorem Abram. Advocans autem Pharaon Abram, dixit ei: Quid hoc fecisti mihi, et non nuntiasti mihi quod uxor tua sit? et accepi eam mihi in uxorem. Et ecce uxor tua, et accipiens eam, abscede. »

Gen. xi, 1-5. — « Peregrinus egit Abraham in Geraris: Dixit autem Abraham de uxore sua, quia soror mea est. Timuit enim dicere: Uxor mea est, ne forte interficerent eum homines civitatis, etc. Et dixit Abimelech ad Abraham: Quare hoc fecisti? Respondit autem Abraham: Dixi: Forte non est timor Dei in loco isto, et occident me propter ipsam. »

« Consimiliter peregrinatus est Isaac in Geraris, et eodem modo Rebecca locutus est (Gen. xxvi, 6). »

I Reg. xxi, 12. — « Et timuit David a facie Anchus regis Geth, et immutavit vultum suum; et collabebatur inter manus eorum, deducbantque salvæ in barbam ipsius. »

III Reg. xix, 2. — « Misit Jesabel ad Eliam, et dixit: Hæc mihi faciant dii, et hæc addant, nisi eras posuero animam tuam sicut animam unius ex ipsis. Et timuit, et perterritus viam quadraginta dierum. »

Matth. xxvi, 56. — « Tunc discipuli relicto Jesu fugerunt. »

Cyrril. — Omnibus hominibus hoc insitum est, ut mortem extimescant. »

TIT. IX. — De mari.

Job xxvi, 12. — « Fortitudine sedavit mare. scientia autem stravit cavitatem ejus. »

Job xxxviii, 8-10. — « Conclusi ostia mare, quando erumpebat, et de ventre matris sue proficiscabatur: Posui autem ei nubem vestimentum, caligine autem quasi pannis obvolvi. Posui terminos, circumponens claustra ei januas. Et dixi ei: Usque huc venies, et non procedes amplius, et in teipsum confringentur fluctus tui. »

Psal. xxii, 7. — « Congregans sicut in utre aquas maris, » etc. »

Psal. lxxv, 7. — « Qui conturbat profundum maris, » etc. »

550 Psal. lxxiii, 14. — « Tu confirmasti in virtute tua mare, tu contribulasti, » etc. »

Psal. ciii, 25. — « Hoc mare magnum et spatiosum manibus, » etc. »

Psal. cvi, 25. — « Qui descendunt mare in navibus, » etc. »

Eccle. i, 7. — « Omnia flumina intrant in mare, et mare non redundat. »

Prov. viii, 27. — « Quando statuebat mari terminum suum, et aquæ non prætergredientur præceptum ejus. »

Isa. xliii, 16. — « Dominus qui dat viam in mari, et in aqua forti semitam. »

Jerem. v, 22, 25. — « Qui posuit arenam terminum mari, præcepto sempiterno, et non supergreditur illud. Et commovebuntur, et sonabunt fluctus ejus, et non transgredientur illud. Qui dedit sonitum in mari, et sedavit fluctus ejus : Dominus omnipotens nomen ipsius. »

Sap. xiv, 2-5. — « Ut navis merces ferat, homines excogitaverunt, et artifex sapientia fabricavit sua. Tua autem, Pater, providentia gubernat : quoniam dedisti et in mari viam, et in aquis semitam fortissimam : ostendens quoniam potens es ex omnibus salvare, etiamsi sine arte aliquis adeat mare. Vis autem minime otiosa esse sapientiae opera ? et propter hoc etiam et exiguo ligno credunt homines animas suas, et transeuntes mare per ratem liberati sunt. »

Eccli. xliii, 16, 17. — « Qui navigant mare, enarraverunt periculum ejus, et auditu aurium nostrarum admiramur. Et illic præclara opera et mirabilia. Habitatio omnis animantis, creatura ceterorum. »

S. Basil. hom. 4 in Hexaem. — Sæpenumero mare a ventis actum in furorem, ac fluctibus in summam altitudinem assurgens, simulatque litora duntaxat tetigerit, impetu suo in spumam dissoluto revertitur. Annon me metuetis, dicit Dominus, qui pono arenam terminum mari ; arena, qua nihil imbecillius est, mare quod ventorum vis reddit intolerabile, seu freno quodam coercetur.

Ibid. — Jucundum plaxe spectaculum est albescens mare, cum firma ipsum tranquillitas obtinet : jucundum item, cum lenibus auris crispans tergum, purpureum aut cæruleum colorem intuentium oculis injicit, nec vicinam continentem vehementius verberat, sed velut amicis quibusdam pacatisque complexibus consalutat.

Ibid. — Mare terras longe inter se distantes nexu suo copulat, liberum navigantibus commercium præbens. Atque tum mercatoribus opes conciliat, tum vitæ penurias facile sarcit : tam iis qui rerum copia abundant, id afforens ut ea possint exportare, quam illis qui inopia conflictantur, necessaria subministrans.

S. Greg. Naz. orat. 2 Theol. — Si magnitudinem maris admirari non possem, at saltem lenitatem ipsius mirarer, quove pacto, etsi solutum est, intra suas metas sese contineat. Sin lenitatem mirari nequiverim, admiratione profecto magnitudinem prosequer. Quoniam vero utrumque ipsi inest, in utroque robur ejus prædicemus. Quid ipsum coegit ? quid tanquam vinculis quibusdam hoc astrinxit ? quonam modo attollitur, et intra terminos suos consistit, ac si vicinam terram vereatur ? Qui sit ut et fluvios omnes capiat, et tamen ob exuberantiam suam 551 copiam idem semper maneat ? quonam pacto arena ipsi limes est ? qualem elemento præceptum circumcinxit super faciem aquæ ?

« Κύριος ὁ δούς ὁδὸν ἐν θαλάσῃ, καὶ ἐν ὕδατι ἰσχυρῶς τρέχων. »

« Ὁ τάξας ἄμμον ὄριον τῇ θαλάσῃ προστάγματι αἰωνίῳ, καὶ οὐχ ὑπερβήσεται αὐτόν, καὶ παραχθήσεται, καὶ ἡχῆσουσι τὰ κύματα αὐτῆς, καὶ οὐχ ὑπερβήσεται αὐτόν. Ὁ δούς κραυγὴν ἐν θαλάσῃ, καὶ ἐκοίμισεν τὰ κύματα αὐτῆς. Κύριος ὁ παντοκράτωρ ὄνομα αὐτοῦ. »

« Τὴν μὲν ὀλκάδα ὀρίξει πορισμῶν ἐπενόησαν ἄνθρωποι, τεχνίτης δὲ σοφία κατασκευάσεν. Ἡ δὲ σὴ, Πάτερ, διακυβερωῖ πρόνοια· ὅτι καὶ ἐν θαλάσῃ ἔδωκας ὁδὸν, καὶ ἐν ὕδασι τρέχον ἀσφαλῆ, δεικνύς ὅτι δύνασαι ἐκ παντὸς σῶζειν, εἰ καὶ ἄνευ τέχνης τις ἐπιβῇ. Θέλεις δὲ μὴ ἀργὰ εἶναι τὰ τῆς σοφίας ἔργα, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἐλαχίστῳ ἔλλῳ πιστεύουσιν ἄνθρωποι ψυχὰς, καὶ διαλθόντες κλύδωνας σχεδὸν ἐσώθησαν. »

« Οἱ πλεόντες τὴν θάλασσαν, διηγῆσαντο τὸν κίνδυνον αὐτῆς, καὶ ἀκοῇ ὠτίων ἡμῶν θαυμάζομεν. Καὶ ἐκεῖ τὰ θαυμάσια καὶ παράδοξα ἔργα, ἐποικία παντὸς ζώου, κτίσις κητῶν. »

Μαινόμενη πολλάκις ἐξ ἀνέμων θάλασσα, καὶ εἰς ὕψος μέγιστον διανισταμένη τοῖς κύμασιν, ἐπειδὴ μόνον τῶν αἰγιαλῶν ἀφῆται, εἰς ἄβρῶν διαλύσασα τὴν ὁρμὴν, ἐπανήλθεν. Ἡ ἐμὲ οὐ φοβηθήσεσθε, λέγει Κύριος, τὸν τιθέντα ἄμμον ὄριον τῇ θαλάσῃ ; τῷ ἀσθενεστάτῳ πάντων, τῇ φάμμῳ, ἣ ταῖς βίαις τῶν ἀνέμων ἀφόρητος χαλινούται θάλασσα.

Ἡδὲ δὴ θέαμα, λευκαίνουμένη θάλασσα, γαλήνης αὐτὴν σταθερὰς κατεχοῦσης· ἡδὲ δὲ καὶ ὅταν πραΰναι αὐραὶ τραχυνομένη πὰ νῦτα, πορφυροῦσαν χροάν, ἢ κυανὴν τοῖς ὄρωσιν προσβάλῃ· ὅτε οὐδὲ τύπτει βίαιως τὴν γείτονα χέρσον, ἀλλ' ὅσον εἰρηναῖς τισι περιπλοκαῖς ἀσπάζεταιται.

Θάλασσα συνάπτει δι' αὐτῆς ἀκόλυτον τοῖς ναυτιλομένοις τὴν ἐπιμειλίαν παρεχομένη, καὶ πλοῦτος πρῶξενος ἐμπόροις γίνεται, καὶ τὰς τοῦ βίου χρείας ἐπανορθοῦται ραδίως· ἐξαγωγήν μὲν τῶν περιττῶν τοῖς εὐθηνουμένοις παρεχομένη, ἐπανόρθωσιν δὲ τοῦ λειπόντος χαρίζομένη τοῖς ἄνδράσιν.

Θαλάσσης, εἰ μὲν τὸ μέγεθος οὐκ εἶχον θαυμάσαι, ἐθαύμασα ἂν τὸ ἡμερον, καὶ πῶς ἱσταται λελυμένη τῶν ἰδίων ὄρων ἐντός· εἰ δὲ μὴ τὸ ἡμερον, πάντως τὸ μέγεθος. Ἐπεὶ δὲ ἀμφοτέρω, τὴν ἐν ἀμφοτέροις δύναμιν ἐπαινέσωμεν. Τί τὸ συναγαγόν ; τί τὸ ἐήσαν ; πῶς ἐπαίρεται καὶ ἱσταται, λελυμένη τῶν ἰδίων ὄρων ἐντός, ὥστερ αἰδουμένη τὴν γείτονα γῆν ; Πῶς δέχεται ποταμούς πάντας, καὶ ἡ αὐτὴ διαμένει διὰ πληθους περιουσίαν ; πῶς φάρμας ὄριον αὐτῇ ; πηλίκον τῷ στοιχείῳ πρόσταγμα ἐγύρωσεν ἐπὶ πρόσωπον ὕδατος ; τοῦτο τῆς ὕλης φύσεως ὁ δεσμός. Πῶς δὲ τὸν χερσαῖον ναυτίλον ἀγει ἔλλῳ μικρῷ καὶ πνεύματι ; τοῦτο οὐ θαυμάζεις ὄραν ; οὐδὲν ἐξίστατό σου ἡ διάνοια, ἵνα γῇ καὶ θάλασσα δεθῶσιν ταῖς

χρείαις διὰ τῆς ἐπιμιξίας, εἰς ἐν ἑλθὼν τῷ ἀνθρώπῳ, A quin hoc liquidæ naturæ vinculum est. Quoniam τὰ τοσούτοι ἀλλήλων διεστηκότα κατὰ τὴν φύσιν. item modo terrestrem nautilum exigui ligni et venti ope ducit (non miraris intuens? non obstupescit tua mens?) uti per commercium ob necessarios usus mare terraque mutuo vinciantur, atque in unum hominis causa coeant, quæ natura tantopere inter se dissident.

Τί δὲ θάλασσα καὶ γῆ πρῶως ἀλλήλαις ἐπιμιγνύμενα, καὶ διαδόντα χρῆστώ, καὶ ἀντιλαμβάνοντα, καὶ φιλανθρώπως τὸν ἀνθρώπον τρέφει, καὶ τῷ ἀνθρώπῳ τὰ παρ' ἐαυτῶν χορηγούντα πλουσιῖς καὶ φιλοτίμῳ.

Οἱ καταβαλόντες εἰς θάλασσαν ἐν πλοίοις, αὐτοὶ εἶδον τὰ θαυμάσια Κυρίου ἐν τῷ βυθῷ. Ποτα θαυμάσια; Πέλαγος ἄχρι νεφθῶν ἀνοιδαίνον, γῆν ἐν μέσοις ὕδατιν ὑπολάμπουσιν, τὸ σκάφος ἀπὸ μετώρου κρεμάμενον κύματος, καὶ νῦν μὲν καθάπερ κρημνοῖς τοῖς κοιλώμασι τῶν ὑδάτων ἐνολισθαίνον, νῦν δὲ κορυφωμένου τοῦ κύματος ἀνασπενδομένου ἐν εἰς ἀέρα

Ταρασσομένη θάλασσα ταῖς ἐμβολαῖς τῶν πνευμάτων ἐκ πυθμένος, καὶ ὠθουμένη βίαιως τῆς ψάμμου τοὺς ὅρους οὐχ ὑπερβάλλεται. Ὅριον γὰρ ἔθου, φησιν, ὃ οὐ παρελεύσεται. Ἄλλ' ἔστιν ἐκ πελάγους κυλιόμενον διαδράμη τὸ κύμα, καὶ παφλάζον κοιλανθῇ, καὶ βρυχώμενον, καὶ εὐθὺς ἀνακλᾶται καὶ ἀνελίττεται, καὶ ὡσπερ ἐπὶ κεφαλῇς καλιόμενον ὑποκύπτει αἰδοὶ καὶ δέει, καὶ εἰς ἐαυτὸ διαλύεται, καὶ ὀρθέσιον οὐχ ὑποτρέχει τῆς ψάμμου. Ὡ τοῦ θαύματος! τὴν μεγάλην καὶ φοβεράν θάλασσαν ἡ εὐριπὸς ψάμμος ἀποτειγίζει, καὶ γῆ λεπτὴ, καὶ χνεώδης ἡ ὑπὸ τῶν πνευμάτων τῆδε κάκιστε διαχειρόμενη, μαινομένη κύμασι γίνεταί χαλινός.

ceu muro quodam obsepitur, ac terra tenuis et lanuginis instar, quæque a ventis quoquo versum spargitur, furentes fluctus frenat et reprimat.

Ἀξίον θαυμάσαι θάλασσαν, δι' ἧς τὰς ἀντιδόσεις τῶν ἀγαθῶν αἱ γῶραι ἀλλήλαις ἀντεκτείνουσιν, καὶ τὰ μὲν ἐνδίδοντα λαμβάνουσιν. ὧν δὲ ἀργούσι, περιουσίαν ἀναπέμπουσι.

TITA. I. — Περὶ θυγατέρων.

Ἐάν γυνὴ εὐθῇται εὐχὴν, καὶ ὀρίσῃται ὀρισμῷ ἐν τῷ οἴκῳ πατρὸς αὐτῆς ἐν τῇ νεότητι αὐτῆς, καὶ ἀκούσῃ ὁ πατὴρ αὐτῆς τὰς εὐχὰς αὐτῆς, καὶ τοὺς ὀρισμοὺς αὐτῆς, οὗς ὥρισται κατὰ τῆς ψυχῆς αὐτῆς, καὶ παρασωπῇ αὐτῆς ὁ πατὴρ, καὶ στήσονται παῖσαι αἱ εὐχὰς αὐτῆς, μενοῦσιν αὐτῇ. Ἐάν δὲ ἀνανεύων ἀνανεύῃ ὁ πατὴρ αὐτῆς πάσας τὰς εὐχὰς αὐτῆς, καὶ τοὺς ὀρισμοὺς οὗς ὥρισται, οὐ στήσονται· καὶ Κόριος καθαρῶς αὐτὴν, ὅτι ἀνένευσεν ὁ πατὴρ αὐτῆς.

Θυγατέρες σοὶ εἰσὶν; πρόσχ' ἐπὶ τῷ σώματι αὐτῶν, καὶ μὴ παρώσης πρὸς αὐτὰς τὸ πρόσωπόν σου. Ἐνδίδου θυγατέρα, καὶ ἴση τετελεχώς· ἔργον μέγα, καὶ ἀνδρὶ συνετῷ δόρησαι αὐτὴν.

Θυγάτηρ πατρί, ἀπόκρυφος ἀγρυπνία, καὶ ἡ μέριμνα αὐτῆς ἀφιστὰ ὕπνου.

Ἐπὶ θυγατρὶ ἀδιατρήτω στερῶσιν φυλάκην.

Θυγάτηρ ἐπ' ἐλαττώσει γίνεται. Θυγάτηρ φρονί-

S. Greg. Naz. oral. 4. — Nam quid de mari ac terra dicam, quæ placide inter se miscentur, benignè dant et recipiunt, atque hominem propensa humanitate alunt, copiose illi opes suas profuseque suppeditando?

S. Chrysost. — Qui descendant mare in navibus, ipsi viderunt mirabilia Domini in profundo (Psalm. cxi, 23, 24). Quæ mirabilia? Pelagus ad nubes usque intumescens, terram in mediis aquis elucentem, navim e sublimi fluctu pendentem, et modo quidem per undarum cavitates in præceps labentem, subsidentemque, modo rursus fluctibus sese veluti funda quadam attollenibus assurgentem.

Ejusd. — Ventorum impetu ab imo fundo perturbatum mare, atque ingenti vi impulsum, arenæ terminos minime transit. Terminum siquidem, inquit ille, posuisti, quem non transgreditur. Verum cum fluctus e pelago volutus percurrerit, seseque æstuans excavaverit, et quasi rugiens intumuerit, atque in littora elatus propenderit, tum divinam legem in arena impressam legit, statimque refringitur et revolvitur, ac velut reverentia quadam et metu affectus, in caput prolabitur, et in sese dissolutus, impositas sibi metas non excedit. O singulare miraculum! latus illud atque horrendum mare ab arena, hoc est re instabili.

Philon. — Mare admirari operæ pretium est, ejus beneficio terræ regiones sibi invicem commutationes bonorum pendunt, atque tum ea quibus carent, accipiunt, tum ea quibus abundant, remittunt.

TIT. X. — De filiabus.

Nam. xxx, 3-5. — « Mulier si quidpiam voverit, et constrinxerit se juramento, in domo patris sui, in juvenili ætate sua, et audierit pater ejus vota ipsius, et juraamenta quæ juravit in animam suam, et tacuerit pater ejus, rata erunt omnia vota ipsius: manebunt ipsi. Sin autem abnuens abnuerit pater ipsius, omnia vota ejus et omnia juraamenta ejus, quæ jurando constituit, non stabunt. Dominus mundabit eam, eo quod abnuerit pater ipsius. »

Ecclesi. vii, 26, 27. — « Filia tibi sunt? serva corpus illarum, et non ostendas faciem tuam hilarem ad illas. Trade filiam, et grando opus feceris, et homini sensato da illam. »

Ecclesi. xxi, 1. — « Filia, arcana patri vigilia est: et cura ipsius submovet somnum. »

Ecclesi. xxvi, 13. — « In filia imprudentia arma custodiam. »

552 Ecclesi. xii, 5-5. — « Filia in deminora-

lione est. Filia prudens hereditatem afferet viro suo : et quæ confundit, in magrorem sit genitoris. Patrem et virum confundit audax, et ab utrisque inhonorabitur. »

I Tim. v, 24. — « Volo adolescentulas nubere, filios procreare, matres familias esse. »

TIT. XI. — Quod nemini temere fidendum sit.

Nich. vii, 5, 6. — « Nolite credere amicis, neque sperare in ducibus. Ab ea quæ dormit in sinu tuo cave ne quid ei concedas, quidpiam faciens. Quoniam filius contumeliam facit patri, et filia consurgit adversus matrem suam; natus adversus socrum suum. Inimici hominis omnes qui in domo ipsius sunt. »

Jerem. ix, 4. — « Unusquisque a proximo suo cavete, et in sorore ne confidite : quoniam omnis frater supplantans supplantabit, et omnis amicus dolose ambulat : et unusquisque fratres suos deridebit. »

Eccli. viii, 21. — « Coram extraneo ne facias quidquam arcanum : nescis enim quid pariet. Non omni homini cor tuum manifestes, ne forte convicietur tibi. »

Eccli. xxvii, 7. — « Noli consiliari cum eo qui tibi insidiatur : a zelantibus absconde consilium tuum. Omni homini ne pandas cor tuum. »

TIT. XII. — De messe et vindemia.

Luc. xix, 9, 10. — « Cum messueritis segetes terræ vestræ, non in totum demetes messem agri tui : quæ ceciderint de messe tua non colliges, et vitem tuam non ex toto vindemias, neque grana vitis tuæ colliges. Pauperi et peregrino dimittes ea. »

TIT. XIII. — De venatoribus.

Deut. xxii, 8, 7. — « Si incideris in nidum avis in quacunque arbore, et mater incubuerit pullis aut ovis, non accipies matrem cum filiis. Dimittendo dimittes matrem : filios autem capies tibi, ut bene sit tibi, et longo vivas tempore. »

LITTERA I.

TIT. I. — De curationibus factis a Domino et a prophetis.

IV Reg. iii, 9 seqq. — Venit Neeman cum curribus suis, et stetit juxta domum Elisæi. Et misit ad eum Elisæus nuntium dicens : Pergens lavare acupies in Jordane : et revertetur caro tua super te, atque mundaberis. Et iratus est Neeman, et dixit : Ecce, aiebam, egredietur ad me, et invocabit nomen Domini Dei sui, et apponet manum suam super lepram, et colliget eam a carne mea. Nonne meliores sunt Arbana et Pharphad fluvii Damasci, Jordane, et omnibus fluviis Israel? annon potius lavabor in eis, et mundabor? Et accesserunt pueri ejus, et 553 dixerunt ei : Pater, si verbum locutus magnum esset ad te propheta, annun id fecisses? cum dixerit ad te, Lavare et

μη κληρονομήσει άνδρα αὐτῆς, καὶ ἡ κατασχόνουσα, εἰς λύπην γενήσαντος. Πατέρα καὶ άνδρα κατασχόνῃ ἡ θρασύς, καὶ ὑπὸ ἀμφοτέρων ἀτιμασθήσεται. »

« Βούλομαι τὰς νεωτέρας γαμεῖν, τεκνογονεῖν, οἰκοδομῶναι. »

TITA. IA. — Περὶ τοῦ μὴ θαρρῆναι τινὶ ὡς ἐν χερσίν.

« Μὴ καταπατεύετε ἐν φίλοις, μηδὲ ἐλπίζετε ἐπὶ ἡγομένοις. Ἀπὸ τῆς συγκοίτου σου, φύλαξον τοῦ ἀναθεσθαι αὐτῇ, τί ποιῶν. Διότι υἱὸς ἀτιμάζει πατέρα, καὶ θυγάτηρ ἐναντίστηκεν ἐπὶ μητέρα αὐτῆς, νόμφη ἐπὶ τὴν πενθερὰν αὐτῆς, Ἑχθροὶ ἀνδρός πάντες οἱ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. »

« Ἐκαστος ἀπὸ τοῦ πλησίον αὐτοῦ φυλάξαθῃ, καὶ ἐπ' ἀδελφῆς μὴ πεποιθεῖται· ὅτι πᾶς ἀδελφὸς πτέρην πτερνιεῖ, καὶ πᾶς φίλος δολίαν πορεύεται· ἕκαστος τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ καταπαίζεται. »

« Ἐνώπιον ἀλλοτρίου μὴ ποιήσῃς κρυπτόν· οὐ γὰρ οὐκ εἶ τί τέλειται. Παντὶ ἀνθρώπῳ μὴ ἔκραινε καρδίαν σου, ἵνα μὴ ἐνεδίῃ σε. »

« Μὴ συμβουλευέου μετὰ τοῦ ὑποβλεπομένου σε : ἀπὸ τῶν ζηλοῦντων ἔγκρυφον βουλὴν σου. Μὴ παντὶ ἀνθρώπῳ ἔκραινε καρδίαν σου. »

TITA. IB. — Περὶ θαρισμοῦ καὶ τρυγητοῦ.

« Ἐκθερίζοντων ὁμῶν τὸν θαρισμὸν τῆς γῆς ὁμῶν, οὐ συντέλεσθε τὸν θαρισμὸν ὁμῶν τοῦ ἀγροῦ τοῦ ἐκθερίσαι, καὶ τὰ ἀποκρίπτοντα τοῦ θαρισμοῦ σου οὐ συλλέξετε, καὶ τὸν ἀμπελῶνά σου οὐκ ἐπανατρυγήσεις, οὐδὲ ράγας τοῦ ἀμπελῶνός σου συλλέξετε. Τῷ πτωχῷ καὶ τῷ προσηλύτῳ ἀπέσεις αὐτά. »

TITA. II. — Περὶ θηρευτῶν.

« Ἐάν συναντήσῃς νεοσσὶν ὀρνέου ἐν τῇ ὁδῷ ἐπὶ παντὶ δένδρῳ, καὶ ἡ μήτηρ θάλητ ἐπὶ τῶν νεοσσῶν, ἢ ἐπὶ τῶν ὠν, οὐ λήψῃ τὴν μητέρα μετὰ τῶν τέκνων. Ἀποστολὴ ἀποσταλείς τὴν μητέρα, τὰ δὲ παιδία λήψῃ ταυτῶν, ἵνα εὖ σοι γένηται, καὶ πολυήμερος ᾖ. »

ΣΤΟΙΧΕΙΟΝ I.

TITA. A. — Περὶ λαμάτων ὡς ἐκ Κυρίου καὶ προφητῶν γινόμενων.

« Παρεγένετο Ναεμὴν σὺν τοῖς ἄρμασιν αὐτοῦ, καὶ ἴστη ἐπὶ τῆς θύρας τοῦ οἴκου Ἑλισαί. Καὶ ἐπίσταται πρὸς αὐτὸν Ἑλισαῖ ἀγγελον, λέγων· Πορευθεὶς λοῦσαι ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ἑπτάκις, καὶ ἐπιστρέψει ἡ σὰρξ σου ἐπὶ σοί, καὶ καθαρισθήσῃ. Καὶ ἐθυμώθη Ναεμάν, καὶ εἶπεν· Ὑβὼ Ἑλγόν, ἐξελύσεται πρὸς με καὶ ἐπικαλέσεται ἐν ὀνόματι Κυρίου τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ, καὶ ἐπιθήσει τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τὸ λεπρόν, καὶ ἐπισυνάξει αὐτὸ ἀπὸ τῆς σαρκός μου. Οὐκ ἀγαθὸν Ἀρβάνη καὶ Φαρφὰ ποταμοὶ ἡμασχαῶ ὑπὲρ τὸν Ἰορδάνην, καὶ ὑπὲρ πάντα τὰ ὕδατα Ἰσραὴλ; οὐχὶ πορεύεις λούσομαι ἐν αἰσίν, καὶ καθαρισθήσομαι; Καὶ προσήλθεν οἱ παῖδες αὐτοῦ καὶ εἶπον αὐτῷ· Πάτερ, εἰ μάγαν λόγον ἐλάλησεν πρὸς σὲ ὁ προφήτης, οὐκ ἂν ἐποίησας;

καθότι εἶπαν πρὸς αὐτὸν, Λουσαί, καὶ καθαρίσθητι; Καὶ κατέβη Νεεμάν, καὶ ἰδαπίσταιτο ἐν τῇ Ἰορδάνῃ ἐπὶ τὰς ὁδοὺς κατὰ τὸ ῥῆμα τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ. »

« Ἦν Ἥσαϊας ἐν τῇ πόλει, καὶ ῥῆμα Κυρίου ἐγένετο πρὸς αὐτόν, λέγων· Ἐπιστρέψον, καὶ ἰστί; πρὸς Ἐζεκίαν ἡγουμένον τοῦ λαοῦ· Τάδε λέγει Κύριος ὁ Θεὸς Δαβὶδ πατρός σου· Ἦκουσα τῆς προσευχῆς σου, καὶ εἶδον τὰ δάκρυά σου· Ἰδοὺ ἐγὼ ἰάσομαι σε ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ, καὶ ἀναθήσῃς εἰς τὸν οἶκον Κυρίου, καὶ προσθήσῃς ἐπὶ τὰς ἡμέρας σου ἕτη δεκαπέντε, καὶ ἐκ χειρὸς βασιλέως Ἀσσυρίων ῥύσομαι σε, καὶ τὴν πόλιν ταύτην. »

« Μεταβαίνοντι αὐτῷ ἀπὸ τοῦ ὄρους, ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί. Καὶ ἰδοὺ λεπρὸς προσελθὼν προσέκυνε αὐτῷ, λέγων· Κύριε, ἐὰν θέλῃς, δύνασαι με καθαρίσαι. Καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἤψατο αὐτοῦ, λέγων· Θέλω, καθαρίσθητι. Καὶ εὐθὺς ἐκαθαρίσθη. »

« Ἐπισελθόντι αὐτῷ εἰς Καπριναοῦμ, προσῆλθεν αὐτῷ ἑκατοντάρχης, παρακαλῶν αὐτόν, καὶ λέγων· Κύριε, ὁ παῖς μου βέβηλται ἐν τῇ οἰκίᾳ παραλυτικός, δεινῶς βασανιζόμενος. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ἐγὼ ἐλθὼν θεραπεύσω αὐτόν. Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἑκατοντάρχης, ἔφη· Κύριε, οὐκ εἰμὶ ἱκανός, ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσέλθῃς· ἀλλὰ μόνον εἰπέ λόγον, καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου. Καὶ γὰρ ἐγὼ ἄνθρωπός εἰμι ὑπὸ ἐξουσίαν, ἔχων ὑπ' ἐμαυτὸν στρατιώτας, καὶ λέγω τούτῳ· Πορεύθητι, καὶ πορεύεται· καὶ ἄλλῳ, Ἐρχου, καὶ ἔρχεται· καὶ τῷ δοῦλῳ μου, Νοήσον τοῦτο, καὶ ποιέ. Ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν [τοῖς ἀκολουθοῦσιν]· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐδὲ ἐν τῇ Ἰσραὴλ τοσαύτην πίστιν εἶδρον. Καὶ εἶπεν τῷ ἑκατοντάρχῃ· Ὑπάγε, καὶ ὦ; ἐπίστευσας, γενήθη σοι. »

« Ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν οἰκίαν Πέτρου, εἶδε τὴν πενθεράν αὐτοῦ πυρέσσουσαν· καὶ ἤψατο τῆς χειρὸς αὐτῆς, καὶ ἀφῆκεν αὐτὴν ὁ πυρετός. »

« Παράγοντι τῷ Ἰησοῦ ἠκολούθησαν αὐτῷ δύο τυφλοὶ κράζοντες καὶ λέγοντες· Ἐλέησον ἡμᾶς, Κύριε, υἱὸς Δαβὶδ. Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Πιστεύετε, ὅτι δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι; Αἰνοῦσιν αὐτῷ· Ναί, Κύριε. Τότε ἤψατο τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν λέγων· Κατὰ τὴν πίστιν ὑμῶν γενήθητω ὑμῖν. Καὶ ἀνεψύχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί. Αὐτῶν δὲ ἐξερχομένων, ἰδοὺ προσήνεγκαν αὐτῷ ἄνθρωπον κωφὸν δαιμονιζόμενον· καὶ ἐκκληθέντος τοῦ δαιμονίου, ἐλάλησεν ὁ κωφός. »

« Μεταβάς ὁ Ἰησοῦς ἐκεῖθεν, ἦλθεν εἰς τὴν συναγωγὴν αὐτῶν. Καὶ ἰδοὺ ἄνθρωπος ἦν τὴν χεῖρα ἔχων ξηράν. Τότε λέγει τῷ ἀνθρώπῳ· Ἐκτείνειν τὴν χεῖρά σου, καὶ ἐξέτεινεν, καὶ ἀποκατεστήθη ὅγιος ὡς ἡ ἄλλη. »

« Προσῆνεγκαν αὐτῷ πάντας τοὺς κωκῶς ἔχοντας, καὶ παρακάλουν αὐτόν, ἵνα μόνον ᾤκωνται τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ. Καὶ ὅσοι ἤψαντο, διεσώθησαν. »

« Ἰδοὺ γυνὴ Χαναανὰ ἀπὸ τῶν ὀρίων ἐκείνων ἐξελθοῦσα, » καὶ τὰ λοιπά. « Προσῆλθεν αὐτῷ ὄχλοι πολλοὶ ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν κωλοὺς, τυφλοὺς, κωφοὺς,

A mundare. Et descendit Neeman, et lavit se septies in Jordane, juxta sermonem hominis Dei. »

IV Reg. xx, 4-6. — « Isaias erat in atriis, et verbum Domini factum est ad eum dicens : Revertere, et dic Ezechiae principi populi : Hec dicit Dominus Deus David patris tui : Audivi orationem tuam, et vidi lacrymas tuas : ecce ego sanabo te in diem tertium, et ascendes in domum Domini. Et adjiciam ad dies tuos annos quindecim, et de manu regis Assyriorum liberabo te, et civitatem istam. »

Matth. viii, 1-3. — « Descendente eo (Jesu) de monte, secutæ sunt eum turbae multæ. Et ecce leprosus veniens, adorabat eum dicens : Domine, si vis, potes me mundare. Et extendens Jesus manum, tetigit eum, dicens : Volo, mundare. Et confestim mundatus est. »

Ibid. 5-9. — « Cum intrasset Capharnaum, accessit ad eum centurio, rogans eum, et dicens : Domine, puer meus jacet in domo paralyticus, et male torquetur. Et ait illi Jesus : Ego veniam, et curabo eum. Et respondens centurio, ait : Domine, non sum dignus ut intres sub tectum meum, sed tantum dic verbum, et sanabitur puer meus. Nam et ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites ; et dico huic : Va, et vadit ; et illi, Veni, et venit ; et servo meo, Fac hoc, et facit. Audiens autem Jesus, dixit : Amen dico vobis, neque inveni tantam fidem in Israel. Et dixit centurioni : Va, et sicut credidisti, fiat tibi. »

C turioni : Va, et sicut credidisti, fiat tibi. »

Ibid. 14. — « Et cum venisset Jesus in domum Petri, vidit socrum ejus febricitantem : (et tetigit) manum ejus, et dimisit eam febris. »

Matth. ix, 27-31. — « Transeunte Jesu, secuti sunt eum duo cæci, clamantes et dicentes : Misere nostri, fili David. Dicit eis Jesus : Creditis quia hoc possum facere vobis? Dicunt ei : Uirque, Domine. Tunc tetigit oculos eorum, dicens : Secundum fidem vestram fiat vobis. Et aperti sunt oculi eorum. Egressis autem illis, ecce obtulerunt ei hominem mutum, demonium habentem : et ejecto daemonio, locutus est mutus. »

Matth. xii, 9, 10. — « Cum inde Jesus transisset, venit in synagogam ipsorum. Et ecce homo habens manum aridam. Tunc dicit homini : Extende manum tuam ; et extendit, et restituta est sanitati sicut altera. »

Matth. xiv, 15, 16. — « Obtulerunt ei omnes male habentes. Et rogabant eum, ut vel solum ambriam vestimentis ejus tangere. Et quotquot tetigerunt, salvi facti sunt. »

Matth. xv, 22, 23. — « Ecce mulier Chananæa a sinibus illis egressa, » etc. « Et accesserunt ad eum turbae multæ, habentes secum claudos, cæcos,

multos et debiles. Et proiecērunt eos ante pedes A Jesu, et curavit eos. »

Matth. xvii, 14, 15. — « Accessit ad eum homo genibus prostratus ante **554** eum, dicens : Domine, miserere filio meo, quia lunaticus est ; et saepe cadit in ignem, et crebro in aquam. Et dixit Jesus : Adverte mihi illum huc. Et increpavit illum, et exiit ab eo daemonium. »

Matth. xi, 30, 31. — « Et ecce duo caeli sedentes secus viam, clamaverunt dicentes : Miserere nobis, fili David. Et vocavit eos, et ait : Quid vultis ut vobis faciam ? Dicunt illi : Domine, ut aperiantur oculi nostri. Misertus autem illorum Jesus, tetigit oculos eorum, et viderunt. »

Joan. v, 2. — « Erat quidam homo triginta et octo annos habens in infirmitate sua : et dixit ei Jesus : Vis sanus fieri ? » etc.

Joan. ix, 6, 7. — « Haec cum dixisset, exspuit in terram, et fecit lutum ex sputo, et linivit super oculos caeci, et dixit ei : Vade ad natatoria Siloe. Abiit ergo, et lavit, et venit videns. »

Luc. viii, 41, 42. — « Ecce vir Jairus procidens ad pedes Jesu, rogabat eum ut intraret domum suam, quia filia unica erat ei, quasi annorum duodecim, et haec moriebatur. Cum autem iret, mulier quae erat in fluxu sanguinis, retrorsum tetigit fimbriam vestimenti ejus, et confestim stetit fluxus sanguinis ejus. »

Ibid. 49, 50. — « Adhuc illo loquente, venit quidam ad principem synagogae, dicens ei : Quia filia tua mortua est, noli vexare magistrum. Et venit domum, et apprehensa manu illius, clamavit dicens : Puella, surge. Et reversus est spiritus ejus. »

Luc. xiii, 11, 12. — « Ecce mulier quae habebat spiritum infirmitatis annis decem et octo, et erat inclinata, nec poterat sursum respicere. Et dixit ei Jesus : Mulier, dimissa es ab infirmitate tua. Et statim erecta est. »

Marc. i, 24, 25. — « Erat homo in spiritu immundo, et exclamavit dicens : Sine, quid nobis et tibi, Jesu Nazarene ? Venisti perdere nos. Et comminatus est ei Jesus : Obmutesce, et exi ex illo. Et exiit ab eo. »

Marc. ii, 3, 4. — « Veniunt ad eum ferentes paralyticum : et nudaverunt tectum, et submiserunt grabbatum in quo paralyticus jacebat. Videns autem Jesus fidem illorum, dixit paralytico : Remittuntur tibi peccata tua. Surge, et tolle grabbatum tuum, et ambula. »

Marc. v, 1-13. — « Venit Jesus in regionem Gadarenorum, et occurrit ei de monumentis homo exiens, in spiritu immundo. Videns autem Jesum a longe, cucurrit, et adoravit, et clamans voce magna, dixit : Quid mihi et tibi, Jesu fili Dei Altissimi ? Adjuro te per Deum, ne me torqueas. Et interrogabat eum : Quod tibi nomen est ? Et dicit ei : Legio mihi nomen est. Et deprecabantur eum

αλλοις. Καὶ ἔβριψαν αὐτοὺς παρὰ τοὺς πόδας Ἰησοῦ, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς. »

« Προσῆλθεν αὐτῷ ἄνθρωπος γονυπατῶν αὐτόν, καὶ λέγων· Κύριε, ἐλέησόν μου τὸν υἱόν, ὅτι σιληνιάζεται, καὶ πολλὰκις πίπτει εἰς τὸ πῦρ, καὶ πολλὰκις εἰς τὸ ὕδωρ. Καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· Φέρετέ μοι αὐτόν ἕδε. Καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ, καὶ ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ τὸ δαιμόνιον. »

« Ἰδοὺ δύο τυφλοὶ καθήμενοι παρὰ τὴν ὁδόν, καὶ ἔκραζον λέγοντες· Ἐλέησον ἡμᾶς, Κύριε, υἱὲ Δαβὶδ. Καὶ ἐφώνησεν αὐτούς, καὶ εἶπεν· Τί θέλετε ποιῶσω ὑμῖν ; Λέγουσιν αὐτῷ· Κύριε, ἵνα ἀνεωχθῶσιν ἡμῶν οἱ ὀφθαλμοί. Ἐπαγγισθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς, ἤψατο τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, καὶ ἀνέβλεψαν. »

« Ἦν ἄνθρωπος, καὶ εἶχεν τριάκοντα ὅκτω ἔτη ἐν τῇ ἀσθενείᾳ αὐτοῦ· καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Θέλεις ὀγιῆς γενέσθαι ; καὶ τὰ ἐξῆς.

« Ταῦτα εἰπὼν, ἔπτυσεν χαμᾶι, καὶ ἐποίησε πλῆν ἐκ τοῦ πύσματος, καὶ ἐνέχρισεν ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμούς τοῦ τυφλοῦ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ὑπάγε, νῖφαι εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλοά. Καὶ νιφάμενος ἦλθε βλέπων. »

« Ἰδοὺ ἄνθρωπος ἰσχυρὸς πεσὼν παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, παρεκάλει αὐτόν εἰσελθεῖν εἰς τὴν οἰκὸν αὐτοῦ, ὅτι θυγάτηρ μονογενὴς ἦν αὐτῷ ὡς ἑτῶν δώδεκα, καὶ αὕτη ἀπέθνησκεν. Ἐν δὲ τῷ ὑπάγειν αὐτόν, γυνὴ οὖσα ἐν ῥύσει αἱματος, ὅπισθεν ἤψατο τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ, καὶ παραχρῆμα ἔστη ἡ ῥύσις τοῦ αἱματος αὐτῆς. »

« Ἐπὶ λαλοῦντος, ἐπορεύθη τις ἀπὸ τοῦ ἀρχισυν- αγώγου, λέγων αὐτῷ, ὅτι Τίθνηκεν ἡ θυγάτηρ σου· μὴ σκύλλει τὸν διδάσκαλον. Καὶ ἰδὼν εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ κρατήσας τῆς χειρὸς αὐτῆς, ἐφώνησε λέγων· Ἡ παῖς, ἔγειρε. Καὶ ἐπιστρέψαν τὸ πνεῦμα αὐ- τῆς. »

« Ἰδοὺ γυνὴ ἔχουσα πνεῦμα ἀσθενείας ἔτη δεκαπέντε, καὶ ἦν συγκλύπτουσα, καὶ μὴ δυναμένη ἀνα- κῦψαι εἰς τὸ παντάλιν. Εἶπεν δὲ αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Γύναι, ἀπολύσου τῆς ἀσθενείας σου· καὶ παρα- χρῆμα ἀνωρθώθη. »

« Ἦν ἄνθρωπος ἐν πνεύματι ἀκαθάρτῳ, καὶ ἀν- ἔκραζεν λέγων· Ἐὰν, τί ἡμῖν καὶ σοί, Ἰησοῦ Ναζα- ρηνέ ; Ἥλθες ἀπολέσαι ἡμᾶς. Καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Φιμώθητι, καὶ ἐξῆλθε ἀπ' αὐτοῦ. Καὶ ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ. »

« Ἐρχονται πρὸς αὐτόν παραλυτικὸν φέροντες, καὶ ἀποστέγγασαν τὴν στέγγην, καὶ γαλῶσι τὸν κράδ- εατον ἐφ' ᾧ ὁ παραλυτικὸς κατέκειτο. Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν, λέγει τῷ παραλυτικῷ· Ἀφένονται σοὶ αἱ ἁμαρτίαι σου. Ἐγείρε, καὶ ἄρον τὸν κράδεάτον σου, καὶ περιπάτει. »

« Ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν χώραν τῶν Γαδαρηνῶν, καὶ ὑπήντησεν αὐτῷ ἐκ τῶν μνημείων ἄνθρωπος ἐξέρχόμενος ἐν πνεύματι ἀκαθάρτῳ. Ἰδὼν δὲ τὸν Ἰησοῦν μακρόθεν, ἔβραμεν καὶ προσεκύνησεν αὐτόν, καὶ κρᾶζας φωνῇ μεγάλῃ λέγει· Τί ἐμοὶ καὶ σοί, υἱὲ τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου ; Ὁρκίζω σε τὸν Θεόν, μὴ με βασανίσῃς. Καὶ ἐπηρώτησεν αὐτόν· Τί θυμῷ σοι ; Καὶ λέγει αὐτῷ· Αἰγῶν θυμῷ μοι. Καὶ

παρεκάλουν αὐτὸν, ἵνα μὴ ἐξαποσταλῇ αὐτοὺς ἐξ αὐτῆς χώρας. Ἦν δὲ ἐκεῖ ἀγέλη χοίρων βοσκομένη, καὶ παρεκάλουν αὐτὸν οἱ δαίμονες λέγοντες· Πάμψον ἡμᾶς εἰς τοὺς χοίρους, ἵνα εἰς αὐτοὺς εἰσέλθωμεν. Καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς. Καὶ ἐξελθόντα τὰ πνεύματα τὰ ἀκάθαρτα, εἰσῆλθον εἰς τοὺς χοίρους· ἦσαν δὲ δισχιλιοί. »

« Φέρουσι δὲ αὐτῷ κωφὸν μογβαλον καὶ παρακαλοῦσιν αὐτὸν, ἵνα ἐπιθῇ αὐτῷ τὴν χεῖρα. Καὶ ἔβαλε τοὺς δακτύλους αὐτοῦ εἰς τὰ ὦτα αὐτοῦ, καὶ ἤφατο τῆς γλώσσης αὐτοῦ, καὶ ἰάθη εὐθέως. »

« Φέρουσιν αὐτῷ τυφλόν, καὶ ἔθηκε τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, καὶ ἀνέβλεψεν. »

« Εἶπε Πέτρος· Ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐκ ἔχω· οὐδὲ ἐγώ, τοῦτο σοὶ δίδωμι· Ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ περιπατεῖ. Καὶ παραχρῆμα ἐστρεψάθησαν αὐτοῦ αἱ βάσεις, καὶ τὰ σφυρὰ, καὶ περιπατεῖ. »

« Διὰ τῶν χειρῶν τῶν ἀποστόλων ἐγένετο σημεῖα καὶ τέρατα ἐν τῷ λαῷ πολλά· ὥστε κατὰ τὰς πλατείας ἐκφέρειν τοὺς ἀθευνούτας, ἵνα διαρχομένου Πέτρου, κἀν ἡ σκιά ἐπισκιάσῃ τινὶ αὐτῶν. »

« Ἐγένετο Πέτρον διαρχόμενον διὰ πάντων, κατέλθειν καὶ πρὸς τοὺς ἁγίους εἰς Λύδαν. Καὶ εὗρεν ἐκεῖ ἄνθρωπον Αἰνίαν ὀνόματι, ἐξ ἐκτὸν ὀκτὼ κατακειμένον ἐπὶ κραββάτου, ὃς ἦν παραλελυμένος. Καὶ εἶπεν αὐτῷ Πέτρος· Αἰνία, ἰάται σε Ἰησοῦς ὁ Χριστός, καὶ εὐθέως ἰάθη. »

« Ἀνὴρ τις ἀδύνατος τοῖς ποσὶν ἐκάθητο, χωλὸς ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ, ὃς οὐδέποτε περιπατήκει. Εἶπεν δὲ ὁ Παῦλος· Ἀνάστηθι ἐπὶ τοὺς πόδας σου ὀρθός, καὶ ἤλατο, καὶ περιπατεῖ. »

« Παῖδική ἐχούσα πνεῦμα Πύθωνος, παραπορευομένων αὐτῶν ἐκραζεν, λέγουσα· Οὗτοι ἄνθρωποι δούλοι τοῦ Θεοῦ Ὑψίστου εἰσὶν· εἶπεν δὲ ὁ Παῦλος· Παραγγέλλω σοὶ ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, Ἐξέλθε ἐξ αὐτῆς. »

« Ἐγένετο πατέρα Πουκλίου πυρετοῖς καὶ δυσεντερίᾳ συνεχόμενον κατακαίεσθαι. Πρὸς δὲ ὁ Παῦλος εἰσελθὼν καὶ προσευξάμενος, ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας, ἰάσατο αὐτόν. »

TITA. B. — *Peri Ieraticōn· καὶ ὅτι οὐκ ἐξέστην ἰδιωτεύοντι ἀπτεσθαι Ιερατικοῦ σκεύους.*

« Ἐξέταινεν Ὁζὰ τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τὴν κιβωτὸν τοῦ Θεοῦ, κατασχέειν, ὅτι περίσπασαν αὐτὴν οἱ μύσχοι· καὶ ἰθυμώθη Κύριος τῷ Ὁζᾷ, καὶ ἐπάταξεν αὐτὸν ὁ Θεός, καὶ ἀπέθανεν παρὰ τὴν κιβωτὸν τοῦ Κυρίου. »

« Εἶπεν Δαβὶδ· Οὐκ ἔσται Ἰσραὴ τὴν κιβωτὸν τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἡ τοῦς Λευίτας, ὅτι αὐτοὺς ἐξελέξατο Κύριος λειτουργεῖν αὐτοῖς ἕως αἰῶνος. »

« Ἐστῆσαν οἱ Ιερεῖς ἐπὶ Ὁζίαν τὸν βασιλέα, καὶ εἶπον αὐτῷ· Οὐ σοὶ, Ὁζία, θυμιάσαι. Ἐξέλθε ἐκ τοῦ ἀγιάματος, ὅτι ἀπίστης ἀπὸ τοῦ Κυρίου, καὶ οὐκ ἔσται σοὶ τοῦτο εἰς δόξαν παρὰ Κυρίου τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἰθυμώθη Ὁζίας, καὶ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὸ θυμιατήριον, τοῦ θυμιάσαι ἐν τῷ ναῷ. Καὶ ἐν τῷ

A multum, ne se expelleret extra regionem. Erat autem ibi grex porcorum pascens. Et deprecabantur eum daemones dicentes : Mitte nos in porcos, ut in eos introeamus. Et concessit eis Jesus. Et exeuntes spiritus immundi, introierunt in porcos : erant autem duo millia. »

555 Marc. vii, 34, 35. — « Adducunt autem ei surdum et mutum, et deprecabantur eum ut imponeret illi manum. Et misit digitos suos in aurículas ejus, et tetigit linguam ejus ; et statim sanatus est. »

Marc. viii, 22. — « Adducunt ei cæcum, et in oculos ejus imposuit manus suas ; et respexit. »

Act. iii, 6. — « Dixit Petrus : Argentum et aurum non est mihi ; quod autem habeo, hoc tibi do : In nomine Jesu Christi ambula. Et prollinus consolidatæ sunt bases ejus et crura, et ambulabat. »

Act. v, 13, 14. — « Per manus autem apostolorum stebant signa et prodigia multa in plebe ; ita ut in plateas efficerent infirmos, ut, veniente Petro, saltem umbra illius obumbraret quemquam illorum. »

Act. ix, 32-34. — « Factum est ut Petrus, dum transiret per universos, deveniret et ad sanctos qui habitabant Lyddæ. Et invenit ibi hominem Æneam nomine ab annis octo jacentem in grabato, qui erat paralyticus. Et dixit ei Petrus : Ænea, sanat te Jesus Christus ; et statim sanatus est. »

Act. xiv, 8, 9. — « Quidam vir Lystriæ infirmus pedibus sedebat, claudus ex utero matris suæ, qui nunquam ambulaverat. Dixit autem Paulus : Surge super pedes tuos rectus. Et exsolvit, et ambulabat. »

Act. xvi, 16, 17. — « Puella quædam habens spiritum Pythonis, transeuntibus ipsis clamabat, dicens : Isti homines servi Dei excelsi sunt. Dixit autem Paulus : Præcipio tibi in nomine Jesu Christi, exi ab ea. »

Act. xxviii, 8, 9. — « Contigit autem patrem Publii febris et dysenteria vexatum jacere. Ad quem Paulus intravit, et cum orasset, et imposuisset ei manus, sanavit eum. »

TIT. II. — *De suppellectile sacra : et quod homini privato vas sacrum tangere non liceat.*

II Reg. vi, 6, 7. — « Extendit Oza manum ad arcam Dei ut teneret eam, quoniam detrahebant eam vituli. Iratusque est indignatione Dominus contra Ozam, et percussit eum Deus : et mortuus est juxta arcam Domini. »

I Paral. xv, 2, 3. — « Dixit David : Non licet ferre arcam Dei, nisi solis Levitæ : quoniam Deus elegit eos ut ministrarent in sacrum. »

II Paral. xxvi, 18, 19. — « Steterunt sacerdotes in Oziam regem, et dixerunt : Non est tui officii, Ozia, ut adoleas incensum. Egrede de sanctuario, quoniam abscessisti a Domino, et non erit hoc tibi in gloriam a Domino Deo. Et iratus est Ozias, et in manu illius theribulum ut adoleret in tem-

pio. et cum irasceret in sacerdotes, lepra orta est in fronte ejus coram sacerdotibus in domo Domini. »

TIT. III. — *De supplicantibus : et quod supplicationes deprecantium audire oporteat.*

II Reg. xix, 18, 19. — « Semei filius Gera cecidit in faciem suam coram rege, dum ille transiret Jordanem, et dixit : Ne reputet dominus meus iniquitatem, neque memineris **556** omnium quæ inique egit servus tuus in die qua profectus est dominus meus rex ; quoniam ego peccavi. Et ait rex : Non morieris. Et juravit illi. »

III Reg. xiii, 4, 5. — « Extendit manum suam Jeroboam, dicens : Apprehendite eum. Et exaruit manus ejus quam extenderat ad eum, et effusus est adeps quæ super illud erat. Et ait rex ad virum Dei : Deprecare faciem Dei tui, et restituatur manus mea mihi. Et oravit homo Dei, et restituit manum regis ipsi, et facta est sicut prius fuerat. »

IV Reg. i, 13, 14. — « Venit ad Eliam quinquagenarius tertius, et curvavit genua contra Eliam, et locutus est ei, et dixit : Homo Dei, in pretio sit anima mea, et anima servorum tuorum illorum quinquaginta. Et locutus est angelus Domini ad Eliam, et dixit : Descende nihil veritus, Et descendit Elias, et descendit ad regem. »

Job xxvi, 19. « Ne declinet sponte mens tua a supplicatione in angustia imbecillium. »

Ecclesi. iv, 4. — « Rogationem supplicantis ne abjicias, et ab egro ne avertas faciem tuam. »

S. Greg. Naz. — Quam scilicet est, et nos hæc a vobis requirere, et vos non præbere ! — Cum eo a quo aliquid postulatur, metienda postulat est. Æque enim absurdum est a parvo magna postulare, atque a magno parva. Illud enim importunum est ; hoc præparci animi. — Supplicem admittite, cui illes opitulatur.

TIT. IV. — *De æqualitate : et quod cuique pro merito sit tribuendum*

Psal. xvii, 25. — « Cum sancto sanctus eris, et cum viro innocente innocens eris. »

Luc. xx, 25. — « Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, et quæ sunt Dei Deo. »

Rom. xiii, 7. — « Reddite omnibus debita : cui tributum, tributum ; cui vectigal, vectigal ; cui honorem, honorem ; cui timorem, timorem. »

S. Cyrilli. — Certaminis arbitri non simpliciter et temere athletis, ad cuiusque arbitratum honores impertit : verum potius pro eo ac quisque præclare se gessit, præmia distribuit. — Æqualitas justitiæ fons est.

Philonis. — Paria imparibus tribuere, summa iniustitiæ est.

Josephi. — Nemini injuriam inferre, verum æqualitatem colere, firma potentia est. — Quidquid æqualitatis est ex parte, a charitate abhorre-

Α θυμωθῆναι αὐτὸν πρὸς τοὺς ἱερεῖς, καὶ λέπρα ἀνέτελεν ἐν τῷ μετώπῳ αὐτοῦ ἐναντίον τῶν ἱερῶν ἐν οἴκῳ Κυρίου. »

TITA. Γ. — *Περὶ ἐκτενούντων : καὶ ὅτι χρὴ τῆς ἰκεσίας τῶν δεομένων προσίστασθαι.*

« Ἐγώ μὲν υἱὸς Γερά ἔπαιον ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ ἐναντίον τοῦ βασιλέως, διαβαίνοντος αὐτοῦ τὴν Ἰορδάνην, καὶ εἶπεν· Μὴ λογιζέσθω ὁ Κύριός μου ἀνομίαν· μὴ μνησθῆς ὅσα ἠδίκησεν ὁ παῖς σου ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἧ ἔξοποιεσθαι ὁ κύριός μου βασιλεὺς, ὅτι ἐγὼ ἡμαρτον. Καὶ εἶπεν ὁ βασιλεὺς· Οὐ μὴ ἀποθάνῃς. Καὶ ὤμοσεν αὐτῷ. »

« Ἐξέτεινε τὴν χεῖρα αὐτοῦ Ἰεροβοάμ, λέγων· Συλλάβετε αὐτόν. Καὶ ἐξηράνθη ἡ χεὶρ αὐτοῦ, ἣν ἐξέτεινε πρὸς αὐτόν, καὶ τὸ θυσιαστήριον ἐβράβη, καὶ ἐξεχύθη ἡ πίστις ἡ ἐπ' αὐτῷ. Καὶ εἶπεν ὁ βασιλεὺς τῷ ἀνθρώπῳ τοῦ Θεοῦ· Δεήσῃτι τοῦ Θεοῦ σου, καὶ ἐπιστρέψατω ἡ χεὶρ μου πρὸς με. Καὶ ἰδεθήθῃ ὁ ἀνθρώπος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπιστρέψῃ τὴν χεῖρα τοῦ βασιλέως πρὸς αὐτόν· καὶ ἐγένετο καθὼς ἦν. »

« Ἦλθε πρὸς Ἡλιοῦ πενηντὸνταρχος ὁ τρίτος, καὶ ἐκαμψεν τὰ γόνατα αὐτοῦ κατέναντι Ἡλιοῦ, καὶ ἐλάλησε πρὸς αὐτόν, καὶ εἶπεν· Ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, ἐντιμηθήτω ἡ ἡ ψυχὴ μου, καὶ ἡ ψυχὴ τῶν δούλων σου τούτων τῶν πεντήκοντα. Καὶ ἐλάλησεν ἄγγελος Κυρίου πρὸς Ἡλιοῦ, καὶ εἶπεν· Κατάβηθι, μὴ φοβηθῇς. Καὶ ἀνέστη Ἡλιοῦ, καὶ κατέβη πρὸς τὸν βασιλέα. »

« Μὴ ἐκκλίνῃ ὁ νοῦς σου ἐκ τῶν δεήσεως ἐν ἀνάγκῃ ἀδυνάτων. »

« Ἰκέτην δεόμενον μὴ ἀπαναίνου, καὶ ἀπὸ δεομένου μὴ ἀποστρέψῃς ὀφθαλμόν. »

« Ὅς αἰσχρὸν ταῦτα καὶ ἡμᾶς ἀπαρτύν, καὶ μὴ παρέχειν ἡμᾶς. — Συμμετρεῖσθαι δεῖ τῷ αἰτουμένῳ τὴν αἴτησιν. Ὅμοιος γὰρ ἀτοπον παρὰ μικροῦ μεγάλη ζητεῖν, καὶ παρὰ μεγάλου μικρά. Τὸ μὲν γὰρ ἀκαιρον, τὸ δὲ σμικρόλογον. — Δέχου τὸν ἰκέτην, ἐπικουρον ἔχοντα τὴν ἡμέραν. »

TITA. Δ. — *Περὶ ἰσότητος : καὶ ὅτι χρὴ τὰ πρὸς δέξαντες νουθετεῖν.*

« Μετὰ ὁσίου ὁσίου ἔση, καὶ μετὰ ἀνδρὸς ἀδώου ἀδώος ἔση. »

« Ἀπόδοτε τὰ Καίσαρος Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ. »

« Ἀπόδοτε πᾶσι τὰς ὀφείλας, τῷ τὸν φόρον, τὸν φόρον, τῷ τὸ τέλος, τὸ τέλος, τῷ τὴν τιμὴν, τὴν τιμὴν, τῷ τὸν φόδον, τὸν φόδον. »

Οὐχ ἂν πλὺς ὁ ἀγωνοθέτης τοὺς ἐδίδουσι τῶν ἀθλητῶν τὰς ἐξαιρέτους χαρίζεται τιμὰς, ἀναλόγως δὲ μᾶλλον ταῖς τῶν ἀθλητῶν εὐδοκίμησιν διανέμει τὰ γέρα. — Ἰσότης πηγὴ δικαιοσύνης.

Τὸ νέμειν ἴσα τοῖς ἀνίστοις, τῆς μεγίστης ἐστὶν ἀδικίας.

Τὸ μὴ δένα ἀδικεῖν, ἀλλ' ἰσότητι τιμᾶν, ἰσχυρὰ δύναμις. — Πᾶν τὸ ἀνίσον, ἀγάπης ἀλλότριον.

TITA. E. — *Περὶ λατρῶν, καὶ λατρείας.*

« Ὑμεῖς ἐστέ λατροὶ ἄδικοι, καὶ λαταὶ κακῶν πάντες. »

« Τίμα λατρὸν πρὸς τὰς χρείας τιμῆς αὐτοῦ· καὶ γὰρ αὐτὸν ἔκτισεν ὁ Κύριος. Παρὰ Ὑψίστου ἐστὶν ἱσχύς, καὶ παρὰ βασιλείας λήφεται δόματα. Ἐπιστήμη λατροῦ ἀνυψώσει κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ ἐναντι μεγιστάνων θαυμασθήσεται. Ἰατρῷ ὅδε τόπον· καὶ γὰρ αὐτὸν ἔκτισεν ὁ Κύριος. Ὁ ἁμαρτάνων ἐναντι τοῦ ποιήσαντος αὐτὸν, ἐμπέσεται εἰς χεῖρας ἱατροῦ. »

Οἱ τῶν σώματων θεραπευταὶ, τοὺς μὲν ὑγιαίνον-
τας τοὺς προφυλακτικοὺς βοηθήμασιν ἀσφαλίζον-
ται· τοὺς δὲ κεκρατημένους ὑπὸ τοῦ πάθους οὐκ
ἐγγχειροῦσιν. — Ἀνεπιστήμων λατρὸς πρὸς κάμνοντας
εἰσὶν, ἀντὶ τοῦ εἰς ὑγίαν αὐτοὺς ἱπανάγαγεῖν, καὶ
ἐν μικρὸν λείψανον τῆς δυνάμεως ἀφαιρεῖται. — Οἱ
τῶν λατρῶν σοφοὶ τῶν φαρμάκων τὰ ἀσθηρότερα
πίνειν διδόντες τοὺς κακοῦς τοῖς, μέλει πολλάκις τὴν
κύλικα περιχρῶσιν.

Οἶμαι τοὺς ἀρχαίους τῶν λατρῶν, οὐκ ἀπλῶς, οὐδ'
ἀλόγως νομοθετῆσαι δημοσιεύεσθαι τὴν τῶν ποικί-
λων ἐργασιῶν ἐπίδειξιν, ἀλλ' ἵνα τοὺς ὑγιαίνοντας
ἀσφαλίζονται, προσδεικνύοντες αὐτοὺς ὁπόσων ἀτα-
κτοῦντες δεήσονται.

Τέλειον λατρὸν λέγομεν, τὸν μηδὲν τῶν εἰς ὥφέ-
λειαν ἀνηκόντων καὶ θεραπείαν παραλιπόντα,

Ἀγαθὸς λατρὸς οὐ μὴ ἡμέρα τῷ νοσούντι πάντα
ἀθρόα τὰ ὑγιεινὰ ἐπιφέρειν ἀν' θελήσειεν, εἰδὼς
βλάβην ἐργασάμενος μᾶλλον ἢ ὥφελισιν· ἀλλὰ
διαμετρησάμενος τοὺς καιροὺς ἐπιβλεψάμενος τὰ σωτή-
ρια, καὶ ἄλλο τι ἄλλα προτιθεὶς, πρῶτος ὑγίαν
ἐμποιεῖ.

TITA. Γ. — *Περὶ ἱματίων· καὶ ὅτι οὐ δεῖ ἱμα-
τισμῷ πολυτελεῖ κεχρῆσθαι, ἢ ἀνδρα, ἢ γυ-
ναῖκα.*

« Ἐνδύσεται ὁ ἱερεὺς χιτῶνα λενοῦ, καὶ περι-
σκελεῖ λενοῦν ἐνδύσεται περὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ. »

« Ἱμάτιον ὑφασμένον ἔκδυσ· κίβδηλον οὐκ ἐπιθα-
λεῖς σεαυτῷ. »

« Οὐκ ἔσται σκευὴ ἀνδρὸς ἐπὶ γυναικί, οὐδὲ μὴ
ἐνδύσεται ἀνὴρ στολὴν γυναικαίαν, ὅτι βέλυσμα
ἐστὶ Κυρίου πᾶς ποιῶν ταῦτα. Οὐκ ἐνδύσῃ κίβδηλον,
ἱμα καὶ λινὸν ἐν τῷ αὐτῷ. »

« Ἐν παντὶ καιρῷ ἔστωσαν τὰ ἱμάτιά σου λευκά. »

« Ἐν περιβολῇ ἱματίων μὴ καυχῇ. »

« Τὰδε λέγει Κύριος· Ἀνδ' ὧν ἐφώθησαν αἱ θυγα-
τέρες Σιών, καὶ ἐπορεύθησαν ὁπλῶ τραχήλῳ, καὶ
γυμνασιν ὀφθαλμῶν, καὶ τῇ πορείᾳ τῶν ποδῶν,

TIT. V. — *De medicis et medicina.*

Job xiii, 4. — « Vos estis iniqui medici, et sa-
natores mali omnes. »

Ecclesi. xxxviii, 1, 2. — Honora medicum propter
necessitates prelii illius : etenim Dominus creavit
illum. Ab Altissimo est modela, et a rege accipiet
donationem. Disciplina medici exaltabit caput
illius, et in conspectu magnatum collaudabitur. Da
locum medico : etenim illum 557 Deus creavit.
Qui delinquit in conspectu ejus, incidet in manus
medici. »

S. Basilii. — Qui corporibus medentur, sanos
quidem subsidiiis ad præcavendum morbum accom-
modis præmuniunt : his autem qui jam morbis
agitantur, manum non admovent. — Imperitus
medicus ad ægrotos ingrediens, pro eo atque sa-
nitati eos restituere debet, illud quoque paulum
virum quod ipsis reliquum est, admittit. — Solertes
medici cum acerbiora pharmaca ægrotis fastidio
laborantibus haurienda porrigunt, melle persapo-
poculum circumliniunt.

S. Chrysost. — Mea quidem sententia præci
medici non temere nec citra rationem hoc sanze-
runt, ut varia artis instrumenta palam propone-
rentur, ad illos qui incolumi valetudine fruere-
ntur, cautiore reddendos : ipsis videlicet ostenden-
tes quantis opus habituri sint, si intemperantius
sese gesserint.

Didymi. — Perfectum medicum hunc demum
appellamus, qui nihil eorum quæ ad utilitatem
curationemque ægrotorum alunt, prætermittit.

Philonis. — Probus medicus non uno eodemque
die ea omnia simul, quæ ad valetudinem condu-
cant, ægrotō voluerit adhibere : quippe qui explo-
ratum habeat, hac ratione plus se illi detrimenti
quam utilitatis allaturum : verum parvulis tem-
poribus salutaria medicamenta tribuit : atque
illas aliud adjiciens, sensim eum in sanitatem
asserit.

TIT. VI. — *De indumentis : quodque sumptuosæ
vestibus uti, nec viri, nec mulieres debeant.*

Leviti. vi, 10. — « Vestietur linea tunica sacer-
dos, et feminalibus lineis induet circa corpus
suum. »

Leviti. xix, 19. — « Vestem contextam erue :
nec quidquam adulterinum impones tibi ipsi. »

Deut. xxi, 5, 6. — « Non erit supplex viri su-
per mulierem, neque vir induetur veste feminea :
quis abominabilis est apud Deum omnis qui facit
hæc. Non indueris vestimento adulterino, ut in
ipso lana et linum sint. »

Ecclesi. ix, 8. — « Omni tempore vestimenta tua
alba sint. »

Ecclesi. xi, 24. — « in vestitu indumentorum ne
glorieris. »

Isa. iii, 16-24. — « Hæc dicit Dominus : Pro eo
quod elevatae sunt filiae Sion, et ambulaverunt
collo extento, et nutibus oculorum, et gressu pe-

dum simul tunicas trahebant, et pedibus simul gestiebant: et humiliavit Deus principes filias Sion: et Dominus revelabit habitum earum in die illa. Et aufert Dominus gloriam vestimenti earum; et ornatum earum, et reticula, et annulos, et armillas, et inauras, et purpureas prætextas, et tapetes quæ circa domum sunt, et perspicua Laconica, et byassina, et hyacinthina: et byssum auro et hyacintho contextam, et theristra et accubitoria ex auro. Et erit tibi pro odore suavi pulvis, et pro zona fune cingeris: et pro ornamento capitis calvitium habebis, et pro clavata purpura accingeris sacco. Hæc tibi pro pulchritudine erunt.

φάλης φάλακρωμα ἔσσις, καὶ ἀντὶ τοῦ χιτῶνος τοῦ μεσοπορφυροῦ περιζώση σάκκον. Ταῦτά σοι ἀντὶ καλλωπισμοῦ.

558 Matth. iii, 5. — Ipse Joannes habebat vestimentum de pilis cameli, et zonam pelliceam circa lumbos suos.

S. Basil. Reg. fus. disp. ar. 22. — Cur vestimentis utamur, hæc unica voce nobis Apostolus ostendit: *Haben'es autem vestimenta, et quibus tegamur, his contenti simus* (1 Tim. vi, 8); tanquam videlicet tegumento solo opus habeamus, non item ut per varietatem ejusque elegantie studium, in interdictam luxuriam, ne quid dicam gravius, incidamus. Hæc enim per inane minimeque necessarium artificium introducta sunt. Id quod aperte ostendit primus ille integumentorum usus quem Deus indigentibus dedit. Etenim tunicas illis pelliceas fecit, et induit eos. Ob obscenas siquidem corporis partes obtegendas satis erat is tunicearum usus. At quoniam aliud quoque nobis in vestimentis proponitur, nempe ut eorum ope calorem contrahamus; idcirco utriusque rei perpensum et exploratum esse judicium debet, uti vestimenta, tum eas corporis partes, in quibus minus honestatis inest, contegant, tum ad propulsandas aeris injurias, nobis præsidio sint. — Usus vestimenti inevitabili illa necessitate circumscribendus est, qua ad eum adigimur. Sin immoderatum circa ea studium sit, hoc ab avaritie, aut libidinis, aut inanis hic unus esse debet, ut integumentum, cum ad hiemem, tum ad æstatem accommodatum carni præbeat.

S. Greg. Naz. — Ne vestitu molli et promissa effeminemur, et ejus quidquid pulcherrimum sit, nulli usui est.

Ejusdem in laud. Gorg. — Non aurum arte elaboratum pulchritudinis augendæ gratia adhibuit: non flavas comas, cum perspicue, tum subobscurè lucentes; non cincinnorum imposturis honestum caput sordissimè inumbrantium; non diffluentis et pellucidæ vestis magnificentiam; non lapidum splendorem, et gratias quibus propinquus aer coloratur, ac formæ undique collustrantur; non pictorum artes et præstigias; non vilem illam et exigui pretii pulchritudinem: verum fluxam formæ venustatem illis relinquebat quæ theatra et trivia consecrantur, et quibus pudori et probro est erubescere;

ἅμα σφύρουσι τοὺς χιτῶνας, καὶ τοῖς ποσὶν ἅμα παίζουσι· καὶ ταπεινῶσαι ὁ θεὸς ἀρχούσας θυγατέρας Ἰσὺν. Καὶ Κύριος ἀνακαλύψει τὸ σχῆμα αὐτῶν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ. Καὶ ἀφαιεῖ Κύριος τὴν δόξαν τοῦ ἱματισμοῦ αὐτῶν, καὶ τὸν κόσμον αὐτῶν, καὶ τὰ ἐμπλόκια, καὶ τοὺς δακτυλίους, καὶ τὰ περιδέξια, καὶ τὰ ἐνώτια, καὶ τὰ περιπόρφυρα, καὶ τὰ ἐπιδήματα τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν, καὶ τὰ διαφανῆ λακωνικὰ καὶ τὰ βύσσινα, καὶ τὰ ὑακίνθινα, καὶ τὴν βύσσον σὺν χρυσῇ, καὶ ὑακίνθῳ συγκαθυσσμένην, καὶ τὰ θέριστρα, καὶ τὰ κλιτὰ τοῦ χρυσοῦ. Καὶ ἔσται σοι ἀντὶ ὀσμῆς τῆς ἡδαιᾶς κονιορτὸς, καὶ ἀντὶ ζώνης σχοινίῳ ζώσῃ, καὶ ἀντὶ τοῦ κόσμου τῆς κελυφῆς μεσοπορφυροῦ περιζώσῃ σάκκον. Ταῦτά σοι ἀντὶ

αὐτοῦ ὁ Ἰωάννης εἶχεν τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ ἀπὸ τριχὸς καμήλου, καὶ ζώνην δερματίνην περὶ τὴν ὀσφύν αὐτοῦ.

Τὸν σκοπὸν τῆς χρήσεως τοῦ ἔνδυματος ὑπέβαλεν ἡμῖν ὁ Ἀπόστολος διὰ μιᾶς λέξεως, εἰπὼν· Ἐχόντες δὲ τροφὰς καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθῆσόμεθα· ὥς τῆς σκεπῆς ἡμῶν προσδοκίμων μόνης, οὐκέτι μέντοι καὶ τῆς ποικιλίας τοῦ ἀπ' αὐτῆς καλλωπισμοῦ εἰς τὴν ἀπηγορευμένην περπερείαν ἐκπιπτόντων, ἵνα μὴ τι χεῖρον λέγω. Ταῦτα γὰρ ὑστερον ἐπιστήθη διὰ τῆς περιέργου ματαιοτεχνίας. Δηλοῖ δὲ καὶ ἡ πρώτη τῶν σκεπασμάτων χρήσις, ἣν αὐτὸς ὁ θεὸς τοῖς ἐπιδηθείσι δέδωκεν. Ἐποίησε γὰρ αὐτοῖς ὁ θεὸς χιτῶνας δερματίνους, καὶ ἐνέδυσεν αὐτούς. Πρὸς γὰρ τὴν τῶν ἀσχημῶν ἐπικάλυψιν ἐξήρκει ἡ τοιαύτη τῶν χιτῶνων χρῆσις. Ἐπειδὴ καὶ ἕτερος σκοπὸς συνεισέρχεται, τὸ θάλπεισθαι διὰ τῶν σκεπασμάτων, ἀνάγκη ἀμφοτέρων ἐστοχασμένως τὴν χρῆσιν εἶναι, τοῦ τε περιστέλλειν ἡμῶν τὰ ἀσχημονα, καὶ τοῦ ἀλεξήματα εἶναι πρὸς τὴν ἐκ τῶν ἀέρων βλάβην. — Τῆς χρήσεως τὸ μέτρον, ἡ ἀπαραιτήτος ἀνάγκη τῆς χρείας. Εἰ δὲ ὑπὲρ τὴν χρείαν, πλεονεξίας, ἢ φιληδονίας, ἢ κενοδοξίας ἔχει τὴν νόσον. — Σκοπὸς ἐσθίτος εἰς, κάλυμμα εἶναι σαρκὸς πρὸς χειμῶνα καὶ θερὸς αὐταρχίας.

gloriæ morbo proficiscitur. — Vestimentorum finis hic unus esse debet, ut integumentum, cum ad hiemem, tum ad æstatem accommodatum carni præ-

Μὴ ἐσθῆτι μαλακισθῶμεν, ἀπαλῇ τε καὶ περιβέουσθαι, καὶ ἧς τὸ κάλλιστον ἀχρηστία.

Οὐ χρυσοὺς ἐκείνη ἦν κόσμος, ἐν τέχνῃ ποιηθεὶς εἰς κάλλους περισυσίαν· οὐ ξανθαὶ πλοκαμίδες, διαφανόμεναί τε καὶ ὑποφαινόμεναι, καὶ βοστρύχων ἑλικες, σφίσματα σκηνοποιούντων τὴν τιμίαν κεφαλὴν, ἀτιμώτατα· οὐκ ἐσθῆτος περιβέουσθαι καὶ διαφανοῦς πολυτελεῖα· οὐ λίθων ἀγαθὰ καὶ χάριτες χρωνύουσαι τὸν πλησίον ἄδρα, καὶ τὰς μορφὰς περιλάμπουσαι· οὐ ζωγράφων τέχνη καὶ γοητεύματα, καὶ τὸ εὖωνον κάλλος, ἀλλὰ τὴν βέουσαν εὐμορφίαν ταῖς ἐπὶ θεάτρων παρῆκεν καὶ τριόδων, καὶ δοαῖς αἰσχύνῃ καὶ θυνοῖς τὸ αἰσχύνεσθαι.

Τὸ εὐματεῖν μερικιῶδες ἐστὶ μόνον, καὶ ἐν μόνῃ δοκῇσι τὸ ἡδὺ ἔχει, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς διαπαίξει.

Αἱ τῶν ἀναγκαίων κτήσεις, οὗ τὴν ποιότητα βλαβερὰν ἔχουσιν, ἀλλὰ τὴν παρὰ τὸ μέτρον ποσότητα. — Οὐ κατὰ πάντα σκορακιστέον τὴν χρῆσιν, ἀλλ' ὥσπερ φαρμάκῳ καὶ βοηθήματι χρηστέον τῷ μύρῳ.

TIT. Z'. — *Περὶ ἰσότητος· καὶ δεῖ ἰσὴν τάξιν παρὰ θεῷ πάντων.*

«Μικρὸν καὶ μέγαν οὗτος ἐποίησεν, αὐτὸς τε προνοεῖται περὶ πάντων.»

Οὐκ ἐθέλει γὰρ Χριστὸς ἀναξ τε κίων, τῶν μὲν πατηρήπιος εἶναι, τῶν δὲ βαρυφρενέων.

Οὐκ ἐστὶ προσωπολήψια παρὰ τῷ θεῷ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἀλλ' εἴτε τις εἴη μέγας καὶ σοδαρὸς, πλοῦτος τε καὶ δόξῃ τῇ κατὰ τὸν κόσμον εἰς ὕψος ἡρμένος, τὴν ἀκλεῖαν καὶ ἀγέραστον ἀπολείπει ψῆφον, τοῖς τῆς φανούτης αἰτιάμασιν ἐνεχόμενος· εἰ δὲ τις εἴη μικρὸς, πτωχεύει τε καὶ ἀδοξία συζῶν, καταδικασθήσεται πρὸς ἀκαθαρσίαν, εἰ μὴ τοῖς εἰς ἀρετὴν ἐπαυχολογῇ τρόποις.

ΕΤΟΙΧΕΙΟΝ Κ.

TIT. A'. — *Περὶ κριμάτων θεοῦ· καὶ δεῖ οὐ χρῆθ' ἀποφορεῖν ἐπ' οἷς δίκαιοι μὲν ἀνυπραγοῦσιν, ἀδίκοι δὲ ἐκπαθεῦσιν.*

«Εἶπε Κύριος πρὸς Ἰάβ· Μὴ ἀποποιῶ μοι τὸ κρίμα; οἱ δὲ με ἄλλως σοι κεχρηματικέωνται, ἢ ἵνα ἀναφανῇς δίκαιος;»

«Διὰ τί ἀσεβεῖς ζῶσιν, πεπαιδωνένται δὲ καὶ ἐν πλούτῳ; Ὁ σπέρμος αὐτῶν κατ' ἐπιθυρίαν ψυχῆς, τὰ δὲ τέκνα αὐτῶν ἐν ὀφθαλμοῖς· οἱ οἶκοι αὐτῶν εὐθηνοῦσιν, φόβος δὲ οὐδαμοῦ· μάστιγι δὲ παρὰ Κυρίου οὐκ ἔστιν ἐπ' αὐτοῖς. Μένουσι δὲ ὥσπερ πρόβατα αἰώνια, τὰ δὲ παῖδια αὐτῶν προσπαίζουσιν, ἀναλαμβάνοντα ψαλτήριον καὶ κιθάραν. Συνετέλεσαν ἐν ἀγαθοῖς τὸν βίον αὐτῶν.»

«Ἡ δικαιοσύνη σου ὡς ὄρη θεοῦ, τὰ κρίματά σου ἄβυσσος πολλή.»

«Μὴ παραζηλοῦ ἐν τῷ κατενοδομένῳ ἐν τῇ ὁδῷ αὐτοῦ, ἐν ἀνθρώπῳ ποιοῦντι παρανομίαν. Εἶδον τὸν ἀσεβῆ ὑπερυψούμενον, καὶ ἐπαιρόμενον ὡς τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου· καὶ παρήλθον, καὶ ἰδοὺ οὐκ ἦν.»

«Παρ' ὀλίγον ἐξεχύθη τὰ διαθήματά μου· ὅτι ἐξήλωσα, καὶ τὰ λοιπά. — Ἰδοὺ οὗτοι οἱ ἀμαρτωλοὶ, καὶ οἱ εὐθηνούντες εἰς τὸν αἰῶνα.»

«Θεὸς κριτὴς ἐστὶ· τοῦτον ταπεινῶ, καὶ τοῦτον ὕψει.»

«Μὴ ζηλοῦτω σου ἡ καρδία ἀμαρτωλοῦς, ἀλλ' ἐν φόβῳ Κυρίου ἰσθὶ ὀλῆν τὴν ἡμέραν.»

«Θησαυρίζεται δίκαιοις πλοῦτον ἀσεβῶν.»

«Ἔσται ὡς κονιορτὸς ἀπὸ τροχοῦ ὁ πλοῦτος τῶν ἀσεβῶν, καὶ ὡς χοῦς φερόμενος· καὶ ἔσται ὡς στίγμα, καὶ ἔσται ὡς ἐνυπνιαζόμενος καθ' ὕπνον ὁ πλοῦτος τῶν ἐθνῶν· καὶ ἔσονται ἐν τῷ ὕπνῳ πίνοντες καὶ

S. Cyrilli. — *Eleganti vestitu delectari, puerile est duntaxat, ac voluptatem in sola opinatione positam habet, oculosque ludificatur.*

S. Clem. Alex. — *Rerum necessarias adēptiones non perniciosas qualitatem habent, sed inmodicam quantitatem. — Haud prorsus abijcienda unctio est: verum unguento tanquam medicamento et auxilio utendum.*

TIT. VII. — *De æqualitate; quodque eodem gradu apud Deum omnes sunt.*

Sap. vi, 8. — *«Pasillum et magnum ipse fecit, et æqualiter ei cura est de omnibus.»*

S. Greg. Naz. — *Nec enim cum Christus rex sit, horum quidem esse vult benignus pater, erga illos vero se gravem præbere.*

S. Cyrilli. — *Non est personarum acceptio apud Deum, quemadmodum Litteris sacris proditum est (Rom. ii, 11): sed sive quis magnus sit et arrogans, atque tum opibus, tum mundana gloria in altum evertus, ingloriam tamen et præmiorum expertem sententiam foret, si vitis et criminibus obstrictus teneatur: sive quis parvus sit, et in inopia et obscuritate vitam agat, in immunditie damnabitur, nisi virtutis dotibus floreat.*

LITTERA K.

TIT. I. — *De iudiciis Dei: et quod moleste ferre non oporteat, si justi calamitatibus conficiantur, iniusti autem prospere omnia succedant.*

Job xi, 8. — *«Dixit Dominus ad Job: Nunquid repellis meum iudicium? putas autem me aliter tibi respondisse, nisi ut appareas iustus?»*

Job xxi, 7-9. — *«Quare impii vivunt, invulnerunt autem etiam in divitiis? Somen eorum secundum desiderium anime: filii eorum in oculis. Domus eorum abundantes sunt: timor autem nusquam: flagellum non est in illis. Dominus. Manent sicut oves perpetuum: et pueri eorum indunt, accipientes psalterium et citharam. Consummaverunt in bonis vitam suam, etc.»*

Psal. xxxv, 7. — *«Justitia tua sicut montes Dei, et iudicia tua abyssus multa.»*

Psal. xxxvi, 35, 36. — *«Ne temeraris in eo qui prosperatur in via sua, in homine facienti justitiam. Vidi impium superexaltatum, et elevatum sicut cedros Libani: et transivi, et ecce non erat.»*

Psal. lxxii, 2, 3 et 12. — *«Pene diffusi sunt gressus mei, quia zelavi, etc. — Ecce ipsi peccatores et abundantes in sæculo, etc.»*

Psal. lxxiv, 8. — *«Deus iudex est. Hunc humiliat, et hunc exaltat.»*

Prov. xxii, 17. — *«Ne æmuletur cor tuum peccatores, sed in timore Domini sit tota die.»*

Prov. xiii, 22. — *«Thesaurizantur iustis opes impiorum.»*

Isa. xlii, 5-8. — *«Et erunt sicut pulvis de rota divitiarum impiorum, et sicut favilla quæ rapitur, eruntque sicut punctum. Et erunt sicut qui somnolent dormiendo divitiarum gentium, et erunt in somno hi-*

bentes et edentes, et cum surrexerint, vanum est somnium. Et sicut qui per somnium sitit, velut si bibat, et cum surrexerit, adhuc sitit, et anima ejus frustra speravit: sic erunt divitiarum omnium gentium.

Jerem. xii, 1, 2. — « Justus quidem es, Domine, quia satisfaciam tibi: verumtamen judicia loquar ad te. Quid est quod via impiorum prosperatur? bene est omnibus qui pravaricantur. Plantasti eos, et radicem miserunt. Generaverunt filios, et fecerunt fructum. Prope es tu ori eorum; et longe a renibus eorum. »

Ecclesi. ix, 16. — « Ne zeles gloriam peccatorum. »

Sap. xi, 5. — « Per quæ pœnas passi sunt inimici illorum, per hæc cum abundarent, lætati sunt. »

Rom. ix, 10-21. — « Et Rebecca ex uno concubitu habens Isaac patris nostri, cum nondum nati essent, nec quidquam boni aut mali egissent, dictum est ei: Quia major serviet **560** minori, sicut scriptum est: Jacob dilexi, Esau autem odio habui. Quid igitur dicemus? nunquid iniquitas apud Deum? Absit! Moysi enim dicit: Miserebor ejus miserebor, et misericordiam præstabo illi ejus miserebor. Igitur non est volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei. Dicit enim Scriptura Pharaoni: Quia in hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam, et ut annuntietur nomen meum in universa terra. Ergo ejus vult miserebor, et quem vult indurat. Dices itaque mihi: Quid adhuc queritur? voluntati ejus quis resistit? Igitur, o homo, quis es tu qui respondeas Deo? Nunquid dicit figmentum ei qui se finxit, Quid me fecisti sic? Annon habet potestatem figulus lufi ex eadem massa facere aliud vas in honorem, aliud vero in contumeliam? »

Rom. xi, 35. — « O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei! quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus! »

S. Basilii. — Quamvis rationes eorum quæ a Deo administrantur, captum nostrum fugiant, omnino tamen id quod a sapiente, et ab eo a quo redamamur, administratum est, æquo animo debet accipi, quamvis alioqui sit molestum.

Ejusd. in init. Prov. — Quæ nobis a justo judice coelitus inferitur justitia, cum emendandi et reprehendendi vim habeat, propter eorum decretorum quæ in ipsa recondita sunt, altitudinem ægre admodum humano ingenio perspicere potest. Hoc enim, ni fallor, est, quod ait: *Justitia tua sicut montes Dei (Psal. xxxv, 7).*

S. Greg. Naz. — Nulla præditi peritia sumus, qua arcana Dei judicia probemus. — Alii quidem ex Dei amicis prospera, adversa alii nihil istis peiores, navigatione utuntur. Quis horum rationes novit, nisi tu, o Verbum ac ratio?

Ejusd. De am. paup. — Quis scit num ille ob vitium plectatur, hic rursus uti bonus et laude dignus evehat; ac non contra ob flagitiosam

æσθίοντες, καὶ ἐξαναστάντων αὐτῶν μάταιον τὸ ἐνύπνιον. Καὶ ὃν τρόπον ἐνυπνιαζέται ὁ διψῶν ὡς ὁ πίνων, καὶ ἐξαναστάς ἐστι διψῶν, ἢ δὲ ψυχὴ αὐτοῦ εἰς κενὸν ἡλπισεν, οὕτως ἔσται ὁ πλοῦτος πάντων τῶν ἐθνῶν.

« Δίκαιος εἶ, Κύριε, ὅτι ἀπολογήσομαι· πλήν κρίματα λαλήσω πρὸς σέ. Τί ἐστι ὁδὸς ἀσεβῶν εὐδοῦναι; εὐθνήσαν πάντες οἱ ἀθετοῦντες ἀθέτημα. Ἐφύτευσας αὐτοὺς, καὶ ἐρριζώθησαν· ἐτεκνοποίησαν, καὶ ἐποίησαν καρπὸν. Ἐγγὺς εἶ σὺ τοῦ στόματος αὐτῶν, καὶ πόρρω ἀπὸ τῶν νεφρῶν αὐτῶν. »

« Μὴ ζηλώσης δόξαν ἀμαρτωλῶν. »

« Δι' ὧν ἐκολάσθησαν οἱ ἐχθροὶ αὐτῶν, διὰ τοῦτο αὐτοὶ ἀποροῦντες εὐεργετήθησαν. »

B

« Καὶ Ῥεβέκκα ἐξ ἑνὸς κοίτην ἔχουσα Ἰσαὰκ τοῦ πατρὸς ἡμῶν, μήπω γεννηθέντων, μηδὲ πραξάντων τι ἀγαθόν, ἢ κακόν, ἐρρήθη αὐτῇ, ὅτι Ὁ μεῖζων δουλεύσει τῷ ἐλάσσονι, καθὼς γέγραπται· Τὸν Ἰακώβ ἠγάπησα, τὸν δὲ Ἰσαὺ ἐμίσησα. Τί οὖν ἐροῦμεν; Μὴ ἀδικία παρὰ τῷ Θεῷ; Μὴ γένοιτο. Τῷ Μωσῇ γὰρ λέγει· Ἐλεήσω ὃν ἂν ἐλεῶ, καὶ οἰκτιρήσω ὃν ἂν οἰκτιρήω. Ἄρα οὖν οὐ τοῦ θέλοντος, οὐδὲ τοῦ τρέχοντος, ἀλλὰ τοῦ ἐλεούντος Θεοῦ. Λέγει γὰρ ἡ Γραφή τῷ Φαραῶ, ὅτι Εἰς αὐτὸ τοῦτο ἐξεγείρα σε, ὅπως ἐνδείξωμαι ἐν σοὶ τὴν δύναμίν μου. Ἄρα οὖν ὃν θέλει, ἐλεᾷ, ὃν δὲ θέλει σκληρύνει. Ἐρεῖς οὖν μοι, τί ἐστι μέμετα; τῷ γὰρ βουλῇματι αὐτοῦ τίς ἀνέστηκεν; Μενοῦν γε, ὡ ἀνθρώπε, σὺ τίς εἶ ὁ ἀνταποκρινόμενος τῷ Θεῷ; Μὴ ἐρεῖ τὸ πλάσμα τῷ πλάσαντι, τί με ἐποίησας οὕτως; ἢ οὐκ ἔχει ἐξουσίαν ὁ κεραμεὺς τοῦ πηλοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ φεράματος ποιῆσαι, ὃ μὲν εἰς τιμὴν σκευῆς, ὃ δὲ εἰς ἀτιμίαν; »

C

« Ὁ βάθος πλοῦτου, καὶ σοφίας, καὶ γνώσεως Θεοῦ! ὡς ἀνεξερευνήτα τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ! »

Κὰν οἱ λόγοι τῶν παρὰ Θεοῦ οἰκονομουμένων διαφεύγωσιν ἡμᾶς, πάντως γε παρὰ τοῦ σοφοῦ καὶ ἀγαπῶντος ἡμᾶς οἰκονομηθέν, ἀποδεκτόν ἐστι, καὶ ἐπίπονον ἦ.

D

Ἡ παρὰ τοῦ δικαιοκρίτου οὐρανῶθεν ἐπαγομένη ἡμῖν δικαιοσύνη, ἐπανορθωτικὴ οὖσα καὶ ἀνταποδοτικὴ, πολλὴ ἔχει τὸ δυσθεώρητον, διὰ τὸ ὕψος τῶν ἐναποκειμένων αὐτῇ δογμάτων. Τοῦτο γὰρ οἶμαι λέγειν τὸν ψαλμῶδον, Ἡ δικαιοσύνη σου ὡς ὄρη Θεοῦ.

Ἀμαθεῖς ἴσμεν, ὥστε τὰ ἀρρήτα τοῦ Θεοῦ κρίματα δοκιμάζειν. — Ἄλλοι μὲν εὐπλοοῦσι τῶν Θεῶν φίλων, ἄλλοι δὲ δυσπλοοῦσιν οὐδὲν χείρονες. Τίς οἶδε τούτων τοὺς λόγους, πλήν σου, Λόγε;

Τίς οἶδεν, εἰ ὁ μὲν διὰ κακίαν κολάζεται, ὁ δὲ ὡς ἐπαινούμενος ἀφραταί, ἀλλὰ μὴ τούαντιον, ὁ μὲν διὰ πονηρίαν ὀφύεται, ὁ δὲ δι' ἀρετὴν δοκιμάζεται;

Ὁ μὲν πλεῖον ἐπαιρόμενος, ἵνα καὶ πῶς χαλεπώ-
τερον, ὅλην εἰόμενος πρότερον ὥσπερ τινὰ νόσον
ἐκρῆξαι τὴν αὐτοῦ κακίαν, ἵνα καὶ κολασθῇ δικαιο-
τερον· ὁ δὲ καὶ παρὰ δόξαν πιεζόμενος, ἵνα ὥσπερ
χρυσὸς ἐν καμίνῳ δοκιμασθεῖς, τῆς κακίας, εἴ τι καὶ
μικρὸν εἶχε, τοῦτο ἐκτῆξῃ.

Κύκλος τίς ἐστιν, ἀδελφοί, τῶν ἀνθρωπίνων
πραγμάτων, καὶ παιδεύει διὰ τῶν ἐναντίων ἡμᾶς ὁ
θεός. Ὡς περ συνεστήσατο τὰ πάντα σοφῶς, καὶ
συνέδησεν, οὕτω σοφῶς τὰ πάντα διεξάγων, καὶ
κυβερνῶν τοῖς ἀνεφίκοις αὐτοῦ καὶ ἀνεξιχνίαστοις
αὐτοῦ κρίμασιν.

Ἐν μόνον πεπεισθαι χρῆ, ὅτι συμφερόντως ἡμῖν
ἅπαντα οἰκονομεῖται παρὰ Θεοῦ, τὸν δὲ τρόπον
μηκέτι ζητεῖν, μήτε ἀγνοοῦντας ἀσφαλῆειν ἢ ἀθυ-
μεῖν. Οὐτε γὰρ δυνατόν ταῦτα εἶδέναι, οὐτε συμφέ-
ρον, τὸ μὲν διὰ τὸ θνητοῦς εἶναι, τὸ δὲ διὰ τὸ τα-
χέως εἰς ἀπόνοιαν ἀφρεσθαι.

· Φασί τινες· Διὰ τί τῷ δίκαιοι ἀσθενοῦσι, καὶ πένον-
ται, ἀδικοὶ δὲ ρώννυνται καὶ πλουτοῦσι; διὰ τί
τοῦτο, ἵνα οἱ μὲν στεφανωθῶσιν, οἱ δὲ τιμωρηθῶσιν
εἰς αἰῶνα;

Ἐῖρηκας, διὰ τί ὁ θεὸς τοῦτον κέκρικεν ἀθυμεῖν
καὶ θλίβεσθαι ἀγαθὸν ὑπάρχοντα, καὶ ἄλλον λα-
ρεῦεσθαι καὶ πλουτεῖν πᾶν φαῦλον τυγχάνοντα; καὶ
διὰ τί ἄλλος ἐν πᾶσιν εὐδοῦται, καὶ ἄλλος ἐν πᾶσιν
ἀποτυγχάνει; διὰ τί οὗτος ἐρβῶται, κακείνος νοση-
λεῖται, καὶ ἄλλος χρηστός τις ἀνὴρ ἐν τῷ δαιμο-
νίῳ συντρίβεται, ὁ δὲ πονηρὸς ᾗ; Μὴ περιεργάζου
τὰ ὑπὲρ σε, μόνον δὲ γίνωσκε, ὅτι βουλῆσει τοῦ
Κρείττονος καὶ ψήφῳ ταῦτα πάντα γίνονται· μὴ
μέντοι καταζητήσης τὸν λόγον τῆς ἀκριβείας. Παῦ-
λος ὁ τηλικούτος ἀπεφῆκετο ἀνεξερεύνητα εἶναι τὰ
κρίματα τοῦ Θεοῦ. Οὐκ ἐστὶ τοίνυν δυνατόν καταλα-
βεῖν τὰ ἴχνη τῶν ποδῶν Κυρίου, καὶ τῶν αὐτοῦ
βουλημάτων. Τὰ γὰρ κρίματα αὐτοῦ ἀδυσσο-
κολῶν, καθά φησιν ὁ Προφήτης.

Ἐάν τις ἀπειθῶν, βούλεται περᾶσαι ποταμὸν, καὶ
ἔρξῃ αὐτὸν παφλάζοντα [R. καχλάζοντα], καὶ κατα-
συρόμενον φοβερώς, καὶ μηδεὶς ἄλλου ἐπιχειροῦν-
τος διελθεῖν [δὲ] αὐτοῦ, παραβουλεύσεται δὲ καὶ
εἰσελθῇ, θέλων ἐπιδείξασθαι αὐτὸν ὡς γενναῖον καὶ
δυνατὸν, καὶ ἀποθάνῃ ἐν τῷ ποταμῷ, μετὰ τῶν πα-
ραβούλων κρίνεται ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, ἐπειδὴ βλέπων
τὸν θάνατον αὐτοῦ, παρήκουσε τῆς Γραφῆς· Ἐγὼ
οὐκ ἐβόησα· Μὴ βιάζου ῥοῦν ποταμοῦ. Ἐάν δὲ ἴδῃ τὸν
ποταμὸν ἡσύχως ῥέοντα, καὶ μὴ ἀπειλοῦντα βρυγ-
μοὺς θανατηφόρους, ἀλλὰ πρᾶν καὶ εὐμαρῇ, καὶ
πολλοὺς διερχομένους, καὶ εἰσελθῇ τοῦ διελθεῖν δι'
αὐτοῦ, καὶ ἐπαγάγῃ αὐτῷ ὁ Σατανᾶς χῆμα κατὰ
συνχώρησιν Θεοῦ, ἢ καὶ τὸν πόδα αὐτοῦ σκάσῃ, καὶ
πεσὼν ἐν τῷ ὕδατι αὐτοῦ ἀποθάνῃ, μαρτυρικὸς αὐ-
τοῦ ὁ θάνατος λογισθήσεται. Πλὴν καὶ ἡ ὥρα του

ille vitæ rationem attollatur, hic vero ob virtutem
exploretur? Ille, inquam, altius evehatur, ut gra-
vius corruat, dum sinitur omnem prius improbi-
tatem suam ceu morbum quemdam expronere, ut
et justiori supplicio plectatur: hic rursus calami-
tatibus præter hominum expectationem prema-
tur, ut tanquam aurum in fornace probatus, vel
tantillum hoc quod vitii habuerit, excolet.

Ejusd. — Circulus quispiam est rerum huma-
rum, fratres, ac Deus nos per contraria erudit, ut
qui, quemadmodum sapienter omnia constituit,
ac colligavit, ita pari quoque sapientia, omnia pro
suis judiciis, quæ nec mente assequi, nec per-
stigare quis possit, regat et gubernet.

S. Chrysost. ex serm. ad Stagir. — Hoc unum
nobis persuasum esse debet, cuncta ad utilitatem
nostram a Deo gubernari: quoniam autem modo
gubernentur, non jam investigare, nec quia hoc
ignoremus, mœrore et molestia affici. Hæc enim
scire, nec possumus, nec expedit: alterum qui-
dem, quia mortales sumus; alterum, quia cito in
arrogantiam efferremur.

S. Nilii. — Aiumt nonnulli: Cur justi imbecil-
litate et inopia laborant, iniusti contra robore at-
que opibus pollent? Quid ita, ut illi coronentur,
hi autem sempiternis suppliciis detineantur?

561. Ejusd. — Quæsiisti quid causæ sit, quam-
obrem hoc constitutum a Deo sit, ut vir bonus
mœreat et opprimatur, alius contra, qui perquam
improbis moribus sit, in hilaritate et opibus ver-
setur: et cur alteri prospera omnia contingant,
alter nulla in re quod cupit assequatur: cur, in-
quam, ille valeat, hic adversa valetudine laboret:
curque vir probus a dæmone affigatur, malus vero
integer et incolumis vivat. Ne curiose inquiras ea
quæ captum excedunt tuum: verum hoc solum
noscas, Dei voluntate et sententia omnia geri, nec
exactissimam eorum rationem quæras. Paulus vir
ille tantus, impervestigabilia Dei judicia esse pro-
nuntiavit. Quocirca fieri nequit, ut pedum Domini
consiliorumque ipsius vestigia quisquam assequa-
tur. *Judicia enim ejus, ut ait Propheta, abyssus
multa* (Psal. xxxv, 7).

Eusebii. — Si quis fluvium trajicere velit, quem
æstuantem, et horrenda quadam rapiditate fluen-
tem cernat; cumque nemo alius illum trajicere
aggrediatur, ipse tamen temerario consilio ingre-
diatur, ut se tanquam generosum et fortis osten-
dat, atque in fluvio pereat; ejus sane anima cum
temerariis censebitur: quippe qui cum mortem
suam perspiceret, Scripturæ non obtemperaverit,
quæ dicit: *Ne coneris contra impetum fluvii* (Eccli.
iv, 32). At si fluvium leniter fluentem videat, nec
rugilibus motum minitantem, sed placidum et
facilem, multosque eum transmittentes, ac ipse
quoque eum pertransiturus ingreditur, tumque
permissu Dei Satanas fluctus excitet, aut titubante
pede in aquam lapsus intreat, mors ipsius in
martirium reputabitur. Cæterum mortis quæque

hora ipsi aderat : ac non ut hoc mortis genere interiret. Diabolus siquidem mortis horam cum prospiciat, eam antevertit, et lapsum præparat, uti decipulæ mors ascribatur. Quod idem etiam de iis dicendum erit, qui a feris sunt interempti. Nam si quis suapte animi inductione proficiscatur ut feram jugulet, ad fortitudinem suam ostentandam, insurgatque bestia a qua neci detur, hujus anima cum imprudentibus temerariisque censebitur. Sin autem ex improvise fera irruat, atque hominem discerpat, tum ille martyrico mortis genere obierit. Idque perinde locum habet, sive quis in mari, sive in terra moriatur.

TIT. II. — *De detractioe; et quod detractio est falsus sermo adversus aliquem prolatus.*

Num. XII, 1 seqq. — « Locuta est Maria et Aaron contra Moysen propter uxorem ejus Æthiopissam; quoniam uxorem Æthiopissam acceperat. Et dixerunt: Num Moysi soli locutus est Dominus? nunquid et nobis locutus est Dominus? Et dixit Dominus ad eos: Audite sermonem meum. Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei, et in somno loquar ad eum. At non sicut servus meus Moyses: in omni domo mea fidelis est. Ore ad os loquar ei, et in specie, ac non per ænigmata et opinionem Dominum vidit. Et quare non timuistis loqui in servum meum Moysen? Et iratus est contra eos Dominus, et ecce Maria candens lepra quasi nix. »

562 Psal. XIX, 18. — « Muta sicut labia dolosa, » etc.

Psal. XLIX, 20. — « Sedens adversus fratrem tuum, » etc.

Psal. LXXVII, 19. — « Male locuti sunt de Deo, et dixerunt, » etc.

Psal. CVIII, 5. — « Detrahentem secreto proximo suo, » etc.

Psal. C, 7. — « Qui loquitur iniqua, non direxit in conspectu, » etc.

Prov. XX, 15. — « Noli amare detractioem, ne de medio tollaris. »

Sap. I, 11. — « Custodite vos a murmuracione quæ nihil prodest, et a detractioe parcite lingue: quoniam sermo obscurus in vacuum non ibit. »

Jac. IV, 11-13. — « Nolite detrahare alterutrum, fratres. Qui detrahit fratri, aut qui judicat fratrem suum, detrahit legi, et judicat legem. Si autem judicas legem, non es factor legis, sed judex. Unus enim est legislator et judex, qui potest liberare et perdere. »

Prov. XXX, 17. — « Oculum qui subsannat patrem, et qui despiciit senectiam matris, effodiant eum corvi de torrente, et comedant eum filii aquilæ. »

S. Basil. — Detractio est, adversus fratrem absentem, obrectandi ipsi studio aliquid effutire: etiamsi alioqui sit verum id quod dicitur.

S. Chrysost. — Si quis te maledictis petit, si quidem vera dicit, fac te corrigas: sin vero falsa,

θανάτου παρῆν αὐτῷ, ἀλλ' οὐ μέντοι ἐν τῷ οὕτως ἀποθανεῖν αὐτόν. Ὁ γὰρ διάβολος βλέπων τὴν ὥραν τοῦ θανάτου, προλαβὼν ἐτοιμάζει τὸ πτώμα, ἵνα τῇ παγίδι ἐπιγραφῇ ὁ θάνατος. Ὁμοίως καὶ οἱ ἀπὸ θηρίων ἀποθνήσκοντες. Ἐάν τις ἐν τῇ οικίᾳ προαιρέσει ἀπέλθῃ σφάζει τὸ θηρίον, ἐπιδεικνύμενος τὴν αὐτοῦ δύναμιν, καὶ ἐγείρῃ τὸ θηρίον, καὶ ἀποθάνῃ ἐξ αὐτοῦ, μετὰ τῶν παραβούλων κρίνεται ἡ ψυχὴ αὐτοῦ. Ἐάν δὲ αἰφνιδίως ἐπέλθῃ τὸ θηρίον, καὶ διαρρήξῃ τὸν ἄνθρωπον, μαρτυρικῶς θανάτῳ τέθνηκεν ὁ τοιοῦτος· ὁμοίως καὶ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ εἰς τὴν γῆν.

TIT. B'. — *Περὶ καταλαλιᾶς καὶ ὅτι καταλαλιά ἐστι λόγος ψευδὴς κατὰ τινος λεγόμενος.*

Ἐλάλησε Μαρίας καὶ Ἀαρὼν κατὰ Μωσέως ἐνεκεν τῆς γυναίκος τῆς Αἰθιοπίσσης, ἣν ἔλαβε Μωσὴς ὅτι γυναῖκα Αἰθιοπίσσαν ἔλαβεν. Καὶ εἶπον· Μὴ Μωσὴς μόνον ἐλάλησεν Κύριος; οὐχὶ καὶ ἡμεῖς ἐλάλησε Κύριος; καὶ εἶπε Κύριος πρὸς αὐτούς· Ἀκούσατε τὸν λόγον μου, ἀμφότεροι. Ἐάν γένηται προφήτης ὁμῶν Κυρίῳ, ἐν ὁράματι γνωσθήσομαι, καὶ ἐν ὕπνῳ λαλήσω αὐτῷ. Οὐχ οὕτως ὥς ὁ θεράπων μου Μωσὴς· ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ μου πιστὸς ἐστίν· στόμα κατὰ στόμα λαλήσω αὐτῷ, ἐν εἰδει, καὶ οὐ δι' αἰνυγμάτων, καὶ τὴν δόξαν Κυρίου εἶδεν. Καὶ διὰ τὸ οὐκ ἐφοβήθητε λαλῆσαι κατὰ τοῦ θεράποντός μου Μωσὴ· καὶ ὥρτισθ ὁ θυμὸς Κύριος· καὶ ἰδοὺ Μαριάμ λεπτρώσα ὥσει χιῶν.

« Ἀλάλα γεννηθήτω τὰ χεῖρ τὰ δόλια, » καὶ τὰ λοιπά.

« Καθήμενος κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου, » καὶ τὰ λοιπά.

« Κατέλαλῃσαν τοῦ Θεοῦ, καὶ εἶπαν, » καὶ τὰ λοιπά.

« Τὸν καταλαλοῦντα λάβρα τὸν πλησίον, » καὶ τὰ λοιπά.

« Λαλῶν δόλια οὐ κατεύθυνεν ἐνώπιον, » καὶ τὰ λοιπά.

« Μὴ ἀγάπα καταλαλεῖν, ἵνα μὴ ἐξαρθῇ, » καὶ τὰ λοιπά.

« Φυλάξαθε γογγυσμὸν ἀνωφελῆ, καὶ ἀπὸ καταλαλιᾶς φείσαθε γλώσσης· ὅτι φθέγμα λαβραῖον κενὸν οὐ πορεύεται. »

« Μὴ καταλαλεῖτε ἀλλήλων, ἀδελφοί. Ὁ καταλαλῶν ἀδελφοῦ, ἢ κρίνων τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καταλαλεῖ νόμον, καὶ κρίνει νόμον. Εἰ δὲ νόμον κρίνεις, οὐκέτι εἰ ποιητὴς νόμου, ἀλλὰ κριτὴς. Εἰς ἐστὶν ὁ νομοθέτης καὶ ὁ κριτὴς, ὁ δυνάμενος σώσαι καὶ ἀπολέσαι. »

« Ὁφθαλμὸν καταλαλοῦντα πατὴρ, καὶ ἀτιμάζοντα γῆρας μητὴρ, ἐκχόμεναι αὐτὸν κόρακες ἐκ τῶν φαργγῶν, καὶ καταφάγοισαν αὐτὸν νεοσσοὶ ἀετῶν. »

Καταλαλιά ἐστὶ, τὸ κατὰ ἀπόντος ἀδελφοῦ λαλεῖν, σκοπῶ τοῦ διαβάλλειν αὐτόν, εἰ καὶ ἀληθὲς ἢ τὸ λεγόμενον.

Ἐάν τις σε εἴπῃ κακῶς, εἰ μὲν ἀληθὲς λέγει, διόρθωσαι· εἰ δὲ ψευδῆ, καταγέλασον. Εἰ μὲν σύν-

οὐδ' αὖτ' ἐπ' αἰρήματα, σωφρόνησον· εἰ δὲ μή A
εὐνοίας, καταφρόνησον.

Τῶν κακῶς λεγόντων ἡμᾶς τότε χρὴ καταφρονεῖν, ὅταν ἡμεῖς μὴ παρέξωμεν λαβὰς. Μᾶλλον δὲ μὴδὲ τότε, ἀλλ' ἐπειδὴν δυνάμεθα ἐπιστομίζειν αὐτούς. Ὅταν δὲ ἐξ ἡμῶν γίνηται τὸ πᾶν, ἐπὶ τὴν ἡμετέραν κεφαλὴν τρέπεται πᾶν τὸ πῦρ. — Οὐχ οἱ κακῶς λέγοντες μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ τὰς αἰτίας εἰκὴ παρέχοντες, τῆς ἐπὶ τῇ κατηγορίᾳ κειμένης εἰσὶν ὑπεύθυνοι τιμωρίας.

Ὁ κακῶς ἕτερον διατιθέναι βουλόμενος, πρότερον ἑαυτὸν οὕτω διατίθῃσι.

Συμφέρει σοι πίνειν οἶνον, καὶ τρώγειν χρέα, καὶ B
μὴ κατεσθίειν ἐν καταλαλιᾷ σάρκα ἀδελφῶν.

ΤΙΤΑ. Γ. — *Περὶ καιροῦ· ὅτι δεῖ τὸν καιρὸν ἐξαγοράζειν, καὶ δεῖ πάντα καιρὸν ἔχει τοῦ λέγεσθαι καὶ γίνεσθαι.*

« Καὶρὸς τῷ πάντι πράγματι ὑπὸ τὸν ἥλιον. Καὶρὸς τοῦ τεκεῖν, καὶ καιρὸς τοῦ ἀποθανεῖν. Καὶρὸς τοῦ φυτεῦσαι, καὶ καιρὸς τοῦ ἐκτελεῖν τὸ πεφυτευμένον. Καὶρὸς τοῦ καθελεῖν, καὶ καιρὸς τοῦ οἰκοδομεῖν. Καὶρὸς τοῦ κλαῦσαι, καὶ καιρὸς τοῦ γελάσαι. Καὶρὸς τοῦ ζητῆσαι, καὶ καιρὸς τοῦ ἀπολέσαι. Καὶρὸς τοῦ φυλάξαι, καὶ καιρὸς τοῦ ἐκβαλεῖν. Καὶρὸς τοῦ ῥῆξαι, καὶ καιρὸς τοῦ ῥάψαι. Καὶρὸς τοῦ λαλεῖν, καὶ καιρὸς τοῦ σιγῆν. Καὶρὸς τοῦ φιλεῖν, καὶ καιρὸς τοῦ μισῆσαι. Καὶρὸς πολέμου, καὶ καιρὸς εἰρήνης. »

« Ἵνα τί παρεσιώπησας ἀσέβειαν, καὶ τὰς ἀδικίας αὐτῆς ἐτρογγύησας; »

« Κύριος δίδωσι μοι γλώσσαν παιδείας, τοῦ γυνῶναι ἥλικα δεῖ εἰπεῖν λόγον. »

« Συντήρησον καιρὸν, καὶ φύλαξαι ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. » — « Ακαίρως μὴ σοφίζου. » — « Μὴ κωλύσης λόγον ἐν καιρῷ σωτηρίας. »

« Ἄνθρωπος σοφὸς σιγήσει ἕως καιροῦ. Ἀπὸ στόματος μωροῦ ἀποδοκιμασθήσεται παραβολή· οὐ γὰρ μὴ εἴπῃ αὐτὴν ἐν καιρῷ αὐτῆς. »

« Χαίρειν μετὰ χαίρόντων, καὶ κλαίειν μετὰ κλαίοντων. Βλέπετε πῶς περιπατεῖτε, μὴ ὡς ἄσσοι, ἀλλ' ὡς σοφοί· ἐξαγορασμένοι τὸν καιρὸν, ὅτι αἱ ἡμέραι πονηραὶ εἰσιν. Διὰ τοῦτο μὴ γίνεσθε ἄφρονες, ἀλλὰ συνίετε, τί τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. »

« Ἐν σοφίᾳ περιπατεῖτε πρὸς τοὺς ἔξω, τὸν καιρὸν ἐξαγοραζόμενοι. Ὁ λόγος ὑμῶν πάντοτε ἐν χάριτι ἁλατι ἡρυγμένος, εἰδέναι πῶς δεῖ ὁμᾶς ἐν ἡμέρᾳ ἀποκρινασθαι. »

Σοφοὺς ὁ πόθος; λαβοῦ τοῦ ποδομένου. Ἐως θερμὸς ὁ σιδηρός, τῷ ψυχρῷ στομαθῇ, μὴ τι περιμπίσῃ μέσον, καὶ διακόψῃ τὸν πόθον.

Τὸ μὲν ἀπλῶς παρρησιάζεσθαι, καὶ τῶν τυχόν-
PATROL. GR. XCVI.

A irride. Si conscius es tibi vera esse quæ in te con-
jicit, da operam ut te emendes: sin autem nil
tale in te agnoscis, non est quod conviciis ipsis
commovearis.

S. Chrysost. — Eos qui nobis obtreant, tum de-
mum oportet contemnere cum nullas ipsis maledi-
cendi ansas porrigimus. Quin potius, ne tum quidem;
sed cum ora possumus ipsis obstruere. Cum enim
hoc totum a nobis proficiscitur, in caput nostrum
omnino ignis vertitur. — Non ita duntaxat qui ob-
treant aliis, verum etiam qui causas obtreclandi
temere præbent, hi supplicio quod maledicentiae
constitutum est, obnoxii sunt.

Didymi. — Qui malo aliquo affum vult mutare,
eodem modo seipsum prius multat.

B Senioris. — Satiis est vinum bibere, et carnes
edere, quam per obtreclationes fraternas carnes
devorare.

TIT. III. — *De tempore: quodque tempus redimen-
dum sit, atque omnia suo tempore et dicenda et
facienda sint.*

Eccle. III, 1-8. — « Tempus omni rei sub celo.
Tempus pariendo, et tempus moriendo. Tempus
plantandi, et tempus evellendi quod plantatum
est. Tempus destruendi, et tempus ædificandi. Et
tempus fletu, et tempus ridendi. Tempus querendi,
et tempus perdendi. Tempus custodiendi,
et tempus proficiendi. Tempus scindendi, et tem-
pus consuendi. Tempus loquendi, et tempus ta-
cendi. Tempus amandi, et tempus odiendi. Tem-
pus belli, et tempus pacis. »

Osee x, 13. — « Quid reticetis impietatem, et
justitias ejus vindemiastis? »

Isa. L, 4. — « Dominus dat mihi linguam eru-
ditam, ut sciam quando oporteat proferre ser-
monem. »

563 Eccle. IV, 23. — « Conserva tempus, et
devota a malo. » — Eccle. VII, 5. « Ne intem-
pestive doctrinam tuam ostendes. » — 23. « Ne
retineas verbum in tempore salutis. »

Eccle. XIX, 7. — « Homo sapiens tacebit usque
ad tempus. Ex ore fatui reprobabitur parabola:
non enim dicit illam in tempore suo. »

Ephes. V, 15, 16. — « Gaudere cum gaudentibus,
 flere cum flentibus. Videte quomodo ambuletis,
 non quasi insipientes, sed ut sapientes; redi-
 mentes tempus, quoniam dies mali sunt. Propterea
 nolite fieri imprudentes, sed intelligite quæ sit
 voluntas Dei. »

Coloss. IV, 5, 6. — « In sapientia ambulate ad
 eos qui foris sunt, tempus redimentes. Sermo
 vester semper in gratia sale sit conditus, ut sciat
 quomodo oporteat vos unicuique respondere. »

S. Greg. Naz. — Quandiu vehemens est desi-
 derium, attripe quod cupis. Quandiu calet ferrum,
 aqua frigida roboretur: ne quid medium interci-
 dat, quo desiderium frangatur.

S. Chrysost. — Duntaxat libere loqui, cuiuslibet

etiam e vulgo sæpe est : at vero opportune et consentaneo tempore, et ea qua conveniat moderatione ac prudentia, negotium arripere, hoc magnam animam et admirabili quadam virtute præditam postulat.

Evagrii. — Præstat lapidem frustra projicere, quam verbum.

Philonis. — Loquere quæ oportet, et cum oportet : ac quæ non oportet, non audies. — *Ejusd.* Tempori parcere præclarum est.

TIT. IV. — *De adulatoribus, et parasitis, ac scurris : quod eos fugere oporteat.*

Psalm. LII, 6. — « Dominus dissipavit ossa eorum qui hominibus placent. »

Prov. x, 23. — « Quasi per risum stultius operatur mala. »

Prov. xxvi, 22. — « Verba astutorum mollia : ipsa autem feriunt interiora viscerum. »

Prov. xvi, 15. — « Sapientes et prudentes malos vocant : qui autem dulces sunt in sermone, amplius audientur. »

Prov. xix, 6. — « Multi ori regum blandiuntur. »

Eccle. vii, 4. — « Melior est ira risu, quia in mœrore vultus emendabitur cor. » — 7. « Sicut vox spinarum sub olla, ita risus stultorum. »

Isa. xliii, 12. — « Qui vos beatos dicunt, ipsi vos seducunt, et semitam pedum vestrorum conturbant. »

Isa. ix, 16, 14. — « Et erunt qui beatum dicunt populum istum, seducentes et seducti, ut ipsos degluciant. Auferet Deus ab Jerusalem caput et caudam, magnum et parvum in die una, et qui vultus suspiciunt. »

Ezech. xliii, 18. — « Væ illis qui consuunt cervicalia sub omni cubito manus, et faciunt velamina sub omni capite ætatis, ut pervertant animas ; dum loquuntur populo audienti vanos sermones. »

Jerem. xlv, 22. — « Seduxerunt te, et potiores te fuerunt viri pacifici tui, et prævaluerunt in lapsu pedum tuorum. »

564 *Eccle.* xxxvii, 23. — « Qui sophisticè loquitur odibilis est : is omni re indiget. Non est enim illi data a Domino gratia. »

Galat. i, 10. — « Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem. »

Luc. vi, 25. — « Væ vobis qui nunc ridetis, quia plorabitis. »

Judæ 16. — « Hi sunt murmuratores, querulosi, secundum desideria sua ambulantes : et os eorum loquitur superbiam ; et mirantes personas quæstus gratia. »

S. Basil. *Ad adolesc.* — Assentationes blanditiæque, et vulpis Archilochi fraudem versutianque fugiamus. Nihil enim illis qui recte sentiunt gravius est quam ad gloriam et plausum vivere, et ea spectare quæ vulgo grata sint, nec rectam rationem vitæ moderatricem sibi constituere.

των πολλάκις ἐστίν· τὸ δὲ εἰς θεόν καὶ καιρῷ τῇ προσήκοντι, καὶ μετὰ τῆς ἀρμοζούσης συμμετρίας καὶ συνέσεως τῇ πράγματι χρῆσασθαι, μεγάλης λίαν καὶ θαυμαστῆς δεῖται ψυχῆς.

Βέλτιον λίθον βαλεῖν εἰς, ἢ λόγον.

Ἄλλαι δὲ δεῖ, καὶ ὅτε δεῖ, καὶ οὐκ ἀκούσεις ἂ μὴ δεῖ. — Χρόνου φείδεσθαι καλόν. »

TIT. Δ'. — *Περὶ κολῶνων, καὶ παρασίτων, καὶ γελιοαστῶν· καὶ ὅτι χρὴ φεύγειν αὐτούς.*

« Ὁ θεὸς διεσκόρπισεν ὅσα ἀνθρωπαρέσκων. »

« Ἐν γέλωτι ἄφρων πράττει κακά. »

B

« Λόγοι καρκώπων μαλακοί· οὗτοι δὲ τύπτουσιν εἰς ταμεία σπλάγχχνων. »

« Τοὺς σοφοὺς καὶ συνετοὺς φαύλους καλοῦσιν· οἱ δὲ γλυκεῖς ἐν λόγῳ πλείονα ἀκουσθήσονται. »

« Πολλοὶ θεραπεύουσι πρόσωπα βασιλέων. »

« Ἀγαθὸν θυμὸς ὑπὲρ γέλωτα, ὅτι ἐν κακίᾳ προσώπου ἀγαθυνθήσεται καρδίᾳ. » — « Ὡς περ φωνὴ ἀκανθῶν ὑπὸ τὸν λέβητα, οὕτως ὁ γέλως τῶν ἀφρόνων. »

« Οἱ μακαρίζοντες ὑμᾶς, πλανῶσιν ὑμᾶς, καὶ τὴν τρίβον τῶν ποδῶν ὑμῶν ταρασσουσιν. »

C

« Ἔσονται οἱ μακαρίζοντες τὸν λαὸν τοῦτον, πλανῶντες καὶ πλανώμενοι, ὅπως ἂν καταπίνωσιν αὐτούς. Ἀφελεί Κύριος ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ κεφαλὴν καὶ οὐρανὸν, μέγαν καὶ μικρὸν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ, καὶ τοὺς τὰ πρόσωπα θαυμάζοντας. »

« Οὐαὶ τοῖς συρράπτουσι τὰ προσκεφάλαια ὑπὸ πάντα ἀγκῶνα χειρὸς, καὶ ποιοῦντες ἐπιβόλαια ἐπὶ πᾶσαν κεφαλὴν ἡλικίας, τοῦ διαστρέφειν ψυχάς, ἐν τῇ ἀποφθέγγεσθαι ὑμᾶς λαῷ εἰσακούοντι μάταια φθέγματα. »

« Ἠπάτησάν σε, καὶ ἡδυνήθησάν σοι ἄνδρες εἰρηνικοὶ σου· κατέσχυσάν σου ἐν ὀλισθήματι ποδός σου. »

« Ὁ σοφισζόμενος ἐν λόγοις, μισητὸς, οὗτος πάσης χρείας ὑστερήσεν. Οὐ γὰρ ἐδόθη αὐτῷ χάρις παρὰ Κυρίου. »

D

« Εἴ ἐτι ἀνθρώποις ἤρεσκον, Χριστοῦ δοῦλος οὐκ ἂν ἦμην. »

« Οὐαὶ ὑμῖν οἱ γελῶντες νῦν, ὅτι κλαύσετε. »

« Οὗτοι εἰσι γογγυσταί, μεμψίμοιροι, κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῶν πορεύομενοι, καὶ τὸ στόμα αὐτῶν λαλεῖ ὑπέροχα· καὶ θαυμάζοντες πρόσωπα, ὡφελείας χάριν. »

Φύγωμεν κολακείας καὶ θωπείας, καὶ τῆς Ἀρχιλόχου ἀλώπεκος τὸ κερδαλέον καὶ ποικίλον. Οὐδὲν γὰρ χαλεπώτερον τοῖς εὖ φρονοῦσι τοῦ πρὸς δόξαν ζῆν, καὶ τὰ τοῖς πολλοῖς δοκοῦντα περισκοπεῖν, καὶ μὴ τὸν ὀρθὸν λόγον ἡγεμόνα ποιεῖσθαι τοῦ βίου.

Τὸ γέλωτι ἀκρατεῖ καὶ ἐσχέτω κατέχισθαι, ἀκρα-
σίας σημεῖον. Ἄχρι μὲν γὰρ μειδιάματος παιδρῶ
τὴν διέχυσιν τῆς ψυχῆς ὑποφαίνειν οὐκ ἀπρεπές,
ὅσον δείξει μόνον τὸ γεγραμμένον· *Καρδίας εὐφραι-
νομένης θάλλει πρόσωπον*. Ἐκκαχάζειν δὲ τῇ
φωνῇ, καὶ ἀναβράζεσθαι τὸ σῶμα, οὐ τοῦ κατε-
σταλμένου τὴν ψυχὴν, οὐδὲ τοῦ δοκίμου, οὐδὲ τοῦ
περικρατῶς ἔχοντος ἑαυτοῦ. Βαβαιοὶ γὰρ τὸν λόγον
ὁ σοφώτατος Σολομῶν, ὅτι *Ὁ μωρὸς ἐν γέλωτι ἀν-
υψώσκει φωνὴν αὐτοῦ· ἀνὴρ δὲ σοφὸς μόλις
ἡσυχῇ μειδιάσει*. — Ἀνθρωπάρεσκος ἐστίν, ὁ πρὸς
τὸ θέλημα ἀνθρώπου τινός, ἡ ἀρέσκειαν αὐτοῦ ποίω-
ν τι, καὶ ἀτιμίας ἀξίον ἢ τὸ γινόμενον.

ad cuiuspiam hominis voluntatem ac studio ipsi placendi aliquid agit : etiamsi alioqui dedecore dignum sit id quod facit.

Μὴ ἐν ῥήμασιν εὐτραπέλων καὶ γελοιασῶν ἀν-
θρώπων ἡδυνώμεν, ἀ μάλιστα λυεῖν τῆς ψυχῆς τὸν
τόνον πέφυκεν. — Πεφύκασι πως ταῖς μεγάλας δυ-
νάστεϊσι αἱ ἀταλεύθεροι αὐταὶ παραφύεσθαι θερα-
πείαι. Οἱ διὰ τὸ ἀπορεῖν οἰκείου ἀγαθοῦ, δι' οὐ
γνωρισθῶσιν, ἐκ τῶν ἀλλοτρίων κακῶν ἑαυτοὺς συν-
ιστῶσιν· καὶ σχεδὸν ὥσπερ ἡ ἐρυσίδη τοῦ σίτου
ἐστὶ φθορὰ, ἐν αὐτῇ γινόμενη τῇ σίτῃ, οὕτω καὶ ἡ
κολακεία τὴν φιλίαν ὀπθουμένη, λύμη ἐστὶ τῆς
φιλίας.

Γέλως γέλωτος εὖ φρονούσιν ἀξίος.

Μάλιστα μὲν αἶς, τὸ πλέον δ' ὁ πορνικός.

Γέλως ἀτακτος συλλέγει καὶ δάκρυον.

Κρεῖσσον κατηφές ἦθος, ἢ τεθρυμμένον.

Ὁ ἀνθρώπος ἀρέσκων, τοὺς παρ' αὐτῶν ἐπαίνοους
ἔχει ἀν εἰκότως εἰς ἀντιμισθίας δύναμιν. Λήφεται
γε μὴ τῶν παρὰ Θεοῦ σύμπαν οὐδέν.

Στωμύλον τὸ στόμα καὶ φράσις εὐεπῆς τέρψιν πα-
ρεχει καὶ ἐπαῖνον πρὸς κενὴν δόξαν ἀθλοῖς ἀνθρώ-
ποις, ἔχουσι τὸν νοῦν κατεφθαρμένον.

Μιμητὰς δὲ ἀνθρώπων γελοῖον, μᾶλλον δὲ κατα-
γελάστων παθῶν, τῆς ἡμετέρας ἐξελαστέον πολι-
τείας· τοὺς γελωτοποιούς ἐξοικιστέον τῆς ἡμεδαπῆς
πολιτείας. — Οὐκ ἂν ἔχοι τις ἔταιρον τὸν κόλακα.
Νόσος γὰρ φιλίας ἡ κολακεία.

Τὰς τῶν ἀρχόντων εὐπραγίας, μᾶλλον ἢ τοὺς
ἀρχοντας· αὐτοὺς εὐθασί θεραπεύειν οἱ πλείστοι.

Μὴ τοῖς ἐπαίνοις θέλγοντας καὶ φρεναπατώντας
σε ἀποδέχου. Μισεῖν γὰρ τοὺς κόλακας οἱ σοφοὶ
παραγγυῶσιν ὡς μέγιστα βλάπτοντας.

Εἶθ' ὁρῶντες τοὺς, καὶ ἐξετηκόμην, ἐλάλει ὁ
μακάριος Δαβὶδ. Ἐχρῆν οὖν στογνάζειν· σε μᾶλλον,
καὶ κατηφεῖν ἐπὶ τοῖς ἐνθυμήμασι τῆς ἀτοπίας, ἀ
τινα γεννήματα ἐχιδνῶν τυγχάνουσιν ψυχῆς τῆς
κατημελημένης. Καὶ θεὸν δάκρυσιν ἐκτῆκεν τοὺς
ἐξωθεν ὀφθαλμούς, καὶ τοὺς ἔσω, αὐτὸς νῦν τοῦναν-
τίον πτεῖς, γελοιάζων, καὶ ἀναδρασσόμενος, καὶ πᾶ-
σαν ὡς εἰπεῖν, ὥραν χαίρεις τοῖς σκιρτήμασι τῆς
ἀλογίας· καὶ τῆς ἀπαιδευσίας· θαρρῶν δὲ, καὶ πεποι-

A S. Basil. in Reg. fus. disp. quest. 17. — Effuso et
pelulanti risu teneri, intemperantiae signum est.
Etenim leviter quidem et blande subridendo animi
hilaritatem quoquomodo declarare, minime inho-
nestum fuerit; quo id duntaxat ostendatur, quod
ait Scriptura : *Corde ludente virescit facies* (Eccli.
xiii, 31). At cachinnari, et toto corpore subsul-
tare, nec modesti et compositi animi est, nec
probi viri, et qui compos sui sit. Confirmat autem
id quod dico, sapientissimus Salomon his verbis :
*Stultus in risu exaltat vocem suam : vir autem so-
piens vix leniter subridebit* (Eccli. xxi, 23). — Ἀν-
θρωπάρεσκος, id est hominibus placens, est, qui
placendi aliquid agit : etiamsi alioqui dedecore

B Ejusd. epist. 1. — Ne facelorum hominum et
scurrarum sermonibus delectemur. Hinc enim
animi vigor vel maxime frangi solet. — Ita fere
natura comparatum est, ut magnis opibus atque
potentis servilia hæc obsequia adjuncta sint. Qui
nulla bona propria habent quibus innotescant, ab
alienis malis seipsos commendant. Ac fere, quem-
admodum rubigo, quæ in frumento inest, ipsius
frumenti est corruptela, sic quoque adulatio, ubi
amicitiam subiit, perniciem affert.

S. Greg. Naz. tetrast. 20.

Risus sagacibus viris est risui;

Risus quidem omnis, maxime meretricius.

Fletum immodestus haud levem risus parit.

Tristem esse præstat, quam solutis moribus.

S. Cyrilli. — Qui hominibus placere studet,
merito hoc mercedis loco recipere queat, ut ab
ipsis laudetur. Verum a Deo nihil omnino accen-
pturus est.

Theoph. Ant. lib. 1 ad Autol. — Os dicax et suave
loquendi genus miseris hominibus qui mente cor-
rupti sunt, laudem ad inanem gloriam conciliat.

S. Clem. Alex. lib. 11 Pædag. — Facelorum
hominum, imo ridicularum potius affectionum
imitatores a republica nostra arceri sunt, atque
ab ea exterminandi moriones et scurræ. — Nullus
unquam assentatorem amicum appellavit. Amiel-
tiæ enim morbus adulatio est.

Phil. legat. ad Caium. — Principum res secun-
das potius quam principes ipsos colere plerique
solent.

D 565 S. Nili. — Caveas ne illos complectaris
qui te laudibus demulcent et decipiunt. Sapientes
quippe monent ut adulatorem odio habeamus,
tanquam ingentium nobis detrimentorum aucto-
res.

Ejusd. — Vidi pravaricantes, et tabescebam, aie-
bat beatus David (Psal. cxviii, 158). Quocirca
consentaneum erat ut in tristitia et mœrore ver-
sareris ob absurdas cogitationes, quæ quidem vi-
perarum progenies sunt, hoc est inertis animæ.
Quinetiam, tum externos, tum internos oculos,
lacrymis conficere debueras. Nunc contra ipse
facis, qui in cachinnos erumpas, clames et æstues,
omnique, ut ita dicam, hora stultitiæ et imperitiæ

petulantia gaudes : atque interim eo nomine confidias, et tranquillus agis, quod ad tempus aliquod a cibis abstineas, et remotus a mulieribus sis. Atque hoc minime sufficit. Etenim demones hac in re te superiores sunt, ut qui nec unquam cibi aliquid capiant, nec dormiant.

TIT. V. — De furibus.

Exod. xii, 1. — « Si quis furatus fuerit bovem aut ovem, et occiderit illud, quinque boves restituet pro illo. Sin vero deprehensus est, duplum rependet. »

Deut. xxiv, 7. — « Si deprehensus fuerit homo furans animam de fratribus suis, morietur ille fur. »

Exod. xxii, 2. — « Si fur deprehensus fuerit in effossione, et percussus intreat, non est in eo homicidium. »

Job xxx, 5, 6. — « Insurrexerunt in me fures, quorum domus erant foramina petrarum. »

Prov. xxix, 24. — « Qui imperit furi, odit animam suam. »

Zachar. v, 5, 6. — « Dixit Dominus ad me : Quid vides ? et dixi : Video falcem longitudinis cubitorum viginti, et latitudinis cubitorum decem. Et dixit ad me : Ingredietur domum furis, et requiescet in medio domus ejus, et consumet eum. Et omnis fur exinde usque ad mortem punietur. »

Eccli. xxxvi, 28. — « Quis fidem habebit expedito latroni, exsiliendi de civitate in civitatem ? »

Ephes. iv, 28. — « Qui furabatur, jam non furetur, magis autem laboret, operans manibus suis bonum, ut habeat unde tribuat necessitatem habenti. »

S. Basilii. — Graves et acerbæ noctes sunt eorum qui in sceleribus pernoctant. Nam et metus ne deprehendantur, et libidinis æstus omnem ab ipsis quietem propellit.

TIT. VI. — De pecoribus et eorum cura.

Levit. xvii, 11. — « Anima carnis sanguis ipsius est. »

Prov. xii, 10. — « Justus miseratur animas judiciorum suorum. »

Eccli. vii, 24. — « Pecora tibi sunt ? attende illis : et si tibi utilia sunt, perseverent apud te. »

TIT. VII. — De jactatione et elatione : et quod nulla in re hujus vitæ gloriari atque extolli oporteat.

I Reg. ii, 5. — « Ne gloriemini, et nolite loqui sublimia in superbiam : neque egrediatur magniloquentia ex ore vestro. »

566 Jerem. ix, 23. — « Non glorietur sapiens in sapientia sua. »

Job xi, 4. — « Ne dixeris, Purus sum operibus, et irreprehensibilis in conspectu ejus. »

Prov. iii, 5. — « In sapientia noli extolli. »

Prov. xxvii, 1. — « Ne glorieris in crastinum : nescis enim quid superventura pariet dies. »

Eccli. xi, 4. — « In vestitu ne glorieris unquam, nec in die honoris tui extollaris. »

Eccli. vii, 11. — « Ne dicas : In multitudine mu-

ltitudo, καὶ ἀναπαύομενος τῇ πρὸς ὀλίγον χρόνον ἀποχῇ τῶν βρωμάτων, καὶ τῷ δοκεῖν ἀπιστᾶναι γυναικός. Ἄλλ' οὐδὲ τοῦτο μόνον. Καὶ γὰρ δαίμονες πλέον τι ἐν τούτῳ σου ἔχουσιν, μὴδὲ ὀλως κύπποτε ἐσθιόντες, μὴδὲ καθεύδοντες.

TITA. E. — Περὶ κλεπτῶν.

« Ἐάν τις κλέψῃ μόσχον ἢ πρόβατον, καὶ σφάξῃ αὐτὸ, πέντε μόσχους ἀποτίσει αὐτ' αὐτοῦ. Ἐάν δὲ καταληφθῇ, διπλᾶ ἀποτίσει. »

« Ἐάν ἀλλ' ἄνθρωπος κλέπτων ψυχὴν ἐκ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, ἀποθάνειται ὁ κλέπτης ἐκεῖνος. »

« Ἐάν ἐν τῷ διορύγματι εὗρεθῇ ὁ κλέπτης, καὶ πληγῆς ἀποθάνῃ, οὐκ ἔστιν αὐτῷ φόνος. »

« Ἐπανεστήσαν μοι κλέπται, ὧν οἱ οἶκοι αὐτῶν ἦσαν τρώγλαι πετρῶν. »

« Ὅς μερίζεται κλέπτη, μισεῖ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν. »

« Εἶπε Κύριος πρὸς με· Τί ὄρες ; καὶ εἶπα· Ὁρῶ δρέπανον μήκος πηχέων εἰκοσὶ, καὶ πλάτος πηχέων δέκα. Καὶ εἶπε πρὸς με· Ἐπιλεύσεται εἰς τὸν οἶκον τοῦ κλέπτου, καὶ καταλύσει ἐν μέσῳ τοῦ οἴκου αὐτοῦ, καὶ συντελέσει αὐτόν. Καὶ πᾶς κλέπτης ἐκ τούτου ἕως θανάτου ἐκδικηθήσεται. »

« Τίς πιστεύσει εὐζώνῳ ληστῇ ἀπαλλομένῳ ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν ; »

« Ὁ κλέπτων μὴκέτι κλεπτέτω, μᾶλλον δὲ κοπιᾷτω, ἐργαζόμενος ταῖς ἰδίαις χερσὶν τὸ ἀγαθόν, ἵνα ἔχῃ μεταδοῦναι τῷ χρεῖαν ἔχοντι. »

Καλεπαὶ νύκτες τῶν ἐπαγρυπνούντων ταῖς ἀδικίαις. Ὅτε γὰρ φόβος τοῦ φωραθῆναι, καὶ ἡ τοῦ οἴστρου ἀκολασία, πᾶσαν ἀνάπαισιν αὐτῶν ἀπελαύνει.

TITA. Γ. — Περὶ κτηνῶν καὶ προπολιᾶς αὐτῶν.

« Ἡ ψυχὴ πάσης σαρκὸς, αἷμα αὐτοῦ ἐστίν. »

« Δίκαιος οἰκτεῖται ψυχὰς κτηνῶν αὐτοῦ. »

« Κτήνη σοὶ εἰσιν ; ἐπισκέπτου αὐτὰ, καὶ εἰ ἔστι σοι χρῆσιμα, ἐμμένετω σοι. »

TITA. Ζ. — Περὶ καυχῆσεως καὶ τῆς ἐπαύσεως καὶ ὅτι ἐπ' οὐδενὶ τῶν ἐν βίῳ γρηὶ καυχᾶσθαι καὶ ἐπαύεσθαι.

« Μὴ καυχᾶσθε, καὶ μὴ λαλεῖτε ὑψηλὰ εἰς ὑπεροχὴν· μὴδὲ ἐξελθέτω μεγαλοῤῥημοσύνη ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν. »

« Μὴ καυχᾶσθω ὁ σοφὸς ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ. »

« Μὴ λέγῃ· Καθαρὸς εἰμι τοῖς ἔργοις, καὶ ἀμειπτός ἐναντὶον αὐτοῦ. »

« Ἐπὶ τῇ σοφίᾳ μὴ ἐπαίρου. »

« Μὴ καυχῶ τὰ εἰς αὐρίον· οὐ γὰρ οἶδας τί τέξεται ἡ ἐπιρῶσα. »

« Ἐν περιβολῇ ἱματίων μὴ καυχῆσθαι, καὶ ἐν ἡμέρᾳ δόξης μὴ ἐπαίρου. »

« Μὴ εἴπῃ· Τῷ πλήθει τῶν δώρων μου ἐπόφεται,

καὶ ἐν τῷ προσενέγκαι με Θεῷ ὑψίστῳ, προσδεχθῆ-
σονται. »

« Ὁ καυχόμενος, ἐν Κυρίῳ καυχάσθω. Οὐ γὰρ ὁ
ἐαυτὸν συνιστῶν, ἐκεῖνος δόκιμος ἐστίν, ἀλλ' ὃν ὁ
Κύριος συνίστησιν. »

« Καυχάσθω ὁ ἀδελφός ὁ ταπεινὸς ἐν τῷ ὕψει αὐ-
τοῦ· ὁ δὲ πλούσιος ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ. »

Πολλὰ φρονῶ ἐν Θεῷ, ἀλλ' ἐμαυτὸν μετρῶ, ἵνα μὴ
ἐν καυχῇσι ἀπόλωμαι. Καὶ Ἀδάμ ποτε τὸν προπά-
τορα ὁ ἐχθρὸς παρασκευάσας ἰσοθεῖαν φαντασθῆναι,
ἐξήνεγκε παραδείσου, καὶ μέχρις ἔδου πυθμένων
κατήγαγε.

TITA. H'. — Περὶ κάλλους σώματος, καὶ ὡραιό-
τητος.

« Δαβὶδ ἦν πυρρακίζων μετὰ κάλλους ὀφθαλμῶν,
καὶ ἀγαθὸς ὁράσει Κυρίῳ. »

« Ὡς Ἀβεσσαλώμ οὐκ ἦν ἀνὴρ ἐν παντὶ Ἰσραὴλ,
ἀπὸ ἔχθρους ποδὸς αὐτοῦ ἕως κορυφῆς. »

« Ὡς περ ἐνώτιον ἐν ῥινὶ ὕδς, οὕτως γυναῖκί κα-
κόφρονι κάλλος. »

« Μὴ αἰνέσῃς ἄνδρα ἐν κάλλει αὐτοῦ. »

« Λύχνος ἐκλάμπων ἐπὶ λυχνίας ἀγίας, κάλλος
προσώπου ἐν ἡλικίᾳ στασίμῃ. »

« Κάλλος γυναικὸς ἱλαρύνει πρόσωπον αὐτῆς. »

Ὁ σήμερον εὐθαλῆς τῷ σώματι, κατασεσαρχωμέ-
νος ἀπὸ τροφῆς, ἐπανθούσαν ἔχων τὴν εὐχροίαν ὑπὸ
τῆς κατὰ τὴν ἡλικίαν ἀκμῆς, σφριγῶν καὶ σύντονος,
αὐριον αὐτὸς οὗτος ἔλεινός, ἢ τῷ χρόνῳ μαρναθῆς,
ἢ νόσῳ ἀπομαραίνεται.

Ἐὰν αἰσχυρὸς τὸ φαινόμενον ἦς, ἔσω εὐφανῆς τὸ
κρυπτόμενον, ὥς περ ἐν κάλυκί ῥόδον ἀνθηρόν.

TITA. Θ'. — Περὶ κομπάζοντων καὶ φημιζόντων.

« Κρείσσων ἀνὴρ ἐν ἀτιμῇ δουλεύων, ἢ ὁ τιμὴν
ἐαυτοῦ περιτιθεῖς, καὶ προσδεόμενος ἄρτου. »

« Εἰσὶ οἱ πλουτίζοντες ἑαυτοὺς, μηδὲν ἔχοντες. »

« Μὴ γίνου πτωχὸς συμβολοκοπῶν ἐκ δανεισμάτων,
καὶ οὐδὲν σοὶ ἐν μαρτυρίᾳ. Ἐσθὶ γὰρ ἐπίβουλος
τῆς ἰδίας ζωῆς. »

Τὸ ἐπὶ πλοῦτῳ κομπάζειν, ἢ γενέσκει σεμνύνεσθαι,
δι' ὧν αἱ ἀνθρώπινοι πληροῦνται τιμαί, ταῦτα πάντα
καθαίρεσις τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, καὶ τιμῆς, καὶ
δυνεὶδος γίνονται.

Τίς χάρις ἐὰν πύθων ἔχῃς, ἀνθρωπώμορφον ὕδριν,
χρυσοῖς σχοινοῖς τὸν τράχηλον περικυκλωθέντα; Οὐ
γὰρ ὁ καλλωπισμὸς ἥλλαξε τὸ γέλωτος ἄξιον σῆμα
καὶ μωρόν. Ποῖα δὲ χάρις τῷ ὄνῳ βαστάζειν χρυσοῦ
τάλαντα; Ὁ θνὸς καὶ πολὺ χρυσὸς ὑπάρχων ὀγκασθαι
οἶδεν· οὐδὲ χάρις ἀπὸ μολίβδου κατεσκευασμένα
ἐξίφῃ κρύπτειν ἀργυραῖς θήκαις, ἅπερ μὴ τοῖς πολέ-

A nerum meorum aspiciet, et in offerendo me Deo
altissimo, acceptus ero.

II Cor. x, 17. — Qui gloriatur, in Domino glo-
rietur. Non enim qui seipsum commendat, ille
probat est, sed quem Deus commendat. »

Jac. i, 9. — « Gloriatur frater humilis in exalta-
tione sua; dives autem in humilitate sua. »

Magno quidem animo sum in Deo : at meipsum
metior, ne in gloriatione peream. Nam et Adamum
quondam generis nostri auctorem cum hostis eo
adduxisset ut divinam æqualitatem sibi fingeret,
e paradiso ipsum expulit, atque ad inferni fun-
dum deturbavit.

TIT. VIII. — De corporis pulchritudine et ele-
gantia.

I Reg. xvi, 12. — « David erat pulcher aspectu
et decora facie Domino. »

II Reg. xiv, 25. — « Sicut Abessalom non erat
vir in omni Jerusalem : a planta pedis ejus usque
ad verticem, » etc.

Prov. xi, 22. — « Sicut inauris in naribus suis,
sic mulieri stultæ pulchritudo. »

Eccli. xi, 2. — « Ne laudes virum in specie
sua. »

Eccli. xxvi, 22 — « Lucerna splendens super
candelabrum sanctum, species faciei super ætatem
stabilem. »

Eccli. xxxvi, 24. — « Species mulieris exhibi-
rat faciem viri sui. »

S. Basil. — Qui hodie corpore virenti est, et
luxu obesus, atque ob ætatis vigorem affusam
coloris elegantiam habens, nitida cute est, firmis-
que viribus, idem crastino die miseratione dignus
est : quippe qui temporis prolixitate conficiatur,
vel morbo exhauriatur.

S. Greg. Naz. — Si hac parte quæ in aspectum
cadit, deformis es, pulcher illa sis quæ ab oculo-
rum sensu remota est : non secus ac rosa in fol-
liculo florida est.

TIT. IX. — De iis qui se insolenter jactant.

Prov. xii, 9. — « Melior est vir in ignobilitate
serviens, quam qui gloriam sibi circumponit, et
indiget pane. »

Prov. xiii, 7. — « Sunt qui divitias suas jactant,
D cum nihil habeant. »

Eccli. xviii, 33. — « Ne sis pauper ex ære
alieno comessationi indulgens, cum nihil in cru-
mena tibi sit. Alioquin insidiator eris vitæ tuæ. »

Ob divitias sese insolenter efferre, aut generis
splendore gloriari, aut iis quibus humani honores
cumulantur, hæc omnia humanæ, tum vitæ, tum
gloriæ eversio probrumque sunt.

567 S. Greg. Naz. — Quænam hæc venustas
est, si simiam habeas sub humana forma scædam
et obscenam, quæ collum aureis funibus undique
cinctum gerat? Neque enim ornamentum hoc ri-
diculam stolidamque figuram immutavit. Quænam
rursus æsino gratia sit, multa auri pondera ge-
stare? Asinus quippe, quamlibet auro onustus,

nisi rudere nihil novit. Quin ne gratiæ quidem et A μοις ὠφελεῖ. Τοιοῦτός ἐστιν ἄνθρωπος, ὅταν τοῖς emolumenti aliquid hinc redit, quod quispiam ἐξωθεν ἐπαρθῇ καὶ κουρισθῇ.
plumbeos enses argenteis vaginis includat : quippe qui nullam in bellis utilitatem asserant. Ejusmodi est homo, cum rebus externis effertur et gloriatur.

TIT. X. — *De superioribus ; et quod cum superiori-
bus minime contendendum sit.*

Job. — « Impius est qui non reveretur perso-
nam honore dignam, nec iis honorem habere no-
vit. »

Eccli. viii, 1. — « Ne litiges cum homine po-
tente : ne forte incidas in manus illius. »

Eccli. xiii, 3. — « Pondus super te ne tollas,
et fortiori te ac ditiori ne communices. Quid
communicabit cacabus ad ollam? quando enim
se colliserint, confringentur. »

Eccli. iv, 7. — « Magnati humilia caput tuum. »
— **xxxii, 43.** — « In medio magnatorum ne ex-
quare. » — **xxvii, 28.** — « Qui in altum mittit lapi-
dem, super caput ejus cadet. »

Act. ix, 5. — « Durum est contra stimulum
calcitrare. »

S. Basil. — *Præclare semper res se habet, cum
deteriores a melioribus gubernantur.*

Philonis. — *Utilissimum est præstantioribus
subjici. — Nemo usque adeo insanit, ut cum ser-
vus sit hero adversetur suo.*

S. Greg. Naz. Orat. de bapt. — *Judices, noli ju-
dicare, qui medicina opus habes. Quanquam enim
alius alio sublimior aut inferior est, omnes tamen
te celsiores sunt.*

TIT. XI. — *De judicio et justitia Dei : et quod
unum cuique tribuat, nec personas accipiat.*

Deut. x, 17. — *Dominus Deus vester, ipse est
Deus deorum, et Dominus dominantium ; Deus ma-
gnus, et potens, et terribilis, qui personam non
accipit, nec munera. »*

Deut. xxxii, 43. — « Dei perfecta sunt opera,
et omnes viæ ejus judicia. Deus fidelis, neque ulla
est iniquitas in ipso. Arripit judicium manus mea,
et ulciscar, et reddam ultionem hostibus, et iis
qui oderunt me. »

I Reg. ii, 10, sec. LXX. — « Dominus ascendit in
cælos, et intonuit. Ipse judicat extrema terræ, D
cum justus sit. »

Job viii, 3. — « Num Dominus injuriam faciet
judicans? aut qui omnia fecit, turbabit jus? »

Job v, 13. — « Qui apprehendit sapientes in
astutia eorum, et consilium versutorum irritum
fecit. »

Psal. ix, 4. — « Sedisti super thronum qui ju-
dicas justitiam. »

Psal. x, 7. — « Justus Dominus, et justitias di-
lexit : æquitatem vidit vultus ejus. »

Psal. xvi, 2. — « Judicia Dei vera, justificata
in idipsum. »

568 Psal. xxxii, 5. — « Diligit misericordiam et
judicium Dominus. »

TITA. Γ. — *Περὶ κρείττωνων· καὶ ὅτι οὐ δεῖ πρὸς
κρείττους φιλονεικεῖν.*

« Ἀσεβής, ὃς οὐκ αἰσχυρῇ πρόσωπον τίμω, οὐ-
δὲν οἶδεν τιμὴν θέσθαι τούτοις. »

« Μὴ διαμάχου μετὰ ἀνθρώπου δυνάστου, μήποτε
ἐμπέσῃς εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ. »

« Βάρος ὑπὲρ σὲ μὴ ἄρῃς, καὶ ἰσχυροτέρῳ σου
καὶ πλουσιωτέρῳ μὴ κοινῶναι. Τί κοινῶνῃσαι χύτρα
πρὸς λέβητα ; αὕτη προσκρούσει, καὶ αὕτη συντρι-
βήσεται. »

B « Μεγιστὰν κλίνων τὴν κεφαλὴν σου. » — « Ἐν
μέσῳ μεγιστάνων μὴ ἐξισάζου. » — « Ὁ βάλλων
λίθον, ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ βάλλει. »

« Ἐκλήρον σοι πρὸς κέντρα λατίζειν. »

Καλὸν αἰετὶ τὸ χεῖρον ὑπὸ κρείττονος ἀγεσθαι.

Τὸ ὑποτάσσεσθαι τοῖς κρείττοσιν ὠφελιμώτατον.
— Οὐδεὶς οὕτως μέμνηεν, ὥς δοῦλος ὢν ἐναντιοῦσθαι
δεσπότῃ.

Μὴ κρίνε τοὺς κριτὰς, ὁ χρήζων τῆς λατρείας.
Ἄλλος μὲν ἄλλου κρείττων ἢ ταπεινότερος· σοὺ δὲ
πᾶς ὑψηλότερος.

C

TITA. ΙΑ. — *Περὶ κρίματος καὶ δικαιοσύνης Θεοῦ,
καὶ ὅτι τὰ πρὸς ἄξιαν ἐκαστῷ νέμει, καὶ πρὸς-
ῶπον ἀνθρώπου οὐ λαμβάνει.*

« Κύριος ὁ Θεὸς ὁμῶν, οὗτος Θεὸς τῶν θεῶν, καὶ
Κύριος τῶν κυρίων· ὁ Θεὸς ὁ μέγας, καὶ ὁ ἰσχυρὸς,
καὶ ὁ φοβερός· ὅστις οὐ θαυμάζει πρόσωπον, οὐδὲ μὴ
λάβῃ δωρόν. »

« Θεὸς, ἀληθινὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, καὶ πᾶσαι αἱ ὁδοὶ
αὐτοῦ κρίσις. Θεὸς πιστὸς, καὶ οὐκ ἔστιν ἀδικία ἐν
αὐτῷ· ἀνθίσταται κρίματος ἡ χεὶρ μου, καὶ ἐκδικήσω,
καὶ ἀνταποδώσω δίκην τοῖς ἐχθροῖς, καὶ τοῖς μισοῦ-
σιν. »

« Κύριος ἀνέβη εἰς οὐρανοὺς, καὶ ἐβρόντησεν.
Aὐτὸς κρίνει ἀκρα γῆς, δίκαιος ὢν. »

« Μὴ ὁ Κύριος ἀδικήσει κρίνων ; ἢ ἂ τὰ πάντα
ποίησας ταράξει τὸ δίκαιον ; »

« Ὁ καταλαμβάνων σοφοὺς ἐν τῇ φρονήσει, βου-
λὴν δὲ πολυπλόκων ἐξέστησεν. »

« Ἐκάθισας ἐπὶ θρόνου, ὁ κρίνων δικαιοσύνην. »

« Δίκαιος Κύριος, καὶ δικαιοσύνας ἡγάπησεν· εὐ-
θύτητας εἶδεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ. »

« Τὰ κρίματα Κυρίου ἀληθινὰ, δεδικαιωμένα ἐπὶ
τὸ αὐτό. »

« Ἀγαπᾷ ἐλεημοσύνην καὶ κρίσιν ὁ Κύριος. »

« Δικαιοσύνης πλήρης ἡ δεξιὰ σου. »
 « Δικαιοσύνη καὶ κρίμα, ἐτοιμασία τοῦ θρόνου σου. »
 « Κρίσιν καὶ δικαιοσύνην ἐν Ἰακώβ σὺ ἐποίησας. »
 « Κύριος δίκαιος συνέκοφεν αὐχένas ἀμαρτωλῶν. »
 « Πάντα τὰ ἔργα Κυρίου μετὰ δικαιοσύνης. Ῥοπή ζυγοῦ, δικαιοσύνη παρὰ Κυρίου, τὰ δὲ ἔργα αὐτοῦ στάθμια δίκαια. »
 « Πολλοὶ θαρραλεύουσι πρόσωπα ἡγουμένων· παρὰ δὲ Κυρίου γίνεταί τὸ δίκαιον. »
 « Ὁ πλάσας πνοὴν πᾶσαν, αὐτὸς οἶδε πάντα, καὶ ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. »
 « Οὐχ ὑποστελεῖται πρόσωπον ὁ πάντων Δεσπότης, οὐδὲ ἐντραπήσεται μέγεθος. » — « Παρὰ Κυρίου πάντα δίκαια. »
 « Ἰγῶσατε, μὴ φοβεῖσθε, ἰδοὺ ὁ Θεὸς ἡμῶν κρίσιν ἀνταποδίδωσιν. »
 « Ὑψωθήσεται Κύριος Σαβαὼθ ἐν κρίματι, καὶ ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος δοξασθήσεται ἐν δικαιοσύνῃ. »
 « Ἐδωκα τὸ Πνεῦμά μου ἐπ' αὐτόν, κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἐξοίσει· οὐ κεκράξεται, οὐδὲ ἀνανεύσει, οὐδὲ ἀκουσθήσεται ἔξω ἢ φωνῇ. Κάλαμον τεθραυσμένον οὐ συντρίψει, καὶ λίνον καπνίζόμενον οὐ σέσει, ἀλλ' εἰς ἀλήθειαν ἐξοίσει κρίσιν. Ἀναλάβει, καὶ οὐ θραυσθήσεται, ἕως οὗ ᾗ ἐπὶ τῆς γῆς κρίσιν, καὶ ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ἐλιπύσιν. »
 « Ἐγὼ τὴν κρίσιν σου κρινῶ, καὶ ἐγὼ τοὺς υἱούς σου ῥίσομαι· καὶ φάγονται οἱ θλίβοντές σε τὰς σάρκας αὐτῶν, καὶ πίνονται ὡς οἶνον νέον τὸ αἷμα αὐτῶν. »
 « Ἐγὼ εἰμι Κύριος, ὁ λαλῶν δικαιοσύνην, καὶ ἀγγέλλων ἀλήθειαν. »
 « Πᾶσαι αἱ κρίσεις σου ἀλήθεια, καὶ κρίματα ἀληθείας ἐποίησας. »
 « Σὺ δεσπόζων ἰσχύος, ἐν ἐπιεικείᾳ κρίνεις, καὶ μετὰ πολλῆς φειδῶς διοικεῖς ἡμᾶς. Δίκαιος ὢν, δικαίως πάντα διέπεις. »
 « Μεγάλοι σου αἱ κρίσεις, καὶ δυσδιήγητοι. »
 « Τοῦτους μὲν γὰρ ὡς πατὴρ νοθετῶν παρεκάλεσας· ἐκείνους δὲ ὡς ἀπότομος βασιλεὺς καταδικάζων ἐζήτησας. »
 « Κύριος κριτὴς ἐστὶ, καὶ οὐκ ἐστὶ παρ' αὐτῷ δόξα ἀνθρώπου. Οὐ λήψεται πρόσωπον. »
 « Φοβερὸν τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας Θεοῦ ζῶντος. »
 « Πρόσωπον ὁ Θεὸς ἀνθρώπων οὐ λαμβάνει. »
 « Προσωποληψία οὐκ ἐστὶ παρ' αὐτῷ. »
 « Θεὸς ὁ δικαίων· τίς ὁ κατακρίνων; »

Οὔτε τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ἀκριτον, οὔτε ἡ κρίσις ἀνελετήμων· ἀλλὰ καὶ ἔλεων, κεκριμένως τοῖς ἀγίοις

A *Psal.* XLVIII, 10. — « *Justitia plena est dextera tua.* »

Psal. LXXIII, 14. — « *Justitia et judicium, preparatio sedis tue.* »

Psal. XCIII, 4. — « *Judicium et justitiam in Jacob tu fecisti.* »

Psal. CXXVIII, 4. — « *Dominus justus concidit cervicēs peccatorum.* »

Prov. XVI, 4, 11. — « *Omnia opera Domini cum justitia. Momentum stateræ justitiæ a Deo : opera autem ipsius pondera justa.* »

Prov. XIX, 6. — « *Multi colunt personas regum : a Domino autem fit quod justum est.* »

Prov. XXIV, 12. — « *Qui fecit spiraculum, novit B omnia, et reddet unicuique secundum opera sua.* »

Sap. VI, 8. — « *Non subtrahet personam qui omnium Dominus est, nec verebitur magnitudinem cuiuspiam.* » — « *A Domino justa omnia.* »

Isa. XXXV, 4. — « *Confortamini, et nolite timere. Ecce Deus vester judicium retribuit.* »

Isa. V, 16. — « *Exaltabitur Dominus Sabaoth in judicio, et Deus sanctus glorificabitur in justitia.* »

Isa. XLII, 2-4. — « *Dedi spiritum meum super eum : judicium gentibus educet : non clamabit, neque annuet, nec audietur foris vox ejus. Calamum fractum non conteret, et linum fumigans non exstinguet : sed in veritate educet judicium. Splendebit et non conteretur, donec ponat in terra judicium, et in nomine ejus gentes sperabunt.* »

G *Isa.* XLIX, 25. — « *Ego judicium tuum judicabo : et ego filios tuos ernam : et comedent qui tribulaverunt te carnes suas, et bibent quasi vinum novum sanguinem suum.* »

Isa. XLV, 19. — « *Ego sum Dominus qui loquor justitiam, et annuntio veritatem.* »

Dan. II, 27. — « *Omnia judicia tua veritas, et judicia veritatis fecisti.* »

Sap. XII, 18. — « *Tu autem, dominator virtutis, cum tranquillitate judicas, et cum magna indulgentia gubernas nos. Justus cum sis, juste omnia administras.* »

Sap. XVII, 1. — « *Magna sunt judicia tua, Domine, et inenarrabilia.* »

D *Sap.* XI, 11. — « *Hos enim tanquam pater monens adhortatus es : illos autem tanquam rex durus interrogans condemnasti.* »

Eccli. XXXV, 12. — « *Dominus judex est, et non est apud eum gloria hominis. Non accipiet personam.* »

Hebr. X, 31. — « *Horrendum est incidere in manus Dei viventis.* »

Galat. II, 6. — « *Deus personam hominum non accipit.* »

Ephes. VI, 9. — « *Personarum acceptio non est apud Deum.* »

Rom. VIII, 33. — « *Deus est qui justificat : quis est qui condemnet ?* »

S. Basil. in *Psal.* CXIV. — « *Nec Dei misericordia judicii experta est, nec judicium misericordia ca-*

ret : verum et dum miseretur, cum iudicio et delectu misericordiam iis impertit qui ea digni sunt : et cum iudicat, habita imbecillitatis nostræ ratione, iudicium infert.

S. Greg. Nyss. — Justum Dei judicium animi nostri affectionibus assimilatur, et qualia sunt quæ nos præstamus, talia quoque nobis ab ipso rependuntur. Consentaneum quippe est ut, quæ quisque seminaverit, hæc etiam metat (*Galat. vi, 8*): neque id fieri aliter potest. Semen 569 porro est humana voluntas: messis autem illa merces quæ inductioni animi rependitur.

Justini, ex Apolog. 1. — Quemadmodum corporibus omnibus quæ a Deo creata sunt, hoc insitum est, ut umbram habeant; sic quoque justum Deum, tum iis qui virtutem colendam sibi proposuerunt, tum iis qui vitium amplexari maluerint, pro cuiusque merito præmia pœnasque tribuere consecrarium est.

S. Chrysost. lib. Ad Theod. laps. cap. 5. — Nullum omnino bonum, quamlibet sit exiguum, a iudice negligetur. Nam cum peccata tam exacte expendantur, et verborum et cogitationum nobis supplicia laenda sint; quanto magis recte facta, sive magna, sive exigua sint, enumerabuntur? — Unus est mortuorum et vivorum iudex, qui ius uniuscujusque perpendat.

S. Basil. hom. 1 de David. et Saul. — Cum Deus sententiam pronuntiat, nulla iis qui contradicunt, excusatio relinquitur. Integra enim et incorrupta illa sententia est : quippe cum Deus in iudiciis ferendis, nec gratia, nec odio commoveatur, verum solam animi virtutem iudicat.

S. Cyrilli. — Paria disparibus tribuere, summæ iniustitiæ est.

S. Nili. — Fit quidem persæpe ut homines, invidia ducti, quæ bona sunt vituperent: at cœleste theatrum de rebus incorrupte judicat, et veritas rerum quæ geruntur, judicii arbitrium habet.

TIT. XII. — De corde puro et conscientia.

Prov. iv, 23. — « Omni custodia serva cor tuum. Ex ipso enim vita procedit. » — xii, 27. « Pretiosa possessio vir purus. » — ii, 12. « Consilium bonum custodiet te, et cogitatio sancta conservabit te : ut liberet te a via mala, et ab viro qui nihil fidele loquitur. » — xv, 29. « Cor viri cogitet justa, ut a Domino dirigantur viæ ejus. » — xvii, 3. « Sicut probatur in fornace argentum et aurum, sic electa corda a Domino. » — xv, 24. « Viæ vitæ cogitationes hominis prudentis. » — xiii, 14. « A cogitationibus suis satiabitur vir prudens. » — xxv, 41. « Diligit Dominus corda sancta : accepti autem sunt ipsi omnes immaculati. » — xi, 9. « Ambula in viis cordis tui, et scito quoniam pro his omnibus adducet te Dominus in iudicium. Et aufer iram e corde tuo, et amove malitiam a carne tua. »

Eccli. xiv, 2. — « Beatus quem non reprehendit anima sua. »

ἐπιμετρεῖ τοὺς οἰκτιρμοὺς, καὶ κρίνων, ἰστοχασμέ-
νος τῆς ἀσθενείας ἡμῶν, ἐπάγει τὴν κρίσιν.

Ἡ δικαία τοῦ Θεοῦ κρῖναι ταῖς ἡμετέραις διαθέ-
σεσιν ἐξομοιοῦται, καὶ ὅλα περ ἂν τὰ παρ' ἡμῖν ᾗ,
τοιαῦτα ἡμῖν ἐκ τῶν ὁμοίων ἀντιπαράχει. Χρὴ γὰρ
πάντως θερίσαι τινὰ ἐπερ ἐσπεῖραν, καὶ ὅλα ἐστὶν
ἄλλως. Σπορά δέ ἐστιν ἡ ἀνθρωπίνη προαίρεσις·
θέρος δὲ, τὸ ἐπὶ τῇ προαιρέσει ἀναπόδομα.

Ὡς περ πᾶσι τοῖς γενομένοις σώμασιν ὑπὸ τοῦ
 Θεοῦ συνυπάρχει καὶ τὸ σκιάν ἔχειν, οὕτως καὶ τῷ
 Θεῷ, δικαίη ᾖτι, τοῖς τὰ καλὰ ἐλομένοις, καὶ τοῖς
 τὰ κακὰ προτιμήσασιν, ἀκλουθὸν ἔστι τὸ κατ' ἀξίαν
 ἐκάστου ἀπονεύμαι.

Οὐδὲν ὧλως πῶν ἀγαθῶν, κἂν μικρὸν ᾖ, παροφθῇ-
σται παρὰ τοῦ κριτοῦ. Εἰ γὰρ τὰ ἀμαρτήματα μετὰ
τοσαύτης ἐξετάζεται τῆς ἀκριβείας, ὥς καὶ ρημά-
των καὶ ἐνθυμημάτων τίνοις τιμωρίας ἡμᾶς, πολλῶ
μᾶλλον τὰ κατερόφθαρα, κἂν μεγάλα ᾖ μικρὰ, λο-
γισθῇσονται. — Εἰς ἐστὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κριτῆς,
ζυγοστατῶν ἐκάστηρ τὸ δίκαιον.

Ὁταν ὁ Θεὸς ἀποφαίνεται, οὐδεμία τοῖς ἀντιλέγουσιν ὑπολείπεται πρόφασις. Ἀδέκαστος γὰρ ἡ ψήφος ἐκείνη, οὔτε πρὸς χάριν, οὔτε πρὸς ἀπέχθειαν τοῦ Θεοῦ κρίνοντος, ἀλλὰ τῇ τῆς ψυχῆς ἀρετῇ γυμνῇ φηριζομένου.

Τὸ νέμειν ἴσα τοῖς ἀνθρώποις, τῆς μεγίστης ἐστὶν ἀδίκημα.

Ἄνθρωποι μὲν γὰρ πολλάκις καὶ βασκανία δια-
βάλλουσι τὰ καλὰ· τὸ δὲ ἄνω θεάτρον ἀδικίας
κρίνει τὰ πράγματα, καὶ ἡ ἀλήθεια τῶν γινομένων
τὴν ψῆφον βραβεύει.

ΤΙΤΑ. ΙΒ'. — Περὶ καρδίας καθαρῆς καὶ συνειδή-
σεως.

« Πάσῃ φυλάκῃ τηρήσης σὴν καρδίαν. Ἐκ γὰρ ταύτης ἔξοδοι ζωῆς. » — « Κτῆμα τίμιον ἀνὴρ καρδίας. » — « Βουλὴ καλὴ φυλάξει σε, ἔννοια δὲ ὅσα τηρήσει σε, ἡ βύσθησί σε ἀπὸ ὁδοῦ κακῆς, καὶ ἀπὸ ἀνδρὸς λαλοῦντος μὴδὲν πιστόν. » — « Καρδία ἀνδρὸς λογίζεσθαι δίκαια, ἢ ἀπὸ Θεοῦ διορθωθῇ τὰ διαδήματα αὐτοῦ. » — « Ὅσπερ δοκιμάζεται ἡν καμίνῃ ἀργυρὸς καὶ χρυσὸς, οὕτως ἐλεγχταὶ καρδίαι παρὰ Θεῷ. » — « Ὅδοι ζωῆς διανοήματα συνθετοῦ. » — « Ἀπὸ τῶν διανοημάτων αὐτοῦ πληροῖσθεται ἡ ἀνὴρ συνετός. » — « Ἀγαπᾷ Κύριος ὁσίας καρδίας. Δεκτοὶ δὲ αὐτῷ πάντες ἄμωμοι. » — « Περιπάτει ἐν ὁδοῖς καρδίας σου ἄμωμος, καὶ γινώθι ὅτι ἐπὶ πᾶσι τοῦτοις ἔξει, σὸ ὁ Θεὸς εἰς χρίσιν. Καὶ ἀπόστησον θυμὸν ἀπὸ καρδίας σου, καὶ παράγαγε πονηρίαν ἀπὸ σαρκοῦ σου. »

• Μακάριος, οὗ οὐ κατέγνω ἡ ψυχὴ αὐτοῦ. •

« Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Ἀ

Θεὸν ὁρῶνται. »
 « Ἡ καύχησις ἡμῶν αὕτη ἐστίν, τὸ μαρτύριον
 τῆς συνειδήσεως ἡμῶν· ὅτι ἐν ἀγιότητι καὶ εὐκρινείᾳ
 τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐκ ἐν σοφίᾳ σαρκικῇ, ἀλλ' ἐν
 χάριτι Θεοῦ ἀνεστράφημεν ἐν τῷ κόσμῳ. »

« Ἐάν ἡ καρδία μὴ καταγινώσκῃ ἡμῶν, παρῶν-
 σιαν ἔχομεν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ὁ ἑάν αἰτῶμεν,
 λαμβάνομεν παρ' αὐτοῦ, ὅτι τὰς ἐντολάς αὐτοῦ τη-
 ροῦμεν. »

Πρῶτον μακαριστὸν, τὸ ἐν τῇ διανοίᾳ ἡμῶν κα-
 θαρὸν· ἐπειδὴ ῥίζα τῶν διὰ τοῦ σώματος ἐνεργειῶν
 τὸ ἐν καρδίᾳ βούλευμα.

Ἀδῶρον Θεῷ κάλλιστόν ἐστιν ὁ τρόπος.
 Κἀν πάντ' ἐνέργειᾳ, οὐδὲν οἴσεις ἀξίον.
 Ὁ καὶ περὶς δίδωσι, τοῦτο πρόσφορον.
 Μίσθωμα πόρνης ἀγνός οὐ μερίζεται.

Οἱ λαμπροὶ τὴν συνειδήσιν, υἱοφωτὸς καὶ ἡμέρας
 προσαγορεύονται.

Οὐδὲν οὕτως ἡμᾶς εὐφρονεῖν εἰσθεν, ὥς συνειδὸς
 χρηστὴν, καὶ ἑλπίδες ἀγαθαί.

Τὸ συνειδὸς ἀγαλλόμενον συγκαλλωπίζει αὐτῷ καὶ
 τὸ πρόσωπον, καὶ ἄρδει τὰς παρειάς ἡ τῆς ψυχῆς
 εὐρωστία. Καὶ γὰρ οὐχ ἁπλῶς εἴρηται τῷ Σοφῷ·
 Καρδίας εὐφραυνόμενης, πρόσωπον θάλλει.

Οὐχ ἡ τῶν πράξεων ἀποχὴ δίκαιοι τὴν πιστὴν·
 ἀλλ' ἡ τῶν ἐννοιῶν ἀγνεία καὶ εὐκρίνεια. — Ἀπα-
 θῶν καὶ καθαρῶν ψυχῶν ἐστὶν ἡ σωτηρία.

Νοῦς ἀκραιφνής, καὶ λόγος καθαρὸς, καὶ βίος
 ἀκηλίδωτος, θρόνος καὶ ναὸς ἐστὶν ἀληθινός τοῦ
 Θεοῦ.

Εὐφρων καρδία, λιμὴν θεωρημάτων.

Οὐκ ἐκρίζωτης τῶν παθῶν, ἀλλ' ἀνταγωνιστῆς
 ἐστὶν ὁ λογισμός.

ΤΙΤΛ. II'. — Περὶ κακοῦ συνειδότητος.

« Ἐξουδένυσας πάντας τοὺς ἀποστατοῦντας ἀπὸ
 τῶν δικαιομάτων σου, ὅτι ἄδικον τὸ ἐνθύμημα
 αὐτῶν. »

« Διεστραμμένη καρδία τεκταινεται κακά. » —
 « Ὁ σκληροκάριδος οὐ συναντᾷ ἀγαθοῖς. » — « Καρ-
 δία ἀνόμου ἐκζητεῖ κακά. » — « Ὁ σκληρὸς τὴν
 καρδίαν ἐμπιστεύεται κακοῖς. »

« Ἐθερμάνθησαν ὥς κλίβανοι αἱ καρδίαι αὐ-
 τῶν. » — « Ἀπαντήσῳ αὐτοῖς ὥς ἄρκτος ἀπορου-
 μένη, καὶ διαβρόχῳ σύνδεσμον καρδίας αὐτῶν. »

« Ἔως πότε ὑπάρχουσι διαλογισμοὶ ἐνώπιόν
 σου; »

« Ἡ ἀσέβεια ὑμῶν ἐφ' ἡμᾶς, καὶ τὰς ἀμαρτίας
 τῶν ἐνθυμημάτων ὑμῶν λήψεσθε. »

« Σκοιοὶ λογισμοὶ χωρίζουσιν ἀπὸ Θεοῦ. » — « Οἱ
 φαιδεῖς καθὼ ἐλογίσαντο, ἐξοῦσιν ἐπιτιμίαν. » —

Matth. v, 8. — « Beati mundo corde, quoniam
 ipsi Deum vident. »

II Cor. i, 12. — « Gloria nostra hæc est, testi-
 monium conscientiarum nostrarum : quod in simplicitate
 et sinceritate Dei, et non in sapientia carnali, sed
 in gratia Dei conversati simus in mundo. »

I Joan. iii, 21. — « Si cor nostrum non reprehen-
 derit nos, fiduciam habemus apud Deum ; et quod-
 cunque petierimus, accipiemus ab ipso, quoniam
 mandata ejus custodimus. »

S. Basil. in Psal. i. — Primum illud quod bea-
 tum censendum sit, puritas 570 animi nostri est.
 Siquidem consilium quod in corde initur, radix
 est actionum, quæ corpore geruntur.

S. Greg. Naz. tetrast. 7.
 B Virtute nullum gratius donum est Deo.
 Quodvis licet des, nil tamen dignum dabis.
 Hoc offer ergo, quod quæsi pauper dare.
 Meretricis horret purus ille premium.

Qui præclara conscientia præditi sunt, lucis et
 diei filii appellantur.

S. Greg. Nyss. — Nihil est quod tantam nobis
 afferre voluptatem solet, quam animus bene sibi
 conscius, et læta spes.

S. Chrysost. — Conscientia exultans ipsam una
 faciem exornat, atque animæ robur et firmitas ge-
 nas irrigat. Neque enim frustra dictum est a Sa-
 piente : Cor gaudens exhilarat faciem (Eccli. xiii,
 31).

S. Clement. — Abstinencia a malis actionibus
 non illum justum reddit qui fide instructus est,
 sed cogitationum puritas et sinceritas. — Salus
 est animorum, qui a perturbationibus vacanti, et
 munditia nitenti.

Didymi. — Mens pura et sermo purus, et vita a
 peccati labe immunis, thronus ac templum verum
 est.

Eragrii. — Cor castum portus est contemplatio-
 num.

Joseph. De imp. rat. — Cogitatio animi motus
 non evellit, sed oppugnat magis.

TIT. XIII. — De mala conscientia.

Psal. cxviii, 118. — « Sprevisi omnes disce-
 dentes a judiciis tuis, quia injusta cogitatio
 eorum. »

Prov. vi, 14. — « Perversum cor machinatur
 mala. » — xxvii, 21. « Qui duro corde est, non in-
 veniet bona. » — xvii, 21. « Cor iniqui exquirat
 mala. » — xxviii, 14. « Qui duro corde est, inci-
 det in mala. »

Osee vii, 6. — « Succensa sunt sicut cilibanus
 corda eorum. » — xiii, 8. « Occurram eis sicut
 ursæ indigens cibo, et dirumpam interiora cordis
 eorum. »

Jerem. iv, 14. — « Usquequo sunt cogitationes
 adversum te? »

Ezech. xxiii, 49. — « Impietas vestra super vos,
 et peccata cogitationum vestrarum accipietis. »

Sap. i, 5. — « Perversæ cogitationes separant a
 Deo. » — iii, 10. « Impii secundum quæ cogitavo-

runt, correptionem habebunt. » — xvii, 10. « Cum sit timida nequitia, dat testimonium condemnata : semper vero sæva præsumit perturbata conscientia. Nihil enim est timor, nisi proditio cogitationis auxiliorum. » — iv, 20. « Venient in cogitatione peccatorum suorum timidi, et traducent illos ex adverso iniquitates ipsorum. »

Eccli. xxvii, 5. — « Sicut in percussura cribri remanet limus ; sic stercora hominis in cogitatu illius. » — iii, 26. « Cor durum gravabitur laboribus. »

Matth. xv, 17, 18. — « Omne quod intrat in os, in ventrem vadit, et in secessum emittitur. Quæ autem procedunt, de corde exeunt : et illa coinquant hominem. Ex corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, 571 falsa testimonia, blasphemiae. Hæc sunt quæ coinquant hominem. »

S. Athanas. — Cum animus a bono se avertit, contraria cogitet necesse est. Neque enim ullo pacto facere potest, quin moveatur, cum agitatiu facilis natura sua sit.

Qui improbarum cogitationum insidias a principio animadvertere non potuit, verum ex mutua finium inter se comparatione absurditatem earum prodidit, is caudam caudæ alligavit, facemque, hoc est reprehensionem, inter eas interjecit.

LITTERA A.

TIT. I. — *De argutatoribus, et circa fidem ambigentibus.*

I Tim. vi, 3-6. — « Si quis aliter docet, et non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Jesu Christi, et ei quæ secundum pietatem est sanæ doctrinæ, superbus est, nihil sciens, sed languens circa questiones et pugnas verborum, ex quibus oriuntur invidiæ, contentiones, blasphemiae, suspiciones malæ, conflictationes hominum mente corruptorum, et qui veritate privati sunt, existimantium quæstum esse pietatem. »

II Tim. ii, 23, 24. — « Stultas autem et sine disciplina questiones devita : sciens quia generant lites. Servum autem Domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes. »

S. Basilii. — Ille qui contradicit, similem se quodammodo præbere videtur homini vaniloquo.

S. Greg. Naz. — Argutiores et sophistas agunt homines, non theologos. — Hominibus fide præditis haudquaquam jucunda loquacitas est, neque contentiones verborum. Sufficit enim vel unus adversarius. — Prima sapientia est, sapientiam illam quæ in sermone et captionibus dictionum, et in adulterinis et supervacaneis contentionibus sita est, aspernari.

S. Greg. Thaum., cap. 12 (1). — Evangelicum sermonem ne curiosius inquiramus, siccissimas

(1) Dissertatione 2 Damascenica multis ostendo capitula hæc quæ Thaumaturgo omnes adjudicant, Apollinarii esse aut alterius cujusdam Apollinaristæ. Et certe duodecimum istud hæretici hujus

A « Δειδὼν εἶδος πονηρία, μαρτυρεῖ καταδικαζομένη. αἱ δὲ προσελήψε τὰ χαλεπὰ συνεχομένη τῇ συνειδήσει. Οὐδὲν γάρ ἐστι φόβος, εἰ μὴ προδοσία τῶν ἀπὸ λογισμοῦ βοηθημάτων. » — « Ἐλευσονται ἐν συλλογισμῷ ἁμαρτημάτων αὐτῶν δειλοὶ, καὶ ἐλέγξει αὐτοὺς ἐξ ἐναντίας τὰ διανοήματα αὐτῶν. »

« Ἐν σείσματι κοσκίνου διαμένει κοπρία, οὕτως σκύδαλα ἀνθρώπου ἐν λογισμῷ αὐτοῦ. » — « Καρδία σκληρὰ βαρυνθήσεται πόνοις. »

« Πᾶν τὸ εἰσπορευόμενον, εἰς τὴν κοιλίαν χωρεῖ, καὶ εἰς ἀφαιρῶνα ἐκβάλλεται. Τὰ δὲ ἐκπορευόμενα ἐκ τοῦ στόματος, ἐκ τῆς καρδίας ἐξέρχεται, κακείνα κοινοὶ τὸν ἄνθρωπον. Ἐκ γὰρ τῆς καρδίας ἐξέρχονται, B διαλογισμοὶ πονηροὶ, φόνοι, μοιχεῖαι, πορνεῖαι, κλοπαί, ψευδομαρτυρίαι, βλασφημίαι. Ταῦτά ἐστι τὰ κοινούντα τὸν ἄνθρωπον. »

Ἀποστρεφομένη τὸ καλὸν ἡ ψυχὴ, πάντως τὰ ἐναντία λογίζεται. Παύσασθαι γὰρ καθόλου τοῦ κινεῖσθαι οὐ δύναται, τὴν φύσιν οὐσα εὐκίνητος.

Οὐ δύνηθαί τῶν κακουργῶν λογισμῶν ἐκ προσιμῶν στοχάζεσθαι τὴν ἐνέδραν, καὶ ἐκ τῆς τῶν περᾶτων πρὸς ἄλληλα συγκρίσεως ἐλέγχει τὸ ἀτοπον αὐτῶν, κέρχον συνέδησεν κέρχῳ, λαμπάδα θεὸς ἀναμέσον αὐτῶν τὸν ἐλεγχόν.

Στοιχεῖον Α.

TITA. A'. — *Περὶ λογομαχοῦντων, καὶ ἀμφοτέρωθεν ἀπὸ τῆς πίστεως.*

C « Εἰ τις ἐπεροδιδασκαλεῖ, καὶ μὴ προσέρχεται ὑγιαίνουσι λόγοις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τῇ κατ' εὐσέθειαν διδασκαλίᾳ, τετύφωται, ἐξ ὧν γίνεται φθόνος, ἐρις, βλασφημία, ὑπόνοιαι πονηραὶ, διαπαραιτριβαὶ διεφθαρμένων ἀνθρώπων τὸν νοῦν, καὶ ἀπεστέρημένων τῆς ἀληθείας, νομιζόντων πορισμὸν εἶναι τὴν εὐσέθειαν. »

« Τὰς μωρὰς καὶ ἀπαιδεύτους ζητήσεις παραιτοῦ, εἰδὼς ὅτι γεννῶσι μάχας. Αὐτοὺς δὲ Κυρίου οὐ δεῖ μάχεσθαι, ἀλλ' ἡπιοὺ εἶναι πρὸς πάντας. »

D « Εἰκοτε συνεξομοιοῦσθαι πῶς τῷ ματαιολογῶντι ὁ ἀντιλέγων. »

Τεχνολογοῦσι λοιπὸν, οὐχὶ θεολογοῦσιν οἱ ἄνθρωποι. — Οὐχ ἡδὺ τοῖς πιστοῖς ἀδολασχία, καὶ λόγων ἀντιθέσεις. Ἀρχαί γὰρ καὶ εἰς ἀντικείμενος. — Σοφία πρώτη, σοφίας ὑπερορῶν τῆς ἐν λόγῳ κειμένης καὶ στροφᾶς λέξεων, καὶ ταῖς κιβδήλοις καὶ περιρταῖς ἀντιθέσεσι.

Μὴ περιεργασώμεθα τὸν εὐαγγελικὸν λόγον λέξαι περιξήροις, καὶ ἀπερᾶντους ζητήσεις καὶ λογο-

NOTÆ.

artem et dolum præfert, qui perinde alibi æpe, de mysteriis fidei curiose disputandum non esse prætexebat.

μαχίας σπείροντες, καὶ τὸν λαὸν καὶ εὐθύτατον τῆς πίστεως λόγον τραχύνοντες, ἀλλὰ μᾶλλον περιεργασώμεθα τὸ ἔργον τῆς πίστεως· τὴν εἰρήνην ἀγαπήσωμεν, τὴν ὁμόνοιαν ἐπιειξώμεθα. Τὴν νεότητά [τῆς ἐνότητος] φυλάξωμεν, τὴν ἀγάπην γεωργήσωμεν, δι' ἣς εὐαρεστεῖται ὁ Θεός. Οὐχ ἡμῶν ἐστι γινῶναι τὸ πῶς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος γέγονεν· Τὸ γὰρ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστὶ, καθὼς γέγραπται, ὅτι *τὴν γενεάν αὐτοῦ τίς διηγήσεται; ὅτι ἀρξεται ἀπὸ τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ*. Ἀλλὰ δεῖ πιστεῦσαι, ὅτι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἀληθῶς κατὰ σάρκα ἄνθρωπος γέγονε κατὰ τὰς Γραφάς, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανειστέρας καθ' ὁμοίωσιν χωρὶς ἁμαρτίας· καὶ ὅτι ἀπέθανεν ὑπὲρ ἡμῶν καὶ ἀνέστη, καθὼς γέγραπται· καὶ ὅτι εἰς οὐρανὸς ἀνελήλυθεν, καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς, ὅθεν ἡξεῖ κρίνας ζῶντας καὶ νεκρούς, καθὼς γέγραπται. Μήποτε ἡμῶν λογομαχοῦντων πρὸς ἀλλήλους, βλασφημῶσι τινες τὸν τῆς πίστεως λόγον, καὶ ἀπέλθῃ τὸ εἰρημένον, δι' ὃ μᾶς τὸ *ὄνομα μου βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσιν*.

τὸν τοῦ νεκροῦ ὡς τοῦ ζῶντος 572 *lerendum, quemadmodum scriptum est. Illud enim cavendum est, ne, dum nos mutuo conflictamur, fidei doctrinam quod dictum est: Propter vos nomen meum blasphematur inter gentes (Isa. lvi, 5).*

Τὸ ἄρα ζητεῖν περὶ Θεοῦ, ἐὰν μὴ εἰς ἔριν, ἀλλ' εἰς εὐρεσιν συντείνει, σωτηρίον ἐστιν.

Τί μαχόμεθα πρὸς ἀλλήλους εἰκῇ; τί πολεμοῦμεν ἀλλήλους, προσεταγμένους καὶ τοὺς μισοῦντας φιλεῖν; τί πιστεύειν ἀφέντες, τεχνολογοῦμεν τὴν πίστιν; Ἐγεννήθη, ἀλλ' οὐκ ἐγεννήθη. Ἐπαθεν, ἀλλ' οὐκ ἐπαθεν. Ἀνέστη, ἀλλ' οὐκ ἀνέστη. Τί διακαζόμεθα τῷ Αὐτρωτῇ; Τί λογοθατοῦμεν τὸν εὐεργέτην; Ἀπαξ ἡδουλήθη, καὶ ὡς ἡθελήσεν παρεγένετο· καὶ ἀπέθανε, καὶ ἀνέστη, καὶ ἔρχεται κρίνας ζῶντας καὶ νεκρούς.

Ἄμεινον καὶ συμφερέστερον ἰδιώτας καὶ ὀλιγομαθεῖς ὑπάρχειν, καὶ διὰ τῆς ἀγάπης πλησίον γενέσθαι τοῦ Θεοῦ, ἢ πολυμαθεῖς καὶ ἐμπείρους δοκοῦντας εἶναι, βλασφημοῦς εἰς τὸν ἁπλοῦς εὐρίσκεισθαι διανοήσαντες.

ΤΙΤΑ. Β'. — Περὶ λοιδορίας.

«Οἱ ἐκφέροντες λοιδορίας, ἀφρονέστατοι εἰσιν.» — «Δόξα ἀνδρὲς ἀποστρέφεισθαι λοιδορίας· πᾶς δὲ ἀφρων τούτοις ἐμπλέκεται.» — «Κρεῖττον οἰκεῖν ἐπὶ γωνίας δώματος, ἢ μετὰ γυναῖκα; λοιδοροῦ ἐν οἰκίᾳ κοινῇ.»

«Πρὸ πυρὸς ἀτιμὲς καμίνου καὶ καπνός· οὕτως πρὸ αἱμάτων λοιδορίαί.»

Ὅταν σε παιδίον νήπιον λοιδορήσῃ, γέλως ἀφορμὴν ποιεῖς τὰ λοιδορήματα· καὶ ὅταν ὑπὸ φρενιτικῆς ἐξουσίας τὴν διάνοιαν φθέγγῃται βήματα ἀτιμίας, ἱλασθῇ ἡγοῦ μᾶλλον, ἢ μίσους ἄξιον.

Κἂν τις βούληται κατηγορεῖν, μὴ τὸ κακῶς ἀκούειν ἀλγῶμεν, ἀλλὰ τὸ δικαίως ἀκούειν κακῶς.

A lectiones introducendo, et interminatas quaestiones verborumque pugnas spargendo, quibus plana rectissimaque fidei doctrina aspera et saebrosa reddatur. Quin potius circa opus fidei curiosiores nos praestemus. Pacem complectamur, concordiam praefereamus, juvenilem aetatem custodiamus, charitatem excolamus, per quam Dei gratia conciliatur. Nostrum non est exploratum habere quoniam pacto Dei Filius homo sit effectus. *Mysterium enim hoc magnum est, veluti scriptum est (Ephes. v, 32): generationem ejus quis enarrabit? quia tollitur e terra vita ejus (Isa. lvi, 8; Act. viii, 35).* Verum hoc unicuique persuasum esse debet, quod Filius Dei ratione carnis factus est homo, secundum Scripturas, et cum hominibus conversatus sit (*Beruch iii, 38*) secundum similitudinem nostri, ultra peccatum; quodque propter nos mortem oppetierit et resurrexerit, quemadmodum scriptum est; et quod in caelos conscenderit, sedeatque ad Patris dexteram, unde venturus sit ad iudicium tam de

mortuis quam de vivis 572 *lerendum, quemadmodum scriptum est. Illud enim cavendum est, ne, dum nos mutuo conflictamur, fidei doctrinam quod dictum est: Propter vos nomen meum blasphematur inter gentes (Isa. lvi, 5).*

S. Clement. Alex. lib. v Stromat. — De Deo quaerere, modo id non altercandi studio, sed inveniendi causa fiat, salutare est.

S. Chrysost. — Quid frustra alii adversus alios dimicamus, ac bellum gerimus, cum nobis eos quibus odio sumus, charos habere imperatum sit? quid relicta fide de fide vitiligamus? Genitus est, at non genitus est. Passus est, at non passus est. Resurrexit, at non resurrexit. Quid Redemptori litem intendimus? Cur eum ejus beneficiis aucti sumus, ad subducendas rationes adigimus? Semel voluit, et uti voluit, ad nos accessit, et mortuus est, et resurrexit, et ascendit, et venturus est iudicare vivos et mortuos.

S. Irenaei, lib. ii, cap. 44. — Satius est et conducibilis eruditione et doctrina carere, et per charitatem Deum propius accedere, quam, dum eruditi esse videmur, committere ut erga Dominum impii reperiamur.

TIT. II. — De conviciis.

Prov. x, 19. — Qui convicia proferunt, stultissimi sunt. — xxix, 5. «Gloria viri est avversari convicia: omnis autem stultus iis se immiscet.» — xxv, 24. «Melius est habitare in angulo domatis, quam cum muliere litigiosa in domo communi.»

Eccli. xxi, 27. — «Ante ignem vapor camini, et fumus ignis: sic et ante sanguinem maledicta.»

S. Basilii. — Cum te parvulus puer maledictis incessit, in risus argumentum maledicta convertis: et cum quispiam ex phrenesi turbatus mente contumeliosis te verbis insectatur, hunc miseratione potius quam odio dignum censeas.

S. Chrysost. — Quod si cui nos accusare libuerit, non idcirco doleamus quod male audiamus,

sed quod jure et nostra culpa male audiamus. Et enim si flagitiose vivamus, quamvis nemo sit qui nos accuset, omnium tamen miserrimi sumus. Contra si virtutis studiosi simus, quamlibet etiam totius orbis maledictis exagitemur, tunc tamen æmulationi patientiores quoque futuri sumus.

Ejusd. — Quod si qui vanum sermonem admittunt, veniam consecuturi non sint, quam tandem sunt excusationem habituri, qui detrahunt et conviciantur?

Ejusd. — Si divino Apostolo obtemperandum putas, diserte clamanti maledicos regnum cælorum minime consecuturos, caveris a nugacitate, ac ne temere illos a quibus nulla tibi illata injuria est maledicis verbis proscindas.

S. Nili. — Ais te non infesta mente, sed per jocum et animi causa, et quasi aliud agentem inter pocula in viros innoxios convicia jacere? Igitur per ludum etiam hilarique animo sempiternum cruciatum subi, et velut aliud agas, in ignem illum cujus efflari acerbitas non potest, proficiscere.

Ejusd. — Non te delectat, neque discrucieris, cum ob peccata tua, probra in te atque maledicta merito congeruntur; quin potius dieteria quæ jaciuntur, libenti animo audias.

573 TIT. III. — *De fame, et iis qui frumentum in necessitate minime vendunt: quodque multa præter fas furente fame perpetratur.*

IV Reg. vi, 25-30. — « Facta est fames in Samaria, ita ut vendideretur caput asini quinquaginta siclis, et quarta pars cabi stercoris columbarum quinque siclis argenti. Et rex Israel gradiebatur per murum. Et mulier clamavit ad eum dicens: Salva, domine rex. Et dixit rex: Nequaquam salvat te Dominus: unde te salvabo? de area vel de torculari? Dixitque ei rex: Quid tibi est? Et dixit: Mulier ista dixit, Da mihi filium tuum, et comedamus eum hodie, et filium meum comedemus cras. Et coxi filium meum, et comedi eum. Dixitque ei: Da filium tuum die altera, ut comedamus eum: et abscondit illum. Et cum audisset rex sermonem mulieris, discidit vestimenta sua. »

Prov. xi, 26. — « Qui auget pretium tritici, maledictus est plebi. Qui continet frumentum, relinquit eum gentibus. »

Joel i, 10-14. — « Plangite, sacerdotes, qui ministratis altari, quoniam desolati sunt agri. Lugeat terra, quoniam afflictum est triticum. Aruit vinum, imminutum est oleum, confusi sunt agricoltæ. Lugeat possessiones super frumento et oleo: perit vindemia de agro. Vineæ aruit, et ficus imminutæ sunt, malum granatum et palma, et malum, et omnia ligna agri: quia confuderunt gaudium filii hominum. »

Thren. ii, 11, 12, 20. — « Defecerunt in lacrymis oculi mei, conturbatus est venter meus: effusa est in terra gloria mea, super contritionem filiorum po-

A "Αν μὲν γὰρ ἐν πονηρίᾳ ζῶμεν, καὶ μὴδεῖς κατηγορῶν ἤ, πάντων ἐσμὲν ἀθλιώτεροι. Ἄν δὲ ἀρετῆς ἐπιμελώμεθα, καὶ ἡ οἰκουμένη λέγῃ κακῶς, τότε μᾶλλον ἐσομεθα ζηλωτότεροι.

Εἰ οἱ παραδεχόμενοι ἀκοῇν ματαίαν, οὐκ ἂν τοχοῖεν συγγνώμης. οἱ διαβάλλοντες καὶ λοιδοροῦντες, ποῖαν ἐξουσιν ἀπολογίαν;

Εἰ πειθαρχεῖς τῷ θεῷ Ἀποστόλῃ διαβρόθῳ βοῶντι, ὅτι λοιδοροὶ οὐδαμῶς τεύχονται βασιλείας οὐρανῶν, φεῦγε τὴν φλυαρίαν, καὶ τὸ διασύρειν ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν τοὺς μὴδὲν ἀδικούντας.

B Λέγεις ὅτι παίζων, οὐ μέντοιγε μισεῖν προτιθέμενος, ἀλλ' ἡλαρευόμενος καὶ μετεωριζόμενος λοιδορεῖς ἐν τῷ πότῳ τοὺς ἀμωμήτους ἀνδρας; Οὐκοῦν παίζων καὶ ἡλαρευόμενος ὑπόστηθι τὴν αἰώνιον κόλασιν, καὶ μετεωριζόμενος πορεύου εἰς τὸ πῦρ ἐκεῖνο τὸ ἑρρῆτον.

Μὴ ἄλγεις, μὴ δὲ διακρίῃς, λοιδορούμενος εὐλόγως ἐπὶ τοῖς παίσμασί σου καὶ ὀνειδιζόμενος, μᾶλλον δὲ ἀσμένως ἀκούς τὰ οἰκτεῖα σκώμματα.

TITA. Γ. — *Περὶ λιμοῦ, καὶ εἰς τοὺς ἐν ἀνάγκῃ τὸν σίτον μὴ πωλοῦντας: καὶ ὅτι πολλὰ ἄθεσμα τοῦ λιμοῦ.*

« Ἐγένετο λιμὸς ἐν Σαμαρείᾳ, ὥστε γενέσθαι κεφαλὴν ὄνου ἀργυρίου πεντήκοντα σίκλων, καὶ τέταρτον τοῦ κάβου κόπρου περιστερῶν πέντε σίκλων. Καὶ ἦν ὁ βασιλεὺς Ἰσραὴλ διαπορευόμενος διὰ τοῦ τεύχους. Καὶ γυνὴ ἐδόκησε πρὸς αὐτόν, λέγουσα: Σῶσον, κύριε βασιλεῦ. Καὶ εἶπεν αὐτῇ ὁ βασιλεὺς: Μὴ σῶσαι σε Κύριος, πῶθεν σε σώσω; ἀπὸ τοῦ ἄλλωνος, ἢ ἀπὸ τοῦ ὑποληνίου; Καὶ εἶπεν αὐτῇ ὁ βασιλεὺς: Τί σοί ἐστιν; Καὶ εἶπεν: Ἡ γυνὴ αὕτη εἶπεν, Δός μοι τὸν υἱόν σου, καὶ φάγωμεν αὐτόν σήμερον, καὶ τὸν υἱόν μου φαγόμεθα αὔριον. Καὶ ἔψαχν τὸν υἱόν μου, καὶ ἐφάγομεν αὐτόν: καὶ εἶπον αὐτῇ, Δός υἱόν σου τῇ ἡμέρᾳ τῇ δευτέρᾳ, καὶ φαγόμεθα αὐτόν: καὶ ἔκρυψεν αὐτόν. Καὶ ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς τὸν λόγον τῆς γυναίκος, καὶ διέδρῆξε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ. »

« Ὁ τιμωρικὸν σίτον, δημοκατάρτος. Ὁ συνέχων σίτον, ὁ πολεῖτο αὐτὸν τοῖς ἐθνεσιν. »

« Πενθεῖτε, ἱερεῖς, οἱ λειτουργοῦντες τῷ θυσιαστηρίῳ, ὅτι τεταλαιπώρηκε πεδία. Πενθεῖτω ἡ γῆ, ὅτι τεταλαιπώρηκεν ὁ σίτος. Ἐξηράνθη ὁ οἶνος: ὠλιγώθη ἔλαιον: κατησχύνθησαν γεωργοί. Θρηνεῖτε κτήματα ὑπὲρ πυροῦ καὶ κριθῆς: ἀπόλωλε τραγητὸς ἐξ ἀγροῦ. Ἡ ἄμπελος ἐξηράνθη, καὶ συκαὶ ὠλιγώθησαν, ροὰ, καὶ φαίνε, καὶ μῆλον, καὶ πάντα τὰ ξύλα τοῦ ἀγροῦ ἐξηράνθησαν: ὅτι κατησχύναν χαρὰν υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων. »

« Ἐξέλιπον ἐν δάκρυσιν οἱ ὀφθαλμοί μου, ἐπαράχθη ἡ κοιλία μου: ἐξεχύθη εἰς γῆν ἡ ῥόξα μου, ἐπὶ τὸ σύντριμμα τῆς θυγατρὸς τοῦ λαοῦ μου, ἐν τῷ

S. Basil. Hom. in sicc. et fame. — Fames humanarum calamitatum præcipua est, omnium mortis generum miserrimus finis. Etenim aliis in periculis, aut gladii acies celerem mortem affert, aut ignis impetus quamprimum vitam exstinguit. Fames vero iners ac languidum habet malum, longum dolorem, insidentem et delitescentem morbum, mortem semper præsentem et semper cunctantem. Famis siquidem calamitas sæpe complures eo adegit ut constitutos a natura terminos moverent, utque hominum qui ejusdem generis sunt carnes attingerent: quin matrem etiam eo compulit ut filium quem ex ventre emiserat, in ventrem rursus male susciperet. Atqui tragedia hæc Judaicis etiam libris mandata fuit.

S. Greg. Naz. Orat. in plag. grand. — Quidnam dicturi sunt qui frumentum emercentur et vendunt? qui temporum difficultates observant, ut questum negotiando faciant, et ex alienis calamitatibus delicias sibi comparent: atque non ut Josephus Ægyptiorum bona, sublimiori quodam consilio, cum ille frumentum recte colligere et recte tribuere nosset; sed ut iniqui et flagitiosi, quo tribulium suorum facultates acquirant? Qui dicunt: Quando transibit mensis, ut venundemus? et Sabbata, ut horrea aperiamus (Amos viii, 5)? Qui duplici mensura et pondere, quod justum est, corrumpunt, et plumbeam iniquitatis mensuram in seipsos inflantur.

Ejusd. in laud. Basil. — In fame nihil acerbius est, quam crudelitas et insatiabilis cupiditas divitum. Tempora observant, penuriamque negotiantur, et calamitates ut agros colunt, illud non audientes, eum qui pauperis miseretur, Domino fernerari, et plebi execrabilem esse qui frumentum contineat, nec aliud quidquam, quod vel beneficiis hominibus promittit Deus, vel inhumanis comminatur: sed inexplebili **575** cupiditate flagrant, maleque sibi consulunt; dum illis quidem sua, sibi vero Dei viscera præcludunt. Hi porro sunt illi frumenti mercatores et caupones, qui nec cognitionem reverentur, nec grato erga Deum animo sunt, cujus beneficio ipsi, aliis laborantibus, in rerum copia vivunt.

Joseph. lib. vi De bello Jud. cap. 20. — Omnia dentibus terere necessitas cogebat: atque ea etiam quæ ne spurcissimis quidem animantibus in esum cederent, in os injiciebant. Cingulis quippe et calceis ad extremum haud abstinebant, ac pelles quoque ipsas e sculis detractas dentibus mandebant.

Ibid. cap. 41. — Multi quædam, fame viscera pervadente, adversus naturam grassata est; atque arrepto filio, quem adhuc lactabat, Infelix filii, inquit, in bello, fame, et seditione, ecceui tandem te servo? Age, in cibum esto mihi, seditiosis in furiam, futuroque ævo in fabulam, quæ sola in Judaicis calamitatibus modo desideratur. Dum hæc loquitur, filium simul obtruncat: cocto corpore, dimidiam ejus partem edit, reliquam autem abditam servat. Statim autem seditiosi adfuere, et

Αιμὸς ἀνθρώπων συμφορῶν ὑπάρχει τὸ κεφάλαιον, πάντων θανάτων μοχθηρότερον τέλος. Καὶ μὲν γὰρ τῶν ἄλλων κινδύνων, ἢ ξίφους ἀκμῇ τῇ τελευταίῃ ὀξείᾳ ἐφίησιν, ἢ πυρὸς ὀρμῇ συντόμως ἐξῆν ἀποσθένυσσι. Αἱμὸς δὲ ἀργὸν ἔχει τὸ κακὸν, παρέλκουσαν τὴν ἀλγυθόνα, ἐγκαθημένην τὴν νόσον καὶ ἐμφυλεύουσαν, θάνατον ἀεὶ παρόντα, καὶ ἀβραδύνοντα. Τὸ γὰρ τοῦ λιμοῦ πάθος κατηνάγκασαι πολλοὺς πολλὰκις, καὶ τοὺς δροῦς κινήσαι τῆς φύσεως, καὶ ἄφασθαι μὲν ἀνθρώπων τῶν ὁμοφύλων, μητέρα δὲ, παῖδα δὲ ἐκ τῆς γαστρὸς προήγαγεν, πάλιν τῇ γαστρὶ κακῶς ὑποδέξασθαι. Καὶ τοῦτο τὸ δράμα Ἰουδαϊκῇ ἐτραγῳήθησεν ἱστορία.

Β Τί ἐροῦσιν οἱ σιτῶναι καὶ σιτοκάπλοι, οἱ τηροῦντες τὰς τῶν καιρῶν δυσκολίας, ἵνα ἐμπορήσωμεν, καὶ ταῖς ἀλλοτρίαις συμφοραῖς ἐντροφήσωμεν, καὶ κτησώμεθα, μὴ ὡς Ἰωσήφ τὰ τῶν Αἰγυπτίων ἐν οἰκονομίᾳ μείζονι· ἐκεῖνος γὰρ ᾗδει καὶ συναγαγεῖν, καὶ σιτοδοτῆσαι καλῶς· ἀλλ' ὡς παράνομοι τῶν ὁμοφύλων. Οἱ λέγοντες, Πότε διαλεύσεται ὁ μῆν, καὶ ἐμπληθίσωμεν, καὶ τὰ σάββata, καὶ ἀνολέσωμεν θησαυροὺς; Οἱ τοῖς δισσοῖς μέτροις καὶ σταθμοῖς τὸ δίκαιον διαφθείροντες, καὶ τὸ μολεῖσθαι μέτρον τῆς ἀνομίας ἐφ' αὐτοὺς κλίνοντες.

Καλεπώτατον ἐστὶν ἐν τοῖς λιμοῖς ἢ τῶν ἐχόντων ἀναληγσία καὶ ἀπληστία. Τηροῦσι γὰρ τοὺς καιροὺς, καὶ καταπραγματεύονται τὴν ἐνδειαν, καὶ γεωργοῦσι τὰς συμφορὰς, οὕτε τῷ Κυρίῳ δανείζειν τὸν ἐλεῶντα πτωχοὺς ἀκούοντες, οὐδ' ὅτι ὁ συνέχων σίτον δημοκατάρατος, οὐδ' ἄλλο οὐδὲν ἢ τοῖς φιλανθρώποις ἐπηγγελμένον, ἢ ἀπανθρώποις ἠπειλημένον· ἀλλ' εἰσι τοῦ δέοντος ἀπληστότεροι, καὶ φρονοῦσι κακῶς, ἐκεῖνοι μὲν τὰ αὐτῶν, αὐτοῖς δὲ τὰ τοῦ Θεοῦ σπλάγχνα κλείοντες, οὗ καὶ μᾶλλον χρῆζοντες ἀγνοοῦσιν, ἢ αὐτῶν ἔσται. Ταῦτα μὲν οἱ σιτῶναι καὶ σιτοκάπλοι, καὶ μήτε τὸ συγγενὲς αἰδοῦμενοι, μήτε περὶ τὸ θεῖον εὐχάριστοι, παρ' οὗ τὸ ἔχειν αὐτοῖς, ἄλλων πιεζομένων.

Πάντα ὑπ' ὀδόντας ἦγεν ἡ ἀνάγκη, καὶ τὰ μηδὲ τοῖς ῥυπαρωτάτοις τῶν ζώων πρόσφορα συλλέγοντες ἐσθίειν ὑπέφερον. Ζωστηρίων γοῦν καὶ ὑποδημάτων τὸ τελευταῖον οὐκ ἀπαίχοντο, καὶ τὰ δέρματα τῶν θυρεῶν ἀποδέρνοντας ἐμασῶντο.

Γυνὴ τις τοῦ λιμοῦ διὰ τῶν σπλάγχνων καὶ μυελῶν παρεισδύνοντας, ἐπὶ τὴν φύσιν ἐχώρει, καὶ τὸ τέκνον (ἦν δὲ αὐτῇ πατρὸς ὑπομάζιος) ἀρπασαμένη, βρέφος, εἶπεν, ἄθλιον, ἐν πολέμῳ, καὶ λιμῷ, καὶ στάσει, τίني σε τηρῶ ἐγώ; Γενοῦ μοι τροφή, καὶ τοῖς στασιασταῖς ἐριννὺς, καὶ τῷ βίῳ μῦθος, ὁ μόνος ἑλλείπων ταῖς Ἰουδαίων συμφοραῖς. Καὶ ταῦτα ἅμα λέγουσα, κτείνει τὸν υἱόν· ἔπειτα ὀπτήσασα, τὸ μὲν ἥμισυ κατεσθίει, τὸ δὲ λοιπὸν κατακαλύψασα ἐφύλαττεν. Εὐθέως δὲ οἱ στασιασταὶ παρήσαν, καὶ τῆς

ἀδεμίτου κνίσσης σπάσαντες ἠπειλούν, εἰ μὴ δείξει
τὸ παρασκευασθὲν ἀποσφάζειν αὐτὴν ταχέως. Ἡ δὲ
καὶ μοῖραν αὐτοῖς εἰποῦσα καλὴν τετηρηκέναι, τὰ
λείψανα τοῦ τέκνου διεκάλυψεν. Τοὺς δὲ εὐθέως
φρίκη καὶ φρενῶν ἑκστασις ἦρει, καὶ παρὰ τὴν
θῆν ἐπεπήγεσαν. Ἡ δὲ, Ἐμὲν, ἔφη, τοῦτο τὸ τέκνον
γνήσιον, καὶ τὸ ἔργον ἐμὸν· φάγετε· καὶ γὰρ ἐγὼ
βέβρωκα. Μὴ γίνεσθε μῆτε μαλακώτεροι γυναικῶς,
μῆτε συμπαθέστεροι μητρὸς. Εἰ δὲ ὑμεῖς εὐσεβεῖς,
καὶ τὴν ἐμὴν ἀποστρέφετε θυσίαν, ἐγὼ μὲν ἡμῖς
βέβρωκα, καὶ τὸ λοιπὸν ἐμοὶ μεινάτω.

Τῶν δὲ ὑπὸ τοῦ λιμοῦ φθειρομένων κατὰ τὴν
πόλιν, ἀπειρον μὲν ἐπιπτε τὸ πληθος, ἀδιήγητα δὲ
συνέβαινε πάθος. Καθ' ἐκάστην γὰρ οἰκίαν, εἰ ποῦ
τροφῆς παραφανείη σκιά, πόλεμος ἦν, καὶ διὰ χειρὸς
ἐχώρου οἱ φιλατοὶ πρὸς ἀλλήλους, ἐξαρκάζοντες
τὰ ταλαίπωρα τῆς ψυχῆς ἐφόδια. Πιστὶς δὲ ἀπορίας
οὐδὲ τοῖς θνητοῦσιν ἦν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐμπνέοντας
οἱ λησταὶ διηρέδων, μὴ τις ὑποκόλπιον ἔχων τρο-
φὴν σκῆπτου τὸν θάνατον αὐτοῦ. Οἱ δὲ ὅτ' ἐνδείας
κεχηνότες, ὥσπερ λυσσῶντες κύνες, ἐφάλλοντο, καὶ
παρεισφύοντο ταῖς θύραις ἐνσειόμενοι μεθύοντων
τρόπον, καὶ ὑπὸ ἀμυχανίας εἰς τοὺς αὐτοὺς οἴκους
δις ἢ τρίς ὥρᾳ μῆ.

aedium insiliendo irruebant : ac veluti temulenti præ consilii inopia animique perplexitate essent,
iterum ac tertio easdem domos una eademque hora petebant.

TITA. Δ'. — Περὶ λουπητῶν (sic).

« Ἀδὲ τῷ εὐσεβεῖ, καὶ μὴ ἀντιλαβοῦ τοῦ ἀμαρτω-
λοῦ. Εὐ ποιήσον ταπεινῷ, καὶ μὴ ὁδὸς ἀσεβεῖ. Ἐμ-
πόδισον τὸν ἄρτον αὐτοῦ, καὶ μὴ ὁδὸς αὐτοῦ. Δι-
πλάσια γὰρ κακὰ εὐρήσεις ἐν πᾶσιν ἀγαθοῖς, οἷς
ἐὰν ποιῇς αὐτοῦ, ὅτι καὶ ὁ Ὑψίστος ἐμίσησεν
ἀμαρτωλοὺς, καὶ τοῖς ἀσεβέσιν ἀποδώσει ἐκεῖ
κρίσιν. »

Μεῖζονα καὶ σπουδαιότεραν τὴν ἐπιμέλειαν ποιοῦ
εἰς τοὺς δι' ἀρετὴν καὶ θεοσέβειαν πτωχεύσαντας, ἢ
πενομένους, ἄλλως εἰς τοὺς ἐκ νόσων ἢ τῶν συμ-
πτωμάτων ἀποροῦντας, παρὰ τοὺς ἐκ κακοπραγίας
ἢ ἀσωτίας πτωχεύσαντας.

Ὅπως τολμᾷς νεωτερίζειν, καὶ σκιρτᾷν, καὶ
παίγνιους προσέχειν, Χριστιανὸς ὑπάρχων; ὥπως
τολμᾷς ὀρχεῖσθαι, καὶ ἄλλεσθαι, πόδας καὶ χεῖρας
πρὸς τὸ ἀρέσκον τῷ διαβόλῳ κινεῖν; πῶς συναγε-
λάζη καὶ συναλλίη τοῖς ὄντως Χριστιανοῖς;

Ἐσὼ δὲ ἱερεὺς προσφέρει τὴν ἱκεσίαν τῷ Θεῷ
ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου σωτηρίας, καὶ ἐξω παίγνια
ἐπιτελοῦνται. Οὕτως γὰρ ἔπαιζον καὶ οἱ Ἰσραη-
λίται, καὶ ἐπῆλθεν αὐτοῖς ἐλεθρος. Μωσῆς γὰρ ἐν
τῷ ὄρει τὴν ἱκεσίαν τῷ Θεῷ ὑπὲρ αὐτῶν προσέφε-
ρεν, καὶ ὁ ὁμοῦ μετὰ τὸ φαγεῖν καὶ πινεῖν ἀνέστη-
σαν παίζοντες· καὶ ἐπῆλθεν αὐτοῖς ὀργή, καὶ ἔπεσαν
ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ εἰκοσιτέσσαρες χιλιάδες.

A nefarium nidorem illum olfacientes, minabantur
eam se nulla mora interfecturos, nisi quem pa-
rasset cibum ostenderet. At illa, cum præclaram
eis portionem asservatam dixisset, filii reliquias
detexit. Ili statim horrore et mentis alienatione
capti, ad hujusmodi spectaculum obriguere. Tum
mulier, Meus est, inquit, germanus filius : meum
hoc facinus est. Comedit vos : nam et ipsa co-
medi. Ne sitis femina molliores, nec humaniores
matre, atque ad miserationem propensiores. Quod
si vos forte incessat religio, et victimam meam
aversamini : ego quidem uti dimidiam partem jam
coniedi, facite ut quod reliquum est, mihi maneant.

Joseph. ib. cap. 20. — At vero eorum qui fame in
civitate interibant, innumerabilis multitudo cade-
bat : atque ejusmodi calamitates accidebant, quas
nemo narratione ulla complecti possit. Etenim in
singulis ædibus, si qua uspiam alimenti umbra
appareret, bellum ingruebat, et charissimi quique
manus inter se conserebant, miseræ vitæ via-
tica sibi invicem eripientes. Quia ne ii quidem qui
moriebantur, fidem penuriæ suæ faciebant : nam
et eos, cum animam exhalabant, prædones per-
scrutabantur, ne quis abstrusum in sinu cibum
habens, mortem fingeret. Qui autem præ fame
hiabant, non secus ac rabie perciti canes, in fores
biabant, non secus ac rabie perciti canes, in fores

TIT. IV. — De hominibus nequam et luxui deditis.

Eccli. xii, 6-10. — « Da pio, et ne receperis pec-
catorem. Benefac humili, et non dederis impio.
Prohibe panes illi dare. Nam duplicia mala inve-
nies in omnibus bonis quæcumque feceris illi. Quo-
niam et Altissimus odio habet peccatores, et im-
piis reddet illie vindictam. »

Didymi. — Majore et propensiore studio eos
cura qui virtutis et pietatis causa in paupertia-
tem inciderunt, 576 vel etiam qui ob morbum
aut casum aliquem penuria conficiantur, quam
illos qui ob flagitium vel luxuriam facultatibus
suis egeni facti sunt.

S. Nili. — Audes omnino juveniliter te gerere, et
lascivire, ludisque operam dare, Christianus cum
sis? audes prorsus saltare et tripudiare, pedesque
ac manus ad diaboli arbitrium movere? Quomodo
te cum veris Christianis aggregas, et cum ipsis
versaris?

Eusebii. — Intus sacerdos Deo supplices pro
mundi salute preces offert, et foris ludi cele-
brantur. Sic nimirum Israelitæ quoque ludebant,
tumque eos exitium invasit. Moses enim in monte
pro ipsis Deo supplicabat; plebs interim, postea-
quam cibo et mero operam dedit, ad ludendum
surrexit, eoque nomine, divina ira in eos ruen-
te, uno die viginti quatuor millia procubuerunt.

LITTERA M.

TIT. I. — *De arcanis, et arcana enuntiantibus.*

Prov. xi, 13. — « Qui revelat arcanum, ambulat fraudulententer. »

Eccli. xix, 10. — « Audisti verbum? commoriatur tibi. »

Eccli. xiii, 15. — « Immitis est qui non conservat verba, et non parcat de afflictione et vinculis. »

Eccli. viii, 21. — « Coram alieno ne facias aliquid absconditum: nescis enim quid pariet. Non omni homini cor tuum manifestes. »

S. Chrysost. orat. 3, De stat. — Qui auditum sermonem tuto et studiose continet, magna cum voluptate vitam deget.

Ibid. — Audisti verbum, inquit ille, commoriatur in te. Exstingue illud, atque obrue. Noli ei ullo modo exeuendi, nec se movendi potestatem facere. Quod dictum est, obrunca. Oblivioni manda, ut illis similis sis qui non audierant.

Philonis. — Loquaces homines, ea quæ silentio premi debebant, evomentes, propter linguæ pruriginem res auditione indignas in aures profundunt.

TIT. II. — *De improbitatis odio, et eorum quæ Deo displicent.*

Job xxxv, 13. — « Flagitiosa Deus intueri non vult: coram ipsis non ingreditur Dominus. »

Psal. v, 7. — « Non Deus volens iniquitatem tuas. Neque habitabit juxta te malignus, neque permanentes, » etc. — *xix, 7.* « Odisti omnes observantes vanitates supervacuas. » — *xlv, 8.* « Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem. » — *lii, 6.* « Dominus dissipavit ossa eorum qui hominibus placent: confusi sunt, quoniam Deus sprexit eos. » — *cxviii, 118.* « Sprexisti omnes discedentes a iudiciis tuis, quia injusta cogitatio eorum. »

Prov. xxi, 22. — « Abominatio Domini labia mendacia: execratio Domino cogitatio iniqua. »

Prov. xvii, 15. — « Qui justum judicat iniquum, et iniquum justum, immundus est et execrabilis apud Dominum. »

577. *Prov. iii, 34.* — « Dominus superbis resistit. » — *xii, 22.* « Abominatio Domino viæ perversæ. » — *xvi, 5.* « Immundus est apud Dominum omnis qui sublimis est corde. »

Isa. lxi, 8. — « Ego sum Dominus amans justitiam, et odio habens rapinas ex iniquitate. »

Isa. x, 14. — « Facti estis mihi in satietatem. Non ultra dimittam peccata vestra. Et cum extenderitis manus vestras ad me, avertam oculos a vobis. Et si multiplicaveritis orationem, non exaudiam vos: Manus enim vestrae sanguine plenæ sunt. »

Eccli. x, 7. — « Odibilis coram Deo, quæ in hominibus est superbia. »

Quod apud homines sublime est, abominatio est coram Deo.

TIT. III. — *De penitentia et confessione.*

Gen. xxxviii, 26. — « Dixit Judas: Justificata est

A

ΕΤΟΙΧΕΙΟΝ Μ.

TITA. Α'. — *Περὶ μυστηρίων, καὶ τῶν ὑπερπόντων μυστηρίων.*

« Ὁ ἀποκαλύπτων μυστήριον, πορεύεται δόλῳ. »

« Ἀχέκας λόγον, συναποθανέτω σοι. »

« Ἀνελεῖμην ὁ μὴ συντηρῶν λόγους, καὶ οὐ μὴ ψείσεται περὶ κακώσεως καὶ δεσμῶν. »

« Ἐνώπιον ἀλλοτρίου μὴ ποιήσης κρυπτόν· οὐ γὰρ οἶδας τί τίξεται. Μὴ παντὶ ἀνθρώπῳ ἐκφάνει καρδίαν σου. »

Ὁ κατέχων τὸν λόγον ἐν ἀσφαλεῖ πολλῇ, μετὰ πολλῆς βιώσεται τῆς ἡδονῆς.

B « Ἦκουσας λόγον; φησὶν· συναποθανέτω σοι. Ἰδέσθον αὐτόν, κατάχωσον. Μὴ συγχωρήσης ἐξαλθεῖν, μὴδὲ κινήθῃαι παράπαν. Ἀπόκτεινον τὸ λεχθέν· λήθῃ παράδος, ἵνα τοῖς οὐκ ἀκούσασιν ὁμοίος γένη. »

Οἱ λάλοι τὰ ὀφειλόντα ἡσυχάζεσθαι ῥηγνύντες, τρόπον τινὰ ὑπὸ γλωσσολογίας προχέουσιν εἰς ὧτα ἀκοῆς οὐκ ἄξια.

TITA. Β'. — *Περὶ μισοπονηρίας, καὶ τῶν ἀπεσκόπων Θεοῦ.*

« Ἀποκα οὐ βούλεται ἰδεῖν ὁ Κύριος· ἐναντίον αὐτοῦ οὐκ εἰσελεύσεται ὁ Κύριος. »

« Οὐχὶ Θεὸς θέλων ἀνομίαν οὐ εἶ. Οὐ παροικῆσαι σοι πονηρεύμενος, οὐδὲ διαμενοῦσιν. » — « Ἐμίσησας πάντας τοὺς διαφυλάσσοντας ματαιότητας διὰ κενῆς. » — « Ἠγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν. » — « Ὁ Θεὸς διεσκόρπισεν ὅσα ἀνθρωπαρέσκων, κατησχύνθησαν, ὅτι ὁ Θεὸς ἐξουδένωσεν αὐτούς. » — « Ἐξουδένωσας πάντας τοὺς ἀποστατοῦντας ἀπὸ τῶν δικαιωμάτων σου, ὅτι ἄδικον τὸ ἐνθύμημα αὐτῶν. »

C « Βδελύγμα Κυρίῳ χεῖλη ψευδῆ· βδελύγμα Κυρίῳ λογισμὸς ἄδικος. »

« Ὅς δίκαιον κρίνει τὸν ἄδικον, ἄδικον δὲ τὸν δίκαιον, ἀνάθαρτος καὶ βδελυκτὸς παρὰ Κυρίῳ. »

« Κύριος ὑπερβάνους ἀντιτάσσεται. » — « Βδελύγμα Κυρίῳ, διεστραμμένα ὀδοί. » — « Ἀκάθαρτος παρὰ Κυρίῳ πᾶς ὑψηλοκάρδιος. »

D « Ἐγὼ εἰμι Κύριος, ἀγαπῶν δικαιοσύνην, καὶ μισῶν ἀρπάγματα ἐξ ἀδικίας. »

« Ἐγενήθητέ μοι εἰς πλησμονήν· οὐκέτι ἀνήσω τὰς ἁμαρτίας ὑμῶν. Ὅταν τὰς χεῖρας ὑμῶν ἐκτείνητε πρὸς με, ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀπὸ ὑμῶν. Καὶ ἐὰν πληθύνῃτε τὴν δέσιν, οὐκ εἰσακούσω ὑμῶν. Αἱ γὰρ χεῖρες ὑμῶν αἵματος πλήρεις. »

« Μισοτὴ ἐναντὶ Κυρίου καὶ ἀνθρώπων ὑπερφημία. »

Τὸ ἐν ἀνθρώποις ὑψηλόν, βδελύγμα ἐνώπιον Κυρίου.

TITA. Γ'. — *Περὶ μετανοίας καὶ ἐξομολογήσεως.*

« Εἶπεν Ἰούδας· Δεδικαλωταί θάμαρ, οὐ ἐνικεν

οὐ δέδωκα αὐτῇ Σηλὼμ τὸν υἱόν μου. Καὶ οὐ προσέθετο ἐπὶ τοῦ γυναικὸς αὐτῆς. »

« Ἐπὶ Νάθαν πρὸς Δαβὶδ· Τάδε λέγει Κύριος, Ἰδοὺ ἐγὼ ἐξεγείρω ἐπὶ σὲ κακὰ, καὶ λήψομαι τὰς γυναῖκάς σου κατ' ὀφθαλμούς σου, καὶ δώσω τῷ πλησίον σου· ὅτι σὺ ἐποίησας κρύβδην. Καὶ εἶπεν Δαβὶδ πρὸς Νάθαν· Ἠμάρτηκα τῷ Κυρίῳ. Καὶ εἶπε Νάθαν· Καὶ Κύριος παρεδίδοται τὴν ἁμαρτίαν σου. »

« Ὡς κατενύγη Ἀχαὰβ ἀπὸ προσώπου Κυρίου, καὶ ἐπορεύετο κλαίων, καὶ διέβρηξε τοὺς χιτῶνας αὐτοῦ, καὶ ἐζώσατο σάκκον ἐπὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ, καὶ ἐνήστευσεν. Ἐν τῇ ἡμέρᾳ, ἣ ἐπάταξε τὸν Ναβουθαί, εἶπεν Κύριος πρὸς Ἠλιοῦ· Οὐκ ἐπάξω τὴν κακίαν ἐν ταῖς ἡμέραις Ἀχαὰβ, διότι κατενύγη ἀπὸ προσώπου μου, ἀλλ' ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ ἐπάξω τὴν κακίαν. »

« Σὺ, Κύριε, κατὰ τὸ πλῆθος τῆς χρηστότητός σου ἐπηγγείλω μετάνοιαν καὶ ἀφεσιν ἁμαρτιῶν εἰς σωτηρίαν. »

« Ἐάν ὥς χίλιοι θανατηφόροι ἄγγελοι, εἰς ἐξ αὐτῶν οὐ μὴ τρώσεται αὐτόν, ἐάν νοήσῃ τῇ καρδίᾳ ἐπιστραφῆναι ἐπὶ Κύριον. »

« Ἐκδύσαι ῥύπων, καὶ οὐ μὴ φοβηθῇς, καὶ τὸν κόπον σου ἐπιλήσῃς· ὥσπερ κύμα παρελθόν, καὶ οὐ ποτηθήσῃ· ἥ δὲ εὐχὴ σου ὥσπερ ἑωσφόρος. »

« Ἐάν ἐπιστραφῇς, καὶ ταπεινώσῃς σεαυτὸν ἔναντι Κυρίου, καὶ πόρρω ποιήσῃς ἀπὸ διαίτης σου τὸ δίκον, ἔσται σοι ὁ Παντοκράτωρ βοηθὸς ἀπὸ ἐχθρῶν· καθαρὸν δὲ ἀποδώσει σε ὥσπερ ἀργύριον πεπωρωμένον, καὶ ἐπὶ τοῖς ὀδοῖς σου ἔσται σοι φάγγος, ὅτι ἐταπεινώσας σεαυτόν. »

« Ἐάν ἐπιστραφῶσιν ἐξ ἀδικίας, καὶ ἀκούσωσι, καὶ δουλεύσωσι, συντελέσωσιν ἐν ἀγαθοῖς τὰς ἡμέρας αὐτῶν. »

« Ἐκκαλύπτει τὰς ταῦτοῦ ἁμαρτίας εὐγνωστός ἀνὴρ ἐν συνειδήσει. »

« Δεῦτε, καὶ ἐπιστρέψωμεν πρὸς Κύριον Θεὸν ἡμῶν, ὅτι αὐτὸς πεποιήκει. καὶ ἔσται ἡμᾶς· ὁ πληξίας, καὶ μοῦσος ἡμᾶς, ὀγιάσει ἡμᾶς μετὰ δύο ἡμέρας, καὶ ἐν τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσομεθα, καὶ ζήσομεθα ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ γνωσόμεθα, καὶ διώξομεν τοῦ γινώμει αὐτόν. »

« Ἐπιστρέφῃτε πρὸς με ἐξ ὅλης τῆς καρδίας ὑμῶν ἐν νηστείᾳ, καὶ ἐν κλαυθμῷ, καὶ ἐν κοπετῷ. Καὶ διαβρέχεται τὰς καρδίας ὑμῶν, καὶ μὴ τὰ ἱμάτια ὑμῶν, καὶ ἐπιστρέφῃτε πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν ὑμῶν, ὅτι ἐλεήμων καὶ οἰκτιρῶν ἐστίν, μακροθύμης καὶ πολυέλεος, καὶ μετανοῶν ἐπὶ τῆς κακίας. »

« Ἐπιστρέφῃτε πρὸς με, καὶ ἐπιστραφήσομαι πρὸς ὑμᾶς, λέγει Κύριος παντοκράτωρ. »

« Λούσασθε, καὶ καθαροὶ γίνεσθε· ἀφίεστε πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν μου. Παύσαθε ἀπὸ τῶν πονηριῶν ὑμῶν. Μάθετε καλὸν ποιεῖν, ἐκζητήσατε κρίσιν, ῥύσαθε ἀδικουμένον, κρίνατε ὄρφανον, καὶ δικαιοῦσατε χήραν· καὶ

PATROL. GR. XCVI.

A Thamar, eo quod non tradiderim ei Selom filium meum. Et ultra non adjecit cognoscere eam. »

II Reg. xii, 11-13. — « Dixit Nathan ad David : Hæc dicit Dominus : Ecce ego suscito super te mala, et tollam uxores tuas in oculis tuis, et dabo proximo tuo : quia tu fecisti abscondite, etc. Et ait David ad Nathan : Peccavi Domino. Et dixit Nathan : Dominus quoque transtulit peccatum tuum. »

III Reg. xxi, 27-29. — « Cum compunctus esset Achaab a facie Domini, et gradiebatur senu, sciditque vestimenta sua, et accinxit saccum super corpus suum, et jejunavit. In illa die qua percussit Nabuthæ, tum dixit Dominus ad Eliam : Non inducam malum in diebus Achaab, quia compunctus est a facie mea : sed in diebus filii ejus inferam malum. »

Orat. Manasse. — « Tu, Domine, secundum multitudinem bonitatis tue promissisti poenitentiam et remissionem peccatoribus in salutem. »

Job xxxiii, 23. — « Quod si fuerint mille mortiferi angeli, unus ex ipsis non vulnerabit eum, si intellexerit corde converti ad Dominum. »

Job xi, 15. — « Exue sordem, nec timeas, et laboris tui obliviscere : tanquam fluctum qui præterit, et non pavebis. Oratio autem tua sicut lucifer. »

Job xlii, 23-29. — « Si reversus fueris, et humiliaveris teipsum coram Domino, et longe feceris a tabernaculo tuo iniquitatem, eris tibi Omnipotens adjutor ab inimicis : parum autem reddet te sicut argentum igne probatum, et in viis tuis erit lumen, quia humiliasti temetipsum. »

Job xxxvi, 11. — « Si conversi fuerint ex iniquitate, et audierint, et servierint, complebunt in bonis dies suos. »

Prov. xvi, 26. — « Revelat peccata sua in concilio vir prudens. »

Osee vi, 1, 2. — « Venite, et revertamur ad Dominum Deum nostrum, quia ipse verberavit, et sanabit nos : qui percussit, et curabit nos ; sanos nos faciet post duos dies, et in tertio die resurgemus, et vivemus coram eo, et sciemus, et ei persequemur ut cognoscamus ipsam. »

578 Joel ii, 12, 13. — « Convertimini in toto corde vestro, in jejuniis, et in fletu, et in planctu. Et scindite corda vestra, et non vestimenta vestra, et convertimini ad Dominum Deum vestrum, quoniam misericors et miserator est, pater, et multæ misericordię, et poenitens super malitiis. »

Zachar. i, 3. — « Convertimini ad me, et convertar ad vos, dicit Dominus omnipotens. »

Isa. i, 16-20. — « Lavamini, et mundi estote. Auferte nequitias ab animabus vestris e conspectu oculorum meorum. Quiescite a nequitia vestris. Discite benefacere, querite judicium, liberate oppressum, judicate pupillum, et iustifi-

cate viduam : et venite et disceptemus , dicit Dominus . Et si fuerint peccata vestra ut porpora , quasi nivem dealbabo : et si fuerint quasi coecinum , velut lanam dealbabo . Et si volueritis , et audieritis me , bona terrae comedetis . Sin autem nolueritis , et non audieritis me , gladius vobis devorabit . Quoniam os Domini locutum est ista .

Isa. xix. 21. — « Convertentur ad Dominum , et exaudiet eos , et sanabit eos . »

« Cum conversus fueris , ingemisceas , et tunc salvaberis . »

Isa. xliii. 25. — « Ego sum qui deleo iniquitates tuas , et non memorabuntur . Tu vero memento . Dic tu iniquitates tuas prior , ut justificeris . »

Isa. xlv. 21. — « Ego Deus , et non est alius absque me . Justus , et salvator non est præter me . Convertimini ad me , et salvi eritis , qui ab extremis terræ estis . »

Isa. xlv. 12. — « Audite me , qui perdidistis cor , qui longe estis a justitia . Accedite justitiæ meæ ; et veritatem et salutem quæ a me est , tardare non facio . »

Isa. lvi. 6, 7. — « Querite Deum , et cum inveneritis eum , invocate : et postquam appropinquaverit vobis , relinquat impius vias suas , et vir iniquus consilia sua : et convertimini ad Dominum , et misericordiam consequimini , quia multum dimittet peccata vestra . »

Isa. lxii. 7, 8. — « Si te correxeris , et feceris Jerusalem gaudium super terram : juravit Dominus per gloriam suam , et per fortitudinem brachii sui , si ultra dederō triticum tuum , et cibos tuos inimicis tuis , et si ultra biberint filii alieni vinum tuum , in quo laborasti . »

Jerem. iii. 10. — « Convertere ad me , colonia Israel , dicit Dominus , et non irascar vobis in perpetuum . Verumtamen scito iniquitatem tuam , quia in Dominum Deum tuum impie egisti . »

Jerem. xviii. 7. — « Sed tandem loquar de gente et regno , et auferam , et disperdam illud . Et si conversa fuerit gens illa a malo quod cogitavi facere eis . »

Jerem. xxvi. 5. — « Noli subtrahere verbum : forte audient , et avertentur unusquisque a via sua pessima , et quiescam a malo quod mando facere eis . »

Jerem. iii. 12, 13. — « Convertere ad me , colonia Israel , dicit Dominus , et non auferam faciem meam a vobis , quia misericors ego sum , dicit Dominus , et non irascar in perpetuum . Meliores facite vias vestras et opera vestra , 579 et audite vocem Domini ; et quiescet Dominus a malis quæ locutus est contra vos . »

Ezech. xviii. 21-23. — « Si conversus fuerit injustus ab omnibus injustitijs suis , quas fecit , et custodierit omnia præcepta mea , et fecerit judicium et misericordiam , ipse animam suam servavit . Et vidit , et avertit se ab omnibus impietatibus suis , quas fecit ; vita vivet , et non morietur . »

δεύτε , καὶ διαλεχθῶμεν , λέγει Κύριος . Καὶ ἐὰν ᾖσι αἱ ἁμαρτίαι ὡμῶν ὡς φοινικεῖον , ὡς χιόνα λευκανῶ . Ἐὰν δὲ ᾖσιν ὡς κόκκινον , ὡς ἔριον λευκανῶ . Καὶ ἐὰν θέλητε , καὶ εἰσακούσῃτέ μου , τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς φάγεσθε . Ἐὰν δὲ μὴ θέλητε , μὴδὲ εἰσακούσῃτέ μου , μάχαιρα ὁμᾶς κατέβηται . Τὸ γὰρ στόμα Κυρίου ἐλάλησε ταῦτα .

« Ἐπιστραφήσονται πρὸς Κύριον , καὶ εἰσακούσεται αὐτῶν , καὶ ἰάσεται αὐτούς . »

« Ὅταν ἐπιστραφῇς , στενάξεις , τότε σωθήσῃ . »

« Ἐγὼ εἰμι ὁ ἐξαλείψων τὰς ἁμαρτίας σου , καὶ οὐ μὴ μνησθήσονται . Σὺ δὲ μνησθήσῃ . Λέγει οὖν τὰς ἁμαρτίας σου πρῶτος , ἵνα δικαιωθῇς . »

« Ἐγὼ ὁ Θεός , καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος πλὴν ἐμοῦ . Δίκαιος καὶ σωτὴρ οὐκ ἔστι πάρεξ ἐμοῦ . Ἐπιστραφήτε πρὸς με , καὶ σωθήσεσθε οἱ ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς . »

« Ἀκούσατέ μου , οἱ ἀπολωλεκότες τὴν καρδίαν , οἱ μακρὰν ἀπὸ τῆς δικαιοσύνης μου . Ἐγγίσατε τῇ δικαιοσύνῃ μου , καὶ τὴν ἀλήθειαν , καὶ τὴν σωτηρίαν τὴν παρ' ἐμοῦ οὐ βραδύνω . »

« Ζητήσατε τὸν Θεόν , καὶ ἐν τῷ εὐρίσκειν αὐτὸν ἐπικαλέσεσθε ἡνίκα ἔ' ἂν ἐγγίγῃ ὁμῖν , ἀπολειπέτω ὁ ἀσεβὴς τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ , καὶ ἄνθρωπος ἀνομῶς τὰς βουλὰς αὐτοῦ , καὶ ἐπιστραφήτε πρὸς Κύριον , καὶ ἐλεηθήσεσθε , ὅτι ἐπὶ πολλὴ ἀφῆσεν τὰς ἁμαρτίας ὡμῶν . »

« Ἐὰν διορθώσῃ , καὶ ποιήσῃ Ἱερουσαλὴμ γαυρία καὶ ἐπὶ τῆς γῆς , ὡμοσε Κύριος κατὰ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ , καὶ κατὰ τῆς ἰσχύος τοῦ βραχίονος αὐτοῦ , εἴ ἐτι δώσω τὸν στένον σου καὶ τὰ βρώματά σου τοῖς ἐχθροῖς σου , καὶ εἴ ἐτι πίονται υἱοὶ ἀλλοτρίοι τὸν οἶνον σου , ἐφ' ᾧ ἐμὸς ὄλεθρος . »

« Ἐπιστραφήτε πρὸς με , ἡ κατοικία τοῦ Ἰσραὴλ , λέγει Κύριος , καὶ οὐ μνησθῶ ὡμῖν εἰς τὸν αἰῶνα . Πλὴν γινώθι τὴν ἀδικίαν σου , ὅτι εἰς Κύριον τὸν Θεόν σου ἠστρέψας . »

« Πέρας λαλήσω ἐπὶ ἔθνος , ἡ ἐπὶ βασιλείαν , τοῦ ἐξῆρα αὐτοὺς , καὶ τοῦ ἀπολλύειν . Καὶ ἐὰν ἐπιστρέψῃ τὸ ἔθνος ἐκείνο ἀπὸ τῶν κακῶν ὧν ἐλογισάμην τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς . »

« Μὴ ἀφέλῃς ῥῆμα ἰσως ἀκούσονται , καὶ ἀποστραφήσονται ἕκαστος ἐκ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς , καὶ παύσομαι περὶ τῶν κακῶν , ὧν ἐγὼ ἐνελέλομαι ποιῆσαι αὐτοῖς . »

« Ἐπιστραφήτε πρὸς με , ἡ κατοικία τοῦ Ἰσραὴλ , λέγει Κύριος , καὶ οὐ στηριῶ τὸ πρόσωπόν μου ἐφ' ὡμῶν , ὅτι ἐλεήμων ἐγὼ εἰμι , λέγει Κύριος , καὶ οὐ μὴ μνησθῶ ὡμῖν εἰς τὸν αἰῶνα . Βελτίους ποιήσατε τὰς ὁδοὺς ἑαυτῶν , καὶ τὰ ἔργα ὡμῶν , καὶ ἀκούσατε τῆς φωνῆς Κυρίου , καὶ παύσει Κύριος τῶν κακῶν , ὧν ἐλάλησε πρὸς ὁμᾶς . »

« Ἐὰν ἐπιστρέψῃ ὁ ἀνομῶς ἐκ πασῶν τῶν ἀνομιῶν αὐτοῦ , ὧν ἐποίησεν , καὶ φυλάξῃ πάσας τὰς ἐντολάς μου , καὶ ποιήσῃ δικαιοσύνην , καὶ ἔλεος , καὶ κρίμα , αὐτὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐφύλαξεν . Καὶ εἴβην καὶ ἀπέστρεψεν ἐκ πασῶν τῶν ἀσεβειῶν αὐτοῦ , ὧν ἐποίησεν , ζῶν ῥήσεται , καὶ οὐ μὴ ἀποθάνῃ . Πάντα

τὰ παραπτώματα αὐτοῦ οὐ μὴ μνησθήσεται, ἀλλ' ἐν τῇ δικαιοσύνῃ αὐτοῦ ζήσεται. Μὴ θέλησει θέλω τὸν θάνατον τοῦ ἀμαρτωλοῦ, λέγει Κύριος, ὡς τὸ ἀποστρέφαι αὐτὸν ἐκ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς, καὶ ζῆν αὐτόν; »

« Εὐέλπιδας ἐποίησας τοὺς υἱούς σου, ὅτι δίδως ἐπὶ ἀμαρτήμασι μετάνοιαν. »

« Μὴ αἰσχυρῆς ὁμολογῆσαι ἐφ' ἀμαρτίαις σου. »

« Περὶ ἐξίλασμοῦ μὴ φόβος γίνου, προσδεῖναι ἐφ' ἀμαρτίας ἀμαρτίας. Καὶ μὴ εἰπῆς· Ὁ οἰκτιρμὸς αὐτοῦ πολὺς, τὸ πλῆθος τῶν ἀμαρτιῶν μου ἐξίλειται. Μὴ ἀναμείνης ἐπιστρέφαι ἐπὶ Κύριον, καὶ μὴ ὑπερβάλλου ἡμέραν ἐξ ἡμέρας. Ἐξαπίνης γὰρ ἐλεούσεται ὀργὴ Κυρίου, καὶ ἐν καιρῷ ἐκδικήσεως ἐξολῇ. »

« Τέκνον, ἡμαρτες; μὴ προσθῆς ἐτι, καὶ περὶ τῶν προτέρων σου δεήθῃ. »

« Μακάριοι οἱ πνευθύντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθῇσονται. »

« Αὐτὸς πρὸς με, πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ παφορτισμένοι, καὶ γὰρ ἀναπαύσω ὑμᾶς. Ἄρατε τὸν ζυγὸν μου ἐφ' ὑμᾶς, καὶ μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραδὸς εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ· καὶ εὐρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν. Ὁ γὰρ ζυγός μου χρηστός, καὶ τὸ φορτίον μου ἕλαφρόν ἐστιν. »

« Ἐμνήσθη ὁ Πέτρος τοῦ ῥήματος τοῦ Ἰησοῦ, τοῦ εἰρηκότος αὐτοῦ, ὅτι Πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, τρίς ἀπαρνήσεις με· καὶ ἐξελθὼν ἔξω, ἔκλυσεν πικρῶς. »

« Οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες. Πορευθέντες δὲ μάθετε τί ἐστιν, Ἔλεον θέλω, καὶ οὐ θυσίαν. Οὐ γὰρ ἤλθον καλεῖσθαι δικαίους, ἀλλ' ἀμαρτωλούς, εἰς μετάνοιαν. »

« Ἦτις γυνὴ δραχμὰς ἔχουσα δέκα, ἂν ἀπολέσῃ δραχμὴν μίαν, οὐχὶ ἀπτεῖ λύχον, καὶ στροφὶ τὴν οὐλίαν, καὶ ζητεῖ ἐπιμελῶς; »

« Ἀνθρωπὸς τις εἶχεν δύο υἱούς· καὶ εἶπεν ὁ νεώτερος αὐτῶν τῷ πατρὶ· Πάτερ, δός μοι τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας. Καὶ διεῖλεν αὐτοῖς τὸν βίον. Καὶ μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας συναγαγὼν ἅπαντα ὁ νεώτερος υἱὸς, ἀπεθήκησεν εἰς χώραν μακρὰν, καὶ ἐκεῖ διεσχόρπισε τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, ζῶν ἀσώτως. Ἀπανήσαντος δὲ αὐτοῦ πάντα, ἐγένετο λιμὸς ἰσχυρὸς κατὰ τὴν χώραν ἐκείνην, καὶ αὐτὸς ἤρξατο ὑστερεῖσθαι. Καὶ πορευθεὶς ἐκολλήθη ἐν τῶν πολιτῶν τῆς χώρας ἐκείνης, καὶ ἐπεμψεν αὐτὸν εἰς τοὺς ἀγρούς αὐτοῦ βόσκειν χοίρους, καὶ ἐπεθύμει γεμίσει τὴν κοιλίαν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν κερατίων ὧν ἤσθιον οἱ χοῖροι, καὶ οὐδεὶς εἰδίδου αὐτοῦ. Εἰς ταῦτα δὲ ἐλθὼν, εἶπεν· Πόσοι μισθοῖο τοῦ πατρὸς μου περισσεύουσιν ἄρτον, ἐγὼ δὲ ἀπολλύμαι! Ἀναστὰς πορεύσομαι πρὸς τὸν πατέρα μου, καὶ ἐρῶ αὐτῷ, Πάτερ, ἡμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου, καὶ οὐκέτι εἰμι ἄξιός κληθῆναι υἱός σου· ποίησόν με ὡς ἓνα τῶν μισθίων σου. Καὶ ἀναστὰς ἦλθε πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ. Ἐτι δὲ αὐτοῦ μακρὰν ἀπέχοντος ἀπὸ τῆς οἰκίας, εἶδεν

A rietur. Omnium peccatorum ejus non erit memoria; sed in justitia sua vivet. Nunquid volo mortem impii? dicit Dominus, aut potius ut convertatur a via sua mala, et ipse vivat?

Sap. xii, 19. — « Bonæ spei fecisti filios tuos; quia das ob peccata pœnitentiam. »

Ecclesi. iv, 3. — « Non confundaris confiteri peccata tua. »

Ecclesi. v, 5-7. — « De propitiato peccato noli esse sine metu; neque adjicias peccatum super peccatum. Et ne dicas, Misericordia Domini magna est, multitudini peccatorum meorum propitius erit. Non tardes converti ad Dominum, et ne differas de die in diem. Subito enim venit ira illius, et in tempore vindictæ disperdet te. »

Ecclesi. xxi, 21. — « Fili, peccasti? non adjicias iterum: sed de pristinis deprecare. »

Matth. v, 5. — « Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. »

Matth. xi, 28-30. — « Venite ad me, omnes qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos. Tollite jugum meum super vos et discite a me quia mitis sum et humilis corde: et invenietis requiem animabus vestris. Jugum enim meum suave est, et onus meum leve. »

Matth. xvi, 75. — « Recordatus est Petrus verbi Jesu, quod dixerat, Priusquam gallus canet, ter me negabis. Et egressus foras, flevit amare. »

C Matth. ix, 12. — « Non opus est valentibus medico, sed male habentibus. Euntes discite quid est, Misericordiam volo, et non sacrificium. Non enim veni vocare justos, sed peccatores ad pœnitentiam. »

Luc. xv, 8. — « Quæ mulier habens drachmas decem, et si perdiderit unam, nonne accendit lucernam, et everrit domum, et querit diligenter? » etc.

Luc. xv, 11-32. « Homo quidam habuit duos filios: et dixit adolescentior patri: Pater, da mihi partem substantiæ quæ me contingit. Et divisit illi substantiam. Et non post multos dies, congregatis omnibus, adolescentior filius peregre profectus est in regionem longinquam, et ibi dissipavit substantiam suam vivendo luxuriose. Et postquam omnia consummasset, facta est fames valida in illa regione, et ipse cepit egere. Et abiit, et adhesit uni civium regionis illius. Et misit illum in villam suam ut pasceret porcos. Et cupiebat implere ventrem suum de siliquis quas porci manducabant, et nemo illi dabat. In se autem reversus, dixit: Quanti mercenarii patris mei abundant panibus, ego autem pereol! Surgens ibo ad patrem meum, et dicam ei: Pater, peccavi in cælum et coram te: et jam non sum dignus vocari filius tuus: fac me sicut unum de mercenariis tuis. 320 Et surgens venit ad patrem suum. Cum autem adhuc longe esset,

vidit illum pater ipsius, et misericordia motus est, et accurrens cecidit super collum ejus, et osculatus est eum. Dixitque ei filius: Pater, peccavi in cœlum et coram te, et jam non sum dignus vocari filius tuus. Dixit autem pater ad servos suos: Proferte stolam primam, et induite illum, et date annulum in manum ejus, et calceamenta in pedes ejus, et adducite vitulum saginatum, et occidite, manducantes gaudeamus, quia hic filius meus erat, et revisit: perierat, et inventus est.

II Cor. vii, 10. — « Quæ secundum Deum est justitia, poenitentiam in salutem stabilem operatur. »

Jac. v, 16. — « Confitemini ad alterutrum peccata vestra, et orate pro invicem, ut salvemini. Multum enim valet oratio justi assidua. »

I Joan. i, 9. — « Si confiteamur peccata nostra, fidelis est et justus, ut remittat nobis peccata nostra, et emundet nos ab omni iniquitate. »

I Joan. ii, 1. — « Filioli, hæc scribo vobis ut non peccetis. Sed etsi quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem Jesum Christum. »

S. Basil. Hom. de jejun. — Propter peccata afflicti sumus? per poenitentiam curemur. Poenitentia autem remoto jejunio inanis nec frugifera est.

Id. in illud, Attende tibi. — Attende tibi ipsi, ut pro delicti ratione medicinæ quoque opem suscipias. Magno et gravi scelere obstrictus es? magna poenitentia opus habes, plurimis lacrymis, acribus vigiliis, assiduo jejunio. Leve et tolerabile peccatum admisisti? fac parem quoque poenitentiam adhibeas.

Ejusd. — Optandum fuerit, uti malum nequidem attingamus. Alter autem hic sit navigationis cursus, ut post degustatum malum statim velut serpentis ictum fugiamus. Si repentino hostis impetu abreptus implam animo cogitationem excipisti, ne in peccato consistas. Quod si hoc etiam tibi acciderit, fac ne in vitio desideas.

Ejusd. in psal. xxiiii. — Fieri non potest ut quispiam ad virtutem se accingat, quin prius a vitio in totum abcesserit et emergerit.

Ejusd. ex can. Const. — Si miserationum Dei multitudo sub numerum, aut misericordiarum ipsius magnitudo sub mensuram cadere potest, in comparatione multitudinis et magnitudinis peccatorum, desperet ille qui peccatum admisit. At si hæc quidem tum mensurari, tum numerari posse contingit, Dei autem misericordiam et miserationes, nec metiri, nec numerare quisquam potest: non est cur peccator despondeat animum, sed quorum condonatio in sanguine Domini proponitur.

Ejusdem, Epist. ad monach. laps. — Si qua tibi, frater, salutis spes reliqua est: si vel tantilla Dei recordatio; si qua futurorum honorum cupido; si quia metus suppliciorum quæ obstinatis recondita sunt, expurgare cito, oculos in cœlum at-

A αὐτὸν ὁ πατήρ αὐτοῦ, καὶ ἐσπλαγχνίσθη, καὶ δραμὴν ἔπεσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ κατεφίλησεν αὐτόν. Εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ υἱός· Πάτερ, ἡμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου, καὶ οὐκέτι εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι υἱός σου. Εἶπεν δὲ ὁ πατήρ αὐτοῦ πρὸς τοὺς δούλους αὐτοῦ· Ἐξενέγκατε τὴν στολὴν τὴν πρώτην, καὶ ἐνδύσατε αὐτόν, καὶ δότε δακτύλιον εἰς τὴν δεξιὰν αὐτοῦ χεῖρα, καὶ ὑποδήματα εἰς τοὺς πόδας, καὶ ἐνέγκατε τὸν μόσχον τὸν σιτευτὸν, θύσατε, καὶ φαγόντες εὐφρανθῶμεν, ὅτι οὗτος ὁ υἱός μου νεκρὸς ἦν, καὶ ἀνέζησεν· ἀπολωλὼς ἦν, καὶ ὑβρέθη.

Ἡ κατὰ θεὸν λύπη, μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον καταργάζεται.

B Ἐξομολογήσθε ἀλλήλοις τὰ παραπτώματα, καὶ εὐχεσθε ὑπὲρ ἀλλήλων, ὥπως ἰαθῆσεσθε. Πολλὰ ἰσχύει δέσσις δικαίου ἐνεργουμένη.

Ἐὰν ὁμολογήσωμεν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ καθαρῶς ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀδικίας.

Τεχνία, ταῦτα γράφω ὑμῖν, ἵνα μὴ ἁμαρτάνητε. Καὶ ἴαν τις ἁμάρτη, παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν Πατέρα Ἰησοῦν Χριστόν.

Ἐκακώθημεν διὰ τῆς ἁμαρτίας, ἰαθῶμεν διὰ τῆς μετανόιας. Μετάνοια δὲ χωρὶς νηστείας ἀργή.

C Πρόσεχε σεαυτῷ, ἵνα κατὰ ἀναλογίαν τοῦ πλημμελήματος, καὶ τὴν ἐκ τῆς θεραπείας βοήθειαν καταδέξῃ. Μέγα καὶ χαλεπὸν τὸ ἁμάρτημα; πολλὴ σοὶ χρεῖα τῆς ἐξομολογήσεως, θαυρῶν κλεισμάτων, συντόνου τῆς ἀγρυπνίας, ἀδιαλείπτου νηστείας. Κούφον καὶ φορητὸν τὸ ἁμάρτημα; ἐξισοῦσθαι καὶ ἡ μετάνοια.

Εὐχῆς ἄξιόν ἐστιν μὴ προστάσθαι τοῦ κακοῦ. Δεύτερος πλοῦς εὐδὸς μετὰ τὴν πείραν, ὥσπερ ἰσόδου πληγὴν ἀποφεύγειν. Ἐὰν κατὰ συναρπαγὴν τοῦ ἐχθροῦ ἰδέξῃ τῇ ψυχῇ βούλημα ἀσελείας, μὴ στήῃ ἐπὶ τῆς ἁμαρτίας. Εἰ δὲ καὶ τοῦτο πεισθῇ, μὴ ἐνιδρυθῇς τῷ κακῷ.

Ἀμήχανον ἀφασθαι τοῦ ἀγαθοῦ, μὴ ἀποστάντα πρότερον παντελῶς καὶ ἐκνεύσαντα τοῦ κακοῦ.

Εἰ πλῆθος οἰκτιρμῶν Θεοῦ ἀριθμῆσαι, καὶ μέγεθος ἁλῶν αὐτοῦ μετρῆσαι δυνατόν, ἐν συγκρίσει πλῆθους καὶ μεγέθους ἁμαρτημάτων, ἐν ἀπογνώσει γινέσθω ὁ δρῶν τὴν ἁμαρτίαν. Εἰ δὲ ταῦτα μὲν, ὡς εἰκός, καὶ μέτρω ὑποβάλλεται, καὶ ἀριθμητὰ εἶναι συμβαίνει, Θεοῦ δὲ ἁλῶς μετρῆσαι, καὶ οἰκτιρμούς ἀριθμῆσαι, ἀδύνατον, οὐκ ἀπογνώσεως καιρὸς, ἀλλ' ἐπιγνώσεως ἡλίκου, καὶ καταγνώσεως ἁμαρτημάτων, ὧν ἡ ἀφesis πρόκειται ἐν τῷ αἵματι τοῦ Κυρίου.

agnoscat misericordiam, condemnetque peccata,

Εἰ τις ἐλπίς ὑπολείπεται σοι, ἀδελφε, σωτηρίας· εἰ τις βραχεία μνήμη περὶ Θεόν· εἰ τις πόθος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν· εἰ τις φόβος τῶν τεθησαυρισμένων κολάσεων τοῖς ἀμετανοήτοις, ἀνάγκησον ταχέως· ἔπαρον τοὺς ὀφθαλμούς σου εἰς τὸν οὐρανόν·

ἐλθὲ εἰς συναίσθησιν. Παῦσαι ἀπὸ τῆς πονηρίας σου· ἀπόσεισαι τὴν περιχυθεῖσάν σοι μίσην. Ἐπανάστα τῷ καταβαλόντι σε. Μνήσθητι τοῦ οἰκτιρμοῦ τοῦ Θεοῦ, ὅτι θεραπεύει ἑλαίῳ καὶ ὀλῶν. Μὴ ἀπαλπίσης τὴν σωτηρίαν. Ἀνάλαβε τὴν μνήμην τῶν γεγραμμένων, Μὴ δὲ πλῆτω οὐκ ἀνίσταται, καὶ ὁ ἀποστρέφω οὐκ ἐπιστρέφει; Ὁ πεπληγὼς θεραπεύεται, ὁ θηριάλωτος περιγίνεται, ὁ ἐξομολογούμενος οὐκ ἀποβάλλεται· οὐ θέλει γὰρ ὁ Θεὸς τὸν θάνατον τοῦ ἀμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέφαι καὶ σωθῆναι. Μὴ ὡς εἰς βάθος κακῶν ἐμπέσῃς καταφρονήσης. Καιρὸς ἀνοχῆς ἐστίν, καιρὸς μακροθυμίας, καιρὸς ἰάσεως, καιρὸς διορθώσεως. Ὡλισθησας; ἐξέγειραι. Ἕμαρτες; ἡσύχασον. Μὴ στής ἐν ὁδῷ ἀμαρτωλῶν, ἀλλ' ἀποπήδησον. Ὅτε γὰρ ἀποστραφεῖς στενάξεις, τότε σωθήσῃ. Ἔστι γὰρ ἐκ πόνων ὑγία, καὶ ἐξ ἰβρώτων σωτηρία· ἔστι σωτηρία, ἔστι διορθώσις. Θάρασι, μὴ ἀπαλπίσης. Οὐκ ἐστὶ νόμος δικαίων, καὶ χωρὶς οἰκτιρῶν θάνατον καταδικάζων, ἀλλὰ χάρις πολιτευομένη, ἀναβαλλομένη τὴν κόλασιν, ἐκδεχομένη τὴν διορθώσιν. Ὁβῶ ἐκλείσθησαν αἱ θύραι· ἀκούει ὁ νομφίος· οὐ κυριεύει ἡ ἀμαρτία.

gratia suas jam partes obit, supplicium differt, resipiscantiam præstolatur. Nondum clausæ fores sunt : audit adhuc sponsus : non dominatur iniquitas.

Ὁὐ πείπωκεν ὁ τῆς ἰσχύος πύργος, ἀδελφε· οὐκ ἐμυμήθη τὰ τῆς ἐπιστροφῆς φάρμακα· οὐκ ἀπεκλείσθη τοῦ καταφευκτηρίου ἡ πόλις. Μὴ τῷ βῆθει τῶν κακῶν ἐναπομείνης. Μὴ χρήσης σαυτὸν τῷ ἀνθρωποκτονῶν· οἷδε γὰρ ἀνθρώπων καταβράχυνένους ὁ Κύριος.

Μηδεὶς ἐν κακίᾳ διάγων ἑαυτὸν ἀπογιγνωσκέτω, εἰδὼς ὅτι γαργάλα μὲν τῶν φωτῶν τὰς ποιότητας μεταβάλλει, ἡ δὲ κατ' ἀρετὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλεια δυνατὴ ἐστὶ παντοδαπῶν ἀβρώσθημάτων ἐπικρατῆσαι.

Ὁὐχὶ μετάθεσις τοῦ κακοῦ τὸ αἰσχρὸν ἔχει, ἀλλ' ἡ τοῦτου τήρησις τὴν ἀπάλειαν.

Μὴ ἀπαγορεύσης ἐξαγορεύσαι σου τὴν ἀμαρτίαν, ἵνα τὴν ἐκείθεν αἰσχύνῃν τῇ ἐνταῦθα φύγῃ· ἐπειδὴ μέρος καὶ τοῦτο τῆς ἐκείσε κακοπαθείας· καὶ δείξεις ὅτι τὴν ἀμαρτίαν ὄντως μεμίσσηας, παραδειγματίσας αὐτὴν, καὶ θριαμβεύσας ὡς ἄξιαν ὑβρεως. — Ὁὐδὲν ἄλλω ὡς κακοπαθεῖς Θεὸς θεραπεύεται, καὶ δάκρυσι τὸ φιλόανθρωπον ἀντιδίδοται.

Ὁὐδὲν τοσοῦτον χαίρει ὁ Θεός, ὅσον ἀνθρώπου διορθώσει καὶ σωτηρίᾳ.

Σπείρωμεν ἐν δάκρυσιν, ἵνα ἐν ἀγαλλιάσει θερίσωμεν. Γενώμεθα Νινευῖται, μὴ Σοδομίται. Θερραπείσωμεν τὴν κακίαν, μὴ τῇ κακίᾳ συνταλαιωμέν. Ἀκούσωμεν ἰωνὰ κηρύσσοντος, μὴ πυρὶ καὶ θεῷ κατακλυσθώμεν.

Εἰ μὲν πάθος ἦν ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ, καλῶς ἂν τις ἀπέγνω, ὡς οὐ δυνάμενος λοιπὸν σβῆσαι τὴν φλόγα, ἦν διὰ τῶν τοσοῦτων ἀνῆψε κακῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἀπαθὲς τὸ Θεῖον, κἰν κολάζῃ, κἰν τιμωρῆται, οὐ μετ' ὀργῆς τοῦτο ποιεῖ, μετὰ φιλόανθρωπίας δὲ καὶ κηδεμονίας

A tolle, quo in malo sis agnosce. Improbitali tuxen impone : temulentiam qua undique adusus es, excute. Insurge adversus eum a quo prostratus es. Miserationes Dei in animum subeant ; nimirum quod oleo et vino vulneratos curet. 581 Ne salutis spem abjicias. Fac illud Scriptura in memoriam redigas : Nunquid qui cadit non resurgat, et qui avertitur, non revertitur ? (Jerem. viii, 4). Qui percussus est, curatur : qui a feris captus, incolumis evadit : qui constititur, haudquam abjicitur. Non enim vult Deus mortem peccatoris, sed magis ut convertatur et vivat ; ne veluti in malo rum profundum lapsus contemnas. Adhuc patientiæ tempus est, tempus lenitatis, tempus sanationis, tempus emendationis. Lapsus es ?

B consurge. Peccasti ? tranquillo et modesto animo sis. Ne stes in via peccatorum, sed pedem refer. Cum conversus ingenueris, tunc salvas eris. Est enim ex laboribus sanitas, et ex sudoribus salus : est sanitas, inquam, est emendatio. Bono animo esto : ne diffidas. Non est lex quæ judicet, ac sine misericordia culpam morte punit : sed gratia suas jam partes obit, supplicium differt, resipiscantiam præstolatur. Nondum clausæ fores

C Ejusd. ad alium monach. lapsum. — Turris fortitudinis non cecidit, frater : conversionis phar-maca vitia non sunt : perfugii civitas non est ocella. Noli in imo malorum gurgite permanere. Noli teipsam homicidæ illi accommodare : novit enim Dominus elisos erigere.

Ejusd. hom. 5 in Hexaem. — Nemo qui in vitio versetur, salutem desperet suam ; hoc nimirum exploratum habens, quod quemadmodum agricolæ studium qualitates stirpium immutat, sic etiam animi virtutis studiosi sollicitudo eam vim habet, ut quodvis morbi genus expugnet.

S. Greg. Naz. Orat. adven. c. c. episc. — Non villi et nequitia abjectio turpis est, sed ipsius conservatio exitiosa.

Ejusd. in Bapt. — Ne pigeat peccatum confiteri, quo futurum pudorem per præsentem effugas. Ille siquidem saturæ miseræ pars est. Hoc etiam patet manifestum facies te serio peccatum odias : quippe quod veluti contumelia dignum traduxeris, et in triumphum egeris. — Nulla re æque ac afflictatione corporis Deus conciliatur : et misericordia rependi lacrymis solet.

Ejusd. in SS. Lumina. — Deus nulla re perinde delectatur, ut hominis correctione et salute.

Ejusd. in plag. grand. — Seminemus in lacrymis, ut in exultatione metamus. Ninivitas imitemur, non Sodomitas. Vitium curemus, ne cum vitio percamus. Jonam prædicantem audiamus, ne igne et sulphure obruamur.

S. Chrysost. in Theod. laps. lib. 1, cap. 3. — Si ira Dei perturbatio quedam esset, non ab re quispian salutem suam diffideret, ut qui jam flammam illam tot villis excitatam non posset extinguere. Quoniam autem Deus ab omni perturbatione remota

ius est; quamvis puniat, quamvis supplicium sumat, non ira percitus hoc facit, sed multa humanitate et magna nostri adductus cura, idcirco maximopere nobis pœnitentiæ viribus est fidendum.

S. Chrysost. ad Theod. laps., lib. 1, c. 3.—Quamvis non omnigenam pœnitentiam præstiteris, Deus tamen ne parvam quidem, et ad breve tempus factam repudiat; verum et huic quoque amplam mercedem constituit.

Ibid. cap. 15.—Non temporis quantitate, sed animi affectione, pœnitentia ponderatur.

582 *Ibid. cap. 5.*—Quem admissorum scelerum pœnitet, is, tametsi pœnitentiam haudquam flagitiis parem præstiterit, tamen hujus quoque ipsius mercedem habiturus est.

Ejusd. hom. 1 in psal. 1.—Ubi peccaveris, ne propterea de salute tua desperes; verum statim curre ut resurgas. Ne ad teipsum his verbis utaris: Me miserum! actum est de me: scortatus sum, adulterium perpetravi, cædem admisi. Habes salutis portum qui peccatum propulset. Cum enim talem virum, Davidem scilicet, inflictiis vulneribus laceratum perspicio, mox ad pœnitentiam curro, profusisque lacrymarum fontibus fiduciam concipio. Multi sæpenumero, seu viri seu feminae in graves et incurabiles morbos inciderunt. Fusæ lacrymæ sunt, consumpta pharmaca, medicinae ars victa succubuit: pulchritudo contabuit, curandi corporis spes omnis abscessit. Obambulat deinceps uxor hæc efflatus: Quo me conferam? quid faciam? opes exhausti; medicos accivi; consumptis pharmacis hæret adhuc morbus, nec medicamentis ulcus cedit. Hic vero sæpe accidit ut quispiam ex his qui ad visendum ægrotum venere, dicat: Ego quoque in eundem morbum quondam lapsus sum, meque ille, aut illa certo medicamine adhibito, morbo liberavit. Tum ægrotus eum rogat uti mulierem illam ostendat. Vade ad angiportum, ait, huncque et illum interroga. Nihil negotio, nihil labore est opus, nihil necesse est vestibulum domus transilire: verum hic pharmacum stantem suscipere. Sic etiam David, cum adhuc juvenili ætate esset, maturum virtutis fructum possidebat. Venit igitur Samuel ad Jessæ, multorum filiorum procreatione locupletem, cornu tenens in quo sanctum oleum erat. Et quid ait? Misit me Deus, ut unum e tuis filiis regem faciam. Jessæ, audito nomine regis, majori natu dignitatem hanc convenire putans, primogenitum suum producit in medium. Quid ergo propheta? Hunc, inquit, submove: non ipse est acceptus Deo. Secundum profert: sed nec iste. Tertium item, et quartum, et quintum: sed nec incassum etiam. Complebatur jam filiorum coetus, nec tamen inveniebatur ille qui quærebatur. Ait ad eum propheta: Nullum alterum habes? Erubuit pater. Habeo, inquit, parvulum unum ac vilem opifionem. Sic nimirum parvipendit homo; Deus autem coronat. Non enim ut videt homo, ita videt Deus. Homo quippe videt in faciem; Deus autem intuetur cor. Non enim

Α πολλῆς· θαρρεῖν σφόδρα καὶ πιστοποιεῖναι χρὴ τῇ τῆς μετανοίας δυνάμει.

Κἂν μὴ πᾶσαν ἐπιδείξῃ τὴν μετάνοιαν, οὐδὲ τὴν βραχυεῖαν καὶ πρὸς ὀλίγον γεγεννημένην παραπέμπεται, ἀλλὰ καὶ ταύτης πολλὴν τίθῃσι τὸν μισθὸν ὁ Θεός.

Ὅς χρόνου ποσότητι, διαθέσει δὲ ψυχῆς, μετάνοια κρινεται.

Ὁ μετανοήσας ἐφ' οἷς ἐπραξε δεινοῖς, κἂν μὴ τῶν ἀμαρτημάτων ἀξίαν ἐπιδείξῃται τὴν μετάνοιαν, καὶ αὐτῆς ταύτης ὁμοῦς ἔξει τὴν ἀνταπόδοσιν.

Ὅταν ἀμαρτῆς, μὴ ἀπογνῶς σεαυτοῦ, ἀλλὰ παρ' αὐτὰ ἐπὶ τὴν ἀνάστασιν δράμε. Μὴ εἴπῃς πρὸς σεαυτὸν· Οἱμοί, ἀπωλόμην! ἐπόρνευσα, ἐμοίχευσα, ἐφόνευσα. Ἐχεις σωτηρίας λιμένα διακρουόμενον τὴν ἀμαρτίαν. Ὅταν γὰρ ἴδῃ τὸν τοιοῦτον δεξιόμενον τραῦματα, καὶ διασπαρτόμενον, εὐθὺς ἐπὶ τὴν μετάνοιαν τρέχῃ, καὶ παρρησιάζομαι διακρούων πηγὰς ἐκχέων. Πολλοὶ πολλάκις, καὶ ἄνδρες, καὶ γυναῖκες περιέπεσον χαλεπῷ νόσηματι καὶ ἀνιάτῳ. Δάκρυα ἐξεχύθη, φάρμακα ἀνηλώθη, λατρικὴ ἡπόρησε τέχνη· κάλλος ἐμαράνθη, τὸ σῶμα ἀπηγόρευται. Περιέρχεται λοιπὸν ἡ γυνὴ· Ποῦ ἀπώλω; τί ποιήσω; χρήματα ἀνήλωσα, λατροῦς ἐκάλεσα, φάρμακα ἀνηλώθη, μένει τὸ νόσημα, οὐκ εἶκει τὸ ἔλκος. Πολλάκις συνέθη τινὰ τῶν ἐπισκεπτομένων εἰπεῖν, ὅτι Κἀγὼ τοιοῦτω πάθει περιέπεσα, καὶ ὁ δεινὰ ἢ ἡ δεινὰ περιέθηκέ μοι φάρμακον, καὶ ἀπῆλλαξέ με τοῦ νόσηματος. Εἶτα παρακαλεῖ· Δεῖξόν μοι τὴν γυναῖκα. Ἀπελθε ἐπὶ τὸν στενωπὸν, ἐρώτησον τὸνδε καὶ τήνδε· οὐ χρεῖα καμάτου· οὐ χρεῖα πόνου, οὔτε ὑπερβῆναι σε τὸ πρόθυρον ἀναγκαῖον, ἀλλ' ἐνταῦθα ἱστῶντα δέξασθαι σε τὸ φάρμακον. Οὕτως καὶ ὁ Δαβὶδ νέος ὢν ὥριμον τὸν καρπὸν τῆς ἀρετῆς ἐκτέσσατο. Ἦλθεν οὖν ὁ Σαμουὴλ πρὸς τὸν Ἰεσσαὶ εὐμοιρίαν σωμάτων περιδελημένον, ἔχον τὸ κέρας ἐνθα τὸ ἱλαῖον ἦν τὸ ἔργον. Καὶ τί φησιν; Ἐπεμψέ με ὁ Θεὸς ποιῆσαι βασιλεῖα ἐνα τῶν υἱῶν σου. Ὁ Ἰεσσαὶ ἀκούσας βασιλεῖα, νομίσας ἐκεῖνο ἐπιτήδειον εἶναι τὸ ἀξίωμα τῷ μαζοῦνι, ἀγεί τὸν πρῶτον υἱόν. Τί οὖν ὁ προφήτης; Πάραγε αὐτὸν, οὐκ ἠδόκησεν ἐν αὐτῷ ὁ Θεός. Ἄγει τὸν δευτέρον· οὐδὲ οὗτος. Τὴν τρίτον, οὐδαμῶς τὸν τέταρτον, τὸν πέμπτον· ἀνηλώθη ὁ χορὸς τῶν παιδῶν, καὶ ὁ ζητούμενος οὐκ ἠδρίσκατο. Λέγει αὐτῷ· Ἐχεις ἄλλον; Ἠσχύνθη ὁ πατήρ. Ἐχω ἓνα, φησὶ, μικρὸν εὐτελὲς ποιμένα. Ἀνθρώπος ἐξουθενεῖ, ἀλλ' ὁ Θεὸς στεφ[αν]οί. Ἀνθρώπος γὰρ εἰς πρόσωπον βέβηται, Θεὸς δὲ εἰς καρδίαν. Μὴ γὰρ πολυσαρκαίαν ζητοῦμεν ψυχῆς; Εὐγένειαν ποθοῦμεν. Οὐκ εἶπεν αὐτῷ ὁ Θεός, Ἀπελθε, χρίσον μοι τὸν Δαβὶδ, ἵνα μὴ πάθῃ Δαβὶδ, ὅπερ ἐπαθεν Ἰωσῆφ. Ὅσπερ γὰρ ἱμαθὸν ἐκείνοι τὸν ζητούμενον βασιλεῖα, ἐπεθούλευσαν, ἐπολέμησαν, ἐπόλησαν· οὕτω θεός ἦν, μὴ καὶ οὗτοι τοῦτο ἐργάσωνται. Ὅτε ἡ ἀγνοία ἀσφαλείας μήτηρ γένετο. Εἰστήκει ὁ προφήτης ἀπορῶν· ὅς μοι ἓνα τῶν υἱῶν σου. Οὐκ ἔχω, φησὶν, ἀλλὰ παιδίον μικρὸν ποιμαίνον τὰ πρό-

δατα. Οὐχ οὕτως βέβαια ἄνθρωπος, ὥς βέβαια θεός. Πού οἱ καλλωπιζόμενοι ἐπ' εὐμορφίᾳ βέβαιος; Μή μοι λέγε εὐμορφίαν σώματος, ἀλλὰ βλέπει τὸ κάλλος τῆς διανοίας. Τί γάρ ἐστιν εὐμορφος γυνή, ἀλλ' ἡ τάφος κακονοασμένος; Ἐάν μὴ σώφρων ᾖ, κάλλος δὲ ἔχη, βάραθρον ἐστὶν ὠρυγμένον ἑτέροις, δηλητήριον κατασκευασμένον. Τοῦτο καὶ νότῳ μαραινέται, καὶ θανάτῳ διακόπτεται· τὸ δὲ κάλλος τῆς ψυχῆς ἀθάνατον μένει καὶ ἀκηλίδωτον. Καὶ τότε τὴν οἶκον ὠραιότερα ἐπιδείκνυσται, ὅταν παύσῃται τὰ πάθη, καὶ ἐν γαλήνῃ γένηται ὁ νοῦς. Ἐάν οὖν ἴδῃς ἄνδρα, ἢ γυναῖκα καλὴν, μὴ θαυμάσῃς, ἐπεὶ καὶ αἱ ὁρῶς εἰς ὅσους εἰσὶν ἀνατεταμέναι, καρπὸν οὐκ ἔχουσιν· ἢ δὲ ἀμπελος χαμαὶ συρομένη, ὥριμον ἔχει τὸν καρπὸν τῶν βοτρυῶν. Τί οὖν βούλει; ἀμπελον ἔχειν ἢ ὄρν; Ἀλλ' ὅτι ἀμπελον. Ἡ γὰρ ὄρν· ἐν ὕψει ἐστῶσα, ἀγρίων ἀλόγων ἔχει τροφήν τὸν καρπὸν. Τί μέλιττις εὐτελέστερον; Τί βέλτιον; μέλιττα, ἢ ταῶς; Ἄνελε ταῦτα, καὶ οὐδὲν ἰδὼς· ἄνελε μέλιτταν, καὶ πολλὰ χολεύει. Ἦλθε τοίνυν ὁ Δαβὶδ, εὐρίσκειται τὸ εἶλαιον, καὶ χρίεται ψήφῳ Θεοῦ, ἀνοκίᾳ δὲ ἀνθρώπου. Ἐπίθῃκεν αὐτῷ τὸ κέρατος, καὶ ἀντὶ πορφυρίδος καὶ διαδήματος ἐγένετο αὐτῷ. Καὶ ἀπῆλθεν ἔχων τὴν βασιλείαν, οὐ θώρακα, οὐκ ἀσπίδα, οὐδὲ δόρατα περιβεβλημένος, ἀλλὰ τὴν τοῦ Θεοῦ ψήφον τὴν πάντων δυνατωτέρα.

tis contra, quamvis humilis et dejecta sit, maturum uvarum fructum profert. Utrum igitur habere mavis? vitem, an quercum? haud dubium quin vitem. Et enim quercus in sublimi stans, truculentis pabulum præbet. Quid ape vilis? Utrum potior, apis, an pavo? e medio pavonem aufer, nihilque prorsus detrimenti attuleris. Aufer apem, et multa deficiunt. Venit ego David: adhibetur oleum; isque Dei quidem decreto inungitur, hominis autem ministerio. Cornu ipsi impositum est; quod ipsi instar purpure et coronæ fuit. Tum ipse abiit, obtento regno, non lorica, non clypeo, non telis munitus, sed Dei calculo, qui potentia cuncta superat.

Οὗτος δὲ πολέμου καλοῦντος, καὶ τῶν πραγμάτων ταραπτομένου, καὶ τῶν βαρβάρων ἐπιβαίνοντων τοῖς Ἰουδαίοις, ἀπῆλθεν ἰδεῖν τὴν παράταξιν καὶ τὸν πόλεμον, καὶ ὁρᾷ τὸν βάρβαρον προσκαλούμενον εἰς μονομαχίαν, καὶ οὐδεὶς ἰτόμα προσηδῆσαι, οὐδὲ ἐξελθεῖν. Ἰδὼν δὲ ὁ Δαβὶδ ἀστράπτουσα τὸν πόλεμον, ἀφόρητον ὄντα τὸν πόλεμον, τοὺς πολλοὺς ἡδὴ κατεπτηχότας, λέγει· Τίς ἐστὶν ὁ ἀπαρτήρητος οὗτος, ὃς ὤνειδισε τὴν παράταξιν Θεοῦ ζῶντος; Λέγουσι δὲ αὐτῷ· Πρόθεν σοὶ ἡ ἀπόνοια αὕτη; Ὁ δὲ, Οὐκ ἀπόνοϊαν, ἀλλὰ πίστιν, οὐκ ὑπερηφανίαν, ἀλλὰ εὐσέβειαν κέκτημαι· οὐ σκοπῶ αὐτοῦ τὸ μέγεθος, ἀλλὰ τὴν ἐρημίαν τῆς ψυχῆς· οὐ βλέπω ὅτι μέγα τὸ πλοῖον, ἀλλ' ὅτι κυβερνήτην οὐκ ἔχει· οὐ δέδοικα αὐτόν· ἐχθρὸς γάρ ἐστι τοῦ Θεοῦ. Ποίους ὅπλοις θαρραῖς, ὁ Δαβὶδ; Οὐ σαρκίνοις, φησὶν, ἀλλὰ πνευματικοῖς· τὰ γὰρ ὅπλα ἡμῶν οὐ σαρκικά, ἀλλὰ πνευματικά. Ἀκούουσιν οὖν τινες, καὶ εἰσάγαγον αὐτὸν πρὸς τὸν βασιλεῖα καθήμενον, κατεπτηχότα, τρέμοντα. Καὶ λέγει πρὸς αὐτόν· Ἰνα τί προσέπαιε τὸ πρόσωπον τοῦ κυρίου μου, καὶ ἐν τῇ εὐμερίᾳ τὴν δουλείαν ὁμολογεῖ; Τίς ἐστὶν οὗτος; οὐχὶ πορεύσομαι, καὶ ἀφελῶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ; Τί οὖν ὁ βασιλεὺς; Καὶ πῶς δύνασαι; σὺ παιδάριον εἰ μικρόν, αὐτὸς δὲ πολεμιστὴς ἐκ νεότητος αὐτοῦ. Μὴ βλέπει, φησὶν, τὰ ὀρώμενα, ἀλλὰ τὰ νοούμενα. Τί

corporis molem quærimus: quin potius generositatem animi desideramus. Non dixerat Samueli Deus: Vade, et mihi Davidem unge: utique ne idem ipsi, quod Josepho, accideret. Ut enim illius fratres, cum regem eum forte didicissent, insidias ei struere, ipsumque oppugnarunt, ac vendiderunt: sic cavit ne isti quoque Italia perpetrarent. Quamobrem ipsorum ignoratio securitatem ei peperit. Stabat anxius propheta. Da mihi unum, inquit, unum e filiis tuis. Ille vero: Non habeo, ait, nisi parvulum puerum pascentem oves. Non sic videt homo, quemadmodum videbit Deus. Ubi sunt qui formæ pulchritudine gloriantur? Nolo mihi corporis pulchritudinem commemorare, sed animi decorem conspicias. Quid enim aliud est formosa mulier, B præterquam sepulcrum dealbatum? Nisi pudicitia ornata sit, et si formæ venustate præstat, præcipitulum est aliis suffossum, toxicum præparatum. At vero venustas hæc, tum morbo marcescit, tum morte deletur: animi autem elegantia immortalis est, et labis expers. Ac tum denique ipsius decor elucet magis, dum compressis affectionibus, in tranquillitate versatur. Quocirca, cum virum pulchrum pulchramve mulierem videris, ne te ea res in admirationem trahat. Nam etiam quercus licet in altum exporrigantur, fructu tamen carent: vitem contra, quamvis humilis et dejecta sit, maturum uvarum fructum profert. Utrum igitur habere mavis? vitem, an quercum? haud dubium quin vitem. Et enim quercus in sublimi stans, truculentis pabulum præbet. Quid ape vilis? Utrum potior, apis, an pavo? e medio pavonem aufer, nihilque prorsus detrimenti attuleris. Aufer apem, et multa deficiunt. Venit ego David: adhibetur oleum; isque Dei quidem decreto inungitur, hominis autem ministerio. Cornu ipsi impositum est; quod ipsi instar purpure et coronæ fuit. Tum ipse abiit, obtento regno, non lorica, non clypeo, non telis munitus, sed Dei calculo, qui potentia cuncta superat.

Hic igitur cum bellum ipsum advocaret, cum turbata res esset, ac barbari jam Judæis ingruerent, ad castra perrexerat, belli acieiue videndæ pellectus studio. Barbarum cernit, ad singulare certamen quemlibet provocantem: nec quisquam erat qui prosilire atque egredi auderet. David hostem armis fulgentem videns, intolerandumque hoc bellum esse, ac multos jam timore perterritos: Quisnam est incircumcisis iste, inquit, qui exprobravit exercitui Dei viventis? Alius ei: Unde tibi hæc insolentia? Tum ille, non insolentiam, sed fidem, non superbiam, sed pietatem habeo. Non immanem hujus magnitudinem, sed animi solitudinem specto. Non hoc inspicio, ingentem esse navem, sed quod gubernatore careat. D Non hunc extimesco, quandoquidem Dei hostis est. At quibus tandem armis fretus es, David? Non carnis, inquit, sed spiritus. Arma quippe nostra non carnalia sunt, sed spiritualia. Audierunt hæc nonnulli, eumque ad regem adducunt, qui trepidus et tremebundus sedebat. Aitque ad eum: Cur concidit facies domini mei, ut tempore felicitatis servilem animum prodas? Ecquis est iste? Annon ipse pergam, et caput illius amputabo? Quid ad ista rex? Qui tandem hoc patrare quæis? tu enim puer parvulus es, ille vero bellator ab adolescentia

sua. Ne ea species, inquit, quæ oculis apparent, sed quæ intellectu percipiuntur. Quid ergo? diffidenti regi præclara sua facinora commemorare cogitur. Puer parvulus eram, inquit, pascens oves patris mei: et cum veniret leo vel ursus, tollereturque arietem de grege, sequebar eos, et eruebam de ore eorum, percutiebamque leonem et ursum. Eritque incircumciscus iste sicut unus ex istis. Dixit itaque Saul Davidi: Vade, et Dominus tecum sit. Dedit autem ei rex arma, sed quæ gestare non poterat. Nec enim hoc sinebat Deus: quo utique nudus vinceret, nec arma rei præclare gestæ et victoriæ partem sibi vindicarent, eorumque beneficio victricem ipsum fuisse rex diceret. Arma itaque abiecit **584** et fidem induit. Nudus egreditur sola fidei lorica instructus. Pastor egreditur, ac non miles. Mittit lapidem, Philisthæum ferit; ac non corporis natura et robore, sed fidei viribus victoriam refert. Hujus arrepto gladio, caput ipsi præcidit; impletumque adeo est illud Scripturæ: *In operibus manuum suarum comprehensus est peccator* (Psalm. ix, 17). Hic ergo talis ac tantus vir, de quo dixit Dominus: *Inveni David virum secundum cor meum* (Psalm. lxxviii, 21). Præclarum plane elogium! et singulare virtutis argumentum! Hic, inquam, qui feras superaverat, qui Goliath obtruncarat, qui strangulaverat leonem, qui ursum oppresserat, qui in juvenili ætate canam præferebat; qui parvo corpore, sed magno pectore erat; qui cum regio indumento monachorum asperitatem exhibebat (fulgebat enim, non gemmis, sed lacrymis: *Lavabo enim*, aiebat (Psalm. vi, 7) *per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo*), hic tanta virtute vir, qui spirituales gratias pertraxerat; qui cælestem axem attigerat; qui divinitus consecutus auxilium fuerat; qui bella confecerat: hic demum qui magna et innumera adversus diabolum facinora gesserat, post cultam pudicitiam, consuetudinem, honestatem, cum regnum obtinisset, cum gentes imperio suo et ditioni subjecisset, meridiano tempore post prandium e toro surgens, deambulabat. Vidit ergo mulierem lavantem se, eleganti forma præditam; mulierem lavantem se in solario, uxorem militis sui speciosam. Vidit, inquam, et oculis arreptus, vulnus accepit. Audiant hæc qui curiosis oculis alienas formas contuentur. Audiant qui insano spectaculorum amore flagrant: qui dicunt, Spectamus, at nihil hinc damni contrahimus. David læsus est, et tu non læderis? Ille læsus est, et ego virtuti tue fidere queam? qui tanta spiritus gratia pollebat, telum excipit, te vero sauciari negas? Atqui ille non scortum vidit, sed gravem et podicam mulierem; ac non in theatro, sed domi: tu vero in theatro cernis, ubi locus quoque ipse animam plectit. Nec duntaxat cernis, sed audis etiam obscenos sermones. Nam et meretricios amicus vides, et diabolicos cantus audis, ipaque niens undique percussit: oculis nimirum per ea

oûν; ἀπίσται ὁ βασιλεὺς· ἀναγκάζεται λοιπὸν τὰ κατορθώματα αὐτοῦ εἰπεῖν. Παῖδὸν ἤμην, φησὶν, μικρὸν, ποιμαίνων τὰ πρόβατα τοῦ πατρὸς μου, καὶ ὅταν ἤρχετο ὁ λέων ἢ ἄρκτος, καὶ ἐλάμβανον πρόβατον τῆς ποιμνῆς, ἐξεπορεύομην ὀπίσω αὐτῶν, καὶ ἐξέσπασα ἐκ τοῦ στόματος αὐτῶν, καὶ ἐπάτασσον τὸν λέοντα, καὶ τὴν ἄρκτον· καὶ ἴσται οὗτος ὡς ἐν τῶν θηρίων ἐκείνων. Καὶ εἶπε Σαουλ πρὸς Δαβὶδ· Πορεύου, καὶ ὁ Κύριος μετὰ σοῦ. Ἔδωκε δὲ αὐτῷ ὁ βασιλεὺς τὰ ὅπλα· ὁ δὲ οὐκ ἠδύνατο βαστάσαι, ὅτι οὐ συνεχώρει τούτο ὁ Θεός, ἵνα γυμνὸς νικήσῃ, ἵνα μὴ τὰ ὅπλα συμμερίσθῃται τὴν νίκην τῶν κατορθωμάτων, ἵνα μὴ εἴπῃ ὁ βασιλεὺς, τὰ ὅπλα ἐνίκησαν. Ῥίπτει τὰ ὅπλα, ἐνδύεται τὴν πίστιν, ἐξέρχεται γυμνός, κατατιθωρακισμένος τὴν πίστιν· ἐξέρχεται ποιμὴν, καὶ οὐ στρατιώτης. Ἀφίησι βόλον, ἔκτισεν ὁ ἀλλόφυλος· οὐ τῇ φύσει τοῦ σώματος, ἀλλὰ τῇ δυνάμει τῆς πίστεως τὴν νίκην ἀπενεγκάμενος. Ἐλαβεν αὐτοῦ τὸ ξίφος, ἀπίτεμεν αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν, καὶ ἐπληρώθη τὸ γεγραμμένον, ὅτι· *Ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτοῦ συνελήφθη ὁ ἀμαρτωλός*. Οὗτος τοίνυν ὁ τοιοῦτος καὶ τηλικούτος ἀνὴρ, περὶ οὗ φησιν ὁ Θεός· *Ἐύρον Δαβὶδ τὸν τοῦ Ἰσραὴλ, ἀνδρα κατὰ τὴν καρδίαν μου*. Ὡ ἐγκύμιον ὕψηλόν! Ὡ ἀπόδειξις ἀρετῆς! Οὗτος τοίνυν ὁ τῶν θηρίων περιγεγυμένος, ὁ τὸν Γολιάθ ἀποκτείνας, ὁ τὸν λέοντα πνίξας, ὁ τὴν ἄρκτον κρατήσας, ὁ ἐν νεότητι πεπολιωμένος, ὁ μικρὸς ἐπὶ σώματι καὶ ὕψηλός τὴν καρδίαν, ὁ ἐν βασιλικῇ στολῇ ἀκριβείαν μοναζόντων ἐπιδείξάμενος· (Ἐλμπε γάρ, οὐκ ἀπὸ μαργαριτῶν, ἀλλ' ἀπὸ δακρύων· Λούσω γάρ, φησὶ, καθ' ἑκάστην νύκτι τὴν κλινὴν μου, ἐν δακρυαῖς μου τὴν στρωμνὴν μου βρέξω) οὗτος τοίνυν ὁ τοιοῦτος καὶ τηλικούτος ἀνὴρ, ὁ τὴν πνευματικὴν χάριν ἐπισπασάμενος, ὁ τῆς ἀφίδος τῶν οὐρανῶν ἀφάμενος, ὁ τῆς ἀνωθεν ἀπολαύσας βοτῆς, ὁ πολέμου καταλύσας· οὗτος ὁ μέγας καὶ μυρία κατορθώματα κατὰ τοῦ διαβόλου ἐπιδείξάμενος, μετὰ σωφροσύνην, μετὰ ἐπισκεψίαν, μετὰ σεμνότητα, ὅτε κατέσχε τὴν βασιλείαν, ὅτε ἐνέκησε μυρίους πολέμους, ὅτε ἔβη ὑπέταξεν, ἐν μεσημβρίᾳ μέσῃ, μετὰ τὸ ἄριστον, ἀναστὰς ἀπὸ τῆς σιδήδος περιεπάτει, καὶ εἶδε λουομένην γυναῖκα, καλὴν καὶ εὐμορφον· γυναῖκα λουομένην ἐν ὑπερφύῳ, γυναῖκα στρατιώτου ὡραίαν. Εἶδεν, ἐπτερύθη τὸ ὄμμα, εἰδέξαστο τὸ βέλος. Ἀκούεωσαν, οἱ περιέργως τὰ ἀλλότρια καταμανθάνοντες· ἀκούεωσαν, οἱ περὶ τὰ θεάτρα μεμνηότες· οἱ λέγοντες, θεωροῦμεν, οὐδὲν βλαπτόμεθα. Ὁ Δαβὶδ εἰδὼς, καὶ σὺ οὐ βλάβη; ἐκεῖνος εἰδὼς, καὶ σὺ ἔγω διαβόησαι; ὁ τοσαύτην ἔχων τοῦ Πνεύματος χάριν βέλος εἰδέξαστο, καὶ σὺ λέγεις μὴ ἀλλοχεύσαι; Καίτοι γε ἐκεῖνος οὐκ εἶδε πόρνην γυναῖκα, ἀλλὰ σωφρονα καὶ σεμνήν· καὶ οὐκ ἐν θεάτρῳ, ἀλλ' ἐν οἴκῳ. Σὺ δὲ ἐν θεάτρῳ βλέπεις, ὅπου καὶ ὁ τρόπος κολλάει ψυχὴν· οὐ βλέπεις δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀκούεις ῥημάτων κακίας, καὶ βλέπεις στολὴν πορνικὴν καὶ ἄπρατα διαβολικὰ πανταχόθεν· πλήττεται ἡ διάνοια τῇ ὄψει, ἀφ' ὧν εἶδες· τῇ ἀκοῇ, ἀφ' ὧν ἀκούεις· τῇ ὁσπρήσει, ἀφ' ὧν ὁσπράνῃ. Τοσαῦτα βάρβαρα, τοσαῦτα φοβρά! καὶ ἔγω σοι θαρ-

ῥῆσαι, ὅτι οὐ γίνῃ θηριόλωτος; Μὴ γὰρ λίθος εἶ; ἢ ἄνθρωπος εἶ, τὴν κοινὴν τῆς φύσεως ἀσθένειαν περιεχόμενος. Πῦρ κραταίς, καὶ οὐ καίγῃ; καὶ πῶς ἔχει λόγον; ὅς τις λύχνον εἰς χόρτον, καὶ δύνασθαι μοι εἰπεῖν ὅτι οὐ καλεῖται χόρτος. Τοῦτο καὶ ἡ ἡμετέρα φύσις. Εἶδεν οὖν αὐτὴν λουομένην· ἰδὼν τῷ κάλλει, εἰδέετο βέλος, ἔλαβε τὸ τραῦμα. Ἐπεμψε πρὸς αὐτὴν ὁ βασιλεὺς· ἦλθε πρὸς αὐτὸν· εἰργάσατο τὴν παρανομίαν, ἐπλήρωσε τὴν ἐπιθυμίαν. Καλεῖται αὐτὴν ἀπελθεῖν εἰς τὴν ἰδίαν οἰκίαν. Ταῦτα λέγω, καὶ εἰς μέσον φέρω τὸν τετραυματισμένον, ἵνα περισσώτερος ἴσῃτε πῶς θεραπεύεται. Καὶ γὰρ ἱατρός χειρουργῶν ἔχει περισσώτερος, ἵνα ἴδωσι πῶς τῇ τέχνῃ νικᾷ τὴν νόσον. Πολλῷ μᾶλλον προφήτου χειρουργουμένου πάντας δεῖ ἰδεῖν, ἵνα μάθωμεν, πῶς ὀφειλομένον ἀπαλλαγῆναι τῆς σπη-
B
δόνος καὶ τῶν σφαλῆκων. Χαλεπὸν τὸ ἀμάρτημα· ἡ ἐπιθυμία ἐπληρώθη· ἡ ἀμαρτία ἀπηρτίσθη. Ὁ θε-
ραπεύων οὐκ ἦν.

putredine et vermibus liberari debeamus, nobis sit exploratum. Grave scelus: libido 385 expleta est, perfectum plane peccatum. Non erat qui mederetur.

Συνέλαβεν ἡ γυνὴ. Τέως ἐνόμισε λανθάνειν τὸν ἀνδρὰ αὐτῆς ὁ βασιλεὺς. Εἰ γὰρ καὶ προφήτης ἦν, ἄλλ' ὅμως ἡ ἐπιθυμία αὐτοῦ τὸν νοῦν ἐκόχτει. Συνέλαβεν ἡ γυνὴ, ἦλθε δρυμαίος ἐπὶ τὸν βασιλέα, καὶ φησι· Βασιλεῦ, ἀπωλόμην. Ὁ δὲ, τί ἔχεις; Ἐγκυος ἐγώ, φησί· ὁ καρπὸς τῆς ἀμαρτίας ἐβλάστησεν· τὴν κατηγορίαν ἐν τῇ μήτρᾳ περιφέρω· ὁ ἐλεγχος ἠδὲ ἡ τῆς ἀμαρτίας· οἴκοθεν ἔχω τὴν ἀπόδειξιν. Ἐάν ἔλθῃ καὶ ἴδῃ ὁ ἀνὴρ μου, τί ἔχω εἰπεῖν; Ἐν-
C
νόησον πόσον κακὸν ἀμαρτία. Ὁ βασιλεὺς τὸν στρα-
τιώτην φοβεῖται. Οὐ γὰρ ἐστὶ δοῦλος ἑτερος, εἰ μὴ ὁ ποιῶν τὴν ἀμαρτίαν. Διάδημα περιεβέβητο, καὶ ἰδεδόκει τὸ δουίδος; Οὐχὶ σὺ βασιλεὺς εἶ; οὐ ξίφους ἐξουσίαν ἔχεις; Ἀλλὰ χαλεπὸν ἀμάρτημα ἐποίησα. Ὁ δυστυχίας μήτηρ! ὦ ἀτιμίας ἐλεγχος! Τί οὖν ὁ βασιλεὺς; ἀμαρτίαν ἐπὶ ἀμαρτίαν προστί-
θισιν. Ἦλθεν οὖν Οὐρίας ἀνὴρ αὐτῆς ἀπὸ τοῦ πολέ-
μου, καὶ εἰσῆλθε πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ λέγει αὐτῷ· Τί ἐστὶν Οὐρία; πῶς ὁ πόλεμος; Λέγει. Καλῶς· ἐνι-
κῆσάμεν. Ἦκουσεν ὁ βασιλεὺς· ὅτι ὁ στρατιώτης ἐνίκησε, καὶ αὐτὸς ἠττήθη· ὁ στρατιώτης τὸν πόλε-
μον ὑπέταξεν, αὐτὸς δὲ ἠττήθη ὑπὸ τῆς ἡδονῆς. Ἐν
ἀπορίᾳ τε ὦν ὁ βασιλεὺς οὐκ ᾔσθετο τῆς νίκης διὰ
τὴν αἰσχύνην τῆς ἡττης, ἥς αὐτὸς ἠττήθη. Λέγει
D
οὖν τῷ στρατιώτῃ· Ὑπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου, καὶ
λοῦσαι, καὶ ἀπολαύσον τῆς τραπέζης, καὶ τῆς γυ-
ναϊκῆς σου. Ταῦτα διὰ τί; Ἵνα εὐσχοῖσθαι τὸ ἔλκος,
ἵνα ἐξ αὐτοῦ νομισθῇ τίποτεσθαι τὸ παιδίον. Ὁ δὲ
ἀκοιμητὸς ὀρθαλμὸς οὐ συνεχώρει, φαίδιμος τοῦ
τετραυματισμένου. Τί οὖν ὁ στρατιώτης; Καὶ πῶς,
φησί, δύναμαι τὸ ῥῆμα τοῦτο ποιῆσαι; Ἰσχυρὰ ἐν
πολέμῳ (1), ἀρχιστράτηγος ἐν παρατάξει, ἡ κιβωτὶς
τῆς διαθήκης Κυρίου ἐν τῇ παρεμβολῇ, καὶ ἐγὼ
ἀπελεύσομαι εἰς τὸν οἶκόν μου, καὶ μέλλω τρυφᾶν;
licus populus in bello est, exercitus dux in acie, arca testamenti Domini in castris, et ego pergam
domum, et deliciis operam dabo?

A quæ cernis; auribus per ea quæ audis; et olfactu per ea quæ odoraris. Et cum tot præcipitia sint, tot corruptelæ, qui queam credere a ferarum morsibus te immunem esse? non enim es lapis, non ferrum. Homo es, communis naturæ imbecillitate circumdatus. Ignem tenes, et non ureris? an id rationi consentaneum est? feno lucernam appone: ac lum, si potes, nega senum exuri. Quod idem de nostra natura sentiendum est. Vidit igitur eam lavantem: pulchritudine captus est; telum excepit: vulneratus fuit. Accivit eam rex; illa venit, flagitium perpetratur. Tum expleta libidine domum redire eam jubet. Hæc eo dico, et saucium profero in medium, ut vos qui circum adestis, quamam ratione ipsi medicina fiat, perspiciatis. Nam et
B
chirurgus habet qui se circumstant, ut quemadmodum artis industria morbum superet, videant. Multo itaque magis, cum prophetæ medica manus adhibetur, id omnes cernere decet, uti quo pacto 385 expleta

Concepit mulier. Hactenus putabat rex mari-
o
ipsius incognitum facinus esse. Etsi enim propheta erat, ipsius tamen menti libido tenebras offunde-
bat. Ut ergo concepit mulier, summa celeritate ad regem venit, atque: O rex, peri. Ille autem: Quid habes? Prægnans sum ego, inquit; peccati fructus pullulavit: circumgesto accusationem in utero. Peccati indicium exstat: domi se prodit
C
scelus. Si vir meus venerit, ac viderit, quid illi sum dictura? Atque hic cogites velim quantum malum sit peccatum. Rex militem pertimescit. Neque enim alius servus censendus est, nisi qui peccatum facit. Diademate redimitus erat, et probrum metuebat. Annon vero rex es tu? nunquid non gladii potestatem habes? Sed gravem culpam commisi, inquit. O mater infortunii! o argumen-
tum ignominie! Cernis modo quantum malum culpa sit. Quid igitur rex? scelere scelus cumulat. A bello venit Urias maritus mulieris, ingres-
susque est ad regem, qui sit illi: Ecquid est, Urias? quo in statu bellum est? Præclare se habet, inquit, victor sumus. Et audivit rex militem hos-
D
tiles copias fudisse, cum ipse libidine victus es-
set. Miles hostem fuderat, cum rex a libidine su-
peratus esset. Cumque in summa anxietate vers-
retur, propter cladis quam acceperat ignominiam, nullam ex victoria voluptatem sentiebat. At ergo militi: Proficiscere in domum tuam, et lavare, mensaque tua et uxoris complexu fruiere. Quorsum vero isthæc? ut vulnus obduceret, atque infans ex illo procreatus censeretur. Verum insomnis ocu-
lus, cum ejus qui vulneratus erat, curam gereret, non permittebat. Quid vero miles? Et quonam pacto possim, inquit, verbum hoc facere? Israeli-

NOTÆ.

(1) Desunt hæc passim in editis: habentur vero in veteri translatione. Alia autem horum loco in editis existant.

Rex igitur, quoniam admissi flagitii legendi A nulla facultas dabatur, epistolam ad ducem ad hunc modum scribit : Pone Uriam in graviore parte praelii, ut interficiatur : atque ipsimet Uriæ epistolam tradit. Ita qui injuria violatus erat, gladium adversus seipsum gestabat, et litteras sanguine plenas ferebat. Tum subinde stetit in acie, interfectus est, et morte occubuit. En peccatum aliud. Homicidium adulterii fetus exstitit. Hæc porro ob peccatores, et eos qui plurimorum malorum sibi consilii sunt, commemoro, quibus auditis, de sua salute minime desperent. Scriptum est enim : *Non occides, non mœchaberis* (Exod. xx, 13, 14). Isthæc autem duo prima mandata violavit. Adulterium quippe perpetravit : tumque illum quem injuria affecerat, interemit. Grave hoc ulcus, vulnus ingens. Itaque cum Urias ad praelium profectus obtruncatus esset, mox obductum peccatum exsilivit. Tunc demum propheta Nathan ad illum perrexit ; propheta, inquam, ad prophetam vadit. At enim David propheta cum esset, cur non sibi ipse medebatur ? Nimirum quemadmodum ægrotantes medici aliorum medicorum opera indigent, quia morbus artem labefactat ; sic etiam hoc loco ille propheta erat, et iste propheta. Verum ille nequam in lecto jacebat, hic vero in vitio versabatur. Dicunt ei : Nathan 586 propheta foris adest. Tum ille : Ingredietur. Ingreditur ergo propheta, eumque conspiciit non sine magno splendore et regio fastu considerentem. Et quid ait ? Lis mihi est : auscultes velim. O sapientiam medicum ! Ingressus est ferrum gerens, ut ulcus secet ; hoc vero non indicat ægroto, ne medicinam refugiat, sed abscondit intus, non sub vestimento, sed sub conflictæ narrationis involuero. Confestim enim ut ingressus est, non dixit : O flagitiose, o profane, o adulter, o homicida ! Non apertam reprehensionem adhibuit, nec orationis minime fucata libertate usus est : sed absconditum tenuit ferrum. Lis mihi est, inquit, o rex. Ille autem : Age, quid tibi litis sit edisere. Tum ipse : Homo quidam erat in civitate una divitiis et armentis multis opulentus. Alter erat pauper, qui nihil aliud possidebat præter agnellam unam, quæ de mensa ipsius edebat, et de poculo ipsius hibeat, atque in sinu ipsius dormiebat. Vides quemadmodum paupertas dilectionis sit causa. Ingens quippe fastus est apud divites ; apud pauperes vero uxor famulæ et ministræ munere fungitur : et si parit filium, et mater ipsi et nutrix est. Apud divites autem secus res habet. Nam ubi mulier puerum edidit, foris eum nutriendum tradit, et materni amoris vim fastus abruptit. Parit mater : nec nutrix est. Pudet eam quæ mater exstitit, nutricem esse. At non ita Dominus. Nam et nōs genuit, et idem ipse nos aluit. Unde etiam cibi loco propria sua nos pavit carne, et potus loco sanguinem suum nobis bibendum dedit. Venit autem peregrinus quidam ad divitem. Quis est iste peregrinus ? libidinosa

Ἐπειδὴ δὲ λοιπὸν οὐκ ἠδύνατο συσχεῖσθαι τὸ γεγ-
νός, γράφει ἐπιστολὴν πρὸς τὸν στρατηλάτην, ἔχου-
σαν οὕτως· Λαβὼν στήσον τὸν Οὐρίαν εἰς τὸ βαρὺ
μέρος, ὡς αὐτὸν ἀναιρεθῆναι. Καὶ ἐγχειρίζει αὐτῷ
τὴν ἐπιστολὴν, καὶ τὴν μάχαιραν κατ' αὐτοῦ ἐβά-
σταζεν ὁ ἡδικοημένος, καὶ ἐπιστολὴν ἔφερεν αἵματος
γέμουσαν. Εἰτα ἔστιν ἐν τῷ πολέμῳ, ἀνῆρέθη, καὶ
ἔπεσεν. Ἰδοὺ δευτέρον ἁμάρτημα· ὁ φόνος, καρπὸς
τῆς μοιχείας ἐγένετο. Ταῦτα λέγω διὰ τοὺς ἁμαρτω-
λοὺς, καὶ πολλὰ αὐτοῖς συνειδότας κακὰ, ἵνα ἀκούον-
τες μὴ ἀπογνώσκει τῆς αὐτῶν σωτηρίας γέγραπται
γάρ· Ὁδὸν πορεύσῃς, οὐ μοιχεύσεις. Τὰς δὲ δύο
ταύτας τὰς πρώτας ἐντολὰς παρέδωκεν. Ἐμοίχευσε,
καὶ τότε ἐφόνησε τὸν ἡδικοημένον. Καλεπὸν τὸ
ἔλκος, μέγα τὸ τραῦμα. Ἐπεὶ οὖν Οὐρίας ἀπαλθὼν
εἰς τὸν πόλεμον ἀνῆρέθη, καὶ εὐθὺς ἐκέρτησεν ἡ
ἁμαρτία συνεσχισμένη. Τότε λοιπὸν ἀπῆλθε πρὸς
αὐτὸν Νάθαν· ὁ προφήτης πρὸς προφήτην ὑπάγει,
καίτοι ὁ Δαβὶδ προφήτης ἦν. Πῶς οὖν αὐτὸν οὐ θε-
ραπείει ; Ὅσπερ γάρ οἱ ἱατροὶ, ὅτε νοσοῦσι, χρη-
ρίζουσιν ἐτέρων ἱατρῶν· καὶ γὰρ ἡ ἀρρώστια τὴν
τέχνην λυμάνεται· οὕτω δὲ καὶ ἐν ταῦτα προφήτης
ἐκείνος, προφήτης οὗτος. Ἀλλ' ἐκεῖνος οὐκ ἐν κλίνῃ
κεῖμενος, ἀλλ' ἐν κακίᾳ διαγινόμενος. Λέγουσιν
αὐτῷ· Νάθαν· ὁ προφήτης ἐξω. Λέγει, Εἰσελθέτω.
Εἰσῆλθεν οὖν ὁ προφήτης, ὁρῶν αὐτὸν καθεζόμενον
μετὰ λαμπρόδος πολλῆς, καὶ τοῦ τύφου τοῦ βασι-
λικοῦ. Καὶ τί φησιν ; Δίχην ἔχω, ἀκουσόν μου. Ὡ
σοφία ἱατροῦ ! Εἰσῆλθεν βαστάζων σιδήριον, ἵνα
τέμῃ τὸ ἔλκος, ἀλλ' οὐ δεκνύει τῷ νοσοῦντι, ἵνα
μὴ στερηθῇ τῆς ἱατρείας, καὶ κρύπτει θυδὸν, οὐχ
ὕπὸ τὸ ἱμάτιον, ἀλλὰ τὸ ὄραμα τῆς διηγήσεως. Εὐ-
θέως γὰρ εἰσελθὼν οὐκ εἶπεν· Ὡ παράνομε ! Ὡ βέ-
βηλε ! Ὡ μοιχὲ ! Ὡ ἀνδροφόνε ! Οὐ γυμνὸν τὸν ἐλεγχόν
ἔχω, οὐδὲ χωρὶς προσωπίδος τὴν παρρησίαν, ἀλλὰ
τὸ σιδήριον ἐγκακρυμμένον. Καὶ λέγει· Δίχην ἔχω,
ὁ βασιλεὺς. Ὡ δέ· Εἰπέ τὴν δίχην. Ἀνθρωπὸς τις
ἦν πλοῦσιτος, καὶ εἶχε ποίμνην καὶ βοῦκόλῃα πολλά·
ἄνθρωπος δὲ τις ἦν πέννης, ὃς οὐκ εἶχεν εἰ μὴ μίαν
ἀμνάδα, ἥτις ἀπὸ τῆς τραπέζης αὐτοῦ ἔσθιε, καὶ
ἀπὸ τοῦ ποτηρίου ἔπινεν, καὶ ἐν τῷ κόλπῳ αὐτοῦ
ἐκάθευδεν. Ὅρξας τὴν πενίαν φιλοστοργίας ὑπόθεσιν
ἔχουσαν· ἐπὶ γὰρ τῶν πλουτουμένων πολλὸς ὁ τύφος,
ἐπὶ δὲ τῶν πενήτων ἡ γυνὴ ὑπηρέτης γίνεται, καὶ
D δίακονος, καὶ τίκται παιδίον, καὶ γίνεται αὐτῷ μὴ-
τηρ καὶ τροφός. Ἐπὶ δὲ τῶν πλουτουμένων οὐχ οὕτως·
ἀλλὰ τίκται παιδίον, καὶ δίδωσιν αὐτὸ ἔξω· καὶ τὴν
φιλοστοργίαν διατέμνει ὁ τύφος. Τίκται ἡ μήτηρ,
καὶ οὐ γίνεται τροφός. Αἰσγύνεται γενέσθαι τροφός
ἡ γενομένη μήτηρ· ὁ δὲ Κύριος οὐχ οὕτως. Καὶ γὰρ
καὶ ἐγέννησεν ἡμᾶς, καὶ αὐτὸς τροφὸς ἡμῶν ἐγένε-
το. Διὰ τοῦτο καὶ ἀντὶ βρώματος τὴν ἰδίαν αὐτοῦ
σάρκα ἡμᾶς ἔθρεψεν, καὶ ἀντὶ πόματος τὸ ἴδιον
αἷμα ἐπότισεν. Ἦλθε τοίνυν ὁ ἕνός ἀνθρώπος πρὸς
τὸν πλησίον ἐκεῖνον. Τίς ὁ ἕνός ; ἡ ἐπιθυμία ἀκό-
λαστος ; ἡ θηριώδης ἐκείνη. Ἦλθε, καὶ οὐκ ἔλαθεν
ἀπὸ τῶν ποιμνίων καὶ τῶν βοσκολίων αὐτοῦ, ἀλλὰ
πέμψας ἠρπάσεν τὴν ἀμνάδα ἐκείνην, τὴν ἐν τῷ
κόλπῳ τοῦ πέννητος καθεζούσων καὶ ἀπὸ τῆς τρα-

πέξης αὐτοῦ ἐσθίουσαν. Τί οὖν; Ὑργίσθη ὁ βασι-
λεὺς. Ἐνόμιζε γὰρ ἀλλοτρίαν δίκην δικάζειν, καὶ
τὸ δίκαιον ἐξέφηνεν μετὰ πολλῆς τῆς λαμπρότητος.
Οὐκ ἦν γὰρ φιλοστοργία, ἵνα μὴ εἴπῃ τὴν ἀλήθειαν·
ἀλλ' ὕργισθη μὴ βουλόμενος, καὶ λέγει τὸ δίκαιον.
Ἐν ῥομφαίᾳ, ψοῖν, ἀποθάνεται, καὶ τὴν ἀνάδα
τετραπλάσιον ἀποτίσκει. Καὶ οὐ κελεύει κατὰ τὸν
νόμον· ὁ γὰρ νόμος οὐ κελεύει τὸν κλέπτην τετρα-
πλάσιον ἀποδοῦναι· οὗτος γὰρ καὶ τὸν νόμον
ὑπερέβη. Ἐξέβαλε τοίνυν ψῆφον, καὶ ἡ δίκη ἦν
ἀκηρτισμένη. Ῥίπτει τὸ προσωπίον, καὶ λέγει ὁ
προφήτης· Σὺ εἰ βασιλεῦ. Τί οὖν αὐτός; Ἠμάρτον
τῷ Κυρίῳ. Ὁρᾷ καὶ ἐν τῇ νόσῳ τὴν εὐγένειαν τῆς
ψυχῆς. Οὐ γὰρ εἶπεν πρὸς αὐτόν· Ἀθλίε καὶ ταλαι-
πωρε, πόθεν ὁρμώμενος, καὶ τίνοι παποιδῶς, παπαρ-
ρησιασμένως εἰσῆλθες, καὶ ἀπονοία, καὶ τύφῳ βρι-
θόμενος, βασιλεῖα οὕτω φανερώς ἐλέγξει βουλόμενος;
Ἀλλὰ τί λέγει ὁ βασιλεὺς; Ἠμάρτηκα τῷ Κυρίῳ.
Τί οὖν αὐτός; Καὶ Κύριο; ἀφεῖλε τὸ ἡμάρτημά σου.
Ὁξεῖα ἡ μετάνοια, ὀξυτέρα ἡ συγχώρησις. Λέγει
σὺ τὰς ἁμαρτίας σου πρῶτος, ἵνα δικαιωθῇς. Διὰ
πραγμάτων παρώζυνες, διὰ ῥημάτων μετανόει.
Ταῦτα λέγων, ἵνα ἀκούωσιν οἱ ἁμαρτωλοὶ καὶ οἱ
πεντηκότες ἁμαρτήμασιν. Ἠμάρτηκα τῷ Κυρίῳ,
καὶ ἀφῆκε τὸ ἡμάρτημά σου. Σὺ μὲν εἶπες, Ῥομ-
φαία πσιεῖται ἐπ' αὐτόν, ἀλλὰ σὺ οὐ μὴ ἀποθάνῃς.
Ἠράσθης πόρνης, καὶ ἐπόρευσας; θέλεις μετανόη-
σαι; μὴ προσθῇς τῇ ἁμαρτίᾳ ἁμαρτίαν.
psi sunt. Peccavi, ais, Domino; et (Dominus remisit
illud gladio interiturum : tu vero ipse non morieris.
vis poenitentiam agere? peccatum ne adjicias peccato.

Διὰ τοῦτο ἀκροβίνια τῆς ἁμαρτίας ἐξελέγτο ὁ C
Θεός, ἵνα μηδεὶς τῶν μετὰ ταῦτα ἀπογινώσκῃ τῆς
ἐαυτοῦ σωτηρίας. Ἀσεβῆς εἰ; ἐννόησον τοὺς μάγους.
Ἄρπαξ εἰ; ἐννόησον τὸν τελάνην. Ἀκάθαρτος εἰ;
ἐννόησον τὴν πόρνην. Ἀνδροφόνος εἰ; ἀναλόγισαι
τὸν ληστὴν. Παράνομος εἰ; ἐννόησον τὸν βιάσθημον
Παῦλον, καὶ μετὰ ταῦτα εὐαγγελιστὴν· πρότερον
ζιζάνιον, καὶ μετὰ ταῦτα εἶπον· πρότερον λύκον,
καὶ μετὰ ταῦτα ποιμένα· πρότερον μάλωδον, καὶ
μετὰ ταῦτα χρυσόν· πρότερον πειρατὴν καὶ κατα-
ποντιστὴν, καὶ μετὰ ταῦτα κυβερνήτην· πρότερον
πορθεύοντα τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ μετὰ ταῦτα πι-
στευόμενον τὴν Ἐκκλησίαν· πρότερον ἐκκόπτοντα τὰς
ἀμπέλους, καὶ μετὰ ταῦτα φυτουργὸν γενόμε-
νον· πρότερον καθαιρούντα τὸν ναὸν, καὶ μετὰ
ταῦτα οἰκοδομοῦντα. Εἶδες ὑπερβάλλουσιν κακίαν, D
εἶδες νικῶσαν ἀρετὴν· εἶδες ἀπόνοιαν δούλου, εἶδες
φιλανθρωπίαν Δεσπότου. Μὴ μοι λέγε, Βλάσφημὸς
εἰμι, δυνάστης εἰμι, ἀκάθαρτος εἰμι. Ἐχεις πάντων
τὰ ὑποδείγματα. Εἰς οἷον ἂν θέλῃς λιμένα κατὰ
φυγε. Θέλεις ἐν τῇ Καινῇ; θέλεις ἐν τῇ Παλαιᾷ;
ἐν τῇ Καινῇ ὁ Παῦλος, καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ ὁ Δαβὶδ.
Μὴ προφατίζου, μὴ δυνεῖ. Ἠμάρτες; μετανόησον.
Μυριάχις ἡμαρτεῖς; μυριάχις μετανόησον. Ταῦτα
συνεχῶς ἐπαλεῖψαι τὰ φάρμακα, ἵνα φλεγμονὴν
καταστῇ. Οὐδα γὰρ δὴ τοῦ συνεϊδότες ἡ ἀπώγνω-
σις. Ἐφέστηκεν ὁ διάβολος ξίφῃ ἀκονῶν καὶ ταῦτα
λέγων τὰ ῥήματα· Ὅλην τὴν νεότητά σου κατήσχυ-

A plane illa et belluina cupiditas. Venit, inquam,
nec sumpsit ille de ovibus et de bobus suis, sed
raptum misit oviculum illam quæ in sinu pauperis
dormiebat, quæque de mensa ejus comedeat.
Quid igitur? Rex excanduit. Existimabat enim se
de aliena controversia sententiam ferro : et quod
justum erat luculenta voce pronuntiabat. Non enim
benevolentia movebatur, ne verum diceret; sed
in iram nolens prorupit, et justam sententiam
tulit. Gladio morietur, inquit, et ovem in quadru-
plum restituet. Nec vero id ex legis præscriptio
imperabat : lex enim furem quadruplum duntaxat
jubeat reddere ; at ipse legem quoque prætergres-
sus est. Ad hunc itaque modum. emissæ sententiæ,
numeris suis absolutum judicium erat : subinde-
quæ propheta abjecta larva ait : Tu es, rex. Quid
ergo ille? Peccavi Domino. Vides etiam in morbo
ingenuitatem animi? Non enim illi respondit :
Miser et calamitose, unde progressus, quove fre-
tus, sic audacter fastuque et arrogantia turgidus
ingressus es, qui usque adeo aperte regem coar-
guere sustineas? Quid vero rex? Peccavi Domino.
Quid ergo propheta? Etiam Deus abstulit peccatum
tuum. Celer poenitentia : celerior venia. Dic tu
prior, ait Scriptura (Isa. i, 18), iniquitates tuas,
ut justificeeris. Per opera Deum ad iracundiam
concitasti : per verba te poeniteat. Hæc eo comme-
moro, ut audiant peccatores, et qui in peccata, la-
peccatum tuum. Tu quidem dixisti hominem
Scorti amore captus es, et stuprum admisisti?

587 Ejusd. hom. 2 in psal. l. — Ob eam cau-
sam Deus peccati primitias elegit, ne quis post-
hac salutis suæ diffidat. Impius es? Magos cogita.
Raptor es? Publicanum tibi ob animum propone.
Impurus es? Meretrix tibi in mentem veniat. Homi-
cida es? Latronem considera. Legem procul-
casti? Ante oculos tibi versetur Paulus, qui pri-
mum blasphemus fuit, ac deinceps evangelista :
prius zizaniam, deinde triticeum : prius lupus, et
postea pastor : prius plumbum, et posthac au-
rum : prius pirata et prædo, ac subinde governa-
tor : prius Ecclesie populator, et postea Ecclesie-
curam suscipiens : prius vineam excindens,
deinde plantator factus : prius templum de-
struens, ac tandem ædificans. Vidisti singularem
improbositatem. Vidisti virtutem vincentem. Vidi-
sti contumaciam servi. Ne mihi dicas : Blaspho-
mus sum, persecutor sum, impurus sum. Om-
nium exempla præsto habes. Ad quem liberit
portum, confuge. Vis in Novo Testamento? vis
in Veteri? In Novo Paulum; in Veteri Davidem
habes. Ne tergiverseris, ne cuncteris. Peccasti?
fac te poeniteat. Millies peccasti? millies te poeni-
teat. Hæc verborum fomenta continenter adhibe,
ut tumorem comprimam. Non enim me fugit
quam proclivis ad desperationem conscientia sit.
Instat diabolus, acutis gladiis, his verbis utens :
Totam juventutem tuam dedecorasti : totum vitæ

curriculum in flagitiis insumpsisti. Prius in lupanari cum scortis eras, postea rapuisti, avaritiæ studuisti, fefellisti, pejerasti, blasphemias te devinxisti. Quæ tibi jam salutis spes esse queat? Actum est de te. Quare præsentī vitæ frui. Hæc diaboli verba sunt: at mea contraria. Peristi? verum salutem potes adipisci. Adulterium admisisti? At eo crimine liberari potes. Lapsus es? At potes excitari. Parva est poenitentia tua? Magna vero Domini facilitas. Cædem perpetrasti? Te poeniteat, et meliorem mentem indue. Adulter es? Confutere. Cecidisti? Resurge. Vulnera intulisti? tu vero ipse fac ut curesis. Tantisper dum spiras, si in extremo die pecces, in ipso lecto in quo decumbis, animam agens, jamjamque ex hujus vitæ scena egressurus, tum te poeniteat. Temporis angustia Dei benignitatem non premit. Nec vero mihi dicas velim: Quinam, quæ ratione, cum ulceribus excaleam, et plagis undique sim confectus, extremo demum die confiteri queam? Potes, et quidem prorsus potes. Ora, fac eleemosynam, in testamento aliquid pauperibus relinque. Tu illuc vadis, et opus tuum hic manet. Ne mihi hoc dicas, Quonam pacto salvus esse queam? Ubi Deus agit, rationes ne exposcas. Cum ille medetur, ne desperes. Stat medicus, secatur, urit, sexcenta medicamenta adhibet; nec tu curationis modum requiris, verum arti conservi obsequeris; et Dei benignitati nihil concedis? Ne scisciteris quo pacto id fiat, sed magis admirare. Quæro enim ex te, quo pacto latro ille, qui omne vite tempus in caedibus et crure fundendo confecerat, salutem consecutus sit? Parietes perfodit, bona diripuit, non resipuit, non poenitentiam egit, cum in terra versaretur. Condemnatus est ab hominibus, et a Deo corona est redimitus. Vitæ penes eum potestas non erat, et regni factus est compos. Terrena amisit, et superna accepit. 588 Quonam istud modo, dicas velim? Uno duntaxat verbo. Quid enim dixit? *Memento mei, Domine, in regno tuo* (Luc. xiiii, 42). Atque hoc verbum valuit: nec illud solum valuit, verum et benignitas Dei admista poenitentiae latronem paradisi civem effecit. Quonam pacto nescio: ne curationis modum a me exposcas. Medicum rogas, infirmitate me tantummodo libera: et audes dicere, Quomodo Deus est qui opus patrat? Cedo, quinam adulteri, molles, pædicones, cum deprehensi fuerint, in vinculis tenentur, et tamen solo imperatoris nutu dimittuntur? Imperator conservas meus est. Ecquid enim est? Etsi purpuram gestat, at nihil præter essentiam meam habet amplius. Ejusdem mecum conditionis est: et tamen ad unicum ipsius nutum liberantur, et ad exiguas ejus litteras absolvitur reus. Non præfectus repugnat, non custos carceris contra hititur, non legum auctoritas adversatur: sed imperatoris dignitas reum a periculo vindicat. Deus vero, qui angelorum et archangelorum hærns est, solo nutu afferre salutem non poterit? Ac quidem impera-

νας· ὁλον τὸν βίον σου ἀνῆλθωσας· πρότερον μετὰ πόρνης, μετὰ ταῦτα ἤρπασας, ἐπλεονέκτησας, ἐφέουσας, ἐπόρχησας, ἐδολασφύμησας. Ποία σωτηρίας ἔλπις; ἀπώλου, λοιπὸν ἀπώλου καὶ τοῦ παρόντος βίου. Ταῦτα τοῦ διαβόλου τὰ ῥήματα· ἀλλὰ τὰ ἐμὰ ἐναντία. Ἀπόλωλ; ἀλλὰ δύνασαι σωθῆναι. Ἐμοίχευσας; ἀλλὰ δύνασαι ἀπαλλαγῆναι. Ἐπασας; ἀλλὰ δύνασαι ἀναστῆναι. Μικρὰ ἡ μετάνοιά σου; ἀλλὰ μεγάλη τοῦ δεσπότη τοῦ ἡ φιλανθρωπία. Ἐφόνευσας; ἀλλὰ μετανόησον, ἀλλὰ μετάνωθι. Ἐμοίχευσας; [ἀλλ' ἐξομολόγησαι. Πέπτωκας;] ἀλλὰ ἀνάστηθι. Ἐτραυματίσας; ἀλλὰ θεραπεύθητι. Καὶ ἔως ὅτε ἐμπνέεις, ἐάν ἀμαρτάνῃς ἐν ἰσχάτῃ ἡμέρῃ, ἐπ' αὐτῆς τῆς κλίνης ἐφ' ἧς κατακίσειαι ψυχὸρράγων, μέλλων ἐξέλαι τοῦ θεάτρου τοῦτου, τότε μετανόησον τοῦ καιροῦ. Ἡ στενοχωρία οὐ θλίβει τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν. Μὴ μοι λέγε, Πῶς καὶ ποίῳ τρόπῳ, ἀκῶν γέμων καὶ τραυμάτων ἐμπληγῆσμένους, ἐν ἰσχάτῃ ἡμέρᾳ δύναμαι ἐξομολογήσασθαι; δύνασαι, καὶ σφόδρα δύνασαι. Εὗξαι, ἐλεημοσύνην ἔργασαι, ἐν διαθήκῃ κατὰλιπαι πτωχοῖς. Εὐ ἔχει ἀπέρχῃ, καὶ τὸ ἔργον σου ὧδε μένει. Μὴ μοι λέγε, Πῶς σώζομαι; Ὅταν ὁ Θεὸς ἐργάζεται, εὐθὺς μὴ ἀπαίται. Ἐπειδὴν ἐκεῖνος θεραπεύῃ, μὴ ἀπογίνωσκαι. Ἐστῆκεν ὁ λατρός, τίμνει, καίαι, μυρία ἐπάγει φάρμακα, καὶ οὐ λέγεις, Πῶς θεραπεύεις; ἀλλὰ παραχωρεῖς τῇ τέχνῃ τοῦ συνδούλου καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία οὐ παραχωρεῖς; μὴ λέγε, πῶς; ἀλλὰ θαύμαζε. Ἐπερωτῶ οὖν σε· Πῶς ὁ ληστής ἐσώθη, ὁ πάντα τὸν βίον αὐτοῦ ἐν φόνοις, ἐν αἵμασι καταναλῶσας; τοίχους διώρυξαν, οὐσίας ἤρπασεν, οὐ μετέγνω, οὐ μετενόησεν ἐν τῇ γῇ ὧν. Παρὰ ἀνθρώπων κατεδικάσθη, καὶ παρὰ Θεοῦ ἐστεφανώθη. Ζωῆς οὐκ ἦν κύριος, καὶ βασιλείας ἐγένετο κύριος. Τὰ ὧδε ἀπώλεσεν, καὶ τὰ ἐκεῖ ἔλαβεν. Πῶς, εἰπέ μοι; Ἐν ῥήματι. Τί γὰρ εἶπε; *Μνησθητέ μου, Κύριε, ἐν τῇ βασιλείᾳ σου*. Καὶ τὸ ῥῆμα ἰσχυρὸν. Οὐ τὸ ῥῆμα ἰσχυρὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία, κερασθεῖσα τῇ μετάνοιᾳ, τὸν ληστὴν ἐποίησε παραδείσου πόλιν. Πῶς; οὐκ οἶδα· μὴ ἀπαίται τὸν τρόπον τῆς ὑγείας. Ἀπύλαξόν με μόνον, παρακαλεῖς τῷ λατρῷ, τῆς ἀβρωστίας· τοιμᾶς εἰπεῖν, Πῶς; Θεὸς ἐστὶν ὁ ἐργαζόμενος. Πῶς δὲ μοιχοί, μαλακοί, ἀρσενικοκοίται· ἀλισχόμενοι δεσποτήρια οἰκοῦσι, τῷ δὲ νεύματι τοῦ βασιλέως μόνον ἀφένται; Βασιλεὺς ὁ συνδουλός μου. Τί γὰρ; Εἰ καὶ πορφυρίδα περιδέδωται, οὐδὲν πλέον τῆς ἐμῆς οὐσίας ἔχει. Τὸ αὐτὸ μοι φύλιν ἐστὶν καὶ νεύει, [καὶ] ἀφένται· καὶ μικρὰ γράμματα, καὶ ἐλύθη ὁ κατάδικος. Οὐκ ἀργὸν ἀντιλέγει, οὐ δεσποφύλαξ ἀντιπίπτει, οὐ νόμον αὐθεντικῶς ἀντικατατίθει, ἀλλὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ βασιλέως γίνεται ἀπαλλαγῇ τοῦ κατεχομένου. Ὁ δὲ Θεὸς ὁ τῶν ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων δεσπότης, ἐάν νεύσῃ μόνον, σῶσαι οὐ δύναται; Καὶ βασιλεὺς μὲν, ἐάν ἀφῇ, κολάσεως ἀφῇσιν, οὐκ ἀμαρτιῶν· ὁ δὲ Θεὸς ἀμαρτίας ἀφῇσιν. Λέγει, Οὐ θέλω μοιχὸν εἶναι μοιχόν, καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ ἔργον ἐγένετο. Ὁ πόρνος μὴ ἐστω πόρνος, καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ μετέβαλεν ἐκεῖνον τὴν γνώμην, καὶ ἡμέλυνε τὴν ἀμαρτίαν. Καὶ ἵνα μάθῃς, εἶπεν· Θέλω, γενέσθω ὁ οὐρανός, καὶ

ἐγένετο ὁ οὐρανός. Θέλω γενέσθαι γῆν, καὶ μὴ οὖσαν ὑπέστησεν. Θέλω γενέσθαι ἀγγέλους, καὶ ὁ χορὸς τῶν ἀγγέλων συνέβραμεν. Οὐσίας νοεράς καὶ σώματα μὴ ὑφεστῶτα ἐργάζεσθαι ὁ λόγος, καὶ ἁμαρτήματα λύσαι οὐ δύναται; Τί ἐστὶν ἁμαρτία πρὸς τὴν τοῦ Δεσπότης φιλάνθρωπίαν; Ἀράχνη, ἀνεμὸς ἐφύσησεν, καὶ διασπᾶται ἡ ἀράχνη· θεὸς βούλεται, καὶ οὐ καταλύεται ἁμαρτία; Ταῦτα λέγω, οὐχ ἵνα βεθυμοτέρους ἐργάζωμαι, ἀλλ' ἵνα ὑμᾶς εἰς πίστιν ἀγάγω προσδοκίας· μελίζοντας καὶ χρηστοτέρους ἐλπιδος. Μὴδέποτε ἀπογίνωσκε ἀνθρώπου, εἰ μὴ τοῦ ἀπογινώσκοντος ἑαυτοῦ. Ἐννόησον τοίνυν τὸν προφήτην, τὸν μετὰ Πνεύματος χάριν, μετὰ τὴν πρὸς θεὸν παρρησίαν, μετὰ τὸ πλήθος τῶν κατορθωμάτων, μετὰ τροπαία τοιαῦτα, ἀνακηρύττοντα, καὶ λέγοντα· *Ἐλέησόν με, ὁ θεὸς, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου*. Ἐπὶ τὸ πέλαιος ἑμαυτὸν ἐρρίψα τῆς τοῦ Δεσπότης φιλάνθρωπίας. Καὶ τί θέλεις, εἰπέ μοι; Ἦκουσας τοῦ προφήτου λέγοντος· *Κύριος ἀρεῖλε τὸ ἁμάρτημά μου*. Οὐ ζητῶ τοῦτο μόνον· τὸ κάλλος μου ζητῶ, τὴν παρρησίαν μου ζητῶ. Κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν σου *ἐξάλειψον τὸ ἄνομμά μου*. Ἐτι πλείονα ζητῶ, μελίζονα λαμπρότητα, μελίζονα καθαρότητα· *Ἐκκλῆσιον κλινόν με ἀπὸ τῆς ἀνομίας μου, καὶ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας μου καθάρισόν με*. Πρόσχε μετὰ ἀκριθείας τῷ λόγῳ, καὶ σύντεινον σου τὸν· ὁ ἔλεος τοῦ θεοῦ ἄρατος, καταληφθῆναι μὴ δυνάμενος, ὑπερβαίνων νοῦν, νικῶν λογισμὸν, ἀλλὰ χρεῖαν ἔχει καὶ τῶν παρ' ἡμῶν. Πρόσχε ὁ λέγω· θεὸς ἔλεε, ἀλλ' οὐχ ἀπλῶς ἔλεε, ἀλλὰ λέγει· *Ἄδς καὶ σύ τι*. Οὐκ ἔγω· μυρίων γέμεις ἁμαρτημάτων, φορτία ἔχεις πλημμελημάτων, θέλω αὐτὰ κουφίσαι. Ἄδς καὶ σύ χεῖρα. Οὐκ ἐπειδὴ ἐγὼ σου χρεῖαν ἔχω, ἀλλ' ἐπειδὴ βούλομαι καὶ σὺ τι συνεισενεγκεῖν εἰς τὴν σωτηρίαν. *late mea, et a peccato meo munda me (Ibid. 4.)* Adjice diligenter animum ad hunc sermonem; et nervos tuos contende. Misericordia Dei nullo sermone exprimi atque explicari potest, comprehensionem omnem fugit, excedit mentem, rationem superat: verum necesse est ut operam quoque nostram adjungamus. Animadvertite quod dico: Deus miseretur, at non simpliciter et absolute. Quinimo dicit: Impertire et tu aliquid. Nimirum, innumeris peccatis scates, delictorum sarcinis premeris, cupio te iis levare. Tu quoque manum exporriges. Non quod ope tua indigeam, sed quia te ad salutem **589** tuam conferre quidpiam volo.

Πῶς οὖν ὁ ληστής ἐσώθη, καὶ τοσαῦτα ἔλυσεν ἁμαρτήματα; ἀλλ' οὐκ ἔλεψ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ ἑαυτοῦ πίστει. *Μήσθητί μου θεὰν ἑλθῆς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου*. Τί εἰσήνεγκεν ὁ θεὸς εἰς σωτηρίαν ἐκεῖνου; λύσιν ἁμαρτημάτων. Τί εἰσήνεγκεν ὁ ληστής εἰς σωτηρίαν ἑαυτοῦ; πίστιν. Ποταπὴν; μεγάλην, ὑψηλήν, τοῦ οὐρανοῦ ἀπτομένην. Πῶς ἐγὼ λέγω; Ἰουδαῖοι εἶδον νεκροῦς ἐγειρομένους, δαίμονας ἐλαυνομένους, θάλατταν χαλινουμένην, γῆν πηγάζουσαν, ἔχθιν στατήρα φέροντα, δαστέρα ἄγοντα μάγους, τὴν ἄνω, τὴν κάτω κτεῖν δορυφορούσαν, καὶ μετὰ ταῦτα ἐσταύρωσαν. Ὁ ληστής οὐδὲν τούτων εἶδως, ἀλλ' ἐμπνέμενος, ὁριζόμενος, οὐκ ἔσχαν· βαλίσθη, ἀλλὰ βασιλεία ὠμολόγησεν. Ὅρα ὅτι οὐχ ἀπλῶς ἠλεήθη, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς εἰσήνεγκεν. Δεῖ γάρ τὸν ἐλεούμενον καὶ αὐτὸν ἐσφάριεν εἰς τὴν οὐκείαν σωτηρίαν. Πάλιν ὁ τελώνης ἀπαξ ὢν, πλεονέκτης, πῶς ἐσώθη; Παρὴν Ὁ Χριστὸς, καὶ λέγει αὐτῷ· *Δεῦρο,*

tor, si dimiserit, cruciatus duntaxat absolvit, non culpis: at Deus peccata remittit. Alii: Nolo adulterum deinceps adulterum esse; ejusque sermo ipsum sit opus. Scortator item jam scortator non sit: et sermo ipsius mentem illius immutat, et peccatum retundit. Atque ut rem ita se habere intelligas, dixit: Volo cælum fiat, et factum est cælum. Volo tellus fiat, eamque ex nihilo procreavit. Volo angeli fiant: eodemque momento angelorum emersit chorus. Hanc igitur cum substantias intelligentes et corpora ex nihilo sermo efficiat, solvere tamen peccata non poterit? Ecquid enim peccatum est, si cum Domini humanitate comparetur? Aranæ tela. Venius flavit, et lacerata est aranæ tela: Deus autem voluit, nec peccatum deletur? Hæc porro non eo a me commemorantur, ut segniores vos reddam, sed ut ad majoris expectationis, et latioris spei fiduciam adducam. De nemine desperes unquam, nisi de illo qui suæ ipsius salutis spem abiecit. Quamobrem prophetam cogita; eum, inquam, qui post Spiritus gratiam, post fiduciam erga Deum, post tot res præclare gestas, post tanta tropæa, prædicat et dicit, *Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam (Psalm. l. 1.)*. In pelagus benignitatis et clementiæ Domini mei missum projeci. Ecquid vis, dir, sodes? Audivisti prophetam dicentem: *Dominus abstulit peccatum tuum (II Reg. xii. 13.)*. Non hoc solum quero: pulchritudinem meam peto, fiduciam et libertatem meam postulo. Et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam (Psalm. l. 2). Adhuc majora posco, majorem splendorem, puritatem majorem: *Amplius lava me ab iniquitate mea*. Adjice diligenter animum ad hunc sermonem; et nervos tuos contende. Misericordia Dei nullo sermone exprimi atque explicari potest, comprehensionem omnem fugit, excedit mentem, rationem superat: verum necesse est ut operam quoque nostram adjungamus. Animadvertite quod dico: Deus miseretur, at non simpliciter et absolute. Quinimo dicit: Impertire et tu aliquid. Nimirum, innumeris peccatis scates, delictorum sarcinis premeris, cupio te iis levare. Tu quoque manum exporriges. Non quod ope tua indigeam, sed quia te ad salutem **589** tuam conferre quidpiam volo.

Quonam igitur pacto latro salutem obtinuit, totque discussit peccata? atqui non misericordia sola, sed etiam fides benefecit. *Memento mei dum veneris in regnum tuum*. Quidnam Deus ad salutem ipsius contulit? Peccatorum remissionem. Quid latro? fidem. Qualem hanc? magnam, sublimem, ad cælum usque pervenientem. Qui tandem, inquam? Judæi mortuos ad vitam revocari, dæmones pelli, maris impetum frenari, terram scaturire, placem staterem ferre, stellam magos ducere, cœlestes terrenasque creaturas velut satellitum officio fungi viderant, nihiloque secius eum in crucem egerunt. At latro, cum nihil horum vidisset, quin potius eum conspui, contumeliis affici, minime tamen offendiculum subili, sed confessus est. Vide quemadmodum non solum misericordiam consecutus sit, verum et ipse etiam aliquid erogaverit? Necesse est enim ut, cui misericordia impertitur, ipse

quoque ad salutem suam aliquid de suo conferat. Rursum publicanus ille, qui rapax erat, et avaritiæ deditus, qua tandem ratione salutem adeptus est? Christus adest, eique dicit: *Veni, sequere me: et surgens seculus est cum* (Matth. ix, 9). Ita quemadmodum latro verbum contulit, sic publicanus hoc quoque præstitit, ut eum sequeretur. Nam sicut in iis qui adversa valetudine et morbis incurabilibus laborant, atque ingentis pretii remediis opus habent, si medicus accedat, et dicat ægroto: Multis ad medicamenti confectionem rerum generibus opus est: ægrotus autem se pauperem esse respondeat, negetque se ea habere: tum vero medicus dicat: Hanc et istam rem mihi præbe, et reliqua ipse suppediabo. Eodem modo ait quoque Dominus: Da mihi confessionem, lacrymas et pœnitentiam, et reliqua tibi de mea humanitate tribuo. Vide quid accidat. Si tu peccati memoriam retineas, Deus illius non meminit. Sin autem ejus oblitus es, Deus illius recordatur. Ait enim: *Ego sum qui deleo iniquitates tuas, nec eorum recordabor: tu vero fac eorum memineris* (Isa. xliii, 25, 26). Tales erant sancti homines, eorum quæ recte gesserant, obliviscebantur: peccatorum autem memoriam retinebant: ac non ut nunc homines solent, qui scelus quidem suorum obliviscuntur; at si quid laude dignum egerint, in medium proferunt, animoque tumescunt insolenter sese jactando, humanam laudem aucupantur. Aliquid boni fecisti? obliviscere, ut hoc Dominus tuus enarret. Mali aliquid perpetrasti? memoria id tene, ut Dominus tuus hoc oblivione deleat. Domino tuo cede: nec enim tu recte facta tua oratione sic complecti possis, ut Dominus ea commemoret. Tu si ea narras, imminuis: Dominus autem si ea edisserit, auctiora reddit. At vero peccata tua ipse commemora, ut ea oblitteres. At te pudet confiteri, quod peccaveris? Quotidie inter precandum ea recense. Non enim edico, uti converso qui te probris insectatur, illa exponas. Dicas Deo qui ea curet. Num enim nisi dixeris, ea Deus ignorat? num ea ex te scire desiderat? cum ea committeres, ipse aderat: cum perpetrasses, noverat. Ea perpetrabas, nec pudebat perpetrare. Res ipsas veritas non est, et verba quibus justus evadas, vereris? Hic dicito, ut ne illic dicas. Dic, et collacryma. Peccata tua in libro perscripta sunt. Spongiæ loco lacrymæ tuæ sunt: **590** funde lacrymas, et hæc delebuntur. Funde lacrymas, et purus liber invenietur. Uique quanta vis lacrymarum sit intelligas, audi. Meretrix non cruorem effudit, et tamen culpas abstersit. Quid vero meretricem, impuram, inquam, mulierem commemoro? Illud Ecclesiæ columnen, illud fidei fundamentum, illud apostolici chori caput, beatum Petrum dico; an non semel atque iterum et tertio Christum abjuravit? nunquid propterea cruorem profudit? Quinimo lacrymarum fontes emisit, ploravitque, et ita peccati labem abstersit. Nunquid non codicem domi habes, in

A ἀκολούθει μοι· καὶ ἀναστὰς ἠκολούθησεν αὐτῷ. Ὅσπερ ὁ ληστής τὸ ρῆμα εἰσηνεγκεν, οὕτως ὁ τελώνης τὴν ἀκολούθησιν αὐτῷ παρέσχεν· ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν χαμνόντων καὶ τοῖς νοσήμασιν ἀνάτως κατεχομένων, καὶ πολυτελῶν δεομένων φαρμάκων, ἐὰν εἰσέλθῃ ὁ λατρός, καὶ εἴπῃ πρὸς τὸν ἄρρωστον, Πολλῶν χρεῖα ἐστὶν εἰδὼν πρὸς κατασκευὴν τοῦ φαρμάκου· λέγει αὐτῷ, Πένης εἰμι, οὐκ ἔχω· εἴτα λέγει λατρός· Τὸ καὶ τὸ δὸς μοι εἶδος, καὶ τὰ ἄλλα ἀπ' ἐμαυτοῦ παρέχω· τοῦτο λέγει καὶ ὁ Κύριος· Ἐξομολόγησίν μοι ὁς, καὶ δάκρυον, καὶ μετάνοιαν, καὶ τὰ ἄλλα ἀπὸ τῆς ἐμῆς φιλανθρωπίας δωροῦμαι σοι. Βλέπε τί γίνεται· Ἐὰν σὺ τῆς ἁμαρτίας μνησθῇς, ὁ Θεὸς αὐτῆς οὐ μνημονεύει. Ἐὰν δὲ σὺ αὐτῆς ἐπιλάβῃ, ὁ Θεὸς αὐτῆς μνημονεύει. Λέγει γάρ· Ἐγὼ εἰμι ὁ ἐξαλείφων τὰς ἁμαρτίας σου, καὶ οὐ μὴ μνησθῶ· σὺ δὲ μνησθήτι. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ ἅγιοι· τῶν κατ' ὀρθωμάτων ἐπιλάνθανον, τῶν δὲ ἁμαρτημάτων ἐμνημόνεον· οὐχ ὡς νῦν ἄνθρωποι, τῶν μὲν ἁμαρτημάτων ἐπιλάνθανόνται, ἐὰν δὲ τι πράξωσι χρηστὸν, εἰς μέσον ἄγουσιν, φουσόμενοι καὶ κομπάζοντες, τὸν ἱπταίνον παρὰ ἀνθρώπων θηρομένον. Ἐποίησας ἀγαθόν; ἐπιλάβου, ἵνα ὁ Δεσπότης σου αὐτὸ εἴπῃ. Ἐποίησας κακόν; μνησθήτι, ἵνα ὁ Δεσπότης σου αὐτοῦ ἐπιλάβῃται. Παραχώρησον τῷ Δεσπότη σου· μὴ γὰρ οὕτως λέγεις σὺ τὰ κατ' ὀρθώματα, ὡς λέγει αὐτὰ ὁ Δεσπότης; Σὺ ἐὰν εἴπῃς, ἐλαττοῖς αὐτά· ὁ Δεσπότης σου ἐὰν εἴπῃ, αὖξαι αὐτά. Τὰ ἁμαρτημάτα σου λέγε, ἵνα ἐξαλείψῃς. Ἄλλ' αἰσχύνῃ εἰπῶν, διότι ἡμαρτες; Λέγε αὐτά καθ' ἡμέραν ἐν τῇ εὐχῇ σου. Μὴ γὰρ λέγω σοι, Εἰπὲ τῷ συνδούλῳ τῷ ἐνεδίξοντί σε; Εἰπὲ τῷ Θεῷ τῷ θεραπεύοντι αὐτά. Μὴ γὰρ ἐὰν μὴ εἴπῃς, ἀγνοεῖ αὐτὰ ὁ Θεός· μὴ γὰρ παρὰ σοῦ βούλεται αὐτά μαθεῖν; Ὅτε ἐπραττες αὐτά, παρὴν ὅτε ἐργάζου, ἡπίστατο. Εἰργάζου, καὶ οὐκ ἡσχύνου ἐργάσασθαι. Τὰ πράγματα οὐκ ἡσχύνθης, καὶ τὰ ρήματα τὰ δικαιούντά σε αἰσχύνῃ. Εἰπὲ ὧδε, ἵνα ἔκῃ μὴ εἴπῃ· εἰπὲ, καὶ δάκρυσον. Ἐν βιβλίῳ γέγραπται τὰ ἁμαρτημάτα σου. Σπόγγος ἐστὶ τὰ δάκρυά σου· δάκρυσον, καὶ ἐξαλείφεται· δάκρυσον, καὶ εὐρίσκειται· ἔκῃ καθαρὸν τὸ βιβλίον. Ἡ πόρνη μὴ αἷμα ἐξέχεεν; ἀλλ' ἐξῆλειψε τὰ ἁμαρτήματα. Καὶ τί λέγω πόρνην, ἀκάθαρτον γυναῖκα; ὁ στόλος τῆς Ἐκκλησίας, ἡ κρηπίς τῆς πίστεως, ἡ κεφαλὴ τοῦ χοροῦ τῶν ἀποστόλων, ὁ μακάριος Πέτρος, οὐκ ἠρνήσατο τὸν Χριστὸν, καὶ ἅπαξ, καὶ δεῦτερον, καὶ τρίτον; μὴ αἷμα ἐξέχεεν; Πηγὰς δακρῶν ἐξέχεεν, καὶ ἔκλυσε, καὶ ἀπεσμήξατο τὸ ἁμάρτημα. Οὐκ ἔχεις ἐν τῇ οἰκίᾳ βιβλίον, καὶ γράφεις τὸν λόγον τὸν καθημερινόν; ἀλλ' ἔχει ἐν τῷ συνειδήτῳ βιβλίον, καὶ γράφει τὰ ἁμαρτήματα τὰ καθημερινά. Οἰόντι λέγω· ὅταν ἀναπέσῃς ἐν τῇ κλίνῃ, καὶ μηδεὶς σοὶ διανοχῇ, πρὶν ἢ εἰσελθεῖν σοὶ τὸν ὑπνον ἄγε τὸ βιβλίον εἰς τὸ μέσον, καὶ ἀναλόγισαι τὰ ἁμαρτήματα, λέγων ἐν ἑαυτῷ· Ἄρα μὴ ἡμάρτηκα σήμερον; μὴ ἐν λόγῳ; μὴ ἐν ἔργῳ; Τοῦτο παραινεί ὁ προφήτης· Ἄ λέγετε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ἐπὶ ταῖς κοιταῖς ὑμῶν κατανύγητε. Ἐν ἡμέρᾳ οὐκ ἄγεις σχο-

λῆν, ἀλλὰ καὶ ἀρχόντων φόβος, καὶ ἐτέρων ὀμίλῃαι, καὶ πραγμάτων φροντίς, καὶ παιδοτροφίας πρόνοια, καὶ γυναικὸς ἐπιμέλεια, καὶ φροντίς τραπέζης, καὶ μυστῶν σε περιέλκει πράγματα. Ὅταν δὲ ἐπὶ τὴν εὐνὴν ἐλθῇς, ἐπὶ τὸν λιμένα τὸν ἀκούμενον, καὶ μηδεὶς σοὶ διενυχλῇ, εἰπὲ τῇ καρδίᾳ τῇ σῇ, καὶ τῇ ψυχῇ, Ἀνηλώσαμεν τὴν ἡμέραν σήμερον, ὦ ψυχῇ. Τί ἀγαθὸν εἰργασάμεθα, ἢ τί πονηρὸν ἐπράξαμεν; καὶ μνήσῃται τῆς γενένης, ἵνα τῷ ἀγαθῷ προσθῇς, καὶ τὸ πονηρὸν ἀνέλῃς. Ἐάν ᾤς ἐν τῇ κλίνῃ, [καὶ] μνησθῇς σου τὰ ἀμαρτήματα, δάκρυσον, καὶ δύναιται αὐτὰ ἐν τῇ κλίνῃ ἐξαλεῖψαι. Παρακάλεσον τὸν Θεόν, καὶ οὕτως παράπεμψον τὴν ψυχὴν τῷ ὕπνῳ. dium, uxoris cura, instruendæ mensæ sollicitudo, et in lectum tanquam in tranquillum portum coniecisti, nec quisquam est qui molestiam afferat, die pectori atque animæ tuæ: Perdidimus hodiernum diem, o anima. Quid egimus boni? quidve perpetravimus mali? Sed et gehennæ recordare, ut et bonum augeas, et malum deleas. Si in lecto sis; et culparum memineris, lacrymas funde, eaque in lectulo potes abstergere. Deum obsecra, atque animam dimitte somno.

Ἡ πρόφασις τῶν ἀμαρτωλῶν αὕτη· Ἀμαρτωλὸς εἰμι, φησὶν, καὶ οὐ δύναμαι ἀπαντῆσαι. Ἐπειδὴ ἀμαρτωλὸς εἶναι ἔφη, ἀπάντησον, ἵνα γένῃ δίκαιος. Δίκαιος εἶ; ἀπάντησον, ἵνα μὴ ἐκπέσῃς τῆς δικαιοσύνης. Τίς δὲ τῶν ἀνθρώπων ἀνευ ἀμαρτίας, εἰπέ μοι; ἀλλὰ διὰ τοῦτο θυσία καὶ Ἐκκλησία· διὰ τοῦτο εὐχὴ καὶ νηστεία. Ἐπειδὴ πολλὰ τραύματα τῆς ψυχῆς, καὶ τὰ φάρμακα κατ' αὐτῶν εὐρηγται, καὶ πρὸς ἕκαστον τῶν τραυμάτων τῆς ψυχῆς κατάλληλον φάρμακον κατεσκευάσται. Ἐχῃς ἐκκλησίαν, θυσίαν ἐπιτελουμένην, εὐχὰς Πατέρων, Πνεύματος ἁγίου χορηγίαν, μαρτύρων μυστήριον, συναθροισμὸν ἁγίων, καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα δυνάμενά σε ἀπὸ ἀμαρτίας ἀνακαλέσασθαι εἰς δικαιοσύνην. Οὐκ ἀπήντησας εἰς εὐχὴν μαρτύρων; καὶ πόλιν εὐχῆς συγγνώμην, εἰπέ μοι; Φροντίς σε βιωτικῇ ἐκράτησεν; μεῖζον τὸ ἐγκλημα. Μικρὰν ὥραν οὐκ ἐδάνεισας τῷ Θεῷ, ἵνα λάβῃς ὀλόκληρον ἡμέραν; Ἀμαρτωλὸς εἰμι, φησὶν, καὶ οὐ δύναμαι. Καὶ ἐπειδὴ ἀμαρτωλὸς εἶ, διὰ τοῦτο εἰσελθε. Οὐκ οἶδας ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ τῷ θυσιαστηρίῳ παρεδρεύοντες, καὶ αὐτοὶ ἀμαρτίας εἰσὶ προσηλωμένοι; σάρκα γάρ εἰσιν ἐνδεδυμένοι, καὶ αἵματι συμπεπλεγμένοι, καὶ ὁστίς εἰς συνδεδεμένοι, καὶ αὐτοὶ ἡμεῖς οἱ ἐπὶ τοῦ θρόνου καθήμενοι καὶ διδάσκοντες, ἀμαρτίας συμπεπλεγμεθα. Ἄλλ' οὐκ ἀπογινώσκωμεν τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, οὐδὲ ἀπανθρωπίαν τινὰ προσάπομεν. Πάντες γὰρ ἀνθρώποι ἔσμεν, ἐκ τῶν αὐτῶν στοιχείων συμπεπλεγμένοι. Οὐ παραιτούμεθα τὴν διδασκαλίαν, ἀφορῶντες εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν. Καὶ ὑμεῖς ἀμαρτῶντες οὐ τοσούτον ἐγκλημα ἔχετε· ὑπὸ γὰρ διδασκαλόν ἐστε. Ἡμεῖς δὲ ὅσω πολλῷ τῷ ἀξιώματι ὑπερέχομεν, τοσούτω πολλῷ καὶ τῷ ἐγκλήματι ὑποκαίμεθα. Ἄλλο γὰρ ἐστὶ τὸν διδασκόμενον ἀμαρτάνειν, καὶ ἄλλο τὸν διδασκόντα. Καὶ τοῦτο κατὰ τὴν θέλαν διοίκησιν γέγονεν, τὸ τοὺς ἱερεῖς καὶ αὐτοὺς ἀμαρτία ὑποπτεῖν· ἐπεὶ εἰ μὴ ἡμάρτανον, μὴδὲ ὑπέκαινον τοῖς πάθεσι τοῦ βίου, ἀπάνθρωποι ἡμελλοι εἶναι περὶ τοὺς ἄλλους, καὶ ἀσύγγνωστοι. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο καὶ

A quo quotidie impensi et expensi rationes conscribas? habeto saltem in conscientia tua librum, in quo peccata quotidiana tua a te conscribantur. Nimirum cum in lecto decubueris, ac nemo est qui tibi negotium facessat, antequam te somnus occupet, endicem in medium produc, ac peccata tua tecum reputa, dicens apud teipsum: Nunquid non hodie peccavi? annon sermone? annon opere? Hoc etiam faciendum monet propheta: *Quæ dictis in cordibus vestris, in cubilibus vestris compungimini* (Psal. iv, 5). Interdium hoc tibi facere non vacat: sed et præfectorum metus, et sodalium colloquia, gerenda negotia, proliæ educandæ studium, uxoris cura, instruendæ mensæ sollicitudo, et sexcenta alia negotia te distrahunt. Ubi vero te

Ejusd. — Peccatorum hæc excusatio est: Peccator sum, inquit, ille, ac proinde ecclesiastico cœtui interesse nequeo. Imo, quoniam peccatorem te esse profliteris, adesto, quo justus efficiaris. Justus es? Adesto, ne justitia excidas. Equis autem hominum, amabo, peccati est expertus? quin ob hoc ipsum, et sacrificium, et Ecclesia est. Quoniam enim multa animæ vulnera sunt, multa quoque adversus ea inventa remedia fuere, et accommodatum cuique animi vulneri remedium confectum est. Ecclesiam habes, sacrificium habes quod celebratur, preces Patrum, Spiritus sancti suppeditionem, memoriam martyrum, sanctorum cœtum, et pleraque alia id genus quæ te a peccato ad justitiam revocare possint. Ad precationem martyrum non venisti? Equam tandem die, amabo, veniam obtinere queas? cura aliqua hujusce vitæ te detinuit? Majus id crimen. Unam horam Deo non commodasti, ut diem integrum accipias. Peccator sum, inquit, et propterea venire nequeo. Imo quia peccator es, ideo ingredere. An te fugit quod qui altari assistunt, et ipse peccatis addicti sunt? carne siquidem circumvestiti, sanguine compacti, et ossibus colligati sunt. Quin et nos ipsi qui in throno sedemus, et docendi munere fungimur, peccatis implicamur: nec tamen propterea de Dei clementia desperamus, nec quamlibet inhumanitatem ipsi tribuimus. Omnes enim homines sumus, ex iisdem 591 elementis conflati. Nec docendi provinciam refugimus, in Dei benignitatem intuentes. Ac vos quidem, cum peccati aliquid admittitis, haud tanto crimine constricti tenemini, ut qui sub magistro et doctore sitis. Nos vero quanto vobis dignitate præstamus, tanto quoque majori crimini obnoxii sumus. Aliud enim discipuli peccatum est, et aliud doctoris. Hocque Deo sic disponente factum est, ut ipsi quoque sacerdotes in peccatum prolaberentur. Nam si ipsi a peccatis immunes exstiterent, nec vitæ perturbationibus ac vitii subjecti, inhumanos et crudeles in alios

se praeberent. Ob id igitur divinitus factum est, ut sacerdotes quoque et praefecti viliosis perturbationibus minime careant; ut per ea quae ipsi perpetiuntur, iis qui peccaverint, impetire veniam discant. Quin etiam Deus eos quibus Ecclesiae et populi curam mandaturus erat, in peccatum labi permisit, ut ob suos lapsus aliis humanos et faciles sese praeberent. Nam si ipsi non peccassent, nec obnoxii peccato fuissent, nullam peccantibus veniam dedissent; verum inhumanitatis impetu acti, omnes ab Ecclesia praecidissent.

Quod autem haec ita se habeant, nec mera conjectura doctus loquar, agendum ex ipsa historia fidem faciamus. Petrus regni caelestis claves suscepturus erat, imo eam jam ipsi concredita fuerant, cuius fidei multitudo populorum committenda esset. Quid enim ait ad ipsum Dominus? *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in caelo, et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in caelo* (Matth. xvi, 19). Erat porro Petrus acris et severi animi. Quod si hoc praeterea habuisset, ut peccatum in ipsum non caderet, quis tandem iis quos elocunisset, venire sisset locus? Quocirca divina gratia hoc effecit, ut ipse ad breve tempus a Deo abscederet, atque in peccatum laberetur, ut per ea quae passus esset, humaniorem se aliis exhiberet. Ac perspicias velim, quemnam virum incidere in peccatum sinat: Petrum illum coryphaeum apostolorum, firum fundamentum, infractam petram, scopulum prominentem Ecclesiae, portum tranquillum, turrim minime labantem; Petrum, inquam, illum qui Christo dicebat: *Etiamsi oportuerit me mori tecum, non te dimittam* (Matth. xxvi, 35); Petrum qui ex divina revelatione veritatem confessus fuerat, *Tu es Filius Dei vivi* (Matth. xvi, 16). Hic igitur ea nocte qua Christus est proditus, ingressus domum, ad prunas stabat, et calefaciebat se. Accedens autem puella dixit ei: *Et tu heri cum homine isto eras*. Petrus vero: *Hominem hunc non novi*. O Petre, hocne est quod pollicitus eras? annon recens dicebas: *Etiamsi oportuerit me mori tecum, non te negabo?* (Matth. xvi, 35.) Nunc autem negas, et ais, *Non novi hominem?* Nondum cruciatus, nondum flagella ostensa tibi sunt, sed exiguae duntaxat puellae sermone audito, ad negandum prosilis? Negas, Petre: cum nondum equulei, nondum plagae, nondum flagra, nondum furores, nondum acuti gladii, nondum praefecti, nondum comminatos, nondum mors impendens aut denuntiata, nondum carceres et praecipitia et maria timenda sunt? Et tu jam negas? At rursus puella: *Verè et tu cum eo eras*. Ipse autem: *Non novi hominem hunc*. Equisnam est qui te alloquitur, ut statim neges? **592** nullus qui vim inferat, nisi mulier: imo ne mulier quidem; sed ipsa ostiaria, abjecta, captiva, nulliusque pretii. O res novas! Puella Petrum superavit, accedens puella Petri fidem perturbavit. Petrus, qui columna erat, puellae minas non pertulit, sed

αὐτοὺς τοὺς ἱερεῖς πάσαις δουλεύειν παρεσκεύασεν, καὶ τοὺς ἀρχοντας, ἵνα ἐξ ὧν αὐτοὶ πάσχουσι, συγγνώμην δίδωσι τοῖς ἀμαρτάνουσιν, καὶ οἱς ἡμελλε πιστεῦσιν τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸν λαόν, τοῦτοισι συγχώρησεν ἀμαρτίαν ὑποπείσας, ἵνα ἐκ τῶν οἰκείων πταισμάτων φιλάνθρωποι γίνωνται περὶ τοὺς ἀλλοίους. Εἰ γὰρ μὴ ἡμάρτανον αὐτοὶ, μὴδὲ ἀμαρτίαν ὑπέκειντο, οὐδεμίαν εἶχον συγγνώμην δίδωαι τοῖς ἀμαρτάνουσιν, ἀλλ' ἀπανθρωπία φερόμενοι πάντας ἐκθερίζειν εἶχον τῆς Ἐκκλησίας.

Ὅτι δὲ ταῦτα τοῦτον εἶχε τὸν τρόπον, καὶ οὐ στοχαζόμενος λέγω, φέρει ἐξ αὐτῆς τῆς ἱστορίας πιστωμένοι. Πέτρος ἡμελλεν πιστεῦσθαι τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας, μᾶλλον δὲ καὶ ἀπιστεῦσθαι τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ ἡμελλεν πιστεῦσθαι τὸ πλῆθος τῶν λαῶν. Τί γὰρ φησιν ὁ θεοπάτης πρὸς αὐτόν; *Ὁ ἐὰν δήσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένον ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ὁ ἐὰν λύσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένον ἐν τῷ οὐρανῷ*. Ἦν οὖν ὁ Πέτρος ἀνήμερος καὶ ἀπότομος. Εἰ δὲ ἔσχεν καὶ τὸ ἀναμάρτητον, πόλιν συγγνώμην εἶχον οἱ παρ' αὐτοῦ διδασκόμενοι; Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἡ θεία χάρις πραγματεύεται πρὸς ὀλίγον αὐτοῦ ἀποστήναι, ὥστε ἀμαρτήματι περιπασθῇ τὸν Πέτρον, ἵνα ἐξ ὧν αὐτὸς ἐπαθεν, φιλάνθρωπος γένηται πρὸς τοὺς ἀλλοίους. Καὶ βλέπεις τίνα συγχωρεῖ περιπασθῇ ἀμαρτήματι Πέτρον ἐκεῖνον τὸν κορυφαῖον τῶν ἀποστόλων, τὴν κρηπίδα τὴν ἀσάλευτον, τὴν πέτραν τὴν ἀβράβη, τὸν πρίβολου τῆς Ἐκκλησίας, τὸν λιμένα τὸν ἀγέμαστον, τὸν πύργον τὸν ἀσάλευτον. Πέτρος ἐκεῖνος, ὁ λέγων τῷ Χριστῷ, *Ἐὰν θέῃς με σὺν σοὶ ἀποθαρτεῖν, οὐ μὴ σε καταλείπω*. Πέτρος ὁ ἐκ θείας ἀποκαλύψεως τὴν ἀλήθειαν ὁμολογήσας, *Σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ζῶντος*. οὗτος ἐλθὼν ἐν τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ ἢ παρεδόθη ὁ Χριστὸς, καὶ στὰς ἐπὶ τῆς ἀνθρακίδος, ἐθερμαίνετο· καὶ προσελθοῦσα ἡ κόρη λέγει αὐτῷ· *Καὶ σὺ χθὲς μετὰ τοῦ ἀνθρώπου ἦς*. Ὁ δὲ Πέτρος· *Ὅτε οἶδα τὸν ἄνθρωπον τοῦτον*. Ὁ Πέτρε, τοῦτό ἐστιν ὅλον ὃ ἐπηγγέλω; οὐκ ἀρτίως Πάτερ, *Ἐὰν θέῃς με σὺν σοὶ ἀποθαρτεῖν, οὐ μὴ σε ἀπαρτήσομαι*; Καὶ νῦν ἀρνήσαι καὶ λέγεις, *Ὅτε οἶδα τὸν ἄνθρωπον τοῦτον*. Οὐδέπω βασάνους, οὐ μάλιστα εἰδώς, ἀλλ' ἀπλῶς μικρὰς κόρης ῥήματα ἀκούσας, εἰς ἀρνήσιν ἐχώρησας. Ἀρνήσαι, Πέτρε· οὐδέπω βασανιστήρια, οὐδέπω πληγαί, οὐδέπω μάστιγες, οὐδέπω θυμοὶ, οὐδέπω ξίφη ἠκονήματα, οὐδέπω ἀρχοντας ἀπειλοῦντες, οὐδέπω θάνατος προσδοκώμενος ἢ ἀπειλούμενος, οὐδέπω φυλακαὶ, καὶ κρημνοὶ, καὶ θάλασσα, καὶ ἡδὲ ἀρνήσαι; Καὶ αἰδώς ἡ κόρη· *Ἀληθῶς καὶ σὺ μετ' αὐτοῦ ἦς*. Ὁ δὲ πρὸς αὐτήν· *Ὅτε οἶδα τὸν ἄνθρωπον τοῦτον*. Τίς ἐστιν ὁ λέγων σοι, ὅτι ἀρνήσαι; οὐδεὶς τῶν ἀναγκαίων, ἀλλὰ γυνή, μᾶλλον δὲ οὐδὲ γυνή· καὶ αὐτὴ θυρωρὸς, ἀπέρριμμένη, αἰχμάλωτος, οὐδενὸς λόγου ἀξία. Ὡ κακῶν πραγμάτων! Κόρη τὸν Πέτρον ἐνίκησεν· κόρη προσελθοῦσα τοῦ Πέτρου τὴν πίστιν ἐτάραξεν. Πέτρος ὁ στύλος οὐκ ἐδάσταται ἀπειλῇ κόρης, ἀλλὰ μόνον ἐλπίσεν, καὶ αὐτὸς ἐσταύθη. Τίνα εἶδες, ὦ

Πέτρος, καὶ ἀρνῆσαι· κόρην εὐτελῆ, εὐκαταφρόνητον, ἅμα θυρωρόν· ταύτην εἶδες καὶ ἀρνῆσαι· ἀλλ' ὅμως πάλιν τὸ τρίτον· Καὶ σὺ μετ' αὐτοῦ ἦς· Ὁμοίως ἠρνήσατο. Καὶ οὕτως ἐμδελφάς αὐτὸν ὁ Χριστὸς, εἰς ἀνάμνησιν αὐτὸν ἤνεγκεν τῶν λεγθέντων. Ὁ δὲ συνεὶς ἤρξατο κλαίνειν καὶ μετανοεῖν ἐπὶ τῇ ἀμαρτίᾳ, ἀλλ' ὅμως ὁ φιλόανθρωπος συνεχώρησεν αὐτῷ τὴν ἀμαρτίαν. Εἶδες γάρ, ὡς Θεὸς, ὅτι ἀνθρωπίνου τι ὑπείσθη. Ὑπέπεσεν ἀμαρτίᾳ, ἵνα ἐννοῶν τὸ ἴδιον ἀμάρτημα, καὶ τὸ τοῦ Δεσπότου συγχώρημα, συγχωρήσῃ καὶ τοῖς ἄλλοις φιλοανθρώπως· χάριν. Αὐτὸς γάρ συνεχωρήθη ὑποπεσεῖν ἀμαρτίᾳ, ὃ τὴν Ἐκκλησίαν μέλλων πιστεύεσθαι, ὁ στυλὸς τῶν Ἐκκλησιῶν, ὁ λίμην τῆς πίστεως. Πέτρος ὁ διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης, συνεχωρήθη ἀμαρτῆσαι, ἵνα ἡ συγχώρησις τούτου ὑπόθεσις φιλοανθρωπίας τοῖς ἄλλοις γένηται. Ταῦτα δὲ μοι διὰ τί εἰρηται· Ὅτι καὶ ἡμεῖς οἱ ἱερεῖς, καὶ ἐπὶ τοῦ θρόνου καθήμενοι, ἀμαρτίαις συνδεδεμέθα. Διὰ τοῦτο οὐκ ἄγγελος ἐπιστεύθη τὴν ἱερατείαν, οὐκ ἀρχάγγελος· ἀναμάρτητοι γὰρ εἰναι· ἵνα μὴ τοὺς ἀμαρτάνοντας τοῦ λαοῦ ἀθρόον κεραυνοῖς βάλλουσιν· ἀλλὰ ἄνθρωπος ἐξ ἀνθρώπων ἐπιστεύθη τὸν θρόνον τοῦτον, καὶ αὐτὸς ἀμαρτίᾳ καὶ ἡδονῇ συνδεδεμένος, ἵνα ὅταν λάβῃ τινὰ ἀμαρτάνοντα, ἐκ τῶν οικειῶν πλημμελημάτων φιλοανθρωπότερος γίνηται περὶ ἐκείνου (1). Εἰ γὰρ ἦν ἄγγελος ἱερεὺς, καὶ ἑαδὲ τίνα πορνεύσαντα, αὐτὸς ἀνῆρει, ὅτι αὐτὸς τῷ πάθει τούτῳ οὐχ ὑπόκειται. Εἰ ἑαθεν ἄγγελος τὴν ἑξουσίαν, οὐκ ἐδίδασκεν, ἀλλ' εὐδὲς ἀνῆρει. Τὸ γὰρ ἐκεῖνον μὴ εἶναι τοιοῦτον, εἰς ὁργὴν αὐτὸν ἔφερεν κατὰ τοῦ τοιοῦτου. Ἀλλὰ διὰ τούτου ἄνθρωπος, εἰδὼς τὰ πλημμελήματα, καὶ ἐκ εἰσρας ἔχων, ἵνα συγγινώσκῃ τοῖς ἐρχομένοις, καὶ μὴ κενῶται διὰ τῆς ὁργῆς ἡ Ἐκκλησία.

αὐς eum qui hoc se crimine devinxisset, iracundia efferveret. Hac igitur de causa homini, qui peccata noverit, atque in semet experiatur, sacerdotii munus imponitur, ut iis qui ad se veniunt, ignoscat, et non per iracundiam Ecclesia spoliatur.

Εἰ τίς ἐστὶ ψυχὴ ἀμαρτίᾳ μεμελανωμένη, μὴ φοβείσθω· μόνον μετανοεῖτω. Εἰ καὶ πρὸς ἐσχάτην ἀναπνοὴν τυγχάνῃ, καὶ οἶονε πρὸς ἐσπέραν ὥραν ἐστὶ, μὴ φοβείσθω. Μόνον μετανοεῖτω μετὰ κλαυθμοῦ. Μίμησαι Ἐζεκιῶν τὸν βασιλέα, ὃς ἀβρῶστίᾳ ὑποπεσὼν κατέκειτο ἐπὶ κλίνῃ· ἀκούσας δὲ Ἡσαίου λέγοντος πρὸς αὐτὸν, Τάξαι περὶ τοῦ οἴκου σου· μέλλεις γὰρ τελευτᾶν, καὶ σὺ ζῆσεις, στραφεὶς δὲ πρὸς τὸν τοίχον, δάκρυσι μετανοίας τὴν κλίνην ἰδρύσεις, καὶ πένετε καὶ δέκα ἐτῶν ζωὴς χρόνον παραχρῆμα ἑαθεν.

Μηδεὶς ἀπογινώσκέτω τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας. Τελώνης εἶ· δύνασαι γενέσθαι εὐαγγελιστῆς. Ἀγροτῆς εἶ· δύνασαι συλῆσαι τὸν παράδεισον. Μάγος εἶ· δύνασαι προσκυνῆσαι τὸν Δεσπότην. Οὐκ ἐστὶν οὐδεμία κακία μετανοεῖν μὴ λυομένη. Διὰ τοῦτο τὰ ἀπορρήνια τῆς πονηρίας ἐξελέξατο ὁ Θεός, ἵνα μὴ εἰς τέλος ἀποφυγῇ λόγος. Μὴ μοι λέγε, Ἀπολλόμην· καὶ τί

quapropter illa vel vocem emisit, ipse contemnit. Quem vidisti, Petre, ut tam cito negares? vilem puellam, contemptu dignam, ostiariam. Hac visa negasti? ceterum tertio rursus puella: *Et tu cum illo eras?* Ille vero perinde negavit. Ac tum denique Christus ipsum intulit, ea quae dicta a se erant, ipsi in memoriam redegit. Quod ut intellexit, ipse coepit flere, animoque ob peccatum angere. Christus tamen pro sua benignitate peccatum ipsi remisit. Noverat enim, cum Deus esset, humani aliquid ipsi accidisse. Peccato porro succubuli, ut peccatum suum cogitans, et Domini condonationem, ipse quoque benigne aliis ignosceret. Idcirco enim is qui Ecclesiae curam suscepturus erat, illud, inquam, columen Ecclesiarum, ille fidei portus, ille orbis terrarum magister, Petrus, in peccatum labi permixtus est, ut venia ipsi concessa benignitatis occasio aliis fieret. Hac autem eurnam a me dicta sunt? plane quia nos quoque qui sacerdotio fungimur atque in altiore subsellio sedemus, peccatis constricti sumus. Ob eam causam non angelo, neque archangelo, qui extra peccandi aleam positi sunt, sacerdotii munus commissum est, ne plebem peccantem fulmine illico ferirent: verum qui homo ex hominibus est assumptus, thronum hunc suscepit: ille qui peccati voluptatisque vinculis astrictus fuerat, ut cum peccantem aliquem nactus erit, majoris erga illum humanitatis ansam ex peccatis suis trahat. Nam si angelus sacerdos esset, ac fornicatorem quemdam arriperet, hunc de medio tolleretur, quoniam ipse huic vitio nequaquam est obnoxius. Si angelus potestatem accepisset, non edoceret, sed statim interficeret. Nam quia ipse ab huiusmodi vitio alienus est, idcirco adver-

Ejusd. hom. in Turt. inter supposit. — Si qua anima est quae ex peccato nigrorere contraxerit, ne timeat. Tantummodo poenitentiam agat. Etiam in extremo vitae spiritu conflictetur, et veluti in ultima hora sit, non pertimescat. Duntaxat poenitentiam agat cum fletu. Ezechiam regem imitare, qui cum affectus morbo jaceret in lecto, atque Isaiam audivisset his ad se verbis utentem, *Dispone dumvis tuae: morieris enim tu et non vives* (IV Reg. xi, 1; Isa. xxxviii, 1); conversus ad parietem, lectum suum poenitentiae lacrymis perfudit, hacque ratione quindecim annos vitae confestim accepit.

Ejusd. — Nemo de salute sua desperet. Publicanus es? Evangelista fieri potes. Lairo es? Paradisum potes furari. Magus es? Dominum potes adorare. Nullum est vitium quod poenitentia non deleatur. Eam ob causam illos qui improbitatis primas tenebant, elegit Deus, ne tu in perpetuam fugam te conficias. Facessant a te haec verba:

NOTÆ.

(1) Emendaverim, πρὸς ἐκείνον.

PATROL. GR. XCVI

Peril, quid jam superest? Medicum habes morbo superiore. Medicum habes, voluntate sola morbum depellentem 593 et volentem. Ex nihilo te produxit: quanto magis existentem jam et distortum erigere atque instaurare possit? An non prius pulverem e terra sumpsit, atque hominem effinxit? Quonam modo ex terra carnem effecit? Quonam modo nervos, ossa, venas, oculos, palpebras, supercilia, linguam, pectus, manus, pedes et reliqua omnia? Annon terra materies erat? an non una substantia? Ars ergo subit, ac varium istud opificium condidit. An modum quo peccata deleat, explicare possis? ut enim ignis in spinas incidens, eas absumit, ad eundem modum, et quidem multo magis, Dei voluntas peccata nostra consumit, ac radicatus evellit, et eum qui peccavit, similem illi qui non peccavit, facit. Modum ne investigates, nec curiosius id quod sit inquire: verum miraculo fidem adhibe. Multa quidem et magna peccata perpetrasti? (Ecquis tandem peccati est expers?) ad sacrificium hoc tibi satis sit: *Dic tu prior iniquitates tuas, ut justificeris* (Isa. XLIII, 26). Peccatum tuum agnosce: hocque correctionis tui initium erit. Fac mœstus et tristis sis, fac lacrymas fundas. Neque enim aliud quid meretrix illa effudit. Lacrymæ erant, et tamen id consecuta est, ut ipsius peccata deleterentur.

Ejusd. — Plora ante tempus, ne illic plores. Pœnitentiam age, dum tempus pœnitentiae est. Ne te scelerum tuum pœniteat, cum jam pœnitentiae tempus non erit. Bonum operemur, quandiu in nostra potestate situm est. Pecunias si amiserimus, eas recuperare possumus: temporis autem si jacturam facerimus, alterius nanciscendi nulla facultas est. Insanus amator non usque adeo amantiam suam deperit, uti Deus animam pœnitentem. Ea enim est Domini benignitas, ut neminem eorum qui ad se profugiant aversetur, verum ipsis manum porrigat.

Tempore illi opus non est, qui salutis suæ desiderio tenetur: siquidem latro non tractu temporis salutem est adeptus: verum ex hoc duntaxat quod credidit, sempiternum regni coelestis thesaurum lucratus est.

Spem salutis noli abjicere, nec a precatione abstinere: verum, cum peccator sis, accede, ut Dominum tuum gloria afficias, occasionemque ei præbeas benignitatem suam in peccatorum tuorum remissione ostendendi. Nam si accedere pertimueris, bonitati ipsius obicem posuisti, et clementiae copiam affluentem, quantum in te est, impedisti.

Pœnitentium luctum, et quidem perlibenter suscipit, ut hac ratione pristinum splendorem et ornatum resumant. Ac sane multo melius et concludibilis est, priusquam ad tribunal Christi sistamus, a crimine liberari, atque iis quæ nobis obicienda sunt, curationem adhibere, et omnis demum culpæ spurcitiem eluere, quam expectare dum in

λοιπόν; Ἰατρὸν ἔχεις ἀνώτερον τῆς ἀβρωστίας. Ἰατρὸν ἔχεις θελήματι κατορθοῦντα μόνον, καὶ βουλόμενον. Οὐκ ὄντα σε παρήγαγεν· ὄντα σε καὶ διαστρέφοντα πολλῷ μᾶλλον διορθῶσαι δύναται. Οὐκ εἰς τὸ πρότερον ἐλαβεν χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐπλασε τὸν ἄνθρωπον; Πῶς τὴν γῆν σάρκα ἐποίησεν; πῶς νεῦρα; πῶς ὀστά; πῶς φλέβας; πῶς ὀφθαλμούς; πῶς βλέφαρα; πῶς ὄφρῦς; πῶς γλῶσσαν; πῶς θώρακα; πῶς χεῖρας; πῶς πόδας; πῶς τὰ ἄλλα ἅπαντα; οὐ γῆ ἦν τὸ ὑποκείμενον; οὐ μία οὐσία; καὶ εἰσῆλθεν ἡ τέχνη, καὶ ποικίλην εἰργάσατο τὴν δημιουργίαν. Μὴ δύνασαι τὸν τρόπον εἰπεῖν, καθ' ὃν καθαίρει τὰ ἁμαρτήματα; ὥσπερ γὰρ τὸ πῦρ ἐμπίπτει εἰς ἀκάνθας, ἀναλίσκει τὰς ἀκάνθας, πολλῷ μᾶλλον τὸ βούλημα τοῦ Θεοῦ τὰ πλημμελήματα ἡμῶν διαπανθᾷ, καὶ πρόρριζον ἀνασπᾷ, καὶ τοῦ μὴ ἡμαρτηκότος τὸν ἡμαρτηκότα ὅμοιον κατασκευάζει. Μὴ ζῆται τὸν τρόπον· μὴ περιεργάζου τὸ γινόμενον, ἀλλὰ πίστει τῷ θαύματι. Ἡμαρτες πολλὰ καὶ μεγάλα; καὶ τίς ἐστιν ἀναμάρτητος; ἀρκεῖ σοι εἰς θυσίαν τοῦτο· *Λέγει σὺ τὰς ἁμαρτίας σου πρῶτος, ἵνα δικαιωθῇς*. Ἐπίγνωθι ὅτι ἡμαρτες, καὶ ἀρχὴ διορθώσεώς ἐστιν στήνασον, γένοῦ κατηφής, ἔχχε δάκρυα· μὴ γὰρ ἄλλο τι ἔβλεπεν ἡ πόρνη; δάκρυα ἦν, καὶ ἐλαβε τὴν λύσιν τῶν ἁμαρτιῶν.

Κλαῦσον πρὸ καιροῦ, ἵνα μὴ κλαύσης ἐκεί. Νῦν μετανοεῖς ὅτε ἔξεστι. Μὴδὲ τότε τῶν ἁμαρτιῶν μετανοεῖς, ὅτε οὐκ ἐστι καιρὸς μετανοίας. Ἐργασώμεθα τὸ αγαθόν, ὥς ἐστι δυνάμεθα. Χρήματα ἐὰν ἀπολίσσωμεν, δυνάμεθα καὶ αὐθις αὐτὰ ἐπιλαβέσθαι· καιρὸν δὲ ἐὰν ἀπολίσσωμεν, ἄλλον εὐρεῖν οὐ δυνάμεθα. Οὐχ οὕτως ἐραστὴς μανικὸς τῆς αὐτοῦ ἐρωμένης ἐρᾷ, ὥς ὁ Θεὸς τῆς μετανοούσης ψυχῆς. Τοιαύτη γὰρ ἡ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία, οὐδένα τῶν προστρέχόντων ἀποστρεφόμενη, ἀλλὰ χεῖρα ὀρέγει.

Οὐκ ἐστὶ χρεῖα καιροῦ πρὸς τὸν σωθῆναι θέλοντα· ἀμέλει ὁ λησθῆς οὐκ ἐν χρόνῳ ἐσώθη, ἀλλὰ πιστεύσας μόνον, τὸν ἀδωπατήτον θησαυρὸν τῆς βασιλείας ἐκέρδησεν.

Μὴ ἀπογίνωσκε, μηδὲ ἀπίστασο τῆς εὐχῆς, ἀλλὰ πρόσελθε ἁμαρτωλὸς ὢν, ἵνα δοξάσῃς σὺ τὸν Θεοπότην, ἵνα ὧς αὐτῷ τὴν οἰκίαν φιλανθρωπίαν ἐν τῇ συγχωρήσει τῶν ἁμαρτημάτων τῶν σὺν ἐπιδείξασθαι. Ὡς ἐὰν φοβηθῇς προσελθεῖν, ἐνεδόσας αὐτοῦ τῇ αγαθότητι, καὶ ἐκώλυσας αὐτοῦ τῆς χρηστότητος τὴν ἐκφύλαξιν, τό γε εἰς αὐτὸν ἦν.

Δίχεται καὶ λίαν ἀσμένως τῶν μετανοούντων τὸν ὁρῶν πρὸς ἀνάληψιν εὐδοκίμησεως καὶ εὐκοσμίας λυσitelēs, καὶ ἀμεινον τὸ, πρὶν παραστῆναι τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ, παντὸς ἐγκλήματος ἀπαλλάττεσθαι, καὶ τοῖς αἰτιάσθαι μέλλουσιν προσαπονέμεν τὰς θεραπείας, καὶ πάσης αἰτίας προσαπονήσασθαι ῥύπον, πρὶν ἂν πέσωμεν εἰς τὰς περὶ ταῦτων κολά-

σεις, καὶ εἰσπραχθῶμεν τὰς δίκας παρὰ τοῦ δικαίου Ἀ κρίνοντος.

Ταχέας δεῖ τῆς μετανοίας, ἵνα μὴ ὡς μέλλει καὶ βραδύνει, ὃ μὲν χρόνος φαύλην ἐξιν εἰς ἀσέβειαν ἐαυτῷ ἐργάσῃται, αὐτὸς δὲ γενόμενος ἀδόκιμος περὶ τὸν νοῦν, τὰ ἄνω κάτω λογίσῃται.

Ἐφ' οἷς ἐὰν εὖρω ὁμᾶς, ἐπὶ τούτοις κρίνω· καὶ παρέκαστα βοᾷ τὸ τέλος ἀπάντων. Ὡστε καὶ τῷ τὰ μέγιστα εὖ πεποιηκότι τὸν βίον, ἐπὶ δὲ τοῦ τέλους ἐξοκτεῖλαντι πρὸς κακίαν, ἀνόνητοι πάντες οἱ πρόσθεν πόνοι, ἐπὶ τῇ καταστροφῇ τοῦ δράματος ἐξάθλιψ γενόμενῳ τῷ δὲ χεῖρον καὶ ἐπισεισχυμένῳ βιώσαντι πρότερον, ὕστερον μετανοήσαντι, πολλοῦ χρόνου πολιτείαν πονηρὰν ἐκνικῆσαι τῷ μετὰ τὴν μετάνοιαν χρόνῳ, ἀκριβείας δεῖται πολλῆς, ὥσπερ τοῖς μακρῶ νότῳ πεπονηκόσι σώμασι, διαίτης χρεια καὶ προσοχῆς πλείονος.

Ἔστι μὲν δυνατόν ἴσως ἀδρόως ἀποκοῦναι πάθῃ σύντροφα, ἀλλὰ μετὰ Θεοῦ δυνάμει, καὶ ἀνθρωπείας ἱκεσίας, καὶ ἀδελφῶν βοηθείας, καὶ εἰλικρινούς μετανοίας, καὶ συνεχούς μελέτης κατορθοῦται.

Καλὸν μὲν τὸ μὴ ἁμαρτεῖν, ἀγαθὸν δὲ καὶ τοὺς ἁμαρτάνοντας μετανοεῖν, ὥσπερ ἄριστον τὸ ὑγιαίνειν αἰ, καλὸν δὲ καὶ τὸ ἀναστῆναι μετὰ τὴν νόσον.

Ἡ ἀληθινὴ μετάνοια, τὸ μηκέτι τοῖς αὐτοῖς ἔνοχον εὐρεθῆναι, ἀλλ' ἄρδην ἐκτριῶσαι τῆς ψυχῆς, ἐφ' οἷς ἐαυτοῦ κατέγνω θάνατον ἁμαρτημασιν. — Ἐπιστρέψαι ὄντως ἐστὶν ἀπὸ ἁμαρτιῶν, τὸ παύσασθαι, καὶ μηκέτι βλέπειν εἰς τὰ ὀπίσω.

Ἡ τῶν ἁμαρτημάτων μετάνοια καθαρὸν ποιεῖ τοὺς μετανοοῦντας τὸν νοῦν. — Τὴν παρούσαν ἀρετὴν ὁ Θεὸς ἀποδεχόμενος, τῶν παλαιῶν ἁμαρτιῶν ἀμνημονεῖ. Τὸ μὴ ἀναστῆναι τινα πεσόντα, ἀλλ' ἐπιπίπτειν τῇ ἁμαρτίᾳ, καταφρονήτου ἐστίν, καὶ λαλῶν ἄφρονος. — Τῶν ἀπὸ ἀσεβείας μετανοησάντων ἡ ἀσέβεια ἄτοπος οὐσα οὐχ εὐρίσκεται· οὐδὲ γὰρ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, οὐδὲ ἔσται εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. — Ἀρχὴ σωτηρίας ἡ ἐαυτοῦ κατὰγνωσις.

Τοῖς ἁμαρτάνουσιν οὐκ εὐδὲς ἐπέξεισιν ὁ Θεός, ἀλλὰ δίδωσι χρόνον εἰς μετάνοιαν, καὶ τὴν τοῦ σφάλματος ἱασίν τε καὶ ἐπαγούρωσιν. — Οὐδεὶς ποτε ἀπώλετο, τῷ δραστηῷ φαρμάκῳ τῆς μετανοίας χρησάμενος.

Μεγά μὲν τὸ μηδέποτε καταδέχεσθαι πταίσιν· εἰ δὲ κατὰ συναρπαγὴν ποτε τοῦ ἐχθροῦ πταίσμα προσγίνοιτο, τῇ ἐλπίδι προσφευκτίον τῇ χρηστοτέρᾳ. Πρὸς γὰρ πάναντία αἱ ῥοπαὶ τῶν ἀνθρώπων.

A scelerum poenas incidamus, ac supplicium iusto judici pendamus.

S. Athanas. — Celeri poenitentia opus est; si alioqui dum quis cunctatur et moras nequit, tempus quidem pravum ad impietatem habitum ipsi conciliet, ipse autem mente reprobus effectus, supra infera praepostere reputet.

594 Quo vos statu invenero, hoc vos judicabo: atque in singulis rebus cunctorum finis clamat. Itaque tum ei, qui per omnem quidem vitam summo studio virtutem coluit, verum sub finem ad vitium devolutus est, inanes omnes pristini labores sunt, ut qui velut in fabulae catastrophe clanguerit; tum illi, qui cum prius flagitiose et scelerate vixerit, post autem ad meliorem mentem rediit, ad hoc ut malam diuturni temporis vitae rationem per insequentis temporis respicientiam expugnet; quemadmodum ii quoque quorum corpora diuturno morbo debilitata sunt, exacta victus ratione, et majore animi attentione indigent.

S. Clement. — Adhuc quidem fortassis ea vitia quibus a puero quispiam assueverit, repente abscindi possunt: hoc vero cum Dei potentia, et humana obsecratione, cum fratrum item auxilio, sinceraque poenitentia et assidua meditatione perficitur.

S. Clem. Alex. lib. 1 Pædag., cap. 9. — Optimum quidem est non peccare: at bonum etiam est ut, qui peccaverint, ad meliorem frugem se recipiant. Sicut præstantissimum est perpetua sanitate frui: at bonum est quoque post morbum ad sanitatem redire.

Ejusd. Quis dives. salu. § 59. — Vera poenitentia in hoc sita est, ut ne quis iisdem criminibus obnoxius rursus inveniatur; verum ea ob quæ seipsum morte multandum existimavit, funditus extirpet. — Id demum est a peccatis converti, finem peccandi facere, ac non jam ad ea quæ a tergo sunt, oculos conicere.

Didymi. — Conceptus de peccatis dolor puram poenitentis mentem reddit. — Deus presentis virtute suscepta, veterum peccatorum obliviscitur. Quod qui lapsus est non resurgat, verum in peccato hæreat, hoc contemptoris hominis est, ac vehementer stolidi. — Eorum qui ab impietate ad pietatem se converterunt, impietas, ut quæ loci expers sit, nusquam invenitur. Neque enim ab initio erat, nec in sempiternum erit. — Salutis principium est sui ipsius condemnatio.

S. Nilii. — Peccantibus non statim Deus infert poenam; sed poenitendi, atque errati corrigendi sanandique spatium concedit. — Nemo unquam periit, qui efficaci poenitentiae pharmaco usus sit.

Magna quidem res est peccatum nunquam admittere: sin autem repentina hostis impulsione quandoque contingat labi, ad spem meliorem confugiendum est. Ita enim homines comparati sunt, ut ad contraria insecti possint.

Spiritualis doctrina solet injectum animis ex vitio fumum excutere. Exitium asserre nobis dæmones gestiunt : nobis autem penitentiam agentibus, ipsi a fine et proposito aberrant : impleturque illud Scripturæ : *Desiderium peccatorum peribit* (Psal. cxi, 10).

Quocunque spiritus penitentiae accesserit, non est dubium quin illic omne peccati genus evertatur, ac pestiferi dæmones expellantur.

Magnum ad salutem robur habet bona mentis **595** mutatio : quam quidem nos semper excolamus, quo salvi simus, nec pereamus.

Parvum non est infimis homunculis, vel unum scalæ virtutum gradum conscendere : atque ita per recessum a vitio sursum se collocare.

Cum fiet ad caelestem illum et summum medicum Jesum intrepidus accede, atque omnibus animarum detectis vulneribus, opem ipsius implora. Neque enim vulnus ullum aut affectus esse queat, cui medicinam asserre non possit Christus benignissimus Deus noster.

Animi vermes per precationem, et jejunium, continuasque vigilas delere contendere.

Christus rex et Deus eos qui in se sperant, atque imo pectore ingemiscunt, non aversatur, tametsi etiam ingenti peccatorum sarcina premantur : quin potius eos admittit et purgat, adoptionisque largitur munus, et temporis progressu virtutum opifices reddit.

S. Chrysost. hom. 2 in psal. l. — Dixit : Miserere mei. Ubi misericordia, censuræ locus non est. Ubi misericordia, ibi non sedet iudex. Ubi misericordia, rationes non exiguntur. Ubi misericordia, citra disquisitionem salus obtinetur. Ubi misericordia, ribil dictione causæ opus est. Misericordiam duntaxat quero : quid me ad reddendas rationes cogis? Solum postulo misericordiam, salutem absque examine. *Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam* (Psal. l, 1). Dixisti, magnam : dic et, quantam. Haud scio. Nam quod ea magna sit scio, quanta vero, comprehendere nequeo. Magnitudinis quantitas me fugit. Ea quippe nec explicari sermone, nec mente percipi potest. Ingentem misericordiae fructum cerno. Nam nisi valde magna esset, pauci salvi fuissent. *Nolo igitur, ait ipse, mortem peccatoris, sed ut magis convertatur et vivat* (Ezech. xviii, 32).

Ejusd. — Quoniam nonnulli partim matrimonium, partim militiam, partim artes, partim servitutem, partim egestatem, partim alia quedam impedimento sibi esse causantur, quominus salutem obtineant, libet hodierno die planum hoc vobis facere : quod nec opes, nec egestas, nec militia, nec mercatura, nec matrimonium, nec liberi, nec artes, nec quidquam ejusmodi salutis officiat. Vocatus est Jesus ad nuptias, eoque profectus est. Quod si huc profectus est, quid asserri potest, quamobrem nuptiæ male sint? habesne quod dicas? Ego vero non hoc duntaxat dico eum ad nuptias perrexisse, verum et munera attulisse. Aquam enim in vinum convertit. Dominus adfuit nuptiis, easque honore

A Εἰθωθεν ἡ πνευματικὴ διδασκαλία ἐξελαύνειν τὸν ἐναποτεθέντα ταῖς ψυχαῖς ἐκ τῆς κακίας καπνόν. Ἐπιθυμοῦσιν οἱ δαίμονες τοῦ ἀπολείσθαι ἡμᾶς· ἡμῶν δὲ μετανοούντων ἐκείνοι ἀστοχοῦσιν, καὶ ἡ Γραφὴ πληροῦται, ὅτι λέγουσα, ὅτι Ἐπιθυμία ἀμαρτωλῶν ἀπολείται.

Ὅπου ἂν παρσιέλθῃ τὸ πνεῦμα τῆς μετανοίας, ἐκεῖ ὄφλῃ, ὅτι πάσης ἀμαρτίας γίνεται καταστροφή, καὶ τῶν ἀλαστέρων δαιμόνων κατάλυσις.

Μεγάλα πρὸς σωτηρίαν ἰσχύει ἡ ἀγαθὴ μεταμέλεια, ἥντινα διηλεκτῶς γεωργήσωμεν, ἵνα σωθῶμεν, καὶ μὴ ἀπολώμεθα.

Οὐ μικρὸν τοῖς ἱλαχίοις, καὶ τὸ μίαν βαθμίδα τῆς τῶν ἀρετῶν κλίμακος ἀναβῆναι, καὶ τέως ἀνω γενέσθαι τῆς κακίας ἀποστάντα.

B Τόλμησον προσελθεῖν μετὰ κλαυθμοῦ τῷ οὐρανίῳ ἀρχιάτρῳ Ἰησοῦ, καὶ πάντα τῆς ψυχῆς σου ἀπογυμνώσας τραύματα δεσθῇ. Οὐδὲν γὰρ ἂν εἴῃ τραῦμα ἢ πάθος, ὅπερ μὴ ἰσχύει θεραπεῦσαι Χριστὸς ὁ φιλόθρωπος Θεὸς ἡμῶν.

Τοὺς σκώληκας τῆς διανοίας ἐξαφανίζειν σπεῦδε δι' εὐχῆς, καὶ νηστειᾶς, καὶ ἀγρυπνίας εὐτόνου.

Χριστὸς ὁ βασιλεὺς Θεὸς οὐδαμῶς ἀποστρέφεται τοὺς πρὸς αὐτὸν κεχηνότας, καὶ ἀπὸ βάθους καρδίας στενάζοντας, καὶ πολλοὺς ἀμαρτήμασι πεφορτισμένους τυγχάνουσιν· ἀλλὰ καὶ προσεΐται, καὶ καθαρίζει τοὺτους, καὶ τῆς υἱοθεσίας δωρεῖται τὸ χάρισμα, καὶ ἀρετῶν ἐργάτας ἀποφαίνει προϊόντος τοῦ χρόνου.

C Εἶπεν, Ἐλέησόν με. Ὅπου ἔλεος, ἐξέτασις οὐκ ἔστιν. Ὅπου ἔλεος, δικαστήριον οὐ κἀθηται. Ὅπου ἔλεος, εὐθύναι οὐκ ἀπαιτοῦνται. Ὅπου ἔλεος, ἀνεξέταστος σωτηρία. Ὅπου ἔλεος, συγκεχωρημένη ἀπολογία. Ἐλεσθῆναι ζητῶ μόνον· τίνας ἔνεκεν ἀπαίτεῖς με εὐθύναι; Ἀπαξ ἔλεον ζητῶ, ἀπερίεργον σωτηρίαν. Ἐλέησόν με Θεός, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου. Εἶπες μέγα, εἰπέ καὶ πόσον. Οὐκ οἶδα· ὅτι μὲν μέγα, οἶδα· καταλαβεῖν δὲ οὐκ ἰσχύω. Οὐκ οἶδα τὴν ποσότητα τοῦ μεγέθους. Οὐχ ἐρμηνεύει λόγος· οὐ καταλαμβάνει διάνοια. Βλέπω τὸν καρπὸν τοῦ ἔλεους μέγαν. Εἰ μὴ γὰρ πολλὴ ἦν μέγα, ὅλγοι ἂν ἐσώθησαν. Οὐ βούλομαι οὖν τὸν θάνατον τοῦ ἀμαρτωλοῦ, ὥς τὸ ἐπιστρέψαι αὐτὸν καὶ ζῆν.

D Ἐπειδὴ τινες προφασίζονται, οἱ μὲν γάμον, οἱ δὲ στρατείαν, ἄλλοι τέχνην, ἄλλοι δουλείαν, ἄλλοι πέναν, καὶ ἄλλοι ἄλλα τινὰ εἶναι ἐμπόδια τῆς σωτηρίας, βούλομαι σήμερον πᾶσιν ὑμῖν ὑποδείξαι, ὅτι οὐδὲ πλοῦτος ἐμποδίζει, οὔτε πένια, οὔτε στρατεία, οὔτε ἐμπορία, οὔτε γάμος, οὔτε τέχνη, οὔτε τίς τῶν τοιούτων, πρὸς τὴν σωτηρίαν. Ἐκλήθη δ' Ἰησοῦς εἰς γάμον, καὶ ἀπῆλθεν· ἀλλ' ἔτι καὶ ὥρα προσήνεγκεν. Τὸ γὰρ ὕδωρ εἰς οἶνον μετήγαγεν. Ὁ ἀεσπότης παρεγένετο, καὶ ἐδόξασεν τὸν γάμον, καὶ οὐ ὑδρίεις, καὶ λέγεις ὅτι ἐμπόδιόν ἐστι πρὸς σωτηρίαν ὁ γάμος; οὐδὲν τοιγαροῦν ἐμπόδιον πρὸς εὐδοκίαν. Μωσῆς γυναῖκα εἶχεν, καὶ τέχνη, Ἠλίας παρθένος ἦν· καὶ ὁ μὲν Μωσῆς ἐκ τοῦ οὐοαντοῦ

μάννα καθήγαγεν, ὁ δὲ Ἠλίας ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πῦρ. **A** affectit; et tu contumeliam ipsis inuris, atque matrimonium salutis obstat? nihil igitur impediti ad salutem affert. Moses uxorem et filios habebat, Elias virgo erat: ac Moses quidem de cælo manna demittebat; Elias vero ignem. Moses coturnicem de cælo detrahebat; Elias cælum verbo vixiebat: Moses cum Deo confabulabatur; Elias quoque Dei colloquio dignus habitus est. Moses mare acidit, et populum trajecit; Elias igneo curru assumptus in cælum fuit. Num detrimenti aliquid virginitas huic attulit? Nunquid illum quidquam uxor impedit? vidisti Eliam aereum illum aurigam; vidisti Mosem per mare gradientem: vide jam **596** et Petrum Ecclesie columnen, qui et ipse uxorem duxit. Unde vero eum uxorem habuisse constat? Ex Evangelico testimonio id planum faciemus. Alit enim: Dominus ingressus est apud socrum Petri, hæcque ægrotabat, et apprehensa manu ejus aufugit febris: et surgens ministrabat ei (Marc. 1. 30). Vides igitur Petrum quoque habuisse uxorem. Quocirca nemo uxorem, nec filios, nec militiam, nec mercaturam, nec artem, nec servitutem, nec divitias, nec paupertatem prætexat. Hæc enim meræ causidicationes et simulationes sunt: hæc diaboli insidiæ. Militiam causaris, adeoque negas te posse salutem obtinere. Nonne Centurio miles erat? is tamen Christo dicebat: Non sum dignus ut intres sub tectum meum, sed tantum dic verbo, et sanabitur puer meus (Matth. viii, 8). Et Jesus miratus dixit: Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Israel (ibid. 9). Nunquid ei militia impedimento fuit? At dices: labore manuum et arte victito. Atqui Paulus talis erat; quinimo populator Ecclesiarum: ac tamen postea præco veritatis et apostolus exstitit. Quid porro? dives es? Atqui Abraham quoque divitiis affluebat, ac nihilo secius Deo credidit, reputatumque est ei ad justitiam, et amicus Dei vocatus fuit. Quid præterea habes quod dicas? Servus sum? Annon Paulum legisti ad Philemonem hunc in modum scribentem? Onesimum, qui tibi aliquando inutilis fuit, nunc autem et mihi utilis in Domino (Philem. 16)? At rex sum, inquires. David etiam rex fuit, et tamen postquam peccavit, cum propheta Nathan ad eum accessisset, ipsumque do admissio peccato objurgasset, scelus suum confessus, dixit: Peccavi Domino. Et Nathan, perspecta celeri ipsius poenitentia, his ad eum verbis usus est: Et Dominus condonavit tibi peccatum tuum (II Reg. xii, 13). Nam quoniam celer poenitentia fuit, celerior quoque venia exstitit. At juvenis sum, inquires. Daniele in tuiore, qui leonum ora veluti camo constrinxit, draconem perfregit, et prostravit Belum, condemnavit seniores, et Susannam a mortis periculo vindicavit. At dices: Effreni et calenti corpore sum. Versetur tibi ante oculos Joseph, quomodo ingentis philosophiæ specimen ediderit, et castitatem complexus sit: qui sic se comparaverit, ut pallium quidem scinderet, minimo vero perfringeret fidem, sed Ægyptiæ mulieris in-

μάννα καθήγαγεν, ὁ δὲ Ἠλίας ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πῦρ. **A** affectit; et tu contumeliam ipsis inuris, atque matrimonium salutis obstat? nihil igitur impediti ad salutem affert. Moses uxorem et filios habebat, Elias virgo erat: ac Moses quidem de cælo manna demittebat; Elias vero ignem. Moses coturnicem de cælo detrahebat; Elias cælum verbo vixiebat: Moses cum Deo confabulabatur; Elias quoque Dei colloquio dignus habitus est. Moses mare acidit, et populum trajecit; Elias igneo curru assumptus in cælum fuit. Num detrimenti aliquid virginitas huic attulit? Nunquid illum quidquam uxor impedit? vidisti Eliam aereum illum aurigam; vidisti Mosem per mare gradientem: vide jam **596** et Petrum Ecclesie columnen, qui et ipse uxorem duxit. Unde vero eum uxorem habuisse constat? Ex Evangelico testimonio id planum faciemus. Alit enim: Dominus ingressus est apud socrum Petri, hæcque ægrotabat, et apprehensa manu ejus aufugit febris: et surgens ministrabat ei (Marc. 1. 30). Vides igitur Petrum quoque habuisse uxorem. Quocirca nemo uxorem, nec filios, nec militiam, nec mercaturam, nec artem, nec servitutem, nec divitias, nec paupertatem prætexat. Hæc enim meræ causidicationes et simulationes sunt: hæc diaboli insidiæ. Militiam causaris, adeoque negas te posse salutem obtinere. Nonne Centurio miles erat? is tamen Christo dicebat: Non sum dignus ut intres sub tectum meum, sed tantum dic verbo, et sanabitur puer meus (Matth. viii, 8). Et Jesus miratus dixit: Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Israel (ibid. 9). Nunquid ei militia impedimento fuit? At dices: labore manuum et arte victito. Atqui Paulus talis erat; quinimo populator Ecclesiarum: ac tamen postea præco veritatis et apostolus exstitit. Quid porro? dives es? Atqui Abraham quoque divitiis affluebat, ac nihilo secius Deo credidit, reputatumque est ei ad justitiam, et amicus Dei vocatus fuit. Quid præterea habes quod dicas? Servus sum? Annon Paulum legisti ad Philemonem hunc in modum scribentem? Onesimum, qui tibi aliquando inutilis fuit, nunc autem et mihi utilis in Domino (Philem. 16)? At rex sum, inquires. David etiam rex fuit, et tamen postquam peccavit, cum propheta Nathan ad eum accessisset, ipsumque do admissio peccato objurgasset, scelus suum confessus, dixit: Peccavi Domino. Et Nathan, perspecta celeri ipsius poenitentia, his ad eum verbis usus est: Et Dominus condonavit tibi peccatum tuum (II Reg. xii, 13). Nam quoniam celer poenitentia fuit, celerior quoque venia exstitit. At juvenis sum, inquires. Daniele in tuiore, qui leonum ora veluti camo constrinxit, draconem perfregit, et prostravit Belum, condemnavit seniores, et Susannam a mortis periculo vindicavit. At dices: Effreni et calenti corpore sum. Versetur tibi ante oculos Joseph, quomodo ingentis philosophiæ specimen ediderit, et castitatem complexus sit: qui sic se comparaverit, ut pallium quidem scinderet, minimo vero perfringeret fidem, sed Ægyptiæ mulieris in-

verecundiam superaret, ne libidini ipsius obsequeretur. Quid insuper? vidua sum? Sidoniam illam intueri, quæ Eliam suscepit, et pane et aqua pavit. At dices, Meretrix etiam sum. Rahab meretricem cerne, quæ exploratores abscondit, sicque non se solam, verum et domum suam servavit. At pauper sum, inquires. Vide Lazarum quantam, cum in tanta egestate versaretur, philosophiam et patientiam edidit. Filios tuos diligis? At etiam Job. Vocatus est autem et Jesus ad nuptias, et cum accessisset, dicit ad eum mater: *Vinum non habent*. Dicit ei: *Quid mihi et tibi, mulier? nondum venit hora mea*. Et cum hoc dixisset, ait: *Implete hydrias aqua*. Et fecerunt sicut imperaverat. Et extensa manu aquam in vinum convertit (*Joan. ii, 1 seqq.*). Quare vero dixit: *Implete hydrias aqua*? An qui sermone solo

597 cælum fecerat, terramque et omnia quæ in eis sunt fundarat; cujus obtutus abyssos siccant; quem omnibus cum cælestis tum **597** terrena creatura pertimescit, hydrias sermone implere non poterat? Verum ipse ait: *Infundite aquam*. Hoc, inquit, eo facio, ut si miraculum istud inficerentur, eorum manus quæ aquam infuderunt, eorumque humeri qui gestarunt, ipsos coarguant. Quod etiam ipsum in Lazaro fecit. Cum enim sorores venissent, dicentes illum mortem obiisse, ait ad eas Jesus: *Ubi posuistis eum? Dicunt ei: Veni et vide* (*Joan. xi, 34*). O res novas et admirandas! Dixisti, *Lazarus mortuus est*: nunc vero, *Ubi posuistis eum*? Ipsius mortem discipulis prius nuntiasti, et locum nescis? At Judæorum causa sic loquor, quoniam ingrato animo sunt. Ut enim ad monumentum accessit, dixit Judæis: *Tollite lapidem a monumento*. Et tulerunt. Et clamavit voce magna, *Lazare, veni foras*. Et statim prodiit fasciis ligatus (*Ibid. 39-44*). Isne igitur volvere nequibat? Isne qui mortis stimulum contrivit, qui inferni portas confregit, non etiam vestimentorum nexus perrumpere poterat? Quinimo ait illis: *Soluite eum*. Quam ob causam? Nempe ut si inficiari in animum inducerent, suis manibus et oculis convincerentur.

Eusebii. — Cum homo per piam exercitationem et probam vivendi rationem, virtutem consecutus est, jamque eum pietate et timore Dei præditum esse constat apud omnes; si postea, quod Deus avertat, in peccatum cadat, hoc casus est. Etenim e cæli fastigio ad quod ascenderat, ad imum inferni cecidit. Cæterum si in eo lapsu salutem suam non desperat, nec in profundum exitii gurgitem ruit, verum emersus inde, peccati lapsum per poenitentiam obtegit, nec improba consilia sua dominium in se exercere sinit, in pristinum gradum restituitur. Nam qui lapsus est, si in lapsu non maneat, verum exsurgens, poenitentiam amplectatur, in eundem rursus gradum quasi postliminio redit: quemadmodum alter quoque propheta dicit: *Si conversus ingemueris, tunc salvus eris* (*Isa. xlv, 22*). Et iterum alius: *Ad me revertere* (*Jerem. iii, 7*). Etiam si cecidisti, atque ad voluptatem te allisisti, propterea tamen ne spem abicias, sed exsurgens ob scelera tua ingemisce, et ad me per poenitentiam redi, erratumque corrigam tuum. Ego enim sum

A καὶ ὁπομονήν. Φιλότεχνος εἶ; ἀλλὰ καὶ ἰώδ. Ἐκλήθη δὲ καὶ ὁ Ἰησοῦς εἰς γάμον· παραγενομένου δὲ αὐτοῦ, λέγει αὐτῷ ἡ μήτηρ· *Οἶνον οὐκ ἔχουσι*. Λέγει αὐτῇ· *Τί ἐμοὶ καὶ σοί, γύναι; οὐπω ἤκει ἡ ὥρα μου*. Καὶ τοῦτο εἰπὼν λέγει· *Γεμίσατε τὰς ὑδρίας ὕδατος*. Καὶ ἐποίησαν καθὼς προσέταξεν, καὶ ἔκτεινας τὴν χεῖρα αὐτοῦ, ἐποίησε τὸ ὕδωρ οἶνον. Διὰ τὸ δὲ εἶπεν· *Γεμίσατε τὰς ὑδρίας ὕδατος*; Ἄρα ὁ λόγος τὸν οὐρανὸν ποιήσας καὶ τὴν γῆν θεμελιώσας, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, οὐ τὸ βλέμμα ξηραίνει ἀδύσους, ὃν τρέμει καὶ φρίσσει πᾶσα ἡ κτίσις ἐπουρανίων τε καὶ ἐπιγείων, οὐκ ἡδύνατο τὰς ὑδρίας λόγῳ γεμίσαι; ἀλλὰ λέγει· Ἀντλήσατε ὕδωρ. Ἐάν, φησὶν, ἀρνήσωνται, αἱ χεῖρες αὐτῶν αἰ ἀνθλήσασαι, καὶ εἰ ὅμοι αὐτῶν οἱ βαστάσαντες, ἐλέγχουσιν αὐτούς. Καὶ ἐπὶ τοῦ Λαζάρου τὸ αὐτὸ ἐποίησεν. Ὡς ἦλθον αἱ ἀδελφαὶ τοῦ Λαζάρου λέγουσαι, ὅτι Λάζαρος ἀπέθανεν, λέγει αὐταῖς ὁ Ἰησοῦς· *Ποῦ τεθεσκεατε αὐτόν; Λέγουσιν αὐτῷ, Ἐλθε, καὶ ἴδε*. Ὁ καινῶν καὶ παρθένων πραγμάτων! Ὅτι Λάζαρος, εἰρηκας, ἀπέθανεν, καὶ νῦν λέγεις· *Ποῦ τεθεσκεατε αὐτόν*; τὸν θάνατον προσεδήλους τοῖς μαθηταῖς σου, καὶ τὸν τόπον οὐκ οἶδας; Ἀλλὰ διὰ τοὺς Ἰουδαίους λέγω, ἐπειδὴ ἀγνώμονές εἰσιν. Ὡς γὰρ τῷ μνήματι ἤγγισεν, λέγει τοῖς Ἰουδαίοις, *Ἀρατε τὸν λίθον ἐκ τοῦ μνημείου*. Καὶ ἤραν. Καὶ κράξας φωνῇ μεγάλῃ ὁ Ἰησοῦς, *Λάζαρε, ὄρθιρο ἔξω*. Ἐξῆλθε καιρίαις δεξιμῶς. Ἄρα οὖν ὁ μετατιθεὶς ὄρη ἐν καρδίαις θαλασσῶν, οὐκ ἡδύνατο λόγῳ τὸν λίθον κυλίσαι; ὃ τί κέντρα τοῦ θανάτου συντριψάς, ὃ τὰς θύρας τοῦ ἁδου συγκλάσας, οὐκ ἡδύνατο καὶ τὰ δεσμά τῶν ἡμετέρων διαρρῆξαι; Ἀλλὰ λέγει αὐτοῖς, *Ἀύσατε αὐτόν*. Διὰ τί; Ἵνα ἐάν ἀρνήσωνται, αἱ χεῖρες αὐτῶν, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν ἐλέγχωσιν αὐτούς.

qui montes transfert in eor maris, lapidem veru contrivit, qui inferni portas confregit, non etiam vestimentorum nexus perrumpere poterat? Quinimo ait illis: *Soluite eum*. Quam ob causam? Nempe ut

Ὅταν ἄνθρωπος κατορθώσῃ βίον ἐνάρετον ὁ ἀσκήσεως καὶ ἀγαθῆς πολιτείας, καὶ ἔστι λοιπὸν οὐκ πάντων ἐγνωρισμένος, ὅτι ἐστὶν εὐσεβὴς καὶ φοβούμενος τὸν Θεόν, καὶ, ὅπερ μὴ γένοιτο, ἐκπέσῃ εἰς ἀμαρτίαν, τοῦτό ἐστι παράπτωμα. Ἀνῆλθεν γὰρ εἰς ὄψος τοῦ οὐρανοῦ, καὶ πέπτωκεν εἰς τὸν πυθμένα τοῦ ἁδου. Πλὴν καὶ πεσὼν, ἵνα μὴ ἀπογινώσκῃ αὐτοῦ καὶ παντελῶς ἐκπέσῃ εἰς τὸν βυθὸν τῆς ἀπωλείας, ἀλλὰ ἀναεῦσας καλύπτῃ τὸ παράπτωμα τῆς ἀμαρτίας διὰ τῆς μετανοίας, καὶ μὴ κατακυριευθῇ ὅτι τῶν πονηρῶν αὐτοῦ ἐπινοιών, πάλιν εἰς τὸ μέτρον ἀποκαθίσταται. Ὁ γὰρ πεσὼν, ἐάν μὴ ἐν τῷ παραπτώματι μένῃ, ἀλλὰ ἀναστὰς λάθῃ τὴν μετάνοιαν, πάλιν εἰς τὸ αὐτὸ μέτρον ἀποκαθίσταται· καθὼς καὶ ἕτερος προφήτης λέγει· *Ἐάν ἐπιστραφεῖς στέναξις, τότε σωθήσῃ*. Καὶ πάλιν ἕτερος· *Πρὸς μὲ ἀνστρέψον*. Εἰ καὶ ἔπεσας, καὶ κατεβράβηξαι εἰς τὴν ἡδονὴν, μὴ ἀπογινώσκῃς ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἀναστὰς στέναξον περὶ τῶν πεπραγμένων σοι, καὶ ἀνστρέψον πρὸς με διὰ τῆς μετανοίας, καὶ γὰρ διορθώματός σου τὸ σφάλμα. Ἐγὼ γὰρ εἰμι ὁ ἀνορθῶν τοὺς πεπ

ἐρραγμένους. Ἡμεῖς ἡκούσαμεν τοῦ Κυρίου λέγον-
τος· Δεῦτε πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμέ-
νοι, κατὰ ἀναπαύσω ὑμᾶς. Ἐγὼ τὸ φορτίον ὑμῶν
κουφίσω. Οἶδα γὰρ ὅτι οὐ δύνασθε βαστάσαι τὸ τοῦ
νόμου φορτίον, καὶ διὰ τοῦτο κατήλθον, ἵνα ἀντιστα-
γάγω ὑμῖν χάριν, ἵνα τὸ φορτίον τῶν ἁμαρτιῶν
ὑμῶν κουφίσω. Μηδεὶς παραιτήσεται, εἴτε μάγος,
εἴτε τελώνης, εἴτε βλάσφημος, προσελθεῖν τῇ μετα-
νοίᾳ· μηδεὶς φοβηθῇ. Οὐκ ἦλθον κρίναι τὸν κόσμον,
ἀλλὰ σῶσαι τὸν κόσμον. Ταῦτα ὁ Κύριος λέγει,
καὶ προτρέπει ἡμᾶς· διὸ μὴ ἀμελήσωμεν. Προσελ-
θὼν Ἰούδας· ἐφίλησε τὸν Ἰησοῦν, λέγων· Χαῖρε,
Ῥαββί. Ὁ δὲ Κύριος πρὸς αὐτόν, Ἐγὼ ᾧ πάρεαι;
Εἰς ὃ παραγέγονα, φησίν; ἀσχολοῦ, ἵνα φίλημά σοι
δώσω. Ὁ φίλημα δόλιον, γέμον ἀνομίας καὶ ἀπ-
ωλείας, καὶ πρόξενον γέννης. Ἡ πόρνη φίλησασα
τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, τὴν ψυχὴν ἀνεκαλίσσατο, τὸ
χειρόγραφον τῶν ἁμαρτιῶν διέβηξεν· οὕτως δὲ φι-
λήσας, ἐκ τῆς βίβλου τῆς ζωῆς ἀπεξέθη. Ὁ γυναι-
κὸς φιλοσοφία! ὦ μαθητοῦ ἁμαθία! Ἐκεῖνης φιλοῦ-
σης τοὺς πόδας τοῦ Κυρίου, ἔχαιρον ἄγγελοι, καὶ τὸν
στέφανον ὑπέρβησαν· τούτου δὲ φίλησαντος, ἔχαιραν
οἱ δαίμονες, καὶ τὸ σχοινίον τῆς ἀγχάνης αὐτοῦ ἐπλε-
κον. Ὁ φίλημα βέβηλος καὶ χολῆς γέμον! Χαῖρε, Ῥαβ-
βί. Ἐκεῖνος χαίρει, ἀλλὰ σὺ, Ἰούδα, πένθει, ὅτι ἐκ
τῆς χαρὸς ἐκδέδλησαι.

Εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τῇ Μαριὰμ· Μὴ κλαίει, ἀλλ' ἀπει-
θε, καὶ εἰπὲ τοῖς ἀδελφοῖς μου, καὶ τῷ Πέτρῳ, ὅτι
ἡγέρθη ἐκ τῶν νεκρῶν· καὶ ἰδοὺ πρόδγει ὑμᾶς εἰς
τὴν Γαλιλαίαν. Ἐκεῖ αὐτὴν ὄψεσθε. Ὅρας εὐσεβη-
χνίαν τοῦ Δεσπότου; οὐδενὸς ἄλλου ὄνομα εἶρηξαν, εἰ
μὴ τοῦ Πέτρου. Διὰ τί; ἐπειδὴ λοιποὶ οὐκ εἶρηξαν,
Ἐάν δέη ἡμᾶς σὺν σοὶ ἀποθανεῖν, οὐ μὴ σε ἀπαρνη-
σόμεθα. Οὗτος δὲ εἰρηκῶς, ἡρνήσατό με· καὶ ἐξελ-
θὼν ἔβω ἔκλαυσε πικρῶς. Μέλλει οὖν φοβεῖσθαι τοῦ
ἐλθεῖν εἰς τὸ πρόσωπόν μου, νομίζων μὴ λελυθῆαι
τὸ ἁμάρτημα, διὰ τοῦτο εἶπον, καὶ τῷ Πέτρῳ, ὅπως
ἀνεκδοιάσω μετὰ τῶν λοιπῶν μαθητῶν ὅληταί με.
Εἰπὲ τῷ Πέτρῳ, Μηδὲως δειλιάσης. Οὐ γὰρ ἡλάτ-
τωσά σε τοῦ χώρου τῆς δόξης· οὐκ ἔστησά σε δεύ-
τερον τῶν λοιπῶν· οὐκ ἀπέστησά σε τοῦ χώρου τῆς
δόξης τῆς δεξιᾶς μου· οὐκ ἔδωκα ἄλλῃ τὰς κλεῖς τῆς
βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Μὴ δειλιάσης· οὐ γὰρ ἔδη-
σας ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς.
Μὴ φοβηθῇς, Πέτρε. Οὐ μετέστησά σε τοῦ θρόνου
μου· οὐκ ἡλάττωσά σε τῆς χάριτός μου. Ὁ γὰρ
ἐπηγγειλάμην, πληρῶσω. Ἐπὶ τῇ πεπετραμένῃ σου
πίστει οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι
ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτήν. Σὺ ποιμανεῖς μου τὰ
πρόβατα, σὺ βοσκήσεις μου τὰ ἀρνία· σὺ ἴστασαι ἐκ
δεξιῶν μου ὡς ταξίαρχος. Μὴ φοβηθῇς, ὅτι ἡρνήσω
με. Εἰδὼν σου τὰ δάκρυα, καὶ ἀφῆκά σοι τὸ ἁμάρτη-
μα. Καλὴν καὶ Ἰουδᾶ τῷ παραδεδωκότι με, εἰ μετ-
άνησεν, καὶ μὴ ἀπήγγατο. Τῶν γὰρ μετανοούντων
εἰμι θεός. Διὰ τοῦτο κατήλθον ἐπὶ τῆς γῆς, ἵνα
μετάνοιαν τῷ κόσμῳ χαρίσωμαι. Τελώναις καὶ πόρ-
ναις τοσούτον πλῆθος ἁμαρτιῶν συνεχώρησα, καὶ σοὶ

A qui elisos erigo. Nos audivimus Dominum dicen-
tem· Venite ad me omnes qui laboratis et onerati
estis, et ego reficiam vos (Matth. xi, 28). Ego sarcini-
nam vestram levo. Neque enim me fugit, vos ge-
stando legis oneri pares non esse: ac proinde
descendi ut vobis ipsius loco gratiam afferrem,
vosque peccatorum sarcina levarem. Nemo, sive
magus, sive publicanus, sive blasphemus sit, ad
pœnitentiam accedere recuset, nemo vereatur. Non
idecirco veni ut iudicem mundum, sed ut mundo
salutem afferam. His verbis Dominus utitur, ut nos
adhortetur. Quare segnitielem omnem executiamus.
Judas accedens Iesum osculatus est, dicens· Ave,
Rabbi. Christus autem ad eum· Ad quid veneris
(Matth. xxvi, 49, 50)? ad quid venerim, percontar-
is? ut tibi figam osculum. O osculum fraudulen-
tum, iniquitatis et exitii plenum, ac gehenna di-
gnum! Meretrix pedes Jesu exosculata, perditam
animam recuperavit, et peccatorum syngrapham
concepit: hic autem eundem osculando, de libro
vitæ erasus est. 598 O sapientiam mulieris! o in-
scitiam discipuli! Illa Domini pedes deosculante,
gaudebant angeli, et coronam adornabant; hoc
autem osculante, demones lætabantur, fumenique
nectebant, quo ipse se præfocaret. O osculum
aceto et selle plenum! Ave, Rabbi. Ille vero bono
est animo: tu autem, Juda, luge, quoniam gaudio
es ejectus.

Ejusd. — Dixit Jesus Mariæ: Noli flere, sed
ahi, et dic fratribus meis et Petro, quia surrexit
a mortuis, et ecce præcedet vos in Galileam. Ibi
eum videbitis. Vides Domini commiserationem?
nullum alium nisi Petrum nominat. Quid ita? quo-
niam reliqui minime dixerant, Etiamsi oportuerit
nos mori tecum, non te negabimus. Hic autem,
cum hoc professus esset, me tamen abjuravit: ac
foras egressus, amare flevit. Verebatur itaque in
conspicuum meum venire, quia peccatum suum
non esse solum putat: ac proinde dixi, et Pe-
tro: ut sine cunctatione cum reliquis apostolis me
videat. Dic Petro: Nullo modo timeas. Non enim
te a loco gloriæ submovi, non cæteris inferiorem
constitui, non te a dextera mea pepuli, non regni
cælestis claves alteri dedi. Ne timeas. Nam quod
ligaveris super terram, erit ligatum et in cælis. Ne
metuas, Petre. Non te a throno meo ablegavi, non
gratiam meam tibi imminui. Quod enim tibi polli-
citus sum, præstabo. Super tuam instar petræ fir-
mam fidem ædificabo Ecclesiam meam, et portæ
inferi non prævalebunt adversus eam. Tu oves meas
pascas, tu agnis meis pabulum porriges, tu ad
dexteram meam tanquam tribunus stabis. Ne id te
in metum conjiciat, quod me negaveris. Lacrymas
tuas persperi: ac peccatum tibi remisi. Præclare
quoque cum Juda, qui me prodidit, actum fuisset,
si pœnitentiam egisset, ac non laqueo sibi mortem
conscivisset. Pœnitentium quippe Deus sum. Ob
eam causam in terram descendi, ut pœnitentiam
impertirer mundo. An, cum tantam publicanis et

meretricibus peccatorum multitudinem remisim, unum tibi peccatum non condonavero? Ego pœnitentes diligo. Memento me Judæ causa fuisse lacrymas, nec exitium ejus voluisse. Bonum erat ei, si, pecunia in templo projecta, pœnitentiam egisset, nec laqueo vitam sinivisset. Quoniam eum autem minime pœnituit, idecirco sempiternum cruciatur. Lacrymas vero tuas asperi, tibi que peccati gratiam feci. An cum Davidi, qui duplex scelus, adulterium puta et homicidium perpetrasset, ignoverim, pristinoque illum prophetiæ gradui restituerim, unicum peccatum non remittam tibi, qui domum, et uxorem, et naviculam mea causa reliquisti. Ne timueris, Petre; ego sum qui aiebam: Gaudium erit in celo super uno peccatore pœnitentiam agente (Luc. xv, 7). Ego qui dixi: Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos (Matth. xi, 28). Bonum erat etiam Judæ, si ad me se recepisset, ac non laqueum collo innexisset, exitiumque sibi ipse attulisset. Ego enim ne ipsi quidem quidquam mali sum imprecat. Quin potius æque ac reliquorum, ipsius pedes abluī, ac panem ipsi impertivi, neque ullo modo cum eo expostulavi: ut hac ratione adduci ad pœnitentiam posset. At ipse noluit, eo que nomine simpliciter supplicii torquetur. Tu vero, quem admissi

599 peccati pœnituit, cum reliquis in conspectum meum prodire ne vereare. Ob hanc causam nonaginta novem oves reliqui, atque ad unam cucurri. Non te, Petre, gratia minuī. Nam ei umbra tua infirmis afferet medicinam, et sudaria et semicinctia dæmones, tui gratia, in fugam agent, manusque tuæ contactus, eum qui a nativitate claudus est, cursui reddet idoneum.

TIT. IV. — De iis qui ab agenda pœnitentia abhorrent.

Prov. xxviii, 33. — « Qui operit iniquitatem suam, non prosperabitur. »

Jerem. viii, 4, 5. — « Hæc dicit Dominus: Nunquid qui cadit, non resurget? aut qui aversus est, non revertetur? Quare ergo aversus est populus iste aversione impudenti; et detenti sunt in consilio suo, et noluerunt reverti? »

Jerem. v, 3. — « Induraverunt facies suas supra petram, et noluerunt reverti. »

Eccli. v, 4. — « Ne dixeris: Peccavi, et quid mihi accidit triste? Altissimus enim patiens est reductor. »

Eccli. xviii, 22. — « Ne expectes usque ad mortem ut justificeris. »

Matth. v, 25, 26. — « Esto consentiens adversario tuo cito, dum es cum eo in via; ne forte tradat te adversarius iudici, et in carcerem conijciar. Amen dico tibi, non exabis inde, donec reddas novissimum quadrantem. »

S. Basilii. — Si bonum atque utile est peccatum, o homo, ad extremum usque illud retine. Sin autem perpetranti perniciosum est, quid in exitiosis immoraris? Nemo bilem evomere quærens, ex mala atque intemperanti victus ratione cumulationem eam reddit. Purgare operæ pretium est id quod corpori molestum est, non autem mor-

A τὸ ἐν ἀμάρτημα οὐ παραχωρῶ; Ἐγὼ τοὺς μετανοοῦντας φιλῶ. Μνημόνευσον ὅτι ἐδάκρυσα ἐπὶ Ἰουδα, καὶ οὐκ ἠθέλησα αὐτὸν ἀπολείσθαι. Καλὸν ἦν αὐτῷ, ὅτε τὰ ἀργύρια ἐβρύβην ἐν τῷ ναῷ, εἰ μετανόησεν, καὶ μὴ ἀπήγατο. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἀμετανόητος ἔμεινεν, διὰ τοῦτο αἰωνίως κολάζεται. Εἰδὼν σου τὰ δάκρυα, καὶ ἀφῆκά σοι τὸ ἀμάρτημα. Τῷ Δαβὶδ δύο κακὰ ἐργασασμένῳ, μοιχείαν καὶ φόνον, συνεχώρησα, καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν τάξιν τῆς προφητείας ἀνήγαγον· καὶ σοὶ τῷ ἑσάντι οἶκον, καὶ γυναῖκα, καὶ πλοῦτον, τὸ ἐν ἀμάρτημα οὐ συγχωρῶ; Μὴ φοβηθῇς, Πέτρε, ἐγὼ εἰμι ὁ εἰπὼν· *Χαρὰ γίγεται ἐν οὐρανῷ ἐπὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι.* Ἐγὼ εἰμι ὁ εἰπὼν· *Δεῦτε πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφοβημένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς.* Καλὸν ἦν καὶ τῷ Ἰουδᾷ, εἰ πρὸς με ἀνέστρεφεν, καὶ μὴ τῷ σχοινίῳ τῆς ἀγχοῦνης περιπλάκην, καὶ ἑαυτὸν ἀπώλεσεν. Ἐγὼ γὰρ οὐδὲ κατηρασάμην αὐτόν, μᾶλλον δὲ ὁμοίως τῶν ἄλλων καὶ τοὺς ἐκείνου πόδας ἐπάλυα, καὶ τὸν ἄρτον αὐτοῦ ἐπιδέδωκα, καὶ οὐδὲν αὐτῷ ἐνεκάλεσα, εἰ πως ἔλθοι εἰς μετάνοιαν, καὶ οὐκ ἠδούληθη. Διὰ τοῦτο αἰωνίως κολάζεται. Σὺ δὲ, μετανόησας, μὴ φοβηθῇς ὁφθῆναι μοι μετὰ πάντων. Διὰ τοῦτο ἀφῆκα τὰ ἐνεμήκοντα ἐννέα πρόβατα, καὶ ἐπὶ τὸ ἐν ἔθραμον. Οὐκ ἡλάττωσά σε, Πέτρε, τῆς χάριτος, ὅτι καὶ ἡ σκιά σου ἴσθαι· ἔχει τοὺς ἀσθενεῖς, καὶ σουδάρια, καὶ σιμικίνθια διὰ σοῦ φυγαδεύει τοὺς δαίμονας, καὶ ἡ ἀφῆ τῆς χειρὸς σου τὸν ἐκ γενετῆς χωλὸν πρόδρομον ἔχει.

TITA. Δ'. — Περὶ τῶν μὴ μετανοούντων.

« Ὁ ἐπικαλύπτων ἀσθένειαν αὐτοῦ, οὐκ εὐδοκῆσται. »

« Τάδε λέγει Κύριος· Μὴ ὁ πίπτων οὐκ ἀνίσταται, ἢ ὁ ἀποστρέφων οὐκ ἐπιστρέφει; διὰ τί ἀπέστρεψεν ὁ λαὸς οὗτος ἀποτροπὴν ἀναίδη, καὶ κατεκρατήθησαν ἐν τῇ προαιρέσει αὐτῶν, καὶ οὐκ ἠθέλησαν τοῦ ἐπιστρέφαι; »

« Ἐστέρωσαν τὰ πρόσωπα αὐτῶν ὑπὲρ πέτραν, καὶ οὐκ ἠθέλησαν ἐπιστραφῆναι. »

« Μὴ εἴπῃς, Ἥμαρτον, καὶ τί μοι ἐγένετο; Ὁ γὰρ Κύριος μακρόθυμός ἐστι. »

« Μὴ μετῆς ἕως θανάτου δικαιοθῆναι. »

D

« Ἰσθὶ εὐνοῶν τῷ ἀντιδίκῳ σου ταχύ, ἕως ὅτου εἶ ἐν τῇ ὁδῷ μετ' αὐτοῦ· μήποτε σε παραδῶ ὁ ἀντίδικός τῳ κριτῇ, καὶ εἰς φυλακὴν βληθῇς. Ἀμήν λέγω σοι, οὐ μὴ ἐξέλθῃς ἐκεῖθεν, ἕως οὗ ἀποδῷς τὸν ἔσχατον κοδράντην. »

Εἰ μὲν καλὸν ἡ ἁμαρτία, ἀνθρώπε, φύλασσε ταύτην εἰς τέλος. Εἰ δὲ βλαβερὰ τῷ ποιοῦντι, τί ἐπιμένεις τοῖς ὀλεθρίοις; Οὐδεὶς χολὴν ἐμέσαι ζητῶν ἐκ πονηραῦ; καὶ ἀκολάστου διαίτης, πολυπλάσιονα ταύτην ἑαυτῷ συναθροίξει. Καθαίρειν προσήκει τὸ λυποῦν τὸ σῶμα, οὐ κατασκευάζειν τὴν νόσον μετίζονα τῆς δυνάμεως· φαίνεται ἡ ναῦς μέχρι τίνος· τὸ βάρος

τῶν ἀγωγίμων ὀφίσταται· τὸ δὲ ὑπὲρ τοῦτο κατα-
βαπτίζεται. Ὅρα μήποτε μείζονα ποιήσας τὰ ἁμαρ-
τήματα τῆς ἀφέσεως, πρὸ τῶν ἐλπισθέντων λιμένων
ὑποστῆς τὸ ναυάγιον. Ὅρα μὴ ἐπ' ἐλπίδι τῆς ἀπο-
λυτρώσεως πλήθος κακῶν ἐαυτῷ συλλεξάμενος, τὴν
ἁμαρτίαν συναθροίσῃς, τῆς δὲ συγχωρήσεως ἀποτύ-
χη·

Κακία σωπηθεῖσα, νόσος ὑπουλός ἐστιν ἐν ψυχῇ.
Ὡς οὖν οὐκ ἂν εἴποιμεν εὐεργέτην τὸν κατακλείοντα
τῷ σώματι τὰ ὀλέθρια, ἀλλ' ἄλλῳ τὸν δι' ὀδύνης
καὶ ἀμύσεως εἰς τὸ φανερόν ἔλκοντα, ὥστε διὰ τῆς
τοῦ πάθους φανερώσεως εὐγνωστον ὑπάρχει τὸν τρέ-
πον τῆς θεραπείας· οὕτω δὴλον, ὅτι τὸ χρύπτειν
ἁμαρτίαν, συγκατασκευάζειν ἐστὶ τῷ νοσοῦντι τὸν
θάνατον. Κέντρον γάρ, ψηστὶ τοῦ θανάτου ἡ ἁμαρ-
τία.

Ὅρα, ἄνθρωπε, μήποτε σοι μεταμελήσῃ τῶν
κακῶν βουλευμάτων, ὅτε θύλος τῆς μεταμελείας
οὐδέν.

Ἐπειδὴ ἐν τῷ σώματι ἡμάρτομεν, ὅτε παρεστή-
σαμεν τὰ μέλη ἡμῶν δοῦλα τῇ ἁμαρτίᾳ εἰς τὴν
ἀνομίαν, τῷ στόματι ἐξομολογησώμεθα, τῷ αὐτῷ
κεχρημένοι ὄργανῳ πρὸς τὴν ἀνάλυσιν τῆς ἁμαρ-
τίας. Ἐλοιδύρησας· εὐλόγησον. Ἐπλεονέκτησας·
ἀπόδος. Ἐμέθυσας· νήστευσον. Ἠλαζονεύσας· τα-
πεινώθητι. Ἐφθόνησας· παρακάλεσον. Ἐφθνεύσας·
μαρτύρησον, ἥ τὰ ἰσοδυναμοῦντα τῷ μαρτυρίῳ, διὰ
τῆς ἐξομολογήσεως τὸ σῶμα κάκωσον, καὶ τότε μετὰ
τὴν ἐξομολόγησιν ἄξιός εἰ ἐν ψαλτηρίῳ δεκαχόρδῳ
ψάλλειν τῷ θεῷ.

Οὐ τὸ πεσεῖν χαλεπὸν, ἀλλὰ τὸν πεσόντα κείσθαι,
καὶ μὴ ἀνίστασθαι, ἐθελοκακούμενα δὲ καὶ βλακείμενα
τοῖς τῆς ἀπογνώσεως λογισμοῖς, τὴν τῆς προαιρέ-
σεως ἐξεπικρύπτειν ἀσθένειαν.

Πολλοὶ τῶν ἁμαρτανόντων λέγουσιν, Αἰσχύνης
γέμω· πῶς δύναμαι προσελθεῖν τῷ θεῷ; πῶς δύνα-
μαι παρακαλέσαι αὐτόν; διαβολικὴν νοσοῦντες εὐλά-
θειαν. Ἀπαρρήσιαστος εἰ; διὰ τοῦτο πρόσελθε, ἵνα
κτῆσῃ παρρησίαν πολλήν. Μὴ γὰρ ἀνθρωπῶς ἐστίν,
ὁ μέλλων σοι καταλλάττεσθαι; Θεός ἐστιν, ὁ σοῦ
μέλλον βουλόμενος ἀπαλλάξει σε τῶν ἁμαρτιῶν. Οὐχ
οὕτω; οὐ τῆς ἀσφαλείας ἐπιθυμεῖς τῆς; σεαυτοῦ, ὡς
καί ποτε ἐφίσταται τῆς σωτηρίας.

Ψυχὴ ἀπ᾽ ἁμαρτίας γευσάμενη, καὶ ἀναλήγτως
διατιθεῖσα, πολλὴν παρέχει τῷ νοσῆματι τὴν προ-
σθήκην. Ὡς περὶ γὰρ σπινθὴρ, ἂν φλόσῃ ἐπιλαβέσθαι
τινός, πάντα λοιπὸν κατανέμεται· οὕτω τῆς ἁμαρ-
τίας ἡ φύσις, ἐπειδὴ τῶν τῆς ψυχῆς λογισμῶν ἐπι-
λάβοιτο, καὶ μηδεὶς ἢ ὁ σθένων, χαλεπωτέρα λοιπὸν
καὶ δυσχερέωτος γίνεται, τῇ τῶν δευτέρων προ-
σθήκῃ πρὸς μείζονα καταφρόνησιν ἐπαιρομένη. Οὕτω
γούν πολλοὶ πολλὰκις τὴν φλόγα τὴν παρὰ τὴν ἀρχὴν
μὴ σθεννύοντες, εἰς μέγα ναυάγιον κατήντησάν. Μὴ
ἔχουσα γὰρ ἡ ἁμαρτία τὸν εἰς τὸ πρόσω προδῆνα·

bum valentiorē efficere. Navis mercium onus
aliquo usque sufferre noscitur: at si supra mo-
dum oneratur, subsidit. Cavesis ne, cum majora
peccata commiseris, quam quibus ignosci debeat,
ante speratos portus naufragium patiaris. Cave ne,
dum liberationis et veniæ spe vitiorum agmen tibi
ipse aggeris, peccatum quidem cumules, veniam
autem non assequaris.

Ejusd. — Vitium silentio compressum, latens
est morbus in anima. Quemadmodum igitur non
eum de aegroto bene mereri dixerimus, qui per-
niciosos humores intra corpus claudit, verum
illum potius qui per dolorem et laniatum eos in
apertum trahit, ut ex morbi declaratione curatio-
nis modus cognosci queat: eodem sane modo
peccatum occultare, ægrotanti mortem comparare
est. Stimulus enim mortis, inquit ille, peccatum
est.

Ejusd. — Cavesis, o homo, ne te malorum ho-
rum consiliorum aliquando poeniteat, cum nihil
jam utilitatis habitura sit poenitentia.

Ejusd. — Quandoquidem in corpore peccavi-
mus, cum exhibuimus membra nostra servire
peccato ad iniquitatem, corpore quoque poeniten-
tiam agamus, eodem organo ad aversionem pec-
cati utentes. Convitatus es? benedictiæ stude.
Avaritiæ indulsisti? redde. Comessorator fuisti? Jo-
juna. Arrogans exstitisti? fac te deprimas. Invidia
laborasti? consolare. Cædem admisisti? martyrium
600 obeas: aut quod parem martyrio vim obti-
nei, corpus per poenitentiam affigas: ac tum post
poenitentiam dignus eris qui in decachordo psal-
terio psallas Deo.

S. Chrys. orat. 1 in Theod. laps. cap. 3. — Non
grave est labi, sed lapsum jacere, nec se erigere:
quin et per ignaviam ac molliem in desperationis
cogitationibus voluntatis suæ imbecillitatem oc-
cultare.

Ejusd. Hom. in parab. dec. mill. talent. — Multi
eorum qui peccant, dicunt: Pudore plenus sum;
quoniam modo propius ad Deum quæam accellere?
quomodo eum rogare? Qua quidem in re diabolico
quodam metu laborant. Fiducia cares? idcirco
accede, ut ingentem fiduciam nanciscaris. Num
enim homo est, quicum reconcilieris? Deus est,
qui vehementius, quam tu, a peccatis te liberare
cupit. Nec tu adeo securitatem tuam expetis, quam
ille salutem tuam desiderat.

Ejusd. — Anima quæ semel peccatum gustavit,
nec ullo propterea dolore afficitur, magnum morbo
incrementum affert. Velut enim scintilla, si ali-
quid arripuerit, omnia jam depascitur; sic peccati
ea natura est ut ex quo animam invaserit, ac nemo
est qui hoc exstinguat, gravior jam, minusque ex-
pugnabilis efficiatur: utpote quod novorum pec-
catorum accessione ad majorem contumaciam et
contemptum assurgat. Sic nempe multi plerum-
que, dum exortam flammam non statim exstinxere,
in grave naufragium inciderunt. Etenim peccatum

ubi nemo ulterius ipsum serpere prohibet, equo simile est, qui sessorem, excusso freno, in præceps agit.

Justin. — Animus ad ea bona quibus excedit, ægre revocari potest, nec rursum facile a malis quibus assuevit, extrahi.

S. Nili. — Si ob ea quæ in divinam legem admisisti, tibi ipsi unquam succensere, et pœnitentiæ pharmacum adhibere voluisses, bonam fortasse de tua salute spem animo concepissemus. At cum divinum metum prorsus contempseris, et ipsam quoque in Christum fidem abjeceris, satius fuisset tibi ex utero nunquam editum esse.

S. Clement. — Extrema servitus est vitii succumbere et manus dare; quemadmodum hæc vera demum libertas est illa superare.

S. Cyrilli. — Mortem timeo, quia mihi acerba est. Gehennam timeo, quia sempiterna. Ignem timeo, quia nunquam exstinguitur. Tartarum timeo, quia caloris experts est. Tenebras timeo, quia luce vacant. Vermem timeo, quia non moritur. Angelos timeo, quia immisericordes sunt. Me miserum, qui te clamantem non audiverim, ac dicentem: O anima, his tuis tandem sceleribus, et reliquis quæ mihi execrationi sunt, finem impone! Me miserum, qui templum tuum corruperim, et Spiritum sanctum tuum contristaverim! Domine, vera judicia tua sunt. Ob temporariam peccati oblectationem sempiternis pœnis excrucior. Propter carnis voluptatem in ignem conjicior. Justum est Dei iudicium. Docebar, nec animum attendebam. Testificabantur mihi, et ego irridebam. His consimilibusque verbis aliquando uteris, o homo, si priusquam te scelerum pœniteat, hinc **601** abreptus eris. O homo, vel gehennam time, vel fac ut regnum capessas.

Fratres, qualem timorem, horrorem et angustiam sentire nobis necesse est exeunte anima de corpore! Præsto siquidem contra nos est adversarium virtutum exercitus; principes, inquam, tenebrarum, rectores mundi nequitie; principatus et potestates, ac velut in litis causa animam detinent, omnia ipsi peccata, quæ ab prima ætate ad eam usque qua arrepta est, vel sciens, vel imprudens admisit, objicientes. Astant igitur qui ipsam accusent. Quoniam ergo in tremore animam tum versari putas, quousque a iusto iudice de ipsius causa sit pronuntiatum? Quod si negligenter vixisse comperiatur, horrendam illam vocem est auditura: *Tollatur impius, ne videat gloriam Dei* (Isa. xxvi, 10). Tuncque eam dies iræ, dies afflictionis et angustie, dies tenebrarum et caliginis, occupabit, atque exterioribus et sempiternis flammis mancipabitur, quibus in perpetuam æternitatem puniendi condemnabitur.

TIT. V. — De ebriosis.

III Reg. xx, 16. — « Filius Ader bibebat, et te inulentus erat, ipse, et reges triginta duo, cum eo,

ακολούοντα, ἐπὶ τοῖς οἴκοις τὸν χαλινὸν ἀπορρήξαντι, καὶ τὸν ἀναβάτην κατακρημνίσαντι.

Δυσαναβίβαστος ἡ ψυχὴ ἐπὶ ταῦτα, ἀπ' ὧν ὠλισθήσει κακῶν· δυσσεβίβαστος τούτων τε ὧν συνεισθήσει κακῶν.

Εἰ μὲν σαυτὸν ποτε ἠθέλησας μέμψασθαι ἐπὶ ταῖς ἀνομίαις, καὶ ἐξιάσασθαι τῷ φαρμάκῳ τῆς μετανοίας, τάχα ἂν χρηστὰς ἐλπίδας ἐθρέψαμεν ἐπὶ σοί. Ἐπειδὴ δὲ τελείως κατεφρόνησας τοῦ θεοῦ φόβου, καὶ αὐτῆς κατέπτυσας τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, βέλτιόν σοι ὑπῆρχεν, ἵνα μὴ ἐγεννήθης ἐκ γαστροῦ.

Τὸ ὑποπνεῖν καὶ παραχωρῆσαι τοῖς πάθεσιν, ἐσχάτη δουλεία, ὥσπερ ἀμείλει τὸ κρατεῖν τούτων **B** ἐλευθερία μόνη.

Φοβοῦμαι τὸν θάνατον, ὅτι πικρὸς μοι ἐστι. Φοβοῦμαι τὴν γένναν, ὅτι αἰώνιος ἐστι· φοβοῦμαι τὸ πῦρ, ὅτι ἀσβεστόν ἐστι· φοβοῦμαι τὸν τάρταρον, ὅτι οὐ μετέχει θέρμης· φοβοῦμαι τὸ σκότος, ὅτι οὐ μετέχει φωτός· φοβοῦμαι τὸν σκώληκα, ὅτι ἀτελεύτητός ἐστιν· φοβοῦμαι τοὺς ἀγγέλους, ὅτι ἀνελήμονές εἰσιν. Οἱμοί, ὅτι σοὺ βοῶντος οὐκ ἤκουσα, καὶ λέγοντος· Ὁ ψυχῇ, παῦσαι τούτων τῶν μiasμάτων, καὶ πάντων τῶν παρ' ἐμοὶ βδελυγμάτων! Οἱμοί, ὅτι τὴν ναὸν σου ἐφθειρα, καὶ τὸ ἅγιόν σου Πνεῦμα ἐλόπησα. Κύριε, ἀληθινὰ τὰ κρίματά σου· διὰ πρόσκαιρον ἁμαρτίας ἀπόλαυσιν ἀθάνατα βασανίζομαι· δι' ἡδονῆς σαρκὸς τῷ πυρὶ παραδίδομαι. Δικαία ἡ κρίσις τοῦ Θεοῦ. Ἐβιδασκόμην, καὶ οὐ προσήκων. Δι- **C** εμαρτύραντό μοι, ἐγὼ δὲ κατέγνων. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἔρεις, ἂν προαναρπασθῇς τῆς πρὸς τὸν θεὸν μετανοίας. Ἄνθρωπε, ἡ τὴν γένναν φοβήθητι, ἡ τῆς βασιλείας ἀντιποιήθητι.

Ἄδελφοι, οἷον φόβον, καὶ τρόμον, καὶ ἀνάγκην ἔχομεν ἰδεῖν, ὅτε ἡ ψυχὴ τοῦ σώματος χωρίζεται. Παραγίνεται γὰρ ἐφ' ἡμᾶς στρατιά καὶ δύναμις τῶν ἐναντίων δυνάμεων, οἱ τοῦ σκότους ἀρχόντες, οἱ κοσμοκράτορες τῆς πονηρίας, αἱ ἀρχαὶ καὶ ἐξουσίαι, καὶ τρόπῳ τινὶ δίκης κατέχουσι τὴν ψυχὴν, ἐπιπρόντες πάντα αὐτῆς τὰ ἐν γνώσει καὶ ἀγνοίᾳ ἁμαρτήματα, ἀπὸ νεότητος ἕως ἥς καταλήφθῃ ηλικίας. **D** Ἰστανται οὖνοιο κατηγοροῦντες λοιπόν. Ὅποιον τρόπον δοκεῖ τὴν ψυχὴν ἔχειν ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ, ἕως οὗ ἡ κρίσις αὐτῆς ἀπόφασιν λάβῃ παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ; Ἐὰν εὐρεθῇ ἐν ἀμελείᾳ ζήσασα, ἀκούσει τὴν δεινοτάτην ἐκείνην φωνήν· Ἀρθήτω ὁ ἀσεδής, ἵνα μὴ ἰδῇ τὴν δόξαν τοῦ Κυρίου. Τότε αὐτὴν καταλαμβάνει ἡμέρα ὀργῆς, ἡμέρα θλίψεως καὶ ἀνάγκης, ἡμέρα σκότους καὶ γνόφου, παραδιδόμενην εἰς πῦρ ἐξώτερον καὶ αἰώνιον πῦρ, ἐν ᾧ κατακρηβείσθαι εἰς αἰῶνας ἀπεράντους κολασθήσεται.

TIT. E. — Περὶ μεθύοντων.

Ὁ υἱὸς Ἀδερ, πίνων, καὶ μεθύων, αὐτὸς καὶ βασιλεὺς τριάκοντα δύο συμβουλοῦ μετ' αὐτοῦ. Ἐξῆλθε

ἐκ καὶ τὰ παιδάρια τῶν χωρῶν, καὶ ἔφυγε Συρία :

« Μὴ ἰσθὶ οἰνοπότης. Πᾶς γὰρ μέθυσος καὶ πορνοκόπης πτωχεύσει. »

« Ὅς ἐστιν ἡδὺς ἐν οἴνῳ διατριβαίς, ἐν τοῖς ταυτοῦ οὐχυρώμασι καταλείψει ἀτιμίαν. »

« Τίνοι οὐαί; τίνοι θόρυβος; τίνοι κρίσεις; τίνοι ἀηδίαι καὶ λῆσχαί; τίνοι συντρίμματα διακενῆς; τίνοι πελιδνοὶ οἱ ὀφθαλμοί; Οὐ τῶν ἐγγρονιζόντων ἐν οἴνοις; οὐ τῶν ἱχνευόντων, ποῦ πότοι γίνονται; Μὴ μεθύσκεισθε οἶνῳ, ἀλλ' ὁμιλεῖτε ἀνθρώποις δικαίοις. Ἐὰν γὰρ εἰς φιλάς καὶ τὰ ποτήρια ὄψῃ τοὺς ὀφθαλμούς σου, ὑστερον περιπατήσεις γυμνότερος ὑπαίθρου. »

« Ἀγαθὸν πορευθῆναι εἰς οἶκον πένθους, ἢ πορευθῆναι εἰς οἶκον πότου. »

« Ἐκνήψατε, οἱ μεθύοντες ἀπὸ οἴνου, καὶ κλαύσατε, πάντες οἱ πίνοντες οἶνον εἰς μέθη, ὅτι ἐξήρται ἐκ τοῦ στόματος ὁμῶν εὐφροσύνη καὶ χαρὰ. »

« Οὐαὶ οἱ ἐγειρόμενοι τὸ πρωὶ, καὶ τὸ σίκερα διώκοντες, οἱ μένοντες τὸ ὄψι. Ὁ γὰρ οἶνος αὐτοὺς συγκαύσει. Μετὰ γὰρ κιθάρας καὶ ψαλτηρίου, καὶ τυμπάνων, καὶ αὐλῶν τὸν οἶνον πίνουνσι, τὰ δὲ ἔργα τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐμβλέπουσιν. »

« Ἐργάτης μέθυσος οὐ πλουτισθήσεται. »

« Πικρία ψυχῆς οἶνος πολὺς. Πληθύνει μέθη θυμὸν ἀφρονος εἰς πρόσκομμα, ἑλαττῶν ἰσχύν, καὶ ποιῶν τραῦμα. »

« Ὅργη μεγάλη, γυνὴ μέθυσος. »

« Προσέχετε ἑαυτοῖς, μήποτε βαρυνθῶσιν ὑμῶν αἱ καρδίαι ἐν κραιπάλῃ, καὶ μέθη, καὶ μερίμναι βιωτικάς, καὶ αἰφνίδιος ὁμῶν ἐπιστῇ ἡ ἡμέρα ἐκείνη. Ὡς παλὺς γὰρ ἐπελεύσεται ἐπὶ πάντας τοὺς καθημένους ἐπὶ πρόσωπον τῆς γῆς. »

« Ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσημένως περιπατήσωμεν· μὴ ἐν κόμοις καὶ μέθαις, μὴ κοίταις καὶ ἀσελγείαις. »

Φύγωμεν μέθη, τὴν πάνδημον πόρνην, τὴν ἀναίσχυντις μητέρα, τὴν φιλόγελον, τὴν μαίνεται, τὴν πρὸς πᾶσαν ἀσχημοσύνης ἰδέαν εὐχολον. Οὐ γὰρ ἔγγινεται τι τῶν ἀγαθῶν τῇ ὑπὸ μέθης σκοτισθείσῃ ψυχῇ.

Μέθη ὁ αὐθαίρετός ἐστι δαίμων, ἐξ ἡδονῆς ταῖς ψυχαῖς ἐντοκόμενος. Μέθη κακίας μήτηρ, ἀρετῆς ἐναντίωσις. Τὸν ἀνδρῆλον δαίμον ἀποδείκνυσσι, τὸν σώφρονα ἀσελγῇ. Δικαιοσύνην οὐκ οἶδεν, φρόνησιν ἀναιρεῖ· καὶ ὥσπερ ὕδωρ πολέμιόν ἐστι πυρὶ, οὕτως ἀμετρία οἴνου λογισμὸν κατασβέννυσιν. Διόπερ ὠκύνουν τι λέγειν κατὰ μέθης, οὐχ ὥσπερ τινὸς μικροῦ κακοῦ ἢ παροφθῆναι ἀξίου, ἀλλ' ὥς οὐδὲν ὕπερλος παρεχόμενον τοῦ λόγου. Εἰ γὰρ ὁ μεθύων παραφρονεῖ καὶ ἐσκέπτεται, εἰκὴ βράβηδαι ὁ ἐπιπλήσων τῷ μὴ ἀκούοντι. Τίσιν οὖν διαλεγθῶμεν, εἴπερ ὁ μὲν χρῆζων τῆς παραίνεσεως, οὐκ ἀκούει τῶν λεγομένων, ὁ δὲ σώφρων καὶ νήφων οὐδὲν δεῖται τῆς ἐκ τοῦ λόγου βοηθείας, καθαρῶν τοῦ πᾶθους; τί οὖν

A qui ipsi auxilio erant. Exierunt autem provinciarum pueri, et fugit Syria. »

Prov. xiiii, 20. — « Ne sis potator vini. Omnis enim intemulentus et scortator egestate laborabit. »

Prov. xii, 11. — « Qui delectatur in vini demorationibus, in munitionibus suis relinquet ignominiam. »

Prov. xiiii, 29-32. — « Cui vae? cui tumultus? cui judicia? cui molestiae et gerrae? cui contritiones sine causa? cuius oculi lividi? Nonne his qui commorantur in vino? nonne iis qui investigant ubinam computationes sint? Nolite inebriari vino, sed consuetudinem habetote cum viris iustis. Si enim ad phialas et pocula dederis oculos tuos, postea ambulabis nudior loco subdiali. »

B Eccli. vii, 2. — « Melius est ire in domum luctus, quam in domum convivii. »

Joel. i, 5. — « Expergiscimini, ebrii a vino, et flete omnes qui bibitis vinum ad ebrietatem; quoniam ablata est ab ore vestro letitia et gaudium. »

Isa. v, 11. — « Vae qui consurgitis mane, et siceram persequimini, qui moramini usque ad vesperam. Vinum enim eos incendet. Nam cum ci-thara, et psalterio, et tympanis, et tibilis vinum bibunt: opera autem Dei non considerant. »

Eccli. xix, 1. — « Operarius ebriosus non locupletabitur. »

Eccli. xxxi, 38. — « Amaritudo animae vinum multum potatum. Multiplicat ebrietas iram stulti: minuit vires, et vulnus infligit. »

C Eccli. xxvi, 11. — « Ira magna, mulier ebriosa. »

Luc. xi, 34. — « Attendite vobis ipsis, ne forte graventur corda vestra crapula, et ebrietate, et curis hujus vitae, et repentina vobis instet dies illa. Tanquam laqueus enim superveniet in omnes qui sedent super faciem terrae. »

602 Rom. xiii, 13. — « Sicut in die honeste ambulemus, non in comensationibus et ebrietatibus, non in cubilibus et impudiciis. »

S. Basil. Hom. 2 de jejun. — « Temulentiam fugiamus, publicam illam meretricem, impudentiae matrem, risus amantem, furibundam, ad omne intemperantiae genus facilem. Neque enim in ea anima cui ebrietas tenebras offuderit, ullum bonum inesse possit. »

Ejusd. Hom. de ebriet. — « Ebrietas sponte accitus daemon est, quem voluptas parit in anima. Ebrietas vitii mater est, virtutis adversaria. Fortem timidum reddit; castum et temperantem, impudicum. Justitiam nescit, prudentiam de medio tollit: et quemadmodum aqua igni infesta est, sic immodicus vini usus rationem exstinguit. Quocirca adversus ebrietatem orationem habere me piget: non quod leve quoddam nihilque faciendum malum ipsa sit; sed quod nullam oratio nostra utilitatem sit habitura. Nam cum is qui temulentus est, mentis errore et tenebris afficiatur, incassum verba fundit, qui non audientem objurgat. Ad quosnam igitur nobis sermo erit, si is qui admo-

nititione opus habet, ea quæ dicuntur non audit; qui autem sobrius et prudens est, sermonis auxilio nihil indiget, cum a morbo purus sit? quoniam modo cum his qui hic adsunt agam, cum nec quidquam utilitatis sermo habeat, et in silentio difficultas insit? Nunquid sollicitudinem deseremus? At periculo incuria non caret. Adversus temulentos verba faciam? at mortuis auribus insonamus. Qua parte, o homo, brutis antecellis? Non rationis beneficio, quo a Creatore accepto, imperium in omnes res conditas adeptus es? Itaque qui rationis usum per ebrietatem sibi admittit, *comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis (Psal. xlviii, 13)*. Quinimo pecudibus quoque brutiores vecordioresque illos dixerō, qui temulentia laborant. Siquidem quadrupedes omnes animantes et belluæ certa et definita tempora habent, quibus ad venerem moveantur: quorum autem animus ebrietate correptus tenetur, et corpus calore præter naturam accito referum est, hi quovis tempore et quavis hora ad impuros et obscenos complexus aguntur. Nec vero hæc rationis expertes illos duntaxat facit, verum et depravatis sensibus, temulentum hominem quavis pecude deteriorem reddit. Etenim quæ pecus sic hallucinatur, sieque præpostere audit, ut ebrius? annon qui ita sunt affecti, familiares suos ignorant, atque ad alienos plerumque tanquam ad necessarios currunt? Annon umbras sæpe, non secus ac rivos et huiusmodi quosdam transiliunt? sed et sono ac strepitu velut agitati maris, aures eorum implentur, terraque ipsis in rectum assurgere, et montes cursitare in orbem videntur. Hi nonnunquam infinito risu diffiunt: nonnunquam rursus ita discernantur et plorant, ut nulla ipsis consolatio afferri queat. Ac nunc quidem audaces sunt et intrepidi, nunc vero timidi et consternati. His et somni graves sunt, depulsus difficilis, mortis vicini sunt: sed et vigilie somni stupidiores. Insomni enim instar ipsis vita est; quippe qui ne vestem quidem habeant, nec quod crastina die comedant, nihilo secius regnis potiuntur, exercitiis imperant, interim dum ebrii, urbes exstruunt, et pecunias elargiuntur. Ejusmodi formis tantaque impostura fei-

603 vescens vinum pectus ipsorum implet. Alii in contrarios affectus feruntur. Spei siquidem omnis expertes sunt; mœsti, dolentes, lacrymis perfusi, formidolosi, et ad omnem strepitum trepidi. Qui a dæmone vexatur, hujus vicem omnes miserantur; qui autem ebrius est, cum in eadem calamitate sit, ne quidem misericordia dignus censetur, ut qui certamen cum dæmone habeat, quam sibi ultro acciverit.

Ibid. — Cui vae? cui tumultus? cui molestia et gerræ? cui nulla causa contritiones? cui lividi oculi? annon iis qui in vino commorantur, et circumspiciunt computationes ubi sint? Vae, luctuosa inelamatio est: luctu porro digni sunt, qui ebrietati student, quoniam *ebriosi regnum Dei non possidebunt (1 Cor. vi, 10)*. Tumultus autem, propter eam perturbationem, quam vinum animo et cogitationibus affert. Molestia item, ob ructus et vapores quos bibendi voluptas movet. Horum

χρήσομαι τοῖς παροῦσιν, εἰ καὶ ὁ λόγος ἄχρηστος, καὶ ἡ σωπὴ ἄπορος; Παρεῖδωμεν τὴν ἐπιμέλειαν; Ἄλλ' ἐπικινδυνὸς ἡ ἀμέλεια. Ἀλλὰ φθίγξομαι κατὰ τῶν μεθύοντων; ἀλλ' εἰς νεκρὰ ἀκοὰς ἐνηχοῦμεν. Τίνι διενήνοχας τῶν ἀλόγων, ἀνθρώπων; Οὐ τῇ ὀυρᾷ τοῦ λόγου, ἣν λαβὼν παρὰ τοῦ κτίσαντός σε ἄρχων καὶ κύριος ἐγένου πάσης τῆς κτίσεως; Ὁ τοίνυν ἀφαιρούμενος ἑαυτοῦ τὴν φρόνησιν διὰ τῆς μέθης, *παρασυμβλήθη τοῖς κτήρεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὁμοιώθη αὐτοῖς*. Μᾶλλον δὲ καὶ τῶν βοσκημάτων φαίην ἂν ἔγωγε ἀλογωτέρους τοὺς ἐν τῇ μέθῃ, εἰπερ τὰ μὲν τετράποδα πάντα καὶ τὰ θηρία τεταγμένως ἔχει τὰς πρὸς τὰς μέλεις ὁρμάς· οἱ δὲ ὑπὸ τῆς μέθης τὴν ψυχὴν κατεχόμενοι, καὶ τὸ σῶμα τῆς παρὰ φύσιν θερμότητος ἀναπλήσαντες, πάντα καιρὸν καὶ πᾶσαν ὥραν πρὸς τὰς ἀκαθάρτους καὶ ἀσχημονας συμπλοκάς συνελάνονται. Καὶ οὗ τοῦτο μόνον τὴν ἀλογίαν αὐτοῖς ἐμποιεῖ, ἀλλὰ καὶ τῇ τῶν αἰσθησάντων παρατροπῇ χειρόνα παντός κτήνους ἀποδείκνυσιν τὸν μεθύοντα. Ποῶν γὰρ βοσκημῶν οὕτω παραβλέπει, καὶ οὕτω παρακοῦει ὡς ὁ μεθύων; οὐχὶ ἀγνοοῦσι μὲν τοὺς οἰκειακοὺς, προστρέχουσι δὲ πολλὰκις τοῖς ἀλλοτρίοις ὡς τοῖς συνήθεσιν; Οὐ τὰς σκιάς διαπηδῶσι πολλὰκις ὡς ὀχeteὺς καὶ φάραγας; ἤχων δὲ αὐτοῖς καὶ ψόφων, οἰονεὶ θαλάσσης κυμαίνουσας, τὰ ὠτα πεπλήρωται· ἡ δὲ γῆ πρὸς τὸ ὄρθιον διανίστασθαι δοκεῖ, καὶ τὰ ὄρη ἐπιτρέχειν ἐν κύκλῳ. Οὗτοι ποτὲ μὲν γελῶσιν ἀπαυστα, ποτὲ δὲ ὀδυνῶνται καὶ κλαίουσιν ἀπαρηγόρητα. Καὶ νῦν μὲν θρασεῖς εἰσι καὶ ἀπόητοι, νῦν δὲ κατάφοβοι καὶ δειλοί. Τοῦτοι μὲν ὑπνοὶ βαρεῖς, καὶ δυσαναγνώγοι, καὶ φρικώδεις, καὶ τῷ ὄντι θανάτῳ γείτονες, αἱ δὲ ἐγρηγόρσεις τῶν ὑπνῶν ἀναισθητότεραι. Ἐνύπνιον αὐτοῖς ἐστὶν ὁ βίος· οἱ γὰρ ἡμάτων οὐκ ἔχοντες, οὐδὲ τί φάγωσιν εἰς τὴν αἰρίαν, βασιλεύουσι, καὶ στρατοπέδων ἀρχοῦσιν ἐν τῇ μέθῃ, καὶ πόλεις οἰκοδομοῦσι, καὶ χρήματα διανέμουσι. Τοιούτων φαντασιῶν, καὶ ἀπάτης τοσαύτης περιζέων, ὁ οἶνος τὰς καρδίας αὐτῶν πληροῖ. Ἔτεροι δὲ εἰς τὰ ἐναντία περιάγονται πάθῃ. Δυσλπίδες εἰσι, καὶ κατηφείς, καὶ ὀδυνηροί, καὶ δακρυώδεις, καὶ φοβώδεις, καὶ εὐπτόητοι. Ὁ δαιμονίων ἐλεεινός, ὁ δὲ μεθύων τὰ αὐτὰ πάσχων, οὐδὲ τοῦ ἐλεείσθαι ἄξιος, αὐθαίρετῳ δαίμονι προσπαλαίω.

Τίνι οὐαί; τίνι θόρυβος; τίνι ἀγῆλαι καὶ λίσχαι; τίνι συντριμμάτια διακενῆς; τίνος πελιδνὸς ὁ ὀφθαλμός; οὐ τῶν ἐγχερομένων ἐν οἶνῳ, καὶ τῶν κατασκοπούμενων τοῦ πότου γίνονται; Τὸ οὐαὶ θρηνηδὲς ἐστὶν ἐπὶ τῷ θένει· θρήνου δὲ ἄξιοι οἱ μεθύοντες, διότι μέθυσοι βασιλεύει θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν. Θόρυβος δὲ, διὰ τοῦ οἶνου παραχρὴν ἐγγινόμενῃ τοῖς λογισμοῖς, καὶ ἀγῆλαι, διὰ τὰς πικρὰς τῆς ἐκ τοῦ πινεῖν ἡδονῆς ἀναβήσεις. Τούτων γὰρ δεσμοῦνται μὲν οἱ πόδες, δεσμοῦνται δὲ αἱ χεῖρες ἐκ τῶν ἐπι-

πεμπομένων αὐτοῖς ἐκ τῆς μέθης ρευμάτων· καὶ πρὸ τούτων τῶν παθῶν παρ' αὐτὸν τὸν καιρὸν τοῦ πί-
νεῖν τὰ τῶν φρενιτικῶν αὐτοῖς συνεσιπύπει πάθη.
Ὅταν γὰρ πλήρεις αἱ μένιγγες γίνονται τῆς αἰθάλης,
ἣν ὁ οἶνος ἐξατμιζόμενος ἀναφέρει, βάλλεται μὲν
ὀδύνας ἀπορήτοις ἡ κεφαλὴ· μένειν δὲ ὀρθὴ ἐπὶ τῶν
ὤμων μὴ δυναμένη, ἄλλοτε ἐπ' ἄλληλα καταπίπτει,
τοῖς σπονδύλοις ἐνολισθαίνουσα. Ἀλλὰ τίς εἶποι
ταῦτα τοῖς οἰνοπλήκτοις; καρθηθαροῦσι γὰρ ἐκ τῆς
κραιπάλης, νυστάζουσι, χασμῶνται, ἀγλὺν βλέπου-
σιν, ναυτιῶσιν. Διὰ τοῦτο οὐκ ἀκούουσι τῶν διδασκά-
λων πολλαχόθεν αὐτοῖς ἐκβοώντων· *Μὴ μεθύσκεσθε*
οἶνον, ἐν ᾧ ἔστιν δαίμων. Ἐντεῦθεν οἱ τῆροι καὶ
αἱ ἀσθένειαι, κομπομένου αὐτοῖς τοῦ πνεύματος
ὕπὸ τῆς ἀμετρίας τοῦ οἴνου, καὶ τῶν νεύρων λυο-
μένων, ὁ κλονὸς τῷ σύμπαντι ὄγκῳ τοῦ σώματος
ἐπιγίνεται. Τί τὴν κατάραν τοῦ Κάιν ἐπὶ σαυτὸν
ἐπισπᾶσαι, τρέμων καὶ περιφερόμενος διὰ παντὸς
τοῦ βίου; μέχρι ποῦτε οἶνος; μέχρι τίνος μέθῃ; κιν-
δυνεύεις λοιπὸν βόρβορος εἶναι ἀντὶ ἀνθρώπου·
οὕτως ὅπως ἀνελίχθης τῷ οἴνῳ, καὶ συγκατεσάπης
αὐτῷ ἐκ τῆς καθημερινῆς κραιπάλης, οἴνου ἀπόζων,
καὶ τοῦτο διεφθαρμένον.

pro homine cœnum flas: adeo te vino prorsus
admiscuisti, quotidianaque crapula una putredi-

em ex eo contraxisti, vinum redolens fetidum
et corruptum.
Οὐκ ἐπὶ δραπετεύει δεσποτὴν τύποντα, οὐ δὲ πα-
ραμένει τῷ οἴνῳ καθ' ἐκαστὴν ἡμέραν τὴν κεφαλὴν
σου τύποντα. Μέτρον ἀριστον τῆς τοῦ οἴνου χρή-
σεως, ἡ χρεια τοῦ σώματος. Ἐὰν δὲ ἐξω τῶν
ὄρων γένῃ, ἤξει αὖριον καρθηρῶν, χασμῶμενος,
λιγγῶν, σεσηπότος οἴνου ἀπόζων. Πάντα σοι πε-
ριφέρεισθαι, πάντα δονεῖσθαι ὀφεί.

Οὐαὶ τοῖς κακῶς τῷ καλῷ κεχρημένοις. Μὴ ψέξης
τὸν οἶνον, ἀλλὰ τοῖς ὑπὲρ τὸ μέτρον πίνουσιν. Βαθεῖα
ἡ θάλασσα· ἀλλ' ὁ κολουμητῆς τοσοῦτον κατέρχεται,
ὅσον καὶ ἀνελθεῖν δύναται. Εἰ δὲ ὑπὲρ τὸ μέτρον
κατέλθῃ, μὴ δυνάμενος διανήξασθαι, ταχέως ἐναυ-
άγησεν. Οὐκ αἰτία ἡ θάλασσα, ἀλλ' ἡ τοῦ κολουμητοῦ
ἀπληστος γνώμη· οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ οἴνου, οὐχ ὁ
οἶνος αἴτιος, ἀλλ' ὁ ὑπὲρ τὸ μέτρον χρώμενος.

Ἐλεεινὸν θέαμα Χριστιανῶν ὀφθαλμοῖς, ἀνὴρ
ἀκμάζων καθ' ἡλικίαν, σφριγῶν τῷ σώματι, στρα-
τιωτικοῖς καταλόγοις ἐμπρέπων, φοράδην οἰκαδε
κομίζόμενος, μὴ δυνάμενος ὀρθοῦσθαι, μηδὲ τοῖς
ἰδίοις ποσὶν ἐπιδῆναι. Ἀνὴρ φοβερὸς ὀφείλων εἶναι
τοῖς πολεμίοις, γέλωτός ἐστιν ἀφορμὴ τοῖς κατ'
ἀγορὰν παισὶν· ἀνευ αἰδέου καταβέβληται, ἀνευ
πολεμίων παρόνεται. Ἀνὴρ ὀπλίτης αὐτὸς τῆς ἡλι-
κίας ἄγων τὸ ἄνθος, οἴνου γέγονε παρανάλωμα, καὶ
ἱτοιμος παθεῖν παρὰ τοῖς ἐχθροῖς ὅσα βούλονται.
Μέθῃ λογισμὸν εὐθεροῦ λαχὺς, διαφθορὰ, γῆρας
ἄμωρον, ὀλιγοχρόνιος θάνατος. Τί γὰρ ἄλλο εἰσὶν οἱ
μεθύοντες, ἢ τὰ εἰδῶλα τῶν ἐθνῶν; ὀφθαλμοὺς
ἔχουσι, καὶ οὐ βλέπουσιν· ὠτα ἔχουσι, καὶ οὐκ ἀκού-
ουσιν· χεῖρες παραλέλυνται, πόδες ἀπενεκρώθησαν.
Τίς ὁ ταῦτα ἐπιβουλεύσας; τίς ὁ τούτων τῶν κακῶν

A enim, propter eas defluxiones quas ipsis ebrie-
tas immittit, pedes et manus ceu vinculis qui-
busdam constringuntur. Atque adeo ante has af-
fectiones, eo ipso tempore quo compotant, ea-
dem ipsis quæ phreneticis accidunt. Nam cum
cerebri membrane ea fuligine quam vinum, dum
evaporatur, sursum affert, plene sunt, intolerando
quodam dolore caput afficitur, cumque rectum
super humeros stare nequeat, modo in hanc, modo
in illam partem concidit, atque in vertebrae illabi-
tur. Quid vero isthæc ebriosis hominibus com-
memorare attinet? vertigine quippe ex crapula la-
borant, dormitant, oscitant, caliginem cernunt,
nauseant. Eam ob causam magistros in aures
ipsorum clamantes non audiunt: *Nolite inebriari*
vino, in quo est luxuria (Ephes. v, 18). Hinc
rursus tremores imbecillitatesque. Intercluso
enim ipsis spiritu ob immodicum vini usum,
nervisque dissolutis, hinc fit ut trepidatio in
universa corporis mole oritur. Cur tibi maledi-
ctionem Cain accersis, tremens per omne tem-
pus vitæ circumactus? quousque tandem vinum?
quousque temulentia? eo in periculo versaris, ut
admiscuisti, quotidianaque crapula una putredi-

em ex eo contraxisti, vinum redolens fetidum
et corruptum.
Ejusd. Hom. 1 de jejun. — Servus herum se
verberantem fugit: tu vero cum vino, quod nullo
non die caput tuum ferit, permanes. Vino utendi
optima ratio est necessitas corporis. Quod si li-
nes excesseris, crastino die capitis gravedine
affectus redibis oscitans, vertigine correptus,
putidumque vinum redolens. Cuncta tibi circum-
agi, cuncta titubari videbuntur.

Ejusd. — Væ illis qui re bona abutuntur! Ne
vinum vituperes; sed eos qui præter modum
bibunt. Profundum est mare: at urinator tan-
tumdem descendit, quantum possit inde reverti.
Quod si ultra modum descenderit, ut enatandi
potestas non sit, confestim mergitur. Cujus rei
causa mare non est, sed, immodica natantis cu-
piditas. Eodem modo in vino se res habet: non
enim vinum in culpa est; sed qui, præter quam
satis sit, eo utitur.

Ejusd. Hom. de ebriosis. — Miserandum sane
Christianorum oculis spectaculum 604 est, cum
vir florenti ætate et vegeto corpore, militari
gradu illustris, domum aliena opera deportatur,
ceu qui nec se erigere, nec suis incedere pedi-
bus queat. Ita is qui hostibus terrori esse debeat,
circumforaneis pueris risum movet: sine ferro
prostratus jacet, absque hostibus obtuncatus.
Vir militaris in ipso ætatis flore est assumptus,
paratus ea pati quæ hostium libido tulerit. Ebrie-
tas rationis exitium est, roboris labes et cor-
ruptela, præmatura senectus, mors brevis. Ec-
quid enim aliud sunt temulenti, nisi gentium
simulacra? oculos habent, nec vident: aures ha-
bent, nec audiunt: manus dissolutæ sunt, pedes
emortui. Quisnam has insidias struxit? quis hæc

mala conflavit? quis vobis pharmacum furoris temperavit? Prælium, o homo, ex convivio fecisti. Adolescentes ejicis, qui tanquam acceptis in bello vulneribus manu ducis. Juvenilis ætatis vigorem vino extinxisti. Atque ad cœnam quidem velut amicum invitas; mortuum vero ejicis, extincta ipsius vita. Cum autem mero saturi esse existimantur, tunc bibendi initium faciunt, et in morem pecudum bibunt. Progrediente enim jam longius potu, accedit ad eos adolescens quidam, ingentem refrigerati vini phialam gestans, atque in medio stans, æquam convivis potionem per canales obliquos distribuit, quo æquis partibus una perbacchentur, ne quisquam alium bibendo superet. Miserum ventrem tuum, quæso, respice, et vasculi vinum recipientis amplitudinem cognosces, nempe quod unius volæ duntaxat concavitate habeat. Neque id spectes quando canalem exhausieris: sed hoc considera, ventrem tuum jamdudum plenum esse. Propterea vix qui consurgunt mane ad ebrietatem seciandam usque ad vesperam (Isa. v, 11), et diem totum bibendo transigunt! Vinum enim eos exurit: quoniam calor ille, quem caro ex vino contrahit, ignea hostis tela exsuscitat. Enimvero vinum demergit mentem; perturbationes vero et voluptates velut examen quoddam apum excitat. Quisnam enim equorum currus excusso auriga usque adeo temere fertur? quæ navis remoto gubernatore fluctibus ut sors tulerit, sic jactatur, ut non sit homine ebrio tutior? ex hujusmodi malis effectum est ut viri ac mulieres, communibus choreis institutis, et vinolento dæmoni animabus suis mancipatis, vitiorum sese cuspidibus invicem sauciant. Risus ab utrisque, obscenæ cantilenæ, gestus meretricii, ad libidinosam petulantiam excitantes. Rides, dic amabo, cum ob ea quæ præcesserunt, lacrymas fundere et ingemiscere oporteat. Meretricias cantilenas personas, abjectis psalmis et hymnis quos edoctus es. Pedes agitas, et furiose saltas, et inconcinne choros ducis: cum contra ad Numinis adorationem genua flectere oporteat. Utras potius deplora, puellasne innuptas, an eas quæ matrimonii jugo tenentur? nam et illæ amissa virginitate redeunt, et istæ pudicitiam maritis non retulerunt. Quamvis enim fortasse nonnullæ corpore peccatum effugerint, at certe animo labem exceperunt. Id quod etiam de masculis dictum sit. Male vidit, male conspecta est. Qui aspexerit mulierem ad concupiscendam **805** eam, jam machatus est eam in corde suo (Matth. v, 28). Si fortuiti congressus iis qui feminas curiose contuentur, tantum periculi constant; qui consulto eo pergunt ut mulieres præ temulentia sese indecore gerentes, et ad dissolutionem compositas, carminaque lasciva cantillantes videant, quæ vel duntaxat audita, omne libidinis æstrum impudicis hominibus ciere queant, quid tandem dicturi, aut quid excusandi

αἰτίος; τίς ὁ τῆς μανίας ὑμῖν τὸ φάρμακον ἔγχεράσας; Ἄνθρωπε, παράταξιν ἐποίησας τὸ συμπόσιον. Ἐκβάλλεις τοὺς νεανίσκους, χειραγωγούμενους ὡς τραυματίας ἀπὸ πολέμου. Ἐνέκρωσας τὴν ἀκμὴν τῆς νεότητος ἀπὸ οἴνου. Καὶ καλεῖς μὲν ὡς φίλον ἐπὶ τὸ δεῖπνον, ἐκβάλλεις δὲ νεκρὸν, οἶνον τὴν ζωὴν αὐτοῦ κατασβέσας. Ὅταν νομισθῶσι διακορεῖσθαι τοῦ οἴνου, τότε τοῦ πίνειν ἀρχονται, καὶ πίνουνσι τῷ τῶν κτηνῶν τρόπῳ. Προϊόντος γὰρ ἤδη τοῦ πότου, ἐπιπείρχεται τις αὐτοῖς νεανίας, φιάλην ἔχων εὐμεγέθους οἴνου καταφυγμένου, καὶ στὰς εἰς τὸ μέσον, διὰ σχολίων σωλήνων ἴσον τοῖς συμποταῖς διανέμει τὸν οἶνον, ἵνα κατ' ἰσομοίρῳσαν ἀλλήλους συνασελγαίνωσι, καὶ μηδένα ὑπερβάλλειν ἐν τῷ πίνειν τὸν ἑταρον. Κατάκυσθόν σου πρὸς τὴν ἀδελφὰν γαστέρα, καὶ κατάμαθε τοῦ ὑποδεχομένου ἀγγελίῳ τὸ μέγεθος, ὅτι μὴδὲ κοτύλην ἔχει κοιλότητα. Μὴ πρὸς οἰνογόνην ἀφόρα, πότῃ κενώσης, ἀλλὰ πρὸς τὴν σεαυτοῦ κοιλίαν, ὅτι πάλαι πεπληρωται. Διὰ τοῦτο οὐαὶ οἱ ἐπειρόμενοι τὸ πρῶν, καὶ τὸ σίκερα διώκοντες· οἱ μένοντες τὸ ὀψέ, καὶ διημερεύοντες ἐν τῇ μέθῃ. Ὁ γὰρ οἶνος αὐτοὺς συγκαύσει, διότι τὸ ἐκ τοῦ οἴνου θερμὸν ἐγγινόμενον τῇ σαρκὶ, ἔξαμμα γίνεται τῶν πεπυρωμένων βελῶν τοῦ ἔχθρου. Τὸν μὲν γὰρ λογισμὸν καὶ τὸν νοῦν ὁ οἶνος καταδακτύλει, τὰ δὲ πάθη καὶ τὰς ἡδονὰς ὥσπερ τις σμήνος μελισσῶν ἐπεχειρεῖ. Ποῖον γὰρ ἄρμα πώλων οὕτως ἀτάκτως φέρεται ἀποβαλὼν τὸν ἥνιοχον; ποῖον δὲ πλοῖον ἀκυβέρνητον ὑπὸ τῶν κυμάτων ὡς ἂν τύχῃ φερόμενον, οὐχὶ ἀσφαλίστερόν ἐστι τοῦ μεθύοντος; Ἀπὸ τοιούτων κακῶν ἄνδρες καὶ γυναῖκες κοινοὺς συσπράτταμενοι χοροῦς, δαίμονι οἰνηρῷ τὰς ψυχὰς παραδόντες, ἀλλήλους ταῖς ἀκρίαις τῶν παθῶν ἀντετίτρωσκον. Γέλως παρ' ἀμφοτέρων, ἄσματα αἰσχρά, στήματα πορνικὰ ἐρεθίζοντα πρὸς ἀσελγίαν. Γέλως, εἰπέ μοι, δακρύειν δέον καὶ στένειν ἐπὶ τοῖς φθάσειν· ἄσματα πόρνῃς φθέγγῃ, ἐκβαλὼν τοὺς ψαλμοὺς καὶ τοὺς ὕμνους, οὗς ἐδιδάχθης. Κινεῖς πόδας, καὶ ἐξάλλῃ ἐμμανῶς, καὶ χορεύεις ἀγέρευτα· δέον τὰ γόνυα κλῆπτειν πρὸς τὰς προσκυνήσεις. Τίνας δούρομαι; τὰς κέρας τὰς ἀπειρογάμους; ἢ τὰς ἐν τῷ ζυγῷ τοῦ γάμου κατεχομένας; αἱ μὲν γὰρ ἐπανήλθον τὴν παρθενίαν οὐκ ἔχουσαι· αἱ δὲ τὴν σωφροσύνην τοῖς ἀνδράσιν οὐκ ἐπανάγαγον. Εἰ γὰρ ποῦ τινες καὶ σώματι τὴν ἀμαρτίαν διέφυγον, ἀλλὰ πάντως γε ταῖς ψυχαῖς τὴν φθορὰν ἀπέδεξαντο. Ταῦτά μοι καὶ περὶ τῶν ἀρρένων εἰρήσθω. Εἰδὲ κακῶς, ἰδεάθῃ κακῶς. Ὁ ἐμβλέψας γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, ἥδη ἐμὸς χευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. Εἰ αἱ ἀπὸ ταυτομάτου συντυχίαι τοῖς περιέργως κατασκοποῦσιν τοσούτου ἔχουσι κίνδυνον, αἱ δὲ κατ' ἐπιτήδευσιν ἀπαντήσεις, ὥστε ἰδεῖν γυναῖκας ἀσχημονούσας ὑπὲρ τῆς μέθης, καὶ κατασχηματιζομένας πρὸς ἔκλυσιν, καὶ μέλλῃ τεθρομμένας ἄδούσας, δυνάμενα, καὶ μόνον ἀκουσθέντα, πάντα ὁστρον ἡδονῆς ἐμποῖησαι τοῖς ἀκολάστοις, τί ἔρῳσιν, ἢ τί ἀπολογησονται; Οὐχ ὡς διὰ τοῦτο ἐμβλέψαντες, ἵνα τὰς ἐπιθυμίας ἐγείρωσιν; Οὐκοῦν ὑπόδικοί εἰσι κατὰ τὴν ἀπαράιτητον ἀπόφασιν τοῦ

Κυρίου τῷ κρίματι τῆς μοιχείας. Πῶς ἡμᾶς ἡ Πεν-
τηκοστὴ ὑποδέχεται, οὕτω τοῦ Πάσχα καθυδροσθέν-
τος; Ἡ Πεντηκοστὴ τοῦ Πνεύματος ἔσχε τοῦ ἁγίου
τὴν ἀναγῆ καὶ πᾶσι γνωρίμην ἐπιδημίαν, σὺ δὲ
προλαβὼν σεαυτὸν οἰκητήριον τοῦ ἀντικειμένου
ἐποίησας πνεύματι, καὶ γέγονας ναὸς εἰδώλων ἀντὶ
τοῦ γενέσθαι ναὸς Θεοῦ διὰ τῆς ἐνοικήσεως τοῦ
ἁγίου Πνεύματος. Ἐπεσπᾶσω τὴν ἀρὰν τοῦ προ-
φῆτου τοῦ εἰπόντος ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ, ὅτι
Στρέψω τὰς δορτὰς αὐτῶν εἰς πένθος. Πῶς τῶν
οἰκετῶν ἄρξεσθε, οἱ δουλεύοντες ἐπιθυμίαις ἀνοήτοις
καὶ βλαβεραῖς ὡς ἀνθρώποι; πῶς τοὺς παῖδας νοου-
θεῖτε, ἀνουθέτητον ζῶην καὶ ἀδιάτακτον ζῶντες;
Τί οὖν; ἐν τούτοις ὑμᾶς καταλείπω; Ἀλλὰ φοβοῦμαι.
Νηστεία τὴν μέθην θεραπευσάτω, ψαλμὸς τὴν αἰσχρὰν
μελῶδιαν· δάκρυον γενέσθω τοῦ γέλωτος Ἰακώ· ἀντὶ
τῆς ὀρχήσεως τὸ γόνυ κλινέσθω· ἀντὶ τοῦ κρότου
τῶν χειρῶν τὸ στήθος τυπείσθω· ἀντὶ τοῦ κόσμου
τῆς ἐσθῆτος ἡ ταπεινότης. Ἐπὶ πᾶσιν ἡ ἐλεημο-
σύνη ἐξαγοράζεται ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας. Αὐτὸν γὰρ
ἀνδρὸς ὁ Ἰδιος πλοῦτος.

medicina sint: pro saltatione, hœctatur genu: pro manuum plausu pectus tundatur: pro vesti-
bus ornamento humilitas suscipiatur. Super omnia elemosyna te a peccatis liberet. *Redemptio*
quippe viri, inquit Scriptura, *propriæ ipsius divitiæ sunt* (Prov. xiii, 8).

Μέθη Κύριον οὐχ ὑποδέχεται, Πνεῦμα ἁγίου ἀπο-
διώκει. Καπνὸς μὲν γὰρ φυγαδεύει μελίσας, χα-
ρίσματα δὲ πνευματικὰ ἀποδιώκει κραυγῇ. —
Μέθη ἀθεότης: ἐστὶν ἀρχή, οὐκ αἰσῶσις οὐσα τοῦ
ἡγεμονικοῦ, δι' οὗ μάλιστα Θεὸς ἐπιγινώσκεισθαι
πίπτειν.

Τὸν νηστεύοντα ἔσω τῶν ἱερῶν περιβόλων παραβί-
χεται ὁ Κύριος· τὸν κραυγαλέοντα ὡς βέβηλον καὶ
ἀνίσχοντα οὐ προσίεται. Ἐὰν γὰρ ἔλθῃς αὐριον οἴνου
ἀπόζων, καὶ τούτου σεσηπότος, πῶς εἰς νηστείαν τὴν
κραυγῇ λογισομαι; μὴ γὰρ ὅτι πρόσφατον οὐκ
ἐνεχέω τὸν ἄκρατον, ἀλλ' ὅτι σὺ καθαρεύεις οἶνον,
τούτο λογίζου. Ποῦ σε τάξω; ἐν τοῖς μεθύουσιν,
ἢ ἐν τοῖς νηστεύουσιν; Ἀμφισβητήσιμος εἰ τῇ μέθῃ,
ὥσπερ ἀνθρώπων. Εὐθὺς ἡ πρώτη τῶν νηστειῶν
ἄλογός σοι γενήσεται, διὰ τὸ ἐναποκεῖσθαι τῆς μέ-
θης τὰ λείψανα. Εἰ μεθύων ἔρχῃ πρὸς τὴν νηστείαν,
τί σοι τὸ ὄφελος; εἰ γὰρ ἀποκλείει σε τῆς βασιλείας
ἡ μέθη, ποῦ σοι λοιπὸν χρησιμὸν τὸ νηστεύειν;
lucri referes? nam cum ebrietas aditum tibi ad regnum præcludat, quorsum jam utile tibi fuerit
jejunare?

Τοῖς ἐν μέθῃ καὶ ἀκολασίᾳ βιῶσιν ἡ ἡμέρα πρὸς
τῆς νυκτὸς μεταστρέφεται εἰς σκότος, οὗ τοῦ ἡλίου
σβεννυμένου, ἀλλὰ τῆς ἐκείνων διανοίας σκοτιζο-
μένης τῇ μέθῃ.

Ἀγνοεῖς, ὅτιπερ ὁ τοῖς δούλοις τοῦ Θεοῦ ἐμ-
παροινῶν, εἰς αὐτὸν τὸν Χριστὸν ἀμαρτάνει, καὶ
τιμωρίας αἰωνίου ἔνοχον αὐτὸν καθίστησιν;

Ὁ τὸν μεθύοντα ἐπιχειρῶν νοθεύειν, τί ἄρα
ὠφελήσει;

Εἰ περὶ αἰσῶσις τῷ θεῷ Ἀποστόλῳ διαρρήθην βοῶντι,
ὅτι *Μέθυνοι οὐδαμῶς τεύξονται οὐρανῶν βασι-
λείας*, φεύγε τὴν ἐπάρατον μέθην.

A sui causa sunt allaturi? Annon hæc ipsis prospiciendarum seminarum causa fuit, uti libidinis flammam excitarent? Ac proinde, secundum irrefragabilem Domini sententiam, adulterii pœnæ obnoxii sunt. Quonam modo nos Pentecoste exceptura est, Paschate ita contumeliis affecto? Pentecoste Spiritus sancti manifestum et omnibus cognitum adventum habuit; tu vero antevertens, adversarii spiritus teipsum domicilium effecisti: ac pro eo quod per Spiritus sancti inhabitationem templum Dei esse debebas, idolorum factus es templum. Imprecationem prophetæ tibi accersivisti, ex Domini persona dicentis: *Convertiam in luctum festivitates eorum* (Amos viii, 10). Quonam pacto servis vestris imperabit, cum ipsi mancipiorum instar stultis et perniciosi cupiditatibus serviat? quonam pacto filios commonebit, cum ipsi consilii expertem, et incompositam vitam agatis? Quid igitur? in hoc statu nos relinquam? At metuo. Jejunium plane ebrietatem, psalmus obscenas cantilenas curet: lacrymarum risus

Ejusd. orat. 1 De jejun. — Ebrietas Dominum non suscipit, Spiritum sanctum propulsat. Ille enim fumus apes in fugam vertit, sic crapula spiritalia dona pellit. — Ebrietas impietatis origo est, quæ principem animi partem; a qua potissimum Deus agnoscitur, caligine offundat.

Ejusd. Hom. 2 De jejun. — Jejunantem Dominus intra sacrosancta septa admittit: eum autem qui temulentie addictus est, uti profanum et impiorum rejicit. Nam si die crastino vinum, idque corruptum, redolens accesseris, quonam modo erupulam pro jejunio ducam? neque enim hoc tecum reputes, quod merum hanc non hanseris, verum quod a vino minime purus sis. Ubi te collocabo? inter ebrios, an inter jejunantes? Dubium te velut mancipium ebrietas reddit. Statim primus jejuniorum dies expungendus tibi erit, cum ebrietatis reliquæ in te adhuc hæreant. Si ebrius ad jejunandum accedis, quidnam hinc

S. Chrysost. — Ille qui in vino et intemperantia vitam agunt, dies in noctis caliginem immutatur, non extincto sole, sed sensu ipsorum ebrietate obscurato.

606 S. Nili. — Qui temulentum admonere tentat, quid tandem ipsi utilitatis afferet?

Si divino Apostolo morem geris, disertis verbis dicenti: Ebrios regnum Dei non possidebunt (I Cor. vi 10), execrandam hanc ebrietatem fuge.

606 S. Nili. — Qui temulentum admonere tentat, quid tandem ipsi utilitatis afferet?

Si divino Apostolo morem geris, disertis verbis dicenti: Ebrios regnum Dei non possidebunt (I Cor. vi 10), execrandam hanc ebrietatem fuge.

TIT. VI. — *De ignavis et segnibus, socordibusque, et contemptoribus.*

Prov. vi, 6 seqq. — « Vade ad formicam, o piger, et æmulare, considerans vias illius, et ea sapientior fias : quæ cum nec arum segetum habeat, nec qui sibi præcipiat, nec sub domino sit, parat in æstate cibum : multam vero in messe reconditionem facit. Vade ad apem, et disce, quia operaria est, quamque egregiam operationem faciat : cujus labores reges et privati ad sanitatem adhibent. Desiderabilisque est omnibus, quamvis alioqui viribus imbecillis. Usquequo, piger, jacebis ? Quando surgas e somno ? paululum quidem dormis, paululum vero sedes, paululum dormitas, paululum pectora manibus amplecteris. Deinde venit tibi tanquam bonus cursor egestas, et sicut malus viator inopia. »

Prov. xix, 45. — « Anima ignavi esuriet. »

« Pigri divitiarum sunt inopes. »

Prov. xx, 40. — « Piger probris affectus non erubescit : eodem modo qui mutuatur frumentum in messe. »

Prov. xxvi, 15. — « Dicit piger, Leo est in via : in plateis vero sicarii. »

Prov. xxiii, 31. — « Detritis et laceris induitur omnis somnolentus. »

Prov. xxvi, 14. — « Sicut ostium vertitur in cardine suo, sic piger in lectulo suo. Abscondens piger manum sub sinu suo, non potest eam in os inferre. »

« Viæ contemptoris in perditione. »

Eccli. x, 18. — « In pigritiis humiliabitur contignatio, et in desidia manuum perstillabit domus. »

Eccli. iv, 54. — « Noli citatus esse lingua, et segnis et remissus in operibus tuis. »

Eccli. xxxiii, 30. — « Multam malitiam docuit otiositas. »

Matth. — xxv, 24-30. — « Accedens qui talentum unum acceperat, ait : Domine, scio quia homo durus es, metens ubi non seminasti, et congregans ubi non sparsisti : et timens abli, et abscondi talentum tuum in terra. Ecce habes quod tuum est. Respondens autem dominus ejus, dixit ei : Serve male et piger, si sciebas quia melo ubi non seminavi, et congrego ubi non sparsi, oportuit ergo te committere pecuniam meam nummulariis, et veniens ego quod cum usura utique recepissem meum. Tollite itaque ab eo talentum, et date ei qui habet decem talenta. Omni enim habenti dabitur, et abundabit : ei autem qui non habet, et quod videtur habere, auferetur ab eo. Et inutilem servum ejicite in tenebras exteriores. Illic erit fletus et stridor dentium. »

1^a Thess. ii, 10-12. — « Nam cum essemus apud vos, hoc denuntiabamus vobis : quoniam si quis non vult operari, nec 607 manducet. Au-

TITA. Γ'. — *Περὶ μισερῶν, καὶ ὀκνηρῶν, καὶ βραθυμούντων, καὶ καταφρονούντων.*

« Ἰσθὶ πρὸς τὸν μύρμηκα, ὦ ὀκνηρὲ, καὶ ζήλωσον, ἰδὼν τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ, καὶ γενοῦ ἐκείνου σοφώτερος ἢ ἐκεῖνῳ γὰρ γεωργίου μὴ ὑπάρχοντος, μὴδὲ τὸν ἀναγκάζοντα ἔχων, μὴδὲ ὑπὸ δεσπότην ὄν, ἐτοιμάζεται θέρους τὴν τροφήν, πολλὴν δὲ ἐν τῷ ἀμνητῷ ποιεῖται τὴν παράθεσιν. Πορεύθῃτι πρὸς τὴν μέλισσαν, καὶ μάθε ὡς ἐργάτις ἐστὶ τὴν δι' ἐργασίαν ὡς σεμνὴν ποιεῖται, ἥς τοὺς πόνοους βασιλεῖς καὶ ἰδιῶται πρὸς ὕψισαν προσφέρονται. Ποθεῖν ἡ δὲ ἐστὶ πᾶσι καὶ ἐπιδοξός, καίπερ οὕσα τῇ βώμῃ ἀσθενής. Ἔως τίνος, ὀκνηρὲ, κατακείσαι ; πότε δὲ ἐξ ὕπνου ἐγερθῇσι ; ὀλίγον μὲν ὕπνοις, ὀλίγον δὲ κάθῃσαι : μικρὸν δὲ νυστάζεις, ὀλίγον δὲ ἀναγκαλίῃ χειρὶν στήθῃ. Εἴτα παραγίνεται σοὶ ὥσπερ ἀγαθὸς ὁρομευς ἡ πένια, καὶ ἡ ἐνδεΐα ὡς κακὸς ὁδοπόρος. »

« Ψυχὴ ἀεργοῦ πενιάσει. »

« Πλούτου ὀκνηροὶ ἐνδεΐαι γίνονται. »

« Οὐκ ἐκδιδομένης ὀκνηρὸς οὐκ αἰσχύνεται, ὡσαύτως καὶ ὁ θανατιζόμενος σίτον ἐν ἀμνητῷ. »

« Προφασίζεται καὶ λέγει ὁ ὀκνηρὸς Ἄξιόν ἐν ταῖς ὁδοῖς, ἐν δὲ ταῖς πλατείαις φρονεῖται. »

« Ἐνδύεται διεβρηγμένα καὶ βακώδη πᾶς ὑπνώδης. »

« Ὅσπερ θύρα στρέφεται ἐπὶ τοῦ στρόφιγγος, οὕτως ὁ ὀκνηρὸς ἐπὶ τῆς κοίτης αὐτοῦ. Κρύψας ὀκνηρὸς τὴν χεῖρα ἐπὶ τὸν κόλπον αὐτοῦ, οὐ δύναται ἐπιεργεῖν ἐπὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ. »

« Ὅσοι καταφρονούντος ἐν ἀπωλείᾳ. »

« Ἐν ὀκνηρίαις ταπεινωθήσεται ἡ δόκησις, καὶ ἐν ἀργίαις χειρῶν στενάζει οἰκία. »

« Μὴ γίνου ταχύς ἐν γλώσσῃ, καὶ νωθρός, καὶ παρειμένος τοῖς ἔργοις σου. »

« Πολλὴν κακίαν ἐδίδαξεν ἡ ἀργία. »

« Προσελθὼν ὁ τὸ ἐν τάλαντον εἰληφώς, εἶπεν Ὁ κύριος, ἔγνων σε ὅτι σκληρὸς σὺ ἄνθρωπος, θερίζων ὅπου οὐκ ἐσπείρας, καὶ συνάγων ὅθεν οὐ διεσκόρπισας : καὶ φοβηθεὶς, ἀπελθὼν ἐκρύψα τὸ τάλαντόν σου ἐν τῇ γῇ. Ἴδε ἔχεις τὸ σὺν Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ κύριος αὐτοῦ, εἶπεν αὐτῷ Ἀούλε πονηρὲ καὶ ὀκνηρὲ, εἰ εἶδες ὅτι σκληρὸς εἰμι ἄνθρωπος, θερίζων ὅπου οὐκ ἐσπείρα, καὶ συνάγων ὅθεν οὐ διεσκόρπισα ἔδει οὖν σε βαλεῖν τὸ ἀργυρίον μου τοῖς τραπέζιταις, καὶ ἐλθὼν ἐγὼ ἐκομισάμην ἂν τὸ ἐμὸν σὺν τόκῳ. Ἀραγε ἀπ' αὐτοῦ τὸ τάλαντον, καὶ ὅτε τῷ ἔχοντι δέκα τάλαντα. Τῷ γὰρ ἔχοντι παντὶ δοθήσεται, καὶ περισσευθήσεται ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος, καὶ ὃ ἔχει, ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ. Καὶ τὸν ἄχρειον δοῦλον ἐκβάλλετε εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον. Ἐκεῖ ἔσται κλαυμὸς καὶ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. »

Ὅτε ἡμῶν πρὸς ὁμᾶς, ταῦτα παρήγγειλον ὁμῖν, ὅτι εἰ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, μὴδὲ ἐσθίειν. Ἀκούομεν γὰρ τινος ἐν ὁμῖν ἀτάκτως περιπατοῦντος, μὴ-

ἐν ἐργαζομένοις, ἀλλὰ περιεργαζομένοις. Τοὺς δὲ Α τοιοῦτους παραγγέλλομεν καὶ παρακαλοῦμεν ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ, ἵνα μετὰ ἡσυχίας ἐργαζόμενοι, τὸν ἐαυτῶν ἄρτον ἐσθίσιν.

Ἀργία κακουργίας αἰτία. — Ἰδιον τοῦτο ἄρρωστημα ἀργίης καὶ ῥαθύμου φύχης, ἐνύπνια βλέπειν ἱερηγορότος τοῦ σώματος.

Τίς ἐν καιρῷ τῆς σπορᾶς οἷοι καθήμενος ἢ καθύδων, ἐνστάτος τοῦ θερισμοῦ τὸν κόλπον ἐπλήρωσε τῶν θραγμάτων; τίς ἐπρυγῆσεν ἀμπελῶνα ἂν μὴ παφυτευμένον; ἐκείνων οἱ καρποὶ, ὧν καὶ οἱ πόνοι. Αἱ τιμαὶ καὶ οἱ στέφανοι τῶν πεπονηκότων (1) εἰσὶν. Τίς στεφανοῖ τὸν μηδὲ ἀποδύνα πρὸς τὸν ἀντίπαλον; ὅποτε οὐ τοῦ νικῆσαι δεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ νομίμως ἀδύσῃ, κατὰ τὸν Ἀπόστολον. Τίς οὕτως ἀκρίτος ἀθλοδότης, ὃς τῶν ἰσὺν ἀγίων στεφάνων τὸν νικῆτην, καὶ τὸν μηδὲν ἡγωνιζόμενον; τίς στρατηγὸς εἰς τὴν μερίδα τῶν σκύλων ἐξ ἑαυτοῦ ποτὲ τοὺς νενικηκόσι, καὶ τοὺς μηδὲ φανέντας ἐπὶ τῆς μάχης ἐκάλει;

Τὸ καλὸν οὐ καλὸν, ὅταν μὴ καλῶς γίνηται.

TITA. Z'. — Περὶ μίσους, καὶ ἐχθρᾶς, καὶ διαστάσεως, καὶ τῶν μάχας συναπείκτου.

« Διασκόρπισον ἔθνη τὰ τοὺς πολέμους θέλοντα. »

« Ἄνδρες αἱμάτων καὶ δολιότητος οὐ μὴ ἡμᾶς ὠσωσιν τὰς ἡμέρας αὐτῶν. »

« Ὡς οἱ ἐγκαταλιπόντες ὁδοὺς εὐθείας, τοῦ πορευθῆναι ἐν ὁδοῖς σκότους. Οἱ εὐφραίνονται ἐπὶ κακοῖς, καὶ χαίροντες ἐν διαστροφῇ κακῇ. »

« Οὐ ἐὰν εἰσέλθῃ ὕβρις, ἐκεῖ καὶ ἀτιμία. »

« Πονηρὸς κακοποιεῖ, ὅταν συμμίσῃ δικαίωμα. »

« Ἄνθρωπος θυμώδης παρασκευάζει μάχας. »

« Ἄνθρωπος σχολιδὲς διαπέμπεται κακὰ, καὶ διαχωρίζεται φίλους. »

« Ἀντιλογίας ἐγείρει πᾶς κακός· ὃ δὲ Κύριος ἀγγελὸν ἀνελήμονα ἐκπέμψει αὐτῷ. Φιλαμαρτήμων χαίρει μάχαις. »

« Μὴ ἐπὶ χαιρε, καὶ μὴ πρόσπιπτε εἰς μάχην ταχίως, ἵνα μὴ μεταμεληθῇς ἐπ' ἐσχάτων. »

« Σιδηρὸς σιδηρονόξυνει, ἄνθρωπος δὲ παροξύνει πρόσωπον ἐτέρου. »

« Ὅς ἐκκαύσει κακίαν, ἀπολεῖται ὅπ' αὐτῆς. »

« Ἐξολοθρευθῇσονται οἱ ἀνομοῦντες ἐπὶ κακίᾳ, καὶ ποιῶντες ἀμαρτάνειν ἀνθρώπους ἐν λόγῳ. »

« Υἱοὶ ἄφρονες εἰσι, καὶ οὐ συνετοὶ· σοφοὶ τοῦ κακοποιῆσαι, τὸ δὲ καλὸν ποιῆσαι οὐκ ἐπέγνωσαν. »

(1) Als. νενικηκότων.

divinus enim quosdam ambulantes inquieti, nihil operantes, sed curiose agentes, his qui huiusmodi sunt, denuntiamus, et obsecramus in Domino Jesu Christo, ut cum silentio operantes, suum panem manducent.

S. Basil. hom. in illud : « Attende tibi. » — Otium sceleris origo est. — Peculiaris hic morbus animae ignaviae et socordiae, corpore vigilante insomnis quiescere.

Quisnam sementis tempore domi decedens vel dormiens, orta messe sinum manipulis implevit? quis vineam non consistam vindemiavit? horum sunt fructus, quorum et labores, Honores et coronae eorum sunt, qui labore desudarunt. Equis eum coronaverit, qui cum adversario in arenam non descendit? praesertim cum ex Apostolo non satis sit certare, nisi etiam legitime certetur (II Tim. ii, 5). Quisnam ille est certaminis arbitrer ineptus, qui liadem praemiis victorem, ac eum qui minime certavit, augeat? quis imperator in eadem unquam cum his qui vicare, partem praedae vacavit eorum qui ne quidem pugnam interfuerunt?

S. Greg. Naz. — Bonum tunc bonum non est, cum bene non sit.

TIT. VII. — De odio, et inimicitia, et dissidiis; deaque iis qui praelia conserunt.

Psal. LXVII, 31. — « Dissipa gentes quae bella volunt. »

Psal. LII, 24. — « Viri sanguinum et dolosi non dimidiabunt dies suos. »

Prov. II, 13. — « Qui relinquunt iter rectum, ut ambulent per vias tenebrosas. Qui latantur in malis, et gaudent in distorsione mala. »

Prov. XI, 2. — « Quo ingreditur contumelia, illuc etiam est infamia. »

« Improbus malefacit, cum ius commisceat. »

Prov. XV, 18. — « Vir iracundus provocat iras. »

Prov. XVI, 28. — « Vir perversus transmittit mala, et separat amicos. »

Prov. XVII, 13, 19. — « Altercationes excitat omnis malus : Dominus autem angelum immiseri-cordem emittet ipsi. Qui libenter peccat, gaudet pugnis. »

Prov. XXV, 8. — « Ne laceris, neque cito in pugnam irruas, ne te poeniteat in extremis. »

Prov. XXVII, 17. — « Ferro ferrum exacuitur, homo autem exacuit faciem alterius. »

« Qui accendit malitiam, ab eis perdetur. »

Isa. XLIX, 21. — « Dispergentur qui inique agunt ob malitiam, et qui peccare faciunt homines in verbo. »

Jerem. IV, 22. — « Filii insipientes sunt, et sine prudentia : sapientes ut mala faciant, bene autem facere nescierunt. »

Ecclesi. xviii, 9. — « Vir peccator turbabit amicos, et in medio pacem habentium immittet inimitiam. »

Ecclesi. xxi, 24. — « Ante ignem camini vapor; sic et ante sanguinem convicia. »

Ecclesi. xxviii, 8. — « Abstine a pugna, et imminues peccatum. Contentio festinata accendit sanguinem. »

Matth. xii, 25. — « Omne regnum in se divisum desolabitur, et **608** omnis civitas et domus divisa contra se, non stabit. »

Matth. xiv, 12. — « Quia abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum. »

Galat. v, 10. — « Qui vos conturbat, portabit iudicium, quicumque ille est. »

Jac. iii, 16. — « Ubi zelus est et contentio, illic aeditio et omnis res mala. »

S. Basil. — Defecit charitas, mandatorum radix. — In malis certaminibus miserior est, qui victoriam obtinet; quoniam majorem peccati partem habens discedit.

S. Greg. Naz. in tetr. 38 et 45. — Praestat recte vinci, quam periculose et nefarie vincere. — Sit finis irae, nesciat finem favor.

TIT. VIII. — De poenitentia Dei: et quibus in rebus Creatorem poenituerit.

Gen. vi, 5-7. — « Videns Deus quod multiplicatae sunt malitiae hominum super terram, et unusquisque cogitat in corde suo sollicitè in mala omnibus diebus, et poenituit Deum, quod fecisset hominem in terra, et dixit Deus: Delebo hominem, quem feci, a facie terrae, ab homine usque ad pecus; quoniam me poenitet quod fecerim hominem. »

I Reg. xv, 10, 14, 35. — « Factum est verbum Domini ad Samuel, dicens: Poenitet me quod unxerim Saul in regem: isque aversus est a me, et sermones meos non servavit. Et contristatus est Samuel et clamavit ad Dominum tota nocte. Et non addidit Samuel ultra videre Saul usque ad diem mortis suae. Et Dominum poenituit, quod constitueret Saul regem super Israel. »

Psal. cv, 44. — « Vidit Dominus cum tribularentur. »

Jonæ iii, 8-12. — « Et cooperti sunt saccis homines et jumenta, et clamaverunt ad Dominum vehementer, et reversus est unusquisque de via sua mala; et ab iniquitate quae erat in manibus eorum, dicentes: Quis scit, si convertetur Deus, et revertetur ab ira furoris sui, et non peribimus? Et vidit Deus opera eorum, quoniam reversi sunt de viis suis malis, et egit poenitentiam Deus super malitia, quam locutus fuerat ut faceret eis, et non fecit. »

Jerem. xviii, 7-9. — « Ad summam loquar adversum gentem et adversum regnum, ut auferam eos, et disperdam: et si conversa fuerit gens illa ab omnibus malis suis, poenitentiam etiam agam de malis quae cogitavi ut facerem eis. Et ad summam

A « Anhe ἀμαρτωλὸς ταραξὶ φίλους, καὶ ἀναμείβει ἐρηγενόντων βαλεῖ διαβολήν. »

« Πρὸ πυρὸς ἀτμὶς καμίνου, οὕτω πρὸ αἱμάτων λοιδορίαι. »

« Ἀπόσχου ἀπὸ μάχης, καὶ ἐλαττώσεις ἀμαρτίαν. Ἐρὶς κατασπύδουσα ἐκκαίει αἷμα. »

« Πᾶσα βασιλεία μερισθεῖσα καθ' ἑαυτῆς, ἐρημύεται, καὶ πᾶσα πόλις ἢ οἰκία μερισθεῖσα καθ' ἑαυτῆς, οὐ σταθήσεται. »

« Διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν, συγχεῖται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν. »

« Ὁ ταρασσὼν ὁμᾶς, βαστάσει τὸ κρίμα, ὃς εἰ ἐάν ᾧ. »

B « Ὅπου ζῆλος καὶ ἐριθεία, ἐκεῖ ἀκαταστασία, καὶ πᾶν φαῦλον πράγμα. »

« Ἐκλείουεν ἡ ἀγάπη ἡ ρίζα τῶν ἐντολῶν. » — « Ἐν ἀμβλαῖς πονηραῖς ἀδελώτερος ὁ νικήσας, διότι ἀπέρχεται τὸ πλεον ἐχόν τῆς ἀμαρτίας. »

Κρείττον ἡτῶσθαι καλῶς, ἢ νικᾶν ἐπιφαλῶς καὶ ἀδύνατος. — « Ἐχθρὰς ἔρους γίνωσκε, εὐνοίας δὲ μή. »

TITA. H'. — Περὶ μεταμελήσεως Θεοῦ καὶ ἐν τίνεσσι ὁ δημιουργὸς μεταμελήθη.

« Ἰδὼν Κύριος, ὅτι ἐπληθύνθησαν αἱ κακίαι τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πᾶς τις διανοεῖται ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ πάσας τὰς ἡμέρας, καὶ ἐνεθυμήθη ὁ Θεός, ὅτι ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ εἶπεν ὁ Θεός: Ἀπαλείψω τὸν ἄνθρωπον ὃν ἐποίησα, ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους: ὅτι ἐνεθυμήθην, ὅτι ἐποίησα τὸν ἄνθρωπον. »

« Ἐγενήθη ῥῆμα Κυρίου πρὸς Σαμουὴλ, λέγων: Μεταμελήσῃ, ὅτι ἔτριψε τὸν Σαουλ εἰς βασιλείαν καὶ ἀπέστρεψεν ἀπὸ ὁπίσω μου, καὶ τρὶς λόγους μου οὐκ ἐτήρησεν. Καὶ ἠθύμησε Σαμουὴλ, καὶ ἔδωκε πρὸς Κύριον τὴν νύκτα ὅλην. Οὐ προσέθετο ἐπὶ Σαμουὴλ ἵνα τὸν Σαουλ εἰς ἡμέρας θανάτου αὐτοῦ, καὶ Κύριος μεταμελήθη, ὅτι ἔδωκε Σαουλ ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ. »

« Εἰδὼς Κύριος ἐν τῷ ὀλίβεσθαι αὐτούς. »

D « Περιεβάλλοντο σάκκους οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ κτήνη, καὶ ἀνεβόησαν πρὸς τὸν Θεὸν ἐκτενῶς καὶ ἀπέστρεψεν ἑκάστος ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηραῖς, καὶ ἀπὸ τῆς ἀδικίας τῆς ἐν χερσίν αὐτῶν, λέγοντες: Τίς οἶδεν, εἰ μετανοήσει ὁ Θεός, καὶ ἀποστρέψει ἐξ ὀργῆς θυμοῦ αὐτοῦ, καὶ μὴ ἀπολώμεθα; Καὶ εἰδὼν ὁ Θεός τὰ ἔργα αὐτῶν, ὅτι ἀπέστρεψαν ἀπὸ τῶν ὁδῶν αὐτῶν τῶν πονηρῶν, καὶ μετενόησεν ὁ Θεός ἀπὸ τῆς κακίας, ἥ: ἐλάλησεν τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς, καὶ οὐκ ἐποίησεν. »

« Πέρας λαλήσω ἐπ' ἔθνος, ἢ ἐπὶ βασιλείαν, τοῦ ἐξῆραι αὐτούς, καὶ τοῦ ἀπολλύειν καὶ ἐάν ἐπιστρέψῃ τὸ ἔθνος ἐκεῖνο ἀπὸ πάντων τῶν κακῶν αὐτῶν, καὶ μετανοήσῃ περὶ τῶν κακῶν, ὧν ἐλογισάμην τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς. Καὶ πέρας λαλήσω ἐπὶ ἔθνος

καὶ βασιλείαν τοῦ ἀνοικοδομησθαι, καὶ τοῦ καταφυ-
ταῦσθαι· καὶ ἔὰν ποιήσωσι· τὰ πονηρὰ ἐναντίον μου,
καὶ μετανοήσω περὶ τῶν ἀγαθῶν ὧν ἐλάλησα τοῦ
ποιῆσαι αὐτοῖς. »

TITA. Θ'. — Περὶ μισαδελφίας.

« Ἰδόντες οἱ ἀδελφοί, ὅτι αὐτὸν ἐψίλει ὁ πατὴρ ἐκ
πάντων τῶν υἱῶν αὐτοῦ, ἐμίσησεν αὐτόν, καὶ οὐδὲν
εἰρηνικὸν ἐλάλουν αὐτῷ. Καὶ εἶπεν ἕκαστος πρὸς
τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ· Ἰδοὺ ὁ ἐνυπνιασθεὶς ἐκείνος
ἔρχεται. Δεῦτε, ἀποκτείνωμεν αὐτόν, καὶ βίβωμεν
ἐξ ἑνα τῶν λάκκων, καὶ εἰπωμεν ὅτι θηρίον πονη-
ρὸν κατέφαγεν αὐτόν· καὶ ὁφθαλμοὶ τί ἔσονται τὰ
ἐνύπνια αὐτοῦ. »

« Ἐπιστάτωσαν ὁ Ἀβιμέλεχ ἄνδρας· κενούς καὶ
δειλοὺς, καὶ ἐπορεύθησαν ὅπισθεν αὐτοῦ, καὶ εἰσῆλθεν
εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ εἰς Ἐφραθὰ· καὶ
ἀπέκτειναν τοὺς ἀδελφούς αὐτοῦ τοὺς υἱούς Ἰερωβαὰμ,
ἑβδομήκοντα ἄνδρας ἐπὶ λίθον ἕνα· καὶ καταλείψθη
Ἰσαάκ υἱὸς Ἰερωβαὰμ νεώτερος, καὶ ἐκρύβη. »

« Ἰερθάς ὁ Γαλααδίτης ἐτηρημένος θυγάτηρ, καὶ
αὐτοῦ υἱὸς γυναικὸς πόρνης, τῇ ἐγέννησεν ἡ Γαλαὰδ
τὸν Ἰερθά· καὶ ἔτεκεν ἡ γυνὴ Γαλαὰδ αὐτῷ υἱούς,
καὶ ἠδυνήθησαν οἱ υἱοὶ τῆς γυναικὸς, καὶ ἐξέβαλον
τὸν Ἰερθά, καὶ εἶπον αὐτῷ· Οὐ κληρονομήσεις ἐν
τῷ οἴκῳ τοῦ πατρὸς ἡμῶν, ὅτι υἱὸς γυναικὸς εἶσθα·
εἰ. Καὶ ἀπέβη Ἰερθάς ἐκ προσώπου τῶν ἀδελφῶν
αὐτοῦ, καὶ κατέφυγεν ἐν γῇ Τὸβ· καὶ συνελήγοντο
πρὸς Ἰερθάς ἄνδρες λίθοι, καὶ συνεπαρέοντό μετ'
αὐτοῦ. »

« Οὐχὶ θεὸς εἰς ἕκτισεν ὁμᾶς· οὐχὶ πατὴρ εἰς
πάντων ἡμῶν· τί οὖν ἐγκαταλείπετε ἕκαστος τὸν
ἀδελφὸν ὁμῶν;

« Πᾶς ὁ ἀδελφὸν πτωχὸν μισῶν, τῆς φιλίας μα-
κρὰν ἔστιν. »

« Ἦν ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ πρεσβύτερος ἐν ἀγρῷ· καὶ
ὡς ἐρχόμενος ἤκουσε συμφωνίας καὶ χορὸν, προσ-
καλεσάμενος ἕνα τῶν παίδων, ἐκυνθάνειν, εἰ εἴη
ταῦτα. Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, ὅτι· Ὁ ἀδελφός σου ἦκει, καὶ
ἔθυσεν ὁ πατὴρ σου τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν, ὅτι
ὕψαινοντα αὐτόν ἀπίσταθεν. Ὁ δὲ ὠργισθῆναι, καὶ οὐκ
ἠθέλησεν εἰσελθεῖν. Ὁ οὖν πατὴρ αὐτοῦ ἐξελθὼν,
παρεκάλει αὐτόν. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν τῷ πατρί·
Ἰδοὺ τὰ πάντα ἐστὶν δουλεύει σοι, καὶ οὐδέποτε ἐντάλην
σου παρήλθον· καὶ ἐμοὶ οὐδέποτε ἔδωκας ἔριπον, ἵνα
μετὰ τῶν φίλων μου εὐφρανθῶ. Ὅτε δὲ ὁ υἱὸς σου
οὗτος, ὁ καταφαγὼν τὸν βίον αὐτοῦ μετὰ πορνῶν,
ἦλθεν, ἔθυσας αὐτῷ τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν. Ὁ δὲ
εἶπεν αὐτῷ· Τέκνον, οὐ πάντοτε μετ' ἐμοῦ εἶ, καὶ
πάντα τὰ ἐμὰ σὰ ἔστιν. Εὐφρανθήσῃ δὲ καὶ χαρῆσαι
ἔδει, ὅτι ὁ ἀδελφός σου οὗτος νεκρὸς ἦν, καὶ ἀν-
έζησε· καὶ ἀπολυλῶς, καὶ ἐορέθη. »

« Ἐάν τις εἴπῃ, ὅτι Ἀγαπῶ τὸν θεόν, καὶ τὸν
ἀδελφὸν αὐτοῦ μισεῖ, ψευστής ἐστιν. Ὁ γὰρ μὴ ἀγα-
πῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ὃν ἑώρακεν, τὸν θεόν, ὃν
οὐκ ἑώρακεν, πῶς δύναται ἀγαπᾶν; Πᾶς ὁ μισῶν
τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἀνθρωποκτόνος ἐστιν. »

A loquar de gente et regno, ut ædificetur et planie-
tur : et si fecerint mala coram me, agam et ego
penitentiam de malis quæ locutus eram ut fa-
cerem eis. »

TIT. IX. — De fraterno odio.

Gen. xxxvii, 4-6. — « Videntes fratres (Joseph)
quod eum pater amaret præ omnibus filiis suis,
oderunt eum, nec quidquam pacificum loqueban-
tur ei. Et dixerunt unusquisque ad fratrem suum :
Ecce somniator ille venit. Venite, occidamus eum, et
prosciamus ~~600~~ in unam cisternarum, et dica-
mus, quod fera pessima devoraverit eum : et vi-
debimus quid somnia ipsius futura sint. »

Judic. ix, 45. — « Abimelech conduxit viros inopes
et vagos, et secuti sunt eum. Et venit in domum
patris sui in Ephrata, et interfecit fratres suos fi-
lios Jerobaal, septuaginta viros super lapideam
unum, et remansit Joatham filius Jerobaal junior,
et absconditus est. »

Judic. xi, 1 seqq. — « Jephthæ Galaaditæ excel-
lens virtute, et ipse filius mulieris meretricis, quæ
genuit Galaad Jephthæ. Et uxor Galaad peperit
ipsi filios : et creverunt filii uxoris, et ejecerunt Je-
phthæ : et dixerunt ei : Haeres non eris in domo
patris nostri, quia alterius mulieris filius es. Fu-
gitque Jephthæ a facie fratrum suorum, et habi-
tavit in terra Tob : et collecti sunt cum eo viri
inopes, et pergebant cum eo. »

Malach. ii, 10. — « Nonne Deus unus creavit nos ?
nonne pater unus omnium nostrum ? Quare relin-
quitis unusquisque fratrem vestrum ? »

« Omnis qui fratrem pauperem odit, procul ab
amicitia est. »

Luc. xv, 25 seqq. — « Erat filius senior in agro,
et cum veniens, audivit symphoniam et chorum :
advocans unum de servis, interrogabat, quid hæc
essent. Illi autem dixerunt illi : Frater tuus venit,
et occidit pater tuus vitulum saginatum, quia
salvum eum recepit. Is vero indignatus est, et no-
lebat intrare. Pater ergo illius egressus rogabat
eum. At ille respondens dixit patri suo : Ecce tot
annis servio tibi, et nunquam mandatum tuum
preterivi : et nunquam dediisti mihi hædum, ut
cum amicis meis epulärer. Sed postquam venit
filius tuus hic, qui devoravit substantiam meam
cum meretricibus, occidisti illi vitulum saginatum.
At ipse dixit illi : Fili, tu semper mecum es, et
omnia mea tua sunt. Epulārī autem et gaudere
oportebat, quia frater tuus hic mortuus erat, et
revixit : perierat, et inventus est. »

I Joan. iv, 20, 21. — « Si quis dixerit, Quia di-
ligo Deum, et fratrem suum odit, mendax est. Qui
enim non diligit fratrem suum quem videt, Deum
quem non videt, quomodo diligere potest ? Omnia
qui odit fratrem suum, homicida est. »

TIT. X. — *De monachis et eorum exercitatione.*

Prov. — *Thesaurizat Dominus his qui recte agunt, salutem: letabuntur qui solitariam vitam agunt in terra.*

Eccli. II, 1. — *Fili, si accedis ad servitutem Domini, sta in iustitia, et in timore; et prepara animam tuam ad temptationem. Dirige cor tuum, et sustine.*

Eccli. IX, 7. — *Noli circumspicere in plateis civitatis.*

Eccli. X, 14. — *In medio fratrum rector eorum in honore.*

Luc. XII, 52. — *Noli timere, pusillus grex, quia complacuit Patri dare vobis regnum.*

Luc. IX, 62. — *Nemo mittens manum ad aratrum, et respiciens retro, aptus est ad regnum Dei.*

610 Luc. XIV, 28 seqq. — *Quis ex vobis volens edificare turrim, non computat sumptus qui necessarii sunt, si habeat ad perficiendum? ne postquam posuerit fundamentum, et non posuerit perficere, omnes qui videant, incipiant illudere ei, dicentes: Quia hic homo cepit edificare, et non potuit consummare. Aut quis rex iustus committere bellum adversus alium regem, non sedens prius cogitat, si possit cum decem millibus occurrere: ei qui cum viginti millibus venit ad se? alioquin adhuc illo longe agente, legationem mittens, rogat ea quae pacis sunt. Sic ergo omnis ex vobis, qui non renuntiat omnibus quae possidet, non potest meus esse discipulus.*

Luc. XVI, 13, 14. — *Nemo servus potest duobus dominis servire. Aut enim unum odiet, et alterum diligit, aut uni adhaerebit, et alterum contemnet. Non potestis Deo servire et mammonae.*

Luc. XVIII, 29, 30. — *Amen dico vobis, nemo est qui reliquit domum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios propter regnum Dei, et non recipiat multo plura in hoc tempore, et in saeculo venturo vitam aeternam.*

I Cor. IX, 24, 25. — *Qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium: sic currite, ut comprehendatis. Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinere: et illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant; nos autem incorruptam.*

I Cor. XV, 58. — *Fratres dilecti, stabiles estote et immobiles: abundantes in opere Domini semper, scientes quod labor vester non est inanis in Domino.*

Ephes. VI, 10-17. — *Fratres, confortamini in Domino, et in potentia virtutis ejus. Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli: quoniam non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus rectores mundi tenebrarum saeculi huius, contra spiritualia nequitiae in caelestibus. Propterea assumite armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo, et omnibus pa-*

TITA. P. — *Περὶ μοναζῶν, καὶ ἀσκήσεως αὐτῶν.*

Ἐθθαυρίζει Κύριος τοὺς κατορθοῦσι σωτηρίαν· εὐφρανθήσονται ἡσυχάζοντες ἐν τῇ γῇ.

Ἐκόντων, εἰ προσέρχῃ δουλεύειν τῷ Κυρίῳ, ἐπιμασούν τὴν ψυχὴν σου εἰς πειρασμόν· εὐθύνον τὴν καρδίαν σου, καὶ καρτέρησόν.

Ἐν μέσῳ ἀδελφῶν ἐν Ῥώμῃς πόλεως.

Ἐν μέσῳ ἀδελφῶν ὁ ἡγούμενος αὐτῶν ἐν τιμῇ.

Ἐν φόβῳ, τὸ μικρὸν ποίμνιον, ὅτι εὐδόκησεν ὁ Πατὴρ δοῦναι ὑμῖν τὴν βασιλείαν.

Ὅθεν ἐκτετακέναι τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' ἄρτρον, καὶ στραφείς εἰς τὰ ὀπίσω, εὐδαίως ἐστὶν εἰς τὴν βασιλείαν.

Ἐκ τῶν ὁρῶν θάλλον πύργον οἰκοδομῆσαι, οὐκ πρότερον ψηφίζει τὴν δαπάνην, εἰ ἔχει τὰ πρὸς ἀπαρτισμόν; ἵνα μήποτε θέντος αὐτοῦ θεμελίον, καὶ μὴ ἰσχύοντος ἐκτελεῖσθαι, πάντες οἱ θαυροῦντες ἀρῶνται ἐμπαιλεῖν αὐτῷ, λέγοντες, ὅτι οὗτος ὁ ἀνθρώπος ἤρξατο οἰκοδομεῖν, καὶ οὐκ ἰσχύσεν ἐκτελεῖν. Ἡ δὲ βασιλεὺς πορευόμενος συμβαλεῖν ἑτέρῳ βασιλεὺς εἰς πόλεμον, οὐκ καθίσας πρότερον βουλευέται, εἰ δυνατός ἐστιν ἐν ἑκατά χιλιάσιν ἀπαντῆσαι, τῷ μετὰ ἐκαστοῦ χιλιάδων ἐρχομένῳ ἐπ' αὐτόν; εἰ δὲ μήτε, ἐκ πόρρωθεν αὐτοῦ ὄντος, προσβείαν ἀποστειλάς, ἐρωτῇ τὰ πρὸς εἰρήνην. Οὕτως οὖν καὶ ἐξ ἡμῶν, ὅς τις ἀποτάσσεται πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ, οὐ δύναται μου εἶναι μαθητὴς.

Ὅθεν οἰκίτης δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν. Ἡ γὰρ τὸν ἕνα μισήσει, καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει, ἢ ἐνδὸς ἀνθίσσεται, καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. Οὐ δύνασθε θεῷ δουλεῖν καὶ μαμωνᾷ.

Ἀμὴν λέγω ὑμῖν· οὐδεὶς ἐστὶν, ὅς ἀφῆκεν ἑαυτὸν, ἢ γονεῖς, ἢ ἀδελφούς, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα ἕνεκεν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ὅς οὐ μὴ ἀπολάβῃ πολλὰ κλάσματα ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἔρχομένῳ ζωὴν αἰώνιον.

Οἱ ἐν σταδίῳ τρέχοντες, πάντες μὲν τρέχουσιν εἰς τὸ λαβεῖν τὸ βραβεῖον· οὕτως τρέχει, ὃ καταδόξασται. Πᾶς δὲ ὁ ἀγωνιζόμενος, πάντα ἑαυματοῦται· ἑαίνον μὲν οὖν, ἵνα ῥθαρτὸν στίβον λάβωσιν, ἡμεῖς δὲ ῥθαρτον.

Ἀδελφοὶ ἀγαπητοὶ, ἑαρεῖοι γίνεσθε, ἀμετακίνητοι, περισσεύοντες ἐν τῷ ἔργῳ Κυρίου, πάντοτε εὐδότες. ὅτι ὁ κόπος ὑμῶν οὐκ ἔστι κενὸς ἐν Κυρίῳ.

Ἀδελφοὶ, ἐνδυναμοῦσθε ἐν Κυρίῳ, καὶ ἐν τῇ κράτει τῆς ἰσχύος αὐτοῦ. Ἐνδύσαθε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸ δύνασθαι ὑμᾶς στήναι πρὸς αἵ μεθοδείας τοῦ διαβόλου· ὅτι οὐκ ἐστὶν ὑμῖν ἡ πᾶσι πρὸς αἶμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, καὶ τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις. Διὰ τοῦτο ἀναλάβετε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ, ἵνα ὑποστήτε ἀντιτεταγὰ ἐν τῇ

ἡμέρᾳ τῇ πονηρᾷ, καὶ ἅπαντα καταργασάμενοι στή-
ναι. Στήτε οὖν περιζωσάμενοι τὴν ὀσπὶν ὀρῶν ἐν
ἀληθείᾳ, καὶ ἰνδυσάμενοι τὸν θώρακα δικαιοσύνης,
καὶ ὑποδησάμενοι τοὺς πόδας ἐν ἰτοιμασίᾳ τοῦ
Εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης. Ἐπὶ πᾶσιν ἀναλαβόντες τὸ
θυρεὸν τῆς πίστεως, ἐν ᾧ δύνησεσθε πάντα βέλη τοῦ
πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα σῶσαι· καὶ τὴν περιχι-
τάλαιαν τοῦ σωτηρίου ἐξέσθε, καὶ τὴν μάχιραν
τοῦ πνεύματος, ὃ ἐστὶ ῥῆμα Θεοῦ.

«Οὐδεὶς στρατεύμενος ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου
πραγματείαις, ἵνα τῷ στρατολογήσῃ ἀρίστῃ. Ἐν
δὲ καὶ ἀλλῇ τις, οὐ στεφανούται, ἐὰν μὴ νομίμως
ἀθλήσῃ.»

«Βλέπετε ἑαυτοὺς, ἵνα μὴ ἀπολέσητε τὴν ἐργασίαν,
ἀλλὰ μισθὸν πλήρη λάβητε.»

Τὸν ἀγωνιστὴν τὸν καλὸν ἀπαξ ἐπὶ τὸ τῆς εὐσε-
βείας στάδιον ἀποδύνα, φέρειν δεῖ γενναίως τὰς
πληγὰς τῶν ἀντιπάλων, ἐλπίδι τῆς δόξης τῶν στεφά-
νων. Καὶ γὰρ ἐν τοῖς γυμνασίοις ἄρῳσι οἱ κατὰ τὰς
παλαιστράς τοις πόνους προσαιθεύοντες, οὐ πρὸς τὸ
ἀλγεῖνδον συστήλονται τῆς πληγῆς, ἀλλ' ὁμως ἐγγυ-
ροῦσι τοῖς ἀντιπάλοις, ἐπιθυμία τῆς ἀναρρήσεως
τῶν παραυτίκα πόνων ὑπερβίνοντες.

Κλίμαχι προσεοικέναι φαίνεται ἂν ἔγωγε τῆς εὐσε-
βείας τὴν ἀσκησιν, κλίμαχι ἐκείνῃ, ἣν εἶδέν ποτε
ὁ μακάριος Ἰακώβ, ἥς τὰ μὲν πρόσγεια καὶ χαμαι-
ζηλα, τὰ δὲ πρὸς αὐτὸν ἦδον τὸν οὐρανὸν ἀνεταίετο.
Ὅσα δὲ τοῖς εἰσκαυόμενοις πρὸς τὸν κατ' ἀρετὴν
βίον, τοῖς πρώτοις βαθμοῖς ἐπιβάλλειν τὸ ἔγνος,
κακίσθεν δὲ τὸν ἐφεξῆς ἐπιβαίνειν, ἕως ἂν πρὸς τὸ
ἐπικτῶν ὕψος τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει διὰ τῆς κατὰ λό-
γον προκοπῆς ἀναβῶσιν. Ὅπερ οὖν ἐστὶ τῆς κλί-
μαχος πρώτη ἀνάβασις ἡ τῆς γῆς ἀναχώρησις, οὕτως
ἐπὶ τῆς κατὰ Θεὸν πολιτείας ἀρχὴ προκοπῆς ὁ χω-
ρισμὸς τοῦ κακοῦ.

Λυθῆναι δὲ τῶν δεσμῶν τῆς προσπάθειας τοῦ
βίου, τὸν ἀληθινῶς τῷ Θεῷ ἀκολουθεῖν μέλλοντα.
Τοῦτο δὲ διὰ πάντεσσι ἀναχωρήσεως καὶ λήξεως τῶν
παλαιῶν ἐθνῶν κατορθοῦται, ὥς εἰ μὴ ἀποξενώσω-
μεν ἑαυτοὺς, καὶ συγγενείας σαρκικῆς, καὶ κοινω-
νίας βίου, καὶ οἰονεὶ πρὸς ἕτερον κόσμον διὰ τῆς
ἀσκήσεως μεταβάντες, κατὰ τὸν εἰπόντα, Ἡμῶν
γὰρ τὸ πολέτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, ἀμήχα-
νον ἡμᾶς περιγενέσθαι τοῦ σκοποῦ τῆς πρὸς Θεὸν
εὐαρεστούμεως, τοῦ Κυρίου ὀριστικῶς εἰπόντος, ὅτι
Πᾶς ἐξ ὁμῶν, ὃς οὐκ ἀποδόσεται πᾶσι τοῖς
ὑπάρχουσιν αὐτοῦ, οὐ δύναται μοι εἶναι μαθη-
τῆς.

Πρὸς τὸ πλῆθος τῶν παρανομούντων ἀποδέλπουσα
φυγὴ, πρῶτον μὲν οὐκ ἔχει καὶρὸν ἐπαισθάνεσθαι
τῶν οἰκεῖων ἀμαρτημάτων, καὶ συντρίφει ἑαυτὴν
διὰ τῆς μετανοίας ἐπὶ τοῖς πλημμελήμασιν· ἐν δὲ
τῇ συγκρίσει τῶν χειρῶν, καὶ κατορθώματός τινα
φαντασίαν προσκτάται. Εἴτα ὑπὸ θυρόδων καὶ τῶν
ἀσχολιῶν, ἃς ὁ κοινὸς βίος πέφυκεν ἐμπόειν, τῆς

Ατalis stare. State ergo succincti lumbos vestros
in veritate, et induti lorica[m] iustitiæ, et calceati
pedes in præparatione Evangelii pacis. In omni-
bus amentes scutum fidei, in quo possitis omnia
 tela nequissimi ignea exstinguere : et galeam sa-
lutis assumite, et gladium spiritus, quod est ver-
bum Dei.

II Tim. II, 3. — « Nemo militans Deo impli-
cat se negotiis secularibus, ut ei placeat qui se
probavit. Nam et qui certat in agone, non coro-
nabitur, nisi legitime certaverit. »

II Joan. 8. — « Videte vosmetipsos, ne perda-
tis quæ operati estis : sed ut mercedem plenam
recipiatis. »

S. Basil. Hom. de grat. act. — Egregium pugilem,
ubi semel ad pietatis stadium se accinxit, adver-
sarium ictus fortiter ferre oportet, spe illius gloriæ
quam ex coronis comparatur. Nam et in certami-
nibus, in quibus nudo corpore pugnatur, illi qui
palestræ laboribus assuefacti sunt, non vulnerum
acerbitate compescuntur, sed **611** adversus ho-
stem procedunt, præsentis labores victoriæ et
præconii cupiditate floccifacentes.

Ejusd. in Psal. I. — Scalæ haud absimile pietatis
studium cultumque esse dixerim; illi, inquam,
scalæ, quam beatus Jacob vidit : ejus pars qui-
dem humilis et abjecta erat, pars vero ad ipsum
usque cælum pertingebat. Quocirca opera pretium
est ut, qui ad vitam ex præscripto virtutis insti-
tuendam instruuntur, in infirmis primum gradibus
vestigium figant, atque ita proximum deinceps
consendant, quousque ad fastigium illud, ejus
humana natura sit capax, per progressum rationi
consentaneum pervenerint. Quemadmodum igitur
in scalâ primus gradus est accessus a terra; sic et
in ea quæ Deo placeat, vivendi ratione, progressus
initium est se junctio a malo.

In Reg. sus. disp. art. 5. — Affectionis hujus
vitæ vinculis oportet eum solvi, qui Deum sequi
proponit. Hoc autem in totum secadendo, et vele-
res mores obliviscendo comparatur. Nam nisi a
carnali cognitione et vitæ communis consuetudine
nos ipsi removerimus, et per virtutis cultum, velut
ad mandum alterum migraverimus, secundum il-
lum qui dixit : *Nostra conversatio in cælis est*
(Philipp. III, 20), fieri non potest ut id quod nobis
propositum est assequamur; hoc est, ut Deo accepti
simus, præsertim Domino expresse dicente : *Nisi
quis renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest
meus esse discipulus* (Luc. XIV, 33).

Ibid. art. 6. — Anima quæ in flagitiosorum ho-
minum multitudinem iniecit, primum quidem
peccata sua sentiendi, æque ob admissa scelera
afflictiendi spatium non habet : sed cum deterio-
ribus se comparando virtutis opinionem quamdam
colligit. Deinde ob tumultus et occupationes quas
vita hæc afferre consuevit, a Dei recordatione

abstrahitur: neque hoc solo detrimento afficitur quod in Deo minime oblectetur et exsulet, verum et in eam consuetudinem venit ut Dei judicia contemnat et obliuiscatur. Quod quidem nec majus graviusve ipsi quidquam, nec perniciosius malum queat accidere.

In Reg. sus. disp. art. 7. — Renuntiatio, ut ex iis quæ modo dicta sunt liquet, est vinculorum terrenæ hujus et caducæ vitæ dissolutio, atque ad cælestem vivendi rationem migratio.

Ibid. art. 16. — Per continentiam, non omnimodam a cibis abstinentiam intelligimus (id enim violenta quædam est vitæ dissolutio), sed quæ affectionibus macerandis incumbit.

Continentia est peccatorum extinctio, perturbationum depulsio, corporis ad usque naturales affectiones et cupiditates enecatio, spiritualis vitæ initium, cælestium bonorum conciliatrix, quæ peccati stimulum in seipsa delectat.

Ibid. art. 37. — Non est existimandum pietatem persequendam esse, uti desidie et otio indulgeatur, ac labor fugiatur: quin potius eam certaminis et ampliorum laborum, nec non patientiæ in tribulationibus esse materiam.

Ejusd. epist. 1. — Sic demum Dei templum efflicimur, dum assidua Dei recordatio terrenis curis minime interruptitur, nec inopinatis incommodis mens perturbatur. **612** Verum omnia effugiens vir pius ad Deum secedit, et ea quæ ad vitium nos pellicunt, a se abigens, in studiis quæ ad virtutem C

Laboribus sanitas, et sudoribus salus comparatur.

S. Greg. Naz. carm. De secession.

Nihil quod redundet posside, sed sarcinas

Infantis hujus et mala vitæ fuge.

Fac protinus te confersas ad sidera,

Ratioque mentem tollat huc secum tuam.

Caro dometur, ac gerat morem tibi.

Ejusd. insect. 1 in Julian. — Vides hos et victi et lecto carentes? hos carnis propemodum et sanguinis expertes, hæcque ratione ad Deum appropinquantes? hos illotis pedibus homines, et humi cubantes? hos humiles et excelsos? hos inter homines D versantes et supra homines erectos? hos vinctos et liberos? hos prehensores, et qui prehendi nequeant? quorum nihil est in mundo, et omnia supra mundum? quorum duplex vita est, altera contempta, altera studiose culta et expetita? Hos, inquam, propter mortificationem immortales, propter solutionem Deo conjunctos, ab amore et cupiditate alienos, et divino ac libidine vacuo amore correptos: quorum est fons lucis, et quorum istæ jam splendoris trajectiones: quorum angelici psalmorum cantus, pernoxque statio, et mentis ad Deum excessio in cælum se ante mortem rapientis: quorum purgare est, atque etiam purgari; quæ nullam ascensus et deificationis modum constituent?

S. Cyrilli. — Vitam hab omni reprehensione pu-

A δεισιλογώτερας μνήμης τοῦ Θεοῦ ἀποσπορίσθαι, ὡς μόνον τοῦ ἐναγαλλισθῆαι καὶ ἐνευφραίνεσθαι τῷ Θεῷ ζημιούται, ἀλλὰ καὶ καταφρόνησιν καὶ λήθην τῶν κριμάτων αὐτοῦ παντελῆ συνιστίζεται. οὐ μείζον κακὸν οὐδὲν ἂν εἴη, οὐδὲ ἀλεθριώτερον πάθος.

Ἀποταγή ἐστίν, ὡς ὁ λόγος ἀπέδειξεν, λύσις τῶν δεσμῶν τῆς ὀλιχῆς ταύτης καὶ προσκαίρου ζωῆς, καὶ πρὸς τὴν ἐν οὐρανῷ πολιτείαν μετάθεσις.

Ἐγκράτειαν λέγομεν, οὐ πάντως τὴν εἰς τὸ παντελὲς ἀποχρῆν τῶν βρωμάτων· τοῦτο γὰρ βία ἐστὶ διὰ λύσεως τῆς ζωῆς· ἀλλὰ τὴν ἐπὶ καθαιρέσει τῶν παθῶν.

Ἐγκράτειά ἐστὶν ἀμαρτίας ἀναίρεσις, καὶ B ἀπαλλοτριώσις, σώματος νέκρωσις μέχρι καὶ αἰσῆς τῶν φυσικῶν παθημάτων τε καὶ ἐπιθυμιῶν, ζωῆς πνευματικῆς ἀρχή, τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν πρόσχω, ἐν ταυτῇ τὸ κέντρον τῆς ἡθονῆς ἀφανίζουσα.

Ὁ πρόφρων ἀργίας, οὐδὲ ἀποφυγῇ πόνου, ἐκ τῆς εὐσεβείας σκοπὸν ἡγήσεται· ἐπὶ Θεὸν ἀναχωρεῖ ἀλλήσεως, καὶ πόνων περισσοτέρων, καὶ ὀπομένῃ τῆς ἐν θλίψεσιν.

Οὕτω γινόμεθα γὰρ Θεοῦ, ὅταν μὴ φρονεῖσι γή- ναις τὸ συνεχὲς τῆς μνήμης ἀποκόπτεται, μὴδὲ τὰ ἀπροσδοκίτοις πάθεσιν ὁ νοῦς ἐκταράττεται, ἀλλὰ πάντα ἀποφεύγων ὁ φιλόθεος, ἐπὶ Θεὸν ἀναχωρεῖ καὶ ἐξελαύνων τὰ προσκαλούμενα ἡμᾶς εἰς κακίαν τοὺς πρὸς ἀρετὴν ἄγουσιν ἐκτιτρώμεναι ἐνδο- τριβεῖ.

Ἔστιν ἐκ πόνων ὕψος, καὶ ἐξ ἰβρώτων σωτηρία.

Μηδὲν περισσόν, ἀλλὰ πᾶν ῥίψας βάρος
βίον μάταλον καὶ ὑπόμω τῶν ἐνδοσῶν,
Σκευάζε σαυτὸν ὡς εἰς τέλος πρὸς οὐρανόν,
Ψυχὴν ἀετρώσας ἐπὶ λόγῳ τῇς τιμῆς.

Ἡ εὐφροσύνη κρατεῖσθαι, καὶ θαυμασιώσθαι καλῶς.

Ὅρῃς τοὺς ἀβίους τοῦτους, καὶ ἀνοστοῦς, καὶ ἀσάρκους μικροὺς, καὶ ἀναίμονας, Θεῷ κατὰ τὸν νόμον ἐκτεταμένους; τοὺς ἀνιπτόποδας καὶ χαμαῖς ὄντας; τοὺς κάτω καὶ ὑπὲρ τὰ κάτω· τοὺς ἐν ἀνθρώποις, καὶ ὑπὲρ τὰ ἀνθρώπινα· δεδεμένους καὶ ἐλευθέρους; τοὺς κακωμένους καὶ ἀκαταήτους· ὧν οὐδὲν ἐν κόσμῳ, καὶ πάντα ὑπὲρ κόσμον· ὧν διπλαῖον τὸ εἶναι τὸ μὴ ὑπεροπώμενον, τὸ δὲ σπουδαζόμενον· οὐκ διὰ τὴν νέκρωσιν ἀθανάτους, τοὺς διὰ λύσιν Θεῷ συνημένους· τοὺς ἐξω πόνου, καὶ μετὰ τοῦ βίου καὶ ἀπαθοῦς ἔρωτος· ὧν ἡ πηγὴ τοῦ φωτός, καὶ ἐν ᾗ ταῦτα ἀπαυγάσματα· ὧν αἱ ἀγγελικαὶ φεμύδιαι, καὶ πάννοχος σάσις, καὶ ἡ τοῦ γού κτλ. Θεὸν ἐνδοξία προσαρπάζοντες· ὧν ἡ κἀθαρσία, καὶ ὧν τὸ καθαιρεσθαι; μὴδὲν μέτρον εὐδοκίας ἀναίσταται;

Χρὴ ἀνεπιπλήκτον ἐκμελεῖν καὶ ἀνοστοῦ

βίον, καὶ μηδὲν εἶναι ἀναπιτρώσαν τῶν ἀρεσκόντων Ἀ
θεῷ.

Καλὸν ἡ ἀσκησις μετὰ συμμετρίας καὶ γνώσεως
ἀληθοῦς.

Ἀρμόζει τῷ ἐγκρατεὶ καὶ τοῖς ὅλοις φεύγειν,
ἵνα τὸν νοῦν ἀπερίσπαστον ἔχη, καὶ τὴν καρδίαν
ἀτάραχον· πολλή γάρ ἐν τοῖς ὅλοις ἡ ταραχή.

Οὐ τῶν καθυδόντων καὶ βλακυόντων· ἐστὶν ἡ
βασίλεια τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οἱ βίασται ἀρπάσσουσιν αὐ-
τήν. Ἀυτὴ γὰρ μόνῃ ἡ βία καλὴ, Θεὸν βιάσασθαι, καὶ
παρὰ Θεοῦ ζῶην ἀρπάσαι. Ὁ δὲ γνοὺς τοὺς βιάσας,
μᾶλλον δὲ βεβαίως ἀντεχομένους, συνεχώρησεν
καὶ εἴξε. Καίρει γὰρ ὁ Θεὸς τὰ τοιαῦτα ἡττώ-
μενος.

Μη γὰρ οἱ ἀθλοῦντες ἐνδεδομένοι ἀθλοῦσιν·
γυμνοὺς αὐτοὺς εἰς τὸ στάδιον ὁ ἀθλητικὸς δέει νό-
μος, καὶν θάλαμος ἦ, καὶν κρύος. Εἰ δὲ τις αὐτῶν
παραιτῆσται τὴν γυμνάσιν, καὶ τὸν ἀγῶνα παρητή-
σῃ.

Ὁ γυμνὸς φεύσεται ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ. διὰ τοῦτο
ὁ Παροιμιστὴς πρὸς τὸν ἀλείπτην εἰπεν· Ἀρελοῦ
τὸ ἰμάτιον αὐτοῦ. Παρήλθεν γάρ· ἀντὶ τοῦ, εἰσῆλθεν
εἰς τὸν ἀγῶνα, καὶ γυμνὸν δεῖ καλεῖν, μᾶλλον δὲ
οὐ γυμνὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡλειμμένον. Τὸ μὲν γὰρ
γεγυμνώσθαι, ἀνέπαφον ποιεῖ τοῦ ἀντιπάλου τὸν
ἀνταγωνιστήν· τὸ δὲ εἶλαιον, εἰ καὶ λησθεῖ ποτε,
διολισθαίνειν ἐκ τῆς λαβῆς παρασκευάζει. Καὶ διὰ
τοῦτο οἱ ἀθλοῦντες γῆν προσπάσσειν φιλονεικοῦσι
τοὺς ἀντιπάλους, ἵνα τῇ νόσει τὴν τοῦ εἰλαίου ἐπιτρα-
χύνοντες λειότητα εὐλήπτους αὐτοὺς πρὸς λαβὰς
ἀπεργάζωνται.

Ὁ σπουδαῖος ὀλιγοδεὴς, ἀθανάτου καὶ θνητῆς
φύσεως μεθόριος, τὸ μὲν ἐπιδεὲς ἔχων διὰ σῶμα
θνητὸν, τὸ δὲ μὴ πολυδεὲς, διὰ ψυχὴν ἐπιεμένην
ἀθανάσιας.

ΤΙΤΑ. ΙΑ'. — Περὶ μαθητευομένων· καὶ δεῖ χρῆ-
σθαι ἐπιμελῶς καὶ σπουδαίως πρὸς τὰς μα-
θησιαὶς ἐργεσθαι, καὶ μὴ ἀποδιδράσκειν τὸ τῆς
διδασκαλίας ἐπίσκοπον, ἀλλ' ἠρωτᾶν καὶ μαρ-
τάρειν παρὰ τῶν εἰδοτών.

« Ἐρωτῶτησον τὸν πατέρα σου, καὶ ἀνγγελεῖ-
σαι, τοὺς πρεσβυτέρους σου, καὶ ἑροῦεῖ σοι. »

« Ἰὴ, μὴ σε καταλάβῃ βουλὴ κακῇ, ἡ ἀπολεί-
πουσα διδασκαλίαν νεότητος. »

« Ἀνοήτω ἐπιρωτῆσαντι σοφίαν σοφία λογισθή-
σεται. »

« Λάβετε παιδείαν, καὶ μὴ ἀργύριον, καὶ γνώ-
σιν ὑπὲρ χρυσοῖν δεδοκιμασμένων. »

« Κτῆσαι σοφίαν, κτῆσαι σύνεσιν· μὴ ἐπιλάβῃ,
ἵνα ἐφ' τῇ σῇ κεφαλῇ στέφανον χαρίτων. »

« Ποθήσατε, καὶ παιδευσθήσεσθε. »

ram colere et meditari oportet, nec quidquam
eorum praetermittere quae Deo gratia acceptaque
sint.

S. Athan. — Praeclara res est, pie Deoque do-
votae vitae studium cum mediocritate et vera con-
scientia.

Eum qui continentiam studeat, fagere turbas con-
venit, ut et mentem nihilino distractam, et pectus
ab omni perturbatione liberum habeat. Multus ei
quidem est medias inter turbas obsequas.

S. Clem. Alex. Quis div. sit aut. — Non dormien-
tium et ignavorum est regnum Dei, sed violenti tri-
piunt illud (*Muth.* xi, 12). Etiam hoc violentum
genus laude dignum est, nempe Deo vim offerre,
atque ab eo vitam extorquere. Ipse autem cum es
a quibusdam violenter, vel potius constanter
stringi videt, dat manus et cedit. Gaudet enim in
hunc modum vinci.

S. Nilus — Num enim athletae vestibus induti
certant? nudos eos in arenam palaestrae lex docuit,
sive aestus sit, sive frigus. Quod si quis eorum
corporis denudationem detrectet, is quoque certamen
detrectaverit.

Nudus fugiet in die illa. Obque eam causam Pro-
verbiorum auctor ad aliptam aiebat: Domine ipsi
testamentum. Transiit enim; id est in arenam de-
scendit. Nudum porro luctari oportet: imo vero
non nudum duntaxat, sed etiam perunctum. Etiam
nuditas quidem hoc praestat, ut adversarius con-
tractare pugilem nequeat: oleum vero, ut etiamsi
fortasseprehendatur, tamen ex hac prehensione
elabatur. Quocirca athletae adversarius terra com-
spargere student, ut levitatem olei pulvere asperam
reddentes, eos prehendere valeant.

613 Philonis. — Vir virtutis studiosus paucis
rebus indiget, ut qui in immortalia et mortalia na-
tura medullis sit. Etiam ob corpus mortale,
hoc habet ut egeat: ut vero paucis egeat, pro-
pter animum immortalitatis cupiditate flagrantem.

TIT. XI. — De iis qui erudiuntur: et quod eos stu-
diose ac diligenter ad disciplinam accedere oportet,
nec doctrinam laborem desuere; sed persequi-
tari, et discere ab iis qui peritiores sunt.

Deut. xxxii, 7. — « Interroga patrem tuum, et
annuntiabit tibi; majores tuos, et dicent tibi. »

Prov. xxiv, 1. — « Fili, ne te apprehendat
consilium malum, aut quod relinquat doctrinam
juventutis. »

Prov. xvi, 28. — « Stulto interroganti sapien-
tiam, sapientia reputabitur. »

Prov. viii, 10. — « Accipis disciplinam, et
non pecuniam, et doctrinam potius quam aurum
probatum. »

Prov. iv, 5. — « Posside sapientiam, posside
prudentiam, et ne obliviscaris; ut det capiti tuo
coronam gratiarum. »

« Concupiscite, et erudiemini. »

Prov. iv, 13. — « Fili, da disciplinæ cor tuum. »
Eccli. vi, 18-55. — « Fili, a juventute excipe doctrinam, et usque ad canos invenies sapientiam. Quasi is qui arat, et qui seminat, accede ad eam, et sustine bonos fructus illius. In opere enim ipsius exiguum laborans, cito edes de generationibus illius. Quam aspera est sapientia indocto, et non permanebit in illa excors. Investiga illam, et manifestabitur tibi, et ea potius, ne derelinquas eam. In novissimis enim invenies requiem in ea, et convertetur tibi in oblectationem. Et erunt tibi compedes ejus in protectionem fortitudinis, et bases virtutis, et torques illius in stolam gloriæ. Decor enim vitæ est in illa. Fili, si volueris, disces, et si accommodaveris animum tuum, sapiens eris. »

Philonis. — Quærere et percontari, res est ad comparandam doctrinam maxime utilis.

Qui scientiæ fame et siti laborat, atque ea quæ nescit, discere studet, is relictis omnibus curis ad audiendum contendit, et noctu diuque ad sapientium fores excubat.

Quod quispiam sciat se nescire, hoc sapientiz est : quemadmodum et quod injuste se egisse sciat, justitiæ.

YIT. XII. — *De vagis, et iis qui ex locis in loca libenter migrant.*

Zach. viii, 10. — « Exeunti et introeunti, non erit pax a tribulatione. »

Eccli. xxix, 24. — « Vita nequam hospitandi de domo in domum : et ubi hospitabitur, non fiscaliter aget. »

TIT. XIII. — *De mercenariis, et iis qui mercenarios fraudant.*

Levit. xix, 13. — « Non morabitur opus mercenarii tui usque mane. »

614 *Deut. xxiv, 14.* — « Non negabis injuste mercedem indigentis et pauperis ex fratribus tuis, aut ex proselytis : ipsa die reddes mercedem illius : non occidet sol super eam, quoniam pauper est, et in ea spem habet : et non clamabit contra te ad Dominum, et tibi peccatum erit. »

Jerem. xii, 13. — « Qui ædificat domum suam in injustitia, et cœnacula sua non in iudicio, apud proximum operatur gratis, et mercedem eis non reddit. »

Eccli. xxxiv, 27. — « Effundit sanguinem, qui fraudat mercedem mercenarii sui. »

Eccli. vii, 22. — « Non lædas servum in veritate operantem, neque mercenarium dantem animam suam. »

Rom. iv, 4. — « Ei qui operatur, merces non reputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. »

Jac. v, 4. — « Ecce merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est a vobis, clamat, et clamores metentium in aures Domini Sabaoth introierunt. »

A « Ἐὶ, ὅς εἰς παιδείαν καρδίαν σου. »

« Τέκνον, ἐν νεότητι σου ἐπίλεξαι παιδείαν, καὶ ὡς ἀροτριῶν καὶ σπειρῶν πρόσειλες αὐτῇ, καὶ ἀνάμεινε τοῦ ἀγαθοῦ καρποῦ αὐτῆς. Ἐν γὰρ τῇ ἐργασίᾳ αὐτῆς ὀλίγον κοπιήσας, ταχὺ φάγεσαι τῶν γεννημάτων αὐτῆς. Ὡς τραχεῖά ἐστι σοφία ἀπαιδεύτῃ, καὶ οὐκ ἐμμενέει ἐν αὐτῇ ἀκάρδιος. Ἀνίχνευσον αὐτήν, καὶ γνωσθήσεται σοι, καὶ ἐγκρατὴς γενόμενος, μὴ ἀφῆς αὐτήν. Ἐπ' ἐσχάτων γὰρ εὐρήσεις τὴν ἀνάπαυσιν αὐτῆς, καὶ στραφήσονται σοι εἰς εὐφροσύνην. Καὶ ἔσονται σοι αἱ πίδαί αὐτῆς εἰς τὴν σκέπην καὶ βάσιν ἰσχύος, καὶ οἱ κλοιοὶ αὐτῆς εἰς στολὴν δόξης. Κόσμος χρυσός ἐστιν ἐπ' αὐτῆς. Ἐὰν θέλῃς, τέκνον, παιδευθήσῃ, καὶ ἐπιδώς τὴν ψυχὴν σου, συνεπὲς ἔσῃ. »

B

Τὸ ζητεῖν καὶ πυνθάνεσθαι πρὸς διδασκαλίαν ἀνυσιμώτατον.

Ὁ παινῶν καὶ δεύων ἐπιστήμης, καὶ τοῦ μαθεῖν ἃ μὴ οἶδεν, τὰς ἄλλας μεθιέμενος φροντίδας, ἐπιγίνεται πρὸς ἀκράσιν καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν θυρωρεῖ τὰς τῶν σοφῶν οἰκίας. »

Τὸ εἰδέναι τινὰ ὅτι ἀγνοεῖ, σοφίας ἐστίν, ὡς καὶ τὸ εἰδέναι ὅτι ἡδίκησας, δικαιοσύνης.

TITA. IB. — *Περὶ μεταβατῶν, καὶ μετερχομένων ἐκ τόπου εἰς τόπον.*

« Τῷ ἐκπορευομένῳ καὶ τῷ εἰσπορευομένῳ οὐκ ἐστὶν εἰρήνη ἀπὸ τῆς θλίψεως. »

C « Ζῶη πονηρὰ ἐξ οἰκίας εἰς οἰκίαν · καὶ οὐ ἐὰν παροικήσῃ, οὐκ ἀνοίξει στόμα. »

TITA. II'. — *Περὶ μισθωτοῦ, καὶ τῶν ἀποστερούτων μισθόν.*

« Οὐ κοιμηθήσεται ὁ μισθὸς τοῦ μισθωτοῦ παρὰ σοὶ ἕως πρωῒ. »

« Οὐκ ἀπαδικήσεις μισθὸν πένητος καὶ ἐνδεοῦς ἐκ τῶν ἀδελφῶν σου, ἢ ἐκ τῶν προσηλύτων · αὐθήμερον ἀποδώσεις τὸν μισθὸν αὐτοῦ. Οὐκ ἐπιδώσεται ὁ ἥλιος ἐπ' αὐτῷ, ὅτι πένης ἐστίν, καὶ ἐπ' αὐτῷ ἔχει τὴν ἐλπίδα, καὶ οὐ καταδοθήσεται κατὰ σοῦ πρὸς Κύριον, καὶ ἔσται σοι ἁμαρτία. »

D « Ὁ οἰκοδομῶν τὸν οἶκον αὐτοῦ οὐ μετὰ δικαιοσύνης, καὶ τὰ ὑπερῶα αὐτοῦ οὐκ ἐν κρίματι, παρὰ τῷ πλησίον αὐτοῦ ἐργάζεται δωρεάν, καὶ τὸν μισθὸν αὐτοῖς οὐ μὴ ἀποδῷ. »

« Ἐκχέων αἶμα, ὁ ἀποστερῶν μισθὸν μισθίου αὐτοῦ. »

« Μὴ κακώσης οἰκέτην ἐργαζόμενον ἐν ἀληθείᾳ, μηδὲ μισθιον δίδοντα τὴν ψυχὴν αὐτοῦ. »

« Τῷ ἐργαζομένῳ ὁ μισθὸς οὐ λογίζεται κατὰ χάριν, ἀλλὰ κατὰ ὀφειλὴν. »

« Ἰδοὺ ὁ μισθὸς τῶν ἐργατῶν τῶν ἀμηνάντων τὰς χώρας ὑμῶν, ὃς ἀπεστερημένος ἀπ' ὑμῶν, κρᾶζει, καὶ αἱ βοαὶ τῶν θερισάντων εἰς τὰ ὦτα Κυρίου Σαβα὿θ εἰσέλθουσιν. »

TITA. ΙΔ'. — *Περὶ ματαιοπορούντων.*

« Εἰς κενὰ καὶ μάταια ἐκοπίασεν πλοῦτον, ἐξ οὗ οὐ γέυσεται. »

« Πλὴν μάτην ταρασσεται πᾶς ἄνθρωπος ζῶν. »

« Ὁ σπείρων φαῦλα θερίσει κακὰ· ματαιότητα ἔργων αὐτοῦ συντελέσει. »

« Οἱ δῶκοντες μάταια, ἐνδεεῖς φρενῶν. »

« Πάντες μάταιοι ποιοῦντες καταθῦμα αὐτῶν, ἃ οὐκ ὠφελήσει αὐτοὺς. »

« Ἐγὼ εἶπα· Κενῶς ἐκοπίασα εἰς μάταιον, καὶ εἰς οὐδὲν ἔδωκα τὴν ἰσχύν μου. »

« Πεποθισιν ἐπὶ ματαιοῖς, καὶ λαλοῦσι κενὰ· οὐ κούουσι πόνον, καὶ τίκτουσι μάταια, καὶ ἰσθὲν ἀράχης ὑφαίνουσι. »

« Συγκολλῶν βτρακον, ὁ διδάσκων μωρόν. »

« Εἰς οἰκοδομῶν, καὶ εἰς καθαιρῶν, τί ὠφελεῖ πλέον ἢ κόπος; Εἰς εὐχόμενος, καὶ εἰς καταρῶμενος, τίνος φωνῆς εἰσακούσεται ὁ Δεσπότης; »

Κοσκίνῳ φέροντες ὕδωρ, καὶ εἰς τετρημένον πίθον ἀνθλοῦντες.

ΣΤΟΙΧΕΙΟΝ Ν.

TITA. Α'. — *Περὶ νεότητος, καὶ τῆς νέας ἡλικίας.*

« Ἐν τίνι κατορθώσει νεώτερος τὴν ὁδὸν αὐτοῦ; ἐν τῷ φυλάξασθαι τοὺς λόγους σου. »

« Νεανίσκος μετὰ ὁσίων, καὶ εὐθεῖα ἡ ὁδὸς αὐτοῦ. »

« Ἀγαθὸς, παῖς πένης καὶ σοφὸς, ὑπὲρ βασιλεᾶ προεσφύτερον καὶ ἄφρονα. »

« Εὐφραίνου, νεανίσκε, ἐν ἡμέραις νεότητός σου, καὶ ἀγαθυνάτω σε ἡ καρδία σου· καὶ περιπάτει ἐν ὁδοῖς καρδίας σου ἀμωμος. »

« Ἀάλησον, νεανίσκε, εἰ χρεῖα σοι· μόλις δὲ, ἐὰν μὴ ἐπερωτηθῇς. »

« Βούλομαι τὰς νεωτέρας γαμεῖν, τεκνογονεῖν, οἰκοδεσποτεῖν, μηδεμίαν ἀφορμὴν δίδόναι τῷ ἀντικειμένῳ, λοιδορίας χάριν. Ἦδη γάρ τινες ἐξεστράπησαν ὅπισθεν τοῦ Σατανᾶ. »

Φύσει ἀρρώστημα τοῦτο νέος, κουφότητι γυνῆς ἔχειν ἤδη νομίζειν τὰ ἐλπισθέντα. Ὅταν γάρ ποτε ἡρεμίας λάβωνται, ἡ ἡσυχία νυκτερινῆς, ἀναπλάττουσιν ἐαυτοῖς φαντάσματα ἀνυπόστατα, τῇ εὐκολίᾳ τῆς διανοίας ἐπὶ πάντα φερόμενοι. Ὑποτιθέμενοι περιφανείας βίου, γάμους λαμπροῦς, εὐπαιδείαν, γῆρας βαθύ, τὰς παρὰ πάντων τιμὰς. Εἶτα μηδ' αὐτοῖς στήναι τοῖς λογισμοῖς δυνάμενοι, ὑπερφυσῶνται, καὶ ὑπὸ τῆς ἀνοίας ἀπολαύειν δοκοῦσι τῶν ἐλπισθέντων, ὥς ἤδη παρόντων καὶ ἐν ποσὶ καίμένων αὐτοῖς.

A TIT. XIV. — *De iis qui frustra laborant.*

Job xx, 18. — « In vanum laboravit congregans divitias, ex quibus non gustabit. »

Psal. xxxviii, 12. — « Verumtamen vane conturbatur omnis homo vivens. »

Prov. xii, 8. — « Qui seminat iniquitatem, metet mala : vanitatem operum suorum consummabit. »

« Qui persequuntur vana, mente carent. »

« Omnes vani facientes quæ sibi grata sunt, ουæ nihil sibi proderunt. »

Isa. xlix, 4. — « Ego dixi : Sine causa laboravi in vanum ; et in nihil dedi fortitudinem meam. »

Isa. lix, 4. — « Confidunt in vanis, et loquuntur vacua : quia parturiunt dolorem, et pariunt iniquitatem, et telam aranearum texunt. »

Eccli. xii, 7. — « Conglutinat testam, qui docet fatuum. »

Eccli. xxxiv, 28. — « Unus ædificans et unus destruens, quid prodest illis nisi labor? Unus orans, et unus maledicens, cujus vocem exaudiet Dominus? »

S. Basilii. — Cribro ferentes aquam, et in pertusum dolium infundentes.

LITTERA V.

TIT. I. — *De adolescentia et juvenili ætate.*

Psal. cxviii, 9. — « In quo corrigit adolescentior viam suam? in custodiendo sermones tuos. »

Prov. — « Adolescens cum viris piis, et recta via ejus. »

Eccle. iv, 15. — « Melior est puer pauper et sapiens, quam rex stultus et insipiens. »

Eccle. xi, 9. — « Lætare, juvenis, in adolescentia tua, et in bono sit cor tuum in diebus juventutis tuæ, et ambula in viis cordis tui immaculatus. »

Eccle. xxxii, 7. — « Adolescens, loquere, si quid tibi opus est : vix autem, nisi interrogaris. »

I Tim. v, 12. — « Volo juniores nubere, filios procreare, matres 615 familias esse, nullam occasionem dare adversario, maledicti gratia. Jam enim quedam conversæ sunt retro Satanam. »

S. Basil. — Juvenibus a natura morbus hic insitus est, ut præ animi levitate jam se tenere existiment ea quæ sperant. Nam cum tranquillitatem nocturnumve silentium nacti sunt, ejusmodi rerum species sibi fingunt, quarum nulla existentia est; qua velocitate mentis ad omnia præcipites feruntur. Vitæ sibi splendorem, illustres nuptias, præclaram sobolem, longam senectutem, delatosque sibi ab omnibus honores, proponunt. Deinde cum nusquam cogitationibus modum possint ponere, vehementer intumescunt, et qua sunt amentia, speratis rebus, ceu jam præsentibus, et velut ad pedes positiss, frui sibi videntur.

Ab eo qui ætate puer est, nihil discrepat qui A
puerili animo est.

S. Greg. Naz. *Orat. de seipso*. — Quid carne in deliciis agente, et præcipiti juventute imbecillius? Juvenili quispiam adhuc ætate est? adversus vitiosas affectiones se virum præbeat: atque hoc ex juventute emolumenti percipiat, ut non ea quæ juvenum sunt, patiat; verum senilem prudentiam in florenti et vegeto corpore colat. Atque ex hac victoria majorem animo voluptatem capie quam qui in Olympicis coronam consequuntur.

Ejusd. tetrast. 57.

*Utrumque turpe, cum sene est infirmior
Juvenis, eoque stultior rursus senex.
Ergo ille, ut ætas postulat, prudentia
Excellat: ast hic ante canos sit sagax.*

Evagrii. — Juvenis placidus multa suffert: B
imbecillis autem animi senem quis ferat?

S. Greg. Nyss. — In omni ut plurimum negotio periculosum est a juventute consilium capere: nec facile quisquam rem magni momenti ex sententia successisse reperiatur, in qua ad deliberationis societatem senectus adhibita non sit.

TIT. II. — *De iis qui morbo et imbecillitate laborant; et quod eos visitare oporteat.*

Prov. xxi, 13. — « Qui obturat aures suas ne audiat pauperem, ipse clamabit, et non erit qui exaudiat. »

Eccli. vii, 39. — « Non te pigeat visitare infirmum: ex his enim in dilectionem firmaberis. »

Eccli. xxxviii, 9. — « Fili, in infirmitate tua ne despicias teipsum; sed ora Dominum, et ipse curabit te. »

Eccli. xxx, 17. — « Melior est mors quam vita amara, aut languor perseverans. »

Matth. xxv, 36. — « Infirmus eram, et visitastis me. »

Jac. v, 14. — « Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini: et oratio fidei servabit infirmum, et alleviabit. »

Galat. vi, 2. — « Alter alterius onera portate, et sic adimplete legem Christi. »

Hebr. xiii, 3. — « Mementote laborantium, ut qui ipsi quoque sitis in corpore. »

S. Greg. Naz. — Effrenatæ prosperitatæ morbus cum sapientiæ conjunctus præstat.

616 *Ejusd.* — Quod si propter egestatem nihil habeas quod largieris pauperi, teipsum offer, et verborum solamen ipsi muneris loco adhibe. *Infirmus eram*, inquit, *et non visitastis me*. Opes non habes? At pedes habes, et os et sermones. Ingredere et consolare, mærorem pelle, alacrioremque et patientiorem ægrotum redde.

S. Chrysost. — Non te pudeat, o homo, fratrum tuorum. Hujusmodi siquidem visitationes, et hortis, et pratis, et quibusvis conviviis amoeniores sunt. Nam ex pratis et hortis nihil boni domum reportamus: ex conviviis vero, ebrieta-

Διαφέρει τοῦ νεοῦ καθ' ἡλικίαν οὐδὲν, ὁ ταῖς φρεσὶ νηπιᾶζων.

Τί σαρκὸς εὐπαθοῦσης, καὶ νεότητος περιφραμένης ἀσθενέστερον; νέος τις ἐστὶν ἐτι; κατὰ τῶν παθῶν ἀνδριζέσθω, καὶ τοσοῦτον ἀπολαύετω τῆς νεότητος, τὸ μὴ τὰ νέων παθεῖν, ἀλλὰ δὴ πρεσβυτικὴν φρόνησιν ἐν ἀκαμψίᾳ τῷ σώματι ἐξασκείτω. Καὶ χαρήσεται τῇ νίκη πλέον, ἢ ἐν Ὀλυμπίᾳ στεφανοῦμενοι.

*Ἀλσχροὺν νέου ἀσθενέστερον τοῦ γέροντος
εἶναι, γέροντα δὲ ἀφρονέστερον νέου.
Ὅμως ὁ μὲν καθ' ὥραν ἔστω πάνσοφος,
τὸ δὲ κράτιστον, καὶ πρὸ ὥρας σωφρονεῖν.*

Νέος πρᾶξ· πολλὰ ὑποφέρει· ὀλιγόψυχον δὲ γέροντα τίς ὑποίσει;

Ἐπὶ παντός, ὡς ἐπὶ πολλῷ, πράγματος ἐπισηλῆς σύμβουλος ἡ νεότης, καὶ οὐκ ἂν τις εὖροι βελῶς κατορθωθῆναι τῶν σπουδῆς ἀξίων, ὃ μὴ καὶ πολλὰ παρελήφθη πρὸς κοινωνίαν τοῦ σκέμματος.

TITA. B'. — *Περὶ νοσοῦντων καὶ ἀσθενούντων καὶ οὐτι χρητὶ ἐπισκέπτεσθαι αὐτούς.*

« Ὅς φράσσει τὰ ὦτα αὐτοῦ τοῦ μὴ εἰσακοῦσαι ἀσθενούς, καὶ αὐτὸς ἐπικαλέσεται, καὶ οὐκ ἔσται ὁ εἰσακούων. »

« Μὴ δύναι ἐπισκέπτεσθαι ἀρρώστους· ἐκ γὰρ τῶν τοιούτων ἀγαπηθῆση. »

« Τέκνον, ἐν ἀρρώστιας σου μὴ περιδύεσθαι, ἀλλ' εὖξαι Κυρίῳ, καὶ αὐτὸς ἰάσεται σε. »

« Κρίσων θάνατος ὑπὲρ ζωὴν πικράν, ἢ ἀρρώστημα ἐμμένον. »

« Ὑποθήνησα, καὶ ἐπισκέψασθέ με. »

« Ἀσθενεῖ τις ἐν ὁμίᾳ; προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτὸν, ἀλείψαντες ἐλαίῳ ἐν ὀνόματι Κυρίου· καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα καὶ ἐγερεῖ. »

« Ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε, καὶ οὕτως ἀναπληρώσατε τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ. »

« Μιμνήσκεσθε τῶν ἀσθενούντων, ὡς καὶ αὐτοὶ D
δύντες ἐν σώματι. »

Κρίσων εὐμερίας ἀχαλινώτου νόσος φιλόσοφος.

Κὰν μὴδὲν ἔχῃ εἰσνεγκεῖν τῷ κάμνοντι διὰ τὴν πνίαν, οὐκ εἰσάγαγε, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ῥημάτων αὐτοῦ παράκλησιν προσένεγκε. Ἀσθενεῖς εἰμι, καὶ ἐπισκέψασθέ με. Οὐκ ἔχεις χρήματα; ἀλλὰ πόδας ἔχεις, καὶ στόμα, καὶ ῥήματα. Εἰσελθε, παρακάλεσον, διδρῶσον τὴν ἀθυμίαν, εὐθυμώτερον ποιήσον καὶ καρτερικώτερον.

Μὴ ἐπαισχυνθῇς, ἄνθρωπε, τοὺς σοὺς ἀδελφοὺς. Μὴ αἱ γὰρ τοιαῦται ἐπισκέψεις, καὶ παραδείσεων, καὶ λειμώνων, καὶ πάσης ἐστιάζσεως ἡδύους εἶναι; Ἀπὸ μὲν γὰρ τῶν λειμώνων, καὶ τῶν παραδείσεων οὐδὲν οἷαδε φέρομεν ἀγαθόν· ἀπὸ συμποσίων δὲ

μέτην, καὶ παραφροσύνην, καὶ μυρία κακά. Ἀπὸ δὲ τῶν τοιούτων ἐπισκέψεων χρηστάς ἐλπίδας, τὴν πρὸς Θεὸν ἔννοιαν, τὴν ἀνωθεν παρρησίαν, τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιείκειαν, τὸ μηδενὶ τῶν συμπιπτόντων αὐτεῖν, τὸ βᾶδιως ἐν πᾶσι τοῖς ἀνθρωπίνοις φιλοσοφεῖν κερδανόμεν.

Πολλοὶ τῶν πλουσίων παρὰ τῶν ὑγιαίνόντων ἀπαιτοῦσι τὰς ὑπηρεσίας, καὶ ἀπαιτοῦσι διχα συγνώμης, νοσοῦντων δὲ οὐδεμίαν φροντίδα τιθέασιν· ἀλλὰ, προσπεσούσης νόσου, καίται μὲν ἀνεπίσκεπτος ἡ παιδίσκη, χαμαὶ ἔρριμένη. Οὐ προσέχει δеспότης, οὐκ ἐπισκέπτεται δέσποινα. Κἂν ποτε δέη τὴν δέσποιναν παραβαλεῖν πρὸς τὴν δούλην, οὐκ ἐπισκέπτεται ὡς ὁμογενὴς, ἀλλὰ βλοσυρῷ προσέχει τῷ βλέμματι, αὐστηρῶ προσδιαλέγεται ῥήματι, δι' ὅγον ὑπερηφανίας τὸ συγγενὲς ἀρνούμενης τῆς φύσεως. Οὐκ ἀναγινώσκετε τὰς Γραφάς; οὐκ οἴδατε τί φησὶν ὁ ἅγιος Δαβὶδ· Ἰδοὺ ὡς ὀφθαλμοὶ δουλῶν εἰς χεῖρας τῶν κυρίων αὐτῶν· ὡς ὀφθαλμοὶ παιδίσκης εἰς χεῖρας τῆς κυρίας αὐτῆς, οὕτως οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν; Δυσωποῦ μὲν τὴν εἰκόνα· φοβήθητι τὰ γεγραμμένα· ἐπίκουρος τῆς ἀσθενούσης κατὰσθησι. Ὁ Σωτὴρ τὴν ἀρχὴν οὐκ ἀνθρώπος ἐγενήθη, ἀλλὰ Θεὸς ἦν Μονογενὴς, ἀλλ' ὅμως ὑπὲρ ἀνθρώπων ἀνθρώπος ἦν· ἐσχετο γενέσθαι· σὺ δὲ ἀνθρώπος ὢν παραιτῇ τὸ ὁμόφυλον ὡς οὐκ ἰσότημον; παραιτῇ συμπαθεῖν περὶ τὴν ὁμογενῆ φύσιν; Καὶ ὅτε μὲν ἄλογον ζῶον χωλεῖς, ἐπιμελῇ διὰ χρεῖαν, ὅτε δὲ τὸ λογικὸν ζῶον ὁ σὸς οἰκτερὴς ἀββῶσαι, περιορᾷς, καὶ οὐ προνοεῖς ὅτι λογικὸν ἐστί.

ΤΙΤΑ. Γ'.— *Περὶ τοῦ νήγειν, καὶ φροντίζειν ἡμᾶς τῆς ἰδίας σωτηρίας.*

« Μὴ δοῦς ὑπὸν τοῖς σοῖς ὄμμασι, μηδὲ ἐπιστάξῃς σοῖς βλεφάροις, ἵνα σῶζῃ ὥσπερ δορκὰς ἐκ βρόχων, καὶ ὥσπερ θρῆνον ἐκ παγίδος. »

« Ὡς οἱ ἰχθύες οἱ θηρευόμενοι ἐν ἀμφιδλήστρῳ, καὶ ὡς θρῆνα θηρευόμενα παγίδι, ὡσαύτως παγιδεύονται υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐν καιρῷ πονηρῷ, ὅταν ἐπιπέσῃ ἐπ' αὐτοὺς ἄφνω. »

« Συντήρῃσον καιρὸν, καὶ πρόσχε σφοδρῶς ὅτι μετὰ τῆς πτώσεώς σου περιπατεῖς. Πρόσχε μὴ ἀποπλανηθῇς τῇ διανοίᾳ σου. Γρηγόρησον πάσῃ ζωῇ σου. Ἀγάπα Κύριον, καὶ ἐπικαλοῦ αὐτὸν εἰς σωτηρίαν σου. »

« Πρόσχε σεαυτῷ, μὴ ἐμπέσῃς. »

« Ὁ δοκῶν ἐστάναι, βλεπέτω μὴ πέσῃ. »

« Ἐγὼ τοίνυν οὕτως τρέχω, ὡς οὐκ ἀδόλως· οὕτως πυκτεύω, ὡς οὐκ ἀέρα δέρων· ἀλλ' ὑποπιάζω μου τὸ σῶμα, καὶ δουλαγωγῶ, μήπω ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένομαι. »

« Νήβατε, γρηγορήσατε· ὅτι ὁ ἀντίδικος ὑμῶν διὰβολος· ὡς λέων ὠρυόμενος, περιπατεῖ ζητῶν τίνα καταπιῇ· ὃ ἀντίστητε στερεοὶ τῇ πίστει. »

« Σὺ δὲ νῆψε, ἐν πᾶσι κακοπάθησον· ἔργον ποιή-

tem, ac dementia, et innumera mala. At ex ejusmodi visitationibus letas spes, divinam benivolentiam, cœlestem fiduciam, animi modestiam lucratur, atque hoc etiam ut nullis rerum eventibus consternemur, sed in omnibus quæ humanitus accidunt, philosophicum animum præstemus.

S. Chrysost. Hom. in Centur. (Spuria. Monf. t. X.) — Plerique divites ministerium a sanis exigunt, et hoc quidem citra ullam indulgentiam : ægrotantium autem nullam curam gerunt. Verum, oborto morbo invisitata jacethumi abjecta ancilla : non herus ad eam animum adjicit, non eam hera visitat. Quod si quandoque huic ad famulam accedere necesse sit, haudquaquam ut pari genere ortam invisit, sed torvo oculo contuetur, atque **B** aspero sermone alloquitur, natura ob superbæ tumorem cognitionem suam inficiente. Annon Scripturas legitis? an nescitis quid sanctus David dicat : *Sicut oculi servorum in manibus dominorum suorum, sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ, ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum* (Psal. cxii, 2, 3.)? Hac similitudine movearis : time quæ scripta sunt : ægrotanti fer opem. Salvator primum homo natus non est : sed cum Unigenitus Deus esset, hominum causa homo fieri sustinuit : at tu cum homo sis, contribulem tuum tanquam disparem rejicis, et ejusdem tecum generis naturæ misereri recusas? Quinimo cum brutum animal claudicat, ob usum tuum curam ejus geris : cum autem famulus tuus, ratione præditum animal, in morbo versatur, suadeque id habes, neque curas quod ratione sit ornatus.

TIT. III. — *Quod vigilantī animo nos esse oporteat, nostramque salutem curare.*

Prov. vi, 4. — « Ne dederis somnum oculis tuis, nec dormites palpebris tuis, ut salvus sis velut damula de laqueis, et velut avis de rete. »

Eccli. ix, 12. — « Sicut pisces capiuntur hamo, et sicut aves laqueo comprehenduntur; sic capiuntur filii hominum in tempore malo, cum extemplo eis supervenerit. »

Eccli. xiii, 10, 16. — « Observa tempus, et attende diligenter auditui tuo, quoniam cum subversione tua ambulas. Attende ne seducaris cogitatione tua. Vigila omni vita tua. Dilige Dominum, et invoca illum in salutem tuam. »

Eccli. xxi, 27. — « Attende tibi ne incidas. »

I Cor. x, 12. — « Qui stat, videat ne cadat. »

I Cor. ix, 24. — « Ego sic curro, non quasi in incertum : sic pugno, non quasi aërem verberans : sed castigo corpus meum, et in servitutem redigo : ne forte cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar. »

I Petr. v, 8. — « Sobrii estote, et vigilate; quia adversarius vester diabolus, tanquam leo rugiens, circuit querens quem devoret : cui resistite fortes in fide. »

II Tim. iv, 5. — « Tu vero vigila, in omnibus la-

bora, opus fac evangelistæ, ministerium tuum **A** imple. »

Super occultos laqueos fac perpetuo sublimior incedas : ne te dormiente, malum semen, malarum sator zizaniorum, et hostis invidus, admisceat.

Ejusd. tetr. 59.

Sedulus fraudem cave.

*Fac Marte tecto jugiter pugnaveris :
Lustrationibus ne tu tandem egeas.*

TIT. IV. — De recens conjugatis.

Deut. xxiv, 5, 6. — « Si quis uxorem recens acceperit, non exibat ad prælium, nec imponetur ei ullum negotium. Immunis erit : in domo sua sedebit unum annum, et oblectabit uxorem suam quam accepit. »

Eccli. — « Qui accipit uxorem, incipit ditari. »

S. Greg. Naz. Ex carm. ad Olymp. — Filia mea, hoc a me munus accipe. Deum primo, deinde maritum, vitæ tuæ oculum, tuique consilii moderatorem reverere. Hunc unum ama et desidera, hocque uno animum tuum oblecta : eo magis, quo perfectiori amore te complexus erit. Ne tantum fiduciæ ac libertatis capias, quantum tibi sponsi dilectio præbuerit, sed quantum honestas ipsa concesserit. Omnia quippe satietatem afferunt. Ac quidem rerum omnium satietas accidit, sed amor satiari nequit. Cave ut, cum femina sis, in virilem fiduciam et libertatem non prorumpas. Cave genus tuum marito objicias, cave opes, cave sapientiam. Sapientia quippe est matrimonii legibus cedere et obtemperare. Irascenti marito cede : laboranti molibus verbis probisque consiliis opitulare. Neque enim ille cui ferarum cura commissæ est, iram leonis viribus suis frangit, adversus frementis belluæ spiritus vicissim irascendo : sed blanda manu, mollique verborum sono, permultum domat. Nunquam tibi accidat ut jacturam ullam marito exprobes, ne si gravissima ira percita sis. Illud quoque cave, ne quemquam qui marito tuo parum amicus sit, laudes, versuta illum oratione per comparationes lacescendo. Communes vero cum eo voluptates ac molestias habe : hoc enim rem familiarem auctiorem reddit. Cum mœrente viro nonnihil ipsa quoque mœre. Mœrenti quippe marito commodissimus portus est uxor. Radius porro et lana tibi curæ sint, rerumque etiam sacrarum meditationi da operam. Ne pedem tuum limine efferre studeas, nec ad ludos publicos proficiscaris : id enim liberalem animum excutit. Neque earum mulierum consuetudine utere, quæ superbo collo sunt, apertaque cunctis facie, nec illorum etiam virorum, qui marito displiceant uno. Ruborem iis qui te intuentur funde, oculos habens cæcos, superciliumque depressum humi.

618 TIT. V. — De jejuniis et jejunantibus.

Isa. lvm, 4-8. — « Si ad judicia et jurgia jejunatis, et percussis pugnis humilem, quid mihi jejunatis? Nunquid tale jejuniu elegi, dicit Do-

ςον εὐαγγελιστοῦ· τὴν διακονίαν σου πληροφόρησον. »

Τῶν κρυπτῶν παγίδων διὰ παντὸς ὑπεράνω βάδιζε, μὴ νυστάζοντι πικρὸν σπόρον συμμίξη ζιζανίων ὁ σπορεὺς τῶν κακῶν καὶ φθονερὸς ἐχθρὸς.

Μὴ κλαπῆς περισκόπῃ.

*Ἀεὶ δίωκε λαθραίοις παλαίσμασιν,
Μήπως δεηθῇς ἐκ' ἐσχάτων καθαρσίωρ.*

TITA. Δ'. — Περὶ νεογάμων.

« Ἐάν λάθῃ τις γυναῖκα προσφάτως, οὐκ ἐξελεύσεται εἰς τὸν πόλεμον, καὶ οὐκ ἐπιδηθήσεται οὐδὲν πρᾶγμα ἐπ' αὐτῇ. Ἀθῶος ἐστὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ καθίσει ἐνιαυτὸν ἓνα, καὶ εὐφρανεῖ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, ἣν ἐλαβεν. »

B « Ὁ κτώμενος γυναῖκα, ἐνάργεται κτήσεως. »

Ἡ τέχνη ἐμὴν, τοῦτό σοι προπαμπτήριον παρέχω. Ἐντρέπου πρῶτον τὸν θεόν, μετὰ ταῦτα δὲ τὸν ἄνδρα, τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ βίου, καὶ τῆς σῆς κύριον βουλῆς καὶ γνώμης· τοῦτον μόνον ἀγάπα καὶ πόθησον, καὶ τοῦτῃ μόνῃ ψυχῇ εὐφραине, ἐάν σε πόθοις τελειοτέροις ἀγαπήσῃ. Μὴ ἔχε θάρσος τοσοῦτον, ὅσον καὶ ὁ πόθος τοῦ ἀνδρὸς παρέχει σοι, ἀλλ' ὅσον ὑπάρχει πρέπον. Ἐπειδὴ κόρος ἐστὶν ἀπάντων. Πάντων μὲν κόρος ἐστὶν ἀληθῶς, ἀγάπῃ δὲ ἀκόρεστος· μηδέποτε γυνὴ ὑπάρχουσα, εἰς ἄνδρος παρρησίαν σπούδαζε. Μὴ τὸ γένος σου προσενέγκῃς, μὴ τοῖς χρήμασι τὴν ὀφρὺν ἀνασπάσῃς, μὴ τῇ σοφίᾳ. Σοφία γὰρ τοῖς τοῦ γάμου νόμοις ὑποχωρεῖν καὶ παῖθεσθαι.

C Ὑποχρεῖ μὲν τῷ ἀνδρὶ ὀργιζομένῳ· κάμνοντι βόηθαι λόγους ἀπαλοῖς καὶ συμβουλαῖς χρησταῖς. Οὐ θροιστρός τοῦ λέοντος τὴν ὄργην κατέπαυσεν ἰσχυρῶς, πνεύμασι βρυχητικοῖς ἀντοργιζόμενος, ἀλλ' ὑποτάσσει ταῖς χερσὶ πατρὶδων καὶ κολακευτικοῖς ῥήμασιν. Μὴδὲ ζημίαν τινὰ ὀνειδίσης τῷ ἀνδρὶ, καίπερ πάντῃ ὀργιζομένη, μήτ' ἐκ ἐπαινήσεως τὸν οὐκ ὄντα φίλον τῷ ἀνδρὶ τῷ σῷ, ἐν παραβολαῖς λόγων ὀνειδίζουσα δολίως. Κοινὰς δεῖ τὰς εὐφροσύνας καὶ τὰς λύπας ποιήσασθαι, κοινὰς δὲ πάλιν τὰς φροντίδας· ἐπειδὴ τοῦτο τὸν οἶκον ἀξίανει. Αὐπομπὴ μὲν ὀλίγον τι συλλυποῦ. Τῷ γὰρ ἀνδρὶ λυπομένῳ λιμὴν εὐδίας ἢ γυνῆς. Ἡ δὲ κερχίς ἐν φροντίδι σοι ἔστω, καὶ τὰ ἔρια, καὶ φροντίς ἐν τοῖς θεοῖς λόγοις. Μὴ σπουδᾶς ἐκ τῶν θυρῶν ἐξενεγκεῖν σου τὸν πόδα, μηδὲ ἐπὶ τέρψιν τινὰ πολιτικὴν· αὕτη γὰρ τὴν ἐλευθερίαν ἀφαιρεῖ. Μὴδὲ γυναῖξιν συμμίγῃς, ὅσαι ὑπερήφανον ἔχουσι τράχηλον, καὶ δημόσιον πρόσωπον, μηδὲ ἀνθρώποις, ὅσοις ὁ ἀνὴρ ἀπαρέσκεται. [Δίδου δ' ὁρώσιν ἔρευνος, (1)] ὀφθαλμοὺς ἔχουσα τυφλοῦς, καὶ εἰς γῆν νεύοντας ὀφρύας.

illorum etiam virorum, qui marito displiceant uno. Ruborem iis qui te intuentur funde, oculos habens cæcos, superciliumque depressum humi.

TITA. Ε'. — Περὶ νηστείας καὶ νηστευόντων.

« Εἰ εἰς κρίσιν καὶ μάχας νηστεύετε, καὶ τύπτετε πυγμαῖς ταπεινόν, ἵνα τί μοι νηστεύετε; Οὐχὶ τοιαύτην νηστείαν ἐξελεξάμην, λέγει Κύριος; ἀλλὰ λύ-

NOTÆ.

(1) Hæc restituuntur ex textu Carminis Ad Olymp. Edit.

πάντα σύνδεσμεν ἀδικίας· διάλυσον στραγγαλιὰς Ἀ β-
β-σιών συναλλαγμάτων. Ἀπόσπελλε τεθραυσμένους
ἐν ἀρέσει, καὶ πᾶσαν συγγραφὴν ἀδικῶν διάσπα.
Διὰ θρόπτει πεινῶντι τὸν ἄρτον σου, καὶ πτωχοὺς
ἀστέγους εἰσάγαγε εἰς τὸν οἶκόν σου. Ἐάν ἴθις
γυμνὸν, περιβάλαι, καὶ ἀπὸ τῶν οἰκίων τοῦ σπέρ-
ματός σου οὐχ ὑπερέβηαι. »

« Ὅταν νηστεύητε, μὴ γίνεσθε ὡς ὑποκριταὶ
σκυθρωποί· ἀφανίζουσι γὰρ τὰ πρόσωπα ἑαυτῶν,
ὅπως φανῶσι τοῖς ἀνθρώποις νηστεύοντες. Ἀμὴν
λέγω ὑμῖν, ὅτι ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν. Σὺ δὲ
νηστεύων, ἄλειψαι σου τὴν κεφαλὴν, καὶ τὸ πρόσω-
πόν σου νύψαι, ὅπως μὴ φανῇς τοῖς ἀνθρώποις
νηστεύων, ἀλλὰ τῷ Πατρὶ σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ.
Καὶ ὁ Πατὴρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀπο-
δώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ. »

Νηστεία ἀληθὴς ἡ τῶν κακῶν ἀλλοτριώσις. —
Κόρος μὲν γὰρ εἰς γαστέρα τὴν χάριν ἰσθῆσιν·
νηστεία δὲ πρὸς ψυχὴν ἀναβιβάζει τὸ κέρδος. Εὐθύ-
μησόν, ὅτι σοι δίδεται παρὰ τοῦ ἱατροῦ φάρμακον
ἀμαρτίας ἀναιρετικόν. Ὡς γὰρ οἱ ἐν τοῖς ἐγκά-
τοις τῶν παιδῶν ζωογονοῦμενοι σκώληκες, φαρμά-
κοις τισὶ δριμυτάτοις ἐξαφανίζονται, οὕτως ἀμαρ-
τίαν ὑποκυρουροῦσαν ἐν (1) τῷ βάθει, τῇ ψυχῇ ἐπιει-
σ-ελθούσα ἐναποκτείνει νηστεία. Μὴ ἀφανίσῃς τὸ
πρόσωπόν σου ὡς περ οἱ ὑποκριταί. Οἷος εἰ, τοιοῦ-
τος φαίνου, μὴ κατασχηματίζων σεαυτὸν πρὸς τὸ
σκυθρωπὸν, τὴν ἐκ τοῦ δοκεῖν ἐγκρατὴς εἶναι δόξαν
θηρώμενος. Οὕτε εὐποίας σαλπίζομένης ὄφελος, καὶ
νηστείας δημοσιευμένης κέρδος οὐδέν. Τὰ γὰρ ἐπι-
δεικτικῶς γινόμενα, οὐ πρὸς τὸν αἰῶνα τὸν μέλ-
λοντα τὸν καρπὸν ἔκτείνει, ἀλλ' εἰς τὸν τῶν ἀνθρώ-
πων ἔπαινον καταστρέφει. Πρόσδραμε τοίνυν φαι-
δρῶς τῇ δωρεᾷ τῆς νηστείας. Ἀρχαῖον δῶρον ἡ νη-
στεία, οὐ παλαιούμενον καὶ γηράσκον, ἀλλ' ἀνανεού-
μενον ἀεὶ, καὶ εἰς ἀκμὴν ἐπανθούον. Οὐ νεώτερον τὸ
ἐφευρημα· πατέρων ἐστὶ τὸ κειμήλιον. Πᾶν τὸ
ἀρχαιότερον διαφέρων αἰδέσιμον. Δυσωπῆθητι τὴν
πολιὰν τῆς νηστείας. Ἠλικιώτης ἐστὶ τῇ ἀνθρωπό-
τητι. Νηστεία ἐν τῷ παραδείσῳ ἐνομοθετήθη. Τὴν
πρώτην ἐντολὴν ἔλαβεν ὁ Ἀδάμ· Ἀπὸ τοῦ ξύλου
τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν οὐ φάγεσθε.
Τὸ δὲ, Οὐ φάγεσθε, νηστείας ἐστὶ καὶ ἐγκρατείας
νομοθεσία. Εἰ ἐνήστευσεν ἀπὸ τοῦ ξύλου ἡ Εὐα, οὐκ
ἂν ταύτης ἐδεόμεθα νῦν τῆς νηστείας. Οὐ γὰρ χρεῖαν
ἔχουσιν οἱ ὑγιαίνοντες ἱατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες.
Ἐκατώθημεν διὰ τῆς ἀμαρτίας. Ἰαθώμεν διὰ τῆς
μετανοίας. Μετάνοια δὲ χωρὶς νηστείας, ἀργή. Ἐπι-
κατάρατος ἡ γῆ· ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατελεῖ
σοι. Στυγνάζειν προσετέχθη (μὴ γὰρ τρυφᾷν) διὰ
νηστείας ἀπολόγησαι τῷ Θεῷ. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν τῷ
παραδείσῳ διαγωγή, νηστείας ἐστὶν εἰκὼν. Ἐπειδὴ
δὲ οὐκ ἐνήστευσάμεν, ἐξεπίσαμεν τοῦ παραδείσου.
Νηστεύομεν τοίνυν, ἵνα πρὸς αὐτὸν ἐπανέλθωμεν.
Οὐχ ὅρῃς τὸν Ἀδάμαν, πῶς διὰ νηστείας εἰσῆλθεν

minus? sed solve omnem colligaturam iniquitatis :
dissolve obligationes violentarum cautionum : di-
mitte fractos in remissionem, et omnem scriptu-
ram iniquam scinde. Frange esurienti panem tuum,
et pauperes sine tecto induc in domum tuam. Cum
videris nudum, operi eum, et domesticos seminis
tui ne neglexeris. »

Math. vi. 16-18. — « Cum jejunatis, nolite fieri
sicut hypocritae, tristes. Exterminant enim facies
suas, ut appareant hominibus jejunantes. Amen
dico vobis, quia receperunt mercedem suam. Tu
autem cum jejunas, unge caput tuum, et faciem
tuam lava : ne videaris hominibus jejunans, sed
Patri tuo, qui est in abscondito. Et Pater tuus
qui videt in abscondito, reddet tibi in aperto. »

S. Basil. hom. 1 de jejun. — Verum jejunium est
aversio a peccato. — Ingluvies voluptatem non ul-
tra ventrem porrigit : jejunium autem utilitatem ad
animam provehit. Gaude quod tibi a medico da-
tum sit pharmacum, quo peccatum deleatur. Ut
enim vermes illi qui in puerorum visceribus gi-
gnuntur, acerrimis quibusdam medicamentis tol-
luntur de medio : ad eundem modum iniquitatem
in profundo delitescensem, jejunium animam sub-
eundo enecat. Ne faciem tuam hypocritarum
more extermines. Qualis es, talis appare ; non ad
tristitiam teipsum effluens, ut ex eo quod conti-
nentiae opinionem habeas, gloriam aucuperis. Sicut
enim beneficentiae quae tubae clangore procla-
matur, nulla est utilitas ; sic etiam nullum ex pro-
mulgato jejunio luerum reddit. Nam quae ostentatio-
nis studio sunt, haudquaquam fructum in futurum
ævum extendunt ; verum in hominum commenda-
tionem desinunt. Ac proinde ad jejunii beneficium
lætus accede. Vetus donum est jejunium, quod
non vetustatem et senium contrahit, sed semper
renovatur, et in perpetuum vigorem repullulat et
florescit. Non recens inventum est, sed patrum
thesaurus. Quidquid antiquitate præstat, hoc ve-
neratione dignum est. Jejunii canitiem reverere.
Humano generi ætate est cœquale. Jejunium in
paradiso lege sancitum est. Hoc primum manda-
tum Adam accepit : *De ligno scientiæ boni et mali
ne comedatis* (Gen. ii, 17). Hoc porro, *ne come-
datis*, jejunii et continentiae edictum est. Si Eva a
ligno jejunasset, hoc jejunio nunc opus non habere-
mus. Neque enim opus habent sani medico, sed
qui male habent (Luc. v, 31). Per peccatum
afflicti fuimus, per penitentiam sanemur. Peniten-
tia porro remoto jejunio infrugifera est. *Maledicta
terra : spinas et tribulos proferet tibi* (Gen. iii,
17, 18). Gemere jussus es (non enim deliciis in-
dulgere), per jejunium Deo te purga. Quia ipsa
quoque vitæ ratio quam in paradiso tenere, jeju-

NOTE.

(1) Rup. ἐν βάθει τῆς ψυχῆς ἐναποκτείνει νη-
στεία. Ἀπόπλυναι τὴν ψυχὴν ἀπὸ ἀμαρτιῶν· χρίσαι
τὴν κεφαλὴν χρίσματι ἀγίῳ, ἵνα μέτοχος γένη Χρι-

στοῦ. Καὶ οὕτως πρόσελθε τῇ νηστείᾳ. Μὴ ἀφανίσῃς
τὸ πρός.

nili imaginem præfert. Quoniam autem minime A
 jejunavimus, e paradiso ejecti sumus. Jejunemus
 igitur, ut ad eum remigremus. Annon cernis quem-
 admodum Lazarus jejunii ope in paradysum in-
 troierit? Nequaquam imiteris inobsequentiam Evæ,
 nec serpentem rursus 619 in consilium adhibeas,
 qui tuendæ carnis prætextu cibum subiciat: non
 corporis valetudinem et imbecillitatem causeris.
 Non enim has mihi excusationes affers, sed illi qui
 perspectas ipsas habet. Jejunare non potes? dic
 quæso: saturari potes, et ciborum pondere corpus
 oblerere. Atqui illud mihi compertum est, medi-
 cos iis qui infirma valetudine sunt, non ciborum
 varietatem, sed inedium et penuriam imperare.
 Quoniam igitur modo, cum hæc possis, illa tamen
 te minime posse causaris? utrum tandem ventri fa-
 cilis est, viciis parcimonia noctem transigere;
 an ciborum copia onustum jacere: imo ne jacere
 quidem, verum identidem, nunc huc, nunc illuc
 disruptum ac gementem verti. Mosem jejunii be-
 neficio accessisse ad montem novimus: neque
 enim fumantem verticem intrepido animo adiasset,
 aususque ingredi in caliginem fuisset, nisi jejunii
 armis communitus. Per jejunium legem accepit,
 Dei digito in tabulis conscriptam. Jejunium pro-
 phetas gignit, fortibus robur conciliat. Jejunium
 legum latores sapientes reddit, animæ bonum præ-
 sidium est, corporis fidus contubernalis, strenuo-
 rum armatura, pugilum exercitatio. Hoc tentationes
 propulsat, hoc animos ad pietatem inungit. Pru-
 dentia socius est, pudicitia parens. In bellis
 egregiam operam præstat, in pace quietem affert.
 Nazareum sanctitate donat: sacerdotes perficit.
 Neque enim fieri potest ut quisquam citra jejunium
 sacris operari audeat; non solum in hoc mystico et
 vero sacrificio, sed etiam in typico illo quod secundum
 legem offerebatur. Hoc magni miraculi specta-
 torem effecit Eliam. Nam cum quadraginta diebus animam jejunio
 perpurgasset, hoc demum con-
 secutus est, ut in montis Horeb spelunca Dominum, quantum ab homine perspicere potest, videret.

S. Basil. *ibid.* — Jejunium orationem in cælum
 transmittit, atque ad supernum iter pennarum ipsi
 instar est. Jejunio domus amplificatur, sanitatis est
 parens, juvenilis ætatis moderator, senum decor,
 viatorum commodus comes, eorum qui una habi-
 tant, tutus contubernalis. Matrimonio insidias pa-
 rari minime suspicatur maritus, cum uxori fami-
 liare esse jejunium cernit. Uxor vicissim zelotypia
 non conficitur, cum jejunium viro esse acceptum
 videt. Jam vero quis domum jejunio unquam
 imminuit? quæ domi habeas, recense hodie, et
 posthac eadem rursus numera: nihil ob jejunium
 in domo tua desideratur. Ne ullum quidem animal
 mortem deplorat: nusquam est cruor; nusquam
 sententia ab inexorabili ventre adversus animan-
 tia pronuntiatur: quiescit culinarius gladius. Sab-
 batum Judæis datum est, ut requiescat, inquit
 Scriptura (Deut. xx, 11), jumentum tuum, et puer
 tuus. Jejunium igitur famulis, qui tibi per totius
 anni spatium serviunt, quietem a continuis labori-
 bus afferat. Coquum tuum recrea, structori mensæ

εις τὸν παράδεισον· μὴ ἐμῆστη τῆς ἑβας τὴν πα-
 ρακοήν· μὴ πάλιν σὺμβουλον παραδίξῃ τὸν ὄριν, φει-
 δοί τῆς σαρκὸς τὴν βρώσιν ὑποτιθέμενον· μὴ προ-
 φασίζον ἀβρώστιαν σώματος καὶ ἀδυναμίαν. Οὐ γὰρ
 ἐμοὶ τὰς προφάσεις, ἀλλὰ τῷ εἰδότει λέγεις: Νη-
 στεύειν οὐ δύνασαι; κορένυσθαι δὲ, εἰπέ μοι, καὶ
 συντρίβειν τὸ σῶμα τῷ βάρει τῶν ἐσθιομένων δύνα-
 σαι; Καὶ μὴν τοῖς ἀσθενούσιν, οὐ βρωμάτων ποικι-
 λίαν, ἀλλὰ ἀστίαν καὶ ἐνδύαν οἶδα τοὺς ἱατροὺς
 ἐπιτάσσοντας. Πῶς οὖν ταῦτα δυνάμενος, ἐκείνα
 προφασίζῃ μὴ δύνασθαι; τί εὐκοπώτερον τῇ γαστρὶ,
 λιτότητι διαίτης παρενεγκεῖν τὴν νύκτα, ἢ θαφιλεῖν
 βρωμάτων βεβαρημένην κεῖσθαι· μᾶλλον δὲ μὴδὲ
 κεῖσθαι, ἀλλὰ πυκνὰ μεταστρέφεσθαι διαβόρηγνυμέ-
 νην καὶ στένουσαν; Μωσῆα διὰ νηστείας ἐγνωμέν
 προσβάλλοντα τῷ ὄρει· οὐ γὰρ ἂν κατεδόλησεν,
 καπνίζομένης τῆς κορυφῆς, οὐδ' ἂν ἐθάρρῃσεν εἰς-
 ελθεῖν εἰς τὸν γνόφον, εἰ μὴ νηστεία καθώπλιστο.
 Διὰ νηστείας τὴν ἐντολὴν ὑπεδέξατο δακτύλῳ Θεοῦ
 γραφεῖσιν ἐν τοῖς πλασί. Νηστεία προφήτας γεννᾷ,
 δυνατοὺς ῥώννυσι. Νηστεία νομοθέτας σοφίζει, ψυ-
 χῆς ἀγαθὸν φυλακτήριον, σώματι σύνοικος ἀσφαλῆς,
 ὅπλον ἀριστεύουσιν, ἀθληταὶς γυμνάσιον. Τοῦτο παι-
 ρασμοὺς ἀποκρούεται· τοῦτο ἀλείφει πρὸς εὐσε-
 βειαν. Νήψεως σύνοικος, σωφροσύνης δημιουργός·
 ἐν πολέμοις ἀνδραγαθεῖ, ἐν εἰρήνῃ ἡσυχίαν ἀγει.
 Τὸν Ναζιραῖον ἀγιάζει, ἱερέας τελειοῖ. Οὐ γὰρ δυνα-
 τὸν ἀνευ νηστείας ἱερουργίας κατατολμῆσαι, οὐ μό-
 νον ἐν τῇ μυστικῇ, καὶ νῦν, καὶ ἀληθινῇ λατρείᾳ,
 ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ τυπικῇ τῇ κατὰ τὸν νόμον προσαγο-
 μένῃ. Αὕτη θεατὴν ἐποίησε τοῦ μεγάλου θαύματος
 τὸν Ἠλίαν. Τεσσαράκοντα γὰρ ἡμέραις νηστεία τὴν
 ψυχὴν ἀποκαθάρας, οὕτως ἐν τῷ σπηλαίῳ τῷ ἐν
 Χωρὲβ ἰδεῖν κατηξιώθη, ὡς δυνατόν ἐστιν ἀνθρώπῳ
 ἰδεῖν τὸν Κύριον.

Νηστεία προσευχὴν εἰς οὐρανὸν ἀναπέμπει, οἰονεὶ
 πετρὸν αὐτῇ γινομένη πρὸς τὴν ἀνω πορείαν. Νη-
 στεία οἰκῶν αὐξησις, ὑγεία, μήτηρ, νεότητος παι-
 δαγωγός, κόσμος πρεσβυταίς, ἀγαθὴ συνέμπορος
 ὁδοιπόροις, ἀσφαλὴς ὁμόσκηνος τοῖς συνοίκους. (Ὁὐχ
 ὑποπτεύει γάμων ἐπιβουλὴν ὁ ἀνὴρ, νηστείας ὁρῶν
 τὴν γυναῖκα συζῶσαν. Οὐ τήκεται ζηλοτυπίας γυνή,
 τὸν ἀνδρα βλέπουσα νηστείαν καταδεγόμενον. Τίς
 τὸν αὐτοῦ οἶκον ἡλάττωσεν νηστεία; ἀρίμνησον
 σήμερον τὰ ἐνδόν, καὶ ἀρίμνησον μετὰ ταῦτα, οὐδὲν
 διὰ νηστείαν λείπει τὸν ἐν τῷ οἴκῳ, οὐδὲ ἐν ζῶον
 ὁδύρεται θάνατον· οὐδαμοῦ αἷμα, οὐδαμοῦ ἀπόφασις
 παρὰ τῆς ἀπαραίτητου γαστρὸς ἐκφερόμενη κατὰ
 τῶν ζώων· πέπνυται μαγείρων μάχαιρα· ἡ τρά-
 πεζα ἀρκεῖται τοῖς αὐτομάτοις. Τὸ δάδδατον ἐδόθη
 τοῖς Ἰουδαίοις, ἵνα ἀναπαύσται, φησί, ἐδ ὑποζύ-
 γιον σου, καὶ ὁ παῖς σου. Γενέσθω ἡ νηστεία ἀνά-
 παυσις ἐκ τῶν συνεχῶν πόνων τοῖς διὰ τοῦ ἐνιαυτοῦ
 παντὸς ὑπηρετοῦσιν οἰκέταις. Ἀνάπαυσόν σου τὴν μά-
 γειρον· ὅδε ἀργίαν τῷ τραπέζοι· σπῆσον τὴν χεῖρα
 τῷ οἰνοχῶν· ἡσυχασάτω ποτὲ καὶ ὁ οἶκος ἀπὸ τῶν

μυρίων θορύβων, καὶ τοῦ καπνοῦ, καὶ τῆς κνίσσης, καὶ τῶν ἀνω καὶ κάτω τρεχόντων, καὶ ὡς ἀπαραιτήτως δεσποινῇ τῇ γαστρὶ λειτουργούντων. Νηστεία θανείου φύσιν οὐκ οἶδεν. Οὐκ ὄξει τόκον ἡ τράπεζα τοῦ νηστευτοῦ· οὐκ ἔχουσιν ὄφρανον τοῦ νηστευτοῦ παῖδα τόκοι πατρῷοι, περιπλεκόμενοι ὡς ὄφεις. Νηστεύοντος σεμνὸν τὸ χρῶμα, οὐκ εἰς ἐρυθρὰ ἀναιδὲς ἐξανθοῦν, ἀλλ' ὡχρότερον σώφρονι κεκοσμημένον· ὀφθαλμοὶ πραῖς, κατεσταλμένοι βάδισμα, πρόσωπον σύννον, ἀκολάστῳ γέλωτι μὴ καθυβριζόμενον, συμμετρία λόγου, καθαρότης καρδίας. Νηστεία πόλεως εὐσχημοσύνη, ἀγορᾶς εὐστάθεια, οἴκων εἰρήνη, σωτηρία τῶν ὑπαρχόντων. Βούλει αὐτῆς ἰδεῖν τὴν σεμνότητα; Σύγκρινόν μοι τὴν σήμερον ἐσπέραν πρὸς τὴν αἰρίον, καὶ ὅβει τὴν πόλιν ἐκ ταραχῆς εἰς γαλήνην βαθεῖαν μεταβαλοῦσαν.

Confer, quæso, hodiernam vesperam cum crastina : et civitatem ex turbine et tempestate in altissimam serenitatem conversam cernes.

Νηστεία ἀληθής, ἡ τῶν κακῶν ἀλλοτρίωσις. Λύε πάντα σύνδεσμον ἀδικίας. Ἄφες τῷ πλησίον τὴν λύπην· ἄφες αὐτῷ τὰ ὀφειλήματα. Μὴ εἰς κρίσεις καὶ μάχας νηστεύετε· κρεῶν οὐκ ἐσθίεις, ἀλλ' ἐσθίεις τὸν ἀδελφόν· οἶνου ἀπέχη, ἀλλ' ὕδρευον οὐ κρατεῖς· τὴν ἐσπέραν ἀναμένεις εἰς μετάληψιν, ἀλλὰ δαπανᾷς τὴν ἡμέραν εἰς δικαστήρια. Τί ὄφελος νηστεύειν τῷ σώματι, τὴν δὲ ψυχὴν μυρίων κακῶν ἐμπλησθῆναι;

Ἐλαιον μὲν πιαίνει τὸν ἀθλητὴν, νηστεία δὲ τὸν ἀσκητὴν τῆς εὐσεβείας κρατύνει. Ὅστε ὅσον ὕψαιρες τῆς σαρκὸς, τοσοῦτον ποιήσῃ τῆς πνευματικῆς εὐεξίας τὴν ψυχὴν ἀποστρέφειν. Οὐ γὰρ σωματικοῖς πόνοις, ἀλλὰ καρτερίᾳ ψυχῆς, καὶ τῇ πρὸς τὰς θλίψεις ὑπομονῇ, τὸ πρὸς τοὺς δοράτους ἐχθρῶν περιγίνεται κράτος. Ἐτι μὲν οὖν πάντα τὸν χρόνον ἡ νηστεία ὠφέλιμος τοῖς αἰρουμένοις αὐτῇ. Οὕτε γὰρ ἐπήρεια δαιμόνων κατατολμᾷ τοῦ νηστεύοντος, ἀλλὰ καὶ οἱ φύλακες τῆς ζωῆς ἡμῶν ἀγγελοὶ φιλοπονώτερον παραμένουσι τοῖς διὰ νηστείας κεκαθαρμένοις.

Ἄγγελοι εἰσιν οἱ καθ' ἑκάστην Ἐκκλησίαν ἀπογραφόμενοι τοῖς νηστεύουσιν. Ὅρα μὴ διὰ μικρὰν ἡδονὴν βρωμάτων ζημιωθῆς τὴν ἀπογραφὴν τοῦ ἀγγέλου, ὑπόδικον δὲ σαυτὸν λειποταξίου γραφῆς τῷ στρατολογῆσαντι καταστήσης.

Πλούσιος εἶ; μὴ καθυβρίσῃς τὴν νηστείαν, ἀπαξιώσας λαβεῖν αὐτὴν ὁμοτράπεζον, μηδὲ τῆς οἰκίας αὐτοῦ ἀτιμὸν ὑποπέμψῃς, παρευμερηθεῖσαν ὑπὸ τῆς ἡδονῆς, μήποτε σου καταγγεῖλῃ ἐπὶ τοῦ νομοθέτου τῶν νηστειῶν, καὶ πολλαπλασιάζῃ σοι ἀπὸ καταδίκης ἐπαγὰγῃ τὴν ἐνδειαν, ἢ ἐξ ἀρρώστιας σώματος, ἢ ἐξ ἄλλης τινὸς σκυθρωπῆς περιστάσεως. Ὁ πόνος μὴ εἰρυνευέσθω πρὸς τὴν νηστείαν, πάλαι οὐνοκρον καὶ ὁμοδαιτον ἔχων. Ἐναιεῖ δὲ, ὥσπερ τὸ ἀναπνεῖν, οὕτω καὶ τὸ νηστεύειν οἰκειὸν ἐστὶ κατὰ φύσιν. Οἱ παῖδες, ὥσπερ τὰ εὐθαλῆ τῶν φυτῶν τῷ τῆς νηστείας ὕδατι καταρδευέσθωσαν. Τοῖς πρεσβυτέροις κοῦφον ποιεῖ τὸν πόνον ἡ ἐκ παλαιοῦ πρὸς αὐτὸν οἰκειώσις. Πόνοι γὰρ ἐκ μακρᾶς συνηθείας

A da otium : pocillatori manum sise : conquiescat et aliquando domus tua ab innumeris tumultibus, et fumo, et nidore, et ab iis qui sursum deorsum cursitant, ut ventri ceu truculento cuidam domino, ministerium obeant. Jejunium æris alieni naturam nescit : usuras non redolet mensa jejunantis : pupillum jejunantis filium non strangulant usuræ paternæ, 620 quæ serpentum in morem ipsius collo sint implexæ. Jejunantis color venerabilis est : non ad impudentem quemdam ruborem efflorescens, sed pudico pallore coornatus : oculus placidus, incessus compositus, cogitanda facies, quæ petulanti risu minime dedecoretur : sermo moderatus, pectus purum. Jejunium civitatis decus est, tranquillitas fori, ædium pax, facultatum conservatio. Vis ipsius honestatem perscrutari habere?

S. Basil. *ibid.* — Jejunium verum a vitilis aversio est. Dissolve colligaturam iniquitatis. Animi tui offensionem proximo remitte : missa fac ipsi debita. Ne ad iudicium, et lites jejunes. Carnes non comedis : at fratrem tuum comedis. A vino abstinēs : et a contumeliis non temperas. Vesperam expectas, ut cibum sumas : at diem in forensibus controversiis absumis. Quid prodest corpore jejunare, cum animam interim innumeris malis impleas?

Hom. 2 De jejun. — Oleum quidem athletam vitidum reddit : at jejunium eum qui pietatem colit, corroborat. Itaque quanto amplius carni subtraxeris, tanto quoque magis efficies ut anima spirituali sanitate fulgeat. Neque enim corporeis laboribus, sed animi tolerantia, atque in afflictionibus ferendis patientia, de invisibilibus hostibus victoria comparatur. Porro jejunium quovis tempore utile illis est, qui illud amplexantur. Neque enim dæmones impetum facere in jejunantem ausint, sed et custodes vitæ nostræ angeli studiosius cum iis permanent qui per jejunium sese perpurgarunt.

Ibid. — Angeli per singulas Ecclesias jejunantium nomina describunt. Vide igitur, ne ob exiguam ciborum voluptatem hoc damnum incurras, ut non ab angelo describaris, teque ipsum desertæ aciei reum apud eum qui militem conscripsit, constituas.

Ibid. — Dives es ? ne jejunio contumeliam inferas, dedignatus ipsum mensæ socium adhibere, nec a voluptate cum dedecore superatum ex ædibus tuis ejicias : ne te alioqui apud eum qui jejunia sanxit, deferat, ac multis partibus majorem tibi ex condemnatione penuriam invehat, seu corporis morbo, seu majori quovis illatam casu. Contra, pauper ne jejunio cavillis illudat, quod jam pridem contubernale et vitæ consors habeat. Mulieribus autem, uti spiritum ducere, ita et jejunare familiare est, et sexui consentaneum. Pueri porro, ut plantæ virides jejunii aqua irrigentur. Senibus levem laborem facit vetus ea familiaritas, quam cum illo habuerunt. Labores enim diuturna consuetudine

culti, minus molesti exercitatis accidunt. Jam vero viatorum expeditus comes jejunium est. Quemadmodum enim luxur sarcinarios eos esse cogit, ut qui ea quibus ad voluptatem fruuntur, comportent: sic contra jejunium leves illos et expeditos reddit. Cum itaque jejunaturus es, ne Judæorum more tristem te præbeas, sed ex Evangelii præscripto hilarem animum præfer: ut non ventris inedium lugeas, sed spiritualibus deliciis animo tuo gratuleris. Non ignoras carnem adversus spiritum concupiscere, itemque spiritum adversus **621** carnem. Quocirca, cum hæc inter se adversentur, carnis crassitiem subtrahamus, et augeamus animæ robur, quo parta per jejunium de vitiosis affectionibus victoria, continentie coronas referamus.

S. Chrysost. Hom. de jejun. (Spiria.)—Cum jejunas, cave ne tristis sis. Nam idcirco a cibis jejunas, ut per spiritum alaris: idcirco abstines a corporeis eduliis, ut spiritualibus ferculis implearis. Jejunium pharmacum est, delendi peccati vim habens; cataplasma est molliens, et ad pietatem delinens. Quemadmodum enim inveterata corporis vitia, si acerrimis quibusdam et valde astringentibus medicamentis foveantur, id quod corrumpendi vim habet, excutunt, ulceratam vero partem contrahunt; eodem modo jejunium, in peccatum quod intus delitescit animamque depascitur, subit, paulatimque ipsum astrictoria sua vi extenuat, ac tandem siccat. Quamvis durum laboriosumque jejunium sit, est tamen utile aditumque facilem habet. Noli itaque mæsto animo jejunare, ne laboris tui jacturam facias. Nam quo magis corpus tuum jejunio astringitur, eo majorem ex jejunio utilitatem capis. Justorum vendi rationes percurrere, atque eos magna ex parte jejunii opera laudem consecutos fuisse comperies. Primum quidem Moses post jejunium in caliginem ingressus est, et jejunii beneficio colloquium cum Deo habuit, perducto in quadraginta dies jejunio. Per jejunium legislator renuntiatus est, ac tot dies nec manducavit, nec bibit.

Ejusd. — Cum jejunatis, beneficentie studete. Nam qui ita jejunat ut panem interim egenti non impertiat, hujus vanum erit jejunium. Sane complures sunt, qui sacco et cinere, multisque lacrymis jejunantes, attamen ne obolum quidem unum esurienti tribuant: sicque mercede vacuum jejunium suum efficiant; quippe quod Deus non admittat. Audi enim quid apud Isaiam prophetam dicat: *Etiamsi contorseris tanquam circulum colum tuum, et sacco ac cinerem tibi subtraveris; nec sic quidem jejunium vocabitur. Verum dissolve colligationes iniquitatis, et da esurienti panem ex anima tua. Dimitte eos qui confracti sunt in remissionem: dissolve versutias violentarum cautionum, Frange esurienti panem tuum, et egenos sine tecto induc in domum tuam* (Isa. lxxiii, 5-7). Jejunium hoc amat Deus. Nam aliqui jejunanti tibi nullam

A μελετηθέντες, αλυπότερον προσπίπτουσι τοῖς ἔγγυρμασμένοις. Τοῖς ὁδοιπόροις εὐσταλῆς συνέμπορος ἡ νηστεία. Ὅσπερ γὰρ ἡ τρυφή ἀχθοφορεῖν αὐτοὺς ἀναγκάζει, τὰς ἀπολαύσεις περιχομίζοντας, οὕτω καὶ κόφους αὐτοὺς καὶ εὐζώνους ἡ νηστεία παρασκευάζει. Μέλλων τοίνυν νηστεύειν, μὴ σκυθρωπῆς Ἰουδαϊκῶς. Εὐαγγελικῶς τὴν ψυχὴν καταπαύδρυνον, μὴ πενθῶν τῆς γαστρὸς τὴν ἐνδειαν, ἀλλ' ἐνῆδόμενος τῇ ψυχῇ τῶν πνευματικῶν ἀπολαύσεων. Οἶδας ὅτι ἡ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος, τὸ δὲ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκός. Ἐπεὶ οὖν ταῦτα ἀντικεινται ἀλλήλοις, ὑφέλωμεν τῆς σαρκὸς τὴν εὐπάθειαν· αὐξήσωμεν δὲ τῆς ψυχῆς τὴν ἰσχύον, ἵνα διὰ τῆς νηστείας κατὰ τῶν παθῶν λαβόντες τὴ νικητήριαν, τοὺς τῆς ἐγκρατείας στεφάνους ἀναβῇ.

B αὐμεθα. Νηστεύοντες μὴ στυγνάζετε. Διὰ τοῦτο νηστεύετε ἀπὸ βρωμάτων, ἵνα τραφῆς διὰ τοῦ πνεύματος· καὶ διὰ τοῦτο ἀπέχη τῶν σωματικῶν ἰδωμάτων, ἵνα ἐμπλησθῆς τῶν πνευματικῶν ἀναθημάτων. Φάρμακόν ἐστιν ἀναιρετικὸν τῆς ἀμαρτίας ἡ νηστεία, καὶ κατὰ πλάσμα ψυχῆς μαλακτικὸν, ἀπαλύνουσα πρὸς εὐσέθειαν. Καὶ ὥσπερ τὰ χρόνια πάθη δριμυτάτοις τισὶ καὶ στυπτικωτάτοις καταπασσόμενα, τὸ μὲν σηπτικὸν τοῦ σώματος ἀπορρίπτει, τὸ δὲ συνουλωτικὸν τῆς σαρκὸς ἐπισυνάγει, τὸν αὐτὸν τρόπον, καὶ τὴν ἐνδον ὑποσμίχουσαν ἀμαρτίαν, καὶ τὴν ψυχὴν νεμομένην, στυπτικωτάτῃ ὑπείσειλθούσα ἀμαρτίαν νηστεία, ἀναζητᾷ αὐτὴν κατ' ὅλγον λεπτύνουσα. Διὰ τοῦτο, εἰ καὶ ἐπίπνοος ἡ νηστεία, ἀλλ' ὠφέλιμος καὶ εὐπρόσitos. **C** Μὴ τοίνυν λυπούμενος νηστεύσης, ἵνα μὴ τὸν κάματον ἀπολέσῃς. Ὅσπερ γὰρ νηστεία ὑποστυφεῖ τὸ σῶμα, τοσοῦτον ἐκ τῆς νηστείας ὠφελεῖ. Ἀνάδραμε ἐπὶ τὰς τῶν δικαίων πολιτείας, καὶ εὐρήσεις αὐτοὺς τὸ πλεον διὰ νηστείας εὐδοκίμησαντας. Πρῶτον Μωσῆς νηστεύσας ἐπὶ τὸν γνόφον εἰσελήλυθεν, καὶ συνόμιλος τῷ Θεῷ διὰ νηστείας γέγονεν, τεσσαράκοντα ἡμέρας τὴν νηστείαν ἐπισυνάψας. Νομοθέτης διὰ νηστείας ἐχρημάτισεν, καὶ οὐτε ἄρτον ἔφαγεν, οὐτε ὕδωρ ἔπιεν.

Νηστεύοντες τῆς εὐποιίας φροντίζετε. Ὁ γὰρ νηστεύων, καὶ μὴ μεταδίδους ἄρτον τῷ πέννῃ, ματαία ἡ νηστεία αὐτοῦ ἔσται. Πολλοὶ οὖν εἰσι νηστεύοντες μετὰ σάκκου καὶ σποδοῦ, καὶ πολλῶν δακρύων, καὶ τῷ πινῶντι μὴ μεταδίδοντες ὁδολὸν ἕνα, ἀμισθον ποιοῦντες τὴν νηστείαν αὐτῶν, ἣν ὁ Θεὸς οὐ προσδέχεται. Ἀκούουσιν οὖν, τί λέγει ἐν Ἠσαΐᾳ τῷ προφήτῃ· Οὐδ' ἂν κάμψῃς ὡς κρίνον τὸν τράχηλόν σου, καὶ σάκκον καὶ σποδὸν ὑποστρώσῃ· οὐδὲ οὕτως κληθήσεται νηστεία. Ἀλλὰ λῦε πάντα σύνδεσμον ἀδικίας καὶ δὸς πτωχῶντι ἄρτον ἐκ ψυχῆς σου. Ἀπόστελλε τεθραυσμένους ἐν ἀφ᾽ ἑσέ· διὰ λυε στραγγιὰς βυθῶν συναλλαγμάτων· διὰρρυπτε πινῶντι τὸν ἄρτον σου, καὶ πτωχὸς ἀστέγους σισάγαγε εἰς τὸν οἶκόν σου. Ταύτην τὴν νηστείαν ἀγαπᾷ ὁ Θεός. Τὰ γὰρ τρίχινά καὶ ἡ σποδὸς οὐδὲν σὲ ὠφελεῖ· νηστεύοντός σου. Χόρτασον πέννητα, ἵνα

σε εὐλογίῃ, καὶ εὐρήσεις αὐτὸ πρὸ προσώπου σου ἐν τῇ ἐξόδῳ τῆς ψυχῆς σου. Εἰ τὰ δάκρυα τοῦ πένητος βλέπων οὐκ ἔλεις, ὁ Θεὸς πῶς σε ἐλεήσει; Νηστεία καθαρὰ, ὅταν σοῦ νηστεύοντος ὁ πένης χορτάζεται ἐκ τῶν σῶν. Πολλὴν εὐεργεσίαν ἀπολαύομεν ἐκ τῆς νηστείας· νοῦν ἀτάραχον, λογισμῶν γαλήνότητα, καρδίαν πρασίαν, καφαλήν ἀνάληπτον, πόδας ὀρθούς. Θλίβῃ, ὅτι οἱ ὀφθαλμοί σου οὐκ εἰσι· τεθολωμένοι, οὐδὲ αἱματώδεις, καὶ ἡ γλῶσσά σου οὐ φέλλει, καὶ ὅτι οἱ πόδες σου ὀρθῶς περιπατοῦσιν; Μεγάλῃ ἡ νηστεία, καὶ δι' αὐτῆς πολλοὶ ὑπερέβησαν τὰ ἀνθρώπινα, καὶ μετὰ ἀγγέλων ἔχουσι τὴν διαγωγὴν. Δαυιὴλ, οὐχὶ διὰ νηστείαν τὴν τῶν λέοντων ἀγριότητά ἐς προβάτων ἡμερότητα μετέβαλε; Νηστεύσας γὰρ ἐπὶ τὰς ἡμέρας ἐν λάκκῳ, τοὺς ὑπερμεγέθεις λέοντας ὡς περιστερὰς κατενόει. Καὶ βλέπε μοι αὐτοῦ τὴν ἀρετὴν, ὅτι καὶ τοὺς λέοντας νηστεύειν ἐδίδαξεν. Εἰς ἀριστον τῶν λέοντων ἐβλήθη ὁ ἅγιος ἐν τῷ λάκκῳ, καὶ εὐρέθη αὐτὸς ἀριστῶν, ἐπιχοιμασμένου τοῦ Ἀβρααμ διὰ προσταγματος Κυρίου, καὶ οἱ λέοντες μετὰ πολλῆς φιλοσοφίας ἐκαθίζοντο. Ὁ νηστείας ὑπερβολή! τοὺς λέοντας ἐφίμωσε, τὸν δράκοντα διέβριζε, τὸν Βηλ κατέστρεψεν, καὶ τὴν Σωσάνναν διέσωσεν. Οἱ τρεῖς παῖδες νηστεύοντες, τὴν κάμινον ὡς πηλὸν κατεπάτουν, καὶ τὴν φλόγα ὡς δροσοειδῇ παρὰδιδόνον κατανοοῦντες, ἀκαστοὶ διέμειναν, καὶ τὰς τοῦ βασιλέως ἀπειλὰς ὡς ἀράχνην διέλυσαν. Διὰ νηστείας ὁ μέγας ἐν προφῆταις Μωσῆς τὸν νόμον ἐδέξατο. Νηστεύσας γὰρ ἡμέρας τεσσαράκοντα, τὴν ὁργὴν τὴν κατὰ τοῦ λαοῦ κατέπαυσεν. Νηστεύσαντες Νινευῖται ἐν ἡμέραις τρισὶ τὴν πολυπληθεῖ πόλιν διέσωσαν. Νηστεία ἀγγέλων μίμημα. Νηστεία τοὺς ἀνθρώπους εἰς οὐρανούς ἀνήγαγεν, καὶ μετ' ἀγγέλων πολιτεύεσθαι παρεσκεύασεν, καὶ μετὰ μαρτύρων τὴν ἀνάπαυσιν ἐδωρήσατο.

est. Jejunium homines in cœlum subvexit, et cum cum martyribus quiescerent.

Μὴ μυσταγωγείτω σε ἐπὶ νηστείαν ἡ μέθη. Οὐκ ἔστι διὰ μέθης εἰσόδος εἰς νηστείαν· οὐ γὰρ διὰ πλεονεξίας εἰς δικαιοσύνην, οὐδὲ δι' ἀκολασίας εἰς σωφροσύνην, οὐδὲ συλλήβδην εἰπεῖν, διὰ κακίας εἰς ἀρετὴν. Ἄλλῃ θύρᾳ ἐπὶ νηστείαν. Ἡ μέθη εἰς ἀκολασίαν εἰσάγει, ἐπὶ δὲ νηστείαν αὐτάρκεια· ἀθλῶν προγυμνάζεται, ὁ νηστεύων προεγκρατεύεται. Μὴ ὡς ἀμυνόμενος τὸν νομοθέτην τῶν πέντε ἡμερῶν τὴν κραυγὰν προαπετίθω. Καὶ γὰρ ἀνόννητα ποιεῖς, τὸ μὲν σῶμα συντρέφον, μὴ παραμυθούμενος δὲ τὴν ἔνδειαν. Ἀπιστόν ἐστι τὸ ταμεῖον· εἰς τετρημένον πίθον ἀντλεῖς.

quidquam inediae solatii et levaminis afferas. Infidum penu venter est; in pertusum dolium infundis.

Οὐδεὶς γυναῖκα σεμνὴν νόμοις γαμικοῖς ἐπάγεσθαι μέλλων, παλλακίδας προσλαβὼν καὶ ἑταῖρας εἰσοικίζει. Οὐ γὰρ ἀνέχεται ἡ νομίμῃ γυνὴ μετὰ τῶν διεφθαρμένων συνοικῆσαι. Μὴ τοίνυν καὶ σὺ προσδοκωμένης νηστείας, προεισαγάγῃς τὴν μέθην, τὴν πάνδημον πόρνην, τὴν ἀναίσχυντας μητέρα, τὴν φιλόγελον, τὴν μαινάδα, τὴν πρὸς πᾶσαν ἀσχημο-

PATROL. GR. XCVI.

cilicium et cinis utilitatem allatura sunt. Pauperem satia, ut bene tibi dicat: hocque in excessu animæ tuæ ante faciem tuam reperies. Si lacrymas pauperis cernens, misericordia non moveris, quinam tandem Deus tui miserebitur? Jejunium purum istud est, cum te jejunante pauperis fames facultatibus tuis levatur. Multa beneficia ex jejunio percipimus: mentem pacatam, tranquillas cogitationes, pectus placidum, caput dolore vacuum, pedes rectos. An moleste fers quod oculi tui suffusi non sint, nec sanguinei? an quod lingua non balbutiat? quod pedes recte ambulent? Magna res est jejunium, cujus opera multi res humanas prætergressi sunt, et cum angelis vitæ consuetudinem habuerunt. Quid enim? Annon Daniel per jejunium truculentiam leonum in ovium mansuetudinem immutavit? Nam cum septem 622 dies jejunasset in lacu, grandes ingentesque leones haud secus atque columbas conspexit. Atqui virtutem ejus contemplare, qua leones etiam jejunare docuit. In lacum vir sanctus conjectus fuerat, uti leonum prandium fieret: at ipse prandens inventus fuit, allato ipsi Domini jussu cibo ab Habacue; cum leonis interim magna et philosophica quadam quiete considerent. O eximiam jejunii vim! leonum compressit ora, draconem perrupit, bellum avertit, Susannam servavit. Tres pueri cum jejunarent, fornacem non secus ac lutum calcabant; et flammam tanquam amœnjesimum et roscidum hortum cernentes, incolumes ab igne permanserunt, et regis minas velut aranæ telam fregerunt. Per jejunium magnus ille inter prophetas Moses legem suscepit. Nam cum quadraginta dies jejunasset, Dei erga populum iracundiam sedavit. Triduo jejunio perfuncti Ninivites, urbem frequentissimam conservarunt. Jejunium angelorum imitatio angelis versari fecit, hocque ipsis donavit, uti

S. Basil. hom. De jejun. — Non te ad jejunium temulentia instituat. Neque enim per temulentiam ad jejunium aditus est; quemadmodum nec per avaritiam ad justitiam, nec per libidinem ad pudicitiam, nec, ut summa dicam, per vitium ad virtutem. Alia ad jejunium est janua. Ebrietas quippe ad petulantiam aditum aperit: ad jejunium autem frugalitas. Qui certaturus est, se prius exercet: qui jejunaturus, prius continentia studet. Absit ut, tanquam de legislatore ultionem sumens, quinque dierum crapulam ante recondas. Siquidem frustra laboras, ut corpus quidem conteras, nec

Ejusd. hom. 2 De jejun. — Nemo mulierem honestam in matrimonium accepturus, pellices ante et scorta in ædes suas induxerit. Neque enim legitima uxor cum corruptis habitare sustinet. Quocirca ne tu quoque imminente jejunio ebrietatem prius introduces: illud, inquam, vulgare scortum, illam impudentiæ matrem, illam in risu effusam,

furiosam illam, et ad omne obscenitatis genus proclivem. Neque enim jejunium et oratio ad animam temulentia sædam introire queat.

S. Chrysost. hom. quæ sup. — Jejunium et oratio a morte liberant: justitia autem utrumque horum præcellit. Jejunium pauperem locupletem novit reddere. Non enim intempestivos sumptus facere permittit, et frugalitatis modum præterire. Novit etiam divitem opum suarum administratorem prudentem facere.

Ejusd. — Non in ciborum, sed in peccatorum abstinence positum est jejunium. — Jejunium amplexemur; quia pudicitie parens est, et omnis philosophiæ fons.

Ejusd. — Jejunium cum oratione conjunctum, valentior eam reddit. Nunc magna est mentis moderatio: nunc expergefata cogitatio, animusque res supernas circumspicit: eoque nomine Scriptura jejuniis orationem copulavit. Tunc enim jucundior et probatior e lyra cantus emittitur: quoniam non immoderata viui copia madent fides, sed contentus animus est et mens excitata. **623** Sobrius animus hoc pacto ad Deum accedit, et solus cum solo colloquitur.

LITTERA E.

TIT. I. — *De rebus novis, et quæ raro reperiuntur.*

Judic. III, 15, 31. — « Clamaverunt filii Israel ad Dominum, et suscitavit eis Dominus salvatorem, Aod, virum ambidextrum. Post Aod surrexit Samegar, et percussit allophylos, sexcentos viros vomere, et ipse servavit Israel. »

Judic. XIV, 5, 6. — « Descendit Samson, et pater et mater ipsius in Thamnatiba, et venerunt usque ad vineam: et ecce catulus leonis occurrit. Et insiluit in eum Spiritus Domini, et discerpit eum velut hædum caprarum: nihilque erat in manibus ejus. Nec indicavit patri suo et matri suæ quod fecisset. »

Judic. XV, 4-6. — « Perrexit Samson, et cepit trecentas vulpes, et accepit lampades, et reflexit caudam ad caudam, posuit lampadem unam inter ambas caudas, et ligavit eam. Et incendit segetes allophyliorum ab area usque ad segetes rectas, et usque ad vineam et olivetum. »

Ibid. 16-18. — « Dixit Samson: In maxilla asini delens delevi eos: quia in maxilla asini percussi mille viros. Et vehementer sitiivit, et clamavit ad Dominum: Tu prosperasti in manu servi tui salutem magnam hanc: et nunc morior in siti, incidamque in manus incircumcisorum. Et aperuit Dominus fracturam in maxilla, et egressæ sunt aquæ, bibitque: et reversus est spiritus ipsius, et revixit. »

Judic. XVI, 1 seqq. — « Et vidit mulierem meretricem, ingressusque est ad eam. Et nuntiaverunt Gazensibus dicentes: Venit huc Samson. Et circumdederunt, et insidiati sunt ei totam noctem in porta civitatis. Et siluerunt totam noctem,

σύνην εὐκλιν. Οὐ γὰρ μὴ εἰσέλθῃ νηστεία καὶ δέησις, εἰς ψυχὴν ρυπωθεῖσαν ὑπὸ τῆς μέθης.

Νηστεία καὶ δέησις ἐκ θανάτου βύεται· δικαιοσύνη δὲ ὑπὲρ ἀμφοτέρων. Οἷδε νηστεία πλούσιον τὸν πένητα ἀπεργάσασθαι. Οὐ γὰρ ἀκαίρως συγχωρεῖ βαπανῶν τοῦ μέτρου, τὴν αὐτάρκειαν παρεχομένη. Οἷδε καὶ τὸν πλούσιον οἰκονόμον τῶν ἰδίων χρημάτων κατασκευάζειν.

Οὐκ ἀποχὴ βρωμάτων, ἀλλὰ ἀποχὴ πλημμελημάτων ἐργάζεται νηστεία. — Φιλήσωμεν τὴν νηστείαν, ὅτι μήτηρ σωφροσύνης ἐστὶ, καὶ πηγὴ φιλοσοφίας ἀπάσης.

Τὸ μετὰ νηστείας εἶναι εὐχὴν, δυνατωτέραν ποιεῖ τὴν εὐχὴν. Νῦν σωφροσύνη λογισμῶν πολλὴ πάρεστι· νῦν δὲ ἐγγίγεται ἡ διάνοια, καὶ τὰ ἀνω περισκοπεῖ ἡ ψυχὴ· διὰ τοῦτο τῇ νηστείᾳ τὴν προσεῦχὴν συνέζευξεν ἡ Γραφή. Τότε γὰρ τερπνοτέρα καὶ δοκιμωτέρα ἀπὸ τῆς λύρας ἀναπέμπεται ἡ μελωδία, ὅτι οὐκ εἰσὶ διάδροχοι αἱ νευραὶ τῇ πλεονεξίᾳ τῆς μέθης, ἀλλ' εὐτονος ὁ λογισμὸς, καὶ διεγγερμένος ὁ νοῦς. Νηφουσα ἡ ψυχὴ οὕτω προσεΐναι τῷ Θεῷ, καὶ διαλέγεσθαι μόνον πρὸς μόνον.

ΣΤΟΙΧΕΙΟΝ E.

TITA. A'. — *Περὶ ξένων πραγμάτων, καὶ τῶν σπαιλῶς ἐν τισιν εὐρεθέντων.*

« Ἐκραξαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ πρὸς Κύριον, καὶ ἤγειρεν αὐτοῖς Κύριος σωτῆρα τὸν Ἀωδ, ἄνδρα ἀμφοτεροδέσιον. Μετὰ Ἀωδ ἀνέστη Σαμεγάρ, καὶ ἐπάταξε τοὺς ἀλλοφύλους ἐξακοσίους ἄνδρας ἐν τῷ ἀροτρόποδι τῶν βοῶν, καὶ ἔσωσε τὸν Ἰσραὴλ. »

« Κατέβη Σαμφών, καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ, καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ εἰς Θαμναθὰ, καὶ ἦλθον ἕως τοῦ ἀμπελώ-
νος· καὶ ἰδοὺ σκύμνος λέοντος εἰς συνάντησιν. Καὶ ἤλατο ἐπ' αὐτὸν Πνεῦμα Κυρίου, καὶ διέσπασεν αὐτὸν ὥς ξριφον αἰγῶν, καὶ οὐδὲν ἦν ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ. Καὶ οὐκ ἀπήγγειλε τῷ πατρὶ αὐτοῦ, καὶ τῇ μητρὶ αὐτοῦ ὃ ἐποίησεν. »

« Ἐπορεύθη Σαμφών, καὶ συνέλαβε τριακοσίους ἀλώπεκας, καὶ ἔλαβε λαμπάδας, καὶ ἔστρεψε κέρκον πρὸς κέρκον, καὶ ἔθηκε λαμπάδα μίαν ἀναμέσον τῶν δύο κέρκων ἐν τῷ μέσῳ, καὶ ἔδησεν. Καὶ ἐνεπύρισεν τοὺς στάχους τῶν ἀλλοφύλων ἀπὸ ἄλωνος ἕως στα-
χῶν ὀρθῶν, καὶ ἕως ἀμπελῶνος καὶ ἐλαίας. »

« Εἶπε Σαμφών· Ἐν σιαγόνι θνοῦ ἐξαλείφων ἐξ ἡλείφα αὐτούς· ὅτι ἐν σιαγόνι θνοῦ ἐπάταξα χιλιούς ἄνδρας. Καὶ ἐδίψησε σφόδρα, καὶ ἐδόθη πρὸς Κύριον· Ὡς εὐώδους ἐν χειρὶ τοῦ δούλου σου τὴν σωτηρίαν τὴν μεγάλην ταύτην· καὶ νῦν ἀποθνήσκω ἐν δίψει, καὶ ἐμπεσοῦμαι εἰς χεῖρας τῶν ἀπεριτμήτων. Καὶ ἤνοιξεν ὁ Θεὸς τὸ τραῦμα τὸ ἐν τῇ σιαγόνι, καὶ ἐξηλθεν ἐξ αὐτοῦ ὕδατα· καὶ ἔπιεν, καὶ ἐπέστρεψε τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, καὶ ἔζησεν. »

« Καὶ εἶδεν ἐκεῖ γυναῖκα πόρνην, καὶ εἰσῆλθε πρὸς αὐτήν, καὶ ἀπηγγέλη τοῖς Γαζαίοις, λέγοντες· Ἦκει Σαμφών ὧδε. Καὶ ἐκύχλωσαν, καὶ ἐνῆθρευσαν αὐτὸν ὅλην τὴν νύκτα ἐν τῇ πόλει τῆς πόλεως. Καὶ ἐκώφευσαν ὅλην τὴν νύκτα λέγοντες· Ὡς διαφάσει ὁ ὄψιος

205

φονεύσομεν αὐτόν. Καὶ ἐκοιμήθη Σαμψὼν ἕως με-
συνυκτίου. Καὶ ἀνέστη ἐν ἡμέρῃ τῆς νυκτός, καὶ ἐπ-
ελάβετε τῶν θυρῶν τῆς πόλεως τῆς πόλεως, σὺν τοῖς
δουλοῖς σταθμοῖς, καὶ ἀνεβίβασεν αὐτὰ σὺν τῷ μοχλῷ,
καὶ ἔθιγεν ἐπὶ τοὺς ὤμους, καὶ ἀπήνεγκεν αὐτὰ ἐπὶ
τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους, καὶ ἔθιγεν ἐκεῖ. »

« Ἐπτακόσιοι ἄνδρες, ἐκλεκτοὶ ἐκ παντὸς τοῦ
λαοῦ ἀμφοτεροδέξιοι πάντες οὗτοι, σφενδονῆται ἐν
λίθῳ πρὸς τρίγα, καὶ οὐκ ἐξαμαρτάνοντες. »

« Ἀσαὴλ κοῦφος τοῖς ποσίν, ὥσπερ μία δορκὰς ἐν
ἀγρῷ. »

Πάντα ἐν πᾶσι μέμικται· καὶ ἐν τῇ γῇ εὐρήσεις
ὕδωρ, καὶ ἀέρα καὶ πῦρ· εἴτα ἐκ λίθων μὲν πῦρ ἐξάλ-
λεται. Ἐκ σιδήρου δὲ, ὃ καὶ αὐτὸ ἔχει ἀπὸ γῆς τὴν
γένεσιν, πῦρ ἀφθονον ἐν ταῖς παρατρέψεσιν πέφυκεν
ἀπολάμπειν. Ὁ καὶ θαυμάσαι ἄξιον, πῶς ἐν μὲν τοῖς
σώμασιν ὑπάρχον τὸ πῦρ ἀβλαβῶς ἐμφωλεῖται, προσ-
κλιθὲν δὲ ἐπὶ τὰ ἔξω, θαυματοποιεῖται ἐν τῶν φυ-
λασσόντων.

Εἴποισ' ὃ ἄν περὶ θαλάσσης αὐτῆς, πῶς εἰς ἕλας τὸ
ὕδωρ πηγνυται· πῶς ὁ πολυτίμητος λίθος τὸ κοράλ-
λιον, χλόη μὲν ἐστὶ τῆς θαλάσσης, ἐπειδὴν δὲ εἰς τὸν
ἀέρα ἐξεγενεθῇ πρὸς λίθου στερεότητα μεταπηγνυται·
πόθεν τῷ εὐτελεστάτῳ ζῳῷ τῷ ὁστρέῳ τὸν βαρύτιμον
μαργαρίτην ἢ φύσις ἐνέθηκεν; Ἄ γὰρ ἐπιθυμοῦσι
θησαυροὶ βασιλέων, ταῦτα περὶ αἰγιαλοῦς, καὶ ἀκτῶς
καὶ τραχείας πέτρας διέρρηπται, τοῖς τῶν ὁστρέων
σώμασιν ἐγκείμενα. Πόθεν τὸ χρυσοῦν ἔριον αἱ πίν-
ναι τρέφουσιν, ὅπερ οὐδεὶς τῶν ἀνθοσφῶν μέχρι νῦν
ἐμιμήσατο; πόθεν αἱ κόχλαι τοῖς βασιλεῦσι τὴν ἀλουρ-
γίδα χαρίζονται, αἱ καὶ τὰ ἄνθη τῶν λειμῶνων τῇ
εὐχοίᾳ παρέδραμον.

Ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὰ κήτη τὰ μεγάλα· οὐκ ἐπειδὴ
καρὶδος καὶ μαινίδος μέλζονα, διὰ τοῦτο μεγάλα εἴ-
ρηται, ἀλλ' ἐπειδὴ τοῖς μεγίστοις ἔρεσι τῷ ὄγκῳ τοῦ
σώματος παρειακάσονται· ἔ γαρ καὶ νήσων πολλάκις
φαντασίαν παρέχεται. Ἐάν δὲ ἀκούσῃς, ὅτι τὰ μέ-
γιστα τῶν πλοίων ἠπλωμένοις ἱστιοῖς ἐξουρίας φερό-
μενα, τὸ μικρὸν ἰχθυίδιον, ἢ ἔχεννης οὕτως ῥαβδίως
ἱστησιν, ὥστε ἀκίνητον ἐπὶ πλεῖστον φυλάττειν,
ὥσπερ καταρβύζωθεν ἐν αὐτῷ τῷ πελάγει, τότε θαυ-
μάσις τοῦ δημιουργοῦ τὴν ἰσχύν

Τὰς πιθήκους φασίν, ἐπειδὴν τέκωσιν, ὥσπερ
ἀγάλασιν ἐνατενίζουσιν τοῖς βρέφεσιν, ἀγαμένας τοῦ
κάλλους· οὕτως ἐστὶν ἢ φύσις φιλότεκνος.

ΤΙΤΑ. Β'. — *Περὶ ἔξωθεν κολάσεων ἀπὸ Θεοῦ καὶ
ἀνθρώπων ἐνεχθεισῶν.*

« Κατέλαβον τὴν πόλιν, καὶ τὸν λαὸν τὸν ἐν αὐτῇ
ἀπέκτειναν, καὶ καθείλαν τὴν πόλιν, καὶ ἐσπεῖραν εἰς
ἑλᾶς. »

« Κατέδραμον ὀπίσω Ἀδωνιβεζέκ, καὶ κατέλαβον το
αὐτόν· καὶ ἀπέκοψαν τὰ ἄκρα τῶν ποδῶν αὐτοῦ, καὶ
τῶν χειρῶν αὐτοῦ. Καὶ εἶπεν Ἀδωνιβεζέκ· Ἐδδομή-
κοντα βασιλεῖς, τὰ ἄκρα τῶν ποδῶν αὐτῶν, καὶ τῶν

A dicentes : Ubi illuxerit mane, occidemus eum. Et
dormivit Samson usque ad mediam noctem. Et
surrexit media nocte, et apprehendit portas civita-
tis cum ambabus postibus, et hæc sustulit cum repa-
gulo, et humeris suis imposuit, et portavit ea su-
per verticem montis, ibique posuit. »

Judic. xx, 45. — « Sexcenti viri fortissimi ex
omni Israel omnes viri ambidextri, funditores ad
capillum usque, nec aberrantes. »

II Reg. 11, 48. — « Asael velox pedibus, sicut
una caprea in agro. »

S. Basil. hom. 1 in Hexaem. — Omnia in omni-
bus permista sunt : atque in terra et aquam, et
aerem, et ignem reperias. Quin et e saxis ignis
prosilii : itemque ex ferro, quod etiam ipsum a
terra ortum trahit, copiosus ignis in affricu emi-
care solet. Id quod dignum quoque admiratione est,
nempe qui fiat ut ignis, dum in corporibus est,
innoxie delitescat ; cum autem foras prodiit, ea a
quibus custodiebatur absumat.

Ejusd. hom. 7 in Hexaem. — De ipso mari num
eloqui possis, quonam pacto aqua in salem con-
crescat? qua ratione coralli um 624 pretiosus
iste lapis, maris quidem herba sit, ubi vero in ae-
rem eductus est, in lapideam rigiditatem migret?
quinam ostreo, vilissimo animanti, ingentis pretii
gemma natura inseruerit? Nam quæ regum the-
sauri concupiscunt, ea ad ripas et littora rupesque
asperas abjecta sunt, ostreorum corporibus inhe-
rentia. Quonam pacto vellus aureum pinnæ alant,
quod nullus tinctorum ad hunc usque diem imitari
potuerit? quo tandem pacto purpuram conchæ
imperatoribus largiantur, quæ pratorum etiam flo-
res coloris elegantis superent.

Ibid. — *Fecit Deus cete magna* (Gen. 1, 21). Non
quia squilla et mæna majora sunt, ideo magna
dicta : sed quia corporis magnitudine et mole sum-
mos montes adæquant : quippe quæ insularum
etiam plerumque speciem præbeant, cum aliquando
in summa aquæ superficie natant. Quod si audias
quemadmodum maximas naves, cum secundo
vento passis velis feruntur, remora, exigui pisci-
culus ita facile sistat, ut eas per diu immobiles,
non secus atque in ipso mari defixæ essent, teneat,
D tum demum illis artificis vim admiraberis.

Synes. — Simiās aiunt, cum prolem suam pepe-
rerint, perinde atque statuam quamdam defixis
oculis intueri, et ejus pulchritudinem admirari.
Tantus videlicet sobolis amor insitus a natura
est.

TIT. II. — *De suppliciis inusitatis, cum a Deo
tum ab hominibus illatis.*

Judic. ix, 45. — « Urbem ceperunt, et interfe-
cerunt habitatores ejus, et civitatem diruerunt,
et sale seminaverunt. »

Judic. 1, 6, 7. — « Concurrerunt post Adonibe-
sec, et comprehenderunt eum, et amputaverunt
extremities pedum et manuum ipsius. Et dixit
Adonibese : Septuaginta reges, amputatis ma-

num et pedum summitatibus, colligebant sub mensa mea ciborum reliquias : sicut feci, ita reddidit mihi Deus. »

I Paral. xx, 2, 5. — « Percussit Rabba, et destruxit eam David, et manubias urbis plurimas asportavit. Et populum qui erat in ea, eduxit, et diffudit in tribulis et falcibus ferreis. Sic fecit David civitatibus filiorum Ammon. »

Jerem. lxx, 10, 11. — « Jugulavit rex Babylonis filios Sedeciae in oculis ejus, et omnes principes Juda trucidavit. Et oculos Sedeciae excecavit, et vinxit eum compedibus, et duxit rex Babylonem. Et vinxit eum in domo molendinaria usque ad diem qua mortuus est. »

TIT. III. — *De peregrinatione : quodque fiducia caret peregrinus.*

Gen. xix, 2. — « Dixerunt viri Sodomorum ad Lot : Ingressus es ut peregrinareris ; nunquid et ut judicares ? »

Prov. xxvii, 8. — « Sicut avis cum evolaverit de nido suo, sic homo servitute premitur, quando peregrinatur ex locis suis. »

Ecclesi. xxxiv, 9. — « Vir qui oberrans peregrinatus est, multa cognovit. » **Et rursum :** « Qui oberavit multiplicat astutiam. Multa vidi in oberratione mea, et intelligentia mea sermones meos superat. »

625 LITTERA O.

TIT. I. — *De juramento : et quod perniciose et praeputera juramenta minime praestanda sint.*

I Reg. xiv, 43-45. — « Dixit Saul ad Jonathan : Indica mihi quid fecisti. » Et indicavit ei Jonathan, et dixit : Gustans gustavi in summitate virgae quae est in manu mea, parum mellis : et ecce ego morior ? Et dixit ei Saul : Haec faciat mihi Deus, et haec addat, quia morte morieris hodie. Et dixit populus ad Saul : Si hodie Jonathan necabitur, qui fecit salutem hanc magnam in Israel ? quia misericordiam Dei fecit in die hac. Et oravit populus pro Jonathan, et non mortuus est. »

Jerem. xxxviii, 19, 10. — « Dixit rex Jeremiae : Ego sollicitus sum propter Judaeos qui fugerunt ad Chaldaeos, ne tradant me in manus eorum, et illudant mihi. Et dixit Jeremias : Nonte tradent. Audi verbum Domini, quod ego loquor, et melius tibi erit, et vivet anima tua. »

Math. xiv, 6, 7. — « Die natalis Herodis salvavit filia Herodiadis in medio, et placuit Herodi : unde cum juramento pollicitus est ei dare quodcumque postulasset ab eo. At illa praemonita a matre sua : Da mihi hic, inquit, in disco caput Joannis Baptistae. Et dedit ei. »

Schol. Satius erat Herodi jusjurandum interpositum violare, quam prophetae caput amputare.

TIT. II. — *De pupillis, et pauperibus, et viduis.*

Exod. xxii, 22, 23. — « Omnem viduam et pupillum non affligetis. Sin vero male afflixeritis eos,

A χειρῶν αὐτῶν ἀποκακομημένοι, ἦσαν συλλέγοντες τὰ ὑποκάτω τῆς τραπέζης μου· καθὼς οὖν ἐποίησα, οὕτως ἀνταπέδωκε μοι ὁ Θεός. »

« Ἐπάταξε τὴν Ραββὰ, καὶ κατέσκαψεν αὐτὴν Δαβὶδ, καὶ σκύλα πολλὰ τῆς πόλεως ἐξήνεγκεν σφύδρα, καὶ τὸν λαὸν τὸν ἐν αὐτῇ ἐξήγαγεν, καὶ διέπρισεν ἐν πρίοις καὶ σκεπάρνοις σιδηροῖς. Οὕτως ἐποίησε Δαβὶδ ταῖς πόλεσιν υἱῶν Ἀμμών. »

« Ἐσφαξεν ὁ βασιλεὺς Βαβυλῶνος τοὺς υἱοὺς Σεδεκίου κατ' ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, καὶ πάντας τοὺς ἀρχοντας Ἰούδα ἐσφαξεν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς Σεδεκίου ἐξετύφλωσεν, καὶ ἔδησεν αὐτὸν ἐν πέλαις, καὶ ἤγαγεν αὐτὸν ὁ βασιλεὺς Βαβυλῶνος, καὶ ἔδησεν αὐτὸν εἰς οἶκον μυλωνῶς ἕως ἡμέρας ἧς ἀπέθανεν. »

TITA. Γ. — *Περὶ ξενιτείας· καὶ ὅτι ἀπαρρήσιαστος ὁ ξένος.*

« Εἶπον οἱ ἄνδρες Σοδόμων πρὸς Λώτ· Εἰσῆλθε παροικεῖν, μὴ καὶ κρίσιν κρίνεις ; »

« Ὅσπερ ὄρνεις, ὅταν καταπετασθῇ ἀπὸ τῆς ἰδίας νοσσιᾶς, οὕτως ὁ ἄνθρωπος δουλοῦται, ὅταν ἀποξενωθῇ ἐκ τῶν ἰδίων τόπων. »

« Ἀνὴρ ξενιτεύσας ἔγνω πολλὰ. Καὶ πάλιν· Ὁ πεπλανημένος πληθύνει πονουργίαν. Πολλὰ ἑώραχα ἐν τῇ ἀποπλάνῃσει μου, καὶ πλείω τὰ τῶν λόγων μου συνέσις μου. »

ΣΤΟΙΧΕΙΟΝ Ο.

TITA. Α'. — *Περὶ ὄρκου· καὶ ὅτι τοῖς ἐπὶ κακῷ καὶ ἀτόπῳ δεδομένοις ὅρκοις οὐ χρὴ ἐμμένειν.*

C « Εἶπεν Σαοὺλ πρὸς Ἰωνάθαν· Ἀπάγγειλόν μοι τί ἐποίησας. Καὶ ἀπήγγειλεν αὐτῷ, καὶ εἶπεν· Ἐγὼ σάμενος ἔγευσάμην ἐπ' ἄκρου τοῦ σκήπτρου τοῦ ἐν τῇ χειρὶ μου βραχὺ μέλι, καὶ ἰδοὺ ἀποθνήσκω ; Καὶ εἶπεν αὐτῷ Σαοὺλ· Τάδε ποιῆσαι μοι ὁ Θεός, καὶ τάδε προσβέη, ὅτι θανάτῳ ἀποθανῇ σήμερον. Καὶ εἶπεν ὁ λαὸς πρὸς Σαοὺλ· Εἰ σήμερον θανατωθήσεται ὁ ποιήσας τὴν σωτηρίαν τὴν μεγίστην ταύτην ἐν Ἰσραὴλ ; ὅτι ἔλεος τοῦ Θεοῦ ἐποίησε τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ. Καὶ προσήξατο ὁ λαὸς περὶ Ἰωνάθαν, καὶ οὐκ ἀπέθανεν. »

« Εἶπεν ὁ βασιλεὺς τῷ Ἰερεμίᾳ· Ἐγὼ λόγον ἔχω τῶν Ἰουδαίων τῶν πεφρυγμένων πρὸς τοὺς Καλδαίους, μὴ δώσωσιν μοι εἰς χεῖρας αὐτῶν, καὶ καταμωχῶσονται μοι. Καὶ εἶπεν Ἰερεμίας· Οὐ μὴ παραδώσωσί σε, Ἄκουσον τὸν λόγον Κυρίου, ὃν ἐγὼ λέγω, καὶ βέλτιον ἔσται σοι, καὶ ζήσεται ἡ ψυχὴ σου. »

« Γενεσίῳν ἀγομένων τοῦ Ἡρώδου, ὠρχήσατο ἡ θυγάτηρ τῆς Ἡρωδιάδος, καὶ ἤρσεν τῷ Ἡρώδῃ· ὅθεν μεθ' ὅρκου ὥμοσε δοῦναι αὐτῇ ὃ ἐὰν αἰτήσεται. Ἡ δὲ προδιδασθεῖσα ὑπὸ τῆς μητρὸς αὐτῆς, Δός μοι, φησὶν, ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, καὶ δέδωκεν αὐτῇ. »

Σχόλ. Ἀμείνων ἦν τῷ Ἡρώδῃ τὸν ὑπ' αὐτοῦ δοθέντα ὅρκον παραβῆναι, ἢ τὸν προφήτην κατατομῆσαι.

TITA. Β'. — *Περὶ ὄρφανῶν, καὶ πτωχῶν, καὶ χειρῶν.*

« Πᾶσαν χεῖραν καὶ ὄρφανὸν οὐ κακώσετε. Ἐὰν δὲ κακῶς κακώσητε αὐτοὺς, καὶ κράξαντες κατα-

βοήσωσι πρὸς με, ἀκοῇ ἀκούσομαι τῆς βοῆς αὐτῶν· καὶ ὀργισθῆσθαι θυμῷ, καὶ ἀποκτενῶ ὑμᾶς ἐν μαχαίρῃ, καὶ ἔσονται αἱ γυναῖκες ὑμῶν χῆραι, καὶ τὰ τέκνα ὑμῶν ὄρφανά. »

« Στόμα χήρας εὐλόγησέ με. Ὁρφανῷ, ᾧ οὐκ ἦν βουθὸς, ἐβοήθησα. »

« Οὐκ ἐνεχυριάσεις ἱμάτιον χήρας. »

« Ὁ πατήρ τῶν ὀρφανῶν, καὶ κριτὴς τῶν χηρῶν. »

« Εἰς κτήμα ὀρφανῶν μὴ εἰσέλθῃς. Ὁ γὰρ λυτρούμενος αὐτοὺς Κύριος, κραταῖός ἐστι, καὶ κρινεῖ τὴν κρίσιν αὐτοῦ μετὰ σοῦ. »

« Ἄνθ' ὧν ἠδίκουν νηπίους, φονευθήσονται. »

« Χήραν καὶ ὄρφανόν, καὶ προσήλυτον, καὶ πένητα μὴ καταδυναστεύετε. »

« Γίνου ὀρφανοῖς ὡς πατήρ, καὶ ἀντὶ ἀνδρὸς τῇ μητρὶ αὐτῶν, καὶ ἔση ὡς υἱὸς Ἰψίστου. »

Δέσιν ἀδικουμένου εἰσακούσεται. Οὐ μὴ παρίδῃ ἱκεσίαν ὀρφανοῦ καὶ χήρας, ἐὰν ἐχθρὴ λαλῶν. Οὐχὶ δάκρυα χήρας ἐπὶ σιαγόνα καταθήσεται, καὶ ἡ καταθήσις ἐπὶ τῷ κατάγοντι αὐτά; »

« Χήρας τίμα τὰς ὄντως χήρας. Εἰ δέ τις χήρα, ἢ τέκνα, ἢ ἔγγονα ἔχει, μανθανέτωσαν πρῶτον τὸν ἴδιον οἶκον εὐσεβεῖν, καὶ ἀμοιβὰς ἀποδιδόναι τοῖς προγόνοις. Τοῦτο γὰρ ἐστὶν ἀποδεκτὸν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ἢ δὲ ὄντως χήρα καὶ μεμονωμένη ἤλπιεν ἐπὶ Θεόν, καὶ προσμένει ταῖς δεήσεσι, καὶ ταῖς προσευχαῖς νυκτὸς καὶ ἡμέρας· ἢ δὲ σπαταλῶσα, ζῶσα τεθνήκεν· ταῦτα παράγγελλε, ἵνα ἀνεπιληπτοὶ ὦσιν. »

« Νεωτέρας δὲ χήρας παραιτοῦ. Ὅταν γὰρ κατασκηλιάσῃ τοῦ Χριστοῦ, γαμεῖν θέλουσιν, ἔχουσιν κρῖμα, οἷ τι τὴν πρώτην πίστιν ἠθέτησαν. Ἄμα δὲ καὶ ἀργαὶ μανθάνουσι, περιερχόμεναι τὰς οἰκίας, οὐ μόνον ἀργαί, ἀλλὰ καὶ φλύαροι, καὶ περιέργοι, λαλοῦσαι τὰ μὴ δέοντα. »

« Θρησκεία καθαρὰ καὶ ἀμίαντος παρὰ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, αὕτη ἐστίν· ἐπισκέπτεσθαι χήρας καὶ ὀρφανοὺς ἐν τῇ θλίψει αὐτῶν. »

Τὴν τρυγὸν φασι, διαζευχθεῖσάν ποτε τοῦ ὁμοζύγου, μηκέτι τὴν πρὸς ἕτερον καταδέχεσθαι, κοινονίαν, ἀλλὰ μένειν ἀσυνδύαστον, μνήμη τοῦ ποτε συζευθέντος τὴν πρὸς ἕτερον κοινονίαν ἀπαρνούμενην. Ἀκουέτωσαν αἱ γυναῖκες, ὅπως τὸ σεμνὸν τῆς χηρείας, καὶ παρὰ τοῖς ἀλόγοις τοῦ ἐν πολυγαμίαις ἀπειποῦς προτιμότερον.

TITA. Γ'. — *Περὶ ὁρίων· καὶ ὅτι οὐ χρή μεταστῆναι αὐτά.*

« Οὐ μετακινήσεις ὅρια τοῦ πλησίον σου, & ἔστησαν οἱ πατέρες σου. »

« Ἐπικατάρατος ὁ μετατιθεὶς ὅρια τοῦ πλησίον· καὶ ἔρει πᾶς ὁ λαὸς, γένοιτο, γένοιτο. »

« Ἀσεβεῖς ὅριον ὑπερέβησαν. »

A et clamantes vociferati fuerint ad me, audiendo audiam clamorem eorum, et furore irascar, et occidam vos gladio; et erunt uxores vestrae viduae, et filii vestri pupilli. »

Job xxix, 12, 13. — « Os viduae benedixit mihi. Pupillo cui non erat adjutor, opem tuli. »

Deut. xxiv, 17. — « Non accipies loco pignoris viduae vestimentum. »

Psal. lxxvii, 6. — « Pater orphanorum, et iudex viduarum. »

Prov. xxiii, 10. — « In possessionem orphanorum ne introieris. Nam qui liberat eos fortis est, et ipse iudicabit contra te causam illorum. »

Prov. i, 32. — « Pro eo quod pupillis injuriam inferebant, interficientur. »

B Zachar. vii, 10. — « Viduam et pupillum, et advenam et pauperem nolite opprimere. »

Eccli. iv, 10. — « Esto pupillis ut pater, et pro viro matri eorum: et eris sicut filius Altissimi. »

Eccli. xxxv, 17. — « Exaudiet orationem pupilli. Non despiciet deprecationem pupilli et viduae, si effundat loquelam. Nonne lacrymae viduae in maxillam descendant, et clamor in deducentem illas? »

I Tim. v, 3-5. — « Viduas honora, quae vere viduae sunt. Si qua autem vidua, aut filios, aut nepotes habet, discant 626 primum domum suam regere, et mutuam vicem reddere parentibus. Hoc enim acceptum est coram Deo. Quae autem vere vidua est et desolata, sperat in Deum, et instat obsecrationibus, et orationibus die ac nocte. Quae autem in deliciis est, vivens mortua est. Et hoc praecipe, ut irreprehensibiles sint. »

Ibid. 11-13. — « Adolescentiores autem viduas devota. Cum enim luxuriatae fuerint in Christum, nubere volunt: habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Simul autem et otiosae discunt circuire domos, non solum otiosae, sed et verbosae et curiosae, loquentes quae non oportet. »

Jac. i, 27. — « Religio munda et immaculata apud Deum et Patrem haec est visitare viduas et pupillos in tribulatione eorum. »

S. Basil. hom. 8 in Hexaem. — « Turturem aiunt, a conjuge suo disjunctam, non jam adduci posse ut cum altero consuetudinem habeat; seil copulae expertem manere: quae videlicet illius quocum conjuncta fuerat, recordatione, alterius societatem respuat. Audiant mulieres, quemadmodum etiam apud animantes ipsas, quae ratione carent, viduitatis honestas multarum nuptiarum turpitudini praefertur.

TIT. III. — *De terminis: quod eos transferre non oporteat.*

Deut. xix, 14. — « Non movebis terminos proximi tui, quos statuerunt patres tui. »

Deut. xxvii, 17. — « Maledictus qui transfert terminos proximi sui. Et dicet omnis populus: Fiat, fiat. »

Job xxiv, 2. — « Impii terminum transgressi sunt. »

Prov. xii, 28. — « Ne transferas terminos antiquos, quos posuerunt patres tui. »

S. Basil. hom. 7 in Hexaem. — Sunt quædam in piscibus, quæ convenit imitari : nempe, quemadmodum singula ipsorum genera, aptam sibi veluti partito consecuta regionem, impetum in se mutuo non faciunt, verum in suis quæque finibus morantur. Nullus geometra domicilia apud illos distinxit. Non mœnibus circumscribuntur, non limitibus distinguuntur. Etenim hic sinus hæc piscium genera alit ; ille alia. Et quæ hic magno numero sunt, aliis in locis reperiri nequeunt. Nullus prorsus mons æcutis capitibus prominens eos dirimit : nullus fluvius transitum intercidit : verum lex quædam naturæ stat, qua juste et æquabiliter prout cuique utile est, sedes omnibus attribuitur. At apud nos longe aliter res habet : quippe qui terminos antiquos moveamus, quos posuerunt patres nostri. Agros pretendimus, domum domui conjungimus, ut proximo aliquid eripiamus. Norunt cete sedem sibi a natura assignatam, atque disjunctum a regionibus habitabilibus mare occupant : quæ quidem summis montibus, ut affirmant qui viderunt, magnitudine nequaquam inferiora sint, ac suis tamen finibus se continent ; nec vel insulis, vel maritimis regionibus detrimenti quidquam afferunt. At hunc itaque modum quodlibet genus,

627 *TIT. IV.* — *De via bona et mala : quodque distorta negotia, et obliquas vias vitare oporteat, et per rectum iter facere.*

Job xi, 14. — « Si iniquum est aliquid in manu tua, hoc procul fac a te. Sic resplendet facies tua velut aqua pura. »

Job xxviii, 14. — « Qui oblitus sunt viæ justæ, infirmati sunt inter homines. »

Prov. xvi, 5. — « Initium viæ bonæ, facere justa. Accepta autem magis sunt apud Deum, quam hostiarum cruor. »

Prov. iv, 27. — « Vias quæ a dextris sunt, novit Dominus : perversæ autem sunt, quæ a sinistris. »

Prov. xiv, 2. — « Qui obliquas facit vias suas, in dedecore erit. »

Prov. xxi, 8. — « Ad obliquos obliquas vias mittet Deus. »

Prov. xxii, 5. — « Tribuli et laquei in viis obliquis : qui autem custodit animam suam, abstinabit ab eis. »

Prov. xxviii, 18. — « Qui juste ambulat, auxilium accipiet. »

Prov. iv, 18. — « Justorum semitæ quasi lux splendens : procedunt et crescunt usque ad perfectum. »

Prov. xvi, 25. — « Est via quæ videtur recta esse hominibus, et novissima illius ducunt ad profundum inferni. »

Μη μεταίρες ὅρια αἰώνια, ἃ ἔθεντο οἱ πατέρες σου. »

Ἔστι τινὰ τῶν ἰχθύων, ἃ καὶ μιμεῖσθαι ἄξιον· πῶς τὰ γένη αὐτῶν ἕκαστα τὴν ἐπιτηδεῖαν αὐτοῖς διανειμάμενα χώραν, οὐκ ἐπιβαίνει ἀλλήλοις, ἀλλὰ τοῖς οἰκείοις ὅροις ἐνδιατρίβει. Οὐδεὶς γεωμέτρης παρ' αὐτοῖς κατένειμα τὰς οἰκήσεις· οὐ τεῖχην περιγέγραπται· οὐχ ὁροθεσίαις διώρισται. Οὗτος μὲν γὰρ ὁ κόλπος τάδε τὰ γένη τῶν ἰχθύων βόσκει, κακεῖνος ἕτερα· καὶ τὰ ὧδε πληθύνοντα, ἄπορα παρ' ἑτέροις. Οὐδὲν ὅρος ὀφθαλμοῖς κορυφαῖς ἀνατεταμένον δίστησιν· οὐ ποταμὸς τὴν διάβασιν ἀποτέμνεται· ἀλλὰ νόμος τις ἐστὶ φύσεως ἰσως καὶ δικαίως κατὰ τὸ τοῦ ἑκάστου χρεώδες, τὴν διαίταν πᾶσιν ἀποκληρῶν. Ἄλλ' οὐχ ἡμεῖς τοιοῦτοι, ὅποτε μεταίρομεν ὅρια αἰώνια, ἃ ἔθεντο οἱ πατέρες ἡμῶν. Παρατέμνομεν γῆν, συνάπτομεν οἰκίαν πρὸς οἰκίαν, ἵνα τοῦ πλησίον ἀφελώμεθα τι. Οὐδε τὰ κτήνη τὴν ἀφωρισμένην παρὰ τῆς φύσεως διαίταν, τὴν ἐξω τῶν οἰκουμένων ὄρων κατειληφθαι θάλασσαν, τοῖς μεγίστοις τῶν ὀρέων κατὰ τὸ μέγεθος ἐοικότα, ὥς οἱ τεθεαμένοι φασί, καὶ μένουσιν ἐν τοῖς οἰκείοις ὅροις, μήτε ταῖς νήσοις, μήτε ταῖς παραλίοις χώραις λυμαινόμενα. Οὕτω μὲν οὖν ἕκαστον γένος, ὥσπερ πόλεσιν ἢ κώμαις τισίν, ἢ πατρίσιν ἀρχαίαις, τοῖς ἀποτεταγμένοις αὐτοῖς τῆς θαλάσσης μέρεσιν αὐλίζεται.

C *TITA. Δ'.* — *Περὶ ὁδοῦ ἀγαθῆς καὶ πορνῆας· καὶ ὅτι χρὴ τὰ σκολιὰ πράγματα, καὶ τὰς σκολιὰς ὁδοὺς ἐκκλίνειν, καὶ μετὰ τῆς εὐθείας πορεύεσθαι.*

Ἐάν ἀνομόν τί ἐστιν ἐν τῇ χειρὶ σου, πόρρω ποίησον αὐτὸ ἀπὸ σοῦ. Οὕτως ἀναλάμψει σου τὸ πρόσωπον, ὥσπερ ὕδωρ καθαρόν. »

Οἱ ἐπιλαγθανόμενοι ὁδὸν δικαίαν, ἠσθένησαν ἐκ βροτῶν. »

Ἀρχὴ ὁδοῦ ἀγαθῆς ποιεῖν τὰ δίκαια. Δεσπὴ δὲ παρὰ θεῷ μᾶλλον ἢ θυσίων αἶμα. »

Ὁδοὺς τὰς ἐκ δεξιῶν οἶδεν ὁ Κύριος· διεστραμμένοι δὲ εἰσιν αἱ ἐξ ἀριστερῶν. »

Ὁ σκολιάζων τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ, ἀτιμασθήσεται. »

Πρὸς τοὺς σκολιοὺς σκολιάς ὁδοὺς ἀποστελεῖ ὁ θεός. »

Τρίβολοι καὶ παγίδες ἐν ὁδοῖς σκολιαῖς· ὁ δὲ φυλάσσων τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, ἀφέξεται ἀπ' αὐτῶν. »

Ὁ πορευόμενος δικαίως, βοηθηθήσεται. »

Αἱ ὁδοὶ τῶν δικαίων ὁμοίως φωτὶ λάμπουσιν, προπορεύονται, καὶ φωτίζουσιν ἕως κατορθώσῃ ἡ ἡμέρα. »

Ἔστιν ὁδὸς ἣ δοκεῖ ὀρθὴ εἶναι παρὰ ἀνθρώποις, τὰ δὲ τελευταῖα αὐτῆς ἔρχεται εἰς πυθμένα ᾧδου. »

« Εἰ ἐπορεύοντο τρίβους ἀγαθὰς, εὗροσαν ἂν τρι-
βους τὰς τῶν δικαίων λείους. »

« Τρίβοι ζωῆς ἐκκλίνουσιν ἀπὸ κακῶν. »

« Ὅρθὰς τροχιάς ποιεῖς σοὶς ποσὶν· μὴ ἐκκλίνῃς
εἰς τὰ δεξιὰ, μηδὲ εἰς τὰ ἀριστερά. »

« Τάδε λέγει Κύριος· Στήτε ἐπὶ ταῖς ὁδοῖς, καὶ
ἴδετε, καὶ ἐρωτήσατε ὁδοὺς Κυρίου, καὶ ἴδετε ποία
ἐστὶν ἡ ὁδὸς ἡ ἀγαθὴ, καὶ βαδίζετε ἐν αὐτῇ. Ἰδετε
ποία ἐστὶν ἡ ὁδὸς ἡ ἀγαθὴ, καὶ εὗρήσατε ἀνάπαυ-
σιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν. »

« Μὴ ἐπισπᾶσθε ὄλεθρον ἐν ἔργοις χειρῶν
ὑμῶν. »

« Μὴ λίξαι ἐν παντὶ ἀνέμῳ, καὶ μὴ πορεύου ἐν
πάσῃ ἀτραπῷ. »

« Ἀπόστησον ἀπὸ πλημμελείας σου, καὶ εὐθύνον
χειράς, καὶ ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας καθάρισον χεῖρά
σου. »

« Κατάρτας τέχνα ἐπλανήθησαν ἀπὸ ὁδοῦ ἀληθείας,
ἐξῆκολοθήσαντες τῇ ὁδῷ τοῦ Βαλαάμ. »

« Πάντα δοκιμάσαντες, τὸ καλὸν κατέχετε· ἀπὸ
παντὸς εἰδους πονηροῦ ἀπέχεσθε. »

Οἱ τὸ κακὸν φεύγοντες, οὐκ ἂν ἅπαξ ἡ δεύτερον
ἐκκλίνωσι τὴν ἁμαρτίαν, ἐπαινετοί, ἀλλ' ἂν δυνη-
θῶσι τοῦ κακοῦ τὴν πείραν εἰς τὸ παντελὲς διαδρα-
ναι. Ἀρχὴ γὰρ πρὸς τὴν ἀνάληψιν τῶν καλῶν, ἡ
ἀναχώρησις τῶν κακῶν. Ἐκκλινόν γάρ, φησὶν,
ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποίησον ἀγαθόν, σφῶς καὶ ἐντέ-
λως εἰσάγων εἰς ἀρετὴν, ἀναχώρησιν τῆς κακίας
ἀρχὴν ποιοῦμενος τῶν καλῶν.

Σπινθήρ ἀνάπτει καὶ βραχὺς πολλὴν φλόγα.
Σπαραγμὸς ἐχίδνης πολλὰς διώλεσεν.
Τοῦτο οὖν ὁρῶν, ἐκκλινόν καὶ μικρὸν βλάσας.
Μικρὸν μὲν ἔστιν, εἰς δὲ μεῖζον ἔρχεται.

Πηγὴ κακῶν, μὴ βλύξῃ, μὴ, ματαλά φρήν·
Ἡ δ' οὖν σὺ, γλώσσα, μὴ ὀέχου τὸν βόρβορον·
Ἡ δ' οὖν σὺ, χεῖρ γέ, μὴ γράψῃς τὰ χεῖρονα·
Οὕτως ἂν ἡμῖν ἐκίων ἀφθαρτος μένοι.

Ἐπιγινώμεν τὰς παγίδας, καὶ πόρρωθεν αὐτῶν
βαδίζομεν. Ἐπιγινώμεν τοὺς κρημνούς, καὶ μηδὲ
ἐγγὺς γενώμεθα. Τοῦτο ἀσφαλείας ἡμῖν ἔσται με-
γίστης ὑπόθεσις, τὸ μὴ ἁμαρτήματα φεύγειν μόνον,
ἀλλὰ καὶ τὰ ἀδιάφορα μὲν εἶναι δοκοῦντα, πρὸς δὲ
τὴν ἁμαρτίαν ἡμᾶς σκελίζοντα.

Ἡ τῶν κακῶν ἀπαλλαγὴ, σωτηρίας ἀρχή.

TITA. E'. — Περὶ ὀνόματος χρηστοῦ καὶ κακοῦ.

« Αἰρετώτερον ὄνομα καλὸν, ἢ πλοῦτος πολὺς·
ὕπερ δὲ ἀργύριον καὶ χρυσίον χάρις ἀγαθῇ. »

« Ἀγαθὸν ὄνομα ὕπερ ἐλαῖον ἀγαθόν. »

« Φρόντισον περὶ ὀνόματος. Αὐτὸ γάρ σοι παρα-
μένει, ἢ χίλιοι μέταλλοι θησαυροῦ. »

« Χάρις ὡς παράδεισος ἐν εὐλογίαις. »

Prov. II, 20. — « Si ambulassent per vias bonas,
invenissent vias justorum planas. »

Prov. XVI, 17. — « Semitæ vitæ declinant a
malis. »

Prov. IV, 26. — « Rectas facito semitas pedibus
tuis : ne declines ad dextram, neque ad sinistram. »

Prov. VI, 16, 17. — « Hæc dicit Dominus : State
super vias, et videte, et interrogate semitas Do-
mini ; et videte quæ sit via bona, et ambulate in
ea. Videte quæ sit via bona, et invenietis requiem
animabus vestris. »

Sap. I, 12. — « Ne acquiratis perditionem in
operibus manuum vestrarum. »

Eccli. V, 9. — « Ne ventiles ad omnem ventum,
et non ambules in omni semita. »

B Eccli. XXXVIII, 10. — « Avertere a delicto tuo,
et dirige manus, et ab omni peccato munda ma-
num tuam. »

II Petr. II, 15. — « Maledictionis filii, derelin-
quentes viam veritatis, secuti viam Balaam. »

I Thess. V, 20. — « Omnia probantes, quod bo-
num est tenete : ab omni specie mala abstinete
vos. »

S. Basilii. — Qui vitium fugiunt, non si semel
peccatum vitaverint, laudandi sunt ; sed si valeant
effugere, quin vel vitii periculum unquam faciat.
Etenim amplexandæ virtutis initium est secessio a
vitiis. Declina enim, inquit ille, a malo, et fac
bonum (Psal. XXXVI, 27) ; sapienter plane et artifi-
ciose, dum ad virtutem nos inducit, recessum a
malo initium boni faciens.

S. Greg. Nazianz., tetrast. 13.
Scintilla magnas parva flammam excitat,
Ac viperinus morsus haud raro necat.
Ob idque noxam, quamlibet parvam, fuge.
Nam parva primum sit licet, crescit tamen.

Id. Lament. ad Christ.

O mens inanis, fons mali, ne proflue.
628 Aut, lingua, saltem ne lutum sœdum excipe.
Sin lingua, saltem ne malum scribas manus.
Imago sic Dei tibi manebit integra.

S. Chrysost. — Laqueos agnoscamus, ac procul
ab ipsis incedamus. Præcipitia agnoscamus : ac ne
ad ea propius accedamus. Hoc summæ nobis secu-
ritatis causa erit, si non modo peccata fugiamus ;
sed ea etiam, quæ, licet nec bona nec mala esso
videantur, nos ad peccatum impellunt.

S. Clement. — Discessus a malis, salutis est
initium.

TIT. V. — De fama bona aut mala.

Prov. XII, 1. — « Melius est nomen bonum,
quam divitiæ multæ : super argentum autem et
aurum gratia bona. »

Eccli. VII, 2. — « Melius est nomen bonum,
quam unguentum pretiosum. »

Eccli. XLI, 15. — « Curam habe de bono nomine.
Hoc enim magis permanebit tibi, quam mille me-
talla auri. »

Eccli. XL, 17. — « Gratia sicut paradisi in be-
nedictionibus. »

Eccli. xli, 16. — « Bonæ vitæ numerus dierum : A bonum autem nomen in ævum permanet. »

Eccli. vi, 2. — « Nomen malum ignominiam et probum hæreditabit. »

Eccli. xx, 19. — « Homo acharis (id est, sine gratia) importuna fabula. »

TIT. VI. — *De opinione et existimatione : et quod præstet bonum esse, quam videri. Hoc enim ad virtutem impedimento esse.*

Eccli. vii, 16. — « Vidi justum percutientem in justificatione sua : et hoc ipsum est vanitas. »

I Cor. iii, 18-20. — « Si quis videtur sapiens esse apud vos in hoc sæculo, stultus fiat, ut sit sapiens. Sapientia enim hujus mundi stultitia est apud Deum. Scriptum est enim : Qui comprehendit sapientes in astutia eorum. Et iterum : Dominus novit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt. Nemo itaque glorietur in hominibus. »

I Cor. iv, 5, 6. — « Ne unus adversus alterum infletur pro alio, quis enim te discernit? quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis. »

Galat. vi, 3, 4. — « Si quis se existimat aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit. Opus autem suum probet unusquisque : et sic in semetipso tantum gloriam habebit, et non in altero. »

S. Greg. Naz. Carm. hexam. 1. — Præstat eum qui bonus sit, videri malum, quam qui pessimus, bonum æstimari : ut qui hominibus fucatus videatur et sit, de more sepulcri, quod intus quidem putrescentibus ossibus supra modum fetet, extrinsecus vero calce, elegantibusque picturis fulget.

Ejusd. tetrast. 24. — Famam nec omnem, nec nimis, quæras velim. Probum esse præstat, quam videri. Sin vero hujus rei insatiabili desiderio teneris, nequaquam vanam illam persequere, nec novam, aut quæ fucata sit. Quid enim simiam joverit, si vel leo audiat, aut vocitetur?

Ejusdem. — Si tibi simiam in leonis speciem conformatam proponerem, annon te hujus spectaculi paderet? **629** si vero cœnus oblectandi tui gratia in theatrum prodiret, quid tibi tandem videretur? sin corvus, avium omnium contemptissimus, candido se colore hlineret, nonne multo majorem de se risum moveret?

Ejusd. ex Apolog. — Facile est seipsum fallere, seque existimare aliquid esse illum qui nihil sit, inani opinione tumescentem.

S. Cyrilli. — Opinio, ut veteres dixere, progressionis excissio est. Nam qui inani opinione sibi blanditur, virtutis incrementum non sustinet.

Opinio, natura impurum quiddam est.

TIT. VII. — *De vino, et ipsius usu.*

Psal. ciii, 15. — « Vinum lætificat cor hominis. »

Prov. xx, 1. — « Luxuriosa res vinum, et tumultuosa ebrietas. Omnis autem stultus implicatur in eis. »

Prov. xxxi, 6. — « Date vinum iis qui in mœro-

« Ἀγαθὴς ζωῆς ἀριθμοὶ ἡμερῶν, καὶ ἀγαθὸν ὄνομα εἰς τὸν αἰῶνα διαμένει. »

« Ὅνομα πονηρὸν αἰσχύνῃν καὶ θναῖδος κληρονομῇ. »

« Ἀνθρώπος ἀχαρὶς, μῦθος ἀκαιρός. »

TIT. Γ. — *Περὶ οὐσίας καὶ δοκίσεως καὶ δεῖν κρεῖττον τὸ εἶναι τοῦ δοκεῖν. Ἐμπόδιον γὰρ τοῦτο πρὸς ἀρετὴν.*

« Εἶδον δίκαιον ἀπολλύμενον ἐν τῇ δικαιοματί αὐτοῦ, καὶ γὰρ τοῦτο ματαιότης. »

« Εἰ τις δοκεῖ σοφὸς εἶναι παρ' ὑμῖν ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, μωρὸς γενέσθω, ἵνα γένηται σοφός. Ἡ γὰρ σοφία τοῦ κόσμου τούτου μωρία παρὰ Θεῷ ἐστὶ. Γέγραπται γάρ· Ὁ δραστήμιος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν. Καὶ πάλιν· Κύριος γινώσκει τοὺς διαλογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων, οἳ εἰσὶ μάταιοι. Ὅστε μηδεὶς καυχᾶσθω ἐν ἀνθρώποις. »

« Εἰς ὑπὲρ τοῦ ἐνὸς μὴ φυσιοῦσθε κατὰ τοῦ ἐτέρου. Τίς γὰρ σε διακρίνει; τί δὲ ἔχεις ὃ οὐκ ἔλαβες; Εἰ δὲ καὶ ἔλαβες, τί καυχᾶσαι ὡς μὴ λαβὼν; »

« Εἰ τις δοκεῖ εἶναι τι, μὴδὲν ὦν, φρεναπατᾷ ἑαυτὸν. Τὸ δὲ ἔργον ἑαυτοῦ δοκιμαζέτω ἕκαστος, καὶ τότε εἰς ἑαυτὸν μόνον τὸ καύχημα ἔξει, καὶ οὐκ εἰς τὸν ἕτερον. »

Βέλτιον καλὸν ὄντα νομίζειν κακὸν, εἴπερ κακίστον, δόξαν ἔχοντα ἀγαθὸν· ὡς τάφος πλαστὸς τοῖς ἀνθρώποις φαινόμενος καὶ ὑπάρχων, ὅστις σεσηπόσιν νεκροῖς ἔσθωεν ὑπερβόων, ἔσθωεν δὲ λάμπει ἀσβέστη ζωγραφίαις τερπναῖς.

Δόξαν πῶθῃσιν μῆτε πᾶσαν, μῆτε πάνυ. Βέλτιον γὰρ τὸ εἶναι τοῦ νομίζειν. Εἰ δὲ ἀπληστος εἰ περὶ τούτου, μὴ τὴν καταλάν ἀγρευε, μὴδὲ τὴν νεαράν, ἢ τὴν κεχρωσμένην. Τίς γὰρ τῷ πιθήκῳ ὠφέλεια ἐν τοῦ ἀκούειν καὶ καλεῖσθαι λέων;

Εἰ σοὶ πιθήκων μετασχηματίσας εἰς λέοντα σπουδὴν προσήνεγκαν, ἄρα οὐκ ἂν ἡσχύνθης θεασάμενος; Τί δὲ εἰ σοὶ ὁ κύκνος εἰς τέρψιν ἐθεάτριζεν, τί σοὶ ἐδόκει; ὁ πάντων ἀτιμώτατος τῶν ὀρνέων κόραξ, περιχρώσας ἑαυτὸν τῷ λευκῷ σχήματι, οὐ καταγελαστότερος πολλῶν πλέων.

Πᾶστον ἑαυτὸν ἀπατᾷ, καὶ οἰεσθαι εἶναι τι οὐδὲν ὄντα, ὑπὸ τῆς κενῆς δόξης φυσώμενον.

Οἷσις, ὡς ὁ τῶν ἀρχαίων λόγος, ἐστὶν ἐκκοπή προκοπῆς. Ὁ γὰρ κατοῦόμενος, βελτίωσιν οὐκ ἀέχεται.

Οἷσις, ἀκάθαρτον φύσει ἐστίν.

TIT. Ζ. — *Περὶ οἴνου, καὶ τῆς χρήσεως αὐτοῦ.*
« Οἶνος εὐφραίνει καρδίαν ἀνθρώπου. »

« Ἀκόλαστον οἶνος, καὶ υοριστικὸν μέθη· πᾶς δὲ ἄφρων τοιοῦτος συμπλέκεται. »

« Δότε οἶνον τοῖς ἐν λύπαις, καὶ τοῖς ἐν δόυναις

ἴσιν, ἵνα ἐπιλάβωνται τῆς πανίας, καὶ τῶν πόνων αὐτῶν μὴ μνησθῶσιν ἔτι. »

« Οἶνος καὶ γυναῖκες ἀποστήσουσι συνετούς. »

« Ἐν οἶνῳ μὴ ἀνδρίζου. Πολλοὺς γὰρ ἀπώλεσεν ὁ οἶνος. Οἶνος εἰς εὐφροσύνην, καὶ οὐκ εἰς μέθην ἐκτίσθη ἀπ' ἀρχῆς. Ἀγαλλίσμα καρδίας καὶ εὐφροσύνη ψυχῆς, οἶνος πινόμενος. »

« Μὴ μεθύσκεσθε οἶνῳ, ἐν ᾧ ἔστιν ἀσωτία. »

« Μηκέτι ὑδροπότηι, ἀλλ' οἶνῳ ὀλίγῳ χρῶ, διὰ τὸν στόμαχόν σου καὶ τὰς πυκνάς σου ἀσθενείας. »

Οἶνος τὸ παρὰ Θεοῦ δῶρον, εἰς παραμυθίαν τῆς ἀσθενείας δεδομένον τοῖς σωφρονοῦσι.

Μέτρον ἄριστον τῆς τοῦ οἴνου χρήσεως ἡ χρεῖα τοῦ σώματος.

Ῥώννυσι μὲν γὰρ οἶνος σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν λόγος Θεοῦ.

Οἶνον μεταληφθέντος, λυπαὶ οἰχίσονται, φυγαδεύεσθαι καθάπερ ὑπὸ λαίλαπος γνόφου.

TITA. H'. — Περὶ ὀφθαλμῶν.

« Θεωρῶν ὀφθαλμὸς καλὰ εὐφραίνει καρδίαν. »

« Οἱ ὀφθαλμοὶ σου ὁρᾷ βλέπεύσαν· τὰ δὲ βλέφαρά σου νεύει δίκαια. »

« Πονηρότερον ὀφθαλμοῦ τί ἔκτισται; Διὰ τοῦτο ἀπὸ παντὸς προσώπου θαυμάσει. »

« Ὁφθαλμὸς πονηρὸς, φθονερὸς ἐπ' ἄρτῳ, καὶ ἐλλιπής ἐπὶ τῇ θεραπείᾳ αὐτοῦ. »

« Κύριε Πάτερ, καὶ Θεὲ ζωῆς μου, μεταωρισμὸν ὀφθαλμῶν μὴ δῶς μοι. »

« Φύλαξον, μνησθητι, ὅτι κακὸν ὀφθαλμὸς πονηρὸς. »

« Ὁ λύχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός. Ἐὰν ᾖ ὁ ὀφθαλμός σου ἀπλοῦς ἢ, ὅλον τὸ σῶμά σου φωτεινὸν ἔσται. Ἐὰν δὲ ὁ ὀφθαλμός σου πονηρὸς ἢ, ὅλον τὸ σῶμα σκοτεινὸν ἔσται. »

TITA. Θ'. — Περὶ ὀνειδισμοῦ· καὶ ὅτι οὐ χρὴ ὀνειδίζειν.

« Ἀπόστρεψον ἀπὸ σοῦ ἐπονειδίστους λόγους. »

« Μὴ φοβείσθε ὀνειδισμὸν ἀνθρώπων, καὶ τῷ φαυλισμῷ αὐτῶν μὴ ἠταῆσθε· ὥσπερ γὰρ ἱμάτιον βρωθήσεται ἀπὸ χρόνου, καὶ ὡς ἑρία βρωθήσεται ἀπὸ σητοῦς. »

Μὴ φοβῶ, ὅτι κατησχύνθης, μηδὲ ἐντραπήξῃς, ὅτι ὀνειδίσθης, ὅτι αἰσχύνῃ αἰώνιον ἐπιλήσῃ, καὶ ὀνειδὸς τῆς χηρείας σου, οὐ μὴ μνησθῇς ἔτι. »

« Μὴ βδελύξῃς ἄνθρωπον, καὶ μὴ ὀνειδίσῃς αὐτὸν· ὅραται αὐτοῦ. »

ribus atque in doloribus sunt, ut obliviscantur egestatis suae, et laborum suorum non recordentur amplius. »

Eccli. xix, 2. — « Vinum et mulieres apostatare facient sapientes. »

Eccli. xxxi, 30. — « In vino ne te fortem praebe. Multos enim exterminavit vinum. Vinum ad jucunditatem, et non ad ebrietatem creatum est ab initio. Exsultatio cordis, et laetitia animae vinum potatum. »

Ephes. v, 18. — « Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. »

I Tim. v, 13. — « Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino utere propter stomachum tuum, et frequentes infirmitates tuas. »

S. Basil. Hom. de ebriosis. — Vinum donum Dei est, ad imbecillitatis solatium temperantibus hominibus concessum.

Ejusd. — Optimus modus adhibendi vini est corporis necessitas.

Evagrii. — Ut vinum corpus, ita sermo Dei animum corroborat.

S. Nili. — Hausto vino, animi molestiae facies sunt, non secus atque caligo a venti turbine in fugam conversae.

TIT. VIII. — De oculis.

Prov. xv, 30. — « Oculus res pulchras videns laetificat cor. »

Prov. iv, 25. — « Oculi tui recta videant : et C palpebrae tuae justa annuant. »

Eccli. xxxi, 15. — Nequius oculo quid creatum est? Ideo ab omni facie lacrymabitur. »

Eccli. xiv, 10. — « Oculus malus invidiosus est super panem, et deficiens est super mensam suam. »

Eccli. xiiii, 4. — Domine Pater, et Deus vitae meae, extollentiam oculorum meorum ne dederis mihi. »

Eccli. xxxi, 14. — « Cave, et memento, quia mala res est oculus perversus. »

Matth. vi, 22, 23. — « Lucerna corporis tui est oculus. Si ergo oculus tuus simplex fuerit, totum corpus lucidum erit. Si autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosus erit. »

TIT. IX. — De probis, et quod neminem probis lacessere oporteat.

Prov. xxvii, 11. — « Averte a te probrosos sermones. »

Isa. li, 7. — « Nolite timere opprobrium hominum; et contemptu eorum ne vincamini. Sicut enim vestimentum 630 consumetur tempore, et sicut lana comedentur a tineis. »

Isa. liv, 4. — « Noli timere quia confusa es; neque erubescas, quia exprobratum tibi est. Quia confusionem aeternam oblivisceris, et opprobrii viduitatis tuae memor ultra non eris. »

Eccli. xi, 2. — « Ne abomineris hominem, neque exprobres ei in visu suo. »

Eccli. xxii, 25. — « Qui conviciatur amico, dissolvit amicitiam. »

Eccli. viii, 6. — « Ne improperes homini avertenti se a peccato. Memento quoniam omnes in correptione sumus. »

Eccli. iii, 13. — « Dedecus filiorum, mater sine honore. »

Eccli. vii, 12. — « Ne irrideas hominem in amaritudine animæ suæ. Est enim qui humiliat, et qui exaltat. »

Eccli. xxix, 35. — « Gravia hæc homini habenti sensum, correptio domus et improprium fenestantis. »

S. Greg. Nazianz., tetrast. 27. — Una demum securitas est, nemini fortunas suas exprobrare. Communis enim est fortuna, nec futurum spectabile est.

S. Irenæi. — Benedicentes semper iis qui digni sunt, indignis autem nunquam benedicentes; ita quoque demum nos Dei gloriam et regnum consequemur.

Evagrii. — Vituperare eum qui culpa vacat, peccatum erga Deum est.

Philonis. — Nemini calamitatem probri loco objicias (communis enim natura est, et quæ succedunt, obscura): ne alioqui iisdem in rebus comprehensus, tuæ conscientiae iudicio condemnatus inveniaris.

Didymi. — Nec laus bonum hominem facit, nec vituperatio malum.

TIT. X. — *De iis qui brevi tempore vivunt.*

Job xiv, 1. — « Benedictus qui de muliere natus est, brevi vivens tempore. »

Sap. xiv, 11, 12. — « Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus: aut ne fictio deciperet animam illius. Consummatus in brevi, implevit tempora multa: placita enim erat Domino vita illius. Propter hoc properavit de medio improbitatis. »

TIT. XI. — *De iis qui libenter jurant; et quod a juramento cavendum sit.*

Exod. xx, 7. — « Non assumes nomen Dei tui in vanum. Nec enim habebit insontem Dominus eum qui assumpserit nomen suum in vanum. »

Levit. xix, 12. — « Non jurabitis in nomine meo pro re iniqua. »

Osee xiv, 15. — « Ne juraveritis: Vivit Dominus. »

Eccli. xxiii, 9-11. — « Jurationi non assuescat cor tuum, et nominationi Dei non assuescas. Nam sicut servus exercitatus a vulneris livore non minuetur, sic omnis jurans, et nominans nomen Domini, non eximetur a peccato. »

Matth. v, 34-37. — « Dico vobis, non jurare omnino, neque per cælum, quia thronus Dei est; neque per terram, quia scabellum est pedum ejus;

« Ὁ οὐκ ἐνεδίδων φίλον, διαλύσει φίλον. »

« Μὴ ἐνεδίδῃς ἀνθρώπον ἀποστρέφοντα ἀπὸ ἀμαρτίας. Μνησθῆτι ὅτι πάντες ἐσμέν ἐν ἐπιτιμίοις. »

« Ὁνειδὸς τέκνων, μήτηρ ἐν ἀδοξίᾳ. »

« Μὴ καταγέλασθῃς ἀνθρώπου ὄντος ἐν πικρίᾳ ψυχῆς αὐτοῦ. Ἔστι γὰρ ὁ ταπεινῶν καὶ ὀψών. »

« Βαρύτα ταῦτα ἀνθρώπων ἔχοντι φρόνησιν, ἐπιτιμῆς οἰκίας, καὶ ἐνεδιδυμὸς δανειστοῦ. »

Μία ἀσφάλεια, μὴ ἐνεδίδειν τύχας. Κοινὴ γὰρ ἡ τύχη, καὶ τὸ μέλλον ἀόρατον (1).

Εὐ μὲν λέγοντες ἀπὸ τοὺς ἀξίους, κακῶς δὲ οὐδέποτε τοὺς ἀναξίους, ταυξόμεθα καὶ ἡμεῖς τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης καὶ βασιλείας.

Ψέγειν τὸν ἀνεπιληπτον, εἰς Θεὸν ἀμαρτία.

Μηδὲν συμφορὴν ἐνεδίδῃς· κοινὴ γὰρ ἡ φύσις, καὶ τὰ ἐπὶόντα ἀδελφὰ· μήποτε τοῖς αὐτοῖς ἀλούς, αὐτοκατάκριτος ἐν τῷ συνειδότηι εὐρεθῇς.

Οὔτε ἐπαίνος ἀγαθὸν ποιεῖ, οὔτε φόβος κακόν.

C TITA. I. — *Περὶ ὀλιγοβίων καὶ ὀλιγοχρονίων.*
« Εὐλογημένος γεννητὸς γυναικὸς, ὀλιγόβιος. »

« Ἡρπάγη, ἵνα μὴ κακία ἀλλάξῃ σύνεσιν αὐτοῦ, ἢ δοῦλος ἀπατήσῃ ψυχὴν αὐτοῦ. Τελειωθείς ἐν ὀλίγῳ, ἐπλήρωσε χρόνους μακροῦς· ἀρεστὴ γὰρ ἦν Κυρίῳ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ· διὰ τοῦτο ἔσπευσεν ἐκ μέσου πονηρίας. »

TITA. IA. — *Περὶ τῶν τοὺς ὅρκους στεργόντων· καὶ ὅτι οὐ χρὴ ὀμνύειν.*

« Οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ. Οὐ γὰρ μὴ καθάρσῃ Κύριος τὸν λαμβάνοντα τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ ματαίῳ. »

« Οὐκ ὁμείθε τῷ ὀνόματι μου ἐπ' ἀδίκῳ. »

D
« Μὴ ὀμνύετε ζῶντα Κύριον. »

« Ὁρκῶ μὴ ἐθίσῃς τὸ στόμα σου, καὶ ὀνομασίᾳ τοῦ Ἁγίου μὴ συνεθισθῇς. Ὅσπερ γὰρ οἰκέτης ἐξεταζόμενος, ἀπὸ μώλωπος οὐκ ἐλαττωθήσεται, οὕτως καὶ ὁ ὀμνύων, καὶ ὀνομάζων τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, οὐκ ἐλαττωθήσεται ἀπὸ ἀμαρτίας. »

« Λέγω ὑμῖν, μὴ ὁμᾶσαι ὅλως, μήτε ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅτι θρόνος ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, μήτε ἐν τῇ γῇ, ὅτι ὑποπόδιόν ἐστι τῶν ποδῶν αὐτοῦ· μήτε εἰς ἱεροσόλυμα,

NOTE.

(1) Hæc non sunt Nazianzeni, sed scholiastæ ejusdæ, aut alterius anonymi qui Theologi car-

mina in solutam orationem convertit: ejus metaphrasis specimina videsis supra tit. 4 et 6.

ἔτι πόλις ἐστὶ τοῦ μεγάλου Βασιλέως, μήτε ἐν τῇ κεφαλῇ σου ὁμόσης, ἔτι οὐ δύνασαι μίαν τρίχα λευκὴν ἢ μέλαιναν ποιῆσαι. Ἔστω δὲ ὁ λόγος ὑμῶν, Ναί, ναί· Οὐ, οὐ. Τὸ δὲ περισσὸν τούτων, ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστίν. »

« Ὁ ὁμόσας ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, ὁμνύει ἐν αὐτῷ, καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ἐπάνω αὐτοῦ. Καὶ ὁ ὁμόσας ἐν τῷ ναβ, ὁμνύει ἐν αὐτῷ, καὶ ἐν τῷ κατοικήσαντι αὐτόν. Καὶ ὁ ὁμόσας ἐν τῷ οὐρανῷ, ὁμνύει ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐν τῷ καθήμενῳ ἐπάνω αὐτοῦ. »

« Πρὸ πάντων, ἀδελφοί μου, μὴ ὁμνύετε, μήτε τὸν οὐρανὸν, μήτε τὴν γῆν, μήτε ἄλλον τινὰ ὅρκον. Ἔστω δὲ ὑμῶν τὸ, Ναί, ναί, καὶ τὸ Οὐ, οὐ· ἵνα μὴ ὑπὸ κρίσιν πέσητε. »

Οὐκ ἔστιν ὠφέλιμον τὸ ὁμνύειν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα βλαβερόν, καὶ ἐπάραινον, καὶ ἐδδελυγμένον. Πέρασσο λοιπὸν τοῦ ὁμνύειν· μὴ βούλου τὴν ἑαυτοῦ γλῶσσαν πρὸς τοὺς ὅρκους ἐθίζειν.

TITA. IB'. — *Περὶ τῶν τοὺς ὅρκους ἀθετούντων καὶ ἐπιορκούντων.*

« Εἶπε Κύριος πρὸς με· Τί ὄρξ; Καὶ εἶπα· Ὁρῶ δρέπανον πετόμενον, μήκος πηγῶν εἴκοσι, καὶ πλάτος πηγῶν δέκα. Καὶ εἶπε πρὸς με· Τοῦτο εἰσαλεύσεται εἰς τὸν οἶκον τοῦ ὁμνούντος ἐν τῷ ὀνόματί μου ἐπὶ ψεύδει· καὶ καταλύσει, καὶ συντελέσει αὐτόν. »

« Τάδε λέγει Κύριος· Ὁρκον ψευδῆ μὴ ἀγαπάτε, δίδοτε ταῦτα πάντα ἐμίσησα, λέγει Κύριος. »

« Προσάξω πρὸς ὑμᾶς ἐν κρίσει, καὶ ἔσομαι μάργος ταχὺς ἐπὶ τοὺς ὁμνούντας τῷ ὀνόματί μου ἐπὶ ψεύδει. »

« Ἀδίκως ὤμωσαν ἐν δόλῳ, καταφρονήσαντες ὁσιότητος. »

« Ἀνὴρ πολυὺς ὅρκους πλησθήσεται ἀνομίας, καὶ οὐκ ἀποστήσεται ἀπὸ τοῦ οἴκου αὐτοῦ μάστιξ. »

Λαλιὰ πολυὺς ὁρκῶσει τρίχας, καὶ ἡ μάχη αὐτῶν ἐπιφραγμὸς ὥτιων. »

Πιστούμενος τὸ ψεῦδος διὰ τῶν ὅρκων, κακὸν παρεμπόρευμα τῆς ἀπανθρωπίας τὴν ἐπιτοκίαν προσκτάται.

Οὐχ οὕτω κενεῖ ξίφος, ὥς ὅρκου φύσις· οὐχ οὕτως ἀναιρεῖ μάχαιρα, ὥς ὅρκου πληγὴ. Ὁ ὁμόσας, κἂν ὀξὺ ζῆν, ἥδη τετελεσμένον, καὶ τὴν πληγὴν ἐδέξατο. καὶ καθάπερ ὁ τὸ σπαρτίον λαβὼν, καὶ πρὶν τὴν πόλιν ἐξελεῖν, καὶ δῆμιον ἰδεῖν ἐφιστάμενον, τέθηκεν ἅμα τῷ τὰς θύρας ἐξελεῖν τοῦ δικαστηρίου· οὕτω καὶ ὁ ὁμόσας ἐπὶ ψεύδει, κἂν ζῆ, τέθηκεν.

ΣΤΟΙΧΕΙΟΝ II.

TITA. A'. — *Περὶ πίστεως καὶ εὐσεβείας εἰς Θεόν.*

« Ἐπίστευσεν Ἀβραάμ τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην. »

A neque per Hierosolymam, 631 quia civitas est magni regis. Neque per caput tuum, juraveris, quia non potes capillum unum album facere aut nigrum. Sit autem sermo vester: Est, est: Non, non. Quod autem his abundantius est, a malo est. »

Matth. xxv, 20, 21. — « Qui jurat in altari, jurat in eo, et in omnibus quæ super illud sunt: et quicumque juraverit in templo, jurat in illo, et in eo qui in ipso habitat: et qui jurat in cælo, jurat in throno Dei, et in eo qui sedet super eum. »

Jac. v, 12, 13. — « Ante omnia, fratres mei, nolite jurare, neque per cælum, neque per terram, neque per aliud quodcunque juramentum. Sit autem sermo vester, Est, est: Non, non; ut non sub iudicio decidatis. »

S. Nili. — Jurare utile non est, sed admodum perniciosum, et execrabile, et abominandum. Quocirca deinceps sinem jurandi fac, nec velis ut lingua tua juramenti assuescat.

TIT. XII. — *De iis qui juramenta violant et pejerant.*

Zachar. v, 2-6. — « Dixit Dominus ad me: Quid vides? Et dixi: Ego video falcem volantem, longitudinis cubitorum viginti, et latitudinis cubitorum decem. Et dixit ad me: Hæc ingreditur in domum jurantis in nomine meo mendaciter, et divertet, et consumet eam. »

Zachar. viii, 17. — « Hæc dicit Dominus: Juramentum mendax ne diligatis. Hæc enim omnia odi, dicit Dominus. »

Malach. iii, 5. — « Accedam ad vos in iudicio, et ero testis velox super eos qui jurant in nomine meo mendaciter. »

Sap. xiv, 30. — « Injuste juraverunt in dolo, contemnentes justitiam. »

Eccli. xxiii, 12. — « Vir multum jurans impletur iniquitate, et non discedet a domo illius plaga. »

Eccli. xxvii, 14. — « Loquela multum jurans rigorem capillorum afferet. et pugna ipsorum obturatio aurium. »

Qui rem falsam interposito jurejurando confirmat, is malum inhumanitatis lucrum, perjurium scilicet, acquirit.

S. Chrysost. hom. 15 De stat. — Non ita pungit gladius, ut juramentum: non sic interimit ensis, ut juramenti plaga. Qui juravit, etiamsi vita frui videatur, jam tamen accepta plaga interiit. Quem admodum enim qui restim accepit, prius etiam quam ex urbe egrediatur, et immitem carnificem videat, simul atque e tribunalis januis excessit, mortuus est: sic etiam qui falsum juravit, jam interiit, tametsi vitam ducat.

LITTERA II.

TIT. I. — *De fide et pietate erga Deum.*

Gen. xv, 6. — « Credidit Abraham Deo, et reputatum est ei ad justitiam. »

Job xxviii, 28. — « Ecce pietas erga Deum est A sapientia. »

« Radices piorum in munitionibus. »

Habac. ii, 4. — « Justus ex fide vivet. »

Isa. xxiv, 26. — « Domine Deus Israel, ab alia terrae portenta audivimus. 632 Spes est justo, et dicent : Vae praevaricatoribus. »

Isa. xxvi, 7. — « Via piorum recta fuit et parata. »

Isa. xxxii, 8. — « Pii prudens consilium inierunt : et ipsum consilium manet. »

Jerem. v, 1. — « Si est qui faciat judicium, et quaerat fidem, propitius ero illi, dicit Dominus. »

Sap. i, 12. — « Omnium potentior est sapientia. »

Sap. xv, 2, 3. — « Non peccabimus, scientes quoniam apud te computati sumus. Nosse enim te consummata justitia, et scire virtutem tuam, radix immortalitatis. Non enim in errorem induxit nos hominum maligna solertia. »

Eccli. xi, 22, 23. — « Confide in Domino, et mane in labore tuo. Facile enim in oculis Domini subito ditare pauperem. Benedictio Domini in mercede justi. Datio Domini permanet justis. »

Eccli. ii, 6. — « Crede ei, et recuperabit te. »

Eccli. xii, 6. — « Narratio justi semper sapientia est. »

Eccli. xxxvii, 17. — « Cum viro religioso assiduus esto. »

Matth. x, 32. — « Omnis qui me confessus fuerit coram hominibus, constebor et ego eum coram Patre meo, qui in caelis est. »

Matth. xvi, 20. — « Amen dico vobis, si habueritis fidem ut granum sinapis, dicetis huic monti : Transi hinc illuc, et transibit : et nihil impossibile erit vobis. »

Matth. xix, 27-31. — « Respondens Petrus dixit ei : Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te : quid ergo erit nobis ? Jesus autem dixit illis : Amen dico vobis, quod vos qui secuti estis me, in regeneratione cum sederit Filius hominis in sede majestatis suae, sedebitis et vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel. Et omnis qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, et vitam aeternam possidebit. »

Matth. xxi, 21, 22. — « Respondens Jesus dixit eis : Amen dico vobis, si habueritis fidem, et non hesitaveritis, non solum de siculnea facietis, sed et si monti huic dixeritis : Tollere, et jacta te in mare, fiet. Et omnia quaecunque petieritis in oratione credentes, accipietis. »

Joan. i, 11. — « In propria venit, et sui eum non receperunt. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus. »

Joan. iii, 16-19. — « Sic Deus dilexit mundum, et Filium suum unigenitum daret : ut omnis qui

« Ιδού η θεοσειδεία ἐστὶ σοφία. »

« Αἱ ρίζαι τῶν εὐσεβῶν ἐν θυρώμασιν. »

« Ὁ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται. »

« Κύριε ὁ θεὸς Ἰσραὴλ, ἀπὸ τῶν περὺγων τῆς γῆς τέρατα ἠκούσαμεν. Ἐλπὶς τῷ εὐσεβεῖ, καὶ ἐρῶσιν· Ὅσαι τοῖς ἀσθενέουσιν. »

« Ὁδὸς εὐσεβῶν εὐθεῖα καὶ παρεσκευασμένη. »

« Οἱ εὐσεβεῖς συνετὰ βουλευσάντο· καὶ αὐτῇ ἡ βουλὴ μένει. »

« Εἰ ἐστὶ ποιῶν κρίμα, καὶ ζητῶν πίστιν, Πίστος εἶμι αὐτῷ, λέγει Κύριος. »

« Παντὸς δυνατωτέρα ἐστὶν ἡ εὐσεβεία. »

B « Οὐχ ἀμαρτησόμεθα εἰδότες, ὅτι σοὶ λογιόμεθα. Τὸ γὰρ πιστάσθαι σε, ὁλόκληρος δικαιοσύνη, καὶ τὸ εἰδέναι σου τὸ κράτος, ρίζα ἀθανασίας. Οὐτε γὰρ ἐπλάνησεν ἡμᾶς κακότηχος τῶν ἀνθρώπων ἐπινοία. »

« Πίστευε Κυρίῳ, καὶ ἔμνευε τῷ πόνῳ σου, ὅτι κοῦπον ἐν ὀφθαλμοῖς Κυρίου ἐξάπινα πλουτῖσαι πίνητα. Εὐλογία Κυρίῳ ἐν μισθῷ εὐσεβοῦς. Δόσις Κυρίου παραμένει εὐσεβέσιν. »

« Πίστευσον αὐτῷ, καὶ ἀντιλήψεται σου. »

« Διήγησις εὐσεβοῦς διὰ παντὸς σοφία. »

« Μετὰ ἀνδρὸς εὐσεβοῦς ἐνδελήγχε. »

C « Πᾶς ὅστις ὁμολογήσῃ ἐν ἰσὶ ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω κατὰ ἐμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. »

« Ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ἐὰν ἔχητε πίστιν ὥς κόκκον σινάπεως, ἐρεῖτε τῷ ὄρει τοῦτῳ, Μετάθεθι· ἐντεῦθεν ἔκει, καὶ μεταθήσεται· καὶ οὐδὲν ἀδυνατήσει ὑμῖν. »

« Ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρος, εἶπεν αὐτῷ· Ἰδού ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ἠκολούθησάμεν σοι· τί ἄρα ἔσται ἡμῖν; Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ὑμεῖς οἱ ἀκολουθήσαντές μοι ἐν καλιγενεσίᾳ, ὅταν καθίσῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνῳ δόξης αὐτοῦ, καθήσεσθε καὶ ὑμεῖς ἐπὶ δώδεκα θρόνους κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ. Καὶ πᾶς ὅστις ἀφήκεν οἰκίαν, ἢ ἀδελφούς, ἢ πατέρα, ἢ μητέρα, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἢ ἀγροὺς ἐνεκεν τοῦ ὀνόματός μου, ἑκατονταπλασίονα λήψεται, καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει. »

D « Ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ἐὰν ἔχητε πίστιν, καὶ μὴ διακριθῇτε, οὐ μόνον τὸ τῆς συκῆς ποιήσετε, ἀλλὰ καὶ τῷ ὄρει τοῦτῳ εἰπητε, Ἀρῇτι, καὶ βλήθητι εἰς τὴν θάλασσαν, γενήσεται, καὶ πάντα ὅσα ἂν αἰτήσῃτε ἐν τῇ προσευχῇ πιστεύοντες, λήψετε. »

« Εἰς τὰ ἴδια ἦλθεν, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον. Ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα θεοῦ γενέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ. »

Ὅπως ἠγάπησεν ὁ θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν· ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων

εἰς αὐτὸν, μὴ ἀπώληται, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον. Οὐ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον, ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ. Ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν, οὐ κρίνεται· ὁ δὲ μὴ πιστεύων, ἥδη κέκριται, ὅτι οὐ πεπίστευκεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰ ἐξῆς.

« Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς. Ὁ ἐρχόμενος πρὸς με, οὐ μὴ πεινάσῃ· καὶ ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, οὐ μὴ διψήσῃ πώποτε. »

« Ἐάν τις διψῇ, ἐρχέσθω πρὸς με, καὶ πινέτω. Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, καθὼς εἶπεν ἡ Γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥέουσιν ὕδατος ζῶντος. Τοῦτο δὲ εἶπεν περὶ τοῦ Πνεύματος, οὗ ἐμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν. Οὕτω γὰρ ἦν Πνεῦμα ἅγιον· ὅτι Ἰησοῦς οὐδέποτε ἰδοῦσάσθαι. »

« Ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἐλήλυθα, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, ἐν τῇ σκοτίᾳ μὴ μένῃ. Ὡς τὸ φῶς ἔχετε, πιστεύετε εἰς τὸ φῶς, ἵνα υἱοὶ φωτὸς γένησθε. »

« Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ, καὶ οὗτοι ποιήσονται, καὶ μείζονα τούτων ποιήσει. »

« Μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες, καὶ πιστεύσαντες. »

« Τί οὖν ἐροῦμεν; ὅτι ἔδνη τὰ μὴ διώκοντα δικαιοσύνην, κατέλαβε δικαιοσύνην, δικαιοσύνην δὲ τὴν ἐκ πίστεως. Ἰσραὴλ δὲ διώκων νόμον δικαιοσύνης, εἰς νόμον δικαιοσύνης οὐκ ἐφθασεν. Διὰ τί; ὅτι οὐκ ἐκ πίστεως, ἀλλ' ὡς ἐξ ἔργων. Προσέκοψαν γὰρ τῇ λίθῳ τοῦ προσκόμματος, καθὼς γέγραπται· Ἰδοὺ τίθημι ἐν Σιών λίθον προσκόμματος, καὶ πέτραν σκανδάλου, καὶ ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν, οὐ καταίσχυθήσεται. »

« Εἰδότες, ὅτι οὐ δικαιοῦνται ἄνθρωποι ἐξ ἔργων νόμου, ἐὰν μὴ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡμεῖς εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν ἐπιστεύσαμεν, ἵνα δικαιοῦμεν ἐκ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ οὐκ ἐξ ἔργων· ὅτι ἐξ ἔργων νόμου οὐ δικαιοθήσεται πᾶσα σὰρξ. »

« Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ, οὔτε περιτομὴ τι ἰσχύει, οὔτε ἀκροβυστία, ἀλλὰ πίστις δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη. »

« Πίστις ἐστὶν ἐλπιζομένων ὑπόστασις πραγμάτων, ἔλεγχος οὐ βλεπομένων. Ἐνταῦθα γὰρ ἑμαρτυρήθησαν οἱ πρεσβύτεροι. Χωρὶς πίστεως ἀδύνατον εὐαρεστῆσαι τῷ Θεῷ. Πιστεύσαι γὰρ δεῖ τὸν προσερχόμενον τῷ Θεῷ, ὅτι ἐστι, καὶ τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτὸν μισθαποδότης γίνεται. »

« Γύμναζε σεαυτὸν πρὸς εὐσεβείαν. Ἡ γὰρ σωματικὴ γυμνασία πρὸς ὀλίγον ἐστὶν ὠφέλιμος· ἡ δὲ εὐσεβεία πρὸς πάντα ὠφέλιμός ἐστιν, ἐπαγγελίαν ἔχουσα ζωῆς τῆς νῦν καὶ τῆς μελλούσης. »

« Τῇ χάριτι ἔστε σεσωσμένοι, καὶ τοῦτο οὐκ ἐξ ὁμῶν· Θεοῦ τὸ δῶρον· οὐκ ἐξ ἔργων, ἵνα μὴ τις καυχῆσθαι. »

Εὐσεβείας ἐργάτης ἔσο. Αὕτη γὰρ σε καὶ εἰς οὐρανὸν ἀνοίσει, καὶ ἀθανάτου σου τὴν μνήμην, καὶ διαρκῆ τὴν εὐκλειαν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις παρασκευάσει.

Ἡ μὲν εἰς Θεὸν τὸν ὄντως ὄντα τῇ, πάντως που

A credit in eum, non parent, sed habeat vitam æternam. Non enim misit Deus Filium suum in mundum, ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum. Qui credit in eum non judicatur: qui autem non credit, jam judicatus est: quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei, etc.

Joan. vi, 35. — « Ego sum panis vitæ. Qui venit ad me, non esuriet: et qui credit in me, sitiet unquam. »

Joan. vii, 37, 38. — « Si quis sitit, veniat ad me, et bibat. Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ. Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum. Nondum enim erat Spiritus sanctus; quia nondum Jesus erat glorificatus. »

Joan. xii, 46, 47. — « Ego lux in hunc mundum veni, ut omnis qui credit in me, in tenebris non maneat. Quandiu lucem habetis, credite in lucem, ut filii lucis sitis. »

Joan. xiv, 12. — « Qui credit in me, opera quæ ego facio, et ipse faciet, et majora horum faciet. »

Joan. xx, 29. — « Beati qui non viderunt, et rediderunt. »

Rom. ix, 30-33. — « Quid ergo dicemus? Quod gentes, quæ non sectabantur justitiam, apprehenderunt justitiam: justitiam autem quæ ex fide est: Israel vero sectando legem justitiæ, in legem justitiæ non pervenit. Quare? Quia non ex fide, sed quasi ex operibus. Offenderunt enim in lapidem offensionis, sicut scriptum est: Ecce pono lapidem offensionis et petram scandali, et omnis qui credit in eum non confundetur. »

Galat. ii, 16, 17. — « Scientes quod non justificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Jesu Christi; et nos in Christo credimus, ut justifiedmur ex fide Christi, et non ex operibus legis: propter quod ex operibus legis non justificabitur omnis caro. »

Galat. v, 6. — « In Christo Jesu, neque circumcisto aliquid valet, neque præputium, sed fides quæ per charitatem operatur. »

Hebr. xi, 1, 2, 6. — « Fides est sperandum substantia rerum, argumentum non apparentium. In hac enim testimonium consecuti sunt senes. Sine fide impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, et inquirentibus se remunerator sit. »

I Tim. iv, 7, 8. — « Exerce te ipsum ad pietatem. Corporalis enim exercitatio admodicum prodest: pietas autem ad omnia utilis est promissionem habens vitæ quæ nunc est, et futuræ. »

Ephes. ii, 8. — « Gratia estis salvati per fidem (et hoc non ex vobis: Dei donum est), non ex operibus, ut ne quis glorietur. »

S. Basilii. — Pietati da operam. Ipsa enim et in cælum te subvehit, et immortalem tibi apud homines gloriam comparabit.

S. Greg. Thaumaturgus. — Honor ille, qui Deo vero

habetur, procul dubio honorantis est honor. Contra honor falso numini præstitus, ipsius quoque qui honorat, ignominia est.

Ejusd. — Pietati super omnia studendum est, eamque esse virtutum matrem recte dicunt. Omnium enim virtutum principium et finis est.

Crebrius Dei recordari, quam spiritum ducere, oportet.

S. Greg. Naz. orat. de Spiritu sancto. — Qui rejicit, rejiciat: qui inique agit, inique agat. Nos quem vidimus, hunc et prædicamus. Super montem excelsum ascendemus, ut quiescamus, non ut prædicemus.

Ejusd. orat. 1. — Melius est honestum bellum pace nos a Deo disjungente.

Incerti auctoris. — Novi ego peccatores homines, qui imposita ægrotantibus manu, eos morbo liberarunt. Verum id duobus modis fit: hoc est, non solum illius causa per quem datur, sed etiam ejus qui accipit. Nam si is qui accipit, fide careat, nec a justo, nec a peccatore gratiam accipit. Qui enim recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet (Matth. x, 41). Ac rursum Dominus: Juxta fidem vestram fiat vobis (Matth. ix, 29). Tu facito, ut ei qui ad te in nomine Domini accedit, fidem habeas, nihil addubitans: et gratiam accipies. Deus enim est qui operatur.

TIT. II. — De profectu spirituali.

Philipp. iii, 13, 14. — « Fratres, ego me non arbitror comprehendisse. Unum autem, et quæ retro sunt obliviscens, ad ea vero quæ sunt priora, extendens meipsum, ad destinatum persequor, ad bravium supernæ vocationis Dei. »

I Cor. ix, 26, 27. — « Sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aerem verberans: sed castigo corpus meum, et in servitutem redigo, ne forte cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar. »

I Cor. xii, 31. — « Æmulamini charismata meliora. »

Coloss. iii, 1. — « Quæ sursum sunt querite, non quæ super terram. »

S. Greg. Naz. — Ne propterea glorieris, quod malis præstantior sis, sed eo potius nomine discrucieris, quod a bonis supereris.

Non parva lance virtutem ponderare.

Qui recte sui curam gerit, Deo quoque curæ est.

TIT. III. — De caducis et æternis rebus: et quod gravissime peccant qui præsentia futuris præponunt.

Psal. xxvi, 13. — « Credo videre bona Domini in terra viventium. »

Isa. xxxv, 10. — « Super caput eorum laudatio, et exultatio, et lætitia. Fugit dolor, et tristitia, et gemitus. »

Matth. vii, 13, 14. — « Intrate per angustam portam, quia lata et spatiosa via est, quæ ducit ad

καὶ αὐτοῦ τοῦ τιμῶντός ἐστι τιμὴ. Ἡ δὲ εἰς τὸν οὐκ ὄντα Θεὸν τιμὴ, ἐξεναντίας καὶ αὐτοῦ τοῦ τιμῶντός ἐστιν ἀτιμία.

Εὐσεβείας ἐπὶ πᾶσι φροντιστέον· τὴν μητέρα πατρὶς τῶν ἀρετῶν, ὁρθῶς λέγοντες. Αὕτη γὰρ ἐστὶν ἀρχὴ καὶ τελευτὴ πασῶν τῶν ἀρετῶν.

Μνημονεύετον Θεοῦ μᾶλλον, ἢ ἀναπνευστέον.

Ὁ ἀθετῶν ἀθετεῖτω· ὁ ἀνομῶν ἀνομεῖτω. Ἡμεῖς δὲ ἐπαράκαμεν, καὶ κηρύσσομεν. Ἐπ' ὁρος ὑψηλὸν ἀναθεσόμεθα, ἡσυχάζοντες, οὐ κηρύσσοντες.

Κρείσσων ἐπαινετὸς πόλεμος εἰρήνης χωριζούσης Θεοῦ.

Οἶδα ἐγὼ ἀμαρτωλοὺς ἀνθρώπους, οἱ ἐπέθηκαν χεῖρας ἐπ' ἀρρώστους, καὶ ἴασαντο αὐτούς· ἀλλὰ τοῦτο κατὰ δύο τρόπους γίνεται· οὐ μόνον δι' οὐ δοται, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν λαμβάνοντα. Ἐάν γὰρ μὴ πιστεύσας λαμβάνῃ οὐτε ἀπὸ δικαίου, οὐτε ἀπὸ ἀμαρτωλοῦ λαμβάνει τὴν χάριν. Ὁ γὰρ δεχόμενος προφήτην εἰς ὄνομα προφήτου, μισθὸν προφήτου λήψεται. Καὶ πάλιν ὁ Κύριος· Κατὰ τὴν πίστιν ὁμῶν γεννηθήτω ὁμῖν. Ἐὰν πιστεῖτε τῷ ἐρχομένῳ πρὸς ὑμᾶς ἐν ὀνόματι Κυρίου, μηδὲν διακρινόμενος, καὶ λήψαι τὴν χάριν· ὁ Θεὸς γὰρ ἐστὶν ὁ ἐνεργῶν.

TITA. B'. — Περὶ προκοπῆς πνευματικῆς.

« Ἀδελφοί, ἐγὼ ἑμαυτὸν οὕτω λογίζομαι κατελιγμένος. Ἐν δὲ τῶν μὲν ὀπισθεν ἐπιλανθανόμενος, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος, κατὰ σκοπὸν διώκω, ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἀνω κλήσεως. »

« Οὕτως τρέχω, οὐχ ὡς ἀδόλως· οὕτως πυκτεύω, ὡς οὐκ ἀέρα δέρων· ἀλλ' ὑποποιάζω μου τὸ σῶμα, καὶ δουλαγωγῶ, μήπως ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γίνωμαι. »

« Ζηλοῦτε τὰ χαρίσματα τὰ μέζονα. »

« Τὰ ἀνω ζητεῖτε, μὴ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. »

Μὴ φρόνει τῶν κακῶν φαίνεσθαι κρείττων, λοκοῦ δὲ τῶν ἀγαθῶν ἡττώμενος.

Μὴ μικροῖς σταθμοῖς ταλαντεύειν τὴν ἀρετὴν.

Ὁ καλῶς φροντίζων ἑαυτοῦ, φροντίζεται ὑπὸ Θεοῦ.

TITA. Γ'. — Περὶ προσκαίρων καὶ αἰωνίων· καὶ οἱ τὰ μέγιστα πηληματοῦσιν, οἱ τὰ παρόντα τῶν μελλόντων προτιμῶντες.

« Πιστεύω τοῦ ἰδεῖν τὰ ἀγαθὰ Κυρίου ἐν τῇ γῇ ζώντων. »

« Ἐπὶ κεφαλῇς αὐτῶν ἄνεσις, καὶ ἀγαλλίασις, καὶ εὐφροσύνη. Ἀπίδρα δὲ ὀδύνη, καὶ λύπη, καὶ στεναγμός. »

« Εἰσελθετε διὰ τῆς στενῆς πύλης, οἱ πλατεῖα ἡ πύλη, καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν

ἀπώλειαν, καὶ πολλοὶ εἰσιν οἱ εἰσερχόμενοι δι' αὐ-
τῆς· ὅτι στενὴ ἡ πύλη, καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ
ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν, καὶ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εὐρίσκον-
τες αὐτήν. »

« Ὁ καιρὸς συνεσταλμένος ἐστὶ· τὸ λοιπὸν, ἀδελ-
φοί, καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας, ὡς μὴ ἔχοντες ὦσι,
καὶ οἱ χαίροντες, ὡς μὴ χαίροντες· καὶ οἱ χρώμενοι
τῷ κόσμῳ τούτῳ, ὡς μὴ καταχρώμενοι. Παράγει γὰρ
τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου. »

« Τὸ παραυτίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως ἡμῶν, καθ'
ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν, αἰώνιον βάρος δόξης κατε-
ργάζεται ἡμῖν· μὴ σκοποῦντων ἡμῶν τὰ βλεπό-
μενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα. Τὰ γὰρ βλεπόμενα
πρόσκαιρα, τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα αἰώνια. »

« Εἰ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἡλικιώτεες ἐσμέν μόνον, ἔλθει· B
νότεροι πάντων ἐσμέν. »

« Οὐκ ἔχομεν ὧδε μένουσαν πόλιν. ἀλλὰ τὴν μέλ-
λουσαν ἐπιζητοῦμεν. »

« Καίνοὺς οὐρανοὺς, καὶ καινὴν γῆν, καὶ τὰ ἐπαγ-
γέλματα αὐτοῦ προσδοκῶμεν, ἐν οἷς δικαιοσύνη
ἔσται. »

Δύο εἰσὶν ὁδοὶ ἐναντίαι ἀλλήλαις· ἡ μὲν πλατεία
καὶ εὐρύχωρος, ἡ δὲ στενὴ καὶ τεθλιμμένη· καὶ δύο
ὁδοὶ, ἑκάτερος πρὸς ἑαυτὸν ἐπιστρέφειν ἐπιχει-
ρῶν. Ἐκεῖ μὲν ἡ μία ὁδὸς τῆς πλάνης ὁδηγὸν ἀπα-
τηλὸν δαίμονα καὶ πονηρὸν, δι' ἧδονῆς πρὸς τὴν ἀπ-
ώλειαν τοὺς ἐπομένους ἐπισυρόμενον· ἡ δὲ τραχεῖα
καὶ ἀνάντης, ἀγγελοῦ ἀγαθοῦ, διὰ τῶν ἐπιπόνων τῆς
ἀρετῆς πρὸς τὸ μακάριον τέλος τοὺς ἐπομένους ἄγον-
τα· Ἔως μὲν οὖν νῆπιός ἐστιν ἕκαστος ἡμῶν, τὸ ἐν
τῷ παρόντι ἡδὺ διώκων, οὐδεμίαν τοῦ μέλλοντος κη-
δεμένην ποιεῖται. Ἀνὴρ δὲ ἡδὺ γενόμενος, μετὰ
τὸν ἀπαρτισμὸν τῶν ἐννοιῶν, οἷον ὄρεϊ δοκῇ τὸν
βίον αὐτῷ σχηματιζόμενον πρὸς ἀρετὴν καὶ κακίαν·
καὶ πυκνὰ πρὸς τὸ ἑκάτερον τὸ ὅμμα τῆς ψυχῆς
μεταστρέφων, παρὰλληλα κρίνει· τὰ ἑκατέρῃ προσ-
όντα. Ὁ τῶν ἀμαρτυλῶν βίος πάντα δείκνυσσι τὰ τοῦ
παρόντος αἰῶνος τεργνῶ· ὃ δὲ τῶν δικαίων, μόνα
ὑποφαίνει· τὰ τοῦ μέλλοντος ἀγαθὰ. Καὶ ἡ μὲν τῶν
σωζομένων ὁδὸς, ὅσον καλὰ ὑπισχεῖται τὰ μέλλοντα,
τοσοῦτον ἐπίπικνα παρέχεται τὰ παρόντα· ὃ δὲ ἡδὺς
καὶ ἀπολαστος βίος, οὐχὶ προσδοκώμενην εἰς ὕστερον.
ἀλλ' ἡδὺ παρούσαν προτείνεται τὴν ἀπολαυσιν. Ἰλιγ-
γὺ οὖν πᾶσα ψυχὴ, καὶ μετοκλάζει τοῖς λογισμοῖς,
ὅταν μὲν ἐνθυμηθῇ τὰ αἰώνια, τὴν ἀρετὴν αἰρου-
μένη· ὅταν δὲ ἀποβλέψῃ πρὸς τὰ παρόντα, τὴν ἡδο-
νὴν προτιμῶσα, ὧδε βλέπει σαρκὸς εὐπάθειαν, ἐκεῖ
δουλαγωγίαν σαρκός· ὧδε μέθην, ἐκεῖ νηστείαν· ὧδε
γλιτωτὰ ἀκρατεῖς, ἐκεῖ δάκρυον δαφίλης. Μακάριος
τοίνυν ὁ μὴ περιτραπεῖς ἐκ τῶν τῆς ἡδονῆς δολεα-
σμάτων πρὸς τὴν ἀπώλειαν, ἀλλὰ δι' ὑπομονῆς τὴν
ἐλπίδα τῆς σωτηρίας ἀπακδεχόμενος.

Τῶν ἀνθρωπίνων οὐδὲν μέγα, οὐδὲ ὑπερφυῖς ὀρι-
ζόμεθα. Οὐ γὰρ ἐν τοῖς παρερχομένοις τὸ ἀγαθόν,

A perditionem, et multi sunt qui intrant per eam·
quia angusta porta, et arcta via est, quæ ducit ad
vitam; et pauci sunt qui inveniunt eam.

I Cor. vii, 29, 30. — « Tempus breve est: reli-
quum est, fratres, ut qui habent uxores, tanquam
non habentes sint, et qui gaudent, tanquam non
gaudentes, et qui utuntur hoc mundo, tanquam
non utantur. Præterit enim signa hujus mundi. »

II Cor. iv, 17, 18. — « Quod in præsentī leve
est tribulationis nostræ, supra modum in sublimi-
tate æternum pondus gloriæ operatur in nobis:
non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ
non videntur. Quæ enim videntur, temporalia
sunt: quæ autem non videntur, æterna. »

I Cor. xv, 19. — « Si in hac vita tantum in
Christo sperantes sumus, miserabiliores omnibus
sumus. »

Hebr. xiii, 14. — « Non habemus hic civitatem
permanentem: sed futuram inquirimus. »

II Petr. iii, 13. — « Novos cælos et novam ter-
ram, et pollicitationes ipsius exspectamus, in qui-
bus justitia habitat. »

S. Basil. in Psal. i. — Dux viæ sunt inter se
pugnantes; altera lata et spatiosa, arcta altera et
angusta: duo quoque duces, quorum uterque nos
ad se convertere conatur. Ac quidem plana et lata,
ducent fraudulentum 635 ac perniciosum diabol-
um habet, qui per voluptatem sectatores suos in
exitium trahat: aspera autem et acclivis, angelum
bonum ad beatum finem per labores cum viriute
conjunctos, ducentem habet illos qui se sequuntur.
Et quidem, dum quisque nostrum puerili est ætate,
præsentēs voluptates persequens, nullam futuri
curam gerit. At postquam virilem ætatem attingit,
atque animi notiones numeros suos impleverunt,
tum quodammodo vivere sibi videtur vitam ætæ
ad virtutem ac vitium singentem: atque identid-
em ad utrumque mentis oculos versans, ex æquo
perpendit ea quæ utrique conveniunt. Vita pecca-
torum omnia hujusce ævi oblectamenta proponit:
justorum autem, sola futuri sæculi bona ostendit.
Ac vita quidem eorum qui salutem obtinent, quan-
tum præclara pollicetur quæ futura sunt, tantum
quoque laboriosa præbet præsentia: contra juveni-
da illa et libidinosa vita, non in futurum exspectan-
dam, sed jam præsentem voluptatem offert. Estuat
hic omnis animus, et cogitationibus vacillet. Nam
cum æterna animo complectitur, virtutem sibi ca-
passendam proponit: ubi autem in præsentia con-
tuetur, voluptatem potiore habet. Illic carnis
delicias cernit, illic carnis servitutum: hic temu-
lentiam, illic jejuniū: hic uberes lacrymas, illic
petulantes risus. Beatus itaque est ille qui vo-
luptatum illecebris in sui perniciem minime transversus actus est, sed salutis spem per patientiam
exspectat.

Ejusd. Hom. de invid. — Rerum humanarum
nihil magnum, nihil supra naturam eximium cen-

bonus. Neque enim in rebus transeuntibus bonum situm est : verum ad eternorum verorumque bonorum participationem vocati sumus.

Ejusd. Hom. in psal. cxv. — Magni pretii rebus ne vilissimas praeferatis, nec mali negotiatores sitis, caducam vitam immortalis ac beatæ anteponentes.

Ejusd. — Ante faciem tuam vitam et mortem posui, malum ac bonum, duas inter se contrarias naturas. Confer eas apud te : accurate perpende utiliusne tibi sit temporariam voluptatem amplectari, ac illius causa sempiterna morte mul-
tari, an æruginam quam virtutis studium pariat, amplecti, atque ejus adjumento eternam vitam adipisci.

Ejusd. — Noli omnia voluptati tribuere, fac etiam aliquid animæ impertias. Sic existimā duas tibi filias esse, vitæ hujus voluptatem, et cœlo-
stem vitam. Si omnia præstantiori dare non vis, saltem intemperanti et pudicæ æquam portionem tribue. Noli hanc vitam immodicis opibus ornatam censere, alteram autem nudam et pannosam. Noli incomptam et deformem sponse exhibere sponsam : ne hanc ille conspicatus, faciem aver-
tat, atque oderit, et cum ipsa copulari recuset.

Ejusd. — Diu mundo viximus : jam nobis quoque vivamus. Quid animæ æquale est? Quid cum cœlorum regno comparandum? quia majore au-
cilitate consiliarius apud te est, quam Deus? quid illo sapiente prudentior? quis bono illo uti-
lior? quis Creatore conjunctior?

Ejusd. — Vide ne, dum viæ ad salutem se-
rentis angustias 636 fugis, peccati latitudinem sequaris. Time ne, cum ad extremum usque vitæ diem per latam viam incesseris, consentaneum viæ hospitium invenias.

Ejusd. Hom. in illud : Attende tibi. — Attende tibi ipsi, nec in perituris rebus tanquam in sem-
piternis consisto, nec sempiterna tanquam fluxa contemne. Carnem aspernare : hæc enim dilabi-
tur. Salutis animæ, quæ immortalis est, studio-
sus esto.

Ibid. — Ne carni animum attendas, o homo, nec ejus commodis consulas : non opes, non glo-
riam, non potentiam admireris, nec ea omnia quæ tibi temporarium usum expleant.

Ejusd. — Si res temporariæ, præclaræ adeo sunt, quales tandem æternæ? Et si cœli magnitudo mentis humanæ modulum excedit, eternorum naturam quis mortalium indagare poterit?

S. Greg. Nyss. orat. 3 in beatiss. — In rebus quæ apparent, studium suum collocare, proprium est eorum qui nullam sibi spei futuri sæculi proponunt.

S. Chrysost. — Si ea quæ ad corpus spectant, citra labores ab hominibus comparari nequeunt, verum, et panis, et cibus, labores ac sudores requirunt; cumque naturæ necessitas segnitie propellat, et egestatis flagrum sine excusatione

ἀλλ' ἐπ' αἰωνίων καὶ ἀληθινῶν μετουσίαν κεκλή-
μεθα.

Μὴ προτιμᾷτε τῶν πολυτιμῶν τὰ ἀτιμώτατα, μηδὲ κακοὶ συναλλάχται γίνεσθε, τὴν φθειρομένην ζωὴν τῆς ἀφθάρτου καὶ μακαρίας ζωῆς προτιμῶν-
τες.

Τέθεικα πρὸ προσώπου σου τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον, τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν, δύο ἀντικειμέ-
ναι ἀλλήλαις φύσεις. Ἀντιστάθμῃσον αὐτὰς ἐπὶ τοῦ οἰκείου σεαυτοῦ κριτηρίου. Συγχοστᾷτησον ἀκρίβως, εἰ σοι λυσιτελέστερον, τὴν πρόσκαιρον ἐλίσθαι ἡδο-
νὴν, καὶ δι' αὐτῆς τὸν αἰώνιον λαβεῖν θάνατον, ἢ τὴν ἐν τῇ ἀσκήσει τῆς ἀρετῆς ἐλόμενον κακοπάθειαν ταύτῃ προξένῳ χρῆσασθαι τῆς αἰωνίου ζωῆς.

Μὴ πάντα τῇ ἡδονῇ δέξαι· δέξαι τε καὶ τῇ ψυχῇ. Καὶ νόμισον δύο εἶναι σοὶ θυγατέρας, τὴν εὐπάθειαν τὴν ἐνθάδε, καὶ τὴν ζωὴν τὴν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Εἰ μὴ θέλεις πάντα δοῦναι τῇ κρείττονι, μέρισον γούν ἐξ ἴσης, τῇ τε ἀκολάστῳ παιδί, καὶ τῇ σώφρονι. Μὴ τὴν ἐνταῦθα διαγωγὴν ὑπερπλουτοῦ δόξης· γυμνὴν δὲ τὴν ἄλλην, καὶ ῥάκια ἡμικεσμένην. Μὴ ἀποσπᾶν καὶ ἀπορροῦν παραστήσης τῷ νομῶν τὴν νόμφνην, ἵνα μὴ θεασάμενος ἀποκλίνῃ τὸ πρόσωπον, καὶ ἰδὼν μισήσῃ, καὶ τὴν συνάφειαν ἀπαρνήσῃται.

Πολλὴν ἐξῆσαμεν χρόνον τῷ κόσμῳ· ζήσωμεν λοι-
πὸν καὶ ἑαυτοῖς. Τί ψυχῆς ἀντάξιν; τί ἰσοστάσει τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν; τίς ἀξιοπιστότερός σε σύμβουλος τοῦ Θεοῦ; τίς φρονιμώτερος τοῦ σοφοῦ; τίς ὠφελιμώτερος τοῦ ἀγαθοῦ; τίς τοῦ κτείναντος οἰκαιοτέρως;

Ὅρα μὴ φεύγων τὸ στενὸν τῆς ἐπὶ σωτηρίας ἀγοῦσης, τὸ εὐρύχωρον διώξης τῆς ἀμαρτίας. Θε-
δοῦμαι μὴ ἄχρι τέλους τὴν πλατείαν ὁδεύσας ἀνέ-
λουθαι εὐρῆς τῇ ὁδῷ τὸ κατὰλυμα.

Πρόσχε σεαυτῷ· μήτε τοῖς θνητοῖς ὡς αἰῶς ἐναπομένῃς, μήτε τῶν αἰδίων ὡς παρερχομένων καταφρονήσης. Ὑπερβα σαρκὸς· παρήχεται γὰρ Ἐπιμελοῦ ψυχῆς, πράγματος ἀθανάτου.

Μὴ πρόσχε τῇ σαρκὶ, ἀνθρώπε, μηδὲ τῷ ταί-
της ἀγαθῷ· μηδὲ χρήματα, καὶ δόξαν, καὶ δυνα-
στείαν θαυμάζε, μηδὲ δαα σοὶ τὴν πρόσκαιρον ὑπε-
ρσίαν πληροῖ.

Εἰ τὰ πρόσκαιρα τοιαῦτα καλὰ, ποταπὰ τὰ αἰ-
ωνία; καὶ εἰ ἀνθρώπου μέγεθος μέτρον ἀνθρωπίνης διανοίας ἐκβαίνει, τῶν αἰδίων τὴν φύσιν τίς ἀν-
θρώπων ἐξιχνιάσαι δύνησεται;

Τὸ περὶ τὰ φαινόμενα τὴν ἀπουδίαν ἔχειν, ἰδὼν ἔστιν τῶν μηδεμίαν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἑαυτοῖς ὑποτιθεμένων ἐλπίδα.

Εἰ τὰ σωματικὰ δῖκα πόνων οὐκ ἐμπορίζεται τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ ἄρτος, καὶ τροφή, κόπων ὄν-
ονται, καὶ ἰδρώτων, καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς φύσεως ἀπελαύνει τὸν ἔκνον, καὶ τῆς χρείας ἡ μάλιστα τὸν πηλὸν συνωθεῖ πρὸς ἀπαραίτητον κάματον· τίς οὐκ

ἀν διακονήσουσαν ἀκούων ζωὴν, πρὸς τοὺς πόρους αὐτῶν διεγέρθη; τίς οὐκ ἀν ἡδέως ἰδρώσειεν ὑπὲρ οὐρανῶν βασιλείας; τίς οὐκ ἀν ὀδύνης ὑπερφρονήσειεν, ὑπὲρ ἡθονῆς ἀπαράντου; τίς οὐκ ἀν ταῖς τῶν πειρασμῶν ἐπικυβιστεύσει τρικυμiais, ἵνα πρὸς τὸ ἀληθεύον τῶν οὐρανῶν ἐμπόριον παραγένηται; καὶ γὰρ οἱ πόνοι πανταχοῦ τῶν ἀγαθῶν χορηγοί.

Ψευδεῖς τῶν ἀνοήτων αἱ δόξαι· ψευδεῖς τῶν κακοδόξων αἱ ὑπολήψεις, πλοῦτις, καὶ ἐλευθερία, καὶ δυνάμει τὸ ἐν τῇ βίᾳ μακάριον προσεμύοντων· ἀγνοούντων, ὅτι καὶ δουλείαν ἐστὶν ἰδεῖν ἐλευθερίας ἀπάσης ὑψηλοτέραν, καὶ ἀσθένειαν ἀπάσης δυνάμεως ἐπιβροτέραν, καὶ πτωχείαν καταμαθεῖν, πλούτου πολυτελεστέραν πάντος.

ΤΙΤΑ. Δ'. — Περὶ προνοίας Θεοῦ· καὶ ὅτι προνοεῖ ἡμῶν ὁ Θεός.

« Εἶπεν Σιών· Ἐγκατέλιπέ με Κύριος, καὶ ὁ Θεὸς ἐπὶ ἐλπίσιν ἐμὰς. Μὴ ἐπιλήσεται γυνὴ τοῦ παιδὸς αὐτῆς; ἢ τοῦ μὴ ἐλεῆσαι τὰ ἐκγονα τῆς κοιλίας αὐτῆς; Εἰ δὲ καὶ ἐπιλάβοιτο ταῦτα γυνή, ἀλλ' ἐγὼ οὐκ ἐπιλήσομαι σου, λέγει Κύριος. »

« Παρακαλέσω πάντα τὰ ἔρημα Σιών, καὶ θήσω αὐτὰ ὡς τὴν παράδεισον τῆς τρυφῆς. »

« Τάδε λέγει Κύριος· Τὸ ἀπολωλὸς ζητήσω, καὶ τὸ πλανώμενον ἐπιστρέψω καὶ τὸ συνετριμμένον καταστήσω, καὶ τὸ ἐκλείπον ἐνισχύσω, καὶ τὸ ἰσχυρὸν φυλάξω, καὶ βοσκήσω αὐτὸ μετὰ κρίματος. »

« Ἀγαπᾷς τὰ ὄντα πάντα, καὶ οὐδὲν βδελύσῃς ὧν ἐποίησας· οὐδὲ γὰρ ἀν μισῶν τι κατεσκεύασας. Πῶς δὲ διέμεινεν ἀν τι, εἰ μὴ σὺ ἠθέλησας; ἢ μὴ κληθῇς ὅτι σὺ, πῶς δὲ ἐκλεῖπον ἐνισχύσῃ; Φεῖσθαι δὲ πάντων ὅσα ἐστίν, Δέσποτα φιλόφυχε. Τὸ γὰρ ἅγιόν σου Πνεῦμά ἐστιν ἐν πᾶσιν. »

« Μικρὸν καὶ μέγαν ὁ Θεὸς ἐποίησεν· ὁμοίως δὲ προνοεῖται περὶ πάντων. »

« Τὴν μὲν ὁλόκαυτον πρὸς ὁρεῖν πορισμῶν ἐποίησαν ἄνθρωποι· τεχνίτης δὲ σοφίᾳ κατεσκεύασεν· ἢ δὲ σὴ, Πάτερ, διακυβερνᾷ πρόνοια, ὅτι καὶ ἐν θαλάσσῃ ἔδωκας ὄδον, καὶ ἐν κύμασι τρίβον ἀσφαλῆ· δεικνύς ὅτι δύνασαι ἐκ πάντων σώζειν, καὶ ἅπαντα τέχνης τῆς ἐπιβῆ· θέλεις δὲ μὴ ἀργά εἶναι τὰ τῆς σοφίας ἔργα· διὰ τοῦτο καὶ ἐν ἐλαχίστῳ ξύλῳ πιστεύουσιν ἄνθρωποι ψυχᾷ, καὶ διελθόντες κλύδωνα, σχεδὸν διεκώθησαν. »

Πᾶν ἔπερ εἰς ἡμᾶς ἀγαθὸν φέρεται ἐκ θελας δουλομίας, τῆς πάντα ἐνεργούσης χάριτος· ἐνεργεῖαν εἶναι φανερὸν.

Ἰδὼν καὶ προεπῶδες ὡς ἀληθῶς τῷ Θεῷ τὸ ἰδῆσθαι, τὸ ἔλκεν, τὸ τὰ ἔργα ἐκφέρειν ἐκ αὐτοῦ, καὶ εἰς κίνδυνον διαφθορᾶς καταφέρηται. Παρ' αὐτοῦ γάρ, φησὶν, ὁ λασμός ἐστίν.

Πάντα μὲν ἀθρώως ἐκ Θεοῦ πρόνοιας εἶναι τε καὶ διακονεῖσθαι, οἱ τῆς ἀληθοῦς εὐσεβείας σοφοὶ διαγο-

PATROL. GR. XCVI.

lutum ad laborem adigat; quis sempiternam vitam audiens ad labores non excitetur? quis non libenti animo celestis regni causa sudores ferat? quis propter perennem voluptatem dolorem non spernat? quis non tentationum fluctus et tempestates subeat, ut ad celestes nundinas, quæ prædonibus non patent, perveniat? laboribus enim ubique bona comparantur.

Ejusd. — Falsæ sunt stultorum opiniones, falsæ male sentientium existimationes, qui opibus, et libertati, et potentie hujusce vitæ beatitudinem attribuant: illud nescientes licere quoque cernere servitutem omni libertate sublimiorem, et imbecillitatem quavis potentia firmiorem, et libertatem comperire omnibus divitiis locupletiores.

TIT. IV. — De Dei providentia; quodque Deus rebus humanis prospiciat.

Isa. XLIX, 14, 15. — « Dixit Sion: Dereliquit me Dominus, et Deus oblitus est mei. Nuncquid obliviscetur mulier parvuli sui? aut ut non misereatur partus uteri sui? Sin autem et horum oblita fuerit mulier: sed ego non obliviscar tui, dicit Dominus. »

Isa. LI, 4. — « Consolabor omnia deserta Sion, et ponam ea quasi paradisum voluptatis. »

Ezech. XXXIV, 16, 17. — « Hæc dicit Dominus: Quod perierat, requiram; et quod erraverat, reducam; et quod constrictum erat, alligabo; et quod deficiens erat, confortabo; et quod sorte, custodiam, et pascam illas cum judicio. »

Sap. II, 35-37. — « Diligis omnia quæ sunt, et nihil odisti eorum quæ fecisti: nec enim odians aliquid constituisti. Quomodo autem posset aliquid permanere, nisi tu voluisses? aut quod a te vocatum non esset conservaretur? Pareis autem omnibus, quæ sunt, Domine, qui amas animas. Sanctus enim tuus spiritus est in omnibus. »

637 *Sap. VI, 3.* — « Pusillum et magnum Deus fecit, et æqualiter est ei cura de omnibus. »

Sap. XIV, 2-6. — « Navem præ cupiditate æquirendi fecerunt homines: artifex vero sapientia fabricavit. Tua autem, Pater, providentia gubernat: quoniam dedisti et in mari viam, et inter fluctus semitam firmissimam, ostendens quia potens es ex omnibus salvare, etiam si quis sine arte adeat mare. Vis autem non esse vacua sapientie opera: et in exiguo ligno credunt homines animas suas, et transeunt mare per artem liberati sunt. »

S. Basilii epist. 43. — « Quidquid boni ex divina potentia ad nos pervenit, gratia omnia efficientia operatio est. »

S. Irenæi. Dei proprium revera et congruens est, propitium se præbere, miseri, et operibus suis salutem offerre, etiam si ad interitus periculum ferantur. Apud eum enim, inquit ille, propitiatio est.

Eusebii. — Omnia quidem in universum a Deo providente orta esse et gubernari veræ pietatis

sapientes tradunt. At si singula speciatim perspicias, eorum quæ sunt, alia habitu, alia natura, alia impetu et imaginatione, alia ratione et peculiari judicio et voluntate agitata, variam et multiplicem universitatis gubernationem comprobant: quippe cum rerum omnium propriam cuique rerum generi, distinctamque naturæ structuram quamdam attribuerit.

Euseb. lib. viii. *Præp. Evang. cap. 14. Ex Phil.* — Quod in cognationibus parentes erga liberos sunt, hoc rex est erga civitatem, et erga mundum Deus.

S. Chrysost. — Nescis, o homo, quidnam conducat tibi: quocirca sæpenumero noxia et periculosa petis. At ille qui majorem, quam tu, salutis tuæ curam gerit, non ad petitionem tuam animum attendit, sed ante petitionem tuam, id quod ex utilitate tua sit, ubique perspicit. Nam si patres carnales petentibus filiis non omnia tribuunt, non quod poscentes spernant, sed quod majori eorum cura afficiantur: multo magis eodem modo se gerit Deus, ut qui nos vehementius redamet, et id quod nobis expediat, cæteris exploratius habeat.

Didymi. — Ille rerum artifex, cum omnium eorum quæ ratione utuntur arcana noverit, universis prospicit, non solum ex quibus afficiuntur et agunt, sed etiam ex iis quæ prænoscit, ad emendationem eos adducens.

Theotimi in Gen. — Deus omnia pro sua bonitate fabricatus, rerum omnium curam gerit: non eorum quibus prospicit dignitatem intuens; sed suam ipsius misericordiam et bonorum largitionem.

TIT. V. — De præpostera affectione et sollicitudine; et quod nulla in re præpostere officii debeamus.

Cant. v, 2. — « Ego dormio, et cor meum vigilat. »

Eccli. xxi, 25. — « Ante tempus senectam adducit cogitatus. »

Matth. vi, 25-27. — « Ne solliciti sitis animæ vestræ, quid manducetis, neque quid bibatis, neque corpori vestro quid induamini. Nonne anima plus est quam esca, et corpus plusquam vestimentum? Respicite volatilia cæli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea; et Pater vester cælestis pascit illa, » etc.

638 I Cor. vii, 29-31. — « Tempus breve est. Reliquum est, ut qui habent uxores, tanquam non habentes sint, et qui gaudent, tanquam non gaudentes, et qui flet, tanquam non flentes, et qui emunt, tanquam non possidentes, et qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur. Præterit enim figura hujus mundi. »

S. Nili. — Perfecti animi est sine sollicitudine esse: impii autem curis obteri. Etenim de perfecto animo dictum est, liliū esse inter spinas. Hoc porro vacillatē curarum significat. De

A ρεύουσιν. Εἰ δὲ ἡ κατ' εἶδος ἕκαστα ἰδίως τῶν γινόμενων, τὰ μὲν ἔξει, τὰ δὲ φύσει, τὰ δὲ ὁρμῇ καὶ φαντασίᾳ, τὰ δὲ λογισμῷ, καὶ οἰκείᾳ κρίσει καὶ προαιρέσει κινούμενα, ἕτερα δὲ λογισμῷ γενόμενα, ποικίλην καὶ πολύτροπον τὴν τοῦ παντὸς συνεστήσαντο διακόσμησιν, ἕκαστῳ γένει τῶν ὄντων, ἰδίαν καὶ ἀφωρισμένην τινὰ φύσεως κατασκευῇ τοῦ τῶν ὄλων αἰτίου διανεύματος.

Ὅπερ ἐν ταῖς συγγενείαις πρὸς τέκνα γονεῖς, τοῦτο βασιλεὺς μὲν πρὸς πόλιν, πρὸς δὲ κόσμον ὁ Θεός.

Οὐκ οἶδås σοι τὰ συμφέροντα, ἄνθρωπε· πολλὰ κίς αἰτεῖς ἐπιβλαῆ καὶ σφαλερά· ἀλλ' ἔκείνος ὁ μᾶλλον κηδόμενός σου τῆς σωτηρίας, οὐ τῇ αἰτίᾳ σου προσίχει, ἀλλὰ πρὸ τῆς αἰτήσεως τὸ συμφέρον σου πανταχοῦ ἐπισκοπεῖ. Εἰ γάρ οἱ πατέρες οἱ σαρκικοὶ οὐ πάντα αἰτοῦσι τοῖς παισὶ διδῶσιν, οὐαὶ ἐπειδὴ καταφρονοῦσι τῶν αἰτούντων, ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτῶν μᾶλλον κηδονται, πολλῷ μᾶλλον ὁ Θεός, ὁ καὶ μᾶλλον φιλῶν, καὶ πλεον ἁπάντων εἰδώς τὸ συμφέρον ἡμῶν, ποιεῖ.

Πάντων λογικῶν ἐπιστάμενος τὸ κρυπτόν ὁ δημιουργός, προνοεῖται τῶν ὄλων, οὐ μόνον ἐξ ὧν διακίνεται καὶ πράττουσιν, ἀλλὰ καὶ ἐξ ὧν προκινῶσται ἄγων εἰς βελτίωσιν.

Ἀγαθότῃ συστήσας τὰ πάντα ὁ Θεός, προνοεῖ τῶν ὄλων· οὐκ εἰς τὸ κατ' ἐξίαν τῶν προνοουμένων ἀφορῶν, ἀλλ' εἰς τὸ αὐτοῦ ἐλεητικὸν καὶ τῶν ἀγαθῶν παρεκτικόν.

TITA. E'. — Περὶ προσπαθείας καὶ μερίμνης· καὶ ὅτι χρὴ ἀπροσπαθῶς διακίσθαι περὶ τὰ πρᾶγματα.

« Ἐγὼ καθεύδω, καὶ ἡ καρδία μου ἀγρυπνεῖ. »

« Πρὸ καιροῦ ἄγει γῆρας μερίμνα. »

« Μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε, μηδὲ τί πίνητε, μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν, τί ἐνδύσῃσθε. Οὐχὶ ἡ ψυχὴ πλείων ἐστὶ τῆς τροφῆς; καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος; ἐμδέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι οὐ σπείρουσιν, οὐδὲ θερίζουσιν, οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας, καὶ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτὰ, » καὶ τὰ λοιπά.

« Ὁ καιρὸς συνεσταλμένος ἐστίν. Τὸ λοιπὸν, ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας, ὡς μὴ ἔχοντες ὦσιν, καὶ οἱ χαίροντες, ὡς μὴ χαίροντες· καὶ οἱ κλαίοντες, ὡς μὴ κλαίοντες· καὶ οἱ ἀγοράζοντες, ὡς μὴ κατέχοντες· καὶ οἱ χρώμενοι τούτῳ τῷ κόσμῳ, ὡς μὴ χρώμενοι. Παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου. »

Τελείας ψυχῆς ἐστὶ τὸ ἀμερίμνον εἶναι, ἀσεβοὺς δὲ, τὸ φρονεῖν κατατρίβεσθαι. Περὶ μὲν γὰρ τῆς τελείας ψυχῆς εἰρηται, ὅτι κρίνον ἐστὶν ἐν μέσῳ ἀκανθῶν. Τοῦτο δὲ τὴν ἀφροντίαν δηλοῖ. Περὶ δὲ

τῶν φροντίδα πολλὴν ἐχόντων· εἰς τὰ βιωτικά φησιν· *A* *l*is autem, quos ingens rerum hujus vitæ cura afficit, Scriptura ait: *Omnis vita impii in sollicitudine est* (Prov. iii, 33).

Ἀπροσπαθῶς χρῆ διαιοκίειν τὴν κτῆσιν, καὶ ἐπὶ συμβαίνοντός τινος μὴ ἀγανακτεῖν, μηδὲ λυπεῖσθαι, μηδὲ ἐπιθυμεῖν κτῆσασθαι. Τῆς ἐμπαθοῦς γὰρ κτῆσεως καλεῖται ὁ Κύριος ἀφίστασθαι, καὶ πάσης προσπαθείας.

TITA. Γ'. — *Peri prophētōn androgonorhōntōn, kai eubarosthōntōn theō.*

« Ἐστὶ Μωσῆς ἐπὶ τῆς πύλης τῆς παρεμβολῆς, καὶ λέγει· Εἰ τις πρὸς Θεόν, ἦτω πρὸς με. Καὶ ἦλθον πρὸς αὐτὸν πάντες οἱ υἱοὶ Λευὶ, καὶ λέγει αὐτοῖς· *B* *T*άδε λέγει Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ· Θέτε ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ ρομφαίαν ἐπὶ τὸν μῆρὸν, καὶ διαλέθετε, καὶ ἀνακἀμφατε, καὶ ἀποκτείνετε ἕκαστος τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ ἕκαστος τὸν πλησίον αὐτοῦ, καὶ τὸν ἐγγιστά. Καὶ ἐποίησαν υἱοὶ Λευὶ καθὰ ἐλάλησεν αὐτοῖς ὁ Μωσῆς, καὶ ἔπεσαν ἐκ τοῦ λαοῦ τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τρισχίλιοι ἄνδρες. »

« Φινεὺς υἱὸς Ἐλεάζαρ, υἱοῦ Ἀαρὼν τοῦ ἱερέως, ἐξάνεστη ἐκ μέσου τῆς συναγωγῆς, καὶ λαβὼν σειρομάστιγιν ἐν τῇ χειρὶ, ἀπεκέντησεν ἀμφοτέρους, τὸν δὲ ἀνθρώπον τὸν Ἰσραηλῆτιν, καὶ τὴν γυναῖκα διὰ τῆς μήτρας αὐτῆς· καὶ ἐπαύσατο ἡ ὀργὴ ἀπὸ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ. Ἐγένοντο δὲ οἱ τεθνηκότες εἰκοσι τέσσαρες χιλιάδες. Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωϋσῆν· *C* *F*ινεὺς υἱὸς Ἐλεάζαρ κατέπαυσε τὸν θυμὸν μου· ἰδοὺ δίδωμι αὐτῷ τὴν διαθήκην μου, διαθήκην εἰρήνης, καὶ ἔσται αὐτῷ καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ μετ' αὐτὸν, διαθήκην ἱερατείας αἰωνίαν, ἀπὸ ὧν ἐζήλωσε τῷ Θεῷ αὐτοῦ, καὶ ἐξέλεσσο περὶ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ. »

« Εἶπε Σαμουὴλ· Προσάγαγε μοι τὸν Ἀγᾶγ βασιλέα Ἀμαλήκ. Καὶ προσήλθεν Ἀγᾶγ τρέμων. Καὶ εἶπε Σαμουὴλ· Καθότι ἠτέκνωσε γυναῖκας ἡ ρομφαία σου, οὕτως ἀτεκνωθήσεται ἐκ γυναικῶν ἡ μήτηρ σου. Καὶ ἔσφαξεν αὐτὸν ἐνώπιον Κυρίου. »

« Εἶπεν Ἥλιος πρὸς τὸν λαόν· Συλλάβετε τοὺς προφῆτας τοῦ Βαάλ, μηδεὶς σωθῆσεται ἐξ αὐτῶν· καὶ συνέλαβον αὐτούς· καὶ κατάγει αὐτοὺς Ἥλιος εἰς τὴν χειμάρρουν Κισσὼν, καὶ κατέσφαξεν αὐτούς ἐκεῖ. »

TITA. Ζ'. — *Peri προγνώσεως Θεοῦ· καὶ ὅτι τὰ κρύφια καὶ ἀδηλία τῶν πραγμάτων τῷ Θεῷ χρῆ καταλιμπάνειν.*

« Τὰ κρυπτά Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν· τὰ δὲ φανερά, ἡμῖν καὶ τοῖς τέκνοις ἡμῶν εἰς τὸν αἰῶνα, ποιεῖν πάντα τὰ βήματα τοῦ νόμου τούτου. »

« Θεὸς γνώσκων Κύριος, καὶ Θεὸς ἐτοιμάζων ἐπιτηδεύματα. »

« Τὰ διαβούλια τοῦ πνεύματος ὁμῶν ἐγὼ ἐπιστάμαι. »

A *l*is autem, quos ingens rerum hujus vitæ cura afficit, Scriptura ait: *Omnis vita impii in sollicitudine est* (Prov. iii, 33).

S. Clem. Alex. — Citra affectum immodicum facultates suas administrare oportet, atque oborto detrimento aliquo non stomachari, neque indigno ferre, neque acquirendi cupiditate flagrare. Si quidem Dominus nos ab immoderato possessionum amore, omnique præpostero affectu jubet absistere.

TIT. VI. — *De prophetis qui cædes admiserunt, ac Deo placuerunt.*

Exod. xxxii, 26-30. — « Stetit Moses in porta castrorum, et ait: Si quis est Domini, jungatur mihi. Et venerunt ad eum omnes filii Levi, dixitque eis: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Ponite unusquisque gladium vestrum super femur, et pertransite, et redite, et occidite unusquisque fratrem suum, et unusquisque proximum eum, et propinquum. Et fecerunt filii Levi, secundum ea quæ locutus est ipsis Moses, et ceciderunt de populo in die illa tria millia virorum. »

Num. xxv, 11-15. — « Phinees filius Eleazar, filii Aaron-sacerdotis, surrexit de medio synagoge, et accepto pugione in manu sua, ambos confodit, hominem scilicet Israelitam, et Madianitidem, mulierem per vulvam ejus: et cessavit ira a filiis Israel. Et fuit numerus eorum qui interempti sunt, viginti quatuor millia. Et locutus est Dominus ad Moysem: Phinees filius Eleazar sedavit iram meam: ecce do ei testamentum meum, testamentum pacis: et erit ipsi et semini ejus post eum testamentum æternum: eo quod zelatus est pro Deo suo, et propitiavit pro filiis Israel. »

I Reg. xv, 32, 33. — « Dixit Samuel: Adducite ad me Agag regem Amalec. Et accessit Agag tremens. Et dixit Samuel: Sicut fecit sine liberis mulieres gladius tuus, sic erit absque liberis inter mulieres mater tua. Et necavit eum coram Domino. »

III Reg. xviii, 40. — « Dixit Elias: Apprehendite prophetas Baal; nullus fugiat ex eis. Et apprehenderunt eos: et deducit eos Elias ad torrentem, Cisson, et interfecit eos ibi. »

TIT. VII. — *De præscientia Dei; et quod res occultas et incertas ipsi relinquere oporteat.*

Deut. xxxii, 29. — « Quæ occulta sunt, Domino Deo vestro; quæ autem aperta sunt, nobis et filiis nostris in sæculum, facere omnia verba legis hujus. »

I Reg. ii, 3. — « Deus scientiarum Dominus, et Deus præparans adinventiones. »

Ezech. xi, 5. — « Consilia spiritus vestri ego scio. »

639 Jerem. viii, 2. — « Priusquam te formarem ex utero matris, sanctificavi te: prophetam in gentibus posui te. »

Joan. i, 47-49. — « Vidit Jesus Nathanael venientem ad se, et dicit de eo: Ecce vere Israelita in quo dolus non est. Dicit ei Nathanael: Unde me nosti? Respondit Jesus, et dicit ei: Priusquam te Philippus vocaret, cum esses sub ficu, novi te. Respondit Nathanael, et dixit ei: Rabbi, tu es Filius Dei: tu es Rex Israel. »

TIT. VIII. — *De prophetis qui reges libere objurgarunt.*

I Reg. xiii, 13, 14. — « Dixit Samuel ad Saul: Stulte egisti, nec custodisti mandata Domini Dei tui, quæ præcepit tibi Dominus: et nunc regnum tuum ultra non stabit. »

III Reg. xiv, 6. — « Ut factum est, ut audivit Achia sonitum pedum, dixit: Ingredere, uxor Jeroboam. Ego sum nuntius ad te durus. »

III Reg. xviii, 17. — « Dixit Achab ad Eliam: Tune es ille qui perturbas Israel? Et ait Elias: Non ego perturbo Israel: sed tu et domus patris tui, derelinquendo Dominum, et pergendo post Baalim. »

IV Reg. i, 15-18. « Locutus est Dominus ad Eliam, et ait: Descende, ne timeas a facie eorum. Et surrexit Elias, et descendit cum eis. Et dixit Elias: Hæc dicit Dominus: Quia misisti nuntios ut consulas Baal muscam Deum Accaron: non ita erit. De lectulo super quem ascendisti, non descendes, quia morte morieris. Et mortuus est juxta verbum Domini, quod locutus est per Eliam. »

IV Reg. vi, 13-15. — « Dixit Elisæus ad regem Israel: Quid mihi et tibi est? Vade ad prophetas patris tui et matris tuæ. Et ait rex Israel: Nonne Dominus vocavit tres reges, ut tradat eos in manus Moab. Et ait Elisæus: vivit Dominus virtutum, quod nisi faciem Josaphat regis Juda susciperem, non attendissem tibi, nec respexissem te. »

TIT. IX. — *De voluntate et affectione animi: et quod voluntatem in omnibus expendat Deus.*

Rom. viii, 28. — « Diligentibus Deum omnia coöperantur in bonum, his qui secundum propositum vocati sunt. »

Marc. xii, 41 seqq. — « Sedens Jesus contra gazophylacium, aspiciebat quomodo turba jactaret æs in gazophylacium, et multi divites jactabant multa. Et cum venisset autem una vidua pauper, misit duo minuta, quod est quadrans. Et advocans discipulos suos Jesus, ait illis: Amen dico vobis, quia vidua hæc pauper plus omnibus misit, qui miserunt in gazophylacium. Omnes enim ex eo quod abundabat illis miserunt: hæc vero de penuria sua omnia quæ habuit, misit, totum victum suum. »

Matth. v, 27, 28. — « Audistis quia dictum

A « Πρὸ τοῦ με πλάσαι σε ἐκ κοιλίας μητρὸς ἡγιακά σε· προφῆτην εἰς ἔθνη τέθεικά σε. »

« Εἶδεν ὁ Ἰησοῦς τὸν Ναθαναὴλ ἐρχόμενον πρὸς αὐτὸν, καὶ λέγει περὶ αὐτοῦ· Ὅτε ἀληθῶς Ἰσραηλίτης, ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἔστιν. Λέγει αὐτῷ Ναθαναήλ· Πόθεν με γινώσκεις; Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Πρὸ τοῦ σε Φιλιππον φωνῆσαι ὄντα ὑπὸ τῇ συκῇ, εἰδὼν σε. Ἀπεκρίθη Ναθαναήλ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ῥαββί, σὺ εἶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ· σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ. »

ΤΙΤΑ. Η'. — *Περὶ προφητῶν ἐπιτιμησάντων βασιλεῦσι μετὰ παρήφιας.*

« Εἶπε Σαμουὴλ πρὸς Σαοὺλ· Μεματάλωταί σοι, ὅτι οὐκ ἐφύλαξας τὴν ἐντολήν, ἣν ἐνετείλατό σοι Κύριος, καὶ νῦν βασιλεὺς σου οὐ στήσεται. »

« Ἐγένετο ὡς ἤκουσεν Ἀχία φωνὴν ποδῶν, εἶπεν· Εἰσελθε, γυνὴ Ἱεροβοάμ. Ἐγὼ εἰμι ἀπόστολος πρὸς σὲ σκληρός. »

« Εἶπεν Ἀχαάβ πρὸς Ἠλιοῦ· Εἰ σὺ εἶ ὁ διαστρέφων τὸν Ἰσραὴλ; καὶ εἶπεν Ἠλιοῦ· Οὐ διαστρέφω ἐγὼ τὸν Ἰσραὴλ, ἀλλὰ σὺ καὶ ὁ οἶκος τοῦ πατρὸς σου, τοῦ καταλιμπάνειν ὁμάς Κύριον, καὶ πορεύεσθαι ὀπίσω τῶν Βααλῶν. »

« Ἐλάλησε Κύριος πρὸς Ἠλιοῦ, καὶ εἶπεν· Κατάθθι, μὴ φοβηθῇς ἀπὸ προσώπου αὐτῶν. Καὶ ἀνέστη Ἠλιοῦ, καὶ κατέβη μετ' αὐτῶν· καὶ εἶπεν Ἠλιοῦ· Τάδε λέγει Κύριος· ἀνθ' ὧν ἐξαπίστευας ἐγγέλους ζητῶν ἐν τῷ Βαὰλ μυῖαν θεὸν Ἀκαρὸν, οὐχ οὕτως. Ἡ κλίνη ἐφ' ἧς ἀνέβης ἔκει, οὐ καταθήσῃ ἀπ' αὐτῆς, ὅτι θανάτῳ ἀποθανῇ. Καὶ ἀπέθανε κατὰ τὸ ῥῆμα Κυρίου, ὃ ἐλάλησε διὰ Ἠλιοῦ. »

« Εἶπεν Ἐλισσαίη πρὸς τὸν βασιλεῖα Ἰσραὴλ· Τι ἐμοὶ καὶ σοί; Δεῦρο πρὸς τοὺς προφῆτας τοῦ πατρὸς σου καὶ τῆς μητρὸς σου. Καὶ εἶπεν ὁ βασιλεὺς Ἰσραὴλ· Μὴ ὅτι κέκληται Κύριος; τοὺς τρεῖς βασιλεῖς, τοῦ παραδοῦναι αὐτοὺς εἰς χεῖρας Μωάβ; Καὶ εἶπεν Ἐλισσαίη· Ζῇ Κύριος τῶν δυνάμεων, ὅτι εἰ μὴ πρόσωπον Ἰωσαφάτ βασιλέως Ἰούδα ἐγὼ λαμβάνω, εἰ ἐπέβλεψα πρὸς σὲ, καὶ εἰδὼν σε. »

ΤΙΤΑ. Θ'. — *Περὶ προαιρέσεως καὶ διαθέσεως καὶ ὅτι τὴν προαίρεσιν ἐπὶ πάντιν ἐξετάζει ὁ Θεός.*

« Τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν, τοῖς κατὰ πρόθεσιν κλητοῖς οὖσι. »

« Καθίσας ὁ Ἰησοῦς ἀπέναντι τοῦ γαζοφυλακίου, ἐθεώρει πῶς οἱ ὄχλοι βάλλουσι χαλκὸν εἰς τὰ θύρα τοῦ Θεοῦ· καὶ οἱ πλοῦσοι ἐβάλλον πολλὰ. Καὶ ἰδούσα μία χήρα πτωχὴ, ἔβαλε λεπτὰ δύο, ὃ ἐστὶ κοδράντης. Καὶ προσκαλεσάμενος τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἡ χήρα αὕτη ἡ πτωχὴ πλεον πάντων ἔβαλε τῶν βαλόντων εἰς τὸ γαζοφυλάκιον. Πάντες γὰρ ἐκ τοῦ περισσέματος αὐτῶν ἔβαλον· αὕτη δὲ ἐκ τῆς ὑστερήσεως αὐτῆς, πάντα ὅσα εἶχεν, ἔβαλεν, ὧν τὸν βίον αὐτῆς. »

« Ἠκούσατε, ὅτι ἐβρέθη τοῖς ἀρχαίοις· Ὁ μω-

γεύσεις. Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ ἐμδλίπων
γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτήν, ἥδη ἐμοίχευσεν
αὐτήν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. »

Ἐπαινοῦμεν τοὺς κατὰ προαίρεσιν ἀγαθοὺς, οὐ
τοὺς ὑπὸ τινος ἀνάγκης ἐξαιγρομένους (1). Ὅπου
γὰρ προαίρεσις ἐτοίμη, τὸ κωλύον οὐδὲν ἢ προθυ-
μία ὑπαρχέτω, καὶ τὸ ἐμποδίζον οὐκ ἔσται.

Παρά τῷ δικαίῳ κριτῇ, καὶ ὑπὲρ τοῦ μόνου προ-
εἰσθαι· τὰ δέοντα, οὐκ εὐκαταφρόνητοι οἱ ἀφωρισμέ-
νοι μισθοί.

Αἱ τοῦ σώματος πράξεις ὑπὸ πολλῶν διακόπτον-
ται· ὁ δὲ κατὰ πρόθεσιν ἁμαρτάνων, τῷ τάχει τῶν
νοημάτων συναπαρτιζομένην ἔχει τὴν ἁμαρτίαν.

Τὸ κάλλιστον καὶ φιλανθρωπίτατον, ὅτι μὴ τῇ
ἀξίᾳ τοῦ δεδομένου, τῇ δὲ δυνάμει καὶ τῇ διαθέσει
τοῦ καρποφοροῦντος μετρεῖ θεὸς τὴν ἐπίδοσιν.

Πλουσίαν, οὐ τὴν δόσιν, ἀλλὰ τὴν προαίρεσιν λογι-
ζεται, ὁ παίδευων τὴν ψυχὴν Κύριος.

Θυσία τῷ Θεῷ, γνώμη ἀγαθή.

TITA. I. — *Περὶ παρθενίας, καὶ σωφροσύνης,
καὶ γάμου σεμενοῦ.*

« Εἶπεν Ἀδάμ· Τοῦτο νῦν ὁστοῦν ἐκ τῶν ὁστέων
μου, καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου. Αὕτη κληθήσεται
γυνή, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἐλήφθη αὕτη. Ἐνεκεν
τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ
τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν
γυναῖκα αὐτοῦ· καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. »

« Εἰ ἐξηκολούθησεν ἡ καρδία μου γυναῖκα ἀνδρὸς
ἑτέρου, εἰ δὲ ἐγκάθῃτος ἐγενόμην ἐπὶ θύραις οἰκῶν
αὐτῆς, ἀρεσὴ ἄρα καὶ ἡ γυνὴ μου ἄλλῃ. »

« Παρά Κυρίῳ ἀρμόζεται γυνὴ ἀνδρί. »

« Συνευφραίνου μετὰ γυναικὸς τῆς νεότητός σου.
Ἐλαφὸς φίλος, καὶ πῶλος τῶν χαρίτων ὀμιλεῖτω
σοι· ἡ δὲ ἰδία ἡγεῖσθαι σοι ἐν παντὶ καιρῷ. Ἐν γὰρ
τῇ ταύτης φιλίᾳ συμπεριφερόμενος, πολλοστὸς ἔσῃ. »

« Γυναῖκα νεότητός σου μὴ ἐγκαταλίπῃς. »

« Μακαρία στείρα ἀμείαντος, ἥτις οὐκ ἔγνω κοίτην
ἐν παραπτώματι· ἔξει καρπὸν ἐν ἐπισκοπῇ ψυχῶν. »
Καὶ πάλιν· « Κρείσσων παρθενία μετ' ἀρετῆς. Ἀθα-
νασία γὰρ ἐστὶ μνήμη αὐτῆς, ὅτι καὶ παρὰ Θεῷ
γυμνάζεται, καὶ παρὰ ἀνθρώποις, καὶ ἐν τῷ αἰῶνι
στεφανοφοροῦσα πομπεύει, τὴν τῶν ἀμείαντων ἀθλῶν
ἀγῶνα νικήσασα. »

« Ὁ ἀντοφθαλμῶν ἡδοναῖς, στεφανοὶ ζωὴν αὐ-
τοῦ. »

« Προσῆλθον αὐτῷ οἱ Φαρισαῖοι πειράζοντες αὐ-
τὸν, καὶ λέγοντες αὐτῷ· Εἰ ἔστιν ἀνθρώπῳ ἀπολύ-
σαι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν; Ὁ δὲ

A est antiquis : Non mœchaberis. Ego autem dico
vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad con-
cupiscendum eam, jam mœchatus est eam in
corde suo. »

640 S. Basil. — Eos laudibus extollimus, qui
animi inductione boni sunt, non qui necessitate
quodam (a malo) arcentur. Ubi enim voluntas pa-
rata est, nihil est quod obstat. Alacritas animi
adsit, nec quidquam impedimento erit.

Ejusdem. — Apud justum judicem, pro eo
etiam quod quispiam vel saltem proposuerit ea
quæ officii sui sint, non contemnenda præmia de-
creta sunt.

Theotimi. — Corporis actiones a multis inter-
rumpuntur. Qui autem dedita opera peccat, ipso
cogitationum impetu, perfectum peccatum habet.

S. Greg. Naz. — Pulcherrimum atque humanis-
simum hoc est, quod Deus non muneris pretio, sed
offerentis viribus et animi affectione largitionem
meretur.

S. Clem. — Non munus, sed voluntatem divi-
tem censet Deus, qui erudit animam.

Sixti. — Victimæ Deo est bona voluntas.

TIT. X. — *De virginitate, et pudicitia, et hone-
stis nuptiis.*

Gen. II, 23, 24. — « Dixit Adam : Hoc nunc os
ex ossibus meis, et caro de carne mea. Hæc voca-
bitur mulier, quoniam de viro sumpta est. Quam-
obrem relinquet homo patrem suum et matrem
suam, et adhærebit uxori suæ : et erunt duo in
carne una. »

Job XXI, 9. — « Si prosectum est cor meum
uxorem viri alterius ; et si insidians fui ad ostium
vici illius, placeat prorsus et uxor mea alii. »

Prov. XIX, 44. — « Apud Dominum copulatur
mulier viro. »

Prov. V, 18, 19. — « Lætare cum muliere ado-
lescentiæ tuæ. Cervæ amicitia, et pullus gratia-
rum tuarum conversetur tecum : propria autem
tua ducat te omni tempore. Nam in amore illius
circumactus, unus e multis eris. »

Malach. II, 15. — « Uxorem adolescentiæ tuæ
ne derelinquas. »

Sap. III, 13 ; IV, 1. — « Felix est sterilis in-
coquinata, quæ nescivit torum in delicto. Ha-
bebit fructum in respectu animarum. » Et rur-
sum : « Melior est virginitas cum virtute. Immor-
talis enim est memoria illius : quoniam apud
Deum non est, et apud homines, et in sæculo co-
ronata triumphat, incoquinatorum certaminum
præmium vineens. »

Eccli. — « Qui resistit voluptatibus, coronat
vitam suam. »

Matth. XIX, 3 seqq. — « Accesserunt ad eum
Pharisei, tentantes eum et dicentes : Si licet ho-
mini dimittere uxorem suam quacunque ex causa ?

NOTE.

(1) Rup. εἰς τοῦτο ἥκοντας.

Qui respondens ait eis : Non legistis, quia qui se-
cit ab initio, masculum et feminam fecit eos : pro-
pter hoc dimittet homo patrem et matrem, et
adhaerebit uxori suae : et erunt duo in carne una ?
Itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo
Deus conjunxit, homo non separet. Dicunt illi :
Quid ergo Moyses mandavit dare libellum repudii,
et dimittere eam ? Ait illis : Ob duritiam cordis
vestri permisit vobis dimittere uxores vestras. Ab
initio autem non fuit sic. Dico vobis, quia qui-
cunque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem,
et aliam duxerit, mœchatur : **641** et qui
dimissam duxerit, mœchatur. Dicunt ei discipuli
ejus : Si ita est causa hominis cum uxore, non
expedit nubere. Qui dixit illis : Non omnes capiunt
verbum istud, sed quibus datum est. Sunt enim
eunuchi, qui de utero matris sic nati sunt : et
sunt eunuchi qui facti sunt ab hominibus : et sunt
eunuchi, qui seipsos castraverunt propter regnum
coelorum. Qui potest capere capiat. »
οἰσάντων ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων· καὶ εἰσὶν εὐνοῦχοι,
οὐρανῶν, ὁ δυνάμενος χωρῆσαι, χωρεῖτω. »

I Cor. vii, 39. — « Mulier alligata est legi quanto
tempore vixerit vir ejus. Quod si dormierit vir ejus
libera est. Cui vult nubat, tantum in Domino. »

Ibid. 1-5; 8-11; 25-28; 32-35. — « De qui-
bus autem scripsistis mihi : Bonum est homini
mulierem non tangere : propter fornicationem autem
unusquisque uxorem suam habeat, et una-
quaque virum suum. Uxori vir debitum benevo-
lentiam reddat. Similiter autem et uxor viro. Mu-
lier sui corporis potestatem non habet, sed vir :
similiter autem et vir sui corporis potestatem non
habet, sed mulier. Nolite fraudare invicem, nisi
forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi :
et iterum sitis in idipsum, ne tentet vos Satanas
propter incontinentiam vestram. Dico non nuptis
et viduis : Bonum est illis, si sic permanent sicut
et ego. Quod si non continent, nubant. Melius
est enim nubere, quam uri. Iis autem qui matri-
monio juncti sunt, praeceptum, non ego, sed Domi-
nus, uxorem a viro non discedere. Quod si dis-
cesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari :
et vir uxorem suam non dimittat. De vir-
ginibus autem praeceptum Domini non habeo : **D**
consilium autem do, tanquam misericordiam con-
secutus a Domino, ut sim fidelis. Existimo ergo
hoc bonum esse propter instantem necessitatem,
quoniam bonum est homini sic esse. Alligatus es
uxori ? noli querere solutionem. Solutus es ab
uxore ? noli querere uxorem. Si autem acceperis
uxorem, non peccasti : et si nupserit virgo, non
peccavit. Tribulationem autem carnis habebunt
hujusmodi. » Et rursum : « Volo vos sine sollici-
tudine esse. Qui sine uxore est, cogitat quae Do-
mini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum
uxore est, cogitat quae sunt mundi, quomodo pla-
ceat uxori : et divisus est. Et mulier innupta, et
quae nupta est. Innupta cogitat quae Domini sunt,

ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· Οὐκ ἀνέγνωτε, ὅτι ὁ
ποιήσας ἀπ' ἀρχῆς, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς.
καὶ εἶπεν, Ἐνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὴν
πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ προσκοι-
ληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἑσονται οἱ
δύο εἰς σάρκα μίαν ; ὥστε οὐκέτι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ σὰρξ
μία. Ὁ οὖν ὁ Θεὸς συνέθευξεν, ἄνθρωπος ; μὴ χωρι-
ζέτω. Λέγουσιν αὐτῷ· Τί οὖν Μωσὴς ἐνετείλατο
δοῦναι βιβλίον ἀποστασίου, καὶ ἀπολύσαι αὐτήν ;
Λέγει αὐτοῖς· Κατὰ τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἐπ-
έτρεψεν ὑμῖν ἀπολύσαι τὰς γυναῖκας ὑμῶν. Ἀπ' ἀρχῆς
δὲ οὐ γέγονεν οὕτως. Λέγω ὑμῖν, ὅς ἂν ἀπο-
λύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ μὴ ἐπὶ πορνείᾳ, καὶ γαμήσῃ
ἄλλην, μοιχᾶται, καὶ ὁ ἀποκελυμένην γαμήσας, μοι-
χᾶται. Λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· Εἰ οὕτως
ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῆς γυναίκος, ὅς
συμφέρει γαμήσαι. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Οὐ πάντες
χωροῦσι τὸν λόγον τούτον, ἀλλ' οἷς δίδεται. Εἰσὶ γὰρ
εὐνοῦχοι, οἵτινες ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτῶν ἐγενή-
θησαν οὕτως· καὶ εἰσὶν εὐνοῦχοι, οἵτινες εὐνουχί-
σθησαν οὕτως· διὰ τὴν βασιλείαν τῶν

« Γυνὴ δίδεται νόμῳ, ἐφ' ὅσον ζῇ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς.
Ἐὰν δὲ κοιμηθῇ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, ἐλευθέρα ἐστὶν ὥς
θέλει γαμηθῆναι, μόνον ἐν Κυρίῳ. »

« Περὶ ὧν ἐγράψατε, καλὸν ἀνθρώπῳ γυναῖκα μὴ
ἀπτεσθαι, διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ
γυναῖκα ἔχειτω, καὶ ἑκάστη τὸν ἴδιον ἀνδρα ἔχειτω.
Τῇ γυναικὶ ὁ ἀνὴρ τὴν ὀφειλομένην εὐνοίαν ἀπο-
δοτέτω. Ὁμοίως δὲ καὶ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρὶ. Ἡ γυνὴ τοῦ
ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ὁ ἀνὴρ ὁμοίως
δὲ καὶ ὁ ἀνὴρ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ'
ἡ γυνή. Μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μὴ τι ἐκ τοῦ
συμφώνου πρὸς καιρὸν, ἵνα σχολάζητε τῇ προσευχῇ,
καὶ πάλιν ἐπὶ τῷ αὐτῷ ᾗτε, ἵνα μὴ πειράζῃ ὑμᾶς ὁ
Σατανᾶς, διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν. Λέγω τοῖς ἀγάμοις
καὶ ταῖς χήραις· καλὸν αὐτοῖς ἐστίν, ἐὰν μένωσιν
ὥς κατ' ὅριον. Εἰ δὲ οὐκ ἐχκρατεῖσθαι, γαμήσατωσαν.
Κρεῖσσον γάρ ἐστι γαμῆν, ἢ πυροῦσθαι. Τοῖς δὲ
γεγαμηκόσι παραγγέλλω, οὐκ ἐγὼ, ἀλλ' ὁ Κύριος,
γυναῖκα ἀπὸ ἀνδρὸς μὴ χωρισθῆναι. Ἐὰν δὲ καὶ
χωρισθῇ, μενέτω ἀγαμος, ἢ τῷ ἀνδρὶ καταλλαγῆται·
καὶ ἀνδρα γυναῖκα μὴ ἀρίναι. Περὶ δὲ τῶν παρθέ-
νων ἐπιταγὴν Κυρίου οὐκ ἔχω ; γνώμην δὲ δίδωμι,
ὥς ἡλεημένος ὑπὸ Κυρίου πιστὸς εἶναι. Νομίζω οὖν
τοῦτο καλὸν ὑπάρχειν διὰ τὴν ἐνεστώσαν ἀνάγκην,
ὅτι καλὸν ἀνθρώπῳ τὸ οὕτως εἶναι. Δέδεσσι γυναῖκα ;
μὴ ζῆτει λύσιν· λείψαι ἀπὸ γυναίκος ; μὴ ζῆτει
γυναῖκα. Ἐὰν δὲ καὶ γαμήσῃς, οὐχ ἡμαρτες, καὶ
ἐὰν γῆμῃ ἡ παρθένος, οὐχ ἡμαρτεν. Θλίψιν δὲ ἐξου-
σιν τῇ σαρκὶ οἱ τοιοῦτοι. » Καὶ πάλιν· « Θέλω δὲ
ὑμᾶς ἀμεριμνούς εἶναι. Ὁ ἀγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ
Κυρίου, πῶς ἀρέσει τῷ Κυρίῳ. Ὁ δὲ γαμήσας, με-
ριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου, πῶς ἀρέσει τῇ γυναικὶ, καὶ
μεμέρισταί. Ἡ γυνὴ ἡ ἀγαμος καὶ ἡ γαμήσασα. Ἡ
ἀγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, ἵνα ἡ ἁγία καὶ τῷ
σώματι, καὶ τῷ πνεύματι· ἡ δὲ γαμήσασα μεριμνᾷ
τὰ τοῦ κόσμου, πῶς ἀρέσει τῷ ἀνδρὶ. Τοῦτο δὲ πρὸς
τὸ ὑμῶν αὐτῶν συμφέρον λέγω, οὐχ ἵνα βρῶχαν ὑμῖν

ἐπιβάλλω, ἀλλὰ πρὸς τὸ εὐσχημον, καὶ εὐπρόσδερον
τῷ Κυρίῳ, καὶ ἀπερίσπαστον. »

Hoc autem ad utilitatem vestram dico, non ut laqueum vobis injiciam; sed ad id quod honestum est, et facultatem præbet sine impedimento Dominum obsecrandi. »

« Ὁ ἀγαπῶν τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα, ἑαυτὸν ἀγαπᾷ.
Ὅδεις γάρ ποτε τὴν ἑαυτοῦ σάρκα ἐμίσησεν, ἀλλ'
ἐκτρέφει, καὶ θάλπει αὐτὴν, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς
τὴν Ἐκκλησίαν. »

« Τίμιος ὁ γάμος ἐν πᾶσι, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαν-
τος. »

Δεῖ τὸν νοῦν, ὥσπερ τινὰ κυβερνήτην, ἀνω καθ-
ήμενον τῶν παθῶν, καὶ οἷον πλοῖον τῆς σαρκὸς ἐπι-
δάντα, καὶ ἐμπειρίᾳ τοῖς λογισμοῖς, οἷον οἰακας,
περιστρέφοντα, καταπατῆν μὲν γενναίως τὰ κύματα,
ὡφελὲν δὲ διαμένοντα, καὶ δυσπρόσιτον ὄντα τοῖς
πάθεσιν, μηδαμῶς τῆς πικρίας τῶν παθῶν ὥσπερ
ἀλμῆς τιнос ἀναπλήρασθαι.

Μία ἀρετὴ, καὶ ἀνδρὲς, καὶ γυναῖκες, ἐπειδὴ καὶ
ἡ κρίσις ὁμοτίμος, ὥστε καὶ μισθὸς ὁ αὐτὸς ἀμο-
τίροις. Ὡν ἡ φύσις μία, ἐνέργειαι αἱ αὐταί· ὧν δὲ
τὸ ἔργον ἴσον, τοῦτων καὶ μισθὸς ὁ αὐτός.

Οἱ ἄνδρες, ἀγαπάτε τὰς γυναῖκας ὡμῶν, κἄν ὑπερ-
ρῶι ἀλλήλοις πρὸς κοινωνίαν γάμου συνέλθητε. Ὁ
τῆς φύσεως δεσμὸς, ὁ τῆς εὐλογίας ζυγὸς, ἔνωσις
ἴστω τῶν διεστώτων. Ἐχθὶνα τὸ χαλεπώτατον τῶν
ἐρπετῶν πρὸς γάμον ἀπαντᾷ τῆς θαλαττίας σφυραί-
νης, καὶ συριγμῷ τὴν παρουσίαν σημαίνουσα, ἐκχα-
λεῖται αὐτὴν ἐκ τῶν βυθῶν πρὸς γαμικὴν συμπλο-
κὴν. Τί βούλεται μοι ὁ λόγος; ὅτι κἄν τραχὺς ᾖ,
κἄν ἄγριος τὸ ἦθος ὁ σύζυγος, ἀνάγκη φέρειν τὴν
ὁμόζυγον, καὶ μηδεμιᾶς προφάσεως καταδέχεσθαι
τὴν ἔνωσιν διασπᾶν. Παῖκτης ἐστίν; ἀλλ' ἀνὴρ.
Πάροιος; ἀλλ' ἠνωμένους κατὰ τὴν φύσιν. Τραχὺς
καὶ δυσάρεστος; ἀλλὰ μέλος ἰδίου, καὶ μελῶν τὸ
τιμιώτατον. Ἀκουέτω δὴ καὶ ὁ ἀνὴρ τῆς προσήκουσας
παραίνεσεως. Ἡ ἔχθινα τὸν ἰὸν ἐξεμεῖ, αἰδουμένη
τὸν γάμον· οὐ δὲ τῆς ψυχῆς ἀπηνὲς καὶ ἀπάνθρωπον
οὐκ ἀποτίθεσθαι, αἰδοῖ τῆς ἐνώσεως;

Non adducis, ut animi sævitiam et truculentiam exentias?

Οὐκ ἂν παρέλθοιμι τὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, δὲ τὰς
θυγατέρας Δαρείου αἰχμαλιώτους λαβὼν, θαυμαστὸν
τε οἷον τὸ κάλλος ἔχειν μαρτυρουμένας, οὐδὲ προσει-
πεῖν ἠξίωσεν, αἰσχρὸν εἶναι κρίνων τὸν ἄνδρα
ἐλόντα ὑπὸ γυναικῶν ἡττηθῆναι. Τοῦτ' γὰρ εἰς
ταυτὸν ἐκεῖνο φέρει· Ὁ ἐμυλῶς πρὸς ἡδονὴν γυναικί,
κἄν μὴ τῷ ἔργῳ τὴν μοιχείαν ἐπιτελέσῃ, ἀλλὰ τὸ γε
τὴν ἐπιθυμίαν τῇ ψυχῇ παραδέξασθαι, οὐκ ἀφίεται
τοῦ ἐγκλήματος.

(1) Παρθενίας ζυγὸν μηδὲν ἐπιτίθει. Ἐπισφαλὲς
γάρ τὸ κτήμα καὶ δυσφύλακτον, ὅταν κατ' ἀνάγκην

A ut sit sancta et corpore et spiritu. Quæ autem nupta
est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro.
Ephes. v, 28. — Qui diligit uxorem suam, seipsum
diligit. Nemo enim unquam carnem suam odit:
sed nutrit, et fovet eam, sicut et Christus Eccle-
siam. »

Hebr. xiii, 4. — « Honorabile connubium in om-
nibus, et torus immaculatus. »

S. Basil. in princ. Prov. — Mentem oportet, non
secus ac gubernatorem quemdam, supra vitiosas
affectiones insidentem, et carnis veluti nave con-
sensa, rationem tanquam clavum perite obver-
tentem, fluctus generose et fortiter obterere: at-
que ita se comparare ut sublimis manens, et per-
turbationibus impervia, earum acerbitate ceu sal-
sugine quadam, minime impleatur.

642 Ejusd. hom. in psal. i. — Una tam viri, quam
femine virtus est: quoniam par utriusque creatio. Ac
proinde eadem etiam utrique merces est constituta,
quorum una natura est, eadem sunt et actiones. Quo-
rum autem eadem est actio, horum et merces eadem.

Ejusd. hom. 7 in Hexaem. — Viri, diligite uxores
vestras, etiamsi ex remotis regionibus ad matri-
monii societatem coieritis. Date operam, ut nature
vinculum et benedictionis jugum ea copulens, quæ
disjuncta erant. Vipera, reptilium omnium atrocis-
simum, nuptiarum causa maris murene obviam
procedit, et per sibilum adventu suo significato,
ex imo mari eam ad venereum complexum evocat.
Hæc paret, et cum venenato animante copulatur.
Quorsum hæc mea spectat oratio? nimirum, quam-
vis asperis essetisque moribus sit maritus, eum
tamen uxori ferendum esse, nec ulla causa adduci
debere, ut suam cum eo conjunctionem divellat.
Percussor est? At maritus. Vino deditus? at na-
tura tecum copulatus. Asper et morosus? at mem-
brum tuum est, et membrorum præstantissimum.
Audiat jam maritus quoque congruentem sibi ad-
monitionem. Vipera ob conjugii reverentiam, venenum evomit: tu vero conjunctionis reverentia
non adducis, ut animi sævitiam et truculentiam exentias?

Ejusd. Hom. de leg. lib. gent. — Nequaquam
illud Alexandri præterierim, qui Darii filias, quas
eximie pulchritudinis esse prædicabant, cum
captivas teneret, eas ne videre quidem voluit;
turpe esse judicans, eum qui viros vicisset, a
mulieribus superari. Eodem enim evangelicum il-
lud dictum tendit: Si quis libidinoso affectu mu-
lierem conspexerit, etsi adulterium reapse non
implevit, tamen quod cupiditatem in animum ad-
miserit, crimine non liberabitur.

S. Ignat. — Virginitatis jugum nemini impone.
Periculosa quippe res est, et servatu difficilis,

NOTE.

(1) Hæc Melissa perinde Ignatio tribuit: nec
aliunde accipi potuerunt, quam ex alterutra epi-
stola ad Polycarpum: cum tamen in neutra oc-

curret. Sed nec in epistola ad Antiochenos, ad
quam pertinere feruntur in cod. Rupert.

quando necessitate sit. — Junioribus ante nubere permittite, quam cum scortis corrumpantur.

S. Greg. Naz. præc. ad virg.

— Virgo sis oculis, virgo sis auribus, atque Lingua. Nam cunctis facile est decedere recto.

S. Greg. Nyss. Hom. de 2 beatiss. — Beatos hos Dominus prædicat, non qui perturbationum expertes vivunt (neque enim fieri possit, ut in vita corporea spiritualet et sine perturbationibus vitam agamus), sed qui ad naturæ impulsus tardi, nec facile mobiles sunt. Neque enim hanc a turbidis motibus immunitatem humanæ naturæ injungit, sed id quod virtute præstari possit. Et enim ut ejusmodi impetus contingat, imbecillitas, quæ plerumque naturæ adnexa est, etiam præter voluntatem nostram efficit. At ne a perturbationis impetu torrentis in modum præcipites feramur, verum adversus talem affectionem magno animo consistamus, turbidumque motum ratione propulsemus; hoc ipsum est virtutis munus. Beati igitur illi sunt, qui ad turbulentas animi concitationes minime proni sunt, sed sensu et mente compositi: et in quibus ratio, freni cujusdam instar, represso

S. Chrysost. — Matrimonium libidinis indulgentia est.

643 Nihil tam virgini indignum est, quam opibus studere, et negotiorum multitudine obvolvi.

Meth. ex conviv. virg. — Lusus est, organa quidem ea, quæ liberorum procreationi sunt destinata, casta conservare, linguam vero non item: aut linguam quidem virginem custodire; oculos autem, vel aures, vel manus non custodire, sed fastu et iracundiâ scortari. Oportet enim omnia membra et sensuum organa, pura et obsequata servare.

Theotimi, De jejuniis. — Quod coactum est, molestum est ac breve: quod vero liberum, fastidium non admittit, sed gratia semper et desiderio florescit.

S. Clem. Alex. — Virginum labes et violatio, non modo fornicatio dicitur, sed etiam earum præmatura elocatio: nimirum cum ante nubilem ætatem viro in matrimonium traduntur, sive a se-ipsis, sive a parentibus.

Didymi. — Diuturno studio et meditatione, concitatorum animi motuum vis et feritas debilitantur.

Ejusd. ad philosophum. — Ei qui perturbationum moderator est, haud statim his subactis tranquilla omnia sunt. Semper enim quandiu homo vivit, hoc bellum durat.

Tit. XI. — De fornicatione, et adulterio, et præposterâ venere.

Levit. xx, 10 seqq. — « Homo qui mœchatus fuerit cum uxore viri alterius, morte moriatur, qui mœchatus est et adultera. Homo qui dormierit cum masculo coitu femineo, abominationem fecerunt:

A γίνηται. — Τοις νέοις ἐπιτρέπε γαμῖν, πρὶν διαφθαρῶσιν εἰς ἐτέρας.

Παρθένω, παρθένος ἴσθι, καὶ οὐραὶ, καὶ χεῖρας, καὶ γλῶσση· πᾶσι γὰρ ἐπιτροχὸς ἐστὶν ἁμαρτία.

Μακαρίζει ὁ Κύριος, οὐ τοὺς ἔξω πάθους θιοταύοντας· οὐ γὰρ δυνατὸν ἐν ὁλώδει ζωῇ τὸν ὁλὸν καθόλου καὶ ἀπαθῆ κατορθωθῆναι βίαν· ἀλλὰ τοὺς πρὸς τὰς τῆς φύσεως ὁρμὰς βραδείας τε καὶ δυσκινήτους ἔχοντας. Οὐ γὰρ καθόλου τὴν ἀπάθειαν νομοθετεῖ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, ἀλλὰ τὸ δι' ἀρετῆς κατορθούμενον. Τὸ μὲν γὰρ ἐγγενέσθαι ποτα τοιαύτην ὁρμὴν, ἡ συγκεκραμένη πολλάκις τῇ φύσει ἀσθένεια, καὶ παρὰ γνώμην κατασκευάζεται. Τὸ δὲ μὴ χειμάρρου δίκην παρενεχθῆναι τῇ τοῦ πάθους ὁρμῇ, ἀλλ' ἀνδρικῶς πρὸς τὴν τοιαύτην διάθεσιν στήναι, καὶ τοῖς λογισμοῖς τὸ πάθος ἀπώσασθαι, τοῦτο τῆς ἀρετῆς ἔργον ἐστίν. Μακάριοι τοίνυν οἱ μὴ δέξυρόποιοι πρὸς τὰς ἐμπαθεῖς τῆς ψυχῆς κινήσεις, ἀλλὰ κατασταλμένοι τῷ λογισμῷ, καὶ ἐφ' ὧν ὁ λογισμὸς, καθάπερ εἰς χαλινὸς, ἀναστομῶν τὰς ὁρμὰς, οὐκ ἐφ' τὴν ψυχὴν πρὸς ἀταξίαν ἐκφέρεσθαι.

impetu, animum temere efferri non sinit.

Γάμος συγγνώμη πάθους.

Οὐδὲν οὕτως ἀνάξιον παρθένου, ὥς τὸ πλουτεῖν, καὶ περιδεῖσθαι πραγμάτων πλήθος.

C Χλεῦθ τὰ μὲν τῆς παιδοποιίας ὄργανα τηρεῖν παρθένω, τὴν δὲ γλῶσσαν μὴ τηρεῖν· ἢ τὴν γλῶσσαν μὲν τηρεῖν παρθένον, τὴν δὲ δρασιν, ἢ τὴν ἀκοήν, ἢ τὰς χεῖρας μὴ τηρεῖν, ἀλλ' ἐταιρίζεσθαι τῷ φῶ καὶ θυμῷ. Δεῖ γὰρ πάντα τὰ μέλη καὶ τὰ αἰσθητήρια τηρεῖν ἑαυτοῦ καθαρὰ καὶ συνισφραγισμένα.

Τὸ βεβιασμένον, ἀηδὲς, ταχύ· τὸ δὲ ἀβίαστον οὐκ ἔχει κόπον, ἀλλ' ἀεὶ χάριτι καὶ πόθῳ θάλλει.

Παρθένον (1) φθορὰ λέγεται, οὐ μόνον πορνεία, ἀλλὰ καὶ ἡ πρὸ καιροῦ ἐκδοσις. ὅταν ὡς εἰπεῖν ἄωρος ἐκδοθῇ τῷ ἀνδρὶ, ἦτοι ὅφ' ἑαυτῆς (2), ἢ καὶ παρὰ τῶν γονέων.

D Ἐκ μελέτης πολλῆς, καὶ ἀσχάσεως, ἡ βία, καὶ ἀγριότης τῶν παθῶν ἀσθενεῖς.

Ὁ τῶν παθῶν ἡνίοχος, οὐχ ἅπαξ καθυποτάξας ἐξ. Ἀεὶ γὰρ πόλεμος οὕτως ἱστανταί, ἐφ' ὅσων ὁ ἀνθρώπος ἐστὶν ἐν ζωῇ.

TITA. IA. — Περὶ πορνείας, καὶ μοιχείας, καὶ ἀρσενοκοιτίας.

« Ἀνδρὸς, ὃς ἐὰν μοιχεύσῃ γυναῖκα ἀνδρὸς, θανάτῳ θανατούσθω, ὁ μοιχεύων καὶ ἡ μοιχευομένη. Ἀνθρώπος, ὃς ἐὰν κοιμηθῇ μετὰ ἀρσενος κοίτην γυναικὸς, βδελυγματώσῃσαν· ἀμώτεροι θανατούσθω-

NOTÆ.

(1) Rup. Παρθένω φθορὰ γίνεται: καὶ λέγεται.

(2) Rup. ὅφ' ἑαυτῆς.

σαν. Ἐνοχοὶ γάρ εἰσι θανάτου. Ἄνθρωπος, ὃς ἐὰν κοιμηθῇ μετὰ γυναῖκος τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἀσχηματὸν τὸ πατρὸς αὐτοῦ ἀπεκάλυψεν. Θανάτῳ θανατούσθωσαν ἀμφοτέρω. Ἄνθρωπος ἐὰν λάθῃ γυναῖκα, καὶ τὴν μητέρα αὐτῆς, ἀνομία ἐστίν. Ἐν πυρὶ κατακαύσουσιν αὐτὸν καὶ αὐτάς. »

« Οὐκ ἐλεύσεται ἐκ πόρνῃς εἰς Ἐκκλησίαν Θεοῦ. »

« Ἐὰν εὗρεθῇ ἄνθρωπος κοιμώμενος μετὰ γυναῖκος συνψικισμένης ἀνδρὶ, ἀποκτενεῖτε ἀμφοτέρους, καὶ ἐξαρεῖτε τὸ πονηρὸν ἐξ Ἰσραήλ. »

« Ἐπικατάρατος ὁ κοιμώμενος μετὰ πανθερᾶς αὐτοῦ· καὶ ἐρεῖ πᾶς ὁ λαὸς, Γένοιτο, γένοιτο. »

Ἐὰν τις λάθῃ γυναῖκα, καὶ συνοικήσῃ αὐτῇ, καὶ ἐπίθῃται προφασιστικούς λόγους, καὶ κατενέγκῃ αὐτῇ ὄνομα πονηρὸν καὶ λέγῃ· Τὴν γυναῖκα ταύτην εἴληφα, καὶ προσελθὼν αὐτῇ, οὐχ εὗρηκα αὐτῇ παρθένην· καὶ λαθὼν ὁ πατὴρ τῆς παιδὸς καὶ ἡ μήτηρ, ἐξοίσουσι τὰ παρθένια τῆς γυναῖκος πρὸς τὴν γερούσιαν· λήψονται τὸν ἄνθρωπον, καὶ παιδεύσουσι, καὶ ζημιώσουσιν αὐτὸν ἕκατον αἰκλούς, καὶ δώσουσι τῷ πατρὶ τῆς νεάνιδος, ὅτι ἐξήνεγκεν ὄνομα πονηρὸν ἐπὶ παρθένον Ἰσραηλίτιν, καὶ αὐτοῦ ἐσται γυνή. Οὐ δυνήσεται ἐξαποστεῖλαι αὐτὴν τὸν πάντα χρόνον. Ἐὰν δὲ μὴ εὗρεθῇ τὰ παρθένια τῇ νεάνιδι, ἐξοίσουσιν αὐτὴν ἐπὶ τὰς θύρας τοῦ πατρὸς αὐτῆς, καὶ λιθοβολήσουσιν αὐτὴν οἱ ἄνδρες τῆς πόλεως, καὶ ἀποθάνει· ὅτι ἐποίησεν ἀρροσύνην. Ἐὰν γένηται κατὰ παρθένας μεμνηστευμένη ἀνδρὶ, εὗρων αὐτὴν ἄνθρωπος ἐν πόλει, κοιμηθῇ μετ' αὐτῆς, ἐξάξετε ἀμφοτέρους ἐπὶ τὴν πύλιν τῆς πόλεως ἐκείνης, καὶ λιθοβολήσουσιν ἀμφοτέρους ἐν λίθοις, καὶ ἀποθάνονται· ἡ νεάνις, διότι οὐκ ἐδόθη ἐν τῇ πόλει, καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὅτι ἐπαπείνωσε τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον. Ἐὰν δὲ ἐν τῷ πεδίῳ εὗρῃ ἄνθρωπος τὴν παῖδα τὴν μεμνηστευμένην, καὶ βιασάμενος κοιμηθῇ μετ' αὐτῆς, ἀποκτενεῖτε τὸν ἄνθρωπον τὸν κοιμώμενον μετ' αὐτῆς, καὶ τὴν νεάνίδα οὐ μὴ ποιήσῃτε οὐδέν. Οὐκ ἐστὶν ἀμάρτημα τῇ νεάνιδι θάνατος, ὅτι ὡς εἰ τις ἐπανασταίῃ ἄνθρωπος ἐπὶ τὸν πλησίον, καὶ φωνεύσῃ αὐτοῦ τὴν ψυχὴν, οὕτως καὶ τὸ πρᾶγμα τοῦτο· ὅτι ἐν τῷ ἀγρῷ εὗρεν αὐτὴν ἐξήνεγκεν ἡ νεάνις, καὶ ὁ βοηθῶν αὐτῇ οὐκ ἔν.

« Ὀφθαλμοὶ μοιχοῦ ἐφύλαξε σκότος, λέγων· Οὐ προσνοήσει με ὀφθαλμός. »

« Θυμὸς ὀργῆς ἀκατάσχετος, τὸ μῖσος ἀνδρὸς γυναῖκα. Πῦρ γάρ ἐστι καίμενον ἐκ πάντων τῶν μερῶν· οὐδ' ἂν εἰσελθῇ, ἐκ ριζῶν ἀπώλεσεν. »

« Οὐκ ἄγνα εὐχαὶ ἀπὸ μισθώματος ἐταίρας. »

« Μὴ σε νικήσῃ κάλλους ἐπιθυμία, μηδὲ ἀγρευθῇς τοῖς σοῖς ὀφθαλμοῖς, μηδὲ συναρπαστῇς ἀπὸ τῶν τῆς πορνείας βλεφάρων. Ὁ μοιχὸς δι' ἐνδειαν φρενῶν ἀπώλειαν τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ περιποιεῖται· ὀδύνας τε καὶ ἀτιμίας ὑποφέρει· τὸ δυνεὸς αὐτοῦ οὐκ ἐξαιλεψθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. Μεστὸς γὰρ ζήλου θυμὸς ἀνδρὸς αὐτῆς· οὐ φείσεται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως· οὐκ

ambo morte moriantur. Sunt enim mortis rei. Homo qui dormierit cum noverca sua, patris sui ignominiam revelavit; morte moriantur ambo. Homo si acceperit uxorem et matrem ejus, nefas est. In igne comburent cum et illas. »

Deut. xxiii, 2. — « Non ingreditur spurius in Ecclesiam Dei. »

Deut. xxi, 22. — « Si inventus fuerit homo dormiens cum uxore conjuncta viro, utrumque interficietis, et auferetis malum de Israel. »

Deut. xxii, 23. — « Maledictus qui dormit cum socru sua: et dicet omnis populus: Fiat, fiat. »

Deut. xxi, 13 aeqq. — « Si duxerit vir uxorem, et habitaverit cum ea, et postea imposuerit praeputium, et detulerit adversus eam nomen pessimum, dixeritque: Uxorem accepi, et ingressus ad eam, non inveni in ipsa virginitatem; accipiens pater puellae et mater, efferent signa virginitatis mulieris ad seniores. Apprehendent hominem, et castigabunt, et condemnabunt eum centum siccis, quas dabunt patri puellae; quoniam detulit nomen pessimum super virginem Israelitidem: et haec erit uxor illius, nec poterit eam dimittere omni tempore. Sin vero non reperta fuerint puellae signa virginitatis, educant eam ad fores patris sui, et lapidibus eam obruent viri civitatis, et morietur, quoniam nefas patravit. Si puellam virginem desponderit vir, et inveniit eam aliquis in civitate, dormieritque cum ea, educetis utrumque ad portam civitatis illius; et lapidibus ambos obruent, et morientur: puella, quia non clamavit cum esset in civitate; et homo, quia humiliavit uxorem proximi sui. Sin autem in agro reperit eam: clamavit puella, et nullus adfuit qui ferret opem illi. »

Job xxiv, 25. — « Oculi adulteri observavit calliginem, dicens: Non videbit me oculus. »

Job xxi, 11, 12. — « Excandescantia iracundiae coeetari non possunt, ut quis viri uxorem contaminaverit. Ignis est ardens, ex omnibus partibus, ubicunque introierit, radicatus exterminavit. »

Prov. ix, 13. — « Non sunt pura vota de mercede prostibuli. »

Prov. v, 25-28. — « Non te vincat concupiscentia pulchritudinis, nec capiaris oculis tuis, ne abripiaris a palpebris scortii. Adulter propter cordis inopiam perditionem animae suae consequetur; doloresque et dedecora sustinet: opprobrium illius non delebitur in aeternum. Plenus est zelotypia furor viri ejus: non parcat in die iudicii, nec

ulla redemptione odium commutabit, nec multis donis delebitur. »

Prov. II, 20. — « Ne frequens sis cum aliena : nec ejus quæ tua non est complexibus tenearis. »

Prov. XXII, 3. — « Qui nutrit scorta, perdet opes. »

Prov. VI, 27, 28. — « Num ligabit quis ignem in sinu, vestimenta autem ejus non ardebunt ? aut ambulabit aliquis super prunas, et pedes suos non comburent ? sic qui ingreditur ad mulierem nuptiam viro, non erit innocens. »

Prov. IX, 18. — « Ab aliena aqua abstine, et de fonte aliena ne bibas ; ut multo vivas tempore, et adjiciantur tibi anni vitæ. »

Sap. III, 16. — « Filii adulterorum in inconsummatione erunt, et a toro iniquo semen exterminabitur. »

Sap. IV, 3, 6. — « Multigena impiorum multitudo non erit utilis, et ex adulterinis plantationibus non dabit radices in profundum, nec stabile fundamentum collocabunt. Ex iniquis somniis filii qui nascuntur, testes sunt nequitiae adversus parentes in interrogatione sua. »

Eccli. XXIII, 22. — « Anima calida, quasi ignis ardens, non exstinguetur donec deglutiat : et homo scortator in corpore carnis suæ. »

Eccli. XXXVI, 27. — « Ubi non est mulier, in-gemiscet errans. »

Eccli. XXIII, 24-27. — « Homini fornicario omnis panis dulcis : non fatigabitur, donec mortuus fuerit. Homo qui transgreditur lectum suum, dicens in anima sua : Quis me videt ? tenebræ circumdant me, et parietes me cooperiunt, et nemo circumspicit me : quid vereor ? Delictorum meorum non memorabitur Altissimus. Et oculi hominum timor ipsius : et non cognovit quoniam oculi Domini multo plus lucidiores sunt sole. Hic in plateis civitatis vindicabitur : et ubi non speravit, apprehendetur. »

645 Nahum. III, 3, 4. — « Infirmabuntur in corporibus suis, propter multitudinem fornicationis. »

Jerem. V, 7-9. — « Super quo eorum propitius ero tibi ? filii tui dereliquerunt me, et jurabant in his qui non sunt dii. Et saturavi eos, et mœchabantur, et in domibus meretricum divertebant. Equi feminarum amatores facti sunt : unusquisque ad uxorem proximi sui hinniebat. Nunquid super his non visitabo, dicit Dominus ? et in gente talem rem non ulciscetur anima mea ? »

Matth. V, 27, 28. — « Audistis quia dictum est antiquis : Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quia quicumque aspexerit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo. »

I Cor. VI, 18-20. — « Fugite fornicationem. Omne peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus est : qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. An nescitis, quoniam membra vestra templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est,

ἀνταλλάσσεται οὐδενὸς λύτρου τὴν ἑχθραν, οὐδ' οὐ μὴ διαλυθῇ πολλῶν δώρων. »

« Μὴ πολὺς ἴσθι πρὸς ἄλλοτρίαν, μηδὲ συνέχου ἀγκάλαις ταῖς μὴ ἰδίαις. »

« Ὅς ποιμαίνει πόρνῃς, ἀπολέσει πλοῦτον. »

« Ἀποθήσει τις πῦρ ἐν κόλπῳ, τὰ δὲ ἱμάτια οὐ κατακαύσει ; ἡ περιπατήσει τις ἐπ' ἀνθρώπων πυρὸς, τοὺς δὲ πόδας οὐ κατακαύσει ; οὕτως ὁ εἰσελθὼν πρὸς γυναῖκα ὑπανδρον, οὐκ ἀθωωθήσεται. »

« Ἀπὸ ὕδατος ἄλλοτρίου ὁπίσχει, καὶ ἀπὸ πηγῆς ἄλλοτρίας μὴ πῖνῃ, ἵνα πολλὸν ζήσης χρόνον, προστεθῇ δὲ σοι ἔτη ζωῆς. »

« Τέκνα μοιχῶν ἀτέλιστα ἔσται, καὶ ἐκ παρανόμου κοίτης σπέρμα ἀφανισθήσεται. »

« Πολύγονον πλήθος ἀσεδῶν οὐ χρησιμεύσει, καὶ ἐκ νόθων μοσχευμάτων οὐ δώσει βίαν εἰς βάθος, οὐδὲ ἀσφαλῆ βάσιν ἐθράσει. Ἐξ ἀνόμων ὑπῶν τέκνα γεννώμενα, μάρτυρές εἰσι πονηρίας κατὰ γένων ἐν ἐξετασμῷ αὐτῶν. »

« Ψυχὴ θερμὴ ὡς πῦρ καίμενον, οὐ σβεσθήσεται, ἕως οὐ καταποθῇ· οὕτως καὶ ὁ ἄνθρωπος πόρνος ἐν σώματι σαρκὸς αὐτοῦ. »

« Οὐ οὐκ ἔστι γυνὴ στενάξει πλανώμενος. »

« Ἀνθρώπῳ πόρνην πᾶς ἄρτος ἡδύς· οὐ μὴ κοπίσῃ, ἕως ἂν τελευτήσῃ. Ἀνθρώπος παραβαίων ἀπὸ τῆς κλίνης αὐτοῦ, λέγων ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ, τίς με ὀρᾷ ; σκότος κύκλῳ μου, καὶ οἱ τοίχοί με καλύπτουσι, καὶ οὐδεὶς με ὀρᾷ· τί εὐλαβοῦμαι ; τῶν ἁμαρτιῶν μου οὐ μὴ μνησθῇ ὁ Ὑψίστος. Καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ ἀνθρώπων ὁ φόβος αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἔγνω ὅτι ὀφθαλμοὶ Κυρίου μυριοπλάσιος ἡλίου φωτεινότεροι. Οὗτος ἐν πλατείαις πόλεως ἐκδικηθήσεται, καὶ οὐ οὐχ ὑπενόησε, πιασθήσεται. »

« Ἀσθενήσουσιν ἐν τοῖς σώμασιν αὐτῶν, ἀπὸ πλῆθους πορνείας. »

« Ποία τούτων ὡς γενήσομαι σοι ; υἱοὶ σου ἐγκαταλείπῃ με, καὶ ὤμνουν ἐν τοῖς μὴ οὖσι θεοῖς, καὶ ἐχόρτασα αὐτούς, καὶ ἐμοιχῶντο, καὶ ἐν οἴκοις πορνῶν κατέλυον. Ἰπποὶ θηλυμανεῖς ἐγενήθησαν· ἑκαστός ἐπὶ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον αὐτοῦ ἐχρεμέτισεν. Μὴ ἐπὶ τούτοις οὐκ ἐπισκέψομαι, λέγει Κύριος ; ἡ ἐν ἔθνεσιν τὸ τοιοῦτον οὐκ ἐκδικήσεται ἡ ψυχὴ μου ; »

« Ἠκούσατε, ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, Οὐ μοιχεύσεις. Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ ἐμυδάπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτήν, ἥδη ἐμοιχεύσεν αὐτήν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. »

« Φεύγετε τὴν πορνείαν. Πᾶν ἁμάρτημα ὃ ἐστὶν ποίησις ἄνθρωπος, ἐκτὸς τοῦ σώματος ἐστίν· ὃ δὲ πορνεύων, εἰς τὸ ἴδιον σῶμα ἁμαρτάνει. Ἦ οὐκ ὀφθαλμοὶ, ὅτι τὰ σώματα ὑμῶν ναὸς τοῦ ἐν ὑμῖν ἁγίου Πνεύματος ἐστίν, ὃ ἔχετε ἀπὸ Θεοῦ· καὶ οὐκ ἔστι

αὐτῶν· Ἠγοράσθητε γὰρ τιμῆς· δοξάσατε οὖν τὸν Ἀ
θεὸν ἐν τῷ σώματι ὑμῶν. »

« Μὴ πορνεύωμεν, καθὼς τινες αὐτῶν ἐπόρνευσαν,
καὶ ἔπεσαν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ εἰκοσι τρεῖς χιλιάδες. »

« Νεκρώσατε τὰ μέλη ὑμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς·
πορνεῖαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακὴν, καὶ
τὴν πλεονεξίαν, ἥτις ἐστὶν εἰδωλολατρεία. »

« Πόρνους δὲ καὶ μοιχοὺς κρίνει ὁ Θεός. »

Ἔμοι δακρύειν ἐπέρχεται ἐπὶ σέ, ἄνθρωπε, ὅταν
ἐνθυμηθῶ, ὅτι τὰ ἔργα τῆς αἰσχύνης προτιμᾷς τῆς
μεγάλῃς δόξης τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τὸ τῆς ἀκολασίας
ἡδὺ θυσιασποπάτως ἔχεις τῆς ἀμαρτίας.

Ἡδονὴ ἀγκιστρὸν ἐστὶ τοῦ διαβόλου πρὸς ἀπώλειαν
ἔλκον. Ἡδονὴ μήτηρ τῆς ἀμαρτίας· ἡδονὴ τροφὴς
τοῦ αἰωνίου σκώληκος, ὃ πρὸς καιρὸν καταλείπει
τὸν ἀπολαύοντα, ὕστερον δὲ πικροτέρας χολῆς τὰς
ἀναδόσεις ποιεῖται.

Ἐπιθυμία πονηρὰ ἐξοιστρῶσαι τὴν ψυχὴν, εἰς
ὁρμὰς ἀκρατεῖς καὶ ἀκολάστους ἐμβάλλουσιν.

Ἐάν οὖν προσέχης σεαυτῷ, καὶ μνησθῇς, ὅτι
παρὸν ἡδὺ εἰς πικρὸν καταντῆσει πέρας, καὶ ὁ νῦν ἐκ
τῆς ἡδονῆς ἐγγινόμενος ἐν τῷ σώματι ἡμῶν γαργαλι-
σμός. οὗτος γενήσεται τὸν ἰοδόλον σκώληκα ἀθάνατα
κολάζοντα ἡμᾶς ἐν τῇ γένει. καὶ ἡ πύρωσις τῆς
σαρκὸς μήτηρ γενήσεται τοῦ αἰωνίου πυρὸς, εὐθὺς
οἰχθήσονται φυγαδευθεῖσαι αἱ ἡδοναί, καὶ θαυμαστῇ
τις ἐνδὸν γαλήνῃ περὶ τὴν ψυχὴν, καὶ ἡσυχίᾳ γενή-
σεται, ὅλον θεραπευιδὼν ἀκολάστων θορύβου κατα-
σιγασθέντος, δεσποίνης τινὸς σώφρονος παρουσίᾳ.

Μοιχεία τίς ἐστὶ τῆς φύσεως, ἡ τῆς ἐχθρῆς καὶ
θαλαττίας συμυαίνης ἐπιπλοκή. διδαχθέντων οὖν οἱ
τοῖς ἀλλοτρίοις ἐπιβουλεύοντες γάμοις, ποταπῶ εἰσιν
ἐρπετῶ παραπλήσιοι, καὶ καταστέλλεσθω τὰ πάθη
τῶν ἀκολάστων, καὶ ἐγγίσι καὶ θαλασσίσι διδάγ-
μασι παιδεύμενοι.

Οἰδᾶ τινὰς ἐν νεότητι πρὸς τὰ τῆς σαρκὸς πάθη
κατολισθήσαντας, καὶ μέχρι πολὺς αὐτῆς διὰ συν-
ηθείας τοῦ κακοῦ ταῖς ἀμαρτίαις παραμένοντας, καὶ
ὥσπερ οἱ ἐν βορβόρῳ καλινδούμενοι, ἀεὶ προσπλάτ-
τουσιν ἑαυτοῖς τὸν πηλόν, οὕτως καὶ οὗτοι τὸ ἐκ τῆς
ἡδονῆς αἶσχος καθ' ἑκάστην ἡμέραν πρόσαναμύσ-
σονται.

Τὸ τῆς πορνείας πνεῦμα οὐκ ἀνέχεται ἐν τῷ ἐνὶ
στήναί τὴν ἀτιμίαν, ἀλλ' εὐθὺς ἡλικιῶται συμπαρ-
ελήφθησαν, κῶμοι, καὶ μέθαι, καὶ αἰσχροὶ διηγήματα,
ἐταῖρα συμπίνοῦσα, τούτῳ προσμειδῶσα, κάκεινον
διαβεβίβουσα, καὶ πάντας πρὸς τὴν αὐτῆς ἀμαρτίαν
συμφλέγουσα.

Ἡδονὴ ἐστὶ τὸ μέγα τοῦ κακοῦ δέλεαρ, δι' ἣν
εὐέμπτεται ἡ μάστις πρὸς ἀμαρτίαν ἐσμέν· ὅφ' ἥς
πάντα ψυχὴ ὡς ὑπὸ ἀγκίστρον πρὸς θάνατον ἔλκεται,

A et non estis vestri? Empti enim estis pretio
magno: glorificate igitur et portate Deum in cor-
pore vestro. »

I Cor. x, 8. — « Neque fornicemur, sicut qui-
dam ex ipsis fornicati sunt: et ceciderunt una
die viginti tria millia. »

Coloss. iii, 5. — « Mortificate membra vestra,
quæ sunt super terram, fornicationem, immun-
ditiam, libidinem, concupiscentiam malam, et
avaritiam, quæ est idolorum servitus. »

Hebr. xiii, 4. — « Fornicatores et adulteros
judicabit Deus. »

S. Basilii Exhort. ad bapt. — Mibi tua causa, o
homo, lacrymas fundere subit, cum illud cogito,
te turpia opera magni Dei gloriæ anteferre, et
propter libidinis voluptatem divelli a peccato non
posse.

Ibid. — Voluptas hamus est, ad exitium tra-
hens. Voluptas peccati mater est. Voluptas sem-
piterni vermis est nutritrix, illum, qui se fruitur,
ad aliquod tempus deliniciens: post autem amarius
felle digeritur.

Ejusd. — Flagitiosæ cupiditates animum velut
cestro quodam excitantes, ad intemperantes et
libidinosos impetus conjiciunt.

Ejusd. in illud: Attende tibi. — Si tibi ipsi ani-
mum attenderis, illudque memineris fore, ut
præsens voluptas amarulento tandem exitu con-
cludatur, atque illa titillatio, quæ nunc ex volu-
ptate in corpore nostro nascitur, pestiferum ver-
mem æternum in inferno cruciantem gignat, et
carnis exustio sempiterni ignis parens sit, statim
in fugam voluptates sese proripient, et mira quæ-
dam tranquillitas et quies intus in animo existet,
non secus ac petulantiam ancillarum strepitus, ad
sapientis ejusdam dominæ adventum comprimitur.

Hom. 7 in Hexaem. — Adulterium quoddam na-
turæ est, viperæ et marinæ murenæ complexus.
Discant igitur, qui alienis matrimoniis insidias
struunt, cuinam reptili similes sunt, comprimant-
que libidinem homines impudici, quos cum ter-
restria, tum marina documenta erudiunt.

Nonnullos novi, qui cum juvenili ætate in libi-
dinem collapsi essent, ad ipsam usque canitiem
mali consuetudine deliniti, in peccato perstite-
runt. Et quemadmodum qui in cæno volutantur,
sibi ipsi lutum semper adjiciunt; ita quoque hi
646 natam ex voluptate turpitudinem quotidie
contrahunt.

Ejusd. — Scortationis spiritus ignominie labem
in uno duntaxat manere non sustinet; verum sta-
tim æquales assumuntur, comessationes puta,
ebrietates, sævæ narrationes, scortum una bibens,
et huic arridens, illum exstimulans, et omnes ad
peccatum suum inflammans.

Ejusd. Reg. fus. quæst. 17. — Voluptas ingens
vitii illecebra est, per quam potissimum in pec-
catum facile labimur; a qua omnis anima, tan-

quam ab hamo, ad mortem trahitur: adeo ut A
qui ab ea minime se passus sit effeminari, conti-
nentiae opera nullam peccatorum naturam cor-
reperit.

S. Greg. Naz. Tetr. 7.

Meretricis horret purus omne praeium.

Ad malorum excogitationem mite solers est
impudicitia.

Omnia profecto vitia, velut esca quaedam, vo-
luptas, obijcitur, quae ad exitii hamum avidiores
animos facile pertrahat.

Ex senibus. — Frater quispiam a libidinis af-
fectu est oppugnatus. Contigit autem ut per quod-
dam Aegypti oppidum transiret: ubi conspecta
sacerdotis ejusdam idolorum filia, ejus amore
captus, a patre petit ut eam sibi in matrimo-
nium daret. Ille se eam ipsi posse dare negavit,
quin prius ea de re deum suum consulisset. Ita-
que ad daemone[m] suum profectus, dixit ei: En
monachus quidam ad me venit, filiam meam ad
nuptias poscens. Eamne illi dabo? et respondens
daemon, dixit: Hoc per me licet, hac lege uti
Deum suum, et baptismum, et monasticam pro-
fessionem ejuret. Reversus igitur sacerdos, dixit
monacho: Deum tuum abjura, baptismumque, et
professionem monasticam. Assensit ille, ac pro-
tinus columbam ex ipsius ore excedentem atque
in caelum avolantem vidit. Quocirca daemone[m]
adit sacerdos, atque: En tria haec assensit. Tum
diabolus respondens, dixit ei: Naquaquam ei des
filiam tuam uxorem, Deus enim ipsius ab eo non
discessit, verum adhuc ei opitulatur. Quamobrem
reversus, monacho dixit: Filiam meam tibi dare
nequeo. Adhuc enim Deus tibi auxilio est, nec
prorsus abcessit a te.

Corporea fugere bonum est. Nam cum homo
bello corporeo vicinus est, similis est illius, qui
supra altissimum lacum ambulat, quemque id-
circo hostis quavis hora lubuerit, nullo negotio
ad ima deturbare potest. At si procul a corporeis
rebus se removeat, non absimilis est illi, qui
abest a lacu; ita ut, dum hostis eum deorsum
trahere nititur, Deus ipsi subsidium mittat.

S. Chrysost. — Non dicas: Qui possum non
scortari? Ego quippe dixero: Quinam potes scor-
tari? cupiditas, inquis, me inflammat. At uxorem
habet: habes a periculo tutam voluptatem. At me
cohibere nequeo. Ignaviae haec verba sunt. Nam,
cum tibi in medium aliquem protulero, qui, cum
uxore careat, castitatem tamen colat; quid tan-
dem purgandi tui causa afferre queas? Ille nau-
fragium in mari non pertulit; et tu in portu cor-
ruis? Uxorem 647 habes, et tamen scortaris,
imo adulterium admittis? Et qua tandem ratione
hoc vulnere superior evadam, inquis? Fruere

ὥς ὃ γε μὴ ἐκθαμνόμενος (1) ὅπ' αὐτῆς, διὰ τῆς
ἐγκρατείας πάσαν φύσιν ἀμαρτημάτων κατάρ-
θωσε.

Μίσθωμα πόρνης ἀγνός οὐ μερίζεται.
Αειδὼν εἰς κακῶν ἐπινοίας ἢ ἀσέλγεια.

Πάσης ὄντως κακίας οἷόν τι δέλεαρ ἢ ἡδονὴ προ-
βληθεῖσα, εὐκόλως τὰς λιγνοτέρας ψυχὰς ἐπὶ τὸ ἀγ-
κιστρον τῆς ἀπωλείας ἐφέλκεται.

Ἀδελφός (2) ἐπολεμήθη εἰς πορνείαν· συνίδεθ' ὅτι
αὐτὸν εἰς κόλμην τινὰ τῆς Αἰγύπτου διέρχεσθαι, καὶ
ἰδὼν θυγατέρα τινὸς ἱερέως τῶν εἰδώλων, ἠγάπησεν
αὐτήν, καὶ λέγει τῷ πατρὶ αὐτῆς· Δός μοι αὐτήν
εἰς γυναῖκα. Καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Οὐ δύναμαι δοῦ-
ναί σοι αὐτήν, ἔάν μὴ μάθω παρὰ τοῦ θεοῦ μου. Καὶ
πορευθεὶς πρὸς τὸν δαίμονα, εἶπεν αὐτῷ· Ἰδοὺ τις
μοναχὸς ἦλθεν θέλων τὴν θυγατέρα μου· δὴ αὐτὴν
αὐτῷ; Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ δαίμων, εἶπεν· Ἐάν ἀρνή-
ται τὸν θεὸν αὐτοῦ, καὶ τὸ βάπτισμα, καὶ τὸ ἐπάγ-
γελμα τοῦ μοναχοῦ. Καὶ ἰδὼν ἱερεὺς, εἶπεν τῷ
μοναχῷ· Ἀρνησάμενος τὸν θεόν σου, καὶ τὸ βάπτισμα,
καὶ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ μοναχοῦ. Ὁ δὲ συνέθετο, καὶ
εὐθέως εἶδε περισσεύσαν ἐξελθοῦσαν ἐκ τοῦ στόματος
αὐτοῦ, καὶ ἀναπτᾶσαν εἰς τὸν οὐρανόν. Καὶ πορευ-
θεὶς ὁ ἱερεὺς πρὸς τὸν δαίμονα, εἶπεν· Ἰδοὺ συνέθετο
τὰ τρία ταῦτα. Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ διάβολος, εἶπεν
αὐτῷ· Μὴ δῶς αὐτῷ τὴν θυγατέρα σου εἰς γυναῖκα.
C Ὁ γὰρ θεὸς αὐτοῦ οὐκ ἀπίστη ἀπ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἐτι-
βοηθεῖ αὐτῷ. Καὶ ἰδὼν ὁ ἱερεὺς, εἶπε τῷ ἀδελφῷ·
Οὐ δύναμαι δοῦναί σοι αὐτήν. Ἐτι γὰρ ὁ θεὸς βοηθεῖ
σοι, καὶ οὐκ ἀπέστη ἀπὸ σοῦ.

Καλὸν φεύγειν τὰ σωματικά. Ὅταν γὰρ ἡ ἀνθρω-
πος ἐγγὺς τοῦ σωματικοῦ πολέμου, εἰσικεν ἀνδρὶ
στήκοντι ἐπάνω λάκκου βαθυτάτου, καὶ οἷα δ' ἐν
ὥρᾳ δόξῃ τῷ ἰχθυῶ αὐτοῦ, εὐκόλως αὐτὸν ῥίπτει
κάτω. Ἐάν δὲ σωματικῶς μακρῆνῃ ἡ, εἰσικεν ἀνδρὶ
ἀπέχοντι τοῦ λάκκου, ἵνα ἐν ὅσῳ αὐτὸν ἔλκῃ ὁ
ἰχθυὸς βαλεῖν κάτω, ὁ θεὸς ἀποστέλλῃ αὐτῷ βοή-
θειαν.

Μὴ εἴπῃς· Πῶς δύναμαι μὴ πορνεῦσαι; Ἐγὼ σοι
λέγω, φησί, Πῶς δύνασαι; Ἐπιθυμία με, φησί, κα-
ταφλέγει. Ἀλλ' ἔχεις γυναῖκα· ἔχεις μετὰ ἀσπα-
λείας ἡδονήν. Ἀλλ' οὐ δύναμαι κρατῆσαι. Ῥαθυμίας
ταῦτά ἐστιν. Ὅταν γὰρ ἐνέγκω σοι ἄλλον οὐκ ἔχοντα
γυναῖκα, σωφρονεῖντα δὲ, ποῖαν ἔχεις ἀπολαγίαν;
ἐκεῖνος ἐν τῷ πελάγει οὐχ ὑπέμεινε ναυάγιον, καὶ
σύ ἐν λιμένι ἀπομένεις τὴν πῖπῳ; Ἐχεις γυναῖκα,
καὶ πορνεύεις; μάλλον δὲ καὶ μοιχεύεις; Καὶ πῶς
περιγένοιμαί τοῦ ἔλκεος, φησὶν; Ἀπόλαυε τῆς γυ-
ναϊκὸς σου, καὶ ἀπολαύσω τῆς γυναικὸς μου. Πάνο.
Ἐννόησον τί λέγει ὁ μακάριος Παῦλος· Διὰ δὲ τῆς

NOTE.

(1) Edit. et Rup. ἐκθληνόμενος.

(2) Haec et similia ex collectione sententiarum
seniorum monachorum, quam in variis codicibus

manu exaratis, tum Regiis, tum Colbertinis reperi.
Vulgo γεροντικὰ appellantur.

πορνείας ἑκαστος τὴν αὐτοῦ γυναῖκα ἔχεται, καὶ ἐκδοσὴ τὸν ἰδίον ἄνδρα ἔχεται. Ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' οὐδὲ ὁ ἄνθρωπος. Ἐάν οὖν καλέσῃ σε πόρνη, ἐννόησον τὸ βῆμα καθ' αὐτὸν, καὶ εἰπὲ, ὅτι Ὁ ἄνθρωπος τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ἡ γυνή. Καὶ τὸ βῆμα γράφον εἰς τὸ πρόσωπόν σου, καὶ εἰπὲ τῇ πόρνῃ. Τί με καλεῖς; οὐκ ἔστι τὸ σῶμα ἐμὸν, ἀλλὰ τῆς γυναικὸς μου. Οὐ τολμῶ τὸ ἀλλότριον προδοῦναι. Τὴν προίκα αὐτῆς οὐ τολμῶ μειῶσαι, οὐδὲ τὰ πράγματα αὐτῆς τολμῶς δαπανῆσαι, καὶ τὸ σῶμα αὐτῆς τολμῶς μολύναι; Εἰπὲ ὅτι οὐκ ἐγγίξεις αὐτοῦ. Τοῦτο γὰρ οὐκ ἔστιν ἐμὸν, ἀλλὰ ἀλλότριόν ἐστιν. Μὴ γὰρ τῆς πόρνῃς ἔσται τὸ σῶμα; Ἐγὼ σῶμα πόρνῃς οὐ δέχομαι. Τοῦτο τῆς γυναικὸς μου ἔστιν· φοβήθητι τὸν Χριστὸν, καὶ εἰπὲ, ὅτι τὸ σῶμα τοῦτο Χριστοῦ μέλος ἐστίν, καὶ τὸ σῶμα ἡμῶν μέλη Χριστοῦ ἐστίν. Ἀκουέτωσαν καὶ ἐννοήσωσαν τοῦ αὐτοῦ ἀνήγαγεν ὁ Χριστὸς, καὶ λεγέτωσαν, ὅτι Ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει. Ἐνόησον Παύλου φιλοσοφίαν· τί λέγει; Ἐπειδὴ πολλοὶ οὐκ ἐγκρατεύονται, ἔχουσι δὲ σεμνάς καὶ σωφρονας γυναῖκας, καὶ παρὰ τὸ δοκοῦν ἐκείνοις, αὐταὶ ἐγκρατεύονται· γίνεται δὲ ἡ τούτων φιλοσοφία ἐκείνοις μοιχείας ἀφορμή, διὰ τοῦτο λέγει· Ἐκαστος ἀπολαύτω τῆς ἰδίας γυναικὸς. Καὶ οὐκ αἰσχύνεται, ἀλλ' εἰσέρχεται, καὶ καθέζεται εἰς τὴν εὐνὴν νύκτα καὶ ἡμέραν, καὶ κατέχων τὸν ἄνδρα, καὶ τὴν γυναῖκα οὕτως συνάπτει, καὶ κράζει, καὶ βοᾷ· Μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μὴ τι ἄν ἐκ συμφώνου. Ἐγκρατεύ, καὶ οὐ θέλεις καθευδῆσαι μετὰ τοῦ ἀνδρός σου; ἐκεῖνος δὲ οὐκ ἀπολαύων σου ἀπέρχεται, λοιπὸν ἁμαρτάνει, καὶ ἡ ἁμαρτία ἐκείνου τῇ σῇ ἐγκρατεῖα λογίζεται. Τί βέλτιον; μετὰ σοῦ αὐτὸν καθευδῆσαι, ἢ μετὰ πόρνῃς; Ἡ ἀπολαύσεις σου οὐ κεκώλυται, ἢ δὲ ἐκείνης κεκώλυται; μετὰ σοῦ ἔαν καθευδῇ, οὐκ ἔστιν ἐγκλήμα· μετ' ἐκείνης δὲ ἔαν καθευδῇ, ἀπώλεσάς σου τὰ μέλη. Καθέζεται τοίνυν, ὡς εἶπον, εἰς τὴν εὐνὴν τοῦ ἀνδρός καὶ τῆς γυναικὸς, καὶ κράζει· Μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μὴ τι ἄν ἐκ συμφώνου πρὸς καιρὸν. Ὁρᾷ, ὅτι διὰ τοῦτο ἐλαβε γυναῖκα, καὶ σὺ ἐλαβες ἄνδρα, ἵνα συμφωνῇτε, καὶ θέλεις ἐγκρατεύεσθαι; πείσον καὶ τὸν ἄνδρα, ἵνα δύο ὡς ἑστῇσαν, σωφροσύνης καὶ ὁμονοίας, καὶ μὴ σωφροσύνης καὶ πολέμου. Κἂν γὰρ σὺ ἐγκρατεύ, ἐκεῖνος δὲ ὑπὸ ἐπιθυμίας φλέγεται. Λέγει δὲ ὁ Παῦλος, Μὴ πορνεύσης, εὐθὺς; θορυβεῖ καὶ κυματοῦται. Μὴ οὖν ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μὴ τι ἄν ἐκ συμφώνου. Καὶ γὰρ ὅπου εἰρήνη, καὶ εἰρήνη, καὶ πάντα τὰ ἀγαθὰ· ὅπου εἰρήνη, καὶ σωφροσύνη λαμβάνει. Ὅπου ὁμόνοια, ἐγκρατεῖα στεφανοῦται. Ὅπου δὲ πόλεμος, καὶ σωφροσύνη ἀποτέμνεται. Παῦλος ὁ νυμφαγωγὸς τῆς οἰκουμένης οὐκ αἰσχύνεται λέγων· Τίμος ὁ γάμος, καὶ ἡ κοίτη ἀμικτος. Καὶ γὰρ ὁ Δεσπότης αὐτοῦ εἰς γάμον παρεγένετο, τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ τὸν γάμον τιμῶν, καὶ ὅλα προσήνεγκεν· τὸ γὰρ ὕδωρ εἰς οἶνον μετέβαλε. Δράμε δσον δυνή· ὅταν ἀτονήσῃ, λάβε φάρμακον τὴν συνουσίαν, ἵνα μὴ πειρᾷσῃ ὑμᾶς ὁ Σατανᾶς. Ἐκαστος οὖν ἔχτω τὴν ἰδίαν γυναῖκα. Τρία γὰρ ἐστὶ ταῦτα,

A uxore tua, et fruar uxore mea. Omnino. Animadverte quid beatus Paulus dicat: *Propter fornicationem autem unusquisque uxorem suam habeat. et unaquaeque suum virum habeat. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: quemadmodum rursus ne vir quidem sui, sed mulier* (I Cor. vii, 1-4). Quocirca si te meretrix vocet, animo versa verbum hoc, et dic: Vir corporis sui potestatem non habet, sed mulier. Hocque verbo in tua fronte descripto, sic scortum, illud alloquere: Quid me vocas? Corpus non meum est, sed uxoris. Quod alterius est, prodehere non sustineo. Dotem ipsius imminuere non audes, nec ipsius facultates consumere; et corpus ipsius conspurcare non dubitas? Dic: Cutesis ne ad hoc accedas. Non enim meum est, sed alienum. Nunquid enim meretricis corpus est? Ego meretricis corpus minime suscipio. Hoc uxoris meae corpus est. Christum time, et dic: Corpus hoc Christi membrum est. Nam membra nostra Christi membra sunt? Partem hanc etiam mulieres audiant, metuantque, et secum repulent, quoniam Christus corpus subvexerit; et dicant: *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Cogita sapientiam Pauli, et quidnam sit quod ait. Nam, quia plerique continentiam colere nequeant, habent autem honestas et pudicas uxores, quae praeter ipsorum voluntatem continentiae student, earumque philosophia maritis in adulterium prodeundi ausa ellicitur, eam ob rem ait: Unusquisque uxore sua fruatur. Nec erubescit, sed ingreditur, et in lecto diu noctisque cohsidet, ac virum et uxorem tenens, ita eos copulat, alta voce clamans: Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu* (Ibid. 5). A venereo congressu abstines, nec cum marito dormire vis? ille vero, quia tui copiam negas, abijt jam, et scelus perpetrat: illius scelus continentiae tuae ascribitur. Utrum tandem praestat? eum somno tecum frui, an cum meretrice? Ne te fruatur, non ipsi interdictum est: ne vero illa, lex divina prohibet. Si tecum dormiat, nihil criminis est: si autem cum illa, membrorum tuorum jacturam fecisti. Sedet igitur, ut a me dictum est, Paulus in viri et uxoris cubili, et clamat: *Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus. Viden' te hac de causa uxorem accepisse, et eam item virum, ut pudicitiam coheretis? studes te a libidine continere? adduc maritum, ut ipse quoque continentiae studeat: quo duplex corona sit, altera castitatis, altera concordiae; non autem castitatis et belli. Nam etsi tua libidine te contines, ille tamen libidinis aestu inflammatur. Paulus autem dicit: Ne forniceris: tumque ille statim tumultuatur, ac tantquam fluctibus agitur. Nolite ergo fraudare invicem, nisi forte ex consensu. Etenim ubi est pax, illic omnia bona sunt. Ubi pax, illic quoque pudicitia relucet. Ubi concordia, illic continentia coronatur. Contra ubi bellum est, pudicitia quoque*

abscinditur Paulus orbis terrarum vel pronubus his verbis uti non erubescit, *Honorabile communium, et torus immaculatus* (Hebr. xiii, 4). Si quidem ipsius Dominus nuptiis interfuit, uti matrimonium præsencia sua ornaret: quin ei dona obtulit, aqua in vinum permutata. Curre quantum poteris: cum autem vires te defecerint, medicamentum ex consuetudine accipe, ne tentet vos Satanas. Unusquisque igitur uxorem suam habeat. Tria enim hæc sunt, virginitas, matrimonium et fornicatio. Virginitas superiorem locum tenet, nuptiæ medium, infimum fornicatio: fornicatio poenam et cruciatum. Proinde illud vide, an continentiam colere, an corporis suslinere infirmitatem queas: nec induc in animum, ut supra modum ascendas, ne præter modum descendas. Velut igitur urinator hucusque ingreditur, unde queat excedere: et cum in aquam ingreditur, quantum excedere possit, cogitat: sic tu quoque tantum continens esto, quantum ferre valeas, ne immoderatus enitendo, a pudicitia prorsus excidas.

Ejusd. — Maximus laqueus mulieris pulchritudo: imo non pulchritudo ipsa, verum impudicus aspectus. Neque enim res duntaxat criminamur, sed nos potius, nostramque socordiam. Ne dicamus: Non sint mulieres: sed, non sint adulteri.

Animo libidini dedito nihil fetidius.

Canis similis est voluptas, o homo. Si eam expollas, fugit: si alas, remanet.

Fuge oblectationem propter afflictionem. Cave sis ne diabolus membristuis ceu telis adversum te utatur.

S. Clem. lib. vii Strom. — Malorum metropolis est voluptas.

S. Nili. — Fornicationis tres summas differentias ab Apostolo definitas jam sæpe attulimus, libidinem, avaritiam, idolorum cultum.

Ejusd. — Idem diabolus sævum et crudelem amorem suggerit. Idem etiam, postquam ad adulterium perpetrandum quempiam impulerit, intollerandum odium nonnunquam ciet: non quod ad poenitentiam bonam, sed quod ad immanem cædem ducat. Unde nonnulli post admissum adulterium, illam quam vitiaverunt, gladio premerunt.

Ejusd. — Non omnibus dæmonibus eadem studia, aut eadem perniciose munera a diabolo imperantur. Alii enim aliud execrandum Deoque invisum ministerium mandatur. Quidam enim impias cogitationes in hominum cordibus insculpunt. Nonnulli obscenas cupiditates animæ subijciunt. Atque alii quidem inanem gloriam, et invidentiam, et iracundiam, cæteraque id genus excitare consueverunt: alii hæreticis nova excoGITandi materiam subministrant: alii gulæ, temulentiae et libidini vacant. Rursumque alii per insomnia imposturam faciunt, et homines ludificantur: alii corporibus hominum voluptates in-

A παρθενία, γάμος, πορνεία. Παρθενία ἄνω, γάμος μέσος, πορνεία κάτω· παρθενία στέφανον ἔχει, γάμος ἔπαινον σύμμετρον, πορνεία κολασιν καὶ τιμωρίαν. Βλέπε οὖν εἰ ἐγκρατεῦς, εἰ δύνασαι τοῦ σώματος τὴν ἀσθένειαν ἐνέγκαι· μὴ θέλῃς ὅπερ τὸ μέτρον ἀναδῆναι, ἵνα μὴ παρὰ τὸ μέτρον καταβῇς. Ὅσοι οὖν ὁ μέλλων κολυμβῶν, τοσοῦτον εἰσέρχεται, ὅσον δύναται ἐξελθεῖν, καὶ ὅταν εἰσέρχεται, ἐννοεῖ τὸ πᾶσον δύναται ἐξελθεῖν· οὕτω καὶ σὺ τοσοῦτον σωφρονήσῃς, ὅτι δύνασαι ὑπομεῖναι, ἵνα μὴ παρὰ τὸ μέτρον σπουδάζων, ἐκπίσῃς ὅλως.

virginitas coronam habet, nuptiæ mediocrem laudem; fornicatio poenam et cruciatum. Proinde illud vide, an continentiam colere, an corporis suslinere infirmitatem queas: nec induc in animum, ut supra modum ascendas, ne præter modum descendas. Velut igitur urinator hucusque ingreditur, unde queat excedere: et cum in aquam ingreditur, quantum excedere possit, cogitat: sic tu quoque tantum continens esto, quantum ferre valeas, ne immoderatus enitendo, a pudicitia prorsus excidas.

B Παγὶς μεγίστη, κάλλος γυναικός· μᾶλλον δὲ οὐχὶ κάλλος, ἀλλ' ἡ ἀκόλαστος ὕψις. Μὴ γὰρ δὴ πράγματα διαβάλλομεν μόνον, ἀλλ' ἡμᾶς καὶ τὴν ἡμετέραν βραθυμίαν. Μὴδὲ λέγωμεν, Μὴ ἔστωσαν γυναῖκες, ἀλλὰ λέγωμεν, Μὴ ἔστωσαν μοιχοί (1).

Οὐδὲν δυσωδέστερον ἐμπαθεῖς ψυχῆς.

Κυνὶ εἴκειν ἡ ἡδονή, ἀνθρώπῳ. Ἐὰν διώξῃς, φεύγει· ἐὰν θρέψῃς, παραμένει (2).

Φεῦγε τὴν τέρψιν (3) διὰ τὴν θλίψιν, μὴ τοῖς σοῖς μέλεσι κατὰ σοῦ ὡς βέλῃσι χρῆσθαι ὁ διάβολος.

Μητρόπολις τῶν κακῶν ἡ ἡδονή.

C Πορνείας ἦδη πολλάκις τρεῖς τὰς ἀνωτάτω διαφορὰς παρεστήσαμεν κατὰ τὸν Ἀπόστολον, φιληδονίαν, φιλαργυρίαν, εἰδωλολατρίαν.

Ὁ αὐτὸς διάβολος καὶ ἄγριον ἔρωτα ὑποβάλλει. Ὁ αὐτὸς καὶ μετὰ τὸ ποιῆσαι τὴν μοιχείαν, ἐστ' ὅτι μῖσος ἀφόρητον ἐμποιεῖ, οὐ πρὸς μετάνοιαν ἀγαθὴν, ἀλλὰ πρὸς μαιφονίαν χειραγωγῶν. Ὅθεν τινὲς μετὰ τὸ μοιχεύσαι, εἴπειτα ἐχειρῶσαντο πολλάκις τὴν μοιχευθεῖσαν.

D Οὐ πάντες οἱ δαίμονες τὰ αὐτὰ ἐπιτηδεύματα, ἡ τὰς τοιαύτας πονηρὰς λειτουργίας ἐπιτάσσονται παρὰ τοῦ διαβόλου. Ἄλλος γὰρ ἄλλην βδελυρὰν καὶ θεοσυγῇ διακονίαν πεπίστευται. Καὶ οὗτοι μὲν βλασφημίας λογισμοὺς τὰς τῶν ἀνθρώπων καρδίαις ἐγγλύφουσιν· ἐκεῖνοι δὲ αἰσχροὺς ἐπιθυμίας ὑποτίθενται τῇ ψυχῇ· καὶ ἄλλοι μὲν εἰς κενοδοξίαν, καὶ φθόνον, καὶ θυμὸν, καὶ τὰ ἐξῆς διεγείρειν εἰώθασιν· ἄλλοι δὲ τοῖς αἰρετικοῖς τὰς ὕλας τῶν νοημάτων χορηγοῦσιν· ἄλλοι δὲ περὶ γαστρομανίαν, καὶ μέθην, καὶ πορνείαν σχολάζουσιν. Καὶ ἕτεροι δαίμονες διὰ τῶν ἐνυπνίων ἐξαπατοῦσι καὶ χλευάζουσιν· ἕτεροι δὲ τὰς ἡδονὰς τῶν ἀνθρώπων ἐμβάλλουσι τοῖς σώμασι, καὶ

NOTÆ.

(1) Rupert. τοῦ αὐτοῦ, ὅτι χρὴ γενναίως φέρειν τὴν πένιν. Non exstat, nisi forte alio titulo.

(2) Rup. ἐκ τοῦ Περὶ μετανοίας.

(3) Rup. θρόψιν.

πάντα τὰ μέλη τῇ ἀθεσμίᾳ καχλάζειν καὶ κυματοῦσθαι ποιοῦσιν, καὶ ὁμίχλης, καὶ ζόφου πληροῦσι τὰς αἰσθήσεις. Καὶ οὗτοι μὲν τοῖς ἔπαισι τοῖς καὶ φαρμακοῖς, καὶ τοῖς ἐπικαλοῦσι συμπράττουσι καὶ συνεπισχύνουσιν· ἐκείνοι δὲ τοῖς μάντεσι μᾶλλον συνήδονται, καὶ συντρέχουσι, καὶ διατρέβουσι. Ἀπλῶς εἰπεῖν, ἕκαστον τάγμα δαιμόνων ἴδιαν τινὰ κεκλήρωται διακονίαν καὶ πραγματείαν ψυχοδραβῆ.

Χορηγία πονηρὰ τοῖς πάθεσι γίνεται, ἡ τῶν θηλειῶν ἴδια καὶ συχνὴ συντυχία.

Εὐκόλως τῇ πορνείᾳ ὑποδρόχος γίνεται, ὁ μὴ περιφεύγων τὰ εὐσπλα πρόσωπα, ἀλλ' ἡδέως καθορῶν αὐτά.

TITA. IB'. — Περὶ πείρας καὶ ἀπειρίας.

« Ἐνέδυσσε Σαοὺλ τὸν Δαβὶδ μανθῦαν, καὶ περιεφαλαίαν χαλκὴν περὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ· καὶ ἔξωσε Δαβὶδ τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ ἐπάνω· τοῦ μανθῦου αὐτοῦ, καὶ ἐκοπίασε περιπατήσας ἅπας καὶ δις, ὅτι ἀπειρος ἦν. Καὶ εἶπε Δαβὶδ πρὸς Σαοὺλ· Οὐ μὴ δουλωμαί ἐν τούτοις, ὅτι οὐ πεπείραμαι. »

« Ἐν πολλῷ χρόνῳ σοφία· ἐν δὲ μακρῷ βίῳ ἐπιστήμη. »

« Οὐχ οἱ πολλοὶ χρόνοι εἰσι σοφοί, οὐδὲ οἱ γέροντες ἴσοι χρίσιν. »

« Εἰ πολυπειρίαν ποθεῖ τις, οἶδε τὰ ἀρχαῖα καὶ τὰ μέλλοντα εἰκάζειν. »

« Στέφανος γερόντων πολυπειρία. »

« Ἐν μεγάλῳ καὶ ἐν μικρῷ μὴ ἀγνῶει. »

Ὁ πολυπειρος ἐκδιηγῆσθαι δύναται· ὅς δὲ οὐκ ἐπειράσθῃ, ὀλίγα οἶδεν. »

« Ἀνθρώπος πολυπειρος αἰσχυνθήσεται ἀπὸ προσώπου. »

« Ἀνὴρ ξενιτεύσας ἐγνώ πολλά· ὁ παπλανημένος πληθύνει πανουργίαν. Πολλὰ ἑώρακα ἐν τῇ ἀποπλανήσει μου, καὶ πλείονα τῶν λόγων μου, σύνεσις μου. »

« Ὁ τέχνην ἐκδιδαχθεὶς, καὶ παγίαν αὐτὴν διὰ τῆς χρονίας πείρας καὶ μελέτης ἔχων, καὶ τὴν ἐξ ἐνδρυμένην, δύναται λοιπὸν κατὰ τοὺς ἐναποκειμένους αὐτῷ τῆς ἐπιστήμης λόγους καθ' ἑαυτὸν ἐνεργεῖν. »

« Αἰσθησις παντὸς λόγου ἐνεργεστέρα πρὸς πείραν. »

« Ὁ μὴ τις πέπονθεν, οὐδ' ἂν ἐτέρῳ πιστεύσει. Ὁ δὲ παθὼν, εἰς συγκατάθεσιν ἐτοιμότερος. »

« Πείρα μήτηρ συνέσεως. »

« Ἐκάστῳ ἡ πείρα διδάσκαλος ἀσφαλείας γίνεται. »

« Καθάπερ τοῖς ἀπείροις τοῦ λυρίξιν λύρας οὐχ ὀπτεόν, οὐδὲ μὴν τοῖς τοῦ αὐλείν αὐλῶν, οὕτως οὐδὲ πραγμάτων ἀπτεόν τοῖς μὴ τὴν γνῶσιν εἰληφέναι,

A jiciunt, efficiuntque ut membra nefaria libidino æstuent et perturbentur, ac sensus nebulis et caligine implent. Itemque hi quidem incantatoribus et veneficis, et iis qui se invocant, navant operam et opitulantur; illi vero vatibus magis delectati, ad eos accurrunt, ac una conversantur. Denique, ut summa dicam, unaquæque dæmonum classis peculiaria ministeria quædam, et exitiosa animæ negotia nacta est.

Affectibus subministratio mala est, seminarum conspectus, et frequens congressus.

649 Facile ille fornicationis aquis demergatur, qui formas egregias minime fugiat, sed lubenter intueatur.

B TIT. XII. — De experientia et imperitiâ.

I Reg. xvii, 38, 39. — « Induit Saul David mandyam, et galeam æream super caput: et cinxit David gladio desuper mandyam suam. Et laboravit ambulans semel atque iterum, eo quod consuetudinem non haberet. Dixitque David ad Saul: Non potero cum his incedere, quoniam usum non habeo. »

Job xii, 41. — « In multo tempore sapientia est: et in longa vita scientia. »

Job xxxii, 9. — « Non longævi sapientes sunt, nec senes sciunt judicium. »

Sap. viii, 8. — « Si multarum rerum experientiam desiderat quis, scit antiqua et futura æstimare. »

C Eccli. xxv, 8. — « Corona senum multa peritiâ. »

Eccli. v, 18. — « In magno et parvo noli esse ignarus. »

Eccli. xxxiv, 9. — « Qui multa didicit, enarrabit intellectum; qui vero non est expertus, pauca recognoscit. »

Eccli. xxi, 25. — « Vir peritus non confundetur a facie. »

Eccli. xxxiv, 9, 10. — « Vir qui peregrinatus est, multa cognovit: qui oberravit, multiplicat astutiam. Multa vidi in oberratione mea, et intelligentia mea plusquam sermones meos. »

S. Basil. de Spiritu sancto, cap. 8. — « Qui artem didicit, eamque longo usu et studio firmam, ipsiusque habitum deflexum habet, potest jam ex rationibus artis in animo suo jam insitis per se operari.

Sensus quovis sermone efficacior est ad colligendum experimentum.

Quod quispiam minime passus est, id de altero non facile crediderit. Qui autem illud in se sensit, is ad assentiendum est paratior.

S. Chrysost. — Experientia prudentiæ mater est. Experientia cuilibet certitudinis mater est.

S. Clem. lib. vi Strom. — Quemadmodum qui cithara canere non didicerunt, citharam tractare non debent; nec qui tibiis ludere nesciunt, tibiis

expessere : ita nec eos negotia suscipere, qui scientiam minime consecuti sunt, nec norant quemadmodum his toto vite spatio utendum sit.

Ejusd. — Omnis viri eruditi et periti actio, prosperitas est ; contra omnis imperiti, miseria.

Joseph. — Quotidianum studium paulatim experientiam alit.

TIT. XIII. — De mansuetudine et pietate.

Psal. xxiv, 9. — « Deducet mansuetos in iudicio, docebit mites vias suas. »

Psal. xxxvi, 11. — « Mansueti autem hæreditabunt terram, et delectabuntur in multitudine pacis. »

Psal. lxxv, 2. — « Cum exsurgeret in iudicium Deus, ut salvos faceret omnes mansuetos terræ. »

Psal. c, 6. — « Oculi mei ad fideles terræ, ut sedeant mecum. »

Psal. cxlvi, 6. — « Suscipiens mansuetos Dominus. »

Psal. cxlix, 41. — « Exaltabit mansuetos in salutem. »

Prov. xiv, 30. — « Vir mansueti animi, medicus cordis. »

650 Psal. xvi, 19. — « Melior est vir mansuetus cum humilitate, quam qui dividit spolia, cum arrogantia. »

Psal. xxviii, 14. — « Beatus vir qui omnia pavet propter reverentiam : qui autem durus est corde, incidit in mala. »

Eccli. iii, 17. — « Fili, in mansuetudine opera tua perface ; et ab homine accepto diligeris. »

Eccli. x, 31. — « Fili, in mansuetudine glorifica animam tuam. »

Eccli. x, 18. — « Radices gentium evertit Dominus, et plantavit mites pro eis. »

Matth. v, 4. — « Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. »

Tit. ii, 15, 16. — « Nemo te contemnat. Admone illos principibus et potestatibus subditos esse, dieto obedire, ad omne opus bonum paratos esse, neminem blasphemare, non litigiosos esse, sed modestos, omnem ostendentes mansuetudinem ad omnes homines. »

S. Ignat. Epist. utraque ad Trallens. — Mansuetudine opus habeo, per quam princeps huius sæculi diabolus evertitur.

Evagrii. — Juvenis mansuetus multa suffert.

Canities senum mansuetudo : vita autem eorum cogitatio vera.

Nulla virtus ita sapientiam parere consuevit, ut lenitas.

TIT. XIV. — De iis qui adversus Deum inscientes peccant et blasphemant.

Prov. xix, 5. — « Stultitia hominis læbefaciat vias ejus : Deum autem accusat cor illius. »

S. Greg. Naz. Tetr. 52.

Quid culpam in hostem semper ipsi vertimus, qui srena nulli mittimus libidini. Te criminare prorsus, aut certe magis. Nam noster ignis, flamma vero Spiritus.

καὶ εἰδέναι ὅπως αὐτοῖς παρ' ὅλου τὸν βίον χρὴ στέναι. »

« Πᾶσα ἡ τοῦ ἐπιστήμονος καὶ ἐμπείρου πράξις, εὐπραγία, ἡ δὲ τοῦ ἀνεπιστήμονος, κακοπραγία. »

« Ἡ καθ' ἡμέραν τριβὴ κατὰ μικρὸν ἐθρεψεν τὴν παιρίαν. »

TITA. II'. — Περὶ ἀραδότητος καὶ εὐσεβείας.

« Ὁδηγήσει πρᾶξις ἐν κρίσει· διδάξει πρᾶξις ὁδὸς αὐτοῦ. »

« Οἱ δὲ πρᾶξις κληρονομήσουσι τὴν γῆν, καὶ κατατροφήσουσιν ἐπὶ πληθείᾳ εἰρήνης. »

« Ἐν τῇ ἀναστήναι εἰς κρίσιν τὸν Θεόν, τοῦ δῶσαι πάντας τοὺς πρᾶξις τῆς γῆς. »

« Οἱ ὀφθαλμοὶ μου ἐπὶ τοὺς πιστοὺς τῆς γῆς, τοῦ συγκαθίσθαι αὐτοὺς μετ' ἐμοῦ. »

« Ἀναλαμβάνων πρᾶξις ὁ Κύριος. »

« Ὑψώσει πρᾶξις ἐν σωτηρίᾳ. »

« Πραῦθυμος ἀνὴρ, καρδίας λατρός. »

« Κρείσσων πραῦθυμος μετὰ ταπεινώσεως, ἢ ὁ διαιρεῖ τὰ σκύλα μετὰ ὕβρεως. »

« Μακάριος ἀνὴρ, ὃς καταπτήσσει πάντα δι' εὐλάβειαν. Ὁ δὲ σκληρὸς τὴν καρδίαν ἐμπεσεῖται κακοῖς. »

« Τέκνον, ἐν πραότητι τὰ ἔργα σου διεξάγαγε, καὶ ὑπὸ ἀνθρώπου δεκτοῦ ἀγαπηθήσῃ. »

« Τέκνον, ἐν πραότητι δόξασον τῆς ψυχῇ σου. »

« Ρίζας ἐθνῶν καθάλειν ὁ Κύριος, καὶ ἐφύττει πρᾶξις ἀντ' αὐτῶν. »

« Μακάριοι οἱ πρᾶξις, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν. »

« Μηδεὶς σου περιφρονεῖτω· ὑπομίμησθε αὐτοῖς ἀρχαίς· καὶ ἐξουσίαις ὑποτάσσεσθαι, πειθαρχεῖν πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθόν, ἐτοιμοὺς εἶναι μηδένα βλασφημεῖν, ἀμάχους εἶναι, ἐπεικεῖς, πᾶσαν ἐπιδεικνυμένους πραότητα πρὸς πάντας ἀνθρώπους. »

Χρῆζω πραότητος, ἐν ᾧ καταλύεται ὁ ἄρχων τοῦ αἰῶνος τούτου διάβολος.

Νέος πρᾶξις πολλὰ ὑποφέρει.

Πολὴ τερπόντων πραότης· ζωὴ δὲ, γνῶσις αὐτῶν ἀληθής.

Ὁδὸς αἰτῶν ἀρετῶν, οὕτως πέφυκε τίττειν σοφίαν, ὥς πραότης.

TITA. 18'. — Περὶ πταιόντων καὶ βλασφημούντων ἐξ ἀγνοίας εἰς τὸν Θεόν.

« Ἀφροσύνη ἀνδρὸς λυμαινεται τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ· τὴν Θεὸν δὲ αἰτιάται ἡ καρδία αὐτοῦ. »

Τί πάντα τὸν δύστηνον αἰτιώμαθα, ἔχρον διδόντες τῷ βίῳ ἐξουσίαν ; Μήπου σεαυτὸν, ἡ τὸ πᾶν, ἡ τὸ πᾶσον· Τὸ πῦρ παρ' ἡμῶν, ἡ δὲ φλὸξ τοῦ Πνεύματος.

Ὅλος, εἰ χρεὶ μετὰ ἀκριβείας τοῖς γινόμενοις Α
προσέχιν, οὐδεὶς ἀπατᾷ ἡμᾶς. Ὁ διάβολος μὲν
ᾄδει, ἀλλὰ πολλὰ μὲν καὶ αὐτὸς ἐργάζεται κακὰ,
πολλὰ δὲ καὶ ἡμεῖς ταυτοῖς διὰ τῆς ῥαθυμίας.

ΤΙΤΑ. ΙΕ'. — *Περὶ προπετοῦς, καὶ ἀναιδοῦς, καὶ
ὀργίλου, καὶ θυμώδους, καὶ δεινχάλου.*

« Ἀφρονα ἀναιρεῖ ὀργή. »

« Θυμῷ κατέστρεψαν ἀδυνάτους οἱ ἀμαρτωλοί. »

« Μάγαν καὶ θυνάστην ἀπολλύει ὀργή. »

« Ἀσεβὴς οὐκ ἠσχύνθη πρόσωπον ἐντίμου, οὐδὲ
οἶδεν τιμὴν θέσθαι τούτοις. »

« Παῦσαι ἀπὸ ὀργῆς, καὶ ἐγκατάλειπε θυμόν. »

« Θυμὸς αὐτοῖς κατὰ τὴν ὁμοίωσιν τοῦ ὄφεως. »

« Ἄνθρωπος θυμώδης οὐκ εὐσχήμων. »

« Ὀργὴ ἀπόλλυσι καὶ φρονίμους. Ἄνθρωπος θυμώδης
παρασκευάζει μάχας. »

« Ὁξύθυμος πρᾶσσει μετ' ἀβούλιας. »

« Βαρὺ λίθος, καὶ δυσόδοτακτον ἄμμος· ὀργὴ
δὲ ἄφρονος βαρυτέρα ἀμφοτέρων. »

« Μὴ ἰσθὶ ἑταῖρος ἀνδρὶ θυμώδει, φίλῳ δὲ ὀργίλῳ
μὴ συναυλίζου· μήποτε μάθῃς τῶν ὀδῶν αὐτοῦ, καὶ
λάβῃς βρόχον τῇ σῇ ψυχῇ. »

« Ἄνθρωπος θυμώδης ὀρύσσει νεῖκος· ἄνθρωπος δὲ ὀργίλος
ἐξέρουεν ἀμαρτίας. »

« Οὐ λαλήσεις λόγον ἐν ὀργῇ ἐκ τοῦ στόματός
σου. »

« Χεῖλη ἀφρονος ἀγουσιν αὐτὸν εἰς κακὰ· τὸ δὲ
στόμα αὐτοῦ τὸ θρασὺ, θάνατον ἐπικαλεῖται. »

« Στόμα ἀφρονος συντρίβει αὐτὸν, τὰ δὲ χεῖλη
αὐτοῦ παγίς τῇ ψυχῇ αὐτοῦ. »

« Ἀναιδὴς ἄνθρωπος ἀναιδῶς ὑφίσταται προσώπῳ. »

« Ἄνεμος βορρᾶς ἐξεγείρει νεφέην· πρόσωπον δὲ
ἀναιδὴς γλῶσσαν ἐρεθίζει. Ὁ σκληρὸς τὴν καρδίαν
ἐμπνέεται κακοῖς. »

« Μὴ σπείσης ἐν πνεύματι τοῦ θυμοῦ σου, ὅτι
θυμὸς ἐν κόλπῳ ἀφρόνων ἀναπαύεται. »

« Ὅφεις πόρνης ἐγένετό σοι· ἀπηναιοχύνθησας πρὸς
πάντας. »

« Ὑψὺς τολμηρὰ ἐξαρθήσεται. »

« Οὐ δύνησεται θυμὸς δίκους δικαιοθῆναι. Ἡ γὰρ
βοή τῷ θυμῷ αὐτοῦ πτώσις αὐτοῦ. »

« Ἀπόστησεν θυμόν ἀπὸ καρδίας σου. »

« Ζῆλος καὶ θυμὸς ἐλαττοῦσιν ἡμέρας. »

« Κύριος παντοκράτωρ, ὁ θεὸς τῆς σωτηρίας μου,
ψυχῇ ἀνδρὸς ἀναιδῶς μὴ παραδῶς με. »

S. Chrysost. — *Ompino, si ad ea quae geruntur
animum adjicimus, nemo nobis imposturam facit.
Etenim diabolus quidem nos impellit: verum, ut
ipse plurimis nos malis afficit, sic nos quoque
ob socordiam nostram plurima nobis mala accer-
simus.*

TIT. XV. — *De temerario, et impudenti, atque ira-
cundo.*

Job v, 2. — « Stultum interfecit iracundia. »

Job xxiv, 22. — « Per iracundiam imbecilles
eversi sunt a peccatoribus. »

Job ix, 22. — « Magnum et potentem perdidit
ira. »

Job xxxiv, 16. — « Impius non reveretur faciem
honorabilis viri: nec scit istis honorem adhi-
bere. »

Psal. xxxvi, 8. — « Desine ab ira, et derelinge
furorem. »

Psal. lvii, 2. — « Furor illis secundum similitu-
dinem serpentis. »

Prov. xi, 25. — « Vir iracundus indecorus est. »

Prov. xv, 18. — « Ira perdit etiam prudentes.
Vir iracundus preparat rixas. »

Prov. xiv, 17. — « Iracundus agit sine consilio. »

Prov. xxvii, 3. — « Grave est saxum, operosa
arena: sed ira stulti utraque gravior. »

Prov. xii, 24. — « Noli esse amicus homini
iracundo, neque ambules cum homine furioso:
ne forte discas semitas ejus, et sumas laqueum
animae tuae. »

651 *Prov. xxix, 22. —* « Vir furiosus fodit rixas:
et vir iracundus effodit peccata. »

« Non loqueris verbum in ira ex ore tuo. »

Prov. xviii, 6. — « Labia stulti docunt eum in
mala: os autem ejus nudat mortem advocat. »

« Os stulti contritio ejus, et labia ipsius decipula
animae ejus. »

Prov. xxi, 29. — « Impudens vir impudenter
austinet facie. »

Prov. xiv, 25; xxviii, 16. — « Ventus aquilo
excitat nubes: facies autem impudens linguam
exstimulat. Qui duro corde est, incidet in mala. »

Eccli. v, 9. — « Ne sis velox in spiritu tuo
ad irascendum: quia furor in sinu stulti re-
quiescit. »

Jerem. iii, 3. — « Frons mulieris meretricis fuit
ubi: erga omnes sine verecundia fuit. »

Eccli. xix, 4. — « Anima impudens de medio
tolletur. »

Eccli. i, 22. — « Non poterit furor iniquus
justificari. Etenim momentum irae ipsius ruina
ipsi est. »

Eccli. xi, 9. — « Aufer iram a corde tuo. »

Eccli. xix, 36. — « Zelus et furor minuent
dies. »

Eccli. xliii, 4. — « Domine omnipotens, Deus
salutis meae, animae viri irreverentis ne tra-
das me. »

Matth. v, 22. — « Omnis qui irascitur fratri suo sine causa, reus erit iudicio. »

Ephes. iv, 26, 27. — « Irascimini, et nolite peccare : sol non occidat super iracundiam vestram. Nolite locum dare diabolo. Omnis amaritudo, et ira, et blasphemia tollatur a vobis, cum universa malitia. »

Jac. i, 20. — « Ira viri justitiam Dei non operatur. »

S. Basil. hom. 1 De jejuniis. — Vae iis qui temulenti sunt, et non a vino. Iracundia animæ temulentia est, de statu suo eam exturbans, non secus ac vinum. Ipsa quoque mœstitia ebrietas est submergens mentem.

Ibid. — Irascentem aliquem animo tibi propone, quemadmodum ex hoc affectu temulentiam contrahat. Sui compos non est. Seipsum ignorat, atque item eos qui juxta se adsunt. Haud secus atque in nocturno quodam conflictu omnes tangit : in omnes offendit : quidvis sine exceptione proloquitur : vix potest teneri, conviciatur, ferit, minatur, jurat, rumpitur. Ebrietatem hanc fuge.

Ejusd. hom. adv. irasc. — Posteaquam iracundie affectus depulsa ratione principatum animæ semel invaserit, hominem prorsus efferat : quin nec illum esse hominem sinit, qui jam rationis præsidio careat. Nam quod venenatis animantibus venenum est, hoc ira percitis est excandescencia. Rabie laborant ut canes, subsultant ut scorpil, mordent ut serpentes. Ipsa quoque Scriptura eos qui hoc vitio constricti tenentur, ferarum nominibus appellare consuevit.

Ibid. — Propter iram lingua sine freno est, os sine janua, manus petulantes. Hinc contumeliæ, probra, vituperationes, plagæ, aliaque tam multa, ut ne recenseri quidem possint. Propter iram ensis exacuitur, atque humana manus homini mortem afferre non dubitat. Propter eam fratres sese mutuo non norunt, parentes et liberi nature non reminiscuntur : ac primum quidem seipsos ignorant, 652 qui ira æstuant : deinde omnes peræque necessarios et familiares. Et quemadmodum torrentes ad concava loca fluentes, quidquid obvium habuerint, secum rapiunt : sic irascentium impetus vehementes et indomiti per omnia sine discrimine grassantur. Neque enim eos qui ira perciti sunt, movet canities, non vitæ probitas, non generis propinquitas, non præcedentia beneficia, non quidquam ejusmodi ipsis honori est. Iracundia brevis quidam furor est.

Ibid. — In malis certaminibus miserior ille est qui vicit, quoniam ita discedit, ut majorem secum peccati partem ferat. Ne igitur malæ collectæ cumulator sis : nec malum debitum cumulatius persolvas. Contumeliis te quisquam lacessivit ? ira excaudit ? malum silentio compesce. Tu vero cum illius impetum ceu fluxum quemdam in pectus tuum admittis, ventos imitaris, qui id quod conjicitur, per adversos flatus sibi mutuo tribuunt. Ne hostem tibi magistrum adhibeas, nec quod oderis imiteris, nec te velut iracundi hominis spe-

« Πᾶς ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῇ, ἔνοχος ἐστὶ τῇ κρίσει. »

« Ὅργιζεσθε, καὶ μὴ ἁμαρτάνετε · ὁ ἥλιος μὴ ἐπιδύετω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν, μηδὲ δίδωτε τόπον τῷ διαβόλῳ. Πᾶσα πικρία, καὶ ὀργή, καὶ βλασφημία ἀρθήτω ἀφ' ὑμῶν, σὺν πάσῃ κακίᾳ. »

« Ὅργῃ ἀνδρὸς δικαιοσύνην Θεοῦ οὐκ ἐργάζεται. »

Οὐαὶ οἱ μεθύοντες, οὐκ ἀπὸ οἴνου. Θυμὸς μέθῃ ἐστὶ ψυχῆς, ἐκφρονα αὐτὴν ποιών ὡς ὁ οἶνος. Λύπη μέθῃ ἐστὶ καὶ αὕτῃ, καταβαπτίζουσα διάνοιαν.

Ἐννόσόν μοι τὸν ὀργιζόμενον, ὅπως μεθύει τῷ πάθει. Οὐκ ἐστὶν αὐτὸς αὐτοῦ κύριος. Ἀγνοεῖ αὐτὸν ἄγνοεῖ τοὺς παρόντας. Ὅσπερ ἐν νυκτομαχίᾳ πάντων ἀπτεται, πᾶσι προσπίπτει, ἀταμίευτα φέγγεται, δυσκάθεκτος ἐστὶ, λοιδορεῖται, τύπτει, δίδμνυται, βοᾷ, διαβρῆγγνυται. Φεῦγε ταύτην τὴν μέθην.

Ἐπειδὴν ἀπαξ παρωτάμενον τοὺς λογισμοὺς τὸ πάθος τῆς ὀργῆς, τὴν δυναστείαν τῆς ψυχῆς παράλαβη, ἀποθηριοῖ παντελῶς τὸν ἀνθρώπον, καὶ οὐδὲ ἀνθρώπον εἶναι συγχωρεῖ, οὐκέτι ἔχοντα τὴν ἐκ λόγου βοήθειαν. Ὅπερ γὰρ τοῖς ἰοδόλοις ἐστὶν ἰδς, τοῦτο τοῖς παροξυνθεῖσι θυμὸς γίνεταί. Αὐσσωσὶν ὥσπερ οἱ κύνες ἄττουσιν ὥσπερ οἱ σκορπιοὶ δάκνουσιν ὥσπερ οἱ ὄφεις. Οἶδεν καὶ ἡ Γραφή τοὺς ὑπὸ τοῦ πάθους κεκρατημένους ταῖς τῶν θηρίων προστηγρίαις ἀποκαλεῖν.

Διὰ θυμὸν ἀγάλλοι γλῶσσαι, καὶ ἀπύλωτα στόματα, χεῖρες ἀκρατεῖς, ὕδρεις, ὄνειδη, κατηγορίαι, πληγαί, τὰ ἄλλα ὅσα οὐδὲ ἀριθμῆσαι ἐστὶν. Διὰ θυμὸν καὶ ξίφος ἀκονᾶται. Διὰ τοῦτον ἀδελφοὶ μὲν ἀλλήλους ἡγνόησαν, γονεῖς δὲ καὶ τέκνα τῆς φύσεως ἐπὶ ἐλάθοντο ἄγνοοῦσι μὲν αὐτοὺς πρῶτον οἱ ὀργιζόμενοι, ἔπειτα καὶ πάντας ὁμοίως τοὺς ἐπιτηδεύουσιν. Ὅσπερ δὲ αἱ χαράδραι πρὸς τὰ κοῖλα ρεῦσαι τὸ προστυχὴν παρασύρουσιν, οὕτως αἱ τῶν ὀργιζομένων ὀρμαὶ βίαιοι καὶ ἀκάθεκτοι διὰ πάντων ὁμοίως χωροῦσιν. Οὐ πολὺὰ τοῖς θυμουμένοις αἰδέσιμος · οὐκ ἀρετὴ βίου, οὐκ οικειότης γένους, οὐ προλαβοῦσαι χάριτες, οὐκ ἄλλο τι τῶν τοιούτων τίμιον παρ' αὐτοῖς ἐστὶ.

Μανία τις ἐστὶν ὀλιγοχρόνιος ὁ θυμὸς.

Ἐν ἀμίλλαις πονηραῖς ἀθλιώτερος ὁ νικῆσας, διότι ἀπέργεταί τοι πλέον ἔχων τῆς ἁμαρτίας. Μὴ τοίνυν γένῃ κακοῦ πληρωτὴς ἐράνου, μηδὲ πονηροῦ θανάτου πονηρότερος ἐκτιστής. Ὑδρῖσεν ; ὠρίσθη ; στήσεν τῇ σιωπῇ τὸ κακόν. Σὺ δὲ ὥσπερ ρεῦμα τὴν ἐκείνου ὀρμὴν εἰς τὴν ἰδίαν καρδίαν ὑποδεξάμενος, τοὺς ἀνέμους μιμῇ διὰ τῆς ἀντιπολέας ἀντιδίδοντας τὸ ἐνεχθέν. Μὴ διδασχάμῃ χρήσῃ τῷ ἐχθρῷ, μηδὲ δμισεῖς, τοῦτο ζηλώσης, μηδὲ γένῃ ὥσπερ κάτοπτρον τοῦ ὀργίλου, τὴν ἐκείνου μορφὴν ἐν σεαυτῷ δεικνύς. Ἐρυθρὸς ἐκεῖνος, σὺ δὲ οὐκ ἐφοινίχθης ; ὀφθαλμοὶ

ὑψαίμοι· οἱ δὲ σοὶ γαληνὸν βλέπουσι· φωνὴ τραχεῖα· ἢ δὲ σὴ ἡπία· οὐδὲ ἐν ταῖς ἐρημίαις ἤχῳ οὕτως ἀνεκλάσθη ἀκραταῖα πρὸς τὸν φθεγξάμενον, ὥς ἐπὶ τῶν λοιδορίων αἱ ὑβρεῖς ἐναπανατρεΐφουσιν. Μᾶλλον δὲ ὁ μὲν ἤχος ὁ αὐτὸς ἀπεδόθη, ἢ δὲ λοιδορία μετὰ προσθήκης ἐπ᾿ἀνέεισιν. maledicta revertuntur. Imo extremus ille sonus idem redditur.

Τί ὀργῆς ἀφρονέστερον· ἐὰν μείνης ἀνόργητος, ἥσαντας τὸν ὑδρίσαντα, ἔργῳ τὴν σὺνφροσύνην ἐπι-
δοιξάμενος. Ἐβραπίσθης· καὶ γὰρ καὶ ὁ Κύριος. Ἐνεπτύσθης· ἀλλὰ καὶ ὁ Δεσπότης ἡμῶν. Οὐ γὰρ ἀπιστρεψε τὸ πρόσωπον ἀπὸ αἰσχύνης ἐμπυσιμά-
των. Ἐσυκοφαντίσθης· καὶ γὰρ καὶ ὁ Κριτής. Περιέβηξέ σου τὸν χιτωνίσκον· ἀπέδυσάν σου καὶ τὸν Κύριον, καὶ διεμερίσαντο τὰ ἱμάτια αὐτοῦ.

Ἐκεῖ τὸν θυμὸν μετέθεες, ἐπὶ τὸν ἀνθρωποκτόνον, τὸν τοῦ ψεύδους πατέρα, τὸν ἐργάτην τῆς ἁμαρτίας. Τῷ δὲ ἀδελφῷ καὶ συμπαθῶσιν, ὅτι ἐὰν ἐπιμένη τῇ ἁμαρτίᾳ, μετὰ τοῦ διαβόλου δοθήσεται τῷ αἰωνίῳ πυρὶ. Παύσαι τοίνυν ἀπὸ ὀργῆς, καὶ ἐγκατάλειπε θυμὸν, ἵνα φύγῃς τῆς ὀργῆς τὴν πείραν, τῆς ἀποκα-
λυπτομένης ἀπ' οὐρανοῦ ἐπὶ πᾶσαν ἀσεβειαν καὶ ἀδικίαν ἀνθρώπων.

Μὴ οὖν ἐπεισάγωμεν κακὸν τοσοῦτον, ἀβρώστειαν ψυχῆς, σκότωσιν λογισμῶν, ἀπὸ Θεοῦ ἀλλοτριώσιν, οἰκιστήτος ἀγνοίαν, ἀρχὴν πολέμου· συμφορῶν πλη-
ρωμα, δαίμονα πονηρὸν αὐταῖς ἡμῶν ταῖς ψυχαῖς ἐνικτόμενον, καὶ ὥσπερ τινὰ ἐνοικὸν ἀναίδη προκα-
τῶντα ἡμῶν τὰ ἔνδον, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι τὴν πάροδον ἀποκλείοντα. Ὅπου γὰρ ἔχθραι, εἰς, θυ-
μοι, ἐρίθειαι, φιλονεικεῖαι, θορύβοι ἀσιγήτους ταῖς ψυχαῖς ἐμποιοῦνται, ἐκεῖ τὸ πνεῦμα τῆς πρα-
ότητος οὐκ ἀναπαύεται.

Θυμώδης εἶ· κατάστειλον τὸν θυμόν. Θυμώδης, φησὶν, ἀνὴρ οὐκ εὐσχήμων. Μάθε τῆς Γραφῆς·
κάτοπτρον γινέσθω τοῦ προσώπου σου ἡ Γραφή. Ἐκεῖ μάθε. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ ἀσεβὴς λογισμὸς σκοτώ-
σας οὐκ ἐξ λογίσασθαι σε ἤλκον ἁμαρτημά ἐστιν ὁ θυμὸς, ἡ Γραφή σοι λέγει, ὅτι ἀνὴρ θυμώδης οὐκ εὐσχήμων.

Ὅργή σου τὸν λογισμὸν κατεκράτησε, καὶ ἐκφέρει ὑπὸ θυμοῦ πρὸς τε ῥήματα ἀπρεπῆ, καὶ πράξεις χαλεπὰς, καὶ θεριώδεις· ἐὰν προσέχῃς σεαυτῷ, καταστειλεῖς μὲν τὸν θυμόν, ὥσπερ τινὰ πῦλον ἀπειθῆ, καὶ θυτήνιον, τῇ πληγῇ τοῦ λόγου, οἰονεῖ τινι μάστιγι καθαστόμενος.

Πῶς ἀσχημονεῖ ὁ θυμώδης! Ἀποτίθεται τὸ σχῆμα τὸ ἀνθρώπινον, καὶ θηρίου σχῆμα μεταλαμβάνει. Ἐννήσόν μοι τὸν θυμούμενον Ἐπέζεσεν αὐτῷ ὁ θυμὸς, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ ὑπὸ πλάγῃ· οὐκ εἰσὶν οἱ αὐτοὶ ὀφθαλμοί, πῦρ βλέπει· ἀνέδραμεν αὐτοῦ τὸ αἷμα· περιέζεσε τὴν καρδίαν· ὑπέδραμα τοὺς χι-
τῶνας τῶν ὀφθαλμῶν. Ἐγένετο ὑψαίμος ἔκχωρῶν

culum præbeas, illius in teipso formam ostendens. Rubicunda ille facie est: quid? tuane ruborem non contraxit? Sanguinei illius oculi sunt: tui vero nunquid sereni sunt? vox illius aspera: tuane le-
nis? ne in solitudinibus quidem extremus vocis sonus ad loquentem se refringit, ut ad conviciatores idem redditur: at maledictum cum incremento

S. Basil. *ibid.* — Quid ira insensius? nam si iram tenueris; conviciatorem tuum probris affecisti, ostensa opere modestia. Alapa percussus es? At Dominus etiam. Consputus es? Et idem Dominus noster. Non enim avertit faciem suam ab ignominia sputorum. Calumniis es appetitus? Atque tuus iidem Judex. Tunicam tuam laceravit? Ac Domi-
num perinde tuum exuerunt, vestesque ipsius inter se partiti sunt.

Ibid. — Illuc transfer iram, in homicidam illum, illum mendacii parentem, illum opificem peccati. Fratris vero tui te misereat; quippe qui, si in pec-
cato perstiterit, sempiterno igni cum diabolo tra-
detur. Desine ab ira, et derelinque furorem. Ne te iram illam experiri contingat, quæ de cælo super omnem impietatem et injustitiam hominum reve-
labitur

Ibid. — Nequaquam igitur tantum nobis ipsi malum accersamus, animæ morbum, rationis obscu-
rationem, aversionem a Deo, necessitudinem igno-
rationem, belli initium, calamitatum cumulum, dæmonem impròbum in animis nostris ingenera-
tum; qui velut impudens aliquis inquilinus, pecto-
ris nostri penetralibus occupatis, Spiritui sancto aditum præcludat. Etenim ubi inimicitie, conten-
tiones, iracundiæ, similitates, clamorosos tumultus cient, illic spiritus mansuetudinis minime re-
quiescit.

Ejusd. Hom. hab. in Lacizis. — Iracundiæ obnoxius es? iram comprime. Vir iracundus, inquit ille. minime honestus est: Erudit te Scriptura; speculi vice faciei tuæ sit. Illic discce. Nam quia impia cogitatio eas tibi tenebras offudit, ut quantum malum iracundia sit, haud queas considerare, hoc te Scriptura docet, virum iracundum, nec decorum esse, nec honestum.

653 *Ejusd. in illud, Attende tibi.* — Rationem tuam ira superavit, teque exandescencia, tum ad sermones obscenos, tum ad atroces belluinasque actiones præcipientem trahit? si ad teipsum animum adjeceris, reprimes iracundiam; eam non secus atque equi pullum contumacem et freni impatien-
tem, rationis ictu ceu verbere quodam perstrin-
gendo.

Ejusd. Hom. hab. in Laciz. — Quam turpiter se gerit iracundus! Humanam faciem exiit, ac bel-
luæ habitum sumit. Animadvertite qualis sit qui ira percitus est. Quamprimum inferbuit furor, immutantur oculi, ut jam iidem ipsi non sint. Igneum quid cernit: sursum excurrit sanguis, et fervefacto circum pectore, oculorum tunicas

subit. Suberuentus evadit : vi commotionis cedens, oculos suos immutavit. Vir iracundus minime decorus est. Si videas aliquem præ ira denies exa-
euentem, hunc apro similem esse cogita ; ut qui internum furorem confictu dentium ostendat. Si cum qui iracundia laborat, spumantem, incondi-
tas voces pectore emittentem videris ; si et cum patris immemorem, et filii corpus haudquaquam
cognoscentem, ac per omnia, quo furem comper-
tum faciat, sine discrimine ullo grassantem, cer-
nis plane quam sœda et indecora resista sit. Quo-
circa in alieno malo tibi ipse medere ; ne tu quo-
que illius obscenitatem contrahas. Vir siquidem iracundus minime decorus est. Ac rursus : Cum viro iracundo ne converseris. Mala res est una cum
cane astrictum teneri, ac perpetui latratus mole-
stiam sentire. Vir iracundus minime decorus est. Ipsius consuetudinem fuge : alioqui enim te ex
ejus viis discere quidpiam oportet. Contumeliosum verbum aliquid protulit ? tibi quoque stomachum
movit. Uti canis latratus alterius canis clamorem
natus et quiescentem, vox illius excitavit : adeoque

Ejusd. — Qualia enim sibi invicem probra ja-
ciando proloquuntur ? quoadusque eis convicia,
tanquam tela defecerint ? Deinde postquam omne
convictorum genus per linguam, non secus ac fun-
dam quamdam, emisserunt, tum ad injurias mani-
bus ulciscendas pergunt. Ira quippe simultatem
excitat, simultas convicia ; convicia plagas ; plagæ
vulnera, et mortem ipsam.

S. Greg. Naz. in Iamb. — Frenetur ira, mente
ne tandem cadas.

Ejusd. hom. 43. — Iracundia adversus serpen-
tem solum tibi sit, per quem corruisti.

S. Chrysost. — Demus operam ut ab ira puri-
simus. Neque enim Spiritus sanctus habitat ubi
sedes est iræ.

Ejusd. — Exsecrabilis est ira. Neque fieri possit
ut quidquam sani inde prodeat, unde ira emanat.

Ejusd. hom. 17 in Act. — Ira prospiciendi fa-
cultatem adimit, ac velut in nocturno prælio, col-
ligatis oculis et auribus, ita nos quocunque col-
libuerit ducit.

Ejusd. De sacerdot. lib. III, cap. 14. — Nihil men-
tis puritatem et rationis perspicuitatem æque in-
fiscit, ut præceps iracundia, cum magno impetu
fertur.

Ejusd. Orat. in S. Babyl. — Solent plerique
mortalium, cum ira et mœrore obruuntur, etsi
eos a quibus commoti sunt **654** minime nanci-
scantur, in obvios quosque temere iracundiam
suam fundere.

Ejusd. lib. II De sacerdot. cap. 4. — Posteaquam
animus semel pudorem abstergere coactus est,
in indolentiam labitur : ac neque consiliis et ad-
monitionibus cedit, neque minis inflectitur.

Iracundiæ affectus tyrannicus est, ac sæpe eos
qui haud satis vigilantis animo sunt, rapit, atque
ad ipsam exitiis voraginem deturbat.

Α τῷ πάθει ἡλλόλωσεν αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς. Ἀνὴρ
θυμῶδης οὐκ εὐσχήμων. Ἐὰν ἴδῃς τὸν θυμούμενον
τοὺς ὀδόντας παραθήγοντα, ἐνθυμήθητι· οἷοι οὐ
εἰσιν ὁ τοιοῦτος, τὸν ἐνδον θυμὸν διὰ τῆς τῶν ὀδόν-
των παρατρίψεως ὑπεκκράινων. Ἐὰν ἴδῃς τὸν θυ-
μούμενον ἀφρίζοντα, ἄσχημα φεγγόμενον ἐν τῇ
καρδίᾳ· ἐὰν ἴδῃς τὸν θυμούμενον, πατὴρ μὲν
ἐπιλανθανόμενον, παῖδός δὲ ἀγνοοῦντα σῶμα,
διὰ πάντων ἀπειδῶς χωροῦντα, ἵνα πληροφο-
ρήσῃ αὐτοῦ τὴν ὁρμὴν, βλέπεις τὴν ἀσχημο-
σύνην τοῦ πράγματος. Ἐν ἀλλοτρίῳ κακῷ σεαυτὸν
θεράπευσον, ἵνα μὴ τὴν ἐκείνου ἀσχημοσύνην καὶ
αὐτὸς λάβῃς. Ἀνὴρ γὰρ θυμῶδης οὐκ εὐσχήμων.
Φεῦγε τὰς μετ' αὐτοῦ διατριβὰς· ἀνάγκη γὰρ σε
μαθεῖν τῶν ἐκείνου ὀδῶν. Εἴπῃν τι ὕβριστικόν·
Β ἐκίνησεν καὶ τὸν ἐν σοὶ θυμὸν ; ὥσπερ κυνὸς ὀλακῇ
προσκαλεῖται ἐτέρου κυνὸς ὄρυδον, καὶ τὸν ἐν σοὶ
θυμὸν τέως κοιμώμενον καὶ ἡσυχάζοντα ἡ ἐκείνου
φωνὴ διήγειρεν· καὶ γεγόνατε ἀλλήλοις καθυλα-
κτοῦντες.

provocat, sic iracundiam in te consopitam hacte-
alter alteri oblatralis.

Οἷα γὰρ ἀλλήλοις ἐφ' ὑβρίζοντες ἀντιφθίγγονται ;
ἕως ἂν αὐτοῖς αἱ ὕβρεις τοξεύματα ἐκλείπωσιν ;
Εἴτα ἐπειδὴν πᾶσαν λοιδορίαν διὰ τῆς γλώσσης ἐκ-
σπενδονήσωσιν, οὕτως λοιπὸν πρὸς τὴν διὰ τῶν χει-
ρῶν χωροῦσιν ἄμυναν. Θυμὸς μὲν γὰρ ἐγείρει μά-
χην, μάχῃ δὲ λοιδορίας, αἱ λοιδορίαι πληγὰς, πλη-
γαὶ δὲ τραύματα καὶ θῶνους.

Θυμὸν χαλίνου, μὴ φρενῶν ἔξω πέσης.

Ὁ θυμὸς ἐστὶ σοὶ κατὰ μόνου τοῦ θρεῦς δι' οὗ
ἐξέπρασας.

Καθαροὶ θυμοῦ ὤμεν. Οὐ γὰρ κατοικεῖ τὸ Πνεῦμα
τὸ ἅγιον ἐνθα θυμός.

Ἐπικατάρτος ὁ θυμός. Οὐκ ἐστὶ γὰρ οὐδὲν ὕμῃς
προελθεῖν ὅθεν θυμὸς ἐξεῖσι.

Ὁ θυμὸς οὐκ ἀφίσιν ἰδεῖν ἄλλα, καθάπερ ἐν νο-
κτομαχίᾳ πάντα συνδῆσας, καὶ ὀφθαλμούς, καὶ ὦτα,
οὕτως ἄγει, ὅπουπερ ἂν θέλῃ.

Δ Οὐδὲν οὕτως καθαρότητα νοῦ καὶ τὸ διεῖδῃς θολοῖ
τῶν φρενῶν, ὥς θυμὸς ἄτακτος, καὶ μετὰ πολλῆς
τῆς ῥύμης φερόμενος.

Ἔθος τοῖς πολλοῖς τῶν ἀνθρώπων, ὅταν ὑπὸ ὀργῆς
καταχῶδῳσι καὶ λύπῃς, κἂν μὴ τοὺς αἰτίους λάβωσι
τῶν παθῶν, εἰς τοὺς ἐμπέτοντας ἀπλῶς καὶ ὑπὲρ
πτῶς ἀφίναί τὴν ὀργὴν.

Ἐπειδὴν ἀπᾶς ἀπερυθριᾶται ψυχὴ βίαιῃ, εἰς
ἀναγλήσιαν ἐκπίπτει, καὶ οὕτε παραινέται εἴκει,
οὕτε ἀπειλαῖς κάρπτεται.

Τυραννικὸν τὸ τοῦ θυμοῦ πάθος, καὶ πολλὰς
παρασύρει τοὺς μὴ νήφοντας, καὶ πρὸς βάρβαρον
αὐτὸ κατάγει τῆς ἀπωλείας.

Ποῖον οὕτω θηρίον ὦμὸν καὶ ἀνήμερον, ὥς δύσσο-
ρος ἀνὴρ, καὶ ἀκράτῃ θυμῷ τυραννοῦμενος. Ποία
δὲ οὕτω θάλασσα βραγαδιῶν αὐτῇ καταχειρομένων
πνευμάτων ταῖς τῶν πετρῶν ἐγκειμέναις ἐρβήγνυ-
ται; ἢ ποῖον οὕτως πικρὸν καὶ λοβόλον ἐρπετὸν τοῖς
πέλας· τοῦσι δριμύως ἐπιπηδᾷ, ὥς ἀνὴρ ἀκάθεκτος,
καὶ δριμύς, καὶ ἀγάλινος εἰς ὀργάς, καὶ ὅλας ὥσπερ
τῷ πάθει διδοὺς τὰς ἡνίας;

Τί ἂν γένοιτο χεῖρον ὀργῆς; ἐκθηριοῖ γὰρ τὸν ἀν-
θρώπου, ἀσχέμονα καὶ ἀμελικτον, ἀσυναλλαγῇ καὶ
ἀνόσιον ἀποφαίνουσα, καὶ τὰ μέγιστα τῶν αγαθῶν
οὐδὲν ἡγεῖσθαι παρασκευάζουσα. Ποῖων γὰρ ἐγγει-
ρημάτων οὐχ ἀφεται πονηρῶν, ἢ ποῖων ἀφίξεται
λόγων, ἀκατεύναστον ἔχων εἰς νοῦν ἔσω τὴν φλόγα,
καὶ ἀναζέων τὸν θυμὸν;

Τὸ ὀργίζεσθαι παρ' ἡμῖν, ἄκρι τοῦ παύειν τὰ
ἀμαρτήματα περιορισθήσεται. Ὀργίζεσθε γὰρ,
ψηλὴ καὶ μὴ ἀμαρτάνετε. Καὶ τὸ ἀκριδῶς κριτικὸν
παραιτητέον, τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ συμβουλευόντος·
Μὴ γίνου δίκαιος πολὺ.

Κἂν μετ' ὀλίγου τις δόξῃ θυμοῦσθαι, ἀλλ' ὅμως
πάθει μικρότερος τοῦτο ποιεῖ, ἄφρων ἐστίν.

Μὴ ἀποδέγου ἐγκράτειαν, διωκομένης πραότητος.
Ὅστις γὰρ βρωμάτων ἢ πομάτων ἀπέχεται, θυμὸν
δὲ ἄλόγως κινεῖ, οὗτος εἰκοι ποντοποροῦση νηὶ, καὶ
ἐχούσῃ δαίμονα κυδερνήτην.

ΤΙΤΑ. ΙΓ'. — *Περὶ παρόρησις καὶ ἐξουσίας· καὶ*
πόθεν ἡμῖν ἡ τοῦτω περιγίνεται κτήσις.

« Ἐξουσίαν δίδωσι λόγοις ἀρχὴ δικαιοσύνης. »

« Ἐὰν ἡ καρδία ἡμῶν μὴ καταγινώσκῃ ἡμῶν,
παρόρησιαν ἔχομεν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ὃ ἐὰν αἰτώμεν,
λαμβάνομεν παρ' αὐτοῦ, ὅτι τὰς ἐντολάς αὐτοῦ τη-
ροῦμεν, καὶ τὰ ἀρεστὰ ἐνώπιον αὐτοῦ ποιούμεν. »

Ὅταν αὐτὸς ὁ ἀρχὼν ἀνεπίληπτος ἅπασι γένηται,
τότε δυνήσεται, μετ' ὅσης βούλεται ἐξουσίας, καὶ
κολάζειν, καὶ ἀνιέναι τοὺς ὅπ' αὐτὸν ταπτομένους
ἅπαντας.

ΤΙΤΑ. ΙΖ'. — *Περὶ πολιτείας σμενῆς, καὶ κατα-*
στάσεως, καὶ τρόπων χρηστῶν, καὶ ὁπακοῆς·
καὶ ἐπὶ εὐσχημόνως ἡμῶν βίωντων ὁ Θεὸς δο-
ξάζεται καὶ θαυρακεύεται.

« Ὁρθὴ ὁ Θεὸς πρὸς τὸν Ἀβραάμ, καὶ εἶπεν αὐτῷ·
Ἐγὼ εἰμι ὁ Θεός σου. Εὐαρέσται ἐνώπιον ἐμοῦ, καὶ
γίνου ἀμεμπτος. »

« Ποιήσεις τὸ καλὸν, καὶ τὸ εὐάρεστον ἐνώπιον
Κυρίου, ἵνα εὖ σοι γένηται. »

« Εἶπε Σαμουὴλ· Εἰ θελήτῃ τῷ Κυρίῳ ὀλοκαύ-
τωμα καὶ θυσία, ὥς τὸ ἀκούσαι φωνῇ Κυρίου; Ἰδοὺ
ἀκοή ὑπὲρ θυσίαν, καὶ ἡ ἐπακρόασις ὑπὲρ στέαρ
κρίων. »

« Κύριε, τίς παροικήσει ἐν τῷ σκηνώματί σου; »

A S. Cyrill. — Quenam bellua tam saeva et trucu-
lenta est, sicut homo iracundus, atque impoten-
tis furoris tyrannide oppressus? quodnam rursus
mare asperrimis perflatum ventis, ita se ad immi-
nentes rupes frangit? aut denique quodnam saevum
venenosumque reptile tam acriter in eos qui pro-
pius accedant, insilit, uti vir vehementi, et acri,
atque effrenata quadam iracundia laborans, totas-
que velut habenas huiusmodi affectui remittens?

Quid ira pejus excogitari queat? hominem enim
humanitate exuit, eum indecorum et implacabilem,
omnisque exsortem societatis et impium reddens,
sicque afficiens, ut maxima quaeque bona nihil
faciat. Quid enim flagitii est quod non suscipiat?
aut quis sermo malus a quo is absterneat qui imo
pectore ejusmodi flamma ardeat, quae sopiri ne-
queat, atque iracundia aestuat?

Dion. Alex. — Irasci apud nos hoc termino cir-
cumscribitur, ut ad comprimenda peccata progre-
diatur. Irascimini, et nolite peccare. Cavendum
etiam est ne nimium severos iudices nos praebea-
mus, Ecclesiaste (vii, 17) ita consulente: *Noli*
esse justus multum.

Didymi. — Quamlibet ad breve tempus irasci
quispiam videamur, tamen si animi commotione
victus, stultus est.

Evagrii. — Continentiam ne probes, ubi clemen-
tia rejicitur. Nam quisquis ita cibo et potu absti-
net, ut tamen interim nulla causa in iram prorumpat,
hic navi mare sulcanti non absimilis est, quae
gubernatorem dæmonem habeat.

TIT. XVI. — *De libertate et auctoritate; et quibus*
modis haec a nobis acquirantur.

Prov. xvii, 14. — « Auctoritatem sermonibus
tribuit principium justitiae. »

I Joan. v, 21, 22. — « Si cor nostrum non re-
prehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum: et
quidquid petierimus, accipiemus ab eo: quoniam
mandata ejus custodimus, et quae placita sunt co-
ram eo facimus. »

S. Chrysost. lib. De sacerdot. — Cum is qui praest,
sic comparatus erit ut a nemine carpi possit, tam
quanta auctoritate voluerit, eos quibus praefectus
est, vel plectere, vel ipais condonare poterit.

TIT. XVII. — *De vita honesta et moribus probis,*
atque obedientia; et quod nobis honeste viventibus,
Deus honoratur et colitur.

Gen. xvii, 1. — « Apparuit Dominus ad Abraham,
et dixit ei: Ego sum Deus tuus. Place coram me,
et esto sine reprehensione. »

655 Dent. vi, 18. — « Facies quod bonum et
placitum est coram Domino, ut bene tibi sit. »

I Reg. xv, 22. — « Nunquid vult Dominus ho-
locausta et victimas, quemadmodum ut obediatur
voci Domini? Ecce obedientia supra victimam est,
et auscultatio super adipem arietum. »

Psal. xiv, 1. — « Domine, quis habitabit in pa-
bernaculo tuo, » etc.

Psal. xxiii, 3. — « Quis ascendet in montem A Domini? aut quis stabit in loco, » etc.

Psal. xxxi, 12. — « Venite, filii, audite me, timorem Domini docebo vos. »

Psal. cxviii, 1. — « Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. »

Psal. iv, 25. — « Oculi tui recta videant: et palpebrae tuae iuxta innuant. »

Psal. iii, 4. — « Provide bona coram Deo et hominibus. »

Psal. xx, 7. — « Qui conversatur sine culpa in iustitia, beatos filios relinquet. »

Sophon. iii, 12. — « Et relinquam in te populum mansuetum et humilem, et reverebuntur a facie Domini, et non facient iniquitatem, neque loquentur vana, et non inveniatur in ore eorum lingua dolosa. »

Isa. xxxiii, 14-16. — « Quis annuntiabit vobis, quoniam ignis ardet? quis annuntiabit vobis locum aeternum? Qui ambulat in iustitia, et loquitur viam rectam, et odit impietatem et iniquitatem, et manus excutit a muneribus. Qui claudit oculos ne videat iniquitatem, iste habitabit in excelsa speculnea petrae fortissimae. »

Ezech. xviii, 16-18. — « Vir qui hominem non oppresserit, et pignus debitoris reddiderit, rapinam non rapuerit, panem esurienti dederit, et nudum operuerit, et pecuniam non dederit ad usuram, et fenus non acceperit, et ab iniquitate averterit manum suam, iudicium justum fecerit inter seipsum et inter proximum suum, et in praeceptis C iuris ambulaverit, et justificationes meas custodierit ut faciat ea: justus iste est, vita vivet, dicit Dominus. »

Sap. iv, 8, 9. — « Senectus venerabilis est, non diuturna, neque annorum numero computata. Cani autem sunt sensus hominum, et aetas senectutis vita immaculata. »

Matth. v, 38-45. — « Audistis quia dictum antiquis: Oculum pro oculo, et dentem pro dente. Ego autem dico vobis non resistere malo: sed quisquis te percusserit in dexteram maxillam, praebere ille et alteram. Et ei qui vult tecum iudicio contendere, et tunicam tuam tollere, demitte ei et pallium: et quicumque te angariaverit mille passus, vade cum illo alia duo, Qui petit a te, da ei, et volenti a te mutuare, ne avertaris. Audistis quia dictum est: Diliges proximum tuum, et odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros, et benedicite eis qui maledicunt vobis: benefacite eis qui oderunt vos, ut sitis filii Patris vestri qui in caelis est: quia solem suum oriri facit, super bonos et malos, et pluit super justos et injustos. »

Ibid. 14-16. — « Vos estis lux mundi. Non potest civitas abscondi supra montem posita: neque accipiunt lucernam ut ponant eam sub modio, sed super candelabrum, 656 et lucet omnibus qui in domo sunt. Sic luceat lux vestra coram hominibus,

« Τις ἀναβήσεται εἰς τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου; ἢ τίς στήσεται ἐν τόπῳ, » κ. τ. λ.

« Δεῦτε, τέκνα, ἀκούσατέ μου, φόβον Κυρίου διδάξω ὑμᾶς. »

« Μακάριοι οἱ ἄμωμοι ἐν ὁδῷ, οἱ πορευόμενοι ἐν νόμῳ Κυρίου. »

« Οἱ ὀφθαλμοὶ σου ὀρθὰ βλέπτωσαν, τὰ δὲ βλέφαρά σου νεύτω δίκαια. »

« Προνοῦ καλὰ ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. »

« Ὁς ἀναστρέφεται ἄμωμος ἐν δικαιοσύνῃ, μακάριους τοὺς παῖδας καταλείψει. »

« Ἀπολείφομαι ἐν σοὶ λαὸν πραθεὶν καὶ ταπεινόν, καὶ εὐλαβηθήσονται ἀπὸ προσώπου Κυρίου, καὶ οὐ ποιήσουσιν ἀδικίαν, οὐδὲ μὴ λαλήσωσι μάταια, καὶ οὐ μὲν εὐρεθῇ ἐν τῷ στόματι αὐτῶν γλῶσσα δολία. »

« Τίς ἀναγγελεῖ ὑμῖν, ὅτι πῦρ καίεται; τίς ἀγγελεῖ ὑμῖν τὸν τόπον τὸν αἰώνιον; Πορευόμενος ἐν δικαιοσύνῃ, λαλῶν εὐθεῖαν ὁδόν, μισῶν ἀνομίαν καὶ ἀδικίαν, καὶ τὰς χεῖρας ἀποσιόμενος ἀπὸ δώρων· βρῦνων τὰ ὦτα, ἵνα μὴ ἀκούσῃ κρίσιν αἵματος· καμύων τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἵνα μὴ ἴδῃ ἀδικίαν· οὕτως οἰκῇ ἐν ὑψηλῇ σπηλαίῳ πέτρας ἰσχυρᾶς. »

« Ἀνθρώπων οὐ μὴ καταδυναστεύσῃ ἐνεχυριασμὸν ὀφειλοντος ἀποδώσει, καὶ ἄρπαγμα οὐχ ἥρπασε, τὸν ἄρτον πεινῶντι δώσει, καὶ γυμνὸν περιβαλεῖ, καὶ τὸ ἀργύριον αὐτοῦ ἐπὶ τόκῳ οὐ δώσει, καὶ πλεονασμὸν οὐ λήψεται, καὶ ἐξ ἀδικίας ἀποστρέψει τὴν χεῖρα αὐτοῦ, κρίμα δίκαιον ποιήσει ἀναμίσρον ἑαυτοῦ, καὶ ἀναμίσρον τοῦ πλησίον αὐτοῦ, καὶ ἐν τοῖς προστάγμασιν μου πορεύεται, τὰ δικαιώματά μου πεφύλακται τοῦ ποιῆσαι αὐτά· δίκαιος οὗτός ἐστι, ζωὴ ζήσεται, λέγει Κύριος. »

« Γῆρας τίμιον, οὐ τὸ πολυχρόνιον, οὐδὲ ἀριθμῷ ἐτῶν μεμέτρηται. Πολλὰ δὲ ἐστὶ φρόνησις ἀνθρώπων, καὶ ἡλικία γήρους βίος ἀπληθυστος. »

« Ἦκούσατε, ἔτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, Ὁφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος. Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ, ἀλλ' ὅστις σε βραχίσις ἐπὶ τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέφον αὐτῷ καὶ ἄλλην. Καὶ τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι, καὶ τὸν χιτῶνά σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον· καὶ ὅστις σε ἀγγαρεύσῃ μίλιον ἓν, ὑπάγε μετ' αὐτοῦ δύο. Τῷ αἰτοῦντί σε δίβου, καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ σοῦ λαγεῖσασθαι μὴ ἀποστραφῆς. Ἦκούσατε ὅτι ἐρρέθη· Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον, καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν σου. Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν· Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθρούς ὑμῶν· εὐλογεῖτε τοὺς καταραζομένους ὑμᾶς· καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς, ὅπως γένηθε υἱοὶ τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἔτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατείλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει ἐπὶ δίκαιους καὶ ἀδίκους. »

« Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου. Οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι ἐπάνω ὄρους καὶ κειμένη, οὐδὲ καλοῦσι λύχνον, καὶ τίθεισιν αὐτὸν ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, καὶ λάμπει πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ. Οὕτως λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων. »

πων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα, καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. »

« Προνοούμενοι καλὰ ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. »

« Ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως περιπατήσωμεν· μὴ κώμοις καὶ μέθαις, μὴ κοίταις καὶ ἀσελγείαις, μὴ ἐριδι καὶ ζήλῳ· ἀλλ' ἐνδύσασθε τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιεῖσθε ἐν ἐπιθυμίᾳ. »

« Ἐστε ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε. Ἀπόσκοποι γίνεσθε, καὶ Ἰουδαίοις, καὶ Ἑλλήσιν, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ. »

« Βλέπετε ἀκριβῶς πῶς περιπατεῖτε, μὴ ὡς ἄσχοι, ἀλλ' ὡς σοφοί· ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρὸν, ὅτι αἱ ἡμέραι πονηραὶ εἰσιν. Διὰ τοῦτο μὴ γίνεσθε ἄφρονες, ἀλλὰ σύνετε τί τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. »

« Τίς σοφὸς καὶ ἐπιστήμων ἐν ὑμῖν, δεῖξάτω ἐκ τῆς καλῆς ἀναστροφῆς τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν πραότητι. »

« Τὴν ἀναστροφὴν ὑμῶν ἐν τοῖς Ἰδωσιν ἔχοντες καλὴν, ἵνα ἐν ᾧ καταλαλοῦσιν ὑμῶν ὡς κακοποιῶν, ἐκ τῶν καλῶν ὑμῶν ἔργων ἐποπτεύοντες, δοξάσωσι τὸν Θεὸν ἐν ἡμέρᾳ ἐπισκοπῆς. »

« Εἰ Πατέρα ἐπικαλεῖσθε τὸν ἀπροσωπολήπτως κρίνοντα κατὰ τὸ ἐκάστου ἔργον, ἐν φόβῳ τὸν τῆς παροικίας ὑμῶν χρόνον ἀναστρέφετε. »

Οὐκ ἔστι κατὰ Θεὸν ζῆν, ἀνευ τοῦ σωφρόνως καὶ δικαίως πάντα πράττειν.

Ἄγαθός ὁ τῆς εὐποίας μισθός.

Τοῖς μὲν ἀνθρώποις ἐκ τῆς τῶν λόγων αὐξήσεως συνίσταται τὰ ἐγκώμια· τοῖς δὲ δικαίοις ἀρκεῖ τῶν πεπραγμένων αὐτοῖς ἡ ἀλήθεια, πρὸς τὸ δεῖξαι αὐτῶν τὸ ὑπερβάλλον τῆς ἀρετῆς.

Μάθε, ἄνθρωπε, διδάχῃτη τὴν εὐαγγελικὴν πολιτείαν, ὀφθαλμῶν ἀκρίβειαν, γλώσσης ἡγχιότητι, σώματος δουλαγωγίαν, φρόνημα ταπεινὸν, ἐννοίας καθαρότητα, ὀργῆς ἀφανισμόν· ἀγγαρευόμενος ἀγάπῃ, θυσιάζομενος ἀνέχου, βλασφημούμενος παρακάλει.

Εὐγένειαν λέγω, οὐκ ἦν πολλοὶ νομίζουσιν· ἀπαγε· οὐ πρὸς ἡμῶν τοῦτο θαυμάζειν· οὐδὲ φιλοσοφίαν, τὴν ἐκ μύθων καὶ τάρων ἐρχομένην, ἀλλ' ἦν εὐσέβεια χαρακτηρίζει, καὶ τρέπος, καὶ ἡ πρὸς πρῶτον ἀγαθὸν ἀνοδος, ὅθεν γεγόναμεν. Ταύτης ἀπόδειξις μία τῆς εὐγενείας.

Οὐκ ὁ ἐν λόγῳ σοφός, οὗτος ἐμοὶ σοφός, οὐδὲ ὅστις γλώσσαν εὐστροφον ἔχει, ψυχὴν δὲ ἀπαίδευτον. Ὁσπερ τῶν τάρων ὅσοι τὰ ἐξωθεν ὄντες εὐπρεπεῖς καὶ ὡραῖαι, μυθῶσι νεκροὺς τὰ ἔνδον, καὶ πολλὴν δυσ-

ut videant opera vestra bona, et glorificent patrem vestrum qui in caelis est. »

Rom. xii, 17. — « Providentes bona coram Deo et hominibus. »

Rom. xiii, 13, 14. — « Ut in die honeste ambulemus : non in comessionibus et ebrietatibus, non in cubilibus et impudiciis, non in contentione et emulatione : sed induimini Dominum Jesum Christum, et carnis curam ne feceritis in desiderio. »

I Cor. x, 31. — « Sive manducatis, sive bibitis, sive quid aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite. Sine offensione estote Judaeis, et gentibus, et Ecclesiae Dei. »

Ephes. v, 15, 16. — « Videte quomodo ambuletis, non quasi insipientes, sed ut sapientes, redimentes tempus, quoniam dies mali sunt. Propterea nolite fieri imprudentes, sed intelligentes quae sit voluntas Dei. »

Jac. iii, 13. — « Quis sapiens et disciplinatus inter vos? ostendat ex bona conversatione operationem suam in mansuetudine. »

I Petr. ii, 12, 13. — « Conversationem vestram inter gentes habentes bonam : ut in eo quod detrectant de vobis tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis. »

I Petr. i, 16. — « Si Patrem invocatis eum qui sine acceptione personarum judicat secundum, uniuscujusque opus, in timore incolatus vestri tempore conversamini. »

S. Sixti. — Fieri non potest ut quis secundum Deum vivat, nisi sapienter et juste cuncta fecerit.

S. Basil. Hom. in Mart. Cor. — Bona est virtutis et beneficentiae merces.

Hominiibus quidem amplificatione sermonum conflantur encomia : at iis qui iustitia ornati sunt, ad eximiam virtutis eorum magnitudinem demonstrandam, sufficit rerum ab ipsis gestarum veritas.

Ejusd. hom. in sanctum Bapt. — Disce, homo, disce evangelicae vitae rationem, oculorum accuratam compressionem, linguae continentiam, corporis subactionem, animi demissionem, mentis puritatem, irae extinctionem. Dum angariaris, dilige : cum vexaris, tolera : cum tibi conviciantur, ora.

S. Greg. Naz. Orat. 23. — Nobilitatem dico, non quam plerique existimant (absit : non nostrum est eam admirari), ac ne philosophia quidem superet, quae a fabulis et sepulcris proficiatur : sed quam pietas et mores sancti, ascensusque ad primarium illud bonum, ex quo originem traximus, exprimunt. Hoc unum ingenuitatis argumentum est.

Ejusd. Orat. in plag. grand. — Non qui sermone peritus, hic apud me est sapiens : nec qui garrulam quidem linguam habet, animum autem imperitum. Illis utique sepulcris similis, quae licet externa

pulchritudine et elegantia niteant, intus tamen cadaveribus madent, multumque fetorem tegunt : verum is demum sapiens sit, qui pauca quidem de virtute proloquitur ; multa vero actionibus suis præfert, et vitæ integritate auctoritatem verbis conciliat. Præstantior, meo quidem iudicio, est pulchritudo ea, quæ oculis cernitur, quam quæ oratione depingitur : et divitiæ quæ manibus tenentur, quam quæ insomni erroris finguntur : ac tandem sapientia quæ operibus indicatur, quam

Α ὡδὶαν περικαλύπτουσιν· ἀλλ' ὅστις ὀλίγα μὲν περὶ ἀρετῆς φθέγγεται, πολλὰ δὲ οἷς ἐνεργεῖ παραδεικνυσιν, καὶ οἱ ἀξιόπιστον τοῦ λόγου διὰ τοῦ βίου προστιθῇσιν. Κρείσσων ἔμολ' εὐμορφία θεωρουμένη, τῆς λόγῳ ζωγραφουμένης· καὶ πλοῦτος ὃν αἱ χεῖρες ἔχουσιν, ἢ ὃν οἱ δυνεῖροι πλάττουσι· καὶ σοφία, οὗ ἢ λόγῳ λαμπρυνουμένη, ἀλλ' ἢ διὰ τῶν ἔργων ἐλεγχουμένη· *σύνεσις γὰρ ἀγαθὴ πᾶσι τοῖς ποιούσιν αὐτὰ, φησὶν· οὐ τοῖς κηρύττουσιν.* quæ verbis splendet. *Intellectus* enim, inquit,

657 Ejsd. istr. 35.

Servos herosque vita sola facit.

S. Greg. Nyss. hom. 3 in Orat. Dom. — Bonorum omnium hoc caput est, ut ex mea vita Dei nomen celebretur. In me, inquit, dominationis tuæ nomen invocatum sanctificetur : ut videant homines opera bona, et glorificent Patrem qui in cælis est.

S. Chrysost. — Vita sermone potentior est, et verbis mores, atque sermonum doctrina documentum operum. Apostolorum tempestate, non sola miracula homines ad fidem alliciebant, sed præmiraculis vita.

S. Cyrill. lib. x Cont. Julian. — Nos qui intellectuale et spirituale sacrificium obimus, ad suavitatis odorem omne modestiæ et lenitatis genus offerre jubemur, fidem, spem, charitatem, justitiam, continentiam, obedientiam, et morigerum animum, perpetuas nominis divini celebrationes, et reliquas virtutes. Hoc enim cum a materia remotissimum sit, Deo plane, qui materiæ expertus et purissimus est, congruit : ac spiritualis fragrantiae munera sunt veræ probitatis mores.

S. Clem. Alex. — In universum Christianus solitudinis, secessionisque, et tranquillitatis ac pacis amicus est.

Is qui veram vitam amplexus est, non modo frugalitati, verum etiam excolendæ rationi studere debet.

Philon. — Præstantioribus subijci utile est.

TIT. XVIII. — *De vita reprehendenda eorum qui obsequi nolunt, et contumaces sunt, ac versutis improbisque moribus præditi.*

Levit. xxvi, 25. — « Si oblique erga me ambuleritis, ambulabo et ego vobiscum ira obliqua, et percussio vos pro peccatis vestris. »

Job v, 12. — « Qui immutat consilia versutorum, et non facient manus ipsorum veritatem. »

Psal. xi, 3. — « Disperdet Dominus universa labia dolosa. »

Psal. xlii, 9. — « Os tuum abundavit malitia, et lingua tua concinnabat dolos. »

Psal. lvi, 25. — « Viri sanguinum et dolosi non dimidiabunt, » etc.

Psal. xix, 2. — « Domine, libera animam meam a labiis iniquis, et a lingua dolosa. »

Psal. xlii, 1. — « A viro iniquo et doloso erue me. »

Ἐλευθεροῦ καὶ δοῦλον ὁ τρόπος γράφει.

Ἀγαθὼν πάντων ἐστὶ τὸ κεφάλαιον, τὸ τῷ ἐμῷ βίῳ τὸ βρομα τοῦ Θεοῦ δοξάζεσθαι. Ἐν ἔμολ, φησὶ, ἀγιασθῆναι τὸ ἐπικληθὲν βρομα τῆς σῆς δεσποτίας, ὅπως ἴδωσιν ἄνθρωποι τὰ καλὰ ἔργα, καὶ δοξάσωσιν τὸν Πατέρα τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Βίος λόγου δυνατώτερος, καὶ τρόπος ῥημάτων, καὶ ἡ διὰ τῶν ἔργων ἐπίδειξις, τῆς διὰ τῶν λόγων διδασκαλίας· οὐ τὰ θαύματα μόνον ἐπὶ τῶν ἀποστόλων ἐπισπᾶτο τοὺς πιστεύοντας, ἀλλὰ καὶ τῶν θαυμάτων ὁ βίος.

Ἡμεῖς νοητὴν καὶ πνευματικὴν ἀποπληροῦντες λατρείαν, προστετάγμεθα προσκομίζεσθαι εἰς ὁμήν εὐωδίας πάντα τρόπον ἐπεικείας, πίστιν, ἐλπίδα, ἀγάπην, δικαιοσύνην, ἐγκράτειαν, τὸ εὐπειθεῖς, καὶ εὐήνιον, ἀκαταλήκτους δοξολογίας, καὶ τὸς ἐτίρας τῶν ἀρετῶν. Ἀδολογία γὰρ αὕτη θυσία, τῷ ἄλλῳ καὶ καθαρῷ πρόπουσα Θεῷ, καὶ νοητῆς εὐκοσμίας ἀναθέματα, τῆς ἀληθοῦς εὐχίας οἱ τρόποι.

Καθόλου ὁ Χριστιανὸς ἡρημίας, καὶ ἡσυχίας, καὶ γαλήνης, καὶ εἰρήνης οἰκεῖός ἐστιν.

Οὐ μόνον εὐτελὴ διαίταν, ἀλλὰ καὶ λόγον ἀσκητικῶν τῷ τὸν ἀληθῆ βίον ἐπανηρημένῳ.

Τὸ ὑποτάσσεσθαι καρεῖσθαι ὠφελίμον.

TITA. III. — *Περὶ πολιτείας ψευτοῦς, ἀνηκούων καὶ ἀνυποτάκτων πανουργῶν, καὶ τῶν ἀποβλητῶν ἡθῶς ἐχόντων.*

« Ἐάν πορεύσῃς πρὸς με πλάγιον, πορεύσομαι καὶ γὰρ μεθ' ὑμῶν θυμῳ πλάγιον, καὶ πατάξω ὑμᾶς ἀντὶ τῶν ἁμαρτιῶν ὑμῶν. »

« Διαλλάσσω βουλὰς πανουργῶν, καὶ οὐ μὴ ποιήσωσιν αἱ χεῖρες αὐτῶν ἀληθείας. »

« Ἐξολοθρεύσει Κύριος πάντα τὰ χεῖλη τὰ δόλιχα. »

« Τὸ στόμα σου ἐπιδόνασε κακίας, καὶ ἡ γλῶσσά σου περιέπλεκε δόλους. »

« Ἄνδρες αἱμάτων καὶ δολιότητος οὐ μὴ ἡμεύσωσιν. »

« Κύριε, ῥῦσαι τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ χειλέων ἀδικούντων, καὶ ἀπὸ γλώσσης δολίας. »

« Ἀπὸ ἀνδρῶν ἀδίκων καὶ δολίων ῥῦσαι με. »

« Διστραμμένη καρδία τεταίνεται κακά· ἐν παντί καιρῷ ὁ τοιοῦτος παραχῆς συνίστησι πόλει. Διὰ τοῦτο ἐξαπίνης ἔρχεται ἀπώλεια αὐτοῦ, ὅτι χαίρει πᾶσιν οἷς μισεῖ ὁ Θεός. »

« Βδελύγμα Κυρίῳ διστραμμένοι ὁδοί. »

« Ἐπειδὴ οὐκ ἤθελον ἡμῖς προσέχειν βουλαῖς, ἐμυκτήρισαν δὲ ἡμῶς ἐλέγχους· τοιγαροῦν ἔδονται τῆς ἑαυτῶν ὁδοῦ τοὺς καρπούς, καὶ τῆς ἑαυτῶν ἐπιθυμίας πλησθήσονται. »

« Ἀνὴρ ἀφρων καὶ παράνομος πορεύεται ὁδοὺς σκολιάς, ὁ δ' αὐτὸς ἐννεύει· ὀφθαλμοῖς, σημαίνει δὲ πόδι, διδάσκει δὲ ἐν νεύμασι δακτύλων. »

« Κυβερνῶσιν ἀσεβεῖς δόλους· λόγοι ἀσεδῶν δόλοι. Οὐκ ἐπιτεύχεται δόλιος θήρας. »

« Ψυχαὶ δολίων πλανῶνται ἐν ἀμαρτίαις, καὶ υἱὸν δολίῳ οὐδὲν ἔσται ἀγαθόν. »

« Ὁ σκολιὸς ἐπὶ τῷ ἑαυτοῦ στόματι φορεῖ τὴν ἀπώλειαν αὐτοῦ. Ἀνὴρ σκολιὸς διαπέμπεται κακὰ, καὶ διαχωρίζει φίλους. »

« Πρὸς τοὺς σκολιοὺς σκολιάς ὁδοὺς ἀποστελεῖ ὁ Θεός. »

« Τρίβολοι καὶ παγίδες ἐν ὁδοῖς σκολιαῖς, ὁ δὲ φυλάττων τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, ἀφίξεται ἀπ' αὐτῶν. »

« Σκολιαῖς ὁδοῖς ὁ πορευόμενος, ἐμπλαχίζεται. »

« Ἐγγίζει μοι ὁ λαὸς οὗτος τῷ στόματι αὐτῶν, καὶ τοῖς χειλέσιν αὐτῶν τιμῶσι με· ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἡμοῦ. »

« Τῷ λαῷ τούτῳ ἐγενήθη καρδία ἀνήκουος καὶ ἀπειθής. »

« Τάδε λέγει Κύριος· Ὁ ἀκούων μου, ἀκουέτω, καὶ ὁ ἀπειθῶν, ἀπειθεῖτω, διότι οἶκος καταπιπραίνων ἐστίν. »

« Καὶ ἔση αὐτοῖς ὡς φωνὴ ψαλτηρίου ἡδυφώνου, εὐαρεστού. Ἀκούονται τὰ ῥήματα, καὶ οὐ μὴ ὑπακούσωσιν αὐτοῖς. »

« Σκολιοὶ λογισμοὶ χωρίζουσιν ἀπὸ Θεοῦ. Εἰς κακῶτερον ψυχὴν οὐκ εἰσελεύσεται σοφία. Ἄγιον γὰρ πνεῦμα σοφίας φεῦξεται δόλον. »

Τὸ δολερὸν, καὶ ὑποπτον, καὶ ἀπιστον, καὶ κακῶδες, καὶ ἐπιβουλὸν, καὶ θρασὺ, τῆς κακῆς καὶ ἀποδλήτου ἐστὶ πολιτείας βλάστημα. Μηδαμῶς οὖν ἐπισπαγόμεν ἑαυτοῖς κακὸν τοσοῦτον, ἀβήρωστίαν ψυχᾶς ἐμποιοῦν, σκότωσιν λογισμῶν, ἀπὸ Θεοῦ ἀλλοτριῶσιν, οἰκειότητος ἀγνοίαν, ἀρχὴν πολέμου, συμφορῶν πλήρωμα, δαιμόνα πονηρὸν αὐταῖς ἡμῶν ψυχαῖς ἐντικτόμενον, καὶ ὥσπερ τινὰ ἐνοικον ἀναιδῆ, προκατέχοντα ἡμῶν τὰ ἔνδον, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι τὴν ἀνοδὸν ἀποκλείοντα. Ὅπου γὰρ ἔχθραι, ἐρεῖς, θυμοί, ἐριθεῖαι, φιλονεικίαι, θυρόδους ἀσιγήτους ταῖς ψυχαῖς ἐμποιοῦσαι, ἐκεῖ τὸ πνεῦμα τῆς πραότητος οὐκ ἀναπαύεται.

Prov. vi, 14. — « Perversum cor fabricatorum mala : in omni tempore qui ejusmodi est, tumultus excitat civitati. Propterea repente veniet ei perditio, quia delectatur omnibus quæ odit Deus. »

Prov. xi, 20. — « Abominatio Domino viæ perversæ. »

Prov. i, 30, 31. — « Quia noluerunt consiliis meis acquiescere, et irriserunt objurgationes meas. Comedent igitur fructus viæ suæ, et desiderio suo implebuntur. »

Prov. vi, 12. — « Homo stultus et flagitiosus graditur viis perversis. Ipse autem annuit oculis, pede significat, nutibus digitorum edocet. »

Prov. xii, 5, 27. — « Gubernant impii dolos : sermones impiorum dolosi. Dolosus non consequetur quod captat. »

Prov. xiii, 13. — « Animæ dolosorum errant in peccatis : et filio doloso nihil erit boni. »

658 Prov. xvi, 27. — « Perversus in ore suo fert exitium suum. Vir perversus transmittit mala, et separat amicos. »

Prov. xxi, 8. — « Ad perversos perversas vias mittet Dominus. »

Prov. xxi, 5. — « Tribuli et laquei in viis perversis : qui autem custodit animam suam, abstinebit ab eis. »

Prov. xxviii, 18. — « Qui tortuosas vias vadit, implicabitur. »

Isa. xxix, 13. — « Appropinquat ad me populus iste in ore suo, et labiis suis colunt me : cor autem eorum longe est a me. »

Jerem. v, 23. — « Populo huic factum est cor inobediens et contumax. »

Ezech. iiii, 27. — « Hæc dicit Dominus : Qui audit me, audiat, et qui inobediens est, non obediat, quia domus exasperans est. »

Ezech. xxxiii, 32. — « Et eris eis sicut vox psalterii suave sonantis, concinni. Audient verba tua, et non obtemperabunt eis. »

Sap. i, 3. — « Perversæ cogitationes separant a Deo. In malevolam animam non introibit sapientia. Sanctus enim spiritus sapientiæ effugiet dolum. »

S. Basil. Hom. adv. irasc. — Versutia, suspicacitas, dissidentia, et malignitas, insidiandi studium, et præfracta iemeritas, malæ atque improbandæ vitæ setus sunt. Ne igitur tantum nobis malum accersamus, quod animis morbum afferat, mentis obscuracionem, alienationem a Deo, propinquorum ignoracionem, belli initium, calamitatum cumulum, pravum dæmonem in animis nostris genitum, et velut impudentem quemdam inquilinum, penetralia nostra occupantem, ac Spiritui sancto aditum præcludentem. Etenim ubi inimicitia, contentiones, iracundiæ, simulatæ, condictationes, tumultus clamorosos in animis clero non intermittunt, illic spiritus lenitatis minime requiescit.

Ejusd. Hom. adv. ebrios. — Præpositi alicritatem præcedentium laborum sterilitas retundit. Siquidem et agricola, si prima semina enata non sunt, ad idem arvom missis iterum seminibus, excolendum segnior redditur.

Ejusd. Reg. int. 119. — In universum, dicto audientem non esse, multorum graviumque malorum radix est.

Ejusd. Reg. fus. disp. int. 28. — Rebellare et reluctari, ingentium malorum argumentum est. Fidei quippe morbum prodit, spei vacillationem, morum tumorem et insolentiam. Neque enim quisquam se contumacem præbet, nisi prius monitorem improbaverit. Nec rursus qui Dei pollicitationibus fidem habet, firmamque in ipsis fidem locat, quamvis dura laboriosaque sint quæ imperantur, ad ea tamen nunquam animis deficit.

Ibid. int. 30. — Reluctatio imperiosam quamdam animi insolentiam atque contumaciam arguit, etiamsi aliquid sub humilitatis specie fiat.

Ejusd. Hom. in princ. Proverb. — Varius et artificiosus sermo, multosque nexus et multam structuram habens, mille formas assumit, atque innumeras conversiones suscipit, ad eorum qui ad sunt gratiam captandam sese immutans.

Ejusd. Hom. in Hexoem. — Morum varietatem et multipliciter fuge. Varius est serpens, et propterea ita multatus est, ut ipsi serpere necesse sit.

Philonis. — Inverecundus aspectus, et erecta cervix, superciliorumque perpetua agitatio, ac superbus incessus, 659 nulla ex re turpi erubescere, hæc foedissimi animi indicia sunt, obscuras proborum suorum formas in conspicuo corpore insculpentis.

TIT. XIX. — De perseverantia et perseverantibus: quodque fides et benevolentia servanda sit iis qui nos susceperunt.

Eccl. xii, 28, 29. — « Fidem posside cum amico in paupertate illius, ut et in bonis ipsius læteris. In tempore tribulationis illius permane illi fidelis, ut et in hæreditate illius cohæres sis. »

« Tecto excipe alienum, et pervertet te in tumultu, et abalienabit te a bonis tuis. »

TIT. XX. — De iis qui præsumunt: quod sollicitudinem omnem conferre debeant, ut bene præsumant.

Rom. xii, 8. — « Qui præest, in sollicitudine. »

TIT. XXI. — De pauperibus: et quod ab iis se avertere, eosque contemnere aut aversari non oporteat.

Job xxiv, 28. — « Clamorem inopis et egeni exaudiet Deus. »

Psal. ix, 10-13. — « Factus est Dominus refugium pauperi. Non est oblitus clamorem pauperum. Non in finem oblivio erit pauperis: patientia pauperum non peribit in finem. Dum superbit impius, incenditur pauper. Tibi derelictus est pauper. Desiderium pauperum exaudivisti, Domine. »

A Ἀπαρδύνει τὴν προθυμίαν τοῦ ἡγουμένου τῶν προλαβόντων πόνων τὸ ἀκαρπνόν· ἐπεὶ καὶ γεωργὸς τῶν πρώτων αὐτῷ σπερμάτων μὴ ἐκφυέντων, ἀκηρότερός ἐστιν πρὸς τὸ δεύτερον ταῖς αὐταῖς ἀρούραις πάλιν ἐγκαταβαλεῖν.

Καθόλου τὸ μὴ ἀκοῦειν, πολλῶν καὶ μεγάλων κακῶν ἐστὶ ρίζα.

Τὸ ἀφηνιάζειν καὶ ἀντιλέγειν, πολλῶν κακῶν ἀπόδειξιν ἔχει, πίστειος νόσον, καὶ ἐλπίδος ἐνδοσμοῦν, ἔχοντα τε καὶ ὑπερηφανίαν ἡθους. Οὐ γὰρ ἀπειθεῖ τις, μὴ πρότερον καταγνοῦς τοῦ συμβουλευόντος. Οὐτε μὴν ὁ πιστεύων ταῖς ἐπαγγελίαις τοῦ Θεοῦ, βεβαίαν ἔχων ἐπ' αὐτοῖς τὴν ἐλπίδα, καὶ ἐκπίονα ἢ τὰ προστεταγμένα, ἀποκνεῖ ποτε πρὸς ταῦτα.

Ἡ ἀντιλογία, τὸ αὐτοκρατορικὸν δείκνυσσι, καὶ ἐν σχήματι ταπεινώσεως γίνηται.

Ὁ ποικίλος καὶ ἐντεχνος λόγος, πολὺ τὸ ἐκπίονον καὶ ἐγκατάσκειον ἔχων, μυρία κατασχηματίζεται, καὶ στρέφεται στροφὰς ἀμυθήτους, πρὸς τὸ τῶν ἐντυγχάνοντων ἀρέσκον μεταμορφούμενος.

Φεῦγε τὸ παντοδαπὸν καὶ πολλαπλοῦν τοῦ τρόπου. Ὁ ὄψις ποικίλος, καὶ διὰ τοῦτο ἔρπειν κατεδικάσθη.

C Ἀναίδες βλέμμα καὶ μετέωρος αὐχὴν, καὶ συνεχὴς κίνησις ὀφθαλμῶν, καὶ βάδισμα εἰσοσθημένον, καὶ τὸ ἐπὶ μηδενὶ τῶν φαύλων ἐρυθριᾶν, σημεῖα ἐστὶ ψυχῆς αἰσχίστης, τοὺς ἀφανεῖς τῶν οἰκείων ὀνειδῶν τόπους ἐγγραφούσης τῷ φανερῷ σώματι.

TIT. 18. — Περὶ παραμονῆς καὶ παραμερόντων καὶ οἱ δεῖ αὐτοὺς πιστὴν καὶ εὐνοϊαν σώζων πρὸς τοὺς προσλαβόντας.

« Πίστιν κτῆσαι μετὰ τοῦ πλησίον, ἵνα ἐν τοῖς ἀγαθοῖς αὐτοῦ εὐφρανθῇς. Ἐν καιρῷ θλίψεως διάμενι αὐτῷ, ἵνα ἐν εἴῃ κληρονομία αὐτοῦ συγκληρονομήσῃς. »

« Ἐνοίκησον ἀλλότριον, καὶ διαστρέψει σε ἐν ταραχῇ, καὶ ἀπαλλοτριώσει σε τῶν ἰδίων σου. »

D *TIT. K'.* — Περὶ προϊσταμένων καὶ οἱ χρὴ αὐτοὺς σπουδαίως προϊστασθαι.

« Ὁ προϊστάμενος, ἐν σπουδῇ. »

TIT. KA'. Περὶ πτωχῶν καὶ οἱ δεῖ αὐτοὺς πένητας ἐκκλίνειν, καὶ ἐξουθενεῖν, καὶ ἀποστρέφασθαι.

« Κραυγὴν πένητος καὶ πτωχοῦ εἰσακούσεται ὁ Θεός. »

« Ἐγένετο Κύριος καταφυγὴ τῷ πένητι· οὐκ ἐπ' ἐλθέτω τῆς κραυγῆς τῶν πενήτων. Οὐκ εἰς τέλος ἐπιλησθήσεται ὁ πτωχός· ἡ ὑπομονὴ τῶν πενήτων οὐκ ἀπολείπεται εἰς τέλος. Ἐν τῷ ὑπερηφανεύεσθαι τὸν ἀσεβῆ, ἐμπυρίζεται ὁ πτωχός. Σοὶ ἐγκαταλείπεται ὁ πτωχός. Ἐπιθυμίαν τῶν πενήτων εἰσέκουσας, Κύριε. »

« Βουλὴν πτωχοῦ κατεσχύνετε· ὁ δὲ Κύριος ἐλπίς αὐτοῦ ἐστίν. »

« Φάγονται πένητες, καὶ ἐμπλησθήσονται. »

« Κρίνει τοὺς πτωχοὺς τοῦ λαοῦ, καὶ σώσει τοὺς υἱοὺς τῶν πενήτων. »

« Ἐγνων ὅτι ποιήσει Κύριος τὴν κρίσιν τῶν πτωχῶν, καὶ τὴν δίκην τῶν πενήτων. »

« Πενία ἄνδρα ταπεινοί. »

« Ὁ ἀτιμάζων πένητα ἁμαρτάνει. »

« Πτωχὸς οὐκ ὑφίσταται ἀπειλὴν. »

« Ὁ συκοφαντῶν πένητα, παροξύνει τὸν ποιήσαντα αὐτόν. »

« Ὁ πτωχὸς καὶ ἀπὸ τοῦ ὑπάρχοντος φίλου λεί- B
πεται. »

« Προπορεύεται ταπεινοῖς δόξα. »

« Πάντα τὰ ἔργα τοῦ ταπεινοῦ φανερά παρὰ τοῦ
θεοῦ. »

« Πᾶς ὁ ἀδελφὸν πτωχὸν μισῶν, καὶ φίλος μακρὸν
ἐστί. Κρείσσων πτωχὸς δίκαιος, ἢ πλούσιος ψεύ-
στης. »

« Μὴ βιάζου πένητα· πτωχὸς γάρ ἐστι. »

« Μὴ παρεκτείνου πένης ὃν πλουσίῳ· τῇ δὲ σὴ
ἐννοίᾳ ἀπόσχου. »

« Κρείσσων πτωχὸς πορευόμενος· ἐν ἀληθείᾳ πλου-
σίῳ ψεύστου. »

« Ἡ σοφία τοῦ πένητος ἐξουθενουμένη, καὶ οἱ λό- C
γοι οὐκ εἰσὶν ἀκουόμενοι. »

« Ἐὰν συκοφαντίαν πένητος, καὶ ἀνάγκην κρίμα-
τος· καὶ δικαιοσύνης ἴδῃς ἐν χώρᾳ, μὴ θαυμάσης ἐπὶ
τῷ πράγματι, ὅτι ὑψηλὸς ἐπάνω ὑψηλοῦ φυλά-
ξει. »

« Βοσκηθήσονται πτωχοὶ διὰ Κυρίου, πένητες δὲ
ἀνθρωποὶ ἐν εἰρήνῃ ἀναπαύσονται. Κύριος ἐθεμε-
λίωσε τὴν Σιών, καὶ δι' αὐτοῦ σωθήσονται οἱ ταπεινοὶ
τοῦ λαοῦ. »

« Ταπεινὸς ἐσφάλῃ, καὶ προσεπιτίμησαν αὐτόν.
Ἐφθέξατο σύνεσιν, καὶ οὐκ ἐδόθη αὐτῷ τόπος. Πτω-
χὸς ἐλάλησε, καὶ εἶπαν· Τίς οὗτος; »

« Προσευχὴ ταπεινοῦ νεφέλας διήλθεν, καὶ οὐ μὴ D
παρεβλήθη ἕως ἐπισκέψεται ὁ Ὑψίστος. »

« Κρείσσων βίος πτωχοῦ ὑπὸ σκέπην δοκῶν, ἢ
ἐδίσματα λαμπρά ἐν ἀλλοτρίοις. »

« Οὐ δίκαιον ἀτιμῆσαι πτωχὸν συντόν. »

« Σοφία ταπεινοῦ ἀνυψώσει κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ ἐν
μέσῳ μεγιστάνων καθίσει αὐτόν. »

Οὐ τὸ πένεσθαι ἐπονείδιστον, ἀλλὰ τὸ μὴ φέρειν
εὐγνωμόνως τὴν πενίαν.

Psal. xiii, 6. — « Consilium inopis confudisti :
Dominus autem spes ejus est. »

Psal. xlii, 26. — « Edent pauperes, et satura-
buntur. »

Psal. lxxi, 4. — « Judicabit pauperes populi, et
salvos faciet filios pauperum. »

Psal. cxxxix, 12. — « Cognovi quia faciet Do-
minus judicium inopum, et vindictam paupe-
rum. »

Prov. xvii, 4. — « Paupertas virum humiliat. »

Prov. xiv, 21. — « Qui ignominia afficit paupe-
rem, peccat. »

Prov. xiii, 8. — « Pauper non sustinet minas. »

Prov. xiv, 31. — « Qui calumniatur pauperem,
ad iram provocat factorem ejus. »

Prov. xix, 4. — « Pauper etiam ab amico suo
deseritur. »

« Humiles antecedit gloria. »

« Omnia opera inopis manifesta sunt apud
Deum. »

Prov. xix, 7, 22. — « Omnis qui pauperem
amicum odit, ab amicitia longe est. Melior est pau-
per justus, quam dives mendax. »

Prov. xxii, 22. — « Ne violentiam facias inopi.
Pauper enim est. »

Prov. xxiii, 4. — « Ne, cum pauper sis, conferas
te cum homine locuplete : cogitatione autem tua
absiste. »

Prov. xix, 22. — « Melior est pauper justus,
quam dives mendax. »

Eccli. ix, 16. — « Sapientia pauperis spernitur,
et sermones ejus non audiuntur. »

Eccli. v, 8. — « Si calumniam pauperis, et rap-
inam judicii, et 660 justitiæ videris in regione,
ne mireris super negotio : quia excelsus super
excelsum custodiet. »

Isa. xiv, 30. — « Pascuntur pauperes per Domi-
num : pauperes autem homines in pace re-
quiescent. Dominus fundavit Sion, et per ipsum
salvabuntur pauperes populi. »

Eccli. xiii, 22. — « Humilis lapsus est, et insu-
per arguunt eum. Locutus est sensate, et non est
datus ei locus. Pauper locutus est, et dixerunt :
Quis est hic? »

Eccli. xxxv, 21. — « Oratio humiliantis se nubes
penetrabit : et non consolabitur, donec Altissimus
aspiciat. »

Eccli. xlii, 20. — « Melior est victus pauperis
sub tegmine asserum, quam epulæ splendidiæ apud
alienos. »

Eccli. x, 23. — « Justum non est aspernari pau-
perem prudentem. »

Eccli. xi, 4. — « Sapientia humiliati exaltabit
caput ejus, et in medio magnatorum considerare
illum faciet. »

S. Basil. Hom. de ira. — Minime probrosum est
paupertate laborare, verum æquo animo paupertate-
tem non ferre.

Cum in egestate versaris, o homo, hilari animo esto : quia Lazari te bona exspectant. — Ne tui desperes.

Ejusd. Hom. in illud : Attende tibi. — Ne ob paupertatem despondeas animum : nec, quia nihil in præsens habes quod desiderabile sit, idcirco spem bonam abjicias : sed animum tuum ad eorum bonorum quæ tibi a Deo obtigerunt, cogitationem subvehe, atque eorum item quæ per pollicitationem in posterum tibi recondita sunt.

Ejusd. Hom. cont. fener. — Nullam ignominiam paupertas affert. — Paupertas fiduciam et libertatem adimit.

Hac una re nos pauperes divitibus præstamus, nempe securitate : et quia eos qui insomnem noctem ducunt, irridemus, cum interim ipsi dormiamus; et illos qui sese curis exedunt conficiuntque, cum ipsi sine cura simus et oblectemur.

Ejusd. Hom. dicta in sam. et sicc. — Pauper es? ne propterea deficiaris animo. Immodica quippe tristitia peccati causa fit, mœrore mentem submergente, rerum vero difficultate vertiginem afferente, et consilii inopia beneficiorum memoriam delente. Quid enim? an eam in qua versaris angustiam Deus non cernit? cibum tenet præ manibus Deus, verum ea mente largiri cunctatur, ut animi tui firmitatem exploret.

Plane paupertas apud eos qui sana mente præditi sunt, quovis oblectamento præstabilius est.

Ejusd. in illud : Attende tibi. — Eequid abjecto animo es, o homo, quod equus tibi non est argenteo freno insignis? at solem habes perniciosissimo cursu per totum diem tibi lampadis instar prælucentem. Argenti et auri fulgorem non habes? at lunam habes clarissima luce te collustrantem. Non oportis auro curribus veheris? at pedes habes, hoc est familiare vehiculum, et tibi congenitum. Quid igitur eos beatos prædicas, qui, cum plenum marsupium habeant, alienis tamen pedibus ad incedendum indigent? in eburneo lecto non dormis? at humum habes multo præstantiorem ebore, dulcemque in ea quietem, et celerem somnum, curaque vacuum. Sub auratis laquearibus non cubas? at cælum habes inexplicabili siderum pulchritudine rutilans.

661 *S. Greg. Naz. Orat. de Bapt.* — Nihil apud Deum magnum et amplum censetur, quod non pauper quoque possit dare.

Ejusd. tetrast. 37. — Si quis inopia conficiatur, Deum pro opibus habeat, divitesque irrideat, qui semper quidem acquirunt, semper autem egeni sunt, utpote pluribus indigentes : ac bibunt ut siti majore flagrent :

Tetrast. 33.

*Melior egestas improbe partis bonis,
Ut sanitate morbus haud laudabili.
Opibus carenti nil viro securius :
Spes namque cunctas in Deo fixas tenet.
Egere durum est, pejor at census nullus.*

Πτωχῶν εὐφραίνου, ἄνθρωπε, ὅτι Λαζάρου σε τι ἀγαθὰ διαδέχεται. — Μὴ ἀπογῶνς σεαυτοῦ.

Μὴ ἀπογῶνς σεαυτοῦ τὴν πτωχείαν, μὴ δὲ ὁ δὲν ζῆλωτὸν ἐν τῷ παρόντι σοι πρόσσεστιν. πᾶσαν ἀγαθὴν ἀπορρέψης ἐλπίδα, ἀλλ' ἀνάγαγε σεαυτοῦ τὴν ψυχὴν πρὸς τὰ ἥδη ὑπηρεγμένα σοι παρὰ Θεοῦ ἀγαθὰ, καὶ πρὸς τὰ δι' ἐπαγγελίας εἰς ὑστερον ἀποκείμενα.

Οὐδεμίαν αἰσχύνῃν τὸ πένεσθαι προξενεῖ. — Ἀραιρεῖται τὴν παρρησίαν τὸ πένεσθαι.

Ἐν τούτῳ διαφέροντες τῶν πλουτούντων οἱ πένετες, τῇ ἀμεριμνίᾳ, καὶ καταγελῶμεν αὐτῶν ἀγρυπνούντων αὐτοὶ καθεύδοντες, καὶ τῶν συνεσθιόντων ἑαυτοὺς, καὶ φροντισόντων, αὐτοὶ ἀφροντιστούντες καὶ ἀνέμενοι.

Πένης εἶ; μὴ ἀθυμῆσης. Ἡ γὰρ εἰς ἀγαν κτήφεια γίνεται τῆς ἀμαρτίας αἰτία, τῆς λύπης βαπτίζουσης τὸν νοῦν, καὶ ἀμνηχανίας ποιούσης διγγῶν, τῆς δὲ ἀπορίας τῶν λογισμῶν τὴν ἀχαριστίαν ἀπαγεννώσης. Μὴ γὰρ οὐκ ἀποδέλπει τὴν στένωσιν ὁ Θεός; ἔχει τὴν τροφὴν ὁ Θεὸς ἐν χερσίν, καὶ παρέλκει τὴν δόσιν, ἵνα σου δοκιμάσῃ τὸ βέβαιον.

Πενία μετὰ ἀληθείας, πάσης ἀπολαύσεως τοῖς σφραγισμένοις τιμωτέρα.

Τί μικροψυχῆσαι, ἄνθρωπε, ὅτι ἵππος σοι οὐκ ἔστιν ἀργυροχάλιος, ἀλλ' ἥλιον ἔχεις δευτέρῳ δρόμῳ διὰ πάσης ἡμέρας δοδουχούντα σοι τὴν λαμπάδα; Οὐκ ἔχεις ἀργυρίου καὶ χρυσίου λαμπηδόνας; ἀλλὰ σελήνην ἔχεις μυρίῳ σε τῷ παρ' ἑαυτῆς φωτὶ καταλάμπουσιν. Οὐκ ἐπιδέθηκας ἀρμάτων χρυσοκλήτων; ἀλλὰ πόδας ἔχεις, οἰκτεῖον ὄχημα, καὶ σφυγὸς σεαυτοῦ. Τί οὖν μακαρίζεις τοὺς τῶν ἀνδρῶν βαλάντιον κεκτημένους, καὶ ἀλλοτρῶν ποδῶν εἰς τὴν μετάδασιν ἐπιδεσμένους; οὐ καθεύδεις ἐπὶ κλίνῃ ἐλεφαντίνῃ; ἀλλ' ἔχεις τὴν πολλῶν ἐλεφαντίνων τιμωτέραν, καὶ γλυκίστην ἐπ' αὐτῆς τὴν ἀνάπαισιν, καὶ ταχὺν ὕπνον, καὶ μερίμνης ἀπηλλαγμένον. Οὐ κατάκεισαι ὑπὸ χρυσοῦν δροφον; ἀλλ' οὐρανὸν ἔχεις τοῖς ἀστέροις τῶν ἀστέρων κάλλει περιστελλόμενα.

Οὐδὲν τῷ Θεῷ μέγα, ὃ μὴ καὶ πένης δίδωσιν.

Ἐάν τις πένηται, πλουτήσοι Θεὸν, καὶ καταγέλῃ τῶν ἐχόντων, ὥς αἱ μὲν πτωμένον, αἱ δὲ πεινόμενον τοῦ δεῖσθαι τοῦ πλείονος, καὶ τῶν πεινόντων, ἵνα πλείονα διψήσωσιν.

Κρίσεισθαι πενία μετὰ δικαίας κτήσεως,
Καὶ γὰρ νόσος τῆς κακῆς εὐδελείας.
Πένητος ἀνδρὸς οὐδὲν ἀσφαλέστερον.
Πρὸς Θεὸν νέρευκεν, καὶ μόνον βλέπει.
Δεινὸν πένεσθαι, χεῖρον εὐπρεπεῖν κακῶς.

Ὁ πένης οὐ δίδωκε μεταβολὴν· καὶ συμβῆ δὲ τινα γενέσθαι περιστάσιν, βρῆδως οἷσι, μεμελετηκῶς ἀπαξ φιλοσοφῆν διὰ τῆς ἐνδείας. Ὁ δὲ πλούσιος οὐ μόνον οὐχ ὑπομένειν δύναται τινα μεταβολὴν, ἀλλὰ καὶ προσδοκῆσθαι μόνον, καταγέλαστος γίνεταί, ἀλύων, δυσανασχέτων, παντὸς θανάτου ζωὴν χαλεπωτέραν ζῶν. Καὶ καθάπερ οἱ μὲν διηνεκῶς ἐν μεσογείῳ τραφίντες, ἐὰν εἰς λιμένα κατέλθωσι μόνον, καὶ τὸ σκάφος ἐπιβῶσι, καὶ πρὶν ἐξελθεῖν τὸ στόμα τοῦ λιμένος ναυτιῶσιν, ἀλύουσι, δυσανασχετοῦσι, περιστρέφουσιν πάντα δοκοῦσιν, σκότῳ δεινῷ κατεχόμενοι. Οἱ δὲ πολλὰ διατρίβοντες πελάγη, οὔτε ναυαγίας προσδοκωμένης θορυβοῦνται, εὐκόλως νῆσθαι δύναμνοι, καὶ διαφυγεῖν τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν πλουσίων, καὶ ἐπὶ τῶν πενήτων συμβαίνει. Οἱ μὲν εὖποροι, οὐδὲ τὴν τυχούσαν δέχονται μεταβολὴν γενναίως, ἀλλὰ ἀκατέρητοι ὑπάρχουσιν, ἅτε διηνεκῶς ἐν τρυφῇ ζῶντες. Οἱ πένητες δὲ πολλὰ κύματα διαπλεύσαντες, καὶ πολλῶν ναυαγίων πείραν λαβόντες, πρὸς ἅπαντα μένουσιν ἀπερίτρεπτοι, καὶ πάντων καταγελῶσι τῶν χειμῶνων. Καὶ τοῦτο μόνον ἐστὶ θαυμαστόν, οὐχ ὅτι τὰς μεταβολὰς εὐκόλως φέρουσιν, ἀλλ' ὅτι οὐδὲ ταχέως ταῦται ἀλίσκονται. Τίς γὰρ ἴσκειτο πένητι πρᾶγμα παρασχέιν, οὐδὲν μέλλων καρδαίνειν ἀπὸ τῆς ἐκείνου πείνης. Equis enim pauperi negotium facere in animum inducat, qui ab illius egestate nihil emolumentum sit percipiturus?

Οἱ πενία προσφιλοσοφῆσαντες, ἐγγίζουσιν αἰς τῷ Θεῷ. Ὡς πηλίκον ἀξίωμα τῆς πείνης! Θεοῦ γίνεται προσώπειον. Κρύπτεται ἐν πενίᾳ Θεός· καὶ πένης μὲν, ὁ τὴν χεῖρα προτείνειν, Θεὸς δὲ, ὁ δεχόμενος.

Ζένος καὶ πένης Θεοῦ κολλούριον. Ὁ δεχόμενος αὐτοὺς ταχέως ἀναβλέπει.

TITA. KB. — *Περὶ παίδων· ὅτι χρὴ αὐτοὺς φοβεῖσθαι τοὺς γονεῖς καὶ τιμᾶν.*

«Τίμα τὸν πατέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένηται, καὶ μακροημερεύσης ἐπὶ τῆς γῆς.»

«Ἐκαστος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα φοβεῖσθω.»

«Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ὅν τρόπον ἐνετείλατό σοι Κύριος ὁ Θεός σου, ἵνα εὖ σοι γένηται.»

«Υἱέ, φύλασσε νόμον πατρός σου, καὶ μὴ ἀπόσῃ θεσμούς μητρὸς σου. Στέφανον γὰρ χαρίτων δέξῃ σὴ κορυφῇ, καὶ κλοῖδιν χρυσοῖν ἐπὶ σὺν τραχήλῳ.»

«Ἄκουε τοῦ γεννήσαντός σε, καὶ μὴ καταφρόνεις, ὅτι γεγῆρακέ σου ἡ μήτηρ.»

«Υἱὸς σοφὸς δοξάζει πατέρα.»

«Ἔστησα κατὰ πρόσωπον αὐτῶν κεράμιον καὶ ποτήρια, καὶ εἶπα· Πίετε οἶνον. Οὐ μὴ πωμῶμεν οἶνον, ὅτι Ἰωνάδᾶς ὁ πατὴρ ἡμῶν ἐνετείλατο λέγων· Οὐ μὴ πίνετε οἶνον ὁμοῖς καὶ υἱοὶ ὁμῶν ἕως τοῦ αἰῶνος· καὶ οἰκίας οὐ μὴ οἰκοδομήσητε, καὶ σπέρμα οὐ μὴ σπείρῃτε, καὶ ἀμπέλων οὐκ ἔσται ὁμῶν, ὅτι ἐν σκηναῖς κατοικήσετε πάσας ἡμέρας τῆς

S. Chrysost. — *Pauper mutationem non extimescit. Quod si etiam adversi aliquid accidet, facile id feret; ut qui per egestatem philosophari assueverit. Dives contra, non modo mutationem nullam perferre potest, sed, vel si duntaxat eam expectet, sese ridiculum præbet, animis deficiens, indigne ferens, et vitam quavis morte acerbiorē tolerans. Et quemadmodum qui in mediterranea regione educati sunt, vel si solum in portum devenerint, atque in navim conscenderint, priusquam ex portus faucibus egrediantur, nauseant, deliquium patiuntur, ægritudine laborant, gravibusque tenebris obsessi, cuncta circumagi putant, cum contra ii qui multa maria peragraverunt, ne imminente quidem naufragio facile perturbentur; ut qui natandi periti sint, et periculum impendens evadere queant: eodem modo in divitibus et pauperibus usuvenit, ut nempe locupletes, ne levem quidem mutationem strenue excipiant, sed impatienter ferant, ut qui perpetuo in deliciis agant. Pauperes vero, cum fluctus multos peragraverint, multaque naufragia sint experti, ad omnia immoti manent, et tempestates omnes irridunt. Neque hoc duntaxat mirandum fuerit, quod mutationes haud ægre sustineant: sed quia ne facile quidem in ipsas incidunt.*

Ejusd. Hom. in viduam quæ duo minuta obtulit. — *Qui paupertatem ferendo philosophantur, ad Deum semper appropinquant. O quanta paupertatis dignitas est! Dei veluti larva sit. Delitescit quippe Deus sub paupertate: ac pauper quidem supplicem manum protendit, Deus autem est qui accipit.*

Evagrii. — *Peregrinus et pauper sunt Dei collyrium. Qui eos excipit, confestim visum recipiet.*

TIT. XXII. — *De filiis; quodque eos oporteat parentes metuere et honorare.*

Exod. xx, 12. — «Honora patrem tuum, ut bene tibi sit, et sis longævus super terram.»

Levit. xix, 3. — «Unusquisque patrem suum et matrem timeat.»

Deut. v, 16. — «Honora patrem tuum et matrem tuam, quemadmodum præcepit tibi Dominus Deus tuus, ut bene sit tibi.»

Prov. i, 8. — «Filli, custodi legem patris tui, et ne abjicias præcepta matris tue. Coronam enim gratiarum accipies capite tuo, et torquem aureum in collo tuo.»

Prov. xxxi, 22. — «Audi genitorem tuum, et ne contemnas quod senuerit mater tua.»

662 Malach. i, 6. — «Filius sapiens glorificat patrem.»

Jerem. xxxv, 5-10, 18, 19. — «Statui ante faciem eorum vas scille et calices, et dixi: Bibite vinum. Et dixerunt: Non bibemus vinum; quoniam Jonadab pater noster præcepit dicens: Non bibetis vinum, vos et filii vestri usque in æternum: et domos non ædificabitis, et semen non sereitis, et vinea non erit vobis; quoniam in tabernaculis ha-

bitabitis cunctis diebus vitæ vestræ, ut vivatis dies multos super terram, in qua commoramini vos: Et audivimus vocem Jonadab, ut non biberemus vinum cunctis diebus vitæ nostræ, nos, et uxores nostræ, et filii nostri, et filiae nostræ: Quapropter sic ait Dominus: Quoniam obedierunt filii Jonadab præcepto patris sui, ut facerent quæcunque præcepit ipsis pater suus, non deficiet vir de filiis Jonadab, qui assistat coram facie mea cunctis diebus terræ.»

Eccli. iii, 3-15. — « Qui honorat patrem, exorat pro peccato; et sicut qui thesaurizat, ita et qui honorificat matrem suam. Qui honorat patrem suum, jucundabitur in filiis, et in die orationis suæ exaudietur. Qui honorat patrem suum, vita vivet longiore: et qui obedit Domino, refrigerat matrem suam, et quasi heris serviet iis qui se genuerunt in opere et sermone. Honora patrem tuum et matrem tuam, ut superveniat tibi benedictio ab eis. Nam benedictio patris firmat domos filiorum: maledictio autem matris eradicat fundamenta. Filii, suscipe senectam patris tui: et si defecerit sensu, veniam habeat; et ne spernas eum in omni virtute tua. Eleemosyna enim patris non erit in oblivione.»

Eccli. vii, 27. — « In toto corde tuo honora patrem tuum, et dolorum matris tuæ ne obliviscaris.»

Ephes. vi, 1, 2. — « Filii, obedite parentibus vestris in Domino. Hoc enim justum est. Honora patrem tuum et matrem tuam (quod est mandatum primum in promissione), ut bene sit tibi, et sis longævus super terram.»

« Filii, obedite parentibus per omnia. Hoc enim placitum est Domino et Deo nostro.»

S. Basil. hom. 8 in Hexaem. — Ciconiarum circa eas quæ consenuerunt sollicitudo ad filios paterno amore inflammandos, si animum velint attendere, satis momenti habet. Omnino enim nemo usque adeo prudentiæ inops est, quin turpe censeat avibus a ratione remotissimis virtute inferiorem esse. Ciconiæ porro patrem præ senectute jam plumis spoliatum in orbem cingentes, plumis suis fovant: uberem et alimoniam suppeditant; et quam possunt, ad volandum opem præbent, leviter eum utrinque sublevantes. Atque hoc ita apud omnes sermone celebratum est, ut jam nonnulli etiam beneficiorum remunerationem αντιπλάρωσιν appellant.

Ejusd. — Probi candidique liberi magnas a parentibus laudes exposcunt.

S. Greg. Naz. Orat. de Bapt. — Fac quod bonum est, quia bonum est patri obtemperare, etiamsi alioqui nihil inde lucri ad te rediturum sit. Nam hoc ipsum merces est, patri gratificari et morem gerere.

S. Cyrilli. — Parentibus filii cedant oportet. Ceterum ubi de veritate sermo urget, præferatur

A ζωῇ ὁμῶν, ὅπως ἂν ζήσητε ἡμέρας πολλὰς ἐπὶ τῇ γῆς, ἐφ' ἧς διατρίβετε ὁμοίως. Καὶ εἰσπορεύσασιν φωνῆς Ἰωναδὰβ πρὸς τὸ μὴ πίνειν οἶνον πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἡμῶν, ἡμεῖς καὶ αἱ γυναῖκες ἡμῶν, καὶ υἱοὶ ἡμῶν, καὶ αἱ θυγατέρες ἡμῶν. Διὰ τοῦτο οὕτως εἶπε Κύριος· Ἐπειδὴ ἤκουσαν οἱ υἱοὶ Ἰωναδὰβ τὴν ἐντολὴν τοῦ πατρὸς αὐτῶν, ποιεῖν ὅσα ἐνετείλατο αὐτοῖς ὁ πατὴρ αὐτῶν, οὐ μὴ ἐκλείψῃ ἀνὴρ τῶν υἱῶν Ἰωναδὰβ παρεστῆκώς κατὰ πρόσωπον μου πάσας τὰς ἡμέρας τῆς γῆς.»

« Ὁ τιμὴν πατέρα ἐξιδάσκαται ἀμαρτίας, καὶ ὡς ἀποθησαυρίζων ὁ δοξάζων μητέρα αὐτοῦ. Ὁ τιμὴν πατέρα, εὐφρανθήσεται ὑπὸ τέκνων, καὶ ἐν ἡμέρᾳ προσευχῆς αὐτοῦ εἰσακουσθήσεται. Ὁ δοξάζων πατέρα μακροημερεύσει, καὶ ὁ ἀκούων Κυρίου, ἀναπαύσει μητέρα αὐτοῦ, καὶ ὡς δεσπόταις δουλεύσει τοῖς γεννησασιν αὐτόν. Ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ τίμα τὴν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου; ἵνα ἐπέλθῃ σοι εὐλογία παρ' αὐτῶν. Εὐλογία γὰρ πατρὸς στηρίζει οἰκους τέκνων· κατὰρα δὲ μητρὸς ἐκτριβοῖ θεμέλια. Τέκνον, ἀντιλαβοῦ ἐν γῆρᾳ πατρὸς, καὶ ἐὰν ἀπολείπῃ σύνεσις, συγγνώμην ἔχτω, καὶ μὴ ἀτιμάσῃς αὐτόν ἐν πάσῃ ἰσχύϊ σου. Ἐλεημοσύνη γὰρ πατρὸς οὐκ ἐπιλησθήσεται.»

« Ἐν ὅλῃ καρδίᾳ σου δόξασον τὸν πατέρα σου, καὶ υἱερὸς ὧδινὰς μὴ ἐπιλάβῃ.»

« Τὰ τέκνα, ὑπακούετε τοῖς γονεῦσιν ὁμῶν ἐν Κυρίῳ. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ δίκαιον. Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ἧτις ἐστὶν ἐντολὴ πρώτη ἐν ἐπαγγελίᾳ, ἵνα εὖ σοι γένηται, καὶ ἔσῃ μακρόβιος ἐπὶ τῆς γῆς.»

« Τὰ τέκνα, ὑπακούετε τοῖς γονεῦσι κατὰ πάντα. Τοῦτο γὰρ ἐστὶν εὐάρεστον τῷ Κυρίῳ καὶ θεῷ ἡμῶν.»

Ἡ περὶ τοὺς γηράσαντας τῶν πελαργῶν πρόνοια ἐξάρκει τοὺς παῖδας ἡμῶν, εἰ προσέχειν βούλοιντο, φιλοπάτρας καταστήσῃ. Πάντως γὰρ οὐδεὶς ἐλλείπων κατὰ τὴν φρόνησιν, ὡς μὴ αἰσχύνης ἄξιον κρίνειν τῶν ἀλογισμάτων ὀρνίθων ὑπερβεῖν κατ' ἀρετὴν. Ἐκεῖνοι γὰρ τὸν πατέρα ὑπὸ γῆρας πτερορρυθάναντα περισπάντες ἐν κύκλῳ, τοῖς οἰκείοις πτεροῖς περιθάλλουσι, καὶ τὰς τροφὰς ἀφθόνως παρασκευάζοντες, τὴν δυνατὴν καὶ ἐν τῇ πτήσει παρέχονται βοήθειαν, ἥρμα τῷ πτερῷ κουφίζοντας ἐκατέρωθεν. Καὶ οὕτω τοῦτο παρὰ πᾶσι διαβεβόηται, ὥστε ἥδη τινὲς τὴν τῶν εὐεργετημάτων ἀντίδοσιν, ἀντιπλάρωσιν ὀνομάζουσι.

Εὐγνώμονες παῖδες μεγάλα ἀπαιτοῦσι παρὰ τῶν πατέρων ἐγκρίμια.

Ἔργασαι τὸ καλὸν ὅτι καλὸν τῷ πατρὶ παθεσθαι, καὶν σοι μὴδὲν εἶσεσθαι μέλλῃ. Τοῦτο αὐτὸ μισθός, τῷ πατρὶ χαρίζεσθαι.

Εἶκαιν ἀναγκαῖον πατράσι τοὺς παῖδας· ἀλλ' ἐνθαπερὶ ὁ περὶ τῆς ἀληθείας εἰσελαύνει λόγος, τιμὰν

θεός, καὶ νικάτω τὰ αὐτοῦ, καὶ φιλοστοργίας δύναι-
μιν φυσικῇν.

Τοῖς γονεῦσιν ἰσὰς ἀποδοῦναι χάριτας, τῶν ἀδου-
νάτων· ἀντιγένησθαι γὰρ οὐχ οἶόν τε.

Γονεῖς τίμα. Οὗτος γὰρ νόμος θεῖος καὶ φυ-
σικός.

Εὐδαίμων ὅστις τοκέας εὐφραίνει, καθάπερ ἄρου-
ρα τοὺς μοχθήσαντας ἐπὶ τῇ πολυπλασιασμῷ τῶν
κατεβληθέντων.

Πείθεσθαι πατράσι θεοφιλές.

ΤΙΤΑ. ΚΓ'. — *Περὶ πατρалоίων, καὶ μητρα-
λοίων, καὶ ὅσα ἐψηται κατὰ τοῖς ἀτιμάζουσιν,
καὶ ἀπειθοῦσι τοῖς ἑαυτῶν γονεῦσιν.*

«Ὁς τύπτει πατέρα αὐτοῦ, ἢ μητέρα αὐτοῦ,
θανάτῳ θανατούσθω. Ὁ κακολογῶν πατέρα αὐτοῦ,
ἢ μητέρα αὐτοῦ, θανατούσθω.»

«Ἀνθρώπος ὃς ἐάν κακώσῃ τὸν πατέρα αὐτοῦ, ἢ
τὴν μητέρα αὐτοῦ, θανάτῳ θανατούσθω. Πατέρα
αὐτοῦ, καὶ μητέρα αὐτοῦ κακῶς εἰπὼν, ἐνοχός
ἐστιν.»

«Ἐάν ᾧ τινι υἱὸς ἀπειθῆς καὶ ἐρεθιστῆς, οὐκ
ἑπακούων φωνῇν πατρὸς αὐτοῦ, καὶ παιδεύσωσιν
αὐτὸν, καὶ μὴ εἰσακούσῃ αὐτὸν, καὶ συλλαβόντες
αὐτὸν ὁ πατὴρ αὐτοῦ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ,
ἄξουσιν αὐτὸν ἐπὶ τῆς γερουσίας τῆς πόλεως
αὐτῶν, λέγοντες· Ὁ υἱὸς ἡμῶν οὗτος ἀπειθῆς ἐστιν,
καὶ ἐρεθίζει, καὶ οὐκ ἀκούει τῆς φωνῆς ἡμῶν. Καὶ
λιθοβολήσουσιν αὐτὸν οἱ ἄνδρες τῆς πόλεως αὐτοῦ
ἐν λίθοις, καὶ ἀποθάνειται.»

«Ἐπικατάρatos ὁ ἀτιμάζων πατέρα αὐτοῦ· καὶ ὁ
ἐρεῖ πᾶς ὁ λαὸς, Γένοιτο, γένοιτο.»

«Υἱὸς ἀνήκοος ἐν ἀπωλείᾳ ἔσται.»

«Ὁ ἀτιμάζων πατέρα, καὶ ἀπωθούμενος μητέρα
αὐτοῦ, καταισχυθήσεται, καὶ ἐπινειδίστος ἔσται.»

«Κακολογούντος πατέρα καὶ μητέρα, οβρισηθε-
ται λαμπτήρ, αἱ δὲ κόραι ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ὀφονται
ἐκτότος.»

«Ὀφθαλμὸν καταγελώντα πατέρα, καὶ ἀτιμά-
ζοντα γῆρας πατρὸς, ἐκκόψειαν αὐτὸν κόρακες ἐκ
τῶν φαράγγων, καὶ καταφάγοισαν αὐτὸν νεοσσοὶ
ἀετῶν.»

«Ὁς ἀποβάλλεται πατέρα ἢ μητέρα, καὶ δοκεῖ μὴ
ἁμαρτάνειν, οὗτος κοινωνός ἐστιν ἀνδρὸς ἀσε-
βοῦς.»

«Ὁς βλάσφημος ὁ ἐγκαταλείπων πατέρα αὐτοῦ,
καὶ κατηραμένος ὑπὸ Κυρίου, ὁ παροργίζων μητέρα
αὐτοῦ. Μὴ δοξάζου ἐν ἀτιμίᾳ πατρὸς σου. Ἡ γὰρ
δόξα ἀνθρώπων, ἐκ τιμῆς πατρὸς αὐτῶν.»

(1) Ἐλεεινὸν ἀντὶ εὐκαρπίας τελεφορεῖν ἀνά-
σας, καὶ ἀντὶ ἀγαθῶν ἐλπίδων ἀποκύειν λύπας·

(1) Ἐλεεινὸν ἀντὶ. Hæc si Josepho attributa sunt
a Damasceno, desumpta putaverim ex opere Περὶ
παντός, De universo, quod subjectum perperam
fuit historiarum Judaicarum scriptori: tribuitur

A Deus, et 663 quæ ipsius sunt, potiora habeantur,
ipsaque vi naturalis affectionis.

Philonis. — *Æquàm parentibus gratiam referre
impossibile est. Neque enim eos vicissim gignere
quisquam possit.*

Parentes honore affice. Hæc enim lex divina et
naturalis est.

Josephi. — Felix ille est qui parentes oblectat,
non secus ac arvum eos qui ad seminum projecto-
rum fructus amplificandos labores pertulerunt.

Parentibus obtemperare Deo acceptum est.

TIT. XXIII. — *De parricidis et matricidis; et quæ
mala sequantur eos qui parentes aspernantur, nec
eis morem gerant.*

Exod. xii, 15. — «Qui percusserit patrem suum
aut matrem, morte moriatur. Qui maledixerit pa-
tri suo vel matri suæ, morte moriatur.»

Levit. xx, 9. — «Homo qui afflixerit patrem
suum aut matrem suam, morte moriatur. Patri
et matri suæ maledicens, reus erit.»

Deut. xxi, 18-20. — «Si fuerit cuiquam filius
contumax et protervus, non audiens vocem patris
sui et vocem matris suæ, illique castigaverint eum,
nec obedierit eis: apprehendentes eum pater ejus
et mater, ducent ad senatum civitatis ipsorum, di-
centes: Filius noster hic contumax est, et proter-
vus, nec audit vocem nostram. Et lapidibus eum
obruent viri civitatis ejus, et morietur.»

Deut. xxvii, 16. — «Maledictus qui inhonorat
patrem suum et matrem suam; et dicet omnis po-
pulus: Fiat, fiat.»

Prov. — «Filius inobediens in perditione erit.»

Prov. xix, 26. — «Qui inhonorat patrem, et
expellit matrem suam, confundetur, et probrosus
erit.»

Prov. xx, 20. — «Qui maledicit patri aut ma-
tri, exstinguetur lucerna ejus, et pupillæ oculorum
ejus videbunt tenebras.»

Prov. xxx, 17. — «Oculum qui irridet patrem,
et aspernatur matrem, effodiant eum corvi torren-
tium, et comedant eum pulli aquilarum.»

Prov. xxiv, 24. — «Qui ejicit patrem et ma-
trem, et putat se non peccare, hic socius est viri
impii.»

Eccli. iii, 18, 19. — «Quam malæ famæ est
qui derelinquit patrem, et maledictus a Deo qui
ad iracundiam provocat matrem! Ne glories in
contumelia patris tui. Gloria enim hominis ex ho-
nore patris sui est.»

Josephi. — Miserum est pro copiosa segete spi-
nas proferre, et pro læta spe mæstítium procreare,

NOTE.

autem apud Photium et aliis Caio Romano pres-
bytero Origeni, etc.; reddendum vero est sancto
Hippolyto Portuensi martyri, germano ejus auctori,
posthac ostensurus sum.

hoc est, pro gloria et honore contumeliam et infamiam parentibus rependere, et vocem hanc prophetæ sibi asciscere: *Expectavi ut vinea mea faceret uvas, et fecit spinas* (Isa. v, 2).

664 TIT. XXIV. — *Quod parentes filios suos erudire et castigare debeant, ac nisi hoc fecerint, in scelerum ipsorum partem venturi sint.*

I Reg. II, 22, 23. — « Heli senex erat valde, et audivit omnia quæ faciebant filii sui filiis Israel, et quod dormirent cum mulieribus quæ astabant ad fores tabernaculi testimonii: neque castigabat eos. Et dixit Dominus: Nunquid non ita juravi domui Heli: si expiabitur iniquitas domus Heli in suffitu et hostiis æternis? »

Prov. XIX, 17. — « Erudi filium tuum, et refrigerabit te, et dabit ornamentum animæ tuæ. »

Prov. XIII, 24. — « Qui parcat virgæ, odit filium suum: qui autem diligit, instanter erudit. »

Prov. XXIII, 13. — « Noli subtrahere a puero disciplinam. Si enim percuiseris eum virga, non morietur. Tu enim percuties eum virga, et animam ejus de inferno liberabis. »

Prov. XXIX, 15. — « Plagæ et reprehensio dant sapientiam. »

Prov. XXIII, 24. — « Recte educat pater justus castigans: in sapiente autem delectatur anima ejus. »

Prov. XIX, 18. — « Erudi filium tuum: sic enim bonæ spei est. »

Eccli. VII, 27. — « Filii tibi sunt? erudi illos, et curva illos a pueritia ipsorum. »

Eccli. XII, 6. — « Flagella et doctrina, omni tempore sapientia. »

Eccli. XXX, 13. — « Docce filium tuum, et operare in eo: ne in ipsis turpitudine offendas. »

Ibid. 1. — « Qui diligit filium suum, assiduatur ei flagella. »

Ibid. 5. — « Qui docet filium suum, in zelum mittit inimicum, et in medio amicorum stabitur in illo. »

Ibid. 8-10. — « Equus indomitus evadit durus; et filius remissus evadit præceps. Lacta filium, paventem te faciet: ne rideas cum eo, ne simul doleas. Ne des illi potestatem in juventute: tange latera ejus dum infans est. »

Ephes. VI, 4. — « Patres, nolite ad iracundiam provocare filios vestros: sed educate illos in disciplina et timore Domini. »

S. Greg. Naz. — Cum filiis indulgenter agere, paterna lex est. Ridiculum est homini filios suos negligere, atque alienos castigare aggredi.

S. Nili. — Ne filio permittas cum stultis et insolentibus juvenibus quotidianam consuetudinem habere, cum iis convenire, et cibum sumere: ne aliqui postremo tandem ob ipsius exitium et infamiam ingenti animi dolore afficiaris, et inimicorum sannis pateas. Siquidem aliorum labes et flagitia parentibus ascribi solent.

Α τούτέστιν ἀντὶ δόξης καὶ τιμῆς ὑβριν καὶ ἀτιμίαν γονεῦσιν ἀποδοῦναι, καὶ τὴν τοῦ προφήτου ἀπετερίζεσθαι φωνὴν τὴν λέγουσαν. Ἑμείνα τῷ ἀμπελῷ. ὦ μοι τοῦ ποιῆσαι σταφυλὴν, ἐποίησεν δὲ ἀκάνθας.

TITA. ΚΔ'. — *Περὶ τοῦ παιδεύειν τοὺς γονεῖς τὰ ἴδια τέκνα, καὶ σωφρονίζειν. Εἰ γὰρ τοῦτο μὴ πράξωσιν, ταῖς ἐκείνων ἐνοχοὶ γίνονται ἁμαρτίαις.*

« Ἦλλ' πρεσβύτης σφόδρα, καὶ ἤκουσεν ἃ ἐποιοῦν υἱοὶ αὐτοῦ μετὰ τῶν γυναικῶν τῶν παρεστηκυῶν παρὰ τὰς θύρας τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, καὶ οὐκ ἐνουθέτει αὐτούς. Καὶ εἶπε Κύριος· Οὐχ οὕτως ὤμοσα τῷ οἴκῳ Ἠλὶ, εἰ ἐξελασθήσεται ἀδίκια οἴκου Ἠλ ἐν θυμιάμασι καὶ ἐν θυσίαις αἰῶνος; »

B

« Παῖδευε υἱόν, καὶ ἀναπαύσει σε, καὶ δώσει κόσμον τῇ ψυχῇ σου. »

« Ὅς φείδεται τῆς βακτηρίας, μισεῖ τὸν υἱόν αὐτοῦ· ὃ δὲ ἀγαπῶν, ἐπιμελῶς παιδεύει. »

« Μὴ ἀπόσχῃ νήπιον παιδεύειν, ὅτι ἐὰν πατάξῃ αὐτὸν ῥάβδος, οὐ μὴ ἀποθάνειται. Σὺ μὲν γὰρ πατάξεις αὐτὸν ῥάβδῳ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ἐκ θανάτου ῥύσῃ. »

« Πληγαὶ καὶ ἐλεγχοὶ διδάσκει σοφίαν. »

« Καλῶς ἐκτρέφει πατὴρ δίκαιος παιδεύων· ἐν δὲ σοφῷ εὐφραίνεται ἡ ψυχὴ αὐτοῦ. »

« Παῖδευε υἱόν σου· οὕτως γὰρ ἐστὶν εὐελπίς. »

C

« Τέκνα σοὶ ἐστὶν; παιδεύσον αὐτὰ, καὶ κάμψον ἐκ νεότητος τὸν τράχηλον αὐτῶν. »

« Μάστιγες καὶ παιδεία, ἐν παντὶ καιρῷ σοφία. »

« Παῖδευσον τὸν υἱόν σου, καὶ ἐργάσαι ἐν αὐτῷ, ἵνα μὴ ἐν τῇ ἀσχημασίᾳ αὐτοῦ προκόψῃς. »

« Ὁ ἀγαπῶν τὸν υἱόν αὐτοῦ, ἐνδεδελχίσει μάστιγας αὐτῷ. »

« Ὁ διδάσκων τὸν υἱόν διαζηλώσει τὸν ἐχθρὸν, καὶ ἐναντὶ φίλων ἐπ' αὐτῷ ἀγαλλιάσεται. »

« Ἴππος ἀδάμαστος ἐκβαίνει σκληρὸς, καὶ υἱὸς ἀνείμενος ἐκβαίνει προαλῆς. Τιθήμισον τέκνον, καὶ ἐκθαμβήσεις σε. Μὴ συγγελάσῃς αὐτῷ, ἵνα μὴ συν-οδυνθῇς. Μὴ δὲς αὐτῷ ἐξουσίαν ἐν νεότητι, θλάσον τὰς πλευρὰς αὐτοῦ ὡς ἴσθι νήπιος. »

D

« Οἱ πατέρες μὴ παροργίζετε τὰ τέκνα ὁμῶν, ἀλλ' ἐκτρέφετε, αὐτὰ ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου. »

Παίδων φείδεσθαι πατρικὸς νόμος. Καταγελάστον ἀνθρώπῳ τῷ τῶν ἰδίων τέκνων, καὶ οἰκείων ἀπειδήσαντι, καὶ παιδεύειν ἐπιχειροῦντι ξένους.

Μὴ συγχῶρει τὸν υἱόν σου τοῖς ἀπαιδεύτοις καὶ ἀγερῶχοις νέοις ξυνομιλεῖν καθ' ἐκάστην ξυναγελάζεσθαι τε καὶ ξυνεσθῆναι, ἵνα μὴ τελευταῖον ἐπὶ τῇ ἐξωλείᾳ τοῦ παιδός, καὶ ἐπὶ τῇ αἰσχύνῃ κατανογῇς τὴν ψυχὴν σου μεγάλως, καὶ ὀπείθῃς γενεοῖς τοῖς τῶν ἐχθρῶν σκώμμασι. Τὰ γὰρ αἰσχὴ τῶν παίδων καὶ τὰ πονηρέματα τοῖς γονεῦσιν ἐπιγράφονται ἐκθεν.

TIT. KE. — *Περὶ πείρας πρὸς Θεὸν γενομένης, A TIT. XXV. — De Dei tentatione, et quod Deum tentare non oporteat.*

« Οὐκ ἐκπειράσεις Κύριον τὸν Θεόν σου. »

« Προσέθετο Κύριος ὁ Θεός, λαλῆσαι τῷ Ἀχάζ, λέγων· Αἰτῆσαι σεαυτῷ σημεῖον παρὰ Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου εἰς βάθος ἢ εἰς ὕψος. Καὶ εἶπεν Ἀχάζ· Οὐ μὴ αἰτήσω, οὐδὲ οὐ μὴ πειράσω Κύριον. »

« Μὴ ἐκπειράζωμεν τὸν Κύριον, καθὼς τινες αὐτῶν ἐξεπείρασαν, καὶ ὑπὸ τῶν ὄψεων ἀπώλοντο. »

TIT. KC. — *Περὶ πλήθους καὶ δήμου πόλεως.*
« Οὐκ ἔση μετὰ πλείονων ἐπὶ κακίᾳ. Οὐ προστεθήσῃ μετὰ πλείονων ἐκκλίνει κρίσιν. »

« Οὐ μὴ ὑπακούσης ἔθνει παρανόμῳ. »

« Μὴ ἀμάρτανε εἰς πλῆθος πόλεως, καὶ μὴ καταδάλλῃς σεαυτὸν ἐν ὄχλῳ. »

« Ἀπὸ τριῶν εὐλαβήθη καρδία μου· διαβολὴν πόλεως, καὶ ἐκκλησίαν ὄχλου, καὶ καταφουσμὸν, ὑπὲρ θάνατον πάντα λυπηρά. »

Φιλοῦσιν οἱ ὅμοιοι, καὶ πρὸς τὸ παρὸν κατασχῶσι τὰς ὁργὰς, ὡς πῦρ ἐμφυλεῖον ὕλαις, ἢ ρεύμα βίᾳ κρατούμενον, εἰ καιροῦ λάβῃ, τὸ ἀνάπτεσθαι τε καὶ ἀναρρῆγνυσθαι.

TIT. KZ. — *Περὶ παρατηρήσεως καὶ ὁμι-
σμοῦ· καὶ ὅτι οὐ δεῖ ἡμᾶς καιροὺς ἢ ἀνθρώ-
πους παρατηρεῖσθαι.*

« Τηρῶν ἀνεμον, οὐ σπερεῖ, καὶ βλέπων ἐν ταῖς νεφέλαις, οὐ θερίσει. »

« Ἡμέρας παρατηρεῖσθε, καὶ μῆνας, καὶ καιροὺς, καὶ ἐνιαυτούς. Φοβοῦμαι μὴ πως εἰκὴ κεκοπίακα εἰς ἡμᾶς. »

« Μὴ τις ἡμᾶς κρίνεται ἐν βρώσει, ἢ ἐν πόσει, ἢ ἐν μέρει ἑορτῆς, ἢ ἐν Νεομηνίᾳ, ἢ Σαββάτῳ, ὃ ἔστι σκιά τῶν μελλόντων. »

Οἶδά τινας, οἱ Χριστιανοὶ ὄντες, ἰουδαΐζουσιν, λέγοντες· Σήμερον Σάββατόν ἐστιν, καὶ οὐκ ἔξεστί μοι εὐεργεσίαν ποιῆσαι τι. Ἐργεταὶ νεομηνία· καὶ ὡσαύτως ζωνὰς θονέων φυλάσσουσιν, καὶ κληδονισμοὺς παρατηροῦνται, ἐπιδοῦναι τι ἄρτον. Καὶ πάλιν· Σήμερον Πάσχα ἐστὶν, αὐρίον γενέθλια, εἰς τρίτην ἀρχὴν σποράς, καὶ οὐ δύναμαί τι ἐξενελεῖν ἐκ τῆς οἰκίας μου. Ταῦτα ὅλα ἰουδαϊκά τυγχάνει. Εἰ ταῦτα ποιεῖ τις, ὀφείλει καὶ ἄζυμα ἐσθῆναι, καὶ περιτέμνεσθαι, καὶ μετὰ ἰουδαίων ζῆν. Καὶ τί λέγω περὶ Σαββάτων, καὶ νομηνιῶν, καὶ πραγμάτων ἰουδαϊκῶν; Οἶδα πολλοὺς βάπτισμα ἔχοντας, καὶ αἰρετικῶν πράγματα ἐπιτελοῦντας. Μετὰ γὰρ τὴν ἡλίου ὄσιν παρατηροῦνται πῦρ διδόναι τῷ γείτονι. Οὐαὶ τοῖς ταῦτα ποιοῦσιν! Ὅσοι ταῦτα παραφυλάττονται, παραχούσαντες τοῦ Θεοῦ, ὑπὸ χάριν οὐ τυγχάνουσι, μὴ δεξιόμενοι τὸ εὐαγγέλιον, ἀλλὰ τοὺς ἰουδαίους καὶ τοὺς αἰρετικοὺς μιμησάμενοι, τὴν μερίδα αὐτῶν ἐκληρονόμησαν. Τὸν γὰρ Χριστιανὸν οὐδὲν τούτων παραφυλάττεσθαι χρή· μὴ παρατηρεῖσθαι ἡμέρας,

PATROL. GR. XCVI.

Deut. vi, 10. — « Non tentabis Dominum Deum tuum. »

Isa. vii, 10-12. — « Et adjecit Dominus loqui ad Achaz, dicens : Pete tibi signum a Domino Deo tuo, sive in profundum inferni, sive in excelsum supra. Et dixit Achaz : Non petam, et non tentabo Dominum. »

665 *I Cor. x, 9.* — « Non tentemus Dominum, sicut quidam ipsorum tentaverunt, et perierunt a serpentibus. »

TIT. XXVI. — *De multitudine et populo civitatis.*
Exod. xxiii, 2. — « Non eris cum multis in malitia : nec adjungeris pluribus ut declines judicium. »

« Non obtemperabis genti flagitiosæ. »

Eccli. vii, 7. — « Non pecces ad multitudinem civitatis : nec te immittas in populum. »

Eccli. xxvi, 5. — « A tribus timuit cor meum, et in quarto facies mea metuit : delaturam civitatis, et collectionem populi : et calumniam mendacem, super mortem omnia ingrata. »

Incerti. — Solet vulgus, etiamsi iracundiæ suæ impetum in præsentem cohibeat, non secus atque ignis in materia delitescens, aut profluvium quod per vim retinetur, arrepta occasione succendi, et impetu ferri.

TIT. XXVII. — *De observatione et auspiciis, et quod minime nos oporteat tempora aut homines observare.*

Eccli. xi, 4. — « Qui observat ventum, non seminabit : et qui considerat nubes, non metet. »

Galat. iv, 10. — « Dies observatis, et menses, et tempora, et annos. Timeo ne forte sine causa laboraverim in vobis. »

Coloss. ii, 16. — « Nemo vos judicet in cibo, aut in potu, aut in Neomenia, aut Sabbato, quæ sunt umbra futurorum. »

Eusebii. — Quosdam novi qui, cum Christiani sint, Judæorum tamen more se gerunt, dicentes : Hodie Sabbatum est ; non licet mihi bene cuiquam facere. Adest novilunium : atque eodem modo avium garritus et vaticinia observant ; cavent panem cuiquam impertire. Ac rursum : Hodie Pascha est : cras dies Christi natalis : perendie sementis initium ; e domo mea efferre nihil possum. Hæc omnia Judaismum redolent. Quisquis hæc facit, debet et panes fermenti expertes odere, et circumcidi, et cum Judæis vivere. Et quid Sabbata et novilunia et Judaicos ritus dico ? Complures novi qui, cum baptismi aqua tincti sint, hæreticorum superstitiones agant. Siquidem post solis occasum ignem vicino dare cavent. O miscros qui hæc faciunt ! quicumque neglectis Dei præceptis hæc observant, sub gratia non sunt, ut qui Evangelium non suscipiunt ; verum Judæos et hæreticos imitando, eandem cum ipsis hæreditatis partem sunt consecuti. Christianum enim nihil

horum observare oportet, non dies, non anni par-
tes, non homines, non auguria. Multi enimvero,
cum bono operi incumbunt, idque superveniens
Satanas labefactavit, culpam in eum non conferunt,
sed dicunt: Talis homo, qui ad me accessit, operi
meo invidit; causam videlicet homini attribuen-
tes. Atqui diabolus jam inde a jactis mundi fun-
damentis, hominibus invidet, infestoque bello ip-
sos lacessit. Et si probum aliquod opus geri ab
homine perspexerit, invidentia æstuat, illudque
nititur abolere. **666** Et quia oculis videri nequit,
subjectis prætextibus, bellum gerit, ut, cum ipse
mali auctor sit, hoc eis ascribat qui innocii sunt.
Quocirca, si bovem viderit optimum, recte ara-
trum trahere contententem, atque eam ob rem a
multis celebratum, accedit, illumque diffringit, nec
homo diabolum, qui hoc fecerit, accusat; verum
ipsius instinctu homines diris devovet, et maledi-
ctis insectatur. Eodem modo, cum quispiam pere-
gre profectus infectis rebus domum rediit, statim
dicit: Iste abeunti mihi obviam factus est, quam
ob causam id quod mihi proposueram, non sum
consecutus. Nec diabolum, qui id effecit, sed in-
sonantem hominem tanquam fascinatorem accusat.
Ac vide, quæso, improbi fugitivi versutiam. Qua-
lem hominem illi observaturi erant, hunc illis obvius facit.

TIT. XXVIII. — *De deposito, et quod summo studio
et fide illud custodire oporteat, nec in ejus qui de-
posuit fraude, quidquam moliri.*

Exod. xii. 7-13. — « Si quis dederit proximo
suo pecuniam, aut vasa in custodiam, et id furto
ablatum fuerit ex domo hominis; si inventus fue-
rit fur, duplum reddet. Sin autem minime reper-
tus sit fur, accedet herus domus coram Deo, et
jurabit de omni re perditâ. Si quis dederit proximo
suo asinum, aut vitulum, aut ovem, aut juven-
tum ad custodiendum, et morituum fuerit, aut con-
fractum, aut deprædatione ablatum, nullusque hoc
viderit, juramentum Dei erit inter ambos, et sus-
cipiet dominus ejus, et non reddet. Quod si furto
ablatum ipsi fuerit, restituet dominus. Si come-
stum a bestia sit, ducet eum ad prædâ, et non
persolvit. »

TIT. XXIX. — *De presbyteris.*

Eusebii (1). — Multi peccatores, cum presbyteri
sunt, sacris operantur, nec eos Deus aversatur; D

καὶ ὥρας, καὶ ἀνθρώπους, καὶ κληδονισμοὺς. Πολλοὶ
οὖν ἐργαζόμενοι τὸ ἀγαθόν, ἐπαλθόντος τοῦ Σατανᾶ,
καὶ καταλύσαντος αὐτόν, οὐκ ἐπιγράφουσι τὴν αἰτίαν
ἐκείνων, ἀλλὰ λέγουσιν· Ὁ θεῖνα ὁ ἀνθρώπος παραγε-
νόμενος ἐδάσκηεν τῷ ἔργῳ· ἐπιγράφοντες τὴν αἰτίαν
τῷ ἀνθρώπῳ. Ὁ διάβολος ἀπ' ἀρχῆς βάσκανός ἐστι
καὶ πόλεμος τοῖς ἀνθρώποις. Ἐάν τις ἔργον καλὸν
ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, φθονεῖ, καὶ ἀγωνίζεται καταργῆσαι
αὐτόν· καὶ ἐπειδὴ ἀόρατός ἐστι, πάντοτε διὰ προφά-
σεως πολεμεῖ τὸν ἀνθρώπον, ἵνα ποιήσαντος αὐτοῦ
τὸ κακόν, ἄλλοις ἐπιγράψῃ ἀναίτιους. Ὅτε οὖν τις
βοῦν καλὸν καλῶς ἀγωνιζόμενον ἐν ἀμάξει, καὶ ὑπὸ
πολλῶν ἵπτανόμενον, προσέρχεται, καὶ διαβήσσει
αὐτόν· καὶ, οὐκ αἰτιάται ὁ ἀνθρώπος τὸν ἐνεργήσαντα
διάβολον εἰς τὸ κακόν ἀλλ' ὑποβλήθει· ἐξ αὐτοῦ, κα-
ταργᾶται καὶ βλασφημεῖ τοὺς ἀνθρώπους. Ὅμοιως
ἐξηλθέν τις εἰς ἀποδημίαν, καὶ ἀπρακτος ἀνέλυσεν,
καὶ εὐθὺς λέγει· ὁ θεῖνά μοι ὑπήντησεν ἀπίοντι, καὶ
διὰ τοῦτο ἀπέτυχον. Καὶ οὐκ αἰτιάται τὸν διάβολον τὸν
ἐνεργήσαντα, ἀλλὰ τὸν ἀνθρώπον τὸν ἀναίτιον ὄντα,
ὡς κακοφθαλμον. Καὶ βλέπει δραπέτου πονηροῦ ἐνέρ-
γειαν. Οἷον δ' ἐν μέλλουσι παραφυλάττεσθαι ἀνθρώ-
πων, τοῦτον καὶ ἐνεργεῖ ἀπαντῆσαι αὐτοῖς.

Ac vide, quæso, improbi fugitivi versutiam. Qua-

TITA. KΘ. — *Περὶ παραθήκης· καὶ δεῖ χρη-
στῶς ποιεῖσθαι τὴν ταύτης φυλακὴν, καὶ
μηδ' αὐτῷ δόλον εἰς ἀποστέρησιν τοῦ παραθε-
μένου μηχανᾶσθαι.*

Ἐάν τις δῶ τῷ πλησίον ἀργύριον ἢ σχευὴν φυλά-
ξαι, καὶ κλαπῇ ἐκ τῆς οἰκίας τοῦ ἀνθρώπου, ἐάν
εὐρεθῇ ὁ κλέψας, ἀποτίσει διπλοῦν. Ἐάν δὲ μὴ εὐ-
ρεθῇ ὁ κλέψας, προστελεῖται ὁ Κύριος τῆς οἰκίας
ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁμείται περὶ πάσης ἀπωλείας.
Ἐάν τις δῶ τῷ πλησίον ὑπόζυγιον, ἢ μόσχον, ἢ πρό-
βατον, ἢ κτήνος φυλάξαι, καὶ τελευτήσῃ, ἢ συντρι-
βῇ, ἢ αἰχμάλωτον γένηται, καὶ μηδεὶς ἴδῃ, ὄρκος
ἔσται τοῦ Θεοῦ ἀναμέσον ἀμφοτέρων, καὶ προσδί-
ξεται ὁ Κύριος αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ ἀποτίσει. Ἐάν δὲ
κλαπῇ ἀπ' αὐτοῦ, ἀποτίσει τῷ Κυρίῳ αὐτοῦ· ἐάν δὲ
θηράλων γένηται, ἄξει αὐτὸν ἐπὶ τὴν θήραν, καὶ
οὐκ ἀποτίσει. »

TITA. KΘ. — *Περὶ προσευτέρων.*

« Πολλοὶ ἀμαρτωλοὶ προσεύτεροι ὄντες προσ-
φέρουσιν, καὶ οὐκ ἀποστρέφεται ὁ Θεός, ἀλ-

NOTE.

(1) *Εὐσεβίου.* In B. additur ἐπισκόπου Ἀλεξαν-
δρείας. Vin multumque quæsi vi quis tandem Euse-
bius iste fuerit, cujus operum frequentia passim in
Parallelis nostris occurrunt excerpta. Hunc viri
quidam non inducti pro Eusebio Cæsariensi acce-
perunt. Quia vero homilie sive sermones ex qui-
bus fragmenta hæc omnia sumpta sunt, in variis
variarum bibliothecarum manuscriptis Eusebio Ale-
xandrino episcopo tribui solent; quemadmodum
etiam Rufinocaldinus Parallelorum codex hoc loci
habet: Εὐσεβίου ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας· aliunde
autem in Alexandrinorum pontificum catalogis
nullus Eusebius reperitur: hinc critici alii arbi-
trati sunt auctorem hunc diversum non fuisse ab
Eusebio Alexandrinæ Ecclesiæ diacono, qui post

saeculi tertii medium floruit, et Laodiceæ in Syria
episcopus fuit. Verum Eusebii nostri sermonum
excerpta quæ in utrisque Parallelis exstant, longe
recentioris ætatis scriptorem produunt, qui post
quartum sæculum vixerit; adeoque post Cæsarien-
sem. Et certe simplicior ejus atque impoliticior ora-
tio ab Eusebii Cæsariensis stylo et dictione toto
cælo discrepat. In spuria quidem Antheri papæ
ab episcopos Beticæ et Toletanæ epistolæ, mentio fit
Eusebii ejusdem, qui de parva quadam civitate,
apostolica auctoritate multatus sit in Alexandriam.
Quem locum Nicephorus Callistus capiti *De trans-
lationibus episcoporum* adjicere non dubitavit lib.
xiv *Hist. eccl.* cap. 33. Sed cum vanissimum sit
falsæ illius Antheri epistolæ testimonium, nihil eo

λὰ τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ ἀγιάζει τὰ προκείμενα ὄψα. Καὶ ὁ μὲν ἄρτος γίνεται σῶμα τιμιόν τοῦ Κυρίου, τὸ δὲ ποτήριον, αἷμα τιμιόν τοῦ Κυρίου. Εἰσὶν οὖν τινες ὑπολαμβάνοντες, ὡς εὐλογόν τι ποιοῦντες, καὶ μὴ κοινωνοῦντες παρ' αὐτῶν, μὴ εἰδότες ὅτι χειρόν κατακρίνονται. Τίς γὰρ εἰ σὺ ὁ κρίνων τὸν ἄρχοντά σου; Οὐκ ἤκουσας τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος, ὅτι Ἀρχοντα τοῦ Ἰασοῦ σου οὐκ ἔρεις κακῶς; Καὶ πάλιν, Σὺ τίς εἰ ὁ κρίνων ἀλλότριον οὐκείτην; τῷ ἰδίῳ Κυρίῳ στήκει, ἢ πίπτει. Πότε ἔγνωσ ὅτι πρόβατον ποιμένα διέσωσεν (2), ἢ κατὰ ποιμένους κατηγορίαν συνάπτει; Ὅσπερ οὖν τὸ ἄλογον πρόβατον οὐ δύναται ὀξύναι τοὺς ὀδόντας κατὰ τὸν ποιμένους, οὕτως οὐδὲ τῷ λογικῷ πρόβατῳ (3) ἐπιβάλλει ὀξύνειν τὴν γλῶσσαν εἰς κατηγορίαν. Σὺ ὁ ὑπ' αὐτοῦ διδασκόμενος καὶ χειραγωγούμενος, οὐκ ἔχεις ἐξουσίαν κρίνειν καὶ ἐλέγχειν αὐτόν· καθὼς εἶπεν ὁ Ἀπόστολος· Μὴ πρὸ καιροῦ τί κρίνετε, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ Κύριος ὃς καὶ φωτίσει τὰ κρυπτά τοῦ σκότους, καὶ φανερώσει τὰς βουλὰς τῶν καρδιῶν, καὶ τότε ἐκαιεὶς γερῆσται ἐκάστῳ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖνος ἔχει

A verum per Spiritum sanctum proposita dona consecrat. Ac panis quidem pretiosum Domini corpus efficitur, poculum autem pretiosus Domini sanguis. Sunt igitur qui se rem æquam et rationi consentaneam facere putent, si communionem ab eis non accipiant: nescientes hinc se gravioris sententiæ obnoxios fieri. Equis enim es tu, qui antistitem tuum judicas? Annon Apostolum dicentem audisti: Principi populi tui non maledices? (Ezod. xlii, 28). Ac rursum: Tu quis es qui judicas alienum servum? Domino suo stat aut cadit (Rom. xiv, 4). Equando ovem vidisti pastori salutem attulisse, aut pastorem suum in crimen vocare? Certe, quemadmodum brutum pecus dentes adversus pastorem exacure non potest, sic nec ratione prædium ovem ad acrusandum pastorem linguam acnere convenit. Tu qui ab eo erudiris et velut manu ducers, ipsius judicandi et arguendi potestatem non habes; quemadmodum dixit Apostolus: Nolite ante tempus judicare, donec veniat Dominus, qui et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium: et tunc

NOTÆ.

confici potest, unde evincatur aliquem olim existisse præsulem Alexandrinum nomine Eusebium, qui in hujus urbis pontificum indicibus non compareat. Non me fugit alias ab Ægypti metropoli civitates in Oriente ejusdem cognominis reperiri. At quominus Eusebium illum de quo nunc agitur, alicujus urbis Alexandrinæ præsulem fuisse definitum, prohibent tres ejus tractatus, ex quibus intellexi librorum oscitantia factum esse ut, quia sermones suos ad Alexandrum quemdam habuit, cum scribere debuissent, Eusebio ἐπισκόπῳ πρὸς Ἀλέξανδρον, omissa præpositivè πρὸς, posuerint Eusebio ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας. Primus tractatus Latine exstat tomo ultimo Biblioth. PP. Colon. et Lugdun., incipitque ab his verbis: Quadam die sanctorum in urbe commemorationes celebrantur. Cum accedens Alexander ad Eusebium episcopum dixit: Venerande Pater, etc. Secundum notat Sylburgius in catalogo codicum mss. Palatino-Vat. anorum n. 63, hac inscriptione: Eusebii ad Alexandrum sermo in sancta Dominica post dimissam concionem. Tertium denique reperi in bibliotheca Regia, col. 2923, cum hoc titulo. Eusebio ἐπισκόπου καὶ μοναχοῦ, περὶ ἀστρονόμων. Eusebii episcopi et monachi, de astronomis. Sicque incipit: Ἡμερῶν διελευσάντων οὐκ ὀλίγων προσελθὼν ὁ Ἀλέξανδρος· λέγει τῷ μακαρίῳ Eusebio ἐπισκόπῳ· Κύριε, ἤκουσα παρὰ τινων, ὅτι κατ' ἄστρον γεννᾶται ἄνθρωπος, καὶ ὅτι ὅσοι ἀστέρες εἰσὶν ἐν τῷ οὐρανῷ, τοσοῦτοι εἰσὶν ἄνθρωποι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ὅταν ἀποθάνῃ ἄνθρωπος, καὶ ὁ ἀστήρ αὐτοῦ ἐκλείπει, καὶ ὅταν γεννηθῇ ἄνθρωπος, καὶ ὁ ἀστήρ αὐτοῦ προστιθεται· ἐπειδὴ οὕτε τὸ γεννηθῆναι ἐκλείπει, οὕτε τὸ ἀποθάνειν. Ὁ δὲ μακάριος ἤρξατο λέγειν· Ὁ πόση ἀνοία ἐγχεῖται τοῖς κακοῖς. καὶ πόσα ἁμαρτάνουσιν οἱ ταῦτα λέγοντες! Diebus non paucis transactis, accedens Alexander dixit B. Eusebio episcopo: Domine, audivi a quibusdam hominem secundum astrum gigni, et tot homines in terra, quot astra in celo, ut, quando moritur homo, sidus ejus deficiat, et quando nascitur, astrum ejus addatur: quoniam neque generatio, neque mors æstiv. Beatus vero sic dicendi initium fecit: O quanta amentia malis hominibus insedit, et quam graviter peccant qui sic loquuntur! Atque his confutatis, subdit: Εἰσὶ τινες καταρώμενοι τοὺς

ἀστέρας, ὅταν κατὰ τινος ὀργίζονται, καὶ λέγουσιν· Οὐαὶ τῷ ἄστρῳ σου. Sunt nonnulli qui astris maledicunt, quando adversus aliquem irascuntur, aiuntque: Vae astro tuo, etc. Quæ nempe habentur in Parallelis Rupefucaldinis lit. μ, tit. vii. Cum Regius codex Eusebium episcopum et monachum duntaxat nuncupet, inde conjicere licet eum nullius certæ sedis pontificem fuisse, sed ob egregias virtutes episcopum consecratum, qui variis locis, ubi necessitas postularet, prodesset. Tales episcopos in Syriæ partibus multos olim existisse discimus in primis ex Sozomeno, qui lib. vi, cap. 33 et 34, narrat Lazarum, Barsam, et Enlogium monachos creatos episcopos esse, non urbium aliquarum, sed honoris causa: itemque Prapidium, qui in multis pagis episcopali munere fungebatur. In Vita sancti Sabæ sit quoque frequens mentio Joannis episcopi et hesychastæ, seu solitarii aut monachi, τὸν θεσπέσιον πατέρα ἡμῶν Ἰωάννην τὸν ἐπίσκοπον καὶ ἡσυχαστὴν. Ὁ πολὺς ἐν ἀρετῇ ἡσυχαστὴς καὶ ἐπίσκοπος Ἰωάννης. Hic porro civitatis alienius antistes non erat, sed vitam omnem in monasteriis agebat. In eadem porro etiam sancti Sabæ Vita Eusebius quidam occurrit, quem Cyrillus Scythopolitanus hujus Vitæ scriptor, papam cognominat: Οἱ περὶ τὸν πατριάρχην Ἐπιφάνιον, καὶ τὸν πάπα Εὐσέβιον, καὶ τὸν ἐπίσκοπον Ὑπάτιον, Epiphanius patriarcha (Constantinopolitanus), Eusebius papa, et episcopus Ephesi Hypatius. Itemque: Κατ' αὐτὸν δὲ τὸν χρόνον παρεγένετο ἐν Παλαιστίνῃ, ὃς πατριάρχης Ἀντιοχείας Ἐφραίμιος, καὶ ὁ πάπας Εὐσέβιος διὰ τὴν τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας Παύλου ἐκβολήν. Circa hoc tempus in Palestinam venerunt Ephraemius patriarcha Antiochenus, et papa Eusebius, propter Pauli episcopi Alexandrini ejectionem. Ex his et aliis quæ subinde Cyrillus narrat, apparet Eusebium hunc episcopali potestate ornatum fuisse, qui tamen certam sedem non haberet: merque sententiæ doctissimum Cotelerium faventem reperi. Eum vero sermonum illorum quorum in Parallelis fragmenta varia in Parallelis asseruntur, fuisse parentem affirmare non ausim.

(2) Rupert. διδάσκει.

(3) Rupert. τὸ λογικὸν πρόβατον.

laus erit unicuique a Deo (I Cor. iv, 5, 6). Penes ipsum est sententia de te ferendi potestas. Qui autem ipsum iudicat, Dominus est (Ibid. 4). Ac rursum : Nolite iudicare, ac non iudicabimini (Matth. vii, 1). Tu quem debes honorem et venerationem, redde, velut his verbis te Paulus admonet : Reddite omnibus debita : cui tributum, tributum ; cui honorem, honorem (Rom. xiii, 7). Fac quæ regula postulat expleas. Primitias frugum tuarum offer Ecclesiæ, non curiosius inquirens in quod expendantur. Quod si vis iudicare (id quod tibi minime permittitur), in animæ tuæ penu ingredi. Nusce primum quæ in conscientia tua sint, hoc est, num ipse eadem perpetraveris ; annon adulterium ; annon stuprum ; annon avaritiæ studueris, annon aliena rapueris ; annon conviciatus sis, annon pejeraveris ; annon mendacio te obstrinxeris ; annon denique quidpiam eorum quæ prohibita sint egeris : tumque in præfectum tuum censuram tibi arrogare non licebit. Quin potius : *Humiles enim diligit Deus* (Jac. iv, 6). Quocirca suas quisque actiones inspiciat, et de proximo suo pronuntiare differat. Quod si quis, neglectis iis quæ a me commemorata sunt, ad proximi accusationem linguam confert, mercedem ipse quoque suam confestim exspectet. Quæ enim quispiam proximo suo fecerit, hæc ipse etiam sese recepturum non dubitet, velut a Domino dictum est : *Qua mensura mensi fueritis, eadem remetietur vobis* (Matth. vii, 2). Unusquisque nostrum ad propria facta sua animum attendat. De nostris ipsi vitiis solliciti simus : nec nobis iudicium de illis arrogemus, de quibus iudicare iussimur. Cæterum ipse quoque sacerdos sic erga plebem affectus esse debet, ut ante omnia pro eorum salute toto pectore, et ex animo Deum precetur. Quemadmodum Dominus dixit : *Bonus pastor animam suam ponit pro ovibus suis* (Joan. x, 11) ; sic laboranti opem ferat, mœrentem consoletur, errantem in viam reducat, pauperem sublevet, malorum sit immemor, ita ut acceptarum injuriarum obliviscatur. Siquidem ejus qui injurias memoria retinet, oratio minime Deo grata acceptaque est : manente nimirum in ipsius pectore vitio. Nisi cum proximo in gratiam redieris, ad altare ne pergas. Memento præcepti Domini : *Si offers munus tuum ad altare, et illic recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid adversus te, relinque ibi munus tuum ante altare, et vade, reconciliare fratri tuo : ac tum veniens offer munus tuum* (Matth. v, 23, 24). Ulciscendæ igitur injuriæ studio ne tenearis : dolos ne moliaris, ut hunc quidem de primas, illum vero subvehas : ne primarii subsellii honore divitem quidem præferas, pauperem autem asperneris ; verum æqualitatem apud omnes serva. Accusationem ne celeriter admiseris, nec ex sola auditione et rumore iudices (multi quippe

ἐξουσίαν κρίνουν σε· Ὁ δὲ ἐκείνον κρίνων, ὁ Κύριός ἐστιν. Καὶ πάλιν· Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε. Σὺ τὴν ὀφειλομένην τιμὴν, καὶ προσκύνῃς ἀπόδος, καθὼς παρήγγειλέ σοι Παῦλος, λέγων· Ἐὰν ἀπόδοτε πᾶσι τὰς ὀφειλάς, τῷ τὸν φόρον, τὸν φόρον· τῷ τὴν τιμὴν, τὴν τιμὴν. Τὰ τοῦ κανόνος πλήρωσον· τὰς ἀπαρχὰς τῶν πρωτογεννημάτων σου προσένεγκε τῇ Ἐκκλησίᾳ, μὴ περιεργαζόμενος τὴν ἀνάλωσιν αὐτῶν. Εἰ δὲ κρίνεις βούλει· ὅπερ οὐκ ἐπιτρέπεται σοι· εἰσελθε εἰς τὸ ταμιεῖον τῆς ψυχῆς σου. Γνωθὶ τὰ τοῦ συνειδότος σου, εἰ οὐκ ἐφθένυσας, οὐκ ἐμολίχευσας, οὐκ ἐπὶ ὀργῆς, οὐκ ἐπὶ πλεονέκτησας, οὐκ ἡρπασας, οὐκ ἐλοιδορήσας, οὐκ ἐπιώρυξας, οὐκ ἐψεύσας, καὶ εἰ οὐδὲν τῶν ἀπηγορευμένων διεπράξω· καὶ οὕτως οὐκ ἐπιτρέπεται σοι κρίναι τὸν ἀργοντά σου. Μᾶλλον δὲ οὐδὲ οὕτως· Ταπεινὸς γὰρ ἀγαπᾷ Κύριος. Ἐκαστος οὖν τὰς ἰδίας πράξεις βλεπέτω, μὴ κρίνων τὸν πλησίον αὐτοῦ. Εἰ δὲ τις παρακούσας τῶν ἐρημένων, ἐπιβάλλει τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ εἰς κατηγορίαν τοῦ πλησίον, τὴν αὐτοῦ ἀντιμισθίαν, καὶ αὐτὸς προσδοκᾷ ὑπομένειν ἐν τάχει. Ἄ γὰρ τις εἰς τὸν πλησίον ἐργάσεται, ταῦτα καὶ αὐτὸς προσδοκᾷ ἀπολήφεισθαι, καθὼς εἶπεν ὁ Κύριος, ὅτι Ὁλὼ μέτρω μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν. Ἐκαστος ὑμῶν τοῖς ἰδίοις ἔργοις προσεχέτω· μεριμνήσωμεν περὶ τῶν ἡμετέρων κακῶν, καὶ ὧν (4) οὐ προσετάχθημεν κρίναι, μὴ κρίνωμεν. Πλὴν καὶ ὁ ἱερεὺς ὀφείλει διακρίσθαι πρὸς τὸν λαόν, πρὸ πάντων γνησίως ὑπερευχόμενος αὐτοῦ ἐξ ἑλπίος καρδίας αὐτοῦ. Καθὼς εἶπεν ὁ Κύριος· Ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων, τὸν ἐν ἀνάγκαις βοηθῶν, τὸν λυπούμενον παρακαλῶν, τὸν πεπλανημένον ἐπιστρέφον, τὸν πέννητα παραμυθούμενος, ἀμνησικαχός, ἀμνημονῶν τῶν εἰς αὐτὸν γινομένων κακῶν. Ἐπειδὴ μνησικαχὸς προσευχὴ ἀπρόσδεκτος παρὰ Κυρίου, τῆς κακίας μενούσης ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. Ἐὰν μὴ διαλλαγῇ τῷ πλησίον σου, μὴ ἀπέλθῃ εἰς τὸ θυσιαστήριον. Μνήσθητι τῆς παραγγελίας τοῦ Κυρίου· Ἐὰν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ ἐκεῖ μνησθῇς ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ, ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρον ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ ὑπάγε διαλλάγηθαι τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ τότε ἐλθὼν πρόσφερε τὸ δῶρόν σου. Μὴ μνησικαχῆς· ὀδύους μὴ μελέτα, ἵνα μὴ τὸν μὲν ταπεινός, τὸν δὲ ὑψός· μὴ τὸν μὲν πλοῦσιον προτιμήσῃς διὰ τῆς πρωτοκλισίας, τὸν δὲ πέννητα παροργίσῃς (5), ἀλλὰ τὴν ἰσότητά πρὸς πάντας φύλαξον. Κατηγορίαν ταχέως μὴ παραδέξῃ· ἀπὸ ἀκοῆς μὴ κρίνῃς ποτὶ πολλοὶ γὰρ κατὰ φθόνον καὶ ἔριν κατηγοροῦσι τοῦ πλησίον· ἐὰν δὲ καὶ μετὰ πάσης ἀκριβείας εὗρῃς τὸν ἁμαρτάνοντα, μὴ εὐθὺς ἐπὶ πάντων αὐτὸν ἐλέγξῃς, ἵνα μὴ περισσώτερος δώσῃς αὐτῷ καιρὸν μηδένα αἰδεῖσθαι. Δύο γὰρ κακὰ κέχρηται τὸ ἐπὶ πάντων ἐλεγθῆναι. Οἱ μὲν γὰρ ἐλεγχόμενοι, παπα-

NOTÆ.

(4) Reg. ὅν.

(5) R. παρεβλέψῃ.

ήρσιασμένως κτώνται την άμαρτίαν. Μέχρι γάρ του έλεγχθηναι, και φοβείται, και αισχύνεται. "Οτε δε έλέγχεται επί πάντων, αισχυντότερος γίνεται. Οί δε έλεγχομένοι μη φέροντες την αίσχυνην, τρέπονται επί τά χείρονα. Τοιούτός έστιν ο Σατανάς. Υποβάλλει ποιήσει την άμαρτίαν, και διά την άμαρτίαν έπιτελέσαι (6) και την αίσχυνην. Διά ούν ταύτας τάς παγίδας του έχθρου, ο πιστευθείς ποιμνην Χριστού, όφείλει πραδς είναι, και μετά πολλής άσφαλείας έπιζητείν· και εάν εύρη τόν ήμαρτηκότα, μη εύθώς αυτόν εκβάλλη της Έκκλησίας, ίνα μη δραξάμενος αυτόν ο Σατανάς, ίδιον ποιήση τόν άνθρωπον. "Όταν γάρ εκδηθής άνθρωπος της Έκκλησίας, εύθώς παραλαμβάνει αυτόν ο Σατανάς, και έως ότε δέξηται αυτόν ο πρεσβύτερος, ούκ άφίσταται άπ' αυτού. "Όταν γάρ άφορισθής άνθρωπος, έξω τών δρων τών Χριστιανικών εύρίσκεται. Καί όσον άν χρόνον μένη άφωρισμένος, έν εκείνω τώ κόσμω μετά τών Έλλήνων κρίνεται. Λαδών ούν αυτόν κατά μόνας, επιτίμησον, παρακάλεσον, νοουθήτησον, ού μόνον άπαξ, αλλά και δις και τρίς. Καί ει μόν έπηκουσέ σου, έκέρθησας αυτού την ψυχήν, καθώς είπεν ή Γραφή· ότι ο έπιστρέψας άνθρωπον εκ πλάνης οδού αυτού, σώσει ψυχήν εκ θανάτου, και καλύψει πλήθος άμαρτιών. Έάν δε μετά τάς τρεις νοουθής παρακούση, και μη διορθώσεται, έκκοφον αυτόν από σου· και τώ τοιούτω μηδє συνεσθίετε, έως άν διορθώσεται έαυτόν.

admodum Scriptura dixit : Qui fecerit converti hominem ab errore viae suae, salvabit animam ipsius a morte, et operiet multitudinem peccatorum (Jac. v, 20). Sin autem post tertiam admonitionem obtemperare, et mores corrigere recuset, excinde eum abs te : et cum eo ne quidem cibum sumite, quoad meliorem mentem induerit.

TITA. Α'. — Περι προσφυρίου, και τών προσφυρόντων εν Ισραίοις τόποις· και ότι χρη τοίς μόν άνευθύνοις βοηθείν, τούς δε ύπαίτιους αποκέμπεσθαι.

« Έάν επίθηται τις τώ πλησίον αυτού άποκτείναι αυτόν δόλω, και καταφύγη, από του θυσιαστηρίου μου λήψη αυτόν θανατώσαι. »

« Μη παραδώς οικέτην εις χείρας Δεσπότου, μήποτε καταράσσηται σε, και άφανισθής. »

"Ετυχε γυναίκα τινα τών έπιφανών έξ άνδρός ού πρὸ πολλού τόν βίον άπολιπόντος χρηρεύσαι. "Ο δε του δικαστου σύνεδρος έδιδάξετο, πρὸς γάμον έλκων άπάξουσαν. "Η δε ούκ έχουσα όπως διαφύγη την τυραννίδα, βουλήν βουλευέται ού τολημνάν μάλλον, ή συνετήν. Τη Ιερξ τραπέξη προσφεύγει, και θεόν ποιεΐται προστάτην κατά της έπηρεας. Τί ούν εδει ποιεΐν, μη ότι τόν μέγαν Βασίλειον, και τών τοιούτων άπασι νομοθέτην, άλλον δε τινα τών πολλύ μετ' εκείνων, Ιερξ δε όμως ούκ άντιποιεΐσθαι εδει; Ού χείρα όργειν Θεού φιλανθρωπίξ, και νόμω τώ τιμηκότι θυσιαστήρια; ού πάντα δρᾶσαι και παθεΐν έβελήσαι πρότερον, ή τι βουλευέσθαι κατ' αϋτης άπάνθρωπον; και καθυδρίσαι μὲν την Ιερὰν τρά-

A ex invidia et similitate proximum criminantur), atque ubi etiam aliquem peccasse certissimis argumentis compereris, eum tamen statim coram omnibus objurgare noli, ne alioqui amplioem ei occasionem des neminem verendi. Duplex ex publica objurgatione malum oritur. Nam qui ita objurgantur, sidenter et libere peccandi sibi parant potestatem. Etenim qui peccat, quoadusque objurgetur, metuit et erubescit : cum autem inspectantibus omnibus increpatur, impudentior efficitur. Qui enim objurgantur, ignominiam non ferentes, ad graviora scelera sese convertunt. Ejusmodi quippe ingenio est Satanas. Peccatum perpetrare suadet, et propter peccatum reprehensionis pudorem incutit. Quae cum ita sint, ob hostiles hosce laqueos ei, qui Christi gregem in fidem suscepit, danda opera est, ut lenem se praebeat, resque omni diligentia inquirat : ac si quem peccasse compererit, non confestim eum ab Ecclesia expellat, ne arreptum ipsum diabolus sibi vindicet. Nam ubi quisquam ex Ecclesia ejicitur, statim Satanas eum assumit, nec prius ab eo abscedit, quam presbyter ipsum suscepit. Quando aliquis separatus est, a Christianorum sinibus exsulat, et quando se junctus manet, tandiu in illo mundo cum gentilibus censetur. Quocirca privatim eum suscipiens, increpa, obseca, admone, non semel duntaxat, sed iterum, et tertio. Ac si quidem dicto audiens fuerit, ipsius animam lucratus eris, quem-

admodum Scriptura dixit : Qui fecerit converti hominem ab errore viae suae, salvabit animam ipsius a morte, et operiet multitudinem peccatorum (Jac. v, 20). Sin autem post tertiam admonitionem obtemperare, et mores corrigere recuset, excinde eum abs te : et cum eo ne quidem cibum sumite,

C 669 TIT. XXX. — De perfugio, et iis qui ad loca sacra profugiant : et quod insontibus opem ferre, nocentes autem amandare oporteat.

Exod. xxi, 14. — « Si quis apposuerit adversus proximum suum ut occidat eum dolo, et confugerit; ab altari meo avelles eum, ut interficiatur. »

Prov. xxx, 10. — « Ne tradas servum in manu Domini, ne forte maledicat tibi, et delearis. »

S. Greg. Naz. orat. in S. Basil. — « Mulieri cuidam amplissimo loco natae, cujus maritus haud ita pridem vivere desierat, iudicis assessor vim afferebat, invitamque ad nuptias pertraherebat. Illa autem, cum nulla ratione hanc vim posset effugere, consilium capit, non majoris audaciae quam prudentiae. Ad sacram enim mensam confugit, Deumque adversus importunam hanc injuriam invocat. Quid igitur faciendum fuit, non dico, magno Basilio, talique ac tanto viro leges omnibus sancienti, sed et alii cuiquam longe illo inferiori, dum tamen sacerdoti? Quid aliud necessum erat facere, nisi ut tueretur? Annon ut Dei clementiae, et legi quae altaribus honorem

NOTÆ.

(6) Suspecta vox.

haberi jubet, manum porrigeret? nonne ut nihil prius non faceret, aut pateretur, quam ille inhumanus adversus eam consilium iniret, sicque et sacrosanctam mensam, et fidem illam cum qua supplicabat, contumelia afficeret? Nequaquam, inquit novus iudex, sed omnes oportet imperio meo cedere, ac Christianos legum suarum proditores fieri. Ille igitur supplicem eam deposcebat, hic vero omni vi retinebat. Ac proinde ille quo furore percitus erat, mittit magistratus quosdam, qui sancti viri cubiculum perscrutarentur, contumeliæ causa potius id faciens, quam quod ejusmodi quidquam necesse esset. Nec ea re contentus, ipsum quoque causam dicere jubet, tanquam unum aliquem capitalis criminis reum. Atqui Basilus aderat, hic vero ira turgescens pro tribunali sedebat, etc.

S. Chrysost. Adv. Eutrop. — Quid est, charissime, quamobrem indigne seras? an quod ille ad Ecclesiam profugit, qui perpetuum cum ea bellum gessit? Imo vero hac potissimum de causa Deum laudare convenit, quod ipse facto suo litteras et edicta abrogaverit, quibus perfugium illud obstruxerat et prohibuerat. Cognito tandem quod fecerit, suamque ipse legem per ea quæ passus est rescidit, factusque adeo est orbis spectaculum. Hinc itaque tacitus vocem hanc emittit, omnes his verbis admonens: Ne eadem perpetretis, ut non eadem quoque patiamini: atque hoc ei geretur.

Josephi. — Si mortua et imago animæ experta hanc vim habet, ut ob eam formam quæ depicta expressaque est, iis qui ad se confugiunt, salutem afferat: quanto tandem magis sacrosanctum Dei domicilium, eos qui ad se, opemque suam pie ac legitime confugerint, fovere et protegere debet? Neque enim fas est cum tyrannico fastu et insolentia in loca minime adeunda irrumpere, et manu valida et audaci tanquam ex Dei manibus ac sinu per vim eos abstrahere moliri, qui in venerandum locum subierunt. Quin potius, etiamsi cadis **670** crimine sese illi devinxerint, tamen ei qui omni dignus honore est, honorem tribuere oportet: sin minus, at certe eos sancte et juste assumere conari, ac non per seipsos, sed per creditos potius ad eam rem missos capere.

TIT. XXXI. — *De civitate impietate referta.*

Psal. lrv, 10. — « Vidi iniquitatem et contradictionem in civitate. »

Prov. xxviii, 12. — « In locis impiorum absconduntur homines. »

Prov. xviii, 29. — « Viri impii incenderunt civitatem. »

Prov. xxix, 18. — « Non erit enarrator genti iniquæ. »

Nahum ii, 1. — « Væ civitas sanguinum, univisa plena mendacio et injustitia. »

Sophon. ii, 15, 16. — « Væ civitas malis dedita, quæ habitat in spe: quæ dicit in corde suo: Ego sum, et non erit post me amplius. Quomodo facta

A πεζαν, καθυβρίσαι δὲ τὴν πίστιν μεθ' ἧς ἰκέτευεν; Οὐ, φησὶν ὁ κενὸς δικαστὴς, ἀλλ' ἡττάσθαι χρὴ πάντας τῆς ἐμῆς δυναστείας, καὶ προδότας γενέσθαι Χριστιανούς τῶν οἰκείων νόμων. Ὁ μὴν ἐξήτει τὴν ἰκέτιν, ὃ δὲ εἶχετο κατὰ κράτος· ὃ δὲ ἐξεμαίνετο, καὶ τέλος προπέμπει τινὰς τῶν ἐπ' ἐξουσίας, τὸν τοῦ ἁγίου κοιτωνίσκον ἐξερευνήσαντας, οὐ κατὰ χρεῖαν μᾶλλον ἢ ἀτιμίαν. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν παρῆναι, καὶ ἀπολογεῖσθαι κελεύει, ὥς ἵνα τῶν καταχρίτων. Ὁ δὲ παρῆν, ὃ δὲ προῦκάθητο γέμων θυμοῦ, καὶ φρονήματος, καὶ τὰ λοιπά.

B Τίνας ἔνεκεν ἀγανακτεῖς, ἀγαπητέ, ἐπειδὴ εἰς Ἑκκλησίαν κατέφυγεν ὁ πολεμήσας αὐτὴν διηnekώς; Διὰ τοῦτο μὲν οὖν μάλιστα δοξάζειν χρὴ τὸν Θεόν, ὅτι ἦν αὐτὸς ἀπειτείχισεν καὶ ἀπεκώλυσε καταφυγεῖν γράμμασι καὶ νόμοις, αὐτὸς διὰ τῶν ἔργων ἠκρόωσε, μαθὼν ὅπερ ἐποίησε, καὶ τὸν νόμον ἔλυσε πρῶτος αὐτὸς, δι' ὃν ἔπαθεν, καὶ γέγονε τῆς οἰκουμένης θέατρον, καὶ σιγῶν ἐντεῦθεν ἀφίησι φωνὴν ἅπασι, παραινῶν, καὶ λέγων, μὴ ποιῆτε τοιαῦτα, ἵνα μὴ πάθῃτε τοιαῦτα, καὶ διδάσκαλος ἀνεφάνη διὰ τῆς συμφορᾶς.

calamitas contulit, ut veluti doctoris munere fun-

C Εἰ ἀγαλμα νεκρὸν τε καὶ ἄψυχον ἱκανὸν σώζειν τοὺς ἐπ' αὐτὸ καταφεύγοντας, δι' ἣν ἐξεκόνισται καὶ κεχαρκτηρίσται μορφήν, πόσω καὶ πλέον ἱερὸν Θεοῦ ἐνδιαίτημα περιέπειν καὶ σκέπειν ὀφείλει τοὺς ἐπ' αὐτὸ, καὶ τῆν ἐπ' αὐτοῦ ἐπικουρίαν ἐνθέσμως προσφεύγοντας. Οὐ γὰρ θέμις μετὰ τυραννικοῦ φρυάγματος ἐπιβαίνειν κατατολμῶν τοῖς ἀβάτοις, καὶ χειρὶ κραταίῃ, καὶ θρασεῖα, καθάπερ ἐκ κώλων, καὶ χειρὸς Κυρίου ἀποσπῆν βιάζεσθαι τοὺς ἐπὶ τὸ σέβας ὑπεκδύσαντας· ἀλλὰ πρῶτον μὲν κἂν αἵματος μετέχονιν οὗτοι, χρὴ τὴν τιμὴν νέμειν τῇ τιμῇ τῇ. Ἐπειτα δὲ πειράσθαι ὁσίως καὶ δικαίως παραλαβεῖν τούτους, καὶ οὐ δι' ἑαυτῶν χειρώσασθαι, ἀλλὰ μᾶλλον παρὰ τῶν εἰς τοῦτο διεσταλμένων νεοκώρων.

D TITA. AA'. — *Περὶ πόλεως ἀσεβείας πεπληρωμένης.*

« Εἶδον ἀνομίαν καὶ ἀντιλογίαν ἐν τῇ πόλει. »

« Ἐν τόποις ἀσεβῶν ἀναλίσκονται ἄνθρωποι. »

« Ἄνδρες ἀσεβεῖς ἐξέκαυσαν πόλιν. »

« Οὐ μὴ ὑπάρξῃ ἐξηγητὴς εἶθαι παρανόμῳ. »

« Ὡ πόλις αἱμάτων, ὅλη ψευδῆς, πλήρης ἀδικίας! »

« Ὡ πόλις ἡ φαυλίστρια! ἡ κατοικοῦσα ἐπ' ἐλπίδι, ἡ λέγουσα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς· Ἐγὼ εἰμι, καὶ οὐκ ἔστα· μετ' ἐμὲ ἔτι. Πῶς ἐγενήθη εἰς ἀφανισμόν,

νομή θηρίων; πᾶς ὁ διαπορευόμενος δι' αὐτῆς, σπείρει, καὶ κινήσει τὰς χεῖρας αὐτοῦ. »

« Ὁ πόλις ἐργαζομένη μάταια ! »

« Τὴν ὁργὴν μου εἰς ἔθνος ἀνομον ἀποστελῶ. »

« Ἀσεβῶν πόλις, εἰς τὸν αἰῶνα οὐ μὴ οἰκοδομηθῇ. »

« Πῶς ἐγένετο πόρνη, πόλις πιστὴ Σιών, πλήρης χρίσεως, ἐν ἣ δικαιοσύνη ἐκοιμήθη ἐν αὐτῇ. νῦν δὲ φανευταί. »

« Ἀκούε ταῦτα ἡ τρυφερά, ἡ καθημένη, ἡ πεποθυία, ἡ λέγουσα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς, Ἐγὼ εἰμι, καὶ οὐκ ἔσται μετ' ἐμοῦ ἐτι. Πῶς ἐγενήθη εἰς ἀφανισμόν; »

« Ὁ πόλις ψευδὴς, ὅλη καταδυναστεία ἐν αὐτῇ ! Ὡς φύχει λάκκος ὕδωρ αὐτοῦ, οὕτως φύχει κακία αὐτῆς. Ἀσέβεια καὶ ταλαιπωρία αὐτῆς ἀκουσθήσεται ἐν αὐτῇ διὰ παντός. »

« Πατέρα καὶ μητέρα ἐκακολόγουν ἐν σοί, καὶ πρὸς τὸν προσήλυτον ἐπιστρέφονται ἐν ἀδικίαις, ὄρφανὸν καὶ χήραν κατεδυνάστευσαν ἐν σοί, καὶ τὰ ἁγία μου ἐξουδένωσαν. Ἀνόσια ἐποιοῦν ἐν μέσῳ σου. Ἐκαστος εἰς τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον αὐτοῦ ἠνόμησαν. Δῶρα ἐλάβανον ἐν σοί, ὅπως ἐχέωσιν αἶμα, τόκον καὶ πλεονασμὸν ἐλάβανον ἐν σοί. Ἐμοῦ δὲ ἐπελάθοντο, λέγει Κύριος. »

Εἰσὶ πόλεις παντοδαποὶς θεάματα θαυματοποιῶν ἀπὸ βαθέος ὄρθρου μέχρις ἑσπέρας αὐτῆς ἐστῶσαι τὰς ὁδοὺς, καὶ μέντοι, καὶ μελῶν τινων κεκλασμένων καὶ διεφθαρμένων παντάπασι, πολλὴν ἀκολασίαν ταῖς ψυχαῖς ἐντικτόντων. Ὅν ἐπὶ πλείστον ἀκούοντες, οὐκ ἐμπίπλυνται, καὶ τοὺς τοιοῦτους δήμους πολλοὶ μακαρίζουσιν, ὅτι τὰς κατ' ἀγορὰν ἐμπορείας, ἢ τὰς ἐκ τῶν τεχνῶν πρὸς τὸ ζῆν ἐπινοίας καταλιπόντες, διὰ βραθυμίας πάσης καὶ ἡθονῆς τὸν τεταγμένον αὐτοῖς τῆς ζωῆς χρόνον διαπερῶσιν· οὐκ εἰδότες ὅτι ὁρχήστρα εὐθηνουμένη θεάμασιν ἀκολάστοις, κοινὸν καὶ δημόσιον διδασκαλεῖον ἀσελείας τοῖς συγκαθημένοις ἐστίν, καὶ τὰ παναρμόνια τῶν αὐλῶν μέλη, καὶ ἄτματα πικρὰ, ἐγκαθεζόμενα ταῖς τῶν ἀκούοντων ψυχαῖς, οὐδὲν ἕτερον, ἢ πάντας ἀσχημονεῖν ἀναπεῖθει, ἢ τὰ τῶν κιθαριστῶν αὐλῶν κρούσματα μιμουμένους. Ἡδὴ τινὲς τῶν ἱππομανούτων, κατ' ὄναρ περὶ τῶν ἱππῶν μάχονται, ἄρματα μεταzeugνόντες, καὶ ἡνιόχους μετατιθέντες, καὶ ὅπως τῆς μεθήμερινης ἀφροσύνης οὐδὲν ἐν ταῖς καθ' ὕπνον φαντασίαις ἀφίστανται.

Ἔστιν ἰδεῖν περὶ τὰς ἀντιθέτους ἱπποδρομίας τοὺς φιλίππους τε καὶ φιλοθεάμονας· πῆδῶσι, βοῶσιν, οὐρανῷ πέμπουσι κένιν, ἡνιοχοῦσι καθήμενοι, παῖουσι τὸν ἀέρα τοῖς δακτύλοις, ὥς μάστιγι, ζευγνύουσιν, μεταzeugνύουσιν, οὐδενὸς ὄντες κύριοι· ἀντιθέδασιν ἀλλήλοις· βρόχιος ἡνιόχους, ἱππούς, ἱπποστασίας, στρατηγούς. Καὶ ταῦτα τίνες; εἰ

A est in solitudinem, pasqua bestiarum? omnis qui transibit per eam, sibilabit, et movebit manus suas. »

Osee vi, 8. — « O civitas quæ operatur vana! »

Isa. x, 17. — « Iræ meam in gentem iniquam mittam. »

Isa. xxv, 2. — « Civitas impiorum, in æternum non ædificeris. »

Isa. i, 21. — « Quomodo facta est meretrix, civitas fidelis Sion, plena iudicii? Justitia habitavit in ea, nunc autem homicidæ. »

Isa. xlvii, 8, 9. — « Audi hæc, delicata, quæ habitas cum fiducia, quæ dicis in corde tuo: Ego sum, et non est præter me amplius. Quomodo facta est in solitudinem? »

B Jerem. vi, 6, 7. — « O civitas mendax: omnis oppressio in ea. Sicut frigidam facit lacus aquam suam, sic frigidam facit malitia illius. Iniquitas et miseria audietur in ea semper. »

Ezech. xii, 5-7. — « Patri et matri maledixerunt in te: ad advenam convertuntur in iniquitatis. Pupillum et viduam oppresserunt apud te, et sancta mea contempserunt. Nefaria perpetraverunt in medio tui. Unusquisque in uxorem proximi tui inique egerunt. Munera accipiebant in te, ut effunderent sanguinem. Fenus et usuram accipiebant in te: mei autem non recordati sunt, dicit Dominus. »

S. Basil. hom. in Hexæm. — Civitates quædam sunt quæ variis circulatorum spectaculis a summo diluculo ad vesperam usque orulos pascunt, et lascivas quasdam et corruptas prorsus cantilenas, quibus multa libido in animis paritur, diutissime et absque satietate audiunt. Huiusmodi populus plerique fortunatos prædicant, qui, dimissis forensibus negotiationibus, aut artibus ad vitam necessariis, per summam inertiam et voluptatem constitutum sibi vitæ tempus traducunt: illud scilicet ignorantes orchestram impudicis spectaculis affluentem, communem et publicam libidinis scholam iis esse qui illic una sedent, ac modulatissimos illos tibiæ concentus, meretriciasque cantilenas cum audientium animis insident, nihil aliud asserre, nisi ut omnibus obscene se gerere suadeant, citharædorum atque, aut tibicinum pulsus æmulando. Quin et nonnulli eorum qui insano equorum studio tenentur, in somnis etiam de equis concertant, currus in diversum jungentes, et aurigas immutantes, ac denique a diurna insania ne in nocturnis quidem visis absistunt.

671 S. Greg. Naz. orat. de Basil. — Videre licet eos qui adversariis equorum cursibus delectantur, qui equos amant, et spectaculis gaudent, ut exsillant, clament, pulverem in celum militant, habenas sedendo moderentur, ærem feriant, equos digitis, seu stimulis, in alterum atque alterum latius subinde jungant (cum nihil horum in ipsorum po-

testate situm sit), facile inter se aurigas, equos, A πένητες πολλάκις, καὶ ἄποροι, καὶ μὴδ' ἂν εἰς μίαν
equorum stationes, certaminis duces permulent. ἡμέραν τροφῆς εὐπορήσοντας.
Qui vero ii sunt? tenuiores plerumque, pauperes, et quibus ne in unum quidem diem victus sup-
petit.

Eusebii. — Qui Dominum verentur, Dominicum diem praestolantur, ut Deo preces adhibeant, et corpore et sanguine Domini recreentur. Inertes vero et socordes Dominicum diem exspectant, ut ab opere feriat, vitiiis dent operam. Quod autem non mentiar, res ipsae faciunt fidem. Alio die in plateam prodi : et neminem reperias. Die Dominico egredere : atque alios cithara canentes, alios plaudentes, saltantesque, sedentes alios, et proximos dicteris insectantes, alios denique luctantes invenias. Praeco ad ecclesiam vocat? omnes seguitie torpescunt, et moras neclunt. Cithara aut tuba personnit? tum omnes tanquam alis instructi currunt. Ecclesiae spectacula cernimus, Dominum Christum in mensa propositum prospicimus, Seraphim ter sanctum hymnum canentes, Evangelicas voces, Spiritus sancti praesentiam, prophetas resonantes, angelorum hymnum, Alleluia, omnia spiritalia, omnia salute digna, omnia quibus caeleste regnum conciliatur. Haec audit qui in ecclesiam ingreditur. Quid vero cernit, qui ad theatra currit? Diabolicos cantus, mulierculas saltitantes, vel, ut rectius loquar, daemonis intemperis agitata. Quid enim saltatrix facit? caput, quod Paulus perpetuo jussit tegi (I Cor. xi, 6), impudenter aperit. Invertit collum : comam huc atque illuc expandit. Haec porro ab ea peraeque sunt, quam daemon obsessam tenet. Citharedus autem, ceu daemon alter, cum ligno conflictatur. Tale nimirum Herodis quoque convivium erat. Herodiadis ingressa filia tripadiavit, Joannis Baptistae caput amputavit, et subterranea inferni loca hereditatis nomine consecuta est. Quocirca qui choreas et saltationes amant, cum ea partem habent. Vae iis qui Dominico die cithara ludunt, aut operibus incumbunt! Ad mercenariorum servorumque requiem hic dies concessus est. *Haec est enim dies, quam fecit Dominus; exsulemus, et letemur in ea* (Psal. cxvii, 24). Ingreditur domum tuam mercenarius, suosque tuis operibus humeros subjicit. Labore et sudore conteritur : nec ipsi respirandi potestatem facis.

TIT. XXXII. — *De venditione et emptione.*

Prov. — « Custodi vias tuas bona commutatione. »

Ezech. vii, 12. — « Qui emit, non laetetur : et qui vendit, non lugeat. Quia qui vendit, ad eum qui vendidit non revertetur. »

Eccli. xxvii, 12. — « Inter venditorem et emptorem commorabitur peccatum. »

672 TIT. XXXIII. — *De divina castigatione, et iis qui praecare eam ferunt.*

Deut. viii, 5. — « Cognosces corde tuo quod, tanquam si quis homo castiget filium suum, sic Dominus Deus tuus castigabit te. »

Deut. xxxii, 39. — « Videte, videte, quod ego

Oι φοβούμενοι τὸν Κύριον περιμένουσι τὴν Κυριακὴν, ἵνα τὴν εὐχὴν τῷ Θεῷ ἀναπέμψωσιν, καὶ τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου ἀπολαύσωσιν. Οἱ δὲ ῥάθυμοι περιμένουσι τὴν Κυριακὴν, ἵνα τοῦ ἔργου ἀπεχόμενοι, τοῖς κακοῖς σχολάσωσι. Καὶ ὅτι οὐ ψεύδομαι, μαρτυρεῖ τὰ πράγματα. Ἐξέλθε ἐν τῇ μέσῃ εἰς ἄλλην ἡμέραν, καὶ οὐδένα εὐρίσκει· Ἐξέλθε ἐν τῇ Κυριακῇ, καὶ εὐρήσεις, τοὺς μὲν κιθαρίζοντας, ἄλλους ἐπιπροτινώντας, ἐτέρους καθεζομένους, καὶ τοὺς πλησίον λοιδοροῦντας, ἄλλους παλαιοντάς, καλεῖ ὁ κήρυξ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ πάντες ὡς ὑπὸ ὄκνον προβάλλονται. Γέγονε κιθάρας ἦχος, ἢ αὐλοῦ, καὶ πάντες ὡς ὑπόπτεροι τρέχουσιν· τὰ θεάματα τῆς ἐκκλησίας ὀρώμεν· τὸν Δεσπότην Χριστὸν ὀρώμεν ἀνακείμενον ἐπὶ τῆς τραπέζης, τὰ Σεραφίμ τὸν τρισάγιον ὕμνον ᾄδοντα, εὐαγγελικὰς φωνὰς, Πνεύματος ἁγίου παρουσίαν, τοὺς προφήτας καλεδυνώντας, τὸν τῶν ἀγγέλων ὕμνον τὸ Ἀλληλῦια, ὅλα πνευματικὰ, ὅλα σωτηρίας ἄξια, ὅλα βασιλείας πρόξενα. Ταῦτα ἀκούει ὁ ἐρχόμενος εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Τί δὲ θεωρεῖ ὁ τρέχων εἰς τὰ θέατρα; ἄσματα διαβολικὰ· γυναικας ὀρχουμένας. Τί γὰρ ποιεῖ ἡ ὀρχουμένη; γυμνοῖ τὴν κεφαλὴν ἀναισχύντως, ἣν παρήγγειλε Παῦλος ἀδιαλείπτως σκεπάζειν. Ἐκστρέφει τὸν τράχηλον· τὰς τρίχας ὡς κακὴ ἐκπετάζει. Ταῦτα ποιεῖ καὶ ἡ δαιμονώσα. Ὁ δὲ κιθαρωδὸς ὡσπερ δαίμων τῷ ῥυθμῷ προσμάχεται. Τοιοῦτον καὶ τὸ συμπόσιον τοῦ Ἡρώδου, καὶ εἰς-ελθούσα ὀρχήσατο Ἡρωδιάς, καὶ τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ ἀπέτεμεν, καὶ τὰ καταθρόνια τοῦ ἔδου ἐκληρονόμησεν. Οἱ οὖν ἀγαπώντες τὴν ὀρχήσιν, μετ' αὐτῆς ἔχουσι τὴν μερίδα. Οὐαὶ τοῖς ἐν Κυριακῇ κιθαρίζουσιν ἢ ἐργαζομένοις. Εἰς ἀναπαυσιν μισθίων καὶ δούλων ἐδόθη. Αὕτη γὰρ ἡ ἡμέρα, ἣν ἐποίησεν ὁ Κύριος· ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθώμεν ἐν αὐτῇ. Εἰσέρχεται μίσθιος εἰς τὴν οἰκίαν σου, καὶ ὑποτίθῃσι τὸν ὥμον ἐν τοῖς ἔργοις σου. Συντριβεται ἐν ἰδρώτι καὶ καμᾶτῳ, καὶ οὐ συγχωρεῖς αὐτὸν ἀναπαύεσθαι.

sudore conteritur : nec ipsi respirandi potestatem

D TITA. AB. — *Περὶ πράσεως καὶ ἀγορασίας.*

« Φύλασσε τὰς ὁδοὺς σου εὐσυναλλάττως. »

« Ὁ πτώμενος, μὴ χαίρῃτω, καὶ ὁ πωλὼν μὴ θρηνηῖτω, διότι ὁ πτώμενος πρὸς τὸν πωλοῦντα οὐ μὴ ἐπιστρέψῃ. »

« Ἀναμίσσον πρᾶτοῦ καὶ ἀγοραστοῦ συντριβήσεται ἁμαρτία. »

TITA. AG. — *Περὶ παιδείας Θεοῦ, καὶ τῶν εἰργασίων φερόντων.*

« Γνώσῃ τῇ καρδίᾳ σου, ὅτι ὡς εἰ τις παιδεύσει τὸν υἱὸν αὐτοῦ, οὕτως Κύριος ὁ Θεός σου παιδεύσει σε. »

« Ἰδέτε, ἰδέτε, ὅτι ἐγὼ εἶμι, καὶ οὐκ ἔστι Θεός

πλὴν ἐμοῦ. Ἐγὼ ὀκτενῶ, καὶ ζῆν ποιήσω· πα-
τάξω, καὶ γὰρ ἰάσονται. »

« Κύριος θανατοί, καὶ ζωογονεῖ· κατὰγει εἰς ᾄδου,
καὶ ἀνάγει. »

« Ἀναστὰς Ἰώβ διέβρῃξε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ
ἐκείρατο τὴν κόμην τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ πασῶν
χαμαὶ προσεκύνησεν τῷ Κυρίῳ, καὶ εἶπεν αὐτός·
Γυμνὸς ἐξῆλθον ἐκ κοιλίας μητρὸς μου, γυμνὸς καὶ
ἀπελεύσομαι ἐκεῖ. Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφ-
εἶλατο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτως καὶ ἐγένετο.
Εἰη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον εἰς τοὺς αἰῶ-
νας. »

« Μακάριος ἄνθρωπος, ὃν ἡλεῖξεν ὁ Κύριος. Νου-
θέτημα δὲ παντοκράτορος μὴ ἀπαναίνου. Αὐτὸς γὰρ
ἀλγεῖν ποιεῖ, καὶ πάλιν ἀποκαθίστησιν· ἐπαισε, B
καὶ αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἰάσονται. »

« Δράξασθε παιδείας, μήποτε ὀργισθῇ Κύριος,
καὶ ἀπολείψῃ. »

« Ἡ παιδεία σου ἀνθρώποις με εἰς τέλος, καὶ ἡ
παιδεία σου. »

« Ὅργη ἐν τῷ θυμῷ αὐτοῦ, καὶ ζωὴ ἐν τῷ θελή-
ματι αὐτοῦ. »

« Ἐν ἐλεγκμοῖς ὑπὲρ ἀνομίας ἐπαίδευσας ἄνθρω-
πον. »

« Μακάριος ἄνθρωπος, ὃν ἂν παιδεύσῃς, Κύ-
ριε. »

« Παιδεύων ἐπαίδευσέ με ὁ Κύριος, καὶ θανάτῳ οὐ
παρέδωκέ με. »

« Ἀγαθὸν μοι, ὅτι ἐταπεινώσάς με, ὅπως ἂν μάθω
τὰ δικαιώματά σου. »

« Ὡς, μὴ ὀλιγόρει παιδείας Κυρίου, μηδὲ ἐκ-
λῶου ὅπ' αὐτοῦ ἐλεγχόμενος. Ὅν γὰρ ἀγαπᾷ Κύ-
ριος, παιδεύει· μαστιγοῖ δὲ πάντα οὐδὲν ὃν παρα-
δέχεται. »

« Ὁ δεχόμενος παιδείαν, ἐν ἀγαθοῖς ἔσται. »

« Φοβεῖσθέ με, καὶ δέξασθε παιδείαν, καὶ οὐ
μὴ ἐξολοθρευθῆτε ἐξ ὀφθαλμῶν τῆς γῆς. »

« Ὅταν ὀργῇ θυμοῦ μου γέννηται, πάλιν ἰάσο-
μαι. »

« Ἡ παιδεία Κυρίου ἀνοίγει μου τὰ ὦτα. »

« Δι' ἁμαρτίαν βραχύ τι ἐλύπησα αὐτὴν, καὶ ἐπά-
ταξα αὐτὴν, καὶ ἀπέστρεψα τὰ πρόσωπόν μου ἀπ' αὐτοῦ· καὶ ἐλυπήθη, καὶ ἐπορεύθη στυγνὸς ἐν τοῖς
ὁδοῖς τῆς καρδίας αὐτοῦ. Τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ ἐώρακα,
καὶ ἰασάμην αὐτὴν, καὶ παρεκάλεσα αὐτὴν, καὶ ἔδωκα
αὐτῇ παράκλησιν ἀληθινήν. »

« Ἰδοὺ πεπρακά σ, οὐχ ἐνεκεν ἀργυρίου· ἐξ-
ελάμην δὲ σε ἐκ χαμίνου πτωχείας ἐνεκεν ἐμοῦ. »

« Ἐν πόνῳ καὶ μαστιγῇ παιδεύθητι Ἰερουσα-
λήμ, μήποτε ἀποστῇ ἡ ψυχὴ μου ἀπὸ σοῦ· μὴ
ποιήσω σε ἄδαντον γῆν, ἥ τις οὐ κατοικηθήσι-
ται. »

« Παίδευσον ἡμᾶς, Κύριε, πλὴν ἐν κρίσει, καὶ
μὴ ἐν θυμῷ, ἵνα μὴ ὀλίγους ἡμᾶς ποιήσῃς. »

sim solus, et non sit alius præter me. Ego occi-
dam, et vivere faciam : percutiam, et ego sa-
nabo. »

I Reg. II, 6. — « Dominus mortificat, et vivifi-
cat, deducit ad inferos, et reducit. »

Job I, 20-22. — « Surgens Job, discidit vesti-
menta sua, et totondit comam capitis sui, et cor-
ruens in terram adoravit Dominum, et dixit : Ipse
nudus egressus sum de utero matris mee, nudus
et revertar illuc. Dominus dedit : Dominus abstulit.
Sicut Domino placuit, ita factum est. Sit nomen
Domini benedictum in sæcula. »

Job V, 17. — « Beatus homo quem arguerit Do-
minus. Admonitionem autem Domini ne abnuas.
Ipse enim dolere facit, et rursus restaurat : per-
cussit, et manus ejus sanabunt. »

Psal. II, 12. — « Apprehendite disciplinam, ne-
quando irascatur Dominus, et pereatis, » etc.

Psal. XVII, 35. — « Disciplina tua corrigit me in
finem, et disciplina tua. »

Psal. CXIX, 5. — « Ira in indignatione ejus, et
vita in voluntate ejus. »

Psal. XXXVIII, 11. — « In increpationibus pro-
pter iniquitatem corripuisti hominem. »

Psal. XCIII, 12. — « Beatus homo quem tu eru-
dieris, Domine. »

Psal. CXVII, 18. — « Castigans castigavit me Do-
minus, et morti non tradidit me. »

Psal. CXVIII, 71. — « Bonum mihi, quia humi-
liasti me : ut discam justificationes tuas. »

Prov. III, 12. — « Fili, ne parvi facias discipli-
nam Domini : neque deficias, cum ab eo corripieris.
Quem enim diligit Dominus, corripit : verberat
autem omnem filium quem suscipit. »

« Qui suscipit disciplinam, in bonis erit. »

Sophon. III, 7. — « Timele me, et suscipite di-
sciplinam, et non peribitis ex oculis terræ. »

Isa. VI, 10. — « Cum furor iræ meæ exarserit,
rursus sanabo. »

Isa. I, 5. — « Disciplina Domini aperit mihi au-
res. »

Isa. LVII, 17, 18. — « Propter peccatum ad mo-
dicum quid contristavi eum, et percussi eum, et
averti faciem meam ab eo : et contristatus est, et
ambulavit tristis in viis cordis sui. Vias ejus vidi,
et sanavi eum : et consolatus sum eum, et dedi ei
consolationem veram. »

Isa. XLVIII, 10. — « Ecce vendidi te non propter
argentum : erui autem te de fornace paupertatis
propter me. »

Jerem. VI, 7. — « Per dolorem et flagellum eru-
dire Jerusalem, ne forte recedat anima mea a te :
ne faciam te inviam terram, quæ non habitetur. »

Jerem. X, 24. — « Corripe nos, Domine : verum-
tamen in judicio, et non in furore tuo, ne forte ad
nihilum redigas nos. »

Baruch v, 25. — « Filioſi, patientes estote in ira A quæ vobis supervenit. »

673 *Sap.* xi, 28. — « Parcis omnibus, quoniam tua sunt, Domine, qui amas animas. »

Sap. xii, 2, 22. — « Ideoque eos qui errant, parumper corripis, et in quibus peccant, admonens alloqueris, ut, relicta malitia sua, credant in te, Domine. Cum das nobis disciplinam, inimicos nostros multipliciter flagellas, ut bonitatem tuam cogitemus judicantes : et cum judicamur, expectemus misericordiam. »

Eccli. xviii, 12. — « Misericordia Domini super omnem carnem. Qui misericordiam habet, arguens, et erudiens, et docens, et convertiens quasi pastor gregem suum, et miseratur excipientes disciplinam. »

Eccli. xxxii, 18. — « Qui timet disciplinam, excipiet disciplinam. »

Eccli. xvi, 12. — « Misericordia et ira est apud ipsum : juxta magnam misericordiam ejus, sic et correptio quoque ipsius est. »

Hebr. xii, 5 seqq. — « Fili mi, noli negligere disciplinam Domini : neque fatigeris, dum ab eo argueris. Quem enim diligit Deus, castigat : flagellat autem omnem filium quem recipit. In disciplina perseverate. Tanquam filiis vobis offert se Deus. Quis enim est filius quem non corripit pater ? Quod si extra disciplinam estis, ergo adulteri ei non filii estis. Deinde patres quidem carnis nostræ eruditores habuimus, et reverebamur eos ; non multo obtemperabimus Patri spirituum, et vivemus ? Et illi quidem in tempore paucorum dierum secundum voluntatem suam erudiebant nos : hic autem ad id quod utile est, ad recipiendum sanctitatem ejus. Omnis autem disciplina in præsentem quidem videtur non esse gaudii, sed mœoris : postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet justitiæ. »

S. Basil. hom. Quod Deus non sit auctor malorum. — Bonus Dominus, qui hoc unicuique confert, quod ei proficuum sit. Opes enim illis qui male iis utuntur, adimit, ut in justitiæ ipsorum instrumentum destruat. Morbum iis infert quibus membris impediri satius sit, quam liberos ad peccandum conatus habere. Mortes porro inducuntur, cum ii vitæ termini expleti sunt, quos ipse ab initio, prout ex illius utilitate fore diu antea prospiciebat, constituit. Pestilentie denique, siccitates, atque inundationes, communes quædam sunt urbium et gentium plagæ, quæ immodicam vitii immanitatem arceant. Quemadmodum igitur medicus beneficis, etsi dolores, etsi cruciatus corpori asserat, cum morbo tamen, non cum ægroto pugnat : eodem modo bonus quoque est Deus, qui omnium salutem per privata quorundam supplicia procurat. Urbium et gentium morbi, aeris siccitates, terræ steri-

« Τεκνία, μακροθυμήσατε ἐπὶ τῇ ἐπελθούσῃ ὑμῶν ὀργῇ. »

« Φείδῃ πάντων, ὅτι σά ἐστι, Δέσποτα φύλα ψυχῆ. »

« Καὶ διὰ τοῦτο τοὺς παραπίπτοντας κατ' ὀλίγον ἐλέγχεις, καὶ ἐν οἷς ἀμαρτάνουσιν, ὑπομνήσκων νοθετεῖς, ἵνα ἀπαλλαγέντες τῆς κακίας αὐτῶν, πιστεῦσωσιν ἐπὶ σά, Κύριε. Παιδεύων ἡμᾶς, τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν ἐν μυριότητι μαστιγοῖς, ἵνα σου τὴν ἀγαθότητα μεριμνήσωμεν κρίνοντας· κρίνομενοι δὲ προσδοκῶμεν ἔλεος. »

« Ἐλεος Κυρίου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, ἐλέγγων, καὶ παιδεύων, καὶ διδάσκων, καὶ ἐπιστρέφων ὡς ποιμὴν τὸ ποίμνιον αὐτοῦ, καὶ τοὺς ἐκδεχομένους παιδεῖαν ἐλεῖ. »

« Ὁ φοβούμενος (1) παιδεῖαν, ἐκδέχεται παιδεῖαν. »

« Ἐλεος καὶ ὀργὴ παρ' αὐτῷ κατὰ τὸ πολὺ ἔλεος αὐτοῦ, οὕτως καὶ ὁ ἔλεγχος αὐτοῦ ἐστιν. »

« Ὑιὲ, μὴ ὀλιγωρεῖς παιδείας Κυρίου, μηδὲ ἐκλύσῃς ὑπ' αὐτοῦ ἐλεγχόμενος. Ὅν γὰρ ἀγαπᾷ Κύριος, παιδεῖ. Μαστιγοῖ δὲ πάντα τὸν υἱὸν ὃν παραδέχεται : εἰς παιδεῖαν ὑπομένετε ὡς υἱοὶς ὅμιν προσφέρεται ὁ Θεός. Τίς γὰρ ἐστὶν υἱὸς, ὃν οὐ παιδεύει πατήρ ; εἰ δὲ χωρὶς ἐστε παιδείας, ἄρα νόθοι ἐστέ, καὶ οὐ υἱοί. Εἶτα τοὺς μὲν τῆς σαρκὸς ἡμῶν πατέρας εἰκομεν παιδευτάς, καὶ ἐνετρεπόμεθα, οὐ πολλῷ μᾶλλον ὀπταγησόμεθα τῷ πατρὶ τῶν πνευμάτων, καὶ ζήσομεν ; οἱ μὲν γὰρ πρὸς ὀλίγας ἡμέρας κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς ἐπαιδεύουν, ὁ δὲ ἐπὶ τὸ συμφέρον, ἐπὶ τὸ μεταλαβεῖν τῆς ἀγιότητος αὐτοῦ. Πᾶσα δὲ παιδεῖα, πρὸς μὲν τὸ παρὸν, οὐ δοκεῖ χαρὰς εἶναι, ἀλλὰ λύπης· ὕστερον δὲ καρπὸν εἰρηνικὸν τοῖς δι' αὐτῆς γεγυμνασμένοις ἀποδίδωσι δικαιοσύνης. »

Τὸ συμφέρον ἐκάστῳ ὁ ἀγαθὸς Δεσπότης ἐπάγει. Πλοῦτον μὲν γὰρ ἀφαιρεῖται παρὰ τῶν κακῶς αὐτὸν κεκτημένων, τὸ πρὸς ἀδικίαν αὐτῶν ὄργανον διαφθείρων. Νόσον ἐπάγει, ὡς λυσιτελέστερον τὸ πεπεδηθῆαι τοῖς μέλεσιν, ἢ ἀκωλύτως ἔχει τὰς πρὸς τὸ ἀμαρτάνειν ὁρμάς. Θάνατοι δὲ ἐπάγονται, τῶν ὄρων τῆς ζωῆς πληρωθέντων, οὓς ἐξ ἀρχῆς, περὶ ἑκάστον ἡμῶν τὸ συμφέρον προβλεπόμενος, ἐπέτατο. Αἱμοὶ δὲ, καὶ αὖχοι, καὶ ἐπομβρίαι, κοινὰί τινες εἰσι πληγαὶ πόλεων καὶ ἐθνῶν, τοῦ κακοῦ τὴν ἀμετρίαν κολάζουσαι. Ὡς οὖν εὐεργέτης ἱατρός, κἂν πόνους, κἂν ἀλγηδόνας ἐμποῖ τῷ σώματι, τῇ νόσῳ μάγεται, οὐχὶ τῷ κάμνοντι· οὕτω καὶ ὁ ἀγαθὸς ἐστὶ Θεός, ὁ τὴν σωτηρίαν πάντων διὰ μερικῶν κολάσεων διοικούμενος. Νόσοι πόλεων καὶ ἐθνῶν, αἱρῶν αὖχοι, καὶ ἀφορίαι γῆς, καὶ αἱ κατὰ τὸν βίον ἐκάστου τραχύεσθαι περιπτώσεις, τῆς κακίας τὴν αὖξησιν ἐπικόπτουσιν. Ὅτε τὰ τοιαῦτα κακὰ

NOTÆ.

(1) Lego Κύριον, ut edita : sic Vulgata, Dominum.

παρὰ Θεοῦ γίνεται, τῶν ἀληθινῶν κακῶν τὴν γένεσιν ἔχειρουῦντα. Αἶτε γὰρ κατὰ σῶμα κακώσεις, καὶ τὰ ἐκτὸς ἐπίπονα, πρὸς ἐποχὴν τῆς ἁμαρτίας ἐπινοήνται.

corporis vexationes, tum extrinsecæ asperitates et sunt.

Μάθωμεν, ὅτι δι' ἐπιστροφὴν, καὶ ἀμέλειαν τὰς πληγὰς ἡμῖν ὁ Θεὸς ἐνίστησιν, οὐκ ἐκτρέφει ζητῶν, ἀλλ' ἐπανορθῶσαι σπουδάζων, κατὰ τοὺς χρηστοὺς τῶν πατέρων καὶ εἰς ἀμελείς τῶν τέκνων, οἱ θυμοῦνται κατὰ τῶν νέων, καὶ διανίστανται, οὐ κακόν τι δοῦναι σπουδάζοντες, ἀλλ' ἐκ τῆς νηπιώδους ὀλιγορίας, καὶ τῶν τῆς νεότητος ἁμαρτιῶν εἰς ἐπιμέλειαν ἀνάγοντες.

Πατάσσεται σὰρξ, ἵνα λαβῇ ἡ ψυχὴ. Θανατοῦται δὲ ἡ ἁμαρτία, ἵνα ζήσῃ δικαιοσύνη.

Ἄνω νεύωμεν, ἀδελφοί, ἐν παντὶ καιρῷ, καὶ περιστάσει πάσῃ προβαλλόμεθα τὴν καλὴν ἐπιθυμίαν, μήτε ἐν ταῖς λύπαις ἀποβάλλωμεν τὸν φόβον, μήτε ἐν τοῖς λυπηροῖς τὸ εὐελπί. Μνησθώμεν καὶ ἐν εὐδαιμονίᾳ τῆς ζαλῆς, καὶ ἐν χειμῶνι τοῦ κυδερνήτου· μὴ ταῖς θλίψεσιν ἐκκακῶσωμεν, μηδὲ γενώμεθα δοῦλοι κακοί, ἀγαθύνοντι μὲν ἐξομολογούμενοι τῷ Δεσπότη, καὶ παιδεύοντι δὲ μὴ προσιέμενοι· καίτοι ποτὲ κρείσσων ὕψους νόστος, καὶ ὑπόμνησις ἀνέσεως, καὶ ἐπίσχεψις ἀμελείας, καὶ ἐπιστροφή συγχωρήσεως.

Σωφρόνων ἀνδρῶν ὅστινες παιδεύονται ταῖς συμφοραῖς, καὶ ὡς χρυσὸς πυρὶ καθαιρόμενοι λέγουσιν, ἀγαθόν μοι ὅτι ἐταπείνωσάς με· ὡς τικτούσης τῆς ταπεινώσεως τὸ γινώσκειν τὰ δικαίωματα· καὶ τὴν εὐεργέτην οἰκείουσιν διὰ τῆς θλίψεως. Ἐπειδὴ *Κάμουσα* (1) *ψυχὴ ἔγγυς ἐστὶ Θεοῦ.*

Πάντ' εὐχαρίστως τὰ ἐκ Θεοῦ δέχεσθαι χρή.

Ὅτως πληγὴ τοῖς εὐφρονουσιν παιδεύμα γίνεται, καὶ κρείττων εὐημερίας πολλάκις κακοπάθεια.

Οὐδὲν τοῦ πάσχειν εὐεργετικώτερον.

Τῶν προσδοκωμένων ἡ θλίψις ἄνθος ἐστὶ. Διὰ οὖν τὸν καρπὸν, καὶ τὸ ἄνθος δρεψώμεθα.

Πρὸς ὁργὴν οὐδὲν, πάντα δὲ πρὸς τὸ συμφέρον πραγματεύεται καὶ ποιεῖ περὶ ἡμᾶς ὁ Θεός. Τὰ ἐν τῷ παρόντι βίῳ ἐπαγόμενα ἡμῖν παρὰ Θεοῦ κολαστήρια, τῶν ἐκεῖσε βασάνων ὑποτέμνεται μέρος οὐ μικρόν. Ὑπὲρ ὧν ἂν πάθωμεν κακῶς, ἢ ἁμαρτήματα διαλυόμεθα, ἢ λαμπροτέρους λαμβάνομεν τοὺς στεφάνους, ἂν μὴ ἁμαρτήματα τοιαῦτα ἔχωμεν.

NOTÆ.

(1). Ἐπειδὴ *κάμουσα*. Ex libro quodam apocrypho hæc verba citantur, velut etiam in *orat. de laudib. Cesarii*.

litates atque acerbiores casus quibus quisque in vita conflictatur, vitii incrementum amputant. Itaque ejusmodi plagæ divinitus accidunt, quibus verorum malorum origo tollatur. Siquidem, cum molestiæ, peccati reprimendi gratia excogitatae

S. Basil. ibid. — Discamus, conversionis nostræ, necnon pellendæ negligentiae causa, plagas nobis a Deo mittere : non eo animo ut exterat opprimatque, sed corrigendi potius studio : quemadmodum pii parentes erga segnes filios facere consueverunt. Etenim adversus eos stomachantur et insurgunt : non quod illos malo ullo studeant afficere, sed ut a puerili socordia et juvenilis ætatis vitiiis ad curam et diligentiam revocent.

B 674 Percutitur caro, ut animus sanetur. Peccatum interficitur, ut justitiæ vivat.

S. Greg. Naz. orat. 16. — Oculos seorsum erectos habeamus ; omni tempore, omnique in rerum statu bonam spem præferamus : neque vel in prosperis timorem, vel in adversis spem abiciamus. Menores simus, tum in tranquillitate tempestatis, tum in tempestate naucleri : nec in adversis animo deficiamus, aut improbos servos imitemur, qui de se quidem bene merentem Dominum laudibus extollunt, corripienti vero haud pari studio et voluntate adjunguntur : cum tamen interdum accadat ut dolor sanitate, submonitio remissione et indulgentia, visitatio neglectu, et castigatio venia melior sit et præstabiliior.

Ejusd. — Prudentes sane illi sunt qui calamitatibus erudiuntur, et tanquam aurum igne purgari dicunt : *Bonum mihi, quia humiliasti me* (*Psal. cxviii, 71*) (eo quod nimirum afflictio divinarum justificationum cognitionem pariat), sibi que per afflictionem beneficii auctorem conciliant. Quandoquidem, *Ægra anima Deo vicina est.*

Omnia quæ divinitus contingunt, cum gratiarum actione excipere oportet.

Theologi. — Procul dubio plaga iis qui sanæ mentis sunt, documentum fit, ac sæpe rebus secundis præstat afflictio.

D Nihil beneficiis conciliandis idoneum magis est quam pati.

S. Greg. Nyss. — Bonorum quæ exspectamus flos est afflictio. Quocirca propter fructum florem quoque carpamus.

Nihil infenso erga nos animo ; verum omnia ad utilitatem nostram agit Deus. Pœnæ illæ, quæ nobis in hac vita a Deo inferuntur, futurorum tormentorum partem haud exiguam succidunt. Nam per eos dolores quibus hic affligimur, vel peccata expiamus, vel si tot peccata non habemus, splendidiore coronas accipimus.

S. Athan. — Castigatio quæ hic adhibetur, futurum judicium levius reddit. Et quidem haud malum est puniri, sed pœnam mereri.

S. Dionysii. — Hoc nobis persuasum esse debet, nihil eorum quæ accidunt, citra Dei voluntatem evenire. Bona porro omnia esse quæ ab ipso profisciscuntur, et si alioqui graviora et acerba sunt.

S. Greg. Naz. orat. 45. — Tu bonus es; at nos inique egimus. Tu lenis: nos verberibus digni. Bonitatem tuam agnoscimus, tametsi stolidi simus et vecordes. Levibus flagris pro peccatorum nostrorum atrocitate affecti sumus. Tu terribilis es, et quis resistet tibi? A timore tuo montes contremiscent, et magnitudini brachii tui quis resistet? Si cœlum clauseris, quis aperiet? si solveris, quis cohibebit? proclive est in oculis tuis pauperem facere et ditare, mortificare et vivificare, percutere et sanare: atque tua voluntas actio patrata est. Tu iratus es, et peccavimus (*Isa. LXIV, 5*), ait ex veteribus quidam. Deo confitens. Contra vero ego dico: Nos peccavimus, et tu iratus es. Idcirco vicinis nostris opprobrium facti sumus (*Psal. LXXVIII, 4*). Avertisti faciem tuam, et ignominia obruti sumus. Verum quiesce, Domine: remitte, Domine; propitius esto, Domine. Ne nos propter iniquitates nostras in finem tradas, nec **675** per supplicia nostra alios erudias, cum nobis aliorum cruciatibus liceat erudiri. Quorum tandem? Gentium utique quæ te non noverunt, et regnorum quæ imperio tuo parere detrectarunt. At nos populus tuus, Domine, et virga hereditatis tuæ: castiga nos, sed in mansuetudine, ac non ira tua; ne ad paucitatem nos redigas, contemptissimosque reddas omnium qui in terra habitant.

Ibid. — Fulgentem frameam novi, et gladium in cœlo ebrum, jugulantem, ad nihilum redigentem, liberis orbantem. Novi etiam illam ursam omni perturbatione animi vacantem, pardique instar obiviam Assyriorum occurrentem, excussionem concussionemque et ebullitionem scio, cordis quoque contractionem, genuum dissolutionem, atque ejusmodi supplicii quæ impiis inferantur. Tales impiorum pœnæ sunt: ut præstabilius sit nunc castigare atque purgari, quam ad futurum cruciatum transmitti.

Eusebii. — Deus quos familiares et charos habet, hos in hac vita castigando persequitur, si quid forte pœnæ indigeant: quo per temporariam correptionem sempiternum in generali supplicio cruciatum queant effugere.

Theotimi. — Non asperius quidpiam pati, hoc grave censendum sit; sed jure illud pati.

Didymi. — Non ulciscendi animo, atque ad sanitatem animæ conciliandam afflictiones Deus immittit.

Qui mundum hunc condidit Deus, eum consilio suo moderans, omnia ad utilitatem nostram facit, etiamsi alioqui tristitia molestaque sint quæ inferuntur.

A 'H έντεϋθεν γινόμενη παιδαγωγία, την περί ταύτα κρίσιν επικουφίζει, καιτοι ουδέ τὸ κολάζεσθαι κακόν, ἀλλὰ τὸ δέξιον γενέσθαι κολάσεως.

Μηδὲν τῶν συμβαινόντων χωρὶς ἂν γενέσθαι θεοῖ πεπεισθαι χρὴ· εἶναι δὲ ἀγαθὰ παρ' αὐτοῦ πάντα καὶ ἀλγεῖνά ἤ.

Σὺ χρηστὸς, ἀλλ' ἡμεῖς ἡνομήσαμεν. Σὺ μακροθυμος, ἀλλ' ἡμεῖς πληγῶν ἄξιοι. Γινώσκομέν σου τὴν ἀγαθότητα, καιπερ ἄσυνετούντας. Ὅλιστα ὡς ἡμάρτομεν, μεμαστιγώμεθα. Σὺ φοβερὸς εἶ, καὶ τίς ἀντιστήσεται σοι; Τρόμος λήφεται ἀπὸ σοῦ ὄρη, τίς ἀντερίσσει; Ἐὰν κλείσῃς τὸν οὐρανὸν, τίς ἀνάξει; καὶ ἐὰν λύσῃς τοὺς καταβράχτας, τίς συνέξει; καὶ φωνὴν ἐν ὀφθαλμοῖς σου πτωχεῦσαι ἢ πλουτίσαι, ζῶσαι καὶ θανατῶσαι, καὶ τὸ θέλημά σου πρᾶξις ἐστὶ συνετελεσμένη. Σὺ ὠργίσθης, καὶ ἡμεῖς ἡμάρτομεν, λέγει τις τῶν πάλαι ἀνθομολογούμενος. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ ἐνόντιον καιρὸς εἰπεῖν· ἡμεῖς ἡμάρτομεν καὶ σὺ ὠργίσθης. Διὰ τοῦτο ἐγενήθημεν δευτεροῖς τοῖς γέστοις ἡμῶν. Ἀπέστρεψας τὸ πρόσωπόν σου, καὶ ἀτιμίας ἐπλήσθημεν. Ἀλλὰ κόπασον, Κύριε, ἄνε, Κύριε, ἱλάσθητι, Κύριε. Μὴ παραβῇ ἡμᾶς εἰς τέλος διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν, μηδὲ διὰ τῶν ἡμετέρων παιδεύσεως ἄλλους μαστίγων, ἐνὸν ἡμᾶς διὰ τῆς ἐτέρων βασάνου σωφρονισθῆναι. Τίνων τούτων; Ἐθνῶν, τῶν οὐ γινωσκόντων σε, καὶ βασιλεύων, αἱ τῷ σὺ κράτει οὐχ ὑπετάγησαν. Ἡμεῖς δὲ λαὸς σου, Κύριε, καὶ βάρδος κληρονομίας σου· διὰ τούτου παιδεύσον ἡμᾶς, πλὴν ἐν χρηστότητι, καὶ μὴ ἐν θυμῷ σου, ἵνα μὴ ὀλιγοστοὺς ποιήσῃς ἡμᾶς, καὶ παρὰ πάντας τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν ἐξουθηνήμα.

Οἶδα στιλβομένην ρομφαίαν, καὶ μεθύουσαν μάχαιραν ἐν τῷ οὐρανῷ, σφάζειν, καὶ ἐξουθενεῖν, καὶ ἀτεκνοῦν. Οἶδα ὡς ἄρκτον ἀπορομένην τὸν ἀπαιτῇ, καὶ ὡς πάρδαλιν ἀπαντῶντα κατὰ τὴν ὁδὸν Ἀσσυρίων· οἶδα ἐκτιναγμὸν, καὶ ἀνατιναγμὸν, καὶ βλασμὸν, καρδίας θραυσμὸν, καὶ παράλυσιν γονάτων, τοιαῦτα ὄντα τὰ τῶν ἀσεβῶν ἐπιτίμια, ὡς βέλτων εἶναι νῦν παιδευσθῆναι, καὶ καθαρθῆναι, ἢ τῇ ἐκείθεν βασάνῃ παραπεμφθῆναι.

Τοὺς οἰκεῖους αὐτῷ καὶ προσφιλεῖς, έντεϋθεν ἤδη κατὰ τόνδε τὸν βίον, μετέρχεται παιδεύων ὁ Θεός, ἐν οἷς δ' ἂν ποτε δεηθεῖεν κολάσεως, ὡς ἂν διὰ τῆς προσκαίρου παιδείας τὴν αἰώνιον ἐν τῇ καθόλου κρίσει διαδράναι δυνηθεῖεν κολάσιν.

Οὐ τὸ παθεῖν τι τῶν τραχυτέρων δευνόν, ἀλλὰ τὸ δικαίως παθεῖν.

Οὐκ ἀμυνόμενος, ἀλλὰ ἱατρικῶς, καὶ πρὸς ὕγιαν ψυχῆς, ἐπάγει τὰς θλίψεις ὁ Θεός.

Ὁ δημιουργήσας τὸν κόσμον Θεός, προνοοῦμενος αὐτοῦ πάντα πρὸς λυσitteλειαν ποιεῖ, καὶ ἤδη σκυθρωπὰ τὰ ἐπιφερόμενα τυγχάνη.

Εἰ καὶ πικρὰ, καὶ ἐπίπονος ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἅ ἡθεραπευτικὴ οὖσα, εἰς ἀγαθὸν τοὺς πειρασθέντας αὐτῆς ἀναδιβάζει.

Ὅτε νυνὶ βούλεται σῶσαι ὁ Θεός, φοβήσεται αὐτὸν, τινάξει αὐτὸν ποικίλως, λυπήσει αὐτὸν, ὥπως μὴ ἔχῃ καιρὸν διεγείρεσθαι πρὸς ὑπερηφανίαν, καὶ τοῖς ἑτέροις πάθειν ἀνθρώποι διδάσκωνται σωφρονεῖν.

Μαχαρία φύσις, ἡ ἐπὶ παντὶ χαίρουσα, καὶ μηδὲν δυσχεροῦσα τὸ παράπαν, ἀλλ' εὐχεροῦσα τοῖς γενομένοις, ὡς καλῶς καὶ συμφερόντως γενομένοις.

ΤΙΤΑ. ΑΔ'. — *Περὶ παιδείας Θεοῦ, καὶ μὴ δεχομένων αὐτήν· καὶ ὅτι οἱ μὴ σωφρονιζόμενοι ἐνταῦθα, τῇ αἰωνίᾳ κολάσει παραπέμπονται.*

« Ἐπάταξα ὑμᾶς ἐν ἀφορίᾳ, καὶ ἐν ἀνεμοφθορίᾳ, καὶ ἐν χαλᾷ, πάντα τὰ ἔργα τῶν χειρῶν ὑμῶν, καὶ οὐκ ἐπιστρέψατε πρὸς με, λέγει Κύριος. »

« Κύριε, οἱ ὀφθαλμοὶ σου εἰς πίστιν. Ἐμασίγωσας αὐτοὺς, καὶ οὐκ ἐπόνεσας. Συνέτελεσας αὐτοὺς, καὶ οὐκ ἠθέλησας ἐπιστραφεῖναι. »

« Μήτην ἐπάταξα τὰ τέκνα ὑμῶν, παιδεῖαν οὐκ ἔδωκας. »

Μὴ ποιεῖς τὰ τῶν ἀνοήτων παίδων, ἄνθρωπε, οἱ παρὰ διδασκάλων ἐπιτιμηθέντες, δέλτους ἐκείνων καταβρόχυνούσι· πῆχρὸς δὲ δι' ὠφέλειαν τὴν τροφὴν ὑπερτιθεμένου, τὴν ἐσθῆτα κατασπαράσσουσιν, ἢ τὸ τῆς μητρὸς πρόσωπον καταδαίνουσιν.

Οὐδεὶς ἀθυμῶν στεφανοῦται· οὐδεὶς συγχάζων, τρέπαιον ἱστῆσιν. Μὴ σκυθρωπάσῃς θεραπευόμενος· ἄσπον μὴ χαίρειν ἐπὶ ὑγίει ψυχῆς.

Οὐ πληγῆναι χαλεπὸν, ἀλλὰ μὴ σωφρονίζεσθαι τῇ πληγῇ χαλεπώτερον.

Τὸ μὴδὲν τοὺς ἁμαρτάνοντας ἐνταῦθα παθεῖν, ἐφθονὸς γίνεται μεζονος τῆς ἐκείσε τιμωρίας. Καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Παῦλος ἔλεγεν· *Nūn δὲ κρινόμενοι ὑπὸ Κυρίου, παιδεύομεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθώμεν.* Τὰ μὲν γὰρ ἐνταῦθα, νοθεσίας· τὰ δὲ ἐκείσε, τιμωρίας ἐστίν.

Οἱ πολλὰ πταίνοντες, καὶ μὴ κολαζόμενοι, φοβεῖσθαι, καὶ δεδοικέναι ὀφείλουσιν. Αὖξεται γὰρ αὐτοῖς τὰ τῆς τιμωρίας διὰ τῆς ἀτιμωρησίας.

Ὅταν εὐμερίας ἀπολαύωμεν ἐν πονηρίᾳ ζῶντες, τότε μάλιστα ἀλγῶμεν. Ἀεὶ μὲν γὰρ ἁμαρτάνοντες δεδοικέναι χρὴ, καὶ μάλιστα δὲ ὅταν μὴδὲν πάσχωμεν δεινόν. Ὅτε μὲν γὰρ κατὰ μέρος ἀπαιτεῖ τὰς τιμωρίας ὁ Θεός, κοῦφην ἡμῖν ποιεῖ τὴν ὑπὲρ τούτων ἔκτισιν.

Οἱ τελείως δυσκάθαρτοι, εὗξασθε ἂν κολασθῆναι μᾶλλον, ἢ ἀφεθῆναι. Ἡ μὲν γὰρ ἀφesis αὐτοὺς, ὥστε πρὶ ἀνεμμάτιστα πλοῖα, βῆστα ἀνατρέψει, ἡ δὲ κολάσις ἐπαγορεύεται. Ἰκετεύωμεν οὖν τὸν Θεόν, οἱ συνειδήσει τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων ἐλεγχόμενοι, κολάσαι μᾶλλον ἡμᾶς, ἢ παρῆναι.

Etsi acerba et gravis est Dei ira, tamen cum medendi vim habeat, eos qui ipsam experiuntur, ad bonum provehit.

Quemcumque Deus salvum facere vult, hunc metu percellit : hunc variis modis concutit, molestiamque ei adhibet : ne in fastum assurgendi spatium habeat, utque ex aliorum calamitatibus homines ad modestiam erudiantur.

Philonis. — Beata ea natura est quæ omnia hilari animo excipit, nec ullos prorsus rerum eventus indigne fert, sed iis ceu bonis et utilibus acquiescit.

TIT. XXXIV. — *De divina castigatione, et illis qui eam respiciunt : et quod ii qui hic minime castigantur, ad æternum supplicium transmittantur.*

B Aggæi II, 18. — « Percussi vos sterilitate, et corruptione aeris, et grandine omnia opera manuum vestrarum, et non reversi estis ad me, dicit Dominus. »

Jerem. V, 3. — « Domine, oculi tui ad fidem. Percussisti eos, et non doluerunt. Consummasti eos, et noluerunt reverti. »

Jerem. II, 30. — « Frustra percussi filios vestros. Discipulam non recepistis. »

S. Basilii. — Ne idem tibi, o homo, quod stultis pueris, usu veniat, qui cum a magistris objurgati sint, codices illorum perfringunt : ac patris, cibum ipsis utilitatis ergo porrigere cunctantis, vestem lacerant, maternamque faciem lancinant.

Ejusd. orat. I De jejuniis. — Nemo qui despondeat animum, coronatur ; nemo qui mæstus sit, tropæum statuit. Ne supercilium demittas, cum tibi medicina adhibetur. Absurdum est parta animi sanitate non lætari.

Minime perculti grave est : sed ex plaga meliorem non reddi, illud gravissimum censi debet.

S. Chrysost. — Peccatorum hac in vita impunitas majoris in futuro ævo cruciatus causa efficitur. Quod Paulus indicans, niebat : *Nunc autem, cum judicamur, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur* (I Cor. XI, 32). Præsentibus enim cruciatus admonitionis rationem habent ; futuri autem, vindictæ et supplicii.

Qui multa peccata perpetrant, nec pœnis ullis plectuntur, in metu et formidine versari debent. Impunitate siquidem supplicium eorum augebit.

Cum flagitiose viventes secunda omnia habemus, tum maxime discruciemur. Nam semper peccando, metuere prorsus debemus, ac tum præsertim cum nihil adversi patimur. Quando enim Deus sigillatim a nobis pœnas exposcit, hoc agit ut levis eorum nobis persolutio sit.

Vos qui vitiorum sordes vix eluitis, optatius vobis esse debet puniri, quam venia donari. Venia siquidem ipsos, non secus ac navigia minime saburrata, facile subvertit : pœna vero tandem emendabit. Quocirca nos, quos scelerum conscientia arguit, Deum exoremus ut de nobisumat pœnas potius quam impunitos pratermittat.

TIT. XXXV. — *De divina castigatione, quæ probandæ explorandæque virtutis causa fit.*

A TITA. ΑΕ. — *Περὶ παιδείας Θεοῦ. κατὰ δοκίμην, καὶ πείραν γενομένης.*

Gen. xxi, 2, 3. — « Factum est post verba hæc, Deus tentavit Abraham, et ait illi : Abraham, Abraham. Qui respondit : Ecce ego. Et dixit : Tolle filium tuum dilectum, quem diligis, Isaac. Et vade in terram excelsam, et offer eum in holocaustum super unum montium, quos dixero tibi. »

Deut. viii, 2, 3. — « Recordare cuncti itineris, per quod duxit te Dominus Deus tuus in deserto, ut affligeret te, atque tentaret, et cognosceret quæ in corde tuo essent, utrum custodires mandata ipsius, annon. Et affixit te penuria et fame, et cibavit te manna, quod non noverant patres tui, ut edoceret te, quod non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod egreditur de ore Dei, vivet homo. »

Deut. xiii, 5. — « Tentat vos Dominus Deus, ut videat utrum diligatis Dominum Deum. »

Job xl, 8. — « Num rejicio judicium? Aut putas ob aliam causam me tibi locutum esse, quam ut justus appareas? »

Psal. lxxv, 10-12. — « Probasti nos, Deus: igne nos examinasti sicut examinatur argentum. Induxisti nos in laqueum, posuisti tribulationes in dorso nostro: imposuisti homines super capita nostra. Transivimus per ignem et aquam, et edu-xisti nos in refrigerium. »

677 Jac. i, 12. — « Beatus vir qui suffert tentationem: quoniam, cum probatus fuerit, accipiet coronam, quam repromisit Deus diligentibus se. »

S. Chrysost. — Cum Formatoris sui vocem hanc Abraham audisset, *Accipe filium tuum, et super unum montium immola eum* (*Gen. xxi, 2*), magna animi alacritate id opus exsequeretur. Etenim Sar-am conjugem suam celavit, et pueros elusit, assumptoque duntaxat filiolo, ad montem conscen-debat, non fractus animo, nec ignavia laborans. Cogites velim quinam tum beatus ille affectus erat, et cujusmodi viscera induerat, cum solus solum filium alloquebatur? tum enim præcordia vehementius incalescunt, ac vis amoris majores flammæ concipit. Quis sermo senis illius animi robor exprimere queat? nempe quonam pacto eum vinc-tis manibus pedibusque super ligna collocaverit. Cum autem pueri faucibus ferrum jam immersurus esset, duplicem vocem misericors ille Deus misit. Solve puerum. Qui fieri potuit ut manus non obtorpuerit? ut nervi minime fracti sint? ut non conciderit, cum pueruli faciem con-spiceret? Videte senis fortitudinem. Filium quippe suum obtincuravit, etsi non manu, at certe animi studio et promptitudine.

Didymi. — Non quisquis ægrotat, ob peccatum in morbo versatur. Sunt enim qui, ut ipsorum probitas eluceat, aut etiam ob utilem aliam cau-sam, calamitatibus obruantur.

« Ἐγένετο μετὰ τὰ ῥήματα ταῦτα, ὁ Θεὸς ἐπει-ραζε τὸν Ἀβραάμ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἀβραάμ, Ἀβραάμ. Καὶ εἶπεν· Ἰδοὺ ἐγώ. Καὶ εἶπεν· Λάβε τὸν υἱόν σου τὸν ἀγαπητόν, ὃν ἠγάπησας, τὸν Ἰσαάκ, καὶ πορεύθητι εἰς τὴν γῆν τὴν ὑψηλὴν, καὶ ἀνένευ-καὶ αὐτὸν εἰς ὁλοκάρπωσιν ἐφ' ἓν τῶν ὄρέων, ὧν ἂν σοι εἴπω. »

« Μνήσθητι πᾶσαν τὴν ὁδόν, ἣν ἠγαγέ σε Κύριος ὁ Θεός σου ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὅπως ἂν κακώσῃ σε, καὶ πειράσῃ σε, καὶ διαγνῶς τὰ ἐν τῇ καρδίᾳ σου, εἰ φυλάξῃ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, ἢ οὐ. Καὶ ἐκάκωσέν σε, καὶ ἐλιμαγχρόνησέν σε, καὶ ἐψώμισέν σε τὸ μάννα, ὃ οὐκ ᾔδεισαν οἱ πατέρες σου, ἵνα ἀναγγεῖλῃ σοι, ὅτι οὐκ ἐπὶ ἄρτων μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος αὐτοῦ ζήσεται ἄνθρωπος. »

« Πειράζει Κύριος ὁ Θεός ὑμᾶς, εἰδέναι εἰ ἀγα-πᾶτε Κύριον τὸν Θεόν. »

« Μὴ ἀποποιούμαι τὸ κρίμα· Οἱ δὲ με ἄλλως σὺ κεχρηματικίναί, ἢ ἵνα ἀναφανῇς δίκαιος; »

« Ἐδοκίματας ἡμᾶς ὁ Θεός, ἐπύρωσας ἡμᾶς ὡς πυροῦται τὸ ἀργύριον. Εἰσῆγαγεν ἡμᾶς εἰς τὴν πα-γίδα, ἔθου θλίψῃς ἐπὶ τῶν νότων ἡμῶν, ἐπεβίβασας ἄνθρώπους ἐπὶ τὰς κεφαλὰς ἡμῶν. Διήλθομεν διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος, καὶ ἐξήγαγες ἡμᾶς εἰς ἀναψυ-χὴν. »

« Μακάριος ἄνθρωπος ὃς ὑπομένει πειρασμόν, ὅτι δοκιμὸς γεγόμενος, λήψεται τὸν στέφανον, ὃν ἐπηγ-γείλατο ὁ Θεός τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. »

Ἀκούσας Ἀβραάμ τὴν φωνὴν τοῦ Πλάστου, ἄλλε τὸν υἱόν σου, καὶ ἐπὶ ἐν τῶν ὄρεων σφᾶξέν μοι. μετὰ πολλῆς προθυμίας τὸ ἔργον ἐπλήρου. Καὶ γὰρ τὴν σύζυγον Σάρραν ἐκρυψεν, καὶ τοὺς παῖδας εἰσ-θεν, καὶ μόνον τὸ παιδάριον λαβὼν, ἀνίει ἐπὶ τὸ ὄρος, μὴ ἐκκακῶν, μηδὲ βῆθυμῶν. Ἐννόητον τίς ἦν ὁ μακάριος ἐκεῖνος τότε; ποῖα δὲ σπλάγχνα ἦν ἐνδεδυμένος, μόνος μόνῳ διαλεγόμενος τῷ παιδα-ρίῳ; Τότε γὰρ πλεον τὰ σπλάγχνα διαθερμαίνονται, καὶ πλεον τὸ φῶτρον ἐξάπτεται. Ποῖος λόγος παρα-στῆσαι δυνήσεται τὴν ἀνδρείαν τοῦ γέροντος; πῶς δῆσας αὐτοῦ χεῖρας, καὶ πόδας ἐπάνω τῶν ξύλων ἐπέθηκεν, ὡς δὲ ἐμελλεν ἐμβάπτειν τῷ λαιμῷ τοῦ παιδίου τὸ σιδήριον, διπλὴν φωνὴν ἀφῆκεν ὁ εὐ-σπλαγχνός· λύσον τὸ παιδάριον. Πῶς οὐκ ἐνάρκησεν ἡ χεὶρ; πῶς οὐκ ἐξελύθη τὰ νεύρα; πῶς οὐ κατ-έπεσε θεωρῶν τὴν ὄψιν τοῦ παιδαρίου; Ἴδετε ἀν-δρείαν τοῦ γέροντος. Καὶ γὰρ ἐσφαξε τὸν υἱὸν αὐ-τοῦ, εἰ μὴ τῇ χειρὶ, ἀλλὰ τῇ προθυμίᾳ.

Οὐ πᾶς ὁ κάμνων αἰτίαν ἔχει τῆς νόσου ἀμαρτιᾶν. Εἰσὶ γὰρ ὑπὲρ τοῦ δοκίμοι ἀναφανῆναι, ἢ καὶ ἄλλως συμφερόντων (1) κακώσεων ὑποβαλλόμενοι.

NOTÆ.

(1) Rnp. κακῶν εἰς ὃν ὑπολαμβάνονται.

Ἐπει συμπτώματα τὰ αὐτὰ ἁμαρτωλοῖς καὶ δι- A
 καίοις συμβαίνει, μὴ πάντας τοὺς περιστατικοῖς
 ὑποβαλλομένους ἡγοῦμεθα, καὶ παραλαβούσης πο-
 νηρίας ὑπομεμενηκέναι τὰ πονηρὰ.

TITA. AG'. — *Περὶ παραμονῆς· καὶ ὅτι ἡ παρα-
 μονὴ ἔργον ἀνύει.*

« Πανὶς ἐνδισεχοῦσα κοιλαίνει πέτραν. »

« Τίς ἐξ ὑμῶν ἔξει φίλον, καὶ πορεύεται πρὸς αὐτὸν
 μισονοκτίου, καὶ ἐρεῖ πρὸς αὐτόν· Φίλε, χρῆσάν μοι
 τρεῖς ἄρτους, ἐπειδὴ φίλος μοι παρεγένετο ἐξ ὁδοῦ,
 καὶ οὐκ ἔχω ὃ παραθήσω αὐτῷ· ἀποκριθεὶς δὲ ἔσω-
 θεν, εἶπη αὐτῷ· Μὴ μοι κόπους πάρεχε· ἰδοὺ ἡ θύρα
 κίχλεισται, καὶ τὰ παιδία μου μετ' ἐμοῦ ἔστιν ἐν τῇ
 κοίτῃ, οὐ δύναμαι ἀναστὰς δοῦναί σοι. Λέγω ὑμῖν·
 εἰ καὶ οὐ δώσει αὐτῷ διὰ τὸ εἶναι αὐτοῦ φίλον, ἀλλὰ
 γὰρ διὰ τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ ἀναστὰς δώσει αὐτῷ ὅσον
 χρῆσθ. »

« Κριτὴς τις ἦν ἐν τινὶ πόλει, τὸν Θεὸν μὴ φοβοῦ-
 μενος, καὶ ἄνθρωπον μὴ ἐντρέπόμενος· χήρα δὲ ἦν
 ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ, καὶ ἤρχετο πρὸς αὐτὸν λέγουσα·
 Ἐκδίκασόν με ἀπὸ τοῦ ἀντιδίκου μου. Καὶ οὐκ
 ἤθελεν ἐπὶ χρόνον. Μετὰ δὲ ταῦτα εἶπεν ἐν ἑαυτῷ·
 Εἰ καὶ τὸν Θεὸν οὐ φοβοῦμαι, καὶ ἄνθρωπον οὐκ ἐν-
 τρέπομαι, διὰ γὰρ τὸ παρέχειν μοι κόπον τὴν χήραν
 ταύτην, ἐκδίκησά αὐτήν, ἵνα μὴ εἰς τέλος ἐρχομένη
 ὑπωπιάξῃ με. Εἶπεν δὲ Κύριος· Ἀκούσατε τί ὁ
 κριτὴς τῆς ἀδικίας λέγει; ὁ δὲ Θεὸς οὐ μὴ ποιήσῃ
 τὴν ἐκδίκησιν τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ τῶν βούωντων
 πρὸς αὐτὸν ἡμέρας καὶ νυκτὸς, καὶ μακροθυμῶν C
 ἐπ' αὐτούς; Ναί, λέγω ὑμῖν, ὅτι ποιήσει τὴν ἐκδί-
 κησιν αὐτῶν ἐν τάχει. »

TITA. AZ'. — *Περὶ πιστοῦ· καὶ ὅτι σπάνιον τὸ
 εὐρεῖν ἄνδρα πιστόν.*

« Ἄνδρα πιστόν, ἔργον εὐρεῖν. »

« Ἄνθρωπος ἀξιόπιστος πολλὰ εὐλογηθήσεται. »

Σπάνιον ἀληθῶς, ὁ ὅμα τῷ φρονίμῳ τὸ πιστὸν
 ἔχων.

TITA. AH'. — *Περὶ τῶν πεποθῶτων εἰς κενὰ καὶ
 μάταια, καὶ εἰς τὰς τῶν ἀνθρώπων προστα-
 σίας, καὶ μὴ εἰς Θεὸν τὴν ἐλπίδα ἐχόντων.*

« Αἰσχύνῃν ὀφλήσουσιν, οἱ ἐν πόλεσι καὶ χρήμασι D
 πεποιθότες. »

« Ὀφονται δίκαιοι, καὶ φοβηθήσονται, » καὶ τὰ
 λοιπά.

« Ὁ πεποθὼς ἐν τῷ πλούτῳ, οὗτος πεσεῖται. »

« Ὁ ἄφρων ἐαυτῷ πεποθὼς, μίγνυται ἀνὸμῳ. »

« Ὅτι ἤλπισας ἐν τοῖς ἄρμασι σου, καὶ ἐν πλῆθει
 δυνάμεώς σου, ἐξαναστήσεται ἀπώλεια τῶν λαῶν σου,
 καὶ πάντα τὰ τετερχισμένα σου ἀφανισθήσεται, καθὼς
 ἠφανίσθη ἄρχων Σαλμάν ἐν ἡμέρᾳ πολέμου, καὶ
 μητέρα ἐπὶ τέκνοις ἐδάφισαν. »

« Ἐξεδίχηςας μετὰ δυνάμεώς σου τοὺς ἀρχηγούς
 τῶν ἁμαρτωλῶν, τοὺς πεποιθότες ἐν τῇ αὐθαδεῖᾳ
 αὐτῶν. »

Isa. — *Quandoquidem iidem casus peccatori-
 bus ac justis contingunt, non est existimandum
 omnes qui in adversitates aliquas inciderint, ob
 antecedentem improbitatem, ejusmodi infortunia
 subiisse.*

TIT. XXXVI. — *De perseverantia, quodque ea
 opus absolcatur.*

Eccli. — « Gutta continua lapidem cavat. »

Luc. xi, 5-10. — « Quis vestrum habebit amicum,
 et ibit ad illum media nocte, et rogabit eum :
 Amice, commoda mihi tres panes, quoniam ami-
 cus venit de via ad me, et non habeo quod ponam
 ante eum : et ille de intus, respondens dicat ei :
 Noli mihi molestus esse. Ecce ostium clausum est,
 et pueri mei mecum sunt in cubili : non possum
 surgere, et dare tibi. Dico vobis, etsi non dabit
 illi, eo quod amicus ejus sit, propter improbita-
 tem tamen ejus surget, et dabit illi quocunque
 necessarios habet. »

Luc. xviii, 2-6. — « Judex quidam erat in civi-
 tate quadam, qui Deum non timebat, et hominem
 non reverebatur. Vidua autem erat in civitate
 illa, et veniebat ad eum dicens : Vindica me de
 adversario meo. Et nolebat per multum tempus.
 Posthæc autem dixit intra se : Etsi Deum non ti-
 meo, nec hominem revereor, tamen quia mihi
 molesta est hæc vidua, vindicabo eam, ne in no-
 vissimo veniens suggillet me. Ait autem Dominus :
 Audite quid judex iniquitatis dicat. Deus autem
 non faciet vindictam electorum suorum clamant-
 tium ad se die et nocte : et patientiam habebit in
 illis? Dico vobis quia cito faciet vindictam illo-
 rum. »

678 TIT. XXXVII. — *De homine fideli : et
 quod raro vir fidelis reperiat.*

Prov. xx, 6. — « Virum fidelem invenire diffi-
 cile est. »

Prov. xxviii, 20. — « Vir fide dignus magno-
 pere benedicetur. »

Didymi. — *Rarum profecto est hominem nan-
 cisci qui fidelitatem cum prudentia conjunctam
 habeat.*

TIT. XXXVIII. — *De iis qui in rebus vanis futili-
 busque, et in humanis præsidiiis confidunt, et non
 in Deo spem locant.*

Job xx. — « Pudori obnoxii erunt qui in urbi-
 bus et pecuniis confidunt. »

Psal. li, 8. — « Videbunt justi, et timebunt, »
 etc.

Prov. xi, 28. — « Qui confidit in divitiis, cor-
 ruet. »

« Insipiens in se ipso fretus, jungitur iniquo. »

Osee x, 13, 14. — « Quia sperasti in curribus
 tuis, et in multitudine fortitudinis tue, consurget
 perditio populo tuo, et omnia murata tua sicut
 princeps Salman in die belli; et matrem super fi-
 lios alliserunt. »

« Ultus es in potentia tua duces peccatorum,
 qui confidebant in arrogantia sua. »

Abdia 3. — « Væ qui dicit in corde suo : Quis A me detrahet in terram ? »

Isa. xxx, 16. — « Vana facta est fortitudo vestra, et noluistis audire; sed dixistis : Super equos fugiemus. »

Jerem. xvii, 4. — « Maledictus homo qui spem habet in homine, et fulcit carnem brachii sui super eum. Et a Domino dimittet cor suum. »

Eccli. v, 2. — « Ne sequare animam tuam et fortitudinem tuam, et ne dixeris : Quis mihi dominabitur? Dominus enim vindicans vindicabit. Ne delecteris in divitiis tuis. »

Basil. in psal. lxi. — Cum quis ex opibus inique collectis robur et potentiam sibi conciliari censet, hic similis est ægroto, qui in abundantia morbi sanitatem esse sitam statuat.

Ejusd. in Reg. fusius disput., quæst. 42. — Qui spem in seipso collocat, periculum est ne in maledictionem hanc incidat : *Maledictus homo qui confidit in homine, et fulcit carnem brachii sui* (Jerem. xvi, 5) : interdicens Scriptura ne quis in semetipso fiduciam habeat (IV Reg. xviii, 21, et alibi passim); quia utrumque appellante defectionem a Deo. Atqui amborum is finis erit ut sint velut murica agrestis, quæ in deserto nascitur : nec ipsi videbunt bona.

Qui super manus graditur impurus est. Super manus autem ille graditur qui manibus innititur, atque omnem in ipsis fiduciam ponit.

Nemo eorum qui in Deo minime sperant, rationalis naturæ est : quandoquidem solus ille qui bene sperat, homo dici debet. Itaque de lege contrariorum, qui spem abiecit, nequaquam homo est.

LITTERA P.

De vagis et distractis.

Isa. lvi, 10-13. — « Videte quoniam excæcati sunt omnes, et non cognoverunt prudentiam. Universi igitur illi, **679** canes muti, non valentes latrare. Somniantes in lectulo, et amantes dormitationem. Et canes impudentes, et ignorantes saturitatem : et sunt mali et nescientes intelligentiam : omnes vias suas secuti sunt; unusquisque secundum summitatem suam.

Sap. iv, 12. — « Inconstantia concupiscentiæ transverit sensum sine malitia.

« Filius oberrans confundit matrem suam. »

S. Basil. — Peculiaris hic morbus est desidis et ignavæ animæ, vigilante corpore insomnia videre.

LITTERA Σ.

TIT. 1. — *De misericordia et commiseratione.*

Prov. xlii, 9. — « Qui pronus est ad misericordiam, misericordiam consequetur. »

Jerem. ix, 1. — « Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrymarum; et plorabimus populum hunc die et nocte, interfectos filiarum populi mei? »

« Οὐαί ὁ λέγων ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, Τίς με κατέξει ἐπὶ τὴν γῆν; »

« Ματαία ἡ ἰσχύς ὁμῶν ἐγενήθη, καὶ οὐκ ἠθούλεσθε ἀκοῦειν, ἀλλ' εἰπατε, ἐφ' ἵππων φευξάμεθα. »

« Ἐπικατάρatos ἄνθρωπος, ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον, καὶ στηρίσει σάρκα βραχίονος αὐτοῦ ἐπ' αὐτόν. Καὶ ἀπὸ Κυρίου ἀπιστελεῖ καρδίαν αὐτοῦ. »

« Μὴ ἐξακολούθει τῇ ψυχῇ σου, καὶ τῇ ἰσχύϊ σου, καὶ μὴ εἰπῇς· Τίς με δυναστεύσει; Ὁ γὰρ Κύριος ἐκδικῶν ἐκδικήσει. Μὴ ἐπιχαιρε ἐπὶ τοῖς χρήμασι σου. »

Ὁ τὸν ἐξ ἀδικίας ἠθροισμένον πλοῦτον αὐτῷ πρὸς ἰσχύον καὶ τοῦ κρατεῖν ἀφορμὴν εἶναι κρίνων, ὁμοίος ἐστὶν ὁ τοιοῦτος ἀβρώστης ἐν τῇ περιουσίᾳ νόσου τὴν εὐεξίαν τιθεμένου.

Ὁ ἐλπίζων εἰς αὐτὸν, κίνδυνον ἔχει ὑποπεσεῖν ἐν τῇ κατάρτῃ τῇ λεγούσῃ· Ἐπικατάρatos ἄνθρωπος, ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον, καὶ στηρίσει σάρκα βραχίονος αὐτοῦ· τοῦ λόγου τὸ ἐφ' αὐτῷ πεποιθέναι ἀπαγορεύοντος, ἐκότερον δὲ αὐτῶν ἀποστασίαν ἀπὸ Κυρίου ὀνομάζοντος. Καὶ τὸ τέλος ἀμφοτέρων ἔσται ὡς ἀγριομυρική ἡ ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ οὐκ εἰσὶν ἀγαθά.

Ὁς πορεύεται ἐπὶ χειρῶν, ἀκάθαρτος. Ἐπὶ χειρῶν δὲ πορεύεται ὁ ταῖς χερσὶν ἐπηρεϊδόμενος, καὶ πᾶσαν ἐπ' αὐταῖς ἔχων τὴν πεποίθησιν.

Οὐδεὶς τῶν μὴ ἐλπίζόντων εἰς Θεὸν λογικῆς ἐστὶ φύσεως, ὅτι μόνος ὁ εὐελπίς, ἄνθρωπος. Ὅστις κατὰ τὰ ἐναντία, δούλειπς, οὐκ ἄνθρωπος.

ΣΤΟΙΧΕΙΟΝ P.

TITA. A'. — *Περὶ βεμβομένων.*

« Ἴδετε, ὅτι πάντες ἐκτετύφλωνται, καὶ οὐκ ἐγνώσαν φρόνησιν. Πάντες οὖν οὗτοι, κύνες ἔννεοι, οὐ δυνάμενοι ὕλακτεῖν. Ἐγυπνιαζόμενοι κοίτῃ, φιλοῦντες νυσταγμὸν· καὶ κύνες ἀναιδεῖς, καὶ οὐκ εἰδότες πλησμονήν· καὶ εἰς πονηροί, καὶ οὐκ εἰδότες σύνεσιν· πάντες ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν ἐπορεύθησαν, ἕκαστος κατὰ τὸ αὐτοῦ πλεονέκτημα. »

« Ρεμβασμὸς ἐπιθυμίας μεταλλάξει νοῦν ἀκακόν. »

« Υἱὸς πεπλανημένος αἰσχροῦνι μητέρα αὐτοῦ. »

Ἰδιὸν τοῦτο ἀβρώστημα ἀργῆς καὶ βραθύμου ψυχῆς, ἐνύπνια βλέπειν ἐγρηγορότος τοῦ σώματος.

ΣΤΟΙΧΕΙΟΝ Σ.

TITA. A'. — *Περὶ συμπαθείας, καὶ ἐνσπλαγχνίας.*

« Ὁ σπλαγχνιζόμενος, ἐλεηθήσεται. »

« Τίς δώσει τῇ κεφαλῇ μου ὕδωρ, καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς μου πηγὴν δακρύων, καὶ κλαύσομεν τὸν λαόν τοῦτον ἡμέρας καὶ νυκτός, τοὺς τετραυματισμένους θυγατρὸς λαοῦ μου; »

« Γίνεσθε ολκίτμονες, καθὼς καὶ ὁ Πατήρ ὑμῶν **A** ολκίτμον ἔστιν. »

Ὁ ὑπὲρ τῆς τοῦ πλησίον σωτηρίας θερμὸν ἀποστάξας δάκρυον, ἑαυτὸν ἐξιάσαστο, δι' ὃ τὸν ἀδελφὸν ἀπωδύρατο.

Φέρει παραμυθίαν ὀδυνημένοις ἡ κοινωνία τῶν στεναγμῶν.

Μέγα τῷ ἀτυχοῦντι φάρμακον, ἔλεος ἀπὸ ψυχῆς εἰσφερόμενος, καὶ τὸ συναλγεῖν γνησίως πολὺ τι κουφίζει τῆς συμφορᾶς.

Μέγα τὸ παρὰ τῶν συναλγούντων φάρμακον.

Τὸ συναλγεῖν ἱκανὸν εἰς παραμυθίαν.

Τὰς συμφορὰς ἔλεειν, οὐ μισεῖν, προσήκεν.

Μεμαθήκαμεν, ἄνθρωποι ὄντες, ἀνθρωποπαθεῖν.

TITA. B. — *Περὶ συμμέτρου καταστάσεως.*

« Ἐσθίειν μέλι πολὺ οὐ καλόν. »

« Μὴ γίνου δίκαιος πολὺ, καὶ μὴ σοφίζου περιστά, μήποτε ἐκπλαγῆς· καὶ μὴ ἀσεβήσης πολὺ. Καὶ μὴ γίνου σκληρὸς, ἵνα μὴ ἀποθάνῃς ἐν τῷ καιρῷ σου. »

« Βάρος ὑπὲρ σὲ μὴ ᾄρης. »

« Μὴ πολλοὶ διδάσκαλοι γίνεσθε, ἀδελφοί, εἰδότες ὅτι μείζον κρίμα ληψόμεθα. Πολλὰ γὰρ πταίοντες ἅπαντες. »

Μηδεὶς ἔστω πλέον ἢ καλῶς ἔχει σοφός, μηδὲ τοῦ **C** νόμου νομιμώτερος, μήτε τοῦ κανόνος εὐθύτερος, μήτε τῆς ἐντολῆς ὑψηλότερος.

Σοφία, καὶ τὸ γινώσκειν ἑαυτὸν, ἀλλὰ μὴ ὑπερπαίρεσθαι, μηδὲ ταυτὸν ταῖς φωναῖς πάσχειν, αἷ παντελῶς ἐκλείπουσιν, ἐὰν ὑπερφωνῶνται δι' ἀμετρίαν.

Τοῦτο εἰδότες, ἀδελφοί, μήτε νοθεῖς ὦμεν πρὸς τὸ καλόν, ἀλλὰ τῷ πνεύματι ζῶμεν, μήποτε ὑπνώσωμεν κατ' ὀλίγον εἰς θάνατον, ἢ καθεύδουσιν ἡμῖν ἐπισπεύρη τὰ πονηρὰ σπέρματα ὃ ἐχθρὸς· νοθεῖα γὰρ ὕπνου σύζυγος· μήτε δὲ διάπυροι, μηδὲ τῆς βασιλικῆς ὁδοῦ ἐξω πίπτωμεν, ἐν γέ τι πάντως πταίοντες, ἢ κέντρον δεόμενοι διὰ τὴν νοθείαν, ἢ χαλινού, διὰ τὴν θερμότητα, καὶ τὸ μὴ κρημνίζεσθαι. Ἀμφοτέρων δὲ ὅσον χρησίμῳ ἐστὶ λαμβάνοντες, τῆς μὲν τὸ πρᾶον, τῆς δὲ τὸν ζῆλον, ἀμφοτέρων ὅσον ἐστὶ βλαβερόν διαφυγόμεν, τῆς μὲν ἔκτον, τῆς δὲ τὸ θράσος, ἵνα μήτε τῷ ἐλλείποντι ὦμεν ἀκαρποί, μήτε τῷ περιτεύοντι κινδυνεύωμεν. Ὁμοίως γὰρ ἀχρηστα, καὶ νοθρότης ἀπρακτος, καὶ θερμότης ἀπαίδευτος· ἡ μὲν οὐκ ἐγγιζοῦσα τῷ καλῷ, ἡ δὲ ὑπερπίπτουσα, καὶ τοῦ δεξιῦ ποιουμένη τι δεξιώτερον. Inutilis est iners et supina segnitie, tam stulta acrimonia: cum illa a bonis et honestis actionibus refugiat, hæc superfluat, et dextro dexterius aliquid constituat.

Κρεῖσσον τὸ κατὰ δύναμιν εἰσενεγκεῖν, ἢ τὸ πᾶν ὑλιπεῖν. Οὐ γὰρ ὁ μὴ δυνάμεν τὰ τοιαῦτα, ὑπέυ-

PATROL. GR. XCVI.

Matth. v, 48. — « Estote misericordes, quemadmodum et Pater vester misericors est. »

S. Basil. — Qui salutis proximi causa calentes lacrymas fudit, hic seipsum sanavit: quia fratris vicem deploravit.

S. Greg. Naz. orat. xvi. — Iis qui in dolore versantur, solatium affert gemituum societas.

Magnum ei qui adversa fortuna utitur, remedium est commiseratio, quæ ex animo affertur, ac sincere condolere, valde calamitatem levat.

Magnum dolori medicamentum ab iis accipitur, qui dolentibus condolescent.

Una condolere, hoc mitigando dolori sufficit.

S. Dionysii. — Calamitates misericordia, non odio, prosequi convenit.

B Didicimus, cum homines simus, hominum calamitatibus commoveri.

TIT. H. — *De mediocri statu.*

Prov. xxv, 16. — « Mellis multum edere bonum non est. »

Eccli. vii, 17, 18. — « Noli esse justus multum, et ne plus aspicias quam necesse est, ne obstupescas. Et ne impie agas multum: et noli esse durus, ne moriaris in tempore tuo. »

Eccli. xiii, 2. — « Pondus supra te ne tollas. »

Jac. iii, 1. — « Nolite plures magistri fieri, fratres: scientes quoniam majus judicium sumemus. In multis enim offendimus omnes. »

S. Greg. Naz. orat. 26. — Nemo sapientior sit, quam conveniat, nec æquior lege, nec luce splendidior, nec regula rectior, nec divino mandato sublimior.

Ibid. — Sapientia quoque est, seipsum nosse, ac non immodice efferrī, nec perinde ut voces affici, quæ si immoderatus contendantur, prorsus deficiunt.

Ibid. — Hæc cum nobis explorata sint, fratres, demus operam, ne ad bonum torpescamus, sed spiritu serventes simus (ne alioqui ad mortem paulatim obdormiamus, aut dormientibus nobis, pernicioza zizania hostis superserat. Ignavia enim et segnitie cum somno conjuncta est) ne nimis **D 680** incalescamus, neque via regia excidamus, tumque adeo offendamus, sive propter socordiam calcaribus opus sit nobis, sive freno propter ardentiorē impetum, ac ne præcípites seramur. Quin potius ex utroque quod utile sit carpamus: illius nimirum lenitatem; hujus zelum, ac rursus utriusque vitium fugiamus, hoc est veternosam illius pigritiam, hujus vero temeritatem. Hac ratione fiet, ut nec ob defectum infructuosi simus, nec propter excessum periclitemur. Quam enim

Præstat, id quod per facultatem licet, offerre, quam officio penitus deesse. Non enim qui ejus-

modi rem non potuit, in culpa est: sed qui noluit, is criminis reus est, sive de divinis rebus loquamur, sive de humanis.

Neque tardiores esse quam par sit, bonum est, neque aciores: ita ut, vel nimia facilitate te ad omnes adjungas, aut temeritate ab omnibus te removeas. Ex æquo siquidem, et iners est segnitias, et levitas a societate alienum.

Modus omnis optimus.

S. Chrysost. — Hujusmodi est Christi sapientia, quæ nec minus quam par sit, nec amplius dimicare permittat: sed ubique modum et mediocritatem custodiat.

Moderatus sit virtutis labor; ne modum excedat mutatio.

TIT. III. — *De sapientibus et prudentibus viris; et quod eos semper ad juvandum esse promptos oporteat.*

Sap. vii, 13. — « Sine fictione didici, sine invidia communico. Divitias illius non abscondo. »

Sap. vi, 21. — « Multitudo sapientiam salutis mundi. »

Eccli. xli, 18. — « Melior est homo qui abscondit stultitiam suam, quam homo qui abscondit sapientiam suam. »

Eccli. xi, 32. — « Sapientia absconsa, thesaurus invisus: quæ utilitas in utrisque? »

Matth. x, 8. — « Gratis accepistis, gratis date. »

I Petr. iii, 15, 16. — « Parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quæ in vobis est, spe: sed cum modestia et timore conscientiam habentes bonam. »

S. Basil. epist. 2. — Proditionis periculum est, si quis de rebus divinis ab illis qui Domini Dei amore præditi sunt, interrogatus, non prompte et impigre de Deo responsum dat.

TIT. IV. — *De consuetudine.*

Sap. xiv, 16. — « Vetustate confirmata impia consuetudo, tanquam lex custodita est. »

Eccli. xxiii, 20. — « Homo assuetus verbis improprii omnibus diebus suis non erudietur. »

S. Basilii. — Multi antiqua consuetudine stricti, spurcitiem et abominationem eorum quæ geruntur, nequaquam agnoscunt.

Ejusd. hom. in S. Julit. — Ab assuetis disjungi vel brutis molestum est. Quin 681 ipse aliquando bovem vidi in præsepio collacrymantem, cum is, quem pabuli et jugi socium habeat, morte extinctus esset. Ac reliqua etiam animantia, quæ ratione carent, ea quibus assueverunt, arctissime complectuntur.

Ejusd. in psal. i. — Sedulo et studiose in peccatis immorari, ejusmodi quemdam habitum in animis gignit, qui ægre submoveri possit. Invetrata quippe animi consuetudo, et vitii studium quod temporis diuturnitate firmatum est, vix aut nullo modo potest curari: consuetudine nimirum in naturam ut plurimum migrante.

θυνος, ἀλλ' ὁ μὴ βουλευθεὶς, ὑπαίτιος, κἂν θεοῖς ὁμοίως, κἂν τοῖς ἀνθρωπίνους πράγμασιν.

Οὕτε νωθρότερον εἶναι τοῦ μετρίου, καλὸν, οὐδὲ θερμότερον, ὥς ἡ δι' εὐκολίαν πᾶσι συμφέρεσθαι, ἢ δι' ἀταξίαν πάντων ἀποστατεῖν. Ὅμοίως γὰρ καὶ τὸ νῶδες ἀπρακτον, καὶ τὸ εὐκίνητον ἀκοινωνήτων.

Πᾶν μέτρον ἄριστον.

Τοιαύτη ἡ τοῦ Χριστοῦ σοφία, μήτε ἁλλειπῶς, μήτε περιττῶς ἀγωνίζεσθαι συγχωροῦσα, πανταχοῦ δὲ τὴν συμμετρίαν φυλάττουσα.

Σύμμετρος ἔστω τῆς ἀρετῆς ὁ πόνος, ἵνα μὴ ἀμετρος γένηται τῆς μεταβολῆς ὁ τρόπος.

B TITA. Γ'. — *Περὶ σοφῶν καὶ συνετῶν ἀνδρῶν· καὶ ὅτι χρὴ αὐτοὺς ἐτοιμοὺς εἶναι εἰς ὠφέλειαν παντὶ πάντοτε.*

« Ἀδόλωξ ἔμαθον, ἀφρόνως μεταδίδωμι. Τὸ πλεον αὐτῆς οὐκ ἀποκρύπτομαι. »

« Πλήθος σοφῶν, σωτηρία κόσμου. »

« Κρίσσω ἀνθρώπος· ἀποκρύπτων τὴν μυστήριον αὐτοῦ, ἢ ἀνθρώπος ἀποκρύπτων τὴν σοφίαν αὐτοῦ. »

« Σοφία κεκρυμμένη, καὶ θησαυρὸς ἀφανής, τίς ὠφέλεια ἐν ἀμφοτέροις; »

« Δωρεᾶν ἐλάβετε, δωρεᾶν δότε. »

C « Ἐγώ μὲν πρὸς ἀπολογία πάντῃ αἰτοῦνται ὑμᾶς λόγον περὶ τῆς ἐν ὑμῖν ἐλπίδος, ἀλλὰ μετὰ πρᾶτης· καὶ φόβου, καὶ συνειδήσειν ἔχοντες ἀγαθῇ. »

Κίνδυνος· προδοσίας ἐν τῷ μὴ προχειρῶς ἀποδιδόναι τὰς περὶ Θεοῦ ἀποκρίσεις τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν Κύριον.

TITA. Δ'. — *Περὶ συνηθείας.*

« Ἐν χρόνῳ κρατηθὲν τὸ ἀσεβὲς ἔθος, ὥς νόμος ἐφυλάχθη. »

« Ἀνθρώπος συνεθιζόμενος ἐν λόγοις ὀνειδισμοῦ, ἐν πάσαις ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ οὐ μὴ παιδευθῇ. »

Πολλοὶ ἀρχαίῳ ἔθει κεκρατημένοι, τὸ μυσαρὸν τῶν γινόμενων οὐ διακρίνουσιν.

D « Ἐθὺς χωρισμὸς καὶ τοῖς ἀλόγοις ἐστὶ δυσφοριώτατος. Καὶ ποτε εἶδον ἐγὼ βοῦν ἐπὶ φάτνης δακρύοντα τοῦ συνόμου αὐτοῦ καὶ ὁμοζύγου τελευτήσαντος. Καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἀλόγων σφοδρῶς τῆς συνηθείας ἐστὶν ἀντεχόμενα. »

Τὸ φιλοπόνως προσδιατρίβειν ταῖς ἀμαρτίαις, ἕξιν τινὰ δυσκίνητον ταῖς ψυχαῖς ἐμποιεῖ. Παλαιωθὲν γὰρ ἔθος ψυχῆς, καὶ κακοῦ μελέτη χρόνῳ βεβαιωθείσα, δυσίατός ἐστιν, ἢ καὶ παντελῶς ἀνίατος, εἰς φύσιν ὥς τὰ πολλὰ τοῦ ἔθους μεθισταμένου.

Ἡ πρὸς τοὺς φαύλους τῶν λόγων συνήθεια ἔδωκε ἅπαντας ἐπὶ τὰ πράγματα.

Ἔθος διὰ μακροῦ χρόνου βεβαιωθὲν, φύσεως ἀρχὴν λαμβάνει.

Τὰ χρόνῳ κρατυνθέντα πάθῃ χρόνῳ δέεται πρὸς διόρθωσιν.

Χρόνῳ τὸ ἔθος βεβαιωθὲν, ἐνομήσθη νόμος.

Οὐ βέστη τῶν ἐν ἔθει καὶ μακρῷ χρόνῳ τετιμημένων ἡ μεταθεσις.

Ἡ συνήθεια τῶν ἀμαρτημάτων ἐπὶ τὸ χειρὸν ἀγει τὴν ἐμπιστοῦσαν ψυχὴν.

Δεινὸν ἡ συνήθεια κατασχεῖν πρὸς ἑαυτὴν, καὶ μὴ συγχωρεῖν αὐτὴν ἐπὶ τὴν πρώτην ἐξίν διαναστῆναι τῆς ἀρετῆς. Ἐξίς μὲν γὰρ ἀπὸ συνηθείας· ἀπὸ δὲ ἐξέως φύσεως ἐγγίνεται. Φύσιν δὲ μετακινήσαι καὶ μεταβαλεῖν χαλεπόν.

Χρόνῳ πλείστῳ μελετηθέντα, δυσδιόρθωτα λοιπὸν, ἢ καὶ ἀδιόρθωτα νοσήματα γίνονται.

Οὐκ εὐχερὲς ὑπὸ πλάνης κατεχομένην μεταπίσαι ψυχὴν.

Αἱ πάντων ἀθρόως πρὸς τὰ ἐναντία μεταβολαὶ σκληρόταται, καὶ μάλιστα ὅταν μῆκει χρόνου αἱ ὑποῦσαι στηριχθῶσι δυνάμεις.

TITA. E. — *Ἐπὶ τῶν συμβουλευτῶν δεχομένων.*

Ἰδὼν Ἰοθὼρ πάντα ὅσα ἐποίει Μωσὴς τῷ λαῷ, λέγει· Τί τὸ ῥῆμα τοῦτο σὺ ποιεῖς τῷ λαῷ; διὰ τί σὺ κάθῃσαι μόνος, καὶ πᾶς ὁ λαὸς παρέστηκε σοὶ ἀπὸ πρωῒ ἕως δεῖλης; καὶ λέγει Μωσὴς τῷ γαμβρῷ αὐτοῦ, Ὅτι παραγίνεται πᾶς ὁ λαὸς ἐκζητῆσαι κρίσιν παρὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅταν γίνονται αὐτοῖς ἀντιλογία, καὶ ἔλθωσι πρὸς με, διακρίνω ἕκαστον, καὶ συμβιβάζω αὐτοὺς τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸν νόμον αὐτοῦ. Ἐπὶ δὲ ὁ γαμβρὸς Μωσὴ πρὸς αὐτόν· Οὐκ ὀρθὸς τὸ ῥῆμα τοῦτο, ὃ σὺ ποιεῖς· φοβῶ καταφθάρῃσιν ἀνυπομονήτῳ, καὶ σὺ, καὶ πᾶς ὁ λαὸς οὗτος, ὅς ἐστι μετὰ σοῦ. Βαρὺ σοὶ τὸ ῥῆμα τοῦτο· οὐ δύνησι ποιεῖν σὺ μόνος. Νῦν οὖν ἀκουσόν μου, καὶ συμβουλεύσω σοι, καὶ ἔσται ὁ Θεὸς μετὰ σοῦ. Σκέψαι ἀπὸ παντὸς τοῦ λαοῦ ἀνδρας δυνατοὺς, θεοσεβεῖς, δικαίους, μισούντας ὑπερηφανίαν, καὶ καταστήσεις αὐτοὺς ἐπὶ τὸν λαόν, χιλιάρχους καὶ ἑκατοντάρχους, καὶ πεντηκοντάρχους, καὶ δεκάρχους· κρινούσι τὸν λαόν πᾶσαν τὴν ὥραν. Τὸ δὲ ῥῆμα τὸ ὑπέρογκον ἀνιούσιν ἐπὶ σέ, τὰ δὲ βραχέα τῶν κριμάτων κρινούσιν αὐτοί· καὶ κουφισθῶσιν ἀπὸ σοῦ, καὶ συναντιλήψονται σοι. Ἐάν τὸ ῥῆμα τοῦτο ποιήσῃς, καὶ καταίσχυται σε ὁ Θεός, καὶ δύνησιν παραστῆναι, καὶ πᾶς ὁ λαὸς εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ ἔξει μετ' εἰρήνης.

Ἐπεὶ Σαουλ τῷ παιδάρῳ τῷ μετ' αὐτοῦ· Δεῦρο, ἀναστρέψωμεν. Καὶ εἶπεν αὐτῷ τὸ παιδάριον· Ἰδοὺ ἢ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ἐνδοξός, καὶ πᾶν ὃ ἐὰν λαλήσῃ, ἔσται, καὶ ἀναγγελεῖ ἡμῖν τὴν ὁδὸν ἡμῶν.

Ἦλθε Νάθαν πρὸς Βηρσαβέη μητέρα Σολομῶντος, λέγων· Οὐκ ἤκουσας, ὅτι ἐβασίλευσεν Ὀρνίας

Ejusd. Hom. de leg. gentil. lib. — Improborum sermonum consuetudo via est ad res ipsas.

Consuetudo vetustate roborata, naturæ vim assumit.

Vitia quæ vetustate roborata sunt, spatio quodam temporis ut emendentur indigent.

S. Greg. Naz. orat. 31. — Mos tempore confirmatus, instar legis habitus est.

Non facile est ea quæ consuetudine et longo tempore honori habita sunt, immutare.

S. Chrysost. — Peccandi consuetudo animam eo prolapsam ad deteriora semper ducit.

S. Nili. — Magna consuetudinis vis est ad retinendum animum, nec sinendum ut ad pristinum virtutis habitum iterum assurgat. Habitus enim ex consuetudine, natura ex habitu comparatur. Naturam porro transferre et immutare difficile est.

Morbi, quibus diuturno tempore quispiam assuevit, vix jam omnino, aut etiam ne vix quidem sanari possunt.

Facile non est animam errore occupatam a sententia deducere.

Philonis. — Repentinæ omnium rerum in contraria mutationes periculosissimæ sunt: maxime cum facultates quæ nobis subijciuntur, temporis diuturnitate obfirmatæ fuerint.

TIT. V. — *De iis qui consiliis obtemperant.*

Exod. xviii, 14-25. — « Vicens Jothor omnia quæcunque faciebat Moses populo, ait: Quid hoc verbum quod tu facis populo? quare tu sedes solus: omnis autem populus astat tibi a mane usque ad vespem? et dixit Moses socero suo: Quia venit ad me populus exquirere iudicium a Deo. Nam cum eis contigerit altercatio, et venerint ad me, iudico unumquemque: et commoneo eos præcepta Dei et legem ejus. Dixit autem socer Mosis ad eum: Interitu conficieris importabili, et tu, et omnis populus qui tecum est. Grave tibi verbum hoc: non poteris facere tu solus. Nunc itaque audi me; et consilium dabo tibi, et erit Deus tecum. Considera ex omni populo viros potentes, Dei cultores, justos, odio habentes superbiam, et constitues eos super populum, tribunos et centuriones, et quinquagenarios, et decuriones: et iudicabunt populum omni hora. Verbum autem arduum referent ad te: quæ autem ex negotiis brevia sunt, iudicabunt ipsi: et alleviabunt te, tibi quæ auxilio erunt. Quod si verbum hoc feceris, corroborabit te Deus, et poteris consistere: et omnis populus hic ad locum suum veniet cum pace. »

I Reg. ix, 5, 6. — « Dixit Saul adolescenti qui cum ipso erat: Veni et revertamur. Et ait ei adolescens: Ecce homo Dei in civitate hac honoratus: et omne quodcumque fuerit locutus, erit: et annuntiabit viam nostram. »

III Reg. i, 11-15. — « Venit Nathan ad Bersabee matrem Salomonis dicens: Non audisti quia

regnabit Ornias filius Geththi? et dominus noster (David) ignorat. Nunc ergo consilium dabo tibi, et salvam facies animam tuam, et animam Salomonis filii tui. Et vade, ingredere ad regem David, et dices ad eum: Nonne tu, rex, jurasti ancillae tuae per Dominum Deum, dicens, quia Salomon filius tuus regnabit post me, et ipse sedebit super solium meum? quoniam regnum assumpsit Ornias. Et adhuc te loquente cum rege, ego quoque intrabo post te, et implebo manum tuam. Et ingressa est Bersabee ad regem in cubiculum, » etc.

Prov. xvi, 2. — « Qui audit correptiones vitae, in medio sapientum morabitur. »

Prov. xii, 15. — « Consilia auscultat sapiens. »

Prov. xiii, 18. — « Qui custodit redargutiones, gloria afficietur. »

Prov. xv, 32. — « Qui servat increpationes, amat animam suam. »

Prov. xvi, 17. — « Qui custodit increpationes, sapientiam consequetur. »

Prov. xix, 25. — « Si argueris virum prudentem, invenies sensus. »

S. Basil. — Minime convenit sermonem correptionis in corde sistere: hoc enim dimidia tantum medicinae pars est. Etenim morbi magnitudinem egrotanti ostendere, ut pellendo morbo, quam par sit curam adhibeat, utile quidem est: at hic eum relinquere, nec ad sanitatem velut porrecta manu ducere, nihil aliud fuerit, quam egrotantem morbo suo permittere.

S. Greg. Naz. ex tetrast. 46. — Oculi contueatur caetera: se autem non videt. Quapropter monitorem in cunctis rebus habeto. Nam manus manum requirit, et pes pedem.

Viri siquidem excelso animo praediti hoc est, amicorum potius libertate, quam inimicorum assentatione delectari.

TIT. VI. — *De iis qui consilia respuunt, et reprehendi moleste ferunt.*

II Paral. xxi, 2, 3. — « Dixit David ad Joab et ad principes exercitus sui: Pergite, et numerate Israel. Et dixit Joab regi: Ut quid quaerit dominus meus hoc? ne fiat in peccatum Israel, » etc.

Schol. Sciendum est Davidem, quod consilium repudiasset, septuaginta millia hominum amisisse.

Prov. ix, 8. — « Ne argueris improbos, ne oderint te. »

Prov. xii, 1. « Increpationes impio, vibices ipsi sunt. »

« Qui odit increpationes, stultus est. »

« Qui arguerit impium, sibi ipsi naevum afferet. »

Prov. xv, 10. — « Qui odio habent increpationes, moriuntur turpiter. Non amabit indisciplinatus eos qui se arguerint. »

Α υἱὸς Γεθθὶ, καὶ ὁ κύριος ἡμῶν οὐκ ἔγνω; Καὶ νῦν δὴ συμβουλεύσω σοι, καὶ σώσεις τὴν ψυχὴν σου, καὶ τὴν ψυχὴν Σολομῶντος τοῦ υἱοῦ σου. Καὶ δεῦρο εἰσελθε πρὸς τὸν βασιλέα Δαβὶδ, καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτόν· Οὐχὶ σὺ, βασιλεῦ, ὡμοσας τῇ δούλῃ σου κατὰ τοῦ Κυρίου Θεοῦ, λέγων, ὅτι Σολομὼν ὁ υἱός σου βασιλεύσει μετ' ἐμὲ, καὶ αὐτὸς καθήσεται ἐπὶ τοῦ θρόνου μου; ὅτι ἐβασίλευσεν Ὁρνίας. Καὶ ἐτι σου λαλοῦσης μετὰ τοῦ βασιλέως, κἀγὼ εἰσελεύσομαι μετὰ σέ, καὶ πληρώσω τὴν χειρά σου. Καὶ εἰσῆλθε Βηρσαβὲ πρὸς τὸν βασιλέα εἰς τὸν κοιτῶνα. »

« Οὗς ἀκοῦον ἐλέγχους ζωῆς, ἐν μέσῳ σοφῶν ἀλισθήσεται. »

« Εἰσακούει συμβουλίας σοφός. »

« Ὁ φυλάττων ἐλέγχους δοξασθήσεται. »

« Ὁ τηρῶν ἐλέγχους ἀγαπᾷ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ. »

« Ὁ φυλάττων ἐλέγχους σοφισθήσεται. »

« Ἐὰν ἐλέγξης ἄνδρα φρόνιμον, εὐρήσεις αἰσθησιν. »

Οὐ πρέπει ἐν τῇ καρδίᾳ τὸν τῶν ἐλέγχων στήσαι λόγον· τοιοῦτο γὰρ ἡμῖς τί ἐστιν ἱατρείας. Τὸ γὰρ δεῖξαι αὐτῷ κἀμνοντι τῆς νόσου τὸ μέγεθος, ὥστε ἀξίαν ποιῆσαι αὐτῷ τοῦ κακοῦ τὴν φροντίδα, χρήσιμον μὲν· τὸ δὲ ἄχρι τούτου καταλιπεῖν, καὶ μὴ πρὸς τὴν ὑγίαν χειραγωγῆσαι, οὐδὲν ἑτερόν ἐστιν, ἢ ἐκδοτον ἀφείναι τῇ ἀβρῶστίᾳ τὸν κἀμνοντα.

Βλέπων ὀφθαλμοῦς τὰ ἄλλα, ἑαυτὸν οὐ βλέπει. Τοῦτου χάριν σύμβουλον εἰς πάντα ἔχε. Καὶ γὰρ χειρὸς χεῖρ, καὶ ποδὸς ποὺς ἐνδεής.

Ἔστι γὰρ τοῦτο ἄνδρὸς μεγαλόφρονος, φιλῶν ἀποδέχσθαι μᾶλλον ἐλευθερίαν, ἢ ἐχθρῶν κολακείαν.

TIT. Γ'. — *Περὶ τῶν συμβουλῆν μὴ δεχομένων, καὶ μισούντων ἐλέγχους.*

« Εἶπε Δαβὶδ πρὸς Ἰωάβ, καὶ πρὸς τοὺς ἀρχοντας τῆς δυνάμεως· Πορεύθητε, καὶ ἀριθμήσατε τὸν Ἰσραήλ. Καὶ εἶπεν Ἰωάβ· Ἰνα τί ζητεῖ ὁ κύριός μου τοῦτο; Ἰνα μὴ γένῃται εἰς ἁμαρτίαν τῷ Ἰσραήλ; » καὶ τὰ λοιπά.

Ἐχθλ. Ἰστέον ὡς Δαβὶδ μὴ δεξάμενος τὴν βουλὴν, ο' χιλιάδας ἀπώλεσεν.

« Μὴ ἐλεγε κακὸς, ἵνα μὴ μισῶσί σε. »

« Οἱ ἐλεχοὶ τῷ ἀσεβεῖ, μώλωπες αὐτῷ. »

« Ὁ μισῶν ἐλέγχους, ἄφρων. »

« Ὁ δὲ ἐλέγχων τὸν ἀσεβῆ, μωμῆσεται ἑαυτόν. »

« Οἱ μισούντες ἐλέγχους, τελευτήσουσιν αἰσχρῶς. Οὐκ ἀγαπήσει ἀπαίδευτος τοὺς ἐλέγχοντας αὐτόν. »

« Εἰς ὧτα ἀφρονος μὴδὲν λέγε, μήποτε μυκτηρίσῃ ἅ τούς συνेतούς σου λόγους. »

« Ἐμίστησαν ἐν πύλαις ἐλέγχοντας. »

« Πάντας τοὺς ἐλέγχοντας ἐν πύλαις πρόσκομμα θήρουσιν. »

« Ἐὰν ἀμάρτη εἰς σὲ ἀδελφός σου, ὕπαγε, ἐλεγξὼν αὐτὸν μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου. Ἐὰν σου ἀκούσῃ, ἐκέρχυσας τὸν ἀδελφόν σου. Ἐὰν δὲ μὴ ἀκούσῃ, παράλαβε μετὰ σεαυτοῦ ἑπὶ ἓνα καὶ δύο, ἵνα ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων ἢ τριῶν σταθῇ πᾶν ῥῆμα. Ἐὰν δὲ παρακούσῃ αὐτῶν, εἰπὲ τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἐὰν δὲ καὶ τῆς Ἐκκλησίας παρακούσῃ, ἔστω σοι ὥσπερ ὁ ἐθνικὸς καὶ ὁ τελώνης. »

Ἀσυμβούλευτος ἄνθρωπος πλοῖόν ἐστιν ἀκυβέρνητον.

Ὁ μὴ δεχόμενος τὴν παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ θεραπείαν προσαγομένην αὐτῷ, ἀσύμφωνος αὐτῷ ἑαυτῷ.

Ψυχὴ πᾶσα ἀνουθέτητος, ἀθεράπευτος.

Ὡ τῆς παραπληξίας ! ἡ εἰ τι ἄλλο τῷ τοιοῦτῳ πάθει κυριώτερον ὄνομα · ὅτι οὐδ' ἀγαπᾷ ὡς εὐεργέτας ἔχρην, τοὺτους ὡς ἐχθροὺς ἀμυνόμεθα, μισοῦντες ἐν πύλαις ἐλέγχοντας, καὶ λόγον ὅσιον βδελυσσόμενοι. Καὶ οἰόμεθα μᾶλλον πολεμήσειν τοὺς ἡμῖν εὐνοῦς, ἢν ὅτι πλείστα ἡμᾶς αὐτοῖς κακὰ δρᾶσμεν · ὥσπερ οἱ τῶν ἰδίων σαρκῶν ἀπτόμενοι, τὰς τῶν πέλας δαπανᾷν νομίζουσι.

TIT. Ζ. — *Περὶ σωφρονισμοῦ · καὶ ὅτι χρὴ ἡμᾶς διὰ τῶν ἀλλοτρίων κακῶν σωφρονίζεσθαι.*

« Ἐξάρατε τὸν πονηρὸν ἐξ ὧμῶν αὐτῶν, καὶ οἱ ἐπιλοιοποι ἀκούσαντες φοβηθήσονται. »

Νουθετεῖσθαι δεῖ τῇ τῶν πλησίων πληγῇ, καὶ διὰ τῶν ἀλλοτρίων κακῶν τὰ οἰκεῖα εὖ τίθεσθαι.

Ἐν ταῖς ἀλλοτρίαις συμφοραῖς τὰ οἰκεῖα εὖ τίθεσθαι χρὴ.

Βελτίων ἔσο, σωφρονιζόμενος τοῖς ἀλλοτρίοις κακοῖς.

Χρησίμων καὶ ταῖς ἐτέρων ἀτυχλαῖς σωφρονιζεσθαι.

Ἡ κόλασις νουθετεῖ καὶ σωφρονίζει, πολλάκις μὲν καὶ ἀμαρτάνοντας · εἰ δὲ μὴ, πάντως γοῦν τοὺς πλησιάζοντας. Αἱ γὰρ ἐτέρων τιμωρίαι βελτιοῦσι τοὺς πολλοὺς φόβῳ τοῦ μὴ παραπλήσια παθεῖν.

TIT. Η. — *Περὶ σπουδῆς · καὶ ὅτι ἀνόνητος πᾶσα σπουδὴ, μὴ βουλομένου Θεοῦ.*

« Παρὰ Κυρίου τὰ διαθήματα ἀνθρώπου κατευθύνεται. »

« Ἐὰν μὴ Κύριος οἰκοδομήσῃ οἶκον, εἰς μάτην ἐκοπίασαν. »

« Παρὰ Κυρίου κατευθύνεται τὰ διαθήματα ἀνδρῶν. Θνητὸς δὲ πῶς ἂν νοήσει τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ ; »

« In aures stulti nihil dices ; ne forte subsan-
net prudentes sermones tuos. »

683 Amos v, 10. — « Odio habuerunt corripi-
pientes in portis. »

Isa. xxi, 21. — « Omnes arguentes in portis
in offendiculum ponent. »

Matth. xviii, 15-18. — « Si peccaverit in te
frater tuus, vade, corripue eum inter te et ipsum
solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum.
Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc
unum, aut duos : quia in ore duorum aut trium
testium stabit omne verbum. Quod si non audie-
rit, dic Ecclesiae. Si autem Ecclesiam non audie-
rit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus. »

S. Basil. — Homo qui aliorum uti consilio re-
cusat, navis est sine gubernatore.

Qui medicinam sibi a fratre admotam repudiat,
sibimet ipse repugnat.

S. Greg. Naz. orat. 15. — Anima omnia, quae
admonitionem respuit, incurabilis est.

Ejusd. orat. 1. — « O stuporem ! aut si quod
aliud vocabulum aptius huicce vitio tribui potest.
Quos tanquam bene de nobis meritis amare
oportebat, hos velut hostes ulciscimur, odio ha-
bentes illos qui in portis arguunt, et pium sermo-
nem execrantes. Atque eos qui benevolo erga nos
animo sunt, gravius expugnandos existimamus, si
nosipsos quamplurimis modis multaverimus : illo-
rum utique more, qui carnes aliorum arrodere
sibi videntur, cum mordeant suas. »

TIT. VII. — *De emendatione : quodque alienis ma-
lis emendari debeamus.*

Deut. xix, 19. — « Auferetis malum de medio
vestri, ut ceteri audientes timorem habeant. »

S. Greg. Naz. orat. 20. — Proximorum plagis
emendari oportet : et per aliena mala suis rebus
commode consulere.

Ex alienis calamitatibus hoc commodi capien-
dum est, ut rebus nostris recte prospiciamus.

S. Chrysost. — Melior esto, alienis malis emen-
datus.

Philonis. — Utile etiam est aliorum infortuniis
erudiri.

Ejusd. — Poena saepe quidem eos qui peccant,
castigat et erudit : sin minus, at certe illos qui
proximi ipsorum sunt. Aliorum enim supplicia ad
meliorem frugem multos convertunt, qui metuant,
ne ipsi patiantur.

TIT. VIII. — *De studio et diligentia : quodque Deo
minime favente, omne studium est inutile.*

Psal. xxi, 23. — « A Domino gressus hominis
diriguntur. »

Psal. cxxvi, 1. — « Nisi Dominus aedificaverit
domum, in vanum laboraverunt, » etc.

Prov. xx, 24. — « A Domino diriguntur gressus
hominis. Mortalis vero quomodo spectabit vias
suas ? »

Prov. xxi, 31. — « Equus paratur ad diem belli: A a Domino autem auxilium. »

Jerem. x, 23. — « Scio, Domine, quia non est hominis via sua: neque vir ambulabit et diriget gressus suos. »

Eccli. ii, 11, 12. — « Est laborans et festinans, et tanto minus abundabit: et est marcidus egens auxilio, deficiens virtute, et abundans paupertate: et oculus Dei respexit **684** illum in bono, et erexit illum ex humilitate ipsius, et exaltavit caput ejus, et mirati sunt in eo multi. »

Rom. ix, 16. — « Non est volentis neque currentis, sed miserentis Dei. »

S. Basil. in cap. i Isa. — Sine Dei indulgentia fieri non potest, ut quispiam ad honestum vitae genus se conferat.

S. Chrysost. hom. 28. — Optima quæque eligere, et velle, et studere, omnemque laborem tolerare propositi nostri est: ut vero eadem ad finem perducamus, neque dilabi sinamur, sed ad ipsam recte factorum metam perveniamus, supernæ gratiæ. Virtutem enim Deus nobiscum partitus est: ac nec totum in nostra potestate reliquit, ne in arrogantiam attolleremur: nec rursus totum ipse prorsus assumpsit, ne in socordiam declinemus: verum nonnulla parte nostris laboribus relicta, id quod amplius est, ipse præstat et absolvit.

Omnis probæ actionis initium in nostra voluntate consistit: finis a Deo est.

S. Clem. Alex. lib. Utrum. dives salv. sit. — Volentibus quidem Deus animis nostris simul aspirat. Si autem promptitudo desit, ipse quoque concessus divinitus spiritus contrahitur.

Didym. — Nihil in mortalibus proprie utile ac vere laudabile est, quod non divinitus ipsis concessum fuerit.

TIT. IX. — *De mundana sapientia.*

Abdiæ 8. — « Perdam sapientes in Idumæa, dicit Dominus. »

Isa. xxi, 24. — « Perdam sapientiam sapientium, et prudentiam prudentum reprobo. »

Jerem. viii, 9. — « Confusi sunt sapientes, et capti sunt, quoniam verbum Domini reprobarunt. »

Baruch iii, 23, 24. — « Filii quoque Agar quærentes prudentiam quæ in terra est, fabulatores et exquisitores prudentiæ: viam autem sapientiæ nescierunt, neque commemorati sunt semitas ejus. »

Sap. xiii, 6, 8. — « Errant Deum quærentes, et volentes invenire. Etenim cum in operibus illius conversentur, inquirunt, et persuasum habent, quoniam bona sunt, quæ videntur. Iterum autem nec his debet ignosci. Si enim tantum potuerunt scire, ut possent æstimare sæculum; quomodo ejus Dominum non facilius invenerunt? Infelices autem sunt, et in mortuis spes illorum. »

« Ἴππος ἐτοιμάζεται ἐν ἡμέρᾳ πολέμου· παρὰ δὲ Κυρίου ἡ βοήθεια. »

« Οἶδα, Κύριε, ὅτι οὐκ ἐν ἀνθρώπῳ αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ, οὐδὲ ἀνὴρ πορεύσεται, καὶ κατορθώσεται πορείαν αὐτοῦ. »

« Ἔστι κοπιῶν καὶ πονῶν καὶ σπεύδων, καὶ τόσῳ μᾶλλον ὑστερεῖται· καὶ ἔστι νωθὸς προσδεόμενος ἀντιλήψεως, ὑστερῶν ἰσχυροῦ, καὶ πτωχεῖα περιεσσεύων, καὶ ὀφθαλμὸς Κυρίου ἐπέβλεψεν ἐπ' αὐτὸν εἰς ἀγαθὰ, καὶ ἀνώρθωσεν αὐτὸν ἐκ ταπεινώσεως αὐτοῦ, καὶ ἀνύψωσε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ ἀπεθαύμασαν ἐπ' αὐτῷ πολλοί. »

« Οὐ τοῦ θέλοντος, οὐδὲ τοῦ τρέχοντος, ἀλλὰ τοῦ ἐλεούντος Θεοῦ. »

Χωρὶς τῆς παρὰ Θεοῦ ἀφίσεως, ἐπιτιδόναι τίνα ἑαυτὸν τῷ κατ' ἀρετὴν βίῳ, ἀμήχανον.

Τὸ ἐλᾶσθαι τὰ κάλλιστα, καὶ βουλευθῆναι, καὶ σπουδᾶσαι, καὶ πάντα ἀπομειναι πόνον τῆς ἡμετέρας ἐστὶ προθέσεως· τὸ δὲ εἰς τέλος ἀγαγεῖν αὐτὰ, καὶ μὴ συγχωρῆσαι διαπεσεῖν, καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ πέρας ἔλθειν τῶν κατορθωμάτων, τῆς ἀνωθέν ἐστι χάριτος. Ἐμαρτίσας γὰρ πρὸς ἡμᾶς τὴν ἀρετὴν ὁ Θεὸς, καὶ οὕτως ἐφ' ἡμῖν ἀφῆκεν εἶναι τὸ πᾶν, ἵνα μὴ εἰς ἀπόνοιαν ἐπαιρώμεθα· οὐδὲ αὐτὸς πᾶν ἔλαβεν, ἵνα μὴ εἰς ἀπόνοιαν ἀποκλίνωμεν, ἀλλ' ὀλίγον ἀφελὲς ἐπὶ τοῖς ἡμετέροις πόνοις, τὸ πλεον αὐτοῦ κατορθοῖ.

Πάσης ἀγαθῆς ἡ καταρχὴ πράξεως ἐν τῇ ἡμετέρᾳ βουλῇ τὴν ὑπόστασιν κέκτηται· τὸ δὲ συμπέρασμα ἐν Θεῷ.

Βουλομέναις μὲν ὁ Θεὸς ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς συνεπιπνεῖ. Εἰ δὲ ἀποσταλεν τῆς προθυμίας, καὶ τὸ δοθὲν ἐκ Θεοῦ πνεῦμα συνεστᾷ.

Οὐδὲν ἐν ἀνθρώποις ἐστὶ τῶν κυρίως ὡφελέμων, καὶ ἀληθῶς ἐπαινετῶν, ὃ μὴ ἐκ Θεοῦ δέδοται.

TITA. Θ'. — *Περὶ σοφίας κοσμικῆς.*

« Ἀπολὼ σοφοὺς ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, λέγει Κύριος. »

« Ἀπολὼ σοφίαν τῶν σοφῶν, καὶ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν ἀθετήσω. »

« Ἠσχύνθησαν σοφοί, καὶ ἐπορεύθησαν, καὶ ἐάλωσαν, ὅτι λόγον Κυρίου ἀπεδοκίμασαν. »

« Καὶ υἱοὶ Ἀγάρ ἐκζητοῦντες τὴν σύνεσιν τὴν ἐπὶ τῆς γῆς, οἱ μυθολόγοι καὶ ἐκζητῆται τῆς συνέσεως· ὁδὸν δὲ σοφίας οὐκ ἔγνωσαν, οὐδὲ ἐμνήσθησαν τῶν τριβῶν αὐτῆς. »

« Πλανῶνται Θεὸν ζητοῦντες, καὶ θέλοντες εὐρεῖν. Ἐν γὰρ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ ἀναστρεφόμενοι διερευνοῦσι, καὶ γὰρ πείθονται τῇ ὕψει ὅτι καλὰ τὰ βλεπόμενα. Πάλιν δὲ οὐδὲ αὐτοὶ συγγνωστέοι. Εἰ γὰρ τοσοῦτον ἰσχυρὰν εἶδέναι, ἵνα δύνωνται στοχάσασθαι τὸν αἰῶνα, τὸν τοῦτου Δεσπότην πῶς τάχιον οὐχ εὑροῖ; Ταλαῖπιοι, καὶ ἐν νεκροῖς αἱ ἐλπίδες αὐτῶν. »

« Γέγραπται, Ἀπολὼ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν, καὶ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν ἀθετήσω. Ποῦ σοφός ; ποῦ γραμματεὺς ; ποῦ συζητητὴς τοῦ αἰῶνος τούτου ; Ὅχι ἐμώρηνεν ὁ Θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου τούτου ; Ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔγνω ὁ κόσμος διὰ τῆς σοφίας τὸν Θεόν, εὐδόκησεν ὁ Θεὸς διὰ τῆς μωρίας τοῦ κηρύγματος σῶσαι τοὺς πιστεύοντας. »

« Εἰ ζῆλον πικρὸν καὶ ἐρίθειαν ἔχετε ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν, μὴ κατακαυχᾶσθε καὶ ψεύδεσθε τῇ ἀληθείᾳ. Οὐκ ἔστιν αὕτη ἡ σοφία, ἀνωθεν κατερχομένη, ἀλλ' ἐπίγειος, ψυχικὴ, καὶ δαιμονιώδης. Ὅπου γὰρ ζῆλος καὶ ἐρίθεια, ἐκεῖ ἀκαταστασία καὶ πᾶν φαῦλον πρᾶγμα. Ἡ δὲ ἀνωθεν σοφία πρῶτον μὲν ἀγνὴ ἔστιν, ἔπειτα εἰρηνικὴ, ἐπεικὴς, εὐπειθὴς, μεστὴ ἐλέους καὶ καρπῶν ἀγαθῶν, ἀδιάκριτος, ἀνυπόκριτος · καρπὸς δὲ δικαιοσύνης ἐν εἰρήνῃ σπείρεται τοῖς ποιοῦσιν εἰρήνην. »

Ῥητορικὴ καὶ ποιητικὴ, καὶ ἡ τῶν σοφισμάτων εὗρεσις, πολλοὺς ἀπεσχόλησεν, ὧν ὕλη τὸ ψεῦδος ἔστιν. Οὕτε γὰρ ποιητικὴ συστήναι δύναται ἀνευ τοῦ μύθου, οὕτε ῥητορικὴ ἀνευ τῆς ἐν τῷ λέγειν τέχνης, οὕτε σοφιστικὴ ἀνευ τῶν παραλογισμῶν.

Ἡ περιουσία τῆς τοῦ κόσμου σοφίας προσθήκην αὐτοῖς οἶσει τῆς χαλεπῆς κατακρίσεως · ὅτι οὕτως δέξιν περὶ τὰ μάταια βλέποντες, ἐκόντες περὶ τὴν σύνεσιν τῆς ἀληθείας ἀπετυφλώθησαν.

Ἔοικας τοῖς ὁμμασι τῆς γλαυκῆς οἱ περὶ τὴν μάταιαν σοφίαν ἠσυχολόγητες. Καὶ γὰρ ἐκεῖνης αἱ ὄψεις νυκτὸς μὲν ἔρῳνται, ἡλίου δὲ λάμψαντος ἀμαυροῦνται · καὶ τούτων ἡ διάνοια ὀδυρτάτη μὲν ἔστι πρὸς τὴν τῆς ματαιότητος θεωρίαν, πρὸς δὲ τὴν τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς κατανόησιν ἐξημαύρυνται.

Σοφία πρώτη, σοφίας ὑπεροχὴν τῆς ἐν λόγῳ κειμένης καὶ στροφαις λέξεων, καὶ ταῖς κιθόλοισι καὶ περιτταῖς ἀντιθέσειν. Ἐμοὶ δὲ γένοιτο πέντε λόγους ἐν ἐκκλησίᾳ λαλῆσαι μετὰ συνέσεως, ἡ μὲν πρώτη ἐν γλώσσῃ καὶ φωνῇ σάλπιγγος ἀσήμε. Ταύτην ἐπαινῶ τὴν σοφίαν · ἐγὼ ταύτην ἀσπάζομαι, δι' ἧς ἀγενεῖς ἐδοξάσθησαν, καὶ εἰς ἣν ἐξουθενούμενοι προετιμήθησαν, καὶ μεθ' ἧς ἅλεις τὴν οἰκουμένην ὅλην τοῖς τοῦ Εὐαγγελίου δεσμοῖς ἐσαγήνευσαν, τῷ συντελεσμένῳ καὶ συντεταμένῳ λόγῳ τὴν καταργουμένην σοφίαν νικήσαντες. Οὐ γὰρ ὁ ἐν λόγῳ σοφὸς οὗτος ἔμοι σοφός, οὐδὲ ὅστις γλώσσῳ μὲν εὐστροφον ἔχει, ψυχὴν δὲ ἀπαίδευτον · ὥσπερ τῶν τᾶρων ὅσοι τὰ ἔξωθεν ὄντες εὐπρεπεῖς καὶ ὠρατοί, μυθῶσι νεκροῖς τὰ ἔνδον, καὶ πολλὴν δυσωδίαν περικαλύπτουσιν · ἀλλ' ὅστις ὅλγῳ μὲν περὶ ἀρετῆς φθέγγεται, πολλὰ δὲ οἷς ἐνεργεῖ παραδείκνυσσι, καὶ τὸ ἀξιώπιστον τῶν λόγων διὰ τοῦ βίου προστίθῃσιν. Κρεῖσσον ἐμοὶ εὐμορφία θεωρουμένη λόγῳ ζωγραφουμένης, καὶ πλουτοῦς ὅναι χεῖρες ἔχουσιν, ἢ ὅν οἱ θνεῖροι πλάττουσιν, καὶ σοφία οὐχ ἡ λόγῳ λαμπρουμένη, ἀλλ' ἡ διὰ τῶν λόγων ἐλεγχόμενη. *Φρόνησις*

I Cor. i, 19-22. — « Scriptum est : Perdam sapientiam sapientum, et prudentiam prudentum reprobabo. Ubi sapiens ? ubi scriba ? ubi conquisitor hujus sæculi ? Nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi. Quoniam enim in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes. »

Jac. iii, 14-16. — « Si zelum amarum habetis, et contentiones sunt in cordibus vestris, nolite gloriari et mendaces esse adversus veritatem. Non enim est ista sapientia desursum descendens : sed terrena animalis et diabolica. Ubi enim zelus et contentio, ibi inconstantia et omne opus pravum. Quæ autem desursum est sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suavis, plena misericordia et fructibus bonis, non judicans, sine **685** simulatione : fructus autem justitiæ in pace seminatur, facientibus pacem. »

S. Basil. Hom. in princ. Proverb. — Rhetorica, et poetica, et argutarum captionum inventio, multos occupavit ; quarum materies falsum est. Nam neque poetica sine fabula consistere possit, neque rhetorica sine dicendi artificio, neque sophistica, sine captiosis argumentis.

Ejusd. — Mundanæ sapientiæ abundantia, gravis et acerbæ condemnationis incrementum ipsis afferet : quippe qui, cum in rebus vanis perspicaces essent, ultro in indaganda veritatis cognitione caligaverunt.

Ejusd. hom. 8 in Hexæm. — Nocturæ oculis similes ii sunt, qui in inani sapientia operam posuerunt. Etenim, ut illius oculi noctu valent, interdum autem obscurantur ; sic horum animus ad rerum vanarum speculationem acutissimus est, ad veræ autem lucis cognitionem hebes et cæcus.

S. Greg. Naz. — Prima sapientia est, sapientiam in verbis et dictionum argutiis, inque suavis et minime necessariis disputationibus sitam, pro nihilo ducere. Atque utinam mihi potius quinque verba prudenter eloqui contingeret, quam sexcenta in lingua et voce tubæ obscura et incerta, quæ militem meum ad bellum nequeat excitare. Hanc ego sapientiam laudo, hanc complector, cujus ope ignobiles summam gloriam consecuti sunt, et ad quam viles homunculi cæteris prælati sunt : cum qua piscatores universum orbem Evangelii retibus cinxerunt, ac perfectio illo atque abbreviato verbo sapientiam illam quæ evacuat, propagarunt. Nec enim qui sermonum sapientiam sibi comparavit, hic protinus apud me sapiens est : nec qui expeditam linguam habet, cæteroqui vero imperitum animum : velut nimirum sepulchra, quæ quamvis externa pulchritudine et elegantia niteant, interne tamen cadaveribus fetent, gravemque putorem tegunt ; verum is demum mihi sapiens videtur, qui pauca quidem de virtute verba faciat, per actiones vero multa demonstrat, et per vitæ integritatem,

orationi auctoritatem conciliat. Præstantiorem pulchritudinem esse censeo, quæ oculis cernitur, quam quæ sermone depingitur : et divitias, quas nobis fingimus : ac sapientiam quæ operibus indicatur, quam quæ verbis splendet. *Intellectus enim bonus, facientibus eum* (Psal. cx, 40) : facientibus,

Ejusd. — Qui sermonibus excolendis operam datis, ne nimium in doctrina confidite, nec præterquam ratio poscat, sapientes sitis. Qui eruditi et litterati estis, quo tandem pacto eruditorum nomen obtinere possitis, primario illo verbo caventes ?

Didymi. — Licet nonnunquam utilitatis causa doctrinam alienam ad breve tempus attingere, atque ad propriam amplexandam statim se referre ; v. gr. Grammatica mulier aliena est. Cum ea commercium aliquantis per habere commodum est, propter lectionis artificium et acumen : eodem modo cum rhetorica, ob sermonis robur et seriem : atque item cum philosophia ; quo fides iis astruatur, quæ videntur repugnare. Posteaquam velut ex Ægyptia Agar, ancilla Saræ 686 quæ libera est, et ipsamet sapientia, liberos suscepimus, ad eam iterum, quæ a juvenili ætate sapientia est, ac divino munere concessa, nos convertamus ; ut ex ea quoque liberos procreemus : hoc est, non jam ut ab ancilla, sensibiles disciplinas, sed ut ab ingenua et perfecta, sapientiæ prudentiam.

TIT. X. — *De scandalis ; et quod ea fugienda sint.*

Psal. XLIX, 19. — « Os tuum abundavit malitia. Sedens, » etc.

Psal. CXI, 9. — « Custodi me a laqueo, quem statuerunt mihi. »

Matth. XVIII, 7 seqq. — « Væ mundo a scandalis. Necesse est enim ut veniant scandala. Væ autem homini illi per quem scandalum venit. Si autem manus tua, vel pes tuus scandalizat te, abscide eum, et projice abs te. Bonum tibi est ad vitam ingredi debilem vel claudum, quam duas manus aut duos pedes habentem, mitti in ignem æternum. Et si oculus tuus scandalizat te, erue eum et projice abs te. Bonum tibi est cum uno oculo in vitam intrare, quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis. »

Luc. XVII, 1-3. — « Dixit Dominus ad discipulos : Impossibile est ut non veniant scandala, væ autem illi per quem veniunt. Utilius est illi, si lapis molaris imponatur circa collum ejus, et projiciatur in mare, quam ut scandalizet unum de pusillis istis. »

I Cor. VIII, 9, 10. — « Videte, ne licentia vestra offendiculum fiat infirmis. Si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem. »

I Cor. X, 32, 33. — « Sine offensione estote Judæis et gentibus, et Ecclesiæ Dei : sicut et ego per omnia omnibus placeo, non querens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant. Imitatores mei estote, sicut et ego Christi. »

A γὰρ ἀγαθὴ τοῖς ποιῶσιν αὐτήν, οὐ τοῖς κηρύσσουσιν.

manibus tenemus, quam quas in somnii errore nobis fingimus : ac sapientiam quæ operibus indicatur, quam quæ verbis splendet. *Intellectus enim bonus, facientibus eum* (Psal. cx, 40) : facientibus, inquam, non autem prædicantibus.

Οἱ περὶ λόγους, μὴ σφόδρα τοῖς λόγοις θαρρύνετε, μηδὲ συμφρονίζετε περισσὰ καὶ ὑπὲρ τὸν λόγον. Οἱ σοφοὶ καὶ γραμματισταὶ, πῶς ἂν σοφοὶ κληθεῖτε, τὸν πρῶτον λόγον οὐκ ἔχοντες ;

Ἐνεστί ποτε πρὸς ὀλίγον θίγοντα διὰ τὸ χρήσιμον ἀλλοτρίας διδασκαλίας, πάλιν τῆς ἰδίας εὐθείας ἔχειν οἷον, γραμματικὴ ἀλλοτρία γυνὴ τυγχάνει. Ταύτη πάλιν καλὸν πρὸς ὀλίγον ἐγγίσει διὰ τὸ τεχνικὴν καὶ ὀφείλει τῆς ἀναγνώσεως. Ὁμοίως ῥητορικὴν διὰ τὸ ἱσχυρὸν τοῦ λόγου καὶ τὴν ἀκολουθίαν· ἀλλὰ καὶ φιλοσοφίαν διὰ τὸ εὐαπιδεύετον τῶν φαινομένων ἐναντίων. Μετὰ δὲ τοῦτο, ὥς ἀπὸ τῆς Αἰγυπτίας Ἄγαρ τεκνώσαντες, παιδίσκης οὖσης τῆς ἐλευθέρης Σάρρας, τῆς ἀρχούσης καὶ αὐτοσοφίας οὖσης, πάλιν εἰς τὴν ἐκ νεότητος τραπώμεν σοφίαν, ἥτις καὶ θεόδοτος ἐστίν, ὅπως καὶ ἐξ αὐτῆς τεκνώσωμεν, οὐκέτι ὥς ἀπὸ δούλης αἰσθητὰ μαθήματα, ἀλλ' ὥς ἐξ ἐλευθέρης καὶ τελείας, σοφίας φρόνησιν.

TITA. I. — *Περὶ σκανδάλων· καὶ ὅτι χρὴ φυγεῖν τὰ σκάνδαλα.*

C « Τὸ στόμά σου ἐπλεόνασε κακίαν. Καθήμενος. »

« Φύλαξόν με ἀπὸ παγίδος ἧς συνεστήσαντό μοι. »

« Οὐαὶ τῷ κόσμῳ ἀπὸ τῶν σκανδάλων. Ἀνάγκη γὰρ ἔλθειν τὰ σκάνδαλα. Οὐαὶ δὲ τῷ ἀνθρώπῳ ἑκείνῳ, δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται. Εἰ δὲ ἡ χεὶρ σου, ἢ ὁ πούς σου σκανδαλίζῃ σε, ἔξελε αὐτόν, καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ. Καλὸν σοὶ ἐστὶ εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν χωρὶς ἢ κυλλὸν, ἢ δύο χεῖρας, ἢ δύο πόδας ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὸ πῦρ τοῦ αἰώνιου. Καὶ εἰ ὁ ὀφθαλμός σου σκανδαλίζει σε, ἔξελε αὐτόν, καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ. Καλὸν σοὶ ἐστὶ μονόφθαλμον εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν, ἢ δύο ὀφθαλμούς ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός. »

D « Εἶπεν ὁ Κύριος πρὸς τοὺς μαθητάς· Ἀνένδεκτόν ἐστι, τοῦ μὴ εἰσελθεῖν τὰ σκάνδαλα· οὐαὶ δὲ δι' οὗ ἔρχεται. Αὐσιτελεῖ αὐτῷ εἰ μῦλος θοικὸς περικείται περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ ἔρριπται εἰς τὴν θάλασσαν, ἢ ἡνα σκανδαλίσῃ ἓνα τῶν μικρῶν τούτων. »

« Βλέπετε μήπως ἡ ἐξουσία ὑμῶν αὐτῇ πρόσκομμα γένηται τοῖς ἀσθενούσιν. Εἰ βρῶμα σκανδαλίζει τὸν ἀδελφόν μου, οὐ μὴ φάγω κρέα εἰς τὸν αἰῶνα, ἵνα μὴ τὸν ἀδελφόν μου σκανδαλίσω. »

« Ἀπρόσκοποι γίνεσθε Ἰουδαίοις, καὶ Ἑλλήσι, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, καθὼς καὶ γὰρ πάντα πᾶσιν ἀρέσκω, μὴ ζητῶν τὸ ἑαυτοῦ συμφέρον, ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν, ἵνα σωθῶσι. Μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς καὶ γὰρ Χριστοῦ. »

Καλὸν μὴτε ἀμαρτάνοντα, μὴτε ὑπονοούμενον
τιθέναι σκάνδαλον ἢ πρόσκομμα τοῖς πολλοῖς, εἴπερ
καὶ τοῖς ἑνα τῶν μικρῶν σκανδαλίσασιν, ἵσμεν,
ὅπως ἀπαράττητος καὶ βαρυτάτη παρὰ τοῦ ἀψευδοῦς
τιμωρία.

ΤΙΤΑ. ΙΑ'. — Περὶ σαρκικῶν ἀνθρώπων.

Εἶπε Κύριος ὁ Θεός· Οὐ μὴ καταμείνῃ τὸ πνεῦμά
μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς
σάρκας. Ἔσονται δὲ αἱ ἡμέραι αὐτῶν ἑκατὸν εἴκοσι
ἔτη. »

« Τὸ γεγεννημένον ἐκ τῆς σαρκός, σὰρξ ἐστίν.
Ὁ ὢν ἐκ τῆς γῆς, ἐκ τῆς γῆς ἐστί, καὶ ἐκ τῆς γῆς
λαλεῖ. »

« Πνεύματι περιπατεῖτε, καὶ ἐπιθυμίαν σαρκός
οὐ μὴ τελήσετε. Ἡ γὰρ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ
πνεύματος, τὸ δὲ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκός. Φανερά
ἐστί τὰ ἔργα τῆς σαρκός, ἅτινά ἐστι πορνεία,
ἀκαθαρσία, ἀσέλγεια, εἰδωλολατρεία, φαρμακεία,
ἐχθραί, ἐρεῖς, ζῆλος, θυμὸς, ἐριθείαι, διχοστασίαι,
αἰρέσεις, φόνοι, μέθαι, κῶμοι, καὶ τὰ ὅμοια τού-
τοις· ἃ προλέγω ὑμῖν, καθὼς καὶ προείπον, ὅτι οἱ
τὰ τοιαῦτα πράσσοντες, βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρο-
νομήσουσιν. »

« Σὰρξ καὶ αἷμα βασιλείαν Θεοῦ κληρονομήσαι
οὐ δύνανται. »

« Οἱ κατὰ σάρκα ὄντες, τὰ τῆς σαρκός φρονοῦσιν,
οἱ δὲ κατὰ πνεῦμα, τὰ τοῦ πνεύματος. Τὸ γὰρ φρό-
νημα τῆς σαρκός, θάνατος· τὸ δὲ φρόνημα τοῦ πνεύ-
ματος, ζωὴ καὶ εἰρήνη. Διότι τὸ φρόνημα τῆς
σαρκός, ἐχθρὰ εἰς Θεόν· τὸ γὰρ νόμῳ τοῦ Θεοῦ
οὐχ ὑποτάσσεται. Οἱ δὲ ἐν σαρκὶ ὄντες, Θεῷ ἀρέσαι
οὐ δύνανται. »

Οἱ σαρκικοὶ τὰ πνευματικὰ πράσσειν οὐ δύνανται,
οὔτε οἱ πνευματικοὶ τὰ σαρκικά.

Ὁ σαρκικὸς ἄνθρωπος, ἀγύμναστος ἔχων πρὸς
θεωρίαν τὸν νοῦν, μᾶλλον δὲ ὥσπερ ἐν βορβόρῳ
τῷ φρονήματι τῆς σαρκός κατορωρυγμένον φέρων,
ἀδύνατός ἐστι πρὸς τὸ πνευματικὸν φῶς τῆς ἀληθείας
ἀναβλέψαι.

Ἀμαθεῖς ἄνθρωποι καὶ φιλόκοσμοι, ἀγνοοῦντες
τοῦ ἀγαθοῦ τὴν φύσιν, μακαρίζουσι τὰ μηδενὸς
ἀξία, πλοῦτον καὶ ὑγείαν, περιφάνειαν βίου,
ὧν οὐδέν ἐστιν ἀγαθὸν τῇ αὐτοῦ φύσει, οὐ μόνον
καθότι βρῶδιαν τὴν πρὸς τὰ ἐναντία περιτροπὴν
ἔχει, ἀλλ' ὅτι μηδὲ ἀγαθοὺς δύναται τοὺς κεκτημέ-
νους ἀποτελεῖν. Τίς γὰρ δίκαιος διὰ τὰ χρήματα;
τίς σὺφρων διὰ τὴν ὑγείαν; Τούναντιον μένουσιν, καὶ ὑπηρε-
σία πολλάκις πρὸς ἀμαρτίαν τοῖς κακῶς χρωμένοις
τούτων ἕκαστον γίνεται.

Τίς ἀναθήσεται εἰς τὸν οὐρανὸν τῶν ἐβρίμμένων
τῇ ἀμαρτίᾳ; Τίς περικεείμενος ἐπὶ τὸν κάτω ζῶφον,
καὶ τῆς σαρκός τὴν παχύτητα, ὅλην νοὶ καθαρῶς
ἐποπτεύσῃ νοῦν ὅλον, καὶ μιγῇσεται τοῖς ἐστῶσιν

A S. Greg. Naz. orat. 1. — Præclare cum eo agi-
tur, qui nec peccando, nec suspicione laborando,
offensionis scandalive materiam multis præbet:
quippe cum iis etiam qui unum ex minimis offen-
derint, quam certa, quamque gravis ab eo, qui
mentiri nescit, pœna constituta sit, non ignore-
mus.

TIT. XI. — De carnalibus hominibus.

Gen. vi, 3. — Non permanebit spiritus meus in
hominibus istis, eo quod carnes sint. Erunt autem
dies illorum anni centum viginti. »

Joan. iii, 6, 31. — « Quod natum est ex carne,
caro est. Qui est de terra, de terra est, et de terra
loquitur. »

B Galat. v, 16-19. — « Spiritu ambulate, et de-
sideria carnis non perficietis. Caro enim concupi-
scit adversus spiritum: spiritus autem adversus
carnem. Hæc enim sibi adversantur. Manifesta
autem sunt opera carnis, quæ sunt, fornicatio,
immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum ser-
vitus, veneficia, inimicitia, contentiones, æmula-
tiones, rixæ, dissensiones, sectæ, invidia, homici-
dia, ebrietates, comessationes, et his similia: quæ
prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia
agunt, regnum Dei non consequentur. »

687 I Cor. xv, 50. — « Caro et sanguis re-
gnum Dei possidere non possunt. »

Rom. viii, 5-8. — « Qui secundum carnem sunt,
quæ carnis sunt sapiunt: qui vero secundum spi-
ritum sunt, quæ sunt spiritus, sentiunt. Nam pru-
dentia carnis mors est: prudentia autem spiritus
vita et pax. Quoniam sapientia carnis inimicitia
est Deo: legi enim Dei non est subjecta: nec
enim potest. Qui autem in carne sunt, Deo placere
non possunt. »

S. Ignat. Epist. ad Ephes. — Carnales spiri-
tualia operari non possunt, neque spirituales car-
nalia.

S. Basil. — Carnalis homo, cum mentem ad
contemplationem minime exercitam habeat, vel
potius eam in carnis affectu, velut in cœno, de-
fossam ferat, spirituale lumen veritatis prospicere
nequit.

D Ejusd. — Imperiti homines, et mundi amatores
boni naturam ignorantes, ea quæ nullius pretii
sunt, beata existimant, divitias, et sanitatem, æo
vitæ splendorem: quorum nihil suapte natura
bonum est: non eo duntaxat quod facile in con-
trarium mutantur, sed etiam quia possessores
suos nequaquam facere bonos queunt. Equis
enim ob divitias bonus est? Equis castus ob
commodam valetudinem? Contra usu sæpe venit,
ut quodlibet horum, iis qui male utuntur, ad pec-
catum inserviat.

S. Greg. Naz. Orat. Apol. — Quisnam eorum,
qui in peccato provoluti sunt, in cælum ascen-
det? Quisnam terrena caligine, carnisque crassitie
obductus adhuc, tota mente totam illam mentem

pure prospiciet, ac rebus firmis, et ab oculorum obtutu remotis miscebitur, dum in rebus instabilibus et aspectui subjectis versatur. Vix enim hic quisquam, quamlibet apprime purgatus, ipsum boni simulacrum contueatur; velut qui solem in aquis speculantur.

S. Nili. — Qui, neglecta anima, assiduam corporis curam gerunt, similes illi homini sunt, qui luto et cæno oculis illiniat, et aqua munda pedes suos abluat.

Didymi. — Quamvis mortalium omnium una eademque animæ natura sit, atque item una carnis substantia, tamen alii carnales dicuntur, alii servi peccati, alii a peccato liberi, alii in carne, alii non in carne (tametsi carnem habeant), sed in spiritu: alii viventes quidem in Christo, mortui vero peccato: alii viventes quidem peccato, mortui autem Christo. Ac rursum aliis brutorum animalium nomina, seu cicurum, seu contra ferorum et agrestium, prout videlicet moribus comparati sunt.

TIT. XII. — *De proborum virorum paucitate et penuria.*

Psal. xi, 4. — « Salvum me fac, Domine, quoniam defecit sanctus: quoniam diminutæ sunt. » etc.

Ibid. 13. — « Dominus de cælo respexit super filios hominum: ut videat, si est intelligens, aut requirens Deum. »

Osee ix, 10. — « Sicut uvam in deserto inveni Israel: et sicut speculatorem in ficulnea temporaneum. »

688 Mich. xii, 2. — « Hei mihi, quia periit revrens de terra; et qui corrigat in hominibus non est. »

Jerem. xlix, 7. — « Non est sapientia in The-man: periit consilium a prudentibus: abiit sapientia ipsorum: seductus est locus eorum. »

Contractum ac rarum, est bonum.

TIT. XIII. — *De consensu; et quod coacto ad audiendum consensu, minime oporteat confabulari.*

Prov. xxv, 10. — « Ejice pestilentem e concilio, et una cum eo exhibit jurgium. Cum enim sedet in concilio, omnes contemnit. »

Prov. xv, 22, 23. — « Aspernantur considerationes, qui non honorant consensus. In cordibus autem consultantium manet consilium. Non parebit malus ei, neque boni aliquid et appositi dicet in tempore. »

Eccli. xxxii, 4-9. — « Altero loquente, ne multa verba effutias. Ubi auditio est, ne verba effundas. »

TIT. XIV. — *De iis quæ præter rationem eveniunt acciduntque.*

Eccli. xx, 9-11. — « Est felix processio in malis viro: et est inventio in detrimentum. Est datum quod tibi utile non erit: et est minoratio propter gloriam: et est qui ab humilitate levabit caput. Est qui multa redimat modico pretio: et est restituens ea in septuplum. »

καὶ ἀσράτοις, ἐν τοῖς οὐχ ἐστῶσι καὶ ὁρωμένοις; Μόλις γὰρ ἂν τις ἐνταῦθα τῶν σφόδρα κεκαθαρωμένων εἰδῶλον τοῦ καλοῦ θεωρήσειεν, ὥσπερ οἱ τὸν ἥλιον ἐν τοῖς ὕδασι.

Οἱ τῆς ψυχῆς ἀμελοῦντες, ἐπιμελόμενοι δὲ τοῦ σώματος, ὅμοιοι τυγχάνουσιν ἀνθρώπων, βορβόρων μὲν καὶ πληρῶ τοὺς ὀφθαλμούς καταχρίοντι, ὕδατι δὲ καθαρῶ τοὺς οἰκίστους ἀναπλύνοντι πόδας.

Τῶν ἀνθρώπων πάντων μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἔχοντων ψυχῆς φύσιν, καὶ μὴν καὶ τὴν αὐτὴν τῆς σαρκὸς οὐσίαν, οἱ μὲν λέγονται σαρκικοί, οἱ δὲ δοῦλοι τῆς ἁμαρτίας· οἱ δὲ ἐλεύθεροι ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, οἱ δὲ ἐν σαρκί, οἱ δὲ οὐκ ἐν σαρκί, σάρκα ἔχοντες, ἀλλ' ἐν πνεύματι· οἱ δὲ ζῶντες μὲν ἐν Χριστῷ, ἁμαρτάνοντες δὲ τῇ ἁμαρτίᾳ· οἱ δὲ ζῶντες μὲν τῇ ἁμαρτίᾳ, ἀποθανόντες δὲ τῷ Χριστῷ. Καὶ πάλιν οἱ μὲν ἀλόγων ζώων ἔχον ὄνμαζα, ἢ ἡμέρων, ἢ τούναντιον ἀγρωτάτων, κατὰ τὴν τοῦ ἥθους αὐτῶν κατασκευήν.

TITA. IB'. — *Περὶ σπάρης καὶ ἀφορίας χρηστῶν ἀνδρῶν.*

« Σῶσόν με, Κύριε, ὅτι ἐκλείπειν ὅσιος, ὅτι ὀλιγώθησαν. »

« Κύριος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ δέκνυεν ἐπὶ τοὺς υἱούς τῶν ἀνθρώπων, τοῦ ἰδεῖν εἰ ἔστι συνιών, ἢ ἐκζητῶν τὸν Θεόν. »

« Ὡς σταφυλὴν ἐν ἐρήμῳ εὗρον τὸν Ἰσραὴλ, καὶ ὥς σκοπὸν ἐν συκῇ πρῶτον. »

« Οἱμοί, ὅτι ἀπόλωλεν εὐλαθεὶς ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ὁ κατορθῶν ἐν ἀνθρώποις οὐκ ἔστιν. »

« Οὐκ ἔστι σοφία ἐν Θεμῶν, ἀπόλωτο βουλή ἐκ συνειτῶν, ὥχιστο σοφία αὐτῶν, ἡπατήθη ὁ τόπος αὐτῶν. »

Ἐσταλμένοι καὶ σπάνιον τὸ ἀγαθόν.

TITA. II'. — *Περὶ συνεδρίου· καὶ ὅτι οὐ χρὴ ἐν συνεδρίῳ ἀκροάσεως γενομένης διαλέγεσθαι.*

« Ἐκβαλε λοιμὸν ἐκ συνεδρίου, καὶ συνειστελεύσεται αὐτῷ νεῖκος. Ὅταν γὰρ καθίσῃ ἐν συνεδρίῳ, πάντας ἀτιμάζει. »

« Ὑπερίθινται λογισμοὺς, οἱ μὴ τιμῶντες συνέδρια, ἐν δὲ καρδίαις βουλευομένων μένει βουλή. Οὐ μὴ ὑπακούσῃ ὁ κακὸς αὐτῇ, οὐδ' οὐ μὴ εἴπῃ καλὸν τι καὶ καλὸν τῷ καιρῷ. »

« Ἐτέρου λέγοντος, μὴ πολλάκις ἀδολέσχει. Ὅπου ἀκρόαμα, μὴ ἐκχέρις λαλᾶν. »

TITA. IA'. — *Περὶ τῶν συμβαινόντων καὶ συμπιπτόντων ἐκ παραλόγου.*

« Ἐστὶν εὐδοκία ἐν κακοῖς ἀνδράσι· καὶ ἔστιν εὐρημα εἰς ἐλάττωσιν. Ἐστὶ δόσις ἢ οὐ λυσιτελήσει σοι, καὶ ἔστιν ἐλάττωσις ἐνεκεν δόξης, καὶ ἔστιν ὅς ἀπὸ ταπεινώσεως ἤρε κεφαλὴν. Ἐστὶν ἀγοράζων πολλὰ ὀλίγου, καὶ ἔστιν ἀποτινύων αὐτὰ ἐκταπλάσια. »

TITA. IΕ'. — *Περὶ στρατιωτῶν.*

« Ἐπὶ πρώτων αὐτὸν οἱ στρατευόμενοι λέγοντες· Καὶ ἡμεῖς τί ποιήσωμεν; Καὶ εἶπε πρὸς αὐτοὺς· Μηδὲνα διασεύσῃτε, μηδὲ συκοφαντήσῃτε, καὶ ἀρκεῖσθε τοῖς ὀφωνίοις ὑμῶν. »

Ἀρκεῖσθε τοῖς ἰδοῖς ὀφωνίοις, οἱ στρατιῶται, καὶ μηδὲν ὑπὲρ τὸ διατεταγμένον ἀπατεῖτε. Ταῦτα ὑμῖν διακελεύεται μεθ' ἡμῶν Ἰωάννης ὁ πάνυ. Τί λέγω ὀφωνίων; τὸ βασιλικὸν σιτηρέσιον δηλονότι, καὶ τὰς ὑπαρχούσας ἐκ νόμου τοῖς ἀξιώμασι δωρεάς. Τὸ δὲ περισσὸν, τίνας; Ἐγὼ μὲν ὀκνῶ λέγειν τὸ βλάττονον ὑμᾶς, δὲ οἶδα ὅτι συνίετε.

Equidem ipse dicere quod vereor quemquam offendat : at non dubito quin ipsi perspectum habeatis.

Τῷ στρατιώτῃ οὐδὲν δεῖ ἐξω τῶν κατὰ τὴν στρατείαν περιεργάζεσθαι, ἀλλὰ μεμνηθῆαι αἰεὶ, ὅτι τέτακται τὴν εἰρήνην φυλάττειν.

TITA. ΙΖ'. — *Περὶ συνδιαγωγῆς χρηστῶν ἀνδρῶν· καὶ διὰ τὴν ἀρίστοις ἀνδράσι κολλᾶσθαι, καὶ μὴ πορνεῖν.* Ἐξομοιοῦται γὰρ τις, μεθ' ὧν τὰς διατριβὰς ποιεῖται.

« Βασιλεῖα Σαβὰ εἶπεν πρὸς τὸν βασιλέα Σολομῶνα· Ἀληθινὸς ὁ λόγος, ὃν ἤκουσα ἐν τῇ γῇ μου περὶ τοῦ λόγου σου καὶ τῆς φρονήσεώς σου. Καὶ οὐκ ἐπίστευσα τοῖς λαλήσασί μοι, ἕως ὃς παρεγένεμην, καὶ ἐώραξασιν οἱ ὀφθαλμοί μου· καὶ ἰδοὺ οὐκ ἔστιν ἡμῖς καθὼς ἀπήγγειλάν μοι. Προστέθηκας ἀγαθὰ ἐπὶ πᾶσαν ἀκοήν ἣν ἤκουσα ἐν τῇ γῇ μου. Μακαρίαι αἱ γυναῖκες σου· μακάριοι οἱ παῖδες; σου οὗτοι, οἱ παρρησιαῖες ἐνώπιόν σου δι' ὅλου, οἱ ἀκούοντες τὴν φρόνησίν σου πᾶσαν. »

« Εἶπεν Ἡλίας τῷ Ἐλισσαίῃ· Κάθου δὴ ἐνταῦθα, ὅτι Κύριος ἀπέσταλκέ με ἕως Βεθὴλ. Καὶ εἶπεν Ἐλισσαίῃ· Ζῇ Κύριος, καὶ ζῇ ἡ ψυχὴ σου, εἰ ἐγκαταλείψω σε. Καὶ εἰσέρχονται εἰς Βεθὴλ· καὶ προσήλθον οἱ προφῆται οἱ ἐν Βεθὴλ τῷ Ἐλισσαίῃ, καὶ εἶπαν αὐτῷ· Εἰ οἶδας ὅτι σήμερον λαμβάνει Κύριος τὸν κύριόν σου ἐπάνωθεν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς σου; Καὶ εἶπεν· Κάγὼ οἶδα, σιωπᾶτε. Καὶ εἶπεν Ἡλίας πρὸς Ἐλισσαίῃ· Κάθου δὴ ἐνταῦθα, ὅτι Κύριος ἀπέσταλκέ με ἕως Ἱεριχῶ. Καὶ εἶπεν· Ζῇ Κύριος, καὶ ζῇ ἡ ψυχὴ σου, εἰ ἐγκαταλείψω σε. » Καὶ μετ' ὀλίγου· « Εἶπεν Ἡλίας τῷ Ἐλισσαίῃ· Ἀφίστην με, τί ποιήσω σοι πρὶν ἢ ἀναληφθῆναι με ἀπὸ σοῦ. Καὶ εἶπεν Ἐλισσαίῃ· Γεννήτω δὴ τὸ πνεῦμα τὸ ἐπὶ σε δις, ὅπως ἐπ' ἐμέ. Καὶ εἶπεν· Ἐσκήρυνας τοῦ αἰτήσασθαι· πλὴν ἐὰν ἴδῃς με ἀναλαμβάνομενον ἀπὸ σοῦ, ἔσται σοι οὕτως. Ἐὰν δὲ μὴ ἴδῃς, οὐ μὴ γένηται. »

Σχόλ. Ἐνταῦθεν παιδεύομεθα μαθητῶς τοὺς ἀρίστους καταλιμπάνειν ἀνδράς, καὶ ἔχεινοι βοῦλονται. Πολλὴν γὰρ ὄνησιν ἔχει ἡ μετ' αὐτῶν συνουσία. Καὶ μάρτυς Ἐλισσαίῃ ἄχρι τέλους προσκαρτερήσας τῷ Ἡλίᾳ, καὶ διπλῆς τῆς ἐπ' αὐτῷ ἀξίας τετυχηκώς.

« Συμπορευόμενος σοφοῖς, σοφὸς ἔσται. »

« Λαλεῖτε ἀνθρώποις δικαίοις. »

A

TIT. XV. — *De militibus.*

Luc. III, 14, 15. — « Interrogabant autem eum et milites, dicentes : Quid faciemus et nos? Et ait illis : Neminem concutatis, neque calumniam faciat : et contenti estote stipendiis vestris. »

S. Greg. Naz. Orat. in Jul. exaq. — Contenti estote obsoniis vestris, milites, neque præter id quod vobis constitutum est, quidquam exigatis. Hæc vobis nobiscum præcipit eximius ille Joannes. Quid per obsonium intelligo? Regiam annonam, eaque congiaria, quæ iis qui dignitate funguntur, legis instituto contingunt. Quod autem amplius est, cujusnam?

Militem præter illa quæ ad militiam spectant, nihil curiosius inquirere oportet : verum illud semper memoria tenere, hanc sibi provinciam mandatam esse, ut paci consulat.

TIT. XVI. — *De proborum virorum contubernio; quodque improbis viris minime sit adharescendum.* Iis quippe similem quemquam efficit, cum quibus versari solent.

III Reg. x, 6-8. — « Regina Saba dixit ad regem Salomonem : Verus est sermo quem audiui in terra mea de verbis tuis et prudentia tua. Et non credebam narrantibus mihi, donec ipsa veni, et vidi oculis meis et viderunt oculi mei : et ecce non est media pars uti nuntiaverunt mihi. Adjecisti bona super omnem famam quam audiui. Beate uxores tuæ, beati servi tui isti, qui stant coram te semper, qui audiant omnem prudentiam tuam. »

IV Reg. II, 2-6, 9, 10. — 689 « Dixit Elias Elisæo : Sede hic, quia Dominus misit me usque Bethel. Et dixit Elisæus : Vivit Dominus, et vivit anima tua, si derelinquam te. Et veniunt in Bethel : et accesserunt prophætæ qui erant in Bethel, Elisæo, et dixerunt ei : Nunquid nosti quia Dominus assumit Dominum tuum desuper caput tuum? Et dixit : Et ego novi : silete. Et dixit Elias ad Elisæum : Sede hic, quia Dominus misit me usque Jerichô. Et ait : Vivit Dominus, et vivit anima tua, si derelinquam te. Et post pauca : Dixit Elias ad Elisæum : Postula a me quid faciam tibi, priusquam tollar a te. Et dixit Elisæus : Fiat, obsecro, spiritus qui in te est, dupliciter in me. Et dixit : Rem difficilem postulasti : verumtamen si videris me, quando tollar a te, erit tibi quod petisti : si autem non videris, non erit. »

Schol. Hic docemur optimos viros, etiamsi ipsi velint, minime relinquere. Magnam enim eorum consuetudo utilitatem habet. Testis est Elisæus, qui ad extremum usque cum Elia permansit, ac propterea duplicem dignitatem est consecutus.

Prov. XIII, 20. — « Qui graditur cum sapientibus, sapiens erit. »

« Loquimini hominibus justis. »

Prov. xii, 17. — « Sermonibus sapientum ad-
move aurem tuam. »

Ibid. 6. — « Adolescens cum viro pio, et recta
erit via ejus. »

Eccli. vi, 14. — « Si videris sensatum, evigila ad
eum, et limina ostiorum extera pes tuus. In mul-
titudine seniorum sta : et si quis est sapiens, ad-
hære illi. »

Eccli. viii, 9. — « Ne despicias narrationem
sapientum : et in proverbiiis eorum conversare. »

Eccli. ix, 22. — « Viri justi sint tibi convivæ. »

Eccli. xxxvii, 15. — « Cum viro justo assiduus
esto. Quem videris custodientem mandata, da in
anima tua secundum animam ejus. Et si titubaveris,
condolebit tibi. »

« Volucres cum similibus commorantur. »

S. Basil. epist. 1. — Quemadmodum pictores,
cum ab imaginibus imagines pingunt, identidem
sepe in exemplar intuentes, formam illam ad suum
opus transferre student : sic eum qui se omnibus
virtutis partibus absolutum reddere laborat, ad
sanctorum vitas, velut ad imagines quasdam et
simulacra motu atque actione prædita, oculos con-
jicere oportet, et quod in illis est bonum, imitando
suum efficere.

Ejusd. hom. 5 in Hexaem. — Si gentilem tem-
perantiæ ac reliquæ morum honestati operam dan-
tem videas, fac studium tuum ac diligentiam angeas,
ut frugiferæ flœui similis sis, quæ ex agrestium
præsentia robor colligit, ac fluxu suo cohibito,
majore studio fructus alit.

S. Greg. Naz. in iamb. — Fores sapientum fac
teras, non divitum.

TIT. XVII. — De vitæ consuetudine cum improbis :
quodque eorum societates fugiendæ sint tanquam
exitiosæ.

Num. xvi, 21, 22. — « Surrexit Moyses, et per-
rexit ad Dathan et Abiron : et perrexerunt cum
eo omnes seniores 690 Israel, et locutus est ad
synagoga, dicens : Separamini a tabernaculis
hominum istorum refractoriorum, et nolite tan-
gere de omnibus quæcunque ad eos pertinent. Et
recesserunt a cœlu Core, Dathan, et Abiron. »

Deut. xiii, 4. — « Exterminabitis malum ex
vobis ipsis. »

Josue xxi, 43. — « Disperdit gentes istas a
facie vestra : et non erunt vobis in laqueum, et in
scandalum, et in clavos in calcaneis vestris, et in
sudem in oculis vestris. »

I Reg. xv, 6. — « Dixit Saul ad Cinæum : Abi,
et declina e medio Amalecitarum : ne involvam te cum
eo. Et declinavit Cinæus : et percussit Saul
Amalec. »

Job xxvii, 28. — « Abstinere a malis, scientia est. »

Psal. i, 1. — « Beatus vir qui non abiit in con-
silio impiorum. »

Psal. xxv, 4. — « Non sedi cum concilio vani-
tatis. »

« Λόγοις σοφῶν παράβαλε σὸν οὖς. »

« Νεανίσκος μετὰ σοφῶν, καὶ εὐθεὶα ἡ ὁδὸς
αὐτοῦ. »

« Ἐὰν ὁδὸς συνετὸν, ὀρβριζέτω πρὸς αὐτὸν, καὶ
σταθμοὺς αὐτοῦ ἐκτριβέτω ὁ ποὺς σου. Ἐν πλήθει
προσφύτων στηθί, καλεῖ τις σοφός, προσκολληθήτω
αὐτῷ. »

« Μὴ παρίδῃς διήγημα σοφῶν, καὶ ἐν παροιμίαις
αὐτῶν ἀναστρέφου. »

« Ἄνδρες δίκαιοι ἔστωσαν οἱ σύνδικοί σου. »

« Μετὰ ἀνδρὸς εὐσεβοῦς ἐνδελέχῃ. Ὅν ἂν ὁδὸς
συντριβόντα ἐντολῆς, ὁδὸς ἐν τῇ ψυχῇ σου κατὰ τὴν
ψυχὴν αὐτοῦ, καὶ ἔαν πταίῃς, συναλγήσει σοι. »

B « Πεταίνῃ πρὸς τὰ ὅμοια καταλύει. »

Ὡς περ οἱ ζωγράφοι, ὅταν ἀπὸ εἰκόνων εἰκόνας
γράφωσιν, πυκνὰ πρὸς τὸ παράδειγμα βλέποντες,
τῶν εἰκόνων τῶν ἐκείνων χαρακτῆρα πρὸς τὸ ἑαυτῶν
σπουδάζουσιν μεταθεῖναι φιλοτέχνημα· οὕτω δὲ καὶ
τὸν ἐσπουδαχότα ἑαυτὸν πᾶσι τοῖς μέρεσι τῆς ἀρετῆς
ἀπεργάσασθαι τείλει· οἷον εἰς πρὸς ἀγάλματα τινα
κινούμενά τε καὶ ἐμπρακτά, τοὺς βίους τῶν ἁγίων
ἀποβλέπειν χρή, καὶ τὸ ἐκείνων ἀγαθὸν οἰκτεῖν
ποιεῖσθαι διὰ μιμήσεως.

Ἐὰν ὁδὸς ἐθνικῶν βίου σώφρονος καὶ τῆς λοιπῆς
κατὰ τὸ ἥθος εὐταξίας ἐπιμαλούμενον, πλέον σεαυ-
τοῦ τὸ σπουδαῖον ἐπίτεινον, ἵνα γένῃ παραπλήσιος
τῇ καρποφόρῳ συκῇ, ἐκ τῆς τῶν ἀγρίων παρουσίας
συναθροισθῇ τὴν δύναμιν, καὶ τὴν μὲν ῥύσιν
ἐπεχούσῃ, ἐπιμαλέσσειον δὲ τοὺς καρποὺς ἐκτερε-
φούσῃ.

Σοφῶν θύρας ἐκτριβε, πλουσίῳ δὲ μὴ.

TIT. IZ. — Περὶ συνδιαγωγῆς κακῶν ἀνδρῶν·
καὶ δεῖ χρῆσθαι τὰς τῶν μοχθηρῶν ἐται-
ρίας ὡς ὁλοθρόν προξενούσας.

« Ἀνέστη Μωσῆς καὶ ἐπορεύθη πρὸς Δαθὰν καὶ
Ἀβεירώμ, καὶ συνεπορεύθησαν μετ' αὐτοῦ πάντες
οἱ πρεσβύτεροι Ἰσραὴλ· καὶ ἐλάλησε πρὸς τὴν συν-
αγωγὴν λέγων· Ἀποσχίσθητε ἀπὸ τῶν σκηνῶν τῶν
ἀνθρώπων τούτων τῶν σκληρῶν, καὶ μὴ ἄπτεσθε
ἀπὸ πάντων ὅσα ἐστὶν αὐτοῖς. Καὶ ἀπέστησαν ἀπὸ
τῆς συναγωγῆς Κορὲ, καὶ Δαθὰν, καὶ Ἀβεירώμ. »
« Ἀφανίσαι τὸν πονηρὸν ἀπ' ὧν αὐτῶν. »

« Ἐξολοθρεύσατε τὰ ἔθνη ταυτα ἀπὸ προσώπου
ὧν, καὶ οὐκ ἔσονται ὧν εἰς παγίδα, καὶ εἰς
σκάνδαλα, καὶ εἰς ἥλους ἐν ταῖς πτέρναις ὧν, καὶ
εἰς βολίδα ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς ὧν. »

« Εἶπε Σαούλ πρὸς τὸν Κινὰν· Ἀπελθε, καὶ
ἐκκλινον ἐκ μέσου τοῦ Ἀμαλεκίτου, μὴ προσθῶ σε
μετ' αὐτοῦ. Καὶ ἐξέκλινεν ὁ Κινὰς, καὶ ἐπάταξε
Σαούλ τὸν Ἀμαλῆκ. »

« Τὸ ἀπέχεσθαι ἀπὸ κακῶν, ἐστὶν ἐπιστήμη. »

« Μακάριος ἀνὴρ ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ
ἀσεβῶν. »

« Οὐκ ἐκάθισα μετὰ συνεδρίου ματαιότητος. »

« Ἐκέπατόν με ἀπὸ συστροφῆς πονηρευομένων. » A

Psal. lxxiii, 2. — « Protege me a conventu malignantium. »

« Οἱ ἀγαπῶντες τὸν Κύριον, μισεῖτε πονηρά. »

Psal. xcvi, 10. — « Qui diligitis Dominum, odite mala. »

« Ὑἱέ, μὴ σε πλανήσωσιν ἄνδρες ἀσεβεῖς, μηδὲ πορευθῇς ἐν ὁδῷ μετ' αὐτῶν. Ἐκκλινον δὲ τὸν πόδα σου ἐκ τῶν τρίβων αὐτῶν. Οἱ γὰρ πόδες αὐτῶν εἰς κακίαν τρέχουσιν. »

Prov. i, 10. — « Fili, ne te lacent viri impii. Ne vadas cum eis : declina pedem tuum a semitis eorum. Pedes enim eorum ad malum currunt. »

« Μὴ ζηλώσης ὁδοὺς παρανόμων· ἐν ᾧ ἂν τόπῳ στρατοπεδεύωσι, μὴ ἐπέλθῃς ἐκεῖ. Ἐκκλινον ἀπ' αὐτῶν, καὶ παράλλασον. Οὐ γὰρ μὴ ὑπνώσωσιν, ἂν μὴ κακοποιήσωσιν. Ὅδοις ἀσεβῶν μὴ ἐπέλθῃς, μηδὲ ζητήσῃς ὁδοὺς παρανόμων. »

Prov. iv, 14, 15. — « Ne æmuleris vias iniquorum : in quo loco castra posuerint, ne venias illuc. Declina ab eis et præteri. Non enim dormiunt, nisi male fecerint. Ne pergas in viis impiorum : neque quæras vias iniquorum. »

« Τρίβολοι καὶ παγίδες ἐν ὁδοῖς σχολιαῖς· ὁ δὲ φυλάττων τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, ἀφέξεται ἀπ' αὐτῶν. »

Prov. xxii, 5. — « Tribuli, et laquei in viis peruersis. Qui custodit animam suam, avertet se ab eis. »

« Ὑἱέ, μὴ ζηλώσης καχοὺς ἄνδρας, μηδὲ ἐπιθυμῆσαι εἶναι μετ' αὐτῶν. Ψεύδῃ γὰρ μελετᾷ ἡ καρδία αὐτῶν, καὶ πόνους τὰ χεῖλη αὐτῶν λαλεῖ. »

Prov. xxiv, 1. — « Fili, ne æmuleris viros malos, neque concupiscas esse cum eis. Mendacia enim meditatur cor eorum, et labores loquuntur corda ipsorum. »

« Μὴ ἴσθι ἑταῖρος ἀνδρὶ θυμῷδε· φίλῳ δὲ ὀργίλῳ μὴ συναυλίζου, μήποτε μάθῃς τῶν ὁδῶν αὐτοῦ, καὶ λάθῃς βρόχον τῇ σῇ ψυχῇ. »

Prov. xxii, 24. — « Noli esse socius homini iracundo, nec cum amico furioso commorare : ne forte discas vias ejus, et sumas laqueum animæ tuæ. »

« Ἀπόστητε, ἐξέλθετε ἐκεῖθεν, καὶ ἀκαθάρτου μὴ ἄπτεσθε. Ἐξέλθετε ἐκ μέσου, ἀφορίσθητε, οἱ φέροντες τὰ σκεύη Κυρίου. »

Isa. lii, 11. — « Recedite, exite hinc : et immundum nolite tangere. Exite de medio ejus : segregamini qui portatis vasa Domini. »

« Ἀπέχου ἀπὸ ἀδίκου, καὶ οὐ φοβηθήσῃ, καὶ τρόμος οὐκ ἐγγίει σοι. »

Isa. liv, 14. — « Avertere ab iniquo, et non timetis, nec tremor appropinquabit tibi. »

« Ὁ ἀπτόμενος πίσης, μολυνθήσεται, καὶ ὁ κοινῶν ὑπερηφάνῳ, ὁμοιωθήσεται αὐτῷ. »

Eccli. xiii, 1. — « Qui tetigerit picem, inquinabitur : et qui communicaverit superbo, similis ejus erit. »

« Παρακαλῶ ὑμᾶς, ἀδελφοί, σκοπεῖν τοὺς τὰς διχοστασίας καὶ τὰ σκάνδαλα, παρὰ τὴν διδαχὴν ἣν ὑμεῖς ἐμάθετε, ποιοῦντας, καὶ ἐκκλινάτε ἀπ' αὐτῶν. Οἱ γὰρ τοιοῦτοι τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ οὐ μὴ δουλεύσωσιν, ἀλλὰ τῇ ἑαυτῶν κοιλίᾳ, καὶ διὰ τῆς χρηστολογίας καὶ εὐλογίας ἐξαπατῶσι τὰς καρδίας τῶν ἀκάκων. »

Rom. xvi, 17-20. — « Rogo vos, fratres, ut observetis eos, qui dissensiones et offendicula præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt, et declinate ab iis. Hujuscemodi enim, Domino nostro Jesu Christo non serviunt, sed sue ventri : et per dulces sermones et benedictiones seducunt corda innocentium. »

« Ἐάν τις ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος, ἢ πλεονέκτης, ἢ πόρνος, ἢ εἰδωλόλατρός, ἢ λοῖδορος, ἢ μέθυσος, ἢ ἄρπαξ, τῷ τοιούτῳ μὴ δὲ συνεσθίειν. »

I Cor. v, 11. — « Si is qui frater nominatur, est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut ebriosus, aut rapax, cum ejusmodi nec cibum sumere. »

« Παραγγέλλομεν ὑμῖν, ἀδελφοί, ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, στέλλεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ παντὸς ἀδελφοῦ ἀτάκτως περιπατοῦντος, καὶ μὴ κατὰ τὴν παράδοσιν, ἣν παρέλαβον ἐξ ἡμῶν. »

II Thess. iii, 6. — « Denuntiamus autem vobis, fratres, in nomine Domini nostri Jesu Christi, ut subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinato, et non secundum traditionem, quam acceperunt a nobis. »

Βλαβεραὶ αἱ πρὸς τοὺς καχοὺς συνουσίαι, ἐπειδὴ νόμος αὐτὸς φιλίας, δι' ὁμοιότητος πεφυκέναι τοῖς συναπτομένοις ἐγγίνεσθαι. Ὡς γὰρ ἐν τοῖς νοσοποιοῖς χωρίοις, ὁ κατὰ μέρος ἀναπεμπόμενος ἀήρ, λανθάνουσαν νόσον τοῖς ἐνδαιτυμένοις ἐναποτίθεται, οὕτως ἡ πρὸς τοὺς φαύλους συνήθεια μεγάλα κακὰ τὰς ψυχὰς ἐναφίησιν, ἂν τὴν παραυτίκα αἰσθησιν τὸ βλαβερὸν διαφεύγῃ.

S. Basil. Hom. Quod Deus non est auct. mal. — Perniciosæ sunt improborum hominum familiaritates. Quandoquidem amicitia lex est, ut qui vitæ **691** consuetudine copulantur, moribus quoque similes sint. Quemadmodum enim in morbidis regionibus aer ille qui sensim respiratur, occultum morbum iis, qui illic commorantur, offert : eodem modo, inita cum improbis familiaritas ingentia animis mala infligit : etiamsi detrimentum statim minime sentiatur.

Φασὶ τὸν λοιμὸν οἱ περὶ ταῦτα δεινοί, ἐπειδὴ ἐνός

Ejusd. in psal. i. — Pestem aiunt earum rerum

periti, posteaquam hominem unum aut jumentum attigerit, ad omnes qui propius accedunt serpere. Hanc quippe hujusce morbi naturam esse, ut ipsum alii ex aliis contrahant. Tales sunt qui injustitiæ dant operam. Alius enim alii morbum impertiens, una uterque ægrotat et perit.

Exempla fuge eorum quorum vita condemnata est.

S. Greg. Naz. in Apol. — Proclivius est vitii participem fieri, quam virtutem impertire : quia facilius quoque est morbum contrahere, quam alios sanitate donare.

Ejusd. tetrast. 17-48.

*Occlude cera turpibus verbis tuas
Aures, sonisque cantuum mollissimis :
Pateant honestis semper at sermonibus.
Audire, fari, facere, non procul distant.
Præpone semper improbis probos viros.
Nam si frequens sis cum malis, eris malus.*

S. Athanas. — Non modo a vitii ipsi abstinere, sed illos etiam qui ea perpetrant, aversari debemus.

S. Cyrill. — Israelitis interdictum erat, ne cum malis versarentur, Mosaica scilicet lege hoc quoque sanciente. Disertis quippe verbis imperabat, ut qui sanctificati essent, quam primum ab eorum cœtu abscederent, quorum prava atque impura vita est.

S. Clem. — Discessus ab improbis, animæ salus est.

S. Basil in psal. 1. — Tria nobis Psalmista proposuit, quæ cavere debeamus : nempe ne in impiorum concilio ambulemus, ne in peccatorum via stemus, ne in pestilentium cathedra sedeamus.

Ibid. — *Ne in pestilentium cathedra sedeas (Psal. 1, 1).* Perpende animo quos pestilentes vocat : eos plane qui animi sui morbum aliis impertiunt. Annon vides quemadmodum scortatores illi qui in foro sedent, pudicos et temperantes ludibrio habeant, narrentque flagitia sua, et tenebrarum studia, et infames suas libidines, non secus ac præclara quædam strenuaque facinora recenseant? hi videlicet pestilentes sunt, quippe qui malum suum omnibus insinuare obnixio studio contendunt.

Ibid. — Fornicationis spiritus iniquitatem in uno sistere non sustinet : verum æquales adhibentur, comessiones, ebrietates, obscenæ fabulationes, scortum una potans, huic arridens, illum exstimulans, atque omnes sceleris sui cupiditate inflammans. Annon vero parva hæc pestilentia est, aut exigua mali communicatio?

S. Nili. — Inutilium hominum cœtus fugiamus, solitudinem amplectentes. Perniciem enim affert, et peccatum animæ statum labefactat improborum hominum familiaritas. Ut enim qui in pestilenti aere versantur, non possunt quin ægrotent : sic etiam qui apud homines nullum virtutis et vitii delectum habentes morantur, ipsorum vitium contrahunt.

Josephi. — 692 Perversi mores eorum qui una

Α ανθρώπου, ἢ κτήνους ἀφῆται, κατανέμεσθαι ἐπὶ πάντας τοὺς ἐγγίζοντας. Φύσιν γὰρ εἶναι τῆς νόσου ταύτης, τὸ ἐξ ἀλλήλων πάντας ἀναπιμπλάναι τῆς ἀρρώστιας. Τοιοῦτοι δὲ τινὲς εἰσι καὶ οἱ ἐργάται τῆς ἀδικίας. Ἄλλος γὰρ ἄλλῃ τῆς νόσου μεταδιδόντες, συννοσοῦσιν ἀλλήλοις καὶ συναπόλλυνται.

Φεῦγε τὰς μιμήσεις τῶν κατεγνωσμένων.

Ῥᾶον κακίας μεταλαβεῖν, ἢ ἀρετῆς μεταδοῦναι. ἐπεὶ καὶ νόσου μετασχεῖν μᾶλλον ἢ ὕγιαν χαρίσασθαι.

Κηρὼ τὰ ὅσα φράσσε πρὸς φαύλους λόγους, Ὡδὼν τε τερπνῶν ἐκμέλη λυγίσματα, τοῖς δ' αὖ καλοῖς τε καὶ ἀγαθοῖς ἀεὶ διδόν. Εἰπεῖν, ἀκοῦσαι, καὶ ὁρᾶσαι μικρὸν μέσον. Ἀεὶ προτίμη' τοὺς καλοὺς τῶν μὴ καλῶν. Κακοῖς δ' ὁμιλῶν, καὶ κακὸς πάντως ἔσῃ.

Δεῖ μὴ μόνον ἀπέχεσθαι τῶν κακῶν, ἀλλὰ καὶ τοὺς τὰ τοιαῦτα πράττοντας ἀποστρέφασθαι.

Τὸ συνεῖναι τοῖς φαύλοις ἀπηγόρευτο τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ, νόμου τοῦ διὰ Μωσέως καὶ τοῦτο θεσπίζοντος. Προσέταττεν γὰρ ἐναργῶς τῶν ἐν φαυλότητι καὶ ἀκαθαρσίᾳ ζωῆς ἀποφοιτῆν ἐπιέγεσθαι τοὺς ἡγιασμένους.

Ἡ τῶν κακῶν ἀπαλλαγὴ σωτηρία ἐστὶ ψυχῆς;

Τρία προέβαλεν ἡμῖν τὰ φυλακῆς ἀξία, μὴ πορευθῆναι ἐν βουλῇ ἀσεβῶν, μὴ στήναι ἐν βουλῇ ἁμαρτωλῶν, καὶ μὴ καθεσθῆναι ἐπὶ καθέδραν λοιμῶν.

Μὴ καθεσθῆς ἐπὶ τῆς καθέδρας τῶν λοιμῶν. Ἐξέτασον τίνας ὀνόμασε, εξέτασον τίνας τοὺς λοιμοὺς, ἢ ὅλην τοὺς μεταδιδόντας ἀλλήλους τοῦ πάθους. Ἡ οὐχ ὁρᾷς τοὺς πόρνους, τοὺς ἐπὶ ἀγορᾷ καθημένους, καὶ καταγελῶντας τῶν σωφρονούντων, καὶ διηγούμενους ἑαυτῶν τὰ τῆς αἰσχύνης ἔργα, τὰ τοῦ σκότους ἐπιτηδεύματα, καὶ τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας ἐξαριθμούμενους, ὥς ἀριστείας, ἢ τίνας ἄλλας ἀνδραγαθίας; Οὗτοι εἰσιν οἱ λοιμοὶ, οἱ τὸ βίον κακὸν ἐπὶ πάντας ἄγειν φιλονεικοῦντες.

Τὸ τῆς πορνείας πνεῦμα οὐκ ἀνέχεται ἐν τῷ ἐνὶ στήναι τὴν ἀνομίαν, ἀλλ' εὐθὺς ἡλικιῶται, κῶμοι, καὶ μέθαι, καὶ αἰσχρὰ διηγήματα, ἑταῖρα συμπίνοῦσα, τοῦτ' ἐπ' ἀποσμηδύσας, χἀκεῖνον διερεθίζουσα, καὶ πάντας πρὸς τὴν αὐτῆς ἁμαρτίαν συμφλέγουσα. Ἄρα μικρὸς ὁ λοιμὸς οὗτος, ἢ μικρὰ ἡ διάδοσις τοῦ κακοῦ;

Φύγωμεν τὰς τῶν ἀνωφελῶν ἀνδρῶν θιάσους, μόνωσιν ἀπασχόμενοι. Ἐπιλαβῆς γὰρ καὶ τῆς εἰργνικῆς καταστάσεως φθοροποιὸς ἢ μετὰ τῶν σκαιότητων συνδιαίτησις. Ὡς γὰρ οἱ ἐν αἵρεσι λοιμικῶ γενόμενοι, πάντως νοσοῦσιν, οὕτως οἱ ἐν ἀνθρώποις ἀδιαφόροις διάγοντες, μεταλαμβάνουσι τῆς ἐκείνων κακίας.

Τὰς στάσεις καὶ τὰς φιλονεικίας γενώσιν αἱ τῶν

συνδιατριβόντων κακοῦθιαι, κὲν ὧσιν οὗτοι χρηστοί, A
τηρούσι τὰς στοργάς.

Βλαβεραὶ αἱ τῶν ἀνοήτων συνουσίαι· καὶ ἄκουσα
πολλάκις ἡ ψυχὴ τῆς ἐκείνων φρενοβλαβείας ἀπομάτ-
τεται τὰ εἰδωλα.

TIT. IH'. — *Περὶ σοφίας, καὶ παιδείας, καὶ
συνέσεως.*

« Σοφία ἐν ἐξέδοις ὑμνείται, ἐν δὲ πλατείαις
παρρησίαν ἀγει· ἐπ' ἄκρων δὲ τειχέων κηρύσσεται,
ἐν δὲ πλατείαις δυναστῶν παρεδρεύει, ἐν δὲ πύλαις
πόλεως θαρρόυσα λέγει. »

« Συνετὸς ἐν πράγματι εὐρετὴς ἀγαθῶν. »

« Ὃς ἐκ χειλέων προσφέρει σοφίαν, βάδῳ τύπτει B
ἄνδρα ἀκάρδιον. »

« Τὴν φρόνησιν γινώριμον ποίησον σεαυτῷ. »

« Δόξαν σοφοὶ κληρονομήσουσι. Μακάριος ἄνθρω-
πος ὃς εὖρε σοφίαν, καὶ θνητὸς ὃς εὖρε φρόνησιν.
Κρείσσον γὰρ αὐτὴν ἐμπορεύεσθαι, ἢ χρυσίου καὶ
ἀργυρίου θησαυρούς. Τιμιώτερά δὲ ἐστὶ· λίθων
πολυτελῶν· οὐκ ἀντιτάσσεται αὐτῇ οὐδὲν πονηρὸν·
πάν δὲ τίμιον οὐκ ἄξιον αὐτῆς ἐστίν. »

« Νοσσοὶ φρονήσεως αἰρετώτεραι ὑπὲρ ἀργυ-
ρον. »

« Αἱ ὁδοὶ αὐτῆς ὁδοὶ καλαὶ, καὶ πᾶσαι αἱ τρίβοι
αὐτῆς ἐν εἰρήνῃ. Σῶλον ζωῆς ἐστὶ πᾶσι τοῖς ἀν-
εχομένοις αὐτῆς. »

« Κτῆσαι σοφίαν, κτῆσαι σύνεσιν· μὴ ἐπιλάβῃ,
ἴνα ὧ τῇ σῇ κεφαλῇ στέφανον χαρίτων. »

« Λάβετε παιδείαν, καὶ μὴ ἀργύριον, καὶ γινώσιν
ὑπὲρ χρυσίου δεδοκιμασμένον. Κρείσσων γὰρ σοφία
λίθων πολυτελῶν· πάν δὲ τίμιον οὐκ ἄξιον αὐτῆς
ἐστίν. »

« Ὡς, ἐὰν σοφὸς γένῃ σεαυτῷ, ἔσθι καὶ τῷ πλη-
σίῳ. »

« Ἐν ὁδοῖς δικαιοσύνης περιπατῶ, καὶ ἀναμέσον
ὁδῶν δικαιοσύνης ἀναστρέφομαι, φησὶν ἡ Σοφία. »

« Ἀνὴρ συνετὸς, θρόνος αἰσθήσεως. »

« Μετὰ σοφίας οἰκοδομεῖται οἶκος, καὶ μετὰ συν-
έσεως ἀνορθοῦται. »

« Ἀνδρὸς φιλοῦντος σοφίαν εὐφραίνεται ὁ πα-
τήρ. »

« Ἀγαθὸς παῖς πένης καὶ σοφὸς ὑπὲρ βασιλεῖα
προσβύτερον καὶ ἀφρονα. »

« Πορεύθητι πρὸς λάμψιν τῆς σοφίας, κατέναντι
τοῦ φωτὸς αὐτῆς. »

« Τίς ἀνέβη εἰς οὐρανὸν, καὶ ἔλαβεν αὐτὴν, καὶ
κατεβίβασεν αὐτὴν ἐκ τῶν νεφελῶν; Τίς διέβη πέ-
ραν τῆς θαλάσσης, καὶ εὗρεν αὐτήν; Οὐκ ἐστὶν ὁ
γινώσκων τὴν ὁδὸν αὐτῆς, οὐδὲ ὁ ἐνθυμούμενος τὴν

A degunt, dissidia et contentiones generant : et quam-
libet bonæ indolis alii sint, benevolentiae tamen
affectum servant.

Philonis. — Stultorum familiaritates exitiosæ
sunt, atque anima, etiam invita, dementia ipsor-
um simulacra exprimit.

TIT. XVIII. — *De sapientia, eruditione, et perspi-
cacitate.*

Prov. i, 20, 21. — « Sapientia in exitibus via-
rum celebratur : in plateis libere dat vocem suam :
in extremitatibus autem murorum prædicat : in
plateis potentium assidet : et in portis urbis fiden-
ter loquitur. »

Prov. xvi, 20. — « Qui prudens est in negotio,
inventor est bonorum. »

Prov. x, 13. — « Qui ex labiis profert sapien-
tiam, virga percussit virum excordem. »

Prov. vii, 4. — « Prudentiam familiarem fac
tibi. »

Prov. iii, 35-38. — « Gloriam sapientes posside-
bunt. Beatus homo qui invenit sapientiam, et mor-
talis qui invenit prudentiam. Melior est enim ne-
gotiatio ejus, quam thesaurorum auri et argenti.
Pretiosior est lapidibus pretiosis : nihil pravum
adversus eam æstimatur : omne autem pretiosum
ea dignum est. »

Prov. xvi, 17. — « Niduli prudentiæ potiores
sunt argento. »

Prov. iii, 17. — « Viæ ejus viæ pulchræ, et om-
nes semitæ illius pacificæ. Lignum vitæ est omni-
bus qui apprehenderint eam. »

Prov. iv, 5. — « Posside sapientiam, posside
prudentiam ; ne obliviscaris, ut det capiti tuo co-
ronam gratiarum. »

Prov. viii, 10, 11. — « Accipite disciplinam, et
non pecuniam ; et scientiam magis quam aurum
probatum. Potior enim est sapientia lapidibus pre-
tiosissimis : omne autem pretiosum non est ea
dignum. »

Prov. ix, 12. — « Fili, si sapiens sis, tibi ipsi
sapiens eris et proximo. »

Prov. viii, 20. — « In viis justitiæ ambulo, et in
medio semitarum justitiæ conversor, inquit Sa-
pientia. »

D *Prov. xii, 24.* — « Vir sapiens thronus est
sensus. »

Prov. xxiv, 3. — « Cum sapientia ædificatur do-
mus, et cum prudentia restauratur. »

Prov. xxix, 3. — « Viri amantis sapientiam de-
lectatur pater. »

Eccle. iv, 13. — « Melior est puer pauper et
sapiens rege sene et stulto. »

Baruch iv, 2. — « Proficiscere ad splendorem
sapientiæ, e regione luminis ipsius. »

Baruch iii, 29, 30. — « Quis ascendit in cælum,
et accepit eam, et eduxit eam de nubibus? Quis
transfretavit mare, et invenit illam? Non est qui
cognoscat viam ejus, neque qui cogitet semitas

ejus : sed qui scit universa, novit eam : adinvenit eam prudentia sua. »

Sap. vi, 13. — « Clara est, et quæ nunquam marcescit sapientia. Et facile videtur ab his qui diligunt illam. Multitudo sapientum salus mundi. »

Sap. vii, 8, 9. — « Divitias nihil esse duxi in comparatione illius : quoniam omne aurum in conspectu illius arena est exigua. Venerunt autem mihi omnia pariter cum illa. »

Sap. ix, 4. — **693** « Da mihi, Domine, sedium tuarum assistricem sapientiam. »

« Dominus ipse creavit sapientiam, et vidit, et numeravit eam. »

Sap. vii, 28. — « Nihil diligit Deus, nisi eum qui cum sapientia inhabitat. Sapientiam non vincit malitia. »

Sap. viii, 5, 6. — « Si divitiæ sunt possessio desiderabilis, quid sapientia locupletius, quæ operatur omnia? Non habet amaritudinem conversatio illius, neque dolorem convictus illius, sed lætitiā et gaudium. »

Eccli. iv, 11-14. — « Sapientia filios suos exaltavit. Qui diligit illam, diligit vitam, et qui vigilaverint ad illam, implebuntur delectatione. Qui tenuerit illam, vitam hereditabit : et quo introierit, benedicit Dominus, et diligentes illam diligit Deus. Qui audit illam, judicabit gentes : et qui attendit ei, permanebit confidens. »

Eccli. vi, 18. — « Fili, in juventute tua elige disciplinam, et quasi qui erat, et qui seminat, accede ad eam. »

Eccli. viii, 9. — « Ne despicias narrationem sapientum, et in proverbii eorum conversare. »

Eccli. ix, 21. — « Cum sapientibus consilium cape, et cum prudentibus sint ratiocinationes tuæ. »

Eccli. xi, 1. — « Sapientia humiliati exaltabit caput illius, et in medio magnatorum sedere eum faciet. »

Eccli. xvi, 5. — « Ab uno sensato inhabitabitur civitas. »

Eccli. xiv, 27. — « Memoria mea sicut mel dulcis. Qui audit me non confundetur. »

Eccli. xxxvii, 26. — « Vir sapiens plebem suam erudiet. Vir sapiens replebitur benedictione, et beatum dicent illum omnes videntes eum. »

Eccli. xxvi, 18. — « Non est commutatio cum erudita anima. »

S. Basil. Hom. in princ. Proverb. — Sapientia est divinarum et humanarum rerum scientia, et earum quibus ipsæ comparantur.

Philosophiæ finis, ei qui philosophiæ studium proficitur, hic est, ut quoad ejus fieri queat, ad Dei similitudinem accedat.

S. Chrysost. — Prudentiam ætate ponderare minime convenit.

Didymi. — Quod quispiam aliquid se ignorare sciat, sapientiæ est : quemadmodum et scire quod injusti aliquid admiserit, justitiæ.

Α τρίβον αὐτῆς· ἀλλ' ὁ εἰδὼς τὰ πάντα, γινώσκει αὐτὴν· ἐξεύρειν αὐτὴν τῇ συνέσει αὐτοῦ. »

« Λαμπρά καὶ ἀμάραντος ἐστὶν ἡ σοφία, εὐχερῶς θεωρεῖται ὑπὸ τῶν ἀγαπώντων αὐτήν. Πλήθος σοφῶν σωτηρία κόσμου. »

« Πλοῦτον οὐδὲν ἡγησάμην ἐν συγκρίσει αὐτῆς· ὅτι πᾶς χρυσὸς ἐνώπιον αὐτῆς ὡς φάμμος ὀλίγη. Ἦλθε δέ μοι ἀγαθὰ ὁμοῦ πάντα μετ' αὐτῆς. »

« Δός μοι, Δέσποτα, τὴν τοῦ σοῦ θρόνου πάρεδρον σοφίαν. »

« Κύριος αὐτὸς ἔκτισε τὴν σοφίαν, καὶ εἶδε, καὶ ἐξαριθμήσεν αὐτήν. »

« Οὐδὲν ἀγαπᾷ ὁ Θεὸς, εἰ μὴ τὴν σοφίαν συζῶντα. Σοφίας οὐ κατισχύει κακία. »

B

« Εἰ πλοῦτός ἐστι κτήμα ἐπιθυμητὸν ἐν βίῳ, τί σοφίας πλουσιώτερον, τῆς πάντα ἐργαζομένης; οὐκ ἔχει πικρίαν ἢ ἀναστροφή αὐτῆς, οὐδὲ δόνην ἢ συμβίωσις αὐτῆς, ἀλλ' εὐφροσύνην καὶ χαρὰν. »

« Ἡ σοφία υἱὸς αὐτῆς ἀνῴψωσεν. Ὁ ἀγαπῶν αὐτήν, ἀγαπᾷ ζωὴν, καὶ οἱ ὀρθρίζοντες πρὸς αὐτήν, ἐμπλησθῆσονται εὐφροσύνης. Ὁ κρατῶν αὐτῆς κληρονομήσει δόξαν, καὶ οὐ εἰσπορεύεται, εὐλογεῖ Κύριος, καὶ τοὺς ἀγαπῶντας αὐτήν ἀγαπᾷ ὁ Θεός. Ὁ ὑπακούων αὐτῆς, κρίνει ἔθνη, καὶ ὁ προστρέχων αὐτῇ, κατασκηνώσει πεποιθώς. »

« Τέκνον, ἐν νεότητί σου ἐπιλέξαι παιδείαν, καὶ ὡς ἀροτριῶν καὶ σπείρων, πρόσθε αὐτῇ. »

C

« Μὴ παρῶς διήγημα σοφῶν, καὶ ἐν ταῖς παροιμίαις αὐτῶν ἀναστρέψου. »

« Μετὰ σοφῶν συμβουλευέου, καὶ μετὰ σοφῶν ἔκτισαν οἱ διαλογισμοί σου. »

« Σοφία ταπεινοῦ ἀνυψώσει τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ ἐν μέσῳ μεγιστάνων καθίσει αὐτόν. »

« Ἀπὸ ἐνδὸς συνετοῦ συνακασθήσεται πῶλις. »

« Τὸ μνημόσυνόν μου ὑπὲρ μέλι γλυκὺ. Ὁ ὑπακούων μου, οὐκ αἰσχυνοθήσεται. »

« Ἀνὴρ σοφὸς πλησθήσεται εὐλογίας, καὶ μακαριοῦσιν αὐτὸν πάντες οἱ ὀφῶντες αὐτόν. »

« Οὐκ ἐστὶν ἀντάλλαγμα πεπαιδευμένης ψυχῆς. »

Σοφία ἐστὶν ἐπιστήμη θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων, καὶ τῶν τούτοις αἰτιῶν.

Τέλος φιλοσοφίας τῷ φιλοσοφοῦντι ἡ πρὸς Θεὸν ὁμοίωσις κατὰ τὸ δυνατόν.

Οὐ χρὴ τὴν σύνεσιν ἡλικίᾳ κρίνειν.

Τὸ εἰδέναι τινὰ, ὅτι ἀγνοεῖ τι, σοφίας ἐστὶ, ὥστε καὶ τὸ εἰδέναι, ὅτι ἤδικοι, δικαιοσύνης.

Τῆς αὐτῆς συνέσεως ἐστὶ, καὶ πρὸς τὰ ἡδέα τῶν ἀδιαφόρων μὴ καταφέρεσθαι, καὶ πρὸς τὰ ἐπίπονα μὴ καταβάλλεσθαι.

Μόνος ὁ σοφὸς ἐλευθέρός τε καὶ ἄρχων, καὶ μύριους τοῦ σώματος ἔχη δεσπότας.

Πᾶς σοφός, Θεοῦ φίλος.

Τῷ ὄντι πρῶτος ὁ σοφὸς ἀνθρώπων γένους, ὡς κυβερνήτης ἐν νηϊ, ἄρχων δὲ ἐν πόλει, στρατηγὸς δὲ ἐν πολέμῳ, ψυχὴ μὲν ἐν σώματι, νοῦς δὲ ἐν ψυχῇ· καὶ πάλιν, οὐρανὸς μὲν ἐν κόσμῳ, Θεὸς δὲ ἐν οὐρανῷ. Πρεσβύτερος μὲν οὖν ἐστὶ τε καὶ λεγέσθω ὁ ἀστέριος, νεώτερος δὲ καὶ ἔσχατος, πᾶς ἄφρων, τὰ νεότερωποιά ἐν ἐσχατίαις ταττόμενα μετιῶν.

Τὸ ζητεῖν ἢ πυνθάνεσθαι πρὸς διδασκαλίαν ἀνυσιμώτατον.

TIT. 18. — *Περὶ συνοχῆς πραγμάτων, καὶ περισπασμοῦ.*

« Πᾶς ὁ βίος ἀσεβοῦς ἐν φροντίδι. »

« Καὶ πάλιν τῷ ἁμαρτάνοντι ἔδωκεν περισπασμόν. »

« Ὁ χληρίαν καὶ περιφορὰν, εὐρίσκει αὐτὰ πικρότερα ὑπὲρ θάνατον. »

Τέκνον, μὴ περὶ πολλὰ ἔστωσαν αἱ πράξεις σου. Ἐὰν πληθύνῃς, οὐκ ἀθώος ἔση. »

« Διῶκων ἐργολάβειαν, ἐμπασεῖται εἰς κρίσεις. »

« Καρδία σκληρὰ βαρυνθήσεται πόνοις. »

« Μόλις ἐξελεῖται ἔμπορος ἀπὸ πλημμελείας. »

« Ὁ προεστώς ἀλλοτρίας κρίσεως, ὡς κρατῶν κέρκου κυνός. »

Ἐν τοῖς ἔλκουσι τὴν ψυχὴν, καὶ ἀσχολίας βιωτικῆς ἐμποιοῦσιν, περιγενέσθαι τῆς ἐλπίδος, πόνου, μελέτης τῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ προσευχῆς ἀμήχανον.

Οὕτε κατόπτρου ῥυπαρῷ ὄντι δυνατόν τῶν εἰκόνων ἐξέσθαι τὰς ἐμφάσεις, οὕτε ψυχὴν ταῖς βιωτικαῖς προσηλωμένην μερίμναις, καὶ τοῖς ἐκ τοῦ φρονήματος τῆς σαρκὸς ἐπισκοτούμενην πάθεσιν, δυνατόν ὑποδέσθαι τὰς ἐλλάμψεις.

Ὅσπερ ὀφθαλμὸν περιαγόμενον συνεχῶς, καὶ νῦν μὲν ἐπὶ τὰ πλάγια φερόμενον, νῦν δὲ πρὸς τὰ ἄνω καὶ κάτω πυκνὰ μεταστροφόμενον, ἰδεῖν ἐναργῶς τὸ ὑποκείμενον οὐχ οἷόν τε, ἀλλὰ χρὴ προσπεισθῆναι τὴν ὄψιν τῷ ὁρατῷ, εἰ μέλλοι ἐναργῇ ποιῆσθαι τὴν θέαν, οὕτω καὶ νοῦν ἀνθρώπων ὑπὸ μυρίων κατὰ κόσμον μερίδων περιελκόμενον, ἀμήχανον ἐναργῶς ἐνατενίσαι τῇ ἀληθείᾳ.

Ναῦται μὲν καὶ κυβερνήται πάντα ποιοῦσιν, ὅπως τὸ πέλαγος διαδράμοιεν, καὶ πρὸς λιμένα καταντήσιαν. Ἡμεῖς δὲ πέλαιοι, σαλεύειν φιλονεικοῦμεν ἐν ταῖς τῶν βιωτικῶν πραγμάτων τρικυμiais συνεχῶς, ἐν ταῖς ἀγοραῖς, καὶ ἐν τοῖς δικαστηρίοις στρεφόμενοι.

PATROL. JR. XCVI.

Ejusdem sapientiae est, et in earum rerum quae delectu carent, jucunditates non ruere : et lis quae laboriosae et asperae sunt, non frangi.

Philonis. — Solus sapiens liber ac princeps est, etiam si sexcentos corporis sui dominos habeat.

Sapiens omnis Dei amicus est.

Ejusd. lib. de Abrahamo. — Ac sane sapiens humani generis primus est, ut gubernator in navi, praefectus in urbe, imperator in bello, anima in corpore, mens in anima ; quin etiam uti caelum quidem in mundo, Deus autem in caelo. Quocirca antiquior et est et diel debet vir honestus et urbanus : junior autem et posterior, quisquis stultitia laborat ; ut qui ea quae juvenilis sunt aetatis, atque ultimo loco ponenda, consecratur.

Aliquid quaerere aut sciscitari, ad discendum perutile est.

TIT. XIX. — 694. *De negotiorum angustia et distractione.*

Job xv, 20. — « Omnis vita impii in cura est. »

Eccle. ii, 26. — « Et cursum peccanti dedit distractionem. »

Eccle. vii, 25. — « Turbationem et curam superfluum, haec amariora morte invenio. »

Eccle. xi, 10. — « Fili, ne in multis sint actus tui. Si multiplicaveris, non eris innocens. »

Eccle. xxix, 27. — « Qui conatur multa agere, incidet in judicia. »

Eccle. iii, 29. — « Cor durum gravabitur laboribus. »

Eccle. xxvi, 28. — « Difficile exiit negotians a negligentia et delicto. »

« Qui alienae liti praest, quasi qui tenet caudam canis. »

S. Basil. — Inter ea quae animum distrahunt, et mundanis occupationibus distinent, fieri non potest, ut quispiam spem, laborem, divinarumque rerum meditationem atque orationem persequatur.

Ejusd. — Quemadmodum sordidum speculum imaginum species non potest excipere : sic nec anima quae hujus vitae curis affixa est, et vitii ex carnis affectu manantibus obscurata, divinas illustrationes suscipere non potest.

Ejusdem epist. 1. — Ut oculus, qui continuo circumagitur, ac nunc quidem in obliqua fertur, nunc autem sursum deorsumque identidem convertitur, id quod sibi propositum est, perspicue cernere nequit, verum ipsius aciem in id quod cernit, esse defixam oportet, si quidem id evidenter velit contueri : sic etiam fieri non potest, ut humana mens, innumeris mundi curis distracta, veritatem liquido prospiciat.

S. Chrysost. — Nautae et gubernatores nihil non agunt, ut mare trajiciant, atque ad portum perveniant. Nos contra id obnixio studio contendimus, ut in negotiorum hujusce vitae fluctibus et tempestate jactemur ; quippe qui in foro et tribunatibus indesinenter versemur.

Theotimi. — In perturbatam et sollicitam mentem, nec proba ulla cogitatio, nec Dei gratia subit.

Perfectæ animæ est sollicitudine vacare : impiæ autem curis confici. Etenim de perfecta anima dictum est, quod liliū sit in medio spinarum. Hoc autem animi tranquillitatem significat. Nam et in Evangelio a curis animi libera lilio designatur. *Non laborant, inquit, neque nent : et tamen majore quam Salomon gloria vestita sunt* (Matth. vi, 28). De iis autem qui corporeis rebus multum curæ impendunt, ait Scriptura : *Omnis vita impii in cura est* (Job xv, 20). Impium enim prorsus est, totam vitam in corporeis curis consumere, nec de futuris studii quidquam præ se ferre.

Qua de causa qui nutriebantur in croceis, amplexantur stercora, inquit in Lamentationibus Jeremias (Thren. iv, 5). Etenim cum in præclaris ardentibusque cogitationibus requiescimus, in croceis educamur. At cum in terrenis negotiis volutur, tum stercora complectimur.

Qui quaternis pedibus graditur, impurus est. Quaternis autem pedibus ingreditur, qui in sensibus negotiis fiduciam ponit, atque eorum occupatione præcipuam animæ partem trahit.

695 Quemadmodum qui vinciti sunt, ægre incedunt : sic qui huic vitæ impliciti tenentur, virtutis curriculum pure et plene perficere nequeunt.

TIT. XX. — De iis qui alienas domos frequenter terunt.

Prov. xxiii, 27. — « *Dolium pertusum domus aliena.* »

Prov. xxi, 25. — « *Pes fatui velox in domum : et homo peritus confundetur a persona.* »

TIT. XXI. — De consilio et admonitione bona.

Prov. i, 33. — « *Qui me audierit, in spe requiescit, et impavidus erit ab omni malo.* »

Prov. iii, 4 seqq. — « *Fili, ne obliviscaris legittimorum meorum : verba autem mea custodiat cor tuum. Longitudinem enim dierum, et annos vitæ, et pacem apponent tibi. Fili, ne desilus. Serva consilium meum et cogitationem, ut vivat anima tua, et gratia sit collo tuo. Erit autem sanitas carnis tuis, et cura ossibus tuis : ut ambules fiducialiter in pace viam tuam, et pes tuus non impingat. Si sederis, sine terrore eris : si dormieris, suavis erit somnus tuus. Neque pavebis repentino timore, nec irruente impiorum impetu. Dominus enim erit in omnibus viis tuis, et stabiliet pedem tuum, ne capiaris.* »

TIT. XXII. — De consilio et admonitione mala.

Job ii, 9 seqq. — « *Multo autem exacto tempore, dixit ab Job uxor ejus : Usquequo perseverabis dicens : Ecce exspecto adhuc paululum temporis spem salutis meæ? Ecce deleta est memoria tua de terra. Filii tui et filiae, ventris mei dolores, quos in vanum laboravi cum ærumnis. Tu autem*

Εν θορυβουμένῳ, καὶ ἀγωνίᾳ ἔχοντι νῦν, οὕτως ἐννοιά τις τῶν καλῶν, οὕτως Θεοῦ χάρις ἐπέρχεται.

Τελείας ψυχῆς ἐστὶ τὸ ἀμέριμον, ἀσεβοῦς δὲ, φροντίζει κατατρίβεσθαι. Περὶ μὲν γὰρ τῆς τελείας ψυχῆς εἴρηται, ὅτι κρίνόν ἐστιν ἐν μέσῳ ἀκανθῶν. Τοῦτο δὲ τὴν ἀφροντίαν δηλοῖ. Τὸ γὰρ κρίνον καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τὴν ἀμέριμον σημαίνει ψυχὴν. *Ὁ κοκκί, οὐδὲ γήθει, καὶ μέγιστα τοῦ Σολομῶντος περιέβλεπται δόξαν.* Περὶ δὲ τῶν φροντίδα πολλὴν ἔχόντων εἰς τὰ σωματικά, φησί· *Πᾶς ὁ βίος ἀσεβοῦς ἐν φροντίδι.* Καὶ γὰρ ὅντως ἀσεβὲς ἐστίν, παντὶ τῷ βίῳ συμπαρεκτείνειν τὴν τῶν σωματικῶν φροντίδα, καὶ μηδεμίαν περὶ τῶν μελλόντων ἐπιεικνύσθαι σπουδὴν.

B Διὰ τί κοκκίας περιβάλλονται, οἱ ποτε τιθηνούμενοι ἐπὶ κόκκῳ, Τερεμίας θρηνῶν εἰπὼν· *ὅταν γὰρ ἐπὶ τῶν λαμπρῶν καὶ διαπύρων ἀναπαύμεθα νοημάτων, ἐπὶ κόκκῳ τιθηνούμεθα.* Ὅταν δὲ τοῖς γηϊνοῖς ἐμψυρόμεθα πράγμασι, κοκκίας περιβάλλομεθα.

Ὅς πορεύεται ἐπὶ τεσσάρων, διὰ παντὸς ἀκάθαρτος. Ἐπὶ τεσσάρων δὲ πορεύεται ὁ τοῖς αἰσθητοῖς πράγμασι πεποιθὼς, καὶ τῇ τούτων ἀσχολίᾳ πάντως ἐπισύρων τὸ ἡγεμονικόν.

Ἄσπερ οἱ δεσμῶται δυσχερῶς βαδίζουσιν, οὕτως τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς, συμπλεκόμενοι τῷ βίῳ, καθαρὸν οἷον ἀνύουσιν.

TITA. K'. — Περὶ τῶν συγχυζόντων ἐν ἀλλοτρίοις οἰκοῖς.

C « *Πίθος τετρημένος, ἀλλότριος οἶκος.* »

« *Ποῦς μωροῦ ταχὺς εἰς οἶκον· ἄνθρωπος δὲ πολύπειρος αἰσχυνθήσεται ἀπὸ προσώπου.* »

TITA. KA'. — Περὶ συμβουλῆς καὶ εἰσηγήσεως ἀγαθῆς.

« *Ὁ ἐμοῦ ἀκούων, κατασκηνώσει ἐπ' ἐλπίδι, καὶ ἡσυχάσει ἀφοδος ἀπὸ παντὸς κακοῦ.* »

« *Υἱέ, τῶν νομίμων μὴ ἐπιλανθάνου, τὰ δὲ ῥήματά μου τηρεῖτω σὴ καρδίᾳ. Μῆχος γὰρ βίου, καὶ ἔτη ζωῆς, καὶ εἰρήνην προσθήσουσί σοι. Υἱέ, μὴ παραβῶν· τήρησον δὲ ἐμὴν βουλὴν καὶ ἐννοίαν, ἵνα ᾤσῃ σὴ ψυχῇ, καὶ χάρις ᾗ περὶ τῷ σὺ τραχήλῳ. Ἔσται δὲ ἰσὺς ταῖς σαρκί σου, καὶ ἐπιμέλεια τοῖς ὀστέοις σου, ἵνα πορεύῃ πεποιθὼς ἐν εἰρήνῃ πάσας τὰς ὁδοὺς σου, ὃ δὲ πούς σου οὐ μὴ προσκόπη.* Ἐάν γὰρ κάθῃ, ἀφοδος ἔσθι, ἐάν δὲ καθεύδῃς, ἡδέως ὑπνώσεις, καὶ οὐ φοβηθήσῃ πτόησιν ἐπελθοῦσαν, οὐδὲ ὀρμαὶ ἀσεβοῦ, ἐπερχομένης. Ὁ γὰρ Κύριος ἐστὶ ἐπὶ πασῶν ὁδῶν σου, καὶ ἐρείσει σὸν πόδα, ἵνα μὴ ἀγρευθῇς. »

TITA. KB'. — Περὶ συμβουλῆς καὶ εἰσηγήσεως κατηνάρης.

« *Χρόνου πολλοῦ προσδεχόμενος, εἶπε τῷ Ἰωβ ἡ γυνὴ αὐτοῦ· Μέχρι τίνος καρτερήσεις, λέγων· Ἰδοὺ ἀναμένω χρόνον ἐπὶ μικρὸν προσδεχόμενος τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας μου; Ἰδοὺ ἠφάνισται σου τὸ μνημόσυον ἀπὸ τῆς γῆς. Υἱοὶ σου καὶ θυγατέρες, ἐμὲς κοιλίας ὠδίνες καὶ πόνοι, οὓς εἰς τὸ κενὸν ἐκοίτασα*

μετὰ μόθων. Σὺ δὲ αὐτὸς κάθησαι ἐπὶ σαπρία σκολήκων, διανυκτερεύων αἰθρίας. Κἀγὼ πλανήτης καὶ λάτρις, τόπον ἐκ τόπου, καὶ οἰκίαν ἐξ οἰκίας περιερχομένη, προσδεχομένη δὲ τὸν ἥλιον, πότε δύνῃ, ἵνα ἀναπαύσωμαι τῶν μόθων καὶ τῶν ὁδυνῶν, αἷ με νῦν συνέχουσιν. Ἄλλ' εἰπὼν τι ῥῆμα πρὸς Κύριον, καὶ τελευτά. Ὁ δὲ ἐμβλέψας αὐτῇ, εἶπεν· Ἵνα τί ὡσπερ μία τῶν ἀφρόνων γυναικῶν λαλήσεις; Εἰ τὰ ἀγαθὰ ἐδεξάμεθα ἐκ χειρὸς Κυρίου, τὰ κακὰ οὐχ ὑποίσομεν;

« Κακὸς ὑπακούσει γλώσσαις παρανόμων. »

« Υἱέ, μὴ σε καταλάβῃ βουλὴ κακῇ. »

« Υἱέ, μὴ σε πλανήσωσιν ἀσεβεῖς ἄνδρες, μὴ δὲ βουλήθῃς. Ἐὰν παρακαλέσωσί σε, λέγοντες· Ἔλθε μεθ' ἡμῶν, κοινωνήσων αἱματος, κρύψωμεν δὲ εἰς γῆν ἄνδρα δίκαιον ἀδίκως· καταπίωμεν δὲ αὐτὸν, ὡσπερ ἄδης ζῶντα, καὶ ἄρωμεν αὐτοῦ τὴν μνήμην ἐκ τῆς γῆς· τὴν κτῆσιν αὐτοῦ τὴν πολυτελεῖα καταλάβωμεθα, πλῆσωμεν δὲ οἴκους ἡμετέρους σκύλων· τὸν δὲ σὸν κληρον βάλε ἐν ἡμῖν, κοινὸν δὲ βαλάντιον κτησώμεθα πάντες, καὶ μαρσίππιον ἐν γεννηθῆται ἡμῖν· υἱέ, μὴ πορευθῇς ὁδοῖς μετ' αὐτῶν. Ἐκκλινον δὲ τὸν πόδα σου ἐκ τῶν τριβῶν αὐτῶν. Οὐ γὰρ ἀδίκως ἐκτείνεται δίκτυα πτερωτοῖς. »

« Ἐγένετο μετὰ τὸ ἀποθανεῖν βασιλεῖα υἱὸν Ἀμμὸν, βασιλεύει ἀντ' αὐτοῦ Ἀννὼν υἱὸς αὐτοῦ. Καὶ εἶπε Δαβὶδ· Ποιήσω εἰλεὸς μετ' αὐτοῦ, καθὼς ἐποίησεν ὁ πατήρ αὐτοῦ μετ' ἐμοῦ. Καὶ ἀπέστειλε Δαβὶδ παρακαλῶν αὐτόν· καὶ εἶπαν οἱ ἀρχόντες Ἀμμὸν πρὸς τὸν κύριον αὐτῶν· Οὐχὶ δοξάζων Δαβὶδ τὸν πατέρα σου, ἀπέστειλε παρακαλοῦντας, ἀλλ' ὅπως ἐξερευνήσῃ τὴν πόλιν, καὶ τοῦ κατασείψασθαι αὐτήν. Καὶ ἐξύρῃσε τοὺς πύγωνας τῶν δοῦλων Δαβὶδ, καὶ ἀφείλε τῶν μανδύων αὐτῶν τὸ ἥμισυ, καὶ ἐξαπέστειλεν αὐτούς. »

Σχόλ. Ἀννὼν πεισθεὶς τῇ παρανόμῳ εἰσηγήσει τῶν παίδων αὐτοῦ, καὶ τοὺς σταλέντας παρὰ Δαβὶδ ἐξυβρίσας διὰ τῆς τῶν πηγῶνων καὶ τῶν μανδύων ἀφαιρέσεως, τὴν πατρίδα καὶ τὴν βασιλείαν ἀπώλεσεν.

« Ἦν τῷ Ἀμμὼν ἑταῖρος, Ἰωνάθαν (1), φρόνιμος σφόδρα, καὶ εἶπε· τῷ Ἀμμὼν· Τί σοι, ὅτι οὕτως συντέτηκας; Καὶ εἶπεν Ἀμμὼν· Τὴν θάμαρ τὴν ἀδελφὴν μου ἀγαπῶ ἐγώ. Καὶ εἶπεν αὐτῷ Ἰωνάθαν· Κατακλιθῇ ἐπὶ τὴν κοίτην σου, καὶ προσποιεῖτο ἐνοχλεῖσθαι· καὶ ἤξει ὁ πατήρ σου ἐπισκέψασθαι σε, καὶ ἔρει; αὐτῷ· Ἐλθέτω δὴ θάμαρ ἡ ἀδελφὴ μου, καὶ παραστηκέτω μοι ψωμίζουσα με, καὶ ποιήσει ἐνώπιόν μου βρῶμα. »

Σχόλ. Ἡ εἰσηγήσις Ἰωνάθαν θανάτου πρόξενος γέγονε τῷ Ἀμμὼν. Τοῦτον γὰρ ἀνείλεν ὁ ἀδελφός.

« Ὅταν τι ἐναντίον τῆς τοῦ Κυρίου ἐντολῆς, καὶ φθειρὸν ἢ μολύνον αὐτὴν ἐπιταχθῶμεν παρὰ τινος, καιρὸς εἰπεῖν τότε· Πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις, μνημονεύσαντες τοῦ Κυρίου λέγοντος· Ἀλλοτρίῳ δὲ οὐ μὴ ἀκολουθήσουσιν, ὅτι οὐκ

A sedes in stercore vermium, pernoctans sub dio. Et ego vaga et famula, locum ex loco, et domum ex domo circumiens; expectans solem, quando occidat, ut requiescam a laboribus et doloribus qui me nunc premunt. At dic aliquod verbum adversus Dominum, et morere. Ille autem intuitus eam, dixit: Quasi una de stultis mulieribus locuta es. Si bona suscepimus de manu Domini, mala quare non sustinebimus? »

Prov. xvii, 4. — « Malus obediet linguis iniquorum. »

« Fili, ne te apprehendat consilium malum. »

Prov. i, 10 seqq. — « Fili, si te lactaverint impii viri, nequaquam acquiescas. Si adhortentur te dicentes: Veni nobiscum: particeps esto sanguinis; abscondamus in terra virum justum inique, deglutiamus autem eum sicut infernus viventem, et auferamus memoriam illius de terra, possessionem ejus pretiosam apprehendamus; impleamus vero domos nostras; spoliis sortem mitte nobiscum, communem crumenam habeamus omnes, et marsupium unum [sit]: fili, ne viam vadas cum eis; declina pedem tuum a semitis eorum. Non enim injuria extenduntur retia pennatis. »

Paral. xix, 1-4. — « Factum est, ut post mortem regis filiorum Ammon, regnaret pro eo Annon filius ejus. Dixitque David: Faciam misericordiam cum eo, quemadmodum fecit pater ipsius mecum. Misit ergo David, consolans eum: et dixerunt principes Ammon ad dominum suum: Nequaquam in honorem patris tui misit David qui consolarentur: quin potius ut explorarent civitatem tuam, et specularentur eam. Et rasis barbas servorum David, praesciditque mandyas eorum medias, et dimisit eos. »

Schol. Annon, dum iniquo servorum suorum consilio obsecutus est, legatis Davidis per barbarum vestiumque ademptionem contumelia affectis, patriam et regnum amisit.

II Reg. xiii, 3-5. — « Erat Amnon amicus nomine Jonathan, prudens valde: qui dixit ad Amnon: Quid tibi, quod sic contabescis. Et dixit Amnon: Thamar sororem meam ego depereo. Et ait ei Jonathan: Recuba super lectum tuum, et simula aegritudinem: venietque pater tuus ut visitet te, et dices ei: Veniat, quaeso, Thamar soror mea, assistatque mihi, cibos mihi praeparans, et faciat in conspectu meo edulium. »

Schol. Consilium Jonathanis Ammoni pestiferum fuit. Hunc enim obtruncavit frater.

S. Basil. — Cum quidpiam ab aliquo nobis imperatur quod cum Dei praeepto pugnet, illudque irritum faciat aut contaminet, tum dicere tempestivum est: Obedire oportet Deo magis quam hominibus (Act. v, 29); illud in memoria haberi

NOTE.

(1) Al. ut Ἰωνάδᾶδ, habent Sixt.

tes quod Christus aiebat : *Alienum autem non sequuntur, quia nesciunt vocem alienorum* (Joan. x, 5) ; atque illud item quod Apostolus cautionis nostræ causa audax sic pronuntiavit, ut ipsos quoque angelos perstrinxerit, his verbis utens : *Licet nos aut angelus de cælo evangelizet vobis præterquam quod accepistis, anathema esto* (Galat. i, 8). Quibus discimus quod quamlibet charus, aut eximius ille sit qui prohibeat, execrationi tamen predicti sunt.

TIT. XXIII. — De circumactione.

I Cor. ix, 20-24. — « Cum liber essem ex omnibus, omnium me servum feci, ut omnes lucrificerem. Et factus sum Judæis tanquam Judæus, ut Judæos lucrarer : iis qui sub lege sunt, quasi sub lege essem, ut eos qui sub lege erant, lucrificerem : iis qui sine lege erant, tanquam sine lege essem (cum sine lege Dei non essem, sed in lege essem Christi), ut lucrificerem eos qui sine lege erant. Factus sum infirmis, tanquam infirmus, ut infirmos lucrificerem. Omnibus omnia factus sum, ut omnino aliquos facerem salvos. »

Prov. xi, 29. — « Qui per domum suam non circumagitur, possidebit ventos. »

TIT. XXIV. — De sancta cruce.

Psalm. lxx, 6. — « Dedisti metuentibus te significationem, ut fugiant a facie arcus. »

Isa. viii, 16. — « Manifesti erunt qui obsignant eum, ne discant. »

Ezech. ix, 4-6. — « Dixit Dominus ad virum qui indutus erat veste talari : Da signum super frontes virorum gementium et dolentium super cunctis injustitiis : et **697** transite per mediam Jerusalem, et percutite, nec parcite : neque misereat vos senis et juvenis, et mulierum, infantiumque lactentium : omnes exterminate. Ad omnes vero super quos est signum, non accedite. »

Chrysost. Hom. de cruc. Dub.) — Si quid perpesus Christus est, non sua, nec Patris causa passus est : sed ut humano generi salutem compararet. Ac si tibi cordi est, charissime, vim crucis perspectam habere, audi. Crux Christi spes est Christianorum : crux dux est cæcorum, crux errantium via, crux claudorum baculus, crux solamen pauperum, crux divitum frænum, crux superborum dejectio, crux tropæum adversus dæmones, crux adversus diabolum triumphus, crux egentium copia, crux desperantium spes, crux mortuorum resurrectio, navigantium gubernatrix, crux portus eorum qui tempestate jaciuntur, crux eorum qui bellis lacessuntur murus, crux orphanorum mater, crux viduarum patronus, crux iniquorum iudex, crux eorum qui opprimuntur, recreatio, crux parvulorum custos, crux sedentium in tenebris lumen, crux servorum libertas, crux monachorum studium et exercitatio, crux virginum pudicitia, crux sacerdotum gaudium, crux Ecclesiæ fundamentum, crux esurientium panis, crux fons sitientium, crux nudorum integumentum.

A *οἰδασι τῶν ἀλλοτρίων τὴν φωνήν· καὶ τοῦ Ἀποστόλου τολμήσαντος ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας ἀσφαλείας καὶ αὐτῶν καθάψασθαι τῶν ἀγγέλων, δι' ὧν φησιν·* *Κὰν ἡμεῖς αὐτοὶ, κὰν ἀγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζηται ὑμῖν, παρ' ὃ παρελθέτε, ἀνάθεμα ἔστω.* *Ἐξ ὧν παιδεύομεθα, ὅτι κὰν πολὺ γνήσιος ᾖ, κὰν ὑπερβαλλόντως ἐνδοξός ὁ καλῶν, βδελυκτὸς ὀφείλει εἶναι ἐκάστῳ τῶν ἀγαπῶντων τὸν Κύριον.*

esse debeat unicuique eorum qui Dei amore præ-

TITA. II'. — Περὶ τοῦ συμπεριφέρεισθαι.

B « Ἐλευθέρος ὢν ἐκ πάντων, πᾶσιν ἑμαυτὸν ἔδω-
λυστα, ἵνα τοὺς πάντας κερδήσω. Καὶ ἐγενόμην τοῖς
Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος, ἵνα Ἰουδαίους κερδήσω· τοῖς
ὕπὸ νόμον, ὡς ὕπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον κερδή-
σω· τοῖς ἀνόμοις ὡς ἀνόμος· μὴ ὢν ἀνόμος Θεοῦ,
ἀλλ' ἐννόμος Χριστοῦ· ἵνα κερδήσω ἀνόμους. Ἐγε-
νόμην τοῖς ἀσθενούσιν ὡς ἀσθενής, ἵνα τοὺς ἀσθε-
νεῖς κερδήσω. Τοῖς πᾶσι γέγονα τὰ πάντα, ἵνα πάν-
τως τινὰς σώσω. »

« Ὁ μὴ περιφερόμενος τῷ ἑαυτοῦ ὄκῳ, κληρο-
νομήσει ἀνέμους. »

TITA. ΚΔ'. — Περὶ τοῦ ἀγίου σταυροῦ.

« Ἐδῶκας τοῖς φοβούμενοις σε σημείωσιν, τοῦ
φυγεῖν ἀπὸ προσώπου τούτου. »

« Φανεροὶ ἔσονται οἱ σφραγισμένοι τὸν νόμον,
τοῦ μὴ μαθεῖν. »

« Εἶπε Κύριος πρὸς τὸν ἄνδρα τὸν ἐνδευμένον
τὸν ποδῆρή· Ἄδς τὸ σημεῖον ἐπὶ τὰ μέτωπα τῶν ἁ-
νθρώπων τῶν καταστεναζόντων, καὶ τῶν κατοδυνωμένων
ἐπὶ πάσαις ταῖς ἀδικίαις, καὶ διέλθετε μέσση τὴν
Ἱερουσαλήμ, καὶ κόπτετε, καὶ μὴ φείδεσθε, καὶ μὴ
ἐλεήσετε πρεσβύτην, καὶ νεανίσκον, καὶ γυναῖκα,
καὶ νήπια θηλάζοντα· πάντας ἐξελεῖσθε. Ἐπὶ δὲ
πάντας ἐφ' οὓς ἐστὶ τὸ σημεῖον, μὴ ἐγγίσητε. »

D **Εἰ** τι ὑπέστη ὁ Χριστός, οὐχ ὑπέστη δι' ἑαυτὸν,
οὐδὲ διὰ τὸν Πατέρα τὸν ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἵνα σώσῃ τὸ
ἀνθρώπινον γένος. Καὶ εἰ θέλεις γνῶναι, ἀγαπήτε,
τὴν δύναμιν τοῦ σταυροῦ, ἀκούε. Σταυρὸς Χριστιανῶν
ἐλπίς· σταυρὸς τυφλῶν ὁδηγός· σταυρὸς πεπλανη-
μένων ὁδός· σταυρὸς χυλῶν βακτηρία· σταυρὸς
πενήτων παραμυθία· σταυρὸς πλουσίων χαλινός·
σταυρὸς ὑπερηφάνων καθαίρεσις· σταυρὸς ἐρόπαιον
κατὰ δαιμόνων· σταυρὸς κατὰ διαβόλου νίκος· σταυ-
ρὸς ἀπόρων εὐπορία· σταυρὸς ἀπηλπισμένων ἐλπίς·
σταυρὸς νεκρῶν ἀνάστασις· σταυρὸς πλεόντων κυ-
βερνήτης· σταυρὸς χειμαζομένων λιμὴν· σταυρὸς
πολεμουμένων τείχος· σταυρὸς πατρὸς ὀρφανῶν·
σταυρὸς προστάτης χηρῶν· σταυρὸς ἀδίκων κριτής·
σταυρὸς θλιβομένων ἀνεσίς· σταυρὸς νηπίων φύλας·
σταυρὸς φῶς τοῖς ἐν σκότει καθήμενοις· σταυρὸς
θούλων ἐλευθερία· σταυρὸς μοναζόντων ἀσκησις·
σταυρὸς παρθένων σωφροσύνη· σταυρὸς ἱερῶν
χαρά· σταυρὸς Ἐκκλησίας θεμέλιος· σταυρὸς παι-
νῶντων ἄρτος· σταυρὸς διψῶντων πηγὴ· σταυρὸς
γυμνῶν σκέπη.

Ἐπειδὴ διὰ τοῦ ξύλου ἐθανάτωσε τὸν πρωτόπλαστον ὁ Σατανᾶς, διὰ τοῦτο ὁ Κύριος ἐνανθρωπήσας διὰ τοῦ ξύλου τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ τὸν διάβολον καταπάτημα τῶν ποδῶν τοῦ ἀνθρώπου πέποιήκεν. Ὅσοι γὰρ ἔχουσι τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον, καταπατοῦσιν αὐτοῦ τὴν δύναμιν.

Ἐὰν ἀπέρχῃ εἰς πόλεμον, καὶ βλέπῃς τὸν ἐχθρόν σου κατὰ σοῦ ἀκονοῦντα ξίφη, σὺ μὴδὲν τοιοῦτον ἐπικολίση, ἀλλὰ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἔχε εἰς τὴν καρδίαν σου, καὶ ἐπὶ μετώπῳ σου, καὶ πορεύου πρὸς αὐτὸν, λέγων· Ὁῦτοι ἐν ἄρμασι, καὶ οὔτοι ἐν ἱπποῖς, ἡμεῖς δὲ ἐν ὀνόματι Κυρίου Θεοῦ ἡμῶν ἐπικαλεσόμεθα. Καὶ βλέπεις, ὅτι ἐκεῖνα ὅλα ὡς ἀχυρὰ λικμηθήσονται, σὺ δὲ ἀνορθοῦσαι καὶ ἀνίστασαι. Προεῖπεν γὰρ ὁ Δαβὶδ περὶ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ, λέγων· Ἐδωκας τοῖς φοβουμένοις σε σημεῖον, τὸ φυγεῖν ἀπὸ προσώπου τῶν ἐχθρῶν. Ποῖον σημεῖον ἔδωκεν ἡμῖν, εἰ μὴ τὸ τοῦ σταυροῦ μυστήριον; τούτῳ τῷ σημείῳ τελεῖται παραλύονται, ἐχθροὶ πίπτουσι ὡς χόρτος, δαίμονες φυγαδεύονται· πάντα ὑποτάσσονται τῷ ξύλῳ τοῦ σταυροῦ, διὰ τὴν δύναμιν τοῦ σταυρωθέντος ἐπ' αὐτῷ.

ΣΤΟΙΧΕΙΟΝ Τ.

TIT. A'. — Περὶ τιμῆς· καὶ ὅτι χρὴ ἀλλήλους τιμᾶν.

Ἀσεβὴς οὐκ ἡσχύνθη πρόσωπον ἐντίμου, οὐδὲ ὄδεν τιμὴν θέσθαι τούτου.

Ἐτῇ φιλαδελφίᾳ εἰς ἀλλήλους φιλόδοργοι, τῇ τιμῇ ἀλλήλους προηγούμενοι.

Ὡς Θεοῦ δούλοι, πάντας τιμήσατε.

TIT. B'. — Περὶ τελωνῶν.

Τί ἐστι τελώνιον; Ἀρπαγὴ ἐννομος, βία πεπαρρησιασμένη, ἀδικία νόμον ἔχουσα. Τί ἐστι τελώνιον; ἀναίσχυντος ἀμαρτία· ἀρπαγὴ πρόφασιν οὐκ ἔχουσα, ληστείας χαλεπώτερον. Ὁ ληστής κἂν αἰσχύνεται κλέπτων· οὗτος καὶ παρρησιάζεται ἀρπάζων.

TIT. Γ'. — Περὶ ταραχοποιῶν.

Ἐδυστραμμένη καρδία τεχταίνεται κακὰ· ἐν παντὶ καὶ ὅπου τοιοῦτος ταραχὰς συνίστησι πόλει. Διὰ τοῦτο ἐξαπίνης ἐρχεται ἡ ἀπώλεια αὐτοῦ, ὅτι χαίρει πᾶσιν οἷς μισεῖ ὁ Θεός.

Ἄνδρες ἀσεβεῖς ἐξέκαυσαν πόλιν.

TIT. Δ'. — Περὶ τάξεως, καὶ καταστάσεως, καὶ ἀκολουθίας· καὶ ὅτι χρὴ ταύτας παραταχὴν φυλάττεσθαι.

Ἐκαστος ἐν ᾗ ἐκλήθη τάξει, ἀδελφοί, ἐν ταύτῃ μενέτω.

Τάξις τῶν δυνάμεων ἐστὶ μήτηρ.

TIT. Ε'. — Περὶ ταπεινοφροσύνης.

Ἀποκριθεὶς Ἀβραάμ, εἶπεν· Νῦν ἡρεσάμην

Eusebii. — Quoniam Satanas primum hominem per lignum interemit, idcirco Dominus humanitate indutus per lignum crucis effecit, ut diabolus humanis pedibus tereretur. Quicunque enim crucis signum habent, vim ipsius proculant.

Ejusd. — Cum ad bellum proficisceris, atque hostem tuum gladios adversum te acutem cernis, tu nihil ejusmodi tecum efferas : sed crucis signum in pectore atque in fronte gesta, et contra eum progrediendi, his verbis utere : *Hi in curribus et hi in equis, nos autem in nomine Domini Dei nostri invocabimus* (Psal. xix, 8) ; tum videbis omnia illa palearum instar dilapsura, te vero excitatum et erectum iri. David quippe de crucis signo prædixit : *Dedisti metuentibus te significationem, ut fugiant a facie arcus* (Psal. lxx, 6). Quodnam porro signum aliud nobis donavit, nisi crucis mysterium ? hoc signo muri disturbantur, hostes tanquam solum sternuntur, dæmones in fugam aguntur. Omnia denique crucis ligno, ob illius qui ei affixus est potentiam, subjiciuntur.

Littera T.

TIT. I. — De honore : et quod alii aliis honorem habere debeant.

Job xxxiv, 19. — Impius non reveritus est faciem honorati viri. Nec scit ejusmodi hominibus honorem habere.

Rom. xii, 10. — Charitate fraternitatis invicem diligentes, honore invicem prævenientes.

I Petr. ii, 17. — Tanquam Dei servi omnes honorate.

698 TIT. II. — De publicanis.

S. Chrys. Hom. de conv. Math. — Quid est telonium ? Rapina lege sancita, violentia libere incussa, injustitia patrocínio legis munita. Quid est telonium ? pudoris expers peccatum, rapina executione carens latrocinio gravior est. Latro pudore afficitur, dum aliquid furatur ; hic obfirmato vultu est, dum rapit.

TIT. III. — De tumultuum auctoribus.

Prov. vi, 14, 15. — Cor perversum machinatur mala : omni tempore qui ejusmodi est, turbas conflatur civitati. Propterea veniet ei perditio sua, quia delectatur omnibus rebus, quas Deus odio habet.

Viri impii inflammaverunt civitatem.

TIT. IV. — De ordine, statu, et serie ; et quod suum quemque ordinem servare oporteat.

I Cor. vii, 20. — Unusquisque in quo ordine vocatus est, fratres, in hoc maneat.

Ordo omnium pater (1) est.

TIT. V. — De iis qui humiliter sentiunt.

Gen. xviii, 27. — Respondens Abraham di-

NOTÆ.

(1) Græce mater, quia τάξις femininum.

xit : Nunc cœpi loqui ad Dominum meum : ego autem sum terra et cinis. »

Exod. iv, 10. — « Ait Moyses ad Dominum : Obsecro, Domine, non sum expeditus neque eloquens : gracilis vocis et tardioris linguæ sum ego. »

I Reg. xxv, 24, 25. — « Dixit Abigail ad David : In me sit, Domine mi, hæc iniquitas. Loquatur, obsecro, ancilla tua in auribus tuis, et audi sermonem ancillæ tuæ. Ne ponat Dominus meus cor suum super virum pestilentem hunc : et stultitia cum ipso est. »

Abbatis Isaïæ Serm. 20. — In hoc sita est humilitas, ut quispiam se peccatorem esse reputet, nec coram Deo boni quidquam facere. Opus autem humilitatis est silentium, et sese cum nemine metiri, neque contendere : subjectum esse, est oculos humi demissos habere, mortem ob oculos sibi proponere, a mendacio abhorre, inanibus sermonibus operam non dare, majori non reluctari, sermonem suum nolle constabillire, contumeliam ferre, requiem odisse, ad labores se adigere, animam vigilantem præbere. Frater, stude hæc præcepta diligenter exsequi, ne alioqui anima tua vitiosæ omnis affectionis domicilium sit. In singulis istis vigilantem animo elabora, ne universum vitæ tuæ curriculum inane et infrugiferum reddas.

TIT. VI. — *De artibus et earum inventoribus.*

Gen. iv, 20, 21. — « Peperit Ada Jobel. Hic fuit pater habitantium in tentoriis, armentariorum : et nomen fratri ejus Jubal. Iste ostendit psalterium et citharam. Sella quoque et ipsa peperit Thobel, et hic fuit malleator ærarius, auro et ferro. »

Gen. x, 9. — « Chus genuit Nembrod. Hic cœpit esse potens in terra gigas vepator coram Domino. »

699 Didymi.—Equestre certamen primus exco-gitavit Enyliostes Neptuni filius. Illud idem vero equestre certamen cum curribus Dipolis invenit. Primus enim (Ænomaus quadrigis ejusmodi certamen obiit. Jam vero hippodromii et circi struetura, ad mundi, hoc est cœli et terræ, marisque gubernationem dispensata est. Quippe duodecim portas, duodecim zodiaci orbis domos esse prodiderunt, qui terram et mare et fluxum humanæ vitæ cursum moderatur : solum autem circi, terram universam esse. Euripum autem, mare quod mediterraneum est : flexum qui versus portas est, orientem : eum item qui ad cuneum, occidentem : septem vero spatia, motum et cursum esse stellarum, quibus magna ursa constat. Rex porro Romulus in honorem quoque solis et subjectorum ei quatuor elementorum, sive terræ, maris, aeris et ignis, quadrigarum cursum cum primus invenisset,

Α λαλῆσαι πρὸς τὸν Κύριόν μου, ἐγὼ δὲ εἰμι γῆ καὶ σποδός. »

« Εἶπε Μωϋσῆς πρὸς Κύριον· Δέομαι, Κύριε, οὐχ ἱκανὸς οὐδ' εὐλαδὲς εἰμι, ἰσχνόφωνος καὶ βραδύ-γλωσσός εἰμι ἐγώ. »

« Εἶπεν Ἀβιγαία (1) πρὸς Δαβὶδ· Ἐν ἐμοί, κύριε, ἡ ἀδικία. Λαλῆσάτω δὴ ἡ δούλη σου εἰς τὰ ὦτά σου, καὶ ἀκουσον λόγον τῆς δούλης σου. Μὴ θέσθω ὁ κύριός μου καρδίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὸν ἀνθρωπον τὸν λοιμὸν τούτον· καὶ ἀφροσύνη μετ' αὐτοῦ. »

Ἡ ταπεινώσις ἐστὶ τὸ λογίσασθαι ἑαυτὸν ἀμαρτωλὸν εἶναι, καὶ μηδὲν καλὸν ποιεῖν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· τὸ δὲ ἔργον τῆς ταπεινώσεως ἐστὶν ἡ σωπῆ, καὶ τὸ μὴ μετρεῖν ἑαυτὸν ἐν τινι, μηδὲ φιλονεικεῖσαι. Ἡ ὑποταγὴ, τὸ βλέμμα ἔχειν χαμηλόν, τὸ ἔχειν πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν ἑαυτοῦ θάνατον, τὸ φυλάττειν ἑαυτὸν ἀπὸ ψεύδους, τὸ μὴ ὀμιλεῖν ἐν ματαιολογίαις, τὸ μὴ ἀντιλέγειν τῷ μείζονι, τὸ μισῆσαι τὴν ἀνάπαυσιν, τὸ βιάζεσθαι ἑαυτὸν ἐν κόπῳ, τὸ νῆφειν. Ἀδελφε, μετὰ ἀκριβοῦς τέλειαι τὰς ἐντολάς ταύτας, ἵνα μὴ γένῃται ἡ ψυχὴ σου κατοικητήριον παντὸς πάθους· ἀλλὰ νῆφε εἰς ἐν ἑκαστον αὐτῶν, ἵνα μὴ τελείσης ἔξω τὸν βίον σου ἀκαρπον.

TITA. Γ'. — *Περὶ τεχνῶν, καὶ τίνας τέχνας ἐξ-εῖλον.*

« Ἔτεκεν Ἀδὰ τὸν Ἰωβὴλ· οὗτος ἦν πατὴρ οἰκούντων ἐν σκηναῖς κτηνοτρόφων· καὶ ὄνομα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ Ἰουβάλ. Οὗτος ἦν ὁ καταδείξας ψαλτήριον καὶ κιθάραν. Σελὰ δὲ ἔτεκεν καὶ αὐτὴ τὸν Θοβὴλ· καὶ ἦν σφυροκόπος χαλκεὺς, χαλκοῦ καὶ σιδήρου. »

« Χοὺς ἐγέννησε τὸν Νεμβρώδ· οὗτος ἤρξατο εἶναι ἐπὶ τῆς γῆς γίγας κυνηγὸς ἐναντὶ Κυρίου. »

Τὸν ἱππικὸν ἀγῶνα πρῶτος ἐπενόησεν ὁ Ἑνυλιόστης υἱὸς Ποσειδῶνος. Τὸν δὲ αὐτὸν ἱππικὸν ἀγῶνα ἄρμασι Δίπολις ἐφύρην. Ὁ Οἰνομάδης πρῶτος αὐτὸς ἐπατέλεσεν τὸν ἀγῶνα ἄρμασι τετραπύλοις. Τὸ δὲ τοῦ ἱπποδρομίου κτίσμα εἰς τὴν τὸν κόσμου διοίκησιν ὠκονόμηται· τούτεστι τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τῆς γῆς, καὶ τῆς θαλάσσης. Τὰς οὖν δώδεκα θύρας τοὺς δώδεκα οἴκους ὤρισαν τοῦ ζωδιακοῦ κύκλου τοῦ διοικούντος τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ τῶν ἀνθρώπων παροδικῶν τοῦ βίου δρόμον· τὸ δὲ πέλμα τοῦ ἱππικοῦ, τὴν γῆν εἶναι· τὸν δὲ Εὐρίπον, τὴν θάλασσαν ὑπὸ τῆς γῆς μεταζομένην (2)· τὸν δὲ ἐπὶ τὰς θύρας σκάμπτον (3), τὴν ἀνατολήν· τὸν δὲ ἐπὶ τὴν σφενδόνα, τὴν δύσιν· τὰ δὲ ἐπὶ τὰ σπαθία (4), τὴν κίνησιν καὶ τὸν δρόμον τῆς ἀστροθεσίας τῶν ἐπὶ τὰς ἀστέρων τῆς μεγάλης ἀρκτου. Ὁ δὲ βασιλεὺς Πῶμος εἰς τιμὴν καὶ αὐτὸς τοῦ ἡλίου, καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ τεσσάρων στοιχείων, τὸν ἀγῶνα ἐν Ῥώμῃ πρῶτος

NOTE.

- (1) Ἀβιγαία pro Ἀβιγαλ, librariis ob litterarum A et A similitudinem deceptis.
(2) Lego μεταζομένην· τὸν, apud Cedrenum, p.

147; male μεταζομένης.

(3) Ex Cedreno emende κάμπτον.

(4) Ex Cedreno melius, σπάτια, spatia.

ἐπευρών, ἐπετέλεσεν ἐν τῇ χώρᾳ τῆς δόσεως, ἥτοι τῆς Ἰταλίας ἄρμασι τετραπύλοις, τούτῳ ἐστὶ τῇ γῇ, καὶ τῇ θαλάσῃ, καὶ τῷ πυρὶ, καὶ τῷ ἀέρι. Καὶ ἐπέθηκεν ὁ Ῥώμος τοῖς αὐτοῖς τέτρασι στοιχείοις τὰ ὀνόματα ταῦτα, τῇ γῇ πρᾶσινον μέρος, ὃ ἐστὶ χλωῶδες· τῇ θαλάσῃ, ὃ ἐστὶ τοῖς ὕδασι, τὸ βένετον μέρος, ὡς κυανόν· τῷ πυρὶ τὸ ρούσιον μέρος, ὡς ἐρυθρόν· τῷ δὲ ἀέρι, ὡς λευκόν, ἐπέθηκεν ὄνομα τοῦ λευκοῦ.

ΣΤΟΙΧΕΙΟΝ Υ.

TIT. A'. — Περὶ ὕδριστοῦ.

« Τοὺς ὕδρι φερομένους ἱταπεινώσεν. »

« Πάντα ὕδριστὴν ταπεινώσεν. »

« Κακὸς μετὰ ὕδρεως πράσσει κακά. »

« Ὑδριστῶν οἴκους κατασπᾶ Κύριος. »

« Ὁφθαλμοῦ ὕδριστοῦ γλώσσα ἄδικος. »

« Οὐ ἐὰν εἰσελθῇ ὕδρις, ἐκεῖ καὶ ἀτιμία. »

« Κρείσσων πραϋθυμος μετὰ ταπεινώσεως, [ἢ] ὃς διαίρει σκύλα μετὰ ὕδρεως. »

« Ὑψηλὸς τῇ ὕδρει συντριβήσονται καὶ ταπεινωθήσονται. »

« Ὅσπερ ἐν τοῖς ἐρήμοις ἡχώ πρὸς τὸν φθεγξάμενον αὐθις ἀκραία ὑποστρέφει, οὕτως αἱ ὕδρις ἐπὶ τὸν λοιδορον ἱπαναστρέφουσιν. Μᾶλλον δὲ, ὃ μὲν ἔχος αὐτὸς ἀπέδωκε, ἢ δὲ λοιδορία μετὰ προσθήκης ἐπᾶναισιν. »

« Πᾶν αἰσχρὸν, καὶ ἀκαλλές, καὶ τοῖς εὖ ποιεῖν ἡρημένους ἀνάρμοστον, τὸ ὑβρίζειν ἐστίν. »

TIT. B'. — Περὶ ὕδροποιοῦντων.

« Πάντες οἱ πίνοντες ὕδωρ, πάντες ἐδόθησαν εἰς θάνατον, καὶ τὰ ἐκλεκτὰ τοῦ Λιβάνου, πάντα πίνοντα ὕδωρ, καὶ αὐτοὶ κατέβησαν μετ' αὐτοῦ εἰς ᾗδην. »

« Ὅλιγῳ ὀινῳ χρῶ διὰ τὸν στόμαχόν σου, καὶ τὰς πυκνάς σου ἀσθενείας. »

« Οὐδεὶς ἐκραιπάλησεν ἀπὸ ὕδατος. Οὐδενὸς ὠδυνήθη κεφαλὴ ποτε, ὕδατι βαρηθεῖσα. Οὐδεὶς ἀλλοτριῶν ποδῶν ἐδεήθη ὕδροποσίᾳ συζῶν, οὐδενὸς ἐδέθησαν (1) πόδες, οὐδενὸς χεῖρες ἀπηχειώθησαν. »

« Θέλεις πλεῖν; βρούε σοι ὕδωρ, κρατῆρ ἀεὶρέβρους, ποτὸν μέθης ἀποιοῦν, ἀκλήματον γάνυσμα. »

TIT. Γ'. — Περὶ ὕπνου καὶ ἀπνίας.

« Γλυκὺς ὁ ὕπνος τοῦ δούλου, εἰ ὀλίγον, καὶ εἰ πολὺ φάγεται. »

« Ὑπνος ὕψια ἐπὶ ἐντέρῳ μετρίῳ, μέριμνα ἀγρυπνίας ἀπαιτῆσαι νυσταγμὸν, καὶ ἡ, μέριμνα αὐτῆς ἀφιστᾷ ὕπνον. »

(1) Rup. φῶθησαν, tumuerunt.

A hunc Romæ, hoc est in Italia, quæ ad occasum sita est, celebravit. His etiam quatuor elementis hæc nomina Romulus imposuit: terræ assignavit prasinam, seu viridem partem; mari, id est aquis, venetam, veluti cæruleam; igni russeam seu rubram; aeri denique, uti candido, albi nomen indidit.

Littera Υ.

TIT. I. — De homine contumelioso.

Job II, 42. — « Eos qui insolentia efferebantur, humiliavit. »

Job XL, 11. — « Omnem arrogantem humilia. »

Prov. — « Malus cum contumelia facit mala. »

B Prov. XV, 25. — « Contumeliosorum domos turbat Dominus. »

Prov. VI, 47. — « Oculi contumeliosi lingua injusta. »

Prov. XI, 2. — « Quocunque introierit contumelia, illic etiam ignominia. »

Prov. XVI, 49. — « Melior est vir placidus cum humilitate, quam qui dividit spolia cum contumelia. »

Isa. I, 33. — « Qui insolentia sublimes sunt, conterentur et humiliabuntur. »

S. Basil. — Quemadmodum echo in locis solitariis, integra rursus ad loquentem revertitur; sic etiam contumeliæ ad conviciatorem redeunt. Vel, ut rectius loquar, vox quidem ipsa integra redditur: at maledicentia cum senore redit.

S. Cyrilli. — Quidquid turpe et inonestum est, neque illis congruens, qui probis operibus student, hoc contumelia est.

TIT. II. — De abstemiis.

Eccli. LXXXI, 14. — « Omnes bibentes aquam, traditi sunt ad mortem: et electa Libani omnia bibentia aquam: ipsi quoque descenderunt cum eo in infernum. »

I Tim. V, 21. — « Modico vino utere propter stomachum tuum, et frequentes tuas infirmitates. »

S. Basil. hom. de jejuniis. — Nemo hausta aqua crispulam contraxit. Nullius 700 unquam caput condoluit, aqua prægravatum. Nemo alienis pedibus opus habuit bibendæ aquæ assuescens. Nullius pedes fasciis astricti sunt: nullius manus inutilis redditæ.

S. Greg. Naz. — Bibere vis? tibi scatet aqua, perenne poculum, potio temulentie expers, lætitia.

TIT. III. De somno et vigilia.

Eccli. V, 11. — « Dulcis somnus servi, sive multum, sive parum edat. »

Eccli. XXXI, 24. — « Somnus sanitas in intestino moderato. Cura vigiliarum accerset dormitationem: et cogitatus illarum aufert somnum. »

NOTÆ.

Prov. xxii, 21. — « Vestietur laceris panno-
asque omnis somnolentus. »

S. Basil. — Fac, o homo, ut Deo gratias agas
qui nos etiam invitos, a continuis laboribus somni
beneficio solvit, et per exiguam quietem virium
resarcit vigorem.

S. Greg. Nyss. *De opif. hom. cap. 13.* — Alto
sopore teneri, membris ita laxatis, ut absurdis
imaginationibus spatium præbeatur, quotidianam
mortem parat iis qui ita dormiunt.

Ibid. Somnus vigilæ contentionem laxat : vi-
gilia deinde relaxatum animum rursus contendit.
Neque in perpetuo statu alterutrum horum manet ;
veram utrumque sibi invicem cedit : sic nimirum
natura sese per alternatas vices instaurante, ut
utrumque horum vicissim nanciscens, ab altero
ad alterum libenter migret. Nam et perpetua in
agendo contentio hoc efficit, ut partes nimium
tensæ, modo quodam rumpantur et convellantur :
et rursus perpetua corporis relaxatione id quod
consistit, cadat et dissolvatur. At vero tempestive
utrumque ac moderate attingere, naturam ad in-
columitatem corroborat ; quippe quæ per conti-
nuam ad contraria migrationem in utrisque seipsam
ab alteris reficiat. Ad hunc igitur modum, conten-
tum per vigiliam corpus nacta, contentionis rela-
xationem per somnum ingenerat ; dum facultates
sensibiles ad aliquod tempus intermissas recreat.
Necessaria quippe ad corporis conservationem est
tempestiva remissio.

S. Chrysost. — Somnus aliud nihil est, nisi bre-
vis et quotidiana mors.

TIT. IV. — *De hypocrisi, et simulatione, et ficta
pietate ; et de iis qui talia commiscuntur.*

Job. xxxvi, 13. — « Hypocritæ corde parient
iracundiam : moriatur autem in juventute anima
eorum. »

S. Basil. Hom. de invid. — Non vides quantum ma-
lum hypocrisis sit ? atqui ipsa quoque invidiæ
fructus est. Nam duplicitas morum, apud multos
ex invidentia plerumque nascitur : cum videlicet
odium imo pectore continentes, amore et benevo-
lencia fucatam superficiem ostendunt : scopulis
utique aqua latentibus haud absimiles, qui cum
exiguo latice tecti sint, improvisum incautis ma-
lum afferunt.

S. Greg. Naz. Orat. de bapt. — Nihil callidi, nihil
versuti adversus salutem tuam comminiscaris.
Nam et si aliis imponimus, at **701** certe nobis
idem facere non poterimus. Quocirca in perniciem
nostram ludere, perquam lubricum et insanum est.

Ejusd. Carm. de reb. suis.

Malim, cum recto studeam, vitiosus haberi,

Quam vitio indulgens, justî clarescere fama,

Mendazque ignaris mortalibus esse sepulcrum,

*Quod, licet interne sententia corpora claudat,
Calce tamen nitet externa, gratoque colore.*

« Ἐνδύεται διεφθγγμένα καὶ ρακώδη πᾶς ὑπνώ-
σης. »

Εὐχαρίσται, ἄνθρωπε, τῷ ἀκουσίῳ ἡμᾶς διὰ τοῦ
ὑπνου τῆς συνεχείας τῶν πόνων λύοντι, καὶ ἐκ μι-
κρᾶς ἀναπαύσεως πάλιν πρὸς ἀκμὴν τῆς δυνάμεως
ἐπανάγοντι.

Τὸ βάθει κάρφ κατακρατεῖσθαι, λυομένων αὐτοῦ
τῶν μελῶν, ὥστε σχολὴν ἀτόποις παρέχειν φαντα-
σίαις, ἐν καθημερινῷ θανάτῳ ποιεῖ τοὺς οὕτω καθ-
εύδοντας.

Ὑπνος τὸ σύντονον τῆς ἐγρηγόρσεως ὑπεχάλασεν·
εἶτα ἐγρηγόρησεν τὸ ἀνειμένον ἐτόνωσεν· καὶ οὐθέ-
τερον τούτων ἐν τῷ διηγεῖται συμμένει, ἀλλ' ὑποχωρεῖ
ταῖς παρουσίαις ἀλλήλων ἀμφοτέρα, οὕτω τῆς φύ-
σεως ἐαυτὴν ἐξ ὑπαλλαγῆς ἀνακαινιζούσης, ὡς
ἐκατέρων ἐν μέρει καταλαγχάνουσαν, ἀσπάτως
ἀπὸ τοῦ ἐτέρου μεταβαίνειν ἐπὶ τὸ ἕτερον. Τό τε
γὰρ διὰ παντὸς συντεταῖσθαι ταῖς ἐνεργείαις, ῥῆξιν
τινα καὶ διασπασμὸν τῶν ὑπερτεινομένων ποιεῖται
μερῶν· ἡ τε διηγεῖται τοῦ σώματος ἀνεσις διὰ
πτωσιν τοῦ συνεστῶτος καὶ λύσιν ἐργάζεται. Τὸ δὲ
κατὰ καιρὸν ἀμφοτέρων μετρίως ἐπιθιγγάνειν, δύ-
ναμις πρὸς διαμονὴν ἐστὶ τῆς φύσεως, διὰ τῆς δι-
ηγεοῦς πρὸς τὰ ἀντικείμενα μεταβάσεως, ἐν ἐκα-
τέρῳς ἐαυτὴν ἀπὸ τῶν ἐτέρων ἀναπαύουσης. Οὕτω
τοῖσιν τετονωμένον διὰ τῆς ἐγρηγόρσεως τὸ σῶμα
λαβοῦσα, λύσιν ἐμποιεῖ διὰ τοῦ ὑπνου τῷ τόνῳ, τὰς
αἰσθητικὰς δυνάμεις πρὸς καιρὸν ἐκ τῶν ἐνεργειῶν
ἀναπαύσασα. Ἀναγκαῖα δὲ τῇ συστάσει τοῦ σώματος
ἡ εὐκαιρος ἀνεσις.

Ὑπνος οὐδὲν ἕτερον ἐστίν, ἢ θάνατος πρόσκαιρος,
καὶ ἐφήμερος τελευτῇ.

TIT. Δ'. — *Περὶ ὑποκρίσεως, καὶ εἰρωνείας, καὶ
πλαστῆς εὐλαθείας, καὶ τῶν τὰ τοιαῦτα ἐπι-
νοῶντων.*

« Ὑποκριταὶ καρδίᾳ τέξουσι θυμὸν· καὶ ἀποθάνου
ἐν νεότητι ψυχὴ αὐτῶν. »

Οὐχ ὀρᾷς ἡλικὸν κακὸν ἐστὶν ἡ ὑπόκρισις ; καὶ
αὕτη καρπὸς ἐστὶ τοῦ φθόνου. Τὸ γὰρ διεκιοῦν τοῦ
ἡθους ἐκ φθόνου μάλιστα τοῖς πολλοῖς ἐγγίνεται,
ὅταν τὸ μῖσος ἐν τῷ βάθει κατέχοντες, ἀγάπην δει-
κνύωσιν καταχερῶσμένην τὴν ἐπιφάνειαν, κατ' αὐ-
τὰς ὑφάλους πέτρας, αἱ βραχεῖ ὕδατι καλυπτόμεναι,
κακὸν ἀπροόρατον τοῖς ἀφυλάκτοις γίνονται.

Μηδὲν σοφίῃ, μηδὲν τεχνάσῃ κατὰ τῆς ἐαυτοῦ
σωτηρίας. Κἂν γὰρ τοὺς ἄλλους παραλογιζώμεθα,
ἡμᾶς γε αὐτοὺς οὐ δυνησώμεθα, ὡς τό γε καθ'
ἐαυτῶν παιζειν, λίαν ἐστὶν ἐπισφαλὲς καὶ ἀνόη-
τον.

Κρεῖσσον ἀριστον ἔορτα δοκεῖν κακόν, ἢ ἐ κακί-
[στον]
Κῦδος ἔχοντ' ἀγαθοῖο, τάφοι ψεύστην μερό-
[πυσσιν]
Ἑμμέναι, δὲ μυθεῶσι νεκροῖς ἐντροσθεν ὁδῶ-
[δῶς].
Ἐξοθεν ἀστράπτει κορίη, καὶ χρώμασι τερ-
[πνοῖς].

Ὁ ἀνθρώποις ἀρέσκων, τοὺς παρ' αὐτῶν ἐπαί-
νους ἔχει ἂν εἰκότως εἰς ἀντιμισθίας δύναμιν· λή-
φεται γὰρ μὴν τῶν παρὰ Θεοῦ τὸ σύμπαν οὐδέν.

Πολλοί, φησὶν, ἠθέλησαν δικαιοπραγεῖν. Προεδά-
λοντο γὰρ ἀσκήσαι, καὶ οὐκ ἴσχυσαν ἐκτελέσαι. Διὰ
τοῦτο ἀφῆκεν αὐτοὺς ἀπωλέσθαι ὁ Θεός, ἐπειδὴ κατὰ
ἀνθρωπαρέσκειαν τάκκον φοροῦσιν, καὶ ἀνυποδοτεῖται,
καὶ κομῶσι τὰς κεφαλὰς, ἐπιδεικνύμενοι τοῖς ἀνθρώ-
ποις τὰ κατορθώματα, θέλοντες κληθῆναι ἄγιοι, καὶ
προσκυνεῖσθαι ὑπὸ πάντων ὡς εὐλαβεῖς. Ὁρᾷ οὖν
αὐτῶν τὸ ἐξωθεν σχῆμα, καὶ νομίζει κατὰ Θεὸν αὐτοὺς
ποιεῖν πάντα. Ἡ δὲ καρδία αὐτῶν τί κέκτηται,
ἀγνοεῖς. Ὁ δὲ Θεός, ὁ ἐτάζων καρδίας καὶ νεφροῦς,
οἶδεν αὐτῶν τὴν προαίρεσιν, καὶ ἀφίει αὐτοὺς ἔγκα-
ταλειφθῆναι καὶ ἐκπεσεῖν, ἵνα φανερὰ αὐτῶν γίνη-
ται τὰ βουλεύματα. Οἱ γὰρ κατὰ ἀνθρωπαρέσκειαν
μεταβαλόντες εἰς τὸν βίον τῶν ἀρετῶν, οὗτοι καὶ
ἐφάμην περιπίπτουσιν. Οἱ δὲ κατὰ Θεὸν βουλόμε-
νοι ἀσκήσαι ὀρθῶς, οὐδέποτε ἐγκαταλιμπάνονται
ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καθὼς εἶπεν ὁ προφήτης· *Νεώτερος
ἐγενόμην· καὶ γὰρ ἐγήρασα· καὶ οὐκ εἶδον δι-
καιὸν ἐγκαταλειμμένον. Δίκαιοι γὰρ εἰς τὸν
αἰῶνα ζῶσι, καὶ ἐν Κυρίῳ ὁ μισθὸς αὐτῶν, καὶ ἡ
ἐλπίς αὐτῶν παρὰ Ὑψίστου.* Πολλοὶ οὖν σφαλέν-
τες τῶν μοναχῶν εἰς γάμον ἐτρέψαν, κακῶς
ἐκλαμβάνοντες τὸ τοῦ Ἀποστόλου ῥητόν· *Εἰ οὐκ
ἐγκρατεύονται, γαμήσάτωσαν.* Καὶ οὐκ οἶδασιν,
ὅτι μετὰ τὰς συνθήκας τὰς εἰς Θεὸν γινόμενας, οὐ
λέγεται ἔτι γάμος, ἀλλὰ πορνεία. Ἐκαστος οὖν ὁ
δυνάμενος βαστάσαι τὰς ἀνάγκας τοῦ σώματος, τότε
ὑπείσθαι τὸν ζυγὸν τῆς ἀσκήσεως, καὶ μὴ ἐκπέσει
εἰς τὰ καταχθόνια τοῦ ᾧου.

Unusquisque igitur, cum corporis necessitates perferre valet, tum denique sanctioris vite jugum
subeat : atque ita ad inferni subterranea minime ruet.

TITA. E'. — *Περὶ υἱοῦ σοφοῦ.*

« Υἱὸς σοφὸς εὐφραίνει πατέρα. »

« Υἱὸς φρόνιμος εὐφραίνει μητέρα αὐτοῦ. »

« Διεσώθη ἀπὸ καύματος υἱὸς νοσημῶν. Υἱὸς πε-
παιδευμένος σοφὸς ἔσται. »

« Υἱὸς δίκαιος γεννᾶται εἰς ζωὴν. »

« Εὐφραίνεται ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ ἐπὶ σοί, καὶ
χαίρειν ἡ τεκοῦσά σε. »

« Ἀνδρὸς φιλοῦντος σοφίαν εὐφραίνεται ὁ πατὴρ. » D

« Υἱὲ, ἐάν σοφὸς γένῃ σεαυτῷ, σοφὸς ἔσῃ καὶ τῷ
πλησίῳ. »

« Ἀγαθὸς παῖς πένης καὶ σοφὸς, ὑπὲρ βασιλέα
πρεσβύτερον καὶ ἄφρονα. »

Τέκνων ἀρετὴ, δόξα πατέρων.

TITA. Γ'. — *Περὶ υἱοῦ ἀφρονος, καὶ πορνικοῦ,
καὶ ἀπαιδεύτου.*

« Υἱὸς δολίχ' οὐδὲν ἔσται ἀγαθόν. »

« Υἱὸς ἀφρων λυπεῖ μητέρα. Ἀνεμοφθόρος γίνε-
ται ἐν ἀμητῷ, υἱὸς παράνομος. »

« Οὐκ εὐφραίνεται πατὴρ ἐπὶ υἱῷ ἀπαιδεύτῳ. »

A S. Cyrilli. — Qui hominibus placere studet, eo-
rum quidem laudes haud injuria obtinere queat.
A Deo certe nihil omnino percepturus est.

Eusebii. — Multi, dicit quispiam, probis operi-
bus vacare cupierunt. Sanctioris enim vite genus
colere proposuerunt, nec ad extremum usque per-
sequi potuerunt. Quos hac de causa perire Deus
sivit, quod ob humani favoris studium cilicium ge-
stent, nudisque pedibus incedant, quod comam cre-
scere sinant, sua recte facta ostentantes, ut sancti
audiant, atque ab omnibus ceu pii viri adorentur.
Vides igitur externum ipsorum habitum, eosque
Dei causa hæc facere arbitraris : quidnam autem
pectus ipsorum foveat, te fugit. At Deus, qui ro-
nes et corda scrutatur, animi eorum institutum
exploratum habet, eosque deserit, atque excidere
sinit, ut consilia ipsorum in apertum prodeant.
Nam qui humani favoris demerendi causa, ad vi-
tam qua virtutes excolantur, se conferunt, hi plu-
ne sunt qui in peccata prolabantur. Qui autem
propter Deum rectioris vite genus proficere cu-
piunt, nunquam a Deo deseruntur; quemadmodum
nempe propheta dixit : *Junior fui, etenim aenui,
et non vidi justum derelictum (Psalm. xxxvi, 25).*
Justi enim in perpetuum vivunt, et apud Dominum
est merces eorum, et spes ipsorum apud Altissimum
(Sap. v, 16). Enimvero multi monachi errore lapsi,
ad ineundum matrimonium se converterunt, dictum
illud Apostoli male accipientes : *Quod si se non
continent, nubant (I Cor. vii, 9).* Neque hoc intel-
ligunt, quod post pacta, quæ cum Deo sanciverunt,
non jam hoc matrimonium, sed fornicatio dicatur.

TIT. V. De filio sapiente.

Prov. x, 1. — « Filius sapiens lætificat patrem
suum. »

Prov. xvii, 21. — « Filius prudens oblectat ma-
trem suam. »

Prov. x, 5, 4. — « Salvatus est ab æstu filius
prudens. Filius castigatus sapiens erit. »

Prov. xi, 19. — « Filius justus gignitur ad vitam. »

« Lætetur pater et mater in te : et gaudeat quæ
peperit te. »

Prov. xxiii, 25. — « Viri amantis sapientiam de-
lectatur pater. »

Prov. ix, 12. — « Fili, si sapiens fueris tibi ipsi,
sapiens eris et proximo. »

Eccli. iv, 13. — « Melior puer pauper et sapiens
rege sene et stulto. »

Filiorum virtus, gloria patrum.

702 TIT. VI. — *De filio stulto, et improbo, atque
inepto.*

Prov. — « Filio doloso nihil erit boni. »

Prov. xiv, 15. — « Filius stultus mœstitia con-
tristat matrem suam. Ventus urens in mense filius
flagitiosus. »

Prov. x, 10. — « Non delectatur pater in filio
imperito. »

Prov. xvii, 21. — « Filius stultus subsannat matrem suam. »

Prov. xv, 20. — « Filius inobediens in perditione erit. »

Prov. xvii, 25. — « Ira patris filius stultus, et dolor ei quæ ipsum peperit. »

Prov. xxx, 1, 2. — « Mala proles maledicit patri, et matri non benedicit. Mala proles seipsam justam judicat. Mala proles oculos sublimes habet, et palpebris suis extollitur. »

Eccli. xxi, 5. — « Confusio patris in filio indisciplinato. »

Eccli. xli, 9. — « Filiorum peccatorum peribit hereditas : et cum semine eorum assiduitas operum probrii. »

TIT. VII. — *De imbre et pluvia ; et quod a terra in cælum aquæ subvehantur.*

Job v, 10. — « Qui dat pluviam super faciem terræ : qui emittit aquam in partem quæ sub cælo est. »

Psal. cxxiv, 6. — « Omnia quæcunque voluit Dominus, fecit in cælo et in terra, » etc.

Amos v, 8. — « Qui advocat aquas maris, et effundit eas super faciem terræ, Dominus omnipotens nomen ipsi. »

TIT. VIII. — *De sanitate, et quod omnia antecellit.*

Eccli. xxx, 14. — « Melior est pauper sanus, quam dives flagellatus in corpore suo. »

S. Basil. — Sanitas et bona valetudo quovis auro præstantior est, et corpus firmum et robustum potius est, quam opes immensæ.

S. Greg. Nyss. — Jucundior est sanitas adversa valetudine degustata. — Commune donum est sanitas. — Sanitate accedente, e medio tollitur dolor.

S. Clement. — Optimum quidem est incolumi semper valetudine uti : quin et post morbum in sanitatem asseri bonum est.

TIT. IX. — *De suspitione : et quod ea fugienda sint, unde sinistrae suspiciones oriuntur.*

II Cor. xi, 12. — « Nolite dare occasionem his qui quærent suspensionem. »

S. Ignat. — Nemo vestrum adversus proximum quidquam habeat ; ne occasionem gentibus detis. Ne paucorum stultorum culpa fiat, ut multitudo divina virtute prædita maledictis impetatur.

TIT. X. — *De pollicitationibus et pactis ; et quod eas explere oporteat.*

Num. — « Bonum quod egressum fuerit ex ore vestro, facite. »

703 Num. xxx, 2, 5. — « Homo de filiis Israel si voverit votum Domino, aut juraverit iusjurandum desinendo, aut definierit de anima sua, non profanabit verbum suum : omnia quæcunque egressa fuerint de ore ipsius, faciet. »

Deut. xxiii, 21-24. — « Si votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis illud reddere : quo-

« Υἱὸς ἀφρων μυκτηρίζει μητέρα αὐτοῦ. »

« Υἱὸς ἀνήκοος ἐν ἀπωλείᾳ ἔσται. »

« Ὅργη πατρὶ υἱὸς ἀφρων. καὶ ὀδύνη τῇ τεκούσῃ αὐτόν. »

« Ἐγγονον κακὸν πατέρα καταρᾶται, τὴν δὲ μητέρα οὐκ εὐλογεῖ. Ἐγγονον κακὸν δίκαιον ἑαυτὸν κρινεῖ. Ἐγγονον κακὸν ὀφθαλμοὺς ὀφθαλμοῦς ἔχει, τοῖς δὲ βλεφάροις αὐτοῦ ἐπαίρεται. »

« Αἰσχύνη πατρὸς ἐν γεννήματι ἀπαιδεύει. »

« Τέκνων ἀμαρτωλῶν ἀπολείπεται κληρονομία, καὶ μετὰ τοῦ σπέρματος αὐτῶν ἐνδελεχεῖ ἐνείδος. »

B TIT. Ζ'. — *Περὶ ὕετος, καὶ βροχῆς· καὶ διὰ τοῦ γῆς εἰς οὐρανὸν τὰ ὕδατα ἀνάγονται.*

« Τὸν διδόντα ὕετον ἐπὶ τὴν γῆν, τὸν ἀποστέλλοντα ὕδωρ ἐπὶ τὴν ὕπ' οὐρανόν. »

« Πάντα ὅσα ἐθέλησεν ὁ Κύριος, ἐποίησεν ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἐν τῇ γῇ, » καὶ τὰ λοιπὰ.

« Ὁ προσκαλεσάμενος τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης, καὶ ἐκχέων αὐτὸ ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, Κύριος ὁ Θεὸς παντοκράτωρ ὄνομα αὐτοῦ. »

TIT. Η'. — *Περὶ ὑγείας· καὶ διὰ πάντων διαφέρει.*

« Κρείσσων πτωχὸς ὑγιῆς, ἢ πλούσιος μεμαστιγμένος εἰς σῶμα αὐτοῦ. »

« Ὑγία καὶ εὐεξία παντὸς χρυσοῦ βελτίω· ὁσῶμα εὐρωστον, ἢ ὀλιθὸς ἀμετρος. »

« Ὑγία ποθεινότερα μετὰ τὴν πείραν τῶν ἐναντίων. — Κοινὸν δῶρον ὑγία. — Ὑγίαις ἐπιλαβοῦσας ἐξαφανίζεται ὀδύνη. »

« Ἀριστον μὲν ὑγιαίνειν ἀεὶ, καλὸν δὲ καὶ ἀνασφῆλαι μετὰ τὴν νόσον. »

TIT. Θ'. — *Περὶ ὑποβολῆς· καὶ διὰ χρῆσιν τὰς ἀφορμὰς τὰς τεκούσας ὑποβολὰς κακὰς.*

« Μὴ δότε ἀφορμὴν τοῖς θέλουσιν ἀφορμὴν. »

D Μηδεὶς ὁμῶν κατὰ τοῦ πλησίον ἐχέτω τι. Μὴ ἀφορμὰς δίδετε τοῖς ἔθνεσιν, ἵνα μὴ δι' ὀλίγου ἀφρονὰς τὸ ἐνθεον πληθεὺς βλασφημῆται.

TIT. Ι'. — *Περὶ ὑποσχέσεων καὶ συντάξεων· καὶ ὡς χρῆ ἀληθεύσαι αὐτάς.*

« Τὸ ἐκπορευόμενον ἀγαθὸν ἐκ τοῦ στόματος ὁμῶν, ποιήσατε. »

« Ἄνθρωπος τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ἐὰν εὐξεται εὐχὴν Κυρίῳ, ἢ ὁμῶς ἔρχον ὀρισμῶ, ἢ ὀρίσεται περὶ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, οὐ βεβηλώσει τὸ ῥῆμα αὐτοῦ· πάντα ὅσα ἂν ἐξέλθῃ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, ποιήσει. »

« Ἐὰν εὐξῇ εὐχὴν Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου, οὐ χρόνιεῖς ἀποδοῦναι αὐτήν, ὅτι ὁ ἐκχέτων ἐκχρῆται Κύριος

ὁ Θεός σου παρὰ σοῦ, καὶ ἔσται ἐν σοὶ ἁμαρτία. Ἄ νίαν requirens requireret Dominus Deus tuus abs te; et erit in te peccatum. Quæ egressa fuerint ex labiis tuis, custodi, et fac quemadmodum vovisti Deo tuo, quod locutus es ore tuo. »

« Ἐπικατάρματος ὅς ἦν ἐν τῷ ποιμνίῳ αὐτοῦ ἄρσεν, καὶ ἡ εὐχὴ αὐτοῦ ἐν αὐτῷ, καὶ θύει διεφθαρμένα τῷ Κυρίῳ. »

« Ἀγαθὸν τὸ μὴ εὐξασθαι, ἢ τὸ εὐξασθαι, καὶ μὴ ἀποδοῦναι. »

TITA. IA'. — *Περὶ ὑπερηφάνων, καὶ σοδαρῶν, καὶ δολαζόνων, καὶ κενοδόξων.*

« Συντρέψω τὴν ὕβριν τῆς ὑπερηφανίας ὑμῶν. »

« Ψυχὴ, ἥτις ἂν ποιῇ ἐν χειρὶ ὑπερηφανίας, ἀπὸ τῶν αὐτοχθόνων, ἢ ἀπὸ τῶν προσηλύτων, τὸν Θεὸν οὗτος παροξύνει. »

« Φόβος Κυρίου ἐπιπесεῖται ἐφ' ἡμῖν, καὶ ἀποθήσεται ὑμῶν τὸ γαυρίασμα Ἰσα σποδῷ· τὸ δὲ σῶμα πῆλινον. »

« Μαλακισθεὶς μὴ ἐλπίζτω ὑγίαναι, ἀλλὰ πεσεῖται νόσῳ πολλῇ. Πολλοὺς γὰρ ἐκάκωσε τὸ ὕψωμα. »

« Πάντα ὑβριστὴν ταπεινώσον, ὑπερήφανον δὲ σέβσον· σκηψὸν ἀσεβεῖς παραχρῆμα, τὰ δὲ πρόσωπα αὐτῶν ἄτιμία ἐμπλήσον. »

« Ἐάν μετewρισθῇς ὡς ἀέτης, καὶ ἂν ἀναμέσον τῶν ἀστρῶν θῆς νοσσιάν σου, ἐκεῖθεν κατέξω σε, λέγει Κύριος. Οὐαὶ ὁ λέγων ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, Τίς με κατέξει ἐπὶ τὴν γῆν; »

« Ἐν διαφθορᾷ κατέσπασα ὑπερηφάνους· γωνίας αὐτῶν ἐξηρέμωσα. »

« Ἀπολέσω ὕβριν ἀνόμων, καὶ ὕβριν ὑπερηφάνων ταπεινώσω, καὶ θήσω τὴν οἰκουμένην ὀλην. »

« Ἰδοὺ ὁ Δεσπότης Κύριος Σαβαώθ συνταράσσει τοὺς ἐνδόξους τῆς γῆς μετὰ ἰσχύος, καὶ οἱ ὕψηλοι τῇ ὕβρει συντριβήσονται, καὶ πεσοῦνται οἱ ὕψηλοι μαχαίρᾳ. »

« Δεινὸν ἔστι μέγα φρονεῖν μικρὰ πράττοντα· ἐν παντὶ τὸ οἰεσθαι εἰς τὸ εἶναι ἐμποδίζει. Αἰκμήτωρ ἀρετῆς λογισμὸς ὑπερήφανος. Λάκκος ἀνυδροῦς, φιλόδοξος ψυχὴ. Ὑπερήφανος ψυχὴ, πανδοχεῖον ληστῶν, μισεῖ δὲ ἥχον γνώσεως. »

« Οὐαὶ τῷ ἀλαζόνι· ὅταν γὰρ εἰσέλθῃ εἰς τὸν τάφον, D τίς ὑπάρχει, διδάσκεται. »

Πῶς ζητεῖς ψυχῆς καθαρότητα, τῇ ὑπερηφανίᾳ συνδεδεμένος; λέγεις γὰρ ὅτι Ἀγαπῶ καθαρὰν ἔχειν καρδίαν, καὶ εὐρίσκω αὐτὴν μεστὴν κονιορτοῦ καὶ καπνοῦ.

Πῶς δυνατόν, πυρὸς ἐμφωλευόντος τοῖς ἀχύροις καὶ ἀποσπυμωμένοι, μὴ εὐρεθῆναι, μηδὲ φανῆναι καπνόν;

Ἀποδέχομαι σε τὴν εὐπορίαν λιπαρῶς ἐργαζόμενον, καὶ τὴν πλεονεξίαν κλαδεύοντα· πάλιν δὲ οὐ καταδέχομαι, καθὼ καὶ κενοδοξίαν κοινωνῶν παραλαμβάνεις. Ἀποπνίγει γὰρ ἄλλου πάθος ἐλευθεριᾶν, καὶ ἄλλω παθεῖ βούλεσθαι πάλιν δουλεύειν, καὶ ἐξυπηρετίζεσθαι.

« niam requirens requireret Dominus Deus tuus abs te; et erit in te peccatum. Quæ egressa fuerint ex labiis tuis, custodi, et fac quemadmodum vovisti Deo tuo, quod locutus es ore tuo. »

Malach. II, 4. — « Maledictus qui habebat in grege suo masculum, et votum ejus super eo, et immolat debilia Domino. »

Ecclesi. v, 5. — « Melius est non vovere, quam vovere, et non reddere. »

TIT. XI. — *De superbis, et arrogantibus, et ostentatoribus, ac vanæ gloriæ studiosis.*

Levit. xxvi, 19. — « Conteram arrogantiam superbiam vestram. »

Num. xv, 30. — « Anima, quæ per superbiam aliquid fecerit, tam de indigenis, quam de proselytis, hic Deum provocabit. »

Job vi, 24. — « Timor Domini cadet super vos: et abscedet a vobis jactantia vestra, tanquam cinis: corpus autem lutosum. »

Job xxiv, 23. — « Cum infirmatus fuerit, non speret sanari; sed cadet morbo multo. Multos enim afflixit exaltatio. »

Job xl, 11. — « Omnem arrogantem humilia: superbum autem exstingue: contere impios subito, et facies ejus ignominia reple. »

Abd. i, 4. — « Si exaltatus fueris ut aquila, et si inter sidera posueris nidum tuum, inde detrahā te, dicit Dominus. Væ qui dicit in corde suo, Quis me deducet in terram? »

Soph. iii, 6. — « In interitione detraxi superbos: angulos eorum desolavi. »

Isa. xlii, 11. — « Perdam injuriam iniquorum, et injuriam superbiorum humiliabo. Et ponam orbem totum.... »

Isa. x, 33. — « Ecce dominator Dominus Sabaoth conturbat gloriosos terræ cum fortitudine, et sublimes arrogantia conterentur, et cadent sublimes gladio. »

Evagrii. — Grave est magnifice de se sentire eum qui parva faciat. In omni negotio existimationi indulgere, quin res vere sit, impedit. Superba cogitatio virtutem veluti cribro excutit. Lacus siccus est animus gloriæ cupidus. Superba anima latronum hospitium est: ac scientiæ sonum odit.

S. Nili. — Væ jaciatori: nam cum in sepulcrum ingressus fuerit, tum quisnam sit, edocetur.

Quomodo animæ puritatem quæris, qui superbiam vinculis astrictus teneris? ais enim, cor mundum habere cupio: ipsum vero pulvere et fumo referum invenio.

Ejusd. — Qui fieri queat ut, igne in paleis delitescente, ac flammam concipiente, fumus non inveniat, nec appareat?

Ejusd. — Non possum quin probem, quod tu beneficiæ studiose incumbas, atque adeo avaritiæ ramos 704 amputes: cæterum haud prorsus approbo, te vanæ gloriæ indulgere. Absonum quippe est ab uno vitio liberum esse, atque alii interim servire et obsequi.

Philonis. — Opinio, ut veteribus placet, perfectionis excisio est. Nam qui arroganter de se sentit, is emendationem minime sustinet.

Opinio inanis, suapte natura res impura est.

TIT. XII. — *De patientia et longanimitate.*

II Reg. xvi, 11. — « Ait David : Sinite eum maledicere : quia Dominus præcepit ei. Si forte respiciat Dominus humiliationem meam, et reddat mihi bona pro maledictione ista. »

Psal. xxiv, 3. — « Omnes qui sustinent te, non confundentur. »

Psal. xxvii, 14. — « Viriliter age, et confortetur cor tuum, et sustine Dominum. »

Prov. xiv, 17-19. — « Vir prudens multa sustinet. Vir longanimis multus in prudentia. » — « Longanimis exstinguet lites. »

Prov. xv, 18. — « Vir misericors longanimis est. »

Prov. xix, 11. — « Iram Domini portabo, quia peccavi ei. »

Mich. vii, 9. — « Bonus Dominus sustentibus se in die tribulationis. »

Nahum i, 7. — « Si moram fecerit, sustine eum : quia veniens veniet, et non tardabit. »

Soph. iii, 8. — « Expecta me, dicit Dominus, in die resurrectionis meæ in testimonium : quia iudicium ponam ad congregationes gentium. »

Zach. vi, 14. — « Corona erit expectantibus, et utilibus ejus. »

Isa. xxx, 18. — « Beati qui permanent in ipso. »

Isa. xl, 31. — « Qui sustinent Deum, mutabunt fortitudinem : assument alas ut aquilæ : current, et non laborabunt, et non esurient. »

Baruch. iv, 23. — « Filii, patienter sustinete iram quæ supervenit vobis. Persecutus enim est te inimicus tuus : et cito videbis perditionem ipsius, et super cervices ipsius ascendes. »

Thren. iii, 25. — « Bonus Dominus sustentibus se. »

Eccli. i, 29, 30. — « Usque ad tempus sustinebit longanimis, et postea reddet ipsi jucunditas. Usque ad tempus abscondet sermones suos, et labia multorum enarrabunt sensum illius. »

Eccli. ii, 1, 2. — « Fili, accedens ad servitutem Dei, præparare anima tua ad tentationem. Depreme cor tuum, et sustine : et ne festines in tempore adductionis. Conjungere ei et ne abscedas, ut creas in novissimis tuis. »

Eccli. v, 13. — « In patientia profer responsum. »

Matth. xxiv, 13. — « Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. »

Luc. xxi, 19. — « In patientia vestra possidebitis animas vestras. »

Act. vii, 58, 59. — « Lapidabant Stephanum invocantem, et dicentem : Domine Jesu Christe, commendo spiritum meum. Positis autem genibus, clamavit voce magna, dicens : Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Et cum hoc dixisset, obdormivit in Domino. »

Οἷσιν, ὡς ὁ τῶν ἀρχαίων λόγος, ἔστιν ἔκκοπη προκοπῆς. Ὁ γὰρ κατοῦμενος, βελτίωσιν οὐκ ἀνέχεται.

Οἷσιν, ἀκάθαρτον φύσει.

TITA. B'. — *Περὶ ὑπομονῆς καὶ μακροθυμίας.*

« Εἶπε Δαβὶδ· Ἄφατε αὐτὸν καταρῶσθαι, ὅτι Κύριος εἶπεν αὐτῷ· εἰ πως εἶδὼς Κύριος ἐν τῇ ταπεινώσει μου, καὶ ἐπιστρέψῃ μοι ἀγαθὰ ἀντὶ τῆς κατάρας ταύτης. »

« Πάντες οἱ ὑπομένοντές σε, οὐ μὴ καταισχυνθῶσιν. »

« Ἀνδρίζου, καὶ κραταιούσθω ἡ καρδία σου, καὶ ὑπόμεινον τὸν Κύριον. »

« Ἀνὴρ φρόνιμος πολλὰ ὑποφέρει. Μακρόθυμος ἀνὴρ, πολὺς ἐν φρονήσει. » — « Μακρόθυμος καταστέσει κρίσεις. »

« Ἐλετήμων ἀνὴρ, μακρόθυμος. »

« Ὁργὴν Κυρίου ὑπόσω, ὅτι ἤμαρτον αὐτῷ. »

« Χρηστὸς Κύριος τοῖς ὑπομένουσιν αὐτὸν ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως. »

« Ἐὰν ὑπερέσῃ, ὑπόμεινον αὐτὸν, ὅτι ἐργόμενος ἤξει, καὶ οὐ χρονιεῖ. »

« Ὑπόμεινόν με, λέγει Κύριος, εἰς ἡμέραν ἀναστάσεώς μου, εἰς μαρτύριον· διότι τὸ κρίμα θῆσθαι εἰς συναγωγὰς ἐθνῶν. »

« Στέφανος ἔσται τοῖς ὑπομένουσιν, καὶ τοῖς χρησίμοις αὐτῆς. »

« Μακάριοι πάντες οἱ ἐμμένοντες ἐν αὐτῷ. »

« Οἱ ὑπομένοντες τὸν Θεόν, ἀλλάξουσιν ἰσχύιν, πτεροφυήσουσιν ὡς ἀετοί· δραμούνται, καὶ οὐ κοπίσονται· βαδίζουν, καὶ οὐ πεινάσουσιν. »

« Τέκνα, μακροθυμήσατε εἰς τὴν ἐπιλευσάν ὑμῶν ὀργήν. Κατεδίωξε γὰρ σε ὁ ἐχθρὸς σου, καὶ ἔβρι αὐτοῦ τὴν ἀπώλειαν ἐν τάχει, καὶ ἐπὶ τραχήλου αὐτοῦ ἐπιθήσῃ. »

« Ἀγαθὸς Κύριος τοῖς ὑπομένουσιν αὐτόν. »

« Ἔως καιροῦ ἀνέξεται μακρόθυμος, καὶ ὑστερον ἀναδώσει αὐτῷ εὐφροσύνην. Ἔως καιροῦ κρύψει τοὺς λόγους αὐτοῦ, καὶ χεὶρ πολλῶν ἐκδιηγήσεται σύνεσιν αὐτοῦ. »

« Τέκνον, ἐὰν προσέρχῃ δουλεύειν Κυρίῳ, ἐτοιμάσθητι τὴν ψυχὴν σου εἰς πειρασμόν. Εὐδυνον τὴν καρδίαν σου, καὶ καρτέρησον, καὶ μὴ σπεύσῃς ἐν καιρῷ ἐπαγωγῆς. Κολλήθητι αὐτῷ, καὶ μὴ ἀποστής, ἵνα αὐξηθῇς ἐν ἐσχάτων σου. »

« Ἐν μακροθυμίᾳ φθάγγου ἀπόκρισιν. »

« Ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται. »

« Ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν. »

« Ἐλιθοβολούν τὸν Στέφανον ἐπικαλούμενον, καὶ λέγοντα· Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, δίδει τὸ πνεῦμά μου. Θεὸς δὲ τὰ γόνατα, ἔκραξε φωνῇ μεγάλῃ· Κύριε, μὴ στήσῃς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν. Καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἔκοιμήθη. »

« Ἐν παντὶ συνιστάνομεντες ἑαυτοὺς ὡς Θεοῦ διά-
κονοι, ἐν ὑπομονῇ πολλῇ, ἐν θλίψεσιν, ἐν ἀνάγκαις,
ἐν πληγαῖς, ἐν φυλακαῖς, ἐν ἀκαταστασίαις, ἐν κό-
ποις, ἐν ἀγρυπνίαις, ἐν νηστείαις, ἐν ἀγνότητι, ἐν
γνώσει, ἐν μακροθυμίᾳ, ἐν χρηστότητι, ἐν Πνεύματι
ἀγίῳ, ἐν ἀγάπῃ ἀνυποκρίτων, ἐν λόγῳ ἀληθείας, ἐν
δυνάμει Θεοῦ, διὰ τῶν ὅπλων τῆς δικαιοσύνης, τῶν
δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν, διὰ δόξης καὶ ἀτιμίας. »

« Ὑπομονὴς ἔχετε χρεῖαν, ἵνα τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ
ποιήσαντες, κομισήσθε τὴν ἐπαγγελίαν. Ἐτι γὰρ
μικρὸν ὅσον ὅσον, ὃ ἐρχόμενος ἤξει, καὶ οὐ χρο-
νεί. »

« Πιστὸς ὁ λόγος. Εἰ γὰρ συναπεθάνομεν καὶ συζή-
σομεν· εἰ ὑπομένομεν, καὶ συμβασιλεύσομεν· εἰ ἀρ-
νησόμεθα, κἀκεῖνος ἀρνήσεται ἡμᾶς. »

Οὐδὲν οὕτως αἰδεσίμους ποιεῖ, ὡς τὸ ὑβριζομέ-
νους φέρειν. Μηδέποτε φοβηθῆς πειρασμόν. Ἐάν
γὰρ ψυχὴν παρεσκευασμένην ἔχῃς, οὐ βλάπτει σε
θλίψις. Ὅσπερ γὰρ τὸ χρυσίδιον οὐ βλάπτει ἡ κάμινος,
οὕτως καὶ τὸν γενναῖον οὐ διαφθείρει θλίψις. Τί
ποιεῖ ἡ κάμινος; τὸ χρυσίδιον καθαρὸν ποιεῖ. Τί ἐρ-
γάζεται θλίψις τῷ φέροντι; τὴν ὑπομονὴν καὶ ὑψη-
λοτέραν κατασκευάζει.

Συναλλάγματα ἡμῖν ἐστί ταῦτα πρὸς τὸν Δεσπό-
την. Ἄντι τῶν ἐπανισταμένων τῷ σώματι ἡμῶν
μολώπων, φωτεινὸν ἔνδυμα ἡμῖν ἐπανθήσει· ἄντι
τῆς ἀτιμίας στέφανοι, ἄντι δεσποτηρίων παράδεισος,
καὶ ἄντι τῆς μετὰ τῶν κακούργων καταδίκης, ἡ μετὰ
ἀγγέλων διαγωγῇ.

Τὴν ὑπομονὴν ἄσκει, δι' ἧς ἔγνωμεν γυμνασθέν-
τας τοὺς μάρτυρας.

ΤΙΤΑ. ΙΓ'. — *Περὶ τῶν μὴ ὑπομενόντων, ἀλλ' ὀλι-
γοψυχούτων.*

« Ὀλιγόψυχος, ἰσχυρῶς ἄφρων. »

« Ὀλιγόψυχον ἄνδρα τίς ὑποίσει; »

« Ὅσαι ὑμῖν τοῖς ἀπολωλεκόσι τὴν ὑπομονήν.
Καὶ τί ποιήσετε ὅταν ἐπισκέπτηται ὁ Κύριος; »

Ἐάν ὀργισθῇς κατὰ τοῦ λοιδορήσαντος, ἰδεθαισας
τὰ ὄνειδη. Τί γὰρ ὀργῆς ἀφρονέστερον; Ἐάν δὲ μεί-
νῃς ἀόργητος, ἥσυχνας τὸν ὑβρίσαντα, ἔργῳ τὴν
σωφροσύνην ἐπιδείξάμενος.

Δεῖ τοίνυν τὸ μανικὸν καὶ ἐκπληκτον κίνημα τῆς
ψυχῆς καταστέλλειν τῇ μνήμῃ τῶν μακαρίων ὑπο-
δειγμάτων· πῶς ὁ μακάριος Δαβὶδ πρῶτως ἠνείχετο
τῆς παροινίας τοῦ Σεμεὶ. Οὐ γὰρ εἰδίδου καιρὸν τῇ
ὀργῇ κινήσθαι, πρὸς τὸν Θεὸν μεταφέρων τὴν ἔν-
νοιαν· ὅτι Κύριος εἶπεν, φησί, τῷ Σεμεὶ κατ-
αρᾶσθαι τὸν Δαβὶδ. Διόπερ ἀκούων, ἀνὴρ αἱμάτων
καὶ παράνομος, οὐκ ἐκείνῳ ἐχάλειπεν, ἀλλ' ἑαυτὸν
ἐταπεινῶν, ὡς κατὰ τὴν ἀξίαν αὐτῷ τῆς ὑβρεως
ὑπαντάσσης. Δύο δὲ ταῦτα περιέλα ἀπὸ σοῦ, μήτε

II Cor. vi, 4-8. — « In omnibus nosmetipsos
exhibentes, sicut Dei ministri, in multa patientia,
in tribulationibus, 705 in necessitatibus, in plagis,
in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigi-
liis, in jejuniis, in castitate, in scientia, in longa-
nimitate, in benignitate, in Spiritu sancto, in cha-
ritate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei,
per arma justitiæ, a dextris et a sinistris, per glo-
riam et ignominiam. »

Hebr. x, 36, 37. — « Patientia vobis necessaria
est, ut, voluntatem Dei facientes, reportetis re-
promissionem. Adhuc enim modicum aliquantul-
um, qui venturus est, veniet, et non tardabit. »

II Tim. ii, 11. — « Fidelis sermo. Nam si
commortui sumus, et convivemus: si sustinemus,
et conregnabimus: et si negaverimus, et ille ne-
gabit nos. »

S. Chrysost. — Nihil venerationem æque con-
ciliat, ut injurias æquo animo ferre. Nec subinde
tentationem unquam pertimescas. Si parato animo
es, nihil tibi detrimenti affert afflictio. Quemad-
modum enim fornax nullo detrimento aurum
afficit: eodem modo calamitas nullam viro forti
perniciem creat. Quidnam fornax facit? aurum
purum reddit. Quid item toleranti præstat affli-
ctio? patientiam prorsus sublimiorem reddit.

S. Basil. Hom. in Gord. mar. — Commutati-
ones ejusmodi nobis cum hero nostro sunt: ut
pro flagris quæ corporibus nostris infliguntur,
splendida vestis niteat; pro ignominia, coronæ;
pro carcere et vinculis, paradisos: pro condem-
natione cum facinorosis hominibus, angelorum
societas.

S. Nili. — Patientiæ stude, per quam martyres
exercitatos esse novimus.

TIT. XIII. — *De iis qui res adversas minime susti-
nent; sed animi imbecillitate laborant.*

Prov. iv, 29. — « Qui pusillanimitas est, admo-
dum stultus est. »

Prov. xviii, 14. Pusillanimitem virum quis susti-
nebit? »

Eccli. ii, 16. — « Væ vobis, qui perdidistis
sustinentiam. Et quid facietis quando visitaverit
Dominus? »

S. Basil. — Si adversus conviciatorem iratus es,
ipsius probra confirmasti. Quid enim ira stultius?
Sin autem ab ira immunis manseris, ei a quo
contumelia lacessitus es, pudorem incussisti, mo-
destiam opere præferens.

Ejusd. Hom. de ira. — Operæ pretium est igitur,
ut optimorum exemplorum recordatione fu-
riosum et vesanum animæ motum compescamus;
puta, quam placide beatus David debacchationes
et contumelias Semel pertulerit. Non enim ira-
cundiæ sese movendi spatium dabat, sed cogita-
tionem suam ad Deum transferebat. Dominus
enim, inquit, præcepit Semel ut malediceret Da-
vid (*II Reg. xvi, 10*). Quo factum est ut, cum
audiret, vir sanguinum, et flagitiosus, haud illi

succenseret, sed seipsum deprimeret, tanquam meritis contumeliis impetitus. Duo porro ista abs te amputa; hoc est, ita te compara, uti nec hominem ullum dignitate longe te inferiorem esse arbitreris.

S. Basil. Hom. de ira. — Dominus, cum verbis tui exemplis patientiæ nobis viam commonstravit. Nam et hæc ipsius verba sunt: Qui vult inter vos primus esse, erit omnium postremus: et ipse eum a quo percussus est, placide, et sine ulla animi commotione pertulit. Etenim is qui cæli et terræ Conditor et Dominus **706** est, qui ab omni intelligente creatura adoratur, qui portat omnia verbo virtutis suæ, non eum qui sibi alapam impegerat, vivum detrusit in infernum (tellure scilicet homini impio debiscente), verum his ipsum verbis **B** commonebat et erudiebat: Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo. Si autem bene, quid me cædis? (Joan. xviii, 22.) Nam si secundum Domini mandatum, omnium esse postremus assuescas, nunquam excandescas, ceu injuria indigne lacessitus.

S. Nili. — Animo æstquare, et nolle sustinere, magnas variasque calamitates affert.

Stultitia est, impatientem, et minime fortem in variis tentationum generibus se præbere. Idque tibi persuadeat Job his uxorem verbis alloquens: Quasi una de stultis mulieribus locuta es (Job ii, 10).

LITTERA Φ.

TIT. I. — De hospitalitate et fraterno amore.

Gen. xviii, 1-5. « Apparuit Deus Abraham ad quercum Mambre, cum ille sederet ad ostium tabernaculi sui meridie. Cumque elevasset oculos suos, vidit, et ecce tres viri stabant prope eum. Quos cum vidisset, cucurrit in occursum eorum, et adoravit in terram, et dixit: Domine, si inveni gratiam coram te, ne transeas puerum tuum. Ac quidem sumatur aqua, et lavent pedes vestros. Et refocillamini sub arboribus, et accipiam panem, et manducabitis, et postea pergetis viam vestram. »

Gen. xix, 1-3. « Venerunt duo angeli Sodomam vespere: Lot porro sedebat ad portam civitatis. Videns autem Lot, surrexit obviam eis, et adoravit pronus in terram, et dixit: Ecce, domini, declinate in domum pueri vestri, et manete ibi: et lavate pedes vestros, et mane surgentes proficiscimini in viam vestram. Qui dixerunt: Minime; sed in platea manebimus. Et compulsi eos, et diverterunt ad ipsum. »

Gen. xxiv, 30. — « Laban, auditis sermonibus sororis, venit ad virum, cum is staret juxta camelos prope fontem. Et ait ei: Veni, ingredi, benedicite Domini: quare stas foris? »

Exod. xxi, 21. — « Advenam non affligetis, neque vexabitis. Eratis enim advenæ in Ægypto. »

Levit. xix, 31. — « Si quis advena venerit inter vos in terra vestra, non affligetis eum: velut indigena erit inter vos. »

Α σαυτὸν μεγάλων ἔξιν κρινῆς, μήτε ἀνθρώπων τῶν περὶ πολὺ ἐλαττοῦσθαι σου κατὰ τὴν ἀξίαν νομίσῃς.

Διὰ λόγων καὶ ὑποδειγμάτων ὁ Κύριος τὴν τῆς ὑπομονῆς ἐπαίδευσεν ἡμᾶς ὁδόν· πῇ μὲν λέγων· Ὁ θέλων ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, ἔσται πάντων ἔσχατος· πῇ δὲ πράως καὶ ἀκινήτως ἀνεχόμενος τοῦ τύπουτος. Ὁ γὰρ οὐρανοῦ καὶ γῆς Ποιητὴς καὶ Ἀσπετῆς, παρὰ πάσης τῆς νοητῆς κτίσεως προσκυνούμενος, ὁ φέρων τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, οὐχὶ ζῶντα ἐπεμψε τὸν ραπίζοντα εἰς τὴν ἄβυσσον, τῆς γῆς ὑποβραχέας τῷ δυσσεβεῖ, ἀλλ' ἐνοουθέτει καὶ ἐδίδασκε, λέγων· Εἰ κακῶς ἐλάλησα, **B** μαρτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ· εἰ δὲ καλῶς, τί με δέρεῖς; Ἐάν γὰρ ἐθισθῇς πάντων ἔσχατος εἶναι, κατὰ τὴν ἐντολὴν Κυρίου, οὐποτε ἀγανακτήσεις ὡς παρὰ τὴν ἀξίαν καθυβριζόμενος.

Τὸ ὀλιγωρεῖν, καὶ μὴ θάλειν ὑπομένειν, συμφορὰς μεγάλας καὶ ποικίλας ἀπεργάζεται.

Ἀφροσύνη ἐστὶν ἡ ἀνυπομονησία, καὶ τὸ ἀκατέρητον ἐν παντοίοις πειρασμοῖς. Καὶ παιθέτω σε ὁ ἰὼς πρὸς τὴν γυναῖκα λέγων, ὅτι Ὡς περ μία τῶν ἀφρόνων γυναίκων ἐλάλησας.

ΣΤΟΙΧΕΙΟΝ Φ.

C TITA. A'. — Περὶ φιλοξενίας καὶ φιλαδελφίας.

« Ὡφθη ὁ θεὸς τῷ Ἀβραάμ πρὸς τῇ δρυὶ τῇ Μαμβρῇ, καθημένου αὐτοῦ ἐπὶ τῆς θύρας τῆς σπηλῆς αὐτοῦ μεσημβρίας. Ἀναβλέψας δὲ τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, εἶδεν, καὶ ἰδοὺ τρεῖς ἄνδρες εἰσότηκσαν ἐπ' αὐτὸν αὐτοῦ. Καὶ ἰδὼν ἔβραμεν εἰς συνάντησιν αὐτοῖς, καὶ προσεκύνησεν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ εἶπεν· Κύριε, εἰ ἄρα εὗρον χάριν ἐναντίον σου, μὴ παρέλθῃς τὸν παῖδά σου. Ληψθήτω δὴ ὕδωρ, καὶ νύψωσάν τοὺς πόδας ὑμῶν, καὶ καταψύξατε ὑπὸ τὸ δένδρον· καὶ λήψομαι ἄρτον, καὶ φάγεσθε, καὶ μετὰ ταῦτα ἀπελεύσεσθε τὴν ὁδὸν ὑμῶν. »

« Ἦλθον οἱ δύο ἄγγελοι εἰς Σόδομα ἐσπέρας· Λὼτ δὲ ἐκάθητο παρὰ τὴν πύλιν Σοδόμων. Ἰδὼν δὲ Λὼτ, ἐξάνεστη εἰς συνάντησιν αὐτοῖς, καὶ προσεκύνησεν τῷ προσώπῳ ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ εἶπεν· Ἰδοὺ, κύριοι, ἐκκλινάτε εἰς τὸν οἶκον τοῦ παιδὸς ὑμῶν, καὶ καταλύσατε, καὶ νύψατε τοὺς πόδας ὑμῶν, καὶ ὀρθρίσαντες ἀπελεύσεσθε εἰς τὴν ὁδὸν ὑμῶν. Καὶ εἶπον· Οὐχί, ἀλλ' ἐν τῇ πλατείᾳ καταλύσομεν. Καὶ κατεβιάσατο αὐτοὺς, καὶ ἐκλιναν πρὸς αὐτόν. »

« Ἀκούσας Λάβαν τὰ ῥήματα τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ, ἦλθε πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ἐστηκότος αὐτοῦ ἐπὶ τῶν καμήλων ἐπὶ τῆς πηγῆς. Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Δεῦρο, εἰσέλθε, εὐλογητὸς Κύριος. Ἦνα τί ἐστηκας ἔξω; »

« Προσῆλτον οὐ κακώσατε, οὐδὲ μὴ θλίψετε αὐτόν· ἦτε γὰρ προσῆλυτοι ἐν τῇ Αἰγύπτῳ. »

« Ἐάν τις προσέλθῃ ἐν ὑμῖν προσῆλυτος ἐν τῇ γῇ ὑμῶν, οὐ θλίψετε αὐτόν· ὡς αὐτόχθων ἔσται ἐν ὑμῖν. »

« Εἶπεν ἄνθρωπος ὁ πρεσβύτερος· Ποῦ πορεύῃ, καὶ ἄ ποθεν ἔρχῃ; Καὶ εἶπεν πρὸς αὐτόν· Διαβαίνωμεν ἡμεῖς ἐκ Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδα ὥς μερῶν ὄρους Ἐφραΐμ, καὶ οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος ὁ συνάγων με εἰς τὴν οἰκίαν. Καὶ εἶπεν ὁ ἄνθρωπος ὁ πρεσβύτερος· Εἰρήνευσον, πᾶν τὸ ὑστερήμα σου ἐπ' ἐμέ· πλην ἐν τῇ πλατείᾳ μὴ καταλύσης. Καὶ εἰσήγαγεν αὐτὸν εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ· καὶ ἀπήγαγε τοὺς ὄνους, καὶ παρενέβαλε τοῖς ὑποζυγίοις αὐτοῦ χορτάσματα, καὶ ἐνίψαν τοὺς πόδας αὐτῶν, καὶ ἔφαγον, καὶ ἔπιον. »

« Ἐξω οὐκ ἠύλιζτο ἕξνος· ἡ θύρα μου παντὶ ἐλθόντι ἠνέμωτο. »

« Ὁ δεχόμενος προφήτην εἰς ὄνομα προφήτου, μισθὸν προφήτου λήψεται. Καὶ ὁ δεχόμενος δικαίον εἰς ὄνομα δικαίου, μισθὸν δικαίου λήψεται. »

« Διασωθέντες δὲ ἔγνωσαν, ὅτι Μελίτη ἡ νῆσος καλεῖται. Οἱ δὲ βάρβαροι παρεῖχον οὐ τὴν τυχούσαν φιλανθρωπίαν. Ἀνάπαντες γὰρ πυρὰν, προσελάθοντο πάντας ἡμᾶς διὰ τὸν ὕπνον τὸν ἐφεστώτα, καὶ διὰ τὸ ψῦχος. Ἐν δὲ τοῖς περὶ τὸν τόπον ἐκεῖνον ὑπῆρχε χωρία τῶν πρώτων τῆς νήσου, ὀνόματι Πουπλίω, ὃς ἀναδεξάμενος ἡμᾶς τρεῖς ἡμέρας, φιλοφρόνως ἐξέτισεν. »

« Ἡ φιλαδελφία μενέτω· καὶ τῆς φιλοξενίας μὴ ἐπιλανθάνεσθε. Διὰ ταύτης γὰρ ἑλαθόν τινες ξενισαντες ἀγγέλους. »

Ξένον σεαυτὸν ἴσθι, καὶ τίμα ξένους.

Μὴ ἀτιμάσης τὸν ξένον, ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς ξένοι καὶ πάροικοι.

Γινώμεθα φιλάδελφοι μᾶλλον, ἢ φίλοι.

Ξένος προσέπεσεν οἰκίος, παρεπίδημος; ὑπόδειξι διὰ τούτου τὸν διὰ σὲ ξενιτεύσαντα, καὶ ταῦτα ἐν τοῖς ἰδίοις.

Ὅτε ἐπὶ τὴν Σαραπτιανὴν χήραν ὁ προφήτης εἰσηλθὼν, ὅτε λιμώτων ὁ ξένος παρεγένετο πρὸς τὴν λιμώττουσαν ξενόδοχον, δραστὴς ἀλεύρου πηγὴν ἀέναντον τὴν ὕδριαν ἐργάζεται, οὐ τὴν ποσότητα τῆς δωρεᾶς ἐξετάσας, ἀλλὰ τῇ προθυμίᾳ τῆς φιλοξενίας ἀντιμετρήσας τὴν ἀμοιβήν. Τοιαῦτα γὰρ τὰ τῆς χάριτος· μικρὰ λαμβάνουσα μέγιστα χαρίζεται.

Ξένος καὶ πένης Θεοῦ κολλύριον· ὁ δεχόμενος αὐτοὺς ταχέως ἀναβλέψει.

Ἦλθεν Ἡλίας εἰς Σάρεπτα τῆς Σιδωνος, καὶ εἶδεν γυναῖκα χήραν ἐνυλευμένην· καὶ τί φησιν; Δός μοι μικρὸν ὕδωρ, ἵνα πίω. Ἀπελθοῦσα δὲ ἡ χήρα, ἤνεγκεν αὐτῷ, καὶ ἔπιεν Ἡλίας. Καὶ εἶπεν αὐτῇ· Ἀθήνη δὴ μοι καὶ ψωμὸν ἄρτου, καὶ φάγομαι. Ἡ δὲ εἶπεν· Ζῇ Κύριος, εἴ ἐστὶ μοι ἄλλ' ἢ δράξ ἀλεύρου ἐν τῇ ὕδρῃ, καὶ ὀλίγον ἑλαίον ἐν τῇ καμφοίᾳ, ὃ ποιήσομεν, καὶ φαγόμεθα, ἐγὼ καὶ τὰ παῖδιά μου, καὶ ἀποθανούμεθα. Τί οὖν Ἡλίας; Ἀπελθε, φησί, καὶ ποιήσόν μοι ἐγκρυφίαν καταμόνας, καὶ φάγομαι· καὶ οὕτως ποιήσεις τοῖς τέκνοις σου, καὶ φάγονται. Τί ποιεῖς, Ἡλίας; Ἔστω, ἄρτον θέλεις· τί καταμόνας

Judic. xix, 17-21. — « Ait vir senex : Quo vadis, et unde venis? Et dixit ad eum : Transimus nos ex Bethleem Juda usque ad partes montis Ephraim : et nemo est qui me in domum suam colligat. Et dixit vir senex : Pacatus esto : omne quod tibi deest, apud me est : tantum, queso, ne in platea maneat. Introduxitque eum in domum suam, et deduxit asinos, et injecti jumentis ejus paleas, et laverunt pedes suos, et manducaverunt, et biberunt. »

Job xxxi, 32. — « Foris non pernoctabat extraneus, et ostium meum omni advenienti patebat. »

707 *Matth. x, 41.* — « Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet : et qui recipit justum in nomine justī, mercedem **B** justī accipiet. »

Act. xxviii, 1-3, 7. — « Cum autem evasisent, cognoverunt, quod Melita erat hæc insula. Barbari vero præstabant non modicam humanitatem. Accensa enim pyra, reciebant nos omnes propter imbrem qui imminebat, et frigus. In locis autem illis erant prædia principi insulæ, nomine Publii, qui nos suscipiens triduo benigne exhibuit. »

Hebr. xiii, 1, 2. — « Charitas fraternitatis maneat in vobis, et hospitalitatem nolite oblivisci. Per hanc enim lauerunt quidam angelis hospitio receptis. »

S. Greg. Naz. in Monost. acrost.

Te noris hospitem, atque honora hospites.

Ne asperneris peregrinum. Quandoquidem nos quoque peregrini et advenæ sumus.

Fratrum potius, quam nostri amantes simus.

Hospes obigit, domo carens et peregrinus? per hunc illum excipe, qui tua causa peregrinus egit, atque in suis.

S. Chrysost. — Cum ad Sareptenam viduam propheta se contulit; cum fame laborans hospes ad esurientem hospitam accessit, pugilli farinæ fontem perennem reddidit: non beneficii quantitatem remetiens, sed hospitalitatis alacritati vicem mercedemque rependens. Hujusmodi quippe divina gratia est, ut, cum exigua capiat, magna largiatur.

D *Evagrii.* — Peregrinus et pauper Dei collyrium sunt : qui exceperit, statim oculorum sanitatem donabitur.

Venit Elias in Sarepta Sidoniorum, et vidit mulierem colligentem ligna, dixitque ei : Da mihi paululum aquæ, ut bibam. Profecta mulier attulit ipsi; ac bibit. Tum rursum ait ad eam : Accipe mihi, obsecro, et buccellam panis, ut comedam. Quæ respondit : Vivit Dominus, si est mihi præter pugillum farinæ in hydria, et paululum olei in lecytho, quod faciamus, et edamus ego et pueri mei, et moriamur. Quid igitur Elias? Abi, inquit, et fac mihi separatim subcinericium panem, ut edam : atque ita facies filiis tuis, et comedent. Quid agis, Elias? Panem vis? quid et

separatum quæris? Num enim gratiam censere non debes, ut cum filiis comedas? tu edere vis, et filiorum agmen fame præfocare? At vidua nequam conturbata est, nec dixit: Tu ipse es, qui famem invexisti; et tu, ut famis reliquiis vescaris, venis? nec rursus his verbis usa est: Tantumne terrarum orbem reliquisti, ut ad me venires, liberosque meos necares fame? tu famis hujus auctor es; et a me alimentum pascis? sed velut Abrahamica quædam mulier, domum ingressa, fecit quod Elias dixerat. Ac tum cernere viduam erat hospitalitatis laude ipso quoque Abrahamo superiorem. Nam ille cum opibus afflueret, angelos hospitio excepit: hæc autem vitam et mortem offerens hospitalitatis officium prophetæ præstitit. Atque intueri licebat naturam labascentem, et tamen hospitalitatis munere perfungentem. Vides viscera dejecta, et prophetam suscipientia? Universæ filiorum turbæ sepulcrum paravit. Quantum enim ad viduæ propositum attinet, illi extremum vitæ **708** diem obierant. Haud plane scio quibus laudibus viduam hanc efferam. Quomodo enim liberos contempsit, atque hospitalitatem coluit? quomodo ipsa natura non excaudit? quomodo vulva immutata non est? quomodo viscera minime fracta dissolutaque sunt, quæ universorum filiorum gregem jamjamque fame interitum sentirent? verum his omnibus se superiorem præbuit, ac prophetam hospitio excepit. Postquam igitur accepit, et comedit propheta, vicem subinde ipsi rependit. Seminavit hospitalitatem vidua: nullaque interposita mora segetem pietate florentem messuit. Ecquid enim Elias ait? Vivit Dominus, hydria farinae non deficiet, et lecythus olei non minuetur (*III Reg. xvii, 10-14*). Atque ita dextra viduæ manus torcular facta est, suppeditanes; propheta nimirum viduam paucis alente. Torcularis et aræ instar viduæ domus facta est.

TIT. II. — De humanitate, et bonitate, et patientia Dei: quodque salius sit in Dei, quam in hominum, manus incidere.

Exod. xxxiv, 6. — « Dominus Deus tuus, miserator et misericors est: patiens, et multiplicis misericordiæ, et verax, et justus. »

II Reg. xxiv, 11-14. — « Verbum Domini factum est ad Gad videntem dicens: Vade et loqueris ad David, dicens: Elige tibi accidere, aut tribus annis famem in terra, aut tribus mensibus fugere te a facie Allophylorum, eis te persequentibus; aut tribus diebus fieri mortem in terra. Et dixit David ad Gad: Angusta mihi valde sunt indique, et hæc tria. Incidam, quæso, in manus Domini, quoniam miserationes ejus multæ admodum. In manus autem hominum non incidam. Atque Deus immisit mortem in Israel, a mane usque ad tempus prandii, et mortui sunt ex populo a Dan usque Bersabee septuaginta millia virorum. Atque extendit angelus manum

A ζητεῖς; Οὐ γὰρ ὀφείλεις εὐχαριστῆσαι, ὅσα μετὰ τῶν τέκνων φάγῃς; σὺ θέλεις φαγεῖν, καὶ δῆμον τέκνων πνίξαι; Ἄλλ' ὁμως ἡ χήρα οὐκ ἐταράχθη, οὐδὲ εἶπεν· Ἐν εἰς τὸν λιμὸν ποιήσας, καὶ ἐν τοῖς λειψάνοις τοῦ λιμοῦ διατραφῆναι ἤλθες· οὐδὲ εἶπεν, ὅτι Τοσοῦτον κόσμον κατέλιπες, καὶ πρὸς με ἤλθες λιμῷ καταφθεῖραι τὰ παῖδια· σὺ εἰς ὁ αἰτιος γενόμενος τοῦ λιμοῦ, καὶ παρ' ἐμοῦ τροφὴν αἰτεῖς; ἀλλ' ὡς Ἀβρααμιαία τις γυνή, εἰσελθοῦσα ἐποίησεν κατὰ τὸ ῥῆμα Ἠλίου. Καὶ ἦν ἰδεῖν τοῦ Ἀβραάμ τὴν χήραν φιλοξενεστέραν. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ καὶ εὐπορος ὢν, ἀγγέλους ἐξένισεν, αὐτὴ δὲ ζῶν καὶ θάνατον προσνεγκοῦσα ἐξένισε τὸν προφήτην. Καὶ ἦν ἰδεῖν φύσιν καταπονομένην, καὶ φιλοξενίαν ἐνεργουμένην. Ἐδὲς σπλάγχνα ριπτόμενα, καὶ προφήτην δεχόμενα; **B** Ὀλόκληρον δῆμον τέκνων τάφον εἰργάσατο. Ὅσον γὰρ εἰς προαίρεσιν τῆς χήρας, ἐκεῖνα τετελευτήκασιν. Οὐκ οἶδα πῶς ἐγκωμιάσω τὴν χήραν. Πῶς τέκνων κατεφρόνησεν, καὶ φιλοξενίαν ἐτίμησεν; πῶς ἡ φύσις αὐτὴ οὐκ ἠγανάκτησεν; πῶς ἡ μήτρα οὐκ ἠλλοιῶθη; πῶς τὰ σπλάγχνα οὐ διελύθη, βλέποντα ὀλόκληρον δῆμον παῖδων ὑπὸ λιμοῦ μέλλοντα φθεῖρεσθαι; ἀλλὰ ἀνωτέρα πάντων ἐγένετο, καὶ τὸν προφήτην ἐξένισεν. Ὡς οὖν ἔλαθεν ὁ προφήτης, καὶ ἔφαγεν, λοιπὸν τὰς ἀμοιβὰς ἀποδίδωσιν. Ἐσπαιρε φιλοξενίαν ἡ χήρα, καὶ εὐθὺς τὸν ἀσταχυν κομῶντα τῇ εὐσεβεῖ ἐθέρισεν. Τί γὰρ φησι; Ζῇ Κύριος· ἡ ὕδρια τοῦ ἀλεύρου οὐκ ἐκλείψει, καὶ ὁ καμψάκης τοῦ ἐλαίου οὐκ ἐλαττονήσει. Καὶ ἐγένετο ἡ δεξιὰ τῆς **C** χήρας ληνὸς, καὶ ἡ ἀριστερὰ ἄλων, καὶ δράγματα ἀναγκαιῶς τὸν καρπὸν παρέχοντα, δι' ὀλίγου τοῦ προφήτου τὴν χήραν διατρέφοντος. Ληνὸς καὶ ἄλων ἐγένετο ἡ οἰκία τῆς χήρας.

et lecythus olei non minuetur (*III Reg. xvii, 10-14*). et sinistra aræ et manipuli necessario fructum

TITA. B'. — Περὶ φιλανθρωπίας Θεοῦ, καὶ ἀγαθότητος, καὶ μακροθυμίας· καὶ ὅτι κρεῖττον ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ, καὶ μὴ εἰς χεῖρας ἀνθρώπων.

D « Κύριος ὁ Θεός σου οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων ἐστὶ, μακρόθυμος, καὶ πολυέλεος, καὶ ἀληθινός, καὶ δικαίος. »

« Ῥῆμα Κυρίου ἐγένετο πρὸς Γαδ τὸν ὄρωντα, λέγων Πορεύου, καὶ καλῆσεις πρὸς Δαβὶδ, λέγων· Ἐκλεξαι σεαυτῷ γενέσθαι, ἢ τρία ἔτη λιμὸν ἐπὶ τὴν γῆν, ἢ τρεῖς μῆνας φεύγειν σε ἐκ προσώπου τῶν ἀλλοφύλων, καὶ αὐτοὺς καταδιώκοντάς σε· ἢ γενέσθαι τρεῖς ἡμέρας θάνατον ἐν τῇ γῇ. Καὶ εἶπεν Δαβὶδ πρὸς Γαδ· Στενά μοι πανταχόθεν σφόδρα ἐστὶ, καὶ τὰ τρία. Ἐμπεσοῦμαι δὴ εἰς χεῖρας Κυρίου, ὅτι πολλοὶ οἱ οἰκτιρμοὶ αὐτοῦ σφόδρα. Εἰς δὲ χεῖρας ἀνθρώπων οὐ μὴ ἐμπίσω. Καὶ ἔδωκε Κύριος θάνατον ἐν Ἰσραὴλ ἀπὸ πρωῒθεν ἕως ὥρας ἀρίστου· καὶ ἀπέθανον ἐκ τοῦ λαοῦ, ἀπὸ Δάν ἕως Βηρσαβὲ, ἑβδομήκοντα χιλιάδες ἀνδρῶν. Καὶ ἐξέτεινεν ὁ ἀγγελος τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ Ἱερουσαλὴμ τοῦ διαφθεῖραι ἐν αὐτῇ. Καὶ

παρεκλήθη Κύριος ἐπὶ τῇ κακίᾳ. Καὶ εἶπεν τῷ ἀγγέλῳ· Ἰκανὸν, ἀνεγὼ τὴν χεῖρά σου. »

« Ὁ Θεὸς κριτὴς δίκαιος, καὶ ἰσχυρὸς, καὶ μακροθύμος. »

« Κατὰ τὸ πλῆθος τῆς ὀργῆς αὐτοῦ οὐκ ἐκζητήσει. »

« Μνήσθητι τῶν οἰκτιρμῶν σου, Κύριε, » — « Ὡς πολὺ τὸ πλῆθος τῆς χρηστότητός σου, Κύριε. »

Τοῦ ἔλεους σου, Κύριε, πλήρης ἡ γῆ. »

« Ἀνθρώπους καὶ κτῆνη σώσεις, Κύριε· ὥς ἐπληθύνῃς τὸ ἔλεός σου. »

« Σὺ, Κύριε, χρηστὸς, καὶ ἐπιεικής, καὶ πολυέλεος πᾶσι. Σὺ, Κύριε ὁ Θεός μου, οἰκτιρμῶν καὶ ἐλεημῶν. »

Οἰκτιρμῶν καὶ ἐλεημῶν ὁ Κύριος· μακροθύμος. »

« Ἐλεημῶν καὶ οἰκτιρμῶν ὁ Κύριος, τροφὴν ἔδωκε τοῖς... »

« Τὸς Θεὸς ὥσπερ σὺ· ἐξαίρων ἀδικίας, καὶ ὑπερβαίνων ἀσεβείας τοῖς καταλοιποῖς τῆς κληρονομίας αὐτοῦ. Οὐ συνέσχευεν εἰς μαρτύριον ὀργὴν αὐτοῦ, ὅτι θελητὴς ἔλεος ἐστίν. Αὐτὸς ἐπιστρέφει, καὶ οἰκτερῇ ἡμᾶς. Καταδύσει τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν, καὶ ἀποβρίθῃσονται εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης. »

« Κύριος μακροθύμος, καὶ μεγάλη ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ. »

« Ἐγὼ ἐποίησα, καὶ ἐγὼ ἀνήσω. Καὶ ἐγὼ ἀναλήψομαι, καὶ σώσω ὑμᾶς. »

« Ἐσωπήσῃ· μὴ καὶ ἀεὶ σιωπήσομαι, καὶ ἀνέξομαι; »

« Οὐκ εἰς τὸν αἰῶνα ἐγὼ ὁμῶν ὀργισθήσομαι, οὐδὲ φωνὴ τῆς ἀδικίας καταπατήσῃ ὑμᾶς. »

« Ἐξεπέτασα τὰς χεῖράς μου πρὸς λαὸν ἀπειθοῦντα, ἀντιλέγοντα, τοῖς πορευομένοις ὁδῷ οὐ καλῇ, ἀλλ' ὀπίσω τῶν ἀμαρτιῶν αὐτῶν. »

« Ἐλεῖς πάντα, ὅτι πάντα δύνασαι, καὶ παρὸς ἀμαρτήματα ἀνθρώπων εἰς μετάνοιαν. Φείδῃ δὲ πάντων, ὅτι σὰ ἐστὶ πάντα, φιλόφυγε. Τὸ γὰρ ἄγιόν σου Πνεῦμα ἐν πᾶσιν. »

« Σὺ θεσπῶν ἰσχύος ἐν ἐπιεικείᾳ κρίνεις, καὶ μετὰ πολλῆς φειδοῦς διοικεῖς ἡμᾶς. Πάρεσί σοι, ὅταν θέλῃς, τὸ δύνασθαι. Ἐβίβας δὲ σου τὸν λαὸν διὰ τῶν τοιούτων ἔργων, ὅτι δεῖ δίκαιον εἶναι φιλόανθρωπον. »

« Ἐμπεσούμεθα εἰς χεῖρας Κυρίου, καὶ οὐκ εἰς χεῖρας ἀνθρώπων. Ὡς γὰρ ἡ μεγαλοσύνη αὐτοῦ, καὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ. »

« Τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατείλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους. »

« Εἰ ὑμεῖς πονηροὶ ὄντες, οἴδατε δόματα ἀγαθὰ δίδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσω μᾶλλον ὁ Πατήρ ὑμῶν ὁ ἐν οὐρανοῖς δώσει ἀγαθὰ τοῖς αἰτουσιν; »

A suam super Jerusalem, ut perderet in ea. Et pœnituit Dominum super malitia. Et ait angelo : Sufficit, contine manum tuam. »

Psal. vii, 12. — Deus iudex justus, fortis et patiens. »

Psal. ix, 4. — « Secundum multitudinem irarum non quæret. »

Psal. xxiv, 6, 30. — « Reminiscere miserationum tuarum, Domine. » — « Quam magna multitudo dulcedinis tue, Domine ! »

Psal. cxviii, 32. — Misericordia tua, Domine, plena est terra. »

Psal. xxxiv, 8. — « Homines et jumenta salvabis, Domine : quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam. »

Psal. lxxxv, 5, 15. — « Tu, Domine, suavis et mitis, et multe misericordie omnibus. Tu, Domine Deus meus, miserator et misericors. »

Psal. cii, 8. — « Miserator et misericors Dominus : longanimis. »

Psal. cx, 4. — Misericors et miserator Dominus, escam dedit. »

Mich. vii, 18-20. — « Quis Deus sicut tu, auferens iniquitatem, et transcendens injustitias his qui reliqui sunt de hereditate tua. Non tenuit in testimonium iram suam, quia volens misericordias est. Ipse convertetur et miserebitur nostri : demerget peccata nostra, et projicientur in profundum maris omnia peccata nostra. »

709 Nahum i, 3. — Dominus patiens, et magna virtus ejus. »

Isa. xlii, 4. — « Ego feci, et ego dimittam. Et ego suscipiam, et ego salvos vos faciam. »

Isa. xlii, 14. — « Tacui : numquam semper tacebo, et sustinebo ? »

Isa. lvii, 10. — « Non in æternum ego vobis irascor : nec vox injustitiæ conculcabit vos. »

Isa. lxi, 2. — « Expandi manus meas ad populum incredulum et contradicentem, qui non ambulat in via bona, sed post peccata sua. »

Sap. xi, 25, 26. — « Misereris omnium, quia omnia potes, et dissimulas peccata hominum propter pœnitentiam. Pareis omnibus, quia tua sunt omnia, qui amas animas. Sanctus autem Spiritus tuus in omnibus est. »

Sap. xii, 1, 18. — « Tu dominator virtutis cum tranquillitate judicas, et cum magna indulgentia disponis omnia. Adest enim tibi, cum volueris, posse. Docuisti autem populum tuum per talia opera, quoniam oportet justum esse humanum. »

Ecclesi. ii, 22. — « Incidemus in manus Domini, et non in manus hominum. Secundum enim magnitudinem ipsius, sic et misericordia ejus. »

Matth. v, 45. — « Solem suum oriri facit super malos et bonos, et pluit super justos et injustos. »

Matth. vii, 11. — « Si vos, cum sitis mali, nostris bona dare filijs vestris, quanto magis Pater vester qui in cœlis est, dabit bona petentibus se ? »

Luc. xi, 33, 34. — « Tunc abierunt in locum A qui vocatur Calvaria, et illic crucifixerunt Jesum, et latrones, unum a dextris, et alterum a sinistris. Jesus autem dicebat: Pater, dimitte illis: non enim sciunt quid faciunt. »

Jacob. v, 11. — « Multum misericors est Dominus et miserator. »

II Petr. iii, 15. — « Longanimitatem Domini salutem existimate. »

S. Basil. — Atqui non est dubium quin, qui bonus est, ipse et bona largiatur.

S. Greg. Naz. — Cum multa sint, ob quæ Deum admiremur, tum nihil illi æque proprium est, ut de omnibus bene mereri.

Multas atque admirandas salutis vias Deus novo exemplo struere novit, qua proclivis est ad humanitatem.

S. Greg. Nyss. — Is qui natura bonus est, bonorum quoque sit largitor necesse est.

S. Chrysost. — Nemo ita sibi ipse indulserit, uti Deus in primis agit, ne quid mali perpetiamur.

Ejusmodi divina lenitas est in illos qui ea, ut opus, utuntur, ut longiore ipsi ad extremum poenam infligat: et quemadmodum iis qui mentem et animam mutant, utilitati est, sic duris et obstinatis graviore cruciatus accersit.

Ejusd. — Quamvis Deus perversitatem nostram præverit, nunquam tamen quæ sua sunt, præstare desinit. Nam licet ejus monita repudiemus, ipse nihilominus benignitatis suæ specimen edit. Quod si in majora vitia nos prorruamus, hujus rei culpa, non in eum qui patientia et lenitate usus est, referri debet (quippe qui non eo lenitatem adhibuit, ut periremus, 710 sed ut salvi essemus), verum in nos qui inexplicabilem ipsius humanitati injuriam intulerimus.

Ejusd. Hom. in parab. decem mill. talent. — Apud nos homines debita exposcere, opulentia est: apud Deum autem ea condonare, opulentia est. Ac nos cum debitam pecuniam accipimus, facultatibus augemur: Deus autem, cum scelerum gratiam facit, tum maxime ditiescit. Divinæ siquidem bonitatis opes in hominum salute positæ sunt: quemadmodum Paulus ait: Qui dives est in nos, et in omnes qui invocant illum (Rom. x, 12).

Ibid. — Inexplicabilem humanitatem et clementiam Dei ex nostrorum peccatorum recordatione perspicimus.

S. Dionys. De div. nom. cap. 4. — Ad quod boni prorsus est expers, nusquam omnino aut fuit, aut est, aut erit, aut esse possit.

S. Clement. — Bona est justitia Dei, et justa perinde bonitas ipsius.

Quemadmodum lumen non est, quod non illuminat; nec res movens, quæ non movet; nec quid-

« Τότε ἀπῆλθον ἐπὶ τὸν τόπον τὸν καλούμενον Κράνιον, καὶ ἐκεῖ ἐσταύρωσαν τὸν Ἰησοῦν, καὶ τοὺς κακούργους, τὸν μὲν ἐκ δεξιῶν, τὸν δὲ ἐξ ἀριστερῶν. Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔλεγεν· Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς· οὐ γὰρ οἶδασιν τί ποιοῦσιν. »

« Πολὺ εὐσπλαγχνός ἐστι Κύριος καὶ οἰκτιρμῶν. »

« Τὴν τοῦ Κυρίου μακροθυμίαν σωτηρίαν ἡγείσθε. »

Καίτοι γε ὁ ἀγαθὸς ἀγαθῶν παρεκτικός ἐστι δηλονότι.

Πολλῶν ὄντων ἐφ' οἷς θαυμάζεται ὁ Θεός, οὐδὲν αὐτῶς αὐτοῦ ὡς τὸ εὐεργετεῖν ἰδιαιτάτον.

Πολλὰς καὶ παραδόξους σωτηρίας οἶδε τὸ Θεῖον καίνετο μὲν, νεῦον πρὸς τὸ φιλόνηρον.

Ὁ τῇ φύσει ἀγαθὸς καὶ ἀγαθῶν πάντως παρεκτικός γίνεται.

Οὐδεὶς οὕτως ἑαυτοῦ φειδόμενος ἂν, ὡς ὁ Θεός, μᾶλλον μὴδὲν ἡμᾶς πάσχειν κακόν.

Τοιαύτη ἡ τοῦ Θεοῦ μακροθυμία τοῖς οὐκ εἰς δέον χρωμένοις αὐτῇ. Μακροτέραν (1) πρὸς τὸ τέλος ἐπάγει τὴν δίκην, καὶ καθάπερ τοῖς μετανοοῦσιν ὠφέλιμος (2), οὕτω τοῖς ἀνανδotois καὶ σκληροῖς μείζονα γίνεται κολάσεων πρόφασις (3).

Οὐδέποτε παύεται διὰ τὴν πρόγνωσιν τῆς ἡμετέρας κακίας τὰ αὐτοῦ παῶν ὁ Θεός. Κἂν γὰρ ἡμεῖς μὴ δεχόμεθα τὴν νοθεσίαν, αὐτὸς τὴν ἑαυτοῦ φιλονηρωπλίαν ἐπιδείκνυται. Εἰ δὲ εἰς μέγιστα ἑαυτοῦς ὠδοῦμεν κακὰ, οὐκ ἐπὶ τοῦτο παρὰ τὸν μακροθυμήσαντα· οὐ διὰ τοῦτο μακροθυμήσαντα, ἵνα ἀπολώμεθα, ἀλλ' ἵνα σωθῶμεν· ἀλλὰ παρ' ἡμᾶς τοὺς ὀδρίσαντας τὴν ἀφάτον φιλονηρωπλίαν αὐτοῦ.

Ἐπὶ ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων τὸ ἀπαιτῆσαι τὰ ὀφειλόμενα, πλοῦτος· ἐπὶ δὲ Θεῷ τὸ συγχωρῆσαι, πλοῦτος. Καὶ ἡμεῖς, ἐπειδὴν λάβωμεν τὰ κεχρηωσθημένα, τότε εὐπορώτεροι γινόμεθα· ὁ δὲ Θεός, ἐπειδὴν συγχωρήσῃ τὰ πλημμελήματα, τότε μάλιστα πλουτεῖ. Πλοῦτος γὰρ τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ, τῶν ἀνθρώπων ἡ σωτηρία, καθάπερ Παῦλος φησιν· Ὁ πλουτῶν εἰς ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ πάντας ἐπικαλόν-
B μένους αὐτόν.

Τὴν ἀφάτον τοῦ Θεοῦ φιλονηρωπλίαν ἐκ τῆς τῶν ἡμετέρων ἀμαρτιῶν μνήμης καταμανθάνομεν.

Τὸ κατὰ πάντα τρόπον τοῦ ἀγαθοῦ ἀπεστερημένον, οὐδαμῶς οὔτε ἦν, οὔτε ἐστίν, οὔτε ἔσται, οὔτε εἶναι δύναται.

Ἀγαθὴ ἡ τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνη, καὶ δικαία ἐστὶν ἡ ἀγαθότης αὐτοῦ.

Καθάπερ οὐκ ἐστὶ φῶς ὃ μὴ φωτίζει, οὐδὲ κινῶν, ὃ μὴ κινεῖ, οὐδὲ φιλοῦν, ὃ μὴ φιλεῖ· οὐδὲ

NOTÆ.

(1) Rup. πικρότερον.

(2) Ibid. ὁ πόλιμος.

(3) Ibid. πρόξενος.

ἀγαθόν ἐστιν ἄρα, ὃ μὴ ὠφελεῖ, καὶ εἰς σωτηρίαν οὐ καθοδηγεῖ.

Βία Θεοῦ οὐ πρόσσεστιν· ἀγαθὴ δὲ γνώμη πάντοτε συμπάρεστιν αὐτῷ.

Φύσει μὲν κατ' οὐσίαν ὁ Θεὸς οἰκτιροὺς ἔχει, ὀργὴν δὲ οὐ κατὰ φύσιν, ἀλλὰ δι' ἄλλους. — Πάντων τῶν περὶ Θεὸν προηγεῖται ἡ οὐσιώδης ἀγαθότης.

Θεοῦ ἴδιον, τὰ μὲν ἀγαθὰ προτείνειν, καὶ φθάνειν θεωρούμενον, τὰ δὲ κακὰ μὴ βραδίως ἐπάγειν.

Οὐδὲ τοῖς ἀμαρτάνουσιν εὐθὺς ἐπέξεισιν ὁ Θεός, ἀλλὰ δίδωσι χρόνον εἰς τὴν τοῦ σφάλματος ἱστίν τε καὶ ἐπανόρθωσιν.

TITA. Γ'. — *Περὶ φυσικῶν.*

« Ἐγκρατεῖαι ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ πονηρὰ ἐκ νεότητος. »

« Σὴς ὀστέων, καρδία αἰσθητικῆ. »

« Πάντα τὸν χρόνον οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν ἀνθρώπων προσδέχονται τὰ κακὰ. »

« Ὅπερ οὐχ ὅμοια πρόσωπα προσώποις, οὕτως οὐδὲ καρδίαι τῶν ἀνθρώπων ἴσαι. »

« Πᾶσα καρδία εἰς λύπην. »

« Πᾶν ζῶον ἀγαπᾷ τὸ ὅμοιον αὐτοῦ, καὶ τῷ ὁμοίῳ αὐτοῦ προσκολληθήσεται ἀνήρ. »

« Ἀπὸ ἀπαντήσεως προσώπου γνωσθήσεται νοήμων. »

« Καρδία ἀνθρώπου ἄλλοις πρόσωπον αὐτοῦ, ἔαν τε εἰς ἀγαθὰ, ἔαν τε εἰς κακὰ. »

« Πᾶς ὁ φαῦλα πράσσων, μισεῖ τὸ φῶς, καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα μὴ ἐλεγχθῇ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Ὁ δὲ ποιῶν τὴν ἀλήθειαν, ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα φανερωθῇ τὰ ἔργα αὐτοῦ, ὅτι ἐν Θεῷ ἐστὶν εἰργασμένα. »

« Ὁ τις ἡττηται, τοῦτ' αὖ καὶ δεδοῦλωται. »

Πεφύκαμεν οἱ ἄνθρωποι, ὅπερ ἂν ἔχοντες ἐλώμεθα, καὶ ἐπίπονα ἤ, καταδέχεσθαι.

Φύσεως ἀντιπραττούσης, κατὰ τὰ πάντα.

Ὁ τις μὴ πέπονθιν, οὐδ' ἂν ἐν ἑτέρῳ πιστεύσειεν. Ὁ δὲ παθὼν, εἰς συγκατάθεσιν ἐτοιμότερος.

Τὸ ἔτοιμον εἰς ἐξουσίαν, ἄργον εἰς ἐπιθυμίαν.

Οὐδὲν οὕτως ἡδὺ τοῖς ἀνθρώποις, ὥς λαλεῖν τὰ ἀλλότρια.

Κρίνουσι πολλοὶ τὰ τῶν ἄλλων τοῖς ἰδίοις πάθεσι.

Κακοῖν διδασκάλων κακὰ τὰ μαθήματα· μᾶλλον δὲ πονηρῶν σπερμάτων πονηρὰ γέωνια.

Τὸ ἐκούσιον λυπηρὴν τοῦ ἀκουσίου τερπνοῦ τιμώτερον.

Ἔθος τοῖς πολλοῖς τῶν ἀνθρώπων, ὅταν ὑπὸ ὀργῆς κατασχεθῶσι καὶ λύπη, καὶ μὴ τοὺς αἰτίους

quam amans, quod non amat : ita nec bonum est, quod non utile sit, atque ad salutem ducat.

S. Irenæi. — Violentia Deo non inest : at bona voluntas ipsi semper adest.

Didymi. — Natura ac per essentiam hoc Deus habet ut misereatur : ut autem irascatur, non natura ipsi comparatum est, sed ob alios contingit. — Ante omnia quæ in Deo considerantur, essentialis bonitas ipsius graditur.

Philonis. — Hoc Deo peculiore est, ut bona quidem porrigat, et præveniendi largiatur ; mala autem haud facile inferat.

Ne peccatores quidem Deus e vestigio ulciscitur : sed corrigendi errati, et vitæ in melius commutandæ spatium concedit.

TIT. III. — *De iis quæ naturæ indita sunt.*

Gen. vi, 5. — « Intenta est cogitatio hominis ad malum ab adolescentia. »

Prov. xiv, 30. — « Tinea ossium cor sensibile. »

Prov. xv, 15. — « Omni tempore oculi hominum exspectant mala. »

« Quemadmodum facies faciebus non sunt similes : sic neque corda hominum æqualia. »

Isa. i, 5. — « Omne cor mœrens. »

Eccli. xiii, 19. — « Omne animal diligit simile sibi : et simili sui sociabitur homo. »

Eccli. xix, 27. — « Ab occursu faciei cognoscetur sensatus. »

Eccli. xiii, 31. — « Cor hominis immutat faciem ejus, sive in bona, sive in mala. »

Joan. iii, 20, 21. — « Omnis qui mala agit, odit lucem, et non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus. Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur opera ejus ; quia in Deo sunt facta. »

II Petr. ii, 19. — « A quo quis superatus est, hujus et servus est. »

S. Basilii. — Natura sic comparati sumus, ut quæ sponte elegerimus, etiamsi laboriosa sint, grata habeamus.

S. Greg. Thaum. — Reluctante natura, omnia inania sunt.

711 S. Greg. Naz. — Quod quisquam non sensit, hoc nec in altero esse crediderit. Qui autem id expertus est, ad fidem adhibendam est propensior. Id quod nobis præsto est, cupiditatem non accendit.

Nihil perinde suave est hominibus, ut de alienis rebus verba facere.

Plerique aliorum vitam ex affectionibus suis æstimant.

Malorum magistrorum malæ disciplinæ sunt ; vel, ut rectius loquar, malorum seminum malæ culturæ.

S. Chrysost. Orat. 2 in S. Babyl. — Voluntaria molestia coacta oblectatione acceptior est.

Solent plerique mortalium, cum iracundia ac mœstitia tenentur, nec eos a quibus eorum animi

commoti sunt, nanciscuntur, in obvios quosque A
temere et ex improvise iracundiam suam effun-
dere.

Alienorum malorum immanis acerbitas hoc præ-
stat, ut minora nobis mala nostra videantur, etiamsi
pene intoleranda sint.

Non tam eorum quæ obijciuntur natura, quam
anticipata inimicitia, nos exacerbare consuevit.

Complures homines ex se de aliis sententiam
ferunt : v. gr., qui se vino indesinenter ingurgitat,
quemquam hominum continentia studere neuti-
quam crediderit. Qui scortis deditus est, eos quo-
que, qui honeste vivunt, impudicos putat. Rursum
qui alienas opes eripit, non facile sibi persuaserit,
esse homines qui sua abijciant.

Gravè est naturæ repugnare.

Philonis. — Quemadmodum id quod naturale
non est, inserere, atque in naturam inducere, ar-
duum est : sic contra quæ naturæ insita sunt, im-
mutare, et reprimere. Hoc quippe dictum fertur :
Natura absistente omnia inania sunt.

TIT. IV. — *De rumore et fama : et quod cuilibet
minime sit fides adhibenda.*

Prov. xv, 30. — « Bona fama impinguat ossa. »

Eccli. xix, 4. — « Qui cito credit, levis est
corde. »

I Joan. iv, 1. — Charissimi, nolite omni spi-
ritui credere. »

S. Chrysost. — Solet plerumque fama animum,
tum deicere, tum excitare : tum absentem alacri-
tatem immittere, tum præsentem delere.

S. Clement. — Non quibuslibet loquentibus et
scribentibus aures temere præbendæ sunt.

Philonis. — Fama nihil celerius.

TIT. V. — *De laboriosis studiosisque : et quod la-
borare oporteat. Hoc quippe utile est.*

Gen. iii, 13. — « In sudore vultus tui vesceris
pane tuo. »

Job xi, 12. — « Ex cura et sollicitudine oriatur
tibi pax. »

Psal. ciii, 23. — Exhibet homo ad opus suum et
ad operationem suam usque ad vespem. »

Psal. cixvii, 2. — « Labores manuum tuarum
quia manducabis : beatus es, et bene tibi erit. »

Prov. xx, 13. — « Aperit oculos tuos, et saturare
panibus. »

712 *Prov. vi, 11.* — Si impiger fueris, veniet
ut fons messis tua : egestas autem tua ut bonus
cursor abscedet. »

Prov. xiv, 18. — « Qui plantat sicum, comedet
de fructu illius. »

Prov. x, 4. — « Manus fortium divitias colli-
gunt. Qui colligit sibi cum pietate, multiplicabi-
tur. »

Prov. xxxi, 19. — « Cubitos suos extendit ad
utilia : manus vero suas extendit ad fustum. » Et

λάβωσι τῶν παθῶν, εἰς τοὺς ἐμπύπτοντας ἀπλῶς,
καὶ ἀνυπόπτως ἀφίεναι τὴν ὀργὴν.

Ἡ τῶν ἀλλοτριῶν κακῶν ἐπίτασις ἐλάττω τὰ
οἰκτεῖα φαίνεσθαι ποιεῖ κακὰ, καὶ ἀφόρητα ἦ.

Ὁὐχ ἡ τῶν λεγομένων φύσις, ὡς ἡ τῆς ἐχθρας
πρόληψις ἡμᾶς ἀγριοῦν εἰσθεν.

Πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐκ τῶν καθ' ἑαυτοὺς περὶ
τῶν ἄλλων τὰς ψήφους φέρουσιν · οἶον, ὁ μεθύων
διηνεχῶς, οὐκ ἂν πιστεύσειεν εἶναι τινα ἀνθρώπον
ἐνεγκρατιάζοντα. Ὁ πόρναις προσέχων, καὶ τοὺς
κοσμῖως βιούοντας ἀκαλάστοις εἶναι νομίζει. Πάλιν
ὁ τὰ τῶν ἄλλων ἀρπάζων, οὐκ ἂν πεισθεῖη ῥαδίως,
ὅτι εἰσιν ἄνθρωποι τὰ ἑαυτῶν προϊέμενοι.

B Χαλεπὸν ἐναντιοῦσθαι φύσει :

Ὅσπερ τὸ παρὰ φύσιν ἐγκαντρίσαι, καὶ εἰσο-
κίσαι τι τῇ φύσει δυσεργόν, οὕτω καὶ αὐτὸ πάλιν
τὰ φύσει πιφυκότα μεταθεῖναι καὶ ἀναχαίτισαι.
Εἰρηται γὰρ · Εὐ φύσεως ἀντιπραττούσης, καὶ
πάντα.

TITA. Δ'. — *Περὶ φήμης · καὶ ὅτι οὐ δεῖ ἐκάστῳ
πιστεύειν.*

« Φήμη ἀγαθὴ πιαίνει ὅσδ' α. »

« Ὁ ταχὺ ἐμπιστεύων, κοῦφος καρδίας. »

« Ἀγαπητοί, μὴ παντὶ πνεύματι πιστεύετε. »

C Οἶδεν πολλάκις καὶ φήμη καθελῖν, καὶ ἀναστῆσαι
ψυχὴν, καὶ τὴν οὐκ οὔσαν καταλύσαι (1).

Οὐ πᾶσιν ἀνέδην τοῖς λέγουσι τε καὶ γράφουσιν
ἐκδοτα παρέχειν τὰ ὧτα.

Φήμης οὐδὲν ἰσχυρότερον.

TITA. Ε'. — *Περὶ φιλέργων καὶ ὑπουδαίων · καὶ
ὅτι χρὴ ποιεῖν ὡφέλειαν γὰρ ἔχει.*

« Ἐν ἰδρώτητι τοῦ προσώπου σου φάγη τὸν ἄρτον
σου. »

« Ἐκ μερίμνης καὶ φροντίδος ἀναφανεῖται σοὶ
εἰρήνη. »

« Ἐξελεύσεται ἄνθρωπος ἐπὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ,
καὶ τὰ λοιπά. »

« Τοὺς πόνους τῶν καρπῶν σου φάγεσαι · μακά-
ριος σὺ, καὶ καλῶς σοὶ ἔσται. »

D « Διανοίξον τοὺς ὀφθαλμοὺς σου, καὶ ἐμπλήσθητι
ἄρτων. »

« Ἐάν δοκνος ἦς, ἦξεις ὥσπερ πηγὴ ἡ ἀμνητός
σου, ἡ δὲ ἐνδεῖα ὥσπερ καλὸς δρομεὺς ἀπαυτομολή-
σει. »

« Ὅς φυτεύσει σукκὴν, φάγεται τοῦ καρποῦ αὐ-
τῆς. »

« Χεῖρας ἀνδρείων πλουτίζουνσιν. Ὁ συνάγων
ἑαυτῷ μετ' εὐσεβείας, πληθυνθήσεται. »

« Τοὺς πῆχεις αὐτῆς ἐκτείνει ἐπὶ τὰ συμ-
φέροντα, τὰς δὲ χεῖρας αὐτῆς ἐκτείνει εἰς ἀτρα-

NOTE.

(1) Desunt quædam quæ legit Billius.

κτον. » Καὶ πάλιν · « ἤρπαιον αὐτῆς τοὺς βραχίονας εἰς ἔργον, καὶ ἐγεύσατο ὅτι καλὸν τὸ ἐργάζεσθαι. »

« Ἐργάζεσθε τὸ ἔργον ὑμῶν πρὸ καιροῦ, καὶ δώσει τὸν μισθὸν ὑμῶν ἐν καιρῷ αὐτοῦ. »

« Κρείσων ἐργαζόμενος ἐν πᾶσιν, ἢ δοξαζόμενος, καὶ ἀπορῶν ἄρτου. »

« Ἐν πᾶσιν ἔργοις σου ἐξεγείρου, καὶ μὴ ἀργεῖ. »

« Ἀνθρώπος ἀποδημῶν ἐκάλυψε τοὺς ἰδίους δούλους, καὶ παρέδωκεν αὐτοῖς τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ· καὶ ὃ μὲν ἔδωκεν πέντε τάλαντα, καὶ τὰ λοιπά. »

« Αὐτοὶ γινώσκετε, ὅτι ταῖς χρεῖαις μου, καὶ τοῖς οὐσι μετ' ἐμοῦ, ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὐταί. Πάντα ὑπέδειξα ὑμῖν, ὅτι οὕτως κοπιῶντας δεῖ ἀνταμείβεσθαι τῶν ἀσθενοῦντων. Μνημονεύετε τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, ὃν εἶπεν ὅτι Μακάριόν ἐστι μᾶλλον διδόναι, ἢ λαμβάνειν. »

Τί τῶν ἀγαθῶν εὐκολόν· τίς καθυδίων τρόποσιον ἔστησαν· τίς τρυφῶν, καὶ καταλούμενος, τοῖς τῆς καρτερίας στεφάνοις κατεκονισμένη· Οὐδεὶς μὴ δρασμῶν ἀνελίτο βραβεῖον. Πόνοι γεννῶσι δόξαν, κάματοι δὲ προξενοῦσι στεφάνους.

Τὸν ἐμψράζοντα ἡμῖν τὰς εἰς σωτηρίαν ὁδοὺς νικήσωμεν τῇ συνέσει. Ἐκεῖνος τὸν δύνον ἡμῖν ἐποιοῖ· ἡμεῖς διαναστῶμεν πρὸς ἐργασίαν· ἐκεῖνος δὲ κεναῖς ἐπαγγελίαις τὰς καρδίας ἡμῶν ἐξαπατάτω· ἡμεῖς αὐτοῦ μὴ ἀγνοήσωμεν τὰ νοήματα. Ἡ γὰρ οὐχὶ τὴν μὲν ἀμαρτίαν σήμερον ποιεῖν ὑποβάλλει, τὴν δὲ δικαιόσυνην εἰς τὴν αὔριον ποιεῖ ὁμᾶς ταμειεύεσθαι;

Οἱ ἐκ μακρῆς συνηθείας μελετηθέντες πόνοι, ἀλυπότερον προσπίπτουσιν τοῖς ἐγγεγυμνασμένοις.

Ἔστιν ἐκ πόνων υἡγία, καὶ ἐξ ἰδρώτων σωτηρία.

Εἰς φύγωμεν τῆς σαρκὸς τὰ ἐπίπονα, οὐκ ἐφόμεθα τὰ ἀγαθὰ τῶν δικαίων.

Μικρὸν κοπιῶμεν, ἀγαπητοί, ἵνα μὴ τῶν αἰώνων ἐκπίσωμεν ἀγαθῶν.

Πρὸς ὀλίγον χρόνον ὁ κάματος, καὶ εἰς αἰῶνα αἰῶνος ἡ ἀνάπαυσις.

Ὅπου πλείων ὁ κόπος, ἐκεῖ μεζῶν ἡ δόνη.

Οὐκ ὀκνεῖ ὁ εὖ φρονῶν πρὸς τοὺς πόνους, διὰ τοὺς ἐκ τῶν πόνων καρπούς.

Πανταχοῦ διὰ δυσκολίας καὶ πόνων τοῖς ἀνθρώποις πέφυκε τὰ χρήσιμα παραγίνεσθαι.

Οἱ πόνοι τῶν ἀγαθῶν πανταχοῦ χορηγοί.

Οὐ τῶν καθυδόντων καὶ βλακευόντων ἢ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οἱ βιασται ἀρπάξουσιν αὐτήν. Αὕτη γὰρ μόνῃ ἡ βία καλῇ, Θεὸν βιάζεσθαι, καὶ παρὰ Θεοῦ ζωὴν ἀρπάσαι. Ὁ δὲ γνοὺς τοὺς βιαίους, μᾶλλον δὲ βεβαίους ἀντεχομένους, συνεχώρησεν, καὶ εἰξεν. Χαίρει γὰρ τὰ τοιαῦτα ἡττώμενος.

Ἀποπὸν ἐστι διώκειν τὰς τιμὰς, καὶ φεύγειν τοὺς πόνους, δι' ὧν αἱ τιμαὶ πεφύκασιν γίνεσθαι.

A rursum : « Firmavit brachia sua ad opus, et gustavit quoniam bonum est operari. »

Eccli. LI, 38. — « Operamini opus vestrum ante tempus, et dabit mercedem vestram in tempore suo. »

Eccli. x, 31. — « Melior est qui operatur in omnibus, quam qui gloria afficitur, et eget pane. »

Eccli. xxii, 27. — « In omnibus operibus tuis expergiscere, neque deses sis. »

Matth. xiv, 34. — « Homo peregre proficiscens vocavit servos suos, et tradidit eis bona sua, et uni quidem dedit quinque talenta, » etc.

Act. xx, 34, 35. — « Ipsi scitis, quoniam ad ea quae mihi opus erant, et his qui mecum sunt, ministraverunt manus istae. Omnia ostendi vobis, quoniam sic laborantes oportet suscipere infirmos. Mementote verbi Domini quod dixit, quia Beatius est dare, quam accipere. »

S. Basil. Exhort. ad bapt. — Quidnam bonorum in proclivi est? quisnam dormiens tropaeum erexit? quis luxu et tibiarum cantu delinquit, patientiae coronae ornatus est? nemo qui non cucurrerit, palmam tulit. Labores gloriam gignunt: ærumnae coronas conciliant.

Ibid. — Demus operam ut eum qui salutis nobis obaeperit vias, prudentia et sagacitate superemus. Ille segnitatem nobis ingenerat: nos ad opus exurgamus. Ille inanibus promissis corda nostra ludificatur: nos ipsius consilia non ignoremus. Annon enim nobis suggerit, ut peccatum perpetremus, in crastinum autem iustitiae opera rejiciamus?

Ejusd. — Labores qui diuturna consuetudine culti fuere, exercitatus hominibus minus graves accidunt.

Ejusd. — Laboribus sanitas, et sudoribus salus comparatur.

Ejusd. Hom. in mart. Gord. — Si carnis labores fugiamus, justorum bona minime cernemus.

S. Chrysost. — Paululum laboris subeamus, charissimi; ne sempiternis bonis excidamus.

Ad breve quoddam tempus labor durat, et requies in saeculum saeculi perseverat.

Ubi amplior est labor, illic major voluptas.

Qui recte sapit, adire labores non cunctatur, fructum gratia qui ex laboribus oriuntur.

Ubique per difficultates et labores, ea quae commoda sunt hominibus, solent comparari.

Labores nusquam non bona suppeditant.

S. Clem. Alex. orat. Quis div. salv. sit, n. 21. — Non dormientium et torpentium est regnum Dei, sed violenti rapiunt illud. Hoc enim duntaxat violentiae genus praeclarum est, Deo vim inferre, et vitam a Deo extorquere. Ipse vero cognoscens eos qui violenter, imo qui firmiter stringunt, concedit, et dat manus. Hoc enim modo superari gaudet.

713 Evagrii. — Praeposterum est honores consectari, et labores quibus honores comparari solent, defugere.

TIT. VI. — *De principatus amore; et quod ad imperia et dignitates prosilire non oporteat.*

Prov. xx, 21. — « Pars studiose affectata, ad extremum non benedicetur. »

Eccli. vii, 4. — « Noli querere ab homine datum : neque a rege cathedram honoris. »

Eccli. xiii, 2. — « Pondus super te ne tollas. »

TIT. VII. — *De bonis amicis.*

I Reg. xx, 17. — « Adjecit Jonathas dejerare David, quod diligeret animam diligentis se. »

Ibid. 32-43. — « Respondit Jonathan patri suo, et dixit : Quare moriatur David? quid fecit? Et arripuit Saul telum in Jonathan, ut interficeret eum. Et cognovit Jonathan, quod definitum malum esset a patre suo ut occideret David. Et surrexit Jonathan a mensa in ira furoris : et non comedit die mensis secunda panem. Surrexit David de Ergab, et cecidit super faciem suam, et adoravit Jonathan ter, et osculati sunt se alterutrum usque ad consummationem magnam. Et ait Jonathas ad David : Vade in pace. Et sicut juravimus nos ambo in nomine Domini, dicentes : Dominus erit testis coram me et te et inter semen tuum usque in aeternum. Et surrexit David et abiit : et Jonathan ingressus est in civitatem. »

II Reg. i, 26. — « Doleo super te, frater mi Jonathas. Speciosus mihi fuisti valde. Mira facta est super me dilectione tua super dilectionem mulierum. »

Prov. xiv, 19, 20. — « Amici impii fores iustorum colunt, amici amicos pauperes oderunt. »

Prov. iii, 29. — « Noli machinari mala adversus amicum tuum, qui tecum habitat et confidit in te. »

Prov. xvii, 9. — « Qui celat delictum, quaerit amicitiam. Amicus omni tempore tibi sit. Fratres in necessitatibus utiles sint, propter hoc enim gignuntur. »

Prov. xxvii, 6-10. — « Fideliora sunt vulnera amici, quam voluntaria oscula inimici. Amicum tuum et amicum patris tui ne derelinquas. Domum autem fratris tui ne ingrediaris, dum infelix es. Melior est amicus prope, quam frater longe habitans. »

Prov. xxv, 8, 9. — « Cum tibi exprobraverit amicus tuus, abscede retro : ne contempnas, ne te probris afficiat amicus. Pugna autem, et inimicitia tua non absistat, sed erit tibi instar mortis. »

Eccli. iv, 9-12. — « Meliores sunt duo quam unus, quibus est merces in labore suo. Quia si duo ceciderint, eriget primus socium suum. Et vae uni, cum ceciderit, et non est secundus qui erigat eum. Funiculus triplex non cito rumpetur. »

Eccli. vi, 14-16. — « Amicus fidelis protectio fortis. Qui autem invenit eum, invenit thesaurum. Amico fideli nulla comparatio : et non est digna ponderatio pulchritudinis illius. Amicus fidelis medicamentum vitæ, et qui metuunt Dominum, invenient eum. »

A TITA. Γ. — *Περὶ φιλαρχίας· καὶ οὐ οὐ χρὴ ἀπροσώπως ἐπιπλεῖν ταῖς ἀρχαῖς.*

« Μερὶς ἐπισπουδαζομένη ἐν πρώτοις, ἐν τοῖς τελευταίοις οὐκ εὐλογηθήσεται. »

« Μὴ ζῆτει παρὰ κυρίου ἡγεμονίαν, μηδὲ παρὰ βασιλέως καθέδραν δόξης. »

« Βάρος ὑπὲρ σὲ μὴ ἄρῃς. »

TITA. Ζ. — *Περὶ φίλων χρηστῶν.*

« Προσέθετο Ἰωνάθαν ὁμοσίαν τῷ Δαβὶδ, ὅτι ἡγάπησεν ψυχὴν ἀγαπῶντος αὐτοῦ. »

« Ἀπεκρίθη Ἰωνάθαν τῷ πατρὶ αὐτοῦ, καὶ εἶπεν· Ἰνα τί ἀποθνήσκει Δαβὶδ ; τί πεποιθεῖν ; Καὶ ἐφηρπάσατο Σαουλ τὸ δόρυ ἐπὶ Ἰωνάθαν τοῦ θανατώσαι αὐτόν. Καὶ ἔγνω Ἰωνάθαν, ὅτι συντελέσεται ἡ κακία παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, τοῦ θανατώσαι τὸν Δαβὶδ, καὶ ἀπεπήδησεν Ἰωνάθαν ἀπὸ τῆς τραπέζης ἐν ὀργῇ θυμοῦ, καὶ οὐκ ἔφαγεν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ μηνὸς τῇ δευτέρᾳ ἄρτον. Ἀνίστη Δαβὶδ ἀπὸ τοῦ ἔργου, καὶ ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ προσεκύνησεν τὸν Ἰωνάθαν τρις, καὶ κατεφίλησεν ἑκαστος πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ, ἕως συντελείας μεγάλης. Καὶ εἶπεν Ἰωνάθαν πρὸς Δαβὶδ· Πορεύου εἰς εἰρήνην, καὶ ὡς ὁμωμόκαμεν ἡμεῖς ἀμφοτέρω ἐν ὀνόματι Κυρίου, λέγοντες· Κύριος ἔσται μάρτυς ἐνώπιον ἡμῶν καὶ σοῦ, καὶ ἀναμέσον τοῦ σπέρματός σου ἕως αἰῶνος. Καὶ ἀνίστη Δαβὶδ, καὶ ἀπῆλθεν, καὶ Ἰωνάθαν εἰσῆλθεν ἐν τῇ πόλει. »

« Ἀλλῶ, ἐπὶ σὲ, ἀδελφέ μου Ἰωνάθαν. Ὁραυώθης μοι σφόδρα. Ἐθαυμαστώθῃ ἡ ἀγάπησίς σου ἐπ' ἐμὲ ὑπὲρ ἀγάπης γυναικῶν. »

« Φίλοι ἀσεβεῖς θεραπεύουσι θύρας δικαίων· φίλοι μισήσουσι φίλους πτωχοῦς. »

« Μὴ τέκταινε ἐπὶ σὸν φίλον κακὰ, παροικούντα καὶ πεποιθότα ἐπὶ σοί. »

« Ὃς κρύπτει ἀδίκημα, ζητεῖ φίλον. Εἰς πάντα καιρὸν φίλος ὑπαρχέτω σοί. Ἀδελφοὶ δὲ ἐν ἀνάγκαις χρήσιμοι ἔστωσαν· διὰ γὰρ τοῦτο γεννῶνται. »

« Ἀξιοπιοτέτερα τραυμάτια φίλου, ἢ ἐκούσια φιλήματα ἐχθροῦ. Φίλον σὸν, ἢ φίλον πατρῶν σου μὴ ἐγκαταλείπῃς. Εἰς δὲ τὸν οἶκον τοῦ ἀδελφοῦ σου μὴ εἰσέλθῃς ἀτυχῶν. Κρείσσων φίλος ἐγγὺς, ἢ ἀδελφὸς μακρὰν οἰκῶν. »

« Ἡνίκα σε ὀνειδίῃ ὁ σὸς φίλος, ἀναχώρει εἰς τὰ ὀπίσω· μὴ καταφρόνει, μὴ σε ὀνειδίῃ μὲν ὁ φίλος· ἢ δὲ μάχη σου καὶ ἢ ἐχθρα σου οὐκ ἀποστήσεται, ἀλλ' ἔσται σοὶ ἰσα θανάτῳ. »

« Ἀγαθοὶ οἱ δύο ὑπὲρ τὸν ἓνα, οἷς ἔστιν αὐτοῖς ὁ μισθὸς ἀγαθὸς ἐν μόχθῳ αὐτῶν. Ὅτι εἰς πέντε σὺν οἱ δύο, ὁ εἷς ἐγερεῖ τὸν μέτοχον αὐτοῦ. Καὶ οὐαὶ τῷ ἐνὶ σταν πείσῃ, καὶ μὴ ἢ δευτέρος ἐγείραι αὐτόν· τὸ σπάρτιον τὸ ἐνερπτον οὐ ταχέως ἀποβράχῃσεται. »

« Φίλος πιστὸς, σκέπη κραταιά· ὁ δὲ εὐρὼν αὐτόν, εὖρε θησαυρόν. Φίλου πιστοῦ οὐκ ἔστιν ἀντάλλαγμα, καὶ οὐκ ἔστι σταθμὸς τῆς καλλονῆς αὐτοῦ. Φίλος πιστὸς, φάρμακον ζωῆς, καὶ οἱ φοβούμενοι Κύριον, εὐρήσουσιν αὐτόν. »

« Μὴ ἐγκαταλίπῃς φίλων ἀρχαίων. Ὁ γὰρ πρόσ- A
φατος οὐκ ἔστιν ἑστὸς αὐτῷ. Οἶνος νέος· ἐὰν δὲ
παλαιωθῇ, μετ' εὐφροσύνης πῖε αὐτόν. »

« Πρὶν σε τελευτῆσαι, εὖ ποιεῖ φίλῳ, καὶ κατὰ
τὴν ἰσχύν σου ἔκτεινον, καὶ δὸς αὐτῷ. »

« Ἀπόλεσον ἀργύριον δι' ἀδελφὸν καὶ φίλον. »

« Μὴ ἐπιλάβῃ φίλου ἐν τῇ ψυχῇ σου. »

« Φίλον σκεπάσαι οὐκ αἰσχυνθήσεται, καὶ ἀπὸ
προσώπου αὐτοῦ κρυβήσεται, καὶ εἰ κακὰ μοι συν-
έβη δι' αὐτόν. »

Φίλου πιστοῦ οὐκ ἔστιν ἀντάλλαγμα τῶν ὄντων
οὐδὲν· οὐδὲ τις σταθμὸς τῆς καλλονῆς αὐτοῦ. Φί- B
λος πιστὸς σκέπη κραταῖα, καὶ ὀχυρωμένον βασι-
λειον· φίλος πιστὸς, θησαυρὸς ἐμψυχος. Φίλος πι-
στὸς, κῆπος κεκλεισμένος, πηγὴ ἐσφραγισμένη,
κατὰ καιρὸν ἀνοιγόμενά τε καὶ μεταλαμβανόμενα.
Φίλος πιστὸς, λιμὴν ἀναψύξεως.

Πάντα ὁσεὶ φίλα, καὶ πάσχουσα, καὶ ἀκούουσα.

Πρέπει τοὺς παῖδας, ὥσπερ τῆς οὐσίας τῆς πα-
τρικῆς, οὕτω δὴ καὶ τῆς φιλίας κληρονομεῖν.

Φίλους δὲ ὅταν εἰπω, τοὺς καλοὺς λέγω, καὶ ἀγα-
θοὺς, καὶ κατ' ἀρετὴν ἡμῖν συναπτομένους.

Πάντα κοινὰ ποιούμεθα, καὶ λύπας, καὶ εὐφροσύ-
νας. Τοιοῦτον γὰρ ἡ φίλα.

Τὰ παρὰ φίλων λεγόμενα, καὶ ὕβρις ἢ φορητά. C

Οὐχ οὕτω πυρετὸς κατακαίειν εἰσθεν σώματος
φύσιν, ὥς τὰς ψυχὰς τὸ κεχωρισθαι τῶν φιλουμένων.

Τριστὰ εἶδη φιλίας διδασκόμεθα· καὶ τούτων τὸ
μὲν πρῶτον καὶ ἀριστον, τὸ κατ' ἀρετὴν. Στερβὰ
γὰρ ἢ ἐκ λόγου ἀγάπη. Τὸ δὲ δεύτερον καὶ μέσον,
τὸ κατ' ἀμοιβήν, κοινωνικὸν τοῦτο καὶ μεταδοτικόν,
καὶ βιωφελές. Κοινὴ γὰρ ἡ εὐχάριστος φίλα. Τὸ δὲ
ὑστατον καὶ τρίτον, τὸ ἐκ συνθηκῆς φαμέν, πρὸς
Ἑλλήνας (1). Οἶδα, φησὶ, τὸ καθ' ἡδονὴν τραπεῖν,
καὶ μεταδελγῆναι. Οὐκοῦν ἡ μὲν τίς ἐστι φιλοσόφου
φίλα, ἡ δὲ ἀνθρώπου, ἡ δὲ ζώου.

ethnics contrahimus. Novi, inquit ille, id quod
primum amicitiae genus philosophi est, alterum

Πῶς ἐκείνος φίλος, ὁ τὴν ψυχὴν διατρέφων. D
Γνήσιος φίλος, ὁ τὰς περιστάσεις κοινούμενος. Μέ-
γιστον κτήμα, φίλος ἀδιάπτωτος. Ὁ κατὰ θεὸν
φίλος, ῥέει γάλα καὶ μέλι τοῖς ἀληθεῖσι λόγοις
αὐτοῦ.

TITA. H'. — *Peri φίλων τραπέζης καὶ μοχθηρῶν.*

« Φίλοι ἀσεβεῖς μισοῦσι φίλους πτωχοὺς. »

« Ἀνὴρ παράνομος ἀποπειράται φίλων, καὶ ἀπ-
άγει αὐτοὺς εἰς ὁδοὺς οὐκ ἀγαθὰς. »

714 Eccli. ix, 14, 15. — « Ne derelinquas ami-
cum antiquum. Novus enim non est similis ei.
Vinum novum; si vero veteraverit, cum suavitate
bibes illud. »

Eccli. ix, 13. — « Ante mortem tuam benefac
amico, et secundum vires tuas exporriges, et da
ei. »

Eccli. xxi, 3. — « Perde pecuniam propter
fratrem et amicum tuum. »

Eccli. xxxvii, 6. — « Ne obliviscaris amici tui
in animo tuo. »

Eccli. xxi, 31. — « Amicum protegere non
confundat, et a facie ejus non abscondat; etsi
mala mihi evenierint propter illum. »

S. Greg. Naz. Orat. in Babyl. — Cum amico fideli
nulla eorum quæ exstant, commutatio est, et non
est digna ponderatio pulchritudinis illius. Amicus
fidelis, protectio fortis, munitumque palatium :
amicus fidelis, thesaurus vivus. Amicus fidelis,
hortus conclusus, et fons signatus, qui tempe-
stive aperiatur, et ex quibus percipere liceat. Ami-
cus fidelis, requietis portus.

Omnia feret amicitia, seu patiat, seu audiat.

Decet filios, ut paternorum bonorum, ita etiam
amicitia heredes esse.

Amicos cum dico, probos atque honestos dico,
ac virtute nobiscum conjunctos.

Communia omnia faciamus, cum molestias, tum
voluptates. Hæc quippe amicitia natura est.

S. Chrysost. — Quæ ab amicis dicuntur, etiam si
contumeliae sint, toleranda sunt.

Febris corporis naturam haud ita inflammare
consuevit, ut animi nostri solent incendi, cum ab
iis quos amamus, divellimur.

S. Clement. Alex. Strom. lib. ii. — Tria esse
amicitiæ genera edocemur : quorum primum et
præstantissimum illud est, quod virtute conflatur.
Firma quippe benevolentia est, quæ a ratione pro-
ficiscitur. Secundum ac medium illud est, quod
in mutæ vicis commercio consistit : quod etiam
liberale atque ad tuendam vitam utile est. Com-
munis enim est amicitia beneficii memor. Tertium
vero et postremum, quod ex consuetudine cum
constat voluptate, verti et mutari posse. Itaque

Evagrii. — Jucundus ille amicus est, qui ani-
mum enutrit. Genuinus amicus est, qui nostras
calamitates suas esse censet. Amplissimarum opum
instar est amicus constans. Qui secundum Deum
amicus est, veris suis sermonibus melle et lacte fluit.

TIT. VIII. — *De amicis mensæ et improbis.*

Prov. xiv, 20. — « Amici impii odio habent ami-
cos pauperes. »

Prov. xvi, 29. — « Vir iniquus tentat amicos,
et deducit eos in vias non rectas. »

NOTE.

(1) Desunt hæ duæ voces in edit. Legero ὡς πρὸς Ἑλλήνας. Mox Rup. οἱ δὲ φησι. Edit. οἱ δὲ τὸ.

Prov. xviii, 1. — « Occasiones quærit, qui vult recedere ab amicis. »

Prov. xiv, 18. — « Clava et gladius et sagitta acuminato cuspide, homo qui loquitur contra amicum suum falsum testimonium. »

Prov. xxvii, 14. — « Qui benedicit mane amico voce grandi, a maledicente non differt. »

715 *Nich. xvii, 5.* — « Nolite credere amicis, neque sperare in ducibus. »

Eccli. vi, 8. — « Est amicus in tempore suo, et non permanebit in tempore tribulationis. Est amicus socius mensæ, et non permanebit in die afflictionis: et si humiliatus fueris, erit contra te. »

Eccli. xxxviii, 1. — « Est amicus solo nomine amicus. »

Eccli. vi, 7, 1. — « Si possides amicum, in tentatione posside eum, nec facile credas ei. Noli fieri pro amico inimicus. »

Eccli. xxxvi, 4, 5. — « Sodalis amici in gaudio capiti, et in tempore tribulationis adversarius erit. Amicus amico condolet causa ventris: et contra bellum accipiet scutum. »

Eccli. xiii, 6-8. — « Si habes, convivet tecum, et evacuabit te, et ipse non dolebit. Necessarius illi fuisti, et aberrare te fecit, et arridebit tibi, et dabit tibi spem. Loquetur tibi, vocabit tibi bona, et dicet: Quid opus est tibi? Et confundet te in cibis suis, donec exinaniat te his aut ter, et in novissimo irridebit te: et postea videbit te, et derelinquet te, et caput movebit super te. »

Eccli. xxvii, 26, 27. — « In conspectu oculorum tuorum conculcabit os suum, et super sermones tuos admirabitur. Noyissime autem pervertet os tuum, et in verbis tuis dabit scandalum. Multa odivi, et non coequavi ei, et Dominus odit eum. »

Matth. xxiv, 12. — « Quia abundavit iniquitas, refrigescet charitas multorum. »

S. Basil. — Intemperanti animo viri, quandiu cibi in ipsorum ore sunt, laudibus afficiunt, assentantur, supra modum predicant. Sin vero vel paulum mensa differatur, quos aliquanto ante voluptatis causa, peræque ac Deum ipsum adorabant, hos maledictis veluti saxis quibusdam insectantur.

S. Chrysost. — Mutua fides ab ipsis effugit: amicitia apud eos mensæ finibus circumscribitur: salutationes eorum suspitione plenæ sunt.

Philonis. — Nemo adulatorem amicum et sodalem dixerit. Amicitia enim morbus, adulatio est.

TIT. IX. — *De munificis et liberalibus; et quod munificentia salutem conciliat.*

I Reg. xxv, 23-25. — « Vidit Abigail David, et cecidit, et exsilivit de asino, et procidit coram David in faciem suam super terram, et dixit: In me sit, domine, hæc iniquitas: loquatur, obsecro,

« Προφασίζεται, ἀνὴρ βουλευόμενος ἀποχωρισθῆναι φίλων. »

« Ῥόπαλον, καὶ μάχαιρα, καὶ τόξευμα ἠκονημένον ἀκίδωτον, οὕτως ἀνὴρ καταμαρτυρῶν τοῦ φίλου αὐτοῦ μαρτυρίαν ψευδῆ. »

« Ὃς εὐλογεῖ πρωτὶ φίλον μεγάλῃ φωνῇ, καταρμένον οὐδὲν διαφέρει. »

« Μὴ καταπιστεύετε ἐν φίλοις, μηδὲ ἐλπίζετε ἐπὶ ἡγουμένοις. »

« Ἔστι φίλος ἐν καιρῷ αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ παραμείνῃ ἐν καιρῷ θλίψεως. Ἔστι φίλος κοινωνὸς τραπέζης, καὶ οὐ παραμείνῃ ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως: καὶ ἐὰν ταπεινωθῇ, ἔσται κατὰ σοῦ. »

« Ἔστι φίλος ὀνόματι μόνον φίλος. »

« Εἰ πᾶσαι φίλον, ἐν πειρασμῷ κτεῖσθαι αὐτὸν, καὶ μὴ ταχὺ ἐμπιστεύσης αὐτῷ. Ἀντὶ φίλου μὴ γίνου ἐχθρὸς. »

« Ἐταῖρος φίλου ἐν εὐφροσύνῃ ἄδεται, καὶ ἐν καιρῷ θλίψεως ἔσται ἀπέναντι. Ἐταῖρος φίλου συμπονεῖ χάριν γαστρὸς, ἐναντὶ δὲ πολέμου λήψεται ἀσπίδα. »

« Ἐὰν ἔχῃς, συμδιώσεται σοι, καὶ ἀποκενώσει σε, καὶ αὐτὸς οὐ μὴ πονήσῃ. Χρεῖαν ἔσχεν σου, καὶ ἀπεπλάνησέν σε, καὶ προγελάσεται σοι, καὶ δώσει σοι ἐλπίδα. Αἰλήσει σοι, καλέσει σοι καλὰ, καὶ ἐρεῖ: Τίς ἡ χρεῖα σου; Καὶ αἰσχυνεῖ σε ἐν τοῖς βρώμασιν αὐτοῦ, ἕως οὗ ἀποκενώσει σε δις ἢ τρίς, καὶ ἐπ' ἐσχάτων καταμωκῆσθαι σου: καὶ μετὰ ταῦτα ἔλθεται σε, καὶ καταλείπει σε, καὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ κινήσει ἐπὶ σοί. »

« Ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν σου γλυκαίνει τὸ στόμα αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τῶν λόγων σου ἐκθαυμάσει, ὑπερτον δὲ διαστρέψει τὸ στόμα αὐτοῦ, καὶ ἐν τοῖς λόγοις σου δώσει σκάνδαλον. Πολλὰ ἐμίσησα, καὶ οὐχ ὁμοίωσα αὐτῷ, καὶ ὁ Κύριος μισεῖ αὐτόν. »

« Διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν, φυγῆσθαι ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν. »

Οἱ ἀκόλαστοι τὴν γυνῆν, μέχρι μὲν τῷ στόματι αὐτῶν δὲ σιτία τυγχάνει, εὐφημοῦσι, κολακεύουσιν, ὑπερθαυμάζουσιν. Ὀλίγον δὲ τῆς τραπέζης ὑπερτεθείσης, ὥσπερ τισὶ λίθοις ταῖς βλασφημίαις βάλλουσιν, οὐς πρὸς βραχὺ ἴσα θεῷ διὰ τὴν ἡδονὴν προσεκύουν.

Ἡ πρὸς ἀλλήλους πίστις ἀπέφυγεν ἀπ' αὐτῶν, καὶ ἡ φιλία μέχρι τραπέζης ὥρισται παρ' αὐτοῖς: αἱ προσηγορίαι αὐτῶν ὑποφίας πεπληρωνται.

Οὐκ ἂν εἴποι τις ἑταῖρον τὸν κόλακα. Νόσος γὰρ φιλίας ἡ κολακεία.

TITA. Θ. — *Περὶ φιλοτιμιῶν καὶ μεταδοτικῶν: καὶ ὅτι ἡ φιλοτιμία σωτηρίαν προσφέρει.*

« Εἶδεν Ἀβιγαῖά τὸν Δαβὶδ, καὶ ἔπεσεν, καὶ κατεπῆδησεν ἀπὸ τῆς ὄνου. Καὶ ἔπεσεν ἐνώπιον Δαβὶδ ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ εἶπεν: Ἐν ἑμοί, κύριε, ἡ ἀδικία: λαλησάτω δὴ ἡ δούλη σου εἰς τὰ

ὧτά σου, καὶ ἀκούσον λόγον τῆς δούλης σου. Μὴ θέσθω ἐκύριός μου καρδίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὸν ἄνθρωπον τὸν λοιμὸν τούτου· καὶ ἀπροσὺν μετ' αὐτοῦ. »

« Εἶπεν ὁ βασιλεὺς Δαβὶδ πρὸς Σιβά· Τί ταῦτα σοι; Καὶ εἶπε Σιβά· Τὰ ὑποζύγια τῇ οἰκίᾳ τοῦ βασιλέως τοῦ ἐπικάθεσθαι, καὶ οἱ ἄρτοι εἰς βρῶσιν τοῖς παιδαρίοις, καὶ ὁ οἶνος εἰς πλεῖν τοῖς ἐκτελειμένοις. Καὶ εἶπεν ὁ βασιλεὺς τῷ Σιβά· Ἰδοὺ σοι πάντα ὅσα εἶχεν ὁ Μεμφιβοσθέ. Καὶ πεσὼν Σιβά προσεκύνησε λέγων· Ἐβρον χάριν ἐν ὀφθαλμοῖς σου, κύριε βασιλεῦ. »

Σχολ. Ἡ τῶν ξενίων προσαγωγή τὴν τοῦ δεσπότου οὐσίαν ἐπὶ τὸν οἰκίτην μετέθηκεν.

Ἀπέστειλεν Ἀχάζ ἀγγέλους πρὸς τὸν βασιλέα Ἀσσυρίων, λέγων· Δούλός σου, καὶ υἱός σου ἐγώ· ἀνάβηθι, σῶσόν με ἐκ χειρὸς βασιλέως Συρίας, καὶ ἐκ χειρὸς βασιλέως Ἰσραὴλ τῶν ἐπανισταμένων ἐπ' ἐμέ. Καὶ ἔλαθεν Ἀχάζ τὸ ἀργύριον καὶ τὸ χρυσίον τὸ εὐρεθὲν ἐν θησαυροῖς αὐτοῦ, καὶ ἀπέστειλε τῷ βασιλεῖ δῶρα· καὶ ἤκουσεν αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς Ἀσσυρίων, καὶ ἀνέβη εἰς Δαμασκόν, καὶ συνέλαβεν αὐτήν, καὶ τὸν Ῥαζαζὼν ἐθανάτωσεν. »

« Δόμα ἀνθρώπου ἐμπλατύνει αὐτὸν, καὶ παρὰ δυνάστεϊς καθίζει αὐτόν. »

« Δόσις λαθραία ἀντρεπεῖ ὀργά. »

« Ἄνδρα Παρὸν καὶ δότην ἀγαπᾷ ὁ Θεός. »

« Ἐν πάσῃ δόσει Παρὸν τὸ πρόσωπόν σου. »

Τῶν ἀγαθῶν ἔργων αἱ χάριτες ἐπὶ τοῖς διδόνταις ἐπαναστρέφουσιν.

Τὸ φιλότιμον, εὐκλεές, καὶ τὸ μὴ τοιοῦτον, κατασκευαζόμενον.

TIT. I. — *Περὶ φειδωλῶν καὶ ἀμεταδότων· καὶ ὅτι οἱ φειδωλλὰς νοσοῦντες, κινδύνους περιπίπτουσιν.*

« Εἶπε Γεδεὼν τοῖς ἀνδράσι Σοχώθ· Δότε δὴ ἄρτους· εἰς τροφήν τῷ λαῷ τούτῳ τῷ ἐν ποσὶ μου, ὅτι ἐκλείπουσιν. Καὶ ἰδοὺ διώκων ἐγὼ ὀπίσω τοῦ Ζεβεὲ, καὶ Σαλμανὰ βασιλέων Μαδιάν. Καὶ εἶπαν οἱ ἄρχοντες Σοχώθ· Μὴ χεῖρ Ζεβεὲ καὶ Σαλμανὰ νῦν ἐν τῇ χειρὶ σου, ὅτι δώσομεν τῇ δυνάμει σου ἄρτους; Καὶ εἶπεν· Οὐχ οὕτως. Διὰ τοῦτο ἐν τῷ παραδοῦναι Κύριον τὸν Ζεβεὲ καὶ Σαλμανὰ ἐν τῇ χειρὶ μου, καὶ ἐγὼ ἀλοήσω τὰς σάρκας ὑμῶν ἐν ταῖς ἀκάνθαις τῆς ἐρήμου. Καὶ ἀνέβη ἐκεῖθεν εἰς Φανουήλ, καὶ ἐλάλησε πρὸς αὐτοὺς ὡσαύτως. Καὶ ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ ἄνδρες Φανουήλ, ὃν τρόπον ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ ἄνδρες Σοχώθ. Καὶ εἶπε Γεδεὼν πρὸς ἄνδρας Φανουήλ· Ἄν ἡ ἐπιστροφή μου μετ' εἰρήνης, καὶ καταστρέψω τὸν πύργον τούτον. Καὶ ἀνέστρεψε Γεδεὼν ἐκ τοῦ πολέμου, καὶ συνέλαβεν παιδάριον ἐκ τῶν υἱῶν Σοχώθ, καὶ ἐπερώτησεν αὐτῷ· καὶ ἀπεγράψατο τοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς πρεσβυτέρους αὐτῆς, ἐβδομήκοντα καὶ ἑπτὰ ἄνδρας. Καὶ παρεγένετο Γεδεὼν πρὸς τοὺς ἄρχοντας Σοχώθ, καὶ εἶπεν· Ἰδοὺ Ζεβεὲ καὶ Σαλμανὰ, οἱ οὗς ἐνεδίσατέ με, λέγοντες·

A ancilla tua in auribus tuis, et audi verba famulae tuae. Ne ponat dominus meus cor suum super virum hunc pestilentem : etenim stultitia cum ipso est. »

II Reg. xvi, 2-4. — « Dixit rex David ad Siba : Quid hæc tibi ? et ait Siba : Asini domui regis, ut sedeant, et panes, ad vescendum pueris, et vinum, ut bibant qui defecerint. Et dixit rex ad Siba : Ecce tua omnia quæ habuit Memphibosthe. Et procidens Siba, adoravit dicens : Inveni gratiam in oculis tuis, domine rex. »

Schol. Hospitalium munerum oblatio, domini facultates ad servum transtulit.

B IV Reg. xvi, 6-8. — « Misit Achaz nuntios ad regem Assyriorum dicens : 716 Servus tuus et filius tuus ego sum : ascende, salvum me fac de manu regis Syriæ, et de manu regis Israel, qui insurrexerunt in me. Et accepit Achaz argentum et aurum quod repertum est in thesauris ipsius, et misit regi munera. Et audivit eum rex Assyriorum, et ascendit in Damascum, et cepit eam, et Rhaassen interfecit. »

Prov. xviii, 16. — « Donum hominis dilatat ipsum, et apud principes considerare eum facit. »

Prov. xxi, 14. — « Donum occultum evertit iras. »

II Cor. ix, 7. — « Virum hilarem et datorem diligit Deus. »

C Eccli. xxix, 11. — « In omni dato hilarem fac vultum tuum. »

S. Basil. — Beneficiorum gratiæ in donantes revertuntur.

Ejusd. — Beneficentia gloriam conciliat : tenacitas contra scommatis et dicteriis patet.

TIT. X. — *De præparcis et illiberalibus, et quod ii qui tenacitatis morbo laborant, in pericula incidunt.*

Judic. viii, 5-17. — « Dixit Gedeon hominibus Sochoth : Date, obsecro, panes in escam huic populo, qui me sequitur, quia deficiunt. Ecce ego persequor post Zebee et Salmana reges Madian. Et dixerunt principes Sochoth : Nunquid manus Zebee et Salmana nunc est in manu tua, ut decimus exercitui tuo panes ? Et dixit : Non sic. Propterea cum tradiderit Dominus Zebee et Salmana in manu mea, et ego trituro carnes vestras in spinis deserti. Et ascendit inde in Phannuel, et locutus est ad eos similiter. Et responderunt ipsi viri Phannuel eodem modo, quo responderant viri Sochoth. Et ait Gedeon ad viros Phannuel : Si fuerit reductus meus in pace, destruam turrem istam. Et reversus est Gedeon de bello, et apprehendit puerum de filiis Sochoth, interrogavitque eum : et descripsit principes et seniores ejus, septuaginta et septem viros. Venitque Gedeon ad principes Sochoth, et dixit : Ecce Zebee et Salmana, propter quos exprobastis dicentes : Nunquid manus Zebee et Salmana est in manu

tua, ut demus viris tuis deficientibus panes? Et apprehendit seniores civitatis, et spinas deserti, et discerpit in eis homines Sochoth. Turrim quoque Phanuel destruxit, et interfecit viros civitatis. »

I Reg. xxv, 10, 11. — « Insiliit, et respondit Nabal pueris David : Quis David, et quis filius Jessæ? Hodie multiplicati sunt servi, qui deficient unusquisque a facie domini sui : atque summam panes meos, et vinum meum, et victimas meas, quæ posui eis qui tondent oves meas, et dabo viris, quos non novi unde sint? »

Prov. xxi, 14. — « Qui parcat donis, iram fortem excitat. »

Eccli. v, 12. — « Est languor quem vidi sub sole, divitias custodiri in malum possidentis eas : et peribunt divitiæ illæ ipsius in tentatione mala. »

717 *Eccle. vi, 1, 2.* — « Est et malum quod vidi sub sole, et est frequens apud homines : vir cui dedit Deus divitias, et substantiam et gloriam, et nihil deest animæ ejus ex omnibus quæ desiderat; et quod non dabit ei Deus potestatem ut manducet ex eo, quia vir alienus comedit illud. »

Eccli. xi, 20. — « Est qui locupletatur ex sollicitudine et parcimonia sua, et ea relinquet aliis, et morietur. »

Eccli. xiv, 4, 5. — « Qui acervat ex animo suo, congregat aliis : et in bonis ejus luxuriabuntur alii. Qui sibi malus, cui alii bonus erit? Fili, quantum habes, benefac tibi. »

Eccli. xxxi, 29. — « Nequissimo in pane murmurabit civitas. »

FIT. XI. — *De homine querulo et criminandi cupido.*

Eccli. xix, 5. — « Qui injuste accusat, non effugiet. »

Eccli. iii, 30. — « Ne contendas adversus hominem frustra : ne adversus te aliquid faciat mali. »

TIT. XII. — *De invidia et æmulatione.*

I Reg. xviii, 6-8. — « Egressæ sunt mulieres choros agentes in occursum David, et dicebant : Percussit Saul in millibus suis, et David in decem millibus suis. Et malum apparuit verbum hoc in oculis Saul, et dixit : David dederunt decem millia, mihi vero mille. Et erat Saul suspectans David ab illa die. »

Prov. xxiii, 6, 7. — « Ne simul epuleris cum homine invidio : neque desideres cibos illius. Nam, quemadmodum si quis deglutiat erinem, ita comedit et bibit. »

Prov. xxviii, 22. — « Festinat ditescere vir invidus, et nescit quod misericors ipsum apprehendet. »

Cant. viii, 6. — « Dura sicut infernus æmulationio. »

A Μὴ χεῖρ Ζεβεὶ καὶ Μαδιάμ ἐν τῇ χειρὶ σου, ὅτι δώσωμεν τοῖς ἀνδράσι σου τοῖς ἐκλελυμένοις ἄρτους; Καὶ ἔλαβεν τοὺς πρεσβυτέρους τῆς πόλεως, καὶ τὰς ἀκάνθας τῆς ἐρήμου, καὶ κατέβανεν ἐν αὐταῖς τοὺς ἄνδρας Σοχώθ· καὶ τὸν πύργον Φανουὴλ κατέστρεψεν, καὶ ἀπέκτεινεν τοὺς ἄνδρας τῆς πόλεως. »

« Ἀνεπήδησεν, καὶ ἀπεκρίθη Νάβαλ τοῖς παισὶ Δαβὶδ· Τίς Δαβὶδ, καὶ τίς υἱὸς Ἰεσσαί; Σήμερον πληθυσμένοι εἰσιν οἱ παῖδες, ἀναχωροῦντες ἕκαστος ἐκ προσώπου τοῦ κυρίου αὐτοῦ· καὶ λήφομαι τοὺς ἄρτους μου, καὶ τὸν οἶνόν μου, καὶ τὰ θύματά μου, ἃ τίθεικα τοῖς κείρουσί μου τὰ πρόβατα, καὶ δώσω αὐτὰ ἀνδράσιν, οἷς οὐκ οἶδα πόθεν εἰσὶν; »

B « Δώρων ὁ φειδόμενος, θυμὸν ἐγείρει ἰσχυρόν. »

« Ἔστιν ἀβρῶστια, ἣν εἶδον ὑπὸ τὸν ἥλιον, πλουτὸν φυλασσόμενον τῷ παρ' αὐτοῦ εἰς κακίαν αὐτοῦ· καὶ ἀπολείπει ὁ πλοῦτος αὐτοῦ ἐκεῖνος ἐν πειρασμῷ πονηρῷ. »

« Ἔστι πονηρία ἣν εἶδον ὑπὸ τὸν ἥλιον, καὶ πολλή ἐστιν ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων· ἀνὴρ ᾧ δώσει αὐτῷ ὁ θεὸς πλοῦτον, καὶ ὑπάρχοντα, καὶ δόξαν, καὶ οὐκ ἔστιν ὑστερῶν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ ἀπὸ πάντων ὧν ἐπιθυμεῖ· καὶ οὗτοι οὐκ ἐξουσιάζει αὐτῷ ὁ θεὸς τοῦ φαγεῖν ἀπ' αὐτοῦ, ὅτι ἀνὴρ ξένος φάγεται αὐτόν. »

« Ἔστι πλουτῶν ἀπὸ προσοχῆς καὶ σφριγγίας αὐτοῦ· καὶ καταλείψει αὐτὰ ἑτέροις, καὶ ἀποθάνειται. »

C « Ὁ συνάγων ἀπὸ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, συνάγει ἄλλοις, καὶ ἐν τοῖς ἀγαθοῖς αὐτοῦ τρυφήσουσιν ἑτέροι. Ὁ πονηρὸς ἑαυτῷ, τίνι ἀγαθός; Τέκνον, καθόσον ἔχεις, εὖ ποιεῖ σεαυτοῦ. »

« Πονηρῷ ἐπ' ἄρτων διαγογγύσει πόλις. »

TITA. IA. — *Περὶ φιλαίτιου καὶ φιλεγκλήμορος.*

« Ὁ ἐγκαλῶν ἀδίκως, οὐ διαφεύεται. »

« Μὴ φιλεχθρήτης πρὸς ἄνθρωπον μάτην, ἵνα μὴ τι εἰς σὲ ἐργάσῃται κακόν. »

TITA. IB. — *Περὶ φθόρου καὶ ζήλου.*

D « Ἐξῆλθον αἱ χορεύουσαι εἰς συνάντησιν Δαβὶδ, καὶ ἔλεγον· Ἐπάταξεν Σαουλ ἐν χιλιᾷσιν αὐτοῦ, καὶ Δαβὶδ ἐν μυριάσιν αὐτοῦ. Καὶ πονηρὸν ἐφάνη τὸ ῥῆμα ἐν ὀφθαλμοῖς Σαουλ, καὶ εἶπεν· Τῷ Δαβὶδ ἔδωκαν τὰς μυριάδας, καὶ μοι τὰς χιλιάδας. Καὶ ἦν Σαουλ ὑποβλεπόμενος τὸν Δαβὶδ ἀπὸ ἡμέρας ἐκείνης. »

« Μὴ συνδέειναι ἀνδρὶ βασκανῷ, μηδὲ ἐπιθυμῆσθαι τῶν βρωμάτων αὐτοῦ. Ὅν τρόπον γὰρ εἰ τις καταπίοι τρίχα, οὕτως ἐσθίει καὶ πίνει. »

« Σπείδειν πλουτεῖν ἀνὴρ βασκανός, καὶ οὐκ οἶδεν ὅτι ἐλετήμων κρατήσει αὐτοῦ. »

« Σκληρὸς ὡς ἄβης ζῆλος. »

« Φθόνῳ τετηκότι οὐ συνοδεύσω, ὅτι οὗτος οὐ κοι- A
νωθεὶ σοφίᾳ. »

« Βασκανία φαυλότητος ἀμαυροῖ τὰ καλὰ. »

« Ἀνθρώπῳ βασκάνῳ ἵνα τί χρήματα; »

« Ζῆλος καὶ θυμὸς ἐλαττοῦσιν ἡμέρας. »

« Ἀπὸ τῶν ζηλούντων κρυφὸν τὴν βουλὴν σου. »

« Τοῦ βασκαίνοντος ἑαυτὸν οὐκ ἔστι πονηρότερος, καὶ τοῦτο ἀναπόδομα τῆς κακίας αὐτοῦ. καὶ ἐὰν εὖ ποιῇ ἐν λήθῃ, οὐκ ἐκὼν ποιεῖ· καὶ ἐπ' ἐσχάτων ἐκφαίνεται τὴν κακίαν αὐτοῦ. »

« Πᾶς ἀμαρτωλὸς, καὶ φθονερὸς, καὶ διγλωσσος B
ἀτιμίαν ἔξει. »

« Ἄλγος καρδίας καὶ πένθος καρδίας, γυνὴ ἀντίζη-
λο; ἐπὶ γυναικί. »

« Μὴ βουλευέου μετὰ τοῦ ὑποβλεπόμενου σου. »

« Ἐταῖρε, οὐκ ἀδικῶ σε· οὐχὶ δηνάριον συνεφώ-
νησας; »

« Ὃπου ζῆλος καὶ ἐρίθεια, ἐκεῖ ἀκαταστασία καὶ
πᾶν φαῦλον πρᾶγμα. »

Φυλαξώμεθα, ἀδελφοί, τὸ πάθος τοῦ φθόνου· μὴ
κοινωνοὶ τῶν ἔργων τοῦ ἀντικειμένου γενώμεθα, καὶ
εὐρεθώμεν τῷ αὐτῷ συγκαταδικαζόμενοι κρίματι. Εἰ
γὰρ ὁ τυφωθεὶς εἰς κρίμα ἐμπίπτει τοῦ διαβόλου,
πῶς ὁ φθονερὸς τὴν ἡτοιμασμένην τῷ διαβόλῳ τιμω-
ρίαν ἐκφεύζεται; Φθόνου γὰρ πάθος οὐδὲν ὀλεθριώ-
τερον ψυχῆς ἀνθρώπων ἐμψυτεύεται. Ὡς περ γὰρ
ἰὸς σίδηρον, οὕτως ὁ φθόνος τὴν ἔχουσαν αὐτὸν ψυ-
χὴν ἐξανάλισκει. Μᾶλλον δέ, ὥς περ τὰς ἐχίδνας φασὶ
τὴν κυήσασαν αὐτὰς γαστέρα διεσθίουσας ἀπογεννᾶ-
σθαι, οὕτως καὶ ὁ φθόνος τὴν ὠδίνουσαν αὐτὸν ψυχὴν
πέφυκε δαπανᾶν. Λύπη γάρ ἐστι τῆς τοῦ πλησίον
εὐπραγίας ὁ φθόνος. Διόπερ οὐδέποτε ἀνία, οὐδὲ δυσ-
θυμία τὸν βάσκανον ἀπολείπουσιν. Εὐφρόνησεν ἡ
χώρα τοῦ πλησίον; εὐθηνεῖται πᾶσι τοῖς κατὰ τὸν
βίον ὁ οἶκος; θυμηδαί τὸν ἄνδρα οὐκ ἐπιλείπουσιν;
ταῦτα πάντα τροφή τῆς νόσου, καὶ προσθήκη τῆς ἀλ-
γηδόνος ἐστὶ τῷ βασκάνῳ. Ἀνδρείός τις ἐστὶ, καὶ εὐ-
σκατεῖ; ταῦτα πληττεῖ τὸν βάσκανον. Ἔτερος χαριέ-
στερος τῇ μορφῇ; ἄλλη πληγὴ τῷ βασκάνῳ. Ὁ
δεῖνα τοῖς τῆς ψυχῆς προτερήμασι τῶν πολλῶν ὑπερ-
έχει, ἐπὶ φρονήσει καὶ δυνάμει λόγων ἀποδέχεται;
καὶ ζηλοῦται. Ἄλλος πλουτεῖ, καὶ φιλοτιμεῖται λαμ-
πρῶς ἐν ἐπιδόσει καὶ κοινωνίᾳ πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς,
καὶ πολὺς αὐτῷ παρὰ τῶν εὐεργετουμένων ὁ ἐπαι-
νος; ταῦτα πάντα πληγαὶ καὶ τραύματα, μέσσην αὐ-
τοῦ τύπτοντα τὴν καρδίαν. Καὶ τὸ χαλεπὸν τῆς νό-
σου, ὅτι οὐδὲ ἐξαιρεῖν αὐτὴν δύναται, ἀλλὰ κρύπτει
μὲν, κατηφής ἐστι, καὶ συγκέχυται, καὶ ποτιζέται, καὶ
ἀπώλεται ὑπὸ τοῦ κακοῦ. Ἐρωτώμενος δὲ τὸ πάθος
ἐρυθριᾷ δημοσιεῖσαι τὴν συμφορὰν. Οὐ δύναται γὰρ
λέγειν· ὅτι βάσκανός εἰμι, καὶ πικρῶς ἐπιτρίβει με-
τὰ τοῦ πλησίον καλὰ, καὶ τοῦ ἀδελφοῦ τὴν εὐθυμίαν
ὀδύρομαι, καὶ οὐ φέρω τὴν θείαν τῶν ἀλλοτρίων κα-

Sap. vi, 23. — « Cum invidia tabescente iter
non habeo : quoniam talis homo non est parti-
ceps sapientiae. »

Sap. iv, 12. — « Invidentia improbitatis obscu-
rat bona. »

Eccli. xiv, 3. — « Homini livido ad quid au-
rum? »

Eccli. xxx, 26. — « Zelus et iracundia minuunt
dies. »

Eccli. xxxvii, 7. — « Ab invidis absconde con-
siliium tuum. »

Eccli. xxiv, 6, 7. — « Qui sibi invidet, non est
illo nequior : et hæc est redditio malitiæ ipsius : et
si benefecerit ignoranter, non volens facit : et in
novissimo manifestat malitiam suam. »

Eccli. vi, 1. — « Omnis peccator, invidus et bi-
linguis, improprium et contumeliam habebit. »

Eccli. xxvi, 8. — « Dolor cordis et luctus cor-
dis, mulier in mulierem zelotypa. »

Eccli. xxxvii, 8. — « Noli consiliari cum eo qui
tibi insidiatur. »

Matth. xx, 13. — « Amice, non facio tibi inju-
riam. Nonne ex denario convenisti mecum? »

Jac. iii, 16. — « Ubi zelus et contentio, illic
inconstantia, et omne opus malum. »

Basil. Hom. de invid. — Invidentiæ vitium ca-
veamus : ne operum adversarii participes evada-
mus, atque eodem judicio condemnati inveniamur.
Nam si qui superbia effertur, in diaboli judicium
incidit, quo tandem pacto invidus supplicium
diabolo paratum effugiet? 718 Invidia quippe
exitiosius nihil in animis hominum nasci potest.
Nam sicut ferrum rubigo, ita invidia animum quem
obsederit, consumit : imo, quemadmodum viperas
exeso materno ventre in lucem edi serunt, eodem
modo invidia hanc naturam habet, ut parturientem
se animam conficiat. Livor enim nihil est aliud,
quam dolor ex alterius secundis rebus susceptus.
Quo sit ut merores et acerbitates animi invidum
nunquam deserant. Ubere fructus ager vicini pro-
duxit? domus ejus omnibus vitæ commodis circum-
fluit? in perpetua animi voluptate versatur? hæc
omnia homini invidio morbi alimonia sunt, atque
doloris accessio. Generoso animo est aliquis, opti-
mave valetudine utitur? hæc invidum lancinant.
D Alter formæ venustate præcellit? alia hæc invidio-
rum plaga est. Quidam animæ dotibus multis ante-
cedit, ac prudentia et eloquentia spectabilis est?
hoc ipso quoque invidiæ patet. Ditescit alius, et in
impertienda egenis re sua familiari munificus est,
ingentibusque ab iis quos beneficiis joverit, laudi-
bus celebratur? hæc omnia plagæ et vulnera sunt,
quibus medium invidi pectus sauciatur. Quodque
in hoc morbo gravissimum est, ne ipsum quidem
potest prodere : interim vero dejecto, mæstoque,
ac turbato animo est, queritur, et misere præ
mali gravitate perit. Rogatus quo morbo teneatur,
calamitatem suam aperire erubescit. Puta invidia
labore, neque amici bona acerbè discruciant : hi-

laritatem fratris lugens, nec alienorum bonorum A
ferre spectaculum queo, sed proximi felicitatem calamitati duco. Imo pectore ægritudinem premit, quo viscera tacite inflammantur et exeduntur : ac proinde nec medicum adhibet, nec cogitare remedium potest, quo morbus propulsetur : sed hoc unum mali levamen exspectat, si forte quempiam eorum quibus invidet, prosperitate dejectum cernat. Tunc nimirum inquit fœdera, atque amicus sit, cum lacrymas fundentem, cum lugentem eum viderit, in quem invidia æstuabat. Nec læto quidem et hilari gratulatur : mœrenti autem lacrymarum se socium adjungit. Filium, si e vita discesserit, laudat, sexcentisque ornat encomiis : quam nempe præclara forma esset, quam egregia indole, quam ad omnia eximie comparatus : cum ei, dum adhuc superstes esset, ne vocem ullam qua laudes illius prædicaret, impertiisset. Quod si multos huic laudi assentientes faventesque videat, mox mutata mente mortuo invidet. Quidnam igitur hoc morbo pestilentius sit? vitæ labes est, naturæ corruptela, beneficiorum divinitus concessorum odium, pugna adversus Deum. Quidnam mali auctorem diabolum ad inferendum hominibus bellum in furorem cogit? Annon invidia, ex qua Deo quoque bellum indixisse comperitur? Deo quidem irascens ob eximia dona quibus hominem ornavit, de homine vero ultionem sumens, quia de Deo non potuit. Eadem etiam prorsus Cainum gessisse constat, primum illum discipulum diaboli, a quo, cum invidere, tum cædem patrare didicit? Quid ergo perpetravit? honorem a Deo concessum vidit, ac livore exarsit, illumque tandem qui honore auctus fuerat, interemit, ut illum a quo is honorem acceperat, laceraret. Cum enim ob virium imbecillitatem Deo bellum inferre non 719 posset, in fraternam cædem proruit. Fugiamus, fratres, morbum impiæ adversus Deum pugne magistrum, homicidii parentem, naturæ confusionem, propinquitatis ignorationem, calamitatem a ratione alienissimam.

Ibid. — Canes cum aluntur, mansuescunt, leones blanditiis cicnuntur : invidi autem comitate et blanditiis vehementius effervant. Quid causæ fuit cur Salvator invidiæ patuerit? Utique ob miracula. Quæ autem erant hæc miracula? Indigentium salus. Alebantur esurientes, et qui alebat, ipse vexabatur. Mortui resurgebant : et qui vitam præstabat, in invidiam ipse vocabatur. Pellebantur dæmones : et qui illos jussione sua exagitabat, insidiis appebatur. Mundabantur leprosi, ambulabant claudi, audiebant surdi, visum cæci recuperabant ; et horum beneficiorum auctor in fugam agebatur. Tandem eum, qui vitam largiebatur, morte affecerunt : liberatorem hominum verberibus prosciderunt, ac mundi judicem condemnarunt.

Ibid. — Non Ægyptio Scythia invidet : sed unusquisque gentili suo. Ac rursus in eadem natione non ignotis, sed familiarissimis quibusque, et ex familiaribus, vicinis præsertim, iisque qui artem

λῶν, ἀλλὰ συμφορὰν ποιῶμαι τὴν τῶν πλησίων εὐμερίαν· ἐν τῷ βάθει κατέχει τὴν νόσον ὑποσπύουσαν αὐτοῦ τὰ σπλάγχνα καὶ κατεσθίουσαν. Οὐκοῦν οὐχὶ λατὸν τῆς νόσου παραλαμβάνει, οὔτε τι φάρμακον ἐξευρεῖν δύναται τοῦ πάθους ἀλεξιτήριον, ἀλλὰ μίαν ἀναμένει τοῦ κακοῦ ῥαστόνην, εἰ που τινὰ βῶι καταπεσόντα τῶν φθονουμένων. Τότε σπένδεται, καὶ φίλος ἐστίν, ὅταν δακρύοντα βῶι τὸν βασκαίνόμενον, ὅταν πινθούντα θεάσεται. Καὶ εὐθυμοῦντι μὲν οὐ συνευφραίνεται, ὀδυρομένῳ δὲ συνδακρύει. Τὸ παιδίον μετὰ τὸν θάνατον ἐπαινεῖ, καὶ μυρίοις ἔγκωμοις ἀποσεμνύνει, ὥς μὲν καλὸν ἰδεῖν, ὥς δὲ συμπαθῆς, ὥς δὲ πρὸς πάντα εὐάριστον, οὐκ ἂν αὐτῷ παρίοντι γλώσσαν εὐφημον χαρισάμενος. Ἐὰν μέντοι πολλοὺς βῶι συντρέχοντας τῷ ἐπαίῳ, μεταβάλλον B
πάλιν βασκαίνει τῷ τεθνηκότι. Τί οὖν ἂν γένοιτο τῆς νόσου ταύτης ἀλεθριώτερον; φοβὰ τῆς ζωῆς, λύμη τῆς φύσεως, ἔχθρα τῶν παρὰ Θεοῦ δεδομένων ἡμῖν, ἐναντίωσις πρὸς Θεόν. Τί τὸν ἀρχέκακον δαίμονα εἰς τὸν κατὰ ἀνθρώπων ἐξέμηνε πόλεμον; Καὶ οὐχ ὁ φόβος, δι' οὗ καὶ θεομάχος φανερώς ἀπηλέγχθη; ἀχθόμενος μὲν Θεῷ ἐπὶ τῇ τοσαύτῃ μεγαλοδωρεᾷ εἰς τὸν ἀνθρώπον, τὸν ἀνθρώπον δὲ ἀμυνόμενος, ἐπειδὴ Θεὸν οὐκ ἠδύνατο. Τὰ αὐτὰ δὲ ταῦτα ποιῶν καὶ ὁ Κἀὶν δείκνυται, ὁ πρῶτος μαθητὴς τοῦ διαβόλου, καὶ φόβον, καὶ φόνον παρ' αὐτοῦ διδαχθεῖς. Τί οὖν ἐποίησεν; Εἶδε τὴν παρὰ Θεοῦ τιμὴν, καὶ ἐξακαύθη πρὸς ζῆλον, καὶ ἀνέβλεπεν τὸν τιμηθέντα, ἵνα καθ' αἴτηται τοῦ τιμηζαντος. Πρὸς γὰρ τὴν θεομαχίαν ἀδυνατῶν, εἰς ἀδελφοκτονίαν μετέπεσεν. Φύγωμεν, ἀδελφοί, νόσον θεομαχίας διδάσκαλον, ἀνδροφονίας μητέρα, σύγχυσιν φύσεως, οἰκειότητος ἄγνοιαν, συμφορὰν ἀλογωτάτην.

Cum enim ob virium imbecillitatem Deo bellum inferre non 719 posset, in fraternam cædem proruit. Fugiamus, fratres, morbum impiæ adversus Deum pugne magistrum, homicidii parentem, naturæ confusionem, propinquitatis ignorationem, calamitatem a ratione alienissimam.

Οἱ κύνες τρεφόμενοι ἡμεροῦνται, οἱ λέοντες χειροῦθεις γίνονται θεραπεύμενοι· οἱ δὲ βάσκανοι ταῖς θεραπευσταῖς πλέον ἐξαγριάζονται. Διὰ τί [ὁ Σωτὴρ (1)] ἐφθονεῖτο; Διὰ τὰ θαύματα. Τίνες δὲ ἦσαν αἱ θαύματοποιαί; Σωτηρία τῶν δεομένων. Ἐτρέφοντο οἱ πεινῶντες, καὶ ὁ τρέφων ἐπολεμεῖτο. Ἐτρέφοντο οἱ νεκροί, καὶ ὁ ζωοποιὸν ἐβασκαίνετο. Δαίμονες ἐξηλαύνοντο, καὶ ὁ ἐπιτάσσων ἐπεβουλεύετο. Λεπτοὶ ἐκαθαρίζοντο, καὶ χωλοὶ περιεπάτου, καὶ κωφοὶ ἤκουον, καὶ τυφλοὶ ἀνέβλεπον, καὶ ὁ εὐεργέτης ἐφυγαδεύετο καὶ τὸ τελευταῖον θανάτῳ παραδίδωκεν τὸν τὴν ζωὴν χαρισάμενον, καὶ ἑμαστίγουν τὸν ἐλευθερωτὴν τῶν ἀνθρώπων, καὶ κατεδίκαζον τὸν κριτὴν τοῦ κόσμου.

NOTÆ.

(1) Vox ista omnino ex Basilii textu interjicienda fuit.

Διν καὶ ἡλικιώταις, καὶ συγγενέσι, καὶ ἀδελφοῖς. Καὶ ὅλως, ὥσπερ ἡ ἐρυσίθη ἰδίον ἐστὶ τοῦ αἵτου νόσημα. οὕτως ὁ φθόνος φιλίας ἐστὶν ἀρρώστημα. Τὰ τοῦ φθόνου κινήματα, οὐδὲν λυποῦντα τὸν βασκαίνόμενον, αὐτοῦ πληγαὶ γίνονται τοῦ βασκάνου. Τίς λυπούμενος ἡλάττωσέν ποτε τὰ τοῦ πλησίον καλὰ; 'Εαυτὸν μέντοι προσανήλωσεν, ταῖς λύπαις κατατρεχόμενος.

Φύγωμεν κακὸν ἀφόρητον. "Οφείως ἐστὶ διδάγμα, δαιμόνων εὐρεμα, ἐχθροῦ ἐπισπορά, ἀρραβὼν κολάσεως, ἐμποδίων εὐσεβείας, ὁδὸς ἐπὶ γένναν, στέρης βασιλείας. Τοὺς φθονερούς τινες οἶονται καὶ δι' ὀφθαλμῶν μόνον τὴν νόσον ἐμβάλλειν. Ἐγὼ δὲ τοῦτον μὲν τὸν λόγον ἀποπέμπομαι. Ἐκεῖνο δὲ φημι. Οἱ μισόκαλοι δαίμονες, ἐπειδὴν οἰκείας ἑαυτοῖς εὐρωσι προαιρέσεις, παντοίως αὐταῖς πρὸς τὸ οἰκεῖον κέχρηται βούλημα, ὥστε καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν βασκάνων εἰς ὑπηρεσίαν χρῆσθαι τοῦ ἰδίου θελήματος. Φύγωμεν οὖν κακὸν ἀφόρητον, ὃ φύσει ἐστὶ διδάγμα δαιμόνων. Δῆλοι δὲ πως καὶ αὐτῷ τῷ προσώπῳ καθεστήκασιν οἱ φθονοῦντες. "Ομμα τοῦτοις ἐτηρὸν καὶ ἀλαμπές, παρειὰ κατηφής, ὄφρυς συμπεπτωκυῖα, ἡ ψυχὴ τῷ πάθει συγκεχυμένη, τὸ τῆς ἀληθείας δικαστήριον ἐπὶ τῶν πραγμάτων οὐκ ἔχουσα. θρασὺν μὲν γὰρ λέγουσι τὸν ἀνδρεῖον, ἀνάγκη τὸν τὸν ὠφρονά, τὸν δίκαιον ἀπηνῆ, κακουργὸν τὸν φρόνιμον. Καὶ τὸν μεγαλοπρεπὴ μὲν ὡς βάνασσον διαβάλλουσιν, τὸν ἐλευθέρῳ δὲ ὡς ἄσωντον, πάλιν τὸν οικονομικὸν φειδωλὸν, καὶ ὅλως πάντα τὰ τῆς ἀρετῆς εἶδη οὐκ ἀπορεῖ παρ' αὐτοῖς ὀνόματος, ἐκ τῆς ἀντικειμένης κακίης μετένυχθέντος.

"Ιδιον κακὸν τοῦ διαβόλου ὁ φθόνος, ὃ ἐκλαληθῆναι μὴ δυνάμενος, ὁ λατρεῖαν οὐκ ἐπιδεχόμενος (1). 'Ο κεφαλὴν ἀλγῶν, λέγει τῷ λατρῷ τὴν κεφαλαλίαν, ὃ δὲ φθονῶν, τί εἴπῃ; Λυπεῖ με τὰ τοῦ ἀδελφοῦ αγαθά. 'Η μὲν ἀλήθεια αὕτη, τὰ δὲ ῥήματα ἕκαστος αἰσχύνεται. Τί στενάξεις; Ἰδίον κακὸν, ἢ ἄλλοτριον αγαθόν;

Τοὺς μὲν γὰρ κύνας τρέφοντες ἡμεροῦμεν, τὸν δὲ βασκάνον εὐεργετοῦντες χαλεπώτερον ἀπεργαζόμεθα. Οὐ γὰρ χαίρει ἐφ' οἷς ἂν πάθῃ χρηστοῖς, ἀλλὰ λυπεῖται τῇ σῇ εὐπορίᾳ. Μὴ τοῖνον ἐμπέσης εἰς τὴν παγίδα τοῦ διαβόλου.

Χάρις φθονεῖσθαι, τὸ φθονεῖν δ' αἰσχος μέγα.
'Υποῦ βάδιζε, τὸν φθονοῦν δ' ἄα κάτω.

Τί ἂν γένοιτο τῶν βασκάνων ἐλεεινότερον; Ἐξὼν καὶ χαίρειν, καὶ κερδαίνειν διὰ τὴν χαρὰν· οὗτοι καὶ λυπεῖσθαι αἰροῦνται μᾶλλον ἐπὶ ταῖς ἐτέρων εὐδοκίαις.

A eadem profitentur, aut alia necessitudine conjunctis: ac rursus aequalibus, cognatis, et fratribus. Denique, quemadmodum rubigo proprium est frumenti vitium, sic etiam livor amicitiae morbus est. Invidentiae motiones, cum nihil eum laedant, cui invidetur, invidum ipsum vulnerant. Quisnam est, qui, cum livore percitus sit, bona unquam alterius imminuit? Ipse vero sese conficit, mœrore contabescens.

Ibid. — Intolerandum hoc malum fugiamus. Serpentis doctrina est, dæmonum inventum, hostis semen, arrhabo poenæ, via ad gehennam, regni privatio. Invidos nonnulli, vel per oculos solos morbum injicere arbitrantur. Ego autem hanc quidem fabulam procul missam facio. Cæterum illud dico, quo boni odio flagrant dæmones, ubi idoneas sibi voluntates nacti sunt, omni ratione eis ad id quod sibi proposuerunt, abuti: ita ut invidorum etiam oculos ad hoc suum ministerium adhibeant. Intolerandum igitur malum fugiamus, quod suapte natura dæmonum documentum sit. Quin et invidiæ morbo laborantes vel ipsa quoque facies prodit. Siccus ipsis oculus est, nec lucidus, tristes genæ, collapsum supercilium, animus ægritudine hac turbatus, a quo justum de rebus judicium ferri non possit. Fortem quippe audacem appellant, temperantem durum et stupidum, justum crudelem, prudentem versipellem. Magnificum cœu profusum, liberalem tanquam decoctorem traducunt: ac rursum eum qui rem familiarem commode administrat, ut præparcum et tenacem criminantur. Ac, ne sim longior, nullum virtutis genus est quod suo apud eos vocabulo careat, a contrario vitio derivato.

Ejusd. — Proprium diaboli malum est invidia, quæ nec aperiri potest, nec medicinam recipit. Qui capite dolet, dolore exponit medico. Qui vero invidiæ morbo premitur, quid dicat? fratris bona mihi mœrorem creant? Atqui hæc quidem ipsa **720** veritas est? rem vero edicere omnes erubescunt. Quid gemis? malum tuum, an alienum?

Ejusd. Hom. hab. in Lazic. — Canes cum alimus, mansuetos facimus: invidum autem dum beneficiis augemus, asperiores et truculentiores reddimus. Neque enim ob ea beneficia quæ a te accipit, gaudet: quin potius opibus tuis et rerum copia angitur. Cave itaque ne incidas in laqueum diaboli.

S. Greg. Naz. in iamb.

*Pulchrum invideri: turpis invidentia.
Incede celsus. invidum infra deserens.*

S. Chrysost. — Quidnam est invidis hominibus miserabilius? Cum penes ipsos sit gaudere, et ex gaudio emolumentum aliquod capere; malunt ta-

NOTÆ.

(1) Rup. πάθος; ἐκλαληθῆναι μὴ δυνάμενον, καὶ ἐπιδεχόμενον.

men ob aliorum famam et gloriam mœstitia confici, ac præter hunc mœrorem suum, supplicium sibi intolerandumque cruciatum a Deo arcescere.

O plenam doloris invidiam! o ignem inextinctum! o invidiam, invidenti exitiosam? Nam, quemadmodum vermis lignum corrumpit, sic etiam invidia invidium quidem tabe conficit; eum vero cui invideatur splendidiorem reddit.

In rebus secundis invidiam fugere impossibile est.

Nihil sceleratius est, quam alterius felicitate morderi, dirumpi, contabescere. Nihil gravius est, nihil miserius, quam invidiæ morbum contrahere, ac zelotypia et livore confici.

Ais te toto pectore Deum obsecrare ut a libidinosis cogitationibus et affectibus libereris: eodem igitur modo, omni animo tuo, id quod potius est, exorare satage ut a livore et invidentia vindiceris: magis quippe in execrandum affectum istum preprendes.

TIT. XIII. — *De præpostero sui amore; et quod nemo seipsum justum pronuntiare aut laudare debeat.*

Prov. xxi, 2. — « Omnis vir sibi ipsi justus videtur. »

Prov. xxvii, 2. — « Laudet te proximus, et non os tuum; alienus, et non labia tua. »

Prov. iii, 7. — « Ne sis prudens apud teipsum. »

Prov. xiii, 15. — « Viæ stultorum rectæ sunt in oculis ipsorum. »

Isa. v, 21, 22. — « Væ qui prudentes estis in vobis ipsis, et coram vobismetipsis docti! Qui dicunt: Recede a me, ne appropinques mihi, quia mundus sum. Ita fumus ignis in ipso ardet omnibus diebus. »

Isa. lxxv, 65. — « Ecce scriptum est in conspectu meo, non tacebo donec reddam, et retributam in sinu eorum peccata ipsorum, et patrum ipsorum, dicit Dominus. »

II Cor. ix, 18. — « Non qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat. »

Rom. xii, 17. — « Nolite prudentes esse apud vosmetipsos. »

S. Greg. Naz. — Omnes hoc uno nomine pii sumus, quod alios impietatis condemnamus.

Actionum suarum lenes et benigni iudices, alienarum autem severi censors sunt.

721 *Isaia abbas.* — Qui sua duntaxat causa omnia faciunt, hi philantia, hoc est malorum omnium gravissimo, student. Quod quidem hoc affert, ut a societate et commercio atque amicitia quispiam abhorreat, injusteque et impie se gerat. Natura enim hominem, non uti solivaga animalia, condidit, sed uti gregalia, communibusque pascuis utentia: ut non sibi soli vivat; verum et matri, et patri, et fratribus, et uxori, et liberis,

Α σσιν, καὶ μετὰ τῆς λύπης ἐστὶ καὶ κόλασιν ἐπισησθαι παρὰ Θεοῦ, καὶ τιμωρίαν ἀφόρητον.

Ἦ φθόνος πάθος παπληρωμένος! ὦ φθόνος, πῦρ μὴ σθεννύμενον! ὦ φθόνος, ἐπὶ τὸν φθονοῦντα τὴν βλάβην ἄγων! Καὶ καθάπερ ὁ σκώληξ τὸ ξύλον διαφθείρει, οὕτω καὶ ὁ φθόνος τὸν μὲν φθονοῦντα διατῆχει, τὸν δὲ φθονοῦμενον λαμπρότερον κατασκευάζει.

Ἀμύχανον ἐν εὐπραγίαις φθόνον διαφυγεῖν.

Οὐδὲν μιαιώτερον τοῦ ἐπὶ ταῖς ἀλλοτριαῖς εὐμενίαις δίκνεσθαι, διαπρίεσθαι, καὶ τήκεσθαι. Οὐδὲν χαλεπώτερον, οὐδὲν ἀθλιώτερον τοῦ ἐπισπᾶσθαι τῆς βασκανίας τὸ πάθος, καὶ καταδαπανᾶσθαι τῷ ζήλῳ καὶ τῷ φθόνῳ.

Λέγεις, ἐξ ὧν τὸν Θεὸν παρακαλεῖς καρδίας βουθῆναι ἀπὸ τῶν τῆς ἡδυπαθείας ἐνθυμημάτων καὶ παθῶν· οὐκοῦν τὸν αὐτὸν τρόπον ὁλοφύχως τὸ κρεῖττον ἰκίτεται, ἀπαλλαγῆναι βασκανίας καὶ φθόνου· πλεον γὰρ εἰς τοῦτο νεύεις τὸ ἐπάρaton πάθος.

TIT. IV. — *Περὶ φιλαυτίας· καὶ ὅτι οὐ δεῖ τὸν ἑαυτὸν δίκαιον ἢ ἐπαινεῖν.*

« Πᾶς ἀνὴρ φαίνεται ἑαυτῷ δίκαιος. »

« Ἐγκωμιάζω σε ὁ πέλας, καὶ μὴ τὸ σὸν στόμα· ἄλλοτριος, καὶ μὴ τὰ σὰ χεῖλη. »

« Μὴ ἰδοὶ φρόνιμος παρὰ σεαυτῷ. »

« Ὅλοι ἀφρόνων ὀρθαὶ ἐνώπιον αὐτῶν. »

« Οὐαὶ οἱ συνετοὶ ἐν ἑαυτοῖς, καὶ ἐνώπιον ἑαυτῶν ἐπιστήμονες· οἱ λέγοντες, Πόρρω ἀπ' ἐμοῦ, μὴ ἰγγίσης μοι, ὅτι καθαρὸς εἰμι. Οὕτως καπνὸς θυμοῦ μου, πῦρ καίεται ἐν αὐτῷ πάσας τὰς ἡμέρας. »

« Ἰδοὺ γέγραπται ἐναντίον μου, οὐ μὴ σιωπήσω ἕως ἂν ἀποδῶ, καὶ ἀναποδώσω εἰς τὸν κόλπον αὐτῶν τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, καὶ τῶν πατέρων αὐτῶν, λέγει Κύριος. »

« Οὐχὶ ὁ ἑαυτὸν συνιστάμενος, ἐκεῖνος δόκιμος ἐστίν, ἀλλ' ὃν ὁ Κύριος συνίστησιν. »

« Μὴ γίνεσθε φρόνιμοι παρ' ἑαυτοῖς. »

Πάντες ἐσμεν εὐσεβεῖς, ἐξ ἑνὸς τοῦ καταγιγνώσκειν ἀλλήλων ἀσέβειαν.

Οἱ τῶν μὲν ἰδίων πρᾶξι κριταί, τῶν δὲ ἀλλοτρίων ἀκριβεῖς ἐξετασταί.

Οἱ ἑαυτῶν μόνον ἔνεκα πάντα πράττοντες, φιλαυτίαν τὸ μέγιστον τῶν κακῶν ἐπιτηδεύουσιν. Ὁ ποιεῖ τὸ ἁμικτον, τὸ ἀκοινώνητον, τὸ ἀφιλον, τὸ ἀδικον, τὸ ἀσεβές. Τὸν γὰρ ἀνθρωπῶν ἢ φύσις κατεσκευάσεν, οὐχ ὥς τὰ μονωτικὰ θηρία, ἀλλ' ὥς ἀγελαῖα, καὶ σύννομα, καὶ κοινωνικά, ἵνα μὴ ἑαυτῷ μόνῳ ζῇ, ἀλλὰ καὶ πατρὶ καὶ μητρὶ, καὶ ἀδελφοῖς, καὶ γυναικὶ, καὶ τέκνοις, καὶ ἄλλοις συγγενέσι, καὶ φίλοις, καὶ δημόταις, καὶ φυλῆταις, καὶ πατριδὶ, καὶ ὁμο-

Prov. xxiv, 24. — « Qui impium dicit esse A justum, maledictus erit populis, et exosus inter gentes. »

Prov. ii, 14, 15. — « O qui lætantur in malis, et exsultant in subversione mala; quorum semitæ perversæ obliquæ, et distortæ calles eorum, ut procul te faciant a via recta, et alienum a justa sententia. »

Prov. xvii, 19. — « Qui libens peccat, delectatur pugnis. »

Prov. xi, 27. — « Quærentem mala, mala persequuntur. »

Prov. xv, 15. — « Per omne tempus oculi malorum expectant mala. »

Isa. iii, 9, 10. — « Væ animæ eorum, quia inierunt consilium malum adversus seipsos, dicentes: Vinciamus justum, quoniam incommodus est nobis. Ergo fructus operum suorum comedent. »

Isa. v, 20. — « Væ qui dicunt malum bonum, et bonum malum: qui ponunt tenebras lucem, et lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, et dulce in amarum. »

Ecclesi. xxxiii, 14. — « Fili, in bonis ne des maculam. »

Ecclesi. i, 26. — « Non est justum aspernari pauperem sapientem, neque consensitaneum glorificare virum peccatorem. »

S. Basil. in psal. lxi. — Proditio veritatis est, atque assuefactio ad exitium, eorum qui pravitati student comprobatio.

Multi sunt qui actiones improbas laudent atque scurram, jucundum ac lepidum appellitent; eum qui obscenis verbis utatur, urbanum; acerbum et iracundum, qui se minime contemni sustineat; tenacem et præparcum, velut qui rei familiari providere norit; profusum et decoctorem, ut liberalem; impudicum et libidinosum, ceti voluptate belle fruente et genio indulgentem: atque, ut rem uno verbo complectar, omne vitii genus ex opposita virtute definiunt. Ejusmodi homines ore suo benedicunt, corde vero execrantur. Verbis siquidem applaudendo nullam non maledictionem vitæ suæ adducunt, seque ipsos per ea quæ admittunt, æterno judicio obnoxios statuunt.

Diligenter nobismetipsis caveamus, ne unquam, aut impium quemdam hominem, aut sermonem qui in nostri favore cedat, comprobemus, nosque ad eum assentiendo adjungamus.

S. Chrysost. — Etiam si quis nobis voluerit obtreectare, non eo nomine discruciemur, quod male audiamus, sed quod juste traducamur. Nam si improbe et flagitiose vivamus, etsi nemo nos maledictis incessat, tamen omnium sumus miserrimi. Si autem virtuti studeamus, tametsi universus orbis nos insectetur, tum nihilominus omnium felicissimi sumus.

Non solum vitium æmulari, sed et eos qui vitiose vivunt laudare, non vulgare quoddam supplicium accersit; atque adeo, ut mirificum aliquid dicam,

« Ὁ εἰπὼν τὸν ἀσεβῆ, δίκαιός ἐστι, ἐπικατάρτατος ἐσται, καὶ μισητός ἐς ἔθνη. »

« Ὁ οἱ εὐφραίνόμενοι ἐπὶ κακοῖς, καὶ χαίροντες ἐπὶ διατροπῇ κακῇ, ὧν αἱ τρεῖς σκολιὰ, καὶ χαμπύλαι αἱ τροχιαὶ αὐτῶν, τοῦ μακρὰν σε ποιῆσαι ἀπὸ ὁδοῦ εὐθείας, καὶ ἀλλότριον τῆς δικαίας γνώμης. »

« Φιλαμαρτήμων χαίρει μάχαις. »

« Ἐκζητοῦντα κακὰ καταλήφεται αὐτόν. »

« Πάντα τὸν χρόνον οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν κακῶν προσδέχονται κακὰ. »

« Οὐαὶ τῇ ψυχῇ αὐτῶν, ὅτι βεβούλευνται βουλὴν B πονηρὰν κατ' ἑαυτῶν εἰπόντες: Ἀήσομεν τὸν δίκαιον, ὅτι δύσκλητος ἡμῖν ἐστίν. Τοίνυν τὰ γενήματα τῶν ἔργων αὐτῶν φάγονται. »

« Οὐαὶ οἱ λέγοντες τὸ πονηρὸν καλόν, καὶ τὸ καλὸν πονηρὸν, οἱ τιθέντες τὸ σκότος φῶς, καὶ τὸ φῶς σκότος, οἱ τιθέντες τὸ πικρὸν γλυκύ, καὶ τὸ γλυκύ πικρὸν. »

« Τέκνον, ἐν τοῖς ἀγαθοῖς μὴ ᾄδς μῶμον. »

« Οὐ δίκαιον ἀτιμάσαι πτωχὸν συνेतὸν, καὶ οὐ καθήκον δοῦναι ἄνδρα ἀμαρτωλόν. »

Προδοσία τῆς ἀληθείας ἐστὶ, καὶ ἔθισμός πρὸς διαφθορὰν ἢ τῶν πονηρευομένων ἀποδοχή.

C Πολλοὶ εἰσι τὰς πονηρὰς πράξεις ἀποδεχόμενοι, καὶ χαρίεντα μὲν τὸν εὐτράπελον λέγοντες, τὸν δὲ αἰσχρολόγον πολιτικόν· τὸν πικρὸν καὶ ὀργίλον, ἀκαταφρόνητον ὀνομάζουσιν· τὸν φειδωλὸν καὶ ἀκοινώνητον, ὡς οἰκονομικὸν ἐπαινοῦσιν· τὸν ἀσωτον ἐλευθερόν· τὸν πονηρὸν καὶ ἀσελγῆ ἀπολαυστικόν, ἔτι καὶ ἀναιμὸν· καὶ ἅπας ἀπλῶς πᾶσαν κακίαν ἐκ τῆς παρακαμένης ἀρετῆς ὀρίζονται. Οἱ τοιοῦτοι τῷ στόματι μὲν εὐλογοῦσιν, τῇ δὲ καρδίᾳ καταρῶνται. Ἐν γὰρ τῇ τῶν ῥημάτων εὐφημίᾳ πᾶσαν κατάραν ἐπάγουσιν ἑαυτῶν τῇ ζωῇ, καὶ ἀποδίκους ἑαυτοῦς τῇ αἰωνίᾳ κρίσει, δι' ὧν ἀποδέχονται, καθιστῶσι.

D Ἐπιμελέστερον ἑαυτοῖς προσέχωμεν, μήποτε ἀσεβῆ τινα ἄνθρωπον ἢ λόγον δικαιοῦσιν κατὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς χάριν, προσαχθέντες αὐτῷ τῇ συγκαταθέσει.

Κἂν τις βούληται κατηγορεῖν, μὴ τὸ κακὸς ἀκούειν ἀλγῶμεν, ἀλλὰ τῷ δικαίως ἀκούειν κακῶς. Ἄν μὲν γὰρ ἐν πονηρίᾳ ζῶμεν, κἂν μηδαὶς κακηγορῶν ᾖ, πάντων ἐσμὲν ἀθλιώτεροι. Ἄν δὲ ἀρετῇ ἐπιμελωμεθα, κἂν ἡ οἰκουμένη λέγῃ κακῶς, τότε πάντων ἐσμεθα ζηλωτότεροι.

Οὐ τὸ ζηλοῦν κακίαν, ἀλλὰ καὶ τὸ τοὺς ἐν αὐτῇ ζῶντας ἐπαινεῖν, φέρει τινὰ κόλασιν, οὐ τὴν τυχοῦσαν ἡμῖν· καὶ εἰ χρὴ τι θαυμαστὸν εἰπεῖν, αὐ-

τῶν τῶν ἐν πονηρίᾳ ζώντων χαλεπωτέραν. Τοῦ γὰρ ἁμαρτάνειν, τὸ ἐπαινεῖν τοὺς ἁμαρτάνοντας πολὺ μείζον εἰς κολάσεως λόγον. Καὶ μάλα εἰκότως· διαφθαρμένης γὰρ ἐστὶ γνώσεως, καὶ ψυχῆς ἀνίατα νοσοῦντος αὐτῆς ἡ ψῆφος. Ὁ γὰρ ἐπαινῶν πονηρίαν, ἐκ τοῦ μετανοῆσαι θεραπείας αὐτὸν ἀπεστέρησεν, ὥστε εἰκότως τοῦτο ἐκείνου χαλεπωτέρον ὁ Παῦλος εἶναι ἐνομοθέτησεν. Διὰ τοῦτο οὐχὶ τὰ φαῦλα πράττοντες μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ τούτους ἐγκωμιάζοντες, τῆς αὐτῆς, ἥ χαλεπωτέρας ἐκείνοις κοινωνοῦσι κολάσεως.

Ψέγειν τὸν ἀνεπιληπτον, εἰς Θεὸν ἁμαρτία.

Ἐπίτασις κακίας, τὸ μὴ μόνον αὐτὸν ἁμαρτάνειν, ἀλλὰ καὶ συνηγορεῖν αὐτοῖς.

ΤΙΤΑ. Γ'. — *Περὶ χαλεπῶν καὶ ἀνοσιῶν πράξεων.*

« Ἐγένετο δὲ ἡνίκα ἤγγισεν Ἰσραὴλ ἐν τῇ γῇ ἐκείνῃ, ἐπορεύθη Ῥουβὴν, καὶ ἐπορεύθη μετὰ Βάλας τῆς παλλακῆς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Καὶ ἤκουσεν Ἰσραὴλ, καὶ πονηρὸν ἐφάνη ἐναντὶον αὐτοῦ. »

« Γνοῦς δὲ Αὐνάν, ὅτι οὐχ αὐτῷ ἔσται τὸ σπέρμα, καὶ ἐγένετο ὅταν εἰσῆλθεν πρὸς τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ἐξέχεεν ἐπὶ τὴν γῆν, τοῦ μὴ δοῦναι σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ. »

« Ἐμισθώσατο αὐτῷ Ἀδιμελεχ ἄνδρας κενοὺς καὶ δειλοὺς· καὶ ἐπορεύθησαν ὀπίσω αὐτοῦ, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ εἰς Εὐφραθὰ, καὶ ἀπέκτειναν τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, υἱοὺς Ἰεροβαὰλ ὁ ἄνδρας ἐπὶ λίθον ἕνα· καὶ κατελείφθη Ἰωθάν υἱὸς Ἰεροβαὰλ ὁ νεώτερος, ὅτι ἐκρύβη. »

« Ἐπελάβετο ὁ ἀνὴρ τῆς παλλακῆς αὐτοῦ, καὶ ἐξήγαγεν αὐτὴν πρὸς τοὺς ἔξω· καὶ ἔγνωσαν αὐτὴν, καὶ ἐνέπαιξαν αὐτὴν ὅλην τὴν νύκτα ἕως πρωῒ· καὶ ἐξαπέστειλαν αὐτὴν, καὶ ἀνέβη τῷ πρωῒ, καὶ ἦλθεν ἡ γυνὴ πρὸς τὸν ὄρθρον, καὶ ἔπασεν παρὰ τὰς θύρας τοῦ πυλῶνος τοῦ οἴκου, οὗ κεῖ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, ἕως οὗ διαφάσκη. Καὶ ἀνέστη ὁ ἀνὴρ αὐτῆς τῷ πρωῒ, καὶ ἦνοιξε τὰς θύρας τοῦ οἴκου, καὶ ἐξῆλθεν τοῦ πορευθῆναι εἰς τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, καὶ ἡ παλλακὴ αὐτοῦ ὑποπεπτωκυῖα παρὰ τὰς θύρας, καὶ αἱ χεῖρες αὐτῆς ἐπὶ τὸ πρόθυρον. Καὶ εἶπεν αὐτῇ· Ἀνάστηθι, καὶ ἀπέλθωμεν. Καὶ οὐκ ἀπεκρίθη, ὅτι ἦν νεκρά. Καὶ ἀνέλαθεν αὐτὴν ἐπὶ τὸ ὑποζύγιον, καὶ ἀνέστη, καὶ ἐπορεύθη εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ. Καὶ ἰδόντες οἱ ἄνδρες ἠρώτησαν, ποῦ ἐγένετο ἡ πονηρία αὐτῆς. Καὶ ἀπεκρίθη ὁ Αεὺτις, ὁ ἀνὴρ αὐτῆς τῆς πεφονευμένης γυναίκος, καὶ εἶπεν· Εἰς Γαβαὰ τοῦ Βενιαμὴν ἦλθον ἐγὼ καὶ ἡ παλλακὴ μου τοῦ αὐλισθῆναι. Καὶ ἀνέστησαν ἐπ' ἐμὲ ἐπὶ τὴν οἰκίαν νυκτὸς, καὶ ἐμὲ ἠθέλησαν φονεῦσαι, καὶ τὴν παλλακὴν μου ἐταπείνωσαν, καὶ ἀπέθανε. Καὶ ἐκράτησα τὴν παλλακὴν μου, καὶ ἐμέλισα αὐτὴν, καὶ ἐξαπέστειλα ἐν παντὶ ὁρίῳ κληρονομίας υἱῶν Ἰσραὴλ. Καὶ ἰδοὺ πάντες ὑμεῖς υἱοὶ Ἰσραὴλ, ὁδοὶ αὐτοῖς λόγον καὶ βουλὴν. Καὶ ἀνέστη πᾶς ὁ λαὸς ὡς ἀνὴρ εἷς, λέγοντες· Οὐκ ἀπέλευσόμεθα ἀνὴρ εἰς σκήνωμα αὐτοῦ. »

« Εἶπον πάντες οἱ ἄνδρες Ἰαβὶς πρὸς Ναὰς τὸν Ἀμμωνίτην· Διάθου ἡμῖν διαθήκην, καὶ δουλεύσομέν σοι. Καὶ εἶπεν πρὸς αὐτοὺς Ναὰς· Ἐν ταύτῃ

PATROL. GR. XCVI.

A *gravius, quam sit eorum, qui improbam vitam agunt. Peccantes enim laudare, majore dignum animadversione est, quam peccare. Ac merito sane: hoc enim corruptæ mentis 723 voluntatisque calculus est, atque animæ ineurabili morbo laborantis. Nam qui improbitatem laudibus extollit, pœnitentiæ remedio seipsum privat. Ut merito Paulus hoc atrocius illo esse quasi lege lata sanxerit. Quocirca non illi solum qui flagitia perpetrant, sed et qui eos laudant, eodem quo illi, quin et graviore supplicio plectuntur.*

Vituperare eum qui reprehensione caret, in Deum peccare est.

Sceleris incrementum est, non modo peccare, verum etiam aliis peccantibus favere.

TIT. III. — *De gravibus et nefariis flagitiis.*

Gen. xxxv, 21, 22. — « Factum est autem cum appropinquasset Israel in terram illam, abiit Ruben, et fornicatus est cum Balla concubina patris sui. Et audivit Israel et malum visum est coram illo. »

Gen. xxxviii, 9, 10. — « Cognoscens autem Aunan, quod sibi futurum non esset semen, et factum est, cum intraret ad uxorem fratris sui, ut effunderet in terram, ne daret semen fratri suo. »

Judic. ix, 4-6. — « Et conduxit Abimelech viros vagos et meticulosos, secutique sunt eum. Et venit in domum patris sui in Euphrata, et occidit fratres suos, filios Hierobaal septuaginta viros super lapidem unum. Remansit Jothan filius Hierobaal junior, quia absconditus est. »

Judic. xix, 25-30; xx, 3-8. — « Et accepit vir concubinam suam, et eduxit eam ad eos foras: et cognoverunt eam, et illuserunt ei totam noctem usque mane, et dimiserunt eam; et ascendit diluculum, et venit mulier diluculo, et cecidit ad fores ostii domus, ubi erat vir suus, donec illuxit dies. Et surrexit vir ipsius mane, et aperuit fores domus: et exivit ut pergeret viam suam. Et concubina ipsius jacebat juxta fores, et manus ejus super limen. Et dixit ei: Surge, et abeamus. Et non respondit, quia mortua erat. Et assumpsit eam super asinum, et surrexit, et abiit ad locum suum. Et venientes viri, quæsierunt, ubinam facta esset nequitia hæc. Et respondit Levita, vir illius mulieris quæ occisa erat, et ait: In Gabaa Benjamin veni ego, et concubina mea, ut diverterer. Et surrexerunt in me in domum nocte, et me voluerunt interficere: et concubinam meam humiliaverunt, et mortua est. At apprehendi concubinam meam, et in frusta concidi, et misi in omnem terminum hæreditatis Israel. Et ecce omnes vos filii Israel, date vobis ipsi sermonem et consilium. Et surrexit omnis populus, tanquam vir unus, dicentes: Non abibimus quisquam in tabernaculum suum. »

II Reg. xi, 1-4. — « Dixerunt viri Jabis ad Naas Ammonitam: Ini nobiscum fœdus, et serviemus tibi. Et ait ad eos Naas: In hac re inibo vobiscum

saedus, ut effodiam vobis omnem oculum dextrum, et ponam opprobrium in Israel. Dicunt illi: Cessa a nobis septem dies, et mittemus nuntios ad omnem terminum Israel: Si non fuerit qui servet nos, egrediemur ad vos. »

II Reg. xii, 17. — « Ait rex cursoribus qui iuxta se stabant: Adducite, et interficite sacerdotes Domini, quia manus **724** eorum cum David, et quia noverunt quod ipse fugeret, et non revelaverunt auri meo. »

II Reg. xiii, 11-14. — « Apprehendit sororem suam Amnon, et ait illi: Veni, cuba mecum. Et dixit illi: Nequaquam, frater mi: ne facias stultitiam hanc. Et non audivit eam, et fortior ea fuit, humiliavitque illam et dormivit cum ea. Et posthac odio eam habuit Amnon odio magno valde. Et ait ei Amnon: Surge et vade. Et respondit illi Thamar: Nequaquam, frater: quia major est malitia hæc priore quam fecisti mecum, emitendo me. Et non audivit Amnon vocem ejus. »

Ibid. 27-29. — « Fecit Abesalom convivium, et præcipit pueris suis, dicens: Observate, et cum jucundum fuerit cor Amnon in vino, et dixerò vobis: Percutite eum, et trucidate ipsum, ne timeatis. Et fecerunt pueri Abesalom Amnon, quemadmodum præcepit ipsis. »

Prov. xxx, 21, 22. — « Per tria movetur terra, et quartum sustinere non potest: Si servus regnaverit, et stultus fuerit saturatus cibo, et ancilla si ejecerit dominam suam, et mulier odibilis, si virum bonum sortita fuerit. »

TIT. IV. — *De religione Christiana, et gentium Ecclesia.*

Osee i, 4. — « Vocabo non populum meum, populum meum, et non dilectam dilectam. »

Isa. xxxv, 1. — « Lætare, desertum sitiens: exsultet solitudo, et floreat quasi liliū. Et flore-bunt, et arboribus ornabuntur. »

Isa. xliii, 20. — « Dedi in deserto aquam, et flumina in iniquo: ut bibere faciam genus meum electum, populum meum quem acquisivi, ut virtutes meas narret. »

Isa. lxxv, 1, 2. — « Apparui non quaerentibus me, inventus sum ab his qui me non interrogabant. Dixi: Ecce ego, genti quæ non vocabat nomen meum. »

Isa. xlv, 1. — « Lætare, sterilis quæ non parit, erumpe et clama, quæ non parturit: quia plures filii deserti, quam ejus quæ habet virum. »

Isa. lxxv, 15. — « Servientibus mihi vocabitur nomen novum, cui benedicetur super terram. Benedicent enim Deum verum. »

Isa. xliii, 21. — « Benedicet me populus meus, quem acquisivi ut virtutes meas narret. »

I Petr. ii, 9-11. — « Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus in acqui-

Α διαθήσονται ὑμῖν διαθήκην, ἐν τῷ ἐξορύξει ὑμῶν τὸν ὀφθαλμὸν δεξιόν· καὶ θήσονται θνείδος ἐπὶ Ἰσραὴλ. Λέγουσιν αὐτῷ· Ἄνεξ ἡμῖν ἐπτά ἡμέρας, καὶ ἀποστελοῦμεν ἀγγέλους εἰς πᾶν ὄριον Ἰσραὴλ· Ἐὰν μὴ ᾗ ὁ σῶζων ἡμᾶς, ἐξελευσόμεθα πρὸς ὑμᾶς. »

« Εἶπεν ὁ βασιλεὺς τοῖς παρατρέχουσιν τοῖς ἐρεστηκόσιν ἐπ' αὐτόν· Προσαγάγετε, καὶ θανατοῦτε τοὺς ἱερεῖς τοῦ Κυρίου, ὅτι ἡ χεὶρ αὐτῶν μετὰ Δαβὶδ, καὶ ὅτι ἐγνωσαν ὅτι φεύγει αὐτοὺς, καὶ οὐκ ἀπεκάλυψαν τῷ ὀπίσθῳ μου. »

« Ἐπλάβετο τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ ὁ Ἀμνὼν, καὶ εἶπεν αὐτῇ· Δεῦρο κοιμήθητι μετ' ἐμοῦ. Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Μὴ, ἀδελφε μου, μὴ ποιήσης τὴν ἀφροσύνην ταύτην. Καὶ οὐκ ἤκουσεν αὐτῆς, καὶ ἐκραταίωσεν ὑπὲρ αὐτὴν, καὶ ἐταπεινώσεν αὐτὴν, καὶ ἐκοιμήθη μετ' αὐτῆς. Καὶ μετὰ τοῦτο ἐμίσησεν αὐτὴν Ἀμνὼν μῖσος μέγα σφόδρα. Καὶ εἶπεν αὐτῇ Ἀμνὼν· Ἀνάστηθι, καὶ πορεύου. Καὶ εἶπεν αὐτῷ Θάμαρ· Μὴ, ἀδελφε, ὅτι μεγάλη ἡ κακία ἡ ἐσχάτη ὑπὲρ τὴν πρῶτην, ἣν πεποίηκας μετ' ἐμοῦ, ἐξαποστειλαί με· καὶ οὐκ ἤκουσεν Ἀμνὼν τῆς φωνῆς αὐτῆς. »

« Ἐποίησεν Ἀβесаλὼμ ποτόν, καὶ ἐνετεῖλατο τοῖς παιδαρίοις αὐτοῦ, λέγων· Ἴδετε, καὶ ὡς ἂν ἀγαθυνθῇ ἡ καρδία Ἀμνὼν ἐν τῷ οἴνῳ, καὶ εἴπω πρὸς ὑμᾶς· Πατάξατε αὐτόν, καὶ θανατώσατε αὐτόν, μὴ φοβηθῆτε. Καὶ ἐποίησαν τὰ παιδάρια Ἀβесаλὼμ τῷ Ἀμνὼν, καθὼς ἐνετεῖλατο αὐτοῖς. »

Διὰ τριῶν σιέται ἡ γῆ, τὸ δὲ τέταρτον οὐ δύναται φέρειν· Ἐὰν οἰκέτης βασιλεύσῃ, καὶ ἀφρων πλησθῇ σιτίαν, καὶ οἰκέτης ἂν ἐκβάλῃ τὴν ἐαυτοῦς κυρίαν, καὶ μισητὴ γυνὴ ἂν τύχῃ ἀνδρὸς ἀγαθοῦ. »

TITA. Δ'. — *Περὶ Χριστιανισμοῦ, καὶ τῆς ἀξίως Ἐκκλησίας.*

« Καλέσω τὸν οὐ λαόν μου λαόν μου, καὶ τὴν οὐκ ἡγαπημένην ἡγαπημένην. »

« Εὐφράνῃ, ἔρημος διψῶσα· ἀγαλλιάσθω ἡ ἔρημος, καὶ ἀνθεῖτω ὡς κρίνον, καὶ ἐξανθήσει· καὶ ὀλοχαρήσει (1). »

« Ἔδωκα ἐν τῇ ἐρήμῳ ὕδωρ, καὶ ποταμούς, ποτίσαι τὸ γένος μου τὸ ἐκλεκτόν, τὸν λαόν μου, ὃν περιποιήσάμην, τὰς ἀρετὰς μου διηγείσθαι. »

« Ἐμφανὴς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ μὴ ἐπερωτῶσιν· ἠὲ ὁρέθην τοῖς ἐμὲ μὴ ζητοῦσιν. Εἶπα, Ἰδοὺ εἰμι, τῷ ἔθνει, ὃ οὐκ ἐκάλεσάν μου τὸ ὄνομα. »

« Εὐφράνῃ, στεῖρα, ἡ οὐ τέκτουσα· ῥῆξον καὶ βόησον, ἡ οὐκ ὠδίνουσα, ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου, μάλλον ἢ τῆς ἐρούσης τὸν ἄνδρα. »

« Τοῖς δουλεύουσι μοι κληθήσεται ὄνομα καινόν, ὃ εὐλογηθήσεται ἐπὶ τῆς γῆς. Εὐλογήσουσι τὸν Θεὸν τὸν ἀληθινόν. »

« Εὐλογήσει με ὁ λαός μου, ὃν περιποιήσάμην τὰς ἀρετὰς μου ἐξηγείσθαι. »

« Ὑμεῖς ὅτε γένος ἐκλεκτόν, βασιλεῖον ἱεράτευμα, ἔθνος ἁγιον, λαὸς εἰς περιποίησιν, ὅπως τὰς

NOTÆ.

(1) Verbum hoc nusquam in Bibliis editis occurrit.

ἀρετὰς ἐξαγγέλλητε τοῦ ὑμᾶς καλέσαντος εἰς τὸ Ἀ
 θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς. Οἱ ποτὲ οὐ λαὸς, νῦν δὲ λαὸς
 Θεοῦ· οἱ οὐκ ἐλεημένοι, νῦν δὲ ἐλεηθέντες. »

« Ἀγαπητοὶ, νῦν Θεοῦ τέκνα ἐσμέν, καὶ οὐπω
 ἐφανερώθη, τί ἐσόμεθα. Οἴδαμεν δὲ, ὅτι ἐάν φανερω-
 θῇ, ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα, ὅτι ἀφόμεθα αὐτὸν καθὼς
 ἐστι. »

Χριστιανὸς ἐαυτοῦ ἐξουσίαν οὐκ ἔχει, ἀλλὰ τῷ
 Θεῷ σχολάζει.

Τὸ ἔργον τοῦ Χριστιανοῦ οὐδὲν ἐστὶν ἄλλο, ἢ τὸ
 μελετᾶν ἀποθνήσκειν.

Καθόλου ὁ Χριστιανὸς ἡρεμίας, καὶ ἡσυχίας, καὶ
 γαλήνης, καὶ εἰρήνης οἰκεῖός ἐστιν.

Χριστιανοῦ ἀνδρὸς μὴ τὸ σχῆμα ἀποδέχου, ἀλλὰ
 τῆς ψυχῆς τὸ φρόνημα.

TITA. Ε'. — « Ὅτι χρὴ μᾶλλον φοβεῖσθαι Θεὸν ἢ
 ἀνθρώπους. »

« Ἐφοβήθησαν αἱ μαῖαι τὸν Θεόν, καὶ οὐκ ἐποίη-
 σαν καθὰ συνέταξεν αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς Αἰγύπτου, καὶ
 ἐζωγγόνουν τὰ ἄρρενα. »

« Ἀπεκρίθη Βαλαάμ, καὶ εἶπεν τοῖς ἄρχουσι Βα-
 λίχ· Ἐάν ὃν μοι Βαλαάμ πλήρῃ τὸν οἶκον αὐτοῦ
 ἀργυρίου καὶ χρυσοῦ, οὐ δυνήσομαι παραβῆναι τὸ
 ῥῆμα τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ, τοῦ ποιῆσαι αὐτὸ μι-
 κρὸν ἢ μέγα ἐν τῇ διανοίᾳ μου. »

« Εἶπεν Ἀμεσίας τῷ ἀνθρώπῳ τοῦ Θεοῦ· Καὶ τί
 ποιῆσω τὰ ἑκατὸν τάλαντα ἃ ἔδωκα τῇ δυνάμει
 Ἰσραὴλ; Καὶ εἶπεν ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ· Ἔστι τῷ
 Κυρίῳ δοῦναί σοι πλεονα τούτων. Καὶ διεχώρισεν
 Ἀμεσίας τῇ δυνάμει τῇ ἐλθούσῃ πρὸς αὐτὸν ἀπὸ
 Ἐφραΐμ ἀπελθεῖν εἰς τὸν τόπον αὐτῶν. »

Σχόλ. (1) Ἀμεσία τοῦ βασιλέως ἑκατὸν χιλιᾶδας
 μισθωσαμένου ἀπὸ Ἰσραὴλ, καὶ δεδωκότος ἑκατὸν
 τάλαντα ἀργυρίου, ὁ προφήτης Κυρίου ἐλθὼν, ἐφ-
 ρηκεν αὐτῷ μὴ λαβεῖν τοὺς μισθωθέντας εἰς συμ-
 μαχίαν ἐπὶ πόλεμον. Καὶ περιφρονήσας τῶν ἑκατὸν
 τάλαντων, Θεῷ ἐπέστη, καὶ νίκην αὐτῷ ὑπακοῇ
 προσέζητησεν.

« Εἶπον οἱ πρεσβύτεροι πρὸς Σουσάνναν· Ἰδοὺ αἱ
 θύραι τοῦ παραδείσου κεκλεισμέναι, καὶ οὐδεὶς θεω-
 ρεῖ ἡμᾶς· καὶ ἐν ἐπιθυμίᾳ σου ἐσμεν. Διὸ συγκα-
 τάθου ἡμῖν, καὶ γενεὸν μεθ' ἡμῶν. Εἰ δὲ μὴ, κατα-
 μαρτυρητόμεν σου, ὅτι ἦν μετὰ σοῦ νεανίσκος, καὶ
 διὰ τοῦτο ἐξαπέστειλας τὰ κοράσια ἀπὸ σοῦ. Καὶ
 ἀπεστίναξες Σουσάννα, καὶ εἶπεν· Στενά μοι πάντο-
 θεν. Ἐάν τε γὰρ τοῦτο πράξω, θάνατός μοι ἐστίν·
 ἐάν τε μὴ πράξω, οὐκ ἐκφεύξομαι τὰς χεῖρας ὑμῶν.
 Ἀρετὸν μοι ἐστὶν μὴ πράξασαν ἐμπροσθεν εἰς τὰς
 χεῖρας ὑμῶν. ἢ ἁμαρτεῖν ἐνώπιον Κυρίου. »

« Ἀπεκρίθησαν οἱ τρεῖς παῖδες τῷ βασιλεῖ, λέ-
 -

sitionem, ut virtutes annuntietis ejus, qui de tene-
 bris vos vocavit in admirabile lumen suum. Qui
 aliquando non populus, nunc autem populus Dei :
 qui non consecuti misericordiam, nunc autem mi-
 sericordiam consecuti. »

I Joan. III, 2. — « Charissimi, nunc filii Dei
 sumus ; et nondum apparuit, quid erimus. Scimus
 autem quia, cum apparuerit, similes ei erimus,
 quia videbimus eum sicuti est. »

S. Ign. Epist. ad Polyc. — Christianus suiipsius
 potestatem non habet, sed Deo vacat.

Irenæi (3). — Christiani munus nihil aliud est,
 quam mortem meditari.

725 S. Clem. Alex. lib. II Pædag. — Prorsus
 Christianus quietis et tranquillitatis, ac pacis ami-
 -

Evagrii. — Christiani hominis non habitum, sed
 animi affectum comproba.

TIT. V. — Deum magis timendum esse quam homi-
 -

Exod. I, 17. — « Timuerunt obstetrices Deum,
 et non fecerunt juxta ac præceperat eis rex Ægy-
 pti : et vivos servabant mares. »

Num. XIII, 18, 19. — « Respondit Balaam, et
 dixit principibus Balac : Si dederit mihi Balac ple-
 nam domum suam argento et auro, non potero
 transgredi verbum Domini Dei, ut faciam illud
 parvum aut magnum in cogitatione mea. »

II Paral. XXV, 9, 10. — « Dixit Amasias homini
 Dei : Et quid faciam de decem talentis quæ dedi
 exercitui Israel? Et respondit homo Dei : Est penes
 Dominum ut det tibi his plura. Et discrevit Ama-
 sias exercitui, qui venerat ad ipsum ex Ephraim,
 ut irent in locum suum. »

Schol. Cum rex Amasias pretio conduxisset cen-
 tum millia Israelitarum, dedissetque eis centum
 argenti talenta, accedens propheta Domini, monuit
 eum, ne conductos a se milites in belli societatem
 acciperet. Is posthabitis centum talentis, Deo pa-
 ruit, ipsique adeo obedientia victoriam concilia-
 vit.

Dan. XIII, 19-24. — « Dixerunt senes ad Susan-
 nam : Ecce ostia pomarii clausa sunt, et non o-
 nos videt, et nos in concupiscentia tui sumus :
 quamobrem assentire nobis, et commiscere nobis-
 cum. Quod si nolueris, dicemus contra te testimo-
 nium, quod fuerit tecum juvenis, et ob hanc cau-
 sam emiseric puellas abs te. Et ingemuit Susanna,
 et ait : Angustia mihi sunt undique. Si enim hoc
 egero, mors mihi est : si autem non egero, non
 effugiam manus vestras. Sed melius est mihi abs-
 que opere incidere in manus vestras, quam pec-
 care in conspectu Domini. »

Dan. III, 16, 17. — « Responderunt tres pueri

NOTÆ.

(1) Scholium istud in Vaticano mutilum restitui
 ex Rupel.

(2) Εἰρηναίου. Rup. ἐκ τῶν διαλέξεων. Eusebius,

lib. V, cap. 26, meminit opusculi Irenæi διαλέξεων
 διαφόρων, variarum disputationum, ex quo hæc ac-
 cepta sunt.

regi, dicentes : Non opus habemus nos de verbo hoc respondere tibi. Est enim Deus noster in cœlis, cui servimus, potens nos eruere de camino ignis accenso, atque de manibus tuis, rex, eripiet nos. »

Matth. x, 28, 29. — « Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem occidere non possunt. Timete potius eum, qui potest animam et corpus perdere in gehennam. »

Act. v, 29. — « Respondens Petrus et reliqui apostoli dixerunt : Obedire oportet Deo magis quam hominibus. »

Galat. i, 10. — « Modo enim hominibus suadeo, an Deo? aut quæro hominibus placere? si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem. »

LITTERA Ψ.

TIT. I. — De mendacio et calumnia.

Gen. xxxix, 14, 15. — « Vocavit ad se mulier eos qui erant in domo sua, et ait ad eos, dicens : Introduxit nobis puerum Hebræum, ut illuderet nobis. Nam ingressus est **726** ad me dicens : Dormi mecum. Et vociferata sum; utque audivit quod extulissem vocem meam, et clamassem, reliquit pallium, quod tenebam, et fugit foras. »

Levit. xix, 11. — « Non mentiemini, neque calumniabitur unusquisque proximum suum. »

Deut. v, 20. — « Non falsum testimonium feres adversus proximum tuum. »

Deut. xix, 16-18. — « Si steterit testis mendax **C** contra hominem, accusans eum impietatis : et stabant homines inter quos est iurgium coram Domino et eorum sacerdotibus, et coram iudicibus qui fuerint in illis diebus : et perscrutabuntur iudices diligenter : et ecce testis iniquus iniquum testimonium dixit; contra fratrem suum stetit; facietis ei sicut fratri suo flagitiose fecit, et auferes malum de medio tui, et auferetis malum de vobis ipsis, et audientes cæteri timorem habebunt. »

III Reg. xxi, 12-14. — « Prædicaverunt jejuniū, et sedere fecerunt Nabuthæ in capite populi. Et ingressi sunt duo filii nequam, et dixerunt falsum testimonium contra eum coram populo, dicentes : Benedixit Deum et regem. Et eduxerunt eum extra civitatem, et lapidibus eum impetiverunt, et mortuus est. »

Psal. v, 7. — « Perdes omnes qui loquuntur mendacium. »

Psal. xi, 4. — « Disperdet Deus universa labia dolosa. »

Psal. c, 7. — « Qui loquitur iniqua, non direxit in conspectu oculorum meorum. »

Prov. x, 4. — « Qui nititur mendaciis, hic pascet ventos : idem autem ipse sequetur aves volantes. »

Prov. xii, 22. — « Abominatio Domino labia mendacia. »

A γοντες· Οὐ χρεῖαν ἔχομεν ἡμεῖς περὶ τοῦ ῥήματος τούτου ἀποκριθῆναι σοι. Ἔστι γὰρ ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐν οὐρανοῖς, ὃ ἡμεῖς λατρεύομεν, δυνατὸς ἐξελεῖσθαι ἡμᾶς ἐκ τῆς καμίνου τοῦ πυρὸς τῆς καιομένης· καὶ ἐκ τῶν χειρῶν σου, βασιλεῦ, ῥύσεται ἡμᾶς. »

« Μὴ φοβεῖσθε ἀπὸ τῶν ἀποκτείνοντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν ἀποκτείνει μὴ δυναμένων. Φοβήθητε μᾶλλον τὸν δυνάμενον τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γένει. »

« Ἀποκριθεὶς Πέτρος, καὶ οἱ ἀπόστολοι, εἶπον· Πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον, ἢ ἀνθρώποις. »

« Ἄρτι γὰρ ἀνθρώπους πείθω, ἢ τὸν Θεόν; ἢ ζῶν ἀνθρώποις ἀρέσκειν; εἰ ἀνθρώποις ἡρεσκον, Χριστοῦ δοῦλος οὐκ ἦμην. »

B

ΕΤΟΙΧΕΙΟΝ Ψ.

TITA. A'. — Περί ψεύδους καὶ συκοφαντίας.

« Ἐκάλεσεν ἡ γυνὴ τοὺς ὄντας ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτῆς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς, λέγουσα· Εἰσήνεγκαν ἡμῖν παῖδα Ἑβραῖον, ἐμπαίζειν ἡμῖν. Εἰσῆλθε γὰρ πρὸς με λέγων, Κοιμηθῆτι μετ' ἐμοῦ. Καὶ ἔδωκα φωνῇ· ἐν δὲ τῷ ἀκούσαι αὐτὸν ὅτι ὤψωσα τὴν φωνήν μου, καὶ ἔδωκα, καταλιπὼν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ παρ' ἐμοί, ἐξῆλθεν ἔξω. »

« Οὐ ψεύσεσθε, οὐδὲ μὴ συκοφαντήσῃ ἕκαστος τὸν πλησίον αὐτοῦ. »

« Οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῇ. »

C « Ἐὰν καταστῇ μάρτυς ἄδικος κατὰ τοῦ ἀνθρώπου καταλέγων αὐτοῦ ἀσέβειαν, καὶ στήσονται δύο ἄνθρωποι, οἳ ἐστὶν ἐν αὐτοῖς ἀντιλογία ἐναντι Κυρίου, καὶ ἐναντι τῶν ἱερέων, καὶ ἐναντι τῶν χριστῶν, οἱ ἄν ὧσιν ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκεῖναις· καὶ ἐξετάσουσιν οἱ κριταὶ ἀκριδῶς, καὶ ἰδοὺ μάρτυς ἄδικος ἐμαρτύρησεν ἄδικα· ἀντίστη κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ· καὶ ποιήσετε αὐτῷ ὅν τρόπον ἐπονηρεύσατο ποιῆσαι τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, καὶ ἐξαεῖτε τὸ πονηρὸν ἐξ ὧμῶν αὐτῶν· καὶ οἱ ἐπιλοιοὶ ἀκούσαντες φοβηθήσονται. »

D « Ἐνετάλαντο νηστεῖαν, καὶ ἐκάθισαν τὸν Ναβουθὲ ἐν ἀρχῇ τοῦ λαοῦ, καὶ εἰσῆλθον δύο ἄνδρες υἱοὶ παρανόμων, καὶ κατεμαρτύρησαν αὐτοῦ κατ' ἐναντίον τοῦ λαοῦ λέγοντες· Ἠυλόγησεν Θεὸν καὶ βασιλέα. Καὶ ἐξήγαγον αὐτὸν ἔξω τῆς πόλεως, καὶ ἐλιθοβόλησαν αὐτὸν ἐν λίθοις, καὶ ἀπέθανεν. »

« Ἀπολεῖς πάντας τοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος. »

« Ἐξολοθρεύσει Κύριος πάντα τὰ χεῖλη δόλια. »

« Λαλῶν ἄδικα, οὐ κατεύθυνεν ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν μου. »

« Ὃς ἐπείδεται ἐπὶ ψεύδεσιν, οὗτος ποιμαίνει ἀνέμους· ὁ δὲ αὐτὸς διώξεται ὄρεα πετρωτά. »

« Βδέλυγμα Κυρίου χεῖλη ψευδῇ. »

« Ὁ ἐνεργῶν θησαυρίσματα γλώσση ψευδεῖ, μά- A
ταια διώκει, καὶ ἔρχεται ἐπὶ παγίδος θανάτου. »

« Γλῶσσα ψευδὴς μισεῖ ἀλήθειαν. »

« Μάταιον λόγον καὶ ψευδῇ μακράν ποιήσων ἀπὸ
σου. »

« Μάρτυς ψευδὴς ἀπολείται. »

« Μὴ ἴσθι μάρτυς ψευδὴς ἐπὶ σὸν πολίτην. »

« Ἡ συκοφαντία περιφέρει σοφόν, καὶ ἀπολεῖ τὴν
καρδίαν εὐτονίας αὐτοῦ. »

« Στόμα τὸ ψευδόμενον ἀναιρεῖ ψυχὴν. »

« Ὅρκον ψευδῇ μὴ ἀγαπᾷτε· διότι ταῦτα ἐπι- B
σησα, λέγει Κύριος παντοκράτωρ. »

« Ἀναστάντες οἱ δύο πρεσβύτεροι ἐν μέσῳ τοῦ
λαοῦ, ἔθηκαν τὰς χεῖρας ἐπὶ τὴν κεφαλὴν Σουσάν-
νας. Ἡ δὲ κλαίουσα ἀνέβλεψεν εἰς τὸν οὐρανόν.
Ἐῖπαν δὲ οἱ πρεσβύτεροι· Περιπατούμετων ἡμῶν ἐν
τῷ παραδείσῳ μόνων, εἰσῆλθεν αὕτη μετὰ δύο παι-
δικῶν, καὶ ἀπέλυσεν τὰς παιδίσκας, καὶ ἀπέκλεισεν
τὰς θύρας τοῦ παραδείσου. Καὶ ἦλθε πρὸς αὐτὴν
νεανίσκος, ὃς ἦν κεκρυμμένος, καὶ ἀνέπεσεν μετ'
αὐτῆς. Καὶ ἐπίστευσεν ἡ συναγωγὴ τοῖς πρεσβυτέ-
τοις τοῦ λαοῦ καὶ κριταῖς, καὶ κατέκρινον αὐτὴν
ἀποθανεῖν. Ἀνεβόησε δὲ Σουσάννα φωνῇ μεγάλῃ,
καὶ εἶπεν· Ὁ Θεὸς ὁ αἰώνιος, ὁ τῶν κρυπτῶν γνῶ-
στης, σὺ ἐπίστασαι ὅτι ψευδῇ μου κατεμαρτύρη- C
σαν. »

« Μὴ ἀροτρία ψεύδος ἐπ' ἀδελφῷ σου· μὴ φίλῳ τὸ
ἄξιον ποιεῖς. Μὴ θέλῃς ψεύδεσθαι πᾶν ψεύδος· ὁ γὰρ
ἐνδελειχμένος αὐτοῦ οὐκ εἰς ἀγαθόν. »

« Μῶμος· πονηρὸς ἐν ἀνθρώπῳ ψεύδος. »

« Ἀπὸ ἀκαθάρτου τί καθαρισθῆσεται; καὶ ἀπὸ
ψευδοῦς τί ἀληθεύσει; »

« Αἰρετὸν κλέπτῃς, ἢ ὁ ἐνδελειχζὼν ψεύδει· ἀμ-
φότεροι ἀπώλειαν κληρονομήσουσιν. »

« Ἀνὴρ τις Ἀνανίας ὀνόματι σὺν Σαπφείρῃ τῇ
γυναικὶ αὐτοῦ ἐπώλησαν κτῆμα, καὶ ἐνοσφίσατο ἀπὸ D
τῆς τιμῆς, συνειδυίας καὶ τῆς γυναικός. »

« Πᾶν ψεύδος ἐκ τῆς ἀληθείας οὐκ ἐστίν. »

« Ἐχθρὸς ὡμῶν γέγονα ἀληθεύων ὑμῖν. »

Οὕτε ἐν δικαστηρίοις, οὕτε ἐν ταῖς ἄλλαις πρά-
ξεσιν ἐπιτίθειον τὸ ψεύδος τοῖς τὴν ὁρὴν ὁδὸν καὶ
ἀληθῇ προελομένοις· τοῦ βίου.

Ἐσχάτος ὅρος τῆς πονηρίας ἐστὶ τὸ ψεύδος.

Ἐοικέ πως ὁ λόγος, ἐπειδὴν ἅπας τῆς ἀληθείας

Prov. xxi, 6. — « Qui operatur thesauros lingua
mendacii, vana persequitur, et venit in laqueum
mortis. »

Prov. xxvi, 28. — « Lingua mendax odit veri-
tatem. »

Prov. xxi, 8. — « Sermonem vanum et menda-
cem, longe fac a te. »

Prov. xxi, 8. — « Testis mendax peribit. »

Prov. xxiv, 28. — « Ne sis falsus testis contra
civem tuum. »

Eccli. vii, 8. — « Calumnia conturbat sapien-
tem, et perdet cor fortitudinis illius. »

Sap. i, 41. — « Os quod mentitur, occidit ani-
mam. »

Zach. viii, 17. — « Juramentum mendax ne dili-
gatis : quoniam hæc odi, dicit Dominus omni-
potens. »

Dan. xiii, 34-42. — « Consurgentes duo presbyteri
in medio populi, posuerunt manus suas super ca-
put ejus. Quæ flens suspexit in cælum. Et dixe-
runt presbyteri : Cum ambularem in pomario soli,
ingressa est hæc cum duabus puellis, et dimisit
puellas, et clausit ostia pomarii. Venitque ad eam
adolescens, qui erat absconditus, et concubuit cum
ea. Credidit multitudo senibus populi et iudicibus,
et condemnaverunt eam ad mortem. Exclamavit
autem voce magna Susanna, et dixit : Deus æter-
nus, qui absconditorum es cognitor, tu scis quia
falsum testimonium contra me dixerunt. »

Eccli. vii, 13, 14. — « Noli arare mendacium
adversus fratrem tuum : neque amico similiter
facias. Noli velle mentiri omne mendacium : assi-
duitas enim illius non est bona. »

727 Eccli. xx, 26. « Opprobrium nequam in
homine, mendacium. »

Eccli. xxxiv, 4. — « Ab immundo quid munda-
bitur ? et a mendace quid verum erit ? »

Eccli. xx, 27. — « Potior fur, quam qui assi-
duus est mendacio : ambo perditionem hæredita-
bunt. »

Act. v, 1. — « Vir quidam nomine Ananias,
cum uxore sua Sapphira vendidit agrum, et frau-
davit de pretio conscia uxore. »

I Joan. viii, 21. — « Omne mendacium ex veri-
tate non est. »

Galat. iv, 16. — « Inimicus factus sum vobis,
verum dicens vobis. »

S. Basil. Hom. de legend. gentil. lib. — Neque in
forensibus concertationibus, neque in aliis actio-
nibus aptum mendacium est illis qui rectum et
verum vitæ iter capessendum sibi proposue-
runt.

Ejusd. De Spir. sancto, cap. 1. — Extrema im-
probitatis linea est mendacium.

Videtur quodammodo oratio, cum semel a ve-

r tate deflexerit, in multas et periculosas absurditates præceps ferri.

Prolapsio a veritate, hallucinatio et cæcitas mentis est.

Veritas quidem una est, mendacium vero multum.

S. Chrysost. — Mendacium in altum assurgit; mutua fides fugam arripuit; veritas terram reliquit; calumniatores falsum vendunt, in mutuam perniciem mentientes: jurisjurandi genus omne insumpserunt, qui Deum non aliter quam Jurando norint.

Didymi. — Falsæ opiniones atque sententiæ, cum innumeris mendaciis ire pergunt, unam et eandem doctrinæ suæ enarrationem non habent.

TIT. II. — De susurronibus.

Eccli. xxi, 41. — « Susurro inquinat animam suam, et ubicunque habitabit, odio habebitur. »

Eccli. xxviii, 15. — « Susurro et bilinguis maledictus. Multos enim habentes pacem perdidit. »

Eccli. v, 16. — « Non appelleris susurro, et lingua tua ne insidieris. »

LITTERA Ω.

De hora et die mortis et obitus nostri; et quod ad eam nos præparari oporteat, et quomodo e vita migrare oporteat.

Psal. lxxxviii, 49. — « Quis est homo, qui vivet, et non videbit mortem? »

Prov. xxiv, 27. — « Para ad exitum opera tua, et præparare ad agrum. »

Eccli. v, 14-16. — « Quemadmodum egressus est de utero matris suæ nudus, revertetur ut eat sicut venit, et nihil accipiet de labore suo, ut pergat in manu ipsius, et hoc est languor pessimus. Sicut enim advenit, ita et abibit. Et quæ est abundantia ejus, qua in ventum laborat? Et quidem omnes dies ejus in tenebris et in luctu, et in irritatione et iracundia multa, et in languore et insaniam. »

728 Zach. i, 5. — « Patres nostri et prophetae ubi sunt? Nunquid in æternum vivent. »

Sap. vii, 6. — « Unus omnibus introitus ad vitam, et unus exitus. »

Eccli. vii, 40. — « In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, et in æternum non peccabis. »

Eccli. xiv, 12. — « Memento quia mors non tardabit, et testamentum inferorum tibi non est revelatum. »

Eccli. xxviii, 6. — « Memento novissimorum tuorum, et desine inimicari. »

Eccli. xli, 5-7. — « Noli metuere judicium mortis. Memento quæ ante te fuerunt, et quæ superventura sunt tibi: hoc judicium a Domino omni ærni. Et quid recusas in beneplacito Altissimi? Sive decem, sive centum, sive mille anni: non est enim in inferno accusatio vitæ. »

A παρενεχθῆ, εἰς πολλὰς καὶ ἐπικινδύνους ἀτοκίας ἐμφέρεισθαι.

Ἡ τῆς ἀληθείας ἀπόπτωσις, ἀρασις ἐστὶ διαβολίας καὶ τύφλωσις.

Τὸ μὲν ἀληθὲς ἐν, τὸ δὲ ψεύδεσθαι πολυσχηδὲς.

Τὸ ψεῦδος ὑπεραίρεται· ἡ πρὸς ἀλλήλους πίστις ἀπέφυγεν· ἡ ἀλήθεια τὴν γῆν κατέλειπεν· οἱ συκοφάνται τὸ ψεῦδος πιπράσκουσιν, ἀλλήλους ψευδόμενοι· τοὺς ὄρκους ἀνῆλυσαν, εἰς τὸ ὀμνύειν καὶ μόνον τὸν Θεὸν ἐπιστάμενοι.

Αἱ οὐκ ἀληθεῖς δόξαι διὰ μυρίων ψευδολογιῶν βαβίζουσαι, μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τῆς ἐαυτῶν κατηχήσεως οὐκ ἔχουσι διήγησιν.

B

TITA. B'. — Περὶ ψιθυριστῶν.

« Μολύνει τὴν ἐαυτοῦ ψυχὴν, ὁ ψιθυρίζων, καὶ οὐδὲν παροικίῃ, μισηθήσεται. »

« Ψιθυροὺν καὶ διγλωσσὸν καταράσασθαι. Πολλοὺς γὰρ εἰρηνεύοντας ἀπώλεσεν. »

« Μὴ κληθῆς ψιθυρὸς, καὶ τῇ γλώσσῃ σου μὴ ἐνέδρευς. »

ΣΤΟΙΧΕΙΟΝ Ω.

Περὶ ὥρας καὶ ἡμέρας θανάτου, καὶ τῆς ἐξόδου ἡμῶν· καὶ ὅτι χρὴ ἡμᾶς εὐτρεπίεσθαι πρὸς αὐτὴν, καὶ ἐν ᾧ δεῖ λαμβάνειν τὴν μετάστασιν.

« Τίς ἐστὶν ἄνθρωπος, ὃς ζήσεται, καὶ οὐκ ὄψεται θάνατον; »

C

« Ἐτοίμαζε εἰς τὴν ἐξόδον τὰ ἔργα σου, καὶ παρεσκευάζου εἰς τὸν ἀγρόν. »

« Καθὼς ἐξηλθεν ἀπὸ γαστρὸς μητρὸς αὐτοῦ γυμνός, ἐπιστρέφει τοῦ πορευθῆναι ὡς ἦκει, καὶ οὐδὲν λήψεται ἐν μόχθῳ αὐτοῦ, ἵνα πορευθῇ ἐν τῇ χεὶρὶ αὐτοῦ· καὶ γε τοῦτο πονηρὰ ἀβρώστια· ὥσπερ γὰρ παρεγένετο, οὕτω ἀπελεύσεται. Καὶ τίς ἡ περισσεια αὐτοῦ ἢ μοχθεῖ εἰς ἀνεμὸν; Καὶ γε πᾶσαι αἱ ἡμέραι αὐτοῦ ἐν σκότει, καὶ ἐν πένθει, καὶ ἐν παροξυσμῷ, καὶ θυμῷ πολλῷ, καὶ ἀβρώστια, καὶ χολῇ. »

« Πατέρες ἡμῶν καὶ οἱ προφῆται ποῦ εἰσι; μὴ τὸν αἰῶνα ζήσονται; »

« Μία πάντων εἰσοδος εἰς τὸν κόσμον, ἐξοδὸς τε

D

Ἰση. »

« Ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις σου μιμνήσκου τὰ ἔσχατά σου, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα οὐ μὴ ἀμαρτήσης. »

« Μνήσθητι ὅτι θάνατος οὐ χρονιεῖ, καὶ διαθήκη ἄδου οὐκ ἀπεκαλύφθη σοι. »

« Μνήσθητι τὰ ἔσχατά σου, καὶ παῦσαι ἐχθραίωνων. »

« Μὴ εὐλαδοῦ κρίμα θανάτου. Μνήσθητι προτέρων σου καὶ ἐσχατῶν· τοῦτο κρίμα παρὰ Κυρίου πάσης σαρκί· καὶ τί ἀπαναίγῃ ἐν εὐδοκίᾳ Ὑψίστου; Εἴτε δέκα, εἴτε ἑκατὸν, εἴτε χίλια ἔτη· οὐκ ἐστὶν ἐν ᾧ ἡ ζωὴς. »

« Ἐν συντελείᾳ ἀνθρώπου ἀποκάλυψις ἔργων αὐ- A
τοῦ. »

« Γρηγορεῖτε, ὅτι οὐκ οἴδατε τὴν ἡμέραν, οὐδὲ
τὴν ὥραν, ἐν ᾗ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται. »

« Ἔστωσαν ὑμῶν αἱ ὀψύες περιεζωσμέναι, καὶ
οἱ λύχνοι καίόμενοι. Καὶ ὑμεῖς ὅμοιοι ἀνθρώποις
προσδεχομένοις τὸν κύριον αὐτῶν, πότε ἀναλύσει
ἐκ τῶν γάμων· ἵνα ἰδόντος καὶ χροῦσαντος, εὐ-
θέως ἀνοίξουσιν αὐτῷ. Μακάριοι οἱ δοῦλοι ἐκείνοι,
οὓς ἰδὼν ὁ Κύριος εὐρήσει γρηγοροῦντας. Ἀμὴν
λέγω ὑμῖν, ὅτι περιζώσεται, καὶ ἀνακλινέει αὐτοὺς,
καὶ παρελθὼν διακονήσει αὐτοῖς. Καὶ ἔαν ἔλθῃ ἐν τῇ
δευτέρᾳ φυλακῇ, καὶ ἐν τῇ τρίτῃ φυλακῇ ἔλθῃ, καὶ
εὖρη ὀψως, μακάριοι εἰσιν οἱ δοῦλοι ἐκείνοι. Τοῦτο
δὲ γινώσκετε, ὅτι εἰ ἦδει ὁ οἰκοδεσπότης πόλιν ὥρᾳ
δὲ κλέπτῃς ἔρχεται, ἐγρηγόρησεν ἂν, καὶ οὐκ ἂν
ἀφῆκεν διορυγῆναι τὸν οἶκον αὐτοῦ. Καὶ ὑμεῖς οὖν
γίνεσθε ἔτοιμοι, ὅτι ἡ ὥρᾳ οὐ δοκῆτε, ὁ Υἱὸς τοῦ
ἀνθρώπου ἔρχεται. »

Προσῆκει τὸν ἀρχόμενον τοῦ βίου ἐν ὀφθαλμοῖς
ἔχειν τὴν τελευταίην.

Μηδεὶς σε ἐξαπατάτω κενοῖς λόγοις. Ἐπιστήσεται
γάρ σοι αἰφνίδιος βλεθρος, καὶ ἡ καταστροφή ὁμοίως
καταιγίδι παρέσται, ἥνικα ἂν ἐκλείπωσιν αἱ τοῦ ζῆν
ἀφορμαί· ἀπορία δὲ πάντοθεν καὶ θλίψις ἀπαρμύ-
νητος, ἀπειρηκῶτων μὲν λατρῶν, ἀπειρηκῶτων δὲ τῶν
οἰκείων, ὅτε τῷ πυκνῷ ἄσθματι καὶ ζῆρῳ συνεχό-
μενος, πυρετοῦ λάθρου διακαλοντος τὰ ἔνδον καὶ ὑπο-
σμήκοντος, καὶ στενάξεις μὲν ἀπὸ μέσης καρδίας,
τὸν δὲ συλλυπούμενον οὐχ εὐρήσεις· καὶ φθέγγῃ μὲν
τι λεπτὸν καὶ ἀδρανὲς, ὁ δὲ ἀκούων οὐκ ἔσται· πᾶν
δὲ τὸ λαλούμενον παρὰ σοῦ, ὡς παραφροσύνη κατα-
φρονήσεται. Ἰσως καὶ λατρὸς ὑπισχνεῖται ὥρας, καὶ
σεαυτὸν οὐκ ἀπογινώσκεις διὰ τὸ φύσει φιλόζων·
ὁ δὲ θάνατος παρέστηκεν· οἱ ἀπάγοντες κατεπιί-
γουσιν. Τίς ὁ ἐξαιρούμενος; Θεὸς ὁ καταφρονήθεϊς;
Ἄλλ' εἰσακούσεται τότε; σὺ γὰρ αὐτοῦ νῦν εἰσα-
κούεις. Προθεσμίαν ὄψεις; καλῶς γὰρ ἐχρήσω τῇ
δεδομένῃ.

Deus, quem ipse es aspernatus? At fortasse tum preces tuas exaudiet. Tu siquidem ipsi nunc aurea
præbes. Emendationis spatium concedet tibi, qui pulchre scilicet eo usus sis, quod tibi concessit?

Νῦν βαθεῖα, καὶ νόσος βαρεῖα, καὶ ὁ βοηθῶν οὐ-
δαμοῦ· ὁ ἐφεδρεύων τῷ κλήρῳ, ἔτοιμος, πάντα πρὸς
τὸ αὐτοῦ χρῆσιμον διοικούμενος. Ἀπρακτος ὁ ποιῶν
τὰ βουλευµατα. Εἴτα περιδιδεφάμενος ὥδε καὶ ὥδε,
καὶ ἰδὼν τὴν περιεστῶσαν σε εἰρήνην, τότε αἰσθήσῃ
τῆς ἀβουλλίας· τότε στενάξεις τὴν ἀνοιαν, εἰς ὅσον
καιρὸν ἐταμιεύσω τὴν ἐντολήν· ὅτε ἡ μὲν γλῶσσα
παρεῖται, ἡ δὲ χεὶρ ὑπότρομος, κλονουμένη ταῖς
συνολκαῖς, ὡς μήτε φωνῇ, μήτε γράμματι σηµῆναι
τὴν γνώμην.

Διδάσκει ἡµᾶς ὁ Κύριος, μὴ καταμελεῖν τῶν ἀναγ-
καίων, ἀλλὰ πρὸ καιροῦ παρεσκευασμένους τῆς
ζωῆς τὰ ἐφόδια, ἐν τῇ ἐτοιμασίᾳ τῆς καρδίας ἀνα-
µένειν τοῦ νοµοφίου τὴν παρουσίαν. Αἱ φρόνιμοι γὰρ,
φησὶ, παρθένοι διὰ τοῦ ἔχειν ἐν ταῖς λαμπάσι τὸ
ἐλαίον, συνεισῆλθον τῷ νοµοφίῳ· αἱ δὲ µυρεῖαι, διὰ τὸ

Eccli. xi, 29. — « In fine hominis denudatio
operum illius.

Matth. xiv, 42. — « Vigilate, quia nescitis qua
hora Filius hominis venturus sit. »

Luc. xii, 35-40. — « Sint lumbi vestri præcin-
cti, et lucernæ ardentes in manibus vestris. Et
vos similes hominibus expectantibus dominum
suum, quando revertatur a nuptiis; ut cum ve-
nerit et pulsaverit, confestim aperiant ei. Beati
servi illi, quos cum venerit Dominus, invenerit
vigilantes. Amen dico vobis, quod præciget se,
et faciet illos discumbere, et transiens ministrabit
illos. Etsi venerit in secunda vigilia; etsi in tertia
vigilia venerit, et ita invenerit, beati sunt servi
illi. Hoc autem scitote quia, si sciret paterfamilias
qua hora fur veniret, vigilaret utique, et non si-
neret perferri domum suam. Et vos igitur estote
parati, quia qua hora non putatis, Filius hominis
veniet. »

S. Basil. Exhort. ad Bapt. — Eum qui vitam
auspicatur, vitæ finem ante oculos habere con-
venit.

Nemo te decipiat inanibus verbis (Ephes. v, 6).
Superveniet enim tibi repentinus interitus, et
subversio tua quasi tempestas adfutura est: cum
vitæ subsidia te deficient; animi autem anxietas et
afflictio, quam solamen nullum lenire queat, un-
dique te obsidebunt, desperantibus salutem tuam
medicis et propinquis: cum crebro et sicco an-
helitu pressus, vehementi febre internas partes
accendente et suburente, imo quidem pectore in-
gemisces; qui autem mœroris socium tibi sese ad-
jungat, non invenies: ac tenue quidem aliquid et
imbecillum proloqueris; qui autem audiat, non
erit, sed quidquid a te proferetur, tanquam delira-
mentum contemnetur. Quamvis medicus paucas
quoque tibi horas quasdam polliceatur, tuque ipse
ob congenitam vitæ cupiditatem, tibi minime diffi-
das, mors tamen astat, urgentque quibus te abdu-
cendi negotium datum est. Quis porro te liberet?

Deus, quem ipse es aspernatus? At fortasse tum preces tuas exaudiet. Tu siquidem ipsi nunc aurea
præbes. Emendationis spatium concedet tibi, qui pulchre scilicet eo usus sis, quod tibi concessit?

Ejusd. Hom. ad dilesce. — Alta nox, et morbus
gravis: ac qui opem ferat, nusquam est: qui hæ-
reditati immineat, in promptu est, quique omnia
ad utilitatem suam administret: frustra laborat,
qui consilia et decreta exsequi studet. Tumque
huc et illuc circumspiciens, ac cernens qua in so-
litudine verseris, amentiam deplorabis, 729 qui
divinum mandatum in tale tempus reservaveris,
cum et lingua dissoluta est, tremulaque manus, et
compressionibus agitata; ut nec voce, nec scripto,
quid voluntatis habeas, significare possis.

Ejusd. — Docet nos Dominus res necessarias
minime negligere, verum, vitæ subsidiis mature
comparatis, sponsi adventum in præparatione
cordis expectare. Etenim prudentes virgines, ut
Litteris sacris proditum est, quod oleum in lam-
padibus haberent, una cum Sponso ingressæ

sunt : fatuæ autem, quæ non se præparaverant, a læto illo thalamo exclusæ sunt.

Ejusd. hom. 9 in Hexæm. — Non sedulam tibi ipse operam navabis, o homo? Non in præsentis ævo futuri requiem tibi ante recondes; inspecto formicæ exemplo, quæ æstivo tempore hibernum sibi cibum congerit, ac non ob eam causam, quod hiemis nondum molestiæ adsint; tempus per ignaviam transmittit, sed acerrimo quodam studio ad laborem seipsam magis intendit, quoad satis alimonie in cellis conditum habuerit?

Ejusd. — Beata anima illa est, quæ diu nocturne nihil aliud animo versat, nisi quo pacto in magno illo die, quo creatura omnis tribunali iudicis sistetur, rerum quæ in vita gesserit, rationes reddat. Nam qui diem illum atque horam sibi ante oculos ponit, et quid in illo tribunali, cui nulla impostura fieri possit, purgandi sui causa allaturus sit, perpetuo meditatur, hic certe, vel nulla prorsus, vel quam minima peccata commiserit: quando non alia de causa accidit uti peccemus, nisi quod a nobis divinus timor absit. Cum autem reddendarum rationum expectatio ante oculos est, huic sane in inconsultas actiones incidendi nihil spatii dabit ille timor, qui in ipsius animo insidet.

S. Greg. Naz. Orat. de S. Athan. — Frustra respiscit aliquis, qui extremo vitæ spiritu conflictatur; quo scilicet tempore ob alterius vitæ tribunal, suarum quisque rerum æquus iudex est.

Ejusd. Orat. in Caesar. — Sapientum verbis adducor ut credam, generosam omnem, Deoque dilectam animam, ubi corporis vinculis soluta hinc excesserit, protinus illud bonum quod eam manet, præsentientem et, eo quod mentem tenebris obducebat, vel purgato, vel abjecto, vel quocunque id verbo asseram nescio, contemplantem, mirabili quadam voluptate affici, et exsultare, atque hac vita, velut gravi quodam carcere, relicta, excussisque compedibus, quibus animi penna deprimebatur, hilarem ad Dominum suum convolare, beatitudineque sibi recondita jam velut per imaginem frui.

Ejusd. orat. 28 De seipso. — Dissolutionem expectata tanquam certæ libertatis præstitutum diem, lætæque et jucundæ ad vitam alteram migrationis; ubi nec quisquam effectus sit, nec senex, verum omnes spirituali ætate perfecti.

Ejusd. tetr. 58.

*Semper saluti tu quidem tuæ stude:
Potissimum autem sub diem vitæ ultimum.
Venit senectus, exitum præco canit:
Parentur omnes, imminet iudex Deus.*

730 *Ejusd. Monost.*

Vitam lucrari est, singulos dies mori.

S. Greg. Nyss. hom. 5 in Orat. Domin. — Equem fugit hoc Scripturæ sacræ ænigma, mortem per fenestras intrare dicentis (Jerem. ix, 21)? Sensus etenim per quos animus res externas re-

ἀνέτοιμοναυτῶν, τῆς χαρᾶς τοῦ νυμφῶνος ἤλλα-
τριώθησαν.

Οὐ φιλοπονεῖς περὶ σεαυτοῦ, ἄνθρωπε; Οὐκ ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι προαποτίθεται τὰς τοῦ μέλλοντος ἀναπαύσεις, πρὸς τὸ ὑπόδειγμα τοῦ μύρμηκος ἀποβλέψας, ὃς ἐν τῷ θέρει τὴν χειμέριον τροφὴν ἑαυτῷ θησαυρίζει· καὶ οὐχ ὥς μήπω πάρεστι τὰ τοῦ χειμῶνος λυπηρὰ, διὰ βῆθυμιαν παραπέμπει τὸν χρόνον, ἀλλὰ σπουδῇ τινὶ ἀπαραιτήτῃ πρὸς τὴν ἐργασίαν ἑαυτὸν κατατείνει, ἕως ἂν τὴν ἀρχοῦσαν τροφὴν ἐναπόθῃται τοῖς ταμείοις;

Μακαρία ψυχὴ, ἡ νυκτὸς καὶ ἡμέρας μηδεμίαν ἄλλην μέριμναν στρέφουσα, ἥ πῶς ἐπὶ τῆς μεγάλης ἡμέρας, καθ' ἣν πᾶσα ἡ κτίσις περιστήσεται τῷ κριτῇ, τὰς εὐθύνas τῶν πεπραγμένων ἀποδοῦσα. Ὁ γὰρ ἐκεῖνην τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν πρὸ ὀφθαλμῶν τιθέμενος, καὶ αἰεὶ μελετῶν τὴν ἐπὶ τοῦ ἀπαρλογίστου κριτηρίου, ὁ τοιοῦτος, ἢ οὐδὲν, ἢ παντελῶς ἐλάχιστα ἁμαρτήσεται, διότι τὸ ἁμαρτάνειν ἡμῖν κατὰ ἀπουσίαν τοῦ θεοῦ φόβου γίνεται. Ὡς δ' ἂν ἐναργῆς παρῇ τῶν ἀπαιτουμένων ἡ πρόσδοκία, οὐδένα καιρὸν δώσει τοῖς τοιοῦτοις ὁ σύνοικος φόβος εἰς ἀδουλήτους πράξεις ἢ ἐνθυμήσεις ἐκπίπτειν.

Ἀνόγητα μεταγινώσκει τις ἐπὶ ταῖς τελευταῖαις ἀναπνοαῖς, ἥνικα εὐγνώμων τῶν ἑαυτοῦ κριτῆς διὰ τὸ ἐκεῖ δικαστήριον.

C

Πείθομαι σοφῶν λόγοις, ὅτι ψυχὴ πᾶσα, καλὴ τε καὶ θεοφιλὴς, ἐπειδὴν τοῦ συνδεδεμένου λυθεῖσα σώματος ἐνταῦθεν ἀπαλλαγῇ, εὐθὺς μὲν ἐν συνασθῆσει καὶ θεωρίᾳ τοῦ μένοντος αὐτὴν καλοῦ γενομένη, ὅτε τοῦ ἐπισκοποῦντος ἀποκαθαρθέντος, ἢ οὐκ οἶδα ὅτι καὶ λέγειν χρὴ, θαυμασίαν τινὰ ἡδονὴν ἡδεται, καὶ ἀγάλλεται, καὶ ἡδῶς χωρεῖ πρὸς τὸν αὐτὸν δεσπότην, ὥσπερ τι δεσμωτήριον χαλεπὸν τὸν ἐνταῦθα βίον ἀποφεύγουσα, καὶ τὰς περιχειμένας ἀποσεισασμένη πέδας, ὧς ὧν τὸ τῆς διανοίας πτερόν καθέλκετο, καὶ οὖν ἡδὴ τῇ φαντασίᾳ καρποῦται τὴν ἀποκειμένην.

Ἐκδεξαί τὴν διάλυσιν, ὥσπερ προθεσμίαν ἀναγκαίαν ἐλευθερίας, καὶ τοῦ ἡδέως πρὸς τὰ ἐξῆς μεταδῆσθαι, ἔνθα οὐκ ἔστιν ἄωρος, οὐδὲ πρεσβύτης, ἀλλὰ πάντες τὴν πνευματικὴν ἡλικίαν τέλειοι.

D

Ἀεὶ μὲν ἐργάζοιο τὴν σωτηρίαν·
Καιρὸς δὲ δὴ μάλιστα τοῦ βίου λόσις.
Τὸ γῆρας ἤλθεν, ἔξοδον κήρυξ βοᾷ·
Πᾶς εὐτρεπίζου· πλησίον γὰρ ἡ κρίσις.

Βίον τὸ κέρδος, ἐκτιοῦν καθ' ἡμέραν.

Τίς οὐκ οἶδεν τὸ αἰνίγμα τῆς θείας Γραφῆς τῆς λεγούσης, διὰ θυρίδων εἰσεληλυθῆναι τὸν θάνατον; Τὰς γὰρ αἰσθήσεις, δι' ὧν ἐκκαλύπτουσα ἡ ψυχὴ πρὸς τὰ ἐξω πράγματα, τῶν κατὰ γνῶμην ἀντιλαμ-

δάνεται, θυρίδας ἡ Γραφή προσηγόρευεν· ἄς ὁδο- ποιεῖν τῷ θανάτῳ τὴν εἰσόδον ὁ λόγος ψηφί.

Ἐτοιμάζου πρὸς τὰ λυπηρὰ, καὶ καρθεναίς τὰ πλείονα.

Ἀνθρωποι μὲν γὰρ πέρας τιμωριῶν εἶναι νομίζουσι τὸν θάνατον· ἐν δὲ τῷ θείῳ δικαστηρίῳ μόγις οὕτως ἐστὶν ἀρχή.

Post Parallela Vaticana, ut datam fidem liberem, antiquiorum Rupefucaldinorum Indicem subjungo, cum selectis symbolis librorum sanctorum Patrum, qui nondum in vulgus prodire. Neque vero etiam omittenda putavi proluxa illa sancti Justini loca, quæ cum ejusdem sancti martyris operibus edita non sunt (a), sed seorsim a Petro Halloixio, cum hæc accepisset ex eodem codice Rupefucaldino. Cæterum indicavi duntaxat quibus in Parallelorum titulis reperiantur Irænei excerpta quæ idem Halloixius perinde seorsim evulgavit; quippe cum in postremis editionibus operum sanctissimi hujus doctoris, Oxoniensi et Parisiensi, suis locis restituta sint a viris doctissimis D. Joanne Ernesto Grabe, et R. admodum Patre D. Renato Massuet Benedictino. Tametsi Hæschelius in suis adnotationibus ad Bibliothecam Photii, et Stephanus le Moyne inter Varia Sacra fragmentum sat amplum ediderint libri Περι τοῦ παντός κατὰ Πλάτωνος, De universo contra Platonem, qui Josepho 731 assignatus fuit; ejus tamen fragmenti lacinias duas integras, ut in prædictis Parallelis jacent, refero; ex quarum inspectione meum de ea lucubratione, ex qua acceptæ sunt, judicium facilius et commodius expendatur. Tituli qui asteriscos in indice præfixos habent, in Vaticanis Parallelis absunt.

(a) Fragmenta hæc, scilicet libri de resurrectione, postea recepit D. Prudentius Maranus in sua editione Operum Justini. Vide tomum nostrum sextum, col. 1571-1591. EDIT. PATR.

Ο ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ.

Εἰσιγισίον Ἀλφα.

- A'. Περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου πλάσεως, καὶ κατασκευῆς· καὶ ὅσα περὶ ἡμῶν ἐν Γραφαῖς ἐμφέρεται.
B'. Περὶ τοῦ ἀνθρώπου· ὅτι αὐτεξούσιον αὐτὸν πεποιήκεν ὁ Θεός, καὶ ἡγεμόνα τῶν ἐπιγίων ἀπάντων.
Γ'. Περὶ τοῦ ἀνθρώπου· ὅτι ἐπ' ἀφαρσία καὶ ἀθανασία κατὰ θεῖαν δωρεάν πρὸς τοῦ Θεοῦ διελύσθη, ἐντολῆς θείας δηλαδὴ φυλαττούσης τὴν χάριν.
Δ'. Περὶ τοῦ Ἀδάμ· ὅτι σοφώτατος, καὶ διορατικός, καὶ προφήτης ὤψηρχε πρὸ τῆς παρακοῆς.
Ε'. Περὶ ἀγαθοεργίας καὶ ἀγαθοποιῶν.
ΣΤ'. Περὶ ἀνηκῶν καὶ ἀνυποτάκτων.
Ζ'. Περὶ ἀρχόντων, καὶ ἀρχομένων· ὅτι τῶν ἀρχομένων τὰ πταίσματα τοῖς ἀρχουσιν ἐπιγράφονται, ὡς παρ' αἰτίαν ἐκείνων καὶ ἀμέλειαν συμβαινόντων.
Η'. Περὶ ἀρχομένων· ὅτι ἐξομοιοῦνται οἱ ἀρχόμενοι τοῖς τῶν ἀρχόντων ἥθεσιν.
Θ'. Περὶ ἀρχομένων· ὅτι πρὸς τὰς προαιρέσεις τῶν ἀρχομένων τὰς πονηράς, οὕτω καὶ ἀρχοντας λοιμούς καθίστᾷ τὸ θεῖον κρίμα.
Ι'. Περὶ ἀρχόντων· ὅτι χρὴ κατὰ τὸν τύπον τοῦ Κυρίου δι' ὑποδειγμάτων ἀγαθῶν ἀνάγειν πρὸς ἀρετὴν τὸν ὀπίθοον, καὶ προσφιλεῖ ἑαυτοῖς ποιεῖν τὸν λαόν.
ΙΑ'. Περὶ ἀρχόντων καὶ προεστώτων· ὅτι χρὴ πυκνότερον ταῖς νοθεσίαις καὶ διαμαρτυρίαις χρῆσθαι αὐτοῖς πρὸς τὸν λαόν, πρὸς τὸ ἑαυτῶν ἀκίνδυνον.
ΙΒ'. Περὶ ἀναρχίας· ὅτι ἐπιβλαβὴς, καὶ ἐπικίνδυνος, καὶ συγχύσιος αἰτία.
ΙΓ'. Περὶ ἀρίστων ἀνδρῶν· ὅτι σωτήριος ἡ τούτων ἐφορεία καὶ ἐπιστάσις τοῖς πράγμασιν καὶ τῷ λαῷ.
ΙΔ'. Περὶ ἀφορίας χρηστῶν ἀνδρῶν· ὅτι ἐπικίνδυνος τῷ βίῳ.

A legens, ea quæ vult, arripit, fenestras appellavit. Quas quidem morti aditum munire, divinus sermo pronuntiat.

Ad molestias subeundas præsto sis, earumque maximam partem lucratus eris.

Philonis. — Homines mortem esse suppliciorum finem arbitrantur, vix autem apud divinum tribunal hæc eorum initium est.

INDEX CAPITUM.

Littera Alpha.

- I. De hominis formatione et structura, et quæcunque in Scripturis de nobis feruntur.
II. De homine: quod Deus eum libero arbitrio prædium condiderit, cunctisque rebus terrenis præfecerit.
III. De homine: quod divino munere incorruptus et immortalis effectus a Deo sit; divino utique præcepto gratiam hanc conservante.
IV. De Adam: quod sapientissimus, et perspicax, atque propheta fuerit, antequam Dei legem infringeret.
V. De beneficentia et beneficiis.
VI. De contumacibus et immorigeris.
VII. De principibus et subditis: quod subditorum lapsus principibus ascribantur, tanquam ipsis auctoribus ac negligentibus accidant.
VIII. De subditis: quod subditi principum mores imitentur.
IX. De subditis: quod Dei judicio propter nefaria subditorum studia perniciosi principes a Deo constituentur.
X. De principibus: quod Dominum imitando per bona exempla adducere subditos ad virtutem debeant, sibi que populi amicitiam conciliare.
XI. De principibus et præfectis: quod eos crebris admonitionibus testificationibusque ad populum uti oporteat, ut a seipsis periculum avertant.
XII. De anarchia: quod perniciosa et periculosa sit, ac confusione pariat.
XIII. De viris probis: quod eorum præfectura et regimen reipublicæ et populo salutaria sint.
XIV. De virorum bonorum raritate: quod mundo periculosa sit.

- XV. * De divini verbi raritate; quod ejus auctores sint illi, qui ejus doctrinæ non obsequuntur.
- XVI. * De iis qui mente instabiles sunt, nec consilio firmi.
- XVII. * De rebus obscuris ac nobis incognitis: quodque inutilis ac vanitate plena sit illarum meditatio.
- 732** XVIII. De nuntio ac responsionis sequestro.
- XIX. De bono nuntio.
- XX. De malo nuntio.
- XXI. * De peccatis: et quod peccata nostra nobis accersunt et afferunt mala.
- XXII. De iis qui hominibus placent, ac simulato et subdolo animo sunt.
- XXIII. De iis qui sibi placent, seque ipsos commendant, ac sibi ipsis applaudunt.
- XXIV. * De responsionis suæ defensione: quod cum prudentia et in nomine Domini responsiones suas defendere oporteat, maxime ubi de salutari fide nostra agitur. Deo namque responsionum declarationes relinquentes, magnum nobis, quin etiam veritati, decus conciliamus.
- XXV. * De iis qui procaciter respondent.
- XXVI. * De iis qui precantur: quod Deum orando supplicationes nostras ad id quod ipsi libuerit, conformare debeamus, ac non quod nobis ariserit postulare. Non enim scimus quid nobis utile sit. Ipse vero, tanquam bonus pater, et cunctorum præsciens, illis ad ea quæ proficua sunt, præsto annuit; ad ea vero quæ detrimentum afferunt, quamlibet exoratus, operam nullam confert.
- XXVII. * De rebus quas Deus abominatur ac rejicit.
- XXVIII. De rebus quæ nobis impossibiles ac difficiles sunt.
- XXIX. * De foro, et eorum qui illic præsent, constitutione.
- XXX. * De rebus consentaneis et elegantibus.
- XXXI. De rebus dissentaneis et indecoris.
- XXXII. * De comminatione: quod Dei minæ metuendæ sint, nec interitum suum contemptui habere fas sit.
- XXXIII. * De inutilibus et mutuo oppositis rebus.
- XXXIV. * De iis qui seipsos dedecorant.
- XXXV. De iis qui mundum resque mundanas nulla providentia regi impie asserunt.
- XXXVI. De intempestiva, vanaque ac felici execratione.
- XXXVII. * De auseultatione: quod studiosos esse oporteat ad res utiles audiendas: inutiles vero fugere.
- XXXVIII. * De iis qui subdole aliena audiunt.
- XXXIX. De iis qui vana, inepta et obscena proferunt.
- XL. De iis quæ nec copulari, nec conciliari possunt.
- XLI. De inexplibili cupiditate, quodque sine satietate plura habere percupiamus.
- XLII. * De eo qui peccat et offendit: et quod ipsum modeste agere, nec redarguenti contradicere oporteat.
- XLIII. * De astrologis.
- XLIV. * De sanctis; et iis qui ob facta sortemque suam beati prædicantur: quodque in sanctis requiescat Deus.
- 733** XLV. De remissione peccatorum: et quot modis delictorum propitiatio concessa nobis sit a Deo, qui solus potest peccata dimittere.
- XLVI. De anathemate ac separatione: et quot modis anathema accipitur.
- IE'. * Περι ἀφορίας θεοῦ λόγου, παρ' αἰτίαν τῶν μὴ ὑπακούοντων τῇ τούτου διδασκαλίᾳ.
- IG'. * Περι ἀκαταστάτων τῷ λογισμῷ, καὶ τῇ γνώμῃ ἀνδρῶντων.
- IZ'. * Περι ἀδύλων καὶ ἀγνοουμένων ἡμῖν πραγμάτων· καὶ ὅτι ἀλυσιτελὴς ἡ περὶ τούτων ἀδολεσχία, καὶ φαντασιώδης.
- IH'. Περι ἀγγέλλοντος καὶ μεσάζοντος ἀπόκρισιν.
- IO'. Περι ἀγγελίας ἀγαθῆς.
- K'. Περι ἀγγελίας κακῆς.
- KA'. * Περι ἀμαρτημάτων· ὅτι τὰ ἡμέτερα ἀμαρτήματα προσενούσι, καὶ ἀγούσιν ἐφ' ἡμᾶς τὰ κακά.
- KB'. Περι ἀνθρωπαρέσκων, καὶ προσποιητῶς καὶ ὑποῦλως διακειμένων.
- KG'. Περι αὐτάρεσκων, καὶ ἑαυτοὺς συνιστῶντων, καὶ ἑαυτοὺς ἀποδεχομένων.
- KΔ'. * Περι ἀποκρίσεως ἀπολογίας· ὅτι χρὴ ἐν συνίσει καὶ ὁνόματι Κυρίου τὰς ἀπολογίας τῶν ἐπερωτήσεων ποιεῖσθαι· μάλιστα δὲ, περὶ σωτηριώδους ἡμῶν πίστεως· ἀνατιθέμενοι γὰρ τῷ θεῷ τὰς διασαφῆσεις τῶν ἐπερωτήσεων, τὸ μέγιστον μετὰ καὶ τῆς ἀληθείας ἑαυτοῖς περιποιούμεθα κλέος.
- KE'. * Περι τῶν ἀποκρινομένων θρασείως.
- KΓ'. * Περι αἰτουμένων· ὅτι χρὴ τὰς ἐν προσευχαῖς τοῦ θεοῦ αἰτήσεις κατὰ τὸ αὐτῷ δοκοῦν, καὶ μὴ κατὰ τὸ ἡμέτερον αἰτεῖν θέλημα. Οὐκ ἴσμεν γὰρ τὸ συμφέρον ἡμεῖς. Αὐτὸς δὲ, ἅτε πατὴρ ἀγαθὸς, καὶ πάντων προγνώστης, πρὸς μὲν τὰ λυσιτελοῦντα ἐτοιμώτατα ἐκτενεῖ, πρὸς δὲ τὰ βλάδην φέροντα οὐ συνεργεῖ αἰτούμενος.
- KZ'. * Περι ἀποβεβλημένων καὶ ἀπροσδέκτων πραγμάτων παρὰ θεῷ.
- KH'. Περι ἀδυνάτων καὶ δυσχερῶν πραγμάτων παρ' ἡμῖν.
- KΘ'. * Περι ἀγορᾶς, καὶ τῆς περὶ ταύτην τῶν ἐφ' ὧν καταστάσεως.
- Λ'. * Περι ἀρμολίων καὶ ὥραιων πραγμάτων.
- ΛΑ'. * Περι ἀναρμόστων καὶ ἀπρεπῶν πραγμάτων.
- ΛΒ'. * Περι ἀπειλῆς· ὅτι χρὴ φοβεῖσθαι τοῦ θεοῦ τὰς ἀπειλάς, καὶ μὴ καταφρονητικῶς ἐπ' ὀλέθρῳ διακεῖσθαι.
- ΛΓ'. * Περι ἀνωφελῶν καὶ ἀντιθέτων πραγμάτων.
- ΛΔ'. * Περι τῶν ἑαυτοὺς ἀτιμαζόντων.
- ΛΕ'. * Περι τῶν ἀσεβῶς ἀπρονόητον εἶναι τὸν κόσμον, καὶ τὰ κατὰ τούτον πράγματα λεγόντων.
- ΛΖ'. Περι ἀρᾶς ἀκαίρου, καὶ ματαίας, καὶ εὐδαίμονος.
- ΛΖ'. * Περι ἀκροάσεως· ὅτι χρὴ σπουδαίους πρὸς τὰς ἐπιφωνεῖς εἶναι ἀκροάσεις, ἀποδιδράσκειν δὲ τὰς τῶν ἀνοήτων.
- ΛΗ'. * Περι τῶν παρακρωμένων ἐπιβούλως τὰ ἀλλότρια.
- ΛΘ'. Περι ἀργολόγων, καὶ βαττολόγων, καὶ αἰσχρολόγων.
- Μ'. Περι ἀκοινωνήτων, καὶ ἀσυμφώνων πραγμάτων.
- ΜΑ'. Περι ἀπληστίας· ὅτι ἀπληστῶς ἔχομεν πρὸς τὴν τοῦ πλείονος βρεξίν.
- ΜΒ'. Περι ἀμαρτάνοντος καὶ σφάλλοντος· ὅτι δεῖ αὐτὸν ἐντρέπεσθαι, καὶ μὴ ἀντιρρόημονεῖν τῷ ἐλέγοντι.
- ΜΓ'. Περι ἀστρολόγων.
- ΜΔ'. * Περι ἀγίων, καὶ μακαριζομένων ἐφ' οἷς δρώσι, καὶ ὑπὲρ ὧν τετυχήκασι· καὶ ὅτι τοῖς ἀγίοις ἐπιναπαύεται ὁ θεός.
- ΜΕ'. Περι ἀφέσεως ἀμαρτιῶν, καὶ κατὰ πόσους τρόπους χεχάρισται ἡμῖν παρὰ θεοῦ τοῦ μόνου δυναμένου ἀφίεναι ἀμαρτίας, ὁ ἰασμὸς τῶν πλημμελημάτων.
- ΜΖ'. * Περι ἀναθέματος καὶ ἀφορισμοῦ· καὶ ποσὰ χυρὸς τὸ ἀνάθεμα λαμβάνεται.

MZ'. Περὶ τοῦ ἀφυκτον εἶναι τὸν Θεόν, καὶ ἀπερί-
γραπτον· καὶ ὅτι πάντα περιέδεραται, καὶ
ἐφορᾷ, καὶ οὐδὲν αὐτὸν λήληθε.

MH'. Περὶ τοῦ ἀκατάληπτον εἶναι τὸν Θεόν, καὶ
τὰ ἔργα αὐτοῦ· καὶ ὅτι οὐ δεῖ ἡμᾶς τὰ κρυπτά
καὶ ἐπείκενα τῶν διατεταγμένων ἡμῖν ζητεῖν, ἢ
περιεργάζεσθαι. Ἀνέφικτος γὰρ ἡμῖν, καὶ ἀκα-
τάληπτος ἀνθρώποις οὖσιν ἢ τούτων εὐρεσις, καὶ
ἀλυσιτελής.

MΘ'. Περὶ ἀγάπης καὶ φόβου πρὸς τὸν Θεόν· καὶ
ὅτι παντὶ ἀγαθοῦ ὑπερέχουσιν.

N'. Περὶ τῶν μὴ αγαπῶντων τὸν Θεόν, μηδὲ φο-
βουμένων αὐτόν.

NA'. Περὶ ἀντιλογίας πρὸς Θεόν· καὶ ὅτι οὐ δεῖ
ἀντιλέγειν, ἢ δικαιολογεῖσθαι πρὸς αὐτόν, ἢ
πολλὰ ῥήματα περὶ αὐτοῦ λέγειν.

NB'. Περὶ τοῦ, ὅτι καὶ ἄγγελοι ἀμαρτήσαντες κολά-
ζονται.

NG'. Περὶ τοῦ, ὅτι ἄγγελοι φύλακες ἡμῖν ἐπίστη-
σεν ὁ Θεός.

NΔ'. Περὶ ἀποφάσεως παρὰ Θεοῦ γινομένης·
καὶ ὅτι οὐ δεῖ παρὰ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ φιλιαν-
θρωπεύεσθαι.

NE'. Περὶ ἀνακαινισμού τῶν ὀρωμένων· λέγω δὲ
οὐρανοῦ καὶ γῆς.

NQ'. Περὶ τῆς ἀστάτου καὶ ἀδεσβαίου τῶν ἀνθρω-
πίνων καταστάσεως· καὶ ὅτι ἐπίμοχθος καὶ
ἐπιθύβης ἐστὶν ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος.

NZ'. Περὶ ἀναμαρτησίας· καὶ ὅτι οὐδεὶς ἀναμάρ-
τητος, εἰ μὴ εἰς ὁ Θεός.

NH'. Περὶ τῶν ἀμαρτανόντων καὶ νομιζομένων λαν-
θάνειν τὸν Θεόν.

NΘ'. Περὶ ἁρᾶς ὑπὸ Κυρίου, καὶ προφητῶν, καὶ
ἀποστόλων γινομένης.

Σ'. Περὶ ἀγάπης καὶ εἰρήνης, καὶ ὁμονοίας, καὶ
εἰρηνοποιῶν.

ΣΑ'. Περὶ ἀληθείας καὶ μαρτυρίας πιστῆς.

ΣΒ'. Περὶ ἀκηδίας καὶ ἀθυμίας.

ΣΓ'. Περὶ ἄφρονος καὶ ἀνοήτου.

ΣΔ'. Περὶ τῶν ἀποδεχομένων τὰ πονηρὰ, καὶ ἀτι-
μαζόντων καὶ ψευδόντων τὸ δίκαιον.

ΣΕ'. Περὶ ἀπλοῦ καὶ ἀκάκου τὸν τρόπον.

ΣΖ'. Περὶ αἰσχύνης ἀγαθῆς.

ΣΖ'. Περὶ αἰσχύνης πονηρᾶς.

ΣΗ'. Περὶ ἀπογνώσεως· καὶ ὅτι οὐ δεῖ ἡμᾶς ἀπογι-
νώσκειν ἑαυτῶν σωτηρίας.

ΣΘ'. Περὶ ἀπραγμοσύνης καὶ ἡσυχίας· καὶ ὅτι τὸ
ἡρεμεῖν τὴν τοῦ Θεοῦ γνῶσιν προξενεῖ.

Ο'. Περὶ ἀπαρχῶν καὶ δεκατῶν· ὅτι δεῖ ταῦτα προσ-
φέρειν τῷ Θεῷ.

ΟΑ'. Περὶ ἀπαντημάτων καὶ τῶν ἀπὸ κακῶν εἰς
κακὰ ἐμπίπτόντων.

ΟΒ'. Περὶ ἀμοιβῆς καὶ ἀνταποδόσεως ἐν ἡμέρᾳ
χρίσεως· καὶ ὅτι αἰώνια καὶ ἀτελεύτητα τὰ
ἐκατέρους ἀποκείμενα, εἴτε ἀγαθὰ, εἴτε δεινὰ
κολαστήρια.

ΟΓ'. Περὶ ἀμοιβῆς τῶν εὖ καὶ κατ' ἀρετὴν βιωσάν-
των ἐν ἀπεράντῳ μακαριότητι.

ΟΔ'. Περὶ τῆς φοβερᾶς ἀναστάσεως.

ΟΕ'. Περὶ τῆς ἀγίας, καὶ ἀκτίστου, καὶ συναϊδίου,
καὶ ὁμοουσίου Τριάδος.

ΟΖ'. Περὶ ἁγίων ἀγγέλων· καὶ ὅτι ἐν αἰδίμῳ μα-
καριότητι διάγουσι, λειτουργοῦντες τῇ σεβασμῇ
Τριάδι.

ΟΖ'. Περὶ αἰρετικῶν, καὶ τῶν περὶ πίστιν λογομα-
χοῦντων, καὶ ἀμφισβητούντων· καὶ ὅτι οὐ χρὴ τὰς
συλλαβὰς καὶ τὰ ὀνόματα περισκοπεῖν, ἀλλὰ τὸν
νοῦν καὶ τὴν διάνοιαν τῶν δογμάτων.

Στοιχεῖον Β.

Α'. Περὶ βασιλείας· ὅτι ἀλυσιτελής τὸ ἐξέλαι βα-
σιλεῖα εἰς πόλεμον, καὶ βέλτιον διὰ μισθοφόρων,

XLVII. Quod divinum numen vitari nequeat, nec
circumscribi : quodque omnia complexu suo
teneat, intueaturque, nec quidquam ipsi la-
teat.

XLVIII. Quod Deus comprehendi non possit, nec
opera ipsius : quodque minime debeamus oc-
cultis, ac ultra quam praeceptum sit nobis, qua-
rere, aut perscrutari. Ea siquidem reperire sa-
cultatem nostram ac comprehensionem supe-
rat, qui homines sumus : idque nobis est in-
utile.

XLIX. De dilectione et timore erga Deum : quod-
que omni bono praecellant.

L. De iis qui Deum non amant, nec ipsum ti-
ment.

LI. De disceptatione adversus Deum : quodque
ei contradicere et disceptare cum ipso, aut
multos sermones de eo miscere non oporteat.

LII. Quod angeli qui peccaverunt, plectantur.

LIII. Quod custodes nobis angelos praefecerit
Deus.

LIV. De sententia a Deo lata : et quod minime con-
sentaneum sit contra Dei praecepta humanitati
indulgere.

LV. De rerum, quae videntur instauratione, caeli,
inquam, et terrae.

LVI. De instabili nec constanti rerum humanarum
statu : quodque molesta et doloribus obsita sit
hominum vita.

LVII. De impeccantia : quodque nemo peccati
expers sit praeter solum Deum.

LVIII. De iis qui peccant, Deumque latere arbi-
trantur.

LIX. De maledictione a Deo, et prophetis, et apo-
stolis lata.

LX. De charitate, et pace, et concordia, atque pa-
cificis.

LXI. De veritate et testificatione fideli.

LXII. De acedia et animi anxietate.

LXIII. De insano et amente.

LXIV. De iis qui mala amplexantur, et iustitiam
aspernantur ac vituperant.

LXV. De viro simplici et innoxii moribus.

LXVI. De pudore bono.

LXVII. De pudore malo.

LXVIII. De desperatione : quodque de salute sua
non sit desperandum.

LXIX. De tranquillitate a negotiis, et quiete : et quod
vitam quietam agere, Dei cognitionem praes-
tet.

LXX. De primitiis ac decimis : quod haec Deo sint
offerenda.

734 LXXI. De casibus, et iis qui a malis in mala
incidunt.

LXXII. De remuneratione et retributione in die
iudicii : et quod perpetua sint, et sine careant,
quae utrisque reposita sunt, sive bona, sive sup-
plicia gravia.

LXXIII. De remuneratione eorum, qui bene et ex
virtutis praescripto vixerunt, in interminabili
felicitate.

LXXIV. De tremenda resurrectione.

LXXV. De sancta et increata, et sempiterna, ac
consubstantiali Trinitate.

LXXVI. De sanctis angelis : et quod in jucunda
felicitate versantur, colendae Trinitati mini-
strantes.

LXXVII. De haereticis, et illis qui de fide litigant,
ac dubia agitant : et quod syllabae et vocabula
scrupulosius inspicienda non sint, sed dogma-
tum sensus ; neque tradita Ecclesiae oracula
perturbare liceat.

Littera B.

I. De rege : quod inutile sit regem ad bellum
proficisci, sitque satius mercede conductis co-

piis vel muneribus datis de hostibus ultionem

sumere, quam per seipsum.
II. De rege bono, et justo, et malorum osore.

III. De rege non admodum illustri.

IV. Quod pro rege sit orandum.

V. De blasphemis et superbe loquentibus.

VI. De invidis.

VII. De rebus violentis, et non violentis : et quod Deo sit gratum, quidquid nostra virtute præstamus.

VIII. De auxilio. et subsidio iis qui calumniam patiuntur præstito : quod hoc acceptissimum sit Deo.

IX. De consilio Dei : quod immobile sit, nec attingi ab hominibus possit, nec prorsus omitti.

X. De auxilio Dei : et quod Deo opitulante, insidiæ omnes et assultus inimici imbecilles sint, et pauci multos superent.

XI. De baptismo, et divini lavacri prædicatione.

XII. De viro constanti et inconstanti.

XIII. De consilio : quod cum consilio et consideratione cuncta agere oporteat.

XIV. De tardo consilio et cunctatione : quodque perniciosum sit illud quod inconsiderate geritur.

XV. De cibis et vitæ necessariis.

XVI. De regno cælorum.

Littera Γ.

I. De agricultura et agricolis : quod bonum sit operari.

II. De suaveloquentibus.

III. De risu et ridiculis.

IV. De murmurantibus et queritantibus.

V. De bona generatione.

VI. De generatione perversa et improba.

VII. De iis qui sententiam mutant, seque ipsos incusant.

VIII. **735** Quod semet nosse oporteat, suasque vires prospicere, nec superbire.

IX. De viris scientia præditis : et qualia bona hos sint secutura.

X. De senibus virtute et prudentia ornatis.

XI. De senibus, qui in amentia et vitio vitam agunt.

XII. De parentibus bonis : et quod data opera et congruenti ratione filii sint educandi.

XIII. De parentibus, qui filiorum educationem parvi faciunt.

XIV. De mulieribus : quod propriis viris suis subjectæ esse debeant.

XV. De mulieribus : quod eas non oporteat aperta facie orare.

XVI. De mulieribus, quæ masculum aut feminam pariunt : quotque dies ab ecclesiæ Domini ingressu debeant abstinere.

XVII. De muliere forti, et modesta, et prudente.

XVIII. De mulieribus improbis, adulteris, meretricibus, et omni malitia plenis.

Littera Δ.

I. De testamentis et hæredibus.

II. De doctrina : et quod non omnium sit docere, sed sapientum et eruditorum.

III. De magistris hæreticis : quodque sint fugiendi.

IV. De iis qui narrant ac docent vana.

V. De iis qui animo agitant et moluntur mala.

VI. De iis qui se justos dicunt, et alios aspernantur.

ἢ δώρων τοὺς πολεμίους ἀμείβεσθαι, οὐ δι' ἑαυτοῦ.

B'. Περὶ βασιλείᾳς χρηστοῦ, καὶ δικαίου, καὶ μισοπονῆρου.

Γ'. Περὶ βασιλείᾳς μὴ λίαν θαυμαζομένου.

Δ'. Ὅτι χρὴ εὐχεσθαι ὑπὲρ τοῦ βασιλείᾳς.

Ε'. Περὶ βλασφημιούντων καὶ μεγαλοβρόχμωντων.

Ζ'. Περὶ βασκανῶν.

Ζ'. Περὶ βιαιῶν καὶ ἀδιδάκτων πραγμάτων· καὶ ὅτι τὸ κατὰ δύναμιν φίλον Θεῷ ἐπὶ παντί.

H'. Περὶ βοηθείας καὶ ἀντιλήψεως ἀδικουμένων· ὅτι λίαν εὐάρεστον Θεῷ.

Θ'. Περὶ βουλῆς Θεοῦ· ὅτι ἀτρεπτος καὶ ἀνέφικτος ἀνθρώποις, καὶ ἀπαράβατος διαμένει.

Γ'. Περὶ βοηθείας Θεοῦ· καὶ ὅτι τοῦ Θεοῦ βοηθοῦντος πᾶσα ἐπιβουλὴ καὶ ἐπανάστασις ἐχθροῦ ἀσθενεῖ, καὶ ὅλγοι πολλῶν κρατοῦσιν.

ΙΑ'. Περὶ βαπτίσματος καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ λουτροῦ προφητείας.

ΙΒ'. Περὶ βεβαίου καὶ ἀβεβαίου ἀνδρός.

ΙΓ'. Περὶ βουλῆς· ὅτι χρὴ μετὰ βουλῆς καὶ σκέψεως πάντα πράττειν.

ΙΔ'. Περὶ βραδυβουλῆς καὶ ἀδουλείας· καὶ ὅτι τὸ ἀπερίσκεπτον βλαβερὸν.

ΙΕ'. Περὶ βρωμάτων, καὶ τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων.

ΙΓ'. Περὶ βασιλείας οὐρανῶν.

Στοιχεῖον Γ.

A'. Περὶ γεωργίας καὶ γεωργῶν· ὅτι καλὸν τὸ ἐργάζεσθαι.

B'. Περὶ γλυκολάλων.

Γ'. Περὶ γέλωτος καὶ γελοιστῶν.

Δ'. Περὶ γογγυστῶν καὶ μεμψιμοίρων.

Ε'. Περὶ γενεᾶς ἀγαθῆς.

Ζ'. Περὶ γενεᾶς σχολιδᾶς καὶ πονηρᾶς.

Ζ'. Περὶ τῶν γνωσιμαχοῦντων, καὶ ἑαυτοὺς καταμεμφομένων.

H'. Περὶ τοῦ γυναικὸς ἑαυτὸν καὶ τὰ οἰκία μέτρα, καὶ μὴ ἐπαίρεσθαι.

Θ'. Περὶ γνωστικῶν ἀνδρῶν· καὶ πόσα ἀγαθὰ ἐφεται αὐτοῖς.

Γ'. Περὶ γερόντων ἐν ἀρετῇ καὶ συνέσει κοσμουμένων.

ΙΑ'. Περὶ γερόντων ἐν ἀνοίᾳ καὶ κακίᾳ βιούντων.

ΙΒ'. Περὶ γονέων χρηστῶν· καὶ ὅτι χρὴ διὰ σπουδῆς καὶ προσηκόντως τὰς τῶν τέκνων ἀναγωγὰς ποιεῖσθαι.

ΙΓ'. Περὶ γονέων καταφρονητικῶς ἐχόντων τὰς τῶν τέκνων ἀναγωγὰς.

ΙΔ'. Περὶ γυναικῶν· ὅτι χρὴ αὐτὰς ὑποτάσσεσθαι τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν.

ΙΕ'. Περὶ γυναικῶν· ὅτι οὐ δεῖ ἀκατακαλύπτως εὐχεσθαι αὐτάς.

ΙΓ'. Περὶ γυναικῶν κυριαρχουσῶν ἄρσιν ἢ θῆλυ· καὶ πόσας ἡμέρας οὐκ εἰσελεύσονται εἰς ἐκκλησίαν Κυρίου.

ΙΖ'. Περὶ γυναικῶς ἀνδρείας, καὶ σώφρονος, καὶ συνετῆς.

ΙΗ'. Περὶ γυναικῶν πονηρῶν, καὶ μοιχαλίδων, καὶ πορνειουσῶν, καὶ πάσης κακίας πεπληρωμένων.

Στοιχεῖον Δ.

A'. Περὶ διαθηκῶν καὶ κληρονόμων.

B'. Περὶ διδασκαλίας· καὶ ὅτι οὐ πάντων τὸ διδάσκειν, ἀλλὰ σοφῶν καὶ πεπαιδευμένων.

Γ'. Περὶ διδασκάλων αἰρετικῶν· καὶ ὅτι χρὴ φεύγειν αὐτούς.

Δ'. Περὶ διηγούμενων καὶ διδασκόντων μάταια.

Ε'. Περὶ διανοουμένων καὶ ἐνθυμουμένων κακά.

Γ'. Περὶ τῶν δικαιοῦντων ἑαυτοῦς, καὶ κατορρωμένων ἑτέρων.

- Z'. Περὶ δειλῶν, καὶ διφύγων, καὶ ἀκαταστάτων, καὶ ἀνάνδρων.
 H'. Περὶ δικολόγων, καὶ τῶν κρίσεις ἀλλοτρίας ἀναδεχομένων.
 Θ'. Περὶ δειφύων καὶ συνεστιάσεως.
 Γ'. Περὶ διαφορᾶς ἡδίστων καὶ ἡδυτέρων κατὰ σύγκρισιν.
 ΙΑ'. Περὶ διαφορᾶς καταστάσεως καὶ τρόπων, καὶ ἀνομοιότητος γνώμων· ὅτι οὐ πάντες τοῖς αὐτοῖς ἀρέσκονται.
 ΙΒ'. Περὶ διορθώσεως βίου κακοῦ ἐπὶ τῷ ἀγαθῷ· ὅτι εὐάρεστον καὶ φίλον Θεῷ. Τοῦτο δὲ τελεῖται καὶ κατορθοῦται, ἐκ τοῦ μεμνησθαι μὲν τῶν ἐσφαλμένων, καὶ ἀπομυσάτεσθαι· προσεγγίζειν δὲ πεποθημένους τοῖς ἀξιεπαῖνοις καὶ χρηστοῖς.
 ΙΓ'. Περὶ διακρίσεως· ὅτι χρὴ ἐπὶ παντὶ πράγματι διακρίσιν καὶ φόβον Θεοῦ ἔχειν.
 ΙΔ'. Περὶ διαγνώσεως, καὶ πείρας ἡθῶν, καὶ κρυφίων τρόπων ἀνδρός.
 ΙΕ'. Περὶ δωροδοκίας.
 ΙΖ'. Περὶ δημηγερεῶν λοιμῶν· καὶ ὅτι χρὴ φεύγειν καὶ ἐκκλίνειν τὰς τοῦ δήμου ἀναστροφὰς καὶ ἀσυμφωνίας.
 ΙΗ'. Περὶ δυσκινήτων καὶ ἀργοράγων, λουππαίων, καὶ ἀναστροβημένων, καὶ πεφαντασμένων ἐπ' ὀλέθρου.
 ΙΘ'. Περὶ τῶν δευτέρων ἐν πᾶσι προθεωρεῖν καὶ περισκοπεῖν· τρεπτά γὰρ τὰ ἀνθρώπινα ἅπαντα καὶ ἄδηλα.
 ΙΘ'. Περὶ δομάτων καὶ δωρεῶν ἀγαθῶν· ὅτι παρὰ Θεῷ πᾶν ἀγαθόν.
 Κ'. Περὶ τῶν δουλεύοντων Θεῷ· ὅτι χρὴ τούτους τιμᾶν καὶ σέβειν, καὶ τὰ πρὸς χρεῖαν προσάγειν.
 ΚΑ'. Περὶ δικαίων· ὅτι φυλάττει αὐτοὺς Κύριος ἐκ πειρασμῶν, καὶ ἐν εὐφροσύνῃ ἐτη πολλά ζῶσι· καὶ ὅτι ὑπὸ Θεοῦ ἀγαπῶνται, καὶ εὐλογοῦνται οἱ οἰκοὶ τῶν δικαίων.
 ΚΒ'. Περὶ δικαίων, καὶ εὐχῆς παρ' αὐτῶν γινόμενης· ὅτι δεκτή καὶ τιμὰ παρὰ Θεῷ.
 ΚΓ'. Περὶ δικαίων· καὶ ὅτι περιφρονοῦνται ὑπὸ ἀδίκων καὶ ἀσεβῶν, καὶ διασύρονται.
 ΚΔ'. Περὶ δικαίων· ὅτι τίμιος παρὰ Θεῷ ὁ θάνατος αὐτῶν, καὶ ὡς ἡ μνήμη αὐτῶν ἐγκωμιάζεται.
 ΚΕ'. Περὶ τῶν τοῖς δικαίοις καὶ ἀγαθοῖς ἀνδράς τιμῶντων.
 ΚΖ'. Περὶ τῶν δικαίων καὶ ἀγαθῶν ἀτιμαζόντων.
 ΚΖ'. Περὶ δικαιοσύνης καὶ ἀρετῆς.
 ΚΗ'. Περὶ διαβόλου, ἥτοι Σατανᾶ, καὶ δαιμόνων.
 ΚΘ'. Περὶ δυνάμεως Θεοῦ.
 Α'. Περὶ δημιουργίας τοῦ κόσμου· καὶ ὅτι πάντα ὑπὸ Θεοῦ γέγονται, καὶ οὐδὲν ὑπ' αὐτοῦ εἰχὴ ἢ περιστῶν γέγονεν.
 ΑΑ'. Περὶ δοξολογίας Θεοῦ· καὶ ὅτι χρὴ δοξάζειν αὐτὸν καὶ ἀγιάζειν· ὁ δὲ μὴ τοῦτο δρῶν, εὐθύνας ἐισπράττεται· καὶ ὅτι τοὺς δοξάζοντας αὐτὸν δοξάζει ὁ Θεός.
 ΑΒ'. Περὶ διαφορᾶς Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων· καὶ ὅτι πολὺ τὸ μέσον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, καὶ τοῦ ἀμαρτάνειν εἰς Θεόν· καὶ ὅτι οὐ χρὴ δυσπιστεῖν ἐν τινὶ τῷ Θεῷ. Πάντα γὰρ δυνατόν αὐτῷ.
 ΑΓ'. Περὶ δυσπιστίας.
 ΑΔ'. Περὶ διγλώσσου.
 ΑΕ'. Περὶ δικαστῶν ἀδικαστῶν, καὶ καθαρὰς ἐχόντων τὰς χεῖρας.
 ΑΖ'. Περὶ δικαστῶν δωροδεχομένων, καὶ ἀθέσμως κρινόντων.
 ΑΖ'. Περὶ δεσποτῶν χρηστῶν.
 ΑΗ'. Περὶ δεσποτῶν μοχθηρῶν.
 ΑΘ'. Περὶ δούλων χρηστῶν.
 Μ'. Περὶ δούλων πονηρῶν.
 ΜΑ'. Περὶ δυσπαρασκευασμένων.
 ΜΒ'. Περὶ δόξης καὶ τιμῆς· καὶ ὅτι οὐ χρὴ τὴν ἰδίαν δόξαν ἐτέρῳ παρέχειν.
 ΜΓ'. Περὶ δανειστῶν χρηστῶν.
 ΜΔ'. Περὶ δανειστῶν πονηρῶν.

- VII. De timidis, ac duplici animo, inconstantibusque et ignavis.
 VIII. De litigatoribus, et iis qui alienas lites in se suscipiunt.
 IX. De cœna et convivio.
 X. * De suavissimorum discrimine, necnon suaviorum, comparatione facta.
 XI. De discrimine statuum et morum, et diversitate sententiarum.
 XII. * De vitæ malæ in bonam correctione: quod id Deo gratissimum sit. Hoc autem perficitur errorum suorum recordatione et detestatione: necnon ardenti studio ad ea quæ laude digna optimaque sunt, accedendo.
 XIII. * De discretione: quod in omni negotio discretionem ac Dei timorem habere oporteat.
 XIV. * De discretione et experientia morum et occultarum affectionum viri.
 XV. * De munerum acceptione.
 XVI. * De seditiosis contagiis: et quod fugiendæ ac vitandæ sint populorum commotiones et dissensiones.
 XVII. * De socordibus et otiosis, luxui deditis, turbulentisque, et interitum sibi parantibus.
 XVIII. **736** * Quod in omnibus posteriora prævidere et considerare oporteat: quippe cum res omnes humanæ mutabiles sint et obscuræ.
 XIX. * De donis et muneribus bonis: quod bonum omne a Deo sit.
 XX. De iis qui Deo serviunt: quod eos honorare et colere oporteat, et necessaria ipsis pendere.
 XXI. De iustis: quod Dominus eos a tentationibus servet, multosque annos in lætitia agant: quodque a Deo diligantur et benedicantur domus iustorum.
 XXII. De iustis, et precibus eorum: quod acceptæ ac pretiosæ sint apud Deum.
 XXIII. De iustis: quodque ab iniquis et impiis contemnantur et lacerentur.
 XXIV. De iustis: quod pretiosa sit apud Deum mors ipsorum, ac memoria ipsorum celebretur.
 XXV. De iis qui iustos ac bonos viros honore afficiunt.
 XXVI. De iis qui iustos ac bonos viros probris onerant.
 XXVII. De iustitia et virtute.
 XXVIII. De diabolo, sive Satana, ac dæmonibus.
 XXIX. De virtute Dei.
 XXX. De creatione mundi: quodque omnia a Deo facta sint, nec quidquam temere aut inutile condiderit.
 XXXI. De laudatione Dei: et quod ejus gloriam et sanctitatem prædicare oporteat, quique id non præstat, supplicio dignus sit: quod demum Deus eos qui se glorificant, glorificet.
 XXXII. De discrimine Dei et hominum: quodque magnum inter Deum et hominem interstitium sit; nec non de peccato in Deum: quod tandem Deo inerrudum esse non liceat: quippe cum cuncta sint ei possibilia.
 XXXIII. De incredulitate.
 XXXIV. De bilingui.
 XXXV. De iudicibus incorruptis, et qui puras habent manus.
 XXXVI. De iudicibus munera accipientibus, et injuste judicantibus.
 XXXVII. * De bonis dominis.
 XXXVIII. * De malis dominis.
 XXXIX. De servis bonis.
 XL. De servis malis.
 XLI. De morosis.
 XLII. De gloria et honore: quodque gloriam propriam dare alteri non conveniat.
 XLIII. * De creditoribus probis.
 XLIV. * De creditoribus improbis.

XLV. * De iis qui mutuo accipiunt : et quod grato animo esse oporteat erga creditores suos.

XLVI. * De iis qui mutuo accipiunt, et grato animo sunt.

737 Littera E.

I. De praeceptis divinis : quod salutaria et vivifica sint, omnibusque modis recta, et sancta, et justa.

II. De iis qui praecepta Dei non custodiunt.

III. * De iis qui opera sua prospere agunt.

IV. * De iis quibus res male succedunt.

V. De operibus et actionibus : quod ante omne opus sanctimoniam sibi conciliare oporteat per Dei recordationem et gratiarum actionem.

VI. * De auctoritate et potestate : quod imperium omne a Domino sit.

VII. De laudibus et encomiis, et de illis qui eis gaudent : et quod ante factum periculum nemo laudandus sit.

VIII. * De derelictione : quod nulla calamitas gravior sit, quam Dei auxilio et protectione nudari.

IX. * De egestate et penuria.

X. * De calamitatibus justo Dei iudicio nobis immissis.

XI. De ultione et vindicta peccatorum : quod humanissimus noster Dominus secundo peccata nostra non punit, si nosmetipsos correxerimus.

XII. * De accusatione.

XIII. * De cupiditate : quod nequaquam oporteat sine iudicio et examine desideris suis obsequi, quamlibet bona appareant. His enim permulcemur, tanquam infirmiores ad ea quae non conducunt.

XIV. * De bonorum virorum desideriis.

XV. * De subsidio : quod indigentibus opem ferre bonum sit.

XVI. De beneficentia, sive oblatione ex iniustitiis parata : quod Deo accepta non sit.

XVII. * De iis qui sibi mutuo manus asserunt.

XVIII. * De solerte, artificioso, perito, et bene docto.

XIX. * De sponsione et sponsore.

XX. * De pignoribus.

XXI. De inimicis : quod non oporteat erga lapsos implacabilem esse, uti neque gaudere de eorum infelicitate et casu.

XXII. * De continentia.

XXIII. De negotiis communibus.

XXIV. De reprehensore et increpatore : quod is debeat subobscurus ac non dure reprehensionem asserre ; quoniam hoc perniciosum est : sed reum lenitate ad meliora provehere.

XXV. De bona et mala fortuna.

XXVI. * De iis qui mortis rei sunt : et quod nemo pro altero moriatur : non parentes pro filiis, non pro parentibus filii.

XXVII. De eo qui proximo insidias struit : quodque ille in laqueum incidet.

XXVIII. De negotiatione : et quod continuae circa **738** res mundanas occupationes vitam nostram confundant, nosque spiritualibus aeternisque bonis privent.

XXIX. De insomniis, vaticiniis et auguriis.

XXX. De iis qui semet ulciscuntur : quod hoc nefas sit.

XXXI. * De voluntariis, et minime voluntariis, sive recte factis, sive peccatis, quae tam scientia quam ignorantia admittuntur.

XXXII. * De gratiarum actione erga Deum : quod oblivioni tradenda non sint ejus beneficia.

XXXIII. * De iis qui gratias non agunt, sed ingrati atque immemores sunt.

XXXIV. * De eunuchis et innuptis.

ME. * Περι δανειζομένων · καὶ ὅτι χρὴ εὐγνωμονεῖν τοῖς κυριοχρεοῖς.

MG. Περι δανειζομένων καὶ εὐγνωμονούντων.

Στοιχεῖον E.

A. Περι ἐντολῶν Θεοῦ · ὅτι σωτήριοι καὶ ζωοποιοί, καὶ κατὰ πάντα εὐθεταί, καὶ ἅγιοι, καὶ δίκαιοι.

B. Περι τῶν μὴ φυλασσόντων τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ.

Γ. * Περι εὐδοκούντων ἐν τοῖς ἔργοις αὐτῶν.

Δ. * Περι τῶν οὐκ εὐδοκούντων.

E. Περι ἔργων καὶ πράξεων · ὅτι χρὴ πρὸ πάσης ἐργασίας τῇ τοῦ Θεοῦ μνήμῃ καὶ εὐχαριστίᾳ ἀγιάζεσθαι.

Γ. * Περι ἐξουσίας καὶ δυναστείας · ὅτι παρὰ Κυρίου πᾶν κράτος.

Z. Περι ἱπαινῶν καὶ ἔγκωμιων, καὶ τῶν χαϊρόντων ἐν αὐτοῖς · καὶ ὅτι οὐ δεῖ πρὸ πείρας ἱπαινεῖν τινα.

H. * Περι ἐγκαταλείψεως · ὅτι τὸ ἐρημωθῆναι τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας καὶ σκέπης, παντὸς δεινοῦ γαλεπώτερον.

Θ. Περι ἔνδεας καὶ ἀπορίας.

I. * Περι ἐπαγωγῶν κατὰ κρίσιν δικαίαν Θεοῦ ἐπιφερομένων ἡμῖν.

IA. Περι ἐκδικήσεως καὶ εἰσπράξεως ἀμαρτιῶν · ὅτι οὐκ ἐκδικήσῃ δις ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐφ' ἀμαρτίας ὁ φιλόανθρωπος ἡμῶν Κύριος διορθούντων ἑαυτούς.

IB. * Περι ἱπαιτίας.

II. Περι ἐπιθυμίας · ὅτι οὐ χρὴ ἀκρίτως καὶ ἀνεξέταστος ταῖς οἰκείαις ἐξακολουθεῖν ἐπιθυμίαις. καὶ δοκῶσιν ἀγαθὰ εἶναι. Ἐκ τούτων γὰρ δελεαζόμεθα, οἷα ἀσθενέστεροι πρὸς τὰ μὴ λυσitelouonta.

IA. * Περι ἐπιθυμιῶν ἁγίων ἀνδρῶν.

IE. * Περι ἐπικουρείας · ὅτι καλὸν τὸ ἐπικουρεῖν τοῖς δεομένοις.

IG. Περι εὐεργεσίας ἢ προσφοράς ἐξ ἀδίκων γινομένης · ὅτι ἀπρόσδεκτος παρὰ Θεῷ.

IZ. * Περι ἐπιχειρούντων ἀλλήλοις.

IH. * Περι ἐπινοήτου, καὶ εὐμηχάνου, καὶ ἐμπείρου, καὶ εὐμαθοῦς.

IO. Περι ἐγγυῆς καὶ ἐγγυητοῦ.

K. * Περι ἐνεχυρών.

KA. Περι ἐχθρῶν · ὅτι οὐ δεῖ ἀδιαλλάκτως μένειν πρὸς τοὺς ἐπτακίτας, οὐδὲ χαίρειν ἐπὶ τῇ κακοπραγίᾳ καὶ πτώματι αὐτῶν.

KB. * Περι ἐγκρατείας.

KΓ. Περι ἐπικοίνων πραγμάτων.

KA. Περι ἐλέγχοντος καὶ ἐπιτιμῶντος · ὅτι χρεὼν τῷ τοιοῦτῳ συνεσκιασμένως καὶ μὴ ἐμβριθῶς προσάγειν τὸν ἐλεγον, ὅτι διαβρωτικὸν · ἀναβιβάζειν δὲ πρὸς τὰ βέλτιστα ἡμερότητι τὸν ὑπεύθυνον.

KE. Περι εὐπραγίας καὶ δυσπραγίας.

KΓ. * Περι ἐνόχων θανάτου · καὶ ὅτι οὐδεὶς ὑπὲρ ἐτέρου ἀποθνήσκει, οὐ γονεὶς ὑπὲρ τέκνων, οὐ τέκνα ὑπὲρ γονέων.

KZ. Περι ἐνεδρεύοντος εἰς ἐπιβουλήν τοῦ πλησίον · καὶ ὅτι αὐτὸς ἐμπέσεται.

KH. Περι ἐμπορίας · καὶ ὅτι αἱ περὶ τὰ βιωτικὰ ἐνδελεγεῖς ἀσχολαὶ συγγέουσιν ἡμῶν τὴν ζωὴν, καὶ ἀποστεροῦσι τῶν πνευματικῶν καὶ αἰωνίων ἀγαθῶν.

KΘ. Περι ἐνυπνίων, καὶ μαντιῶν, καὶ οἰωνισμῶν.

A. Περι τῶν ἑαυτοῦ διεκδικούντων · ὅτι οὐ χρὴ.

AA. * Περι ἐκουσίων καὶ ἀκούσιων, εἴτε κατορθωμάτων, εἴτε ἀμαρτημάτων ἐν γνώσει καὶ ἀγνοίᾳ γινομένων.

AB. * Περι εὐχαριστίας πρὸς Θεόν · ὅτι οὐ χρὴ ἀνεπιληθῆτως ἔχειν τὰς εὐεργεσίας αὐτοῦ.

AG. * Περι τῶν μὴ εὐχαριστούντων, ἀλλὰ ἀχαριστούντων καὶ ἀγνωμοσύνων.

AD. * Περι εὐνοῦχων καὶ ἀγάμων.

- ΑΕ'. * Περὶ ἐγγαστριμύθων, καὶ ἐπασιδῶν, καὶ οἰωνιζομένων.
 ΑΓ'. Περὶ εἰδωλῶν καὶ εἰδωλολατρῶν.
 ΑΖ'. Περὶ εὐδαιμονίας καὶ μακαρισμοῦ· ὅτι οὐ δεῖ πρὸς τελευτῆς μακαρισαί τινα.
 ΑΗ'. Περὶ ἐλπίδος εἰς Θεόν· ὅτι χρὴ εἰς Θεὸν ἐλπίζειν, καὶ μὴ εἰς τὰς τῶν ἀνθρώπων προστασίας· ὅτι οὐδείς ἐλπίσας εἰς Θεὸν κατασχύνθη.
 ΑΘ'. * Περὶ τῶν μὴ εἰς Θεὸν τὴν ἐλπίδα καὶ πεποιθῆσιν ἔχόντων· ἀλλὰ πεποιθότες ἐπὶ πλοῦτι καὶ ἀνθρώποις.
 Μ'. Περὶ ἐκκλησίας Θεοῦ, καὶ θυσιαστηρίου· καὶ ὅτι οὐ δεῖ ἐν ἐκκλησίᾳ ἐσθίειν.
 ΜΑ'. * Περὶ ἑορτῆς.
 ΜΒ'. * Περὶ εὐλογίας ὑπὸ Κυρίου, καὶ τῶν προφητῶν, καὶ τῶν ἀποστόλων γινομένης.
 ΜΓ'. Περὶ εὐχῆς· ὅσα δι' εὐχῆς κατορθοῦται ἡμῖν.
 ΜΔ'. Περὶ ἐλεημοσύνης καὶ εὐποιίας εἰς πτωχοῦς.
 ΜΕ'. Περὶ τῶν ἐλεημοσύνην μὴ ποιοούντων, ἀλλὰ πλεονεκτούντων καὶ ἀδικούντων.
 ΜΖ'. Περὶ ἐργολαβῶν, καὶ εἰς ἀλλοτριὰ δίκας ἑαυτοὺς ἐμβαλλόντων.
 ΜΖ'. Περὶ ἐπισκόπων χρηστῶν καὶ φυλασσόντων τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ.
 ΜΗ'. Περὶ ἐπισκόπων πονηρῶν, καὶ μὴ φυλαττόντων τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ.
 ΜΘ'. * Περὶ ἐκμισθουμένων, ἥτοι κυριέργων χρηστῶν, καὶ μισθίων χρηστῶν.
 Ν'. * Περὶ ἐκμισθουμένων, ἥτοι κυριέργων πονηρῶν.

Στοιχεῖον Ζ.

- Α'. Περὶ τοῦ ἐπιζητεῖν τὸν Θεόν, καὶ αὐτῷ ἔπασθαι, καὶ ἀκολουθεῖν, καὶ πάντα ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ διαπραττεσθαι.
 Β'. Περὶ ζώων ἀλόγων, φυσικῇ σοφίᾳ κεκοσμημένων.
 Γ'. Περὶ ζήλου ἀγαθοῦ καὶ μιμήσεως χρηστῆς.
 Δ'. Περὶ ζήλου καὶ μιμήσεως πονηρᾶς.
 Ε'. Περὶ ζυγῶν, καὶ σταθμῶν, καὶ μέτρων δικαίων.
 Ζ'. Περὶ ζυγῶν, καὶ σταθμῶν, καὶ μέτρων ἀδίκων.

Στοιχεῖον Η.

- Α'. Περὶ ἡμέρας ἀγαθῆς καὶ ἑορταστικῆς.
 Β'. Περὶ ἡμέρας σκληρᾶς καὶ θλιβερᾶς.
 Γ'. Περὶ ἡμέρας καὶ νυκτός.
 Δ'. * Περὶ ἡμέρας ἐσχάτης, καὶ τοῦ ἀντιχρίστου.

Στοιχεῖον Θ.

- Α'. * Περὶ θρασείων καὶ ἀνδρείων.
 Β'. * Περὶ θρασείων καὶ τολμηρῶν.
 Γ'. * Περὶ θεληματικῶν καὶ πεισματικῶν, καὶ αὐταρέσκων· ὅτι βαρὺ τὸ πάθος.
 Δ'. Περὶ τοῦ μὴ θαρρῆσαι, μηδὲ ἐμπιστεῦσαι ἐκαστῷ τὰ καθ' ἑαυτοῦς.
 Ε'. Περὶ θείας μυσταγωγίας.
 Ζ'. Περὶ θυσιῶν· καὶ ὅτι τὰς κιθάρους θυσίας ὁ Θεὸς οὐ προσδέχεται.
 Ζ'. Περὶ θείων λογίων· ὅτι χρὴ σπουδαίους εἶναι εἰς τὴν τούτων ἀκρόασιν.
 Η'. Περὶ τῶν θείων, καὶ κατὰ Χριστὸν μυστηρίων.
 Θ'. Περὶ θλιβομένων, καὶ φρονιζόντων, καὶ λύπης.
 Ι'. Περὶ θανάτου, καὶ τῆς ἐν τῷ ᾄδι καταστάσεως.
 ΙΑ'. Περὶ θανόντων, καὶ πενθούντων· καὶ ὅτι οὐ δεῖ ἐπὶ τοῖς ἀπελθούσι πενθεῖν.
 ΙΒ'. Περὶ θανάτου, καὶ φόβου ἐξ αὐτοῦ γινομένου.
 ΙΓ'. Περὶ θαλάσσης.
 ΙΔ'. Περὶ θερμῶν καὶ τρυγητοῦ.
 ΙΕ'. Περὶ θηρευτῶν.
 ΙΖ'. * Περὶ θυγατρὸς σεμνῆς καὶ κοσμίης.
 ΙΖ'. * Περὶ θυγατρὸς ἀπέμνου καὶ ἀκόσμου.

Στοιχεῖον Ι.

- Α'. * Περὶ ἰότητος· ὅτι ἰότης φιλαδελφίας ἐστὶ

XXXV. * De ventriloquis, et incantatoribus atque auguribus.

XXXVI. * De idolis et idololatriis.

XXXVII. * De felicitate et beatitudine : et quod nemo ante mortem dicendus sit beatus.

XXXVIII. De fide in Deum : quod sperare in Deum oporteat, ac non in hominum protectione ; quia nemo sperans in Deum pudefactus est.

XXXIX. * De iis qui in Deum spem ac fiduciam non habent ; sed in divitiis atque hominibus confidunt.

XL. De ecclesia Dei, et altari : quodque in ecclesia edere non deceat.

XLI. * De festo.

XLII. * De benedictione a Deo, prophetisque et apostolis lata.

XLIII. De precatione : quæ per orationem nobis recte gerantur.

XLIV. De elemosyna atque beneficentia erga pauperes.

XLV. De iis qui elemosynas non erogant, sed avaritiæ et injustitiæ student.

XLVI. De redemptoribus, et qui in alienas litea sese conjiciunt.

XLVII. De episcopis probis, quique Dei mandata custodiunt.

XLVIII. De episcopis malis, qui mandata Dei non custodiunt.

XLIX. * De conductoribus, sive operum dominis probis, ac mercenariis probis.

L. * De conductoribus pravis.

Littera Ζ.

I. Quod Deum oporteat requirere ac sequi ; et quod cuncta sint in nomine ipsius peragenda.

II. De animalibus brutis naturali sapientia ornatis.

III. De zelo bono et optima æmulatione.

IV. De zelo malo et prava imitatione.

V. De bilanciis, ponderibusque et mensuris justis.

VI. De bilanciis, ponderibusque, et mensuris injustis.

739 Littera Η.

I. De die bona et festiva.

II. De die dura et molesta.

III. De die ac nocte.

IV. * De die novissima, et de Antichristo.

Littera Θ.

I. * De audacibus et generosis.

II. * De audacibus et temerariis.

III. * De iis qui propriæ voluntati ac persuasioni addicti sunt, sibi que placent : quod hoc vitium grave sit.

IV. De non fidendo, nec sua negotia cuilibet concedendo.

V. De divina institutione.

VI. De hostiis : et quod Deus male suas hostias non admittat.

VII. De divinis oraculis : quod studiosos esse oporteat ad ea auscultanda.

VIII. De divinis Christianisque mysteriis.

IX. De afflictis et sollicitis, ac de tristitia.

X. De morte, et apud inferos statu.

XI. De iis qui moriuntur, et qui lugent : quodque minime deceat super defunctos lugere.

XII. De morte, et timore ex ea injecto.

XIII. De mari.

XIV. De messe et vindemia.

XV. De venatoribus.

XVI. * De filia honesta et bene morata.

XVII. De filia inhonesta et inculta.

Littera Ι.

I. * De æqualitate : quod æqualitas fraternæ amici-

- tiae parens sit et nutrix, tam in spiritualibus, quam in carnalibus.
- II. De vestitu : et quod pretiosis indumentis uti non conveniat.
- III. De medicis et medicina.
- IV. De sacerdotali supellectile, et rebus Deo consecratis : quodque sacerdotale vas tangere privato non liceat.
- V. De paritate : quod dives ac pauper pari apud Deum ordine sint.

Littera K.

- I. * De mundo, deque conditis a Deo speciosissimis et diversigenis ipsius creaturis : quodque nihil in eo sponte natum sit aut prodierit, tam in visibilibus quam in invisibilibus.
- II. De tempore : quod suum cuique rei sit tempus.
- III. * De constantia et perseverantia : quodque res perseverantia quæsitæ conficiantur.
- IV. De pulchritudine et decore corporis : quodque non in illis, sed in animæ venustate Deus oblectetur.
- V. * De iis qui pulchritudinem colunt : quod corporalis pulchritudinis cultura abominatio sit apud Deum, quia meretricia est.

740 VI. De jactatoribus et arrogantibus.

- VII. De gloriatione et elatione : quod hoc nocivum sit. Minime siquidem oportere sibi sua recte facta ascribere, sed Deo bonorum auctori et adjutori, eique grates referre.

- VIII. * De iis qui male sentiunt, malaque consilia agitant.
- IX. * De malignis.
- X. * De subtristi ac tetrico vultu.
- XI. * De iis qui egregiis moribus sunt, deque indolis ipsorum statu.
- XII. * De iis qui pravis moribus, atque indole mala sunt.
- XIII. De maledicentia et detractone : quod vitium hoc gravissimum sit, tum illi qui eo laborat, tum ei qui participat.
- XIV. * De surdis.
- XV. De mundo corde, et illis quorum conscientia pura est.
- XVI. * De corde malo, et iis qui iniquo animo sunt.
- XVII. * De nefariis : quod eos quamprimum ex legis præscripto compescere oporteat, ad pacem rectumque ordinem plebis, et repressionem mali.
- XVIII. * De iis qui salutarem erga nos peccatores Dei patientiam contemptim habent.
- XIX. De potiori : quod adversus potiores se non contendendum sit.
- XX. * De non judicando, condemnandoque, ac improbando invicem : et conviciis non adhibendis.
- XXI. De furibus, eorumque sociis.

- XXII. De periculis et discriminibus : et quod eorum impressiones declinare et fugere oporteat.
- XXIII. De inexplicabilibus nec enarrabilibus Dei judiciis : et quod non indigne ferre aut æstare conveniat, ob ea quæ justî sæpe male tolerant ; injusti vero quandoque prospere vitam agant. Horum enim causa efferri nequit, solique Deo nota est.
- XXIV. De judicio atque justitia Dei : quodque Deus unicuique pro suo merito distribuat, nec personam accipiat.
- XXV. * De bonis et probis viris.

Littera A.

- I. De convicio.
- II. * De sermone, et quæ ex eo oritur laude ac vituperio.

μήτηρ καὶ τροφὸς, ἐν τε τοῖς πνευματικοῖς, ἐν τε τοῖς σαρκικοῖς.

- B. Περὶ ἱματισμοῦ · καὶ ὅτι οὐ δεῖ ἱματισμῷ πολυτελεῖ κεχρησθαι.
- Γ. Περὶ λατρῶν καὶ λατρείας.
- Δ'. Περὶ ἱερατικῶν, καὶ τῶν τῷ Θεῷ ἀνακειμένων · ὅτι οὐκ ἔστιν ἰδιωτεύοντα ἀπτεσθαι ἱερατικοῦ σκευῆς.
- Ε'. Περὶ ἰσότητος · ὅτι ἰση παρὰ Θεῷ τάξις πλουσίου καὶ πένητος.

Στοιχείων K.

- A'. * Περὶ τοῦ κόσμου, καὶ τῆς παρὰ Θεοῦ γενομένης παγκάλλου καὶ ποικίλης κτίσεως αὐτοῦ · καὶ ὅτι οὐδὲν αὐτόματον, ἢ αὐτοσχέδιον ἐν αὐτῷ, οὔτε ἐν ὁρατοῖς, οὔτε ἐν ἀοράτοις.
- B. Περὶ καιροῦ · ὅτι καιρὸς τῷ παντὶ πράγματι.
- Γ. * Περὶ καρτερίας καὶ παραμονῆς · ὅτι ἀνυτικὸν τῶν ζητούμενων τὸ καρτερικόν.
- Δ'. Περὶ κάλλους καὶ εὐπρεπείας σώματος · ὅτι οὐκ ἐν τούτοις, ἀλλ' ἐν τῇ τῆς ψυχῆς ὡραιότητι ὁ Θεὸς ἐπαναπαύεται.
- Ε'. Περὶ καλλωπιζομένων · ὅτι βδελύγμα παρὰ Κυρίῳ τοῦ σώματος καλλωπισμός, ὅτι ἐταιρικόν.

Γ'. Περὶ κομπαζόντων καὶ φανταζομένων.

- Z'. Περὶ καυχήσεως καὶ ἐπαρσεως · ὅτι ἐπιβλαβὲς τὸ πρᾶγμα. Χρῆναι γὰρ μὴ ἐαυτοῖς ἐπιγράφειν τὰ ὡς εἰδὸς κατορθωμένα, ἀλλὰ τῷ αἰτίῳ, συνεργῷ τῶν ἀγαθῶν Θεῷ, καὶ αὐτῷ ἀναπέμπειν τὰ εὐχαριστήρια.

H'. Περὶ κακοφρόνων καὶ κακοδοϋλων.

Θ. * Περὶ κακοποιῶν.

Γ'. * Περὶ κατηφείας καὶ σκυθρωπότητος.

ΙΑ'. * Περὶ καλοηθῶν καὶ καταστάσεως τρόπων αὐτῶν.

ΙΒ'. * Περὶ κακοηθῶν καὶ κακοτρόπων.

ΙΓ'. Περὶ καταλαλιᾶς καὶ διαβολῆς · ὅτι βαρύτερον τὸ πάθος, καὶ τῷ κεκτημένῳ, καὶ τῷ ἐπικοινωνοῦντι.

ΙΔ'. * Περὶ κωφῶν.

ΙΕ'. Περὶ καθαρᾶς καρδίας, καὶ τῶν συνεῶς καθαρὸν ἐχόντων.

ΙΖ'. * Περὶ καρδίας πονηρᾶς, καὶ τῶν λογισμῶν ἄδικον ἐχόντων.

ΙΖ'. * Περὶ κακούργων · ὅτι χρὴ τάχιστα κατὰ τὸν νόμον καταστέλλειν τοὺς, πρὸς εἰρήνην καὶ εὐνομίαν τοῦ λαοῦ, καὶ ἀναγκαισμοῦ τοῦ κακοῦ.

ΙΗ'. * Περὶ τῶν καταφρονητικῶς περὶ τὴν σωτηρίον τοῦ Κυρίου εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀμαρτωλοὺς διακειμένων μακροθυμῶν.

ΙΘ'. Περὶ κρείττονος · ὅτι οὐ δεῖ πρὸς κρείττονος φιλονεικεῖν.

Κ'. * Περὶ τοῦ μὴ κρίνειν, καὶ κατακρίνειν, καὶ καταγινώσκειν ἀλλήλων, καὶ φόγους παρτιθέσθαι.

ΚΑ'. Περὶ κλεπτῶν, καὶ τῶν συγκοινωνούντων αὐτοῖς.

ΚΒ'. * Περὶ κινδύνων καὶ περιστάσεων · ὅτι χρὴ ἐκκλίνειν καὶ διαδράναι τὰς τούτων ἐπιδρομὰς.

ΚΓ'. Περὶ κριμάτων Θεοῦ ἀνεκφράστων καὶ ἀνεκδιγρήτων · καὶ ὅτι οὐ χρὴ δυσφορεῖν ἢ ἰλιγγιδν ἐφ' οἷς δίκαιοι πολλάκις δυσπραγοῦσιν, ἄδικοι δὲ ἐσθ' ὅτε κατὰ τὸν βίον εὐπραγοῦσιν. Ἀρρήτος γὰρ ἡ τῶν τοιούτων αἰτία, καὶ μόνῃ Θεῷ ἐγνωσμένη.

ΚΔ'. Περὶ κρίματος καὶ δικαιοσύνης Θεοῦ · καὶ τὰ πρὸς ἀξίαν ἐκάστην ἀπονέμει ὁ Θεός, καὶ πρόσωπον οὐ λαμβάνει.

ΚΕ'. * Περὶ καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν.

Στοιχείων A.

A'. Περὶ λοιδορίας.

B'. Περὶ λόγου, καὶ τοῦ ἐν τούτῳ ἐπαίνου καὶ φόγου.

- Γ'. Περὶ λιμοῦ, καὶ τῆς ἐκ τούτου ἀνάγκης.
Δ'. Περὶ λύπης, καὶ λυπούμενων, καὶ πενθύντων.
Οὐ καλὸν δὲ τὸ ὑπερμετεῖν.

Στοιχείων Μ.

- Α'. Περὶ μεθυστῶν καὶ ἀσώτων.
Β'. Περὶ μαθητευομένων · ὅτι χρὴ σπουδαίως ἐρω-
τῆν, καὶ μανθάνειν τὰ ψυχωφελεῖ, καὶ γινώσιν
πνευματικῇν.
Γ'. Περὶ μισομαθῶν.
Δ'. Περὶ μυστηρίων · ὅτι προδοσία πρὸς θάνατον τὸ
ἐκφερομυθεῖν τὰ φιλων μυστήρια.
Ε'. Περὶ μάχης, καὶ τῶν ἐν μάχαις συμβαινόντων.
Ζ'. Περὶ μεταχειριζομένων καὶ μεταβαλλόντων
τοὺς ταρασσομένους, καὶ τεθυμωμένους, καὶ
ἐξηγριωμένους.
Ζ'. Περὶ μαντευσομένων, καὶ οἰωνιζομένων, καὶ
κληδονιζομένων · καὶ περὶ τῶν λεγομένων θεῶν,
τουτέστι βδελυγμάτων · ὅτι ἄθεσμα καὶ ἐκκή-
ρυκτα, καὶ ἀπηγορευμένα τῇ ἱερᾷ Γραφῇ ταῦτα
πάντα, καὶ τὰ ὅμοια.
Η'. Περὶ ματαιοπονοῦντων, καὶ μάταια φρονοῦντων.
Θ'. Περὶ μεταβολῆς πραγμάτων · καὶ ὅτι οὐδὲν
ἐπιμονον ἐν βίῳ, ἀλλὰ πάντα ἐν βουλήσει καὶ
χειρὶ Θεοῦ.
Ι'. Περὶ μακαρισμοῦ · ὅτι οὐδεὶς πρὸς τελευτῆς μα-
καρίζειν τινά.
ΙΑ'. Περὶ μισοπονηρίας Θεοῦ, καὶ τῶν ἀπαρασκόνητων
αὐτοῦ.
ΙΒ'. Περὶ μισοπονηρίας, καὶ τῶν τὰ ἄτοπα ἀποστρε-
φομένων.
ΙΓ'. Περὶ μετανοίας, καὶ ἐξομολογήσεως.
ΙΔ'. Περὶ τῶν εἰς μετάνοιαν μὴ ἐπιστρεφόντων.
ΙΕ'. Περὶ μισαδελφίας.
ΙΖ'. Περὶ μοναχῶν χρηστῶν, καὶ ἡγουμένων ἀγα-
θῶν.
ΙΖ'. Περὶ μοναχῶν παλιμβούλων, καὶ παλινδρο-
μοῦντων εἰς κακίαν.
ΙΗ'. Περὶ μισέργων, καὶ ὀκνηρῶν, καὶ καταφρο-
νοῦντων, καὶ ῥαθυμοῦντων.
ΙΘ'. Περὶ μίσους, καὶ ἐχθρας, καὶ τὰς μάχας συν-
απτόντων.

Στοιχείων Ν.

- Α'. Περὶ νέων παιδείᾳ καὶ συνέσει κοσμουμένων.
Β'. Περὶ νέων ἐν ἀφροσύνῃ καὶ ἀνοίᾳ ζώντων.
Γ'. Περὶ νέων καὶ ἀγαθῶν ἀρχόντων.
Δ'. Περὶ νέων καὶ πονηρῶν ἀρχόντων.
Ε'. Περὶ νοσούντων, καὶ ἀσθενούντων · ὅτι χρὴ
ἐπισκέπτεσθαι αὐτούς.
Ζ'. Περὶ τοῦ νῆφειν, καὶ φροντίζειν ἡμᾶς τῆς ἰδίας
σωτηρίας · καὶ ὅτι πειρατῆριον καὶ ἐπικινδύνον
βίον ζῶμεν.
Ζ'. Περὶ νεογάμων.
Η'. Περὶ νηστείας καὶ ἐγκρατείας.

Στοιχείων Ξ.

- Α'. Περὶ ξένων καὶ φιλοξενίας · καὶ ὅτι ἀπαρῆρ-
σίαστος ὁ ξένος πάντοτε.

Στοιχείων Ο.

- Α'. Περὶ οἴκου καὶ οἰκειότητος καταστάσεως · καὶ
ὅτι οὐ καλὸν ἄλλοτριῶς συγνάγειν οἴκοις, καὶ
ἀκροᾶσθαι ἄλλότρια.
Β'. Περὶ ὀνειδισμοῦ ἀγαθοῦ κατὰ Θεὸν, καὶ ὀνει-
δισμοῦ ἐπὶ κακοπραγίᾳ · καὶ ὅτι οὐδὲ συμμέτρον
ὀνειδίζειν.
Γ'. Περὶ ὁδοῦ ἀγαθῆς.
Δ'. Περὶ ὁδοῦ κακῆς.
Ε'. Περὶ ὁμοιοτρόπων, καὶ ὁμοιογενῶν, καὶ ὁμοιο-
ηθῶν.
Ζ'. Περὶ ὁμοεισῶν.

- III. De fame, et ad quendam necessario cogat.
IV. De moestitia ac moerentibus lugentibusque :
quod autem bonum non sit mensuram exce-
dere.

Littera M.

- I. De ebriosis et luxuriosis.
II. De discentibus : quod studiose oporteat inter-
rogare ac discere quæ animæ utilia sunt, ac
spiritualem scientiam.
III. De iis qui discere refugiant.
741 IV. De arcanis : quod mortifera proditio sit
amicorum secreta evulgare.
V. De prælio et iis quæ in præliis accidunt.
VI. De iis qui placando transferunt et convertunt
illos qui turbati iratique sunt, et esserati.
VII. De iis qui vaticiniis, auguriis et præstiglis
addicti sunt : deque illis qui dicuntur dii, hoc
est abominationibus : quod hæc omnia illicita,
prohibitaque sint, et interdicta in sacris pagi-
nis, et quæ horum similia sunt.
VIII. De iis qui frustra laborant, atque inania
sapiunt.
IX. De rerum mutatione : quod nihil in vita
permanens sit, sed omnia e consilio et manu
Dei pendeant.
X. De beatificatione : quod nemo ante mortem
beatus sit prædicandus.
XI. De Dei erga improbitatem odio, et illis qui
ei displicent.
XII. De odio mali, et iis qui res nefarias aver-
santur.
XIII. De pœnitentia et confessione.
XIV. De iis qui ad pœnitentiam non conver-
tuntur.
XV. De fraterno odio.
XVI. De monachis probis, et bonis præpositis.

- XVII. De monachis qui mentem mutant, et ad
vitia redeunt.
XVIII. De otiosis, et segnibus, contemptoribusque
et socordibus.
XIX. De odio et inimicitia, et iis qui prælia conse-
runt.

Littera N.

- I. De adolescentibus disciplina atque prudentia
ornatis.
II. De adolescentibus qui in insania et amentia
vitam agunt.
III. De juvenibus bonisque principibus.
IV. De juvenibus malisque principibus.
V. De ægrotis et infirmis : quod eos invisere
oporteat.
VI. Quod vigilare, nostramque curare salutem de-
beamus : quodque vitam deprædationibus et
periculis obnoxiam ducamus.
VII. De recens conjugatis.
VIII. De jejuniis et continentia.

Littera Ξ.

- I. De peregrinis et hospitalitate : quodque pere-
grinus fiducia careat.

Littera O.

- I. De domo et domestico statu : quodque bonum
non sit alienas domos crebro adire, et aliena
auscultare.
II. De bona exprobratione quæ secundum Deum
fiat, deque exprobratione ob malam actionem :
et quod minime conveniat probis incescere.
III. De via bona.
IV. De via mala.
742 V. De iis qui similitum morum, similisque
generis atque indolis sunt.
VI. De terminis constitutis.

- VII. De iuramentis et determinationibus minime bonis : quod his non sit adhaerendum.
 VIII. De iis qui jurare amant : et quod iurandum perperam non sit assumendum, nec prorsus jurare oporteat.
 IX. * De iis qui iuramenta pessumdant et pejerant.
 X. * De tenui cultu, paupertate, et sufficientia.
 XI. De orphanis et viduis.
 XII. De vino et ejus usu.
 XIII. De opinione sui, et tumore animi.
 XIV. De iis qui brevem et qui longam vitam agunt.
 XV. De oculis et visu.
 XVI. De bono nomine et gratioso.
 XVII. De nomine non bono, nec gratioso.
 XVIII. * Quod Deus non sit auctor malorum : quodque malum, neque sit, nec suapte natura consistat.
 XIX. * De nomine Dei.

Littera II.

- I. De conversatione irreprehensibili, et Deo accepta.
 II. De castigatione a Deo immissa, et iis qui grato ingenueque animo suscipiunt et tolerant quae mala accidunt. Hoc enim facere necesse est.
 III. De iis qui salutarem Dei castigationem ad emendationem suam non recipiunt.
 IV. * De libertate : et quomodo quis possit liberum accessum habere.
 V. De oblationibus dignis et acceptis : nec non de impuris, nec acceptis dignis.
 VI. De Dei tentatione : et quod Deus minime sit tentandus.
 VII. * De tentationibus : quod aliae quidem extrinsecus oriuntur ad manifestandum voluntatis nostrae arcanum; aliae ex nobis ipsis nascentes nos ipsos sui auctores habent, sive ad laudem, sive ad vituperium nostrum.
 VIII. * De hominibus indulgentibus ac facile cedentibus : quod hoc pacificum sit, atque animis proficuum.
 IX. * De perversis, et qui nec tantillum cedere aut vinci patiuntur.
 X. * De vicissitudinibus : quod vicissitudinibus obistere non oporteat, quamlibet potentes simus, nec in eos qui insurgunt, superbire. Hoc enim nullam utilitatem affert.
 XI. * De bello ac belli legibus : et quod nostra peccata sint causae bellorum, quae adversum nos moventur.
 XII. * De bello civili.
 XIII. * De praeda et direptione.
 XIV. * De iis qui irritant et exasperant.
 XV. De observatione et auguriis.
 XVI. De bono proposito et inductione **743** animi, et honesta agendi ratione : quod Deus propositum bonum velit cum suo subsidio, uti bona opera faciamus; quorum causa nos ipse finxit; ut tanquam bonorum operarii ejus honoribus digni simus.
 XVII. De seductoribus et seductis.
 XVIII. De falsidicis.
 XIX. De falsariis.
 XX. De civitate impietate et iniquitate repleta.
 XXI. De iis qui peritissimi et eruditissimi sunt.
 XXII. De deposito.
 XXIII. De fidei, et unanimi, et secretorum conscio homine : quod raro invenitur.
 XXIV. De permanentia, et permanentibus : quod permanentia patrat opus : ac neque solum benevole, sed et perseveranter affici debemus erga eos qui nos suscipiunt, neminem vero temere ac sine examine ad domicilii obsequium admittere.

- Z. Περὶ ὁρκῶν καὶ ὄρων οὐκ ἀγαθῶν ὅτι οὐ δεῖ ἐμμένειν αὐτοῖς.
 H. Περὶ τῶν τοὺς ὁρκούς στεργόντων · καὶ ὅτι οὐ χρὴ μάταιον λαμβάνειν ὁρκόν, ἢ ὅλως ὀμνύειν.
 Θ. * Περὶ τῶν τοὺς ὁρκούς ἀθετούντων καὶ ἐπιорκούντων.
 I. * Περὶ ὀλιγοδείας, καὶ ἀκτημοσύνης, καὶ αὐταρχείας.
 IA'. Περὶ ὀρφανῶν καὶ χρηρῶν.
 IB'. Περὶ οἴνου καὶ χρήσεως αὐτοῦ.
 IC'. Περὶ οἰήσεως καὶ φυσιώσεως.
 ID'. Περὶ ὀλιγοβίῳν καὶ μακροβίῳν.
 IE'. Περὶ ὀφθαλμῶν καὶ ὁράσεως.
 IG'. Περὶ ὀνόματος χρηστοῦ καὶ χάριν ἔχοντος.
 IZ'. Περὶ ὀνόματος οὐ χρηστοῦ καὶ χάριν μὴ ἔχοντος.
 IH. * Περὶ τοῦ, ὅτι οὐκ ἔστιν αἰτίας τῶν κακῶν ὁ Θεός · καὶ ὅτι οὕτε ὄν, οὕτε ἐνυπόστατον φύσει τὸ κακόν.
 IO. * Περὶ ὀνόματος Θεοῦ.

Στοιχείων II.

- A. Περὶ πολιτείας ἀνεπιλήπτου καὶ θεαρέστου.
 B. Περὶ παιδείας· παρὰ Θεοῦ, καὶ τῶν εὐχαρίστων καὶ εὐγενῶν δεχομένων, καὶ φερόντων τὰ ἐπερχόμενα · οὕτως γὰρ χρηρῶν.
 Γ. Περὶ τῶν παιδείαν Θεοῦ σωτήριον πρὸς διόρθωσιν μὴ δεχομένων.
 Δ. * Περὶ παρῆρσις · καὶ πῶς δυνατόν εὐπαρῆρσιστόν τινα γενέσθαι.
 E. * Περὶ προσφορῶν εὐαγῶν, καὶ εὐπροσδέκτων, καὶ ἁγαγῶν, καὶ ἀπρόσδεκτων.
 Γ'. Περὶ πείρας πρὸς Θεόν · καὶ ὅτι οὐ δεῖ πειράζειν τὸν Θεόν.
 Z'. * Περὶ πειρασμῶν · καὶ ὅτι οἱ μὲν ἐξωθεν εἰς φανέρωσιν τῆς κατὰ τὸ κρυπτὸν ἡμῶν προαιρέσεως ἐκφύονται, οἱ δὲ ἐξ αὐτῶν ἡμῶν αὐτῶν ἀναφυόμενοι, ἡμᾶς αὐτοὺς αἰτίους, εἴτε πρὸς ἐπαινον, εἴτε πρὸς ψόγον ἔχουσιν.
 H. * Περὶ παραχρηστικῶν καὶ εὐείκτων ἀνθρώπων ὅτι εἰρηκτικὸν καὶ ψυχωφελεὲς τοῦτο.
 Θ. * Περὶ πεισματικῶν, καὶ μὴ ἀνεχομένων ὑπέκειν βραχὺ καὶ ἡττάσθαι.
 I. * Περὶ περιστάσεων · ὅτι οὐ χρὴ ἀντιμάχεσθαι ταῖς περιστάσεσιν, εἰ καὶ δυνατοὶ ὦμεν, καὶ μὴ κατοφροῦσθαι τῶν κατεξανισταμένων. Οὐ γὰρ λυσιστελεῖς.
 IA'. * Περὶ πολέμου καὶ πολεμικῶν νόμων · καὶ ὅτι ἐξ ἡμετέρων ἀμαρτιῶν κινεῖνται οἱ πόλεμοι καθ' ἡμῶν.
 IB'. * Περὶ πολέμου ἐμφυλίου.
 IC'. * Περὶ πραιδίας καὶ προνομῆς.
 ID'. * Περὶ παροξύνοντος καὶ παραπικραίνοντος.
 IE'. Περὶ παρατηρήσεως καὶ οἰωνισμού.
 IG'. Περὶ προθέσεως ἀγαθῆς, καὶ προαιρέσεως, καὶ πολιτείας σεμνῆς ὅτι βούλεται ὁ Θεός μετὰ τῆς αὐτοῦ ἀντιλήψεως πρόθεσιν ἀγαθὴν περὶ τὰ καλὰ ἔργα, εἰς ἃ καὶ ἔπλασεν ἔχειν ἡμᾶς, ἵνα ὡς ἀγαθὸν ἐργάται τιμῶν ἀξιοῦσθαι παρ' αὐτοῦ.
 IZ'. Περὶ πλανώντων καὶ πλανωμένων.
 IH. * Περὶ πλαστολόγων.
 IO. * Περὶ πλαστογράφων.
 K. Περὶ πόλεως ἀσεβείας καὶ ἀνομίας πεπληρωμένης.
 KA'. * Περὶ πολυπείρων καὶ πολυμαθῶν.
 KB. * Περὶ παραθήκης.
 KG'. Περὶ πιστοῦ, καὶ ἰσοφύγου, καὶ μυστηριακοῦ ἀνθρώπου ὅτι σπάνιον εὐρεῖν.
 KΔ. Περὶ παραμονῆς, καὶ παραμονέντων ὅτι παραμονὴ ἔργον ἀνύει· καὶ χρὴ οὐ μόνον εὐνοικῶς, ἀλλὰ καὶ παραμονητικῶς διακρίσθαι πρὸς τοὺς προσλαβόντας, καὶ μηδὲνα ὡς ἔτυχε, καὶ ἀνεξέτακτως εἰς ὑπερηφανίαν παραμονῆς εἰσδέχεσθαι.

- ΚΕ'. Περὶ πίστεως καὶ εὐσεβείας εἰς Θεόν.
 ΚΖ'. * Περὶ τῶν παραβεβηκότων τὴν εὐσέβειαν καὶ πίστιν, καὶ εἰς Θεὸν ἀσεβοῦντων.
 ΚΖ'. * Περὶ πονηρῶν, καὶ ἀσεβῶν, καὶ ἀμαρτωλῶν ἀνδρῶν.
 ΚΗ'. * Περὶ πονηρίας, καὶ κακίας, καὶ ἀμαρτίας.
 ΚΘ'. Περὶ πλησμονῆς, καὶ κόρου, καὶ γαστριμαργίας.
 Λ'. Περὶ πνευματικῆς προκοπῆς.
 ΛΑ'. Περὶ τῶν προσκαίρων καὶ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν· καὶ ὅτι χρὴ τῶν παρόντων τὰ μέλλοντα προτιμᾶν.
 ΛΒ'. Περὶ προνοίας· ὅτι κηδεταὶ καὶ προνοεῖται ἡμῶν ὁ Θεός.
 ΛΓ'. Περὶ προσπάθειας καὶ μερίμνης· ὅτι χρὴ ἀπροσπαθῶς διακείσθαι περὶ τὰ πράγματα.
 ΛΔ'. Περὶ προφητῶν ἀνδροφονησάντων καὶ εὐαρεστησάντων Θεῷ.
 ΛΕ'. Περὶ προφητῶν ἐπιτιμησάντων βασιλεῦσι μετὰ παρόρησίας.
 ΛΖ'. Περὶ προγνώσεως Θεοῦ· καὶ ὅτι τὰ κρυφία καὶ ἀόδηλα τῶν πραγμάτων τῷ Θεῷ χρὴ καταλιμπάνειν. Πάντα γὰρ αὐτῷ μόνῳ γνωστά.
 ΑΖ'. Περὶ παρθενίας, καὶ σωφροσύνης, καὶ γάμου σεμνοῦ.
 ΑΗ'. Περὶ πορνείας, καὶ μοιχείας, καὶ ἀρσενοκοτίας.
 ΑΘ'. Περὶ πείρας καὶ ἀπειρίας.
 Μ'. Περὶ πραότητος καὶ εὐλαθείας.
 ΜΑ'. Περὶ προπετοῦς, καὶ ἀναιδοῦς, καὶ ὀργίλου, καὶ θυμώδους, καὶ ὀξύγλου.
 ΜΒ'. Περὶ πολιτείας ψεκτῆς ἀνηκόων, καὶ ἀνυποτάκτων, καὶ κακοηθῶν, καὶ πανουργῶν.
 ΜΓ'. Περὶ πτωχῶν, καὶ πενήτων εὐγενῶς τὸν τῆς πτωχείας ζυγὸν φερόντων· καὶ ὅτι οὐ χρὴ αὐτοὺς ἐκκαλίνειν ἢ ἐξουθενεῖν.
 ΜΔ'. * Περὶ πτωχῶν καὶ πενήτων ἀχαρίστων καὶ βλαστημῶν.
 ΜΕ'. Περὶ παίδων τιμῶντων γονεῖς, καὶ ὅσα ἐπεται ἀγαθὰ τοῖς ὑπακούουσιν αὐτοῖς.
 ΜΖ'. Περὶ πατράλοισιν καὶ μητράλοισιν· καὶ ὅσα ἐπεται αὐτοῖς ἀπειθοῦσι κακὰ.
 ΜΖ'. Περὶ τοῦ παιδεύειν τοὺς γονεῖς τὰ ἴδια τέκνα καὶ σωφρονίζειν· εἰ γὰρ τοῦτο μὴ πράξωσι, τῆς ἐξ ἐκείνων γινομένης ἀμαρτίας καὶ αὐτοὶ μετέξουσιν.
 ΜΗ'. Περὶ πρεσβυτέρων.
 ΜΘ'. Περὶ προσφυγίου, καὶ τῶν προσφευγόντων ἐν ἱεροῖς τόποις· ὅτι χρὴ τοῖς μὲν ἀνευθύνους βοηθεῖν, τοὺς δὲ ὑπαιτίους ἀποτιμπεσθαι.
 Ν'. Περὶ πράξεως καὶ ἀγορασίας.
 ΝΑ'. Περὶ προαιρέσεως καὶ διαθέσεως· καὶ ὅτι τὴν προαίρεσιν, καὶ ἐπὶ ἀγαθῷ, καὶ ἐπὶ κακῷ ἐξετάζει ὁ Θεός.
 ΝΒ'. Περὶ παιδείας Θεοῦ κατὰ δοκιμὴν καὶ πείραν γινομένης.
 ΝΓ'. Περὶ πλουσίων εὖ καὶ προσηκόντως βιούντων.
 ΝΔ'. Περὶ πλουσίων οὐκ εὖ βιούντων.
 ΝΕ'. Περὶ τοῦ πλησίον· ὅτι χρὴ τὰ βάρη τοῦ πλησίον φέρειν, καὶ ἀντικαμῶνεσθαι αὐτοῦ· καὶ ἐλέγχειν ἀγαπητικῶς τὰς εἰδὸς γενόμενα παρ' αὐτοῦ κακῶς, καὶ μὴ μνησιχαλεῖν αὐτῷ.

Στοιχείων Ρ.

- Α'. Περὶ ῥαθυμούντων, καὶ ἀμελούντων, καὶ καταφρονούντων.
 Β'. Περὶ ῥεμβομένων, καὶ πλανωμένων.

Στοιχείων Σ.

- Α'. * Περὶ συγγενῶν· ὅτι χρὴ φιλοτιμῶς ἔχεισθαι τῆς τοῦτων κηδεμονίας.
 Β'. Περὶ τοῦ συμπεριφέρεισθαι ἀλλήλοις, καὶ τὴν ἐνότητα ποθεῖν. Τὸ γὰρ ἀπασχισμένον τάχος ἐπιβουλεύεται.

XXV. De fide et pietate in Deum.

XXVI. * De iis qui pietatem fidemque violant, atque in Deum irreligiosi sunt.

XXVII. De viris improbis, impiis, et peccatoribus.

XXVIII. De improbitate, vitio, et peccato.

XXIX. De satietate, nausea, et gula.

XXX. * De profectu spirituali.

XXXI. De temporariis et æternis bonis : quod presentibus futura sint anteponenda.

XXXII. De providentia : quod Deus nostri curam habeat ac prospiciat.

XXXIII. De acri studio et sollicitudine : quod nequaquam oporteat res nihilo studio prosequi.

XXXIV. De prophetis qui viros occiderunt, ac Deo placuerunt.

XXXV. De prophetis qui reges libere increparunt.

XXXVI. De Dei præscientia : et quod occulta et obscura Deo relinquenda sint ; quippe quæ solus ipse cognoscat.

XXXVII. De virginitate, et castitate, et honestis nuptiis.

XXXVIII. De scortatione, et adulterio, et præpostera venere.

XXXIX. De periculo et inexperientia.

XL. De mansuetudine et reverentia.

XLI. De temerario, et imprudente, et iracundo, et excarescente, atque ad iram celeri.

XLII. De vitiosa agendi ratione refractoriorum, et contumacium, itemque malignorum, ac versutiorum.

XLIII. De pauperibus et egenis, ex animo paupertatis iugum ferentibus : quodque non eos oporteat devitare aut aspernari.

XLIV. * De pauperibus et egenis ingratis et blasphemis.

XLV. De filiis qui parentes suos honorant : et quæ bona sequantur eos qui illis morem gerunt.

744 XLVI. De filiis erga patres ac matres perfidis : et quæ illos qui obsequentes non sunt, mala subsequantur.

XLVII. Quod filios proprios parentes debeant erudire : quod si non faciant, eorum et ipsi peccatorum participes erunt.

XLVIII. De presbyteris.

XLIX. De perfugio, et iis qui ad sacra loca confugiant : quod illis qui insontes sunt, opem ferre oporteat ; sotes vero expellere.

L. De venditione et emptione.

LI. De voluntate et dispositione : et quod voluntatem, tam in bono, quam in malo Deus inquirat.

LII. De castigatione Dei, quæ probationis et periculi causa fiat.

LIII. De divitibus, qui bene atque uti decet vivunt.

LIV. * De divitibus qui non recte vivunt.

LV. * De proximo : quod onera proximi portare oporteat, eique auxilio esse, et cum charitate redarguere quæ ipse forsitan male gesserit, nec ejus culpas memoria recolere.

Littera P.

I. De socordibus, negligentibusque, et contemptoribus.

II. De gyrovagis et errantibus.

Littera Σ.

I. * De cognatis : quod eorum cura generose gerenda sit.

II. Quod nos mutuo fovere debeamus, et unitati studere. Quod enim scissum est, brevi insidiis patet.

- III. De illis qui seipsos commendant : quod vane laborent : omne quippe datum optimum, ac donum perfectum desursum a divina sententia habet ut firmum ac purum sit.
- IV. De carnalibus hominibus, qui carnis affectionibus mancipantur.
- V. De mala consuetudine : quodque malæ consuetudines deponi possint : quoniam malum non a natura, sed a voluntate pendet.
- VI. De scandalis : sit pro omni nostra virili cavendum nobis sit ne offensionem scandali cuiquam demus. Malum quippe suo auctori ascribitur.
- VII. * De consensu : quod periculosum perniciosumque sit convenire et communicare cum consensu improborum et insidiosorum.
- VIII. * De conscientia bona, et iis qui bene sibi conscii sunt.
- IX. * De conscientia mala, et iis qui semetipsos condemnant.
- X. * De iis qui conscientia propria obfuscati sunt.
- XI. * De consiliario.
- XII. De iis qui consilium et reprehensionem suscipiunt : nosse vero attinet qualis consiliarius sit.
- XIII. De iis qui consilium et reprehensionem non suscipiunt.
- XIV. * De illis qui duræ cervicis sunt.
- 745** XV. * De dissimulatores.
- XVI. De modesto statu, et illo effato : *Ne quid nimis.*
- XVII. De casibus, et iis quæ inopinato quibusdam accidunt : quorum cognitio nobis forsitan aperta non est, sed Deo.
- XVIII. De indulgentia et commiseratione mutua : quod benignissimo, nihilque indigenti Deo hæc accepta sint.
- XIX. De sapientibus et prudentibus viris : et quod eos præsto esse oporteat, ut cunctis adjuvamento sint.
- XX. De eruditione : et quod alienis malis nos oporteat erudiri.
- XXI. De studio : quod supervacaneum sit omne studium et conatus, Deo nolente : quodque a Deo dirigantur viæ hominum, sive ad bonum, sive ad ultionem adversariorum, qui se inordinate gerunt.
- XXII. Prophetiæ de sancta cruce.
- XXIII. * De mundana sapientia Isaïæ prophetæ.
- XXIV. De iis quæ contingunt et accidunt præter expectationem.
- XXV. De militibus.
- XXVI. De virorum proborum contubernio : et quod viris optimis, ac non improbis adhærendum sit. Quisque enim similis sit illorum quibuscum commoratur.
- XXVII. De malorum virorum contubernio : et quod sceleratorum sint vitandæ societates, ceu quæ interitum pariant.
- XXVIII. * De sapientia et disciplina, et intelligentia et prudentia.
- XXIX. * De tacitibus, et iis qui pauca dicunt : et quod non prius respondere oporteat, quam audisse sermonem.

Littera T.

- I. * De iis qui cito, et qui multa loquuntur.
- II. De honore : ei quod ad honorandum promptos esse oporteat.
- III. De ordine et constitutione.
- IV. * De perfectione : et quod nemo exacte idoneus et perfectissimus, ac non indigus sit prorsus apud homines.
- V. * De cæcis.
- VI. De artificibus : et quinam artium fuerint inventores.

- Γ. * Περὶ τῶν ἑαυτοῦ συνιστανόντων * ὅτι ματὴν κοπιῶσι. Πᾶσα γὰρ δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον ἀνωθεν ἐκ θείας φήρου τὸ βίβαιον καὶ καθαρὸν ἔχει.
- Δ'. * Περὶ σαρκικῶν ἀνθρώπων τῶν τοῖς σαρκικοῖς πάθεσι καταδεδουλωμένων.
- Ε'. Περὶ συνηθείας πονηρᾶς καὶ ὅτι δυνατόν ἀποσυνθίσαι τῶν κακῶν, ὅτι μὴ ἐκ φύσεως, ἀλλ' ἐκ προαιρέσεως τὸ κακόν.
- Ζ'. Περὶ σκανδάλων * ὅτι χρὴ πάσῃ δυνάμει φυλάττεισθαι, μὴ δοῦναι πρόσκομμα σκανδάλου μηδενί. Τῷ γὰρ αἰτίῳ τὸ κακὸν ἐπιγράφεται.
- Ζ'. * Περὶ συνεδρίου * ὅτι ἐπικίνδυνον καὶ ἐπιβλαβὲς τὸ συνελθεῖν καὶ ἐπικοινωνῆσαι συνεδρίῳ πονηρῶν καὶ ἐπιβόλων.
- Η'. * Περὶ συνεδήσεως ἀγαθῆς, καὶ εὖ συνεδόντων.
- Θ. * Περὶ συνεδήσεως πονηρᾶς, καὶ αὐτοκατακρίτων.
- Ι'. * Περὶ τῶν τῇ οἰκείᾳ συνεδήσει ἀμαυρουμένων.
- ΙΑ'. * Περὶ συμβούλου.
- ΙΒ'. Περὶ τῶν συμβουλῶν καὶ ἑλεγχον δεχομένων * χρὴ δὲ γινώσκειν ποταπὸς ὁ σύμβουλος.
- ΙΓ'. Περὶ τῶν συμβουλῶν καὶ ἑλεγχον μὴ δεχομένων.
- ΙΔ'. * Περὶ σκληροτραχέλων.
- ΙΕ'. * Περὶ σχηματισμῶν.
- ΙΖ'. Περὶ συμμέτρου καταστάσεως, καὶ τοῦ, *μηδὲν ἄναι.*
- ΙΖ'. * Περὶ συναντημάτων καὶ ἀπροσδοκίως συμβαινόντων τισίν * ὧν ἡ γνώσις ἡμῖν μὲν ἴση, ἄγνωστος, Θεῷ δὲ εὐγνωστος.
- ΙΗ'. Περὶ συγκαταθέσεως, καὶ συμπαθείας εἰς ἀλλήλους * ὅτι ὑπὲρ βίας τῷ φιλανθρώπῳ καὶ ἀνένδεῖ Θεῷ ἀρεστὰ.
- ΙΘ'. Περὶ σοφῶν καὶ συνετῶν ἀνδρῶν καὶ ὅτι χρὴ αὐτοὺς ἐτοίμους εἶναι εἰς ὠφέλειαν πάντων.
- Κ'. Περὶ σωφρονισμοῦ * καὶ ὅτι χρὴ ἡμᾶς διὰ τῶν ἀλοτρίων κακῶν σωφρονίζεσθαι.
- ΚΑ'. Περὶ σπουδῆς * ὅτι ἀνόνητος πᾶσα σπουδὴ μὴ βουλομένου Θεοῦ * καὶ ἐπὶ Θεοῦ κατευθύνεται * αἱ δόλοι τῶν ἀνθρώπων, αἱ τε πρὸς τὸ ἀγαθόν, αἱ τε πρὸς ἄμυναν τῶν ἀτακτούντων πολέμων.
- ΚΒ'. Περὶ τοῦ ἁγίου σταυροῦ προφητεία.
- ΚΓ'. * Περὶ σοφίας κοσμικῆς * Ἰσαίου προφήτου.
- ΚΔ'. Περὶ τῶν συμβαινόντων καὶ ἐμπιπτόντων ἐκ παραλόγου.
- ΚΕ'. Περὶ στρατιωτῶν.
- ΚΖ'. Περὶ συνδιαγωγῆς χρηστῶν ἀνδρῶν * καὶ ὅτι χρὴ ἀρίστοις ἀνδράσι κολλᾶσθαι καὶ μὴ πονηροῖς * ἐξομοιοῦνται γὰρ τῷ ἐκείνοις μεθ' ὧν τὰς διατριβάς ποιεῖται.
- ΚΖ'. Περὶ συνδιαγωγῆς κακῶν ἀνδρῶν * καὶ ὅτι χρὴ φεύγειν τὰς τῶν μοχθηρῶν ἐταιρείας, ὡς διεθρον προξενούσας.
- ΚΗ'. * Περὶ σοφίας, καὶ παιδείας, καὶ συνέσεως, καὶ φρονήσεως.
- ΚΘ'. * Περὶ σιωπῶντων καὶ βραχυλόγων * καὶ ὅτι μὴ χρὴ ἀποκρίνασθαι, πρὶν ἀκοῦσαι λόγον.

Στοιχεῖον T.

- Α'. * Περὶ ταχυλόγων καὶ πολυλόγων.
- Β'. Περὶ τιμῆς * ὅτι χρὴ τιμητικούς εἶναι.
- Γ'. Περὶ τάξεως καὶ καταστάσεως.
- Δ'. * Περὶ τελειότητος * καὶ ὅτι οὐδεὶς ἄριστος, καὶ τελειότατος, καὶ ἀνεπίδεξις ἐν ἀνθρώποις τὸ σύνολον.
- Ε'. * Περὶ τυφλῶν.
- Ζ'. Περὶ τεχνιτῶν * καὶ τίνες τέχνη, ἐφεύρον.

Z. Περὶ ταπεινοφρονούντων, καὶ πτωχῶν τῷ πνεύματι.

II. Περὶ τοῦ, ὅτι Κύριος ταπεινοὶ καὶ ὑψοῖ.

Στοιχεῖον Y.

A. Περὶ ὑγείας καὶ εὐρωστίας.

B. Περὶ ὑποκρίσεως καὶ ὑποκριτῶν.

Γ. Περὶ ὑποδείγματων καὶ ὑπογραμμῶν θεῶν καὶ σωτηρίων τοῖς ἐθέλουσι ζῆν εὐσεβῶς.

Δ. Περὶ ὕπνου · ὅτι σκιά μὲν θανάτου, σημεῖον δὲ ἐναργέστατον ἀναστάσεως φέρει ἢ πρὸς ὕπνον ἔκστασις, καὶ αὐθις ἐκνηψίς.

Ε. Περὶ ὑπακοῆς καὶ ὑποταγῆς.

Ζ. Περὶ ὀδριστῶν.

Ζ. Περὶ ὑπολήψεως πονηρᾶς.

H. Περὶ τῶν ὀπισθοιμένων μὲν ἐπικουρεῖν, μὴ πληροῦντων δὲ τὰς ἰδίας ὑποσχέσεις.

Θ. Περὶ τῶν ὑποούλων πρὸς τινὰ διαχειμένων.

I. Περὶ ὕδρευσις.

IA. Περὶ ὕπνου καὶ ἀϋπνίας.

IB. Περὶ υἱοῦ σοφοῦ.

II. Περὶ υἱοῦ ἀφρονος, καὶ πονηροῦ, καὶ ἀπειθεύτου.

IA. Περὶ οὐτοῦ καὶ βροχῆς.

IE. Περὶ ὑπονοίας · ὅτι χρὴ φεύγειν τὰς ἀφορμὰς τὰς τικτούσας ὑπονοίας κακάς.

IC. Περὶ ὑπερηφάνων, καὶ σοφῶν, καὶ ἀλαζώνων, καὶ κενοδόξων.

IZ. Περὶ ὑπομονῆς καὶ μακροθυμίας.

IH. Περὶ ὑπομένωντων, ἀλλ' ὀλιγοψυχούντων.

Στοιχεῖον Φ.

A. Περὶ φιλαρχίας.

B. Περὶ φθόνου καὶ ζήλου.

Γ. Περὶ φαρμάκων.

Δ. Περὶ φόνων.

Ε. Περὶ φιλαμαρτούντων.

Ζ. Περὶ φιλομέπτων, καὶ φιλεγκλημόνων, καὶ μεμφιμοίων, καὶ φιλοδικαζέμενων.

Z. Περὶ φήμης · ὅτι οὐ χρὴ ἐν πάσῃ φήμῃ ταρασσεσθαι.

H. Περὶ τῶν φυλαττόντων τὴν ἑαυτῶν γλῶσσαν.

Θ. Περὶ τῶν μὴ φυλαττόντων τὴν ἑαυτῶν γλῶσσαν.

I. Περὶ φλυαρῶν.

IA. Περὶ φροῶν δημοσίων · ὅτι θεῖα κρίσις ἐπὶ κοινῇ σωτηρίᾳ ἐτάχθησαν, ὅπως ἐκ κοινοῦ ἐράνω σύστασιν ἔχῃ τὸ πολιτικόν. Διὸ καὶ εὐσεβεῖς εἰσφορὰ ἀνηγορεύθησαν.

IB. Περὶ φιλανθρωπίας, καὶ ἀγαθότητος, καὶ μακροθυμίας, καὶ πραότητος Θεοῦ · καὶ ὅτι κρείσσον ἐμπνεῖν εἰς χεῖρας Θεοῦ, καὶ μὴ εἰς χεῖρας ἀνθρώπων.

II. Περὶ φυσικῶν.

IA. Περὶ φιλέργων καὶ σπουδαίων · ὅτι χρὴ ποιεῖν ὠφέλειαν γὰρ ἔχει.

IE. Περὶ φίλων χρηστῶν.

IC. Περὶ φίλων μοχθηρῶν.

IZ. Περὶ φιλοτιμουμένων καὶ μεταδοτικῶν · καὶ ὅτι ἡ φιλοτιμία σωτηρίαν προσεφέρει.

III. Περὶ φειδωλῶν, καὶ ἀμεταδότων, καὶ κνιπῶν · καὶ ὅτι κινδύνους περιπίπτουσιν οἱ τοιοῦτοι.

IO. Περὶ φιλαδελφίας.

Στοιχεῖον X.

A. Περὶ χαρίσματος · ὅτι χρὴ σπουδάζειν διὰ τῆς καλλίστης ἀναστροφῆς χάριν ἔχειν πρὸς Θεόν, καὶ πρὸς πάντας οἰκοδομῆν.

B. Περὶ χρημάτων, καὶ τῆς περὶ ταῦτα σπουδῆς.

Γ. Περὶ χαρᾶς καὶ θυμηδίας.

Δ. Περὶ χαρισμάτων καὶ δωρημάτων Θεοῦ · καὶ ὅτι βίῳ σεμνῷ ἀντιτίθενται παρὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

E. Περὶ γαλεπῶν καὶ ἀνοσιῶν πράξεων.

Ζ. Περὶ Χριστιανισμοῦ, καὶ τῆς ἐξ ἐθνῶν Ἑκκλησίας.

VII. De iis qui demisse sentiunt, et de pauperibus spiritu.

VIII. De hoc effato : Deus humiliat et subleuat.

Littera Y.

I. De sanitate et firma valetudine.

II. De hypocrisi et hypocritis.

III. De exemplis et speciminibus divinis ac salutaribus erga eos qui pie vivere volunt.

IV. De somno : quod mortis quidem umbram gerat ; signum vero clarissimum resurrectionis sit somni sopor, et rursus expergefatio.

V. De obedientia et submissione.

746 VI. De conviciatoribus.

VII. De mala opinione.

VIII. De iis qui opem pollicentur, nec tamen promissis suis stant.

IX. De iis qui subdolo erga aliquem animo sunt.

X. De abstemiis.

XI. De somno et vigilia.

XII. De filio sapiente.

XIII. De filio amente, improbo, et inculto.

XIV. De imbre et pluvia.

XV. De suspicione : quod occasiones sint fugiendae, quibus suspiciones male pariantur.

XVI. De superbis et ferocibus, arrogantibusque, et vana gloria insanis.

XVII. De sustinentia et patientia.

XVIII. De iis qui sustinent, sed pusillo animo sunt.

Littera Φ.

I. De dominandi libidine.

II. De invidentia et æmulatione.

III. De remediis.

IV. De homicidiis.

V. De iis qui ex animo peccant.

VI. De querulis et murmurantibus, et iis qui ægre sunt contenti, et injuriam ultro causantur.

VII. De rumore : et quod non conveniat ad omnem rumorem perturbari.

VIII. De iis qui linguam suam custodiunt.

IX. De iis qui linguam suam non custodiunt.

X. De nugacibus.

XI. De tributis publicis : quod divino iudicio sint ordinata ad communem salutem, ut ex communi calculo reipublicæ regimen consistat : unde et pia vecigalia nuncupata sunt.

XII. De humanitate, et bonitate, et patientia, et mansuetudine Dei : et quod melius sit incidere in Dei manus, quam in manus hominum.

XIII. De naturalibus.

XIV. De operandi studiosis et diligentibus : quodque laborandum sit ; quippe quod utilitatem afferat.

XV. De amicis probis.

XVI. De amicis sceleratis.

XVII. De munificis, et iis qui impertiunt : quodque munificentia salutaris sit.

XVIII. De præparcis, tenacibus, et avaris : et quod ejusmodi homines in pericula incidant.

XIX. De fraterno amore.

Littera X.

I. De favore : quod operam dare oporteat ut per optimam conversationem Deo placeamus, et omnium ædificationem procuremus.

II. De pecuniis, et earum cupiditate ac studio.

III. De lætitia et oblectatione.

IV. De muneribus ac donis Dei : quodque a Spiritu sancto propter vitam honestam tribuantur.

747 V. De nefandis et impuris actionibus.

VI. De Christianismo et Ecclesia gentium.

VII. Quod Deum magis quam homines metuere oporteat, eique in omnibus obtemperare.

Littera Ψ.

- I. De anima et mente.
- II. De vituperio.
- III. De susurro et susurronibus.
- IV. De mendacio et calumnia.

Littera Ω.

De hora mortis : quod divini mandati violatio concessa divino munere incorruptibilitate et immortalitate nos privavit, atque ærumnis et labori obnoxios fecit.

LITTERA A.

TIT. I. — De formatione et structura hominis.

Irenæi, ex confutationibus falsi nominis scientiæ.
— In anterioribus temporibus dicebamus, etc.

S. Titī, episcopi Bostrorum. — Dicendum igitur est, hominem a conditore rerum in vitam productum esse, ut nihil aliud negotiaretur, nisi pietatem ac virtutem. His enim comparatis, recte ævum istud transmeaverit : sin vero neglexerit, errore suo gravi casu submergetur.

S. Irenæi ex quarta redargutione falsi nominis scientiæ. — Omnia consistunt, etc.

TIT. II. — De homine : quod Deus eum libero arbitrio prædium condiderit, cunctisque rebus terrenis præfecerit.

S. Ignatii, Epist. ad Smyrn. — Qui perfecti estis, perfecta sapite. Illis enim qui bene agere volunt, Deus ad dandum præsto est.

In fine capituli, quædam subjiciuntur de Trinitate, in quibus :

S. Antipatri Bostrorum. — Sempiterna substantia mutationis adumbrationem nullam patitur. Neque enim potest. Nam quod omnino prorsus, neque ab alio habet ut sit, neque fortuito casu exstitit, hoc neque factum, neque transmutatum, nec conversum esse queat. In ejus siquidem potestate non est, hoc quod ipsum suapte natura est, deponere et abdicare. Nequaquam enim id deposuerit quod non accepit ; nec quod postremo consecutus non est, illud abjecerit : sed æterna substantia, quæ solus Deus est, hoc est, Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, semper erat, et est, et erit, nullam, neque conversionem neque transmutationem, neque alterationem admittens.

TIT. III. — De homine : quod divino munere incorruptus immortalisque a Deo effectus sit, divino utique præcepto gratiam hanc conservante.

S. Irenæi ex confutatione hæresium, et subversione falsi nominis scientiæ. — Quid est quod carnem impediatur, etc.

748 *Philonis, ex Quæstionibus in Genesim.* — Quidnam hoc est : Donec revertaris in terram, ex qua sumptus es ? (Gen. III, 19.) Non enim ex terra solum

Z'. Περὶ τοῦ, ὅτι χρὴ θεὸν φοβεῖσθαι μᾶλλον, ἢ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ αὐτῷ ἐν πᾶσι πειθαρχεῖν.

Στοιχείων Ψ.

- A'. Περὶ φυγῆς καὶ νοῦ.
- B'. Περὶ φόγου.
- Γ'. Περὶ ψιθυρισμοῦ καὶ ψιθυριστῶν.
- Δ'. Περὶ ψεύδους καὶ συκοφαντίας.

Στοιχείων Ω.

Περὶ ὥρας θανάτου· ὅτι ἡ πρὸς τὴν θείαν καὶ σωτήριον ἐντολὴν παρακοή τῆς κατὰ χάριν τοῦ δημιουργοῦ ἀφθαρσίας καὶ ἀθανασίας ἀπειστέρησεν ἡμᾶς, καὶ τῷ μόθῳ παρέδωκε καὶ θανάτῳ.

ΣΤΟΙΧΕΙΟΝ Α.

B TITA. A'. — Περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου πλάσεως καὶ κατασκευῆς.

Εἰρηναίου ἐκ τῶν κατὰ ἀλφεισῶν ἐλέγχων τῆς ψευδωνύμου γνώσεως. — Ἐν τοῖς πρόσθεν χρόνοις ἐλέγομεν, κ. τ. ε.

Τοῦ ἀγίου Τίτου ἐπισκόπου Βοστρῶν. — Ῥητέον τοίνυν, ὅτι πρὸς τοῦ δημιουργήσαντος ὁ ἀνθρώπος εἰς τὸν βίον παρήχθη, ἐμπορευσόμενος ἕτερον οὐδὲν, ἢ μόνον εὐδεδείαν καὶ ἀρετὴν. Ταῦτα γὰρ κτησάμενος, καλῶς ἂν διανήξαιτο τόνδε τὸν βίον· ἀμελήσας δὲ τούτων, χαλεπῶς ἂν διαβαπτισθεῖη πλανώμενος.

Τοῦ ἀγίου Εἰρηναίου, ἐκ τοῦ δ' ἐλέγχου καὶ ἀνατροπῆς τῆς ψευδωνύμου γνώσεως. — Πάντα συνέστηκεν, κ. τ. ε.

C TITA. B'. — Περὶ τοῦ ἀνθρώπου· ὅτι αὐτεξούσιον αὐτὸν πεποίηκεν ὁ θεός, καὶ ἡμέραν τῶν ἐπιγείων ἀπάντων.

Τοῦ ἀγίου Ἰγνατίου. — Τέλαιοι ὄντες, τέλεια φρονεῖτε. Θέλουσι γὰρ ἡμῖν εὖ πράττειν, θεός ἐτοιμος εἰς τὸ παρέχειν.

Τοῦ ἀγίου Ἀντιπάτρου Βοστρῶν. — Αἰdios οὐσία τροπῆς ἀποσκίασμα παθεῖν οὐκ ἀνέχεται. Οὕτε γὰρ δύναται. Τὸ γὰρ ἅπαξ, καὶ μὴ παρ' ἑτέρου ἔχον τὸ εἶναι, μήτε ἐξ αὐτομάτου πως γεγὼνός, τοῦτο γενέσθαι, ἢ μετασκευασθῆναι, ἢ μετατραπῆναι ἀδύναται. Ἐπειδὴ ἀποθέσθαι τὸ εἶναι ὅπερ ἐστὶ κατὰ φύσιν ἀδύνατον· ὁ γὰρ οὐκ ἔλαβεν, οὐκ ἀποτίθεται, καὶ ὁ ὑστερον οὐκ ἔσχαεν, οὐκ ἀποβάλλεται· ἀλλ' ἡ αἰdios οὐσία, ἢ μόνος ἐστὶ θεός, τούτῳ Πατρί, καὶ Υἱός, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, ἦν τε καὶ ἐστὶ, καὶ ἐσται, τροπὴν, ἢ μεταβολὴν, ἢ ἀλλοίωσιν οὐκ ἐπιδεχομένη.

TITA. Γ'. — Περὶ τοῦ ἀνθρώπου· ὅτι ἐκ' ἀφθαρσίας καὶ ἀθανασίας κατὰ θείαν δωρεάν πρὸς τοῦ θεοῦ διεπλάσθη, ἐντολῆς θείας δηλαδὴ φυλαττούσης τὴν χάριν.

Τοῦ ἀγίου Εἰρηναίου, ἐκ τοῦ κατὰ ἀλφεισῶν ἐλέγχου, καὶ ἀνατροπῆς τῆς ψευδωνύμου γνώσεως. — Τί τὸ κυλῶον τὴν σάρκα, κ. τ. ε.

Φίλωνος, ἐκ τῶν ἐν Γενέσει ζητουμένων. — Τί ἐστίν, ἕως τοῦ ἐπιστρέψαι σε εἰς τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθης ; Οὐ γὰρ ἐκ γῆς διεπλάσθη μόνον ὁ ἀνθρώ-

πος, ἀλλὰ καὶ θείου πνεύματος. Ἐπειδὴ δὲ οὐ δι-
έμεινεν ἀδιάστροφος, προστάξεως θείας ἠλόγησε, καὶ
τοῦ κρείττονος μέρους ἀποτεμνόμενος οὐρανομήμη-
τον πολιτείαν, ὅλον ἑαυτὸν προσένειμε τῇ γῇ. Εἰ μὲν
γὰρ ἀρετῆς, ἥτις ἀθανατίζει, ἐραστῆς ἐγένετο,
πάντως ἀν' ἐλάμβανε κληρὸν τὸν οὐρανόν· ἐπειδὴ δὲ
ἡδονὴν ἐζήτησε, δι' ἧς ψυχικὸς θάνατος ἐπιγίνεται,
τῇ γῇ προσενημήθη.

TITA. Δ'. — Περὶ τοῦ Ἀδάμ· ὅτι σωζόμενος.
καὶ διαρκυκός, καὶ προφήτης ὑπῆρχε ἀπὸ τῆς
παρακοῆς.

Φίλωνος ἐκ τῶν ἐν Γενέσει ζητουμένων. —
Ἦσαν οὖν οἱ θεοὶ τὰ ζῶα πρὸς τὸν Ἀδάμ, ἵδεν
τὴν καλῆσαι αὐτὰ. Οὐ γὰρ ἐνδοιάζει θεός, ἀλλ' ἐπειδὴ
νοῦν ἔδωκε τῷ ἀνθρώπῳ τῷ πρωτογενεῖ καὶ σπου-
δαίῳ, καὶ ὁ ἐπιστημονικὸς ὢν, πίπτει λογίζεσθαι,
καθάπερ ὁ φηγητῆς γνώριμον κινεῖ πρὸς ἐπίδειξιν
οὐκ εἰς, καὶ ἀπορρῶ τὰ ἀριστα αὐτοῦ τῆς ψυχῆς ἐγ-
γωνα. Φανερώς δὲ πάλιν καὶ διὰ τοῦτου πᾶν τὸ
ἐκούσιον καὶ ἐφ' ἡμῖν διατυποῖ, τοὺς πάντα κατ'
ἀνάγκην εἶναι λέγοντας δυσωπῶν, ἥ ἐπεὶ ἐμελλον οἱ
ἄνθρωποι χρῆσθαι, διὰ τοῦτο ἀνθρώπων αὐτὰ θέσθαι
προσέταττεν. Ἀνδρὸς δὲ ἐπιστημονικωτάτου καὶ
φρονήσεως διαφέροντος οὐκ εἰκότα τοῦτο τὸ ἔργον·
οὐ σοφῶ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ πρώτῳ εὐγενεῖ τῶν
ὀνομάτων ἡ θέσις. Ἐδεῖ γὰρ ἡγεμόνα μὲν τοῦ ἀν-
θρωποῦ, βασιλέα δὲ τῶν γεγενῶν πάντων, καὶ
τοῦτο λαβεῖν γῆρας ἐξαίρετον, ὡς ὡς περ πρῶτος
ᾤδε· τὰ ζῶα, καὶ πρῶτος ἀξιωθῆ τῆς ἐπὶ πᾶσιν
ἀρχῆς, καὶ πρῶτος εἰσηγητῆς καὶ εὐρέτης γένηται
τῶν ἐπανυμίων. Ἀποπον γὰρ ἦν, ἀνώνυμα αὐτὰ κα-
ταλειφθέντα, ὑπὸ τινος νεωτέρου προσονομασθῆναι,
ἐπὶ καταλύσει τῆς τοῦ πρεσβυτέρου τιμῆς τε καὶ
εὐκλείας. Καὶ θεασάμενος ὁ Ἀδὰμ τὸ πλάσμα τῆς
γυναικὸς, ὡς προφήτης φησὶν, οὕτε γεγονέναι· ἐκ
συνομιλίας, οὕτε ἐκ γυναικὸς, ὡς οἱ μετέπειτα, ἀλλὰ
τινα φύσιν ἐν μεθορίῳ, καθάπερ ἀπὸ ἀμπέλου κλη-
ματίδος ἀφαιρεθείσης εἰς ἑτέρας ἀμπέλου γέννησιν,
διὸ φησὶν· *Ereker touton kataleípsi ánthrōpos*
tὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ προσ-
κολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ· καὶ
ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. Ἐφ' ἐνδεσφάστα-
τον καὶ αἰσθητικωτάτον, ἐν ᾧ καὶ τὸ ἀλγεῖν καὶ τὸ
ῥῆσθαι.

et erunt duo in carne una (Gen. ii, 24). In quo unionem arctissimam et valde sensibilem effatus est,
ut simul doleant et lætentur.

**Ἐκ τοῦ αὐτοῦ (1), ἥτοι τοῦ τελευταίου τῶν
ἐν Ἐξόδῳ ζητουμένων.** — Ἄβας καὶ ἀπροσπλά-
στος ὄντως ἐστὶν ὁ θεὸς ὡς οὐδὲ τῆς καθαρω-
τάτης διανοίας τοσούτον ὕψος προσαναβῆναι δυναμέ-
νης· ὡς θέλει μόνον ἐπιφᾶσαι ἀμήχανον ἀνθρω-
πίνῃ φύσει τὸ τοῦ ὄντος πρόσωπον θεάσασθαι. Τὸ
δὲ πρόσωπον οὐ κυριολογεῖται· παραβολὴ δὲ ἐστὶν,
εἰς δῆλωσιν τῆς καθαρωτάτης καὶ εἰλικρινεστάτης

formatus homo est, sed etiam ex divino spiritu.
Quia vero mutationis expertus non mansit, divini
mandati sollicitudine abjecta, cœlestis similis vivendi
ratione quam a potiore parte habebat, imminutus,
sese totum telluri addixit. Si enim virtutis qua
conciliatur immortalitas, studiosum se præbuisset,
cœlum plane sortitus esset: quia vero voluptatem,
per quam mors infertur animæ, requisivit, terræ
factus est obnoxius.

TIT. IV. — *De Adam; quod sapientissimus sagaci-*
simusque ac propheta fuerit, antequam Dei legem
infringeret.

Philonis, ex Questionibus in Genesim. — *Adduxit*
Deus animantia ad Adam, ut videret: quid vocaret ea
(Gen. ii, 19). Atqui Deus minime dubitat: nam du-
bitare, a divina virtute alienum est. Sed quoniam
mentem primigenio et studioso homini dedit, qua,
scientiæ capax cum sit, a natura habet ut ratiocin-
netur; veluti magister eum cui cognitio insita est,
mouet ut seipsum noscat, tumque ille præstantis-
simos animi sui fetus speculatur. Rursus autem
perspicue, hacque ratione omne quod spontaneum
et liberum est, exprimit, eis qui omnia necessitate
fieri affirmant, pudorem incutiens. Qua notitia quia
futurum erat ut homo uteretur, idcirco hominem
nomina jussit imponere. Hoc autem opus viri peri-
tissimi et prudentissimi propriissimum est: neque
vero sapientem duntaxat decet, verum et eum qui
primæ ingenuitatis sit, nomen impositio. Ne-
cesse siquidem erat ut generis humani princeps,
universorum vero quæ de terra progenita sunt
rex, hoc quoque privilegio singulari donaretur;
uti, quemadmodum animantia primus viderat, ita
primus universorum imperio ornaretur, primus-
que nomina rerum enuntiaret et reperiret. Enim-
vero absonum fuisset, si hæc nominibus expertia
mansissent, atque a recentiore quopiam appellata
essent, pessumdato senioris honore atque gloria.
Adam itaque mulieris effictione considerata (veluti
propheta narrat), quodque sine viri consuetudine
ac non ex femina, ut ceteri deinceps, procreata
esset, sed quasi mediana quædam natura hand secus
atque palmes a vite decerpta ad vitis alterius gene-
rationem; eam ob rem ait: *Ideo relinquet homo*
D patrem et matrem suam, et adheret uxori suæ;

Ex eodem seu postremo libro Questionum in Exo-
dum. — Divinus locus aditu atque accessu imper-
vius est, ut nec purissima cogitatio ad tantam cel-
situdinem possit ascendere. (ix, 12); quinimo hu-
manæ naturæ impossibile est ut, vel ictu duntaxat
oculi, ejus qui vere est faciem attingendo cernat.
Sed nec Dei facies dicitur, verum in parabolam
assumitur, ad declarandam illius qui est mundis-

NOTE.

(1) In fine hujus capituli hæc quæ sequuntur ex
Philonis, cum aliis non paucis leguntur: pertinent

vero ad tit. 48, in quo Deus esse incomprehen-
sibilis ostenditur.

simam sincerissimamque speciem: quoniam homo etiam nullo alio melius quam facie, secundum propriam **749** qualitatem ac formam exprimitur. Non enim Deus ait se natura invisibilem non esse. Ecquis autem visibilior illo sit, qui visibilia cuncta alia progeniit? Cum itaque ejusmodi naturæ sim ut videar, a nullo tamen hominum videor, inquit. Cujus rei causa est rei creatæ impotentia. Ac ne multa implicans sermonem protraham, Deum fieri prius oportet (quod quidem accidere nequit) ut Deum quis possit apprehendere. Quod si quis mortalem hanc vitam moriendo obierit, immortalem vero adeptus vixerit, illud forsitan quod nequaquam vidit, intuiturus est. Philosophiæ omnes, quæ tam apud Græcos quam apud Barbaros excultæ sunt, cum naturæ statum indagarent, ne minimum quidem ejusclare inspicere potuerunt. Atqui fides perspicua est. Discidia, contentiones, sententiarumque diversitates, partes sunt eorum qui in unaquaque secta refellunt et refelluntur: ac domus illorum qui pro suis sectis pugnant, perfugia cunctis arcesque bellorum sunt, quibus per contrarias disceptationes humana mens, quæ videndi facultate prædita est, excæcatur. Illic enim decernitur, quænam admittenda, quæve propulsanda sint. Operæ pretium est ut qui apud se imaginari velit eum qui omnium optimus est, animo primum constans sit, uni sententiæ firmiter adhærescens, nec ad alia objecta transformetur: insuper vero in natura et sententiâ sicca omni ac sterili consistere, ut quæ incorrupta sit. Si enim eorum quæ molliora sunt aliquid admisserit, proposito aberrabit, nec quod perspicacissima acie instructum est, videre illud poterit, quod creatum non est, ita ut caligine prius offundatur quam perspiciat, propter acutissimum splendorem, insipientemque radiorum torrentem. Annon cernis virtutem ignis his quidem qui certo spatio absunt lucem præbere, eos vero qui propius accedunt exurere? Cave ne ejusmodi quidpiam mente patiaris, neque ardenti impossibilis rei desiderio consumaris.

TIT. VI. — De contumacibus et immerigeris.

Ezechiel (xii, 2). — Dixit Dominus ad me: Fili hominis, in medio injustitiarum eorum tu habitas, qui habent oculos... ideoque aperto fremitu virtutis eorum, et polluentur sancta ipsorum.

Scholium. Hoc nobis etiam peccatorum nostrorum causa accidit. Gloria et ostentatio universi Christianorum generis, salutaris crux, necnon vivifica resurrectio erant, quæ, cum propter accersitam nobismetipsis profanam Venetorum Prasinotumque nuncupationem abominabiles nos Christo constituerimus, cujus divino nomine sancti facti eramus, in manus impurorum hominum tradita pollutaque fuerunt.

Α τοῦ ὄντος ἰδέας· ἐπειδὴ καὶ ἄνθρωπος οὐδενὶ γνωρίζεται μᾶλλον, ἢ προσώπῳ κατὰ τὴν ἰδίαν ποιότητα καὶ μορφήν. Οὐ γάρ φησιν ὁ Θεός, ὅτι Οὐκ εἶμι ὁρατός τὴν φύσιν· τίς δὲ μᾶλλον ὁρατός ἢ ὁ τὰ ἄλλα πάντα γεννήσας ὁρατός; πεφυκώς δὲ τοιοῦτος εἰς τὸ ὁρᾶσθαι, ὅπ' οὐδενὸς ἀνθρώπων ὁρῶμαι, φησί. Τὸ δὲ αἴτιον ἡ ἀδυναμία τοῦ γεννητοῦ, καὶ ἵνα μὴ περιπλέκων μηχανῶν, Θεὸν γενέσθαι δεῖ πρότερον ὅπερ οὐδὲ οἶόν τε· ἵνα Θεὸν ἰσχύσῃ τις καταλαβεῖν. Ἐάν δὲ ἀποθάνῃ μὲν τις τὸν θνητὸν βίον, ζήσῃ δὲ ἀντιλαβὼν τὸν ἀθάνατον, ἴσως ὁ μηδέποτε εἶδεν, βέβαια. Αἱ φιλοσοφίαι πᾶσαι κατὰ τε τὴν Ἑλλάδα καὶ βάρβαρον ἀκμάσασαι, ζητοῦσαι τὰ φύσει, οὐδὲ τὸ βραχύτατον ἡδυνήθησαν τηλαυγῶς ἰδεῖν. Σαφὲς δὲ πίστις. Αἱ διαφωνίαι, αἱ διαμάχαι καὶ ἐπεροδοφαί, τῶν ἐκάστης αἰρέσεως ἀνασκευαζόντων καὶ ἀνασκευαζομένων μέρη, καὶ πᾶσιν ὁρμητήρια πολέμων γεγόνασιν αἱ τῶν αἰρεσιμαχῶν οἰκίαι, τυφλοῦσαι τὸν θυνάμενον βλέπειν ἀνθρώπινον νοῦν ταῖς ἀντιλογικαῖς ἔρισιν μηχανοῦντα τίνα δεῖ προέσθαι, καὶ τίνα διώσασθαι. Δεῖ τὸν βουλόμενον φαντασιωθῆναι τὸν τῶν ὅλων ἄριστον, στήναι τὸ πρῶτον κατὰ ψυχὴν, ἰδρυθῆντα παγίως γνώμῃ μίᾳ, καὶ μηκέτι πρὸς πολλὰ κλάζεσθαι· ἐπειτα δὲ στήναι ἐπὶ φύσεως καὶ γνώμης ἡρεᾶς, καὶ ἀγόνου πάντος, ὅσα φθαρτά (3). Ἐάν γάρ προσήσεται τι τῶν μαλακωτέρων, σφαλίσεται τῆς προθέσεως· ἀδυνατήσει καὶ τὸ ὀξυωπίστατον βλέπον, ἰδεῖν τὸ ἀγέννητον· ὡς τυφλωθῆναι πρότερον, ἢ θεάσασθαι διὰ τὴν ὀξυαῦγειαν, καὶ τὸν ἀπιστέοντα χεῖμαρον τῶν μαρμαρυγῶν. Οὐχ ὁρᾷς ὅτι τοῦ πυρὸς ἡ δύναμις τοῖς μὲν ἀπρεσηκῶσι μεμετρημένον διάστημα παρέχει φῶς, κατακαίει δὲ τοὺς ἐγγίζοντας; Ὅρα μὴ τοιοῦτόν τι πάθῃς τῇ διανοίᾳ, μὴ σὲ ὁ πολὺς πόνθος ἀδυνάτου πράγματος ἀναλώσῃ.

TITA. Γ'. — Περὶ ἀνηκῶν καὶ ἀνυποτάκτων.

Ἰεζεκιήλ. — Εἶπεν Κύριος πρὸς με· Ὑπὲρ ἀνθρώπων, ἐν μέσῳ τῶν ἀδικῶν αὐτῶν σὺ κατοικεῖς· οἱ ἔχουσιν ὀφθαλμοὺς... διότι οἶκος παραπικρῶν ἐστίν. Διὰ τοῦτο ἀποστρέψω τὸ φρόνημα τῆς ἰσχύος αὐτῶν, καὶ μιανθήσεται τὰ ἅγια αὐτῶν.

D Σχόλιον. Τοῦτο καὶ ἡμῖν ἐκ τῶν ἡμετέρων συμβέβηκεν ἀμαρτημάτων. Καύχημα γάρ καὶ ὀδύσασμα παντός γένους Χριστιανῶν ὁ σωτήριος σταυρὸς, καὶ ἡ ζωηφόρος ἀνάστασις ὑπῆρχον, ἅτινα διὰ τὸ μεμαμμένον Βερετοπράδινον ὄνομα, ὃ ἐπεθήκαμεν ἑαυτοῖς, καὶ ἐδεδούχθημεν ὑπὸ Χριστοῦ τοῦ ἁγιάσαντος ἡμᾶς τῷ θείῳ αὐτοῦ ὀνόματι, εἰς χεῖρας μεμαμμένων παρεδόθησαν καὶ ἐμάνθησαν.

NOTÆ.

(3) Forte, ὡς ἀφάρτου. Sed nec sic clara proorsus fiet oratio.

TITA. Θ. — *Περὶ ἀρχομένων*· ὅτι πρὸς τὰς προαιρέσεις τῶν ἀρχομένων πονηρὰς, οὕτω καὶ ἀρχοντας λοιμοὺς καθιστῇ τὸ θεῖον κρίμα.

Φίλωνος, ἐκ τοῦ α' τῶν ἐν Γένεσει ζητουμένων. — Ὡς περ κίονες οἰκίας, ὅλας ὑπερβίδουσιν, οὕτω καὶ αἱ θεαὶ δυνάμεις τὸν σύμπαντα κόσμον, καὶ τοῦ ἀνθρωπείου τὸ ἀριστον καὶ θεοφιλέστατον γένος.

TITA. ΙΒ'. — *Περὶ ἀναρχίας*· ὅτι ἐπιβλαβὴς καὶ ἐκινδυνος, καὶ συγχύσεως αἰτία.

Ὁσῆς. — Ἀκούσατε λόγον Κυρίου, υἱοὶ Ἰσραὴλ· ὅτι κρίσις πρὸς τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν, δίδωσι οὐκ ἔστιν ἀλήθεια, οὐδὲ εἰς, οὐδὲ ἐκίγνωσις Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ αἵματα ἐφ' αἵμασι μίσγουνσι. Διὰ τοῦτο περῇσιν ἡ γῆ, καὶ συμκρυνθήσεται ἐν πᾶσι τοῖς κατοικοῦσιν αὐτήν.

Σχόλ. Μάθωμεν διὰ τοῦ θεοῦ τούτου, καὶ τῶν ἑξῆς, τί τὸ αἴτιον τῆς καταλαβούσης ἡμᾶς ἀναρχίας καὶ συγχύσεως, καὶ ὡς οὐκ ἀδίκος ὁ Θεός, ὁ ἐπαφήσας ἡμῶν τὴν καταδυναστεῖαν τὴν ἐξ ἐθνῶν. Ἐμολύναιμεν γὰρ πρὸς τοὺς μυρίους ἡμῶν ἀποστήμασι, καὶ ἐμψύλω αἵματι τὴν ἁγίαν καὶ τῷ παντὶ κόσμῳ σεβασμίαν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν πόλιν, ὡς καὶ μετανάστην γενέσθαι (3) ταύτης τὸν τίμιον σταυρὸν τὴν ζωὴν ἡμῶν.

TITA. ΙΓ'. — *Περὶ ἀρίστων ἀνδρῶν*· ὅτι σωτήριος ἡ τούτων ἐφορία καὶ ἐπιστολὰ τοῖς πράγμασι καὶ τῷ λαῷ.

Τοῦ αὐτοῦ (Φίλωνος) ἐκ τῶν ἐν Γένεσει ζητουμένων. — Ἐάν τις κατ' οἰκίαν ἢ κόμην, ἢ πόλιν, ἢ ἔθνος γένηται φρονήσεως, ἐραστής, ἀνάγκη, τὴν οἰκίαν καὶ τὴν πόλιν ἐκείνην ἀμείνωνι βίῃ χρῆσα-

A TIT. IX. — *De iis qui principatui subsumt: quod Dei iudicio propter mala subditorum studia, pessimi principes constituentur.*

Philonis ex primo Quæstionum in Genesim.

Quemadmodum columnæ totam domum fulciunt, sic divinæ virtutes universum orbem, et eximium Deoque dilectissimum genus humanum.

750 TIT. XII. — *De anarchia: quod perniciose periculosaque sit, et confusionem pariat.*

Osee (iv, 1-3). — *Audite verbum Domini, filii Israel, quia iudicium Domino est cum habitatoribus terræ: quia non est veritas, neque misericordia, neque cognitio Dei in terra, et sanguinem cum sanguine miscent. Idcirco lugebit terra, et exigua fiet omnibus qui in ea habitant, etc.*

Schol. Discamus ex divina ista Scriptura, et iis quæ subsequuntur, quænam causa fuerit anarchiæ et confusionis illius quæ nos occupavit, neque iniustum esse Deum, qui nos duræ gentium potestati permiserit. Sexcentis etenim sceleribus, præsertim vero civium nostrorum effuso cruore, sanctam et universo orbi venerandam Dei nostri civitatem contaminavimus, ita ut pretiosa crux, vita, inquam, nostra, alio captiva ducta sit.

TIT. XIII. — *De viris optimis: quod eorum præsentia et presidentia reipublicæ et populo salutaria sit.*

Ejusdem (Philonis) ex Quæstionibus in Genesim. — Quod si quis domi, aut in oppido, aut in urbe, aut gente, prudentiæ desiderio teneatur, domum illam ac urbem melius institutam esse oportet. Nam

NOTÆ.

(3) Ὡς καὶ μετανάστην γενέσθαι. Vox μετανάστης, non eum duntaxat significat qui alio migret aut transferatur, sed qui exsul vel captivus asportetur. Sic crucem sub Chosroë in Persidem deportatam omnes norunt. Posthac vero sub Heraclio Hierosolymitanis reddita est. Theophanes ad annum 24 Heraclii, obiter ait, imperatorem hunc, cum in Palestinam denuo venisset propter Saracenorum impressiones, Constantinopolim subinde cum pretiosis lignis, seu Dominica cruce, remeasse, ne in potestatem iterum venirent infidelium. Καὶ ἀρας τὰ τίμια ξύλα ἀπὸ Ἰερουσαλὴμ, ἐπὶ Κωνσταντινουπόλιν ἀπήγαγε. Quod si verum est, de translatione hac altera minime locutus erit Parallelorum istorum auctor: quia certissimum est Heraclium partem crucis non ignobilem Hierosolymis reliquisse, quæ consuetis honoribus a Christianis illic coleretur. Nam primo, cum S. Sophronius in præselem Hierosolymitanum assumptus fuisset circa finem anni 635, qui 24 fuit Heraclii, postquam idem Heraclius re adversus Saracenos infauste gesta, Syriæ valedixerat, orationem habuit, quæ exstat in sanctæ crucis exaltationem, sive ostensionem, quæ more solito in Hierosolymis agenda erat. At qui in eo sermone nusquam crucem sibi suisque ademptam lugeat, sed insequenti die ab omnibus adorandam nuntiat. Σήμερον ἡ Ἀνάστασις πρόεισι καὶ φαδρύνει τὴν προόδον τὰ σύμπαντα. Αὐριον ὁ σταυρὸς ἐμφανίζεται, καὶ ταῖς προσκυνηταῖς τὰ δῶρα παρέχεται. Hodie procedit resurrectio, suæque progressionē omnia exhilarat: crastino crux manifestatur, adoratoribusque suis munera largitur.

Tum subinde explicat quanam de causa a majoribus suis institutum esset ut crastino festi resurrectionis, crux cunctis qui ab extremis terræ sinibus adoraturi venerant, ostenderetur. Secundo, Joannes Damascenus in tribus tractatibus suis de imaginibus, ubi recenset ea quæ Hierosolymis eximio honore a fidelibus colebantur, primo loco pretiosæ crucis lignum ponit: tum deinde sanctum Golgotha, in quo Christus in cruce affixus fuit; Domini monumentum, lanceam. Tertio, undecimo sæculo desinente, postquam urbs sancta a Crucianis nostris expugnata fuit, *Inventa est in parte Sanctæ Resurrectionis ecclesiæ seorsum*, inquit Willemus Tyrius, lib. ix Belli sacri, cap. 4, portio una crucis Dominicæ: quam ob metum gentilium, quorum jugum patiebantur fideles, ad ampliorem cautelam multo ante, paucis admissis, occultaverant. Hanc studio et opera cuiusdam hominis Syri, qui ejus tam pretiosi depositi fuerat conscius, repertam theca reconditam argentea, primum ad Domini sepulcrum, deinde ad templum Domini, cum hymnis et canticis spiritualibus deportantes, etc. Ex his et aliis quæ congeri possent, perspicuum fit Dominicam crucem ab Hierosolymis ex toto ablatam non esse, ex quo a Persis Heraclio restituta fuerat. Ad hoc bellum Persicum sub Chosroa et Heraclio spectat, tit. 14, litt. π, qui in Vaticano non exstat: *Περὶ πολέμου καὶ πολεμικῶν νόμων*· καὶ ὅτι ἐξ ἡμετέρων ἀμαρτιῶν κινούνται οἱ πόλεμοι κατ' ἡμῶν. De bello et belli legibus: et quod nostra peccata sint causæ bellorum quæ adversum nos moventur. Quibus alia plura hinc inde similia suppetunt.

vir honestus commune omnium est bonum, ad A
opem suam præstandam paratissimus.

TIT. XIV. — *De iis qui inconstanti ingenio sunt, nec mente stabiles.*

Philonis, ex *Questionibus in Genesim*. — Ea stulti natura est, ut nulla in doctrina firmus stabilisque sit. Quocirca nunc diversa sentit, atque iisdem contraria rursum tenet, tametsi nihil ipsi novi accidat : ejusque adeo omnis vita suspensa manet, immotæ basis expers, sed a rebus quibus contra torquetur ac detrahatur inclinata.

TIT. XVIII. — *De nuntiatoribus, et responsionum sequestriis.*

S. Ignatii ex *Epistola ad Ephesios*. — Omnem quem paterfamilias ad dispensationem suam miserit, sic nos oportet excipere, velut insummet a quo ille missus est.

751 TIT. XXI. — *De peccatis : et quod peccata nostra nobis accersunt et afferunt mala.*

Cyrilli, ex libro xv *Contra Julianum*. — Multis offendimus omnes. Ægra quippe natura est, sua erga peccatum facilitate ; cujus ille auctor est qui ab initio vitium in se recepit.

Clementis ex octavo *Strom.* — Timeamus, non exterioriorem morbum, sed peccata, quæ morbum nobis afferunt.

Ejusdem (Philonis) ex libris *de Questionibus in Exodum*. — Vitiis impetus perturbat et invertit C
animum, vertigine eum circumveniens, qua obtegitur, occluditur, et cogitur visus, qui naturæ quidem conveniens est, sed dedita opera obæcatur.

Ex iisdem. — Nihil tam contrarium repugnansque est sanctissimis Dei virtutibus, ut injustitia.

TIT. XLII. — *De eo qui peccat et offendit : quod oporteat ipsum pudere, nec redarguentii contradicere.*

Philonis ex *Questionibus in Genesim*. — Nullatenus omnino peccare, eximium bonum est : eum vero qui peccat, pudefieri, hoc illi cognatum est ; quanquam recentius, ut ita dicam, quam aliud antiquius. Sunt enim qui peccatis suis, tanquam recte factis gaudeant, cum morbo qui ægre, imo nulla ratione sanari queant, laborent.

TIT. XLIII. — *De viris sanctis, quique ob facta sua ac sortem suam beati prædicantur.*

S. Gregorii Nysseni, ex sermone in sanctum Romanum. — Non tenuem funem percurrunt qui Christi nomine miranda faciunt : non supra gladios nudos in caput saltantes, artis opera plagas devitant, sed funis loco arcem et utrinque præruptam pietatis viam firmo nec cespitante gressu peragunt : quin gladiatorum tyrannorum acies sua

σθαι. Ὁ γὰρ ἀστέλης κοινὸν ἀγαθὸν ἐστὶν ἅπασιν, ἐξ ἑτοίμου τὴν ἀπ' αὐτοῦ προτείνων ὠφέλειαν.

TITA. ΙΓ'. — *Περὶ ἀκαταστάτων ἐν λογισμῷ, καὶ τῇ γνώμῃ ἀνιδρῦτων.*

Φίλωνος, ἐκ τῶν ἐν Γενέσει ζητουμένων. — Πέφυκεν ἀφρων ἐπὶ μηδενὸς ἐστάναι καὶ ἐρρητῆσθαι δόγματος. Ἄλλοτε γοῦν ἄλλοια δοξάζει, καὶ περὶ τῶν αὐτῶν ἐστίν, ὅτε μηδενὸς περὶ αὐτὰ συμβεβηκότος κοινοτέρου, τὰνάντια (Δ)· καὶ ἐστὶν ἡ ζωὴ αὐτοῦ πᾶσα κρεμαμένη, βάσιν ἀκράδαντον οὐκ ἔχουσα, ἀλλὰ πρὸς τῶν ἀντισπώντων καὶ ἀντιμεβελκόντων αἰεὶ πραγμάτων.

TITA. ΙΗ'. — *Περὶ ἀγγελλόντων καὶ μεσαζόντων ἀπόκρισιν.*

Τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου, ἐκ τῆς πρὸς Ἐφεσίους Ἐπιστολῆς. — Πάντα δὲ ἀνέμπτῃ ὁ οἰκοδεσπότης εἰς ἰδίαν οἰκονομίαν, οὕτως ἡμεῖς δεῖ ὑποδέξασθαι, ὡς αὐτὸν τὸν κέμψαντα.

TIT. ΚΑ'. — *Περὶ ἁμαρτημάτων, καὶ ὅτι τὰ ἡμέτερα ἁμαρτήματα προξενούσι καὶ ἀγρῶσιν ἐφ' ἡμῶς τὰ κακά.*

Κυρίλλου, ἐκ τοῦ ιε' κατὰ Ἰουλιανοῦ. — Πολλὰ πταόμεν ἅπαντες. Νοσθεῖ γὰρ ἡ φύσις τὸ εἰς ἁμαρτίαν εὐκόλον, διὰ τὸν ἐξ ἀρχῆς εἰσποικισμένον τὸ πάθος.

Κλήμεντος, ἐκ τοῦ η' Στρωμ. — Φοβηθῶμεν, οὐχ ὅσον τὴν ἐξωθεν, ἀλλὰ ἁμαρτήματα δι' ἃ ἡ νόσος.

Τοῦ αὐτοῦ (Φίλωνος) ἐκ τῆς τῶν ἐν Ἐξόδῳ Ζητημάτων. — Ἡ φορὰ τῶν κακιῶν ἀνακυβᾷ καὶ στροβεῖ τὴν ψυχὴν, λιγγὼν αὐτῇ περιτεθείσα, τὸν καλύπτοντα, καὶ καμμύειν ἐκβιαζόμενον τὴν φύσει μὲν πρέπουσαν ὕψιν, ἐπιτηδεύσει δὲ τυφλούμενην.

Τῶν αὐτῶν. — Οὐδὲν ἐναντίον καὶ μαχόμενον ταῖς ὁσιωτάταις τοῦ Θεοῦ δυνάμεσιν, ὡς ἀδίκη.

TITA. ΜΒ'. — *Περὶ ἁμαρτάνοντος καὶ σφαλலόντος· ὅτι δεῖ αὐτὸν ἐντρέπεσθαι, καὶ μὴ ἀντιβρῆμονεῖν τῷ ἐλέγχῳ.*

Φίλωνος, ἐκ τῶν ἐν Γενέσει Ζητουμένων. — Τὸ μὴ ἁμαρτάνειν μηδὲν τὸ παράπαν, μέγιστον ἀγαθόν· τὸ ἁμαρτάνοντα ἐκτραπῆναι, συγγενὲς ἐκείνου· νεώτερον ὡς ἀντὶς εἶποι παρὰ πρεσβύτερον. Εἰσὶ γὰρ οἱ ἐπὶ ἁμαρτανόμενοις, ὡς ἐπὶ κατορD
θώμασιν ἀγαλλόμενοι, δυσίατον, μᾶλλον δὲ ἀνίατον νόσον ἔχοντες.

TITA. ΜΑ'. — *Περὶ ἁγίων καὶ μακαριζομένων ἀνδρῶν, ἐφ' οἷς ὁρῶσι, καὶ ὑπὲρ ὧν τεύχασιν.*

Τοῦ Νύσσης, ἐκ τοῦ εἰς τὸν ἅγιον Ῥωμανόν. — Οὐ μὴρυνθὸν λεπτὴν διαθέουσιν οἱ θαυματουργοὶ τοῦ Χριστοῦ, οὐδὲ ξίφεσιν ἐπικυβιστῶντες γυμνεῖς, τέχνη τὰς πληγὰς διαφεύγουσι, ἀλλ' ἀντὶ μὲν σχοινοῦ τὴν στενὴν καὶ ἀμφίκριμνον τῆς εὐσεβείας ὁδὸν ἀσαλεύτῳ βήματι διατρέγουσι. Τῶν δὲ τυραννουμένων ξιφῶν τὰς ἀκμὰς τῇ τῶν πληγῶν φιλοτιμίᾳ

NOTÆ.

(Δ) Deest vox aliqua : forte, καταδέχεται, vel φρονεῖ.

ἀμελύνουσιν, οὐ τὸ μὴ πάσχειν τέχνην ποιοῦμενοι, ἀλλὰ τὸ νικᾶν ἐν τῷ πάσχειν ἀσχοῦμενοι.

TITA. MZ'. — Περὶ τοῦ ἀφροντοῦ εἶναι τὸν θεὸν καὶ ἀπερίγραπτον· καὶ ὅτι πάντα περιδέδραται, καὶ ἐφορᾷ, καὶ οὐδὲν αὐτῷ ἄλλοθεν.

Εὐσταθίου ἐπισκόπου Ἀντιοχείας. — Ὁ θεὸς τὰ πάντα πληροῖ, ὅπ' οὐδενὸς περιοριζόμενος. Ὁ γὰρ ὑπὸ τόπου μὴ περιοριζόμενος, πάντως ἐν παντὶ τόπῳ, κατὰ τὴν τοῦ θαλάσσης ὑμολογίαν, ἔσται. Εἰ γὰρ ἐξω λέγοιτο τόπου τινὸς, ἀνάγκη περιορίζεσθαι αὐτὸν ὅπ' ἐκεῖνον, οὐπερ στηρίζεται. Ὅλος οὖν ἐν παντὶ γενόμενος, οὐδαμῶς ἐξ ἐτέρων εἰς ἐτέρας μεθίσταται τόπους, τὰ πάντα πληρῶν.

Τοῦ ἀγίου Διαδόχου. — Τὰ μηδέπω ὄντα ὡς παρόντα μόνος ὁ θεὸς καθορᾷ. Εἰ ἐν εἶδει ἦν ἡ θεία ἐκείνη καὶ ἀφραστός φύσις, οὐκ ἂν τὰ μηδέπω ὄντα ἐθεώρει ὡς ὄντα.

Τοῦ αὐτοῦ. — Μόνου τοῦ ἐνανθρωπήσαντος θεοῦ λόγου ὑπάρχει ἴδιον, τοῦ καὶ τῇ γῇ ταύτῃ φαινομένου ἀφαντάστως, καὶ τῶν οὐρανῶν μὴ ἀπολειπομένου, ἀλλὰ πάντα ὡς αἰεὶ περιέχοντος διὰ τὸ τῆς θείας φύσεως ἀπερίγραπτον· ἥμισυ δὲ καὶ ἀγγέλοι. Ἐν ᾧ γὰρ χρόνῳ ἐν τῷ κόσμῳ ἀποστελλόμενοι ὦσιν, οὐ δυνατόν εἶναι αὐτοὺς ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, καὶ ὑπεράνω τοῦ οὐρανοῦ.

Εἰρηναίου, ἐκ τοῦ τετάρτου ἐλέγχου καὶ ἀνατροπῆς τῆς ψευδωνύμου γνώσεως. — Ἄπαντα μέτρη, x. τ. ε.

Τοῦ αὐτοῦ (Φιλωνος) ἐκ τοῦ τελευταίου τῶν ἐν Ἑξόδῳ Ζητημάτων. — Περιέχει τὰ πάντα ὅπ' οὐδενὸς περιεχόμενος. Ὡς γὰρ ὁ τόπος περιεχτικὸς σωμάτων ἔστι καὶ καταφυγῇ, οὕτω καὶ ὁ θεὸς λόγος περιέχει τὰ ὅλα καὶ πεπλήρωκεν.

TITA. MH'. — Περὶ τοῦ ἀκατάληπτου εἶναι τὸν θεὸν καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ.

Τοῦ ἀγίου Εἰρηναίου, ἐκ τοῦ δ' ἐλέγχου καὶ ἀνατροπῆς τῆς ψευδωνύμου γνώσεως. — Ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ Κύριος, x. τ. ε.

Ἐκ τοῦ β' τῶν αὐτῶν. — Ὁ ὕγις νοῦς καὶ ἀκίνητος, x. τ. ε.

Τοῦ ἀγίου Κυρίλλου, ἐκ τοῦ ιη' τῶν κατὰ Ἰουλιανοῦ. — Δεῖν οἶμαι τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς ἀδασανίστη τῇ πίστει τιμᾶν. Ἀσθενεῖ γὰρ πως ἀνθρώπινος νοῦς, εἰς γὰρ τὸ δύνασθαι συνείναι πάντα.

Τοῦ ἀγίου Διονυσίου Ἀλεξανδρείας, περὶ φύσεως. — Οὐκ ἀπλῶς τῶν μεριστῶν τοῦ κόσμου, καὶ τῶν ὅπ' αὐτὸν, καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ αἰῶνος, ἀλλὰ πάντων καὶ τῶν ἐλαχίστων ἀπειρος, ἀτέλεστος τῶν ἐν ἀνθρώποις ἡ γνώσις.

Εὐσταθίου ἐπισκόπου Ἀντιοχείας, ἐκ τοῦ περὶ ψυχῆς. — Οὐ νόμων καὶ χρόνων ῥηταῖς τὸ θεῖον ὑπάκειται περιγραφαῖς.

Ἀθηνοδώρου. — Ἄλλῃ μὲν τοῖς ἐκκεκαθαρμένοις παντελῶς τὴν διάνοιαν ἀρμόζει θεολογία, ἡ μὲν

ad recipiendos ictus magnanimitate retundunt, non hanc artem colentes, qua nihil patientur, sed ad victoriam sese perpetuando exercentes.

TIT. XLVII. — Quod divinum numen vitari non possit, nec circumscribi: quodque universa complexu suo teneat, intueaturque, nec quidquam ipsi lateat.

Eustathii Antiochiæ episcopi. — Deus universa replet, nullo circum termino definitus. Quod enim a loco minime circumscribitur, is prorsus, ut Davidis cantico fertur, in omni loco erit. Quod si enim extra locum aliquem esset, oporteret ipsum illo terminari, a quo destitueretur. Cum ergo totus in universo existat, nequaquam ex aliis in alia loca migrat, a quo replentur omnia.

S. Diadochi. — Ea quæ nondum existunt, Deus solus veluti præsentia contuetur. Si enim in specie esset divina illa inenarrabilis natura, nequaquam ea quæ nondum sunt, ac si jam essent, contemplaretur.

752 Ejusdem. — Solius Dei Verbi qui factus homo est, proprium hoc existit, qui et in hac terra non uti spectrum apparuit, nec a cælis absuit, sed omnia velut olim complectitur, quatenus divina natura circumscriptionis est expers: id quod vero nec angelis convenit. Nam eo tempore quo in hunc mundum mittuntur, fieri nequit ut in eodem loco existant, ac in cælo sursum.

Irenæi, ex quarta redargutione et eversione falsi nominis scientiæ. — Omnia prorsus mensura, etc.

Ejusdem (Philonis) ex postremo Quæstionum in Exodum. — Cuncta complectitur, cum a nullo contineatur. Velut enim locus corpora continendi capax est, eorumque perfugium: ita quoque divinum Verbum omnia complectitur, et replet universa ipse.

TIT. XLVIII. — Quod comprehendere non possit Deus, nec opera ipsius.

S. Irenæi, ex quarta redargutione et confutatione falsi nominis scientiæ. — Docuit nos Dominus, etc.

Ex secundo eorumdem. — Sanus sensus et periculo vacuus, etc.

S. Cyrilli, ex libro xviii Contra Julianum. — Oportere existimo ea quæ nobis superiora sunt, fide minime curiosa venerari. Omnis quippe humana mens viribus deficit, quin hæc intellectu assequatur.

S. Dionysii Alexandrini, De natura. — Non modo earum orbis rerum quæ dividuntur, et earum quæ sub ipso sunt, quin etiam numeri æternitatis, sed et omnium prorsus atque minimarum nescia est, nec erudita, hominum cognitio.

Eustathii episcopi Antiochiæ, ex libro De anima. — Divinum numen, non legum et temporum expressis verborum circumscriptionibus subjicitur.

Athenodori. — Alia quidem iis qui mundatissima cogitatione præditi sunt, theologia consentanea

est, quæ nempe admodum vera : alia quæ vulgo, A
qua cogitatio ipsorum ad pietatem et iustitiæ ope-
ra excitari possit, mutua ipsorum ad invicem com-
municatione a belluino vitæ genere eos eximens.

TIT. XLIX. — *De charitate et timore erga Deum : quodque cæteris bonis excellentiora sint.*

S. Clementis episcopi Romæ. — Ad salutem suffi-
cit hominis erga Deum amor. Grati siquidem animi
officium est, dilectionem conservare adversus illum
qui nobis ut simus est auctor ; qua fit etiam ut ad
alterum ac non sequecens sæculum salvi evada-
mus.

Ejusdem. — Tentavit Deus Abraham, non qui-
dem ignorans quis esset, sed ut eum posterioribus
sæculis in exemplum daret, nec tantum virum
latere sineret ; quin potius alios ad fidem et patien-
tiam illius imitandam excitaret, suaderetque filio-
rum amorem omittit ob divini præcepti execu-
tionem. Quamobrem certa ratione fecit ut ejus
historia litteris commendaretur.

S. Irenæi, ex libro v Adversus hæreses. — Quo-
cunque Dei amicitiam conservant, etc.

753 Severiani episcopi Gabalorum, ex libro De
hæreticis. — Salutis hominum principium est
timor Dei, ipsiusque lex, bonorum omnium radix.
Atqui neque Deus sine timore colitur, nec timor
est sine lege. Lex quippe eorum quæ injunguntur
ministrum timorem habet : timor vero præce-
ptorum judicem habet legem. Qui porro ad legem
timidus accedit, nec non ad Deum qui legem de-
dit, is cum sanctis vitam agit, et cum probis
conversatur. Qui autem adversus divinum sermo-
nem contumax est, hic neque gratia donatur,
quin et a pietate excluditur.

TIT. LI. — *De disceptatione adversus Deum : quodque adversus ipsum disceptare non oporteat, nec multos sermones de eo miscere.*

S. Irenæi, ex redargutione iv, et eversione falsi
nominis scientiæ. — Quod si vero quispiam ait, etc.

TIT. LV. — *De renovatione eorum quæ videntur, cæli nimirum et terræ.*

S. Irenæi. — Non est subsistentia, nec essen-
tia, etc.

TIT. LX. — *De amore, et pace, et concordia, et pacificis.*

Dionysii Alexandrini, ex epistola quarta festali. —
Charitas prompta est ut omnibus prosit, eumque
qui nolit, venatu captum curat : ac illum sæpe
qui ex verecundia remisit agat, aut qui beneficiis
augeri recuset, ne gravis alteri et molestus acridat,
quique tandem satius habet tristes casus ægre
tolerare, ne cuiquam negotii aliquid aut anxietatis
afferat, qui charitate plenus est, hunc multis
rogitat, ut permittat patiaturque opem sibi
tanquam injuria affecto præstari : unde grates
illi, non sibi, maximas referat, quod per eum
licuerit malo suo finem imponi.

Clementis ex octavo Strom. — Charitas spon-

λιστα ἀληθής. Ἄλλη δὲ τοῖς πολλοῖς ἡ δυναμένη τῇ
διάνοιαν αὐτῶν εἰς εὐσέβειαν ἐκκαλεῖσθαι καὶ δι-
καιοπράγξαν, ἐν τῇ πρὸς ἀλλήλους κοινωνίᾳ ἀπαλ-
λάττουσα τοῦ θηριώδους βίου.

TIT. MΘ'. — *Περὶ ἀγάπης καὶ φόβου πρὸς Θεόν· καὶ διὰ παντὸς ἀγαθοῦ ὑπερέχουσιν.*

Τοῦ ἀγίου Κλήμεντος ἐπισκόπου Ῥώμης. —
Αὐταρχεῖς εἰς σωτηρίαν ἢ εἰς Θεὸν ἀνθρώπου ἀγάπῃ.
Εὐγνωμοσύνης γὰρ ἐστὶ τὸ πρὸς τὸν τοῦ εἶναι ἡμᾶς
αἰτιον ἀποσώζειν στοργήν, ὅψ' ἤς καὶ εἰς δευτέρον
καὶ ἀγῆρω αἰῶνα διασωζόμεθα.

Τοῦ αὐτοῦ. — Ἐπειράσεν ὁ Θεὸς τὸν Ἀβραάμ,
οὐκ ἀγνοῶν τίς ἦν, ἀλλ' ἵνα τοῖς μετὰ ταῦτα δεξιῇ,
καὶ μὴ κρύψῃ τὸν τοιοῦτον, καὶ διεγείρῃ εἰς μίμη-
σιν τῆς ἐκείνου πίστεως καὶ ὑπομονῆς, καὶ πίστεως,
καὶ τέκνων στοργῆς ἀμελείν πρὸς ἐκπλήρωσιν θείου
προστάγματος. Ὅθεν ἐγγράφον περὶ αὐτοῦ ἱστορίαν
γενέσθαι ψυχονόμησεν.

Τοῦ ἀγίου Εἰρηναίου, ἐκ τοῦ κατὰ αἰρέσεων δ'
λόγου. — Ὅσα τὴν πρὸς Θεὸν τρεῖς φίλων, κ. τ. ε.

Σενηριανοῦ ἐπισκόπου Γαβάλων, ἐκ τοῦ περὶ
αἰρετικῶν. — Ἀρχὴ σωτηρίας ἀνθρώπων ὁ τοῦ
Θεοῦ φόβος, καὶ ῥίζα πάντων ἡμῶν ἀγαθῶν ὁ τοῦ
Θεοῦ νόμος. Οὕτε δὲ Θεὸς ἄνευ φόβου, οὕτε φόβος
ἄνευ νόμου. Ὁ μὲν γὰρ νόμος τῶν ἐπιτεταγμένων
ὕπηρέτην εἶναι τὸν φόβον· ὁ δὲ φόβος τῶν προτε-
ταγμένων δικαστὴν ἔχει τὸν νόμον· ὁ μὲν οὖν φόβῳ
τῷ νόμῳ προσερχόμενος καὶ τῷ τὸν νόμον διδόντι
Θεῷ, ἀγίους ἐμπολιτεύεται, καὶ ὁσίοις συναναστρέ-
φεται. Ὁ δὲ κατατολμῶν τοῦ θείου λόγου, οὕτε
τῆς χάριτος ἀξιοῦται, ἀλλὰ καὶ τῆς εὐσεβείας ἐκβάλ-
λεται.

TITA. NA'. — *Περὶ ἀντιλογίας πρὸς Θεόν· καὶ
διὰ οὗ δὲ ἀντιλογεῖν, ἡ δικαιολογεῖσθαι πρὸς
αὐτόν, ἡ πολλὰ ῥήματα περὶ αὐτοῦ λέγειν.*

Τοῦ ἀγίου Εἰρηναίου, ἐκ τοῦ δ' ἐλέγχου καὶ
ἀνατροπῆς τῆς ψευδωνύμου γνώσεως. — Εἰ δὲ
λέγει τις, κ. τ. ε.

TITA. AE'. — *Περὶ ἀνακαινισμού τῶν ὁρωμένων,
λέγω δὴ οὐρανοῦ καὶ γῆς.*

Τοῦ ἀγίου Εἰρηναίου. — Οὐχ ἡ ὑπόστασις, οὐδὲ
ἡ οὐσία, κ. τ. ε.

TITA. Σ'. — *Περὶ ἀγάπης, καὶ εἰρήνης, καὶ ὁμο-
νοίας, καὶ εἰρηνοποιῶν.*

Διονυσίου Ἀλεξανδρείας, ἐκ τῆς δ' ὁραστι-
κῆς ἐπιστολῆς. — Ἡ ἀγάπη προσηδὲ πάντως,
τὶ ὄνῃσαι καὶ ἀκοντα θηρωμένη, καὶ πολλάκις
ὀκνοῦντά τινα ὑπ' αἰδοῦς· καὶ διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι
βαρὺν ἐτέρῳ γενέσθαι τὸν εὖ πάσχειν παραιτούμενον,
καὶ μᾶλλον αὐτὸν δυσφορεῖν στέργοντα τοῖς ἰδίοις
ἀλγεσίν, ὑπὲρ τοῦ μὴ πράγματά τινα καὶ βλάβην
παρασχεῖν, ὁ πλήρης ἀγάπης πολλὰ καθικέτευεν
ἀνασχέσθαι καὶ ὑπομένειν ὡς ἀδικούμενον, καὶ ἐπι-
κουρούμενον, καὶ χάριν ἄλλῳ μεγίστην, οὐχ ἑαυτῇ
παρασχεῖν τὸ ἑαυτοῦ δι' ἐκείνου λοφῆσαι κακόν.

Κλήμεντος, ἐκ τοῦ ἡ Στρωμάτων. — Ἀγάπῃ

ἐκουσίῳ ἀρχει, ἀκόντων δὲ φόβος οὗτος ὁ φαῦλος. Ὁ δὲ εἰς ἀγαθὸν παιδαγωγῶν ἡμᾶς, εἰς Χριστὸν ἀγει, καὶ ἐστὶ σωτήριος.

ΤΙΤΑ. ΣΑ'. — *Περὶ ἀληθείας καὶ μαρτυρίας πιστῆς.*

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ (Ἰουστίνου) πρὸς Ἀντωνίνου αὐτοκράτορα (5). — Τοὺς κατὰ ἀλήθειαν εὐσεβεῖς καὶ φιλοσόφους μόνον τάληθες τιμᾶν καὶ στέργειν ὁ λόγος ὑπαγορεύει, παραιτούμενους βέβαι· πολλῶν ἐπακολουθεῖν, ἐὰν φαῦλαι ὦσιν. Οὐ γὰρ μὴ ἔπρεσθαι τοῖς ἀδίκως τι πράξασιν, ἢ δογματίσασιν, ὁ σώφρων λόγος ὑπαγορεύει, ἀλλὰ ἐκ παντὸς τρόπου, καὶ πρὸ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς τὸν φιλαληθῆ, καὶ ὁ θάνατος ἀπειλῆται, τὰ δίκαια πράττειν τε καὶ λέγειν αἰρεῖσθαι δεῖ. Λανθάνει (6) μὲν ὡς εἰκὸς αὐτοῦ, ὡς ἐκ πλάνης τῇ ἀληθείᾳ διὰ τῆς ὄντως πίστεως ἔξεστηκώς, αὐτὸς δὲ ἀληθῶς οἶδεν ἑαυτὸν, οὐχ, ὅ φασιν ἐκεῖνοι, μαινόμενον, ἀλλὰ τῆς ἀσάτου καὶ ἀλλοιωτῆς περὶ τὴν παντοδαπῇ τῆς πλάνης ποικιλίαν φθορᾶς, διὰ τῆς ἀπλῆς καὶ ἀεὶ ὡσαύτως ἐχούσης ἀληθείας ἡλευθερωμένον.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ περὶ ἀναστάσεως. — Ὁ μὲν τῆς ἀληθείας λόγος ἐστὶν ἐλεύθερος, κ. τ. ε.

Τοῦ ἁγίου Ἰουστίνου φιλοσόφου καὶ μάρτυρος, ἐκ τοῦ ε' μέρους τῆς ἀπολογίας αὐτοῦ. — Τὸ εὖ πράττειν ἡγοῦμαι, ὃ ἄνθρωπος, οὐκ ἄλλο τι εἶναι, ἢ τὸ κατὰ ἀλήθειαν ζῆν. Τὸ δὲ εὖ ζῆν καὶ κατὰ ἀλήθειαν, οὐκ ἄνευ τοῦ κατανοῆσαι τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ πρὸς Τρύφωνα β' λόγου. — Πᾶς ὁ δυνάμενος λέγειν τὸ ἀληθές, καὶ μὴ λέγων, κριθέσεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ.

Τοῦ ἁγίου Ἐφραίμου ἀρχιεπισκόπου Ἀντιοχείας, ἐκ τοῦ γ' κεφαλαίου τοῦ περὶ τοῦ γραμματικοῦ Ἰωάννου καὶ τῆς συνόδου. — Αὐταρχὴς ἐστὶν ἡ ἀλήθεια, τοὺς πειρωμένους διαφιλονεικεῖν πρὸς ἑαυτὴν μεθιστάειν ὅπως ἀν διαρρήδην γνωρίζοιτο, ὡς ἀήτητον ὄπλον καὶ παντάπασιν ἀμαχον καθέστηκεν.

Ἀντιπάτρου ἐπισκόπου Βοστρών. — Αὐταρχὴς πρὸς συνηγορίαν ἑαυτῇ ἡ ἀλήθεια, τοῖς ὁρεῖ τῇ τῆς ψυχῆς ὁματι βλέπουσιν.

Φίλωνος, ἐκ τοῦ β' τῶν ἐν Ἐξόδῳ Ζητημάτων. — Παρ' ἐνίοις νομοθεταῖς ἀπειρήται μαρτυρεῖν ἀκοῇ, ὡς τὸ μὲν ἀληθές ἔχει πιστούμενον, τὸ δὲ ψεῦδος ἀκοῇ.

ΤΙΤΑ. ΣΔ'. — *Περὶ τῶν ἀποδεχομένων τὰ πορνῆα, καὶ ἀτιμαζόντων τὸ δίκαιον.*

Τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, ἐκ τοῦ α' βιβλίου τῶν κατὰ Ἰουλιανού. — Ἐντεῦθεν οἶμαι καταβρῆσαι τε βῆον, κ. τ. ε.

ΤΙΤΑ. ΣΕ'. — *Περὶ ἀπραγμοσύνης καὶ ἡσυχίας· καὶ ὅτι τὸ ἡρεμεῖν τῇ τοῦ Θεοῦ γνῶσιν προξενεῖ.*

Τοῦ ἁγίου Σεραπίωνος, ἐκ τῆς γ' ἐπιστολῆς. — Ἀρμόζει τῷ ἐγκρατεῖ καὶ τοὺς δόλους φυγεῖν, ἵνα τὸν νοῦν ἀπερίσπαστον ἔχη, καὶ τὴν καρδίαν ἀτάραχον· πολλὴ γὰρ ἐν τοῖς δόλοις ἡ ταραχή.

A taneis imperat: invitis autem timor iste malus. Qui autem nos ad bonum erudit, ad Christum ducit, salutarisque est.

TIT. LXI. — *De veritate et testimonio fidei.*

Ex ejusdem (Justini) apologia ad Antoninum imp. — Eos qui vere religiosi philosophique sunt, veritatem solam colere et amare ratio suadet, evitatis vulgi opinionibus, si perversae sint. Prudens quippe ratio dictat ne illos sequamur qui mali aliquid agunt, aut docent. Quinimo oportet eum qui veri amator est, omnino prorsus et supra animam suam, etiamsi mortem ei comminentur, eligere, ut quae justa sunt faciat et loquatur. Nesciunt profecto quod, qui ex errore per veram fidem ad veritatem secessit, ipse semet B sincere novit; non, quod illi aiunt, furore amentem, sed vere liberum ab instabili variabilique pro omnigena erroris varietate corruptela, per simplicem ejusdemque semper status tenacem veritatem.

754 Ejusdem ex libro De resurrectione. — Sermo quidem veritatis liber est, etc.

S. Justini philosophi et martyris ex quinta parte Apologiae suae. — Bene valere nihil aliud esse arbiutor, o viri, nisi ex veritatis praescripto vivere. Atqui bene, et ut veritas ostendit, agi vita non potest, nisi rerum naturam attente speculemur.

Ejusdem ex secundo dialogo cum Tryphone (7). — Quisquis veritatem dicere potest, nec dicit, is Dei judicio obnoxius erit.

C S. Ephraemii archiepiscopi Antiocheni, ex tertio capite de Joanne grammatico et synodo. — Saepe veritas habet, ut ad se illos transferat, qui adversum se vitiligare aggrediuntur: uti perspicue cognoscatur quod velut armatura insuperabilis et prorsus inexpugnabilis existat.

Antipatri episcopi Bostrotum. — Veritas sibi sufficit ut causam suam defendat apud illos qui acuta animi oculorum acie res intuentur.

Philonis ex secundo Quaestionum Exodi. — A quibusdam legislatoribus prohibetur ne testimonium ex auditu feratur: quia veritas visu fidem habet, mendacium autem auditu.

TIT. LXIV. — *De iis qui mala amplectuntur et quod justum est contemnunt.*

D S. Cyrilli, ex libro i Contra Julianum. — Unde certe datur intueri, etc. ut in editis, p. 14.

TIT. LXVIII. — *De tranquillitate a negotiis et quiete: et quod vitam quietam agere, Dei cognitionem afferat.*

S. Serapionis, ex epistola 55. — Viro qui continentiam colit, turba fugere convenit, ut mentem a distractionibus et cor a tumultibus immunem servet.

NOTÆ.

(5) Nihil praecedit ex Justino, sed ex Cyrilli lib. i Contra Julianum.

(6) Desunt haec in editis.

(7) Id est ex parte secunda dialogi.

Ex eadem. — *Secessio admodum confert ad hominum perfectionem.*

Didymi, in Evangelium Joannis. — Cui subit cognitionis sanctæ comparandæ studium, ab hoc mundo ferietur, ejusque desiderio, nec non ab operibus carnis, ne illum offendat qui dixit: *Vacate, et videte quoniam ego sum Deus (Psal. xlv, 11).*

Philonis ex quarto Quæstionum Genesis. — Sapiens quietem et tranquillitatem a negotiis persequitur, ut in rebus prosperis rerum divinarum evadat compos.

Ex quinto earundem. — Neque enim qui sapientiæ amator est, cum temerario homine, tametsi is cognatus ipsius sit, conjungitur, nec cum viro nequam societatem habet; sed a vulgo disjunctus est per cogitationes, propter quas, neque una navigare, neque una peregre vadere, neque conversari, neque convivere dicitur.

Ejusdem. — Sapiens colonus est, et solum mutat, ex confusa via ad eam quæ pacificos ac beatos decet.

755 TIT. LXXI. — *De præmio et remuneratione in die judicii; quodque sempiterna sunt, nec finem habitura, sive bona præmia sive supplicia.*

S. Irenæi episcopi Lugdunensis ex lib. II Contra hæreses. — Sed velut unusquisque nostrum, etc.

Ejusdem ex lib. V de iisdem. — *Æterna sunt nec finem habent divina bona, etc.*

Meletii episcopi Antiochiæ (8). — Omnes autem, tum justum tum injustum, coram Deo Verbo adducuntur. Ei siquidem Pater judicium dedit, ipseque consilium Patris cum perficiat, iudex accedet, quem Christum appellamus, Deum factum carnem. Non enim Minos, non Radamanthus, quos vos fingitis, Græci, iudices erunt, sed quem Deus et Pater clarificavit: de quo et in aliis enucleatius locuti sumus ad illos qui veritatem investigant. Hic justum Patris judicium omnibus reddens, unicuique prout meritis erit, jus suum præparavit. Huic iudicio astantes angeli, homines, ac demones, unam hanc ei vocem resonabunt, dicentes: *Justum iudicium tuum (Psal. cxviii, 137).* Cujus vocis responsum utrisque quod justum erit attribuit: illis quidem qui bene egerint, sempiternam oblectationem juste persolvendo; illis vero qui nefaria dilexerint, perpetuum supplicium infligendo. Atque illis quidem inextinctus ignis perseverat; vermis vero insuper igneus qui non moritur, nec corpus exedat, ex eorum ore irrequieto dolore prorumpens permanet. His non somnus requiem dabit, nec cognatorum sequestrorum solamen proderit. Nequaquam amplius justus ab illis videbuntur, nec ulla recordatione digni erunt. Soli vero ju-

Ἐκ τῆς αὐτῆς. — Μέγας συνεργὸς πρὸς τελειότητα τῶν ἀνθρώπων ἐστὶν ἡ ἀναχώρησις.

Διδύμου, ἐκ τοῦ εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην. — Ὁ ἔρως εἰσέρχεται γνῶσιν ἀγίαν ἔχειν, σχολασάτω ἀπὸ τοῦ κόσμου, καὶ τῆς ἐπιθυμίας αὐτοῦ, καὶ τῶν τῆς σαρκὸς ἐργῶν, ἵνα προσβάλῃ αὐτῷ εἰρηκότε, *Ἐχολάσασθε καὶ γινώτε, ὅτι ἐγὼ εἰμι ὁ Θεός.*

Φίλωνος, ἐκ τοῦ δ' τῶν ἐν Γενέσει Ζητημάτων. — Ὁ σοφὸς ἡρεμῖαν καὶ ἀπραγμοσύνην μεταδιώκει, ἵνα τῶν θεῶν ἐν εὐκαιρίᾳ ἐπιτύχῃ.

Ἐκ τοῦ ε' τῶν αὐτῶν. — Οὕτως γὰρ ὁ σοφίας ἔραστής οὐδενὶ τῶν εἰκαιοτέρων καὶ συμπεφυκῶς τυγχάνῃ, σύνεστιν, ἢ συνδιατρίβει πονηροτάτῃ, διεξευγμένος τῶν πολλῶν διαλογισμῶν, δι' οὓς οὔτε συναποδύμειν, οὔτε συμπολιτεύεσθαι, οὔτε συζῆν λέγεται.

Τοῦ αὐτοῦ. — Ὁ σοφὸς μέτοιχος καὶ μετανάστης ἐστίν, ἐκ τοῦ περιπεφυρμένου βίου πρὸς εἰρηναίους καὶ μακαρίους πρέπουσαν ζωὴν.

TIT. OA'. — *Περὶ ἀμοιβῆς καὶ ἀνταποδόσεως ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως· καὶ ὅτι αἰώνια καὶ ἀτελείτητα τὰ ἑκατέροις ἀποκαίμενα, εἴτε ἀγαθὰ, εἴτε δεινὰ κολαστήρια.*

Τοῦ ἀγίου Εἰρηναίου ἐπισκόπου Λουγδούνων, ἐκ τοῦ Κατὰ ἀλφῆσεων βιβλίου β'. — Ἄλλ' ὥς εἰς ἕκαστος ἡμῶν, x. τ. ε.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ ε' βιβλίου τῶν αὐτῶν. — **C** Αἰώνια δὲ καὶ ἀτελείτητα παρὰ Θεοῦ τὰ ἀγαθὰ, x. τ. ε.

Τοῦ ἀγίου Μελετίου ἐπισκόπου Ἀντιοχείας. — Πάντες δὲ δίκαιοι καὶ ἀδικοὶ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ Λόγου ἀθῆσονται. Τούτῃ γὰρ ὁ Πατὴρ τὴν πᾶσαν κρίσιν δέδωκε, καὶ αὐτὸς βουλὴν Πατρὸς ἐπιτελῶν, κριτὴς παραγίνεται. Ὁν Χριστὸν προσαγορεύομεν, Θεὸν ἐνανθρωπήσαντα. Οὐ γὰρ Μινῶς ἢ Ῥαδάμανθος κριταί, οἱ καθ' ὑμᾶς, Ἕλληνες, ἀλλ' ὃν ὁ Θεὸς ἐδόξασε καὶ Πατὴρ, περὶ οὗ ἐν ἑτέροις λεπτομερέστερον διεληλύθαμεν πρὸς τοὺς ἐπιζητοῦντας τὴν ἀλήθειαν. Οὗτος τὴν Πατὴρ εἰς πάντας δικαίαν κρίσιν ποιοῦμενος ἕκαστῃ κατὰ τὸ ἴδιον παρέσκεύασε δίκαιον. Οὐ τῇ κρίσει παραστάντες ἄγγελοι τε καὶ ἄνθρωποι, καὶ δαίμονες μίαν ἀποφθέγγονται αὐτῷ φωνήν, λέγοντες· *Δικαία ἡ κρίσις σου.* Ἡ φωνὴ τὸ ἀνταπόδομα ἐπ' ἀμφοτέροις τὸ δίκαιον ἐπάγει· τοῖς μὲν εὖ πράξασιν καὶ δικαίως τὴν αἰδίον τῶν ἀγαθῶν ἀπόλαυσιν παρέχον, τοῖς δὲ τῶν φαύλων ἐργαταῖς, τὴν αἰδίον κόλασιν ἀπονέμον· καὶ τούτοις μὲν τὸ πῦρ ἄσβεστον διαμένει. Σκόληξ δὲ τις ἔμπυρος μὴ τελευτῶν, μηδὲ σῶμα διαφθείρων, ἀπαύστην ὁδὸν ἐκ στόματος ἀναθράσων παραμένει. Τούτους οὐχ ὕπνος ἀναπαύσει, οὐ παράκλησις συγγενῶν μεσιτευσάντων ὀνήσει. Οὐ γὰρ ἐτι δίκαιοι ὑπ' αὐτῶν ἐρῶνται, οὐδὲ μνήμη γίνεται ἀξιοί. Μόνον δὲ οἱ δίκαιοι δικαίῳ μέμνηνται ἐργῶν, δι' ὧν

NOTÆ.

(8) De hoc fragmento vide notam (33) in fine horum Parallelorum.

ἐπὶ τὴν οὐράνιον βασιλείαν κατήντησαν· ἐν ᾗ οὐ **A** sti justorum operum suorum recordabuntur, per quæ in cœleste regnum devenerint, in quo non est labor, non mœstitia, non corruptela, non anxietas.

Τοῦ ἀγίου Ἐφραίμ, ἐκ τοῦ εἰς τὸν Κἀθ. — Μὴ ἀπιστήσης, αἰρετικὲ, ὅτι ἐστὶ χρίσις ψυχῶν καὶ σωμάτων, ἐπειδὴ ἔχεις τεκμήριον. Σόδομα ζῇ, καὶ νεκρά ἐστὶ· ζῇ κρινομένη, καὶ τέθηκε κατηγορημένη. Βλέπεις τὸ πῦρ, καὶ οὐχ ὁρᾷς αὐτό. Σμύχεται, καὶ οὐ καπνίζεται· φθείρεται, καὶ οὐ φθείρεται· μειοῦται, καὶ τέθηλεν· ἔχει ὑπόστασιν, καὶ εἰς οὐδὲν ἐστὶ χρήσιμον. Ὡς τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας! ὅτι ἐλέγγων σιωπᾷ, καὶ διδάσκων οὐ πάρεστι, καὶ ἀπειλῶν οὐ φαίνεται. Ὡς τῆς ἐνεργείας τῆς Θεότητος! ὅτι ἔδωκε τὴν ἀπόφασιν ἐν τοῖς μὴ πάσχουσιν, ἠνίκατο ἐν τῇ γῇ τῶν Σοδόμων τὴν μέλλουσαν ἀπέραντον κόλασιν, ἵνα προαναστομῶσθαι τῶν κακῶν **B** τὴν μοχθηρίαν, ὅτι μετάνοια τοῖς ἀποδηλοῖς οὐ δίδεται. Ὡς περ γὰρ ἡ γῆ Σοδόμων ἔχει πᾶσαν ὑπόστασιν, ἐνεργεῖν δὲ οὐ δύναται, οὕτω καὶ οἱ ἀσεβεῖς τότε κρινονται, τῆς προαιρέσεως μὲν καὶ τοῦ λογικοῦ ἔχοντες τὴν ὑπόστασιν, ἐστερημένοι δὲ τῆς πράξεως διὰ τὴν κόλασιν. Εἰ τοίνυν ἐν ἀψύχῳ γῇ κρατεῖ διηκεῖς ἡ ἀπόφασις, πόσω μᾶλλον ἐν λογικοῖς ἀνθρώποις; Ἐχεις πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ πῦρ τὸ φλέγον, καὶ μὴ καταφλέγον· ἔχεις καὶ τὸ πρόσκαιρον αἰώνιον, καὶ τὸ θνητὸν ἀθάνατον. Φοβηθῶμεν τὸ μέλλον, ἐκ τῶν ὑποδειγμάτων τὰ δεινὰ μανθάνοντας, extimescamus, tristitia graviorque ex exemplis

TITA. OF. — Περὶ τῆς φοβερᾶς ἀναστάσεως.

Τοῦ ἀγίου Εἰρηναίου, ἐκ τοῦ δ' ἐλέγχου καὶ ἀνατροπῆς τῆς ψευδωδύμου γνώσεως. — Πῶς τὴν σάρκα λέγουσιν, x. t. e. Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ δ' ἐλέγχου. — Ἐπειδὴ μέλη αὐτοῦ ἴσμεν, x. t. e. Καὶ μετὰ βραχεῖα. — Ὡς οὖν ὁ εἰς ψυχὴν ζῶσαν γεγωνῶς, x. t. e. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου. — Μετασχηματίζει, φησὶ, τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν, x. t. e.

Τοῦ ἀγίου Ἰουστίνου τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος, ἐκ τοῦ περὶ ἀναστάσεως. — Ὁ μὲν τῆς ἀληθείας λόγος ἐστὶν ἐλεύθερος· καὶ αὐτεξούσιος, x. t. e.

Τοῦτο τοῦ ἀγίου ἱερομάρτυρος Μεθοδίου Πατάρων ἐστὶν (9-12). — Ἀποκινῶν δὲ χάκεινον προφανῶς, τὸ οἰεσθαι σῶμα ἐν τῇ εἰ; αἰῶνας διαγωγῇ μὴ συνέσεσθαι τῇ ψυχῇ, x. t. e.

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ. — Ἐπειδὴ μεθόριος τῆς ἀφθαρσίας ἐγένετο, x. t. e.

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ. — Εἰ ἐκ τοιαύτης σταγόνος βραχίας, x. t. e.

Τοῦ ἀγίου Τίτου ἐπισκόπου Βόστρων ἐκ τοῦ κατὰ Μαριχάλω λόγου α' (13). — Πῶς οὖν, φῆς, ἀναστήσεται τὸ σῶμα; Εἰ σὰρξ καὶ αἷμα βασιλείαν Θεοῦ κληρονομήσαι οὐ δύναται, οὐ τοίνυν ἐστὶ, φασὶν, νεκρῶν ἀνάστασις. Οὕτε τοῖς ἀνωτέρω διὰ κλειόνων λεχθεῖσαι τὸν νοῦν οὐ παρέχουσιν, ἀλλ'

A sti justorum operum suorum recordabuntur, per quæ in cœleste regnum devenerint, in quo non est labor, non mœstitia, non corruptela, non anxietas.

S. Ephræm, ex Sermone in Cain. — Ne dubites, o hæretice, quin judicium futurum sit animarum et corporum; cum ejus indicium habeas. Sodoma vivit, et mortua est. Judicata vivit, et desolata periiit. Ignem aspicias, nec illud vides. Latet, nec fumum prodit: corrumpitur et non corrumpitur: et minuitur et erumpit: consistentiam habet, nec cuiquam utile est. O Dei sapientiam, qui redarguendo tacet, docendo minime præsens est, nec comminando se conspicuum præbet! O vim et efficaciam divinitatis, qua sententiam ferens in ea quæ nihil perpetiuntur, in terra Sodomorum figuram dedit futuri nec finem habituri supplicii; uti vitiorum improbitatem prius retunderet, quoniam in iis qui mores non mutant, nullus est penitentiae locus. Velut enim terra Sodomorum subsistit, nihil autem valet operari; sic impii tunc judicandi sunt, voluntatis quidem et rationis facultate pollentes, omni vero actione spoliati propter supplicii vim. Quod si igitur in tellure inanimata condemnatio perseverat, quanto magis in hominibus ratione præditis? Habes ante oculos ignem urentem, nec devorantem: habes temporarium æternum, et mortalem immortalem. Futurum comperientes.

756 TIT. LXXIII. — De terribili resurrectione.

S. Irenæi ex quarta redargutione et eversione falsi nominis scientiæ. — Quonam modo carnem dicunt, etc. **Ejusdem ex quinta redargutione.** — Quandoquidem membra sumus, etc. **Et paucis interjectis.** — Velut ergo qui factus est in animam viventem, etc. **Ex eodem libro.** — Transformabit, inquit, corpus humilitatis nostræ, etc.

S. Justinii philosophi et martyris, ex libro De resurrectione. — Veritatis sermo liber est et sui juris, etc.

Hoc sacrosancti martyris Methodii Patarensis est. — Sed et illud perspicue absurdum est arbitrari, corpus in æterna illa vita, minime cum anima futurum, etc.

Ibid. — Quoniam homo factus est in confinio incorruptionis, etc.

Ibid. — Si ex parva ejusmodi stilla, etc.

Sancti Titi episcopi Bostrorum, ex libro 1 Contra Manichæos. — Quinam igitur fiet, inquis, ut corpus resurgat? Si caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt: nequaquam igitur est resurrectio mortuorum. His quæ superius copiose dicta sunt, animus non advertunt; sed, velut quidam inquis-

NOTE.

(9-12) Hoc cum aliis Methodii Combessis post Amphiloichiana edidit: desumpta vero hinc inde sunt ex his, quæ Epiphanius congressit; hæresis est Origenistarum.

(13) Nequaquam hæc in libris Titi Bostrensis *Contra Manichæos*, ut nunc exsiant ex translatione Turriani, reperi.

simis in negotiis perseverantes, id quod sibi ad impietatem suam arridere suspicantur, non quod justum est, eligunt. Caro passionibus obnoxia non resurgit, inquit Apostolus, neque crassum corpus una cum ægritudinibus suis vivet. Quocirca perspicuam quæstionis interpretationem subdit: *Ecce mysterium vobis dico, omnes quidem dormiemus; sed non omnes immutabimur* (1 Cor. xv, 51). Unde nos qui salvi futuri sumus, mutationem admittemus corporibus meliori statu ac conditione donatis. — Ac corpus quidem erit, quod nobis mutatione illa dabitur: at non perinde caro et sanguis cum infirmitate complicata. Non enim hoc ipso quod corpus aliquid sit, illud continuo caro quoque est. Sol plane et luna, et omnis cælestis chorus, corpus omnino sunt, nequaquam autem caro. Ejusmodi porro speciem quamdam habebit corpus quod resurget, ita ut sanctorum animæ cum corpore deinceps habitent, quod carnali tamen cibo amplius non egeat: quin nec in oblationibus, neque in molestias et dolores incidat, sed nec in gloriæ suæ consortem animam divinum illum cultum ullatenus transferat, finitis certaminibus, et anima decreto Dei in requiem suam digressa. Insuper vero hoc totum aperit et elucida, ac resurrectionis rationem edisserit, dicendo: *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem et mortale hoc induere immortalitatem* (Ibid. 53). Illic verum sit illud: *Corruptio incorruptionem hereditate non obtinet* (Ibid. 30). Nam si quispiam hoc diceret, quod caro una cum insitis in ea affectionibus resurgens, ejusmodi sit vitam actura, ut eadem simul cum anima perpetiatur et agat, rationi consentaneum non esset, quod bona spe careret. Sin vero illud ipsum mutationem in meliorem et felicem statum accipit, quod egregie demonstravit ita loquens: *Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem*: justa quidem remuneratio est instrumenti, quod laborum animæ particeps fuit: nec vero ea damnosa est, nec laboribus obnoxia. Atqui in hac beata vita tales esse eorum qui salvandi sunt, animas oportet, ut cognatum quidem sibi corpus recipiant, non autem ipsum grave, et terrenum, carnalisque cupiditatis plenum, quemadmodum antea, quando nempe **757-764** necessarium erat, siquidem fuisset, si corpus, quod animæ laborum in hujusce vitæ functionibus consors fuit, præmiorum ejus retributione non donaretur.

Antipatri Bostrorum, ex opere adversus blasphemias infamis Origenis, cap. 15. — Discrimen eorum quæ sub aspectum cadunt, tam naturæ, quam disciplinæ leges a figuris aut coloribus agnoscere ac judicare docent. Unde simul atque quædam revera videri, et accurate cognosci audimus, ea statim cogitatione, quamvis minime præsentia sint, effingimus: tuncque expressa ipsius figura ac spe-

A ὥστερ τινὲς ἐν διαμοναῖς πραγμάτων ἀδικωτάτων, τὸ ἑαυτοῖς προσφιλὲς εἰς τὴν ὑπόνοιαν τῆς σφετέρως ἀσεθείας, οὐ τὸ δίκαιον αἰροῦνται. Οὐκ ἔστι σὰρξ ἐμπαθὴς ἀνισταμένη, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, οὐδὲ παχὺ σῶμα αὐθὺς μετὰ τῶν παθῶν πολιτεύεται. Διὸ ἐπάγει σαφὴ ἐρμηνείαν τῆς ἐπαπορήσεως· Ἰδοὺ μυστήριον ὑμῖν λέγω· πάντες μὲν οὐ κοιμηθησόμεθα, πάντες δὲ ἀλλαγησόμεθα. Ὡστε μεταβολὴν ἔξομεν οἱ σωθησόμενοι ἐπὶ τινὰ κρεῖττονα σωμάτων κατὰστασιν. Καὶ σῶμα μὲν ἔσται τὸ ἐκ μεταβολῆς διδόμενον ἡμῖν, οὐκέτι δὲ σὰρξ καὶ αἷμα ἀσθενεῖς συμπεπλεγμένα. Οὐ γὰρ εἴ τι σῶμα, πάντως καὶ σὰρξ. Ἥλιος γούν, καὶ σελήνη, καὶ πᾶς ὁ οὐράνιος χορὸς, σῶμα μὲν καθόλου τυγχάνει, σὰρξ δὲ οὐδαμῶς. Τοιαύτην τινὰ ἰδέαν λήφεται τὸ ἀνιστάμενον σῶμα, ὥστε τὰς τῶν ἁγίων ψυχὰς συνοικῆσειν σώματι λοιπὸν, οὐκέτι γε τροφῆς θεωρῶν σαρκικῆς, οὐκέτι δὲ ἡδοναῖς τε, καὶ λύπαις, καὶ ἀλγηδόσι περιπίπτοντι, ἀλλ' εὖ μάλα ὁμοδόξῳ τῇ ψυχῇ προσάπαν τὴν ἐνθεον λατρίαν μηδέποτε ἀνατείνοντι, πεπαυμένων τῶν ἀγωνισμάτων, καὶ πρὸς ἀνάπαυλιν τῆς ψυχῆς ἀνακχωρηκυίας δόγματι Θεοῦ. Ἐπὶ δὲ τούτοις σαφηνίζει ἀπαντα τὸν λόγον, καὶ τὸν τρόπον τῆς ἀναστάσεως ἐξηγεῖται λέγων, ὅτι: *Δεῖ τὸ φθαρόν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητόν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν*. Ἀληθὲς ἂν εἴη τὸ· Ἡ φθορὰ τὴν ἀφθαρσίαν οὐ κληρονομεῖ. Εἰ μὲν γὰρ τις τοῦτο ἔλεγεν, ὅτι ἡ σὰρξ ἅμα τοῖς ἐμφύτοις πάθεσιν αὐθὺς ἀναστὰσα ζήσεται, τὰ αὐτὰ πάγουσά τε, καὶ δρῶσα ἅμα τῇ ψυχῇ, ἣν ἂν ἄλογος οὐκ ἔχουσα ἀγαθὴν ἔλπιδα. Εἰ δὲ μεταβολὴν αὐτὸ δὴ τοῦτο λαμβάνει κρεῖττονος καὶ μακαρίας ἕξεως, ὅπερ δεικτικῶς σημαίνει, φάσκων· *Δεῖ γὰρ τὸ φθαρόν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητόν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν*· δικάλα μὲν τοῦ συγκαμνόντος ἐργαλείου τῇ ψυχῇ ἡ ἀπόδοσις, οὐκ ἐπιζήμιος δὲ καὶ ἐπὶ ἐπίπονος ταύτῃ. Ἄλλ' ἐν τῇ μακαρίῳ ταύτας ἔσεσθαι τῶν σωζομένων τὰς ψυχὰς, ἀπειληφύλας μὲν τὸ σύμφοτον αὐτάς σῶμα, οὐ μόντοι βαρὺ, καὶ γεῶδες, καὶ σαρκικῆς ἐπιθυμίας γέμον, καθάπερ τὴν ἀρχὴν, ὅτε δὴ προσήκον ἦν τῷ ἀγῶνι τῆς ἀρετῆς ἐνευδοκιμῆσαι ταύταις. Ἀδικία γὰρ, εἰ μὴ τὸ συμπονησάν τῇ ψυχῇ σῶμα κατὰ τήνδε τὴν πολιτείαν, ἀποδόξῃ συναπλάουσιν αὐτῇ τῶν ἐπὶ ἁλίων.

ut cum eis virtutis certamine probaretur. Iniquum hujusce vitæ functionibus consors fuit, præmio-

D Ἀντιπάτρου Βόστρων, ἐκ τῆς κατὰ τῶν βλασημιῶν τοῦ δυσωρόμου Ὀριγένους πραγματείας ἐν κεφαλ. ιε' (14). — Τὴν τῶν ὁρωμένων ἀπάντων διάκρισιν, ἀπὸ σχημάτων ἢ χρωμάτων ἐπιγινώσκειν καὶ διακρίνειν οἱ τῆς φύσεως, οἱ τε τῆς διδασκαλίας παραδεδώκασι νόμοι. Ὅθεν ἀκούοντες τινων ἐν ὑποστάσει θεωρουμένων, καὶ ἀκριδῶς γινωσκομένων, εὐθὺς ἀναπλάττομεν τῇ διανοίᾳ καὶ μὴ παρόντα,

NOTÆ.

(14) Operum Antipatri Bostrorum adversus Origenem mentionem habes, lector, in Vita S. Sabæ

i. III Monum. Eccl. Græc. p. 362 et 364, præter septimam synodum, act. 5.

καὶ τότε σχῆμα, καὶ εἶδος τυπούμενοι, ἐπιγινώσκομεν τὸ σημανθὲν, καὶ πάλιν ὁρῶντες τὸ σχῆμα, γνωρίζομεν καὶ διακρίνομεν τί τὸ ὁραθὲν, ἐκ μόνου τοῦ σχήματος· ὅτι ἀληθῶς τοῦτο καὶ ἀπλανῶς θεωρούμεν, κἂν ἢ γραφῇ, ἢ πλάσσει τυγχάνη, ἐκ τοῦ σχήματος γινώσκομεν, ὅπερ καλέσομεν· οὕτως ἀκούσαντες ἤλιον, γινώσκομεν, καὶ τὸ σχῆμα, καὶ τὴν ἐνέργειαν· καὶ οὐρανὸν δὲ ὁμοίως, καὶ τὴν ζώνων, ἢ φυτῶν, ἢ σπερμάτων, ἐκ τῆς σχήματος, ἐκ τῆς χρώματος διαγινώσκομεν.

Οὕτως ἐκ τῶν σχημάτων πάσων γραμμῇ διακρίνομεν, καὶ οὐκ ἂν ποτε ἀκούσαντες τρίγωνον, τετράγωνον ἐγνωμεν, ἐπεὶ οὐκ ἂν τρίγωνον ἐγνωμεν· οὐδὲ τὸ ἄλφα, βῆτα ὀνομάζομεν, ἢ ἑτερόν τι· ἐπεὶ οὐκ ἂν εἴη ἄλφα. Καὶ οὕτως καθόλου κανὼν παρὰ ἀνθρώποις ἀσάλευτος, μέχρις οὗ ἐν τῷ ἰδίῳ σχήματι μένει τι, ἐκεῖνο εἶναι λέγεται, ὅπερ σημαίνεται. Εἰ δὲ τὸ σχῆμα, καὶ μάλιστα μετὰ τῆς ἐνεργείας, ἀμείλῃ, οὐκ εἴη ἂν εἴη ἐκεῖνο ὃ λέγεται, ἀλλ' ἑτέρον παρ' ἐκεῖνο. Οὕτω ποῦ καὶ ὁ ἄνθρωπος, μέχρι τότε θνητὸς λέγεται κυρίως, ἕως ἐν τοῖς ἰδίῳ ὅροις τοῦ σχήματος μένει· εἰ δὲ τὸ σχῆμα ὅπερ ἐξ ἀρχῆς ἐλήφθη, μεταβάλλει, ἄλλο τι, οὐκ ἄνθρωπος κυρίως λεχθήσεται. "Ὅθεν θανάτῳ διαλυομένου τοῦ ζώου, εἴτε τὴν κόνιν, εἴτε τὴν θεασώμεθα τῶν ὁσίων, ἢ καὶ περὶ ψυχῆς λαλήσαι τι βουλευθῶμεν, ἀνθρώπου ταῦτα καλοῦμεν, οὐκ ἀνθρώπου· ὡς τοῦτου οὐδὲ σχήματος ἀνθρώπου λεγομένου. hæc hominis esse aimus, non hominem nuncupamus : quippe quod neque hominis figuram esse dicamus.

Οὕκουν πάλιν τῆς ἀναστάσεως ἀξιούμενος ἄνθρωπος, [ὁ] αὐτὸς πάλιν ἐγείρεται τῷ τεθνηκότι, περὶ τῆς φθορᾶς καὶ πάθης διάφορα, ψυχικά τε καὶ σωματικά ἄλλοιως ἔχων, οὐ περὶ αὐτὸ ὅπερ εἶναι, καὶ λέγεται ἄνθρωπος, ὅπερ ἐστὶ τὸ τοῖόνδε σχῆμα ἢ εἶδος. Εἰ γὰρ μετὰ τῶν παθῶν, καὶ αὐτὸ ἀπαλλάξει τὸ σχῆμα, οὐκέτι ἄνθρωπος ὁ ἐκ νεκρῶν ἐγερθεὶς, ἀλλ' ἑτερόν τι, ἀνθρώπου τοῦ τοιοῦδε καὶ μόνου σχήματος ὀνομαζομένου. "Ὅθεν ἡ θεὰ Γραφή, κἂν θεὰ τις δύναμις ἐφανερώθῃ τισὶν ἐν τῷ τῶν ἀνθρώπων σχήματι, ἀνθρώπον ὀνομάζει, ὅτι ἀπλῶς τοῦτο τὸ ὁρώμενον σημαίνει, εἰ μὴ τι δ' ἂν, ἢ ἐκ τῆς πράξεως, ἢ ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος ἄλλο τι καλέσαι, διὰ τὸ ὑπὲρ ἀνθρώπον εἶναι τὰ γινόμενα. Οἷον λέγει· "Ῥωθὶ ὁ Θεὸς τῷ "Αβραάμ" εἶτα τὸν τρόπον τῆς ὀπτασίας ἐξηγουμένους, Καὶ ἀναβλέψας, φησὶν, εἶδε τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ ἰδοὺ τρεῖς ἄνδρες εἰστήκεισαν ἐπ' αὐτοῦ, οὐκ ἄνδρας ὄντας τὴν φύσιν, ἀλλ' ἐκ τοῦ σχήματος ἄνδρας καλέσας. Οὕτω πάλιν τὸν παλαιόντα τῷ "Ιακώβ", ἐκ τοῦ σχήματος ἀνθρώπον ἐκάλεσεν, ὡς πᾶν τὸ τοῖόνδε σχῆμα, κἂν μὴ τὴν φύσιν ἐστὶν ἀνθρώπος, ἀνθρώπον ὀνομαζόμενον διὰ τὸν τοῖόνδε σχῆμα. Τὸ οὖν μὴ τοιοῦτον σχῆμα, οὐκ ἄνθρωπος δηλονότι, ἀλλ' ἑτερόν τι. Τοῦ οὖν Κυρίου καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐν τῷ τοιοῦτῳ φανέντος σχήματι, καὶ ἀνθρώπου ἀνάστασιν, καὶ αὐτοῦ εὐαγγελισαμένου, ὡς πᾶν τὸ ἀποστόλων κηρυζάντων, καὶ τῆς ὑπ' οὐρανὸν Ἐκκλησίας ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ἐλπίδι τὴν ἀνάστασιν ἀπεκδεχομένης, τίς ἢ καινὴ καὶ παράδοξος τερατολογία τῶν τεχνικαῖς ἀποδείξεσιν ἐπιχειρούντων τὸ ἀπλοῦν καὶ

A cie, id quod significatum nobis est, cognoscimus, rursumque inspecta figura, ex hac solummodo exploratum habemus, discernimusque quod videtur : quoniam illud vere et sine errore contemplamur, sive pictoris, sive fictoris opere representetur, ex figura illud cognoscentes quod appellatione effertur. Sic audito nomine solis, et figuram ejus et efficientiam cognoscimus : sic quoque cælum, et quidquid est animantium, aut plantarum, aut seminum, id ex figura et ex colore dignoscimus.

B Hoc pacto lineam omnem ex figuris discernimus : nec unquam audito triangulo, quadranguli speciem animo conceperimus : alioqui incognitum nobis triangulum foret. Sic neque *alpha* dicimus *beta*, aut aliud ejusmodi : alias *alpha* non esset. Hæcque regula apud homines inconcussa prorsus manet, ut quandiu aliquid in figura propria consistit, illud esse dicatur, quod significatur. Sin vero figuram, maxime si cum actione sua, permutat, non amplius illud fuerit, quod dicitur, sed aliud præterea. Ad hunc modum, v. gr. homo tandiu proprie homo dicitur, quandiu intra suæ figuræ terminos manet : sin autem figuram quam primitus habuit, immutat, aliud quidpiam esse dicitur, non homo proprie. Quamobrem animali morte delecto, sive pulverem, sive aliquod ex ossibus aspexerimus, aut si de anima ejus loqui velimus, non homo proprie. Quamobrem animali morte delecto, sive pulverem, sive aliquod ex ossibus aspexerimus, aut si de anima ejus loqui velimus, non homo proprie.

Rursum igitur homo resurrectione donatus, idem denuo resurgit qui mortuus fuerat : quanquam diverso modo se habeat, quantum ad corruptionem, aliasque affectiones tum animæ, tum corporis, non autem secundum illud unde est et dicitur homo, hoc est talem figuram aut speciem. Si enim una cum ægritudinibus affectionibus figura quocumque mutatur, jam non amplius est homo qui surrexerit ex mortuis, sed aliud quid ab homine, utpote qui talis soliusque hujus figuræ nominatur. Quapropter divina Scriptura, si quadam Dei virtus humana figura apparuerit, hanc hominem appellat, quia hoc simpliciter significat, quod aspectui obijcitur, nisi, vel propter actionem, vel propter effectum, alio illud nomine vocitet, ex eo quod supra hominis naturam sunt quæ fiunt. V. gr. ait : Apparuit Deus Abraham ; deinde visionis modum denarrans : Et respiciens, inquit, vidit oculis suis, et ecce tres viri stabant contra ipsum (Gen. xviii, 1, 2) : viros appellans, qui natura viri non essent, sed propter figuram. Ita rursum eum, qui cum Jacob luctabatur, ex figura hominem vocavit : quemadmodum quancunque similem figuram, licet 765 homo secundum naturam non sit, attamen hominem propter talem figuram ac speciem nominamus. Quod ergo ejusmodi figuræ non est, manifestum est id non esse hominem, sed aliquid aliud. Quamobrem, quia Dominus etiam post resurrectionem in ejusmodi figura visus fuit, ipso hominum quoque resurrectionem annuntiante,

apostolisque prædicantibus, et universa sub cælo Ecclesia tali spe innixa hanc præstolante, quænam nova hæc est et a ratione abhorrens, monstrosaque doctrina illorum, qui artificiosis argumentis suis simplex nec fucatum Ecclesiæ dogma conspurcare aggrediuntur, hominumque resurrectionem pessumdare? Nos vero non aliud quidpiam hominem vocaverimus, quod talem formam non habeat. At vero ex mundana sapientia nobis obloquentes, Ecclesiæ doctrinam artificiosis illusionibus vel geometriæ, vel alterius cujuslibet artis opera.

Sic porro disserunt, ainiique: In figuris talis tali præstantior est, rursumque illa ista potior, easque nobis representant, et omnigenas figurarum differentias simul comparant, donec ex omnibus facta collectione, inferant, sphericam formam cæteris esse præstantiorem et appositiorum: tum postea, his ita demonstratis, rerum conditori Deo necessitatem imponunt, si modo profunda ipsius, consiliaque cogitationibus suis assecuti videantur: uti nempe conveniens et necessarium sit, et oporteat cum tali figura resurgere, quæ ab ipsis potior esse judicata sit. Quo fit ut humana forma tantum offendatur, ut neque ad breve tempus, quo corporali omni abjecta excolatæque conditione puræ mentes evaserint, eos formam aliam accipere permittant, nisi quæ ipsis speciosissima videtur. Quia vero non perinde omnibus figuræ omnes placent, nec omnibus quispiam delectatur, quemadmodum neque gustu, neque auditu, neque olfactu; sed alia aliis grata sunt: sic quoque in figuris contingit, ut alius aliter afficiatur: quid proinde nobis ac iis qui nobiscum sentiunt, fiet, quibus forma nostra acceptior est spherica, cum vobis interim magis arrideat et potior illa spherica sit, quam ea quæ nobis a rerum conditore, cui sic allibetebat, indita ab initio fuit? Quid igitur facturum putatis universorum Dominum? ea discrepantia subiratus resurrectionem auferet? hoc vero nequaquam possibile est. Hæc enim cum prævidisset, minime gratiam cohibuit, sed cuncta largitus est, quæ per Dominum herumque nostrum Jesum Christum nobis donata sunt. Sed forsitan unicuique tribuet figuram, quæ ipsi aridet, perfecta que est? Quinimo minime consentaneum est nos, qui in hac præsentis vita corpus unum habuimus, in futura alium aliam formam accipere. Etsi enim multa, tum gloriæ, tum dignitatis differentia reperiatur, at non formarum. Quinam enim cognosci poterit singulorum gloria, nisi certa formarum notitia exploratum sit homines esse? Quidni ergo Deo concedunt et approbant quod ipsi arideat, non præscribentes taliter aut taliter fieri oportere, sed gratum illud habentes quod a principio facere voluit, nihilque ei præferentes? Quando autem effictori nostro optimum visum est, ut hominum natura hacce figura conspi-

A δδολον τῆς Ἐκκλησίας ἐπιβολοῦν κήρυγμα, καὶ ἀθετεῖν τὴν τοῦ ἀνθρώπου ἀνάστασιν; Ἡμεῖς γὰρ οὐκ ἄλλο τι καλέσομεν ἀνθρώπον, μὴ τοῖονδε σχῆμα τυγχάνον. Ἀλλὰ πάλιν ἡμῖν ἐκ τῆς ἐξωθεν περιελαοῦντες σοφίας, τεχνικαῖς ἐπιχειροῦσι μεθόδοις τὸν ἐκκλησιαστικὸν παραλογισασθαι λόγον, καὶ ἐκ τῆς γραμματικῆς παρ' αὐτοῖς ὀνομαζομένης, ἥ γεωμετρικῆς, ἥ ἐτέρας ποθέν. Οὐ γὰρ ἡμῖν σχολὴ τὰ τοιαῦτα ἐπιχειροῦσι.

circumvenire conantur, grammaticæ, ut vocant, Non enim nobis vacat eas explicare.

Καὶ φασίν, Ἐν τοῖς σχήμασι τὸ τοῖονδε σχῆμα τοῦ τοιούδε εὐπρεπέστερον, καὶ πάλιν ἐκεῖνο τούτου κάλλιον· καὶ φανεροῦσιν ἡμῖν, καὶ συγκρίνουσι διαφορὰς παντοίας σχημάτων, ἕως οὗ συναγαγόντες ἐκ πάντων ἀποδείξωσι δῆθεν, ὅτι τὸ σφαιροειδὲς πάντων τῶν σχημάτων κάλλιον τε, καὶ εὐθετώτερόν ἐστι· καὶ λοιπὸν, τούτων οὕτως παρ' αὐτοῖς ἀποδεικνυμένων, ἀνάγκην ἐπάγουσι τῷ δημιουργῷ, εἰ τάχα τὰ ἐκείνου βάθῃ, καὶ τὰς βουλὰς λογισμοῖς καταλαβόντες ἰδίοις ἀποφαίνονται, ὅτι πάντως πρέπον, καὶ ἀναγκαῖον, καὶ ὀφειλόμενον, ἐν τῷ τοιούτῳ σχήματι ἀναστήναι, ἐν ᾧ παρ' αὐτῶν ἔδοκιμάσθη κάλλιον εἶναι· τοσοῦτον προσοχθίσαντες τῷ τοῦ ἀνθρώπου σχήματι, ὥς οὐδὲ αὐτὸν τὸν ὀλίγον καιρὸν, ἕως οὗ φθίσωσι πᾶσαν ἀποβαλεῖν, καὶ ἀποδιαπομπήσασθαι σωματικὴν φύσιν, καὶ γενέσθαι καθαροὶ νόες, ἀνεχόμενοι, παρὰ τὸ φανὲν αὐτοῖς εὐμορφον σχῆμα λαβεῖν. Ἀλλ' ἐπειδὴ περ οὐ πάντα πᾶσιν ὁμοίως ἀρέσκει τὰ σχήματα, οὕτε τέρεται τοῖς πᾶσιν, ὥσπερ οὕτε γεύσει, οὕτε ἀκοῇ, οὕτε ὁσφρήσει, ἀλλὰ ἄλλος ἄλλως ἀρέσκεται, ὁμοίως δὲ, καὶ ἐν τοῖς σχήμασιν ἄλλος ἄλλως θεραπεύεται, τί γενήσεται, ἡμῶν τε, καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἀρεσκομένων πλέον τοῦ σφαιροειδοῦς τῷ νυνὶ ἡμῶν σχήματι, ὡμῶν δὲ μᾶλλον ἀρεσκομένων, καὶ προτιμῶντων τὸ σφαιροειδὲς, τοῦ παρὰ τοῦ δημιουργοῦ καθ' ἀρχὰς δοκιμασθέντος δοθῆναι ἡμῖν σχήματος; Τί οὖν ἄρα ποιήσει καθ' ὁμᾶς ὁ τῶν ὅλων Δεσπότης; ὀργισθεὶς τῇ διαφωνίᾳ ἀνελεί τὴν ἀνάστασιν; ἀλλὰ τοῦτο ἄδύνατον. Προειδὼς γὰρ ταῦτα, οὐκ ἐπέσχε τὴν χάριν, ἀλλ' ἔδωρῃσά το πάντα διὰ τοῦ Κυρίου καὶ Δεσποτοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παρασχεθέντα ἡμῖν. Ἀλλ' ἐκάστω παρὰσχῃ τὸ ἀρέσκον αὐτῷ καὶ πληροφοροῦν σχῆμα (15); Ἀλλ' ἀπρεπὲς ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἐν ἐνὶ σχήματι γενομένους, ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ ἄλλον ἄλλο σχῆμα λαβεῖν. Εἰ γὰρ καὶ τῆς δόξης, καὶ τῶν ἀξιωματίων πολλὴ διαφορὰ εὐρεθήσεται, ἀλλ' οὐ τῶν σχημάτων. Πῶς γὰρ γνωσθῇ ἡ περὶ ἀλλήλους δόξα, μὴ γνωριζομένων ἐκ τῶν σχημάτων, ὅτι ἄνθρωποι τυγχάνουσι; τί οὖν [οὔ?] συγχωροῦσι Θεῷ, καὶ στέργουσιν, ὅπερ εὐδοκῇσιν, μὴ ἐπιτασσόμενοι ὅτι τοιῶδες καὶ τοιῶδες ὀφείλει γενέσθαι, ἀρεσκομένοι εἰς ὅπερ ἐξ ἀρχῆς ἡβδόκησεν ποιῆσαι, μὴδὲν τούτου προτιμῶντες; Ἐπειδὴ τούτῳ τῷ σχήματι ὁ πλάσας ἡβόκησε καλῶς ἔχειν τοῦ ἀνθρώπου φανεροῦσθαι φύσιν, ἀλλ' οἱ πάντα λόγῳ, καὶ σοφίᾳ καταλαβὲν σπουδαζόντες,

NOTÆ.

(15) Hæc luxata sunt et mutila.

καὶ μὴδὲν εἰς γῶσιν πλέον τῷ Θεῷ παραχωρεῖν ἀνεχόμενοι. ἔτι τοίνυν σχῆμα τοῦ βίου τούτου καταστάσει ἀρμόζειν φασί· πόδες γὰρ διὰ τὸν περίπατον, χεῖρες διὰ τὴν ἐργασίαν κατασκευάσθησαν, ὀφθαλμοὶ διὰ τὸ βλέπειν ἐπλάσθησαν, ὠτα διὰ τὸ ἀκοῦειν ἐνεφευέθησαν, καὶ τὰ ἐξῆς· ἐν δὲ τῇ ἀθανάτῳ ζωῇ, μηδεμίαν τούτων χρεῖαν ἔτι τυγχανούσης, περιττὴ τῶν τοιῶνδε μελῶν ἡ διαφορά καὶ τὸ σχῆμα· ὡς τάχα ἀποροῦντος τοῦ Θεοῦ καὶ ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ βίου τούτου καταστάσει ἕτερον δοῦναι σχῆμα, καὶ ἀνεῖναι πρὸς πᾶσαν χρεῖαν κατασκευάσαι, καὶ χωρὶς τῶν τοιῶνδε μελῶν τὰ νῦν δι' αὐτῶν ἐνεργούμενά τε καὶ ἐπιτελούμενα, ἀπαρεμποδίστως ἐργάζεσθαι. Ἡ οὐχ ὀρώμεν ἐν τοῖς ζώοις, τὰ μὲν χωρὶς τοῦ τοιοῦδε μορίου, τὰ δὲ χωρὶς τοιοῦδε τυγχάνοντα; καὶ πάντα ζῇ καὶ αὖξει, καὶ πληθύνεται κατὰ γένος. Τί γὰρ συμβάλλονται πόδες πρὸς μετάβασιν τῶν τῶν ὀρνέων γένει, οἳ ὡς ὀξύτερον πάντων τῶν διὰ ποδῶν τὴν πορείαν ποιοῦντων δεισι πρὸς οὐς ἂν βούλωνται τόπους; Τί δὲ πάλιν ἐξημίωσε τὰ τῶν ἐνύδρων γένη, ποδῶν καὶ χειρῶν στέρησις; Οὐ ζῇ καὶ αὖξει κατὰ γένη; τί δὲ ὁμοίως τὸ μὴ ἔχειν ἐντόσθια παρέδωκε τῶν ὀστρέων τὰ γένη, καὶ ἀσπάλακα ἡ τῶν ὀφθαλμῶν ζημία; Καὶ οὐ λέγω ὅτι ταῦτα, ἢ ἡγνῶει ποιῆσαι, ἢ ἡδυνάτει· ὁ Θεός· μὴ οὕτως μανείην· ἀλλ' εἰς τὸ ἀπειροπλάσιον, καὶ εἰδώς, καὶ ποιῆσαι δυνάμενος ζῶν τε καὶ φυτῶν, σπερμάτων διαφορὰς καὶ σχήματα, τοσαῦτα παρήγαγεν, ὅσα καλῶς ἔχειν ἡγήσατο περὶ τὴν τοῦ κόσμου σύστασιν.

plantarumque et seminum discrimina ac figuras recte conferre censuit ad mundi constitutionem.

Μὴ οὖν πτωχεῖαν [τις] ὑπονοοῖτο ἂν περὶ τοῦ δημιουργοῦ, ὡς μὴ ἐγγιγνόντος ἐτέρως ποιῆσαι τὴν ἡμετέραν ζωὴν τε καὶ σύστασιν, μυρίας δυναμένων, καὶ ἀπείρους ἰδέας ποιῆσαι σχημάτων, ἵνα καὶ τὰς λογικὰς ἐπιστάμενος ἐνεργείας, καὶ ἃ τῇ τοῦ βίου τούτου καταστάσει ἀρμόδια ὄντα ἐτύχανε, καὶ ἐν τῇ μελλούσῃ, μῆτε θνητὸν τι τῶν μελῶν, μῆτε ἀπρεπὲς τυγχάνοι. Ὡς περ οὖν καὶ τὸ νῦν εὐδόκησε ποιῆσαι σχῆμα· ὅπερ, οὐκ οἶδα διὰ τί, ἐπαισχυνόμενοι, ἐκπονεῖσθαι τοῖς ἰδίοις μέλεσι, καὶ τὰ ἐν τῇ φθαρτῇ ζωῇ παθητὰ καὶ φθαρτὰ τυγχάνοντα μέλη, διὰ τὸ τούτου τοῦ βίου θνητὸν καὶ φθαρτὸν, ὡς μὴ δυνάμενα μεταποιηθῆναι εἰς ἀφθάρσιαν καὶ ἀπρεπότητα, διασπύρειν ἐπιχειροῦσι, καὶ γελῶντες ἐξονομάζουσιν, ὅτι τί μοι χρεῖα κοιλίας, καὶ τῶν ἐντέρων, ἢ τοιῶνδε μορίων; μὴ σκοποῦντες, ὅτι τῶν πρὸς τὴν τοιῶνδε χρεῖαν κατασκευασθέντων τῆς χρεῖας ἀναιρουμένης, συναναιρεῖται καὶ ἡ ἐργασία, πάντων μεταποιοιούμενων ἐκ τῆς φθαρτῆς καταστάσεως εἰς ἀφθάρσιαν, τῶν δὲ σχημάτων εὖ καὶ καλῶς παρὰ τοῦ δημιουργοῦ κατασκευασθέντων καὶ διαμενόντων. Ἔστι γὰρ ὡς ἐν εἰκόνι καὶ ἐν τῇ φθαρτῇ ταύτῃ ζωῇ συνιδεῖν, ὅτι τοῦ ὀμφαλοῦ τὸ μόριον ἐν καιρῷ χρησιμεῦσαν, καὶ ἐν τῇ μητρὶ γαστρὶ τὴν τοῦ σπέρματος χρεῖαν πληρῶσαν, μετὰ τὴν ἐκείθεν ἐξόδον, τῆς μὲν χρεῖας ἐπαύθη, τὸ δὲ τοῦτο σχῆμα ἐν ἡμῖν μένει μὴ ἀφανιζόμενον, καὶ οὕτε αἰσχύνῃ, οὕτε ἀκοσμίαν τοῦτο οἰόμεθα. Ὡς ἐν ὑποδείγματι δὲ

A sua 766 fieret : illi contra, qui cuncta, tum ratione, tum sapientia comprehendere student, nec quidquam amplius Dei cognitioni permittunt, hanc quoque figuram hujusce vite statui convenire asserunt : pedes quippe ad ambulandum, manus ad operandum paratæ sunt, oculi ad videndum structi, aures ad audiendum inditæ, et sic de aliis; at vero in immortalī vita, quando nulla amplius erit horum necessitas, inutile ejusmodi membrorum discrimen erit ac figura : quasi Deo facile non sit, in præsentī quoque hujusce vite statu figuram aliam tribuere, et membrum ad quamlibet utilitatem idoneum condere, aut sine talibus membris ea quæ nunc aguntur efficiunturque, sine ullo impedimento fieri. Annon profecto in animalibus cernimus, alia quidem sine tali parte, alia sine altera exsistere? ac nihilo secius omnia hæc vivunt, crescentque, et secundum genus suum multiplicantur. Ecquid enim volucrum generi ad loca mutanda pedes conferunt, qui omnium quæ pedibus suis iter faciunt, velocius transeant ad ea quæ voluerint loca? Quid rursum aquatiliū generi detrimenti attulit, quod pedibus et manibus careant? Annon vivunt augescuntque quantum ad genus suum? quid vero etiam quod intestina non sint ostreorum generibus, nec talpæ oculi? Atqui non hoc dico quod ista facere nesciat, aut nequeat Deus : non adeo insanierim; sed cum ipse noverit, possitque in infinitum varia animalium condere, tantumdem eorum produxit, quantum

C Ne quis igitur Conditori penuriam assignet, ac si nullatenus potuerit alio modo vitam statumque nostrum facere; cum ipse sexcentas et infinitas formarum addere species possit, ut cum rationis operationes exploratas habeat, et quæ hujusce vite conditioni consentanea sunt, in futura etiam, neque ex membris mortuum aliquod, neque indecorum exsistat. Quemadmodum ergo, et quam nunc figuram gestamus : quam, nescio qua de causa, erubescens, membris suis probrum inferunt, et membra, quæ in corruptibili vita passibilia et corruptibilia sunt, propterea quod vita hæc mortī et corruptioni est obnoxia, ac si mutari in incorruptionem et immutabilitatem non possint, criminari conantur, atque ad hunc modum illudendo loquuntur : Ecquod mihi ventre opus est, intestinisque, ac talibus membris? Non hoc considerant, quod ablato usu eorum quæ tali de causa condita sunt, una aufertur omnium opera, quæ a corruptionis statu ad incorruptionem transeunt; cum figuræ recte et bene a rerum conditore compositæ sint et permanent. Licet enim, velut in imagine, in hac quoque corruptibili vita conspiciere, quod umbilici membrum, quod suo tempore utile fuit, et in materno utero seminis functionem replevit, postquam inde egressus homo est, ab hac quidem functione cesset, ejus vero figura in nobis maneat indelelis,

nec illud probro aut dedecori reputemus. Hoc porro velut in exemplo sit dictum : nam corruptibile cum corruptibilibus comparamus. Etenim futuræ vitæ gloria incomparabili excellentia res præsentēs excedit et superat, desinente quidem necessitate, membris vero majorem gloriam naturis.

767 Quod enim membra functiones suas omisura sint præstantioremque gloriam alteram consecutura, divinus etiam Apostolus ad Corinthios scribens significavit : *Esca ventri, et venter escis : Deus autem et hunc et has destruet*, hoc est, cessare faciet (1 Cor. vi, 13). Non enim, ut quidam suspicati sunt, execrando ita loquitur. Nam quia de scortatione disputabat, cum omnibus viribus fideles vel ab audiendo scortationis nomine arceret, tum objectionem affert tanquam ex persona ejus qui accusatur ; ut, cum posset ille objicere : *Omnia mihi licent*, objectionem hanc retundens dicat, *Sed non omnia expediunt* (ibid. 12). Utque ostendat non omnia licere subdit, *Esca ventri, et venter escis*. Nihil igitur est discriminis, inquit, quia ad temporalem utilitatem condita sunt, neutiquam vero propter futurum ævum. Corpus autem non fornicationi, sed Domino ; et Dominus corpori : Deus vero Dominum quoque nostrum excitavit, et nos excitabit per virtutem suam. Hoc dicens, quod corpus non destruitur, velut esca, et venter quandiu escarum receptaculum est, quia alioqui venter non esset. Atqui ventrem ait, quo cibi excipiuntur, sed qui functionem suam non expleat ; his vero destructis, a nequaquam in futuro ævo operantibus, non jam venter proprie dici queat, cum ciborum receptaculum non sit. Totum porro corpus et spiritus, jure suscitatum asseri potest, velut et Domini corpus.

Ne autem extraneorum argumentationibus adhibitis, multis suspectus fiat sermo quem de istis habent, tanquam ex nostris depromptus non sit, Scripturam sacram sedulo perscrutantes, et veluti scintillam exiguam, ex toto corpore excurrentes, ac recte scriptam vocem ad proprium suum sensum transferentes, quasi ad propugnaculum confugerent, Apostoli dictum nobis relegere tentant : *Quia Salvatorem expectamus Dominum Jesum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ* (Philipp. iii, 20) ; et dicunt : En Apostolus palam transformationem fore pronuntiavit : nec animum adjiciunt ad Apostoli propositum, aut sponte magis argumentatione falsa illudunt, ut demonstratio sua inexpugnabilis videatur. Non enim Apostolus corporis transformationem dixit, sed humilitatis corporis, hoc est mortis, corruptiellæ, infirmitatis, ac reliquæ humilitatis vitæ nostræ. De quibus apertius ad Corinthios de resurrectione scribens ait : *Seminatur in corruptione, surgit in incorruptione. Seminatur in ignobilitate, surgit in gloria : seminatur in infirmitate, surgit in virtute* (1 Cor. xv, 43, 44), corruptionis, ignobilitatis, et infirmitatis nomini-

Α εἰρήσθω· φθαρτὸν γὰρ φθαρτοῖς συνεκρίναμεν. Ἡ γὰρ τοῦ μέλλοντος βίου δόξα ἀσυγκρίτως ὑπερβολῇ πρὸς τὰ παρόντα ὑπερβάλλει τε καὶ ὑπέρκειται, παυσομένης μὲν τῆς χρείας, ἐπιδοξοτέρων δὲ τῶν μελῶν γινομένων.

Περὶ γάρτοι τοῦ παύεσθαι τῆς χρείας τὰ μέλη, καὶ ἐτέρως πῶς ἐνδοξοτέρως διαμείνειν, καὶ ὁ θεὸς Ἀπόστολος Κορινθίοις γράφων ἐσήμανε· *Τὰ βρώματα τῇ κοιλίᾳ, καὶ ἡ κοιλία τοῖς βρώμασιν· ὁ θεὸς καὶ ταύτην, καὶ ταῦτα καταργήσει*, τούτεστι, παύσει. Οὐ γὰρ ἐπαρώμενος λέγει, ὥς τινες ὑπενόησαν, ἀλλὰ τὸ πάντως ἐσόμενον. Ἐπειδὴ γὰρ περὶ πορνείας διελέγετο, πάσῃ δυνάμει ἀπείργων, καὶ τῆς ἀκοῆς τοὺς πιστοὺς τῆς πορνείας, ἐκ προσώπου τοῦ ἐγκαλουμένου ἀντίθεσιν ποιησάμενος, ὡς δυναμένου λέγειν ἐκείνου, ὅτι *Πάντα μοι ἔξεστιν*, ἐπιστομίζων τὴν τοιαύτην ἀντίθεσιν, Ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει [φησί]. Καὶ δεικνὺς ὡς οὐ πάντα ἔξεστι, φησί· *Τὰ βρώματα τῇ κοιλίᾳ, καὶ ἡ κοιλία τοῖς βρώμασι*. Μηδὲν οὖν, φησί, τὸ διάφορον, ἐπειδὴ πρὸς τὴν τοῦ καιροῦ χρεῖαν γεγέννηται, μηδαμῶς δὲ πρὸς τὸν μέλλοντα αἰῶνα. Τὸ δὲ σῶμα, οὐ τῇ πορνείᾳ, ἀλλὰ τῷ Κυρίῳ, καὶ ὁ Κύριος τῷ σώματι. Ὁ δὲ θεὸς καὶ τὸν Κύριον ἡμῶν ἐξήγειρε, καὶ ἡμᾶς ἐξεγερῆ διὰ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ· τοῦτο λέγων, ὅτι τὸ σῶμα οὐ καταργεῖται, ὥσπερ τὰ βρώματα, καὶ ἡ κοιλία ἕως οὗ δοκεῖον βρωμάτων ἐστίν, ἐπεὶ οὐκ ἂν εἴη κοιλία· καὶ ταύτην λέγων τὴν τῶν βρωμάτων ὑποδοχὴν, μὴ τὴν τοιάνδε πληροῦσαν χρεῖαν· τούτων δὲ καταργουμένων, καὶ μηδαμῶς ἐν τῷ μέλλοντι ἐνεργούντων, οὐκ ἐτι ἂν κυρίως λεχθεῖη κοιλία, μὴ δοκεῖον βρωμάτων ὑπάρχουσα. Τὸ δὲ σῶμα, σῶμα καὶ πνεῦμα δικαίως ἂν ὀνομασθεῖη ἐγείρομενον, ὥσπερ ἀμέλει τὸ τοῦ Κυρίου.

Ἰνα δὲ μὴ τοῖς ἐξωθεν χρωμένων συλλογισμοῖς ὑποπτος ὁ παρ' αὐτῶν λόγος γένηται τοῖς πολλοῖς, ὅτι περ οὐκ ἐκ τῶν ἡμετέρων τυγχάνει, ἐξουχίσαντες τὴν θείαν Γραφὴν, καὶ μικρόν τι ὅσον σπινθῆρα ἐξ ὅλου τοῦ σώματος ἀφελόντες, καὶ τὸ καλῶς κείμενον ἀγξάντες, καὶ πρὸς τὸν ὅλιον μεταθέντες σκοπὸν, ὥσπερ ὀρμητηρίῳ καταφυγόντες, ἀποστολικὴν ἡμῖν πειρῶνται ἀναγινώσκειν φωνήν· *Ὅτι Σωτὴρα ἀπεκδεχόμεθα Κύριον Ἰησοῦν, ὃς μετασχηματίζει τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν· καὶ φασιν*· Ἰδοὺ μετασχηματισμὸν προφανῶς ὁ Ἀπόστολος ἀπέφηνато γενέσθαι· μὴ προσέχοντες τῷ ἀποστολικῷ σκοπῷ, ἢ ἐκόντες μᾶλλον παραλογιζόμενοι πρὸς τὸ ἁμαχον οἰεσθαι ἔχειν ἀπόδειξιν. Οὐ γὰρ τοῦ σώματος ἐφ' ἡ μετασχηματισμὸν ὁ Ἀπόστολος, ἀλλὰ τῆς τοῦ σώματος ταπεινώσεως, τούτεστι θανάτου, καὶ φθορᾶς καὶ ἀσθενείας, καὶ τῆς λοιπῆς κατὰ τὸν βίον ταπεινώσεως. Περὶ ὧν σαφέστερον ἐν τῷ περὶ ἀναστάσεως Κορινθίους γράφων φησί· *Σπείρεται ἐν φθορᾷ, ἐγείρεται ἐν ἀφθαρσίᾳ· σπείρεται ἐν ἀτιμίᾳ, ἐγείρεται ἐν δόξῃ· σπείρεται ἐν ἀσθενείᾳ, ἐγείρεται ἐν δυνάμει*· φθορὰν, καὶ ἀτιμίαν, καὶ ἀσθενείαν, τὸν τε θάνατον, καὶ τὴν μετὰ θάνατον λέ-

γων φοβράν· ἀφθαρίαν δὲ, καὶ δόξαν, καὶ δύναμιν, τὴν τε ἀνάστασιν, καὶ τὰ μετ' αὐτὴν ἀγαθὰ.

Καὶ μετ' ὧν· Ὅτι δὲ μεταποιεῖσθαι ἢ μετασχηματίζεσθαι ἢ θεία Γραφή, οὐ πάντως τοῦ τῆς φυσικῆς συνθέσεως λέγει σχήματος, ἀλλ' ἀπὸ τῶν προσόντων, εἴτε ἐπὶ τὸ ἐνδοξότερον, εἴτε ἐπὶ τὸ ἀτιμότερον μεταποιούμενων, ἔνεστιν ἐκ τῶν πολλῶν κατανόησαι τῶν ἐν τῇ θεῇ κινουμένων Γραφῇ, ὡς ὅταν ἐπὶ τοῦ Δεσπότου λέγῃ, ὅτι μεταμορφώθη ἑμπροσθεν αὐτῶν· ἀλλ' ἀπὸ τοῦ εὐτελεστέρου ἐπὶ τὸ ἐνδοξότερον μεταμορφωθείς. Ἐδήλωσε γὰρ ἡμῖν ὁ εὐαγγελιστὴς εὐθὺς τὸν τρόπον τῆς μεταμορφώσεως, ὅτι ἔλαμψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ἥλιος, τὰ δὲ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο ὡς τὸ φῶς· τὸ εἶδος τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἕτερον. Οὐ τοῦτο λέγει, ὅτι τὴν θέσιν αὐτοῦ ἡμέψατο τοῦ προσώπου, ἀλλὰ τὴν δόξαν. Καὶ ταύτην αὐτοῦ τὴν ἐπὶ τῇ δόξῃ μεταμόρφωσιν, ὁ Κύριος εἶπεν εἶναι τῆς μελλούσης αὐτοῦ ἐξ οὐρανοῦ παρουσίας ὁμοιότητα. Φησὶ γὰρ πρὸς τοὺς περὶ τῆς ὀπτασίας ταύτης λέγων, ὅτι *Εἰσὶ τινες τῶν ὡς ἐστηκότων, οἱ τινες οὐ μὴ γέσσωται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ· ἢ κατὰ τὸν ἄλλον εὐαγγελιστὴν, ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐκτελεσθῆσαν ἐν δυνάμει*. περὶ Πέτρου λέγων, καὶ Ἰακώβου, καὶ Ἰωάννου. Εὐθὺς γὰρ συνάπτουσιν, ὁ μὲν, *Ἐγένοντο*, λέγων, ὡς ἡμέραι ὀκτὼ μετὰ τοὺς λόγους τούτους· τὰς πάσας ἀριθμήσας, ἐπήγαγε· Καὶ παραλαμβάνει τὸν Πέτρον, καὶ Ἰακώβον, καὶ Ἰωάννην. καὶ τὰ ἐξῆς, περὶ τῆς προκειμένης ἐξηγήσατο ὀπτασίας· ὁ δὲ, *Μεθ' ἡμέρας* ἔξ, τὰς μέσας μόνας μνημονεύσας. Πανασάδωσαν τοῖνυν οἱ τῶν θείων παρεξηγεῖσθαι τὰς ἐννοίας ἐπιχειροῦντες, τῇ τῶν ἀποστόλων ἐμμένοντες παραδόσει, καὶ τῇ ἐξ ἀρχῆς παραδοθείσῃ, καὶ ἐμπολιτευομένη τῶν Ἐκκλησιῶν δόξῃ, ὅτι τὴν τῶν ἀνθρώπων παραλαβούσα καὶ κηρύττουσα ἀνάστασιν, καὶ οὐδὲν ἄλλο ἀνθρώπου ἐκτελεσθεῖς, ἢ ὅπερ οἶδεν εἶναι ἀνθρώπου· τὸ δὲ μὴ τοίνυν σχῆμα, οὔτε οἶδεν, οὔτε ἐδίδαξαν ἀνθρώπον ὄντα.

Τοῦ αὐτοῦ, *ἐκ κεφαλῶν* ἰς· — Εἰ τοίνυν αἰώνιοι σκηναὶ καὶ ἀνέκλειπτοι θησαυροὶ, καὶ αἰώνιος τῶν ἀμαρτωλῶν ἡ ἀναπόδοσις, ποῦ χώραν ἔξει μετὰ τὴν ἀνάστασιν πάλιν ἀποβολὴν σωματῶν λέγειν, καὶ πάλιν ἐκτρέψασθαι, ἢ ὅπερ οἶδεν εἶναι ἀνθρώπου· τὸ δὲ μὴ τοίνυν σχῆμα, οὔτε οἶδεν, οὔτε ἐδίδαξαν ἀνθρώπον ὄντα.

A bus, mortem ipsam et quæ mortem sequitur, corruptelam significans; incorruptionis vero, gloriæ, ac virtutis, resurrectionem et alia post ipsam bona.

Et paucis interjectis: Quod vero divina Scriptura transmutari vel transformari dicens, non prorsus innuat naturalis compositionis mutationem, sed partium, quæ vel majori gloria, vel dedecore afficiendæ sint, id ex uno licet inspicere, præ multis aliis quæ in divinis Litteris occurrunt: nimirum quando Dominum ait transfiguratum coram illis fuisse. Atqui ex viliori forma ad splendidiorem transit. Evangelista siquidem nobis statim transfigurationis modum explicavit (*Matth. xvi, 2* seqq.), puta quod resplenderet facies ejus sicut sol, vestimenta autem ejus facta sint sicut **768** lux: imo species vultus ejus altera. Non hoc ait, Dominum vultus sui situm mutasse, sed gloriam. Hancque ipsius gloria tenus transformationem, Dominus futuri sui e cælo adventus esse similitudinem dixit. Suis quippe discipulis de visione ista loquens aiebat: *Sunt quidam ex hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant Filium hominis venientem in majestate sua* (*Luc. ix, 27*); vel secundum Evangelistam alterum: *Donec videant regnum Dei veniens in virtute* (*Marc. viii, 39*); quæ de Petro, et Jacobo, et Joanne pronuntiavit. Mox enim subjungunt, hic quidem: *Facti sunt post hæc verba quasi dies octo* (*Luc. ix, 28*); quos cum numerasset, subdidit: *Et assumpsit Petrum, et Jacobum, et Joannem*, et quæ sequuntur ejusdem visionis enarravit; ille vero: *Post dies sex*; illos qui medii fuerant solos numerans. Cessent igitur qui divinorum oraculorum sensus perverse interpretari audent: ut apostolorum traditioni adherescant, nec non Ecclesiarum sententiæ, quæ ab initio tradita receptaque est; quæ hominum resurrectionem suscipiens ac prædicans, nihil aliud hac voce, *homines*, significari novit, nisi quod esse homines comperit: ut, quod talis figuræ non sit, nec esse hominem noverit, nec prædicet.

Ejusdem, cap. 16. — Si itaque æterna habitacula sunt, et inexpleribiles thesauri, perpetuaque peccatorum poenitentia, quomodo dicendi locus erit, corpora post resurrectionem iterum interitura, ac denuo permutanda, ut in mundum alterum trans-eant, Apostolo disertis verbis dicente et demonstrante, futurorum statum invariabilem fore? Nunc autem idem pollicetur dicendo: *Adhuc semel, ego movebo*, non solum terram, sed etiam cælum, dicit Dominus (*Agg. ii, 7*; *Hebr. xi, 26*). Quod autem, *adhuc semel*, dicit, declarat mobilium translationem, ut maneat ea quæ sunt immobilia. Si ergo semel nec amplius movenda esse edocti sumus, quomodo discipuli Evangelii sint, qui magnum resurrectionis nostræ donum et ecclesiæ decorem criminantur, rursusque corporum excidium fore nuntiant? Quod si malum est quod hæc perpetua sint, quæ causa est resurrectionis?

Resurrectionis prædicatio bonus est nuntius ac gaudium : et magnus Paulus catenis propter hanc spem vincius lubens tolerabat : cumque propter spem resurrectionis mortuorum iudicaretur, in Deum sperans, resurrectionem mortuorum futuram, justorum et iniquorum, docet, ne prædicationi suæ fides detrahat. Si Deus mortuos excitat, quamnam id de causa, si modo bonum est animas sine corporibus existere, postquam semel ex eis liberatæ sunt? Curnam proinde non perseverant in immortalis post obitum statu, et si non omnium, at saltem justorum? Quin potius nobis commoda et munificentiam ipse nobis Dominus annuntians clamat : *Venit hora, quando hi qui in monumentis sunt audient vocem Filii hominis, et qui audierint, vivent (Joan. v. 28)*. Si ergo in perfectionis apice corpora superflua et abiectione digna erunt, quæ necessitas fuit (hoc enim rursum dicam) ut Dominus ei qui in seipsum speraverit, ceu magnum quid se donare promiserit : *Et ego resuscitabo eum in novissimo die (Joan. vi. 40)* : itemque illud, Retribuetur tibi in resurrectione justorum; cum interim omnes corpora quæ resurgent, abjecturi sint;

Et post pauca : 769 Si autem imperfecta resurrectio erit, quia corpora denuo recipienda sunt, ut ferunt illi qui hæc abijcienda docent, igitur non resurrectio, sed mors erit magnum illud donum, quippe cum anima e corpore migratura sit : adeoque damnatio est resurrectio, qua anima iterum corpori illigatur : ac tandem spes nostra labefactatur, cum nos iterum in pejus per resurrectionem nascamur. Quamlibet enim immortalis sit anima; quia tamen nequaquam homo est, nihil illam ab interitu discrepare censet Apostolus : non enim animam aliter frui, aut tenere, aut aliquid agere aut pati, nisi quatenus ab initio cum corpore creata fuit, ut ipsa foret, et oblectationem propriam haberet, si modo, postquam propter unius hominis Adam inobsequentiam morte soluta est, per unius Christi obedientiam spe iterum reciperet, ut homo fieret. At vero dicent : Quomodo resurgunt mortui? qualinam corpore veniunt? has questiones agitant propter senescentia corpora est imperfecta, quæ ex hacce vita excedunt; insuper propter illa quæ mutilata sunt. Nam qui resurrectionem non credunt, hæc perpetuo mussitant, et inquirunt, nempe si communis omnium resurrectio est, communem etiam esse gloriam, si modo gloria sit resurrectio. Sed responsionem exemplo accipiant. Non enim, ubi de tam magnis sermo est, in nostra polestate est aliquid ex nobis excogitare, sed per eum cui hæc concredita a Deo sunt, quæ prædicaret ac doceret Ecclesiam. Nimirum triticum aut quidvis ejusmodi seminum, non omne integrum ac sanum est, sed est etiam quod corrosum sit, nec plenum, fieri siquidem nequit, ut ejusmodi grana in semine non occurrant, ac Deus nihilominus dat illi corpus quale voluerit : primum quidem, grano per putrefactionem mortemque dissoluto : tum deinde

A καὶ ὁ μέγας Παῦλος ἀλύσειον ὑπὲρ τῆς ἐλπίδος ταύτης περικειμένων ἡλείχεται, περὶ δὲ ἐλπίδος καὶ ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν κρινόμενος, ἐλπίδα ἔχων εἰς Θεόν, ἀνάστασιν μέλλειν ἔσθαι νεκρῶν δικαίων τε, καὶ ἀδίκων, καὶ διδάσκει, μὴ ἀπιστὸν κρῖνεσθαι τὸ κήρυγμα αὐτοῦ. Εἰ ὁ Θεὸς νεκροὺς ἐγείρει, ὑπὲρ τίνος, εἰ γὰρ καλὸν τὸ ἀνευ σώματος εἶναι τὰς ψυχὰς ἀπαξ ἀπαλλαγείσας αὐτῶν; Τί μὴ ἐξ εὐθείας μένουσιν ἐν τῇ μετὰ θάνατον ἀθανάτῳ καταστάσει, εἰ καὶ μὴ πάντων, ἀλλὰ καὶ τῶν δικαίων· ἀλλὰ τοῦναντίον πόρους ἡμῖν, καὶ φιλοτιμίαν αὐτὸς ὁ Κύριος εὐαγγελιζόμενος βοᾷ· Ἐρχεται ὥρα, ὅτε οἱ ἐν τοῖς μνημείοις ἀκούσονται τῆς φωνῆς τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ οἱ ἀκούσαντες ἔξουσιν. Εἰ τοίνυν ἐν τῇ ἀρχῇ τελευτῇ περιττὰ, καὶ ἀποβολῆς ἄξια τὰ σώματα, τίς χρεῖα (πάλιν γὰρ ἐρῶ) ὥς μέγα τι δωρεῖσθαι, καὶ ἐπαγγέλλεσθαι τὸν δεσπότην τῶν εἰς αὐτὸν ἡλπιότων, Ἐγὼ ἀναστήσω αὐτοὺς ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ὅτι Ἀναποδοθήσεται σοι ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν δικαίων, οὐσης πᾶσιν ἀποβολῆς τῶν ἀνισταμένων σωμάτων?

C Καὶ μετ' ἄλλα· Εἰ δὲ ἡ ἀνάστασις ἀτελής, διὰ τὸ πάλιν ἔχειν τὰ σώματα, κατὰ τοὺς ταῦτα ἀπορρίπτεσθαι δογματίζοντας, ἄρα οὐχ ἡ ἀνάστασις, ἀλλ' ἄρα ὁ θάνατος μεγάλη τυγχάνει δωρεά, διὰ τὸ ἀπαλλάττειν τοῦ σώματος τὴν ψυχὴν, καταδίκην δὲ ἡ ἀνάστασις, διὰ τὸ πάλιν δεσμεῖν αὐτὴν πρὸς τὸ σῶμα· καὶ διέφθαρται τὰ τῆς ἐλπίδος, ἐν τοῖς χεῖροσι πάλιν διὰ τῆς ἀναστάσεως γινομένων ἡμῶν. Κἂν γὰρ ἀθάνατος ἡ ψυχὴ, ἀλλὰ μὴ οὖσαν ἀνθρώπων, οὐδὲν ἀπωλείας διαφέρειν οἰεταὶ ὁ Ἀπόστολος· μὴ γὰρ ἄλλως αὐτὴν ἀπολαύειν, ἢ κρατεῖν, ἢ πράττειν τι, ἢ πάσχειν, ἢ καθὼς ἐξ ἀρχῆς δεδημιουργηται μετὰ τὸ σῶμα, αὐτὴν οὖσαν καὶ τὴν ἴδιαν ἀπόλαυσιν ἔχουσαν, ἄνπερ τῷ θανάτῳ διὰ τὴν παρακοὴν τοῦ ἐνὸς ἀνθρώπου Ἀδὰμ λυθείσα, πάλιν διὰ τῆς ὑπακοῆς τοῦ ἐνὸς Χριστοῦ, διὰ τῆς ἐλπίδος ἀπέλαβεν πάλιν τὸ γενέσθαι ἀνθρώπος. Ἀλλὰ πάντως ἔρρουσι, Πῶς ἐγείρονται οἱ νεκροί; ποίῳ δὲ σώματι ἔρχονται; ἀπορεῖν γὰρ αὐτοὺς παρασκευάζει τὰ γενηρά· καὶ ἀτελὴ τῶν σωμάτων ὑπερερχόμενα τοῦ βίου, προσέτι δὲ καὶ ἡκροτηριασμένα. Ταῦτα γὰρ ἡμῖν οἱ τῆς ἀναστάσεως ἀπιστοὶ συνεχῶς ἐπιλέγουσι, καὶ ἀπαιτοῦσιν, ὅτι εἰ κοινὴ πάντων ἡ ἀνάστασις, κοινὴ πάντων καὶ ἡ δόξα, εἴπερ δόξα ἡ ἀνάστασις. Ἀλλὰ δεχέσθωσαν δι' ὑποδείγματος τὸν λόγον· οὐ γὰρ κύριοι ἡμεῖς ἐν τοῖς περὶ τῶν τηλικούτων λόγοις λογισασθαι, ὥς ἐξ ἑαυτῶν, ἀλλὰ τοῦ ταῦτα παρὰ τοῦ Θεοῦ πιστευθέντος, καὶ κηρύξαι, καὶ μυσταγωγῆσαι τὴν Ἐκκλησίαν· ὅτι εἴτος, ἢ τι τῶν τοιούτων σπερμάτων, οὐ πᾶς σῶος, οὐδὲ ὕγις, ἀλλὰ καὶ διαβεβρωμένος καὶ ἀτελής· ἀδύνατον γὰρ καὶ μὴ τοιούτους εἶναι ἐν τῷ σπέρμῳ κόκκους· καὶ ὁ Θεὸς αὐτῷ δίδωσι σῶμα καθὼς ἐβέλησε· πρῶτον διὰ σηπεδόνος καὶ θανάτου διαλυθέντος τοῦ κόκκου· εἴθ' οὕτως ἐπὶ τὸ σπάρειν διὰ μέσου χωρούμενων βί· ζης φύλλου καὶ καλάμου ἀστάχους· καὶ τότε τὸ

ἴδιον ἐπιγίνεται σπέρμα, ὅπερ ἐσάρη, οὕτε τὴν ἄνθρωπον, οὕτε τὸ σῆμα, οὕτε τὴν χροάν, οὕτε τὸ μέγεθος ἀμείβον κατὰ τὴν ἐκείνου ἀπηρτισμένην φύσιν, μὴ παραβαλλόντων (16) ὅσα ἐν τῷ σπείρεισθαι ἀτελέστατα, ἢ λελωθμένα, ἢ βεβλαμμένα ὑπῆρχεν.

Τοῦ ἀγίου Εἰρηναίου. Ἡμεῖς οὖν καὶ σώματα ἀνίστασθαι, κ. τ. εἰ.

TITA. OE. — Περὶ ἀγίων ἀγγέλων· καὶ οἱ ἐν δοιμῷ εὐφροσύνη, καὶ ἀρρήτῳ μακαριότητι διατρουσι λειτουργοῦντες τῇ σεβασμῷ Τριάδι.

Ἀντιπάτρι ἐπισκόπου Βοστρών, ἐκ τῶν κατὰ τοῦ δυσωνύμου Ὁριγένους. Ποῖος, Μωϋσῆς, ἢ Παῦλος, ἢ ἑτερός τις τῶν προφητῶν, ἢ ἀποστόλων οὕτως ἀκριβῶς περὶ πάντων τῶν πρὸ κόσμου, καὶ ὑπὲρ οὐρανῶν μετὰ πάσης αὐθεντίας ἐκθέσθαι, ἢ διδάξαι ἠδύνατο; Οὐδεὶς οὐδαμῶς. Εἴτε γὰρ καὶ διδάξαι τις οὕτως κατ' ἐξουσίαν εἶναι τὸν λόγον αὐτοῦ, ἀλλ' ἑτέρῳ τὴν αὐθεντίαν τῶν λεγομένων ἀνέβηκεν. Ἀλλ' οὐχ οὕτως οἱ τῶν προκειμένων δογματικῶν καταγγέλλεται, ἀλλ' ἀντὶ πάσης ἀποδείξεως ἐξαρκεῖν ψήθησαν τὸ αὐτοῖς εἰρηκέναι. Καὶ περὶ Παύλου ἀμφιβάλλουσι, τὸ πόθεν λαβὼν διάφορα καταριθμεῖ τάγματα τῶν οὐρανίων δυνάμεων· εἴτε εἰ τις θερμότερος προσελθὼν εἴπῃ, ὅτι Ἡμεῖς μὲν πόθεν λαβὼν Παῦλος ἀποφαίνεται, οὐδαμῶς ἀγνοοῦμεν· ὑμεῖς δὲ πόθεν λαβόντες τοσαῦτα μυστήρια διηγείσθε, ὅπως τε πρὸ τοιούτου ἦσαν, καὶ πῶς ἤρξαντο κινεῖσθαι οἱ νόες, καὶ πῶς ἔπυσαν εἰς διάφορα σώματα, καὶ γεγῆνασι διάφορα τάγματα, οὐρανίων τε καὶ ἐπιγείων; Τί ἐρεῖτε; Οὐ γὰρ ἔχετε λέγειν, ὅτι ἐκ τῆς Παλαιᾶς ἢ Καινῆς διαθήκης τὰς ἀφορμὰς ἐλάβετε· προεῖρηται γὰρ μηδὲν τοιοῦτον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον εἰρηκέναι. Εἰ δὲ καὶ νῦν δοκεῖ ὑπομνησθῆναι ἐνίων τῶν ἡμετέρων λόγων ἀκούσατε. Ὑμῶν γὰρ ἐστὶν ἡ φωνή, ὅτι ὄνομα ἀσωμάτου οὐκ ἴσασιν, οὐ μόνον οἱ πολλοὶ, ἀλλ' οὐδὲ ἡ Γραφή· καὶ πάλιν ὅτι ἐν τῷ κηρύγματι, καὶ τὸ εἶναι τινὰς ἀγγέλους, καὶ δυνάμεις κρείττους λειτουργικὰς τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων, παραδέδοται· πότε δὲ ἐκτίσθησαν οὗτοι, καὶ τίνα τὰ περὶ αὐτοῦ οὐδαμῶς τις ἐσαφήνισεν;

Καὶ μετ' ὀλίγα· Ἐν τῷ οὖν ἐκκλησιαστικῷ κηρύγματι περιχομένης τῆς ἀκριβοῦς ταύτης καταλήψεως, πῶς ἐρεῖτε, κατεληφέναι, ἀλλὰ μετὰ πάσης ἀκριβείας εἰδέναι, ὅτιπερ οὐκ ἤρξατο ὁ θεὸς δημιουργεῖν, καὶ τοὺς νόες, πῶς τε τάξεως, καὶ γνώσεως μετέσχον, καὶ πῶς μετέπεσαν, καὶ εἰς πόσας διαφορὰς διηρέθησαν, μετὰ πάσης αὐθεντίας δογματίζοντες; οὐδὲ τῇ, Τάδε λέγει Κύριος, συγκεκρημένοι φωνῇ, ἢ τῇ· Εἰπε Κύριος πρὸς ἡμᾶς, ἢ· Ἰκοῦσμεν τῆς φωνῆς Κυρίου, καὶ ὅσα ἔθος τοῖς δογματικῶν ἀπαρχομένοις τινῶν, εἰς τὴν τῶν ἰδίων σύστασιν λογισμῶν παρὰ τε τῇ θείᾳ Γραφῇ, καὶ τοῖς ἄλλοις

per medium semen radice, foliis et calamo spicæ prodeuntibus : tuncque semen proprium generatur. quod seminatum fuit, nec situ, nec figura, nec colore, nec magnitudine mutatis, uti unicuique a natura comparatum est; nihil detrimenti afferentibus, quæcunque exilia nimis, aut mutila, aut vitiosa seminata sunt.

S. Irenæi. — Nos igitur et corpora resurgere, etc.

TIT. LXXV. — De sanctis angelis : et quod in laudatissima lætitia, et inexplicabili felicitate versentur, adorandæ Trinitati ministrantes.

Antipatri episcopi Bostrom, ex libris Adversus infamem Origenem. — Quisnam, Moyses, aut Paulus, aut quivis alter prophetarum aut apostolorum, sic accurate ea omnia quæ ante mundum fuerunt, et super cælos sunt, cum omni certitudine explicare vel docere queat? Nemo prorsus. Si quis enim sibi hæc docendi potestatem esse asseveraret, alteri tamen dictorum suorum auctoritatem ascriberet. At non tales sunt horum de quibus agimus dogmatum annuntiatores; sed omnis instar demonstrationis satis esse sibi persuaserunt, quod hæc effutierint. Ac de Paulo quærent, unde nam diversas cælestium virtutum classes numerare didicerit; quod si quis ferventior accedens dicat: Nos quidem minime ignoramus, a quonam edoctus Paulus 770 ista declaraverit; vos vero narrate nobis quonam auctore tot tantaque mysteria tradatis: quomodo ante mundum hunc mentes erant, ac subinde moveri cœperunt, et qua de causa in varia corpora ceciderunt, varique, tum cælestium, tum terrenorum ordines exstiterunt? Quid dicetis? non enim respondere potestis, id vos ex Veteri et Novo Testamento collegisse. Nam, ut dictum est, nihil ejusmodi Spiritus sanctus effatus est. Quinimo si quorundam dictorum vestrorum nunc meminisse oportet, auscultate. Vestra vox est, nomen incorporei (17), non multis modo ignotum esse, sed neque Scripturæ: ac rursus fidei doctrina, angelos esse quosdam et virtutes, quæ hominum salutem curent, tradit; quando autem creati sint, et quæ ad eos pertineant nullus usquam enarravit?

Et post pauca: Cum Ecclesiæ doctrina accuratam horum notitiam complectatur; quomodo vos comprehendisse dicitis, imo exactissime scire, deum non incepisse mentes etiam statim creare, et cum omni auctoritate docetis, quo pacto tum ordinem suum, tum scientiam suam obtinuerint; quomodo subinde ceciderint, et in quot classes varias distributi fuerint? Neque vero ejusmodi vocibus utimini: Hæc dicit Dominus, vel, Dixit Dominus ad nos; vel, Audivimus vocem Domini, et aliis quas adhibere solent quicunque dogmata quædam prædicare incipiunt, secundum divinæ Scri-

NOTÆ.

(16) Forte, παραβαλλόντες.

(17) Origen. Præf. lib. περὶ ἀρχῶν.

pluræ morem ejusque alumnorum. Sed et nobis mirari subit, vos cum potestate verba facere, velut eos qui Dominum audiebant, quos stupore percelli contigit. Cum vero Scriptura nequaquam ista contineat, exactissima cognitione vobis assecuti esse videmini, quod a pristina beatitudine abscedentes, devicto suo principe, ex mentibus facti sunt angeli, et archangeli, etc. Recedentes vero, ut nova ista Scriptura fert, a sua cum Deo conjunctione, sortem hanc nacti sunt, ut iis qui vehementi motu agitantur, præfecti essent ac dominarentur, atque in ministerium mitterentur propter eos qui hæreditatem capient salutis, cum ipsi interim ea excidentibus illo opus habeant qui ipsos illuc reducat. Ad quos proinde merito dixerit aliquis, qui salutem ipsorum prospexerit: *Medice, cura teipsum* (*Luc. iv, 23*); quod mihi procuras, hoc ipse prior habeto. Nam, etsi me in majori anxietate versari contingat, ambo tamen eidem sententiæ sumus obnoxii. Verum, Deo adjuvante, satis superque ostensum fuit, et jam in confesso est, ejusmodi placita alienissima esse ab Evangelii prædicatione: quamobrem modo videamus, quid de angelis Spiritus sanctus tradiderit, quod in Ecclesiæ doctrina feratur. *Benedicite Dominum*, inquit, *omnes angeli ejus, potentes virtute, facientes verbum ejus, ad audiendam vocem sermonum ejus. Benedicite Dominum, omnes virtutes ejus, ministri ejus, qui facitis verbum ejus* (*Psal. cii, 20, 21*). Si igitur potentes virtute sunt, ut faciant voluntatem ejus, et viribus valent, ad audiendum sermonem ipsius: quomodo ergo queat aliquis existimare eos propriæ beatitudinis suæ extorres esse factos? nisi quis dicat Deum nolle ipsis præcipere, ut ad pristinam beatitudinis perfectionem redeant. Accepto namque imperio, potentes sunt virtute, quemadmodum propheta ait, ut faciant verbum ejus, et audiant **771** vocem sermonum ejus. Spiritus siquidem testimoniū a mendacio alienum est. Quomodo vero etiam studio ardent erga eos qui bonum semen a Domino instum amiserunt, et eorum emendationi præfici in votis habuerunt, cum ipsi prioris seminis puritatem abjecissent? Ad quos Dominus non dixerit: *Eccur vos quoque a priore vestra cum Deo conjunctione discivistis; sed tandem cederent, ut opportuno aliquo tempore hoc eis muneris injungatur?* Qua vero rursum de causa Dominus se venturum dixit cum angelis, qui pristinam sanctitatem non habeant? Sin vero *Dominus justificat, quis est qui condemnet?* (*Rom. viii, 34.*) quinam autem, si beatitudinis suæ compotes non sunt, magnus Moyses de universorum Deo scribit (*Deut. xxxii, 2*), angelos a dextris ipsius cum eo esse. Neque enim arbitror honorificam magis vocem de eis pronuntiatam esse, quam quod angeli Dei gentibus præfecti fuerunt, et populus Jacob pars Domini sit factus (*Deut. xxxii, 9*), cum ad tantam celsitudinem eos adduxerit, ut in partem cum Domino venerint. Etsi enim exaltandi populi causa hæc exaggerando dicta sunt, at saltem non

A αὐτῆς τροφίμοις. Ἀλλ' ἐστὶ καὶ ἡμῖν θαυμάζειν, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ Δεσπότου τοὺς ἀκούοντας ἐκπλήττεσθαι συνέβαινεν, ὅτι κατ' ἐξουσίαν ἐστὶν ὁ λόγος ὡμῶν. Τοῦ δὲ κηρύγματος μὴ περιέχοντος ταῦτα, οὕτως ἀκριδῶς εἰδέναι φαίνεται, ὅτι περ τῆς προτέρας μακαριότητος ἀποστάντες διὰ τὴν τοῦ πρώτου ἤτταν τὴν γενομένην ἐν αὐτοῖς, γεγόνασιν ἀπὸ νόων ἀγγελιοὶ, ἀρχάγγελοι, καὶ τὰ ἐξῆς. Ἀποστάντες δὲ, κατὰ τὴν γενομένην νέαν Γραφὴν, τῆς τοῦ Θεοῦ ἐνώσειως, ἀρχεῖν τε καὶ κυριεύειν τῶν ἐπὶ πλείω σαλευθέντων λαχόντες, καὶ εἰς διακονίαν ἀποσταλλόμενοι διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν, αὐτοὶ ταύτης σαλευθέντες, καὶ δεόμενοι τοῦ ἐπανάξοντος. Πρὸς οὓς δικαίως τις ἐρεῖ αὐτῶν προνοούμενος· *Ἰατρὲ, θεράπευσον σεαυτὸν*· ἅπερ ἐμοὶ προξενεῖς, κτῆσαι B πρῶτος αὐτός. Εἰ γὰρ καὶ πλέον ἀπορρεῦσαι συνέδημε, ἀλλ' ἀμφοτέροι ἐν τῷ αὐτῷ τυγχάνουεν κρίματι· ἀλλ' ὅτι μὲν ἀλλότρια τὰ τοιαῦτα τυγχάνουσι τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, δέδεικται ἱκανῶς, καὶ ὠμολόγηται σὺν Θεῷ· ἴδωμεν δὲ λοιπὸν τί περὶ αὐτῶν τὸ Πνεῦμα ἡμῖν παραδίδωκεν, ὅπερ καὶ ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ φέρεται λόγῳ, *Εὐλογεῖτε, φησὶ, τὸν Κύριον, πάντες οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ. οἱ δυνατόι ἰσχύϊ ποιοῦντες τὸν λόγον αὐτοῦ, τοῦ ἀκούσαι τῆς φωνῆς τῶν λόγων αὐτοῦ. Εὐλογεῖτε τὸν Κύριον, πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ, ἰσχυροὶ αὐτοῦ, οἱ ποιοῦντες τὸ θέλημα αὐτοῦ. Εἰ τοίνυν δυνατόι ὑπάρχουσιν ἰσχύϊ τοῦ ποιεῖν τὸ θέλημα αὐτοῦ, καὶ δυνατῶς ἰσχύϊ ἐχρυσιν τοῦ ἀκούσαι τὸν λόγον αὐτοῦ, πῶς ἔξω τοῦ ἰδίου μακαρισμοῦ καθ- C εστηκέναι τοούτους νομίσαι τις δυνήσεται; εἰ μὴ τις δ' ἂν ἐρεῖ μὴ θέλειν ἐπιτάττειν αὐτοῖς, ὥστε ἐπανελεῖν αὐτοὺς εἰς τὴν ἀρχῆθεν τελείαν μακαριότητα· Ἐπιταττόμενοι γάρ, δυνατόι ἰσχύϊ τυγχάνουσι κατὰ τὴν προφήτην ποιεῖν τὸν λόγον αὐτοῦ, καὶ ἀκούειν τῆς φωνῆς τῶν λόγων αὐτοῦ. Ἀψευδὴς γάρ ἡ τοῦ Πνεύματος μαρτυρία. Πῶς δὲ καὶ ἐξήλωσαν διὰ τοὺς ἀπολέσαντας τὸ καλὸν παρὰ τοῦ Κυρίου καταβληθὲν σπέρμα, καὶ τὴν αὐτῶν διόρθωσιν ἐπιτραπῆναι παρὰ τοῦ Κυρίου ἐξήκουσιν αὐτοὶ, τοῦ πρώτου σπέρματος τὴν καθαρότητα ἀποβαλόντες; Πρὸς οὓς ὁ Κύριος οὐκ ἔφη, ὅτι διὰ τί καὶ ὑμεῖς ἀποβάλλετε τὴν πρώτην ὡμῶν πρὸς τὸν Θεὸν κινηθέντες ἔνωσιν, ἀλλ' ἐνδοῦναι τέως αὐτοῖς, καὶ κατὰ καιρὸν τὸν προσ- D ἔχοντα τοῦτο ποιεῖν ἐπιτρέπεσθαι αὐτοῖς; Ἀνθ' οὗτου δὲ, καὶ ὁ Κύριος ἐλεύσεσθαι λέγει μετὰ τῶν ἁγίων ἀγγέλων αὐτοῦ, μὴ ἔχόντων τὴν ἐξαρχῆθεν ἀγιωσύνην; Τοῦ Δεσπότου δὲ δικαιούντος, τίς ὁ κατακρίνων; πῶς δὲ εἴπερ οὐκ ὑπάρχουσιν ἐν τῇ ἰδίᾳ μακαριότητι, ὁ μέγας γράφει Μωϋσῆς περὶ τοῦ τῶν ὧων Θεοῦ, ὅτι ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ ἄγγελοι μετ' αὐτοῦ. Οὐ γάρ ἐστιν, ὥς οἱ μᾶ, ἐπιδοξοτέραν περὶ αὐτῶν ἀφιέναι φωνήν, τοῖς ἔθνεσι τοὺς τοῦ Θεοῦ ἀγγέλους ἐπιστατεῖν, καὶ γενέσθαι μερῖβα Κυρίου τὸν ἐξ Ἰακώβ λαόν, εἰς τοσοῦτον ὕψος ἀνάγων αὐτοὺς, ὥς εἰς μερισμὸν ἔλθειν μετὰ Κυρίου. Εἰ γὰρ καὶ διὰ τὴν τοῦ λαοῦ δόξαν ὑπερβολικώτερον ἐλέσεται, ἀλλ' ὅμως δόξαν οὐ τὴν τυχεύσαν τοῖς ἀγγέλοις περιποιεῖται.*

exiguum honorem angelis conciliant.

Καὶ ὅτι ἀποστέλλειν εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ ὁ Θεὸς Ἀ τὸν ἄγγελον αὐτοῦ ἐπαγγέλλεται, εἰς τὸ καταπαῦσαι τὸν λαὸν μεμαθήκατε· οὐ τί ἂν ἐντιμότερον γένοιτ' ἂν; Καὶ ὁ μακάριος δὲ Μιχαῖας ἐν ὀπτασίᾳ ἑωρακέναι τὸν Θεὸν λέγει, καὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ οὐρανοῦ παρίστασθαι ἐμπροσθεν αὐτοῦ, καὶ χιλίας χιλιάδας λειτουργοῦντας αὐτῷ· ὁ Δανιὴλ θεάσασθαι λέγει, καὶ παρεμβολὴν Θεοῦ ὁ Ἰακώβ τὴν τῶν ἀγγέλων ὑπάντησιν ὀνομάζει. Καὶ μυρία ἄν τις εὖροι τὴν ἀκροτάτην δόξαν μαρτυροῦσης τῆς θείας Γραφῆς ταῖς οὐρανίοις δυνάμεσι. Τοῦ γὰρ Ἀποστόλου δεδοικαμεν παραθέσθαι φωνὴν, μὴ πάλιν ἐγκλησιν ὑπομείνῃ, ὅτι Πόθεν ταῦτα λαβὼν λέγει; Εἰ δὲ μή γε καὶ αὐτὸς διαρρήδην βοᾷ· Διαμαρτύρομαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τῶν ἐκλεκτῶν ἀγγέλων. Καὶ ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου φησὶ σημαίνεσθαι τὴν τοῦ Κυρίου παρουσίαν. Περὶ μὲν γάρτοι τῶν Χερουβὶμ, ἢ τῶν Σεραφὶμ, οὐδὲν δυνάμεθα λέγειν, διὰ τὸ μαθεῖν τὸν συγγραφέα παρὰ τοῦ Ἑβραίου· ὅστις καὶ ἔστιν ὁ παρ' αὐτοῦ σημαίνόμενος Ἑβραῖος· ὅτι ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τούτοις σεμνύνεται. Τίς οὖν ἄρα οὕτω τολμηρὸς, ἵνα τῆς ἰδίας ἀξίας ἀποστάντας, καὶ κατὰ πτωσιν ὑπομείναντας, ἐπὶ τῇ αὐτῇ δόξῃ μαρτυρεῖσθαι ὑπὸ τοῦ Πνεύματος ἁγίου;

Εἰ δὲ δυνατόι ἰσχυρὶ τυγχάνουσι ποιεῖν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ ζητοῦσιν ἀπολέσθαι τοὺς ἀσεβεῖς διὰ τὴν πρὸς τὸ Θεῖον εὐνοίαν, καὶ ἐμπροσθεν παρίστασθαι, καὶ λειτουργεῖν, καὶ ἐκ δεξιῶν εἶναι Θεοῦ σημαίνονται, τίς ὁ ὑπὲρ ταῦτα φαναξόμενος, καὶ τῆς τοσαύτης ἀξιοπιστίας τὸ μεῖζον ἐννοῶν, μὴ σφόδρα παραπαίων, καὶ τῶν θείων Γραφῶν παρ' οὐδὲν λογιζόμενος τὰς μαρτυρίας; οὐδὲν γὰρ ἡμεῖς ἐπιδοξότερον τούτων ἐννοεῖν δυνάμεθα, μή τιγε αὐτὸν τὸν Θεόν. Ἀλλὰ τὸ μὲν ἅγιον Πνεῦμα ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα περὶ τῶν οὐρανίων ταγμάτων δεδήλωκεν. Αὐτοὶ δὲ πόθεν μαθόντες, ὅτι τῆς πρώτης μακαριότητος ἀποστάντες εἰς διάφορα τάγματα σωματωθέντες ἀπεμερίσθησαν, λεγέτωσαν. Ἀλλ' ὁ διάβολος, φησὶν, δέδεικται, ὅτι τοιοῦτος μὲν οὐκ ἐκτίσθη, ἐξ ἰδίας δὲ πονηρίας εἰς τοῦτο κατέπεσε. Ἀἴτιον οὖν, ὅτι χάνειναι ἐξ ἰδίας ἀνδραγαθίας εἰς τοῦτο ἦλθον. Ἀλλ' ἀποκρινέσθωσαν, τί ὄντες ἐξ ἀνδραγαθημάτων ἰδίων πρὸς τοῦτο ἦλθον; κρείττους οὐπὲρ εἰσιν, ἢ χεῖρους; ἀλλὰ πάντως ἑρῶσι, κρείττους, καὶ οὐχ ἀπλῶς κρείττους, ἀλλὰ πολὺ τὸ μέσον ὅσον ὁ προλαβὼν ἐδήλωσε λόγος. Ἀλλ' οὐδεὶς πώποτε ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐξ ἀνδραγαθημάτων ἐρχεται. ἀλλὰ πολλοὶ ἐπὶ τὸ κρείττον. Εἰ οὖν ἐπὶ τὸ χεῖρον ἦλθον, ὧ βέλτιστοι, ἐξ ἁμαρτιῶν, καὶ οὐκ ἐξ ἀνδραγαθημάτων. Εἰ δὲ ἀνδραγαθίας ἔλαβον παρὰ τοῦ ἀγνωσθέντος γέρας, ὅλον ὅτι μείζους οὐπὲρ ἦσαν γεγόνασιν, οὐκ ἐλάττους.

Φίλωνος, ἐκ τοῦ α' τῶν ἐν Γενέσει Ζητουμένων. — Πνευματικὴ δὲ ἡ τῶν ἀγγέλων οὐσία. Εἰκάζονται δὲ πολλάκις ἀνθρώπων ἰδέαις, πρὸς τὰς ἀπρκειμένους χρεῖας μεταμορφούμενοι.

Ἐκ τοῦ β' τῶν αὐτῶν. — Αἱ τοῦ Θεοῦ πᾶσαι

Unde didicistis Deum polliceri vice sua missurum angelum suum, qui populo requiem præberet: quo quid illustrius accidere queat? Insuper beatus Michæas (III Reg. xxi, 19) in visione Dominum a se conspectum dicit, cui omnes cæli virtutes astarent. Daniel quoque millia millium se vidisse ait, qui ipsi ministrarent (Dan. vii, 10), et Jacob angelorum occursum casus Dei nominavit (Gen. xxxi, 2). Ac sexcenta quis divinæ Scripturæ loca repererit, contestantis, eximia gloria cælestes virtutes præditas esse. Veremur enim Apostoli vocem asferre, ne rursum criminationi pateat, undenam scilicet ea quæ dixit, habuerit. Alioqui vero ipse quoque palam clamat: Testificor coram Deo et Domino nostro Jesu Christo et electis angelis (II Tim.

iv, 1). Itemque in voce archangeli Domini adventum significari ait. Nihil enim de Cherubim et Seraphim pronuntiare possumus, cum scriptor iste ab Hebræo didicerit (quisquis sit Hebræus ille quem significat) Filium et spiritum sanctum per hæc representari. Ecquis igitur ejus audaciæ ait, ut asserat eos a propria gloria digressos lapsumque passos, in tali gloria esse a Spiritu sancto perbiberi?

Cæterum si potentes virtute sunt ad faciendam voluntatem Dei, atque impios perdere quærent pro sua erga Deum dilectione, nec non coram astare, et ministrare, et a dextris Dei esse significantur, quis ille est qui supra hæc sibi alia fingat, et quidpiam hæc certitudine majus animo concepiat; nisi vehementer impingat, nihilque faciat divinarum Scripturarum testimonia? nihil enim his gloriosius cogitare possumus, præterquam ipsummet Deum. Atqui Spiritus sanctus hæc et similia de cælestibus ordinibus manifesta fecit. Ipsi vero enarrant, a quonam didicerunt, angelos a prima sua felicitate decedentes, in varias classes, corporibus acceptis, distributos esse? At diabolus factus est, inquit; quia, cum ejusmodi creatus non esset, in hunc statum suapte malitia cecidit. Perspicuum

772 igitur est illos quoque ob sua recte facta ad eum gradum pervenisse. Verum respondeant, quidnam erant, dum ob sua recte facta illuc pervenerunt? meliores quam nunc sunt, an pejores? omnino dicturi sunt meliores: quinimo non simpliciter meliores; sed longo illo intervallo, quanto in anterioribus ostensum est. Verum nemo unquam in deteriorem conditionem ob bonas actiones deveniret, sed magis ad meliorem. Si ergo, o boni, ad deteriorem ceciderunt; utique ob peccata, non ob præclare gesta. Quod si egregii facinoris mercedem a certaminum præside receperunt, manifestum est eos majores quam ante erant evasisse, non inferiores.

Philonis ex libro i Questionum in Genesim. — Spiritualis vero est angelorum substantia. Humanas autem sæpe figuras ac species assumunt, mutatis formis, juxta atque opus fuerit.

Ex secundo earundem. — Omnes Dei virtutes

pennas edunt, viam superiorem versus Patrem appetentes ac desiderantes.

TIT. LXXVI. — *De hæreticis, et iis qui de fide disputant: quodque non oporteat syllabas et vocabula scrupulosius inspicere, sed sensum dogmatum, neque tradita a Deo Ecclesiæ oracula perturbare.*

Ex S. Ignatii Deiferi epistola ad Ephesios. — Fugite divisiones, uti malorum initia. Solent aliqui malo dolo Christi nomen ferre, alia quædam indigna Deo facitantes: a quibus vos oportet tanquam a feris declinare. Sunt enim rabiosi canes clam mordentes: a quibus vos debetis cavere, ceu qui difficile mansuescant.

Ibid. — Nullus erret. Si quis non est intra altare, Dei pane privatur. Si enim unius et alterius oratio tantum virtutis habet; quanto magis episcopi, et omnis Ecclesia. Qui ergo simul non convenit, hic jam superbus est, ac seipsum dijudicat. Scriptum est enim: *Deus superbis resistit* (Prov. III, 34; Jac. IV, 6).

Ibid. — Nolite errare, fratres mei; corruptores domorum regnum Dei non possidebunt. Si ergo qui hæc secundum carnem patiuntur, mortui sunt, quanto magis si fidem aliena doctrina labefactet, propter quam Jesus crucifixus fuit. Quoniam hic contracta sorde, in ignem inextinctum abibit, quemadmodum et qui ipsum auscultat.

Ex Epistola ad Trallenses. — Hortor vos, non ego, sed gratia Domini nostri Jesu Christi, solo Christianorum cibo uti: ab extranea vero herba abstinere, quæ est hæresis. Et venenum perperam implicant, cum juxta atque digni sunt, fidem habeant; utpote qui mortiferum pharmacum una cum mulso præbeant, quod qui nesciat, libenter accipit, ut in delectatione mala moriatur. Observemini igitur a talibus.

Ex eadem. — Fugite malas propagines, quæ mortiferum **773** fructum generant, quem si gustet aliquis, statim moritur. Isti enim non sunt plantatio spiritus.

Ex epistola ad Philadelphienses. — A malis herbis abstinete, quas Jesus Christus non colit, propterea quod non ipsi sunt plantatio Patris. Ne erretis, fratres mei, si quis eum qui scissionem facit sequitur, regnum Dei hæreditate non possidebit.

S. Irenæi ex quarta redargutione et eversione falsi nominis scientiæ. — Dijudicabit autem Deus eos, qui schismata faciunt, etc.

Ejusdem ex libro II. — Melius et conducibilis est, etc.

(18) Hæc accepta congestaque sunt ex variis locis sinceræ editionis epistolarum Ignatii, in quæ tamen, uti nec in interpolatis, leguntur hæc verba, τὸς μερισμοὺς φεύγετε, ὡς ἀρχὴν κακῶν.

(19) Lege: φεύγετε.

A δυνάμεις περοφουοῦσι τὴν ἄνω πρὸς τὸν Πατέρα ὁδὸν γλιχόμεναι τε καὶ ἐπιέμεναι.

TITA. OG. — *Περὶ αἱρετικῶν, καὶ τῶν περὶ τὴν πίστιν λογομαχοῦντων· καὶ οὗ οὐ χρὴ τὰς συλλαβὰς καὶ τὰ ὀνόματα περισκοπεῖν, ἀλλὰ τὸν νοῦν καὶ τὴν διάνοιαν τῶν δογμάτων, καὶ μὴ ταραττεῖν τὰ τῆς Ἐκκλησίας θεοπαράδοτα λόγια.*

Ἐκ τῆς πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολῆς τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου τοῦ θεοφόρου. — Τοὺς μερισμοὺς φεύγετε (18), ὡς ἀρχὴν κακῶν. Εἰώθασι τινες δόλῳ πονηρῷ τὸ ὄνομα Χριστοῦ περιφέρειν, ἄλλα τινὰ πράσσοντες ἀνάξια Θεοῦ, οὓς δεῖ ὡς θηρία ἐκκλίειν. Εἰσι γὰρ κύνες λυσσῶντες λαθροδιῆται· οὓς δεῖ ὡς ψυλάσσεσθαι ὄντας δυσθεραπεύτους.

B Μηδεὶς πλανᾷσθω. Ἐὰν μὴ τις ᾖ ἐντὸς τοῦ θυσιαστηρίου, ὁστερεῖται τοῦ ἁγίου τοῦ Θεοῦ. Εἰ γὰρ ἐνδὸς καὶ δευτέρου προσευχῆ τοσαύτην ἰσχύϊν ἔχει, πόσω μᾶλλον ἢ τε τοῦ ἐπισκόπου, καὶ πάσης τῆς Ἐκκλησίας; Ὁ οὖν μὴ ἐργόμενος ἐπὶ τὸ αὐτὸ, οὗτος ἤδη ὑπερηφανεῖ, καὶ ἑαυτὸν διακρίνει. Γέγραπται δέ· Ὑπερηφάνους ὁ Θεὸς ἀντιτάσσεται.

Μὴ πλανᾷσθε, ἀδελφοί μου· οἰκοφρόνοι βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν. Εἰ οὖν οἱ κατὰ σάρκα ταῦτα πάσχοντες ἀπέθνησκον, πόσω μᾶλλον ἐὰν πίστιν ἐν κακοδιδασκαλίᾳ φθερεῖ (19), ὑπὲρ ἧς Ἰησοῦς Χριστὸς ἐσταυρώθη; Ὅτι οὗτος ῥυπαρὸς γενόμενος, εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον χωρήσει, ὁμοίως καὶ ὁ ἀκούων αὐτοῦ.

C Ἐκ τῆς πρὸς Τραλλεῖς ἐπιστολῆς. — Παρακαλῶ ὑμᾶς, οὐκ ἐγὼ, ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μόνῃ τῇ Χριστιανικῇ τροφῇ χρῆσθαι· ἀλλοτριὰς δὲ βοτάνης ἀπέχεσθαι, ἥτις ἐστὶν αἵρεσις. Καὶ παρεμπλέκουσιν (20) Ἰησοῦν Χριστὸν καταξιοπιστευόμενοι (21), ὥσπερ θανάσιμον φάρμακον διδόντες μετ' οἰνομέλιτος, ὅπερ ὁ ἀγνοῶν, ἡδύως λαμβάνει, ἐν ἡδονῇ κακῇ τὸ ἀποθάνειν. Φυλάσσεσθε οὖν τοὺς τοιούτους.

Ἐκ τῆς αὐτῆς. — Φεύγετε τὰς κακὰς παραφάδας, τὰς γεννώσας καρπὸν θανατηφόρον, οὓς ἐὰν γεύσῃται τις παραυτίκα ἀποθνήσκει. Οὗτοι γὰρ οὐκ εἰσι φυτεῖα τοῦ πνεύματος.

D Ἐκ τῆς πρὸς Φιλαδελφίους ἐπιστολῆς. — Ἀπέχεσθε τῶν κακῶν βοτάνων, ὧν Χριστὸς Ἰησοῦς γεωργεῖ, διὰ τὸ μὴ εἶναι αὐτοὺς φυτεῖαν τοῦ Πατρὸς. Μὴ πλανᾷσθε, ἀδελφοί μου· εἰ τις σχίζοντι ἀκολουθεῖ, βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομεῖ.

Τοῦ ἁγίου Εἰρηναίου, ἐκ τοῦ 8' ἐλέγχου καὶ ἀνατροπῆς τῆς ψευδωρύμου γνώσεως. — Ἀνακρίνετε δὲ τὸ θεῖον τοὺς τὰ σχίσματα, κ. τ. ε.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ δευτέρου. — Ἀμεινον καὶ συμφερέστερον, κ. τ. ε.

NOTÆ.

(20) Edit. ol kairol παρ'. Utraque corrupte: ex interpolata epistola sic lego, καὶ παρεμπλέκουσι τὸν ἰόν: ut librarius τὸν ἰόν, acceperit, pro 'ιν' χν'.

(21) Edit. κατ' ἀξίαν.

Τοῦ ἀγίου Ἰουλίου (22) ἐπισκόπου Ῥώμης, ἐκ Α τῆς πρὸς Διονύσιον ἐπιστολῆς. — Τὸ μὲν γὰρ τοῖς δόγμασι διαφωνοῦντας τοῖς ῥήμασι προσποιεῖσθαι συμφωνεῖν, ἀσεβεί· τὸ δὲ τοῖς δόγμασι συμφωνοῦντας ἐν τοῖς ῥήμασι διαφέρεισθαι, μάταιον καὶ μωρόν. Τοῦτο οὖν συμφωνοῦμενον ἔχοντες, ὅτι θεὸς ἐνσαρκὸς ὁ Κύριος, καὶ ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἐκ γῆς, ὁ αὐτὸς τῇ μορφῇ δοῦλος, καὶ τῇ δυνάμει θεός, μενέτωσαν ἐν ὁμονοίᾳ, καὶ μὴ μάτην διαφερέσθωσαν, μηδὲ εἰς τὴν τῶν αἰρετικῶν λογομαχίαν ἐκπιπέτωσαν. Ταῦτα δὲ οὕτως φρονοῦντες, μενέτωσαν ἐν ἡσυχίᾳ, τὰς περιττὰς ζητήσεις ἐκκλίνοντες, καὶ ῥήματος ἐνεκεν, μὴ διαιρούμενοι, ὅποτε τὰ δόγματα συμφωνεῖται.

Τοῦ ἀγίου Ἀμβροσίου τοῦ θανατουργίου, ἐκ Β τοῦ περὶ σαρκώσεως καὶ πίστεως. — Σιγάτωσαν τοιγαροῦν αἱ περὶ τῶν λόγων μάταιαι ζητήσεις. Ἡ γὰρ τοῦ Θεοῦ βασιλεία οὐκ ἐν πειθὸς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν ἀποκαλύψει δυνάμεως.

Τοῦ αὐτοῦ (23) (Γρηγορίου τοῦ Νύσσης) ἐκ τοῦ περὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει καταστάσεως τοῦ ἀγίου Γρηγορίου. — Ἀφέντες οἱ ἄνθρωποι τὸ κατατρυφεῖν τοῦ Κυρίου, κ. τ. ἔ.

Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ· Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός. — Τί τὸ πιστεῦναι ἀφέντες, τεχνολογοῦμεν τὴν πίστιν, καὶ πληροῦμεν τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ κοινῶς δυσμενοῦς; Λογισάμενος γὰρ ὁ διάβολος ὁ κοινὸς τῆς ἀνθρωπότητος λυμῶν, ὅτι γαλήνης ἐν ἡμῖν πολιτευομένης, τὰ τῆς εὐσεβείας ἀνθεῖ, τῆς πίστεως δὲ κρατούσης, εὐχόμενος κρατεῖ, φίλοι τε τοῦ Δημιουργοῦ γινόμεθα, ἵνα μὴ ἐπέλωμεν, ὅθεν ἐκείνος ἐξέπασεν, ὁρᾷτε τί πεποίηκε, καὶ πῶς πανούργως τὸν καθ' ἡμᾶς ἐβράβυδεν πολέμον ὁ μηχανορράφος τῶν κακῶν, καὶ σοφὸς ἐν ἀπάταις, καὶ ποικίλος ἐν ἐπιβουλαῖς, καὶ πλούσιος ἐν τοῖς κακοῖς μηχανήμασι. Παρασκευάζει τινὰς ἐν προσήματι τῆς εὐσεβείας στρατεύεσθαι κατὰ τῆς πίστεως, καὶ πᾶσι τοῖς εὐσεβεῖσι δι' αὐτὸν ἄκαρον φιλονεικίαν, καὶ ψυχροφθόρον ἐνέβαλε πόλεμον, καὶ τῆς Ἐκκλησίας τὰ μέλη κατ' ἀλλήλων ἐστράτευσε. Στρέφωμεν τοίνυν κατὰ τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς τοῦτο δὴ τὸ σοφόν, καὶ τὴν εὐφροσύνην αὐτοῦ μεταβάλλωμεν εἰς ὀδύνην, καὶ πένθος ἀπαρηγόρητον. Πενθήσωμεν (24) τὴν εἰρήνην, ἣν ἐκεῖνος μισεῖ. Καταλείψωμεν τὸ ζυγομαχεῖν, καὶ σταθμίζειν τὰς λέξεις τοῦ δόγματος. Πανσώμεθα τοῦ θέλειν εἶναι τῶν διδασκάλων διδάσκαλοι. Μισήσωμεν τὸ λογομαχεῖν ἐπὶ κατατροπῇ τῶν ἀκούοντων. Πιστεύσωμεν ὡς οἱ πατέρες ἡμῶν παραδεδωκαν. Οὐκ ἐσμὲν τῶν πατέρων σοφώτεροι. Οὐκ ἐσμὲν τῶν διδασκάλων ἀκριβέστεροι. Ἐν εἰρήνῃ ἐκάλεσεν ἡμᾶς ὁ θεός, οὐκ ἐν μάχῃ. Ὡς ἐκλήθημεν, οὕτως προσμένωμεν τῇ μυστικῇ

S. Julii episcopi Romæ, ex epistola ad Dionysium. — Quod enim illi qui dogmatis dissident, vocibus concordēs esse simulent, hoc impium est: quod vero rursus, qui dogmatis consentiunt, dictionibus discrepent, id vanum atque insanum est. In hoc ergo concordēs sumus, asserendo quod Dominus Deus sit in carne, ac de cælo, et de terra; idem forma servus, et virtute Deus. Quamobrem maneat in una sententia, nec vane dissideant, neque in hæreticorum de verbis vitiligationem cadant. Hæc autem ita sentientes, quieti maneat, superfluas quæstiones devitantes, nec verbi causa divisi, quando de dogmatis fidei consonantia est.

S. Ambrosii Thaumaturgi, ex libro de incarnatione et fide. — Sileant igitur vanæ de verbis quæstiones. Nam regnum Dei non in persuasibilibus est humanæ sapientiæ verbis, sed in revelatione virtutis.

Ejusdem (Gregorii Nysseni) ex sermone de S. Gregorii in urbe Constantinopolitana constitutione. — Homines ab oblectando se contra Dominum abstinentes, etc.

Ejusdem in illud: Hic est Filius meus dilectus. — Quid est, quod dimissa fide artificiosos de his sermones nectimus, et communis hostis desiderium implemus? Diabolus siquidem humanitatis communis vitiator hoc secum reputans, quod si tranquillī agamus, religio floreant, invalescente vero fide, vivaciores flammæ et amici Conditionis evadamus; ne illuc unde excidit perveniamus, videte quid egerit, et quam astute bellum adversum nos struxerit. Malorum machinator ille, dolisque sagax, versutus in insidiis, et pessimis artibus locuples quosdam subornat, qui assumpta pietatis specie fidei bellum inferant. Omnes religionis cultores horum importuna contentione in perniciem animarum infesto prælio adortur, quo Ecclesiæ membra manus inter se conserant. Quamobrem in caput improbi sapientiam hanc convertamus, ejusque gaudium in dolorem et luctum solaminis expertem mutemus. Pacem quā ille odit, amplectamur. A contentione abstineamus, et a dogmatum vocibus expendendis. Nequam ultra magistrorum esse magistri velimus. Disceptationes odierimus, quibus auditores subvertantur. Ita credamus, uti Patres nostri tradiderunt. Patribus nostris sapientiores 774 non sumus: non doctoribus accuratiores. In pacem nos vocavit Deus, non in pugnam. Quemadmodum sumus vocati, sic mysticæ mensæ adhæreamus, in qua cœlestia participamus. Non committamus ut

NOTÆ.

(22) Τοῦ ἀγίου Ἰουλίου. Julio pape falso inscripta est, cum septem aliis, quas omnes Apollidarii esse evicimus in dissertationibus Damascenicis. Quæ in hoc excerpto habentur, non occurrunt in ea præterea Julii ad Dionysium epistola, quam Lupus Augustinianus edidit, in colle-

ctione epistolarum ad synodum Ephesinam spectantium.

(23) Edit. Εἰς τὴν ἐκ τοῦ χειροτονίας. Quam inscriptionem non esse veram puto.

(24) Lego, ποθήσωμεν.

penes idem mensa una fruamur, ac nobis invicem insidiamur. Non hic communionis socii, ac foris insidiatores

S. Serapionis, ex epistola 23. — Nulla hæresis fuit, quæ cum Ecclesiam commovisset, paulatim progressa, statim non extincta sit.

Clementis, ex octavo Stromatum. — Tumultuosos homines locus alter ac turba excipit, etc.

Philonis, ex primo Questionum in Exodum. — Quemadmodum illi qui cæspitant, cum rectis pedibus incedere non valeant, præ lassitudine fatiscientes, a viæ fine assequendo tardiores fiunt: ita quoque anima cohibetur ne iter conficiat, quo ad pietatem tenditur, ubi in impias aberrationes incidit. Hæ enim impedimento sunt, et offensionum causæ, propter quas claudicans sensus a naturali vi remotus est. Viâ porro hæc est, quæ ad universorum parentem terminatur.

Ibidem. — Laboriosæ de divinis excellentiis ac dotibus conquisitiones mentem meliorem reddunt, ac jucunda certamina obeunt, eaque simul perutilia: præsertim vero quando, non ad instar eorum qui nomen falsum hodie assumentes, pro veris dogmatis specie tenus pugnant, sed qui sincero studio adhibita arte virtutem investigant.

Ex secundo earundem. — Eos utique qui concinitatem et elegantiam non in voce magis, quam in cogitatione, ostendere nituntur, Sapientis sermo, non in verbis, sed in manifestis rebus pulchritudinem esse præmonstrat.

Ex postremo Questionum in Exodum. — Qui sacras Litteras legunt, minime debent de syllabis disputare, sed, vocabulis et verbis posthabitis, sensum inspicere, atque tempora, loca, modosque, quibus cuncta narrantur. Nam sæpenumero dictiones eadem aliis atque aliis rebus conveniunt, et e contrario varix voces de re eadem enuntiatæ idem resonant.

Ex Questionibus in Genesim. — Absurde agunt, quicunque ex parte quadam de toto iudicium ferunt: contra vero ex toto pars agnoscitur. Sic enim de corpore et de re melius decernitur. Divina porro lex modo quodam animal unitum est, quam omnem ex toto magnis oculis considerare oportet, et consilium universæ Scripturæ diligenter et clare circumspicendo, earum harmonia minime secta, nec conjunctione disjuncta. Nam si communione priventur, formas speciesque alteras aspectui objicient.

Ex quarto earundem. — Lex sancitur, adversus eos qui sancta et divina non sancte, nec ut divinis convenit, cernere audent, ut cæcitate poenas luant.

Α τραπέζῃ, ἐν ᾗ τῶν οὐρανίων μεταλαμβάνομεν. Μὴ γενώμεθα κατὰ ταυτὸν ὁμοτράπεζοι, καὶ ἀλλήλων ἐπίβουλοι· μὴ ἐνταῦθα κοινωνικοὶ, καὶ ἔξω ἐπίβουλοι.

Τοῦ ἀγίου Σεραπίωνος, ἐκ τῆς κγ' ἐπιστολῆς. — Οὐδέποτε αἵρεσις τὴν Ἐκκλησίαν ἐνίκησεν, καὶ κατ' ὀλίγον προσελθοῦσα εὐθέως λύεται.

Κλήμεντος ἐκ τοῦ η' τῶν Στρωμάτων. — Ἐκδέχεται ἄλλος τόπος καὶ ὄχλος τοὺς ταραχώδεις, κ. τ. ε. (25)

Φίλωνος, ἐκ τοῦ α' τῶν ἐν Ἐξόδῳ Ζητημάτων. — Ὅσπερ οἱ προσπταίσαντες, ἀρτίους βαίνειν ποσὶν ἀδυνατοῦντες, μακρὰν τοῦ κατὰ τὴν ὁδὸν τέλους ὑστερίζουσι προσκάμνοντες· οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ τὴν πρὸς εὐσέβειαν ἀγούσαν ὁδὸν ἀνύειν κωλύεται, προεντυγχάνουσα ταῖς ἀσεβείαις ἀνοδίαις. Αὗται γάρ εἰσιν ἐμπόδιοι, καὶ προσπταισμάτων αἰτίαι, δι' ὧν χωλαίνων ὁ νοὺς ὑστερίζει τῆς κατὰ φύσιν ὁδοῦ. Ἡ δὲ ὁδὸς ἐστίν, ἥ ἐπὶ τὸν Πατέρα τῶν ὅλων τελευτῶσα.

Τοῦ αὐτοῦ. — Αἱ περὶ τῶν τοῦ Θεοῦ ἀρετῶν ἐναγώνιοι ζητήσεις βελτιοῦσι τὴν διάνοιαν, καὶ ἀθλοὺς ἀθλοῦσιν ἡδίστους ἅμα καὶ ὠφελιμωτάτους, καὶ μάλιστα ὅταν, μὴ ὡς οἱ νῦν τὴν ψευδώνυμον κλῆσιν ὑποδυόμενοι, μέχρι τοῦ δοκεῖν ὑπερμαχοῦσι τῶν δογμάτων, ἀλλὰ πάθει γνησίῳ μετ' ἐπιστήμης ἰχνηλατοῦσιν ἀλήθειαν.

Ἐκ τοῦ β' τῶν αὐτῶν. — Τὸ ἐμμελές, καὶ εὐρυθμον, οὐκ ἐν φωνῇ μᾶλλον ἢ διανοίᾳ ἐπιδείκνυσθαι πειρωμένους, ὁ τοῦ Σοφοῦ λόγος, οὐκ ἐν ῥήμασι, ἀλλ' ἐν τοῖς δηλουμένοις πράγμασιν ἐπιδείκνυσσι τὸ κάλλος.

Ἐκ τοῦ τελευταίου τῶν ἐν Ἐξόδῳ Ζητημάτων. — Τοὺς ἐντυγχάνοντας τοῖς ἱεροῖς Γράμμασιν οὐ δεῖ συλλαβομαχεῖν, ἀλλὰ πρὸ τῶν ὀνομάτων καὶ ῥημάτων τὴν διάνοιαν σκοπεῖν, καὶ τοὺς καιροὺς, καὶ τόπους, καὶ τρόπους, καθ' οὓς ἕκαστα λέγεται. Πολλάκις γὰρ αἱ αὐταὶ λέξεις ἐτέροις καὶ ἐτέροις πράγμασιν ἐφαρμόζουσιν, καὶ κατὰ τοῦναντίον διαφέρουσιν λέξεις ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τιθέμεναι πράγματος συνήδουσιν.

Ἐκ τῶν ἐν Γενέσει Ζητημάτων. — Ἀτόπως δρῶσιν, ὅσοι ἐκ μέρους τινὸς κρίνουσι τὸ ὅλον, ἀλλὰ τοῦναντίον ἐκ τοῦ ὅλου τὸ μέρος. Οὕτω γὰρ ἄμεινον καὶ σῶμα καὶ πρᾶγμα δογματίζοιτο ἄν. Ἔστιν οὖν ἡ θεία νομοθεσία τρόπον τινὰ ζῶον ἡνωμένον, ἣν ὅλην δι' ὅλου χρὴ μεγάλοις ὁμμασι περισκοπεῖν, καὶ τὴν βουλὴν τῆς συμπάσης Γραφῆς ἀκριβῶς καὶ τηλαυγῶς περιθερεῖν, μὴ κατακλπτοντας τὴν ἁρμονίαν, μηδὲ τὴν ἔνωσιν διαρτῶντας. Ἐτερόμορφα γὰρ καὶ ἑτεροειδῆ φανέται, τῆς κοινωνίας στερούμενα.

Ἐκ τοῦ δ' τῶν αὐτῶν. — Νόμος ἐστὶν κατὰ τῶν τὰ σεμνὰ καὶ θεῖα μὴ σεμνῶς καὶ θεοπρεπῶς ὁρᾶν ἀξιούντων, κόλασιν ἐπιφέρειν ἀορασίας.

NOTÆ.

(25) Habentur hæc initio libri illius octavi, qui cum septem aliis editus est, ac totus dialecticus. Quin an Clementis sit ambigitur.

ΣΤΟΙΧΕΙΟΝ Β.

Α

775 LITTERA B.

TITA. A'. — *Περὶ βασιλέως*· ὅτι ἀλυσिताί εἰσι τὸ ἐξέρχαι τὸν βασιλέα εἰς πόλεμον, καὶ βέλτεον, διὰ μισθοφόρων, καὶ δώρων τοὺς πολεμίους ἀμύνασθαι, ἢ δι' αὐτοῦ.

Τοῦ ἀγίου Ἰγνατίου, ἐκ τῆς πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολῆς. — Οὐδὲν ἐστὶν ἀμεινὸν εἰρήνης, ἐν ᾗ πᾶς πόλεμος καταργεῖται.

TITA. B'. — *Περὶ βασιλέως χρηστοῦ, καὶ δικαίου, καὶ μισοπονήρου.*

Παραλειπομ. B'. — Εἶπε Ἰωσάφат πρὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ . . . καὶ ἐγένετο ἡμέρα τρισκαίδεκάτῃ ἐκλεγόντων τὰ σκόλα, ὅτι πολλὰ ἦν.

Σχόλ. (26) Φησὶν ὁ θεὸς Ἀπόστολος· Ὅσα προεγράφη, εἰς τὴν ἡμετέραν διδασκαλίαν προεγράφη. Αὐτὸ ἀναγκαῖον ἐστὶ τοῖς τῶν ἁγίων ἐξακολουθοῦσιν ἵνα γινέσιν, ἐν Κυρίῳ Θεῷ ἡμῶν παρατάττεσθαι τοῖς ὑπεραντίοις, καὶ μὴ μόνον θρασεῖα καρδίᾳ, ἥς τὸ τέλος ἀδόκιμον.

Ψαλμ. κ'. — Κύριε, ἐν τῇ δυνάμει σου εὐφρανθήσεται ὁ βασιλεὺς, κ. τ. ἔ.

Σχόλ. Ὅρα κἀναυθα, πῶς τὸ ἅγιον Πνεῦμα διὰ τοῦ προφήτου ρυθμίζει τοὺς εὐσεβῶς καὶ ἀσφαλῶς κρατεῖν ἐθέλοντας, ἐπὶ τοῦ Θεοῦ δυνάμει ἐπερείδουσαι, καὶ ἐν πᾶσιν.

Ψαλμ. οα'. — Ὁ θεός, τὸ κρίμα σου τῷ βασιλεῖ δός, κ. τ. ἔ.

Σχόλ. Ἐκόπι τι ὑποτίθεται ἡ πνευματικὴ διδασκαλία τοῖς καὶ τὰ σκήπτρα θεοῦ ἐγκρατεῖς μὲν εἶναι.

Τοῦ Χρυσοστόμου, ἐκ τοῦ εἰς Κωνσταντῖνον τὸν βασιλέα. — Βασιλεία τῶν ἐπὶ τῆς γῆς πραγμάτων τὰς τραχύτητας ὁμαλίζει.

Τοῦ ἀγίου Εὐφροσύνου. — Πᾶς βασιλεὺς δίκαιος ἱερατικὴν ἔχει τάξιν.

Φίλωνος, ἐκ τοῦ β' τῶν ἐν Ἐξόδῳ Ζητημάτων. — Οὐδὲν οὔτε ἥδεον, οὔτε σμυνότερον, ἢ Θεῷ δουλεύειν, ὃ καὶ τὴν μεγίστην βασιλείαν ὑπερβάλλει. Καὶ μοι δοκοῦσιν οἱ πρῶτοι βασιλεῖς ἅμα καὶ ἀρχιερεῖς γενέσθαι, δηλοῦντες ἔργois, ὅτι χρὴ τοὺς τῶν ἄλλων δεσπόζοντας δουλεύειν τοῖς λατρεύουσι Θεῷ.

TITA. Γ'. — *Περὶ βασιλέως μὴ λαὸν θαυματούμενον.*

Φίλωνος, ἐκ τοῦ α' τῶν ἐν Γενέσει Ζητημάτων. — Τῶν μὲν ἀφρόνων βασιλεῖς οὐδεὶς, κἂν τὸ πάσης γῆς καὶ θαλάσσης ἀνάφηται κράτος· μόνος δὲ ὁ ἀσπίς καὶ θεοφιλής, κἂν τῶν παρασκευῶν καὶ τῶν χορηγιῶν ἀμοιβῇ, δι' ὧν οἱ πολλοὶ κρατύνονται τὰς δυναστείας. Ὅσπερ γὰρ τῷ κυβερνητικῆς, ἢ λατρικῆς, ἢ μουσικῆς ἀπείρῳ παρέλκον πρᾶγμα, οἰακας, καὶ φαρμάκων σύνθεσις, καὶ αὐλοὶ, καὶ κιθάραι, διότι μὴδὲν τούτων δύναται χρῆσθαι πρὸς τὸ πέφυκε κυβερνήτη, δὲ, καὶ λατρῷ καὶ μουσικῷ λέγοι'· ἂν ἐφαρμόζειν δεόντως· οὕτως, ἐπειδὴ τέχνη τις ἐστὶ βασιλική, καὶ τεχνῶν ἀρίστη, τὸν μὲν ἀνεπιστήμονα

TIT. I. — *De rege; quod inutile sit regem ad bellum proficisci, satiusque sit mercede conductis copiis aut muneribus de hostibus ultionem sumere, quam per seipsum.*

S. Ignatii, ex epistola ad Ephesios. — Nihil pace melius, in qua bellum omne exstinguitur.

TIT. II. — *De rege bono, justo et malorum osore.*

Ex secundo Paralip. (xx, 15, 25). — Dixit Josaphat ad populum suum... et facta est dies decima tertia ex quo spolia colligebant, adhucque multa supererant.

Scholium. Divinus Apostolus ait: Quaecunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt (Rom. xv, 4). Quamobrem necessarium est, ut qui sanctorum vestigia sectantur, in Domino Deo nostro contra hostes praelium instruunt, ac non solum audaci corde, cujus finis certus non est.

Psal. xx, 1. — Domine, in virtute tua latabitur rex, et super, etc.

Schol. Hic etiam videas, quomodo Spiritus sanctus per Prophetam erudit eos, qui religiose ac iute volunt imperare, ut virtuti Dei innituntur, et hoc in omnibus.

Psal. lxxi, 1. — Deus, iudicium tuum regi da, etc.

Schol. Inspice, quid spiritualis doctrina illis suggerat, qui sceptra divinitus acceperunt.

Chryostomi ex oratione in Constantinum imperatorem. — Negotiorum quæ in terra accidunt asperitates regnum planas facit.

S. Irenæi. — Omnis rex justus sacerdotalem ordinem habet.

Philonis ex secundo Quæstionum in Exodum. — Nihil jucundius est aut augustius, quam Deo servire: idque magna imperia antecellit. Atque mihi videtur primos reges una quoque sacerdotes fuisse, quo factis ostenderent oportere illos, qui aliis dominantur, Dei cultoribus servire.

TIT. III. — *De rege non valde illustri.*

Philonis, ex primo Quæstionum in Genesim. — Amentium nullus est rex, etsi universæ terræ ac maris imperium teneat: sed solus ille qui honestus et religiosus est; quamlibet apparatibus proventibusque careat, quibus multi principatus suos communiunt. Quemadmodum illi qui nauticæ, vel medicæ, vel musicæ artis imperitus est, supervacanea res est clavus, aut remediorum compositio, aut tibix ac citharæ; hæc vero gubernatori, medico ac musico convenire rectissime dici possint: sic, quoniam regia quedam ars est, eaque artium optima, ille qui usus hominum nesciat,

NOTÆ.

(26) Notanda hæc scholia duo, quæ nec male conveniunt ad res sub Phoca et Heraclio gestas. Nec

aliud auctor innuit toto isto capite imo et sequenti. Vide et cap. 10.

idiota **776** privatusque censendus est; rex vero, A ille duntaxat, qui horum peritus sit.

Ejusdem. — Juventus cum dominandi potestate effrenibus desideriis et impulsibus utens, expugnabile malum est.

TIT. X. — *De auxilio Dei; et quod Deo opulante, insidiae omnes et assultus inimici imbecilles sint; ac pauci multos vincant.*

Gen. xiv, 13. — *Quidam autem adveniens nuntiavit Abraham, quod Lot frater ipsius captivus ductus esset. Et numeravit vernaculos suos trecentos decem et octo, et persecutus est illos usque Chobal, et reduxit, et omnia quae ejus erant, et omnem populum.*

Schol. Abraham Deum pro se pugnans nactus, cum suis vernaculis quatuor reges in fugam vertit.

II Paral. xiv, 11. — *Clamavit Asa ad Dominum Deum suum, et dixit: Domine, perinde est tibi salvare in multis et in paucis, quibus virtus non est. Auxiliare nobis, Domine..... non praevaleat tecum homo.*

Schol. Asa rex cum quingentis octoginta millibus structa adversus Aethiopes acie, intereptione omnes sustulit, cum millibus ac millibus superiores essent.

TIT. XI. — *De baptismo et vaticinio de divino lavacro.*

Sancti Cypriani episcopi ex epistola ad Fidum. — Porro autem si gravissimis delictoribus, et in Deum multum ante peccantibus, cum postea crediderint, remissa peccatorum datur, et a baptismo et a gratia nemo prohibetur: quanto magis prohiberi non debet infans, qui recens natus nihil peccavit, nisi quod secundum Adam carnaliter natus, contagium mortis antiquae a prima nativitate contraxit? qui ad remissam peccatorum accipiendum hoc ipso facilius accedit, quod illi remittuntur non propria, sed aliena peccata.

TIT. XII. — *De constanti et inconstanti viro.*

Ejusdem (Philonis) ex Quaestionibus in Genesis. — Omnino necesse est ut homines facile mutari contingat, propter rerum quae extra sunt instabilitatem. Unde fit, ut quos saepenumero inter amicos accepimus, postquam aliquanto tempore cum ipsis conversati sumus absque criminis suspicionem, ab his velut ab inimicis abhorreamus.

LITTERA Γ.

TIT. VII. — *De iis qui sententiam mutant, ac seipsos condemnant.*

Philonis. — Cain quidem cum piaculi sui magnitudinem ignoraret, simpliciores poenas luit, ut morte non multaretur. Qui vero eum imitatus est, cum eo confugere non posset ut ignorantiam suam causaretur, duplices jure merito poenas sustinuit.

A χρήσεως ανθρώπων ιδιωτῶν νομιστίον· βασιλέα δὲ μόνον τὸν ἐπιστήμονα.

Τοῦ αὐτοῦ. — Νεότης μετ' ἐξουσίας αυτοκράτορος ὁρμαῖς ἀκαθέκτοις χρωμένη, κακὸν δύσμαχον γίνε-
ται.

TITA. I. — *Περὶ βοηθείας Θεοῦ· καὶ ὅτι τοῦ Θεοῦ βοηθοῦντος, πᾶσα ἐπιβουλὴ καὶ ἐπανάστασις ἐχθροῦ ἀσθενεῖ, καὶ ὅλγοι πολλῶν κρατοῦσιν.*

Γενέσεως. — Παραγενόμενος δὲ τις τῶν ἀν-
σωθέων, ἀπήγγειλεν Ἀβραμ, ὅτι ἡχμαλωτεύ-
ται Ἀβρὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ. Καὶ ἠρώτησε τοὺς
ἰδίους οἰκογενεῖς αὐτοῦ τριακοσίους δέκα καὶ
ὀκτὼ, καὶ κατεδίωξεν αὐτοὺς ἕως Χοβὰλ, καὶ ἀπ-
έστρεψε, καὶ πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ, καὶ τὸν
λαόν.

B *Σχόλ.* Ἀβραὰμ ὑπέρμαχον τὸν Θεὸν κηστάμενος, μετὰ τῶν ἰδίων οἰκογενῶν τοὺς τέσσαρας βασιλεῖς εἰς φυγὴν ἐτρεψεν.

Παραλειπομ. β'. — Ἐδόξουν Ἀσὰ πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν αὐτοῦ, καὶ εἶπεν· Κύριε, οὐκ ἔστι παρὰ σοὶ σῶζειν ἐν πολλοῖς ἢ ἐν ὀλίγοις, οἷς οὐκ ἔστιν ἰσχύς. Βοήθησον ἡμῖν, Κύριε..... μὴ κατισχυ-
σάτω μετὰ σοῦ ἄνθρωπος.

Σχόλ. Ἀσὰ ὁ βασιλεὺς, μετὰ πεντακοσίων ὀδοῦ-
χοντα χιλιάδων ἀντιπαταξάμενος τοῖς Αἰθίοφιν, ἄρδην πάντας ἀνέβλεν ὑπὲρ χιλιάδας χιλιάδας ὄντας.

TITA. IA. — *Περὶ βαπτίσματος, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ ἰουτροῦ προφητείας.*

C *Τοῦ ἁγίου Κυπριανοῦ ἐπισκόπου, ἐκ τῆς πρὸς Φίλωνα ἐπιστολῆς.* — Ἐπειδὴ καὶ τοῖς βαρύτερα πεπλημμελῆκόσι, καὶ εἰς τὸν Θεὸν πρὸ τῆς χάριτος ἡμαρτηκόσι, μετὰ τὸ πιστεῦσαι ἀφαιεῖς ἁμαρτιῶν αὐτοῖς δέδοται, καὶ ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος, καὶ ἀπὸ τῆς χάριτος οὐδεὶς κωλύεται, πόσω μᾶλλον οὐκ ἐπι-
λεῖ κωλύεσθαι τὸ παιδίον, ὅπερ νεοστὶ τεχθέν, οὐδὲν ἡμαρτεν, εἰ μὴ ὅτι κατὰ τὸν Ἀδὰμ σαρκικῶς γεννή-
θην, τὸν μiasμὸν τοῦ θανάτου τῇ πρώτῃ γεννήσει ἐπεσπασατο; ὅπερ εἰς μετάληψιν ἀφέσεως ἁμαρτιῶν αὐτοῦ, τοῦτ' εὐχερέστερον πρᾶσιν, ὅτι ἀφένται αὐτῷ, οὐ τὰ ἴδια, ἀλλὰ τὰ ἄλλοτρια ἁμαρτήματα.

TITA. IB. — *Περὶ βεβαίου καὶ ἀβεβαίου ἀν-
δρός.*

D *Τοῦ αὐτοῦ (Φίλωνος) ἐκ τῶν ἐν Γενέσει ζητου-
μένων.* — Ἀνθρώποις τὸ εὐμετάδελτον διὰ τὴν ἐν τοῖς ἐκτὸς ἀβεβαιότητα συμβαίνειν ἀνάγκη. Οὕτω γοῦν φίλους ἐλόμενοι πολλάκις, καὶ βραχύν τινα αὐ-
τοῖς διατρίψαντες χρόνον, οὐδὲν ἐγκαλεῖν ἔχοντες, ἀπεστράφημεν ὥστε ἐχθρῶν.

ΣΤΟΙΧΕΙΟΝ Γ.

TITA. Z. — *Περὶ τῶν γνωσισμαχοῦντων, καὶ ἐαν-
τοὺς καταμεμφομένων.*

Φίλωνος. — Ὁ μὲν Κάιν, ἐπειδὴ τὸ μέγεθος τοῦ ἄγους ἠγνόησε, τοῦ μηδέποτε περιπεσεῖν θανάτῳ, τιμωρίας δίδωσιν ἀπολουστέρας. Ὁ δὲ μιμητὴς ἐκεί-
νου, μὴ δυνάμενος εἰς τὴν αὐτὴν ἀπολογίαν τῆς ἀγνοίας καταφυγεῖν, διπλᾶς εἰκότως ὑπομένει δίκα.

Διὰ τοῦτο ἐκ δὲ Λάμεχ ἐβδομηκοντάκις ἑπτὰ, διὰ τὴν εἰρημένην αἰτίαν, καθ' ἣν ὁ δεῦτερος ἁμαρτῶν, καὶ μὴ σφρονισθεὶς τῇ τοῦ προηδικηκότες τιμωρίᾳ, τὴν τε ἐκείνου παντελῶς ἀναδέχεται ἀπλουστέραν οὖσαν. Καθάπερ ἐν ἀριθμοῖς αἱ μονάδες ἔχουσι καὶ πολυπλασιωτέραν ὁμοιουμένην ταῖς ἐναριθμοῖς δεκάσιν, ἣν γνωσιμαχῶν Λάμεχ καθ' αὐτοῦ (27).

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τῶν αὐτῶν. — Τὸ ἐπαισθάνεσθαι τῶν ἐσφαλμένων, καὶ αὐτοῦ καταμέμφεσθαι πρὸς δικαίον ἀνδρὸς. Τὸ δὲ ἀνεπαισθήτως διακεῖσθαι, ἀργαλιώτερα ποιεῖ τῇ ψυχῇ τὰ δεινὰ τοῦ κακοῦ ἀνδρὸς.

TITA. IZ'. — *Περὶ γυναικὸς ἀνδρείας, καὶ σώφρονος, καὶ συνετῆς.*

Τοῦ ἀγίου Ἰγνατίου τοῦ Θεοφώρου. — Μόνους ἀνδρας τοὺς ὁμοζύγους εἶναι νομιστέον ταῖς γυναῖξιν, οἷς καὶ ἠνώθησαν κατὰ γνώμην Θεοῦ.

Φίλωνος, ἐκ τῶν ἐν Ἑξάββῳ Ζητημάτων. — Λέγεται ὑπὸ φυσικῶν ἀνδρῶν, οὐδὲν ἕτερον εἶναι θῆλυ, ἢ ἀτέλεις ἄρσεν.

Τοῦ αὐτοῦ. — Ἀσθενέστεραί τε πῶς εἰσιν αἱ γυναῖκες τῶν γυναικῶν, ἔξω τῶν αἰσθητῶν μηδὲν ἰσχύουσαι νοητὸν καταλαβεῖν.

TITA. IH'. — *Περὶ γυναικῶν πορνῶν, καὶ μοιχαλίδων, καὶ πορνεουσῶν, καὶ πόσης κακίας κληρουσῶν.*

Εὐσεβίου. — Φίλονον γυνὴ καὶ ζηλότυπον οὐ μετρίως, καὶ δεινὸν ἀνδρὸς ἤθη παραλῦσαι, καὶ συνεχεῖς γοητεῖαι ὑπάγεσθαι. Μελετήσασα γὰρ ὁπωπείας λόγους, καὶ τὴν ἄλλην ὑπόκρισιν, ὥσπερ ἐπὶ σκηνῆς, ὤψεαι καὶ ἀκούς σταν δολιχὰς διηπατημένων, ὡς ὑπὲρ τὸν ἡγεμόνα νοῦν φαναρίζει. Παῖδες δὲ εἰ γένοντο, φρονήματος ἀποπληθεύουσα καὶ παρῆρησις, ὅσα κατ' εἰρωνεῖαν πρότερον ὑποούλης ὑπὸ νύκτε, ταῦτα ἀπ' εὐτολμηροτέρου θράσους ἐκλαλεῖ, καὶ ἀναισχυντοῦσα βιάζεται πράττειν.

ΕΤΟΙΧΕΙΟΝ Δ.

TITA. IV'. — *Περὶ διορθώσεως βίου κακοῦ ἐπὶ τῷ ἀγαθῷ· ὅτι εὐάρεστον καὶ φίλον Θεῷ. Τοῦτο δὲ τελεῖται ἐκ τοῦ μεμνησθαι μὲν τῶν ἐσφαλμένων καὶ ἀπομνηστέεσθαι· προσεγγίζειν δὲ πεποθημένως τοῖς ἀξιωματικοῖς καὶ χρηστοῖς.*

Τοῦ ἀγίου Ἰγνατίου τοῦ Θεοφώρου, ἐκ τῆς πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολῆς. — Ἐσχατοὶ καιροί, ἀδελφοί, λοιπὸν αἰσχυνοῦμεν. Φοβηθῶμεν τὴν μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ, μὴ εἰς κρίμα ἡμῖν γένηται. Ἡ γὰρ τὴν μέλλουσαν ὀργὴν φοβηθῶμεν, ἢ τὴν ἐνεστῶσαν χάριν ἀγαπήσωμεν ἐν τῷ νῦν βίῳ, μόνον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ εὐρεθῶμεν.

TITA. KG'. — *Περὶ δικαίων· ὅτι περιφρονοῦνται ὑπὸ τῶν ἀδίκων καὶ ἀσεβῶν, καὶ διασύρονται.*

Τοῦ ἀγίου Μεθοδίου, ἐκ τῶν κατὰ τοῦ Πορφυ-

A 777 *Quamobrem de Lamech septuaginta septies sumpta ultio est (Gen. iv, 24), propterea quod, cum secundus ipse peccasset, anterioris prævaricationis supplicio nihilo sapientior factus, illius poenam quæ simplicior erat, omnino recepit. Haud secus atque in numeris unitates, repetitas eodem modo vices habent in decadibus quæ numerantur; sic Lamech apud semetipsum admissi delicti dolore mordebatur.*

Ejusdem ex iisdem. — Lapsus suos persentiscere, seque ipsum accusare, justi viri proprium est. Nullo vero eorum sensu moveri, inutiles reddit poenas, quas malus homo patitur.

TIT. XVII. — *De muliere forti, modesta, et prudente.*

B S. Ignatii Theophori. — Solos viros conjuges esse suos existiment mulieres, quibus et unitæ sunt secundum consilium Dei.

Philonis ex *Questionibus in Exodum*. — Homines naturæ periti ferunt feminam nihil esse aliud, nisi mare imperfectum.

Ejusdem. — Imbecilliora quodammodo sunt mulierum ingenia, ut ultra sensibilia nihil quod in intellectum cadat, percipere valeant.

TIT. XVIII. — *De mulieribus improbis, adulteris, meretricibus, omnique malitia repletis.*

Eusebii. — Mulier animal est sui amans ac zelotypum supra modum, nec non ad hominem corrumperendum, et continuis fascinationibus seducendum solers. Adulatorios siquidem sermones omneque simulationis genus excogitans, quo ejus oculos et aures, velut in theatro sit, demulceat, postquam delusum inescaverit, tum mentem principalem ejus animæ partem decipit. Quod si filios ex ea suscipit, tum audaciæ atque fiduciæ plena, quæ ante per ironiam subdole significaverat, hæc majori procacitate proloquitur, et pudoreposito patrare adnititur.

LITTERA Δ.

TIT. XII. — *De emendatione vitæ malæ in bonam; quod tibi Deo gratum acceptumque sit. Hoc autem perficitur errorum suorum recordatione ac detestatione; necnon ardentis studio ad ea quæ laudis digna optimaque sunt, accedendo.*

Sancti Ignatii Theophori, ex epistola ad Ephesios. — Novissima tempora sunt, fratres. Cæterum pudeat nos, ac vereamur patientiam Dei, ne in judicium nobis convertatur. Vel enim futuram iram timeamus, vel præsentem gratiam diligamus, modo saltem in Christo Jesu reperiamur.

778 TIT. XXIII. — *De justis: quodque ab iniquis et impiis contemnuntur et lacerantur.*

S. Methodii, ex libris adversus Porphyrium. —

NOTÆ.

(27) Oratio mutila et vitiosa.

Optimum revera et laudabile nuncupandum hoc A *ρίον*. — Καλλίστον ταῖς ἀληθείαις, καὶ ἐπαινετὸν κλητέον τοῦτο, κ. τ. ἐ.

TIT. XXVII. — *De jure et justitia.*

Didymi, in Osse. — Justitiam semper robur sequitur, uti injustitiam imbecillitas.

TIT. XXX. — *De orbis opificio.*

S. Irenæi ex quarta redargutione et consutatione falsi nominis scientiæ. — Apud Deum est virtus simul et sapientia, etc.

TIT. XXXI. — *De laudatione Dei.*

Ignatii Theophori, epist. ad Ephes. — Quando crebro convenitis, virtutes Satanæ destruantur. Deletur interitus ejus per concordiam fidei vestræ.

Gregorii Thaumaturgi, ex sermone, Quod nullum est idolum in mundo. — Honor quidem, qui Deo vero existenti exhibetur, illius omnino etiam est honor, qui ipsum honorat: contra vero, honor illi præstitus, qui Deus non sit, ejus etiam a quo exhibetur, ignominia est.

Theotimi. — Vere quoque memorem esse Dei, hoc est, vitam memoria versare: illius autem oblivisci, idem prorsus ac interire.

TIT. XXXIX. — *De servis frugi.*

S. Ignatii, ex epistola ad Polycarpum. — Servi non desiderent a communi liberi fieri; sed ad gloriam Dei magis serviant, ut potius libertatem a Deo consequantur.

LITTERA E.

TIT. XLII. — *De eleemosyna, atque in pauperes beneficentia.*

Soncti Cyrilli, ex quinto libro contra Julianum. — Eleemosynæ, etc.

Ejusdem, ex libro decimo octavo. — Nihil nos sic puros reddit, uti præclara quoad pietatem facinora, atque imprimis misericordia erga illos qui inopia rerumque necessariarum indigentia laborant. Nam et Proverbiorum auctor alicubi scribit, peccata eleemosyna et fide purgari (Prov. xv, 27).

Ejusdem. — Primum atque optimum virtutis specimen est, egenis facultates impertiri, et supra voluptatem quam divitiæ offerunt attollendo se, futuram spem in cælis potius aggerare. Nemo quippe eorum qui recte sentire solent, perpetua temporariis commutare, ac præ mobilibus rebus constantes arripere dubitaverit.

779 TIT. XLVII. — *De bonis episcopis, et qui mandata Dei custodiunt.*

Ejusdem (Gen. XLVII, 20). — Comparavit Joseph Pharaoni universam terram Ægypti... terram sacerdotum duntaxat non acquisivit Joseph. Dono namque Pharaon sacerdotibus dedit dona, qui munus suum comedeant.

Schol. Quoniam sacerdotes Deo consecrati sunt,

(28) *Σχόλιον.* Quæ scholiis duobus auctor iterato ac dedita opera inculcat, nulla prorsus ratione spectare videntur ad ea tempora, in quibus Palestina, Syriaque omnis, ac cæteræ Orientis regiones cum Ægypto, durissimo Saracenorum

ρίον. — Καλλίστον ταῖς ἀληθείαις, καὶ ἐπαινετὸν κλητέον τοῦτο, κ. τ. ἐ.

TITA. KZ'. — *Περὶ δικαίου καὶ δικαιοσύνης.*

Διδύμου, εἰς τὸν Ὀσση. — Τῇ δικαιοσύνῃ αἰετὸ ἰσχύει ἀκολουθεῖ, ὥσπερ τῇ ἀδικίᾳ τὸ ἀσθενεῖν ἔπεται.

TITA. Λ'. — *Περὶ δημιουργίας.*

Τοῦ ἁγίου Εὐρηναίου, ἐκ τοῦ δ' ἐλάτχου καὶ ἀνατροπῆς τῆς ψευδωνύμου γνώσεως. — Περὶ τὸν Θεὸν δύναμις ὁμοῦ καὶ σοφία, κ. τ. ἐ.

TITA. ΛΑ'. — *Περὶ δοξολογίας Θεοῦ.*

Ἰγνατίου τοῦ Θεοφόρου, πρὸς Ἐφεσίους. — Ὅταν πυκνῶς ἐπὶ τὸ αὐτὸ γίνεσθε, καθαιρούνται δυνάμεις τοῦ Σατάνᾳ, λύεται βλάβος αὐτοῦ ἐν τῇ ὁμονοίᾳ ὁμῶν τῆς πίστεως.

Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ, ἐκ τοῦ, Ὅτι οὐδὲν εἰδωλὸν ἐν κόσμῳ. — Ἡ μὲν εἰς Θεὸν τὸν ὄντως ὄντα τιμῇ, πάντως, που καὶ αὐτοῦ τοῦ τιμῶντός ἐστι τιμῇ· ἡ δὲ εἰς τὸν οὐκ ὄντα Θεὸν τιμῇ, ἐξ ἐναντίας καὶ αὐτοῦ τοῦ τιμῶντος, ἐστὶν ἀτιμία.

Θεοτίμου. — Καὶ ὄντως μνήμην ἔχειν Θεοῦ, ζωῆς ἐστὶ μνήμην ἔχειν, ἐπιτελεῖσθαι δὲ, γίνεται τὸ τεθνάναι.

TITA. ΛΘ'. — *Περὶ δούλων χρηστῶν.*

Τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου, ἐκ τῆς πρὸς Πολύκαρπον ἐπιστολῆς. — Οἱ δούλοι μὴ ἐράτωσαν ἀπὸ κοινοῦ ἐλευθεροῦσθαι, ἀλλ' εἰς δόξαν τοῦ Θεοῦ τὸ πλεῖον δουλεύωσαν, ἵνα χρεῖστος ἐλευθερίας ὑπὸ Θεοῦ τύχωσιν.

ΣΤΟΙΧΕΙΟΝ Ε.

C TITA. MB'. — *Περὶ ἐλεημοσύνης, καὶ εὐποιίας εἰς πτωχοῦς.*

Τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, ἐκ τοῦ 8' λόγου τῶν κατὰ Ἰουλιανοῦ. — Τὸ τῆς ἐλεημοσύνης, κ. τ. ἐ.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ 17' βιβλίου. — Οὐδὲν οὕτως κεκαθαρμένους ἡμᾶς ποιεῖ, ὥς αἱ τῶν εἰς εὐσέθειαν ἀνδραγαθημάτων λαμπρότητες, καὶ τό γε ἐποικτεῖρειν τοὺς ἐν ἐνδείᾳ καὶ τῶν ἀναγκαίων σπάνει. Γράφει γάρ που καὶ ὁ Παροιμιαστής, ὅτι ἐλεημοσύνη καὶ πίστις ἀποκαθαίρονται αἱ ἀμαρτίαι.

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ. — Πρῶτον καὶ ἀρίστον ἀνδραγαθία τὸ διανεῖμαι τοῖς δεομένοις τὰ ὄντα, καὶ καταμεγεθῆσαι τῆς ἐκ τοῦ πλοῦτου τρυφῆς, καὶ κατασπαρῆσαι μᾶλλον ἐν οὐρανοῖς ἐλπίδα τὴν μέλλουσαν· καὶ τῶν προσκαίρων ἀλλεῖσθαι τὰ διηνεκή, καὶ ἀνελίσθαι τὰ μένοντα τῶν σεσαλευμένων ἐνδοιάσειεν ἂν οὐδεὶς τῶν εὐφρονεῖν εἰωθότων.

TITA. MZ'. — *Περὶ ἐπισκόπων χρηστῶν, καὶ συλαττόντων ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ.*

Τῆς αὐτῆς (Γερέσεως). — Ἐκτίσας Ἰωσήφ πᾶσαν τὴν γῆν τῶν Αἰγυπτίων τῷ Φαραῶ..... χωρὶς τῆς γῆς τῶν ἱερῶν μόνον οὐκ ἐκτίσας Ἰωσήφ. Ἐν δόσει γὰρ ἔδωκε δόματα τοῖς ἱερῶσι Φαραῶ· καὶ ἦσθιον τὴν δόσιν.

Σχόλ. (28) Ὅτι οἱ ἱερεῖς τῷ Θεῷ ἀνάκεινται,

NOTÆ.

jugo premebantur, atque adeo ad Joannis Damasceni zetatem; sed ad illam qua provinciæ omnes illæ Romanis adhuc ac Christianis imperatoribus obnoxie erant. Hæc conferenda sunt cum iis quæ in adnotatione ad tit. XIV litteræ A horum Paral-

καὶ αὐτοί, καὶ τὰ προσόντα αὐτοῖς πράγματα, καὶ διὰ τοῦτο τὴν γῆν αὐτῶν Φαραὼ οὐκ ἐκτίσαστο.

Σχόλ. Ἐκόπει ὅπως καὶ πρὸ νόμου ἀφορολόγητα ἐτύγγανε τὰ προσόντα τοῖς ἱερεῦσι, καὶ τοῦτο ἐν ἐθνικοῖς.

Ἐκ τῶν Ἀριθμῶν. — Εἶπε Μωϋσῆς πρὸς Κύριον· Ἐπισκεψάσθω Κύριος ὁ Θεὸς τῶν πνευμάτων, κ. τ. ἔ.

Σχόλ. Καταργηθείσης διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν τῆς κατὰ σαρκικὴν συγγένειαν ἱερατείας, ἡ κατὰ μίμησιν τοῦ πνευματιγφοδίου Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ ἀντειστήθη διὰ χειροθεσίας ἱερωσύνη, μετὰ τῆς εὐσεβοῦς τῶν ἐκκλησιαστικῶν δογμάτων ἱερωτήσεως.

Τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου τοῦ Θεοφόρου, ἐκ τῆς πρὸς Ἑμυρραλοῦς ἐπιστολῆς. — Πάντες τῷ ἐπισκόπῳ ἀκολουθεῖτε, ὡς Ἰησοῦς Χριστὸς τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ πρεσβυτερίῳ ὡς τοῖς ἀποστόλοις· τοὺς δὲ διακόνους ἐντρέπεσθε, ὡς Θεοῦ ἐντολὴν. Μηδεὶς χωρὶς ἐπισκόπου τι πράσσειν τῶν ἀνηκόντων ἐν Ἐκκλησίᾳ. Βεβαία εὐχαριστία ἡγεῖσθαι ἡ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου οὔσα, ἡ ᾧ ἔαν αὐτός· ἐπιτρέψῃ. Ὅπου ἂν φανῇ ὁ ἐπίσκοπος, ἐκεῖ τὸ πλῆθος, ὥσπερ ὅπου ἔαν ἡ Ἰησοῦς Χριστὸς, ἐκεῖ ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία. Οὐκ ἔξόν ἐστι χωρὶς ἐπισκόπου, οὔτε βαπτίζειν, οὔτε ἀγάπας ποιεῖν, ἀλλ' ᾧ ἔαν ἐκεῖνος δοκιμάσῃ, τοῦτο καὶ τῷ Ἰησοῦ Χριστῷ εὐάρεστον, ἵνα ἀσφαλὲς ἦ καὶ βέβαιον πᾶν ὃ πράσσεται. Εὐλογόν ἐστι λοιπὸν ἀναστῆναι ἡμᾶς, ὡς καιρὸν ἔχομεν εἰς Θεὸν μετανοεῖν· καλῶς ἔχει, Θεὸν καὶ ἐπίσκοπον εἰδέναι· ὁ τιμῶν ἐπίσκοπον, ὑπὸ Θεοῦ τετιμῆται· ὁ λάθρα ἐπίσκοπον τι πράσσων, τῷ διαβόλῳ λατρεῖται.

Ἐκ τῆς πρὸς Πολύκαρπον. — Τῷ ἐπισκόπῳ προσέχετε, ἵνα καὶ ὑμῖν ὁ Θεός. Ἐγὼ ἀντίφυσον τῶν ὑποτασσόμενων ἐπισκόπῳ, πρεσβυτερίῳ, διακόνῳ· μετ' αὐτῶν μοι τὸ μέρος γένοιτο ἐν Θεῷ.

Πρὸς Ἐφεσίους. — Σπουδάζωμεν μὴ ἀντιτάσσεσθαι τῷ ἐπισκόπῳ, ἵνα ὦμεν Θεῷ ὑποτασσόμενοι. Καὶ ὅσον βλέπει τις σιγῶντα ἐπίσκοπον, πλέον αὐτὸν φοβείσθω. Πάντα γὰρ ὃν πέμπει ὁ οἰκοδομητὴς εἰς ἰδίαν οἰκονομίαν, οὕτως δεῖ ὑμᾶς δέχεσθαι, ὡς αὐτὸν τὸν πέμποντα. Τὸν γοῦν ἐπίσκοπον ὡς αὐτὸν τὸν Κύριον δεῖ προσβλέπειν.

Τοῦ αὐτοῦ πρὸς Μαγνησίους. — Εἰς τιμὴν Θεοῦ τοῦ θαλῆσαντος ἡμᾶς πρέπον ἐστὶν ὑπακοῦειν τῷ ἐπισκόπῳ κατὰ μηδεμίαν ὑπόκρισιν. Ἐπεὶ οὐχὶ τὸν ἐπίσκοπον τοῦτον τὸν βλέπομενον πλανᾷ τις, ἀλλὰ τὸν ἀόρατον παραλογίζεται Θεόν. Τῷ δὲ τοιοῦτῳ οὐ πρὸς σάρκα ὁ λόγος, ἀλλὰ πρὸς Θεὸν τὸν τὰ κρύφια εἰδῶτα. Πρέπον οὖν ἐστὶ, μὴ μόνον καλεῖσθαι Χριστιανούς, ἀλλὰ καὶ εἶναι· ὥσπερ καὶ τινες ἐπίσκοποι μὲν καλοῦσιν, χωρὶς δὲ αὐτοῦ πάντα πράσσουσιν. Οἱ τοιοῦτοι οὐκ εὐσυνειδητοὶ μοι φαίνονται, διὰ τὸ μὴ βεβαίως κατ' ἐντολὴν συναθροίζεσθαι.

A ac tam ipsi, quam quæ ipsorum propria sunt, eam ob causam Pharao terram illorum non comparavit.

Schol. Vide insuper, quomodo etiam ante legem latam, possessiones sacerdotum a tributis immunes erant, et hoc apud gentiles.

Ex Numeris (xxviii, 16). — Dixit Moyses ad Dominum: Provideat Dominus Deus spiritum, etc.

Schol. Sacerdotio, quod uni cognationi carnali addictum esset, per Jesum Christum Deum nostrum extincto, illud ejus loco institutum est, quod ad instar Josue filii Nave, viri Spiritu sancto pleni per impositionem manuum confertur, cum pia ecclesiasticæ doctrinæ interrogatione.

S. Ignatii Theophori, ex epistola ad Smyrneses. B — Omnes episcopum sequimini, ut Jesus Christus Patrem, et presbyterium ut apostolos; diaconos autem, ut Dei mandatum. Nemo sine episcopo aliquid agat eorum quæ ad Ecclesiam spectant. Illa Eucharistia firma censeatur, quæ ab episcopo sit, aut cui ipse permiserit. Ubi appa- ruerit episcopus, illic multitudo sit: quemadmodum ubi est Jesus Christus, illic est Ecclesia catholica. Non licet sine episcopo, neque baptizare, neque agapas facere; sed quod ille probaverit, hoc Jesu Christo complacitum est, ut tutum firmumque sit omne quod agitur. De cætero æquum est ut evigilemus, quando tempus habemus, ut nos Dei causa pœniteat. Optimum est C Deum atque episcopum nosse. Qui honorat episcopum, a Deo honoratur: qui inscio episcopo aliquid agit, hic diaboli cultor est.

Ex epistola ad Polycarpum. — Episcopo attendite, ut et Deus vobis. Unanimis ego sum cum iis qui subjecti sunt episcopo, presbyterio, diaconis: cum his pars mihi sit in Deo.

Ad Ephesios. — Operam ponamus ut non episcopo resistamus, ut simus Deo subjecti. Et quo magis episcopum tacentem quis videt, eo plus ipsum timeat. Omnem enim, quem paterfamilias ad suam dispensationem mittit, sic nos oportet recipere, velut ipsum a quo mittitur. Episcopus itaque aspicere debet uti Dominus ipse.

Ejusdem ad Magnesios. — In honorem Dei qui nos vult, decens est nos episcopo sine simulatione obedire. Quia nequaquam episcopum hunc qui oculis videtur, seducit quispiam, sed invisibilem Deum fallere putat. Tali viro, non ad carnem, sermo 780 est, sed ad Deum qui occulta cernit. Quocirca consentaneum est, ut non solum Christiani vocemur, verum etiam simus: quo nempe modo aliqui, episcopum quidem vocant, cuncta vero sine ipso peragunt. Tales autem mihi bonæ conscientiæ non esse videntur: quia non secundum mandatum congregantur.

NOTÆ.

leorum attuli. Ubi ostendi Damasceni ætate insi- quem saltem sanctissimæ crucis Domini partem Hierosolymis residuum adhuc fuisse, ac fidelium venerationi propositam: ut neque sanctus doctor

scribere potuerit, ereptam illam Christicolis sanctæ civitatis civibus fuisse, et alio penitus exporta- tam, μετανάστην γενέσθαι. De quo plura alibi dicturus sum.

Ex eadem. — Nihil sit in nobis quod vos disjungere queat; sed copulamini cum episcopo, et iis qui praesident, secundum normam et doctrinam incorruptionis. Quemadmodum igitur Dominus noster nihil sine Patre gessit, neque per seipsum, neque per apostolos; sic neque vos sine episcopo et presbyteris quidquam agatis: neque tentetis quidpiam quod vobis seorsim aequum appareat.

Ejusdem, Epist. ad Trall. — Quando subjecti estis episcopo, mihi videmini non secundum hominem videntes, sed secundum Jesum Christum, qui nostri causa mortuus est.

Ejusdem. — Filii lucis, fugite divisionem et malas doctrinas. Ubi autem est pastor, illuc tanquam oves sequimini.

Ejusdem, Epist. ad Philadelph. — Testis autem mihi est, in quo vinctus sum, quoniam a carne humana non cognovi; Spiritus vero haec praedicavit: Sine episcopo nihil faciatis. Carnem vestram tanquam Dei templum custodite: unionem diligite, scissiones fugite, imitatores estote Jesu Christi velut et ipse Pater.

S. Cyrilli ex lib. xvii Contra Julianum. — Antistitem oportet inculpatæ vitæ studere, atque operam dare, ne quidpiam negligat eorum quæ Deo accepta sunt.

Ex eadem. — Illis qui id sortiti sunt, ut aliis praecicerent, quique in medio positi, caeteris sunt conspicuiore, necessario prorsus incumbit, ut omni rectæ vitæ decore fulgeant, et accuratam vivendi rationem colant, qua subjectis suis exemplo fiant, nihil quidem agentes ostentationis aut inanis gloriæ causa, sed utilitatis, omnia sua ita gerentes, ut alios ad bonum pelliciant. Vita siquidem illorum qui medium tenentes locum illustri dignitate praestant, ab omnibus judicatur et probatur; ac si irreprehensibilis est, non parum emolumenti illis inde accedit, qui ipsam vident. Sin a suo statu distrabatur, et in illicita defluat, hoc aliquibus nequaquam in bonum cedit, quin potius in detrimentum et perniciem. Nam si pædagogus honeste incedere ac vitam instituere nesciat, quidnam illi quos erudit, ab ipso capient utilitatis?

S. Athanasii ex sermone de fortitudine. — Ecclesiæ ministrum in primis sine ira esse oportet, nec increpare, sed adhortari.

S. Dionysii Alexandrini. — Apud incredulos quidem et profanos ab externarum rerum communiumque perceptionibus et cogitationibus sermones auspicamur: nos vero ipsos, et eos qui nobiscum sentiunt, divinis oraculis obfirmare nitimur?

Didymi, ex libro De incorporeo. — Magistri disciplina et exhortationes auditorum utilitati conferunt, non quando magister solo sermone docet, **781** sed quando actione etiam dictis consentanea, rebusque promissis affini. Rursum sincerum doctorem vitam iis quæ ipse statuit, congruentem agere oportet, ut ejus actio cum sermone recte conveniat.

Ἐκ τῆς αὐτῆς. — Μηδὲν ἔστω ἐν ὑμῖν ὃ δυνήσεται ὑμᾶς μερίσαι, ἀλλ' ἐνώθητε τῷ ἐπισκόπῳ, καὶ τοῖς προκαθημένοις, εἰς τόπον καὶ διδασχὴν ἀφθαρσίας. Ὅσπερ οὖν ὁ Κύριος ἡμῶν ἀνευ τοῦ Πατρὸς οὐδὲν ἐποίησεν, οὕτε δι' αὐτοῦ, οὕτε διὰ τῶν ἀποστόλων, οὕτως μηδὲ ὑμεῖς ἀνευ τοῦ ἐπισκόπου μηδὲν πράσσετε, μηδὲ πειράσχητε εὐλογόν τι φαίνεσθαι ἰδίᾳ ὑμῖν.

Τοῦ αὐτοῦ. — Ὅταν τῷ ἐπισκόπῳ ὑποτάσσῃσθε, φαίνεσθέ μοι, οὐ κατὰ ἀνθρώπων ζῶντες, ἀλλὰ κατὰ Ἰησοῦν Χριστὸν δι' ἡμᾶς ἀποθανόντα.

Τοῦ αὐτοῦ. — Τίνα φωτὸς ἀληθείας, φεύγετε τὸν μερισμὸν καὶ τὰς κακοδιδασκαλίας. Ὅπου δὲ ὁ ποιμὴν ἔστι, ἐκεῖ ὡς πρόβατα ἀκολουθεῖτε.

Τοῦ αὐτοῦ. — Μάρτυς μου ἐν ᾧ δέδεμαι, ὅτι ἀπὸ σαρκὸς ἀνθρωπίνης οὐκ ἔγνων· τὸ δὲ πνεῦμα ἐκήρυσσε τάδε· Χωρὶς ἐπισκόπου μηδὲν ποιεῖτε. Τὴν σάρκα ὑμῶν ὡς ναὸν Θεοῦ τηρεῖτε, τὴν ἑνωσιν ἀγαπάτε, τοὺς μερισμοὺς φεύγετε· μιμηταὶ γίνεσθε Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς αὐτὸς τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ.

Τοῦ ἀγίου Κυρίλλου, ἐκ τοῦ ιζ' βιβλίου τῶν κατὰ Ἰουλιανοῦ. — Χρὴ τῶν προεστηκότα ἀναπλήκτων ἐκμελετᾶν καὶ ἀσχεῖσθαι βίον, καὶ μηδὲν ἔχειν ἀνεπιτήδευτον τῶν ἀρεσκόντων Θεῷ.

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ. — Τοῖς ἡγεῖσθαι λαοῦσι, καὶ οἷον ἐν μέσῳ κειμένοις, καὶ τῶν ἄλλων ἐπιφανεστέροις, πᾶσά πως ἀνάγκη τῷ τῆς εὐζωίας καταφαιδρύνεσθαι κάλλει, καὶ ἀπολέκτον ὡς ἀληθῶς ἐξασκησάσαι βίον, ὥστε καὶ ὑποτύπωσιν αὐτοῦ γενέσθαι τοῖς ὑπὸ χεῖρα κειμένοις, δρῶντας μὲν ἐπιδεικτικῶς ἢ φιλοδόξως οὐδὲν, ὠφελείας δὲ χάριν καὶ ἐτέρας πρόφασιν τὰ καθ' αὐτοὺς ποιεῖσθαι σπουδάζοντας. Ἀεὶ γάρ πως τῶν ἐν μέσῳ καὶ ἐπισήμων ὁ βίος ὑπὸ πάντων κρίνεται, καὶ δοκιμάζεται καὶ ἔχει τὸ ἀνεπιληπτόν, οὐκ ἀνώνυμόν ἐστι τὸ χρήμα τοῖς εἰδόσιν αὐτόν. Εἰ δὲ ἀποφέροιο τοῦ εἰκότος, καὶ διαπίπτει πρὸς ἃ μὴ θέμις, οὐ πρὸς καλὸν μὲν ἔσται τίσι, πρὸς ζημίαν δὲ μάλλον καὶ βλάβας. Εἰ γὰρ οὐκ οἶδεν ὁρθοποδεῖν καὶ διαδιῶν ἀστείως ὁ παιδαγωγός, ποῖα ἔσται παρ' αὐτοῦ τοῖς παιδαγωγουμένοις [ὠφέλεια];

Τοῦ ἀγίου Ἀθανασίου, ἐκ τοῦ περὶ ἀνδρείας. — Δεῖ τὸν λειτουργὸν τῆς ἐκκλησίας πρὸ πάντων ἑκτός ὀργῆς εἶναι, καὶ μὴ ἐπιπλήττειν, ἀλλὰ παρακαλεῖν.

Τοῦ ἀγίου Διονυσίου Ἀλεξανδρείας. — Πρὸς μὲν τοὺς ἀπειθεῖς καὶ βεβήλους, ἀπὸ τῶν ἐξωθεν καὶ τῶν κοινῶν ἐννοιῶν καὶ λογισμῶν τὰς τῶν λόγων ἐπιχειρήσεις ποιοῦμεθα· ἡμᾶς δὲ αὐτοὺς καὶ ὁμόφρονάς ἐκ τῶν θεῶν λογίων ἐπιστηρίζειν πειρώμεθα.

Διδύμου, ἐκ τοῦ περὶ ἀσωμάτων. — Ἀνύουσι παρὰ διδασχάλου παιδεύσεις τε καὶ προτροπαὶ πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἀκροωμένων, οὐχ ὅταν λόγῳ μόνῳ διδάσκη ὁ παιδευτής, ἀλλὰ καὶ πράξει καταλλήλῃ καὶ συναρξῇ τοῖς ἐπαγγελλομένοις. Πάλιν δεῖ τὸν γνήσιον διδάσκαλον βίον κατάλληλον ἔχειν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ νομοθετούμενοις, ἵνα ἢ τὸ ἔργον αὐτοῦ συνηρμοσμένον τῷ λόγῳ.

Ἐκ τοῦ εἰς τὸν Ἰσαΐαν 13 κεφαλαίου. — Α *Ex cap. xii in Isaiam.* — Dominus dabit verbum & Κύριος δώσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ. » Εὐαγγελίζονται δὲ δυνάμει πολλῇ, οἱ μὴ συλλαβὰς μόνως προσφέροντες, ἀλλὰ καὶ τὴν δύναμιν αὐτῶν ἐπιδεικνύμενοι πρακτικῶ καὶ θεωρητικῶ βίῳ.

Τοῦ ἁγίου Ἰουστίνου τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος, ἐκ τοῦ πρὸς Ἑλληνας παραινετικοῦ. — Ἀδύνατον τὰ θνῶς μεγάλα καὶ θεῖα τοὺς μὴ πρότερον παρὰ τῶν εἰδῶτων μεμαθηκότας, ἢ αὐτοὺς εἰδέναι, ἢ ἐτέρους δύνασθαι διδάσκειν ὁρθῶς.

ΣΤΟΙΧΕΙΟΝ Ζ.

ΤΙΤΑ. Α'. — Περὶ τοῦ ζητεῖν τὸν Θεόν.

Θεοτίμου ἐπισκόπου Σκυθοπόλεως (29), ἐκ τοῦ Ἑὰν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου. — Παρὰ Θεὸν οὐδὲν ἐπίστασθαι δεῖ.

Τοῦ αὐτοῦ. — Δεόντως οὕτω τις πρόσεισι τῷ Θεῷ, εἰ τὸ πᾶν αὐτῷ νέμει, παρ' οὐπερ ἔχει τὸ πᾶν λαβὼν, καὶ αὐτὰς τὰς φροντίδας, καὶ ὑπὲρ ὧν αὐτὰι τυγχάνουσιν.

Τοῦ αὐτοῦ [ἀγίου Κυρίλλου] ἐκ τοῦ εἰς παρθενίας. — Δεῖ ἐξ ὅλης καρδίας ἐπιζητεῖν τὸν Θεόν· τὸ δὲ ἐπιζητεῖν ἐστὶ τὸ αὐτῷ λατρεῖν, καὶ τὰ αὐτῷ δοκούντα κατορθοῦν ἐπιζητεῖσθαι. Τοῖς οὕτω ζητοῦσι τὸν Θεὸν πολλοὶ γίνονται τῆς εὐσεβείας καρποὶ, καὶ τὸ ἐκ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀνατέλλει φῶς.

ΣΤΟΙΧΕΙΟΝ Η.

ΤΙΤΑ. Δ'. — Περὶ ἡμέρας ἐσχάτης, καὶ τοῦ Ἀντιχρίστου.

Τοῦ ἁγίου Εἰρηναίου, εἰς τὸ θνητὸν τὸ ἐρχόμενον. — Ἀνακεφαλαίωσις γίνεται πάσης ἀδικίας, κ. τ. ἐ. Ἰαπολύτου ἐπισκόπου Ῥώμης περὶ Χριστοῦ, καὶ τοῦ Ἀντιχρίστου (30). — Ἀλλὰ τούτων ἐν προοίμῳ εἰς ὄψαν Θεοῦ εἰρημένων, κ. τ. ἐ. πομπεύειν τῷ Διονύσιῳ.

ΣΤΟΙΧΕΙΟΝ Θ.

ΤΙΤΑ. Ζ'. — Περὶ θείων λογίων.

Θεοφίλου ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας. — Σφόδρα ὀλίγων τυγχάνει τῶν πάντα τὸν ἑαυτῶν βίον ἀναθεωκόντων τῇ περὶ τὰς θείας Γραφὰς ἐξετάσει, τὸ δύνασθαι λογικώτερον παρακολουθεῖν τοῖς περιεχομένοις δόγμασι, καὶ τῇ βαθυτέρᾳ τῶν Γραφῶν διανοίᾳ.

ΤΙΤΑ. Η'. — Περὶ θείων καὶ κατὰ Χριστὸν μυστηρίων.

Εἰρηναίου, ἐκ τοῦ κατὰ αἰρέσεων βιβλίου ε'. — Τὸ ἀπὸ τῆς κτίσεως ποτήριον, αἶμα ἰδικὸν ὡμολόγησεν, κ. τ. ἐ.

Φίλωνος, ἐκ τοῦ δευτέρου τῶν ἐν Γενέσει Ζητημάτων. — Οὐ θέμις τὰ ἱερὰ μυστήρια ἐκλαλεῖν ἀμύητοις, ἀχρὶς ἂν καθαρῶσι τελεῖα καθάρσει. Ὁ γὰρ ἀνοργιάστος καὶ εὐχερὴς, ἀσώματος καὶ νοητὴν φύσιν ἀκούειν ἢ βλέπειν ἀδυνατῶν, ὑπὸ τῆς φανερᾶς ὥψεως ἀπατηθεὶς μωμηθήσεται. Τὰ ἀμώμητα τοῖς ἀμύητοις ἐκλαλεῖν μυστήρια, καταλύοντός ἐστι τοὺς θεσμοὺς τῆς ἱερατικῆς τελετῆς.

NOTÆ.

(29) Σκυθοπόλεως. Lege, Σκυθίας. De Theotimo Tomitano in Scythia episcopo vide Sozom. lib. vii Hist. c. 25.

Ex cap. xii in Isaiam. — Dominus dabit verbum evangelizantibus virtute multa (Psal. lxxvii, 42). » Atqui multa virtute evangelizant, qui non syllabas solum afferunt, sed et earum vim tam activam, quam contemplativa vita expriment.

S. Iustini philosophi et martyris, ex Parænesi ad gentes. — Fieri nequit ut qui res vere magnas ac divinas ab iis qui eas non noverint, acceperunt, aut ipsi sciant, aut alios recte doceant.

LITTERA Ζ.

TIT. I. — De quaerendo Deo.

Theotimi episcopi Scythiæ, ex oratione in illud : Si offers munus tuum. (Matth. v, 23.) Ultra Deum nihil rescire convenit.

Ejusdem. — Sic recte quispiam ad Deum accedit, cum totum ei tribuit a quo nempe totum quod accepit, habet, atque ipsamet curas, et ea quorum causa illæ accident.

Ejusdem (S. Cyrilli) ex Sermone in virginitatem. — Toto corde Deum inquirere oportet : inquirere autem est, ipsi ex religione servire, et dare operam, ut quæ ei placita sunt præstentur. Illi qui Deum hoc modo quaerunt, multos pietatis suæ fructus capiunt, lumenque a Spiritu sancto ipsis oritur.

LITTERA Η.

TIT. IV. De ultimo die et Antichristo.

Sancti Irenæi in bestiam futuram. — Recapitulatio omnis iniquitatis sit, etc.

S. Hippolyti episcopi Romæ, de Christo et Antichristo. — Sed his ad Dei gloriam in antecessum dictis, etc., usque ad, Libero circuire.

LITTERA Θ.

TIT. VII. De divinis oraculis.

Theophili episcopi Alexandrini. — Pauci admodum sunt, qui, cum omnem vitam suam divinorum Scripturarum inquisitioni impendant, doctrinam quæ in eis continetur, et profundiores earum sensus, sublimiore intelligentia assequi possint.

TIT. VIII. — De divinis Christumque spectantibus mysteriis.

Irenæi, ex lib. v Contra hæreses. — Calicem ex creatura acceptum, sanguinem proprium esse confessus est, etc.

782 Philonis ex secundo Quæstionum in Genesim. — Nefas est divina mysteria efferre iis qui initiati non sunt, donec perfecta purgatione mundati fuerint. Qui enim sacra initia non obit, ac profanus est, cum incorpoream intelligibilemque naturam, nec audire, nec cernere valeat, ex aperto conspectu nævum contrahet. Mundissima mysteria apud eos qui initiati non sunt, eloqui, illius est, qui sacerdotalis functionis leges pessumdat.

(30) Excerpta sunt ex genuino Hippolyti opere de Antichristo quod Guidibirius Græce, et Combef. Græce et Latine ediderunt.

Ejusdem. — Alienum a ratione est, ut, cum in A civitatibus cautum sit, ne arcana mysteria apud eos qui initiati non sunt, evulgentur, vera sacra, quæ ad pietatem et sanctimoniam provehunt, ad anres nugacitatis plenas projiciantur. Non omnia omnibus communicare oportet, non sermones, non res, ac præsertim sacras. Eos itaque, qui participes illorum fieri desiderant, primo maximeque et admodum necessarium est, erga unum, quique revera est, Deum pietatem religionemque habere, quibus pellatur error, qui per figuras, simulacra, et quasvis statuas, imitationesque profanas, et impura mysteria inolevit: ad hæc mundissimis lustrationibus expurgari, et tam corpore, quam animo, ex paternarum legum ac rituum præscripto. Tertio demum, certum libentissimi consensus pignus præbere, ne divini cibi participes facti, ganeonum adolescentium more præ satietate immutentur, in ea quæ non licet debacchantes.

LITTERA K.

TIT. IX. — *De nefariis hominibus.*

Philonis, ex Questionibus in Exodum. — Intra se perniciem gerit, qui nequitiam vitæ sociam habet, quoniam contubernalem habet insidiatricem suam et adversariam. Improbi siquidem conscientia ultioni ejus sufficit, intus velut ex inflicta plaga timorem animæ protendens.

Ejusdem. — Hominis nequam vita mœrore et timore anxia est, et quæcunque sensibus suis operatur, terroribus et doloribus admiscetur.

TIT. XVI. — *De malo corde, et iis quorum cogitationes iniquæ sunt.*

S. Cyrilli, ex lib. xvii Contra Julianum. — Malitiæ appetitio, principium et radix, ac veluti fons et origo est affectionum quæ intra nos sunt, ad quæ mentem advocat: ac principio quidem eam fascinat: posihac vero ei vim affert, eamque agitat, quandoque etiam præter ipsius voluntatem. Cupiditates siquidem insitarum nobis voluptatum, instar fumæ, aut vaporum quorundam, in nobis excitant: qui vero sana mente et alacri animo est, motus istos corrigit, nec ulterius progredi sinit. Atque affectio hæc, cum adhuc infirma est, facili negotio superatur. Qui vero segnis remissusque est, oblectationum primordia suscipit, veluti simplices cogitationes: quas ubi latius progredi concesserit, difficile reperiet, quomodo his adversetur. Qui enim jam ante captus victusque fuit, voluntatum suarum ultra dominus non est: quinimo potius perturbationi victrici tanquam barbaro hosti subditus erit. Optimus igitur continentie modus, 783 primus, inquam, et commendatissimus est, ut neque villi initia admittamus, neque nos cupiditates apprehendant. Altera vero post hanc continentia, eaque sordibus plena, hæc est, velle ab operibus exsequendis abstinere: cum in-

Τοῦ αὐτοῦ. — Ἀποπον, ἐν μὲν ταῖς πόλεσιν νόμον εἶναι, τοῦ μυστικὰ μυστήρια μὴ ἐξαγγεῖλαι τοῖς ἀμυήτοις, τὰς δὲ ἀληθεῖς τελετὰς, αἱ πρὸς εὐσέβειαν ἀγούσι καὶ οὐσιότητα, εἰς ὅτα μετὰ φλυαρίας ἐκρῖπτειν. Οὐ πάντων κοινωνητέον πᾶσιν, οὔτε λόγων, οὔτε πραγμάτων, καὶ μάλιστα ἱερῶν. Δεῖ τοῖς ἐπιεικέσι τῆς μετουσίας τούτων, πρῶτον μὲν, καὶ μέγιστον, καὶ ἀναγκαϊότατον πρὸς τὸν ἕνα, καὶ ὅντως ὄντα θεὸν εὐσέβειαν καὶ οὐσιότητα ἔχειν τὴν ἐπὶ τοῖς ἀγάλμασι, καὶ ἑοάνοις, καὶ συνόλως ἀφιδρῦμασι, τελεταῖς τε ἀτελέστοις, καὶ μυστηρίοις ἀνοργιάστοις ἀνήνυτον πλάνην ἀπωσαμένους. Δεύτερον δὲ, καθαρῶσαι τὰς ἀγνευούσας καθάρσεις, κατὰ τὸ σῶμα καὶ ψυχὴν, διὰ νόμων πατρῶν καὶ ἡθῶν. Τρίτον, ἀξιόπιστον τοῦ συνασμενισμοῦ παρασχεῖν ἐνέχυρον, ἵνα μὴ τροφῆς μεταλαμβάνοντες τῆς ἱερᾶς, ἀσώτων μεираκίων τρόπον ὑπὸ χόρου καὶ πληθμονῆς ἐναλλοιωθῶσιν, ἐμπαρονοῦντες οἷς οὐ θέμις.

ΣΤΟΙΧΕΙΟΝ K.

ΤΙΤΑ. Θ'. — *Περὶ κακοποιῶν.*

Φίλωνος, ἐκ τῶν ἐν Ἐξέδῳ ζήτουμένων. — Ἐντὸς φέρει τὸν διεσθρον ὁ τῇ κακίᾳ συζῶν, ἐπὶ αὐνοῖον ἔχει τὴν ἐπίβουλον καὶ πολέμιον. Ἰκανὸς γὰρ πρὸς τιμωρίαν ἡ τοῦ φαύλου συνείδησις, οὐκ ὅθεν ὡς ἐκ πληγῆς δεῖλαιαν προτείνουσα τῇ ψυχῇ.

Τοῦ αὐτοῦ. — Τοῦ φαύλου ὁ βίος ἐπιλυτός καὶ περιδεής, καὶ ὅσα κατὰ τὰς αἰσθησεις ἐνεργεῖ, φόβος καὶ ὀδύνας ἀνακρίραται.

TIT. ΙΓ'. — *Περὶ καρδίας πορνῆς, καὶ τῶν λογωμῶν ἀδικῶν ἐχόντων.*

Τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, ἐκ τοῦ ιζ' κατὰ Ἰουλιανῶν. — Ἀρχή, καὶ ῥίζα, καὶ ὅλον πηγὴ, καὶ γέννησις τῶν ἐν ἡμῖν ἐστὶ παθῶν ἡ πρὸς κακίαν ὁρεξις, ἐπ' αὐτοῖς καλοῦσα τὸν νοῦν, καὶ καταγοητεύουσα μὲν ἐν ἀρχαῖς, βιαζομένη δὲ καὶ μετὰ τοῦτο, καὶ κατασεύουσα, ἀβουλήτως ἐστ' ὅτε. Καπνοῦ γὰρ δίχην, ἡ ὥσπερ τινὲς ἀτμοὶ τῶν ἐμψύτων ἡδονῶν ἀνίσχουσιν ἐν ὑμῖν τὰς ὁρέξεις· ἀλλ' ὁ μὲν σῶφρων νεανίσκος ἐπιτιμᾷ τοῖς κινήμασι, καὶ περαιτέρω προελθεῖν οὐκ ἐξ. Ὁ καὶ ἀδρανὲς ὢν ἐστὶ, τὸ πάθος ἡττηται βλάβος. Ὁ δὲ γε βέβημος καὶ καθημερημένος ἐσδέχεται τὰς τῶν ἡδονῶν ἀρχάς, ὡς ἐννοίας ἐστὶ φιλάς· ἐπιτρέψας δὲ προελθεῖν εἰς πλάτος, δυσχεραστάτην εὐρῆσει τὴν ἀντίστασιν. Ὁ γὰρ προαλοὺς καὶ προσητημένος, οὗ τῶν ἰδίων ἐστὶ θελημάτων ἐστὶ κύριος· ὑποκρίσεται δὲ μάλλον καθάπερ βαρβάρῳ τῷ νικῶσιν πάθει. Ἐγκρατείας οὖν ὁ πανάριστος τρόπος, πρῶτος τε καὶ εὐκλεέστατος, τὸ μῆτε προήκασθαι τὰς τοῦ πάθους ἀρχάς, μῆτε μὴν ἀλῶναι ταῖς ἐπιθυμίαις. Δεύτερα δὲ μετ' ἐκείνην ἐγκράτεια, καὶ ῥύπου μεστή, τὸ ἀπέχεσθαι· θάλειν τῶν ἀποταλεσμάτων, προσηρωτηκότος (31) τοῦ νοῦ τῆς ἐπιθυμίας, καὶ τοῖς ἐντεῦθεν ἐνομιλήσαντος λογισμοῖς. Ἐπειδὴ καὶ χρειττον παρὰ πολὺ τὸ μὴδὲ ὅλως ἐν ἀγγελίῳ καθεί-

NOTE.

(31) Forte, προσηρωτήτος.

και βόρβορον, ηγουν πειρασθαι καθαρειν το ηδη A
με μολυσμένον.

TITA. ΚΓ'. — *Περὶ τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων.*

Τοῦ ἁγίου Κλήμεντος ἐπισκόπου Ρώμης, ἐκ τῆς β' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς. — Μὴ παρασέτω τὴν καρδίαν ὑμῶν, ὅτι βλέπομεν τοὺς ἀδίκους πλουτοῦντας, καὶ στενοχωρουμένους τοὺς τοῦ Θεοῦ δούλους. Οὐδεὶς γὰρ τῶν δικαίων ταχὺν καρπὸν ἔλαβεν, ἀλλ' ἐκδέχεται αὐτόν. Εἰ γὰρ τὸν μισθὸν τῶν δικαίων ὁ Θεὸς εὐθέως ἀπεδίδου, ἐμπορίαν ἥσυχου-μεν, καὶ οὐκ εὐσείδειαν. Ἐδοκοῦμεν γὰρ εἶναι δίκαιοι, οὐ διὰ τὸ εὐσεβεῖς, ἀλλὰ τὸ καρδάλειον διώκοντες.

Τοῦ ἁγίου Τίτου, ἐκ τοῦ περὶ Προνοίας. — Οὐκ ἐχρῆν, ὡς εἰκεν, βατὰ τοῖς πᾶσιν ὑπάρχειν τοῦ Θεοῦ τὰ τεκμήρια, καὶ τὸν ἀρρήτῳ καὶ ἀκατάληπτον νοῦν πάντῃ γινώριμον εἶναι ἀνθρώποις· ὅπου γε καὶ βασιλείᾳ ἀνθρώπου καὶ ἀρχοντός ἐστιν, ὅτι τὰ πλείστα τῶν βουλευμάτων κρύπτεται, ὡς καὶ τὸ πραττόμενον ἀγλῶν εἶναι, ὅτῃ λόγῳ πράττεται. Οὐ τοίνυν θαῦμα, εἰ ἀνθρώποι μὴ χωροῦσιν ὅλος τῆς διοικησίας τοῦ Θεοῦ τὸν λόγον, οἷς ἀρμόττει καὶ δῖχα τοῦ πολυπραγμονεῖν ὑπέκεινεν τε καὶ ἡσυχάζειν, καὶ ἥκιστα ἀνταίρειν κατὰ τῆς ἀρρήτου διοικήσεως. Πολλάκις γὰρ οὐδὲ τεχνίτην, εἰς τὸν οἰκοδομίας, ἢ ναυπηγίας, ἢ χαλκευτικῆς ἐκπαιρον, αἰδοῦμενοι περὶ ραγίζεσθαι, ποιοῦντά γε τὸ οἰκεῖον ἕκαστον· ἀλλὰ τῇ παύρᾳ καταπιστεύσαντες, ἐκδεχόμεθα τὸ ἔργον ἰδεῖν. Ἔστι δὲ καὶ ὅτε σφαλλομένη οὐκ ἐπαισθανόμεθα. Τί ἐ' ἂν εἴποιμι περὶ τῆς ὑπὲρ πάντα νοῦν σοφίας τοῦ Θεοῦ; ὁ προσῆκε, καὶ νοοῦντάς τε καὶ μὴ νοοῦντας ἐκπλήττεσθαι τε καὶ τιμᾶν. Εἰ δέ τις διὰ τὸ μὴ καταλαμβάνειν τὸν λόγον τῶν πλειόνων τῶν πρὸς τοῦ Θεοῦ γινομένων, ἐκπέσοι πρὸς ἀτοπίαν τῆς (32) τοῦ Θεοῦ δόξης, ἀβλιώτατος, καὶ πάλιν ἀνόητος ὁ τοιοῦτος, ὡς αὐτῇ γε τῇ τυφλώσει τῆς ἰδέας διανοίας ὁδηγῶ χρώμενος.

ΣΤΟΙΧΕΙΟΝ Μ.

TITA. Ζ'. — *Περὶ μυστηνομένων, καὶ οὐκ ὠριζόμενων, καὶ κληρονομούμενων· καὶ περὶ τῶν λεγομένων θεῶν, ὅτι ἄθεσμα, καὶ ἐκκήρυκτα, καὶ ἀπηγορευμένα τῇ θεῇ Γραφῇ, τὰδε πάντα, καὶ τὰ ὁμοία.*

Ἐδσεβίου. — Εἰς τινες καταρῶμενοι τοὺς ἀστέρας, ὅτε καὶ κατὰ τοῦ οὐρανοῦ ὀργίζονται, λέγοντες· Οὐαὶ τῷ ἀστρῷ σου. Ἄλλοι λέγουσι· Καλοῦ ἀστρου ἐγεννήθη, διὸ καὶ συναστρεῖ αὐτῷ τὰ πάντα. Οὐαὶ τοῖς ταῦτα λέγουσι. Πολλοὺς οἶδα εὐχομένους εἰς τὸν ἥλιον καὶ σελήνην· καὶ ἔκτεσαν προσφέρουσι τῷ ἡλίῳ λέγοντες, Ἐλέησόν με. Καὶ οὐαὶ τούτοις. Τί ἀφεῖς τὸν ποιητὴν τοῦ ἡλίου τὸν ἥλιον προσκυνοῦντας; οὐ δεῖ λατρεύειν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα. Ἐγράφεται γάρ· Ἐπικατάρατος πᾶς ὁ προσκυνῶν τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην, καὶ τοὺς ἀστέρας, καὶ εἰ τι ἕτερον ποίημα παρὰ τὸν Ποιητὴν. Πολλοὶ φαντα-

terim desideris mens addicta sit, et cogitationibus quas illæ suggerunt, occupata. Satius quippe est cœnum omnino in vas non admittere, quam illud purgare conari, quod jam inquinatum est.

TIT. XXIII. — *De divinis judiciis.*

S. Clementis episcopi Romani, ex II ad Corinthios epistola. — Non turbet cor vestrum, quod iniquos ditescerentes videamus, ac Dei servos angustis affictos. Nemo quippe justorum cito fructum retulit, sed illum exspectat. Si etenim Deus mercedem justorum quamprimum redderet, nos mercaturæ operam daremus, ac non pietati. Justisiquidem esse censeremur, non religionis ergo, sed quæstum sequendo.

S. Titi, ex tractatu de Providentia. — Minime consentaneum erat, ut videtur, Dei consilia pervia omnibus fieri, et inexplicabilem illam atque incomprehensibilem mentem omni ratione hominibus exploratam esse: quando vel regis qui homo est, ac principis pleraque consilia occulta sunt; ita ut obscurum sit quam ob causam agatur id quod agitur. Nihil mirum igitur, si homines divinæ gubernationis rationem non capiant, quibus conveniat, posita curiositate, cedere et conticere, nec prorsus adversus ineffabile regimen illud obmurmurare. Enimvero sæpe accidit, ut neque ab artifice, sive domus struendæ, sive compingendæ navis, sive æris fundendi perito, ejus reverentia nihil inquiramus, dum ille quodvis opus suum facit; sed ejus experientiam fidem habentes, opificium videre præstolamur. Quinimo, quandoque etiam illius errata non animadvertimus. Quid itaque dicam de Dei sapientia, quæ mentem omnem excedit: quam, sive intelligamus, sive non intelligamus, nos oportuit admirari ac venerari. Quod si quispiam, ex eo quod multarum quæ a Deo sunt rationem non comprehendat, in hanc miser vecordiam contra Dei gloriam cadat, tum ille rursus amentiam prodet suam, ceu qui obcecatis sensus sui ducatum sequatur.

LITTERA M.

TIT. VII. — *De iis qui vaticiniis, auguriis, et auspiciis indulgent, deque iis qui dii nuncupantur: quodque hæc omnia hisque similia, impia atque abominanda et interdicta sint a Scriptura divina.*

Eusebii. — Sunt qui astris maledicant, dum contra cælum irascuntur, et dicunt: Væ ejus astro. Alii dicunt: Bono astro natus est, ideo cuncta ei, favente astro, succedunt. Væ his qui sic loquuntur. Complures novi qui solem et lunam precentur, supplicationemque istam soli offerant: Miserere mei. Væ etiam istis. Cur relicto solis opifice, solem adoras? nequaquam licet creaturæ præter 784 Creatorem servire. Scriptum est enim: Maledictus omnis qui solem et lunam et astra adorat, aut quamlibet aliam rem creatam præter ejus opificem. Multi imaginationibus indulgentes

NOTÆ.

(32) Forte, ἐκ τῆς κατὰ.

lunam descendere alunt. Quando sanguineo colore est, inquit, homo incantationibus suis eam caelo deducit. Sed vae iis qui hæc dicunt. Ecquis enim in cælum præstigiis suis aliquid possit! hoc Simon Magus voluit, sed cadens fractus fuit. Nemo siquidem potest cœlis sidus, seu parvum, seu magnum movere, quæ Deus propria virtute fundavit. Rursum ferunt nubes et imbres a præstigatoribus hominibus deduci: at vana effluunt. Quis hominum incantamentis suis valeat Dei præceptum invertere? nubes siquidem Deo jubente imbrem in terram fundunt.

TIT. XIII. — *De pœnitentia et confessione.*

S. Methodii, contra Porphyrium. — Pœnitentia tunc omne peccatum abstergit.

TIT. XVII. — *De monachis, qui rursus mores mutant, et ad vitia redeunt.*

Philonis ex Quæstionibus in Exodum. — Quibusdam fastidiosa mens est, qui confestim resumptis pennis iterum redeunt: non quidem revolando, sed magis ad extrema inferni reptando. Beati sunt qui cursum non reflectunt.

Ejusdem. — Jam quidam fastidiosi, gustata virtutis bonitate, ac sanitatis spe præstita, in eandem ægritudinem reciderunt.

LITTERA O.

TIT. I. — *De domo et domestica institutione: quodque bonum sit in alienis ædibus moras trahere, et aliena auscultare.*

Dionysii episcopi Alexandriæ. — Hominem qui propria negligit, externos velle instituere, ridiculum est.

TIT. VIII. — *De iis qui pejerant.*

Ejusdem (Philonis) ex Quæstionibus in Genesim. — Pejere impius est et inutile.

TIT. XIX. — *De nominis Dei.*

Philonis, ex Quæstionibus in Exodum. — Nomen Dominus, ei convenit, quatenus dominatur et regit, liberi imperii potestate utens; nomen vero, Deus, quatenus bonitate et benignitate. Bonus quippe Deus, auctoris nomen est. Quid mirari subeat, si ens ab hominibus nominari nequit, quando et uniuscujusque mens ignota est? Ecquis enim animæ substantiam vidit? Nonne vides, quid prophetæ qui ipsum interrogabat, respondendum iis qui nomen suum inquirerent, dicat, *Ego sum qui sum* (Exod. iii, 14)? unus cum sim, a natura esse habeo, non enuntiari. Quinimo, quod nemini declaratum sit ejus nomen, Dominus, ait. Apparui, inquit, ad Abram, et Isaac, et Jacob, cum Deus essem eorum, 785 et nomen meum Dominus, non indicavi eis (Exod. vi, 3). Sic et Jacob post luctum nosse illud volens audit: *Quare nomen meum postulas?* (Gen. xxxiv, 27.) Sufficiat tibi quod benedictiones meæ proficiant tibi sint.

S. Amphilochii episcopi Ieonii. — Θεός dicitur, quia omnia potestate et certitudine sua statuit, et a pernecitate, quia percurrit, movet, gubernat, et vivificat universa.

A ζόμενοι λέγουσι τὴν σελήνην κατέρχεσθαι. Ὅταν, φησὶν, ἐξαίματόυται, ἄνθρωπος καταγοητεύσας αὐτὴν καταφέρει. Καὶ οὐαὶ τοῖς ταῦτα λέγουσι. Τίς ἡδυνήθη καταγοητεύσαι οὐρανόν; ἡδουλήθη Σίμων ὁ μάγος, ἀλλὰ πεσὼν διεβράβη. Οὐδεὶς γὰρ δύναται, οὐ μικρὸν, οὐ μέγα σαλεύσαι ἄστρον οὐρανοῦ, ἃ ὁ Θεὸς τῇ ἰδίᾳ δυνάμει ἐθεμελίωσεν. Πάλιν δὲ λέγουσιν, ὅτι νεφέλας καὶ ὑετοὺς παράγουσι γόητες ἄνθρωποι, καὶ τοῦτο ματαιολογοῦσι. Τίς ἀνθρώπων δύναται πρόσταγμα Θεοῦ ἀποστρέφει γοητεία; τὰ γὰρ νέφη κατὰ πρόσταξιν Θεοῦ ἐκχέουσι τὸν ὑετὸν ἐπὶ τῆς γῆς.

TITA. II'. — *Περὶ μετανοίας καὶ ἐξομολογήσεως.*

Τοῦ ἁγίου Μεθοδίου, κατὰ Πορφυρίου. — Μετάνοια τότε ἁμαρτήματος παντὸς γίνεται ἀπαλειπτική, x. τ. ε.

TITA. IZ'. — *Περὶ μοραχῶν παλιμβόλων, καὶ παλινδρομούντων εἰς κακίαν.*

Φίλωνος, ἐκ τῶν ἐν Ἐξόδῳ Ζητημάτων. — Ἐνίοις ἀψίχορος ἐγγίνεται λογισμὸς, οἱ πρὸς ὄλιγον ἀναπεποφορηθέντες, αὐτίκα ὑπενώστησαν, οὐκ ἀναπτάντες μᾶλλον, ἢ ὑποσυρέντες εἰς Ταρτάρου, φησὶν, ἰσχατιὰς. Εὐδαίμονες δὲ οἱ μὴ παλινδρομούντες.

Τοῦ αὐτοῦ. — Ἦδη τινὲς ἀψίχοροι γευσάμενοι καλοκαγαθίας, καὶ ἐλπίδα παρασχόντες υἰεσίας, εἰς τὴν αὐτὴν ἐπανεστρέψαν νόσον.

ΣΤΟΙΧΕΙΟΝ O.

TITA. A'. — *Περὶ οἴκου καὶ οἰκειακῆς καταστάσεως· καὶ ὅτι οὐ καλὸν ἀλλοτρίοις σχολάζειν, καὶ ἀκροῦσθαι ἀλλότρια.*

Διονυσίου ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας. — Καταγέλαστον ἀνθρώπων τῶ τῶν ἰδίων ἀφειδήσαντι, παιδεύειν ἐπιχειρεῖν τοὺς ξένους.

TITA. H'. — *Περὶ τῶν τοὺς ἔρκους ἀθετούντων.*

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τῶν ἐν Γενέσει Ζητημάτων. — Τὸ ἐπιπορκεῖν, ἀνόςιον καὶ ἀλυσιτελέστατον.

TITA. IΘ'. — *Περὶ ὀνόματος Θεοῦ.*

Φίλωνος, ἐκ τῶν ἐν Ἐξόδῳ Ζητημάτων. — Τὸ Κύριος ὄνομα, καθὼς ἄρχει καὶ ἡγεμονεύει, δυναστεία κράτους αὐτεξουσίου χρώμενος· τὸ δὲ Θεός, καθὼς ἀγαθότητι καὶ χρηστότητι. Ὁ Θεὸς γὰρ ἀγαθὸς ἐστὶ τοῦ αἰτίου ὄνομα. Τί θαυμαστὸν, εἰ τὸ ὄν ἀνθρώποις ἀκατονόμαστον, ὅποτε καὶ ὁ ἐν ἐκάστη νού; ἄγνωστος ἡμῖν; Τίς γὰρ ψυχῆς οὐσίαν εἶδεν; Οὐχ ὅρῳ, ὃ τι φιλοπευστοῦντι τῷ προφήτῃ, τοῖς περὶ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ζητοῦσιν ἀποκριτέον φησὶν, Ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν; εἰς ὢν, τὸ εἶναι πέφυκα, οὐ λέγεσθαι. Περὶ δὲ τοῦ μηδενὶ δεδηλώσθαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Κύριον· Ὁφθῆν, φησὶ, πρὸς Ἀβραάμ, καὶ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακώβ, Θεὸς ὢν αὐτῶν, καὶ τὸ ὄνομα μὲν Κύριον οὐκ ἐδήλωσα αὐτοῖς. Οὕτω καὶ Ἰακώβ μετὰ τὴν πάλην μαθεῖν ἐθέλων, ἤκουσεν· Ἰνα τί ἐρωτᾷς τὸ ὄνομα μου; Ἀπόκριν γὰρ ὠφελείσθαι τὰς ἐμὰς εὐφημῆσεις.

Τοῦ ἁγίου Ἀμφιλοχίου ἐπισκόπου Ἰκονίου. — Θεὸς λέγεται, διὰ τὸ θεοικεῖναι πάντα τῇ αὐτοῦ ἐξουσίᾳ καὶ ἀσφαλεῖν, καὶ διὰ τὸ θέειν, ὅπερ ἐστὶ τρέχειν, καὶ κινεῖν, καὶ κυβερνᾶν, καὶ ζωογονεῖν τὰ πάντα.

Ἐκ τοῦ μαρτυρολογίου τοῦ ἀγίου Βαβυλᾶ. — Α Νουμεριανὸς εἶπε· Τί ἐστὶ Θεός; αὐτὴν τὴν προσ-
ηγορίαν εἰπέ μοι, τί ἐρμηνεύεται; Βαβυλᾶς εἶπε·
Θεοῦ ὄνομα μὴ ζήτηι· οὐ γὰρ εὐρήσεις. Πᾶν γὰρ τὸ
ὀνομαζόμενον ὑπὸ τοῦ κρείττονος ὀνομάζεται, ἵνα τὸ
μὲν καλῇ, τὸ δὲ ὑπακούῃ. Τίς οὖν ὁ ὀνομάσας Θεόν;
Θεὸς οὐκ ὄνομα, ἀλλὰ δόξα περὶ Θεοῦ.

ΣΤΟΙΧΕΙΟΝ II.

TITA. KE. — *Περὶ πίστεως καὶ εὐσεβείας εἰς Θεόν.*

Τοῦ ἀγίου ἱερομάρτυρος Ἰγνατίου τοῦ Θεοφώ-
ρου, ἐκ τῆς πρὸς Ἐφεσίους αὐτοῦ ἐπιστολῆς.
— Οὐδὲν λανθάνει ὑμᾶς, ἐὰν εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν
ἔχητε τὴν πίστιν, καὶ τὴν ἀγάπην, ἥτις ἐστὶν ἀρχὴ
ζωῆς καὶ τέλος. Ἀρχὴ μὲν ἡ πίστις· τέλος δὲ ἡ
ἀγάπη. Τὰ δὲ δύο ἐν ἐνότητι γινόμενα, Θεὸς ἐστὶ· τὰ
δὲ ἄλλα πάντα εἰς καλοκαγαθίαν ἀκολουθᾷ εἰσιν. Οὐ-
δεὶς πιστὶν ἐπαγγελλόμενος· ἔχειν, ἀμαρτάνει. Οὐ-
δεὶς ἀγάπην κεκτημένος· μισεῖ. Φανερόν τὸ δένδρον
ἀπὸ τοῦ καρποῦ αὐτοῦ. Οὕτως οἱ ἐπαγγελλόμενοι
Χριστοῦ εἶναι, δι' ὧν πράττουσιν ὁφείλονται. Οὐ
γὰρ νῦν ἐπαγγέλλας τὸ ἔργον, ἀλλὰ δυνάμει πίστεως,
ἐὰν τις εὐρεθῇ εἰς τέλος.

Τοῦ αὐτοῦ. — Ἡ πίστις ἡμῶν ἀναγαγεῖς ἡμῶν
ἢ δὲ ἀγάπῃ, ὁδὸς ἡ ἄνω φέρουσα πρὸς Θεόν.

*Ἐκ τῆς πρὸς Μαγνησίους τοῦ αὐτοῦ ἐπιστο-
λῆς. —* Μάθωμεν κατὰ Χριστιανισμὸν ζῆν. Ὅστις
γὰρ ἄλλῳ ὀνόματι καλεῖται πλεῖον τούτου, οὐκ ἐστὶ
τοῦ Θεοῦ.

Τοῦ Ἐρημῆλου, ἐκ τοῦ δ' ἐλέγχου καὶ ἀνατρο-
πῆς τῆς ψευδωνύμου γνώσεως. — Ὅσπερ οἱ βλέ-
ποντες τὸ φῶς, ἐντὸς εἶπὶ τοῦ φωτός, κ. τ. ε.

Τοῦ ἀγίου Πικτοῦ ἐπισκόπου Βοστρων. — Ῥη-
τέον τοίνυν ὅτι παρήχθη πρὸς τοῦ δημιουργήσαντος
ὁ ἄνθρωπος εἰς βίον, ἐμπορευόμενος ἕτερον οὐδὲν,
ἢ μόνον εὐσεβείαν τε καὶ ἀρετὴν. Ταῦτα γὰρ κτη-
σάμενος, καλῶς ἂν διανήξαιτο τὸνδε τὸν βίον. Ἀμε-
λήσας δὲ τούτων, χαλεπῶς ἂν διαβαπτισθεῖ πλα-
νόμενος.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ δ' λόγου. — Ἔστιν ἡ κατὰ
Θεὸν πίστις γνῶσις Θεοῦ, διὰ τε τῆς ὁρμώμενης δη-
μιουργίας, καὶ τῶν φυσικῶν ἐννοιῶν μετ' εὐνοίας
καὶ ἀγάπης τῆς πρὸς αὐτὸν κατ' ἐπιστημὴν ἀρετῆς
καὶ κακίας εὐαρεστοῦσα Θεῷ.

Ἀντιπάτρου ἐπισκόπου. — Πίστις, ἥ μόνη δέ-
δωται Θεὸν εἰδέναί.

Μεθοδίου, ἐκ τοῦ κατὰ Πορφύριον. — Ἡμέ-
τερον μὲν ὅτιως ἐστὶ κακὸν, κ. τ. ε.

Θεοτίμου. — Παρὰ τὸν Θεὸν οὐδὲν ἐπίστασθαι δεῖ.

Σεβηριανοῦ ἐπισκόπου Γαβάλων, ἐκ τοῦ κατὰ
τὸν ἀλρετικῶν. — Οὐχ ὁ παντὶ πιστευόμενος πιστὸς
λέγεται, ἀλλ' ὁ Θεῷ πιστευόμενος, μόνος πιστὸς καὶ ἐστὶ,
καὶ λέγεται. Κατάλιπε ζητήσεις, καὶ ἀσπασαί πί-
στιν· πίστις τὰ πάντα φωτίζει. Πάντα πίστις ἀγιάζει·
πίστις Πνεύματος ἁγίου καταξιοῖ τὸν ἔχοντα· Στέφα-
νος γὰρ πλήρης πίστεως. Εἰ μὴ προέδραμεν ἡ πίστις,
δύναμις οὐκ ἠκολούθει τῷ ἁγίῳ. Ὅπου πίστις,
ἐκεῖ ἀκολουθεῖ δύναμις, ἐκεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον

*Ex narratione martyrii S. Babylonae. — Numeria-
nus dixit: Quid est Deus? hoc nomen mihi edis-
seras: quænam ejus interpretatio est? Babylonas
dixit: Ne Dei nomen quæras; non enim invenies.
Nam omne quod nominatur, a meliori se nomen
habuit: ut illud quidem appellet, ille obsequatur.
Ecquis ergo est qui Deum nominet? Deus non
nomen est, sed opinio de Deo.*

LITTERA II.

TIT. XXV. — *De fide et religione erga Deum.*

*Sacrosancti martyris Ignatii Theophori, ex epi-
stola ad Ephesios. — Nihil vos latet, si in Chri-
stum Jesum fidem et dilectionem habeatis, quæ
sunt vitæ principium et finis. Ac fides quidem
principium est: finis vero charitas. Hæc autem
duo in unitate conjuncta Deus est: cætera vero
omnia ad eximiam bonitatem consecratoria sunt.
Nemo fidem habere promittens, peccat. Nemo
dilectionem possidens, odit. Manifesta est terra
a fructu suo. Sic qui promittunt se Christi futu-
ros, ex his quæ agunt, videbuntur. Non enim
nunc est repromissionis opus, sed in virtute fi-
dei, si quis inveniat in finem.*

*Ejusdem. — Fides autem nostra dux noster est:
charitas autem, via nos sursum ad Deum provehens.*

*Ex epistola ejusdem ad Magnesios. — Discamus
secundum Christianismum vivere. Qui enim alio
ultrâ nomine vocatur, non est Dei.*

*Irenæi, ex quarta redargutione et confutatione
falsi nominis scientiæ. — Quemadmodum qui lu-
men aspiciunt, intra lumen sunt, etc.*

*S. Titi episcopi Bostrorum. — Dicendum ergo
est hominem a Conditore rerum ad hanc vitam
productum fuisse, nec aliquid aliud negotiando
acquirere præter pietatem ac virtutem. His enim
comparatis, vitam hanc optime transegerit; ne-
glectis vero, difficillime: submergetur enim.*

*Ejusdem, ex libro iv. — Fides in Deum, cogni-
tio Dei est, quæ ex visibili creatura rerumque
naturalium cogitationibus parta, cum benevo-
lencia et amore erga ipsum per virtutis ac vitii
scientiam eidem gratissima est.*

*Antipatri episcopi. — Fides est, cui soli con-
cessum est Deum videre.*

*Methodii, ex libro contra Porphyrium. — No-
strum quidem revera malum est, etc.*

Theotimi. — Præter Deum nihil scire oportet.

*Severiani episcopi Cabalorum, ex sermone contra
hæreticos. — Non is fidelis dicitur, qui omni ho-
mini 786 credit: sed qui Deo credit, hic et
fidelis est, et dicitur. Quæstiones omitte, et fidem
amplectere. Fides omnia illuminat; fides omnia
sancta reddit; fides illi qui credit, Spiritum san-
ctum donat. Stephanus enim fide plenus erat.
Nisi fides præcessisset, virtus sancto adjuncta
non fuisset. Ubi fides est, illuc virtus insequitur:*

illic Spiritus sanctus inhabitat. Ubi incredulitas est, illic imbecillitas: illic spiritus nequam. Bonorum principium est fides: bonorum fons est fides in Deum. Armaturam salutis accipiamus. Aiunt qui veritati et fidei adversantur, nocivum esse quod ea non ratiocinetur; ac nisi rationem cum examine conjunctam habeat, fidem nullum credenti quæstum afferre. Videsis tortuosas voces. Vide crudelium serpentium versutias. Sed minime turbari oportet. Illud enim, fratres, nosse attinet, multis modis nos aliquid non videre. Potest quis videre quod sit: nescit vero quomodo sit. In nobis siquidem hominibus multæ sunt cognitionis viæ. Novi hunc hominem in civitate ista morantem: at nescio quid agat negotii. Novi alterum tali negotio vacantem: nescio vero ex quo genere sit. Adeoque partim scio, et partim nescio; nec ulla prorsus ratione particularis notio perfectam ingenerat: neque particularis cognitio hoc ipso tollitur, quod res tota non cognoscatur. Quid igitur? Deum esse bonum novi; quod exsistat; quod immortalis sit, quod interire, quod concipi, quod comprehendendi, quod mutari nequeat. Omnia hæc novi, et ut cognitio mea fert, adoro. Quo pacto vero sit, ignoro, neque id curiosius rimari didici. Sed videas, quæso, quid veritatis hostis rursum dicat: Non enim frustra Deus nobis rationis vim præbuit: non vane mentis iudicium accepimus. Rationum argumentis fidem quoque scrutari oportet, nec religionem examinis expertem esse. Narra igitur velim mihi, rationum adhibita consecutione, qui factum sit ut cælum tanta celsitudine immense fornicatum consistat, nec in tanto circuitu fulcrum ullum quo feratur, habeat. Quænam fundamenta sunt quibus innititur? quomodo in tanta temporum interapedine, nec ejus decorem minuitur, nec harmonia destruitur. Columnas quibus fertur ostende. Quid vero cæli ac non terræ constitutionem affero? Quod enim super aquas fundata sit, hoc ego quoque accepi, ac ipse confiteris: qua vero ratione in æquis etiam fulciatur, hoc mihi edissere. Nec mihi sermones duntaxat dederis, sed rationes eorum quæ a te quærentur reddas. Cumque difficultatibus istis solvendis impares simus, horum veram ac religiosam solutionem habemus, quam beatus David cecinit, dicens: *Rectum est 787 verbum Domini, et omnia opera ejus in fide* (Psal. xxxii, 4). Opera sine fide comprehendendi nequeunt, ac Deum absque fide reperire vis? Nos vero, veritatis hostibus relictis, sanam et securam fidei viam pergamus, Deo fidem habentes qui dixit: *Non poterit homo faciem meam cernere, et vivere* (Exod. xxxiii, 20). Desiderantium facultas desiderati capax non est, nec mortalis natura immortalis virtutis illius qui omnia creavit et procurat.

TIT. XXVI. — *De iis qui pietati ac fidei refractarii sunt, et in Deum impii.*

S. Irenæi, ex 5^a redargutione et eversione falsi

κατοικεῖ· ὅπου ἀπιστία, ἐκεῖ ἀσθένεια, ἐκεῖ τὸ πονηρὸν πνεῦμα. Ἀρχὴ τῶν ἀγαθῶν, πίστις· πηγὴ τῶν ἀγαθῶν, ἡ ἐπὶ Θεὸν πίστις. Λάβωμεν τὸ ὅπλον τῆς σωτηρίας. Λέγουσι γὰρ οἱ τῇ ἀληθείᾳ καὶ πίστει ἀντιπίπτοντες, ὅτι τὸ ἀλόγιστον αὐτῆς βλαβερόν, καὶ μὴ ἐξητασμένος ἢ λογισμὸς συνημμένος, ἡ πίστις οὐδαμῶς κέρδος φέρει τῷ πιστεύοντι. Ὅρα μοι τὰ σχολιὰ ῥήματα. Ὅρα μοι τῶν πικρῶν ὄψεων τὰς ποικιλίας. Ἄλλ' οὐ δεῖ ταράττεσθαι. Ἐκεῖνο γάρ, ἀδελφοί, εἰδέναι χρὴ, ὅτι οὐκ εἰδέναι πολλοὶ τρόποι. Δύναται τις εἰδέναι, ὅτι ἐστὶ Θεός· τὸ πῶς δὲ ἐστίν, οὐκ οἶδεν· ἐπεὶ καὶ ἐφ' ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων πολλὰ τῆς γνώσεως ὁδοί. Οἶδα τόνδε τὸν ἀνθρώπον ἐν τῇδε τῇ πόλει διάγοντα. Οὐ μὲν οἶδα καὶ ποίαν ἐργασίαν μετέρχεται. Οἶδα ἕτερον τῇδε μετιόντα τὴν ἐργασίαν. Οὐ μὲν οἶδα καὶ πόθεν φέρει τὸ γένος· καὶ μέρει μὲν γινώσκω, μέρει δὲ ἀγνοῶ, καὶ οὐ πάντως, οὕτε μερικὴ γνώσις ὁλόκληρον εἰσάγει γνῶσιν· οὕτε τὸ μὴ κατὰ πάντα γινώσκειν, τὴν μερικὴν ἀναιρεῖ. Τί οὖν; Οἶδα τὸν Θεὸν ὅτι ἀγαθός ἐστιν, ὅτι ἐστίν, ὅτι ἀθάνατός ἐστιν, ὅτι ἀφθαρτός ἐστιν, ὅτι ἀπερινόητος, ὅτι ἀκατάληπτος, ὅτι ἀναλλοίωτος. Ταῦτα πάντα οἶδα καὶ εἰδὼς προσκυνῶ. Τὸ δὲ πῶς ἐστίν οὐκ οἶδα, οὐδὲ ἐκιδάχθην πολυπραγμονεῖν. Ἄλλ' ὅρα τί φησι πάλιν ὁ ἐχθρὸς τῆς ἀληθείας. Μὴ γὰρ ἀργῶς ἡμῖν ἔδωκεν ὁ Θεὸς λογισμούς· μὴ ἀπλῶς εἰλήφαμεν τοῦ νοῦ τὸ κριτήριον· δεῖ καὶ λογισμοῖς ἐρευνᾶν τὴν πίστιν, καὶ μὴ ἀνεξέταστον εἶναι τὴν εὐσέβειαν. Ἀπαγγεῖλον οὖν μοι λογισμῶν ἀκολουθία χρησάμενος, πῶς ἐστηκεν ὁ οὐρανὸς εἰς τοσοῦτον ὕψος κοιλαινόμενον ἀπειρον, καὶ μὴδὲν ἐν τοσαύτῃ περιγραφῇ τὸ ὑπερεῖδον ἔχων ἐν τίνι βαστάζεται; Τίνες αἱ κρηπίδες ἐφ' ὧν ἐστηρικται; πῶς ἐν τοσοῦτῳ χρόνῳ οὐ λυεταί τῷ κάλλει, οὐδὲ ἀφανίζεται ἡ ἁρμονία; Δείξον τοὺς βαστάζοντας κίονας. Τί δὲ ἐρῶ περὶ οὐρανοῦ, καὶ οὐ περὶ γῆς τὴν κατάστασιν; Ὅτι μὲν γὰρ ἐπὶ ὕδατων τεθεμελιώταί, τοῦτο χάρις παρέλαβον, καὶ αὐτὸς ὁμολογεῖς· πῶς δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ὑδάτων ἐστηρίχθη, τοῦτο ἐρμήνευσον, καὶ μὴ ἀπλῶς ἀκολουθήσης τῷ λόγῳ, ἀλλὰ λογισμὸν ἀπόδο; τῶν ζητουμένων. Ἄλλ' ὅταν περὶ ταῦτα ἀπορήσωμεν, ἔχομεν ἀληθῆ καὶ εὐσεβῆ τῶν ἀπορουμένων λύσιν, ἣν ὁ μακάριος Δαβὶδ ἐμελώδησε, λέγων, ὅτι *Εὐθὺς ὁ λόγος τοῦ Κυρίου, καὶ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν πίστει*. Τὰ ἔργα ἀνευ πίστεως οὐκ ἐστὶ καταλαβεῖν, καὶ Θεὸν ἀνευ πίστεως θέλεις εὐρεῖν; Ἄλλὰ τοὺς ἐχθροὺς τῆς ἀληθείας ἀφέντες ἡμεῖς, τὴν ὕγιᾴ καὶ ἀσφαλῇ τῆς πίστεως ὁδὸν ὀδεύσωμεν, πειθόμενοι τῷ λέγοντι Θεῷ· *Οὐ δυνήσεται ἄνθρωπος ἰδεῖν τὸ πρόσωπόν μου, καὶ ζῆσθαι*. Οὐ χωρεῖ τὸν ποθοῦμενον ἡ τῶν ποθούντων δύναμις, οὐδὲ φέρει ἡ θνητὴ φύσις τὴν ἀθάνατον δύναμιν τοῦ πάντων Δημιουργοῦ καὶ προνοητοῦ.

TITA. KΓ'. — *Περὶ τῶν παραβεβηκυῶν τὴν εὐσέβειαν καὶ πίστιν, καὶ εἰς Θεὸν ἀσεβοῦντων.*

Τοῦ ἁγίου Εὐφραίου, ἐκ τοῦ ε' ἐλέγχου καὶ

ἀνατροπῆς τῆς ψευδωνύμου γνώσεως. — Ὅσα A nominis scientia. — Quaecunque suoapte consilio a deo abscedunt, etc.

Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας. — Εἴτα βασιλεὺς μὲν ἐπίγειος πιστεύεται εἶναι, καίπερ μὴ πᾶσι βλεπόμενος, διὰ δὲ νόμων καὶ διατάξεων αὐτοῦ, καὶ ἐξουσιῶν, καὶ δυνάμεων, καὶ εἰκόνων νοεῖται· τὸν δὲ Θεὸν οὐ βούλει σὺ νοῆσαι δι' ἔργων καὶ δυνάμεων;

TITA. KH. — Περὶ πορνείας, καὶ κακίας, καὶ ἀμαρτίας.

Τοῦ ἀγίου Ἰουστίνου τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος, ἐκ τοῦ β' μέρους τῆς Ἀπολογίας αὐτοῦ. — Ἡ κακία πρόβλημα ταύτης· τῶν πράξεων, x. τ. ε.

Φίλωνος, ἐκ τοῦ β' τῶν ἐν Γενέσει Ζητουμένων. — Οὐδὲν ἐναντίον καὶ μαχόμενον ταῖς δυνάμεσιν τοῦ Θεοῦ δυνάμεσιν ἐστὶν οὕτως, ὡς ἀδικία.

TITA. A'. — Περὶ πνευματικῆς προκοπῆς.

Εἰρηναίου, ἐκ τοῦ δ' ἐλέγχου. — Διὰ ταύτης τῆς τάξεως καὶ τῶν τοιούτων ρυθμῶν, x. τ. ε.

TITA. AA'. — Περὶ προσκυρίων καὶ αἰώνιων ἀγαθῶν· καὶ ὅτι χρὴ τῶν παρόντων τὰ μέλλοντα προτιμᾶν.

Τοῦ ἀγίου Κλήμεντος, ἐκ τῆς πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς β'. — Ὁ τῶν παρόντων αἰσθητικὸς συνιῇσιν, ὡς· οὐτε ἀλογίζονται τινες εἶναι τερπνά, ξενὰ καὶ μακράν ἐστι τῶν ἀπεχθῶν. Ἀλλὰ καὶ πλοῦτος πολλάκις μάλλον πενίας ἐθλίψε, καὶ ὑγεία πλέον ἡνίασε νόσου· καὶ καθόλου τῶν λυπηρῶν καὶ ψευκῶν πάντων ὑπόθεσις καὶ ὅλη ἡ τῶν ἀσπαστῶν καὶ κατ' εὐχὴν περιβολὴ γίνεταί.

Τοῦ ἀγίου Ἰσπολύτου Ῥώμης. — Ταῦτα δὲ κατ' C ἀνάγκην ἔχομεν διηγῆσθαι, ὅπως τῇ ὑπόνοιαν τῇ τῶν πολλῶν ἀνέλωμεν. Τινὲς γὰρ βούλονται λέγειν, εἰς τὸν οὐρανὸν εἶναι τὸν παράδεισον, καὶ μὴ εἶναι ἐκ τῆς κτίσεως. Ὅποτε τοίνυν ὀρώνται οἱ ποταμοὶ ὑπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἐκπορευόμενοι ἐξ αὐτοῦ, ἐν οἷς καὶ σήμερον ἐστὶ πάντας ἱστορεῖν τοὺς θέλοντας, ἀρα λογίσσῃτο πᾶς, ὅτι οὐκ εἰς οὐρανὸν, ἀλλ' ὄντως ἐν τῇ κτίσει πεφυμέναι. Ἔστι δὲ καὶ τόπος τῆς ἀνατολῆς, καὶ χωρίον ἐκλογῆς.

ΕΤΟΙΧΕΙΟΝ T.

TITA. Γ'. — Περὶ τεχνιτῶν, καὶ τινες τέχνας ἐφευρόν.

Διδύμου. — Τέλειον ἱατρὴν λέγομεν, οὐ τὸν θεραπεύοντα πάντως, ἀλλὰ τὸν μηδὲν τῶν εἰς ὠφελείαν ἀνηκόντων, καὶ θεραπείαν παραλείποντα· καὶ στρατηγὸν ἀριστον οὐ τὸν νικῶντα πάντως, ἀλλὰ τὸν μηδὲν τῶν εἰς νίκην συντεινόντων παραλείψαντα· οὕτω καὶ κυβερνήτην ἀριστον, οὐ τὸν τυγχάνοντα πάντως τοῦ εὖ ἄγειν τὸν νοῦν, ἀλλὰ τὸν μηδὲν τῶν ὅσα δεῖχναι τὸν ἀριστον κυβερνήτην παραλείψαντα, καὶ καὶ βία κραταιότερα τῆς θαλάσσης κινουμένης τὸ σκάφος ἐπικαλύψῃ τοῖς κύμασιν· καὶ φιλόσοφον ἀριστον, οὐ πάντως τὸν εἰς συναγωγὴν ἐπιτυγχάνοντα, ἀλλὰ τὸν μηδὲν τεχνικοῦ συλλογισμοῦ παραμείψαντα, καὶ μὴ συναγάγῃ.

ΕΤΟΙΧΕΙΟΝ Y.

TITA. Θ'. — Περὶ ὑποβύλιος πρὸς τινα διακειμένων.

Διονυσίου Ἀλεξανδρείας. — Τὴν προφανῆ κα-

Deo abscedunt, etc.

Theophili Alexandrini. — Ad hæc, imperator quidem terrenus esse creditur, quamvis ab omnibus non videatur; sed per leges et constitutiones suas, per auctoritatem, virtutem et imagines intelligitur: tu vero Deum ex ejus operibus ac virtutibus recusare intelligere?

TIT. XXVIII. — De nequitia, vitio et peccato.

S. Justini philosophi et martyris, ex secunda parte Apologiae ipsius. — Vitium actionum suarum specimen, etc.

Philonis, ex secundo Questionum in Genesim. — Nihil sic sanctissimis Dei virtutibus adversarium B ac repugnans est, velut iniquitas.

TIT. XXX. — De spiritali profectu.

Irenæi, ex 4^a redargutione. — Per hunc ordinem et ejusmodi rationes, etc.

TIT. XXXI. — De temporalibus et æternis bonis; et quod præsentibus futura anefferre oporteat.

S. Clementis, ex epistola ad Corinthios secunda. — Qui præsentia sentit, intelligit ea quæ jucunda nonnullis videntur, aliena non esse et procul ab illis quæ odio habentur. Quinimo divitiæ sæpenumero magis quam paupertas læserunt, et sanitas plus morbo afflixit. In summa, gratiarum optatarumque rerum affluentia materia et causa fit tristitum omnium quæ refugimus.

S. Hippolyti episcopi Romæ. — Hæc porro nos oportuit edisserere, ut multorum suspicionem adimamus. Nonnulli siquidem dicere volunt paradisum in cælo exsistere, nec esse ex rebus conditis. Quando itaque oculis nostris cernuntur fluvii qui ex ipso profluunt, quos omnes qui voluerint, etiamnum hodie licet intueri; unusquisque igitur inferat, non in cælis, sed vere inter res creatas plantatum illum fuisse. Atqui locus etiam est orientis, ac prædium electionis.

LITTERA T.

TIT. VI. — De artificibus, et quinam artium inventores sint.

Didymi. — Perfectum medicum dicimus, non illum omnino qui medeatur: sed qui nihil eorum quæ ad levamen et sanationem conferant, omittat; itemque imperatorem optimum, non qui semper vincat, sed qui nihil quo victoria obtineatur, negligat. Sic quoque naucлерum peritum, non qui navem recte agat, sed qui optimi gubernatoris muneribus omnibus accurate fungatur, tametsi mare vehementi procella percussus fluctibus navigium operuerit. Demum præstantissimum philosophum, non illum omnino qui hominum cætum conflet, sed qui nullam non artem conficiendi syllogismi adhibeat, quamlibet multos auditores non habeat.

738 LITTERA Y.

TIT. IX. — De iis qui subdolo erga alterum animo sunt.

Dionysii Alexandrini. — A manifesta nequitia

cavere facile est, difficile vero, occultam devi-

TIT. XI. — *De somno et vigilia.*

S. Eustathii. — Somnus corpori et animæ omni communis est.

TIT. XVII. — *De patientia et perseverantia.*

Sancti Ignatii, ex Epistola ad Polycarpum. — Sta velut incus quæ percutitur. Magni athleteæ est verberari et vincere. Maxime autem propter Deum omnia nos sustinere oportet, ut et ipse nos sustineat.

Ex eadem. — Patienti animo invicem vos ferte cum mansuetudine, uti Deus vos semper.

LITTERA Φ.

TIT. XIV. — *De operosis et studiosis : et quod operari oporteat. Hoc enim utile est.*

Sancti Dionysii Alexandrini. — Sermo autem firmus et accuratus, amara esse ait ad dulcia commeatum, ac voluptates laborum fructus evadere. Nihil enim sine labore comparari potest.

S. Irenæi (iv, 72). — Non perinde diliguntur, etc.

TIT. XV. — *De bonis amicis.*

Philonis, ex libro primo Quæstionum in Genesim. — Inter amicos censeri debent, qui auxilio atque emolumento vicissim esse volunt, tametsi non possint. Amicitia enim, non necessitate duntaxat, verum etiam permistione et consensione morum firmanda est : ita ut unusquisque eorum qui amicam communionem contrahunt hoc Pythagoræ effatum pronuntient : Num amicus alter est mei similis?

LITTERA X.

TIT. IV. — *De donis et muneribus Dei : et quod vitæ honestæ retribuat a Spiritu sancto.*

Sancti Titi, libro de Providentia. — Præter hæc omnia, nisi quæ a Deo universis hominibus perinde concedi solent, identidem impediri contingeret, immobilis ejusdam naturæ impetu, horum largitionem nihil curassent homines, nec iis obtentis Deo gratias agerent, neque horum compotes facti, ullatenus precarentur. Ad tempus igitur aliquod donis privantur, ut exorent, rursusque accipiunt, ut largitori constentur, agnoscetes ipsum esse qui tribuit, nec alteram quamvis præter Deum naturam esse, quæ indiscriminatim et sine poenitentia subministret. Vult itaque Deus sibi gratiam haberi, ut homines evadant digniores qui ab ipso accipiant, non ut sibi ipsi emolumentum quidpiam redeat. Vult enim ut bona postulent, quibus acceptis largitore sentiant. Gaudet enim dando quæ sua sunt : sed gaudet amplius dignis **789** impartiendo : ac si benigntas ipsius modo quodam dedecoraretur, nisi in eos qui bene affecti sunt impenderetur.

Philonis, ex lib. i Quæst. in Exodum. — Quando sementis fructus maturi sunt, arborum subinde fructus initium habent, ut Dei gratiæ per totum ævum veluti gyratione currant, adeoque aliæ aliis succedentes, et fines principis ac principia finibus copulantes, indesinenter fluant.

κίαν φυλάσσειν ῥάδιον, τὴν δὲ ἐγκυρῶμένην ἐκτρέψαι δύσκολον.

TITA. IA. — *Περὶ ὕπνου καὶ ἀγρυπίας.*

Τοῦ ἀγίου Εὐσταθίου. — Κοινὸν σώματος καὶ ψυχῆς πάσης ὕπνος.

TITA. IZ. — *Περὶ ὑπομονῆς καὶ μακροθυμίας.*

Τοῦ ἀγίου Ἰγνατίου, ἐκ τῆς πρὸς Πολύκαρπον ἐπιστολῆς. — Στῆκε ὡς ἀκμὼν τυπτόμενος. Μεγάλου ἀθλήτου ἐστὶ δέρεσθαι καὶ νικᾶν· μάλιστα δὲ ἐνεκεν Θεοῦ πάντα ἡμᾶς ὑπομένειν δεῖ, ἵνα καὶ αὐτὸς ἡμᾶς ὑπομείνῃ.

Ἐκ τῆς αὐτῆς. — Μακροθυμεῖτε μετ' ἀλλήλων ἐν πραύτητι, ὡς ὁ Θεὸς μεθ' ὑμῶν διὰ παντός.

ΣΤΟΙΧΕΙΟΝ Φ.

TITA. Δ. — *Περὶ φιλέργων καὶ σπουδαίων καὶ ἐτι χρησίων. Ὁφέλιον γὰρ ἔχει.*

Τοῦ ἀγίου Διονυσίου Ἀλεξανδρείας. — Ὁ δὲ γε ἐρρωμένος καὶ ἀκριβοῦς λόγος, καὶ τὰ πικρὰ εἶναι φησι τῶν γλυκύνων ἐφόδια, καὶ γίνεσθαι καρποῦς τῶν πόνων τὰς ἡθούας. Ἀκμητὶ γὰρ οὐδὲν δύναται παραγενέσθαι.

Τοῦ ἀγίου Εἰση. — Οὐδόμοιως ἀγαπάται, κ. τ. ἐ.

TITA. IE. — *Περὶ φίλων χρησίων.*

Φίλωνος, ἐκ τοῦ α' τῶν ἐν Γενέσει Ζητημάτων. — Φίλους ἡγήτεον τοὺς βοηθεῖν καὶ ἀνταπελεῖν ἐθέλοντας, καὶ μὴ δύνωνται. Φιλία γὰρ ἐν τῷ χρεώδει μᾶλλον, ἢ κράσει καὶ συμφωνίᾳ βεβαιούται ἐθῶν, ὡς ἕκαστος τῶν συναλθόντων εἰς φιλικὴν κοινωνίαν, τὸ Πυθαγόρειον ῥῆμα ἐπιβεβεῖσθαι, ὅτι Ἄρα ἐστὶ φίλος ἕτερος ὡς ἐγώ ;

ΣΤΟΙΧΕΙΟΝ X.

TITA. Δ. — *Περὶ χαρισμάτων καὶ δωρημάτων Θεοῦ· καὶ ἐτι βίῳ σεμνῇ ἀντιδίδοται παρὰ τοῦ ἀγίου Πνεύματος.*

Τοῦ ἀγίου Τίτου, ἐκ τοῦ περὶ Προφολας. — Πρὸς δὲ τοῖς ἅπασιν, τῶν συνηθῶς ὑπὸ Θεοῦ δεδομένων κοινῇ πᾶσιν ἀνθρώποις, εἰ μηδεμία τις ἐστὶν ὅτε συνέβαινε κύλυσις, φορὰ φύσεως ἢ τινος ἀμεταβλήτου τὴν χορηγίαν αὐτὸν ἡθέλησαν ἄνθρωποι, καὶ οὐκ ἂν δὲ δεχόμενοι ταῦτα, χάριν ὡμολόγησαν τῷ Θεῷ, οὐκ ἂν δὲ ἦτησαν ἔχοντες. Στεροῦνται τοιγαυτὺν ἐνίστε πρὸς ὀλίγον, ἵνα αἰτήσῃσι, καὶ δέχονται αὐθις, ἵνα χάριν ὁμολογήσῃσι τῷ χορηγούντι, γινώσκοντες ὡς αὐτὸς γέ ἐστιν ὁ παρέχων, καὶ οὐ φύσις. Ἄλλη τις ἐστὶ παρὰ τὸν Θεὸν ἀκριτὸς τε, καὶ ἀμεταμέλητος ἡ χορηγοῦσα. Βούλεται δὲ ὁ Θεὸς εἰδέναι χάριν αὐτῷ ; ἵνα ἀξιώτεροι τοῦ λαμβάνειν παρ' αὐτοῦ γένωνται, οὐχ ἵνα τι καρπώσῃται εἰς ἑαυτόν. Βούλεται γὰρ τὰ ἀγαθὰ τούτους αἰτεῖν, ἵνα δεχόμενοι, αἰσθῇσιν τοῦ χορηγούντος ἔχουσιν. Χαίρει μὲν γὰρ τὰ παρ' ἑαυτοῦ διδοῦς, χαίρει δὲ μᾶλλον ἀξίους διδοῦς, ὡς τῆς φιλανθρωπίας τρόπον τινὰ ἀτιμαζόμενης, εἰ μὴ πρὸς εὐαισθητοῦς γένοιτο.

Φίλωνος, ἐκ τοῦ α' τῶν ἐν Ἐξόδῳ. — Ὅταν οἱ τῶν σπαρτῶν καρποὶ τελειωθῇσιν, οἱ τῶν δένδρων γενέσεως ἀρχὴν λαμβάνουσιν, ἵνα δολεχέωσιν αἱ τοῦ Θεοῦ χάριτες τὸν αἰῶνα, ἵνα ἄλλαι ἄλλην διαδεχόμεναι, καὶ συνάπτουσαι τέλη μὲν ἀρχαῖς, ἀρχὰς δὲ τέλεσιν, ἀτελεύτητοι ὦσιν.

Ἐκ τοῦ β' τῶν αὐτῶν. — Αἱ τοῦ Θεοῦ χάριτες A οὐ μόνον ἀναγκαῖα παρέχονται, ἀλλὰ καὶ ὅσα πρὸς περιττὴν καὶ θαυλεστέραν ἀπόλαυσιν.

TITA. ΙΓ'. — Περὶ Χριστιανισμοῦ, καὶ τῆς ἐξ ἐθνῶν Ἑκκλησίας.

Τοῦ ἀγίου Ἰγνατίου, ἐκ τῆς πρὸς Ἐφεσους Ἐπιστολῆς. — Πρέπον ἐστὶ μὴ μόνον ἀκούειν Χριστιανούς, ἀλλὰ καὶ εἶναι.

ΕΤΟΙΧΕΙΟΝ Ψ.

TITA. Α'. — Περὶ ψυχῆς καὶ τοῦ.

Τοῦ ἀγίου Εἰρηναίου. — Αἱ ψυχὰς ἀπέρχονται εἰς τὸν τόπον τὸν ἀφωρισμένον, κ. τ. ἔ.

TITA. Δ'. — Περὶ ψεύδους καὶ συκοφαντίας.

Σευηριανοῦ ἐπισκόπου Γαβάλων. — Τὸ ψεῦδος ἐστὶν θέλησι πιστευθῆναι, ἐὰν μὴ πῆξη θεμέλιον δοκούσης ἀληθείας, οὐ πιστεύεται.

ΕΤΟΙΧΕΙΟΝ Ω.

TITA. Περὶ ὥρας θανάτου.

Διδύμου, ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὸν Ἰώδ. — Ἡ τῶν ἀμαρτημάτων μετάνοια, καθαρὸν ποιεῖ τοῦ μετανοούντος τὸν νοῦν.

Τοῦ αὐτοῦ, εἰς τὸν Ἀδὰμ καὶ τὸν Δαβὶδ. — Τὴν παροῦσαν ἀρετὴν ὁ Θεὸς ἀποδεχόμενος, τῶν παλαιῶν ἀμαρτημάτων ἀμνημονεύει.

Ἰωσήπου, ἐκ τοῦ λόγου τοῦ ἀναγεγραμμένου κατὰ Πλάτωνος (53). — Καὶ οὗτος μὲν ὁ περὶ δαιμόνων λόγος. Περὶ δὲ Ἰδοῦ ἐν ᾧ συνέχονται αἱ ψυχὰς διακαίοντες καὶ ἀδίκων, ἀναγκαῖον εἰπεῖν. Ὁ ἄδης τόπος ἐστὶν ἐν τῇ κτίσει ἀκατασκεύαστος, χωρὶς ὑπόγειον, ἐν ᾧ φῶς κόσμου οὐκ ἐπιλάμπει. Φωτὸς τοίνυν ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ μὴ καταλάμπωντος, ἀνάγκη σκότος διηνεχῶς τυγχάνειν. Τοῦτο τὸ χωρίον ὡς φρούριον ἀπενεμήθη ψυχῶν, ἐφ' ᾧ κατεστάθησαν ἄγγελοι

Ex secundo earumdem. — Dei gratiæ non modo necessaria præstant; sed etiam quæcumque cumulata et affluentem oblectationem reddunt.

TIT. XXI. — De Christianismo, et Ecclesia gentium.

S. Ignatii, ex Epistola ad Magnesios. — Oportet non solum Christianos dici, sed etiam esse.

LITTERA Ψ.

TIT. I. — De anima et mente.

Sancti Irenæi. — Animæ pergunt ad locum destinatum, etc.

TIT. IV. — De mendacio et detractatione.

Severiani Cabalorum episcopi. — Mendacium, dum fidem habere vult, nisi verisimilitudinis fundamentum fixerit, non creditur.

LITTERA Ω.

TIT. — De tempore mortis.

Didymi, ex sermone in Job. — Peccatorum admissorum penitentia, puram reddit mentem illius quem penitet.

Ejusdem in Lot et David. — Virtutem præsentem suscipiens Deus, veterum peccatorum obliviscitur.

Josephi, ex sermone inscripto contra Platonem. — Hactenus de dæmonibus dictum sit. De inferno autem, in quo detinentur iustorum atque iniquorum animæ, loqui oportet. Infernus est locus in rebus creatis inconditus, receptaculum subterraneum, in quo lux mundi non splendet. Luce igitur in hocce 790 loco non fulgente, tenebras ibi perpetuo esse necessarium est. Regio illa tanquam custodia est animabus destinata, in qua angeli con-

NOTÆ.

(53) Ἰωσήπου, ἐκ τοῦ λόγου τοῦ ἀναγεγραμμένου κατὰ Πλάτωνα. Imo κατὰ Πλάτωνος, adversus Platonem, ut infra perspicuum fiet. Lucubrationis hujus peritὸν καὶ παντὸς, de universo, excerptum aliud habetur in hisce Parallels Rupefucaldinis, lit. α, tit. LXXI, ubi Meletio Antiocheno tribuitur. Photius in Bibliotheca, cod. 48, hoc idem opus assignatum fuisse narrat sanctis Justino, Irenæo, et Caio Romanæ Ecclesiæ presbytero. Josephi quidem non esse setum, inde certissime constare arbitror, quod ambæ istæ laciniae, imo totum fragmentum, quod Hoeschelius in notis ad Photium Græce edidit, ac Græce Latineque Stephanus Le Moyne inter *Varia sacra*, Christianum, non Judæum auctorem prodat. Nam Christum esse Deum Verbum docet, imo Deum factum hominem, Θεὸν ἐνανθρωπήσαντα. Evangelicas insuper locutiones et sententias usurpat. Sic enim de Ideo Verbo carne facto loquitur: Τοῦτω ὁ Πατὴρ πᾶσαν χρίαν ἔδωκε. Huic Pater omne iudicium dedit: quemadmodum scilicet Joan. v, 22, legerat: Neque enim Pater iudicat quemquam: sed omne iudicium dedit Filio. Itemque ubi dicit: Χάος βαθὺ καὶ μέγα ἀναμέσον ἐστήριχται, ὥστε μήτε δίκαιον συμπαθήσαντα προσδέξασθαι, μήτε ἀδίκον τολμήσαι διελθεῖν. Chaos profundum et magnum inter utrosque firmatum est, ut neque iustus illos miserationis affectu recipiat, neque iniustus ad hos audeat transire: quid aliud sibi vult, nisi quod Lucæ xvi, 26, Dominus pronuntiaverat: Et in his omnibus inter nos et vos chaos

magnum firmatum est, ἐστήριχται, ut hi qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque inde transmeare. Eos dedita opera non refello, qui tractatum istum Caio, Justino, Irenæo, Origeni, et Meletio ascripserunt. Satiis sit nobis, in inscriptione lapidea vetustissima, quæ etiamnum exstat inter opera Hippolyti Portuensis episcopi, recenseri librum πρὸς Πλάτωνα ἢ περὶ τοῦ παντός, ad Platonem, seu de universo: ut alterum illius parentem non queramus. Nimirum accidisse oportet, ut librarius, cum in codice quem præ oculis habebat, primas duntaxat nominis Hippolyti litteras Græcas legeret, Ἰππο, deletis vel compendio suppressis aliis, hinc arbitratus sit, fuisse scriptum, Ἰωσήπου; unde opus Josepho restituendum intulerit. Auctorem porro, non Platonis opiniones propugnasse, sed potius impugnasse, adeoque legendum esse, κατὰ Πλάτωνος, non κατὰ Πλάτωνα, jam viri docti observarunt. Et certe in his fragmentis Platoniorum philosophorum de inferno fabulæ, ac nœniæ dedita opera refelluntur, explodunturque, horum loco substitutis quæ Christiana fides tradit, si pauca demas quæ a communi Catholicorum doctrina discrepant. Photius observat opus istud in duas partes distributum fuisse, ἐν δὲ τοῖς λογίοις, quin etiam in quibusdam codicibus ejusmodi inscriptionem habuisse, περὶ τῆς τοῦ παντός αἰτίας, de causa universi, et in aliis περὶ τῆς τοῦ παντός οὐσίας, de substantia universi. Plura videsis apud eundem Photium.

stituti sunt custodes, qui pro uniuscujusque facinoribus temporarias locorum penas distribuunt. In hac regione locus quidam separatus est, lacus nimirum ignis inextincti, in quem nullum adhuc conjectum esse existimamus. Præparatus autem est ad determinatam a Deo diem, cum una justi iudicii sententia de omnibus pro ipsorum merito feretur: ac iniusti quidem et Deo refractarii, idola vana quæ manus hominum fabricaverunt, uti Deum colentes, isti æterno supplicio, utpote qui se sordibus conspurcarunt, adjudicabuntur: justi vero regno incorrupto nec desituro potientur. Illi nunc in inferno continentur, sed non in eodem loco in quo justi versantur. Unus quippe est ad eam regionem descensus, ad cuius januam Archangelum cum exercitu collocatum credimus, quam portam prætereuntes, qui deducuntur ab animarum præsidibus angelis, non una eademque via pergunt: sed justi ad dextram per mediam lucem multosque circumstantes angelos, qui hymnis ipsos prosequuntur, ad locum tandem lucidissimum perveniunt, in quo antiquiusti justis versantur, non necessitate constricti, sed contemplatione bonorum quæ vident perpetuo fruentes, et novorum quæ creberrime contemplantur, expectatione delectati, ut illa his potiora habeant. Quibus locus iste labores nullos parit. Non hic æstus est, non frigus, non tribulus, sed justorum Patrum conspecta facies ubique ridet, post mansionem istam, quietem, æternamque in cælo vitam præstolantium. Atqui locum hunc appellamus sinum Abrahæ. Iniusti vero ad levam trahuntur ab angelis tortoribus; neque sponte amplius vadunt, sed adhibita vi rapiuntur tanquam vincti, quos præsidēs angeli irridendo dimittunt, eosque exprobrantes, et torvis oculis minitantes, ad inferiores partes gehennæ detrudunt. Sic porro deductas animas præsidēs instantesque angeli trahunt ad confinia gehennæ. Cum itaque tam prope sint, audiunt semper conflagrationem, nec sunt expertes fumi ex isto calore manantis: proxima autem visione ista terribile et immodice luteum ignis spectaculum videntes, horrescunt ceu gelu constricti propter expectationem futuri iudicii, quasi modo jam supplicio affecti. Sed nec illi justorum regionem, nec justos cernunt, hocque ipso torquentur. Nam et in medio chaos magnum et profundum firmatum est, adeo ut nullus justorum misericordia ductus, transire illuc possit, aut ullus iniustus qui audeat transmeare. Hæc de inferno dicenda erant, in quo continentur omnium animæ usque ad tempus quod Deus determinavit, ut resurrectionem cunctorum faciat, non animas a corporibus in corpora transferens, sed corpora ipsa resuscitans, quæ cum soluta videatis, si fidem denegatis, o Græci, dicite increduli non esse. Animam quippe creatam et immortalem quoad tempus a Deo factam credentes esse veluti docet Plato, non inficiemini. Nam corpus ex iisdem elementis conflatum, potest

Α φρουροί, πρὸς τὰς ἐκάστου πράξεις διανέμοντες τὰς τῶν τόπων προσκαίρους κολάσεις. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ χωρίῳ τόπος ἀφώρισται τις λίμνης πυρὸς ἀσέστου, ἐν ᾧ μὲν οὐδέπω τινὰ καταπερίφθαι ὑπελήφαμεν, ἐσκαυθῆναι δὲ εἰς τὴν προωρισμένην ἡμέραν παρὰ Θεοῦ, ἐν ᾗ δικαίως κρίσεως ἀπόφασις μία πᾶσιν ἀξίως προσενεχθῇ· καὶ οἱ μὲν ἀδικοὶ καὶ Θεῷ ἀπειθήσαντες, τὰ τε μάταια ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων καταεσκαυσμένα εἰδωλα, ὡς Θεὸν τιμήσαντες, ταύτης τῆς αἰδοῦ κολάσεως ὡς αἱτοὶ μισαμάτων γενόμενοι προκρίθωσι· οἱ δὲ δίκαιοι τῆς ἀφθάρτου καὶ ἀνεκλείπτου βασιλείας τύχωσιν. Οἱ ἐν τῷ ᾧδῳ νῦν μὲν συνέχονται, ἀλλ' οὐ τῷ αὐτῷ τόπῳ, ὡς οἱ δίκαιοι. Μία γὰρ εἰς τοῦτο τὸ χωρίον καθόδος, οὗ τῇ πύλῃ ἐφεστῶτα ἀρχάγγελον ἅμα στρατιᾷ πεπιστευκάμεν, ἣν πύλην διελθόντες οἱ καταγόμενοι ὑπὸ τῶν ἐπὶ τὰς ψυχὰς τεταγμένων, οὐ μὴ ὁδῷ πορεύονται· ἀλλ' οἱ μὲν δίκαιοι εἰς δεξιὰ φωταγωγούμενοι, καὶ ὑπὸ τῶν ἐφεστῶτων κατὰ τόπον ἀγγέλων ὁμινοῦμενοι, ἄγονται εἰς χωρίον φωτεινὸν, ἐν ᾧ οἱ ἀπ' ἀρχῆς δίκαιοι πολιτεύονται, οὐχ ὑπ' ἀνάγκης κρατούμενοι, ἀλλὰ τῆς τῶν ὁρωμένων ἀγαθῶν θεωρίας ἀεὶ ἀπολαύοντες, καὶ τῇ τῶν ἐκάστοτε καίων ὁρωμένων προσδοκίᾳ ἡδόμενοι, κάκεινα τούτων βελτίονα ἡγούμενοι, οὗ δὲ τόπος οὐ καματηφθὸς γίνεται. Οὐ καύσων, οὐ κρύος, οὐ τρίβλος ἐν αὐτῷ, ἀλλ' ἡ τῶν Πατέρων δικαίων ὁρωμένη ὅψις πάντοτε μεδιᾷ, ἀναμεινόντων τὴν μετὰ τοῦτο τὸ χωρίον ἀνάπαυσιν, καὶ αἰωνίαν ἀναδίσωπιν ἐν οὐρανῷ. Τούτῳ δὲ ὄνομα κυκλήσκομεν, κελπον Ἀδραμ. Οἱ δὲ ἀδικοὶ εἰς ἀριστερὰ ἔλκονται ὑπὸ ἀγγέλων κολαστῶν, οὐκέτι ἐκουσίως πορευόμενοι, ἀλλὰ μετὰ βίας ὡς δέσμοι ἐλκόμενοι· οἱς οἱ ἐφεστῶτες ἀγγελοὶ, ἐπιγελῶντες διαπέμπονται, ἐπονειδίζοντες, καὶ φοβερῶς ὁρμητὶ ἐπαπειλοῦντες, εἰς τὰ κατώτερα μέρη ὠθοῦντες, οὓς ἀγομένους ἔλκουσιν οἱ ἐφεστῶτες ἕως πλησίον τῆς γεέννης. Οἱ ἐγγίονες ὄντες, τοῦ μὲν βρασμοῦ ἀδιαλέπτως ἐπακούουσι, καὶ τοῦ τῆς θερμῆς ἀτμοῦ οὐκ ἀμοιροῦσιν· αὐτῆς δὲ τῆς ἐγγίονος ὕψους τὴν φοβεράν καὶ ὑπερβαλλόντως ἐάνθην θέαν τοῦ πυρὸς ὁρῶντες καταπεπλήγασαι, τῇ προσδοκίᾳ μελλούσης κρίσεως ἤδη κολαζόμενοι. Ἀλλὰ καὶ οὗτοι τὸν τῶν δικαίων χῶρον, καὶ τοὺς δικαίους ὁρῶσι, καὶ ἐπ' αὐτῷ τούτῳ κολαζόμενοι. Χάος γὰρ βαθὺ καὶ μέγα ἀνάμεσον ἐστήρικται, ὡς μήτε δίκαιον συμπαθῆσαντα προσδέξασθαι, μήτε ἀδικον τολμήσαντα διελθεῖν. Οὗτος ὁ περὶ ᾧδου λόγος, ἐν ᾧ αἱ ψυχὰς πάντων κατέχονται μέχρι καιροῦ, ὃν ὁ Θεὸς ὥρισεν, ἀνάστασιν τότε πάντων ποιησόμενος, οὐ ψυχὰς μετενσωματῶν, ἀλλ' αὐτὰ τὰ σώματα ἀνιστῶν, ἃ λεγόμενα ὁρῶντες, εἰ ἀπιστεῖτε, Ἕλληνες, μάθετε μὴ ἀπιστεῖν. Τὴν γὰρ ψυχὴν γενετήν καὶ ἀθάνατον ὑπὸ Θεοῦ γεγονέναι πιστεύσαντες, κατὰ τὸν Πλάτωνος λόγον, χρόνῳ, μὴ ἀπιστήσητε, ὡς καὶ τὸ σῶμα ἐκ τῶν αὐτῶν στοιχείων γενόμενον, δύνατος ὁ Θεὸς ἀναδύσας ἀθάνατον ποιεῖν.

D

Deus illud denuo excitans, immortale reddere.

S. JOANNIS DAMASCENI

HOMILIÆ.

MONITUM IN HOMILIAM DE TRANSFIGURATIONE DOMINI.

Hanc homiliam, quam cæteris præmitto, de Domini nostri Jesu Christi transfiguratione, in codice uno Segueriano, Joanni Antiocheno presbytero nescio cui, attribui referi Combefsius in Bibliotheca concionatoria, cum alii aliarum bibliothecarum codices Joannis Damasceni nomen omnes præfixum habeant. Ac merito quidem: nam stylus, dictio, ac perorandi modus, omnia Damasceni nostri sunt. In Palæstina quoque, non Antiochiæ, habita est, ipso transfigurationis Dominicæ festo, in ecclesia celebratissima, quæ in ejusdem transfigurationis memoriam et honorem in monte Thabor exstructa erat. Nam vetustissima traditio erat Dominum in montis hujus vertice divinæ gloriæ suæ discipulis suis tribus specimen exhibuisse. Cujus testis locuples satis est Hieronymus, qui in Epitaphio Paulæ, ubi sanctissima viduæ hujus peregrinationes strictim recenset, eam montem quoque Thabor ob Domini transfigurationem invisisse non omisit: Scandebat montem Thabor, ubi transfiguratus est Dominus. Sermonem hunc, ut Græcè Latineque jacet in editionibus Jacobi Billii, cum Segueriano, Regiisque duobus, n. 2029 vetustissimo, et 2026, Combefsius, quibus Colbertinum 977 adjeci.

A'.

A

I.

Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν καὶ μακαριωτάτου
μοραχοῦ καὶ πρεσβυτέρου Ἰωάννου τοῦ Δα-
μασκηνοῦ λόγος εἰς τὴν ὑπερένδοξον μετα-
μόρφωσιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

S. Patris nostri et beatissimi monachi et presbyteri,
Joannis Damasceni, oratio de gloriosa Domini
nostri Jesu Christi transfiguratione.

α'. Δεῦτε, πανηγυρίζωμεν σήμερον, ὃ φιλόθεον
σύστημα. Δεῦτε, συνεορτάσωμεν σήμερον ταῖς
φιλεδέρτοις ἂνθ' δυνάμεσι· ἥκασι γὰρ ἐνθάδε σὺν
ἡμῖν εορτάζοντες. Δεῦτε, ὡς ἐν κυμβάλοις εὐήχοις
τοῖς χεῖλεσιν ἀλαλέσωμεν. Δεῦτε, σκιρτήσωμεν πνεύ-
ματι. Τίνι γὰρ εορτὴ καὶ πανηγυρίς; τίνι θυμῷ καὶ
καὶ ἀγαλλίασι, ἀλλ' ἢ τοῖς φοβουμένοις τὸν Κύριον,
τοῖς Τριάδι λατρεύουσι, τοῖς τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν καὶ
τὸ Πνεῦμα συναΐδιον σέβουσι, τοῖς ψυχῇ, καὶ ἐννοίᾳ,
καὶ σώματι καθομολογοῦσι θεότητα ἐν τρισὶν ἀδαι-
ρέτως γνωριζομένην ταῖς ὑποστάσεσι, τοῖς εἰδόσι
καὶ λέγουσι τὸν Χριστὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ Θεὸν
μὴν ὑπόστασιν, ἐν δυσὶν ἀδαιρέτοις καὶ ἀσυγχύτοις
ταῖς φύσεσι γνωριζόμενον, καὶ τοῖς αὐτῶν φυσικοῖς
ιδιώμασιν; Ἡμῖν εὐφροσύνη καὶ χαρὰ πᾶσα ἑορτίας.
Ἡμῖν ὁ Χριστὸς τὰς εορτὰς ἐκτετέλεκεν· οὐ γὰρ ἐστὶ
χαίρειν τοῖς ἀσεβέσιν. Ἀποθώμεθα λύπης ἀπάσης
νέφος ἐπισκοτούσης ἡμῖν τὸν νοῦν, καὶ τοῦτον οὐκ
ἐώσης πρὸς ὕψος ἐπαίρεσθαι. Πάντων τῶν γηίνων
περιφρονήσωμεν· οὐκ ἐν γῇ γὰρ ἡμῶν τὸ πολιτεύμα.
Πρὸς οὐρανὸν τὸν νοῦν ἀναποτείνωμεν, ὅθεν καὶ
Σωτῆρα Χριστὸν ἀπεκδεχόμεθα Κύριον.

β'. Σήμερον πρωτὸς ἀποστόλου ἄδυσσος· σήμερον
ἀγλῆς θείας χάσις ἀπερίοριστος· ἐν Θεῷ τῷ δρε-
τοῖς ἀποστόλοις αὐγάζεται. Σήμερον παλαιὰς καὶ

791 1. Agedum, o religiose cætns, hodiernum
hunc diem celebremus. Hunc diem festum cum su-
pernis quæ festis gaudent virtutibus agitemus.
Huc enim nobiscum festi celebrandi gratia vene-
runt. Agedum, labiis velut in cymbalis bene so-
nantibus jubilemus. Age, spiritu exsultemus. Cui
enim festum et læta celebritas? cui voluptas
et exultatio; nisi lis qui timent Dominum; qui
Trinitatem colunt; qui cum Patre Filium ac co-
æternum Spiritum sanctum venerantur; qui animo,
cogitatione et ore deitatem unam, in tribus per-
sonis indivise agnoscendam constituentur; qui deni-
que Christum Dei Filium ac Deum, unam perso-
nam in duabus naturis, nec divulsis, nec confusis,
earumque naturalibus proprietatibus intelligendam,
norunt et prædicant? Nobis lætitia, et festivum
omne gaudium: nobis Christus festa instituit; non
enim est gaudium impiis¹. Omnis ergo mœstitia,
qua nostra mens obscuratur, nec sursum attolli
sinatur, nubem discutiamus. Terrena omnia nihili
pendamus: non enim in terra est conversatio no-
stra. Mentem in cælum erigamus, unde etiam Sal-
vatorem Dominum Christum exspectamus².

2. Hodie inaccessibleis lucis abyssus; hodie divini
splendoris incircumscripcta effusio, in monte Tha-
bor apostolorum perstringit oculos. Hodie Jesus

¹ Isa. XLVIII, 28. ² I Tim. VI, 14-16.

Christus veteris ac novi testamenti Dominus agnoscitur: ille, inquam, mihi re ac nomine charus: ille vere dulcissimus et summe expetendus, omnisque suavitatis cogitationem excedens. Hodie veteris testamenti auspex divinusque legislator, Moses in monte Thabor legum conditori Christo famuli more tanquam hero astat, ejusque incarnatione illustratur, quam figuris olim edoctus fuerat (hoc enim per Dei posteriora olim ostensum dixero³), et jam deitatis gloriam liquido perspicit, sub foramine petrae protectus, velut Scriptura narrat. Petra autem Christus est, incarnatum Dei Verbum et Dominus, quemadmodum divinus Paulus aperte nos docuit: *Petra autem erat Christus*⁴: qui quidem carnis suae quamdam veluti rimam aperuit, immensoque omnique oculorum acie validiori lumine astantes, perstrinxit. Hodie novi testamenti summus vertex, qui Christum Dei Filium disertissime praedicavit, dicens, *Tu es Christus Filius Dei vivi*⁵, veteris auspitem utriusque conditori astantem videt, altaque voce **792** proloquentem: *Iste est qui est*⁶; quem velut me excitatum iri praedixi: velut me, inquam, utpote hominem, et non populi ducem⁷: supra me autem, utpote mihi, rebusque omnibus conditis dominantem; quique mihi et tibi utrumque testamentum, hoc est vetus et novum, sanxit. Hodie novi testamenti virgini, veteris virgo Dominum, qui de Virgine virgo est, fauste annuntiat (*nimirum Elias Joanni*). Agite igitur, David prophetae morem gerentes. Psallamus Deo nostro, psallamus: psallamus regi nostro, psallamus⁸. Quoniam rex omnis terrae Deus, psallamus sapienter: psallamus exultationis labiis: labiis sapientiae psallamus, sermonum gustum sentientes. Nam guttur quidem escas degustat, mens vero sermones discernit, ait vir sapientissimus. Psallamus item spiritu, qui omnia scrutatur, etiam profunda Dei⁹, arcana illa, in illo Patris lumine, sive Spiritu quo cuncta illuminantur, lucem inaccessam, Dei Filium intuentes. Nunc conspecta sunt, quae hominum oculis cerni non poterant: corpus utique terrenum splendorem divinum emittens, mortale corpus deitatis gloriam fontis instar effundens. Nam et Verbum caro factum est¹⁰, et caro Verbum facta, etsi neutrum

νέας διαθήκης Δεσπότης γνωρίζεται· Ἰησοῦς Χριστός, τὸ φίλον ἔμοι πρᾶγμα καὶ ὄνομα, τὸ γλυκύτατον ὄντως καὶ ποθεινότατον, καὶ πάσης γλυκύτητος ὑπερβαῖνον ἔννοιαν. Σήμερον ὁ τῆς παλαιᾶς ἐξαρχὸς Μωσῆς, ὁ θεῖος νομοθέτης, ἐν ὄρει Θαβὼρ τῷ νομοδότῃ Χριστῷ δουλοπρεπῶς ὡς Δεσπότην παρίσταται, καὶ τοῦτου τὴν οἰκονομίαν αὐγάζεται, ἣν τυπικῶς πάλαι μεμυσταγώγητο· τοῦτο γὰρ φαίην ἂν ἐγὼ γε δηλοῦν Θεοῦ τὰ ὁπίσθια· καὶ τρανῶς ὁρᾷ τὴν δόξαν τῆς θεότητος, σκεπασθεὶς ὑπὸ τὴν τῆς πέτρας ὀπτήν, ἣ φησιν ἡ Γραφή· Πέτρα δὲ ἐστὶν ὁ Χριστός, ὁ σαρκωθείς Θεός, Λόγος καὶ Κύριος, καθὰ Παῦλος ὁ θεῖος διαβρήδην ἡμᾶς ἐξεπαίδευσεν· *Ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός*, ὃς τῆς ἑαυτοῦ σαρκὸς ὡσπερ τινὸς σμικροτάτην ὀπὴν παρηνέψξε, καὶ φωτὶ ἀπλέτω, καὶ πάσης στερότερόν τε βέβηκε τοὺς παρόντας κατήσπραψε. Σήμερον ὁ τῆς νέας διαθήκης κορυφαϊότατος, ὁ τὸν Χριστὸν Υἱὸν Θεοῦ ἀναγορεύσας τρανύτατα, ἐν τῷ φάναι· *Σὺ εἶ ὁ Χριστός ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος*, τὸν τῆς παλαιᾶς ἐξαρχὸν τῷ τῶν ἀμφοτέρων νομοδότῃ ὁρᾷ παριστάμενον, καὶ διακρυσταλῶς φηγεγόμενον· Οὗτός ἐστιν ὁ ὢν, ὃν ὡς ἐμὲ προφήτην ἀναστήσεσθαι προηγόρευσα· ὡς ἐμὲ μὲν, ὡς ἀνθρώπον, καὶ τοῦ νέου λαοῦ ἐξαρχὸν· ὑπὲρ ἐμὲ δὲ, καὶ ἐμοῦ, καὶ πάσης κυριεύοντα κτίσεως· τὸν ἔμοι τε καὶ σοὶ τὰς διαθήκας ἀμφω, παλαιάν τε καὶ καινὴν, διαθέμενον. Σήμερον τῷ παρθένῳ τῆς νέας, ὁ παρθένος τῆς παλαιᾶς, τὸν ἐκ παρθένου παρθένον εὐαγγελίζεται Κύριον. Δεῦτε οὖν, Δαβὶδ τῷ προφήτῃ **C** παιθόμενοι. Φάλλωμεν τῷ Θεῷ ἡμῶν, φάλλωμεν τῷ βασιλεῖ ἡμῶν, φάλλωμεν. Ὅτι βασιλεὺς πάσης τῆς γῆς ὁ Θεός, φάλλωμεν συνετῶς· φάλλωμεν ἀγαλλιᾶσεως χεῖλεσι· φάλλωμεν συνέσει νοῦς, τῆς τῶν λόγων αἰσθανόμενοι γεύσεως. Λάβρυγέ μὲν τὰ σῖτα γεύεται, νοῦς δὲ λόγους διακρίνει, φησὶν ὁ σοφώτατος. Φάλλωμεν καὶ τῷ Πνεύματι τῷ ἔρουνῶντι τὰ πάντα, καὶ αὐτὰ τὰ βᾶθη τοῦ Θεοῦ τὰ ἀπόρρητα, ἐν τῷ φωτὶ τοῦ Πατρὸς, τῷ τὰ πάντα φωτίζοντι Πνεύματι, φῶς ὁρῶντες τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸ ἀπρόσιτον. Νῦν ὠράθη τὰ τοῖς ἀνθρώποις ἀθέατα ἄβυσσος, σῶμα γήινον θεῖαν ἀπαυγάξον λαμπρότητα, σῶμα θνητὸν, δόξαν πηγάζον θεότητος. Ὁ γὰρ Λόγος σὰρξ, ἡ σὰρξ τε Λόγος ἐγένετο, εἰ καὶ μὴ θείας ἐξειστήκει φύσεως. Ὡς θαύματος πάντα νοῦν ὑπερβαίνοντος! Οὐκ ἔξωθεν ἡ δόξα τῷ σώματι προσεγένετο, ἀλλ' ἐνδοθεν ἐκ τῆς ἀρρήτου λόγῳ ἠνωμένης αὐτῷ καθ' ὑπόστασιν τοῦ Θεοῦ Λόγου ὑπερθέου θεότητος. Πῶς τὰ ἀμικτα μίγνυται, καὶ μένει ἀσύγχυτα; Πῶς συμβαίνει εἰς ἐν τὰ ἀσύμβητα, καὶ τῶν οἰκείων οὐκ ἐκβαίνει λόγων τῆς φύσεως; Ἐνώσεως τοῦτο τὸ δρᾶμα τῆς καθ' ὑπόστασιν. Ἐν τὰ ἠνωμένα, καὶ μίαν ὑπόστασιν ἀπεργάζεται, ἐν ἀδιαιρέτῳ διαφορᾷ, καὶ ἀσυγχύτῳ ἐνώσει τῆς ἐνόητος φυλαττομένης τῆς ὑποστάσεως, καὶ τῆς δωδὸς τηρουμένης πῶν φύσεων, διὰ τε τῆς τοῦ Λόγου ἀμεταβλήτου σαρκώσεως, καὶ τῆς ὑπὲρ νοῦν τῆς βροτείας σαρκὸς ἀτρέπτου θεώσεως. Καὶ Θεοῦ μὲν τὰ

³ Exod. xxxiii, 22. ⁴ 1 Cor. x, 4. ⁵ Matth. xvi, 15. ⁶ Exod. iii, 14. ⁷ Deut. xviii, 15. ⁸ Psal. xvi, 7. ⁹ 1 Cor. ii, 10. ¹⁰ Joan. i, 14.

ἀνθρώπινα γίνεται, ἀνθρώπουδε τὰ θεία, τῷ τρόπῳ Α et inconfusa conjunctione, personæ unitate ac naturarum dualitate servatis, tum per immutabilem Verbi incarnationem, tum per incommutabilem, supra quam mens capere queat, mortalis carnis deificationem. Atque mutua velut communicatione, hypostaticæ a primo momento unionis ratione, enim est, qui et illud ab æternitate fuit et hoc postea factus est.

et inconfusæ circumincessionis naturarum, nec non tum Dei humana sunt, tum divina hominis. Unus postea factus est.

γ'. Σήμερον ἐξακούεται ἀνθρώπων ὡς τὰ ἀνθρώπουστα. Ὁ γὰρ ὁρώμενος ἄνθρωπος, Θεοῦ Υἱός, ὡς μονογενὴς ἡγαπημένος μαρτυρεῖται καὶ ὁμοούσιος. Ἀψευδὴς ἡ μαρτυρία· ἀληθὴς ἡ ἀνάρρησις· αὐτὸς ὁ γεννῆσας Πατὴρ ἐκφωνεῖ τὴν ἀνάρρησιν. Παρέστω Δαβὶδ, καὶ τιναστέτω τὴν θεόφθογγον λύραν τοῦ Πνεύματος, καὶ τρανότερον νῦν μελωδεῖτω καὶ ἐκτυπώτερον ῥῆσιν, ἣν πάλαι προβλεπτικοῖς πόρρω ἀνέκαθεν, καὶ καθαροῖς προσώωμενος ὁμῶς τοῦ Θεοῦ Λόγου τὴν πρὸς ἡμᾶς ἐνσαρκον ἔλευσιν, ὡς ἐσομένην προεφήτευσεν· *Θαδῶρ καὶ Ἑρμὼν ἐν τῷ ὀνόματί σου ἀγαλλιάσονται*. Ἑρμὼν μὲν τὸ πρότερον, τὸ τῆς υἰότητος ὄνομα τρανῶς τῷ Χριστῷ ὑπὸ Πατρὸς μαρτυρούμενον ἀκούσαν, ἡγαλλιάσατο, ὅταν ἄρτι πρὸς Ἰωρδάνην ὡς παλαιὰς καὶ νέας μεσείτης ὁ πρόδρομος βαπτίζεν ἐξεπορεύετο, τὸ χρυπτόμενον ἐν τῇ ἐρήμῳ κειμήλιον ὡς ἐν σκότει τῷ κόσμῳ φαῖνον, τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον, καὶ λαμβάνον τοὺς μυωπάζοντα, δημοσιεύειν ἀποστελλόμενον, ὅτε ἐν μέσῳ τῷ Ἰουρδάνῃ τὸ ὕδωρ τῆς ἀφέσεως ἱστατο καθαίρων τὸν κόσμον, οὐκ αὐτὸ καθαίρομενον· ὅτε μὲν φωνῇ Πατρὸς οὐρανὸθεν βροντῶν, Υἱὸς ἀγαπητὸς μαρτυρεῖται ὁ βαπτιζόμενος· περισσεῖ δὲ ὥσπερ, τῷ Πνεύματι δακτυλοδεικτεῖται ὁ μαρτυρούμενος. Νῦν δὲ Θαδῶρ ἀγαλλιάται καὶ γήθηται, τὸ θεῖον ὄρος καὶ ἄγιον, τὸ ὕψηλόν, οὐχ ἥττον τῇ δόξῃ τε καὶ λαμπρότητι, ἢ τῷ ἀερίῳ μετεωρίσματι νῦν ἐπαξίως εὐφραίνεται. Οὐρανῷ γὰρ ἀμιλλᾶται τῇ χάριτι. Ὡ γὰρ ἐν ἐκείνῳ οἱ ἄγγελοι ἀκλινὲς ἐνερείδουν τὸ ὄμμα μὴ σθένουσιν, ἐν τούτῳ ἀποστῶλον οἱ πρόκριτοι τῇ δόξῃ τῆς αὐτοῦ βασιλείας ὁρῶσιν ἐκλάμποντα· ἐν τούτῳ νεκρῶν πιστοῦται ἀνάστασις, καὶ νεκρῶν, καὶ ζώντων ἀναδείκνυται Κύριος, ἐκ νεκρῶν μὲν τὸν Μωϋσῆν προηγάμενος, ζῶντα δὲ τὸν Ἥλαν προσαγόμενος μάρτυρα, τὸν πάλαι ἐκ γῆς ἀρματηλάτην πυρίπνοον πρὸς αἰθέριον τρίβον διεφρηλατήσαντα. Ἐν τούτῳ καὶ νῦν προφητῶν οἱ ἑσπεροὶ προφητεύουσι, διὰ σταυροῦ τὴν ἔξοδον τοῦ Δεσπότης μὴνύοντες. Ὅθεν σκιρτᾷ, καὶ ἀγάλλεται, καὶ ἀνῶν μιμεῖται τὰ ἔλματα, μαρτυρίαν τὴν αὐτὴν τῆς υἰότητος ἐκ τῆς νεφέλης, τοῦ Πνεύματος, τὴν ζωοδότην Χριστὸν ἀκουτῶν ὑπὸ τοῦ Πατρὸς μαρτυρούμενον. Τοῦτο γὰρ ἐστὶν ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, ἐφ' ᾧ Θαδῶρ καὶ Ἑρμὼν ἀγάλλεται. *Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός*. Τοῦτο πάσης τῆς κτίσεως ἀγαλλίαμα· τοῦτο γέρας ἀνθρώποις, καὶ ἀναφαίρετον καύχημα. Ἀνθρώπος γὰρ, εἰ καὶ μὴ φίλος, ὑπάρχει ὁ μαρτυρούμενος. Ὡ τῆς ὑπὲρ νοῦν ἡμῖν θεωρηθείσης ἀγαλλιά-

3. Hodie ad hominum aures ea perveniunt, quæ audita non erant. Nam qui cernitur homo, Dei Filius esse perhibetur, tanquam unigenitus dilectissimus et consubstantialis. Minime falsa significatio est, sed vera renuntiatio. Nam Pater ipse, qui genuit, edita voce renuntiator est. David adsit, divinitusque sonantem Spiritus citharam pulsei, ac planius nunc et expressius vocem hanc moduletur, qua olim, cum prophetis ac puris oculis carnalem ad nos Dei Verbi adventum tanquam futurum longe ante prospiceret, vaticinatus est: *Thabor et Hermon in nomine tuo exsultabunt* ¹¹. Nam Hermon quidem prius, audito Filii nomine quod Patris testimonio celebrabatur, exsultavit, cum præcursor Joannes, veteris ac novi testamenti veluti mediator, nuper ad Jordanem baptizandi causa profectus esset; ille nimirum latens in deserto thesaurus, qui ad hoc missus erat, ut inaccessibilem illam lucem, in tenebris (mundo scilicet), lucentem, et cæcutientibus oculis incognitam, in **793** publicum proferret: cum in medio Jordane, remissionis ac veniæ illa aqua consisteret, qua mundus purgabatur, ipsa neutiquam purgata: cum paterna quidem voce cælitus insonante Filius dilectus declarabatur, qui baptismo ungebatur: columba interim, Spiritu nimirum, illum indigitante ¹². Nunc autem Thabor exsultat et gemit, divinus et sanctus ille mons, nec minus gloriæ et splendoris ratione, quam ingenti sua celsitudine sublimis. Nunc jure gaudet, ut cum cælo gratiæ ornamentis certet. Nam in quem illic angeli immotam oculorum aciem intendere non valent, hunc selecti apostoli regni sui gloria collucentem in isto monte conspiciunt. Hic mortuorum resurrectionis fides astruitur, ac Christus mortuorum et vivorum esse Dominus declaratur ¹³, accepto quidem ex mortuis Mose, adhibitoque teste Elia adhuc vivente ¹⁴, qui jam olim igneo curru subvectus in ætheream regionem fuerat ¹⁵. Hic nunc quoque prophetarum prestantissimi vaticinantur, Domini per crucem excessum significantes. Quapropter lætitia gemit et exsultat, et agnorum saltus imitatur, cum idem Filii testimonium ex nube (Spiritu nempe) vitæ datori Christo a Patre tributum audit. Hoc enim nomen illud est, quod est super omne nomen, in quo Thabor et Hermon exsultant. *Hic est Filius meus dilectus* ¹⁶. Hæc rerum conditarum exultatio est: hoc hominum decus, atque ejusmodi gloriatio, quam nemo

¹¹ Psal. LXXXVIII, 13. ¹² Matth. III, 17. ¹³ Rom. XIV, 9. ¹⁴ Matth. XVII, 3. ¹⁵ IV Reg. II, 11. ¹⁶ Matth. XVII, 15.

queat eripere¹⁷. Homo quippe est, cui testimonium dicitur, etsi non simplex. O exultationem concessam nobis, quæ mentis aciem longe superat! o beatitudinem omni spe superiorem! o Dei munera cupiditatem excedentia! o beneficia petitionis mensuram transcendentia! o liberalem et eximium largitorem, incredibili munificentia præditum! o donum, non quidem accipiente, sed largiente potius dignum! o nova commercia! o dantis potestatem, et accipientis infirmitatem! o admirabile consilium ejus qui hominem principii expertem exhibuit, quando illum, cujus nullum principium est, creato ipsi corpore, initium habere voluit! Si enim homo Deus sit qua ratione Deus sit homo, atque ergo is ipse cum sit homo, deitatis ratione sine ratione principium habet.

4. Et quidem olim in monte Sina¹⁸, fumus et procella, et ignis terrorem inferens, summam illam inclinationem occultabant, cum legis auctorem accessu impervium esse prædicarent, qui posteriora sua obscure ostenderet, seque præstantissimum esse artificem per opera sua demonstraret: nunc autem omnia luce et splendore perfunduntur. Etenim universitatis conditor et Dominus ex paterno advenit sinu: non quidem a stabili sede sua, hoc est a sua in Patris sinu sessione demigrans; sed sese ad servos inclinans, acceptaque servi forma, natura et habitu factus homo est¹⁹, ut caperetur Deus, qui ab hominibus non potest capi, per seipsum et in seipso divinæ naturæ claritatem præferens. Ante siquidem Deus hominem adjuncta ei divina gratia condiderat, eum e terra recens efflato spiritum vitæ insufflasset illique imperito suo numine, imagine ac similitudine sua eum ornasset, civemque Edem et angelorum **794** convictorem fecisset. Quia vero divinæ imaginis similitudinem vitiorum cæno obscuravimus et confudimus; ipse nostri miseratus, alterum nobiscum commercium init, et quidem priori longe iulius et mirabilius. Ipse enim in suæ divinitatis eminentia manens, id quod deterius erat suscipit, humanum genus in seipso innovans: permistoque cum imagine exemplari, suam hodie in eo pulchritudinem ostendit. Ac solis quidem instar, ipsius facies fulget (idem quippe secundum hypostasim sit cum luce immateriali; qua unione iustitiæ sol evasit), vestimenta autem tanquam nix albescent. Vestimenta enim non ex unione gloriam habuerunt, sed relatione, non hypostatica unione. Atqui nubes quoque lucida obumbravit, Spiritus fulgorem repræsentans. Ad hunc enim fere modum divinus Apostolus²⁰, mare aquæ imaginem ferre dixit, ac nubem, Spiritus. Omnia autem lucida et eximie splendentia illis sunt, qui lucis sunt capaces, et quorum animus conscientie sordibus non inquinatur.

5. Agedum igitur, nos quoque discipulorum

A σεως! ὡ τῆς ὑπὲρ ἐλπίδα μακαριότητος! ὡ δωρημάτων Θεοῦ νικούντων τὴν ἔφρασιν! ὡ χαρισμάτων οὐχ ὑπαικόντων μέτροις τῆς αἰτήσεως! ὡ δοτῆρος ἀφθόνου καὶ ὑπερφυοῦς, ὑπερφυᾶ κεκτημένου μεγαλοπρέπειαν! ὡ δωρεᾶς ἀξίας, οὗ τοῦ λαμβάνοντος, τοῦ διδόντος δὲ μάλιστα! ὡ ξένων συναλλαγμάτων! ὡ διδόντος δύναμιν, καὶ δεχομένου ἀσθένειαν! ὡ δεικνύοντος ἀνθρωπῶν ἀναρχον, ἐν τῷ τὸν ἀναρχον σωματικῶς κτιζόμενον ἀρχεσθαι! Εἰ γὰρ θεοῦται μὲν ἀνθρώπος ἐν τῷ Θεῷ ἀνθρωπίζεσθαι, αὐτὸς δὲ ὁ εἰς Θεός τε καὶ ἀνθρώπος δεικνύται· ἀρα ὁ αὐτὸς, ἀνθρώπος ὢν, ἀναρχός ἐστι τῇ θεότητι, καὶ Θεὸς ὢν, τῇ ἀνθρωπότητι ἀρχεται.

unus ac idem Deus pariter et homo ostenditur, ergo is ipse cum sit homo, deitatis ratione sine principio est; cumque Deus sit, humanitatis ratione principium habet.

B δ'. Πάλαι μὲν οὖν ἐν ὄρει Σιναι καπνὸς, καὶ θύελλα, καὶ γνόφος, καὶ πῦρ δειματοῦν τὴν ἀκρὰν ἐκείνην ἐκάλυπτε συγκαταβάσιν, ἀπρόσιτον τὸν νομοδότην κηρύττοντα, καὶ σκιδῶς παραδείκνυντα αὐτοῦ τὰ ὀπίσθια, καὶ ἐκ τῶν οικειῶν κτισμάτων τὸν ἀριστοτέχνην δημοσιεύοντα. Νῦν δὲ πάντα φωτὸς καὶ ἀγλῆς πεπληρωται. Αὐτὸς γὰρ ὁ τοῦ παντὸς τεχνίτης καὶ Κύριος ἐκ κόλπων πατρικῶν παραγένονεν, οὐ μεταβάς τῆς οικείας ἰδρύσεως, ἥτοι τῆς ἐν κόλποις τοῖς πατρικοῖς ἐνιζήσεως, συγκαταβάς δὲ τοῖς δούλοις, καὶ δούλου μορφήν μορφωσάμενος, καὶ φύσει, καὶ σχήματι γενόμενος ἀνθρώπος, ὡς ἂν χωρηθῇ Θεὸς ἀνθρώποις ἀχώρητος, δι' αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ δεικνὺς τῆς θείας φύσεως τὴν λαμπρότητα. Τὸ πρὶν μὲν γὰρ ἐν ἐνώσει τῆς οικείας χάριτος Θεὸν καθίσταται τὸν ἀνθρώπον, ὅτε νέφ' ἐκ γοδὸς πλαττομένου πνεῦμα ζωῆς ἐνεφύσησε, καὶ τοῦ κρείττονος μεταδέδωκε, καὶ εἰκόνην οικείαν καὶ ὁμοιώσει τέτιμηκε, καὶ τῆς Ἐδέμ πολλήν ἐργάσατο, καὶ ἀγγέλων ἐποίησε σύντροφον· ἀλλ' ἐπει τῆς θείας εἰκόνης τὴν ὁμοιότητα τῇ τῶν παθῶν ἰλύϊ ἐξοφασσάμεν τε καὶ συνεχέλαμεν, δευτέραν κοινωνίαν ὁ συμπαθὴς ἡμῖν κεκοινώνηκε, πολὺ τῆς προτέρας ἀσφαλεστέραν τε καὶ παραδοξοτέραν. Αὐτὸς γὰρ ἐν ὑπεροχῇ μένων τῆς οικείας θεότητος, μεταλαμβάνει τοῦ χείρονος, ἐν αὐτῷ θεουργῶν τὸ ἀνθρώπινον, καὶ τῇ εἰκόνι τὸ ἀρχέτυπον μίγνυται, καὶ τὸ οικεῖον κάλλος ἐν ταύτῃ παραδείκνυσσι σήμερον. Καὶ λάμπει μὲν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος· φωτὶ γὰρ ἅλῃ ταυτίζεται καθ' ὑπόστασιν, κἀντεῦθεν δικαιοσύνης γεγέννηται ἥλιος· ὡς δὲ χιών λευκαίνεται τὰ ἱμάτια· περιβολῇ γὰρ, οὐχ ἐνώσει δεδοξασται, σκέσει δὲ, καὶ οὐκέτι καθ' ὑπόστασιν. Νεφέλη δὲ φωτὸς ἐπισκίασε, τὸ σέλας ζωγραφούσα τοῦ Πνεύματος. Ὅδε γὰρ πῶς ὁ θεὸς ἔφη Ἀπόστολος, τοῦ μὲν ὕδατος εἰκόνα φέρειν τὴν θάλασσαν, τὴν δὲ νεφέλην τοῦ Πνεύματος. Πάντα δὲ φωτεινὰ καὶ ὑπερλάμπρα τοῖς δεκτικοῖς φωτὸς, καὶ μὴ τὴν ψυχὴν τῇ ρύτῃ μολυμμένοις; τῆς συνειδήσεως.

ε'. Δεῦτε τοίνυν, καὶ ἡμεῖς τῶν μαθητῶν ζηλώσω

¹⁷ Philipp. II, 9-11. ¹⁸ Exod. XIX, 16 seqq. ¹⁹ Philipp II, 6. ²⁰ II Cor. I, 4.

μεν τὸ ὑπῆκοον, καὶ καλοῦντι Χριστῷ προθύμως ἠψόμεθα, καὶ τῶν παθῶν τὸν ὄχλον ἐκτιναξόμεθα, καὶ Θεοῦ ζῶντος Υἱὸν ἀναπειτχύντως ὁμολογήσωμεν, καὶ τῆς ἐπαγγελίας γεγονότες ἐπάξιοι, πρὸς τὸ ὅρος τῶν ἀρετῶν τὴν ἀγάπην ἀναφοιτήσωμεν, καὶ θεαταὶ τῆς δόξης, καὶ ἀκουσταὶ τῶν ἀπορρήτων γενώμεθα. Ὅντως γὰρ μακάριοι, ὡς ὁ Κύριος ἔφησεν, οἱ τῶν ὁρώντων ὀφθαλμοί, οἱ βλέπουσι, καὶ τὰ ὅρα, οἱ ἀκούουσιν, ἃ πολλοὶ προφηταὶ καὶ βασιλεῖς ἐπεθύμησαν ἰδεῖν καὶ ἀκοῦσαι, καὶ οὐκ ἔτυχον τῆς ἐφάσεως. Δεῦτε οὖν, τῶν θείων λογίων τὰς ῥήσεις ὡς ἐνδὸν ἀναπτύξαντες παραθήσωμεν (1) τράπεζαν τοῖς καλοῖς δαιτυμόσιν ἡμῖν, καὶ πρὸς τὰ θεία τὴν ἅπασαν ἀνατείνουσιν ὁρεξίν. Παραθήσωμεν τράπεζαν τῇ ἐφέσει κατ'ἀλλήλον. Παραθήσωμεν τράπεζαν θείων λογίων τῇ τοῦ Πνεύματος κεκαρυκευμένην χάριτι, οὐ σοφίας λόγων Ἑλληνικῶν ἐναδρυνομένην· ἐπεὶ μὴδὲ λίαν τῆς τούτων μεμυῆμεθα γνώσεως, ἀλλὰ τοῦ διδόντος γλῶσσαν τοῖς μογιλάλοις τρανὴν εἰς τὸ φθέγγεσθαι ἐπηρειδομένην τῇ χάριτι.

ζ'. Ἐν Καισαρείᾳ Φιλίππου (Πανεὰς αὕτη, ἥ ποτε ἐν πόλεσι ὑπερώνυμος, ἥ Φιλίππου Καίσαρος πόλις ὠνόμαστο· καὶ ἄν ἐν τῇ Γραφῇ λεγομένη τῇ θείᾳ· *Ἡρίθμισε γὰρ, φησὶν, ὁ Δαβὶδ τὸν λαὸν ἀπὸ Δὰν ἕως Βηρσαβέε·* ἐν ταύτῃ σὺν τοῖς δούλοις ὁ Δεσπότης γενόμενος, τῆς αἰμόρρου τῶν αἱμάτων τὴν κρήνην ἐξήρανε), ἐν ταύτῃ (2) τὴν πρώτην τῶν οἰκείων μαθητῶν συναγείρας σύνοδον, καὶ ἐπὶ τινος πέτρας τὴν καθέδραν ἥ πέτρα τῆς ζωῆς σφειδάσασα, ἡρώτα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ λέγων· *Τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου;* Οὐκ ἀγνοῶν τῶν ἀνθρώπων τὴν ἀγνοίαν, ὁ πάντα εἰδὼς, ἐπερώτησε, ἀλλὰ ταύτην τῷ τῆς γνώσεως φωτὶ διαλύσαι βουλόμενος, ὥσπερ τινὰ ζόφον τοῖς νοεροῖς ὀφθαλμοῖς ἐπικεῖμενον. Οἱ δὲ, τοὺς μὲν Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴν, ἄλλους δὲ Ἠλίαν, ἐτέρους δὲ Ἰερεμίαν, ἥ ἕνα τῶν προφητῶν καταγγέλλειν ἔφασαν. Ἐπειδὴ γὰρ ἑώρων τὴν τοσαύτην τῶν θαυμάτων ἄδυστον, ὡς εἰς εἴη τῶν πάλαι προφητῶν ὑπετόπασον, ἐκ νεκρῶν ἐγηγερέμενος, ἐντεῦθεν τε τῆς τοιαύτης ἤλκωτο χάριτος. Καὶ τοῦτο ὅλῳ· *Ἦκουσε γὰρ, φησὶν, Ἡρώδης ὁ τετράρχης τὴν ἀκοὴν Ἰησοῦ, καὶ εἶπε τοῖς παῖσιν αὐτοῦ· Οὗτος Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής· αὐτὸς ἡγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν, καὶ διὰ τοῦτο αἱ δυνάμεις ἐνεργοῦσιν ἐν αὐτῷ.* Ταύτην τὴν ὑπόψιν διαλύσαι πειρώμενος, καὶ τὴν ἀληθῆ ὁμολογίαν, οἷόν τι δῶρον, δῶρον ἀπάντων ὑπερπερέστατον, τοῖς ἀγνοῦσι χαρίσασθαι, τί ὄρξῃ, ὅ πάντα δυνατὰ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ; Ὡς μὲν ἄνθρωπος τὴν πῦσιν προβάλλεται· ὡς δὲ Θεὸς λαθραῖως σοφίζει τὸν πρῶτον κληθέντα, καὶ πρῶτον ἀκολουθήσαντα, ὃν τῇ οἰκείᾳ προγνώσει προώρισε τῆς Ἐκκλησίας ἐπάξιον πρόεδρον. Τούτῳ

A obedientiam amulemur, et Christum vocantem alacri animo sequamur, excussaque vitiosarum affectionum turba, Dei viventis Filium citra pudorem ullum confiteamur, dignique tandem promissionibus facti, ad virtutum montem, charitatem, inquam, ascendamus, ut spectatores gloriæ et arcanorum auditores evadamus. Enimvero, quemadmodum Dominus ipse dicebat: Beati oculi qui ea vident, et aures quæ ea audiunt, quæ multi prophetæ et reges, tum cernere, tum audire cupierunt, nec votorum compotes fuerunt¹¹. Age dum igitur, divinorum oraculorum vocibus, quantum per nos liceat, explicatis, vobis, quos præclaros convivæ rerumque divinarum appetentissimos nactus sum, mensam apponamus; mensam, inquam, vestræ congruentem cupiditati: divinorum mensam eloquiorum, quæ Spiritus gratia condita sunt: non illam Græcanica eloquentia luxuriantem (nam nec ejus scientia admodum imbuti sumus), sed quæ græcia illius fulcitur, qui blæsis linguam ad loquendum expeditam tribuit.

6. Cæsareæ Philippi (nrbs est ista Paneas, olim celeberrima, quæ Cæsaris Philippi nuncupabatur, in sacris vero Scripturis, Dan, ubi dicitur: *Numeravit David populum a Dan usque Bersabee*¹²: in quam Dominus famulis stipantibus veniens, malicris fluxum sanguinis patientis eruentum fontem siccavit¹³: quin et archisynagogi filiam excitavit¹⁴), in hac urbe, coacto primo discipulorum suorum concilio, cum in petra quadam ipse petra vitæ cathedram ex tempore cavasset, discipulos suos interrogaverat, quem dicerent homines esse Filium hominis¹⁵. Non quod hominum ignorantiam nesciret hoc ipse sciscitatus est, qui nihil non exploratum habet: sed ut eam veluti caliginem aliquam spiritualibus oculis incumbentem per scientiæ lumen excuteret. Tum illi, alios Joannem Baptistam, alios Eliam, alios Jeremiam, aut unum ex prophetis dicere narraverunt. Nam quia tantam miraculorum abyssum perspiciebant, unum aliquem ex priscis prophetis esse suspicabantur, qui a morte ad vitam rediisset; unde tam **795** ampla gratia ornatus esset. Id quod perspicuum sit ex eo quod Scriptura refert: *Audivit Herodes tetrarcha famam Jesu, dixitque pueris suis: Hic est Joannes Baptista. Ipse surrexit a mortuis, et ideo virtutes operantur in eo*¹⁶. Hanc suspicionem ut amoliat, veramque confessionem, tanquam munus omnium præstantissimum, ignorantibus tribuat, quidnam ille facit, cui nihil non possibile est? Ut homo, percontationem quidem proponit, uti vero Deus, occulte eum qui primus vocatus secutusque erat, erudit, quem prænotione sua dignum Ecclesiæ

¹¹ Matth. xiii, 16, 17. ¹² II Reg. xxiv, 21. ¹³ Matth. ix, 20. ¹⁴ Marc. v, 34 seqq. ¹⁵ Matth. xvi, 13 seqq. ¹⁶ Matth. xiv, 1, 2.

(1) Colb. ἀναπτύξωμεν, καὶ παραθήσωμεν..... παραθήσωμεν..... παραθήσωμεν.

(2) Leg. ἐν ταύτῃ τὸ τοῦ ἀρχισυναγώγου ἀνέστη-

σεν ὁ Κύριος τὸ θυγάτριον. Colb. ἀνέστησε σουρίον. Deest Κύριος.

prædestinaverat antistitem. Hunc ut Deus afflat, et per eum loquitur. Quæ autem erat interrogatio? Vos autem quem *mo. esse dicitis*? tum Petrus ardenti accensus zelo, et Spiritu sancto instinctus: Tu, inquit, es *Christus Filius Dei viri* 20. O beatum os! o beata prorsus labia! o theologum animam! o Deo plenam mentem, ac divina institutione dignam! o divina organa, per quæ Pater loquebatur! Beatus sane es, Simon fili Jona (hoc enim pronuntiavit, qui minime mendax est), quia nec caro, nec sanguis, nec humana mens, sed Pater meus cœlestis divinam hanc et arcanam theologiam tibi revelavit 21. Nemo quippe Filium novit, nisi is qui solus ab eo cognoscitur, et qui ipsum genuit Pater, ac Spiritus sanctus, qui etiam novit profunda Dei. Hæc est firma illa et immota fides, super quam veluti petram Ecclesia fundata est, cujus tu merito cognomentum geris. Adversus hanc inferorum portæ, hæreticorum ora, dæmonum organa, impetum quidem facient, sed non prævalerunt: assument arma, sed non expugnabunt. Sagittæ parvulorum factæ sunt et erunt plagæ eorum: infirmabuntur linguæ eorum, et contra ipsos erunt 22. In suam enim perniciem arma fabricatur qui resistit veritati. Hanc ille suo cruore comparavit, tibi vero uti fidissimo famulo concedidit. Hanc precibus tuis ab omni perturbatione et procella immunem serva. Nam quod nunquam evertenda labefactandaque sit, aut expugnanda, plane confidimus; cum Christus hoc affirmaverit, per quem cœli firmati sunt, terraque constabilita et inconcussa manet. Verbo etenim Domini cœli firmati sunt 23, inquit Spiritus sanctus. Verum id petimus, ut tempestas sedetur, paxque tranquilla nobis ac fluctuam expers concedatur. Hoc tu a Christo supplex contende, qui immaculatus ipsius sponsus est, qui te cœlestis regni clavigerum creavit, qui tibi ligandorum solvendorumque peccatorum potestatem dedit, quem tu divino ore Filium Dei vivi prædicasti. O res divinas et ineffabiles! Ipse se hominis Filium prædicabat: quem Petrus, seu, ut verius dicam, is qui in ipso loquebatur, Dei Filium esse proclamavit. Deus quippe vere et homo est: non Petri, non Pauli, non Josephi, nec cujusquam alterius patris filius exstitit, sed hominis. Neque enim in terra patrem habuit, cui mater in cœlis non fuit.

7. Itaque sermoni fidem per opus volens conciliare, et perspectum habens quid ipse acturus esset, qui Dei sapientia et virtus est, in quo sunt thesauri scientiæ absconditi 24: Sunt quidam, ait, de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec 796 videant Filium hominis venientem in regno suo 25. Plane si de uno dixisset: Est quidam de hic stantibus,

A ὡς; Θεὸς ἐμπνέει, καὶ δι' αὐτοῦ φθέγγεται. Τίς δὲ ἡ πεῦσις; Ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι; Ὁ δὲ Πέτρος ἐμπύρω τῷ ζήλῳ καίόμενος, καὶ τῷ ἁγίῳ θεοφορούμενος Πνεύματι· Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, ἔφησεν, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος. Ὁ μακαρίου στόματος! ὁ πανολέων χειλέων! ὁ θεοφόρου νοῦ, ἀξίου τῆς θείας μνήσεως! ὁ ὀργάνων, δι' ὧν Πατὴρ ἀπεφθέγγετο (3)! Μακάριος ὄντως· εἰ σὺ, Σίμων, υἱὲ Ἰωνᾶ (τοῦτο γὰρ ὁ ἀφευδῆς ἀπεφῆκατο), ὅτι οὐ σὰρξ, οὐχ αἷμα, οὐκ ἀνθρωπίνη διάνοια, ἀλλ' ὁ Πατὴρ μου ὁ οὐράνιος; ταύτην θεῖαν τε καὶ ἀπόρρητον θεολογίαν σοὶ ἀπεκάλυψεν. Οὐδεὶς γὰρ τὸν Υἱὸν ἐπιγινώσκει, εἰ μὴ ὁ ὢν αὐτοῦ γινωσκόμενος μόνος, ὁ γεννήσας Πατὴρ, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ ἐπιστάμενον. Αὕτη ἡ πίστις ἡ ἀκλήνης καὶ ἀκλόνητος, ἐφ' ἣν ὡς πέτραν ἡ Ἐκκλησία ἐσθίρειται, ἥς ἐπαξίως ἐπώνυμος γέγονας. Ταύτης ἕξου πύλαι, αἰρετικῶν στόματα, δαιμόνων ὄργανα, καταδραμεύονται μὲν, ἀλλ' οὐ κατιχύουσιν· καθοπλίσονται, ἀλλ' οὐκ ἐκπορθήσουσι. Βέλος νηπίων αἱ πληγαὶ αὐτῶν γεγόνασιν τε καὶ ἔσονται. Ἀσθενήσουσιν αὐτῶν αἱ γλώσσαι, καὶ ἐπ' αὐτοὺς ἔσονται. Καθ' ἑαυτοῦ γὰρ τεύχει κακὰ ὁ τῇ ἀληθείᾳ ἀντικαθιστάμενος. Ταύτην αὐτὸς μὲν οἰκείῳ ἐκτίητο αἵματι, σοὶ δὲ ὡς πιστοτάτῳ ἔχειριζει θεράποντι. Ταύτην ἀκλόνητον, καὶ ἀκύμαντον σαῖς λιταῖς διαφύλαξον· ὅτι μὲν γὰρ οὐ περιτραπήσεται πώποτε, οὐ σεισθήσεται, οὐ πορθήσεται, ἀσφαλὴς ἡ πεποθήσις. Χριστὸς ἔφη, δι' οὐ οὐρανὸς ἐστερεώταται. γῆ δὲ ἡδράσται, καὶ μένει ἀκράδαντος. Τῷ γὰρ λόγῳ Κυρίου ὁ οὐρανὸς ἐστερεώθησεν, ἔφη τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ὁ ἀλλ' αἰτούμεν πρᾶνθῆναι τὸν κλυδῶνα, καταδραυσθῆναι τὸν τάραχον, καὶ εἰρήνην γαληνιαῖαν βραβευσθῆναι ἡμῖν καὶ ἀκύματον. Τοῦτο Χριστὸν καθικέτευσον, τὸν ταύτης νυμφίον τὸν ἀρχαντὸν (4), τὸν σὲ κλειδοῦχον τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν χειροτονήσαντα, τὸν τὸ δεσμεῖν καὶ λύειν εὐθύνας σοὶ χαρισάμενον, ὃν θεηγόρῳ στόματι, ζῶντος Θεοῦ Υἱὸν ἀφευδῶς ἀνεκήρυξας. Ὁ θείων καὶ ἀπορρήτων πραγμάτων! Αὐτὸς ἑαυτὸν ἀνθρώπου Υἱὸν ἀνηγόρευσε, καὶ Θεοῦ Υἱὸν ὁ Πέτρος, ὁ ἐν τοῦτῳ δὲ λαλῶν μᾶλλον ἐκήρυξε. Θεὸς γὰρ ἐστὶν ὄντως καὶ ἀνθρώπος, ὁ Πέτρος, ὁ Παῦλος, ὁ Ἰωσήφ, οὐδὲ τις πατέρων υἱὸς ἐχηρημάτισεν, ἀλλ' ἀνθρώπου· οὐ γὰρ ἔσχε πατέρα ἐπὶ τῆς γῆς, ὁ μὴ ἐσχηκὼς D μητέρα ἐν οὐρανοῖς.

Ζ. Ἐργωτοῖνυν πιστωθῆναι τὸν λόγον βουλόμενος, καὶ εἰδὼς ὁ μέλλει δρᾶν, ἡ παντουργὸς τοῦ Θεοῦ σοφία καὶ δύναμις, ἐν ᾧ πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοι. Εἰσὶ τινες, ἔλεγε, τῶν ᾧδε ἐστῶτων, οἱ οὐ μὴ γεύσονται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ. Εἰ μὲν οὖν, ὡς ἐφ' ἑνὸς ἔφησεν,

20 Matth. xvi, 15. 21 Ibid. 16. 22 Ibid. 17, 18. 23 Psal. lxi, 8. 24 Psal. xxxii, 6. 25 Coloss. ii, 5. 26 Matth. xvi, 28.

(3) Seguer, ἀπεφθέγγετο.

(4) αἴλον καὶ Κύριον.

Ἔστι τις τῶν ὧδε ἐστῶτων, ταυτὸ μὲν οὖν ὑπετοπή-
σαμεν, τῷ, Ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν ὥς ἔρχομαι,
εἰ πρὸς σέ; περὶ Ἰωάννου τοῦ θεολόγου εἰρημένῳ,
ὡς θανάτου ἀγευστον διαμείνειν, μέχρι τῆς Χριστοῦ
παρουσίας (5)· οὕτω γὰρ ἦδη τινὲς ἐκεῖνο τῶν λίαν
σοφῶν ἐξελάθοντο. Ἄλλ' ἐπεὶ πλείονας ὁ λόγος τοὺς
ἁπομόνους ἐμνήμυσεν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ ἔργον ἐπ-
ηκολούθησεν, οὐ δώσει χώραν τοῖς βουλομένοις ὧδε
νοεῖν τοῦ λόγου τὴν ἔκδοσιν (6). Εἰσὶ τοίνυν τινὲς
τῶν ὧδε ἐστῶτων, φησὶ· τίνος ἕνεκεν, τινὲς, καὶ
οὐχ ἅπαντες (7); ἐπὶ τὴν θέαν ταύτην ἐκλήθησαν;
Οὐ πάντες μαθηταὶ καὶ ἀπόστολοι; οὐχὶ πάντες
κληθέντες ὁμοίως ἐπηκολούθησαν; οὐ πάντες τοῦ
Ἰσοῦ χαρίσματος τῶν ἰσέων (8) ἔτυχον; καὶ πῶς
οὐ πάντες καὶ ταύτης τῆς ὑπὲρ θέαν (9) κατηξιώ-
θησαν ὁψέως; Οὐχ ὁ Δεσπότης ἀπροσωπώλητος;
Πάντες μὲν μαθηταὶ, ἀλλ' οὐ πάντες τῇ νόσῳ τῆς
φιλαργυρίας τυφλώττοντες. Πάντες μαθηταὶ, ἀλλ'
οὐ πάντες τῇ λήμῃ τῆς βασιλείας τοῦ ὀυεβερχῆς
ἀφῆρημένοι τοῦ ὁμματος. Πάντες μαθηταὶ, ἀλλ' οὐ
πάντες προδότες. Πάντες ἀπόστολοι, ἀλλ' οὐ πάντες
δι' ἀπογνώσεως βρόχῳ περιπεριρρέμενοι, καὶ κακῶ
τὸ κακὸν διορθούμενοι. Πάντες φιλόχριστοι, εἰς δὲ
φιλάργυροι (10)· Ἰούδας οὗτος ὁ Ἰσκαριώτης, εἰς
μόνος οὐκ ἄξιός ἦν τῆς θέας τῆς θεότητος. Ἀρθίτω
γὰρ, φησὶν, ὁ ἀσέβης, ἵνα μὴ ἴδῃ τὴν δόξαν Κυ-
ρίου. Μόνος μὲν οὖν τῶν λοιπῶν ἀρίμενος, ὁ τε
φθονερός τε καὶ βάσιανος, εἰς πλείονα μανίαν ἐξ-
επυρεύετο. Ἐδεῖ δὲ πάντας τῆς δόξης ἐπόπτας γε-
νέσθαι, τοὺς θεατὰς τῶν παθημάτων ἐσομένους εἰς
ὑστερον. Ἐντεῦθεν τοὺς κορυφαίους τῶν ἀποστόλων
προσλαμβάνεται μάρτυρας τῆς οικείας δόξης τε καὶ
λαμπρότητος· τρεῖς δὲ τὸν ἀριθμὸν, τῆς Τριάδος
τὸ σεπτὸν ὑπεμφαίνον μυστήριον· καὶ ἐπὶ δύο ἡ
τριῶν μαρτύρων πᾶν ῥήμα σταθίσει. Οὕτως ἀπο-
κλείει μὲν τῷ προδότη τὰ τῆς προδοσίας ἐγκλήματα.
Ἀποκαλύπτει δὲ τοῖς ἀποστόλοις τὴν οικείαν θεό-
τητα. Τὸν γὰρ Ἀνδρέαν ὁρῶν σὺν τοῖς λοιποῖς οὗτος
κάτω μέιναντα, οὐκ εἶχεν εἰπεῖν ἀπολογίας προσή-
ματι, τῷ μὴ τυχεῖν τῆς θέας, πρὸς τὴν ἀπεμπολήν
τοῦ Δεσπότης ἐνάγεσθαι. Τούτου χάριν Ἀνδρέας
κάτω μεμίνηκε, καὶ πᾶς ὁ λοιπὸς τῶν ἀποστόλων
χορὸς, τῷ τόπῳ μὲν σωματικῶς διastάμενοι, τῷ
δεσμῷ δὲ τῆς ἀγάπης ἐνούμενοι, κάτω μὲν τῷ σώ-
ματι διατρίβοντες, ἄνω δὲ τῷ πόνῳ τῷ διδασκάλῳ
ἐπόμενοι, καὶ τοῖς τῆς ψυχῆς κινήμασι.

κ'. Καὶ μεθ' ἡμέρας μὲν ἑξ, Ματθαῖος καὶ Μάρ-
κος οἱ θεοὶ εὐαγγελισταὶ γράφουσιν· Λουκᾶς δὲ ὁ
δοξώτατος· Ἐγένετο μετὰ τοὺς λόγους τούτους
ὡς ἡμέραι ὀκτώ. Κυρίως (11) καὶ ἀληθῶς ὀκτώ,
καὶ ἑξ ἡμέραι πρὸς τῶν τῆς ἀληθείας κηρύκων
ἀναγορεύονται. Οὐ διαφωνία γὰρ τὸ λεγόμενον,

A idem forsitan significari coniecissemus, quod verbis
istis, Si eum volo manere, donec veniam, quid ad
te²²? quod de Joanne Theologo est dictum, ac si
non gustata morte perstiturus foret usque ad secun-
dum Christi adventum. Sic enim jam nonnulli præ-
stanti eruditione viri istum locum acceperunt. At quo-
niam divinus sermo plures conspecturos significavit,
atque adeo opus subsecutum est, locus non datur
iis qui loci hujus expositionem illam admittere vo-
luerint. Sunt de hic stantibus, inquit. Quid causæ
est, cur quidam, et non omnes, ad hoc videndum
accessit sint? Annon omnes discipuli et apostoli?
annon omnes perinde vocantem secuti sunt? annon
omnes ex æquo curationum donum obtinuerunt?
attamen non omnes eximio supra modum specta-
culo hoc donati sunt. Nunquid Dominus a perso-
narum acceptione alienus non est? omnes quidem
discipuli; at non omnes avaritiæ morbo cæcuen-
tes: omnes discipuli; at non omnes ex invidentiæ
labe oculorum perspicacia privati: omnes discipuli;
at non omnes proditores: omnes apostoli; at non
omnes desperationis laqueo constricti, ac malum
malo corrigentes: omnes Christi amantes sunt, ac
unus pecuniæ desiderio percitus, Judas, inquam,
Iscariotes. Unus hic dumtaxat indignus erat, qui
divinitatem spectaret. Tollatur impius, inquit, ut
non videant gloriam Dei²³. Hic solus sejunctus a re-
liquis, cum invidentia et livore laboraret, majori
fuisset furore incensus. Verum oportebat, ut gloriæ
inspectores fierent, qui postmodum essent spectato-
res cruciatuum futuri. Idcirco apostolorum prima-
rios gloriæ claritatisque suæ testes asciscit. Tres au-
tem numero, ut reverendum Trinitatis mysterium
subindicaret: quia item sub duobus aut tribus
testibus omne verbum stabit. Ad hunc modum, pro-
ditori quidem proditiōnis crimen occudit; aposto-
lis vero deitatem suam patefacit. Judas enim An-
dream infra cum cæteris mansisse videns, excusandi
facinoris sui causa dicere non poterat, se ideo im-
pulsus ut Dominum venderet, quod illo spectaculo
non adfuisset. Eamobrem Andreas et reliquis apo-
stolorum chorus infra remansit, loco quidem corpo-
raliter disjuncti, at charitatis vinculo copulati: in-
fra corpore morantes, desiderio autem et animi
motu magistrum ad superiora secuti.

8. Et post sex dies, ut divini evangelistæ Ma-
thæus et Marcus scribunt²⁴, ut vero sapientissimus
Lucas²⁵: Factum est post hos sermones tanquam
dies octo. Proprie autem et vere, octo et sex dies a
veritatis præconibus commemorantur. Neque enim
in his verbis dissensio est, sed summa concordia ab

²² Joan. xxi, 22. ²³ Isa. xlvii, 10. ²⁴ Deut. xix, 15.

²⁵ Matth. xvii, 1; Marc. ix, 1. ²⁶ Luc. ix, 28.

(5) R. 1 et Colb. μέχρι τῆς Θεοῦ δευτέρας πλά-
μεναι ἐλευσεως.

(6) R. 1 ἔκδοσιν.

(7) Locum hunc restituit ex Catena Reg. in Luc.
n. 2440 et Colb.

(8) Edit. λαμάτων.

(9) Leg. ὑπερθέου.

(10) Cat. φιλόχρυτος.

(11) R. 1 ἀκριδῶς.

eodem spiritu profecta. Non enim ipsi sunt qui loquantur, sed Spiritus Dei qui in ipsis loquitur. Cum venerit Paracletus, inquit, ipse vos docebit omnia, et suggeret vobis omnia²⁷. Quocirca qui post sex dies dixerunt, subtractis extremis, hoc est primo et ultimo, medios tantum enuntiaverunt: qui autem octo numerat, tum hos, tum **797** illos percensuit. Tam enim hoc, quam illo modo numerare, hominum more receptum est. Et quidem senarius assumitur, ut inter numeros perfectos primus. Ex suis siquidem partibus absolvitur. Ejus enim dimidium ternarius est; binarius, tertia pars; unum sexta pars: quæ in unum conflata perfectum ipsum reddunt. Quamobrem senarium, ii qui harum rerum sunt periti, perfectum appellarunt. Quinimo sex dierum spatio rerum omnium quæ sub oculos cadunt, congeriem Deus sermone suo effecit. Atqui perfectos esse consentaneum est, qui divinam gloriam sunt conspecturi; illam, inquam, omni spectaculo excellentiorem, omnique perfectione sublimiorem ac potiore. Ait enim: *Estote perfecti, sicut Pater vester cælestis perfectus est*²⁸. At vero octonarius idcirco adhibetur, quia futuri ævi figuram gerit. Etenim septem sæculis præsens ævum concluditur: octava vero, futura vita prædicatur, quemadmodum magnus inter theologos Gregorius dixit²⁹, illum Salomonis locum exponens: *Date partem septem*, præsentem huic ævo, inquit, *necnon et octo*³⁰, id est futuro. Conveniebat autem, ut in octava, ea quæ ad octavam pertinebant, perfectis aperirentur. Ut enim divinus vere, divinarumque rerum interpret Dionysius dixit³¹. Sic Dominus perfectis famulis suis videbitur, quemadmodum ab apostolis in monte hæc nobis dicta sunt.

9. Jam vero quid causæ est, cur Petrum et Jacobum et Joannem assumpserit? Petrum quidem, ut testimonium quod vere dederat, a Patre perhibitum ostenderet, suæque ipse sententiæ fidem astrueret, quod nempe Pater cælestis hoc ei revelasset; quin etiam tanquam antisitem et totius Ecclesiæ gubernacula suscepturum assumpsit: Jacobum autem, quia ante omnes apostolos pro Christo mortem erat oppelliturus, calicemque ipsius bibiturus, ac baptismo propter ipsum baptizandus: Joannem denique, uti theologiæ virginem et mundissimum organum, quo æternam Filii gloriam conspicatus, illud postea, *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum*³², intoneret: unde etiam tonitruum filius est appellatus³³.

10. Ecce vero discipulis in montem subducitur: montes morali intellectu Scriptura virtutes vocat. Omnium autem virtutum apex, et velut arx quedam, est charitas. Hac enim perfectio definitur. Nam si quis hominum et angelorum linguis loquatur, licet fidem habeat qua montes transferat, et omnem scientiam, noveritque omnia mysteria, ac

A συμφωνία δὲ τοῦ αὐτοῦ ἐκφερομένη πνεύματος. Ὁ δὲ γὰρ αὐτοὶ εἰσιν οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ τὸ λαλοῦν ἐν αὐτοῖς. Ὅταν γὰρ εἰλῇ, φησὶν, ὁ Παράκλητος, αὐτὸς διδάξει ὑμᾶς, καὶ ἐπομνήσει ὑμᾶς πάντα. Οἱ μὲν οὖν, μεθ' ἡμέρας ἑξ, φήσαντες, τὰς ἀκρας ὑπεξελόμενοι, τὴν πρώτην λέγω καὶ τελευταίαν, τὰς μέσας ἠρίθμησαν· ὁ δὲ ἡμέρας ἀριθμῶν ὅκτω, ταύτας κακείνας ἀριθμούς πεποίηκεν. Οὕτως γὰρ κακείνως ἀριθμεῖν τοῖς ἀνθρώποις εἴθισται. Καὶ ἑξ μὲν ὡς πρῶτος καὶ τέλειος ἀριθμὸς παραλαμβάνεται. Ἐκ γὰρ τῶν οἰκείων μερῶν οὗτος ἀπαρτίζεται. Τοῦτου γὰρ τρία τὸ ἥμισυ, δύο τὸ τρίτον, καὶ τὸ ἕκτον ἐν, ἃ συναγόμενα, τέλειον αὐτὸν συμπεραίνουσιν. Ἐντεῦθεν τὸν ἑξ ἀριθμὸν, οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ, τέλειον κατανόμασαν. Ἀλλὰ καὶ ἐν **B** ἑξ ἡμέραις τῶν ὁρωμένων ἀπάντων τὸ σύστημα λόγῳ Θεοῦ κατεργάσατο. Τελείους δὲ εἶναι τοὺς τὴν θείαν δόξαν εὐδὲς κατοπτρεύσαντας, τὴν πάντων ἐπέκεινα, τὴν μόνην ὑπερτελῆ καὶ προτέλειον. Γίνεσθε γὰρ, φησὶ, τέλειοι, ὡς ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τέλειός ἐστιν. Ὅκτω δὲ· καὶ γὰρ αἰῶνος φέρει τύπον τοῦ μέλλοντος. Ἐπτά γὰρ αἰῶσιν ὁ παρὼν συμπεραίνεται βίος. Ὅγδῃ δὲ, ἡ μέλλουσα βιοτὴ ἀνηγόρευται, ὡς ὁ μέγας ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος ἔφησε, τὸ Σολομώντειον ῥητὸν ἐξηγούμενος, δοῦναι μερίδα τοῖς ἐπτά, τῷ παρόντι βίῳ φάσκων, καὶ γε τοῖς ὅκτω, τῷ μέλλοντι. Ἐδεῖ δὲ ἐν τῇ ὁγδόῃ τὰ τῆς ὁγδῆς τοῖς τελείοις ἀποκαλύπτεσθαι. Ὡς γὰρ ὁ θεὸς ὄντως καὶ θεηγόρος Διονύσιος ἔλεξεν, οὕτως ὁ Δεσπότης φηθήσεται τοῖς τελείοις θεράπουσιν αὐτοῦ, **C** ὃν τρόπον ἐν τῷ ὄρει Θαβὼρ τοῖς ἀποστόλοις τεθέαται. Ἐχεις τῶν ἡμερῶν τὴν ἀρίθμῃσιν.

Thabor conspectus fuit. Ac de dierum enumeratione

Θ'. Ἀλλὰ τί Πέτρον, καὶ Ἰάκωβον, καὶ Ἰωάννην παρέλθηκε; Πέτρον, τὴν μαρτυρίαν, ἣν ἀληθῶς μεμαρτύρηκεν, ἐκ Πατρὸς μεμαρτυρημένην δεικνύναι βουλόμενος, πιστούμενός τε τὴν οἰκείαν ἀπόφασιν, ὡς ὁ πατὴρ ὁ οὐράνιος ταύτην αὐτῷ τὴν μαρτυρίαν ἀπεκάλυψε, καὶ ὡς πρόεδρον, καὶ πάσης τῆς Ἐκκλησίας δεζόμενον τὰ πηδάλια. Ἰάκωβον, ὡς πρὸ πάντων τῶν μαθητῶν ὑπὲρ Χριστοῦ τενηγόμενον, καὶ αὐτοῦ πύμονον τὸ ποτήριον, καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ βαπτισθόσμενον βάπτισμα. Ἰωάννην, ὡς θεολογίας παρθένον καὶ καθαρώτατον ὄργανον, ὅπως τὴν ἐχρον **D** ὃν δόξαν τοῦ Θεοῦ Ἰησοῦ θεασάμενος, τὸ, Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος, βροντήσσειεν· ὅθεν καὶ βροντῆς ὠδὸς προηγόρευται.

ι'. Τί δὲ εἰς ὅρος ὀφθῆναι ἀνάγει τοὺς μαθητάς; Ὅρη τροπικῶς τὰς ἀρετὰς ἡ θεία κατονομάζει Γραφή. Πασῶν δὲ τῶν ἀρετῶν κολοφῶν καὶ ἀκρόπολις ἡ ἀγάπη καθέστηκεν. Ἐν ταύτῃ γὰρ ἡ τελείωσις ὀρίζεται. Εἰ γὰρ τις ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῇ καὶ τῶν ἀγγέλων· κἂν ἔχη πίστιν, ὥστε ὅρη μεθιστάνειν, καὶ πᾶσαν τὴν γνῶσιν, καὶ εἰδῇ πάντα τὰ

²⁷ Joan. xiv, 19. ²⁸ Matth. v, 48. ²⁹ Orat. in nov. Dom. ³⁰ Eccli. xi, 2. ³¹ C. 1 *De div. nom.*, similia habet verbis aliis. ³² Joan. i, 1. ³³ Marc. iii, 17.

μυστήρια, καὶ παραδῶ τὸ σῶμα ἵνα καυθῇσθαι, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχει, χαλκὸς ἡχῶν γέγονεν, ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον ἀναρθρῶν, καὶ εἰς οὐδὲν λογισθῇσθαι. Δεῖ τοίνυν τὰ τοῦ χοῦ τῷ χοῖ καταλιπόντας καὶ ὑπερανὰθεδνηκότες τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως, καὶ πρὸς τὴν ὑψηλοτάτην καὶ θείαν τῆς ἀγάπης ἀναχθέντας περιποιηθῆναι, οὕτω θεωρεῖν τὰ ἀθέατα. Ὁ γὰρ ἐν τῷ ἄκρῳ τῆς ἀγάπης γενόμενος, τρέπον τινὰ ἑαυτοῦ ἐξιστάμενος, κατανοεῖ τὸν ἀόρατον, καὶ τὸν ἐπιπροσθεύοντα ζῶσαν τοῦ σωματικοῦ νέφους ὑπεριπτάμενος, καὶ ἐν τῇ τῆς ψυχῆς αἰθρίᾳ γενόμενος, ἐκτενίζει τὴν ἡλίκην τῆς δικαιοσύνης τρανότερον, εἰ καὶ μὴ πάντῃ τῆς θεάς ἐμφορηθῆναι δεδύνηται. Κατ' ἰδίαν καὶ προσευξασθαι. Μήτηρ γὰρ τῆς προσευχῆς ἡ ἡσυχία, προσευχὴ δὲ, θείας δόξης ἐμφάνεια. Ὅτε γὰρ τὰς αἰσθήσεις μύσωμεν, καὶ ἑαυτοῖς καὶ Θεῷ συγγενώμεθα, καὶ τῆς ἐξωθεν τῆς τοῦ κόσμου περιφορᾶς ἐλευθερωθέντες, ἐντὸς ἑαυτῶν γενώμεθα, τότε τραυὸς ἐν ἑαυτοῖς τοῦ Θεοῦ τὴν βασιλείαν ὀφόμεθα. Ἡ βασιλεία γὰρ τῶν οὐρανῶν, ἣ τίς ἐστι τοῦ Θεοῦ βασιλεία, ἐντὸς ὧν ἐστιν, Ἰησοῦς ὁ Θεὸς ἡμῶν ἀπεφθέγχετο. Ἄλλως μὲν οὖν οἱ δοῦλοι, καὶ ἐτέρως ὁ Δεσπότης προσήνχετο. Δοῦλοι μὲν γὰρ φόβῳ καὶ πόθῳ δι' αἰτήσεως τῷ Δεσπότην προσίσαι, καὶ τῆς πρὸς Θεὸν ἐκδημίας τε καὶ ἐνώσεως ἡ προσευχὴ τῷ νῦν γίνεται πρόξενος, τρέφουσα τοῦτον δι' ἑαυτῆς· καὶ βινύουσα. Ὁ δὲ γε καθ' ὑπόστασιν ἠνωμένος τῷ Θεῷ Λόγῳ ἅγιος νοῦς, πῶς προσεύχεται; πῶς δὲ Δεσπότης παραστήσεται δεόμενος; Ἡ δὴλον, ὡς τὸ ἡμέτερον οικειούμενος πρόσωπον, καὶ παιδαγωγῶν ἡμᾶς, καὶ ὁδοποιῶν πρὸς τὴν διὰ προσευχῆς πρὸς Θεὸν ἀνάβασιν, καὶ διδάσκων, ὡς τῆς θείας δόξης ἡ προσευχὴ καθίσταται πρόξενος, καὶ δεικνύς ὡς οὐκ ἐστὶν ἀντίθεος, καὶ ὡς ἀρχὴν καὶ αἰτίαν ἑαυτοῦ τιμῶν τὸν γεννήτορα, καὶ παραχωρῶν τῇ σαρκὶ διὰ τῆς οικείας ἵνα φῶσεως, ἵνα δι' ἑαυτῆς καὶ νευρωθῇ, καὶ παιδευθῇ, καὶ ἐν μυσταῖς καὶ ἐξαι τῶν κρειττόνων γένηται. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ δελεάζων τὸν τύραννον ἐπιμελῶς τηροῦντα, εἰ Θεὸς εἴη. Τοῦτο γὰρ ἡ τῶν θαυμάτων ἐκέρυττε δύναμις. Λογὸν πανταχοῦ τοῖς θεοῖς τὰ ἀνθρώπινα μίγνυσιν, ὥσπερ τινα βρώματι ὑποκρύπτειν τὸ ἀγκιστρον. Οὕτω γὰρ ὁ θεότητος ἐπ' ἰδι δελεάσας τὸν ἄνθρωπον, σαρκὸς προσλήμματι εἰκότως δελεασθῇσθαι. Μετ' εὐχῆς γὰρ ὁρῶν ἐξαστράπτοντα, καὶ Μωυσέως ἀνεμνήσθη δεδοξασμένου τοῦ πρόσωπον. Ἀλλὰ Μωσῆς μὲν ἐξωθεν τῆς δόξης προστινομένης δεδόξασται, ὁ δὲ Κύριος Ἰησοῦς οὐκ ἐπίκτητον ἔσχε τὸ τῆς δόξης ὥράσμα, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐμφύτου τῆς θείας δόξης λαμπρότητος.

ια'. Ἀλλὰ τίς ἡ ἐπίκλησις, ὁ προφήτης Δαβὶδ διδασκᾷ σε, οὕτω σαφῶς προσπεγγόμενος· Ἀὐτὸς ἐπικαλεῖσθαι με· Πατὴρ μου εἰ σὺ, Θεὸς μου, καὶ ἀντιλήπτωρ τῆς σωτηρίας μου. Πατὴρ μὲν ὡς Θεοῦ καὶ Ἰϋοῦ πρὸ αἰώνων, καὶ τῆς οὐσίας ἐκλάμψαντος τοῦ γεννήτορος· Θεὸς δὲ καὶ ἀντιλήπτωρ τῆς σωτηρίας, ὡς σαρκωθέντος, καὶ τὴν ἡμέτεραν ἐν

A corpus suum tradiderit, ita ut ardeat, charitatem autem non habuerit; factus est aes sonans aut cymbalum vane nec articulate tinniens, nihilque aestimabitur⁴¹. Quapropter operæ pretium est, ut terrenis terræ relictis, superatoque humilitatis corpore, ac sublimissima divinaque charitatis conscensa specula, ea demum quæ aspectum omnem superant, intueamur. Nam qui ad summum charitatis verticem pervenit, a se quodam modo excedens, eum qui cerni non potest, perspicit, et corporeæ nubis caliginem mentis luminibus offeientem prætervolans, atque in animæ serenitate consistens, in justitiæ solem 798 liquidius defigit oculos, tametsi non prorsus eo expleri spectaculo queat. Seorsum etiam ait orare. Nam solitudo orationis est parens: oratio autem divinæ gratiæ patefactio. Nam cum oclulis omnibus sensibus, nobiscum ipsi et cum Deo versamur, atque ab externa mundi hujus agitatione expediti, intra nos ipsi sumus, tum perspicue Dei regnum in nobis ipsis conspicimus. Regnum enim cælorum, hoc est, Dei regnum intra nos est, pronuntiabat Christus⁴². Cæterum alio modo servi, alio Dominus orabat. Etenim servi metu ac desiderio per orationem ad Dominum accedunt, atque hæc oratio menti affert, ut ad Deum peregrinetur, et cum eo conjungatur, eamque per seipsum alit et roborat. At vero sancta illa mens quæ Deo Verbo secundum hypostasim unita est, quo tandem pacto orabit? quonam modo Dominus precando astabat? annon perspicuum est, ea de causa ipsum orasse, cum personam nostram ascisceret, utque nos edoceret, ac viam nobis, qua ad Deum orando ascenderemus muniret, doceretque se minime Deo adversarium esse; quinimo Patrem tanquam sui principium et causam honoraret, carnemque natura sua imbuere sineret, per quam, et robor conciperet, et erudiatur, et rerum divinarum disciplinam et habitum obtineat: insuper, ut tyrannum, sedulo an Deus esset observantem, inescaret. Hæc enim miraculorum potentia prædicabat. Quamobrem humana divinis nusquam non miscet, tanquam sub esca hamum occultans. Sic enim ille, qui divinitatis spe hominem fefellerat, merito per assumptam carnem inescabitur. Cernens enim eum inter orandum effulgentem; statim ipsi glorificatæ Mosis faciei in mentem venit. Verum Moses gloria quidem externæ adventante ornatur: at Dominus Jesus non ascititium ornamentum habuit, sed ex insita divinæ gloriæ claritate manans.

41. Quænam vero erat invocatio. Hoc te David propheta doceat, ita aperte proloquens: *Ipsæ invocabit me: Pater meus es tu, Deus meus, et susceptor salutis meæ*⁴³. Pater nimirum, uti Dei et Filii ante sæcula, ac ejus qui ex generantis substantia effulserit. *Deus, et susceptor salutis meæ*, ut incarnati, nostræque naturæ in seipso instauratoris. Qui com-

⁴¹ I Cor. xiii, 1, 2. ⁴² Luc. xviii, 21. ⁴³ Psal. lxxxviii, 27.

monem humanitatis naturam in se gestabat. Unde subjunxit : *Et ego primogenitum ponam illum*⁴⁷. Fuit enim primogenitus in multis fratribus⁴⁸, qui simili nobis ratione carni et sanguini participavit⁴⁹. Ut quidem Deus Verbum Filius sempiternus existens, minime postea factus est : ut autem homo, postmodum quoque factus dicitur ; ut in eo Filii proprietas immutata maneat. Cum enim ipse caro factus esset, carne facta Dei Filii a primo ortus momento propter hypostaticam unionem, hoc ipse factus dicitur, qui, cum divina ratione exstaret, humana quoque exstiterit.

12. Ergo in monte Thabor, assumptis illis qui summis virtutum præditi erant, transfiguratus est ante eos. Coram discipulis transfiguratur, qui æquali semper gloria ornatus, divinitatis fulgore collueet. Nam ex Patre citra temporis initium **799** genitus, sempiternum deitatis radium habet, nec posthac ipsum esse, nec gloriam iterum nanciscens. Quamquam enim ex Patre est, attamen sine initio et tempore suam ipse gloriæ claritatem habet : atque assumpta carne idem est, eandem gloriæ claritatem retinens. Ac gloriam quidem caro, simul atque in ortum producta est, obtinuit, deitatisque gloria corpori quoque gloriam conciliavit. Unus enim Christus, hoc et illud est, ejusdem cum Patre substantiæ, et ejusdem nobiscum naturæ ac generis. Tamen si ergo nunquam sanctum illud corpus diviniæ expers gloriæ fuit, sed a primo hypostaticæ unionis momento invisibilis Deitatis gloria perfecte locupletatum est, ita ut una eademque esset Verbi et carnis gloria : at cum ea gloria invisibili corpore obscura esset, ab iis cerni non poterat, qui carni illigabantur, nec ea quæ angelorum quoque prospectum fugiebant, caro capere valebat. Transfiguratur itaque non id quod non erat assumens, neque in illud quod non erat migrans ; sed id quod erat discipulis manifestans ; eorum aperiens oculos, ipsosque clare videntes ex cæcis faciens. Atque hic sensus est horum verborum : *Transfiguratus est ante eos*. Idem quippe ipse manens, præter id quod prius cernebatur, aliud nunc discipulis apparebat.

13. *Et resplenduit facies ejus sicut sol* : ejus, inquam, qui ingenti sua potentia solem hunc lumine perfudit : ejus qui lucem sole antiquiorem creavit, ac solis luminare, ut lucis conceptaculum esset, postea fabricatus est. Ipse enim est lux vera, qui

ἑαυτῷ φύσιν ἀνακαινίζοντος (12), καὶ πρὸς τὸ ἀρχαῖον κάλλος ἀναβιβάζοντος τῆς εἰκόνος, καὶ τὸ κοινοὺν φέροντος ἐν ἑαυτῷ τῆς ἀνθρωπότητος πρόσωπον. Διὸ καὶ ἐπήγαγε· Κατὰ πρωτότοκον θήσεται αὐτόν. Πρωτότοκος γὰρ ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς ἐχηρημάτισεν, ὁ παραπλήσιος ἡμῖν μετεσχηκὼς σαρκὸς τε καὶ αἵματος. Ὡς θεὸς μὲν Λόγος· ὧς δὲ ὢν, οὐκ ἐγένετο ὕστερον· ὡς ἄνθρωπος δὲ, καὶ ὕστερον γεγενῆσθαι λέγεται, ἵνα μείνῃ ἀτρέπτων ἐν ἑαυτῷ τὸ τῆς υἰότητος ὄνιον. Αὐτὸς γὰρ σὰρξ γενόμενος, τῆς σαρκὸς Υἱοῦ Θεοῦ γενομένης ἐξ ἀκρας ὑπάρξεως· διὰ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἑνωσιν, αὐτὸς τοῦτο γεγενῆσθαι λέγεται, ὢν μὲν θεϊκῶς, γενόμενος ὡς ἄνθρωπος.

13. Ἐν ὅρει τοίνυν Θαβὼρ τοὺς ἐν ὕψει τῶν ἀρετῶν διαπρέποντας παραλαβὼν, μετεμορφώθη ἑμπροσθεν αὐτῶν. Ἐμπροσθεν τῶν μαθητῶν μεταμορφοῦται, ὁ αἰὶ ὡσαύτως δεδοσασμένος καὶ λάμπων τῇ ἀστραπῇ τῆς θεότητος. Ἀνάρχος μὲν γὰρ ἐκ Πατρὸς γεννηθεὶς, τὴν φυσικὴν ἀκτίνα ἀναρχὸν κέχτηται τῆς θεότητος, οὐκ ὕστερον τὸ εἶναι, οὐδ' αὖ τὴν δόξαν προσλαμβανόμενος. Ἐκ Πατρὸς μὲν γὰρ, ἀλλ' ἀνάρχος καὶ ἀχρόνιος ἐστὶ, τὴν οἰκείαν κειτημένης τῆς δόξης τὴν λαμπρότητα· καὶ σαρκωθεὶς ὁ αὐτὸς ἐστίν, ἐν τῷ αὐτῷ μὲν ὄν τῆς θείας φανότητος. Καὶ δοξάζεται (13) μὲν ἡ σὰρξ ἅμα τῇ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγωγῇ, καὶ ἡ τῆς θεότητος δόξα καὶ δόξα τοῦ σώματος λέγεται. Εἰς γὰρ ἐστὶ τοῦτο καλεῖν Χριστὸς, τῷ Πατρὶ ὁμοούσιος, καὶ ἡμῖν συμφυῆς καὶ ὁμόφυλος. Εἰ καὶ τοίνυν οὐδέποτε τὸ σῶμα τὸ ἅγιον ἀμέτοχον τῆς θείας δόξης ὑπέστηκεν, ἀλλ' ἐξ ἀκρας ἐνώσεως τῆς καθ' ὑπόστασιν τὴν δόξαν τῆς ἀοράτου θεότητος τελείως πεπλούτηκεν, ὡς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν εἶναι δόξαν τοῦ Λόγου καὶ τῆς σαρκὸς, ἀλλ' ἀφανὴς ἡ δόξα ὑπάρχουσα τῷ φαινομένῳ σώματι, τοῖς μὴ χωροῦσι τὰ καὶ ἀγγέλοις ἀθέατα, τῆς σαρκὸς δεσμοῖς ἀόρατος ἐχηρημάτιζε. Μεταμορφοῦται τοίνυν, οὐκ οὐκ ἦν προσλαβόμενος, ἀλλ' ὅπερ ἦν τοῖς οἰκείοις μαθηταῖς ἐκφανόμενος, διανοίγων τοῦτον τὰ ἕμματα, καὶ ἐκ τυφλῶν ἐργαζόμενος βλέποντας. Καὶ τοῦτο ἐστὶ τὸ, *Μεταμορφώθη ἑμπροσθεν αὐτῶν*. Μένων γὰρ αὐτὸς ἐν ταυτότητι, παρ' ὃ τὸ πρὶν ἐφαίνετο, ἔτιρον νῦν τοῖς μαθηταῖς ἑωρᾶτο φαινόμενος.

14. Καὶ ἐλαμπύε· τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ἥλιος. τοῦ τὸν ἥλιον ἐξουσία πολλὴ δαβουχίσαντος· τοῦ τὸ φῶς τὸ πρὸ ἡλίου τέλειαντος, καὶ φωστῆρα τὸν ἥλιον φωτὸς δοχεῖον τεκτρυμένον μετέπειτα. Αὐτὸς γὰρ ἐστὶ τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, τὸ ἐξ ἀληθινοῦ καὶ ἀόλου

⁴⁷ Psal. LXXXVIII, 28. ⁴⁸ Rom. VIII, 29. ⁴⁹ Hebr. II, 14.

(12) Hic edita mutila et sensu vacua.

(13) Καὶ δοξάζεται. Ac gloriam quidem caro, etc. Duriora videntur, inquit, in margine Combefisius, nisi distinctione explices, ne in errorem increati luminis sequiorum quorundam Græcorum incidas : Palamitarum utique, a quorum tamen placitis alienus est auctor. Non enim gloriam illam, seu lumen illud quo Christi caro in monte effulsit, increatum quoddam fuisse censet, quod Deus non esset : sed hoc sibi vult, naturam divinam, quæ cum carne

Christi penitissime conjuncta erat, interiores discipulorum oculos mentemve perstrinxisse : etsi non sic perfecte, ut eam beatorum mentes speculantur ; attamen singulari et inexplicabili ratione. Id quod ex attentiori contextus orationis lectione perspicuum fiet. Quæ quidem sententia aliorum etiam veterum Græcorum fuit ; quorum cum ista hominæ exstant de Domini transfiguratione in Bibliotheca PP. concionatoria.

conciliata, viventium ac mortuorum Dominus crederetur, cui testimonium perhibebatur, Moses et Elias tanquam servi hero in gloria assistunt, unaque cum eo loquentes a servis conspiciuntur. Oportebat enim eos, conspecta conservorum, sed Dei famulorum, gloria et libertate, benignam Domini inclinationem admirari, indeque concepta æmulatione, ad suscipienda certamina confirmari. Nam qui laborum fructus perspectos habet, idem intrepido animo in certamen descendit. Etenim lucri cupiditas eo solet homines adducere, ut nec corpori parcant suo. Ut enim milites, et pugiles, et agricolæ, ac tandem mercatores magna animi alacritate labores suscipiant, fluctusque marinos audacter subeunt, nec bestiarum prædonumque rationem habent, ut expetito lucro potiuntur, et quo majorem ex comparato quæstu oblectationem ab iis qui laboribus ante perfuncti sunt, percipi vident, eo magis ad similes perferendos exacuuntur: eodem modo spirituales Domini satellites, pugiles, agricolæ et mercatores, non terrenorum quæstuum, non fluxorum honorum desiderio flagrant, cum ea quæ in spe posita sunt, ipsis etiam oculis contuentur, et illos qui prius laboraverunt, speratorum honorum deliciis utentes vident, majoribus animis ad certamina se comparant, non instructa adversus homines acie, non aerem verberantes, non hoves aratores jugo submittentes, quorum opera terram proscindant, non denique per **801** fluctus maris navigantes; sed adversus principatus et potestates, adversus mundi tenebrarum rectores dimicantes: dum ceduntur gaudentes; dum nudantur, opes aggerentes, ac mundi procellis perversisque spiritibus qui eas excitant, crucis clavum opposcentes, iisque tanquam rugientibus et rapacibus feris Spiritus virtute propulsis, pietatis sermonem in mortalium pectoribus, velut in sulcis quibusdam inserentes, unde uberrimam Domino segetem demittunt. Verum ad institutum redeamus.

15. Tunc quidem Moses, ut conjicio, hanc orationem habuit. Audi, spiritualis Israel, quæ sensibilis Israel audire non potuit: *Dominus Deus tuus, Deus unus est* ¹¹. Unus enim Deus est, qui in tribus personis agnoscitur. Una quippe deitatis essentia est, Patris testimonium dantis, et Filii cui testimonium datur, et inumbrantis Spiritus. Hic est, cui nunc testimonium a Patre perhibetur; illa, inquam, hominum vita. Hanc in ligno pendentem ¹² ingrati homines videbunt, nec credent vitæ suæ. Tunc vicissim Elias est locutus. Hic est, quem in tenui aura, sive Spiritu, incorporeum olim con-

¹¹ Deut. vi, 4. ¹² Deut. xxi, 23.

(14) Edit. ἀνάστασις.

(15) R. 2 ἐπιτύχουσι.

(16) Leg. βλέπομενον, oculis subjectorum.

(17) Colb. σάλπ παλαίοντες. Luctam cum mari-

Α βίωσις (14), ζώντων δὲ καὶ νεκρῶν πιστευθεῖη Δεσπότης ὁ πρὸς Πατὲρ μαρτυρούμενος, Μωσὴς καὶ Ἠλίας ὡς δούλοι Δεσπότη ἐν δόξῃ παρίστανται, καὶ τούτῳ συλλαλοῦντες τοῖς συνδούλοις ὁπτάνονται. Ἐδεῖ γὰρ αὐτοὺς τῶν ὁμοδούλων μὲν, Θεοῦ δὲ θεραπεύοντων τὴν δόξαν καὶ παρῆρσιν ἐωρακότας, ἐκπλαγῆναι μὲν τὴν τοῦ Δεσπότητος φιλόανθρωπον συγκατάθεσιν, ζηλώσαι δὲ πλέον, καὶ νευρωθῆναι πρὸς τοὺς ἀγῶνας. Ὁ γὰρ τῶν πόνων τὰς ἐπικαρπίας εἰδὼς, ῥᾶστα ἂν τῶν ἀγώνων κατατολμῆσειεν. Ἡ γὰρ τοῦ κέρδους ἐπιθυμία ἐνάγειν οἶδε πρὸς ἀφειδίαν τοῦ σώματος. Ὡς περ γὰρ στρατιῶται, καὶ πύκται, καὶ γηπόνοι, καὶ ἔμποροι σὺν πολλῇ τῇ προθυμίᾳ τῶν πόνων ἀντιλαμβάνονται, καὶ πελαγίου κατατολμῶσι κλυδώνος, καὶ θηρῶν, καὶ πειρατῶν οὐκ ἀλέγουσιν, ὡς ἂν τοῦ ποθομένου κερδήματος τύχωσι (15), καὶ ὅσῳ τοὺς προμογησάντας ἐντροφῶντας ὀρώσι τοῖς κέρδεσι, πολλῇ πλέον πρὸς τὴν τῶν πόνων ὑπομῶν ἡν παραθῆγονται· οὕτω καὶ οἱ πνευματικοὶ τοῦ Δεσπότητος ὑπασπισταί, καὶ πύκται, καὶ γηπόνοι, καὶ ἔμποροι, οὗ γῆινων κερδῶν ἐφιέμενοι, οὐδὲ ῥέοντων (16) καλῶν ὁρεγόμενοι, ὅταν ἰδὲ ἐν ἐλπίσι κείμενα αὐταῖς ὄψῃσι θεῶσονται, καὶ τοὺς προπεπονηκότας τῶν ἐλπιζομένων ἀγαθῶν τῆς γλιθῆς ἐναπολαύοντας, ἐκθυμότερόν πως πρὸς τοὺς ἀγῶνας σταλήσονται, οὐκ ἀνθρώποις παρατασσόμενοι. οὐδὲ ἀέρα δέροντες, οὐδὲ βόας ἀροτήρας ὑπὲρ ζυγὸν ἄγοντες, καὶ τούτοις γῆς τοὺς αὐλακὰς τέμνοντες, οὐδὲ θαλαττίων πελαγῶν σάλον πλέοντες (17), ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους ἀνταγωνιζόμενοι, καὶ τὸ τυπτεσθαι χαίροντες (18), καὶ τὸ γυμνοῦσθαι πλοῦτον ἀθροίζοντες, καὶ ταῖς τοῦ κόσμου τρικυμίαις, καὶ τοῖς ταύτας κινούσιν τῆς πονηρίας πνεύμασι τὸ τοῦ σταυροῦ πηδάλιον παραβαλλόμενοι (19), καὶ θήρας ὥς περ ὠρυομένους τε καὶ ἀρκάζοντας τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος ἀπελαύνοντες, καὶ ταῖς ἀνθρώπων καρδίαις, ὥς περ τισὶν αὐλαξὶ τὸν λόγον τῆς εὐσεβείας ἐνσπεύροντες, καὶ πολὺχουν τῷ Δεσπότη τὴν στάχυν προσαιμώμενοι (20). Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκαίμενον ἐπανελέθωμεν.

16. Τότε Μωσὴς μὲν, οἷα εἶχός, ἀπεφθέγγετο. Ἄκουε, νοητὲ Ἰσραὴλ, ἃ ὁ αἰσθητὸς Ἰσραὴλ οὐκ ἀκούειν δεδύννηται. Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος εἷς ἐστίν. Εἷς γὰρ Θεὸς ἐν τρισὶν ὑποστάσει γνωριζόμενος. Μία γὰρ οὐσία θεότητος τοῦ μαρτυρούντος, καὶ τοῦ μαρτυρουμένου Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἐπισιαιζόντος Πνεύματος. Οὗτός ἐστιν ὁ ὑπὸ Πατὲρ νῦν μαρτυρούμενος, ἡ τῶν ἀνθρώπων ζωὴ. Ταύτην ἐπὶ ξύλου κρεμαμένην οἱ ἀγνώμονες ὄψονται, καὶ τῇ ζωῇ αὐτῶν οὐ πιστεύουσιν. Ἐντεῦθεν Ἠλίας τε ἀνέφησεν· Οὗτός ἐστιν, ὃν εἶς ἐν λεπτῇ αὐρᾷ τῷ πνεύματι ἀσώματον τὸ πάλαι τεθέσθαι. Θεὸν μὲν γὰρ

norum fluctuum astu gerentes.

(18) Colb. δαίροντες, leg. δέροντες, Verberantes.

(19) R. 2 προβαλλόμενοι.

(20) Edit. προσαιμώμενοι.

εὐδεις ἐώρακε πώποτε, καθὼ πέφυκε φύσεως. Καὶ ὁ Α' δὲ ἐώρακε, ἐν πνεύματι τοῦτο τεθέσται. Αὕτη ἡ δόξα τοῦ ἁγίου τοῦ Ὑψίστου. Ταῦτά ἐστιν, ἃ ὀφθαλμοὶ οὐκ εἶδε, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη πώποτε. Οὕτως ἐν αἰῶνι τῷ μέλλοντι πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα, Χριστὸν ὁρῶντες τῷ φωτὶ ἀσπράττοντα τῆς θεότητος.

15'. Τί δὲ ὁ Πέτρος τῆς θείας ταύτης ἀποκαλύψεως θεατῆς γενόμενος; Ὡς περ ἐνθους τῷ πνεύματι, Καλὸν ἔστιν ἡμῶς ὡςδε εἶναι, τῷ Κυρίῳ ἐφητε. Τίς γὰρ ζῶον φωτὸς ἀνταλλάσσειται; Ὅρατε τὸν ἥλιον τοῦτον ὡς καλὸς, ὡς ὥρατος, ὡς ἡδὺς, ὡς ποθεινός, ὡς ἐξαστράπτων καὶ ἐκλαμπρός, καὶ τὴν ζωὴν ὡς γλυκεῖα τε καὶ ἐπέρατος, ἥς πάντες ἀνέχονται, καὶ πάντα ὀρώσιν ὡς ἂν ταύτης μὴ ἀστοχῆσαι. Πόσῳ μᾶλλον δοκεῖτε αὐτὸ φῶς, ἐξ οὗ φῶς ἅπαν φωτίζεται, ποθεινότερον καὶ γλυκύτερον, τὴν αὐτοζωὴν, ἐξ ἧς ζωὴ ἅπανα ζωοῦται, καὶ μεταδίδοται, ἐν ᾗ πάντες ζωόμεν, καὶ κινούμεθα, καὶ ἐσμέν; πόσῳ πλέον ἐρασιμώτερον καὶ ἡδύτερον; Οὐχ ἔλως ἐπιθυμία, οὐκ ἐννοια τῆς ὑπεροχῆς τὸ μέτρον εἰκάσσοι. Νικᾷ σύγκρισιν πᾶσαν, καὶ μέτροις οὐχ ὑπερβάλλεται. Πῶς γὰρ ἂν μετρηθῇ τὸ ἀπερίγραπτον, καὶ διανοαῖς αὐταῖς τὸ ἀπερίληπτον; Τοῦτο τὸ φῶς κατὰ πάσης τῆς φύσεως ἔχει τὰ νικητήρια. Αὕτη ἡ ζωὴ, ἡ τὸν κόσμον νικήσασα· πῶς οὖν οὐ καλὸν τοῦ καλοῦ μὴ χωρίζεσθαι; Οὐκ ἀτόπως οὖν ὁ Πέτρος ἐφθέγγετο· ἀλλ' ἐπεὶ πάντα καλὰ ἐν καιρῷ αὐτῶν, καὶ καιρὸς (21) τῷ πνεύματι πράγματι, ὁ Σολομῶν ἀπεφθέγγετο· ἔδει δὲ μὴ μόνον (22) τοῖς αὐτοῖς τὸ καλὸν περιελθεῖν, ἀλλ' ἐπὶ πάντας, δηλαδὴ τοὺς πιστεύοντας, χεῖσθαι καὶ ὀδεῦσαι τὸ ἀγαθόν, ὡς πλείονας εἶναι τοὺς τῆς εὐεργεσίας μεθέχοντας· τοῦτο δὲ σταυρὸς, καὶ πᾶθος, καὶ θάνατος ἐκπεραίνειν ἔμελλεν, οὐ καλὸν μένειν αὐτοῖς τὸν τῷ ἰδίῳ αἵματι πλάσμα τὸ οἰκεῖον ἐξαγοράζοντα, ἐφ' ᾧ καὶ σεσάρκωτο. Εἰ ἐν ὁρεὶ Θαβὼρ μεμνήκατε (23), οὐκ ἂν εἰς πέρας ἡ πρὸς σὲ ἐπαγγελία ἐκδέχην. Οὐ γὰρ κλειδοῦχος τῆς βασιλείας γεγέννητο· οὐκ ἂν ληστὴ ἠνέμκτο ὁ παράδεισος· οὐκ ἂν ἡ γαυρὸς τυραννὶς τοῦ θανάτου καθήργητο· οὐκ ἂν εἰς προνομίην τὰ τοῦ ἔδου βασιλεία δέδοτο· οὐκ ἂν πατριάρχαι, καὶ προφῆται, καὶ δίκαιοι τῶν ἔδου μυῶν ἀππλάγησαν (24)· οὐκ ἂν ἡ φύσις τὴν ἀφθαρσίαν περιέβλητο. Εἰ Ἀδάμ μὴ πρὸ καιροῦ τὴν θέωσιν ἐπεζητήσεν, εὐτυχεν ἂν τῆς ἐφέσεως. Μὴ ζῆτει πρὸ καιροῦ τὰ καλὰ, ὦ Πέτρε. Ἔσται ποτὲ, ὅταν ἀληκτον τὴν θέαν ταύτην κομίσαιο. Οὐ σκηνῶν ὁ Δεσπότης, ἀλλ' Ἐκκλησίας παγκοσμίῳ κατέστησέ σε κόσμητορα (25). Οἱ σοὶ μαθηταί, τὰ σὰ πρόβατα, ἃ σοὶ ὁ καλὸς ἀρχιποίμην ἐνεχείρισε, τοὺς σοὺς λόγους εἰς ἔργον προήγαγον, τῷ Χριστῷ σκηνὴν τεκτῆνάμενοι, Μωϋσῇ τε καὶ

A spexi²². Nam Deum quidem nemo vidit unquam²³, uti quidem suapte natura est: atque hoc ipsum quod quis vidit, in Spiritu conspicatus est: *Hæc mutatio dexteræ Excelsi*²⁴. Hæc sunt, quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis unquam ascenderunt²⁵. Sic in futuro sæculo semper cum Domino erimus²⁶, Christum cernentes divinitatis luce refulgentem.

16. Quid vero Petrus divinæ hujus manifestationis spectator factus? Tanquam Spiritu affatus, et extra se raptus: *Bonum est, inquit, Domine, nos hic esse*. Ecquis enim caliginem cum luce commutet? Cernitis, quam noster hic sol pulcher sit, quam decorus, quam jucundus, quam expellendus, quam fulgidus et præclarus: quam vita etiam hæc suavis sit et amabilis, quam omnes veluti mordicus retinere studeant; nihil non agentes ne ea priventur? quanto illam quæ per se lux est, ex qua lux omnis illuminatur, suaviorem putatis et desiderabilem? ipsammet vitam ex qua vita omnis vivificatur et impertitur; in qua omnes vivimus, et movemur, et sumus²⁷, quanto amabiliorem et jucundiorē censetis? annon ex toto desiderium? nulla est oratio, nulla cogitatio, quæ præcellentiæ ejus modum imaginetur. Comparisonem omnem vincit, nec sub mensuram cadit (quò enim modo mensuretur illud, quod incircumscripsum est?), nec cogitatione comprehendì potest. Hoc lumen adversus omnem naturam palmam refert. Hæc est vita, quæ vincit mundum. Annon igitur bonum a bono non separari? non ergo absurde Petrus hæc prolocutus est. Verum quoniam omnia tempore suo bona sunt: ac tempus suum cuique rei esse Salomon pronuntiavit²⁸, oportebat autem, non iis solum qui illic erant, bonum circumscribi, sed ad omnes, qui nimirum essent credituri, diffundi ac propagari, ut piiiores essent qui beneficium perciperent (id quod cruce, passione et morte patrandum erat); idcirco minime 802 ei bonum erat illic manere, qui signum suum cuius causa carnem induerat, sanguine suo redempturus esset. Si in monte Thabor mansissetis, o Petre, pollicitatio tibi facta exitum non habuisset. Non enim regni claviger exstistis; non latroni paradus patuisset; non insolens mortis tyrannis deleta esset; non orci regia in prædam data; non Adam saluti restitutus, non Eva redempta: non patriarchæ, et probetæ, et justi ex imis inferni recessibus erepti: non denique humana natura incorruptionem induisset. Nisi divinitatem Adamus præmature expetivisset, quod cupiebat consecutus esset. Quocirca, Petre, ne ea quæ bona sunt, præpropere queras. Erit aliquando cum hoc spectaculo frueris. Dominus non tabernaculorum,

²² III Reg. xix, 52. ²³ Joan. i, 19. ²⁴ Psal. lxxvi, 11. ²⁵ II Cor. ii, 9. ²⁶ I Thess. iv, 9. ²⁷ Act. xvii, 28. ²⁸ Eccle. iii, 1 seqq.

(21) Καιρὸς γάρ.

(22) Ibid. μὴ ἐν μόνοις.

(23) R. i et Cat. μεμνήκατε. R. alt. εἰ ἐν ὁρεὶ, ὡ

Πέτρε, Θαβὼρ μεμνήκατε.

(24) Edit. ἀπεσώθησαν.

(25) Mss. δομήτορα.

sed Ecclesiae toto mundo diffusae moderatorem te constituit. Discipuli tui, hoc est oves tuae, quas bonus ille pastorum princeps fidei tuae commisit, sermones tuos in opus perduxerunt : constructis Christo, ejusque famulis Moysi et Eliae tabernaculis, in quibus nunc celebritatem hanc agimus. Atqui Petrus haec proloquebatur, non animi consideratione, sed Spiritus futura praenuntiantis instinctu. Non enim sciebat quid diceret, ait divinissimus Lucas ⁹⁰. Ac Marcus etiam causam adjungit. *Erant enim timore exterriti* ⁹¹. Haec loquente Simone :

17. Olim porro ille Dei spectator divinam caliginem subibat, qua legis opacitas subindicabatur. Umbra enim, ut ex Paulo audire licet ⁹², futurorum bonorum lex habebat, non ipsam veritatem. Ac tunc quidem Israeliticus populus in claritatem vultus Moysis, quae evacuanda erat ⁹³, intendere non potuit : nos autem revelata facie gloriam Dei speculamur, a claritate in majorem transformati claritatem ⁹⁴, tanquam a Domini Spiritu. Ideo nubes, non caliginis (nec enim minabatur), sed lucida obumbravit. Nam mysterium a saeculis et generationibus absconditum, revelatum est ⁹⁵, ac perpetua et sempiterna gloria ostenditur. Eoque nomine Moyses et Elias astiterunt, ut legis et prophetarum personam sustinerent. Quem enim lex et prophetae praedicant, vitae largitor Jesus inventus est. Ac quidem Moyses sanctorum olim vita functorum ; Elias autem viventium caelum veluti quadam refert imagine. Vivorum quippe et mortuorum Dominus ille est, qui transfiguratur. Ingressus est Moyses in terram promissionis (Jesus enim agrorum distributor ipsum introduxit), et quae olim in figuris tantum inspexerat, haec hodie perspicue intuetur. Id enim per nubes splendorem tacite significatur.

18. *Et facta est vox de nube dicens : Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui : ipsum audite.* Vox Patris de nube facta est, nempe de Spiritu : *Hic est Filius meus dilectus* : hic, inquam, qui est, atque aspectabilis homo est : qui nuper factus est homo, qui vobiscum humilis conversatur, ejus hodie facies resplenduit : hic Filius meus est dilectus, saeculis omnibus antiquior, solus ex solo unigenitus, qui sine tempore et sempiternae ex me genitore prodiit, qui ex me, **803** et in me, et mecum semper est, nec existentia posterior. Ex me, ut Paterna ex causa, exque mea substantia et hypostasi genitus (unde etiam mihi consubstantialis est) in me, quia sine ulla separatione atque excessu ; mecum, utpote qui per se perfecta persona sit, ac non sermo prolatitius, et in aerem dilapsus : ob id dilectus est. Quis enim dilectus Filius, nisi qui unigenitus ? In eo mihi complacuit. Patris enim benigna voluntate Unigenitus ejus ac Verbum in-

A *Ἠλίᾳ τοῖς τοῦτου θεράπουσι, ἐν οἷς πανηγυρίζομεν.* Οὐ λογισμῷ ταῦτα ὁ Πέτρος ἐφθέγγετο, ἐπιπνοία δὲ τοῦ τὰ μέλλοντα προβασιπίζοντος Πνεύματος. Μὴ εἰδὼς γὰρ ὁ λέγει, φησὶν ὁ Λουκᾶς ὁ θεϊότατος. Καὶ τὴν αἰτίαν δὲ ὁ Μάρκος προστίθεισιν· *Ἦσαν γὰρ, φησὶν, ἐκφοβοί.* Ταῦτα φεγγομένου τοῦ Σίμωνος, Ἰδοὺ νεφέλη φωτεινὴ ἐπεσκέασε, καὶ πόδες οἱ μαθηταὶ συνεσχέθησαν μεῖζονι, Ἰησοῦν τὸν Σωτῆρα, σὺν Μωϋσῇ καὶ Ἠλίᾳ, εἰσω τῆς νεφέλης γεγονότα θεώμενοι.

Ecce nubes lucida obumbravit eos, majoreque ob-
nubem cum Mose et Elia positum cernerent.

ιβ'. Πάλαι μὲν οὖν ὁ θεόπτης τὸν θεῖον γνῶφον ὑπῆρχετο, τὸ σκώδης τοῦ νόμου ὑπαινιττόμενος. Σκιὰν γὰρ εἶχεν ὁ νόμος τῶν μελλόντων, οὐκ αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν, Παύλου γράφοντος ἄκουσον. Καὶ τότε μὲν Ἰσραὴλ οὐκ ἀτενίζειν τῇ δόξῃ τοῦ προσώπου Μωσέως τῇ καταργουμένῃ δεδύνητο· ἡμεῖς δὲ ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν τοῦ Κυρίου κατασπριζόμεθα, ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν μεταμορφούμενοι μεῖζονα, καθάπερ ἀπὸ Κυρίου Πνεύματος. Ἐντεῦθεν καὶ νεφέλη, οὐ γνῶφον· οὐ γὰρ ἀπειλεῖ· ἀλλὰ φωτὸς ἐπεσκέασε. Τὸ κεκρυμμένον γὰρ ἀπὸ τῶν αἰώνων καὶ τῶν γενεῶν μυστήριον ἐκκεκάλυπται, καὶ δόξα διηνεχῆς καὶ διαυγίζουσα δείκνυται. Διὸ δὴ καὶ Μωϋσῆς σὺν Ἠλίᾳ παρέστηκε, νόμου τε καὶ προφητῶν πληροῦντες τὸ πρόσωπον. Ὅν γὰρ ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κηρύττουσιν, οὗτος (26) ὁ ζωοδότης Ἰησοῦς· εὐφρῆται. Καὶ Μωϋσῆς μὲν τῶν πάλαι κεκοιμημένων ἀγίων, καὶ Ἠλίας τῶν ζώντων ἰξικονίζει τὸ σύστημα. Ζώντων γὰρ καὶ θανόντων ὁ μεταμορφούμενος Κύριος. Εἰσῆλθε Μωϋσῆς εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας· Ἰησοῦς γὰρ αὐτὸν ὁ κληροδότης εἰσήγαγε· καὶ ἃ πάλαι τυπικῶς ἐθεάσατο, ἀριθμῶς αὐγάζεται σήμερον. Τοῦτο γὰρ τὸ φωταυγὲς τῆς νεφέλης αἰνιττεται.

ιγ'. Καὶ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τῆς νεφέλης λέγουσα· *Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ἡδύκακησα, αὐτοῦ ἀκούετε.* Φωνὴ Πατρὸς ἐκ νεφέλης τοῦ Πνεύματος γέγονεν· *Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός*· οὗτος ὁ ὢν, καὶ δρώμενος ἄνθρωπος, ὁ χθὲς γενόμενος ἄνθρωπος, ὁ ταπεινὸς ἡμῖν συναναστρεφόμενος, οὐ νῦν τὸ πρόσωπον ἐλαμψεν· οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ὁ προαιώνιος, ὁ μόνος· ἐκ μόνου μονογενής, ὁ ἀχρόνως καὶ αἰδίως προσελθὼν ἐξ ἐμοῦ τοῦ γεννήτορος, ὁ ἐξ ἐμοῦ, καὶ ἐν ἐμοί, καὶ σὺν ἐμοί, ἀεὶ ὢν, καὶ οὐκ ἐφυστερίζων τὴν ὑπαρξιν. Ἐξ ἐμοῦ, ὡς ἐκ πατρικοῦ αἵτιός· ἐκ τῆς ἐμῆς γεννηθεὶς οὐσίας καὶ ὑποστάσεως· διὸ καὶ ὁμοούσιος· ἐν ἐμοί, ὡς ἀχωρίστως καὶ ἀνεκφοιτήτως γεννώμενος· σὺν ἐμοί, ὡς αὐτοτελὲς ὑπάρχων ὑπόστασις, οὐ προφορικὸς λόγος εἰς ἀέρα χεόμενος· διὸ καὶ ἀγαπητός. Τίς γὰρ υἱὸς ἀγαπητός, ὡς ὁ μονογενής ; Ἐν τούτῳ ἡδύκακησα. Εὐδοκία γὰρ Πατρὸς ὁ Μονογενὲς αὐτοῦ καὶ Λόγος· σεσάρκωται· εὐδοκία γὰρ Πατρὸς

⁹⁰ Luc. ix, 55. ⁹¹ Marc. ix, 51. ⁹² Hebr. x, 1. ⁹³ II Cor. iii, 7. ⁹⁴ ibid. 18. ⁹⁵ I Tim. iii, 16.

(26) R. I et cat. deest οὗτος.

ἐν τῷ μονογενεῖ αὐτοῦ Υἱῷ τὴν παγκόσμιον σωτηρίαν εἰργάσατο· εὐδοκία Πατρὸς ἐν τῷ μονογενεῖ Υἱῷ τὴν τῶν πάντων συνάφειαν συνεκρότησεν. Εἰ γὰρ μι-
κρὸς κόσμος ὁ ἀνθρώπος πέφυκε, φέρων ἐν ἑαυτῷ
πάσης οὐσίας ὁρατῆς τε καὶ ἀοράτου τὸν σύνδεσμον,
ὧν τε τοῦτο κάκεινο, ἀληθῶς εὐδόκησεν ὁ τῶν ἀπάν-
των δεσπότης, καὶ κτιστῆς, καὶ πρῶτα νῦν ἐν τῷ
μονογενεῖ καὶ ὁμοουσίῳ Υἱῷ αὐτοῦ, θεοτόκος τε καὶ
ἀνθρωπότητος, καὶ διὰ ταύτης, τῇ κτίσεως ἀπάσης
γενέσθαι συνάφειαν, ἵνα ἡ ὁ Θεὸς τὰ πάντα ἐν πασίν.
Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου, τὸ τῆς ἐμῆς δόξης ἀπαύ-
γασμα, ὁ χαρακτήρ τῆς ἐμῆς ὑποστάσεως, δι' οὗ
καὶ τοὺς ἀγγέλους ποιοῖμαι, δι' οὗ ὁ οὐρανὸς
ἐστερεῖται, καὶ ἡ γῆ ἡδραστῆται· ὁ φέρων τὰ σύμ-
παντα τῇ ῥῆματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, καὶ τῷ
πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ τῷ ζωαρχικῷ καὶ ἡγε-
μονικῷ δηλαδὴ πνεύματι. Αὐτοῦ ἀκούετε. Ὁ γὰρ
τοῦτον δεχόμενος, ἐμὲ δέχεται, τὸν ἀποστελλαντα,
οὐ δεσποτικῶς, ἀλλὰ πατρικῶς. Ὡς μὲν γὰρ ἀν-
θρώπου· ἀποστέλλεται, ὡς δὲ Θεὸς ἐν ἐμοὶ μένει,
καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ. Ὁ μὴ τιμῶν τὸν μονογενῆ μου Υἱὸν
καὶ ἀγαπητὸν, οὐ τιμᾷ τὸν Πατέρα, ἐμὲ τὸν πέμ-
ψαντα (27) αὐτόν. Αὐτοῦ ἀκούετε· ἔχει γὰρ ζωῆς
αἰωνίου ῥήματα. Τοῦτο τῶν τελευμένων συμπέρα-
σμα, αὕτη τοῦ μυστηρίου ἡ δύναμις.

ιβ'. Εἰτα τί; Μωσῆν καὶ Ἠλῖαν πρὸς τοὺς οἰ-
κειλούς τόπους ἐξέπεμψε, καὶ μόνοι; τοῖς ἀποστόλοις
ὀπτάμεται, καὶ οὕτως ἐκ τοῦ θρόνου κατῆλθε, μηδὲν
μηδὲν τῶν ὁραθέντων ἢ ἀκουσθέντων φεγγόμενοι.
Τοῦτο γὰρ ὁ Δεσπότης ἐντέλλεται. Τίνος ἔνεκεν,
καὶ του γε χάριν, ἐρῶ. Ἀτελεῖς, οἶμαι, τοὺς μα-
θητὰς ἐπιστάμενος· οὕτω γὰρ τῆς τελείας τοῦ
Πνεύματος μετέξω τετυγχάνουσιν· ὡς ἂν ἡ λύπη
μὴ τὰς τούτων καρδίας πληρώσειεν· ὡς ἂν μὴ τὸν
προδότην ἢ φθόνου λύσσα ἐκμήναι. Φέρε τοίνυν καὶ
ἡμεῖς τῶν λόγων τῇ ὑποθέσει· συγκαταπαύσωμεν.

κ'. Ὑμεῖς δὲ τῶν λελεγμένων αἰεὶ μνημονεύετε,
ἐκ καρδίας φέροντες τῆς θείας ἐκείνης τὴν ὠραϊό-
τητα, τῇ πατρικῇ φωνῇ αἰεὶ ἐνηχούμενοι. Οὗτός ἐστιν
οὐ δοῦλος, οὐ πρέσβυς, οὐκ ἄγγελος, ἀλλ' Υἱός μου
ὁ ἀγαπητός, αὐτοῦ ἀκούετε. Ἀκούσωμεν αὐτοῦ τοι-
γαροῦν λέγοντος· Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν
σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου. Οὐ φορεύσεις·
ἀλλ' οὐδὲ ὀργισθήσῃ τῷ ἀδελφῷ σου εἰκὴ· διαλλάγηθι
τε τῷ ἀδελφῷ σου πρότερον, καὶ οὕτως ἔλθων πρόσ-
φερε τὸ δῶρόν σου. Οὐ μοιχεύσεις· ἀλλ' οὐδὲ πε-
ριεργάσῃ κάλλος ἀλλότριον. Οὐκ ἐπιορκήσεις·
ἀλλ' οὐδὲ ὁμοσεις ὅλως· ἔσται δὲ ὁμῶν τὸ, Ναὶ, ναί,
καὶ τὸ, Οὐ, οὐ· τὸ δὲ περισθὲν τοῦ πονηροῦ εὐρημά
ἐστιν. Οὐ ψευδομαρτυρήσεις. Οὐκ ἀποστερήσεις·
ἀλλὰ καὶ τὸ αἰτοῦντί σε δίδου, καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ
σοῦ δανείσασθαι μὴ ἀπόστρεψε, καὶ τὸν τὰ σὰ αἰ-
ροντα μὴ κωλύσῃς. Ἀγαπάτε τοὺς ἐχθρούς ὑμῶν,
ἐβλόγητε τοὺς καταρωμένους ὑμῖν, καλῶς ποιεῖτε

A carnatus est: benigna Patris voluntate in unige-
nito Filio universi orbis salutem patravit: benigna
Patris voluntas in unigenito Filio res universas
colligavit. Nam cum homo minor mundus sit, sub-
stantiæ omnis tam visibilis, quam invisibilis in se
nodum serens, hocque et illud existens, revera
rerum omnium Domini, creatoris et gubernatoris
bona voluntas hoc tulit, ut in unigenito et consub-
stantiali Filio suo, divinitatis et humanitatis, ac
per hanc conditarum rerum cunctarum connexio
fieret, ut sit Deus omnia in omnibus ⁶⁶. *Hic est
Filius meus dilectus*: ille gloriæ meæ splendor, ille
meæ substantiæ character et figura; per quem an-
gelos etiam feci, per quem cælum est firmatum, ac
terra stabilita, qui portat omnia verbo virtutis suæ,
et spiritu oris sui, hoc est per Spiritum vitæ aucto-
rem, et principalem. *Ipsium audite*. Qui enim hunc
suscipit, me suscipit ⁶⁷, qui ipsum, non herili po-
testate, sed tanquam Pater, misi. Nam ut homo
mittitur, uti vero Deus, in me manet, et ego in eo.
Qui unigenitum meum Filium non honorat, hic me
Patrem non honorat, qui illum misi. *Ipsium audite*:
habet enim verba æternæ vitæ ⁶⁸. Hoc rerum ge-
starum conclusio est, hæc virtus mysteriū.

19. Tum vero quid? Mose quidem et Elia ad sua
loca dimissis, solus apostolis visitur: inque hunc
modum descendunt de monte, nemini quidquam
loquentes eorum quæ viderunt, aut audierunt. Sic
enim Dominus eis jusserat: qua vero de causa, di-
cam. Cum imperfectos, ut puto, discipulos esse
sciret (neque enim plene adhuc Spiritum acceperant)
hoc ideo ab eo factum est⁶⁹, ne eorum pectora
mœrore perfunderentur, aut proditoriorem invidentiæ
rabies in furorem ageret. Hic igitur nos dicendi
finem faciamus.

20. Vos porro date operam, ut hos sermones me-
moriam perpetuo teneatis; divini hujus spectaculi
pulchritudinem pectore inclusam gerentes: ac pa-
terna hæc vox nunquam non auribus vestris inso-
net: Hic est, non servus, aut legatus, aut angelus,
sed Filius meus dilectus: ipsum audite. Quocirca
eum hisce verbis utentem audiamus: *Diligens Domi-
num Deum ex toto corde tuo* ⁷⁰. *Non occides*: imo
ne temere quidem adversus fratrem irascaris; quin
potius reconciliare prius fratri tuo, et sic veniens
offerres munus tuum ⁷¹. *Non mœchaberis*: imo ne
curiosius quidem alienam pulchritudinem intuebe-
ris ⁷². *Non pejerabis*: imo ne omnino quidem ju-
rabis. Erit autem sermo vester, Est, est, et, Non,
non: quod autem est amplius, mali inventum est ⁷³.
Non falsum testimonium dices: **804** Non sua cui-
quam eripies; quin potius, petenti abs te da, et
eum qui vult a te mutuari, non averseris, et eum qui

⁶⁶ I Cor. xv, 28. ⁶⁷ Marc. ix, 36. ⁶⁸ Joan. vi, 69. ⁶⁹ Deut. vi, 5; Matth. xxii, 37. ⁷⁰ Deut
v, 1, 17; Matth. v, 21-24. ⁷¹ Deut. v, 18; Matth. v, 27, 28. ⁷² Exod. xx, 7; Matth. v, 33 37.

(27) R. Colb. et Seg. γεννήσαντα, R. alter ἀποστελλαντα.

tua tollat, ne prohibeas⁷⁵. Diligite inimicos vestros : A et benefacite illis, qui oderunt vos. Orate pro calumniantibus et persequentibus vos⁷⁶. Nolite judicare, ut non judicemini⁷⁷ : dimittite, et dimittetur vobis⁷⁸, ut sitis filii Patris vestri, perfecti et misericordes, sicut Pater vester celestis, qui solem suum oriri facit super malos et bonos, et pluit super justos et injustos⁷⁹. Hæc divina præcepta quam diligentissime custodiamus, ut nos etiam ex divina ejus pulchritudine delectemur, suavissimo ipsius gustu animos nostros exsaturantes : nunc quidem quantum assequi possunt, qui terreno hoc corporis tabernaculo gravantur : post autem clarius et purius, quando fulgebunt justi sicut sol, corporeisque necessitatibus liberati, tanquam angeli cum Domino immortales erunt, in magna et illustri revelatione ipsius Domini ac Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, cui gloria et imperium, nunc, et semper, et in sæcula sæculorum, Amen.

II.

S. Patris nostri Joannis monachi et presbyteri Ecclesiæ sanctæ Christi Dei nostri resurrectionis, qui et Mansur cognominatus est, sermo in ficum arefactam, et in parabolam vineæ.

Dicitur est in sancta et magna secunda feria.

Me ad dicendum excitat subsistens Dei ac Patris Verbum, qui paterno ex sinu non secedens, in utero Virginis sine circumscriptione conceptus fuit : qui mea causa id quod sum factus est : qui cum patibilis deitate non esset, corpus similibus affectionibus et doloribus obnoxium induit : qui cherubicis curribus insidens, in terra quoque pullum asinæ conscendit⁷⁵ : gloriæ Rex, quem una cum Patre et Spiritu sancto Seraphim clarificant, interimque balbutientium puerorum, voces ab innocenti ipsorumina minimeque mālā lingua suscipit : qui Deus cum sit in forma quoque servi existit, propter formam quam accepit servi : qui cum materiæ expers sit, nec visibilis, utpote Deus, visibile sibi corpus et tractabile assumptus : qui denique ad patiendum sponte venit, ut dolorum mihi immunitatem largiretur. Enimvero ubi primum ille qui suapte natura misericors est, hominem, quem suis effictum manibus ad imaginem similitudinemque suam ipse formaverat, serpentis deceptum dolo, contemptæ jussionis reum, corruptelæ obnoxium atque addictum morti conspexit, eo quem diligebat, privari passus non est : sed multis modis ipsum ad morum mutationem et pœnitentiam vocavit : ipsum uti servum ingratum, uti filium varie ac multifarie ineptientem castigavit, nihilque non movit, quo is excusso servitutis iugo, ad factorem suum reverteretur. Cæterum in hominis potestate non erat ut sese converteret,

καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς καὶ διωκόντων. Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθήτε. Ἄρετε, καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν, ἵνα γένησθε υἱοὶ τοῦ Πατρὸς ὑμῶν, τέλειοι καὶ οἰκτιρμοῦνες, ὡς ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος, ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους. Ταῦτα τὰ θεῖα προστάγματα πάση φυλακῇ τηρήσωμεν, ὡς ἂν καὶ ἡμεῖς τῆς θείας αὐτοῦ κατατροφώσωμεν ὠραιοτήτως, τῆς αὐτοῦ γλυκυτάτης ἐμπορούμενοι γεύσεως, νῦν μὲν ὅσον ἐφικτὸν τοῖς τὸ γεῶδες τοῦτο πεφορτισμένοις σκῆνος τοῦ σώματος, ἔπειτα δὲ τρανότερόν τε καὶ καθαρώτερον, ὅταν ἐκλάμψωσιν οἱ δίκαιοι ὡς ὁ ἥλιος, ὅταν ἀπαλλαγέντες τῶν ἀναγκῶν τοῦ σώματος, ὡς ἄγγελοι σὺν Κυρίῳ ἄφθαρτοι ἔσονται, ἐν τῇ με- B γόλῃ καὶ ἐπιφανεί ἐξ οὐρανῶν ἀποκαλύψει αὐτοῦ τοῦ Κυρίου, καὶ Θεοῦ, καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος νῦν, καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

B.

Τοῦ δόλου (28) Πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου μοναχοῦ καὶ πρεσβυτέρου τῆς ἀγίας Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἀναστάσεως, ἥτοι Μαρτοῦρ. Λόγος εἰς τὴν ξηρανθεῖσαν συκῆν, καὶ εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ ὀμπελώρος (29).

Κινεῖ με πρὸς τὸ λέγειν ὁ ἐνυπόστατος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατὴρ ὁ Λόγος· ὁ τῶν πατρικῶν κόλπων μὴ ἀποστάς, καὶ ἐν μῆτρᾳ Παρθένου ἀπεριγράπτως κυοφορηθεὶς· ὁ δι' ἐμὲ γενόμενος, ὁ εἰμὶ· ὁ ἀπαθὴς ὢν τῇ θεότητι, καὶ ὁμοιοπαθὴς (30) μοι περιθέμενος σῶμα· ὁ ἐπὶ Χερουδικῶν ἀρμάτων ἐποχοῦμενος, καὶ ἐπὶ γῆς ἐπὶ πῶλον ὄνου ἐπιβεβηκώς· ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης, ὁ ὑπὸ Σαραφίμ ἅγιος σὺν τῷ Πατρὶ καὶ Πνεύματι εὐφημούμενος, καὶ τὰ τῶν παίδων φελλίσματα ἐξ ἀπειροκάκου γλώττης ἀποδεχόμενος· Θεὸς ὢν, καὶ ἐν τῇ δούλῳ μορφῇ ὑπάρχων, καὶ μορφὴν δούλου λαβὼν, ὁ ἀβύλος καὶ ἀόρατος ὢν ὡς Θεός, καὶ ὁρατὸν καὶ ψηλαφῆτον σῶμα ἀναδεξάμενος· ὁ ἐκουσῶς· ἐπὶ τὸ πάθος ἐλθὼν, ἵνα μοι τὴν ἀπάθειαν χαρῖσται. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδεν τὸ πλάσμα τῶν χειρῶν αὐτοῦ τῇ ἀπάτῃ τοῦ ὄψεως δελεασθέντα, τὸν ἀνθρώπον, ὃν κατ' εἰκόνα ἰδίαν καὶ ὁμοίωσιν ἐπλασεν, καὶ τῆς αὐτοῦ ἐντολῆς ἐν παραβάσει γενόμενον, καὶ φθορᾷ ὑποχείριον, καὶ θανάτῳ ὑπεύθυνον, οὐκ ἤνεγκεν ὁ φύσει συμπαθὴς τοῦ ποθομένου τὴν στήρησιν, ἀλλὰ πολυτρόπως αὐτὸν πρὸς ἐπιστροφήν καὶ μετάνοιαν ἐκάλεσεν, παιδεύσας ὡς δούλον ἀγνώμονα, ὡς υἱὸν νηπιζόντα πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως, καὶ πάντα μηχανησάμενος τρόπον, ὅπως τὴν τοῦ τυράννου δουλείαν ἀποσιεάμενος, ἐπανάβη πρὸς τὸν πλαστοουργήσαντα. Ἀλλ' ἀδυνάτως εἶχεν πρὸς τὴν ἐπιστροφήν, ἀπᾶς ἑαυτὸν καταδουλώσας τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ συγκαθεὶς τῇ γῇ τὴν ἐπιθυμίαν ἐκ προσιρέσεω·

⁷⁵ Exod. xx, 16; Matth. v, 40-42. ⁷⁶ ibid. 44. ⁷⁷ Matth. vii, 1. ⁷⁸ Matth. vi, 14, 15. ⁷⁹ Matth. v, 45. ⁷⁸ Matth. xxi, 7-9.

(28) Ex Colb. 1511, et 1530. Prior habet : Ἰωάννου ἁγίου καὶ πρεσβυτέρου τοῦ Δαμασκηνοῦ λόγος εἰς τὴν ξηρανθεῖσαν.

(29) Sic in cod. Cl. Tho. Gal. 1511.

(30) Sic Colb. ὁμοπαθὴς.

Δὲ δὴ ὁ ὑπεράγαθος Δεσπότης ἐξασθενήσας τὴν φῦσιν ἰδὼν, ταύτην ἀναλαμβάνει. Λόγῳ γὰρ καὶ ἐντολαῖς καὶ προστάγμασι σωτηριοῖς ἀπειθοῦντα τὸν ἀνθρώπον βλέπων, τί φησι; Δεῖ με ἔργῳ παιδεῦσαι τὸν ἀγνοοῦντα. Δεῖ με ἐπιλαβεῖσθαι πρὸς τὴν ἀρετὴν, ὅπως συνεθισθεῖσαν (31) ταύτας αὐτὸς ἐργάσῃται. Δεῖ με ὁραθῆναι, καὶ οὕτως λατρεύσαι τὸν ἀσθενοῦντα. Δεῖ με ἐπιστρέψαι τὸ πλανώμενον πρόβατον, καὶ ὁδηγήσαι πρὸς τὴν ἀρχαίαν τοῦ παραδείσου μονήν. Πῶς οὖν ἐπιστρέψω μὴ θεωρούμενος; Πῶς ὁδηγήσω τὸν τὰ ἔχην μου μὴ βλέποντα; Διὰ τοῦτο γέγονεν ἀνθρώπος, ἵνα δι' ὧν ἐπραξέ τε καὶ ἔπαθεν, ἔργῳ διδάξῃ τὸν ἀγνοοῦντα τὸν τρόπον τῆς ἐργασίας τῆς ἀρετῆς· ὅπως αὐτὸν ἰδόντας ἐκ τῶν πατρικῶν κόλπων ἐπὶ γῆν καταβάнта δι' ἡμᾶς οἰκονομικῶς, καὶ ἡμεῖς ἐκ τῆς μητρὸς ἡμῶν τῆς γῆς πρὸς αὐτὸν ἀνέλθωμεν προαιρετικῶς· ἵνα ἐνδείξῃται τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῇ; ἀγάπης αὐτοῦ τῆς πρὸς ἡμᾶς. Μείζονα γὰρ ἀγάπην οὐδεὶς δύναται ἐνδείξασθαι, ἢ ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θέσῃ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ. Πῶς οὖν ὁ μὴ ἔχων ψυχὴν, τὴν ἀγάπην ἐνδείξεται;

nius, atque immensas suae erga nos dilectionis opes ostenderet. Majorem quippe dilectionem nemo potuerit ostentare, quam ut animam suam ponat ut, qui animam minime habeat, dilectionis suae specimen edat?

β'. διὰ τοῦτο ἀναλαμβάνει σάρκα, ἵνα ὀφθῇ ἐπὶ γῆς, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστραφῇ. διὰ τοῦτο ἀναλαμβάνει ψυχὴν, ἵνα τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν θέσῃ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ. Φίλων δὲ λέγω, οὐ τῶν φιλοῦντων αὐτὸν, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν ποθομένων παρ' αὐτοῦ. Ἡμεῖς μὲν γὰρ ἐμισήσαμεν αὐτὸν, καὶ ἀπεστράφημεν, ἐτέρῳ δουλεύσαντες, ἀλλ' αὐτὸς ἔστηκεν ἀντίπαλον ἔχων τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην. διὰ τοῦτο ἔδραμεν ὀπίσω ἡμῶν. Ἦλθεν πρὸς τοὺς μισοῦντας, κατεδίωξε τοὺς φεύγοντας, καὶ φθάσας οὐ τραχύτῃσι ἤλεγξεν, οὐ μάστιγι ἐπέστρεψεν, ἀλλ' ὡς λατρὸς ἀριστος ὑπὸ φρενιτικῆς ὀδύρεστος, ἐμπυόμενος, ραπίζόμενος, τὰς λάσεις (32) προσέτερεν. Ὡς μέγας λατρεῖας τὴν αὐτοῦ θεότητα προσήνεγκεν τῇ φύσει τῆς ἀνθρωπότητος φάρμακον, φάρμακον ἐνεργέστατον, φάρμακον πανταδύναμον. Αὕτη τὸ ἀσθενὲς σαρκίον, τῶν ἀοράτων ἀνέδειξεν δυνατότερον. Ὡς περ γὰρ ἀπρόσιτος ὁ σίδηρος, τῷ πυρὶ ἐνούμενος, οὕτως ὁ χόρτος τῆς ἡμετέρας φύσεως ἐνωθεὶς τῷ πυρὶ τῆς θεότητος, ἀπρόσιτος τῷ διαβόλῳ γέγονε· καὶ ἐπειδὴ τὰ ἐναντία τῶν ἐναντίων λάματα οἱ τῶν λατρῶν παῖδες φασιν, διὰ τῶν ἐναντίων καταβάλλει τὰ ἐναντία· τὴν ἡδονὴν, διὰ τῶν πόνων· τὴν ὑπερηφάνειαν, διὰ τῆς ταπεινώσεως. Οὐ μόνον γὰρ ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν, πλοῦσις ὢν θεότι, καὶ γενόμενος ἀνθρώπος, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀνθρώποις ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν. Τίς γὰρ ἀνθρώπων τοσοῦτον ταπεινός; Οὐκ ἔχει μὲν γὰρ ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνει. Οὐκ ἔχει αὐτῷ ἐπὶ τὸν ὀφθαλμὸν, οὐ διὰ τὸν περιβάλλοντα, οὐ χιτῶν ἄλλος. Λοιδορούμενος οὐκ ἀνταπο-

805 cum se libera animi inductione peccato semel se mancipando, terrenae cupiditatis admistionem contraxisset. Quocirca Dominus naturam infirmitate fatiscientem, pro eximia sua bonitate respiciens, hanc ipse assumit. Cum enim hominem sermonibus praeceptisque ac jussionibus suis minime obsequentem cerneret, quidnam ait? Plane necesse est ut ignorantem gestis et actionibus erudiam. Naturam ejus me oportet apprehendere, qua velut instrumento ad virtutem utar. Operae pretium est ut me spectandum praebeam, tum hoc pacto laboranti medear. Incumbit mihi ut ovem errantem revocem, illiusque ductor efficiar ad pristinam paradisi mansionem. Qua igitur ratione reducam, nisi conspicuus sim? Quinam me ducem dedit illius, qui ne vestigia quidem mea contueretur? Idcirco nempe factus est homo, ut per ea quae gessit et pertulit, illum erudiret, qui virtutis excolendae rationem ignoraret; uti nempe eum e Patris sinu in terram nostri causa dispensationis more descendentem videntes, nos quoque e terra quae nostra mater est, ad ipsum libero voluntatis proposito ascendamus ostenderet. Majorem quippe dilectionem nemo

2. Carnem idcirco assumpsit, ut in terris videretur, et cum hominibus conversaretur. Idcirco etiam assumpsit animam, ut pro amicis animam suam poneret. Amicis, inquam, non qui ipsum diligunt, sed quos ipse depereat. Nos etenim odio ipsum habuimus aversatique sumus, nosmet alteri subjiciendo. Ipse vero permansit idem, amore nos invariabili complectens. Quamobrem nos cursu persecutus est: ad osos suos venit: fugientes est insectatus: occupatosque non asperae coarguit, non virga, non verberibus reduxit, sed optimi de more medici, quem phreneticus contumeliis oneret, sputis inspergat, colaphis percutiat, remedia obtulit. Ob curationis magnitudinem, suam ipse deitatem adhibuit, quae generi humano remedio foret; remedio, inquam, praesentissimo, remedio prorsus efficacissimo. Haec imbecillum carunculam ipsismet invisibilis potentior esse monstravit. Nam, quemadmodum ferrum, quod cum igne unitum est, tangi nequaquam potest, sic naturae nostrae fenum divinitatis igni copulatum, ejusmodi fuit, uti diabolus illud contingere non ausus sit. Et quoniam contraria contrariis curari ferunt medici, contraria contrariorum adminiculo prostravit, voluptatem scilicet per labores, superbiam per humilitatem et abjectionem. Non solum enim seipsum, cum deitate dives esset, humiliavit, factusque est homo; verum et ipse se inter homines humilem et abjectum fecit. Ecquis enim hominum tantumdem humilis sit? Nequidem etenim habuit ubi caput reclinaret. Jumentum ipsi nul-

⁷⁹ Joan. xv, 15. ⁸⁰ Baruch iii, 38. ⁸¹ Philipp. ii, 6-8. ⁸² Matth. viii, 20.

(31) Sic cod. 1511, alter συναίσθηθεϊσα.

(32) Alter λατρείας.

lum erat : non duplex indumentum, non altera tunica. Cum malediceretur, non maledicebat : cum paterebatur, non comminabatur⁸² ; tanquam agnus innocens mactandus ducebatur, non contendens, neque clamans⁸³ : cum colaphis caederetur, ultro percutienti maxillam offerebat : cum Samaritanus ac demoniacus appellaretur⁸⁴, **806** aliove modo excitaretur, hæc patienter ferebat, ut et nos vestigiis ipsius insisteremus. Istæc omnia prout Patri allubebat, exsequebatur. Cum enim ex ipso esset, Filius unigenitus, ejusdemque substantiæ, paternum erga nos amorem declarabat. Eo siquidem Deus et Pater amore nos persecutus est, ut Filium suum unigenitum daret in pretium quo redimeremur : o amorem insuperabilem ! Filium, inquam, unigenitum, ejusdem regni consortem, pro filiis refractariis, pro inimicis obrectatoribus, quique inimicum colerent, et in Deum consecrarent. O altitudo divitiarum divinæ bonitatis⁸⁵ ! Sed nec unigenitus ille Filius repugnavit : consilium Patris nequaquam pessumdedit, ut qui consilium et voluntas esset Patris. Quocirca, quandoquidem una est Patris et Filii natura, tanquam ejus naturæ particeps et consors, voluntati ipsius, utpote suæ, morem gerit, factusque homo, sese præbet obsequentem Patri inobsequentis meæ remedium afferat.

3. Ad patiendum itaque ultro properat, festinatque bibere calicem mortis, qui mundo salutaris esset. Venit hominum salutis esuriens, nec in ea fructum reperit. Hoc enim parabolarum more ficus subobscurè significat. Equis enim ille est, qui mane comedat : plane Rex, Dominus, Magister, qui mane esuriens haud tamen cibi desiderio lacessitur. Cæterum naturam minime continet : sed, instar ejusdam incontinentis et intemperantis, præter rationem fertur in cibum, tempore minus consentaneo. Quomodo vero discipulos jejuna doceat, nec affectu desiderii superari ? sed non ita se res habet. Verum, quemadmodum verbis et sermonibus docendo parabolis utebatur, sic factis quoque parabolas exhibet. Accessit igitur ad ficum, cum esuriret⁸⁶. Ficus humanitatis naturam figurabat. Suavis est arboris sicutneæ fructus : aspera folia, et inutilia, et ad comburendum idonea. Perinde quoque humanitatis natura suavissimum virtutis fructum habuerat, quam proferre jussa a Deo erat : verum propter virtutis sterilitatem foliorum asperitatem nacta est. Quid enim asperius sit hujusce vitæ curis et sollicitudinibus ? Enimvero nudus quondam erat Adam atque Eva, nec erubescabant⁸⁷ : nudus simplicitate, et sinceritate vitæ. Nullæ apud eos artes erant, nec vitæ sollicitudines. Nequaquam cogitabant quo pacto nuditatem suam tegerent. Non eos pudebat inopie

A δόρει· πάσχων οὐκ ἠπείλει· ὡς ἀρνίον ἀκακὸν ἤγετο τοῦ θύεσθαι, οὐκ ἐρίζων, οὐ κραυγάζων· βαπτίζόμενος ἰδίδου προθύμως τὴν σιαγόνα τῷ πταίνοντι· οὐκ ἀπέστρεψεν τὸ πρόσωπον ἀπὸ αἰσχύνης ἐμπτυσμάτων· Σαμαρείτης καὶ δαιμονῶν ἀποκαλούμενος, διωκόμενος· ταῦτα ὑπομένει, ὅπως καὶ ἡμεῖς τοῖς αὐτοῦ ἀκολουθήσωμεν ἔχουσι. Ταῦτα πάντα εὐδοκίᾳ πατρικῇ ἐπετέλει. Ἐξ αὐτοῦ γὰρ ὢν Υἱὸς μονογενῆς καὶ ὁμοούσιος, τὴν πατρικὴν αὐτοῦ περὶ ἡμᾶς ἀγάπην ἐδημιούρκει. Οὕτως γὰρ ἡγάπησεν ἡμᾶς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, ὥστε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἐδωκε λύτρον ὑπὲρ ἡμῶν. Ἡ ἀγάπης ἀνυπερβλήτου ! Υἱὸν μονογενῆ συμβασιλεύοντα αὐτῷ ὑπὲρ δούλων παρηκῶν, ὑπὲρ ἐχθρῶν βλασφημούντων, καὶ τῷ ἐχθρῷ λατρεύοντων, καὶ τοῦτον Θεὸν ἀναγορεύοντων (33). Ἡ βάθος πλούτου τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος ! Ἄλλ' οὐκ ἀντίστη ὁ μονογενὴς Υἱὸς· οὐκ ἠέτησε τὴν πατρικὴν βουλὴν. Αὐτὸς γὰρ ἦν ἡ βουλὴ καὶ ἡ θέλησις τοῦ Πατρὸς. Διὸ δὴ ὡς τῆς φύσεως κοινωνὸς τε καὶ μέτοχος· μία γὰρ φύσις ἐστὶ Πατὴρ καὶ Υἱὸς μία· ὡς οἰκίῳ ἐξυπηρετεῖται θελήματι, καὶ ἀνθρώπος γίνεται, καὶ καθίσταται ὑπὸ χροῦ τῷ Πατρὶ μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ, τὴν ἐμὴν παρακοὴν (34) ἴωμενος.

usque ad mortem, mortem autem crucis⁸⁸, quo

γ'. Ἐρχεται τοίνυν παθεῖν ἐπιγόμενος, καὶ σπένδων πεινὴν τὸ τοῦ θανάτου ποτήριον τὸ παντὸς τοῦ κόσμου σωτήριον. Ἐρχεται πεινῶν τὴν τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν, καὶ οὐκ εὐρίσκει ἐν αὐτῇ καρπὸν· ταύτην γὰρ ἡ συκὴ παραβολικῶς αἰνιττεται. Τίς γὰρ πρῶτ' ἐσθίει ; Ὁ βασιλεὺς, ὁ Κύριος, ὁ Διδάσκαλος· πρῶτ' πεινῶν, οὐκ ἔχει τὴν ἐπιθυμίαν τῆς βρώσεως. Οὐ κρατεῖ τῆς φύσεως, ἀλλ' ὥσπερ τις ἀκατῆς καὶ ἀκόλατος, ἀλόγως ὁρμᾷ πρὸς τὴν βρῶσιν, ἐν καιρῷ τῷ μὴ προσήκοντι. Καὶ πῶς παιδεύει τοὺς μαθητὰς νηστεύειν, καὶ μὴ ἡττάσθαι πάθῃ ἐπιθυμίας ; Οὐχ οὕτως τοῦτο ἐστίν· ἀλλ' ὥσπερ λόγῳ διὰ παραβολῶν διδάσκων ἐλάλει, οὕτω καὶ ἔργῳ τὰς παραβολὰς διεξέρχεται. Προσῆλθε τῇ συκῇ πεινάσας. Ἡ συκὴ ὑπέγραφε τὴν τῆς ἀνθρωπότητος φύσιν. Γλυκὺς καρπὸς τῆς συκῆς, τραγεία τὰ φύλλα, καὶ ἀχρηστα, καὶ πρὸς καύσιν ἑτοιμα· ἀλλὰ καὶ ἡ φύσις τῆς ἀνθρωπότητος· γλυκύτατον εἶχε τὸν καρπὸν τῆς ἀρετῆς, D παρὰ Θεοῦ ταύτην καρποφορεῖν προστεταγμένη. Ἐπεκτῆσατο δὲ διὰ τῆς ἀκαρπίας τῆς ἀρετῆς τὴν τῶν φύλλων τὴν τραχύτητα. Τί γὰρ τραχύτερον τῶν βιωτικῶν μεριμνῶν ; Γυμνὸς ἦν ποτε ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὐα, καὶ οὐκ ἠγχύνοντο· γυμνὸς τῇ ἀπλότητι, καὶ ἀτέχνῳ ζωῇ (35). Οὐκ ἦσαν αὐτοῖς τέχνη καὶ βιωτικαὶ μέριμνα· οὐκ ἐπενόουν πῶς ἐπικαλύψουσι τοῦ σώματος τὴν γύμνωσιν· οὐκ ἐπησχύνοντο τῇ ἀκτημοσύνῃ· οὐ τῇ τῆς ζωῆς λειότητι (36), ἀλλ' εἰ καὶ

⁸² I Petr. II, 23. ⁸³ Isa. LIII, 7. ⁸⁴ Joan. VIII, 48. ⁸⁵ Rom. XI, 33. ⁸⁶ Philipp. II, 8. ⁸⁷ Matth. XXI, 19. ⁸⁸ Gen. II, 25.

(33) Sic Colb. 1511; alter, καὶ τοῦτο Θεὸν ἀπηγορεύοντων.

(34) Al. ἀμαρτίαν.

(35) Colb. 1511 καὶ ζωῇ τῇ ἀτέχνῳ.

(36) Leg. λιτότητι.

γυμνὸν ἦσαν τῷ σώματι, ἐσκέποντο τῇ θεῇ χάριτι. Οὐκ ἦν αὐτοῖς σωματικὸν περιβόλαιον, ἀλλ' ἦν αὐτοῖς ἔνδυμα ἀφθαρσίας· ὅσον γὰρ διὰ τῆς ὑπακοῆς ὑποκείμενον τῷ Θεῷ, τοσοῦτον τῷ τῆς ἀφθαρσίας ἐνδύματι. Παρακούσαντες δὲ, ἐμακρύνθησαν τῆς σκεπούσης αὐτοὺς χάριτος. Ἐγυμνώθησαν τῆς πρὸς Θεὸν ἐκστάσεως (37) καὶ θεωρίας· εἶδον ἐαυτῶν τὴν τοῦ σώματος γύμνωσιν· ἐπεπόθησαν (38) τὰ τοῦ βίου τερπνὰ· ἐπεισέχθησαν τῷ λιτῷ καὶ ἀκτῆμονίῳ· ἐρῶσαν ἐαυτοῖς φύλλα συκῆς, καὶ ἐποίησαν ἐαυτοῖς περιζώματα· ἐζήτησαν λογισμοὺς πολλοὺς, καὶ εὗρον τὸν τραχὺν καὶ ἐμμέριμον, καὶ κατόδυνον βίον. Ἐν ἰδρώτι γὰρ τοῦ προσώπου σου φαγῇ τὸν ἄρτον σου. Ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου, ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατελεῖ σοι, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ. Φρόνημα γήινων ἔσῃς, εἰς γῆν ἔσται ἡ ἀποστροφή σου. Παρασυμβλήθης τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις· οὐ γὰρ συνήκας ἐν τιμῇ ὦν. Ἐν τῷ Θεῷ ἦς, καὶ ἀρετὴν καρποφόρον οὐκ ἔγνων· ἀλλὰ προέκρινας τὴν τῶν γηίνων ἀπόλαυσιν· τὸν ἀλόγων ἀγαπήσας βίον. Γῆ εἴ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ. Τῶν ἀλόγων δίκην κληρονομήσεις τὸν θάνατον. Ἐντεῦθεν καὶ δερματίνους χιτῶνας περιβάλλεται. Μέσον γὰρ ζωῆς καὶ θνητότητος ὦν τῷ σώματι, πρότερον ὦν ἐν παραδείσῳ τρυφῆς, καὶ βασιλικῷ θάλαμῳ ἀναστρεφόμενός, θνητὸν ὕστερον καὶ παχὺ τὸ σῶμα ἐκτίσαστο, δυνάμενον ἀνισχεῖν πρὸς τοὺς πόνους. Ὅντως τραχεῖα τὰ φύλλα τῆς συκῆς τῆς ἡμῶν φύσεως, ἡ ἀνώμαλος κακία τῆς ἡμῶν φύσεως. Πρὸς ταύτην τὴν συκὴν, τουτέστι τὴν φύσιν τῆς ἀνθρωπότητος ἤλθεν ὁ Σωτὴρ πεινῶν, καὶ ζητῶν ἐξ αὐτῆς καρπὸν τὸν γλυκύτατον, τουτέστι τὴν γλυκύτατην Θεῷ ἀρετὴν, δι' ἧς ἡ σωτηρία προσγίνεται. Ἀλλ' οὐκ εὗρε καρπὸν, ἀλλ' ἡ μόνον φύλλα, τὴν τραχυτάτην καὶ μοχθηροτάτην ἀμαρτίαν, καὶ τὰ ἐκ ταύτης φύόμενα κακά. Διὸ δὴ (39) πρὸς ταύτην ἀντιφθέγγεται, ὅτι Οὐκέτι ἐκ σοῦ καρπὸς ἐλεύσεται. Οὐ γὰρ ἐξ ἀνθρώπων ἡ σωτηρία· οὐκ ἐξ ἀνθρωπίνης δυνάμεως ἡ ἀρετὴ. Ἐγὼ τὴν σωτηρίαν ἐργάζομαι, διὰ τοῦ ἐμοῦ πάθους τὴν ἀνάστασιν χαρίζομαι, καὶ τὴν ἀπάλλαγὴν τοῦ τραχυτάτου βίου χαρίζομαι. Ὁ δὲ καὶ πεποίηκεν.

δ'. Εἶτα τὴν δι' ἔργου παραβολὴν ποιησάμενος, δεικνύει εἰς τὸ ἱερὸν, τὸν πατρικὸν οἶκον ἐπισκεψόμενος, καὶ εὐρίσκει τοὺς κακοὺς γεωργοὺς τοὺς ἀρχιερεῖς, τοὺς καθίσαντας μὲν ἐπὶ τῆς καθέδρας Μωϋσέως, ἐνδείκασμένους (40) τοὺς λύκους, τοὺς προβάτων ἐξωθεν περικειμένους ἔνδυμα, τοὺς συκῇ ἀκάρπῳ ἀπεικασμένους, τοὺς οὐκ ἔχοντας καρπὸν γλυκύτατον, ἀλλὰ φύλλον τραχύτητα. Ὅρα γὰρ αὐτῶν τὴν τῶν λόγων τραχύτητα. Ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς; καὶ τίς σοι ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν

suæ : non victus tenuitatis. Quinimo, etsi corpore nudi erant, divina tamen gratia tegebantur. Corpore nudi nullum ipsis operimentum erat, sed incorruptela vestiebantur. Nam, quantum per obedientiam Deo addicti et familiares erant, tantumdem incorruptionis vestibus operiebantur. At vero, ex quo inobsequentes fuerunt, procul facti sunt a gratia qua ante tegebantur. Illo versus Deum excessu et contemplatione privati nudati sunt. Corporis sui nuditatem persenserunt⁸⁸ : hujus sæculi oblectamenta expetiverunt : ad tenuem et inopem vitam detrusi sunt. Consuerunt sibi folia ficus, et fecerunt sibi semicinctia. Ratiocinationes multas quæsierunt, inveneruntque vitam asperam, **807** et sollicitudinibus atque doloribus obsitam. Dictum enim erat :

B In sudore vultus tui vresceris pane tuo. Maledicta terra in operibus tuis. Spinæ et tribulus germinabit tibi ; et in terram reverteris⁸⁹. Terrenum sensum admisisti ; ad terram erit conversio tua. Comparatus es jumentis insipientibus : nam, cum in honore esses, non intellexisti⁹⁰. In Deo eras, nec virtutem quæ fructum ferret agnovisti : quin satius duxisti ut terrenis rebus fruereris : brutorum animantium vivendi morem dilexisti. Terra es, et in terram reversurus es : quemadmodum bruta ratione carentia, mortem hæreditario jure consecuturus es. Atque hinc est, cur pellinis tunicis vestiatur⁹¹. Cum enim, qui prius in paradiso voluptatis agebat, atque in regio thalamo versabatur, medium quemdam locum vitam inter et mortalitatem teneret, mortale postmodum et crassum corpus nactus est, quod laboribus obnoxium foret. Plane scabra est inæqualis illa naturæ nostræ nequitia. Ad hanc ficum, seu naturam hominum, Salvator accessit et famelicus, et quærens ex ea fructum dulcissimum, virtutem scilicet Deo suavisissimam, per quam salus comparatur. At fructum non reperit, sed tantummodo folia ; peccatum puta, quo asperius acerbiusve nihil sit, et quæ ex eo mala, seu folia, nascuntur. Quapropter hæc ei rependit verba : Non amplius ex te fructus nascatur⁹². Neque enim ex hominibus salus est, nec virtus ex viribus humanis. Ego salutem patraturus sum per passionem meam : concedendo resurrectionem, asperitatem vitæ commutationem largior. Id quod et ipse præstitit.

4. Tum vero parabolam opere condens, in templum ingrediebatur, paternam utique domum invisurus : atque in operarios malos, pontifices offendit, qui sederent quidem super cathedram Moysi⁹³, qui vero lupi essent, cum vestimenta ovium extra gestarent : qui infructuosæ sicuti assimilati fuerunt : qui dulcissimum fructum non ferrent, sed foliorum asperitatem. Sermōnem siquidem eorum videsis asperitatem : In qua potestate hæc facis? Et quis tibi dedit potestatem hanc⁹⁴? Vide animi

⁸⁸ Gen. iii, 7. ⁸⁹ ibid. 17, 19. ⁹⁰ Psal. xlviii, 15. ⁹¹ Gen. iii, 21. ⁹² Matth. xxi, 19. ⁹³ Matth. xxiii, 2. ⁹⁴ Matth. xxi, 25.

(37) Al. ἐστιάσεως.

(38) Leg. ἴδιον.

(39) Hæc quæ uncinis clauduntur, desunt in Colb.

1511. ab oscitanti librario quopiam prætermisssa.

(40) Suspecta vox.

et incredulitatis sterilitatem. Cum potius dicere debuissent, Optime, bone magister, qui Lazarum quatrduo mortuum excitaveris⁷⁷, qui claudos cito ambulare docueris, qui cæcis videndi facultatem largitus sis, qui contritos et debiles quosque sanaveris, qui dæmones in fugam egeris : qui salutis viam edoceas : *In qua potestate, inquit, hoc facis?* O ingrati ! ac si vobis dixerit, numquid credetis ? Quod si neque Joanni fidem adhibendo, ad ipsum velut ad fluminis torrentem perrexistis, nec peccata confitendo vel per simulationem et specie tenuis baptizati estis, neque credidistis : num si vobis ego dixero, credetis ? O generatio prava et incredula ! Vos estis improbi operarii, qui vineam Domini Sabaoth devoratis. Quem prophetarum non occidistis⁷⁸ ? Misit vobis Pater servos meos prophetas, qui fructum vineæ poscerent. Vineam ex Ægypto per Moysem transtuli, quam, expulsis gentibus , in loco pingui plantavi⁷⁹, et in funiculo hereditariæ distributionis divisi⁸⁰ : cujus radices inserui per legem et sermonem **308** prophetarum, atque implevit terram ; ita ut propagines ejus ad mare pertingerent, et surculi fluvios gentium replerent. Vos autem maceriam et sepe ejus diruistis, auxilium scilicet quod ei lex afferebat ; illamque, utpote custodibus destitutam, vindemiant dæmones, qui sæculi viam peragunt. *Aper de silva : sur eam devastavit, et ferus singularis depastus est eam*⁸¹. Hujus optimæ vitis quam plantavi, feracis et veræ, ubi fructum prophætæ famuli mei repetiere, hunc quidem serra medium secuistis, illum in loco luti detrustistis, illum lapidibus oppetiistis. En ego ipse filius et hæres adsum : filii prærogativam reveremini, paternæ naturæ, cujus ego consors sum, dignitatem honorate. *Ego siquidem in Patre, et Pater in me est*⁸² ; quamvis ad vos pro mea vineam pietate et misericordia, venerim : quamvis ad terram descenderim, nihilosecius in sinu Patris mei versor. Reddite mihi vineæ meæ fructum. At vos profecto velut operarii nequam, patrum vestrorum opus implebitis. Illi prophetarum occisores fuerunt ; vos insuper deicidæ eritis. Abundantior erit malitia vestra. Ego sum hæres, lapis angularis, qui licet reprobatus a vobis⁸³, vos tamen ipse conteret. Cæterum eo duos populos copulabo, terrena cælestibus, tametsi distantissima sunt. Una per me angelorum atque hominum Ecclesia conflabitur : per me vos, qui inimici estis, Patri meo reconciliabimini. Nam pacem pangam, et pignora pacis statuam, meum utique sanguinem, qui pro mundi salute effundendus est.

5. Hæc cum per parabolas subobscurè enuntiaret, nequaquam pervicit. Oculis etenim suos clausurunt, ne viderent, et auribus graviter audierunt⁸⁴. Quocirca non effulsit eis lux Evangelii. O inconsultam

A ταύτην : Ὁρᾷ ἀκαρπίαν ψυχῆς καὶ ἀπιστίας ; Ἀνθ' ὧν ἔδει λέγειν · Εὖ, διδάσκαλε ἀγαθὲ, ὅτι Λάζαρον νεκρὸν τετραήμερον ἤγειρας · ὅτι χωλοὺς δὲ βιάζειν ἐδίδασκας · ὅτι τυφλοῖς τὴν τῆς ὁράσεως ἐδωρήσω δύναμιν · ὅτι λάσω τοὺς συντετριμμένους, καὶ πᾶσαν νόσον, καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἀπέλασας · ὅτι δαίμονα; ἐφυγάδευσας · ὅτι διδάσκεις τὴν τῆς σωτηρίας ὁδόν · Ἐν ποίᾳ, φασίν, ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς ; Ὡ ἀγνώμονες ! Καὶ ἐὰν ὑμῖν εἴπῃ · Πιστεῦτε ; εἰ μὴ δὲ Ἰωάννην πιστεύσαντες, πρὸς ἐκεῖνον ὥσπερ ῥεύμα ποτάμιον ἐξεπορεύεσθε, καὶ ἐξομολογούμενοι τὰς ἀμαρτίας ὑμῶν τὸ δοκεῖν ἐπαπιζέσθε, καὶ οὐκ ἐπιστεῦσατε, κἀγὼ ἐὰν εἴπω ὑμῖν, πιστεῦτε ; Ὡ γενεὰ πονηρὰ καὶ ἀπιστος ! Ὑμεῖς ἐστε οἱ πονηροὶ γεωργοί, οἱ τὸν ἀμπελῶνα Κυρίου Σαβαὺθ κατεστθόντες. Τίνα τῶν προφητῶν οὐκ ἀπεκτείνετε ; Ἀπέστειλεν ὑμῖν ὁ Πατὴρ τοὺς δούλους μου τοὺς προφήτας, ἀπαιτοῦντας τὸν καρπὸν τοῦ ἀμπελῶνος. Ἀμπελῶνα ἐξ Αἰγύπτου διὰ Μωϋσέως μετήρα, ἣν κατεφύτευσα ἐν γῇ πίνον, ἐκβαλὼν ἔθνη, καὶ ἐν σχοινίῳ κληροδοσία; ἐκληροδότησα · ἥς τὰς ῥίζας κατεφύτευσα νόμῳ καὶ λόγῳ προφητῶν, καὶ ἐπλήρωσε τὴν γῆν · ἥς τὰ κλήματα ἕως θαλάσσης ἐφθασε, καὶ ποταμοὺς ἐθνῶν αἱ παραφυάδες ἐπλήρωσαν. Ὑμεῖς δὲ καθελιπτε τὸν φραγμὸν αὐτῆς τὴν ἐκ τοῦ νόμου βοήθειαν, καὶ τρυγῶσιν αὐτὴν ἀφύλακτον οἱ τὴν ὁδὸν τοῦ βίου πορευόμενοι δαίμονες ; Ὑς ἐκ δρυμοῦ, ὁ ἡγιστῆς αὐτῆν ἐλυμήνηται, καὶ ἄγριος μοῖρις ταύτην κατενεμήσατο. Ταύτης τῆς καλῆς φυτευθείσης, τῆς καρποφόρου καὶ ἀληθινῆς τὸν καρπὸν ὑπὸ τῶν δούλων μου τῶν προφητῶν ἀπαιτούμενοι, ὃν μὲν ἐραπίσατε, ὃν δὲ ἐν λάκκῳ βορβόρου κατεδικάσατε, ὃν δὲ ἐπιθοβολήσατε. Ἰδοὺ ἐγὼ αὐτὸς ὁ υἱὸς καὶ κληρονόμος πάρεμι, αἰδέσθητέ μου τὴν υἰότητα, ἐντράπητέ μου τῆς πατρικῆς φύσεως τὸ ἀξίωμα. Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί, καὶ πρὸς ὁμᾶς ἐλήλυθα. Ἐλέω τοῦ ἀμπελῶνός μου · εἰ καὶ πρὸς γῆν καταβέβηκα, ἀλλ' ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρὸς μου αὐλίζομαι. Ἀπόδοτέ μοι τοῦ ἀμπελῶνός μου τὸν καρπόν. Ἀλλ' ὅντως ὡς πονηροὶ γεωργοὶ ὑμεῖς τὸ ἔργον τῶν πατέρων ὑμῶν ἐκπλήρωσατε. Ἐκεῖνοι προφητοκτόνοι, ὑμεῖς καὶ θεοκτόνοι γενήσεσθε. Ἐπιδαψιεύεσθε γὰρ τῇ κακίᾳ. Ἐγὼ εἰμι ὁ κληρονόμος, ὁ λίθος ὁ ἀκρογωνιαίος, ὃν ὑμεῖς εἰ καὶ ἀπώσθητε, ἀλλὰ συντριβήσεσθε μὲν, ἐγὼ δὲ τοὺς δύο λαοὺς συνάψω, τὰ διεστώτα, τοῖς ἑπουρανόις τὰ ἐπίγεια. Δι' ἐμοῦ ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων μία Ἐκκλησία γενήσεται. Δι' ἐμοῦ ἔχθροὶ ὄντες τῷ Πατρὶ μου καταλλαγῆσεσθε. Εἰρηνεύσω γὰρ, καὶ σπονδὰς ποιήσομαι τῆς εἰρήνης τὸ ἐμοῦ αἷμα, ὅπερ ὑπὲρ τῆς κοσμικῆς ἐκχυθήσεται σωτηρίας.

ε'. Ταῦτα διὰ τῶν παραβολῶν αἰνιττόμενος, οὐκ ἐπειθεν. Ἐκάμυσαν γὰρ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν τοῦ μὴ βλέπειν, καὶ τοῖς ὣς βαρέως ἤκουσαν. Διὸ οὐκ ἠύγασεν αὐτοῖς τὸ φῶς τοῦ Εὐαγγελίου. Ὡ

⁷⁷ Joan. xi, 44. ⁷⁸ Matth. iv, 23. ⁷⁹ Act. vii, 52. ⁸⁰ Joan. x, 38. ⁸¹ Psal. cxvii, 22. ⁸² Matth. xiii, 15.

⁸³ Psal. lxxix, 9. ⁸⁴ Psal. civ, 11. ⁸⁵ Psal. lxxix, 14.

τῆς ἀτόπου τῶν ἀνιέρων ιερῶν πωρώσεως! Αὐτοὶ ἑαυτοὺς κατεδίκαζον, οὐκ εἰδότες τί λέγουσιν. Αὐτοὶ γὰρ καθ' ἑαυτῶν ἐξήνεγκαν ψῆφον. Ἐρωτώμενοι γὰρ τί ποιήσει τοῖς γεωργοῖς ἐκεῖνοις, ἀκοντες ἀληθῶς ἀπεκρίναντο. Κακοὺς κακῶς ἀπαλῶσει αὐτούς. Δίκαιον ὡς ἀληθῶς πάσχειν τὸν κακὸν ἐξ οὐκαὶς γενόμενον προαιρέσεως. Τὸν δὲ ἀμπελῶνα ἐκδόσεται ἐτέροις γεωργοῖς, οἵτινες ἀποδώσουσι τὸν καρπὸν ἐν καιρῷ. Ὡς ιερεῖς καὶ τὸ τῆς ιερωσύνης ἔχοντες ἀξίωμα, καὶ (41) μὴ εἰδότες τὰ ἀληθῆ, προφητεύουσιν. Ἐκδόδοται γὰρ ὁ ἀμπελῶν, ὁ λαὸς Κυρίου, τοῖς γεωργοῖς οἱ (42) ἀπέδωκαν τῷ δεσπότῃ πολὺν καὶ πολυφόρον τὸν καρπὸν. Εἰς γὰρ αὖσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ θρόγγος αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ πέματα τῆς οἰκουμένης τὰ ρήματα αὐτῶν. Ὡς ὥραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων εἰρήνην, τῶν εὐαγγελιζομένων τὰ ἀγαθά! Οὗτοι ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων πορευόμενοι, τοὺς λύκους εἰς πρόβατα μετεποίησαν, τοὺς πάλαι διώκοντας Ἑλλήνας, Χριστοῦ πρόβατα ἀπειργάσαντο, καὶ ἐκτίσαντο κυρίῳ λαὸν περιούσιον, ζηλωτὴν καλῶν ἔργων.

ζ'. Αὐτεὺς οὖν, ἀδελφοί, ὅσοι τὸ τῆς πίστεως ἐλάβομεν ὄνομα, οἱ Χριστοῦ λαὸς ὀνομάζεσθαι καταξιωμένοι, μὴ ἀθετήσωμεν τὴν κλήσιν ἡμῶν μὴ τὴν πίστιν διὰ τῶν ἀτόπων ἔργων καταρτυώσωμεν (43). Οὐκ ἀρκεῖ τὸ ἀκοῦειν πιστὸν μόνον, ἀλλ' ἔργῳ τὴν πίστιν ἡμῶν ἐπιδειξόμεθα. Δύο γὰρ υἱοὶ, φησὶν, ἦσαν ἐνὶ πατρὶ, καὶ εἶπεν τῷ ἐνὶ Πατρὸς, ἐργάζου εἰς τὸν ἀμπελῶνα. Ὁ δὲ ὑπέσχετο μὲν, οὐκ ἐπλήρωσε δὲ τὴν ὑπόσχασιν. Εἰς αὐτὸς πρὸς τὸν ἕτερον. Ὁ δὲ ἀπηρνῆσατο μὲν λόγῳ, ἔργῳ δὲ τὸ προσταθὲν ἐξεπέρασε. Καὶ ψέγεται μὲν ὁ πρότερος, εὐφημεῖται δὲ ὁ δεύτερος. Καὶ ἡμεῖς τοῖνον μνησθῶμεν τῆς ἀποταγῆς, καὶ συνταγῆς τῆς γενομένης ἐν τῷ βαπτίσματι. Ἀπεταξάμεθα τὴν διαβολήν, καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, καὶ πάσῃ τῇ λατρίᾳ (44) αὐτοῦ· τηρήσωμεν τὴν ἀπόταξιν· μὴ ὡς κύων ἐπὶ τὸν βῆτον ἔμετον ἐπιστρέψωμεν. Ἔργα τοῦ διαβόλου εἶσιν, μοιχεῖαι, πορνεῖαι, ἀκαθαρσίαι, φθόνοι, ἐριδές, φιλονεικίαι, ὑποκρίσεις, καταλαλῖαι, εἰρωνεῖαι, θυμοί, μνησικακίαι, κατακρίσεις, βλασφημίαι, ἔκασοι δῖαι, ἐπιλαλῖαι. Τὰ τῆς ἀπιστίας σημεῖα, ἀσπλαγχνῖαι, προσπάθειαι, ἀντιπάθειαι, φιληδονῖαι, φειδωλῖαι, κῶμαι, μέθαι. Καὶ ἡ τοῦ διαβόλου πομπή, ὑπερφηανῖαι, κενοδοξῖαι, οἰσῖς, ἔπαρσις, τύφος, ἐπίδειξις, καλλωπισμὸς τοῦ σώματος. Τούτων ἀπάντων ἀρνησάμενοι τὴν κοινωνίαν, καθὰ συνεταξάμεθα τῷ Χριστῷ, τὰς ἐναντίας τούτων ἀρετὰς ζηλώσωμεν· ἀγνείαν, σωφροσύνην, πτωχείαν, ὑπομονήν, εἰρήνην, ἀγάπην, συμπάθειαν, ἐλεημοσύνην, τὴν εἰς τοὺς δεομένους μετάδοσιν, ὀχῆμα, καὶ στολήν, καὶ βάδισμα κόσμιον, λόγον ἀληθῆ, ταπεινώσιν, ἐπὶ πᾶσιν τὸν ὀνειδισμὸν τοῦ Χριστοῦ, ὅπως κοινω-

A sacerdotum minime sacerorum obsecrationem! Se ipsos condemnarunt, nescientes quid verbis esserent. Ipsi siquidem sententiam contra se tulerunt. Nam cum sciscitaretur, quid facturus esset operariis illis, veritatem respondendo nolentes pronuntiarunt: *Malos male perdet illos*⁶. *Æquum plane est ut male multentur, qui propria voluntate seipsos malos reddiderunt. Vineam autem suam dabit aliis agricolis, qui reddent fructum in tempore. Tanquam sacerdotes, et qui sacerdotii dignitate fulgeant, sed nescientes vera prænuntiant. Etenim vinea, populus utique Domini, agricolis data est, qui fructum conferunt et uberem reddiderunt. Si quidem in omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terre verba eorum*⁷. *Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona*⁸! Hi velut oves in medio luporum pergentes, lupos in oves transmutarunt: gentiles nimirum qui se quondam insectabantur, Christi oves effecerunt, adeptique sunt Domino populum peculiarem, sectatorem bonorum operum⁹.

6. Adesce itaque, fratres, quotquot fidei nomen accepimus, qui Christi populus nominari digni habiti fuimus. Irritum et inane nequaquam reddamus nomen nostrum: per opera indecora, nec honesta fidem non conspurcemus. Minime nobis satis fuerit fidem appellari: sed factis potius fidem præmonstremus. Nam duo filii erant patri, qui alteri eorum dixit: *Vade, operare in vinea domus mea*¹⁰. Ille porro pollicitus quidem est, sed promissis hand stetit. Tum alii dicit. Atque hic quidem verbis negavit, opere vero quod injunctum erat, patravit. Atque prior quidem vituperatur, posterior vero commendatur. Quapropter operæ pretium est, ut memores simus abrenuntiationis et conjunctionis quam fecimus in baptismo. Nuntium remisimus diabolo et angelis ejus, et omnibus pompis illius. Abrenuntiationi stemus, nec canum more ad proprium vomitum redeamus. Opera diaboli sunt, adulteria, fornicationes, immunditæ, invidiæ, homicidia, rixæ, contentiones, simulationes, criminationes, irrisiones, iræ, injuriarum recordationes, condemnationes, blasphemix, incantationes, loquacitates. Infidelitatis argumenta, immiser cordia, nimius affectus, aversationes, libidines, avaritiæ, comessationes, ebrietates. Quin diaboli pompæ sunt, arrogantia, inanis gloria, immodica æstimatio sui, elatio, tumor, ostentatio, ornandi corporis studium. Horum omnium abjecta communicatione, juxta ac nos Christo conjunximus, contrarias horum vitiorum virtutes æmulemur: castitatem, temperantiam, paupertatem, patientiam, pacem, charitatem, commiserationem, misericordiam, erga egenos largita-

⁶ Matth. xxi, 41. ⁷ Psal. xlviii, 5; Rom. x, 18. xxi, 28.

⁸ Isa. liii, 7; Rom. x, 15. ⁹ Tit. ii, 14. ¹⁰ Math.

(41) Hue usque desunt in Colb. 1511.

(42) ὅτινες.

(43) Colb. 1330, καταρτυώμενοι.

(44) Alii. πομπῆ.

tem, gestum, vestem, et gressum ornatum et modestum, sermonem veracem, humilitatem, atque in primis opprobrium propter Christum, ut eorum quæ passus est participes facti, consortes quoque gloriæ evadamus, offerentes Deo et Patri hostiam viventem, sine macula¹¹, in Ecclesia primitivorum, in qua est habitatio letantium¹².

7. Ad te sermonem convertam, amantissima Christi sponsa: digne illum redama, qui te amavit. Totum ei pande cordis tui conclave, ut totus in te Christus maneant cum Patre et Spiritu sancto. Egere ex eo quæcunque terrena sunt, ut ingressum in illud inveniat. Domus quippe terram simul et spiritum aeris nequaquam simul susceperit. Quantum de telure intus admittis, tantum de aeris flatu abiges: ac si in corde tuo terrena suscipias, Spiritum sanctum eo excluderis. Undenam, quæso, adulteria? unde scortationes? unde jurgia, contentiones, invidiæ, homicidia, et omne vitiorum examen? annon ex rerum terrenorum desiderio? Missam fac omnem gloriam inanem, parentem illam incredulitatis. *Non enim potestis in me credere*, inquit Christus, *qui gloriam ab hominibus accipitis*¹³. Amanda procul a corde tuo omnem de te existimationem bonam, superbiam, elationem. Nam apud Deum immundus ille est, qui sublimis est corde. *Deus superbis resistit: humilibus autem dat gratiam*¹⁴. Abnega prorsus omnem arrogantiam, admirationem tui, ut soli legi Dei subjectus fias: qui te deducet in portum voluntatis suæ. Absit a te, ut sponsum alium in thalamo tui cordis admittas. Zelotypus quippe est sponsus tuus Christus; ille, inquam, dulcissimus, qui solus amabilis, totus dulcedo, totus desiderium est. Ipsi soli cor tuum explica, atque ad eum clama: *Vulnerato corde ego sum*¹⁵: avolare me fecit amor tui: in alienationem me mentis egit tua, **810** Domine, dilectio. Amore tuo vineta sum. Ingredere in cubiculum tuum: tua vestigia deosculabor. Nec enim digna sum, ut dicere queam, *Osculare me osculis oris tui*¹⁶. Habita in me, et in me ambula, quemadmodum citra mendacium pollicitus es¹⁷. Fac me templum sanctissimi Spiritus: cordis mei imperium tene, Domine, illudque hæreditatis jure posside, et mansionem apud me facito, una cum Patre et Spiritu sancto. Dilata et extende in me funes tuos; operationes nimirum Spiritus sancti. Tu siquidem Deus meus es, et tibi gloriam canam cum Patre, cujus nullum principium est, atque optimo et vivifico Spiritu tuo, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

Α νοὶ γινόμενδι τῶν παθημάτων αὐτοῦ, καὶ τῆς δόξης αὐτῷ κοινωνήσωμεν, προσαγγόμενοι τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ θυσίαν ζώσαν, ἁμωμον, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῶν πρωτοτόκων, ἐνθα εὐφραινομένων ἡ κατοικία.

Ζ. Πάλαι δὲ, πρὸς σὲ τρέψω τὸν λόγον, πεποθημένη νόμφη Χριστοῦ, πόθησον ἀξίως τὸν σὲ ποθήσαντα. Ὅλον ἀνοιξον αὐτῷ τὸ ταμεῖον τῆς καρδίας σου, ἵν' ὅλος οἰκῇ ἐν σοὶ Χριστὸς σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Πνεύματι. Ἐχόησον ἐξ αὐτῆς πάντα τὰ γήϊνα, ἵνα εὐρὴ ἐν αὐτῇ τὴν εἰσοδον. Οἶκος γὰρ γῆν καὶ πνεῦμα ἀέρος ἅμα οὐχ ὑποδέχεται. Ὅσον ἐνοικίσεις τὸν χοῦν, ἀπελάσεις τὸ τοῦ ἀέρος πνεῦμα· καὶ ὅσον εἰσοικίσεις ἐν τῇ καρδίᾳ σου τὰ γήϊνα, ἀποικίσεις τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Πόθεν πορνείαι; πόθεν μοιχεῖαι; πόθεν εἰδεις, φιλονεικίαι, φόβοι, καὶ πᾶς ὁ τῶν κακῶν ἐσμός; οὐκ ἐκ τῆς ἐπιθυμίας τῶν γηγενῶν; Ἀπέλασον πᾶσαν κενοδοξίαν, τὴν τῆς ἀπιστίας μητέρα. Οὐ γὰρ δύνασθε, φησὶν ὁ Χριστὸς, πιστεῦναι εἰς ἐμὲ, δόξαν παρὰ ἀνθρώπων λαμβάνοντες. Ἐξέρισον ἐκ τῆς σῆς καρδίας πᾶσαν (45) οἰήσιν, ὑπερηφανίαν, ἐπαρσιν. Ἀκάθαρτος γὰρ παρὰ Κυρίῳ πᾶς ὑψηλοκάρδιος. Ὑπερηφάνους ἀντιτάσσεται Κύριος, ταπεινοὺς δὲ δίδωσι χάριν. Ἀπάρνησαι πᾶσαν αὐθάδειαν, αὐταρέσκειαν, ἵνα μόνῃ ὑποτάσῃ τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ. Καὶ αὐτὸς δόηγῇσιν σε ἐπὶ λιμένα θελήματος αὐτοῦ. Μὴ εἰσαγάγῃς ἄλλον νομφίον ἐν τῇ παστάδι τῆς καρδίας σου. Ζηλωτὴς γάρ ἐστιν ὁ σὸς νομφίος Χριστός· ὁ γλυκύτατος, ὁ μόνος ποθητὸς, ὅλος γλυκασμός, ὅλος ἐπιθυμία. Αὐτῷ μόνῳ τὴν σὴν ἀναπέτασον καρδίαν, καὶ βόησον αὐτῷ. Τετρωμένης καρδίας εἰμι ἐγώ· ἐξέστησέ με ὁ πόθος σου· ἡλλοιώσέ με ἡ ἀγάπη σου, Δέσποτα. Δεσμία εἰμι τῷ σῷ ἔρωτι. Εἰσελθε εἰς τὸ ταμεῖόν σου· φιλήσω σου τὰ ἴχνη. Οὐκ εἰμι γὰρ ἀξία εἰπεῖν, *Φιλήσόν με ἀπὸ φιλημάτων στόματός σου*; Ἐνοίκησον ἐν ἐμοί, καὶ ἐμπεριπάτησον, κατὰ τὴν ἀφευδῇ σου ἐπαγγελίαν, καὶ ποιήσόν με ναὸν τοῦ παναγίου Πνεύματος. Κατακυριεύσου τῆς καρδίας μου, Δέσποτα, καὶ κατακληρονόμησον αὐτήν, καὶ μόνην παρ' ἐμοὶ ποιήσαι, ἅμα ὑπὸ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Πνεύματι. Πλάτυνόν σου ἐν ἐμοὶ τὰ σχοινίσματα, τὰς ἐνεργείας τοῦ παναγίου Πνεύματος. Σὺ γάρ Θεός μου, καὶ δοξάσω σε, σὺν τῷ ἀνδρῶν σου Πατρὶ, ἅμα τῷ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ σου Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

¹¹ Hebr. xii, 12, 13. ¹² Psal. lxxvi, 7. ¹³ Joan. v, 44. ¹⁴ Prov. iii, 34; Jac. iv, 6. ¹⁵ Cant. iii, 5. ¹⁶ Cant. i, 1. ¹⁷ Lev. xxi, 12.

(45) Colb. 1511, ἵν' ἐνοικίσας ἐν σοὶ Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, κληρονόμον σε δέξῃ τῆς αὐτοῦ βασιλείας, αὐτῷ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. Τοῦ

οσίου Πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου μοναχοῦ καὶ πρεσβυτέρου τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἀναστάσεως, ἦτοι τοῦ Μανσοῦρ λόγος εἰς τὴν ἁγίαν β'.

Γ.

Α

III.

Ἰωάννου μοναχοῦ ταπεινοῦ καὶ πρεσβυτέρου
τοῦ Δαμασκηνοῦ, λόγος εἰς τὴν ἁγίαν Παρα-
σκευὴν, καὶ εἰς τὸν Σταυρόν (46).

α'. Πεπλήρωται ἡμῖν λοιπὸν ὁ τῆς νηστείας ἀγὼν·
ἔληξεν δὲ εἰς σταυρόν. Ποῦ γὰρ ἔρχην τῆς νίκης τὸ
τέλος, ἢ ἐπὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ τρόπαιον λῆγειν; Τρό-
παιον γὰρ Χριστοῦ ὁ σταυρὸς· ἀπαξ μὲν παγείς, ἀεὶ
δὲ δαίμονας τρεπόμενος. Ποῦ γὰρ εἰδὼλα, καὶ ζώων
ματαίων οἱ φόνοι; ποῦ δὲ ναοί, καὶ τῆς δυσσεβείας
πύρ; Ἐσέσθη πάντα δι' ἐν ἁγίον αἷμα (47), καὶ
πάπτωκεν. Καὶ ἔστι σταυρὸς πολυδύναμος δύναμις,
βέλος δόρατον, φάρμακον ἄϋλον, πληγὴ λυσίπονος,
ἐπονείδιστος δόξα· ὥστε καὶ μυρία ἔτερα λέγω περὶ
Χριστοῦ, καὶ μυρία θαύματα διηγοῦμενος κατα-
πλήττω τὴν ἀκροατὴν, οὐχ οὕτως ἐπ' ἐκείνους, ὡς
ἐπὶ σταυροῦ σεμνύνομαι. Οἶόν τι λέγω· Ἐκ Παρθένου
προῆλθεν Ἰησοῦς· μέγα τὸ θαῦμα γάμον ὑπερβῆ-
ναι, καὶ φύσιν καινοτομησαί· ἀλλ' εἰ μὴ σταυρὸς ἦν,
οὐκ ἂν ἐσώθη τοῖς ἔργοις ἡ πρώτη τοῦ παραδείσου
παρθένος. Νυνὶ δὲ ἐν τῷ τοῦ σταυροῦ καιρῷ πρώτη
σώζεται γυνή, τὸ παλαιὸν κακὸν νέοις χάρισμασι
θεραπεύουσα. Ἀνέστη νεκρὸς ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, ἀλλὰ
πάλιν ἀπέθανεν· ἐγὼ δὲ διὰ σταυροῦ ἀναστὰς,
οὐκέτι δύναμαι πρὸς θάνατον πεσεῖν. Ἐπλευσεν Ἰη-
σοῦς τὴν θάλασσαν, θεὸς ἐν σκάφει· τὸ ξύλον ἐφ-
ήμερον δέδωκε τὴν ὠφέλειαν· ἐγὼ δὲ ἔλαβον ξύλον
αἰώνιον, ἀγαθὸν, ᾧ κεχρημένος ἀντὶ πηδάλιου, τὰ
πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἀποδοῦμαι κύματα. Ἐ-
τράφησαν πεντακισχίλιοι, καὶ πάλιν ἐπτακισχίλιοι,
ὅφ' ἐν τῷ τοῦ σταυροῦ συνθήματι. Ποῦ οὖν τῆς τρο-
φῆς τὰ λείψανα; Πῶς ὁ μὴ παρὼν τὰ τῶν παρόντων
λάβω; Δώδεκα γὰρ ἦσαν περισσεύσαντες κλασμά-
των κόφιοι. Σύμμετρος ἡ χάρις. Ἐσταυρώθη Χρι-
στὸς, καὶ ἀεὶ τρεφόμεθα, καὶ κορεννύμενοι πάλιν
ζητοῦμεν, καὶ πάλιν λαβόντες ποθοῦμεν, καὶ πλείον
τὸ λειπόμενον. Ἀζήμιος γὰρ ἡ χάρις. Ἐπαινεῖσθω
ἡμέρα φωτὸς γεννητικῆς, δι' ἣν αἱ λοιπαὶ ἡμέραι
πρὸς εὐφροσύνην ἐκλήθησαν. Πῶς, ἀκούε· Σήμερον
Ἀδὰμ ἐπλάσθη, τῇ ἑκτῇ ἡμέρᾳ· σήμερον μορφὴν
ἐφόρεσε θεϊάν· σήμερον μικρὸς κόσμος ἐν κόσμῳ
συνέστη· σήμερον κυβερνήτης ὁ ἄνθρωπος κατὰ τῆς
οἰκουμένης (48) κατέσχε πηδάλια ζῶων ἀπάντων
ζῶων ἡγεμονεύον· σήμερον ἐντολὰς ἔλαβεν αὐτεξου-
σίους· σήμερον ἐξέπεσε τοῦ παραδείσου· σήμερον
πάλιν εἰσπενέχθη. Ὡ πολυτρόπου ἡμέρας! Ὡ πολυ-
πενθοῦς καὶ ἀπενθοῦς! Ὡ πρωτὶ μὲν λυπήσασα, ἐσ-
πέρας δὲ εὐφράνας! μᾶλλον δὲ, οὐ τοσοῦτον κλη-
ξασα, ὅσον θεραπεύσασα.

β'. Σκυθρωπὸς ὅμιν ὁμολογῶ, τοῖς παλαίοις ἐντυ-
χάνων πάθειν, ἀκούων τὸν Ἀδὰμ τῆς πατρῷας
ἐστίας ἐκπεσόντα, ἄνθρωπον παραδείσου πολίτην,

(46) Hæc oratio Joanni Damasceno attribuitur in
codice R. 2443, et in altero illustrissimi archiepi-
scopi Remensis codice, qui in Regiam bibliothecam
transiit. In aliis codicibus Joanni Chrysostomo
perperam ascribitur. Edita etiam est ab Hæschelio,
necnon a Joanne Gretsero t. II *De cruce*, p. 461,

Joannis humilis monachi et presbyteri Damasceni
sermo in sanctam Parasceven et in Crucem.

1. Finitum jam nobis est jejunii certamen; desit
autem in crucem. Quem enim alium nancisci finem
victoriam oportuit, nisi ut Christi tropæo termina-
retur? Christi namque tropæum crux est: quod
semel quidem est defixum, semper vero dæmones
in fugam vertit. Ubi enim nunc idola sunt, et in-
utilium animantium cædes? ubi templa et impietatis
ignis? exstinctus est: omnia unius sancti sanguinis
vi conciderunt. Crux ergo est potestas præpotens,
telum invisibile, medicina materiæ expers, sors
extinctor laborum, gloria sine dedecore: ita ut
B licet infinita alia de Christo dicam: licet sexcenta
miracula narrans, auctonitum reddam auditorem, non
tantum illis, quantum cruce glorier. Ut si dixerō,
Ex Virgine ortus est Jesus: grande est miraculum
nuptias supergredi, et naturam innovare: atqui nisi
crux fuisset, prima paradisi virgo nequaquam ge-
stis suis salva facta esset. Jam vero crucis tempore
servatur mulier, quæ novis donis vetustum malum
curat. Resurrexit in Galilæa mortuus, et rursus
obiit. Ego autem per crucem resurgens, non am-
C plius morte possum occumbere. Navigavit Jesus
mare, Deus in navicula, lignum diurno usui fuit:
ego vero lignum accepi, æternum bonum, quo gu-
bernaculi instar utens, spirituales nequitie fluctes
repellam. Nutrita sunt quinque millia, rursumque
septem millia sub uno crucis signo. Ubi ergo cibo-
rum reliquiae? quomodo qui præsens non eram,
eorum qui adfuerunt, reliquias accipiam? Erant
enim duodecim fragmentorum cophini qui super-
fuerant: æqua plane gratiæ mensura. Crucifixus
est Christus, et semper nutritur: ac satiati rur-
sum quærimus, et amplius est quod superest. Gratia
enim nihil detrimenti accipit. Laudetur dies quæ
lucem peperit, per quam reliqui dies ad lætitiā
sunt vocati. Quo id pacto, audias velim. Hodie
formatus est Adam; sexta, inquam, die. Hodie divina
forma præditus est, hodie in mundo parvus con-
ditus est mundus: hodie homo gubernator præclara
humanæ naturæ gubernacula arripuit, animal ani-
D mantibus universis præsidens: **811** hodie man-
data quibus libere obtemperaret accepit: hodie
excidit' e paradiso: hodie rursus introductus fuit.
O multifarium diem! o luctuosum et jucundum!
o qui mane dolorem, ac vespere gaudium attulisti!
imo qui non tantum sauciavit, quantum sanavit.

2. Magno meo dolore, fateor vobis, veteres per-
censebam calamitates, Adamum audiens paternis
laribus excidisse, hominem paradisi civem, absque

ac tandem a Savilio et Frontone Ducæo inter opera
Chrysostomi.

(47) Reg. τὸ ἅγιον πᾶθος.

(48) Savil. et Grets. ἀνθρωπίνης· quod mirum
non est Boisium non intellexisse.

agrorum cultura nutritum, absque pluvia in deliciis versatum, nihil sudoribus, aut ligone, laboribusve, aut fatigationibus ad vitam sustentandam indigentem: arboribus semper florentibus gaudentem, a floribus in flores transentem, a fructibus in fructus transilientem, usum habentem desideriorum comitem: sæpe vero nec scientem cui primum manus injiceret, præ pulchritudine eorum quæ sese aspectui offerebant: sæpe tantam felicitatem dessevi, cum ex tot lapsum bonis cernerem. Communis quippe calamitas erat, et quæ totum genus nostrum attingebat. Postquam autem in Evangelia incidi, eamque diem animo apprehendi (illa enim et ista sexta erat), tunc omnem tristitiam abjeci, et mutata sententia, sermone gestio, mihi quæ et vobis dico: Fugit dolor, tristitia, gemitus¹⁷: *Vetera transierunt: ecce facta sunt omnia nova*¹⁸. Nam, quemadmodum medici serpentum ictus, remediis quæ ex ipsis exprimunt, sanare solent, et ipsa mali causa ad malum expugnandum utuntur: ita Salvator universas malorum causas ad nostri curationem adhibuit, amarum in dulce convertit, felleum ad medelam traduxit, mortis stimulum in ipsam retorsit, ligni noxam in salutem transtulit, diem quæ mundum perculerat, assumpsit, proque illa diem reddidit, qua mundus est ex hilaratus. Mihi vero noli credere, sed oculis tuis hunc intueri conventum, et nobiscum contendere desine. Dies est crucis, et omnes gaudemus: ac jejunamus a malis, purique sumus in omnibus, in interioribus, in exterioribus. Hæc festivitatis est ratio, hic lætitiæ modus. At parva dico virtutis crucis miracula. Inspice totum orbem terrarum, quot pagi, quot civitates, quot loca, quot gentes, quot insulæ, quot litora, quot genera sint, et familiaræ, et linguæ Barbarorum: hi omnes crucis causa jejunant, affectus suos ejus virtute crucifigentes: et cum nox multis desinat, non tamen jejunis labor absolvitur. Nunc etiam omnes convenimus ad audiendum de cruce, et ecclesiam implemus, neque invicem tridimus, sudantes, laborantes: et qui apud iudices primas sedes obtinemus, coram Jesu libenter etiam stamus: quia Jesus pro nobis stetit, ut malitiæ fluente sisteret. Ecquid igitur hodierna die factum est? Non enim fas est nos aure surda hujus diei miracula præterire.

3. Lux erat deinceps, ipsumque diluculum, et Jesus ad prætorium Pilati manibus vinctis adducitur? quibus, inquam, manibus? Quæ cæcos sanabant, quæ claudis medebantur. Ac digiti obstrangebantur, qui palpebras efformarant, et qui naturam curabat, ligabatur, ne proprium artis suæ opus patrare posset. Hæc Domino rependerunt. **812** Ligatus est, qui ligat aquas in nubibus¹⁹, qui solvit vinctos in fortitudine²⁰, qui captivis dimissio-

A άνευ γηπονίας τρεφόμενον, άνευ θμβρου τρυφώντα, μηδέν ιδρώτων, η δεικίλλης, η πόνων, η μόχθων πρὸς ζωὴν δεόμενον· ἀειθαλέσι δένδρεσιν ἀγαλλόμενον, ἀπὸ ἀνθῶν εἰς ἀνθη μεταβαίνοντα, ἀπὸ καρπῶν εἰς καρποὺς μετιόντα, ταῖς ἐπιθυμίαις ἀκολουθοῦσαν τὴν χρεῖαν ἔχοντα, οὐκ ἔχοντα δὲ διὰ κάλλος (49) τῶν ὁρωμένων τίνι πρότερον τὰς χεῖρας ἐπιβάλλειν. Ἐξάκρυστα πολλάκις τὴν τοσαύτην μακαριότητα, αὐτὸν ἰδὼν ἐκπescόντα. Κοινὸν γάρ ἦν τὸ πάθος, καὶ τοῦ ἡμετέρου γένους ἀπτόμενον· ἐπειδὴ δὲ τοῖς Εὐαγγελίοις ἐνέτυχον, καὶ ἐλαβόμεν ταύτης τῆς ἡμέρας (ἕκτη γάρ ἦν κακείνη καὶ αὕτη) ἀναπώλεσα τὴν λύπην, καὶ μετέθην τὴν γνώμην, καὶ λευχειμονῶ τῷ λόγῳ, καὶ λέγω ἑμαυτῷ καὶ ὑμῖν· Ἀπέδρα ὁδύνη, καὶ λύπη, καὶ στεναγμός. *Τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν· ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καιρὰ*. Ὡς περ γὰρ λατρῶν παῖδες τὰς ὀφειλόμεν πληγὰς ἰώνται ἐξ αὐτῶν ἐκχέοντες ἀλεξιφάρμακα καὶ σκευάσαντες, ταῖς ἀφορμαῖς, τοῦ πάθους τὸ πάθος πολεμοῦντες, ὅπως ὁ Σωτὴρ πάσαις ταῖς τῶν κακῶν ἀφορμαῖς πρὸς θεραπείαν συνεχρήσατο, τὸ πικρὸν γλυκὺ καταστήτας, τὸ χολῶδες εἰς θεραπείαν μεταβάλων, τὸ τοῦ θανάτου κέντρον κατ' αὐτοῦ περιστρέψας, τὴν τοῦ ξύλου λαβὴν εἰς σωτηρίαν μετατιθεῖς, ἡμέραν λαβὼν τὸν κόσμον λυτήσασαν, καὶ ἡμέραν ἀντιδοῦς τὸν κόσμον εὐφράναςαν. Ἐμοὶ μὴ πεισθῆς, ἀλλὰ τοῖς σῶς ὀφθαλμοῖς. Βλέπε τὴν παρούσαν Ἐκκλησίαν, καὶ πάπαιστο πρὸς ἡμᾶς ἐρίζων. Ἡμέρα σταυροῦ, καὶ πάντες ἀγαλλόμεθα, καὶ ἡνστεύομεν ἀπὸ κακῶν, καὶ καθαρεύομεν ἅπαντα, τὰ ἔσω, τὰ ἔξω. Οὗτος ὁ τῆς ἑορτῆς λόγος, καὶ τῆς εὐφροσύνης τρόπος. Μικρὰ λέγω τῆς τοῦ σταυροῦ δυνάμεως θαύματα. Βλέπον πρὸς τὸν κύκλον τῆς οἰκουμένης, πόσαι κῶμαι, πόσαι πόλεις, πόσοι τόποι, πόσα ἔθνη, πόσαι νῆσοι, πόσοι ποταμοὶ, πόσοι αἰγιαλοὶ, πόσα γένη, καὶ φυλαὶ, καὶ βαρβάρων γλώσσαι· οὗτοι πάντες σήμερον διὰ σταυρὸν ἀιτοῦσι, τῇ ἐκείνου δυνάμει τὰ πάθη σταυρώσαντες, καὶ λύεται νῦν πολλοῖς, καὶ οὐ λύεται τῆς νηστείας ὁ τόνος (50). Καὶ νῦν συνήλθομεν πάντες ἀκούσαι περὶ σταυροῦ, καὶ πληροῦμεν τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἀλλήλους ὠθοῦμεν, ἰδρῶντες, πονοῦντες. Ἐπὶ μὲν δικαστῶν ἀξιούμενοι τῆς προεδρίας, ἐπὶ δὲ Ἰησοῦ ἡδέως ἐστώτες, ὅτι καὶ ὁ Ἰησοῦς ἔστη δι' ἡμᾶς, ἵνα στήσῃ κακίας τὰ ῥήματα. Τί οὖν ἐπαρχθὲ σήμερον; μὴ γὰρ ἀπλῶς ἡμᾶς παραδράμῃ τῆς ἡμέρας τὰ θαύματα.

γ'. Φέγγος ἦν λοιπὸν, καὶ αὐτὸ τὸ περὶ ὄρθρον, καὶ Ἰησοῦς ἄγεται δεδεμένος τὰς χεῖρας εἰς τὸ πραιτώριον Πιλάτου· χεῖρας ποίας; Τυφλῶν ἱατικῆς, χωλῶν θεραπευτικῆς. Καὶ δάκτυλοι δεσμοῖς ἐνέχονται, βλέφαρα πλάσαντες, καὶ ὁ θεραπευτὴς τῆς φύσεως κατεῖχετο, μὴ τὸ οἰκεῖον πληρῶσαι τῆς τέχνης ἔργον. Ταῦτα Κυρίῳ ἀνταποδίδονται. Ἐδέθη ὁ δεσμεῖων ἐν νεφέλαις ὕδατα, ὁ λύων πεπεδημένους ἐν ἀνδρείῳ, ὁ αἰχμαλώτοις ἄρεσιν χαρίζομενος· εἰδὼς

¹⁷ Isa. LI, 11. ¹⁸ II Cor. v, 17. ¹⁹ Job xiv, 8. ²⁰ Psal. LXVII, 7.

(49) Savil. et Grets. κάλλους.

(50) Rem. Grets. Sav. πόνος.

ὁ Λάζαρον λύσας τῶν τοῦ θανάτου δεσμῶν· ἤχθη εἰς τὸ πραιτώριον, ὁ μυριοῖς ἀγγέλοις δορυφορούμενος· παρίστη τῷ Πιλάτῳ ὁ τὸν οὐρανὸν θρόνον ἔχων· ἠνεῖχτο ἀλόκμενος, ὁ δημιουργὸς παρὰ τῶν δημιουργημάτων, ὁ πλάστης ὑπὸ τοῦ πλάσματος, ὁ ποιητὴς ὑπὸ τοῦ ποιηθέντος.

8. Τί οὖν ἐπὶ τοῦτοις γίνεται; Καὶ αὐτοί, φησὶν, οὐκ εἰσῆλθον εἰς τὸ πραιτώριον, ἵνα μὴ μιανθῶσιν, ἀλλ' ἵνα φάγωσι τὸ Πάσχα. Ὡς τῆς πολλῆς παρανομίας! Φόνον ἀδικίας ἐργάζονται, καὶ εἰς τὸ πραιτώριον εἰσελθεῖν παρατινύονται, φυλαττόμενοι μιανθῆναι, οἱ ἥδη μεμιασμένοι. Προβάτω τὸ πρόβατον λύοντες (51). Ἀνέμεινεν τοίνυν τὸ κριτήριον ὁ πάσης τῆς οἰκουμένης κριτὴς· ἀνέμεινεν μάρτυρας ὁ τῶν ψυχῶν μάρτυς· πλάσας καὶ κρινόμενος. Καὶ ἄνθρωποι μὲν ἐκάθηντο δικάζοντες· Θεὸς δὲ εἰστήκει, καὶ ἐστὼς ἐσιώπα, παρὰ τὰ πρόθυρα τῶν ἀνθρώπων ἐστὼς ὁ τῶν οὐρανίων πυλὼν Δεσπότης. Ἡρώτησεν ὁ Πιλάτος, τάχα Ἰουδαῖον φιλάνθρωπος; Τί λέγεις; Δείξει τὰ πεπραγμένα τῆν ἀλήθειαν· Τίνα κατηγοροῖαν φέρετε κατὰ τοῦ ἀνθρώπου τούτου; Τίς ἔχει Θεὸν αἰτιᾶσθαι; Ἀναγκάζομαι τὰ Πιλάτου φθέγγασθαι. Ἰησοῦς γὰρ σιωπᾷ, οὐ λόγων ἀπορῶν ὁ Λόγος, ἀλλ' ἵνα μὴ τῇ ἀποκρισει λύση τοῦ σταυροῦ τὸν στέφανον. Καὶ κτημάτων ὁ ἀκτῆμων; οἷων ἀλλοτρίων, ὁ μὴδὲ τόπον ἔχων τοῦ τὴν κεφαλὴν κλίνει; κτημάτων, ὁ καὶ τοὺς οἰκίους μαθητὰς ἄχρι τῆς ζώνης γυμνῶσας; θνόν οὐκ ἔχων, ἀλλότριον ἐχρήσατο πύλον, ἵνα τοὺς ὑμετέρους παῖδας εὐλογῇ; εἴπατε πρόφατιν· πλάσατε, δικαίως ἀνέλετε. Ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι· Εἰ μὴ ἦν οὗτος κακοποιὸς, οὐκ ἂν σοι παρεδώκαμεν αὐτόν. Μεγάλη πραγμάτων ἀπόδειξις, ἀόριστος ἀπόφασις. Εἰπέ τὴν καλίαν, καὶ μὴ πλάνα τὸν ἀκροατὴν. Λέγει αὐτοῖς ὁ Πιλάτος· Λάβετε αὐτόν ὑμεῖς, καὶ κατὰ τὸν νόμον ὑμῶν κρίνατε. Εὐγνώμων δικαστὴς, ἀπέθετο τὸ βάρος κατὰ τῆς Ἰουδαίων κεφαλῆς. Ὑμεῖς λάβετε τῆς κακίας κοινωνόν. Λέγουσιν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι· Ἡμῖν οὐκ ἔξεστιν ἀρελεῖν οὐδέν. Πῶς οὖν ἀνέλατε Ἡσαῖαν; πῶς Ζαχαρίαν; πῶς ἕκαστον τῶν προφητῶν; Ἄλλ' οὐκ ἔξεστιν ὑμῖν ἀνελεῖν, οὐδὲ διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ δύνασθαι. Ἡδὲ γὰρ ἦσαν τῆς τοιαύτης ἐξουσίας παρὰ Ῥωμαίων ἀφηρημένοι. Λέλυται τοίνυν ὁ νόμος· ἤδη, ἐν μὲν μέλανι καίμενος, ἔλυσε δὲ αὐτὸν ὁ δεδεμένος. Ἰησοῦς. Ὁ δὲ Πιλάτος· Ἐγὼ οὐδεμίαν αἰτίαν εὐρίσκω κατ' αὐτοῦ. Οὐ σὺ μόνον, ὦ Πιλάτε, ἀλλ' οὐδὲ Ἰουδαῖοι, ἀλλ' οὐδὲ τυφλοὶ, οὐδὲ νεκροὶ, οὐδὲ ἥλιος, οὐδὲ σελήνη, οὐδὲ ὁ κόσμος, οὐδὲ οἱ δίκαιοι πάντες, προφῆται καὶ μάρτυρες. Λέγει γάρ τις προφῆτης αὐτῶν. Ὅς ἀμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ. Πάντες Πιλάτω

A nem largitur²¹: ligatus est, qui Lazarum solvit a vinculis mortis²²: pertractus est in praetorium, a cujus latere mille angeli sunt: astitit coram Pilato, cujus thronus caelum est, tentusque a creaturis trahebatur creator, opifex ab opificio, auctor ab opere.

4. Quid ergo postea factum est: Et ipsi non introierunt in praetorium, ut non contaminarentur, sed ut manducarent Pascha²³. O ingentem iniquitatem! Caedem injustitiae plenam perpetravit, et in praetorium ingredi cavent, ne contaminentur, qui jam contaminati sunt, ovem ove solventes. Judicium itaque solvit orbis totius iudex. Testibus oppositus fuit, qui animorum testis est: rerum Conditor ipse judicatur. Atque homines quidem iudices sedebant, Deus autem stabat, quin et stans tacebat, in hominum, inquam, vestibulo stans, caelestium Dominus januarum. Interrogabat Pilatus, forte humanior quam Judaei. Quid vero aio? Id esse verum res gestae comprobant: Quam accusationem assertis adversus hominem hunc²⁴? Quis Deum potest accusare? Cogor enim Pilati verba edisserere: Jesus enim tacebat, non quod Verbo verba deessent, sed ne respondendo crucis coronam solveret. Num itaque possessiones appetiit, qui nihil possidet? an domos alienas, qui ne locum quidem habet, ubi caput reclinet? an divitias, qui discipulos suos usque ad zonam nudavit? qui cum asinum non haberet, alienum mutuo accepit, ut liberis vestris benediceret? Causam asserte, fingite, juste tandem interficite. Responderunt ei Judaei: Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum²⁵. Magna rerum demonstratio, indefinita denuntiatio. Dic malitiam, neque per ambages protrahere audirem. Dixit eis Pilatus: Accipite eum vos, et secundum legem vestram judicate²⁶. Aequus iudex onus rejiciebat in caput Judaeorum. Vos sceleris reum suscipite. Dicunt ei Judaei: Non licet nobis interficere quemquam²⁷. Quomodo ergo Isaiam interfecistis? quomodo Zachariam? quomodo singulos prophetas? Verum enimvero non licet vobis interficere, non quia non vultis, sed quia non potestis. Jam enim erant tali potestate a Romanis privati. Lex ergo soluta est, in operibus quidem otiosa; in atramento vero consistens: hanc solvit ligatus Jesus. Tum Pilatus: Ego nullam invenio in eum causam²⁸. Non tu solum, o Pilate; sed neque Judaei, neque caeci, neque mortui, neque sol, neque luna, neque mundus, neque justii omnes, prophetae et martyres. Ait enim aliquis illorum propheta: Qui peccatum non fecit, neque dolus inventus est in ore ejus²⁹. Omnes Pilato suffragantur in ferenda justa sententia. Ju-

²¹ Isa. LVI, 1. ²² Joan. XI, 1 seqq. ²³ Joan. XVIII, 28. ²⁴ ibid. 29. ²⁵ ibid. 30. ²⁶ ibid. 31. ²⁷ ibid. 32. ²⁸ ibid. 38. ²⁹ Isa. LVI, 9; 1 Petr. II, 22.

(51) Προβάτω τὸ πρόβατον λύοντες. Joannes Boisius: « Quid hoc sit, comminisci nequeo. Faciem habet proverbii, sed proverbii duntaxat. Alio-

qui nihil proverbiale video. » Combessius significari ait, solutam religionem ovis legalis, nece ovis Christi.

dei soli adversantur, clamoribus accusantes, et A
veritatem tumultu obscurare contententes, illud-
que Isaia dictum confirmantes: *Expectavi ut face-
ret uvam, et fecit spinas*⁵²; ac non justitiam, sed
inaniores clamorem. Judæorum vitis fructus cla-
mor est.

813 5. Dum hæc gererentur, Pilatus nil quid-
quam profari, neque audire propter confusum tu-
multum poterat, resque ad seditionem vergebat.
Porro misit ad ipsum uxor ejus, egregia auxilia-
rix, quæ virum prominentem retinuit, dicens: *Nihil
tibi et justo illi*⁵³. Si quidem penes te est, hunc
salvum facito: sin vero nequeas, teipsum salva.
Tantum non illud Davidis eloquium proferebat:
*Ne perdas cum impiis animam meam, et cum viris
sanguinum vitam meam*⁵⁴. — *Nihil tibi et justo illi.*
*Multa enim passa sum in somniis propter eum*⁵⁵.
Joseph alter, quæ per insomnia veritatem cernens,
Judæorum clamoribus testimonium suum opponat:
æquum eum erat ut ipsi a mulieribus superarentur.
Vicit olim eos Raab meretrix: vicit eos quæ
sanguinis fluxum patiebatur; vicit Chananaea;
nuncque rursus mulier contra illos. In angustias
rediguntur. *Responderunt ei Judæi: Nos habemus
legem, et secundum legem nostram debet mori*⁵⁶.
Quam vero legem? quibus dictionibus stabilitam?
an forte iis quæ hodie lætæ sunt? *Tanquam ovis
ad occisionem ductus est, et sicut agnus coram ton-
dente se obmutescens, sic non aperiet os suum.* Ab
iniquitatibus populi mei ductus est ad mortem⁵⁷.
Has ego syllabas reperio illis utiles: alibi vero non
reperias, unde constet jure occisum esse Jesum.

6. Ingressus est prætorium Pilatus, iracundia
cedens Judæorum, extinguere contententes flam-
mam inextinctam. Ingressus et egressus est, ma-
gisque ignem accendit. Exiit enim, secum habens
Jesum coronatum, et purpura indutum, invito pla-
ne Judæis spectaculo; dum illis hostem jam coro-
natum ostendit, jam victorem, jam purpura conve-
stitum. Nam illud quidem ignominia causa gere-
batur; sed nativæ regis dignitatis subobscu-
rum indicium erat. Ut autem viderunt eum,
quem sæpe viderant, quem nunquam viderant,
quem semper videntes inflammabantur, pro-
pria consumpti flamma (*cupient enim, si facti
sunt igne combusti*⁵⁸), clamorem Sodomiticum
eustulerunt, sublatique sunt: *Tolle, tolle,
crucifige eum. Regem vestrum vultis crucifi-
gam? Non habemus regem nisi Cæsarem*⁵⁹. Abne-
gatio sine persecutione, ut Dei negatio post Ægy-

πυρρέουσιν, δικαίαν φέροντες (52) φήρον. Μόνοι
μάχονται Ἰουδαῖοι, κραυγῇ δικαζόμενοι, καὶ θερ-
μοῖς (53) τὴν ἀλήθειαν ἐπισκιάζουσιν φιλονεικούντες,
καὶ τὸ τοῦ Ἰσραὲλ βεβαιούντες. Ἐμμεῖνα τοῦ ποιῆ-
σαι σταφυλὴν, ἐποίησε δὲ ἀκάνθα· καὶ οὐ δικαιο-
σύνην, ἀλλὰ κραυγὴν κενωτέραν (54). Ἀμπελος
Ἰουδαίων κραυγὴν καρποφοροῦσα.

ε'. Ἐν ὅσῳ ταῦτα ἐπράττετο, καὶ ὁ Πιλάτος οὕ-
τως λέγειν, οὕτως ἀκούειν ἠδύνατο διὰ τὴν σύμμικτον τα-
ραχὴν· καὶ στάσις ἐμελεσάτο. Ἐπεμψε πρὸς αὐτὸν
ἡ γυνὴ αὐτοῦ· καλὴ βοηθὸς ἰέμενον ἄνδρα κατ-
έχουσα· Μηδὲν σοὶ καὶ τῷ δικαίῳ ἐκείνῳ, λέγουσα.
Εἰ μὲν δύνασαι, σῶσον· Εἰ δὲ μὴ δύνασαι, σαυτὴν
διάσωσον· μονονουχὶ λέγουσα τὸ τοῦ Δαβὶδ λόγιον·
Μὴ συναπολλέσῃς μετὰ τῶν ἀσεβῶν τὴν ψυχὴν
μου, καὶ μετὰ ἀνδρῶν αἰμάτων τὴν ζωὴν μου.
— Μηδὲν σοὶ καὶ τῷ δικαίῳ ἐκείνῳ· πολλὰ γὰρ
ἐπαθὸν κατ' ὅραρ δι' αὐτόν. Ἄλλος Ἰωσήφ διὰ τῶν
ἐνυπνίων τὴν ἀλήθειαν ὁρώσα, ταῖς Ἰουδαίων κραυ-
γαῖς ἀντιμαρτυροῦσα. Ἐπρεπεῖν γὰρ αὐτοὺς ὑπὸ
γυναικῶν ἠττάσθαι. Ἐνίκησεν αὐτοὺς ἡ Παῦλ ἡ
πόρνη· ἐνίκησεν αὐτοὺς ἡ αἰμορροοῦσα· ἐνίκησεν
ἡ Χαναναία. Καὶ νῦν πάλιν, γυνὴ κατ' αὐ-
τῶν (55) στεφανοῦται. Ἀπεκρίθησαν αὐτῷ Ἰου-
δαῖοι· Ἡμεῖς νόμον ἔχομεν, καὶ κατὰ τὸν νό-
μον ἡμῶν δεῖται ἀποθανεῖν. Ποῖον νόμον;
ποῖαις λέξεσι βεβαιούμενον; Τάχα ταῖς σήμερον
ἀναγνωσθεῖσαις· Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη,
καὶ ὡς ἀμνὸς ἀνακτος ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐ-
τόν ἀφωτός, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ.
Ἀπὸ τῶν ἀνομιῶν τοῦ λαοῦ μου ἤχθη εἰς θάνατον.
Ταύτας εὐρίσκω χρησίμους ἐκείνοις τὰς συλλαβὰς,
ἀλλαχοῦ δὲ οὐδαμῶς Ἰησοῦν δικαίως σφαττόμενον.

ς'. Εἰσῆλθεν ὁ Πιλάτος εἰς τὸ πραιτώριον, ἐνδοῦς
τῷ τῶν Ἰουδαίων θυμῷ, σβέσαι φιλονεικῶν ἀσεστον
φλόγα. Εἰσῆλθεν καὶ ἐξῆλθεν· μάλλον τὸ πῦρ ὑψήφεν.
Ἐξῆλθε γὰρ ἔχων τὸν Ἰησοῦν ἐστεφανωμένον, καὶ
πορφυρίᾳ περιβεβλημένον· ἀδούλητον Ἰουδαίους
θαῦμα· δεικνύς τὸν πολέμιον αὐτοῖς ἡδὲ στεφανωθέν-
τα, ἡδὲ βασιλικὴν σχῆμα περιβεβλημένον. Τὸ μὲν γὰρ
γινόμενον ἦν ἐφ' ὕβρει, ἀνίγμα δὲ τῆς κατὰ φύσιν
βασιλείας. Ὡς δὲ εἶδον αὐτόν, ὃν πολλάκις εἶδον, ὃν
οὐδέποτε εἶδον, ὃν αἱ βλέποντες ὑφάπτονται, τῷ
οἰκείῳ θαπανώμενοι πυρὶ (Θελήσουσι (56) γὰρ, εἰ
ἐγένοντο πυρκαϊστοὶ) ἐπῆραν αὐτῶν τὴν Σοδομι-
τικὴν κραυγὴν, ἐπῆραν, καὶ ἐπῆρθησαν· Αἶρε, αἶρε,
σταύρωσον αὐτόν. Τὸν βασιλέα ὑμῶν θέλεις
σταυρώσω; Οὐκ ἔχομεν βασιλέα, φασίν, εἰ μὴ
Καίσαρα· ἀρνησὶς χωρὶς διωγμοῦ· ἀθετα μετὰ τὰ
Αἰγύπτου κακὰ. Οὗτοι οἱ θεοὶ σου, Ἰσραὴλ, οἱ
ἀναγαγόντες σε ἐκ τῆς Αἰγύπτου. Οὐκ ἔχεις βα

⁵² Isa. v, 2. ⁵³ Matth. xxvii, 19. ⁵⁴ Psal. xxv, 9.
Liii, 7, 8. ⁵⁵ Isa. ix, 5 sec. LXX. ⁵⁶ Joan. xix, 15.

⁵⁷ Matth. xxvii, 49. ⁵⁸ Joan. xix, 7. ⁵⁹ Isa.

(52) Rem. φέροντι.

(53) Rem. θερμῶς.

(54) Ibid. κατωτέραν.

(55) Edit. στενοῦται.

(56) Hic locus Boissio crucem fixit; cum Gretse-

rus et Savilius edidissent, πυρὶ, θελήσουσι· εἰ γὰρ.
Recte Combefisius animadvertit locum hic afferri
Isaia ix, 5, secundum LXX, adeoque præfixo puncto,
sic una serie legendum, θελήσουσι· γὰρ.

σιλέα εἰ μὴ Καίσαρα; Τίς οὖν ὠδήγησεν ὑμᾶς ἐπὶ τῆς ἐρήμου, ἢ τίς ἔθρεψε; Τίνα βοᾷται Μωϋσῆς λέγων· Κύριος βασιλεύων τὸν αἰῶνα καὶ ἐκ αἰῶνα, καὶ ἔτι; Οὐκοῦν ἐπειδὴ περ ἠρνήσασθε τὸν ἑαυτῶν βασιλέα, μαίνετε λοιπὸν ἀδασίλευτοι, δουλείας ζυγὸν ἔλκοντες αἰώνιον. Ταῦτα μέχρι ὥρας ἐπράχθη. Ἰδωμεν δὲ καὶ τὸ λειπόμενον μέρος τῆς ἡμέρας· πᾶσα γὰρ ἔστιν ἁγία.

ζ'. Ἐλαβον αὐτὸν ἐσπεφανωμένον. Τίσιν; Ἀκάνθαις, τοῖς τῶν Ἰουδαίων δούροις. Ἐμείνα τοῦ ποιῆσαι σταφυλὴν, ἐποίησε δὲ ἀκάνθας. Ἐρραπίσθη, ἐνεπτύσθη, ἐτυπτήθη, μάλιστα ἔλαβεν· ἀλλὰ μὴ δὲν ἐπαισχυνθεῖς. Στήθι μετὰ τοῦ Ἡσαίου (57), καὶ βλέπει Θεὸν τοῖς ἑκείνου βλεφάροις. Τί οὖν ἐκείνός φησι; Κύριε, τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν; Εἶδομεν αὐτὸν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος, οὐδὲ κάλλος, ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄμιγρον, ἐκλείπον παρὰ τοὺς τῶν ἀνθρώπων. Οὐκ εἶχε κάλλος, οὐδὲ εἶδος, ὁ παντὸς κάλλους τεχνίτης. Ἐθρήνη γὰρ τῶν Ἰουδαίων τὰ κακά. Ἀνθρώπος ἐν πληγῇ ὢν, καὶ εἰδώς φέρειν μαλακίας. Ἀνθρώπος, οὐ Θεός· ἀνθρώπος γὰρ ἦν, καὶ οὐ Θεός, ὁ πληττόμενος. Τίς οὖν οὗτος ὁ πολύπονος, ὁ πολυῶδυνος, καὶ ὑπὸ πάντων βαλλόμενος; Μὴ που καὶ δικαίως πάσχει ἃ πάτχει; Οὗτος τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν φέρει, καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνάται. — Ἐγὼ μὴδεμίαν αἰτίαν εὐρίσκω κατὰ τοῦ ἀνθρώπου τούτου. Ἀλλὰ μὴδὲν ἐπαισχύνου τοῖς ἐπονείδιστοις ἀγαθοῖς. Τσαῦτα γὰρ παθὼν ἔμεινεν ἀπαθής· ἐτρώθη, ἐνεπτύσθη, τὰ ἀσχιστα (58) ὑπέμεινε, καὶ αὐτὸς μένει ἐντιμος, ἐνδοξος, τῶν πεπληγμένων (59) ὡς τις. Ὡς ποῦ φησιν αὐτοῖς ὁ Ἡσαίας· Καὶ ἡμεῖς ἐλογισάμεθα αὐτὸν εἶναι ἐν πόρῳ, καὶ ἐν πληγῇ, καὶ ἐν κακώσει· αὐτὸς δὲ ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν, καὶ ἐμαλακίσθη διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν. Οὐκοῦν καὶ αὐτὸς καὶ ἡμεῖς τραυματίζαι κείμεθα· τῷ μὴ ὥλῳ αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν. Νεκρὸς νεκρῶν ἰατρὸς, τραυματίας πολυπόνων ἀνθρώπων ἀντιφάρμακον. Ἄλλ' ἔως πότε τὴν ἡμετέραν ἀδειαν περιπλανᾷς, ὦ ἄνθρωπε; Εἶπε σαφέστερον τὸ ζητούμενον. Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγῇν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κειροτομοῦ ἀφωτός· χρηστὸν πρόβατον κακοῖς μαγαίροις ἐκδοθέν. Εἰ σφάττετε, οἱ Ἰουδαῖοι, μὴ χεῖρετε· εἰ δὲ χεῖρετε, φείσασθε πρόβατου χρηστοῦ καρποφοροῦντος.

η'. Ἦγοντο δὲ καὶ ἄλλοι μετ' αὐτοῦ κακοῦργοι δόλο. Περιήκει γὰρ ἡμῖν ὁ λόγος εἰς τὴν ἐνδεκάτην ὥραν τῆς ἡμέρας, ἵνα μηδὲς τὴν ἑαυτοῦ ζωὴν ἀπαγορεύσῃ καὶ ἐβουλόμην μὲν ὑπερβῆναι τὴν ἱστορίαν, διὰ τὸ πολλάκις ἡμῖν εἰρησθαι. Ὅρῳ δὲ ληστὴν αἰετὸς με βιαζόμενον. Καὶ οὐ μέγα· καὶ γὰρ καὶ παραδείσου θύρας ἐδίδαστο, τὴν τέχνην εἰς σωτηρίαν

plia mala. *Hi sunt dii tui, Israel, qui eduxerunt te a terra Egypti*²⁷. Non habetis regem nisi Caesarem? Quis ergo vobis dux fuit in deserto? aut quis aluit? Ille quem proclamat Moyses dicens: *Dominus regnans in saeculum, et in saeculum, et ultra*²⁸. Quando ergo regem vestrum negastis, manete deinceps sine rege, servitutis aeternum trahentes jugum. Haec usque in hanc horam gesta sunt: videamus et reliquam diei partem: totus quippe sanctus est.

7. Acceperunt eum coronatum. Quibus rebus? Spinis, Judaeorum donis. *Expectavi ut faceret uvam, fecit autem spinas*²⁹. Alapis cæsus est, consputus, verberatus, flagella tulit, sed nihil horum ipsum puduit. Consiste cum Isaia, et Deum palpebris illius intueri. Quid ergo ille? *Domine, quis credidit auditui nostro? Vidimus eum, et non erat ei species, neque decor: sed species ejus dehonesta, et deficiens præter filios hominum*³⁰. 814 Pulchritudine atque specie aruit artifex omnis pulchritudinis. Lugebat enim Judaeorum mala: *Homo in plaga positus, et sciens ferre languorem*³¹. Homo, non Deus: homo enim erat, non Deus, qui percutiebatur. Equis ergo iste est, qui multis laboribus doloribusque conficitur, et ab omnibus exagitur? Num forte juste patitur ea quæ patitur? *Ille vero peccata nostra sustinet, et nostra causa doloribus angitur*³². — *Ego nullam, Pilatus ait, invenio in eum hominem causam*³³. Non te tamen ignominiosorum bonorum pudeat. Etenim, cum tam multa pateretur, impassibilis manebat: vulneratus est, sputis est conspersus, turpissima quæque toleravit, atque idem manet honore et gloria insignis, quasi unus ex percussis. Quemadmodum utique rursum ait illis Isaia: *Et nos putavimus eum esse in dolore, et in plaga a Deo, et in afflictione: ipse autem vulneratus est propter peccata nostra, et infirmatus est propter iniquitates nostras*³⁴. Itaque et ipse, et nos saucii jacemus; ejus livore nos sanati sumus³⁵. Mortuus mortuorum medicus est: et saucius ærumnosorum hominum remedium fit. Sed quousque tandem securitatem ac libertatem nostram in ambages trahis, o homo? luculentius edisserere quid quaestionis sit. *Sicut ovis ad occisionem ductus est, et sicut agnus coram suo tonsore, sine voce*³⁶. Ovis optima pessimis lanionibus tradita. Si mactetis, o Judæi, at velleri parcite: sin tondeatis, ovi optima quæ fructus facit, indulgete.

8. Ducebantur autem et alii duo nequam cum eo³⁷. Decurrit enim oratio nostra ad undecimam diei horam, ne quis de sua vita animum respondeat. Ac voluissem quidem historiam præterire, cum illam sæpe jam enarraverimus: sed video latronem, mihi semper vim inferentem. Neque id mirum: quando ipsis quoque paradisi foribus vim attulit,

²⁷ Exod. xxxii, 18. ²⁸ Exod. xv, 18. ²⁹ Isa. v, 2. ³⁰ Isa. liii, 1-3. ³¹ ibid. 3. ³² ibid. 4. ³³ Joan. xviii, 38. ³⁴ Isa. liii, 4, 5. ³⁵ ibid. 5. ³⁶ ibid. 7. ³⁷ Luc. xiii, 4.

(57) Edit. μετὰ Ἡσαίου.

(58) Reg. ἐσταυρώθη... τὰ ἴσχατα.

(59) Rem. πεπληγμένων... αὐτός.

artem suam ad salutem traducens. Stabat in cruce A agnus cum duobus lupis. Verum ille quidem in consilio persistebat, iste autem jam mutabatur. *Memento mei*, inquit, *dum veneris in regnum* ⁴². O quanta potentia Jesu! latro jam propheta est, de cruce prædicans: *Memento mei, Domine, dum veneris in regnum tuum*. Quid vero regis vides, o latro? alapas, sputa, clavos, et lignum, Judæorumque sannas, imo jam nudatam militum lanceam. At non ea cerno, inquit, quæ apparent: angelos circumstantes video, fugientem solem, velum scissum, terram trementem, mortuos fugam jam meditantem. Jesus omnes suscipit, ac prophetas etiam, qui tanquam operarii circa undecimam horam venerunt, eundem eis denarium præbens. Amen, amen dico tibi: accipe et tu, Amen, o latro; o tu qui hodie latro es, hodie filius, hodie mecum eris in paradiso ⁴³. Ego qui ejeci, ipse te introducā: ego qui paradisi januas clausi, qui gladio igneo aditum munivi. Nisi enim ego introduxero, clausæ manebunt fores. Veni huc, prædo, qui diabolum deprædatus es, corona adversus ipsam redimitus. Cum hominem et Deum videris, hunc adorasti; ac veteribus armis projectis, veræ fidei armaturam accepisti.

9. Quæ cum ita se habeant, omnibus **815** sanctitate donatis, ex æthere quidem sole, ex plantis ligno, ex animalibus felle, ex textis pannis, tunica indivulsa, ex mari vestitu purpureo, ex metallis et ferro, lancea et clavis, geminisque sanguinis et aquæ manantibus fontibus, Salvator suo munere fungebatur. *Pater, dimitte illis peccatum* ⁴⁴. Ecquibus tandem hæc remissio? Græcis, Judæis, peregrinis, barbaris; denique omnibus. Semel enim dixit, et opus nunquam non perficitur. Num enim tantum de hostibus dixit, *Dimitte*? De singulis nationibus dicit, et semper dicit, et quicumque vult, accipit.

10. Convenerunt omnes in prætorium ad Pilatum, dicentes: *Scimus quia seductor ille dixit adhuc vivens: Post tres dies resurgam* ⁴⁵. Plane scis? plane meministi, quia surrecturus est? Sepulcrum muni: mihi enim munis, Custodi mortuum, ne aufugiat. *Habetis*, inquit, *custodiam*. *Ite, custodite sicut vultis* ⁴⁶. Claudite ut vobis videbitur, ornate sicut nostis: præsidium apponite sicut scitis. Nisi enim custodiatis, anam mihi excusationis et prætextus relinquitis. Nunc autem eum vobis trado, quem dum viveret, tenebatis, quique, cum a vobis occisus sit, omnes vos latet. Vigiles igitur et sobrii persistamus, ut profundum Judæorum somnum considerantes, cum cælestibus interim exercitiis diem festum agamus, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et imperium, nunc, et semper, et in sæcula sæculorum, Amen.

μεταβαλὼν. Ειστῆκε: ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὁ ἀμνὸς καὶ δύο λύκοι· ἀλλ' ὁ μὲν ἔμεινεν ἐπὶ τῆς γνώμης, ὁ δὲ μετεβάλλετο. *Μνήσθητί μου*, λέγων, *ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου*. Ὁ τῆς δυνάμεως τοῦ Ἰησοῦ! Ὁ ληστής ἤδη προφήτης, ἀπὸ σταυροῦ κηρύσσων· *Μνήσθητί μου, Κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου*. Τί γὰρ ὀρεῖ βασιλείως, ὦ ληστή; βαπίσματα, ἐμπύσματα, ἥλους. καὶ ξύλον, καὶ τὰ Ἰουδαίων σκώμματα, καὶ ἤδη τὴν λόγχην τῶν στρατιωτῶν γυμνουμένην. Ἄλλ' οὐχ ὁρῶ, φησί, τὰ φαινόμενα· ἀγγέλους περιστῶτας ὁρῶ, ἥλιον φεύγοντα, καὶ καταπέτασμα βῆγνύμενον, τὴν γῆν τρέμουσαν, νεκροὺς φεύγειν μελετῶντας. Ἰησοῦς δὲ ὁ πάντας δεχόμενος, ὁ καὶ τοὺς περὶ τὴν ἑνδεκάτην ὥραν ἐλθόντας προφήτας, ὡς ἐργάτας (60), τὸ αὐτὸ δοὺς δηνάριον. Ἀμήν, ἀμήν λέγω σοι, λάβε καὶ σὺ τὸ ἀμήν, ὦ ληστή, ὁ σήμερον ληστής, σήμερον υἱὸς, σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ. Ἐγὼ σε ἐκβαλὼν, ἐγὼ σε εἰσάγω, ὁ τὰς θύρας τοῦ παραδείσου κλείσας, ὁ βομφαλὰ πυρίνην τειχίσας. Ἄν ἐγὼ μὴ εἰσάγω, μένουσιν αἱ θύραι κεκλεισμέναι. Δεῦρο, ὦ ληστή, τὸν διάβολον ληστεύσας, καὶ κατ' αὐτοῦ στεφανωθείς, ἀνθρωπον ἰδὼν, καὶ θεὸν προσκυνήσας, τὰ μὲν πάλαι βίψας ὄπλα, τὰ δὲ τῆς πίστεως ἀναλαβὼν.

9'. Τοῦτων δὲ οὕτως ἐχόντων, καὶ πάντων ἀγιαζομένων, ἐκ μὲν αἰθέρος, ἡλίου, ἐκ δὲ φωτῶν, ξύλου, ἐκ δὲ ζώων, γολθῆς, ἐκ δὲ ὕψασμάτων, χιτῶνος ἀδιαβρήχτου, ἐκ δὲ θαλάσσης, πορφύρας στολῆς, ἐκ δὲ μετάλλου καὶ σιδήρου, λόγχης καὶ ἡλιν, καὶ διδύμων πηγῶν αἵματος καὶ ὕδατος προχυθέντων, ὁ **C** Σωτὴρ τὸ ἐαυτοῦ ἐποίει· *Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν*. Τίσιν Ἄφες; Ἑλλήσιν, Ἰουδαίῳ, ξένοις, βαρβάρῳ, πᾶσιν ἀπῶς. Ἀπαξ γὰρ εἶπεν, καὶ ἀεὶ τὸ ἔργον τελεῖται. Μὴ γὰρ ἐπὶ τῶν πολεμίων μόνον εἶπεν, Ἄφες; καθ' ἕκαστον ἔθνος (61) λέγει, καὶ ἀεὶ λέγει, καὶ ὁ βουλόμενος λαμβάνει.

10'. Συνῆλθον πάντες ἐπὶ τὸ πραιτώριον, λέγοντες πρὸς Πιλάτον· *Οἴδαμεν, ὅτι ὁ πλάνος ἐκείνος εἶπεν ἔτι ζῶν· Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγείρομαι*. Ὅπως οἴδα; ὅπως μέμνησαι, ὅτι ἐγείρεται; Ἀσφαλίζου τὸν τάφον· ἐμοὶ γὰρ ἀσφαλίζῃ. Φρουρήσον νεκρὸν, μὴ φύγῃ. Ἐχετε, φησί, *κουστωδίας*. Ὑπάγετε, *ἀσφαλίσατε* ὡς βούλεσθε. Ἀποκλείετε ὡς οἰδατε· ὡς οἰδατε συσκευάσασθε· ὡς οἰδατε, φρουρήσατε. Εἰ μὴ φυλάξητε, ἐμοὶ προφάσεως λόγον καταλιμπάνετε. Νυνὶ δὲ ὅμιν αὐτοῖς παραδίδομι, ὅτε μὲν ἔξη, παρ' ὧν κατασχεθέντα, ὅτε δὲ ἀνηρέθῃ, πάντας ὁμᾶς λαθόντα. Μείνωμεν τοίνυν νήφοντες, ἀγρυπνοῦντες, ἵνα τὸν βαθὺν ὕπνον τῶν Ἰουδαίων ἴδωμεν, καὶ ταῖς ἐπουρανίοις στραταῖς συνορτάσωμεν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος, νῦν, καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

⁴² Luc. xxiii, 42. ⁴³ ibid. 43. ⁴⁴ ibid. 52. ⁴⁵ Matth. xxviii, 63. ⁴⁶ ibid. 65.

(60) Edit. τοῖς... ἑλθοῦσιν ἐργάταις.

(61) Edit. ἔτος.

A.

A

IV.

Ἰωάννου ταπεινοῦ μοναχοῦ καὶ πρεσβυτέρου τοῦ Δαμασκηνοῦ, λόγος εἰς τὸ ἅγιον Σάββατον (62).

Joannis humilis monachi presbyteri Damasceni, sermo in Sabbatum sanctum.

α'. Τίς λαλήσει τὰς δυναστείας τοῦ Κυρίου, ἀκουστάς ποιήσει πάσας τὰς αἰρέσεις αὐτοῦ; Τίς τὸ ἀπλετον καὶ ἀχανές τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος διηγῆται πύλας; τίς τὴν ἀτέκμαρτον πρὸς τοὺς δούλους ἀγάπησιν; τίς τὴν ὑπὲρ νοῦν συγκατάβασιν; τίς τὴν περὶ ἡμᾶς εὐσπλαγγίαν, καὶ τὴν ἐκ ταύτης ἄφραστον κηδεμονίαν; Οὐκ ἔστιν οὐδεὶς, οὐδ' εἰ ταῖς γλώσσαις τῶν ἀγγέλων λαλοῖ καὶ ἀνθρώπων οὐδ' εἰ πᾶσαν ἐν ἑαυτῷ συνειληφώς εἴη τὴν ἀνθρωπίνην σύνεσιν. Εἰ γὰρ καὶ τὸ πνεῦμα πρόθυμον, ἀλλ' ἀσθενὴς ἡ γλῶσσα πρὸς τὸ λέγειν; καὶ ὁ νοῦς ἀμαυρὸς πρὸς κατανόησιν. Μέγα γὰρ ὁμολογουμένως τὸ τῆς θείας οἰκονομίας μυστήριον, οὐ νοήσει, πίστει δὲ μόνῃ χωρούμενον, ἀγνείας ψυχικῆς ἐκ φόβου θεοῦ καὶ πόθου συνισταμένης, δεδομένη. Οὐ γὰρ ἔστιν ἄλλως ψυχῆς περιποίησθαι κάθαρσιν, ἢ φόβῳ θείῳ καὶ ἐρωτὶ. Οὐδ' αὖ πάλιν θείαν ἐλπίδα μὴν δέξασθαι, μὴ τὸ τῆς ψυχῆς ὁπτικὸν κεκαθαρμένον γενέσθαι (63) πρότερον. Ἀπόρσιτον γὰρ τοῖς βεβήλοις τὸ θεῖον μόνον δὲ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ (64) τὸν θεὸν ἴδονται, ἢ φησι, Χριστὸς ἡ δυνάμις ἀλήθεια. Ἐπεὶ καὶ ἐν τῇ πάλαι γεγεννημένῃ τῷ Μωϋσῇ ἐπὶ τοῦ βράτου θεωρανεῖα, ἀποδύσασθαι πρότερον προστάσσεται τὸ ὑπόδημα, καὶ οὕτω τῷ φαινομένῳ προστίναμι συμβόλῳ. Ἡ δὲ τῶν ὑποδημάτων ἄρσις, τῶν νεκρῶν καὶ χαμαιζήλων ἑνοίων δηλοῖ τὴν ἀπόθεσιν. Καὶ αὐτὸς χαμνιζομένου τοῦ θροῦ Σινᾶ ἐπὶ τῆς θείας νομοδοσίας, οὐ πάντες ἀνέσαν, τοῖς δὲ ἀνιούσι τῇ καθάρσει ἐμετρεῖτο ἡ ἀνοδος. Εἰ τοίνυν ἐπὶ τῶν συμβόλων ἀπάσης κηλίδος ῥύψις ἀνενομοθέτητο, πόσω δέον εὐλκρινεῖς καὶ θεοειδεῖς αὐτοὺς ἀπεργάσασθαι τοῖς ἀληθινοῖς καὶ πρωτοτύποις προσφορῶν μέλλοντας; καθαίρωμεν τοιγαροῦν ἑαυτοὺς, ὧ ἀδελφοί, παντὶς γνηίου φρονήματος, καὶ τύρβης ἀπάσης, καὶ βιωτικῆς θολώσεως, ἵνα τηλαυγῶς τὰς φωτεινὰς μαρμαρυγὰς τοῦ θεοῦ λόγου δεξώμεθα, καὶ τραφώμεν τὰς ψυχὰς τῷ πνευματικῷ ἄρτῳ τῇ τῶν ἀγγέλων τροφῇ, καὶ ἐντὸς τῶν ἀδύτων γενόμενοι, γινώμεν ἀναργῶς τὰ θεῖα πάθη τοῦ ἀπαθούς, καὶ παντὸς τοῦ κόσμου σωτήρια.

spirituali illo pane, qui angelorum eibus est, nutriamus: ut in sacra penetrabilia recepti, illius qui pati nescit, divinas ac mundo salutiferas tolerantias perspicue intelligamus.

β'. Νῦν τὸ ἀπ' αἰῶνος κεκρυμμένον μυστήριον ἐκκαλύπτεται· νῦν τὸ τῆς θείας οἰκονομίας κεφάλαιον

2. Nunc sacramentum a saeculo absconditum re-
tegitur: nunc divinae dispensationis caput absol-

⁶² Psal. cv. 2. ⁶³ Matth. v. 8. ⁶⁴ Exod. iii. 2. obitu Lew; Bern. serm. 12 in Apoc.

⁶⁵ Gregor. oral. 2, Pasch.; Hieron., ad Marcell. De

(62) Oratio haec in Sabbatum sanctum prodit primum Graece et Latine Antuerpiae anno 1601, opera Petri Pantini Tiletani decani Bruxellensis; moxque rursum in postremis editionibus Parisiensibus Joannis Damasceni, annis 1605 et 1619. Pantini translationem variis in locis passim emendatam denuo edidit Combefissus in Bibliotheca Patrum concionatoria, cuius labori curas qualescunque meas adjeci, post recensitam phrasim Graecam cum codicibus manu exaratis, Regio 2953, et Colb. 2142,

atque in primis inscriptionem restitui ex Colbertino codice, quam Damascenum singulis operibus suis praefixisse nullus dubito. Edita sic habent: Τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ λόγος εἰς τὸ ἅγιον Σάββατον. Regius: Ἰωάννου μοναχοῦ καὶ πρεσβυτέρου τοῦ Δαμασκηνοῦ λόγος εἰς τὴν θεόσωμον ταχὴν τοῦ Κυρίου, καὶ θεοῦ, καὶ σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

(63) R. et Colb. deest, γινέσθαι, nec forsitan male. (64) Colb. τὴν καρδίαν.

xitur: nunc Dei Verbi incarnationi coronis imponitur: nunc divini amoris abyssus palam promittitur. Sic enim Deus Verbum dilexit mundum, ut pro-pensa Patris voluntate ad carnem induendam sese demiserit⁸⁶: et cum materiæ expers esset, terrenæ carnis molem induerit: ut ea parte quæ ad patiendum est idonea, passionem suscipiens, fac-tusque morti labes, nos passionibus et ægreditudinibus obnoxios earum immunitate vestiret. Hinc fames, sitis, somnus, lassitudo, mœror, mortis formido, et pavor, sive substantialis vivendi appetitus: hinc crux, passio, mors; ex nostra, inquam, natura⁸⁷. Hæ siquidem insitæ illi a natura sunt affectiones, eæque inculpatæ, ad meam spectantes temperationem, quas ipse experiri non recusavit, ut cum in ipso excitatæ atque subactæ essent, nobis etiam subjicerentur.

3. Christus in cruce: una nos conveniamus, ut cruciatuum ipsius participes facti, efficiamur et gloriæ⁸⁸. Christus inter mortuos: moriamur peccato, ut iustitiæ vivamus, Christus fasciis et sindonibus mundis involvitur: eximamus nos ipsi peccati catenis, et luce divina vestiamus. Christus in novo sepulcro deponitur: expurgemus nos a fermento veteri, novaque conspersio flamus, ut Christi habitaculum simus⁸⁹. Christus apud inferos: ad humilitatem qua celsitas paritur, nos ipsi descendamus, ut una resurgamus, exaltemurque, et gloria cumulemur, Deum semper videntes, et ab eo conspecti. Qui a sæculo, liberamini: qui compediti estis, exite: qui in tenebris, revelamini⁹⁰: qui captivi, dimittimini⁹¹: cæci, respicite. Surge, Adam qui dormis, et exsurge a mortuis: nam Christus illuxit resurrectione nostra^{92, 93}. Cæterum si videbitur, orationis initium facimus a principio: sic enim aperta magis et

4. Omnium quidem auctor atque origo Deus est, ipse autem ex nullo, unde etiam ingenuus; Verbum habens seipso vere subsistens, et ei coæternum, sine defluxione ac tempore ex ipso nascent, quod nullatenus a Patre separatur: quippe Deus

A ἐκπεραίνεται· νῦν ἡ κορωνὶς τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου σαρκώσεως ἐπιτίθεται· νῦν ἡ τῆς θείας ἀγάπης δημοσιεύεται δόσος. Οὕτω γὰρ τὸν κόσμον ὁ Θεὸς Λόγος ἡγάπησεν, ὥς εὐδοκίᾳ τοῦ Πατρὸς καταβῆναι πρὸς σάρκωσιν, ὡς βάρος ὕλικης σαρκὸς ὁ ἄυλος ἀμφιάσασθαι, ἵνα τῷ πεφυκότι πάσχειν τὰ πάθη δεξιόμενος, καὶ πάθος τῷ θανάτῳ γενόμενος, τοὺς παθητοὺς ἡμᾶς ἐνδόσῃ ἀπάθειαν. Ἐντεῦθεν πείνα, καὶ δίψα, καὶ ὕπνος, καὶ κάματος, λύπη τε, καὶ ἀγωνία, καὶ δειλία, ἥτοι τῆς ζωῆς οὐσιώδους ἐφασίς· ἐντεῦθεν σταυρὸς, καὶ πάθος, καὶ θάνατος, ἐκ τῆς ἡμετέρας φύσεως. Ταῦτα γὰρ αὐτῆς τὰ φυσικὰ πάθη, καὶ ἀδιάβλητα ταῦτα τῆς ἐμῆς πράσεως (65), ὧν τὴν πείραν οὐκ ἀπηνῆνατο, ἵνα ἐν αὐτῷ κινήθοντα καὶ χειρωθέντα, καὶ ἡμῖν ὑποχείρια γένηται.

Γ. Χριστὸς ἐν σταυρῷ· συνέλθωμεν, καὶ κοινῶναι τῶν παθημάτων, ἵνα καὶ τῆς δόξης αὐτοῦ (66) γενώμεθα. Χριστὸς ἐν νεκροῖς· νεκρωθῶμεν τῇ ἀμαρτίᾳ. ἵνα τῇ δικαιοσύνῃ ζήσωμεν. Χριστὸς σπαργάνοις καὶ σινδόσι καθαραῖς ἐνειλίσσεται· λυθῶμεν τῶν τῆς ἀμαρτίας σειρῶν, καὶ τὴν θείαν ἀγλὴν ἀμφιασώμεθα. Χριστὸς ἐν τάφῳ καὶνῷ· ἑαυτοὺς ἐκκαθάρωμεν τῆς παλαιᾶς ζύμης, καὶ νέον γενώμεθα φύραμα, ἵνα Χριστοῦ χρηματίσωμεν καταγύγιον. Χριστὸς ἐν ᾧ πρὸς τὴν ὕψοποιον ταπεινώσιν συγκατέλθωμεν, ἵνα καὶ συναναστώμεν (67), καὶ συνυψωθῶμεν, καὶ συνοδοξασθῶμεν, τὸν Θεὸν ὁρῶντες δεῖ καὶ ὁρῶμενοι. Β. Οἱ ἀπ' αἰῶνος, ἐλευθερώθητε· οἱ πεπεδημένοι, ἐξέλθετε· οἱ ἐν τῷ σκότει, ἀνακαλύφθητε· ἀφέθητε, οἱ αἰχμάλωτοι· καὶ τυφλοὶ, ἀναβλέψατε· ἔγειραι, ὁ καθεύδων· Ἀδὰμ, καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν· ἐπεφάνη γὰρ Χριστὸς ἡ ἀνάστασις. Ἀλλ', εἰ δοκεῖ, ἄνωθεν τοῦ λόγου τὴν ἀρχὴν ποιησώμεθα· οὕτω γὰρ ἂν σαφέστερος ἅμα καὶ πιθανότερος, καὶ διὰ λείας εἴη τῆς τρίβου τὴν πορείαν ποιοῦμενος· καὶ μου ἐπεύξασθε τὴν θείαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἑλλαμψίν, ἥς ἀνευ οἱ σοφοὶ μὲν ἀνόητοι, καὶ μεθ' ἧς οἱ ἀγράμματοι τῶν λῶν σοφῶν σοφώτεροι γίνονται.

Δ. Πάντων μὲν αἴτιος ὁ Θεός, αὐτὸς δὲ οὐκ ἐκ τινος, διὸ καὶ ἀγέννητος· λόγον ἔχων ἐνυπόστατον (68), συναΐδιον, ἐξ αὐτοῦ ἄρρεύτως καὶ ἀχρόνως γεννώμενον, οὐδέποτε τοῦ Πατρὸς χωριζόμενον· τέλειον Θεὸν, τῷ γεγεννηκότι κατὰ πάντα ὅμοιον, πλὴν τῆς

⁸⁶ Joan. iii, 16. ⁸⁷ Vid. lib. iii *De fide*, c. 20; Elias Cret., in orat. 32 Greg. Naz. ⁸⁸ I Cor. ii, 7; II Petr. i, 4. ⁸⁹ I Cor. v, 7. ⁹⁰ Isa. xlix, 9. ⁹¹ Isa. lxi, 1. ^{92, 93} Ephes. v, 14.

(65) Edita male καταπίστεως. Propter quam vocem Pantinus hunc locum sic transtulit: *Eaque ejusmodi, ut illis condemnatio nostra imputari minime debeat*. In margine autem propter vocabulum aliud ἀδιάβλητα, hoc observat. « Ex Peripateticorum, atque etiam theologorum sententia motus hi non niali, atque affectiones ex se: imo naturæ nostræ ad multa utiliter datæ. Ipse eadem fere lib. ii *De fid. orth.* c. 20. »

(66) In Reg. et Colb. deest αὐτοῦ.

(67) R. συναναστήσωμεν. Altera lectio potior. Sic Greg. Nazianz. Orat. in Theophania, quam citat Pantinus ex qua Noster, Συναυρώθητι, συννεκρώ-

θητι, συντάφῃθι προθύμως, ἵνα καὶ συναναστῇς, καὶ συνοδοξασθῇς, καὶ συμβασιλεύσῃς, Θεὸν ὁρῶν ὅσον ἐστί, καὶ ὁρῶμενος.

(68) Λόγον ἔχων ἐνυπόστατον. Imitatur Gregorium Nazianzenum orat. in Christi Natalem et in Pascha sic cuncta ipsa theologia perstringentem. Λόγον ἔχων ἐνυπόστατον. Pantinus, *Verbum in se habens revera subsistens*. Sicque in aliis, ut Damascenus lib. *De fid.* cap. 6, ubi de Spiritu ἐνυπόστατον, ἥτοι ἰδίᾳ ὑποστάσει ὑπάρχον, ut vere in se subsistat, atque distincte, et ut persona, non ut partes, quibus τὸ ἐνυπόστατον alio sensu convenit, ac ipso quem Pantini verba videntur sonare. COMBERGISIUS.

ἀγεννησίας, ἐν τε οὐσίᾳ καὶ δυνάμει, βουλῆσει τε καὶ ἀνεργείᾳ, βασιλείᾳ τε καὶ κυριότητι· οὐκ ἀνάτιον· ἐκ τοῦ Πατρὸς γὰρ· οὐκ ἀπὸ χρόνου ἀρξάμενον· οὐ γὰρ ἦν ποτε ὁ Πατήρ, ὅτε οὐκ ἦν ὁ Υἱός· Υἱὸς γὰρ Πατὴρ ὁ Πατήρ, καὶ οὐκ ἔσται ὁ Πατήρ μὴ ὄντος Υἱοῦ, ἅμα τῷ Πατρὶ τὴν ὑπαρξιν ἔχοντος ἀδιαστάτως ἐξ αὐτοῦ γεννώμενον, καὶ ἐν αὐτῷ ἀνεκφοιτήτως μένοντα, σοφίαν ὄντα τοῦ γεγεννηκότος, καὶ ἐνυπόστατον δύναιμι, φύσει Θεὸν, τῷ Πατρὶ ὁμοούσιον, οὐκ ἀνευ Πνεύματος γνωρίζομενον· καὶ Πνεῦμα γὰρ ἅγιον τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, ὁμοσθενὲς, ταυτοτέλεις, ταυτοεργόν, ταυτοδύναμον, συναΐδιον, ἐνυπόστατον, οὐχ ὕψως, ἀλλ' ἐκπορευτῶς προερχόμενον· ἄλλος οὗτος τῆς ὑπάρξεως ὁ τρόπος, θεὸς καὶ ἀληπτός· τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ κατὰ πάντα ὅμοιον ἀγαθόν, ἡγεμονικόν, Κύριον, δημιουργόν, φύσει Θεὸν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ ὁμοούσιον, συμβασιλεύον, συνδοξαζόμενον, συμπροσκυνούμενον ὑπὸ πάσης τῆς κτίσεως. Τοῦτ' ἡμῖν ἐστὶ τὸ λατρευόμενον. Πατήρ Υἱοῦ γεννήτωρ ἀγέννητος· οὐ γὰρ ἐκ τίνος· Υἱὸς τοῦ Πατρὸς γέννημα, ὡς ἐξ αὐτοῦ γεγεννημένος· Πνεῦμα ἅγιον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ὡς ἐξ αὐτοῦ ἐκπορευόμενον, ὅπερ καὶ τοῦ Υἱοῦ λέγεται, ὡς δι' αὐτοῦ φανερούμενον, καὶ τῇ κτίσει μεταδιδόμενον, ἀλλ' οὐκ ἐξ αὐτοῦ ἔχον τὴν ὑπαρξιν (69). Εἰς Θεός, ὅτι μία θεότης, μία δύναμις, μία οὐσία, μία βούλησις, μία ἐνέργεια, ἀμέριστος· ἐν μεμερισμέναις μόναις ταῖς ὑποστάσεσιν, ἦτοι ταῖς τῆς ὑπάρξεως ἰδιότησι (70).

* Lk. i De fid., c. 10.

(69) Ἄλλ' οὐκ ἐξ αὐτοῦ τὴν ὑπαρξιν. Imo et ex illo, sive ut plures Græci loquuntur, per illum : quod sano sit intellectus, et a nostro ac Latinorum non distinguitur. Nec enim aliter actiō Filium volumus, quam ἐξ αἰτίου Πατρὸς, qui ipse unicum προκαταρχτικὸν αἰτίον est, id est principium ex nullo principio et absolute. Confer. — De hoc argumento satis a me dictum est annot. ult. in cap. 8 lib. i De fid. orihod. et ann. 4, in Expositionem fidei, quam ex Arabica translatione Latine duntaxat edidimus.

(70) Ἦτοι ταῖς τῆς ὑπάρξεως ἰδιότησιν. In annotationibus ad cap. 10 libri De fide orihod. observavi, proprietates quibus personæ divinæ distinguuntur, nihil esse aliud præter relationes. Differunt, inquit eo loci Damascenus, Pater et Filius et Spiritus sanctus, sive illud quod causæ est expers, et quod a causa est, ac tandem, ingenitum, genitum, et procedens, ἅτινα οὐκ οὐσίας εἰσὶ ὁλητικὰ, ἀλλὰ τῆς πρὸς ἄλληλα σχέσεως, καὶ τοῦ τῆς ὑπάρξεως τρόπου, quæ quidem non ea sunt quæ naturam denotent, sed mutuam relationem, et existentiæ modum. Quamobrem illic obiter ostendi sanctum præceptorem relationes asserendo, quibus personæ divinæ constituentur et distinguantur, veteres Patres imitatum esse, ac præsertim Nazianzenum, qui orat. 32, Eunomiano quærenti quid tandem Spiritui desit, quominus Filius sit, respondet nihil prorsus deesse, sed τὸ τῆς ἐκράσεως, ἢ οὕτως εἶπω, ἢ τῆς πρὸς ἄλληλα σχέσεως τὸ διάφορον, διάφορον αὐτῶν καὶ τὴν κλήσιν πεποιήκεν. *effusionis, ut sic dicam, vel mutuae inter ipsos relationis discrimen, discrimen quoque ipsorum appellationis effecit.* Kursus in epistola ad Evagrium (vulgo, orat. 45) relationum divinaram meminit, his verbis : Ὡςπερ γὰρ αἱ τοῦ φωτὸς ἀμερίστου ἀκτῖνες, ἀμέριστον ἔχουσαι καὶ φύσιν τὴν πρὸς ἄλληλα σχέσιν. Sunt enim velut individui luminis

A perfectus est, Genitori per omnia similis (excepta innascibilitate), essentia nimirum ac virtute, voluntate ac dominatione : non sine auctore et causa. Ex Patre enim, non ex tempore inceptum (nunquam enim Pater exstitit, quin Filius quoque existeret : nam Pater dubio procul Filii Pater est : neque Pater erit, nisi Filius sit, qui una cum Patre ac pariter exsistat), ex ipso indivulse nascens, et in ipso non excedendo manens ; quippe cum Genitoris sapientia sit, vereque subsistens potentia, natura Deus, ejusdemque substantiæ ac Pater. Qui nec absque Spiritu intelligitur et exsistit *. Nam et Spiritus sanctus ex Patre procedit, ejusdem virtutis, ejusdem voluntatis, ejusdem operationis, æqualis æternitate, in se subsistens : non uti Filius, sed certa quadam emanatione procedens (alius quippe est modus hic existendi, isque plane divinus et incomprehensus), Patri ac Filio per omnia similis : bonus scilicet, principalis, Dominus, conditor, natura Deus, ejusdem ac Pater Filiusque substantiæ, una regnans, quem creatura omnis pari claritate et adoratione colit. Hoc numen nostrum est cui servimus : Pater Filii genitor, ipse ingenitus, quia ex nullo : Filius Patris soboles, ut ex Patre genitus : Spiritus sanctus Dei et Patris, tanquam ex ipso procedens : qui et Filii dicitur, ut qui per eum manifestetur, et creatis rebus impertiat ; non tamen ex ipso existentiam habens. Unus Deus, quia una

radii, quæ indivulsam relationem ad invicem penes naturam habent. Ex quibus certissimum sit Gregorium ipsummet Theologum perinde ac Joannem Damascenum, relationes inter personas divinas agnovisse, quæ personales ipsarum proprietates essent. Nec aliud sibi vult Basiliscus lib. ii Contra Eunomium, ubi ait : Κοινὴ μὲν ἡ θεότης· ἰδιώματα δὲ τῖνα· Πατρώτης καὶ Υἱότητος· *Deitas communis est. Quænam vero proprietates sunt? paternitas et filietas.* Plane paternitas et filietas nihil nisi relationes sunt. Sic Nyssenium in epistola ad Ablavium, personas, κατὰ τὸ αἰτίον καὶ τὸ αἰτιατόν, quatenus alia causa est, alia ex causa, distinxisse in prædicta adnotatione ostendi ; atque adeo relationibus. Cyrillus quoque Alexandrinus in Thesaurο, assert. 9, p. 70, Patri Filioque idem omne convenire docet, excepta paternitate et filietate, διχὰ μόνης τῆς Πατρὸς καὶ Υἱοῦ προσηγορίας τε καὶ πράγματος. Quæ omnia sic Noster congresserat, lib. i De fide, cap. 8 : Ἐνα γὰρ Θεὸν γινώσκομεν· ἐν μόναις δὲ τρισὶν ἰδιότησι τῆς Πατρώτης, καὶ τῆς Υἱότητος, καὶ τῆς ἐκπορεύσεως, κατὰ τε τὸ αἰτίον, καὶ τὸ αἰτιατόν, καὶ τὸ τέλειον τῆς ὑποστάσεως, ἦτοι τῆς ὑπάρξεως τρόπον τὴν διαφορὰν ἐννοοῦμεν· *Unum enim Deum cognoscimus, sed in solis proprietatibus paternitatis, filietatis, et processionis, ac secundum rationem causæ, et ejus quod est a causa, perfectumque subsistentiæ seu existentiam modum, discrimen intelligimus.* E Latinis, præter Tertullianum, qui Filium a Patre alium esse evincit, ex mutua quam Patris Filiique nomina important relatione, Hilarius quoque lib. vii De Trin. n. 31 et 32, tam divinæ naturæ unitatem, quam Patris Filiique distinctionem colligit ex relationibus ipsorum ad invicem. *Unum sunt, inquit, quia ad invicem. Invicem sunt, cum unus ex uno est : quia neque unus uni aliud per generationem, quam quod sum est dedit ; neque unus ab uno aliud per nativitatem obti-*

est deitas, una potentia, una essentia, una voluntas, una indivisa operatio et indiscreta in discretis personis ac distinctis, sive existendi proprietatibus. Soli enim Patri convenit ut ingenuus sit; soli Filio, ut ex Patre sine **818** tempore ac æterne sit genitus: soli Spiritui sancto, ut sine tempore et æternæ procedat ⁶⁶. Trinitas denique una simplex, compositionis expers, substantia infinita, scripta potentia, bonitatis pelagus, unus Deus in

5. Ipse angelos, cum non essent, condidit: cælum, terram et omnia quæ in eis sunt: ignem æthereum, et aquarum abyssum, aerem respirationis penu, ac liquidissimum lucis vehiculum ⁶⁷: axem alterum in aquis firmatum, sublimium scilicet et infirmarum interstitium, quod et cælum appellavit ⁶⁸: solem lucidum, duplicis curriculi diei et noctis opificium, clarissimis suis fulgoribus cuncta collustrantem; lunam qua nox illuminatur, et solis splendore excitatus æstus temperatur: quin hæc sidera præclarissima firmamenti ornamenta: omnis generis, varietate utilitatis flores, herbas semen ferentes: fructiferas arbores, ornatum terræ speciosissimum: animalium aquatiliū infinitas species, balænas vastas et stupendæ molis: varia reptiliū genera ac volatilia pennata, quorum ex aquis origo est, volātus in aere, victus in terra ⁶⁹: animalia rursus e terra, feras indomitas, pecorum cicurum greges et armenta, cuncta simul sue argumenta magnificentiæ, et illius qui ad divinam imaginem formandus erat, oblectamentum.

6. Omnium denique postremum, hominem, seu regem quempiam, celebratissimum illud animal, manu propria ac imagine condecoratum; ex terra quidem corpus componens, animam vero divino vitalique flatu fabricatus ⁷⁰: sancto nimirum Spiritu, qui conditor, vitæque et perfectionis ac sanctitatis auctor est; neque vero jam ante existentem corpori illigans (facessat enim hoc absolum dissonumque Origenis deliramentum), sed in composito sigmento suo ipsam ex nihilo produciens et creans ⁷¹.

⁶⁶ Lib. I. *De fide*, cap. 10. ⁶⁷ *ibid.*, cap. 11. ⁶⁸ *ibid.* cap. 3 et 6. ⁶⁹ Gen. I, 7. ⁷⁰ Lib. II, c. 9 et 10. ⁷¹ Nyss. *De opif. hom.*; Naz. *Orat. in Nat. et in Pasch.* ⁷² lib. II, cap. 11, 12.

net, quam (quod) unus est. Alia loca quæ idem capiunt omitto; quibus Cyrillus Alexandr. in *Thesaurō* concinit, asserti 32. Augustinus in libris *De Trinitate*, ac præsertim quinto, totus est in statuendo personarum discrimine ex mutua earumdem relatione. Quibus addi Fulgentius possit, Isidorus item Hispalensis, Alcuinus, Anselmus, Bernardus, alique Patres scholasticis theologis vetustiores, imo synodus Toletana XI, quæ hoc etiam definit: *In relatione personarum numerus cernitur, in Divinitatis vero substantia quidquid numeratum sit non comprehenditur. Ergo hoc solo numerum insinuant, quod ad invicem sunt, et in hoc numero carent, quod in se sunt.* Quocirca doctissimus Petavius affirmare non dubitavit, eorum qui divinas personas absoluto quopiam discrepare contenderunt, opinionem, nec tolerabilem omnino esse, nec theologis cujusquam patrocinio dignam. Quæ altera ista adnotatione observanda

A Μόνῳ γὰρ τῷ Πατρὶ τὸ ἀγέννητον, Μόνῳ τῷ Υἱῷ τὰ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἀνάγκῃς ἀχρόνως καὶ αἰδίως γεγενῆσθαι, καὶ τὸ ἐκπορεύεσθαι ἀχρόνως καὶ αἰδίως μόνῳ τῷ Πνεύματι. Τριὰς μία, ἀπλή, ἀσύνθετος, οὐσία ἀπείρος, φῶς ἀκατάληπτον, δύναμις ἀπερίοριστος, πέλαιος ἀγαθότητος, εἰς Θεὸς ἐν τρισὶ τελείαις ταῖς ὑποστάσεσιν ἀμερίστως δοξολογούμενος. lumen incomprehensum, nullis terminis circumscriptis perfectis personis individue celebratus ⁶⁶.

Ε'. Αὐτὸς ἐκ μὴ ὄντων ἀγγέλους ἐποίησεν, οὐρανὸν, γῆν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς· πῦρ αἰθέριον, καὶ ὕδατων ἀβυσσον· ἀέρα πνοῆς ταμειον, καὶ φωτὸς διεκδύστατον ἔχημα, πῶλον δεύτερον ἐν ὕδατι στερεούμενον, τῶν μεταρσίων τε καὶ ἀβυσσίων ὕδατων μεταίχημιον, ὃ δὲ καὶ οὐρανὸν κέκληκε· φαέθοντα ἥλιον, ἡμέρας καὶ νυκτὸς διπλοδρόμον ἐργατήν, πάντα φρυκτωροῦντα τοῖς ἀγλαοῖς ἀμαρύγμασι· σελήνην τὴν νύκτα καταφωτίζουσαν (71), καὶ τῆς ἡλιακῆς ἀγλῆς συγκρινῶσαν τὴν φλόγῳσιν· ἀστρα δὲ ταῦτα τοῦ στερεώματος ὠραίσματα· καὶ πάντα δὴ τὰ ἐπίγεια· ἀνθὴ παντοδαπά καὶ πολύχρυστα (72), σπερματίζοντα χόρτον, ξύλα κάρπιμα, κόσμον τῇ γῇ ὠραιότατον· ζώων παντοῖα φύλα τοῖς ὕδασι ἐννηχόμενα, κῆτη μέγала τε καὶ ἐλαῖσια· ἐρπετῶν ποικίλια γένη, καὶ πετεινὰ πτερωτὰ, ἐξ ὕδατων μὲν γέννησιν ἔχοντα, τῷ ἁέρι δὲ ἐνιπτάμενα, καὶ ἐν χθονὶ διατρώμενα· ζῶα πάλιν ἐκ γῆς, καὶ θηρία ἀτίθασσα, κτηνῶν τε χειροτῆ συστήματα· πάντα ὁμοῦ τῆς οἰκείας μεγαλουργίας ἐνδειγμα, καὶ τοῦ κατ' εἰκόνα θεῖαν κτισθῆσομένου ἐστίασιν.

Ζ'. Ἐσχάτον δὲ πάντων, ὥσπερ τινὰ βασιλέα, τὸ πολυθρόλλητον ζῶον τὸν ἄνθρωπον, οἰκείᾳ χειρὶ καὶ εἰκόνι τιμώμενον, ἐκ γῆς μὲν τὸ σῶμα διαρτίσας, τὴν δὲ ψυχὴν τῷ θεῷ δημιουργήσας καὶ ζωοποιῶ ἐμφυσήματι· ὃ δὲ φημι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ ζωοποιῶν καὶ δημιουργῶν, καὶ τελειοῦν, καὶ ἀγιάζον τὰ σῶμματα· οὐ πρότερον προὑπάρξασαν ἐμπεδήσας τῷ σώματι (ἀπαγε τῆς Ὀριγένους (73) φληναφείας τὸ δυσσχές τε καὶ ἄστοπον), ἀλλ' ἐν τῇ συνθέτῳ διαπλάσει ἐκ τοῦ μὴ ὄντος αὐτὴν συστήσάμενος.

D duxi, propter nescio quos nostri nunc temporis Thrasones theologicos, qui tritam de divinis relationibus doctrinam ad scholasticorum nostrorum commenta amandare non dubitarunt, illasque Nazianzeno in primis ignotas incunctanter affirmarunt. Plene ni Trinitatis personæ tres mutuis relationibus duntaxat differant, unaquæque singulari dote sibi propria ab altera discrepabit, sicut tri-theismus, imo inæqualitas personarum inducetur: aut si nec absoluto quovis, nec relatione ulla distinguantur, vicerunt Judæi ac Sociniani, ut Deus una persona sit, ac non proprie Pater et Filius et Spiritus sanctus. Quapropter Petavius merito concludit: *In Deo relationes esse, fidei res est, et non opinionis.*

(71) Reg. et Coll. Καταφαιδρύνουσαν.

(72) Sic mss. et edita non πολύχρυστα.

(73) Coll. Ὀριγενιστικῆς. Reg. Ὀριγενιακῆς.

ζ'. Τοῦτον δὲ, τοῦτον τὸν ἄνθρωπον, ὃν κατ' οἰ-
κειαν εἰκόνα νοερὸν ὁμοῦ καὶ λογικὸν κατεσκεύασε,
πνεῦμα ζωῆς φέροντα, ἐν κοινωνίᾳ τῆς αὐτοῦ καθ-
ίστησι χάριτος, παραδείσου τε πολιοῦχον πεποίηκεν, ὃν
κατ' ἀνατολὰς πεφυτούργηκεν. Ἐδὲμ γὰρ τὴν τρυ-
φήν Ἑβραίων παῖδες κατονομάζουσι· μακαρίαν αὐτῷ
καὶ πανολβίαν βιοτὴν χαρισάμενος, μερίμνης ἀπάσης
ἀπηλλαγμένην καὶ ἀνετον, ἐξ ἧς ἐδραπέτευεν ἅπαντα
ἑδὼν, λύπη, καὶ στεναγμός. Οἷα γὰρ τις ἄγγελος
ἄλλος ἐπὶ γῆς διαιτῶμενος, ὕμνει τὸν θεὸν τὸν ποιή-
σαντα, θεῶν ἐννοίων ἐμπορούμενος, διὰ πάσης τῆς
κτίσεως πρὸς τὸν γενεσιουργὸν ἀγόμενος, ἐφ' ᾧ καὶ
πεπλαστούργητο. Τοῦτο γὰρ τις, οἶμαι, τὸ ξύλον εἶναι
τῆς ζωῆς λέγων τὸ πᾶν καὶ πληρὲς, ἀδιάρστον, μόνην
τε τοῦ καλοῦ φέρον τὴν μέξιν, ἀναγωγῆς τρόπων
οὐχ ἁμαρτῆσται.

η'. Ἄλλ' οὐκ ἤνεγκεν ὁ τῆς κακίας εὐρετής, ὁ τοῦ
ψεύδους πατήρ, ὁ τοῦ φθόνου δημιουργός· ὅρις διά-
βολος, ὅρῃ ἐν εὐθηνίᾳ τῶν τοσούτων ἀγαθῶν τὸν
ἄνθρωπον ἀδρυνόμενον. Ἐπιτίθεται τοίνυν αὐτῷ,
τὴν τῶν ἀγαθῶν προμηθεύμενος στέρξιν. Καὶ
ὁποκρίνεται μὲν τὴν εὐνοίαν, ὁποκαλίζει (74) δὲ δι'
ἀπάτης τὸν ἄνθρωπον, καὶ καταφέρει πτώμα, πτω-
μάτων ἀπάντων ἱλασινότητον. Καὶ σκοπεῖτε ὅσον τὸ
δέλεαρ.

θ'. Τί τῶν ἀπάντων ἐστὶν ὑψηλότερον; τί δὲ μόνον
ἐστὶν ὑψηλότερον (75); Θεὸς δηλαδὴ, ὁ πάντων ἐπέκεινα
καὶ πάντων αἷσιος. Τί τοίνυν τοῦ Θεοῦ χρηματῆσαι
ἐρασμιώτερον; Οὐκ ἐστὶν οὐδέν. Τῇ ἐφέσει ταύτῃ
φανακίσας τὸν ἄνθρωπον, πείθει τοῦ ξύλου τῆς γνώ-
σεως ἀπογεύσασθαι, τὴν γυναικίαν πρότερον λεη-
λατήσας ἀπλότητα. Πέφυκε γὰρ πως ἡ κακία τῷ τοῦ
καλοῦ προσήματι ἐγκαλύπτεσθαι· καὶ γὰρ τὰ οἰ-
κεία αἵσχη τῇ ἀρετῇ ἐπιτρίβεται· οὐ ξύλου τὴν λί-
χον ἀπογευσὶν ὁ πάντα εἰδὼς συμπερόντως τῷ Ἀδὰμ
ἀπεκέρυξε. Φησὶ γάρ· Ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν
τῷ παραδείσῳ βρώσει φάγη· ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου
τοῦ γινώσκουσιν καλὸν καὶ πονηρὸν, οὐ φάγεσθε
ἀπ' αὐτοῦ, οὐδ' οὐ μὴ ἀψησθε αὐτοῦ· ἢ ὅ· ἂν
ἡμέρᾳ φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθαρσίσθε.
Εἰ δὲ καὶ ξύλον νοεῖν ἐβελήσεως πρὸς δοκιμὴν καὶ
ἀπόπειραν ὑπακοῆς; τε καὶ παρακοῆς πεφυτευμένον,
κάντεῦθεν ξύλον γνώσεως καλοῦ τε καὶ πονηροῦ κατ-
ωνομασμένον, ἧ καὶ γνωστικὴν παρέχον ἐνέργειαν
τῆς οἰκείας τοῖς μεταλαμβάνουσιν φύσεως, οὐχ ἁμαρ-
τήσῃ τοῦ πρέποντος.

ι'. Ἀλυστελὴς δὲ ἡ τούτου γεῦσις πρὸ τελειώ-
σεως. Ἐγὼ γὰρ ἐκ τῶν γυμνῶν ὄντα γευσάμενος,
καὶ σκέπην ἐπραγματεύετο, καὶ περισπᾶτο, καὶ
ἐτυρδάζετο πρὸς τὴν τοῦ οἰκείου σώματος ἐπιμέ-
λειαν τῆς θέας ἀποφοιτήσας κατανοήσεως, ἐντεῦθεν
γυμνοῦται τῆς χάριτος, καὶ τὴν φθορὰν περιβάλλε-
ται, καὶ πρὸς γῆν ἀποστρέφεται, καὶ τοῦ θεοῦ πα-
ραδείσου ἐξόριστος γίνεταί, καὶ ἰδρωτὰ, καὶ πόνον,

7. Hunc demum, hunc hominem, quem ad ima-
ginem suam, intelligentiæ et rationis capacem, spi-
ritum vitæ ferentem condiderat, gratiæ suæ com-
municatione dignatus est, ac paradisi quem ad
orientem plantaverat, præsidem fecit (Hebræi enim
voluptatem, *Heden* nuncupant), vitam ei beatam ac
felicissimam, ab omni immunem cura, quietam ac
remissam, a qua gemitus exsularet, benigne con-
ferens⁷². Velut enim angelus alter quispiam habi-
tans, Deum conditorem suum dilaudabat, divina-
rumque rerum notionibus plenus, per **819** uni-
versas res creatas ad ipsum conditorem assurgebat,
cujus etiam rei causa formatus fuerat. Nam, meo
iudicio, si quis lignum vitæ, rerum hanc plenamque
universitatem, quæ indivisam, solamque boni com-
B municationem ferat, vocaverit, ab anagogico sensu
non aberrabit.

8. Verum non tulit nequitie inventor, mendacii
pater, invidiæ artifex diabolus, tanta bonorum con-
fertum copia ac deliciis affluentem hominem videre.
Eum itaque adoritur, eo consilio ut tanta hacce fe-
licitate ipsum spoliaret, ac benevolentiam quidem
præ se ferens, imposturis suis ipsum dejiceret, inque
lapsum (proh dolor!) omnium maxime miserandum
impellit. Qua vero illecebra, considerate.

9. Quid omnium, quinimo quid unum celissimum
est? Deus haud dubie, qui supra omnia omniumque
origo est. Quid ergo? num quidquam desiderabilius,
quam Dei nomine censi? Nihil plane. Hujus rei
cupidine homini illudens, illi auctor est, ut scientiæ
lignum degustet, muliebrem ante deprædans simpli-
citatē (solet enim malum boni specie oblini, sua-
que dedecora virtuti affingit⁷³), a quo ligno Deus
omnium præscius cupidiam refrenare Adamo de-
nuntiaverat. Ait enim: *Ex omni ligno quod est in
paradiso, vesceris: de ligno autem cognoscendi bo-
num et malum, non edetis de eo, neque tangetis illud.*
*Qua autem die ederitis ex eo, morte moriemini*⁷⁴.
Quod si etiam scientiæ lignum ob id plantatum esse
intelligere libeat, ut in homine Deo parendi vel non
parendi studium exploraretur, indeque lignum scien-
tiæ boni et mali vicitatum, sive quod quicumque
ipsius participes fierent, vim inde acciperent pro-
D priam suam naturam cognoscendi, procul a veritate
nequaquam abieris.

10. Damnosus autem erat illius gustus, necdum
perfectionem adeptus. Cognovit enim, simul atque
gustavit, se esse nudum, sibi legmen conficere
cogitavit, ac distrahi cepit, suique corporis curis
intentus turbari, a divina contemplatione semotus⁷⁵.
Hinc Dei gratia exutus, corruptielam induit, in ter-
ram revertitur, divino paradiso exterminatur, sudo-
ribus, laboribus, et morti divina districtione addi-

⁷² Lib. II *De fide* c. 11; Greg. Nyss. de opif. hom. c. 19; Naz. Orat. 2. de Pasch.; et Nicetas. ⁷³ Greg. Naz. et Nyss. cap. 20. ⁷⁴ Gen. II, 16; et III, 3. ⁷⁵ Greg. Naz. loc. cit.: ex quo hac Damasc.

(74) Edit. σκελίζει. Et paulo post deest πτώμα.

(75) Mss. ὑψηλόν.

citur : non quod lignum mortem progigneret (mortem enim Deus non fecit⁷⁶), sed quod inobsequentiae noxa eam secum attraheret. Hinc peccatum serpens depascensque, ter miserum me servum mancipat, et omnigenam in me pravitatem edit, meque per seipsam suavi pabulo alens enecat.

11. Quid igitur? qui natura ad miserationem pronus est; qui non solum ut essemus, verum ut bene essemus concesserat : num præstantissimum charissimumque figmentum suum, tam acerba tyrannide oppressum neglectui habuit⁷⁷? minime gentium; sed, ut cum Apostolo loquar⁷⁸: *Multifariam multisque modis olim locutus cum esset Deus patribus in prophetis, novissimis hisce diebus locutus est in unigenito et consubstantiali Filio suo*; quem misit in mundum, ut hominem errantem ad pristinam beatitudinem reduceret. Et, o immensam bonitatem! **820** quid tandem sit? Impermista miscetur : subsidunt, quæ naturam superant : quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit⁷⁹, hoc nunc videtur et auditur, voceque effertur, ac creditur. Quid vero illud? Dei Filius ac Deus, hominis Filius efficitur⁸⁰; Dei, inquam, et hominum mediator : non amittens quod Deus est. Immutabilis quippe est : neque simulans tantum se fieri hominem, ut qui mentiri nesciat, sintque fraus omnis et deceptio a recto benignæ ipsius voluntatis decreto alienæ; sed natura vere factus homo est, absque ulla mutatione et confusione, ut naturæ nostræ salutem vere præstaret.

12. Perfectus proinde Deus est; cum in ipso inhabitet omnis plenitudo divinitatis corporaliter⁸¹: perfectus etiam homo; qui nempe, ut totum hominem faceret salvum (quod enim assumptum non est, vere curatum non fuit⁸²), unus atque idem ipse in duabus perfectis naturis sit citra divisionem ullam; idem cum propria carne secundum hypostasim factus, secundum naturam vero Patri et Spiritui sancto consubstantialis existens, uti Deus : quin et nobis, ut homo, cognatus atque gentilis factus, omnem in se primi Adam substantiam gessit : cuncta videlicet ex quibus, et in quibus, et quæ homo est; corpus, inquam, mortale et animam intelligentem, immor-

A καὶ θάνατον κατακρίνεται. Οὐ τοῦ ξύλου τὸν θάνατον τίκτοντος· θάνατον γὰρ ὁ θεὸς οὐκ ἐποίησεν· ἀλλὰ τῆς παρακοῆς ἐφελκομένης τὸν θάνατον. Ἐντεῦθεν λαβοῦσα νομὴν (76) ἡ ἁμαρτία, καταδουλοῦνται μὲ τὸν τρισάθλιον, καὶ πᾶν εἶδος κακίας ἐν ἡμοῖς κατεργάζεται, καὶ δι' αὐτῆς ἀλλήλους ἡδὺ σιτίον, τῷ θανάτῳ δίδωσι.

ια'. Τί οὖν; ὁ φύσει συμπαθὴς, ὁ τὸ εἶναι δοῦς, καὶ τὸ εἶναι ἡμῖν χαρισάμενος, παρεῖδε τὸ οἰκεῖον πλάσμα τὸ τιμωτάτον, τὸ προσφιλέστατον, οὕτω δεινῶς τυραννοῦμενον; Οὐδαμῶς. Ἄλλ' ἀποστολικῶς εἰπεῖν, πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάλοι ὁ θεὸς ἀλλήλους τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς προφήταις, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν τῷ μονογενεῖ καὶ ὁμοουσίῳ αὐτοῦ Υἱῷ, ὃν ἐξαπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον, ἵνα τὸν πλανώμενον ἄνθρωπον πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἐπανάγῃ μακαριότητα. Καί, ὡς τῆς πολλῆς ἀγαθότητος! τί γίνεται; Τὰ ἄμικτα μίγνυνται· τὰ ὑπὲρ φύσιν ὑψίσταται· ἃ ὁ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ὁρᾶται νῦν, καὶ ἀκούεται, καὶ λαλεῖται, καὶ πιστεύεται. Τί τοῦτο; Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Θεός, Υἱὸς ἀνθρώπου γίνεται, μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων· οὐκ ἀποβαλὼν τὸ εἶναι Θεός· ἀτρέπτως· οὐδὲ σηματοδοτήσας τὸ γενέσθαι ἀνθρώπου. Ἀφενδῆς γάρ, καὶ δόλος ἅπας, καὶ ἀπάτη παντί· πού τῆς εὐθείας εὐδοκίας ἀλλοτρία· ἀλλ' ἀληθῶς φύσει γέγονεν ἄνθρωπος, διὰ πάσης τροπῆς καὶ συγχύσεως (77), ἵν' ἀληθῶς τῇ φύσει τὴν σωτηρίαν χαρίζεται.

C ιβ'. Τέλειος τοίνυν ἐστὶ θεός· ἐν αὐτῷ γὰρ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς· τέλειος ἄνθρωπος, ἵν' ὅλον σώσῃ τὸν ἄνθρωπον· τὸ γὰρ ἀπρόσληπτον, ἀθεράπευτον· εἰς καὶ αὐτὸς ἐν δυοῖς τελείαις ταῖς φύσεσιν, ἄνευ τῆς ὁμοσύνης (78) συνδιατρέσας γνωρίζομενος· καθ' ὑπόστασιν μὲν τῇ ἰδίᾳ σαρκὶ ταυτιζόμενος, φυσικῶς δὲ, τῷ μὲν Πατρὶ καὶ τῷ Πνεύματι ὅλα θεὸς ὁμοούσιος· καὶ ἡμῖν ὡς ἄνθρωπος γεγωνώς συμφορῆς καὶ ὁμόφυλος, πᾶσαν ἐν αὐτῷ τὴν τοῦ πρώτου Ἀδὰμ φέρων οὐσίαν, ἐξ ὧν, καὶ ἐν οἷς καὶ ἅπερ ἐστὶν ἄνθρωπος, σῶμα θνητὸν, καὶ ψυχὴν νοερὰν καὶ ἀθάνατον, λογικὴν, αὐτεξούσιον, θελητικὴν τε καὶ ἐνεργητικὴν (79)· τὸ γὰρ ἐξ ἐνὸς τοῦ-

⁷⁶ Sap. 1, 13 ⁷⁷ Lib. III *De fide*, cap. 1. ⁷⁸ Hebr. 1, 1. ⁷⁹ Isa. LXIV, 4; I Cor. II, 9. ⁸⁰ Lib. III, cap. 2. ⁸¹ Coloss. II, 6. ⁸² Lib. III *De fide*, cap. 18; Greg. epist. 1, Ad Cledon.

(76) Sic mss. ut Pantinus in suo, Nisi quis, inquit, νόμον legere malit, ut infra est.

(77) Reg. Colb. συμφορῶς.

(78) Ἄνευ καὶ ὁμοσύνης. Citra ullam velut dissociationem separationemque agnitus. Geminat hæc D. Aug. in *Enchir.* et Concil. Tolet. etc., sub initio. PANTINUS.

(79) Θελητικὴν τε καὶ ἐνεργητικὴν. Sæpe jam a me dictum est, sanctos Patres operationes duas Christo asseruisse, priusquam Monothelitarum hæresis oriretur. Hic vero ab re non erit pauca hæc observare, Sophronium quidem antequam Hierosolymorum antistes fieret, Cyro Alexandrino vehementer, nec sine lacrymis obtulisse, ne sua novem capitula, quibus in gratiam Severianorum iniqua

D dispensatione unam duntaxat operationem Domino attribuebat, ediceret. Quibus in Alexandrina synodo promulgatis, vicinarum regionum præsules orthodoxi hæresin hanc ardentius insectari cœperunt. Ex his porro fuit Modestus Hierosolymitanus, qui in oratione De dormitione Virginis Deiparæ, sinceræ fidei professione inolecentem errorem perstringit his verbis : Χαίροις, ἱερωτάτῃ Μητρί· Ἀειπάρθενε, ἡ γεννήσασα τὸν ἐκ σοῦ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος ἁγίου Χριστὸν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν ἐν θεότητι τέλειον, καὶ ἐν ἀνθρωπότητι τέλειον, ἥγουν ἐν δυοῖς φύσεσιν καὶ θελήμασι, καὶ ἐνεργείαις, καὶ θέλοντα καὶ ἐνεργούντα ὡς θεὸν, καὶ θέλοντα καὶ ἐνεργούντα ὡς ἄνθρωπον, ἵνα τὸν αὐτὸν ἀσυγχύτως καὶ ἀδιαιρέτως ἔχοντα ἐν ἀμφοτέροις τὴν ἐξουσίαν. *Salvæsis,*

των πάντων ἀμοιροῦν ζῶον, οὐκ ἄνθρωπος· ἐξ ἁγίας Παρθένου, σάρκα ἐψυχωμένην ψυχῇ λογικῇ τε καὶ νοεῖ· ταύτῃ συσθεσάμενος, καὶ ταύτῃ καθ' ὑπόστασιν ἐνωθεὶς, καὶ κυθηθεὶς Θεὸς σεσαρκωμένος, εἰς Υἱὸς, καὶ Χριστὸς, καὶ Κύριος, καὶ Θεοτόκον (80) τὴν τεκοῦσαν ἀπεργασάμενος.

17. Εἰ μὴ γὰρ εἰς καθ' ὑπόστασιν, πῶς δ' ἄλλως σὰρξ ἐγένετο; τοῦτο δηλοῦντος τοῦ ἁγίου Πνεύματος οὐκ εἰς σάρκα τετράφθαι τὸν Λόγον, ἐνωθῆναι δὲ μάλλον ἐν σαρκὶ καθ' ὑπόστασιν. Ἡ πῶς δ' ὁμογενὴς Υἱὸς, ὁ ὢν ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρὸς, φασὶν, ἐξηγήσατο; Ὁ φαινόμενος γὰρ ἄνθρωπος αὐτὸς ἐξηγήσατο· ὅς εἰ μὴ καὶ Θεὸς εἴη, πῶς ἐν τοῖς κόλποις εἶναι τοῦ Πατρὸς πιστευθήσεται; ἢ πῶς, ὁδὲς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβὰς, ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ; Οὕτω γὰρ σωματικῶς ἀνεληλύθει εἰς τὸν οὐρανόν, ὅπου γε καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἔφησεν· Οὕτω γὰρ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν Πατέρα μου. Ἡ πῶς ὁ καταβὰς αὐτὸς ἔστιν καὶ ὁ ἀναβὰς; Κατέβη μὲν γὰρ θεότῃ, οὐ τοπικῶς, ἀλλὰ συγκαταβατικῶς· ἀνέβη δὲ σωματικῶς, εἰς ὃν ὁ αὐτὸς Θεὸς τε καὶ ἄνθρωπος. Ἡ πῶς ὁ λαλῶν καὶ φαινόμενος ἄνθρωπος φησὶν· Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἑσμεν; Οὐ γὰρ εὐμήχανον ψιλὸν ἄνθρωπον φάναι τὰς τοιαύτας φωνὰς, εἰ μὴ καὶ Θεὸς εἴη τῷ Πατρὶ ὁμοούσιος.

18. Εἰ δὲ καὶ μὴ ἐν δύο γινώσκοντο φύσεις, πῶς ὁ θνητὸς ἅμα εἴη ὁ αὐτὸς καὶ ἀθάνατος, χριστός τε καὶ

A talem, rationis, liberi arbitrii, voluntatis, et operandi facultate præditam (neque enim animal cui aliquid horum desit, homo prorsus fuerit³³), demum ex sancta Virgine carnem anima rationali atque intelligente animatam in semetipso subsistentem edidit, cui secundum hypostasim unitus cum esset, incarnatus Deus utero genitus fuit, unus Filius, Christusque, ac Dominus, parentemque suam Dei Matrem effecit.

13. Nisi enim sit unus ratione personæ, quonam modo Verbum caro factum est³⁴? hoc scilicet significante Spiritu sancto, Verbum non in carnem esse conversum, sed carni secundum hypostasim unitum³⁵. Aut quomodo dicitur, unigenitus Filius, qui est³²¹ in sinu Patris enarravit³⁶? Qui enim homo cernebatur, is enarravit. Hic tamen, nisi etiam Deus sit, qua ratione credatur esse in sinu Patris? Aut quomodo, Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, Filius hominis qui est in cælo³⁷? Tunc enim in cælum cum corpore nondum ascenderat; quandoquidem etiam post resurrectionem dixit: Nondum ascendi ad Patrem meum³⁸. Aut quomodo istud: Qui descendit, ipse est qui et ascendit³⁹? Descendit nimirum divinitate, non loci mutatione, sed inclinatione: corporali vero ratione ascendit, cum unus idemque Deus et homo esset. Aut quomodo demum ille qui loquebatur et cernebatur homo, ait, Ego et Pater unum sumus⁴⁰? Non enim congruenter de se talia prædicare potuisset, qui nudus homo esset, ac non simul Deus, ejusdemque ac Pater essentia⁴¹.

14. Quinimo, nisi in duabus ipsum naturis agnoscamus, quomodo simul mortalis atque immortalis,

³² Lib. III De fide, cap. 2. ³³ Joan. I, 14. ³⁴ Contra Nestor. ³⁵ Joan. I, 18. ³⁶ Joan. III, 15. ³⁷ Joan. IX, 17. ³⁸ Ephes. IV, 10. ³⁹ Joan. X, 50. ⁴⁰ Lib. IV, cap. 19.

sacratissima mater, virgo perpetua, quæ Christum ex te incarnatum de Spiritu sancto genuisti, Filium Dei, in Deitate perfectum, et in humanitate perfectum, hoc est in duabus naturis, et voluntatibus, et operationibus, volentemque et operantem ut Deum, volentem etiam et operantem ut hominem, unum eundemque sine confusione ac divisione habentem in utrisque potestatem. Quibus nihil usquam disertius, ut, contra quam Photius in Bibliotheca definivit, hæc Modesti oratio suam hac etiam in parte utilitatem habeat Sophronius ejus successor in sua quidem Palæstinæ synodo catholicam veritatem stabilivit, data præsertim ad Sergium CP. et alios patriarchas epistola. Acceptis vero posterioribus Honorii papæ litteris quas legati sui Roma redeuntes secum detulerunt, nonnihil temperasse videtur ab expressa duarum operationum ac voluntatum confessione. Nam cum in homilia in Annuntiationem Deiparæ, quam apud me integram perinde habeo, Incarnationis fidem ad longum exponat, utramque tamen operationem, atque voluntatem omnino retinet; quemadmodum etiam in aliis, quæ Latine legi possunt in Bibliotheca PP. concionatoria. Nimirum hoc Honorio pontifici Romano deluit, qui, ut in secunda sua epistola Honorius ipse significat, Palæstinos nuntios non dimiserat, nisi pollicitos, deinceps a Sophronio aliisque nullam faciendam esse mentionem unius aut duplicis operationis: Quoniam hos quos prædicat frater, et coepiscopus noster Sophronius ad nos misit, instruximus, ita ut duo ἐνεργιῶν ἐπωνυμίαν τοῦ λοιποῦ χρηστῶν ἐπιμελήτῃ,

ὅπερ καὶ πάντως ἐπηγγέλαντο τὸν προλεχθέντα ἄνδρα μέλλειν ποιεῖν, ne duarum operationum vocabulum deinceps prædicare persistat, quod instantissime promiserunt, prædictum virum facturum, si etiam Cyrus frater et coepiscopus noster ab unius operationis vocabulo discesserit. Qua vero ratione Palæstini hujc jussioni morem gesserint, colligi forsitan potest ex Expositione brevi fidei Anastasii Sinaitæ, rerum gestarum æqualis ac tæsis ('Ὁδηγόν', pag. 40) ubi data opera lectorem suum præmonet, ne temere et inconsiderate duas naturas, ac duas voluntates, et operationes naturales dicat, κατὰ τινὰς ἀπαδεύτους more quorundam imperitorum· εὐσεβανδρίστον γὰρ ἔστι καὶ μάλιστα τοῖς ἀπλουστέροις, τὸ ἀκούειν ἐπὶ Χριστοῦ δύο φυσικά. Nam apud simpliciores scandalum paritur, cum audiunt duo naturalia. Id quod subinde accurratissime prorsus explicat, ut vix ullus uspiam melius. In fine addit, Nestorianos humanam voluntatem et operationem non ponere, propter voluntatis et operationis hominum vitium, quæ nempe peccato semper inquinetur et impugnetur a diabolo, cæterum Monophysitas ταυτοδοσίαν et ταυτοπραξίαν, identitatem volendi et agendi, et suo cerebro propter naturæ quam flixerant, identitatem commentos esse.

(80) Καὶ Θεοτόκον. Deiparam. De hac re multa habes in Dog. orth. fid. sub nomine Justiniani edito. Item in libello Cyrilli Alexandr. Περὶ μὴ βουλομένην ὁμολογεῖν Θεοτόκον τὴν ἁγίαν Παρθένον. Et in altero ejusdem opusculo ἀπολογητικῷ, Περὶ τῶν δύο τε κεφαλαίων, cap. 2. PANTINUS.

creatus et increatus, visibilis et invisibilis, perfectus Deus et perfectus homo, idem ipse fuerit? Non enim naturæ unius proprietates istæ fuerint: cum neque creatum cum increato idem suapte natura sit, neque mortale cum immortali, visibile cum invisibili, humanitas cum deitate.

15. Quomodo vero etiam Christus unius compositionis naturæ sit²², cum Pater et Spiritus sanctus in simplici omnino natura considerentur? Aut qui secundum unam eandemque naturam, ejusdem ac Pater nosque essentialiter erit? nisi quis etiam Patrem ejusdem atque nos essentialiter dixerit. Quod omni portentosa fictione longe absurdius foret. Quomodo autem ipsemet etiam ait: *Qui videt me, videt et Patrem*²³? Et rursum: *Quid me queritis interficere, hominem qui veritatem locutus sum vobis*²⁴? Nam qui eum hominem duntaxat vidit, non Deum ac Patrem vidit²⁵.

16. Quod si etiam unam duntaxat voluntatem asseruerimus, quo loco corporalem incessum, panum fractionem, sermonis prolationem, aliaque id genus ponemus, quæ profecto non divinæ naturæ, sed humanæ facultatis sunt? Non enim hæc in speciem tantum, sed ex naturæ veritate fiebant²⁶.

17. Præterea, si eum naturali et libera suique juris voluntate quatenus homo erat caruisse existimaverimus, quo obsecro referemus nutrimenti et cæterorum naturalem ejus appetitum, somni, inquam, potus, ac similia²⁷? Hæc enim naturæ lege cum excitentur, animam quidem rationis expertem cum potestate movent ut expleantur (unde sit, ut hujus etiam appetitionis comes sit ad ipsam actionem impetus, propterea quod natura brutas animantes agat²⁸, quo sit ut crimine vacent, nec ulli castigationis generi obnoxii sint): quibus autem inest ratio, libera voluntate cum moveantur, naturam potius agunt, quorum arbitrii sit, ut, aut sequantur appetitum, aut ipsum inhibeant²⁹. Voluntas quippe est naturalis, rationalisque, et sui juris appetitio³⁰. Quæ tamen illis convenire dico, qui naturæ consentaneam rationem custodiunt: cum illi, qui negligentia sua in id quod a naturæ norma discrepat, animis feruntur, agantur potius quam agant, cum vitiorum consuetudine veluti lege dominii premantur.

18. Qua porro voluntate dicamus, Dominum, cum domum esset ingressus, idque clani omnibus haberi voluisset, latere tamen non potuisse³¹? Est enim cuius manifestum, divinam voluntatem omnia posse, humanam vero imbecilem prorsus atque infirmam esse. Quomodo denique propria posthabita, paternam orabat expleri voluntatem? Aut cujus tandem naturæ est orare? Create prorsus³².

Ἀκτιστος, ὁρατὸς καὶ ἀόρατος, τέλειος Θεὸς καὶ τέλειος ἄνθρωπος; Ταῦτα γὰρ οὐκ ἂν εἴη μιᾶς φύσεως ἰδιώματα. Οὐ γὰρ ταυτὸν κατὰ φύσιν τὸ κτιστὸν τῷ ἀκτιστῷ, οὐδὲ τὸ θνητὸν τῷ ἀθανάτῳ, οὐδὲ τὸ ὁρατὸν τῷ ἀόρατῳ, οὐδὲ θεότης ἀνθρωπότητι.

ιε'. Πῶς δὲ καὶ συνθέτου μιᾶς φύσεως εἴη ὁ Χριστός, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος ἐν ἀπλῇ φύσει θεωρουμένων; Ἔσται δὲ πῶς κατὰ τὴν αὐτὴν φύσιν τῷ Πατρὶ καὶ ἡμῖν ὁμοούσιος, εἰ μὴ που καὶ τὸν Πατέρα φῆσιν: τις ἡμῖν ὁμοούσιος; Ὅπερ ἀπάσης τερατώδους ἐννοίας ἐστὶν ἀτοπώτερον. Πῶς δὲ καὶ ὁ αὐτός φησιν: Ὁ ἑωρακὴς ἐμὲ ἑώρακε τὸν Πατέρα; καὶ πάλιν: Τί ζητεῖτε με ἀποκτείνειν, ἄνθρωπον, ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λέλειπκα; Ὁ γὰρ ἑωρακὴς αὐτὸν ἄνθρωπον μόνον, οὐ τὸν Θεὸν καὶ τὸν Πατέρα ἑώρακεν.

ις'. Εἰ δὲ καὶ μίαν αὐτοῦ φήσωμεν τὴν ἐνέργειαν, ποῦ θήσομεν τὴν σωματικὴν βάδισιν, τὴν τῶν ἄρτων κλάσιν, τὸν προφορικὸν λόγον, καὶ τὰ τοιαῦτα, ἃ μὴ θείας φύσεως εἰσιν, ἀλλ' ἀνθρωπίνης ἐνεργείας; Οὐ γὰρ σχήματι ταῦτα, ἀλλ' ἀληθείᾳ ἐγίνετο (81) φύσεως.

ις'. Εἰ δὲ καὶ ἄμοιρον φυσικοῦ καὶ αὐτεξουσίου θελήματος κατὰ τὸ ἀνθρώπινον αὐτὸν ὑπολάβωμεν (82), ποῦ τὴν τῆς τροφῆς καὶ τῶν λοιπῶν φυσικὴν θήσομεν ἐφῆσιν, ὕπνου φημί, καὶ πότου, καὶ τῶν τοιοῦτων; Ταῦτα γὰρ φύσεως νόμῳ κινούμενα, τὴν μὲν ἄλογον ψυχὴν κατ' ἐξουσίαν ἀγει πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν ὅθεν καὶ τῇ ὁρέξει συμπαρομαρτεῖ καὶ ἡ πρὸς τὴν πράξιν ὁρμή· ἀγει γὰρ ἡ φύσις τὰ ἄλογα, διὰ καὶ ἀνεύθυνα, μηδὲν ὑποκείμενα τρόπῳ κολάσεως· οἷς δὲ λόγος πρόσσεστιν, αὐτεξουσίως κινούμενα, ἀγει μᾶλλον τὴν φύσιν, κατ' ἐξουσίαν ἔχοντα ἐπεσεβαί τε καὶ ἐπέχειν τὴν δρεξίν. Θέλησις γὰρ ἐστὶ φυσικὴ, λογικὴ τε, καὶ αὐτεξουσίου δρεξις. Ταῦτα τέ φημι, ἐπὶ τῶν φυλαττόντων τὸ κατὰ φύσιν, ὡς οἱ γε πρὸς τὸ παρὰ φύσιν ἐξ ἀπροσεξίας ἐληλακότες, ἀγονταὶ μᾶλλον, ἢ περ ἀγούσιν, δεσποτείας οἷα νομῇ (83) κτησαμένων τῶν παθῶν τὴν συνήθειαν.

ιη'. Ποῖα δὲ θελήσει φήσωμεν εἰς οἶκον ἐλθόντα, καὶ μηδὲνα γινώκει θελήσαντα, μὴ δυνήσθαι λαβεῖν; Τὸ γὰρ θεῖον θέλημα παντὶ που δῆλον, ὡς παντοδύναμον, ἀσθενές; δὲ δῆπου καὶ ἀδρανὲς τὸ ἀνθρώπινον. Πῶς δὲ δῆπου καὶ τὸ οἰκεῖον παραιτούμενος θέλημα, τοῦ πατρικοῦ θελήματος ἡῤυχετο τὴν ἐκπλήρωσιν; Ποίας φύσεως τὸ εὐχεσθαι ἴδιον; Τῆς κτιστῆς θελαδῆ. Ταύτης οὖν καὶ τὸ παραιτούμενον θέλημα. Οὕτως εἰς

²² Contra Eutych. lib. iii, cap. 15. ²³ Contra Severum, ibid. cap. 15. ²⁴ Joan. xiv, 9. ²⁵ Joan. vii, 40. ²⁶ Lib. iv, cap. 19. ²⁷ Contra Monothel. lib. iii, cap. 15, 16, 17. ²⁸ Lib. iii, cap. 14. ²⁹ Lib. ii, cap. 22. ³⁰ Ibid. cap. 27; lib. iii, cap. 18; et lib. De duab. volunt. ³¹ Lib. ii, cap. 22. ³² Marc. vii, 24. ³³ Vid. lib. iii De fide, cap. 15 et 17; et lib. De duab. volunt. ³⁴ Lib. iii, cap. 18, 19 et 21; lib. De duab. vol.

(81) R. ἐγένετο.

(82) R. et C. ὑπολάβοιμεν.

(83) Sic Mss. Pantinus et Combef. emendant, νόμον.

ἐστὶ Χριστὸς, Υἱὸς τε καὶ Κύριος ἐν δυοῖ τελεταῖς Α καὶς φύσει, καὶ τοῖς αὐτῶν φυσικαῖς ἰδιώμασιν ἰδιαιρέτως ἅμα καὶ ἀσυγχύτως θέλων καὶ πράττων τὰ ἑκατέρας φύσεως μετὰ τῆς θατέρου κοινωνίας (84), κατὰ τὴν ἐν ἀλλήλαις τῶν φύσεων ἀσυγχυτον περιχώρησιν, ὁ εἰς τῆς ἁγίας Τριάδος, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ δι' ἡμᾶς Υἱὸς ἀνθρώπου γενόμενος.

18. Ἐπειδὴ γὰρ δι' ἀνθρώπου ὁ θάνατος, ἔδει δι' ἀνθρώπου δωρηθῆναι τὴν ἀνάστασιν. Ἐπειδὴ ψυχὴ νοερά αὐτεξουσίῳ θελήματι ἐνῆργησε τὴν παράσιν, ἔδει ψυχὴν νοεράν φυσικῶ καὶ αὐτεξουσίῳ θελήματι τὴν ὑπακοὴν ἐνεργῆσαι τοῦ Κεῖσαντος, καὶ τὴν σωτηρίαν ἐπανελθεῖν, δι' ὧν ὁ θάνατος τὴν ζωὴν ἐξωστράχισεν, ἵνα μὴ τυραννεῖσθαι νομίῃ ὁ θάνατος τὸν ἄνθρωπον.

κ'. Τί τοίνυν τὸ ἐνταῦθεν; Θεότητος ἐλπίδι δελεάσας τὸν ἄνθρωπον, σαρκὸς προβλήματι δελεάζεται, καὶ ἀναμαρτήτου γευσάμενος ὁ θάνατος σώματος, ἐναυτίσας, καὶ πᾶσαν τὴν ἐν τοῖς ἐγκάτοις τροφὴν ὁ ἀλλοῖος ἐξήμεσε. Πάντα γὰρ τὰ ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ὁ δημιουργήσας ἡμᾶς Θεὸς Λόγος ἀναδεξάμενος, καὶ τῶν ἡμετέρων παθῶν πειρασθεὶς καθ' ὁμοιότητα χωρὶς ἁμαρτίας, νόμον πληρώσας, καὶ μόνος ἐν ἀνθρώποις ἐφανθεὶς (85) ἀναμάρτητος, καὶ διὰ τοῦτο τῷ θανάτῳ οὐκ ὑπεύθυνος, καὶ τῆς θείας οὐσίας διὰ τῶν θαυμάτων δημοσιεύσας τὴν δύναμιν, τέλος ἔχουσιν ἐπὶ τὸ πάθος ὑπὲρ ἡμῶν ἔρχεται τὸ παντὸς τοῦ κόσμου σωτήριον, καὶ δίδωσιν ἑαυτὸν, ὑπὲρ ἡμῶν κατὰ γενόμενος, οὐκ ὧν αὐτὸς κατὰ, εὐλογία δὲ μᾶλλον καὶ ἁγιασμὸς, ἀλλὰ τὴν ἡμῶν κατὰραν ἀναδεχόμενος, ὑπὲρ ἡμῶν σταυροῦται, καὶ θνήσκει, καὶ θάπτεται. Ἐπικατάρατος δὲ πᾶς ὁ κρεμάμενος ἐπὶ ξύλου, φησὶν ἡ Γραφή. Καὶ Γ' ἡ εἰ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ, τῷ Ἀδάμ ἔρχεν ὁ Θεός. Πίνεται τοίνυν ὑπὲρ ἡμῶν κατὰρα, ἵνα τὴν εὐλογίαν ἡμεῖς ἀπολάβωμεν. Ὅσοι γάρ, φησὶν, ἔλαβον αὐτὸν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα γενέσθαι Θεοῦ, τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν.

κα'. Ὁ τοῦ θαύματος! ὁ ποιμαίνων τὸν Ἰσραὴλ, ὡς Θεὸς προαιώνιος, ὑπὸ χειρὸς Ἰσραηλῆτιδος εἰς θάνατον ὡς ἄνθρωπος παραδίδεται. Ὁ ὁδηγὼν Ἰσραὴλ ὡσεὶ πρόβατον, ὡς ἀρνίον ἀκακὸν ἵκται τοῦ θύεσθαι, καὶ ξύλον ἐπάγει ζωῆς κατὰ τοῦ ξύλου τῆς γνώσεως, καὶ χολῆς γεύσει δέξει συμμικτῶ (86), τὴν ἐκ τῆς ἡδίας βρώσεως νόσον τῇ φύσει ἐνσκήψασαν ἐξωστράχισεν. Ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ ὡς Θεός, ὡς χριτὸς ἐπὶ σταυροῦ κρέμαται, αὐτὸς ὧν ἡ τῶν ἀνθρώπων ζωὴ, ἣν οἱ θεοκτόνοι ἐξηρημένην τοῦ ξύλου θεασάμενοι (87), οὐκ ἐπίστευσαν. Ἔμυσαν

Huius itaque etiam repudiata voluntate acias. Atque ita unus Christus, Filiusque ac Dominus est, in duabus perfectis naturis, earumque nativis proprietatibus, indivise simul et inconfuse volens et agens quæ utriusque nature sunt, cum alterius communione, pro arectissima nec confusa earumdem in se invicem immissione; unus, inquam, o sancta Trinitate Dei Filius, nostrique causa factus hominis Filius.

19. Nam quia per hominem mors, æquum erat per hominem resurrectionem donari: et quoniam anima intellectu prædita, libera voluntate sua præceptum violaverat, oportebat etiam intellectu præditam animam libera voluntate obedientiam Creatori præstare, iisdemque adeo rationibus salutem redire, quibus mors vitam exterminaverat; ne perpetuam illa tyrannidem in homines se exercituram arbitraretur.

20. Quid inde igitur? Ille qui divinitatis spe hominem inescaverat, carnis obtentu capitur, et mors immuni a culpa corpore degustato, nauseam passa, escam omnem quam in viscera demiserat, misera evomuit. Deus quippe Verbum, ipse nostri conditor, omnia nostra nostri causa in se suscipiens, nostrasque ægritudines expertus, cum similis nobis existeret absque peccato, legem implevit, solus inter homines a peccato liber, ac proinde nec morti obnoxius. Qui divinæ essentia suæ virtute miraculis propalata, sponte tandem mortis supplicium universo mundo salutare adit, factusque nostra causa maledictum (quoniam non ipse maledictum fuit, quin potius benedictio et sanctificatio, quamlibet maledictum quod nos incurreramus in sese suscepit) propter nos cruci affigitur, moritur, sepelitur. Maledictus autem qui pendet in ligno, inquit Scriptura. Atque Deus Adamo, Terra es, et in terram reverteris. Quapropter pro nobis sit maledictum, ut nos benedictionem reciperemus. Nam quotquot receperunt eum, inquit, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui in ipsum credunt.

21. O rem stupendam! qui pascit Israel, uti Deus sæculis antiquior, nunc manu Israelitica in mortem ut homo tradiitur. Qui deducit velut ovem Israel, nunc tanquam ovis ductus est ad immolandum: et adversans scientiæ lignum, vitæ lignum inducit, mistoque fellis gustui aceto, morbum ex dulcis cibi illecebra naturæ inolitum amolitur. Qui sedet super Cherubim, ut Deus, tanquam reus in cruce suspenditur: cum ipse sit omnium hominum vita, quam cum deicidæ in ligno pendentem conspexissent, non crediderunt. Clauserunt enim ocu-

* I Cor. xv. 21. * Lib. iii De fide, cap. 27. * Lib. iii, cap. 1 et 27. * Hebr. iv. 15. * Galat. iii. 13. * Deut. ii. 23. * Gen. iii. 19. * Joan. i. 12. * Psal. lxxix. 1. * ibid. * ibid. 2.

(84) Edita male μετὰ τὴν θατέρου κοινωνίαν. Ac Pantinus proinde, Post alterius communicationem. Damascenus vero Leonis epistolæ ad Flavianum verbis utitur. Agit utraque natura cum alterius communicatione, etc. Sic lib. iii, De fide orth. cap. 19, et

lib. De duab. volunt.

(85) R. et Colb. φανεῖς.

(86) R. et Colb. γεύσει δέξει: σύμμικτος. Paulo post deest in editis ἐν σκήψασαν.

(87) R. et C. θεώμενοι.

los suos, et auribus graviter audierunt ¹⁷. **823** Qui divinis manibus hominem fluxerat, tota die intemeratas manus expandit ad populum non credentem et contradicentem ¹⁸, animamque tandem in Patris manus commendat ¹⁹. Lancea foditur latus illius ²⁰, qui ex Adami latere Evam fabricaverat ²¹, divinumque sanguinem et aquam, immortalitatis poculum, et instaurationis lavacrum fundit. Hinc et sol pudore suffusus est, intelligibilem illum justitiæ solem petulantium ludibriis affici non ferens. Terra quatiebatur, Dominico respersa cruore, idolorum excutiens tabem, suæque lustratione gestiens. Surrexerunt e monumentis mortui, ejus qui nostri causa obierat, resurrectionem præmonstrantes. Extinctus est sol, ac rursus accensus, ut trium dierum numerum a Domino conductum efficeret. Templi velum scissum est, adeunda adyta, et occulta propalanda clare significans. Nam latro quidem paradisi initurus erat, et ille homo qui tanquam maleficus necabatur, ab omni creatura credendus Deus et adorandus (hoc enim vere ac re ipsa erat), terrenum corpus et ex pulvere coagmentatum, supra cælos omnes efferendum, et Deo consensurum; sanctæ denique et beatæ, laudatissimæque Trinitatis cognitio manifestanda.

22. Qui in Adamum vitæ spiritum insufflaverat, feceratque illum in animam viventem ²², hic mortuus sine spiritu, in monumento deponitur. Qui hominem, ut in terram reverteretur, damnaverat ²³, iis qui in terra oblivioni traditi sunt, connumeratur. Conteruntur portæ æreæ, ac ferrei vectes confringuntur ²⁴. Sublatæ sunt illæ portæ æternæ, horruitque inferni janitor, et revelata sunt fundamenta terræ ²⁵. Nam qui liber a peccato erat, inter mortuos censitus fuit. Inlitis est involutus, qui Lazari fascias solverat ²⁶, ut hominem peccato emortuum, ejusque catenis astrictum, liberum dimitteret. Nunc rex gloriæ ²⁷ ad tyrannum venit, ille potens in prælio ²⁸, cujus ad nos exitus sunt a summo cælo, qui vitæ hujus viam gigantis in moerem cucurrit. Cum illo enim imbecillitatem humanitatis obtendens congredditur, fortemque vincit ut passerulum, profligatis omnipotentie deitate satellitibus illius, ejusque vasa diripit ²⁹, rite reducens, quæ ille barathro male meruerat. Nunc Sermo ad serpentem descendit, Leviathan scilicet illum desertorem ³⁰ (Leviathan enim serpentem interpretantur) *magnum illum sensum Assyriorum*, seu

A γὰρ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, καὶ τοῖς ὡσὶ βαρέως ἤκουσαν. Ὁ θείαις χερσὶ πλαστοργήσας τὸν ἄνθρωπον, ὅλην τὴν ἡμέραν τὰς ἀχράντους διεπέτασε χεῖρας πρὸς λαὸν ἀπειθούντα καὶ ἀντιλέγοντα, καὶ ταῖς πατρικαῖς παλάμαις τὴν ψυχὴν παρατίθεται. Καὶ λόγῃ πλευρὰ νύττεται τοῦ ἐκ πλευρᾶς τοῦ Ἀδὰμ τὴν Εὐαν δημιουργήσαντος, καὶ πηγάζει θεῖον αἷμα καὶ ὕδωρ, πόμα ἀθανασίας, καὶ ἀναπλάσεως βάπτισμα. Ὁθεν ἡσχύνθη ὁ ἥλιος, μὴ φέρων ὄρεῖν τὸν νοσητὸν τῆς δικαιοσύνης παροινούμενον ἥλιον. Γῆ ἐσειέτο, δεσποτικῶ περιβραίνονμένη αἵματι, τῶν εἰδωλικῶν λύθρων (88) ἐκτινασσομένη τὸν σπύλον, καὶ περιχαρῶς σκιρτῶσα τὴν κἀθαρσίν. Νεκροὶ τῶν μνημάτων ἀνίσταντο, τοῦ δι' ἡμᾶς νεκρουμένου τὴν ἑγερσιν προεμφαίνοντες (89). Ἐσθένυντο ἥλιος, καὶ πάλιν ἀνῆπτετο τὴν τρίτημερον (90) τοῦ δεσπότητος δημιουργῶν ἀπαριθμήσιν. Τοῦ ναοῦ διηρεῖτο τὸ καταπέτασμα, σαφῶς μηνύον τὴν τῶν ἀδύτων ἐπίβασιν, καὶ τῶν κεκρυμμένων τὴν ἐκφάνσιν. Ληστής μὲν γὰρ ἡμέλλε χωροβατεῖν τὸν παράδεισον, καὶ ὁ δίκην κακούργου ἀναιρούμενος ἄνθρωπος, θεὸς ὑπὸ πάσης πιστεύεσθαι καὶ προσκυνεῖσθαι τῆς κτίσεως. Θεὸς γὰρ ἐστὶν ἀληθῶς· καὶ τὸ γεῶδες καὶ ἐκ χοῦς ἀπηρτισμένον (91) σῶμα, οὐρανῶν ὑψηλότερον γίνεσθαι, καὶ θεῶ συγκαθέζεσθαι (92)· καὶ ἡ τῆς ἀγίας, καὶ μακαρίας, καὶ πολυμνήτου Τριάδος φανεροῦσθαι ἐπίγνωσις.

C καὶ τῷ Ἀδὰμ ἐμφυσήσας πνεῦμα ζωῆς, καὶ ποιήσας αὐτὸν εἰς ψυχὴν ζῶσαν, νεκρὸς, ἀπνους ἐν τῷ μνημείῳ τίθεται. Ὁ εἰς γῆν ἀποστρέφεσθαι· κατακρίνας τὸν ἄνθρωπον, τοῖς ἐν γῇ ἐπιληησμένοις συναριθμῶς γέγονε. Καλκαὶ πύλαι συντρίβονται, καὶ συνθλύνονται μοχλοὶ σιδηροί· πύλαι μὲν αἰώνιοι ἤρθησαν, καὶ ἐφρίξεν ἄδου πυλωρὸς (93), καὶ ἀνεκαλύφθη τὰ τῆς οἰκουμένης θεμέλια. Ὁ γὰρ ἁμαρτίας ἐλεύθερος ἐν νεκροῖς ἐλεόγισται· καὶ κειρίαις περικεῖται ὁ Ἀζάρου λύσας τὰ σπάργανα, ἵνα τὸν νεκρωθέντα τῇ ἁμαρτίᾳ ἄνθρωπον, καὶ ταῖς ταύτης περισφιγέντα σειραῖς, λύση τῶν δεσμῶν, καὶ ἀφήσῃ ἀνετον. Νῦν ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης πρὸς τὸν τύραννον κατεφορτίσεν, ὁ δυνατὸς ἐν πολέμῳ, οὗ ἀπ' ἀκρου τοῦ οὐρανοῦ αἱ πρὸς ἡμᾶς ἐξοδοί, ὁ δραμὼν ὡς γίγας τὴν ἐν τῷ βίῳ ὁδόν. Συμπλέκεται γὰρ τοῦτο τῇ ἀσθενείᾳ τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ δεσμεῖ ὡς στρουθίον τὸν ἰσχυρὸν, φροῦδων γεγεννημένων τῶν δορυφορούντων τῇ ἀποδυνάμει (94) θεότητι, καὶ τῶν τούτου σκευῶν ποιεῖται τὴν ἀρπαγὴν, ἀνάγων καλῶς, ἀ κακῶς ἐκαίνος κατήγαγε. Νῦν ὁ λόγος πρὸς τὸν δράκοντα κάτεσι, τὸν Λευιάθαν, τὸν ἀποστάτην (δράκων δὲ ὁ Λευιάθαν ἐρμηνεύεται), τὸν νοῦν τὸν μέγαν

¹⁷ Isa. vi, 9, 10. ¹⁸ Isa. lxxv, 2. ¹⁹ Luc. xxiii, 46. ²⁰ Gen. iii, 19. ²¹ Psal. cvi, 16. ²² Psal. xvii, 16. ²³ Matth. xii, 29. ²⁴ Isa. lxxvii, 1.

²⁵ Joan. xix, 34. ²⁶ Gen. ii, 22. ²⁷ Gen. ii, 7. ²⁸ Joan. vi, 44. ²⁹ Psal. xliii, 7. ³⁰ ibid. 8.

(88) Τῶν εἰδωλικῶν λύθρων. Alludit forte ad illa Psalmi xviii verba: *Insecta est terra in sanguinibus, et contaminata est in operibus eorum*. Ita Pantinus.

(89) Προμηνύοντες. Non satis reddit Pantinus, *primi manifestam reddentes*. Significat enim resurrexisse eos ante Christum, tametsi S. Thomas et alii negent. COMBESIS.

(90) Edit. τρίτημερον. Τὴν τρίτημερον ἐν τῷ φῶι κάθειρξιν, καὶ αὐτὴς ἀνάστασιν ὑποδεικνύων τοῦ δεσπότητος καὶ δημιουργοῦ τοῦ ναοῦ.

(91) Colb. διηρημένον.

(92) R. συνεδριάζειν θεῶ.

(93) Colb. ἐφρίξαν . . . πυλωροί.

(94) R. et Colb. δορυφόρων. . . παντοδυνάμω.

τῶν Ἀσσυρίων, τῶν ἐναντίων λέγω δυνάμεων, τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς ἐμφωλεύοντα· καὶ τοῦτον ἔλκει τῷ τῆς θεότητος ἀγκίστρῳ, τῷ κεκρυμμένῳ σώματι ὁδὸν τινὶ σκώληκι, καὶ οὕς κατέπιεν ἰσχύσας λαν οἰκτρῶς, ἐμεῖν ἐκδιάζεται, ἐξαποστέλλων κενὸν τὸν ἐπὶ πλοῦτῳ κομπάζοντα. Τὸ γεννηθὲν, καὶ δοθὲν ἡμῖν παιδίον ἐπὶ τρώγλῃν ἀσπίδων καταβεβηκὸς, ἀγχει, καὶ ἀποκτείνει (95) καὶ ἄλλους τὸν σοβαρὸν καὶ μεγάλαιον. Νῦν οὐρανὸς ὁ ἄδης γεγέννηται, καὶ φωτὸς πληροῦνται τὰ καταχθόνια, καὶ τὸ σκότος τὸ πρὶν διώκον ἐλαύνεται, καὶ τοῖς τυφλοῖς ἀνάβλεψις δίδεται. Τοῖς γάρ ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοι, ἀνατολὴ ἐξ ὕψους ἐπέφανεν. Ταῦτα προφηταί, καὶ πατριάρχαι, καὶ δίκαιοι σαφῶς προετύπουν καὶ προηγόρευον.

κγ'. Ὁ δίκαιος δεσμεῖται, ὡς δυσχερὴς. Βουλὴν γάρ καθ' αὐτῶν ἐλεθοτόκον βεδοῦλενται, οἱ τὸν τοῦ Κυρίου λαὸν καλαμώμενοι, καὶ τῶν ποδῶν αὐτῶν τὰς τρίβους ταρασσόντες. Οὐαὶ τῇ ψυχῇ αὐτῶν! ποτηρὰ κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν συμβήσεται αὐτοῖς, ὁ Ἡσαίας φησὶν· ἄλλ' ἡμῖν λυσιπνοὺς ὄντως καὶ ἀκεσώδους ἡ πράξις ἤδη γεγέννηται. Τὸν ῥῶτον εἰς μίστινας δίδωμι, καὶ τὰς παρειὰς εἰς ραπίσματα, καὶ ἐμπνυσμάτων αἰσχύνης ἀνέχομαι, ὁ ἐν Ἡσαίᾳ ἔφη φθειγόμενος. Διὸ τῶν ἐμῶν χειρῶν τὸ πλαστούργημα, οὐκ ἐντραπήσεται, οὐκ αἰσχυνθήσεται. Οὐ γάρ ἠρπάχθαι λελογίσμαι τὸ εἶναι Ἰσα θεῷ· ἄλλὰ θεὸς ὢν ὡς Πατρί ὁμοούσιος, ἐμαυτὸν καθήκα πρὸς κένωσιν, καὶ ὑπὲρ ἀσεδῶν ταπεινοῦμαι πρὸς θάνατον, οὕτω τοῦ Πατρὸς εὐδοχέσαντος. Ἄ θέλει γάρ, βούλομαι, συνθελητῆς αὐτῷ πεφυκὼς, καὶ κοινωνὸς τῆς θεότητος. Καὶ ὑφούμαι ὁ Ὑψίστος, καὶ ἐν ἐμοὶ δεδοξασμένης τῆς ἀνθρωπότητος (οὕτω γάρ τὴν πατρικὴν ἀγάπην συνίστημι), ἵν' ἐν τῷ ἐμῷ δικαιοῦμενα αἵματι, καὶ ἐν τῷ ἐμῷ θανάτῳ τὴν πρὸς τὸν ἐμὸν Πατέρα καταλλαγὴν εὐμοιρήσαντα, ἐν τῇ ζωῇ ζῶσι, καὶ ὑπὸ τὰς ἐμὰς ἀναπαύσωνται πτέρυγας, τὰ ἐμοὶ φυλασσόμενα πρόβατα.

κδ'. Συνόμεν οἱ (96) οὐ θεθάμεθα, καὶ τῇ ἀκοῇ τῶν εὐαγγελιζομένων εἰρήνην πιστεῦσωμεν. Ἡμῖν γάρ ὁ τοῦ Θεοῦ βραχίον, ἡ παντοῦργος αὐτοῦ δύναμις, ἐκκαλύπτεται. Δοξασησόμεθα γάρ εἰ συνήσωμεν, καὶ σφόδρα δοξασησόμεθα, ἐν εὐτελείᾳ τὴν δόξαν Κυρίου κατοπτρίζομενοι, καὶ ἐν τῷ ἀδοξοῦντι εἶδει κατανοοῦντες τὴν ὑπὲρ νοῦν ὠραϊότητα. Εἰ καὶ πέπονθε γάρ ἐξ ἀσθενείας, ἄλλα ᾗ ἐκ δυνάμεως Θεοῦ. Εἰ καθορᾶται ἐπὶ ξύλου κρεμάμενος, ἀκαλλήστε καὶ ἀδοξος παρὰ πάντας ἐκλείπων τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' αὐτὸς ἐστὶ τὸ τῆς δόξης ἀπαύγασμα, ὃ ὁρῶσα ἠσχύθη (97) ἡ γῆ καὶ ἐπέβησεν. Οὗτος τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἐπὶ τὸ ξύλον ἀνήνεγκε, καὶ τὸν ἡμέτερον ἡγάγησε μύλωπα, καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾷται, καὶ πληγῇ, καὶ πόνον, καὶ κάκισιν ἤνεγκε, τῆς

A contrariarum potestatum, in terræ visceribus latitantem²¹; eumque trahit divinitatis hamo²² quem in morem vermiculi corpore suo contexerat, et quos invalescens ille misere devoraverat, hos cogit evomere, inanem eum dimittens qui divitiarum fastu gloriabatur²³. Qui natus datusque nobis est puer²⁴, in foramen aspidum ubi descendisset, arrogantem illum præfocat, occidit, et perdit. Nunc inferorum sedes cælum quoddam 824 effecta est: terræ abdita infernique sinus luce implentur²⁵, ac quæ illis pridem caligo insederat, dissipatur²⁶, visusque cæcis reparatur²⁷. Sedentibus enim in tenebris et umbra mortis, oriens ex alto apparuit²⁸. Hæc prophetæ, patriarchæ, et justi manifeste præfiguraverant ac prænuntiaverant.

B 25. ²⁹ Justus alligatur tanquam molestus. Consilium enim contra semetipsos inierunt, qui populum Dei demetunt, spolianteque, ac pedum eorum semitas perturbant. *Vae animæ eorum: mala ipsis secundum opera ipsorum evenient*, inquit Isaias. Cæterum, quod ita factum est, hoc place nobis ærumnas abstulit, nostroque dolori medicatum est. *Dorsum meum ad flagella trade, et ad colaphos maxillas, et sputorum opprobrium sustinui*, ait ille qui in Isaiâ locutus est³⁰. Ideo manuum mearum figmentum pudore non afficietur, non confundetur. Non enim rapinam arbitratum sum esse me æqualem Deo: sed cum Deus essem, ejusdem ac Pater essentia, meipsum ut exinanirer dimisi, ac Patre ita fieri volente, ad mortem pro impiis dejecior³¹. Nam quæ ille vult, volo et ego, ejusdem cum ipso voluntatis existens, sociusque deitatis. Exaltor vero qui Altissimus sum, humana in me natura ad gloriæ culmen perducta (sic enim paternam dilectionem commendo), ut oves meæ, quæ mihi conservatæ sunt, sanguine meo justificatæ, meaque morte ut Patri reconcilientur consecutæ, vita vivant, meisque sub pennis conquiescant.

24. Intelligamus nos, qui harum rerum spectatores non fuimus, pacemque annuntiantium auditui credamus. Nobis enim Dei brachium, seu rerum omnium effectrix potentia, revelatur³². Dum namque intellexerimus, clarificabimur, ac quidem amplissimo cumulo, Domini claritatem in ipsius vilitate velut in speculo contemplantes³³: et in ea specie quæ nunc in gloria est, pulchritudinem omni sensu superiorem contemplantes. Nam etsi passus est ex infirmitate, vivit tamen ex virtute Dei³⁴. Et si in ligno deformis abjectusque præ filiis hominum, suspensus cernitur; at splendor est paternæ claritatis, quem terra videns affecta pudore fuit, ac luctum egit. Hic peccata nostra super lignum tulit, nostroque vulnere doluit, ac pro nobis cruciatus

²¹ Isa. xix, 3. Vid. Hieron. in cap. xii Osee. ²² Job xl, 19, 20. ²³ Job xx, 16. ²⁴ Isa. ix, 6. ²⁵ Isa. ix, 2. ²⁶ Ibid. ²⁷ Isa. lxi, 1; Luc. iv, 18, 19. ²⁸ Luc. i, 78, 79. ²⁹ Locus est ex variis Isaiæ particulis concinnatus, iii, 40, 41. ³⁰ Isa. l, 6 sec. LXX. ³¹ Philipp. ii, 5-8. ³² Isa. lxi, 1. ³³ I Cor. xiii, 12. ³⁴ Ibid. 4.

(95) R. et Colb. ἀποκνίγει.

(96) R. τὸν οὐ.

(97) R. ἐσίσθη.

fuit. Plagas, labores, ærumnas sustinuit, quibus A pax nobis conciliaretur. Quia enim tanquam oves erraveramus, declinantes a via Domini, semitam nostram insistentes, per viscera misericordiae pro peccatis nostris est traditus: non contendens, non clamans (nobis relinquens exemplum) ac sicut ovis sine voce, pro nobis ad mortem ducitur. Videbitis, inquit Moses, vitam vestram pendentem ante oculos vestros, et non credetis vitæ vestræ⁴². Ille Delparens David, imo potius per Davidem Davidis Dominus, proprium ejus supplicium, et vitæ genitricem sepul- turam, pleno olim voce prædicans, Diviserunt, inquit, sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem⁴³. Qui pelliceis tunicis primos ge- neris humani parentes vestiverat, in crucem agen- dus lubens nudatur, quo nos mortalitate nostra exutos, incorruptionis decore induat. Vestem quo- que militibus sortiendam relinquit. Nam e mortuis **825** resuscitatus, discipulos quos ipse elegit, gen- tibus mittit, ipseque sacro baptismo indumentum fidei debet: Quotquot enim in Christo baptizati estis, ait Paulus, Christum induistis⁴⁴.

25. Ac Noe quidem in arca inclusus, et ligni ope mundi alterius suscitandi semina conservans, rur- sumque hominum generis principium effectus, Christum sponte sepultum præsignabat: qui pecca- tum quidem sanguine e latere suo cum aqua pro- fluente abluerit; crucis autem ligno omne genus nostrum sospitaverit, novæque vitæ ac disciplinæ præceptor exstiterit. Magnus patriarcha Abraham⁴⁵, Isaac suum ex promissione filium, et in quo sanctitæ repromissiones erant, in holocaustum offerendum ducens, Domini necem aperte figuravit. Enimvero Isaac quidem Dei indulgentia patri vivus condona- tur; agnus autem cornibus in virgulto Sabec de- tentus victima fuit: duplexque illud arietis et Isaac sacramentum, Christi Dei nostri verus typus effici- tur⁴⁶. Hic enim duplex est et compositus, Deus et homo idem existens: qui, quatenus Dei Filius ac Deus, ab omni perpeffione mansit immunis, qua- tenus idem ipse altiori supra hominem ratione factus est homo, seipsum sacrificium purum et irre- prehensibile pro mundi salute in virgulto Sabec, seu ligno remissionis (Sabec enim remissionem si- gnificat) Patri obtulit. Quid sibi volunt mensuræ tres, ex quibus confectus subcinericius panis fuit⁴⁷? nonne palam triduanam vitalis panis sepulchram iudicant? Quid lacus ille Josephi primum, ac deinde custodia⁴⁸? nonne eandem sepulchram, additam- que illi custodiam perspicue admodum repræsen- tant? Posuerunt me, inquit, in lacu inferiori, in tenebrosis et umbra mortis⁴⁹. Quid autem Moses Dei contemplator et legislator? nonne in fiscella

hµων ειρήνης καταλλάγματα. Ἐπεὶ γὰρ ὡς πρό- B βата ἐπλανήθημεν, τὴν ὁδὸν Κυρίου ἐκκλιναντες, καὶ τὴν ἡµῶν ἐξανύοντες τρίβον, διὰ σπλάγγνα ἐλέους ταῖς ἁμαρτίαις ἡµῶν παραβέδοται· οὐκ ἐρίζων, οὐδὲ κραυγάζων, ἡµῖν ἀταλιμπάνων ὑπογραµµὸν, καὶ ὡς πρόβατον ἀφωνὸν ὑπὲρ ἡµῶν εἰς θάνατον ἀγεται. Ὅψεσθε, φησὶν ὁ Μωϋσῆς, τὴν ζωὴν ὑµῶν κρεµαµένην ἀπέναντι τῶν ὀφθαλµῶν ὑµῶν, καὶ οὐ µὴ πιστεύσητε τῇ ζωῇ ὑµῶν. Ὁ Θεοπάτωρ Δαβὶδ, µᾶλλον δὲ διὰ τοῦ Δαβὶδ ὁ τοῦ Δαβὶδ Κύριος, τὸ οἰκεῖον πάθος, καὶ τὴν ζωοτόκον ταφὴν προαναφω- νῶν ἔλεγε· Διεµερίσαντο τὰ ἱµάτια µου ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱµατισµόν µου ἔβαλλον κλῆρον. Ὁ δερµατίνους χιτῶνας ἀµφιάσας τοὺς τοῦ γένους πρωτοπάτορας, ἐκὼν γυµνοῦνται πρὸς σταύρωσιν, ἵνα γυµνώσας ἡµᾶς τῆς θνητότητος τὴν τῆς ἀφ- θαρσίας περιβάλλῃ (98) εὐπρέπειαν. Καὶ τὴν στολὴν κληροῦσθαι τοῖς στρατιώταις. Μέλλει γὰρ ἐκ θνητῶν ἀνιστάµενος ἀποστέλλειν τοῖς ἔθνεσιν, οὓς αὐτὸς μα- θητὰς ἐξελέξατο, καὶ αὐτὸς θεοῦ βαπτίσματος τοῖς πιστοῖς γίνεσθαι περιβάλλαιον· Ὅσοι γάρ, φησὶν, εἰς Χριστὸν ἔβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐρεθύσασθε.

κε'. Νῦν μὲν ἐν κιβωτῇ καθειργόµενος, καὶ ἔξω π σώζων δευτέρου κόσμου τὰ σπέρµατα, καὶ πάλιν ἀρχὴ τοῦ γένους γενόμενος, Χριστὸν ἔκουςτως ἐτύπου θαπτόµενον, τὸν κλύσαντα µὲν τὴν ἁμαρτίαν τῇ ἐκ πλευρᾶς αὐτοῦ βρύσαντι µεθ' ὕδατος αἵματι, τῇ δὲ τοῦ σταυροῦ ἔξω τὸ γένος ἡµῶν ἅπαν διασώσαντα, καὶ κοινὸν βίον, καὶ νέας πολιτείας, καθηγόµενος γε- νόμενος. Ἀδραχµὶ ὁ μέγας πατριάρχης τὸν Ἰσαάκ ἀνάγων πρὸς ὀλοκαύτωσιν, τὸν ἐξ ἐπαγγελίας, καὶ εἰς τὰ ἐπαγγελίας, τὴν τοῦ δεσπότου σφαγὴν σα- φῶς προκατήγγειλεν (99). Αὐτὸς μὲν γὰρ ὁ Ἰσαάκ ζῶν τῷ πατρὶ πρὸς Θεοῦ χαρίζεται· ἀµνὸς δὲ τῶν κεράτων ἐν φυτῷ Σαβὲκ κατεχόμενος ἐγένετο σφά- ριον· καὶ γίνεσθαι τοῦ διπλοῦν, τοῦ κριοῦ τε καὶ τοῦ Ἰσαάκ µυστήριον, τύπος ἀληθοῦς Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡµῶν. Διπλοῦς γὰρ οὗτος καὶ σύνθετος, Θεὸς τε καὶ ἄνθρωπος ὢν ὁ αὐτὸς, καθὼ μὲν φύσει Υἱὸς Θεοῦ καὶ Θεὸς, ἐν ἀπαθείᾳ µεµένηκε· καθὼ δὲ αὐτὸς ἄνθρω- πος ὑπὲρ ἄνθρωπον γενόμενος, ὑπὲρ τοῦ κόσμου ἑαυτὸν ἱερεῖον ἄµωμον ἐν φυτῷ Σαβὲκ τῷ πατρὶ προσήγαγεν, ἥτοι ἐν ἔξω ἀφέσεως. Σαβὲκ γὰρ ἀφρεῖς (1) ἐρµηνεύεται. Τί βούλεται τὰ τρία μέτρα τῆς σεµιδάλεως ἐγκρυφίας γενόμενος; οὐ σαφῶς τὴν τριήμερον τοῦ ἄρτου τῆς ζωῆς ταφὴν ὑπανίσταται; Τί δὲ ὁ λάκκος τοῦ Ἰωσήφ πρότερον, καὶ ἡ φρουρὰ ὕστερον; οὐ τάφον, καὶ τὴν ἐπὶ τοῦτῃ φρουρὰν ἐµφαίνει τρανότερα; Ἐθερτο γὰρ µε, φησὶν, ἐν Ἰάκκῳ κατοῶν, ἐν σκοτεινοῖς, καὶ ἐν σκίᾳ θανάτου. Τί δὲ Μωϋσῆς ὁ θεόπηγς καὶ νομοθέτης; οὐκ ἐν τῇ θίβῃ κρυπτόµενος, ἐκδοτος πρὸς θάνατον δι- δόται, καὶ πρὸς τῆς βασιλείας ἀναλαμβάνεται; Οὕτω

⁴² Deut. xxviii, 66. ⁴³ Psal. xxi, 19. ⁴⁴ Galat. iii, 27. ⁴⁵ Gen. xxi, 1, seqq. ⁴⁶ Gen. xii, 1 seqq. ⁴⁷ Gen. xviii, 6. ⁴⁸ Gen. xxxii, 50. ⁴⁹ Psal. lxxxviii, 7.

(98) R. ἐνδύση.

(99) R. Colb. ὑποκατήγγειλεν.

(1) Σαβὲκ γὰρ ἀφρεῖς. De ligno Sabec. De quo

Græci auctores varia coniecerunt, quid sentiendum sit dixi in orationem 1 Damasceni, de imaginibus.

καὶ ὁ Χριστὸς ἐν τάφῳ καλύπτεται, νεκρούμενος ἅμειν σωματικῶς, πρὸς δὲ τῆς οἰκείας θεότητος τῆς βασιλευούσης πάσης τῆς κτίσεως πρὸς ζωὴν αὐθις ἀνάγεται. Οὐκ αὐτὸς δὲ πάλιν Μωσῆς ῥάβδῳ παλεῖ τὴν θάλασσαν, καὶ τῷ διπλῷ τῆς πληγῆς, τῷ ὀρθῷ καὶ ἐγκαρσίῳ τοῦ σταυροῦ μνηθεῖ τὸ πρόσχημα, καὶ πρὸς τὸν βυθὸν κάτεισι, τὴν πρὸς τὸν ἄδην δεικνύς τοῦ ζωτῆρος κατὰ βασιν (2), καὶ θανατοὶ Φαραὼ τὸν διώκοντα, καὶ σώζει τὸν Ἰσραήλ· Ἐπεὶ καὶ ὁ Χριστὸς ἐθανάτωσε μὲν τὸν θάνατον, σώζει δὲ πάντας τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας. Ταῖς δὲ τῶν χειρῶν ἐκτάσει, τρέπων μὲν τὸν Ἀμαλὴν, τροπαιοφόρον δὲ τὸν Ἰσραὴλ ἐργαζόμενος, τὸ αὐτὸ προεμφαίνει τοῦ ζωτῆρος μυστήριον. Ἐξίστησι μου τὸν νοῦν καὶ τὸ τοῦ μάννα παραδόξον. Ὡς περ γὰρ τῇ ἐσπέρῃ τοῦ Σαββάτου μόνον ἐκρύπτετο οὕτως Ἰησοῦς ὁ ἐμὸς Θεός, καὶ δι' ἐμὲ ἄνθρωπος, ὅπως γλυκασμὸς, καὶ ὅπως ἐπιθυμία, ἐν τῷ τέλει τῆς Παρασκευῆς τῷ τάφῳ καλύπτεται. Ἰωάνν δὲ, οὐκ αὐτὸς ὁ Κύριος ἑαυτοῦ προηγόρευσε τύπον· Ὡς περ γὰρ, φησὶν, Ἰωάννης ἐποίησεν ἐν τῇ κοιτίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, οὕτως (3) δεῖ καὶ τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ποιῆσαι ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας, καὶ τρεῖς νύκτας.

κς'. Ἀλλ' ἐρεῖ τις· Εἰ τῇ Παρασκευῇ (4) τὸν ἐκούσιον ὑπομεμένηκε θάνατον, ἀνεβίω τε τῇ μετὰ τῶν Σαββάτων, πῶς σωθήσεται τὸ τρεῖς νύκτας τῇ καρδίᾳ ἐνδιατρέψαι τῆς γῆς; Ἀλλὰ γὰρ οὕτως πρὸς ἡμᾶς φησὶν ὁ θεός· Μωσῆς, ὡς Ὁ Θεός, τὸ μὲν φῶς ἐκάλεσεν ἡμέραν, τὸ δὲ σκότος ἐκάλεσε νύκτα. Ἀναρτηθέντος τοίνυν τοῦ Κυρίου ἐν τῷ ἀχράντῳ σταυρῷ, σκότος ἐφ' ὅλην τὴν οἰκουμένην ἐγένετο, οὐ νέφους ἐπιπροσθούτος, καὶ τὴν ἡλιακὴν ἀκτίνα καλύπτοντος, οὐ τοῦ σεληνιακοῦ (5) ταιγιζόντος σώματος, ὥς περ τινὸς διαφράγματος, καὶ τὴν ἀγλὴν ὡς ἡμᾶς φθάνειν μὴ συγχωροῦντος· οὕτω γὰρ τὰς ἡλιακὰς ἐκλείψει οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ φάσκουσι γίνεσθαι· ἀλλὰ σκότους ἀπάσης κατασχεθείσης (6) τῆς γῆς, τοῦ ψηλαφῆτου τῆς Αἰγυπτίων πληγῆς λίαν ἁμαυροτέρου. Αὕτη γὰρ ἡ πηγάζουσα τοῦ ἡλιακοῦ σώματος φωτιστικὴ ἐξέλιπε δύναμις. Ἔδει γὰρ τὸν τοῦ Δημιουργοῦ σωματικὸν θάνατον πᾶσαν πενθῆσαι τὴν κτίσιν. Διὸ καὶ ὁ προφήτης φησὶ· Δύσεται ὁ ἥλιος μεσημβρίας (7), καὶ συσκοτάσει ἐν ἡμέρᾳ τὸ φῶς. Καὶ ἑταρος αὖθις· Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ οὐκ ἔσται φῶς. Καὶ οὐχ ἡμέρα, καὶ οὐ νύξ, καὶ πρὸς ἐσπέραν ἔσται φῶς. Ἐν τῷ σκότει τολύων τούτῳ, ἡ θεία καὶ παναγία τοῦ Κυρίου

abditus, ad mortem exponitur, atque a regina recipitur? Sic et Christus in sepulchro reconditur, mortuus quidem, si corpus spectes; at propriæ divinitatis creatorum omnium reginæ potentia, ad vitam revocatur. Nonne idem rursus Moses mare virga percussit, duplici ictu, recto nempe et transverso, crucis figuram representat? Descendit in profundum, Salvatoris ad inferos descensum ostendens, necique tradit Pharaonem insectantem, et salutem Israeli asserit. Nam et Christus perempta morte, in se credentes omnino salvos facit. Cum item manuum extensione, Amalech in fugam vertit, Israelique tropæa parat, hac ipsa re Salvatoris mysterium præmonstrat. Quin et stuporem mihi injicit admirabile mannae sacramentum. Sicut enim Sabbati duntaxat vespere recondebatur, ita Jesus Deus meus, meique causa factus homo, mea totus dulcedo, totusque cupiditas, in fine Parasceves sepulchro tegitur. Quid porro Jonam? nonne Dominus ipse sui illum figuram gerere prænuñtiavit? Sicut enim Jonas, inquit, tres dies ac tres noctes egit in ventre ceti; sic erit Filius hominis tribus diebus et tribus noctibus in corde terræ.

826 26. Verum dicet aliquis: Si in Parascevo voluntariam mortem subiit, revixitque una Sabbatorum, quomodo constabit eum dies tres ac noctes tres egisse in corde terræ? At vero divinus Moses hunc in modum nos alloquitur: Deus lucem quidem appellavit diem; tenebras autem appellavit noctem. Igitur Domino in sanctam crucem sublato, tenebræ factæ sunt super universam terram, non objecta nube aliqua quæ solem obtegeret; non lunari corpore tanquam muro quopiam aut septo intercedente, ac solis splendorem ad nos accedere prohibente (ita enim solis defectiones harum rerum periti fieri docent), sed terram, quanta est tenebris occupantibus, longe quam densæ illæ quibus Ægyptus percussa est, obscurioribus. Ipsa enim solaris corporis lucendi vis suos ad nos usque radios profundens defecit. Consentaneum enim erat, conditoris mortem corpoream, rerum omnium conditarum luctu frequentari. Quocirca etiam ait propheta: Occidet sol in meridie, et obtenebrascet in die lux. Necnon alius: In die illa non erit lux. Et non dies, neque nox, et ad vespeream erit lux. In illis igitur tenebris divina et sancta anima a sacrosancto et vivifico corpore separata, in corde terræ versata

²² Exod. ii, 1 seqq. ²³ Exod. xiv, 27 seqq. Ubi solum elevatæ virgæ et extensionis manuum mentio. Vid. lib. iv, De fide, cap. 11. ²⁴ Exod. xvii, 11. ²⁵ Exod. xvi, 12. ²⁶ Matth. xii, 40. ²⁷ Gen. i, 5. ²⁸ Matth. xxvii, 45. ²⁹ Amos. viii, 9. ³⁰ Zach. xiv, 6, 7.

(2) In Colb. additur, καὶ αὐθις ἀνεισι, τὴν ἐκ τοῦ ἄδου προαγγέλλων κατὰ βασιν;

(3) Hæc desunt in editis, usque ad Ἀλλὰ γὰρ οὕτως.

(4) Colb. ἔκτῃ.

(5) Οὐ τοῦ σεληνιακοῦ. Sic Origenes, Hieronymus, et alii antiqui contra quam Pseudo-Dionysius in epistola ad Demophilum finxit, scilicet portentosam

illam solis defectionem, quæ Domino patiente accidit, factam fuisse per lunæ ad eum advectionem: ut huic auctori Joannem Damascenum refragatum esse mirum sit. Illam enim ad Demophilum epistolam legerat. Quod plane sinceri ejus iudicii et æquitalis egregium argumentum est.

(6) R. κατασχόντος. Colb. κατασχεθέντος.

(7) R. οἰκουμένην.

est : hocque pro nocte computatur⁴¹. Deinde post tenebras rursus dies a rerum opifice instauratur, sole ad proprium statum reverso (quamobrem lucem ad vesperam fore propheta erat vaticinatus); hæc nox quæ ante Sabbatum est, ipsumque Sabbatum, et nox quæ ante unam Sabbatorum, tum ipsa demum sanctæ Dominicæ splendida et lucifera dies, qua increata lux corporaliter e monumento progreditur, tanquam sponsus resurrectionis decore speciosus (finis enim Sabbatorum, quem divinus evangelista⁴² *vespere Sabbatorum* dicit, principium est primæ Sabbatorum) : habes hoc pacto trium dierum, totidemque noctium expositum numerum. Cæterum unde digressa est, revertatur oratio.

27.⁴³ In pulverem mortis deducitur, qui ex pulvere hominem fixerat, illiusque vita de terra tollitur. Deponit enim quæ terrena sunt : non corpus dico, sed quæ sunt corporis ; somnum, laborem, famem, sitim, sectionem, fluxionem. Hæc namque in vitam nostram ob inobsequentiam irrepserunt. Et ejus sepultura fit in pace, quam nobis cruce sepulturaque procuravit, res distantes conjungens, hominemque desertorem Deo conditori subjiciens. Idcirco scelerati pro sepultura ejus exitio traditi sunt : Judæi quidem post templi et urbis eversionem captivi ab hostibus abducti, nec rursum ad sua reversuri (divina enim ope destituti sunt, post illam Domini vocem, *Relinquetur domus vestra deserta*⁴⁴), dæmones vero superba exacti tyrannide, quam in nos mali male exercuerant, turpissimis nos vitliis mancipantes. Ipse autem nequissimorum spolia, eos qui a sæculo⁴⁵ obierant, consecutus est, omnes qui peccati iugo tenebantur. Nam inter iniquos censitus cum esset, æquitatem consevit, factumque est incredulorum semen in perditionem ; quorum festis diebus in luctum mutatis, canticorum vice planctus voces resonarunt. Nobis vero lux e tenebris orta est, vita ex monumento provenit, resurrectio ex inferis manavit, gaudium subinde, ac jucunditas, et exultatio.

28. Porro non abs re erit, evangelica pensitando verba, divinas in eis reconditas opes haurire. Aiunt qui divina spiritu prolocuti sunt, et in seipsis Christum loquentem habuere : Cum sero factum esset, venit vir dives ab Arimathæa nomine Joseph, nobilis decurio, vir bonus et justus, qui ei ipse discipulus fuerat Jesu, et erat expectans regnum Dei. Hic non consenserat facto eorum : propter metum autem Judæorum latebat. Hic audacter ingressus est ad Pilatum, et petiit corpus Jesu⁴⁶. O beatum et lau-

ψυχή τοῦ ἱεροῦ καὶ ζωοποιοῦ διαιρεθεῖσα σώματος, τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς ἐπεδήμησεν, ὅπερ εἰς νύκτα λογίζεται. Εἴτα μετὰ τὸ σκότος αὐθις ἡμέρα πρὸς τοῦ δημιουργοῦ σχεδιάζεται, πρὸς τὸ οἰκεῖον σχῆμα τοῦ ἡλίου πάλιν δρομήσαντος· διὸ καὶ πρὸς ἐσπέραν φῶς ἔσεσθαι ὁ προφήτης προέφησεν· εἴτα ἡ πρὸ τοῦ Σαββάτου νύξ, καὶ τὸ Σάββατον, ἦτε πρὸ τῆς μιᾶς τῶν Σαββάτων, καὶ αὕτη ἡ τῆς ἀγίας Κυριακῆς λαμπρά καὶ φαεσφόρος (8) ἡμέρα, ἐν ᾗ τὸ ἀκτιστον φῶς σωματικῶς ἐκ τοῦ τάφου πρόεισιν, ὡς νυμφίος ὥρατος τῷ κάλλει τῆς ἀναστάσεως· τὸ γὰρ τέλος τῶν Σαββάτων, ὅπερ ὀψὲ Σαββάτωρ φησὶν ὁ εὐαγγελιστῆς, ἀρχὴ τῆς μιᾶς τῶν Σαββάτων γίνεται· ἔχεις τῶν τριῶν ἡμερῶν καὶ τοσοῦτων νυκτῶν σαφήντην ἀπαριθμήσιν. Ἄλλ' ἐπαινῶμεν αὐθις, ὅθεν ἐξέβημεν.

κζ'. Εἰς χοῦν θανάτου κατάγεται ἔξ ἑκ χοῦς πλαστοργήσας τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἀπὸ τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ αἶρεται. Τῶν γῆινων γὰρ ποιεῖται τὴν ἀπόθεσιν, οὐ σῶματός φημι, τῶν δὲ τοῦ σώματος, ὕπνου καὶ κόπου (9), πένιης καὶ διψῆς, τομῆς τε καὶ βλάβης. Ταῦτα γὰρ διὰ τῆς παρακοῆς εἰς τὸν βίον εἰσέφρησε τὸν ἡμέτερον. Καὶ ἐν εἰρήνῃ ἡ ταφὴ αὐτοῦ γίνεται, ἣν διὰ σταυροῦ καὶ ταφῆς ἡμῖν ἐπρυτάνευσε, συνάψας τὰ διεστώτα, καὶ τὸν ἀποστάτην ἄνθρωπον καθυποτάξας τῷ πλάσαντι. Διὸ οἱ πονηροὶ ἀντὶ ταφῆς αὐτοῦ εἰς διέθρονον παραδέδονται· Ἰουδαῖοι μὲν, μετὰ τὴν τοῦ ναοῦ καὶ τὴν τοῦ ἁγίου πόρθησιν, δορυκτῆτοι πρὸς τὸν ἐχθρὸν ἀπαγόμενοι, μηκέτι πρὸς τὰ οἰκία πάλιν δρομήσουσιν· τῆς γὰρ θείας ἐπικουρίας ἀφίενται ἔρημοι μετὰ τήνδε τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν, Ὁ οἶκος ὡμῶν ἀφίεται ἔρημος· δαίμονες δὲ τὴν τύραννον καὶ γαῦρον ἀφαιρεθέντες ἀρχὴν, ἣν ἤρξαν ἡμῶν κακοὶ κακῶς, τοῖς αἰσχίστοις χειρωσάμενοι πάθεσιν. Αὐτοὶ δὲ τῶν πονηρῶν τὰ σκῦλα τοῖς ἀπ' αἰῶνος θανόντας κεκληρονόμηκεν, ἀπαλλάξας τοὺτους ὅσοι τῷ ζυγῷ τῆς ἁμαρτίας κατεῖχοντο. Ἐν γὰρ ἀνόμις καταλεχθεὶς, τὴν εὐνομίαν ἐφύτευον· τῶν δὲ ἀπειθούντων τὸ σπέρμα γέγονεν εἰς ἀπόλειαν, καὶ πένθος ἑορτῶν ἀππλάξατο, καὶ θρήνους ὕμνων ἀντήχησαν. Ἡμῖν δὲ φῶς ἐκ σκότους ἀνέτειλε, καὶ ζωὴ προῆλθεν ἐκ μνήματος, καὶ ἐξ ἁδου πηγάζει ἀνάστασις, καὶ χαρὰ, καὶ θυμῆδία, καὶ ἀγαλλίασις.

κη'. Οὐκ ἄτοπον δὲ καὶ τῶν εὐαγγελικῶν ἀφαιμένων βημάτων, τὸν ἐν αὐτοῖς πλοῦτον ἀρύσασθαι. Φασὶν οἱ πνεύματι τὰ θεῖα φεγγάζεσθαι, καὶ τὸν Χριστὸν λαλοῦντα ἐν ἑαυτοῖς ἔχοντες εὐαγγελισταί· Ὁφίλας γενομένης, ἦλθεν ἀνὴρ πλούσιος ἀπ' Ἀριμαθαίας τὸ ὄνομα Ἰωσήφ, εὐσχήμων βουλεύτης, ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ δίκαιος, ὃς καὶ αὐτὸς ἐμαθίτευσε τῷ Ἰησοῦ, καὶ ἦν προσδεχόμενος τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Οὗτος οὐκ ἦν συγκαταθεμιμένος τῇ πράξει αὐτῶν, διὰ δὲ τὸν φόβον

⁴¹ Ruf. in symb. ; Greg. Nyss. orat. 1 *De resur.* ; Hier., *Epist. ad Hevid.* quæst. 4 et 5. ⁴² Matth. xviii, 1. ⁴³ Lib. iv *De fide*, cap. 1. ⁴⁴ Matth. xxiii, 33. ⁴⁵ Matth. xxvii, 57, 58· Marc. xv, 42, 43 ; Luc. xxiii, 50-52.

(8) R. φωσφόρος.

(9) R. κόπου.

τῶν Ἰουδαίων ἐκρύπτετο. Οὗτος τολμήσας εἰσ-
ῆλθε πρὸς Πιλάτον, καὶ ἤτησάτο τὸ σῶμα τοῦ
Ἰησοῦ. Ὁ μακαρίου καὶ αἰδίου ἀνδρός! Ἀληθῶς
φησιν ὁ Κύριος· Πᾶν δένδρον ἐκ καρπῶν οἰκίων
ἐπιγινώσκεται. Ἀγαθὸς τοίνυν ὑπάρχων καὶ δίκαιος,
οὐκ ἦν συγκατατεθειμένος τῇ βουλῇ καὶ τῇ πράξει
αὐτῶν. Ὅντως οὗτος μακάριος ἀνὴρ, ὡς φησιν ὁ
θεηγόρος Δαβὶδ. Οὐ γὰρ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσε-
βῶν, οὐδὲ ὁδῷ ἀμαρτωλῶν ἐστὼς ἐφρνάξαστο καὶ
ἐπὶ καθέδρᾳ λοιμῶν οὐ κακάδικα κατὰ τοῦ Κυρίου,
καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ, μετὰ λαῶν ἀνόμων βου-
λευσάμενος. Οὐκ εἶπεν· Ἄρον, ἄρον, σταύρωσον
αὐτόν. Οὐκ ἐφθέγγαστο τὴν τῶν δειλαίων φωνήν, τὴν
τοῦ ἀθώου καὶ θείου αἵματος ποιήν ἐφ' αὐτὸν καὶ
τὴν οἰκείαν γονὴν ἐφελκόμενος· ἀλλ' ἐν τῷ νόμῳ Κυ-
ρίου ἔχων τὸ θέλημα, καὶ ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ κοιτα-
ζόμενος καὶ ἀνιστάμενος αἰεὶ (10) μελετῶν, τοῖς θεοβ-
ρύτοις τοῦ Πνεύματος νόμασι τὴν οἰκείαν καθήρκευ
διανοίαν. Τοῦ γὰρ καλοῦ διδασκάλου φοιτητὴς ἐγε-
γόνει, καὶ τοῖς αὐτοῦ κατηχολούθηκεν ἔχουσιν. Ὁ
πλουσίος ἀνδρὸς (11), τὴν προαίρεσιν! Ὡς σοφοῦ ἐμ-
πόρου, τῷ ἐπιγίειν τὸν οὐράνιον διαρπάξαντος πλου-
τον, καὶ τὸν τῆς ζωῆς θησαυρὸν ἐν αὐτῷ κατα-
κρύψαντος! Ὁ δὲ Πιλάτος, φησιν, ἠθαύμασεν εἰ
ἤδη τέθνηκεν. Ἐθαύμασε (12) πῶς ἡ ζωὴ τέθνηκε,
πῶς ὁ τῆς πνοῆς τῶν ἀνθρώπων ταμίας τὴν πνοὴν
παράδωκεν. Ναί, τέθνηκεν, ὦ Πιλάτε, ἀλλ' ἐκου-
σίως. Ἐξουσίαν γὰρ ἔχει θεῖναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ,
καὶ ἐξουσίαν ἔχει πάλιν λαβεῖν αὐτήν. Ναί, τέθνηκεν,
ἵνα σκυλεύσῃ τὸν θάνατον, ἵνα ζωώσῃ (13) πᾶσαις
γενόμενος, τοῖς νεκροῖς πηγάζῃ ἀνάστασιν, ἵνα καταποθῇ τὸ θνητὸν ὑπὸ τῆς ζωῆς.

κλ'. Δωρεῖται τοίνυν τὸ σῶμα τῷ Ἰωσήφ. Ὁ τὸλ-
μης ἀσχέτου καὶ παρρησίας, ἦν πίστις καὶ θεῖος
πόθος ἐκτύπησε! Θείων χαρισμάτων οἱ μαθηταὶ γενόμε-
νοι μέτοχοι, φόβῳ συσταλλόμενοι κρύπτονται, καὶ οὐ
νεκρὸν ἐπιποθεῖς, τὸν διδασκαλὸν θάττον ἐμιμήσω τὸν
σὸν καθηγμένον καὶ Κύριον. Προσιρρεῖ γὰρ τὴν
σεαυτοῦ ψυχὴν θανάτῳ παραδεδώκας (14). Οὐκ ἤνεγ-
κας γυμνὸν ὄφιν τὸ τοῦ Κυρίου σῶμα τὸ ἅγιον, τὸ
καθ' ὑπόστασιν ἐνωθὲν τῇ θεότητι. Ἠψω τοῦ θείου
ἀνθρακος, οὗ τῷ τύπῳ τὰ Σεραφίμ οὐ φαῦσαι δεδύ-
νηνται. Ὁ μακαρίων χειρῶν! Ὡς πανοδίων ὠλενῶν,
αἷς κατασχὼν τὸ τοῦ Θεοῦ μου σῶμα, συνδόνι καθαρᾷ
καὶ μύροις πολυτελέσιν ἐνεδησας! Οὕτω γὰρ, φη-
σιν, ἔθος ἐστὶ τοῖς Ἰουδαίοις ἐνταφιάζειν. Ἦν δέ,
φησιν, ἐν τῷ τόπῳ, ὅπου ἐσταυρώθη, κήπος, καὶ
ἐν τῷ κήπῳ μνημεῖον καινόν, ἐν ᾧ οὐδέπω οὐδεὶς
ἐτέθη. Ἐκεῖ οὖν διὰ τὴν Παρασκευὴν τῶν Ἰου-
δαίων οἱ ἐγγύς ἦν τὸ μνημεῖον, ἔθηκεν τὸν Ἰη-
σοῦν δ' ἐλατόμενον ἐν τῇ πέτρᾳ· καὶ προσκυλλ-
σας λίθον μέγαν πρὸς τὴν θύραν, ἀναπῆλθε.
Παρασκευὴ μὲν οὖν λέγεται, οἷόν τις προετοιμασία

A dabilem virum: Vere Dominus ait, omnem arbo-
rem ex fructibus suis cognosci⁶⁶. Bonus enim et
justus cum esset, non consenserat consilio et faci-
nori illorum. Beatus revera vir iste est, ut divinilo-
quus David ait⁶⁷. Non enim abiit in consilio im-
piorum, et in cathedra pestilentiae non sedit⁶⁸, ut
cum sceleratis populis inania adversus Dominum
et adversus Christum ejus meditaretur⁶⁹. Non
dixit, Tolle, tolle, crucifige eum⁷⁰. Non erupit in
improborum vocem, ut insontis divinique sanguinis
in se suamque progeniem ultionem arcesseret; sed
in lege Domini voluntatem habens, et in ea, seu
quiesceret, seu staret, continue meditans, divino
Spiritus latice mentem irrigabat. Boni nempe prae-
ceptoris ludum frequentaverat, ejusque vestigia
seculatus erat. O probum viri divitis consilium!
o vere prudentem mercatorem, qui terrenarum
opum compendio coelestes rapuit, et in se vitae
thesaurum condidit! Pilatus autem, inquit, miraba-
tur si jam mortuus esset⁷¹. Mirabatur, quomodo
vita mortem obisset: quomodo spiritus homi-
num promus condus, spiritum reddidisset. Ita plane
mortuus est, o Pilate, sed sponte sua. Potestatem
enim habet ponendi animam suam, et potestatem
habet iterum sumendi eam⁷². Ita, mortuus est, ut
mortem deprædaretur; ut hominem compedibus
ligatum vivificaret; ut primogenitus ex mortuis
factus, resurrectionem ex mortuis affunderet; ut
absorberetur a vita quod mortale est⁷³.

σφόδρα κατεχόμενον, ἵνα πρωτότοκος ἐκ νεκρῶν
C 29. Donatur ergo corpus Joseph. O invictam
audaciam et libertatem, quam fides ac numinis
amor pepererant! Discipuli qui divinorum benefi-
ciorum participes fuerant, metu contracti latebras
quaerunt; et tu mortuum magistrum expetis? Plane
praecceptorem, ducem, inquam, tuum ac Dominum
illis citius es imitatus. Animi quippe proposito
tuam ipse animam morti objecisti. Sanctum Do-
mini corpus, quod deitatis subsistendi ratione uni-
tum erat, nudum videre non tulisti. Tetigisti di-
vinum carbonem, cujus figuram nec Seraphim
tangere potuerunt⁷⁴. O beatas manus! 828 o feli-
cissimas ulnas, quibus Dei mei complectens cor-
pus, pretiosissimis unguentis delibutum (hic enim,
ait Scriptura, mos est Judæis sepelire) sindone
munda involvisti. Erat autem in loco, inquit, ubi
crucifixus est, hortus, et in horto monumentum no-
vum, in quo nondum quisquam positus fuerat. Ibi
ergo propter Paratzen Judæorum, quia illic erat
monumentum quod ex petra exciderat, Jesum posuit,
magnoque lapide ad ostium monumenti advoluto.

⁶⁶ Matth. vii, 16, 17. ⁶⁷ Psal. i, 1. ⁶⁸ ibid. ⁶⁹ Psal. ii, 1. ⁷⁰ Joan. xix, 15. ⁷¹ Marc. xv, 44. ⁷² Joan. x, 15. ⁷³ II Cor. v, 4. ⁷⁴ Carbo quem vidit Isaias, v, 6, Christi corpus deitati unitum.

(10) Edit. καὶ ἀεὶ.

(11) R. ὡς προαιρέσεως ἀνδρός πλουσίου. Edit. ὡς πλουσίου ἀνδρός προαίρεσις.

(12) Totum hunc locum misere corruptum ex

Mss. restituimus.

(13) Edit. ζώσῃ.

(14) Colb. προδεδώκας.

recessit⁷⁴. Atqui Parasceve dicitur, velut præparatio ad Sabbati requiem. Cessationem enim a laboribus Sabbatum habebat; cum Deus Hebræis sanxisset, ne quid servile attentarent: nobis vero Domini passio parasceve ad vacationem a peccato fuit, et a malis quæ ex ipso proveniunt. Sindone itaque munda involvitur, qui solus mundus, omnisque expers corruptionis fuit. Qui operit cælum nubibus, qui amictus est lumine sicut vestimento, in sepulcro deponitur. Cujus thronus cælum est, ac terra scabellum pedum ejus: qui omnia implet et circumscribit: qui solus divina ratione incircumscribitus est, et quicquid in creatis est, pugillo comprehendit, quod corpus attinet, tumultu circumscribitur. Idem qui in cælo uti Deus cum Patre et Spiritu adoratur, ipsemet ut homo corpore in monumento jacet, animaque in inferni recessibus continetur, ac latroni aditum in paradisum struit; incircumscribita ubique comitante deitate, quæ nullis cohibetur spatii. Quanquam enim divina illa et sacra Dei anima a vivifico purissimoque corpore sejungitur; Verbi tamen divinitas, post conceptionem in sanctæ virginis Dei que Genitricis Mariæ utero, inseparabili facta secundum hypostasim duarum naturarum unitione, ab utrisque, anima scilicet et corpore, indivulsa persistit. Quo factum est, ut una Christi hypostasis in ipsa quoque morte perseveraverit, subsistentibus in Dei Verbi persona, tum corpore, tum anima, eandemque post mortem habentibus hypostasim. Quamobrem omne genu flectatur, cælestium, terrestrium et infernorum, et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris⁷⁵.

30. Quorsum autem in sepulcro novo, in quod nullum adhuc cadaver illatum erat, deponitur? Nimirum, ut censeo, ne resurrectio alterius cuspis eorum qui illic conditi essent, putaretur. Ad malitiam namque præsto sunt, qui suæ ipsorum saluti invident, et ad incredulitatem citissime feruntur. Ut ergo manifesta et perspicua Domini resurrectio esset, solus in novo et vacuo monumento sepelitur, vitæ spiritualis petra, ex qua ipsos consequente ingrati homines bibebant, lapis, inquam, singularis et sine manu sectus, in excisa petra occulitur. Molles enim animæ, et quæ voluptatibus facile diffluunt, divinum verbum excipere non sustinent, sed firmæ potius et masculo robore ad virtutem comparatæ.

31. Altera autem die, inquit, quæ est post Parasceven, conveniunt principes sacerdotum et Pharisei ad Pilatum, dicentes⁷⁶. Rursus cogitur improbitatis concilium. Illi qui prophetas occidunt, et lapidant eos qui ad se missi sunt; qui vineam

829 Domini, populum utique Israeliticum, dire

A πρὸς τὴν τοῦ Σαββάτου ἀνάπαυσιν. Κατάπαυσιν γὰρ τῶν ἔργων εἶχε τὸ Σάββατον, μηδεὶς λατρευτοῦ τὸ παράπαν ἐφάπτεσθαι τοῦ Θεοῦ τοῖς Ἑβραίοις θεοπίσαντος· ἀλλ' ἡμῖν Παρασκευὴ πρὸς τὴν τῆς ἁμαρτίας, καὶ τῶν ἐκ ταύτης δυσχερῶν, τὸ θεῖον πάθος γεγένηται. Σινδόνι τοίνυν καθαρᾷ ἐνεκλίσσεται ὁ μόνος καθαρὸς καὶ ἀκήρατος, ὁ περιβάλλων τὸν οὐρανὸν ἐν νεφέλαις, ὁ ἀναβαλλόμενος πῶς ὡς ἱμάτιον ἐν τάφῳ τίθεται, ὁ θρόνον ἔχων τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν ὑποπόδιον, ὁ πληρῶν καὶ περιγράφων τὰ σύμπαντα, ὁ μόνος ὡς Θεὸς ἀπεριγράπτos, καὶ δρακὶ περιδεδραγμένος τῆς κτίσεως, ἐν τάφῳ σωματικῶς περιγράφεται. Αὐτὸς ὡς Θεὸς ἐν οὐρανῷ σὺν Πατρὶ προσκυνούμενος καὶ τῷ Πνεύματι, καὶ αὐτὸς ὡς ἀνθρώπος σωματικῶς ἐν μνήματι κείμενος, καὶ ψυχικῶς ἐν τοῖς ἄβυσσοις (15) αὐλιζόμενος, καὶ τῷ ληστῇ εἰσιτητὸν ποιῶν τὸν παράδεισον, συμπαραπορεύσας ἀπανταχῇ τῆς ἀπεριγράπτου Θεότητος. Εἰ γὰρ καὶ διηρέθη ἡ ἱερὰ ψυχὴ τοῦ ζωοποιοῦ καὶ ἀχράντου σώματος, ἀλλ' ἡ θεότης τοῦ Λόγου μετὰ τὴν ἐν γαστρὶ τῆς ἁγίας Παρθένου καὶ Θεοτόκου Μαρίας σύλληψιν, καθ' ὑπόστασιν γεγεννημένης τῶν δύο φύσεων ἀδιασπάστου ἐνώσεως, ἀμφοτέρων μεμένηκεν ἀδιάσπαστος, τῆς τε ψυχῆς φημι, καὶ τοῦ σώματος· καὶ οὕτω μία ὑπόστασις τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐν αὐτῷ θανάτῳ διέμεινεν, ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ Λόγου ὑποστάσει ὑφισταμένης τῆς τε ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, καὶ μετὰ θάνατον καὶ ταύτην κεκτημένων ὑπόστασιν. Διὰ τοῦτο πᾶν γένος ἀνθρώπων, καὶ ἐπιγίων, καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα κτίσις ἐξομολογήσεται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν τοῦ Πατρὸς.

Χ'. Τί δὲ ἐν τάφῳ καινῷ κατατίθεται, ἐν ᾧ οὐδέποτε νεκρὸς κατατίθη; Ἐμοὶ δοκεῖ, ὡς ἂν μὴ τις τῶν πάλαι θεοειμένων ὑποπτεύεται ἢ ἱερασι. Ἐτοιμοὶ γὰρ εἰς κακοῦργίαν οἱ τῇ ἑαυτῶν σωτηρίᾳ βασκαλίζοντες, καὶ πρὸς ἀπιστίαν δέχονται. Ἵνα τοίνυν ἐκφανῇ, καὶ ἀριθμητὸς ἡ τοῦ Κυρίου δειχθεῖς ἀνάστασις, μόνος ἐν καινῷ καὶ καινῷ τῷ μνήματι θάπτεται, ἡ τῆς ζωῆς πνευματικῆς πέτρα, ἐξ ἧς ἀκολουθοῦσης ἔπινον οἱ ἀγνώμονες· ὁ λίθος ὁ ἀκρογωνιαίος καὶ ἀχειρόμητος, ἐν πέτρᾳ λελαξευμένη καλύπτεται. D Εὐθραστοὶ (16) γὰρ ψυχὰ καὶ ἡδοναῖς εὐδιάχυτοι, τὸν θεῖον Λόγον οὐ φέρουσι διέξασθαι, στερεὰ δὲ μάλλον, καὶ ἀρρένωτῶς πρὸς ἀρετὴν διακείμεναι.

λα'. Τῇ δ' ἐπαύριον, φησὶν, ἥτις ἦν μετὰ τὴν Παρασκευὴν, συνήχθησαν οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ Φαρισαῖοι πρὸς Πιλάτον, λέγοντες. Πάλιν συνήχθη τὸ τῆς παρανομίας συνέδριον. Οἱ τοὺς προφήτας ἀποκτείνοντες, καὶ λιθοβολοῦντες τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτούς· οἱ τὸν ἀμπελῶνα Κυρίου, τὸν

⁷⁴ Joan. xviii, 41, 42. ⁷⁵ Philipp. ii, 10. ⁷⁶ Matth. xxvii, 62.

(15) Edit. μοχλοῖς. orat 2 De Assumpt., ἐν ἄβυσso μοχλοῖς κατοικίζεται.

(16) Colb. εὐθραπτοί.

Ἰσραηλῆτην λέγω λαόν, δεινῶς κατεσθίοντες, καὶ πρὸς τοὺς δούλους τὸν κληρονόμον Ἰδὸν ἀπεχθῶς θανατώσαντες. Ἦγνόσαν γὰρ, ὡς κληρονόμος ἔσται πάσης τῆς κτίσεως, οἷα ἄνθρωπος. Εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν. Καὶ τί πρὸς Πιλάτον λέγουσι; Κύριε, ἐμνήσθημεν, ὅτι ἐκεῖνος ὁ πλάτης εἶπεν ἔτι ζῶν. Μετὰ τρεῖς ἡμέρας θείρομαι. Ὡς τῆς συνήθους τῶν εἰδωλολατρῶν (17) παρανομίας! Τὸν τῆς πλάνης ὑπόσπονδον, τὸν δούλον τῆς ἀμαρτίας κύριον καλοῦσιν οἱ πλάνοι, καὶ τῆς πλάνης συμμέτοχοι. Τὸν δὲ Σωτῆρα τῶν δλων καὶ Κύριον, τὴν ὄντως ἀλήθειαν, τὴν τοῦ Πατρὸς σοφίαν καὶ δύναμιν, τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν τὸ φωτίζον πάντα ἄνθρωπον εἰς τὸν κόσμον ἐρχόμενον, πλάνον προσαγορεύουσι. Τί, ἔτι ζῶν, φάσκετε πρότερον; Οὐ ζῇ μετὰ θάνατον, ὁ τῆς ζωῆς τοῖς ζῶσι, B καὶ τοῖς οὖσι τοῦ εἶναι αἰτίος; Ἐν νεκροῖς μὲν ἦν, ἀλλὰ ζῶν, ὡς ἐλεύθερος. Οὐκ ἤκούσατέ ποτε ἐν Ἰωνᾷ τῷ προφήτῃ τοῦ Κυρίου φῆσαντος; Ἐτι τρεῖς ἡμέρας, καὶ Νινευὴ καταστραφήσεται; Καταστραφήσεται γὰρ ἡ πλάνη, τοῦ Κυρίου τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐξανισταμένου τοῦ μνήματος, καὶ φυτευθήσεται δικαιοσύνη τε καὶ ἀλήθεια. Κέλευσον οὖν, φασίν, ἀσφαλίσθῃται τὸν τάφον ἕως τρίτης ἡμέρας. Τί μάτην ταράττεσθε, δεῖλαιοι; Τί φοβεῖσθε φόβον, οὐ φόβος οὐ πέφυκεν; Οὐ συνέξει σφραγὶς τὸν ἀπερίγραπτον. Εἰ τῷ Ἀββακούμ αἱ τοῦ βόθρου σφραγίδες οὐκ ἐπέσχον τὴν εἰσόδον, οὐκ ἂν ἐκτρέψαιτο τὸν Δανιὴλ, προφήτην ὄντα Θεοῦ καὶ θεράποντα· πῶς τὸν κοινὸν Δεσπότην κατασχεῖν αἱ σφραγίδες δυνήσονται; Ἀλλ' ὄντως τυφλὸν ἢ κακίαν, καὶ ὁἷστον τρέπεται. Μήποτε ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ κλέψουσιν αὐτόν, καὶ εἰπωσιν τῷ λαῷ, ὅτι ἡγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν καὶ ἔσται ἡ ἐσχάτη πλάνη χειρῶν τῆς πρώτης. Τίς κλέπτει νεκρὸν, ὧ ἀνόητοι; Τὴν μὲν ἐσθῆτα τυχόν τῶν κατοικομένων λωποδουτοῦσιν οἱ τοὺς τύμβους ὀρύττοντες (18)· νεκρὸν τίς κέλοφε κώποτε; εἰ γὰρ μὴ ἀνασταίη, καὶ ψεύσοιτο τῇ προρόφῃ (19) τὴν ἔγερσιν, πῶς αὐτοῦ μάτην οἱ μαθηταὶ περιέζονται; Νεκρὸς γὰρ ἅπας ἀπὸ καρδίας βροτῶν ἐπιλέληται, ἔφησεν ἡ Γραφή. Εἰ δὲ πλάνοισι, πῶς οὐ μᾶλλον ἐπιλησθήσεται; Πῶς δὲ θανάτους καὶ θλίψεις παντοδαπάς, καὶ φορυτὸν κακῶν ἑαυτοῖς ἐπιπάσονται, ὥσπεροῦν ἐπεσπάσαντο, πλάνου νεκροῦ ἐπεχόμενοι; Ὅντως τὴν σκεπτομένην ὑμῖν πλάνην τοῖς ἀληθέσιν ἐπιφημίζετε.

λβ'. Ἀλλ' ὁ Πιλάτος· Ἐχετε κοινοὺς διὰ τὴν ὑπάγετε, φησὶν, ἀσφαλίσαυτε ὡς οἰδατε. Οἱ δὲ κορυθέντες ἡσφαλίσαντο τὸν τάφον, σφραγίσαντες τὸν λίθον μετὰ τῆς κοινοῦ διὰ τῆς. Φεύγει τὴν κοινωνίαν τῶν θεοκτόνων ὁ Πιλάτος, εἰδὼς ὡς οὐδεμίαν αἰτίαν εὑρεν ἐν αὐτῷ καὶ τὸ πᾶν τῆς παρουσίας αὐτοῖς ἀποδιδῶσιν. Ὡς οἰδατε, φησὶν, ἀσφαλίσαυτε. Μὴ τις ὑμῖν ὑπο-

A devorant; qui, servis occisis, ipsum quoque filium haeredem inhumane peremerunt. Ignorabant enim eum, quatenus homo esset, creaturæ universæ hæreilem fore. Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent⁷⁷. Quid vero illi ad Pilatum? Domine recordati sumus, quia seductor ille dixit adhuc vivens, Post tres dies resurgam⁷⁸. O familiarium hominum idola colentium improbitatem! Erroris sui socium ac peccati servum, dominum vocant, ipsi seductores, errorisque consortes. Universorum autem Salvatorem ac Dominum, qui reipsa veritas est, qui Patris sapientia et virtus⁷⁹, verum lumen, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, seductorem appellant. Cur, adhuc vivens? prius edicite. Annon post mortem vixit, qui viventibus vitæ auctor est, et his quæ existunt existentiae? inter mortuos equidem erat, sed vivens, utpote liber. Nunquamne Dominum audistis in Jona propheta loquentem: Adhuc tres dies, et Ninive subvertetur⁸⁰? Error enim subvertetur, resurgente Domino die tertia de monumento, et plantabitur, tum justitia, tum veritas. Jube igitur, inquit, custodire sepulcrum usque in diem tertium⁸¹. Quid frustra, miseri, conturbamini? Quid timetis timorem, ubi non est timor? Non tenebit signaculum eum qui incircumscriptus est? Cum foveæ signacula Habacuc ingressu non arcuerint, quominus prophetam servumque Dei Daniele pastum iret⁸²: quomodo signacula illa Dominum universorum remorari poterunt? Verum cæca res est improbitas, et quæ a semetipsa facile destruitur. Pergunt: Ne forte veniant discipuli ejus, et furentur eum: et erit novissimus error pejor priore⁸³. Quis mortuum foretur, excordes? Cadavera indumentis interdum spoliare consueverunt, qui sepulcra suffodiunt; mortuum autem quis unquam foratus fuit? Si enim non resurrexerit, sed falso se resurrectionum prædixerit, quid causa erit, cur discipuli in cassum ipsi adhæreant? Mortuus enim omnis, Scriptura teste⁸⁴, a mortalium corde oblivioni datur. Si autem insuper seductor, quomodo non citius obliviscendus? Quomodo autem mortes, omnis generis ærumnas, æcerum malorum sibi arcescent, seductori, et quidem extincto adhærescentes? Sane quem ipsi errorem prætenditis, inter res veras pervulgatis.

32. Pilatus vero: Habetis custodiam, inquit, ite, custodite sicut scitis. Illi autem abeuntes munierunt sepulcrum, signantes lapidem cum custodibus⁸⁵. Horret Pilatus commercium Deicidarum, sciens se nullam mortis causam in eo reperisse, omnemque sceleris culpam in ipsos confert. Sicut scitis, inquit, munite. Ne quæ vobis deinceps resurrectioni

⁷⁷ I Cor. ii, 8. ⁷⁸ Matth. xxvii, 63. ⁷⁹ I Cor. i, 24. Hier. et Theod. in hunc locum. ⁸⁰ Matth. xxvii, 64. xxi, 13. ⁸¹ Matth. xxv, 65, 66.

⁸² Jonæ iii, 4. Sic LXX; alias quadraginta. Vide Dan. xiv, 32-38. ⁸³ Matth. xxvii, 64. ⁸⁴ Psal

(17) ἀσεδών.
(18) R. τυμβώρυχοι.

(19) R. προειπών

eius contradicendi occasio relinquatur, en vobis ipsis, tum sigillum, tum præsidium tradidi. Videte igitur ne seductoris, ut vos eum appellatis, de sua resurrectione prædictionibus eventu comprobatis, improba rursus commenta, falsasque imposturas struatis. Nam stat res in novacula acie. *Nunc judicium est*, ut ipse dixit⁸⁶. Si enim exaltatus ipse fuerit e terra resurgendo, vos certe principes ejiciemini: ille autem omnes trahet ad se ipsum. Hæc Pilatus. Verum **830** Judæi pudore abjecto, ingrato semper animo, canum instar ad sepulcrum ruunt, lapidemque sigillo muniunt. Jaceat ergo in sepulcro mortuus, custodibus et signaculis asservatus, qui creavit abyssum et obsignavit, qui mari arenam terminum posuit. Requievit ut leo, ut catulus leonis obdormivit⁸⁷, in regis morem excubiis septus somnum capiens. Quis excitabit illum? Nunc exsurgam, dicit Dominus⁸⁸: nunc exaltabor, nunc glorificabor; nunc videbitis, nunc sentietis.

53. Interim mulieres, ardentissimo Magistri inflammatae desiderio, hæc omnia aperte cum viderent, quidvis periculi adire pro Domino paratissimæ, apostolos audacia superarunt, non sustinentes se ab ipsis hac in laudis parte vinci. Ergo ubi *abundavit delictum, superabundavit gratia*⁸⁹. Decebat enim, ut per quas mors fuerat ministrata, per easdem resurrectioni quoque subserviretur. Quid autem sibi vult, quod apostoli se nunc occultant? Nempe opus erat, ut divinæ œconomiae fidelissimi testes conservarentur, qui gentibus præcones forent, ceu oculati testes, et ministri divinorum sermonum exstitissent. Cur etiam Petrus æmulator ille et bonorum custos diligentissimus, in negationem usque labi permissus est⁹⁰? Futurum scilicet erat ut ei clavus Ecclesiae committeretur. Quo sciret igitur illis ignoscere qui ex transgressionem reverterentur, summa providentia Deus hanc eum abnegationem excedere permisit, ut aliorum lapsum commiseraretur, proprio lapsu suo eruditus. Mulieres vero divina gratia instar unguenti confectæ, et Christum, unguentum illud in nostram instaurationem effusum amore suo attrahentes, ipsum, deitatis quidem ratione effusum et inungentem, corporis autem, unctum (nam et quod unxit, et quod unctum es, in unam personam et hypostasim coivere) illum, inquam, semper amoris ardore persequentes, inque unguentorum ejus odorem constantissime currentes, unguenta rursus emunt, et ad sepulcrum properant. Quare primæ etiam divinæ resurrectionis participes fiunt; justo rependente.

54. Igitur nos quoque similes evadamus prudentibus servis, patrisfamilias adventum præstolanti-

⁸⁶ Joan. xii, 31. ⁸⁷ Gen. xlix, 6. ⁸⁸ Psal. xi, 6. ²⁴ in *Evang.*; Chrys. de Petro et Elia, et alii.

(20) R. ψευδοηγορίας· καὶ τερατεύματα ἐπινοήσῃς. Colb. pro ἐξετε habet. ἐξοίτε, legendum saltem

λεϊπέσθω ἀντιλογία πρὸς τὴν ἀνάστασιν, ὡς αὐτοῖς τὴν σφραγίδα καὶ τὴν φρουρὰν ἐγκειρίκα. Μὴ τοίνυν ἀληθῶν τῶν τοῦ πλάνου, ὡς αὐτοὶ φατε, δεικνυμένων προβήσεων τῇ ἐκδόσει τῆς ἀναστάσεως, σκήψεις δεινὰς, καὶ ψευδῆ τερατεύματα ἐξετε (20). Νῦν ἐπὶ ξυρὸν ἵσταται ἀκμῆς (20'). Νῦν κρῖσις ἐστὶ, καθὼς αὐτὸς ἔφησεν. Εἰ γὰρ αὐτὸς ὤψωθῃ ἐκ γῆς ἀνιστάμενος, ὑμεῖς μὲν οἱ ἀρχόντες ἐκκληθήσεσθε, αὐτὸς δὲ πάντας ἑλκύσει πρὸς ἑαυτόν. Ταῦτα Πιλάτου τὰ ῥήματα. Ἀλλ' οἱ ἀναίδεις καὶ ἀγνώμονες Ἰουδαῖοι, ἐπὶ τὸν τάφον κυνηδὸν ἐξορμήσαντες, τὸν λίθον σφραγίζουσι. Καίτοι τοίνυν ἐν τάφῳ νεκρὸς, φύλαξι καὶ σφραγίδι φρουρούμενος, ὁ κτίσας τὴν ἄβυσσον καὶ σφραγισάμενος αὐτὴν ὁ θέμενος τῇ θαλάσῃ ψάμμον ὄριον, ὡς λέων ἀνεπαύσατο, ὡς σκύμνος λέοντος ἐκοιμήθη, ὡς βασιλεὺς ὑπνῶν φυλαττόμενος. Τίς ἐγερεῖ αὐτόν; Νῦν ἀναστήσομαι, λέγει Κύριος, νῦν ὤψωθήσομαι, νῦν δοξασθήσομαι· νῦν ὤψεσθε, νῦν αἰσθήσεσθε.

λγ'. Ἀλλ' αἱ γυναῖκες ἐκκασί τοῦ Διδιασχάλου τῷ φίλτρῳ πυρούμεναι, ταῦτα πάντα ἀπερικαλύπτως θεώμεναι, καὶ προκινδυνεύειν τοῦ Κυρίου κατεπειγόμεναι, τῶν ἀποστόλων τὴν παῖρησιν ἐνίκησαν, παρευδοκιμεῖσθαι μὴ ἀνασχόμεναι. Ἀρα ὅπου ἐπλεόνασεν ἡ ἀμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις. Ἐδεῖ γὰρ δι' ὧν διηκνήθη ὁ θάνατος, διὰ τούτων λειτουργηθῆναι καὶ τὴν ἀνάστασιν. Τί δὲ δήποτε οἱ ἀπόστολοι κρύπτονται; Ἐδεῖ τοὺς τῆς θείας οἰκονομίας φυλάττεσθαι μάρτυρας πιστοτάτους, ἐσομένους τοῖς ἔθνεσι κήρυκας, ὡς αὐτόπτας καὶ ὑπηρέτας τῶν θείων μυστηρίων ὑπάρχοντας. Τί δὲ καὶ ὁ Πέτρος ἐκπεσεῖν συγχωρεῖται πρὸς ἀρνησιν, ζηλωτὴς οὗτος καὶ τῶν ἀγαθῶν φύλαξ ὧν ἀκριβέστατος; Ἐμελλε δι' τοὺς τῆς Ἐκκλησίας ἐγχειρίζεσθαι οὐκας. Ὡς οὖν ἐγγνώμων τοῖς ἐκ παραβάσεως παλιννοτοῦσι γίγνῃτο, ἐβόλισθησαν προνοητικῶς συγχωρεῖται τὴν ἀρνησιν, συμπαθὲς εἶναι τῷ οἰκείῳ παιδεύμενος ὀλισθήματι. Ἀλλ' αἱ γυναῖκες μύρον δίκην τῆς θείας ἐμπορούμεναι χάριτος, καὶ Χριστὸν τὸ κενωθὲν μύρον εἰς ἡμῶν ἀνακαίνισιν τῷ πόθῳ ἑλκύσασαι, τὸν θεϊκὸς μὲν κενωθέντα καὶ χρίσαντα, χρισθέντα δὲ σωματικῶς· τὸ τε γὰρ χρίσαν, καὶ τὸ χρισθὲν εἰς ἐνὸς προσώπου καὶ μιᾶς ὑποστάσεως συνῆλθον συμπλήρωσιν· τοῦτον αἰεὶ τῷ φίλτρῳ διώκουσαι, καὶ εἰς ὁσμὴν μύρων αὐτοῦ ἀνευδότης τρέχουσαι, μύρα πάλιν ὠνοῦνται, καὶ πρὸς τὸν τάφον ἐπαιγνύνται. Διὸ καὶ πρῶται τυγχάνουσι τῆς θείας ἀναστάσεως, τὸ δικαίου χριτοῦ τὴν χάριν ἐπιμετροῦντος τῇ προθυμίᾳ κατὰλληλον.

judice, pro insigni isto fervore munus congruum

λδ'. Γενώμεθα τοίνυν καὶ ἡμεῖς ὅμοιοι σοφοῖς οὐκείαις προσδεχομένοις τοῦ οἰκοδεσπότου τὴν ἀφιξίν,

⁸⁹ Rom. v, 20. ⁹⁰ Sic de Petro Greg. Mag. hom.

ἐξετε.

^{20'} Iliad., x vers. 175.

οἱ τὸ τάλαντον λαβόντες, τοῦτο σθένει παντὶ πολυ-
πλασιάζωμεν· ὅπως ὡς ἀγαθοὶ δοῦλοι καὶ πιστοὶ οἰ-
κονόμοι τῆς τοῦ Κυρίου χάριτος (21) ἐπιτύχωμεν. Τά-
λαντον δὲ μοι εἶναι δοκεῖ ἅπαν παρὰ τῆς θείας ἀγα-
θότητος τοῖς ἀνθρώποις διδόμενον χάρισμα. Ἔστι
μὲν οὖν τῶν θείων δώρων οὐδεὶς ὅστις παντελῶς
ἀμέτοχος, ἀλλ' ὁ μὲν πρὸς τήνδε τὴν ἀρετὴν εὐχρη-
στος, καὶ ὁ μὲν πρὸς πλείους, ἕτερος δὲ πρὸς ἐλάσ-
σους· ὁ μὲν πρὸς ὑψηλὰς καὶ ὑπερανάβυσσους, ὁ
δὲ πρὸς ταπεινάς καὶ ὑφαιμένας. Ἐκάστῳ ὁ Θεὸς
ἐμέρις (22) μέτρον πίστεως, δυνατοὶ μὲν οὖν δυνά-
τως ἐτασθήσονται, καὶ ᾧ παρέθεντο πολὺ, πολὺ
ἀπαιτήσουσιν αὐτόν. Ἐκαστος γὰρ ἀπαιτεῖται κατὰ
τὸ μέτρον τῆς ἐγγειρισθείσης αὐτῷ πρὸς Θεοῦ δυνά-
μεως. Καὶ ὁ διδοὺς οἶδεν ᾧ διδῶσι, καὶ πάντα γυμνά
καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ. Σπεύσω-
μεν τοίνυν ὅση δύναμις πολυπλασιάζει τὸ τάλαντον.
Ὅ τὰ πάντα λαβὼν, πάντες ἕτερα προσαπονήμοι τῷ
δεδωκότι· καὶ δύο, ὁ τὰ δύο πεπιστευμένους. Ὅς μὲν
ὀρεγέτω χεῖρα πρακτικὴν τοῖς ἐλεύθῳ χρήζουσι, καὶ
τῆς πενίας τῷ φορτίῳ κάμνουσιν, ὅστις τούτου τὴν
χάριν ἐδέξατο· ὃς δὲ τρεφέτω λόγῳ τοὺς ἐν λιμῇ τη-
χομένους καὶ ξηρανθέντας τῆς ἀπιστίας τῷ καύ-
σωνι (23). Κτησώμεθα φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς
ἀδικίας, καὶ τὰς τῶν πνεύτων γαστέρας ἐμπλήσωμεν,
ἵνα ὡς εὐπρόστοιτοὶ ῥήτορες πρὸ τοῦ φρίκης γέμοντος
βήματος ὑπὲρ ἡμῶν ῥητορεύσωσιν. Ἀστέγους ξενί-
σωμεν· γυμνοὺς ἀμφιάσωμεν· νοσοῦντας ἐπισκεψώ-
μεθα· πρὸς τοὺς ἐν φρουρᾷ τὸν πόδα κινεῖν μὴ κατ-
οκνήσωμεν· τοὺς ἐν ἀνίαῖς καὶ λύπαις τὴν χεῖρα
ἐκτείνωμεν. Συναληγόμενοι ἐκχέωμεν δάκρυον συμ-
παθὲς· σβέσει γὰρ τὸ τῆς γενένης ἀτελεύτητον πῦρ.
Εἰ ταῦτα διψώσῃ καρδίᾳ τελώσωμεν, ἐρεῖ καὶ ἡμῖν ὁ
Κύριος· Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου,
κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασι-
λείαν.

α'. Οἱ κεκλημένοι, ἐνδυμα γάμου λαμπρῶς στο-
λισώμεθα, ὡς ἂν κοινωνοὶ τοῦ θείου γάμου γενώ-
μεθα, ἐπιγνωσθώμεν· τε τῆς ἀνακλητέως (24) ἀξιοί,
καὶ τοῦ μόσχου τοῦ στευτοῦ μεταλάβωμεν, καὶ τοῦ
ἀμνοῦ τοῦ Πάσχα μετάσχωμεν, ἐμφορηθώμεν τε τοῦ
καινοῦ τῆς ἀμπέλου γεννήματος, νῦν μὲν σάρκα Θεοῦ
ἐκ οἴτου (25), καὶ αἷμα Θεοῦ ἐξ οἴνου, ἀληθῶς τῇ
ἐπικλησίᾳ (26) καὶ ἀρρήτως μεταποιούμενον· ἀψευ-

A hus, talentumque quod accepimus, omni conatu
multipliciter augere adnitamur; ut tanquam famuli
boni et fideles dispensatores, Domini gratiam nan-
ciscamur. Talentum porro istud, mea quidem sen-
tentia, non aliud est, quam quicquid donorum ho-
minibus a divina bonitate conceditur. Atqui nemo
prorsus eorum est expers: sed hic quidem ad
hanc virtutem accommodatus, ille ad aliam: hic
ad plures, ille ad pauciores: est qui ad sublimio-
res, et excellentiores: est qui ad humiliores di-
missioresque: unicuique Deus mensuram fidei
distribuit. Quocirca potentes potenter tormenta
patientur¹¹: et cui multum creditum est, ab ipso
multum exigent¹². Quinimo qui largitor est, novit
cui largiatur; nudaque omnia et exposita sunt
oculis ipsius¹³. Proinde omnis noster conatus in-
cumbat, ut talentum nostrum auctius reddamus.
Qui quinque accepit, quinque insuper datori suo
redhibeat, et duo, cui duo credita sunt¹⁴. 831
Auxiliares manus stipe indigentibus et pauperibus
onere defatigatis porrigat, quisquis hujus rei do-
num est consecutus: pascat alius sermone illos,
qui ejus fame contabescunt, et infidelitatis aestu
aridi sunt. Comparemus amicos de mammona inini-
quitatis¹⁵, et egenorum inedia succurramus, ut
ipsi tanquam intrepidi rhetores, ante horrendum
illud tribunal causam nostram agant: domo extor-
res excipiamus, nudos vestiamus, aegros invisamus,
ad eos qui carcere detinentur, inferre pedem ne
gravemur, merentibus et afflictis manum porriga-
mus, una cum ipsis angamur, commiserationis
lacrymas fundamus: exstinguent enim perpetuum
gehennæ ignem. Ilæc si pectore sitiante præstite-
rimus, dicet etiam nobis Dominus, Venite, benedicti
Patris mei; possidete paratum vobis regnum¹⁶.

35. Qui vocati sumus, vestem nuptialem et splen-
didam induamus, ut divini connubii consortes effi-
ciamur, dignique inveniamur accubitus et vituli sa-
ginati participes simus, paschalem agnum comeda-
mus, novoque vitis genimine ingurgitemur: nunc
quidem Dei carnem ex tritico, et ex vino Dei san-
guinem, vere per invocationem arcana ratione
transmutatis (alienus enim a mendacio est, qui id

¹¹ Sap. vi, 7. ¹² Luc. xii, 48. ¹³ Hebr. iv, 13. ¹⁴ Isid. Pelus. epist. 94, lib. i. ¹⁵ Luc. xvi, 9.

(21) Edit. χάριτος.

(22) R. ἐμέτρησε.

(23) Καὶ ξηρανθέντας τῆς ἀπιστίας τῷ καύσωνι. Quinam illi infidelitatis aestu arcescentes, quos eru-
diendos monet Damascus, nisi Saraceni Mohammedani? Etenim ejus ætate Christianis Saracenos
fidei doctrina imbuiere non sic uti postea districtum
prohibitum erat.

(24) R. εἰς γάμους, στολίσωμεν αὐτοὺς ἐνδυματι
ἀξίῳ, καὶ λαμπρῇ, ὡς ἂν γενώμεθα καὶ φανώμεν
τῆς ἀνακλ.

(25) R. καθάρᾳ τῇ συνείδῃσει, x. τ. ε. Ut infra:
media omissa sunt.

(26) ἀληθῶς τῇ ἐπικλησίᾳ. Pantinus hic auctori ini-
quior, qui errorem inclamet, Græcis etiam emen-
datum in concilio Florentino. Malim benigne expo-

D nere, ut et Basilii et reliquis Græcorum liturgiis,
non fieri scilicet eam transmutationem sine ordine
ad invocationem, quæ vel antecedit (uti Latinis)
vel consequatur (uti Græcis) verba Domini, in qui-
bus tamen sic religiose ac pro tanti mysterii ma-
jestate vere tremenda. Nec forte a Domino conces-
sum Eucharistiam conficere, quisquis etiam sacer-
dos temere nullo religioso cultu ac ordine Dominica
verba effutiat, nec tam rem sacram quam histrioni-
cam et consecrationem iis peragat. Illud, ἐν ἡμέρᾳ
ᾗ ἔστησεν χρίμα· non bene ut Pantinus, de qua
Deus exsurget; imo, in qua statuit judicare. Quo
sunt verba Pauli Act. xvii, 52, plura, nec notare
licet, nec libet. COMBÆFIS. De consecrationis Eucha-
risticæ forma satis dictum ad cap. 13, lib. iii De
fide orthodox.

nobis promisit) pura conscientia edentes et bibentes : A quorum opera, instar auri, peccatorum sordibus abstersis mundati, immortalitatis hereditatem postmodum sumus adepturi et copulati Deo, ipsaque Deitate imbuti, beata illius communicatione fruamur, cum tuba Domini personabit, ac surgentibus mortuis iudicium sedebit in die qua statuit Dominus orbem in iustitia judicare. Quando nempe propriam in integrum restitutionem cuncta receptura sunt, postquam nulla deinceps adveniet restitutio. Quando ignis adversarios, nihil eos consumendo devoraturus est, iustos autem mansiones ante sæcula paratæ sunt suscepturæ, necnon sine Abraham; Dens utique Verbum et Domiaus, ex Abraham sinu incarnatus, Quando impiorum quidem terra corruet, eosque culigo et ignis tenebrosus quem sibi accenderant, B vermisque irregulete lancinans, ac stridor dentium cum fremitu mistus illos comprehendet : rectos autem corde, ac sincera fide præditos, splendidos, inque solis modum fulgentes, mansuetorum terra excipiet³⁷. Quando futurum, ut fatuæ illæ virgines ineptissime turbentur, opportuna importune quærentes, extinctasque lampades oleo extraneo ornare satagentes. Quibus thalamus quidem ille nuptialis claudetur, dura autem incorrupti iudicis vox de intus sonabit : *Nescio vos*³⁸. 832 Quasi dicat : Non diligo vos, qui nec fratres meos dilexeritis, nec misericordiæ viscera erga ipsos commoveritis. Quare iudicium sine misericordia fiet ei qui non fecit misericordiam³⁹. Nullo enim ego, qui misericors sum, cultu sic delector, ac misericordia. Nihil sic cor meum rapit, ac commiseratio. Misericordiam quippe volo, ac non sacrificium⁴⁰ : Misericordiæ fores indigentibus non aperuistis, nec vobis ipse in regiam meam ingressum aperiam. Hæc seges est, quam sibi fatuæ collegerunt. Prudentes autem virgines paratæ sunt, et non sunt turbatæ. Instructis enim omni virtutum genere lampadibus, ac beneficentiæ oleo irrigatis, cum illustrante rectæ fidei igne illas accendissent, alacres sponso media nocte alacriter obviam euntes, in divino thalamo choreas agunt; ejusque loci gaudiis perfruuntur, sponso illi suo castissimo mente animoque conjunctæ, dignæque habitæ, quæ cum puro conversentur.

36. Nos igitur, o divine et sacer magn. Pastoris, sacerdotisque ac victimæ grex, populus acceptabilis, regale sacerdotium⁴¹; nos qui ut servi Christi, nomen novum adepti sumus, ejus tormenta, verba, opera, animo reputantes, ipsius quoque vivifica mandata servare studeamus. Ait enim : *Credite in Deum, et in me credite*⁴². Et iterum : *Alium Paracletum Pater mittet vobis, qui a Patre procedit*⁴³.

δὴς γὰρ ὁ ἐπαγγελάμενος· καθαρὰ τῇ συνειδήσει ἐσθιόντες τε καὶ πίνοντες, καὶ τούτοις ἐπταπλασίως, ὥσπερ τις χρυσοῦς καθαιρόμενοι, καὶ τὸ κίβδηλον τῆς ἁμαρτίας ρυπτόμενοι (37), καὶ ἀφθαρσίαν κληροδοτούμενοι, καὶ θεῷ συναπτόμενοι, καὶ θεοῦμενοι, καὶ τῇ αὐτοῦ κατατρυφῶντες τῆς μεθέξεως, ὅταν φωνήσῃ τοῦ Κυρίου σάλπιγξ, καὶ οἱ νεκροὶ ἀναστήσονται, ὅτε καθιεῖται κριτήριον, καὶ ἡμέρᾳ ἣ ἐστήσεν ὁ Θεὸς κρίναι τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ· ὅτε πάντα τὴν οἰκίαν ἀποκατάστασιν λήφονται, μηδεμιᾶς ἐτέρας ὑπολειπομένης ἀποκαταστάσεως· ὅτε πῦρ μὲν τοὺς ὑπεναντίους κατέδετα ἀδαπάνητα, τοὺς δὲ δικαίους αἱ πρὸ αἰώνων ἡτοιμασμέναί μοι αἱ ὑποδέξονται (38), καὶ ὁ Ἀβραὰμ κόλπος, ὁ ἐκ κόλπου, φημί, Ἀβραὰμ σεσαρκωμένος Θεὸς Λόγος καὶ Κύριος· ὅτε τῶν μὲν ἀσεδῶν ἡ γῆ πεσεῖται, καὶ ζόφος αὐτοὺς ὑποδέξεται, καὶ πῦρ σκετεῖνδον ὅπερ ἑαυτοὺς ἐξέκαυσαν, καὶ σκόληξ κατατρύχων ἀκοίμητα, καὶ κλαυθμὸς τῶ τῶν ὀδόντων βρυγμὴ σύμμιχτος· τοὺς δὲ εὐθεὶς τῇ καρδίᾳ, καὶ πιστὴν ἀμώμητον ἔχοντας, λαμπροὺς, λαμπρῶς λάμποντας ὡς ἥλιος, ἡ γῆ τῶν πρατίων εἰσδέξεται· ὅτε τῶν παρθένων, αἱ μὲν μωραὶ ἀφρονέστατα παραχθῇσονται, ἐν οὐ καιρῷ ζητούσαι τὰ τοῦ καιροῦ, καὶ τὰς σθεννυμένας λαμπάδας ξένῳ κοσμεῖν ἐλαίῳ σπουδάζουσαι, αἷς ὁ νυμφὼν μὲν ἀποκλεισθήσεται, φωνὴ δὲ τοῦ ἀδεκάστου ἐνδοθεν ἡχῆσαι ἀπότομος· *Οὐκ οἶδα ὑμᾶς*. Ταυτὸν δὲ εἰπεῖν· *Οὐκ ἀγαπῶ ὑμᾶς*· οὐ γὰρ τοὺς ἐμοὺς ἀδελφοὺς ἡγαπήκατε· οὐ τῆς ἀγάπης ἑαυτοῖς σύμβολα ἐπεδείξασθε· οὐ σπλάγχνα οἰκτιρμῶν πρὸς αὐτοὺς ἐκινήσατε. Διὸ ἡ κρίσις ἀνέλκει τῷ μὴ ποιήσαντι ἔλεος. Ἐπ' οὐδενὶ γὰρ, ὡς ἐλέω, ὁ συμπαθὴς θεραπεύομαι· οὐδὲν ὀρπάζειν τὴν ἐμὴν καρδίαν οἶδεν, ἢ ἔλεος. Ἐλεον γὰρ θέλω, καὶ οὐ θυσίαν. Θύραν ἔλεος τοῖς χρῆζουσιν οὐκ ἡνοίξατε, οὐδ' ὑμῖν ἐκπετάσω τῶν ἐμῶν βασιλείων τὴν εἰσοδόν. Ταῦτα τὰ τῶν ἀφρόνων γεώργια. Αἱ δὲ φρόνιμοι ἡτοιμάσθησαν, καὶ οὐκ ἐταράχθησαν. Παντοδαπῶν γὰρ ἀρετῶν τὰς σφῶν λαμπάδας ἐμπλήσασαί, καὶ τῷ ἐλαίῳ τῆς εὐποιίας ταύτας ἀφθόκως ἀρδεύσασαι, τῷ τε φωτιστικῷ πυρὶ τῆς ὀρθοδόξου ἀνάστασις πίστεως, φαιδραὶ φαιδρῶς τῷ νυμφῶν μεσούσης τῆς νυκτὸς ὑπαντῆσαι, ἐν τῷ θείῳ νυμφῶν χορεύουσι, καὶ τῆς χύτθι χαρμονῆς ἀπολαύουσι, τῷ ἀχράντῳ νοερῶς D αἱ συναπτόμεναι, καὶ καθαρῶς τῷ καθαρῷ προσομιλεῖν ἀξιοῦμεναι.

λς'. Καὶ ὑμεῖς τοιγαροῦν, ὡς θεῶν καὶ ἱερῶν τοῦ μεγάλου ποιμένος, καὶ ἱερέως, καὶ θύματος ποίμνιον, λαδὸς περιούσιος, βασιλείων ἱεράτευμα, οἱ τὸ κοινὸν νομα ὡς Χριστοῦ δοῦλοι πλουτήσαντες, τῶν αὐτοῦ μεμνημένοι παθῶν τε, καὶ λόγων, καὶ πράξεων, τηρῶμεν αὐτοῦ τὰ ζωηφόρα ἐντάλματα. Ἐφη γάρ· *Πιστεύετε εἰς τὸν Θεόν, καὶ εἰς ἐμὲ πιστεύετε*. Καὶ ἄλλον· *Παράκλητον ὁ Πατὴρ πέμψει*

³⁷ Matth. xxv, 34. ³⁸ Matth. v, 4. ³⁹ Matth. xxv, 1-12. ⁴⁰ Jac. ii, 13. ⁴¹ Osee vi, 6; Matth. iv, 18. ⁴² I Petr ii, 9. ⁴³ Joan. xiv, 1. ⁴⁴ Joan. xiv, 16.

(37) R. ῥύπασμα ἀπορῥύπτοντες.

(38) Colb. λαμπραὶ ἀμοιβαί. R. λαμπραὶ ἀμοιβαί,

καὶ αἰώνιοι ἀναπαύσεις ὑποδέχονται καὶ ἡμεῖς τοιγαροῦν, κ. τ. ε. Ut infra. Cætera desunt.

ὁμιν, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πα-
τρὸς ἐκπορεύεται. Πιστεύοντες οὖν, ἐκθύμως αὐτὸν
ἀγαπήσωμεν. Ὁ γὰρ ἀγαπῶν με, φησὶν, ἀγαπη-
θήσεται. ὅπῃ τοῦ Πατρὸς μου, καὶ ἀγαπήσω αὐ-
τόν, καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἐμμαντόν.

λζ'. Μισήσωμεν οὖν τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ. Πᾶς ὁ-
τις οὐχ ὁμολογεῖ τὸν Χριστὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ
Κύριον (29), ἀντίχριστός ἐστιν. Ἐάν τις εἴπῃ, ὅτι
δοῦλός ἐστιν ὁ Χριστὸς (30), κλείσωμεν τὰς ἀκοὰς,
εἰδότες ὅτι ψευστής ἐστι, καὶ ἀλήθεια ἐν αὐτῷ οὐκ
ἐστιν. Ἐνέγκωμεν τὸν θνείδισμὸν αὐτοῦ, ὥσπερ ὁ-
ξυς διάδημα. Μακάριοι γὰρ, φησὶν, ὅτι, ὅταν ὁνει-
δίωσιν ὑμᾶς, καὶ διώξωσι, καὶ εἰπωσι πᾶν πο-
νηρὸν ῥῆμα καθ' ὑμῶν ἐνεκεν ἐμοῦ. Χαίrete, καὶ
ἀγαλλιάσθε, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐστί· ὃν
τοῖς οὐρανοῖς. Οὕτω γὰρ τῶν μαρτῶν μὲν τὴν ἀφρο-
σύνην ἐκκλινόμεν, τῶν δὲ φρονίμων τὴν σοφίαν
ζηλώσομεν.

λη'. Γενώμεθα δὲ ἑτοιμοὶ καὶ πρὸς τὴν τοῦ Κυρίου
ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν. Μὴ τῇ γαστρὶ τὰ πρὸς τρυ-
φήν εὐτρεπίσωμεν. Μὴ σώματι πολλὰ σωρεύσωμεν
περιθόλαια, μὴ μύρων πολυτελείαν ἀχρηστον, μὴ
κώμας καὶ μέθας, καὶ τὰς τούτων συζύγους κοίτας
καὶ ἀσελγείας· μὴ φρονήσωμεν μέγα κατὰ τοῦ πέ-
νητος· μὴ βδελύξης κενῆς ἐκκαύσωμεν δρεξίν, καὶ τῆς
ἐπιθυμίας τοὺς σῶφρονας χαλινούς ἀποπτύσωμεν·
μὴ θηλυμανεῖς ἵπποι γενώμεθα, τοῖς ἀλλοτρίοις
σκιύεσιν ἀτάκτως ἐπιμαϊνόμενοι· μὴ σπεύρωμεν εἰς
τὴν σάρκα τὰ τοῦ πυρὸς ἐκκαύματα· μὴ κλαπῶμεν
χρυσοῦ τε καὶ ἀργύρου, καὶ λίθων πολυτελῶν μιᾶν C
δελεάσωμεν· μὴ ἄλλων πεινῶντων, ἡμῖν ἢ τράπεζα πλή-
θους διαιτῆσαι τὸν τῆς γέννησις ἀτίθασσον σκόληκα.
Ἰδοὺ γὰρ ὁ Νύμφιος ἀνίσταται· Ἰδοὺ ὁ Βασιλεὺς τῶν
βασιλευόντων ἐκ τάφου προέρχεται. Ἐτοιμασθῶμεν,
ἵνα μὴ τῆς χαρᾶς ἀμοιρήσωμεν. Γενώμεθα δόκιμοι
τραπέζῃ, τὸ κρεῖττον τοῦ χειρόνος διακρίνοντες,
καὶ τὸ μὲν πυρὶ θεοῦ ζήλου καὶ ἔρωτος φλέξωμεν,
τὸ δὲ τοῖς ἑαυτῶν ταμιείοις ἐναποθώμεθα. Θυμὸν καὶ
ἐπιθυμίαν κολάσωμεν· γαστρὸς μαράνωμεν δρεξίν·
σωφροσύνην δὲ ἑγχευόμεν καὶ ταπεινῆς καρδίας πε-
ριζώσωμεθα· τύπον δὲ εὐτελείας καὶ θανάτου κα-
ταβάλλωμεν μνήμης· τοῖς πᾶσι τὰ πάντα γενώμεθα·
λοιδορίας γενναίως ἐνέγκωμεν· ἀδικούμενοι τῇ ἐλ-
πίδι χαίρωμεν. Παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου
τούτου, καὶ παροδεύει πᾶν τὸ νῦν καθορώμενον.

λθ'. Ἐπὶ πᾶσι τούτῳ φρονεῖσθω ἐν ἡμῖν, ὃ καὶ ἐν
Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃς ἐχθροὺς ὄντας ἡμᾶς ἡγάπησε,
καὶ ἀγαπήσας ἡλέησε, καὶ ἐλεήσας ἑαυτὸν ἐταπεί-
νωσε, καὶ ταπεινώσας ἔσωσεν. Ἐκ γὰρ ἀγάπης
προέρχεται ἔλεος, καὶ ἐξ ἔλεους ταπεινώσεις, ἐκ τα-
πεινώσεως δὲ σωτηρία καὶ ὑψώσις. Ἄν οὕτω πολι-
τευσώμεθα, νῦν μὲν τῶν ἐπικειμένων λυπηρῶν ἐλευ-
θερωσώμεθα. Ἄν τὸν ζυγὸν τῶν παθῶν ἀπορρίψω-

A In eum igitur credentes, ex animo ipsum diligamus.
Qui enim diligit me, inquit, diligitur a Patre meo:
et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum *.

37. Oderimus proinde inimicos ipsius. Quisquis
non constitetur Christum Filium Dei et Deum, Anti-
christus est *. Si quis dixerit Christum esse servum,
aures ei nostras ocludamus, scientes quia mendax
est, et veritas in eo non est. Feramus illius oppro-
brium tanquam gloriæ diadema. Beati enim, inquit,
estis, cum maledixerint vobis, et persecuti vos fue-
rint, et dixerint omne malum verbum adversum vos,
mentientes propter me. Gaudete, et exsultate, quo-
niam merces vestra copiosa est in cælis *. Ita enim
facientes, salutarum virginum insipientiam declina-
bimus, cordatarum autem prudentiam imitabimur.

38. Simus autem etiam ad Domini ex mortuis
resurrectionem parati. Ne ventri nostro quæ ad
luxum faciunt, præparemus. Ne corpori vestimen-
torum copiam: ne unguentorum nihil utilem luxu-
riam: ne comessationes, ebrietates, hisque affinia
aubilia et impudicitias cumulemus: ne contra pau-
perem arrogantes simus: ne inanis gloriæ in nobis
appetitus incendamus: ne nostram libidinem con-
tinentia frenare detrectemus: ne libidinis æstro
furentes equi simus, alienæ pudicitie petulantiis
inhiantes: ne in carne seramus ignis fomitem: ne
nos auri, argenti, gemmarumque scelestis illecebris
abrupti patiamur: ne aliis esurientibus, mensa nostra
referta cibis, indomitum gehennæ vermem excitet.
Ecce enim nunc surgit Sponsus. Ecce enim sepulcro
Rex progreditur: nosmetipsos præparemus, ne laxi-
tudiæ exsortes 833 relinquamur. Probi trapezæ
simus, quod melius est, a deteriori segregantes,
atque alterum quidem divinæ æmulationis et amoris
igne comburamus, alterum in thesauros nostros
illatum, nobis reponamus. Iram cupiditatemque ca-
stigemus, ventris ingluviem edomemus; castitate
per abstinentiam et cordis humilitatem nosmetipsos
præcingamus: inanem fastum per simplicitatem
mortisque memoriam deficiamus: omnia omnibus
efficiamur: ludibria forti animo feramus; dum in-
iuria lædimur, spe gaudeamus. Præterit enim figura
hujus mundi *, ac quidquid oculis cernitur, abiit.

39. In omnibus hoc sentiamus in nobis quod et in
Christo Jesu *, qui nos cum inimici essemus, di-
lexit, diligensque nostri misertus est; ac misertus,
seipsum humiliavit; denique se ipse humilians, sa-
lutem asseruit. Ex dilectione siquidem misericordia
promanat; ex misericordia humilitas; ex humilitate
salus et exaltatio. Quod si nos ita gesserimus, nunc
quidem a malis ingruentibus liberabimur. Si vitio-

* Joan. xiv, 21.

* I Joan. iv, 3.

* Matth. v, 11, 12.

* I Cor. vii, 31.

* Philipp. ii, 5.

(29) Edita Θεὸν, non satis apposite.

(30) Ὅτι δοῦλός ἐστιν ὁ Χριστός. Hæc contra Mo-

hammedem, qui in Alcorano frequentissime incul-
cat Christum Dei servum, nec proinde Deum.

rum jugum excusserimus, tyrannorum etiam servitute quæ nos premit, depellemus : ac sicut nobis et potioribus tristitia provenerunt, sic et tristibus et molestis jucundiora redibunt, pristinamque libertatem adepti, pure casteque Domino Deo egressionis festum celebrabimus : ac tum nobis a blasphemia voce extollente se adversus conditorem liberatis, tranquillus erit Ecclesiæ status. Lætis facibus victori mortis immortalis Sponso obviam procedentes, intermerato illo thalamo excipiemur, ac revelata facie Domini claritatem contemplabimur, cujus jucundissima pulchritudine perfruemur : quocum Patri ac Spiritui sancto, honor, adoratio, et magnificentia, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

Α μεν, καὶ τῶν τυράννων τὴν ζεύγλην ἀποσεισόμεθα (31), καὶ ὥσπερ ἐκ τῶν κρείττωνων ἦλθε τὰ λυπηρὰ, οὕτω καὶ ἐκ τῶν λυπηρῶν ἐπανελεύσεται τὰ χρηστότερα, καὶ τὴν ἀρχαίαν παρῆρησιαν ἀπολειψόμεθα, καὶ καθαρῶς ἐορτάσομεν Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἐορτὴν ἐξόδιον, καὶ τῆς βλασφημίου φωνῆς τῆς ἐπαιρομένης κατὰ τοῦ κτίσαντος· ἀπαλλαγόμεθα, καὶ ἐν εἰρήνῃ ἔσται τὸ τῆς Ἐκκλησίας πολίτευμα· ἔπειτα δὲ φαίδραϊς ταῖς λαμπράσι τῷ νικητῇ τοῦ θανάτου, τῷ ἀθανάτῳ νυμφίῳ λαμπρῶς ὑπαντήσομεν, καὶ ὁ νυμφὼν ἡμᾶς ὁ ἀχραντὸς ὑποδέξεται, καὶ ἀνακαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν Κυρίου κατοπτισόμεθα, καὶ τῆς αὐτοῦ κατατροφῆσομεν· ὡραιότητος, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ σὺν ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, τιμὴ, προσκύνησις καὶ μεγαλοπρέπεια, νῦν τε καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς Β αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

MONITUM IN SEQUEM HOMILIAM.

Homiliam istam, quæ nunc primum, ac Latine prodit, in B. Virginis Dei Genitricis Annuntiationem, nusquam Græce scriptam reperi, sed Arabice tantum in codice Colbertino, qualis etiam exstat Oxonii in Anglia inter codices manu exaratos collegii Baliocensis n. B. 10. cum præfixo Joannis Damasceni nomine; cujus eam esse setum nullus dubito. Caterum magna parte manca videtur ac mutilata, nec integre reddita est ab interprete Arabico. Hinc est, quod auctoris nostri ingenium venamque non satis ubique referat: quam tamen prima orationis pars non male representat. Latinam translationem quod spectat, hanc mihi adornavit vir eximie doctus, ac linguæ etiam Arabicæ peritissimus, illustrissimus D. abbas du Four de Longuerue, cujus propensissimam et inexhaustam erga me meaque studia voluntatem in dies experior.

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.

SANCTISSIMI PATRIS NOSTRI JOANNIS DAMASCENI SERMO, IN ANGELI ANNUNTIATIONEM INCARNATIONIS CHRISTI AD ILLIBATAM DOMINAM NOSTRAM MARIAM.

Jam tempus est, fratres dilectissimi, ut hac Davidica voce exclamemus: *Quam magnificata sunt opera tua, Domine; omnia in sapientia fecisti*¹⁰. Etenim præsens solemnitas festivitatum nostrarum initium est, et nostrarum solemnitatum caput: unde orta est salus nostra, ac lex nostra initium habuit. Nos enim eramus prius avitæ ac primigeniæ rebellionis rei, et adjecto illi insuper gravissimorum peccatorum reatu, facti eramus tenebrarum incolæ ac regionum mortis, nec ullus ex prophetis a Deo missis, et sanctis justis, lumine nos illuminare poterat, redimendo a peccatis et nequitia prævaricationum nostrarum. Quamobrem creator ipse redemptor evasit, nosque sui ad nos **834** accessus lumine illustravit, quemadmodum propheta ait: *Populus qui sedebat in tenebris vidit lucem magnam*¹¹: nobisque commissæ sunt secreta adventus ejus, cum ipse Gabriele angelum misit annuntiatum miracula incarnationis suæ. Hodierna dies solemnitatum no-

strarum est origo, et salutis nostræ initium. Hodie Filius Dei, qui temporibus anterior est, nunc temporis hominis Filius fit. Hodie initium est renovationis humanæ naturæ. Hodie facta est abolitio peccati primigenii. Hodie sanctificata est nostra natura, Creatoris in ipsa inhabitatione. Hodie digna evasit ut archangelis dominaretur. Hodie completum est tempus de quo prophetarum oracula personuerunt. Hodie tempus completum est, quod sanctorum et electorum mentes desiderabant. Hodie Adam Creatori suo de progenie sua templum ædificavit, in quo lectus habitaret, et quod redimeret: Mariam virginem pretiosam, benedictam, sanctam, puriorem naturæ Adamicæ partem, et humanæ stirpis reginam: puram, qua nulla usquam corpore D purior invenietur in omni genere humano: sanctam, qua nulla inter creaturas futura est intellectuales quoad animam sanctior: gloriam Israeliticæ gentis, ac stirpis Davidicæ lumen: de qua avus ipsius David exclamat, propheticam vocem attollendo: *Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam, et obliuiscere populum tuum, et domum patris tui: et concupiscet Rex speciem tuam*¹². Hæc illa est,

¹⁰ Psal. ciii, 24. ¹¹ Isa. ix, 1. ¹² Psal. xlv, 11, 12.

(31) Καὶ τῶν τυράννων τὴν ζεύγλην ἀποσεισόμεθα. Tangunt etiam hæc omnia Mohammedanorum tyrannidem, sub qua Joannes vitam omnem egit,

nec Iconoclastas, aliosve hæreticos quidquam respiciunt. Ita recte Combefisius.

cujus puritatis pulchritudinem concupivit Rex cœlestis, misitque ad eam ministrum suum Gabrielem, ut ipsam salutatione lætitiæ compelleret, certiorēque faceret, esse se a Creatore electam, dicendo : *Ave, gratia plena ; Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus* ¹³. Et quomodo benedicta non esset, et gratia plena, cum qua creaturarum Dominus fuit, copulando sibi ex ea templum quo opem generi ipsius afferret ? Hodie qui format res omnes visibiles et invisibiles, effinxit sibi imaginem humanam. Hodie qui producit omnes creaturas spirituales et materiales, produxit sibi carnis figuram. O misericordię Creatoris abyssum, et excellentiam descensus ejus ! Etenim cum ipse plasma suum liberare vellet, sēmet exinanivit, et accepit formam servi, similitudine inventus ut homo ¹⁴. O beneficiorum magnitudinem, quæ nemini pervestigabilis est ! Nos enim rebelles in eum fuimus : ipse vero curam nostri suscipit. O bonorum istorum abundantiam, quorum pretium estimari non potest ! Nos equidem maxima peccata commisimus : ipse vero nos liberalitate sua ab eis redemit. Ipse sibi onus imposuit quod nos ferre oportebat, emitque nos sanguine crucis suæ, ac liberavit a vinculo servitutis. Gloria sit magnitudini majestatis ejus, cujus non est finis.

Quando angelum vidit Maria, turbata est ob sermonem ejus, secumque cogitare cœpit, undenam esset ista salutatio. Angelus vero dixit ei : *Ne timeas, Maria : nacta es gratiam Dei. Ecce concipies in utero, et paries filium : et vocabis nomen ejus Jesum. Hic erit magnus, et filius Altissimi vocabitur. Et dabit ei Dominus Deus sedem David patris ejus ; et regnabit in domo Jacob in æternum, et regni ejus non erit finis. Et ait Maria : Quomodo verum esse comperiam quod hoc mihi futurum sit, quando virum non cognosco ? Angelus respondit, et dixit ei : Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque sanctum in te genitum vocabitur Filius Dei. Et ecce Elisabeth cognata et ipsa concepit filium in senectute sua, et hic mensis sextus est illi quæ vocatur sterilis : quia difficile non est apud Deum omne verbum. Et dixit Maria : Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Tunc recessit angelus ab ea* ¹⁵. Profecto gloriosa hæc et illustris inter mulieres, gratiam nacta est apud Deum, cum ab eo electa est, ut corpus ex ipsa sumeret compingeretque ex sancto ejus sanguine : ut ei non fuerit in anterioribus puritate similis, nec futurus in posterioribus pari sanctitate præditus. Nestorium itaque vecordem et amentem pudeat. Nam sanctum quod ex perpetua virgine Maria natum est, Filius Dei appellandum erat, descendente in eam Spiritu sancto, eique Altissimi obumbrante virtute. Atque clare etiam an-

gelus Trinitatis sanctæ nominationem expressit, dum Spiritum sanctum, Altissimique virtutem, et sanctum ex ea genitum. Quin etiam manifesto indicavit substantiæ Deitatis sanctissimæ unitatem, voluntatisque simplicitatem. Non enim persona Patris, ac persona Spiritus sancti corpus assumpserunt. Incarnatio æterni Filii facta est voluntate Patris, atque opera Spiritus sancti.

Laudetur initium benignitatis illius quæ comprehendere nequit. Certe nobis angelus sospitationem protulit, cum ejus nobis intellectum fixit, dicendo : Nulla res apud Deum difficilis est : ipsaque Maria, cum eximiæ sanctitatis esset, excellentiam nobis monstravit humilitatis suæ, angelum excipiendo, eique fidem integram posito timore adhibendo. In ea itaque completum fuit prophetæ dictum : *Sed quem respiciam, dicit Dominus, nisi ad modestum, placidumque, ac reverentem sermonem meum* ¹⁶ ? Jam certiores facti sumus, fratres, novimusque collatum nobis hac die nobilissima dierum beneficium ; in ea, inquam, solemnitate, quæ cæterarum est solemnitatum princeps. Gloriam itaque prædicemus illius glorificatione spirituali, eumque laudemus, collata nobis ab eo munera perpetuis præconiis celebrantes, et gratias agentes ea gratiarum actione quam bona opera comitentur, offeramus ei sacrificia bonorum operum integra et absque vitio. Unusquisque quod valet, et quod vires ipsius assequuntur, offerat. Ac Deus quidem hoc jussit : *Non apparebis in conspectu meo vacuus* ¹⁷. Ipse autem summe laudabilis, qui omnium est bonorum causa, varias etiam donorum species suscipit, cum ipse omnia gratiarum genera imperitiat ; lætaturque ob propensum offerentis animum. Quamobrem omnes simul accuramus, senes et adolescentes, ætate graves et juniores, omne agmen et genus prævenientes ad honorandum dominam nostram ac nostræ naturæ reginam, laudibus prædicantes puritatis ejus decorem, perpetuam ejus virginitatem reverentes : altitudinem denique sanctitatis ejus honorantes, dicamus : O gloria filiarum, matrum decus ! o genitricem viro incognitam ! o virginem filio gravidam ! O miraculum, quo missi a Deo prophetæ percussi sunt, et cujus gloria **835** angelos sanctos superat ! Propitia sis servorum tuorum, qui auxilium tuum implorant, deprecationibus. Intercede pro nobis apud Filium tuum Deumque tuum, uti peccata nostra condonet, infirmitati nostræ opituletur, liberet a Pharaone spirituali, sicut liberavit Israelitas a gurgite, transire nos faciat hujus mundi mare fluctibus furens, ventis abundans, requiem nobis præstet ab opere laterum et luti intellectualis, nosque tandem liberet ab crudelibus alienigenis, (32) qui graves adversum nos inimicitias exercent, ut peccata et impietates

¹³ Luc. II, 28. ¹⁴ Philipp. II, 5-8. ¹⁵ Luc. I, 29-38. ¹⁶ Isa. LXVI, 2. ¹⁷ Exod. XXXIII, 20.

(32) *Liberet ab crudelibus.* Saracenos utique inquit qui Damaseni tempore Palestinam ac Syriam a centum annis usurpabant. Simile quid in aliis

homiliis suis auctor repetit, ac præsertim in ea quæ de Sabbato sancto inscribitur.

ipsorum agamus. O tu Maria, ejus non repellitur A intercessio, nec recusatur oratio, quæ simplici divinitati proxima es, propius ad Trinitatem sanctam accedens, quæ altitudine cherubicis turmis sublimior es, et seraphicis agminibus excelsior: per te quandiu in hoc pereunte mundo manebimus, auxilium ad bona opera faciendam consequamur, liberemurque ab actibus secleratis, et post nostrum inde transitum, ad Deum excelsum sempiternumque

perveniamus, ad voluptatem regni cælorum, et commorationem regionis vivorum, perennem vitam agentes, quam purgatæ mentes desiderant, per Jesum Christum, qui causa est opulentæ nostræ, quam ipse nobis annuntiavit, cum nos salvos fecit: ipsi glorificatio et sanctitas, cum Patre et Spiritu sancto, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

MONITUM.

Orationem istam alteram in Annuntiationem B. Virginis Mariæ, ejus doctissimi viri Philippus Labbe, in Conspectu operum S. Joannis Damasceni, et Leo Allatius in Catalogo opusculorum ejusdem auctoris, quæ Cl. Joanni Auberto miserat, mentionem fecerunt, reperi tandem in Seguerianæ bibliothecæ codice 32, sed bona parte mutilam. Salutatoria allocutio est ad sanctissimam Dei nostri matrem, in qua tria occurrunt observatione digna: quorum primum est, auctorem gratias agere quod per ipsam imagines sacras fideles habeant: alterum est, quod Romanum imperium profunda pace per eam frui subjiciat; ac postremum tandem, Ismaelitas seu Saracenos sæpe profligari et interfici Virginis opera. Hæc profecto non ad ea tempora spectant, quæ post emissum a Leone Isauro adversus imagines edictum successerunt, cum tunc fidelibus Christianis per omne imperium Græco-Romanum nulla pax esset, sed dirissima persecutio sub eodem Leone et filio ejus Constantino; quin etiam istorum imperatorum exercitus a Saracenis frequentissime vincerentur. Unde orationem hanc pronuntiatam arbitror sub primis annis Leonis, post obitum Izidi chaliphæ, regnante ejus filio Hescamo, qui parentis edictum in Oriente adversus imagines latum statim initio principatus sui revocandum curavit. Ceterum hac in homilia spectatissimum habemus sanctissimi Joannis Damasceni ferventissimæ erga Dei Genitricem devotionis argumentum, quam nullis non modis ei significare contenderet.

V.

Joannis monachi et presbyteri, sermo in Annuntiationem sanctissimæ Domine nostræ Dei Genitricis.

Nunc Reginæ regale et eximie novum festum ac celebritas supra aureos solis radios effulsit. Nunc catholica et apostolica Ecclesia mirum in modum gestiens decorem ostendit suum. Nunc qui spectaculis gaudent, ac dies festos colunt, solemnitatem solemnitatum agentes, frequentissimo populo conveniunt. Nunc cœlestia, terrestria, et inferna, et quæcunque in eis condita sunt, latentur. Nunc illa prædicetur, quæ omni ratione est prædicanda, cœn quæ nullis non faustis acclamationibus celebrari debeat. Nunc Virgo extollitur, quæ exaltata a Deo est, exterisque prælata, ac divino oraculo dignata. Nunc ea laudetur, quæ multiplici tum nomine, tum lumine insignis est, ac super omnes res creatas sublimissima. Nunc beata dicatur Dei arca, quæ Deum versantem secum, et in se manentem habuit, orbique toti venerabilis est. Hodie si quidem in universo orbe gaudio et exultationi vere indulgetur. Nunc eorum qui dies festos amant, conventus voces edant. Nunc populi omnes cum Davide reginæ ex Davide prognatæ junciant: *Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei, Regis magni* 17. Hodie prophetarum liber, qui exaratus a Deo est, aperiat, deque perpetua

B

E.

Ἰωάννου μοναχοῦ καὶ πρεσβυτέρου τοῦ Διαμασκηνοῦ, λόγος εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου.

Nūn ἡ τῆς βασιλίδος βασιλικὴ καὶ ὑπέρβενος ἑορτὴ τε καὶ πανήγυρις ὑπὲρ τὰς χρυσαυγεῖς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου ἐξέλαμψε. Nūn ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία ὠραῖται λαὸν ἀγαλλομένην. Nūn οἱ φιλοθεάμονες καὶ πανηγυρισταὶ ἑορτὴν ἑορτῶν ἑορτάζοντες, πανδημεὶ ἐπαυροῦνται. Nūn εὐφραίνεσθωσαν τὰ οὐράνια, τὰ ἐπίγεια, τὰ καταχθόνια, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς ποιήματα. Nūn εὐφρημεῖσθω ἡ πανεύφημος, ὡς εὐφημος πανευφήμοις εὐφημαίς. Nūn μεγαλυνεῖσθω ἡ θεομεγάλυντος, καὶ θεοπρότατος, καὶ θεοχρημάτιστος Παρθένος. Nūn ἐπαινείσθω ἡ πολυνύμμος ὄντως καὶ πολυόμματος, καὶ πάσης ὁμοῦ τῆς κτίσεως ὑπεράττη. Nūn μακαρίζεσθω ἡ θεόμιλος, καὶ θεοχώρητος, καὶ κοσμοσέβαστος τοῦ Θεοῦ κιδωτός. Σήμερον γὰρ ὡς ἀληθῶς πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης χαρὰ καὶ ἀγαλλίασις γίνεται. Σήμερον βοάτωσαν φιλόπτωτοι αἱ σύγχλητοι. Σήμερον βοάτωσαν πάντες λαοὶ τῇ ἐκ Δαβὶδ βασιλίδι, Δεδοξασμένα, λέγοντες μετὰ Δαβὶδ, ἐλάληθῃ περὶ σοῦ, ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ, τοῦ Βασιλέως τοῦ μεγάλου. Σήμερον ὑπανοιγέσθω ἡ τῶν προφητῶν θεόγραφος βίβλος, καὶ λεγέσθω περὶ τῆς αἰπαίδος αὐτῆς, καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας. Σήμερον ἀγαλλιᾶσθωσαν

17 Psal. LXXVI. 5.

διὰ τὴν ἔμφυχον πόλιν αἱ πόλεις πάσης τῆς Ἀ
 Ἰουδαίας. Σήμερον Γαβριήλ, ὁ τῆς νῦν πανεόρτου
 πανηγύρεως χορίάρχος, βοάτω ἀνωθεν τῇ βασι-
 λίδι, καὶ λεγέτω· Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύ-
 ριος μετὰ σοῦ. Σήμερον βοήσωμεν καὶ ἡμεῖς οἱ
 πληνόγλωσσοι, καὶ εἰπωμεν τῇ μεγαλοδοξοτάτῃ,
 καὶ φωτοφόρῳ μητρὶ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν καὶ Σωτῆρος
 Ἰησοῦ Χριστοῦ ῥητὰ τινα χαροποιὰ χαρμονικῶς
 ἀνευφημοῦντες, καὶ λέγοντες· Χαῖρε, κεχαριτωμένη,
 ὁ Κύριος μετὰ σοῦ· εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί,
 καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου.

Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ἡ ἐκ πασῶν ἐκλεχθεῖσα
 γενεῶν, καὶ φυλῶν, καὶ γλωσσῶν, καὶ ἔθνων, καὶ
 λαῶν. Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ἡ πρὸ αἰώνων προ-
 ορισθεῖσα τῇ ποιητῇ καὶ βασιλεῖ τῶν αἰώνων. Χαί-
 ροις, τὸ τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης συμπέ-
 ρασμα. Χαίροις, τὸ τῶν θεοφόρων Πατέρων καὶ
 πατριαρχῶν πολυάνθων ἄνθος. Χαίροις, τὸ τῶν ἀπ’
 αἰώνος αἰώνων προφητῶν προκαταγγέλτων ὄνομα.
 Χαίροις, ἡ ἀπόγονος τοῦ κοσμοπάτορος καὶ θεο-
 πλάστου Ἀδάμ. Χαίροις, ἡ τῆς κοσμήτορος καὶ
 πρώτης ἐν γυναιξὶν Εὐας θυγάτηρ. Χαίροις, ἡ ἀν-
 τίτυπος τῆς τοῦ Νῶε ἔμφυχος θήκη. Χαίροις, ἡ ἐκ
 μηροῦ τοῦ ἐθνοπάτορος Ἀβραὰμ κατ’ ἐπαγγελίαν
 Θεοῦ ἀψευδῶς φρεῖσα. Χαίροις, ἡ οὐρανόφθαστος
 κλίμαξ, ἣν εἶδε πάλαι ὁ μέγας ἐν πατριάρχαις Ἰα-
 κώβ. Χαίροις, ἡ φλογοφόρος βάτος, ἣν εἶδε ποτε ὁ
 παμδύτης ἐν ὄρει Σινᾶ Μωϋσῆς. Χαίροις, ἡ ἀγίο-
 δαστος ῥάβδος Ἀαρὼν, τοῦ ὄντως ἐν ἱερεῖσι περι-
 βλέπτου. Χαίροις, ἡ πορφυροποικιλτος νέα σκηνή,
 ἣν ὁ ποικιλτὴς ἱκαίνουργος Βεσελεὺλ. Χαίροις, τὸ
 χρυσοῦν διάλιθον καὶ χρυσοῦσαντον λέγιον. Χαίροις,
 τὸ ὑπὸ τῶν δύο Σεραφίμ κατασκιαζόμενον ἱλαστή-
 ριον. Χαίροις, τὸ ἱερατικὸν τῆς ἀρχιερατικῆς στολῆς
 Ἐφούδ. Χαίροις, τὸ χρυσοῦν τῶν θυμιαμάτων.....
 ἦνσαν ἐν φωνῇ μεγάλῃ πάντες ἄγγελοι μου. Χαίροις,
 εἰς ἣν δι’ ἡμᾶς σαρκὶ σκηνώσας ὤκησεν ὁ λέγων ἐν
 Ἠσαΐα· Ἐγὼ Θεὸς πρῶτος, καὶ ἐγὼ μετὰ ταῦτα.

Χαίροις, ὦ Θεοῦ θεοφόρον κειμήλιον, ἡ σαρκὶ χω-
 ρήσασα τὸν μηδამῶς χωρούμενον. Χαίροις, ὁ Θεοῦ
 θεοφόρον κειμήλιον, καὶ παντὸς ἀκούσματος ἀνώτα-
 τον ἀκουσμα. Χαῖρε, διὰ τοῦτο χαῖρε, ὅτι τέτοκας
 παιδίον, περὶ οὗ αἰνίττεται Ἰακώβ λέγων· Σκύμος
 λέοντος Ἰούδα, ἐκ βλαστοῦ, υἱέ μου, ἀνέβης.
 Χαῖρε, ὅτι τέτοκας παιδίον, περὶ οὗ φησὶν ὁ πατὴρ
 Θεός· Δαβὶδ· Ὅτι ζήσεται, καὶ δοθήσεται αὐτῷ
 ἀπὸ τοῦ χρυσίου τῆς Ἀραβίας. Χαῖρε, ὅτι τέτοκας
 παιδίον, ὅπερ παρίσταται χίλιαι χιλιάδες ἀγγέλων,
 κατὰ τὸν Δανιήλ. Χαῖρε, ὅτι τέτοκας παιδίον, ὅπερ
 ὕμνοлогεῖ, καὶ δοξολογεῖ καὶ εὐλογεῖ τῶν ἐπουρα-
 νίων καὶ ἐπιγείων ἢ σύμπασα κτίσις. Χαῖρε, ὅτι
 τέτοκας παιδίον, ὅπερ θεολογεῖ τὰ πολυόμματα Χε-
 ρουβὶμ, καὶ κυριολογεῖ τὰ ἐξαπτέρυγα Σεραφίμ.
 Χαῖρε, ὅτι τέτοκας παιδίον ἐν τῇ πολυνούμῳ πόλει
 τοῦ Δαβὶδ. Χαῖρε, ὅτι τέτοκας παιδίον προαίωνιον

ea puella, perpetua, inquam, virgine Maria recite-
 tur. Hodie Judææ civitates exsultent ob animatam
 hanc civitatem. Hodie Gabriel festivissimæ hujus
 celebritatis chororum princeps, Reginæ sursum ac-
 clamet, et dicat : Ave, gratia plena, Dominus tecum ¹⁶.
 Hodie nos etiam qui lutæ linguæ sumus, clame-
 mus, et gloriosissimæ ac luciferæ Dei Salvatorisque
 nostri Jesu Christi matri verba quædam gratiosa di-
 camus, **836** vocibus istis jucunde gratulantes, Ave
 gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulie-
 ribus, et benedictus fructus ventris tui.

Ave, gratia plena, quæ ex omnibus generationibus,
 tribubus, populis, gentibus et linguis electa es. Ave,
 plena gratia, quæ ante sæcula creatori ac regi sæ-
 culorum fuisti destinata. Avesis, in qua Velus No-
 vumque Testamentum transactum fuit. Avesis, fls
 deiferorum Patrum et patriarcharum multiplici flore
 constans. Avesis, prænuntiatum nomen a prophetis,
 qui a sæculo exstiterunt. Avesis, Adami orbis pa-
 rentis atque a Deo formati soboles. Avesis, Evæ si-
 lia, moderatrix illius, ac mulierum primæ. Avesis,
 animata theca et arca, illam referens quam Non
 struxit ¹⁷. Avesis, quæ de Abraham gentium patris
 femore secundum promissionem Dei revera nata es.
 Avesis, scala ad cælum pertingens, quam magnus
 inter patriarchas Jacob olim vidit ¹⁸. Avesis flam-
 mans rubus, quam celebratissimus Moyses in monte
 Sina aliquando conspexit ¹⁹. Avesis, sanctitate ver-
 nans virga Aaronis, inter sacerdotes vere spectatis-
 simi ²⁰. Avesis, tabernaculum novum purpura vari-
 um, quod variorum intextor Beseleel novo opere
 elaboravit ²¹. Avesis, oraculum aureum, ex lapidi-
 bus et auro textum. Avesis, propitiatorium, duobus
 Seraphim obumbratum. Avesis, sacerdotale ephod
 summi sacerdotis stola. Avesis, aureum suffimento-
 rum altare ²².
 laudabant voce magna angeli mei. Avesis, in qua
 propter nos carne habitans fuit, qui in Isaia ait :
 Ego primus, et ego posthac ²³.

Avesis, o plena suppellex, quæ carne complexa
 es, quem nihil usquam ullatenus complectitur. Ave-
 sis, suppellex Deigeræ, et omni auditione longe su-
 perior auditio. Ave, idcirco ave, quia filium pepe-
 risti, quem Jacob innuit dicens : Catulus leonis
 Juda, ex germine, fili mi, ascendisti ²⁴. Ave, quia fi-
 lium peperisti, de quo Dei progenitor David ait :
 Quia vivet, et dabitur ei de auro Arabiæ ²⁵. Ave, quia
 peperisti filium, cui millia millium angelorum ad-
 sistunt, ut fert Daniel ²⁶. Ave, quia peperisti filium,
 quem canit, laudat, et benedicit cælestium ac ter-
 restrium universa creatura. Ave, quia filium pepe-
 risti, quem multis oculis prædita Cherubim Deum,
 et senis alis insinstructa Seraphim Dominum prædi-
 cant ²⁷. Ave, quia filium peperisti in nominatissima
 civitate David. Ave, quia filium peperisti, antiquio-
 rem sæculis ac recentem, ex fontibus Israel orjun.

¹⁶ Luc. i, 28. ¹⁷ Gen. viii, 15. ¹⁸ Gen. xxviii, 12. ¹⁹ Exod. iii, 2. ²⁰ Num. xvii, 8. ²¹ Exod. xxxvi,
 8. ²² Hic multa desunt in cod. Seguer. ²³ Psal. xliv, 6. ²⁴ Gen. xlix, 9. ²⁵ Psal. lxxiii, 15.
²⁶ Dan. vii, 10. ²⁷ Isa. vi, 5.

dum. Ave, quod infantem generis infantium formatorem, quique universa continet. Ave, quod infantem generis, virtutis et gloriæ Patris consortem²⁰. Ave, quod infantem generis, quadragesimo primo, ut admirabilis Lucas refert²¹, imperii Augusti Cæsaris anno. Ave, quod genueris infantem, cujus causa angeli quamplurimi ad terram devenerunt. Ave, quod infantem generis, cujus causa pastores, dum nocte gregem in agris excubantes custodirent, admiratione percussi sunt²². Ave, quod genueris infantem, cujus causa concinebant angeli: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax, hominibus bonæ voluntatis*²³. Ave, quod genueris infantem, cujus causa sonitus et **837** sirepitus auditur. Ave, quod genueris infantem cujus causa Herodes animo æstuans perturbatur²⁴. Ave, quod infantem generis, cujus causa cognata tua Elisabeth domo sua exsulat. Ave, quod genueris infantem, cujus causa Zacharias eximius sacerdos in medio templo necatur. Ave, quod genueris infantem, cujus causa Bethlehem militum manus perscrutatur²⁵. Ave, quod genueris infantem, propter quem armati gladiis carnifices mittuntur. Ave, quod genueris infantem, cujus causa geniti nuper, vixque vocem imitantes infantes membratim conficiuntur. Ave, quod infantem generis, cujus causa Rachel lacrymarum fluvios fundens, tristissimum carmen edit²⁶. Ave, quod infantem generis, qui octava die de legis Mosæ præscripto circumcisis fuit²⁷. Ave, quod infantem generis, qui, cum legem in tabulis lapideis inculpsisset, factus est sub lege, ac legem implet. Ave, quod infantem generis, quem quadraginta diebus completis in Salomonis templo obtulisti²⁸. Ave, quod infantem generis, quem recens editum canitie spectabilis sacerdos Simeon conspiciens, hinc dimitti studebat. Ave, quæ genueris infantem, qui a prophetissa ac vidua Anna coram omni populo Dominus proclamatus est.

Ave, gratia plena; ave, per quam nobis innotuit, qui ante omnes colles genitus est, Deus, inquam, universorum potestatem habens. Ave, per quam nobis qui mundo sublimior est, innotuit, quique mundum ornato vacuum ornavit, et creaturam inconditam creavit. Ave, per quam innotuit, qui priusquam montes fierent, et formaretur terra et orbis, ex ingenito Patre genitus est²⁹. Ave per quam apparuit, qui cælum uti pellem extendit, et aridam super aquas abyssis stabilivit. Ave, per quam nobis innotuit, qui altissimum prorsus, quod mundum continet, admirandumque spectaculum præbet, mare arena frenat. Ave, per quam nobis innotuit, qui intaminatis, nec manu factis manibus Adam hominum primum formavit. Ave, per quam nobis apparuit qui Abrahamo ait: *Nisi benedicens benedicam te, et multiplicans multiplicabo te*³⁰. Ave, per quam nobis innotuit qui populum Israel ex Ægypti servi-

A καὶ πρόσφατον, ἐκ πηγῶν Ἰσραὴλ καταγόμενον. Χαίρε, ὅτι γεγέννηκας βρέφος, τὸν τῶν βρεφῶν τεχνουργόν, καὶ συνοχέα τῶν ὄλων. Χαίρε, ὅτι γεγέννηκας βρέφος, τὸν τοῦ Πατρὸς ὁμοδύναμον καὶ ὁμόδοξον. Χαίρε, ὅτι γεγέννηκας βρέφος, καθὰ διαγορεύει Λουκᾶς ὁ θαυμάσιος, ἐν τῇ τεσσαρακοστῇ πρώτῃ ἔτει τῆς βασιλείας Αὐγούστου Καίσαρος. Χαίρε, ὅτι γεγέννηκας βρέφος, οὗτινος ἕνεκα ἄγγελοι παμπληθεῖς τὰ ἐπίγεια κατέλαβον. Χαίρε, ὅτι γεγέννηκας βρέφος, οὗτινος ἕνεκα ποιμένες νυκτοφύλακες ἀγραιοῦντες ἐθαύμαζον. Χαίρε, ὅτι γεγέννηκας βρέφος, οὗτινος ἕνεκεν ὑπέμελπον ἄγγελοι λέγοντες: *Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ τῆς ἐρήνῃ, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία*. Χαίρε, ὅτι γεγέννηκας βρέφος, ὃ ἕνεκα θοροῦνται καὶ φωνοκτυπῆται. B Χαίρε, ὅτι γεγέννηκας βρέφος, ὃ ἕνεκα Ἡρώδης θυμομαχῶν ταράττεται. Χαίρε, ὅτι γεγέννηκας βρέφος, ὃ ἕνεκα ἡ συγγενὴς σου Ἑλισάβετ ὑπερόριος γίνεται. Χαίρε, ὅτι γεγέννηκας βρέφος, οὗτινος ἕνεκα Ζαχαρίας ὁ παμμέγιστος ἱερεὺς μεταξὺ τοῦ ναοῦ κτείνεται. Χαίρε, ὅτι γεγέννηκας βρέφος, ὃ ἕνεκα ἡ Βηθλεὲμ στρατιωτικῶς ἔρουνᾷται. Χαίρε, ὅτι γεγέννηκας βρέφος, ὃ ἕνεκα ξιφηφόροι στέλλονται δῆμιοι. Χαίρε, ὅτι γεγέννηκας βρέφος, οὗτινος ἕνεκα νεογενὴ καὶ μιμηλόφωνα βρέφη, μετῴδων ἀναλίσκονται. Χαίρε, ὅτι γεγέννηκας βρέφος, ὃ ἕνεκα Ῥαχὴλ ποταμὸν δακρύουσα, βαρύγχητον ἐκπέμπει μέλος. Χαίρε, ὅτι γεγέννηκας βρέφος, τὸ ὀκταήμερον περιτεμνόμενον κατὰ τὸν Μωϋσέως νόμον. C Χαίρε, ὅτι γεγέννηκας βρέφος, τὸ τὸν νόμον ἐν πλαξὶ λαξεύσαν, καὶ ὑπὸ νόμον γενόμενον, καὶ νόμον ἐκπληροῦν. Χαίρε, ὅτι γεγέννηκας βρέφος, ὅπερ ἐν τῇ συμπληρώσει τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν ἐν τῇ Σολομωντικῇ προσήμενῃ νῶφ. Χαίρε, ὅτι γεγέννηκας βρέφος, νηπιόφανές, ὅπερ ὁ πολιοφάνης ἱερεὺς Συμεὼν ἰδὼν, ἀπολύσθαι ἔσπευδε. Χαίρε, ὅτι γεγέννηκας βρέφος, τὸ ὑπὸ τῆς προφητείδος καὶ χήρας Ἀννῆς, ἐναντίον παντὸς λαοῦ κυριολογηθέν.

Χαίρε, χαριτωμένη, χαίρε δι' ἧς ἡμῖν ἐπέφανεν ὁ πρὸ πάντων γεννῶν γεννηθεὶς, Θεός, φημι, ὁ παντεξούσιος. Χαίρε, δι' ἧς ἡμῖν ὁ ὑπερχόσμιος ἐπέφανεν, ὁ κόσμον ἀκοσμον κοσμήσας, καὶ κτίσιν ἀκτίστον κτίσας. Χαίρε, δι' ἧς ἡμῖν ἐπέφανεν, ὁ πρὸ τοῦ ὕψους γεννηθῆναι, καὶ πλασθῆναι τὴν γῆν καὶ τὴν οἰκουμένην, ἐκ Πατρὸς ἀγεννήτου γεννηθείς. Χαίρε, δι' ἧς ἡμῖν ἐπέφανεν, ὁ τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ δέβρην ἐκτείνας, καὶ τὴν ξηρὰν ἐπὶ τῶν ἀβυσσίων ἐδράσας ὑδάτων. Χαίρε, δι' ἧς ἡμῖν ἐπέφανεν, ὁ ψάμμῳ χαλινώσας τὴν μεγαλομέγεθον τε καὶ κοσμοχώρητον, καὶ θαυμαστοθέιατον θάλασσαν. Χαίρε, δι' ἧς ἡμῖν ἐπέφανεν ὁ χερσὶν ἀχράντοις καὶ χειροπλάστοις χειροπλάστῆσας τὸν πρῶτον ἐν ἀνθρώποις ἀνθρώπον Ἀδάμ. Χαίρε, δι' ἧς ἡμῖν ἐπέφανεν ὁ λέγων πρὸς Ἀβραάμ, *Ἦ μὴν εὐλογῶν εὐλογήσω σε, καὶ πληθύνων πληθυνῶ σε*. Χαίρε, δι' ἧς ἡμῖν ἐπέφανεν ὁ πάλαι διὰ Μωσέως Αἰγυπτιακῆς δουλείας ρυσάμενος λαὸν Ἰσραηλῆτην.

²⁰ Joan. 1, 14. ²¹ Memoriz lapsus: nihil ejusmodi Lucas habet. ²² Luc. 11, 8-13. ²³ ibid. 14. ²⁴ Matth. 11, 3. ²⁵ ibid. 16. ²⁶ Jerem. xxxi, 15. ²⁷ Luc. 11, 21. ²⁸ ibid. 22. ²⁹ Prov. viii, 25. ³⁰ Gen. xxi, 16.

καὶ Φαραωνίτην θαλασσοκτονήσας ἀνακτᾶ. Χαίρε, ὁ ἡμῖν ἐπέφανεν, ὁ κατὰ γενεάν ὀπτανόμενος ἐν τε Πατράσι καὶ προφήταις, καὶ πᾶσι τοῖς κατὰ πρόθεσιν κλητοῖς οὖσι. Χαίρε, ὁ ἡμῖν ἐπέφανεν, ὁ διὰ σπλάγχνα ἐλέους διὰ τὸν ἀνθρώπου ἀνθρώπος γενόμενος. Χαίρε, ὁ ἡμῖν ἐπέφανεν, ὁ μόνος ἐν ἁγίοις ἅγιος, καὶ μόνος ἐν δεδοξασμένοις ἐνδοξος, καὶ μόνος ὑψιστος ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. Χαίρε, ὁ ἡμῖν ἐπέφανεν, ὁ μόνος ἀπαθής, καὶ μόνος συμπαθής, καὶ μόνος ἀφευδής, καὶ μόνος ἐκ μόνου μονογενής Θεοῦ Υἱὸς καὶ Θεός. Χαίροις, ὦ Κυρία Θεοτόκε, δι' ἧς ἡμῖν γεννᾶται ὁ αὐτογενέθλιος, καὶ φύεται ὁ αὐτοφυής, καὶ ἀξεται ὁ τέλειος. Χαίροις, ὦ Κυρία Θεοτόκε, δι' ἧς ἡμῖν σωματοῦται ὁ ἀσώματος, καὶ ἀρχεται ὁ ἀναρχος, καὶ χωρεῖται ὁ ἀχώρητος. Χαίροις, ὦ Κυρία Θεοτόκε, δι' ἧς ζωοῦται ὁ αὐτόζωος, καὶ ποσοῦται ὁ ἀποσος, καὶ σαρκοῦται ὁ ἀσαρκος. Χαίροις, ὦ Κυρία Θεοτόκε, δι' ἧς ὁ ἀκτιστος κτίζεται, καὶ πτωχεύει ὁ πλούσιος, καὶ νηπιᾶζει ὁ ὑψιστος. Χαίροις, ὦ Κυρία Θεοτόκε, δι' ἧς ψηλαφᾶται ὁ ἀψηλάφητος, καὶ κρατεῖται ὁ ἀνέπαφος, καὶ βαστάζεται ὁ βαστάζων τὰ πάντα. Χαίροις, ὦ Κυρία Θεοτόκε, δι' ἧς γαλακτοτροφεῖται ὁ τοῦ παντὸς κηδεμών, καὶ τροφεύς, καὶ πρύτανις Θεός. Χαίροις, ὦ Κυρία Θεοτόκε, δι' ἧς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγος, Υἱὸς ἀνθρώπου σωματικῶς κατ' εὐδοκίαν ἀφραστον πέφηνε. Χαίροις, ὦ Κυρία Θεοτόκε, δι' ἧς ὁ ἀμήτωρ ἀπάτωρ γίγνεται, καὶ ὁ νέος ἐπισυνάγεται Μελχισεδέχ. Χαίροις, ὦ Κυρία Θεοτόκε, δι' ἧς διήλθεν ὁ ὥρατος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων.

Inexplicabili bonæ voluntatis propensione apparuit. Salvesis, o Domina Dei Genitrix, per quam qui sine matre est, sine patre existit, et novus conflatur Melchisedech²². Salvesis, o Domina Dei Genitrix, per quam transit speciosus forma præ filiis hominum²³.

Χαίροις, μὴν Μήτηρ Θεοῦ, ἡ ἀπ' ἄκρων τοῦ οὐρανοῦ ἕως ἄκρων αὐτοῦ, μητρικῶς τε καὶ δαυτικῶς τὸ κατάντημα τῆς προστασίας ἔχουσα. Χαίροις, μὴν Μήτηρ Θεοῦ, ἡ τῶν ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων μεγαλοπρεπῆς τε καὶ μεγαλόφωτος ἐκκλησία. Χαίροις, μὴν Μήτηρ Θεοῦ, ἡ πάσης ἀκτίνας φωτεινότερα, καὶ πάσης καθαρότητος καθαρωτέρα. Χαίροις, μὴν Μήτηρ Θεοῦ, ἡ παντὸς σεβάσματος σεβασμιωτέρα, καὶ παντὸς ἀκούσματος ὑπερκείμενον ἀκουσμα. Χαίροις, μὴν Μήτηρ Θεοῦ, ἡ παντὸς γλυκάσματος γλυκυτέρα, καὶ παντὸς εὐγενοῦς εὐγενεστέρα, καὶ παντὸς πλούτου ρέοντος πλουσιωτέρα. Χαίροις, μὴν Μήτηρ Θεοῦ, τὸ μόνον ὄντως ἀληθῶς Χριστιανικῆς κτίσεως παγκάλλιον καὶ πασιπρόητον ὄνομα. Χαίροις, μὴν Μήτηρ Θεοῦ, ἡ προσκυνητὴ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ δοξαστὴ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ ἐπαινετὴ εἰς ἀπεράντους αἰῶνας. Χαίροις, μὴν Μήτηρ Θεοῦ, ἡ εἰς πάσας γενεὰς γενεῶν ὑπὸ ἀγγέλων τε καὶ ἀνθρώπων ὁμοφώνως ἐν φόβῳ μεγαλυνομένη.

Χαίροις, μὴν ἐν βασιλείαις βασιλίσσα, ἡ βασιλέων μὲν θυγάτηρ, παμβασίλειος δὲ Χριστοῦ Μήτηρ, φιλοσεβῶν δὲ βασιλέων κράτος. Χαίροις, μὴν ἐν βασιλείαις βασιλίσσα, ἐν ἱματισμῷ διαχρύσῳ περιβεβλημένη, πεποικιλμένη, καθὼς ὁ μέγας ψαλμψδός

A tute olim liberavit, et Pharaonem regem interfecit in mari. Ave, per quam nobis innotuit, qui per singulas ætates conspicuum sese præbuit Patribus et prophetis, et omnibus illis qui secundum propositum vocati sunt sancti. Ave, per quam nobis innotuit, qui per viscera misericordiæ hominis causa factus est homo. Ave, per quam nobis innotuit, qui solus inter sanctos sanctus est, solusque inter gloriosos gloriosus, ac solus altissimus super omnem terram. Ave, per quam nobis innotuit qui solus a perpressionibus immunis est, solusque patientium socius, solus minime mendax, solus denique ex solo unigenitus Dei Filius ac Deus. Salvesis, o Domina Dei Genitrix, per quam nobis ille generatur cujus propria generatio est, nascitur, cujus propria nati-

B vitas est, et perfectus augetur. Salvesis, o Domina Dei Genitrix, per quam incorporealis corporatur, et initium habet qui sine initio est, et continetur, qui contineri nequit. Salvesis, o Domina Dei Genitrix, per quam vita donatur, qui ipsa vita est; quantitate crescit, qui quantitate caret; 838 incarnatur, qui sine carne est. Salvesis, o Domina Dei Genitrix, per quam creatur, qui creatus non est, egenus fit, qui locuples est, et altissimus puer fit. Salvesis, Domina Dei Genitrix, per quam tractatur qui tractari nequit; prehenditur, qui tangi non potest; gestatur qui cuncta gestat. Salvesis, o Domina Dei Genitrix, per quam lacte nutritur, qui universa procurat, alit, et administrat Deus. Salvesis, o Domina Dei Genitrix, per quam Dei Filius et Verbum, filius hominis

C Salvesis, sola Mater Dei, quæ a summo cælo usque ad summum ejus²⁴, tanquam Genitrix, quemadmodum et David loquitur, occursum protectionis et auxilii habes. Salvesis sola Dei Mater, cœlestium, et terrestrium, et infernorum magnificam atque illusterrimum decus. Salvesis, sola Dei Mater, quæ radio omni lucidior es, et omni puritate purior. Salvesis, sola Dei Mater, quæ omni re venerabilior es, omnique auditione præstantior auditio. Salvesis, sola Mater Dei, quæ suavitate omni suavior es, omni re nobili nobilior, et omnibus divitiis affluente locupletior. Salvesis, sola Mater Dei, solum illud nomen Christianæ creaturæ vere prorsus peregrinorum cunctisque amatissimum. Salvesis, Dei Mater, quæ in sæcula adoranda es, quæ in sæcula es prædicanda, laudandaque per interminata sæcula. Salvesis, sola Dei Mater, quæ in omnes generationes generationum ab angelis et hominibus una voce cum reverentia magnificaris.

Salvesis, sola inter reginas regina, quæ regum quidem filia es, universorum autem Regis Mater, ac religiosorum regum et imperatorum robur. Salvesis, sola inter reginas regina, vestitu deaurato circumdata, ac varietate, veluti psalmodum cantor David

²² Hebr. vii, 5. ²³ Psal. xlv, 3. ²⁴ Psal. xvm, 7.

exclamavit ⁴¹. Salvesis, sola inter mulieres benedicta, quæ primæ parentis Evæ lapsum restaurasti. Salvesis, sola inter mulieres benedicta, quæ humilimum humi jacentium mulierum genus exaltasti. Salvesis, sola inter mulieres benedicta, splendida atque mirabilis, quæ sola Christum Deum simul et hominem sine viri opera concepisti, et sine dolore peperisti. Salvesis, sola vere inter mulieres benedicta et gloriosa, quæ unam e sanctissima, ternoque fulgore radianti Trinitate, nihil te flamma lædente, conceptum genuisti. Salvesis, sola inter mulieres benedicta, quæ sola eum sine constructione complexa es, quem mundus capere nequit. Salvesis, sponsa sola a sponso libera, quæ in sponsali Cantorum libro jam olim relata es. Salvesis, sola inter virgines Virgo, quæ ante partum, et in partu, et post partum, virgo permansisti. Salvesis, e portis sola porta clausa, et sola e civitatibus civitas turribus munita.

Ave, vere gratia plena, ave, quoniam Angelis tu sanctior es, et Archangelis præstantior. Ave, gratia plena, quoniam Thronis es admirabilior, Dominationibus **839** dominantior, et majoris quam Virtutes virtutis. Ave, gratia plena, quæ Principatibus superior es, et Potestatibus sublimior. Ave, gratia plena, quia speciosior es Cherubim, et augustior Seraphim. Ave, gratia plena, quæ cælis excelsior es, et sole quem conspiciamus purior. Ave, gratia plena, quia omnibus quæ ab ortu solis sunt, nobilior es, et regali potestate majori polles super omnia mortalis naturæ regna. Ave, gratia plena, quoniam longe tu melior es, quam illa vere bona ampleque terra melle et lacte manans. Ave, gratia plena, quia super nivem alba facta es, et super mel dulcis. Ave, gratia plena, quoniam super lilia fragrans fuisti, et super rosas rubicunda, ac super varie decorum ver effluuisti. Ave, gratia plena, quoniam super Jerusalem speciosa facta es, et super Salomonis templum magnificata. Ave igitur, ave, et iterum dico, ave, gratia plena, quoniam plenum cælum est, et terra magnitudinis tuæ.

Ave, per quam nos humiles et abjecti secundam Christi, salutarique lumine præditam generationem ea qua par est religione adoramus. Ave, per quam nos mundi effectricem, vitæ originem, ac semper regnantem Trinitatem cognovimus. Ave, per quam nos Christianus populus, Filii tui ac Dei nomine donati sumus. Ave, per quam inter unius, sanctæ, catholicæ, atque apostolicæ Ecclesiæ cives descripti sumus. Ave, per quam nos multipliciter adorandam et saluberrimam crucem adoramus. Ave, per quam nos fidem qua salvantur animæ, ac lucis forma præditam tenemus. Ave, per quam nos puram ac tremendam carnem, ad tremendam admodum mensam accedere audentes, participamus. Ave, per

A Δαδιδ. ἀναχέραγε. Χαίροις, μόνῃ ἐν γυναιξὶν εὐλογημένη, ἡ τῆς προμήτορος Εὐας τὸ σφάλμα ἀνορθώσασα. Χαίροις, μόνῃ ἐν γυναιξὶν εὐλογημένη, ἡ τὸ ταπεινότατον γένος τῶν χαμαὶ κειμένων γυναικῶν ἀνυψώσασα. Χαίροις, μόνῃ ἐν γυναιξὶν εὐλογημένη, λελαμπρυσμένη τε καὶ τεθραυσμένη, ὅτι μόνῃ Χριστὸν τὸν θεάνθρωπον ἀνάνθρωως συνέλαβες, καὶ ἀπόνως ἐκύησας. Χαίροις, μόνῃ ὅντως ἐν γυναιξὶν εὐλογημένη καὶ δεδοξασμένη, ἡ τὸν ἕνα τῆς τρισσοφούς καὶ ὑπεραγίας Τριάδος ἀφλέκτως συνεληφύτα, γεγέννηκας. Χαίρε, μόνῃ ἐν γυναιξὶν εὐλογημένη, ὅτι μόνῃ ἀπτενοχωρήτως ἐχώρησας, ὅνπερ κόσμος χωρῆσαι οὐ δύναται. Χαίροις, μόνῃ νύμφῃ ἀνύμφευτε, ἡ ἐν τῇ νυμφικῇ Ἀσμάτων βίβλῳ προαναφερομένη. Χαίροις, μόνῃ ἐν παρθένοις Παρθένος, ἡ καὶ πρὸ τοῦ τόκου, καὶ ἐν τόκῳ, καὶ μετὰ τόκον, παρθένος διαμείνας. Χαίροις, μόνῃ ἐν πόλεις πύλη κεκλεισμένη, καὶ μόνῃ πόλεις ἐν πόλεσι πεπυργωμένη.

Χαίρε, ὅντως κεχαριτωμένη, χαίρε, ὅτι περ ἁγιοτέρα σὺ τῶν Ἀγγέλων, καὶ τιμιωτέρα τῶν Ἀρχαγγέλων. Χαίρε, κεχαριτωμένη, ὅτι θαυμασιωτέρα σὺ τῶν Θρόνων, καὶ κυριωτέρα σὺ τῶν Κυριοτήτων, καὶ δυνατωτέρα σὺ τῶν Δυνάμεων. Χαίρε, κεχαριτωμένη, ὅτι ὑπερτέρα σὺ τῶν Ἀρχῶν, καὶ ἀνωτέρα σὺ τῶν Ἐξουσιῶν. Χαίρε, κεχαριτωμένη, ὅτι καλλιωτέρα σὺ τῶν Χερουδīm, καὶ σεβασμωτέρα τῶν Σεραφīm. Χαίρε, κεχαριτωμένη, ὅτι περ ὕψιωτέρα σὺ τῶν οὐρανῶν, καὶ καθαρωτέρα σὺ ὑπὲρ τὸν φαίνοντα ἥλιον. Χαίρε, κεχαριτωμένη, ὅτι περ εὐγενεσττέρα σὺ πάντων τῶν ὡφ' ἡλίου ἀνατολῶν, καὶ βασιλικωτέρα σὺ ὑπὲρ πάσας τὰς βασιλείας τῆς βροτείας οὐσίας. Χαίρε, κεχαριτωμένη, ὅτι περ ἀγαθωτέρα σὺ ὑπὲρ ἐκείνην ὅντως τὴν ἀγαθὴν καὶ πολλὴν γῆν, τὴν βέουσαν μέλι καὶ γάλα. Χαίρε, κεχαριτωμένη, ὅτι ὑπὲρ χίονα λευκάνθης, καὶ ὑπὲρ μέλι ἐγλυκάνθης. Χαίρε, κεχαριτωμένη, ὅτι ὑπὲρ τὰ κρῖνα εὐωδιάσθης, καὶ ὑπὲρ τὰ ῥόδα ἡρωδρώθης, καὶ ὑπὲρ τὸ πολυπόκιλλον ἔαρ ἐξήνησας. Χαίρε, κεχαριτωμένη, ὅτι ὑπὲρ τὴν Ἱερουσαλὴμ ὠραιώθης, καὶ ὑπὲρ τὸν Σολομώντειον ἐμεγαλύνθης ναόν. Χαίρε οὖν, χαίρε, καὶ πάλιν ἔρῳ, χαίρε, κεχαριτωμένη, ὅτι πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς σῆς μεγαλειότητος.

Χαίρε, δι' ἧς ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ, Χριστοῦ δευτέραν D καὶ φωτισωτήριον γέννησιν, εὐσεβοπρεπῶς προσκυνούμεν. Χαίρε, δι' ἧς ἡμεῖς τὴν κοσμοποιὸν καὶ ζωαρχικὴν, καὶ εἰς αἰὲ βασιλεύουσαν ἐπέγνυμεν Τριάδα. Χαίρε, δι' ἧς ἡμεῖς Χριστιανικὸς λαὸς, τοῦ σοῦ Υἱοῦ καὶ Θεοῦ ὀνομάσμεθα. Χαίρε, δι' ἧς ἡμεῖς εἰς μίαν ἀγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν ἐπολιτογραφῆθμεν. Χαίρε, δι' ἧς ἡμεῖς τὴν ψυχωσωτήριον καὶ φωτόμορφον κατέχομεν πίστιν. Χαίρε, δι' ἧς ἡμεῖς τὸν πολυπροσκύνητον καὶ λαματοποιὸν προσκυνούμεν σταυρόν. Χαίρε, δι' ἧς ἡμεῖς τὸ ἅγιον οὖνον καὶ τριφεγγὲς βαπτιζόμεθα βάπτισμα. Χαίρε, δι' ἧς καθαρὰς ἡμεῖς καὶ φρικτῆς σαρκὸς ἐν τῇ φρικτοτελεῖ τραπέζῃ προσεγγίσειν τολμῶντες

⁴¹ Psal. XLIV, 10.

μετέχομεν. Χαῖρε, δι' ἧς ἡμεῖς ἀληθινὸν καὶ ἀθανά-
του ἄρτου γευόμεθα. Χαῖρε, δι' ἧς ἡμεῖς ἐκ τῶν τοῦ
ἄδου πυλῶν εἰς οὐρανὸς ἀνεβιβάσθημεν. Χαῖρε, δι'
ἧς ἡμεῖς ἐλυτρώθημεν ἄρδς, ἀνεκλαήτου δὲ χαρᾶς
ἡξιώθημεν. Χαῖρε, δι' ἧς ἡμεῖς τὰς χριστομόρφους
καὶ σεπτοπροσκυνήτους προσκυνούμεν εἰκονογρα-
φίας. Χαῖρε, δι' ἧς ἡμεῖς τὰ τῶν Ἑλλήνων χρυσό-
τευχά τε καὶ δαιμονιόμορφα συμπατούμεν ἔσθνα.
Χαῖρε, δι' ἧς ἡμεῖς τὸν ἀρχαῖον τε καὶ μέγαν λαὸν
ἀντάρτην ἀντιπραττόμεθα.

Χαῖρε, δι' ἧς εἰρηνοποιεῖται ἡ τῶν Ῥωμαίων βα-
σιλεία. Χαῖρε, δι' ἧς βασιλεῦσι τὸ βασιλεύειν δίδεται,
καὶ στρατηγοῖς τὸ στρατηγεῖν ἐγγεμίζεται. Χαῖρε,
δι' ἧς πολλὰς ἐπινίκια ἐν παρατάξει ἀλλογενῶν
καὶ ἀλλογλώσσων ἔθνων διανύονται. Χαῖρε, δι' ἧς
ἐτερόφυλοι ὥσπερ φύλλα πίπτουσι, καὶ ἄνομοι ὡς
ἄνεμοι μηδενὸς διώκοντος διώκονται. Χαῖρε, δι' ἧς
οἱ ὀπλομάχοι καὶ θυροφύροι θραύονται, πληττονται
δὲ πρὸ συμπλοχῆς σιδηροφόροι. Χαῖρε, δι' ἧς ἀντι-
τοξεύονται ἀμφοτεροδίδειοι τοξόται, καὶ μωλοπι-
ζονται ἔθνη τὰ πολέμους θέλοντα. Χαῖρε, δι' ἧς ξι-
φοκτονεῖται ὁ βαρβαρογενὴς τε καὶ φιλομάκελλος
κύων Ἰσμαήλ. Χαῖρε, δι' ἧς δραπέτευουσιν ἐκ μέσου
τῶν ὀπλοφόρων πιστοὶ τῶν ἐν χειροπέδαις σιδηραῖς
ἐλασινῶς κατεχομένων αἰχμαλώτων. Χαῖρε, δι' ἧς ὁ
σύμπας κόσμος σκέπεται, καὶ εἰς αὐτὸ διαφυλάττεται.
Χαῖρε, δι' ἧς ἡμῖν ἅπαν ὠμειρεῦθη ἀγαθόν, ἐν τε τῷ
οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ. Χαῖρε, δι' ἧς ἡμῖν εὐλογία τοῖς
πίστοις ἐπῆγασεν, ἐπειδὴ περ λαὸς σου ἡμεῖς, εἰ καὶ
σαιραῖς ἀμαρτημάτων συμπεπλεγμένα. Χαῖρε, δι'
ἧς εὐλογεῖται τῶν ἀσθενῶν ὁμοῦ ἀρρένων ἡ χορ-
τῶδης οὐσία, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀσθενογενῶν γυναικῶν
πάμπαντός τε καὶ πανσάλευτος φύσις. Χαῖρε, δι'
ἧς οἱ ἀσεβεῖς εὐσεβεῖς γενόμενοι εὐσεβῶς εὐσεβοῦσι,
καὶ προσκυνοῦσι τὸν πανσθέντα τόν σου. Χαῖρε,
δι' ἧς οἱ φιλόχρυσοι φιλόχριστοι γίνονται, καὶ οἱ φι-
λάργυροι φιλάνθρωποι, καὶ φιλόπτοχοι οἱ φιλόπλου-
τοι. Χαῖρε οὖν, χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὅτι πολλοὶ
πολλῶν χρημάτων διὰ σὲ κατεφρόνησαν, ὅπως σε
τὴν μόνην ἀγαθὴν κερδήσωσι. Χαῖρε, ὅτι πολλοὶ
πολλὰς τῶν εὐσεβῶν βασιλέων πηλὸν ἡγήσαντο
διὰ σὲ τὸν χρυσόν, καὶ σποδὸν τὸν ἀργυρον. Χαῖρε,
ὅτι πολλοὶ τῶν φιλοχρίστων βασιλέων λιθολαμπεῖς
διὰ σὲ στεφάνους, καὶ χρυσονήμους ἀλουργίδας,
ἀράχνης εὐτελέστερα ἐλογίσαντο, Χαῖρε, ὅτι πολλοὶ
τῶν εὐγενῶν Ἰνδικούς διὰ σὲ καὶ χρυσταλλίζοντας
λίθους περιεφρόνησαν. Χαῖρε, ὅτι πολλὰ, ἵνα εἴπω,
καὶ τῶν εὐγενίδων γυναικῶν εἰς οὐδὲν ἡγήσαντο διὰ
σὲ ἀξιάγαστα τὰ βύσσινά τε καὶ κόκκινα, καὶ περι-
πόρφυρα, καὶ ὀλοσήρικα. Χαῖρε, ὅτι πολλὰ καὶ τῶν
μοιχαλίδων γυναικῶν λιθοκόλλητα ἐνώτια, καὶ περι-
δέξια πέλλα φύλλων ἀδρανέστερα ἐλογίσαντο. Χαῖρε,
ὅτι πολλοὶ πλειστάκις τῶν ἐνδόξων τε καὶ περιφα-
λῶν, οὐ μὴν δὲ καὶ πλουσίων, σκύβαλα ἡγήσαντο διὰ
σὲ τὰς χρυσοῦ καὶ ἀργύρου γιλιάδας. Χαῖρε, ὅτι
πολλὰ καὶ τῶν νεογενῶν νεανίδων λευκοσεδεῖς καὶ
χρυσολαμπεῖς στολὰς ἀπώσαντο. Χαῖρε, ὅτι πολλὰ
διὰ σὲ, ἵν' εἴπω, τῶν χρυσοφοροσῶν γυναικῶν, με-

A quam nos verum et immortalem panem gustamus.
Ave, per quam nos e januis inferni ad cœlos evecli
sumus. Ave, per quam nos a maledictione redempti
sumus et inexplicabili lætitia dignati sumus. Ave,
per quam nos imaginum picturas quæ Christum
representant, colendæque adeo ac venerandæ sunt,
adoramus. Ave, per quam nos gentilium ex auro
fabricata, demonumque formis prædita simulacra
conculcamus. Ave, per quam nos prisco illi, super-
boque adversario resistimus.

Ave, per quam Romanum imperium tranquilli-
tate potitur. Ave, per quam regibus ut regnent
datum est, et exercituum duces ducatum obtinent.
Ave, per quam victoria in acie adversus alienigenas,
extraneæque linguæ nationes refertur. Ave, per
quam extræ gentes veluti folia cadunt, et impii
tanquam venti nemine persequente exagitantur.
Ave, per quam qui armis pugnant clypeosque
gestant, franguntur, quique ferro proteguntur ante
prælium consternantur. Ave, per quam ambidextri
sagittarii repercutiuntur, et sauciantur gentes quæ
bella volunt. Ave, per quam barbarus et macella-
rius canis Ismael gladio occiditur. Ave, per quam
fideles, qui in manicis ferreis misere captivi deti-
nentur, e media armorum manu evadunt. Ave,
per quam mundus omnis protegitur, et in perpe-
tuum 840 conservatur. Ave, per quem bonum
omne in cœlo et in terra oppignatum nobis fuit.
C Ave, per quam benedictio nobis fidelibus scaturi-
vit, quandoquidem nos populus tuus sumus, quam-
libet peccatorum catenis et nexibus implicemur.
Ave, per quam benedicitur infirmorum, tum ma-
sculorum scenæ substantia, tum imbecillis sexus
mulierum erratica atque instabilis natura. Ave, per
quam impii pietatem amplexi, pie colunt et ad-
orant venerabilissimum partum tuum. Ave, per quam
auri amantes Christi amatores sunt, et argenti
amantes amatores hominum, atque pauperum ama-
tores divitiarum studiosi. Ave ergo, gratia plena,
quia multi multas pecunias succifecerunt, ut te
solam lucrarentur. Ave, quoniam multi multoties
religiosorum imperatorum aurum propter te uti-
lulum habuerunt, et argentum uti cinerem. Ave,
D quoniam complures Christi amantium reginarum
fulgentes gemmis coronas, auroque intextas pur-
puras propter te aranæ tela viliores æstimaverunt.
Ave, quoniam multi nobiles Indicos pellucidosque
ut crystallum lapides, tui gratia aspernati sunt.
Ave, quod multæ, ut sic dicam, ex ipsis etiam
illustribus mulieribus, tui causa nihili duxerunt,
quæcunque ex bysso, coccino, purpura et serice
contexta, admiratione digna videbantur. Ave, quo-
niam multæ quoque mulierum adulterarum gem-
mis ornatas inares, armillasque solis exiliores
propter te censuerunt. Ave, quod multi sæpenumero
clarorum illustriumque virorum, quin etiam divi-
tum, millia auri et argenti tanquam quisquilias et
stercora habuerunt. Ave, quoniam propter te ju-

niorum etiam complures juvenicularum, albicantes, A auroque fulgentes stolas abjecerunt. Ave, quoniam multæ tandem mulierum, quæ auro ornabantur, nigras laneasque vestes gestare tua causa destina-
verunt.

Ave, gratia plena, quoniam refugium facta es nobis, et pro nobis, qui sumus ex luto procreati, interpellatricem agis apud Filium, Deumque tuum, ac Deum nostrum. Ave, gratia plena, ave, omnium simul finium terræ communis salus, omniumque Christianorum Christianum præsidium. Ave, gratia plena, ave, quæ sola illis auxilio ades, qui auxilio carent, solaque maxima virtus es illis, qui nullis viribus valent. Ave, gratia plena, ave, sola humilium celsitudo, et inopum sola recuperatio, solaque orphanorum mater, pauperumque ac viduarum. Ave, gratia plena, ave, sola faliscentium refocillatio, solumque tegmine carentium tegmen. Ave, gratia plena, ave, sola captivorum redemptio, solaque exultantium pulsorumque revocatio. Ave, gratia plena, ave, sola ægrotantium visitatio, solaque infirmorum curatio, et eorum [qui a dæmone vexantur, salus. Ave, gratia plena, ave, sola navigantium gubernatio, solaque eorum qui noctu iter agunt, viæ comes, et sodalis. Ave, gratia plena, ave, quia nostrum omnium oculi in te quæ sola pura es, spem collocant, et te semper contuentur. Ave, gratia plena, ave, quæ nobis semper humilibus præsidio es, nosque ab omni ira justa et comminatione eximis. Ave, gratia plena, ave, quæ semper custodis et lustrando foves egenum genus nostrum a tenta-
tionibus, periculis, varisque 841 calamitatibus. Ave, gratia plena, ave, quoniam nullus præter Deum tale tantumque nomen sortitus est, aut talis unquam gloriæ compos fuit. Ave, quæ vere super omnes benedicta es, ave, propter quam hodie, supra quam ferat mundus, excellentiorem mundo diem celebramus. Ave, quæ vere es super omnes benedicta; ave, propter quam hodie solemnitatem solemnita-
tum, et celebritatem celebritatum populo omni coacto agimus. Ave, quæ vere es super omnes benedicta; ave, propter quam nos in sacratissimis iuis basilicis congregamur, ut te alta voce collaudemus. Ave, quæ vere es super omnes benedicta; ave, propter quam hodie apud more una intus collecti hymnorum cantum multiplicamus, uti nobis tu defensionem. Ave, gratia plena, ave, propter quam nos lumina gestantes, te splendide in Ecclesia extollimus. Ave, quæ vere es super omnes benedicta; ave, propter quam nos hodie Davidis cum Davide, et angeli cum angelo oraculis prælusimus. Ave, ave, quæ vere es super omnes benedicta, ave, propter quam nos hodie captivi laudatores quadruplicem hanc salutatoriarum compellationum pentacontadem contextuimus. Cæterum, optima Domina, misericordiam extendas tuam in eos qui te nove-
runt: ac respice in servos tuos, et in opera tua, et cunctos dirige in viam pacis: quoniam omnium oculi in te sperant, teque sequestra, reconciliatio-
nem cum Filio Deoque tuo ac Deo nostro nacti su-

lanoφορεῖν καὶ τριχινοφορεῖν διὰ παντὸς ἡρετι-
σαντο.

Καίρε, κεχαριτωμένη, ὅτι καταφυγὴ ἐγενήθης ἡμῖν, καὶ μεσιτολογεῖς ὑπὲρ ἡμῶν τῶν πληλογενῶν πρὸς τὸν Υἱόν σου, καὶ Θεόν σου, καὶ Θεὸν ἡμῶν. Καίρε, κεχαριτωμένη, χαίρε, ἡ πάντων ὁμοῦ τῶν περάτων τῆς γῆς κοινὴ σωτηρία, καὶ πάντων τῶν Χριστιανῶν Χριστιανικὴ προστασία. Καίρε, ἡ μόνη τῶν ἀδοθητῶν παραστατικὴ βοήθεια, καὶ μόνη τῶν ἀδυνάτων μεγαλοδύναμος δύναμις. Καίρε, κεχαριτωμένη, χαίρε, ἡ μόνη τῶν ταπεινῶν ἀνύψωσις, καὶ μόνη τῶν πενήτων ἀντίληψις, καὶ μόνη μήτηρ τῶν ὀρφανῶν, καὶ πτωχῶν, καὶ χρηρῶν. Καίρε, κεχαριτωμένη, χαίρε, ἡ μόνη τῶν καταπονουμένων πα-
ραμυθία, καὶ μόνη τῶν ἀσκετῶν σκέπη. Καίρε, κεχαριτωμένη, χαίρε, ἡ μόνη τῶν αἰχμαλώτων λύτρω-
σις, καὶ μόνη τῶν ἐξορίστων καὶ ἐξορισμένων ἀνά-
κλησις. Καίρε, κεχαριτωμένη, χαίρε, ἡ μόνη τῶν νοσοῦντων ἐπισκεψις, καὶ μόνη τῶν ἀσθενούντων ἰασις, καὶ μόνη τῶν δαιμονίωντων ὕγιωσις. Καίρε, κεχαριτωμένη, χαίρε, ἡ μόνη τῶν πλεόντων κυβέρ-
νησις, καὶ μόνη τῶν νυκτοπορούντων συνοδοιπόρος καὶ συνδιαγωγός. Καίρε, ὅτι πάντων ἡμῶν οἱ ὀφθαλμοὶ εἰς σὲ τὴν μόνην καθάρην ἐλπίζουσι, καὶ πρὸς σὲ διὰ παντὸς ἀνέιζουσι. Καίρε, κεχαριτωμένη, χαίρε, ἡ ἀεὶ προϊσταμένη ἡμῶν τῶν ταπεινῶν, καὶ λυτρουμένη ἡμᾶς ἐκ πάσης δικαίας ὀργῆς τε καὶ ἀπειλῆς. Καίρε, κεχαριτωμένη, χαίρε, ἡ ἀεὶ διαφυλάττουσα καὶ περισκέπουσα τὸ πτωχογενὲς ἡμῶν φύλον ἐν πειρασμοῖς, ἐν κινδύνοις, καὶ ἐν διαφόροις συμφοραῖς. Καίρε, κεχαριτωμένη, χαίρε, ὅτι οὐδεὶς ὡς σὺ πλὴν Θεοῦ τηλικούτον κεκληρονόμηκεν νομα, ἢ τοιαύτης πόποτε τέτυχε δόξης. Καίρε, ἡ ὄντως ὑπερευλογημένη, χαίρε, δι' ἣν ἡμεῖς σήμερον ὑπερκοσμῶς τὴν ὑπερκόσμιον ταύτην πανηγυρίζομεν ἡμέραν. Καίρε, ἡ ὄντως ὑπερευλογημένη, χαίρε, δι' ἣν ἡμεῖς σήμερον, ἑορτὴν ἑορτῶν, καὶ πανήγυριν πανηγύρεων πανθόμελ ἑορτάζομεν. Καίρε, ὄντως ὑπερευλογημένη, χαίρε, δι' ἣν ἡμεῖς σήμερον ἀγγελῶν ἐπαθροίζομεθα ἐν τοῖς σοῖς ἀγιοβάτοις ναοῖς, καὶ μεγαλοφώνως σε γεραίρομεν. Καίρε, ὄντως ὑπερευλογημένη, χαίρε, δι' ἣν ἡμεῖς σήμερον δίκην μελισσῶν
D ἐπισυναγόμενοι πληθύνομεν τὴν ὁμολογίαν, ὡς σὺ τὴν προστασίαν. Καίρε, κεχαριτωμένη, χαίρε, δι' ἣν ἡμεῖς σήμερον φωτοφοοῦντες λαμπρῶς ἐν Ἐκκλησίᾳ σε μεγαλύνομεν. Καίρε, ὄντως ὑπερευλογημένη, χαίρε, δι' ἣν ἡμεῖς σήμερον τὰ τοῦ Δαβὶδ σὺν τῷ Δαβὶδ, καὶ τὰ τοῦ ἀγγέλου σὺν τῷ ἀγγέλῳ ἀνεκινήσαμεν λόγια. Καίρε, ὄντως ὑπερευλογημένη, χαίρε, δι' ἣν ἡμεῖς σήμερον οἱ αἰχμάλωτοι ἐπαίνεῖται ταύτην ἐξυφάναμεν τὴν τετραπλὴν τῶν χαροποιῶν προρρήσεων πεντακοντάδα· ἀλλὰ παράτεινον τὸ ἑλεός σου, πανάγαθε Δέσποινα, τοῖς γινώσκουσί σε, καὶ ἴδε ἐπὶ τοὺς δούλους σου καὶ ἐπὶ τὰ ἔργα σου, καὶ κατεύθυνον πάντας εἰς ὁδὸν εἰρήνης, ὅτι πάντων οἱ ὀφθαλμοὶ εἰς σὲ ἐλπίζουσι, καὶ σοῦ τῇ μεσιτείᾳ τὴν καταλλαγὴν τὴν πρὸς τὸν Υἱόν σου καὶ Θεόν, καὶ

Θεὸν ἡμῶν ἐσχέκαμεν· ὃ δόξα, ὃ κράτος, ὃ σθένος
σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ ὁμοφυεῖ καὶ
ἀγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς ἀπέραν-
τους αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

A mus : cui gloria, cui imperium, cui robur cum
ipsius experte principii et ejusdem naturæ Patre
et sancto Spiritu, nunc et semper, et in infinita
sæcula sæculorum. Amen.

MONITUM IN SEQUEM SERMONEM.

Habent plerique ecclesiastici codices, ceu monumentum in Mariam loculentissimum, ac usu frequenti in Ecclesiis Orientis lectitari solitum. Billius depravatissimo cod. usus est, quanquam vir longe eruditus, ac multis accuratus interpres, in multis Damascenorum minus expresserit. Præter vero codices quibus Pantinus emendata multa notavit, cum Regiis aliis contuli, ac novissime cum alio eminentissimi cardinalis Mazarini, plene probato, sed non usquequaque integro; ex quibus omnibus, integrum sanum textum conor representare ascriptis margini nonnullis qua mutatis, qua emendatis; aliis lectori collaturo nostram cum Billiana editionem permissis. Notarum loco erit, tum emendatio textus, tum nova versio, tum quæ sparsim ascribo margini, ex quibus omnibus facile advertet lector, quid vel in Billio displicuerit, vel in Pantino; nec difficile judicabit, nihilne hactenus operæ in Damasceno post Billii tantas vigilias ponendum supersit. Hæc in Biblioth. concion. Combefisii; cujus curis meas, tam quoad textus emendationem, quam quoad translationem adjei, ob varias quas nactus sum lectiones codicis illustrissimi D. abbatis Dominici Passionei.

Γ.

B

VI.

Ἰωάννου ταπεινοῦ Δαμασκηνοῦ μοναχοῦ καὶ
πρεσβυτέρου, λόγος εἰς τὸ γενέσιον τῆς ὑπερ-
αγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Ἀει-
παρθένου Μαρίας.

Joannis humilis Damasceni monachi et presbyteri
sermo in sanctissimæ Domine nostræ Dei Geni-
tricis semperque Virginis Mariæ natalitium diem.

α'. Δεῦτε, πάντα ἔθνη, πᾶν γένος ἀνθρώπων, καὶ
πᾶσα γλῶσσα, καὶ ἡλικία πᾶσα, καὶ ἅπαν ἀξίωμα,
μετ' εὐφροσύνης τὸ παχυσμίου εὐφροσύνης γε-
νέθλιον ἑορτάσωμεν. Εἰ γὰρ Ἑλλήνων παῖδες, δαι-
μόνων ψεύδει μύθων κλεπτόντων τὸν νοῦν, καὶ
συσκευάζοντων τὴν ἀλήθειαν, καὶ βασιλεύων γενέθλια
διὰ πάσης ἡγῶν (33-34) τιμῆς, δῶρα ἕκαστος
προσφέροντες τὰ κατὰ δύναμιν, καὶ πάντα λυμαινο-
μένων τὸν βίον, πόσω μᾶλλον ἡμεῖς ἐχρῆν τῆς Θεο-
τόκου τιμῇ τὸ γενέθλιον, δι' ἧς ἅπαν τὸ βρότειον
γένος, δι' ἧς προμήτορος Εὔας ἡ λύπη εἰς χαρὰν
μεταβέβηται; Ἐκεῖνη μὲν γὰρ, Ἐν λύπαις
τέξῃ τέκνα, δι' ἀποφάσεως θείας ἀκήκοεν αὕτη,
Χαῖρε, κεχαριτωμένη. Ἐκεῖνη, Πρὸς τὸν ἀνδρά
σου ἡ ἀποτροπή σου αὕτη, Ὁ Κύριος μετὰ σοῦ.
Τί οὖν τῇ Μητρὶ τοῦ Λόγου, ἀλλ' ἢ λόγον προσοί-
σωμεν; Πᾶσα ἡ κτίσις εὐχαρίσθω, καὶ ὀμνεῖτω τῆς
ἱερᾶς τὸν ἱερώτατον λοχεῖον (35). Ἔτεκε γὰρ τῷ
κόσμῳ θησαυρὸν ἀγαθῶν ἀναφαίρετον. Δι' αὐτῆς
γὰρ ὁ Κτίστης πᾶσαν φύσιν πρὸς τὸ κρεῖττον με-
ετοιχείωσεν διὰ μέσης τῆς ἀνθρωπότητος. Εἰ γὰρ ὁ
ἀνθρώπος μέσος νοῦ καὶ ὕλης ἱστάμενος, σύνδεσμός
ἐστι πάσης ὁρατῆς τε καὶ ἀοράτου κτίσεως, ἐνωθεὶς
ὁ δημιουργὸς Λόγος τοῦ Θεοῦ τῇ φύσει τῶν ἀνθρώ-
πων, δι' αὐτῆς ἀπάσῃ τῇ κτίσει ἡνωταί. Ἐορτάσω-
μεν οὖν τὴν λύσιν τῆς ἀνθρωπίνης στερίσεως, ὅτι
ἀέλυσται ἡμῖν ἡ τῶν ἀγαθῶν πῆρσις (36).

1. Adeste omnes gentes, omne nominum genus,
lingua omnis, et ætas omnis, omnisque dignitas;
orbis universi lætitiæ natalem diem lætis gaudiis
celebremus. Si enim gentiles clanculum animis illudentium, ac
veritatem obscurantium, regum item natalitios dies
omni honoris genere prosequerantur, ac pro sua
quisque facultate oblati muneribus litabant, cum
alioqui humanam illi vitam infestarent: quanto nos
potiori jure Dei Genitricis natalem operæ pretium
est honorare, per quam universum mortalium gen-
us redintegratum est; per quam primigeniæ ma-
tris Evæ luctus in gaudium est commutatus? Illa
namque divinæ sententiæ decreto auditis: In ma-
roribus paries³³: hæc, Ave, gratia plena³⁴. Illa,
Ad virum erit conversio tua³⁵. 842 Hæc, Dominus
tecum. Quidnam igitur Verbi Matri nisi verbum et
sermonem offeramus? omnis creatura una festi-
ve oblectetur, ac sacratissimum sacræ Annæ laudet
puerperium. Illa quippe mundo bonorum peperit
thesaurum, quem vis nulla auferre possit. Per eum
siquidem Creator naturam universam media hu-
manitate in melius commutavit. Cum enim homo
media inter mentem et materiam sede constitutus,
rerum omnium conditarum, tum visibilium, tum
invisibilium, nodus vinculumque sit, profecto re-
rum artifex Deus Verbum humanæ naturæ copula-

³³ Gen. iii, 16. ³⁴ Luc. i, 28. ³⁵ Gen. iii, 16.

(33-34) Edit. ἦσαν.

(35) Sic Pantinus. Edit. τὸ ἱερώτατον λόγιον. R. τοκατόν.

(36) Billius omnino censet emendandum στερίσεως, sterilitas, idque postulare et quod antecedit, et quod sequitur.

tum, ejus beneficio creaturæ universæ unitum fuit. Quapropter humanæ sterilitatis depulsionem celebremus, qua bonorum impedimentum solum est.

2. Ecce vero Virgo Mater orta est ex sterili? A plane quia oportebat, ut ad id quod solum sub sole novum futurum erat, ac prodigiorum caput, vis per prodigia sterneretur, paulatimque ab humilioribus ad sublimiora progressio fieret. Cæterum alia quoque altior diviniorque ratio a me afferri potest. Natura enim gratiæ cedit, statque tremula, pergere non sustinens. Quoniam itaque futurum erat, ut Dei Genitrix Virgo ex Anna nasceretur, natura gratiæ germen antevertere non ausa est: sed mansit fructus expers, dum gratia fructum ederet. Nasci siquidem primogenitam oportebat, ex qua nasciturus esset omnis creaturæ primogenitus, in quo omnia constant⁴⁶. O par beatum Joachim et Anna! vobis omnis creatura obstricta est. Per vos enim donum omnium donorum præstantissimum Creatori obtulit, nempe castam matrem, quæ sola Creatore digna erat. O lumbos Joachim beatissimos, ex quibus mundissimum semen jactum est! o præclaram Annæ vulvam, in qua tacitis accrementis ex ea auctus atque formatus fuit fetus sanctissimus! o uerum, in quo animatum cælum, cælorum latitudine latius conceptum fuit! o aream, quæ vivifici frumenti acervum protulit, juxta ac Christus ipse pronuntiavit: *Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet*⁴⁷. O ubera, ejus lactantia nutrice, a quo mundus alitur! o miraculorum miracula, et rerum admirabilium res maxime mirabiles! Æquum quippe erat, ut ad ineffabilem Dei incarnationem, qua se ille ad nos inclinavit, iter per miracula muniretur. Verum quomodo ultra progrediar? Mens extra se rapitur, meque metus et cupiditas inter se partiuntur. Cor palpitat, et lingua impeditur, voluptatem ferre nequeo: miraculis vincer, divino extinctu lymphatum me affectus reddit. Vincat vero cupiditas, cedat metus, canat Spiritus cithara: *Lætentur cæli, et exultet terra*⁴⁸.

3. Hodie sterilitatis portæ aperiuntur, divinaque porta virginalis procedit, ex qua et per quam qui est super omnia Deus⁴⁹, in orbem terræ corporali modo est ingressurus, ut Pauli arcanorum auditoris verba usurpem. Hodie virga de radice Jesse orta est⁵⁰, ex qua mundo flos divine subsistens ascendet. Hodie in terra ex terrena natura cælum⁵¹ ille condidit, qui olim ex aquis firmamentum compegerat, et in altum extulerat. Ac sane cælum istud illo longe divinius est, ac stupendum magis. Nam qui solem in illo condidit, ex hoc ipse justitiæ sol oriturus est. Dum naturæ, furant licet Aephali; una persona, quamlibet rumpantur Nestoriani. Æternum enim illud lumen quod ex æterno lumine antiquiorem sæculis existentiam habet;

β'. Ἀλλὰ τίνας ἐνεκεν ἐκ στεῖρας ἡ Παρθένος μὴ-
τηρ γεγέννηται; ἔδει γὰρ τὸ μόνον καὶνὸν ὑπὸ τὴν
ἥλιον, τὸ τῶν θαυμάτων κεφάλαιον, προσδοποιηθῆναι
τοῖς θαύμασιν, καὶ κατὰ μικρὸν ἀπὸ τῶν ταπεινότε-
ρων ἐπαναδῆναι τὰ μέλζοντα. Ἐγὼ καὶ ἕτερον λόγον
ὕψηλότερον καὶ θεώτερον. Ἡ γὰρ φύσις ἡττήται τῇ
χάριτι, καὶ ἔστηκεν ὑπότρομος, προβαίνειν μὴ φέ-
ρουσα. Ἐπεὶ οὖν ἐμελλεν ἡ Θεοτόκος Παρθένος ἐκ
τῆς Ἀννης τίκεσθαι, οὐκ ἐτόλμησεν ἡ φύσις προ-
λαβεῖν τὸ τῆς χάριτος βλάστημα· ἀλλ' ἐμεινεν ἀκαρ-
πος, ἕως ἡ χάρις τὸν καρπὸν ἐδλάστησεν. Ἐδει γὰρ
πρωτότοκον τεχθῆναι, τὴν τεζομένην τὸν πρωτότοκον
πάσης τῆς κτίσεως, ἐν ᾧ τὰ πάντα συνέστηκεν. Ὡ
μαχαρία συνωρίς Ἰωακείμ καὶ Ἄννα! ὑπόχρεως
ὁμῶν ἐσσι πάσα ἡ κτίσις. Δι' ὁμῶν γὰρ προσήγαγε
δῶρον τῷ Κτίστῃ δῶρων πάντων ὑπερφερέστερον,
μητέρα σεμνὴν, μόνην ἀξίαν τοῦ Κτίσαντος. Ὁ δὲ σπὺς
τοῦ Ἰωακείμ παμμακάριστε (37), ἐξ ἧς κατεβλήθη
σπέρμα πανάμωμον! Ὡ μήτρα τῆς Ἀννης δοῦδιμε,
ἐν ᾗ ταῖς κατὰ μικρὸν ἐξ αὐτῆς προσθήκαις ἡυξήθη,
καὶ διαμορφωθὲν ἐτέχθη βρέφος πανάγιον! Ὡ γα-
στήρ, οὐρανὸν ἐν αὐτῇ κυοφορήσασα ἐμψυχον, τῆς
οὐρανῶν εὐρυχωρίας πλατύτερον! Ὡ ἀλώ, ἡ ἐνέγ-
κασα τὴν θημονίαν τοῦ ζωοποιοῦ σίτου, ὡς αὐτὸς
Χριστὸς ἀπεφάνετο· Ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου
πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθῇ, αὐτὸς μόνος μένει.
Ὡ μαστοὶ θηλήσαντες τὴν θρέψασαν τὸν τροφέα τοῦ
κόσμου! Ὡ θαυμάτων θαύματα, καὶ παραδόξων
παράδοξα! ἔδει γὰρ τὴν τοῦ Θεοῦ ἄρραστον καὶ
συγκαταδατικὴν σάρκασιν προσδοποιηθῆναι τοῖς
θαύμασιν. Ἀλλὰ πῶς τοῖς πρόσω προδῆσομαι; Ἡ
διάνοια μὲν ἐξίσταται, φόβος δὲ με καὶ πόθος κατε-
μερίσαντο. Ἡ καρδία πάλλει, καὶ ἡ γλῶσσα πε-
πῆδηται· οὐ φέρω τὴν ἡσὺν, νικῶμαι τοῖς θαύμα-
σιν, ἐνθους ὅπῃ τοῦ πάθους (38) γέγονα. Νικάται ὁ
πόθος, ὑποχωρεῖτω ὁ φόβος, φέδτω ἡ κιθάρα τοῦ
Πνεύματος· *Εὐφραίνεσθωσαν οἱ οὐρανοὶ, καὶ
ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ*.

γ'. Σήμερον στειωτικά πύλαι ἀνοίγονται, καὶ
πύλη παρθενικὴ θεῖα προέρχεται, ἐξ ἧς, καὶ δι' ἧς
ὁ Θεός, ὁ πάντων τῶν ὄντων ἐπέκεινα εἰς τὴν οἰκου-
μένην σωματικῶς εἰσελεύσεται, κατὰ Παῦλον τὸν
τῶν ἀρρήτων ὀψήκοον. Σήμερον ἐκ ρίζης Ἰεσσαὶ
ράβδος ἐφυ, ἐξ ἧς ἀναθήσεται τῷ κόσμῳ ἄνθος θεο-
ὑπόστατον. Σήμερον ἐκ τῆς γῆϊνης φύσεως οὐρανὸν
κατεσκεύασεν ἐπὶ γῆς, ὁ πάλαι ποτὲ ἐξ ὕδατων πη-
ξας, καὶ πρὸς ὕψος μετεωρίσας τὸ στερέωμα. Καὶ ὅ-
πως, οὗτος ἐκεῖνου πολὺ θεώτερος καὶ παραδοξότερος.
Ὁ γὰρ ἐν ἐκείνῳ κατασκευάσας τὸν ἥλιον, ἐκ ταύ-
της δικαιοσύνης (39) ἀνέτειλε ἥλιος. Δύο φύσεις, κῖν
Ἀκέφαλοι μαίνονται· μία ὑπόστασις, κῖν Νεστό-
ριοι διαβρῆγγυνται. Τὸ γὰρ φῶς τὸ αἰδίον, τὸ ἐξ
αἰδίου φωτὸς προαιώνιον ἔχον τὴν ὑπαρξίν, τὸ αἰὼν

⁴⁶ Coloss. 1, 15-17. ⁴⁷ Joan. xii, 24. ⁴⁸ Psal. xcvi, 11. ⁴⁹ Rom. ix, 5. ⁵⁰ Isa. xi, 1.

(37) Edit. μαχαριστή.
(38) Passion. πόθος.

(39) Reg. al. ἀνατελεῖ.

καὶ ἀσώματον ἐκ ταύτης σωματοῦται, καὶ ὡς νομ-
φίος ἐκ παστοῦ ἱδρύχεται, Θεὸς ὢν, καὶ γηγενὴς
γενόμενος ὑπερτον. Ὡς γίγας τὴν ἔδδν δραμεῖν τῆς
ἡμετέρας ἀγαλλιάσεται φύσεως, καὶ διὰ παθῶν ὀδεύ-
σαι πρὸς θάνατον, καὶ δῆσαι τὸν ἱσχυρὸν, καὶ διαρ-
πάσαι αὐτοῦ τὰ σκεύη, τὴν ἡμετέραν φύσιν, καὶ
πρὸς τὴν οὐράνιον γῆν ἀναγαγεῖν τὸ πλανώμενον
πρόβατον. Σήμερον ὁ τοῦ τέκνοντος! (40) Ὑἱός, ὁ παν-
τεγνήμων Λόγος τοῦ δι' αὐτοῦ τὰ πάντα κατασκευά-
σαντος, ὁ βραχίων ὁ ἱσχυρὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ὀψίστου,
ὡς ἑαυτοῦ δακτύλῳ τῷ Πνεύματι, ἀμβλυνθέν τὸ σκέ-
παρον ἀκονήσας τῆς φύσεως, κατεσκεύασεν ἑαυτῷ
ἐμψυχον κλίμακα, ἥς ἡ βάσις ἐπὶ γῆς ἐστήρικται,
ἡ δὲ κεφαλὴ πρὸς αὐτὸν τὸν οὐρανὸν, ἐφ' ἧς Θεὸς
ἀναπαύεται, ἥς τὸν τύπον Ἰακώβ ἐθεάσατο, δι' ἧς ὁ
Θεὸς καταβάς ἀμεταβάτως, μᾶλλον δὲ συγκαταβάς,
ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ τοὺς ἀνθρώπους συναν-
εστράφη. Ταῦτα γὰρ ἡ κατάβασις, ἡ συγκαταβατικὴ
ταπεινώσις, ἡ ἐπὶ γῆς πολιτεία, ἡ τοῖς ἐπὶ γῆς δο-
θεῖσα αὐτοῦ ἐπίγνωσις. Ἐπὶ γῆς ἡ νοστὴ κλίμαξ, ἡ
παρθένος ἐστήρικται· ἐκ γῆς γὰρ ἔχει τὴν γέννη-
σιν· ἡ δὲ κεφαλὴ πρὸς τὸν οὐρανόν. Πάσης γὰρ γυ-
ναϊκὸς κεφαλὴ ὁ ἀνὴρ· ἀλλ' αὕτη, ἐπειδὴ ἀνδρα
οὐκ (41) ἔγνω, κεφαλὴ αὐτῆς ὁ Θεός· καὶ Πατὴρ ἐχρη-
μάτισεν, Πνεύματι ἁγίῳ συναλλαγὰς ποιησάμενος,
καὶ οἰονεῖ θεῖον σπῆρον πνευματικόν, τὸν ἑαυτοῦ Ὑἱόν
καὶ Λόγον τὴν παντοδύναμον δύναμιν ἐξαποστείλας.
Εὐδοκίᾳ γὰρ τοῦ Πατρὸς, οὐκ ἐκ συναφείας φυσικῆς,
ἀλλ' ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου,
ὑπερφύων ὁ Λόγος σὰρξ ἀτρέπτως ἐγένετο, καὶ
ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν. Συνάφεια γὰρ Θεοῦ πρὸς ἀν-
θρώπους διὰ Πνεύματος ἁγίου γίνεται. Ὁ χωρὼν
χωρεῖτω. Ὁ, ἔχω ὅσα ἀκούειν, ἀκούτω. Ἐξω-
τὼν σωματικῶν γινώμεθα. Ἀπαθεῖς τὸ θεῖον, οἱ ἀν-
θρώποι· ὁ ἀπαθὴς γεννήσας τὸ πρότερον φυσικῶς,
ἀπαθὴς τὸν αὐτὸν Ὑἱὸν γεννᾷ καὶ τὸ δεύτερον οἰκο-
νομικῶς. Καὶ μάρτυς Δαβὶδ, ὁ Θεοπάτωρ! (42), λέγων·
Κύριος εἶπε πρὸς με· Ὑἱός μου εἰ σὺ, ἐγὼ σήμε-
ρον γεγέννηκά σε. Τὸ δὲ, σήμερον, ἐπὶ τῆς προ-
αἰωνίου γεννήσεως χώραν οὐκ ἔχει· ἐκείνη γὰρ
ἄχρονος.

le⁴⁰. Illud namque, hodie, in ea nativitate quæ sæculis est anterior, locum non habet: quippe quæ sine tempore est.

δ. Σήμερον ἡ κατὰ ἀνατολὰς ψυχόδομηται πύλη,
δι' ἧς Χριστὸς εἰσελεύσεται καὶ ἐξελεύσεται, καὶ
ἔσται κεκλεισμένη ἡ πύλη, ἐν ἣ Χριστὸς ἡ θύρα
τῶν προσβάτων, Ἀνατολὴ ὀνομα αὐτῷ, δι' ὃν πρὸς ἀρ-
χίφαντον Πάτερα προσαγγῆν ἐσχηκαμεν. Σήμερον
ἐπνευσαν αὐραὶ χαρᾶς παγκοσμίου προάγγελοι. Εὐ-
φραινέσθω ὁ οὐρανὸς ἀνωθεν, καὶ ἀγαλλιᾶσθω ἡ γῆ
κάτωθεν, σελουθήτω ἡ τοῦ κόσμου θάλασσα. Ἐν
αὐτῇ γὰρ κόχλιος γεννᾶται, ἡ τις οὐρανῶθεν ἐκ τῆς
ἀστραπῆς τῆς θεότητος ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται

lumen, inquam, illud materia vacans et incorpo-
reum, ex ipsa corporatur, et tanquam sponsus de
thalamo procedit⁴⁰, qui cum Deus sit, subinde
factus terrigena, exsultabit ut gigas ad naturæ
nostræ currendam viam⁴¹, per cruciatus ad mor-
tem contendens: ut fortem alliget, ipsiusque vasa,
humanum utique genus diripiat⁴², et ovem erran-
tem ad cœlestem terram reducat⁴³. Hodie ille
fabri Filius, rerum omnium artifex Verbum illius,
qui per ipsum omnia condidit, forte illud Dei altis-
simi brachium, obtusam naturæ asciam Spiritu
sancto ceu digito suo exacuens, animatum sibi ipse
scalam fabricavit, cujus ima pars in terra firmata
est, summa autem ad cœlum usque porrigitur⁴⁴,
cui Deus innitatur: cujus Jacob figuram vidit; per
quam Deus nihil mutatus descendens, seu potius
se indulgenter inclinans, in terra visus est, et cum
hominibus conversatus est⁴⁵. Hæc enim descensus
ille significat, inclinationis demissionem, in terris
conversationem, concessam iis qui in terra agunt,
ipsius cognitionem. Spiritualis scala, hoc est virgo,
in terra firmata est; ut quæ ex terra ortum habeat;
caput vero ad cœlum usque pertineat. Omnis nam-
que mulieris caput est vir⁴⁶: hujus autem, cum
virum non habeat, Deus et Pater caput fuit, qui
Spiritus sancti opera conjugii veluti sædus paci-
scens, tanquam divinum quoddam semen, Filium
suum ac Verbum, omnipotentem illam virtutem
emisit. Benigna quippe voluntate Patris, non ex
naturali congressu, sed ex Spiritu sancto et ex Ma-
ria Virgine supra naturæ leges, nulla mutatione
Verbum caro factum est, et habitavit in nobis⁴⁷.
Dei siquidem cum hominibus conjunctio per spiri-
tum efficitur. Qui potest capere, capiat⁴⁸. Qui habet
aures audiendi, audia⁴⁹. A rebus corporalibus ab-
cedamus. Passionis exsors divinum numen, o
homines; qui nulla perpeffione suapte natura prius
genuit, nulla quoque perpeffione eundem ipsum
postea Filium genuit, certa dispensationis ratione.
Cujus testis est Dei parens David, ubi ait: Dominus
dixit ad me: Filius meus es tu: ego hodie genui

4. Hodie porta illa ad orientem posita, exstructa
est, per quam Christus ingreditur et egreditur⁴¹:
et erit clausa porta, in qua Christus ostium ovium⁴²:
cujus nomen Oriens⁴³: per quem accessum ad
Patrem luminis principium habuimus. Hodie per-
flarunt auræ totius orbis gaudii prænuntia. Læten-
tur cœli desuper, terraque infra exsultet, mundi
mare commoveatur. In hoc enim concha gignitur,
quæ cœlitus ex divino fulgore in utero habebit,
parietque pretiosissimam margaritam Christum:

⁴⁰ Psal. xviii, 6. ⁴¹ ibid. ⁴² Matth. xii, 29. ⁴³ Luc. xv, 4 seq. ⁴⁴ Gen. xxviii, 12. ⁴⁵ Baruch. iii, 36. ⁴⁶ Ephes. v, 23. ⁴⁷ Joan. i, 14. ⁴⁸ Matth. x, 12. ⁴⁹ Luc. viii, 8. ⁵⁰ Psal. ii, 7. ⁵¹ Ezech. xlii, 2-4. ⁵² Joan. x, 9. ⁵³ Zachar. vi, 12.

(40) Edit. τοκετοῦ.

(41) Reg. i. alter. et Pantin ut in textu. Desunt

hæc in edit.

(42) Edit. ὁ θεότατος.

ex qua Rex gloriæ carnis purpura vestitus, ad captivos **844** veniens, demissionem prædicabit. Exsulet natura: agna enim in lucem editur, ex qua Pastor ovem induet, ac veteris mortalitatis tunicas lacerabit. Choreas agat virginitas, quoniam, ut loquitur Isaias ⁶¹, nata virgo est, quæ habebit in utero, parietque **845** *Emmanuel*, cujus nomen vocabunt *Emmanuel*, hoc est, *Nobiscum Deus*. Nobiscum Deus, agnoscite Nestoriani, ac tandem cedite; quia nobiscum Deus. Non angelus, non legatus, sed ipse Dominus venit, et salvabit nos ⁶². Benedictus qui venit in nomine Domini, Deus Dominus, et illuxit nobis ⁶³. Constituamus diem solemnem pro Dei Genitricis nativitate. Lætare, Anna sterilis, quæ non paris: *erumpe et clama, quæ non paruris* ⁶⁴. Exsulta, Joachim, quoniam ex filia tua puer natus est nobis, et filius datus est nobis, et vocabitur nomen ejus *magni consilii*, salutis universi mundi, *Angelus, Deus fortis* ⁶⁵. Nestorius erubescat, et ori manum imponat. Puer iste Deus est: qui ergo puerperam Dei Genitricem negas? « Si quis sanctam Virginem Dei Genitricem non constitetur, alienus est a Deitate ⁶⁶. » Non meum hoc dictum est, etsi meus est sermo: hanc enim divinissimam hæreditatem a Theologo patre Gregorio accepi.

5. O beatum par Joachim et Anna, immaculatissimum prorsus! Ex fructu ventris vestri cognoscimini, velut alicubi Dominus ait: *Ex fructibus eorum cognoscetis eos* ⁷⁰. Uti Deo gratum erat, atque ea dignum quæ ex vobis orta est, vitæ vestræ rationes instituitis. Casta enim et sancta conversatione vestra virginitatis monile protulistis, eam, quæ ante partum virgo foret, atque in partu virgo, nec non virgo post partum; illam, inquam, quæ sola semper, tum mente, tum animo, tum etiam corpore virginitatem cultura esset. Par siquidem erat, ut germinans illic ex castitate virginitas, solum illum unigenitum lumen corporali ratione produceret, ejus benigna voluntate, qui incorporali modo ipsum genuisset; lumen utique non quod gignit, sed quod semper gignitur, ac cui gigni personalis sola proprietas est. O quot puella hæc miraculorum, et qualium fœderum officina facta est! sterilitatis germen, virginitas pariens, Deitatis humanitatisque mistio, passionis et impassibilitatis, vitæ et mortis, ut in omnibus quod deterius erat, a potiori vinceretur. Hæc omnia salutis meæ causa, Domine, gesta sunt. Tantus enim erga me amor fuit, ut non per angelos ullamve rem creatam salutem meam patraveris, sed uti primam effectionem, sic et instaurationem per te met feceris. Pro-

⁶¹ Isa. vii, 14. ⁶² Isa. lxi, 9. ⁶³ Psal. cxvii, 26. ⁶⁴ Isa. liv, 1. ⁶⁵ Isa. ix, 6. ⁶⁶ Greg. epist. i Ad Cled. ⁷⁰ Matth. vii, 16.

(43) Reg. 1, ἐπεδήμησεν κηρύξαι.

(44) Reg. 2, statim repetitur, μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός.

(45) Reg. 2, ἄγγελος.

(46) Edit. ἐπὶ σήματος.

(47) Pantini cod. το Θεοτόκος ὁμολογεῖ τὴν ἁγίαν παρθένον. Τὸ inquit πρὸ διὰ Τὸ, αὐτὸ διὸ. Quæ

τὸν πολυτίμητον μαργαρίτην Χριστόν· ἐξ ἧς ὁ Βασιλεὺς τῆς δόξης τὴν τῆς σαρκὸς πορφύραν περιβαλλόμενος, τοῖς αἰχμαλώτοις ἐπιδημήσας, κηρύξει (43) ἄφρασιν. Σκιρτάτω ἡ φύσις· ἡ γὰρ ἀμύλας τίχεται, ἐξ ἧς ὁ ποιμὴν περιβαλεῖται τὸ πρόβατον, καὶ τοὺς χιτῶνας διαβρῆξει τῆς πάλαι νεκρώσεως. Χορεύτω παρθενία, ὅτι ἐτέχθη κατὰ τὸν Ἰωάννην παρθένος, ἡ τις ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἑμμανουὴλ· τοῦτέστι, *μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός* (44). Γνωτὲ, Νεστόριοι, καὶ ἡττάσθε, ὅτι μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός. Οὐκ ἄνθρωπος (45), οὐ πρέσβυς, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος ἔξει, καὶ σώσει ἡμᾶς. Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου, Θεὸς Κύριος, καὶ ἐπέφηνεν ἡμῖν. Εὐσηνώμεθα ἑορτὴν ἐπὶ τῇ γεννήσει τῆς Θεοτόκου. Εὐφραίνου, Ἄννα στεῖρα, ἡ οὐ τίλκτουσα· *ῥῆξον καὶ βόησον, ἡ οὐκ ὠδίνουσα*. Ἀγάλλου, Ἰωακείμ, ὅτι ἐκ τῆς θυγατρὸς παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, υἱὸς καὶ ἐδδθῆ ἡμῖν, καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ *μεγάλης βουλῆς*, τῆς παγκοσμίου σωτηρίας ἄγγελος, Θεὸς ἰσχυρός. Αἰσχυνέσθω Νεστόριος, καὶ τίθεται χεῖρα ἐπὶ τῷ στόματι (46). Τὸ παιδίον Θεός, καὶ πῶς οὐ Θεοτόκος ἡ τίχτουσα; « Εἰ τις οὐ Θεοτόκον ὁμολογεῖ τὴν ἁγίαν Παρθένον (47), χωρὶς ἐστὶ τῆς Θεότητος. » Οὐκ ἐμὸς ὁ λόγος, εἰ καὶ ἐμὸς ὁ λόγος· κληρὸν γὰρ τοῦτον ἐκ Θεολόγου πατρὸς Γρηγορίου θεολογικώτατον δέδεγμαι.

ε'. Ὁ μακάριον ζεύγος Ἰωακείμ καὶ Ἄννα, καὶ ὄντως πανάχραντον! Ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας ὑμῶν ἐπεγνώσθητε, καθὼς φησὶ πού ὁ Κύριος· Ἐκ καρπῶν αὐτῶν ἐπιγινώσκεισθε αὐτούς. Εὐαρέστως Θεῷ, καὶ ἀξίως τῆς ἐξ ὑμῶν τεχθείσης ἐπολιτευσάσθε. Σωφρόνως γὰρ καὶ ὁσίως πολιτευσάμενοι, τὸ τῆς παρθενίας καίμηλον προσγάγετε, τὴν πρὸ τόκου παρθένον (48), καὶ ἐν τῷ τίχτειν παρθένον, καὶ μετὰ τόκον παρθένον, τὴν μόνην, καὶ νῦν, καὶ ψυχῇ, καὶ σώματι ἀειπαρθενεύουσιν. Ἐξεῖ γὰρ τὴν ἐκ σωφροσύνης τὴν παρθενίαν βλαστήσασαν, τὸ μόνον μονογενὲς προσαγαγεῖν φῶς σωματικῶς, εὐδοκίᾳ τοῦ ἀσωμάτως γεννήσαντος· τὸ μὴ γεννῶν, ἀλλ' ὅτι γεννώμενον· οὐ τὸ γεννᾶσθαι ὑποστατικὸν μόνον ἰδίωμα. Ὁ πόσων θαυμάτων, καὶ οἷων συναλλαγμάτων τοῦτο τὸ θυγάτριον γέγονε! στεῖρως γέννημα, παρθενία τίχτουσα, μίξις θεότητος τε καὶ ἀνθρωπότητος, πάθος καὶ ἀπαθείας, ζωῆς καὶ θανάτου, ὡς ἂν ἐν πᾶσιν ἐκνικηθεῖ τὸ χεῖρον ὑπὸ τοῦ κρείττονος. Καὶ ταῦτα πάντα διὰ τὴν ἐμὴν σωτηρίαν, ὦ Δέσποτα· οὕτως γὰρ με ἡγάπησας, ὡς οὐ δι' ἀγγέλων, οὐ δέ τινος ταύτην κατεργάσασθαι κτίσεως, ἀλλ' ὥσπερ τὴν πρώτῃν πλάσιν, οὕτως αὐτουργῆσαι καὶ τὴν ἀνάπλασιν. Ἐντεῦθεν χορεύω, καὶ κομπάζω, καὶ γέγηθα, καὶ πρὸς τὴν πηγὴν πάλιν τῶν θαυμάτων ἐπάνεμι, καὶ τοῦ τῆς εὐφροσύνης (49) ἐμφορούμενος

omnia mihi non satis probantur, nec alii codd. habent.

(48) Edit. Καὶ ἀειπαρθένον, τὴν.

(49) Male edit. σωφροσύνης Mendum agnovit Billius. Id enim, inquit, perspicue constat ex verbis quæ præcedunt, χορεύω, κομπάζω, γέγηθα.

νάματος, τὴν κιθάραν πάλιν κραδαίνω τοῦ Πνεύματος, καὶ θεῖον ὕμνον ᾄδω Γενέσιον.

ζ'. Ὁ ζεύγος λογικῶν τρυγόνων Ἰωακείμ καὶ Ἄννα τὸ σωφρονέσταντο! Ὑμεῖς τὸν τῆς φύσεως νόμον, τὴν σωφροσύνην τηρήσαντες, τῶν ὑπὲρ φύσιν κατηξιώθητε· τετόκατε γὰρ (50) τῷ κόσμῳ Θεοῦ μητέρα ἀπειρανδρον. Ὑμεῖς εὐσεβῶς καὶ ὁσίως ἐν ἀνθρωπίνῃ φύσει πολιτευσάμενοι, τὴν ὑπὲρ ἀγγέλους, καὶ τῶν ἀγγέλων δεσπόζουσαν νῦν θυγατέρα τετόκατε. Ὁ θυγάτριον ὠραιότατον καὶ γλυκύτατον! ὦ κρίνον ἀναμέσον τῶν ἀκανθῶν ἐκφυὲν ἐξ εὐγενεστάτης καὶ βασιλικωτάτης ῥίζης Δαυιδικῆς! Διὰ σοῦ τὴν ἱερωσύνην ἡ βασιλεῖα πεπλούτηκεν. Διὰ σοῦ νόμου μεταθέσεις γέγονε, καὶ ἀνεκαλύφθη τὸ ὑπὸ τῶν γραμμάτων πνεῦμα κρυπτόμενον, μετατεθέντος ἐκ τῆς Λευιτικῆς φυλῆς ἐπὶ τὴν Δαυιδικὴν τοῦ ἱερατικοῦ ἀξιωματός. Ὁ ῥόδον ἐξ ἀκανθῶν τῶν Ἰουδαίων ἐκφυὲν, καὶ εὐδορίας θείας πληρῶσαν τὰ σύμπαντα! Ὁ θυγάτηρ Ἀδὰμ καὶ μήτηρ Θεοῦ! μακαρία ἡ ὀσφύς καὶ ἡ γαστήρ, ἐξ ὧν ἀνεβλάστησας. Μακαρίαί αἱ ἀγκάλαι, αἱ ἐδάστασαν, καὶ χεῖρὶ τὰ τῶν ἀγνῶν φιλημάτων σου ἀπολαύσαντα, μόνα τὰ γονικά, ἐν ᾗ (51) πᾶσιν ἀεὶ παρθενέουσα. Σήμερον ἀρχὴ σωτηρίας τῷ κόσμῳ. Ἀλαλάσατε τῷ Κυρίῳ, πᾶσα ἡ γῆ, ᾄσατε καὶ ἀγαλλιᾶσθε, καὶ ψάλλετε. Ὑψώσατε τὴν φωνὴν ὑμῶν, ὑψώσατε, μὴ φοβείσθε ὅτι ἐτέχθη ἡμῖν μήτηρ Θεοῦ ἐν ἀγία Προδατικῇ, ἐξ ἧς τεχθῆναι εὐδόκησεν ὁ Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἰῶνα τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου. Σχιρτήσατε, τὰ ὄρη, λογικαὶ φύσεις, καὶ πρὸς ὕψος τῆς πνευματικῆς θεωρίας ἀνυψούμεναι. Τὸ γὰρ ὄρος Κυρίου τὸ ἐμφανέστατον τίκεται, τὸ ὑπερβεβηκὸς καὶ ὑπερκαίμενον πάντα βουνὸν, καὶ πᾶν ὄρος, ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων τὴν ὑψηλότητα, ἐξ οὗ χεῖρὸς ἀνευ σωματικῶς τηρηθῆναι ἡδύοχησεν ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος Χριστός, ἡ μὲν ὑπόστασις, ἡ τὰ διεστώτα (52) συνάπτουσα, θεότης τε καὶ ἀνθρωπότης, ἀγγέλους, καὶ ἀνθρώπους, τοὺς ἐξ ἐθνῶν, καὶ τὸν σαρκικὸν Ἰσραὴλ, εἰς ἓνα πνευματικὸν Ἰσραὴλ. Ὅρος τοῦ Θεοῦ, ὄρος πίον, ὄρος τετυρωμένον· ὄρος πίον, τὸ ὄρος ἐν ᾧ ἡδύοχησεν ὁ Θεὸς κατοικεῖν ἐν αὐτῷ. Τὸ θεῖον ἄρμα τὸ μυριοπλάσιον, τῶν τῇ θεῇ εὐθυνοῦντων (53) χάριτι. Χερουδίμ λέγω καὶ Σεραφίμ. Ἡ ἄκρα ἡ τοῦ Σινᾶ ἁγιωτέρα, ἣν οὐ καπνὸς, οὐ γνόφος, οὐ θύελλα, οὐ πῦρ δειματοῦν καλύπτει, ἀλλ' ἡ φωτιστικὴ τοῦ παναγίου Πνεύματος ἑλλαμψίς. Ἐκεῖ μὲν γὰρ Λόγος Θεοῦ πλαξὶ λιθίναις νόμον ἔγραψεν, ὡς δακτύλῳ τῷ Πνεύματι (54) ἐν ταύτῃ δὲ ἐκ Πνεύματος ἁγίου, καὶ τῶν αὐτῆς αἱμάτων, αὐτὸς ὁ Λόγος σεσάρκωται, καὶ ἑαυτὸν δέδωκε τῇ ἡμετέρᾳ φύσει σώτηρας δραστηκότερον φάρμακον. Ἐκεῖ μάννα· ἐν ταύτῃ ὁ μάννα δοὺς τὴν γλυκύτητα. Ὑποκυπτέτω σκηνὴ ἡ περίπυστος (55), ἣν ἐν ἐρήμῳ Μωσῆς κατεσκεύασεν, ἐκ πολυτίμου καὶ

(50) Desunt hæc in edit.

(51) Edit. ὡς ἐν.

(52) Edit. ἡ τὰς διεστώτας φύσεις.

(53) Pantin. εὐθυνοῦντων. Edit. εὐθύνοντων.

A inde tripudio, gloriabundus efferor, voluptate exsilio, ad prodigiorum fontem reverlor, fluentisque gaudii ingurgitatus, citharam Spiritus iterum pulso, divinumque Natalitiorum hymnum cano.

6. O castissimum rationalium turtorum par Joachim et Anna! Vos castitatem, quam naturæ lex præscribit, conservantes, ea quæ naturam superant, divinitus estis consecuti: mundo quippe Dei matrem viri nesciam peperistis. Vos pie et **845** sancte in humana natura vitam agentes, filiam angelis superiorem, nuncque angelorum Dominam, edidistis. O speciosissima dulcissimaque puella! o liliū inter spinas, ex generosissima et maxime regia radice Davidica progenitum! Per te regnum sacerdotio locupletatum est. Per te legis facta translatio est, patefactusque spiritus, qui sub lege delitescbat, translata nimirum ex Levitica tribu ad Davidicam sacerdotali dignitate. O rosa, quæ ex spinis, Judæis scilicet, orta es divinoque odore cuncta perfudisti! O filia Adami et Dei mater! Beati lumbi et venter, ex quibus prodisti. Beatæ ulnæ, quæ te gestaverunt: labia item, quibus castis oculis frai concessa est, parentum nempe duntaxat tuorum, ut in omnibus semper virginitatem coleres. Hodie mundi salus inchoata est. Jubilate Deo, omnis terra, cantate, exultate et psallite. Exaltate vocem vestram, exaltate, nolite timere. Nobis enim in sancta Probatice, seu pecuniaria domo nata est Dei mater, ex qua Agnus Dei qui tollit peccatum mundi, nasci voluit. Salite, montes, rationales naturæ, quæ ad spiritualis contemplationis fastigium assurgitis. Mons quippe Dei clarissimus partu editur, qui collem omnem, ac montem, angelorum scilicet et hominum sublimitatem, superat et transcendit: ex quo nulla manus opera corpore tenus excindi voluit, lapis angularis Christus, una illa subsistens persona, quæ res prorsus discrepantes, divinam pariter humanamque naturam copulavit, angelos item et homines, gentiles et carnalem Israel in unum spirituale Israel. Mons Dei, mons pinguis: mons coagulatus, mons pinguis: mons in quo beneplacitum est Deo habitare in eo. Currus Dei decem millibus multiplex, divinæ gratiæ copia exuberantium; Cherubim, inquam, et Seraphim. Vertex Sina sanctior, quam non fumus, non caligo, non procella, non terrorem incutiens ignis tegit: sed sanctissimi Spiritus vis illuminatrix. Nam illic quidem Dei Verbum tabulis lapideis Spiritu veluti digito legem insculpsit: in hac autem ex Spiritu sancto, ejusque sanguinibus, idem ipsum Verbum est incarnatum, seque ipsum nostræ naturæ efficacissimum ad salutem remedium præbuit. Illic manna: in hac qui dulcem saporē manna indiderat. Cedat celebratissimum illud tabernaculum quod Moyses ex pretiosa omnigena-

(54) Edit. τοῦ πνεύματος.

(55) Pantin. ὑπὸ κυρίου πιπτέτω ἡ περίπυστος.

que materia in deserto paravit; quin et isto prius illud Abrahæ tabernaculum, vivo ac rationali Dei tabernaculo. Hoc enim non actionis divinæ conceptaculum fuit, sed substantiali modo, Filii Dei que personæ. Agnoscat arca undique auro cincta, quam nihil habeat, quod cum hac comparari possit, urnaque illa aurea manna ferens, candelabrum, mensa, veteraque omnia. Illa enim, quod ejus figuræ essent, honorem habuerunt, tanquam veri exemplaris adumbrationes.

7. Hodie totum novum opifex omnium condidit Deus Verbum, quem ex corde Pater eructavit⁷¹; Spiritu, qui Dei lingua est tanquam calamo conscriptum⁷²: qui quidem homini scienti litteras traditus, nequaquam ab eo lectus fuit. Neque enim Joseph Mariam agnovit, autem mysterii huius potentiam. O Joachim et Annæ sacratissima filia, quæ principibus et potestatibus, igneisque maligni telis latuisti: quæ in Spiritus thalamo versata es, et sine macula custodita, ut sponsa Dei, naturaque Dei mater esses. O sacratissima filia, quæ in maternis ulnis cerneris, apostaticisque virtutibus formidabilis es! O sacratissima filia, quæ matris uberibus lactaris, atque ab angelis undique cingeris! O chara Deo filia, parentum decus, quam, ut abs te vere dictum est, generationes omnes beatam dicunt! O digna Deo filia, humanæ venustas naturæ, primigenæ parentis Evæ emendatio! Tuo namque partu, quæ ceciderat, erecta est. O sacrosancta filia, feminarum gloria! Quamvis enim prima Eva prævaricationis rea exstiterit, ac per eam mors, dum illa serpenti adversus primum parentem inserviret, ingressa sit: attamen Maria divinæ obsequens voluntati, deceptorem anguem ipsa decept, ac mundo immortalitatem invexit. O filia semper virgo, cui nulla ad concipiendum necessaria viri opera est! Quem enim utero gestasti, hic sempiternum Patrem habet. O filia terri-gena, quæ Dei genitricibus ulnis Creatorem gerebas! certabant inter se sæcula, quodnam ortu tuo gloriaretur. Sed eorum contentionem superavit præfinitum Dei consilium, a quo sæcula facta sunt, ac postrema prima evaserunt, quibus tua fauste natiuitas obtigit. Vere res omnes conditas dignitate antecelluisti. Nam ex te sola summus ille opifex partum assumpsit, massæ nostræ primitias. Caro ejus ex tuis sanguinibus concreta fuit. Quin Deus ex tuis mamillis lac suxit, tuaque labia Dei labiis cohæserunt. O miracula mentis captum et sermonem excedentia! Dignitatem tuam præcognoscens universorum Deus, te proinde dilexit, dilectamque prædestinavit, atque extremis temporibus produxit, ac Deiparam matrem, sui que Filii ac Verbi nutritiam fecit.

⁷¹ Psal. XLIV, 2. ⁷² ibid.

(56) Edit. ἀληθώς.

(57) R. ἰ εἰσέγγαγε.

A παντοδαπὸς ὕλης, καὶ πρὸ ταύτης ἡ τοῦ πατρὸς Ἀβραάμ, τῇ ἐμφύχῃ καὶ λογικῇ σκηνῇ τοῦ Θεοῦ. Αὕτη γὰρ οὐκ ἐνεργείας Θεοῦ ὑπῆρξε δοχεῖον, ἀλλ' οὐσιωδῶς τῆς τοῦ Υἱοῦ καὶ Θεοῦ ὑποστάσεως. Ἐπι- γινωσκέτω τὸ πρὸς αὐτὴν ἀσύγκριτον, κιβωτὸς πάν- τοθεν χρυσαῖα κεκαλυμμένη, καὶ μαννοφόρος στάμνος χρυσεῖ, καὶ λυχνία, καὶ τράπεζα, καὶ πάντα τὰ πα- λαία. Τῷ ἡδὲ ταύτης τύπῳ τετίμηται, ὡς ἀλη- θοῦς (56) πρωτοτύπου σχιάσματα.

Ζ'. Σήμερον τόμον καινὸν ὁ πάντα ποιῶν κα- τεσκεύασε Θεὸς Λόγος, ὃν ἐκ καρδίας ὁ Πατὴρ ἐξ- ηρεύξατο, γλώσσῃ Θεοῦ ὡς καλὰ μὲν τῷ Πνεύματι ἐν αὐτῷ γραφησόμενον· ὃς ἐδόθη ἀνδρὶ εἰδοτὶ γράμματα, καὶ οὐκ ἀνέγνω. Οὐ γὰρ ἔγνω τὴν Μαρίαν ὁ Ἰωσήφ, οὐδ' αὐτοῦ τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν. Ὁ θυγάτριον Ἰωακείμ τε καὶ Ἀννης τὸ ἱερώτατον, τὸ λαθὼν τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, καὶ τὰ πεπυρωμένα βέλη τοῦ πονηροῦ· τὸ ἐν θαλάμῳ τοῦ Πνεύματος πολιτευ- σάμενον, καὶ τηρηθὲν ἀμωμον εἰς νόμφην Θεοῦ, καὶ μητέρα φύσει τοῦ Θεοῦ! Ὁ θυγάτριον ἱερώτατον, τὸ ἐπὶ μητρικαῖς ἀγκάλαις φαινόμενον, καὶ φοβερόν ταῖς ἀποστατικαῖς δυνάμεσιν! Ὁ θυγάτριον ἱερώτατον, τῷ μαζῷ γάλα τρεφόμενον, καὶ ἀγγέλοις περιστοιχού- μενον! Ὁ θυγάτριον θεοπρόδοτον, ἡ τῶν φουσάντων ὁδοῦ· σὲ γενεὰ γενεῶν μακαρίζουσιν, ὡς ἐφ' ἡς ἐπ- αληθεύουσα! Ὁ θυγάτριον ἀξιόθεον, τὸ κάλλος τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, τῆς προμήτορος Εὐβας ἡ ἐπαν- ὄρθωσις! Διὰ γὰρ τῆς σῆς τεκνογονίας ἡ πασοῦσα ἀνύρθωται. Ὁ θυγάτριον ἱερώτατον, γυναικῶν τὸ ἀγλίσμα! Εἰ γὰρ καὶ ἡ πρώτη Εὐα ἐν παραβάσει γέγονε, καὶ δι' αὐτῆς εἰσῆλθεν ὁ θάνατος διακονη- σαμένης τῷ ὄφει πρὸς τὸν προπάτορα, ἀλλ' ἡ Μαρία ἐξυπηρετησαμένη τῷ θεῷ βουλήματι, τὸν ἀπατή- σαντα ὄφιν ἠπάτησεν, καὶ τῷ κόσμῳ τὴν ἀφθαρ- σίαν εἰσηνέγκατο (57). Ὁ θυγάτριον ἀειπάρθεον, ἀνδρὸς οὐ δεσθεῖσα πρὸς οὐλλήψιν! Ἐχει γὰρ πα- τέρα αἰδίων ὁ ὑπὸ σοῦ κυοφορηθείς. Ὁ θυγάτριον γηγενὲς, θεογενικαῖς ἀγκάλαις τὴν Κτίστην βαστά- σασα! ἡμιλλῶντο οἱ αἰῶνες, ποῶς τις ἐγκαυχήσεται τῇ σῇ γεννήσει, ἀλλ' ἐνίκαι τῶν αἰώνων τὴν ἡμιλλαν ἡ προωρισμένη βουλή τοῦ Θεοῦ, τοῦ τοῦς αἰῶνας ποιήσαντος, καὶ γεγόναν οἱ ἔσχατοι πρῶτοι, τὴν σὴν εὐμοιρήσαντες γέννησιν. Ὅντως τιμωτέρα D πάσης κτίσεως γέγονας. Ἐκ σοῦ γὰρ μόνης ὁ Δη- μιουργὸς μοῖραν προσεληψε, τὴν ἀπαρχὴν τοῦ ἡμε- τέρου φυράματος. Σὰρξ αὐτοῦ ἐκ τῶν σαρκῶν (58) σου, καὶ τὸ αἶμα ἐκ τῶν αἱμάτων σου, καὶ γάλα μαστῶν σου ἐθήλασεν ὁ Θεός, καὶ ἠνύθη τὰ χεῖλη σου τοῖς τοῦ Θεοῦ χεῖλεσιν. Ὁ ἀκαταλήπτων καὶ ἀπορ- ρήτων θαυμάτων! σὲ προγόνους ὁ τῶν ὧων Θεός, ἀξίαν, ἡγάπησε, καὶ ἀγαπήσας· προώρισε, καὶ ἐπ' ἑσχάτων τῶν χρόνων εἰς τὸ εἶναι παρήγαγε, καὶ Θεοτόκον μητέρα καὶ τιτηνὸν τοῦ οἰκείου Υἱοῦ καὶ Λόγου ἀνέδειξε.

(58) Edit. ἐκ τῆς σαρκός.

η'. Τάναντία μὲν οὖν τῶν ἐναντίων φασὶν ἰάματα, A
ἀλλ' οὐκ ἐκ τῶν ἐναντίων τὰ ἐναντία. Εἰ καὶ διὰ τῶν
ἐναντίων ἔκαστον ὁ πέφυκεν (59) πλέκει, ἐκ περιου-
σίας οὐ πέφυκεν. Ὡς περ γὰρ διὰ τοῦ ἀγαθοῦ μοι
κατεργαζομένη θάνατον καθ' ὑπερβολὴν ἀμαρτωλὸς
ἡ ἀμαρτία, οὕτως τῶν ἀγαθῶν ὁ αἴτιος διὰ τῶν ἐναν-
τίων ὁ πέφυκεν ἡμῖν κατεργάζεται. "Οπου γὰρ
ἐπλεόρασεν ἡ ἀμαρτία, ὑπερπερίσσευσεν ἡ χά-
ρις. Εἰ γὰρ τὴν πρώτην πρὸς Θεὸν ἐφυλάξαμεν
κοινωνίαν, οὐκ ἂν τῆς μείζονος καὶ παραδοξοτέρας
κατηξιώθημεν. Νῦν δὲ διὰ τῆς ἀμαρτίας τῆς
προτέρας κοινωνίας ἀπηξιώθημεν, μὴ φυλάξαντες ὁ
ἐλάθομεν. Θεοῦ δὲ συμπαιδεία ἡλεήθημέν τε καὶ
προσελήφθημεν, ὥς ἀσφαλῆ γενέσθαι τὴν κοινωνίαν.
Αὐναντὸς γὰρ ὁ προσλαβόμενος, φυλάξει τὴν ἔνωσιν
ἀδιάσπαστον. Ἐπεὶ γὰρ ἐκπορευύσασα ἐξεπόρνευσε
πάντα ἡ γῆ, καὶ ὁ λαὸς Κυρίου πνεύματι πορνείας
ἐπλανήθη ἀπὸ Κυρίου τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ, τοῦ κτησαμέ-
νου αὐτὸν ἐν χειρὶ κραταίῃ καὶ βραχίονι ὀφελῶ,
καὶ ἐξαγαγόντος ἐν σημείοις καὶ τέρασιν ἐξ οἴκου
δουλείας Φαραῶ, καὶ διαγαγόντος διὰ θαλάσσης Ἐρυ-
θρᾶς (60), καὶ ὁδηγήσαντος ἐν νεφελῇ ἡμέρας, καὶ
ἔλην τὴν νύκτα ἐν φωτισμῷ πυρός. Καὶ ἐστράφη ἡ
καρδία αὐτῶν εἰς Αἴγυπτον· καὶ ἐγένετο ὁ λαὸς Κυ-
ρίου, οὐ λαὸς Κυρίου· καὶ ὁ ἡλεημένος, οὐκ ἡλεη-
μένος· καὶ ὁ ἡγαπημένος, οὐκ ἡγαπημένος. Διὰ
τοῦτο νῦν Παρθένος τίττεται τῆς προγονικῆς πορ-
νείας ἀντίπαλος, καὶ αὐτῇ τῷ Θεῷ μνηστεύεται, καὶ
τίττεται τοῦ Θεοῦ τὸν ἑλόν. Καὶ λαὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ πρὶν
οὐ λαὸς καθίσταται· καὶ ὁ οὐκ ἡλεημένος, ἡλέγεται·
καὶ ὁ οὐκ ἡγαπημένος ἡγάπεται. Ἐξ αὐτῆς γὰρ
τίττεται ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδό-
κησεν.

qui non consecutus misericordiam, misericordiam
quippe nascitur Filius Dei dilectissimus, in quo Pater bene sibi complacuit.

θ'. Ἀμπελος εὐκληματοῦσα ἐξ Ἀννης ἐβλάστησε,
καὶ βότρυς γλυκύτητος ἦνθησε, πόμα νέκταρ τοῖς
γυγενέσι πηγάζοντα εἰς ζωὴν αἰώνιον. Ἰωακείμ καὶ
Ἄννα ἔσπειραν ἑαυτοῖς εἰς δικαιοσύνην, καὶ ἐθέρι-
σαν καρπὸν ζωῆς. Ἐφώτισαν ἑαυτοῖς φῶς γνώσεως,
καὶ Κύριον ἐξεζήτησαν, καὶ ἦλθεν αὐτοῖς γέννημα
δικαιοσύνης. Θαρσύντω ἡ γῆ καὶ τὰ τέχνη Σιών.
Χαίρετε ἐπὶ Κυρίῳ τῷ Θεῷ ὑμῶν, ὅτι βεβλάστηκεν
ἔρμος· στεῖρα ἦνεγκε τὸν καρπὸν αὐτῆς. Ἰωακείμ
καὶ Ἄννα ὡς ὄρη νοστή γλυκασμὸν ἀπεστάλαξαν.
Εὐφραίνου, Ἄννα μακαριστὴ, ὅτι θῆλυ τέτοκας.
Τοῦτο γὰρ τὸ θῆλυ, μήτηρ Θεοῦ, πύλη φωτός, πηγὴ
ζωῆς, καὶ τὸ τῶν θηλειῶν διαλύει ἐγκλημα. Τοῦ θή-
λεος τούτου τὸ πρόσωπον λιτανεύουσιν πλούσιοι
τοῦ λαοῦ. Τοῦτο τὸ θῆλυ βασιλεῖς ἰθύνων (61) προσ-
κυνήσουσι, δῶρα φέροντες. Τοῦτο τὸ θῆλυ προσάξει
Θεῷ τῷ Παμβασιλεῖ, ὡς χρυσωτοῖς χρυσοῖς, τὴν
τῶν ἀρετῶν περιβεβλημένην εὐπρέπειαν, καὶ κεκο-

8. Sane quidem contraria contrariorum esse
aiunt medicamenta: at non item ex contrariis con-
traria oriri. Quamquam alioqui unaquæque res per
contraria id quod esse nata est, contextit ex abun-
dantia ejus quod esse nata est. Velut enim pecca-
tum mortem mihi per bonum operans, supra mo-
dum peccans ostenditur: sic bonorum auctor per
contraria, id quod suapte natura est, nobis efficit.
Ubi enim abundavit peccatum, superabundavit gra-
tia⁷³. Nam si primam cum Deo societatem con-
servavissimus, præstantiorem et admirabiliorem
nequaquam nacti essemus. Nunc autem, per pecca-
tum quidem a priori consortio pulsi sumus, cum id
quod acceperamus servare neglexerimus: Dei ve-
ro clementia misericordiam consecuti assumptique
sumus, ut ea societas ab omni tuta periculo sit.
Potest enim is qui assumpsit, præstare, ut indi-
vulsa sit conjunctio. Quia enim universa terra
fornicando fornicata erat, ac Domini populus for-
nicationis spiritu abactus, a Domino Deo suo, a
quo in manu potenti et brachio excelso acquisitus
erat, atque in signis et portentis de domo servitutis
Pharaonis eductus, per mare Rubrum traductus
847 erat, et tum interdiu in nube, tum nocte to-
ta in illuminatione ignis deductus, aberraverat. Et
cor ipsorum in Ægyptum se converterat⁷⁴: ita ut
Domini populus, non populus Domini factus esset;
et qui misericordiam consecutus, misericordiam
non consecutus; quique dilectus, non dilectus⁷⁵.

Eam ob causam Virgo nunc antiquæ majorum suo-
rum scortationis adversaria nascitur, ipsique Deo
sponsa jungitur, ac Dei misericordiam parit, ut
efficiatur Dei populus, qui ante non populus; et
consecutus; quique non dilectus, dilectus. Ex ea

9. Vitis uberrima ex Anna pullulavit, uvæque
suavissima effloruit, potum nectaris terrigenis fun-
dens in vitam æternam. Joachim et Anna ad justi-
tiam sibi ipsi seminarunt, ac vitæ fructum mes-
suerunt. Scientiæ lumen sibi illuminarunt, ac
Dominum exquisierunt, venitque illis germen justi-
tiæ⁷⁶. Audaciamumat terra, ac filii Sion. Gau-
dete in Domino Deo vestro, quia germinavit de-
sertum: sterilibus protulit fructum suum. Joachim et
Anna uti montes spirituales dulcedinem stillaverunt.
Lætare, beata Anna, quod feminam pepereris. Hæc
enim femina Dei mater futura est, porta lucis,
fons vitæ, et seminarum crimen abolebit. Hujus
femine vultum deprecabuntur omnes divites ple-
bis⁷⁷. Feminam hanc reges gentium muneribus
oblatis adorabunt⁷⁸. Hanc feminam Deo univer-
sorum Regi offeres, virtutum, tanquam simbriis
aureis, circumamictam elegantia, sanctique Spiri-

⁷³ Rom. v., 20. ⁷⁴ Psal. LXXVIII, 12-72. ⁷⁵ Rom. ix, 4 seqq. ⁷⁶ Isa. LXI, 11. ⁷⁷ Psal. XLIV, 13.
⁷⁸ Psal. LXVII, 50.

(59) Edit. οὐ. Pass. ἀλλ' οὐκ ἐκ τῶν ἐναντίων ἔκα-
στον, ὁ πέφυκεν, ἐκ περιουσίας πέφυκεν, quæ nec
s. tis clara sunt.

(60) Edit. ἐν θαλάσῃ Ἐρυθρᾷ.
(61) Edit. ἐχθρών.

tus gratia coronatam, cujus gloria ab intus ⁷⁹. Omnis quippe feminæ gloria vir est, a foris veniens : at Dei Genitricis gloria ab intus est, ventris utique fructus. O desiderabilissima femina, ac terque beata! Benedicta tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris tui. O femina regis David filia, Deique omnium Regis Mater! O divinum vivumque simulacrum, cujus conditor Deus pulchritudine delectatus est, quod mentem quidem divinitus gubernatam habet, Deoque soli addictam; cupiditatem vero omnem ad id quod solum expetendum est, et amore dignum, intentam; iram autem erga peccatum duntaxat ejusque parentem. Vitam naturam potiorem habebis. Habebis autem non tibi ipsa; quippe quæ non tuipsum causa genita sis. Quocirca Deo hanc habebis, cujus gratia in mundum prodisti; ut orbis universi saluti obsequaris; Deique antiquum consilium, nimirum incarnationis Verbi ac nostræ deificationis, per te impleatur. Appetitus tuus divinis sermonibus nutrietur, hisque pinguesces tanquam oliva fructifera in domo Dei; tanquam lignum plantatum secus decursus aquarum Spiritus ⁸⁰; tanquam vitæ lignum quod fructum vitæ dedit præfinito suo tempore; Deum scilicet incarnatum, æternam universorum vitam. Cogitatum omnem alumnum habens et animæ profluum, ac supervacaneum omnem et animis exitiosum prius reprobandum, quam eum degustes. Oculi semper ad Dominum, perenne et inaccessum lumen intuentes. Aures, ut divinum sermonem audiant, ac Spiritus cithara oblectentur, per quam Verbum **848** ut carnem assumeret, ingressum est. Nares, unguentorum sponsi odore deliniuntur; qui quidem divinum unguentum est, sponte effusum suamque humanitatem perungens : *Unguentum enim effusum nomen tuum*, inquit Scriptura ⁸¹. Labia Dopinum laudantia, ipsiusque labiis adherentia. Lingua et fauces Dei verba discernentes, divinaque suavitate ad satietatem usque perfruentes. Cor purum et labis experts, Deum videns omni labe carentem, ejusque cupiditate flagrans. Venter ejus domicilium, quem nullus locus capit. Lactis ubera, quæ Deum aluerunt, nempe puellum Jesum. Dei porta, perpetua virginitate nitens. Manus Deum gestantes ac genua, thronus Cherubim sublimior; quorum ope remisit manus, et dissoluta genua convalere. Pedes, Dei lege velut lucerna deducti, ac post eum irretito cursu properantes, donec amatum ad amantem traxerunt. Tota thalamus Spiritus, tota civitas Dei vivi, quam lætificat fluminis impetus; sancti, inquam, Spiritus gratiarum fluctus. Tota pulchra, tota Deo propinqua : hæc enim Cherubim superans, et super Seraphim evecta, proxima Deo exstitit.

10. O miraculum omnibus miraculis excellen-

⁷⁹ Psal. XLIV, 14. ⁸⁰ Psal. I, 3. ⁸¹ Cant. I, 2.

(62) Mss. κόσμον.

(63) Edit. πρόθυμον.

A σηµηµένῃ τῇ τοῦ Πνεύματος χάριτι, ἥς ἡ δόξα ἐξωθεν. Δόξα μὲν γὰρ πάσης γυναικὸς ὁ ἀνὴρ ἐξωθεν ἐπιών· ἡ δόξα δὲ τῆς Θεοτόκου ἐσωθεν, ὁ τῆς κοιλίας καρπός. Ὡς ἔην ποθητὸν, τρισμακάριστον! Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου. Ὡς ἔην θύγατερ τοῦ βασιλέως Δαβὶδ, καὶ Μήτηρ τοῦ Παμβασίλειως Θεοῦ! Ὡς θεῖον ἐμψυχον ἄγαλμα, ἐφ' ᾧ ὁ δημιουργὸς εὐφράνθη Θεός, νοῦν μὲν ἔχον θεοκυβέρνητον, καὶ μόνῳ Θεῷ προσανέχοντα· ἐπιθυμίαν ἅπασαν τεταµένην πρὸς τὸ μόνον ἐφετόν τε καὶ ἀξίεραστον· τὸν θυμὸν κατὰ μόνῃς τῆς ἁμαρτίας, καὶ τοῦ ταύτην κηρύσαντος. Ζωὴν τῆς φύσεως κρείττονα ἔξεις. Ἐξεις γὰρ οὐ σαυτῇ· οὐ γὰρ σαυτῆς ἕνεκα γεγέννησο. Ὅθεν ἔξεις Θεῷ, δι' ὃν εἰς τὸν (62) βίον ἐλήλυθας· δι' ὃν τῇ παγκοσμίῃ ἐξυπηρετήσεις σωτηρίᾳ, ὅπως ἡ ἀρχαία βουλή τοῦ Θεοῦ, τῆς τοῦ Λόγου σαρκώσεως, καὶ τῆς ἡμῶν θεώσεως, διὰ σοῦ πληρωθῇ. Ὅρεξίς τοῖς θεοῖς λόγοις ἐντρέφεσθαι, καὶ τοῖς παινέσθαι, ὡς ἡ ἐλαία κατὰκαρπος ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ, ὡς ξύλον πεφυτευµένον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὁδῶν τοῦ Πνεύματος, ὡς ξύλον ζωῆς, ὃ τὸν καρπὸν αὐτοῦ ἔδωκεν ἐν τῷ προωρισμένῳ καιρῷ αὐτοῦ· Θεοῦ σεσαρκωµένον, τὴν αἰώνιον ἀπάντων ζωὴν. Πάντα λογισµὸν (63) τρόφιμον, καὶ ψυχωφελεῖ ἔχουσα καὶ πάντα περιττόν, καὶ ψυχοβλαβὴ πρὶν γεύσασθαι ἀποκρίνουσα. Ὁφθαλμοὶ διὰ παντός· πρὸς Κύριον, ὧς ὁρῶντες ἀένανον καὶ ἀπρόσιτον. Ὅσα τὸν θεῖον ἀκούοντα λόγον, καὶ τερπόμενα τῇ κιθάρᾳ τοῦ Πνεύματος, δι' ὃν ὁ Λόγος εἰσῆλθε σαρκωθησόμενος. Ὅτι τῇ ὁσμῇ τῶν μύρων τοῦ νομφίου θαλγόμεναι, ὅς ἐστι μύρον θεῖον ἐκουσίως κενούμενον, καὶ χρίον τὴν αὐτοῦ ἀνθρωπότητα. Μύρον γὰρ ἐκκενωθὲν δρομὰ σου, φησὶν ἡ Γραφή. Χεῖλη αἰνούντα τὸν Κύριον, καὶ τοῖς αὐτοῦ κολλώμενα χεῖλεσι. Γλώσσα καὶ φάρυγξ λόγους Θεοῦ διακρίνουσαι, καὶ θέλας γλυκύτητα ἐμφορούμεναι. Καρδία καθαρὰ καὶ ἀμόλυντος, ὁρῶσα καὶ ποθοῦσα θεὸν τὸν ἀμόλυντον. Γαστήρ, ἐν ᾗ ὁ ἀχώρητος ὤκησεν, καὶ μαστοὶ γάλακτος, ἐξ ὧν ἐτράφη Θεός τὸ παιδίον Ἰησοῦς. Πύλη Θεοῦ, ἀειπαρθενεύουσα. Χεῖρες θεὸν φέρουσαι καὶ γόνата, θρόνος τῶν Χερουδὶμ ὑψηλότερος· δι' ὧν ἴσχυσαν χεῖρες ἀνεµέναι, καὶ γόνата παραλελυμένα. Πόδες, ὡς λύχνῳ φωτὸς τῷ τοῦ Θεοῦ ποθηγόμενοι νόμῳ, καὶ ὀπίσω αὐτοῦ ἀνεπιστρέφως τρέχοντες, ἕως πρὸς τὴν ποθοῦσαν τὸν ποθοῦμενον εἰλκυσαν. Ὅλη παστάς τοῦ Πνεύματος. Ὅλη πόλις Θεοῦ ζώντος, ἣν εὐφραίνουσι τοῦ ποταμοῦ τὰ ὀρμήματα· τῶν τοῦ ἁγίου Πνεύματος χαρισμάτων κύματα· ὅλη καλὴ, ὅλη πλησίον Θεοῦ. Αὕτη γὰρ ὑπεραναβᾶσα τὰ Χερουδὶμ, καὶ τῶν Σεραφὶμ ὑπεραρβείσα πλησίον Θεοῦ ἐχηρηµάτισεν.

ἢ. Ὡς θαῦμα πάντων θαυμάτων (64) ὑπέρτερον!

(61) Edit. καινότερον.

Γυνὴ ἐπάνω τῶν Σεραφίμ γέγονεν, ὅτι Θεὸς ὥφθη ἅγιος, ὃν ὁ πνευματικὸς Σολομών, ὁ εἰρηνάρχης κατασκευάσας κατέκρησεν, οὐ χρυσῷ καὶ λίθοις ἀφύχοις καλλωπιζόμενος, ἀλλ' ἀντὶ χρυσοῦ λάμπων τῷ Πνεύματι· ἀντὶ δὲ λίθων τιμίων ἔχων τὸν πολύτιμον μαργαρίτην Χριστὸν, τὸν ἀνθρακα τῆς Θεότητος, ὃν ἄψασθαι τῶν χειλέων ἡμῶν καθεκτέε, ὥς ἂν καθαρθέντες, τοῦτον σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Πνεύματι ὑμνήσωμεν ἀνακράζοντες, "Ἄγιος, Ἄγιος, Ἄγιος, Κύριος Σαβαώθ, μία φύσις, Θεότητος ἐν τρισὶν ὑποστάσει. Ἄγιος ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, ὁ εὐδοκῆσας ἐν σοὶ, καὶ ἐκ σοῦ τελεσθῆναι ὁ προώρισε πρὸ αἰώνων μυστήριον, Ἄγιος ἰσχυρὸς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ Θεὸς ὁ μονογενὴς, ὁ πρωτότοκον προσαγαγὼν ἐκ στείρας μητρὸς σήμερον, ὅπως μονογενὴς ὢν ἐκ Πατρὸς, καὶ πρωτότοκος πάσης κτίσεως, μονογενὴς ἐκ σοῦ γεννηθῇ Παθρένου μητρὸς, πρωτότοκος ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς παρακλησίῳ ἡμῶν, ἐκ σοῦ μετεσχηκὺς σαρκὸς καὶ αἵματος. Ἀλλ' οὐκ ἐκ μόνου σε Πατρός, ἢ ἐκ μόνῃς Μητρὸς προήγαγεν, ἵνα τῷ μόνῳ Μονογενεῖ φυλαχθῇ τὸ κατὰ πάντα μονογενεῖς. Αὐτὸς γὰρ μόνος μονογενὴς ἐκ μόνου Πατρὸς, καὶ μόνος ἐκ μόνῃς Μητρὸς. Ἄγιος ἀθάνατος, τὸ πανάγιον Πνεῦμα, τῇ δρόσῳ τῆς αὐτοῦ θεότητος, τῷ θεῷ πυρὶ σε φυλάξαν ἀνάλωτον. Τοῦτο γὰρ ἡ Μωυσεύς (65) προῦπνέτετο βέτος.

ια'. Χαίροις, προβατικῇ, τῆς τοῦ Θεοῦ Μητρὸς τὸ ἱερώτατον τέμενος. Χαίροις, προβατικῇ, τῆς βασιλίδος τὸ προγονικὸν καταγώνιον. Χαίροις, προβατικῇ, τῶν τοῦ Ἰωακείμ προβάτων· τὸ πάλαι σῆκος, νῦν δὲ τῆς λογικῆς τοῦ Χριστοῦ πόλιν οὐρανομήμητος Ἐκκλησία· ἡ ποτὲ μὲν ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ τοῦ Θεοῦ δεχομένη τὸν ἄγγελον, τὸ νῆμα ταράττοντα, ἵνα τε βωννύντα, καὶ τῆς συνεχοῦσης ἀπαλλάττοντα νόσου· νῦν δὲ πλῆθι οὐρανίων δυνάμεων ἔχουσα, ὑμνούτων σὺν ἡμῖν τὴν θεομήτορα· τὴν τῶν θαυμάτων ἄδυσσον, τὴν πηγὴν τῆς παγκοσμίου λάσεως· οὐ λειτουργὸν δεξαμένη ἄγγελον, ἀλλὰ τὸν τῆς μεγάλης βουλῆς, ὡς ἐπὶ πόκον ἀφοψητὶ καταβάντα ὑπὲρ ἀγαθότητος, καὶ πᾶσαν τὴν φύσιν νοσήσασαν, καὶ πρὸς φθορὰν ἀποκλίνας, πρὸς ὑγίαν ἄνοιαν, καὶ πρὸς ζωὴν ἀγήρω ἐπανορθώσασαν· (66) δι' ὃν ὁ ἐν σοὶ παράλυτος ὡς ἔλαφος ἤλατο. Χαίροις, προβατικῇ τιμῇ, αὐξείτω σου ἡ χάρις. Χαίροις, Μαρία, γλυκύτατον τῆς Ἀννῆς θυγάτριον· πρὸς σὲ γὰρ αὐθις ὁ πόθος ἀνέλκει με. Πῶς ἐξεκονίζω σου τὸ σεμνότετον βάδισμα, πῶς τὴν στολὴν; πῶς τὸ πρόσωπόν σου (67) τὸ χάριν; γηραλέον φρόνημα ἐν νεάζοντι σώματι· στολὴ κοσμία, πᾶσαν θρόψιν καὶ μαλακίαν φεύγουσα. Βῆμα σεμνὸν, καὶ ἀτάραχον, καὶ πάσης βλακείας ἐλευθέρων. Ἦθος ἐστυμένον,

tius! Mulier sublimior Seraphim effecta est, quia Deus visus est angelis paulominus minoratus⁶⁵. Si-leat sapientissimus Salomon, nihilque jam sub cælo novum esse inficietur⁶⁶. O Virgo divinis gratiis affluens, templum Dei sanctum, quod spiritualis Salomon, ille princeps pacis abs se constructum inhabitavit: templum, inquam, non auro et inanimis lapidibus decoratum, sed auri loco Spiritu fulgens; pro lapidibus pretiosis, pulcherrimam margaritam habens Christum, Deitatis illum carbunculum, quem ut labia nostra tangat supplex precare, ut sic purgati ipsum cum Patre et sancto Spiritu laudemus, clamantes, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth⁶⁷, una Deitatis in tribus personis natura. Sanctus Deus et Pater, qui in te et ex te mysterium perfici voluit, quod ante sæcula præfinitum erat. Sanctus fortis, Dei Filius ac Deus, unigenitus, qui et primogenitum hodie ex sterili produxit, ut unigenitus ipse ex Patre, et primogenitus omnis creature, unigenitus nasceretur ex te Virgine matre, primogenitus in multis fratribus simili nobis, ratione carnis et sanguinis, quæ ex te assumpsit, particeps factus. Atqui te non ex solo Genitore, aut ex sola produxit Matre, ut soli Unigenito unigeniti proprietas modis omnibus absoluta servaretur. Solus enim ipse unigenitus est ex solo Patre, et solus ex sola Matre. Sanctus immortalis, sanctissimus Spiritu, qui divinitatis suæ rore te conservavit, ne ab igne divino assumpta fueris. Nam et hoc quoque Moysis ille rubus præsignabat.

11. Salvesis, probatica, Dei Matris sacratissimum delubrum. Salvesis, probatica, avitum reginæ domicilium. Salvesis, probatica Joachim, pecorum quondam caula, nunc autem rationalis Christi ovilis Ecclesia cælum representans; quæ olim quidem quotannis semel Angelum Dei excipiebans turbantem aquam, unumque valetudini restituentem, nunc autem cælestium virtutum copiosissimum agmen habes Dei Genitricem laudantium 849 nobiscum; illam miraculorum abyssum, mundi universi curationis fontem, quæ non angelum ministrum suscepit, sed magni consilii angelum, qui sicut pluvia in vellus sine strepitu descendit, totamque naturam laborantem et ad interitum vergentem, ad firmam sanitatem vitamque senii expertam, instauravit: per quem paralyticus qui in te jacebat, tanquam cervus exsiliit. Salvesis, veneranda probatica, incrementum gratia tua sumat. Salvesis, Maria, Annæ dulcissima puella: nam me rursum ad te amor pertrahit. Quonam modo incessum tuum gravitate plenum describam? quomodo amictum? quomodo venustatem oris? senilem illam in juvenili corpore prudentiam? honestus vestitus fuit, molliem et luxum omnem fugiens. Gressus gravis, nec præceps, nihil fractum ac molle habens. Mores severi, et

⁶⁵ Hebr. 11, 9. ⁶⁶ Eccl. 1, 10. ⁶⁷ Isa. vi, 6.

(65) Edit. προῦπήγετο.

(66) Lego, δι' οὐ.

(67) Edit. τὸ χάρισμα.

bilaritate temperati, per quos nullus ad te viris accessus pateret. Testis est metus ille, in quem ex inusitato angeli alloquio incidisti. Parentibus morigeram et obsequens eras. Animus humilis in sublimissimis contemplationibus. Sermo jucundus, ex leni anima progrediens. Quid demum aliud quam Deo dignum domicilium? Merito te beatam prædicant omnes generationes, ut eximium humani generis decus. Tu sacerdotum gloria, Christianorum spes, virginittatis uberrima planta. Per te enim virginittatis honestas sese latissime effudit: *Benedicta tu inter mulieres, et benedictus fructus ventris tui*. Qui te Dei Genitricem confitentur, hi benedicti sunt: qui inficiantur, maledicti.

12. O sacrum par Joachim et Anna, natalitiam hanc orationem a me accipite! O Joachim et Annæ filia et domina, orationem suscipe servi peccatoris, qui te tamen ardentem amat colitque, teque solam gaudii spem habet, et vitæ præsidem, nec non apud Filium pacatricem, ac certam salutis arrham. Peccatorum sarcinam discute, menti tenebras offundentem nebulam, terrenamque crassitiem dissipa, tentationes comprime, vitam meam fauste gubernam, ut ad cælestem beatitudinem per te ducar, pacemque mundo concilia. Universis hujus civitatis orthodoxis, absolutam numeris suis lætitiæ sempiternamque salutem præsta, tuorum parentum, universique cætus Ecclesiæ precibus. Fiat, fiat. Ave, *Æaria gratia plena, Dominus tecum: benedicta tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris tui*, Jesus Christus Dei Filius. Ipsi gloria cum Patre et Spiritu sancto in infinita sæcula sæculorum. Amen. *κοιλίας σου, Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱός. Αὐτῷ ἡ δόξα τῶν αἰώνων. Ἀμήν.*

VII.

Ejusdem Sermo alter, in eandem sanctissimæ Domine nostræ Deiparæ natalem diem.

4. Splendide hodie diem festum agit condita natura, dum novum cælum, Virginem accipit. Puella in terris nata est, Regis cælorum animatus thalamus. Juvencula solis radios fulgoribus obscurans, infans ex sterili effulsit, sacratissimum virginittatis sacrarium. Quis ad celebritatem non conveniet? quis solemnia atque Virgini chara dona deferet? Munus pulcherrimum iis qui virginittatem colunt, integritas incorrupta, nuptis castitas; divitiis erogatio; pauperibus gratiarum actio; his qui præsumunt, mansuetudo; regibus justitia; sacerdotibus sanctitas; cunctis denique recta in omnibus institutio. Quia vero ejusmodi munera sunt, eoque splendor evitescit, agite, gestiamus, et gratiarum actionis cantica depromamus, cum Davide: *Exsultemus Domino, jubilemus Deo Salvatori nostro*. Omnium Conditori templum quo excipitur, exstru-

⁸⁵ Psal. XLIV, 1.

(68) Edit. δόξα.

(68') Nunc primum Græce prodit hæc oratio ex

Α ἱαρότητι σύμμιχτον, ἀνδράσιν ἀπρόσιτον. Καὶ μάρτυς ὁ φόβος ὁ ἐπισυμβὰς τῷ ἀσυνήθει τοῦ ἀγγέλου προσφθέγματι. Γονεῦσιν εὐήμιος καὶ ὑπήκοος. Φρόνημα ταπεινὸν ἐν θεωρίαις ὑψηλοτάταις. Λόγος ἱαρός ἐξ ἀοργήτου ψυχῆς προσφερόμενος. Καὶ τί γε ἄλλο ἢ ἄξιον τοῦ Θεοῦ καταγώνιον; Σὲ ἀέλιως πᾶσαι αἱ γενεαὶ μακαρίζουσιν, ὡς ἐπιλεκτον δόξαν τῆς ἀνθρωπότητος. Σὺ ἱερέων καύχημα, Χριστιανῶν ἐλπίς, παρθενίας πολυφόρον φύτευμα. Διὰ σοῦ γὰρ τὸ καλὸν τῆς παρθενίας πεπλάτυνται. *Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου*. Οἱ ὁμολογούντές σε Θεοτόκον εὐλόγηται, οἱ ἀρνούμενοι κεκατῆρανται.

Β ἰβ'. Ὡ ἱερὰ ξυνορία Ἰωακείμ καὶ Ἄννα, δέχου παρ' ἐμοῦ λόγον τοῦτον! τὸν γενέσιον! Ὡ θύγατερ Ἰωακείμ καὶ Ἄννης καὶ δέσποινα! δέχου δούλου λόγον ἁμαρτωλοῦ, ἀλλ' ἐκ πυρὸς ποθοῦντος, καὶ σὲ μόνην κεκτημένου χαρᾶς ἐλπίδα, τοῦ βίου προστάτην, καὶ πρὸς τὸν σὺν Υἱὸν διαλλάκτην, καὶ σωτηρίας ἀρραβὼνα στερέμνιον. Καὶ τὸ τῶν ἁμαρτημάτων διασκορπίσαις φορτίον, καὶ τὸ ἐπισκοτοῦν τῷ ἐμῷ νῷ νέφος, καὶ τὴν ὕλῃ διασκεδάσαις παχύτητα καὶ στήσαις τοὺς πειρασμοὺς, καὶ κυβερνήσαις (68) αἰσίως τὸν βίον, καὶ πρὸς τὴν ἀνω χειραγωγῆσαις μακαριότητα, καὶ τῷ κόσμῳ βραβεύσαις εἰρήνην καὶ πᾶσι τοῖς τῆς πόλεως ὁρθόδοξοις οἰκήτορσι παντελῇ εὐφροσύνην, καὶ σωτηρίαν αἰώνιον, λιταῖς τῶν σε φυσάντων, καὶ παντὸς τοῦ τῆς Ἐκκλησίας πληρώματος. Γένοιτο, γένοιτο. *Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ, εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου*. Αὐτῷ ἡ δόξα σὺν Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς

Z.

Τοῦ αὐτοῦ Λόγος, εἰς τὸ γενέσιον τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου (68').

α'. Λαμπρῶς πανηγυρίζει ἡ κτίσις σήμερον, καὶ νῦν οὐρανὸν τὴν Παρθένον λαμβάνουσα. Κόρη ἐπὶ γῆς γεγέννηται, τοῦ Βασιλέως τῶν οὐρανῶν ἐψυχώμενος θάλαμος. Νεῖνις εἰς φῶς ἐλήλυθε τῆς ἡλιακῆς ἀκτίνος φανότερον ἀστράπτουσα. Βρέφος ἐκ στείρας ἀνέλαμψε, τῆς παρθενίας τέμενος ἱερώτατον. Τίς οὐχ ὑπαντήσῃ πρὸς τὴν πανήγυριν; τίς οὐ θεωροφῇ τὴν ἑόρτην, καὶ τῇ Παρθένῳ φιλούμενα; Δῶρον κάλλιστον παρθενεύουσιν ἡ ἀφθαρσία, γήμασι σωφροσύνη, πλουσίοις μετάδοσις, πένησιν ἡ εὐχαριστία, ἀρχουσιν ἡ ἡμερότης, βασιλεῦσιν ἡ δικαιοσύνη, ἱερεῦσιν ἡ ὁσιότης, τοῖς πᾶσιν ἐν ἅπασιν ἡ εὐνομία. Ἐπεὶ δὲ τοιαῦτα τὰ δῶρα, καὶ μετὰ τοιούτων ἡ λαμπροφροσύνη, δεῦτε σκιρτήσωμεν εὐφρόσυνα. Ἄσωμεν χαριστήρια, μετὰ δαβίδ· *Ἀγαλλισάμεθα τῷ Κυρίῳ, ἀλαλέξωμεν τῷ Θεῷ τῷ Σωτῆρι ἡμῶν*. Τῷ Κτίστῃ τῶν ἀπάντων, ναὶς ὑποδοχῆς ψυχοδέμνται.

cod. Regio 2350 collato cum versione Leonis Allatii quæ edita non est.

ὅτι τῷ δημιουργῷ λόγῳ καταγώνιον ξενισμοῦ ἦτοί-
μασται· ὅτι τῷ ἥλιῳ τῆς δικαιοσύνης νεφέλη φωτὸς
ἐξήπλωται· ὅτι τῷ περιβάλλοντι τὸν οὐρανὸν ἐν νε-
φέλαις, θεοφάντου περιβολαίου ἱσθὸς ἀνίσταται·
ὅτι τῷ κινῶντι ταῖς ὥραις τοὺς καιροὺς καὶ ἐνιαυ-
τοὺς συνακτῆριον νομίχων (69) ἀναδείκεται.

β. Χορεύσατε, νεάνιδες· παρθενικὴν γὰρ τὸ γε-
νήλιον. Σχιρτήσατε, μητέρες· μητρικὰς γὰρ καρπὸς
ἡ παρθενεύουσα. Στεῖραι, εὐέλπιδες ἔστε πρὸς τὴν
πρὶν στερεύουσαν, εἰτα θεόπαιδα γεννήσασαν ἀπο-
στοκοπεύουσαι. Μὴδὲ γε κόραι τῆς χυρείας ἀπολειπέ-
σθωσαν, τῆς μόνης κορῶν κορωνίδος ὁμοῦ καὶ βασι-
λίδος τὸ γενέσιον πανηγυρίζουσαι. *Σαλπίζατε σάλ-
πιγγι ἐπὶ τοὺς βουνούς· ἤχησάτε ἐπὶ τῶν ὄνυ-
χων· κηρύξατε ἐν Ἱερουσαλὴμ, δι' ὧσ' ἡμῖν
κένταυθα τὸ προσταττόμενον. Δαδὶδ ὁ θεοπάτωρ, εὐ-
φράνθητι· Ἡσαίας ὁ προφητοκράτωρ, φαιδρύνθητι.*
Καὶ ὁ μὲν, ὅτι ἐξ ὀσφύος σου κατὰ τὴν ὁρκωμοσίαν
ἡ βασιλὶς προέρχεται, ἐξ ἧς θῆσιν ἐπὶ τὸν θρόνον
σου τὸν καρπὸν σου θεὸς ἐπηγγέλατο· ὁ δὲ, ὅτι ἡ
προφητεία σου πέρας εἰληπεν, *Ἐξελεύσεται ῥά-
δος ἐκ τῆς ρίζης Ἰεσσαί, καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ρίζης
ἀναθήσεται.* Ῥόδος ἡ Παρθένος, ἐξ ἧς ἀπειρόγα-
μος· τὸ ἀνθρὸν καὶ ἀνάσων Χριστὸς ἀνεισιν.

γ. Ἀλλὰ τί μοι τῷ δεῖνι, καὶ τῷ δεῖνι τὸ χαίρειν
περιγράφειν, καὶ μὴ φωνῇ περιληπτικῇ διασημῆναι
τὴν ἀγαλλίαν; *Εὐφρανθήτω ὁ οὐρανὸς ἄνωθεν,
καὶ αἱ νεφέλαι βασιλεύουσιν δικαιοσύνην. Ἀνατι-
λάτω ἡ γῆ, καὶ βλαστήσάτω ἔλεος, καὶ δικαιο-
σύνην ἀνατελλάτω ἄμα (70).* Διὰ τί; ὅτι σκήνωμα
τῷ θεῷ ἱακῶδ πεφανέρωται· ὅτι τόπος ἅγιος τῷ
παναγίῳ λόγῳ ὑποδέδεικται. *Ὡς φοβερός ὁ τόπος
οὗτος, βοᾶτω ἱακῶδ ὁ πατριαρχικώτατος, οὐκ ἔστι
τοῦτο ἄλλ' ἢ οἶκος θεοῦ, καὶ αὕτη ἡ πόλις τοῦ
οὐρανοῦ!* Ὡς ἀπορρήτων ἀκουσμάτων! ὧ παραδόξων
ἀποταλίσμάτων! Τί τοῦτο τὸ καινὸν διήγημα; τίς
αὕτη ἡ ἐξινίζουσα παραβολὴ καὶ ἀπορρήτος; Εἰ ὁ
οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ οὐκ ἐξαρκέσουσι σοι, ὡς ὁ Ἀδ-
μος, καὶ τίς ἡ ἐξαρκούσα αὐτῷ φυσικὴ κατοικησις;
*Ὅχι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ, λέγει
Κύριος;* Καὶ ποῦ τῷ τοιοῦτῳ, καὶ τηλικούτῳ, καὶ
ὑπεραιροῦνι πάσης καταληπτικῆς ὑποθέσεως; οὐ
γὰρ ἐν ποσότητι τὸ ἀπειρον, περιληπτικὸν χωρίον
ἐξευρηθήσεται. Ὁ οὐρανὸς μοι, φησὶν, θρόνος, καὶ
ἡ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου. Καὶ ποῖος οἰκο-
δομηθήσεται οἶκος τῷ ἐρωτῶντι; ἢ τίς ἐξευρεθείη
τόπος τῆς καταπαύσεως αὐτοῦ; ἀλλ' ὅμως εὐρηται,
καὶ πεφανέρωται. Πῶς, καὶ τίνι τρόπῳ; Ὡς γὰρ
τὸ ζητούμενον. Μικρὸν ἀναμείνας, ἀγαπητὲ, λήψῃ
τοῦ ποδομένου τὴν ἐπιφυσίαν.

δ. Μέλλοντος ἀνθρώπου ἐξ οὐκ ὄντων εἰς τὸ εἶναι
παράγεσθαι δι' ἀπειρον θεοῦ ἀγαθότητα, πρότερον
οὐρανὸς ἐκτείνεται, γῆ ὑπεστέρεται, θάλασσα πε-
ριούριστα, καὶ ὅσα ἀμφοτέρων συμπληρωτικά, ἐν
ταυτῷ τῆς ὁλῆς διακοσμήσεως εἰληπταί. Εἰθ' ὅστε-

ctum est : quia Verbo rerum opifici hospitii domus
est parata ; Soli justitiæ expansa lucis nubes ; im-
mortalis Sponso divini decoris thalamus erectus ; ei
qui cælum nubibus operit, divinitus texti amictus
tela consurgit : ei qui tempestatibus tempestates
annosque commiscet, nuptiale conclave editum.

2. Choros, juvenulæ, ducite : Virginis namque
dies est natalis. Salite, matres : matris enim fru-
ctus Virgo est. Bono animo, steriles, estote, in eam
intuentes, quæ, cum prius sterilis esset, divinam
posthac prolem enixa est. At neque puellæ choro
desint, diem ejus natalitium celebrantes, quæ sola
puellarum apex et regina existit : *Glangite tuba su-
per montes ; sonate super excelsa ; prædicate in Jeru-
salem* **, quod quidem per Osee hic nobis etiam
præcipitur. David Deiparens, gaude animo ; Isaiæ
prophetarum primus, exhilarare ; alter quidem,
quod tuis ex lumbis, uti juratum erat **, regina
procedat, ex qua Deus fructum tuum super sedem
tuam positurum promiserat : alter vero, quod finem
habeat vaticinium illud tuum : *Egredietur virga de
radice Jesse, et flos de radice ascendet* **. Virga
Virgo est, ex qua integro decore muliebri, floridus
perennisque flos Christus assurgit.

3. Quid enimvero huic illive gaudendum desinio,
nec voce omnia complectente exultationem indico ?
Lateat cælum desuper, et nubes pluant justitiam :
*pullulet terra, et germinet misericordiam, et justitia
oriatur simul* **. Quid ita ? quia Deo Jacob taber-
naculum manifestatum est : quia locus sanctus
sanctissimo Verbo ostensus est. Clamet patriar-
charum amplissimus Jacob : *Quam terribilis est lo-
cus iste ! non est hic, nisi domus Dei, hæcque porta
cæli* **. O ineffabiles auditiones ! o insolitos even-
tus ! Quæ nova hæc narratio ? Quæ stuporem in-
gerens, et sermonis vim fugiens isthæc parabola ?
Cum cælum cæli, uti Scriptura prodit **, haud tibi
sufficiant, quænam tibi sufficiens naturalis habitatio
fuerit ? *Annon cælum et terram ego impleo, dicit
Dominus* ** ? Et ubinam rerum, tali ac tanto, quique
omnem comprehensionem exsuperat (non enim
quod infinitum est, in quantitate hæret) locus qui
complectatur, occurrat : *Cælum mihi, ait, sedes est,
et terra scabellum pedum meorum* **. Quænam vero
ei qui interrogat, domus exstruitur, quisve locus
inveniat, in quo requiescat ? At vero inventus
exhibitusque est ? Qua vero ratione, quove modo ?
hoc namque est quod nunc queritur. Tantisper
expecta, dilecte, et ejus quod optas, solutionem
accipies.

4. Cum homo per immensam Dei bonitatem in
rerum naturam edendus esset, in primis 851
cælum extenditur, subternitur terra, suis mare
terminis clauditur, ceteraque omnia, quibus utra-
que complenda essent, in universi ornatu una pro-

** Osee v, 8. ** Psal. cxxvi, 11. ** Isa. i, 11.

** Jerem. xxiii, 24. ** Isa. lxxvi, 2.

** Isa. xlv, 1. ** Gen. xxviii, 17. ** III Reg. iii, 27.

(69) Seg. ἀναδείκνυται.

(70) Allatius legit : δικαιοσύνη.

ducta sunt. Tum postremum homo, regio cultu in paradiso velut in virtutis schola ponitur: ac nisi violasset præceptum, a vitali illo loco nunquam exulasset: cumque experts indumenti esset, nisi divinis consiliis obstitisset, haudquaquam in multis variisque affectionibus obnoxiam mutationem cecidisset, ut Dei monarchæ loco plura numina coleret. Cunctis itaque, ut verbo expediam, interitioni deditis, miserante Deo, ne quem suis ipse manibus formasset, in nihilum cederet, penitusque aboleretur, cælum aliud novum, terramque ac mare fabricat, in quibus propensiori consilio humanum genus reformaturus ipse caperetur, qui capi nusquam potest. Isthæc porro est beata multipliciterque celebranda Virgo. O rem miram! Cælum quidem est, cum velut ex penitissimis virginitatis thesauris Solem justitiæ proferat: terra vero, ceu quæ ex intemeratis lumbis vitæ spicam edat: mare tandem, utpote quæ ex uteri sui sinu spiritalem margaritam prodit. Nunc itaque nova ejus qui capi nequit, creatura eluxit: universorum Regis regalis aula parata est, ejus qui incomprehensibilis est, ratione utens diversorium instructum. Quam mundus iste magnificus est! quam stupenda creatio, quæ virtutum arboribus venustatem habet, castitatis odore fragrat, sensorum splendoribus claret, cunctisque bonis aliis nulla penuria fruitur: digna denique prorsus est, in qua Deus ad homines veniens inhabitet! Quinimo, inquit, mundus anterior quam maxime est admirabilis. Tum enim, cum creata sunt sidéra, laudaverunt me voce magna angeli mei⁹⁸, et prædicaverunt. Nihil vero sic Deo decens gratumque fuit, uti sancta omnibusque modis miranda Virgo. Quod ita esse ex patientissimo Job noveris. Nam cælum quidem minime mundum esse ait, nec stellas in conspectu ejus reprehensione vacare⁹⁹. Hac vero quid purius sit? quid irreprehensibilius? quippe quam Deus supremum ac purissimum lumen sic amaverit, ut illapsu Spiritus sancti substantialiter cum ea commistus sit, ex ipsa perfectus homo, nihil demutato aut confuso eorum quæ propria sunt statu, prodians. Rem plane mirabilem! Qui humanissimus est, ancillam suam in parentem sibi adsciscere non erubuit. O indulgentiæ demissionem! Qui eximie bonus est, proprii figmenti proles audire non renuit, amore captus illius quæ creatis omnibus speciosior est: illam amplexus, quæ celestibus virtutibus dignitate præit. De hac itaque summe admirabilis Zacharias ait: *Gaude et lætare, filia Sion, quia ecce venio, et habitabo in medio tui, dicit Dominus*¹⁰⁰. Sed et beatis- simus Joel de eadem, ut quidem existimo, ita prope modum noscitur clamare: *Confide, terra, gaude et lætare, quia magnificavit Dominus ut faceret tibi*¹⁰¹. Terra namque est, in qua sacratissimus Moyses umbraticæ legis calceamentum solvere ob gratiæ

Αρον ὁ ἄνθρωπος βασιλικῶς εἰς γυμνάσιον ἀρετῆς ἐν παραδείσῳ τίθεται· ἀλλ' εἰ μὴ ἡ παράδοσις προδ-
χώρησεν, οὐκ ἂν τοῦ ζωηροῦ χωρίου ἐξωρίζετο (71).
Ἐξοστρακισθεὶς δὲ τοῦ ἐνδύματος, εἰ μὴ ταῖς
θείαις προμηθείαις ἀντανίστατο, οὐκ ἂν εἰς τὴν πο-
λυπαθεστάτην ἀλλοίωσιν κατηγάγετο, ἀντὶ Θεοῦ
μονάρχου πολυθεῖαν σεβόμενος. Διὰ τοι ταῦτα, ὡς
ἐν κεφαλαίῳ φάναι, τῇ φθορᾷ κατεσχημένον ἀπάν-
των, καὶ Θεοῦ κατοικτιζομένου μὴ εἰς παντελεῖ
ἀνοπαρεῖαν χωρῆσαι τὸ τῶν οἰκείων χειρῶν πλάσμα,
ἄλλου καινοῦ οὐρανοῦ, γῆς τε καὶ θαλάσσης ποίημα,
ἐν οἷς χωρηθῆναι εὐδοκεῖ δι' ἀνάπλαισιν τοῦ γένους
ὁ ἀχώρητος. Καὶ ταῦτά ἐστιν ἡ μακαρία καὶ πολυ-
ύμνητος Παρθένος. Ὡ τοῦ θαύματος! Οὐρανὸς μὲν,
ὡς ἐκ τῶν ἀδύτων θησαυρῶν, τὸν τῆς δικαιοσύνης
B ἥλιον ἀνίσχουσα· γῆ δὲ, ὡς ἐκ τῶν ἀχράντων λαγό-
νων τῆς ἀφθαρσίας, τὸν στάχυν τῆς ζωῆς βλαστή-
σασα· θάλασσα, ὡς ἐκ τῶν κοιλιῶν κόλπων, τὸ
νοητὸν μαργαρίτην προφέρουσα. Ἦδη τοιγαροῦν
παρήχθη ἡ νεοφανὴς κτίσις τοῦ ἀχωρήτου. Ἡὐρε-
πίσθη ἡ βασιλεία· αὐλὴ τοῦ Παμβασιλείου. Ἦτοι-
μάσθη τὸ λογικὸν καταγύγιον τοῦ ἀκαταλήπτου. Ὡς
μεγαλοπρεπὴς ὁδε ὁ κόσμος! ὡς ἀξιάστος ἡ δη-
μιουργία, φυτοῖς ἀρετῶν ὠραρίζουσα, ἀνθεσιν ἀγνείας
εὐωδιάζουσα, λαμπρότητι θεωριῶν ἀγλαίζουσα, πᾶ-
σιν ἄλλοις ἀμφιλαφεῖν ἀγαθοῖς ἀνευδαῶς ἔχουσα,
ἀξία, τὸ δὴ λεγόμενον, τοῦ Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους
ἐνοικήσεως! Καίτοι γε καὶ ὁ πρὶν κόσμος, θαυμα-
στός ἐστι μάλιστα· ὅτε γάρ, φησὶν, ἐγενήθησαν
C ἄστρα, ἦντο δὲ με φωνῇ μεγάλῃ πάντας ἀγγελοὶ
μου, καὶ ὕμνησαν. Ἄλλ' οὐ τί πω οὕτω θεοπρεπὲς,
ὡς ἡ μακαρία αὕτη καὶ πανθαύματος Παρθένος.
Καὶ ὅτι ἀληθὲς, ἀκουσον τοῦ πολύτλα ἰὸδ λέγοντος·
Οὐρανὸς μὲν οὐ καθαρὸς, ἄστρα δὲ οὐκ ἀμμεπτα
ἐναντίον αὐτοῦ. Τῆς δὲ τί καθαρώτερον; τί δὲ ἀμμε-
πτότερον; ἥς τοσοῦτον ἠράσθη Θεός, τὸ ἀκρότατον
φῶς καὶ καθαρώτατον, ὡς δι' ἐπιλεύσεως ἀγίου
Πνεύματος οὐσιωδῶς αὐτῇ συγκαθῆναι, καὶ ἐξ
αὐτῆς προελθεῖν τέλειος ἄνθρωπος, μετὰ τῆς ἀμ-
ταβόλου καὶ ἀσυγχύτου τῶν οἰκείων ἰδρύσεως. Ὡ
τοῦ θαύματος! Τὴν ἰδίαν δούλην, μητέρα κτήσασθαι
οὐκ ἐπησχύνθη ὁ φιλανθρωπώτατος. Ὡ τῆς συγκα-
ταβάσεως! Τοῦ ἰδίου πλάσματος γέννημα χρηματίσαι
οὐκ ἀπηνήνατο ὁ ὑπεράγαθος, ἐκείνης ἐρπυσθεὶς δη-
D λαδῇ τῆς ὠραιότερας πάσης κτίσεως, ἐκείνης ἐπι-
λαβόμενος τῆς ἀξιωτέρας τῶν οὐρανίων δυνάμεων.
Περὶ ταύτης τοίνυν ὁ Ζαχαρίας ὁ θαυμασιώτατος,
τέρπου, φησὶ, καὶ εὐφραίνου, θύγατερ Σιών, διότι
ἰδοὺ ἐρχομαι, καὶ κατασκηνώσω ἐν μέσῳ σου,
λέγει Κύριος. Περὶ ταύτης γε καὶ ἰωὴλ ὁ μακα-
ριώτατος, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ὥδε πως κεκραγὼς φαινε-
ται· Θάμσει, γῆ, χαῖρε καὶ εὐφραίνου, ὅτι ἐμεγά-
λυνε Κύριος τοῦ ποιῆσαι σοι. Γῆ γάρ ἐστιν, ἐφ'
ἣ Μωϋσῆς ὁ ἐρώτατος λῦσαι τὸ ὑπόδημα τοῦ σκιῶ-
δους νόμου εἰς ἐξαλλαγὴν χάριτος προσετίττετο. Γῆ
ἐστίν, ἐφ' ἣ τεθεμελιώσθαι τῇ σαρκὶ ὑπὸ τοῦ Πνεύ-

⁹⁸ Job xxxviii, 7. ⁹⁹ Job xxi, 5. ¹⁰⁰ Zach. ii, 10. ¹⁰¹ Joel ii, 21.

(71) Seg. ἐξοστρακίσθη.

ματος φέται, ὁ θεμελιῶν τὴν γῆν ἐπὶ τὴν ἀσφά-
λειαν αὐτῆς. Γῆ ἐστίν, ἡ σπορὰς ἀνεπίδεκτος, καὶ
ἀπάντων καρποτροφοῦσα τροφοδότην. Γῆ ἐστίν, ἐφ'
ἣν τῆς ἀμαρτίας ἀκανθα οὐκ ἀνέτειλε. Τούναντιον
δὲ μᾶλλον διὰ τοῦ ταύτης ἔρρους πρόβριζος ἐκτέλι-
ται. Γῆ ἐστίν, οὐχ ὥς ἡ πρότερον κατηραμένη, καὶ
ἥς καρποὶ πλήρεις ἀκανθῶν καὶ τριβόλων· ἀλλ' ἐφ'
ἣν εὐλογία Κυρίου, καὶ ἥς εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς
κοιλίας, ὥς φησιν ὁ ἱερὸς λόγος.

ε'. Ἀλλ' ἐπεὶ ταῦτα οὕτως, φέρε, ἴδωμεν ὅθεν
εὐθυδρόμησεν ὁ ἀείζωνος ὁρηγῆς τῆς παρθενίας· τίς ὁ
φύσας, καὶ τίς ἡ τεκούσα. Ἰωακείμ τε καὶ Ἄννα, ἡ
διαφανὴς καὶ πανεύφημος τοῦ Λόγου ξυνοῦς, ἡ
πασῶν συζυγίων θεοπιστωτέρα ἁρμονία. Ἦς γὰρ ὁ
κλάδος ὑπερφερὴς ἀπάντων, οὐ δῆπου ταύτης ἡ ῥίζα
μὴ προσφερεστέρα; Ἀλλ' ἡμῖν εὐριζος φύς οὕτω
μεγαλοφυῆς τε καὶ ἐξοχωτάτης, καρποῦ δὲ τέως ἀγο-
νος. Καθαρωτάτη ἡ πηγή, ἀλλὰ βεῖθρον οὐ φέρουσα.
Συμφορὰ ἡ ἀπεικταία. Εὐληπτικὰ καὶ ἐπώδυνα τὰ
παριστάμενα. Τί οὖν; Ἐκέκραξαν δίκαιοι, καὶ ὁ
Κύριος εἰσήκουσεν αὐτῶν, καὶ ἐκ πασῶν τῶν
θλίψεων αὐτῶν ἐρέωσας αὐτούς. Πόρρωθεν Δαβὶδ
ἐνθεαστικώτατα διεσήμενε τοιάδε· Ἐκέκραξαν, φη-
σιν, οἱ δίκαιοι. Τῆς ὁλῆς ἀνθρωπότητος πρόσωπον
εἰσφέρειν μοι ἡ θυὰς αὐτῆς τεθεώρηται. Ἐθεώρουν
τοιγαροῦν θεογνωσίας τὴν ἀνθρωπότητα ἔρημον, ἐξ
ἀπιστίας τὸν κόσμον χηρεύοντα· ἐκείπερ, Πάντες
ἀξέκλιναν, ἅμα ἡχρεώθησαν, κατὰ τὸ φέδμενον.
Ὁδυνήθη ἡ ἀταξία, κατηφὴς ἀκαρπία. Ἐκέκραξαν
οἱ δίκαιοι, ἐν τῷ οικείῳ δηλαδὴ παραδείσῳ. Ὅτου
ἔνεκα; Ἐπειδήπερ ἐκ παραδείσου ἡ λυπηρὰ ἀμαρ-
τία ἐξελλήθυεν, ἐκεῖ φησι τῇ προμήτορι ὁ τῶν ὅλων
θεός· Πληθύνων πληθυντῶ τὰς λύπας σου, καὶ
τὸν στεναγμὸν σου. Ἐν λύπαις τέξῃ τέκνα, καὶ
πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἡ ἀποστρεφὴ σου. Τί ἐκέ-
κραξαν; Καρπὸν κοιλίας, ἥγουν εὐκαρπίαν θεο-
γνωσίας ἐξαιτούμενοι, καὶ ταῦτα εἰκὸς προσευχό-
μενοι. Ἀδυνατῇ Κύριε Ἐλωὶ Σαβαώθ, οἶδας τῆς
ἀπαίδας ὄντιδος. Γινώσκεις τῆς ἀκαρπίας τὸ (72)
ἄθυμον. Ἐν ἐπιβλέπων ἐπιβλέψῃς ἐπὶ τὴν ταπει-
νωσιν τῶν δούλων σου, καὶ δῶς τοῖς δούλοις σου
σπέρμα παιδὸς, δώσωμεν αὐτὸ ἐνώπιόν σου δοτόν.
Καί γε ὁ Κύριος εἰσήκουσεν αὐτῶν, ὁ ταχύς εἰς
ἔλεον, βραδύς δὲ εἰς ὀργήν, δοὺς τὴν κυριώνυμον
Μαρίαν λύτερον οὕτως ἀγλαὴν καὶ μεγαλοφυῆς ἀντὶ
τῆς Εὐας. Θυγάτηρ ἱάμα μητρικὸν γεγέννηται· τὸ
νέον φύραμα τῆς θείας ἀναπλάσεως, (73) ἡ παναγία
ἀπαρχὴ τοῦ γένους, ἡ ῥίζα τοῦ θεοφράστου κλάδου,
τὸ τοῦ προπάτορος ἀγαλλίαμα. Ὡς τῆς εὐεργεσίας!
Ὡς τῆς μεγαλοδορεῆς! Ἀρα οὐχὶ καὶ αὐτὸς ὁ ἥλιος
φαιδρύτερας νῦν τὰς ἀκτίνας ἀφίησι τῆς περιχαρείας
πῶς αἰσθόμενος; Ἀρα οὐχὶ καὶ πᾶσα ἡ κτίσις οἶον
ἐναδρύνεται ἐπ' ἐλπίδι τῆς ἐκ φθορὰς ἐλευθερίας,
ἐπὶ τῇ γεννήσει τῆς ἀφθόρως (74) κυοσύνης τὸν ἐλευ-

A commutationem jussus est. Terra est, in qua ille
carne fundatus a Spiritu canitur, qui fundat terram
super stabilitatem suam⁷². Terra est, quæ non se-
mine suscepto eum protulit, qui omnibus escam
præbet. Terra est, in qua nulla peccati 852 enata
spina; secus vero per cujus germen illud potius
evulsum est. Terra est, non uti prior maledicta, ac
cujus fructus spinis ac tribulis horrescant; sed su-
per quam benedictio Domini fuit, et cujus fructus
ventris benedictus, ut sacro dictum est oraculo⁷³.

8. Hæc cum ita se habeant, age, jam videamus
ex quo genere semper virens virginittatis ramus
recta venerit; quis genitor, quæve genitrix illius
exstiterit. Joachim scilicet et Anna, illustre celo-
bratissimumque Verbi par, conjugii omnibus divi-
nior compages. Cujus enim ramus omnia exsuperat,
cur radix cum eo non maxime congruat? Atqui
probris radicibus planta sic magnifica et eximia,
interim fructu carebat. Limpidissimus fons, sed qui
nullum fluentum emittebat. Deprecanda calamitas;
graves diræque circumstantiæ. Quid igitur? Cla-
maverunt justī, et Dominus exaudivit eos, et ex om-
nibus tribulationibus eorum liberavit eos⁷⁴: qualia
quidem longe antea David divinissimo afflatu signi-
ficaverat. Clamaverunt justī, inquit. Universi ge-
neris humani personam par istud meo sensu refe-
rebat. Quocirca universum genus humanum Deo
cognitione destitutum cernebant: mundum ob infi-
delitatem viduum; cum Psalmista teste: Omnes de-
clinassent, simul inutiles facti sunt⁷⁵. Molesta inor-
dinatio, mœstæ sterilitatis dispendia erant. Clama-
verunt justī. Ubinam? in proprio horto. Quapropter,
cum ex paradiso tristis peccati noxa exiisset, ibi
omnium primæ matri universorum Deus dixit: Mul-
tiplicans multiplicabo dolores tuos et gemitum tuum.
In doloribus paries, et ad virum tuum conversio
tua⁷⁶. Quid clamaverunt? uteri fructum, id est ube-
rem Dei notitiam postulantes. Adonai Domine Eloi
Sabaoth, sterilitatis probrum non ignoras, quanto
mœrori subiaceant, qui fructus sunt experies, nosti.
Si respiciens respexeris in humilitatem servorum
tuorum, dederisque servis tuis prolem, dono eam
coram te donabimus. Exaudivit itaque eos Domi-
nus, qui velox sit ad miserandum, et tardus ad
iram, donans eam quæ proprie Mariæ nomen gerit,
in splendidum et magnificum pro Eva pretium. Ma-
tris medicamentum filia effecta est: divinæ refor-
mationis nova conspersio, sanctissimæ generis pri-
mitiæ: rami divino ore prolati radix: primi pa-
rentis exsultatio, O beneficium! o munificentiam!
Nunquid non sol splendidiore nunc radios ejaculatur,
qui gaudii exsuperantiam velut persentiscat? Annon
natura omnis quodam modo superbit ac
glorietur, libertatem a corruptela sperans? In illius
nativitate, quæ sine labe mundi liberatorem est pa-

⁷² Exod. iii, 5. ⁷³ Luc. i, 28. ⁷⁴ Psal. xliii, 8. ⁷⁵ Psal. xliii, 3. ⁷⁶ Gen. iii, 16.

(72) Allatius legit ἄτιμον, probrum.

(73) Hic lacuna fuit in Allatii codice.

(74) Allat. legit. ἀσπόρως, sine semine.

ritura. Sed et quæ sequuntur, inspicie. Libens, velim audias, dilectissime, nec te perscrutari pigeat. *Mulge*, inquit Scriptura¹, *lac, et erit butyrum*. Consentaneus justorum precationis locus. In horto preces fundentes, hortum priore longe feliciorum genuerunt. Illic insurro serpens Evam facili strue seduxit. Hic Gabriel archangelus Mariam læto sermone conveniens, turbavit quidem, sed non decepit. Illic serpens auditus tristem mortem importavit: hic angeli quada sempiternæ juvennitatis vitam hominum generi vicissim invexit. Illic doloris **853** plena sententia, et quæ ex prævaricatione paritura est: hic Spiritus sancti adventus, gaudio eam complens, quæ ex prophetæ oraculo parius dolores effugit. O rerum commutationem! o novitatem eorum quæ modo geruntur! *Vetera transierunt* (quod hic quoque dicatur), *et ecce facta sunt omnia nova*². Domus initium, secundum exquisitissimam ejus considerationem, Deique ad homines adventus inchoatio, præsentis diei solemnitas præfulget.

6. Habes, charissime, rei de qua quærebatur, solutionem. Jam promissi debitum recepisti. Adedum, tu quoque cum Isaia Isaïæ voces proloquere: *Domine Deus meus, glorificabo te: laudabo nomen tuum, quoniam fecisti res mirandas, consilium antiquum, verum*³. Nec multo post in Sancta quoque sanctorum introeuntem beatam visurus es, cum jam sanctissima Numini consecratam: tum deinde eum utero concipientem, qui comprehendere non potest. O prodigium! In exigua corporis mole illum habitare, qui pugillo cuncta continet. Qui vero, o Christi hostis (ut paucis alio digrediar), non circumscriptus est? Quod etsi, inquit, nobis similis, at superior tamen exstitit. Quid vero refert? Non enim penes formam humanam discrimen ac varietas est, sed penes naturam divinam. Scilicet, maternis uberibus humano more lactabatur; at, divino vitam matri præbebat. Nostri more articulata voce loquebatur: supra nos vero divina potestate mandabat, unde miracula patrarentur. Terrenis pedibus nostro modo ambulabat; quod autem maris dorsum calcaret, hoc supra nostram conditionem erat. Nostri instar carne crucifigebatur: at superiori nobis potentia adversas potestates in cruce affigebat. Ex his, alia ad naturam certis terminis definitam pertinent, utpote nobis similem: alia ad incircumscriptionem quæ nobis superior est. Ita nempe ut neutra alterius naturales proprietates substantiali congressu vitiet, sed intra suos quæque terminos consistat. Tu vero, hoc caveres, ne circumscribas, sive in imagine repræsentantes (hæc enim idem sunt) tum Acephalorum errore naturas confundis, tum dispensationem cum Manichæis amoliris. Levior tua dementia foret, si Judæos sectareris, quam dum Christiani nomine insignitus in Christum inveheris. Ille namque Deum corpus assumpsisse nequaquam admittens, dum

A θεωρήτην τοῦ κόσμου; Σκόπει καὶ τὰ ἐξῆς φιλικροῦ-
μων ἔσο, ἀγαπητὲ, καὶ μὴ ἀποκνήσῃ πρὸς τὴν ἔρευ-
ναν. Ἀμείλγε, φησί, γάλα, καὶ ἔσται βούτυρον.
Κατάλληλος ὁ τόπος τῆς δικαίων προσευχῆς. Ἐν
παραδείσῳ προσευξάμενοι, παράδεισον ἔτεσκον, πολὺ
τοῦ προτέρου μακαριώτερον. Ἐκεῖ ὅρις ψιθυρίσας,
εὐάλωτα τὴν Ἐβαν ἐξηπάτησεν. Ἐνταῦθα Γαβριὴλ
ὁ ἀρχάγγελος ὁμιλήσας τῇ Μαρίᾳ εὐφρόσυνα, δι-
ετάρaxεν, ἀλλ' οὐκ ἐξηπάτησεν. Ἐκεῖ ἡ τοῦ ὄφeos
ὕπακοή θάνατον τὸν ἀμειδίῃ προσέξενσεν. Ἐνταῦθα
ἡ παιδὴ τοῦ ἀγγέλου, ζωὴν τὴν αἰσιχαρῇ τοῖς ἀνθρώ-
ποις ἀντείσσηγαγεν. Ἐκεῖ ἡ ἀπόφασις ὀδυνηρὰ τῇ ἐκ
παρακοῆς τικτούσῃ· ἐνταῦθα ἡ τοῦ ἁγίου Πνεύματος
ἐπιφοίτησις, χαρμύσυνα τῇ ἐκπεφυγούσῃ προφητικῶς
τὰς λυπικὰς ὥδινας. Ὡς τῆς ἐξαλλαγῆς τῶν πρatto-
μένων! Ὡς τῆς καινότητος τῶν τελουμένων! Τὰ ἀρ-
χαῖα παρῆλθε (λελέχθω κἀνταῦθα), ἰδοὺ γέγονε τὰ
πάντα καινὰ. Οἴκου ἀρχὴ κατὰ ἀκριβεστάτην θεω-
ρίαν, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους ἐπιδημίας
ἡ παρούσα πανήγυρις προεκλάμπουσα.

ζ'. Ἐχεις, ὦ φιλότης, τοῦ ζητουμένου τὴν λύσιν.
Ἀπέλαθεν τῆς ὑποσχέσεως τὸ χρέος. Δεῦρο, λείπον
κα' αὐτὸς σὺν Ἡσαΐᾳ τὰ Ἡσαΐου· Κύριε ὁ Θεός
μου, δοξάσω σε· ὑμνήσω τὸ ὄνομα σου, ὅτι ἐποίη-
σας θαυμαστὰ πρᾶγματα, βουλήν ἀρχαίαν ἀλη-
θινήν. Μικροῦ μὲν οὖν καὶ ὕψι τὴν μακαρίαν εἰς
τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων εἰσιούσαν, ὡς ᾗδῃ τῇ παναγε-
στάτῃ Θεῷ ἀφιερωμένην· ἔπειτα συλλαμβάνουσαν ἐν
γαστρὶ τὴν ἀκριβήν. Ὡς τοῦ θαύματος! Εἰς μι-
κρὸν σώματος ἐνοικῆσαι τὸν περιέχοντα δρακὶ τὰ
σύμπαντα. Καὶ πῶς οὐ περιγραπτὸς, ὦ Χριστομάχε
(ἵνα μικρὸν παραθεωρήσω); Ὅτι, εἰ καὶ καθ' ἡμᾶς,
φησὶν, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμᾶς. Καὶ τί τοῦτο; Οὐ γὰρ κατὰ
τὴν ἀνθρωπείαν μορφήν, ἀλλὰ κατὰ τὴν θεότητος
φύσιν ἡ διαφορά καὶ ἐξαλλαγὴ· οἷον ἐγαλουχεῖτο μα-
ζοῖς μητρικοῖς ἀνθρωπικῶς· ἀλλὰ παρῆχε τὸ ζῆν
μητρὶ θεοπρεπῶς. Ἐλάλει φωνῇ ἐνάνθρωπῃ καθ' ἡμᾶς,
ἀλλὰ παρηγγυετο ἐξουσίᾳ θεϊκῇ ὑπὲρ ἡμᾶς, δι' ὧν
τὰ θαύματα. Ὡδοποιοὶ γειροῖς ποσὶ καθ' ἡμᾶς, ἀλλ'
εἰς νῦτα θαλάσσης ὑπὲρ ἡμᾶς. Ἐσταυροῦτο σαρκὶ
καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' ἐτροποῦτο ἐν σταυρῷ τὰς ἐναντίας δυ-
νάμεις ὑπὲρ ἡμᾶς· ὧν τὰ μὲν περιγραπτῆς φύσεως·
τῆς καθ' ἡμᾶς γάρ· τὰ δὲ ἀπεριγράπτου, τῆς ὑπὲρ
ἡμᾶς· οὐ λυμνημένης θατέρας θάτερα τῇ οὐσιώδει
συνδῶν τὰ φυσικὰ ἰδιώματα, ἀλλ' εἰσω τῆς οὐκείας
D ὁροθεσίας ἐκατέρας ἐστῶσης. Εὐ δὲ φεύγων τὸ περι-
γράφειν, ἥτοι εἰκονίζειν· ταυτὸν γὰρ ἀμφοτέρω, καὶ
τὰς φύσεις φύρεις σὺν Ἀκεφάλῳ, καὶ τὴν οἰκονομίαν
ἀποσκευάσῃ σὺν Μανιχαίοις. Ἦντων ἦν σοι εἰς ἀνοίας
λόγον, ἵνα τὸ ἀληθὲς εἰπω, Ἰουδαΐζειν, ἢ τὴν προσ-
ηγορίαν Χριστιανοῦ ἔχοντι κατὰ Χριστοῦ φέρεσθαι.
Ὅτι ὁ μὲν οὐ προσείμενος θεὸν σεσωματωσθαι, οὕτως
εἰκονίζει, ἀκόλουθα ἑαυτῷ πράσσει· σὺ δὲ προσ-
ηκάμενος μὲν, μὴ εἰκονίζων δὲ, ἀνακόλουθος σεαυτῷ
γίνη, γέλωτα ὀφλισκάνων καὶ τῷ Ἰουδαΐζοντι. Καὶ
οὕτω λέγω τὴν ὕβριν, ἀλλὰ πρὸς μὲν ἐκείνους τοσοῦ-

¹ Prov. xxx, 35. ² II Cor. v, 17. ³ Isa. xxv, 1. ⁴ Hæc contra Copronymum, qui Christum ut homo est, pingendum negabat, velut incircumscriptionem refellit Niceph. CP. in Antirrheticis ineditis.

τος ὁ λόγος, ὅτι μὴ δογματικῶς, ἀλλ' ἑορταστικῶς ἅμα nec pictura representandum putat, sibi ipse consentanea facit, Tu vero qui illud concedas, cum pictura exprimere nolis, tibi ipse dissentaneus, vel ab ipsomet Judæo deridendus es: quanquam necdum contumeliam dico. Et hæc quidem ad illos dicta sint, quando non ad discutienda dogmata, sed ad celebritatem agendam convenimus. Nos porro paucis Virgine salutata, et ex iis potissimum quibuseam divinæ Litteræ cohonestant, sermonem, etsi non digne salis, absolvemus.

Ζ. Χαῖρε, Μαρία, ἦτοι μυρία, διὰ τὸ ἀπειροπληθὲς τῶν ἐγκωμίων. Μυρία γὰρ εἰπὼν περὶ σοῦ τις, οὐκ ἂν ἐφίκοιτο τῆς ἀξίας. Χαῖρε, Κυρία, ὡς τοῦ τῶν ὅλων Κυρίου μητροπρεπῶς τὴν κυρσίαν εὐληφεία, ἥς τὰ σύμπαντα δοῦλὰ τις φήσας, οὐκ ἀπὸ σκοποῦ βάλλοι τὸν λόγον. Χαῖρε, σμύρνα θαλασσία, ἡ ἐν τῇ ἀλμυρᾷ τοῦ βίου ῥοπῇ τὴν σάρκα νεκροφοροῦσα τῇ ἀμαρτίᾳ, ἐξ ἧς γλυκασμὸς, καὶ ὅλων ἐπιθυμία, ὁ λέγων ἐν Ἀσμασιν, Ἐρῶν γὰρ σμύρναν μετὰ ἀρωμάτων μου. Χαῖρε, βάτε, τὸ πυρίπλοκον θαῦμα, ἡ κατὰ στέρσιν ἄδατος τῇ ἀμαρτίᾳ· ἐπεὶ καὶ φυτὸν ἀθιγές, καὶ βατὸν οὐρανὸν δεδειχίλα γηγενέσιν ἐκ θεογονίας σου. Χαῖρε, κιβωτὲ, τὸ θεόδηκτον στέγος, ἡ τοῦ νεοκτιστοῦ κόσμου ταμία, ἀφ' ἧς ἔξεισι Χριστὸς, ὁ νῆος Νῶε, πληρὸν τὸν ἄνω κόσμον τῇ ἀφθαρσίᾳ. Χαῖρε, ῥάβδος, τὸ θεόφυτον ἔρπος, ἡ μόνη πασῶν παρθένων τεκνοφόρος, ἐξ ἀσπορίας ἀνθήσασα υἷα τὸν τῶν ἀπάντων Θεὸν καὶ ἱεράρχην. Χαῖρε, στάμνε, τὸ χρυσόπλαστον ἄγγος, ἡ παντός ἀγγους ἐξωκισμένη, ἀφ' ἧς μανναδοτεῖται ἅπας ὁ κόσμος, τὸν ἐν πυρὶ τῆς Θεότητος ἐξοικηθέντα τῆς ζωῆς ἄρτον. Χαῖρε, σκηνή, ὁ θεότητος πόλος, οὐρανοῦ τῶν ἀφίδων προφερεστέρα, ἀφ' ἧς αὐτοπροσώπως ὠμίλησε Θεὸς ἀνθρώποις, καὶ ἐξ ἧς εἰς τὸν κόσμον ἰλασμὸς ἐπεδήμησεν αἰώνιος. Χαῖρε, θυμιατήριον, τὸ σκεῦος τὸ χρυσόνου, ἡ τὸν θεῖον ἀνθρακα ἔδον φέρουσα, ἀφ' ἧς διέπνευσεν εὐωδία τοῦ Πνεύματος, τὴν μυδῶσαν φθορὰν ἐκ κόσμου ἀπελαύνουσα. Χαῖρε, τράπεζα, τὸ θεόδοτον κρᾶμα ἡ πᾶσιν ἀγαθῶν ἀρετῶν πληθούσα μέθεξις, τῷ λέγοντι ἐν Ἀσμασιν· Ὁμῶς σου κρατὴρ τορευτὸς, μὴ ὑστεροῦμενος κρᾶματος. Χαῖρε, ναὶ, τὸ καθαρότευκτον Κυρίου δῶμα, περὶ οὗ φησιν ὁ Δαβὶδ· Ἅγιος ὁ παὼς σου, θαυμαστός ἐν δικαιοσύνῃ· ἐξ οὗ ναυργῶν Χριστὸς ἐαυτὸν τὸ σῶμα, ναοὺς δείκνυσιν τοὺς βροτοὺς Θεοῦ ζώντος. Χαῖρε, ἀγίασμα, ἡ κρήνη ἡ θεόδρυτος ἡ πάσης ἀγιοστείας ἀνάπλεως, ἐξ ἧς πρὶς τῶν ἁγίων Ἅγιος, ὁ ἐξ ἀναγείας ἀποκαθαίρων κόσμον. Χαῖρε, τόπος Κυρίου, ἡ θεοστιθὲς γαῖα, ἡ τὸν ἔξω τούτου παντός τῇ Θεότητι τοπώσασα τῇ σαρκώσει, ἐξ ἧς ὁ ἀπλούς, σύνθετος· καὶ ὁ αἰδιος, ἔγγρονος· καὶ ὁ περιγραπτός, ὁ ἀπερίγραπτος. Χαῖρε, οἶκος Θεοῦ, ὁ θείαις ἀγλαΐαις ἐκλάμπων δόμος, οὗ τὸ ὑπέρθυρον ἀναφαίρετον τῆς ἀγνείας· ἡ πλήρης δόξης Κυρίου, καὶ τῶν πυρίνων Σερὰφῖμ φωτοειδεστέρα ἐν πνεύματι. Χαῖρε, πύλη, ἡ ἀνατολόβλεπτος, ἐξ ἧς ἡ τῆς ζωῆς ἀνατολὴ τοῖς ἀνθρώποις τὴν τοῦ θανάτου δύσιν μειοῦσα· ἡ θεόδευτος βᾶτος, καὶ τὰς κλείς τῆς παρθενίας φέρουσα.

7. Ave, Maria, quasi *μυρία*, infinita, ob infinitam laudationum copiam. Quamvis innumera quis de te dixerit, nunquam tamen argumenti dignitatem assecutus erit. Ave, Domina, quæ materna auctoritate, universorum Domini dominatum nacta sis: cui si quis cuncta ancillari dicat, non longe a meta abierit. Ave, myrrha marina, quæ in salso hujus vitæ fluxu carnem peccato emortuam **854** gestas, in qua dulcedo, et penitus desiderium est, qui dicit in Canticis: *Messui myrrham cum aromatibus meis*⁸. Ave, rubus, igni complicatum miraculum, ipsa peccato inaccessa (nam et arbustum istud tangi nequit) et ejus divino partu cælum terrigenis accessum redditum sit⁹. Ave, arca, structum a Deo tectum¹⁰, novi mundi conditoris receptaculum; ex qua Christus novus Noe¹¹ mundum supremum incorruptione replens procedit. Ave, virga, divinæ plantationis ramus¹², sola inter omnes virgines puerpera, quæ, nullo semine suscepto, universorum Deum et hierarcham Fillum, uti florem emisisti. Ave, urna, ex auro conflatum vas, ab omni vase secretum, et quo mundus universus impensum sibi manna accipit¹³, vitæ scilicet panem ignis Deitatis coctum. Ave, tabernaculum quod fixit Deus¹⁴, conditus polus, ipsis cæli axibus præstantior: ex qua Deus, sua ipse persona cum hominibus est conversatus, et ex qua æterna mundo propitiatio advenit. Ave, thuribulum, vas mente aureum¹⁵, divinum intus carbonem ferens, et qua fragrans odor Spiritus, corruptelæ putorem mundo exsufflavit. Ave: mensa, mistum divinitus appositum; omnibus virtutum bonis affluens participatio, ei qui in Canticis dicit, *Umbilicus tuus crater tornatilis, nunquam misto vacuus*¹⁶. Ave, templum, purissime fabricata domus Domini, de qua David ait: *Sanctum est templum tuum, mirabile in justitia*¹⁷; ex qua sibi Christus corporis templum exstruens, templa Dei vivi mortales effecit. Ave, lustratio, divinis lymphis scaturiens fons, omni plena sanctimoniam, ex qua Sanctus sanctorum¹⁸, scelere mundum expurgans, exivit. Ave, Domini locus, Dei gressu calcata terra, quæ illum complexa es, qui omni, quatenus est Deus, loco eximitur: ex qua ille qui simplex erat, existit compositus; temporalis, qui sempiternus; circumscriptus, qui incircumscribitus. Ave, Dei domus, divinis splendoribus effulgens, ejus castimoniam superliminare evelli nequit: domus gloriæ Domini plena, præque ignitis Seraphim spiritu lucentior¹⁹.

⁸ Cant. v, 1. ⁹ Exod. xii, 2. ¹⁰ Exod. xxv, 10.

¹¹ Gen. vi, 9. ¹² Isa. xi, 1. ¹³ Exod. xvi, 33.

¹⁴ Exod. xxvi, 1 seqq. ¹⁵ Exod. xxv, 29. ¹⁶ Cant. vii, 2. ¹⁷ Psal. lxxiv, 5. ¹⁸ Exod. xxv, 8. ¹⁹ Isa. vi, 2-4.

Ave, porta ad orientem spectans²⁰, ex qua vitæ oriens mortis occasum hominibus imminuit: rubus Deo permeabilis, et claves Deitatis ferens. Ave, eolum, loco mundum ambiente nobilissimum habitaculum, virtutum fulgoribus uti stellis coruscans: ex quo justitiæ Sol ortus est, salutis quæ nunquam occidat, diem hominibus condens. Ave, thronus in sublimi elatus in gloria, animata sedes, Dei in se sessionem designans, ac intelligentibus ipsis virtutibus potentem requiem Deo præstans. Ave, Cherubim, mens igne rutilans, quæ divinis sensis tanquam oculis plena es, ac multiplici luce gratiam evibras: cujus munere lumen ad homines transmittitur, quod nescit occasum. Ave, Mater, sola virum non experta, sola inter matres illibata, et quæ matribus conveniunt, more virginum nacta, portentum portentorum maxime novum. Ave, Virgo prolem enixa, sola inter virgines puerpera, inter matres insignia virginum gestans, prodigium præ cæteris stupendum. Ave, signabulum regum, universorum Regem qui substantiam ex te sumpsit, corpusculo materno similis exprimens: Si quidem comparatum est, ut talis fœtus sit, qualis **855** et parens. Ave, liber signatus²¹, libidinoso omni cogitatione innoxius, ex qua divinitus insculptæ legis arbiter, ab ipso solo, qua virginem decet ratione, percurritur. Ave, tomus novi mysterii²², illibata prorsus incorruptione, in qua omnis expertæ formæ Verbum, humanæ speciei penicillo depictum est, hoc est carne indutum, quod simile nobis per omnia factum sit, excepto peccato. Ave, fons signatus²³, incorruptionis origo, quæ Christum vitæ fluentem, nihil læsis virginitalis signaculis edidisti; cujus consortio immortalitatem adepti, ad paradisum nunquam senescentem reducimur. Ave, hortus conclusus, virginitalis compendio nunquam aperta fertilitas, cujus odor est sicut agri pleni, cui benedixit, qui ex te prodiit, Dominus. Ave, rosa immarcescibilis, infinite fragrans; cujus odore Dominus oblectatus, in te requievit, et ex qua florescens ipse, mundi odorem repressit. Ave, pomum bene olens, fructus sterili prognatus, ac divina venustate decorus: quæ in Canticis ais: *Stipate me malis, quia vulnerata charitate ego sum*²⁴; cujus Christus puritatem decerpens, intemeratam mundo odoris suavitatem in epulis habuit. Ave, lilium, cujus proles Jesus hæc agri lilia vestit²⁵; suave spirans Spiritus rosarium, ex qua Christus stola minime neta, cujus decore Salomonis ornatus omnis obscuratur, absque semine indutus est. Ave, flos, præ cunctis tinctorum coloribus varium omni virtute condimentum, ex qua flos flori similis, matrem exacte referens consurgit, super quem, ut Scriptura dicit²⁶, septem spiritus requiescunt. Ave, nardus fluens, unguentarium more castitatis aromata irrigans, quorum evaporatione suavissimus illi odor est, qui in Canticis dicit:

²⁰ Ezech. XLIV, 2. ²¹ Isa. XXIX, 11. ²² Isa. VIII, 1. ²³ Cant. IV, 12. ²⁴ Cant. II, 5. ²⁵ Cant. II, 1. ²⁶ Isa. XI, 2.

(75) Allatius legit μετεωροπότητος, *superna concupita*: non placet.

A Χαῖρε, οὐρανὲ, τὸ τοῦ περικοσμοῦ χώρου ἐνδιατήρημα τιμιώτερον· ἢ ταῖς τῶν ἀρετῶν λαμπρόσι κατὰ στέρος, ἐξ ἧς ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος ἀνέτειλεν, ἡμέραν ἀδύτου σωτηρίας ἀνθρώποις δημιουργησάμενος. Χαῖρε, θρόνε, ὁ (75) μετεωροπότητος ἐν δόξῃ, ὁ ἐμψυχὸς ὄγκος ἡ τοῦ Θεοῦ καθέδραν ἐν αὐτῇ διαγράφουσα, καὶ ὑπὲρ νοερὰς δυνάμεις Θεὸν ἀναπαύουσα. Χαῖρε, Χερουδὶμ, ὁ πυροειδὴς νοῦς, ἡ ὡς δῆματα τὰ θεῖα νοήματα πλήθουσα, καὶ πολυφάρτους χάριτας ἀναστράπτουσα, καὶ δι' ἧς τὸ ἀνέσπερον φῶς ἀνθρώποις διαπορθεύεται. Χαῖρε, Μήτηρ ἀνάνδρε, ἡ ἐν μητρὰσι μόνῃ ἀγενέουσα, καὶ τὰ μητέρων κατὰ παρθένους ἔχουσα, θαυμάτων ἀπάντων τὸ καινότερον θαῦμα. Χαῖρε, Παρθένη γεννήσασα, ἡ ἐν παρθένοις μόνῃ τοκεύουσα, καὶ τὰ παρθένων κατὰ μητέρας φέρουσα· τεράτων ἀπάντων τὸ φρικωδέστατον λάλημα. Χαῖρε, σφραγὶς βασιλικῇ, ἡ τὸν ἐκ σοῦ οὐσιωθέντα Βασιλεῖα τῶν ἀπάντων ἀποτυποῦσα μητρομορφόσυματι· εἴπερ οἷα ἡ γεννῶσα, τοιοῦτον δηλαδὴ καὶ τὸ ἐννημα. Χαῖρε, βιβλίον ἐσφραγισμένον, ἡ πάσῃ φθοροπείνιολα ἀπὸ πᾶντος, ἐξ ἧς ὁ θεοχαράκτου νόμου κύριος πρὸς αὐτὸ μόνου παρθενοικῶς ἀναγινώσκεται. Χαῖρε, τόμος καινοῦ μυστηρίου, ἡ τῇ ἀφθαρσίᾳ παντάπασιν ἀδίκτος, ἐν ἧ ὁ ἀνείθεος Λόγος γραφίδι ἀνθρωπικῆς ἰδέας ἐξογράφεται, εἰς τὸν σεσωματωταί, ὁ κατὰ πάντα ὅμοιος ἡμῖν πλην ἁμαρτίας γενόμενος. Χαῖρε, πηγὴ ἐσφραγισμένη, ὁ βρυθρὴ τῆς ἀφθαρσίας, ἡ τὸ βεῖθρον τῆς ζωῆς Χριστὸν ἐκδύσασα, τῶν σημάτων μνηστῆρος τῆς παρθενοίας λυμανθέντων. Οὐ τῇ μετέξει ἀπαθανισθέντες, παλινδρομοῦμεν, εἰς τὸν ἀγῆρω παράδεισον. Χαῖρε, κήπος κεκλεισμένος, ἡ τῇ παρθενοίᾳ ἀδιάνοικτος εὐκαρπία, ἧς ἡ δσφρηγὶς ὡς ἀγροῦ πλήρους, ὃν εὐλόγησεν ὁ ἐκ σοῦ προελθὼν Κύριος. Χαῖρε, ῥόδον ἀμάραντον, ἡ τὸ ἀμήρυτον εὐωδιάζουσα, ἧς ὁ δσφρανθεὶς Κύριος ἐπανεπαύσατο, καὶ δι' ἧς ἀνθήσας τὴν εὐωδίαν τοῦ κόσμου ἀπεμάρανται. Χαῖρε, μήλον εὐωδιάζον, ὁ στεροφυῆς καρπός, καὶ ὠραιόθεος, ἡ λέγουσα ἐν ᾿Ασμασιν, Ἐν μήλοισι με στοιδάσατε, ὅτι τετρωμένη ἀγάπῃς ἐγὼ εἰμι. Ἦς δρεφάμενης τὴν καθαρότητα Χριστός, εἰσιτάσας εὐδομίαν ἀχραντὸν τῷ κόσμῳ διαπνέουσαν. Χαῖρε, κρῖνον, οὐ ὁ γόνος Ἰησοῦς, ταῦτα τὰ κρῖνα τοῦ ἀγροῦ ἀμψινύοντος· ἡ δύνουσι ῥοδωνία τοῦ Πνεύματος, ἐξ ἧς Χριστὸς ἀνθήσεν ἐξ ἀσπορίας στολὴν περιεβάλετο, τὴν Σολομωντικὴν στολὴν ἀποκρύπτουσαν. Χαῖρε, ἄνθος, ἡ τὸ πάσης ἀνθοδαφικῆς χροῖας ποικιλώτερον ἐξ ἀρετῆς ἀπάτης ἡδυσμα, ἐξ ἧς ἀνείσιν ἄνθος ὁμοίῳ ὅμοιον κατὰ μητρικὴν ἐμφέρειαν, ἐφ' ᾗ ἐπὶ τὰ ἀναπαυόμενα πνεύματα, ὡς ὁ Λόγος. Χαῖρε, νάρδος νάουσα, καὶ ἀρδεύουσα κατὰ τὰ μυρεψικά τῆς ἀγνείας ἀρώματα, ὧν ἡ διάδοσις ὁσμὴ ἡδύα τῇ ψῆσανι ἐν ᾿Ασμασι· Νάρδος μου ἔδωκεν ὁσμὴν αὐτοῦ. Χαῖρε, στακτὴ, ἡ ἐκ παρθενοικῆς βαλσαμουργίας ἀποστάξασα Χριστῷ, στακτὴ ἁγιάσματος, ἡ τοὶ γάλακτος, ἡ ψάλλουσα ἐν ᾿Ασμασιν· Ἀπόδεδος τῆς στακτῆς ἀδελφιδούς μου

ἐμοί, ἀναμέσον τῶν μαστῶν μου αὐλισθήσεται. Χαῖρε, κιννάμωμον, τὸ ἐκ νοητοῦ παραδείσου τῆς ἀχραντίας ἐξὺν ἄρωμα, οὗ ἡ ὁσμὴ ἦδεῖα τῷ λέγοντι ἐν "Ἀσμασιν" Ἀποστολαί σου παράδεισος βοῶν μετὰ καρπῶν ἀκροδρῶν· κάλαμος καὶ κιννάμωμον μετὰ πάντων ξύλων τοῦ Λιβάνου. Χαῖρε, θυγάτερ, ἡ θυηπόλος νεάνης, ἥς τὸ ἀχραντὸν ἐράσμιον, καὶ ὁ κόσμος παράδοξος τῷ φῆσαντι ἐν "Ἀσμασι" Τί ὠραιώθησαν διαδήματά σου ἐν ὑποδήμασι, θυγάτερ Ἀμιναδάδ; Ἡ κοιλία σου θημωνία σίτου πεπραγμένη ἐν κρίνοις. Χαῖρε, ἀδελφὴ, ἡ τοῦ καλοῦ ἀδελφοῦ παρώνυμος καὶ πανέραστος, οὗ ἡ φωνὴ τοιαύτη ἐν "Ἀσμασιν" Ἐκαρδίωςας ἡμᾶς, ἀδελφὴ μου νύμφη, ἔκαρδίωςας; Χαῖρε, νύμφη, ἥς νομφοστόλος τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ νομφίος ὁ Χριστός, ὁ λέγων ἐν "Ἀσμασιν" Ὁλοκάλη ἡ πλησίον μου, καὶ μῶμος οὐκ ἔστιν ἐν σοί· δεῦρο ἀπὸ Λιβάνου, νύμφη. Χαῖρε, μύρον, τὸ τῶν ἀρετῶν μυρίδιμον σύνθημα, ἡ παναγνεῖας μύροις μυρίζουσα, ἐξ ἥς ὁμωνύμως σοι προήλθεν ὁ Κύριος. Μύρον γάρ, φησὶν, ἐκκενωθὲν ὁνομάσων· ἀπ' οὗ κτίρισταί τὸ βασιλεῖον ἱεράτευμα. Χαῖρε, θυμίαμα, τὸ ὑπὲρ κόσμου παντὸς ἐνώπιον Κυρίου κατευθυνόμενον προσευκτήριον, ἡ ἀποπεπληρωμένη ἐξ εὐωδίας τοῦ Πνεύματος, περὶ ἥς που θαυμαστικῶς βεβόηται· Τίς αὕτη ἀναβαλόνουσα ἀπὸ τῆς ἐρήμου, ὡς στελέχη καπνοῦ τεθυμαμένη; Χαῖρε, χρυσὸν καθαρὸν, ἡ ἐν χωνεῖα τοῦ Θεοῦ δοκιμασθεῖσα τῷ πυρὶ τοῦ Πνεύματος, καὶ μηδαμοῦ βυτίδα κακίας φέρουσα· ἐξ οὗ ἡ τε λυχνία, καὶ ἡ τράπεζα, καὶ πάντα τὰ κατὰ τὸν νόμον χρύσεια κατ' ἐμφασιν ἀλληγορικῇ, ἐπὶ σὲ τὴν χρυσοῦνον καὶ πολυώνυμον μεταλαμβάνεται. Χαῖρε, ξύλον ἄσκητον, ἡ φθορᾶς ἀμαρτικῆς μὴ προσηκαμένη σκώληκα, ἐξ ἥς τὸ νοητὸν θυσιαστήριον, οὐκ ἐκ ξύλων (76) ἀσκητικῶν κατεσκευασμένον, ἀλλ' ἐξ ἀχράντων λαγόνων Θεῷ δεδονημένον. Χαῖρε, πορφύρα βασιλική, ἡ ἐκ παρθενικῶν αἱμάτων σου ἐξυφάνασα ἀλουργίδα τῷ λέγοντι ἐν "Ἀσμασι" Πλοκίον κεφαλῆς σου ὡς πορφύρα· βασιλεὺς δεδεμένος ἐν παραδρομαῖς. Τί ὠραιώθης, ἡ τί ἡδύνθης; Χαῖρε, βύσσος κεκλωσμένη, ἡ βάθος θείων νοημάτων ἐν διανοίᾳ κλώσασα, καὶ ταῖς ἐναντίας θέλειςιν ἀχαιῶς· Πῶς γὰρ, φησὶν, ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω; Δι' ἥς ἡ ἐπωρὴς πορφυροχρυσόμικτος τῷ ἱεραρχοῦντι τῶν ἄνω δυνάμεων. Χαῖρε, ὀκινθος, τὸ φλογοφανὲς τῆς παρθενίας ἔριον ἐξ οὗ μυστικῶς τῷ Θεῷ ἱερούργηται ἀμφιον σωματώσεως. Χαῖρε, κοῦφη νεφέλη, ἡ τὸ γεῶδες καὶ βριθόν σκῆνος, κοῦφον πως (77), ὡς ἀερῶδες, ἔχουσα, καὶ τὸν ἄρτον τῆς ζωῆς ὡς ἐν θυσιαστηρίῳ καλύπτουσα, ἐν ᾗ καθέσθαι Κύριον Ἡσαΐας προσηγόρευσε. Χαῖρε, ἀχραντε, τὸ ἀνέπαφον τῆς παρθενίας κειμήλιον, ἡ τὸν ἀχραντὸν Λόγον γεννήσασα, ἀπ' ἥς ἡ παρθενία

A *Nardus mea dedit odorem suum* 27. Ave, stacte, ex virginalis balsami confectione sanctitatis sive lactis Christo stactem stillans, quæ rursus in Canticis canis: *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur* 28. Ave, cinnamomum, spiritalis paradisi aroma integritatis, cuius odor ei dulcis est, qui perinde in Canticis dicit: *Emissiones tuæ paradisi malorum puniceorum cum arborum fructibus: calamus et cinnamomum cum univærsis lignis Libani* 29. Salve, filia, Dei sacerdos juvenula, cuius puritas desiderabilis, et decor admirabilis, illi qui in Canticis dicit: *Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis, filia Aminadab. Venter tuus acervus tritici, vallatus liliiis* 30. Ave, soror perpulchri fratris cognominis, eique summe cupita, cuius vox ejusmodi in Canticis sonat: *Vulnerasti cor meum, soror mea sponsa, vulnerasti cor meum* 31. Ave, sponsa, cuius pronubus Spiritus sanctus, ac Christus sponsus, qui dicit in Canticis: *Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te; veni de Libano, sponsa* 32. Ave, unguentum, infiniti præmi compositio, omnigenæ castimonie unguenta spirans, ex qua Dominus idem tecum nomen gerens prodit (ait enim, *unguentum effusum nomen tuum* 33), quo regale unctum sacerdotium fuit. Ave, incensum, precatationis locus pro omni mundo directus ante Dominum; quæ fragrantia Spiritus repleta es, de qua admirantis voce clamatum: *Quæ est ista, quæ ascendit de deserto, tanquam virgula sumi sufflata* 34? Ave, aurum purum, quæ igne Spiritus in vitæ hujus conflatorio probata es, nec malitiæ usquam ruga deformis: ex quo auro, tum candelabrum, tum mensa, tum reliqua omnia legis ritui aurea, allegorizæ non ambigua significatione de te aureis multisque nominibus celebri accipiuntur. Ave, lignum non putrescens, quæ corruptionis peccati vermem non admisisti: ex qua spiritali altare, non ex lignis imputribilibus, sed ex intemerato utero extructum fuit Deo. Ave, purpura regia, quæ ex virginali tuo sanguine purpuream vestem texuisti, dicenti in Canticis: *Plexus capitis tui ut purpura: rex vinculus in transcursibus. Quam pulchra, et quam suavis* 35. Ave, byssus retorta, alta sensorum animo circumvolvens, nec contrariis illecebris cedens: *Quomodo enim, inquit, hoc mihi accidet, quoniam virum non cognosco* 36? Ex qua summi supernarum Virtutum antisitis purpura auroque intermistum humerale contextum est. Ave, hyacinthus, flammæ coloris virginitatis vellus, ex quo mystice corporis amictus Deo conditus fuit. Ave, nubes levis, terrenum et grave pondus, leve quodammodo aeris instar tabernaculum habens, ac velut in altari panem vitæ operiens, cui Isaias Dominum insedissee vaticinatus est 37. Ave, intemerata,

27 Cant. i, 11. 28 Ibid. 12. 29 Cant. iv, 13, 14. 30 Cant. vii, 1. 31 Cant. iv, 9. 32 Ibid. 7. 33 Cant. i, 2. 34 Cant. iii, 6. 35 Cant. vii, 5, 6. 36 Luc. i, 34. 37 Isa. xix, 1.

(76) Allat. legit σηπτῶν, corruptibilibus.

(77) Ὡς ἀερῶδες. Alludit ad velum quo Græci sanctum panem in altari positum operiunt, quod-

que vocant ἀέρα, q. d. aerem: quod male Combesius pro corporali sumpsit.

intactum virginittis monile, quæ immaculatum Verbum peperisti, ex qua virginittas mundum compendio brevians eluxit. Ave, pura, quæ sola mundum cor habere gloriari possis: mons vere Deo gratus; ex qua novus Israel vetere præstantius diuturniusque sanctificatur. Ave, rei connubialis nescia, nulla viri opera, nuptiale puerperium edens, matrisque in morem in prolis alimentum lactis fontes ferens; unde lac virginale ei qui cuncta nutrit, elicitur. Ave, impolluta, sola Deo in qua habitare pervia, Deique dignationem a tuo partu habens: unde cunctis etiam cæli Potestatibus venerabilis es. Ave, vellus Gedeonis, victoriæ symbolum ³⁸, ex qua figurate Rex immortalis defluxit, qui conceptis verbis ait: *Confidite, ego vici mundum* ³⁹. Ave, Dei locus, qui utero ipsum es complexa, qui in omnibus absque eo quod contineatur, existit: in cuius pugillo omnia sunt, cum ipse tuis in manibus est: quod nec si verbis exprimitur, intelligi, nec, si intelligatur, conjici satis potest. Salve, Dei Mater, sola Filii sui ancilla, atque ambo natura: postquam nulla virgo mater exstat, beata virginittate ad pristinam in paradiso incorruptionem reversa. Ave, Dei susceptrix, luminosum divinæ infinitatis elementum, cuius pedali utero comprehensus infinitus est, quique omnium in se fines continet. Ave, proprie et vere Deipara, tremenda hominibus cum Deo copula, per quam conjuncta terrenis cælestia, et humana Deo, vicissimque homini rependens divina. Ave, nuptialis thalamus, præclaris virginittatis dotibus exstructus illi qui in Canticis dicit: *Introivi in hortum meum, soror mea sponsa* ⁴⁰. De cuius cum carne commercio illa subnectit: *Egredimini, et videte regem Salomonem in corona, quo coronavit eum mater sua, in die dispensationis ejus, et in die lætitiæ cordis* ⁴¹ ejus ⁴². Ave, aqua, si conjugalis congressus spectetur, infecunda; sin divina conceptio, puerpera: ex qua ille Agnus Dei, qui tollit peccatum mundi ⁴³, advenit. Ave, lucis nebula, in hac vitæ solitudine novum Israel intercessionem sua obumbrans ⁴⁴, ex qua gratiæ audita decreta, et de qua justitiæ sol ortus est, cuncta incorruptionis radiis collustrans. Salve, candelastrum, aureum firmumque virginittatis vas, cuius ellychnium gratia Spiritus ⁴⁵, oleumque, sancium illud corpus, quod ex illibata carne tua assumptum fuit; ex quibus Christus, lumen nesciens occasum: quæ nimirum sedentibus in tenebris et umbra mortis sempiternam vitam accendisti. Ave, Maria, gratia plena ⁴⁶, res gaudii omni gratiosior, et nomen: ex qua gaudium immortale Christus, inflicte Adamo tristitiæ medicina, in mundum venit. Ave, paradisi, prædium Edem beatius, ubi virtutis planta omnis germinavit, et in quo arbor vitæ enituit; cuius commercio ad vitam pristinam redimus, terga dante flamineo gladio, uti scriptum est. Ave, civitas

³⁸ Judic. vi, 39. ³⁹ Joan. xvi, 33. ⁴⁰ Cant. v, 1. ⁴¹ Exod. xxv, 31. ⁴² Luc. i, 34.

(78) Lego εἶνεκα.

Ἀ ἐξέλαμψε τὸν κόσμον συντίμωσα. Χαῖρε, ἀγνή, ἡ μόνη τὴν καρδίαν ἀγνήν αὐχηματικῶς ἔχουσα. Τὸ δρος ἀληθῶς τὸ θεόδεκτον, ἀφ' οὗ ἀγνίσκεται ὁ νέος Ἰσραὴλ τοῦ πάλα τιμαλφέστερον καὶ χρονωτέρον. Χαῖρε, ἀλόχευτε, βρεφοτραφῇ γαλουχίαν μητροπρεπῶς φέρουσα, ἀφ' ἧς ἀμέλει γάλα παρθενικὸν, ὁ τρέφων τὰ σύμπαντα. Χαῖρε, ἀμύλωντε, ἡ μόνη Θεῷ εἰς ἐνοίκειν εὐπρόσιτος, καὶ Θεοῦ ἀξίωμα ἐκ γεννήσεως ἔχουσα· διὸ σὺ προσκυνητὴ καὶ πάσαις οὐρανίαις δυνάμεσι. Χαῖρε, πόκε, τὸ περὶ τὸν Γεδεὼν νίκης σύμβολον, ἐξ ἧς ἀπερρύθη τροπικῶς ἡ δρόσος ἡ ἀθάνατος, ὁ αὐτολέκτως φάμενος· *Θαρσείτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον*. Χαῖρε, χωρίον Θεοῦ, τὸν ἐν πᾶσιν ἀχώρητον ἐν γαστρὶ χωρήσασα· οὐ τὰ πάντα ἐν δρακί, καὶ σοῦ παρόντος ἐν χερσίν· ὁ καὶ λεγόμενον ἀδιανόητον, καὶ διανοούμενον ἀσυνείκαστον. Χαῖρε, Θεοῦ Μητὴρ, ἡ μόνη τοῦ Ἰδοῦ Ἰοῦ δούλη, καὶ ἀμφω φύσει, μεθ' ἣν οὐκ ἔστι μήτηρ παρθένος τῆς μακαρίας παρθενίας εἰς τὴν πρὶν ἐν παραδείσῳ ἀναδραμούσης ἀφθαρσίαν. Χαῖρε, Θεοδόχε, φωτιστὴς στοιχείων τῆς θείας ἀπειρίας, οὗ ὁ ἀπειρος, ποδιαία γαστρὶ περιεχόμενος, καὶ ἐν ἑαυτῷ περιέχων τὰ πέρατα. Χαῖρε, Θεοτόκε κυρίως καὶ ἀληθῶς, τὸ πρὸς Θεὸν ἀνθρώποις φρικτὸν συναπτήριον, δι' ἧς τὰ οὐράνια τοῖς ἐπὶ γῆς ἡγνῶνται, Θεῷ τὰ ἀνθρώπου, καὶ ἀνθρώπῳ τὰ Θεοῦ ἀντανίσχουσα. Χαῖρε, παστὰς, ἡ παρθενίας ἐγερθεῖσα κίλσει, τῷ λέγοντι ἐν Ἀσμασίν· *Εἰσῆλθον εἰς κλῆθόν μου, ἀδελφὴ μου νύμφη*. Οὗ πρὸς σάρκα συναφείας (78) ἐκείνα ἐπάγεται· *Ἐξέλθετε καὶ ἴδετε ἐν τῷ βασιλεῖ Σολομῶν, ἐν τῷ στεφάνῳ, ὃ ἐστεφάνωσεν αὐτὸν ἡ μήτηρ αὐτοῦ, ἐν ἡμέρᾳ νυμφεύσεως αὐτοῦ, καὶ ἐν ἡμέρᾳ εὐφροσύνης τῆς καρδίας αὐτοῦ*. Χαῖρε, ἀμνὴς, ἡ (78') ἀτεξ κατὰ γαμικὴν σύνοδον, καὶ τοιὰς κατὰ θέαν σύλληψιν. Ἐξ ἧς ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἵρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ἐπεδήμησε. Χαῖρε, νεφέλη φωτός, ἡ ἐν ἔρημῳ τοῦ βίου πρεσβευτικῶς τὸν νέον Ἰσραὴλ σκιάζουσα· ἀφ' ἧς τὰ τῆς χάριτος διατάγματα ἡκουσται, ἐξ ἧς ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος ἀνατέλλει μαρμαρυγαῖς ἀφθαρσίας καταφαίδρυνον τὰ σύμπαντα. Χαῖρε, λυχνία, τὸ χρυσοῦν τῆς παρθενίας σκεῦος καὶ εὐρίζον, οὗ θρυαλλίς, ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος, καὶ ἔλαιον, τὸ ἐξ ἀχράντων σαρκῶν ληφθὲν σῶμα ἁγίον, ἐξ ὧν φῶς Χριστὸς τὸ ἀνεπίδυντον· ἡ τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις τὴν αἴλιον ζωὴν παράψασκ. Χαῖρε, κεχαριτωμένη, τὸ πάσης χαρᾶς χαριέστερον καὶ πρᾶγμα, καὶ ὄνομα, ἐξ ἧς χαρὰ ἀδιάδοχος εἰς τὸν κόσμον Χριστὸς γεγέννηται, τῆς Ἀδαμιαίας λύπης τὸ λατρεῖον. Χαῖρε, παράδεισε, τῆς Ἑὸμ χωρίον μακαριώτερον, οὗ φυτὸν ἀρετῆς ἅπαν ἀνατέλλει, καὶ ἐφ' ᾧ ἔϋλον τῆς ζωῆς πεφανέρωται· οὗ τῇ μεθέξει εἰς τὴν ἀρχαίαν οἰαίταν ἀνατρέχουμεν, τῆς φλογίνης βομφαίας νῶτα διδούσης, ὡς γέγραπται. Χαῖρε, πόλις, τὸ τοῦ μεγάλου βασιλέως, Δαβιτικῶς εἰπεῖν,

⁴³ Cant. iii, 11. ⁴⁴ Joan. i, 29. ⁴⁵ Exod. xiii, 21.

(78') Seguer. ἀτερ.

περιήχημα, ἐν ᾗ τὰ βασίλεια τῶν οὐρανῶν ἀνέφκται, καὶ γηγενεῖς πολιτογραφούμενοι γήθουσιν· ἥς ἐξαΐ-
σια καὶ θαυμασμένα πάσαις γλώσσαις τε καὶ δια-
νοαίς τὰ διηγήματα, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ διὰ σοῦ
ἰσομένῳ μοι, ἐφ' οἷς ὠφλητά ὁ οἰκτὴρ καὶ ἄλογος,
ἐκθειάζων τὰς ἀπειροὺς αἰνέσεις σου ὅτι αὐτῷ πρό-
πει πάσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ Πα-
τρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς
αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

⁴⁴ Psal. XLVII, 5.

A regis magni, ut Davidis verba usurpem ⁴⁴ resonan-
tia, in qua cælorum aperta regia, inque cives in-
scripti terrigenæ gaudio gestiunt; cujus eximie
faustæque omnibus, tum linguis, tum mentibus
narrationes sunt, in Christo Jesu, qui per te mihi
factus est propitius, pro quibus miser ego, inopsque
sermonis, innumeras laudes tuas celebrando deliqui.
Ipsam enim decet omnis gloria, honor et adoratio,
cum Patre et Spiritu sancto, nunc et semper, et in
sæcula sæculorum. Amen.

IN TRES SEQUENTES HOMILIAS ADMONITIO.

Orationes tres sancti Joannis Damasceni in Dormitionem sanctissimæ Dei Genitricis nunc
primum Græce prodeunt, cum duarum priorum Latinæ duntaxat translationes Raphaelis Vo-
laterrani, et doctissimi Jacobi Billii inter auctoris nostri opera Basileæ ac Parisiis evulgatæ
sint. Billii translationem Combefisius de more recensuit et emendavit, atque edidit in Biblio-
theca Patrum concionatoria: quibus tertiam orationem adjecit, uti Latine versa erat a Leone
Allatio, sibi que missa ab eodem viro eruditissimo. Græcam vero phrasim trium orationum
reperi in vetustissimo elegantissimoque codice Bibliothecæ inclyti monasterii Sangermanensis
Parisiaci, cujus mihi copiam reverendus admodum pater DD. de Montefalconis, pro perenni
sua erga me studiique mea benevolentia, peramanter fecit. In duarum priorum recensione
suppetias tulerunt Regii duo codices n. 1820 et 2026, cum Colbertino 977. Ante Damascenum
de Dormitione B. Virginis, ejusque redivivæ ad cælos assumptione orationes habuerunt
Germanus Constantinopolitanus, Andreas ex monacho et presbytero Hierosolymitano Creten-
sis archiepiscopus, ac dudum antea Modestus patriarcha Hierosolymitanus S. Sophronii de-
cessor proximus, cujus sermonem integrum exscripsi ex codice Segueriano: in quo licet Pho-
tius, in Bibliotheca, cod. 256, nihil necessarij occurrere declaraverit, οὐδὲν δὲ ἀναγκαῖον, hoc
tamen observatu dignum animadverti, viz alium ante ipsum exstitisse, qui de B. Virgi-
nis transitu concionem habuerit. Hoc enim haud dubie significant ista sanctissimi antistitis
verba: Καὶ περὶ τῆς πανεντίμου κοιμήσεως αὐτῆς, οὐκ οἶδ' ὅπως οὐ πέφηναν, ἢ καὶ ἐκθήμενοι οὐκ ἔτυχον
οἱ μετέπειτα. Διὸ δὴ καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Θεομητρικῆς κοιμήσεως πλείστοι κατήνασιν ὅσοι φιλομαθεῖς,
ἦγουν χριστομαθεῖς καὶ φιλαρχομαθεῖς· συνετοὶ θεῶν, τὴν ἀπόρρητον μαθεῖν γιγνώσκοντες περὶ αὐτῆς. Ac de
veneranda admodum ejus dormitione, nescio qui factum sit, ut nulli exstiterint, qui post-
hoc eam sermone exposuerint. Quocirca multi in hac dormitionis Dei Genitricis die aperte
ore hiant, quicunque discere avent, seu potius qui Christi docibiles sunt, benevolique et
sagaces rerum divinarum auditores, quo tantillum aliquid de ea arcani percipiant. Ex qui-
bus collegero, festum Dormitionis Deiparæ tempore Modesti, seu post septimi sæculi initium,
aut recens institutum, aut non solemne adeo fuisse, ut in eo laudativi sermones ad populum
habiti sint: ac proinde diversum illud fuisse ab ea in sanctæ Virginis Mariæ honorem
celebritate, quam S. Theodosij Archimandritæ ævo, hoc est sæculo quinto labente, in ejus
Vita legi solemnissimam in Palastina fuisse, διὰ τὸ τοῖς πολλοῖς ὑπάρχειν ἐπίσημον ταύτην. Cæte-
rum Modestus nullatenus discrepat a Joanne Damasceno, uti neque ab Andrea Cretensi,
neque a Germano Constantinopolitano, in iis quæ de Dei Genitricis transitu seu depositione
perorat: hi vero omnes dissident a narratione De transitu B. Virginis Mariæ quæ Melitonis
Sardensis nomen præfert. In hoc enim Virgo post ascensionem Domini juxta montem Oliveti
commorata esse, et postremum diem obiisse legimus, cum alii omnes intra Hierosolymorum
mœnia et in monte Sion defunctam ferant. Omnes vero delatum sepultumque corpus ejus
aiunt in valle Josaphat, in prædio Gethsemani. Quam quidem traditionem auctore Juvenale
patriarcha Hierosolymitano inolevisse satis verisimile est. Nam fuisse ignotam Hieronymo,
qui magnam vitæ partem Bethleemi haud procul a sancta civitate egit, altum ejus silentium
indicat, præsertim vero in Epitaphio S. Paulæ viduæ; in quo sacra Palastinæ loca omnia
accurate recensentur. Sanctum quoque Epiphanium genere Palæstinum, qui diu in Palastina
versatus est, norunt omnes palam declarasse, incompertum esse, B. Virgo mortua sit necne,
καὶν τε οὖν τέθνηκεν, οὐκ ἔγνωμεν, inquit hæresi 78. Quod viri quidam eruditi non ita pridem
affirmaverunt eam Ephesi defunctam esse, ac sepultam in ecclesia, quæ idcirco in ejus ho-
norem consecrata sit, et de ejus nomine Maria nuncupata, in qua synodus tertia generalis
celebrata est: hoc Epiphanii verba falsi arguunt: quibus addi forsitan possit, quod Damasce-
nus oratione secunda ex historia Euthymiaca recitat, Pulcheriam Augustam anxie et incas-
sum quæsisse, ubinam gentium Dei Genitricis corpus sepultum jaceret, ut nempe illud
transferret in ecclesiam quam Constantinopoli in Blachernis in illius honorem extruxerat.
Perperam obijciunt quinto sæculo nondum receptum fuisse, ut ecclesiæ in sancti alicujus honorem
consecrarentur, in quibus sancti ejusdem conditum corpus non esset. Etenim testis est Sozo-

menus, lib. vii Hist. eccl. cap. 24, sub Arcadio imperatore ecclesiam S. Stephani Constantinopoli existisse, dudum antequam corpus ejus in Palestina repertum esset: quod nonnisi sub Theodosio juniore contigit. Quinimo Romæ a Liberio Papa B. Virgini constructa erat basilica quam Xystus III instauravit. Sæculo Ecclesie sexto aut saltem septimo in Ecclesia Gallicana Assumptionis Deiparæ festum solemne agebatur die 18 Januarii, ut constat ex Gregorio Turon. et ex variis Martyrologiis, Missali Gotthico, et Gallicano, quæ doctissimus Mabillonius edidit, adnotationibusque pereruditius illustravit. In hujus diei officio legebatur: Obsecrantes misericordiam Redemptoris nostri, ut circumstantem plebem illic dignetur introducere, quo beatam matrem Mariam famulantibus apostolis transtulit ad honorem. Quæ postrema verba ex Pseudo-Melitonis Historia accepta esse non dubito. Item in Contestatione, seu Preparatione, Recte ab ipso suscepta es Assumptione feliciter, quem pie suscepisti conceptura per fidem, ut quæ terræ non eras conscia, non teneret rupes inclusa. Vere diversis infulis anima redimita, cui apostoli sacrum reddunt obsequium, angeli cantum, nubes vehiculum, assumptio paradisum, etc. Quæ a Græcis seu Palæstinis nostros habuisse non puto, quippe cum alio anni die Orientales orthodoxi festum hoc celebrarent, nempe xv Augusti, uti nos eandem a temporibus Caroli Magni; sed a Jacobitis et Coptitis, in quorum kalendaris Dormitio Deiparæ assignatur ad diem 21 mensis Tybi, seu 21 Januarii. De quo plura legis apud recentiores criticos, qui de Assumptione B. Virginis scripserunt.

VIII.

Humilis et exigui monachi et presbyteri Joannis Damasceni, Encomium in dormitionem celebratissimæ gloriosissimæque ac benedictæ Domine Dei Genitricis semperque Virginis Mariæ.

1. Memoria justorum cum laudibus agitur, inquit sapientissimus Salomon ⁴⁷: ut enim ait Deiparens David, Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus ⁴⁸. Si igitur justorum omnium memoria cum laude recolitur, ecquisnam est **858** qui justitiæ fonti et sanctitatis thesauro laudem non exhibeat? non ut gloria eam augeat, sed ut sempiternam ipse sibi gloriam conciliet. Neque enim a nobis gloria augeri indiget gloriæ Domini tabernaculum; Dei, inquam, illa civitas, de qua gloriosa dicta sunt, velut divinus David eam affatur: Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei ⁴⁹. Ecquam enim aliam invisibilis et incircumscripsi, omniaque pugillo continentis Dei civitatem intelligemus, nisi eam quæ vere, et supra quam natura atque essentia ferat, Dei Verbum ac Deum substantia omni superiore nulla circumscriptione complexa est; de qua proinde ab ipsomet Domino gloriosa dicta sunt? quid enim ad gloriam illustrius, quam Dei consilium, antiquum illud et verum excepisse ⁵⁰.

2. Hanc non hominum lingua, non angelorum mundo sublimiorum mens, sat dignis laudibus efferre possit, per quam datum nobis est Domini gloriam perspicue contueri? Quid ergo? an quia eam pro dignitate laudare non possumus, metu compressi **C** conticescimus? Minime prorsus. An vero transultorio, ut dicitur, gressu pergemus, nostrorumque limitum ignari, excusso timoris freno, nullo pudore ea tractabimus, quæ attingi nefas est? Nequaquam. Quin potius temperata metu cupiditate, contextaque una ex utroque corolla, cum sacra reverentia, tre-

A

B.

Ἰωάννου ταπεινοῦ καὶ ἐλαχίστου μοναχοῦ καὶ πρεσβυτέρου, τοῦ Δαμασκηνοῦ, Ἐγκώμιον εἰς τὴν κοίμησιν τῆς παννυχίου, καὶ ὑπερρεδόξου, εὐλογημένης Θεοτόκης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας.

α'. Μνήμη δικαίων μετ' ἐγκωμίων γίνεται, φησὶν ὁ σοφώτατος Σολομῶν. Τίμιος γὰρ ἐν ἁγίοις Κυρίου θάνατος τῶν ὁσίων αὐτοῦ, ὁ Θεοπάτωρ προέφη Δαβὶδ. Εἰ τοίνυν ἀπάντων δικαίων ἡ μνήμη μετ' ἐγκωμίων γίνεται, τῇ πηγῇ τῆς δικαιοσύνης, καὶ τῇ τῆς ὁσιότητος θησαυρῷ, τίς οὐ προσοίσει τὸν ἔπαινον; οὐχ ἵνα δοξάσῃ, ἀλλ' ἵνα δοξασθῇ ὁ ὢν (79) αἰώνιον. Ἀνευδέες γὰρ τῆς παρ' ἡμῶν δόξης, τοῦ Θεοῦ τὸ σκῆνωμα, ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ, περὶ ἧς δεδοξασμένα ἐλαλήθη, καθὼς φησι πρὸς αὐτὴν ὁ θεὸς Δαβὶδ· Δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ σοῦ, πόλις τοῦ Θεοῦ, λέγων. Ποίαν γὰρ ἐκληψόμεθα πᾶν τοῦ ἀοράτου καὶ ἀπεριγράπτου Θεοῦ, τοῦ πᾶντα τῇ ἰδίᾳ δρακὶ περιέχοντος, ἀλλ' ἡ τὴν μόνην ὕψος ὑπερφύως, καὶ ὑπερουσίως τὸν ὑπερούσιον τοῦ Θεοῦ Λόγον ἀπεριγράπτου χωρήσαν, περὶ ἧς δεδοξασμένα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου λελάληται; τί γὰρ ἐπιδοξότερον τοῦ δέξασθαι τὴν τοῦ Θεοῦ βουλὴν (80), ἀρχαίαν, ἀληθινὴν;

β'. Ταύτην γὰρ οὐκ ἀνθρωπινῇ γλῶττα, οὐκ ἀγγέλων νοῦς ὑπερκοσμίαν, κατ' ἀξίαν εὐφημῆσαι δύναται, δι' ἧς ἡμῖν δέδοται τὴν δόξαν Κυρίου τηλαυγῶς ἐνοπριζεσθαι. Τί τοίνυν; σιγήσομεν ἄρα, ὅτι μὴ πρὸς ἀξίαν εὐφημῆσαι δυνάμεθα, φόβῳ συστέλλομενοι; Ἡκίττα. Ὑπερβάθμιον δὲ τὸν πίδα τεινόμεν, τὸ δὴ λεγόμενον, καὶ τοὺς οἰκείους ἀγνοήσωμεν ὄρους, καὶ τῶν ἀθίκτων ἀνέβην ἀφώμεθα, τῷ φόβῳ τὸν χαλινὸν ἀποπτύσαντες; Οὐδαμῶς. Πόθῳ δὲ μᾶλλον τὸν φόβον κεράσαντες, καὶ σύνθετον ἐξ ἀμφοῖν ἵνα πλέξαντες στέφανον, μεθ' ἱερᾶς εὐλα-

⁴⁷ Prov. xvii, 7. ⁴⁸ Psal. cxv, 15. ⁴⁹ Psal. lxxxvi, 3. ⁵⁰ Isa. xlv, 1.

(79) Rg. διζωνίζουσαν.

(80) Voces istæ desunt in Germ. et Collb.

θείας τρεμούσης χειρὶ, καὶ ποθοῦσῃ ψυχῇ, τῆς ἡμετέρας διανοίας τὸ εὐτελὲς ἀκροθίνιον τῇ βασιλίδι μητρὶ, εὐεργέτιδι πάσης τῆς φύσεως, εὐγνωμόνως εἰς ὀφειλὴν ἀποτίσωμεν. Ἐπεὶ καὶ λόγος ἐστίν, (81) ἀγρότας τινὰς τοῖς ἀροτῆρσι βουοὶ τῆς γῆς τοὺς αὐλακὰς τέμνοντας, βασιλέα παρίοντα θεάσασθαι, σεμνῶς μὲν τῇ αἰουργίδι κοσμοῦμενον, παιδρυνόμενον δὲ τῇ ἀγλῇ τοῦ διαδήματος, καὶ τῷ ἀπείρῳ πλήθει τῶν δορυφόρων κύκλῳ περιστοιχιζόμενον, (82) ἐπεὶ παρὴν οὐδὲν, ὃ τότε τῷ μέδοντι δωροφορήσωσιν, ἀμελλῆτι ταῖς χερσὶν ὕδωρ ἀπαρυσάμενον ἔνα (παρέρρει γὰρ ἐγγύθεν ἀφθόνης τὰ νάματα), δῶρον κεκοιμικέναι τῷ αὐτοκράτορι. Πρὸς δὲ φάναι τὸν βασιλέα· Τί τοῦτο, ὦ παῖ; τὸν δὲ θαρσαλέως ἀνταποκρίνασθαι· Ὁ μοι παρὴν, τοῦτο κεκόμικα, κρίνας ἀριστα τῇ ἐνδείᾳ τὴν προθυμίαν μὴ ἐγκαλύπτεσθαι. Σὺ γὰρ τῶν ἡμετέρων οὐκ ἐπιδεῖς, οὐδὲ ἐθέλων τῶν παρ' ἡμῖν ἢ τὴν εὐνοίαν. Ἡμῖν δὲ χρέος ἐστὶν ἅμα καὶ ἔπαινος τὸ τελούμενον. Δόξα γὰρ οἶδεν ἐπακολουθεῖν ὡς τὰ πολλὰ τοῖς εὐγνώμοσιν. Εἴτα τὸν βασιλέα θαυμάσαντα, ἔπαινέσαι μὲν τὸ σοφὸν, ἀποδέξασθαι δὲ μετ' εὐνοίας τὴν προθυμίαν, πλείστοις δ' ὅσαις δωρεαῖς φιλοτιμῶς αὐτὸν ἀνταμείψασθαι. Εἰ τοίνυν ἐκεῖνος ὁ ὑπέροπρος τύραννος τῆς πολυτελείας προκέρκισε τὴν εὐνοίαν, αὕτη ἡ ὅπως ἀγαθὴ Δέσποινα, ἢ τοῦ μόνου ἀγαθοῦ Θεοῦ Μήτηρ, οὐ ἢ συγκατάδασις ἀπειρος, τοῦ τὰ δύο λεπτὰ τῶν πολλῶν καρπωμάτων προκρίναντος, οὐ μᾶλλον ἡμῶν ἀποδέχεται τὴν πρόθεσιν, οὐ τὴν δύναμιν κρίνουσι; Ναὶ μὴν ἀποδέχεται, ὡς ὀφείλῃ μὲν προσάγοντας, ἀντιμετρήσει τὰ ἀσύγκριτα. Ἐπεὶ οὖν τὸ λέγειν ἐκ παντὸς ἀναγκαῖον, ὥστε τὸ χρέος ἀφοσιώσασθαι, φέρε πρὸς αὐτὴν τὸν λόγον τρέψωμεν ὧδε.

γ'. Τί δὲ προσείπωμεν, Δέσποινα; τίσι δὲ (83) προσφθεγζόμεθα ῥήμασι; ποίοις δὲ ἐγκωμίοις τὴν σὴν ἱερὰν καὶ δεδοξασμένην στέφομεν (84) κεφαλὴν, τὴν ἀγαθοδότιν, τὴν κλυτοδότειραν, τοῦ ἀνθρωπείου γένους τὸ ἐγκαλλώπισμα, τὸ αὐχημα πάσης τῆς κτίσεως, δι' ἣν ὡς ἀληθῶς μεμακάρισται; Ὅν γὰρ οὐκ ἔχωρει τὸ πρότερον, διὰ σοῦ κενώρηκεν. Οὐ ἀτενίσαι οὐκ ἐσθένει, ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ κατοπερίζεται. Ἀνοιξὼν ἡμῖν, ὦ Δόξε Θεοῦ, τὸ βραδύγλωσσον στόμα. Δὲ ἐν ἀνέξει χειλέων ἡμῶν χαριέστατον λόγον. Ἐμπνευσὼν ἡμῖν τὴν τοῦ Πνεύματος χάριν, δι' ἣς ἀλιεῖς ῥητορεύουσι, καὶ ἀγράμματοι λαλοῦσι σοφίαν τὴν ὑπὲρ ἄνθρωπον· ἵνα καὶ ἡμεῖς οἱ ἰσχνόφωνοι εὐπορήσωμεν τῆς σῆς φιλάτης μητρὸς καὶ ἀμυδρῶς γέπως μεγαλεῖα φθέγγεσθαι. Αὕτη γὰρ ἐκ γενεῶν ἀρχαίων ἐκλελεγμένη, τῇ προωρισμένῃ βουλή καὶ εὐδοκίᾳ τοῦ σε ἀρχόνως, ἀρρέυστως τε καὶ ἀπαθῶς γεννήσαντος Θεοῦ καὶ Πατρὸς, Ἰλασμοῦ

A meubunda manu, ardentique animo, viles ingenii nostri primitias Reginae matri de universa natura bene meritæ, grata mente debitum veluti quoddam persolvimus. Enim vero memoria proditum est⁸¹, rusticos quosdam terræ glebas vertentes, cum trans-euntem aliquando regem purpura ornatum, ac diademate fulgentem, infinitaque satellitum manu undique cinctum, conspexissent, nec quidquam sup-peteret quod principi dono darent, unum ex ipsis aquam nihil cunctatum hausisse (in propinquo enim uberrime fluebat) laticesque imperatori dono obtulisse. Regi poscenti quid hoc sibi vellet, fidenter ad hunc modum respondisse: Hoc quod mihi præsto erat tuli; nihil melius me facturum ratus, ne animi promptitudo egestate mea occultaretur. Nam tu quidem, cum rebus nostris non opus habeas, nihil a nobis exposcis, nisi benevolum⁸² ac promptum animum. Hoc nobis, tum debiti persolutio est, tum laudis argumentum. Siquidem sæpe fit, ut eos qui se gratos præbent, gloria comitetur. Quocirca regi admiratione commotum, hujus quidem sapientiam laudasse, quin et promptum animi studium appro-basse, eique complura beneficia liberalissime repeu-disse. Si igitur superbus ille tyrannus benevolentiam munificentia potiorum habuit, annon hæc vere bona Domina, ejusque Mater, qui solus est bonus, ejus infinita indulgentia est, quique minuta duo amplis-simis etiam muneribus prætulit, nostrum multo magis propositum comprobabit, nullam facultatis rationem habens? Ita certe comprobabit, debitum-que officium exhibentes excipiet, nobisque bona rependet omni comparatione majora. Quoniam igitur orationem habere omnino necesse est, ut hoc quo-que munere debito defungamur, ad eam modo ser-monem convertamus.

3. Quo tandem te, o Domina, nomine compeii-bimus? quibus te verbis alloquemur? quibus lau-dibus sacrum tuum ac præclarum caput ornabi-mus? te, inquam, bonorum largitricem, divitiarum donatricem, humani generis ornamentum, omnia-que creaturæ decus, per quam illa vere beata effecta est. Quem enim prius minime capiebat, hunc per te postmodum cepit: in quem intueri non poterat, revelata facie per te contemplatur⁸³. Aperi, o Dei Verbum, tardum istud os nostrum. Da in apertione labiorum nostrorum concinnam suavisissimamque orationem. Gratiam nobis Spiritus infla, per quam facundi sunt piscatores, et litte-rarum expertes sapientium hominis conditione præ-stantiorem loquuntur: ut nos etiam qui hebetioris lingue sumus, charissimæ tuæ Matris præcellentias exigue saltem et obscure prædicare possimus. Hæc enim, cum ab antiquiori ævo, præfinito consilio

⁸¹ Artaxerxes Persarum rex, de quo Plutarchus in ipso, et in Apophtheg. Idem testatur Ælianus in Histi-
var. ⁸² II Cor. III, 18.

(81) Germ. ἀρώτας.

(82) R. εἴτα ἐπεὶ παρὴν οὐδὲν ὅτε τῷ τυράννῳ
δῶρον.

(83) Germ. προσφθεγζόμεθα τοῖς ῥήμασι.

(84) R. κάραν.

ac benigna Dei Patrisque voluntate, qui te extra tempus, sine fluxu et perpeffione genuit, electa esset, et propitiationem, salutemque et justitiam ac redemptionem, vitam de vita, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, extremis temporibus ex se incarnatum peperit: cujus partus novus et inusitatus fuit, generatio natura et cogitatione præstantior, mundoque salutaris, obitus denique præclarus et sacer, omni que commendatione dignus. Hanc quidem Pater prædestinavit, prophetæ vero per Spiritum prænuntiaverunt: Spiritus autem vis sanctificans, superveniens expurgavit sanctamque reddidit, et velut prærigavit. Tunc itaque tu, qui Patris terminus ac Verbum es, nihil circumscriptus in ea demoratus es, ut extremam naturæ nostræ vilitatem ad infinitam incomprehensæ Deitatis tuæ celsitudinem revocares: cujus quidem primitias ex purissimis et illibatis immaculatisque prorsus sanguinibus sanctæ Virginis suscipiens, carnem anima rationali et intelligente animatam tibi ipse condidisti, ei ut in temetipso subsisteret, tribuens. Ad hunc modum factus homo es, ut tamen perfectus Deus, ejusdemque ac tuus Pater substantiæ esse minime desieris; sed pro summa bonitate tua imbecillitatem nostram assumpseris, ex qua Christus 860 unus, unus Filius, unus ipse Deus et homo prodieris, simulque perfectus Deus, et perfectus homo; totus Deus, et totus homo; una nimirum persona ex duabus perfectis naturis, Deitate scilicet, et humanitate, inque duabus perfectis naturis, in Deitate, inquam, et humanitate: non nudus Deus, nec purus homo; verum unus Dei Filius ac Deus carne indutus; Deus idem ac simul homo, non confusionem subiens, nec divisionem passus; duarum disparis substantiæ in una persona sine confusione ulla ac divisione conjunctarum naturales in seipso proprietates ferens: creatum nempe et increatum, mortale et immortale, circumscriptum et circumscriptionis expers: divinam item voluntatem, et humanam voluntatem: divinam actionem, atque humanam etiam actionem; duas quoque liberi arbitrii facultates, divinam et humanam; divina rursum miracula, et humanas affectiones, naturales tamen et inculpatas. Totum quippe primum Adam, quales erat antequam a mandato deficeret, a peccato liberum, per viscera misericordiæ, Domine, suscepisti: corpus videlicet, animam, mentem, et naturales harum proprietates (nam quod revera assumptum non est, id minime curatum fuit). Atque ita Dei et hominum mediator factus, inimicitias solvisti, eosque qui a Patre defecerant, ad ipsum revocans: quod erraverat, reduxisti; quod tenebris obsitum erat, illumi-

(85) R. προεκήρυξαν · μοχ ἐπιφοιτήσαντα.

(86) Filius ὅρος καὶ λόγος τοῦ Πατρὸς, terminus, vel etiam defuitio, seu essentia character, et Verbum Patris. Sic rursum infra post Greg. Nazianz. orat. 2 in Pascha.

(87) Germ. et Colb. Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων.

A καὶ σωτηρίαν, δικαιούντων τε καὶ ἀπολύτρωσιν, σὲ τὴν ἐκ ζωῆς ζωὴν, καὶ τὸ ἐκ τοῦ φωτὸς φῶς, τὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ Θεὸν ἀληθινόν, ἐξ αὐτῆς σσαρκωμένον ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων ἐκύησεν · ἥς ὁ τόκος παράδοξος, ἡ γέννησις ὑπὲρ φύσιν καὶ ἔννοιαν, καὶ τῇ κόσμῳ σωτήριος, ἡ κοίμησις ἔνδοξος καὶ ὄντως ἱερὰ καὶ πανεύφημος. Ταύτην ὁ Πατὴρ μὲν προ- ὤρισεν, προφῆται δὲ διὰ μὲν τοῦ Πνεύματος ἁγίου (85) προηγόρευσαν. Ἡ δὲ τοῦ Πνεύματος ἁγιαστικὴ δύναμις ἐπεφοιτήσεν, ἐκάρθρῃ τε καὶ ἡγίασε, καὶ οἶονεῖ προήρδυσεν. Καὶ τότε σὺ (86) ὁ τοῦ Πατρὸς ὅρος καὶ Λόγος ἀπεριγράπτως κατὰ φύσιν, ἀνακαλούμενος τὴν ἐσχατίαν τῆς ἡμετέρας φύσεως πρὸς τὸ ἀπειρον ὕψος τῆς οἷς ἀκαταλήπτου θεότητος. Ἡ τὴν ἀπαρχὴν ἐκ τῶν πανάγων καὶ ἀγράντων αἰμάτων, καὶ παναμύμων τῆς ἁγίας Παρθένου ἀναλαβὼν σάρκα ἐψυχωμένην ψυχῇ λογικῇ τε καὶ νοερᾷ, σεαυτῷ περιέπληξας, ἐν σεαυτῷ αὐτὴν ὑποστήσας, καὶ γέγονας τέλειος ἄνθρωπος, οὐκ ἀποδαλὼν τὸ εἶναι τέλειος Θεός, καὶ τῷ σὺ Πατρὶ ὁμοούσιος, ἀλλὰ προσλαβὼν δι' εὐσπλαγχνίαν ἀφ' αὐτοῦ τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν. Καὶ προήλθες ἐξ αὐτῆς εἰς Χριστὸς, εἰς Κύριος, εἰς υἱὸς (87) Θεὸς καὶ ἄνθρωπος ὁ αὐτός, Θεός τε ὁμοῦ τέλειος, καὶ ἄνθρωπος τέλειος, ὅλος Θεός, καὶ ὅλος ἄνθρωπος, μίᾳ ὑπόστασις σύνθετος, ἐκ δύο φύσεων τελείων, θεότητος τε καὶ ἀνθρωπότητος (88), καὶ ἐν δύο τελείαις φύσεσι, θεότητι τε καὶ ἀνθρωπότητι · οὐ γυνὴς Θεός, οὐδὲ ψιλὸς ἄνθρωπος, ἀλλ' εἰς ὕψος Θεοῦ καὶ Θεὸς σσαρκωμένος, Θεός τε αὐτός ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος, οὐ σύγχυσιν ὑπόστατος, οὐδὲ

C διαίρεσιν ὑπομείνας, φέρων ἐν σεαυτῷ τῶν ἑτεροουσίων δύο φύσεων καθ' ὑπόστασιν ἀσυγχύτως ἅμα καὶ ἀδιαίρετως ἡνωμένον τὰς φυσικὰς ιδιότητας, τὸ κτιστὸν καὶ τὸ ἀκτιστον, τὸ θνητὸν καὶ τὸ ἀθάνατον, τὸ ὁρατὸν καὶ τὸ ἀόρατον, τὸ περιγρηπτόν καὶ τὸ ἀπερίγραπτον, θεῖον τε θέλημα καὶ ἀνθρώπινον θέλημα, θεῖαν ἐνέργειαν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀνθρωπίνην ἐνέργειαν, αὐτεξούσιός τε δύο, θεῖον ὡσαύτως καὶ ἀνθρώπινον, τὰ τε θέλα θαύματα, καὶ τὰ ἀνθρώπινα πάθη, τὰ φυσικὰ φημι καὶ ἀδιάβλητα. Ὅλον γὰρ τὸν πρῶτον Ἀδὰμ τὸν (89) πρὸ τῆς παραβάσεως, τὸν ἁμαρτίας ἐλευθερον, ἀνέλαβες, δέσποτα, διὰ τὰ σπλάγχνα ἐλέους σου, σῶμα, ψυχὴν, νοῦν, καὶ τὰ τοῦτων φυσικὰ ἰδιώματα, ἐν ὧν μοι τὴν σωτηρίαν χάρισθαι · ὄντως γὰρ τὸ ἀπόρρητον, ἀθεράπευτον · καὶ οὕτως μεσότης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων γινόμενος, τὴν ἐχθρὰν ἔλυσας, καὶ τῷ σὺ Πατρὶ τοὺς ἀποστάτας προσήγαγες, τὸ πεπλανημένον ἐπέστρεψας, τὸ ἐσκοτωμένον ἐφώτισας, τὸ συντετριμμένον ἀνεκαίνισας, τὸ φθαρτὸν εἰς ἀφθαρσίαν μετέβαλες · τῆς πολυθέου πλάνης τὴν κτίσιν ἡλευθέρωσας · τέκνα Θεοῦ τοὺς ἀνθρώπους πεποίηκας, κοινωνοὺς τῆς θείας σου δόξης τοὺς ἡττημένους ἀνέδειξας · τὸν καταβεδिकाσμένον τὰ τῆς γῆς καταχθόνια, ὑπεράνω

(88) Καὶ ἐκ δύο φύσεων. Hæc in Billio desunt et Volaterrano. Cum tamen iis maxime Catholicis ceu tessera communis orthodoxam Chalcedonensis synodi fidem adversus Eutychianum profitterentur.

(89) Ita quidem legit Billius, et Regius codex præfert. Alii τὸν παραβάται πεπτωκότα.

πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας ἀνήγαγες, ἐν τῷ θρόνῳ A
τῷ βασιλικῷ τὸν εἰς γῆν ἀποστρέφειν, καὶ τὸν ἄδην
οἰκεῖν κατακρίθοντα, ἐν σεαυτῷ ἐκάθισας. Τίς οὖν
τῶν ἀπείρων τούτων ἀγαθῶν, τῶν ὑπὲρ πάντα νοῦν
καὶ κατάληψιν, ἐργαστήριον γέγονεν; οὐχὶ ἡ σὲ τε-
κοῦσα Ἀειπάρθεος;

nem principatum et potestatem provexisti: et qui ita
infernus incoheret, in teipso regio in throno collocasti⁹³. Quenam igitur immensorum bonorum
istorum quæ captum omnem et comprehensionem superant, officina fuit? annon perpetua virgo, quæ
te in lucem edidit?

8. Ὁρᾶτε (90), φίλοι Θεῷ Πατέρες καὶ ἀδελφοί,
τῆς παρουσίας ἡμέρας τὴν χάριν. Ὁρᾶτε, τῆς νῦν
εὐφημουμένης τὸ ὑψηλὸν καὶ σεβάσμιον; Οὐ φρικώδη
τὰ ταύτης μυστήρια; οὐ θαύματος γέμοντα; μακά-
ριοι οἱ ὁρῶντες, ὡς ἰδεῖν (91) προπρόδιστατον. Μα-
κάριοι οἱ νοεράν κτησάμενοι αἰσθῆσιν! Οἱ αὖτε φωτὸς
ἀστραπαὶ τὴν παρούσαν νύκτα καταφαιδρύνουσιν! οἱ
ἀγγέλων δορυφοροῦντες τὴν τῆς ζωαρχικῆς μητρὸς
καταγλαύζουσι κοίμῃσιν· οἱ αἱ ἀποστόλων θεηγοῦντες
τὴν κηδεῖαν τοῦ Θεοδόχου σώματος μακαρίζουσιν! Ἰὼς
ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ὁ ταύτης υἱὸς δι' εὐσπλαγ-
χνίαν γενέσθαι καταδείξας, δεσποτικαῖς παλάμαις
τῇ παναγίᾳ ταύτῃ καὶ θεοσιότητι οἱ μὴ ἐν λειτουργίᾳ
τὴν ἱερὰν ψυχὴν (92) ὑποδέχεται; Ὁ ἀγαθὸς νομο-
θέτου! μὴ ὑποκείμενος νόμῳ, τὸν νόμον πληρῶν, ἐν
αὐτῷ ἐνετειλάτο. Αὐτὸς γὰρ τοῖς γονεῦσι τὴν ὀφει-
λὴν τοῦ πατρὸς νέμειν ἐθεσμοθέτησε. Τίμα, φησὶ, τὸν
πατέρα καὶ τὴν μητέρα σου. Ὅτι δὲ ἀληθὲς τοῦτο,
παντὶ που ὅλῳ, τῷ καὶ μικρῷ γόνι τῶν θείων τῆς C
ἀγίας Γραφῆς μεταμνησκόμενος (93) λογίω. Εἰ γάρ,
ὡς φησὶν ἡ θεία Γραφή, ψυχαὶ δικαίων ἐν χειρὶ Κυ-
ρίου, οὐκ αὐτὴ μάλλον ταῖς χερσὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ Θεοῦ
αὐτῆς τὴν ψυχὴν παρατίθεται. Ἀληθὲς ὁ λόγος, καὶ
πάσης ἀντιλογίας ὑπέρτερος. Ἄλλ' εἰ δοκεῖ, τίς αὐτῇ,
καὶ πόθεν, καὶ πῶς τῷ παρόντι χαρισθεῖσα βίῃ,
δωρον ἀπάντων τῶν τοῦ Θεοῦ δωρημάτων ὑψηλότερον
ἅμα καὶ προσφιλέστερον δέδοται. Οἶδαν τε τὴν ἐν τῷδε
τῷ βίῳ διατριβὴν πεποιθῆται, καὶ ὅλων μυστηρίων
ἠξιώται, διεξιόμεν. Εἰ γὰρ τοὺς κατοικοῦντας ἐπι-
ταφίους γεραίροντες Ἕλληνες, πᾶν ὅτι περ ἐώριον
ἀγνοῦμεν, πάσῃ σπουδῇ συνεισφέρουν, ὡς ἂν τῷ μὲν
εὐφημουμένῳ κατηρητισμένῳ τὸ ἐγκώμιον γένηται,
τοῖς δὲ λειπομένοις. Ὑψίλος ἅμα πρὸς ἀρετὴν καὶ
παράκλησιν· μύθοι; δὲ ὡς τὰ πολλὰ καὶ ἀπείροις D
πλάσμασι τὸν λόγον ἐξέρχονται, οἰκοῦν μὴ κεκτημέ-
νων τῶν ὑμνουμένων ἔπαινον· πῶς ἡμεῖς τὰ λίαν
ἀληθῆ καὶ σεβάσματα, καὶ ὅντως ὄντα τοῖς πᾶσιν εὐ-
λογίας ἀπάσης καὶ σωτηρίας πρόξενον, σιγῆς βυθοῖς
τὸ τοῦ λόγου καλύψαντες, οὐ πολλὴν ὀφλήσομεν γέλωτα,
καὶ τῷ (94) κατακρύψαντι τὸ τάλαντον τῆς αὐτῆς
δαίτης τευξόμεθα; τῆς συντομίας τοῦ λόγου φροντι-
ζοντες, ὡς ἂν μὴ ταῖς ἀνοαῖς πολέμιος γένηται, ὡς
τροφὴ τοῖς σώματιν ὑπερβάλλουσα.
que eandem, in quam is qui talentum abscondit⁹⁴.

nasti; quod contritum, instaurasti; quod corrupte-
læ obnoxium, incorruptioni restituisi: creaturam
ab erratico multorum numinum cultu liberasti:
homines Dei filios effecisti: contemptos et infames,
divinæ gloriæ tuæ consortes reddidisti: eum qui
ad inferas terræ partes damnatus erat, super om-
nem principatum et potestatem provexisti: et qui ita
infernus incoheret, in teipso regio in throno collocasti⁹³. Quenam igitur immensorum bonorum
istorum quæ captum omnem et comprehensionem superant, officina fuit? annon perpetua virgo, quæ
te in lucem edidit?

4. Videtis, Deo dilecti Patres ac fratres, hujusce
diei gratiam. Videtis quam sublimis ac veneranda
illa sit, ejus nunc laudes celebrantur. Annon tre-
menda ejus mysteria? Annon admirationis plena?
Beati qui vident, quantum maxime deest. Beati
qui intelligendi sensum sunt consecuti. Quales lucis
fulgetræ præsentem noctem illustrant! Qualia ange-
lorum satellitia matris illius ex quo vita orta est,
obitum cohonestant! Qualia apostolorum Deo
afflante proloquia, corporis hujus, quod Deum susce-
pit, funus exornant! Quomodo Dei Verbum, quod
pro sua miseratione illius effici filius dignatum est,
Dominicis manibus suis sanctissimæ huic divinissi-
mæque, utpote matri, ministrans, sacrosanctam sus-
cepit animam. O probum legislatorem! Qui legi sub-
jectus non est, legem implet quam ipse tulit. Siqui-
dem ipse legem tulit, ut filii debitum officium parenti-
bus tribuant. *Honora, inquit, patrem tuum et matrem*
*361 tuam*⁹⁴. Hoc autem verum esse, cuivis per-
spicuum est, qui vel tantillum in divinis Scripturæ
oraculis eruditus sit. Nam si, ut Litteræ divinæ ferunt,
*Iustorum animæ in manu Dei sunt*⁹⁵; annon ipsa ma-
gis in Filii Dei que sui manus animam commendavit?
Verus hic sermo est, ac sublimior, quam ut quis ei
possit adversari. Verum si placet, quænam ipsa, et
unde, et quo pacto mundo huic concessa sit, mu-
nus omnium Dei præstantissimum simul et charissi-
mum: quæ item ipsi in hoc sæculo vitæ ratio fue-
rit, et quorum mysterium particeps fieri merita sit,
pro virili nostra consideremus. Si enim gentiles,
eos qui e vita discessissent funebribus orationibus
exornantes, id omne quod ad alliciendos auditorum
animos accommodatum esse cernerent, omni stu-
dio conferebant, tum ut ejus quem laudabant suis
numeris absolutum encomium esset, tum ut reli-
quos ad virtutem excitarent et hortarentur (sic ta-
men ut plerumque fabulis sexcentisque figmentis
sermonem texerent, cum ii quos prædicabant nihil
ex propriis quo laudem mererentur, haberent), cur
nos, si ea quæ verissima et omni digna veneratione
sunt, quæque benedictionem omnem et salutem
omnibus attulerunt, alto, ut dicitur, silentio obte-
rimus, non ingentem nostri risum excitemus, in-
pœnam incidamus? Quocirca initium dicendi fa-

⁹³ Greg. Naz. epist. II Ad Cled. ⁹⁴ Exod. xx, 12.

⁹⁵ Sap. III, 1. ⁹⁶ Matth. xxv, 25.

(90) R. φιλόθεοι.

(91) R. δυνατόν τε καὶ προπρόδιστατον.

(92) Germ. υποδέχεται.

(93) Reg. μεμνημένων λογίων.

(94) Reg. τὸ τάλαντον κατορύξαντι.

ciamus, ita tamen ut brevitati studeamus, ne auribus oratio evadat inimica, non seors ac corporibus modum excedens eibus.

5. Joachim et Anna parentes ejus fuerunt. Ac A
Joachim quidem velut quispiam ovium pastor, cogitationes non minus quam pecora pascebat, ad arbitrium illas ducens. Cum enim sub Domino Deo ovis instar pasceretur, nullis eorum quæ optima sunt, carebat. Optima autem nemo me putet dicere, quæ plerisque accepta sunt, et quibus avidiorum hominum semper animus inhiat, quæ neque durabilia suapte natura sunt, nec meliorem eum a quo habentur, præstare norunt (hujus nimirum sæculi voluptates, quæ vim firmam et stabilem habere nequeunt, sed mox effluunt, et eadem fere hora dilabuntur), tametsi horum copia abundet? Absit hoc: non nostrum est his percelli, neque pars ista est timendum Dominum. Verum ea demum bona sunt, quæ vere ab hominibus sana mente præditis expetuntur et admanantur, quæ in æternum manent, quibus tum Deus oblectetur, tum maturus ipsorum possessoribus fructus producat: virtutes, inquam, quæ fructum in tempore suo, id est in futuro ævo vitam æternam iis daturæ sunt, qui digne eas excoluerint, et pro suis viribus labores in eas contulerint. Labor quippe præcedit, atque æterna felicitas insequitur. Joachim suas intus cogitationes pascebat, in loco pascuæ⁹⁵, hoc est, in sacrorum eloquiorum contemplatione commorans, et super aquam refectio-
nis⁹⁶ divinæ gratiæ semet oblectans: sic nimirum ut a malis rebus eas advocaret, et per justitiæ semitas deduceret. Anna vero, cujus nomen gratiam sonat, non minus morum, quam matrimonii jugo copulata cum illo erat: quæ tamen cum 862
omni virtutum genere floreret, mystica quadam ratione sterilitatis morbo tenebatur. Nimirum sterilibus vere gratia erat, quæ in hominum animis fructum edere non posset. Siquidem omnes declinaverant, simul inutiles facti erant: non erat intelligens, aut requirens Deum⁹⁷. Tum bonus Deus manus suæ signum respiciens et miseratus, cum illud tandem facere salvum vellet, gratiæ, hoc est Annæ, sterilitatem solvit: quæ filiam parit, qualis nec ante fuit, nec posthac futura est. Atqui sterilitatis depulsio, hoc apertissime indicabat fore ut bonorum sterilitas, qua mundus laborabat, submoveretur, et truncus aridus copioso arcane beatitudinis fructu donaretur.

6. Eam ob rem Dei Genitrix ex promissione pro-
dit. Angelus enim nascituræ conceptionem parentibus ejus nuntiavit. Quippe conveniebat ut hac etiam re nulli cederet, nec posteriores partes ferret, quæ solum vereque perfectum Deum secundum carnem erat paritura. Tum in sacrosancto Dei templo offertur et consecratur: in quo ita degit, ut præstantioris ac purioris præ cæteris vitæ specimen ederet, a virorum et mulierum male feriatum commercio

⁹⁵ Psal. xlii, 2. ⁹⁶ ibid. 3. ⁹⁷ Psal. xlii, 2, 3.

(95) R. ἀλλ' αὐτὰ, αὐτὰρα.

(96) R. ἐν ταύταις.

ε'. Ἰωακείμ καὶ Ἄννα οἱ ταύτης γεννήτορες· Ἰωακείμ, ὥστερ τις προβάτων ποιμὴν, οὐχ ἤττον νέμων τοὺς λογισμοὺς, ἄγων τε κατ' ἐξουσίαν ὁποῖ βούλοιο, ἢ τὰ θρίμματα. Ὑπὸ Κυρίῳ γὰρ τῷ Θεῷ ὡς πρόβατον ποιμαινόμενος, οὐδεὶς τῶν ἀρίστων ἐστέρητο. Ἀρίστα δὲ λέγειν μηδεὶς οἰεσθῶ με, τὰ τοῖς πολλοῖς καταθύμια, πρὸς ἃ ἡ τῶν λιγνοτέρων αἰὶ διάνοια κέχηνεν, ἃ μήτε παραμένειν πέφυκε, μήτε βελτίονα δρᾶν τὸν κεκτημένον ἐπίσταται, τὰ τοῦ παρόντος βίου τερπνὰ, ἃ μὴ δύναται βεβαίαν δύναμιν κτήσασθαι (95), ἀλλὰ περὶ αὐτὰ καταβρεῖ, καὶ αὐθωρὸν διαλύεται, εἰ καὶ τούτων πολλὴν εἶχον τὴν περιουσίαν. Ἀπαγε· οὐ πρὸς ἡμῶν ταῦτα θαυμάζειν, οὐδ' αὐτὴ μερὶς τῶν φοβουμένων τὸν Κύριον· ἀλλὰ τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὄντως τοῖς εὖ φρονοῦσιν ἐφετὰ καὶ ἐράσματα, ἃ μένει διαυγίζοντα, Θεὸν μὲν εὐφραίνοντα, καρπὸν δὲ τοῖς κεκτημένοις ἀνατέλλοντα ὥριμον, τὰς ἀρετὰς φημί, αἱ τὸν καρπὸν ἐν καιρῷ αὐτῶν, τῷ αἰῶνι λέγω μέλλοντι, ζῶνι αἰώνιον δόσουσι, τοῖς γε ἀξίως φιλοπονήσασιν, καὶ προσενέγκασιν τὸν ἑαυτῶν πόνον ὅση δύναμις. Πόνος μὲν γὰρ προπορεύεται, ἔπεται δὲ μακαριότης αἰώνιος (96). Ἐν τῷ Ἰωακείμ συνήθως τοὺς οἰκείους ἐποίμανε λογισμοὺς, ἐν τόπῳ μὲν χλόης, τῶν ἱερῶν λογίων τῇ θεωρίᾳ ἐναυλιζόμενος, ἐπὶ ὕδατος δὲ ἀναπαύσεως τῆς θαλάσσης εὐφραίνόμενος χάριτος, ἐξ ἀτόπων ἐπιστρέφων, ἐπὶ δὲ τριβύς δικαιοσύνης ὁδηγῶν. Ἄννα δὲ, ἡ χάρις ἐμπνεύσεται, οὐχ ἤττον ὁμότροπος ἦν, καὶ ὁμόζυγος, πᾶσι μὲν ἀγαθοῖς κομῶσα, μυστικῶ δὲ τινι λόγῳ κατεχομένη τῷ τῆς στεριώσεως ἀβρῶστηματι. Ἐστέρειρε γὰρ ὄντως ἡ χάρις, ἐν ταῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς καρποφορεῖν οὐκ ἱσχύουσα· διότι πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἡχρεώθησαν, οὐκ ἦν ὁ συνιών, οὐκ ἦν ὁ ἐκζητῶν τὸν Θεόν. Εἴτα ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ἐπιδὼν, καὶ κατοικτειρήσας τῆς οἰκείας χειρὸς τὸ πλαστούργημα, καὶ τοῦτο βουλῆθεις ἀνασώσασθαι, λύει τὴν τῆς χάριτος στέρωσιν, τῆς Ἄννης φημί τῆς θεόφρονος, καὶ τίεται παῖδα, οἷα οὐ πρότερον γέγονεν, οὐδ' αὖ πάλιν γενήσεται. Ἡ δὲ τῆς στειρώσεως λύσις ἐδῆλου σαφέστατα τὴν κοσμικὴν τῶν ἀγαθῶν λυθῆσθαι στέρωσιν, καὶ τῆς ἀπορρήτου μακαριότητος καρπογενεῖσθαι τὸ στέλεχος.

ζ'. Ἐντεῦθεν ἡ Θεοτόκος ἐξ ἐπαγγελίας προέρχεται. Ἄγγελος γὰρ καταμηνύει τῆς γεννησομένης τὴν σύλληψιν. Ἐπρεπε γὰρ καὶ τούτῳ μὴ ἑλαττωσθαι τινος, ἢ φέρειν τὰ δεύτερα, τὴν τοῦ μόνου καὶ ὄντως τελείου Θεοῦ ἐσομένην κατὰ σάρκα λοχεύτριαν. Εἴτα τῷ ἱερῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ ἀνατίθεται, κἀναπαύεται διατρέβει, κρεῖττονα καὶ καθαρωτέραν τῶν ἄλλων ἐπιδεικνυμένη σπουδὴν καὶ ἀναστροφὴν, ἀπάσης ἐπιμειρίας ἀνδρῶν καὶ θηλειῶν ἀτόπων (97) ἀπηλλαγμένη. Ἄλλ'

(97) Germ. et Coll. ἀπηλλαγμένην.

ἐπεὶ τῆς ἡλικίας ἡ ἀκμή κατελάμβανε, καὶ μένειν ἅ των ἀνακτόρων ἔδον νομίμως ἀπείργετο, μνηστῆρι, ταύτην δὲ εἰπεῖν φύλακι τῆς παρθενίας, πρὸς τοῦ χοροῦ τῶν ἱερῶν τῷ Ἰωσήφ ἐγχειρίζεται, ὃς τὸν νόμον ἀπαρχάρακτον μέχρι γήρως ἐν συγκρίσει τῶν ἄλλων ἐφύλαττε. Πρὸς τοῦτον ἡ ἱερὰ αὕτη καὶ πανάμωμος νεάνις (98) διέτριβε, τοῖς κατ' οἶκον στοιχοῦσα, καὶ τῶν πρὸ τῆς οἰκίας εἰδυῖα μηδέν.

ζ'. Ὅτε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ὡς φησιν ὁ θεὸς Ἀπόστολος, ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἄγγελος Γαβριὴλ πρὸς ταύτην τὴν ὄντως θεόπαῖδα, καὶ φησι πρὸς αὐτήν· Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ. Καλὴν τὸ τοῦ ἀγγέλου, πρὸς τὴν ὑπὲρ ἄγγελον πρόσφθεγμα. Χάραν γὰρ φέρει παγκόσμιον. Ἡ δὲ ἐπὶ τῷ λόγῳ ἐταράχθη, τῆς πρὸς ἀνδρας ὀμιλίας ἀήθης ὑπάρχουσα. Ἀσφαλῶς γὰρ τηρεῖν τὴν παρθενίαν προήρητο. Διελόγιστο δὲ ἐν αὐτῇ ποταπὸς εἴη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος. Καὶ πρὸς αὐτήν ὁ ἄγγελος· Μὴ φοβοῦ, Μαριάμ· εὖρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ θεῷ. Ὅντως (99) εὖρε χάριν, ἡ ἀξία τῆς χάριτος. Εὖρε χάριν ἡ τοὺς πόνους τῆς χάριτος γεωργήσασα, καὶ πολὺ δρεψαμένη τὸν ἀσταχυν. Εὖρε χάριν, ἡ τοὺς σπόρους τῆς χάριτος γεννήσασα, καὶ πολὺχουν δρεψαμένη τὸν ἀσταχυν τῆς χάριτος. Εὖρε χάριτος ἄβυσσον, ἡ σῶαν τὴν ὀλκάδα τῆς διπλῆς παρθενίας τηρήσασα, καὶ τὴν ψυχὴν γὰρ παρθένον ἐτήρησεν, οὗ τοῦ σώματος ἐλαττον. Ὅθεν καὶ ἡ τοῦ σώματος παρθενία τετήρητο. Καὶ τέξῃ, (1) φησιν, υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν· Ἰησοῦς δὲ σωτὴρ ἐρμηνεύεται· αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαόν αὐτοῦ ἐκ τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν. Τί πρὸς ταῦτα τῆς ἀληθοῦς σοφίας ὁ θησαυρὸς, τὴν μὲν Εὐάν οὐ μιμεῖται τὴν προμήτορα, ἐπανορθοῦται δὲ μᾶλλον τὸ ταύτης ἀφύλακτον, καὶ συνήγορον τὴν φύσιν προβάλλεται, ὥδε πως τῷ τοῦ ἀγγέλου ἀντιβήτορεῦσιν ῥήματι· Πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω; ἀδύνατα φέγγῃ, φησιν. Ὁ γε οὗς λόγος τοὺς ὅρους λύει τῆς φύσεως, οὗς ὁ πλαστοουργήσας ἐπέξαστο. Οὐκ ἀνέχομαι Εὐὰ χρηματίζειν δευτέρα, καὶ τὸ τοῦ Ποιήσαντος παρακρούσασθαι βούλημα. Εἰ δὲ μὴ λέγεις (2) ἀντίθετα, τὸν τρόπον εἰπὼν τῆς συλλήψεως, λύσον τὴν ἀπορίαν. Πρὸς τὴν ὁ τῆς ἀληθείας ἄγγελος· Πρεῦξαι ἄγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι. Διὸ καὶ τὸ (3) γεννώμενον ἄγιον κληθήσεται Πιὸς θεοῦ. Οὐ δουλεύει φύσεως νόμοις τὸ τελούμενον. Ὁ γὰρ Δημιουργὸς καὶ δεσπότης τῆς φύσεως, κατ' ἐξουσίαν τοὺς ὅρους ἀμείβει τῆς φύσεως. Ἡ δὲ, τὸ ἀεὶ ποδούμενον καὶ τιμώμενον ὄνομα, μεθ' ἱερᾶς εὐλαθείας ἀκούσασα, τῆς ὑπακοῆς ἐπηφείε φόβου καὶ χαρᾶς γέμοντα ῥήματα, Ἰδοὺ ἡ δοῦλη Κυρίου, γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου.

η'. Ὁ βῆθος πλοῦτον, καὶ σοφίας, καὶ γνώσεως θεοῦ· καὶ γὰρ εἰς καιρὸν τῷ Ἀποστόλῳ (4) συμ-

remota. Sed cum ad ætatis florem pervenisset, prohibente lege ne intra templi septa deinceps ageret, sponso, seu virginitatis custodi, a sacerdotum choro traditur, qui legem inviolatam ad senectutem usque perinde ac quivis alii servaverat. Apud hunc itaque sacra hæc, et prorsus intaminata puella commorabatur, domi se continens, nihilque eorum quæ ante fores suas gererentur, cognitum habens.

7. Cum autem, ut divinus Apostolus ait **, venit plenitudo temporis, ad hanc vere Dei filiam angelus Gabriel a Deo missus est, quam hisce verbis est allocutus: Ave, gratia plena, Dominus tecum *. Præclara sane angeli ad eam quæ angelis præstabat allocutio. Gaudium enim orbis totius affert. Ista vero ob sermonem ejus turbata est, ut quæ cum viris colloqui minime consueverat, cum virginitatem sedulo servare insituisse. Cogitabat autem qualis esset ista salutatio **. Tum angelus ad eam: Ne timeas, ait, Maria: inventi enim gratiam apud Deum *. Plane gratiam invenit, quæ gratia digna erat. Gratiam invenit, quæ gratiæ labores excoluerat, copiosamque segetem collegerat. Gratiam invenit, quæ gratiæ semina progenuit, et plenissimam gratiæ messem retulit. Gratiæ abyssum invenit, quæ duplicis virginitatis navem servaverat incolumem. Maria enim non minus animum quam corpus virginitatem custodierat; unde etiam constabat corpori virginitas. Et paries, inquit, filium, et vocabis nomen ejus Jesum (Jesus autem Salvatorem sonat).

Ipsæ enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum *. Quid ad hæc veræ sapientiæ thesaurus? Evam quidem primam parentem non imitatur; sed incautam potius ejus simplicitatem emendat, seque naturæ patrocinio munit, sic angeli verbis reponens: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Impossibilia narras, inquit. Nam sermo tuus naturæ leges frangit, quas 963 summus opifex sancit. Secunda Evæ dici non patior, nec Conditoris mei voluntatem pessumdare. Quod si Deo adversa non loqueris, conceptionis modum expone, dubitationem meam solve. Ad quam veritatis angelus: Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque et quod nascetur sanctum, vocabitur Filius Dei *. Quod nunc agitur, naturæ legibus non subest. Naturæ siquidem artifex et Dominus arbitratu suo immutat naturæ leges. Hæc itaque nomen illud, quod omni desiderio et honore semper colebat, sacra quadam reverentia audiens, obedientiæ vocem timore atque gaudio plenam emisit: Ecce ancilla Domini; fiat mihi secundum verbum tuum *.

8. O altitudo divitiarum, sapientiæ et scientiæ Dei (nam ego quoque Apostoli vocem nunc temporis

** Galat. iv, 4. * Luc. i, 28. ** ibid. 29. ** ibid. 30. ** ibid. 31; Matth. i, 21. ** Luc. i, 34. ** ibid. 35. ** ibid. 38.

(98) Quæ sequuntur usque ad μὴ φοβοῦ, absunt in R. cod.

(99) R. εὖρες, et sic deinceps.

(1) Sangerm. deest φησιν.

(2) R. ἀντίθετα.

(3) Germ. γινόμενον male.

(4) R. τῆς παρακοῆς ἰδοὺ τὸ ἐπίτιμον.

usurpabo) *o quam incomprehensibilia sunt judicia ejus et impervestigabiles viæ ejus* ³⁹! *o immensam bonitatem! o charitatem, quæ nulla ratione queat indagari! Is qui vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt* ⁴⁰: qui cælum et terram implet ⁴¹; ejus cælum sedes est, et terra scabellum pedum ejus ⁴², ex ancillæ suæ utero amplissimum sibi domicilium fecit, mysteriumque novorum omnium novissimum et insolitum in ea gessit. Nam qui Deus erat, homo fit, ac eximio modo partus tempore nascitur, vulvam ita aperiens, ut virginis claustra minime labefaceret: ulnisque terrenis gloriæ splendor, paternæ substantiæ character, qui omnia virtutis suæ verbo portat, infantis more gestatur. O divina plane miracula! o mysteria natura et cogitatione superiora! o Virginis prærogativas humana conditione majores! Quodnam ingens hoc est, o sacra mater et virgo, circa te mysterium: *Benedicta tu inter mulieres, et benedictus fructus ventris tui* ⁴³. Beata es in generationibus generationum, solaque digna, quæ beata prædiceris. Ecce enim te beatam dicunt omnes generationes ⁴⁴. Viderunt te filiae Jerusalem ⁴⁵, Ecclesiæ, inquam, beatamque prædicaverunt reginæ, hoc est justorum animæ, æque in æternum laudabunt. Tu enim es solum illud regium, cui angeli assiterunt, suum herum et creatorem cernentes insidentem. Tu spiritualis es Edem, antiqua illa sanctorum ac divinior. In illa siquidem terrenus Adam commorabatur, in te autem Dominus qui de cælo descendit. Te olim arca signavit, in qua secundi mundi semen servatum fuit. Tu enim Christum mundi salutem peperisti, qui peccatum quidem submersit, ejusque fluctus sedavit. Te rubus delinea vit, tabulæ a Deo exaratæ expresserunt, legis arca prænuntiavit, urna aurea, candelabrum, mensa, virga Aaronis quæ floruit, aperte præsignarunt. Nam ex te flamma divinitatis, Patris terminus et Verbum, suavissimum illud et coeleste manna, nomen illud nominis expers, quod est super omne nomen ⁴⁶, lumen illud sempiternum et inaccessum, vitæ panis celestis ⁴⁷, nulla cultura editus fructus, ex te corporaliter pullulavit. Quid? annon te fornax illa præmonstravit, cujus ignis roridus simul ac flammeus erat, quæ divini ignis in te habitantis figuram præferebat? Quin Abraham **364** tabernaculum te manifestissime significabat. Deo quippe Verbo, in utero tuo velut in tabernaculo degenti, humana natura subcinericium panem, sui primitias, ex purissimo sanguine tuo obtulit, divino igne coctas, panemque factas, in divina ejus persona subsistentes, et ad veram corporis anima rationali et intelligente instructi existentiam venientes. Parum absuit, quin me Jacob scala præteriret ⁴⁸. Quid enim? annon cuiusvis perspicuum est

A φθίζομαι, ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρύματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ! Ὁ ἀπλήστου ἀγαθότητος Θεοῦ! ὁ ἀγάπης οὐκ ἐχούσης ἔρουναν! Ὁ καλῶν τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα, ὁ πληρῶν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, οὗ ὁ οὐρανὸς θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον, εὐρύχωρον ἐνδιαίτημα, τὴν γαστέρα τῆς οικείας δούλης ἐποίησάτο, καὶ ἐν αὐτῇ τὸ πάντων καινότερον ἀποτελεῖ μυστήριον. Θεὸς γὰρ ὢν, ἀνθρώπος γίνεται, ὑπερφυῶς τε τῷ χρόνῳ τῆς κυήσεως τίττεται, καὶ διανοίγει μήτραν, τὰ κλειθρα τῆς παρθενίας μὴ λυμηνάμενος, καὶ ἀγκάλαις γήιναις ὡς βρέφος βαστάζεται, τὸ τῆς δόξης ἀπαύγασμα, ὁ χαρακτήρ τῆς τοῦ Πατρὸς ὑποστάσεως, ὃ φέρονται τὰ σύμπαντα τῷ ῥήματι τοῦ στόματος αὐτοῦ. Ὁ θεῖον ἀληθῶς θαυμάτων! ὁ μυστηρίων τῶν ὑπὲρ φύσιν καὶ ἔννοιαν! (5) ὁ παρθενικῶν αὐξημάτων τῶν ὑπὲρ ἀνθρώπων! τί τοῦτο τὸ μέγα περὶ σέ, ὦ ἱερὰ μήτηρ καὶ παρθένε, μυστήριον; Εὐλογημένη σὺ ἐν τῷ καινῷ, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου. Μακαρία εἰ ἐν γενεῇς γενεῶν, ἡ μόνη ἀξιομακάριστος. Ἰδοὺ γὰρ μακαρίζουσι σε πᾶσαι γενεαί, ὥσπερ ἐφησας. Σὲ εἶδον θυγατέρες Ἰερουσαλὴμ, τῆς Ἐκκλησίας λέγω, καὶ ἐμακάρισάν σε αἱ βασίλισσαι, ἧτοι δικαίων ψυχαί, καὶ εἰς αἰῶνας αἰνέσουσι σε. Σὺ γὰρ εἶ ὁ βασιλικὸς θρόνος, ὃ παρεστήκεισαν (6) ἄγγελοι τὸν ἑαυτῶν ὀρόντας δεσπότην, καὶ δημιουργὸν ἐποχοῦμενον. Σὺ ἔδεξαι νοητὴ χρηματικὰς τῆς πάλαι ἱερωτέρας καὶ θειότερας. Ἐν ἐκείνῃ μὲν γὰρ Ἀδὰμ χοιρὸς ἠύλιζτο, ἐν σοὶ δὲ Κύριος ἐξ οὐρανοῦ. Σὲ κιβωτὸς προεικόνισε δευτέρου κόσμου σπέρμα φυλάττουσα· σὺ γὰρ τὴν τοῦ κόσμου σωτηρίαν τὸν Χριστὸν ἀπεκύησας, τὸν τὴν ἁμαρτίαν μὲν κατακλύσαντα, τὰ δὲ ταύτης κατευνάσαντα κύματα. Σὲ βάτος προέγραψε, πλάσις θεόγραφου· προεγράψαν νόμου ἡ κιβωτὸς προϊστέρησε, στάμνος χρυσῆ καὶ λυχνία, καὶ τράπεζα, καὶ βῆθος. Ἀαρὼν ἡ βλαστήσασα, ἐμφανῶς προετύπωσαν. Ἐκ σοῦ γὰρ ἡ φλὸς τῆς θεότητος, ὁ τοῦ Πατρὸς ὄρος καὶ λόγος, τὸ γλυκύτατον καὶ οὐράνιον μάννα, τὸ δογμα τὸ ἀνώνυμον τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, τὸ φῶς τὸ αἰθεῖον καὶ ἀπρόσιτον, ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς ὁ οὐράνιος, ὁ ἀγεώργητος καρπὸς, σωματικῶς ἐκ σοῦ ἀνεβλάστησεν. Οὐ σὲ προεμήνυσε κάμινος, πῦρ (7) δροσίζον ἅμα καὶ φλογίζον δεικνύουσα, καὶ τοῦ θεοῦ πυρὸς ἀντίτυπον τοῦ ἐν σοὶ κατοικήσαντος; Ἡ δὲ σκηνὴ Ἀβραὰμ σὲ προδηλοῖ προφανέστατα. Τῷ γὰρ Θεῷ λόγῳ ἐν τῇ γαστρὶ σου σκηνώσαντι ἀνθρωπεία φύσις τὸν ἐγκρυφίαν ἄρτον, τὴν ἑαυτῆς ἀπαρχὴν ἐκ τῶν σῶν (8) ἀγνῶν αἱμάτων προσήγαγεν, ὅπωπαμένην πῶς καὶ ἀρτοποιουμένην ὑπὸ τοῦ θεοῦ πυρὸς, ἐν τῇ θείᾳ αὐτοῦ ὑποστάσει ὑφισταμένην, καὶ εἰς ἀληθὴ ὑπαρξιν ἐρχομένην σώματος ἐψυχωμένου ψυχῇ λογικῇ τε καὶ νοερῇ. Μικροῦ με καὶ τοῦ Ἰακώβ ἡ κλίμαξ διέφυγε. Τί γάρ; οὐ παντὶ δῆλον, ὅτι σοῦ προεγράφη

³⁹ Rom. x, 33, 34. ⁴⁰ Rom. iv, 17. ⁴¹ Jerem. xxiii, 24. ⁴² Isa. lxvi, 1. ⁴³ Luc. i, 28, 42. ⁴⁴ Luc. i, 48. ⁴⁵ Cant. vi, 8. ⁴⁶ Philipp. ii, 9. ⁴⁷ Joan. vi, 48. ⁴⁸ Gen. xxviii, 12 seqq.

(5) R. θυήσομαι.

(6) R. ὁσάνοι, * γουν ἄγγελοι

(7) R. δροσίζουσα, δεκνύουσα.

(8) R. παναρχάτων.

καὶ τύπος γνωρίζεται; ὃν τρόπον ἐκεῖνος τεθέσται διὰ τῶν ἁκρῶν τῆς κλίμακος οὐρανὸν τῇ γῇ συναπτόμενον, καὶ διὰ ταύτης ἀγγέλους κατιόντας καὶ ἀνιόντας, καὶ τὸν ὄντως ἰσχυρὸν, καὶ ἀήττητον, τυπικῶς αὐτῷ προσκαλαινόντα, οὕτω; καὶ σὺ μεσιτεύσασα, καὶ κλίμαξ γεγονυῖα τῆς πρὸς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ (9) καταβάσεως, τοῦ τὸ ἀσθενὲς ἡμῶν ἀναλαβόντος φύραμα, καὶ ἑαυτῷ συμπλέξαντος καὶ ἐνώσαντος, καὶ νοῦν ὀρῶντα Θεὸν δεδρακότος τὸν ἄνθρωπον, τὰ διεστώτα συνήγαγες. Ὅθεν ἄγγελοι μὲν πρὸς αὐτὸν κατήσαν, ὡς Θεῷ καὶ Δεσπότηι λειτουργήσαντες, ἄνθρωποι δὲ ἀγγελικῇ πολιτείᾳ χρῆσάμενοι, πρὸς οὐρανὸν ἀναρπάσσονται.

Θ'. Ποῦ δὲ θήσονται πρὸς προφητῶν τὰ κηρύγματα; οὐκ ἐπὶ σέ, εἴπερ ἀληθῆ δεικνύναι ταῦτα ἐβέλησαι· μὲν; τίς γὰρ ὁ Δαυϊτικὸς πόκος, ἐφ' ὃν ὁ τοῦ βασιλέως τῶν πάντων Θεοῦ υἱός, ὁ συνάναρχος καὶ συμβασιλεύων τῷ οὐκείῳ Γεννήτορι, ὡς ὑετός καταβέβηκεν; οὐχὶ σὺ τηλαυγέστατα; τίς δὲ ἡ παρθένος, ἣν Ἡσαίας προβλεπτικῶς προηγόρευεν, ἐν γαστρὶ ἔξεν καὶ τέξεσθαι υἱὸν τὸν μετ' ἡμῶν ὄντα Θεόν, τούτῳ μετὰ τὸ γενέσθαι ἄνθρωπον, καὶ Θεὸν διαμείναντα. Τί δὲ τὸ ὄρος τοῦ Δανιὴλ, ἐξ οὗ ὁ ἄκρωγωνιαὸς ἐτήθη λίθος Χριστός, οὐχ ὑποστάς ἀνδρὲς ἐγχειρίδιον; οὐχὶ σὺ ἡ ἀσπύρις κηρύσσουσα, καὶ πάλιν παρθένος μένουσα; ἔλθτω Ἰεζεκιὴλ ὁ θεϊότατος, καὶ δεικνύτω κεκλεισμένην πύλιν διωδευμένην ὑπὸ Κυρίου καὶ οὐκ ἀναγομένην, καθὰ προφητικῶς προσκήρυξε (10) δειξάτω τῶν λεγομένων τὴν ἐκδοσιν· σὲ δειξέι πάντως, ἣν διελθὼν ὁ ἐπὶ πάντων Θεός, καὶ σάρκα λαβὼν, τὴν τῆς παρθενίας οὐκ ἀνέψξε πύλιν. Μένει γὰρ ἡ σφραγὶς ὄντως διαιωνίζουσα. Σὲ τοίνυν προφηταὶ κηρύττουσι. Σοὶ διακονοῦσιν ἄγγελοι, λειτουργοῦσιν ἀπόστολοι, ὁ παρθένος καὶ θεολόγος τῇ Ἀειπαρθένῳ καὶ Θεοτόκῳ. Σὲ γὰρ σήμερον πρὸς τὸν σὸν ἐκδημοῦσαν ὕδιν περιεῖπον ἄγγελοι, ψυχαὶ δικαίων, πατριαρχῶν τε καὶ προφητῶν ἑδορυφόρου ἀπόστολοι, θεοφόρων τε Πατέρων πληθὺς ἀπειρον ἐκ τῶν τεριμάτων τῆς γῆς τῷ θεῷ προστάγματι ὡς ἐν νεφέλῃ πρὸς ταύτην τὴν θείαν καὶ ἱερὰν Ἰερουσαλὴμ ἀθροισμένοι, καὶ σοὶ τῇ πηγῇ τοῦ ζωαρχικοῦ τοῦ Κυρίου σώματος ὕμνους ἱεροὺς ἐνθεαστικώτατα λέγοντες.

ι'. Ὡς πῶς ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς πρὸς τὴν ζωὴν διὰ μέσου θανάτου μεταγέται! Ὡς πῶς ἡ ἐν τῷ τόκῳ τοὺς ὅρους ὑπερβάσας τῆς φύσεως, νῦν ὑποκύπτει τοῖς ταύτης θεσμοῖς, καὶ θανάτῳ τὸ ἀκήρατον καθυποβάλλεται σῶμα. Δεῖ γὰρ αὐτὸ τὸ θνητὸν ἀποθέμενον τὴν ἀφθαρσίαν ἀμφιάσασθαι, ἐπεὶ καὶ ὁ Δεσπότης τῆς φύσεως τὴν τοῦ θανάτου πείραν οὐκ ἀπηνήγατο. Θνήσκει γὰρ σὰρξ, καὶ θανάτῳ λύει τὸν θάνατον, καὶ φθορὰ τὴν ἀφθαρσίαν χαρίζεται, καὶ τὴν νέκρωσιν ποιεῖ πηγὴν τῆς ἀναστάσεως. Ὡς πῶς ψυχὴν (11)

A te ea præsignatam figuratamque esse? ut enim ille per extremas scalæ partes cælum cum terra copulatum, et angelos per eam descendentes et ascendentes, quin etiam illum qui vere fortis insuperabilisque est, typice secum luctantem vidit: sic tu quoque mediatrix munus obiens, effectaque Dei ad nos descendens scala, ut debilem nostram naturam assumeret, sibi copularet et uniret, adeoque hominem mentem videntem Deum redderet, ea quæ dirempta erant, collegisti. Quocirca angeli ad eam descenderunt, uti Domino ac Deo inservirent: homines autem angelicum vitæ genus amplectentes, in cælum evehantur.

9. Quo loco præconia prophetarum ponam? annon ad te referenda, siquidem ea vera esse ostendere velimus? Quodnam est Dominicum illud vellus⁸⁸, in quod regis omnium Dei Filius, qui Patri coæternus est, ejusque regni consors, pluviam instar descendit? annon tu perspicue? Quænam item ea Virgo, quam Isaias⁸⁹ provido Spiritu in utero habituram, Deumque qui nobiscum foret, seu qui, cum factus esset homo, simul maneret Deus, parituram prædixit? Quid mons ille Danielis⁹⁰, ex quo lapis angularis Christus sic abscissus fuit, ut viri scalprum non subierit? Nonne ipsa es, quæ nullo semine suscepto peperisti, ac rursus virgo permansisti. Veniat divinissimus Ezechiel⁹¹, clausamque portam ostendat, Domino perviam, nec tamen apertam, quemadmodum prophetico instinctu prænuñtiavit. Dicta sua eventu comprobata monstret. Te dubio procul ostendet, per quam transiens, qui super omnia Deus est, assumpta carne, virginitatis portam nequaquam aperuit. Signaculum quippe in æternum perseverat. Quocirca te prophetæ prædicant: tibi ministrant angeli, inserviunt apostoli, virgo ille ac theologus, perpetuæ virgini Deique genitrici. Hodie enim te ad Filium tuum emigrantem satellitio suo fovebant angeli, justorum animæ, patriarcharumque et prophetarum: stipabant apostoli atque afflatores a Deo Patrum infinita multitudo, ab ipsis orbis finibus divino Filii tui jussu velut in nube, in divinam hanc et sacram Jerusalem congregati, tibi Dominici corporis, quod vitæ initium attulit fonti, sacros sanctos hymnos divinissime canebant.

10. O quomodo vitæ fons ad vitam media morte trahitur! O quomodo, quæ pariendo naturæ leges excesserat, nunc ejus legibus cedit, et corpus immaculatum morti subijcitur⁹²! Oportet enim hoc mortali posito, induere incorruptionem⁹³, quandoquidem naturæ Dominus mortis periculum facere non recusavit. Carne etenim moritur, et morte mortem tollit: corruptione incorruptionem donat: necem denique suam resurrectionis fontem facit.

865 O quomodo sacrosanctam illam animam

⁸⁸ Psal. LXXI, 6. ⁸⁹ Isa. VII, 14. ⁹⁰ Dan. II, 34. ⁹¹ Ezech. XLIV, 1. ⁹² Dionys. cap. 3 De div. nom.

⁹³ I Cor. XV, 55.

(9) R. συγκαταβάσεως.

(10) R. δεικνύτω.

(11) Germ. et Colb. νεράν.

ἐταβερνακulo, quod Deum suscep̄erat emigrantem, A rerum omnium Conditor suis manibus excipit : legitime eam honorans, quam, etsi natura erat ancilla, pro impervestigabili suæ benignitatis abyssos æqua dispensatione matrem suam effecit, cum revera incarnatus esset, ac non nudam humanitatis speciem objecisset! Videbant enim ut, par est credere, angelorum classes, quæ tuum e vita discessum expectabant. O præclarissimum excessum, qui tibi hoc naturæ sors, a beatissimo et immaculato corpore tuo disjungatur, ac corpus legitimæ sepulturæ mandetur, non tamen in morte perseverat, nec corruptione dissolvitur. Nam cujus in partu virginitas incolumis mansit, eadem e vita migrante, corpus ita conservatum est, ut non dissolutum, sed in melius diviniusque tabernaculum mutatum sit, quod non jam morte interrumpatur, sed in infinita sæculorum sæcula perduret. Quemadmodum enim sol iste splendidissima perennique luce præditus, tametsi, cum a lunari tantisper corpore obtegitur, modo quodam decescere, et caligine obrui, et fulgorem cum tenebris mutare videatur, non tamen luce sua destituitur, verum sui luminis fontem perpetuo scaturientem habet, quinimo ipse luminis fons est indeficiens, velut ab ejus conditore Deo constitutum fuit : sic tu quoque fons veri luminis, et inexhaustus ipsiusmet vitæ thesaurus, uberrimæque benedictionis scaturigo, quæ cuncta nobis bona conciliasti et attulisti, etsi ad tempus aliquod corporeo modo morte obtegeris; attamen immensi luminis, immortalisque vitæ, ac veræ felicitatis puros et inexhaustos latices, gratiæ flumina, sanationum fontes, perennemque benedictionem fundis. Tu enim es sicut malus in lignis silvæ; et fructus tuus dulcis gutturi fidelium⁸⁵. Quamobrem sacrum transitum tuum minime mortem appellabimus, sed somnum et migrationem, vel, ut aptiori voce utar, præsentiam ad Deum : excedens D enim e corpore, præsens existis ad potiora⁸⁶.

11. Te cum angelis archangeli transvexerunt : ascensum tuum impuri spiritus exhorruerunt. Tuo transitu aer benedicitur, ætheri sanctitas conciliatur. Animam tuam cælum gaudens excipit, tibi cum sacris canticis, et lætæ solemnitis ritu, cælestes Virtutes obviam prodeunt, his similibusve vocibus utentes: Quæ est ista quæ ascendit dealbata, exorienti aurora, pulchra ut luna, electa ut sol⁸⁷. Quam pulchra, quam suavis facta es! tu flos campi,

ἱερὰν τοῦ θεοδόχου διαίρουμένην σκηνώματος, οὐ κεῖται· χερσὶν δὲ παντοῦργος ὑποδέχεται, τιμῶν νομίμως, ἣν τῇ φύσει δοῦλην ὑπάρχουσαν, φιλανθρωπίας ἀνεξιχνιάστοις πελάγεσιν οἰκονομικῶς μητέρα ἑαυτοῦ ἐποίησατο, ὁ ἀληθεὶς σαρκιωθεὶς, οὐ φενακίσας τὴν ἐνανθρώπησιν. Ἐύρων γὰρ, ὡς δοκεῖ, τῶν ἀγγέλων τὰ τάγματα τὴν σὴν ἐξ ἀνθρώπων ἀποβίωσιν προσδεχόμενα. Ὡς τῆς καλλίστης (12) ἐκδημίας, ἣ τὴν πρὸς Θεὸν ἐκδημίαν χαρίζεται. Εἰ γὰρ καὶ πᾶσι τοῖς θεοφόροις θεράπουσι πρὸς Θεοῦ τοῦτο κεχάρισται· κεχάρισται γὰρ, καὶ πιστεύομεν· ἀλλὰ γε τὸ διάφορον ἀπειρον δούλων Θεοῦ καὶ μητρὸς. Τί τοίνυν τὸ περὶ σὲ τοῦτο μυστήριον ὀνομάστομεν θάνατον; ἀλλὰ καὶ φυσικῶς ἡ πανίερος καὶ μακαρία σου ψυχὴ τοῦ πανολοῖου καὶ ἀκράτου σου χωρίζεται σώματος, καὶ τὸ σῶμα τῇ (13) νομίμῳ ταφῇ παραδίδεται, ὅμως οὐκ ἐναπομένει ἐν τῷ θανάτῳ, οὐδ' ὑπὸ τῆς φθορᾶς διαλύεται. Ἦς γὰρ τικτούσης ἀλώδηντος ἡ παρθενία μεμένηκε, ταύτης μερισταμένης ἀδιάλυτον τὸ σῶμα πεφύλακται, καὶ πρὸς κρείττονα καὶ θειοτέραν σκηνὴν μετατίθεται, οὐ διασκοπτομένην θανάτῳ, ἀλλ' εἰς ἀπεράντους αἰῶνας αἰῶνων διακονίζουσαν. Ὡς περ γὰρ οὗτος ὁ ἐλολαμπής καὶ (14) ἀείφωτος ἥλιος ὑπὸ τοῦ σελήνιακοῦ πρὸς μικρὸν κρυπτόμενος σώματος, δοκεῖ μὲν πως ἐκκλιμπάνειν, καὶ τῷ ζόφῳ καλύπτεσθαι, καὶ τῆς αἴγλης ἀντιλαμβάνειν τὸ σκότος, ὅμως αὐτὸς τοῦ οἰκείου φωτὸς οὐκ ἐξίσταται. Ἐκεῖ δὲ ἐν ἑαυτῷ πηγὴν φωτὸς ἀένναον βρύουσαν, μᾶλλον δὲ αὐτὸς πηγὴ φωτὸς ὑπάρχει ἀνέκλειπτος, ὡς ὁ Κτίσας αὐτὸν Θεὸς διατέτακτο. Οὐδὲν καὶ οὐ ἡ πηγὴ τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς ἡ ἀένας, ὁ ἀδάπανος τῆς αὐτοζωῆς θησαυρὸς, ἡ θαψιλὴς τῆς εὐλογίας ἀνάβλυστις, ἡ πάντων τῶν ἀγαθῶν ἡμῖν αἰτία καὶ πρόξενος, εἰ καὶ πρὸς τι χρονικὸν διάστημα καλύπτῃ σωματικῶς τῷ θανάτῳ, ἀλλὰ βρύεις ἀφθόνως ἡμῖν φωτὸς ἀπειρεσίου, καὶ ἀμβροσίας ζωῆς, καὶ τῆς ὄντως μακαριότητος ἀνελλιπῆ, καὶ καθαρὰ, καὶ ἀδαπάνητα νάματα, ποταμοὺς χάριτος, λαμάτων πηγὰς, εὐλογίαν ἀένναον. Σὺ γὰρ ὡς μᾶλλον ἐν τοῖς ξύλοις τοῦ ὄρυμμοῦ ἐξήνθησας, καὶ ὁ καρπὸς σου γλυκαμὸς ἐν λάρυγγι τῶν πιστῶν. Ἐντεῦθεν οὐ θάνατον τὴν ἱερὰν σου μετὰστασιν λέγομεν, ἀλλὰ κοίμησιν, ἡ ἐκδημίαν, ἡ ἐνδημίαν εἰπεῖν οἰκειότερον. Ἐκδημοῦσα γὰρ τῶν τοῦ σώματος, ἐνδημεῖς πρὸς τὰ κρείττονα.

12. Σὲ συνεπὸρθμευσαν σὺν ἀρχαγγέλοις ἀγγελοι. Σοῦ τὴν ἐξοδὸν ἐφριξαν τὰ ἀκάθαρτα καὶ ἐναέρια πνεύματα. Σοῦ τῇ διαβάσει εὐλογεῖται μὲν ἄηρ, αἰθήρ δὲ καθαγιάζεται. Σοῦ τὴν ψυχὴν χαίρων οὐρανὸς ὑποδέχεται. Σοὶ μεθ' ἱερῶν ὕμνων (15) καὶ φαιδρᾶς τελετῆς προσυπαντῶσι δυνάμεις, μονονοῦχι λέγουσαι· τίς αὕτη ἡ ἀναβαίνουσα λελευκαντισμένη, ἐγκύπτουσα ὡσεὶ ὄρθρος; καλὴ ὡς σελήνη, ἐκλεκτὴ ὡς ὥριμος. Ὡς ὡραιότης, ὡς ἡδύτης! σὺ ἄνθος τοῦ

⁸⁵ Cant. 11, 7. ⁸⁶ II Cor. v. 8. ⁸⁷ Cant. vi, 9.

(12) H. ἐκεῖνῃς ἐκδημ.
(15) R. deest νομίμῳ.

(14) R. πολὺφωτος.
(15) Reg. καὶ φαιδραὶ ταῖς λαμπάσι, καὶ.

πεύλου, ὡς κρίνον ἐν μέσῳ ἀκανθῶν· διὰ τοῦτο ἅ
ναΐνδεις ἡγάπησάν σε. Εἰς ὁσμήν μύρων σου δρα-
μούμεθα. Εἰσήνεγκέ σε ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ ταμιεῖον
αὐτοῦ, ἐνθα ἐξουσίαι δορυφοροῦσιν, ἀρχαὶ εὐλογοῦσι,
θρόνοι ἀνυμνοῦσι, τὰ Χερουβὶμ ἐκπλήττεται χαί-
ροντα, δοξάζει τὰ Σεραφίμ τὴν τοῦ οἰκείου δεσπότου
ψῆσαι καὶ ἀληθεῖα οἰκονομία χρηματίσασαν μη-
τέρα. Οὐ γὰρ ὡς ὁ Ἥλιος ὡς εἰς τὸν οὐρανὸν ἐλήλυ-
θας· οὐχ ὡς ὁ Παῦλος ἕως τρίτου διεβιδάσθης οὐ-
ρανοῦ, ἀλλ' ἕως αὐτοῦ τοῦ βασιλικοῦ θρόνου τοῦ
Γιού του ἑφθασας, αὐτόπῳ· ὥρῳα, καὶ χαίρουσα,
καὶ σὺν πολλῇ καὶ ἀφάτῃ τῇ παρρησίᾳ παρεστῶσα,
ἀγγέλοις θυμῶδι ἀπόρρητος, καὶ πάσαις ταῖς ὑπερ-
κομίαις δυνάμεσι, πατριάρχαις εὐφροσύνη ἀληκτος,
δικαίοις χαρὰ ἀνεκλάλητος, προφῆταις διηνεχῆς
ἀγαλλίασις, κόσμον εὐλογοῦσα, τὰ σύμπαντα ἀγιά-
ζουσα, τοῖς κάμνουσιν ἄνεσις, τοῖς πινθοῦσι παρά-
κλησις, τοῖς νοσοῦσιν ἰασις, τοῖς χειμαζομένοις λιμὴν,
ἀμαρτάνουσιν ἄρεσις, τοῖς λυπουμένοις εὐμενὲς παρ-
ρημύδιον, πᾶσι τοῖς αἰτοῦσιν ἐτοίμη βοήθεια.

ιβ'. Ὁ θαύματος ὄντως ὑπερφυοὺς! ὦ πραγμάτων
ἐκπλήξεως. Ὁ πάλαι βέλυστος καὶ μιστούμενος θά-
νατος, καὶ εὐφημεῖται καὶ μακαρίζεται. Ὁ πάλαι
πένθους καὶ κατῆφείας, δακρύων τε καὶ τεκνυρωπό-
τητος πρόξενος, νῦν χαρὰς ἀναδέδεικται καὶ πανη-
γύρεως αἴτιος. Ὅμως εἰ καὶ πᾶσι τοῖς τοῦ Θεοῦ θε-
ράπουσιν, ὧν ὁ θάνατος· μακαρίζεται, ἐκ τοῦ τέλους
τὸ ἀσφαλὲς περιγίνεται τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστη-
σεως, καὶ τοῦτου χάριν ὁ θάνατος αὐτῶν μακαρί-
ζεται. Τελεῖοι γὰρ αὐτοὺς, καὶ μακαρίους δείχνουσι,
τὸ ἀτρέπτον τῆς ἀρετῆς χαριζόμενοι, κατὰ τὸ φάσκον
λόγιον· μὴ μακάριζε ἄνδρα πρὸ τελευτῆς αὐτοῦ·
ἀλλ' οὐκ ἐπὶ σοὶ τοῦτο ληψόμεθα. Σὼ γὰρ μακαρι-
σμός, οὐχ ὁ θάνατος· οὐδὲ ἡ μετάστασις τελειώσις
γέγονεν, οὐδ' αὖ πάλιν ὁ ἐκδημία χαρίζεται τὴν
ἀσφάλειαν. Πάντων γὰρ σὺ τῶν ὑπὲρ νοῦν ἀγαθῶν
ἀρχή, καὶ μεσότης, καὶ τέλος, ἀσφάλειά τε καὶ ἀλη-
θής· βεβαίωσις, ἡ ἀσπορος σύλληψις, ἡ θεία ἐνοικη-
σις, ὁ τόκος ὁ ἀφθορος γέγονεν. Ὅθεν ἀληθῶς ἔφη-
σας, οὐκ ἀπὸ τοῦ θανάτου, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τῆς συλλή-
ψεως ὑπὸ πασῶν τῶν γενεῶν μακαρίζεσθαι. Ἐντεῦθεν
οὐ σὲ ὁ θάνατος ἐμακάρισεν, ἀλλ' αὐτὴ τὸν θάνατον
κατηγάλασας, τὴν τοῦτου κατῆφειαν λύσασα, καὶ
χαρὰν τὸν θάνατον δείξασα. Ὅθεν σου τὸ ἱερὸν καὶ
πανάμωμον σῶμα ὁσαύτα ταφῇ παρεδίδοτο, προτρε-
χόντων ἀγγέλων, περικυκλούντων, ἐπομένων, μήτι
πραττόντων ὧν εἰκὸς τῇ μητρὶ τοῦ αὐτῶν λειτουρ-
γῆσαι δεσπότου, ἀποστόλων, καὶ παντὸς τοῦ τῆς
Ἐκκλησίας πληρώματος θεηγορικοῦς ὕμνους ἐκ-
δοόντων, καὶ χροτουμένων τῷ πνεύματι· Πλησθη-
σόμεθα ἐν τοῖς ἀγαθοῖς τοῦ οἴκου σου· ἁγιος, ὁ
παὸς σου, θαυμαστός ἐν δικαιοσύνῃ. Καὶ πάλιν·
Ἥγισσε τὸ σκήνωμα αὐτοῦ ὁ Ὑψιστος. Ὅρος
τοῦ Θεοῦ, ὅρος πῖον· τὸ ὅρος ὁ εὐδόκησεν ὁ Θεός
κατοικεῖν ἐν αὐτῷ. Σὲ τῶν ἀποστόλων ὁ δῆμος τὴν
ἀληθῆ κιβωτὸν Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῶν ὤμων

ut liliū in medio spinarum¹¹ : propterea adole-
scentulæ dilexerunt te : in odorem unguentorum
tuorum cucurrerunt¹². Introduxit te rex in cubi-
culum suum, ubi te stipant Potestates, 866 Prin-
cipatus benedicunt, Throni concelebrant, Cherubim
gaudentes obstupescunt, laudant Seraphim, ut quæ
Domini natura veraque dispensatione mater existi-
teris. Non enim ad modum Eliæ velut in cælum
ascendisti. Non uti Paulus ad tertium usque cælum
subvecta es¹³ ; verum usque ad regium Filii tui
thronum pervenisti, perspicue eum ac læte contuens,
et cum magna et inexplicabili libertate astans,
angelis, et mundo sublimioribus Virtutibus uni-
versis, omni sermone major lætitia es, patriarchis
sempiterna oblectatio, justis gaudium ineffabile,
perennis prophetis exultatio, mundo benedictio,
rebus omnibus sanctimonia, laborantibus requies,
lagentibus consolatio, ægrotantibus medicina, tem-
pestate jactatis portus, peccantibus venia, blandum
illis qui in mœrore sunt, levamen, omnibus exoran-
tibus promptum subsidium.

12. O miraculum vere natura præstantius ! o res
stuporis plenas ! Mors quæ odio et execrationi olim
erat, nunc commendatur, et beata prædicatur. Quæ
quondam luctum et mœrorem, lacrymasque et
tristitiam aferebat, nunc causa evadit gaudii et lætæ
celebritatis. Quid, quod omnibus Dei servis, quo-
rum mors beata dicitur, ab ipso sine id compare-
tur, ut in tuto habeant quod Deo grati sint, eoque
mors illorum fausta et felix habeatur ? Mors enim
eos consummatos ac beatos facit, hoc ipsis afferens
ut virtus ipsorum nulli jam mutationi obnoxia sit,
secundum illud oraculum : Ante mortem nō beatifices
quemquam¹⁴ : quod tamen in te non usurpabimus.
Tua quippe erat beatitudo, non a morte obligit,
nec tibi tuus hinc transitus perfectionem conciliavit,
nec demum migratio tua securitatem. Omnium enim
honorum initium, mediumque et finis, securitas
etiam et vera confirmatio, in illa seminis experie
conceptione, in illa divina inhabitatione, in illo sine
labe partu constitit : ac proinde vere prorsus
dixisti fore ut te non a morte, sed ab ipsa con-
ceptione generationes omnes beatam prædicarent.
Quocirca non te mors beatam fecit, sed ipsa mor-
tem hilarem reddidisti ; ut quæ mœstitiam ejus
sustuleris, ipsamque gaudium esse præstiteris.
Quamobrem sacrum et intaminatum corpus tuum
piæ sepulturæ tradebatur, angelis partim præcur-
rentibus, partim circumdantibus, partimque se-
quentibus, nullum denique obsequii genus præter-
mittentibus, quod Domini ipsorum parenti adhiberi
par esset : apostolis item et universo Ecclesiæ cœlu
divinos hymnos, et ad Spiritus lyram pulsatos alta
voce canentibus : Replebimur in bonis domus tuæ :
sanctum est templum tuum, mirabile in æquitate¹⁵.
Ac rursus : Sanctificavit tabernaculum suum Altis-
simus¹⁶. Mons Dei, mons pinguis : mons in quo bene-

¹¹ Cant. II, 1, 2. ¹² Cant. I, 2, 3. ¹³ II Cor. XII, 2. ¹⁴ Eccli. XI, 30. ¹⁵ Psal. LXIV, 6. ¹⁶ Psal. XLV, 5.

placitum est Deo habitare in eo ⁶⁴. Te apostolorum agmen, veram Domini Dei arcam, uti quondam sacerdotes typicam illam, humeris tollentes, et in sepulcro condentes, per ipsum velut per Jordanem alterum, ad veram promissionis terram, hoc est ad supernam Jerusalem, omnium fidelium matrem, cuius artifex et conditor Deus, transmiserunt. Non enim anima tua in infernum descendit, nec caro tua corruptionem vidit ⁶⁵. Non est relictum in terra immaculatum **867** omnisque labis expers corpus tuum : sed in regias caelorum sedes, regina tu, hera, domina, veraque Dei Genitrix, translata es.

13. O quomodo eam suscepit caelum, quæ caelos amplitudine sua superavit ! quo rursus modo tumultus eam cepit, quæ Dei conceptaculum fuit ? ita certe cepit, ac tenuit. Non enim corporeæ molis ratione locus ampliôr caelo existit (quoniam pacto enim corpus, quod tribus cubitis constat, et quotidie extenuatur cum caeli latitudine et longitudine comparari queat ? verum per gratiam potius, celsitudinis et profunditatis modum excessit. Nihil quippe est quod cum Deo comparetur. O sacrum, augustumque et adorandum monumentum, quod etiamnum angeli, timore et reverentia assistentes venerantur, horrent daemones, homines cum fide adeunt, honorantes, adorantes, oculis et labris, fervidoque animo exosculantes, ubertim denique bonorum copiam haurientes ! Quemadmodum enim si quis ingentis pretii unguentum vestibibus aut loco alicui imponat, rursusque auferat, suavitatis reliquiae etiam ablato unguento restant : ita quoque divinum tñum et sanctum, et omnis prorsus maculae expers, divinaque fragrantia refertum corpus, copiosa illa gratiae scatebra, cum in sepulcro esset collocatum, moxque ad præstantiorem ac sublimiorem regionem abreptum, nequaquam sepulcrum honore vacuum reliquit ; sed divinum odorem et gratiam impertivit, effecitque ut sanationum bonorumque fons esset illis, qui cum fide accedunt.

14. Tibi nos quoque hodie assidemus, o Domina, Domina, inquam, atque iterum Domina, Dei genitrix Virgo, animos nostros ad spem tuam, non secus atque ad firmissimam solidissimamque anchoram alligantes ; mentem, ani-nam, corpus, nos ipsos denique totos tibi consecramus, psalmisque, et hymnis, et canticis spiritualibus, quantum possumus, honoramus. Fieri quippe non potest, ut pro rei dignitate eo munere defungamur. Nam si, ut nos sermo sacer docuit, honor qui conservis habetur, benevolentiam erga communem Dominum declarat, quinam studium te honorandi, quæ Dominum peperisti, negligendum sit ? quomodo non excolendum ? quomodo non vel necessario spir-

A ἀράμενοι, ὡς πάλαι ποτὲ οἱ ἱερεῖς τὴν τυπικὴν κιβωτὸν, καὶ ἐν τάφῳ θέμενοι, δι' αὐτοῦ, ὡς (16) δι' Ἰορδάνου τινὸς, ἐπὶ τὴν ἀληθῆ τῆς ἐπαγγελίας παρέπεμπον γῆν, τὴν ἀνω γῆμιν Ἱερουσαλήμ, τὴν πάντων τῶν πιστῶν μητέρα, ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ Θεός. Οὐ κατελήλυθε γὰρ ἡ ψυχὴ σου εἰς τὸν ᾄδην, ἀλλ' οὐδὲ ἡ σὰρξ σου εἶδε διαφθοράν. Οὐκ ἀπελείφθη ἐν γῇ τὸ σὸν ἀχραντὸν καὶ πανακήρατον σῶμα, ἀλλ' ἐν οὐρανῶν βασιλείοις μοναῖς ἡ βασιλὶς, ἡ κυρία, ἡ δέσποινα, ἡ Θεομήτωρ, ἡ ἀληθὴς Θεοτόκος μετατεθεῖσα.

γ'. Ὡς πῶς οὐρανὸς ὑπεδέξατο τὴν πλατυτέραν οὐρανῶν χρηματίσασαν ; πῶς δὲ τάφος τοῦ Θεοῦ δοχεῖον ἐδέξατο ; καὶ ἐδέξατο, καὶ καχώρηκεν. Οὐ γὰρ B σωματικοῖς ὄγκοις οὐρανοῦ πλατυτέρον ἐγένετο. Πῶς γὰρ τὸ τρίπηχυ, τὸ ἀεὶ λεπτυνόμενον, εὐρεῖ τε καὶ μήκεσιν οὐρανοῦ παραδληθῆναι δυνήσεται ; τῇ δὲ χάριτι μᾶλλον παντὸς ὕψους καὶ βάθους τὸ μέτρον ὑπερχρόνισσε. Τὸ γὰρ θεῖον ἀσύγκριτον. Ὡς ἱεροῦ, καὶ θαυμαστοῦ, καὶ σεβασμίου, καὶ προσκυνητοῦ μνήματος · ὃ καὶ νῦν περιέπουσιν ἄγγελοι, αἰδοὶ καὶ φόβῳ πολλῷ παριστάμενοι · (17) φρίττουσι δαίμονες · πίστει προστρέχουσιν ἄνθρωποι, τιμῶντες, προσκυνοῦντες, ὀφθαλμοῖς, καὶ χεῖλεσι, καὶ πόθῳ ψυχῆς ἀσπαζόμενοι, καὶ ἀφθονίαν ἀγαθῶν ἀρῶμενοι. Ὡς περ γὰρ εἴ τις μύρον πολυτελὲς τοῖς ἱματίοις ἢ τόπῳ C τινὶ ἐναπόθοιτο, εἴτα ἀφέλοιτο, ἐναπομένει τῆς εὐωδίας τὰ λείψανα καὶ μετὰ τὴν τοῦ μύρου ἀφαίρεσιν, οὕτω καὶ νῦν τὸ θεῖον σῶμα, καὶ ἱερὸν, καὶ πανάμωμον, καὶ τῆς θείας εὐωδίας ἀνάπλεον, ἡ ἀφθονος κρήνη τῆς χάριτος, ἐν τῷ τάφῳ τεθεῖν, εἴτα πάλιν ἀρπασθὲν πρὸς κρείττονα χώρον καὶ ὑψηλότερον, οὐκ ἀφῆκε τὸν τάφον ἀγέραστον, ἀλλὰ μεταδίδωσι μὲν τῆς θείας (18) εὐωδίας καὶ χάριτος, πηγὴν δὲ τῶν λαμάτων καὶ πάντων τῶν ἀγαθῶν τοῖς πίστει προσιστοῦσι τὸ μνῆμα κατέλιπε.

ιδ'. Σοὶ καὶ ἡμεῖς προσκαθήμεθα σήμερον, ὦ Δέσποινα, καὶ πάλιν ἐρῶ, Δέσποινα, Θεοτόκε ἀπειρόγαμε, τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς τῆς σῆς ἐλπίδος ἐφάψαντες, ὥς περ ἐκ τινος ἰσχυροτάτης καὶ ἀβραγεστάτης ἀγκύρας, νοῦν, ψυχὴν, σῶμα, ὅλοις ἑαυτοῦς σοὶ ἀναθέμενοι, ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις, καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς (19) γεραίροντες, ὅσον ἐφικτόν · (20) τὸ γὰρ πρὸς ἀξίαν ἀνέφικτον. Εἰ γὰρ, ὡς ὁ λόγος ὁ ἱερὸς ἡμᾶς ἐξεπαίδευσεν, ἡ περὶ τοὺς ὁμοδούλους τιμὴ ἀπόδειξιν ἔχει τῆς πρὸς τὸν κοινὸν Δεσπότην εὐνοίας, ἡ περὶ σὲ τὴν τεκοῦσαν τὸν Δεσπότην σου τιμὴ, πῶς παρορατέα ; πῶς δὲ οὐ περισπούδαστος ; πῶς δὲ οὐκ αὐτῆς τῆς ἀναγκαίας προτιμωμένη πνοῆς, καὶ τῆς ζωῆς (21) πρόξενος ; οὕτω γὰρ ἂν μᾶλλον τὴν

⁶⁴ Psal. LXXII, 16. ⁶⁵ Psal. xv, 10.

(16) Germ. et Colb. ὀργάνου, nullo sensu.

(17) R. deest hoc membrum.

(18) R. εὐλογίας.

(19) Basil. orat. in 40 Mart.; Andreas Cret.

orat. 1, in dorm. S. Mariæ : ubi de scriptis Dionysii ait, πρὸς τοὺς ἱεροὺς λογίους.

(20) Desunt ista in Germ. et Colb.

(21) Germ. πρόκριτος.

πρὸς τὸν οἰκεῖον δεσπότην παραστῆσαι μὲν εὐνοίαν. Τί γὰρ πρὸς τὸν δεσπότην φημί; αὐταρχὲς γὰρ ὄντως τοῖς εὐλαβῶς μεμνημένοις σου τῆς μνήμης τὸ τιμαλφέστατον δώρημα· χαρὰς γὰρ ἀναφαιρέτου ὑπέρβουσι γίνεται. Ποιὰς γὰρ οὐκ ἐμπιμπλάται εὐφροσύνης; πόλιν ἀγαθῶν ὁ ταμειὸν τῆς πανάγνου σου μνήμης τὴν αὐτοῦ ποιησάμενος διάνοιαν. Οὗτός σοι παρ' ἡμῶν χαριστήριος, τῶν ἡμετέρων λόγων ἀπαρχή, τῆς πτωχῆς ἡμῶν διανοίας τὸ ἀκροθίνιον, τῷ περὶ σὲ κινήσεισθαι πόθῳ, καὶ τὴν οἰκεῖαν ἐκκληλισμένης ἀσθένειαν. Ἄλλ' εὐμενῶς δέχοιο τὸν πόθον, εἰδούτα τὴν δύναμιν ὑπερβάλλοντα. Σὺ δὲ ἑποπτεύεις ἡμᾶς, ἀγαθὴ δέσποινα, ἀγαθοῦ δεσπότητος λοχεύτρια, ἀγοῖς τε καὶ φέροις τὰ καθ' ἡμᾶς ὅπου βούλοιο, καὶ τὰς ὁρμὰς τῶν αἰσχίστων ἡμῶν παθῶν στήσεις, καὶ πρὸς τὸν τοῦ Θεοῦ θελήματι, ἀχείμαστον λιμένα καθοδηγοῦσα, καὶ τῆς μελλούσης μακαριότητος καταξιώσεις, τῆς γλυκείας τε καὶ αὐτοπροσώπου ἐλλάμψεως, τοῦ ἐκ σοῦ σαρκωθέντος Θεοῦ Λόγου. Μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα, τιμὴ, κράτος, μεγαλοσύνη τε καὶ μεγαλοπρέπεια, σὺν τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ, καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

cum sanctissimo, bonoque et vivifico ejus Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

Θ.

Τοῦ αὐτοῦ λόγου δεύτερος εἰς τὴν ἐνδοξον κοίμησιν τῆς παρὰ τὴν Θεοτόκον καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας.

α'. Ἔστι μὲν ἀνθρώπων οὐδεὶς, ὃς κατ' ἀξίαν τῆς Θεομήτορος τὴν ἱερὰν ἐκδημιαν εὐφημῆσαι δύνησται, οὐδ' εἰ μύρια γλώσσαι, τοσαῦτα δ' αὐτῷ στόματα εἴη· ἀλλ' οὐδ' εἰ πᾶσαι τῶν πολυσπέρων αἱ γλώσσαι συνέλθοιεν, τῶν καθηκόντων ἐπαίνων ἐφίκοιντο. Πάντα γὰρ αὕτη θεσμὸν ἔγκωμιον ὑπέρκειται. Ἐπειδὴ δὲ φίλον Θεῷ τὸ κατὰ δύναμιν ἐκ πόθου καὶ ζήλου καὶ ἀγαθῆς (32) προσφερόμενον διαιρέσεως, φίλα δὲ τῇ μητρὶ τοῦ Θεοῦ τὰ τῷ Υἱῷ προσφιλεῖ καὶ ἐράσμια, φέρε πάλιν τῶν ἔγκωμιων ἀβώμεθα, τοῖς ὑμετέροις πειθαρχοῦντες κελεύμασιν, ὧ ποιμένων ἀριστοὶ, καὶ Θεῷ προσφιλέστατοι, ἀρωγὸν τὸν ἐξ αὐτῆς σεσαρκωμένον ἐπικαλεσάμενοι Λόγον, τὸν πληροῦντα πᾶν στόμα πρὸς αὐτὸν ἀνοιγόμενον, ὃς αὐτῇ μόνος κόσμος, καὶ πανευκλεὲς ἔγκωμιον πέφυκεν· εἰδότες ὡς ὅτε τῶν ἐπαίνων ἀρξόμεθα, τὴν ὀφειλὴν ἐκτινύομεν, καὶ ταύτην ἐκτίσαντες, πάλιν τοῦ χρέους ἀρξόμεθα, ὡς μένειν τὸ χρέος ἀεὶ ἀρχόμενον καὶ πληρούμενον. Πλεῖς δὲ εἴη! πρὸς ἡμῶν ὕμνον μνήμη, ἣ πάντων κτισμάτων ἐπέκεινα, καὶ πάντων δημιουργημάτων δεσπόζουσα, οἷα Θεοῦ μήτηρ, τοῦ Κτίστου καὶ Δημιουργοῦ, καὶ τῶν ἀπάντων δεσπόζοντος. Συγγινώσκετε δὲ καὶ ὑμεῖς, ὧ τῶν θείων λόγων φιλήκοον σύστημα, καὶ τὴν μὲν εὐνοίαν ἀποδέχοισθε, καὶ τὸν πόθον κροτοῖητε, τῇ ἀσθεναίᾳ δὲ τοῦ λόγου συμπάσχετε. Ὅσπερ γὰρ εἰ τις τῷ αὐτοκράτορι, καὶ θεοῖθεν τῶν ὁμοφύλων ἐγχειρισθέντι τοὺς σλακας, πλεθούσαν μὲν ἀεὶ κεχτημένῳ

A mini præferendum, quando vitam nobis conciliat? Ille enim ratione nostram erga Dominum benevolentiam luculentius ostendemus. Quid dico, erga Dominum? sufficit certe iis qui tui memoriam pie recolunt, pretiosissimum recordationis tuæ donum: quippe quæ ejusmodi lætitiā pariat, quæ a nemine auferatur. Qua enim voluptate, quibus bonis non impletur, qui mentem suam sanctissimæ recordationis tuæ promptuarium fecit? Habes grati animi argumentum, hæc sermōnum nostrorum primitias, pauperisque nostri animi delibationem, qui amore tuo incitatus imbecillitatis suæ oblitus est. Tu vero propensum desiderium benigne suscipe, cum exploratum habeas, eam viribus nostris esse superiorem. Tu itaque, bona Domina, boni Domini parens, nos velim inspicias, resque nostras arbitrio tuo regas ac modereris; sedissimarum nostrarum affectionum impetum comprimas, ut, compositis fluctibus, nos ad tranquillum divinæ voluntatis portum dirigas, ac futura beatitudine dones; illa, inquam, dulci Dei Verbi incarnati per ejus conspectum illuminatione; cum quo Patri gloria, honor, imperium, majestas et magnificentia, Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum.

IX.

Ejusdem sermo secundus in gloriosam dormitionem sanctissimæ Dei Genitricis ac perpetuæ virginis Mariæ.

1. Etsi nemo mortalium est, qui sacrosanctum Dei Genitricis ex hac vita discessum pro dignitate laudare queat, nec si sexcentas linguas totidemque ora habeat: imo nec si omnes hominum toto orbe dispersorum linguæ in unum coeant, dignas ejus laudes exsequi possint (ipsa quippe encomiorum omnium leges superat), attamen, quia Deo acceptum est quod pro virili nostra sit, atque ex amore, et studio, probaque voluntate offertur, grataque Dei matri ea accidunt, quæ Filio grata et accepta sunt, vestris, optimi ac Deo charissimi pastores, imperiis obtemperantes, eam iterum laudare aggrediamur, Verbi illius opem implorantes, quod carnem ex ipsa suscepit, et os omne implet quod ad ipsum aperitur, quod tandem solum ei ornamento, illustrissimoque encomio fuit. Qua quidem in re hoc nobis est exploratum, quod cum eam laudare incipimus, debitum munus persolvamus, eoque persoluto, debitores denuo esse incipiamus; ita ut debitum et semper incipiat, et semper exsolvatur. Mihi porro propitia sit, quam laudandam suscepimus, quæ creata omnia superat, omnibusque conditis rebus dominatur, velut mater Dei, qui creator opifexque est, et universis imperat. Vos vero etiam, o cætus divinorum sermonum audientium avide, ignorete velim mihi, promptumque animum meum ita suscipite, ac desiderio applaudite, ut imbecillitatis mee interim vos misereat.

Quemadmodum enim si quis imperatori, qui populi suorum gubernacula divinitus susceperit, cui cibis semper conferta mensa, aulaque exquisitissimorum unguentorum vaporibus perfusa, in suo tempore aut violam colori purpureo similem, aut rosam fragrantissimum spinæ germen, folliculos habentem virides, floremque gemini coloris ex eis prodeuntem, ex quo speciosus rubor sensim progrediatur, aut denique dulcissimum autumnus fructum obtulerit, non tam ille muneris exiguitatem, quam novitatem spectabit, et eximiam charitatem admirabitur, recto plane iudicio et sana mente; copiosis vero pulcherrimisque donis agricolam remunerabit: ita quoque si, velut in facundia hieme reginæ flores offeramus, senioque confectam dicendi facultatem ad encomiorum certamina instruamus; ac cupiditatem menti tanquam lapidem ferro affricantes, aut cogitationem sermonis parentem, non secus atque immaturam uvam exprimentes, exiguum quamdam scintillam, orationisve mustum, vobis sermonum amatoribus, nostrique audiendi cupidis, **869** impertiamus, multo libentiori animo benigne nobis favebitis. Ecquid enim Verbi matri, nisi verba offeramus? simile quippe simili gaudet, et illud quoque quod amicum est. Jam ergo orationis apertis carceribus, seu laxatis tantisper habenis, eam tanquam equum aliquem ad cursum dirigentes emitamus. Sed mihi, Dei Verbum, suppetias et opem feras: mentem meam sermonum rudem facundam redde, facilem placeat, dirige; ad quod utique tendit oratio omnis et cogitatio sapientis.

2. Hodie sancta solaque Virgo, mundo sublimiori ac cœlesti templo offertur: quæ virginitatem eo studio coluit, ut in ejus tanquam purissimi cujusdam ignis formam transierit. Nam cum omnis virgo virginitatem pariendo amittat, hæc tamen, et ante partum, et in partu, ac demum post partum virgo permansit. Hodie sacra et animata arca Dei viventis, quæ suum in utero gestavit artificem, in templo Domini, quod nullis est exstructum manibus, requiescit, et saltat David ejus avus ac Dei parens, unaque cum eo chorus agunt Angeli, plaudunt Archangeli, Virtutes concelebrant, Principatus exsultant, Dominationes oblectantur, Potestates lætantur, Throni festum diem agunt, Cherubim laudes canunt, gloriam Seraphim prædicant. Non enim id exiguae gloriæ ducunt, cum matri gloriæ gloriam tribuunt. Hodie sacratissima columba, simplex atque innocens anima, divino Spiritui consecrata, ex arca, eo scilicet corpore quod Deum suscepit, et vitæ initium dedit, evolans, pedibus suis requiem invenit, ad mundum quod intellectu

A τὴν τράπεζαν, καὶ παντοδαποὺς ἐδέσμαις βέουσιν, μύρων δὲ πολυτελῶν ἐξατημάσας θελγόμενα τὰ βασίλεια, ἐν οὗ καὶ ῥῶ προσάγοι ἰὼν τὸ τῆς ἀλουργίδος ὁμόχροον, ἢ ῥόδον τὸ τῆς ἀκάνθης εὐωδέστατον βλάστημα, χλοερούς μὲν κεκτημένον τοὺς κάλυκας, καὶ τούτων προῖον διδυμόχροον, καὶ πρὸς ὥραιον προβάδην φθάνον ἐρύθημα, καὶ τινὰ καρπὸν ὁπώρας (23) μελιειδέστατον, οὗ τῇ εὐτελείᾳ τοῦ ὕδρου, τῷ ξένῳ δὲ προσέξει, καὶ θαυμάσει τὸ (24) ἀθῆδες, ἀριστὰ κρίνων, καὶ καλῶς ἐπιστάμενος, ἀφθόνοις δ' ὅτι μάλιστα δώροις καὶ χαρίεσι τὸν γηπόνον ἀμείψαιτο, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν χειμῶνι τῶν ἐπῶν τὰ ἀνθη τῇ βασιλίδι προσάγοντες, καὶ γεγρακίτα λόγον πρὸς τοὺς ἀγῶνας τῶν ἐγκωμίων ἐπλήζοντες, καὶ τὸν πόθον τῷ νῦν λίθον οἶα σιδήρῳ προστρίψαντες, ἢ ὡς βότρυς ἄμωρον ἐκθλίψαντες, τὴν (25) μυθοτόκον διάνοιαν, ἀμυδρόν τινα σπινθήρα καὶ τρύγα λόγου τοῖς φιλόλογοις ὑμῖν καὶ φιλακροάμοις νέμοντες, μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀποδειχθεῖμεν. Τί γὰρ τῇ μητρὶ τοῦ Λόγου ἢ λόγον προσοίσομεν; τῷ ὁμοίῳ γὰρ χαίρει τὸ ὅμοιον, καὶ γὰρ τὸ φίλον. Ἦδη τοίνυν τὴν βασιλίδα τοῦ Λόγου ἀνοίξαντες, ἢ μικρὸν τῶν ρυτῆρων ὑφέντες, ὡς ἵππον τινὰ τοῦτον πρὸς τὸν δρόμον ἰθύναντες ἐκπέμφωμεν. Ἀλλὰ μοι, Λόγε Θεοῦ, αὐτὸς ἔσο συνεργός τε συνέριθος, καὶ τὴν ἐμὴν (26) ἄλογον διάνοιαν λέγωντος, καὶ τῷ λόγῳ τὴν τρίβον λείαν ἀπέργασαι, καὶ τὸν δρόμον ἱθύνον πρὸς τὴν σὴν εὐαρέστησιν, πρὸς ἣν ἅπας ἵεται λόγος σοφοῦ καὶ (27) διάνοια.

sermoni meo semitam para, cursumque ut tibi et cogitatio sapientis.

B Γ'. Σήμερον ἡ ἐσὶα καὶ μόνῃ Παρθένῳ τῷ ὑπερκωμίῳ καὶ οὐρανίῳ τεμένει (28) προσάγεται, ἡ τοσοῦτον τὴν παρθενίαν ποθήσασα, ὡς ὅπ' αὐτῆς οἶα τινος καθαρωτάτου ποιωθῆναι πυρός. Παρθένος γὰρ ἅπαντα τῷ τόκῳ τὴν παρθενίαν λυμάνεται: αὕτη δὲ καὶ πρὸ τόκου, καὶ τίκτουσα μένει παρθένος, καὶ μετὰ γέννησιν. Σήμερον ἡ ἱερὰ τε καὶ ἐμψυχὸς κιβωτὸς τοῦ ζῶντος Θεοῦ, ἡ τὸν ἐαυτῆς τεχνίτην κυοφορήσασα, ἐν ναῷ Κυρίου ἀχειρομῆτῳ καταπαύεται, καὶ σκιρτᾷ Δαβὶδ ὁ ταύτης προπάτωρ καὶ Θεοπάτωρ, καὶ συγχορεύουσιν (29) ἄγγελοι, καὶ κροτοῦσιν ἀρχάγγελοι, καὶ δυνάμεις δοξάζουσι, καὶ ἀρχαὶ συναγállονται, καὶ ἐξουσίαι εὐφραίνονται, καὶ κυριότητες χαίρουσιν, καὶ θρόνοι πανηγυρίζουσι, καὶ ἀνυμνεῖ τὰ Χερουβὶμ, καὶ δοξολογεῖ τὰ Σεραφίμ. Δοξάζονται γὰρ οὐχ ἥκιστα, τῇ Μητρὶ τῆς δόξης τὴν δόξαν προσνέμοντες. Σήμερον ἡ ἱερωτάτη περιστέρα, ἡ ἀκεραία καὶ ἀκακὸς ψυχὴ, καὶ τῷ θεῷ καθιερωμένη Πνεύματι, ἐκπαῖσα τῆς κιβωτοῦ, τοῦ θεοδόχου φημί, καὶ ζωαρχικῷ σώματι, εὖρεν ἀνάπαυσιν τοῖς ποσὶν αὐτῆς, πρὸς τὸν νοητὸν κόσμον ἀπάρατα, καὶ

cum de Christo loquuntur, sarkωσιν dicunt, ita etiam τῆς σαρκὸς θέουσιν ἐὼν λέγωνσιν: quod parifacilitate exprimere nequeunt.

(27) R. ἐγκώμιον.

(28) R. παραγίνεται.

(29) R. 1 Germ. αὐτῷ ἄγγελοι.

(23) R. 1 Germ. et Colb. μελιειδέστατον.

(24) R. 1 εὐανθές.

(25) R. 1 τῇ.

(26) R. 1 Germ. ἄλογον. Quod sequitur λέγωντος facundam reddas. Græci, inquit Billius, in fingendis vocabulis nihil non sibi permittunt. Latinis, ut cum Martiale loquar, non tam licet esse disertis. Ac ut

ἐν τῇ ἀσπίδι γῆ τῆς ἀνω κληρουχίας σκηνώσασα. Ἀ Σήμερον ἡ Ἐδέμ τοῦ νέου Ἀδάμ τὸν (30) λογικὸν παράδεισον ὑποδέχεται, ἐν ᾧ τὸ κατάκριμα λέλυται, ἐν ᾧ τὸ τῆς ζωῆς ἔθλον πεφύτευται, ἐν ᾧ ἡ ἡμέτερα περίεσται γύμνωσις. Οὐκέτι γὰρ ἡμεῖς γυμνοὶ καὶ ἀνείμονες, καὶ τῆς θείας εἰκόνης μὴ φέροντες τὸν λαμπρότητα· καὶ τὴν ἀφθονον χάριν σεσυλημένοι τοῦ Πνεύματος, οὐκέτι τὴν παλαιὰν τραγυδοῦντες γύμνωσιν λέξομεν· ἐξεδυσάμεν τὸν χιτῶνά μου, πῶς ἐνδύσονται αὐτόν; ἐν τούτῳ γὰρ ὁ ὄρις οὐκ ἔσχε παρῆσθαι, οὐ τῆς ψευδοῦς ὀρεχθέντες θεώσεως, τοῖς ἀνοήτοις συμπαρεβλήθημεν κτήνεσιν. Αὐτὰς γὰρ ὁ τοῦ Θεοῦ μονογενὴς Υἱὸς, Θεὸς ὢν, καὶ τῷ Πατρὶ ὁμοούσιος, ἐκ ταύτης τῆς Παρθένου καὶ καθαρᾶς ἀρούρας ἐαυτὸν πεπλαστούργηκεν ἄνθρωπον. Καὶ τετέλεμαι μὲν ὁ ἄνθρωπος, ὁ θνητὸς ἠθανάτισται, καὶ τοὺς δερματίνους χιτῶνας ἐνδύομαι. Τὴν γὰρ φθορὰν ἀπημφιάσμαι, περιχέιμαι τῇ περιβολῇ τῆς θεότητος. Σήμερον ἡ Παρθένος ἡ ἀχραντος, καὶ γῆνιους μὴ (31) προσομιλήσασα πάθει, ἀλλ' οὐρανόις ἐντραφέισα νοήμασιν, οὐκ εἰς γῆν ἀπέλκλυθεν, ἀλλ' ἐμφυχὸς θνῶτος οὐρανόις χρηματίσασα, ταῖς οὐρανόις σκηναῖς ἐνοικίζεται. Τίς γὰρ ταύτην οὐρανὸν τάληθοῦς ἀμαρτήσεται, εἰ μὴ τοῦ τις φήσῃ καλῶς ἐπιστάμενος, καὶ τῶν οὐρανῶν αὐτὴν ἀσυγκρίτοις ὑπεροχαῖς ὑπεραίρεσθαι. Ὁ γὰρ τῶν οὐρανῶν Δημιουργὸς τε καὶ Συνοχεύς, καὶ παντὸς ἔργου καὶ τε καὶ ὑπερκόσμου, ὁρατοῦ τε καὶ ἀοράτου τεχνίτης δημιουργήματος, οὗ τόπος οὐδεὶς (32) τῶν πάντων εἶναι· εἴπερ τὸ περιέχον τῶν ἐνότων τόπος ὀρίζεται· ἐν ταύτῃ πρὸς ἑαυτοῦ ἀσπάρως βρέφος δεδημιούργηται, καὶ ταύτην ταμείον εὐρύχωρον δίδειχε τῆς τὰ πάντα πληροῦσης αὐτοῦ καὶ μένης· ἀπεριγράφου θεότητος, ὅλος ἀπαθὼς ἐν αὐτῇ συστελλόμενος, καὶ μένων ὅλος ἐκτός, καὶ τόπον ἔχων (33) ἑαυτοῦ ἀπερίληπτον. Σήμερον ὁ τῆς ζωῆς θησαυρὸς, ἡ τῆς χάριτος ἀβυσσος· οὐκ οἷδ' ὅπως τολμηροῖς καὶ ἀτρόμοις φάναι τοῖς χεῖλεσι· θανάτῳ ζωηφόρῳ καλύπτεται, καὶ τούτῳ ἀδεϊμάντως πρόσκειται ἡ τοῦτο καταλύτην καύσασα, εἰ καὶ θάνατον προσαγορεύσαι χρεὼν τὴν αὐτῆς πανίερον καὶ ζωτικὴν ἀποβίωσιν. Ἡ γὰρ τοῖς πᾶσι τὴν ὄντως ζωὴν ἀναβλύσασα, πῶς θανάτῳ γένοιτ' ἂν ὑποχείριος· ἀλλ' εἰ καὶ τῷ τοῦ οἴκου τόκου θεσμοθετήματι, καὶ ὡς θυγάτηρ μὲν τοῦ πάλας Ἀδάμ τὰς πατρικὰς εὐθύνas ὑπερέρχεται· ἐπεὶ καὶ ὁ ταύτης Υἱὸς, ἡ αὐτοζῶν ταύτας οὐκ ἀπηνήνατο· ὡς δὲ Θεοῦ ζῶντος μήτηρ ὑπάρξασα, πρὸς αὐτὸν ἀξίως (34) μετακομίζεται. Εἰ γὰρ φησὶν ὁ Θεός, *Μήποτε ἐκείνας τὴν χεῖρα αὐτοῦ ὁ πρωτόπλαστος ἄνθρωπος, καὶ λαβὼν τοῦ ἔθλου τῆς ζωῆς, καὶ γευσάμενος, εἰς τὸν αἰῶνα ζήσεται*, πῶς ἡ τὴν ζωὴν αὐτὴν δεξαμένη, τὴν ἀναρχὸν τε καὶ ἀληκτον, τὴν μήτε ἀρχῆς, μήτε

A cognoscitur, profecta, ubi in terra supernæ hæreditatis nulli spurcitiei obnoxia sedes fixit. Hodie Edem, novi Adam rationalem paradysum suscipit, in quo soluta est condemnatio, in quo plantatum est lignum vitæ, in quo operta fuit nostra nuditas. Non enim amplius sumus nudi, et vestibus carentes, tanquam divinæ imaginis splendore destituti, uberrimaque Spiritus gratia spoliati. Non jam veterem nuditatem deplorantes dicemus: *Exspoliari me tunica mea, quomodo ea induar*? In hunc enim paradysum serpenti aditus patuit, cujus falsæ divinitatis cupiditate flagrant, jumentis sumus comparati. Ipse enim unigenitus Dei Filius, cum Deus esset ejusdemque ac Pater substantiæ, ex hac Virgine ac pura terra seipsum in hominem formavit: atque ego quidem, qui homo eram, deitatem accepi, et qui mortalis eram, immortalitate sum donatus, pelliceasque tunicas exui: abjecta siquidem corruptione, incorruptione indutus sum, accepto deificationis integumento. Hodie Virgo immaculata, quæ nihil terrenarum affectionum admisit, sed cœlestibus enutrita cogitationibus, non in terram reversa est; at cum vere cœlum esset animatum, in cœlestibus tabernaculis collocatur. Quis enim eam cœlum appellans a vero aberret, nisi quis rem recte intelligens, eam cœlis quoque incomparabili præcellentiâ suarum modo superiori esse dicat. Nam qui cœlos fabricavit et continet, qui rerum omnium conditorum est artifex 870 tam mundanarum, quam mundo sublimiorum, sive in aspectum cadant, sive aspectum fugiant, cujus modo nusquam locus est (si id quod continet, eorum quæ intra sunt locus esse definitur), in ea semetipsum infantem sine semine fabricavit, eamque adeo speciosum unicæ deitatis suæ omnia complectentis promptuarium effecit, totus citra passionem ullam in ipsa collectus, et totus extra manens, seque ipse locum incomprehensum habens. Hodie vitæ thesaurus, gratiæ abyssus (nescio quo pacto audacibusque nihilque trepidantibus labiis id efferam) vivifica morte obtegatur: ac sine metu, ad eam illa accedit, quæ ipsius profligatorum pepererat, modo tamen mortem, sacrosanctum et vitalem ejus obitum appellare liceat. Nam quæ veram vitam cunctis protulit, qui tandem morti subdita fuisset? sed cedit legi ab eo latæ quem genuit: et, ut filia veteris Adam, paternam sententiam subit. Nam et ejus Filius qui vita ipsa est, eam non recusavit: ut autem Dei viventis mater ad ipsum merito transfertur. Nam cum Deus dicat: *Ne forte ille qui primus est conditus homo, mittat manum suam, et sumat de ligno vitæ, et comedat, et vivat in æternum*; quo pacto fieri potuerit, ut

66 Cant. v, 3. 67 Psalm. XLVIII, 13. 68 Gen. III, 22.

(30) Colb. νοητόν.

(31) Germ. et Colb. ἐμιλήσασα.

(32) R. 1 τῷ alter τό.

(33) Regg. ἑαυτόν.

(34) R. Colb. Germ. ἀναχομίζεται.

quæ ipsammet vitam sempiternam, nec desinentem, nullisve initiis ac finis terminis obnoxiam suscepit, non in infinitum ævum victura sit?

3. Olim equidem Deus mortalis ac generis primos satores, cum se inobedientiæ mero ingurgitassent, et per transgressionis temulentiam dormitante mentis oculo, peccati crapula sic affecti essent, ut oppressis animi luminibus mortifero somno tenerentur, e paradiso Eden exterminavit: nunc vero illam quæ vitii omnis impetum excussit, Deique et Patris obedientiæ germen produxit, et universo mortalium generi vitam inchoavit, paradisos non exceperit? annon cælum fores suas reserabit? omnino sane. Eva siquidem quæ serpentis nuntio aures præbuit, hostisque suggestionem auscultavit, sensu suo per falsæ ac fallacis voluptatis assultum delinito, mœroris et tristitiæ sententiam retulit, ut dolore partus sustineret, et una cum Adamo morte condemnata, in imis inferni recessibus collocatur: hanc autem vere beatissimam quæ Dei verbo aures submisit, et Spiritus sancti operatione impleta est, atque, archangelo sequestro, de complacito Patris prægnans effecta, quæque sine voluptate ac viri congressu Dei Verbi personam, cuius omnia plena sunt, concepit, ac pro eo, ut decebat, sine doloribus peperit, quæque totam secum Deo copulavit, quomodo mors devoraret? quomodo inferi susciperent? quomodo corruptio corpus illud invaderet, a quo vita suscepta est? Abhorrent hæc, alienaque omnino sunt, a Deifera illa anima et carne. Ipsius enim aspectum mors quoque pertimuit: quippe quæ, cum ipsius Filium adorta esset, ex his quæ pertulit, erudita, periculo suo prudentior evaserat. Hæc quidem horrendos inferni descensus nequam **871** trivit, sed recta ei, plana, et facilis ad cælum parata est via. Cum enim Christus, qui via et veritas est ⁶⁹, dicat: *Ubi sum ego, illic et minister meus erit* ⁷⁰: cur non multo magis cum eo mater ipsius domicilium habeat? Ut enim antequam parturiret, peperit, ita ipsius etiam e vita discessus doloribus caruit. *Mors* quidem *peccatorum pessima* ⁷¹: at de ea in qua stimulus mortis, peccatum nempe, enecat esset, quid tandem dicamus, nisi eam vitæ perennis ac potioris principium fuisse? Sane quidem pretiosa est mors sanctorum Domini Dei virtutum ⁷²: at pretiosior matris Dei ex hac vita migratio. Nunc cœli lætentur, ac plaudant angeli: nunc terra gestiat, et exsultent homines: nunc aer lætis cantibus personet: nox obscura tristem et deformem caliginem excutiat, splendoremque diei ignium claritate hilaris imitetur. Etenim viva Domini ac Dei virtutum civitas sublimis fertur, ac reges a templo Domini, hoc est præclara Sion, ad supernam et liberam suamque matrem Jerusalem, præstantissimum donum offe-

A τέλους δουλεύουσιν πέραςιν, οὐκ εἰς αἰῶνα ζήσεται τὸν ἀπέραντον;

γ'. Πάλαι μὲν Κύριος ὁ Θεὸς τοὺς τοῦ βροταίου γένους κατέρχοντας, καὶ τῆς παρακοῆς ἐμφορηθέντας τὸ ἄκρατον, καὶ τῇ μέθῃ τῆς παραβάσεως τὸν ὀφθαλμὸν τῆς καρδίας ἀπονουστέχοντας, καὶ τῇ κραί-
πῇ τῆς ἀμαρτίας τῆς διανοίας βαρηθέντας τὰ ὅμματα, καὶ κοιμηθέντας ὕπνον εἰς θάνατον, ἐξορί-
στους τοῦ παραδείσου τῆς Ἑδέμ ἐξεπόρευσε. Νῦν δὲ ταύτην τὴν πάθους παντὸς ἐκτιναξάμενην τὴν προσ-
βολὴν, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὑπακοῆς προ-
αγαγούσαν τὸ βλάστημα, καὶ τῆς ζωῆς παντὶ τῷ γένει κατέρχασαν, οὐ παράδεισος ὑποδείχεται; οὐκ οὐρανὸς χαίρειν ἀναπετάσει τὰς πύλας; πάνυ μὲν οὖν. Εὐα μὲν γὰρ τὴν ἀκοὴν ὑποθεῖσα τῇ ἀγγελίᾳ τοῦ ὅρω, ἀκουτισθεῖσα δὲ τοῦ δυσμενοῦς τὴν πα-
ραίνεσιν, καὶ τῆς ψευδοῦς τε καὶ ἀπατηλῆς ἡθονῆς τῇ προσβολῇ θεληθεῖσα τὴν αἰσθησιν, λύπης καὶ ἀνίας ἀπόφασιν ἀποφέρεται, καὶ τόκων ὠδίνas ὀφίσταται, καὶ σὺν τῷ Ἀδὰμ θάνατον κατακρίνεται, καὶ ἐν ἄδου μυχοῖς κατοικίῃται. Ταύτην δὲ τὴν ἀληθῶς παρμακάριστον, τῷ τοῦ Θεοῦ λόγῳ τὴν ἀκοὴν ὑπο-
κλίναν, καὶ τῆς ἐνεργείας πλησθεῖσαν τοῦ Πνεύματος, καὶ δι' ἀρχαγγέλου τὴν (35) πατριχὴν εὐδοκίαν ἐγκυμονήσασαν, καὶ ἡθονῆς πάρεξ καὶ συναφείας συνεληφύειαν τοῦ Θεοῦ Λόγου τὴν πάντα πληροῦσαν ὑπόστασιν, καὶ προσφῶν ὠδίνων ἄνευ γεννήσασαν, καὶ ὅλην Θεῷ ἐνωθεῖσαν, πῶς καταπῆθ' ὁ θάνατος; πῶς ὁ βῆξ εισδέχεται; πῶς διασθорὰ τοῦ ζωοδόχου κατατολμήσειε σώματος; ἀλλότρια ταῦτα, καὶ πάντῃ ξένα τῆς θεοφόρου ψυχῆς καὶ σώματος. Ταύτῃ καὶ προσβλέπων ὁ θάνατος δέδοικε. Τῷ γὰρ αὐτῆς Ἰῶφ προσβάλων, ἔμαθεν ἀπ' ὧν ἔπαθε, καὶ πείρα μαθὼν, σεσωφρονίσται. Ταύτῃ ἄδου μὲν ἀστιβεῖς αἱ ζοφεραὶ κάθοδοι, εὐθεῖα δὲ καὶ λεῖα, καὶ εὐτρεπτος ἡ πρὸς οὐρανὸν πορεία ἡτοίμασται. Εἰ γὰρ, "Οπου ἐγὼ εἰμι, ἐκεῖ καὶ ὁ διάκονος ὁ ἐμὸς ἔσται, ἐφ' ὃ Χριστὸς ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἀλήθεια, πῶς οὐχ' ἄλλῳ ἢ μήτηρ σὺν αὐτῷ αὐλισθήσεται; Πρὶν ὠδίνῃσεν, ἔτεκεν, ἐκτὸς ὠδίνων καὶ ἡ αὐτῆς ἀποδόσις. Θάνατος ἀμαρτωλῶν ποτηρὸς ἐν ᾧ δὲ τὸ κέντρον τοῦ θανάτου ἡ ἀμαρτία νενέκρωτο (36), τί φήσομεν, ἡ ζωῆς ἀρχὴν ἀλήτεον καὶ κρείττονος; Τίμιος ὡς ἀληθῶς ὁ θάνατος τῶν ὁσίων Κυρίου τοῦ Θεοῦ τῶν δυνάμεων: ὑπέρτιμος δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ μητρὸς ἡ μετάστασις. Νῦν οὐρανοὶ εὐφραίνεσθωσαν, καὶ κροταίεωσαν ἄγγελοι: νῦν ἀγαλλιᾶσθω ἡ γῆ, καὶ σχιρτάτωσαν ἄνθρωποι: νῦν ἀὴρ γηθόμενος ὑπεχέτω τοῖς ἄσματι, καὶ νῦν εὐφρογῆς περιαιρείσθω ζῶφον τὸν ἀμειδῶ καὶ δυσεῖμονα, καὶ μιμείσθω φαιδρῶς τὴν τῆς ἡμέρας στυλινώτητα τοῖς ἐκ πυρὸς ἀμαρύγμασιν. Ἡ γὰρ ζωὴα πόλις Κυρίου Θεοῦ τῶν δυνάμεων μετάρσιος αἰρεται, καὶ βασιλεῖς ἀπὸ ναοῦ Κυρίου τῆς περιδύλου Σιών ἐπὶ τὴν ἄνω Ἱερουσαλὴμ τὴν ἐλευθέραν τὴν ἑαυτὸν μητέρα δῶρον

⁶⁹ Joan. xiv, 6. ⁷⁰ Joan. xii, 26. ⁷¹ Psal. xix, 22. ⁷² Psal. cxv, 15.

(35) Germ. πνευματικὴν ὁμνηρίαν. R. ἡ πατρι-
χὴν εὐδοκίαν.

(36) Colb. et Germ. νενέκρωται.

προσάγουσι τιμαλφέστατον, οἱ πρὸς Χριστοῦ πάσης ἡγῆς γῆς καταστάντες ἄρχοντες, τοὺς ἀποστόλους φημι, τὴν τοῦ Θεοῦ μητέρα τὴν Ἀειπάρθενον.

δ'. Οὐκ ἄποπον δέ μοι δοκεῖ λόγῳ διαγράψαι ὅσον ἔχει πρὸς δύνανιν, καὶ εἰκάσαι, καὶ τύπῳ σχηματίσαι τὰ ἐπὶ τῇ ἱερᾷ ταύτῃ τοῦ Θεοῦ μητρὶ τετελεσμένα θεάματα, ἀ μετρίως, καὶ λίαν συνοπτικῶς, τὸ δὴ λεγόμενον, καὶς ἐκ πατρὸς ἄνωθεν παρελήφαμεν. Δοκῶ γάρ μοι ταύτην τὴν ἁγίαν ἁγιωτέραν, καὶ ἱερῶν ἱερωτέραν, καὶ ὁσίων ὁσιωτέραν, τὴν γλυκεῖαν τοῦ μάννα στάμνον, πηγὴν δὲ μᾶλλον εἰπεῖν ἀληθέστερον ἀνακεκλίσθαι ἐπὶ τινος σκίμποδος ἐν τῇ θεῇ καὶ περιωνύμῳ πόλει Δαβὶδ, Σιών φημι τῇ περιόπτῳ καὶ περικλεσεσάτῃ. ἐν ᾗ πεπλήρωται μὲν ὁ νόμος τοῦ γράμματος, ὑπηγόρευται δὲ νόμος τοῦ πνεύματος· ἐν ᾗ τὸ Πάσχα τὸ τυπικὸν ὁ νομοδότης Χριστὸς ἐκτετέλεκε, καὶ Πάσχα τὸ ἀληθές ὁ παλαιᾶς καὶ νέας διαθήκης Θεὸς παραδίδουκεν· ἐν ᾗ τὸ δεῖπνον μυστικὸν τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἵρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου μεμυσταγώγησε, καὶ τοῖς ἑαυτὸν οἶα μόσχον σιτευτὸν τέθυκε, καὶ τῆς ἀληθινῆς ἀμπέλου τὸν βότρυν ἐληνοδάτησεν· ἐν ᾗ Χριστὸς τοῖς ἀποστόλοις ὁπτάναται ἐκ νεκρῶν ἀνιστάμενος, καὶ Θωμᾶν πιστοῦται, καὶ διὰ τοῦτου τὰ πέρατα, ὡς εἴη Θεὸς τε καὶ Κύριος, δύο φύσεις φέρων ἐν αὐτῷ καὶ μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν, καὶ ταύταις κατακλήλους δύο ἐνεργείας, αὐτεξούσια τε θέσματα, εἰς αἰῶνα τὴν ἀπειρον αἰωνίζοντα. Αὕτη τῶν Ἐκκλησιῶν ἡ ἀκρόπολις· αὕτη τῶν μαθητῶν καταγῶγιον· ἐν ταύτῃ τοῦ παναγίου Πνεύματος ἡ πολὺς ἤχος, καὶ πολὺ γλῶσσος, καὶ πυρίμορφος ἐπιφοίτησις τοῖς ἀποστόλοις ἐκκλίνεται· ἐν ταύτῃ ὁ Θεολόγος τὴν Θεοτόκον παρελθὼς, ἐλειτουργεῖ τὰ δέοντα· αὕτη ἡ μήτηρ τῶν ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην Ἐκκλησιῶν, τῆς τοῦ Θεοῦ Μητρὸς ἐνδιαίτημα πέφηνε, μετὰ γε τὴν τοῦ υἱοῦ ἐκ νεκρῶν ἀναφοίτησιν· ἐν ταύτῃ τοῖνον ἡ μακαρία Παρθένος ἐπὶ τινος τρισολίου (37) κλίνῃ κατέκειτο.

ε'. Ἄλλ' ἐνταῦθα τοῦ λόγου γενόμενος, ἵνα τὸ οἰκεῖον πάθος ἐξαγορεύσαιμι, θερμότερα καὶ ζέοντι πυρσῷ τοῦ πόθου καιόμενος, φρίκη τινὶ καὶ χαρπιοῖς συνειλημμαι δάκρυσιν, αὐτὴν τὴν κλίνην οἷα περιπτυσσόμενος, τὴν μακαρίαν τε καὶ ἐπέραστον, τὴν θαυμάτων γέμουσαν, τὴν τὸ ζωαρχικὸν σκῆνος δεδεγμένην, καὶ τῇ παραθέσει τὸν ἁγιασμὸν εὐμοιρῆσασαν, αὐτὸ τὸ ἱερὸν, καὶ πανίερρον, καὶ ἀξιώθεον σκῆνωμα χερσὶν οἰκείαις ἐδόκουν ἐναγκαλιζέσθαι· ὀφθαλμοῖς, καὶ χεῖρῃ, καὶ μέτωπα, αὐχένα καὶ παρειὰς προστερεῖδον τοῖς μέλεσι, καὶ τῆς ἀφῆς ἡσθόμην, ὡς ἐκ παρόντος συνισταμένης τοῦ σώματος, καὶ κατανοήσας ὀφθαλμοῖς κατεῖδεν τὸ ποθοῦμενον οὐ δυνάμηναι. Πῶς γάρ ἂν ὁ μετάρσιον πρὸς σηκοῦς οὐρανίους ἀνῆρπασται; Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως.

leste templum abreptum fuit? Atque hæc quidem mihi contigerunt.

runt, apostoli scilicet, qui totius orbis principes a Christo sunt constituti, Dei matrem perpetuamque virginem.

4. ⁷² Nec vero alienum fore arbitror sermone quantum per me erit, describere, et conjectura exponere, ac delineare ea spectacula quæ in sacrosancta hac Dei matre peracta sunt, quæque mediocriter et compendiarie admodum, Filius a Patre, ut dicitur, ab antiquo accepimus. Cernere enim mihi videor hanc sanctis sanctiorem, et sacris sacriorem, piisque pietate præstantiorem; hanc, inquam, dulcem mannae urnam, vel, ut verius dicam, fontem, in divina celebratissimæque Davidis civitate, humili lecto recubantem; in conspicua, inquam, illa et clarissima Sion, in qua lex litteræ completa, et lex spiritus dictata est; legislator Christus typicum Pascha peregit ⁷³, at veteris ipse novique testamenti Deus, verum Pascha: in qua Agnus Dei qui mundi peccatum tollit ⁷⁴ cæna mystica discipulos suos initiavit, seque eis uti vitulum saginatum mactavit ⁷⁵, veræque vitis uvam velut in torculari expressit; in qua Christus ex mortuis resurgens apostolis conspectus fuit, et Thomæ ac per eum universo orbi fidem fecit se Deum Dominumque esse ⁷⁶, duas naturas etiam post resurrectionem in seipso serentem, eisque consentaneas operationes duas, liberasque voluntates in sempiternum ævum perdurantes. Hæc Ecclesiarum arx est: hæc discipulorum diversorium. In hac sanctissimus Spiritus, sonitu edito, cum multarum linguarum dono, ignea forma adveniens, in discipulos effusus est ⁷⁷. In hac Theologus, Dei Genitricis susceptor, quæ necesse erant, ei subministrabat. Hæc omnium orbis Ecclesiarum mater, Deiparæ, post Christi ex mortuis resurrectionem, domicilium fuit. In hac itaque beata Virgo in beatissimo quodam lectulo decumbebatur.

5. Caterum quando ad hunc locum pervenit oratio (ut animi mei affectum prodam) ardentissimo ferventissimoque amoris igne accendor, et horrore quodam jucundisque lacrymis occupor, **872** lectum hunc felicem et amabilem ⁷⁸, ac prodigiis scatentem, velut exosculans, qui tabernaculum illud suscepit, ex quo vita orta est, contactuque illius sanctitatem participavit. Quin ipsum quoque sacrum et sacrosanctum, Deoque dignum habitaculum meis manibus complecti mihi videbar, oculosque, frontem, labia, cervicem ac genas membris illius admovere, ipsum, tanquam si corpus præsens tangerem, sentiebam. At cum propius animum attendissem, oculis id quod cupidus persequer, intueri minime potui. Quo enim pacto illud perspicere, quod sublime in cæ-

⁷² Exponit Damascenus Hierosolymitanam de transitu Virginis traditionem. ⁷³ Christus typicum Pascha seu Judaicum in postrema cæna peregit. Nota contra schismaticos. ⁷⁴ Joan. i, 29. ⁷⁵ Luc. xv, 25. ⁷⁶ Joan. xx, 28. ⁷⁷ Act. ii, 1 seqq. ⁷⁸ De hoc scimpode multa Modestus in oratione sua.

6. Quibusnam vero tunc nonoribus ab illo qui parentibus honorem haberi sanxit, ornata est? Eos, qui passim toto orbe ad homines piscandos dispersi erant, modulatissimisque et multiplicibus Spiritus linguis, verbique sagena, ex erroris voragine ad spirituales et celestem mysticæ cænæ mensam sacrique convivii spiritualium celestis Sponsi nuptiarum, quas Pater Filio, qui ejusdem cum ipso potentiae ac naturæ est, magnifice et regie admodum celebrat, homines extrahebant, divino imperio nubes cujusdam retis instar Hierosolymam adurgebat, velut aquilas quasdam compellens atque in unum cogens. *Ubi enim fuerit corpus, inquit Veritas, illic congregabuntur et aquilæ*⁵⁸. Nam, quamvis de ejus qui his verbis usus est, secundo et illustri e cælis adventu, id prædictum sit, haud tamen absurde cujusdam condimenti orationis loco hic etiam usurpabitur. Aderant igitur oculati illi testes et ministri verbi, ut pro eo ac debebant, ipsius etiam matri ministrarent, et ex ipsa benedictionem, amplissimam veluti quamdam præstantissimamque hæreditatem, haurirent? Equis enim dubitat quin ipsa benedictionis fons sit, et omnium bonorum scaturigo? Una etiam aderant ipsorum assecræ et successores, ut cum ministerii, tum benedictionis participes essent. Quorum enim communis est labor, horum etiam fructus communes esse consentaneum est. Sed et insuper electum a Deo agmen, quod Hierosolymis versabatur. Et vero par erat, ut et primarii quique veterum iustorum et patriarcharum comites illuc accederent, inque sacri huius satellitii partem venirent; quippe qui carnalem benignissimamque Dei Verbi ex ea nostræ salutis causa, nativitatem prænnuntiaverant. Quin ne angelorum quidem caterva ab hoc cœtu absuit. Quidquid enim summo Regi ex animo paret, eoque dignum honore est, ut ei assistat, hoc ipsius quoque secundum carnem parentem, beatissimam illam, omnibusque generationibus et creaturis excellentiorem stipare oportebat. Huic omnes astabant Spiritus fulgore collucenti, splendissimisque eos radiis illuminanti, qui reverentia, et metu et immobili amore purum in eam mentis oculum defigebant. [Nullus enim est cœlitum ordo, qui non unanimiter adfuerit, nec quisquam inventus est, qui eo **873** quod in supernis versabatur, nulloque inferiorum comparandus esset, descendere, et omnia quæ dixi munera obire recusavi.

7. Hic divinitus inspirati divinoque instinctu editi sermones. Hic divini hymni, et orando discessui idonei. Oportebat enim hoc quoque nomine infinitam Dei bonitatem, præcellissimamque magnitudi-

⁵⁸ Matth. xxiv, 28.

(58) R. 2 Colb. et Germ. ἐπιφανούς οὐρανόν.

(59) Totam hanc periodum omisit Billius, quam tamen codices habent quos vidi. Obscurissima porro est, nec cum anterioribus consentanea, unde liberiori Lipomani interpretationem huius loci ser-

5. Τίνα δὲ τὰ ἐπ' αὐτῇ γέρα τότε τελοῦμενα πρὸς τοῦ γεραίρειν τοὺς τεκόντας θεσμεθεύσαντος; Τοὺς μὲν ἀπανταχοῦ τῆς γῆς πρὸς ἀνθρώπων ἀλείψαν διασπαρέντας ταῖς πολυαρμονίαις καὶ ποικίλαις γλώσσαις τοῦ Πνεύματος, καὶ τῇ τοῦ λόγου σαγήνῃ τοὺς ἀνθρώπους ζωοῦντας ἐκ τοῦ τῆς πλάνης βυθοῦ πρὸς τὴν πνευματικὴν καὶ ἐπουράνιον τράπεζαν τοῦ δείπνου τοῦ μυστικοῦ τῆς ἱερᾶς πανδαισίας τῶν πνευματικῶν τοῦ οὐρανοῦ νομφίου γάμων, οὗς ὁ Πατὴρ τῷ ἰσοσθενεῖ καὶ ὁμοφθεῖ Ἰϋῷ λαμπρῶς ἐστιᾷ, καὶ λίαν βασιλικώτατα θεῖον πρόσταγμα πρὸς Ἱηρουσαλὴμ, ὥσπερ τις σαγήνη ἢ νεφέλη κατῆπειγεν, ἐκ τῶν τερμάτων τῆς γῆς οἷά τινας ἀστούς συνωθῶσα καὶ συναθροίζουσα. Ὅπου γὰρ τὸ πρῶμα, Χριστὸς ἡ ἀλήθεια ἔφησε, τοὺς ἀστούς συναχθῆσεσθαι. Εἰ γὰρ καὶ περὶ τῆς αὐτοῦ τοῦ ταῦτα λέξαντος δευτέρως μεγάλῃς καὶ ἐπιφανοῦς (58) παρουσίας, καὶ οὐρανὸν καταφοιτήσεως, ἢ ῥῆσις ἦδε προέλεκεται, ἀλλ' οὐκ ἀτόπως ὥσπερ ἡδύσματι τοῦ λόγου κἀνταῦθα παραληφθῆσεται. Παρῆσαν τοίνυν οἱ αὐτόπται καὶ τοῦ λόγου θεράποντες, κατ' ὀφειλὴν καὶ τῇ τοῦτου μὲτρί λειτουργήσαντες, καὶ κληρὸν ὥσπερ τινὰ πολυτελὴ καὶ ὑπέρτιμον τὴν εὐλογίαν ἐξ αὐτῆς ἀρυσόμενοι. Τίνι γὰρ ἔστιν ἡ γνώμη ἀμφίβολος, ὡς αὐτῇ τῆς εὐλογίας πηγῇ καὶ πάντων τῶν ἀγαθῶν ὑπάρχει ἀνάδυσσις; Συμπαρήσαν δὲ καὶ οἱ τούτων ὀπίδοι καὶ διάδοχοι, τῆς λειτουργίας ἅμα καὶ τῆς εὐλογίας μεθίζοντες. Ὡς γὰρ κοινὸς ὁ πόνος, καὶ αἱ ἐπικαρπία κατὰλληλοι. Παρειστέχεται δὲ καὶ τῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ ὅσον θεόλεκτον σύστημα. Ἐχρῆν δὲ καὶ τῶν πάλαι δικαίων καὶ προφητῶν τοὺς ἀκρέμονας συμπρομαρτεῖν, ταύτης τῆς ἱερᾶς δορυφορίας μεθίζοντας, τοὺς προκατηγγελοτάς δηλαδὴ τὴν ἐξ αὐτῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου δι' ἡμᾶς ἔνσαρκόν τε καὶ φιλόανθρωπον γέννησιν. Ἀλλ' οὐδὲ ἀγγέλων δμήγουρις ἄμιρος. Ὅσον γὰρ τῷ βασιλεῖ κατὰ γνώμην ὀπήκουον, κἀνταῦθεν τῆς αὐτοῦ τιμαλφούς παραστάσεις ἄξιον, ἴδει δορυφορεῖν τὴν τοῦτου κατὰ σάρκα Μητέρα, τὴν πανολβίαν ὄντως καὶ μάκαρα, τὴν πασῶν γενεῶν καὶ κτίσεως ἀπάσης προφερεστέραν. Ταύτῃ παρειστέχουσιν ἅπαντες, τῇ φρυκτωρίᾳ λαμφομένη τοῦ Πνεύματος, καὶ τοῖς ἐκλάμπροις μαρμαρυγαῖς καταλαμπούσῃ τοὺς αἰδοί τε, καὶ φόβῳ, καὶ ἀκλινεῖ τῷ πόθῳ εὐχρινεὺς αὐτῇ ὅμα νοητὸν ἐνερειδοντας. Ἔστι γὰρ (59) τῶν ὄντων οὐδὲν, ὃ μὴ τοῦτο πέφυκεν, ἢ τὸ μόνον ἔν' ὅτι μὴδὲν τῶν ὄντων τῷ ὑπερβεῖναι, καὶ πρὸς οὐδὲν παρατιθέμενον κάτεισι, καὶ κατιόν γε πρὸς ἅπαντα, καὶ ποιοῦν, καὶ μὴ τὸ δρᾶσθαι (40) δεχόμενον.

5. Ἐνταῦθα λόγοι θεόπνευστοι καὶ θεόφθεγχοι. Ἐνταῦθα τινὲς ὕμνοι θεοπροπεῖς καὶ ἐξόδοι. Ὑμνήσαι γὰρ ἔχρην, κατὰ τοῦτ' τὴν ὑπεράκαιρον ἀγαθότητα, καὶ τὸ ὑπερμέγεθες μέγεθος, καὶ τὴν ἀπειρο-

vandam duxi, quam forte ex saniori textu expressit. In Segueriano legitur duntaxat, ὅτι μὴδὲν τῶν ὄντων τὸ ὑπερεῖται καὶ ποιοῦν, καὶ μὴ τὸ δρᾶσθαι λεγόμενον.

(40) R. τὸ μὴ δρᾶσθαι.

δύναμον δύνανται, καὶ τὴν παντὸς ὕψους καὶ μεγέ-
 θους ἐπέκεινα πρὸς ἡμᾶς αὐτοῦ μετριότητα, τὸν
 ὑπερπλοῦτον πλοῦτον τῆς ἀκαταλήπτου χρηστότητος,
 τὴν ἀπληστον τῆς ἀγάπης ἄδυσσον ὅπως τῆς οἰκίας
 οὐκ ἐκφοιτήσας μεγαλειότητος, πρὸς τὴν ὕψους
 καταβέβηκε κένωσιν, Πατὴρ συνευδοκούντος καὶ
 Πνεύματος· ὅπως ὁ ὑπερούσιος ἐκ γυναικείας νηδύος
 ὑπερουσίως οὐσίωται· ὅπως Θεὸς τέ ἐστιν, καὶ ἄν-
 θρωπος γέγονε, καὶ μένει κατὰ ταῦτον ὑπάρχων
 ἀμφοτέρω· ὅπως οὕτως οὐσίας ἐκβέβηκε τῆς θεό-
 τητος, καὶ παραπλησίως ἡμῖν κεκοινώνηκε σαρκὸς
 τε καὶ αἵματος· ὅπως ὁ πάντα πληρὺν, καὶ φέρων τὰ
 σύμπαντα τῷ ῥήματι τοῦ οἰκείου στόματος, στενὸν
 χωρίον κατέκχησεν· ὅπως τὸ ὕλινον καὶ χορτώδες
 σῶμα τῆς αἰδίου ταύτης, τὸ καταναλίσκον πῦρ
 ἐδέξατο τῆς θεότητος, καὶ χρυσὸς ὥσπερ ἀκρίβηλος,
 ἀνάλωτον ἐχρημάτισε. Θεοῦ βουλομένου ταῦτα γε-
 γένηται· ἐπὶ Θεοῦ θέλοντος, δυνατόν μὲν ἅπαντα,
 ἀμήχανα δὲ μὴ θέλοντος. Ἐπὶ δὲ τούτῳ καὶ λόγων
 κεκίνητο (41) ἄμιλλα, οὐχ ὅπως ὑπεραίρειεν ἀλλή-
 λους· ἐκάτερος· κενοδόξου γὰρ τοῦτο φρενὸς, καὶ
 πόρρω θείας εὐαρεστήσεως (42)· ἀλλ' ὡς ἂν προθυ-
 μία· μηδὲν ἐλλείψει καὶ δυνάμει, Θεὸν ὑμνοῦντας,
 καὶ Θεοῦ μητέρα γεραίροντες.

sed nec quidpiam de animi alacritate et viribus remittentes, Deum laudarent, ejusque matrem honorarent.

ἦ. Τότε δὴ, τότε Ἀδὰμ καὶ Εὐα, οἱ τοῦ γένους
 προπάτορες, ἀγαλλομένοι τοῖς χειλεσι διαπρυσίως
 ἀνακεκράγασι. Σὺ μακαρία, θυγατερ, τῆς παραβά-
 σεως ἡμῖν τὰ ἐπιτίμια λέλυσας. Σὺ φθαρτὸν ἐξ ἡμῶν
 σῶμα κληρονομήσασα, ἀφθαρσίας ἡμῖν ἐκυσφόρησας
 ἔνδυμα. Σὺ τὸ εἶναι ἐξ ἡμετέρας ὀσφύος ἀρπάσασα,
 τὸ εἶναι ἡμῖν ἀνταπέδωκας· τὰς ὀδύνας ἔλυσας·
 τὰ τοῦ θανάτου διέρρηξας σπάργαν· τὸ ἀρχαῖον
 ἡμῖν ἀποκατέστησας ἐνδιαίτημα. Ἡμεῖς ἐκλείσαμεν
 τὸν παράδεισον, σὺ τοῦ τῆς ζωῆς ἔξυλου τὴν εἰσόδον
 ἀνεπέτασας. Ἐκ τῶν χρηστῶν δι' ἡμῶν ἦλθε τὰ
 λυπηρά· διὰ σοῦ ἐκ τῶν λυπηρῶν ἐπανήλθεν ἡμῖν τὰ
 χρηστότερα. Καὶ πῶς θανάτου γέυση, ἡ ἀχραντος;
 Σοὶ πρὸς ζωὴν γέφυρα, καὶ κλίμαξ πρὸς οὐρανόν·
 καὶ πρὸς ἀθανασίαν ὁ θάνατος πορθμεῖον γενήσεται.
 Ὅντως μακαρία σὺ, παμμακάριστε. Τίς γὰρ, εἰ
 μήτιγε ὁ Λόγος ἦ, προσενηνέχεται τοῦτο πάσχων, ὃ
 πράττειν ὑπεβλήπται; Ἐπεκρότει δὲ καὶ πᾶς ὁ τῶν
 ἁγίων χορὸς. Σὺ ἡμῶν τὰς προῤῥήσεις πεπληρωκας.
 Σὺ ἡμῖν τὴν παραδοκουμένην εὐφροσύνην προσήνεγ-
 κας. Διὰ σοῦ γὰρ δεσμῶν θανάτου λελύμεθα. Δεῦρο
 πρὸς ἡμᾶς, ὡς θεῖον καὶ ζωηφόρον κειμήλιον. Ἐλθε
 ποθοῦσιν ἡμῖν, ἡ τὸν πόθον ἡμῶν ἐκπεράνασα. Ἀλλ'
 ἀνθεῖλε λόγους οὐχ ἡττοσιν τῶν ἐν σώματι περισσώ-
 των ἁγίων πληθύν· Μείνον μεθ' ἡμῶν, ἡ ἡμετέρα
 παράκλησις, λέγουσα· τὸ μόνον ἐπὶ γῆς ἡμῶν πα-
 ραμύθιον. Μὴ ἐάσης ἡμᾶς ὀρφανούς, ἡ Μήτηρ, τοῦ
 συμπαθοῦς τοῦ Υἱοῦ σου προκινδυνεύοντας. Ἐχοιμέν
 σε τῶν πόνων ἀνάπαυλαν, καὶ τῶν ἰδρώτων ἀνάπτου-

nem, et infinitam potentiam, nec non ipsius erga
 nos moderationem omni altitudine et sublimitate
 superiorem, et incomprehensæ benignitatis immen-
 sas divitias, tandemque inexplebilem charitatis abys-
 sum laudibus efferre: quo pacto ipse a sua mæje-
 state non excedens, ad sublimitatis parentem exi-
 nanitionem benigna Patris et Spiritus voluntate
 descenderit: quo pacto is qui supra essentiam est,
 ex feminæ utero sublimiori supra essentiam ratione,
 essentia exstilit⁸¹: quo pacto Deus cum esset, fa-
 ctus est homo, simul utrumque manens: quo pacto,
 nec a deitatis substantia excessit, et similiter ac nos
 carnem et sanguinem participavit⁸²: quo pacto ille
 qui omnia implet, omnibusque superior exsistit,
 portans omnia verbo virtutis suæ, angusto loco in
 domicilium habuit: quo denique pacto inclytæ
 Virginis corpus, quod materiale est, et ad seni na-
 turam accedit, consumentem deitatis ignem exce-
 perit, et instar auri nec consumptum, nec læsum
 sit. Dei nimirum hæc facta sunt voluntate. Deo
 namque volente, nihil est quod fieri non possit;
 nolente autem, nihil quod fieri possit. Tunc porro
 sermonum excitatum est certamen, non ut alter
 alterum superaret (hoc enim animi inanæ gloriæ
 cupidus est, et qui procul absit quin Deo placeat), sed nec quidpiam de animi alacritate et viribus remittentes, sed nec quidpiam de animi alacritate et viribus remittentes, Deum laudarent, ejusque matrem honorarent.

8. Tunc quidem, tum, inquam, Adam et Eva no-
 stri generis auctores, exsultantibus labiis alte ex-
 clamarunt: Beata tu, filia, quæ violati mandati pœ-
 nas nobis sustulisti. Tu mortale corpus a nobis sor-
 tita, immortalitatis indumentum nobis peperisti.
 Tu, cum a lumbis nostris ortum accepisses, nobis
 ut bene essemus rependisti. Dolores solvisti; mortis
 fascias rupisti; ad veterem sedem nos postliminio
 revocasti. Nos paradysum clausimus, tu ligni vitæ
 iter patefecisti. Per nos ex lætis tristitia venerunt;
 ex tristibus contra lætiora per te redierunt. Quo
 autem modo, o immaculata, morti obnoxia efficeris?
 Tu vitæ pons, et scala cœli: mors, ad immortalita-
 tem ponto erit. Vere tu beata es, quæ beatissima
 prædicanda sis. Equis enim, qui Verbum non sit,
 ad hoc tolerandum se obtulerit, quod patrasse cen-
 situs sit? Ilis universus sanctorum chorus applau-
 dat: tu prædicationes nostras implevisti: tu lætiti-
 am præstolabamur, attulisti. Per te enim mortis
 vinculis soluti sumus. Veni ad nos, o divina vitam
 que ferens supellex. Veni ad nos tui cupidus, quæ
 nostram explesti cupiditatem. At vero non infirmio-
 ribus eam sermonibus circumstantium sanctorum,
 qui adhuc in corpore versabantur, multitudo re-
 trahebant, his fere verbis: Mane nobiscum, nostra
 consolatio, unicuique in terra solamen. Ne nos or-
 phanos deseras, benigni illius et misericordis **874**
 Mater, qui Filii tui causa periclitamur. Te laborum
 requiem sudorumque refrigerium habeamus. Tibi

⁸¹ Dionys. cap. 2 *De div. nom.* ⁸² Hebr. II, 14.

(41) R. φιλανεικία καί.

(42) Illic codex Regius ingentem lacunam habet.

remanere volenti potestas in promptu est, et abire cupienti nihil impedimento est. Sin ab eas, o Dei tabernaculum, una quoque nobis, qui tuus ob tuum Filium populus sumus, abire liceat. Tu sola nobis in terra consolatio relicta es: et te vivente, simul vivere; et moriente, mori beatum est. Quid vero, moriente, dicimus? tibi namque mors vita est, imo vita praestantior, hancque vitam incomparabiliter antecellens: nobis vero vita omnis expers vitae est, consuetudine tua destitutis.

9. Similibus verbis Apostoli simul cum universae Ecclesiae agmine beatam Virginem mihi tum allocuti esse videntur. Ubi vero eum ad excessum e vita properantem, ejusque cupiditate flagrantem Dei Genitricem conspexerunt, tum denique ad hymnos ad exitum pertinentes sese convertere, divinaque instincti gratia, os suum spiritui commodare, et extra carnem abrepti, ac cum excedente Deipara simul excedere; ita ut voluntatis conatu quod ad ejus fieri poterat, ante mortem ipsi excederent. Postquam autem cupiditati simul officioque suo satisfecerunt, floridamque et multiplicem sacrorum hymnorum corollam texerunt, benedictionem velut thesaurum quemdam divinitus datum retulerunt, postrema verba proferentes quae discessui e vita convenirent. His porro, quantum conjicio, tum praesentis vitae fluxa fragilitas enuntiabatur, tum occulta futurorum bonorum mysteria in apertum efferebantur.

10. Mox consentanea quaedam istis et congruentia contigisse opinor. Nimirum Regis ipsius ad Matrem suam adventus, ut divinis suis ac purissimis manibus, sanctam intaminatamque et labis expertem ejus animam susceperet. Atque ipsa quidem, ut a vero non abhorret, dixit: « In manus tuas, Fili, commendo spiritum meum. Accipe ergo charam tibi animam, quam immunem a culpa servasti. Tibi, ac non terrae corpus meum trado: salvum hoc custodi, in quo dignatus es inhabitare, et quod nascendo incorruptum conservasti. Transfer me ad te, ut ubi es tu, viscerum meorum proles, illic quoque tibi sim contubernalis. Ad te enim propero, qui ad me citra ullam spatii distantiam ventitasti. Tu charissimis meis filiis, quos tu fratres appellare non dubitasti, migrationis meae solatium esto. Per manuum mearum extensionem, benedictionem eorum novis benedictionibus cumula. » Tum sublati, ut credere licet, manibus, omnibus qui collecti aderant, bene precata est. Haec locuta cum esset, vicissimque audisset, « Veni in requiem meam, benedicta Mater mea: surge, veni, amica mea, pulcherrima mulierum. Ecce enim hiems transit, tempus putationis advenit⁸³: tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te⁸⁴: odor unguentorum tuorum super omnia aromata⁸⁵: » his sancta illa auditis, spiritum suum in Filii manibus deponit.

⁸³ Cant. II, 10, 11. ⁸⁴ Cant. IV, 7. ⁸⁵ ibid. 10.

(43) Germ. ζωής.

Α ξιν. Σοι καὶ μένειν θελοῦση τὸ δύνασθαι πάρεστι, καὶ ἀπαίρειν προθυμουμένη οὐδὲν ἐμπόδιον. Εἰ ἀπαίρεις, ἡ τοῦ Θεοῦ σκηνὴ, καὶ ἡμεῖς συναπαίρομεν, ὁ σὸς λαὸς διὰ τὸν σὸν Υἱὸν χρηματίσαντες. Σὲ μόνην ἐπὶ γῆς καταλειμμένην ἡμῖν παρηγορίαν κεκτήμεθα. Σοι καὶ ζωὴ συζῆν, καὶ θνησκούσῃ συνθῆσκειν μακάριον. Τί δὲ θνησκούσῃ φάμεν; Σοι μὲν γὰρ ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος, καὶ ζωὴ (43) κρείττων, καὶ ταύτην τὴν ζωὴν ἀπαραβλήτοις συγκρίσεις ὑπεραίρουσα· ἡμῖν δὲ πῶς ὁ βίος ἀδίωτος, σὲ μὴ κεκτημένοις συνόμιλον;

Θ'. Τοιαῦτα ἄττά μοι δοκεῖ τοὺς ἀποστόλους σὺν παντὶ τῷ τῆς Ἐκκλησίας πληρώματι τῇ μακαρίᾳ Παρθένῳ προσφθέγγεσθαι. Ἀλλ' ἐπειδὴ πρὸς τὴν ἐκδίωσιν σπεύδουσαν, κακείνης ἐφειμένην ἑώραν τὴν θεομήτορα, πρὸς ὕμνους ἐκδημίους ἐτρέποντο τῆς θείας ἐμπορούμενοι χάριτος, καὶ τῷ στόματι κιχρώντες τῷ Πνεύματι, καὶ σαρκὸς ἐξιστάμενοι, καὶ συνεκδημεῖν ἐκδημούσῃ τοῦ Θεοῦ τῇ Μητρὶ ἐφειμένοι, καὶ προσεκδημούντες ὡς οἶόν τε τῷ τόνῳ τῆς προαιρέσεως. Ἐπεὶ δὲ πάντες ἅμα τὸν πύθον, καὶ τὸ χρέος ἀφωσιώσαντο, καὶ πολυανθῆ τε καὶ ποικίλον ὕμνων ἱερῶν ἐπλέξαντο στέφανον, τὴν εὐλογίαν ὥσπερ τινὰ θεόδοτον θησαυρὸν ἐκομιζοντο, ἐξιτηρία τε καὶ τελευταία προσφθεγγόμενοι ῥήματα. Τάδε ἦν. ὡς ἐμὲ εἰδέναι τοῦ παρόντος βίου τὸ βευστὸν καὶ (44) εὐπάροιστον διαγγέλλοντα, καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν τὰ κεκρυμμένα μυστήρια εἰς τοῦμφανές ἄγοντα.

ι'. Εἶτα τοῦτοις συνῶδᾳ καὶ ἀκολουθᾷ τινὰ δοκεῖ παρᾶχθαι τὸ τρικλάδε, ὡς μοι δοκεῖ. Ἡ τοῦ βασιλέως πρὸς τὴν οικίαν λοχεύτριαν Ελευσίς, χειρὶ θεαίς καὶ ἀκηράτοις ὑποδεχομένου τὴν ἱερὰν ταύτης ψυχὴν, καὶ εἰλικρινῆ τε καὶ δμῳμον. Καὶ αὕτη μὲν οἷα εἰκὸς ἐφῆσεν· Εἰς χεῖράς σου, τέκνον ἐμὸν, τὸ πνεῦμά μου παρατίθιμι. Δέξαι μου τὴν σοὶ φθλὴν ψυχὴν, ἣν ἐτήρησας ἀμεμπτον. Σοὶ τὸ ἐμὸν σῶμα, καὶ οὐ τῇ γῇ παραδίδωμι. Φύλαξον σῶον, ὃ κατοικῆσαι ἠυδόκησας, καὶ γεννηθεὶς Παρθένον ἐτήρησας. Πρὸς ἐμὲ μετᾶστησον, ἵν' ὅπου εἴ σὺ, τῶν ἐμῶν σπλάγχχνον τὸ κύημα, ἔσομαι καγὼ σοὶ συνέστιος. Πρὸς σε γὰρ ἐπείγομαι τὸν πρὸς ἐμὲ ἀδιαστάτως καταφοιτήσαντα. Σὺ τοῖς ἐμοὶ ποθεινοτάτοις τέκνοις, οὓς ἀδελφούς καλέσαι ἠυδόκησας, τῆς ἐμῆς ἐκδημίας γενοῦ παραμύθιον. Πρόσθε εὐλογίαν ἐπὶ τὴν εὐλογίαν αὐτῶν διὰ τῆς τῶν ἡμῶν χειρῶν ἐπιθέσεως. Εἶτα τὰς χεῖρας ἐπάρασα, οἷα εἰκὸς, τοὺς συνειλεγμένους εὐλόγησε, τοιαῦτα προσομιλήσασα τὰ ῥήματα, καί· « Δεῦρο, ἡ εὐλογημένη μου Μητήρ, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν μου, ἀκούσασα. Ἀνάστα, ἔλθε, ἡ πλησίον μου, ἡ καλὴ ἐν γυναιξίν, ὅτι ἰδοὺ ὁ χειμὼν παρῆλθεν, ὁ καιρὸς τῆς τομῆς ἐφῆσσε. Καλὴ ἡ πλησίον μου, καὶ μῶμος οὐκ ἔστιν ἐν σοί. Ὅσμη μύρων σου ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα. » Τούτων ἡ ἀγία ἀκούσασα, τὸ πνεῦμα ταῖς χερσὶ τοῦ Υἱοῦ παρατίθεται.

(44) R. deest. βευστὸν καί.

ια'. Καὶ τὴ γίνεται; Στοιχείων, ὥς γέ μοι δοκεῖ, A κινήσεις καὶ ἀλλοιώσεις, φωναὶ τε φόβοι, καὶ πάταγοι, καὶ ἀγγέλων ὕμνοι ἐπάξιοι, προτρεχόντων, συμπορευμένων, παρεπομένων τῶν μὲν τῇ ἀμωμῇ καὶ παναγῇ ψυχῇ τὴν θορυφορίαν πληροῦντων, καὶ πρὸς οὐρανὸν ἀνιούσῃ συνανιόντων, ἕως ὅτε τῷ θρόνῳ τῷ βασιλικῷ τὴν βασιλίδαν παρέστησαν, τῶν δὲ, τὸ θεῖον καὶ ἱερὸν κυκλούντων σῶμα, καὶ ὕδατος ἀγγελοπρεπέσιν ὑμνούντων τὴν θεομήτορα. Τί δὲ οἱ παρεστῶτες τῷ παναγῇ καὶ ἱερωτάτῳ σώματι; Φόβῳ τε καὶ πόθῳ, καὶ ἀγαλλίασεως δάκρυσι τὸ θεῖον καὶ πανόδιον περιστοιχίσαντες στήνωμα, περιεπτύσσοντο, κατησπάζοντο ἅπαν μέλος, προσήγον τῷ σώματι, ἐκ τῆς ἀφῆς ἁγιασμοῦ τε καὶ εὐλογίας πληρούμενοι. Τότε δὲ νόσοι μὲν ἐδραπέτευον, δαιμόνων σίφη ἐφυγαδεύοντο, πάντοθεν συνελανόμενα πρὸς μόνα τὰ καταχθόνια· ἄηρ, αἰθήρ τε καὶ οὐρανὸς ἡγιαζόντο (45) τῇ ἀναβάσει τοῦ πνεύματος, γῆ δὲ τῇ καταθέσει τοῦ σώματος. Ἄλλ' οὐδὲ ἡ τοῦ ὕδατος φύσις τῆς εὐλογίας ἡμοίρησε· λούεται γὰρ ὕδατι καθαρῶ, οὐκ αὐτὴν καθαίροντι, ἀγνιζομένη (46) δὲ μάλιστα. Ἐνταῦθα κωφοὶ μὲν ἡ ἀκοὴ ἀπρητίζετο, χωλοὶ αἱ τῶν ποδῶν κατηρτίζοντο βάσεις, τυφλοὶ δὲ ἀνεκαινίζετο ἡ ὄρασις, ἀμαρτυλοὶς πίστει προσιοῦσι χειρόγραφα διεβήγγυντο. Ἐἵτα τί; Σινδόσι καθαραῖς τὸ καθαρὸν ἐνσπλῆνται σῶμα, καὶ κλίνῃ αὐθις ἡ βασιλὶς ἐπιτίθεται. Ἐἵτα λαμπάδες καὶ μύρα, ὕμνοι προπόμιοι, ἀγγέλων μὲν ταῖς οἰκείαις γλώτταις μελωδοῦντων ὕμνον τὸν αὐτοῖς προσφορωτάτον, ἀποστόλων δὲ καὶ θεοφόρων Πατέρων ὕδατος ἁδόντων θεοπρεπέως, καὶ κροτουμένας τῷ Πνεύματι.

ιβ'. Τότε δὲ, τότε ἡ κιβωτὸς τοῦ Κυρίου ἀπάρασα ἐξ ὕδους Σιών τοῖς τῶν ἀποστόλων κλεινοῖς ὤμοις ἐποχουμένη πρὸς τὸ οὐράνιον τέμενος διὰ μέσου τοῦ τάφου διαβιβάζεται. Καὶ πρότερον μὲν διὰ μέσου τοῦ ἁγίου ἀγεται, οἷά τις νύμφη περικαλλῆς τῇ ἀπροσίτῳ αἰγλῇ ὠραζομένη τοῦ Πνεύματος, καὶ οὕτως εἰς τὸ ἱερῶτατον τῆς Γεθσημανῆ χωρίον κομίζεται, ἀγγέλων προτρεχόντων, παρεπομένων, συγκαλυπτόντων ταῖς πτέρυξι, καὶ παντὸς τοῦ τῆς Ἐκκλησίας πληρώματος. Καὶ ὥσπερ ὁ βασιλεὺς Σολομών ἐπὶ τῇ καταπαύσει τῆς κιβωτοῦ ἐν ναφῇ Κυρίου, ὃν αὐτὴς ἐδείματο, πάντας τοὺς πρεσβυτέρους Ἰσραὴλ ἐν Σιών ἡγκλησίασε, τοῦ ἀνεγκεῖν τὴν κιβωτὸν διαθήκης Κυρίου ἐκ πόλεως Δαβὶδ· αὕτη ἐστὶν Σιών· καὶ ἦσαν οἱ ἱερεῖς τὴν κιβωτὸν καὶ τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, καὶ ἀνεβίβασαν αὐτὰ οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ Λευῖται· καὶ ὁ βασιλεὺς, καὶ ὁ λαὸς ἅπας ἔμπροσθεν τῆς κιβωτοῦ θύοντες βόας καὶ πρόβατα ἀναρίθμητα· καὶ εἰσφέρουσιν· οἱ ἱερεῖς τὴν κιβωτὸν διαθήκης Κυρίου εἰς τὸν τόπον αὐτῆς εἰς τὸ δαβὶρ τοῦ οἴκου, εἰς τὰ Ἁγία τῶν ἁγίων, ὑπὸ τὰς πτέρυγας τῶν Χερουβὶμ· οὕτω δὲ καὶ νῦν (47) ἐπὶ τῇ καταπαύσει

11. Quid vero accidit? Elementorum, ut reor, commotio et immutatio, vocesque et soni, digna angelorum cantica, qui partim præcurrerent, partim comitarentur, partim assectarentur. 875 Et quidem alii ex ipsis immaculatæ et sanctissimæ animæ satellitio erant, et in cælum scandentem stipabant, quousque regio solio reginam sisterent: alii rursus divinum et sacrum corpus cingebant, hymnisque angelorum propriis Dei parentem celebrabant. Quid autem ii, qui sanctissimo sacerdotique corpori astabant? cum tremore, ardentique amore, et exultationis lacrymis, divinum illud felicissimumque tabernaculum in orbem cingentes amplexabantur, et exosculabantur, nullumque non membrum corpori admoventes, ex ejus contactu sanctitate et benedictione perfundebantur. Tum ergo morbi fugam capescebant, dæmonum catervæ pellebantur, et ad subterraneas terræ partes undique abigebantur. Aer, æther ac cælum ascendente spiritu sanctitatem contrahebant, quemadmodum et terra corporis depositione. Quin ne aquarum quidem natura benedictione sua caruit. Abluitur enim aqua pura, non quæ ipsam mundaret, sed quæ polius mundaretur. Atque hinc surdis auditus, claudis plantæ firmitas reddebatur, cæcis visus instaurabatur, peccatoribus cum fide accedentibus syngrophæ lacerabantur. Deinde puris linteis purum corpus involvitur, lectoque rursus regina imponitur: mox lampades adhibita et unguenta hymnique funeri deducendo idonei: angelis utique linguis suis hymnum sibi congruentissimum concinentibus; apostolis autem, Daoque plenis Patribus divinas quasdam cantiones a Spiritu sancto inspiratas modulantibus.

12. Ac tum sane, tum arca Domini e monte Sion abiens, venerandisque apostolorum humeris gestata, in cæleste templum per interjectum sepulcrum effertur. Ac primum quidem per mediam urbem ducitur, tanquam speciosissima quædam sponsa, in corporali Spiritus splendore decorata: atque ita ad sanctissimum Gethsemanes locum defertur, angelis præcurrentibus, et assectantibus, alisque suis eam obvelantibus, ac universo Ecclesiæ cætu. Ac sicut rex Salomon, ob deponendam arcam in templo Domini, quod ipse exstruxerat, seniores omnes Israel in Sion coegit, ut arcam Domini deferrent de civitate David, id est de Sion; tuleruntque sacerdotes arcam et tabernaculum testimonii, ac portabant eam, tum sacerdotes, tum Levitæ: rexque et omnis populus ante arcam gradiebantur, ac boves et oves innumerabiles immolabant: ac tandem sacerdotes arcam fœderis Domini in locum suum intulerunt, in oraculum domus, in Sancta sanctorum, sub alis Cherubim: ita quoque ad deponendam spiritalem arcam, non fœderis Domini, sed personæ ipsius Dei Verbi, novus ipse Salomon, qui est princeps

III Reg. viii, 1 seqq.; II Paral. v, 2 seqq.

(45) Gerim. ἡγιαζέτο.

(46) R. ἀγιάζομένη.

(47) Colb. τότε.

pacis, præstantissimusque universi artifex, tum cælestium mentium mundo sublimiores ordines, tum primarios Novi Testamenti viros, hoc est apostolos, una cum universa sanctorum qui Hierosolymis agebant plebe, hodierno die in unum coegit. Ac animam quidem in Sancta sanctorum, in exemplaria vera et cælestia per angelos introducit, ac sub animalium quadruplicis formæ alis eam collocans, suo ipsius throno in interiore **876** velaminis parte sistit, quo præcursor ipse Christus corporaliter ingressus est. Corpus autem apostolorum manibus gestatur, Rege regum invisibilis sue deitatis splendore eam contingente, et universo sanctorum cœlu præeunte, et per sacrarum vocum emissionem, laudis sacrificium in tumulto, tanquam in thalamo, sacrificante, per ipsum in deliciis Edem, inque cælestibus tabernaculis collocatur.

ὡς παστάδι τῷ τάφῳ, καὶ δι' αὐτοῦ τῇ τῆς Ἑδέμ τρυφῇ, καὶ οὐρανίοις ἐναπετίθη σκηνώμασι.

13. Aderant forte etiam ex Judæis, si qui non admodum improbi existebant. Ab re vero non est, hoc loci aliquid, quod multorum sermone circumfertur, huic narrationi tanquam condimentum edulii, admiscere. Aiunt enim, cum 'ad montis crepidinem venissent, qui beatus Dei Genitricis corpus gestabant, Hebræum quemdam peccati servum, qui-que fœdus cum errore pepigerat, illum Caiphæ ministrum, qui Dominicam divinamque Christi Dei faciem alapa ceciderat, imitantem, diabolicum factus esset organum, temerario præcipitque ac diabolico impetu concitatum, in divinissimum illud tabernaculum, ad quod angeli non sine metu accedebant, irruisse, arreptumque utraque manu lectulum vesane ac furiose in terram detraxisse (invidiæ malorum auctoris hic conatus erat), verum fructus labores præcessit, acerbamque uvam proposito suo dignam collegit. Orbatum enim fuisse manibus ferunt. Ac cernere erat facinoris manibus propriis patratorem inanibus confestim carentem: quoad mentem suam fide ac pœnitentia mutasset. Protinus illi qui grabatum portabant, steterunt, et miser ille qui manus amiserat, iis tabernaculo admotis, quod vitæ principium fuit, prodigiorumque fons erat, incolumitatem rursus consecutus est. Calamitas enim prudentia salutarique consilia parere, ut plurimum, consuevit. Verum ad institutam orationem revertamur.

14. Hinc ad sacratissimam Gethsemanen deferitur, ubi rursus oscula et complexus, rursus laudes, hymnique sacri, et lacrymæ, ex angore et calenti amore sudorum scatebræ manantes: ac videre licebat sudores et lacrymas fluentis suis mutuo veluti certamine confluentes. Atque ita sanctissimum corpus clarissimo præstantissimoque tumulto imponitur; unde triduo post in cœlos attollitur. Siquidem divinum illud domicilium, illum minime effossus aquæ remissionis fontem, inaratum illud cælestis panis arvom, illam nunquam irrigatam uvæ immor-

Α τῆς νοεράς κιβωτοῦ, οὐ διαθήκης Κυρίου, ἀλλ' αὐτῆς τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου ὑποστάσεως, αὐτὸς ὁ νέος Σολομών, ὁ εἰρηνάρχης, καὶ τοῦ παντὸς ἀριστοτέχνης τῶν οὐρανίων νῶν τὰ ὑπερκόσµια τάγµατα, καὶ τῆς Νέας Διαθήκης τοὺς προδύοντας, τοὺς ἀποστόλους φησὶ, σὺν παντὶ τῷ ἐν Ἱερουσαλὴμ τῶν ἁγίων λαῷ σήμερον ἡκκλησίασε, καὶ τὴν μὲν ψυχὴν δι' ἀγγέλων εἰς τὰ Ἁγία τῶν ἁγίων, τὰ ἀρχέτυπα τὰ ἀληθινὰ καὶ οὐράνια εἰσοικίζεται, ἐπ' αὐτὰς τῶν τετραµόρφων ζώων τὰς πτέρυγας, καὶ τῷ αὐτοῦ παρεστήσατο θρόνῳ, εἰς τὸ ἐνδότερον τοῦ καταπετάσµατος, ὅπου πρόδρομος αὐτοῦ Χριστοῦ σωματικῶς εἰσεληλυθε· τὸ δὲ σῶµα ταῖς τῶν ἀποστόλων χερσὶ προκοµίζεται, τοῦ Βασιλέως τῶν βασιλευόντων συγκαλύπτοντος τῇ αἰγλῇ τῆς ἀοράτου θεότητος, καὶ παντὸς τοῦ τῶν ἁγίων συστήµατος προτρεχόντων, καὶ ἱερὰς ἀφέντων βολῆς (48), καὶ θύοντων θυσίαν αἰνέσεως, ἕως

ιγ'. Παρήσαν δὲ τυχόν. καὶ Ἰουδαῖοι, ὅσοι μὴ λίαν ἀγνώμονες. Οὐχ οἷον δὲ, ὥσπερ ὅψω παράρτυµα, τὸ τοῖς πολλῶν περιφερόµενον χεῖλεσι προσιµίξαι τῷ διηγῆµατι. Φασὶ γάρ, ὅτε πρὸς τῇ καταβάσει καταντοῦς ὁρους γεγόνασιν οἱ τὸ μακάριον σῶµα τῆς Θεοµήτορος ἀφροντες, Ἐβραῖον τινα τῆς ἀµαρτίας δοῦλον, καὶ τῆς πλάνης ὑπόσπονδον, τὸν τοῦ Καίφα οἰκέτην ἱµιούµενον, ὃς τὸ Δεσποτικὸν καὶ Θεῖον τοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡµῶν ἐβλάπτει πρόσωπον, καὶ διαδόλου γενόµενον ὄργανον, θρασεῖα ῥύµη καὶ ἀλογίστῳ φερόµενον, καὶ φορᾷ κακοδαίµονι αὐτοµολῆσαι πρὸς ἐκεῖνον τὸ θεϊότατον σκῆνωµα, ὃ θεδιότες προσέσαν ἄγγελοι, καὶ ἀµφοῖν τοῦ κραβδάτου ταῖν χερσὶν µανικῶς καὶ ἐκφρόνως δραξάµενον καθέλκειν εἰς τοῦδαρος· φθόνου (49) τοῦ ἀρχεκάκου καὶ τοῦτο ὄρηµα, ἀλλ' ὁ καρπὸς τῶν πόνων προέφθασε, καὶ βότρυν πικρὸν καὶ ἐπάξιον τῆς οἰκείας ἐτρύγησε προαιρέσεως. Ἐκκλειοπέναι γὰρ αὐτὸν τὰς χεῖρας διαγορεύουσι. Καὶ ἦν ἰδεῖν τοῦ ἀτόπου τολµήµατος τὸν αὐτόχειρα ἄθρόον δεικνύµενον ἀχειρα, ἕως πρὸς πίστιν τὴν γνῶµην μετέβαλε, καὶ μετάµελον. Ἀµελήτῃ γὰρ οἱ τὸν κραβδάτον φέροντες ἔστησαν, καὶ ἐπιθείς τῷ χεῖρε ὁ δεσφαιος τῷ ζωαρχικῷ καὶ θαυµαστοτόκῳ σκηνώµατι, σῶος αὐθις ἐκ κολοδόχειρος γίνεται. Ἐπίσταται γὰρ ὡς τὰ πολλὰ καὶ περίστας σῶα καὶ σωτήρια κύειν βουλευµατα. Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον παλινωστήσωµεν.

ιδ'. Ἐντεῦθεν πρὸς τὴν Γεθσημανὴν τὴν λερωτάτην κατάγεται· πάλιν τε ἀσπασµοὶ καὶ περιπλοκαὶ, καὶ πάλιν ἐγκώµια, ὕµνοι ἱεροὶ, καὶ ἀνακλήσεις καὶ δάκρυα, ἐξ ἀγωνίας καὶ πόθου κρούνοὶ ἰδρώτων περιβρέµενοι· καὶ (50) ἦν ἰδεῖν ἰδρώτας καὶ δάκρυα τοῖς γέµασιν ἀµιλλώµενα. Καὶ οὕτως τὸ πανάγιον σῶµα τῷ πανευκλεεῖ καὶ ὑπερφυεῖ (51) ἐπιτίθεται µνήµατι· κἀντεῦθεν τριταῖον πρὸς οὐρανίους δόµους μετεωρίζεται. Ἐθεὶ γὰρ τοῦτο τὸ θεοπρεπὲς ἐνδιαίτηµα τὴν ἀνόρυκτον πηγὴν τοῦ τῆς ἀφένσεως ὕδατος, τὴν ἀνήροτον ἀρουραν τοῦ οὐ-

(48) R. φωνάς

(49) R. φθόνῳ.

(50) Desunt hæc in R.

(51) R. ὑπερφυεῖ.

ρανίου ἄρτου, τὴν ἀνάρδευτον ἀμπελον τοῦ τῆς ἀμ-
 βροσίας βότρου, τὴν ἀειθαλῆ καὶ καλλιχαρπον
 ἐλαίαν τοῦ πατρικοῦ ἐλαίου (52), τοῖς κενεῶσι τῆς
 γῆς μὴ καθείργεσθαι· ἀλλ' ὥσπερ τὸ ἐξ αὐτῆς τῷ
 Θεῷ Λόγῳ ἐνυποστάν σῶμα τὸ ἁγιον καὶ ἀκήρατον,
 ἐπὶ τρίτῃ ἡμέρᾳ τοῦ μηνιατοῦ ἐξανίστατο, οὕτω δὲ
 καὶ ταύτην ἐξαρπασθῆναι τοῦ τάφου, καὶ πρὸς τὸν
 Υἱὸν τὴν μητέρα μεταρμωσθῆναι, καὶ ὥσπερ αὐτὸς
 πρὸς αὐτὴν καταβέβηκεν, οὕτως αὐτὴν τὴν προφύλῃ
 πρὸς αὐτὴν ἀναφέρεισθαι, τὴν μείζονα καὶ τελειω-
 τέραν (53) σκηνὴν, εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανόν. Ἐδεῖ
 τὴν τὸν Θεὸν Λόγον ἐν τῇ αὐτῇ· νηδύϊ ξενοδο-
 χήσασαν, ἐν ταῖς τοῦ ἑαυτῆς Υἱοῦ κατοικισθῆναι
 σκηναῖς· καὶ ὥσπερ ὁ Κύριος ἐφησεν, ὡς ἐν τοῖς
 τοῦ οἴκελου Πατρὸς εἶναι ὀφείλεται, καὶ τὴν Μητέρα
 εἶδει ἐν τοῖς τοῦ Υἱοῦ βασιλείαις αὐλίζεσθαι, ἐν οἴκῳ
 Κυρίου, καὶ ἐν αὐλαῖς οἴκου Θεοῦ ἡμῶν. Εἰ γὰρ ἐν
 αὐτῷ πάντων τῶν εὐφραυνόμενων ἡ κατοικία, ποῦ
 τῆς εὐφροσύνης τὸ αἶτιον; Ἐδεῖ τῆς ἐν τῷ τίκτειν
 φυλαξάσης τὴν παρθενίαν ἀλώδητον, ἀδιάφθορον
 τηρηθῆναι τὸ σῶμα, καὶ μετὰ θάνατον. Ἐδεῖ τὴν
 ἐγκόλπιον ὡς βρέφος τὸν Κτίστην βασιτάσσαν, τοῖς
 θεοῖς ἐνδιατρίβειν σκηνώμασιν. Ἐδεῖ τὴν νόμφνην,
 ἣν ὁ Πατὴρ ἐνυμφεύσατο, τοῖς οὐρανίοις ἐνδιατρίβειν
 θαλάμοις (54). Ἐδεῖ τὴν ἐν σταυρῷ τὸν ἑαυτῆς Υἱὸν
 κατοπτεύσασαν, καὶ τῆς ὥδιος, ἣν τεκοῦσα διεφυγε,
 τὴν ῥομφαίαν δεξαμένην ἐγκάρδιον, τῷ Πατρὶ καθορᾶν
 συγκαθήμενον. Ἐδεῖ τὴν τοῦ Θεοῦ Μητέρα τὰ τοῦ
 Υἱοῦ κατακτίσασθαι, καὶ ὑπὸ πάσης ὡς Μητέρα
 Θεοῦ καὶ δούλην προσκυνηθῆναι τῆς κτίσεως. Ἀεὶ
 μὲν γὰρ ἐκ τῶν τεκόντων ὁ κληρὸς εἰς τοὺς παῖδας
 κάτεισι. Νῦν δὲ, ὡς τις ἐφη σοφὸς, ἄνω ποταμῶν
 τῶν ἱερῶν χωροῦσι πηγαί. Ὁ γὰρ Υἱὸς τῇ Μητρὶ
 τὴν σύμπασαν κτίσιν κατεδουλώσατο.

ιε. Δεῦτε τοιγαροῦν, καὶ ἡμεῖς σήμερον ἐορτὴν
 ἐξέδιδον τῇ Μητρὶ τοῦ Θεοῦ ἐορτάσωμεν, οὐκ αὐλοῦ-
 σιναι καὶ χοροῦσαντας φέροντες, καὶ τὰ τῆς μητρὸς
 τῶν ψευδωνύμων θεῶν, ὡς αὐτοὶ λέγουσι, θιασεύον-
 τες ὄργια, ἣν πολύτεκνον μυθοπλαστοῦσιν οἱ ἄφρονες,
 ὁ δὲ τῆς ἀληθείας λόγος· παρίστησιν ἄτεκνον. Οἷα
 δαίμονες ταῦτα καὶ σκιδώδη φαντάσματα, ὃ μὴ πε-
 φύκασιν εἰκαίως ὑποκρινόμενοι, τῶν πλανωμένων τὴν
 ἀνοίαν ἐσχληκότες ἐπὶ κούρῳ. Γεννᾷ γὰρ πῶς ἐκ συν-
 δυασμοῦ τὸ ἀσώματον; καὶ τίνα τρόπον μιγῇσε-
 ται; καὶ πῶς Θεὸς τὸ μὴ ὂν μὲν πρότερον, πρὸς
 δὲ γένεσιν παραγόμενον; Ὅτι γὰρ ἀσώματον τὸ
 δαιμόνιον φύλον, παντὶ που δῆλον, καὶ αὐτοῖς τοῖς τὰ
 γοητὰ τυφλώττωσιν ὄμματα. Ἐφη γὰρ που τῶν
 ἑαυτοῦ λόγων ὁ Ὅμηρος, τῶν ἀξίων αὐτοῦ θεῶν
 ὑπηγούμενος τὴν κατάστασιν·

Ὁὐ πῦρ ἐσθλοῖσιν, οὐ πίνουσιν αἰθόπα οἶνον,
 Τοῦνεκ' ἀναιμόρες εἰσι, καὶ ἀθάνατοι καλέσ-
 [ται] (55).

Ὁὐ σίτον ἐσθλοῖσι, φησὶν, οὐ τὸν θερμαντικὸν οἶνον

⁵⁷ Luc. II, 49. ⁵⁸ Psal. CXXII, 2. ⁵⁹ Psal. LXXXII, 7.

(52) Omnino legendum ἐλέου, ut Lipomanus.

(53) R. πρὸς αὐτὸν... πρὸς τὴν μείζονα καὶ κα-
 θαρωτέραν.

A talis vineam, illam paternæ miserationis olivam,
 vernantibus perpetuo foliis pulcherrimisque fructi-
 bus onustam, terræ penetralibus claudi minime con-
 veniebat. Quin potius, sicuti sanctum incorruptum-
 que illud corpus, quod Deus ex ea personæ suæ
 copulaverat, tertia die e monumento surrexit; sic
 etiam hanc e tumulto abripi, matremque ad Filium
 migrare par erat: et, ut ipse ad eam descenderat,
 sic eam ad majus præstantiusque tabernaculum, hoc
 est, ad ipsum cælum deferri. Oportebat, inquam, ut
 quæ Deum Verbum ventris sui hospitio exceperat,
 in divinis **877** Filii sui tabernaculis collocaretur;
 et quemadmodum Dominus se in his quæ Patris sui
 essent ⁵⁷, versari debere dixerat; sic quoque Matrem
 in Filii regia commorari conveniebat, id est in domo
 Domini, et in atris domus Dei nostri ⁵⁸. Nam si in
 ea latantium omnium habitatio est ⁵⁹, ubinam suis-
 set causa lætitiæ? Oportebat, ut ejus quæ in partu
 virginitatem sine labe servaverat, incolume etiam
 post mortem corpus servaretur. Oportebat eam, quæ
 Creatorem velut infantem sinu gestaverat, in divinis
 tabernaculis degere. Oportebat ut sponsa quam
 Pater sponderat in thoris cœlestibus habitaret.
 Oportebat, ut quæ Filium suum in cruce con-
 spexerat, et gladium quem pariendo effugisset,
 pectore tunc exceperat, ipsum Patri considen-
 tem spectaret. Oportebat denique Dei Matrem
 ea quæ Filii essent, possidere, et ab omnibus crea-
 turis adorari. Quanquam enim hæreditas a parenti-
 bus ad filios semper devolvitur, nunc tamen, ut eru-
 diti cujusdam verbis utar, sacrorum fluminum fontes
 sursum cursum relegunt. Res quippe omnes condi-
 tas Filius Matri mancipavit.

45. Age igitur, nos quoque Dei Matri diem festum
 discessui ipsius consentaneum obeamus, non tibias
 ferentes ac corybantes, ac illius falsorum numinum
 matris, ut ipsi dicunt, divina orgia celebrantes, quam
 stulti homines multorum liberorum fuisse parentem
 fabulantur, ipsa autem veritas, nullos edidisse mon-
 strat. Dæmones enim ista sunt, atque umbrosa quæ-
 dam spectra, id quod natura non sunt, perperam
 fingentes, in subsidium accedente aberrantium ho-
 minum amentia. Quoniam enim modo id quod cor-
 pore vacat, ex concubitu gignat? quomodo miscbitur?
 quomodo id Deus erit, quod cum ante non
 esset, in ortum postea prodit? Nam quod dæmonum
 natio corpore careat, inter omnes constat; etiam
 inter eos qui mentis oculis capiti sunt. Ait enim in
 quodam operum suorum loco Homerus, dignorum
 se deorum statum exponens:

Non panem comedunt, nec vino ardente potantur:
 Unde cruore carent, immortalesque vocantur:

Non panem edunt, inquit, non vinum quod cale-

(54) R. ἐνδιατρίβειν.

(55) Iliad. V.

faciat, ob eamque causam sanguinis expertes sunt, et immortales appellantur. Ac proprie quidem dixit, *appellantur*. Immortales enim vocantur; at non sunt id quod vocantur, quippe qui vitii mortem obierunt. Nos vero qui Deum colimus; Deum, inquam, non ex nihilo productum, sed sempiternum ex sempiterno, omnique causa, ratione, et cogitatione tum temporis, tum naturæ superiore; Dei Matrem honoramus ac veneramur. Non quod divinitatem ejus ortum ex ea traxisse statuamus (Dei siquidem generatio tempore caret, eademque cum Patre aeternitatem habet), verum secundum nativitatem conflitemur, per voluntariam carnis susceptionem, cujus causam et novimus, et laudibus efflerimus. Propter nos enim ac nostræ salutis causa incarnatur, qui sine initio incorporeus est; ut simili per simile salutem afferat: atque assumpta sine virili complexu carne, ex hac sacra Virgine paritur, ipse totus Deus manens, et totus homo factus: ipse totus Deus una cum carne sua, totusque homo cum sua divinitate. Ad hunc modum Dei matrem Virginem **878** istam agnoscimus, ejusque dormitionem celebramus; non Deam hanc esse prædicantes (Græcarum præstigiatorum sunt ejusmodi figmenta); quippe cum ipsius mortem nuntiemus: sed Dei incarnati Matrem agnoscences.

16. Hanc nos qui eo locupletati sumus, ut Christi populus, et simus, et dicamur, sacris hodie canticis prædicemus: hanc nocturnis stationibus honoremus. Hanc animi et corporis munditia oblectemus; hanc, inquam, vere puram, atque omnibus post Deum puritate præstantem. Solent enim similia similibus exsultare. Hanc misericordia et commiseratione erga egenos colamus et observemus. Si nulla re perinde atque misericordia Deus colitur; quin iisdem quoque rebus ejus mater oblectetur, quis eat inficias? Hæc ineffabilem divinæ nos dilectionis abyssum explicavit. Per hanc diuturnum illud bellum, quod cum Creatore gerebatur, profligatum fuit. Per hanc nobis cum eo reconciliata sancita, paxque et gratia donata est: unde angeli una cum hominibus choros agitant, et qui prius contemptui eramus, Dei filii effecti sumus. Ex ea vitæ uvam collegimus: ex ea immortalitatis germen excerpimus. Hæc nobis omnia bona conciliavit. In hac Deus homo factus est, et homo Deus: quo quid mirificum magis? quid beatius? Equidem metu æstuo, id quod loquor extimescens. Cum Maria prophetissa¹⁹, o animæ adolescentulæ, assumptis tympanis choreas agitemus; hoc est membra quæ sunt super terram, mortificemus²¹: hoc enim est, quod tympanum mystice significat. Ob arcam Domini jubilemus, et muri Jericho²², sive infestæ adversariorum potestatum munitiones corruent. Cum Davide Spiritu saltemus²³: hodie enim arca Domini requiescit. Cum Gabriele angelorum antesignano clamemus: Ave, gratia plena, Dominus tecum²⁴. Ave, plena gratia, inexhaustum gaudii pe-

Α πίνουσι. Τούτου χάριν ἀναίμενός εἰσι, τούτέστιν αἷμα οὐκ ἔχουσι, καὶ ἀθάνατοι ὀνομάζονται. Καίριως ὡς ἀληθῶς ἔφη τὸ, καλέονται. Ἀθάνατοι γὰρ καλοῦνται· οὐκ εἰσὶ δὲ τοῦθ' ὅπερ καλοῦνται· τὸν γὰρ τῆς κακίας τεθνήκασι θάνατον. Ἡμεῖς δὲ οἷς Θεός ἐστι τὸ λατρευόμενον, Θεός οὐκ ἐκ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγενόμενος, ἀλλ' ἀεὶ ὢν ἐκ τοῦ ἀεὶ ὄντος, ὑπὲρ αἰτίαν, καὶ λόγον, καὶ ἔννοιαν καὶ χρόνον, καὶ φύσεως, Μητέρα Θεοῦ τιμῶμεν καὶ σέβομεν, οὐ τῆς αὐτοῦ θεότητος ἐξ αὐτῆς τὴν ἀχρονον ὑπογράφοντες γέννησιν· ἡ γὰρ τοῦ Θεοῦ Λόγου γέννησις ἀχρονός τε καὶ τῷ Πατρὶ συναΐδιος· δευτέραν δὲ καθομολογούμεν γέννησιν, καθ' ἑκούσιον σάρκωσιν, τὴν ταύτης αἰτίαν, καὶ εἰδότες, καὶ φάσκοντες. Σαρκοῦται γὰρ ὁ ὢν ἀνδρῶς ἀσώματος, δι' ἡμᾶς, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, ἵνα τῷ ὁμοίῳ τὸν ὁμοιον διασῴσῃται· καὶ σαρκούμενος ἐκ ταύτης τῆς ἱερᾶς Παρθένου ἀσυνδυάστως τίκτεται, αὐτὸς μένων ὅλος Θεός, καὶ ὅλος γινόμενος ἄνθρωπος, αὐτὸς ὅλος Θεός μετὰ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, καὶ ὅλος ἄνθρωπος μετὰ τῆς αὐτοῦ ὑπερθέου θεότητος. Οὕτω Θεοῦ Μητέρα τὴν Παρθένον ταύτην γινώσκοντες, τὴν ταύτης πανηγυρίζομεν κοίμησιν, οὐ Θεὸν ταύτην φημίζοντες· ἀπαγε, τῆς Ἑλληνικῆς περὶ θείας τὰ τοιαῦτα μυθεύματα· ἐπεὶ καὶ θάνατον αὐτῆς καταγγέλλομεν· ἀλλὰ σαρκωθέντος Θεοῦ Μητέρα γινώσκοντες.

17. Ταύτην ἄντασι ἱεροῖς εὐφημίσωμεν σήμερον, οἱ Χριστοῦ λαὸς καὶ εἶναι πεπλουτηκότες, καὶ λέγεσθαι. Ταύτην παννύχοις τιμῶμεν στάσεσι· ταύτην ψυχῆς τε καὶ σώματος ἀγνότητι τέρψωμεν, τὴν ὄντως ἀγνὴν μετὰ Θεοῦ ὑπὲρ ἅπαντας· πέφυκε γὰρ πως τοῖς ὁμοίοις τὰ ὅμοια ἐπαγγέλλεσθαι. Ταύτην ἐλέη καὶ συμπάθειά τῶν ἐνθεῶν θεραπεύσωμεν. Εἰ γὰρ ἐπ' οὐδενὶ ὡς ἐλέη Θεός θεραπεύεται, τίς ἀντερεῖ μὴ τοῖς ἰσοῖς καὶ τὴν τούτου Μητέρα ἐπιπαίδρύνεσθαι; Αὕτη τὴν ἀπατον τῆς τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης ἐδημοσίευσεν ἀδυσσον. Διὰ ταύτης ἡμῖν ὁ πρὸς τὸν Κτίστην πολυχρόνιος καταλέλυται πόλεμος. Διὰ ταύτης ἡμῖν αἱ πρὸς αὐτὸν καταλλαγαὶ ἐκροτήθησαν, καὶ εἰρήνη, καὶ χάρις δεδώρηται, καὶ ἀγγέλους συγχορεύουσιν ἄνθρωποι, καὶ τέκνα Θεοῦ οἱ πρὶν ἡτιμημένοι κατέστημεν. Ἐκ ταύτης τὸν βότρυν τῆς ζωῆς ἐτρογύσαμεν· ἐκ ταύτης τῆς ἀφαρτίας τὸν βλαστὸν ἐδρεψάμεθα. Αὕτη πάντων τῶν ἀγαθῶν ἡμῖν προμνήστρια γέγονεν. Ἐν ταύτῃ ὁ Θεός μὲν ἄνθρωπος, καὶ Θεός ὁ ἄνθρωπος γέγονε. Καὶ τί τούτου παραδοξότερον; τί τούτου μακαριώτερον; Ὅτι γὰρ τῷ φόβῳ, δεδιὼς τὸ λαλοῦμενον. Ἐν Μαρίᾳ τῇ προφήτιδι, ὡ νεάνιδες ψυχαὶ, μετὰ τυμπάνων χορεύσωμεν, νεκρούντες τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς· τοῦτο γὰρ τὸ μυστικὸν τύμπανον· ἀλαλάζωμεν ἐπὶ τῆς κιβωτοῦ τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ ψυχῶν ἀλαλάγμασι, καὶ τείχῃ πεσοῦνται ἱερικοῦντια, τῶν ἐναντίων λέγω δυνάμεων τὰ δυσμενῆ ὀχυρώματα. Μετὰ Δαβὶδ σκιρτήσωμεν Ἡνεύματι· ἡ κιβωτὶς γὰρ Κυρίου σήμερον καταπέπταται. Μετὰ Γαβριὴλ τοῦ τῶν ἀγγέλων πρωτοστάτου βοήσωμεν· Χαῖρε, κεχα-

¹⁹ Exod. xv, 20. ²¹ Coloss. iii, 15. ²² Josue vi, 20. ²³ II Reg. vi, 14. ²⁴ Luc. i, 28.

ριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ. Χαίρει, τὴ τῆς χαρᾶς ἀδαπάνητον πέλαιος. Χαίρει, τὸ μόνον τῆς λύπης ἐξάλειπτον. Χαίροις, πάσης καρδίας ἀκασώδυνον φάρμακον. Χαίροις, δι' ἧς παρωθεῖται μὲν θάνατος, ἡ δὲ ζωὴ εἰσχεκόμεται.

15. Σὺ, ὦ τάφων ἱερῶν ἱερώτατε, μετὰ γε τὸν ζωαρχικὸν τοῦ δεσπότου (56) τάφον, ὃς πηγὴ ὑπῆρξε τῆς ἀναστάσεως · ὥς γὰρ ἐμψύχω σοι διαλέξομαι · ποῦ χρυσὸς ὁ ἀξίδηλος, ὃν ἀποστέλων χεῖρες ἐν σοὶ θησαύρισαν; ποῦ πλοῦτος ὁ ἀδαπάνητος; ποῦ τὸ θεοδόχον κειμήλιον; ποῦ ἡ ἐμψυχὴ τράπεζα, ποῦ ὁ καὶνὸς τόμος, ἐν ᾧ ἀφράστως ὁ θεὸς λόγος χειρὸς ἄνευ ἐγγέγραπται; ποῦ ἡ τῆς χάριτος ἀδυσσος; ποῦ τῶν λαμάτων τὸ πέλαιος; ποῦ ἡ ζωτόκος πηγὴ; ποῦ τὸ πολυπόθητον σῶμα τῆς θεοτόκου καὶ πολυέραστον; Τί ζητεῖτε ἐν τάφῳ τὴν πρὸς τὰ οὐράνια μετεωρισθεῖσαν σκηνώματα; Τί με τῆς φθορᾶς (57) εὐθύνας εἰσπράττεις; οὐ μοι δύναμις τοῖς θεοῖς ἀντιτείνειν κελύσμασι. Τὰς σινδόνας καταλίπον τὸ σῶμα τὸ ἱερόν τε καὶ ἅγιον, καὶ μοι τοῦ ἁγιασμοῦ μεταδεδωκὸς, καὶ μύρου, καὶ εὐωδίας ποιήσαν ἀνάπλεων, καὶ θεῖον ἀπεργασάμενον τέμενος, ἀνάρπαστον οἰχεται, δορυφοροῦντων ἀγγέλων, καὶ ἀρχαγγέλων, καὶ πασῶν τῶν οὐρανίων δυνάμεων. Νῦν ἐμὲ περίεπουσιν ἄγγελοι. Νῦν ἐν ἐμοὶ θεία χάρις αὐλίζεται. Ἐγὼ νοσοῦσιν ἱατροῖν ὀλεξίπικρον πέφνηα. Ἐγὼ πηγὴ λαμάτων ἄνναος. Ἐγὼ δαιμόνων ἀλεξίτηριον. Ἐγὼ πόλις φυγαδευτηρίου τοῖς προσφεύγουσι, πέφυκα. Προσέλθετε πίστει, λαοί, καὶ ποταμὸν δρύσασθε τὰ χαρίσματα. Ἐξέλιπον τὴν πίστιν κέκτημενὸν προέλθετε. **Οἱ διψῶντες ἐξ' ὕδαρ πορευέσθε, Ἡσαίας παρακλειύεται, καὶ ὅσοις οὐκ ἔστιν ἀργύριον, πορευθέντες ἀγοράσατε ἄνευ τιμῆς.** Ἐγὼ πᾶσιν εὐαγγελικῶς ἀνακέκραγα · Ὁ διψῶν νοσημάτων ἱατρίαν, ψυχικῶν παθῶν ἀπολύτρωσιν, ἁμαρτημάτων ἐξάλειψιν, παντοίων ἐπιφορῶν ἀλλοτριώσιν, οὐρανῶν βασιλείας ἀνάπαυσιν, πίστει προσερχέσθω πρὸς με, καὶ ἀρυσάσθω βεῖθρον τῆς χάριτος πολυδύναμον καὶ πολύχρηστον. Ὡς γὰρ τοῦ ὕδατος ἡ ἐνέργεια ἀπλὴ καὶ μία τυγχάνουσα, ὥς δὲ γῆς καὶ αἵρος, καὶ τοῦ παμφαοῦς ἡλίου, ἐκάστῳ τῶν μετόχων διαφόρως πρὸς τὸ κατὰλληλον τῆς φύσεως μεταβάλλεται, καὶ γίνεται ἐν ἀμείλῳ μὲν οἶνος, ἐν ἑλατὶ δὲ εἰλαιον · οὕτω καὶ ἡ χάρις, ἀπλὴ καὶ μία τυγχάνουσα, ποικίλως καὶ ἀναλόγως πρὸς τὴν ἐκάστου χρείαν εὐεργετῇ τοὺς μετόχοντας. Οὐκ ἐξ οἰκείας τὴν χάριν κέκτημαι φύσει. Τάφος ἅπας δυστοδίας ἀνάπλεως, κατηφέας πρόξενος, εὐφροσύνης ἀντίπαλος. Μύρον πολύτιμον δίδεσθαι, καὶ τῆς εὐωδίας μετελίσθαι, καὶ τὸ μύρον οὕτως εὐώδες καὶ δραστηριώτατον, ὥς μικρὰ παραθέσει ἀναφαίρετον δωρήσασθαι τὴν μετάληψιν · ἁμαρτημάτων γὰρ ὄντως τὰ θεῖα χαρίσματα · πηγὴν εὐφροσύνης ἐξέλινα, καὶ ταύτης ἀένναον ἐκλούτρησα τὴν ἀνάδυσιν.

sunt divina dona²². Gaudii fontem hospitio excepi, perennisque hujus scaturiginis divitiis affluo.

²² Isa. LV, 1. ²³ Rom. II, 29.

(56) R. Κυρίου.

lagus. Ave, unica mœroris obliteratio. Ave, pharmacum dolorem ex omni corde pellens. Ave, per quam mors expulsa est, vita autem importata.

17. Jam vero, o sacrarum omnium sepulcorum, saltem post Domini sepulcrum, quod vitæ initium dedit, resurrectionisque fons fuit, sacratissimum (tecum enim tanquam animatum esses, mihi sermo erit), ubi tandem illud sincerum aurum est, quod apostolorum manus in te condiderunt? ubi inexthaustæ opes? ubi pretiosum monile, quod vitam suscepit? ubi animata mensa? ubi novus tomus, in quo ineffabili ratione Deus Verbum citra manus operam inscriptus est? ubi gratiæ abyssus? ubi sanationum pelagus? ubi fons ex quo vita parta est? ubi denique sacratissimum illud atque amabilissimum corpus Dei Genitricis? Quid eam in sepulcro quaritis, quæ ad cœlestia tabernacula elata est? Quid custodiæ rationem a me exposcitis? non eam mea vires, ut divinis jussis reluctet. Relicta sindone, sacrum illud et sanctum corpus quod sanctitatem mecum communicavit, meque unguento et suavissimo odore implevit, ac divinum delubrum effecit: abreptum hinc sursum abiit, stipantibus angelis et archangelis, omnibusque cœlorum virtutibus. Nunc me angeli **879** observant. Nunc in me divina gratia habitat. Ego officina medicinæ ægrotantibus evasi. Ego fons sanitationum perennis. Ego dæmonum profligatio. Ego iis qui ad me confugiunt, civitas refugii. Accedite, populi, cum fide, et gratiarum dona affluentissime haurite. Accedite, qui fide minime ambigua estis. *Sitientes, venite ad aquas*, exhortatur Esaias, *et qui non habetis argentum, venite, et emite sine pretio*²³. Ego universia evāgelicè clamo: Quisquis morborum sanationem sinit, vitiarum animi depulsionem, peccatorum abstersionem, quarumcunque calamitatum submotionem, regni cœlestis requiem, ad me cum fide veniat, donumque gratiæ efficacissimum atque utilissimum exhauriat. Quemadmodum enim aquæ virtus et actio, ut et terræ aerisque, ac splendidissimi solis, simplex licet atque una sit, varie tamen et secundum earum rerum quæ ipsius participes sunt, naturam immutatur, sitque in vite quidem vinum, in oliva oleum; ita quoque gratia, quamvis simplex et una sit, varie tamen et pro unicuiusque utilitate, eos a quibus percipitur, beneficio afficit. Nec vero gratiam hanc a mea natura habeo. Sepulcrum omne fetore plenum est, mœroris causa, et lætitiæ hostis. Verum pretiosum unguentum suscepī, ex quo suavis odor mihi impertitus est: hocque unguentum ea suavitate tantæque vi præditum est, ut vel leviter admotam, fructum ejusmodi afferat, quod auferri non possit. Sine pœnitentia enim

(57) R. φθορᾶς.

18. Videtis, amicissimi Patres et Fratres, qui- A
bus ad nos verbis celeberrimum hoc sepulcrum
utatur. Quod autem hæc ita se habeant, liquet ex
Euthymiaea Historia, in qua lib. III, cap. 40, ita
diserte scriptum est : « Superius diximus, quem-
admodum sancta Pulcheria in urbe Constantino-
politana plures ecclesias construxit. Harum una est
illa, quæ in Blachernis ædificata fuit primis annis
imperiæ Marciani, divinæ memoriæ. Cum itaque
laudatissimæ sanctissimæque Dei Genitrici perpe-
tuæque virgini Mariæ venerandam ædem illic ex-
struxissent, omnique ornamentorum genere 880
decorassent, sacrosanctum quod Deum suscepit
corpus conquirebant : accitque Juvenali Hieroso-
lymorum archiepiscopo, et Palæstinæ pontificibus,
qui tum ob concilium Chalcedone coactum in urbe
regia versabantur, his eos verbis alloquuntur :
Hierosolymis primariam et egregiam Dei Genitri-
cis ac perpetuæ virginis Mariæ ecclesiam esse au-
divimus, in eo loco qui Gethsemane vocatur, ubi
ejus corpus quod vitam tulit, in loculo conditum
est. Volumus ergo has reliquias istuc afferri, ut
imperatorici huic civitati præsidio sint. Ad hæc
Juvenalis ita respondit : Etsi, quæ in sanctæ Dei
Genitricis morte conligerunt, sanctæ ac divinitus
inspiratæ Scripturæ paginis minime prodita sint ;
tamen ex antiqua et verissima traditione accepi-
mus, quod gloriosi ipsius dormitionis tempore uni-
versi quidem sancti apostoli, qui orbem terrarum

τη'. Ὁρᾶτε, φίλοι Πατέρες καὶ ἀδελφοί, ὅσα πρὸς
ἡμᾶς ὁ πανευκλής ἀποτείνεται τάφος· καὶ ὅτι ταῦτα
οὕτως ἔχει, καὶ ἐν τῇ Εὐθυμιακῇ Ἱστορίᾳ (58) τρίτῃ
λόγῳ, κεφαλαιῷ τεσσαρακοστῷ οὕτως αὐτολεξεῖ γέ-
γραπται· « Εἰρήται μὲν ἀνωτέρω, ὡς πολλὰς ἐν
Κωνσταντινουπόλει ἀνήγειρε τῷ Χριστῷ ἐκκλησίας
ἢ ἐν ἁγίοις Πουλχερίᾳ. Μία δὲ τούτων ἐστὶ καὶ ἡ ἐν
Βλαχέρναις οἰκοδομηθεῖσα ἐν ἀρχῇ τῆς βασιλείας τοῦ
τῆς θείας λήξεως Μαρκιανοῦ. Οὗτοι τοιγαροῦν ἐκείσε
σεβάσμιον οἶκον τῇ πανμυνήτῳ καὶ παναγίᾳ Θεο-
τόκῃ καὶ Ἀειπαρθένῳ Μαρίᾳ οἰκοδομήσαντες, καὶ
παντὶ κόσμῳ κοσμήσαντες τὸ ταύτης πανάγιον καὶ
θεοδόχον ἀνεζήτησαν σῶμα· καὶ μετακαλεσάμενοι
Ἰουβενάλιον τὸν Ἱεροσολύμων ἀρχιεπίσκοπον, καὶ
τούς ἀπὸ Παλαιστίνης ἐπισκόπους τότε ἐν τῇ βασι-
λευσίᾳ ἐνδημοῦντας πόλει, διὰ τὴν τὸ τηλικαῦτα
ἐν Χαλκηδόνι γενομένην σύνοδον, λέγουσιν αὐτοῖς·
Ἀκούομεν εἶναι ἐν Ἱεροσολύμοις τὴν πρώτην καὶ
ἐξαίρετον τῆς παναγίας Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθέ-
νου Μαρίας ἐκκλησίαν ἐν χωρίῳ Γεθσημανῇ καλου-
μένην, ἐνθα τὸ ζωηφόρον αὐτῆς σῶμα κατετέθη ἐν
σορῷ. Βουλόμεθα τοίνυν τοῦτο τὸ λείψανον ἀναγα-
γεῖν ἐνταῦθα εἰς φυλακτήριον τῆς βασιλευούσης ταύ-
της πόλεως. Ὑπολαβὼν δὲ Ἰουβενάλιος, ἀπεκ-
ρίθη· Τῇ μὲν ἀγίᾳ καὶ θεοπνευστῇ Γραφῇ οὐκ
ἐμφέρεται τὰ κατὰ τὴν τελευταίαν τῆς ἁγίας Θεοτόκου
Μαρίας· ἐξ ἀρχαίας δὲ καὶ ἀληθεστάτης παραδόσεως
παρειλήφαμεν, ὅτι ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐνδόξου κοιμή-
σεως αὐτῆς, οἱ μὲν ἅγιοι σύμπαντες ἀπόστολοι, ἐπὶ

(58) Καὶ ἐν τῇ Εὐθυμιακῇ Ἱστορίᾳ. Testantur hæc
omnia apocrypha, Joannis theologi, seu Joannis
Thessalonicensis, et Melitonis. Nec forte aliunde
quam ex his quæ sequuntur Dionysii. COMBEF.—Do-
ctissimus Cotelerius in notis ad tom. III Monument.
Eccle. Græcæ, conjecturam Lambecii refellit, opi-
nantis Euthymiacam historiam dictam fuisse, quod
proxime ageret de S. Euthymio, et a Cyrillo Scy-
thopolitanæ monasterii S. Euthymii conscripta es-
set, accepta ex eo monasterio maxima parte rerum
quas narraret : constitisse autem libris tribus,
1° de vita Euthymii ; 2° de vita S. Sabæ ; 3° de vita
S. Joannis episcopi et solitarii. Quid, inquit, ad
Joannem episcopum et Hezychastam, qui sub Zenone
et sequentibus imp. floruit, facit historia de Mar-
ciano, Pulcheria, et Juvenali, necnon de obitu et
Assumptione Deiparæ ? Quin nihil tale legitur
in vita Joannis. Denique in Niconis Pandectæ mss.
Regg. 2423 et 2424, sermone seu cap. 53, et apud
Lambecium lib. V, codice 251, citatur ex Euthy-
miacæ historia narratio de Chrysaphio Eunuchæ et
Flaviano Constantinopolitano, non prout exstat apud
Theophanem, pag. 84, quæ relatio nec ad dictum
Joannem, nec ad res Euthymii vel Euthymianorum
spectat, habetque ad hunc modum : « Ex τῆς Εὐθυμια-
κῆς ἱστορίας. Ὁ ἐν ἁγίοις καὶ μακάριος Φλαβιανός,
ὁ τοῦ μακαρίου Προχλίου τὴν προεδρίαν Κωνσταντι-
νουπόλεως (Al. τὴν ΠΚ. μετὰ τὸν ἅγιον Πρόχλον)
διαβεβήμενος, Χρυσάφιος τις εὐνούχος τοῦ παλατίου
τοῦ Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ, τῇ Φλαβιανοῦ χειροτονία
φθονήσας, ὑπέθετο τῷ βασιλεῖ ἀνάγκη ὄντι, δηλώσαι
τῷ πατριάρχῃ ἀποστεῖλαι τὰς ὑπὲρ τῆς χειροτονίας
εὐλογίας. Ὁ δὲ Φλαβιανός, καθάρους ἄρτους ἀπὸ
ἐστελεν, εὐλογίας, καὶ ὅλοι οἱ Χρυσάφιος, ὅτι χρυσᾶς
ζῆται ὁ βασιλεὺς. Ὁ ἐπίσκοπος ἀντεδῆλωσε μὴ ἔχειν
μὲν χρήματα ἀποστεῖλαι, « Εἰ μὴ τισι χρησθῆναι,
φῆσι, τὸν ἱερῶν χειμητῶν. » Πλὴν πάντα τὰ τῆς
ἐκκλησίας τοῖς πτωχεῖ· ἀμείνεται. Γίνεται οὖν ἐκ

C τούτου οὐ μικρὰ λύπη ἐν τῷ μέσῳ, Πουλχερίας
ταῦτα μὴ εἰδυίας. Sanctus beatusque Flavianus præ-
sulatum Constantinopolitanum post beatum Proclum
excepit. Chrysaphius quidam eunuchus palatii Theo-
dosii minoris, ob Flavianii ordinationem invidia
æstuans, imperatori minime malo suggestit, ut signi-
ficaret patriarchæ, oportere eum eulogias seu mu-
nera propter ordinationem suam mittere. Declaravit
porro insuper Chrysaphius imperatorem auri pecu-
niam postulare. Episcopus vero reposuit nullas sibi
pecunias esse quas mittat, nisi pro sacris cineliis
mutuo eas acciperet. Cunctas quinque Ecclesiæ fa-
cultates pauperum usui ei consecratas esse. Hoc ita-
que dolore magnum creavit, nihil horum Pulcheria
resciente. Eadem habet Nicephorus, lib. XIV Hist.
cap. 47, quæ nonnihil dissident ab Evagrio, qui ex
Eusebio Dorylæensi, rerum gestarum, ni fallor, ocu-
lato teste, refert lib. II Hist. cap. 2, Flavianum,
non panes, sed vasa sacra imperatori misisse,
πρὸς ἐντολήν ἱερὰ πέποιμε σκεύη. Quidquid id est,
D Euthymiaea illa historia Flaviano, et Pulcheria,
nec non Marciano imperatore longe recentior fuit,
si modo certum sit, ejus auctorem scripsisse, a Ju-
venale allegatum coram Marciano et Pulcheria
fuisse Pseudo-Dionysii testimonium ex cap. 3 lib.
De div. nom. Etenim, ut singulari dissertatione
ostendo, libri omnes qui Dionysii Areopagitæ no-
men præstulere, Zenonis imperio posteriores sunt,
nec citari proinde potuerunt tempore concilii Chal-
cedonensis. Cæterum Marcianum et Pulcheriam
certiores factos esse a Juvenale Hierosolymitano
de Deiparæ Virginis Assumptione neutiquam ausim
inficiari, uti nec affirmare, hæc perinde conficta
esse ab eodem Juvenale, ac commentitia illa scripta,
quæ ab eo producta fuisse ad obtinendum Palæ-
stinæ principatum, Leo Magnus queritur in epistola
ad Maximum Antiochenum.

σωτηρίᾳ τῶν ἐθνῶν τὴν οἰκουμένην διαθέντες, ἐν
 καιροῦ βοήθῃ μεταρσίοι συνήχθησαν εἰς Ἱεροσόλυμα,
 καὶ πρὸς αὐτὴν οὖσιν, ὅπασα αὐτοῖς ἀγγελικὴ γέ-
 γονε, καὶ θεία ὕμνωδία ἤκούστο κρεϊττόνων Δυνάμεων.
 Καὶ οὕτω θεῖα δόξη καὶ ἐπουρανίως χεῖρας Θεοῦ τὴν
 ἀγίαν παρέθετο ψυχὴν ἀβρόχῳ τινὶ λόγῳ. Τὸ δὲ θεο-
 δόχον αὐτῆς σῶμα μετὰ ἀγγελικῆς καὶ ἀποστολικῆς
 ὕμνωδίας ἐκκομισθὲν, καὶ κηδευθὲν, ἐν σοφίᾳ τῇ ἐν
 Γεθσημανῇ κατετέθη· ἐν ᾧ τότῳ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας
 ἡ τῶν ἀγγέλων χοροστασία καὶ ὕμνωδία διεμεινεν
 ἀπαυστος. Μετὰ δὲ τὴν τρίτην ἡμέραν τῆς ἀγγελικῆς
 ὕμνωδίας παυσαμένης, παρόντες οἱ ἀπόστολοι, ἐνδὲς
 αὐτοῖς ἀπολειφθέντος Θωμᾶ, καὶ μετὰ τὴν τρίτην
 ἡμέραν ἐλθόντος, καὶ τὸ θεοδόχον σῶμα προσκυνῆ-
 σαι βουλθέντος, ἤνοιξαν τὴν σορόν. Καὶ τὸ μὲν
 σῶμα αὐτῆς τὸ πανύμνητον οὐδαμῶς εὐρεῖν ἠδυνή-
 θησαν, μόνᾳ δὲ αὐτῆς τὰ ἐντάφια κείμενα εὐρόντες,
 καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν ἀφάντου εὐωδίας ἐμψυρθέντες,
 ἡσυχάζοντες τὴν σορόν. Καὶ τὸ τοῦ μυστηρίου τοῦ θαύμα
 ἐκπλαγέντες, τοῦτο μόνον εἶχον λογίζεσθαι, ὅτι περ
 ἐὺδοκῆσας κατ' ἰδίαν ὑπόστασιν σαρκωθῆναι καὶ
 ἐνανθρωπήσαι ἐξ αὐτῆς, καὶ γεννηθῆναι σαρκὶ Θεοῦ
 Λόγος καὶ Κύριος τῆς δόξης, καὶ μετὰ τὸν τόκον
 τὴν αὐτῆς ἀφθορον παρθενίαν διαφυλάξας, αὐτὸς
 εὐδόκησε καὶ μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀποδίσωσιν, τὸ ταύ-
 τος ἀφραντὸν καὶ ἀμείαντον σῶμα τῇ ἀφθορίᾳ τιμη-
 σαι, καὶ μεταθέσει πρὸ τῆς κοινῆς καὶ καθολικῆς
 ἀναστάσεως. Παρήσαν δὲ τότε σὺν τοῖς ἀποστόλοις,
 ὃ τε τιμώτατος Τιμόθεος ὁ ἀπόστολος καὶ τῆς Ἐφε-
 σίων πρῶτος ἐπίσκοπος, καὶ Διονύσιος ὁ Ἀρεοπα-
 γίτης, καθὼς αὐτὸς ὁ μέγας Διονύσιος μαρτυρεῖ ἐν
 τοῖς περὶ τοῦ μακαρίου Ἱεροθέου καὶ αὐτοῦ τότε
 παρόντος, πρὸς τὸν ῥηθέντα ἀπόστολον Τιμόθεον
 ποιηθεῖσι λόγοις, οὕτως λέγων· Ἐπεὶ καὶ παρ'
 αὐτοῖς τοῖς θεολήπτοις ἡμῶν ἱεράρχαις, ἡγίαι καὶ
 ἡμεῖς, ὡς οἶσθα καὶ αὐτὸς, καὶ πολλοὶ τῶν ἱερῶν
 ἡμῶν ἀδελφῶν ἐπὶ τὴν θέαν τοῦ ζωαρχικοῦ σώ-
 ματος (59) συνελθόντες· παρὴν δὲ καὶ ὁ ἀδελ-
 φόθεος Ἰάκωβος, καὶ Πέτρος, ἡ κορυφαία καὶ πρε-
 σβυτάτη τῶν θεολόγων ἀκρότης. Ἐτεν ἐδόκει μετὰ
 τὴν θέαν ὑμνῆσαι τοὺς ἱεράρχας ἀπαντας, ὡς
 ἕκαστος ἦν ἱκανός, τὴν ἀπειροδύναμον ἀγαθό-

59. Τοῦ ζωαρχικοῦ σώματος. Recte Joannes Sry-
 thopolitanus ad hunc eminentii Dionysii locum anim-
 advertit, videri sibi, corpus illud quod vitæ princi-
 pium dedit, Deumque suscepit, fuisse corpus Virgi-
 nis exanimam. Ζωαρχικὸν καὶ θεοδόχον σῶμα τάχα
 πού τῆς ἁγίας Θεοτόκου λέγει τότε κοιμηθείσης.
 Nec ullus e Græcis scriptor noscitur anterior, qui
 dormitionis Deiparæ meminerit : nisi certum sit
 Pseudo-Melitonem inter Græcos auctores debere
 censerī. Hunc cum multa de Maria jejune passim
 scribat, puta eam cum mortī se proximam esse
 iudicasset, admodum timuisse, ne Satanæ insidiis
 pateret, tum Ephesina synodo antiquiorem fuisse
 crediderim. Posthac enim longe melior de Dei Ge-
 nitricē, ut quidem par erat, existimatio ab omni-
 bus, non in Oriente solum, verum etiam in Occi-
 dente haberi cœpit. Sunt qui illo Pseudo-Dionysii
 loco corpus Christi significatum dixere : id quod
 nihil verisimile non est. Nequaquam enim hic
 larvatus auctor eo stupore cœpitaverit, ut Domini
 corpus conspectum fuisse a Dionysio Areopagita

A ob gentium salutem peragrabant, momento tempo-
 ris in sublime elati, Hierosolymam convenerunt.
 cumque illic essent, eis visio apparuit angelica, et
 divina melodia audita est supernarum Potestatum.
 Et sic cum sancta et cœlesti gloria animam san-
 ctam Deo commendavit : ejus autem corpus quod
 Deum susceperat, cum angelico et apostolico cantu
 elatum, in loculo Cethsemani depositum est : quo
 in loco angeli totos tres dies choros agere et canere
 non destiterunt. Post tres autem dies angelico cantu
 cessante, qui aderant apostoli, cum unus Thomas
 qui absuerat, post diem tertium venisset, et quod
 Deum tolerat corpus adorare voluisset, tumultum
 aperuerunt. Ac laudatissimum quidem illius corpus
 nequaquam invenire potuerunt : cum autem jacen-
 tia lineata reperissent, atque inenarrabili quæ ex eis
 proficiscebatur odore perfusi essent, loculum clau-
 serunt. Tum mysterii obstupefacti oraculo, hoc
 solum cogitare potuerunt, quod cui placuit ex Ma-
 ria virgine in persona propria carnem sumere, et
 hominem ex ea fieri et nasci, Deus Verbum et Do-
 minus gloriæ, quique post partum incorruptam ejus
 servavit virginitatem, eidem placuit, et ipsius post-
 quam migravit, immaculatum corpus incorruptione
 et translatione ante communem et universalem
 resurrectionem honorare. Aderant tunc cum apo-
 stolis sanctissimus apostolus et primus Ephesiorum
 episcopus Timotheus, et Dionysius Areopagita,
 sicut magnus ipse Dionysius testatur in his quæ de
 beato Hierotheo, qui ipse tunc aderat, ad prædi-
 ctum apostolum Timotheum scripsit in hæc verba :
 Quandoquidem apud ipsos etiam a Deo afflatus sa-
 crorum antistites, quando nos quoque, ut nosti, et
 multi ex sacris nostris fratribus ad contuendum cor-
 pus quod vitæ principium dedit, ac Deum susce-
 pit, convenissemus (aderat autem et Domini frater
 381 Jacobus, et Petrus, supremus præstantissimus-
 que apostolorum vertex) tum viso corpore placuit
 omnibus, prout quisque poterat, hymnis celebrare in-
 finitam bonitatem divinæ potentie : post theologos,
 omnes alios sacrorum præcones, ut non te fugit, su-
 perabat, totus excedens, totus extra se raptus, atque

D fingeret, quem ante Pauli Athenis prædicationem
 nihil de Christo audissee vel pueri noverant, uti
 nec Timotheum, qui ad corpus videndum cum
 apostolis illic affuisse fertur. At ex hoc Dionysii
 loco colligere est, narrationem de obitu Virginis
 evulgatam fuisse ante quinti sæculi finem : quo
 tempore sub Dionysii Areopagitæ nomine libri illi
 prodire cœperunt. Cum adnotationem in priorem
 orationem eaderem, animo exciderat, apud Nice-
 phorum Callistum, lib. xvii Hist. cap. 28, legi,
 uti Justinianus Purificationis festum instituerat :
 ita et Mauritium dormitionis Deiparæ quotannis
 die xv Augusti agendum sanxisse. Quod si compa-
 retur cum iis quæ ex Modesto Hierosolymitano at-
 tuli, magis magisque perspicuum fiet, solemnita-
 tem hanc, etiam apud Palæstinos, ante postrema
 Mauriti temporā non celebrari cepisse, nec
 proinde orthodoxos Orientis Gallia nostris auctores
 fuisse ut Dei Genitricis transitus mense Januarii
 festivo recoleretur.

ita affectus, ut cum his quæ canebat, copulatus videretur, et ab omnibus qui ipsum audiebant et videbant, et quibus, siue notus, siue ignotus erat, Numine correptus divinusque plane hymnorum auctor censeretur. Quid autem de his quæ divine illic dicta sunt, quod te sermonem habeam, cum ipse nisi mei ipse oblitus sum, nonnullas etiam divinarum illorum cantuum partes sæpe a te me audivisse noverim. His imperatores auditis, ab archiepiscopo Juvenali petierunt, sanctum illum loculum una cum gloriosæ et sanctissimæ Dei Genitricis vestibus, quæ in eo posita erant, ad se mitti, sigillo communium. Quem cum accepissent, in veneranda æde Sanctæ Dei Matris, quæ in Blachernis sita est, deposuerunt. Atque ita quidem hæc gesta sunt. »

19. Quid porro nos vicissim ad sepulcrum dicemus? Tua equidem gratia perennis atque indeficiens est: cæterum divina vis minime locis circumscribitur, nec Matris beneficia in solo monumento commorantur. Nam si sepulcro solo definitur, pauci admodum hujusmodi dono divinitus imbuerentur. Atqui in omnibus orbis finibus illud se copiose diffundit. Ac proinde curemus, ut mens memoriaque nostra Dei Genitricis promptuarium fiat. Quo autem pacto id assequemur? Virgo ipsa est, et virginum amans: casta est, et castitatis amans. Quocirca, si cum corporis, tum etiam memoriæ castitatem colamus, gratiam ipsius adipiscemur. Latum siquidem omne fugit, ac cænosas affectiones tanquam genimina viperarum. Ingluviem exsecratur, scdissimæ scortationis vitis infensa est: turpes sermones et captus propellit; meretricia unguenta rejicit: iræ tumorem odit: inhumanitatem, invidiam, et similes non admittit: inanem gloriam variis se laboribus frangentem aversatur: superbia fastui hostili animo resistit: injuriarum recordationem exhorret uti salutis adversariam: vitium denique omne tanquam lethale venenum reputat: horum autem contrariis delectatur. Contraria enim contrariorum medicamenta sunt. Jejunio, continentia, psalmodum cantibus gaudet: cum puritate, virginitate, et pudicitia illi pulchre convenit, personamque cum illis pacem colit, et humane cas et comiter exosebatur. Pacem, et animi lenitatem complectitur: charitatem, misericordiam, et humanitatem, tanquam alumnas suas, ulnis fovet. Atque, ut rem paucis perstringam, quolibet vitio tristitia afficitur et indignatur: qualibet virtute, uti proprio suo munere, lætatur. Quamobrem si vitia alacri animo vitemus, et virtutes omni studio persequamur, easque socias adhibeamus, frequens ipsa ad famulos suos veniet, et secum bonorum 222 omnium agmen trahet, Christumque Filium suum, et omnium Regem ac Dominum, una assumet, qui

Α τῆτα τῆς θεωρητικῆς εὐσεβείας (60). Πάντων ἐκράτει μετὰ τοὺς θεολόγους, ὡς εἶδα, τῶν ἄλλων ιερομυστῶν, δλος ἐκδητῶν, δλος ἐξιστάμερος αὐτοῦ, καὶ τὴν πρὸς τὰ ὑμνοῦμενα κωνῶντων πάσχω, καὶ πρὸς πάντων, ὧν ἠκούετο, καὶ ἐωρῶτο, καὶ ἐγινώσκετο, καὶ οὐκ ἐγινώσκε, θεοληπτος εἶναι καὶ θεός ὑμνολόγος κρινόμενος. Καὶ τί ἄρ σοι περὶ τῶν ἐκεῖ θεολογηθέντων λέγοιμι; καὶ γὰρ εἰ μὴ καὶ αὐτοῦ ἐπιλέλησμαι, πολλάκις εἶδα παρὰ σοῦ καὶ μέρη τινὰ τῶν ἐνθεαστικῶν ἐκείνων ἡμνωδῶν ἐπακούσας (61). Καὶ ταῦτα οἱ βασιλεῖς ἀκούσαντες, ἤτησαν αὐτὸν τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἰουδενάλιον τὴν ἁγίαν ἐκείνην σορὸν μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ τῆς ἐνδόξου καὶ παναγίας Θεοτόκου Μαρίας ἱματίων βεβουλωμένην ἀσφαλῶς

Β ἰδ'. Τί δὲ πρὸς τὸν τάφον ἡμεῖς ἀντιφύσκομεν; Ἡ μὲν δὲ χάρις ἀνελλήπης καὶ ἀένναος, ἀλλ' οὐτέτοις ἡ θεία περιορίζεται δυνάμεις, οὐδὲ αἱ τῆς Θεομήτορος ἐνεργεσίαι· εἰ γὰρ μόνῃ τῇ τύμῃ περιεγράφοντο, ὀλίγοις ἂν ἡ δωρεὰ ἐπεθεϊζέτο (62). Νῦν δὲ ἐν πᾶσι τοῦ κόσμου τοῖς πέρασιν ἀβρόνως διανεμέμνται. Τὴν μνήμην τοίνυν τὴν ἡμετέραν ταμίον τῆς Θεοτόκου κατασκευάζωμεν. Τοῦτο δὲ ἔσται πῶς; Παρθένος αὕτη, καὶ φιλοπάθερος· ἀγνή πέφυκεν αὕτη, καὶ φιλαγνος. Ἄν οὖν σὺν τῷ σώματι καὶ τὴν μνήμην ἀγνίσωμεν, ἐνῆλκισμένην τὴν αὐτῆς χάριν κτησόμεθα. Θεύγει γὰρ ἰλὺν ἅπαναν, καὶ τὰ βορβορώδη πάθῃ ἐκτρέπεται. Γαστριμαργίαν βδελύσσεται, τῆς αἰσχρίτης πορνείας ἐχθραίνει τοῖς πάθεσι· ταύτης τοὺς μυσαροὺς λογισμοὺς ὡς ἐχιδνῶν φεύγει γεννήματα· λόγους αἰσχροὺς τε καὶ εὐτραπέλους ἀπωθεῖται· καὶ ὄψματα· μῦρα πορνικὰ ἀποσείσεται· μισοῖ θυμοῦ τὰ οἰδήματα, ἀπανθρωπίαν καὶ ἐριδας οὐ προσέεται· κενδοβίαν τὴν ματαιόπνον ἀποστρέφεται· θυμὸν ὑπερηφανίας ἐχθραίνει· ἀντιδόσσει· μνησικαχίαν μισοῖ, τὴν σωτηρίας ἀντίπαλον· πᾶσαν κακίαν ὡς ἰὸν θανατηφόρον λογίζεται, τούτων δὲ χαίρει τοῖς ἐναντίοις. Τὰ γὰρ ἐναντία τῶν ἐναντίων λάματα. Νηστεία, καὶ ἐγκρατεία, καὶ ψαλμικοὶ ἐπιτέρεται ἄσμασι· ἀγνεία, καὶ παρθενία, καὶ σωφροσύνη συγγέθεται. Καὶ πρὸς ταύτας εἰρήνην δει ἀένναον, καὶ φιλοφρόνης ταύτας ἀσπάσεται. Εἰρήνην καὶ πρὸν περιτύσσειται φρόνημα, ἀγάπην, καὶ Εἰσον, καὶ ταπεινώσει ὡς οἰκείας τροφὰς ἀγκαλλέται. Καὶ ἀνελόντα φάναι, ἐπὶ πάσῃ μὲν κακίᾳ, κατηφείη δυσχεραίνουσα, πάσῃ δὲ ἀρετῇ ὡς οἰκείῃ χαρίσεται ἐπαγάλλεται. Εἰ οὖν τὰς προτέρας ἐκθύμως κακίας ἐκκλίνωμεν, τὰς δὲ ἀρετὰς πάσῃ σπουδῇ ἀγαπήσωμεν, καὶ ταύτας συνομιλοῦς κτησόμεθα, θαμινὰ πρὸς τοὺς οἰκείους οἰκείας ἐλεύσεται, τὴν ἀπάντων τῶν ἀγαθῶν σὺν αὐτῇ ἐφελομένη δμήγυριν, καὶ Χριστὸν τὸν αὐτῆς Υἱόν, καὶ τῶν ἀπάντων Βασιλέα καὶ Κύριον ἱνοικούντα ταῖς ἡμετέροις καρδίαις συμπαραλήγεται· ᾧ δόξα, τιμὴ, κράτος, μεγα-

quo ista simpliciora.

(62) R. ἐπεχωρίζετο.

(60) Sic Colb. Germ. sic legit Lipomannus, non εὐσεβείας.

(61) Dionys. Areop., De divin. nom. cap. 3, in

λοσύνη τε καὶ μεγαλοπρέπεια, σὺν τῷ ἀνάρχῳ Πα-
τρὶ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς
αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

P.

Τοῦ αὐτοῦ λόγος τρίτος εἰς τὴν κοίμησιν τῆς
παραστάς Θεοτόκου (63).

α'. Ἔθος ἐστὶ τοῖς ἐρωτικῶς πρὸς τι διακειμένοις,
ἐπὶ γλώσσης ἀεὶ τοῦτο φέρειν, καὶ τῷ νῷ, νύκτωρ
τε καὶ μεθ' ἡμέραν φαντάζεσθαι. Μὴ μὲ τις οὖν εὐ-
θυνέτω, εἰ τρίτον ἐπὶ τοῖς προλαβοῦσι δυσὶ τὸ παρὸν
ἐποιήσαμην ἐφύμιον τῇ Μητρὶ τοῦ Θεοῦ μου, ὥστερ
τι δῶρον ἐξέδιδον· οὐ γὰρ αὕτῃ χαρίζομενος, ἀλλ'
ἐμαυτῷ καὶ τοῖς παροῦσιν ὑμῖν, ὧ θεῶν καὶ ἱερῶν
σύστημα, θρόνον ψυχωφελὲς καὶ σωτήριον προτιθεὶς τῇ
ἐσθ' ταύτῃ νυκτὶ κατὰλληλον, καὶ πνευματικὴν θυ-
μηδίαν ἐμπορευόμενος. Σπάνη (64) γὰρ ἡμᾶς, ὥς
ὅρατε, κατελήφει τῶν ἰδωδίων. Διὸ δὴ σχεδιάζω
τὴν πανθαύσιαν, εἰ καὶ μὴ πολυτελῶς, μὲν δὲ ἀξίως
τῆς κεκληκυίας, ἀλλὰ γε τὴν πείναν ἀναγκαίως
δυναμένην παραμυθῆσασθαι. Οὐ γὰρ αὕτῃ τῶν ἑγκω-
μίων προσθεῖς τῶν παρ' ἡμῶν, ἀλλ' ἡμεῖς τῆς παρ'
αὐτῆς δόξης ἐπιθεῖς. Τὸ γὰρ δεδοξασμένον πῶς δο-
ξασθήσεται; Ἡ πηγὴ τοῦ φωτός, πῶς φωτισθήσεται;
Ἄλλ' ἡμῖν αὐτοῖς, δι' ὧν ὁρῶμεν, κλέκομεν στέφανον.
Ζῶ γὰρ ἐπὶ, λέγει Κύριος, καὶ τοὺς δοξάζοντες
με δοξάσω. Ἡδὺ μὲν γὰρ ὄντως, ἡδὺ ποτὶν οἶνος,
καὶ τρώφιμον ἄρτος εἰς βρώσιν (65). Ὁ μὲν γὰρ εὐ-
φραίνει, ὁ δὲ καρδίαν ἀνθρώπου στηρίζει. Ἀλλὰ τί
τῆς Μητρὸς τοῦ Θεοῦ μου ἡδύτερον; Αὕτῃ μου τὸν
νοῦν εἴλαν αἰχμάλωτον τὴν γλώσσαν αὕτῃ ἐληλάστο·
ταύτην ὑπαρ τε καὶ ὄναρ φαντάζομαι. Αὕτῃ τοῦ Ἀδ-
γου Μήτηρ, καὶ λόγου καθέστηκε χορηγός· τὸ τῆς
στείρας κύημα, τὸ καρποφόρος τὰς στερεοῦσας
φυχὰς ἐργαζόμενον. Ταύτης τὴν ἱερὰν τε καὶ θεῖαν
μετάστασιν ὁρατὰς σήμερον. Δεῦτε τοῖνον, ἀνα-
δῶμεν πρὸς τὸ μυστικὸν ὅρος, καὶ τῶν βιωτικῶν
καὶ ὀλίκων ἐμφάσεων γεγονότας ὑπέρτερον, καὶ τὸν
γνώμον ὑπεισελθόντες τὸν θεῖον καὶ ἀληπτον, ἐν φωτὶ
τῷ θεῷ γενόμενοι, τὴν ἀπειροδύναμον ὑμνήσωμεν
δύναμιν. Ἡὼς ὁ ἐκ τῆς περιουσίας (66) περισπῆς τῆς
ἀβύσσου καὶ πάντων ἐπέπεινα, τῆς πατρικῆς γαστρὸς
ἀνεκφοιτήτως εἰς τὴν παρθενικὴν νηδὺν καταβάς,
συλληφθεὶς τε καὶ σαρκωθείς, καὶ διὰ παθῶν ἐκου-
σίως ὀδεύσας πρὸς θάνατον, καὶ μετὰ σώματος ἐκ
γῆς τὴν γέννησιν ἔχοντος, καὶ φθορᾷ κτησάμενος τὸ
ἀσθαρτον, πρὸς τὸν Πατέρα πάλιν ἀναφοιτήσας, τὴν
αὐτοῦ κατὰ σάρκα Μητέρα πρὸς τὸν αὐτοῦ γεννη-
τορα ἐπιστάσαντο, οὐρανὸν ἐπίγειον χρηματίσαντες,
πρὸς τὴν ἐπουράνιον γῆν μεταωρίσας;

β'. Σήμερον ἡ νοσητὴ κλίμαξ ἡ ἐμψυχος, δι' ἧς
καταβάς ὁ Ὑψίστος ἐπὶ γῆς ὤφθη, καὶ τὰς ἀνθρώ-

* I Reg. II, 30. ** Psal. cIII, 15.

(63) Ex codice Sangermanensi, collat. cum Se-
gueriano.

(64) Seg. σπάνις.

A in cordibus nostris habitat; cui cum Patre et san-
ctissimo Spiritu, gloria, honor, potestas, majestas,
et magnificentia, nunc et semper, et in secula sæ-
culorum. Amen.

X.

Ejusdem oratio tertia in dormitionem sanctissimæ
Dei Genitricis.

1. Eorum qui rei alicujus amore flagrant, hæc
consuetudo est, ut illud in ore et mente perpetuo
ferant, idque noctu diique sibi representent. Ne me
igitur quispiam redarguat, si post duos quos pro-
nuntiavi laudatorios sermones, tertium hunc quoque
habeam, quem Dei mei Matri tanquam munus ob
ejus excessum deferam: non ut illi gratiæ aliquid
ex me accidat, sed mihi potius, vobisque qui ade-
stis, o divine et sacer cœtus, utile animis et salu-
tare, ac sacrosanctæ huicce nocti accommodum
obsonium apponam, spiritualisque oblectationis
lucrum afferam. Esculentorum quippe nos, ut vide-
tis, inopia cepit. Quamobrem convivium vobis ex-
temporaneum paro, quod sicut nec munificentissi-
mum sit, nec ea dignum quæ nos invitavit, attamen
famem necessario compescere poterit. Neque enim
ipsa laudibus nostris indiget: verum nos gloria
quæ ex illa fuit, egemus. Nam quod jam est gloria
cumulatum, quamam gloria augebitur: ac luminis
sons, quonam pacto illuminabitur? Nobis vero per
ea quæ agimus, corollas nectimus: *Vivo enim ego,*
ait Dominus, quia glorificantes me glorificabo *.
Vere quidem suavis, suavis, inquam, potus est vi-
num, nutriendoque idoneus est panis qui editur.
Illud enim lætificat, hic cor hominis confirmat **.
Sed quid Dei Matre dulcius? Hæc mentem meam
captivam tenet: hæc linguam deprædata est: hæc
diu noctuque meditor: hæc, cum Verbi sit parens,
verba quoque suppediat. Infecundæ fetus est, quæ
infecundos animos fructiferos reddit. Hujus sacrum
divinumque transitum hodie celebramus. Eia agite,
ad montem ergo mysticum ascendamus, et terrenis,
ac materiæ obnoxilis imaginibus superiores facti,
atque in divinas tenebras quæ comprehendî ne-
queant, intromissi, divino lumine comparati, inas-
sitam virtutem collaudamus. Quod factum est, ut qui
ex celsissima et incorporati specula, quæ extra
omnem æream est, paterno ex sinu non egressus, in
virginalem iterum descendens, et assumpta carnis
conceptus, voluntariaque passione adita morte, cum
corpore ex terra procreato, incorruptione per cor-
ruptionem acquisita, ad Patrem iterum reversus,
Matrem suam secundum carnem ad genitorem suum
attraxerit, et ipsam quæ cœlum terrestris fuerat, ad
cœlestem terram sustulerit?

2. Hodie scala spiritualis animata, per quam
Altissimus descendens in terras visus est, et cum

(65) Seg. βρωτόν.

(66) Seg. ὑπερουσίου.

hominibus est conversatus", per mortem quasi per scalam ex terra in cælum perrexit. Hodie terrestris mensa, quæ cælestem vitæ panem divinitatisve **883** carbonem sine nuptiarum usu gestaverat, e terra in cælum subvecta est, Deique portæ ad orientem positæ, cælorum portæ elevatae sunt. Hodie ex terrestri Jerusalem, civitas Dei animata ad supernam Jerusalem reducitur: et quæ creaturæ omnis primogenitum unigenitumque ex Patre, primogenitum ex seipsa et unigenitum conceperat, in primogenitorum Ecclesia commoratur. Arca Dei animata et rationalis ad Filii sui requiem transferitur. Paradisi forēs reserantur, et arvum quod Deum tulit, excipiunt; ex quo sempiternæ vitæ lignum pullulans, Christus nimirum, cunctorum vitæ auctor, Evæ inobedientiam, necemque ab Adamo illatam enecavit. Specus excisus, mons non exsectus, ex quo lapis nulla manu ope avulsus, totum terrarum orbem implevit. Thorus divinæ Verbi humanitatis, in gloriosissimo sepulcro velut in thalamo requiescit: ex quo ad nuptiale in cælis positum cubiculum migrat; ubi cum Filio et Deo aperte regnatura est: ac sepulcrum, ut iis qui in terris agunt, thalami loco esset, reliquit. Itane vero sepulcrum thalamus est? ita prorsus, ac thalamo quovis illustrius: non auri splendoribus, non argenti claritate, non lapidum fulgoribus micans, non sericis pannis, et contextis ex auro et purpura vestibus exornatum, sed radiante divinitus splendore sanctissimi Spiritus: non corporum connubium terræ amatoribus, sed iis qui Spiritu vineti sunt, animarum sanctarum vitam præbens, scilicet meliorem omnibus suavioremque apud Deum statum. Sepulcrum hoc ipsa Eadem formosius est, et ne blanditias quas in illa hostis adhibuit, commorem, egregium, ut sic loquar, consilium, invdiam, fraudem, remissum Evæ animum, suasionem, dulcem simul atque amaram escam, per quam, amissa mente, conjugem quoque ea spoliavit, inobedientiam, exsiliū, mortem edisserens, solemnitatem tristitiæ argumentum efficiam: hoc sepulcrum, inquam, ex terra mortale corpus ad cælos sublevavit: illa vero ex alto in terram generis nostri parentem deduxit. Etenim ipse ipsa ille, qui ad imaginem Dei factus est, condemnationem hanc accepit: *Terra es, et in terram reverteris*¹. Sepulcrum hoc antiquo est tabernaculo pretiosius, rationale, et animatum, ac divinitus illuminatum candelabrum includens, et mensam vitam ferentem, quæ non panem propositionis, sed cælestem; non ignem materia constantem, sed eum qui materia omni superior est, Deitatis nimirum, suscepit. Sepulcrum hoc Moysis arca fortunatius, quod non umbras et figuras, sed veritatem ipsam sortitum est. Recepit enim sinceram aureamque urnam, quæ

ποις συναναστρέφη, τῷ θανάτῳ χρησαμένη κλίματι, γῆθεν εἰς οὐρανούς ἀναφοίτησεν. Σήμερον ἡ ἐπίγειος τράπεζα, ἡ τὸν οὐράνιον τῆς ζωῆς ἄρτον τὸν τῆς θεότητος ἀνθρακα ἀπειρογάμως βασιτάσασα, ἀπὸ γῆς ῥῆθῃ πρὸς οὐρανοὺς, καὶ τῇ κατ' ἀνατολὰς τοῦ Θεοῦ πύλῃ, πύλαι οὐρανοῦ ἐπήρθησαν. Σήμερον ἐκ τῆς ἐπιγείου Ἱερουσαλὴμ ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ ἡ ἐμφυχὸς πρὸς τὴν ἀνω Ἱερουσαλὴμ μετατίθεται, καὶ τὸν πρωτότοκον πάσης κτίσεως, τὸν ἐκ Πατρὸς μονογενῆ, πρωτότοκον ἐξ αὐτῆς μονογενῆ κυήσασα, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῶν πρωτότοκων αὐλλίζεται, καὶ ἡ κιθῶτος Κυρίου ἡ ἐμφυχὸς τε καὶ λογικὴ πρὸς τὴν τοῦ Υἱοῦ ἀνάπαυσιν μετανίσταται. Πύλαι παραδείσου ἀνοίγονται, καὶ τὴν θεοφόρον ὑποδέχονται ἀρουραν, ἐξ ἧς τὸ τῆς αἰωνίου ζωῆς εὐλὸν βλαστήσαν τὴν παρακοὴν τῆς Εὔας καὶ τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἀδὰμ διαλέλυκα. Χριστὸς οὗτος, ὁ τῆς ζωῆς τῶν ἀπάντων αἴτιος, ἀντρον λελαξευμένον, ἕρος τὸ ἀλατόμητον ὑποδέχεται, ἐξ οὗ λίθος χειρῶν ἀνευ τμηθείς τὴν οἰκουμένην ἐπλήρωσεν ἡ παστάς τῆς θείας τοῦ Λόγου σαρκώσεως, ὡς ἐν θαλάμῳ τῷ πανευκλείῃ ἀναπύπνυται τάψῃ, ὅθεν πρὸς τὸν οὐράνιον ἀνίεσι νυμφῶνα, τῷ Υἱῷ καὶ Θεῷ ἀριθμῶς συμβασιλεύουσα, καὶ τὸν τάφον παστάδα τοῖς ἐπὶ γῆς καταλέλοιπεν. Παστάδα τὸν τάφον; Ναί παστάδος πάσης παναγλαέστερον, οὗ χρυσοῦ περιλάμψειν, οὐκ ἀργύρου φανότῃ, καὶ λίθων διαυγείαις ἀστράπτουσιν, καὶ σειρῶν νήμασι, καὶ χρυσοῦν ἡσφῶ ἐσθῆτι, καὶ ἀλουργίδι κεκλωσμένη, ἀλλὰ θεοφγγεῖ αἴγλῃ τοῦ παναγίου Πνεύματος· οὐ σωματίων συνάφειαν τοῖς γῆς ἐρασταῖς, τοῖς δὲ δεσμοῖς τοῦ Πνεύματος ψυχῶν ὁσίων ζωὴν προξενούσαν, πρὸς Θεὸν πάσης ἀμείνω καὶ γλυκυτέραν κατάστασιν. Οὗτος ὁ τάφος τῆς Ἐδῆς ὡραιότερος· καὶ ἵνα μὴ λέγω τὴν ἐν ἐκείνῃ τοῦ δυσμενοῦς εὐνοίαν, τὴν χρηστέην, ἐν οὕτως εἶπω, συμβουλήν, τὸν φθόνον, τὴν ἀπάτην, τῆς Εὔας τὴν μαλακότητα, τὴν πιθανότητα, τὸ γλυκὺ καὶ πικρὸν δέλεαρ, δι' ἧς ἐκλάπη τὸν νοῦν, καὶ τὸν ὁμόζυγα κίχλοφει, τὴν παρακοὴν, τὴν ἐξορίαν, τὸν θάνατον, ἵνα μὴ ταῦτα λέγων τὴν ἑορτὴν ἐκτελῶ κατηφείας ὑπόθεσιν· οὗτος ἀπὸ γῆς τῶμα θνητὸν εἰς οὐρανὸν μετεώρισεν· ἐκείνῃ δὲ ὕψθεν (67) εἰς γῆν τὸν γενάρχην κατήγαγεν. Ἡ γὰρ οὐκ ἐν αὐτῇ· *Εἴη εἰ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ, ὁ κατ' εἰκόνα θεῖαν γεγονώς κατακρίνεται*; Οὗτος ὁ τάφος τῆς πάλαι σκηνῆς τιμιώτερος, τὴν λογικὴν τε καὶ ἐμφυχὸν, θεοφγγῇ λυχνίαν διεξάμενος, καὶ τὴν ζωηφόρον τράπεζαν, οὐ καρποὺς προθέσας, ἀλλ' οὐράνιον, οὐ πῦρ ὕλικόν, ἀλλ' αὐλὸν διεξαμένην πῦρ τῆς θεότητος. Οὗτος ὁ τάφος τῆς Μωσαϊκῆς κιθῶτος ὀλιώτερος, εὐμοιρησας οὐ σκιάς καὶ τύπους, ἀλλ' αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν. Ἐδείξατο γὰρ τὴν ἀκρίβητον καὶ χρυσοειδῆ στάμνον, τὴν τὸ οὐράνιον μάνα καρποφορήσασαν, πλάκα ἐμφυχὸν, Λόγον Θεοῦ δακτύλῳ τῷ παναγιοτάτῳ Πνεύματι διεξαμένην σαρκωθησόμενον, Λόγον τὸν

¹ Baruch. III, 38. ² Gen. III, 19.

(67) Sangerm. ὕψθεν.

ἐνυπόστατον, τὸ χρυσοῦν θυμιατήριον, τὴν τὸν θεῖον
κυήσασα ἀνθρώπα, καὶ πᾶσαν τὴν κτίσιν εὐωδιά-
σασαν.

Υ. Φευγέτωσαν δαίμονες, ὀλουζέτωσαν τρισάθλιοι
Ναστώριοι, ὡς πρόπαλαι οἱ Αἰγύπτιοι, καὶ ὁ τοῦτων
ἐξαρχὸς ὁ νέος Φαραὼ, ὁ πικρὸς ἀλάστωρ καὶ τύ-
ραννος (68). Τῷ θυτῷ γὰρ τῆς βλασφημίας κατε-
χώσθησαν. Ἡμεῖς δὲ οἱ σωθέντες ἀδρόχους ποσὶν,
καὶ τὴν ἀλμυρὰν τῆς ἀσεθείας ὑπερβάντες θάλασ-
σαν, ἄσσωμεν τῇ Μητρὶ τοῦ Θεοῦ ᾧδὴν τὴν ἐξ ὁδίου.
Αἰρέτω Μαριὰμ ἡ Ἐκκλησία ταῖς χερσὶ τὸ τύμπα-
νον, καὶ ἐξαρχέτω ᾧδὴν τὴν ἐόρτιον. Ἐξέτωσαν
τοῦ πνευματικοῦ Ἰσραὴλ αἱ νεάνιδες μετὰ τυμπάνων
καὶ χορῶν ἀλαλάζουσαι. Βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ κρι-
ταὶ σὺν ἄρχουσιν, νεανίσκοι καὶ παρθέναι, πρεσβύτε-
ται μετὰ νεωτέρων, τὴν Θεοτόκον ὑμνεῖτωσαν, σύλλογοι,
καὶ λόγοι παντοδαποὶ, καὶ ἐθνῶν καὶ λαῶν γλώσσαι
διάφοροι, ἄσμα καὶ μὲλον κινεῖτωσαν. Περιχεῖτω
ἄρρ πνευματικοὶ δόναξί τε καὶ σάλπιγγι, καὶ τοῖς
ἐκ πυρὸς ἀμαρτυμασιν ἡμέραν κινεῖτωσαν σωτή-
ριον. Εὐφράνθητε, οὐρανοὶ, καὶ αἱ νεφέλαι βανάτωσαν
ἀγαλλίασιν. Σκιρτήσατε, κριοὶ τῆς ἐκλεκτῆς τοῦ
Θεοῦ ποίμνης, οἱ θεοὶ ἀπόστολοι, ὡς ὅρη ὕψηλά καὶ
μετέωρα ταῖς ὕψηλοτάταις θεωρίαις ὑψόμενοι, καὶ
ἄρνες Θεοῦ, λαὸς ἅγιος, τῆς Ἐκκλησίας τὰ θρέμ-
ματα, ὥσπερ βουνοὶ πρὸς τὰ ὕψηλά ἤρη τῇ προαι-
ρέσει ἀνατεινόμενοι. Βαβαί! βαβαί! τέθνηκεν ἡ πηγὴ
τῆς ζωῆς, ἡ τοῦ Κυρίου μου Μήτηρ; Ἐδεῖ γὰρ τὸ
ἐκ γῆς συντεθεὶν παλιννοστήσαι πρὸς γῆν, καὶ οὕτω
μεταναστήσαι πρὸς οὐρανόν, ἐκ τῆς γῆς λαβὼν (69)
τὴν δεδωρημένην τῇ γῇ τῇ καταθέσει τοῦ σώματος
παναχθήρατον ζωὴν. Ἐδεῖ γὰρ καθάπερ χρυσὸν
ἀποβαλοῦσαν τὸ γεῶδες καὶ ἀλαμπές τῆς θνητότητος
πάχος, ὡς ἐν χωνεύσει τῷ θανάτῳ τὴν σάρκα ἀφ-
θαρτον καὶ καθάραν, τῷ φέγγει τῆς ἀφθαρσίας
ἐκλάμπουσιν ἐξαναστήναι τοῦ μνήματος.

Δ. Σήμερον ἀρχὴν λαμβάνει δευτέρας ὑπάρξεως
ὡπὸ τοῦ δόγματος αὐτῇ τὴν ἀρχὴν τῆς προτέρας ὑπάρ-
ξεως, ἡ δοῦσα δευτέρας ἀρχὴν, τῆς σωματικῆς λέγω
ὑπάρξεως, τῇ μὴ ἐσχηκότῃ ἀρχὴν χρονικὴν τῆς προ-
τέρας καὶ αἰδίου ὑπάρξεως, εἰ καὶ τὸν Πατέρα ἀρ-
χὴν εἶχεν ὡς αἰτίαν τῆς αὐτοῦ θέας ὑπάρξεως.
Χαίροις, Σιών, τὸ θεῖον ὄρος τὸ ἅγιον, ἐν ᾧ κατέκει-
το θεῖον ὄρος τὸ ἐμφυχον· ἡ νέα Βαιθλὴλ, ἐν ᾗ στήλη
ῥηλεῖται, ἀνθρωπίνῃ φύσει χρηομένη θεότητι. Ἐκ
σοῦ (70) πρὸς οὐράνιον ὕψος μετεώριται, ὡς ἐξ
ἐλαίων, ὁ ταύτης ὕψος. Ἐτοιμαζέσθω νεφέλη παγκό-
σμιος τε καὶ περιχώσμιος, καὶ ἀνέμων πτέρυγες ἐκ
τῶν περάτων τῆς γῆς πρὸς Σιών τοὺς ἀποστόλους
διαβιβάζουσαι. Τίνες οἶδε ὅσαι νεφέλαι καὶ ἄετοι
πέτανται πρὸς τὸ πτώμα τὸ τῆς πάντων ἀναστάσεως
αἰτίον τῇ Μητρὶ τοῦ Θεοῦ λειτουργήσαντες; Τίς
αὐτῇ ἡ ἀναβαίνουσα λευκανθησμένη, ὅλη καλὴ, ἐκ-
λάμπουσα ὡς ἥλιος; Ἀδέτωσαν αἱ κιθάραι τοῦ

A cœlestē manna produxit: tabulam animatam, quæ
Verbum Dei digito, validissimo utique Spiritu, Ver-
bum subsistens incarnandum excepit; aureum
thuribulum, quod divinum carbonem peperit, bo-
noque odore naturam universam replevit.

3. Fugam arripiant dæmones, quemadmodum an-
tiquitus Ægyptii: ejulatus edant miserrimi homi-
num Nestoriani, eorumque princeps junior Pharaō.
sævissimus orbis depopulator et tyrannus. Profundo
namque blasphemie absorptæ sunt. Nos vero qui
siccis pedibus salvati sumus, salsumque 684 im-
pietatis mare transivimus, Dei matri excedenti can-
ticum decantemus. Maria, sive Ecclesia, tympanum
manibus sumat, festivumque diei canticum exor-
diatur: spiritalis Israelis puellæ choreis perstre-
B pentes exeant. Reges terræ et iudices, una cum
principibus, juvenes, et virgines, senes cum junio-
ribus Deiparæ hymnos dicant: cœtus item, om-
niumque generum sermones, et variae gentium et
populorum linguæ novum concinant canticum. Spi-
ritualibus fistulis ac tubis aer circum personet, et
igneis splendoribus, salutarem diem innovet? Gau-
deat, cœli, et nubes justitiam pluant: exsultate,
electi Dei gregis arietes, divini apostoli, qui velut
alti sublimesque montes celsissimis speculationi-
bus sublatis estis; vosque, agni Dei, populus sanctus,
Ecclesiæ pecora, collium instar inductione animi
ad excelsos montes attigistis. Papæ! papæ! fons
vitæ, Domini Mater moritur? Oportebat enim, ut
quod e terra conflatum erat ad terram revertere-
C tur, atque ita in cœlum transmitteretur, post cor-
poris in terra depositionem purissimam viam acci-
piens. Decebat enim ut, quemadmodum aurum, terra
deposita et caliginosa mortalitatis mole, carne in
morte velut in fusura incorrupta ac pura, atque
incorruptionis fulgore rutilanti e monumento re-
surgens indueretur.

4. Hodie, quæ primæ existentie, corporalis
scilicet, principium ab eo accepit, qui temporale ini-
tium non habuit prioris et sempiternæ suæ exstantie,
etsi Patrem principium habebat, tanquam divinæ suæ
exstantie auctorem, hæc secundæ existentie ini-
tium ab eo accipit, qui ipsi dedit ut primum existeret.
Gaude, Sion, divinus mons et sanctus, in quo mons
divinus et animatus habitavit: nova Bethel, in qua
columna uncta est, humana nimirum natura divi-
nitate peruncta: ex te ejus Filius ad cœlestem su-
blimitatem, quasi ex olivis est evectus. Præparetur
nubes universi orbis, et supra mundum, et vento-
rum alæ quæ apostolos ex terræ sinibus in Sion ad-
vebant. Qui sunt isti, qui tanquam nubes et aquilæ
ad corpus resurrectionis omnium causam volant,
Dei Matri ministraturi? quæ est ista quæ ascendit
dealbata? tota pulchra, resplendens ut sol? Spiri-
tus citharæ concinant, apostolicæ linguæ, theolo-

(68) Seg. καὶ δυσμενὲς Ναστώριοι ὁ τύραννος, τῷ
θυτῷ τῆς μαριᾶ; αὐτοῦ βλασφημίας κατεχυσθείς.

(69) Sic quoque Seguer., forte λαβὼν.

(70) Germ. ἐξ οὗ, sic Allat. ex quo.

gorum vertices cymbalis perstrepat. Vas electionis Hierotheus¹, divino Spiritu consecratus, divina unione res divinas edoctus passusque, totus e corpore excedat, totus liberam animi electionem sequens abeat, laudatoriisque canticis plaudat. Gentes omnes manibus plaudant : Deiparam omnes laudent. Angeli obnoxio mortis corpori serviant. Filiae Jerusalem, praeuntem reginam sequimini², et velut proxima illi virgines, Spiritu juvenantes ad sponsum simul convehimini, a dextris Domini astituræ. Descende, descende, Domine, Matri, uti par est, debita nutritionis tuæ præmia persolvito. Divinas extende manus : maternam animam suscipe, qui paternis manibus spiritum in cruce deposuisti : dulci eam susurro compella. Veni, pulchra, proxima mea, quæ virginitatis **885** formam solem ipsum splendoribus superas. Tua mecum communicasti; nunc meorum particeps esto. Accede, Mater, ad Filium : jam cum eo qui ex te natus est, et tecum egestatem subiit, regnum teneto. Abi, Domina, abi, non uti Moses, ascende, ac morere. Morere potius primum, dein ascende. Animam Filii tui manibus reponere : terræ quod terræ est, redde : nam hoc etiam tecum simul sublevari. Tollite, o popule Dei, oculos ; tollite, et ecce in Sion arcam Domini Dei virtutum, cui reipsa apostoli quidem astant, corpus quod vitæ principium et Dei receptaculum fuit funerantes : angeli vero incorporali invisibilique ratione foveant, Domini sui Genitrici non sine timore servorum instar assistentes. Ipse quoque Dominus adest, qui ubique præsens est, omnia complens et universa continens, cujus nullus est locus : in ipso enim omnia sunt, velut in Creatore, qui cuncta condit et complectitur. Ecce virgo, Adami filia Deique Mater, corpus terræ propter Adamum tradit : animam vero ad cælestes sedes propter Filium transmittit. Urbs sancta sanctificetur, ac cum aliis benedictionibus, sempiternam benedictionem referat. Divini tabernaculi pompam angeli præcedant, et sepulcrum apparent. Id fulgore Spiritus honestetur : unguenta componantur, quibus purissimum odoratissimumque corpus perficitur. Adsit unda limpidi, quæ benedictionem hauriat ex mundissimo benedictionis fonte. Exsultet terra depositione corporis : exsiliat aer ascensum Spiritus : spirent auræ rorulentæ plenæque gratia : Dei Matris consensus creatura omnis concelebre, juniorum cætes jubilent, oratorum linguæ hymnos fundant, sapientum corda miraculum philosophentur : senes canitie venerandi intentæ acie speculationes edant : universæ demum conditæ res symbolam conferant suam. Nec vero sic minimam tantæ dignitatis partem attingent.

¹ Dionys. *De div. nom.* cap. 3. ² Psal. XLIV, 15.

(71) Hic multa habet Allatii translatio, quæ nec Seguerianus codex, nec vetustissimus Sangermancensis repræsentat, acceptaque sunt ex orat. 2 Andreæ Cretensis, et hic perperam intrusa.

Πνεύματος, ἀποστολικά γλώσσαι. Ἀλαλαζέτωσαν κύμβαλα, αἱ τῶν θεολόγων ἀκρότητες, τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς Ἱερθεός, ὁ τῷ θεῷ καθιερωμένος Πνεύματι, ὁ τῇ θεῷ ἐνώσει τὰ θεῖα παθῶν καὶ μαθῶν, ὅλος ἐξιστάσθω τοῦ σώματος ὅλος συνεκδημῶ τῇ προαιρέσει, καὶ κροτέτω τοῖς ἐφουμνίοις. Πάντα τὰ ἔθνη χεῖρας κροτέωσαν, πάντες τὴν Θεοτόκον ὑμνεῖωσαν. Ἀγγελοὶ θνητῷ λειτουργήσωσαν σώματι. Θυγατέρες Ἱερουσαλὴμ, ὅπως τῆς βασιλίδος ἀκολουθήσατε, καὶ ὡς πλησίον αὐτῆς παρθένοι νεο-νισυόμεναι Πνεύματι πρὸς τὸν νυμφίον συναπενέ-χθητε, ἐκ δεξιῶν τοῦ Δεσπότη παραστησόμεναι. Κάτιθι, κάτιθι, Δέσποτα, τῇ Μητρὶ κατὰ ρεως ἀποτινύς τὰ ὀφειλόμενα θρόπτρα. Θεῖας ἀναπέ-τασον χεῖρας· δέξαι ψυχὴν μητρικὴν, ὁ πατρικαῖς χερεὶ τὸ πνεῦμα ἐπὶ σταυροῦ παραθέμενος, φώνη-σον πρὸς αὐτὴν ἡδὺ τι ψιθύρισμα. Ἐλθέ, ἡ καλὴ, ἡ πλησίον μου, ἡ τῷ κάλλει τῆς παρθενίας ὑπὲρ ἥλιον μαρμαρίζουσα. Μετέδωκάς μοι τῶν σῶν δέυρο, τῶν ἐμῶν συναπόλαυσον δέυρο, Μητέρα, πρὸς τὸν Υἱὸν δέυρο, συμβασίλευσον τῷ ἐκ σοῦ σὺν σοὶ πτωχεύσαντι. Ἀπίθι, Δέσποινα, ἀπίθι, οὐ Μωσαϊκῶς, ἀνάθα, καὶ τελευτά. Τελευτά δὲ μᾶλλον, καὶ οὕτως ἀναθαίνε. Ψυχὴν παράθου ταῖς τοῦ Υἱοῦ σου χερσίν. Ἀπόδος τὸ τοῦ χροὸς τῷ χροί, ὡς οἶτι τοῦτο συνεπαρ-θῆσεται. Ἄρατε, ὁ τοῦ Θεοῦ λαός, τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, ἄρατε (71). Ἰδοὺ ἐν Σιών ἡ κιβωτὸς Κυρίου Θεοῦ τῶν δυνάμεων, καὶ ταύτῃ σωματικῶς ὁ ἀπόστολος παρειστήκεισαν τὸ ῥαρχικὸν καὶ θεοδόχον σῶμα κη-δεύοντες. Ἀὖτως δὲ καὶ ἀοράτως περιέπουσιν ἄγγε-λοι φόβῳ, τῇ Μητρὶ τοῦ σῶν Δεσπότη δουλοπρεπῶς παριστάμενοι. Αὐτὸς ὁ Κύριος πάρεστιν, ὁ πανταχοῦ παρὼν, καὶ τὰ πάντα πληρῶν, καὶ περιέπων τὸ πᾶν, οὐ τόπος οὐδεὶς. Ἐν αὐτῷ γὰρ τὰ πάντα ὡς ποιη-τικῇ καὶ συνεκτικῇ αἰτίᾳ. Ἰδοὺ ἡ παρθένος, ἡ θυ-γάτηρ Ἀδὰμ καὶ Μητέρα Θεοῦ, δι' Ἀδὰμ τὸ σῶμα παραπέμπει τῇ γῇ, τὴν δὲ ψυχὴν οὐρανίαις σκηναῖς διὰ τὸν Υἱὸν ἀναβιβάζει. Ἀγιάζεσθω τὸ ἄστυ τὸ ἅγιον, καὶ ἐπ' εὐλογίαις καρποῦσθω εὐλογίαν αἰώ-νιαν. Τῇ διαδάσει τοῦ θεοῦ σκηνώματος προπο-ρευέσθωσαν ἄγγελοι, καὶ τὸν τάφον εὐτρεπίζέτω-σαν. Κοσμεῖτω τοῦτον ἀγλὴ τοῦ Πνεύματος. Ἐτοι-μαζέσθω μύρα, καὶ τῷ παναμώμῳ καὶ πανευώδει μυρίζέσθωσαν σώματι. Παρήτω νῆμα εἰλικρινές, καὶ ἀρυσέσθω τὴν εὐλογίαν ἐκ τῆς ἀκηράτου τῆς εὐλογίας πηγῆς. Ἀγαλλιάσθω ἡ γῇ τῇ καταθέσει τοῦ σώματος. Ἄηρ σχιρτάτω τῇ ἀναβάσει τοῦ Πνεύματος. Πνεύ-τωσαν αἶραι δροσοειδεῖς, καὶ χάριτος ἐμπλεοί. Πᾶσα ἡ κτίσις πανηγυρίζτω τὴν τῆς Θεομήτορος ἁγίου. Χοροὶ νέων ἀλαλαζέτωσαν. Ρυθίσαν γλῶσσαι ῥη-τόρων τοῖς ἐφουμνίοις· καρδίαι σοφῶν τὸ θαῦμα φιλο-σοφεύωσαν· προσβύται τῇ πολιᾷ τὸ αἰδέσιμον ἔχον-τες, ἄτρεμα τὰς θεωρίας καρποφορεῖτωσαν. Πᾶσα ἡ κτίσις συνεισεργάτω τὸν ἔρανον. Οὐδ' οὕτω γὰρ ἂν πολλοστοὺ μέρους τῆς ἀξίας ἐφίκοιντο.

α'. Δεῦτε, πάντες νοερώς ἐκδημούσης συνεκδημή-
σωμεν. Δεῦτε, πάντες καρδίας πόθῳ πρὸς τὸν τάφον
κατιούσῃ συγκαταβώμεν. Περιστοιχίσωμεν τὸν ἱε-
ρώτατον κράδβατον. Ὑμνοὺς ἱεροῦς ᾄσωμεν, ὡδέπως
μελωδοῦντες· Χαῖρε, κεχυριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ
σοῦ. Χαίροις, ἡ προσωρισμένη Μήτηρ Θεοῦ. Χαίροις,
ἡ προεκλελεγμένη τῇ πρὸ αἰώνων βουλῇ τοῦ Θεοῦ,
γῆς θεϊοτάτου βλάστημα, πυρὸς θείου κατοικητήριον,
Πνεύματος ἁγίου ἱερώτατον ἀγαλμα, ὕδατος ζώντος
πηγὴ, παράδεισος τοῦ τῆς ζωῆς ξύλου, θείου βότρυος
κλήμα ἐμφυγον νέκταρ καὶ ἀμβροσίαν πηγάζοντος,
ποταμὸς πλήρης τῶν ἀρωμάτων τοῦ Πνεύματος,
ἀρουρα τοῦ θείου ἀστάχους, ῥόδον τῇ παρθενίᾳ
φανώτατον, καὶ πνέων τῇ εὐδελίᾳ τῆς χάριτος,
κρίνον τοῦ βασιλικοῦ ἀμφιάσματος, ἀμνὴς ἡ τε-
κοῦσα τὸν Ἀμνὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν αἰρόντα τὴν ἀμαρ-
τίαν τοῦ κόσμου, τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἐργαστήριον,
ἀγγελικῶν ὑπερτέρα δυνάμεων, δούλη καὶ μήτηρ.
Δεῦτε, τὸν τάφον περιστοιχίσωμεν τὸν ἀκήρατον,
καὶ θέλας ἀρυσάμεθα χάριτος. Δεῦτε, ψυχικαῖς
ἀγκάλαις τὸ ἀειπάρθενον σῶμα βασιτάσωμεν, καὶ
συνκισθώμεν ἐνδον τοῦ μνήματος, καὶ συννεκρω-
θώμεν, τοῖς μὲν τοῦ σώματος ἀπογιγνόμενοι πάθεσιν,
συζώντες δὲ ζῶν ἁπαθῇ καὶ ἀκήρατον ἀκουτισθώ-
μεν τοὺς θείους ὕμνους ἐξ ὅσων τῶν ἀγγελικῶν
χειλέων προεξιμένους. Εἰσέλθωμεν προσκυνήσοντας,
καὶ γνῶμεν τοῦ μυστηρίου τὸ ξένον, ὡς ἤρται, ὡς
μεμεταwürισται, ὡς πρὸς οὐρανὸν ἐληπτται, ὡς τῷ
Υἱῷ παῶν ὑπερθεῖν τῶν ἀγγελικῶν παρίσταται τά-
ξεων οὐδὲν γὰρ μέσον Μητρός καὶ Υἱοῦ. Τοῦτόν σοι
τὸν ἐξέδιδον λόγον τρίτον ἐπὶ τοῖς δυοὶ πεποιήμαι,
Μήτηρ Θεοῦ, αἰδοῖ καὶ πόθῳ τῆς Τριάδος ἧ ἐλειτουργί-
ας τῇ πατρικῇ εὐδοκίᾳ, καὶ τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύ-
ματος, τὸν ἀναρχον Λόγον, τὴν παντοδύναμον τοῦ
Θεοῦ δεξαμένη σοφίαν καὶ δύναμιν. Λέγου τὸινυν τὴν
προθυμίαν, τὴν δύναμιν ὑπεραίρουσαν, καὶ δίδου τὴν
σωτηρίαν, παθὼν ψυχικῶν ἀλλοτριώσιν, νόσων σω-
ματικῶν λόφωσιν, περιστάσεων λύσιν, βίου γαλη-
ναίαν κατάρτασιν, φωτισμὸν Πνεύματος· τὸν πρὸς
τὸν οὖν Υἱὸν πόθον ἐκπύρσευσον, εὐάρεστον αὐτῷ
τὸν βίον ἡμῶν κατάρτησον, ὡς ἂν καὶ τῆς ἐκείθεν
τυχόντες μακαριότητος, τῇ Υἱοῦ δόξῃ ὁρῶντές σε
ἐξαστρέπτουσιν, ὕμνους ἱεροῦς ἀναπέμφωμεν, αἰω-
νίως εὐφραίνόμενοι, ἐν ἐκκλησίᾳ ἑορταζόντων ἀέλιως
τοῦ Πνεύματος, τῷ διὰ σοῦ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν ὁ-
δομησάντι, Χριστῷ τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ καὶ Θεῷ ἡμῶν·
ὃ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ,
καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν, καὶ
ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς σύμπαντας καὶ ἀτελευτήτους αἰῶ-
νας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

IA'.

Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Δαμα-
σκηνοῦ ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην Χρυ-
σόστομον (72).

α'. Ἐβει μὲν, ὦ Ἰωάννη πάγχρυστε, τοὺς τῶν σῶν

* Luc. 1, 28.

(72) Ex Illustrissimi DD. Mauriti Le Tellier, ar-
chiepiscopi Remensis, codice qui transit in Biblio-

A 5. Eia agite, omnes una cum abeunte abeamus.
Agite, omnes desiderio cordis cum ea quæ in mo-
numentum descendit, descendamus: sanctissimum
grabatum circumsepimus. Sacros hymnos cana-
mus, hoc modo concinentes: Ave, gratia plena,
Dominus tecum*. Ave, quæ prædestinata es Dei
Mater. Ave, quæ consilio Dei ante sæcula præelecta
es, ut divinum germen esses divini ignis habitacu-
lum, Spiritus sancti sacrata statua, aquæ vivæ
fons, ligni vitæ paradisos, divini racemi palmes,
ex quo nectar animatum et ambrosia profluxerunt:
fluvius aromatum Spiritus plenus, terra divinæ spi-
cæ, rosa virginitate clarissima, et gratiæ fragran-
tiam spirans, regii indumenti lilium, agna Agnum
Dei pariens tollentem peccatum mundi, salutis no-
stræ officina, angelicis potestatibus sublimior, an-
cilla et mater. Agite, mundissimum sepulcrum cir-
cundemus, divinumque inde gratiam hauriamus.
Agite, ulnis animi corpus perpetuæ virginitati ad-
dictum gestemus, in monumentum introeamus,
unaque moriamur, abdicatis quidem corporis af-
fectibus, 886 simul vero cum ea nulli labi, nulli
vitio obnoxiam decentes vitam; divinos denique
canticos ex angelicis labiis nulli materiæ subjectis
effusos audiamus. Introeamus adoraturi, mysterii-
que novitatem cognoscamus, ut elata, ut sublata,
ut in cælum delata est, ut Filio super omnes ange-
lorum classes astat: nihil enim inter Filium et
Matrem medii est. Hanc ad te de tuo exitu tertiam
orationem post duas alias habui, cum summa erga
C Trinitatem reverentia et desiderio, cui ex compla-
cito Patris, et Spiritus virtute ministrasti, Verbum
principii expert, omnipotentemque Dei sapientiam
et facultatem exeiendo. Conatum itaque vires
meas excedentem suscipe, salutem præbe, vitio-
rum animi alienationem, ægritudinum corporis
quietem, adversariorum casuum solutionem, vitæ
tranquillam conditionem, Spiritus illuminationem.
Amorem in Filium tuum accende, vitam nostram
quæ illi grata sit, insitue, ut beatitatis quæ apud
ipsum est, participes facti, te Nati tui gloria re-
splendentem intuentes, sacros hymnos emittamus,
æterna oblectatione, in eorum conventu, qui pro
D dignitate Spiritus festa celebrant, in illius honorem
qui per te salutem nostram est operatus, Christi
Dei Filii, cui gloria et imperium cum Patre prin-
cipii nescio, sanctissimoque et vivifico Spiritu,
nunc et semper, et in omnia, et infinita sæcula
sæculorum. Amen.

XI.

Sancti Patris nostri Joannis Damasceni oratio in
laudem sancti Joannis Chrysostomi.

1. Necesse quidem erat, o Joannes, qui totus

thecam Regiam. Orationem hanc Savilius habuit, et
Allatus ad Cl. Aubertum miserat.

aureus es, eos qui laudes tuas dicere aggredierentur, auream linguam nactos, sermonem auro fluentem proferre. Imo tua ipsius voce opus foret, quippe quæ sola sui ipsius præconium digne posset exsequi. Quamquam id quidem hodie. Olim quippe, priusquam ex hac vita transires, cum inter homines telluris incolæ simul viveres, tuis recte factis oblivione suppressis, in primis alloquiis ea statim sui ipsius accusatrix erat. Sic enim comparatum est, ut sapientibus viris proba sua facinora lateant, ne id quod sunt, existimatione defluat. Quia vero ipsæ quoque balbutientium puerorum voces gratæ parentibus ipsorum accidunt, Deoque minuta duo sunt acceptiora, quam quæ opulenti magnificique homines præstant (quoniam non ex potentia, sed ex voluntate ea solet æstimare), sed nec religiosi erga Deum viri, qui reverentia multa dignus est, multiplicique titulo de nobis bene meritis, iussa repudianda sunt: ea propter dicendi initium faciam, non tamen temere, nec tota libertate, sed cohibente metu, divinorum tuorum, sacrorumque documentorum primitias offero. Mihi siquidem argumentum istud evolventi, si dignitatem ejus assecutus ero, haud parum laudis accedet; sin autem ejus obtinendæ impar sum (quando hoc non pati eximium foret, quin nec possibile), veniam rogo indulgeas mihi, qui victoriæ justæ collum subijcio, ferventemque **887** Spiritus es, qui ex indigno dignum extraxeris, non unum præstiteris), sed et familias integras, plebesque, ac

2. Enimvero a te ipse statim exorsus, teipsum quoque veram Jerusalem, civitatem Dei viventis fecisti, quo divini Spiritus domicilium evaderes; cumque adeo ubique terrarum, Orientis Occidentisque tractus, Austri item, et Septentrionis fines, verbo pervagatus es, ut de te perquam apposite prænuntiatur sit divinum illud sanctissimi Davidis effatum: *In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum*¹. Fuisti siquidem alumnus Christi, qui ipsa vere sapientia est, substans Dei et Patris virtus², ejusque, quantum penes te erat, vestigia premendo, imitator factus es Dei, juxta atque homini possibile est. Tu enim terminos columnasque naturæ, omnis nempe virtutis specimen struxisti in profundissimo humilitatis fundamento, per quam solam, et salvare Deus voluit, et salvus fit homo. Nullum quippe fulcrum ea firmitus est. Ast humilitatem ex fide originem trahere nemini non perspicuum est. Quinam enim divino numini subsistit aliquis, ni certo credat altissimum esse divinum numen?

3. Atqui Sermonis cultor cum esses, sermonum quoque plenus fuisti, quibus divinum subsistentemque Dei et Patris Sermonem, suppetias ferente Spiritu, consubstantialem esse Patri prædicasti; ut unitas adoranda in Trinitate palam innotesceret, nec non Trinitas ad unitatis summam revocata,

A ἔγκωμιών πειρωμένους ἐφάπτεσθαι, γλώσσης χρυσῆς εὐμοιρηκότας, λόγον προσφέρειν χρυσόβροχον. Ἐπὶ δὲ τούτοις τὴν σὴν εἶδει παρῆναι φωνήν· μόνη γὰρ ἂν ἐαυτῇ; ἀξίως τῆς εὐφημίας καταστοχάσαιτο, καὶ ταῦτά γε νῦν. Σοὶ γὰρ τῷ ἐπὶ γῆς πρὸ ἐκδημίας συμβιοτεύσαντι, λήθη τῶν κατορθωμένων ἐν πρωτολογίαις ἐαυτῆς ὑπῆρχε κατήγορος. Ἀποκρύπτεται γὰρ πως τοῖς σοφοῖς τὰ σφῶν κατορθωμάτων, ὥς ἂν μὴ παραβῶν τὸ εἶναι τῷ οἴεσθαι· ἀλλ' ἐπεὶ πατράσι φίλα καὶ τὰ τῶν παίδων ψελλίσματα, καὶ διόλεπτά θεῶν τῶν κατορθωμάτων τῶν ἀνθρώπων προσφιλέστερα· οὐ δύναμι· γὰρ, προαιρέσει δὲ μᾶλλον κρίνειν ταῦτα πέφυκε· πρὸς δὲ καὶ φιλοθέου ἀδελφὸς προτροπήν οὐκ ἄνωστέον· αἰδοῖς γὰρ οὗτος καὶ χάριτας· ὅτι πλείστας πρὸς ἡμῶν ἐφελδόμενος· τῶν μὲν λόγων ἐφάπτομαι· ἀλλ' οὐκ ἀνέδην, οὐδὲ συστολῆς ἄτερ, ἀλλὰ τῷ δεῖν μὲν συστολλόμενος, καὶ σοὶ τῶν σῶν θεῶν τε καὶ ἱερῶν διδαγμάτων προσφέρειν τὰ ἀκροβόλια. Ἔστα γὰρ μοι τοιαύτην ὑπόθεσιν ἀνελίττονται, ἐγγὺς μὲν ἀξίας ἐληλυθότες, οὐχ ὁ τυχὼν ἐπαινος, ἀπολειφθέντι δὲ ταύτης, ὃ μὴ παθεῖν ἄριστον, ἀλλ' ἀμήχανον, συγγνώμη ἤτη δικαίᾳ καθυποκύψαντι, καὶ μοι δίδου τὴν πυρίπνοον χάριν τοῦ Πνεύματος. Χριστοῦ γὰρ καὶ αὐτὸς ἐχρημάτισας στόμα, ἐξάγων ἐξ ἀναξίου ἄξιον· οὐχ ἓνα που ἡ δύω· τοῦτο γὰρ ἂν τις τυχὼν καὶ τῶν πολλῶν δράσαιεν· ἀλλ' οἴκους ὁλοῦς, καὶ δῆμους, καὶ ἄστυα.

gratiam impertire. Nam Christi quoque os effectus alterumve hominem (quod vel e multis quispiam civitates.

β'. Ἀρξάμενος γὰρ ἐξ ἐαυτοῦ, καὶ σαυτὸν ὄντως Ἱερουσαλήμ κατασκευάσας πόλιν Θεοῦ ζώντος εἰς κατοικήτηριον Θεοῦ Πνεύματος, πανταχόσε γῆς, Ἑώας τε καὶ Ἑσπερίου λήξας, Ἀρχτοῦ τε καὶ Μεσημβρίας ἐπὶ λήθεις τῷ λόγῳ τὰ πέρατα, ὡς καὶ ἐπὶ σοὶ εὐστοχώματα λεγθῆναι τοῦ θεοσπίου Δαβὶδ τὸ θεῖον προαναφώνημα· *Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν*. Φοιτητὴς γὰρ γέγονας τῆς ὄντως αὐτοσοφίας τοῦ Χριστοῦ, τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἐνυποστάτου δυνάμεως, καὶ τοῦτον ἰχνηλατήσας ὁση δύναις, καὶ μιμητὴς Θεοῦ γενόμενος ὡς ἀνθρώπῳ δυνατόν. Σὺ πέρατα γὰρ τὰ τῆς φύσεως Γάδαιρα πάσης ἀρετῆς ἰδέαν ἐπὶ τῷ βαθυτάτῳ θεμελίῳ τῆς ταπεινώσεως ὑποκόδοῦσας, δι' ἧς μόνης καὶ Θεὸς σώζειν εὐδόκησας, καὶ ἀνθρώπος σώζεται. Οὐδὲν γὰρ ταύτης ἀσφαλέστερον ἔρεισμα. Ἡ δὲ ταπεινώσις ὡς ἐκ πίστεως παντὶ που ὄφελον. Πῶς γὰρ ἂν τις καθυποβαίῃ τῷ κρείττονι, μὴ πιστεύσας· ὅτι κρείττων καὶ ὑψίστος;

γ'. Λόγων δὲ πλήρης ὡς Λόγον θεραπευτὴς ἐγγόνεις, δι' ὧν τὸν θεῖον Λόγον, καὶ ἐνυπόστατον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, διὰ Πνεύματος τῷ Πατρὶ ἐκφύρας ὁμοούσιον, μονάδα σαφῶς εἰδέναι ἐν Τριάδι· προσκυνουμένην, καὶ Τριάδα εἰς μονάδα ἀνακαταλειπούμενην, παράδοξόν τινα φέρουσιν τὴν ἐνωσὶν τε

¹ Psal. XVIII, 5; Rom. x, 18. ² I Cor. i, 24.

καὶ διαίρεσιν. ὅτε τὸ ἐνιαῖον συγκεχυμένον, ὅτε τὸ
 τρισπὸν δι' ἁμπαξ διατρούμενον· ἐν θατέρῳ δὲ συν-
 τηρούμενον θατέρων, ἐν τῇ ἐνώσει μὲν τῆς οὐσίας
 τῶν ὑποστάσεων τὸ ἐνιαῖόν τε καὶ τῆς φύσεως ἀπαρ-
 ἄλλακτον. Ταῦτα πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐδίδασκας,
 μίαν θεότητα τρισυπόστατον ἐν μιᾷ τῶν αὐτῆς ὑπο-
 στάσεων ὁλικῶς ἡμῖν κοινωνήσασαν· ἥ δὲ ἐστὶν ὁ
 Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγος, ὁ ἀπαθὴς παθητῇ φύσει
 ἐνούμενος, καὶ ταῦτα οἰονεῖ ὑφιστάμενος, καὶ τοῦ
 εἶναι ἀρχόμενος, σαρκούμενός τε καὶ παχυνόμενος,
 καὶ ὁ ἀπλοῦς τῇ φύσει φύσεως προσλήφει συντιθέ-
 μενος, καὶ διφυῆς ἀληθῶς γνωριζόμενος, ὡς δύο
 φύσεις φέρων μετὰ τὴν ἔνωσιν, ἐξ ὧν ἐν ἐστὶν ἅπερ
 κηρύττεται· τελειῶς ἔχουσιν ἐκάστην κατὰ τὸν ὅρον
 τε καὶ λόγον τὸν αὐτοῦ, τὴν μὲν ἀναρχόν τε καὶ ἀ-
 κτιστον, τὴν δὲ ἡργμένην τε καὶ ἐκτισμένην· τὴν μὲν
 ἀπαθῆ, ἀόρατον, ἀναφῇ, ἀπερίγραπτον, τὴν δὲ πα-
 θητὴν τε καὶ ὁραμένην, καὶ ἀπτήν, καὶ περιγραπτὴν·
 θελητικὴν ἐκατέραν, καὶ αὐτεξούσιον, καὶ ἐνεργη-
 τικὴν, αὐτὸς τοῦτο κακείνῳ τελῶν, ὁ εἰς Χριστὸς,
 καὶ Υἱὸς, καὶ Κύριος· τῆς μὲν ὀργανικῶς λειτουργ-
 ῆσάσης, τῆς δὲ δεσποτικῶς ἐνεργησάσης· ἐκατέρας
 τὴν οἰκείαν ἐνέργειαν τε καὶ αὐτεξούσιον κίνησιν
 ἔχουσας· αὐτοῦ δὲ τοῦ ἐνὸς τοῦτο κακείνῳ τελούντος,
 δι' ἁμφοῖν τὴν ἡμῶν κατεργασαμένου σωτηρίου ἀνα-
 καίνισιν, ἐφ' ᾧ συμπαθῶς αὐτὸν κακένωκε.

potestate agente; utraque demum propria actionem liberumque motum exerente; quatenus ipse unus hoc et illud exsistit, et per utrumque salutarem renovationem nostram patravit, cujus gratia seipsum commiseratione motus exinanivit.

8. Ταῦτα μαθὼν ἐδίδασκας, καὶ τούτοις ἐποικοδο-
 μεῖν τὴν τῶν ἀρίστων ἔργων χρυσαυγῇ τε καὶ ἀρ-
 γυροφγῇ εὐπρέπειαν· ὡς ἂν μὴ τῷ χριτικῷ πυρὶ
 πλησιάζαντες φρυγανώδεις ὄντες ἀναλωθεῖμεν·
 πλέον δὲ καὶ πλέον καθαρθεῖμεν, βαπτανόμενοι μὲν
 ὅσον κίβδηλον, καὶ καθαρὸν καθαρῷ τῷ πυροῦντι καὶ
 θεοῦντι συναυνοῖζοντες. Τίς μοι δοίη γλώσσαν ἀξίαν
 τῆς εὐφημίας; Τίς μὲ θεῖη ἀνὰ ἡμέραν τὴν ἐμπρο-
 σθεν, ὅτε ἡγῇ πῦρ θεῖον γλωσσοειδῶς τυπούμενον,
 ἐφ' ἐκάτερον τε τῶν ἀποστόλων ἐνοειδῶς καὶ πολυ-
 μερῶς ἀναπαύμενον, ὡς ἂν τὸ ἐνιαῖον δόγμα τῆς
 πίστώς ἐν πολυσχεδέσι γλώσσαις καταγγεληθεῖ συν-
 ἄγον εἰς ἐν τὰ διεστώτα, καταλυθείσης τῆς πολυ-
 σχεδοῦς πλάνης, πρὸς ἣν κακῶς ὠμονόησαν οἱ πάσαι
 πυργοποιήσαντες, καὶ μισθὸν ἔλαβον τῆς ἀσεβείας
 τὴν συγχυτικὴν τῆς γλώσσης, καὶ δι' αὐτῆς τῆς γνώ-
 μης διαίρεσιν; Τίς μοι ταύτης μεταβολὴ τῆς γλώσ-
 σης τοῦ Πνεύματος, ὡς ἂν τὰ τοῦδε τοῦ πνευματο-
 φόρου ἀνδρὸς τὰ ὑπὲρ φύσιν ἐξαγγελίῳ πλεονεκτῆ-
 ματα; Ὁκείανδ' ἐνταῦθα παρήτω λόγων, νοημάτων
 τε ἄβυσσος, ἀλλ' οὐχ ὑπάρκει λόγος ἡ χάρις τοῦ
 Πνεύματος. Ὁ γὰρ ἀνευ τοῦ Πνεύματος βουλόμενος
 λέγειν τὰ τοῦ Πνεύματος, φωτὸς ἀνευ βλέπειν προ-
 αἰρεῖται, καὶ σκότον ἔχει ποδηγὸν τῆς ὁράσεως. Διὰ
 πάλιν πρὸς αὐτὸν ἐπάνειμι τὸν νῦν εὐφημούμενον,
 ἐξ αὐτοῦ ὡς θεοῦ λαμπιτήρος τὸν λόγον ἀνάπτων
 τῆς γνώσεως, ὡς ἂν αὐτὸς εἴη τῆς εὐφημίας ὑπόθε-
 σις, καὶ τῶν ἐπαίνων χορηγός.

* Philipp. II, 6.

A quæ unionem distinctionemque humano capto su-
 periorem habeat, unitate quidem confusionis, et
 ternario divisionis experte prorsus persistente. Quo
 fit ut alterum in altero sit salvum; in unione scilicet
 substantiæ unitas personarum, et naturæ per
 omnia conformitas. Hæc docuisti orbem univer-
 sum, deitatem unam in tribus hypostasis, quæ
 in hypostasium suarum una plene nobis perfecte-
 que communicata sit. Hæc autem Dei Filius et
 Verbum est, qui cum minime pati posset, cum pa-
 tibili natura copulatus fuit, unumque et idem ac
 ipsa veluti subsistens, et esse incipiens, assumpta
 carne, crassitie vestitus fuit. Unde cum natura
 simplex esset, naturæ susceptione compositus eva-
 sit, duplicis revera naturæ existens, quatenus
 naturas duas post unionem gerit, ex quibus unum
 ipse est, quæ esse prædicatur: ita ut utramque
 habeat secundum utriusque definitionem et ratio-
 nem; unam quidem principii expertem et increa-
 tam, inceptam alteram et creatam: unam impati-
 bilem, invisibilem, tangi nesciam, ac circumscribi
 alteram patibilem, aspectabilem, tractabilem et
 circumscriptam: utramque voluntate, arbitrii li-
 bertate, et operatione instructam, ut ipse hoc et
 illud exsistat, Christus unus, Filiusque et Domi-
 nus; illa instrumenti more ministrante, hæc herili

4. Hæc cum didicisses, docuisti, ut in his quo-
 que 888 aureum et argenteum optimorum ope-
 rum decorem exstrueremus, ne si stipulæ essemus,
 ad judicalem ignem cum accedemus, consumamur;
 quin magis magisque purgemur, ut, assumptio
 quidquid scorix supersit, obtentaque munditie, in
 æternum cum eo vivamus, cujus igne succensi
 efficiemur dii. Quis mihi linguam tribuat, quæ præ-
 conis tuis celebrandis sit digna? Quis me trans-
 ferre valeat in pristinum illam diem, qua divinus
 ille ignis in linguæ speciem figuratus, in singulis
 apostolis una forma ac multis modis requievit, ut
 unum fidei dogma multiplici lingua annuntiaretur,
 coactis in unum quæ dissidebant, solutoque mul-
 tilido errore, in quem conspiraverant olim turris
 exstructores, accepta impietatis mercede confusione
 linguarum, sententiarumque adeo discidio? Quis
 ejusmodi linguam Spiritus concedat mihi, qua viri
 hujus Spiritu sancto pleni præcellentias natura su-
 blimiores efferam? sermonum mihi oceanus utinam
 afflueret, abyssusque sententiarum. Verum sermo-
 nibus obnoxia non est gratia Spiritus. Qui enim
 Spiritu vacuus quæ Spiritus sunt eloqui voluerit,
 idem ille præstat, ac si sine luce intueri contendat,
 cum vivendi ducem alium non habeat nisi tenebras.
 Quocirca ad eum revertor, quem nunc laudare pro-
 posui, accensa ex eo scientiæ lucerna, velut ex di-
 vina facula quadam, ut idem ipse et laudandi argu-
 mentum sit, et laudum ministrator.

5. Equis enim tam copiosæ [sacundia] fuit. A tantæ prudentiæ et sagacitatis; quorum comparatio sic sine comparatione est, ut perinde sit obsecrum utra parte mirabilior fuerit? Quis forma virtutum sic exstitit, aut unquam innotuit, ut verbis quibus institueretur non indiguerit? quis verborum imbres sic unquam profudit? quæ cum actionum consecraria essent, virtutem ex illis acceperant, ut et de eo pronuntiare liceat, quod divinus Lucas de Jesu Deo nostro: *Quæ cepit facere et docere**: quandoquidem ab ipso, tum esse, tum bene esse nactus erat? quis ita actioni contemplationique dedit operam, ut calcatis carnis voluptatibus, cum corpore vacaret, una cum Deo divina specularetur? quis ad fidem opera uti membra corporis ad animam ita composuit subiectique? quis opera fide sic animavit vividaque reddidit? quorum scilicet alterum sine altero inutile nulliusque emolumenti sit, tametsi quispiam antecellere fidem, haud absurde prorsus concedat. Quis sic gulam procul eliminavit, ut hac hera servituti mancipata, lascivienteque effectus sit?

6. Tantæ vero continentia illius præstantia fuit, ut nesciret, an, quidve, aut quantum cibi potusque admitteret. Natura quippe fatis obnoxia est, et caruncula hæc fluxa, mobilisque, ac spirituum indiga. Quia fieri non potest, ut sine respiratione vitam trahamus, exterisque perinde opus est nobis, ut indigentiam suppleamus. Enimvero tria sunt quæ evacuantur, siccum, humidumque, et spiritus, quorum cuiusque idonea plenitudo a Conditor rerum definita est, qua natura corporis constituatur. At vero gratia Spiritus naturæ terminis subiecta non est. Non enim in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit ex 889 ore Dei*. Quis sic animo cogitationeque, nedum corpore purus sit, ut de illius erga libidinem carnis obtusæ indolis testimonium ferat: quanquam ea obtusa plene non erat; quæ non bruta quædam nec naturæ infirmitas esset, sed continentia rationis, qua pars non rationalis animæ regeretur, ut desiderium omne intenderetur ad Deum propter quem erat conditus: quæ voluptatis suavitatem cum fomitem incendii refugeret, pluriusque faceret virtutis asperitatem, qua ad tranquillitatem æternam subveheretur. His assuefactus, paulatim progrediendo, seipso in dies continentior evadebat, donec affectu exercitationis arte cicurato, frenisque subactis, contractam consuetudinem procedente tempore in naturam tandem mutaret. Labor siquidem, cui divinum auxilium aspiraverit, affectus sedare natus est.

7. Quis sic avaritiæ renuntiavit, unaque pecuniis, ut non habere perinde ac alter habere peroptaret? ea quippe pravorum animi motuum fulcimentum est, extinctio spei, adversaria fidei. Unde Paulus divinarum Spiritus sancti vocum lyra, linguarum apostolicarum os multisonum, apposite eam

ε'. Τίς μὲν οὕτω πολὺς ἐν λόγῳ καὶ μέγας ἐν φρονήσει, ὢν ἡ σύγκρισις ἀσύγκριτος, ὡς ἀθλήων εἶναι ποτέρῳ μᾶλλον οὗτος θαυμασιώτερος; Τίς οὕτω τύπος ἀρετῆς ἦν καὶ ὁρώμενος, ὡς μὴ δεῖσθαι λόγου πρὸς παίδευσιν; Τίς λόγων νιφάδα; ἐξέχεε τοὺς ἔργοις ἐρεπομένας, ἐκ τούτων τὰ λαμβανούσας τὴν δύναμιν, ὡς καὶ ἐπὶ τούτου λέγειν, ὢν ἤρξατο ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν, ὁ παρὶ Ἰησοῦ τοῦ Θεοῦ μου Λουκάς φησιν ὁ θεσπέσιος, ἐξ οὗ τὸ εἶναι, καὶ τὸ εἶναι κεκλήρωται; Τίς πρῶξιν ἐπῆλθε καὶ θεωρίαν, σαρκὸς τε ἡδονὰς πατήσας, ὡς ἄσαρκος, καὶ μετὰ Θεοῦ τὰ θεῖα σκεψάμενος; Τίς πίστει ὡς ψυχῇ τὰ ἔργα οἷα μέλη σώματος εὐτάκτως περιέθηκε καὶ ὑπέταξε, καὶ ἔργα πίστει ἐψύχωσε καὶ ἐζώωσεν, ὢν θάτερον θάτερου δίχα, ἀχρηστον καὶ ἀνόνητον, εἰ καὶ τῇ πίστει, οὐκ ἀπὸ σκοποῦ δοίη τις τὸ προτέρημα; Τίς οὕτω γαστριμαργίαν ἐξέωσσε, δουλώσας τὴν θέσποιον, καὶ φιμώσας ματαιώσασσαν εὐσεβεῖ λογισμῷ, αὐτοκρατῆς, οὐ θεραπευτῆς ταύτης γυνόμενος;

frenata, religioso animo dominus ejus, non servus,

ζ'. Καὶ τόσον αὐτῷ τῆς ἐγκρατείας τὸ περιόν, ὡς λανθάνειν, εἴτε καὶ ὁ τι, καὶ ὅσον προσεφέρετο βρώσεώς τε καὶ πόσεως. Ἡ μὲν γὰρ φύσις ἐπικηρος, καὶ τὸ σαρκίον βευστὸν καὶ κινούμενον, καὶ ὡσπερ πνεύματος ἐνδεδεῖ· ἀναπνοῆς γὰρ ἀνευ ζῆν τῶν ἀμυχάνων, καὶ τῶν λοιπῶν οὕτω χρεὶν ἀναπληροῦσθαι τὴν ἐνδειαν. Τρία γὰρ τὰ κινούμενα, ἡρῶν, καὶ ὕγρὸν καὶ πνεῦμα - ὅν ἐκάστου ἡ κατάλληλος ἀναπλήρωσις συνιστᾷ τὸ ἐν τῷ σώματι φυσικῶς πρὸς τοῦ κτίσαντος ὥρισται. Ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος οὐκ ὑπέλκει φύσεως ὅροις. Οὐ γὰρ ἐν ἀρτῷ μόνῳ ζήσεται ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ βήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος Θεοῦ. Τίς οὕτω καθαρὸς καὶ ψυχὴν καὶ διάνοιαν πρὸς τῷ σώματι, ὡς μαρτυρεῖσθαι αὐτῷ καὶ τὸ πρὸς μίξεις ἡλίθιον; Ἀλλ' οὐκ ἡλίθιον ὄντως· οὐ γὰρ ἀλογον, οὐδὲ φύσεως τὸ ἀβρώστημα, λόγου δὲ ἐπικράτεια ἡνιοχούντος τὸ ἀλογον, καὶ πᾶσαν τὴν ἔρασιν πρὸς θεὸν ἀνατείνοντος, ἐφ' ᾧ καὶ δεδημιουργητο, ἀποστρεφομένου μὲν τὸ λείον τῆς ἡδονῆς ὡς πυρὸς ὑπέκταυμα, προαιρουμένου δὲ τὸ τραχὺ τῆς ἀρετῆς φέρον πρὸς βριστάντην ἄβδιον. Οὕτως· ἐκτυτὸν συνεθίζων, ἐκ μικροῦ προβαίνων, ὡσημέραι ἀεὶ ἐγίνετο αὐτοῦ ἐγκρατέστερος, ἕως τὸ πάθος ἐκοίμησε τέλει, ἀσκητικῇ τέχνῃ τιθασσεύσας καὶ ὁράσας ὀφθῆναι, εἰς ἔξιν τοῦ ἔθους τῷ χρόνῳ καὶ προβάδην εἰς φύσιν ἐλάσαντος. Πόνος γὰρ θείας ἐπικουρίας τυχόν, ἀπάθειαν χαρίζεσθαι πέφυκε.

ζ'. Τίς φιλαργυρίαν τῶν κτημάτων προαιεκτήσας, μεθ' ἧς καὶ τὰ κτήματα, οὕτω πολήσας τὸ μὴ ἔχειν, ὡς ἑτέρος τὸ ἔχειν; Τῶν παθῶν τὸ ἐρεῖσμα, τῆς ἐλπίδος τὸ στέρημα, τῆς πίστεως τὸ ἀντίκαλον. Διὸ καὶ Παῦλος ἡ θεόφθογος λύρα τοῦ Πνεύματος, τῶν ἀποστολικῶν γλωσσῶν τὸ πολύχρον στόμα, δευ-

* Act. i, 1. * Deut. viii, 5; Matth. iv, 4.

τίραν εἰδωλολατρίαν ταύτην καιρίως κατονομάζει. Ἀλλ' οὐ γὰρ τις τῆς θείας προνοίας ἀφάψαι τῆς ἐλπίδος τὴν ἀγκυραν, τῶν χρημάτων τῇ συλλογῇ ἐπαρῆσθαι. Ταῦτα τιθεὶς πρὸ τοῦ κρείττονος, ὡς ἀθάνατα βιωσόμενος, καὶ ὡς θάλασσα οὐκ ἐμπληθόμενος, καὶ ὅτι πλείστοι χρυσοῦ ποταμοὶ εἰσρέουσιν τε καὶ μέγιστοι, οὐχ εἰλετο τούτου; ὁ νῦν εὐφημούμενος, ἀλλ' ἀπωσάμενος ἅπαντα, αὐχεῖν πατρίδα εὐκλεῆ καὶ περίοπτον τὴν Ἀντιόχου λέγων, καὶ τῆς ἐώς δεδεγμένην τοὺς οὐρανούς· γένος καὶ αἵμα περιέλεπτον, χρυσὸν, ἀργυρον, λίθους πολυτελεῖς, ἐσθῆτας ὅσον μαλακὸν καὶ περιόδοον ἄλλους παραχωρήσας, πρὸς δὲ καὶ λόγου κλέος καὶ δυναστείαν.

Ἡ· Φοιτῇ πρὸς Μελέτιον τῆς Ἀντιοχείων Ἐκκλησίας τὸν πρόεδρον, ἀνδρὰ πλείστοις θεοῖς κομῶντα χαρίσμασι, βίῳ καὶ λόγῳ παντὶ περιηχοῦμενον· ὃς τοῦτον δεξιόμενος ἔτος πού ὅκτω καὶ ἑκατὸν ἀγοντα, ἑραστής τε τοῦ κάλλους τῆς αὐτοῦ καρδίας γενόμενος, ὡς προβλεπτικῶς ὁμμάτι τὴν τοῦ νέου θεώμενος ἑκάστιν, τοῖς τε τῆς εὐσεβείας στοιχειώσας δόγμασιν, ἡθός τε καὶ τρόπον ἱκανῶς ἀποσαμύνας, καὶ προγράφας τὸ κάλλος τῆς ἀληθείας, οὕτω διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας μορφῶν ἐν αὐτῷ Χριστῶν, τὸν ὥραιο παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, ὡς κάλλει ἐκλάμποντα τῆς θεότητος. Ἐτὼν ἦν ὡς τριάκοντα καὶ οὕτως ἅμα ἐν τῇ τελειότητι τῆς τε σωματικῆς καὶ πνευματικῆς ἡλικίας γενόμενος, καὶ τῶν θείων λόγων ἀναγνώστης προαχθεὶς ὁμοῦ καὶ διδάσκαλος, βίμῃ θεοῦ ἔρωτος πρὸς τὴν ἔξημον μετανίσταται, σφριγῶσαν τὴν σάρκα καὶ φιλοδοῦσαν τοῖς πάθεσι καταμαρτάναι βουλόμενος, ὡς ἀν μὴ τὸ κρεῖττον δουλωθεῖ τῷ χεῖρονι. Ἄμφω γὰρ κατ' ἀλλήλων ἐπιθυμεῖ, καὶ ἡ φθορὰ τοῦ σκηνώματος εἰκότως τῇ ψυχῇ τὴν ἐπικράτειαν δίδωσι· καὶ τοῖς πᾶσι προσομιλήσας ὅρασιν, ὁδηγεῖται πρὸς τινὰ πρεσβυτέρην, Σύρον μὲν τὴν διάλεκτον, τὴν δὲ γνώσιν οὐκ ἰδιωτήν, ἄκραν φιλοσοφοῦντα ἑχράτειαν, καὶ τοῦτου τὴν σκληραγωγίαν τέτταρσιν ἀποσμηξάμενος ἔτεσιν, καὶ πάσης ἡδονατικῆς βίῃς περιγενόμενος, λόγον ἔχων τῷ πόνῳ συναμιλλόμενος, τῆς ἀθλητικῆς γλιγόμενος, ἐσχατιᾶς τινος ἐγένετο πάροικος, ἄντρον αὐτῶν καταγώνιον ὡς ἀρετῆς παλαίστραν καὶ κονιστήριον. Ἐνθα πόσους μὲν ἄλλους ὑποστάς κατὰ τὸ πλῆθος τῶν ὁδῶν τὴν τοῦ Πνεύματος παράκλησιν ἀντελάμβανε; πόσας δὲ ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ θέμενος τῷ Πνεύματι καταεργάζετο; ἐκ δυνάμεως προβαίνων εἰς δύναντα, καὶ δι' ἄμφοιν πράξας τε καὶ θεωρίας, ἅπαν Ἀγύπτιον νόημα τῆς ψυχῆς ἐξορίζων καὶ σώματος.

Θ· Μιῦσθης τις ἄλλος τῷ βίῳ δεδωρημένος, τὴν Αἰγύπτου καταλελοιπὴν τὴν τῆς βίον, καὶ τὰ τοῦ βίου, καὶ τρόπον τινὰ ἔξω τοῦ βίου γενόμενος, εἶδε θεῖον ὡς ἐν βῆμα τῷ τραχεῖ τοῦ βίου ἐκλάμποντα· καὶ ὡς περ ἐξ ἀκάνθης τὸ ρόδον, οὕτως ἐκ πόνων ἀρετῆς φωτὸν εὐώδες εἰς ὁσμὴν τοῦ Θεοῦ φύεσθαι πέφυκεν. Οὕτω λυθεὶς τῶν χαμαιζήλων ἐννοῶν, καὶ ἀρετῆς δίκην πηδῶν τὰ γήϊνα ἐν τόπῳ Θεοῦ, τῷ

appellat alteram *idolorum aervitatem* ¹⁰. Nam quisquis divinae providentiae apprehendere ancoram non curat, hic congestis divitiis nititur, quas anteponit Numini, cum aeternum victurus sit: sed ne is maris instar impletur, tametsi complura ingentiaque auri flumina in ipsum confluant. Haec non elegit ille, cujus nunc laudes celebramus; sed apertis omnibus patriam exornat, illustrem et inclytam (Antiochiam dico, cujus regimini Oriens parebat), genus sanguinemque conspicuum, aurum, argentum, pretiosos lapides, mollem vestitum splendidumque relinquit aliis, imo et elegantiam vimque sermonis.

8. Ad Meletium pergit Antiochenae Ecclesiae antistitem, divinis compluribus nitentem donis, vita doctrinaque ubique celebrem: qui Joannem decem et octo circiter annos natum suscipit, cordis ejus amore percussus, cum juvenis exitum praescio contuitu cerneret. Hunc sinceræ pietatis documentis instituens, moribus ejus ad honestatis regulas compositis, veritatis in eo pulchritudinem delineavit. Hoc modo Christum in eo per lavacrum regenerationis figurat; speciosum, inquam, illum prae illis hominum ¹¹ propter effulgentem Deitatis decorem. Triginta annis natus, cum perfectam corporis et animi ætatem esset assecutus, ad divinorum eloquiorum lectoris, imo et magistræi promotus gradum, divini amoris impulsu in desertum migrat, luxuriantis ebullientisque carnis perturbationem compescendam studio, ne pars potior ignobiliori subjecta fieret. Ambæ siquidem adversus se invicem conenpiscunt, destructioque tabernaculi imperium in animam transfert. Igitur in proximis montibus cum versaretur, ad quemdam senem ducitur, qui Syra quidem dialecto uteretur, sed scientia imperitus non erat, supremæque continentiae apicem excoluerat. Hujus austeritatem annos quatuor cum expressisset, omnigenæque delectationis superior evasit, ratione cum laboribus suis conspiciente, obscuritatis desiderio, extremæ cujusdam oræ colonnis **890** efficitur, antrum habere gestions in diversorium, veluti palæstram stadiumque virtutis. Quot verò illic certamina obiit, ut tantumdem secundum multitudinem dolorum, consolationum **D** Spiritus perciperet? quot in corde ascensiones ponens, Spiritu perficiebatur? de virtute in virtutem progrediebatur, ut per utramque, actionem dico et contemplationem, Ægyptiacam omem animi corporisque exsolare cogitationem cogeret.

9. Cum vero, cum Moyses alter huicce mundo pro eximio munere datus, Ægyptum reliquisset, hanc utique vitam, quæque ad ipsam pertinent, ac modo quodam vite hujus exsors effectus esset, Deum vidit in hujusce sæculi asperitate velut in rubo splendentem. Quemadmodum enim rosam ex spinis, sic ex laboribus suaveolentem virtutis plantam in Dei odorem germinare comparatum est.

¹⁰ Ephes. v, 5. ¹¹ Psal. xliiv, 5.

Abiectis itaque cogitationibus exemplis, terrenisque rebus calecamentorum instar positis, in locum Dei occurrit (mente sua scilicet) ubi Deum intuetur quantum intueri possibile est. Rursum vero in Ægyptum remeant, populum multum nec numerari facilem, ex illa, et ex amara Pharaonis principis orbis servitute translaturus ad excelsam terram promissionis, ut traducat eos per mare Rubrum aquæ divinx et sanguinis, in deserto perturbationum vacuo versantes, ubi exacto Amalec, expansis in crucis modum manibus, ad instar illius qui nostri gratia manus expandit in cruce, victricem ex illo virtutem obtineant. Duobus igitur annis in specu moratus, coercitis per vigiliis anima et corpore, ceu jam carne liber esset, divinatorum eloquiorum studio et meditatione ignorantiam omnem pepulit, veræ scientiæ lumine in semet recepto. Sin vero indulgere somno opus erat, quo natura recrearetur sustentareturque, hoc officium naturæ sic præstabat, ut illo biennio, nec nocte, nec die recubaret. Hac ratione inferioris partis libidines enecabantur, lumborum virtutes solvebantur, umbilici exstinguebatur æstus, ut nihil virium haberet, quibus juvari posset.

10. In patriam itaque rediens, presbyterii gradum accipit. Cumque tanquam grati animi filius nutrici matri nutritionis præmia rependisset, Deo providente ad urbium principem, transfertur, magisque pontificis filium ducit uxorem. Æquum siquidem non erat, ut insignis adeo religionis lucerna, in qua lumen temporis nullo obnoxiam et æternum requiescebat, sub modio occultaretur, sed super candelabrum excelsum omnibusque conspicuum statureretur, ut ex alta positaque in meditullio specula, ceu tuba ex auro ductili, ad universi extrema quæque personaret. Quis Ecclesiam sic rexit ordinavitque, et humilem nihilominus sensum præ se tulit? quis iram animique vehementiam sic compescuit, ut mansuetudinem ad justitiæ leges exactam consecutus esset; qua quidquid obstaret virtuti, refugeret, justumque ab injustis vindicaret? quis charitate illa, ex qua misericordia nascitur, eximius adeo fuit; cujus virtutis monumenta animati cippi hodieque gestant? Omnis sermo illius de misericordia erat, quique eum verbificientem audisset, ad habitum continuo commiserationis liberalitatis provehebatur. Suadebat **891** sua Deo, fenerari, corruptibilia et caduca largiendo illi, qui permanentia et incorrupta vicissim daret, ac recondere in cœlis miseramoni penum quod non consumeretur, nec prædationi furum pateret: ut peccata elemosynis purgarent, et iniquitates misericordia erga egenos: frangerent pauperibus panem secundum præscriptum Evangelii, sitientibusque poculum darent; nudorum nuditatem tegerent, vestibus desitutos induerent, sub dio agentes colligerent, visitarent infirmos, ad custodias conferrent pedem, et misericordiam misericordia

A ἰδίῳ νῦν γίνεται, καὶ ὁρᾷ Θεὸν ὡς ἰδεῖν δυνατόν, καὶ πάλιν εἰς Αἴγυπτον παραγίνεται, πλήθῃ πολλὰ τε καὶ ἄπειρα ἐξ Αἰγύπτου, καὶ τῆς πικρᾶς τυραννίδος Φαραὼ τοῦ κοσμοκράτορος, καὶ πρὸς τὴν ἀνω τῇ τῆς ἐπαγγελίας μεταστησόμενός τε, καὶ μεταστήσων διὰ θαλάττης Ἐρυθρᾶς τοῦ θεοῦ ὕδατός τε καὶ αἵματος, ἐν ἐρήμῳ τῶν παθῶν πολιτευσαμένους, καὶ Ἀμαλὴν ἐκκλίναντας χειρῶν ἐκτάσει ἐπαυρομένων σταυροειδῶς πρὸς τὸν ἐν σταυρῷ τὰς χεῖρας δι' ἡμᾶς ἐκτείναντα, ἐξ αὐτοῦ τε τὴν τροπαιοῦχον δεδωγμένους δύναμιν. Ἐν τῷ σπηλαίῳ τοίνυν διττὸν ἔτος διατρίψας, καὶ ἀγρυπνῶν τὴν ψυχὴν ἅμα καὶ τὸ σῶμα διαφυλάξας, ὅσον ἀσπαρκὸς τῇ μελέτῃ τῶν θείων λογίων ἐνασχολούμενος, πᾶσαν ἐξωστράκισεν ἄγνοιαν, τὸ φῶς τῆς ἀληθείας εἰσοικισάμενος γνώσεως. **B** Εἰ δὲ καὶ ὑπὸν μεταλαγείν ἔδει πρὸς τὴν τῆς φύσεως ἀνάγκησιν καὶ ἀνάβρῳσιν, ἔστω τὴν λειτουργίαν ἐτέλει τῆς φύσεως, ὡς τὸ διττὸν ἔτος οὐδ' ὅλως ἀνακλιθεῖναι, οὐ νύκτωρ, οὐ μεθ' ἡμέραν. Οὕτω νεκροῦται τὰ ὑπόγαστρια, καὶ τῶν νεφρῶν τὰς δυνάμεις ἐκλύεται, καὶ τῶν ἐπ' ὀμφαλοῦ γαστρὸς τὴν πύρωσιν παρὰσθεννύται, καὶ ἄτονος πρὸς τὸ ἑαυτῷ χρησιμεύειν γίνεται.

C ἰα'. Αὐτοῖς τε πρὸς τὴν πατρίδα καλινεσθῆσας, καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐν πρεσβυτέρου τάξει γινόμενος, καὶ ταύτῃ ὡς εὐγνώμων παῖς τῇ τιμῇ μητρὶ ἀποτίσας τὰ δρέπτερα, θεία προνοίᾳ πρὸς τὴν ἀλουργίδα τῶν πόλεων μετατάττεται, καὶ τὴν θυγατέρα τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως, νυμφεύεται. Οὐ γὰρ ὑπὸ μῶδιον κρύπτεσθαι ὅσων φρωστῆρα τοῖνόνδε, ἐφ' ᾧ τὸ ἄχρονον καὶ αἰδίων φῶς ἀναπέπαιται, ἀλλ' ἐπὶ λυχνίαν ὀψιλήν καὶ περίοπτον ἀνατίθεσθαι, ἵν' ὡς ἐξ ἀπόπτου καὶ μεσαιτάτης περιωπῆς σάλπιγγ' οἷα χρυσήλατος πάντα περιήχησεν τὰ πέριτα. Τίς οὕτως Ἐκκλησίαν ἰθὺνέ τε καὶ ἑταῖρα, καὶ χθαμαλὸν ἐπεδίδεστο φρόνημα, ἐν ὀψιλή τοῦ ἀξιώματος, προτερήματι; τίς οὕτως ἐργὴν καὶ θυμὸν ἠνιόχηται, ὡς ἔννομον πράξασθαι, ἀποστρυγούσαν μὲν πᾶν ὃ τι τῆς ἀρετῆς ἀντίθετον, καὶ διεκδικούσαν δὲ ἐξ ἀδίκων τὸν δίκαιον; τίς ἀγάπην τοσοῦτος, ἐξ ἧς ἔλεος φύεται; οὐ τῆς ἀρετῆς μέχρι νῦν ἐμφυχοὶ στήλαι τὰ σύμβολα φέρουσι. Λόγος γὰρ πᾶς αὐτῷ ἔλεος ὑπῆρχεν ὑπόθεσις, ὡς εἰς ἕξιν ἡλιακῆναι συμπαθείας καὶ μεταδύσεως τοὺς τῶν ἐκείνου ἐκπλέοντας λόγων. **D** Ἐπεισε γὰρ Θεῷ τὰ οἰκτεῖα κυχρᾶν, φθαρτὰ διδόντας καὶ βέοντα ἀντιμετρεῖν τὰ ἑστῶτα, καὶ ἀφθάρτα, καὶ θησαυρίζειν ἐν οὐρανῷ τῆς συμπαθείας τὸν ἔρανον, οὐ δαπανώμενον. Οὐδὲ κλέπτην σὺλῶμενον, ἡλεημοσύναις τὰς ἀμαρτίας καθαίρειν, καὶ τὰς ἀδικίας ἐν οἰκτιρμοῖς πενήτων· πεινώσῃ διαβρῦπτειν τὸν ἄρτον εὐαγγελικῶς, καὶ διψῶσι δίδόναι ποτήριον· γυμνῶν περιστέλλειν τὴν γύμνωσιν, καὶ ἀμφιδέειν ἀνείμνας, καὶ ἀστέγους ὑπαίθριους σκέπειν· ποιεῖσθαι νοσοῦντων ἐπισκεψαίν, καὶ πρὸς φρουρὰν τὸν πᾶσα προίεσθαι, καρποῦσθαι τῷ ἑλέῳ τὸν ἔλεον.

conferrent pedem, et misericordiam misericordia

1α. Μῆνιν δὲ τίς ἀπόωσατο, καὶ ἀπωθεῖσθαι τὸ Α
 ποίμνιον πέπεικε, τὴν τὰ θεῖα σπλάγχνα τῶν οἰκτιρ-
 μῶν τοῖς ἔχουσιν κλείουσαν; Ὡς γὰρ ἐποίησας (73),
 ἔστω σοι, φησὶν ὃ μέτρη μετρεῖς, ἀντιμετρηθησο-
 μένῳ. Ἀφέντι γὰρ ἀφεθήσεται. Καὶ ἔμπανιν ἀκο-
 λουθία περὶ ὧν κεν· οὐκ ἀφεθήσεται γὰρ οὐκ ἀφέντι.
 Τίς φθόνον, καὶ βασκανίαν κατέκρινε, καὶ κατὰκρι-
 σιν διδάξα; τὸ φθονεῖσθαι ἀριστον; ἀγαθὸν γὰρ
 ἅπαν ἐπιφθόνον. Αὐτοκατάκριτον δὲ πρὸς τῷ αἰσχί-
 στω τὸ βάτκων τὸ πάντων τῶν παθῶν ἀδικώτατον
 καὶ εἰκασιεστὸν τὸ τοῦ ἑλέους ἀντίπαλον· εἴπερ ἑλεος
 μὲν ἁλλοτρίους κακοῖς ἐπαλγύνεσθαι, ἀγαθοῖς δὲ τὸ
 βασκανόν, οὐχ ἑαυτοῦ ἔνεκα, τοῦ δὲ πάσχοντος· καὶ
 αὐξήσει ποιεῖσθαι τῆς τηκεδόνος τῆς ἑαυτοῦ τῶν ἁλ-
 λοτρίων καλῶν τὴν ἐπαύξειν, τὸν κεκτῆμένον ἀμυ-
 νόμενον πρότερον. Καὶ παιδεύσας μὴ κρίνειν τὸν
 σύνδουλον, ὡς ἂν μὴ κρίθειμεν δικαίως σταθμοῖς
 τοῦ μόνου κριτοῦ τὴν δίκην ἡμῖν ταλαντεύοντος·
 μὴδὲ ἀρτάρειν τὸ τοῦ δεσπότου ἀξιωμα. Εἰς γὰρ
 κριτῆς, ὃς οὐ κρίνεσθαι πέφυκεν, ὡς μόνος ἀμαρτίας
 ἐλευθερός, δεσπόζων, οὐ δεσποζόμενος. Ἄφετε, εὐαγ-
 γελικῶς ἐδόξα, καὶ ἀφεθήσεσθε. Τίς λύπην ἀπόωσατο
 τὴν πρὸς θάνατον ἀγούσαν καὶ λύπην ἐδίδαξε τὴν
 θυμῶν πρὸς ἐξόν; ὣν ἡ μὲν ὡς πένθος τῆς ἐκ
 Θεοῦ ἀμαρτίας, σωτήριος· ἡ περ ἀμαρτάνειν τὸ ἀπο-
 τυγχάνειν οἱ ταῦτα δεινοὶ διειληφασιν· ἡ δὲ τῇ στε-
 ρήσει τῶν ἰδόνων ἐπισυμβαίνουσα, θυμῶν φθόνος ὄντως
 καὶ ἄρῃ (74) εὐδόκιμος. Οὐ γὰρ ἐστίν, οὐκ ἐστὶ
 λύπην συμῆναι, ἢ ἐπὶ στερήσει ἐφέσει. Οὐα τοί-
 νυν ἡ ἐφείσι, τοιάδε καὶ τῆς ἀποχρίας ἡ λύπη·
 ἀγαθὴ μὲν ἀρίστη, ἄλλως δὲ ἐχούσης, ἄλλως ἔχουσα.
 Ἀρίστη δὲ τῶν ἐφέσεων μία πρὸς τὸ μόνον ἀριστον
 νεύουσα. Τῶν ἐναντίων δὲ καὶ αἱ ἐφέσεις ἀντίθετοι.
 Ἀκηδίας δὲ τὸ ἀτονον οὐκ ἐτόνωσε μνήμη θανάτου;
 διδάσας αὐτῆς τῆς ψυχῆς νευροτομοῦσαν τὴν δύναμιν
 ἀποσεῖσθαι, καὶ ταύτην ἀντεισοικίσας θεῖον φόβον,
 καὶ πόθον τὸν λαὸν παροτρύνας πρὸς εὐχάς, καὶ βί-
 θυμίαν ἄρῃ τῶν ψυχῶν ἐκτινάττεσθαι, καὶ παντὶ
 σθένει τὰς ἑαυτῶν καρδίας τηρεῖν, ὡς ἂν μὴ ὡς διὰ
 θυρίδων τινῶν τῶν αἰσθήσεων ἀναστῇ θάνατος ἐπ’
 αὐτάς.

dentius excitando, tum ut rationibus darent operam, tum ut excusso ex animis timore, omnibus viribus in ea peccatum ascendat.

1β. Ἐρευνᾷ τὰς Γραφὰς ἐδίδαξεν, ἐξηγητῆς καὶ
 παιδευτῆς τούτων γενόμενος, καὶ προφητικῶ πνεύ-
 ματι τὰ κεκρυμμένα βάθρ διερευνησας τοῦ Πνεύ-
 ματος, καὶ διαβόησας τοῦ γράμματος τὸ προκάλυμ-
 μα, καὶ τὸ κάλλος δημοσιεύσας τὸ ἐναπόθετον· καὶ
 ταῦτα πάντα ἀτύφῳ, καὶ ἀκενοδόξῳ τῷ φρονήματι.
 Ἥδει γὰρ, ἥδει καταπατεῖν τὸ κενὸν δοξάριον, τὸ
 κενὸν τῶν πόνων ἀνάλωμα, τὸ τῶν ἀρετῶν λῆϊον λυ-
 μαίνόμενον. Τιθῆν γὰρ οἶδεν, οἷα πῶθον, τὸ ψυχικὸν
 δοχεῖον τῶν ἀρετῶν, καὶ τῇ ἐκροῇ ἐισροῇ ἐκλαμβά-
 νουσα, οὐδὲν ἦτορ κενὸν τὸ δοχεῖον καθίστησιν,
 ἀκαρεῖς ἰδρωτάς χαρίζομένη, καὶ πόνον προξενούσα

11. Quis autem iracundiam sic abegit, gregique
 abigere persuasit, qua divina misericordiae viscera
 iis qui ea sunt perciti, clauduntur? Nam quemad-
 modum feceris aliis, accidet tibi, inquit¹¹; et
 qua mensura mensus fueris, remetientur tibi. Ei
 quippe qui dimiserit, dimittetur. Et ex consequenti
 iterum clamavit: non dimittendum esse illi qui
 non dimittit. Equis invidentiam odiumque sic con-
 demnet, ut qui condemnare alterum docuit? Invi-
 dentiae obiectum esse res optima est, quia bonum
 omne invidentiae obnoxium est. Ast invidentia præ-
 ter dedecus seipsa damnabilis est, omnium pertur-
 bationum iniquissima, misericordiae hostis: si nempe
 misericordia in hoc sita est, ut alienorum malorum
 aliquem doleat, invidentia vero bonorum, non sui-
 ipsius causa, sed ejus qui iis afficitur: atque hoc
 insuper præstat, ut alterius bonorum accretione
 invidi labes et languor augescat. Adeo ut prior
 ille vindicetur, qui auctus bonis fuerit. Ad hæc
 conservum non judicare monuit, ne justis solius Ju-
 dicis illius calcalis judicemur, a quo judiciorum
 redduntur vices, nec Domini jura usurpemus.
 Dimittite, evangelico more clamabat, et dimittetur
 vobis¹². Mœrorem qui ad peccatum ducit, dolo-
 remque docuit, quo letitia paritur. Quorum hic
 quidem salutaris luctus est ob peccatum quo aber-
 ratum fuit a Deo, quia peccare excidere est, quem-
 admodum harum rerum periti produnt: ille vero
 una cum oblationum privatione, conficit animum,
 estque prorsus illauidabilis. Nullo quippe pacto
 fieri possit accidere mœrorem, nisi frustrato desi-
 derio. Cujusmodi itaque desiderium est, ejusmodi
 quoque mœror non obtentæ rei desideratæ: quæ si
 bona est, is est optimus: sin aliter habeat, ad
 genus alterum spectat. Desideriorum unum opti-
 mum est, quod ad illud vergit quod solum opti-
 mum sit. Contrariorum porro desideria opposita
 quoque sunt. Nunquid non mortis recordatione acce-
 ditæ seu torporis imbecillitatem recreavit? quam
 pellere docuit, cum virtutis animæ nervos exciden-
 tem, ei substituendo Dei timorem, populumque ar-
 dentius excitando, tum ut rationibus darent operam, tum ut excusso ex animis timore, omnibus viribus in ea peccatum ascendat.

D 12. Scrutari Scripturas docuit, quarum enarrator
 doctorque factus cum fuerit, prophetico spiritu
 arcana Spiritus profunditates rimando, scisso litten-
 ræ velo, reconditam elegantiam exprompsit, atque
 isthæc omnia modesto nihilque superbo sensu. No-
 verat siquidem, noverat inanem gloriam pro-
 culcare, 892 qua laborum pretium suppressitur, et
 virtutum marcescit decor. Solet enim virtutum con-
 ceptaculum haud secus atque dolium perforare, in-
 fluxumque effluxu excipiens, vas nihilominus vacuum
 relinquit, infructuosos labores præbendo, efficien-
 tibus ut labor nihil emolumentum percipiat. Ei quippe

¹¹ Matth. vii, 2. ¹² Luc. vi, 37.

(73) Lego, ἔσται, ἀναμετρηθήσεται σοι.

(74) Lego, ἀδόκιμος.

comptum erat, gloriam omnem sublimitatemque Deo decere, homini vero humilitatem, quæ via sit viro optimo ut exaltetur, necnon Israelis scala, qua homo attollatur ad Deum, tumque Deum in corde contubernalem habeat.

13. Creaturæ omni propter Dominum creatorem subiciebatur, nisi solummodo ubi honori Christi derogabatur, seu divina lex spreto haberetur, aut pessumderetur. Superbum omnem et torvum affectum, arrogansque supercilium procul a se mandaverat, blandoque aspectu eos qui se alloquerentur, contuens, benigno et divino sale conditis sermonibus excipiebat. Gratosius itaque moribus cum esset, vultu comiter arridebat, non eo risu qui dissolute effunderetur. Nam quia exploratum habebat, vitia cum virtutibus proxime conjuncta esse et vicina, morem gerens ei qui optima quæque præcipit, erga seipsum attento animo erat, trapezita sagax factus, qui spuriam monetam repelleret, drachmamque regis imagine inscriptammitteret. Omnem etenim malitiæ speciem suo ex pectore ablegaverat, divini Spiritus nutu, contrariarumque vitii virtutum irrigatione pinguescens, velut oliva fructifera in domo Dei, virentibus semper foliis conspicuus, præstantissimum fructum obtulit Deo, multitudinem eorum qui illius opera compotes salutis facti sunt: vel etiam tanquam palma, optimorum monitorum palis munita. Fortiter nimirum eos objurgabat, qui domos domibus jungendo, vineam Naboth rapere contenderent, ac si non esset Elias ad redarguendum paratus. At enim Eliam denuo Spiritus sanctus suscitavit, qui, cum libenter in justorum animis maneat, per singulas ætates prophetas identidem excitat, bonorum operum æmulatores, qui odientes illud omne quod malum perversumque est, vicissim admittant quiddam ex præscripto legum et justitiæ est.

14. Hac ratione divinus ille vir injustitiæ omnis evasit iudex, non ut ipsa ducente judicaret; absit! quinam enim istud? sed illam uti detestandam damnando, divinisque arcendo septis facientes mala. Vidua siquidem eum assidue sugillabat, nec sine importunitate, quippe quæ ob illatam sibi injuriam corde excrucietur. Hunc porro hominem Dei prehendit ceu validum perfrugium quod nequiret everti. Ac tuto plane certoque consilio. Ecquem enim nacta alterum fuisset calamitatis et injuriæ vindicem? ex principibus aliquem? at principibus illa imperabat, quæ injusta hæc perpetraret. Imperatorem? quo vero erga sui partem affectu ferebatur, effeminato prorsus animo erat. Quæ enim vim illam afferebat, caro osque erat ipsius: et quæ iniqua palantes cohibere debuisset, ipsa totis studiis in iniquitatem rapiebatur. Quid agis, injusta femina? purpura vestiris, velut ad leges custodiendas eo usque proveccta; tu vero legem pedibus proteris! o inexplorabilem sapientiam 893 illius qui dixit: *Nolite dare sancta canibus: neque projiciatis margaritas ante porcos* 11. Hæc enim, sancta Dei lege procul-

11 Math. vii, 6.

ἀπικαρπίας ἀμέτοχον. Πρέπειν γὰρ ἴδει, Θεῷ μὲν πᾶν κλέος καὶ ἔπαρμα, ἀνθρώπῳ δὲ τὴν ταπεινώσιν, ἐδὼν ἀρίστῳ γινομένην ὑψώσεως, καὶ Ἰσραὴλ κλέματα, πρὸς Θεὸν μὲν ἀναβιβάζουσιν ἄνθρωπον, καὶ Θεὸν καρδίας τελούσαν ἐφέστιον.

15. Ἐταπεινούτο πάσῃ τῇ κτίσει διὰ τὸν κτίσαντα Κύριον, ἢ μόνον οὐ Χριστὸς ἡτιμάζετο, καὶ νόμος θεῖος παρειωρᾶτο καὶ ἀντερέπετο. Ἀπηγῆναιτο σοβαρὸν ἅπαν καὶ βλοσυρὸν, καὶ ὑπεροφρυβλέφαρον· μειλίχιον μὲν τὸ ὄμμα τοῖς ὁμιλοῦσι διδοῦς, λόγον δὲ ἥπιον καὶ θεῖον ἡρτυμένον ὁλάτι. Τὸ ἥθος μὲν χαρίεν, ἀστείον δὲ τὸ τοῦ προσώπου μεδίαιμα, οὐ πρὸς ἔκλυτον διαγεόμενον γέλωτα. Εἰδὼς γὰρ ὡς ταῖς ἀρεταῖς αἱ κακίαι παραπεπῆγασιν, καὶ εἰσὶ πῶς ἀγγέθυροι, τῷ ἀρίστα διακελευομένῳ πειθόμενος, προσείχεν ἑαυτῷ, τραπέζιτης εὐκρινὲς γινόμενος· κίβδηλον μὲν ἅπαν ἀποπειμύμενος χάραγμα, τῆς δὲ βασιλικῆς εἰκόνης τὴν δραχμὴν προσείμενος, κακίας μὲν ἅπαν εἶδος, ὡς χροὺν ἐκρίπτων τῆς ἑαυτοῦ καρδίας ῥύμη θεοῦ Πνεύματος, ταῖς ἀντιθέτοις δὲ τῶν κακίων ἀρεταῖς ἀρδευόμενος τε καὶ πιανόμενος, καὶ ὡσεὶ ἄλφα κατάκαρπος ἐν οἴκῳ Θεοῦ τῇ Ἐκκλησίᾳ δειθαλῆς γινωσκόμενος, καὶ Θεῷ φέρων καρπὸν ὥραιον τὴν τῶν δι' αὐτοῦ σωζομένων πληθύν· ἢ ὡς φοῖνις τῆς τῶν ἀρίστων ἐλέγχων σφαττόμενος σκόλοψι. Καὶ διελέγχων ἀρίστα τοὺς οἰκίαν πρὸς οἰκίαν συνάπτοντας, καὶ Ναβουθαὶ διαρπάζειν ἐπειγομένους τὸν ἀμπελῶνα, ὡς οὐκ ὄντος Ἡλίου τοῦ διελέγοντος. Ἄλλ' ἤγειρεν αὐθις Ἡλίαν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐμφιλοχωροῦν ἐν δικαίῳ ψυχῇ. Κατὰ γενεάν καὶ γενεάν προφήτας ἀνίστησι, ζηλωτὰς ἔργων ἀγαθῶν, ἀποστρυφόντας μὲν ὅτι φαῦλον καὶ ἄστοπον, εἰσοικιζόμενους δὲ καὶ ἀντεισάγοντας πᾶν ἔργομόν τε καὶ δίκαιον.

16. Οὕτως οὗτος ὁ θεὸς ἀνὴρ κριτῆς τῆς ἀδικίας ἐγίνετο· οὐ ταύτη κρίνων, ἀπαγε· πῶς γάρ; ἀλλὰ κατακρίνων, καὶ δεικνὺς ταύτην ἀπόδλητον, καὶ τῶν θεῶν περιδῶλον ἀπειργῶν, ποιούντας τὰ ἀδικα. Χήρα γὰρ αὐτὸν ὑπεπλάσθη θαμινὰ παρενοχλοῦσα, τρυχομένη τὴν καρδίαν τῷ ἀδικήματι. Καταφύγιον ὥσπερ ὄχυρόν τι καὶ ἀκαθάρετον τουτοῦ κατὰλαμδάνει τὸν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον, ἀσφαλῶς οὐχ ἥκιστα βεβουλευομένη. Τίνα γὰρ ἂν ἕτερον εὗρατο τοῦ πάθους ἀντιληψόμενον; ἀρχοντα; ἀλλ' ἤρχε τῶν ἀρχόντων ἡ ταῦτα ἐπηρεάζουσα. Βισπία; ἀλλὰ τῇ τοῦ μέλους προσπάθειᾳ τὴν γνώμην κατεθλήνυτο. Σὰρξ γὰρ ἦν ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ ὁστούν αὐτοῦ κεχρημάτισεν ἡ ὁρῶσα τὸ βίαιον. Καὶ ἦν ἔδει τοὺς ἀδικούντας ἐπιστομίζειν, ἀδικεῖν ἡπείγετο. Τί ὁρᾷ; ὦ παράνομον γύναιον; ἀλουργίδα περιχίσει, οἷα νόμου φύλαξ προδεβλημένη, καὶ νόμον καταπατεῖς; ὦ τῆς ἀρρήτου σοφίας τοῦ φησαντος· *Μὴ δότε τὰ ἅγια τοῖς κυσὶ, μηδὲ βλάπτετε τοὺς μαργαρίτας ἐμπροσθεν τῶν χοίρων*! Αὕτη γὰρ τὸν θεῖον νόμον καταπατήσασα τὸν ἅγιον, τὸν μαργαρίτην δηλαδὴ τὸν πολυτίμον, στραφεῖσα τὴν πενιχρὰν

χίραν ἐρρήξε, τὴν ταύτης ἐφήμερον βιοτὴν διαρπά-
 σασα. Τί πράττει, ὡ ἀπληστον καὶ ἀγάριστον γύ-
 ναιον; γῆν τε καὶ θάλασσαν ζωροφοροῦσαν ἔχουσα,
 χήρας ἀπόρου κατατρέχεις τοῦ πενιχοῦ κτήματος,
 ἧς σε δίκαιον ἦν ἀνταλλάσσειν βίον; λόγῳ δὲ βε-
 δαιούσα τὸν νόμον, ἔργῳ τοῦτον ὁρᾷ ἀποκήρυκτον;
 οὐκ ᾔδεσθης τὸν πατέρα τῶν ὀρφανῶν καὶ κριτὴν
 τῶν χηρῶν; ἀλλ' ἤκουσεν ὅπως ὁ τοῖς θεοῖς λόγους
 ἀεὶ τρεφόμενος τῆς θεοπνεύστου ῥήσεως· *Κρίνατε*
ὀρφανόν, καὶ δικαιοῦσατε χήραν· καὶ Ἠλίαν ἔχων
 τοῦ ζήλου ποδηγὸν τὸν πυρίπνοον, Ἰωάννου μιμεῖται
 τὴν παρῆρσιν, οὐκ ἐξεστὶ σοι λέγων ἔχειν τὸν ἀμ-
 πελώνα τῆς ἀδελφῆς σου. Οἷσι γὰρ τὴν φύσιν ἐκβε-
 δηκέναι, εἰ καὶ τὴν ἀξίαν ὑπερέβης τῇ τυραννικῇ
 ἀξιώματι; Ἀρχὴ γὰρ νόμῳ τυπουμένη βασιλεία
 καθίσταται, παρανομία δὲ στοιχειουμένη, τυραννὶς
 οὐκ ἀδίκως κατονομάζεται. Οὐκ ἀνέγνως Ἰεζαβὴλ
 τὸ δραματοῦργημα; τί τουτοῖ τὸν θεῖον εἰσέρχῃ
 σπῆν; ἀπαγε πόρρω τῶν θεῶν ἀνακτόρων. Αὐτὴρ
 ὑπάρχει ὁ θεὸς ναὶς, ἀπορρίπτειν τὰ ἀμαρτήματα.
 Οὐ τελώνης τὸν Ἰησοῦν ἐφέστιον εἰσδεξιόμενος καλῶς
 διεσκόρπισεν, ἀ κακῶς ἐτελώνησε; καὶ σὺ θυγάτηρ
 (εἴτι γὰρ σε μέλος οὖσαν, εἰ καὶ δύσχρηστον (75) περι-
 εῖδω ἐλπιδί τῆς σωτηρίας, σωτηρία δὲ μετανοίας δίχα,
 τῶν ἀνυπάρχτων καθίστηται)· ἀπόδος καλῶς, ἀ κα-
 κῶς διήρπασας.

15. Ταῦτα λέγων, οὐκ ἐπειθεν. Ἔδουσε γὰρ τὴν
 ἀκοὴν ὥσπερ ἀσπίς, οὐκ ἐπαύσατο τοῦ φιλοθίως καὶ
 σοφῶς φαρμακεύοντος. Ἐπεὶ δὲ τὸ πάθος ἐώρα πάμ-
 παν ἀνιάτον, ἐξωθεῖ τοῦ ἱεροῦ θαλάμου τὴν ἐνδυμα-
 γάμου μὴ ἔχουσαν. Εἴτα τί; ἡ Ἰεζαβὴλ πάλιν τοῦ
 προφήτου κατεξανίσταται, καὶ φιύγει μὲν οὐδαμῶς
 ὁ κήρυξ τῆς ἀληθείας, οὐδὲ φρουρὰ παραδίδεται, οἷα
 φωνὴ βοῶντος, ἀλλ' ὑπερορίαν καταδικάζεται. Ὁ τοῦ
 ἀτόπου φρονήματος! πάλιν τὸ τοῦ ὄψεως θέλητρον
 τῆς Ἐκκλησίας τὸν τοῦ Θεοῦ ἀνθρωπινὸν ἐξορίζειν
 ἐπιτίγεται, καὶ τῆς ἐφέσεως οὐ διήμαρτε. Μικρὸν ὅσον
 τοῦ θεοῦ μακροθύμως ἐπισυστάσαντος βλέμματος,
 τοῦ βασιλικοῦ ἐξορίζεται ἄσπεος, μᾶλλον δὲ προμη-
 θεῖα Θεοῦ τοῦ θριαμβεύσαντος τῶν αὐτοῦ φίλων θεο-
 ραπειτῶν τὸ ἀρβένωπον φρόνημα, καὶ τᾶσαν (76)
 Θεοῦ οἷα Θεοῦ ὦν ἐν αὐτῇ, καὶ σὺν αὐτῇ περιήκει,
 σὺν Ἀβραάμ πρὸς ἀλλοδαπὴν καλούμενος, σὺν Μωϋσῇ
 τῶν βασιλείων φυγαδεύμενος, σὺν Ἠλῖα πρὸς τὸ
 ἄντρον Χωρὴθ ἀποτρέχων, σὺν Ἰησοῦ τῷ Θεῷ φιύ-
 γων εἰς Αἴγυπτον, ὡς ἂν ἐν τοῖς ἄλλοις ἡ ἀνδρεία
 γνωσθεῖ, καὶ κατάλληλα τὰ ἐπαθλα δρέφοιτο. Ὡς ἂν
 τρόπον τινὰ τὸν Ἰὼβ ἐκμιμήσῃται, καὶ πρὸς αὐτὸν
 ἐρεῖ Θεός· *Ἡ οἷσι με ἀλλως κεχρηματιζέσθαι σοι, ἡ*
ἴνα δίκαιος ἀνάφανῃς, ὡς ἂν καὶ ἄλλοις κηρύξῃ τὸ
 Εὐαγγέλιον.

16. Εἰ δὲ καὶ τινες ἑτέροι τῆς παρανόμου ταύτης
 ὑπερορίας συλλήπτορες γέγονας, σιγῇ τιμῶμεν αἰ-
 δοὶ τῶν Πατέρων, ὡς ἂν μὴ τοῦ Χάμ ἀπεινεχόμεθα

A cata, pretiosissima scilicet illa margarita, pauperem
 viduam conversa diffregit, in quotidianum victum
 ejus invadendo. Quid agis, o insatiabilis ingrataque
 molier? tu cui terra et mare munera afferunt, in
 egentis viduæ pauperulam possessionem irruis, cu-
 jus vitam ipsa redimere debneras? quæ verbis te-
 nus legem firmas, hæc actione tua irritam facis?
 annon reveritus es patrem orphanorum, judicemque
 viduarum¹⁵? Plane qui verbo Dei alitur, prolutam
 a Deo vocem hanc audit: *Judicate pupillum, et*
*viduam justificate*¹⁶. Qui igne spirantem Eliam zeli
 ducem habet, hic Joannis libertatem æmuletur. Non
 licet tibi, inquit, sororis tuæ vineam occupare. Videris
 tibi naturæ terminos excessisse, quia tyrannico
 apparatu dignitatem ejus exsuperasti. Nam princi-
 patus, qui lege formatur, imperium est: qui verò
 injustitia instituitur, is non immerito tyrannis apel-
 letur. Annon quæ circa Jezabelem gesta sunt, le-
 gisti? Curnam divinum istud delubrum ingrederis?
 Esio procul a sacris istis ædibus. Dei templum
 pelvis es, quo peccata eluuntur. Nonne publicanos,
 qui Jesum hospitio suscepit, rite dispersit quæ telo-
 nio male lucratus erat? Tu vero, filia (nam te, quia
 membrum es, quamlibet inutile et noxium, foveo,
 dum spes adest salutis: salutem verò absque pœ-
 nitentia obtineri impossibile est), redde bene, quæ
 male rapuisti.

15. Hæc autem cum diceret, nihil suadebat. Illa
 siquidem tanquam aspis aures obturaverat, ne
 religiosi sapientisque incantatoris vocem exaudiret.
 Quamobrem, cum sanari morbum non posse per-
 spiceret, sacro eam thalamo pellit, quæ nuptialem
 vestiem non haberet. Deinde vero quid? Jezabel ite-
 rum contra prophetam insurgit. Ast nequaquam
 fugit veritatis præco, neque custodiæ mancipatur
 veluti vox clamantis; sed multatur exsilio. O male
 sanum consilium! denotat serpentis mulcedo Eccle-
 sia pellere hominem Dei conatur. Nec opatiis ex-
 cidit. Dei tantillum velut dormitante patienter oculi,
 regia civitate exsulare vir sanctus cogitur; imò Dei
 providente numine, ut virilis dilectorum sibi servor-
 um animi triumphum exhiberet, omnemque Dei
 ut qui Dei esset, cen in quo, et quicum adesset Deus,
 cum Abraham circuibat ad extraneam regionem vo-
 catus: regis ædibus cum Moyse expulsus, cum Elia
 in antrum Horeb excurrens, cum Deo Jesu in Ægy-
 ptium fugiens, ut in certaminibus fortitudo ejus
 comperta fieret, carperetque merita præmia: ut,
 inquam, Jobum modo quodam imitaretur, celi Deus
 his ipsum verbis compellaret: *Non putas me alia de*
*causa tibi respondisse, nisi ut justus appareas*¹⁷?
 Quinimo, ut aliis etiam predicares Evangelium.

16. Tametsi vero quidam etiam ex præsulibus alii
 injusto huic exsilio suffragati sint: at silentio
 rem transigere libet, propter honorem Patrum, ne

¹⁵ Psal. LXXVII, 6. ¹⁶ Psal. LXXXI, 3. ¹⁷ Job XL, 8.

(75) Lege περιέχω.

PATROL. GR. XCVI.

(76) Illic deest aliquid.

Chami multæ flamus obnoxii, illadendo Patribus. Multifarie siquidem narratur ista; ut nempe episcoporum quidem alii nequissimo huic facinori assensu sint: alii autem penitus abnuerint: **894** imperatrice condemnata, quamlibet minitaretur gentiliū sanorum, quæ pridem eversa erant, instaurationem, nisi simul omnes concordēs fierent ad virum sanctum episcopatu exagitandum. Vincat itaque, potiusque illud habeatur, quo meliori famæ consulitur. Haudquaquam enim æquum fuerit Patres inter se committere, ne nos a nobisipsis eorum iudices constituamus.

17. Sive itaque hoc, sive alio modo res gesta sit, ex Ecclesia præsul avellitur, caput ex corpore, grexque viduatur optimo pastore, qui Christum æmulandi studio, animam semper suam pro ovibus posuit. Ecclesia concionatoris sui desiderio angebatur; oves, opilionis et fistulæ; Christi satellites, prælecti militiæ et tubæ qua spirituales hostes percellabantur; protectorem viduæ exoptabant, patrem pupilli, ægri sollicitum curatorem, peregrini susceptorem, civitatum regina aurum sincerum quo decorabatur; eum, inquam, qui imperium cum sacerdotio miscuerat, sceptrumque et diadema paternæ venustati largiebatur; religiōsæ aures, sermonem osque aureum. Quinimo, nisi audaciuscule loqui videar, una cum illo Christus egressus est, quem in se manentem gestaret. O qua ratione siccis oculis acerbissimam hanc calamitatem enatravero? Nequaquam enim cor, quamlibet saxum singatur, temperare a lacrymis possit. Nam petra virga Moy-sis percussa latice effuderat, atque ex corde, quamlibet duorum sit, si tragica hac narratione verberatur, ob immanitatem facinoris largi lacrymarum fontes emittuntur.

18. At vero repentino motu regia quatitur. Nam Pharaō rursus eum qui divino conspectu donatur, clamoribus accersit, ut inflictam plagam compescat: id quod statim evenit. Vix enim Joannes imperatoris jussu pedem retulerat, cum cessavit tremor. Sic nempe Deus novit eos honorare qui sunt ipsius: *Vix enim ego, ait Dominus, quia illos qui me glorificant glorifico* ¹⁸. Rursum igitur grex Christi jucunditatem recipit. Omnibus siquidem restituitur, qui factus omnibus omnia fuerat, letaturque universa plebs Christo subdita, pinguescit, aurescit, in optimo pectoris solo, Joannis sermones uti fructum spiritus excipientes. At infligitur diabolo vulnus, iterumque consueto more suo contra præconem exsurgit: et cum nihil virium habeat, forte validumque Ecclesiæ vallum exposcit, ut evertat, et opes raptoribus impervias diripiat. Accipit quidem in corpus illius potestatem, ut quondam in Job, ille qui prius nec indignationis ejus nutum ferre poterat. Iterum tollitur justus: sponsus e thalamo extruditur: nuptialia ornav Ecclesia spoliatur; eoque sibi ablato, nudatur capillitio caput. Enimvero ignis

προστιμον, τοῖς Πατράσιν ἐπιτωδάζοντες. Πολύτροπος γὰρ ἡ περὶ τοῦτου διήγησις, τῶν μὲν ἐπισκόπων ἐπιχεόντων τὸ ἀτοπον, τῶν δὲ τοῦτ' πάντῃ ἀπαναινομένων, καὶ τῆς βασιλίδος καταψηφισμένων, ἀπειλούσης τὴν τῶν ἑλληνικῶν τμημένον ἀνακαίνισιν, ἥδη καθαιρεθέντων ἀρετῇ, εἰ γε μὴ σύμφηγοι πρὸς τὴν θεοῦ ἀνδρὸς γένοιτο δλωξιν. Καὶ νικάτω τὸ εὐφημον· οὐκ ἀγαθὸν γὰρ Πατέρας συγκρίνειν, ὡς ἂν μὴ τούτων ὑφ' αὐτῶν κριταὶ κατασταίημεν.

17. Ἐστε οὖν οὕτως, εἴτε ἐκείνως, ἀφαιρεῖται τῆς Ἐκκλησίας ὁ πρόεδρος, ἡ κεφαλὴ τε τοῦ σώματος, καὶ χηρεῖται τὸ ποίμνιον τοῦ καλοῦ ποιμένου τοῦ χριστομιμήτως ἀεὶ τὴν ψυχὴν τιθέντος τὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν προβάτων. Καὶ ἐπὶ τοῦτ' ἡ Ἐκκλησία τὸν κήρυκα, τὸν νομέα, τὰ πρόβατα, καὶ τὴν σύριγγα· οἱ τοῦ Χριστοῦ ὑπερασπισταὶ τὸν ταξίαρχον, καὶ τὴν σάλπιγγα κατ' ἐχθρῶν νοσητῶν ταραττούσαν, τὸν προασπιστὴν αἱ χῆραι· οἱ ὀφρανοὶ τὸν πατέρα· οἱ νοσοῦντες τὸν κομιστὴν, οἱ ξένοι ξεναγωγόν· ἡ τῶν πόλεων ἀλουργὶς τὸν χρυσὸν τὸν ἀκίδηλον κοσμοῦντα δι' αὐτοῦ, καὶ ἐπιχειρῶντα τὴν βασιλείαν τῇ ἱεροσύνῃ, καὶ τῇ τοῦ πατρὸς ὥρα χαριτοῦντα τὸ σκήπτρον, καὶ τὸ διάδημα· αἱ φιλόδοι ἀκοαὶ τὸν χρυσολόγον καὶ χρυσόστομον. Καὶ εἰ μὴ τολμηρὸν εἶναι, συνεξήκει Χριστὸς ὃν ἔφερον ἐνοιστον. Ὡς πῶς ἀδακρυτὶ τὴν ἀνήκεστον ἐκτραγυδῆσαιμι συμφορὰν; οὐδὲ λιθίνῃ γὰρ καρδίᾳ μὴ δακρύειν ἐπὶ ταύτῃ δυνήσεται, ἐπὶ καὶ λίθο· ῥάδωφ Μωσαϊκῇ ῥαπιζομένη ἐξίχεε νάματα, καὶ καρδίᾳ στερεὰ τῷ μεγέθει πληγείσα τῆς τραγυδίας, ποταμὸν δὲν ἐχέει δακρύων κρουνοῦς.

18. Ἄλλ' ἄφνω τὰ βασίλεια θραύεται, καὶ Φαραὼ πάλιν τὸν θεόπτην ἐπιβοᾷ τὰ πρὸς τὴν τῆς μάστιγος ἀμυναν· ὃ δὲ καὶ γίνεται. Ἄμα γὰρ Ἰωάννης βασιλικῶ παλιννοστῇ προστάγματι, καὶ ἐκώπασεν ἡ θραῦσις. Οὕτως οἷδε θεὸς τιμᾶν τοὺς ὄντας αὐτοῦ· Ζῶ γὰρ ἐγὼ, λέγει Κύριος, δ.λ. ἡ τοὺς δοξάζοντάς με δοξάσω. Πάλιν τοῖνον ἐν εὐθυμίᾳ τὸ Χριστοῦ ποίμνιον. Πᾶσι γὰρ ἀπεδίδεται ὃ τὰ πάντα πᾶσι γινόμενος, καὶ χαίρει μὲν ἅπαν Χριστοῦ τὸ ὄψηκον, καὶ πιαίνεται, καὶ αὔξει ἐν ἀγαθῇ γῇ τῆς καρδίας, ὡς σπόρον τοῦ πνεύματος τοῦ Ἰωάννου λόγους δεχόμενος. Ὁ δὲ διάβολος θραυματίζεται, καὶ πάλιν τοῦ κήρυκος συνήθως κατεξανίσταται, καὶ ἐξαιτεῖται ὁ ἀδρανὴς τὸν ἀνδρῶν τῆς Ἐκκλησίας πρόβολον, καταλύειν πειρώμενος, καὶ τὸν πλοῦτον λαφυραγωγεῖν τὴν ἀσύλητον· καὶ λαμβάνει μὲν τὴν ἐξουσίαν τοῦ σώματος, ὡς ποτε τοῦ Ἰωβ ὁ τοῦτον μὴ φέρων πρότερον τὸ ἐμβρίμμημα. Καὶ πάλιν ὁ δίκαιος αἰρεται, ὁ νομφίος τῶν θαλάμων ἐξοστραχίζεται, καὶ τὸν νυμφικὸν ἡ Ἐκκλησία περιαιρεῖται κόσμον, καὶ τὴν κεφαλὴν περιχειρεται, τοῦτον οὐκ ἔχουσα. Πῦρ γὰρ ἐκ τοῦ θρόνου, οἷα σκηπτὸς θεήλατος τὴν Ἐκκλησίαν

¹⁸ 1 Reg. ii, 50.

ἄμα καὶ τὴν σύγκλητον κατανέμεται. Καὶ πάλιν οἱ
μωγαὶ τε καὶ δάκρυα, συνεκδημῶν πλήθους ἢ ἐνδη-
μῶν ἐπιεμένου, καὶ ἦν αὐτοῖς ὁ θάνατος αἰρετώτε-
ρος τῆς ἰωάννου στερήσεως. (77) Ἀλλὰ φευκτῶν
κακῶν Θεοῦ παραχωροῦντος ἐπικρατοῦντων, οἷς ἐπι-
σταται, κρίματιν.

18'. Οὕτω γὰρ πάλιν ἀμείδων, ἐξ ἄστεος ἐκ χώρας
εἰς χώραν μεθιστάμενος, ὃν ἐπὶθεὶ διώξας κατέλα-
βε· τὸ ζῆν (78) χρηστὸν λογισάμενος, καὶ κέρδος τὸν
θάνατον, τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἀγωνισάμενος, τὴν
πίστιν τηρήσας, καὶ τὸν δρόμον τελείας, καὶ κομι-
σάμενος τῶν ἀθλῶν τὰ ἐπαθλα, τῆς δικαιοσύνης τὸν
στέφανον. Ἀλλ' οὐκ εἴσαε καὶ θανὼν τὴν νόμφην τὴν
ἐαυτοῦ ὁ φιλούμενος, φιλόνημος, καὶ φιλότεχνος,
οὔτε μὴν τοὺς παῖδας τοὺς ἐαυτοῦ τῆς οἰκίας ἐστε-
ρημένους χάριτος, ἀλλὰ θεῖα Προνοία καὶ κρίσις κα-
ταλλήλως πρὸς τὰ βασιλεία φέρεται, τὸ μὲν σῶμα
πρὸς τὰ ὀρώμενα, τὸ δὲ πνεῦμα πρὸς τὰ ἀθέατα·
καὶ κήρυξ τῶν θείων λογίων διαμένει, μέχρις Χρι-
στοῦς αὐθις παραγενήσεται, μεθ' οὗ δοξασθήσεται,
τῆς αὐτοῦ κατατροφῆν χάρις τε καὶ ὠραϊότητος.
Ταῦτά μοι, ὦ Πάτερ Πατέρων, πρὸς σε τὰ φελλί-
σματα· ἀλλ' ἐποπτεύεις ἡμᾶς τοὺς ὁμωνύμους, καὶ
ἀντιδόχους τῆς πρὸς τὸν Κτίστην οἰκειώσιν, ὅς ἐστι
Χριστὸς, εὐφροσύνη αἰώνιος· ὃ ἡ δόξα, καὶ τὸ κρᾶ-
τος, πάντοτε, νῦν, καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτή-
τους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

gloria, et imperium, ubique, nunc, et semper, et in perpetua sæcula sæculorum. Amen.

A de throno fulminis instar emissus, ecclesiam sena-
tumque omnem absumit. Rursum ejulatus et la-
crymæ; populo cupiente potius cum illo exulare,
quam in urbe versari, eisque mors acceptabilior
erat, quam Joanne privari. Interini vero intoleranda
mala magis invalescebant, Deo ita permittente,
æquissimo, novit quo ipse, judicio.

19. Hoc pacto siquidem egressus urbe, e regione
in regionem migrans, illum quem persequendo de-
siderabat, apprehendit. Reputabat enim optimum
895 sibi esse vivere, et mori lucrum¹⁹. Quocirca,
qui bonum certamen certaverat, fidem servaverat,
cursumque consummarat, certaminum præmia, ju-
stitiæ scilicet coronam, retulit²⁰. Cæterum, nec ille,
sponsæ ac liberorum amantissimus, moriendo spon-
sam deseruit, a qua vicissim ipse dilectus fuerat,
nec filios suos benevolentia suæ favore privatos
voluit; sed divina providentia iudicioque pro vo-
litis ad regias ædes reducit; corpore quidem, hoc
quod sub aspectum cadit, spiritu vero, quoad id quod
oculorum aciem fugit. Adeoque responsorum divi-
norum esse præco perseverat, donec Christus iterum
venerit, quocum honore et gloria afficietur, lætitia
et pulchritudinis ejus delictis affluens. Mæx sunt
istæ, Pater Patrum, ad te balbutientis voces. Ad
nos vero respicias, rogo, qui tui cognomines sumus,
vicissimque largire, ut familiares evadamus Crea-
toris, qui est Christus, sempiterna illa lætitia· cui

MONITUM IN ORATIONEM SEQUENTEM.

Homiliani in sanctam Barbaram Joanni Damasceno tribuunt varii codicum manu exaratorum indices. Hanc mihi subministravit Regius 1831, ex quo Latine eam dederat Combefstius in Bibliotheca concionatoria ad diem 4 Decembris, cui quidem diei S. Joannis Damasceni festum Græci consignarunt, ut, ni fallor, significarent auctorem eum esse istius in sanctissimam martyrem orationis, quæ nomen ipsius præfert. Plane nihil in hoc tractatu reperire est, quod ab ejus dictione, stylo et methodo alienum sit. Quoniam de Barbaræ ætate et patria multi dissentiant, hic juvat attexere, quid de utraque repererim in cod. Colb. 2493 vetustissimo, in quo ejus Vita exstat, ut ante Metaphrastem legebatur: Κατ' ἐκαίνους τοὺς καιροὺς βασιλεύοντος Μαξιμιανοῦ τοῦ παρανόμου καὶ ἀπειθεστάτου, ἡγεμονεύοντος δὲ Μαρκιανοῦ, ἦν διαγίγρε μέγας τῶν Χριστιανῶν. Ἦν δὲ τις ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Ἀνατολῆς καλουμένου Ἡλιούπολις (sic) κατοικῶν ἐν χωρίῳ ἐπιλεγόμενῳ, ὡς ἀπὸ σταδίων δέκα δύο Εὐχαιτῶν. Δύσκορος ὄνομα αὐτῷ, πλούσιος σφέδρα· Temporibus illis, imperante scelesto atque impio Maximiano, Marciano præfecturam gerente, facta est magna persecutio contra Christianos. Erat autem in regione Orientis, in loco qui Helipolis vocatur, distatque duodecim stadiis Euchaitis, vir quidam, cui Dioscoro nomen erat, dives valde, etc. Et in fine narrationis: Οὐαλέντιος δὲ τις ἀνὴρ εὐλαβὴς καὶ φοβούμενος τὸν Θεόν, ἡγήσατο τὸ λειψάνον τῶν ἁγίων ἀθλοφόρων Βαρβάρας καὶ Ἰουλιανῆς, καὶ ἐπιμελὺς κηδεύσας αὐτὰ· ἀπέθετο ἐν τόπῳ καλουμένῳ τῆς Νύσσου ἐν Γελασίῳ χωρίῳ ἐν οἰκῇ σερμῶ, ὡς ἀπὸ μιλίων δύο Εὐχαιτῶν· Valentius quidam vir religiosus ac timens Deum, petiit reliquias sanctarum martyrum Barbaræ et Julianæ, easque sollicite curavit, ac deposuit in loco qui Nyssi nuncupabatur in Gelasiis, in honesta domo, quæ duobus millibus Euchaitis distabat. Euchaita in Paphlagonia existisse omnes norunt.

18'.

C

XII.

Τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου πρεσβυτέρου τοῦ δαμασκηνοῦ, ἐγκώμιον εἰς τὴν ἁγίαν καὶ ἐνδοξον τοῦ Χριστοῦ μάρτυρα Βαρβάραν.
α'. Ὑπερκεῖται μὲν ὁμολογούμενός ἀπασαν ἐγκω-

S. Patris nostri Joannis presbyteri Damasceni, laudatio sanctæ et inclatæ martyris Christi Barbaræ.

1. Sanctorum quidem et eorum qui pietatis causa

¹⁹ Philipp. 1, 21. ²⁰ II Tim. iv, 7.

(77) Nonnulla hic desiderantur.

(78) Nota, legebat χρηστὸν, non Χριστόν.

martyrio victores exstiterunt, gloriam, gratiamque, et claritatem, omni laudationum compositioni præcellere, illique furo, qui cultis oratorum, artisque sophisticæ sermonibus collatis veluti symbolis paratur, longè eminere, confessa res est. Ac quidem fore existimo, ut ipsos quoque scientiarum callentissimos, ac qui iis excolendis exercendisque otium omne vitamque impenderunt, argumenti majestas attonitos reddat, consiliiue anxios; multo magis mei similes, homines rudes et indoctos, qui ne extremo quidem, ut aiunt, digito, peritiam illam artisque solertiam, et condendæ orationis præcepta delibarent. Cæterum minime idcirco committendum est, ut orationem aggrediendo, pene stupefacti, conceptoque metu et ignavia cunctantes, nos ipsos, et qui adsunt discendi avidos auditores, emolumentum, quod ex tantorum certaminum, ut par est, mira varietate provenit, expertes relinquamus. Age igitur, supernum nobis instinctum et auxilium ab ejusmodi certaminum inspectore et arbitro Christo invocantes, quam in præsentis merito laudamus, sermone describamus, et velut ob oculos, quanta facultas erit, res illius exponamus, **836** atque inclytæ martyris Barbaræ, cujus solemnia concurrente populo agimus, certaminis specimen velut compendio proponamus: quo nempe potentiam, qua martyres invincibili ratione confirmati roboratique sunt, considerantes, non modicam utilitatem et emendationem inde consequamur: non eo spectantes, ut linguæ disertæ eloquio et facundia, atque elegantia sermonis certamina extollamus (non enim hæc ea ope indigent, quæ facundia præstetur), sed ita ut res simplici nudaque dictione recitemus.

2. Verum animos mihi jam erigite, o Christo martyribusque devotè cælus, mentemque, ne circa ea quæ foris sunt aberret, colligentes et contrahentes, attente quæ dicenda sunt, obaudite. Plane siquidem absurdum est, ut ad mundana spectacula, equorumque cursus, vel palæstræ, vel cujusvis aliter ex gymnici ejusmodi ludis propensiori alacritate curramus, agonisque certamen, atque adversariorum congressum cernere gestiamus, nec, tametsi innumera distrahant, ante recedamus quam finem et victorem, sublatamque palmam, et coronam capiti impositam videamus: idque vero, cum nihil inde commodi referamus. Hic autem, ubi animis utile et spirituale spectaculum est, cujus præses et arbiter, non unus quis terrenorum regum, sed qui cunctis quæ oculis et animo percipiuntur, dominatur, universorum rex Christus Deus noster; inspectores, millena denaque millena cælestium exercituum et potestatum; pugil, inclyta Christique amantissima triumphatrix et martyr Barbara; adversarii, non unus quis aut alter, sed primarius, sicut ait Apostolus: *Non est nobis colluctatio adversus sanguinem et carnem, sed adversus principatus, adversus potestates, adversus mundi rectores tenebrarum, adversus spiritualia nequitie in cælesti-*

A μίων σύνθεσιν, τῶν ἀγίων, καὶ τῆς εὐσεβείας καλῶν μαρτύρων ἡ δόξα, καὶ χάρις, καὶ εὐκλεία, καὶ τῆς ἐκ ρητορικῶν λόγων, καὶ σοφιστικῆς τέχνης λαρυγγισμάτων ἐρανιζομένης ὑπερίδρουται πλάσεως. Καὶ καταπλαγείσαν, οἶμαι, καὶ ἀποροίησαν ἂν πρὸς τὸ τῆς ὑποθέσεως μέγεθος, καὶ οἱ λίαν περὶ τὰς τοιαύτας ἐπιστήμας δεινοί, καὶ τὸν ὅλον ἑαυτῶν βίον περὶ τὰς τοιαύτας τριβὰς, καὶ μελέτας ἐσχολακότες, καὶ κατανηλωκότες· μὴ ὅτι γε οἱ καθ' ἡμᾶς ἀμαθεῖς τε καὶ ἀπειροί, καὶ μὴδ' ἀκριῶ δακτύλῳ, τὸ δὴ λεγόμενον, ταύτης γεγευσμένοι τῆς ἐμπειρίας τε καὶ εὐτεχνίας, καὶ λογογραφικῆς σκέψεως. Ἄλλ' οὐ παρὰ τοῦτο πάντῃ πρὸς τὴν τοῦ λόγου ἐγγείρησιν οἰονοῦντες διιγγιάσαντες, καὶ διὰ τῆς συσχεθέντες, καὶ κατακνήσαντες, ἡμᾶς γε αὐτοὺς, καὶ τὸ παρὸν φιλήκοον **B** ἀκροατήριον, ἀφοίρους τῆς ἐκ τηλικούτων ἀγώνων περιπετίας, ὡς εἰκὸς, προσγενομένης ὠφελείας παντελῶς καταλείψωμεν. Φέρε δὴ οὖν, τὴν ἐκδοθέν ῥοτὴν παρὰ τοῦ τῶν τοιοούτων ἀγωνισμάτων ἐπόπτου καὶ ἀδολογέτου Χριστοῦ, ἴστω καὶ ἐπίκουρον ἐπικαλεσάμενοι, διαγράψωμεν τῷ λόγῳ, καὶ ὡς οὖν τε οὐδ' ὄψιν παραστήσωμεν, τὴν παρ' ἡμῶν νῦν εἰκώτως εὐφημουμένην· καὶ ἥς, τὴν πανήγυριν πάνδημον σημερον ἄγομεν καλλινίκου μάρτυρος Βαρβάρας, τῆς ὁλῆς ἀθλήσεως, ὡς ἐν βραχεὶ τὴν ὑπόθεσιν ἐνστήσωμεθα, ἵνα τὴν ἀοράτως συνεπιστρώουσιν, καὶ νεορῶσαν τοὺς μάρτυρας θέλαν κατανοήσαντες δύναμιν, οὗ τὴν τυχοῦσαν τῇ ψυχῇ προσπορισώμεθα δυνάμιν, καὶ βελτίωσιν· οὐκ εὐγλωττίας ἥχοις, καὶ ῥήμασιν τοὺς ἀγῶνας ἐπαίρειν πειρώμενοι. Οὐδὲ γὰρ **C** τῆς ἐκ τῶν λόγων οὗτοι βοηθείας προσδίδονται· αὐτὰ δὲ δὴ πού τὰ πράγματα ψιλῇ τῇ φράσει διεξερχόμενοι.

β'. Ἄλλὰ διανόστητέ μοι λοιπόν, ὦ φιλόχριστον καὶ φιλόμαρτος σύστημα, καὶ τὸν νοῦν τῆς ἐπὶ τὰ ἔξω περιπλανήσεως περιπτύξαντες καὶ συστελλαντες, προσεχῶς τῶν λεγομένων ἀκούσατε. Καὶ γὰρ ἄτοπον, ἐπὶ μὲν τὰ κοσμικὰ θέατρα, ἱπποδρομίας ἢ παλαίστρας φημί, ἢ τινος τῶν τοιοούτων γυμνικῶν ἀγώνων προθύμως συνδραμεῖν, καὶ τὴν ἐμιλλαν τῆς ἀγωνίας, καὶ τὴν τῶν ἀντιπάλων συμπλοκὴν ὑπηγμένως ἐθέλιν ἰδεῖν, καὶ μὴ πρότερον ἀποστήναι, καὶν μυρία περισπῶνται, πρὶν τὸ τέλος, καὶ τὸν νίκην ἀπενεργάμενον ἐκποτεῦσαι, τὸ βραβεῖον τε ἀράμενον, καὶ τὸ στέφος ἀναδυσάμενον, καίτοι μὴδὲν **D** ἑαυτοῖς ἐκείθεν ἐπιφερομένους τὸ ὄφελος. Ἐνταῦθα δὲ ἐνθα ψυχωφελές, καὶ πνευματικὸν ἡμῖν πρόκειται θέατρον, ἀγωνοθέτην μὲν κατηγμένον, οὐκ ἓνα τῶν ἐπὶ γῆς βασιλέων, ἀλλὰ τῶν ἀπάντων ὁρατῶν καὶ ἀοράτων ἡγεμονεύοντα παντάνακτα Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν, θεατὰς δὲ, τὰς χιλιάδας, καὶ μυριάδας τῶν ἐπουρανίων στρατιῶν καὶ δυνάμεων, ἀγωνιουμένην δὲ, Βαρβάραν τὴν ἀοιδίμον, καὶ καμπόθητον τοῦ Χριστοῦ στεφανίτιν καὶ μάρτυρα, ἀντιπάλους δὲ, οὐκ ἓνα πού, ἢ δεύτερον, ἀλλὰ πρῶτον μὲν, καθὼς φησὶν ὁ Ἀπόστολος; Οὐ γὰρ ἔχομεν τὴν πάλιν πρὸς αἷμα, καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτας

τῶ σκότους, πρὸς τὰ πνευματικά τῆς πορνείας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, τοῦτέστιν, διὰ τὰ ἐπουράνια. Πρὸς τοὺτοις δὲ, καὶ τὸν ἴδιον κατὰ σάρκα πνεῦμα, καὶ τοὺς κοσμικοὺς ἡγεμόνας, καὶ ἀρχοντας, οὓς ἡ πάλαινος τοῦ Χριστοῦ ἀμνής Βαρβάρα παλαιστρίτα· ἐκέκτητο, ἐξ ὁρατῶν καὶ ἀοράτων πολεμίων συγκαιμένων.

γ. Τοιαύτης οὖν ἡμῖν ἁλλων θεωρίας προτιθεμένης, οὐκ ἐπιστεύσομεν πρὸς τὴν τούτων ἐνόπτευσιν, καὶ τὰς συμβολὰς, καὶ πλοκάς, καὶ λαβὰς ἀμφοτέρων (79) κατὰρδωμεν, καὶ τὴν νίκην τῆς ἡμετέρας ἱερωνίκου, καὶ στεφανίτιδος ἐπαθρήσομεν· καὶ τοὺς μὲν στρυγεροὺς δαίμονας ἡττωμένους καὶ κατασχυνομένους καὶ πίπτοντας, τοὺς ἀγγελικοὺς δὲ δῆμους ἀλαλαγμοὺς ἐπιφωνοῦντας, καὶ ἐπινικίους κρότοις τὴν καλλίνικον εὐφημοῦντας καὶ γεραίροντας, καὶ Χριστὸν αὐτὸν ὡς ἀγωνοθέτην, τοῦ βασιλικοῦ θρόνου, καθάπερ ἐπὶ Στεφάνου τοῦ πρωτομάρτυρος, ἐπανιστάμενον, καὶ τοὺς στεφάνους προτείνοντα, καὶ ἰδρῶσι περιβρέομένην τὴν νικηφόρον, ὅπ' ἀγγέλων δορυφορουμένην ὑποδεχόμενον, καὶ περιπτυσσόμενον, καὶ τῶς ἐπουρανοῖς θαλάμοις, καὶ νυμφῶσιν ἐνευαλοῦντα· τί τοῖς φιλοθεάμοις τοῦ τοιοῦδε θεάματος τερπνότερον, ἢ ἥδύτερον, ἢ ἐπικερδέστερον; «Μακάριστος γάρ, φησὶν Βασίλειος ὁ ἐλεῖς τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλος, γνησίως μαρτυρήσαντας, ἵνα γένῃ μάρτυς τῇ προαιρέσει, καὶ ἐκβῇ (80) χωρὶς αἵματος, καὶ μαστίγων, καὶ αἰκισμῶν (81).» Ἀρὰ ἐστὶν τίς ἑτέρα τῆς τοιαύτης ἐποφίας ἢ πραγματείας κερδαλεωτέρα, καὶ τὸν πλοῦτον προσφέρουσα C πλεονα; οὐ μοι δοκεῖ.

Ἄλλὰ τί πέπονθα, ὦ φίλοι; πρὶν τῇ ἀρχῇ τῶν ἀγώνων προσβάλωμεν, πρὸς τὸ τέλος ἡμεῖς ὁ λόγος παρώρμησεν. Ἄγε δὴ οὖν, αὐτὸν ἀνακαλεσάμενοι, τῶν προδύρων τοῦ μαρτυρίου ἐπιδῶμεν ἥδη, καὶ τῆς κατὰ μέρος διηγέσεως καταρξώμεθα.

δ. Τοῦ παναγάθου, καὶ φιλοκτιρμόνου Θεοῦ Λόγου τὸ ἴδιον πλαστούργημα, ὅπερ κατ' εἰκόνα τὴν ἑαυτοῦ ἀρχῇθεν πεποίηκεν, καὶ τῶν ἐπιγείων τὴν ἡγεμονίαν ἐγκαχεῖρκεν, ὅπῃ τῆς τοῦ νοητοῦ δὲ διὰ τοῦ αἰσθητοῦ ὅρατος ἀπάτης ἐκ τῆς τοῦ παραδείσου τρυφῆς ἐξενηνεγμένον ἐωρακίτος, καὶ λοιπὸν δεδογλωμένον, καὶ παγγενεὶ οὐ μόνον τῇ φθορᾷ ὑποβεβλημένον, ἀλλὰ καὶ εἰς πολυσχεδεῖς πλάνας καὶ πάθη ἀτιμίας ὀπηγμένον, καὶ τοσοῦτον τῷ ζῳφῇ τῆς ἀσεβείας τοὺς ψυχικοὺς ὀφθαλμοὺς ἐσκοτισμένον, ὥς καὶ τὸν ὄντως ὄντα Θεὸν καταλειπομένην, ξύλοις δὲ καὶ λίθοις, καὶ ἀναισθητῇ ὕλῃ τὴν προσκύνησιν προσενηγοῦνται, καὶ ὑπὸ τοῦ πονηροῦ, καὶ ἀποστατικοῦ δαίμονος εἰς ἐσχάτον ἄβου καὶ ἀσεβείας ἐξωσμένον καὶ κατεβρίμμενον, οὐκ ἤνεγκεν τὴν τοῦ ἀλάστορος τυράννου ὕβριν, καὶ τοῦ πεπλανημένου ἀνθρώπου ἀπηλπισμένην ἀπώλειαν. Οὕτω δὲ μᾶλλον τοῦ ἰδίου ἀναλαδῶν ποιήματος, ἐξ ἀπειρογάμου νεά-

A bus²¹, id est caelestium causa. Præterea proprius etiam carnalis spiritus, mundique præses et magistratus ac principes, hos castissima Christi ovis Barbara luctatores nacta est, confiato ipsi hostium tam visibilium quam invisibilium cuneo.

3. Talibus itaque certaminibus nobis ad spectaculum propositis, annon festinabimus ad hæc cernenda, ut utrorumque congressiones, inflexiones, et prehensiones contemplemur, et sacre victiciæ corona redimitæ triumphum cernemus? ac quidem infestos demones superatos, magno suo pudore cadentes: angelorum autem populos læto strepitu acclamantes, et victoriæ plausibus victricem egregiam exornantes: ipsum denique Christum, ut certaminum præsidem e regia sede, haud secus atque Stephano protomartyri, assurgentem et coronas porrigentem, inque caelestibus thalamis et toris circumfusam sudoribus victricem, et ambitioso angelorum satellitio deductam, collocantem? Quid spectaculorum amatoribus ejusmodi spectaculo jucundius aut delectabilius? «Beatos illos prædica, inquit sacer Ecclesiæ doctor Basilus, qui martyrio vere sancti sunt, ut animi proposito martyr ipse efficiaris, et evadas 897 sine cruore, verberibus et suppliciis.» Nunquid ulla altera inspectio aut negotiatio est, quæ majorem quæstum, ac divitiarum ampliores afferat? plane non puto.

Verum quid accidit, dilectissimi? cum certaminum primordia necdum attigerimus, in finem nos oratio pepulit. Age igitur, ea ad initium revocata, in martyrii atria pedem ante inferamus, tumque sigillatim cuncta narrare incipiamus.

4. Cum benignissimus misericordissimusque Deus Verbum, signum suum, quod ab initio ad imaginem suam condiderat, cuique terrenorum principatum commiserat, spiritualis serpentis fraude, aspectabilis serpentis opera, paradiso volu- ptatis ejectum conspexisset, jamque adeo mancipatum nec mortis duntaxat interitioni cum universa progenie addictum, sed et in diversissimos errores probrosissimosque affectus devectum, eaque impietatis caligine mentis oculos obæcaturum, ut eo qui vere Deus est derelicto, diis ex ligno et lapide fabricatis expertique sensus materiæ cultum adhiberet, atque a nequissimo et desertore demone in extremam inferni, et impietatis foveam delirum et projectum; nefarii tyranni injuriam non tulit, nec desperatam decepti hominis perditionem. Quam obrem ut creaturæ suæ opitularetur, ex puella nuptialis congressus nescia assumptum vellus bonus

²¹ Ephes. vi, 12.

(79) Legero, κατανοήσωμεν.

(80) Apud Basilium, χωρὶς διωγμοῦ, χωρὶς πυρὸς, χωρὶς μαστίγων, τῶν αὐτῶν, αὐτοῖς μισθῶν τζω-

μένος.

(81) Basil., Hom. in 40 marty.

Ipse Pastor induit, seductumque illius specie adversarium, et cruce expugnatum, tyrannide, ut justum erat, eiecit; utpote qui per summam injuriam, mortem ad ultionem peccati decretam, adversus illum instruxerat, qui a peccato immunis esset. Non enim mortis poenae et vindictae erat obnoxius, qui peccatum minime gustaverat.

5. Quamobrem ille qui injuste hominem peremit, vicissim ipse jure perimendus erit, et quas conquieserat opes amissurus est. Illius etenim interemptio, potestatis amissio et ejectio est: demonum quippe genus immortale conditum a Deo fuit. Sed et Dominus quo passus est tempore, aiebat: *Venit princeps mundi hujus, et in me non inveniet quidquam* 21: hoc est nullum germen eorum quae seminavit, aut peccati vestigium, aut odorem, aut umbræ indicium. Nam, ut cum propheta loquar: *Peccatum non fecit, nec dolus inventus est in ore ejus* 22. Quocirca iterum dicebat: *Nunc judicium est mundi, nunc princeps hujus mundi ejicietur foras* 23; sive tyrannidem amittet, et amandabitur. Sua igitur resurrectione, humana massa reparata, sanctos deinceps apostolos in universi terrarum orbis fines emittit, ut salutarem prædicationem hominibus annuntient, et ad suum reducant auctorem, Spiritusque fulgoribus impietatis tenebras dissolvant, errorem exterminent, veritatem doceant. Inde, quemadmodum ignis copiosissima amplissimaque lignorum strue correpta, celerrime elatiorem in flammam exsurgit, aliaque ex aliis vicina depascitur, neque lucis suae vim in **898** angulo potest abdere, sed cunctis etiam remotissimis conspicuam reddit: sic divinus ille ignis, quem ut mitteret in terram, Dominus supra terram ascendit 24, ille, inquam, qui omne peccatum, omnemque pravum et terrenum habitum et affectionem absorbit et abolet, per apostolos eorumque successores, in hominum animos commigrans; eos quidem quotquot lenes erant mollesque et reformationi idonei, suumque auctorem, atque a captivitate cui addicti erant, redemptorem expectabant, confestim abstersis peccatorum sordibus et emundatis, divinos, lucidos et claros adornavit; illos autem qui impietatis labem alte hauserant, ac vespertilionum more, ne lucente quidem sole suis ipsorum oculis micantem lucem inferri sustinebant, sed in tenebris perpetuo agere et in caeno volutari maluerant, extremo gehennæ igni addixit, ceu qui sponte insanabiliter laborare cupiverint.

βουλομένους εἰσδέχεσθαι, ἀλλ' ἐν σκότει διαγίνει, καὶ τῷ βορβόρῳ ἐγκαλινδεῖσθαι διηνεκῷ, προαιρουμένων, τῷ τελευταίῳ τῆς γενένης κυρὶ παρέπεμπεν, ὡς ἀνίστα νοσεῖν ἱελουσίως ποθήσαντας.

6. Verum ejusmodi non fuit celeberrimæ Barbaræ sacratissimus ac purissimus animus. Quin potius fidei splendore suscepto, et tenebris cum luce collatis, immensum inter eas discrimen comperiens, et quantum Dei notitia idolorum errori et caliginī antecelleret, statim, ceu terra bona et pinguis, cre-

Α νιδος τὸ κώδιον ὁ Ποιμὴν ὁ καλὸς περιέθετο, δι' οὗ τὸν ἀντίδικον δολάσας, καὶ τῷ σταυρῷ καταγωνισάμενος, δικαίως τῆς τυραννίδος ἐκδέδληκεν, ὡς ἀδίκως τῷ ἁμαρτίας ἀπέφω, καθ' ἣν ὁ θάνατος ὤριστο, τὸν θάνατον ἐφοπλίσαντα. Οὐ γὰρ θανάτου εὐθύναις καὶ ἐπιτιμίοις ὑπέκειτο, ὁ ἁμαρτίας παντάπασιν ἀγευστος.

ε'. Ὁ τοίνυν τοῦτον ἀδίκως ἀνηρηκώς, ἐνδίκως ἀνταναιρεθήσεται, καὶ οὐ ἐκείνητο πλούτου, στερηθήσεται. Ἐκείνου γὰρ ἀναίρεσις, ἡ τῆς ἐξουσίας ἐστὶν ἐκβολὴ καὶ ἐκπτώσις· ἀθάνατον γὰρ τὸ διαίμωνιον φύλον ὑπὸ τοῦ Κτίστου διεημιούρηται. Καὶ ὁ Κύριος γὰρ παρὰ τὸν τοῦ πάθους καιρὸν ἔφασκεν· *Ἔρχεται ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ἐν ἐμοὶ εὐρήσκει οὐδέν*· τοῦτέστι, τῶν ἐκείνου σπερμάτων γεωργιον, ἡ ἁμαρτίας ἴχνος, ἡ ὁσμὴν, ἡ ἀποσκίασμα. Ἄμαρτίαν γὰρ οὐκ ἐποίησεν, προφητικῶς εἰπεῖν, οὐδὲ δόλος εὐρέθη ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ. Διὸ καὶ πάλιν εἶπεν, *Νῦν κρίσις τοῦ κόσμου τούτου ἐστίν· νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἐκλήθησεται* ἔξω, ἦτοι, τῆς τυραννίδος ἐκπασσέται, καὶ μεταστρέφεται. Διὰ τῆς αὐτοῦ τοιγαροῦν ἀναστάσεως τὸ ἡμέτερον ἀνασκευάσας καὶ ἀνανεωσάμενος φύραμα, τοὺς ἱεροὺς λοιπὸν ἀποστόλους κατὰ πάσης ἐκπέμπει τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα, τὸ σωτήριον τοῖς βροτοῖς διαγγέλλοντας κήρυγμα, καὶ πρὸς τὸν ἴδιον ποιητὴν ἐπαναγόντας, καὶ τῆς ἀθείας τὸν σκότον τοῖς τοῦ πνεύματος ἀμαρτυρίαις διαλύοντας, καὶ τὴν πλάνην ἐξαφανίζοντας, καὶ θεογνωσίαν διδάσκοντας. Ἐντεῦθεν ὥσπερ πολυξύλου, καὶ ἀμφιλαφεστάτης ὕλης πῦρ ἐπιδροξάμενον, τάχιστα εἰς ἐπηρμένην φλόγα ἐπαίρεται, καὶ εἰς τὰ προσεχῆ μεταβατικῶς διαδίδεται· καὶ τὴν λαμπρότητα, καὶ ἐνέργειαν οὐκ ἐν τῷ παραθύστῳ κατέχειν δύναται, ἀλλ' ἐκδηλον ἅπασι, καὶ τοῖς μακρὰν ἀπωχισμένοις καθίστησιν. Οὕτως δὲ λοιπὸν καὶ τὸ θεῖον πῦρ, ὃ βαλεῖν ἐπὶ τῆς γῆς, ὁ τῆς γῆς ἀνωθεν καταπεφοίτηκε Κύριος, τὸ ἀναλωτικὸν ἀπάσης ἁμαρτίας, καὶ μογηρᾶς, καὶ ὕλιδους ἐξείως τε, καὶ ἀδείσεως διὰ τῶν ἀποστόλων, καὶ τῶν τούτων διαδόχων, εἰς τὰς ἀνθρωπίνας διαβαῖν ψυχάς. Καὶ τὰς μὲν, ὅσαι λείαι τε ἦσαν, καὶ ἀπαλαί, καὶ πρὸς ἀνάπλασιν ἐπιτήδεαι, καὶ τὸν ἑαυτῶν ποιητὴν καὶ λυτρωτὴν ἐκ τῆς συνερούσης αἰχμαλωσίας ἐπιποθοῦσαι, καὶ ἀναμένουσαι, αὐτίκα τῆς τῶν ἁμαρτημάτων κηλίδος ἀποσμηχον, καὶ ἀνακαθαίρον, θεοειδεῖς, καὶ φωτεινὰς, καὶ λαμπρὰς ἀπετόρνευσεν· τοὺς δὲ γε κατὰ βάθος δεδεγμένους τὴν τῆς ἀσεθείας ἐκουσίως ποῦντητα, καὶ νυκτερίδων δίκην μῆτε τοῦ ἡλίου λάμπαντος τὸ φέγγος τοῖς ἑαυτῶν ὀφθαλμοῖς

ζ'. Ἄλλ' οὐ τοιαύτη τῆς πανευφήμου μάρτυρος Βαρβάρας ἡ πανίερὸς καὶ καθαρωτάτη ψυχὴ, δεδεγμένη δὲ μᾶλλον τὴν αἴγλην τῆς πίστεως, καὶ τὸ φῶς τῷ ζῶνι συγκρίνασα, καὶ τὸ ἀσύγκριτον ὅσον ὑπεροχικῶς ἰδοῦσα, κεκτημένη τὴν θείαν ἐπίγνωσιν πρὸς τὴν τῷ βδελυγμάτων πλάνην καὶ σκότασιν,

21 Jean. xiv, 30. 22 Isa. v, 3, 9. 23 Joan. xii, 31.

24 Luc. xii, 49.

εὐθὺς ὡς περ γῆ καλὴ τε καὶ πλύν, τὸν οὐράνιον σπόρον ἀρπάσασα, καὶ ἐπιμελῶς τῇ ἐργασίᾳ τῶν ἐντολῶν γεωργήσασα, ἑκαρποφόρησεν εἰς τριάκοντα, καὶ εἰς ἐξήκοντα, καὶ εἰς ἑκατὸν, ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ τιθεμένη, καὶ πρὸς ἀρετῶν προβαίνουσα τελειότητα. Πέρας τῆ οὖν, τὸ προφητικὸν ἐδέξατο λόγιον, *Καὶ πλησθήσεται, φάσκον, πᾶσα ἡ γῆ τοῦ γνῶναι τὸν Κύριον, ὡς ὕδωρ πολὺ (82) καλύπτει θαλάσσαν* τῶν ἐθνῶν δηλαδὴ τὰ συστήματα, θαλάσσας τροπικῶς τῆς προφητικῆς προσαγορευούσης χάριτος. Ἄλλ' οὐκ ἦνεγκεν ὁ μισάγαθος καὶ φιλοπόνηρος δαίμων τῶν σωζομένων τὴν πληθύν ὁρᾶν ὁσημέραι προκοπτοῦσαν. Ὁ γὰρ ἐν ἀρχῇ τὸν Ἀδὰμ μετὰ τῆς συζύγου βασικῆς τῆς ἐν παραδείσῳ διαγωγῆς, σχολῇ γε ἂν ἑκαρτέρει τὰς ἀναριθμήτους μυριάδας, οὐκ εἰς παραδείσον αἰσθητὸν καὶ ἐπίγειον, ἀλλ' εἰς οὐρανὸν, ἀφ' οὗπερ αὐτὸς ὡς σιδήρεος βόλος ἐξερίπται, διὰ πίστεως τῆς εἰς Χριστὸν θεώμενος ἀναβαίνοντας. Ἐξαιτεῖται τοίνυν τὴν πείραν ὁ πειραστής· οὐ γὰρ ἔχει μὴ λαμβάνων κατ' οὐδενὸς τὴν ἐξουσίαν· ἀλλ' ὡς περ πάλαι ἀκηκῶς τοῦ Θεοῦ τῷ ἰδίῳ ἐγκαυχωμένου θεράποντι, καὶ φάσκοντος, *Προσέσχεος τῇ διανοίᾳ σου τῷ θεράποντί μου Ἰὼβ, δεῖ οὐκ ἔστιν κατ' αὐτὸν ἀνθρώπος ἐπὶ τῆς γῆς, ἀκακος, δίκαιος, ἀληθινός, θεοσεβής, ἀπεχόμενος ἀπὸ παντὸς ποτηροῦ πρᾶγματος*· Εὐθὺς ἐκεῖνος· τῷ φθόνῳ πληγείς, ἀπεκρίνατο, *Μὴ θεωρεῖν Ἰὼβ τὸν Κύριον σέβεται*, x. τ. εἰ· Ἄλλ' ἀπόσπειλόν με, ἵνα ἀψώμαι τῶν σαρκῶν αὐτοῦ, εἰ μὴ εἰς πρόσωπον εὐλογεῖ. Ἐτα βουλόμενος πᾶσιν ἀποδείξει τὸν ἰσὺν θεράποντα ὁ Θεός, καὶ ἐν τοῖς ἐσχάτοις κινδύνῳ στεβρὸν καὶ ἀνάλωτον, τούτῳ τὴν αἰτησὶν οἰδῶσιν, ἵνα μὴ δόξῃ ὡς ἔτυχεν εἰρησθαι ἢ καύχησις. Οὕτω καὶ τότε, ἀκηκῶς ὁ παμπόνηρος τοῦ Κυρίου περὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐγκαυμασιτικῶς ἀποφαινομένου, *Καὶ πύλαι ᾗδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς*, πύλας ᾗδου τὰς παντοίας τῶν κολάσεων ιδέας εἰς ᾗδην καὶ θάνατον ὠδοῦσας, καὶ καταγοῦσας ὀνομάζοντος, ἐξαιτεῖται πάλιν ἀναιδῶς τὴν πείραν. Καὶ δὴ λαβὼν τὴν ἐξουσίαν, ὄργανα λοιπὸν τῆς ἀσεβείας μετὰ, καὶ αὐτῷ τῇ τοῦ τρόπου παριστούμενος ὡμότητι ἐκλεξάμενος, τούτους καθίστησιν ἡγεμόνας καὶ ἄρχοντας· καὶ δόγμα καθολικῶς δι' ἐκείνων ἐκτίθησιν, τοῦ μὲν Χριστοῦ παύεσθαι τὴν προσκύνησιν, εἰδώλοισι δὲ τὰς θυσίας προσφέρεσθαι, καὶ ἀφειδῶς παντοίαις κολάσεσιν ἀναρεῖσθαι τοὺς ἀντιλέγοντας. Ἐντεῦθεν ἡλικία πᾶσα, καὶ ἀξία, ἀρρένων τε καὶ θηλῶν, χόρτου δίκην ἀσυμπαθῶς κατεθερίετο τῶν Χριστοῦ τὴν πίστιν μέχρι θανάτου τηρεῖν προαιρουμένων ἄνθρωπων, καὶ ἀπαρτεγχεύοντων.

Ζ'. Κατ' ἐκεῖνον δὲ οὖν καιροῦ, Μαξιμιανοῦ τοῦ ἀσεβοῦς βασιλεύοντος, ἡγεμονεύοντος δὲ Μαρκιανοῦ, ἦν τις τοπάρχης, φησὶν, ὀνόματι Διόσκορος, πλούσιος σφόδρα, ἐμμανὲς δὲ περὶ τὴν τῶν ἀψύχων εἰδώλων προσκύνησιν. Οὗτος μονογενὲς ἔσχε θυγάτριον, Βαρ-

A lesti semine suscepto, mandatorum exsecutio ne diligenter exulta, tricesimum fructum, sexagesimumque, ac centesimum attulit, ascensiones in corde suo ad virtutum perfectionem provehens. Quamobrem impletum tandem est propheticum illud oraculum, quo dicitur: *Repleta est terra cognitione Domini, quasi aqua multa cooperiens maria*⁸²; prophetica scilicet gratia figurato sensu gentium cœtus sic appellante. At non tulit ille bonis infestus et nequissimus dæmon, ut eorum qui salute donandi essent, novis quotidie accessionibus augescentem censum videret. Qui enim ab initio felicem illam in paradiso vitæ rationem Adamo conjugique inviderat, multo minus, cum sic innumerabiles myriadas, non in aspectabilem terrenumque paradysum, sed in cœlum, unde ipse veluti ferrea moles projectus fuerat, per fidem in Christum ascendentes cerneret, rem non sustinuit. Quocirca tentandi licentiam tentator poscit. Nullam quippe adversus aliquem potestatem habet, quin acceperit. Sed sicut olim, cum Deum de famulo suo gloriantem audivisset, atque dicentem: *Attendisti mente tua sermo meo Job, quod non sit homo qualis ille super terram, innocens, justus, verax, colens Deum, abstinens ab omni re mala*⁸³? mox ille invidia percitus, respondit: *Num gratis Job Dominum colit*⁸⁴? et quæ sequuntur; *sed mitte me, ut tangam ejus carnes, nisi in faciem benedicat*⁸⁵. Tum Deus, ut famuli sui in extremis quoque periculis firmam et invictam animi fortitudinem conspicuum faceret, petenti diabolo annuit, ne frustra gloriatus videretur. Sic tunc etiam scelestissimus, audito quod Dominus de Ecclesia non sine magnificæ laudis titulo dixerat: *Et portæ inferi non prævalebunt adversus eam*⁸⁶ (ubi portas 899 inferi varii omnisque generis cruciatus, qui ad inferos et mortem trudent et præcipitant, appellavit), rursus impudenter tentandi postulat facultatem. Qua accepta, delectis deinceps omni impietate plenis, sibi que sævitia paribus instrumentis, hos præfectos et principes constituit, perque eos universale hoc edictum sancit: Desinat Christo cultus adhiberi: idolis victimæ flant; ac contradicentes nulla indulgentia omni suppliciorum genere pereant. Hinc omnis ætas et dignitas, masculi et feminæ, qui Christi fidem ad mortem usque inviolabilem sinceramque servare proposuissent, haud secus ac senum nulla misericordia demetebantur.

7. Per id itaque tempus, imperante impio Maximiano, et Marciano præside, erat quis regionis præpositus, Dioscorus nomine, valde dives, erga inanimata idola ad insaniam devotus. Hic unicam susceperat filiam, nomine Barbaram, egregia pul-

⁸² Isa. xi, 9. ⁸³ Job i, 8. ⁸⁴ ibid. 9. ⁸⁵ ibid. 11. ⁸⁶ Matth. xvi, 18.

(82) Syxl. & κατακαλύψαι, quæ possit operire.

chritudine formosam, et morum honestate insignem. Quamobrem exstructa turri alta, in ea virginem, ne hominum aspectibus pateret, ob florentem præfulgentemque venustatis claritatem et splendorem conclusit. Quæ cum illic ageret, a sæculi rerum tumultibus vacans, pietate plenas cogitationes animo versabat, easque colebat et alebat. Sic enim comparatum est, ut solitudo subtilium et præmagnificorum cogitatum parens sit. Ac quidem idolorum errorem et cultum, ut qui ad inferni laqueum truderet, exsecrabatur: veram autem Christianorum fidem, sanctæque et consubstantialis Trinitatis venerandam confessionem, ceu quæ in cælos subveheret, confovebat et amplexabatur; ac doctrinam de animi immortalitate, de regno cælorum, de perenni beatitate, necnon de gehenna, æternoque illic supplicio; insuper vero temporanearum sæculi rerum instabilem labilemque vertiginem, animo pingebat ac solvebat, instructas item lampadibus virgines, incorruptibili sponso Christo in cœlesti thalamo copulatas, et interioris et arcane felicitatis deliciis potientes, perpetuo sibi repræsentabat, ac beatissima illa sorte inexplicabilique gaudio, et ea gloria quam sermo nullus eloquatur, digna fieri gliscebatur, desiderabat, ei exorabat.

8. Dum prudens et casta virgo ejusmodi considerationibus animum constiparet, adfuit pater: et multis proceribus profitentibus pluris se facere illius nuptias et connubium, jubet ipsam votis annuere. At illa sermones ejusmodi tanquam nugæ et sibi molestos spernens, irato vultu patrem inspiciebat, perniciosam hanc animo cohortationem prorsus submovet, denuntiatque rem ejusmodi nunquam suggerat. Ridiculum enim prorsusque absurdum virgo censebat, quæ se semel cœlesti et immortalī Christo addidisset ac copulasset, iis qui vermium instar in cenosis se volutantium lacubus in gentilitatis luto versabantur, obsecundare. **900** Quocirca puellæ parens, omni diligentia balneum construens, cum duas fenestras ad austrum, quibus lumen induceretur, fabris imperasset, in locum quemdam profectus est. At Trinitatis ancilla sponsaque Barbara, dispecto edificio, operarios, ut tres fenestras structuræ aptarent, compulit. Tum reversa, cum se iterum speciosa virgo in turrim suam recepisset, simulacra videt quæ pater colebat, animi sensusque expertia: mox Spiritu sancto repleta, divinamque ac præferendam æmulationem assumens, in eorum despicabiles vultus conspuit, opportune Davidicum illud melos usurpans: *Similes vobis fiant qui faciunt vos, et omnes qui confidunt in vobis*¹¹. O beatam vere et religiosam animam! O fide ferventem puellam, fide ornatam! O adolescentulam divino sensu ac prudentia patris insaniam dementiamque irridentem! O filiam parentis Evæ firmo sensu revocantem salutem

A θάραν ἐνόματι, κάλλους ὡραιότητι διαπρέπουσαν, καὶ τρόπου σεμνότητι διαλάμπουσαν. Πύργον οὖν ὑψηλὴν δειμάμενος, ἐκείσε τὴν παρθένον κατέκλεισεν, ὥστε μὴ ὁρᾶσθαι αὐτὴν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, διὰ τὴν ἐπανθοῦσαν καὶ ἀπαστράπτουσαν τοῦ κάλλους φανότητα καὶ λαμπρότητα. Αὐτῇ οὖν διαιωμένη, ἄτερ τῶν ἐξωθεν θορύβων ἀφρησυχάσασα, λογισμοὺς ἀνεκίνει θεοσεβείας, καὶ τούτους ἐγεώργει, καὶ ἔτρεφεν· οἶδεν γὰρ ἐρημία, ἐννοῶν ἰσχνῶν, καὶ μεγαλοφουεστάτων μῆτηρ καθίστασθαι. Καὶ τὴν μὲν τῶν εἰδώλων κλάνην καὶ λατρείαν, ὡς εἰς ἡδου πέταυρον κατάγουσαν ἐβδελύττετο, τὴν δ' ἀληθῆ τῶν Χριστιανῶν πίστιν, καὶ τὴν τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος σεπτὴν ὁμολογίαν, ὡς εἰς οὐρανούς ἀνάγουσαν, περιέβαλε καὶ προσέειπε· τοὺς τε περὶ ἀθανασίας ψυχῆς λόγους, περὶ τε βασιλείας οὐρανῶν, καὶ τῆς τῶν ἀχηράτων ἀπολαύσεως, περὶ τε γενένης, καὶ τῆς ἐκείσε ἀτελευτήτου κολάσεως, πρὸς τοῦτοις δὲ, καὶ τὴν τῶν προσκαίρων τοῦ κόσμου τούτου πραγμάτων ἄστατον περιφορὰν καὶ ἀδέδιαιον κατὰ νοῦν ἐξωγράφει, καὶ ἀνελεῖται· καὶ τὰς λαμπαδηφόρους παρθένας, τὰς τῷ ἀφάρτῳ νυμφίῳ Χριστῷ ἐν τῇ ἑπουρανίῳ παστάδι συναποτιμνάς, καὶ τῆς ἐνθον ἀπορρήτου κατατρυσίας μακαριότητος, αἰὶ ἐφαντάζετο. Καὶ τῆς πανολβίου ἐκείνης μοίρας καὶ χαρμονῆς ἀνεκφράστου, καὶ ἀνεκλαλήτου δόξης, καταξιοθῆναι ἐγλίχετο, καὶ ἐπεθύμει, καὶ ἠύχετο.

η'. Ἐν τοῖς τοιοῦτοις οὖν θεωρήμασι τῆς σώφρονος καὶ ἀγνῆς παρθένου τὴν ψυχὴν πυκναζούσης, C ἐφίσταται ὁ πατήρ. Ἀναδιδασκόντων δὲ αὐτὸν πολλῶν μεγιστάνων, καὶ περὶ πολλοῦ ποιέσθαι τὴν ταύτης συζυγίαν τε, καὶ πρὸς γαμικὴν ὁμιλίαν συνάφειαν, εἰ; τοῦτο αὐτὴν ἐπινεύουσι προτρέπειτο. Ἡ δὲ τοὺς τοιοῦτους λόγους ὡς λήρους, καὶ ὀληρούς διαπύσασα, μετ' ὀργῆς τῷ γεγεννηχότῃ ἐμβρόντως ἀτενίσασα, τὴν ψυχοδολίᾳ ταύτῃ παραινέσιν παντελῶς ἀποσελεται, μηκέτι μνήμην τοιοῦτου πράγματος αὐτῇ προσάγειν παρεγγυήσασα. Γελοῖον γὰρ καὶ πάσης ἀτοπίας ἀνάμεστον ἢ παρθένος ἡγήσατο, καθάπαξ αὐτὴν τῷ οὐρανίῳ καὶ ἀθανάτῳ νυμφίῳ ἀναθεῖσά τε καὶ συνάψασα, εἰ τοῖς σκολήκιον δίκην λυώδεσι τέλμασιν λυσσωμένων ἑλληνικῶ βορβόρῳ ὑπείξειεν. Ὁ τοίνυν ταύτης πατὴρ βαλάνειον σπουδῇ πολλῇ τὸ τηλικαῦτα οἰκοδομῶν, ἐπιτάξας τοῖς τεχνί- D ταις κατὰ νότον δύο θυρίδας φωταγωγούς κατασκευάσαι, ἀπεδήμησεν εἰς χώραν τινά. Ἡ δὲ τῆς Τριάδος δοῦλη καὶ νύμφη Βαρβάρα, τὸ ἔργον τῆς οἰκοδομῆς ἐπισκεψαμένη, τρεῖς θυρίδας ἐφαρμόσαι τῷ οἰκοδομήματι τοὺς ἐργάτας ἡνάγκασεν. Ἐπανιοῦσα δὲ, καὶ παλινδρομοῦσα ἐπὶ τὸν ἴδιον πύργον ἢ καλὴ παρθένος, ὁρᾷ τὰ ἄψυχα καὶ ἀναλίσθητα εἰδῶλα, οἷς τὸ εἶδος ὁ πατήρ προσεκόμιζεν, καὶ δὴ Πνεύματος ἁγίου πλησθεῖσα, καὶ ζῆλον ἀναλαβοῦσα ἔγθεον καὶ ἀνάπυρον, εἰς τὰ ἄτιμα αὐτῶν ἐνέπτυσεν πρόσωπα, τὸ τοῦ προφήτου Δαβὶδ εὐχαίρως εἰπούσα μελῶδημα, Ὅμοιοι ὁμῶν γένοιτο οἱ ποιοῦντες ὑμᾶς, καὶ πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ' ὑμᾶς. Ὁ μακαρίας ὄντως, καὶ φιλο-

¹¹ Psal. cxlvi, 8.

θέου ψυχῆς! Ὡ νεάνιδο; πίστει ζουσης, πίστει κακοστημένης! Ὡ κόρης συνέσει θεῖα τὴν τοῦ πατρὸς मुखηρισάσης ἀφοσύνην τε καὶ παράνοιαν! Ὡ θυγατρός, τὴν τῆς προμήτορος Εὐας εὐήθειαν καὶ ἀπάτην, τῷ στερέῳ τοῦ φρονήματος ἀνακαλεσαμένης. Ἐκείνη προσβολὴν ψιλὴν τοῦ ἐχθροῦ δεξαμένη, εὐθὺς ἀνετρέπετο· αὐτὴ δὲ, οὐ μόνον τὰ τούτου θελκτήρια ἀσθηρῶς ἀπεκρούσατο, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τῷ προσώπῳ διὰ τῶν εἰδώλων ἐνέπτυσεν. Πρὸς γὰρ τὸν δι' αὐτῶν ἐνεργούντα καὶ ἀπατώντα ἀρχέταχον τοῦ ἐμπτύματος τὴν ὕβριν ἐξέτεινεν, καὶ ἐξέπεμψεν, καὶ κατηχόντιξεν.

θ'. Ἐπαναζεύξαντος δὲ τῆς ἐπιδημίας τοῦ ταύτης γεννήτορος, καὶ ἐπὶ παρῶν τῆς ἐαυτοῦ διατάξεως τοῖς οἰκεδόμοις χαλεπήναντος καὶ ἀγανακτῆσαντος διὰ τὴν τριττῆς θυρίδος πρόσθεσιν, ἐπὶ τὴν τούτου θυγατρός κέλευσιν τὴν αἰτίαν μετήγαγον. Ὁ δὲ παρ' αὐτῆς τὴν τῆς τριπλῆς ἀφορμὴν θυρίδος πυθόμενος, εὐκαίρου ἢ πανεύφημος δραξαμένη προφάσεως, τῆς Τριάδος διαρρήδην τὴν δόξαν ἐθεολόγει, εἰς πίστιν τὸν ἀπιστον προτροπομένη σωτήριον. «Ναί, φησὶν, καὶ γὰρ ἡ Τριάς φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον. Τὸ γὰρ αἰσθητὸν τοῦτο φῶς, τοῦ ἐν τριπλῇ ἡλίοις ἐχομένου ἀλλήλων νοουμένου καὶ προσκυνουμένου φωτός, τυγχάνει κτίσμα καὶ δημιουργημα, καὶ ἀμυρότατον καὶ ἀμαυρὸν ἐξεικόνισμα καὶ ἀποκρίμα. » Ὁ δὲ τῆς ἀσεβείας τεθραμμένος, καὶ τοῦ σκότους συνήγορος, ὥσπερ τῇ ἀστραπῇ τῆς τρισσοφώτου θεότητος, διὰ τῆς τρανῆς καὶ ἀπαρκαλύπτου τῆς πανενδόξου κόρης ὁμολογίας, τὴν τῆς ψυχῆς ὕψιν πληγεί, καὶ τῷ στερέῳ τοῦ ἀμαρύγματος μᾶλλον ἀμαυρωθείς, μανίας γενόμενος ἐμπλεως, καὶ τῷ θυμῷ ὑπερξέσας, τὸ ξίφος σπασάμενος, ὥρμησεν ὁ ἐσκοτισμένος τὸ μονογενὲς κατασφάξει θυγάτριον, τῆς εὐσεβείας ὁμοῦ καὶ τῆς φύσεως τοῦς ὅρους ἐκδεσθῶς, ὅτι αὐτῇ τὴν τῆς ζωῆς τρίβον ὑπέδειξεν. Ὅντως οὐ μόνον ἐξ ἀνθρώδους φυτοῦ, ῥόδον ὡραῖον καὶ εὐωδέστατον φύεται, ἀλλὰ καὶ ἐκ δυσσεβοῦς ῥίζης καρπὸς πολλὰκις εὐσεβείας ἀναδίδεται. καὶ μάρτυς Ἀβραάμ ὁ πατριάρχης, καὶ διὰ τοῦτο τῶν ἐθνῶν πατὴρ, τῶν τὴν αὐτοῦ πίστιν ἐξηλωκότων κληθείς, πρῶτος πατριχὴς ἀποφοιτήσας πολυθεας, καὶ ἀθεότητος. Ὅντως πεπληρωταὶ καὶ ἐν τούτῳ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡ θεῖα πρόβρῃσις, θυγατέρα καὶ νόμφνη κατὰ πατρός, καὶ μητρός, καὶ πενθεράς ἐξανιστάσα, τὰ νέα καὶ πρόσφατα, τίς παλαιοῖς καὶ ληρώδεσι καὶ διχοτομούσα τὸ χεῖρον ἀπὸ τοῦ κρείττονος.

ι'. Τί οὖν, ἡ πανευκλεὴς Βαρβάρη; τοῦ πατρὸς ἑρώσα τὸ παμμίαιρον ὄρυγμα, μᾶλλον δὲ τῆς μισαιφονίας τοῦτον οἰκτεῖρασα, δι' εὐχῆς παρακειμένην μεγίστην πέτρην διόλκασα, διὰ μέσης ταύτης πρὸς τὸ ἕτερον μέρος τοῦ ὅρους μεθώρυγετο. Ὡ τοῦ θαύματος! πέτρα σχισθεῖσα, ἐγκόλπιον τὴν ἀμνάδα εἰσδέχεται, καὶ ὁ λίθων ἀναισθητότερος ταύτης πατήρ καὶ διώκτης, μᾶλλον τῇ πυρῶσει ἀπελιθοῦτο, καὶ εἰς πετρώδην ἀντιτυπίαν μετήγετο. Καὶ οὐδὲ τοῦ θαύματος τὸ παράδοξον μαλάξαι τοῦτου δεδύνεται τῆς ψυχῆς τὸ σκληρὸν καὶ ἀπάνθρωπον, ἀλλ' ὑπερβάς τὸ ὅρος, ταύτην ἐζήτει· ἐρωτήσεως. Καὶ δὴ

A tem ar deceptionem! Illa, nuda hostis suggestione suscepta, confestim eversa est: hæc vero austerâ gravitate, non modo illius illecebras respuit, verum et in ejus vulnum, per simulacra conspuit. Nam in malorum auctorem, qui per hæc agebat, hominesque decipiebat, sputi injuriam intendit, emisit, intorsit. Tum ex filia percontatur, quid causæ fuerit cur tertiam illam fenestram fieri præcepisset. Tum inclyta virgo commodissimum argumentum nata, Trinitatis gloriam et divinitatem, incredulum ad fidem cohortans, palam prædicabat. « Sane, inquit: nam Trinitas illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum ». Hoc quippe lumen quod sensu percipitur, veræ illius lucis, quæ in triplicis solis conjunctione intelligitur et adoratur, creatum opus est, ejusque perexiguum et obscurissimum simulacrum et adumbratio. » Pater impietate educatus, ac tenebrarum patronus, perspicua apertaque inclytæ puellæ confessione, veluti trinæ lucis deitatis fulgore perstrictus, furore repletus, ac supra modum æstuans, qua caligine laborabat, stricto gladio in unigenæ filiæ suæ necem irruit, pietatis simul et naturæ fines excedens, quod ea ipsi vitæ semitam submonstrasset. Sic plane se res habet, ut non ex spinosa solum stirpe venusta rosa fragrantissimaque prodeat, sed ut etiam ex impia radice non raro pietatis fructus edatur: cujus testis est Abraham patriarcha, et idcirco gentium, quæ fidem ejus æmulantur, pater nuncupatus, primus a paterna plurium numinum superstitione atque impietate recedens. Vere in hoc quoque Salvatoris nostri Jesu Christi divina impleta prædictio est, quæ filiam et nuntium adversus patrem, matremque et socrum excitat, novaque et recentia adversus vetera et delira statuens, quod deterius est, ab eo quod potius est, rescit.

9. Reverso patre ex ea quam susceperat professione, ac structoribus indignante quod imperata sua mutassent, atque fenestram tertiam adjectam ferente, illi in filia jussionem causam retulerunt. Tum ex filia percontatur, quid causæ fuerit cur tertiam illam fenestram fieri præcepisset. Tum inclyta virgo commodissimum argumentum nata, Trinitatis gloriam et divinitatem, incredulum ad fidem cohortans, palam prædicabat. « Sane, inquit: nam Trinitas illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum ». Hoc quippe lumen quod sensu percipitur, veræ illius lucis, quæ in triplicis solis conjunctione intelligitur et adoratur, creatum opus est, ejusque perexiguum et obscurissimum simulacrum et adumbratio. » Pater impietate educatus, ac tenebrarum patronus, perspicua apertaque inclytæ puellæ confessione, veluti trinæ lucis deitatis fulgore perstrictus, furore repletus, ac supra modum æstuans, qua caligine laborabat, stricto gladio in unigenæ filiæ suæ necem irruit, pietatis simul et naturæ fines excedens, quod ea ipsi vitæ semitam submonstrasset. Sic plane se res habet, ut non ex spinosa solum stirpe venusta rosa fragrantissimaque prodeat, sed ut etiam ex impia radice non raro pietatis fructus edatur: cujus testis est Abraham patriarcha, et idcirco gentium, quæ fidem ejus æmulantur, pater nuncupatus, primus a paterna plurium numinum superstitione atque impietate recedens. Vere in hoc quoque Salvatoris nostri Jesu Christi divina impleta prædictio est, quæ filiam et nuntium adversus patrem, matremque et socrum excitat, novaque et recentia adversus vetera et delira statuens, quod deterius est, ab eo quod potius est, rescit.

D

901 10. Quid igitur, illustrissima Barbara? conspecto patris sceleratissimo assultu, quinimo ejus miserta ævilitæ, fusa prece, prægrandem quæ vicina erat rupem aperiens, per eam mediam in oppositam alteram montis partem transgressa est. Rem miram! Petra scissa suo agnam gremio excipit, et pater saxis durior ac persecutor, obstinato stupore magis magisque lapidescens in saxeam duritiem transibat. Neque miraculi tanta novitas hæc animi ejus duritiem et immanitatem mollire potuit; quin potius superato monte assidua percontatione filiam exquirebat. Quam demum inventam cesamque con-

¹¹ Joan. 1, 9. ¹² Matth. x. 53.

arripiens, ei e monte trabens, domum redit, atque angusta beatam ædicula claudit. Tum ejus causam præsidi desert, cruciandam tradens, adjuratisque numinibus obsecrans, ut acerbis tormentis subactam enecet. Quamobrem præses pro tribunali sedens, sibi martyrem sisti jubet. Conspecta vero florente vultus specie, luminum claritatem ac serenum miratus, tentare eam blanditiis cœpit, suadere nitens, et adulando seducere. Hæc enim prima diaboli inescatio est. Aut enim voluptatem laudumque lenocinio demulcere et emollire hominem satagit, aut minis et tormentis terrere et percellere. Ubi ergo priorem omnem exhaustam pharetram vidit, et illustrem pugilem sæculi desipientem illecebras, terrenamque gloriam omnem ac voluptatem cen feni florem qui facile intereat et marcescat, æstimantem sensit, suaque horrimenta et præstigias haud secus ac serpentis virus horrendaque venena detestantem, ad aliud confestim tentationum genus animum convertit. Cum autem minas pariter deridentem cerne-
ret furore plenus, velut perditio oleo, ita eam alloquitur: « Quid ergo vis, puella? aut diis immolare, aut acerbis consumptam tormentis interire? » Ad quem martyr, constanti animo fidentique audacia paucis verbis, tum piam clare professam fidem est, atque infensorum Deo tyrannorum amentiam impietatemque traduxit. Quibus vero istud sermonibus? « Ego parata sum, inquit, ut Domino Jesu Christo immolem, qui fecit cælum et terram, et mare, et universa quæ in eis existunt. Vestros autem deos pulchre Propheta his verbis subsannavit: *Os habent, et non loquentur; oculos habent, et non videbunt; aures habent, et non audient; nares habent, et non odorabunt; manus habent, et non palpabunt; pedes habent, et non ambulabunt; non clamabunt in gutture suo. Similes illis fiant qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis* ». Quemadmodum enim augmentum reverendumque Dei nomen falso illis a vobis inditum est, omni prorsus vitæ actu carent et destituuntur. »

ποιούντες αὐτὰ, καὶ πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτοὺς ψευδυνόμεως ὑψ' ὑμῶν ἐπιτίθεται, τῆς ζωτικῆς ἐνεργείας ἀμοιροῦσι τε καὶ χρεῦνται.

11. Ad hæc, scelestissimus ac sævissimus præses obstupescens, stridente ira, nudatæ virginis carnes nervis bubulis dire concidi jubet, inflictasque plagas cilicinis pannis ita perficari, ut totum corpus cruore tingeretur. Papæ, venerandam sacramque **302** confessionem tuam, præclara victrix, Christi martyr Barbara, quam Spiritu sancto auctore, sub omnium conspectu intrepide et secure professam es, divinamque naturam declarasti in audientia hominum; spectantibus quidem certamen tuum angelis, dæmonibus vero invisibili cuneo cum visibili adversantium cohorte contra te præliantibus: quam Dominus in cœlis descripsit, et coram Patre, divino lucis ac vitæ fonte, confessus est, rursumque ex animo conuebitur et prædicabit! Papæ, tuam illam genero-

αὐρῶν καὶ μαστιγᾶς, τῆς κόμης αὐτῇν ἔλκων, καὶ σύρων ἀπὸ τοῦ ὕδρου, αὐτὴς ἐπάνεισι, καὶ ἐν μικρῇ τὴν μακαρίαν οἰκίᾳ κατέκλεισεν. Καὶ τῷ ἡγεμόνι τὰ κατ' αὐτὴν μηνύσας, βατανίζεσθαι παραδίδωσιν, ὀρκώσας αὐτὸν κατὰ τῶν θεῶν, πικραῖς αὐτὴν κα-
ταναλῶσαι κολάσειν. Προκαθίσας οὖν ὁ ἡγεμὼν ἐπὶ τοῦ βήματος, ἐκέλευσεν παραστῆναι τὴν μάρτυρα. Θεασάμενος δὲ τὴν ἐπινυθούσαν αὐτῆς τοῦ προσώπου εὐπρέπειαν, ἐξέστη, καὶ τὸ φαιδρὸν τῆς ὀράσεως ἐθαύμασεν· καὶ ἤρξατο θωπεύειν αὐτὴν πειρᾶν, πείθειν βέβημενος. καὶ κολακίαις προσάγεσθαι. Τοῦτο γὰρ τὸ πρῶτον τοῦ διαβόλου δόλεαρ. Ἡ γὰρ ἡδοναὶς καὶ ἐπαίνοις θέλειν, καὶ καταμαλακίεσθαι δοκιμάζει τὸν ἄνθρωπον, ἥ ἐκφοβεῖν καὶ καταποιεῖν ἀπειλαῖς καὶ κολάσειν. Ὡς οὖν πᾶσαν αὐτοῦ τὴν
B προτέραν φαρέτραν ἐκίνωσεν, καὶ τὴν ἀθληφόρον ἑώρα τὰ κοσμικὰ διαπύουσιν, θείλητρα, καὶ πᾶσαν δόξαν, καὶ τρυφὴν ἐπίγειον ὡς ἄνθος χρότου λογισ-
μένην εὐφάρτων καὶ εὐμάρωντων, καὶ τὰς τοῦτου προτροπὰς, καὶ καταγοητεύσεις ὡς ἰὼν ὄψεως βδελυ-
τομένην, καὶ φευκτὰ δηλητήρια, εὐθὺς ἐπὶ τὸ ἕτερον εἶδος τῶν πειρασμῶν μετετρέπετο. Καὶ τὰς ἀπειλὰς ὡσαύτως ἰδὼν μυκτηρίζουσιν, θυμῷ μεμεστωμένοι, ὡς τοῦ σκοποῦ διαμαρτύν, πρὸς αὐτὴν ἀπεφθέγγετο. Τί οὖν θέλεις, κορίον; θύσαι τοῖς θεοῖς, ἢ πικραῖς τιμωραῖς ἀναλωθῆναι; Πρὸς δὲ ἡ μάρτυς, εὐσταθεῖ τῷ ᾗθει, καὶ πεπαρρησιασμένῃ τῷ παραστήματι, ὀλίγους ῥήμασι τὴν τ' εὐσεβῆ πίστιν ὡμολόγησεν διαπύουσιν, καὶ τὴν τῶν ἀθέων τυράννων ἀνοιαν, καὶ ἀσέβειαν ἐστηλίτευσεν. Τί φράσασα; ἔγω, ψῆσιν,
C ἐτοίμως ἔχω θύσαι τῷ Κυρίῳ μου Ἰησοῦ Χριστῷ, τῷ ποιήσαντι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ τὴν θά-
λασσαν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς. Τοὺς δὲ ὑμετέρους θεοὺς, καλῶς ὁ προφήτης κατεκερτόμησεν· Στάμα ἔχουσι, καὶ οὐ λαλήσουσιν· ὀφθαλμοὺς ἔχουσι, καὶ οὐκ ὄψονται· ὤτα ἔχουσι, καὶ οὐκ ἀκούσονται·
ρίνας ἔχουσι, καὶ οὐκ ὀσφρανθήσονται· χεῖρας ἔχουσι, καὶ οὐ ψηλαφήσουσι· πόδας ἔχουσι, καὶ οὐ περιπατήσουσιν· οὐ φωτῆσουσιν ἐν τῷ λάρυγγι αὐτῶν. Ὅμοιοι αὐτοῖς γέγοντο οἱ αὐτοῖς. Ὡς γὰρ τὸ τοῦ Θεοῦ σεβάσμιον ὄνομα

ια'. Πρὸς ταῦτα καταπλαγείς ὁ παμμίαιρος, καὶ
D ἰταμότατος ἡγεμὼν, παφλάζοντι τῷ θυμῷ κελεύει γυμνωθεῖσαν τὴν μάρτυρα, βουλευοὺς τὰς σάρκας αὐτῆς ἀπειδῶς καταξείεσθαι, καὶ τριχίνοις ῥάκεισι καὶ ὑφάσμασι τὰς ἐπιτεθείσας αὐτῇ πληγὰς ἀπο-
σμήχεσθαι, ὥστε αὐτῆς ὄλον τὸ σῶμα καταδαφῆναι τοῖς αἵμασιν. Βαβαλ τῆς σεπτῆς, καὶ ἱερᾶς σου, ὦ καλλίνικε τοῦ Χριστοῦ μάρτυς Βαρβάρα ὁμολογία, ἦν διὰ Πνεύματος ἁγίου ἐπὶ πάντων ἀφρόως, καὶ ἀνυποστόλως ὡμολόγησας, καὶ ἐβελόγησας εἰς ἐπῆκοον ἀνθρώπων, ἀγγέλων τε τῶν τὴν σὴν ἀλλοτρίαν ἐφορώντων, καὶ δαιμόνων τῶν ἀοράτως μετὰ τῶν ὁρατῶν ἀντιπάλων ἀντιστρατευομένων σοι· ἦν ἐν οὐρανοῖς ἀπεγράφεται Κύριος, καὶ ἐπὶ τοῦ ἰδίου ἀρ-
χεφωτοῦ καὶ βαρχικοῦ Πατρὸς ὡμολόγησας, καὶ

³⁰² Psal. cxiii, 5-8.

αὐθις σπουδῇ ὁμολογήσει· τε καὶ ἀνακηρύξει! Βαβαί σου τῆς γενναιοτάτης ὑπομονῆς καὶ καρτερίας· δι' ἣν, τὸν μὲν διάβολον καὶ τοὺς ἀποστάτας αὐτοῦ κατέπληξας δαίμονας, τοὺς ἁγίους δὲ ἀγγέλους πρὸς θαῦμα καὶ εὐχημίαν ἐκίνησας· δι' ἣν, τὴν μὲν τῶν εἰδώλων πλάνην ὡς ἀράχνην διέλυσας, τὴν ἀληθῆ δὲ πίστιν ἐκράτυνάς τε καὶ ἐβεβαίωσας!

ιβ'. Ἐωρακὸς οὖν τὸ ἀμετάθετον καὶ καρτερικὸν τῆς ἁγίας ὁ δικάζων, καλεῖται τέως ἐν φρουρᾷ ταύτην ἐμδελθῆναι, ἕως ἂν σκέψῃται ποίαις αὐτῆς βασάνοις μικροτέραις ἐφάφηται. Ἐν δὲ τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ μέση, φῶς αὐτῇ ὑπὲρ λαμπρὸν περιήστραψεν, ἐν ᾧ περ ὁ τῆς δόξης καταφαίνεται Κύριος, τὸ κατ' ὄψον αὐτῆς καὶ περιλυπὸν τῇ ἐπιφανείᾳ παραμυθεύμενος, καὶ λόγους προτροπικοὺς θαρσυνικοὺς πρὸς ἀγῶνας τοὺς μέλλοντας· «Θάρσει, λέγων, Βαρβάρα, ὅτι μεγίστη χαρὰ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ἐπὶ τῇ σῇ ἀλλήξει γεινέσεται. Τὰς δὲ τοῦ τυράννου ἀπειλάς μὴ φοβοῦ, μήτε δέδοθι. Ἐγὼ γάρ εἰμι μετὰ σοῦ, καὶ πᾶσιν σοι τῶν ἐπιφερομένων πληγῶν ἐκλυτρώσομαι.» Καὶ εὐθὺς ἀφανεῖς αἱ πληγαὶ ἀπὸ τοῦ αὐτῆς ἐγένοντο σώματος. Καὶ ταῦτα εἰπὼν, εἰς οὐρανούς αὐθις ὁ τῶν οὐρανῶν ἀναπέφοιτο Κύριος. Ἐγεγῆθει δὲ μεγάλως, καὶ πλήρης γέγονεν εὐθυμίας, καὶ χαρᾶς, καὶ ἀγαλλιάσεως ἐπὶ τῇ τοῦ Χριστοῦ προτροπῇ, ἣ τοῦ Χριστοῦ γνησίᾳ μάρτυς τε καὶ θεράπεινα. Καὶ εὐχόμενος ὡς κέρη τρισδιάξει, ἐγείρεται! ἣ γὰρ τῆς χαρμολύτης ὑπόθεσις, μόνῃ ἐστὶν ἀληθῆς εὐφροσύνη, καὶ θυμῷ ἀναλλοιώτως τε καὶ ἀναφαίρετος. Ὡ μακαρίων σου ὡς ἀληθῶς ὀμνάζων, τὸν τῆς δόξης Κύριον ἰδεῖν ἡξιώμενων, ᾧ ἀτενίσαι οὐ τολμῶσιν ἐν οὐρανῷ τὰ Χερουθίμ, καὶ τὰ πολυόμματα τάγματα! Ὡ πανοδῶν ὦτων, τῶν ἡχῆν τῶν τοῦ Θεοῦ ῥημάτων εἰσδεδεγμένων! ᾧ ψυχῇ ἀξιαγάστου καὶ τρισευδαίμονος, ἣν προτροπαῖς οἰκείου παρεμύθησαν στόματος, ὁ οὐρανίων καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων δεσπότης, καὶ Θεὸς πάσης παρακλήσεως! Σὺ καὶ ἐν σαρκὶ οὖσα, τὸν ἀρραβῶνα τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἡ τοῦ Χριστοῦ νόμφη, ὡς τῆς ὧλης σου προικὸς ἐμφάνειαν δίδεξαι. Διὰ τοῦτο τῶν μὲν ἀλγυνῶν τὴν παῖραν, ὡς νηπίων βέλη, ἣ φύλλον ὀηγμῶς ἤγησαι καὶ λελόγισαι· τῷ δὲ τοῦ φανέντος ἔρωτι θελχθεῖσα, καὶ τὴν ψυχὴν στερέβουσα, τίς με, ἔλεγες, χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; θλίψις; ἡ στενοχωρία; ἡ λιμὸς; ἡ διωγμὸς; ἡ ὕψις, οὐ θάνατος, οὐκ ἀγγελος, οὐκ ἐνεστώτα, οὐ μέλλοντα, οὐτε τις κτίσις ἑτέρα, τῆς τοῦ Χριστοῦ με ἀγάπης χωρίσαι δυνήσεται.

ιγ'. Πρωτὰς οὖν γενομένης, ἤχθη πρὸς τὸ βῆμα ἡ μάρτυς, τοῦ ἀρχοντος τοῦτο προστάξαντος. Καὶ ἰδὼν αὐτῆς τοὺς μύλωνας ἀφανεῖς, καὶ τὸ σῶμα ἐλόκληρον καὶ ἀκέραιον, μήτε τὸ τυχερὸν ἔχον σπάραγμα, ὁ φρενοβλαβὴς, φησὶ, καὶ φρενὸληπτος, «Ἴδες πῶς οἱ θεοὶ ἀντιποιούνται, καὶ ἀγαπῶσιν σε, ὅτι καὶ τὰς πληγὰς σου ἴσταντο.» Ἡ δὲ μάρτυς τῆς ἐκείνου καταγελάσασα παραφροσύνης καὶ ἐμβροντησίας, καὶ παραπληξίας ἀνταπεκρίνατο· «Οἱ μὲν σοι θεοὶ ὁμοῖοί σοι εἰσι, κωφοὶ καὶ τυφλοὶ, καὶ ἀναίσθητοι,

A sissimam patientiam vimque tolerandi, qua diabolum, desertoresque dæmones ejus perculisti, ac sanctior angelos ad miraculum et præconium excitasti, qua simulacrorum errore aranea veluti tela everso, veram fidem confirmasti et stabilivisti!

12. Index itaque indomitam sanctæ constantiam cernens, in carcerem eam conjici imperat, dum dispexisset quibus illam tormentis atrocioribus aggredere. Ad noctis vero medium lux eam circumfulsit splendidissima, in qua se Dominus gloriæ spectandum præbens, præsentia dolorem mitigabat, leniebatque tristitiam, et ad futura certamina adhortatoris verbis animabat. «Confide, ait, Barbara, ex cujus lucta maximum in cælo gaudium sit futurum, ac super terram. Tyranni minas ne formidaveris, nec timueris. Tecum enim ego sum, teque ab omnibus quæ tibi inferuntur plagis liberabo.» Mox ex ejus corpore vulnera evanuerunt: hisque dictis in cælum rursus Dominus cælorum rediit. Atqui lætata plurimum est vera Christi martyr et ancilla, ea Christi cohortatione, ac jucunditate animi, gaudio et exultatione repleta. Ac merito plane gavisæ es, beatissima puella. Gaudii quippe ratio, vera duntaxat oblectatio est, animique jucunditas indemutabilis et inviolabilis. O vere beatos oculos tuos, qui Dominum gloriæ videre meruerunt, in quem Cherubim oculisque pleni ordines aciem figere non audent! o vere beatas aures, quæ verborum Dei sonum exceperunt! o admiratione dignam animam, terque felicem, quam oris sui adhortamentis ille solatus est, qui cœlestium, terrestrium et infernorum est Dominus, ac Deus totius consolationis! Tu enim, cum adhuc carnem gestares, regni cælorum arrhabonem, Christi sponsa, tanquam totius dotis specimen accepisti. Unde illatos tibi cruciatus, pærvulorum veluti sagittas aut pulicum morsus contempsisti, atque illius quem conspexisti, amore capta, et animo roborata: Quis me, siebas, separabit a charitate Christi? tribulatio? an angustia? Certa enim sum, quod neque vita, neque mors, neque angelus, neque instantia, neque futura, neque alia creatura poterit me separare a charitate Christi.

μάστιγες; ἡ κίνδυνοι; πέπεισμαι γὰρ, ὡς οὐ

μέλλοντα, οὐτε τις κτίσις ἑτέρα, τῆς τοῦ Χριστοῦ

D 13. Mane igitur facto, jubente præside, martyr ad tribunal ducta est. Cujus in corpore, cum nec plagarum exstare vestigia, sed integrum illud 903 et illæsum, ille mentis inops, seu mente captus vidisset, «Vides, ait, quomodo tibi dii opem ferant, ac te diligant; quippe qui vulnera tua sanaverint.» Ad quem martyr, viri dementiam nimiumque stuporem deridens, «Dii tui, inquit, tui similes sunt, surdi ac cæci: omnisque sensus et motus expertes cum sint, sibi ipsi auxiliari non valent. Quinam me

90 II Cor. 1, 3. 90 Rom. viii, 35, 38

curare potuerunt, quæ vanitatem ipsorum, qua plebem seducunt, pessundem? Qui autem me curavit, Jesus Christus est, Filius Dei vivi, quem profanis oculis tuis obæcæcatoque animo cernere dignus non es. » His verbis scelestissimus veluti bellua succensus ira, virginis latera vehementer scalpi jubet, ignitasque faces lateri admoveri, et malleo incudis instar caput tundi. At illa intentis in cælum luminibus : « Tu scis, Domine, ahi, qui omnium corda nosti, quod tui desiderio ad te accesserim, ne me derelinquas usque in finem. » Ilunc ergo etiam strenua Christi martyr strenue tollit cruciatum; cum nempe non muliebri solum infirmitate, sed humana quoque ipsa natura excessisset. Quo etenim pacto tot tantaque verbera, tamque atroces et acres pœnas sustinisset, nisi humilitatis corpus supergressa esset; divini ipsam Spiritus invisibili roborante et confirmante potentia.

14. At cum hæc ita cederent, sat visum sævisse diaboli ministro et patrono. quin ad aliud tormenti genus animum nequitia fontem convertit, cum in se insidentem haberet draconem illum omnis malitiæ auctorem, parentem et inventorem, illum homicidam ab initio, humanique generis perosorem. Jussit præses ense amputari martyris ubera. Quibus exsectis, Christi ovicula in cælum auscipiens : *Ne proficias me, Domine, aiebat, a facie tua, et Spiritum sanctum ne auferas a me* 27. Atque hanc quoque plagam martyr generoso atque in gratiarum actione effuso animo accepit. Num tibi, nequissime dæmon, crudelius aliud cruciandi inventum alto pectore reconditum est? aliudne tormentorum genus muliebri sexui acerbius, aut excogitatum, aut relictum est? Nondum fatigatum ingenium est in reperiendis ad sæviendum in martyrem suppliciiis? Adde, si libet, etiam alia : adamantem offendes, quinimo infractam animi vim, adamante ipso firmiorem, induratum incudem, quæ malleorum tuorum ictus ferat : *Durum est tibi contra stimulum calcitrare* 28. Quantum enim supplicia aggeras, tantum martyri, et clarissimæ adolescentule vel invictus coronas auxeris, victricesque palmas velis nolis procuraveris. Tibi autem qui unaquaque lucta et congressione vinceris et cadis, supinusque everteris, multiplex tibi probrum accersis; plures vero et immortales pœnas, ignisque carbonibus inextinguibilis in nequissimum caput tuum accumulas. τῶμος, καὶ πίπτων, καὶ ὑπτιος ἀνατρεπόμενος, πλείονας δὲ καὶ τὰς ἀτελευτήτους κολάσεις, καὶ τοὺς φλογιστικοὺς ἀδρόστους ἀνθράκας τῇ παγκρασίῳ

15. Sed ejus quoque qui beatam carne quidem suscepserat, alienam secundum spiritum a pietatis sensu immanitatem effretatosque mores, et a paternæ affectione remotissimos, mirari subit. 904 Plane ipsas quoque rationis expertes feras, immixtis pater, crudelitate et inhumanitate superasti. Nam, cum

A καὶ ἀκίνητοι, ταυτοῖς βοηθῆσαι οὐ δυνάμενοι, καὶ πῶς ἐμὲ θεραπεύειν ἠδύναντο, τὴν αὐτῶν ἀφανίζουσιν λαοπλάνῃ ματαιότητι; Ὁ δὲ ἐμὲ θεραπεύσας, Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζώντος, ὃν οὐ βεβήλοις ὀφθαλμοῖς, καὶ πεπωρωμένῃ ψυχῇ ἰδεῖν οὐ πέφυκας ἀξίος. Ὡς δὲ θηρίον τοῦτο ἐξαφθεῖ; τῷ θυμῷ τοῖς ῥήμασιν ὁ παμμάρτος, καλεῖται τὰς πλευρὰς αὐτῆς εὐτόνως ξίσθαι, καὶ λαμπάδας πυρὸς ταῖς πληγαῖς προσφέρεισθαι, καὶ σφόδρα κατὰ τῆς κεφαλῆς ὡς ἐπὶ ἄκρονος τύπτεσθαι. Ἡ δὲ ἀνένισσασα εἰς τὸν οὐρανόν, εἶπεν· Ἐγὼ γινώσκεις, κερδογιγνώστα Κύριε, ὅτι ποθοῦσά σε σοὶ προσεληλυθῶ, μὴ με ἐγκαταλείπης ἕως τέλους. » Καὶ ταύτην οὖν τὴν βάσανον ἢ γενναῖα τοῦ Χριστοῦ μάρτυς γενναῖως ὑπήνεγκεν, οὐ τῆς θηλυκῆς ἀσθενείας καὶ ἀνανδρίας μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως; ἔξω γεγονυῖα. Πῶς γὰρ ἂν τοσαύτας αἰχμὰς, καὶ πικρὰς, καὶ ὀδυνηρὰς τιμωρίας ἐκατέρησεν, μὴ ὑπερβάσα τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως, τῇ ἀοράτῳ αὐτὴν νευρούσῃ, καὶ ἐνισχυούσῃ δυνάμει τοῦ Πνεύματος.

id. Ἄλλ' οὐδὲ τούτων γιγνομένων, κόρον τῆς μαρτίας λαθεῖν ὁ τοῦ διαβόλου ὑπέρτης τε καὶ συνήγορος· ἐφ' ἑτερον δὲ βασανιστηρίων εἶδος τὴν τῆς πονηρίας πληγαῖαν διάνοιαν ἐτρεπεν, ἔνδον ἐγκαθήμενον ἔχων τὸν τῆς πάσης κακίας ἀρχηγόν, καὶ γεννητόρα, καὶ εὐρήμονα δράκοντα, τὸν ἐξ ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνον καὶ μισάνθρωπον. Ἐκέλευσεν οὖν, φησὶν, ὁ ἡγεμὼν εἶραι ἐκκοπῆναι τοὺς μαστοὺς τῆς μάρτυρος. Ἐκκοπτομένων δὲ τούτων, ἡ τοῦ Χριστοῦ ἀμνά; εἰς οὐρανόν ἔλεγεν ἀναδέψασα. Μὴ ἀπορρίψῃς με ἀπὸ προσώπου σου, Κύριε, καὶ τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον μὴ ἀντανέλης ἀπ' ἐμοῦ. Καὶ ταύτην οὖν τὴν πληγὴν ἢ μάρτυς καρτερικῶς καὶ εὐχαρίστως ἐδέξατο. Ἀρὰ σοὶ παμπόνηρε δαίμον, ἑτέρα μοχθηρία; ἐπίνοια ταύτης χαλεπωτέρα ἐν τῷ βάθει τῆς ψυχῆς τεταμίσυται; ἀρὰ σοὶ ἑτερον αἰχισμῶν εἶδος ὀδυνηρότερον τῇ γυναικεῖα φύσει ὑπέληπται, ἢ ὑπολέλειπται; οὐκ ἀπέκαμέν σου ὁ νοῦς τὰ κατὰ τῆς μάρτυρος ἐξευρίσκων βασανιστηρία; Πρόσθε, εἰ δοκεῖ σοι, καὶ ἑτέρα· εὐρήσεις γὰρ ἀδάμαντα, μᾶλλον δὲ ψυχὴν ἀρραγῆ, καὶ αὐτοῦ στερεωτέραν ἀδάμαντος, ἐπανήλατον ἄκμονα τῶν σὼν σφυρῶν ἐπιφέρειν τὰ χρούσματα· Ἐκληρόν σοι πρὸς κέντρα λακτίζειν. Ὅσῳ γὰρ πληθύνεις τὰς τιμωρίας, τοσούτῃ τῇ μὲν μάρτυρι καὶ πανευφύμῳ νεάνιδι τοὺς στεφάνους, καὶ ἄκων αὐξήσεις, καὶ λαμπρότερα τὰ νικητήρια βραβεῖα, καὶ μὴ βουλόμενος προξενήσεις. Ταυτῷ δὲ τὰς αἰσχύνας πληθύνεις, καθ' ἑκάστην πάλιν καὶ προσβολὴν ἡτ- πλείονας δὲ καὶ τὰς ἀτελευτήτους κολάσεις, καὶ τοὺς σὴ ἐπισωρεύεις κεφαλῇ.

id. Ἀλλὰ μοι καὶ τοῦ τῆς μακαρίας κατὰ μὲν σάρκα γεννήτορος ἀλλότριον τοῦ εὐσεβοῦς κατὰ πνεῦμα φρονήματος τὸ ἀπάνθρωπον καὶ ἐκτεθηριομένου τοῦ τρόπου, καὶ πόρρω τῆς πατρικῆς διαθέσεως, θαυμάζειν ἐπέρχεται. Ὅντως καὶ αὐτὰ τὰ ἄλογα θρησκ. ἀπὸ λαγχνῆ πάτερ, τῇ ὁμότητι καὶ

27 Psal. L. 31. 28 Act. IV, 5.

τῇ ἀπανθρωπῇ ὑπερήλασας. Ἐκεῖνα γὰρ τὰ ἐγ-
 γονα αὐτῶν ὅφ' ὅτου θεωροῦνται βλαπτόμενα, μέχρι
 θανάτου αὐτῶν ὑπερμάχονται· οὐ δὲ τὸ ἴδιον καὶ
 μονογενὲς θυγάτριον ὡς ἐν μακέλλῳ ἀφειδῶς τὰ
 γυναικεῖα γαλακτοφόρα μέλη εἴφεσιν θεώμενος ἐκ-
 κοπτόμενα, οὐδὲ κἀν τὴν ὕβριν ἡδέσθης τῆς φύ-
 σεως, οὐδὲ πρὸς τὰς τοσαύτας πληγὰς ἐκάμψης,
 ὡς τὴν καρδίαν λιθώδης τε καὶ ἀνασθητος. Ἀλλὰ
 τί θαυμάζομεν, ἀδελφοί, τοὺς τῇ πλάνῃ τῆς ἀσεβείας
 μεθύνοντας, καὶ τῇ τοῦ Σατανῆς μανίᾳ ἐκδεσυχρο-
 μένους; Ὡς περ γὰρ οἱ καλλίνικοι μάρτυρες τῷ
 περὶ Χριστὸν φίλτρον τῷ θεῷ γενόμενοι κάτοχοι
 Πνεύματι, τὴν φύσιν νικῆσαντες καὶ ὑπερναβάντες,
 ἐν τοῖς ὑπὲρ φύσιν γεγόνασιν, οὕτω δὴ καὶ οἱ τοῦ
 Χριστοῦ καὶ τούτων διώκται, τοῦ πονηροῦ πληρεῖς
 χρηματίζοντες πνεύματος, καὶ τῇ ἀποστατικῇ ἐαυ-
 τοῦς δυνάμει καταδουλώσαντες, ἐξω καὶ αὐτοὶ τῆς
 φύσεως, οὐκ εἰς κρείττον, ἀλλ' εἰς τὸ χειρὸν ἀπώλι-
 σθον, καὶ ἐξέπεσον. Καὶ ὡς περ ἐκεῖνοι ἀνωτῆς ἀν-
 θρωπίνης ὑπερψώθησαν καταστάσεως, τοσοῦτοι καὶ
 οὗτοι κατωτέρω ταύτης κατεκλύσθησαν, καὶ τοῖς
 ἀνθρωποκτόνοις γεγόνασιν δαίμοσιν ὁμοιοί· καὶ μάλα
 εἰκότως. Οἱ γὰρ Χριστῷ προσερχόμενοι, Χριστοῦ
 μιμηταὶ διὰ τῆς αὐτῆς ἀρετῆς καθίστανται· οἱ δὲ τῷ
 τοῦ διαβόλου ζυγῷ ἐαυτοὺς ὑποκεῖσαντες, ἐκεῖνοι
 δῆπουθεν γίνονται παρεμμερεῖς καὶ ἐφάμλλοι. Ἀλλ'

ἴδωμεν τί πάλιν ὁ ἀντίδικος καὶ ἀντίπαλος διὰ τῶν
 Παρθένου ἐπινοεῖ, καὶ τετρατῆται.
 15. Ἴδων γὰρ ὅτι τὰς τοῦ σώματος αἰχίας ἀν-
 δρείως ὑποφέρει τε καὶ ὑφίσταται, τῇ ψυχῇ βάσανον
 ἐπιτεθεὶς ἀφόρητον, καὶ αἰσχύνῃς ἄξιον, ὡς ὀλεῖται.
 Καὶ ἔστιν ὡς ἀληθῶς τοιαύτη, καὶ τῶν προτέρων
 χαλεπωτέρα. Ἀλλὰ διὰ Χριστὸν πάσχειν, κἀν τι
 δοκεῖ ἐπονείδιστον ἔχειν καὶ ἀσχημον, πλὴν ἀλλὰ
 παντὸς καλλωπισματός ἐστιν σεμνότερόν τε καὶ εὐ-
 σχημονέστερον, καὶ κοσμιώτερον. Κελεύει γὰρ, φη-
 σιν, ὁ ἡγεμὼν γυμνῆν πομπιυθῆναι αὐτὴν πᾶσαν
 τὴν περίχωρον ἐκείνην, καὶ πληγαῖς ἀφόρητοις μα-
 στιλίσθαι. Ἰστε δὲ πάντως, ἀγαπῆτοι, ὅσην τὸ πρᾶ-
 γμα φέρει ταῖς παρθένοις αἰσχύνῃν καὶ αἰδοῦ, καὶ
 μάλιστα ταῖς κατὰ τὴν ὁσὴν ταύτην κόρην, ἥς οὐδὲ
 ἥλιο; εἰς κόρον, ὡς εἰπεῖν, ἀπολαύσαι δεδόνῃται
 πρότερον. Καὶ οὐ μόνον μίαν ἀγορὴν καὶ πλατείαν,
 ἢ δευτέραν περιάγειν ἡνάγκαζεν, ἀλλὰ καὶ χωρία,
 καὶ ἀστεα, καὶ δῆμους ἀμείβουσαν. Πᾶσαν γὰρ,
 φησὶν, τὴν περίχωρον ἐκείνην. Ὅπως πάσης καύ-
 σεως καὶ μαστίγων ὁδόνῃ;· οὗτος ὁ πειρασμὸς ταῖς
 αἰσχυντηλαῖς καὶ σεμναῖς κόραις, χαλεπωτέρῳ τε
 καὶ ἐπαχθέστερος. Ἀλλ' ὁμοῦ καὶ ταύτην τὴν αἰσχύ-
 νην ὑπέμεινεν διὰ τὸ πρὸς Χριστὸν φίλτρον καὶ
 ἔρωτα, ὃς δι' ἡμᾶς σταυρὸν ὑπέμεινεν, αἰσχύνῃς κα-
 ταφρονήσας. Τὸν γὰρ παλαῖον ἀνθρώπου σὺν τοῖς
 παθήμασιν, ὧν καὶ ἡ τοιαύτη αἰσχυνὴ ἐνυπάρχει
 τῆς ἐσθῆτος, ἢ παρθένης προσκδύσασα, διὰ τοῦτο οὐδὲ
 ἀσχημονεῖν ἐλογίζετο· ἀλλ' ὡς περ οἱ πρωτόπλαστοι
 ἐν τῷ παραδείσῳ πρὸ τῶν παθῶν τῆς ἀμαρτίας γυ-
 μνοὶ ἦσαν, καὶ οὐκ ἠσχύοντο, ἡνίκα δὲ διὰ τῆς πα-
 ρακοῆς τὰ πάθη ἐν αὐτοῖς ἐκινήθησαν, ἀσχημονεῖν

A illæ proles suas ulla injuria violari viderint, pro
 illis ad mortem usque pugnant : tu vero tuam, et
 quam unicam suscepisti filiam, tanquam in ma-
 cello, lactis vasculis crudeliter ferro amputatis,
 dehonēstatam videns, ne naturæ quidem illatam
 injuriām es reveritus : nec ad tantas plagas inflexus
 es, tanquam saxeus esses, omnique sensu destitu-
 tus. Verum quid mirariur, fratres, eos qui impie-
 tatis errore ebrii sunt, Salanæ quoque furore de-
 hacchari? Quemadmodum enim præclari martyres,
 divino afflati Spiritu, devicta naturæ et superata,
 supra naturam evaserunt : sic quoque qui Christum
 et illos persequuntur, nequissimo spiritu pleni, cum
 se desertrici virtuti manciparint, ipsi etiam extra
 naturæ rationem excedentes, non ad id quod præ-
 stantius sit, sed in id quod deterius proruerunt :
 ac sicut illi supra humanam conditionem erecti
 sunt, ita et isti infra eam demersi fuere, homicidis-
 que hominibus similes facti : idque merito prorsus.
 Qui enim se Christo adjungunt, virtute sua Christi
 imitatores efficiuntur : qui vero diaboli se jugo sub-
 diderunt, illi perinde simillimi et parēs redduntur.
 Verum videamus quid deinceps adversarius et
 zenuus per satellites suos adversus honestam ca-
 stamque virginem excogitet et machinetur.

ἴδωμεν τί πάλιν ὁ ἀντίδικος καὶ ἀντίπαλος διὰ τῶν
 Παρθένου ἐπινοεῖ, καὶ τετρατῆται.

16. Cum namque perspiceret, fortiter eam tole-
 rare et sustinere corporis cruciatus, tormentum
 C molitur intolerabile, et, ut existimat, ignominia
 dignum. Ac plane ejusmodi est, ut anteriora gra-
 vitate excedat. Verum Christi gratia pati, quidquid
 probri et dedecoris habere videatur, hoc prorsus
 ornatum omnem honestatis decore et castitate vin-
 cit. Jubet, inquit, præses eam nudam per omnem
 viciniam ignominiosè traduci, et flagris intoleran-
 dis cædi. Scitis omnino, charissimi, quantum ea
 res virginibus pudorem ac verecundiam inferat, il-
 lisque maxime quæ sanctam hanc puellam imitan-
 tur, cujus ne sol quidem (ut ita loquar) satis
 aspectu frui potuisset. Nec vero illam unum dun-
 taxat, aut alterum compitum et plateam funesto
 spectaculo circuire cogebat; sed et oppida et vicos,
 urbesque, et alios atque alios populos. Omnem
 D enim, inquit, viciniam illam. Omni revera incendio
 et verberum cruciati, tentatio hæc verecundis ra-
 stisque puellis gravior ac durior est. Verum hoc
 quoque probum pertulit, propter vehementem quo
 ardebat erga Christum amorem, qui nostri causa
 sustinuit crucem, confusione contempta³³. Cum
 enim virgo veterem hominem cum affectibus suis
 (ex quibus est ille vestrum pudor) pridem exuis-
 set³⁴ : idcirco nihil rem sibi indecoram censebat.
 Sed sicut primi parentes in paradiso ante peccati
 affectiones nudi erant, nec erubescabant³⁵, illis
 autem per Inobedientiam in se excitis, hoc turpo
 duxerunt, nisi sibi foliis nuditatem suam obtexis-

³³ Hebr. xii, 2. ³⁴ Coloss. iii, 9. ³⁵ Gen. ii, 25.

sent⁴²: sic quoque virgo hæc, ad pristinum qui transgressionem et peccatum præcesserat, statum restituta **905** cum reliquis affectibus, probri sensum exuerat. Verum ne impuri homines sacratissimum corpus alio atque alio circumiens conluentes irridere viderentur, in cælum intendens, ait: « Domine Deus, qui nubibus cælum operis, meum tege corpus tui causa nudatum, ne horum impiorum aspectibus pateat. » Hæc illa dixerat, missoque Dominus angelo, stola candida eam circumtexit: ac circumibat veluti sponsa ornata et decorata, e paterna domo ad bene paratum nuptialem thalamum properans. Circumducebatur itaque stipata, et cum pompa procedens, martyrii cincta diademate, et athleticis propter Christum sibi impressis notis, sanguinisque purpura honestata, ac supra omnem unionum, smaragdorū, hyacinthorum, pretiosorumque lapillorum, et aureorum torquium claritatem præfulgens. O miraculum! Libidinosi, spurci- que, et impudentes, ac procacissimi homines, toto corpore nudatas martyres exponebant, ut eas ut existimabant, velut triumpho traducerent; ut vero etiam impudicos oculos libidinose ceu lauto epulo pascere: at Christus gratiæ amictu totam pugilem suam tegens, lubricis, salacibus, sceleratis, spectaculum clausit; atque inventum illud inane reddens, expectatione illos frustravit.

οὐκ εἶδαν ἀθλήτριαν, τὴν θῆαν τοῖς αἰσχροῖς, καὶ ἀσελγέσι, καὶ μυσταροῖς διεισείσιν, καὶ ἀπρακτον αὐτῶν τὴν ἐπίνοιαν δέδειχεν, καὶ τῆς προσδοκίας παρέσφηλεν.

17. Dum autem per totam illam regionem eam circumducerent, in quoddam oppidum tragica pompa deducta est, ubi etiam præsidem repperunt. Qui dubius quid rursum faceret (cum quidquid fuerat machinatus, frustraneum et inutile redditum esset, ac contra spem evenisset) lata sententia edicit, ut multiplici certamine inclyta martyr capitali pœna vitam finiat. Tum pater ingenti furore et satanica æmulatione plenus, illumque ab initio homicidam⁴³ diabolum animi utero gestans, ut simulacris (quorum addictus obsequio erat) et abominationibus perfectum cultum adhibere videretur, quinimò afflantibus per ea nequissimis spiritibus ac dæmonibus, stricto gladio, manu ipse sua, cædis ipse auctor esse percipiens, in montem eam rapit. Pulchra vero columba atque perfecta, necem cum gaudio Christi causa suscipiens, ad preces supplicationemque convertitur. Festinabat enim ad bravium supernæ vocationis⁴⁴, et ad sublimem in cælum ascensum properabat. Atqui nihil velat, quin ipsa precum verba audiamus, ex quibus sanctitatem auditui condiscamus: « Æterna, nulla hominum manu texta martyrum corona, Domine Jesu Christe, qui cælum extendisti, ac terram fundasti⁴⁵; qui conclusisti abyssos et mare veluti muro obsepivisti⁴⁶; qui præcepisti, ut nubes imbribus fetæ pluerent super bonos et malos⁴⁷; qui super mare veluti super solum minime

Ἀ ὑπελάμβανον, εἰ μὴ φύλλα συκῆς θάυτην τὴν γυνῶσιν περιέστειλαν· οὕτως καὶ ἡ παρθένος αὕτη, εἰς ἐκείνην ἐπανελθοῦσα τὴν πρὸ τῆς παραβάσεως, ἀμαρτίας κατέστασιν, τὴν αἰσχύνην τοῖς λοιποῖς συναπημύναστο πάθειν. Ἄλλ' ὅμως ἵνα μὴ οἱ μισροὶ τὸ πανίσρον αὐτῆς ἀπερικάλυπτον περιπολεῖον σῶμα θεώμενοι, καταγελῶν δόξωσιν, ἀνένισσασα εἰς τὸν οὐρανὸν εἶπεν· « Κύριε ὁ Θεός, ὁ περιβάλλων τὸν οὐρανὸν ἐν νεφέλαις, σκέπασόν μου τὸ διὰ σὲ γεγυμνωμένον σῶμα, ἵνα μὴ ὁρᾶται ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν τούτων. Καὶ ταῦτα εἰπούσης αὐτῆς, ἀποστείλας ὁ Κύριος ἄγγελον, στολῇ λευκῇ αὐτὴν περιεκάλυψεν· καὶ περιεῖη καθάπερ νύμφη κεκοσμημένη καὶ κεκαλλωπισμένη, ἐκ τοῦ πατρικοῦ δόμου ἐπὶ τὴν εὐτρεπισμένην νυμφικὴν παστᾶδα, περιεγεμένη τε καὶ δορυφορούμενη καὶ πομπεύουσα, τῷ μαρτυρικῷ κατεστεμμένη τε διαδήματι, καὶ τοῖς ὑπὲρ Χριστοῦ ἀθλητικοῖς στίγμασι, καὶ τῇ τοῦ αἵματος πορφυρῇ σερμυνομένῃ, καὶ διαπρέπουσα ὑπὲρ πάντων μαργαριτῶν, σμαράγδων τε καὶ ὁακίνθων, καὶ πολυτίμων λίθων, χρυσῶν τε ἀποπεπλεγμένων φανότῃτα. Ὡ τοῦ θαύματος! οἱ ἐμπαθεῖς, καὶ φιλήδονοι, ἀναιδεῖς τε καὶ λίαν ἀναίσχυντοι, ὀλογύμνουσι τὰς διὰ Χριστὸν ἀθλοῦσας περιέστατον μάρτυρας, ἵνα ταύτας, ὡς ᾤοντο, θριαμβεύσωσιν, ἅμα δὲ, καὶ τὴν ἀκόλαστον αὐτῶν ὄρασιν ἐμπαθῶς ἐστιᾶσωσιν. Ὁ δὲ Χριστὸς χάριτος περιβολὴ ὅλην περιστείας τὴν

ὡς. Περιεπαγόντες δὲ αὐτὴν πᾶσαν ἐκείνην τὴν περίχωρον, ἤγαγον ἐπὶ τινὰ κώμην, ἐνθα καὶ τὸν ἡγεμόνα κατέλαβον. Ἀπορήσας οὖν ὁ ἡγεμὼν τὸ τί πάλιν ποιήσειεν· πᾶσα γὰρ αὐτοῦ ἡ ἐπίνοια ἀνήνυτος καὶ ἀνόνητος ἀπέδεικνυτο, καὶ τῶν ἐλπίδων ἐξέπιπτεν· ἀπόφασιν κατὰ τῆς πολυάθλου μάρτυρος ἐξενήνοχεν, κεφαλικῆς τιμωρίας ὑπομείναι περαιοσιν. Τότε ὁ ταύτης πατὴρ θυμοῦ πολλοῦ πληθεὶς, καὶ ζήλου σατανικοῦ, καὶ αὐτὸν ἐγκυμονήσας τὸν ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνον διάβολον, ἵνα τελείαν δόξῃ λατρεῖαν προσενέγκαι τοῖς ὑπ' αὐτοῦ θεραπευομένοις εἰδώλοισι καὶ βδελύγμασιν, μᾶλλον δὲ τοῖς δι' ἐκείνων ἐνεργούσι τῆς πονηρίας πνεύμασι τε καὶ δαίμοσι, ξίφος σπασάμενος, ἀνέλαθεν αὐτὴν ἐπὶ τὸ ὄρος, αὐτόχειρ καὶ αὐτοουργὸς τῆς μαιφονίας γενέσθαι ἐπιθυμῶν καὶ ἐπιέμενος. Περιχαρῶς δὲ ἡ καλὴ καὶ τελεία περιστέρα τὴν ὑπὲρ Χριστοῦ δεχομένη σφαγὴν, εἰς προσευχὴν καὶ ἱκεσίαν ἐτρέπετο. Ἔσπευδεν γὰρ ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἀνω κλήσεως, καὶ πρὸς τὴν εἰς οὐρανὸν ἡμείγετο μεταρσίαν ἀνάβασιν. Οὐδὲν δὲ κωλύει αὐτῶν τῆς εὐχῆς τῶν ῥημάτων ἐπακοῦσαι τῆς μάρτυρος, ἵνα δι' αὐτῶν τὴν ἀκοὴν ἀγιάσωμεν. « Ἀναρχε, ἀχειροποίητε μαρτύρων στέφανε, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ τὸν οὐρανὸν ἐκτείνας, καὶ τὴν γῆν θεμελιώσας· ὁ τὰς ἀδύσους συγκλείσας, καὶ τὴν θάλασσαν ταχίσας· ὁ προστάξας τὰς ὁμβροτόκους νεφέλας βρέχειν ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς· ὁ

⁴² Gen. iii, 7. ⁴³ Joan. viii, 44. ⁴⁴ Philipp. iii, 14. ⁴⁵ Psal. ciii, 2, 5. ⁴⁶ Prov. viii, 27-29; Jerem. v, 22. ⁴⁷ Matth. v, 45.

ἐπὶ θαλάσσης περιπατήσας ὡς ἐπ' ἐδάφους, καὶ τοὺς πόδας μὴ βρέξας· ὁ ἐπιτιμήσας τῷ ἀνέμῳ καὶ τῇ θαλάσῃ, καὶ εἰς γαλήνην μεταβαλὼν· πάντα γὰρ ὑπακούει, Κύριε μου Ἰησοῦ Χριστέ, τῷ σὺ προστάγματι, ὅτι ποιήματά σου ἐσὶν· Παράσχου μοι, Κύριε, τὴν αἰτησιν ταύτην, καὶ ὁδὸς τῇ δούλῃ σου χάριν, ἵνα ᾖσις μνημονεύῃ μου ἐν τῷ ὀνόματί σου τῷ ἁγίῳ, καὶ ποιῇ τὴν μνήμην τῶν ἡμερῶν τῆς μαρτυρίας μου, Κύριε, μὴ μνηστῆς τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἀλλ' ὡς γενοῦ αὐτοῖς· Γινώσκεις γάρ, Κύριε, ὅτι σὰρξ καὶ αἱμᾶ ἐσμεν, ποίημα τῶν ἀχράντων χειρῶν σου. » Καὶ ἀναπεμφθείσης αὐτῆς τῷ, Ἀμήν, πάλιν προσεφύετο, λέγουσα· « Κύριε ὁ Θεὸς δυνάμεων, ὁ πάσης πνοῆς καὶ σαρκὸς δημιουργὸς, ὁ ἱσάμενος πᾶσαν νόσον, καὶ πᾶσαν μαλακίαν, παράσχου τῇ δούλῃ σου χάριν, ἵνα ὅσοι ἂν προσέλθωσιν τῷ τόπῳ ἐνθα τὸ λείψάνον μου ἀπόκειται, καὶ εἰσὶ τὰ ἡγιασμένα ὕδατα, δώρῃσιν αὐτοῖς ἴασιν ψυχῆς καὶ σώματος, ἵνα καὶ ἐν τούτοις δοξάζηται τὸ πανάγιον ὄνομά σου, ἅμα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι. » Καὶ ἀναπεμφθείσης αὐτῆς τῷ, Ἀμήν, ἐγένετο φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, λέγουσα· « Δεῦρο, ἡγιασμένη μου ἀθληφόρος, ἀναπαύου εἰς τὰ ταμιαία τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. Πάντα δὲ ὅσα ἂν ῥήσω, δεδώρηται σοι παρ' ἐμοῦ. » Καὶ ταῦτα ἀκούσασα ἡ μακαρία μάρτυς τοῦ Χριστοῦ, ἦλθεν ἐπὶ τὸν τόπον, καὶ ἀπετμήθη τὴν κεφαλὴν ὑπὸ τοῦ ξίφους τοῦ πατρὸς αὐτῆς, σὺν τῇ ἁγίᾳ Ἰουλιανῇ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ. Καταρχομένου δὲ Διοσκόρου οὐρανοῦ, καὶ κατέφαγεν αὐτὴν, ὥστε μῆτε τὸν χεῖρ ἢ τὴν Καλὸν ὡς ἀληθῶς τῇ ἀβήσει τὸ τέλος ἡ μάρτυς ἐπέθεικεν. Εὐχὴν γὰρ τῶν ὁσίων ἐν τῷ πύργῳ προσάξασα, εὐχὴν τούτοις καὶ τὴν κορωνίδα ἐνέστησεν. Τίς δὲ τῆς προσευχῆς ἡ δύναμις; ῥήσατο τὸν ἴδιον νυμφίον Χριστὸν, ὡς τὸις αὐτῆς τὴν μνήμην ἐπιτελοῦσιν γενέσθαι, τῶν μὲν πλημμελημάτων τὴν ἄφεσιν, τῶν δὲ νοσημάτων τὴν ἴασιν. Ὁ δὲ τὴν ἱκεσίαν δεξάμενος, εἰς πέρας ἄγειν ὑπισχνεῖται τὴν ἔρεσιν, καὶ οἱ οἰκίας φωνῆς ταύτης πληροφανεῖ, καὶ παρέχει τὴν πίστησιν. Καὶ ἡ μὲν τὸν αὐχένα τῷ ξίφει ἑλοφόπως προτείνει· ὁ δὲ τεκνοντόνος πατήρ, τὴν πληγὴν ἀσπλάγχως ἐπήγαγεν. Καὶ ἡ μὲν πρὸς οὐρανοῦς δόμους, καὶ ὑπὲρ τὴν ἰσορροπίαν ἀνάπαυσιν, ὁ δὲ, εἰς ἄδου ταρτάρους μυχοῦς, καὶ ζοφερά ταμιαία, καὶ εἰς ἡτοιμασμένην καθήγετο κόλασιν. Καὶ ἡ μὲν ἀγγέλους εἶχεν παιδούς ποδιγυῖντας πρὸς τὴν ἀνάβασιν, ὁ δὲ, δαίμονας ἀμειβεῖς τε καὶ φοβερούς, ἔλκοντας ἀκουσίως πρὸς τὴν κατάβασιν. Ὡς πῶς ἂν τις ἀξίως θρηνησέιν, πανάθλις καὶ ταλαίπωρε! πῶς οὐκ ἐφριξας τὴν ἁγίαν ἀποτεμεῖν τῆς μάρτυρος κεφαλὴν! πῶς σου ἡ χεὶρ οὐκ ἐνάρκησεν, τῇ ἰδίᾳ θυγατρὶ ἀναιρετικῇ ἀπενέγκαι τομήν; Ἀλλ' ὄντως ταχυτάτην ἀνηλεοῦς ἀπανθρωπίας ἐχομίσω τὰ ἐπίχειρα, καὶ τῶν πονηρῶν σπερμάτων πονηρότερα ἰδρέψω τὰ δράγματα, καὶ ἡ τοῦ προδότου σε Ἰούδα ἀξία μετῆλθεν ἐκδίκησις. Σκηπτὸς γὰρ οὐρανὸν ἐνεχθεὶς κεραυνός, σῶμά σου τὸ μικρὸν ἐξετέφρωσεν καὶ τὸ

A tinctis pedibus ambulasti⁴⁷ : qui increpasti ventum et mare, et in tranquillum mutasti⁴⁸ (omnia quippe, Domine mi Jesu Christe, præcepto obtemperant tui, quia te auctore condita sunt), præbe mihi petitionem hanc, Domine, et da ancillæ tuæ gratiam, ut quisquis mei in sancto nomine tuo meminerit, meique martyrii dierum memoriam egerit, tu, Domine, peccatorum ejus non reminiscaris in die judicii, sed ei propitius fias. Scis enim, **906** Domine, quia caro et sanguis sumus, opus intaminatarum manuum tuarum. » Submissoque, Amen, iterum oravit dicens : « Domine Deus virtutum, flatus omnis et carnis conditor, qui morbum omnem omnemque languorem sanasti⁴⁹, præbe ancillæ tuæ gratiam hanc ut cuncti, qui huc loci ubi reliquæ meæ deponentur, suntque sanctitate salutare aquæ, venerint, te indulgente, animi et corporis sanitatem recipiant, ut in his quoque glorificetur sanctissimum nomen tuum, una cum Patre et Spiritu sancto. » Ac subiecto, Amen, facta vox est de cælo dicens : « Veni, sancta mea victrix, requiesce in Patris mei cælestis thalamis. Quæ postulasti, omnia a me concessa sunt. » Quibus auditis beata Christi martyr ad locum venit, abscissisque paterno ensæ cervicibus, cum sancta Juliana eodem loco cecidit. Dioscoro autem patre ejus e monte descendente, ignis e cælo cecidit sicque ipsum devoravit, ut ne favilla quidem appareret, aut occurreret.

τοῦ πατρὸς αὐτῆς ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, πῦρ ἔπεσεν ἐκ τοῦ φαίνεσθαι, ἢ εὐρεθῆναι.

C 18. Egregium plane finem certamini marij im posuit. Cum enim in turri posita, lucte preces præmississet, ei quoque preces coronidem statuit. Quemam vero vis precationis fuit? Sponsum rogavit, ut memoriam ipsius celebrantibus propitius foret, delicta remitteret, morbos sanaret. Ille, admissa supplicatione, votorum compotem ipsam fore pollicetur, suæque ipsius voce certior facit, datque securitatem. Ac quidem toto animo cervicem gladio virgo protendit, carnifex vero suæ prolis pater immani feritate ictum adegit. Atque illa quidem ad cælestes domos et adornatam requiem cum pompa deducebatur; hic autem ad tartareos inferni sinus obscuraque loca et paratum supplicium trudebatur. Illa angelos habebat lætos ad ascensum duces: hic tetricosos tremendosque demones ad descensum invite trahentes. O quomodo quis digne defleat, infelicissime ac miserabilis! Quomodo non horruisti, ut sanctam martyris cervicem abscinderes! Quomodo non obtorpuit dextera, ne filię proprię letalem ictum inferres? Verum celerrimum reip-a mercedem immitis inhumanitatis reportasti, iniquorumque seminum nequiores manipulos carpsisti, teque Judæ proditoris digna vindicta insecuta est. E cælo enim demissus fulminis cuneus, impurum corpus tuum in favillas redegit: atque hic quidem te Sodomiticus ignis ferit, illic autem ge-

⁴⁷ Matth. viii, 23-27. ⁴⁸ Luc. viii, 23-25. ⁴⁹ Matth. iv, 23.

benne te flamma excipiet inextinguibilis. Non enim dignus fuisti qui in vivis superstes esses, ne digito demonstratus martyris pater dicereris. Non te amplius ædes tuæ recipere sustinent, ex quibus virginem, eamque clarissimam exturbasti.

19. Tu vero mihi, Christi ovicula, columba, et sponsa, ac si quod bonum nomen est, gratiosumque, et præstans, salvè, quæ stadium strenuè emensa es. Salve, quæ digna certamini præmia retulisti. Salve, cui, multiplici agone desudato, multiplex palma debetur. Salve, quæ corporis sensus in juvenili ætate, senili prudentique **307** more castigasti. Salve, quæ virginitatem Christo, etiam ante martyrium, intemeratam atque impollutam novisti. Salve, quæ corporis formam nullis affectionibus inquinasti, sed intactam Conditor consecrasti et exhibuisti. Salve, quæ in turri velat in præsidio, et virginum oratoria domo, crebras et sinceras preces offerebas, certaque rerum contemplatione ad auctorem assurgens, solius vere boni et amabilis deliciis sine satietate fruebaris. Salve, quæ in balneo detergendis corporum sordibus comparato, sanctam Trinitatem trina per fenestras illustratione representasti, triplicique animorum illuminatione mysticum et salutare baptisma delineasti. Salve, quæ sine mora consubstantialis Trinitatis fidem theologico more confessa es. Salve, quæ unum e sancta Trinitate propter nostram salutem hominem factum prædicasti. Salve, quæ divitias, deliciasque, ac vestes sericas, cum omni corporis et formositate, et terrenorum oblectamentorum jucunditate despuisti, hisque æterna et immortalia bona commutasti, quæ oculorum lumen, auditus vim, omnemque sensum et auditum superant. Salve, quæ delicatam ætatem et muliebrem imbecillitatem strenue et viriliter contento animi sensu roborasti. Salve, quæ cruciatuum debonestamenta non expavisti, quin potius audacter te omnis generis suppliciis et tormentis dedidisti. Salve, quæ in carne agens, Christi videre claritatem meruisti, haud secus atque in monte primarii discipuli; quia eam cum Elia et Moyse conspexere, jure beati dicti sunt⁹⁹. Salve, quæ verberum cruciatus, ferri, asperrimorum ciliciorum perfricationes, sanguinis profluentes rivos, ignis vorantes flammæ, exsecta membra, nude traductionem, capitis et vitæ ademptionem Christi causa sustinuisti, ut deinceps immortale corpus reciperes, tum incorruptionis radiis effulgens, et claritatis inductum stola, quam nulla vis sermonis explicaverit aut narraverit.

καὶ τραχυτάτων τριχίνων ὑφασμάτων ἐκτρίβεις, καὶ αἱμάτων ῥοὰς, καὶ πυρὸς φλογισμούς, καὶ μελῶν ἐκτομὰς, καὶ γυμνὴν ἐκπόμπευσιν, καὶ κεφαλῆς καὶ ζωῆς ὑφαίρεσιν διὰ Χριστὸν ὑπομείνας, ἵνα τὸ σῶμα λοιπὸν λάθῃς ἀθάνατον, ἀφθάρτῃς, μαρμαρυγὰς ἀπαστρέπτον, καὶ δόξης ἡμψιέμενον στολὴν ἀρραστον καὶ ἀνεκλάλητον.

20. Te jure mirati sunt homines ob tuam constantiam: angeli certamen tuum, uti par est, plausu

Ἀ μὲν Σοδομιτικὸν ἐνταῦθα σε πῦρ ἐκαυῶνουν, ἡ δὲ τῆς γεννήσεως σε φλόξ ἀσβεστος ἐκαίῃ ὑποδέξεται. Οὐ γὰρ ἐστὶ ἐπιδιῶναι ἐτύχχανες ἄξιος, ἵνα μὴ δακτυλοδεικτούμενος πατὴρ κληθῇται τῆς μάρτυρος. Οὐκ ἐστὶ σε ὁ σὸς οἶκος ἀνέγεται δέξασθαι, ἀφ' οὗ τις τὴν παρθένον, καὶ πανεύφημον ἐξώκιτας.

10'. Σὺ δὲ μοι ἡ Χριστοῦ ἀμνὴς, καὶ περιστέρη, καὶ νύμφη, καὶ πᾶν ἐστὶ οὖν ὄνομα καλὸν, καὶ χαρίεν, καὶ τίμιον, χαίρει, γεννικῶς τῶν ἀγώνων διαδραμοῦσα τὸν διαύλον. Χαίρει, τῶν ὁδῶν ἐπ' αἶμα κομισαμένη τὰς παθῶν. Χαίρει, ἥ περ πολλὰ τὰ βραβεῖα ὑπὲρ πολλῶν τῶν ἀγωνισμάτων ὀφείλεται. Χαίρει, ἡ τῶν ἐμπαθῶν τῆς σαρκὸς σκιρτημάτων λογισμῷ ἐπικρατήσασα σὺ φρονι. Χαίρει, ἡ τὰς τοῦ σώματος αἰσθησεις ἐν ἡλικίας νεότητι πρεσβυτικῶς καὶ ἐμψρόνως παιδαγωγήσασα. Χαίρει, ἡ τὴν παρθενίαν, καὶ πρὸ τοῦ μαρτυρίου, φυλάξαι τῷ Χριστῷ καθυποσχομένην ἀχραντον καὶ ἀμίαντον. Χαίρει, ἡ τὸ σωματικὸν κάλλος τοῖς πάθεσι μὴ ῥυτίψασα, ἀλλ' ἀνέπαφον τῷ ποιητῇ ἀναθεῖσα καὶ παραθεῖσα. Χαίρει, ἡ ἐν τῷ πύργῳ ὡς ἐν ἀσφαλεῖ φρουρίῳ, καὶ παρθένων εὐκτηρίῳ, πυκνὰς, καὶ ἀκραιφνεῖς τῷ Θεῷ προσευχὰς ἀναπέμπουσα, καὶ τῇ ἀπλανεῖ τῶν ὄντων θεωρίᾳ πρὸς τὸν ποιητὴν ἀναγθεῖσα, καὶ τοῦ μόνου ὄντος καλοῦ τε καὶ ἐραστοῦ ἀπλήτως κατατρυφήσασα. Χαίρει, ἡ ἐν τῷ τοῦ σωματικοῦ ῥύπου καθαρτηρίῳ λουτρῷ συμβολικῶς τὴν Τριάδα διὰ τῆς τῶν θυρίδων τριπλῆς φωταγωγίας; ἐξεικονίσασα, καὶ τὸ τῇ τριττῇ φωτοδόσῃ ψυχῶν μυστικὴν καὶ σωτήριον τυπικῶς διαγράφασα βάπτισμα. Χαίρει, ἡ εὐθὺς τρανότερα τὴν τῆς ὁμοουσιῦ Τριάδος πίστιν θεολογικῇ διομολογήσασα στόματι. Χαίρει, ἡ τὸν ἕνα τῆς ἁγίας Τριάδος διὰ τὴν ἡμετέραν ἐνανθρωπήσαντα σωτήριαν, ἐν παθήσει χρηρῶσα. Χαίρει, ἡ πλοῦτον καὶ τρυφὴν, καὶ σερῶν νημάτων ὑφάσματα, καὶ λίθων πολυτελείων, καὶ μαργαρίτων χρυσοκολλήτων, καὶ πᾶσαν σωματικὴν εὐκοσμίαν καὶ ὠραιότητα, καὶ τῶν ἐπιγείων τερπνοτήτων ἀπόλαυσιν διαπτύσασα, καὶ τούτων ἀνταλλαξαμένη αἰώνια ἀγαθὰ καὶ ἀκήρατα, τὰ ὁμμάτων ὄρασιν, καὶ ὠτων ἀκοήν, καὶ πᾶσαν αἰσθησίν τε καὶ νόησιν ὑπεραίροντα. Χαίρει, ἡ τὸ τῆς ἡλικίας τρυφερὸν, καὶ τὸ τοῦ θήλεως ἀσθενὲς γεννικῶς καὶ ἀνδρικῶς στερεώσασα συντόνῳ φρονήματι. Χαίρει, ἡ πρὸς τοὺς τῶν κολάσεων αἰκισμούς μὴ δειλاندρήσασα, θαρσαλέως; δὲ μᾶλλον ἑαυτὴν ἐπιδοῦσα παντοίοις βασανιστηρίων εἰδεῖσι καὶ στρεβλώσεισι. Χαίρει, ἡ ἐν σαρκὶ διατρέβουσα, Χριστοῦ τὴν δόξαν ἰδεῖν ἡξιώμενη, ὡς ἐν τῷ ὄρει τῶν μαθητῶν οἱ πρόκριτοι, σὺν Ἠλίᾳ καὶ Μωσῇ τεθεαμένοι, προσηκόντως ἐμακαρίσθησαν. Χαίρει, ἡ τῶν μαστίγων τὰς ἀλγέδας, καὶ σιδηρῶν καταξέσεις,

κ'. Σὺ δὲ δικαίως τῆς καρτερίας ἐθαύμασαν ἄνθρωποι, ἄγγελοι; δὲ εἰκότως τὴν ἀθλησιν ἐκρότησάν τε

⁹⁹ Matth. xviii, 4 seqq.

καὶ ὕμνησαν, οἱ δὲ δαίμονες, τὴν σὴν ὕμνηδιαν τε
καὶ ἑνστασιν ἐφριξαν, καὶ αἰσχύνην, καὶ ὄνειδος
αἰώνιον ἡμιάσαντο. Ὡς τὸ θηλυκὸν καὶ γυναικεῖον
φύλον ἐγκαλλωπίζεται, καὶ σεμνύνεται, καὶ πρὸς
εὐανδρίαν τοῖς σοῖς ἀθλοῖς θαρσσοποιεῖται, καὶ ἐπ-
αλείφεται! Ἐν σοὶ προσφόρως ἡ προμήτωρ ἐγκαυ-
χᾷται, καὶ γέγηθεν, ὡς θυγάτριον κτησαμένη, τὸν
ἐκείνην καταπαλαίσαντα ἀντίπαλον δράκοντα αὐθις
ἀναπαλαῖσαν, καὶ ἀνατρέψαν, καὶ τὴν νίκην ἀνακα-
λεσάμενον, καὶ λαμπρὰ κατ' αὐτοῦ ἀράμενον τρό-
παια. Σὲ ἡ τῶν ἁγίων ἁγία Θεοτόκος καὶ προμήτωρ,
παρθένος καὶ Θεομήτωρ, ἡ τὸ θῆλυ μὲν γένος πρώτη
καὶ μόνη δοξάσατα, πάντων δὲ ἀρρένων καὶ θηλύων,
οὐρανίων τε καὶ ἐπιγείων ἀνάσσουσα, ὡς τοῦ πᾶν-
των δεσπόζοντος μήτηρ χρηματίσασα, ἐν γυναικείῳ
καὶ μειρακίῳ σαρκίῳ, τὸν εἰς τὰ ἄμειτρα καυχώμε-
νον, καὶ τὴν θάλασσαν ἐξαλείφειν, καὶ τὴν οἰκουμέ-
νην ὡς νοσίων περιδράττεσθαι φρουαρχέμενον, κατα-
βολοῦσαν ἰδοῦσα, καὶ κατακράτος καταπατήσασαν.
Καὶ ταῖς ἀρεταῖς τερφθεῖσα, ὠλένας προλαβοῦσα,
πλησίον ἐκάθισε καὶ καθίσρυσεν, καὶ τῆς ἀνωτάτω
τιμῆς καὶ παρῆρσις μετίδωκεν, καὶ τῷ βασιλικῷ
θρόνῳ ἐνεφάνισεν καὶ παρέστησεν.

κα'. Ἄπας οὖν ἐπὶ σοὶ λόγος ἐγκωμιστικὸς κατ-
εὐλογητισμένος καὶ περιττὸς ὀλιγιῶ, καὶ δεδοικὸς
προσιέναι, συστέλλεται. Ὑμνεῖν γὰρ προσφυῶς
ἀδρανῆς, πανῶμνητε, καὶ ἀξέπαινε, ἂν εἴη τῶν
ἀξιαγάστων σου ἀρετῶν τὰ ὑπερφυῆ προτερήματα.
Τέχνη μὲν γὰρ ῥητορικῆς εὐλογητίας, δι' εὐστροφῶς
ῥημάτων συνθήκης, καὶ κεκομφευμένης καὶ τροχα-
λῆς πειθανότητος κάλλος σωματικὸν ἐπαινεῖν, καὶ
σαρκικὴν ὠραιότητα, ἥτις ἐκ μελῶν συμμετρίας
μετ' εὐχροίας συνέστησεν. Πρὸς δὲ καὶ ῥώμην πολ-
λίχως, εὐπάθειαν τε καὶ θνητῆς εὐγενείας σεμνό-
τητα, περιφανές τε, εἰ τύχοι, ἀξίωμα, καὶ τὸ τῆς
πατρίδος ἐπίστημον, καὶ πλοῦτου θαψιλεῖαν ρέουσάν
τε καὶ ὀλισθαίνουσαν, καὶ εὐχερῶς μεταπίπτουσαν.
Ἄπερ ἅμα συνδεσραμνηκότα τῷ λόγῳ ὑποκείμεναι
πρὸς εὐφημίαν, δυσπόριστόν τε καὶ ἐργωδέστατον
πλὴν ἅπαντα ὅσα κατ' εἶδος ὁ λόγος διεστειλατο, καὶ
κατέλεξεν, ὡς ἄνθος χόρτου καμινώμενον καὶ φθει-
ρόμενον, καὶ ὡς χρηστῶν ὀνείρων ἀπατηλὴ καὶ φα-
σματώδης ὄψις, ἅμα φαινόμενη καὶ παρατρέχουσα,
θᾶπτον καὶ ἐν βραχεὶ ἔσθ' ὅτε καὶ τῷ χρόνῳ κατα-
λυόμενά τε καὶ ἀλλοιούμενα, συγκαταλῦει καταλλή-
λως καὶ ἀκολούθως τῶν ἐγκωμίων τὴν ἐκπεποιημέ-
νην ἁρμονίαν καὶ σύμπλεξιν. Σοὶ δὲ, ὦ παρθένε
σεμνὴ καὶ σώφρων, καὶ μάρτυς τροπαιοφόρε τε καὶ
ἀήττητε, εὐρήσει μὲν ὁ λόγος εὐπορώτατα καὶ
ἀκμητὶ ἀρδὴν σεσωρευμένα, καὶ συμπεφορημένα,
ἃ νῦν κατωνόμασται, καὶ θαυμάζουσιν, καὶ μακαρί-
ζουσιν ἄνθρωποι, καὶ ἀξιοῦσθαι τίθενται· οὐ μὴν δὲ
ἀπολλύμενα καὶ λυόμενα, καὶ τοὺς ἐπαινοὺς εἰκὴ
χωρεῖν εἰς ἀέρα παρασκευάζοντα. Ἡ γὰρ τῆς σῆς
Θεοῦδους ψυχῆς ἀρετὴ, καὶ ἡ πρὸς τὸν Κτίστην οἰ-
κειωσις, συνέσφιγγέ σοι καὶ συνετρήσε, καὶ τὰ
προσόντα καλὰ καὶ ἐγκόσμια, καὶ τῇ μνήμῃ ἀνεπί-
ληστα, καὶ τῷ παντὶ αἰῶνι συνδοιχεύειν πεποίηκε·

PATROL. GR. XCVI.

A et hymnis celebrarunt: daemones tua laudum can-
tica et resistentiam exhorruerunt, ac pudorem
probrumque sempiternum induerunt. Quam deco-
ratur et honestatur femineus ac muliebris sexus,
tuisque certaminibus ad virilem fortitudinem au-
daces animos assumit, et animatur! In te prima
generis parens congrue gloriatur ac gessit, cum
filiam adepta sit, quæ adversarium, a quo illa de-
victa superataque erat, lucta rursum vicerit, et
everterit, instaurataque victoria, clara de ipso
tropæa tulerit. Te sancta sanctorum Deipara, prima
Virgo parens, et Dei mater, quæ muliebrem sexum
prima solaque clarificavit, cenciorumque mascu-
lorum ac seminarum, cœlestium ac terrestrium
Regina est, tanquam ejus mater qui omnibus do-
minatur; in muliebri et puellari corpusculo, eum
a te eversum ac potenter proculcatum videns, qui
in immensum gloriabatur, 908 superbiaque sua
jactabat fore, ut et mare desolaret, et orbem uni-
versum veluti nidum comprehenderet: tumque
adeo virtutum tuarum luce delectata, ubiis te com-
plectens sibi proximam collocavit, supremoque
honore et favore donatam, regio throno repræsen-
tavit et exhibuit.

21. In te laudatoria omnis oratio diserta, ornata,
et affluens hæret, atque accedere metuens compe-
scitur, ceu quæ sit imbecillior, quam ut stupenda-
rum virtutum tuarum eximias præcellentias con-
venienter, o celebratissima ac laudatissima, canere
sufficiat. Oratorie quidem sacundæ ars, versatili
verborum compositione, comptaque et rotunda pro-
babilis sermonis elocutione, corporis pulchritudinem
et carnis venustatem, certa membrorum propor-
tione cum coloris suavitate constantem, laudat.
Quin etiam non raro robur, bonamque valetudinem,
ac mortalis ingenuitalis majestatem; illustrem
etiam quandoque dignitatem ac patriæ claritatem;
copiosas opes quæ fluunt ac dilabuntur, facili-
negotio concidunt. Quæ ut simul laudationis argu-
mento concurrant, difficile operosumque est. Cæte-
rum, quæcunque omnia hæc singulatim distinxit
ac percensuit oratio, tanquam feni flos sunt, qui
marcescit et interit, aut velut egregiorum insom-
niorum mendax et spectro ludens conspectus, qui
D mox ut apparuit, diffugit: quia citius ac breviori
aliquando mora pessumunt et mutantur, unaque
adeo secum consentaneæ et appositæ elaboratum
laudationum concentum et complexionem evertunt.
In te autem, o virgo casta et prudens, martyrque
tropæo incluta et invicta, cuncta hæc facillime,
nulloque labore, congesta et conglomerata, quæ
nunc recensita sunt, hominesque mirantur, beata
jactitant, dignaque luce censent, verba facturo
occurrent; nec tamen ejusmodi, ut pereant ac dis-
solvantur, frustra laudes in aerem abire faciant.
Divini enim animi tui virtus, et cum Creatore ne-
cessitudo, bona quibus ornata es, ipsaque mundana,
tibi astrinxit et conservavit, effectique, ut nec eor-
um memoria deleteretur, atque in omne ævum

26

pariter excurrerent : quinimo longe etiam multiplicavit et aggeravit : *Fidelis quippe esse mundum totum divitiarum, infidelis vero, ne unum obolum, Scripturæ pronuntiavit oraculum*¹⁴. Nam præsentia, et futura, et cuncta, quorum tuus sponsus Dominus est, in dotis partem munifice tibi concessa sunt et donata.

22. Cum igitur adversus humanas laudes palmam utrinque referas, tum scilicet sæcularis vitæ claritate, tum insigni animi dotum splendore, quæ ambo martyrii firmitate robustaque constantia illustrasti et eximie decorasti, abi jam gaudens ad cœlestia quæ crebris canticis personant, tabernacula, relictis qui carnali ex ore prodeunt politionis artis sermonibus, quique se victos diserta voce consentitur. Cum enim præclare gestorum gloria et approbatio supra hominem existat, quomodo congrua eorumdem laudatio humanam mentem non excedat? Abi ergo, casta, venerabilis, et præclara virgo, ut superioribus mundo præmiis potiariis. Abi, ubi silet oratio, eorum quæ orationis vim excedunt, gloriam diffuse eloqui non valens. Abi, sinceræ bonorum quæ cogitationem superant, delicias perceptura, ubi intellectio omnis ex particularibus visis cognitionem colligens, otiaur et vacat intenta æternum mente in eximia illa supra naturam et intelligibilia. Abi, ubi rerum sensibilibus, sensuumque ipsorum multiformis deceptio et vertigo desit, abolitaque est. Recipe victrices palmas tuas et præmagnifica præmia. Recipe tua præmia et stemmata, quæ illis, qui Christi causa decertaverint ac decertant, oppignerata sunt. Lætissima Sponsi specie et venustate frue, quæ nec verbis efferi, nec mente concipi potest. Frue arcana et mystica in supercœlesti thalamo confabulatione et consuetudine, qua plane nihil felicius beatiusque est. Nihil tibi, sponsa Christi, ex præclaris facinoribus virginum lampades gestantium, ad splendorem desideratur; ut quæ Christum sponsum supra modum dilexeris, illiusque amoris illecebris capta sis : propter quem, non solum omnia arbitrata es uti stercora¹⁵, sed et propriæ vitæ et animæ ipsum cujus desiderio ardebas, antetulisti. Quam legitime admodum bonum certamen certasti, atque immotam fidem mutabilibus periculosisque temporibus servasti ! Quam valde inoffense, ac sine obstaculo, pietatis cursum consummasti ! Quam multum acerbæ, duraque, ac supra mortalium facultatem inflicta tibi ob Christi dilectionem tormenta toto animo, summaque alacritate sustinuit ! Quamobrem justitiæ tibi corona reposita est, quam cum digne contexueris, in cœlestibus coronata es¹⁶. At ne hic quidem Christus præmio te vacuum reliquit : quippequi dixerit : *Vivo ego, sed glorificantes me glorificabo*¹⁷. Quamobrem, sicut promissum est, in tuo lavacro, ubi etiam reliquæ tuæ sunt, in fideles qui ad ipsas accedunt, laticibus copiosiores, omnis generis ægrotationum

A μάλλον δὲ καὶ ὑπερπλάσιας καὶ ὑπερῷουθεν· Τοῦ γὰρ πιστοῦ, ὅλος ὁ κόσμος τῶν χρημάτων, τοῦ δὲ ἀπίστου, οὐδὲ εἰς ὀβολὸς, τὸ γραφικὸν ἀπεφάνετο λόγιον. Τὰ ἐνεστώτα γὰρ, καὶ τὰ μέλλοντα, καὶ πάντων ὧν ὁ οὐδὲ δεσπόζει νομῆρις, σοὶ εἰς προίκα κεχάριται καὶ δεδοῦρηται.

23. Ἐπεὶ δὲ τοίνυν ἀμφοτέρωθεν κατὰ τῶν ἀνθρωπίνων ἐπαίνων τὰ νικητήρια κέκτησαι, τῇ τε τοῦ κοσμικοῦ βίου φανότητι, καὶ τῇ τῶν κατὰ ψυχὴν πλεονεκτημάτων λαμπρότητι, ἀπερ᾽ ἄμφο τῇ τοῦ μαρτυρίου κατήστραψας καὶ κατηγλίσσας στερέβῳτῃ, ἀπιθὶ χαίρουσα πρὸς οὐρανίους ὁμνοπολοῦς σκηνάς, καταλείψασα ἐν σαρκίνῃς προφερομένους γλώττης ἐκτετορνευμένους λόγους, καὶ τὴν ἤταν φωνὴ καθομολογοῦντας. Εἰ γὰρ ὑπὲρ ἀνθρώπων τῶν ἀριστευμάτων ἡ εὐδοκίμησις, πῶς οὐχ ὑπὲρ ἐννοίων ἀνθρωπίνην ὁ πρόσφορος ἔπαινος; Ἀπιθὶ τοίνυν, σεμνὴ καλλιπαρθένη, τῶν ὑπερκοσμίων γερῶν ἀπολαύουσα. Ἀπιθὶ, ἐνθα λόγος σιγῇ, τῶν ὑπὲρ λόγων τὴν ὄψαν διεξοδικῶς εἰπεῖν οὐ δυνατόν. Ἀπιθὶ τῶν ὑπὲρ ἐνθύμησιν ἀγαθῶν ἡδονῆς τῆς ἀκράτου μεθέξουσα, ἐνθα νόσις ἅπαντα ἐκ τῶν μερικῶν φαντασμάτων τὴν γνῶσιν ἀθροίζουσα ἀργεῖ καὶ σχολάζει ἀπλῶς, τοῦ νοῦ αἰωνίως τοῖς ὑπερφύεσι καὶ νοητοῖς ἐπιβάλλοντος. Ἀπιθὶ, ἐνθα τῶν αἰσθητῶν καὶ αἰσθήσεων ἡ πολυσχηδὸν ἀπάτη, καὶ περιφορὰ πέπαυται! τε καὶ κατήργηται. Ἀπολαβὴ σου τὰ νικητικὰ βραβεῖα, καὶ ὑπέρλαμπρα γέρα καὶ ἑπαθλα. Ἀπολαβὴ σου τῶν ἐν τοῖς σκάμμασιν ἰδρώτων καὶ πόνων τὴν καθήκουσαν ἀνάπαυλιν καὶ ἀνάψυξιν. Ἀπολαβὴ σου τὰ ἐποφειδόμενα τοῖς διὰ Χριστὸν ἀθλήσασιν καὶ ἀθλοῦσιν νικηφόρα στέμματα, καὶ μαρτυρικὰ διαδόγματα. Ἀπόλαυε τῆς τοῦ Νομῆριος ἀνεκφράστου καὶ ἀνεγνωστοῦ ἀγλαίας καὶ ὠραιότητος. Ἀπόλαυε τῆς ἐν τῷ ὑπερουρανίῳ νομφῶνι ἀπορόρητου καὶ μυστικῆς ὁμιλίας καὶ συναφείας, ἥς ὅπως οὐδὲν ὀλιώτερον καὶ μακαριώτερον πέφυκεν. Οὐδὲν σοι τῶν ὑπερβίαν εὐδοκιμηκότων ἀνδραγαθημάτων, τῶν λαμπαδηφόρων παρθένων, ὧ νόμφῃ Χριστοῦ, πρὸς εὐκλειαν ἀπολείπεται, ὥς ὑπεράγαν τὸν νομφῶν Χριστὸν ἀγαπήσασα, καὶ τούτου καταβελχθεῖσα ἔρωτι. Δι' οὐ οὐ μόνον ἅπαντα λελόγισαι σκύβαλα, ἀλλὰ καὶ τῆς ἰδίας ζωῆς καὶ ψυχῆς τὸν ποθοῦμενον προτετέμηκας. Ὡς λίαν ἐννόμως τὸν καλὸν ἀγῶνα ἡγῶνισαι, καὶ τὴν πίστιν τετήρηκας ἀτρέπτου, ἐν καιροῖς τρεπτοῖς τε καὶ κινδυνώδεσι ! Ὡς λίαν ἀπροσκόπως καὶ ἀνεμποδίστως τὸν δρόμον τῆς εὐσεβείας τετέλεκας ! Ὡς λίαν ἀλγείνῃ καὶ ὀδυνηρᾷ, καὶ ὑπὲρ δύναμιν βροτεῖαν ὑπέστης τὰ ἐπενεχθέντα σοι διὰ τὴν εἰς Χριστὸν ἀγάπην βασανιστήρια ὀλοφύχως καὶ προθυμότητά. Τοιγάρτοι καὶ ὁ τῆς δικαιοσύνης σοι ἀπόκειται στέφανος, ὃνπερ ἀξίως ἀναθηταμένη, ἐν τοῖς ἐπουρανίοις κατέστηται. Ἀλλ' οὐδ' ἐνταῦθα, κατέλειπεν σε Χριστὸς ἀγέραςτον. Ζῶ γὰρ ἐγὼ, φησὶν, ἀλλὰ τοὺς δοξάζοντάς με δοξάσω. Διότι, καθὼς ἐπήγγελλται, ἐν τῷ σῶ κολύμβῳ, ἐνθα καὶ τὰ τίμια σου λειψάνα

¹⁴ Prov. xvii, 6, sec. LXX. ¹⁵ Philipp. iii, 8. ¹⁶ I Tim. iv, 7, 8. ¹⁷ I Reg. ii, 30.

τοῖς πιστοῖς προσπελάζουσιν, ὑπὲρ νάματα βρούει τὰ τῶν παντοδαπῶν ἀρρώστημάτων ἰάματα, καὶ τῶν ἔλκεσι λοιμοῖς, ἣ ἐτέρᾳ νόσῳ καμνόντων, καὶ ἐτέροις μύλωνι κατοχυρομένων τὰ σώματα, τῶν σωτηρίων ὑδάτων ἀφάμενα, θάττον θανάσιμῳ ἰπνόνιεται νοσήματι. Καὶ ἔστιν τοῖς περιοικοῖς, καὶ τοῖς μακρὰν που ἀπωκισμένοις ὁ τόπος ἐπισήμῳ τε καὶ διαδόχῳ, καὶ πρὸς θεραπείαν τοῖς χρήζουσι περισπούδαστος. Καὶ οὐκ ἐν ἐκείνῳ μόνον τῷ χώρῳ ἡ σοὶ δεωρημένη καλλονή, καὶ χάρις ἱαματικῇ περιγέγραπται, ἀλλὰ καὶ τοῖς πανταχῇ τῆς οἰκουμένης μετὰ θερμῆς σοὶ προσιοῦσι τῆς πίστεως, καὶ τὸ σὺν ἐτήσιον ἐκτελοῦσι μνημόσυνον, τὰ λοιμὸνθε θεραπείαι τραύματα, καὶ πάσης ἥλικίας ἡ ἀγῆς φυγαδεύεται σκῆψις καὶ δχησις, ἐνέργειαι τε δαιμονιώδεις τοῖς σοῖς ἐμβριμήμασιν ἀπελαύνονται· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πάντων ἐκλυτροῦνται κινδύνων καὶ περιστάσεων, οἳ σε πρὸς ἄμυναν ἐπικουρὸν προσκαλοῦμενοι.

χγ'. Μὴ τοίνυν λείπης, ἀγνή ἀειπάρθενε, τοὺς B
σοὺς ἐποπτεύουσα συμπαθεῖ τῷ βλέμματι πρόσφυγας, ἀλλὰ καὶ τὸν τουτέ σοι προσπεφωνηκότα εὐτελές, καὶ ἐξίτηλον τῆς εὐφημίας λογίδριον, παραπολὺ μὲν τῆς σῆς ὑπερπεροῦς ἀξίας ἀπολειπόμενον, εὐτελοῦς δὲ προθυμίας οὐκ ἔλαττον αὐτῷ πεφροντισμένον πρὸς δύναμιν, ἀσμενῶς τῆς προαιρέσεως ἀποδέξω, καὶ συμπαθῶς ἐπικαμπτομένη καὶ ἐπινεύουσα, τὸ βραχυτάτον ὄδον προείσο, ὥς ὁ σὸς νυμφίος Χριστὸς τὰ δύο λεπτά παρὰ τῆς πενιχρᾶς χήρας προσήκατο, οὐ τῇ τοῦ διδομένου ποσότητι, τῆς προσφερούσης δὲ γνώμης προσεσχηκῶς τῇ ποιότητι. Εὐροίμι δὲ σε καὶ τῶν ἐμῶν ψυχικῶν καὶ σωματικῶν μολώντων προσήκῃ θεραπευτρίαν, καὶ πάσαις ταῖς περιστατικαῖς θλίψεσι ἐτοιμοτάτην προστάτιδα· καὶ μου τῶν παθῶν στήσοις γαληνὴς τὰς ὁρμάς, καὶ σκιρτήματα, ἵνα καὶ τὸν βίον πρὸς ἃ δεῖ ρυθμίσας, καὶ τὸν κοσμικὸν ἀναχειμάτῃς περαιώσας κλύδωνα, πρὸς ζωὴν τὴν ἀγῆρω, καὶ λιμένα σωτήριον προσορμίσας, τύχοιμι διὰ σοῦ ἐπὶ τοῖς ἀμέτροις πλημμελήμασι, τοῦ κοινοῦ καὶ εὐσπλαγχνοῦ χριστοῦ, ἀφιέντος πολλόν καὶ συγχωροῦντος διὰ τὴν πρεσβείαν καὶ ἑντεύξιν, ἥδῃ τὴν ἐμὴν βαθυσμάναν ἐνδίκως καταψηφισμένου καὶ κατακρίνοντος, πᾶσι δὲ τοῖς πίστει σου τὴν προσηγορίαν ἀγαπῶσι, καὶ τιμῶσι, καὶ δι' αἰδοῦς ἄγουσι, καὶ τῇ ἀντιληπτικῇ σου προσφεύγουσι πρεσβεῖα, γένοιο, ὦ ἀθλοφόρε Βαρβάρᾳ, καὶ καλλιῶνις δοῖδιμε, καὶ ἀείμνηστε, καὶ πανεύφημε μάρτυς, καὶ ἐννομοτάτῃ ἀθλήτρια, τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας πρόξενος, καὶ ἐν πάσῃ λυπηρᾷ συμβάσει ὑπέρμαχος, καὶ πρέσβυς ἀκατασχευντος πρὸς τὸν πανάγαθον Χριστὸν τὸν θεὸν ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ ἀνάρχῳ, καὶ ἀγεννήτῳ, καὶ προσκυνητῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ὁμοουσίου, καὶ ζωαρχικῷ Πνεύματι, δόξα, τιμὴ, προσκύνησις, νῦν, καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

⁶¹ Luc. xxi, 24.

A sanitates scaturiunt, pestisque ulceribus, aliove morbo laborantia, aliisque plagis confecta et tabescentia corpora, salutarium aquarum attactu, exitiali quantocius morbo absterguntur. Estque locus, tum vicinis, tum remotis illustis, ac celebratissimus illis est qui curatione indigent. Nec illo duntaxat loco concessa tibi claritas et sanitarum gratia definita est; sed et iis etiam qui orbe toto ferventi fide te adeunt, tuique memoriam annualim colunt, benigne curantur pestis vulnera; omnisque ætatis gravis calamitas et molestia aufugit, ac demonum assultus comminationibus tuis fugantur; omni denique periculo et adverso casu liberantur, qui tuam vindicem opem invocant.

B 23. Ne cesses igitur, casta in perpetuum virgo, miseranti aspectu eos qui ad te confugiant, intueri, sed et eum qui in tui laudem, egenam hanc et exilem declamatiunculam pronuntiavit, tuæ quidem eximie dignitati longe imparem, etsi exiguo animi ardore nihilo secius pro virili accuratam, pro voluntatis merito benigne 910 audi, clementisque inflexa et annuens, perexiguum munusculum accipe; quemadmodum sponsus tuus Christus minuta duo approbavit, quæ paupercula vidua in Dei munera miserat, cum non dati quantitatem, sed offerentis animi affectum attenderet ⁶¹. Inveniam vero te etiam animæ et corporis vulnerum benignam curatricem, inque omni adverso casu et afflictione promptissimam patronam. Affectuum quoque impetus et lascivientes motus tranquille sistas, quo vitam ad ea quæ oportet componens, et mundi procella secure transmissa, ad vitam senii expertem, et salutis portum appellens, per te, ego immensorum delictorum reus, communem et misericordem iudicem nanciscar, qui dimittat potius et indulgeat, tuis intercessionibus atque supplicationibus permotus; cum utique segnitiei meam jure jam condemnaverit, ac modo condemnet. Sed et cunctis qui cum fide nomen tuum diligunt, colunt, et venerationi habent, quique ad intercessionis tuæ subsidium confugiant, esto, o triumphatrix ac præclara victrix, incluta, dignaque æterna memoria, clarissima martyr, ac legitima prorsus pugil Barbara, regni celorum conciliatrix, in omni eventu tristi auxiliatrix, et inconfusa sequestra apud benignissimum Christum Dominum nostrum, quicum sit æterno, ingenito et adorando Patri, una cum consubstantiali ac vivifico Spiritu, gloria, honor et adoratio, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

In catena Regia in Lucam cod. 2440, ad caput 1, v. 35, fragmentum hoc quod sequitur, reperi, cujusdam scilicet sermonis Joannis Damasceni in B. Virginem, in quo eadem fere leguntur, ac quæ in prima de ejusdem Nativitate, p. 843, unde nullum mihi superest dubium, quin ex genuino aliquo ejus opere quod perierit, assumptum illud fuerit.

DAMASCENI.

Qui cælos condidit et conservat, omniumque, tam quæ in mundo, quam quæ supra mundum sunt, Artifex, cujus nihil ex universis rebus locus est, si modo locus definitur (id quod ea quæ in se sunt, complectitur et ambit) : in te a seipso infans sine semine condetur, teque latissimum conclave ostendet deitatis suæ, quæ omnia replet, quæque sola circumscriptionis est expers : totus in te sine passione constrictus, totus itidem extra manens, ac semetipsum locum habens qui capi nequit. Ex te justitiæ sol orietur; naturæ duæ, licet Acephali furore insaniant : una hypostasis, rumpatur licet Nestorius. Pater siquidem, divinum veluti semen spirituale, lumen emittit suum, Verbumque ex te citra conversionem fiet caro. Et Pater, qui impassibili ratione Filium naturali modo prius genuit, ipsum quoque ex te iterum per dispensationem sine passione generabit. Nam uti concha cœlitus ex Deitatis fulgore in utero concipies, pariesque pretiosissimam margaritam Christum, unigenam lucem, quæ non gignit, et semper generatur; cujus personalis proprietas est, quod generetur. 911 In te leges quoque naturæ innovabuntur, et una convenient, quæ misceri nequeunt. Erit enim virginitas pariens, deitatis atque humanitatis mistio, perperisionis et impassibilitatis, vitæ et mortis, ut quod deterius est, in omnibus a potiori superetur. Non enim operationis Dei conceptaculum eris, sed substantiali modo, Dei hypostasis ac personæ. Por- tionem ex te Conditor rerum assumet, humanæ massæ primitias, ex Spiritu sancto, tuisque sanguinibus factus caro.

A

ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ.

Ὁ τῶν οὐρανῶν δημιουργός τε καὶ συνοχεύς, καὶ παντός ἐγκοσμίου καὶ ὑπερκοσμίου Τεχνίτης δημιουργήματος, οὗ τόπος οὐδεὶς τῶν πάντων ἐστίν· εἴπερ τὸ περιέχον τῶν ἐνόντων τόπος ὀρίζεται· ἐν σοὶ πρὸς ἑαυτοῦ ἀσπόρου βρέφος δημιουργηθήσεται, καὶ σε ταμεῖον εὐρύχωρον δίδει τῆς τὰ πάντα πληροῦσης αὐτοῦ καὶ μόνης ἀπεριγράφου θεότητος. Ὁλος ἀπαθῶς ἐν σοὶ συστελλόμενος, καὶ μένων ὅλος ἐκτός; καὶ τόπον ἔχων ἑαυτὸν ἀπερίληπτον! ἐκ σοῦ ὁ τῆς δικαιοσύνης ἀνατελεῖ ἥλιος, δύο φύσεις καὶ Ἀκέφαλοι μαίνονται· μία ὑπόστασις, καὶ Νεστόριος διαβήγγυηται. Οἰοεὶ γὰρ θεῖον πνευματικὸν τὸν ἑαυτοῦ Υἱὸν ἐξαποστελεῖ ὁ Πατήρ, καὶ σὰρξ ὁ Λόγος ἐκ σοῦ ἀτρέπτως γεννήσεται. Καὶ ἀπαθῶς γεννήσας τὸν Υἱὸν ὁ Πατήρ τὸ πρότερον φυσικῶς, ἀπαθῶς τὸν αὐτὸν γεννήσει, καὶ τὸ δεύτερον οἰκονομικῶς. Ὅσπερ γὰρ τις κάγχος οὐρανῶθεν ἐκ τῆς ἀστραπῆς τῆς θεότητος ἐν γαστρὶ ἐξεῖς, καὶ τέλει τὸν πολύτιμον μαργαρίτην Χριστὸν, τὸ μονογενὲς φῶς, τὸ μὴ γεννῶν, ἀεὶ δὲ γεννώμενον, οὗ τὸ γεννᾶσθαι ὑποστατικὸν μόνον ἰδίωμα. Ἐν σοὶ καὶ νόμοι φύσεως καινοτομηθήσονται, καὶ τὰ ἀμικτα συμβήσονται. Ἔσται γὰρ παρθένα τέκτουσα. Μίξις θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος, πάθος καὶ ἀπαθείας, ζωῆς καὶ θανάτου, ὧς ἂν ἐν πᾶσιν ἐκνικηθεῖ τὸ χεῖρον ὑπὸ τοῦ κρείττενος. Οὐ γὰρ ἐνεργείας Θεοῦ ὑπάρξεις δοχεῖον, ἀλλ' οὐσιωδῶς τῆς τοῦ Θεοῦ ὑποστάσεως· καὶ μοῖραν ἐκ σοῦ προσλήψεται ὁ Δημιουργός, τὴν ἀπαρχὴν τοῦ ἀνθρωπίνου φυχράματος· ἐκ Πνεύματος ἁγίου, καὶ τῶν σὺν αἰμάτων σαρκωθεῖς.

C

Tres preces istas ante sumpcionem divinæ Eucharistiæ recitandas, reperi in Horologio Græcorum, et in codice ms. monasterii S. Taurini Ebroicensis, cujus mihi copiam de more fecit reverendus admodum doctissimusque P. D. Bernardus de Montefalconis.

Precatio Joannis Damasceni.

Here Domine Jesu Christe, Deus noster, qui solus potestate polles hominibus peccata remittendi, ut qui bonus ac benignissimus sis, condona mihi lapsus meos, quoscunque, vel scienter, vel ignoranter admisi; meque dignum facito, qui divinorum, gloriosorum, immaculorum, ac vivificorum mysteriorum tuorum nulla mea damnatione particeps efficiar, non ad pœnam ac supplicium, non ad autionem culpæ, sed ad emendationem, sanctificationemque, et pignus futuræ vitæ et regni; ut mihi murus, propugnaculumque sit, et adversarium eversio, atque in abstersionem multorum de-

D

Εὐχὴ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ.

Δέσποτα Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ μόνος ἔχων ἐξουσίαν ἀνθρώποις ἀφιέναι ἁμαρτίας, ὧς ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος, πάριθέ μου πάντα τὰ ἐν γνῶσει καὶ ἀγνοίᾳ πταίσματα, καὶ ἀξίωσόν με ἀκατακρίτως μεταλαβεῖν τῶν θεῶν, καὶ ἐνδόξων, καὶ ἀχράντων, καὶ ζωοποιῶν σου μυστηρίων, μὴ εἰς κόλασιν, μὴ εἰς προσθήκην ἁμαρτιῶν, ἀλλ' εἰς καθαρισμόν, καὶ ἁγιασμόν, καὶ ἀρραβῶνα τῆς μελλούσης ζωῆς καὶ βασιλείας; εἰς τείχος, καὶ βοήθειαν, καὶ ἀνατροπὴν τῶν ἐναντίων, εἰς ἐξάλειψιν τῶν πολλῶν μου πλημμελημάτων. Σὺ γὰρ εἶ Θεὸς ἐλέους, καὶ οἰκτιυῶν, καὶ φιλόανθρωπος; καὶ σοὶ τὴν δόξαν

ἀναπέμπομεν σὺν τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, Ἀ
νῦν, καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
Ἀμήν.

Εὐχή ἑτέρα τοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ.

Πρὸ τῶν θυρῶν τοῦ ναοῦ σου παρίστηκα, καὶ τῶν
δαινῶν λογισμῶν οὐκ ἀφίσταμαι. Ἀλλὰ σὺ, Χριστὲ
ὁ Θεὸς, ὁ τελώνην δικαιώσας, καὶ Χαναναίαν ἐλεήσας,
καὶ τῷ ληστῇ παραδείσου πύλας ἀνοίξας, ἀνοιξόν
μου τὰ σπλάγχνα τῆς φιλανθρωπίας σου, καὶ δέξαι
μου προσερχόμενον, καὶ ἀπτόμενόν σου, ὡς τὴν
πόρνην καὶ τὴν αἰμώδη. Ἡ μὲν γὰρ τοῦ κρασπέ-
δου σου ἀφαμένη, εὐχερῶς τὴν ἑσπιν ἔλαβεν· ἡ δὲ
τοὺς σοὺς ἀχράντους πόδας κρατήσασα, τὴν λύσιν
τῶν ἁμαρτημάτων ἐκομίσατο. Ἐγὼ δὲ ὁ ἐλαυνὸς, B
ὄλον σου τὸ σῶμα πολλῶν δέξασθαι, μὴ καταφλε-
χθεῖν, ἀλλὰ δέξαι με ὥσπερ ἐκείνας, καὶ φώτισόν
μου τὰ τῆς ψυχῆς αἰσθητήρια, καταφλέγων μου τὰ
τῆς ἁμαρτίας ἐγκλήματα. Πρεσβεΐαις τῆς ἀσπόρου
τεκούσης σε, καὶ τῶν ἐπουρανίων δυνάμεων· ὅτι εὐ-
λογητὸς εἰ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Εὐχή ἑτέρα τοῦ αὐτοῦ.

Τετρωμένος καρδίαν εἰμι ἐγὼ· ἐξέτρεξέ με ὁ ζήλος
σου, ἡλλοίωσέ με ἡ ἀγάπη σου, Δέσποτα· δέσμιός
εἰμι τῷ ἔρωτί σου. Ἐμπλησθεῖν σου τῶν σαρκῶν
χορεσθεῖν τοῦ ζωεροῦ καὶ θεοποιῶ αἱματός σου·
ἀπολαύσαιμι τῶν ἀγαθῶν κατατρυφῆσαιμι τῆς σῆς
θεότητος· ἄξιός γενομίην ἐρχομένην μετὰ δόξης ὑπαν-
τῆσαι σοι, ἐναέριος ἀρπαγείς ἐν νεφέλαις σὺν πᾶσι C
τοῖς ἐκλεκτοῖς σου, ὡς ἂν ὕμνῳ, καὶ προσκυνῶ, καὶ
δοξάζω σε εὐχαρίστως ἐν ἐξομολογῇ, σὺν τῷ
ἀνάρχῳ σου Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ, καὶ ἀγαθῷ, καὶ
ζωοποιῷ σου Πνεύματι, νῦν, καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς
αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

licitorum meorum. Tu siquidem es Deus misericor-
dix, miserationum et humanitatis; tibi que gloriam
personamus, cum Patre et sancto Spiritu, nunc et
semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

Precatio altera ejusdem Joannis Damasceni.

Ante templi tui fores asto, nec a perversis co-
gitationibus absisto. Tu vero, Christe Deus, qui
publicanum justitia donasti, et Chananææ misertus
es, quique paradisi januas latroni aperuisti, beni-
gnitatis tuæ viscera mihi pande, meque ad te acce-
dentem, ac te tangentem suscipe, veluti meretricem
illam, et sanguinis fluxu laborantem. Illa siquidem
simbriam contingens tuam, brevi negotio salutem
adepta est: hæc, ubi immaculatos pedes tuos ap-
prehendit, peccatorum indulgentiam retulit. Ego
vero miser prorsus, qui totum corpus tuum reci-
pere audeo, utinam ab incendio immunis et salvus
evadam: sed me ut illas olim suscipias, animique
sensus illumines, cunctis peccati reatibus combu-
stis, illius interventionibus, quæ sine semine ge-
nuit: quoniam benedictus es in sæcula sæculorum.
Amen.

Ejusdem precatio altera.

Corde vulneratus ego sum: tabescere me fecit
zelus tuus et æmulatio: immutavit me dilectio tua,
Domine: vincitus sum ego amore 912 tui. Carni-
bus tuis implear, quæso: vividisco deificoque cruore
tuo saturer: bonis perfruar tuis. Deitate tua deli-
cier: dignus efficiar, qui tibi cum gloria advenienti
obvius pergam, in aerem raptus in nubibus, cum
omnibus electis tuis, ut te laudem, adoremque, et
clarificem, gratias agens in confessione, cum tuo
Patre et sanctissimo, optimoque, et vitæ auctore
Spiritu tuo, nunc et semper, et in sæcula sæculo-
rum. Amen.

ADMONITIO.

Damasceni carmina et cantica jam olim ante sæculi decimi sexti medium Romæ excusa fuerant Græce Latineque ab Aldo Manutio, Romano, eorumdem interprete, cum aliis Cosmæ Hierosolymitani, Marci Hydruntini, Theophanis, et Scholarii; ac subinde Latine tantum ab Henrico Gravio, ordinis Prædicatorum, in editione Coloniensi anni 1546, rursumque Græce et Latine in Basileensi anno 1575, ac tandem in Parisiensibus editionibus ex Jacobi Billii interpretatione. Manutii versionem, quia verbum e verbo reddidit, e regione contextus Græci apponendum duxi, paucis hinc inde mutatis; tum deinde Billianam stricta oratione metaphrasim subjicio, utpote liberiolem, ac quæ sensum auctoris ex toto non efferat. His idem Billius addidit suam primæ partis Octoechi translationem, a qua nunc edenda abstineo, dum certo dignoscere potero quinam versus Joannis Damasceni sint, quinam Anatolii, Metrophanis et aliorum.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, ΕΙΣ ΤΗΝ
ΘΕΟΓΟΝΙΑΝ.

Ὁ ὃ ἁποστολὴς.

Εὐεπίης μελέσσειν ἐφύμνια ταῦτα λιγαίνετ,

J. BILLII INTERPRETATIO.

D. Joannis Damasceni de Christi nativitate, iambi
pentastichi: quorum primæ litteræ in Græco hæc
duo dysticha efficiunt.

Versibus his canitur soboles æterna Tonantis,

JOANNIS DAMASCENI IN THEOGONIAM.

Principium versuum.

Jucundis cantibus hymni isti canunt

Christus, qui fieri non dubitavit homo:
Solveret ut miseri moriens incommoda mundi:
Illis hunc solve malis, qui canit ista, Deus.

Filium Dei, hominum gratia natum
In terra, et solventem luctuosissima nocumenta
[mundi.

Sed o Rex, loctores libera ab his laboribus.

Salvavit populum mira patrans herus,
Liquidam maris undam exsiccans olim :
Non invitus autem natus ex puella, callem accessi-
[bilem

Poli ponit nobis, quem secundum substantiam
Æqualem Patri et mortalibus glorificamus.

Portavit venter sacratus Verbum,
Manifeste incombusto figuratus rubo,
Commistum formæ mortali, Dei,
Evæ miserum ventrem maledictione vetusta
Solvens amara, quod mortales glorificamus.

Ostendit stella quod sole est prius, Verbum,
Profectum ad sedandum peccatum, Magis,
Palam pauperem in speluncam, misericordem,
Te fasciis involutum : quod lætati
Viderunt idem, et mortale, et Dominum.

Annus ad hymnos servorum, benefactor,
Inimici humilians elatum supercilium,
Ferensque, qui cuncta cernis, peccato
Desuper immobiliter firmatos,
O beate, cantores firmamento fidei.

Sponsæ perpuræ valde divitem partum
Videre supra sensum dignus factus chorus,
Agri incola movebatur mirabili modo,
Ordinem, canentemque, incorporeorum
Regem Christum sine semine incarnatum.

Celsitudini imperans cœlorum, ob misericordiam
Exstat secundum nos ex innupta Virgine,
Materiæ expers existens ante, sed in extremis
Verbum impingnatum carne, prolapsus,
Ut ad se traheret quem primo formaverat.

Generis mortalis reformationem olim
Canens propheta Habbacum, prænuntiat,
Videre ineffabili modo dignus factus figuram.
Novus infans enim ex monte seu Virgine
Exivit, ad populorum reformationem, Verbum.

Par processisti mortalibus sponte,

A Ἰὼ Θεοῦ, μερόπων εἵνεκα τικτόμενον.
Ἐν χθονί, καὶ λύοντα πολύστονα πῆματα κόσμου,

Ἄλλ' ἀνα, ρητήρας ῥύεο τῶνδε πόνων.

Ἔσωσε λαὸν θαυματουργῶν δεσπότης,
Ἐγγὺν θαλάσσης κύμα χερσώσας πάλαι.
Ἐκὼν δὲ ταχθεὶς ἐκ κόρης, τρίβον βατὴν

Πόλον τίθησιν ἡμῖν, ὃν κατ' οὐσίαν,
Ἰσὸν τε Πατρὶ καὶ βροτοῖς δοξάζομεν.

Ἦνεγκε γαστήρ ἡγιασμένη, Λόγον,
Σαφῶς ἀφλέκτως ζωγραφουμένη βάτῃ.
Μιγέντα μορφῇ τῇ βροτησίᾳ, Θεοῦ,
Εὐας τάλαιναν νηδὺν ἀρᾶς τῆς πάλαι,
Λύοντα πικρᾶς, ὃν βροτοὶ δοξάζομεν.

B Ἔδειξεν ἀστήρ τὸν πρὸ ἡλίου Λόγον,
Ἐλθόντα παῦσαι τὴν ἀμαρτίαν, Μάγοις,
Σαφῶς πενήχρον εἰς σπείος τὸν συμπαθῆ,
Σὲ σπαργάνοις ἐλιχτόν, ὃν γεγηθότες,
Εἶδον τὸν αὐτὸν, καὶ βροτὸν, καὶ Κύριον
Νεῦσον πρὸς ὕμνους οἰκετῶν, εὐεργέτα,
Ἐχθροῦ ταπεινῶν τὴν ἐπιρμήνην ὀφρύν.
Φέρων τε, παντεπόπτα, τῆς ἀμαρτίας
Ἵπερθεν ἀκλόνητον ἐστηριγμένους

Μάχαρ, μελωδούς τῇ βᾶσει τῆς πίστεως.
Νύμφης πανάγου τὸν πανόλιον τόκοι,

Ἰδεῖν ὑπὲρ νοῦν ἡξιωμένος χορὸς,

Ἄγραυλος ἐκλονεῖτο τῷ ξένῳ τρόπῳ,

Τάξιν μελωδοῦσάν τε τῶν ἀσωμάτων,

C Ἀνακτα Χριστὸν, ἀσπύρος σαρκούμενον.

Ἵψους ἀνάσπων οὐρανῶν, εὐσπλαγχνίᾳ

Τελεῖ καθ' ἡμᾶς ἐξ ἀνυμφεύτου κόρης,

Ἄυλος ὢν τοπρόσθεν, ἀλλ' ἐπ' ἐσχάτων

Λόγος παχυθεὶς σαρκί, τὸν πεπτωκότα,

Ἵνα πρὸς αὐτὸν ἐλκύσῃ πρωτόκτιστον.

Γένους βροτείου τὴν ἀνάπλασιν πάλαι,

Ἄδων προφήτης Ἀδθακούμ, προμηνύει,

Ἰδεῖν ἀφράστως ἀζωθεὶς τὸν τύπον.

Νέον βρέφος γὰρ ἐξ ὄρους τῆς παρθένου

Ἐξῆλθε λαὸν εἰς ἀνάπλασιν, Λόγος.

Ἵσος προῆλθε τοῖς βροτοῖς ἐκουσίως,

J. BILLII INTERPRETATIO.

Plebi salutem contulit, mirum in modum
Verso repente Christus in sicco mari.
At ex puella natus, in cœlum viam
Nobis recludit, quem Deo Patri parem,
Rursusque nobis credimus vere parem.

Venter sacratus, igne quem non torrida
Signabat olim spina, gestavit Λόγον,
Cum carne juncto subdita mortali Deo :
Diris ut Evæ solveret ventrem, quibus
Addictus olim est, laudibus quem tollimus.

Antiquiorem sole monstravit Magis
Hunc stella, noxas venerat qui ut solveret
Nostræ indolentem miseræ, vili in specu,
Atque obvolutum fasciis, lætissimi
Hominem Deumque quem vident illi simul.

Servorum ad hymnos annuas, Deus, precor,
Hostis cruenti deprensens superbiam,
Nostrasque mentes efferens noxam supra,
O cuncta cernens et beate, firmiter
Fidei per omne tempus inixas basi.

Sanctæ Parentis divitem partum, Deo
D Hoc munerante, rusticus cœtus videns,
Sese movebat ad rei miraculum,
Et concinentes angelos Christum audiens,
Carnem induebat qui meam absque semine.

Cœli Imperator, indolens nostris malis,
Ex injugata Virgine instar sit mei.
Namque ante carne cum vacaret, postea
Hac se ipse textit, conditum primo patrem
Ut traheret ad se, quem scelus prostraverat.

Redintegrandum præcinit mortalium
Propheta sanctus Habacuc genus, rei
Illius figuram conspicans divinitus.
Ex monte namque, Virgine, inquam, prodiit
Infans, cruore nos suo rursus creans.

Par prodiisti sponte tu mortalibus,
O Christe, corpus attrahens ex Virgine,
Venenum ut anguis pestilens depelleres,
Omnesque ab atris januis, velut Deus,
Ævi perennis ad jubar reduceres.

Ἦψιτε, σάρκα προσλαβὼν ἐκ Παρθένου.
 Ἦν καθάραι τῆς δρακοντίας κάρας,
 Ἀγων ἅπαντας πρὸς σέλας ζωηφόρον,
 Θεὸς πεφυκὼς, ἐκ πυλῶν ἀνηλίω.

Ἔθνη τὰ πρόσθεν τῇ φθορᾷ βεθυμένα,
 Ὀλεθρον ἀρδὴν δυσμενοῦς πεφυγόντα,
 Ἦψοιτε χεῖρας σὺν κρότοις ἐθυμνίους,
 Μόνον σέβοντες Χριστὸν ὡς εὐεργέτην.

Ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς συμπαθῶς ἀφιγμένον.
 Ρίζης φρεῖσα τοῦ Ἰεσσαί, Παρθένε
 Ὅρουσ παρῆλθες τῶν βροτῶν τῆς οὐσίας,
 Πατὴρ τεκοῦσα τὸν πρὸ αἰώνων Λόγον,
 Ὡς ἡδύκχησεν αὐτὸς ἐσφραγισμένην,
 Νηδὺν διελθεῖν τῇ κενώσει τῇ ξένη.

Ἐκ νυκτὸς ἔργων ἐσκοτισμένης πλάνης,
 Ἰλασμὸν ἡμῖν, Χριστὲ, τοῖς ἐργηγόροις
 Νῦν συντελοῦσιν ὕμνον ὡς εὐεργέτην,
 Ἐλθοὺς πορίζων εὐχερῇ τε τὴν τρίβον,
 Καθ' ἣν ἀνατρέχοντες, εὐροιμεν κλέος.

Ἀπληγὸς ἔχθος τὸ πρὸς αὐτὸν, Δεσπότης
 Τεμνὼν διαμπλῆ σαρκὸς ἐν παρουσίᾳ,
 Ἰνα κρατοῦντος ὤλεσε θυμοφόρου,
 Κόσμον συνάπτων ταῖς ἀύλοις οὐσίαις,
 Τίθεις προσήνῃ τὸν τεκόντα τὴν χτίσιν.

Ὁ λαὸς εἶδεν, ὃ πρὶν ἡμαυρωμένος,
 Μεθ' ἡμέραν φῶς τῆς ἀνω φρυκτωρίας,
 Ἐβὼν Θεῷ δὲ κληρὸν ὧς προσφέρει.
 Νέμων ἐκείσε τὴν ἀπόρρητον χάριν,
 Οὐ πλείστον ἐξήνθησεν ἡ ἁμαρτία.

Ναίων Ἰωνᾶς ἐν μύχοις θαλαττίους,
 Ἐλθεῖν ἔδειτο, καὶ ζάλην ἀπαρχέσαι·
 Νυγεὶς ἐγώδε τοῦ τυραννοῦντος βέλει,
 Χριστὲ, προσαυτῶ τὸν κακῶν ἀναιρέτην,
 Θάττον μολεῖν σε, τῆς ἐμῆς ῥαθυμίας.

Ὅς ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς Θεὸν. Θεὸς Λόγος,
 Νῦν κρατύνει μὴ σθένουσιν τὴν πάλαι,
 Ἰδὼν φυλάξαι τὴν καθ' ἡμᾶς οὐσίαν
 Καθεὶς ταυτὸν, δευτέραν κοινωνίαν,
 Αὔθις προφαίνων τῶν παθῶν ἐλευθερίαν.

Ἰσταὶ δι' ἡμᾶς Ἀβραάμ, ἐξ ὀσφύος,
 Λυγρῶς πεσόντας ἐν ζόφῳ τῶν πταισμάτων,
 Ὡς ἐγείρει τῶν κάτω νενευκότων,
 Ὅπως κατοικῶν, καὶ φάνην παρ' ἀξίαν,
 Νῦν εὐδοκήσας, εἰς βροτῶν σωτηρίαν.

Τῷ παντάνακτος ἐξεφαύλισαν πόθῳ,
 Ἀπληγὰ θυμαίνοντος ἡγκιστρωμένοι
 Παῖδες, τυράννου δύσθεον γλωσσαλγίαν,

A Celsissime, carne assumpta de Virgine,
 Virus purgatum draconici capitis,
 Ducens omnes ad lucem vivificam,
 Deus existens, ex portis tenebrosis.

O gentes, quæ olim corruptione obrutæ,
 Perniciem simul inimici fugistis,
 Exaltate manus cum plausibus hymnicis,
 Solum colentes Christum ut benefactorem,
 Nostro tempore misericorditer profectum.

Ex radice nata Jessæ Virgo,
 Terminos præteriisti mortalium substantiæ,
 Patris enixa ante sæcula Verbum,
 Quemadmodum complacuit ipsi, sigillatum
 Ventrem percurrere vacuitate mirabili.

Ex noctis operibus obtenebratis errore,
 Propitiationem nobis, Christe, vigilanter

B Nunc complentibus hymnum, ut benefactorem
 Venias porrigens facilemque callem,
 Quo percurrentes, inveniamus gloriam.

Crudeli inimicitia erga se Dominus,
 Incisa penitus carne in præsentia,
 Vim dominantis destruxit ferocissimi,
 Mundum connectens spiritualibus substantiis,
 Ponens mansuetum genitorem creaturæ.

Populus vidit, qui ante obscuratus,
 Post diem lumen supernæ facis :
 Gentes autem Deo hæreditatem Filii affert,
 Præbens illic ineffabilem gratiam,
 Ubi plurimum effluerat peccatum.

Habitans Jonas in profundis marinis,
 C Venire precabatur, et procellam destruere :
 Vulneratus ego autem tyrannizantis jaculo,
 Christe, te advoco malorum interemptorem,
 Citius ut venias ob meam segnitiam.

Qui erat in principio apud Deum, Deus Verbum,
 Nunc corroborat impotentem olim,
 Conspicatus servire nostram substantiam,
 Demisso sese, secundam communionem
 Rursus præmonstrans affectibus liberam.

Venit propter nos ex lumbo Abrahæ,
 Perniciose prolapsos in obscuritate peccatorum
 Filios suscitatum, inferius vergentium,
 Lux inhabitans, et præsepe immeritis
 Nunc sponte tolerans ad mortalium salutem.

Omnium regis spreverunt desiderio
 D Infinite nascentis hamati,
 Pueri tyranni odiosam Deo blasphemiam,

J. BILLII INTERPRETATIO.

Gentes, tenebat quas prius mors obrutas,
 Ereptæ ab inis Tartari recessibus,
 Levate dexteras hymnicis cum plausibus,
 Christum colentes omnis auctorem boni,
 Qui venit ad nos indolens nostris malis
 O Virgo, radix cui pius Jesse fuit,
 Exceedis omnes terminos mortalium,
 Ævo priorem dum Patris Adonem paris :
 Transire ut ipse, se novo valvans modo,
 Clausum per uterum voluit, jexpertem viri.
 Ex noctis actis obrutos caligine
 Erroris, ac nunc, ab oculis pulso procui

Somno, canentes, summe Rex, laudes tuas
 Exsolve culpis, ac viam planam strue,
 Per quam queamus consequi verum decus.
 Infesta Christus odia prorsus amputans,
 Dum mole tectus venit ad nos carnea,
 Sævam tyranni perdidit potentiam,
 Mundumque junxit angelis, lenem et Deum
 Placidumque prorsus reddidit mortalibus.
 Immersa densæ plebs prius caligini,
 Cœli coruscum conspexit jubar stupens
 Gentesque sortem Filio donat Pater :
 Illicque fundit gratiam quam inaximam,

Quibus paruit ignis multus, Domino
Dicunt : In sæcula benedictus es.

Ministros quidem iracunde comburit,
Salvat autem servens impetuose juvenes,
Septuplicibus ardoribus audacta,
Quos coronabat flamma multa, Domino
Præbente pietatis gratia rorem.

Auxiliator Christe, mortalium adversarium,
Scutum, incarnationem ineffabili modo habens,
Confudisti, divitias divinitatis ferens,
Formatus nunc : propter cuius spem
Desuper in latebras venimus obscuritatis.

Asperum, incontinentem superbiens,
Sordide debacchans, furens
Mundi submersisti omnipotenter peccatum.
Quos traxit ante, hodie autem ex retibus
Salvas, incarnatus sponte, o benefactor.

Matricem non combusti figurant Virginis
Antiquæ igne involuti juvenes,
Supernaturaliter parientem sigillatam.
Utrumque autem faciens miraculo uno
Populos ad hymnum excitat gratia.

Nocumenta cum fugit ne Deus fieret error,
Indesinenter laudat exinanitum Verbum,
Juvéniliter omnis cum tremore creatura.
Ingloriam gloriam timens ferre,
Fluxa facta, etsi sapienter expectabat.

Venisti errabundam ad pascuum convertens
Floriferum ex desertis collibus,
O gentium surrectio, hominum naturam
Ad robur violentum homicidæ exstinguendum,
Virque visus et Deus providentia.

Amare quidem nos tanquam non periculosum

[præ timore,

Facile est silentium, desiderio autem, o Virgo,
Laudes texere intensim positas
Difficile est : sed etiam, o mater, robur,
Quanta est affectio, præbe.

Formas obscuras, et umbras eductas,
O mater pura Verbi, conspicati,
Infante viso ex janua clausa,

A Οἷς εἶκαθε πῦρ ἀσπετον, τῷ Δεσπότη
Λέγουσιν· Εἰς αἰῶνας εὐλογητὸς εἶ.

Ἵππῆρέτας μὲν ἐμμανῶς, καταπλέγει,
Σῶζει δὲ παπλάζουσα βοιζήθῳ νέους,
Ταῖς ἑπταμέτροις καύσσει πυρρουμενῇ,
Οὓς ἔστασε φλὲξ ἀφρονος, τοῦ Κυρίου
Νέμοντος εὐσεβείας εἴνεκα δρόσον.

Ἄρωγέ Χριστέ, τὸν βροτοῖς ἐναντίον
Πρόβλημα, τὴν σάρκωσιν ἀρρήτως ἔχων,
Ἥσυχνας, ἔλθον τῆς θεώσεως φέρων,
Μορφοῦμενος νῦν, ἥστινος δι' ἐλπίδα
Ἀνωθεν εἰς κευθμῶνας ἡλθομεν ζόφου.

Τὴν ἀγριωπὸν ἀκρατῶς γαυρουμένην,
Ἀσπενα βακχεύσασαν ἐξοστρουμένην,
Κόσμου καθέλκεν πανσθενῶς ἀμαρτίαν,
B Οὓς ἐλκευσεν πρὶν, σήμερον τὸν ἀρκῦν,
Σῶζεις δὲ σαρκωθεὶς ἐκὼν εὐεργέτα.

Μήτραν ἀφλέκτως εἰκονίζουσι κόρης,
Οἱ τῆς παλαιᾶς πυρπολούμενοι νέοι.

Ἵπερφυῶς κύουσιν ἐσφραγισμένην.

Ἄμφω δὲ δρῶσα θαυματουργία μίξ,
Λαοὺς πρὸς ὕμνον ἐξανίστησι χάρις.

Λύμην φυγούσα τοῦ θεοῦσθαι τὴν πλάνην,

Ἀληκτον ὁμνεῖ τὸν κενούμενον Λόγον,

Νεανικῶς ἅπανα σὺν τρόμῳ κτίσις,

Ἀδοξον εὐχος δειματομένη φέρειν.

Ῥευστὴ γεγῶσα, κἂν σοφῶς ἐκαρτέρει.

Ἥκεις πλανήτιν πρὸς νομὴν ἐπιστρέφων,

Τὴν ἀνθοποιὸν ἐξ ἐρημαίων λόφων,

C Ἡ τῶν ἐθνῶν ἑγερεῖς, ἀνθρώπων φύσις,

Ῥώμην βιάσαν τοῦ βροτοκτόνου σέσσαι,

Ἀνὴρ φανείς τε καὶ Θεός, προμηθεΐα.

Στέργειν μὲν ἡμᾶς ὡς ἀκίνδυνον πόδῳ,

Ῥῶν σιωπῇ, τῷ πόδῳ δὲ, Παρθένε,

Ἵμνους ὑφαίνειν συντόνως τεθειμένους,

Ἐργῶδὲς ἐστίν, ἀλλὰ καὶ μήτερ σθένος,

Ὅση πέφυκεν ἢ προαίρεσις, δίδου.

Τύπους ἀφεγγεῖς, καὶ σκιάς παρηγμένας,

Ἡ Μήτηρ ἀγνή τοῦ Λόγου, δεδορκότες,

Νέου φανέντος ἐκ πύλης κεκλεισμένης,

J. BILLII INTERPRETATIO.

Ubi vigeat maxime scelus prius.

Supplex petebat effero Jonas mari,
Fluctus ut altos protinus compesceres.
Tyranni at ipse saucius telo, precor
Venias, malorum, Christe, pulsor omnium,
Meque obsidente liberes socordia.

Id Verbum, in ortu quod Deus erat apud Deum,
Substantiam nunc roborat nostram, videns
Priscam tueri quod satis nequivimus :
Seseque sternens, alterum commercium
Monstrat, vacet quod motibus præturbidis.

Ob nos jacentes in nigro scelere luto,
Ex Abrahami prodiit lumbis, humi
Ex provolatis liberos ut excitet.
In luce quique degit, ad præsepium,
Nostræ salutis ergo, nunc delabitur.

Amore summi Numinis juvenes pii
Exestuant, impias regis minas
Sprevere, sævus quem furor succenderat.

D His cessit ignis : hi Deo, Per sæcula

Benedictus es tu præpotens numen, canum.

Urit ministros hic quidem : contra pii
Parcit juvenibus, admodum servens licet,
Auctusque septem partibus solito altius,
Instar coronæ queis ingens erat rogos.

Virtutis ergo nam dabat rorem Deus.

Adjutor, hosti, Christe, tu mortalium
Grande intulisti dedecus carnem gerens.
Deitatis ipse nam velis nascens opes :

Cujus quidem spe cœlitus nostrum genus

Illectum, in imam decedit caliginem.

Noxam feroceem, quæ nimis, plus et nimis,

Superbiebat, vi tua summa, Deus,

Ab orbe longe depulisti. Retibus

Et quos tenebat hæc suis prius, modo,

Dum sponte carnem suscipis, tu liberās.

Matricem adumbrant Virginis juvenculi,

Quos nil, volutos in rogo, læsit rogos.

Δοξούμενοι τε τῆς ἀληθείας φάους,
Ἐπαξίως σὴν εὐλογοῦμεν γαστέρα.
Πέθου τετευχώς, καὶ Θεοῦ παρουσίας,
Ὁ χριστοτερπῆς λαὸς ἡξιομένος,
Νῦν ποτιᾶται τῆς παλιγγενεσίας,
Ὡς ζωοποιῶ, τὴν χάριν δὲ, Παρθένε,
Νέμοις, ἀχραντε, προσκυνῆσαι τὸ κλέος.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΙΣ ΘΕΟΦΑΝΙΑ,

Οὐ ἀκροστιχίς.

Σήμερον ἀχράντοιο βαλὼν θεοφegeῖ πυρσῷ,
Πνεύματος ἐνθάπτει νόμασιν ἀμπλακίην,
Φλέξας παμμέδοντος ἐὼς πάϊς, ἡπίων δὲ,

Ἵμνηταῖς μελέων τῶνδε δίδωσι χάριν.

Σταίθει θαλάσσης κυματούμενον ὅλον,
Ἦπειρον αὖθις Ἰσραὴλ δεδειγμένον,
Μέλας δὲ πάντος τριστάτας Αἰγυπτίων,
Ἐκρυσεν ἄρδην ὕδατοστρωτος τάφος,
Ῥώμῃ κραταῖφ δεξιᾷ τοῦ Ὑψίστου.
Ὅρθρου φανέντος τοῖς βροτοῖς σελασφόρου,
Νῦν ἐξ ἐρήμου πρὸς ῥοὰς Ἰορδάνου,
Ἄναξ ὑπέσχεσθ' ἡλίου σὸν αὐχένα,
Χώρου ζοφώδους τὸν γενάρχην ἀρπάσαι,
Ρύπου τε παντὸς ἐκκαθάραι τὴν κτίσιν.

Ἀναρχε, βέιβροισι συνταφέντα σοι, Λόγε,
Νέον περαίνεις, τὸν φθαρέντα τῇ πλάνῃ.
Ταύτην ἀφράστως πατρίθεν δεδεγμένος,
Ὅσα κρατίστην οὐτος ἡγαπημένος,
Ἴσος τέ μοι παῖς χρηματίζει τὴν φύσιν.

Ὅσοι παλαιῶν ἐκλελύμεθα βρόχων,
Βορᾶς λεόντων συντεθλασμένον μύλας,
Ἀγαλλιώμεν, καὶ πλατύνωμεν στόμα,
Λόγῳ πλέκοντες ἐκ λόγων μελωδίας,
ᾧ τῶν πρὸς ἡμᾶς ἔδεται δωρημάτων.

Νέκρωσιν ὁ πρὶν ἐμφυτεύσας τῇ κτίσει,
Θηρὸς κακοῦργος σχηματισθεὶς εἰς φύσιν,
Ἐπισκοτεῖται σαρκικῇ παρουσίᾳ,
Ὅρθρῳ φάναντι προσβαλὼν τῷ δεσπότῃ,
Θάψιν τὴν αὐτοῦ δουμμενοστᾶτην χάραν.

Ἐλκεῖ πρὸς αὐτὸν τὴν θεόδοιτον φύσιν,
Γαστρός τυράννου συγκεχωσμένην ὄροις.
Γενᾶται αὖθις ἡγεγνῶν ἀναπλάσει,

A Digni effecti veritatis luce
Digne tuum benedicimus ventrem.
Desiderium sortitus et Dei presentiam.
Christi lætus populus factus dignus,
Nunc precatur, regenerationis
Ut vivificæ gratiam, o Virgo
Pura tribuas, adorare gloriam.

EJUSDEM IN THEOPHANIA:

Cujus principium versuum:

Hodie profligans divine fulgenti face,
Spiritus puri sepelit in aquis peccatum,
Comburens omnium dominantis bonus Filius; pro-
[pitius autem,
Cantoribus cantuum novum præbet gratiam.

B Ambulat maris procellosum salum,
Terram rursus Israel ostensam:
Niger autem pontus iuces Ægyptios
Tegit simul aqustratus tumulus
Stobore forti dextræ Excelsi.

Aurora visa mortalibus lucifera
Nunc ex deserto ad fluxus Jordanis,
Rex submisisti solare collum tuum,
Ut ex loco obscuro generis principem raperes,
Sordeque omni expurgares creationem.

Osine principio, fluxibus conspultum tibi, Verbum,
Juvenem facis, corruptum deceptione,
Hanc ineffabiliter a Patre accipiens
Vocem optimam, Hic amatus
Æqualisque mihi Filius existit natura.

C Quot ex antiquis soluti sumus laqueis,
Ex voratu leonum, quorum fractæ maxillæ,
Exsultemus, et dilatemus os
Sermone, plectentes ex sermonibus cantilenas,
Quo a nobis lætificatur donis.

Mortem qui prius inserit creaturæ,
Ferae malefactor figuratus in naturam,
Obscuratur carnali adventu,
Ut aurora, apparenti appropinquans domino,
Frangeret suum inimicissimum caput.

Trahit ad seipsum structam a Deo naturam,
Ventris tyranni confossam terminis.
Regenerat rursus terrigenis reformatione,

J. BILLII INTERPRETATIO.

Namque illa mire Virgo, dum parit, manet.
Unoque faciens hæc duo miraculo,
Gentes ad hymnos gratia omnes excitat.

Errore pulso, falsa quem spes duxerat
Divinitatis, condita omnis res, Λόγον
Inanientem se, canit semper tremens.
Decus indecorum ferre nam, cum fluxa sit,
Timet: tametsi speret hoc tandem fore.

Accedis ad nos, excitator gentium,
Nostrum reducas ut genus, vagum loca
Per sola, montes et cavos, ad pascuum:
Roburque frangas hostis infestissimi,
Homo dum simul tu cerneris, simul Deus.

Proclive certe est, ac vacans periculo
Tacere: laudes at tuas, velut decei,
O Virgo, laudes arduum contexere.
Divina verum Mater has vires mihi

D Præbe, meo quæ sint pares affectui.

O casta Verbi Mater, obscuros typos,
Umbrasque, Christo janua clausa edito,
Cum conspicimur, ac Dei jam munere,
Lux veritatis luceat nobis, tuum,
Proinde ventrem laudibus sustollimus.

Voto posita jam suo, præsentia
Deique, Christo læta plebs nunc expetit
Vitalis undæ dona, quæ regimur.
Tu, Virgo pura labis, hoc nobis velim
Dones, colamus ut pie tuum decus.

D. Joannis Damasceni de Epiphania, iambi penta-
stichi: quorum primæ litteræ in Græco hæc duo
dysticha efficiunt.

Humanas hodie maculas et crimina Christus
Pneumatis æthereo lumine mergit aquis.

Opus optimum reficiens Dominus :
Venit enim ipsam juvare volens.

Igni curatus mysticæ speculationis
Laudans propheta mortalium innovationem,
Frangit vocem spiritu applausam,
Incarnationem ostendente ineffabilem Verbi,
Quo dominorum potentiae contritæ sunt.

Missum a Patre quam illustrissimum Verbum,
Noctis ut insectaretis malæ vespere retentionem,
Ab radice venis, et mortalium peccatum,
Filios ut simul trabas tuo lavacro,
Beate, fulgentes ex fluentis Jordanis.

Ipsam intuens periclytulum Verbum
Manifeste præco exclamat creaturæ :
Ilic præexistens mihi, secundus caruncula,
Conformis splenduit divino robore,
Ut inimicissimum nostrum destrueret peccatum.

Pascuum ad ipsum nos vivificum serens
Venatur, draconum nidis incurrens,
Infinitos circulos dejiciens, Deus Verbum,
Calcaneoque percutientem omne genus,
Hunc incarceration, salvat creaturam.

Ab inimici obscuro et inquinati
Veneno, purgatione Spiritus loti,
Novum appulimus erroris experientem callem,
Ducentem acerbam ad delectationem,
Solis propinquam, quos Deus pacificavit.

Videns formator in obscuritate peccatorum
Catenis ineluctabilibus, quem effinxit digitis,
Humeris imponit, attollens supra,
Nunc in multifidis vorticibus eluens
Dedecore ab antiquo Adam ægritudinis.

Cum pietate accurramus festinanter
Ad fontes immaculatos fluenti salutaris,
Verbum aspicientes, ex immaculato
Haustum afferentem sitis divinæ,
Mundi clementer medicamentum morbo.

Desideratum manifestavit cum prædivite
Voce Pater, quem ex ventre eructavit,
Nempe dicit : Hic congenitus Filius existens
Splendens exivit ex hominum genere,

A Ἔργον φέριστον ἐκτελὼν ὁ Δεσπότης.
Ἴκται γὰρ αὐτὴν ἐξελεξῆσαι θέλων.

Πυρρῶ καθαρθεὶς μυστικῆς θεωρίας,
Ἵμνῶν προφήτης τὴν βροτῶν καινουργίαν.
Ῥήγνυσι γῆριν πνεύματι κροτουμένην,
Σάρκωσιν ἐμφαίνουσιν ἀβήρητον λόγου,
Ἐ τῶν δυναστῶν τὰ κράτη συνετριβή.

Πεμφθεὶς πρὸς Πατρός παμφαιστάτος Λόγος,
Νύκτος διώξαι τὴν καχέσπερον σκέσιν,
Ἐκρίζον ἤκεις, καὶ βροτῶν ἀμαρτίαν,
Ἵλας συνελεύσας τε τῇ σῇ βαπτίσαι,
Μάκαρ, φαινοὺς ἐκ ῥῶν Ἰορδάνου.

Αὐτὸν προσιδὼν τὸν περικλυτὸν λόγον,
Τρανὼς ὁ κήρυξ ἐκδοῦναι τῇ κτίσει,

B Οὗτος πρῶν μου, δεύτερος τῷ σαρκίῳ,
Σύμμορφος ἐξέλαμψεν ἐνθάδε σθένει,
Ἐχθιστὸν ἡμῶν ἐξελεῖν ἀμαρτίαν.

Νομῆν πρὸς αὐτὴν τὴν φερέσειον φέρων,
Θηρῶ, δρακόντων φωλεοὺς ἐπιτρέχων,
Ἀπληγὰ κύκλα καθβαλὼν Θεὸς Λόγος,
Πτέρην τε τὸν πλήττοντα παμπήδην γένος,
Τούτον καθαιργγὺς, ἐκσαῶσαι τὴν κτίσιν.

Ἐχθροῦ ζοφώδους καὶ βεβορδορωμένου
Ἰὸν καθάρσει Πνεύματος λελουμένοι,
Νέαν προσωρμίσθημεν ἀπλανῇ τρίβον,
Ἀγούσαν ἀπρόσιτον εἰς θυμηδίαν,
Μόνους προσιτήν, οἷς Θεὸς κατηλλάγη.

Ἀθρῶν ὁ πλάστης ἐν ζῳφῷ τῶν πταισμάτων,
εἰραῖς ἀφύκτοις, ὃν διαρρητοὶ δακτύλοις,

C Ἵστησιν ἀμφ' ὁμοιοῖσιν ἐξάρας ἄνω,
Νῦν ἐν πολυῤῥύτῃσι διναις ἐκπλύνων,
Αἰσχὺς παλαιοῦ τῆς Ἀδάμ καχεξίας.

Μετ' εὐσεβείας, προσδραμάμεν εὐτόνους,
Πηγαῖς ἀχράντοις βέουσας σωτηρίου,
Λόγον κατοπτρεύοντες ἐξ ἀκηράτου,
Ἀντλήμα προσφέροντα διψῆς ἐνθέου,
Κόσμου προσηνῶς ἐξακεύμενον νόσον.

Ἰμερτὸν ἐξέφηγε σὺν παντοδίῳ
Ἦψ Πατὴρ, ὃν γαστὴρ ἐξηρεύετο.
Ναὶ φησιν οὗτος συμφυῆς γένος πελῶν,
Φῶταυγος ἐξώρυσεν ἀνθρώπων γένους,

J. BILLII INTERPRETATIO.

Si cur hæc nobis concedat munera, quæris,
Hoc bonitas fecit, fecit amorque mei.

Incedit audens per procellosum mare,
Terram repente redditum, plebs Israel.
Ægyptiorum copias at funditus,
Instar sepulcri, textit iratum mare,

Dextræ Tonantis viribus fortissimis.
Hæc luce, lucem quæ tulit mortalibus,
Jordanis undis, Christe rex, tuum caput
Submittis, atri sedibus tristissimis

Orci parentem generis ut nostri extrahas,
Cunctisque purges criminum nos sordibus.
Me, consepultum balneo in sacro tibi,
Renovas, dolo quem perfido corruerat

Versutus hostis audiens vocem Patris
Demissam ab alto : Natus es charus meus :
Mecumque prorsus par tibi substantia.

Laqueis soluti qui sumus prioribus,
Dentem ac leonum fugimus trucissimur,

D Solvamus ora, gaudium cor occupet.
Verbo offeramus verba : quæis melodice
Latatur instar, redditæ donis suis.

Necem ante nobis callidus qui severat
Hostis, figuram cum subiisset bestie,
Carnem induente contrahit caliginem
Christo : miserque, dum suum dominum petit,
Infringit ipse perfidum caput suum.

Mortale nostrum conditum Dei manu
Genus, a tyranno devoratum, ad se trahit
Christus, iterum, ut nos recreet, dum gignitur,
Peragens opus, quo majus haud dici queat.
Nam venit ad nos, ferret ut nobis openi.

Conspexionis mysticæ clara face
Vates remotis sordibus, divinitus
Genus refectum concinens mortalium,
De carne verba facit at sumpta a Λόγῳ.
Robur tyranni funditus quæ sustulit.

A Patre missum lucidum Verbum tuo

Ἀδὸς τέ μου ζῶν, καὶ βροτὲς προμηθεΐα.
 Ἐκ ποντίου λέοντος ὁ τριέσπερος ξένος,
 Προφήτης ἐγκάτοις φιλοδόξμενος,
 Ἀύθις προήλθε τῆς παλιγγενεσίας,
 Σωτηρίαν δράκοντος ἐκ βροτοκτόνου,
 Πᾶσι προφαίνων, τῶν χρόνων ἐπ' ἐσχάτων.
 Ἀναιμένων πόλοιο παμφαῶν πτυχῶν,
 Μύστης ὁρᾷ πρὸς Πατὲρ ἐξικνούμενον,
 Μένον τε Πνεῦμα τῷ παναχράντῳ Λόγῳ,
 Ἐπελθὼν ὡς πέλειαν ἀφράστῳ τρόπῳ,
 Δήμοις τε φαίνει προσδραμὼν τῷ Δεσπότη.
 Ἐφλεξε βέλθῳ τῶν δρακόντων τὰς χάρας,
 Ὅ τῆς καμίνου τὴν μετάρσιον φλόγα
 Νέους φέρουσαν εὐσεβεῖς κατευνάσας,
 Τὴν δυσκάθεκτον ἀγλὺν ἐξ ἀμαρτίας,
 Ὅλην πλύνει δὲ τῇ δρόσῳ τοῦ Πνεύματος.
 Σὲ ζωγραφούσαν τὴν Ἀσσύριον φλόγα,
 Ἐκστύσαν ἱστῆς εἰς δρόσον μετηγμένην,
 Ὑδωρ ὅθεν νῦν ἀμφιέσσαι φλέγον,
 Σίντον χάριστον, Χριστὲ, πρὸς κατευθύνον,
 Πρὸς τὴν ὁλισθὼν ἐκχαλούμενον τρίβον.
 Ἀπὸρραγέντος τοῦ Ἰορδάνου πάλοι,
 Ἰσθμῷ περᾶται λαὸς Ἰσραηλῆτης,
 Σὲ τὸν κράτιστον ἐμπορούσαντα τὴν κτίσιν,
 Ἡπειγμένως νῦν ἐν βοαῖς διαγράφων,
 Πρὸς τὴν ἀβύσσον, καὶ ἀμείνονα τρίβον.
 Ἰδμεν τὸ πρῶτον τὴν πανώλεθρον κλύσιν,
 Οἰκτρῶς σε πάντων πρὸς φθορὰν παρεισάγειν,
 Ὡς τρισμέγιστα χρηματίζων καὶ ξένα,
 Νῦν δὲ κλύσαντα, Χριστὲ, τὴν ἀμαρτίαν,
 Δι' εὐπάθειαν καὶ βροτῶν σωτηρίαν.
 Ἐλευθέρα μὲν ἡ κτίσις γνωρίζεται.
 Υἱοὶ δὲ φωτὸς οἱ πρὶν ἐσκοτισμένοι·
 Μόνος στενάζει τοῦ σκότους ὁ προστάτης.
 Νῦν εὐλογεῖται συντόνως τὸν αἴτιον,
 Ἡ πρὶν τάλαινα τῶν ἐθνῶν παγκληρία.

A Verbumque meum vivens, et homo providentia.
 Ex marino leonis trivesper hospes
 Propheta, visceribus decorticatus,
 Rursus exivit, regenerationis
 Siletem dracone ex mortalicia
 Omnibus præmonstrans temporibus in ultimis.
 Apertis poli perillustribus januis,
 Discipulus videt a Patre venientem,
 Manentemque Spiritum in perpuro Verbo,
 Venientem ut columbam ineffabili modo,
 Populisque ostendit accurrentem Domino.
 Adussit fluenti draconum capita,
 Is qui fornacis sublimem flammam
 Juvenes ferentem pios sopivit.
 Difficiles comprehensu tenebras ex peccato
 B Totas, lavatque rore Spiritus.
 Te figurantem Assyriam flammam
 Stupefacientem sistis in rorem deductam,
 Aquam unde nunc indutus es urentem,
 Diabolum pessimum, Christe, absconditum,
 Ad lubricam evocantem viam.
 Effracto Jordane olim,
 Isthmum transit populus Israelita,
 Te fortissimum inferentem creaturam,
 Festinanter nunc in fluxibus describens,
 Ad fluxu expertem et meliorem viam.
 Scimus primum perniciosum diluvium
 Misere te omnium ad destructionem inducere,
 O quam maxima faciens et admirabilia!
 Nunc autem obruentem, Christe, peccatum
 C Ob misericordiam et mortaliū salutem.
 Libera quidem creatura cognoscitur,
 Filiique lucis ante obtenebrati,
 Solus gemit tenebrarum præfectus.
 Nunc benedicat enixe auctorem,
 Quæ prius misera fuit gentium omnis generatio.

J. BILLII INTERPRETATIO.

Venis, repellas noctis ul caliginem
 Tetram, meumque deleas prorsus genus;
 Tuique dono mystici baptismatis
 Piam ex fluentis filius Jordanicis.
 Hunc conspicatus inclytum præco Λόγον
 Altis ad omnes vocibus clamat: Prior
 Hic me est: at idem carne me recentior,
 Parique forma fulsit, ut nostrum scelus
 Quidvis potente deleat potentia.
 Vitale ad ipsum pascuum nos offerens,
 Venatur, ipsos anguium subiens specus.
 Millena sternens agmina Dei Filius:
 Quique ante plantam vulnerabat omnium,
 Hunc ipse claudens, liberat quos condidit.
 Hostis nigrantis, atque sordidissimi,
 Baptisma virus depulit: nosque in viam
 Erroris omnis nesciam pervenimus,
 Quæque ad perenne gaudium ducit, quod his
 Solis, pepercit queis Tonans, est pervium.
 Cernens in atra criminum caligine
 Strictum catenis Conditor quem linxerat,
 Humis in altum tollit hunc suis, aqua
 Ipsam omnem criminum labem eluens,
 Primi parentis noxam quam contraxerat.
 Jam mente sancta, concitisque gressibus
 Fontem petamus lustricum baptismatis,

Verbum intuentes, quod quidem sanctæ sibi
 Illaustum levandæ porrigit, morbum gravem,
 Mundum occupabat qui prius, longe fugans.
 Desideratum voce cum clarissima
 Pater indicavi, ventre quem ructaverat.
 Hic, inquit, est par qui mihi substantia,
 Illuminator exstitit mortalium,
 D Verbumque vivens est meum, dehinc homo.
 Ceti fuisset noctibus pius tribus.
 Cum clausus olim vates in præcordiis,
 Rediit illinc: scilicet fore indicans,
 Satanæ ut, per undas mysticas, ex faucibus
 Emergeremus sæculis novissimis.
 Cœli reclusis januis præfulgidis,
 A Patre missum Spiritum vates videt,
 Atque incidentem sordibus porro Λόγον.
 Instar columbæ cernit hunc, inquam, æthere
 Venientem ab alto, monstrat et præsentibus.
 Draconum adussit mysticis lymphis caput,
 Flammam camini qui potens, antiquitus
 Juvenes ferebat quæ pios, exstinxerat:
 Tenebrasque densas, noxa quas nobis tulit,
 Nunc rore pellit Spiritus sanctissimi.
 Assyriorum reddidisti roscidam
 Flammam, gerebat, Christe, quæ typum tui.
 Unde induisti nunc adurentes aquas

Tres divina specie ignescentes roati,
Splendidum tribus illuminose gloriis
Aperte manifestant altissimam naturam,
Misionem mortali igni vertentem in rore,
Optabiliter omne perniciosum erratum.

Albo induatur omnis terrestris natura,
Ex casu nunc supra caelos elata :
A quo enim omnia servata sunt Verbo,
Fluentibus fluentis abluta peccatis,
Quæ ante fugit persplendide loia.

O propter immania partus tui miracula,
Sponsa perperam, Mater benedicta,
Ob quam assecuti perfectam salutem,
Iignum plaudimus ut benefactorem,
Donum ferentes hymnum gratiarum actionis.

Scimus quæ Moysi in rubo ostensa sunt,
Hic miris legibus perfecta.

Sic enim salvata est ignifera Virgo,
Radiantem enixa benefactorem,
Jordanisque fluentia significata.

Ungis perficiens mortalem substantiam,
Rex sine principio, Spiritus communione
Fluxibusque immaculatis expurgans, et tenebris,
Ac robor vilipendens elatum,
Nunc ad indesinentem retribuisti vitam.

EJUSDEM IN PENTECOSTEN (85) :

Cujus principium versuum.

O Deigenum Verbum, Spiritum advocatum rursus
[alium

Ex genitoris sinibus misisti terrestribus
In igne lingue specie ferentem Deitatis materiam
[expertis

Signum tuæ generationis, et gratiam cantoribus.

A Τριτοὶ θεοὺς ἐμπύρως δροσοῦμενοι,
Αἰγλήντα τριταῖς παμφαῶς ἀγισταῖς.
Σαφῶς ἐδήλουν τὴν ὑπέρτατον φύσιν,
Μίξει βροτεῖα, πυρπολοῦσαν ἐν δρόσῳ,
Εὐκτῶς ἅπασαν τὴν ἀλέθριον πλάνην.

Λευχειμονεῖται πᾶσα γῆνις φύσις,
Ἐκ πτώσεως νῦν οὐρανῶν ἐπηρμένη.
Ἡ γὰρ τὰ πάντα συντετρήσθαι Λόγῳ,
Νάουσι βεῖθοις ἐκπλυθεῖσα πταισμάτων,
Τῶν πρὶν πέφευγε παμφαῶς λελουμένη.

Ἡ τῶν ὑπὲρ νοῦν τοῦ τόκου σου θαυμάτων,
Νύμφη πάναγνε, Μήτηρ εὐλογημένη,
Δι' ἧς τυχόντες παντελοῦς σωτηρίας,
Ἐπάξιον κροτοῦμεν ὡς εὐεργέτην,
Δῶρον φέροντες ὕμνον εὐχαριστίας.

B Ἰδμεν τὰ Μωσεῖ τῇ βάτῃ δεδειγμένα,
Δεῦρο ξένους θεσμοῖσιν ἐξαιργασμένα,
Ὡς γὰρ σέσωστο πυρφοροῦσα Παρθένος,
Σελασφόρον τεκοῦσα τὸν εὐεργέτην,
Ἰορδάνου τε ρεῖθρα προσδεδειγμένα.

Χρίεις τελειῶν τὴν βρότειον οὐσίαν,
Ἀναξ ἀναρχε, Πνεύματος κοινωνίη,
Ῥοαὶς ἀχράντοις ἱκαθάρας, καὶ σκότους
Ἰσχὺν θριαμβεύσας τε τὴν ἐπηρμένην,
Νῦν εἰς ἀληκτον ἐξαμείβασθαι βίον.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΗΝ,

Οὐ ἀκροστιχίς.

Θειογενὲς Λόγε, Πνεῦμα παράκλητον πάλιν ἄλλον,

Εκ γενέτου κλῶπον ἦκας ἐπιχθονίοις.

Οἶα πυρὸς γλώσσησι φέρον θεότητος ἄλλου,

Σῆμα τῆς φύλης, καὶ χάριν ὀνοπόλοις.

J. BILLI INTERPRETATIO.

Adversus hostem dimicans absconditum,
Iter attrahentem fraude nos ad lubricum.

Jordanis olim coelitus ruptis aquis,
Illæsa transit (mira res) plebs Israel,
Tui figuram sic gerens, cito pede
Qui nos per undas lustricas baptismatis
Fluxu canente collocas in semita.

Te scimus olim, Christe rex, et maxima
Planeque mira perpetrans, cunctos aquis
Orbem per omnem perdidisse ulticibus :
Contra obruisse nunc aquis nostrum scelus,
Nostri misertus dum saluti prospicis.

Jam liber omnis est chorus mortalium,
Natique lucis, ante qui prorsus nigri.
Princeps gemiscit unicus caliginis.
Hujusce summis igitur auctorem boni
Miseræ ante gentes laudibus nunc evchant.

Tres, roris instar flamma queis ardens erat,
Per sanctitates triplices clarissime
Summam indicabant nominis substantiam,
Quæ juncta carni pestilens feliciter
In rore puro concremat quodvis scelus.

Alba induatur veste nunc mortalium
Natura, lapsu jam excitata olympico.

Vi namque Verbi, quod tnetur omnia,
Puras per undas mystici baptismatis
Turpes priorum criminum abstergit notas.

D Captum antecellit mentis humanæ tons,
O Virgo, partus, et parens sanctissima :
Per quam salutem consecuti cœlitus,
Te laude summa tollimus jure optimo,
Munus ferentes laudis Eucharisticam.

Hic more facta sunt novo, quæ maximus
Quondam indicavit in rubo Mosi Deus.
Sic namque Virgo nil mali sensit, ferens
Ignem, micantem Filium cum protulit.
Typum gerebat et rubus baptismatis.

Æterne princeps, tum chorum mortalium
Peragens jungis, Spiritus commercio,
Paris fluentis abluens : ac de duce
Victo triumphans horridæ caliginis,
Nunc nos ad ævum ducis experts termini.

Ejusdem de Pentecoste iambi pentastichi, quorum
primæ litteræ hæc duo dysticha in Græco εἰσ-
ciunt.

Christe, Paracletus nunc nobis mittitur alter,
E gremio veniens Patris ab arce poli.

(83) Joannis nostri Damasceni non esse quidam putant : nec injuria. Vide Allatium in Prolegome-
nis n. 79.

Θείῳ καλυφθεὶς ὁ βραδύγλωσσος γνώφῳ,
Ἐρρήτορεύσε τὸν θεόγραφον νόμον.
Τὸν γὰρ ἐκτινάξας διμματος νόου,
Ὅρ᾽ τὸν ὄντα, καὶ μυεῖται Πνεύματος

Γνώσεϊ γεραίρων ἐνθέοις τοῖς ᾄσμασιν.
Ἐφη τὸ σεπτὸν καὶ σεβάσιμον στόμα,
Νοστήσιμός ὑμῖν οὐ γενήσεται, φίλοι.
Ἐγὼ γὰρ εἰς πατρίων ὕψιστον θρόνον

Συνεδριάζων, ἐκχεῶ τοῦ Πνεύματος
Λάμψαι ποθοῦσι τὴν χάριν τὴν ἀφθονον.
Ὅρος βεδικῶς ἀτρεκέστατος Λόγος,
Γαλγύμορφον ἐκτελεῖ τὴν καρδίαν

Ἔργον γὰρ ἐκπεράνας εὐφρανε φίλους,
Πνοῇ βιαίᾳ, καὶ πυρὸς γλωττήμασι,
Νεῖμας τὸ Πνεῦμα Χριστὸς, ὡς ὑπέσχετο.
Ἐρρήξε γαστρίδος ἡτεκνωμένης πέδας,

Ἵδριν τε δυσκάθεκτον εὐτεκνωμένης,
Μόνη προσευχὴ τῆς προφητεῖδος πάλαι,
Ἄννης φεροῦσης πνεῦμα συντετριμμένον,
Πρὸς τὸν θυνάστην, καὶ θεὸν τῶν γνώσεων.

Ἀληπτός ἐστιν ἡ θαρχυκωτάτη.
Ῥήτορας γὰρ ἐξέφηνε τοὺς ἀγραμμάτους,
Ἄλις σοφιστὰς συστομίζοντας λόγῳ,
Καὶ τῆς βαθείας νυκτὸς ἐξαιρουμένους,

Λαοὺς ἀπείρους ἀσπράτῃ τοῦ Πνεύματος.
Ἦν ἐκπορευτὸν ἐξ ἀγεννήτου φάους,
Τὸ πανσθενουργόφωτον ἀφθιτον σέλας,
Οὗ τὴν δι' Υἱοῦ Πατρικῆς ἐξουσίας,

Νῦν ἐμφανίζει συμφῶν φρυκτωρίαν,
Πυρώδης ἦχος ἐν Σιών τοῖς ἔθνεσιν.
Ἀναξ ἀνάκτων ὁλος ἐξ οὐοῦ μόνος,
Λόγος προελθὼν Πατρός ἐξ ἀναίτιου,

Ἰσοσθενὲς σου Πνεῦμα τοῖς ἀποστόλοις.
Νημερτὲς ἐξέλαμψας ὡς εὐεργέτης,
Ἄδουσι δόξαν τῷ κράτει σου, Κύριε.
Λουτρὸν τὸ θεῖον τῆς παλιγγενεσίας,

Λόγῳ κεραννὺς συντεθειμένη φύσει,
Ὁμβροβλυτεῖς μοι βεῖθρον ἐξ ἀκηράτου,
Νευγμένης σου πλευρᾶς, ὦ Θεοῦ Λόγε,
Ἐπισφραγίζων τῇ ζήσει τοῦ Πνεύματος.

J. BILLII INTERPRETATIO.

Numinis indicium linguis flammantibus edi
Ipse sui, sanctis vatibus atque faveat.

Divina opertus nube, lingua tardior,
Moses Tonantis protulit legem suis.
Hic namque mentis lumen expurgans suæ,
Entem intuetur, notionem Spiritus

Discitque, honorans cantibus piis Deum.
Dixit cohortem Christus ad charam suam,
Non vos, amici, deseram, mihi credite:
Namque in paterno confidens ego throno,

Paucis adhuc diebus in vos Spiritus
Immensa dona prodiga fundam manu.
Subiectus altum Christus in montem Sion,
Tranquillitate corda perfundit pia.

Perfunctus opera nam sua, oblectat suos
Vehemente flatu, et igneis linguis item,
Impetuens his Spiritum, ut promiserat.

Uteri inferacis fregit olim compedes:
Contra feracis fregit insolentiam
Vox sola supplex, Anna quam profuderat,

A Divina tectus tardilinguis nebula,
Elocutus est a Deo scriptam legem:
Materia enim abjecta, oculis mentis
Videre cum qui est discit, Spiritus

Cognitionem laudans divinis cantibus.
Dixit severum et venerandum os,
Divisio vobis non fiet, o amici:
Ego enim ad paternum excelsum thronum

Confidens effundam Spiritus
Splendore desiderantibus gratiam infinitam.
Terminus perfectus verissimum Verbum
Tranquilla formæ implet cor:

Opere enim expleto lætificavit amicos
Flatu violento, et ignis glossematis
Dato Spiritu, Christus ut pollicens est.
B Effregit ventris sterilis vincula,

Injuriamque intolerabilem secundæ
Sola oratio prophetissæ olim
Annæ, ferentis spiritum contritum
Ad potentem et Deum scientiarum.

Incomprehensibilis est divinissimus principatus.
Rhetores enim monstravit illitteratos,
Satis sophistas mutire faciendo sermone,
Et a profunda nocte extrahendo

Populos infinitos fulgur Spiritus
Erat procedens ex ingenta luce
Omnipotenter lucificus incorruptusque splendor,
Cujus per Filii paternam substantiam

Nunc manifestat cognatam faciem
C Ignita vox in Sion gentibus.
Rex regum, solus ex solo, solum
Verbum procedens a Patre causæ experte,

Æquipotentem tuum Spiritum apostolis
Vere illustrando misisti, ut benefactor
Cantantibus potentia tuæ gloriæ, o Domine.
Balneum divinum regenerationis

Verbo miscens compositæ naturæ,
Suppeditas mihi aquam ex incorrupto
Vulnerato tuo latere, o Dei Verbum,
Sigillans fervore Spiritus.

D Pectus dolore deferens fractum gravi
Ad Præpotentem, numen et scientiæ.
Captum antecedit mentis humanæ Deus.
Illitteratos rhetoras nam reddidit:

Doctorum at ora percussit loquacia.
Ac nocte densa Spiritus fulgur sacri,
Quas nemo gentes supputavit, liberat.
Ex luce non genita potens rerum omnium,

Parensque lucis prodiit micans jubar,
Cujus paternæ ac Filii substantiæ
Parem atque eandem nunc faciem sonus igneus
Haud monstrat obscure in Sione gentibus.

Summe dominator, solus ex solo, Λόγος,
Progressus a parente causæ nescio,
Æquale Pneuma quod tibi est potentia,
Vere dedisti discipulis charis tuis,

Tuam, potens rex, gloriam canentibus.
Tu regenerationis balneum sacrum
Sermone miscens per duas res disparas,
Ex vulnerato latere ter sancto tuo,

Flectunt omnia consolatori genu,
Filiisque Patris, Patri cognatissimo.
In personis enim novit tribus substantiam
Vere inaccessibilem, temporis exsortem, unam.
Illuxit enim lumen gratia Spiritus.

Servitis omnes divinissimo principatui,
Quot servi estis triluminis substantiæ.
Supernaturaliter enim perficit ut benefactor,
Et igneam formam Christus dat in salutem,
Totam porrigens gratiam Spiritus.

Solubilem purgationem criminum,
Ignitum accipite Spiritus rorem,
O filii luciformes Ecclesiæ :
Nunc enim ex Sion exivit lex,
Ignæ linguæ forma, Spiritus gratia.

Sicut dignum patuit sponte sua liberaliter,
Domino carens descendit Spiritus a Patre,
Sapientes faciens in linguis apostolos,
Sigillans in illis vitæferum Verbum,
A Patre acutiformi, quod Pater dixit.

Curabat mentes quidem a peccato
Et sibi apparabat apostolorum,
Deus Verbum, omnium princeps, immaculata domus ;
Æquabilis roboris autem et consubstantialis,
Nunc informatur Spiritus lumen.

Propitiatio nobis, Christe, et salus
Præbens illuxisti ex Virgine,
Ut, tanquam prophetam ex feræ marinæ
Pectoribus Jonam, a corruptione eriperes
Totum Adam cum omni genæ cadentem.

Desideratum nobis rectum in interioribus
Æterne habituris Spiritum innoves,
A Patre procedentem undique copulatum,
Materiæ inimicæ combustilem iniquationem,
Sordisque omnis purgativum, o omnipotens.

Appetibilis dignitas apostolis
Sionensibus, expectantibus tuam præsentiam,
Nota, Spiritus geniti a Patre Verbi,
Nugas inficetas blanditiarum gentium.
Celeriter monstrans, in illis instar ignis insides.

Concors clamavit instrumentorum cantus,
Adorare auream inaniam imaginem.

A Κάμπτει τὰ πάντα τῷ Παρακλήτῳ γόνυ,
Γόνυ τε Πατρὸς Πατρὶ συμμυστάτω.
Ἐν γὰρ προσώποις οἶδε τρίτοις οὐσίαν
Νημερτὲς ἀπρόσιτον, ἄχρονον, μίαν.
Ἐλαμψε φῶς γὰρ, ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος.

Τελείσθε πάντες τῇ θαρραλυντικῇ,
Ὅσοι λατρεῖσθε τρισσοφεγγεῖς οὐσίας.
Ὑπερφῶς τελεῖ γὰρ ὡς εὐεργέτης.
Καὶ πυρσομορφοὶ Χριστὸς εἰς σωτηρίαν,
Ὅλην πορίζων τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος.
Αὐτήριον κάθαρσιν ἀμπλακημάτων,
Πυρίπνοον δέξασθε Πνεύματος δρόσον,
Ἡ τέχνα φωτόμορφα τῆς Ἐκκλησίας.
Νῦν ἐξ Σιών γὰρ ἐξελήλυθεν νόμος,
Ἡ γλωτσοπυρσόμορφος Πνεύματος χάρις.

B Καθὼς περ ἡδόκησεν αὐτεξουσίως,
Ἀδέσποτον κάτεισι Πνεῦμα Πατρὸθεν.
Σοφίζον ἐν γλώσσησι τοὺς ἀποστόλους,
Ἐπισφραγίζον τὸν φερέσιον Λόγον,
Πατρὸθεν δόξομορφον, ὃν Πατὴρ ἔφη.

Ἦτο τὰς φρένας μὲν ἐξ ἁμαρτίας,
Χαυτῷ κατεσκεύαζε, τῶν ἀποστόλων,
Θεὸς Λόγος, πάνταρχος ἀχράντῳ δόμῳ.
Ὁμοσθενοῦς δὲ καὶ συνουσιωμένου,
Νῦν ἐγκατοικίζεται Πνεύματος φάος.

Πασμὸς ἡμῖν, Χριστέ, καὶ σωτηρία,
Ὁ δεσπότης ἐλαμψας ἐκ τῆς Παρθένου,
Ἰν' ὡς προφήτην θηρὸς ἐκ θαλαττίου,
Στένων, τῆς φθορᾶς διαρπάσης,
Ὅλον τὸν Ἀδάμ, παγγενὴ πεπτωκότα.

C Ἰμερτὸν ἡμῖν εὐθὺς ἐν τοῖς ἐγκάτοις
Αἰωνίως ἔξουσι Πνεῦμα καινίσοις,
Πατρὶ προβλήτως πάντοθεν συνημμένον,
Ἰλῆς ἀπεχθοῦς καυστικὸν μολυσμάτων,
Ρύπου τε παντὸς ρυπτικὸν, παντοκράτορ,
Ὁρεκτὸν ἀξίωμα τοῖς ἀποστόλοις
Συνόνταις μίμνουσί σου παρουσίαν,
Γνωρίσμα, Πνεῦμα, πατρογενήτου Λόγου,
Λέσχην ἀπηνή ἐθνῶν ποπυρμαμάτων,
Ὁκίστα δεικνὺς πυρπνῶως καθιδρύη.
Σύμφωνον ἐθρόνησεν ὀργάνων μέλος,
Σέβειν, τὸ χρυσότευκτον ἀψυχον βρέτας (84).

J. BILLII INTERPRETATIO.

Fundis mihi undas, o Dei proles sacra,
Fervore signans Spiritus sanctissimi.

Nil est, genu quod non Paraclete suum
Flectat, Patrisque Filio simillimo.
Persona namque sit licet triplex : tamen
Duntaxat una prorsus est substantia.

Nam fudit almi Spiritus lucem charis.
Vos mancipate protinus summo Deo,
Cultum exhibetis qui triluci essentiae.
Nam corda mire perficit mortalium :

Atque ad salutem Christus ardentem facit,
Dum prorsus omnem Spiritus præbet charin.
Ut vestra vobis deleantur crimina,
Haurite quæso Spiritus rorem igneum,
O, luciformes quos peperit Ecclesia.
Nunc namque sancta de Sion lex exiit,
Ignita nempe Spiritus linguæ charis.

D Venit arbitrato pro suo, ac liberrime,
Suique juris, a Parente Spiritus.
Docetque linguis igneis apostolos,
Vitale Verbum signat et simul, Pater
Satum quod ex se dictitat, par et sibi.

Ægris medelam mentibus donaverat,
Atque apparat discipulos Christus suos
Sanctæ Sionis labis in pura domo.
Nunc rursus æqua præditi substantia,
Roboreque, in illis Spiritus lumen sedet.

Tu venia certa, Christe, nobis et salus,
Ex labe pura prodiisti Virgine :
Ut, belluinis faucibus Jonam velut,
Primi parentis sic genus quod corrui,
A labe mortis horridæ potens trabas.

Desideratum Spiritum rectum luum,
O Christe, nobis innova in præcordiis,

(84) Sic Aldus Manutius edidit. Basilcen. βλέτας, male : pro quo perperam Billius legendum censuit βλέπος.

Ἡ τοῦ Παρακλήτου δὲ φωσφόρος χάρις,
Σεβασμιάζει τοῦ βοῶν, Τριάς μόνη,
Ἰσοσθενής, ἀναρχος, εὐλογητὸς εἰ.

Φωνὴν προφητόφθεγκτον ἡγνοηκότας,
Ἐρασκον οἰνότευκτον, ἄφρονες, μέθην,
Ῥήσεις ξενηκούσθησαν ὡς ἀποστόλων.
Οἱ εὐσεβεῖς δὲ σοὶ βοῶμεν ἐνθέως,
Νεουργὲ τοῦ σύμπαντος εὐλογητὸς εἰ.

Θέσπιν κατεβρόντησεν ὁ βλέπων ὅπα,
Ἐνθους Ἰωήλ, τοῦ θαρχυικωτάτου,
Οἷς ἐκχεῶ, φήσαντες, οἷά περ Λόγον,
Τοῦ Πνεύματός μου συμβοήσουσι φύσις
Ἡ τρισσοφεγγέως, εὐλογητὸς εἰ.

Τριττὴ μὲν εὐμοίρησεν ὥρων τὴν χάριν,
Ὅπως ἐπεμήνιε τρεῖς ὑποστάσεις,
Σέβειν ἐν ἀπλότῃ τῆς ἐξουσίας.
Ἄλλ' ἐν μιᾷ νῦν ἡμερῶν τῇ Κυρίᾳ,
Υἱὸς, Πατὴρ, καὶ Πνεῦμα, εὐλογητὸς εἰ.

Αὐεὶ τὰ δεσμά, καὶ δροσίξει τὴν φλόγα,
Ὅ τρισσοφεγγὴς τῆς θαρχίας τύπος,
Ἵμνοῦσι παῖδες, εὐλογεῖτε τὸν μόνον,
Σωτήρα, καὶ παντουργὸν ὡς εὐεργέτην,
Ἡ δημιουργηθεῖσα σύμπασα κτίσις.

Μνήμην ὁ Χριστὸς τῶν βροτοσάνων ἐπῶν,
Ἀπατρακουσθεὶς τοῖς ἀποστόλοις ἔφη,
Τὸ Πνεῦμα τεύχει γλωσσοपुरसूत्य θεῶ.
Ἐρίζον, εὐλογητὸν εἰκειουμένην,
Ἠλλοτριωμένη δὲ μέλει σε κτίσις.

Σωτηριωδῶς, αὐτοδεσπότως ἰδὼν,
Φῶς αὐτολαμπές, καὶ παρεκτικὸν φάους
Ἵπάρχον, ἥκεις ἐμφοροῦν ἀποστόλους,
Τιμῆν ὡς ἄγμα τοῖς σοῖς οἰκέταις,
Λελεπαρημένον τε Πνεῦμα προσνέμοις.

Ἦς προφητῶν πνευματῆμφορον σῶμα,
Σὴν σωματωδῶς, ὦ Μῆδων, ἐνδημίαν,
Καὶ Πνεῦμα κόλπων πατριῶν προηγμένον,
Ἀκτιστον, συμπλάστοργον, σύνθρονον σέθεν,
Τεὶς ἐνανθρωπήσεως πιστοῖς σέβας.

A Paracleti autem lucifera gratia

Dignos facit ut clament, O Trinitas sola,
Æquipotens sine principio, benedicta es.

Vocem a propheta dictam qui ignorarunt,
Dicebant stulti, factam a vino ebrietatem.
Loquelæ peregrinæ auditæ sunt, ut apostolorum.
Pili autem tibi clamamus divinitus
Novifce universi, benedictus es.

Vaticinantem pertenuit videns vocem,
Deo plenus Joel, divinissimi principatus :
Quibus effundam, aiebat, tanquam Verbum,
De Spiritu meo, una clamabunt : O natura
Triplici splendore lucens, benedicta es.

Tertia quidem nacta est horarum gratiam,

B Ut demonstraret, tres substantias
Adorare in simplicitate potestatis :

Sed in una nunc dierum domina,
Filius, Pater, et Spiritus, benedictus es.

Solvit vincula, et rorat flammam

Terno lumine principatus formæ.

Laudant pueri, laudate solum

Salvatorem, et conditorem omnium, et benefactorem,
Creatâ universa creatura. [salvantur,

Memoriam Christus verborum quibus mortales
Quæ a Patre audivit, apostolis dixit.

Spiritus præparat linguarum ignearum spectaculo
Insidens, benedictum, assimilata :
Alienata vero laudat te creatio.

Salutari ratione sua potestate iens

C Lux per se splendida, et datrix luminis
Exsistens, venisti ut impleres apostolos,
Honoratum tanquam hallitum tuis servis,
Illustremque Spiritum distribuas.

Cecinit prophetarum Spiritu plenum os,
Tuum corporaliter, o Domine, adventum,
Et Spiritum sinibus paternis productum
Increatum, confactorem, consensorem tuum,
Quem misisti incarnationis fidelibus colendum.

J. BILLII INTERPRETATIO.

A Patre qui exit; prorsus atque jungitur,
Sordesque sædas criminum cunctas cremat,
Maculasque prorsus vi sua summa eluit.

Decus expetendum tu Sionitis, tuam
Apostolis manentibus præsentiam,
O Pneuma, declarant satum Verbum Patre,
Merasque nugas gentium poppysmata
Monstrans, in illis instar ignis insides.

Rex imperabat, organis canentibus,
Adhibere cultum protinus statutz aureæ.
Lucifera contra Pneumatis sancti charis,
Clamare nos vult : Laus tibi soli, Trias,
Ortus et expers, et paris potentiz.

Vocis prophetæ nescii (o dimentiam!)
Musto, inquebant, commadere apostolos,
Auditæ ut illis sunt statim voces novæ.
Clamamus autem nos tibi divinitus :
Orbis novator, sit tuo laus nomini.

Per ora vatis intonans summus Pater
Joelis, inquit, Hi, quibus, Verbum velut,
Fundam benignus Spiritum sanctum meum,
Hoc prædicabunt ore communi, Trilux
Natura, laudem quilibet dicat tibi.

Est consecuta gratiam hora tertia,
Ut nos doceret colere tres hypostases
In unitate simplici potentiz.

D At nunc in una jam die Deo sacra
Tibi dico laudem, Spiritus, Verbum, Pater.

Et vincla rumpit, roscidam et flammam fecit
Typus supremi numinis trilucidus.
Juvenes canentes inquit : Rerum omnium
Summum parentem, pro suis amplissimis
Meritis, creatum est quidquid in mundo, canat.

A Patre doctus quæ suis apostolis
Certæ salutis plena Christus dixerat.
Horum memoriam Spiritus eis refricat,
Linguis in ignis insidens. In gratiam
Tecum reducti, laudibus te attollimus.

Certam ad salutem, prorsus ac heriliter,
Lux clara per te, lucis et clare datrix,
Venisti, ut omnes impleas apostolos
Flatus ad instar. Spiritum petentibus
Servis benignus præbeas velim tuis.

Cecinere vates conciti divinitus
In carne, summe Rex, tuam præsentiam,
Ac Pneuma sanctum prodiens Patris sinu,

Salve, Regina, matrivirginalis gloria,
 Omne enim benevolubile, bene loquens os
 Rhetorica arte non potest te laudare digne.
 Caligat autem mens omnis ad tuum partum
 Cognoscendum, unde te cum desiderio glorificamus.

Cantare decet naturam vivificantem puellam:

Sola enim in profundis occultavit Verbum,
 Ægrotanti medens mortalium naturæ:
 Quod dextris sedibus nunc sedens
 Patris, misit gratiam Spiritus.

Quoscumque inspiravit deiflua gratia
 Splendentes, fulgurantes, permutati,
 Æternam permutationem, decentissimam,
 Equipotentem, indivisibilem cognoscentes, [camus.
 Sapientem, triplicis splendoris substantiam glorifi-

A Χαίροις, ἄνασσα, μητροπάρθενον κλέος.

Ἄπαν γὰρ εὐδύνητον εὐλαλον στόμα,
 ῥητορεῦον, οὐ σθένει σε μέλπειν ἀξίως.
 Ἰλιγγιᾷ δὲ νοῦς ἅπας σου τὸν τόκον.
 Νοεῖν, ὅθεν σε σὺν πόθῳ δοξάζομεν.

Ἄδειν εἶοικε τὴν φυσίζῳσιν κόρην.

Μόνῃ γὰρ ἐν δίνῃσι κεκρύφει Λόγον,
 Νοσοῦσαν ἀλθαίνοντα τὴν βροτῶν φύσιν,
 Ὃς δεξιόις κλισμοῖσι νῦν ἰδρυμένος
 Πατρός, πέπομφε τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος.

Ὅσοις ἐπνευσεν ἡ θεοῦ ῥυτος χάρις,
 Ἀάμποντες, ἀστράπτοντες, ἡλλιωμένοι,
 Ὑθνεῖαν ἀλλοίωσιν, εὐπρεπεστάτην,
 Ἰσοσθενούσαν, τὴν ἀμνητον εἰδότες,
 Σοφὴν, τριφειγγον οὐσίαν δοξάζομεν.

J. BILLI INTERPRETATIO.

Ut tu increatum, par tibi, rerum parens,
 Mittis colendum præditis fide viris.

Regina, salve, mater et virgo simul.
 Nulla reperiri lingua tam volubilis
 Potest, tuum quæ concinat digne decus.
 Mens languet omnis, cogitans partum tuum.
 Cupido ergo laudem dicimus tibi pectore.

Vitæ parentis Virginis laudes decet
 Cantare. Sola ventre nam clausit Λόγον,

B Ægris medelam qui tulit mortalibus:
 Dextrisque qui nunc sedibus Patris sedens,
 Desideratam Spiritus misit charin.

Nos, quois supremi numinis flavit charis,
 Jam charitate præditi summa, et novo
 Atque elegantiori prorsus inversi modo,
 Divisionis Trinitati nescie,
 Cujusque vis est aqua. Laudem dicimus.

EJUSDEM DAMASCENI

In Dominicam Pascha.

Resurrectionis dies: splendescamus, populi, Pascha Domini, Pascha. E morte enim ad vitam, et ex terra ad cælum, Christus Deus nos traduxit, victoriam canentes.

Expurgemur sensibus, et videbimus inaccessibili resurrectionis luce Christum effulgentem; et gaudeat: dicentem aperte audiemus, victoriam canentes.

Cœli quidem digne letentur, terra autem exsultet: festum agat autem mundus, tum visibilis omnis, tum invisibilis: Christus enim qui lætitia sempiterna est, ad vitam rediit.

Agite, potionem bibamus novam, non ex saxo sterili prodigiose eductam, sed incorruptionis fontem e sepulcro plente Christo, in quo solidamur.

Nunc omnia repleta sunt lumine, cælumque et terra et terrestria: ferietur autem omnis creatura suscitationem Christi, in quo solidata est.

Hæri una tecum tumulabar, Christe; conresurgo hodie tecum resurgente. Una crucifigebam tecum heri: ipse me tecum gloria affice, Salvator, in regno tuo.

In divina custodia divinitiloquus Habbacum stet nobiscum, et ostendat luciferum angelum clare di-

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

Εἰς τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα.

Ἀναστάσιος ἡμέρα, λαμπρυνθῶμεν λαοί, Πάσχα Κυρίου, Πάσχα. Ἐκ γὰρ θανάτου πρὸς ζωὴν, καὶ ἐκ γῆς πρὸς οὐρανὸν, Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμᾶς διετίθει, ἐπινίκιον ᾄδοντας.

Καθαρθῶμεν τὰς αἰσθήσεις, καὶ ὁφόμεθα τῷ ἀπροσώτῳ φωτὶ τῆς ἀναστάσεως Χριστὸν ἐξαστράπτοντα, καὶ χαίρατε· φάσκοντα τρανῶς ἀκουσόμεθα, ἐπινίκιον ᾄδοντας.

Οὐρανοὶ μὲν ἐπαξίως εὐφρανέσθωσαν, γῆ δὲ ἀγαλλίσθω· ἑορταζέτω δὲ κόσμος, ὁρατός τε ἅπας, καὶ ἀόρατος· Χριστὸς γὰρ ἐγήγερται, εὐφροσύνη αἰώνιος.

Δεῦτε πόμα πίωμεν καὶνόν, οὐκ ἐκ πέτρας ἀγόνου τερατουργούμενον, ἀλλ' ἀφθαρείας πηγὴν ἐκ τάφου ὁμωρήσαντος Χριστοῦ, ἐν ᾧ στερεούμεθα.

Νῦν πάντα πεπληρωται φωτός, οὐρανὸς τε, καὶ γῆ, καὶ τὰ καταχθόνια. Ἑορταζέτω δὲ πᾶσα ἡ κτίσις τὴν ἔγερσιν Χριστοῦ, ἐν ᾧ ἐστερεῖται· ἡ Χθὲς συνεθαπτόμην σοι, Χριστέ, συνεγείρομαι σήμερον ἀναστάντι σοι, συνεσταυρούμην σοι χθὲς· αὐτὸς με συνδέξασον Σωτήρ, ἐν τῇ βασιλείᾳ σου.

Ἐπὶ τῆς θείας φυλακῆς ὁ θεηγόρος Ἀββακούμ στήτω μετ' ἡμῶν, καὶ δεικνύτω φασεσφόρον ἄγγελον

διαπρυσίως λεγοντα· Σήμερον σωτηρία τῷ κόσμῳ, ὅτι ἀνέστη Χριστὸς, ὡς παντοδύναμος.

Ἄρσεν μὲν ὡς διανοίξας τὴν παρθενεύουσαν νηδὺν, πέφηνε Χριστὸς, ὡς βροτὸς δὲ ἀμνὸς προσηγόρευται. Ἀμωμος δὲ, ὡς ἀγευστος κηλίδος, τὸ ἡμέτερον πάσχα· καὶ ὡς Θεὸς ἀληθὴς, τέλειος λέλεκται.

Ὡς ἐνιαύσιος ἀμνὸς ὁ εὐλογοῦμενος ἡμῖν στέφανος Χριστὸς ἐκουσίως ὑπὲρ πάντων τίθεται, πάσχα τὸ καθαρθήριον. Καὶ αὖθις ἐκ τοῦ τάφου ὥρατος δικαιοσύνης ἡμῖν ἔλαμψεν ἥλιος.

Ὁ Θεοπάτωρ μὲν Δαβὶδ πρὸ τῆς σκιάδους κιβωτοῦ, ἤλατο σκιρτῶν· ὁ λαὸς δὲ τοῦ Θεοῦ ὁ ἅγιος, τὴν τῶν συμβόλων ἐκδασιν ὀρῶντες, εὐφρανθῶμεν ἐνθάδε, ὅτι ἀνέστη Χριστὸς ὡς παντοδύναμος.

Ὁρθηρίωμεν ὀρθρου βαθείως, καὶ ἀντὶ μύρου τὸν ὕμνον προσοίσωμεν τῷ Δεσπότη, καὶ Χριστὸν ὀψώμεθα, δικαιοσύνης ἥλιον, πᾶσι ζωὴν ἀνατέλλοντα.

Τὴν ἡμετέραν σου εὐσπλαγχνίαν οἱ ταῖς τοῦ ᾄδου σειραῖς συνεχόμενοι, δεδορκότες, πρὸς τὸ φῶς ἠπείγοντο, Χριστὲ, ἀγαλλομήνῳ ποδὶ, Πάσχα κροτοῦντες αἰώνιον.

Προσέλθωμεν λαμπαδηφόροι τῷ προΐοντι Χριστῷ ἐκ τοῦ μνήματος, ὡς νομφῶ, καὶ συνορτάσωμεν ταῖς φιλεόρτοις τάξεσι, Πάσχα κροτοῦντες αἰώνιον.

Κατῆλθες ἐν τοῖς κατωτάτοις τῆς γῆς καὶ συνέτριψας μοχλοὺς αἰώνιους, κατόχος, πεπαιδευμένους, Χριστὲ, καὶ τριήμερος, ὡς ἐκ κήτους Ἰωνᾶς, ἐξάνεστης τοῦ τάφου.

Φυλάξας τὰ σήμαντρα αἴα, Χριστὲ, ἐξηγέρθης τοῦ τάφου· Ὁ τὰς κλεῖς τῆς Παρθένου μὴ λυμηνάμενος ἐν τῷ τόκῳ σου, καὶ ἡνέφρας ἡμῖν παραδείσου τὰς πόλεις.

Σωτέρ μου, τὸ ζῶν τε, καὶ ἄδυστον Ἰσραὴλ, ὡς Θεὸς ἑαυτὸν ἐκουσίως προσαγαγὼν τῷ Πατρὶ, συνανέστησας παγγενῇ τὸν Ἀδὰμ, ἀναστὰς ἐκ τοῦ τάφου.

Ὁ παῖδας ἐκ καμίνου βυσάμενος γενόμενος ἄνθρωπος, πάσχει ὡς θνητὸς, καὶ διὰ πάθους, τὸ θνητὴν ἀφθαρσίας ἐνδύει εὐπρέπειαν, ὁ μόνος εὐλογητὸς τῶν πατέρων Θεός, καὶ ὑπερένδοξος.

Γυναῖκες μετὰ μύρων θεόφρονες, ὁπίσω σου ἰδραμον· ὃν δὲ ὡς θνητὸν μετὰ δακρύων ἐζήτουν προσκύνησαν χαίρουσαι ζῶντα Θεόν. Καὶ Πάσχα τὸ μυστικὸν τοῖς Χριστοῦ μαθηταῖς εὐηγγέλισαντο.

Θανάτου ἐορτάσωμεν νέκρωσιν, ᾄδου τὴν καθαίρεισιν, ἄλλης βιοτῆς τῆς αἰωνίου ἀπαρχῆς, καὶ σκιρτῶντες ὁμνῶμεν τὸν αἴτιον, τὸν μόνον εὐλογητὸν τῶν πατέρων Θεὸν καὶ ὑπερένδοξον.

Ὡς ἐντοὺς ἱερὰ καὶ πανέορτος αὕτη ὁ σωτήριος νύξ, καὶ φωταυγής, τῆς λαμπαφόρου ἡμέρας τῆς ἐγέρσεως· οὕσα προάγγελος, ἐν ᾗ τὸ ἄχρονον φῶς ἐκ τάφου σωματικῶς πᾶσιν ἐπέλαμψεν.

Αὕτη ἡ κλητὴ καὶ ἁγία ἡμέρα, ἡ μία τῶν Σαββάτων, ἡ βασιλὶς καὶ κυρία, ἐορτῶν ἐορτῆς, καὶ πανηγυρίδος ἐστὶ πανηγύρεων, ἐν ᾗ εὐλογοῦμεν Χριστὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

A centem : Hodie salus mundo, quoniam surrexit Christus ut omnipotens.

Ut masculus quidem, aperiens virgineum uterum, apparuit Christus : ut mortalis autem, agnus appellatus est : immaculatus autem, ut labis expers, nostrum Pascha : et ut Deus verus, perfectus dictus est.

Ut anniculus agnus, quæ benedicitur nobis corona, Christus sponte pro omnibus sacrificatus est, Pascha expiatorium, et rursus ex sepulcro speciosus justitiæ nobis splenduit sol.

Dei Pater quidem David ante umbrosam arcam saltavit exsultans ; populus autem Dei sanctius, signorum eventum videntes, lætemur divine, quoniam surrexit Christus ut omnipotens.

B Vigilemus mane profunde, et pro unguento hymnum afferamus Domino, et Christum videamus justitiæ solem, omnibus vitam exorientem.

Cum immensam tuam misericordiam qui inferni catenis constricti erant, conspexissent, in lucem festinabant, Christe, exsultanti pede, Pascha plaudentes æternum.

Accedamus faces ferentes advenienti Christo ex monumento, ut sponso : et una festum agamus cum festivis ordinibus, Pascha plaudentes æternum.

Descendisti in infima terræ, et contrivisti vectes æreos, eisque delentos expelisti, Christe, et Iriduanus, ut ex cete Jonas, exsurrexisti e sepulcro.

C Servatis signis sospitibus, Christe, suscitatus es e sepulcro. Qui claves Virginis non offendisti dum te peperit, et reserasti nobis paradisi portas.

Salvator meus, vivensque, nec inaciata victima, ut Deus, seipsum sponte offerens Patri, una suscitasti omnigenum Adam, surgens e sepulcro.

Qui pueros e fornace liberavit, factus homo, patitur ut mortalis : et per passionem, quod mortale erat, incorruptionis vestiti decore : solus benedictus patrum Deus, et gloriosissimus.

686 Mulieres piæ cum unguentis post te accurrerunt : quem autem ut mortalem cum lacrymis quærebant, adorarunt gaudentes, viventem Deum, et Pascha arcanum Christi discipulis bene nuntiarunt.

Mortis celebremus mortificationem, inferni destructionem, alterius vitæ sempiternæ primitias ; et salientes cantemus auctorem : solum benedictum Patrem Deum, et supergloriosum.

Quam vere sacra et tota festiva hæc salutaris nox et lucida, splendiscentis diei resurrectionis existens prænuntia, in qua temporis exsors lumen e sepulcro corporaliter omnibus effulsit.

Hæc vocata est sancta dies, una Sabbatorum, regina et domina : solemnitas solemnitas, et celebrata est celebritatem, in qua benedicimus Christum per sæcula.

Agite, novum vitis fructum, divinam delectationem in insigni die resurrectionis, regnum Christi participemus, laudantes ipsum ut Deum per sæcula.

Leva circumcirca oculos tuos, Sion, et vide: ecce enim venerunt tibi divina luce præditi, velut faces ab occasu, et aquilone, et mari, et oriente, filii tui, in te benedicentes Christum per sæcula.

Pater omnipotens, et Verbum, et Spiritus, una in tribus personis consistens natura, essentia et divinitate major; in te baptizati sumus, et te benedicimus semper in sæcula.

Illuminare, illuminare, nova Jerusalem: gloria enim Domini in te orta est. Salta nunc et exsulta, Sion: tu vero sancta delectare, Deipara, in suscitatione tui fetus.

O divinam, o amicam, o dulcissimam tuam vocem: nobiscum enim sine mendacio promisisti fore usque ad fines sæculi, Christe, quam fideles anchoram spei tenentes exsultamus.

O Pascha magnum et sacratissimum Christe, o sapientia, et Verbum Dei, et potentia: da nobis ut expressius te participemus, in non vespascenti regni tui die.

EJUSDEM

In Assumptionem Domini nostri Jesu Christi.

Salvatori Deo, qui in mari populum siccis pedibus duxit, et Pharaonem cum universo exercitu demersit: ipsi soli canamus, quoniam glorificatus est.

Canamus, omnes populi, in humeris Cherubim ascendenti cum gloria Christo, et collocanti nos in dextera Patris, victoriae cantum, quoniam glorificatus est.

Mediatorem Dei et hominum Christum, chori angelorum spectantes cum carne in excelsis, obstupescabant. Consonanter autem recinebant victoriae cantum, quoniam glorificatus est.

Potentia crucis tuæ, Christe, solida meam mentem, ad canendum et glorificandum tuam salutarem ascensionem.

687 Ordines angelorum, Christe, mortalem naturam spectantes, una ascendentem tecum, incessanter admirando glorificabant.

Exaudivi, Domine, auditionem potentiae crucis, quod paradisi apertus sit per ipsam, et clamavi: Gloria potentiae tuæ, Domine.

Assumptus es in gloria, angelorum rex, ad Paracletum nobis a Patre mittendum, ut clamemus: Gloria potentiae tuæ, Domine.

Ut ascendit Salvator ad Patrem cum carne, admirati sunt ipsum angelorum exercitus, et clamaverunt: Gloria potentiae tuæ, Domine.

Supernæ potestates superioribus clamabant: Portas attollite Christo nostro regi, quem concinimus una cum Patre et Spiritu.

Vigilantes de luce, clamamus tibi, Domine, Salva

Δεῦτε, τοῦ καινοῦ τῆς ἀμπέλου γεννηµατος. τῆς θείας εὐφροσύνης, ἐν τῇ εὐσήμεν ἡμέρᾳ τῆς ἐγέρσεως, βασιλείας τοῦ Χριστοῦ κοινωνήσωµεν, ὑµνοῦντες αὐτὸν ὡς Θεὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

Ἄρον κύκλῳ τοὺς ὀφθαλμοὺς σου Σιών, καὶ ἴδε· ἰδοὺ γὰρ ἤκασί σου θεοφεγγεῖς, ὡς φωστῆρες, ἐκ δυσµῶν, καὶ βορρᾶ, καὶ θαλάσσης, καὶ ἑώας τὰ τέκνα σου, ἐν σοὶ εὐλογοῦντα Χριστὸν εἰς αἰῶνας.

Πάτερ παντοκράτωρ, καὶ Λόγε, καὶ Πνεῦµα, τρισὶν ἐνιζοµένη ἐν ὑποστάσει φύσις, ὑπερούσιε καὶ ὑπέρβει, εἰς σὲ βεβαπτίσµεθα, καὶ σὲ εὐλογοῦµεν αἰεὶ εἰς τοὺς αἰῶνας.

Φωτίζου, φωτίζου ἡ νέα Ἰερουσαλὴµ· ἡ γὰρ δόξα Κυρίου ἐπὶ σὲ ἀνέτειλε. Χόρευε νῦν, καὶ ἀγάλλου Σιών· σὺ δὲ ἀγνή τέρπου Θεοτόκε, ἐν τῇ ἐγέρσει τοῦ

B τόκου σου.

Ὡ θείας, ὦ φιλῆς, ὦ γλυκυτάτης σου φωνῆς· µεθ' ἡµῶν ἀψευδῶς γὰρ ἐπηγγείλω ἔσσεσθαι µέχρι τερµάτων αἰῶνας, Χριστὲ, ἣν οἱ πιστοὶ ἀγκυραν ἐλπίδος κατέχοντες, ἀγαλλόµεθα.

Ὡ πάσχα τὸ µέγα, καὶ ἱερώτατον Χριστὲ, ὦ σοφία, καὶ Λόγε τοῦ Θεοῦ, καὶ δύναμις! Δίδου ἡµῖν ἐκτυπώτερόν σου μετασχεῖν, ἐν τῇ ἀνεσπέρῳ ἡμέρᾳ τῆς βασιλείας σου.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

Εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου ἡµῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Τῷ Σωτῆρι Θεῷ, τῷ ἐν θαλάσσῃ λαὸν ποσὶν ἀδρόχοις ὁδηγήσαντι, καὶ Φαρῶ πανστρατιᾷ καταποντίσαντι, αὐτῷ µόνῳ ἄσωµεν, ὅτι δεδόξασται.

Ἄσωµεν πάντες λαοὶ τῷ ἐπὶ ὤμων Χερουδὶµ ἀναληφθέντι μετὰ δόξης Χριστῷ, καὶ συγκαθίσαντι ἡµᾶς ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς, ᾧ δὴν ἐπινίκιον, ὅτι δεδόξασται.

Τὸν μεσίτην Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων Χριστὸν, χορὸς ἀγγέλων θεασάµενοι μετὰ σαρκὸς ἐν ὕψιστοις, ἐξεπλήττοντο· συμφώνως δὲ ἀνέµελπον ὕµνον ἐπινίκιον, ὅτι δεδόξασται.

Δυνάµει τοῦ σταυροῦ σου, Χριστὲ, στερέωσέν μου τὴν διάνοιαν, εἰς τὸ ὑµνεῖν καὶ δοξάζειν σου τὴν σωτήριον ἀνάληψιν.

Αἱ τάξεις τῶν ἀγγέλων, Χριστὲ, βροτείαν φύσιν θεασάµενοι συνανιούσάν σοι ἀπαύστως ἐκπληττέµενοι, ἐδόξαζον.

Εἰσακήνοα, Κύριε, τὴν ἀκοὴν τῆς δυναστείας τοῦ σταυροῦ, ὡς παράδεισος ἡνοίγει δι' αὐτοῦ, καὶ ἐδόξα· Δόξα τῇ δυνάµει σου, Κύριε.

Ἀνελήφθης ἐν δόξῃ ὁ τῶν ἀγγέλων βασιλεὺς, τὴν Παράκλητον ἡµῖν ἐκ τοῦ Πατρὸς ἀποστείλαι, ἵνα βοῶµεν· Δόξα τῇ δυνάµει σου, Κύριε.

Ὡς ἀνῆλθεν ὁ Σωτὴρ πρὸς τὸν Πατέρα σὺν σαρκί, κατεπλάγησαν αὐτὸν αἱ τῶν ἀγγέλων στρατιαὶ, καὶ ἐδόξαν, Δόξα τῇ δυνάµει σου, Κύριε.

Αἱ τῶν ἁνῶ δυνάμεις, ταῖς ἀνωτέραις ἐδόσαν· Πύλας ἀράτε Χριστῷ τῷ ἡμετέρῳ βασιλεῖ, ὃν ἀνυµνοῦµεν ἅµα τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Πνεύµατι.

Ὅρθριζοντες βοῶµέν σοι Κύριε· Σῶσον ἡµᾶς·

σύ γάρ εἰ Θεὸς ἡμῶν, ἐκτός σου ἄλλον οὐκ οἶδα· A nos : in enim es Deus noster; extra te alium non novimus.

Πληρώσας εὐφροσύνης τὰ σύμπαντα ἐσθήμων, ταῖς ἀνω δυνάμεσι μετὰ σαρκὸς ἐπεδήμησας.

Ἀγγέλων αἱ δυνάμεις αἰρόμενόν σε ἰδοῦσαι, τὰς πύλας, ἐκραύγαζον. Τῷ βασιλεῖ ἡμῶν ἄρατε.

Ἐκύκλωσέ με ἄβυσσος, ταφῇ μοι τὸ κῆτος ἐγένετο, ἐγὼ δὲ ἐδόξα πρὸς σε τὸν φιλόφθωπον, καὶ ἔσωσέ με ἡ δεξιὰ σου, Κύριε.

Ἐσκήρτησαν ἀπόστολοι, ὁρῶντες μετάρσιον σήμερον τὸν κτίστην φερόμενον, ἐλπιδὶ τοῦ πνεύματος καὶ φόβῳ ἐκραζόν· Δόξα τῇ ἀνόδῳ σου.

Ἐπέστησαν οἱ ἄγγελοι βοῶντες, Χριστέ, τοῖς μαθηταῖς σου· Ὅν τρόπον κατίδετε Χριστὸν ἀνυψούμενον, οὕτω σαρκὶ ἐλευσεται δίκαιος ὁ πάντων κριτής.

Ὡς εἶδόν σε, Σωτὴρ ἡμῶν, αἱ ἀνω δυνάμεις ἐν ὑψίστοις αἰρόμενον σύσσωμον, ἐν φόβῳ ἐκραύγαζον· Μεγὰλη, Δέσποτα, ἡ φιλόφθωπιᾶ σου.

Ὁ ἐν καμίνῳ πυρὸς τοὺς ὀμολόγους σώσας παῖδας· Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὁ τῶν πατέρων ἡμῶν.

Ἐπὶ τῶν ὤμων, Χριστέ, τὴν κληρωθεῖσαν ἄρας φύσιν, ἀναληφθεὶς τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ προσήγαγες.

Ὁ ἐν νεφελῇ φωτὸς ἀναληφθεὶς, καὶ σώσας κόσμον· Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὁ τῶν πατέρων ἡμῶν.

Ὁ ἀνελθὼν ἀπὸ γῆς πρὸς τὸν ἀσώματον Πατέρα· Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὁ τῶν πατέρων ἡμῶν.

Τὸν ἐκ Πατρὸς πρὸ αἰώνων γεννηθέντα Υἱὸν καὶ Θεόν, καὶ ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων σαρκωθέντα, ἐκ Παρθένου μητρὸς ἱερεὺς ὁμνεῖτε· Λαὸς, ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Τὸν ἐν δυσὶ ταῖς οὐσίαις ἀναπάντα ζωοδότην Χριστὸν εἰς οὐρανοὺς μετὰ δόξης, καὶ Πατρὶ συγκαθεζόμενον, ἱερεὺς ὁμνεῖτε· Λαὸς, ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Τὸν ἐκ δουλείας τὴν κτίσιν τῶν εἰδώλων λυτρωσάμενον, καὶ παραστήσαντα ταύτην ἐλευθέραν τῷ ἰδίῳ Πατρὶ, ἱερεὺς ὁμνεῖτε· Λαὸς, ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Τὸν τῇ αὐτοῦ καταβάσει καθελόντα τὸν ἀντίπαλον καὶ τῇ αὐτοῦ ἀναβάσει ἀνυψώσαντα τὸν ἀνθρώπον, ἱερεὺς, ὁμνεῖτε· Λαὸς, ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Σὲ τὴν ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον Μητέρα Θεοῦ, τὴν ἐν χρόνῳ τὸν ἄχρονον ἀφράστως κυήσασαν, οἱ πιστοὶ ὁμοφρόνως μεγαλύνομεν.

Σὲ τὸν λυτρωτὴν τοῦ κόσμου Χριστὸν τὸν Θεόν οἱ ἀπόστολοι βλέποντες ἐνθέως ὑψούμενον, μετὰ δέους σκιρτῶντες, μεγαλύνομεν.

Σὲ τὸν καταβάντα ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς, καὶ τὸν ἀνθρώπον σώσαντα, καὶ τῇ ἀναβάσει σου ἀνυψώσαντα τοῦτον μεγαλύνομεν.

Χαῖρε, Θεοτόκε, μῆτερ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ· ὃν γὰρ ἐκύησας σήμερον ἐκ γῆς ἀνιπτάμενον, σὺν ἀγγέλοις ὁρῶσα ἐμεγάλυνας.

Implens latitia universa misericors, supernis potentiis cum carne peregrinatus es.

Angelorum potentiae sublatum te videntes, Portas (clamabant) Regi nostro attollite.

Circuivit me abyssus, sepultura mihi cete exstitit : ego autem clamavi ad te benignissimum, et servavit me dextera tua, Domine.

Salutarunt apostoli, videntes sublimem hodie creatorem latum : spe spiritus et timore clamabant, Gloria ascensioni tuae.

Asiterunt angeli, clamantes, Christe, discipulis tuis : Quemadmodum spectastis Christum elevatum, sic carne veniet justus omnium iudex.

Ut viderunt te, Salvator noster, supernae potentiae in excelsis sublatum cum corpore, in timore clamabant : Magna, Domine, benignitas tua.

Qui in fornace ignis cantatores servavit pueros : Benedictus Deus patrum nostrorum.

In humeris, Christe, errantem tollens naturam, assumptus sursum, Deo et Patri adduxisti.

Qui in nebula luminis es assumptus, et salvasti mundum : Benedictus Deus patrum nostrorum.

Qui ascendisti e terra ad incorporeum Patrem : Benedictus Deus patrum nostrorum.

Ex Patre ante saecula natum Filium et Deum, et in ultimis temporibus incarnatum ex Virgine matre, sacerdotes, canite : plebs, superexaltate per omnia saecula.

In duabus substantiis volentem vitae datorem Christum in caelos cum gloria et cum Patre sedentem, sacerdotes, laudate : plebs, superexaltate per omnia saecula.

Qui a servitute idolorum creaturam salvat, et ponit ipsam liberam apud proprium Patrem, hunc sacerdotes laudate, plebs, superexaltate per omnia saecula.

Sua ipsius descensione qui obruit inimicum, et **688** sua ipsius ascensione qui exaltavit hominem, hunc, sacerdotes, laudate : plebs, superexaltate per omnia saecula.

Te supra mentem et rationem Matrem Dei, quae in tempore temporis exsortem ineffabiliter enixa es, fideles unanimiter magnificamus.

Te salvatorem mundi Christum Deum apostoli videntes divinitus exaltatum, cum timore exsultantes, magnificamus.

Te descendantem usque ad extrema terrae, et hominem salvantem, et ascensione tua superexaltantem hunc, magnificamus.

Ave, Deipara mater Christi Dei : quem enim peperisti, hodie ex terra supravolantem cum angelis videns, magnificasti.

EJUSDEM

A

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

In transfigurationem Domini nostri Iesu Christi.

Εἰς τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Acrostichis.

Ἡ ἀκροστιχίς.

Moyseis Dei faciem in Thabor vidit.

Μωσῆς Θεοῦ πρόσωπον ἐν Θαβὼρ ἶδεν.

Moyseis in mari prophetice conspicatus in nebula, et in columna olim ignis gloriam Domini, exclamabat: Redemptori et Deo nostro canamus.

Μωσῆς ἐν θαλάσῃ προφητικῶς ἰδὼν ἐν νεφέλῃ, καὶ ἐν στήλῃ πάλαι πυρὸς τὴν δόξαν Κυρίου, ἀνεβόα· Τῷ λυτρωτῇ καὶ Θεῷ ἡμῶν ᾄσωμεν.

Ut petra corpore protectus delicato, invisibilem intuens Moyseis Dei spectator, exclamabat: Redemptori et Deo nostro canamus.

Ὡς πέτρα τῷ σώματι σκεπασθεὶς τῷ τεθειμένῳ, τὸν ἀόρατον καθορῶν Μωσῆς ὁ θεόπτης, ἀνεβόα· Τῷ λυτρωτῇ καὶ Θεῷ ἡμῶν ᾄσωμεν.

Tu in monte legali et in Thaboreo visus es Moysi in tenebris olim: in lucem autem nunc inaccessam divinitatis.

Σὺ ἐπὶ τοῦ ὄρους τοῦ νομικοῦ καὶ ἐν Θαβὼρ καθωράθης τῷ Μωσῇ ἐν γνόφῳ τὸ πάλαι, ἐν φωτὶ B δὲ νῦν ἀπροσίτῳ τῆς θεότητος.

Obumbrans gloria in tentorio prius, et Moysi alloquens tuo servo; figura facta est illustris ineffabiliter in Thabor tuae, Domine, transfigurationis.

Ἡ σκιάζουσα δόξα ἐν τῇ σκηνῇ πρότερον, καὶ τῷ Μωσῇ ὁμιλοῦσα τῷ σῷ θεράποντι, τύπος γεγένηται τῆς ἀστραφάστης ἀρόρητης ἐν Θαβὼρ σου, Δέσποτα, μεταμορφώσεως.

Convenerunt tecum, o Verbum, unigenitum, excelsum, apostolorum summitas in monte Thabor, et simul astiterunt Moyseis et Elias, ut Dei servi, o qui solus humanus es.

Συναντήσθον σοι, Ἀλόγε, μονογενὲς, ὑψίστε, ἡ τῶν ἀποστόλων ἀκρότης ἐπὶ τοῦ ὄρους Θαβὼρ, καὶ συμπάρεστησαν, ὃ τε Μωσῆς, καὶ Ἠλίας, ὡς Θεοῦ θεράποντες, μόνε φιλάνθρωπε.

Deus totus existens, totus mortalis factus es, tota divinitate miscens humanitatem in substantia tua, quam in duabus substantiis Moyseis Eliasque viderunt in monte Thabor.

Θεὸς ὅλος ὑπάρχων, ὅλος βροτὸς γέγονας, ὅλη τῇ θεότητι μίξα· τὴν ἀνθρωπότητα ἐν ὑποστάσει σου, ἣν ἐν δυὶ ταῖς οὐσίαις Μωσῆς Ἠλίας τε εἶδον ἐν δρει Θαβὼρ.

Ex carne tua radii divinitatis egrediebantur, prophetarum et apostolorum, unde electi canentes exclamabant: Gloria potentiae tuae, Domine.

Ἐκ σαρκὸς σου βολίδες θεότητος ἐξεπορεύοντο C προφητῶν καὶ ἀποστόλων, ὅθεν οἱ πρόκριτοι μέλποντες ἀνεβόων· Δόξα τῇ δυνάμει σου, Κύριε.

Rubum servans illasum congregientem igni, Moysi divina luce praeditam carnem ostendisti, Domine, canenti: Gloria potentiae tuae, Domine.

Ὁ τὴν βάτον φυλάξας ἀλώθητον προσομιλοῦσαν πυρὶ, τῷ Μωσῇ θεολαμπούσαν σάρκα ὑπέδειξας, Δέσποτα, μελιψόοντα· Δόξα τῇ δυνάμει σου, Κύριε.

Absconsus est divinitatis radiis sensibilis sol, ut in monte Thaboreo vidit te transfiguratum, Jesu mi: Gloria potestati tuae, Domine.

Ἵππεκρύβη ἀκτίσι θεότητος αἰσθητὸς ἥλιος, ὡς ἐν δρει Θαβωρίῳ εἶδ' σε μεταμορφούμενον, Ἰησοῦ μου· Δόξα τῇ δυνάμει σου, Κύριε.

Igneis non urens materiem corporis, visus est materiae expers, ut Moyseis et Elias apostolis visus es, Domine, unus ex duobus in duabus perfectis naturis.

Πῦρ μὴ φλέγον τὴν ὕλην τοῦ σώματος· ὥραθ' αὐλον, ὡς Μωσῆς καὶ ἀποστόλοις ὤφθη Ἠλίας τε, Δεσπότης, εἷς ἐκ δύο, ἐν δυὶ τελείαις ταῖς φύσεσι.

Facundus lingua, tua magnalia non potest loqui: ut enim imperans vitae, et morti dominans, constituisi 689 in Thabor monte Moysen et Eliam, testantes tuam divinitatem.

Ῥητορεύουσα γλῶσσα, σοῦ τὰ μεγαλεῖα οὐ δύναται D φθέγγασθαι· ὡς κρατῶν ζωῆς γάρ, καὶ θανάτου δεσπόζων, παρέστησας ἐν Θαβὼρ τῷ δρει τὸν Μωσῆν καὶ τὸν Ἠλίαν, μαρτυρήσαντάς σου τὴν θεότητα.

Qui manibus invisibilibus formasti secundum imaginem tuam, Christe, hominem, archetypam tuam in figmento pulchritudinem ostendisti non ut in imagine, sed ut hoc ipse existens per substantiam, Deus simul et homo.

Ὁ χειρὶν ἀεράτοις πλάσας κατ' εἰκόνα σου, Χριστέ, τὸν ἀνθρώπον, τὸ ἀρχέτυπόν σου ἐν τῷ πλάσματι κάλλος ὑπέδειξας, οὐχ ὡς ἐν εἰκόνι, ἀλλ' ὡς αὐτὸς ὢν κατ' οὐσίαν, ὁ Θεὸς χρηματίσας καὶ ἀνθρώπος.

Commistus inconfuse carbonem ostendisti nobis divinitatis, comburentem quidem peccata, animas autem illuminantem in Thabor monte, Moysen et Eliam, discipulorumque principes obstupuerunt.

Συγκραθεὶς ἀσυγχύτως, ἀνθρώπη ἀπέδειξας ἡμῖν θεότητος, καταφλέγοντα μὲν ἁμαρτίας, ψυχὰς δὲ φωτίζοντα ἐν Θαβὼρ τῷ δρει, τὸν Μωσῆν καὶ τὸν Ἠλίαν, μαθητῶν τε ἐξάρχους· ἐξέστησαν.

Quam magnum et terribile visum est spectaculum hodie! e caelo sensibilis, e terra vero incomparabilis effulsit sol iustitiae, intelligibilis, in monte Thabor.

Ὡς μέγα καὶ φοβερόν ὥραθ' ὅραμα σήμερον! ἐξ οὐρανοῦ αἰσθητὸς, ἐκ γῆς δὲ ἀσύγκριτος ἐξήστραψεν ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, νοητὸς, ἐπὶ τοῦ ὄρους Θαβώρ.

Παρήλθε μὲν ἡ σκιὰ τοῦ νόμου ἐξασθενήσασα· ἠλθὺς δὲ σαφῶς Χριστὸς, ἡ ἀληθεια· Μωσὴς ἀνεβόησεν ἐν τῷ Θαβωρίῳ, κατιδὼν σου τὴν θεότητα.

Ὁ στύλος τῷ Μωσῇ Χριστὸν τὸν μεταμορφούμενον, ἡ δὲ νεφέλη σαφῶς τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος, τὴν ἐπισκιάσασαν ἐν τῷ Θαβωρίῳ παρεδήλου ἐμφανεστάτα.

Νῦν καθωράθη ἀποστόλοις τὰ ἀθέατα, θεότης ἐν σαρκί· ἐν τῷ Θαβὼρ ἀστράπτουσα βοῶσιν, Εὐλογητὸς εἰ, Κύριε ὁ Θεὸς, εἰς τοὺς αἰῶνας.

Ἐρριξαν φόβῳ ἐκπλαγέντες τὴν εὐπρέπειαν τῆς θείας βασιλείας ἐν τῷ ὄρει Θαβὼρ ἀπόστολοι, βοῶντες· Εὐλογητὸς εἰ, Κύριε ὁ Θεός, εἰς τοὺς αἰῶνας.

Νῦν τὰ ἀνήκουστα ἠκούσθη. Ὁ ἀπάτωρ γὰρ Υἱὸς ἐκ τῆς Παρθένου τῇ Πατρὶ φωνῇ ἐνδόξως μαρτυρεῖται, ὅτι Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, ὁ αὐτὸς εἰς τοὺς αἰῶνας.

Θέσει οὐ γέγονας· Ὑψίστου, τῇ οὐσίᾳ δὲ Υἱὸς ἡγαπημένος, προὔπαρχων, ἡμῖν ὁμιλήσας ἀτρέπτως· Εὐλογητὸς εἰ, Κύριε ὁ Θεός, εἰς τοὺς αἰῶνας.

Ἀκηκότες, Δέσποτα, ἐκ Πατρὸς μαρτυρούμενον, καὶ ὡς ἀνθρωπίνης· στεβρότεραν δέξως ὄρν τοῦ προσώπου σου τὴν ἀστραπὴν μὴ φέροντίς σου οἱ μαθηταί, ἐπὶ τὴν γῆν κατέπιπτον, ἐν φόβῳ μελωδούντες· Οἱ παῖδες εὐλογεῖτε, ἱερεῖς, ἀνυμνεῖτε, λαὸς, ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Βασιλευντων πέφυκας Βασιλεῦ ὠραίνουτος, καὶ τῶν πανταχοῦ κυριευντων Κύριοι, δυνάστης μακάριος, καὶ φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον, ᾧ οἱ μαθηταί καταπλαγέντες ἐβόων, Οἱ παῖδες εὐλογεῖτε, ἱερεῖς ἀνυμνεῖτε· λαὸς, ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ὡς οὐρανοῦ δεσπόζοντι, καὶ τῆς γῆς βασιλευντι, καὶ καταχθονίων τὴν κυρίαν ἔχοντι, Χριστέ, σοὶ παραέστησαν, ἐκ μὲν τῆς γῆς ἀπόστολοι, ὡς ἐξ οὐρανοῦ δὲ, ὁ Θεοδότης Ἠλίας, Μωσὴς δὲ ἐκ νεκρῶν, μελωδούντες ἀπαύστως· Οἱ παῖδες, εὐλογεῖτε, ἱερεῖς ἀνυμνεῖτε, λαὸς, ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ῥαθυμοτόχοι μέριμναι ἐπὶ γῆς κατελείφθησαν τῇ τῶν ἀποστόλων ἐκλογῇ, φιλόανθρωπε, ὡς σοὶ ἠκολούθησαν πρὸς τὴν ἐκ γῆς μετάρσιον θείαν πολιτείαν. Ὅθεν καὶ ἐπαξίως τῆς σῆς θεοφανείας ἐμελῶδου τυχόντες· Οἱ παῖδες εὐλογεῖτε, ἱερεῖς, ἀνυμνεῖτε, λαὸς, ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ἵνα σου δείξης ἐμφανῶς τὴν ἀπόρρητον δευτέραν κατὰ βασιαν, ὅπως ὁ ὕψιστος Θεὸς ὀφήσῃ ἐστώς ἐν μέσῳ θεῶν τοῖς ἀποστόλοις ἐν Θαβὼρ Μωσῇ σὺν Ἠλίᾳ τε ἀβήρῳς ἑλαμψας, διὰ πάντες σε, Χριστέ, μεγαλύνουμεν.

Δεῦτέ μοι, παῖθεσθε, λαοί, ἀναβάντες εἰς τὸ ὄρος τὸ ἅγιον τὸ ἐπουράνιον, ἀλλως σῶμεν ἐν πόλει ζῶντος Θεοῦ, καὶ ἐποπτεύσωμεν νοὶ θεότητι ἀβύλον Πατρὸς καὶ Πνεύματος ἐν Υἱῷ μονογενεῖ ἀπαστράπτουσαν.

Ἐθέλεις πόθῳ με, Χριστέ, καὶ ἡλλόωσας τῷ θεῷ σου ἔρῃσι, ἀλλὰ κατὰ γλῆσσαν πυρὶ ἄλλῳ τὰς ἀμαρτίας μου, καὶ ἐμπλησθῆναι τῆς ἐν τοῖς τρυφῇς

A Præterit quidem umbra legis infirmata : venit autem manifesta Christus veritas : Moyses exclamavit in Thaborio, intuens tuam divinitatem

Columna Moysis Christum transfiguratum, nebula autem manifeste gratiam Spiritus obumbrantem in Thaborio manifestabat apertissime.

Nunc spectata sunt apostolis invisibilia, divinitas in caruncula in monte Thabor fulgens, clamantibus : Benedictus es, Domine Deus, per sæcula.

Horruerunt timore stupefacti decorem divini regni in monte Thabor, apostoli, clamantes : Benedictus es, Domine Deus, per sæcula

Nunc inaudita audita sunt. Sine Patre enim Filius de Virgine, paterna voce gloriose prædicatur tanquam Deus et homo idem per sæcula.

Adoptione non factus es Excelsi, substantia autem cum Filius dilectus præexistens, nobiscum conversatus es immutabiliter : Benedictus es, Domine Deus, per sæcula

Audientes, Domine, Patris testimonium, et ut humano solidiorem aspectu videre faciei tuæ fulgorem non ferentes tuum discipuli, in terram cadebant in timore, canentes : Pueri, benedicite ; sacerdotes, concinite ; populus, superexaltate per omnia sæcula.

Regnantium es Rex pulcherrimus, et ubique dominantium Dominus, princeps beatus, et lumen habitans inaccessibile, cui discipuli stupefacti clamabant : Pueri, benedicite ; sacerdotes, concinite ; populus, superexaltate per omnia sæcula.

Tanquam cælo dominanti, et terræ regnanti, et subterraneorum dominum habenti, Christe, tibi astiterunt ; e terra quidem apostoli : tanquam e cælo autem, Thesbites Elias ; Moyses vero ex mortuis, canentes incessanter : Pueri, benedicite ; sacerdotes, concinite ; populus, superexaltate per omnia sæcula.

Segnitium parientes curæ in terra derelictæ sunt, apostolorum delectu, o humane, ut te secuti sunt ad sublimem e terra divinam politiam, unde et jure divinæ tuæ manifestationis participes effecti, canebant : Pueri, benedicite ; sacerdotes, concinite, populus, superexaltate per omnia sæcula.

Ut tuam ostendas aperte arcanam secundam de-scensionem, ut excelsus Deus videaris stans in medio deorum, apostolis in Thabor cum Moyse et Elia ineffabiliter splendisti : ideo omnes te, Christe, magnificamus.

Agite mihi, parete mihi, populi ascendentes in montem sanctum, cœlestem : abjecta materia stemus in civitate viventis Dei, et inspiciamus mente divinitatem materiæ expertem Patris et Spiritus, in Filio unigenito effulgentem.

Demulsisti desiderio me, Christe, et alterasti divino tuo amore, sed combure igne a materia remoto peccata mea, et impleri eis quæ in te deliciis

dignum far, ut duos saltando magnificem, o bone, A καταξίωσον, ἵνα τὰς δύο σκιρτῶν μεγαλύνω, ἀγαθὲ, adventus tuos.

EJUSDEM

In festum Annuntiationis beatissimæ Dei Genitricis, Carmen.

Audi, puella, Virgo pura, dicat jam Gabriel consilium Altissimi antiquum: verum fias ad Dei susceptionem prompta. Per te enim incomprehensibilis cum mortalibus conversatur. Ideo et gaudens clamo: Benedicite, omnia opera Domini, Dominum.

Intellectus omnis vincitur mortalium, respondit Virgo querens: Quæ mihi loqueris, ab opinione remota sunt: tuis his læta sum verbis; sed timeo stupefacta, ne deceptione ut Evam longe me mittas a Deo; sed tamen jam clamo: Benedicite, omnia opera Domini, Dominum.

Ecce tibi, puella, dubium solutum est, dicit ad hæc Gabriel: Bene enim dixisti rem non conjectandam, sermonibus tuorum labiorum parens. Reliquum ne dubita ceu fictio sit: ut rei autem crede. Ego enī gaudens clamo: Benedicite, omnia opera Domini, Dominum.

Lex hæc a Deo mortalibus statuta, irreprehensibilis, rursus jubet, ut ex communi amore partus proveniat. nescio conjugalem penitus voluptatem. Quomodo igitur dicis quod pariam? timeo ne versute loquaris: sed tamen jam clamo: Benedicite, omnia opera Domini, Dominum.

Verba quæ mihi dicis, o veneranda, angelus rursus clamat, consuetæ sunt futuræ mortalium hominum. Vere Deum tibi annuntio supra rationem et mentem incarnatum, ut novit ex te, ideo gaudens clamo: Benedicite, omnia opera Domini, Dominum.

Videris mihi veritatis orator, reposuit Virgo. Lætitia enim communis venisti nuntius: anima igitur quia purgata sum per Spiritum, secundum verbum tuum fiat mihi: habitet in me Deus ad quem clamo: Benedicite, omnia opera Domini, Dominum.

Tanquam animatam Dei arcem nequaquam tangat manus non initiatorum: labra autem fidelium Deiparæ perpetuo vocem angeli recinentia, exultando clament: Ave, gratia plena, Dominus tecum.

Supra intellectum concipiens Deum, naturæ leges nescisti, puella: tu enim pariendo, quæ matrum sunt transcendisti, fluxa natura quamvis constares: unde digne audis: Ave, gratia plena, Dominus tecum.

Quoniam modo lac profundas, Virgo pura, non fert enarrare lingua mortalis: admirabilis enim naturæ ostenditur res, legalis terminos partus transgrediens, unde digne audis: Ave, gratia plena, Dominus tecum.

Admirabile sacrorum interpreti Moyse rubus et ignis ostendunt signum. Querens autem finem in transitum temporis, in puella pura dixit perspicere, velut Deiparæ dicatur: Ave, gratia plena, Dominus tecum.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

Εἰς τὸν εὐαγγελισμόν τῆς ὑπεραγίας Θεογεννήτου ἡ Ἀκροστιχίς.

Ἄκουε, κόρη, Παρθένε ἀγνή· εἰπάτω δὲ ὁ Γαβριὴλ βουλὴν Ὑψίστου ἀρχαίαν, ἀληθινήν, γενοῦ πρὸς ὑποδοχὴν ἐτοίμη Θεοῦ· διὰ σοῦ γὰρ ὁ ἀχώρητος βροτοῖς συνεπιστρέφεται. Διὸ καὶ χαίρων βοῶ, Εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα Κυρίου τὸν Κύριον.

Ἐννοία πᾶσα ἡττάται βροτῶν, ἀντέφησεν ἡ Παρθένος ζητοῦσα· Ἄπερ μοι φθέγγῃ παράδοξα, ἥσθην σου τοῖς λόγοις. Ἀλλὰ δέδοικα θαμβηθεῖσα μὴ ἀπάτη με ὡς Ἐὐαν πόρρω πέμψῃς Θεοῦ. Ἄλλ' ὅμως ἤδη βοῶ· Εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα Κυρίου τὸν Κύριον.

Ἴδε σοι, κόρη τὸ ἀπορον λέλυται, ψοῖ πρὸς ταῦτα ὁ Γαβριὴλ· Καλῶς γὰρ ἔφης τὸ πρᾶγμα δυστέκμαρτον λόγοις σὺν χειλῶν παρθαρχοῦσα· λοιπὸν μὴ ἀμφίβαλε ὡς πλάσματι, ὡς πράγματι δὲ πίστευε. Ἐγὼ γὰρ χαίρων βοῶ· Εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα Κυρίου τὸν Κύριον.

Νόμος οὗτος θεῶν βροτοῖς, ὁ ἀμεμπτος αὐθὺς φησι, ξυνοῦ ἔρωτος τόκον προέρχεσθαι. Οὐκ οἶδα σύζυγον παντελῶς ἥδονην. Πῶς οὖν λέγεις ἐτι τέθομαι; φοβοῦμαι μὴ ἀπάτη λαλῇς. Ἄλλ' ὅμως ἤδη βοῶ· Εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα Κυρίου τὸν Κύριον.

Ῥήματα ἅπερ μοι φθέγγῃ, σεμνὴ, ὁ ἄγγελος πάλιν βοᾷ, συνήθη πέλει λοχείας ἀνθρώπων θνητῶν. Τὸν ὄντως Θεόν σοι ὑπαγγέλλομαι ὑπὲρ λόγον τε καὶ ἔννοιαν σαρκούμενον, ὡς οἶδεν ἐκ σοῦ. Διὸ καὶ χαίρων βοῶ· Εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα Κυρίου τὸν Κύριον.

Φαίνη μοι ἀληθείας ῥήτωρ, κατέθετο ἡ Παρθένος. Χαρὰς κοινῆς γὰρ ἐλήλυθας ἄγγελος· ψυχὴν οὖν ἐπεὶ συγκαθ' ἡγνισμαι Πνεύματι, ὡς τὸ ῥῆμά σου γενέσθω μοι· σκηνοῦτω ἐν ἐμοὶ ὁ Θεός, πρὸς δὲν βοῶ· Εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα Κυρίου τὸν Κύριον.

Ὡς ἐμψύχῃ Θεοῦ κιθάρῃ ψαύετω μηδαμῶς χεῖρ ἀμυήτων· χεῖρ δὲ πιστῶν τῇ Θεοτόκῃ ἀσιγήτως φωνὴν τοῦ ἀγγέλου ἀναμείποντα, ἐν ἀγαλλιάσει βοᾷτω· Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ.

Ὑπὲρ ἔννοιαν συλλαβοῦσα Θεὸν, τῆς φύσεως Θεσμὸς ἑλθεας κόρη. Σὺ γὰρ ἐν τῷ τίκτειν τὰ μητέρων διέδρας, βευστὴ φύσις καίπερ καθεστηκυῖα· ὅθεν ἐπαξίως ἀκούεις· Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ.

Πῶς πηγάζεις γάλα, Παρθένε ἀγνή, οὐ φέρει ἐξείπειν γλῶσσα βροτεία. Ἔνον γὰρ φύσεως ἐπιδείκνυται πρᾶγμα νομίμης ὁρῶς γονῆς ὑπερβαίνον· ὅθεν ἐπαξίως ἀκούεις· Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ.

Θαυμαστὸν τῷ ἱεροφάντῃ Μωσῇ ἡ βάτος καὶ τὸ πῦρ εἶδειε τέρας. Ζητῶν δὲ τὸ πέρας εἰς διάβασιν χρόνου, ἐν κόρῃ ἀγνῇ ἔφη κατωπτύσαι, ἥ ὡς Θεοτόκῃ λεχθείη· Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ.

Δανιὴλ σε ὄρος καλεῖ νοστήν, γεννήτριαν Θεοῦ ὁ
 Ἡσαίας· βλέπει δὲ ὡς πόκον Γεδεὼν, ὁ Δαβὶδ δὲ
 ἀγίασμα, φάσκει πύλην δὲ σε ἄλλος· ὁ δὲ Γαβριὴλ
 σοὶ κραυγάζει· Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος
 μετὰ σοῦ.

Daniel te montem vocat intelligibilem, Genitri-
 cem Dei Isaias : videt autem ut vellus Gedeon :
 David sacrarium dicit ; januam vero te alius :
 Gabriel autem tibi clamat : Ave, gratia plena, Do-
 minus tecum.

ΕΥΧΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ.

Διὰ στίχων Ἀνακρεοντεῶν (85).

ORATIO D. JOANNIS DAMASCENI

Versibus Anacreonticis.

Jacobo Billio interprete.

Ἀπὸ θυπαρῶν χειλέων, Ab ore, Christe, fædo
 Ἀπὸ βδελυρᾶς καρδίας, Et corde labe pleno,
 Ἀπὸ ἀκαθάρτου γλώττης, Spuris et a labellis,
 Ἐκ ψυχῆς βερυπωμένης, Turpique mente, sume
 Δέξαι δέησιν, Χριστέ μου. Preces meas benignus.
 Καὶ μὴ παρωσάμενός μου, Ob verba nec repelle
 Μὴ τοὺς λόγους, μὴ τοὺς Me, propter atque mores
 [τρόπους, Me, propter atque mores
 Μηδὲ τὴν ἀναισχυντίαν, Malos et impudentes :
 Δός μοι παρόρησιαν λέγειν Fidenter at loqui da,
 Ἄ βεβούλημαι, Χριστέ Quæ mens cupit profari.
 μου, Inno, Deus, doce me,
 Μᾶλλον δὲ καὶ διδάξόν με, Quidnam geram, loquar-
 Τί με δεῖ ποιεῖν καὶ λέ- [ve.
 γειν. Scortio scelestior sum,
 Ἥμαρτον ὑπὲρ τὴν πόρ- [μην,
 [νην, Quod audiens ubinam
 Ἡ μαθοῦσα ποῦ κατὰ [γεις,
 Μῦρον ἐξωνησαμένη, Fores, coemit unguen,
 Ἥλθε τοιμηρῶς ἀλεῖψαι Pulso metuque venit,
 Σοῦ τοὺς πόδας τοῦ Θεοῦ [μου, Ut ungeret, Deus mi,
 [μου, Pedes tuos. Ut illa
 Τοῦ δεσπότου καὶ Χρι- [στοῦ μου.
 Ὡς ἐκείνην οὐκ ἀπώσω A te repulsa non est
 Προσελθούσαν ἐκ καρ- Secum ferens pium cor,
 [δίας, Sic ne repellar a te :
 Μηδ' ἐμὲ βδελύξῃ λόγε· Sed da tuos tenere
 Σοῦ δὲ παράτχε μοι πό- [δας,
 [σαι, Pedes, et osculari,
 Καὶ κρατῆσαι, καὶ φιλή- [σαι, Ac imbre lacrymarum,
 [κρύων, Cui cedit unguen omne,
 Καὶ τῷ βεβρωῖ τῶν δα- [κρύων, Audacter hos rigare.
 Ὡς πολυτιμῆται μῦρον, Cui cedit unguen omne,
 Τούτους τοιμηρῶς ἀλεῖ- [ψαι. Hoc, Christe, me repurga.
 [μου, Noxas mihi remitte.
 Πλυνόν με τοῖς δάκρυσί [μου, Non te fugit malorum
 [μου, Hoc, Christe, me repurga.
 Κθάρον αὐτοῖς με, λόγε. Noxas mihi remitte.
 Ἄφες καὶ τὰ πταίσματά [μου, Non te fugit malorum
 [μου, Non te fugit malorum
 Οἶδας τῶν κακῶν τὸ πλῆ- [θος,

A Οἶδας καὶ τὰ τραύματά μου, Moles gravis meorum,
 Καὶ τοὺς μύλωνας ὀφθαλμοῦ μου, Cernis meas et plagas,
 Ἄλλα καὶ τὴν πίστιν οἶ- [δας, Sed et fidem vides tu,
 Καὶ τὴν προθυμίαν βλέ- [πεις, Studiumque mentis omne,
 Καὶ τοὺς στεναγμούς [ἀκούεις, Luctus graves et audis.
 Οὐ λανθάνει σε, Θεέ μου, Non te latet, Deus mi,
 Ποιητά μου, Λυτρωτά [μυ, Mi Conditor, mi Redem-
 [πτορ, Nec gutta lacrymarum,
 Οὐδὲ σταλαγμὸς δακρύων, Suspirium nec ullum,
 Οὐδὲ στεναγμὸς τι μέρος, Ne motus ipse cordis.
 Οὐδὲ κίνημα καρδίας. Tui, Deus, quid in me
 Τὸ (86) μὴ ἀκατέργαστόν [μου
 Ἔγνωσαν οἱ ὀφθαλμοί [σου
 Ἐπὶ τὸ βιβλίον δέ σου Et in tuo libello
 Καὶ τὰ μήπω πεπεραγ- [μένα, Perscripta sunt vel illa,
 Γεγραμμένα σοὶ τυγχά- [ναι, Quæ mi peracta nondum.
 B Ἴδε τὴν ταπεινώσιν μου, Specta jacens humi cor,
 Ἴδε μου τὸν κόπον ὅσο, Specta meos labores,
 Καὶ τὰς ἁμαρτίας πάσας, Omnesque, Christe, noxas
 Ἄφες μοι, Θεέ τῶν ὀλῶν, Mihi remitte, quæso ;
 ἵνα καθαρὰ καρδίᾳ, Ut corde labe puro,
 Περιτρόμῳ διανοίᾳ, Et mente cum tremente,
 Καὶ ψυχῇ συνετρισμένη Fractaque vi doloris,
 Τῶν ἀχράντων σου με- [τάσχω, Sumam sacram synaxin
 Καὶ πανάγων [μυστη- [ρίων, Qua vivit, et Deus sit,
 [ρίων, Quicunque corde puro
 Οἷς ζῶνται καὶ θεοῦται, Edit, bibitique. Sermo
 Πᾶς ὁ πίνων τε καὶ τρώ- [γων, Hic namque fluxit a te :
 Ἐξ εἰλικρινοῦς καρδίας. Quisquis bibet cruorem
 Σὺ γὰρ εἶπας, Δέσποτά [μου, Meum, meamque carnem
 Πᾶς ὁ τρώγων [σάρκα, Edet, manebit in me,
 C Πίνων δέ μου καὶ τὸ αἷμα, In hocque rursus ipse
 Ἐν ἐμοὶ μὲν ὅντως μένει,

(85) Hæc precatio a Græcis multoties edita est in Officio sanctæ communionis, ubi Symeoni Juniori theologo tribuitur, ex τῶν θείων ἐρωτήσεων τῆς ἁγίας μεταλήψεως Συμμεῶν τοῦ θεολόγου.

(86) Bill. emendat μὲν. Alludit enim ad illud Psal. cxxviii : Imperfectum meum vide, viderunt oculi tui. Septuaginta ἀκατέργαστον habent.

Manebo. Verus hic est
Sermo Dei supremi.
Nam qui sacram synaxin,

Ejusque suscepit vin,
Non solus ille, non jam
Est ille solus, inquam,
Sed, magne Christe, te-
[cum,
Qui lumen es trifulgens.
Ne solus ergo linquar,
Vitæ dator, carens te,
Qui vita, qui mihique]

Es spiritus, meumque
Qui gaudium, salusque

Qui solus orbis omnis :
Supplex ob id rogo te
Fletu madens calenti,

Et corde (cernis ipse)

Fracto gravi dolore,
Ut criminum mihi des
Lenis redemptionem
Tuumque corpus a me
Sumatur ad salutem.
Ut, sicut inquisti,
Mecum queas manere :
Ne gratia carentem
Hostis tua videns me,
Abducatur, et lateenter
Avertat ipse sancta
A lege quam dedisti :
Hinc ad tuos volutor
Pedes, rogoque clamans,
Decocor ut receptus,
Scortumque rursus a te,

Sic prodigo mihi tu,
Scortoque sis benignus,

Qui nunc dolore magno
Accedo fractus ad te.
Quod nemo prorsus æque
Peccarit, ipse novi,
Nec perpetravit unquam
Hæc quæ miser patravi.

Ἐναυτῷ δ' ἐγὼ τυγχάνω.
Ἀληθὴς ὁ λόγος πάντως
Τοῦ Δεσπότου καὶ Θεοῦ
[μου.

Καὶ τῶν θεῶν ὁ μετέχων
Καὶ θεοποιῶν χαρίτων,
Οὐ μνηστὴρ οὐκ ἐστὶ μόνος,
Ἀλλὰ μετὰ σοῦ, Χριστέ
[μου,
Τοῦ φωτὸς τοῦ τρισηλίου.
ἵνα γούν μὴ μόνος μένω,
Δίχα σοῦ τοῦ ζωοδότη,
Τῆς πνοῆς μου, τῆς ζωῆς

Τοῦ ἀγαλλιάματος μου,
Τῆς τοῦ κόσμου σωτη-
[ρίας,
Διὰ τοῦτο σοὶ προσήλθον,
Ὡς ὅρῃς μετὰ δακρύων,
Καὶ ψυχῆς συντετριμ-
[μένης,

Λύτρον τῶν ἐμῶν πται-
[σμάτων
Ἰκετεύων τοῦ λαβεῖν με,
Καὶ τῶν σὺν ζωοπαρόχων
Καὶ ἀμέμπτων μυστη-
[ρίων

Μετασχεῖν ἀκαταχρίτως.
ἵνα μένῃς, καθὼς εἶπας,
Μετ' ἐμοῦ τοῦ παναθλίου.
ἵνα μὴ χωρὶς εὐρύων με
Τῆς σῆς χάριτος ὁ πλίνος,
Ἀφανίσῃ με δολῶς,
Καὶ πλανήσῃς ἀπαγάγῃ
Τῶν θεοποιῶν σου λόγων.
Διὰ τοῦτο σοὶ προσπίπτω,
Καὶ θερμῶς ἀναβοῶ σοι,
Ὡς τὸν ἄσωτον ἐδέξω,
Καὶ τὴν πόρνην προσελ-
[θεύσαν,

Οὕτω δέξαι με τὸν πόρνον,
Καὶ τὸν ἄσωτον, οἰκτίρ-
[μον,
Ἐν ψυχῇ συντετριμμένῃ
Νῦν με προσερχομένόν σοι.
Οἶδα, Σωτὴρ, ὅτι ἄλλος
Ὡς ἐγὼ οὐκ ἔπαισέ σοι,
Οὐδὲ ἔπραξε τὰς πράξεις,
Ἀς ἐγὼ κατηργασάμην.

A Sed non item fugit me,
Peccata quod nec ulla

Tot sunt, nec ulla tanta,

Fœdæ nec actiones,
Quas lenitas Monarchæ
Delere non potis sit.

Veram misertus horum,
Peccasse qui dolent se,

Purgas eos, facisque

Ut luce perfruantur,

Divinitatis ipsi

Tuæque compotes sint.

Mortalibus quod estque,

B Quod angelisque mirum,

Charos velut sodales

Affaris hos frequenter.

Audaciam mihi dant

Hæc, Christe, spemque

Fiduciamque sumens

Ex lenitate tanta

Datisque, tum tremens,

Assumo lætu ignem,

Fenum licet, licet sim

Stipulaque, quodque mi-

Velut rubo, mihi sic

Est flamma roris instar.

Grata proinde mente,

C Gratoque corde rursus,

Membrisque mentis, ai-

que

Carnis, potens adoro

Nymen tuum, Monarcha,

Et laudo : nam tibi laus

Debetur, o Deus mi,

In sæcula sempiterna.

Ἀλλὰ τοῦτο πάλιν οἶδα,
Ὡς οὐ μέγεθος πταισμά-
[των,

Οὐχ ἁμαρτημάτων πλη-
[θος,

Οὐδὲ πράξεων αἰσχροτήτων,

Ἵπερβαίνει τοῦ Θεοῦ μου

Τὴν πολλὴν φιλανθρω-
[πίαν.

Ἄλλ' ἐλὲν συμπαιδείας

Τοὺς θερμῶς μετανοούν-
[τας,

Καὶ καθαίρεις, καὶ λαμ-
[πρύνεις,

Καὶ φωτὸς ποιεῖς μετό-
[χους,

Κοινωνοὺς θεότητός σου

Ἐργαζόμενος ἀφρόνως.

Καὶ τὸ ξένον καὶ ἀγγέλους,

Καὶ ἀνθρώπων διανοίας,

Ὅμιλεις αὐτοῖς πολλάκις.

Ὅσπερ φίλους σου γνη-
[σίους.

Ταῦτα τολμηρὸν ποιεῖ με

Ταῦτά με πτεροῖ, Χριστέ

[μου,

Καὶ θαρρόν σου ταῖς πλοῦ-
[σίαις

Πρὸς ἡμᾶς εὐεργεσίαις,

Χαίρων ἅμα τε καὶ τρέ-
[μων

Τοῦ πορὸς μεταλαμβάνω

Χόρτος ὢν, καὶ ξένος

[θαύμα,

Νῦν ὁρροσούμενος ἀκαύ-
[πτως,

Ὅσπερ καὶ ἡ βάτος πάλας,

Ἡ ἀφλέκτος καιομένη,

Τόλυν εὐχαρίστω γνῶμῃ,

Εὐχαρίστω δὲ καρδίᾳ,

Εὐχαρίστοις μέλεσί μου,

Καὶ τῆς ψυχῆς καὶ σαρκὸς
[μου,

Προσκυνῶ καὶ μεγαλύνω

Καὶ δοξάζω σε, Θεέ μου,

Ὡς εὐλογημένον ὄντα

Νῦν τε καὶ εἰς τοὺς αἰῶ-
[νας.

Explicit S. Joannis Damasceni editio Lequiniiana. Quæ sequuntur supplevit
Patrologiæ Editor.

ADDENDA

SUPPLEMENTI VICE

AD OPERA SANCTI JOANNIS DAMASCENI SUPERIUS EDITA.

VITA BARLAAM ET JOASAPH.

PRÆLOQUIUM

*Editioni principi Græci textus appositum *.*

Describere multis abhinc annis cœperam compositam a Joanne, qui vulgo Damascenus dicitur, Barlaami ac Joasaphi Vitam, ea mente ut eam ad codices Regios omnes, qui sunt numero septemdecim, accurate recensitam, Latina versione Jac. Billii, eaque, si forte alicubi correctione egeret, emendatiore, instructam, forma maxima ederem, scilicet supplemento editioni Damasceni Lequinianæ futuram. Sed, cum de redemptore tali libro, illo quo vivimus tempore, reperiendo desperarem, id consilii seposueram, ut et majus aliud de addendo Benedictinæ Gregorii Nazianzeni editioni volumine altero, quo ejus poemata et ineditos commentatores Græcos, Basilium in primis, comprehenderem.

Quibus vero rationibus eo fuerim adductus, ut Barlaami Vitam apparatu critico fere destitutam in vulgus emitterem, lectores docebo. Volui scilicet eam occupare provinciam, ne mihi meus labor totus periret, cum de quadam inaudiverim editione, quæ, si prior in manus lectorum veniat, meam prorsus opprimet, cum illi vel posteriori prior hæc mea nullo queat modo nocere. Etenim viri duo præcipui, Schmidtius, qui in Romanensi litteratura regnat, et Kopitar, bibliothecæ Cæsareæ, quæ Vindobonæ est, custos primarius, coeunda studii et laboris societate editionem moliantur, quam omnibus numeris fore absolutissimam facile mecum omnes augurabuntur, qui utriusque summam noverunt doctrinam et eruditionem.

Quæ cum ita forent, mihi quidem satis esse visum fuit, si meo qualicunque usus apparatu, velisque contractis, viam fere aperirem, librumque dudum expectatum, cujus post tot in variis linguis versiones Græcum ipsum exemplar nondum fuit typis excusum, in doctorum inferrem bibliothecas, hortante præsertim Sinnero, illo Præfationis ad Longum loco quo de Barlaami Vita paucis disputavit verbis, sed eruditis, nec dehortante Geelio, qui cum de me tam humaniter et senserit et scripserit, id inter maxima habeo meorum conatuum præmia. Quid enim mihi opatius cadere potest, quam ut illi viro, qui est studiorum eruditorum judex in paucis maxime idoneus, studia mea probem?

Igitur, ommissa, quæ fuisset infinita, codicum septemdecim collatione, ad duos præsertim recensionem institui, optimæ illos notæ et ætatis, adhibitis etiam pro re nata in auxilium aliis quibusdam, si quis in duobus illis esset locus vel mancus vel difficilior. Sed, brevitati studens, varietates scripturæ rarerer memoravi, nisi viderentur eximie, vel via memorandis sterneretur ad auctorum emendationes, aut versu foret opus uno et altero, qui columna in annotatione brevior vicinæ adæquaretur nec claudicaret. Si qui forte lectores hypercritici me negligentiae insinulabunt, insinulari me feram patienter, eisque auctor ero ut se spe solentur Kopitaræ editionis, qua qui sunt meæ defectus cumulatissime reparatum iri ne dubitent.

Difficillimam etiam Schmidtio ac socio doctissimo de libri auctore disputationem relinquo; utrum Joannes sit Damascenus, an Joannes quidam alius monachus Sinaita vel Sabaita. Sinnero quidem de Damasceni nomine vix hæsitatiōni locus post Allatii argumenta relictus esse videtur; fateor tamen me adhuc incertum hæere, ac cum Geelio (*Bibl. crit. N. 1. V, p. 241*) expectare adhuc, donec, enotatis diligenter codicum omnium inscriptionibus et ejusque ætate sedulo examine explorata, comparatoque dubio eo libro cum genuinis Damasceni libris, plenior et altior instituat disquisitio. Interim, quem ad Aristænetum Joannem monachum vocabam, nunc etiam Joannem voco monachum.

In notis nonnusquam Latinam adhibui Georgii Trapezuntii quæ fertur versionem. Etsi

* Anecdota Græca. I'E codicibus Regiis descripsit, annotatione illustravit J. Fr. BOSSONADE. Vol. IV. Parisiis, excusum in typographæo Regio MDCCCXXXII, regis permissu, dato die v Decembris MDCCCXVII.

non nesciam quid animadverterit contra id nomen Fabricius (*Biblioth. Græc.* tom. IX, pag. 737; tom. XII, pag. 73), nil tamen mutavi. Majorem, quam olim meditatus eram, editionem absolvere si mihi licuisset, obscurum illum historiæ litterariæ locum, principibus inspectis exemplaribus, ipsisque ab originibus re universa sedulo investigata, penitus, ni fallor, elucidassem; qui ingratus labor felixque successus futurorum totus sit editorum.

Ipsorum etiam erit disserere de nomine Æthiopiarum interioris vel Indiæ quo auctor utitur. Quam disquisitionem in me fere receperam (p. 3, n. 1); sed id jam omittere visum est satius, ipsisque integrum relinquere. Judicent etiam an Huetio, qui nomina hominum Syriaca in Indica historia non sine admiratione legebat, apte reposuerit Liron *Amænit. crit.*, t. I, p. 233.

NARRATIO UTILIS

EX INTERIORI ÆTHIOPUM REGIONE, QUÆ INDIA DICITUR, IN URBEM SANCTAM LATA PER JOANNEM MONACHUM, HOMINEM HONORE DIGNUM ET VIRTUTIS AMANTEM, E CONTUBERNIO SANCTI-SABÆ, IN QUÆ CONTINETUR VITA BEATORUM ET FAMIGERATORUM VIRO-
RUM BARLAAM ET JOASAPHI.

Quicumque Spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei, ut ait Apostolus (*Rom. viii*). Illud porro Spiritu sancto donari, et filios Dei fieri, expellendorum omnium extremum est (*Nazianz., orat. de Athanas.*); et quo cum ventum fuerit, conquiescit omnis contemplatio, quemadmodum divinis Litteris proditum est. Hanc igitur excellentem, et expellendam omnium rerum supremam beatitudinem, sancti omnes, qui ab ævo condito exstiterunt, per virtutum cultum ac studium divino beneficio consecuti sunt; ut qui partim martyrium subierint, atque ad sanguinem usque adversus peccatum in acie steterint, partim religiosæ ac Deo devotæ vitæ certamen exantlarint, arctamque viam tenuerint, animique destinatione martyres exstiterint. Quorum luculentas virtutes ac præclara facinora (hoc est et eorum qui martyrio perfuncti sunt, et eorum qui per religiosam exercitationem angelicum vitæ genus imitando expresserunt) litterarum monumentis commendare, atque ob virtutis exemplum ad posteritas ætates transmittere, a divinis apostolis et beatis Patribus Christi Ecclesia accepit, hoc videlicet ad nostri generis salutem velut lata lege promulgantibus. Etenim via ea quæ ad virtutem ducit, aspera est atque ardua et permolesta, iis præsertim qui nondum sese totos ad Deum transulerunt, verum adhuc vitiorum animique perturbationum tyrannide conflictantur. Quo fit ut multis ad eam illecebris indigeamus, nimirum et consiliis ac coh-

A ΙΣΤΟΡΙΑ ΨΥΧΩΦΕΛΗΣ

ΕΚ ΤΗΣ ΕΝΔΟΤΕΡΑΣ ΤΩΝ ΑΙΘΙΟΠΩΝ ΧΩΡΑΣ, ΤΗΣ ΙΝΔΩΝ ΛΕΓΟΜΕΝΗΣ, ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΓΙΑΝ ΠΟΛΙΝ ΜΕΤΕΝΕΧΘΕΙΣΑ ΔΙΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ, ΑΝΔΡΟΣ ΤΙΜΙΟΥ ΚΑΙ ΕΝΑΡΕΤΟΥ ΜΟΝΗΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΣΑΒΑ· ΕΝ Ἡ Ο ΒΙΟΣ ΒΑΡΛΑΑΜ ΚΑΙ ΙΩΑΣΑΦ ΤΩΝ ΛΟΙΔΙΜΩΝ ΚΑΙ ΜΑΚΑΡΙΩΝ (1).

1 Ὅσοι Πνεύματι Θεοῦ ἄγονται, οὗτοι εἰσιν υἱοὶ Θεοῦ, φησὶν ὁ Θεὸς Ἀπόστολος (2). τὸ δὲ Πνεῦμα-τος ἁγίου ἀξιωθῆναι καὶ υἱοὺς Θεοῦ γενέσθαι τῶν ὁρεκτῶν ὑπάρχει τὸ ἔσχατον, καὶ οὐ γενομένοις πά-σης θεωρίας ἀνάπαισις, καθὼς γέγραπται. Τῆς οὖν ὑπερφυοῦς ταύτης καὶ τῶν ἐφετῶν ἀκροτάτης μακα-ριότητος ἡξιώθησαν ἐπιτυχεῖν οἱ ἀπ' αἰῶνος ἅγιοι διὰ τῆς τῶν ἀρετῶν ἐργασίας· οἱ μὲν μαρτυρικῶς ἀθλήσαντες καὶ μέχρις αἵματος πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀντικαταστήσαντες, οἱ δὲ ἀσκητικῶς ἀγωνισάμενοι, καὶ τὴν στενὴν βαδίσαντες ὁδὸν (3), καὶ μάρτυρες τῇ προαιρέσει γινόμενοι. Ὡν τὰς ἀριστείας καὶ τὰ κατορθώματα, τῶν τε δι' αἵματος **2** τελειωθέντων (4) καὶ τῶν δι' ἀσκήσεως τὴν ἀγγελικὴν πολιτείαν μι-μνησάμενων (5), γραφῇ παραδίδόμηναι, καὶ ἀρετῆς ὑπόδειγμα ταῖς μετέπειτα παραπέμπειν γενεαῖς, ἐκ τῶν θεηγόρων ἀποστόλων καὶ μακαρίων Πατέρων ἡ τοῦ Χριστοῦ περιεβλεψέν Ἐκκλησία, ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ γένους ἡμῶν τοῦτο νομοθετήσαντων. Ἡ γὰρ πρὸς ἀρετὴν φέρουσα ὁδὸς τραχεῖά τίς ἐστι καὶ ἀνάντης καὶ μάλιστα τοῖς μήπω μεταθεμένοις ὅλους ἑαυτοὺς ἐπὶ τὸν Κύριον, ἀλλ' ἐκ τῆς τῶν παθῶν τυραννίδος ἐστὶ πολεμουμένης. Διὰ τοῦτο καὶ πολλῶν δεόμεθα τῶν πρὸς αὐτὴν παρακαλούντων ἡμᾶς, τοῦτο μὲν παραινέσεων, τοῦτο δὲ καὶ βίαν ἱστορίας τῶν ἐκείνην προωδευόντων, ὃ καὶ μᾶλλον ἀλύτως ἐφέλικται πρὸς αὐτὴν καὶ μὴ ἀπογινώσκειν παρασκευάζει τῆς πο-ρείας τὸ δύσκολον. Ἐπεὶ καὶ τῶ μέλλοντι βαδίζειν ὁδὸν δύσπορον καὶ τραχεῖαν παραινῶν μὲν τις καὶ

(1) Lemma exhibui codicis 903, deinceps vocandi A, omisso, post μακαρίων, librarii pio voto, εὐλό-γησον, Πάτερ. In codice 904, deinceps dicendo B, lemma desinit in nomine Σάβα, addito voto eodem. Codicis 1128, quem posthac elementum C significabo, cum perierit folium primum, initium fit in voce ὑφ-ορούμενος, nubi p. 2, 22.

(2) Paulus Epist. ad Rom. viii, 14.

(3) Respectu ad Matth. vii, 14: Στενὴ ἡ πύλη καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν.

(4) Christus ap. Luc. xiii, 32: Τῇ τρίτῃ τελειοῦμαι· ubi Pricæus, infra p. 28, 16, ἐτελειώθησαν διὰ πυρός. Acta inedita S. Arethæ: Οἱ ἅγιοι, κλίναντες τοὺς αὐχένους αὐτῶν, ἐτελειώθησαν πάντες. Confer infra pag. 8. Dicitur et τελειωθῆναι de naturali exitu.

(5) Confer similia infra p. 13, et quæ notata sunt pag. 5.

προτιρεπόμενος ἤττον πείσειεν· ὑποδεικνύων δὲ πολλοὺς αὐτὴν ἤδη διελθόντας, εἶτα καὶ τῷ τέλει καλῶς καταλύσαντας, οὕτω πείσεις μᾶλλον καὶ αὐτὸν ἀν τῆς πορείας ἀψῶσθαι. Τοῦτο οὖν ἐγὼ στοιχῶν τῷ κανόνι (6), ἄλλως δὲ καὶ τὸν ἐπιρητημένον τῷ δούλῳ κίνδυνον ὑφορώμενος, θς, λαθὼν παρὰ τοῦ δεσπότου τὸ τάλαντον, εἰς γῆν ἐκεῖνο κατώρυξε (7) καὶ τὸ δοθὲν πρὸς ἐργασίαν 3 ἐκρυψεν ἀπραγμάτευτον, ἐξήγγισιν ψυχῶν ἐξ ἑμοῦ καταντήσασαν οὐδαμῶς σωπῆσθαι· ἦν περ μοι ἀρηγγήσαντο ὄνδρες εὐλαβεῖς τῆς ἐνδοτέρας τῶν Αἰθιοπίων χώρας, οὐστινας Ἰνδοὺς (8) οἶδεν ὁ λόγος καλεῖν (9), ἐξ ὑπομημάτων ταύτην ἀψευδῶν μεταφράσαντες. Ἐχει δὲ οὕτως.

erat ita occultavit, ut nihil ex eo lucri faceret (Matth. xxv), historiam animabus utilem, ad me usque allatam silentio minime praeferibo, quam mihi pii quidam viri interioris Aethiopiae (quos Indos vocant) ex veris commentariis translata narraverunt. Haec porro ad hunc modum se habet.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'. Ἡ τῶν Ἰνδῶν λεγόμενη χώρα πόρρω μὲν διάκεται τῆς Αἰγύπτου, μεγάλη οὖσα καὶ πολυάνθρωπος· περικλύζεται δὲ θαλάσσαις καὶ ναυσιπύροις πελάγεσι τῇ κατ' Αἴγυπτον μέρει· ἐκ δὲ τῆς ἡπείρου προεγγίζει τοῖς ὀρίοις Περσίδος, ἥτις πάλαι μὲν τῇ τῆς εἰδωλομανίας ἐμελαινέτο ζῶφῳ, εἰς ἄκρον ἐκδεσθαρῶμένη καὶ ταῖς θύεσσι ἐκδεδιτημένη τῶν πράξεων. Ὅτε δὲ ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Υἱὸς, ὁ ὢν εἰς τὴν κλῆπον τοῦ Πατρὸς (10), τὸ ἐαυτοῦ πλάσμα μὴ φέρων ὄρῳ ἀμαρτίαν δουλούμενον, τοῖς οἰκείοις περὶ τοῦτο σπλάγγνοις ἐπιχαμφεῖς, ὥφθη καὶ ἡμᾶς ἀμαρτίας χωρὶς (11), καὶ τὸν τοῦ Πατρὸς θρόνον μὴ ἀπολιπὼν, Παρθένον ἔκχεσε δι' ἡμᾶς, ἐν ἡμέρᾳ κατοικῆσωμεν τοὺς οὐρανοὺς, τοῦ τε παλαίου πνῶματος ἀνακληθῶμεν, καὶ τῆς ἀμαρτίας ἀπαλλαγῶμεν, τὴν προτέραν υἰοθεσίαν ἀπολαβόντες (12), 4 καὶ πᾶσαν μὲν τὴν διὰ σαρκὸς ὑπὲρ ἡμῶν τελέσας οἰκονομίαν (13), σταυρὸν τε καὶ θάνατον καταδέξάμενος καὶ τοῖς ἐπουρανίοις παραδόξως ἐνοποιήσας τὰ ἐπίγεια, ἀναστὰς δὲ ἐκ νεκρῶν καὶ μετὰ δόξης εἰς οὐρανὸς ἀναληφθεὶς (14) καὶ ἐν δεξιᾷ τῆς τοῦ Πατρὸς μεγαλοσύνης καθίσας (15), τὸ παράκλητον Πνεῦμα τοῖς αὐτόπταις αὐτοῦ καὶ μύσταις, κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν, ἐν εἰδει γλωσσῶν πυρίνων (16) ἐξαπέστειλε,

tationibus, et exemplis eorum qui hanc viam priores inierunt. Id quod etiam minore cum molestia ad eam attrahit, efficitque ne ob vitae difficultatem animis frangamur ac desperatione afficiamur. Siquidem ei quoque, cui ardua et difficilis via ineunda est, non perinde quispiam monendo ac cohortando, ut eam ingrediatur, persuaserit. At cum multos ostendit qui eam confecerint, ac tandem percommotum diversorum nacti sint, tum vero magis eum adducet, ut eandem quoque viam capessat. Huic igitur ipsae quoque regulae insistens, ac praeterea impendens ignavo illi servo periculum metuens, qui talentum a domino acceptum in terram abdidit, quodque ei quaestus faciendi causa datum

CAPUT PRIMUM.—India, quae ingens ac frequentissima est regio, procul ab Aegypto distat, atque undique ab Aegypti parte mari alluitur; a continente autem ad Persidis fines accedit. Ea porro atra idolatriae caligine olim obducebatur, atque extrema barbarie scatebat, nefariisque flagitiis addicta erat. Posteaquam autem unigenitus Dei Filios (Joan. 1), qui est in sinu Patris, figmentum suum peccati servitute oppressum indigno animo cernens, misericordia erga ipsum commotus, instar nostri excepto peccato apparuit, ac Patris throno relicto, nostrae salutis causa (hoc est ut nos in caelis habitaremus, atque a veteri lapsu excitaremur, ac peccato liberati priorem adoptionem reciperemus), in Virginis corpore habitavit, atque expletis omnibus carnis propter nos assumptae muneribus, crucem ac mortem suscipiens, ac terrenis mirandum in modum cum caelestibus conjunctis, a morte ad vitam rediens, et cum gloria in caelos ascendens, et in Patris dextra magnifice sedens, Spiritum paracletum discipulis, a quibus conspectus fuerat, pro eo ac promiserat, in ignearum linguarum forma misit, ipsosque ad omnes gentes legavit, ut eos qui in ignorantiae tenebris sedebant (Luc. 1), illuminarent, atque in Patris et Filii et Spiritus sancti nomine baptizarent, adeo ut deinceps

(6) Epist. ad Gal. vi, 16: "Ὅσοι τῷ κανόνι τούτῳ στοιχῶσιν. Sic Epist. ad Philipp. iii, 16, loco dubio: Τῷ αὐτῷ στοιχεῖν κανόνι, τὸ αὐτὸ φρονεῖν. Cf. i. II, p. 358, 9, ubi pro φῶδῳ lege φῶδῳ.

(7) Respectu ad Matth. xxv, 24, 25.

(8) Huc. hunc locum respiciens, De l'origine des romans, pag. 113: « il appelle Ethiopiens les Indiens, confondant l'Ethiopie avec les Indes selon la coutume de plusieurs anciens. » Quem conf. et in Dissertationibus a Tilladeto collectis tom. II, pag. 59. Ibidem t. II, pag. 69: « S. Chrysostome dit que S. Thomas alla en Ethiopie, sans en avoir d'autre raison que l'opinion commune qu'il a été aux Indes. » Philostratus, loco nobili V. A. III, 20, Aethiopes vocat γένος Ἰνδικόν. Vide Addenda.

(9) Locutionem illustravit Reisk. ad Caerimon. p. 2, A 6.

(10) Joan. i, 18.

(11) Epist. ad Hebr. iv, 15.

(12) Epist. ad Gal. iv, 5: ἵνα τὴν υἰοθεσίαν ἀπολάβωμεν.

(13) Οἰκονομία apud Patres ac scriptores ecclesiasticos saepissime significat incarnationis Christi mysterium, et in genere ejus in terris conversationem: quam significationem plenissime illustravit Casaubonus ad Gregorii Nyss. epist. p. 105. Adde H. Valesium ad Euseb. non uno loco; Pont. Leonem ad Theophan. Nic. p. 160; Lamium Delic. erudit. t. II, p. 282. Mihi notavi olim esse videndum Rittershus. Lect. sacr. p. 54: quod jam non moneo secure, cum libro caream.

(14) Marc. xvi, 19: Ὁ μὲν οὖν Κύριος... ἀνελήφθη εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ. Act. ap. i, 11: Ὁ Ἰησοῦς δὲ ἀναληφθεὶς ἀπ' ὧμων εἰς τὸν οὐρανόν.

(15) Ep. ad Hebr. i, 3: Ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλοσύνης ἐν ὑψηλοῖς.

(16) Act. apost. ii, 3.

illi, partim Orientales sedes, partim Occidentales regiones, quæ ipsis obliquant, circumirent, ac Septentrionalia et Meridionalia climata peragrarent, ut imperatum munus exsequerentur, tum sanctissimus quoque Thomas, unus ex duodecim Christi apostolis, in Indiam, salutiferæ doctrinæ illic prædicandæ causa missus est. Domino autem cooperante, ac sermonem per sequentia signa confirmante (*Marci uk.*), gentilitiæ superstitionis tenebræ depulse sunt, atque illi simulacrorum sacrificiis et cultu liberati, ad rectam fidem se adjunxerunt. Sicque apostolicis manibus velut refecti, Christo per baptismum conciliati sunt; ac tacitis incrementis augescetes in fide, ab omni labe aliena proficiebant, ecclesiasque per totam regionem extruebant.

ἅπαντες προσετέθησαν πίστει, καὶ, οὕτω ταῖς ἀποστολικαῖς μεταπλασθέντες χερεσὶ, Χριστῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος ὡκειώθησαν, καὶ, ταῖς κατὰ μέρος προσθήκαις αὐξανόμενοι, προέκοπτον ἐν τῇ ἀμνηστῇ πίστει, ἐκκλησίας τε ἀνὰ πάσας ὡκοδόμουν τὰς χώρας.

Cum autem etiam in Ægypto monasteria exedificari, ac monachorum ingentia agmina cumulari cœpissent, atque eorum virtutis et vitæ rationis, ad angelorum imitationem accedentis, fama orbis terrarum fines pervasisset, atque ad Indos usque pervenisset, ipsos quoque ad ejusdem vitæ studium excitavit, adeo ut complures ipsorum, relictis omnibus rebus, in solitudines concederent, atque in mortali corpore eorum qui corporis expertes sunt vitæ rationem susceperent. Cum igitur res præclaro statu essent, atque aureis pennis, ut dici solet, in cælum plerique convolarent, exsurgit quidam rex in eadem regione, Abenner nomine, vir opibus quidem ac potentia, victoriosque et bellica fortitudine, corporisque proceritate insignis, ac præterea vultus elegantia clarus, atque ob mundanos ocissimeque marcescentes rerum successus insolenter se efferens; cæterum, quantum ad animam attinebat, extrema paupertate laborans, ac multis malis constrictus ei enectus, quippe qui gentilium partes teneret, ac superstitioso idolorum errori magnopere addictus esset. Porro cum rex in magnis deliciis ac vitæ oblectamentis et voluptatibus versaretur, nec res ulla esset quæ non ex ipsius voluntate ac cupiditate succederet, unum id demum erat, quod ipsi lætitiâ interrupteretur, animumque ipsius curis pulsaret, nimirum sterilitatis malum. Nam cum filiis careret, hæc eum

A καὶ ἐπαμφεν αὐτοὺς εἰς πάντα τὰ ἔθνη (17) φωτίσαι τοὺς ἐν σκότει τῆς ἀγνοίας καθημένους (18), καὶ βαπτίζειν αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὡς ἐντεῦθεν τοὺς μὲν αὐτῶν τὰς ἐφ᾽ ἡμέρας λήξεις, τοὺς δὲ τὰς ἐσπερίους λαχόντας περιέρχεσθαι, βόρειά τε καὶ νότια διαθέειν κλίματα, τὸ προσταγμένον αὐτοῖς πληρῶντας διάγγελμα· τότε καὶ ὁ ἱερωτάτος θωμᾶς, εἰς ὑπάρχων τῆς δωδεκαριθμοῦ φάλαγγος τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ (19), πρὸς τὴν τῶν Ἰνδῶν (20) ἐξεπέμπετο, κηρύττων αὐτοῖς τὸ σωτήριον κήρυγμα. 5 Τοῦ Κυρίου δὲ συνεργούντος καὶ τὸν λόγον βεβαιούντος διὰ τῶν ἐπακολουθούντων σημείων (21), τὸ μὲν τῆς δεισιδαιμονίας ἀπηλλάθη σκότος, καὶ, τῶν εἰδωλικῶν σπονδῶν τε καὶ βδελυγμάτων ἀπαλλαγέντες, τῇ

B Ἐπεὶ δὲ καὶ ἐν Αἰγύπτῳ ἤρξατο μοναστήρια συνίστασθαι καὶ τὰ τῶν μοναχῶν ἀθροίζεσθαι πλήθη, καὶ τῆς ἐκείνων ἀρετῆς καὶ ἀγγελουμένητου διαγωγῆς ἡ φήμη τὰ πέρατα διελάμβανε τῆς οἰκουμένης (22), καὶ εἰς Ἰνδοὺς ἤκει. πρὸς τὸν δμοιον ζῆλον καὶ τοὺτους διέγειρεν (23), ὡς πολλοὺς αὐτῶν, πάντα καταλιπόντας, καταλαβεῖν τὰς ἐρήμους καὶ ἐν σώματι θνητῇ τὴν πολιτείαν ἀνελιφεῖναι τῶν ἀσωμάτων (24). 6 Οὕτω καλῶς ἐχόντων τῶν πραγμάτων, καὶ χρυσαῖς πτέρυξι, τὸ δὴ λεγόμενον, εἰς οὐρανούς, πολλῶν ἀνιπαταμένων, ἀνίσταται τις βασιλεὺς ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ, Ἀβεννήρ τοῦνομα, μέγας μὲν γενόμενος πλοῦτος καὶ δυναστεύει καὶ τῇ κατὰ τὸν ἀντικειμένον νύχτῃ, γενναίως τε ἐν πολέμοις, καὶ μεγέθει σώματος ἅμα δὲ καὶ προσώπου ὡραϊότητι C σεμνυνόμενος, πᾶσι τε τοῖς κοσμητικοῖς καὶ θάττον μαραινομένοις προτερήμασιν ἐγκαυχόμενος· κατὰ ψυχὴν δὲ ἐσχάτῃ πιεζόμενος πτωχεῖα καὶ πολλοῖς κακοῖς συμπνιγόμενος, τῆς ἑλληνικῆς ὑπάρχων μοίρας, καὶ σφόδρα περὶ τὴν δεισιδαίμονα πλάνην τῶν εἰδωλῶν ἐπτοημένος. Πολλῇ δὲ συζῶν οὗτος τροφῇ καὶ ἀπολαύσει τῶν ἡδῶν καὶ τερπνῶν τοῦ βίου, καὶ ἐν οὐδενὶ τῶν θελημάτων καὶ ἐπιθυμιῶν αὐτοῦ ἀποστερούμενος, ἐν εἰχῇ τὸ τὴν εὐφροσύνην αὐτοῦ ἐγκόπτον καὶ μερίμναις αὐτοῦ βάλλον τὴν ψυχὴν, τὸ τῆς ἀτεχνίας κακόν. Ἐργμος γὰρ ὑπάρχων παίδων, διὰ φροντίδος εἶχε πολλῆς ὥπως, τοῦ

(17) Matth. xxviii; Marc. xvi.

(18) Matth. iv, 16: 'Ο λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότει εἶδε φῶς μέγα.

(19) Act. apost. i, 15.

(20) Conf. supra not. 8.

(21) Marc. xvi, 28. Hinc serpens auctor pius, Θεοῦ συνεργούντος. Est in Sententiis monostichis versiculus: Θεὸς συνεργῶν, πάντα ποιεῖ ῥαδίως. Edidit nuper vir il., nescio qua auctoritate, συνεργός. Inveni in codice 396 συνεργῶν, et ποιεῖς, quod placet. Erit θεὸς συνεργῶν nominativus pendens.

(22) Conf. Psal. xviii, 4.

(23) B, ἤγειρεν. In omissione præpositionis compositorum frequens est librarium lapsus. Psellus Anag. de Tantalō: διατρώμενος τούτοις· plenius ac melius codex 3058, συνδιατρώμενος. Lucianus D. D. xi, 15: Διήσσομαι καὶ τῶν χαρίτων ἀκολουθεῖν· cod. 1510, συνακολουθεῖν, bene. Choricus in Procop. § 23: Πατέρα πρεσβύτην τὴν οἰκίαν τιλλόντα πολὺν· codex 3087, οἰκίαν ἀντίλλοντα π. Forsan ἀνατίλλοντα, si fuerit ultima syllaba vocis οἰκίαν male repetita; et hoc potius crediderim.

(24) Οἱ ἀσώματοι sunt ἀγγελί. Basilus Seleuc. Laud. i. S. Stephani p. 310: Συνηρίθμηται τοῖς ἀγγέλοις, κατηρίθμησεν ταῖς ἀσωμάτοις; δυνάμειν. Sententia similis Jo. Chrysostomi Hom. in S. Lumina, p. 125: Ἰδὲν τὸν Ἰωάννην ἀπὸ τῆς ἐρήμου κατελθόντα, ἀνθρώπον τὴν φύσιν, ἀγγέλον τὴν προαίρεσιν. Eidem Hom. in Psal. l., pag. 40 Coteler., Paulus vocatus fuit ὁ ἐπίγειος ἀγγέλος.

τοούτου λυθείς δεσμού, τέκνων κληθείη πατήρ, A
πράγμα τοῖς πολλοῖς εὐχταίετο. Τοιοῦτος μὲν ὁ
βασιλεὺς, καὶ οὕτως ἔχων τῆς γνώμης.

Τὸ δὲ εὐκλεέστατον γένος τῶν χριστιανῶν καὶ τὰ
τῶν μοναχῶν πλῆθος παρ' οὐδὲν θέμενον τὸ τοῦ βα-
σιλέως σέβας, καὶ τὴν αὐτοῦ μὴ θεοδικότες ὁλως
ἀπειλὴν, προέκοπτον τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι, εἰς
λόγου κρείττονα πλῆθὺν ἐπιδιδόντες, καὶ βραχὺν μὲν
ποιοῦμενοι τὸν βασιλέως λόγον (25), τῶν δὲ πρὸς
θεραπείαν 7 φερόντων Θεοῦ διαφερόντως ἐχόμενοι.
Καὶ διὰ τοῦτο πολλοὶ τῶν τὴν μοναχικὴν ἐπανηρη-
μένων τάξιν, πάντα μὲν ἐπίσης τὰ ἐνταῦθα τερπνὰ
διέπυσον, πρὸς ἔν δὲ μόνον τοῦτο εἶχον ἐρωτικῶς,
τὴν εὐσέβειαν, καὶ τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ θάνατον ἐδί-
ψων, καὶ τῆς ἐκεῖθεν ὠρέγοντο μακαριότητος. Ἐκ-
ήρτυτον οὖν, οὐ φρόνῃ τινὶ καὶ ὑποστολῇ, ἀλλὰ καὶ
λίαν εὐπαρβήσιάτως τὸ τοῦ Θεοῦ σωτήριον ὄνομα,
καὶ οὐδὲν ὅτι μὴ Χριστὸς αὐτοῖς διὰ στόματος ἦν,
τὴν τε βευστήν καὶ εὐμάραντον φύσιν τῶν παρόν-
των καὶ τὸ πάγιον καὶ ἀφθαρτον τῆς μελλούσης
ζωῆς φανερῶς πᾶσιν ὑπεδείκνυνον, καὶ ὁλοεὶ ἀφορ-
μὰς παρείχον καὶ σπέρματα πρὸς τὸ οικεῖους γενέ-
σθαι Θεῷ καὶ τῆς ἐν Χριστῷ κρυπτομένης ἀξιοθῆ-
ναι ζωῆς (26). Ἐντεῦθεν πολλοὶ, τῆς ἡδίστης ἐκεί-
νης διδασκαλίας (27) ἀπολαύοντες, τοῦ μὲν πι-
κροῦ τῆς ἀπάτης ἀφίσταντο σκότους, τῷ δὲ γλυκεῖ
τῆς ἀληθείας φωτὶ προστεθῆναι· ὥς καὶ τινες τῶν
ἐνδόξων καὶ τῆς συγκλήτου βουλῆς· πάντα ἀποτί-
θεσθαι τὰ τοῦ βίου βάρη καὶ λοιπὸν γίνεσθαι μονα-
χοὺς.

Ὁ δὲ βασιλεὺς, ὡς ἤκουσε ταῦτα, ὀργῆς ὅτι πλεί-
στης πληρωθεὶς καὶ τῷ θυμῷ ὑπερῆσας, δόγμα
αὐτίκα ἐξέθετο, πάντα Χριστιανὸν βιάζεσθαι τοῦ
ἐξόμνησθαι τὴν εὐσέβειαν. Ὅθεν καινὰ μὲν κατ'
αὐτῶν εἶδη βασάνων ἐπένειε καὶ ἐπιτήδευε, καινοὺς
δὲ τρόπους θανάτων ἤπειλε. Καὶ γράμματα κατὰ
πᾶσαν τὴν ὑποτελὴ αὐτῷ χώραν ἐπέμπετο ἀρχούσι
καὶ ἡγεμόσι, 8 τιμωρίας κατὰ τῶν εὐσεβῶν καὶ σφα-
γὰς ὁδίκους ἀποφαινόμενα. Ἐξαιρέτως δὲ κατὰ τῶν
τοῦ μοναχικοῦ σχήματος λογάδων θυμομαχῶν. Ἀσ-
πενδον ἡγεῖρε τὸν πρὸς αὐτοὺς καὶ ἀχέρυκτον πόλε-
μον. Ταύτῃ τοι καὶ πολλοὶ μὲν τῶν πιστῶν τὴν διὰ
νοίαν ἀνεσκαλεύοντο, ἄλλοι δὲ, τὰς βασάνους μὴ
δυνθάνοντες ὑπενεγκεῖν, τῷ ἀθεμίτῳ αὐτοῦ εἶχον
προστάγματι. Οἱ δὲ τοῦ μοναχικοῦ τάγματος ἡγεμό-
νες καὶ ἀρχηγοί, οἱ μὲν, ἐλέγχοντες αὐτοῦ τὴν ἀνο-
μίαν, τὸ διὰ μαρτυρίου ὑπήνεγκαν τέλος καὶ τῆς
ἀλήκτου ἐπέτυχον μακαριότητος· οἱ δὲ ἐν ἐρημίαις
καὶ ὄρεσιν ἀπεκρύπτοντο, οὐ δεῖ τῶν ἡπειλημένων
βασάνων, ἀλλ' οἰκονομίᾳ τινὶ θεοτιέρεα.

At illustrissima Christianorum natio, et monacho-
rum catervæ, regis cultum ac venerationem pro ni-
hilo ducentes, nec ipsius minas metuentes; per Dei
gratiam amplissimos progressus faciebant, ut qui in
multitudinem omni sermone majorem excrescerent,
ac parvam omnino regis rationem haberent, iis au-
tem rebus quæ ad Dei cultum pertinebant singula-
rem in modum dediti essent. Ac propterea permulti
ex iis qui ad monasticum ordinem sese contulerant,
omnia quidem ea quæ in vita jucunda sunt peræque
contemnebant, soliusque pietatis amore tenebantur,
ac mortis pro Christo subeundæ siti, futuræque bea-
titudinis cupiditate flagrabant. Eoque nomine, non
timido ac dubitante animo, verum perquam sidentī
ac libero salutiferum Christi nomen prædicabant,
Christumque unum in ore habebant, atque fluxam et
caducam præsentium rerum naturam, futuræque
vitæ firmitatem et immortalitatem omnibus palam
apteque demonstrabant, ac velut subsidia quedam,
et semina ipsis porrigebant, quorum ope ad Deum
sese conferrent, vitamque in Christo absconditam
consequerentur (Coloss. iii). Ex quo effectum est ut
multi, suavissima illa doctrina percepta, ab acerbis
erroris tenebris abscederent, atque ad dulcem veri-
tatis lucem sese adjungerent, usque adeo, ut non-
nulli etiam illustres viri ac senatores, abjectis hujus
vitæ sarcinis, in monachorum album sese ascri-
berent.

Rex autem ubi hæc intellexit, ingenti iracun-
dia commotus, atque indignatione fervens, sta-
tim edicto sanxit ut Christiani omnes pietatem ejur-
rare cogerentur. Ac deinceps nova suppliciorum ge-
nera comminisceretur, atque inusitata mortis genera
minabatur; litterasque ad omnes regionis diuini sue
subjectæ partes mittebat, quibus et præfæctis et du-
cibus imperabat ut tormentis atque iniquis cædibus
in homines pietate prædicos grassarentur. Præsertim
autem in præstantissimos quosque monastici ordinis
excandescerebat, atque implacabile adversum eos bel-
lum excitabat. Ob eamque causam priorum plerique
animo vacillabant: alii autem, quia cruciatibus fe-
rendis impares erant, nefario ipsius imperio pare-
bant. At vero monasticæ classis duces atque antisti-
tes, partim ipsius iniquitatem earguentes ac refu-
tantes, martyrio vitam finiebant, atque ad sempiter-
nam beatitudinem perveniebant; partim in solitu-
dinibus et montibus sese occultabant, non tormen-
torum quæ ipsis denuntiabantur metu, verum divi-
niore quodam consilio ac providentia.

(25) B, βραχὺ μ. π. τῶν τοῦ β. λόγον. Anton. Liberalis c. 50: ἡ δὲ τῶν μὲν λόγον ἐποιεῖτο βραχὺν.

(26) Epist. ad Coloss. iii, 3: Ἡ ζωὴ ὑμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ.

(27) I Epist. ad Timoth. iv, 6: Ἐντρεφόμενος τοῖς λόγοις τῆς πίστεως καὶ τῆς καλῆς διδασκαλίας.

illi, partim Orientales sedes, partim Occidentales regiones, quæ ipsis obigerant, circumirent, ac Septentrionalia et Meridionalia climata peragrarent, ut imperatum munus exsequerentur, tum sanctissimus quoque Thomas, unus ex duodecim Christi apostolis, in Indiam, salutiferæ doctrinæ illic prædicandæ causa missus est. Domino autem cooperante, ac sermonem per sequentia signa confirmante (*Marci ult.*), gentilitiæ superstitionis tenebræ depulsæ sunt, atque illi simulacrorum sacrificiis et cultu liberati, ad rectam fidem se adiunxerunt. Sicque apostolicis manibus velut refecti, Christo per baptismum conciliati sunt; ac tacitis incrementis augescentes in fide, ab omni labe aliena proficiebant, ecclesiasque per totam regionem extruebant.

ἀπλανεὶ προσετέθησαν πίστει, καὶ, οὕτω ταῖς ἀποστολικαῖς μεταπλασθέντες χερσὶ, Χριστῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος ὤκειώθησαν, καὶ, ταῖς κατὰ μέρος προσθήκαις αὐξανόμενοι, προέκοπτον ἐν τῇ ἀμωμῇ τῇ πίστει, ἐκκλησίας τε ἀνὰ πάσας ὠκοδόμουν τὰς χώρας.

Cum autem etiam in *Ægypto* monasteria exædificari, ac monachorum ingentia agmina cumulari cœpissent, atque eorum virtutis et vitæ rationis, ad angelorum imitationem accedentis, fama orbis terrarum fines pervasisset, atque ad ludos usque pervenisset, ipsos quoque ad ejusdem vitæ stadium excitavit, adeo ut complures ipsorum, relictis omnibus rebus, in solitudines concederent, atque in mortali corpore eorum qui corporis expertes sunt vitæ rationem susciperent. Cum igitur res præclaro statu essent, atque aureis pennis, ut dici solet, in cælum plerique convolarent, exurgit quidam rex in eadem regione, Abenner nomine, vir opibus quidem ac potentia, victoriosusque et bellica fortitudine, corporisque proceritate insignis, ac præterea vultus elegantia clarus, atque ob mundanos ocissimeque marcescentes rerum successus insolenter se effrens; cæterum, quantum ad animam attinebat, extrema paupertate laborans, ac multis malis conscriptus et enectus, quippe qui gentilium partes teneret, ac superstitionis idolorum errori magnopere addictus esset. Porro cum rex in magnis deliciis ac vitæ oblectamentis et voluptatibus versaretur, nec res ulla esset quæ non ex ipsius voluntate ac cupiditate succederet, unum id demum erat, quod ipsi lætitiâ interrupteretur, animumque ipsius curis pulsaret, nimirum sterilitatis malum. Nam cum filiis careret, hæc eum

A καὶ ἐπαμψεν αὐτοὺς εἰς πάντα τὰ ἔθνη (17) φωτίσαι τοὺς ἐν σκότει τῆς ἀγνοίας καθημένους (18), καὶ βαπτίζειν αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὡς ἐντεῦθεν τοὺς μὲν αὐτῶν τὰς ἐφάς λήξεις, τοὺς δὲ τὰς ἐσπερίους λαχόντας περιέρχεσθαι, βόρειά τε καὶ νότια διαθέειν κλίματα, τὸ προστεταγμένον αὐτοῖς πληροῦντας διάγγελμα· τότε καὶ ὁ ἱερώτατος Θωμᾶς, εἰς ὑπάρχων τῆς δωδεκαρίμου φάλαγγος τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ (19), πρὸς τὴν τῶν Ἰνδῶν (20) ἐξεπέμπετο, κηρύττων αὐτοῖς τὸ σωτήριον κήρυγμα. 5 Τοῦ Κυρίου δὲ συνεργούντος καὶ τὸν λόγον βεβαιούντος διὰ τῶν ἐπακολουθούντων σημείων (21), τὸ μὲν τῆς δεισιδαιμονίας ἀπηλάθθη σκότος, καὶ, τῶν εἰδωλικῶν σπονδῶν τε καὶ βδελυγμάτων ἀπαλλαγέντες, τῇ

Ἐπεὶ δὲ καὶ ἐν Αἰγύπτῳ ἤρξαιτο μοναστήρια συνίστασθαι καὶ τὰ τῶν μοναχῶν ἀθροίζεσθαι πλήθη, καὶ τῆς ἐκείνων ἀρετῆς καὶ ἀγγελιομιμήτου διαγωγῆς ἡ φήμη τὰ πέριτα διελάμβανε τῆς οἰκουμένης (22), καὶ εἰς Ἰνδοὺς ἤκει, πρὸς τὸν ὅμιον ζῆλον καὶ τοὺτους διηγείρειν (23), ὡς πολλοὺς αὐτῶν, πάντα καταλιπόντας, καταλαβεῖν τὰς ἐρήμους καὶ ἐν σώματι θνητῷ τὴν πολιτείαν ἀνελιπέναι τῶν ἀσωμάτων (24). 6 Οὕτω καλῶς ἐχόντων τῶν πραγμάτων, καὶ χρυσᾶς πτέρυξι, τὸ δὴ λεγόμενον, εἰς οὐρανὸς πολλῶν ἀνιπταμένων, ἀνίσταται τις βασιλεὺς ἐν τῇ αὐτῇ χώρῃ, Ἀβεννήρ τοῦνομα, μέγας μὲν γενόμενος πλοῦτι καὶ δυναταίᾳ καὶ τῇ κατὰ τῶν ἀντικειμένων νίκῃ, γενναίως τε ἐν πολέμοις, καὶ μεγέθει σώματος ἅμα δὲ καὶ προσώπου ὁραούσῃ C σεμνυνόμενος, πᾶσι τε τοῖς κοσμητικῶς καὶ θάπτον μραινομένοις προτερήμασιν ἐγκαυχώμενος· κατὰ ψυχὴν δὲ ἐσχάτῃ πιεζόμενος πτωχείᾳ καὶ πολλοῖς κακοῖς συμπινοόμενος, τῆς ἐλληνικῆς ὑπάρχων μοίρας, καὶ σφόδρα περὶ τὴν δεισιδαίμονα πλάνην τῶν εἰδωλῶν ἐπτοημένος. Πολλῇ δὲ συζῶν οὗτος τροφῇ καὶ ἀπολαύσει τῶν ἡδέων καὶ τερπνῶν τοῦ βίου, καὶ ἐν οὐδενὶ τῶν θελημάτων καὶ ἐπιθυμιῶν αὐτοῦ ἀποστερούμενος, ἐν εἰχῇ τὸ τὴν εὐφροσύνην αὐτῷ ἐγγόπον καὶ μερίμναις αὐτοῦ βάλλον τὴν ψυχὴν, τὸ τῆς ἀτεχνίας κακόν. Ἐρμηος γὰρ ὑπάρχων παῖδων, διὰ φροντίδος εἶχε πολλῆς ἔπωρ, τοῦ

(17) *Matth. xviii*; *Marc. xvi*.

(18) *Matth. iv, 16*: Ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότει εἶδε φῶς μέγα.

(19) *Act. apost. i, 13*.

(20) *Conf. supra not. 8*.

(21) *Marc. xvi, 28*. Hinc serpens anctor pins, Θεοῦ συνεργούντος. Est in Sententiis monostichis versiculus: Θεὸς συνεργῶν, πάντα ποιεῖ ῥᾳδίως. Edidit nuper vir d., nescio qua auctoritate, συνεργός. Inveni in codice 396 συνεργῶν, ἐν ποιεῖς, quod placet. Erit θεὸς συνεργῶν nominalivus pendens.

(22) *Conf. Psal. xviii, 4*.

(23) B, ἤγειρεν. In omissione præpositionis compositorum frequens est librorum lapsus. Psellus Anag. de Tantalo: διακτώμενος τούτοις· plenius ac melius codex 3058, συνδιακτώμενος. Lucianus D. D. xx, 15: Διήσομαι καὶ τῶν χαρίτων ἀκολουθεῖν· cod. 1310, συνακολουθεῖν, bene. Choricus in Procop. § 23: Πάτερὰ προσδύτην τὴν οἰκίαν τιλλόντα πολίαν· codex 3087, οἰκίαν ἀντίλλοντα π. Forsan ἀνατίλλοντα, si fuerit ultima syllaba vocis οἰκίαν male repetita; et hoc potius crediderim.

(24) Οἱ ἀσώματοι sunt *angei*. Basilus Seleuc. *Laudat. S. Stephani* p. 310: Συνηριθμήτην τοῖς ἀγγέλοις, κατηριθμήτην ταῖς ἀσωμάτοις; δυνάμειν. Sententia similis Jo. Chrysostomi Hom. in S. Lumina, p. 123: Ἰδὲν τὸν Ἰωάννην ἀπὸ τῆς ἐρήμου κατελθόντα, ἀνθρώπον τὴν φύσιν, ἀγγέλον τὴν προαίρεσιν. Eidem Hom. in *Psal. l, pag. 40* Cotelcr., Paulus vocatus fuit ὁ ἐπίγειος ἀγγελος.

τοιοῦτον λυθεὶς δεσμοῦ, τέκνων κληθεὶς πατὴρ, ἅπλῃ τοῖς πολλοῖς εὐχταυάταιον. Τοιοῦτος μὲν ὁ βασιλεὺς, καὶ οὕτως ἔχων τῆς γνώμης.

Τὸ δὲ εὐχλεέστατον γένος τῶν χριστιανῶν καὶ τὰ τῶν μοναχῶν πλῆθος παρ' οὐδὲν θέμενοι τὸ τοῦ βασιλέως σέβας, καὶ τὴν αὐτοῦ μὴ δεδοικότες ὡς ἀπειλὴν, προέκοπτον τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι, εἰς λόγου κρείττονα πλῆθὺν ἐπιδιδόντες, καὶ βραχὺν μὲν ποιοῦμενοι τοῦ βασιλέως λόγον (25), τῶν δὲ πρὸς θεραπεῖαν **Ζ** φερόντων Θεοῦ διαφερόντως ἐχόμενοι. Καὶ διὰ τοῦτο πολλοὶ τῶν τὴν μοναδικὴν ἐπανηρημένων τάξιν, πάντα μὲν ἐπίσης τὰ ἐνταῦθα τερπνὰ διέπυσον, πρὸς ἔν δὲ μόνον τοῦτο εἶχον ἐρωτικῶς, τὴν εὐσέβειαν, καὶ τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ θάνατον εἰδίζων, καὶ τῆς ἐκείθεν ὥρῳ γόντο μακαριότητος. Ἐκτρυπτον οὖν, οὐ φρόνῳ τινὶ καὶ ὑποστολῇ, ἀλλὰ καὶ λίαν εὐπαρήσιαστος τὸ τοῦ Θεοῦ σωτήριον ὄνομα, καὶ οὐδὲν ὅτι μὴ Χριστὸς αὐτοῖς διὰ στόματος ἦν, τὴν τε βευστήν καὶ εὐμάραντων ψύσιν τῶν παρόντων καὶ τὸ πάγιον καὶ ἀφθαρτον τῆς μελλούσης ζωῆς φανερώς πᾶσιν ὑπεδείκνυσον, καὶ οἷον ἀφορμὰς παρίeron καὶ σπέρματα πρὸς τὸ οικεῖν γενέσθαι Θεῷ καὶ τῆς ἐν Χριστῷ κρυπτομένης ἀξιοθῆναι ζωῆς (26). Ἐντεῦθεν πολλοὶ, τῆς ἡδίστης ἐκείνης διδασκαλίας (27) ἀπολαύοντες, τοῦ μὲν πικροῦ τῆς ἀπάτης ἀφίσταντο σκότους, τῷ δὲ γλυκεῖ τῆς ἀληθείας φωτὶ προστετίθεντο· ὡς καὶ τινες τῶν ἐνδόξων καὶ τῆς συγχλήτου βουλῇ, πάντα ἀποτίθεσθαι τὰ τοῦ βίου βάρη καὶ λοιπὸν γίνεσθαι μοναχοὺς.

Ὁ δὲ βασιλεὺς, ὡς ἤκουσε ταῦτα, ὀργῆς ὅτι πλείστης πληρωθεὶς καὶ τῷ θυμῷ ὑπερζέσας, δόγμα αὐτίκα ἐξέδωκε, πάντα Χριστιανὸν βιάζεσθαι τοῦ ἐξόμνουσθαι τὴν εὐσέβειαν. Ὅθεν καὶ μὲν κατ' αὐτῶν εἶδη βασάνων ἐπένειε καὶ ἐπιτήδευε, καινοὺς δὲ τρόπους θανάτων ἤπειλε. Καὶ γράμματα κατὰ πᾶσαν τὴν ὑποτελὴ αὐτῷ χώραν ἐπέμπετο ἀρχουσι καὶ ἡγεμόσι, **Β** τιμωρίας κατὰ τῶν εὐσεβῶν καὶ σφαγὰς ὁδίκους ἀποφαινόμενα. Ἐξαιρέτως δὲ κατὰ τῶν τοῦ μοναχικοῦ σχήματος λογάδων θυμομαχῶν, ἀτρεπὸν ἤγειρε τὸν πρὸς αὐτοὺς καὶ ἀκήρυκτον πόλεμον. Ταύτῃ τοι καὶ πολλοὶ μὲν τῶν πιστῶν τὴν διάνοιαν ἀνεσπείοντο, ἄλλοι δὲ, τὰς βασάνους μὴ δυσηθέντες ὑπενεγκεῖν, τῷ ἀθεμίτῳ αὐτοῦ εἰκον προστάγματι. Οἱ δὲ τοῦ μοναχικοῦ τάγματος ἡγεμόνες καὶ ἀρχηγοί, οἱ μὲν, ἐλέγχοντες αὐτοῦ τὴν ἀνομίαν, τὸ διὰ μαρτυρίου ὑπήνεγκαν τέλος καὶ τῆς ἀλήκειος ἐπέτυχον μακαριότητος· οἱ δὲ ἐν ἐρημίαις καὶ ὄρεσιν ἀπεκρύπτοντο, οὐ δεῖ τῶν ἠπειλημένων βασάνων, ἀλλ' οἰκονομίᾳ τινὶ θειοτέρᾳ.

cura sollicitum habebat, quoniam pacto his vinculis solveretur, ac susceptis liberis patris nomen obtineret, quo videlicet apud plerosque nihil est optatius. Atque huiusmodi rex hic erat, eaque mente ac sententia.

At illustrissima Christianorum natio, et monachorum catervæ, regis cultum ac venerationem pro nihilo docentes, nec ipsius minas metuentes; per Dei gratiam amplissimos progressus faciebant, ut qui in multitudinem omni sermone majorem excrescerent, ac parvam omnino regis rationem haberent, iis autem rebus quæ ad Dei cultum pertinebant singularem in modum dediti essent. Ac propterea permulti ex iis qui ad monasticum ordinem sese contulerant, omnia quidem ea quæ in vita jucunda sunt peræque contemnebant, soliusque pietatis amore tenebantur, ac mortis pro Christo subeundæ siti, futuræque beatitudinis cupiditate flagrabant. Eoque nomine, non timido ac dubitante animo, verum perquam fidenti ac libero salutiferum Christi nomen prædicabant, Christumque unum in ore habebant, atque fluxam et caducam præsentium rerum naturam, futuræque vitæ firmitatem et immortalitatem omnibus palam aplice demonstrabant, ac velut subsidia quedam, et semina ipsis porrigebant, quorum ope ad Deum sese conferrent, vitamque in Christo absconditam consequerentur (Coloss. iii). Ex quo effectum est ut multi, suavissima illa doctrina percepta, ab acerbis erroris tenebris abscederent, atque ad dulcem veritatis lucem sese adjungerent, usque adeo, ut nonnulli etiam illustres viri ac senatores, abjectis hujus vitæ sarcinis, in monachorum album sese ascriberent.

Rex autem ubi hæc intellexit, ingenti iracundia commotus, atque indignatione fervens, statim edicto sanxit ut Christiani omnes pietatem ejurare cogerentur. Ac deinceps nova suppliciorum genera comminisceretur, atque inusitata mortis genera minabatur; litterasque ad omnes regionis divini suæ subiectæ partes mittebat, quibus et præfectis et ducebibus imperabat ut tormentis atque iniquis cædibus in homines pietate præditos grassarentur. Præsertim autem in præstantissimos quosque monastici ordinis excandescerebat, atque implacabile adversum eos bellum excitabat. Ob eamque causam priorum plerique animo vacillabant: alii autem, quia cruciatibus ferendis impares erant, nefario ipsius imperio parebant. At vero monasticæ classis duces atque antistites, partim ipsius iniquitatem evarguentes ac refutantes, martyrio vitam finiebant, atque ad sempiternam beatitudinem perveniebant; partim in solitudinibus et montibus sese occultabant, non tormentorum quæ ipsis denuntiabantur metu, verum diviniore quodam consilio ac providentia.

(25) B, βραχὺ μ. π. τῶν τοῦ β. λόγον. Anton. Liberalis c. 30: ἡ δὲ τῶν μὲν λόγον ἐποικίτο βραχὺν.

(26) Epist. ad Coloss. iii, 3: Ἡ ζωὴ ὑμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ.

(27) I Epist. ad Timoth. iv, 6: Ἐντρεφόμενος τοῖς λόγοις τῆς πίστεως καὶ τῆς καλῆς διδασκαλίας.

CAP. II. — Cum itaque hujusmodi caligo Indorum regionem invasisset, ac pii et sancti viri undique vexarentur, impietatis autem propugnatores opibus ac potentia florent, atque cruoribus et victimarum nidore ipse quoque aer inficeretur, unus e regionum satraparum principibus, animi fortitudine, corporisque magnitudine ac pulchritudine, cæterisque aliis rebus, quibus corporis elegantia et animi generositas, tanquam certis quibusdam notis exprimi solent, alios omnes antecellebat. Quamobrem cum impium illud edictum audisset, inani hac atque humi serpente gloria et deliciis valere jussis, ad monachorum cœtum sese aggregavit, atque in locis solitariis exsulans, jejuniis et vigiliis, ac diligenti oraculorum divinorum meditatione sensus suos apprime repurgabat, animumque ab omni vitiosa affectione solutum et abductum, ea luce quam tranquillitas a vitiosis affectionibus parit illustrabat. Rex autem, cum eum majorem in modum diligeret, atque in honore ac pretio haberet, ut hoc audivit, de amici dolorem antmo cepit, vehementiusque adversus monachos exarsit. Atque cum homines ad eum conquerendum quaquaversum misisset, et, quemadmodum vulgo dicitur, nullum non lapidem movisset quo eum inveniret, aliquando post illi qui ad eum investigandum missi fuerant, ut eum in solitudine commorari senserunt, ita perscrutati sunt, ut tandem eum arriperent, atque ad regis tribunal sisterent. Rex autem, cum eum qui quondam splendidis vestibus utebatur, atque in magnis deliciis vitam exiebat, tam viliter et abjecte amictum, ac religiose exercitationis asperitatem afflictum, vitæque solitariae signa haud obscure gestantem conspexisset, mœrore simul atque iracundia implebatur, atque ex utroque affectu temperato sermone, ita eum allocutus est :

O vecors et demens, quid te adduxit ut honorem cum ignominia, et illustrem gloriam cum turpi ac decoris pleno habitu commutares? Siccinæ tu, qui regno meo præeras, atque in copias meas imperium militare obtinebas, teipsum puerorum ludibrium effecisti, ac non modo meæ amicitiae memoriam ex animo procul ejecisti, verum etiam adversus ipsam naturam impetum fecisti, ac ne tuorum quidem filiorum miseratione affectus, tum opes, tum omnem vitæ splendorem pro nihilo putasti, tantamque ignominiam tam luculenta gloria potiorum et præstabiliorum habuisti? Quidnam te ad hoc impulit, ejusnam lucri spes, ut eum qui Jesus nominatur omnibus diis atque hominibus antepones, ac duram hanc et superstitiosam vitæ rationem suavissimæ hujusce vitæ oblectamentis anteferes?

Hac oratione audita, vir ille Dei, lepida simul ac

ΚΕΦ. Β'. Τῆς τοιαύτης οὖν σκοτομῆνης τὴν τῶν Ἰνδῶν καταλαβούσης, καὶ τῶν μὲν πιστῶν πάντῃθεν ἐλαυνομένων, τῶν δὲ τῆς ἀσεβείας ὀπασπιστῶν κρατυνομένων, αἱμασί τε καὶ κνίσαις τῶν θυσιῶν καὶ αὐτοῦ δὴ τοῦ ἄερος μολυνομένου, εἰς τῶν τοῦ βασιλέως, ἀρχιστρατάρχης τὴν ἀξίαν, ψυχῆς παραστήματι, μεγέθει τε καὶ κάλλει, καὶ πᾶσιν ἄλλοις ὅς ὥρα σώματος καὶ γενναϊότης ψυχῆς ἀνδρεία; χαρᾷ κτηρίζεσθαι πέφυκε, τῶν ἄλλων ἐτύγχανε διαφέρων. Τὸ ἀσεβὲς οὖν ἐκεῖνο πρόσταγμα ἀκούσας οὗτος, χαίρειν εἰπὼν τῇ ματαίᾳ ταύτῃ καὶ κάτω συρομένη δόξῃ τε καὶ τρυφῇ, ταῖς τῶν μοναχῶν λογασίν ἑαυτὸν ἐγκατέμειzen, ὑπερόριος γενόμενος ἐν ἐρήμοις τόποις, νηστειαῖς τε καὶ ἀγρυπνίαις καὶ τῇ τῶν θείων λογίων ἐπιμελεῖ μελέτῃ τὰς αἰσθήσεις ἀριστα ἐκκαθάρας, καὶ τὴν ψυχὴν, πάσης ἀπαλλάξας ἐμπαθοῦς σχέσεως, τῷ τῆς ἀπαθείας φωτὶ καταλάμπρυνεν. 9 Ὁ δὲ βασιλεὺς, πᾶν τοῦτον φίλων καὶ διὰ τιμῆς ἄγων, ὡς ἔχουσεν ταῦτα, ἤλγισε μὲν τὴν ψυχὴν ἐπὶ τῇ τοῦ φίλου στερήσει, ἐξεκαύσῃ δὲ πλέον τῇ κατὰ τῶν μοναζόντων ὀργῇ. Καὶ δὴ κατὰ ζήτησιν αὐτοῦ πανταχοῦ ἀποστείλας, καὶ πάντα λίθον κινήσας, τὸ τοῦ λόγου (28), ὥστε τοῦτον ἐφευρεῖν, μετὰ οὖν χρόνον ἱκανὸν οἱ εἰς ἐπιζήτησιν αὐτοῦ πεμφθέντες, ὡς ἤσθοντο ἐν ἐρήμοις αὐτὸν τὰς οἰκήσεις ἔχοντα, διερευνήσαντες καὶ συλλαβόμενοι, τῷ τοῦ βασιλέως περὶ ἐστῆσαν βήματι. Ἰδὼν δὲ αὐτὸν ἐν οὕτῳ πενιχρῇ καὶ τραχυτάτῃ ἐσθῇ τὸν λαμπροῖς ποτε ἱματίοις ἡμφιεσμένον, καὶ τὸν πολλῇ συζῶντα τρυφῇ τεταριγεμένον τῇ σκληρῇ τῆς ἀσκήσεως ἀγωγῇ, καὶ τοῦ ἐρημικοῦ βίου ἐναργῶς περιεικείμενον τῇ γνωρίσματι, λύπης ὁμοῦ καὶ ὀργῆς ἐπεπλήρωτο, καὶ, ἐξ ἄμφοιν τὸν λόγον κεράσας, ἔφη πρὸς αὐτόν (29).

Ἡ ἀνότης καὶ φρενοβλαβὲς, τίνος χάριν ἀντηλάξω τῆς τιμῆς αἰσχύνῃ, καὶ τῆς λαμπρᾶς δόξης τὴν ἀσχήμονα ταύτην ἰδεῖν; Ὁ πρέσβρος τῆς ἐμῆς βασιλείας καὶ ἀρχιστρατάρχης τῆς ἐμῆς δυναστείας, παίγνιον μειρακλίων σεαυτὸν καταστήσας, οὐ μόνον τῆς ἡμετέρας φιλίας καὶ παρρησίας μακρὰν λήθην πεποιηκώς, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς κατεξαναστὰς τῆς φύσεως, καὶ μηδὲ τῶν ἰδίων τέκνων οἰκτον λαβὼν, πλουτὸν τε καὶ πᾶσαν τὴν τοῦ βίου περιφάνειαν εἰς 10 οὐδὲν λογισάμενος, τὴν τοσαύτην ἀδοξίαν τῆς περιδλέπτου προέκρινας δόξης, ἵνα τί σοι γένηται; Καὶ τί ἐντεῦθεν κερδήσεις, ὅτι πάντων θεῶν τε καὶ ἀνθρώπων τὸν λεγόμενον προτετίμηκας Ἰησοῦν, καὶ τὴν σκληρὰν ταύτην καὶ δυσεῖμονα ἀγωγὴν τῶν ἡδίων καὶ ἀπολαυστικῶν τοῦ γλυκυτάτου βίου;

Τούτων ἀκούσας ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος (30) ἐκεῖ-

(28) Vita S. Nili junioris p. 8 : Τοῦ δὲ πᾶσαν μηχανὴν καὶ πάντα λίθον κινούντος ὅπως τὸ τοιοῦτον ἀγαθὸν ἐμποδίσῃ. Nic. Greg. viii, 3, 2 : Πάντα λίθον κινῶν. τὸ τοῦ λόγου. Euripides dixit πάντα κινήσαι πύτρων. Heracl. 997, ubi plurima apposui.

(29) Lemma metricum in A : Ῥῆσεις Ἀδελφῶν ἀσεβοῦς βασιλέως Πρὸς στρατάρχην μέγιστον, μονήρη βίον τῆς κοσμικῆς ἀξίας ἐκλεξάμενον. Puto scribendum, ἀντηλαγμένον.

(30) Locutio est biblica, sæpius ab auctore adhibita. Ad orationem satrapæ lemma est metricum in A : Σοφωτάτου γυν διδαχὴν παιδῶν ὄρα.

νος, χαριέντως ἅμα καὶ ὁμαλῶς ἀπεκρίνατο· Εἰ λό-
γον πρὸς με συνάξει θέλεις, ὦ βασιλεῦ, τοὺς ἐχθρούς
σου ἐκ μέσου τοῦ δικαστηρίου ποίησον, καὶ τηνι-
κάυτα ἀποκρινοῦμαι σοι περὶ ὧν ἂν ζητήσης μαθεῖν·
ἐκείνων γὰρ συμπαρόντων σοι, οὐδὲς ἐμοὶ πρὸς σὲ
λόγος. Ἐκτός δὲ λόγου τιμῶρε· σφάττε, ποιεῖ δὲ
θέλεις· ἐμοὶ γὰρ ὁ κόσμος ἐσταύρωται, καὶ γὰρ τῷ
κόσμῳ, φησὶν ὁ θεὸς καὶ ἐμὸς διδάσκαλος (31). Τοῦ
δὲ βασιλέως εἰπόντος, Καὶ τίνας οἱ ἐχθροὶ οὗτοι, οὗς
ἐκ μέσου ποιῇσαι με προστάσεις; φησὶν ὁ θεὸς
ἀνὴρ· Ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία· ταῦτα γὰρ ἐξ
ἀρχῆς μὲν συνεργοὶ τῆς φύσεως ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ
παρήχθησαν, καὶ νῦν ὡσαύτως ἔχουσι τοὺς μὴ κατὰ
σάρκα πολιτευομένους, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα (32)· ἐν
ὑμῖν δὲ, οἵτινες τὸ ὅλον ἐστὶ σάρκες, μηδὲν ἔχον-
τες τοῦ πνεύματος, ἀντιδικοὶ γερόνασι, καὶ τὰ τῶν
ἐχθρῶν καὶ πολεμίων διαπράττονται. Ἡ γὰρ ἐπι-
θυμία ἐν ὑμῖν, ἐνεργουμένη μὲν, ἡδονὴν (33) ἐγείρει,
11 καταργουμένη δὲ, θυμόν. Ἀπίστω οὖν ταῦτα
σήμερον ἀπὸ σοῦ, προκαθεζέσθωσαν δὲ εἰς ἀκρόασιν
τῶν λεγομένων καὶ κρίσιν ἡ φρόνησις καὶ ἡ δικαιο-
σύνη. Εἰ γὰρ τὸν θυμὸν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἐκ μέσου
ποιήσεις, ἀντιστασεις δὲ τὴν φρόνησιν καὶ τὴν δι-
καιοσύνην, φιλαλήθως πάντα λέξω σοι. Πρὸς ταῦτα ὁ
βασιλεὺς ἔφη· Ἰδοὺ, εἴξας σου τῇ ἀξιώσει, ἐκβαλὼ
τοῦ συνεδρίου τὴν τε ἐπιθυμίαν καὶ τὸν θυμὸν,
μεσάζειν δὲ τὴν φρόνησιν καὶ τὴν δικαιοσύνην
ποιήσω. Ἀλέγε μοι λοιπὸν ἀδελῶς πόθεν σοι ἡ τοσαύτη
ἐγένετο πλάνη, καὶ τὸ προτιμῶν τὰ ἐν κεναῖς (34)
ἐλπίσι τῶν ἐν χερσὶ βλεπομένων. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ
ἀρημίτης εἶπεν·

Εἰ τὴν ἀρχὴν ζητεῖς, ὦ βασιλεῦ, πόθεν μοι γέ-
γονε τῶν προσκαίρων μὲν ὑπεριδεῖν, ὅλον δὲ ἔμαυ-
τὸν ταῖς αἰωνίοις ἐπιδοῦναι ἐλπίσιν, ἀκουσον. Ἐν
ἡμέραις ἀρχαίαις, ἔτι κομιδῇ νέος ὑπάρχων, ἤκουσά
τι ῥῆμα ἀγαθὸν καὶ σωτήριον, καὶ με κατ' ἀκρας ἡ
τούτου δύναμις εἴλε, καὶ, ὥσπερ τις θεὸς σπόρος,
ἡ τούτου μνήμη, τῇ ἐμῇ φυτευθεῖσα καρδίᾳ, ἀχώ-
ριστος εἰς ἀεὶ διετηρήθη ὡς καὶ ριζωθῆναι, καὶ ἐκ-
θλαστῆσαι, καὶ ὅν ὁρᾷ καρπὸν ἐνεγκεῖν ἐν ἐμοί. Ἡ
δὲ τοῦ ῥήματος δύναμις τοιαύτη τις ἦν· Ἐδοξε,
φησὶ, τοῖς ἀνοήτοις τῶν ὄντων μὲν καταφρονεῖν ὡς
μὴ ὄντων, τῶν μὴ ὄντων δὲ ὡς ὄντων ἀντέχεσθαι τε
καὶ περιέχεσθαι· ὁ μὴ γευσάμενος οὖν τῆς τῶν ὄν-
των γλυκύτητος, οὐ δυνήσεται **12** τῶν μὴ ὄντων
καταμαθεῖν τὴν φύσιν· μὴ καταμαθὼν δὲ, πῶς
αὐτῶν ὑπερόψεται; Ὅντα μὲν οὖν ἐκάλεσεν ὁ λόγος
τὰ αἰώνια καὶ μὴ σαλευόμενα, μὴ ὄντα δὲ τὸν ἐν-
ταῦθα βίον καὶ τὴν τρυφὴν καὶ τὴν ψευδομένην εὐ-
ημερίαν· οἷς, ὦ βασιλεῦ, κακῶς φεῖ! ἡ σὴ προσ-
ήλωται καρδία. Καὶ γὰρ ποτε τούτων ἀντειχόμεν·

(31) Epist. ad Gal. vi, 14.

(32) Paulus Epist. ad Romanos viii, 4.

(33) B, ἐπιθυμίαν. Locus non nitidus. Trapezantius: « Nam concupiscentia in vobis operatur quidem voluptatem et incitat; ira vero destruit. » Quæ Latina vertere Billius satis habuit. Est in A ascriptum scholium, sed, quod doleo, mutilum.

(34) B, καίναϊς, et sic alibi, permutatione solita. In Longi Past. iv, 8, ubi ἦν μὲν κένον πένθος ἀνδρῶν, jure prætulit Coryus vir eruditissimus variantem lectionem καίνόν.

placida, et æquabili voce ad hunc modum respondit :
Si sermones mecum conserere in animum inducis, o
rex, fac hostes tuos e medio tribunali submoveas, ac
tum de his rebus quas intelligere cupis tibi respon-
debo. Illis autem presentibus nullus mihi ad te sermo
erit. Citra sermonem autem excrucia, obtrunca, fac
denique quidquid lubet. Mihi enim mundus crucifi-
xus est, et ego mundo, ut ait meus magister (Gal.
vi). Cumque rex dixisset : Quinam tandem sunt hi
hostes mei, quos me hinc ablegare jubes ? Iracundia,
inquit ille, et cupiditas. Nam eæ primum quidem ab
omnium rerum parente atque architecto ita produ-
ctæ sunt, ut naturæ opitularentur, ac nunc etiam
eamdem iis operam præbent, qui non ut carni, sed
ut spiritui consentaneum est, vivunt. In vobis au-
tem, qui prorsus carnales estis, nec ullam spiritus
partem habetis, adversariæ exstiterunt, eaque quæ
inimicis et hostibus conveniunt, exsequuntur. Cupi-
ditas etenim, cum ei a vobis opera datur, voluptati
excitat : cum autem aboletur, iracundiam. Proinde
facessant ipsæ hodierno die abs te ; præsentem autem
ad eorum quæ a me dicuntur auditionem ac iudicium,
prudentia et justitia. Nam si iracundiam et cupidita-
tem de medio sustuleris, atque earum loco pru-
dentiam et justitiam induxeris, vere omnia tibi di-
cam. Atque rex his verbis est usus : En petitioni
tuæ cessi, atque cupiditatem et iracundiam e con-
cilio ejiciam ; daboque operam ut prudentia et ju-
stitia interponantur. Jam igitur absque ullo metu
mihi expone unde tibi hic error obortus sit, ut ea
quæ in vana spe posita sunt, iis rebus quæ mani-
bus tenentur, atque oculis cernuntur, anteponas.
Respondens autem eremita dixit :

Si intelligere cupis, o rex, unde hoc primum mihi
animo injectum fuerit, ut caducas res contemnerem,
ac me totum sempiternarum rerum spei traderem,
audi. Olim, cum adhuc juvenili ætate essem, bonum
ac salutare verbum audivi, ejus vis majorem in no-
dum me rapuit, ipsiusque memoria, divini cujusdam
seminis instar, pectori meo insita ita permansit, ut
nunquam a me divelli potuerit ; adeo ut et radices
egerit, et germen ediderit, ac maturo tempore fru-
ctum in me tulerit. Illius autem verbi hæc vis erat :
Excordes, inquiebat ille, ac stolidi homines, animo
ita comparati sunt, ut ea quæ sunt, perinde ac si non
sint, aspernentur ; eæ autem quæ non sunt, perinde
ac si sint, amplectantur, ac mordicus retineant. Qui
autem eorum quæ sunt dulcedinem minime degusta-
vit, is eorum quæ non sunt naturam perfectam ha-
bere non poterit. Hanc porro nisi exploratam habue-
rit, quoniam modo ea contemnat ac pro nihilo putat ?
Porro per ea quæ sunt, hæc oratio sempiternas res,
atque a jactatione alienas intelligebat : per eæ autem

quæ non sunt, hanc vitam et delicias, ac mendarem prosperitatem : quibus, o rex, heu! cor tuum male affixum est; egoque item quondam ea complectebam. Verum hujus sermonis vis, animum meum sine ulla intermissione vellicans, mentem, quæ mei principatum tenet, ad id quod melius erat, eligendum excitabat. Cæterum lex peccati, cum mentis mee vinciens, per affectum erga res præsentis captivum tenebat.

Cum autem Salvatoris nostri benignitati ac bonitati me ex hac acerba captivitate vindicare placuit, atque ipse menti meæ ad superandam peccati legem robur addidit, oculosque meos aperuit, ut mali ac boni dilectum haberem; tum scilicet, tum, inquam, animadverti ac vidi, præsentia omnia vanitatem et afflictionem spiritus esse (*Eccle. i*), quemadmodum etiam sapientissimus Salomon quodam loco dixit. Tum peccati velamen e corde meo sublatum est, atque obscuritas ea quæ ex corporis crassitie animo meo incumbat discussa et dissipata, atque cujusnam rei causâ procreatus sum agnovi; mihiq; faciendum esse ut per mandatorum observationem ad summum illum rerum omnium effectorem ascendam. Quapropter relictis omnibus rebus, eum secutus sum. Gratiasque Deo per Jesum Christum Dominum nostrum ago, quod me ex luto et lateritio labore, ac crudeli et pestifero tenebrarum hujus sæculi principe liberarit, viamque mihi compendiarium et proclivem ostenderit, per quam in hoc fictili corpore angelicam vitæ rationem amplexari possim. Cujus adipiscendæ studio, arctam hanc et angustam viam ingrediendi mihi duxi (*Math. vii*), sic videlicet animo constitutus, ut præsentium rerum vanitatem atque instabilem earum jactationem et conversionem vehementer improbem, neque adduci possim ut credam aliud quicquam præter id quod vere bonum est bonum appellandum esse. A quo tu, o rex, misere te abruptisti ac sejunxisti. Eaque de causa nos etiam a te disjuncti ac distracti sumus, quoniam tu in perspicuum et indubitatum exitium ruis, ac nos in idem periculum præcipientes ferri cogis. Nam quandiu in sola mundi militia censebamur, nullam officii partem

A ἄλλ' ἢ τοῦ θήματος δύναμις, νόττουσά μου τὴν ψυχὴν ἀδιαλείπτως, ἐξήγειρε τὸν ἡγεμόνα νοῦν εἰς ἐκλογὴν τοῦ κρείττονος· ὁ δὲ νόμος τῆς ἀμαρτίας, ἀντιστρατευόμενος τῷ νόμῳ τοῦ νοὸς μου, καὶ, ὡς τιτὶ σιδηροπέδαις δεσμιῶν με (35), τῇ προσπάθειά τῶν παρόντων αἰχμάλωτον κατεῖχεν (36).

lege pugnans, ac velut quibusdam compedibus me tenebat.

Ἵνα δὲ εὐδόκησεν ἡ χρηστότης καὶ ἀγαθοσύνη τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ (37) ἐξελεσθαι με τῆς χαλεπῆς ἐκείνης αἰχμαλωσίας, ἐνίσχυσέ μου τὸν νοῦν περιγενέσθαι τοῦ νόμου τῆς ἀμαρτίας, καὶ διηνοιξέ μου τοὺς ὀφθαλμοὺς διασκεδάσθαι, καὶ ἐγνων εἰς κρείττονος. Τότε δὴ, τότε κατενόησα καὶ εἶδον (38), καὶ ἰδοὺ πάντα τὰ παρόντα ματαιότης καὶ προαίρεσις πνεύματος, καθά που καὶ Σολομὼν ὁ σοφώτατος ἐν τοῖς αὐτοῦ ἔφη Συγγράμμασι (39)· τότε περιηρέθῃ τῆς καρδίας μου τὸ κάλυμμα τῆς ἀμαρτίας (40), καὶ ἡ ἐκ τῆς σωματικῆς 13 παχύτητος ἐπικειμένη τῇ ψυχῇ μου ἀμαύρωσις διεσκεδάσθη, καὶ ἐγνων εἰς ὃ γέγονα καὶ ὅτι δεῖ με πρὸς τὸν δημιουργὸν ἀναδῆναι, διὰ τῆς τῶν ἐντολῶν ἐργασίας. Ὅθεν, πάντα καταλιπὼν, αὐτῷ ἠκολούθησα καὶ εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ὅτι ἐρύσαστό μ'· (41) τοῦ πηλοῦ καὶ τῆς πλινθείας (42), καὶ τοῦ ἀπηνοῦς καὶ βλεθρίου ἀργοντος τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου (43), καὶ ἐδείξε μοι ὁδὸν σύντομον καὶ ῥαδίαν, δι' ἧς δυνήσομαι ἐν τῷ ὀσπράκῳ τούτῳ σώματι (44) τὴν ἀγγελικὴν ἀσπάσασθαι πολιτείαν, ἥνπερ φθάσαι ζητῶν, τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην εἰλόμεν ἡδύσειν ὁδὸν (45), πάνυ καταγνοῦς τῆς τῶν παρόντων ματαιότητος καὶ τῆς ἀσάτου φορᾶς τούτων καὶ περιφορᾶς (46), καὶ μὴ πειθόμενος ἄλλο τι καλὸν ὑπομάζειν πρὸ τοῦ ὄντος καλοῦ, ὅπερ σὺ ἐλπεινῶς, ὡ βασιλεῦ, διεβρόγῃς τε καὶ διέστης. Ὅθεν καὶ ἡμεῖς διέστημέν σου καὶ διηρέθημεν, διὰ τὸ εἰς σαφὴ καὶ ὡμολογημένην σέ τε καταπίπτειν ἀπώλειαν 14 καὶ πρὸς τὸν ἴσον κατενεχθῆναι καὶ ἡμᾶς κίνδυνον ἀναγκάζειν. Ἔως μὲν γὰρ περὶ μόνην τὴν κοσμικὴν στρατείαν ἐζηταζόμεθα, οὐδὲν τῶν δεόντων ἡμεῖς ἐνελπίμεν (47)· μαρτυρήσεις μοι

(35) B, δεσμὸν μὲν. In vocula μὲν sæpius librarii peccarunt. Psellus Anag. de Circe : ὁ δὲ ἐτι μὲν θαρσαῖ. Ibi sensu μὲν caret, pro quo est optime μᾶλλον in codice 3058.

(36) Epist. ad Rom. vii, 25 : Βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἐν τοῖς μέλεσί μου ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοὸς μου καὶ αἰχμαλωτίζοντά με τῷ νόμῳ τῆς ἀμαρτίας.

(37) Paulus non semel, εὐδόκησεν ὁ Θεός. Lucas : εὐδόκησεν ὁ πατήρ. Et Noster alibi.

(38) Psal. xxi, 17 : αὐτοὶ δὲ κατενόησαν καὶ ἐπίδον. Psal. cxli, 4 : κατενόουν εἰς τὰ δεξιὰ καὶ ἐπέλεπον. Cf. Isa. lix, 16.

(39) Eccle. i, 14.

(40) Paulus, Epistola secunda ad Cor. iii, 15 : Κάλυμμα ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν κεῖται· ἥνικα δ' ἂν ἐπιστρέψῃ πρὸς Κύριον, περιαιρεῖται τὸ κάλυμμα.

(41) Epist. ad Rom. vii, 24 : τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου; εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν.

(42) Respectu ad Exod. i, 14 : Κατωδύνων αὐτῶν τὴν ζωὴν ἐν τοῖς ἔργοις τοῖς σκληροῖς, τῷ πλητῷ καὶ τῇ πλινθείᾳ.

(43) Respectu ad Pauli verba Ephes. vi, 12 : Πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου· quæ est lectio vulgatiore. Barnabas, epist. p. 5 : « Cum sint ergo dies nequissimi, et contrarius habeat hujus sæculi potestatem : » ubi vide Menard, pag. 85. Hinc intelligo Commodianum Instr. § 59 : « Matrónas vis esse, Christiana, ut sæculi domnas. » Domnæ sæculi sunt femine lupanæ, zabulicæ.

(44) Corpus ὀσπράκων potuit dicere ex metaphora Paulina, II Cor. iv, 7 : ἐν ὀσπράκίνοις σκεύεσι.

(45) Math. vii, 14 : cf. pag. 1, n. 5.

(46) Eccle. ii, 2 : Τῷ γέλωτι εἶπα, περιφοράν.

(47) B, ἐλπίμεν. Rursus omisit librarius negligens præpositionem compositi. Lucianus Asin. 41 : εὐθύς ἐδέχον· malim κατεδύκον codicis 1310.

καὶ αὐτὸς ὅτι περ οὐδὲ βραθυμίαν τινὰ οὐδὲ ἀμέλειαν ἄ ποτε ἐνεκλήθημεν.

Ἐπει δὲ καὶ αὐτὸ τῶν καλῶν τὸ κεφάλαιον ἀφελῆσθαι ἐπιλονείκησας ἡμᾶς, τὴν εὐσέδειαν, καὶ τὸν Θεὸν ζημιῶσαι τὴν ἐσχάτην ταύτην ζημίαν, τιμῶν τε διὰ τοῦτο καὶ φιλοτιμίας ἀναμνησκείς, πῶς οὐκ ἀμαθῶς ἔχειν σε τοῦ καλοῦ δικαίως ἀνελποίμι, οἷ καὶ παραβάλλεις ὅλους αὐτὰ πρὸς ἄλληλα, εὐσέδειαν φημι πρὸς τὸν Θεὸν καὶ φιλίαν ἀνθρωπίνην καὶ δόξαν τὴν Ἰσα παραβρέουσιν ὕδατι; πῶς δὲ σοὶ καὶ κοινωνοὶ ἐσόμεθα ἐπὶ τούτῳ, καὶ οὐχί, τούναντιον, καὶ φιλίαν καὶ τιμὴν, καὶ στοργὴν τέκνων καὶ ἐφ' ἑτι ἄλλο μείζον ἦν, ἀρνησόμεθα; ὁρῶντές σε μᾶλλον, ὦ βασιλεῦ, ἀγνωμονοῦντα πρὸς τὸν Θεόν, τὸν καὶ αὐτὸ σοὶ τὸ εἶναι καὶ τὸ ἀναπνεῖν παρέχόμενον, ὃς ἐστὶ Χριστὸς Ἰησοῦς, ὁ Κύριος τῶν ἀπάντων, ὃς, συνάναρχος ὢν καὶ συναΐδιος τῷ Πατρὶ καὶ τοὺς οὐρανοὺς τῷ λόγῳ καὶ τὴν γῆν ὑποστήσας, τὸν ἀνθρωπίνον τε χερσὶν οικειῖται ἰδοὺ μοῦρτης καὶ ἀθανασίᾳ τοῦτον ἐτίμησε, καὶ βασιλεία τῶν ἐπὶ γῆς κατεστήσατο, καθάπερ τινὰ βασιλεία τὸ κάλλιστον ἀπάντων ἀποτάξας (48) αὐτῷ, τὸν παράδεισον. Ὁ δὲ, φθόνῳ 15 κλαπέας καὶ ἡδονῇ (φεῦ μοι!) δαλεασθεὶς (49), ἀθλῶς τούτων ἐξέπεσε πάντων· καὶ ὁ πρὶν ζηλωτὴς ἐλκεῖνδός ὤρετο καὶ θαυρῶν διὰ τὴν συμφορὰν ἄξιος. Ὁ κλάσας τοῖνον ἡμᾶς καὶ δημιουργήσας φιλανθρώποις πάλιν ἰδὼν ὀφθαλμοῖς τὸ τῶν οἰκείων χειρῶν ἔργον, τὸ Θεὸς εἶναι μὴ μεταβαλὼν, ὅπερ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, ἐγένετο δι' ἡμᾶς ἀναμαρτήτως (50) ὅπερ ἡμεῖς, καὶ σταυρὸν ἔκουστος καὶ θάνατον ὑπομείνας, τὸν ἀνωθεν τῷ ἡμετέρῳ γένει βασκαίνοντα κατέβαλε πολέμιον, καὶ ἡμᾶς τῆς πικρᾶς ἐκείνης αἰχμαλωσίας ἀνασωσάμενος, τὴν προτέραν ἀπέδωκε φιλαγάθως ἐλευθερίαν, καὶ, ὅθεν διὰ τὴν παρακοὴν ἐκπεπτώκαμεν, ἐκεῖ πάλιν διὰ φιλανθρωπίαν ἡμᾶς ἐπανήγαγε, μείζονος ἡμᾶς ἢ πρότερον τιμῆς ἀξιώσας.

priorem libertatem, pro sua erga nos bonitate, restituit, eoque rursum unde nos inobedientia exturbaraverat, ob suam erga nos humanitatem, reduxit, maioreque quam antea honore prosecutus est.

Τὸν δὲ τοιαῦτα δι' ἡμᾶς παθόντα καὶ τοιοῦτον ἡμᾶς πάλιν καταξιώσαντα (51), τοῦτον αὐτὸς ἀθετεῖς καὶ εἰς τὸν ἐκείνου σταυρὸν ἀποσκώπτεις; ὅλος δὲ τῇ τρυφῇ τοῦ σώματος καὶ τοῖς ὀλεθροῖς προσηλωμένος πάθει, Θεοῦ ἀναγορεύεις τὰ τῆς ἀτιμίας καὶ αἰσχύνης εἶδωλα; Οὐ μόνον σεαυτὸν τῆς τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν συναφείας ἀλλότριον κατεσκεύασας, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς πειθομένους τοῖς σοῖς

(48) B, ἀποτάξας. Obvia est permutatio præpositionum ἀπὸ et ὑπό. Nicephorus Basilacas, quem Nicolum sophistam vocat cod. 2720. Narratione prima extrema: Τότε πρῶτον Ἑλλήνας τῆς Ὀδοσσίας σοφίας ἀπώναντο, οὐχ ἦσαν δὲ ἢ ὅτε τὸ παλλάδιον ἐκ μέσης Τροίας ἀφελείτο. Idem codex ὁφείλετο melius; nec habet δὲ, quod absens quidem non valde desiderabitur, præsens non deleverim, quippe quod non vi quamdam careat.

(49) De tropo verbi δαλεάζω vide notam ad Aristen. i, 17, pag. 741. Choricus in Procop. § 8: Τὰ μὲν βιαζομένη, τὰ δὲ κολακεύουσα, τὰ δὲ πειρωμένη χρυσίῳ πολλὰ δαλεάζειν, οἷας ἀεὶ μηχαναί: ἐραστὴς πρὸς ἄγρην κέχρηται παιδικῶν. Rescribam πολλῶν e codicibus binis regis. Cyrillus Suidæ in Ἐπάδων· Σωφρονος ἀνδρᾶς καταμικρὸν δαλεάσαντες, εἰς τὸ Σοδόμων αἰσχρὸν βάραθρον κατηκόντισαν. Georgius Lapitha ineditus v. 249: Ὁ τεχνικὸς δημιουργὸς ἐνέθηκε τῇ φύσει τὴν ἡδονὴν ὡς δόξα σοφῇ μηχανουργίᾳ.

(50) B, ἀμαρτίας χωρὶς· melius fors. Cf. p. 3, not. 11.

(51) B, κατέξ ἀγαθῶν. Videbatur ἀγαθῶν esse inutile, imo nocere. Cum τοιαῦτα careat nomine, melius et nomine carebit τοιοῦτων. AC non habent ἀγαθῶν.

prætermittēbamus. Ac tu quoque optimus testis eris, nos nec negligentia, nec socordia nomine unquam esse notatos ac reprehensos.

Posteaquam autem id quoque, quod omnium hominum caput est, hoc est pietatem, nobis extorquere, Deique detrimento (quod detrimentorum omnium extremum ac gravissimum est) nos afficere studuisti, nobisque interim honores ob eam causam in nos collatos atque amplissima beneficia in memoriam revocas, qui fieri potest ut non optimo jure te veri boni inscitia laborare dicam, ut qui omnino hæc inter se componas, pietatem scilicet erga Deum cum humana amicitia et gloria instar aquæ defluente? Quoniam item modo in hac re socii tibi futuri sumus, ac non contra tum amicitiam, tum honorem, tum liberorum amorem, et si quid aliud majus esset, aspernabimur, cum te, o rex, in Deum scelerate gerere conspiciamus, qui tibi ipsum esse et spiritum ducere præbuit, qui est Christus Jesus omnium Dominus: qui cum principio careat, ejusdemque cum Patre æternitatis sit, cælosque ac terram sermone procreavit, hominem tamen suismet manibus effinxit, eumque immortalitate coornavit, regemque omnium rerum quæ in terra sunt constituit, eique quod omnium rerum præstantissimum erat, hoc est paradisum, tantquam regiam quamdam aulam attribuit. At ille invidia deceptus, et in fraudem inductus, et voluptatis illecebris delinitus (Gen. iii; Sap. iii), his omnibus misere dejectus est; et qui prius beatus censebatur, miserum spectaculum præbebat, lacrymisque ob acceptam calamitatem dignus erat. Verum enimvero is qui nos effinxerat ac procreaverat, benignis rursum oculis manuum suarum opus conspiciat, nullam divinitatis suæ mutationem suscipiens, nostræ salutis causa, id quod nos sumus citra peccatum, factus est, atque crucem et mortem sponte subiens, hostem eum qui jam inde ab initio generi nostro invidebat protravit, nosque acerba illa captivitate liberatos in

Hunc igitur qui nostra causa tot cruciatus pertulit, tantisque rursum nos beneficiis affecti, hunc, inquam, ipse rejecit, atque ejus crucem dieteris insectaris, totusque corporis delictis, ac perniciosius affectibus affixus, ignominiosa ac turpitudinis plena simulacra deos appellas. Nec teipsam duntaxat a cælestium honorum conjunctione abstraxisti; verum etiam omnes, qui tuis imperiis obtemperant, ab ea

removes, atque in animæ periculum conjicis. Quocirca velim noscas me minime commissurum ut tibi paream, in eademque tecum erga Deum ingratitude verser, atque eum qui præclare de me meritis est, mihiq; salutem attulit, abjurem, etiamsi feris me lacerandum et absumendum objicias, aut gladio, aut igni me addicas, quæ quidem in tua potestate sita sunt. Neque enim mortem exsulesco, nec præsentia expeto, quippe quæ perquam imbecilla et vana esse compertum habeam. Quid enim in ipsis utilitatis est? quid quod stabile sit ac diuturnum? Neque id solum, verum etiam, tum quoque cum adsum, ingens ipsis ærumna conjuncta est, ingens mæror, ingens et perpetua sollicitudo, siquidem eorum voluptati ac perceptioni nihil non molestiæ ac doloris adnexum est: ipsorum divitiæ, paupertas sunt; ipsorum sublimitas, extrema dejectio. Quisnam autem eorum mala enumerando consequi possit? Quæ quidem paucis verbis theologus meus mihi demonstravit, his verbis utens: Totus mundus in maligno positus est (I Joann. v et n). Ac rursum: Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Quoniam omne quod in mundo est, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ. Et mundus transit, et concupiscentia ejus. Qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum. Hanc igitur ego bonam Dei voluntatem querens, omnia pro derelicto habui, cum iisque me conjunxi qui eadem cupiditate tenentur, atque eundem Deum expetunt. Inter quos non simultas est, non livor, non mærores et curæ; sed omnes idem curriculum obeunt, ut ad sempiternas eas mansiones perveniant, quas lumen Pater iis a quibus amatur præparavit (Jac. i; I Cor. ii). Hos ego pro parentibus, hos pro fratribus, hos pro amicis et familiaribus habeo. Ab iis autem qui quondam amici mei ac fratres erant elongavi fugiens, et mansi in solitudine (Psal. lxi), Deum expectans, qui salvum me fecit a pusillanimitate spiritus, et tempestate.

Hæc cum ita commode ac jucunde a Dei homine dicta essent, rex iracundia quidem impellebatur, ac sanctum virum acerbis suppliciis ex cruciare cupiebat; rursum autem se reprimebat, atque id aggredi cunctabatur, venerandam ipsius dignitatem ac splendorem veritus. Sermonem vero excipiens, his eum verbis est allocutus:

Undique, o miser, exitio tuo studuisti, ut qui ad ipsum, fortuna, ut videtur, te impellente, tum mentem tum linguam acueris, ac proinde obscuram quamdam atque inanem verborum æniam effuderis. Ac nisi sermonis principio me tibi sacrum recepissem, ut e medio concilio iracundiam depellerem, nunc

A 16 προστάγμασι ταύτης ἤδη ἀπέβρηξας, καὶ ψυχῇ κινδύνῳ παρέδωκας. Ἰσθι τοίνυν ὡς ἔγωγε οὐ πεισθήσομαι σοι, οὔτε μὴν κοινωνήσω σοι τῆς τοιαύτης εἰς τὸν Θεὸν ἀχαριστίας, οὐδὲ τὸν ἐμὸν εὐεργέτην καὶ Σωτῆρα ἀρνήσομαι, εἰ καὶ θηρίοις ἀναλώσεις, εἰ ξίφει καὶ πυρὶ παραδώσεις με, ἃ τῆς σῆς ἐξουσίας ἐστίν. Οὔτε γὰρ θάνατον δέδοικα, οὔτε πῶθ' ἐκ παρόντα, πολλὴν αὐτῶν καταγνοὺς τὴν ἀσθένειαν καὶ ματαιότητά. Τί γὰρ αὐτῶν χρήσιμον, ἢ μόνιμον, ἢ διαρκές; καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ εἶναι πολλὴ συνπαράχει αὐτοῖς ἡ ταλαιπωρία, πολλὴ ἡ λύπη, πολλὴ καὶ ἀδιάσπαστος ἡ μέριμνα. Τῇ γὰρ εὐφροσύνῃ αὐτῶν καὶ ἀπολαύσει πᾶσα συνῆκευται κατὰφρα καὶ ὀδύνη· ὁ κλειστός αὐτῶν πτωχεῖα ἐστὶ, καὶ τὸ ὕψος αὐτῶν ταπεινώσεις ἐσχάτη. Καὶ τίς ἐξαριθμήσει τὰ τοῦτων κακὰ; ἄπερ δι' ὀλίγων ῥημάτων ὑπέδειξε μοι ὁ ἐμὸς θεολόγος (52). Φησὶ γάρ· Ὁ κόσμος ὅλος ἐν τῷ πονηρῷ κεῖται· καὶ, Μὴ ἀγαπάτε τὸν κόσμον, μηδὲ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ, ὅτι πᾶν τὸ ἐν τῷ κόσμῳ ἡ ἐπιθυμία τῆς σαρκὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ ἡ ἀλασυνεία τοῦ βίου· καὶ, Ὁ κόσμος παράγεται καὶ ἡ ἐπιθυμία αὐτοῦ· ὁ δὲ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα. Τοῦτο ἐγὼ ζητῶν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγαθόν, ἀφῆκα πάντα, καὶ ἐκολλήθην τοῖς τὸν αὐτὸν κεκτημένοις πόθον καὶ τὸν αὐτὸν ἐκζητοῦσι Θεόν (53)· ἐν οἷς οὐκ ἔστιν ἕρις ἢ φθόνος (54), λύπαι **17** τε καὶ μέριμναι, ἀλλὰ πάντες τὸν Ἰσον ἐρέχουσι δρόμον, ἵνα καταλάβωσι τὰς αἰωνίας μονὰς, ἃς ἡτοίμασεν ὁ **C** Πατὴρ τῶν φώτων τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν (54'). Τοῦτους ἐγὼ γεννήτορας, τούτους ἀδελφοὺς, τούτους φίλους καὶ γνωστοὺς ἐκτεσάμην· τῶν δὲ ποτὶ μου φίλων καὶ ἀδελφῶν ἐράκρυνα φυγαδεύων, καὶ ὑβλίσθην ἐν τῇ ἐρήμῳ προσδεχόμενος τὸν Θεόν, τὸν σώζοντά με ἀπὸ διγλοφυχίας καὶ ἀπὸ καταγιγδοῦς (55).

Τούτων εὐκαίρως οὕτω καὶ ἡδύως τῷ τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπῳ ὑπαγορευθέντων, ὁ βασιλεὺς ἐκινεῖτο μὲν ὑπὸ τοῦ θυμοῦ, καὶ πικρῶς αἰκίζειν τὸν ἅγιον ἡθούλετο, ὥκνει δὲ πάλιν καὶ ἀνεβάλλετο, τὸ αἰδέσθαι αὐτοῦ καὶ περιφανὲς εὐλαβούμενος. Ὑπολαβὼν δὲ ἔφη πρὸς αὐτόν·

Πανταχόθεν, ὁδὸν, τὴν σεαυτοῦ ἐκμαλετήσας ἀπώλειαν, πρὸς ταύτην, ὡς εἶπεν, ὑπὸ τῆς τύχης συνελαινούμενος, ἠκόνησας τὴν νοῦν ἅμα καὶ τὴν γλῶτταν· ὅθεν ἀσαφῆ τινα καὶ ματαίαν βαττολογίαν διεξῆλθες. Καὶ εἰ μὴ, κατ' ἀρχὰς τοῦ λόγου, ἐπηγγειλάμην σοι ἐκ μέσου τοῦ συνεδρίου τὸν θυμὸν ποιή-

(52) Joan. I Epist. v. 19; ii. 15, 16, 17.

(53) Psal. lxi, 2: ἐκζητῶν τὸν Θεόν. Epist. ad Rom. iii, 11: Οὐκ ἔστιν ὁ συνιών, οὐκ ἔστιν ὁ ἐκζητῶν τὸν Θεόν.

(54) Quæ nomina junxit Apostolus ad Philipp. i, 15.

(54') Τὰς αἰωνίους σκηνάς, Lucæ xvi, 9. — I Epist. ad Cor. ii, 9: ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. Et Deum vocavit τὸν πατέρα τῶν φώτων post Jacobum i, 17.

(55) Psal. lvi, 7: Ἐράκρυνα φυγ... προσδεχόμενος τὸν σώζοντά... — C sine τὸν Θεόν.

σασθαι, νῦν ἂν πυρὶ σου τὰς σάρκας παρέδωκα. Ἐπεὶ δὲ προλαθὼν τοιοῦτος με κατησφαλίσω τοῖς ῥήμασιν, ἀνέχομαι σου τοῦ θράσους, τῆς προτέρας μου ἔνεκεν πρὸς σὲ φιλίας. Ἀναστὰς οὖν, λοιπὸν φεῦγε ἐξ ὀφθαλμῶν μου, μηκέτι σε ὄψομαι καὶ κακῶς ἀπολέσω.

Καὶ ἐξελθὼν ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ἀνεχώρησεν εἰς τὴν ἔρημον, λυπούμενος μὲν ὅτι οὐ μεμαρτύρηκε, **18** μαρτυρῶν δὲ καθ' ἡμέραν τῇ συνειδήσει (55'), καὶ ἀντιπαλαίον πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας, ὡς φησιν ὁ μακάριος Παῦλος (56). Ἐκείνου μὲν οὖν ἀποδημήσαντος, πλεὺν ὁ βασιλεὺς ὀργισθεὶς διωγμὸν σφοδρότερον κατὰ τοῦ μοναχικοῦ ἐκμελετᾷ τάγματος, πλείονος δὲ τιμῆς τοὺς τῶν εἰδώλων ἀξιοὶ θεραπευτὰς τε καὶ νεωκόρους.

Ἐν τοιαύτῃ δὲ ὄντος τοῦ βασιλέως πλάνῃ δεινῇ καὶ ἀπάτῃ, γεννᾶται αὐτῷ παιδίον (56'), πάννυ εὐμορφότατον, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἐκπαυδοῦς αὐτῷ ὠραϊότητος τὸ μέλλον προσημαίνει. Ἐλέγτο γὰρ μηδαμῷ ἐν τῇ γῇ ἐκείνῃ τοιοῦτόν ποτε φανῆναι χαριέστατον καὶ περικαλλὲς παιδίον. Χαρὰς δὲ μεγίστης ἐπὶ τῇ γεννήσει τοῦ παιδὸς ὁ βασιλεὺς πλησθεὶς, τοῦτον μὲν Ἰωάσαφ ἐκόλεσεν, αὐτὸς δὲ πρὸς τοὺς εἰδωλικούς ναοὺς ἀνοήτως ἀπῆει τοῖς ἀνοητοτέροις αὐτῶν θεοῖς θύσων καὶ εὐχαριστηρίους ὕμνους ἀποδύσων, ἀγνοῶν τίς ὁ τῶν καλῶν ἀπάντων ἀληθὺς αἴτιος, πρὸς ὃν ἔδει τὴν πνευματικὴν ἀναφέρειν θυσίαν. Ἐκείνος οὖν, τοῖς ἀφύχοις καὶ κωφοῖς τὴν αἰτίαν τῆς τοῦ παιδὸς γεννήσεως ἀνατιθείς, πανταχοῦ διέπεμπε συναγαγεῖν τὰ κλητὰ εἰς τὰ τούτου γενέθλια. Καὶ ἦν ἰδεῖν πάντας συρρέοντας τῷ φόβῳ τοῦ βασιλέως, ἐπαγομένους τε τὰ πρὸς τὴν θυσίαν εὐτρεπισμένα, ὡς ἕκαστος ἡ χεὶρ εὐπόρει καὶ ἡ πρὸς τὸν βασιλέα εὐνοία εἴχε. Μάλιστα δὲ αὐτοὺς ἠρέθιζε πρὸς **19** φιλοτιμίαν αὐτὸς, ταύρους καταθύσαι φέρων (57) ὅτι πλείστους καὶ εὐμεγέθεις, καὶ οὕτω πάνδημον ἔορτην τέλεσας, πάντας ἐφιλοτιμεῖτο δώροις ὅσοι τε τῆς βουλῆς ἦσαν καὶ τῶν ἐν τέλει, καὶ ὅσοι περὶ τὸ στρατιωτικόν, ὅσοι τε τῶν εὐτελῶν καὶ ἀσχημῶν.

ΚΕΦΑΛΑ. Γ'. Ἐν αὐτῇ δὲ τῇ τῶν γενεθλίων τοῦ παιδὸς ἔορτῃ συνήλθον πρὸς τὸν βασιλέα ἐξ ἐπιλογῆς ἄνδρες ὡσαύτῃ πεντηκονταπέντε, περὶ τὴν ἀστροθεάμονα τῶν Χαλδαίων βεσχολακῆτος σοφίαν. Καὶ τούτους ἔγγυτάτω παραστησάμενος ὁ βασιλεὺς ἀνηρώτα ἐξεπεῖν ἕκαστον τί μέλλει ἐσεσθαι τὸ γεννηθὲν αὐτῷ παιδίον. Οἱ δὲ, πολλὰ διασκεψάμενοι, εἰλεγον μέγαν αὐτὸν ἐσεσθαι ἐν τε πλούτῳ καὶ δυναστείᾳ, καὶ ὑπερβάλλειν πάντας τοὺς πρὸ αὐτοῦ βεσβασιλευκτάς. Εἰς δὲ τῶν

A *carnes tuas in ignem coniecissem. Quoniam autem ipse antevernis, tibi que cavens, huiusmodi verbis me obvinxisti, audaciam tuam ob pristinam meam erga te amicitiam fero. Quamobrem exsurge, atque ab oculis meis profuge; non jam te videbo, sed male mactabo.*

Ita egressus Dei homo in solitudinem secessit, more quidem eo nomine affectus, quod martyrium minime obiisset, ceterum nullo non die, quantum ad conscientiam attinet, martyrio fungens, atque adversus principatus et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum huius sæculi, adversus spiritualia nequitiae, ut ait beatus Paulus, dimicans (*Ephes. vi*). Cum igitur ille abiisset, rex graviore iracundia concitatus, acriorem persecutionem adversus monasticum agmen exercere, majoreque honore simulacrorum cultores ac sacerdotes afficere cepit.

CAP. III. — Cum autem rex in tam gravi errore atque impostura versaretur, nascitur ei elegantissima sorina filius, atque ex ea pulchritudine quæ ipsi affusa erat id quod futurum erat præsignans. Sic enim sermone ferebatur in illa terra puerum pari pulchritudine ac venustate nusquam exstitisse. Rex autem ob pueri nativitatem maximo gaudio perfusus, eum Josaphat nominavit; atque ad idolorum templa demens se contulit, ut dementioribus sacrificia offerret, landesque ad edendam grati animi significationem persolveret: ignorans nimirum quisnam bonorum omnium vere auctor esset, ad quem spirituale sacrificium adhiberi deberet. Ille igitur rebus inanibus et C *audis filii ortum acceptum ferens, quæquæ versum mis-is nuntiis plebem ad ejus natalitia celebranda cogendam curabat. Ac cernere erat omnes regis metu confluentes, secumque ea quæ ad sacrificium accommodata erant asferentes, pro cujusque scilicet facultatum modulo, atque erga eum benevolentia. Præsertim autem ipse stimulos eis ad munificentiam admovebat, ut qui quamplurimos et maximos boves mactandos offerret. Atque ad hunc modum luculentissimo festo peracto, omnes, tam qui senatorii ordinis erant magistratuque fungebantur, quam militum manum atque etiam plebeios et ignobiles amplissimis donis prosequeretur.*

In ipso autem natalitiorum filii solemnī die, delecti viri circiter quinquaginta, qui in ea Chaldeorum sapientia, quæ in conspiciendis notandisque sideribus versatur, studium atque operam collocarent, ad regem convenerunt. Quos cum rex propius ad se accedere jussisset, de singulis percunctabatur quidnam puer in lucem editus futurus esset. Illi autem longa consideratione habita, futurum dicebant ut opibus ac potentia floreret, atque omnes qui regnum ante

(55') II Cor. i, 11 : Μαρτύριον τῆς συνειδήσεως.

(56') Epist. ad Ephes. vi, 12.

(56') Lemma est in A metricum : Ἰωάσαφ γέννησιν ἐνταῦθα βλέπει.

(57) De φέρον pro ἀγνιν vide notam ad Syntipam, pag. 181. Niceph. Gregoras, vi, 9, 4 : φέρων ὁμήρους. Vita Nili Jun. p. 98 : φέρων μεθ' αὐτοῦ τὸν υἱὸν αὐτοῦ. Potest conferri Soph. Aj. 63 : Ποίμνας τε πάσας ἐς ὄμους κομίζεται. Idem Ant. 575 : ἀλλὰ νῦν Κομίζετ' εἶσω, ὁμῶς. Ib. 442 : Σὺ μὲν κομίζεις ἂν σαυτὸν ἢ θέλεις. Attius Varronis De l. Lat. vi, p. 82 : « Lemnia quis tu es mortalis qui in deserta et tesca te apportes loca? »

ipsam obtinuissent superaret. Unus vero astrologus, qui socios omnes suos eruditione anteibat, his verbis usus est: Quantum ex siderum cursu addiscere possum, o rex, filii qui nunc ex te ortus est amplitudo atque prolectus non in tuo regno erit, sed in altero præstantiore, atque incomparabiliter excellentiore. Atque ipsum Christianorum quoque religionem quam tu insectaris arrepturum existimo, nec eum ab hoc scopo ac spe aberraturum puto. Hæc scilicet dixit astrologus, ut olim Balaam (Num. xxiij), non quod astrologia veritate nitatur, sed quod Deus ut omnis impiis excusatio amputaretur, veritatem per ipsos adversarios ostenderet.

Rex autem, ut hæc intellexit, ejusmodi nuntium graviter ac molestio animo exceperit, voluptatemque suam mœstitia interrumpi sensit. Nihilominus tamen, in privata quadam civitate, pulcherrimo palatio instructo, splendidaque domo elaborata, illic filium collocavit, jussitque ut exactis primis ætatis annis, nullis ad eum accessus pateret. Atque pædagogos ipsi et ministros ætate florentes eximiaque forma præditos constituens, hoc ipsis mandavit, ut nihil eorum quæ in hac vita molesta sunt perspectum ipsi facerent, non mortem, non senectutem, non morbum, non pauperiæ, non quidquam aliud molestiæ; quodque ipsi oblectationem interpellare posset; verum omnia jucunda et cum suavi fructu conjuncta proponerent, ut in his ipsis animus cum voluptate ac deliciis versans, nihil omnino rerum futurarum cogitatione complecti posset, ac ne verbo quidem tenus de Christi religione ipsiusque decretis quidquam audiret. Nam hoc præ omnibus rebus ipsi occultare in animo habebat, astrologi nimirum vaticinium veritus. Quod si ministrorum aliquem in morbum incidere contigisset, eum statim illinc ejici jubebat, alterumque nitidum optimeque valentem ipsi substituebat, ut ne quid omnino salebrosi atque acerbis in filii oculos incurreret. Ad hunc modum se rex gerebat, atque hæc cogitabat et agebat. Videns enim non videbat, et audiens non intelligebat.

Cum autem certior factus fuisset monachos nonnullos (quorum ne vestigium quidem ullum reliquum esse putabat) adhuc superesse, iracundia æstuabat, atque acerrimo impetu in eos ferebatur, ac præcones passim tota urbe et regione procurare imperabat, qui edicerent ne monastici ordinis quisquam usquam omnino post triduum inveniretur; quod si inveniretur, flammis addiceretur. Hi enim sunt, inquiebat, quorum auctoritate populus adducitur ut eum qui cruci suffixus est pro Deo colat. Interea autem hujusmodi quiddam accidit, quod majorem ipsi indignationem excitavit, eumque monachis insensioerem reddidit.

CAP. IV. — Inter homines dignitate præditos quoniam erat qui primas in aula obtinebat, vir eleganti vita, ac fidei pietate, quique salutis suæ operam summo

A astroλόγων, ὁ τῶν σὺν αὐτῷ πάντων διαφορώτατος, εἶπεν ὥς, Ἐξ ὧν με διδάσκουσιν οἱ τῶν ἀστέρων δρόμοι, ὧ βασιλεῦ, ἡ προκοπὴ τοῦ νυνὶ γεννηθέντος σοι παιδὸς οὐκ ἐν τῇ σῇ ἔσται βασιλείᾳ, ἀλλ' ἐν ἑτέρᾳ κρείττονι καὶ ἀνυγκρίτως ὑπερβαλλούσῃ. Δοκῶ δὲ καὶ τῆς παρὰ σοῦ διωκομένης αὐτὸν ἐπιλαβέσθαι τῶν Χριστιανῶν θρησκείας, καὶ οὐκ ἔγωγε οἶμαι τοῦ σκοποῦ ἔκεινον καὶ τῆς ἐλπίδος ψευθεῖσθαι. Ταῦτα μὲν εἶπεν ὁ ἀστρολόγος, ὥσπερ ὁ πάλαι Βαλαάμ (58), οὗ τῆς ἀστρολογίας ἀληθευούσης, ἀλλὰ 20 τοῦ Θεοῦ διὰ τῶν ἐναντίων τὰ τῆς ἀληθείας παραδεικνύοντος, ὥστε πᾶσαν τοῖς ἀσεβέσι πρόφασιν περιαιρεθῆναι.

Ὁ δὲ βασιλεὺς, ὡς ἤκουσε ταῦτα, καὶ βαρέως τὴν ἀγγελίαν ἐδέξατο, λύπη δὲ τὴν εὐφροσύνην αὐτοῦ διέκοπεν. Ἐν πόλει δὲ ὅμως ἰδιαζούσῃ παλάτιον δειμάμενος περικαλλῆς καὶ λαμπρὰς οἰκίας φιλοτεχνήσας, ἐκεῖ τὸν παῖδα ἔθετο κατοικεῖν, μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς πρώτης αὐτοῦ ἡλικίας, ἀπρότὸν τε εἶναι παρεκλεύσαστο, παιδαγωγούς αὐτῷ καὶ ὑπηρέτας καταστήσας, νέους τῇ ἡλικίᾳ καὶ τῇ ὁράσει ὥραιότατους, ἐπισκῆψας αὐτοῖς μηδὲν τῶν τοῦ βίου ἀνιερῶν κατὰδῆλον αὐτῷ ποιήσασθαι, μὴ θάνατον, μὴ γῆρας, μὴ νόσον, μὴ πένιν, μὴ ἄλλο τι λυπηρὸν καὶ δυνάμενον τὴν εὐφροσύνην αὐτοῦ διακόπτειν, ἀλλὰ πάντα τὰ τεργινὰ καὶ ἀπολαυστικά προτιθέναι, ἵνα τοῦτοίς ὁ νοῦς αὐτοῦ τεργόμενος καὶ ἐντροφῶν μηδὲν ὅλος περὶ τῶν μελλόντων διαλογίζεσθαι ἰσχύσειε, μήτε μέχρι φιλοῦ ῥήματος τὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ δογμάτων ἀκούσειεν. Τοῦτο γὰρ μάλιστα πάντων ἀποκρύψαι αὐτῷ διενεοῖτο, τὴν τοῦ ἀστρολόγου προαγόρευσιν ὑφορώμενος. Εἰ τίνα δὲ τῶν ὑπηρετούντων αὐτῷ νοσήσαι συνέβη, τοῦτον μὲν ὅστις ἐκβαλεῖν ἐκείθεν παρεκλεύετο, ἕτερον δὲ ἀντ' αὐτοῦ σφριγῶντα καὶ εὐεχτούντα ἐδίδου, ἵνα μηδὲν ὅλος ἀνώμαλον οἱ τοῦ παιδὸς ὀφθαλμοὶ θεάσαιντο. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς οὕτω ταῦτα διενεοῖτό τε καὶ ἐποίει· βλέπων γὰρ οὐχ ἑώρα, καὶ ἀκούων οὐ συνίει (59).

21 Μαθὼν δὲ τίνας τῶν μοναζόντων εἶτι περισώζεσθαι, ὧν μὴδ' ἴχνος ὑπολείφθαι ἐδόκει, θυμοῦ ὑπερεπίμπλατο καὶ ἐξύτατα κατ' αὐτῶν ἐκινεῖτο, κήρυκας τε ἀνὰ πᾶσαν τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν ἐκέλευε διασθεῖν, ἐκβῶντας μηδαμῶς τινα τὸ παράπαν μετὰ τρεῖς ἡμέρας τοῦ τῶν μοναζόντων τάγματος εὐρεθῆναι. Εἰ δὲ τινες εὐρεθεῖεν μετὰ τὰς διωρισμένας ἡμέρας, τῷ διὰ πυρὸς καὶ ξίφους ὀλέθρῳ παραδοθήτωσαν· οὗτοι γὰρ (φησὶν) ἀναπεύθουσι τὸν λαὸν ὥς Θεῷ προσέχουσιν τῷ ἐσταυρωμένῳ. Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ συνέβη καὶ τι τοιοῦτον, ἐφ' ᾧ ἐπὶ πλεον ἡλεπαίνων ἦν ὁ βασιλεὺς καὶ κατὰ τῶν μοναζόντων ὀργιζόμενος.

ΚΕΦ. Δ'. Ἀνὴρ γάρ τις, τῶν ἐν τέλει τὰ πρῶτα φέρων, ἐν τοῖς βασιλείοις ἐτύγγανε, τὸν μὲν βίον ἐπιεικῆς, εὐσεβῆς δὲ τὴν ψήλιν καὶ τὴν ἐαυτοῦ

(58) Num. xxij.

(59) Isa. vi, 9: Ἀκοῇ ἀκούσετε καὶ οὐ μὴ συνήτε, καὶ βλέποντες βλέψετε καὶ οὐ μὴ ἴσητε. Conf. Matth. xij, 15.

σωτηρίαν, ὡς οἶόν τε, ἐμπορευόμενος, λανθάνων ἦν διὰ τὸν φόβον τοῦ βασιλέως. Ὅθεν τινες, τῆς εἰς τὸν βασιλεῖα παρρησίας τοῦτῃ βασκηναντες, διαβάλλειν αὐτὸν ἐμελέτων, καὶ τοῦτο αὐτοῖς διὰ φροντίδος ἦν (60). Καὶ δὴ ποτε πρὸς θήραν ἐξεληθόντι τῷ βασιλεὶ μετὰ τῆς συνήθους αὐτῷ δορυφορίας, εἰς ἡν τῶν συνθηρευτῶν καὶ ὁ ἀγαθὸς ἐκείνος ἀνὴρ. Περιπατοῦντι δὲ αὐτῷ κατὰ μόνας, ἐκ θείας τοῦτο συμβάν, ὡς οἶμαι, οἰκονομίας, εὐρίσκει ἀνθρωπον ἐν λόχμῃ τινὶ κατὰ γῆς ἐρριμμένον, καὶ δεινῶς τὸν πόδα ὑπὸ θηρίου **22** συντετριμμένον, ὃς, ἰδὼν αὐτὸν παρύντα, ἰδυσίπει μὴ παραδραμεῖν, ἀλλ' οἰκτεῖται αὐτὸν τῆς συμφορᾶς, καὶ εἰς τὸν ἴδιον ἀπαγαγεῖν οἶκον, ἅμα καὶ τοῦτο προστιθεὶς, ὡς οὐκ ἀνόνήτός σοι καὶ παντελῶς ἀνενέργητος, φησὶν, εὐρεθείην ἔγῳ. Ὁ δὲ λαμπρὸς ἐκείνος ἀνὴρ λέγει αὐτῷ· Ἐγὼ μὲν δι' αὐτοῦ τοῦ καλοῦ τὴν φύσιν προσλήφομαι σε καὶ θεραπείας, ὅση δύναμις, ἀξιῶσω· ἀλλὰ τίς ἡ ὁνησις, ἣν παρὰ σοῦ μοι ἔσσεσθαι ἔφησας; Ὁ δὲ πένης ἐκείνος καὶ ἀσθενής, Ἐγὼ, φησὶν, ἀνθρωπὸς εἰμι θεραπευτὴς ῥημάτων· εἰ γάρ ποτε ἐν ῥήμασιν ἢ ὀμιλίαις πληγῇ τίς ἡ χάρις εὐρεθείη, καταλλήλοις φαρμάκοις ταῦτα θεραπεύσω, τοῦ μὴ παραιτέρῳ τὸ κακὸν χωρῆσαι. Ὁ μὲν οὖν εὐσεβὴς ἀνὴρ ἐκείνος τὸ λεχθὲν ἀντ' οὐδενὸς ἠγῆσατο, ἐκείνον δὲ διὰ τὴν ἐντολήν ἀπαγαγεῖν οἰκαδὲ παρεκλεύσατο, καὶ τῆς προσηκούσης ἐπιμελείας οὐκ ἀπεστέρησεν. Οἱ δὲ προμνημονευθέντες φθονεροὶ ἐκείνοι καὶ βάσκανοι, ἦν πάλαι ὠδῖνον κακίαν εἰς φῶς προενεγκόντες, διαβάλλουσι τὸν ἀνδρα πρὸς τὸν βασιλεῖα, ὡς οὐ μόνον, τῆς αὐτοῦ φιλίας ἐπιλαθόμενος, ἡλόγησε τῆς πρὸς τοὺς θεοὺς θεραπείας καὶ πρὸς Χριστιανισμὸν ἀπέκλινεν, ἀλλὰ καὶ δεινὰ κατὰ τῆς αὐτοῦ μελετᾶ βασιλείας, τὸν ὅλον διαστρέφων καὶ ἑαυτῷ πάντας οἰκειούμενος. Ἀλλ', εἰ βούλει, φησὶ, βεβαιωθῆναι μηδὲν ἡμᾶς πεπλασμένον λέγειν, καλέσας αὐτὸν ἰδίως, εἰπὲ πειράζων βούλεσθαι σε, καταλιπόντα τὴν πάτριον θρησκείαν καὶ τὴν δόξαν τῆς βασιλείας, Χριστιανὸν γενέσθαι, καὶ τὸ μοναχικὸν περιβαλέσθαι σχῆμα, ὃ πάλαι ἰδίως, ὡς οὐ καλῶς δῆθεν τοῦτου **23** γεγεννημένου. Οἱ γὰρ ταῦτα δεινῶς κατὰ τοῦ ἀνδρὸς σκηπτόμενοι ἤδεισαν τῆς αὐτοῦ γνώμης τὴν εὐκατάνυκτον προαίρεσιν, ὡς, εἰ τοιαῦτα παρὰ τοῦ βασιλέως ἀκούσιεν, ἐκείνῳ μὲν τὰ κρεῖττονα βουλευσαμένῳ γνώμην δώσειε μὴ ἀναβαλέσθαι πρὸς **D** τὰ καλῶς βεβουλευμένα, καὶ ἐκ τούτου ἀληθῆ λέγοντες ἐκείνοι εὐρεθείεν.

Ὁ δὲ βασιλεὺς, τὴν τοῦ ἀνδρὸς πρὸς αὐτὸν εὐνοίαν ὁπόση μὴ ἄγνων, ἀπὸ θανάτου ἤγειρε καὶ ψευδῆ τὰ λεγόμενα, καὶ ὅτι μὴ ἀδασανίστως ταῦτα προσδέχεσθαι δεῖ, δοκιμάσαι τὸ πρᾶγμα καὶ τὴν διαβολὴν διεσκέφατο. Καὶ, προσκαλεσάμενος αὐτὸν κατ' ἰδίαν, ἔφη πειράζων· Οἶδας, ὃ φίλε, ὅσα ἐνδεξιζήμην τοῖς τε λεγόμενοις μονάζουσι καὶ πᾶσι τοῖς Χριστιανοῖς. Νυνὶ δὲ, μετὰ μελὸς ἐπὶ τοῦτῃ γανόμενος καὶ κατα-

studio dabat: occulte tamen, ob regis metum. Quamobrem nonnulli, ob eam qua apud regem pollebat auctoritatem ipsi invidentes, eum criminari studebant, ac summpere laborabant. Et quidem cum rex aliquando satellitum manu pro suo more septus, ad venationem profectus fuisset, in venatorum numero probus ille vir erat. Cum autem ipse solus ambularet (divino, ut opinor, consilio ita ferente), hominem inter densas arbores humi prostratum, ac pede a fera quadam graviter contritum, offendit. Qui quidem ipsum prætereuntem intuens, percibus ab eo contendebat ne se præteriret, verum calamitatis suæ miseratione afficeretur, atque in domum suam abducendum curaret. Simul etiam illud adiunxit, suam operam ipsi non prorsus inutilem atque inanem fore. **B** Præclarus autem ille vir ei dixit: Equidem ipse virtutis studio atque amore te assumam, tuique quam maximam potero curam geram. Verum quæ tandem est hæc utilitas quam abs te ad me redituram esse ais? Pauper autem ille et imbecillis: Ego, inquit, sermonibus læsis medeor. Nam si quando in verbis aut colloquiis vulnus aliquid aut afflictio inveniatur, consentaneis medicamentis ea curo, ac ne malum ulterius serpat prohibeo. Pius itaque ille vir, quanquam id quod dixerat nullius momenti duceret, tamen divini mandati causa eum in domum suam deferri, eique quam par erat curam adhiberi iussit. At invidi illi et livore perciti homines, de quibus ante locuti sumus, improbitatem quam jam pridem parturiebant in lucem proferentes, ipsum apud regem hoc nomine accusant, quod non solum amicitia ipsius oblitus, deorum cultum neglexisset, atque ad Christianam religionem animam inflexisset, verum etiam adversus ipsius maiestatem gravia moliretur, popularem scilicet turbam pervertens, omniumque benevolentiam sibi concilians. Quod si pro certo scire cupis, inquirunt, nihil nos fingere atque comminisci, privatim ei, tentandi ipsius causa, die te relicta patria religione ac regni gloria, Christianam fidem amplecti, habitumque monasticum, quem olim tanquam parum honestum persecutus es, induere velle. Nam qui hæc adversus virum illum scelerate configebant, ipsius animi institutum ad compunctionem propensissimum exploratum habebant; nec dubitabant quin si hæc verba a rege audiret, statim ipsi quod præstantius esset suadens, auctor futurus esset ut iis quæ recte consulta essent, nullam moram afferret, atque hinc vera esse quæ dicebant invenirentur.

Rex autem, qua vir ille erga se benevolentia esset minime ignorans, ea quæ dicebantur probabilitate omni carere ac falsa esse censebat. Neque sibi faciendum esse ducebat, ut ea temere susciperet, verum rem ipsam atque objectum crimen exploraret. Quapropter cum eum remotis arbitris accivisset, tentandi ipsius causa ita eum est allocutus: Nosti, o amice, quoniam modo adversum eos qui monachi di-

(60) Lemma metricum in codice A: Τὴν βασκανίαν ἀσεβῶν ἀνδρῶν ἔρα.

(61) Codex C, ἐκ θείας οἶμαι συμβάν τοῦτο οἰκονομίας. De pari formula οὕτω συμβάν vide supra t. I, pag. 168, 41; t. II, pag. 47, n. Nicephorus Gregoras, *Histor.* iv, 6, 2: συμβάν οὕτως ἐνθεῖναι προνοεῖ.

cuntur atque adeo adversus omnes Christianos me gesserim, nunc autem eo nomine poenitentia ductus, atque praesentium rerum pertæsus, ad spes illas quas eos commemorantes audiui, nempe immortalis ejusdam regni, quod in alia vita futurum est, me conferre cupio (nam praesens regnum morte omnino interruptitur); istud autem me nullo alioqui modo consequi, ac voti mei compotem esse posse existimo, nisi Christianus flam, regnique mei gloriae ac reliquis hujusce vitae jucunditatibus et voluptatibus dicta extrema salute, illos religiosae vitae cultores, et monachos, quos inique et scelerate expuli, quocunque tandem in loco sint, inquirens, ipsis me admisceam. Ad hæc, quid ipse ais? et quid mihi faciendum censes? dic quæso, per veritatem ipsam te obtestor. Non enim me fugit te supra omnes mortales veri studiosum, atque animi probitate præditum esse. Bonus autem ille vir, ut hæc audivit, abstrusam fraudem nullo modo agnoscens, animi compunctione affectus est, lacrymisque proflus, simplici animo respondit: Rex, æternum vive, bonum et salutare consilium iniisti. Quoniam etiamsi cælorum regnum ægre invelli potest, tamen ipsum omnibus viribus querendum est: Qui enim querit, inquit ille, ipsum inveniet (*Lucæ xi*). Præsentium autem rerum fructus licet in speciem oblectet ac voluptatem afferat, pulchrum tamen est eum propellere ac propulsare. Etenim noster tum denique est, cum est: et quos oblectat, multo magis rursum ex cruciat. Nam et ipsius suavitatis et molestiae umbra imbecilliores sunt, ac velut navis in mari cursum tenentis, aut avis aerem peragrantis vestigia quam ocissime evanescent (*Sap. v*). Contra, futurorum spes, quam Christiani prædicant, firma ac tutissima est, tametsi in mundo pressuram habeat. (*Joan. xvi*). Ac jucunditates quidem ex quibus nunc fruimur brevès sunt, illie autem nihil omnino præter supplicium ac nunquam finiendos cruciatus accersunt. Harum enim rerum suavitas fluxa et temporaria est, acerbitas autem sempiterna: Christianorum contra labor quidem temporarius est, voluptas autem et utilitas immortalis. Quamobrem feliciter velim cedat bonum tuum consilium. Pulchrum est enim, ac valde pulchrum, ea quæ interitu obnoxia sunt cum sempiternis commutare.

His verbis auditis, rex vehementer quidem indignatus est; cæterum iracundiam compressit, neque ipsi tum quidquam locutus est. At ille, ut qui prudens ac sagax esset, regem sua verba graviter et moleste accepisse animadvertit, versuloque animo id duntaxat egisse, ut ipsius animum exploraret; domumque reversus, in mœrore atque languore versabatur, addubitans videlicet quonam modo regis animum mitigaret, atque impendens sibi periculum

α γνοῦς τῶν παρόντων, ἐκείνων βούλομαι γενέσθαι τῶν ἐλπίδων ὧν λεγόντων αὐτῶν ἀκήκοα, ἀθανάτων τινὸς βασιλείας εἰς ἄλλην βιοτὴν μελλούσης ἔσεσθαι· ἢ γὰρ παρούσα θανάτῳ πάντως διακόπτεται. Οὐκ ἂν ἄλλως δὲ τοῦτο κατορθωθῆναι μοι δοκῶ καὶ μὴ διαμαρτεῖν τοῦ σκοποῦ, εἰ μὴ Χριστιανὸς τε γένομαι, καὶ χαίρειν εἰπὼν τῇ δόξῃ τῆς ἐμῆς βασιλείας καὶ τοῖς λοιποῖς ἡδέσι καὶ τερπνοῖς τοῦ βίου, τοὺς ἀσκητὰς ἐκείνους καὶ μονάζοντας ζητήσας ὅπου ποτ' ἂν εἴεν, οὓς δόξῳ ἀπήλασα, ἐκείνους ἑαυτὸν ἐγκαταμίξω. Πρὸς ταῦτα τί φῆς αὐτὸς, καὶ ὅποیان δίδως βουλὴν; εἰπέ, πρὸς αὐτῆς τῆς ἀληθείας. Οἶδα γὰρ ἀληθῆ καὶ εὐγνώμονα εἶναι σε ὑπὲρ πάντας. Ὁ δὲ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκείνος, ὡς ταῦτα ἤκουσε, μηδὲν τὸν ἐγκακρυμμένον ἐπιγνοῦς ὅλον, κατενύγη **24** τὴν ψυχὴν, καὶ ἐάκρουσι συγκεχυμένους, ἀπλοῖκῳ ἀπεκρίνατο· Βασιλεῦ, εἰς τοὺς αἰῶνας ζῇθι (62)· βουλὴν γὰρ ἀγαθὴν καὶ σωτήριον ἐβουλεύσω, ὅτι, κἂν δυσ-εὔρετος ᾖ (63) τῶν οὐρανῶν βασιλεία, ἀλλ' ὅμως δεῖ ταύτην πάσῃ δυνάμει ζητεῖν· Ὁ ζητῶν γὰρ, φησὶν (64) εὕρησκει αὐτήν. Ἡ δὲ τῶν παρόντων ἀπολαυσις, κἂν τῷ φαινομένῳ τέρπῃ καὶ ἡδύνῃ, ἀλλὰ καλὸν αὐτὴν ἀπώσασθαι· ἐν αὐτῇ γὰρ τῷ εἶναι οὐκ ἔστι, καὶ οὓς εὐφραίνει ἐκταπλάσις αἰσθῆς λυπεῖ. Τὰ τε γὰρ ἀγαθὰ αὐτῆς καὶ τε λυπηρὰ σκιάς ἐστὶν ἀσθενέστερα, καὶ, ὡς ἔχῃ νηὶς πομποποιούσης ἢ ὀρνέου τὸν ἀέρα διερχομένου (65), ὁπότεν ἀφανίζονται. Ἡ δὲ τῶν μελλόντων ἐλπίς, ἣν κηρύττουσιν οἱ Χριστιανοὶ, βεβαία ἐστὶ καὶ ἀσφαλεστάτη· θλίβῃν δὲ **C** ἔχει ἐν τῷ κόσμῳ. Ἀλλὰ τὰ μὲν ἡμέτερα νῦν ἡδέα, ὀλιγοχρόνια, ἔχει δὲ ὅλως οὐδὲν ἢ κόλασιν μόνον προξενούντα καὶ τιμωρίαν εἰς αἰῶνας μὴ λυομένην· τὸ γὰρ ἡδὺ τούτων, πρόσκαιρον, τὸ δὲ ὀδυνηρὸν, διηνεκές· τῶν δὲ Χριστιανῶν τὸ μὲν ἐπίπονον, πρόσκαιρον, τὸ δὲ ἡδὺ καὶ χρήσιμον, ἀθάνατον. Κατευθυνθεὶς οὖν ἡ ἀγαθὴ τοῦ βασιλεῦς βουλὴ· καλὸν γὰρ, σφόδρα καλὸν τῶν φαρτῶν τὰ αἰῶνια ἀνταλλάξασθαι.

25 Ἦκουσε ταῦτα ὁ βασιλεὺς καὶ λίαν ἐδυσχέρανε· κατέσχε δὲ ὅμως τὴν ὀργὴν, καὶ οὐδὲν τέως τῷ ἀνδρὶ λελάληκεν. Ὁ δὲ, συνετὸς ὢν καὶ ἀγχινοῦς, ἐπέγνω βαρέως δέξασθαι τὸν βασιλέα τὰ ῥήματα αὐτοῦ καὶ ὅτι ὅλῳ ἦν αὐτὸν ἐκπειράζων. Ἰποστρέψας δὲ οἰκτὸς ἦν αὐτῷ καὶ ἐδυσφόρει, ἀπορῶν τίνι τρόπῳ θεραπεύσει τὸν βασιλέα καὶ ἐκφυγῇ τὸν ἐπηρητημένον αὐτῷ κίνδυνον. Ἀβῆναι δὲ ἔλην τὴν νύκτα διατελοῦντι ἐπὶ μνήμῃς ἦλθεν αὐτῷ ὁ τὸν πόδα συντε-

(62) Formula orationis orientalis. Daniel vi, 21: Εἶπε Δανιὴλ τῷ βασιλεῖ· Βασιλεῦ, εἰς τοὺς αἰῶνας ζῇθι. Quæ verba recitans Jo. Chrysostomus, pag. 78 Cotel. ὅρα, inquit, ῥήμα κολακείας γέρον. Philo-sophus, in narratione de Syntipa, p. 25, Cyro rege adorato, εἰς τὸν αἰῶνα ζῇθι, αἰ. Ibidem p. 60: ζῶντις εἰς τὸν αἰῶνα, βασιλεῦ. Adde pp. 57, 47, 100, 152; atque notas ad Ælianum, Hist. var. i, 32; Cotele-rium ad locum Joannis Chrysostomi p. 214; et supra, t. III, p. 391, n. 1, verba Nicephori Chummi ad imperatorem.

(63) Forsan ἦ ἦ.

(64) Christus apud Luc. xi, 10; Matth. vii, 8.

(65) Conf. Sap. Salom. v, 9, 10, 11.

τριμμένος, καί, τούτον πρὸς αὐτὸν ἀγαγών, ἔφη· **A** Μέννημαί σου εἰρηκτός (66) θεραπευτὴν ῥημάτων κεκακωμένον ὑπάρχειν σε. Ὁ δέ, «Ναί, φησί· καί, εἰ χρῆζεις, ἐπιδείξομαι τὰ τῆς ἐπιστήμης. » Ὑπολαβὼν δὲ ὁ συγκαλητικὸς ἀπηγγέσατο αὐτῷ τὴν τε ἐξ ἀρχῆς πρὸς τὸν βασιλέα εὐνοίαν αὐτοῦ, καὶ τὴν ἐκείνητο παρρησίαν, καὶ τὴν ἐναγχος προτεθεῖσαν αὐτῷ βολερὰν ὁμιλίαν, καὶ ὅπως αὐτὸς μὲν ἀγαθὰ ἀπεκρίνατο, ἐκείνος δὲ δυσχερῶς δεξιόμενος τὸν λόγον, τῇ τοῦ προσώπου ἀλλοιώσει τὴν ἐνδομυχοῦσαν αὐτῷ ὀργὴν ἐνεδείξατο.

Ὁ δὲ πένθης ἐκείνος καὶ ἀσθενὴς διασχευόμενος ἔφη· Γνωστὸν ἔστω σοι (67), ἐνδοξότατα, πονηρὰν ἔχειν πρὸς σὲ ὑπὸ λήψιν τὸν βασιλέα, ὥς ὅτι κατασχεῖν αὐτοῦ τὴν βασιλείαν ζητεῖς, καὶ πειράζων σε εἶπεν ἄπερ εἶπεν. Ἀναστὰς οὖν, καὶ κείρας σου τὴν κόμην, καὶ ἐκβαλὼν τὰ λαμπρὰ ἱμάτια ταῦτα, **26** τρίχινα δὲ ἀμφισάμενος, ἅμα πρῶτ' ἐπρόσβλεπ' αὐτῷ βασιλεῖ. Τοῦ δὲ πυνθανομένου, τί σοι τὸ σῆμα τοῦτο βούλῃται; ἀποκρίθητι· Περὶ ὧν μοι χθὲς ὁμιλήσας, ὦ βασιλεῦ, ἰδοὺ πάριμι ἐν ἐτοίμῳ (68) τοῦ ἀκολουθήσαι σοι τὴν ἰδὼν ἦν προεθυμήθης ὀδεῦσαι· εἰ γὰρ καὶ ποθεινὴ ἔστιν ἡ τρυφή καὶ ἡδίστη, ἀλλὰ μὴ μοι γένοιτο μετὰ σὲ ταύτην ἀναδέεσθαι· ἡ δὲ τῆς ἀρετῆς ὁδὸς, ἣν μέλλεις βαδίζειν, καὶ δύσκολός ἐστι καὶ τραχεῖα, ἀλλὰ μετὰ σοῦ ὄντι ῥαδίᾳ μοι αὕτη καὶ εὐκόλος καὶ ποθεινὴ· ὥς γὰρ κοινοῦν με ἔσχες τῶν ἐνταῦθα καλῶν, οὕτω καὶ τῶν λυπηρῶν ἔξεις, ἵνα καὶ τῶν μελλόντων συγκοινωνήσω σοι. Ὁ δὲ λαμπρὸς ἐκείνος ἀνὴρ, ἀποδεξάμενος τὰ ῥήματα τοῦ ἀσθενοῦς, ἐποίησε καθὰ ὅη καὶ αὐτῷ ἐλάληκεν· ὃν ἰδὼν ὁ βασιλεὺς καὶ ἀκούσας, ἥσθη μὲν ἐπὶ τούτῳ, ἀγάμενος λίαν τὴν εἰς αὐτὸν εὐνοίαν, ψευδῇ δὲ τὰ κατ' αὐτοῦ λαληθέντα γνοὺς, πλείονος αὐτὸν τιμῆς καὶ τῆς εἰς αὐτὸν παρρησίας ἀπολαύειν πεποίηκεν. Κατὰ δὲ τῶν μοναζόντων ὀργῆς αὐδὺς ὑπερεπίπλματο, ἐκείνων εἶναι ταῦτα λέγων τὰ διδάγματα, τὸ ἀπέχεσθαι τοὺς ἀνθρώπους τῶν τοῦ βίου ἡδέων καὶ ἀδύλων ὀνειροπολεῖσθαι ἑλπίσιν.

Ἐξερχόμενος δὲ αὐδὺς εἰς θῆραν, ὁρᾷ δύο μοναχοὺς κατὰ τὴν ἔρημον διερχομένους, οὓς κρατηθῆναι καὶ τῷ αὐτοῦ προσαχθῆναι ὀχλήματι καλεῦσας, ὀργίλους τε αὐτοῖς ἐνιδῶν (69), **27** καὶ πῦρ, τὸ τοῦ λόγου, πνεύσας, ἔφη· Οὐκ ἤκούσατε, ὦ πλάνοι καὶ ἀπατεῶνες, τῶν κηρύκων διαρρήθην βοώντων μὴ

A effugeret. Cum autem insomnis noctem totam exigeret, ejus qui pedis infractione laborabat in mentem ipsi venit, eumque ad se accitum ita est allocutus: Memoria teneo, te mihi hoc dixisse, quod noxiis verbis medearis. Ille autem: Est ita, inquit, et si opus est, scientiæ meæ specimen edam. Senator autem sermonem excipiens, ipsi veterem suam erga regem benevolentiam et auctoritatem quam apud eum obtineret exposuit, recentemque item sibi versuto animo adhibitum sermonem, et quemadmodum ipse quidem probe respondisset, ille autem ipsius sermonem molesto animo accipiens, per vultus mutationem, iram in intimo pectore latitantem ostendisset.

Panper autem ille et infirmus, re cum animo suo considerata, dixit: Noscas oportet, vir illustrissime, regem malam ac sinistram adversum te opinionem concepisse, nempe quod ipsius regnum occupare studeas, atque tentandi tui studio ea dixisses quæ dixit; quamobrem fac exurgas, ac tonso capite, splendidisque his vestibus abjectis, atque induto cilicio, cum primum luxerit, ad regem adeas. Hoc autem sciscitante quidnam sibi sic habitus velit, responde: De iis rebus de quibus mecum hesterno die collocutus es, o rex, en adsum, paratus te in hac via quam ingredi constituisti sequi: Nam etsi deliciæ ac voluptates jucundæ sunt, absit tamen ut eas post te retineam. At vero virtutis iter, quod ingredi paras, licet arduum et asperum sit, tamen, modo tecum sim, facile et proclive ac jucundum erit. Ut enim me oblectamentorum hujus vitæ socium habuisti, ita etiam molestiarum habiturus es, quo etiam in futurorum bonorum societatem tecum veniam. Præclarus igitur ille vir infirmi hominis verba comprobans, fecit quemadmodum ipse monuerat. Eum itaque rex videns atque audiens, hac quidem de causa delectatus est, ipsius nimirum erga se benevolentiam admirans; atque falsa esse quæ adversus eum ad se delata fuerant intelligens, majore eum honore atque apud se auctoritate ac familiaritate donavit. Cæterum adversus monachos rursus ira exarsit, eorum scilicet hæc præcepta esse dicens, ut homines ab hujusce vitæ voluptatibus abstineant, atque incerta spe, tanquam per somnium, sese illudi sinant.

Cum autem rursus ad venationem egrederetur, duos monachos per desertum iter facientes cernit. Quos statim comprehendi, et ad currum suum adduci jussit. Atque iracundis oculis eos intuens, ignemque, ut dici solet, spirans: Annon audistis, inquit, o impostores et circumscriptores, præcones mea

(66) Conf. p. 22, 10.

(67) Dan. iii, 10: γνωστὸν ἔστω σοι, βασιλεῦ, ὅτι... Esdras iv, 12: γνωστὸν ἔστω τῷ βασιλεῖ ὅτι... Art. Ap. ii, 14: τοῦτο ὑμῖν γνωστὸν ἔστω. Et sic sæpius in Bibliis. In narratione de Syntipa p. 115: γνωστὸν σοι ἔστω, ὦ βασιλεῦ, ὡς... Sic et Leo Diac. v, 6, p. 152; Zacharias Epist. e Perside p. 315.

(68) B, ἐνετομή. An, ἐν ἐτοίμῳ? Sed ἐν ἐτοίμῳ potuit auctor e Paulo sumere, quem multum legerat. Paulus enim II ad Cor. x, 6: ἐν ἐτοίμῳ ἔχοντες ἐκδικῆσαι.

(69) B, εἰδὼν· scilicet pro ἰδὼν, omitta præpositione. Basilius Macedo Præc. c. 65: μὴ ὅν μέγα ἐπαρθῆς, φησὶν, ἵνα μὴ μείζον πάσης. Codex 2991 A, κατὰ πάσης, quod non prætulerim, memor versus Euripidei, ejus Basilius memineral: Ἐπαίρεται γὰρ μείζον, ἵνα μείζον πάση. Præterea est σὴμ' in editione Paradisi: codex idem apte tenet φησί. Basilius rursus c. 56: ἱστορίας ἀρχαίας ἐξέρχεται μὴ κατὰ χρόνους. Codex optime, διεξέρχεται.

aperte proclamantes ne quis vestri diabolici instituti post triduum in urbe aut ulla regni mei regione inveniretur, aut aliqui prorsus igni cremaretur? Monachi autem: En, inquit, pro eo ac jussisti, ex urbibus tuis ac regionibus excedimus. Verum cum longum nobis iter propositum sit, ut ad fratres nostros proficiscamur, ac cibo careamus, hac via incedimus, ut nobis viatica suppetant, nec fame absumamur. Rex autem inquit: Qui mortis minas metuit, hunc cibos comparare minime vacat. Monachi autem: Recte dixisti, o rex, inquit: qui mortem metuunt, id curant, quonam pacto eam effugiant. Quinam autem hi sunt, nisi qui fluxis rebus intabescunt, easque ad stuporem usque mirantur? Qui quidem cum in altera vita quidquam boni sese consecuturos esse depererent, a praesentibus divelli nequeunt, ob eamque causam mortem timeant. At nos, qui jam pridem mundum et ea quae in mundo sunt odio prosequimur, arctamque et angustam viam Christi causa ingredi-mur, nec mortis metu, nec praesentium rerum cupiditate afficimur; verum futurarum duntaxat rerum desiderio tenemur. Quoniam igitur mors ea quam nobis inferis ad sempiternam et praesantiorum vitam transitus efficitur, idcirco cupiditati potius nobis est quam terrori.

Hic rex per solertiam, videlicet monachos arripere cupiens, dixit: Quid? An non paulo ante vos secedere dixistis, ut meo imperio pareatis? Quod si mortem minime timetis, quid est quamobrem fugam facitis? En haec quoque frustra et inaniter jactantes, mentiti estis. Responderunt monachi: Non idcirco fugimus quod denuuntiatam nobis abs te mortem pertimescamus; verum tui miseratione commoti, ne graviolem condemnationem tibi accersamus, secedere in animum induximus. Nam aliqui, quantum ad nos attinet, nullo modo minas tuas expavescimus. Ad haec rex ira commotus, ipsos exuri jussit. Sicque Dei famuli extremo vitae die functi, martyrii coronam per ignem adepti sunt. Statimque edictum promulgatum est, ut si quis monachus inveniri posset, sine ulla inquisitione trucidaretur. Atque ita nullus hujusmodi ordinis in illa regione reliquus factus est, nisi qui in montibus, et speluncis, et cavernis terrae sese occultant. Verum haec haec tenus.

CAP. V. — At regis filius, de quo initio nobis oratio instituta est, in palatio quod ipsi extructum fuerat ita manens, ut a nemine adiri posset, juvenilem aetatem tandem attigit (cum interea omnem tam Aethiopum quam Persarum doctrinam percipisset) prudens et cordatus, atque omnibus virtutum dotibus illustris. Quin naturales etiam quaestiones praecceptoribus suis proponebat; adeo ut ipsi quoque adolescentis inge-

A τινος τῆς ὑμῶν κακοδαιμονίας μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐν πόλει ἡ χώρα τῆς ἐμῆς εὐρεθῇνα ἐξουσίας, ἢ πάντως πυρκαϊστος ἔσται; Οἱ δὲ μοναχοί· Ἰδοὺ (φασί) καθὰ δὴ καὶ προσέταξας, ἐξερχόμεθα σου τῶν πόλεων καὶ τῶν χωρῶν· μακρὰς δὲ ἡμῖν τῆς ὁδοῦ προκειμένης τοῦ ἀπελθεῖν πρὸς τοὺς ἡμετέρους ἀδελφοὺς, ἐνδεῶς ἔχοντες τροφῆς, ταύτην ἐμπορίζομεθα, τοῦ ἔχειν τὰ ἐφόδια καὶ μὴ λιμοῦ παρανάλωμα γενέσθαι. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἔφη· Ὁ θανάτου δεδοικὼς ἀπείλην οὐκ ἀσχολεῖται εἰς πορισμὸν βρωμάτων. Λέγουσιν οἱ μονασταί· Καλῶς εἶπας, ὦ βασιλεῦ· οἱ θάνατον δεδοικότες διὰ φροντίδος ἔχουσι πῶς αὐτὸν ἐκφύγῃσι. Τίνες δὲ εἰσιν οὗτοι, ἀλλ' ἢ οἱ τοῖς βουστοῖς προστετηκότες καὶ τούτοις ἐπιτοημένοι, οἵτινες, μὴδὲν ἀγαθὸν ἐλπίζοντες εὐρεῖν ἔκασθεν, δυσασπασίως ἔχουσι τῶν παρόντων, καὶ διὰ τοῦτο δεδοικαὶ θάνατον; Ἡμεῖς δὲ οἱ πάλαι μισήσαντες κόσμον καὶ τὰ ἐν κόσμῳ, καὶ τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην διὰ Χριστὸν βαδίζοντες ὁδὸν (70), οὕτε θάνατον δεδοίκαμεν, οὕτε τὰ παρόντα ποθοῦμεν, ἀλλὰ τῶν μελλόντων ἐπιμέμεθα μόνον. Ἐπεὶ οὖν ὁ παρ' ὑμῶν ἐπαγόμενος 28 ἡμῖν θάνατος διαβατήριον γίνεται τῆς αἰδοῦς ζωῆς καὶ κρείττονος, ποθητοὺς ἡμῖν μᾶλλον ἢ φοβερόν ἐστιν οὗτος.

Ἐφ' οἷς ἐξ ἀγχινοίας ἔθθεν ὁ βασιλεὺς ἐπιλαβέσθαι τῶν μοναχῶν βουλόμενος, ἔφη· Τί δέ; οὐ πρὸ μικροῦ εἶπατε ὑποχωρεῖν ὑμᾶς, καθὰ δὴ καὶ προσέταξα; καὶ, εἰ οὐ δεδοίκατε τὸν θάνατον, πῶς φυγῇ ἐχρήσασθε; Ἰδοὺ καὶ ταῦτα μάτην κομπάζοντες διεψέυσασθε. Ἀπεκρίθησαν οἱ μοναχοί· Οὐ τὸν παρὰ σοῦ ἀπειλούμενον θάνατον δεδοικότες φεύγομεν, ἀλλ' ἐλευσύντες σε. Ἵνα μὴ περισσοτέρας κατακρίσεις αἱτιοί σοι γενώμεθα, προεθυμήθημεν ὑποχωρεῖν· ἐπεὶ, τό γε εἰς ἡμᾶς ἦκον (71), οὐδόλως σου τὰς ἀπειλάς ποτε δεδιώμεν. Πρὸς ταῦτα ὁ βασιλεὺς ὀργισθεὶς ἐκέλευσεν αὐτοὺς πυρκαϊστοὺς γενέσθαι καὶ ἐτελειώθησαν οἱ τοῦ Χριστοῦ θεράποντες διὰ πυρὸς, τῶν μαρτυρικῶν τυχόντες στεφάνων. Δόγμα τε ἐξέθετο, εἰ ποῦ τις εὐρεθῇ μονάζων, ἀνεξετάστως φονεύεσθαι. Καὶ οὐδεὶς ὑπελείφθη ἐν ἐκείνῃ τῇ χώρᾳ τοῦ τοιοῦτου τάγματος, εἰ μὴ οἱ ἐν ὄρεσι καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὁπαῖς τῆς γῆς ἐαυτοὺς κατακρύψαντες. Ταῦτα μὲν οὖν δὴ τοιαῦτα.

D ΚΕΦ. Ε'. Ὁ δὲ τοῦ βασιλέως υἱός, περὶ οὗ ὁ λόγος ἀπ' ἀρχῆς εἰπεῖν ὤρμηται, ἐν τῷ κατασκευασθέντι αὐτῷ παλατίῳ ἀπρότο; ὢν, 29 τῆς ἐφ' ἑβου ἡφ' ατα ἡλικίας, πᾶσαν τὴν Αἰθιοπίαν καὶ Περσῶν μεταθῶν παιδεύαν (72), οὐκ ἔλαττον τὴν ψυχὴν ἢ τὸ σῶμα εὐφύης ὢν καὶ ὠραίος, νουνεχὴς τε καὶ φρόνιμος καὶ πᾶσι διαλάμπων ἀγαθοῖς πλεονεκτῆμασι, ζητήματά τε φυσικὰ πρὸς τοὺς διδάσκοντάς αὐτὸν

(70) Conf. Matthaei locus supra pag. 4, n. 2.

(71) Formulæ τὸ μὲν εἰς ἐκείνον ἦκον, τό γε εἰς ἐμὲ ἦκον, τό γε εἰς αὐτοὺς ἦκον, usus est. Jo. Cantacuzenus Hist. pp. 192, 252, 254, 331, etc. Vide et Jo. Vecum Orat. de injusta sui depositione p. 15. Auctor apud Hesium ad Leon. Diac. p. 232, 1: ἔσον τὸ εἰς αὐτοὺς ἦκον. Niceph. Chummus, epist. 27 inedita: οὐ φέρομεν, τό γ' ἦκον εἰς ἡμᾶς. Alia attulit Hesius, ibid. p. 208.

(72) Lemma metricum in A: πᾶσαν δι' ἡλθε παιδεύαν Ἰωάσαφ.

προβαλλόμενος, ὡς κακίους θαυμάζειν ἐπὶ τῇ τοῦ Α παιδὸς ἀγχινοῖα καὶ συνέσει, ἐκπλήττεσθαι δὲ καὶ τὸν βασιλεῖα τὸ τε χαριέστατον τοῦ προσώπου καὶ τὸ τῆς ψυχῆς κατὰστημα. Ἐντολὰς τε δίδωμι τοῖς συνοῦσιν αὐτῷ, μηδὲν τὸ παράπαν τῶν τοῦ βίου ἀνιάρων αὐτῷ γινώριμον θεῖναι, μὴδ' ὅτι ὁλως θάνατος τὰ παρόντα τερπνὰ διαδέχεται. Κεναῖς δὲ ἐπηρείδατο ἑλπίσι, καὶ τοῦτο δὴ τὸ τοῦ λόγου, εἰς οὐρανὸν τοξεύειν (73) ἐπιχειρῶν. Πῶς γὰρ ἂν καὶ διέλαθεν ἀνθρωπινῇ φύσει ὁ θάνατος; οὐ μέντοι οὐδὲ τῷ παιδὶ διέλαθε. Πάσῃ γὰρ συνέσει κατὰκομον ἔχων ἐκείνος τὸν λογισμὸν, ἐσκόπει καθ' ἑαυτὸν τίνι λόγῳ αὐτὸν τε ἀπρόιτον εἶναι ὁ πατήρ κατεδίκασε καὶ παντὶ τῷ βουλομένῳ τὴν εἰς αὐτὸν οὐ συγχωρεῖ εἰσοδόν. Ἐγὼ γὰρ καθ' ἑαυτὸν μὴ ἄνευ τῆς τοῦ πατρὸς προσταγῆς τοῦτο εἶναι. Ὅμως ᾔδειτο ἐρωτῆσαι αὐτόν· τοῦτο μὲν ἀπὸ θανάτου εἶναι λέγων, μὴ τὰ συμφέροντα αὐτῷ τὸν πατέρα διανοεῖσθαι, τοῦτο δὲ σκοπῶν, ὡς, εἰ κατὰ γνώμην τοῦ πατρὸς ἐστὶ τὸ πρᾶγμα, καὶ ἐρωτήσῃ, οὐκ ἂν αὐτῷ τὰ τῆς ἀληθείας γνωρίοι (74). Ὅθεν παρ' **30** ἄλλων, καὶ μὴ παρὰ τοῦ πατρὸς, ταῦτα μαθεῖν διέγνω. Ἐνα δὲ τῶν παιδαγωγῶν προσφιλέστατον καὶ οικειότατον τῶν λοιπῶν κακῆτιμῶν, ἐπὶ πλείον οικειωσάμενος καὶ θυρεαῖς φιλοτίμοις δεξιωσάμενος, ἐπυνθάνετο παρ' αὐτοῦ τί ἂν βούλοιο τῷ βασιλεῖ ἢ ἐν τῷ περιτειχίσματι ἐκείνῳ τούτου κάθειρξιν, καὶ ὡς εἰ τοῦτό φησι σαφῶς διδάξεις με, πρόκριτος πάντων ἔσθι μοι, καὶ διαθήκη φιλίας διηνεχοῦς διαθήσῃ μοι. Ὁ δὲ παιδαγωγὸς, ἐχέφρων καὶ αὐτὸς ὑπάρχων, καὶ εἰδὼς τὴν τοῦ παιδὸς συνήτην καὶ τελείαν φρόνησιν, καὶ ὡς οὐκ ἂν αὐτῷ γένοιτο κινδύνου πρόξενος, πάντα αὐτῷ κατὰ μέρος διηγῆσάτο, τὸν κατὰ τῶν Χριστιανῶν τεθέντα παρὰ τοῦ βασιλέως διωγμὸν καὶ ἐξαιρέτως κατὰ τῶν ἀσκητῶν, ὅπως τε ἀπηλάθθησαν καὶ ἐξεδηλῆθησαν τῆς περιχώρου ἐκείνης, οἷά τε γεννηθέντος αὐτοῦ οἱ ἀστρολόγοι προηγόρευσαν. Ἴν' οὖν φησι, μὴ, ἀκούσας τῆς ἐκείνων διδασχῆς, ταύτην προκρίνῃς τῆς ἡμετέρας θρησκείας, μὴ προσομιλεῖν σοι πολλοὺς, ἀλλ' εὐαριθμήτους, ὁ βασιλεὺς ἐπατηθεύσατο, ἐντολὰς ἡμῖν δοῦς μηδὲν σοι τῶν τοῦ βίου ἀνιάρων γνωρίσαι. consuetudinem haberent, sed pauci omnino. Ac nobis etiam atque etiam mandavit, ut studeremus ne quid hujusce vitæ molestiarum per nos intelligeres.

Ταῦτα ὡς ἤκουσεν ὁ νεανίας οὐδὲν ἕτερον προσέθετο λαλήσαι· ἤφατο δὲ, τῆς καρδίας αὐτοῦ λόγος Δ σωτήριος, καὶ ἡ τοῦ Παρακλήτου χάρις τοὺς νοητοὺς αὐτοῦ ὀφθαλμοὺς διανοίγειν ἐπιχειρήσει, πρὸς τὸν **31** ἀψευδῆ χειραγωγῶσα Θεόν, ὡς προῦν ὁ λόγος δηλώσει. Συχνῶς δὲ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ βασιλέως κατὰ θέαν τοῦ παιδὸς ἐρχομένου (ἀγάπῃ γὰρ ὑπερβαλλούσῃ ἐφιλεῖ αὐτόν), ἐν μιᾷ (75) λέγει αὐτῷ ὁ υἱός· Μαθεῖν τι ἐπεθύμησα παρὰ σοῦ, ὦ δέσποτα

(73) Vide t. III, p. 382, n. 1.

(74) A, γνωρίαι, et sic B, si bene notavi. C γνωρίη. Scripsi γνωρίαι, ea varietate fretus. Inde possunt meliores auctores juvari. Libanius epist. 382, qui in codice 5002, non Καλοῦσι, ut vulgo, sed Τετιανῶ est inscripta: γράμματα γούν ἐθεῖν ὑπὲρ τῶν γάμων ἐχρῆν παρὰ σοῦ δηλοῦντα, ὡς τὰ μὲν ἔχει σοι καλῶς, τῶν δὲ λόγων νῦν ἐπὶ αὐτοῦ φροντίζεις· malo ἔχει, quod verbum legi in codice 5055. Choricus in Villosioni *Anecdota Græcis*, tom. II, pag. 57: Τὸν φιλόστοργον ἀνέilon πατέρα, παιδὸς, οὐ μὴ φέρει τὴν τελευτήν, ἀποσταρῆσας· imo, φέροι.

(75) Infra plene, ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν. Vide notata ad Synlip. pag. 179.

nium animique acumen admirarentur, resque etiam ipse ex vultus ipsius venustate, animique habitu, in stuporem traheretur. Mandabat autem his qui cum eo versabantur ut darent operam ne quid prorsus eorum quæ in hac vita molesta sunt intelligeret, nec omnino quod mors præsentis voluptates excideret. Cæterum inani spe nitebatur, atque (ut proverbio dicitur) in cælum sagittas mittere conabatur. Quoniam enim modo mors humanæ naturæ incognita esse posset? Itaque ne pueri quidem cognitionem effugit. Nam cum animum summa sagacitate ornatum et instructum haberet, secum ipse considerabat quidnam patrem adduxisset ut ipsi omnium aditum interdicere, nec quemlibet ad se accedere pateretur. Per se enim intelligebat hoc extra patris imperium non fieri.

Cæterum ipse interrogare verebatur, tum quod minime vero consentaneum esse diceret, quin pater ea quæ ipsi conducere animadverteret; tum quod illud secum reputaret, si id de patris voluntate fieret, quantumlibet ipse percontaretur, se tamen rei veritatem minime intellecturum esse. Quapropter ex aliis, ac non a patre hæc scire constituit. Itaque cum unum e prædagogis reliquis chariorem ac familiariorem haberet, eumque majore adhuc benevolentia sibi devinxisset, atque amplissimis muneribus affecisset, ab eo sciscitabatur quidnam regem impulsisset ut eum in hoc sepio inclusum teneret. Illud etiam adjungebat: Si mihi aperte hoc exposueris, omnibus te anteponam, perpetuæque amicitiae fœdus tecum feriam. Prædagogus autem, ut qui etiam ipse prudens et cordatus casset, puerique sagacitatem ac numeris omnibus absolutam prudentiam exploratam haberet, neque sibi ab eo periculum ullum conflatum iri existimaret, omnia ei sigillatim exposuit, nempe et persecutionem adversus Christianos, ac potissimum adversus eos qui se pietati colendæ totos devovissent promulgatam, et quemadmodum ab omnibus finitimis locis expulsi et ejecti fuissent, atque item ea quæ ipso in lucem edito astrologi prædixissent. Ne igitur, inquit, audita eorum doctrina, eam religioni nostræ præferas, idcirco a rege data opera est, ne multi tecum

Hæc ut adolescens audivit, nullum alterum verbum adjunxit. Cæterum salutaris sermo ipsius pectus tetigit, ac Paracliti gratia spirituales ipsius oculos aperire aggressa est, eum ad verum Deum, tanquam porrecta manu ducens, quemadmodum orationis progressu demonstrabimus. Cum autem rex ipsius pater crebro eum videret (singularis etenim ipsius erga eum amor erat), quadam die his verbis ad eum filius usus est: O here ac rex, aliquid ex te scire cupio,

cujus causa perpetuus mœror, atque omnis intermissionis expers sollicitudo animum meum exest ac conficit. Pater autem ex hoc ipso sermone intimis visceribus discruciat, ait: Dic mihi, charissime filii, quisnam sit hic mœror qui te obsidet, ac statim eum in gaudium commutare studebo. Tum puer: Expone, inquit, quidnam causæ sit cur hic detinear, atque inter muros et januas abs te concludar, eoque statu sim, ut a nemine adiri ac cerni queam. Quoniam, o fili, inquit rex, nolo quidquam videas quod pectori tuo molestiam afferat, tibi que voluptatem interpellat. Siquidem hoc ago ac specto, ut in perpetuis deliciis, atque omni gaudio animique voluptate, omne vitæ tempus traducas. At velim scias, o here, inquit filius ad patrem, me hoc modo non in gaudio atque animi voluptate, sed potius in afflictione atque ingenti angustia vitam agere; adeo ut ipse quoque cibus ac potus fastidio mihi et acerbitati sit; etenim gestit animus ea quæ extra has januas sunt perspicere. Quamobrem si me læte ac jucunde vivere cupis, juhe me arbitratu meo foras progredi, atque earum rerum quarum prospectus mihi negatur spectaculo animum oblectare.

Hæc ut rex audivit, mœstitia affectus est, illudque cogitabat fore, ut si illi quod petebat deneget, majorem ei mœrorem ac sollicitudinem afferret. Quocirca se quæ grata ipsi essent factorum dixit. Ac statim eximios equos ac satellitum manum regis dignitati congruentem parari jussit, eique foras, quoties vellet, progrediendi potestatem fecit. Iis autem qui cum eo versabantur summopere mandavit ut curarent ne quid injucundi obviam haberet; verum quidquid pulchrum et amœnum ac jucundum esset, ipsi ostenderent; choreasque in viis agitent, suavis misque cantionibus operam darent, ac varia spectacula constituerent, ut ipse mentem his rebus occuparet atque oblectaret.

Cum igitur regis filius ad hunc modum foras crebro progrediretur, quadam die ministrorum oblivione factum est ut duos viros perspiceret, quorum alter lepra, alter cæcitate laborabat. Quos conspicatus, atque animi mœstitia affectus, ab iis qui secum erant quinam hi essent, et quodnam grave hoc spectaculum esset, percontatus est; illi autem, cum id quod in ipsius aspectum venerat occultare non possent, has humanas calamitates esse responderunt, quæ ex corrupta materia, et corpore vitiosis humoribus pleno, mortalibus contingere solent. Tum ille: Cunctisne hominibus hæc accidere consueverunt? Non cunctis, inquit illi, verum iis duntaxat quorum valetudo propter improbos humores depravata sit. Rursum igitur sciscitari perrexit adolescens: Si non omnes homines in has calamitates incidere consueverunt, sed quidam duntaxat, exploratumne est quinam sint quos malorum acerbitates arripitura sint; an contra citra ullam distinctionem atque ex

A καὶ βασιλεῦ, ἐφ' ᾧ λύπη διηνεχῆς καὶ μέριμνα ἀδιά-
παυστος κατεσθίει μου τὴν ψυχὴν. Ὁ δὲ πατὴρ, ἐξ
αὐτῶν τῶν ῥημάτων ἀλγίστας τὰ σπλάγχνα, ἔφη·
Λέγε μοι, τέκνον τοῖς ἐνδοκίμοις, τίς ἡ συνέχουσα σὲ
λύπη, καὶ θάττον αὐτὴν εἰς χαρὰν μεταμελίσθαι σπου-
δάσω. Καὶ φησὶν ὁ παῖς· Τίς ὁ τρόπος τῆς ἐμῆς
ἐνθάδε καθεύξεως, ὅτι ἐντὸς τειχέων καὶ πυλῶν
συνέκλεισάς με, ἀπρόδιτον πάντα καὶ ἀθέατον πᾶσι
με καταστήσας; Καὶ ὁ πατὴρ ἔφη· Οὐ βούλομαι, ὦ
τέκνον, ἰδεῖν σέ τι τῶν ἀηδίζόντων τὴν καρδίαν σου
καὶ ἐγκοπτόντων σοὶ τὴν εὐφροσύνην. Ἐν τρυφῇ
γὰρ διηνεχέει καὶ χαρὰ πάση καὶ θυμηδία ζῆσαι σε
τὸν ἅπαντα διανοοῦμαι αἰῶνα. Ἀλλ' εὖ ἴσθι, ὦ δέ-
σποτα, φησὶν ὁ υἱὸς τῷ πατρί, τῷ τρόπῳ τούτῳ οὐκ
ἐν χαρᾷ καὶ θυμηδίᾳ ζῶ, ἐν θλίψει δὲ μᾶλλον καὶ
στενοχωρίᾳ πολλῇ, ὥς καὶ αὐτὴν τὴν βρωσίαν τε καὶ
πόσιν ἀηδὴ μοι καταφαίνεσθαι (76) καὶ πικράν. Ποθῶ
γὰρ ὁρᾶν πάντα τὰ ἐξω τῶν πυλῶν τούτων. Εἰ οὖν
βούλει ἐν ὁδῷ μὴ ζῆν με, κέλευσον προέρχεσθαι
καθὼς βούλομαι, καὶ τέρπεσθαι τὴν ψυχὴν τῇ θεᾷ
τῶν γενομένων τῶς ἀθεάτων μοι.

32 Ἐλυθήθη ὁ βασιλεὺς ὡς ἤκουσε ταῦτα, καὶ
διεσκόπει ὡς, εἰ κωλύσει τῆς αἰτήσεως, πλείονος
αὐτῷ ἄντια καὶ μερίμνης πρόξενος ἔσται. Καί, « Ἐγώ
σου, τέκνον, εἰπὼν, τὰ καταθύμια ποιήσω, » ἵππους
αὐτίκα ἐκλεκτοὺς καὶ δορυφορίαν τὴν βασιλεῖ πρέ-
πουσαν εὐτρεπισθῆναι κελεύσας, προέρχεσθαι αὐ-
τὸν ὅτε βούλοιο διωρίζατο, ἐπισκῆψας τοῖς συνοῦ-
σιν αὐτῷ μηδὲν ἀηδὲς εἰς συνάντησιν αὐτῷ ἀγεῖν,
ἀλλὰ, πᾶν ὃ τι καλὸν καὶ τέρφιν ἐμποιοῦν, τοῦτο
ὕποδεικνύειν τῷ παιδί, χοροὺς τε συγκροτεῖν ἐν ταῖς
ὁδοῖς παναρμονίους κροτούντων ψᾶς καὶ ποικίλα
θέατρα συνιστάντων, ὥστε τοῖς τοῦ νοῦν αὐτοῦ
ἀπαρχολεῖσθαι καὶ ἐνηδύνεσθαι.

Ἀμέλει οὕτως σιγᾶζων ἐν ταῖς προόδῳ τοῦ
βασιλέως υἱός, εἶδεν ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, κατὰ λήθην
τῶν ὑπηρετῶν, ἄνδρας δύο, ὧν ὁ μὲν λελωθμένος,
τυφλὸς δὲ ὁ ἕτερος ἦν· οὗς ἰδὼν, καὶ ἀηδισθεὶς τὴν
ψυχὴν, λέγει τοῖς μετ' αὐτοῦ· Τίνες οὗτοι, καὶ πο-
ταπὴ ἡ δυσχερὴς αὐτῶν θέα; Οἱ δὲ, μὴ δυνάμενοι
τὸ εἰς ὅρασιν αὐτοῦ ἔλθον ἀποκρυφάει, ἔφησαν· Πάθῃ
ταῦτά εἰσιν ἀνθρώπινα, ἅτινα ἐξ ὕλης διεφθαρμέ-
νης καὶ σώματος κακοχόμου τοῖς ἴβροτοῖς συμβαίνειν
εἴθε. Καὶ φησὶν ὁ παῖς· Πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις ταῦτα
εἴθισται συμβαίνειν; Λέγουσιν ἔκαστοι· Οὐ πᾶσιν,
ἀλλ' οἷς ἂν ἐκτραπείη τὸ ὕγιον ἐκ τῆς τῶν χυμῶν
μογθηρίας. Αὐδὲς οὖν ἐπυνθάνετο ὁ παῖς· Εἰ οὐ πᾶσι,
φησὶ, τοῦτο τίς ἀνθρώποις συμβαίνειν εἴθε, ἀλλὰ
τίσιν, ἅρα γνωστοὶ καθεστήκασιν, οὗς μέλλει ταῦτα
καταλήψεσθαι τὰ δεινὰ; ἡ ἀδιορίστως καὶ ἀπροόπτως
ὕφίσταται; 33 Λέγουσιν ἔκαστοι· Καὶ τίς τῶν ἀν-
θρώπων τὰ μέλλοντα συνιδεῖν δύναται καὶ ἀκριδῶς
ἐπιγνῶναι; χρεῖττον γὰρ ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦτο,

(76) C, φαίνεσθαι. Libanius, l. I, p. 253: μήτε ὁφείλει εἶναι τοὺς ἐν ταῖς συνθήκαις ἐκείνους· νοὶ ἐοικ. 1000 ὁφείλει, omissa nunc commodissime præpositione.

καὶ μόνοις ἀποκληρωθὲν τοῖς ἀθανάτοις θεοῖς. Καὶ ἁπαύσατο μὲν ὁ τοῦ βασιλέως υἱὸς ἐπερωτῶν, ὡδυνήθη δὲ τὴν καρδίαν ἐπὶ τῷ ὁραθέντι, καὶ ἡλلوῶθη ἡ μορφή τοῦ προσώπου αὐτοῦ τῷ ἀσυνήθει τοῦ πράγματος.

verum ex hujusmodi spectaculo dolorem animo cepit, rei que novitate ita affectus est, ut oris ipsius forma immutaretur.

Μετ' οὗ πολλὰς δὲ ἡμέρας αὐτὸς διερχόμενος ἐν-
τυγχάνει γέροντι πεπαλαιωμένῳ ἐν ἡμέραις πολλαῖς,
ἐρρίκνωμένῳ μὲν τὸ πρόσωπον, παρειμένῳ δὲ τὰς
κνήμας, συγκεχυότι, καὶ ὅλως πεπολιωμένῳ, ἑστα-
ρμένῳ τοῦς ὀδόντας, καὶ ἐγκεκομμένα λαλοῦντι.
Ἐκπληξὺς οὖν αὐτὸν λαμβάνει· καὶ δὴ, πλησίον
τοῦτον ἀγαγὼν, ἐπηρώτα μαθεῖν τὸ τῆς θείας παρά-
δοξον. Οἱ δὲ συμπαρόντες εἶπον· Οὗτος χρόνων ἤδη
πλείστων ὑπάρχει, καὶ, κατὰ μικρὸν μειουμένης
αὐτῷ τῆς ἰσχύος, ἐκασθενούντων δὲ τῶν μελῶν, εἰς
τὴν ὁρᾶς ἔφθασε ταιλαιωρίαν. Καὶ τί, φησὶ, τούτου
τὸ τέλος; Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· Οὐδὲν ἄλλο ἢ θάνατος
αὐτὸν διαδέξεται. Ἀλλὰ καὶ πᾶσιν· ἐφη, τοῖς ἀνθρώ-
ποις τοῦτο πρόκειται; ἢ καὶ τοῦτο ἐνίοις αὐτῶν
συμβαίνει; Ἀπεκρίθησαν ἐκεῖνοι· Εἰ μὴ προλαβὼν
ὁ θάνατος μεταστήσει τινὰ τῶν ἐντεῦθεν, ἀδύνατον,
τῶν χρόνων προβαίνοντων, μὴ εἰς ταύτης ἔλθῃ τὴν
πεῖραν τῆς τάξεως. Καὶ φησιν ὁ παῖς· Ἐν πόσοις
οὖν ἔτεσι τοῦτο ἐπέρχεται τινι; καὶ εἰ πάντως πρό-
κειται ὁ θάνατος, καὶ οὐκ ἔστι μέθοδος τοῦτον παρα-
δραμεῖν, καὶ μὴδὲ εἰς ταύτην ἔλθῃ τὴν ταιλαιω-
ρίαν; Λέγουσιν αὐτῷ· Ἐν ὀγδοήκοντα μὲν ἢ καὶ
ἐκατὸν ἔτεσιν εἰς τοῦτο τὸ γῆρας **34** καταντῶσιν οἱ
ἄνθρωποι, εἴτα ἀπονήσκουσι, μὴ ἄλλως ἐνδεχομέ-
νου. Χρέος γὰρ φυσικὸν ὁ θάνατός ἐστιν, ἐξ ἀρχῆς
ἐπιτεθὲν τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ἀπαραίτητος ἡ τοῦτο
ἐπέλευσις.

Ταῦτα πάντα ὡς εἶδὲ τε καὶ ἤκουσεν ὁ συνετὸς
ἐκεῖνος καὶ φρόνιμος νεανίας, στενάξας ἐκ βάθους
καρδίας, ἐφη· Πικρὸς ὁ βίος οὗτος καὶ πάσης ὀδυ-
νης καὶ ἀγῆρας ἀνάπλευς, εἰ ταῦτα οὕτως ἔχει. Καὶ
πῶς ἀμεριμνήσει τις τῇ προσδοκίᾳ τοῦ ἀδήλου θα-
νάτου, οὗ ἡ ἔλευσις οὐ μόνον ἀπαραίτητος, ἀλλὰ καὶ
ἀόητος, καθὼς εἶπατε, ὑπάρχει; Καὶ ἀπῆλθε ταῦτα
στρέφων ἐν αὐτῷ, καὶ ἀπαύστως διαλογιζόμενος,
καὶ πυκνὰς ποιούμενος περὶ τοῦ θανάτου τὰς ὑπο-
μνήσεις, πόνοις τε καὶ ἀθυμίαις ἐκ τούτου συζῶν καὶ
ἀπαυστον ἔχων τὴν λύπην. Ἐλέγε γὰρ ἐν αὐτῷ·
Ἄρα ποτὲ με ὁ θάνατος καταλήψεται; καὶ τίς ἔσται
ὁ μνήμην μου ποιούμενος μετὰ θάνατον, τοῦ χρόνου
πάντα τῇ λήθῃ παραδιδόντος; καὶ εἰ ἀποθανὼν εἰς
τὸ μὴ ὂν διαλυθῶμαι; ἢ ἔστι τις ἄλλη βιοτὴ καὶ
ἕτερος κόσμος; Ταῦτα καὶ τὰ τοῦτοις ὅμοια ἀπαύ-
στως διενθυμούμενος, ὡχρίων κατετήκετο· κατ' ὅψιν
δὲ τοῦ πατρὸς, ὅτε συνέβη τοῦτον ἀφικέσθαι, προσ-
εποιεῖτο τὸ ἱλαρὸν καὶ ἄλυπον, μὴ βουλόμενος εἰς
γνώσιν τῷ πατρὶ τὰ αὐτῷ μελετώμενα ἔλθῃν.
Ἐπόθει δὲ ἀκατασχέτῳ τινὶ πόθῳ καὶ ἐγλίγετο ἐντυ-
χεῖν τινι τῷ δυναμένῳ τὴν αὐτοῦ πληροφορηθῆαι καρ-
δίαν, καὶ λόγον ἀγαθὸν ταῖς αὐτοῦ ἀκοαῖς ἐνηχῆσαι.

Τὸν προμνημονευθέντα δὲ παιδαγωγῶν αὐτοῖς ἐπ-

A improvise conflantur? Et quis tandem hominum, responderunt illi, futura perspicere ac perfecte intelligere queat? Hoc enim humanæ naturæ captum excedit, ac solis immortalibus diis attributum est.

Hic percontandi quidem finem fecit regis filius; reique novitate ita affectus est, ut oris ipsius

Rursum autem foras progrediens, in capularem quemdam senem incidit, rugata facie, fractis ac dissolutis tibiis, curvo corpore, capite prorsus cavo, qui præterea dentibus carebat, atque concisum quiddam et interruptum loquebatur. Stupore itaque correptus, cum hominem eum propius ad se adduci jussisset, eos qui tum aderant interrogabat æquidnam tam insolens spectaculum esset. Illi autem dixerunt: Hic ætate valde proventus, ac paulatim decedentibus ipsi viribus, membrisque imbecillitatem contrahentibus, ad hanc quam cernis ærumnam pervenit. Et quisnam, inquit ille, ipsius finis est? Nihil aliud, inquit illi, quam mors ipsum excipiet. Omnibusne hominibus, inquit ille, hoc propositum est, an quibusdam duntaxat contingit? Responderunt illi: Nisi mors antevertens aliquem hinc abducat, fieri non potest quin temporis progressu status humanæ periculum non faciat. Tum adolescens: Quoto anno hoc cuipiam contingit? atque prorsusne mori necesse est, neque ars ulla est qua mortem effugamus, atque in hanc calamitatem minime incidamus? Dicunt ei: Octogesimo, aut centesimo anno ad hanc senectutem homines perveniunt, ac deinde moriuntur, nec aliter fieri potest. Debitum enim naturale mors est, hominibus ab initio impositum, neque ulla ratione ipsius adventus vitari potest.

Hæc omnia, ut sagax ille ac prudens adolescens audivit atque intellexit, intimo corde ingemiscens, dixit: Acerba hæc vita est, atque omni dolore ac mœstitia plena, si res ita se habet. Et quonam modo quispiam in incertæ mortis expectatione, cujus adventus non modo vitari non potest, sed etiam, ut dixistis, incertus est, securo animo erit? Abiitque hæc secum volvens atque assidue considerans, mortisque memoriam identidem animo repelens, ac deinceps in doloribus animique consternatione vivens, atque in perpetuo mœrore degens. Atque apud se dicebat: Ergone mors me aliquando corripiet? Et quisnam erit qui mei post mortem meminerit, cum tempus omnia oblivione contriverit? Num præterea morte functus in nihilum dissolvatur; an contra, altera quædam vita est, et alter mundus? Hæc et his similia perpetuo cogitans, pallore conficiebatur. Prasente tamen patre, si quando ad eum veniret, hilarem ac mœrore vacuum animum præ se ferebat, quod scilicet ea quæ cogitabat ad ipsius cognitionem venire nollet. Incredibilem autem in modum aliquem nancisci cupiebat, qui ipsius pectori certam fidem faceret, ac bonum sermonem ipsius auribus instillare posset.

Quocirca de pedagogo eo cujus ante mentionem

fecimus rursum querit num quem norit qui ad eam A
rem ejus cupiditate flagrabat adjumento ipsi esse,
ipsiusque mentem gravibus cogitationibus aestuan-
tem, atque hujusmodi curam abjicere nequeuntem,
confirmare possit. Ille autem ea quæ prius dicta
fuerant, in memoriam rursus ipsi revocans dicebat:
Jam quoque prius tibi exposui quemadmodum pater
tuus sapientes illos viros ac pietati colendæ devotos,
qui de hujusmodi rebus disputant, partim obrunca-
rit, partim irato atque infenso animo expulerit, nec
ullum ejusmodi in tota hac undique regione cogno-
sco. Quo quidem nomine magna ille molestia im-
pletus, gravique animi vulnere affectus, ei similis
erat qui ingentem thesaurum amisit, atque in ejus
investigatione mentem totam occupatam ac defixam
habet. Ac proinde in perpetuo languore et sollici-
tudine versabatur, omnesque mundi jucunditates et
voluptates in ipsius oculis piaculi cujusdam et ex-
secrationis instar erant. Cum autem hoc animi statu
esset, ac magno cum gemitu bonum invenire cupe-
ret, insomnis ille oculus, qui omnia cernit, atque
omnes salvos fieri, et ad veritatis agnitionem venire
vult (I Tim. II), ipsum aspexit, suamque ipsi
consuetam benignitatem ostendens, quodnam iter te-
nendum esset, hoc modo demonstravit.

CAP. VI. — Erat enim eo tempore monachus
quidam divinarum rerum peritus, vitæque ac sermone
ornatus, atque in omni monastica vivendi ratione
summiopere versatus: unde oriundus, aut ex quo
genere, dicere nequeo, verum in solitudine quadam
Sennaaritis terræ domicilium habens, ac sacerdo-
tii dignitate præditus. Huic porro seni Barlaam no-
men erat. Hic igitur cum divino quodam admonitu,
quonam statu regis filius esset comperisset, e soli-
tudine egressus, ad cultam et habitabilem terram
profectus est; mutatoque habitu suo, atque indutis
mundanis vestibus, et consensa navi, ad Indorum
regum se contulit, ac mercatorem se esse fingens,
in eam urbem in qua regis filius palatium habebat
ingreditur. Permultosque dies illic commoratus, qui
rerum ipsius status esset diligenter exquisivit, et
quinam essent qui propius ad eum accedere sole-
rent: cum igitur pædagogum eum de quo superius a
nobis mentio facta est ipsi omnium familiarissimum
esse intellexisset, seorsim eum conveniens, his ver-
bis usus est:

Scias velim, domine mi, me mercatorem esse,
atque ex longinqua regione venisse, eximique pretii
lapidem habere, cui nullus unquam similis inventus

ηρώτα, εἰ ποῦ τινα γινώσκει τὸν δυνάμενον αὐτῷ συμ-
βαλέσθαι 35 πρὸς τὸ ποδοῦμενον, καὶ τὸν νοῦν αὐτοῦ
βεβαιῶσαι, δεινῶς διιγγύνοντα ἐν τοῖς λογισμοῖς, καὶ
μὴ δυνάμενον ἀποβαλέσθαι τὴν περὶ τούτων φρον-
τίδα. Ὁ δὲ, τῶν προειρημένων πάλιν ἐπιμνησθεὶς,
ἔλεγεν· Εἰπόν σοι καὶ πρότερον ὅπως ὁ πατήρ σου
τοὺς σοφοὺς ἐκείνους καὶ ἀσκητὰς αἰεὶ περὶ τῶν τοιού-
των φιλοσοφούντας, οὐς μὲν ἀνέλειπεν, οὐς δὲ μετ' ὀρ-
γῆς ἐδίωξε, καὶ οὐ γινώσκω νυνὶ τινα τοιοῦτον ἐν τῇ
περιχώρῳ ταύτῃ. Πολλοὺ δὲ ἐπὶ τούτοις ἀχθὺς
ἐκείνους πληρωθεὶς, καὶ τὴν ψυχὴν δεινῶς κατατρω-
θεὶς, ἐφίκει ἀνδρὶ θησαυρὸν ἀπολέσαντι μέγαν καὶ
εἰς τὴν αὐτοῦ ζήτησιν ἔλιν αὐτοῦ τὸν νοῦν ἀσχολου-
μένῳ. Ἐντεῦθεν ἀγωνίᾳ διηνεκεῖ καὶ μερίμνῃ συν-
έζη, καὶ πάντα τὰ ἡδέα καὶ τερπνὰ τοῦ κόσμου ἦν ἐν
ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ ὡς ἄγος τι καὶ βδέλυγμα. Οὕτως
οὖν ἔχων τῷ νέῳ καὶ ποτινωμένῳ (77) κατὰ ψυχὴν
τὸ ἀγαθὸν εὐρεῖν, εἶδεν αὐτὸν ὁ πάντα βλέπων ὀφθαλ-
μὸς, καὶ οὐ παρεῖδεν ὁ θέλων πάντας σωθῆναι καὶ
εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἰλεῖν (78), ἀλλὰ, τὴν συνήθη
αὐτῷ φιλανθρωπίαν καὶ ἐπὶ τούτῳ δείξας, ἐγνώρι-
σεν ὅδῃ ἦν ἰδεῖ πορεύεσθαι (79) τρόπῳ τοιούτῳ.

ΚΕΦ. Γ'. Ἐγένετο γὰρ κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν
μοναχὸς τις, 36 σοφὸς τὰ θεῖα, βίῳ τε καὶ λόγῳ
κοσμούμενος, καὶ εἰς ἄχρον πᾶσαν μοναχικὴν μετ-
ελθὼν πολιτείαν· ὅθεν μὲν ὀρυμνόμενος καὶ ἐκ ποίου
γένους οὐκ ἔγω λέγειν, ἐν πανερήμῳ δὲ τιμὴ τῆς
C Συνασπίτιδος (80) γῆς τὰς οἰκήσεις ποιούμενος, καὶ
τῆς ἱερουσολύμης τετελειωμένος τῇ χάριτι. Βαρλαάμ
ἦν ὄνομα τούτῳ τῷ γέροντι. Οὗτος οὖν ἀποκαλύψει
τινὶ θεῷ αὐτῷ γενομένην γνῶσιν τὰ κατὰ τὸν υἱὸν
τοῦ βασιλέως, ἐξεληθὼν τῆς ἐρήμου, πρὸς τὴν οἰκου-
μένην κατήλθε. Καὶ, ἀμείψας τὸ αὐτοῦ σχῆμα,
ἱμάτια τε κοσμικὰ ἀμφιασάμενος, καὶ νηὶς ἐπιβάς,
ἀφίκετο εἰς τὰ τῶν Ἰνδῶν βασίλεια, καὶ ἐμπόρου
ὁποδὸς προσωπεῖον, τὴν πόλιν καταλαμβάνει, ἐνθα
δὴ ὁ τοῦ βασιλέως υἱὸς τὸ παλάτιον εἶχε. Καὶ, ἡμέ-
ρας διατρίψας ἐκεῖσε πολλὰς, ἡκριβολογήσατο τὰ κατ'
αὐτὸν καὶ τίνες οἱ τοῦτοι πλησιάζοντες. Μαθὼν οὖν
τὸν ἀνωτέρω ρηθέντα παιδαγωγὸν πάντων αὐτῷ
μᾶλλον οἰκειότατον εἶναι, προσελθὼν αὐτῷ κατ'
ἰδίαν, ἔφη·

D Γινώσκεις σε βούλομαι, κύριέ μου, ὅτι ἔμπορος
ἐγὼ ἐκ μακρᾶς ἐλήλυθα χώρας, καὶ ὑπάρχει μοι
λίθος τίμιος, ὃ παρόμοιος πῶποτε οὐκ εὐρέθη. Καὶ

(77) De verbo ποτινιάσθαι vide not. ad Aristæn. Philothei Parerga, p. 43: Φθάσαντες δὲ καὶ εἰς τὸν θα-
λάσσιον, ἐν ᾧ κατακλιθέντες διελεγόμεθα, καὶ ἐπ' ὀλίγον περιεργασάμενοι ἔκαστον ἡμῶν, ἐπιβάλλουσι τῷ
Κορνηλίῳ τὰς χεῖρας, καὶ πολλὰ ποτινωμένον ἀπάγουσιν ἐκ τοῦ παραγρημά εἰς δεσποτήριον. Cod. 2108:
ποτινωμένον καὶ δεινοπαθόντα. Inde et ἐπιβάλλουσι scripsi pro vulgato ἐπιβάλλουσι.

(78) B, Θεὸς pro ὁφθ. Siracide xv, 18, Dominus dictus est πάντα βλέπων. — Paul. I Tim. II, 3: Ἐνώ-
πιον τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ, ὃς πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι... ἰλεῖν. Et in B est ἀνθρώπους.

(79) Paul. Gal. II, 8: Γινώρισόν μοι, Κύριε, ὅδῃ ἐν τῇ πορεύεσθαι.

(80) Est nota ἡ γῆ Συναρ ex Gen. x, 40; Dan. I, 2. Lemma metricum in A: Τὴν τοῦ Βαρλαάμ ἀποκά-
λυψιν ὄρα, οὐρ τόπων δὲ τὴν ἀσκησιν ἦν τελών. Politicus poetaster debebat scribere, οὐρ τελών δὲ τ. ἀ. ἦν
τόπων. Ephraemius Chron. 753: Εἰτα προέστη τῆς Θεοῦ Ἐκκλησίας Μαξιμιανὸς προστάτης ὁρθοφρονῶν
(vel scribendum ὁρθοφρόνων « orthodoxtorum, » vel transponendum, ὁρθοφρονῶν προστάτης). Οὐπερ θα-
νόντος ἐνθρονίζεται θρόνῳ Πιόχλος... Ποιμὴν ἀγαθὸς καὶ νομεὺς ψυχотρόπος· scrib. ψυχотρόπος. Cf. v.
9904, 9627, 9856.

οὐδὲνί μέχρι τοῦ νῦν τοῦτον ἐφάνηρωσα· σοὶ δὲ κατὰ Ἀ
 ἄλλον ἥδη ποιῶ, συνετόν τε καὶ νουεχὴ βλέπων σε
 ἄνδρα (81), ὡς ἂν εἰσαγάγῃς 37 με πρὸς τὸν υἱὸν
 τοῦ βασιλέως, καὶ ἐπιδώσω τοῦτον αὐτῷ. Πάντων
 γὰρ τῶν καλῶν ἀσυγκρίτως ὑπέρχει· δύναται καὶ
 τυφλοῖς τῇ καρδίᾳ φῶς δωρεῖσθαι σοφίας, κωφῶν δὲ
 ὡτα ἀνοίγειν, ἀλάοις τε φωνὴν διδόναι, καὶ ῥῶσιν
 τοῖς νοσοῦσι παρέχειν· τοὺς ἀφρονas σοφίζει, δαί-
 μονας διώκει, καὶ πᾶν ὅ τι καλὸν καὶ ἐράσιμον ἀφθό-
 νως χορηγεῖ τῷ κεκτημένῳ αὐτόν. Λέγει πρὸς αὐτὸν
 ὁ παιδαγωγός· Ὅρῳ σε ἀνθρώπων σταθεροῦ καὶ
 βεβηκότος φρονήματος· τὰ δὲ ῥήματά σου ἀμετρά σε
 καυχᾶσθαι ἐμπαίνουσι. Λίθους γὰρ καὶ μαργαρίτας
 πολυτελεῖς καὶ πολυτίμους πῶς ἂν σοι διηγησαίμην
 ἔσους ἑώραχα· ἔχοντας δὲ τοιαύτας ἄς ἐφρηκας δυνά-
 μεις οὔτε εἶδον, οὔτε ἤκουσα. Ὅμως ὑποδείξεν μοι
 αὐτόν, καὶ, εἰ ἔστι κατὰ τὸ ῥήμά σου, θάπτον εἰσάγω
 τοῦτον πρὸς τὸν τοῦ βασιλέως υἱόν, καὶ τιμὰς ὅτι
 μεγίστας καὶ δωρεὰς λήψῃ παρ' αὐτοῦ. Πρινὴ δὲ
 βεβαιωθῇ καὶ με τῇ ἀφουδεῖ τῶν ὀφθαλμῶν ὁράσει,
 δούνάτων μοι τῷ ἐμῷ δεσποτῇ καὶ βασιλεῖ περὶ
 πράγματός ἀφανοῦς ταῦτα ὅθι τὰ ὑπέρρογκα ἀπαγ-
 γείλαι. Ὁ δὲ Βαρλαάμ ἔφη· Καλῶς εἶπας μῆτε
 ἑωρακέναι πῶποτε μῆτε ἀκηκοέναι τοιαύτας δυνά-
 μεις καὶ ἐνεργείας· ὁ γὰρ πρὸς σέ μου λόγος οὐ περὶ
 τοῦ τυχόντος ἐστὶ πράγματος, ἀλλὰ θαυμαστοῦ τινος
 καὶ μεγάλου. Ὅτι δὲ ἐξήγησας τοῦτον θεάσασθαι,
 ἀκούσων τῶν ἐμῶν ῥημάτων.

Ὁ λίθος οὗτος ὁ πολύτιμος μετὰ τῶν προειρημέ-
 των ἐνεργειῶν καὶ δυνάμεων, ἐτι καὶ ταύτην χέκτη-
 ται τὴν ἰσχύν· οὐ δύναται θεάσασθαι αὐτόν ἐκ τοῦ
 προχείρου ὁ μὴ ἔχων ἐβρωμένην μὲν τὴν ὄρασιν καὶ
 ὑγιαίνουσιν, ἀγνὸν δὲ 38 τὸ σῶμα καὶ πάντῃ ἀμό-
 λυντον. Εἰ γάρ τις, μὴ τὰ δύο ταῦτα καλὰ ἔχων,
 προπετῶς ἐμβλέψῃ τῷ τιμίῳ λίθῳ τούτῳ, καὶ αὐ-
 τὴν δῆπου ἦν ἔχει ὀπτικήν δυνάμιν καὶ τὰς φρένας
 προσαπολέσειεν. Ἐγὼ δὲ, οὐκ ἀμύητος τῆς λατρικῆς
 ἐπιστήμης ὑπάρχων, καθορῶ σου τοὺς ὀφθαλμοὺς
 μὴ ὑγιῶς ἔχοντας, καὶ δέδοικα μὴ καὶ ἤς ἔχεις ὁρά-
 σεως στέρησιν προσενήσω. Ἀλλὰ τὸν υἱὸν τοῦ βασι-
 λέως ἀχέκοα βίον μὲν ἔχειν σώφρονα, τοὺς ὀφθαλμοὺς
 δὲ ὥρατους καὶ ὑγιῶς ὁρῶντας· τούτου χάριν ἐκείνῳ
 ὑποδείξαι τὸν θησαυρὸν τοῦτον τεθάρρηκα. Σὺ οὖν
 μὴ ἀμελῶς περὶ τούτου διατεθῇς, μηδὲ πράγματος
 τοιούτου τὸν κύριόν σου ἀποστερήσης. Ὁ δὲ πρὸς
 αὐτόν, Καὶ εἰ ταῦτα, φησὶν, οὕτως ἔχει, μὴ μοι τὸν
 λίθον ὑποδείξῃς· ἐν ἀμαρτίαις γὰρ πολλαῖς ὁ βίος
 μου ἐβρόνχεται· οὐχ ὑγιῶς δὲ καὶ τὴν ὄρασιν, καθὼς
 εἶπας, χέκτημαι. Ἀλλ' ἐγὼ, τοῖς σοῖς πεισθεὶς ῥή-
 μασι, γνωρίσαι ταῦτα τῷ κυρίῳ μου καὶ βασιλεῖ
 οὐκ ὀκνήσω. Εἶπε ταῦτα, καὶ εἰσελθὼν κατὰ μέρος
 πᾶν τῷ υἱῷ τοῦ βασιλέως ἀπηγγείλεν. Ἐκεῖνος
 δὲ, ὡς ἤκουσε τὰ τοῦ παιδαγωγοῦ ῥήματα, χαρὰς
 τινος καὶ θυμηδίας πνευματικῆς ἥσθετο, τῇ αὐτοῦ
 ἐμπνευστάς καρδίᾳ, καὶ, ἐνθους ὥσπερ γενόμενος
 τὴν ψυχὴν, ἐκέλευσε θάπτον εἰσαγαγεῖν τὸν ἄνδρα.

(81) A, συνετόν σε καὶ ν. βλ. δ.

est, quemque nemini adhuc ostendi. Tibi autem hoc
 declaro, quod te prudentem ac cordatum virum esse
 videam, ut me ad regis filium introducas, ipsique
 eum dono dem. Siquidem bona omnia incomparabi-
 liter antecellit. Nam et iis qui cordis oculis capti
 sunt, sapientiae lucem affert, et surdis aures aperit,
 et mutis vocem impertit, et egrotantes in sanitatem
 asserit, et stultos sapientia donat, et daemones pel-
 lit, ac denique quidquid pulchrum et expetendum
 est, domino suo uberrime suppediat. Ait ad eum
 paedagogus: Te quidem hominem gravis atque con-
 stantis animi esse video; ceterum verba tua immo-
 dicam quamdam jactantiam praeseferunt. Quod enim
 excellentes atque ingentis pretii lapides et uniones
 viderim, quonam modo enumerando recensere
 queam? nec tamen unquam aut vidi aut audivi qui
 eas quas commemorasti vires haberent. Verumta-
 men eum mihi ostende, ac si talis est qualem ais,
 sine ulla cunctatione ad regis filium te introducam,
 qui te maximis honoribus ac beneficiis ornabit. Prius-
 quam autem per ipsum oculorum obtutum, qui falli
 nequit, dicta tua confirmaris, fieri non potest ut do-
 mino meo ac regi de re incerta et incognita haec tam
 immodica ac praetumida renuntiem. Dixit autem Bar-
 laam: Recte dixisti, te hujusmodi vires ac facultates
 nec unquam perspexisse, nec audisse. Etenim ora-
 tio ad te mea non de re vulgari, sed ingenti quadam
 et admiranda est. Quod autem eum cernere quesi-
 visti, audi quid dicam.

Lapis hic summi pretii, praeter eas quas dixi vires
 et facultates, hanc etiam habet. Eum enim prompte
 ac facile prospicere non potest, qui sanum ac fir-
 mum oculum, corpusque purum atque ab omni
 spurcitie alienum non habet. Nam si quis, his dua-
 bus rebus non recte comparatis, in hunc pretiosum
 lapidem oculos temere ac petulanter injiciat, ipsa
 quoque scilicet qua praeditus est cernendi vi ac
 mente insuper mulctabitur. Ego porro, utpote me-
 dicinae minime rudis et ignarus, oculos tuos parum
 sanos esse conspicio: ac proinde vereor ne hanc
 quoque quam habes cernendi facultatem amittas.
 Verum de regis filio audivi, eum tam vitae castitate
 praeditum esse, tum pulchros ac perspicaces oculos
 habere. Quocirca thesaurum hunc ipse ostendere mi-
 nime dubitabo. Quamobrem ne commiseris ut hoc
 negligas, ac re tanti momenti dominum tuum pri-
 ves. Ille autem ad eum dixit: Si haec ita se habent,
 ne mihi lapidem ostendas, siquidem plurimis pec-
 catis vita mea inquinata est, ac praeterea ne oculos
 quidem satis sanos habeo. De hac autem re domi-
 num meum regem certiore facere minime cuncta-
 bor. Hoc sermone habito, ad regis filium in-
 gressus, omnia ei sigillatim exposuit. Ille autem ut
 praceptoris verba audivit, spirituali quadam laetitia
 et voluptate pectus suum affari sensit; ac volut
 numine correptus, hominem celeriter introduci
 jussit.

Ut igitur ingressus est Barlaam, eique quam con-
veniebat pacem dedit, sedere jussus est. Cumque
præceptor secessisset, Josaphat ad senem dixit: Ve-
lim mihi pretiosum illum lapidem ostendas, de quo
magna et admiranda abs te commemorari præceptor
meus mihi narravit. Barlaam autem suam ad eum
disputationem ad hunc modum auspicatus est: Haud-
quaquam æquum est, o rex, ad illustrem tuam ex-
cellentiam quidquam falso et inconsiderate a me dici.
Omnia enim quæ de me ad te allata sunt vera atque
ab omni dubitatione aliena sunt. Verum nisi pru-
dentia tuæ prius periculum fecero, nefas est hoc
mysterium tibi declarare. Ait enim Dominus meus:
Exiit qui seminat seminare. Et dum seminat, alia
quidam ceciderunt secus viam, et volucres cæli co-
mederunt illa. Alia ceciderunt super petrosa, ubi
non erat terra multa, et confestim exorta sunt, eo
quod non haberent terram multam. Sole vero exorto
æstuaverunt, et quia non habebant radicem, arue-
runt. Alia autem ceciderunt inter spinas, et surgen-
tes spinæ suffocaverunt ea. Alia postremo ceciderunt
in terram bonam, et dederunt fructum centuplum
(*Matth. xiii*). Quocirca si in corde tuo frugiferam ac
bonam terram invenero, divinum semen in te conjice-
re, atque ingens mysterium tibi aperire minimo
dubitabo. Si autem petrosa ea et spinea fuerit, via-
que a quolibet calcata, omnino salutare hoc semen
haudquaquam serere, ipsumque avibus et feris, ante
quas margaritas projicere mihi prorsus interdictum
est, in prædam objicere præstiterit. Verum de te
meliora ac saluti viciniore confido: nempe quod et
lapidem qui pretium omne superat videbis, ac per
luminis ipsius splendorem hoc consequeris, ut ipse
quoque lumen efficiaris, fructumque centuplum feras.
Etenim tua causa longam viam conficere studui, ut
quæ nunquam vidisti, tibi ostenderem, atque ea do-
cerem quæ nunquam audisti.

Dixit autem ad eum Josaphat: Equidem ipse, ve-
nerande senex, incredibili quodam, atque ejusmodi,
quod nullo modo coerceri queat, desiderio teneor,
novum quemdam ac bonum sermonem audiendi. At-
que ignis in pectore meo incensus est, qui me ad
necessarias quasdam quæstiones intelligendas vehe-
menter inflammat. Cæterum adhuc hominem nan-
cisci mihi non licuit, qui de hac re certam mihi
fidem facere posset. Quod si sapientem quemdam,
et doctrina præditum virum nactus fuero, ac salu-
tarem sermonem audiero, nec avibus, ut opinor, nec
feris eum tradam; nec rursum petrosos et spineus,
ut tuis verbis utar, ero. Quin potius et candido ac
sincero animo eum excipiam, et erudite ac diligenter

Ἦς οὖν εἰσῆλθεν ὁ Βαρλαάμ, καὶ δέδωκεν αὐτῷ
τὴν πρέπουσαν εἰρήνην (82), ἐπέτρεψεν αὐτὸν καθ-
εστῆναι, καὶ τοῦ παιδαγωγοῦ ὑποχωρήσαντος, λέγει
ὁ 39 Ἰωάσαφ τῷ γέροντι· Ὑπόδειξόν μοι τὸν πολύ-
τιμον λίθον, περὶ οὗ μεγάλα τινὰ καὶ θαυμαστὰ
λέγειν σε ὁ ἐμὸς παιδαγωγὸς διηγήσατο. Ὁ δὲ
Βαρλαάμ οὕτως ἀπῆρξατο τῆς πρὸς αὐτὸν διαλέ-
ξεως· Οὐ δίκαιόν ἐστιν, ὦ βασιλεῦ, ψευδῶς τι καὶ
ἀπερισκέπτως πρὸς τὸ ὑπερέχον τῆς σῆς δόξης λέ-
γειν με· πάντα γὰρ τὰ δηλωθέντα σοι παρ' ἐμοῦ
ἀληθῆ εἰσι καὶ ἀναμφόλεκτα. Ἀλλ', εἰ μὴ πρότερον
δοκιμὴν τῆς σῆς λάβω φρονήσεως, οὐ θέμις τὸ μυστή-
ριον φανεῖν σοι. Φησὶ γὰρ ὁ ἐμὸς Δεσπότης (83)·
Ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπείρει τὸν σπόρον αὐτοῦ·
καὶ ἐν τῷ σπείρειν αὐτὸν, ἃ μὲν ἔπεσε παρὰ τὴν
ὁδὸν, καὶ ἤλθε τὰ πτερινὰ καὶ κατέφαγεν αὐτά· ἄλλα
δὲ ἔπεσε παρὰ τὰ πετρώδη, ὅπου οὐκ εἶχε γῆν πολ-
λὴν, καὶ εὐθέως ἐβλάστησε, διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος
γῆς, ἥλιος δὲ ἀνατελλάντος ἐκαυματίσθη, καὶ διὰ τὸ
μὴ ἔχειν ῥίζαν, ἐξηράνθη· ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὰς
ἀκάνθας, καὶ ἀνέβησαν αὐτὰς ἀκάνθαι καὶ ἀπέπνιξαν
αὐτά· ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν, καὶ
ἐδίδου καρπὸν ἑκατοστούοντα. Εἰ μὲν οὖν γῆν
εὖρω ἐν τῇ καρδίᾳ σου καρποφόρον καὶ ἀγαθὴν, οὐκ
ὀκνήσω τὸν θεῖον σπόρον ἐμψυεῖν σοι καὶ φανε-
ρῶσαι τὸ μέγα μυστήριον· εἰ δὲ πετρώδης αὕτη καὶ
ἀκανθώδης ἐστὶ καὶ ὁδὸς πατομένη τῷ βουλομένῳ
παντὶ, κρεῖττον μηδὲν τοῦτον δὴ τὸν σωτήριον κα-
ταβαλεῖν σπόρον καὶ εἰς διαρπαγὴν αὐτὸν θεῖναι τοῖς
πτετεινοῖς καὶ θηρίοις, ὥν ἐμπροσθεν ὅλως μὴ βαλεῖν
τοὺς μαργαρίτας ἐντέταλμαι (84). Ἀλλὰ πέπεισμαι
40 περὶ σοῦ τὰ κρεῖττοντα καὶ ἐχόμενα σωτηρίας,
ὅτι καὶ τὸν λίθον ὤψαι τὸν ἀτίμητον, καὶ τῇ αἰγλῇ
τοῦ φωτὸς αὐτοῦ φῶς καὶ αὐτὸς ἀξιώθησιν γενέσθαι,
καὶ καρπὸν ἐνέγκης ἑκατοστούοντα (85). Διὰ σὲ γὰρ
ἔργον ἐθέμην καὶ μακρὰν διήνυστα ὁδὸν, τοῦ ὑπο-
δειξά σοι ἃ οὐκ ἐώρακας πώποτε καὶ διδάξαι ἃ οὐκ
ἄχκωας.

Εἶπε δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ Ἰωάσαφ (86)· Ἐγὼ μὲν,
πρεσβύτα τίμιε, πόθω τινὶ καὶ ἔρωτι ἀκατασχέτῳ
ζητῶ λόγον ἀκούσαι καινόν τινα καὶ ἀγαθόν, καὶ πῦρ
ἐνδοθεν ἐν τῇ καρδίᾳ μου ἐκκίκαυται δεινῶς φλέγον
με καὶ παρορμῶν μαθεῖν ἀναγκαίαις τινὰς συζητή-
σεις· οὐκ ἔτυχον δὲ μέχρι τοῦ νῦν ἀνθρώπου δυνα-
μένου πληροφωρῆσαι με περὶ τούτων. Εἰ δὲ τύχῃ
σοφοῦ τινος καὶ ἐπιστήμονος, καὶ ἀκούσω λόγον
σωτηρίας, οὔτε πτετεινοῖς, ὥς οἶμαι, τοῦτον ἐκδώσω,
οὔτε θηρίοις, οὔτε μὴν πετρώδης φανήσομαι, ὥς
ἔφης, οὔτε ἀκανθώδης, ἀλλὰ καὶ εὐγνωμόνως δέξο-
μαι καὶ εἰδὼμόνως τηρήσω. Σὺ δὲ, εἰ τι τοιοῦτον
ἐπίστασαι, μὴ διακρύψης ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἀναγγεῖλόν
μοι. Ὡς γὰρ ἤκουσα ἐκ μακρᾶς ἀφικέσθαι σε γῆς,

(82) Εἰρήνην δοῦναι formula est salutandi orientalis. Vid. Raphel. ad Joan. xiv, 27, ubi frustra, puto, Grotio contradicitur.

(83) Christus apud Matthæum xiii; Luc. viii; Marc. iv.

(84) Nota Christi verba apud Matthæum vii, 6: Μὴ δῶτε τὸ ἅγιον τοῖς κυσὶ, μηδὲ βάλητε τοὺς μαργαρί-
τας ὑμῶν ἐμπροσθεν τῶν χοίρων.

(85) Lemma metricum in A: Πρόρρησις ὡς Βαρλαάμ σαφὲς πλεῖ.

(86) Lemma metricum in A: Ἀρχὴ λόγων ἐνταῦθα τοῦ Ἰωάσαφ.

ἦσθῃ μου ἡ ψυχὴ, καὶ εὐελπίς ἐγενόμην διὰ σοῦ τοῦ ποθομένου ἐπιτελεῖν. διὰ τοῦτο καὶ θάπτον εἰσαγαγόν σε πρὸς με καὶ προσηνώς ἐδεξάμην, ὥσπερ τινὰ τῶν συνήθων μοι καὶ ἡλικιωτῶν, εἴπερ οὐ ψεύσθῃσμαι τῆς ἐλπίδος. Καὶ ὁ Βαρλαάμ εἶπε· Καλῶς ἐποίησας τοῦτο καὶ 41 ἀξίως τῆς σῆς βασιλικῆς μεγαλοπρεπείας, ὅτι μὴ τῇ φαινομένη προσέσχες εὐτελείᾳ, ἀλλὰ τῆς κεκρυμμένης ἐγένου ἐλπίδος.

Dixit autem Barlaam : Præclare, atque ut regia magnificentia dignum erat, hoc fecisti, ut non ad externæ villitatis speciem animum adjiceret, verum abstrusæ spei teipsum traderes.

Ἦν γάρ (87) τὴν βασιλεὺς μέγας καὶ ἔνδοξος, καὶ ἐγένετο, διερχομένου αὐτοῦ ἐφ' ἄρματος χρυσοκολλήτου καὶ τῆς (88) βασιλεῖς προπούσης δορυφορίας, ὑπαντήσας δύο ἄνδρας, διεβήντοτα μὲν ἡμφιεσμένους καὶ βερυπωμένα (89), ἐκτετηκότας δὲ τὰ πρόσωπα καὶ λίαν κατωχρωμένους· ἦν δὲ γινώσκων τούτους ὁ βασιλεὺς τῷ ὑποπιπασμῷ τοῦ σώματος καὶ τοῖς τῆς ἀσκήσεως ἰδῶσι τὸ σαρκίον ἐκδεδαπανηκότας. Ὡς οὖν εἶδεν αὐτοὺς, καταπηδήσας εὐθὺς τοῦ ἄρματος καὶ ἐπὶ τὴν γῆν πασὺν, προσεκύνησε, καὶ ἀναστὰς περιεπλάκη αὐτοῖς προσφιλέστατα κατασπαζόμενος. Οἱ δὲ μεγιστᾶνες αὐτοῦ καὶ ἄρχοντες ἐδυσχερᾶναν ἐπὶ τοῦτω, ἀνάξια τῆς βασιλικῆς δόξης παποιηκέναι αὐτὸν νομίζοντες· μὴ τοιμῶντες δὲ κατὰ πρόσωπον ἐλέγχειν, τὸν γνήσιον αὐτοῦ ἀδελφὸν εἰλεγον λαλῆσαι τῷ βασιλεῖ μὴ τὸ ὕψος τοῦ θαύματος οὕτως καθυδρίκειν. Τοῦ δὲ εἰπόντος ταῦτα τῷ ἀδελφῷ καὶ καταμεμψάμενον τὴν ἀκαιρον αὐτοῦ μικρολογίαν, δέδωκεν αὐτῷ ἀποκρισιν ὁ βασιλεὺς, ἦν οὐ συνήκεν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ.

Ἔθος γάρ ἦν ἐκείνῳ τῷ βασιλεῖ, ὅταν ἀπόφασιν θανάτου κατὰ τινας εἰδίδου, κήρυκα εἰς τὴν αὐτοῦ θύραν ἀποστέλλειν μετὰ σάλπιγγος τεταγμένης εἰς τοῦτο· καὶ τῇ φωνῇ τῆς σάλπιγγος ἐκείνης ἦσθοντο πάντες θανάτου ἔνοχον ἐκείνον ὑπάρχειν. Ἐσπέρας 42 οὖν καταλαβούσης, ἀπέστειλεν ὁ βασιλεὺς τὴν σάλπιγγα τοῦ θανάτου σάλπιγγειν ἐπὶ τῇ θύρᾳ τοῦ οἴκου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. Ὡς οὖν ἤκουσεν ἐκεῖνος τὴν σάλπιγγα τοῦ θανάτου, ἀπέγνω τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας καὶ διέθετο τὰ κατ' αὐτὸν ὅλην τὴν νύκτα· ἅμα δὲ πρῶτῃ, ἀμφιασάμενος μέλανα καὶ πενθήρη (90), μετὰ γυναικὸς καὶ τέκνων ἀπέρχεται εἰς τὴν θύραν τοῦ παλατίου κλαίων καὶ ὀδυρόμενος. Εἰσαγαγὼν δὲ αὐτὸν ὁ βασιλεὺς, καὶ οὕτως ἰδὼν ὀλοφυρόμενον, ἔφη· Ὁ ἀσύνετα καὶ ἄφρον, εἰ σὺ οὕτως ἐδεΐλσας τὸν κήρυκα τοῦ θοοῦ σου ἀδελφοῦ, πρὸς δὲ οὐδὲν ὅλως ἑαυτὸν ἡμαρτηκέναι γινώσκεις, πῶς ἐμοὶ μέμψιν ἐπήγαγες ἐν ταπεινώσει ἀσπασαμένῳ τοὺς κήρυκας τοῦ Θεοῦ μου, τοὺς εὐχέστερον σάλπιγγος μνησύντας μοι τὸν θάνατον καὶ τὴν φοβερὰν τοῦ Δεσποτοῦ ὑπάντησιν, ᾧ πολλὰ καὶ μεγάλα ἑμαυτὸν ἡμαρτηκέναι ἐπιστάμαι· Ἰδοὺ τοίνυν τὴν σὴν ἐλέγχων ἄνοιαν τοῦτω δὴ τῷ τρόπῳ ἐχρησάμην, ὥσπερ

conservabo. Tu vero si quid ejusmodi nosti, ne quæso id reticeas, verum mihi narres. Quamprimum enim e longinqua regione te venisse audiavi, animi voluptate affectus sum, atque in bonam spem veni fore ut opera tua id quod cupiebam consequerer. Eoque nomine statim te ad me introduxi, comiterque tanquam familiarium meorum et æqualium aliquem excepi. Atque utinam spe mea minime fallar!

Erat enim aliquando magnus quidam et illustris rex, cui, cum in aureo curru, satellitum manu regis majestati digna cinctus iter faceret, conigit ut duos viros, laceris ac sordidis vestibus, atque or-

B macie confecto, ac majorem in modum pallido, obvios haberet. Regi porro exploratum erat eos corporis afflictatione ac vitæ Deo consecratæ laboribus carnes suas ita confecisse. Ut igitur eos vidit, e curru statim desiliens, atque humi prostratus, eos adoravit; ac deinde surgens, amicissime complexus est, et salutavit. Proceres autem ipsius ac præfecti hoc moleste tulerunt, eum facinus regia gloria indignum admisisse existimantes. Verum cum coram ipso reprehendere minime auderent, cum germano ipsius fratre agebant, ut regem admoneret, ne didematis amplitudinem et sublimitatem ad hunc modum dedecore ac contumelia afficeret. Cum itaque ipse hæc fratri dixisset, atque intempestivam et præposteram ipsius humilitatem accusasset, responsum ipsi rex dedit, quod a fratre minime intellectum est.

Mos enim regi erat ut cum aliquem morte multaret, præconem cum tuba, quæ quidem moris idcirco dicebatur, ad ipsius fores mitteret, atque ex tubæ illius clangore omnes ei moriendum esse intelligebant. Itaque cum advesperasset, lethalem tubam ad fratris sui fores clangorem edituram rex misit. Ut igitur ille hanc tubam audivit, desperata salute per totam noctem domesticis rebus consulit. Mane autem atra ac lugubri veste indutus, cum uxoræ ac liberis ad palatii fores flens ac lamentans profectus est. Cum autem rex ipsum ad se admisisset, atque ita ejulantem vidisset, his verbis usus est : O stultus ac demens, si fratris tui, cum quo idem tibi genus det par honor est, in quem nullius omnino sceleris tibi conscius es, præconem ita extimuvisti; quoniam modo mihi reprehensionis notam idcirco inuisti, quod Dei mei præcones, qui mortem, ac Domini in quem me multa et gravia scelera perpetrasso scio pertimescendum adventum mihi quavis tuba vocalius altiusque deonant, humiliter ac demisse salutarim? En igitur ut tuam dementia coarguerem, hac ratione usus sum, quemadmodum etiam eos qui tibi ut me reprehenderes, in animum induxerunt, statim

(87) Lemma metricum in codice A : Παραβολὴ πρώτη γε αὐτῇ τυγχάνει.

(88) Forsan καὶ μετὰ τῆς.

(89) De hac perfecti forma, t. III, p. 459. Cf. modo p. 38, 19.

(90) C, μελανὰ. De adjectivo μελανός t. III, p. 151. Hecychius : περκνόν, μελανόν. C, πινθ. ἱμάτια, ut p. 41, 7, βερ. ἱμάτια· quo nomine facile carebimus. Cf. pag. 45.

stolidos et amentes esse demonstrabo. Atque ita eum ratum et utiliter instructum fratrem suum, domum remisit.

Jussit autem e ligno quatuor arcas effici: quarum cum duas undique auro contexisset, setidaeque cadaverum ossa in eas injecisset, aureis seris eas obfirmavit; reliquis autem duabus pice ac bitumine oblitis, pretiosisque lapidibus et exquisitis unionibus, omnique unguentaria fragrantia impletis, asperisque funibus constrictis, procures eos, a quibus ob virorum illorum occursum reprehensus fuerat, ad se accivit, ipsisque quatuor has arcas proposuit, ut quanti hæc, quantique illæ pretii essent aestimarent. Illi autem duas eas quæ inauratæ erant, maximi pretii esse asserebant; neque enim aliter fieri posse inqueiebant, quin in ipsis regię coronæ ac cingula recondita essent. Eas contra quæ pice ac bitumine oblitæ erant, viles omnino ac nullius pretii esse aiebant. Rex autem ipsis dixit: Ne me quidem fugiebat, vos hoc dicturos esse; nam sensibilibus oculis ea quæ in sensum cadunt perspicitis. Atqui non ita faciendum est; verum interioribus oculis sive pretium, sive utilitatem et fœditatem, quæ intus condita sunt, spectare oportet. Ac protinus inauratas arcas aperiri jussit. Quibus patefactis, gravis quidam ac teler odor exhalavit, atque injucundissimum spectaculum oculis obiectum est.

Ait itaque rex: Hic eorum typus est qui cum splendidis et illustribus vesibus utantur, atque ob ingentem gloriam et potentiam insolenter se efferant, intus tamen fetidis cadaveribus ac flagitiis pleni sunt. Post autem, cum eas quæ pice ac bitumine oblitæ erant, aperiri jussisset, omnes eos qui aderant, splendore atque odoris suavitate quæ in ipsis recondita erat oblectavit. Dixitque eis: Scitis cuienam rei hæc arcæ similes sint? humilibus nimirum atque abjectis illis viris, vilibusque vestibus indutis, quorum vos externum habitum inspicientes, contumeliæ ac probro mihi duxistis, quod ante eos in terram me abjecissem. Ego autem eorum dignitatem, atque animorum pulchritudinem spiritualibus oculis considerans, ex ipsorum contactu gloriam contraxi, eosque quavis corona et quavis regia purpura præstantiores existimavi. Ad hunc igitur modum pudorem ipsis iniecit, eosque in his rebus quæ in aspectum cadunt minime oberrare docuit, verum iis animum adjuungere quæ intellecta percipiuntur. Itaque ad pii et sapientis regis similitudinem ipse quoque accessisti; ut qui bona spe nixus me susceperis, quæ quidem, ut opinor, minime te fallit. Dixit autem ad eum Josaphat: Hæc omnia pulchre atque concinne dixisti. Verum illud scire avelo, quisnam sit tuus Dominus, quem tu orationis initio de illo seminatore verba fecisse dicebas.

CAP. VII. — Rursus igitur sermonem assumens

οὖν καὶ τοὺς ὑποδεμένους σου τὴν κατ' ἐμοῦ μέμψιν θάπτον ἀνοηταίνειν ἐλέγξω. Καὶ οὕτω θεραπεύσας τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ καὶ ὠφελήσας οἴκαδε ἀπέστειλεν.

Ἐκέλευσε δὲ γενέσθαι ἐκ ξύλων βαλάντια τέσσαρα. Καὶ τὰ μὲν δύο περικαλύψας πάντοθεν χρυσίῳ, καὶ ὁσὰ νεκρῶν ὀδυνώτα βαλὼν ἐν αὐτοῖς, χρυσᾶς περόναις κατασφαλισατο· τὰ δὲ ἄλλα πίσση καταχρίσας καὶ ἀσφαλτώσας, ἐπλήρωσε λίθων τιμίων καὶ μαργάρων πολυτίμων 43 καὶ πάσης μυριφικῆς εὐωδίας. Σχοινοῖς τε τριχίνοις ταῦτα περισφίγγας, ἐκάλεσε τοὺς μεμψαμένους αὐτῷ μεγιστάνας ἐπὶ τῇ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων συναντήσει, καὶ πρήθετο αὐτοῖς τὰ τέσσαρα βαλάντια, τοῦ ἀποτιμησέσθαι πόσου μὲν ταῦτα, πόσου δὲ ἐκεῖνα τιμήματός εἶσιν ἄξια. Οἱ δὲ τὰ μὲν δύο τὰ κεχρυσωμένα τιμῆς ὅτι πλείστης εἶναι διωρίζοντο. Ἐξέστη γὰρ, φησὶν, ἐν αὐτοῖς βασιλικὰ διαδῆματα καὶ ζώνας ἀποκτεῖσθαι· τὰ δὲ τῇ πίσσῃ κατακεχρισμένα καὶ τῇ ἀσφάλτῃ εὐτελοῦς τινοῦ καὶ οἰκτροῦ τιμήματος ὑπάρχει. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἔφη πρὸς αὐτούς· Οἶδα καὶ γὰρ τοιαῦτα λέγειν ὑμᾶς· τοῖς αἰσθητοῖς γὰρ ὀφθαλμοῖς τὴν αἰσθητὴν ὅψιν κατανοεῖτε· καὶ μὴν οὐχ οὕτως δεῖ ποιεῖν· ἀλλὰ τοῖς ἔνδοσιν ὁμμοῖσι τὴν ἐντὸς ἀποκειμένην χρῆν βλέπειν εἴτε τιμὴν εἴτε ἀτιμίαν. Καὶ ἐκέλευσεν ἀνοιγῆναι τὰ κεχρυσωμένα βαλάντια. Διανοιχθέντων δὲ, δεινή τις ἐπνευσε θυσιωδία καὶ ἀγέδυστάτῃ ὥρᾳ θία.

Φησὶν οὖν ὁ βασιλεὺς· Οὗτος ὁ τύπος τῶν τὰ λαμπρὰ μὲν καὶ ἐνδοξὰ ἡμψισμένων, πολλῇ δὲ δόξῃ καὶ δυναστείᾳ σοβαρευομένων, καὶ ἔσωθεν ἀποζώντων νεκρῶν καὶ πονηρῶν ἔργων. Εἶτα καὶ τὰ πεπισσωμένα καὶ κατασφαλωμένα καλεῖσας ἀνακαλυφθῆναι, πάντας εὐφρανε τοὺς παρόντας τῇ τῶν ἐν αὐτοῖς ἀποκειμένων φαίδρότητι καὶ εὐωδίᾳ. Ἐφη δὲ πρὸς αὐτούς· Οἴδατε τίνι ὁμοία ταῦτα; τοῖς ταπεινοῖς ἐκείνοις καὶ εὐτελεῖ περικειμένοις ἐνδύματα (91), ὧν ὑμεῖς τὸ ἐκτὸς ὀρῶντες 44 σχῆμα, ὕβριν ἡγήσασθε τὴν ἐμὴν κατὰ πρόσωπον αὐτῶν ἐπὶ γῆς προσκύνησιν· ἐγὼ δὲ, τοῖς νοεροῖς ὁμμοῖσι τὸ τίμιον αὐτῶν καὶ περικαλλὲς κατανοήσας τῶν ψυχῶν, ἐνεδοξάσθην μὲν τῇ τοῦτων προσφάσει, παντὸς δὲ στεφάνου καὶ πάσης βασιλικῆς ἀλουργίδος τιμιωτέρους αὐτοὺς ἡγησάμην. Οὕτως οὖν αὐτοὺς ἥσυχνε, καὶ ἐδίδασκε μὴ τοῖς φαινομένοις πλανᾶσθαι, ἀλλὰ τοῖς νοουμένοις προσέγειν. Κατ' ἐκεῖνον τοῖνον τὸν εὐσεβεῖ καὶ σοφὸν βασιλέα καὶ οὐ πεποήχας, τῇ ἀγαθῇ ἱλπίδι προσδεξάμενός με, ἧς οὐ ψευσθήσῃ, ὥς ἔγωγε οἶμαι. Εἶπε δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ Ἰωάσαφ· Ταῦτα μὲν δὴ πάντα καλῶς εἶπας καὶ εὐαρμόστως· ἀλλ' ἐκεῖνο θέλω μαθεῖν, τίς ἐστὶν ὁ σὸς Δεσπότης, ὃν κατ' ἀρχὰς τοῦ λόγου περὶ τοῦ σπορίως ἐκεῖνου εἰρηκέναι εἶπας.

ΚΕΦ. Ζ'. Αἰθὺς οὖν ἀναλαβὼν τὸν λόγον ὁ Βαρλαάμ,

(91) De περιχεῖσθαι τι notavi in Notis. mss. tom. XI, II, pp. 29 et 151. Joannes Chrys. p. 46 Cotel.: βασιλεὺς εἰ, διαδῆματι περιχεῖσαι. Puto scribendum, διάδημα περ. Displicet διάδημά τι περ. Ipse hom. in S. Lumina, p. 123, Combef.: Τὴν σάρκα εἰχὴ περιχεῖσθαι. Rursus Homm. a Matthæio editis t. I, p. 80: Τῇ χειρὶ τῇ τῶν ἀλυσιν περιχεῖσθαι· ubi editor.

εἶπεν (92)· Εἰ τὸν ἐμὸν βούλει Δεσπότην μαθεῖν, ὁ ἄνθρωπος ἔστιν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ μακάριος καὶ μόνος δυνάστης, ὁ Βασιλεὺς τῶν βασιλευμένων καὶ Κύριος τῶν κυριευόντων, ὁ μόνος ἔχων ἀθανασία, φῶς οὐκ ἔχον ἀπόσταν (93), ὁ σὺν Πατρὶ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι δοξαζόμενος. Οὐκ εἰμὶ γὰρ ἐγὼ τῶν τοῦ πολλοῦ τούτου καὶ ἀτάκτους ἀναγορευόντων θεοῦ, καὶ τὰ ἄφυστα ταῦτα καὶ κωφὰ σεβομένων εἰδῶλα· ἀλλ' ἕνα Θεὸν γινώσκω καὶ ὁμολογῶ **45** ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι δοξαζόμενον, Πατρί φημι, καὶ Υἱῷ, καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, ἐν μιᾷ δὲ φύσει καὶ οὐσίᾳ, ἐν μιᾷ δόξῃ καὶ βασιλείᾳ μὴ μερίζομένη. Οὗτος οὖν ὁ ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν εἰς Θεὸς, ἀναρχὸς τε καὶ ἀτελεύτητος, αἰώνιος τε καὶ αἰdios, ἀκτιστος, ἀτρεπτός τε καὶ ἀσώματος, ἀόρατος, ἀπερίγραπτος, ἀπερινόητος, ἀγαθὸς καὶ δίκαιος μόνος, ὁ τὰ πάντα ἐκ μὴ ὄντων ὑποστησάμενος, τὰ τε ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, πρῶτον μὲν δημιουργεῖ τὰς οὐρανίους δυνάμεις καὶ ἀόρατους, ἀναριθμητὰ τὴν πλῆθὺν αὐτὰ τε καὶ ἀσώματα, λειτουργικὰ πνεύματα τῆς τοῦ Θεοῦ μεγαλειότητος· ἔπειτα τὸν ὀρώμενον κόσμον τοῦτον, οὐρανὸν τε καὶ γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, ὅπερ καὶ φωτὶ φαιδρῶνας κατεχόσμησεν, οὐρανὸν μὲν ἥλιον καὶ σελήνην καὶ τοὺς ἀστροὺς, γῆν δὲ παντοίοις βλαστήμασι καὶ διαφόροις ζώοις, τὴν τε θάλασσαν πάλιν τῷ παμπληθεῖ τῶν νηκτῶν γένει. Ταῦτα πάντα, αὐτὸς εἶπε, καὶ ἐγενήθησαν, αὐτὸς ἐνετείλατο καὶ ἐκτίσθησαν (94). Ἐτα δημιουργεῖ τὸν ἄνθρωπον χερσὶν ἰδίαις, χοῦν μὲν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς εἰς διάπλασιν τοῦ σώματος, τὴν δὲ ψυχὴν λογικὴν καὶ νοερὰν διὰ τοῦ οὐρανοῦ ἐμπροσθέντος αὐτῷ ὁδοῦ (95), ἣτις κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ δεδημιουργησθαι γέγραπται (96)· κατ' εἰκόνα μὲν, διὰ τὸ νοερὸν καὶ αὐτεξούσιον, καθ' ὁμοίωσιν δὲ διὰ τὴν τῆς ἀρετῆς κατὰ τὸ δυνατόν **46** ὁμοίωσιν (97). Τοῦτον τὸν ἄνθρωπον αὐτεξουσίῳ καὶ ἀθανασίᾳ τιμήσας, βασιλεὺς τῶν ἐπὶ γῆς κατέστησεν ἐποικιστὴς δὲ ἐξ αὐτοῦ τὸ θῆλυ, βοηθὸν αὐτῷ κατ' αὐτόν (98). Hunc porro hominem, arbitrii libertate atque immortalitate donatum, eorum quæ in terra sunt regem constituit; atque ex ipso feminam, quæ ipsi auxilio esset, ipsi similem effecit.

Καὶ, φυτεύσας παράδεισον ἐν Ἐδέμ κατὰ ἀνατολὰς, εὐφροσύνης καὶ θυμολίας πάσης πεπληρωμένον, ἔθετο ἐν αὐτῷ τὸν ἄνθρωπον ὃν ἐπλασε, πάντων μὲν τῶν ἐκείσε θεῶν φυτῶν κελύσας ἀκωλύτως μετέχειν, ἐνδὲ δὲ μόνου θέμενος ἐντολὴν ὅπως μὴ γεύσασθαι, ὅπερ ἔϋλον τοῦ γινώσκαι καλὸν καὶ πονηρὸν κέκληται, οὕτως εἶπεν (99)· Ἡ δ' ἂν ἡμέ-

Barlaam, dixit: Si quisnam Dominus meus sit intelligere cupis, Dominus Jesus Christus est, unigenitus, inquam, ille Dei Filius, ille beatus et solus potens, ille Rex regum et Dominus dominantium, qui solus habet immortalitatem, ac lucem habet inaccessibilem, qui cum Patre et Spiritu sancto glorificatur (1 Tim. vi). Neque enim ex eorum numero sum qui multos hos et petulantes deos colunt, atque hæc animæ expertia et surda simulacra venerantur; verum unum Deum agnosco et confiteor, qui in tribus personis, hoc est Patre et Filio et Spiritu sancto, atque una natura et essentia, in una gloria et regno minime diviso glorificatur. Ille igitur in tribus personis unus Deus, principii ac finis experta (Naz., orat. 2, de Pasch.), sempiternus, increatus, immutabilis, corpore vacans, invisibilis, circumscriptione carens, animi comprehensionem fugiens, solus bonus ac justus est, qui omnia, tam quæ oculis cernuntur quam quæ oculorum obiectum fugiunt, ex nihilo in ortum produxit. Primum scilicet invisibilem ac celestium virtutum innumerabilem quamdam multitudinem a materia et corpore secretam, hoc est administratos divinæ majestatis spiritus; deinde autem mundum hunc in aspectum cadentem, hoc est cælum, ac terram, et mare; quem etiam lætissima luce coornavit, cælum nempe sole ac luna et sideribus, terram autem omnis generis stirpibus ac variis animantibus, mare denique numerosissimis piscium generibus. Hæc omnia ipse dixit, et facta sunt; ipse mandavit, et creata sunt (Psalm. cxlviii). Post autem hominem suismet manibus effingit, sumpto nimirum a terra ad corporis compositionem luto, anima autem rationis et intelligentiæ particeps per suam insufflationem ipsi tributa, quæ quidem ad Dei imaginem et similitudinem effecta esse scripta est (Gen. i): ad imaginem videlicet, propter vim intelligendi atque arbitrii libertatem; ad similitudinem autem, propter virtutis ipsius, quoad ejus fieri potest, imitationem.

Constituto in Eden ad Orientem paradiso, voluptatis omnis atque oblectamenti pleno, hominem, quem effinxerat, in ipso collocavit; sic quidem, ut divina bonitas omnia ligna quæ illic erant sine ullo impedimento eum percipere juberet; unius autem duntaxat degustatione ipsi interdicere (quod quidem lignum scientiæ boni et mali appellatum est), his

(92) Lemma metricum in A: Βαρλαάμ ὡς διὰ λέξεις δευτέρα.

(93) I Epist. ad Tim. vi. 15, 16.

(94) Psalm. cxlviii, 3.

(95) Gen. ii, 7: Καὶ ἐπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρῶτον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς.

(96) Gen. i, 26. — De verbis κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν vide t. I, p. 250; Chevræna, t. II, p. 514. Lemma in A: "Ὁρα τί τὸ κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν.

(97) Et ethnici quoque sapientes in philosophia, virtute, terrestrium fuga et odio, posuerunt τὴν τῷ Θεῷ ὁμοίωσιν. Loca vide in notis ad Marini Proclum, p. 103, 101; apud Falster. *Amant. philol.* i, 20; G. Mathiam Proleg. ad Hippocr. p. 14, n. 1; Remum not. ad Theonem. p. 135; Heindorf. ad Theonem. § 84; Viet. Cleric. ad Sentent. Plat. pag. 519.

(98) Gen. ii, 20. — Theod. Prodrum Tetrast. in Gen. pag. 4; Suvign., de Evæ formatione: Σίγῃ, Θεὸς ὁρᾷται γυναικὸς τὴν κλάσιν· imo ὁρᾷ τῆς, ut melius est in codice 2831.

(99) Gen. ii, 17.

verbis utens : Quaecunque die comederitis ex eo, a morte moriemini. Enimvero unus ex praedictis angelicis copiis, qui uni agmini praerat, cum naturalis vitii ne minimum quidem vestigium a creatore accepisset, verum boni causa procreatus fuisset, libera mentis inductione a bono in malum deflexit, atque insolentia elatus, adversus Dominum ac Deum rebellare voluit. Ac propterea ex ordine suo ac dignitate expulsus est, atque pro beata illa gloria et angelico nomine, diaboli ac Satanæ nomen consecutus est. Deus enim ipsum, et coelesti gloria indignum, praecipitem e caelo exturbavit. Cum eo porro simul avulsa et ejecta est ingens angelorum qui ipsi suberant multitudo : qui quidem mentis inductione mali effecti, ac boni loco principis sui defectionem secuti, demonum nomen, ut impostores ac circumscriptores, acceperunt.

Diabolus igitur, abjurato prorsus bono, malaque natura assumpta, invidiam adversus hominem concepit (Sap. ii), propterea quod seipsum e tanta gloria ejectum, illum autem ad tantum honorem subvectum perspiceret : eumque e beata illa vivendi ratione dejicere moliebatur. Quare serpentem imposturae suae officinam nactus, per eum feminam convensit. Cumque eam spe divinitatis adduxisset, ut interdictum lignum degustaret, per eam postea etiam Adamum (nam hoc primo homini nomen fuit) in fraudem impulit. Porro autem, ut primus homo contra divinum imperium interdictam plantam degustavit, a summo parente atque architecto e deliciarum paradiso exterminatur, atque beatæ illius et ab exitio inimicis vitæ loco in hanc (heu!) miseram vitam incidit, ac postremo morte multatur. Atque hinc vires nactus diabolus, et victoria elatus, aucto hominum genere, omne improbitatis genus ipsis in animum iniecit. Ex quo factum est ut Deus ingentem peccati impetum coercere ac reprimere volens, terræ diluvium induxerit, atque omnem animam viventem exstinxerit (Gen. vii). Cum autem unum duntaxat in illa ætate justum virum invenisset, huic cum uxore ac liberis in arca quadam servatum, solum in terra constituit. Posteaquam autem rursum homines numero augeri cœperunt, Dei oblivione capti sunt, atque ad graviores impietates proraperunt, ut qui diversis peccatis in servitutem se addiderint, atque in varia errorum genera distraxerint.

Alii enim casu ac fortuito omnia ferri, providentiæque expertia esse censuerunt; tanquam scilicet nullus Dominus sit qui ea regat ac moderetur. Alii

α φάγτε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανέσθε. Εἰς δὲ τῶν εἰρημένων ἀγγελικῶν δυνάμεων, μιᾶς στρατιᾶς πρωτοστάτης, οὐδόλως ἐν αὐτῷ παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ κακίας φυσικῆς ἐσχηκὸς ἔχνος, ἀλλ' ἐπ' ἀγαθῷ γενόμενος, αὐταξουσίῳ προαιρέσει ἐτράπη ἐκ τοῦ καλοῦ εἰς τὸ κακόν, καὶ ἐπήρθη τῇ ἀπονοίᾳ, ἀντάραι βουλευθεὶς τῷ Δεσπότη καὶ Θεῷ. Αἰδ' ἀπεβλήθη τῆς τάξεως αὐτοῦ καὶ τῆς ἀξίας, καὶ ἀντὶ τῆς μακαρίας δόξης ἐκείνης καὶ ἀγγελικῆς ὀνομασίας, διάβολος ἐκλήθη καὶ Σατανᾶς προσωνόμασται. Ἐρρύψε γὰρ αὐτὸν ὁ Θεὸς ὡς ἀνάξιον τῆς ἀνωθεν δόξης· συναπεσπᾶσθη δὲ αὐτῷ καὶ συναπεβλήθη καὶ πληθος πολλὸς τοῦ ὁπ' αὐτὸν τάγματος τῶν ἀγγέλων, οἵτινες, κακοὶ γεγονότες 47 τὴν προαίρεσιν, καί, ἀντὶ τοῦ ἀγαθοῦ τῇ ἀποστασίᾳ ἐξακολουθήσαντες· τοῦ ἀρχοντος αὐτῶν, δαίμονες ὀνομάσθησαν, ὡς κλάνοι καὶ ἀπατεῶνες.

Ἀρνησάμενος οὖν πάντῃ τὸ ἀγαθὸν ὁ διάβολος, καὶ πονηρὰν προσλαβόμενος φύσιν, φθόνον ἀνεδέξατο πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ὁρῶν αὐτὸν μὲν ἐκ τηλικαύτης ἀπορρίψεντα δόξης, ἐκείνον δὲ πρὸς τοιαύτην τιμὴν ἀναγόμενον, καὶ ἐμνηχανήσατο ἐκβαλεῖν αὐτὸν τῆς μακαρίας ἐκείνης διαγωγῆς. Τὸν ὄφιν οὖν ἐργαστήριον τῆς ἰδίας κλάνης λαβόμενος, δι' αὐτοῦ ὠμίλησε τῇ γυναικί, καὶ πείσας αὐτὴν φαγεῖν ἐκ τοῦ ἀπηγορευμένου ἐκείνου ξύλου ἐλπίδι θεώσεως, δι' αὐτῆς ἠπάτησε καὶ τὸν Ἀδὰμ, οὕτω τοῦ πρωτοπλάστου κληθέντος. Καὶ φαγὼν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος τοῦ φωτοῦ τῆς παρακοῆς, ἐξόριστος γίνεταί τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς (1) ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ, καί, ἀντὶ τῆς μακαρίας ζωῆς ἐκείνης καὶ ἀνωλήθρου διαγωγῆς, εἰς τὴν ἀθλίαν ταύτην καὶ ταλαίπωρον (φεῦ μοι!) βιοτὴν ἐμπίπτει, καὶ θάνατον τὸ τελευταῖον καταδικάζεται. Ἐντεῦθεν ἰσχυρὸς διάβολος λαβὼν καὶ τῇ νίκῃ ἐγκαυχώμενος, πληθυνθέντος τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, 48 πᾶσαν κακίαν ὁδὸν αὐτοῖς ὑπέθετο. Ὡς, ἐντεῦθεν διακρύψαι τὴν πολλὴν τῆς ἁμαρτίας φορὰν βουλόμενος, ὁ Θεὸς κατακλυσμὸν ἐπέγαγε τῇ γῇ, ἀπολέσας πᾶσαν ψυχὴν ζῶσαν· ἓνα δὲ μόνον εὐρὼν δίκαιον ἐν τῇ γενεᾷ ἐκείνῃ· τοῦτον οὖν γυναικὶ καὶ τέκνοισι ἐν κιβωτῷ τινι περισώσας, μονώτατον εἰς τὴν γῆν κατέστησεν. Ἡνίκα δὲ ἤρξατο πάλιν εἰς πλῆθος τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος χωρεῖν, ἐπελάθοντο τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς χειρὸν ἀσέβειας προέκυψαν (2), διαφόροις δουλωθέντες ἁμαρτήμασι, καὶ δεινοῖς καταφθαρέντες ἀτοπήμασι, καὶ εἰς πολυσχιδῇ (3) κλάνην διαμερισθέντες.

Οἱ μὲν γὰρ (4) αὐτομάτως φέρεσθαι τὸ πᾶν ἐνόμισαν, καὶ ἀπρονόητα ἰδογμάτισαν, ὡς μηδενὸς ἐφεστηκότες Δεσπότη· ἄλλοι εἰμαρμένην εἰσηγγή-

(1) Gen. iii, 23. Cf. t. III, p. 31, n. 2. Th. Prodromus, *Tetrast.* p. 8 : Βλέπεις τὸν Ἀδὰμ; Ναί, βλέπω καὶ δακρύνω. Ἐκβάλλεται γὰρ τῆς τρυφῆς τοῦ χωρίου. Δεὸν δὲ μισεῖν τοῦ κακοῦ τὴν αἰτίαν, ὅ δ' ἀλλ' ἐπιγνοὺς παῖδα γεννᾷ τὸν Κάιν. Suvignius, qui bene scripsit τοῦ χ. pro οὗ (et est τοῦ in cod. 2831), male conjecit ὅδ' ἀλλ', ἵνα sit sensus, *alia mala edoctus est.* Nil mutandum. Est δ' ἀλλὰ conjunctionis forma frequens in scriptoribus istis, et cujus exempla collegi ad Nicetam, p. 304. Ἐπιγνοὺς αἰτίαν, Evam scilicet, dictum est cum respectu ad Gen. iv, 1 : Ἀδὰμ δὲ ἔγνω ἔβαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ συλλαβούσα ἔτεκε τὸν Κάιν.

(2) C, εἰς χεῖρωνα πρ. ἀσέβειαν.

(3) Codd. πολυσχιδῇ. Lemma metricum in A : Ὅρα ὅθεν πῶς ἐξέφυσαν αἰρέσεις.

(4) Schol. in A : οἱ Αἰγύπτιοι· et mox, ad ἄλλοι εἰμ., οἱ Ἑλλήνες.

σαντο, τῇ γενέσει τὸ πᾶν ἐπιτρέψαντες· ἄλλοι πολλοὺς θεοὺς κακοὺς καὶ πολυπαθεῖς ἐσεδάσθησαν, τοῦ ἔχειν αὐτοὺς τῶν ἰδίων παθῶν καὶ δεινῶν πράξεων συνηγόρους, ὧν καὶ μορφώματα τυπώσαντες ἀνεστήλωσαν ξόανα κωφὰ καὶ ἀναίσθητα εἰδωλα, καὶ συγκλείσαντες ἐν ναοῖς προσεκύνησαν, λατρεύοντες τῇ κτίσει παρὰ τὸν Κτίσαντα (5), οἱ μὲν τῷ ἡλίῳ, καὶ τῇ σελήνῃ, καὶ τοῖς ἀστροῖς ἃ ἔθετο ὁ Θεὸς πρὸς τὸ φαῦσιν παρέχειν τῷ περιγίειν τούτῳ κόσμῳ (6), ἀψυχὰ τε ὄντα καὶ ἀναίσθητα, τῇ προνοίᾳ τοῦ δημιουργοῦ φωτιζόμενα, καὶ διακρατούμενα, οὐ μὴν δὲ οἰκοθέν τι **49** δυνάμενα· οἱ δὲ τῷ πυρὶ καὶ τοῖς ὕδασι καὶ τοῖς λοιποῖς στοιχείοις τῆς γῆς, ἀψύχοις καὶ ἀναίσθητοις οὖσι· καὶ οὐκ ἠσυχύνθησαν οἱ ἐμφυχοὶ καὶ λογικοὶ τὰ τοιαῦτα σέβεσθαι· ἄλλοι θηρίοις καὶ ἔρπετοῖς καὶ κτήνεσι τετραπόδοις τὸ σέβας ἀπένειμον, κτηνωδεστέρους τῶν σεβομένων ἑαυτοὺς ἀποδεικνύοντες· οἱ δὲ ἀνθρώπων τινῶν αἰσχυρῶν καὶ εὐτελῶν μορφώματα ἀνετυπώσαντο, καὶ τούτους, θεοὺς ἐκάλεσαν, καὶ τοὺς μὲν αὐτῶν ἄρβενας, τινὰς δὲ θηλείας ὠνόμασαν, οὓς ἐκείνοι αὐτοὶ ἐξέθεντο μοιχοὺς εἶναι καὶ φονεῖς, ὀργίλους, καὶ ζηλωτάς, καὶ θυμαντικούς, πατροκτόνους καὶ ἀδελφοκτόνους, κλέπτας καὶ ἄρπαγας, χυλοὺς καὶ κυλλοὺς, καὶ φαρμακοὺς, καὶ μαινομένους, καὶ τούτων τινὰς μὲν τετελευτηκότας, τινὰς δὲ κεκαραυυμένους, καὶ κομπομένους, καὶ θρηγουμένους καὶ δεδουλευκότας ἀνθρώποις, καὶ φυγάδας γενομένους, καὶ εἰς ζῶα μεταμορφωμένους ἐπὶ πονηραῖς καὶ αἰσχυραῖς μίξεσιν· Ὅθεν, λαμβάνοντες οἱ ἀνθρώποι ἀφορμὰς ἀπὸ τῶν θεῶν αὐτῶν, ἀδεῶς κατεμιαίνοντο πάσῃ ἀκαθαρσίᾳ. Καὶ δεινὴ κατεῖχε σκότῳ τὸ γένος ἡμῶν ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις, καὶ οὐκ ἦν ὁ συνίων, οὐκ ἦν ὁ ἐκζητῶν τὸν Θεόν (7)

Ἀβραὰμ δὲ τις ἐν ἐκείνῃ τῇ γενεᾷ μόνος εὐρέθη τὰς αἰσθήσεις τῆς ψυχῆς ἐρρώμενας ἔχων, ὃς τῇ θεωρίᾳ τῶν κτισμάτων ἐπέγνω τὸν δημιουργόν. Κατανόησας γὰρ οὐρανὸν καὶ γῆν καὶ θάλασσαν, ἡλίον καὶ σελήνην καὶ τὰ λοιπὰ, ἐθαύμασε τὴν ἐναρμόνιον ταύτην διακόσμησιν· ἰδὼν δὲ τὸν κόσμον καὶ τὰ ἐν αὐτῷ πάντα, οὐκ αὐτομάτως γεγενῆσθαι καὶ συντηρεῖσθαι **50** ἐνόμισεν, οὕτε μὴν τοῖς στοιχείοις τῆς γῆς ἢ τοῖς ἀψύχοις εἰδωλοῖς τὴν αἰτίαν τῆς τοιαύτης διακοσμήσεως προσανέθετο· ἀλλὰ τὸν ἀληθῆ θεὸν διὰ τούτων ἐπέγνω, καὶ αὐτὸν εἶναι δημιουργόν τοῦ παντός καὶ συνοχέα συνῆκεν. Ἀποδεξάμενος δὲ τοῦτον τῆς εὐγνωμοσύνης καὶ ὀρθῆς κρίσεως, ὁ Θεὸς ἐνεργήσεν αὐτὸν αὐτῷ, οὐ καθὼς ἔχει φύσεως (θεὸν γὰρ ἰδεῖν γεννητῇ φύσει ἀδύνατον), ἀλλ' οἰκονομικαῖς τισι θεοφανείαις, ὥς οἶδεν αὐτός· καὶ, τελειωτέραν γνῶσιν ἐνθεὶς αὐτοῦ τῇ ψυχῇ, ἐδόξεσε, καὶ οἰκεῖον ἔθετο θεράποντα, ὃς, καὶ κατὰ διαδοχὴν τοῖς ἐξ αὐτοῦ παραπέμψας τὴν εὐσέβειαν, τὸν ἀληθῆ γνωρίζειν ἐδίδαξε θεόν. Αἰὶ καὶ εἰς κληθεὶς ἄπειρον

A fatum invexerunt, natalitiusque sideribus omnia commiserunt. Alii multos deos malos, ac multis vitiosis affectionibus laborantes coluerunt, quo videlicet suarum affectionum et gravium flagitiorum defensores et patronos eos haberent. Quorum etiam formas pictura exprimentes, surdas statuas ac sensu carentia simulacra in altum erexerunt, eaque in templis inclusa coluerunt et adorarunt, servientes nimirum creaturæ potius quam Creatori. Quidam enim solem et lunam ac sidera, quæ Deus ad lucem terreno huius mundo afferendam posuit, coluerunt: quæ quidem anima et sensu carent, ac Creatoris providentia illuminantur et conservantur, non autem quidquam per se virium habent. Alii autem ignem et aquam ac reliqua terræ elementa, quibus nec anima nec B sensus inest. Neque eos qui anima et ratione præditi sunt ejusmodi rebus cultum adhibere potuit. Alii feris, et reptilibus, et pecudibus, et quadrupedibus animantibus venerationem tribuerunt: hinc scilicet sese rationis magis expertes ostendentes quam ea ipsa quæ colebant. Alii turpiam quorundam et abjectorum hominum formas depinxerunt, easque deos appellarunt, partim masculos, partim feminas: quod etiam ipsimet adulteros, et homicidas, et iracundos, et invidos, et furiosos, et parricidas, et fratricidas, et fures, et raptores, et claudos, et debiles, et C veneficos, et insanos esse tradiderunt, atque horum nonnullos mortem obiisse, nonnullos fulmine percussos fuisse, nonnullos hominibus servisse, aliqui exsules exstitisse, nonnullos vulnera accepisse, ac lamenta edidisse, atque ob improba et scdæ flagitia in animalia sese immutasse. Quo fiebat ut homines ab ipsis diis occasionem sumentes, omni impuritatis genere sese contaminarent. Ac tum horrenda quidem caligo genus nostrum tenebat; neque erat qui intelligeret, nec qui Deum requireret (Psal. xiii).

Ea autem ætate Abraham solus inventus est qui animæ sensum firmum ac valentem haberet, atque ex rerum conditarum prospectu conditorem agnosceret. Nam cum celum, ac terram, et mare, solem item et lunam ac reliqua considerasset, hujusmodi ornatum concinnitatis plenum admiratus est. Cumque mundum, et ea quæ in ipso sunt, conspexisset, non casu ac fortuito ea exstitisse atque conservari existimavit. Nec rursus terræ elementis, aut inanimis simulacris ornatus hujusmodi causam ascripsit; sed Deum verum per hæc agnovit, atque universi effectorem et conservatorem esse intellexit. Deus autem ejus probitatem animi atque candorem, rectumque judicium comprobans, seipsum ei patefecit (non quidem ut natura est, neque enim fieri potest ut creata natura Deum cernat, verum per dispensatorias quasdam Dei visiones, quemadmodum ipse novit), pleniorque sui cognitionem in ipsius animo inserens, gloria eum affecit, sibi que famulum ascivit. Qui quidem per successionem his qui ab

(5) Epist. ad Rom. i, 25: Ἐσεδάσθησαν καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν Κτίσαντα.

(6) De adjectivo περίγειος, i. III, pag. 25, n. 7; pag. 48, n. 4. — Schol. in A: οἱ Χαλδαῖοι.

(7) Epist. ad Rom. iii, 41; Psal. xiii, 2. Cf. p. 16, n. 2.

ipso promanarunt transmissa pietate, eos veri Dei cognitione instruxit. Eamque ob causam Dominus semen ipsius in infinitam multitudinem excrecere voluit, populumque sibi peculiarem appellavit (*Gen. xv; I Pet. n*); eosque Ægyptiæ gentis, ac tyranni Pharaonis servitute pressos, editis horrendis atque admirandis signis et prodigiis per Moysen et Aaronem, viros sanctos ac prophetiæ dono præditos, eduxit (*Exodi xv*). Quorum etiam opera Ægyptios, pro eo atque ipsorum improbitas merebatur, excruciauit; et Israelitas (sic enim populus ille, qui ab Abrahamo ortum duxit, vocabatur) siccis pedibus per Rubrum mare, scissis videlicet aquis, atque tum a dextra tum a sinistra muri instar effectis, trajecit. Cum autem Pharo et Ægyptii a tergo eos sequerentur, reversæ aquæ eos prorsus deleverunt. Ac postea, cum per maxima miracula divinosque prospectus, quadraginta annorum spatio populum in deserto deduceret, ac coelesti pane eum aleret, legem (quæ futurorum typus atque adumbratio erat) lapideis tabulis divinitus inscriptam dedit, eamque Moysi in monte tribuit (*Exodi xxxi*). Quæ videm ab omnibus simulacris et flagitiosis actionibus abducebat, solumque verum Deum venerari docebat. Sic igitur per ingentia miracula ipsos in bonam quamdam terram induxit, quam olim patriarchæ illi Abrahamo se ipsius semini daturum receperat. Ac longum esset commemorare quot quamque magna et admiranda et illustria atque eximia beneficia, quæ numerum omnem excedunt, in eos contulerit. Quibus omnibus id agebatur, ut ab omni nefario cultu et flagitio genus humanum abstraheret, atque in veterem statum revocaret. Nihil secius tamen adhuc natura nostra erroris libertati serviebat, ac per diaboli tyrannidem mors in homines regnum obtinebat, omnesque divina sententia condemnatos in infernum trans mittebat.

Cum igitur in ejusmodi calamitatem ac miseriam venissemus, minime nos desepit is a quo effliti atque in ortum producti fuimus; neque manuum suarum opus funditis perire sivit. Verum benigna Dei ac Patris voluntate unigenitus Filius, et Dei Verbum, qui est in sinu Patris; ille, inquam, ejusdem cum Patre ac Spiritu sancto substantiæ, ille ævo omni antiquior, ille principii expers, qui in principio erat, et apud Deum ac Patrem erat, et Deus erat, ad servos suos indulgenter se demittit; et quidem ita, ut hæc demissio nec verbis declarari, nec mente comprehendi possit. Nam cum Deus perfectus esset, perfectus homo ex Spiritu sancto et sancta Maria virgine Dei genitrice efficitur, non ex

τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἔλθεῖν ὁ Δεσπότης εὐδόκησε, καὶ λαὸν περιούσιον αὐτῷ ὀνόμασε, καὶ δουλωθέντας αὐτοὺς ἔθνει Αἰγυπτίῳ καὶ Φαραὼ τινι τυράννῳ σημείοις καὶ τέρασι φρικτοῖς καὶ ἐξαισίοις ἐξήγαγεν ἐκείθεν διὰ Μωσέως καὶ Ἀαρὼν, ἀνδρῶν ἁγίων καὶ χάριτι προφητείας δοξασθέντων· δι' ὧν καὶ τοὺς Αἰγυπτίους ἐκόλασεν ἀξίως τῆς αὐτῶν πονηρίας, καὶ τοὺς Ἰσραηλίτας (οὕτω γὰρ ὁ λαὸς ἐκεῖνος ὁ τοῦ Ἀβραάμ ἀπόγονος ἐκέκλητο) διὰ ξηρᾶς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν διήγαγε, διασχισθέντων τῶν ὁδάτων καὶ τεύχος ἐκ δεξιῶν καὶ τεύχος ἐξ εὐωνύμων γεγενημένων (8)· τοῦ δὲ Φαραὼ καὶ τῶν Αἰγυπτίων κατ' ἴχνος αὐτῶν εἰσελθόντων, ἐπαναστραφέντα τὰ ὕδατα ἀρδῆν αὐτοὺς ἀπόλωλεσαν. **51** Εἶτα θαύμασι μεγίστοις καὶ θεοφανείαις ἐπὶ χρόνοις τεσσαράκοντα διαγαγὼν τὸν λαὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ ἄρτιν οὐρανίῳ διατρέφων, νόμον δέδωκε πλεῖσι λιθίναις θεόθεν γεγραμμένον, ὅνπερ ἐνεχείρισε τῷ Μωσῇ ἐπὶ τοῦ ἔρους, τύπον ὄντα καὶ σκιαγραφίαν τῶν μελλόντων, τῶν μὲν εἰδῶλων καὶ πάντων τῶν πονηρῶν ἀπάγοντα πράξεων, μόνον δὲ διδάσκοντα τὸν ὄντως ὄντα Θεὸν σέβασθαι, καὶ τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἀντεχεσθαι. Τοιαύταις οὖν τερατουργίαις εἰσήγαγεν αὐτοὺς εἰς ἀγαθὴν τινα γῆν, ἥνπερ πάλαι τῷ πατριάρχῃ ἐκεῖνῳ Ἀβραάμ ἐπηγγεῖλατο δώσειν αὐτοῦ τῷ σπέρματι. Καὶ μακρὸν ἂν εἴη διηγήσασθαι ὅσα εἰς αὐτοὺς ἐνεδείχματο μεγάλα καὶ θαυμαστά, ἐνδοξά τε καὶ ἐξαισία, ὧν οὐκ ἐστὶν ἀριθμὸς, δι' ὧν πάντων τοῦτο ἦν τὸ σπουδαζόμενον πάσης ἀθέσμου λατρείας καὶ πράξεως τὸ τῶν ἀνθρώπων ἀποσπάσαι γένος, καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐπαναγαγεῖν κατάστασιν. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ αὐτονομίᾳ τῆς πλάνης ἰδουλοῦτο ἡ φύσις ἡμῶν, καὶ ἐβασίλευε τῶν ἀνθρώπων ὁ θάνατος, τῇ τυραννίδι τοῦ διαβόλου καὶ τῇ καταδίκῃ τοῦ ἁδου πάντας παραπεμπῶν.

Εἰς τοιαύτην οὖν συμφορὰν καὶ τάλαιπωρίαν ἐλθόντας ἡμᾶς οὐ παρείδεν ὁ πλάσας καὶ ἐκ τοῦ μητρὸς εἰς τὸ εἶναι παραγαγὼν, οὐδὲ ἀφῆκεν εἰς τέλος ἀπολέσθαι τὸ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἔργον, ἀλλ' εὐδοκία **52** τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ συνεργῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὁ μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς (9), ὁ ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, ὁ προαιώνιος, ὁ ἀναρχος, ὁ ἐν ἀρχῇ ὢν, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα ὢν, καὶ Θεὸς ὢν (10), συγκαταβαίνει τοῖς ἑαυτοῦ δούλοις συγκατάβαιν ἄρραστον καὶ ἀκατάληπτον, καὶ Θεὸς ὢν τέλειος, ἀνθρώπος τέλειος γίνεται ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς ἁγίας Παρθένου καὶ Θεοτόκου, οὐκ ἐκ σπέρματος ἀνδρὸς, ἡ θελήμα-

(8) Codd. ξηρᾶς. Exod. xiv, 21: Κύριος... ἐποίησε τὴν θάλασσαν ξηρὰν, καὶ ἐσχίσθη τὸ ὕδωρ καὶ εἰσῆλθον οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ εἰς μέσον τῆς θαλάσσης κατὰ τὸ ξηρὸν καὶ τὸ ὕδωρ αὐτῆς τεύχος ἐκ δεξιῶν καὶ τεύχος ἐξ εὐωνύμων. Th. Prodromus, Tetrast. in Exod. p. 40: Χέρσον ἀβυσσοτόκον πέδον ἥλιος ἀμφοτέρωθεν· [Ἰδὼν γὰρ ἐκάτερθε πεπηγμένον ἦν τε τεύχος] Μίμνε. Malim ἀβυσσοτόκον cum cod. 2831, quod et Bebelianæ editioni, qua nunc careo, inesse videtur, cum ex eo loco in nova *Thesauri Græci* editione allatum fuerit. Sensus est: solum abyssorum parentem velut continentem sol oberravit; quod monent ob Savignyi Latina quæ hic mala sunt. Eadem est antithesis Psal. cv, 9: Ὁδήγησεν αὐτοὺς ἐν ἀβύσσῳ ὡς ἐν ἐρήμῳ.

(9) Joan. i, 18.

(10) Joan. i, 1: Θεὸς ἦν ὁ Λόγος· οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν.

ως, ἡ συναφείας, ἐν τῇ ἀρχάντῃ μήτρᾳ τῆς Παρθένου συλλήψεως, ἀλλ' ἐκ Πνεύματος ἁγίου (11), καθὼς καὶ πρὸ τῆς συλλήψεως εἰς τῶν ἀρχαγγέλων ἀπεστάλη μηνύων τῇ Παρθένῳ τὴν ξένην σύλληψιν ἐκείνην καὶ τὸν ἀφραστον τόκον. Ἀσπρόως γὰρ συνελήφθη ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐκ Πνεύματος ἁγίου, καὶ συμπήξας ἑαυτῷ ἐν τῇ μήτρᾳ τῆς Παρθένου σάρκα ἐμψυχουμένην ψυχῇ λογικῇ τε καὶ νοερᾷ, προήλθεν ἐν μιᾷ τῇ ὑποστάσει, δύο δὲ ταῖς φύσεσι, τέλειος Θεὸς καὶ τέλειος ἄνθρωπος, ἀφθόρον τὴν παρθενίαν τῆς Τεκνοῦσης καὶ μετὰ τὸν τόκον φυλάξας, καὶ, ἐν πᾶσιν ὁμοιοπαθεῖς ἡμῖν γενόμενος χωρὶς ἁμαρτίας (12), τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἀνέλαβε καὶ τὰς νόσους ἐδάστασεν (13). Ἐπεὶ γὰρ δι' ἁμαρτίας εἰσῆλθεν ὁ θάνατος εἰς τὸν κόσμον (14), **53** εἶδε τὸν λυτροῦσθαι μέλλοντα ἀναμάρτητον εἶναι καὶ μὴ τῷ θανάτῳ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὑπεύθυνον.

Ἐπὶ τριάκοντα δὲ χρόνοις τοῖς ἀνθρώποις συναναστραφεὶς, ἐδαπτίσθη ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ ὑπὸ Ἰωάννου, ἀνδρὸς ἁγίου καὶ πάντων τῶν προφητῶν ὑπαρχομένου. Βαπτισθέντος δὲ αὐτοῦ, φωνὴ ἠνέχθη οὐρανὸν ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, λέγουσα· Οὗτός ἐστιν (15) ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα. Καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν εἰδεί περιστερᾷ κατήλθεν ἐπ' αὐτόν. Καὶ ἀποτότε ἤρξατο σημεῖα ποιεῖν μεγάλα (16) καὶ θαυμαστά, νεκροὺς ἀνιστῶν, τυφλοὺς φωτίζων, δαίμονας ἀτελαύνων, κωφοὺς καὶ κωλοὺς θεραπεύων, λεπροὺς καθαρίζων, καὶ πανταχόθεν ἀνακαίνιζων τὴν παλαιωθεῖσαν ἡμῶν φύσιν, **C** ἔργῳ τε καὶ λόγῳ παιδεύων καὶ διδάσκων τὴν τῆς ἀρετῆς ὁδόν, τῆς μὲν φοβερᾶς ἀπάγων, πρὸς δὲ τὴν ζωὴν ποδηγῶν τὴν αἰώνιον. Ὅθεν καὶ μαθητὰς ἐξελέξατο δώδεκα, οὓς καὶ ἀποστόλους ἐκάλεσε· καὶ πηρύττειν αὐτοὺς ἐπέτρεψε τὴν οὐράνιον πολιτείαν, ἣν ἔλθεν ἐπὶ τῆς γῆς ἐνδείξασθαι, καὶ οὐρανίους τοὺς ταπεινοὺς ἡμᾶς καὶ ἐπιγελοὺς τῇ αὐτοῦ οἰκονομίᾳ τελῆσαι.

Φθόνῳ δὲ τῆς θαυμαστῆς αὐτοῦ καὶ θεοπρεποῦς πολιτείας καὶ τῶν ἀπείρων θαυμάτων οἱ ἀρχιερεῖς καὶ ἀρχιεργοὶ τῶν Ἰουδαίων, ἐνθα δὴ καὶ τὰς διατριβὰς ἐποιοεῖτο, μανέντες, οἷσπερ τὰ προειρημένα θαυμαστά σημεῖα καὶ τέρατα (17) πεποιήκει, ἀμνημονήσαντες πάντων. Θανάτῳ αὐτὸν κατεδίκανον, **54** ἕνα τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἰς προδοσίαν συναρπάσαντες· καὶ, κρατήσαντες αὐτόν, τοῖς ἔθνεσιν ἐκδοτὸν τὴν ζωὴν τῶν ἀπάντων ἐποίησαντο, ἐκουσίᾳ βουλῇ ταῦτα καταδεξαμένου αὐτοῦ. Ἦλθε γὰρ δι' ἡμᾶς πάντα παθεῖν, ἵν' ἡμᾶς τῶν παθῶν ἐλευθερώσῃ. Πολλὰ δὲ εἰς αὐτὸν ἐνδείξαντες, σταυρῷ τὸ

A viri semine aut voluntate aut concubitu (*Joan.* 1), in labis omnis experte Virginis utero conceptus, sed ex Spiritu sancto, quemadmodum ante conceptionem archangelorum unus missus est, qui novam illam et admirandam conceptionem Virgini nuntiaret. Et enim Dei Filius ex Spiritu sancto sine semine conceptus est: compactaque sibi in Virginis utero carne animata anima rationis ac mentis particeps, prodit in una persona, et duabus naturis, perfectus Deus, et homo perfectus; matris virginis etiam post partum ab omni labe conservans. Atque iisdem omnino quibus nos, excepto peccato, passionibus obnoxius effectus (*Heb.* iv), infirmitates nostras suscipit, ac morbos nostros portavit (*Isa.* lxi). Quoniam enim per peccatum mors in mundum introierat (*Rom.* v), necesse erat ut qui redemptionis munere perfunderetur erat, ab omni peccato purus esset, peccatique morti minime obnoxius.

Triginta porro annis cum hominibus versatus, in Jordanis undis a Joanne viro sancto, ac prophetarum omnium prestantissimo, baptizatus est. Eoque baptizato vox ejusmodi de caelo a Deo Patre delata est: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui (*Lucæ* iii): atque Spiritus sanctus columbæ specie in ipsum descendit. Ac deinceps magna et admiranda signa efficere cepit, mortuos videlicet ad vitam revocans, cæcis lucem afferens, dæmones in fugam vertens, surdos et claudos curans, leprosos purgans, atque inveteratam naturam nostram undique renovans, operibusque erudiens, ac virtutis viam edocens, atque a corruptione abstrahens, et ad sempiternam vitam iter monstrans. Unde etiam duodecim discipulos elegit (*Matth.* xix), quos apostolos nominavit, ipsique negotium dedit ut cœlestem vitam rationem prædicarent, quam ut in terra ostenderet, ac nos humiles et terrenos per incarnationem suam cœlestes efficeret, venerat.

At vero admirandæ ipsius ac Deitati consentaneæ vitæ atque infinitorum miraculorum invidia et furor commoti Judæorum pontifices ac principes, apud quos scilicet commorabatur, et ad quorum utilitatem admiranda hujusmodi signa et prodigia perpetraret, beneficiorum omnium immemores, eum mortis multarunt, uno nimirum ex ipsis discipulis ad ipsum prodendum arrepto, comprehensumque ipsum gentilibus dediderunt, ipsum, inquam, qui omnium vita erat, ac sponte hæc suscipiebat. Hac enim de causa venit, ut nostra causa omnia perpeteretur, quo videlicet nos a vitiosis affectionibus in libertatem vindicet.

(11) *Joan.* 1, 13: Οὐ οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκὸς, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρὸς, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν.

(12) *Epist.* ad *Hebr.* iv, 15: Οὐ γὰρ ἔχομεν ἀρχιερεῖς μὴ δυνάμενον συμπάθησαι ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν, πεπειρασμένον δὲ κατὰ πάντα καθ' ὁμοιότητα, χωρὶς ἁμαρτίας.

(13) *Matth.* viii, 7.

(14) *Epist.* ad *Rom.* v, 12: Ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἀνθρώπου ἡ ἁμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε, καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος.

(15) *Matth.* iii, 17.

(16) *Matth.* xxiv, 24: Δώσουσι σημεῖα μεγάλα καὶ τέρατα.

(17) *Cf.* p. 50 et nota præc.

caret. Cum autem multa in eum suppliciorum genera exercuisent, eum ad extremum cruce condemnarunt. Atque omnia in carnis, quam ex nobis assumperat, natura pertulit: divina interim ipsius natura ab omni perpeſſione libera manente. Nam cum duplici natura præditus esset, hoc est divina, et ea quam a nobis assumpserat, humana quidem natura perpeſſa est, divinitas autem perpeſſione immunis et immortalis erat. Cruci igitur in carne affixus est innocens Dominus noster Jesus Christus. Peccatum enim non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus (Isa. LIII; Rom. v); proindeque morti obnoxius non erat. Quandoquidem, ut jam dixi, mors per peccatum in mundum introivit. Verum nostra causa carne mortem oppetiit, ut nos a mortis tyrannide redimeret. Descendit ad inferos, iisque contritis, eas quæ ab orbe condito illic inclusæ tenebantur, animas liberauit. In sepulcro conditus, tertia die resurrexit, cum scilicet mortem superasset, victoriamque nobis adversus eam donasset, atque immortalitatis largifor immortalitatem carni conciliasset, discipulis visus est, ipsisque pacem impertivit (Joan. xi; Act. i), ac per eos universo mortalium generi.

Post quadraginta autem dies in cælos ascendit, atque in Patris dextra sedet, rursumque venturus est judicare vivos et mortuos, ac reddere unicuique juxta opera sua (Psal. LXXI). Post gloriosam autem suam in cælos ascensionem, sanctissimum Spiritum ad sanctos suos discipulos in ignis specie misit; cuius instinctu peregrinis linguis loqui cœperunt, quemadmodum ipse dabat eloqui illis. Hinc igitur per ipsius gratiam in omnes gentes dispersi sunt, atque orthodoxam fidem predicaverunt, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, et docentes servare omnia Salvatoris præcepta (Math. xxviii). Ad hunc igitur modum gentes a recta via aberrantes illustrarunt, ac superstitiosum idolorum errorem de medio sustulerunt. Quamvis autem hostili cladem suam indignissime ferens, nunc quoque bellum adversus pios excitet, stultis videlicet ac stolidis

A τελευταίων κατεδίκασαν. Καὶ πάντα ὑπέμεινε τῇ φύσει τῆς σαρκὸς, ἥς ἐξ ἡμῶν ἀνελάβετο, τῆς θείας αὐτοῦ φύσεως ἀπαθoῦς μεινάσης. Δύο γὰρ φύσεων ὑπάρχων, τῆς τε θείας καὶ ἥς ἐξ ἡμῶν προσανελάβετο, ἡ μὲν ἀνθρωπιείᾳ φύσις ἔπαθεν, ἡ δὲ θεότης ἀπαθῆς διέμεινε καὶ ἀθάνατος. Ἐσταυρώθη οὖν τῇ σαρκὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὢν ἀναμάρτητος. Ἀμαρτίαν γὰρ οὐκ ἐποίησεν οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ (18), καὶ οὐχ ὑπέκειτο θανάτῳ διὰ τῆς ἀμαρτίας γὰρ, ὥς καὶ προείπον (19), ὁ θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον· ἀλλὰ δι' ἡμᾶς ἀπέθανε σαρκὶ (20), ἵν' ἡμᾶς τῆς τοῦ θανάτου λυτρώσῃται τυραννίδος. Κατήλθεν εἰς ᾄδου, καὶ τοῦτον συντρίψας, τὰς ἀπ' αἰῶνος ἐγκλεισμένας ἐκεῖσε ψυχὰς ἠλευθέρωσε (21). Τεθεὶς ἐν τάφῳ τῇ τρίτῃ B ἡμέρᾳ ἐξάνεστη, νικήσας τὸν 55 θάνατον καὶ ἡμῖν τὴν νίκην δωρησάμενος κατ' αὐτοῦ, καὶ ἀφθαρτίσας τὴν σάρκα ὁ τῆς ἀφθαρσίας πάροχος, ὥσθι τοῖς μαθηταῖς, εἰρήνην αὐτοῖς δωρούμενος (22) καὶ δι' αὐτῶν παντὶ τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων.

est, ipsisque pacem impertivit (Joan. xi; Act. i), ac

Μεθ' ἡμέρας δὲ τεσσαράκοντα εἰς οὐρανὸς ἀν-εφοίτησε, καὶ οὕτως ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς καθέσ-ται (23), ὅς καὶ μέλλει πάλιν ἔρχεσθαι κρίναι (24) ζῶντας καὶ νεκροὺς, καὶ ἀποδοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ (25). Μετὰ δὲ τὴν ἐνδοξον αὐτοῦ εἰς οὐ-ρανοὺς ἀνάληψιν, ἀπέστειλε τὸ πανάγιον Πνεῦμα ἐπὶ τοὺς ἀγίους αὐτοῦ μαθητὰς ἐν εἰσεῖ πυρὸς, καὶ C ἤρξαντο ξέναις γλώσσαις λαλεῖν, καθὼς τὸ Πνεῦμα εἰδοῦς ἀποφθέγγεσθαι (26). Ἐντεῦθεν οὖν τῇ χάριτι αὐτοῦ διεσπάρησαν εἰς πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἐκῆρυξαν τὴν ὀρθόδοξον πίστιν (27), βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διδάσκοντες τηρεῖν πάσας τὰς ἐντολάς τοῦ Σωτῆρος (28). Ἐφώτισαν οὖν τὰ ἔθνη τὰ πει-πλανημένα, καὶ τὴν δεισιδαίμονα πλάνην τῶν εἰδώ-λων καθήργησαν. Κἂν μὴ φέρων ὁ ἐχθρὸς τὴν ἤτταν πολέμους καὶ νῦν καθ' ἡμῶν τῶν πιστῶν ἐγείρῃ (29),

(18) Petr. I Epist. II, 22. Cf. Isa. LIII, 9.

(19) Pag. 52.

(20) Scripsit Petrus, I Epist. IV, 1: Χριστοῦ οὖν παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν σαρκὶ. Quo de loco disserens Severus in *Anecd. Græc.* Wolfii t. IV, p. 80: Προδήλως δείκνυσιν διὰ τοῦ προσδιορίσασθαι καὶ εἰπεῖν «σαρκὶ», ὡς ὁ αὐτὸς ἀπαθῆς ὑπῆρχε θεότητα. Rursus, p. 82: Τοῦτο γὰρ οὐ κατὰ τὴν τῶν δοκητῶν ψυχολογίαν δια-ευγνόντος ἐστίν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἓνα καὶ ἀδιάτμητον εἰδότες τὸν ἀτρέπτως σαρκωθέντα Λόγον μονογενῆ. Eisi non absurdum sit ψυχολογίαν, cum Phaniasmatarum suum de putativa Christi carne dogma multis de anima sophismatis vindicare debuerint, melius tamen hic fore ψυχολογίαν opinor.

(21) Cf. Cyrill. Catech. IV, 27.

(22) Joan. XI, 21.

(23) Pag. 4, n. 4.

(24) II Epist. ad Tim. IV, 1; I Petr. IV, 5.

(25) Math. XVI, 27: Καὶ τότε ἀποδοῖσι ἑκάστῳ κατὰ τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ. Apoc. XXII, 12: Ἰδοὺ, ἔρχομαι ταχὺ, καὶ ὁ μισθός μου μετ' ἐμοῦ, ἀποδοῦναι ἑκάστῳ ὡς τὸ ἔργον αὐτοῦ ἔσται.

(26) Act. apost. II, 3, 4.

(27) Billius, non curans verbum verbo reddere: «et prescherent la foy catholique.» Præverat Billyo Trapezuntiana versio.

(28) Math. XXVIII, 19, 20.

(29) C. ἐγείρει. A prius ἐγείρη, dein e prava correctione ἐγείρει. Sic Reiskius in Libanio, t. IV, p. 58, cum reperisset Morellianam lectionem, εἰ δὲ ἐφ' ὧν τὸ αὐτὸ συμβαίνει, e suo dedit, solace corrigens, συμβαίνει. Et in cod. 3017 est συμβαίνει, qui et totam sententiam sic exhibet, idque multo melius: Εἰ δὲ ὑφ' ἡμῶν τὸ αὐτὸ συμβαίνει, τίς ὧν ἔσται πόρος; Dion Chrys. orat. 44, p. 197: Ὅταν δὲ δῇ καὶ πρόθυ-μον οὕτως καὶ ἀγαθὴν ἔχει τις πατρίδα, πῶς οὐ χρὴ πάντα τὰλλα περὶ ἐλαττονος ποιέσθαι ταύτης; Lego, ἔχη. Iohannis Bibl. § 259: Ἐρώτησις ποῦ καὶ παρὰληψις καὶ ἕτερα τοιαῦτα ἐνεῖσιν αὐτοῦ τοῖς λόγοις. Red-

παίθων τοὺς 56 ἄφρονας καὶ ἀσυνέτους ἐτι τῆς εἰ-
δωλοατρείας ἀντέχεσθαι, ἀλλ' ἀσθενὴς ἡ δύναμις
αὐτοῦ γέγονε, καὶ αἱ ῥομφαλαὶ αὐτοῦ εἰς τέλος ἐξ-
έλιπον (30) τῇ τοῦ Χριστοῦ δυνάμει. Ἰδοὺ σοὶ τὸν
ἐμὸν δεσπότην, καὶ Θεὸν καὶ Σωτῆρα, δι' ὀλίγων
ἐγνώρισα ῥημάτων· τελευτέρον δὲ γνωρίσεις, εἰ
τὴν χάριν αὐτοῦ δέξῃ ἐν τῇ ψυχῇ σου καὶ δοῦλος αὐ-
τοῦ καταξιώθῃς γενέσθαι.

ΚΕΦ. Η'. Τοῦτων ὡς ἤκουσε τῶν ῥημάτων ὁ τοῦ
βασιλέως υἱός, φῶς αὐτοῦ περιέστραψε τὴν ψυ-
χὴν (31)· καὶ ἐξαναστὰς τοῦ θρόνου ἐκ περιχαρείας,
καὶ περιπλακεὶς τῷ Βαρλαάμ, ἔφη· Τάχα οὗτός ἐστιν,
ὡς ἐγὼ εἰκάω, τιμωτάτε τῶν ἀνθρώπων, ὁ λίθος
ἐκεῖνος ὁ ἀτίμητος, ὃν ἐν μυστηρίῳ εἰκότως κατέχεις,
μὴ παντὶ τῷ βουλομένῳ τοῦτον δεικνύων, ἀλλ' οἷς
ἐρρῶνται 57 τὰ τῆς ψυχῆς αἰσθητήρια. Ἰδοὺ γάρ,
ὡς ταῦτα τὰ ῥήματα ἐδεξάμην ταῖς ἰσχαῖς, φῶς γλυ-
κύτατον εἰσέδω μου τῇ καρδίᾳ, καὶ τὸ βαρὺ ἐκεῖνο τῆς
λύπης κάλυμμα, τὸ πολὺν ἥδη χρόνον περιειμένον
τῇ καρδίᾳ μου, θάπτον περιήρθη (32). Εἰ οὖν καλῶς
εἰκάω, ἀναγγεῖλόν μοι· εἰ δὲ καὶ κρεῖττόν τι τῶν
εἰρημένων γνωσκεις, μὴ ἀναβάλλου ἐξ αὐτῆς φανε-
ρῶσαι μοι.

Αὐθις οὖν ὁ Βαρλαάμ ἀπεκρίνατο· Ναὶ μὴν, κύριέ
μου καὶ βασιλεῦ, τοῦτό ἐστι τὸ μέγα μυστήριον τὸ
ἀποκεκρυμμένον ἀπὸ τῶν αἰώνων καὶ ἀπὸ τῶν
γενεῶν, ἐπ' ἰσχατῶν δὲ τῶν χρόνων φανερωθὲν
τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων (33), οὗ τὴν φανέρωσιν
πάσαι τῇ τοῦ Θεοῦ Πνεύματος χάριτι προήγγειλαν
πολλοὶ προφῆται καὶ δίκαιοι, πολυμερῶς καὶ πο-
λυτρόπως (34) μυηθέντες· καὶ μεγαλοφῶνως κατ-
αγγεῖλαντες, καὶ πάντες τὴν ἐσομένην σωτηρίαν
προσρῶντες, ἐπόθουν θεάσασθαι ταύτην, καὶ οὐκ
ἐθεάσαντο (35)· ἀλλ' ἰσχατὴ γενεὰ αὕτη ἠξιώθη τὸ
μυστήριον δέξασθαι. Ὁ πιστεύσας οὖν καὶ βαπτισθεὶς
σωθήσεται, ὁ δὲ ἀπιστήσας κατακριθήσεται (36).

Ὁ δὲ Ἰωάσαφ ἔφη· Πάντα τὰ εἰρημένα σοὶ
ἀνεκδοκίμως πιστεύω, καὶ ὃν καταγγέλλεις δοξάζω
Θεόν. 58 Μόνον ἀπλανῶς μοι ταῦτα σαφήνισον, καὶ
τί με δεῖ ποιεῖν ἀκριβῶς διδάξω· ἀλλὰ καὶ τὸ βά-
πτισμα τί ἐστίν, ὃ τοὺς πιστεύοντας δέξασθαι ἔφης,
κατ' ἀκολουθίαν αὐτῷ πάντα μοι γνῶρισον (37).

A persuadens ut idolorum cultum adhuc retineant, im-
becilla tamen ipsius vis effecta est, atque ipsius
frangere per Christi potentiam in finem defecerunt.
En tibi Dominum meum ac Deum et salutis auctorem
paucis verbis declaravi; plenius autem eum cogno-
sces, si ipsius gratiam in anima tua acceperis,
divinoque beneficio tibi contigerit ut ipsius servus
fias.

CAP. VIII. — Hæc verba ut regis filius audit, ipsius animus lumine perstritus est, ac præ lætitia e solio suo exurgens, Barlaamque complectens, dixit: Fortasse, nisi me conjectura fallit, vir præstantissime, hic est inestimabilis ille lapis quem non abs re occultum tenes, nec cuilibet promiscue ostendis, verum iis demum qui sanis ac firmis animi sensibus præditi sunt. Ecce enim ut hæc verba auribus excepi, suavissima lux pectus meum subit, et grave illud mœroris velamen, quod jam pridem animo meo undique incumbēbat, statim sublatum est. Si igitur recte conjicio, fac, quæso, sciam. Sin autem aliquid his quæ abs te commemorata sunt præstantius nosti, ne cunctis id mihi rursus aperire.

Rursum igitur respondit Barlaam: Ita sane, mi domine ac rex, hoc est illud magnum mysterium, quod absconditum est a sæculis et generationibus, in extremis autem temporibus hominum generi patefactum (Coloss. i). Cujus declarationem olim per Spiritus divini gratiam multi prophetae ac justi viri prædixerunt, multifariam multisque modis edocti (Hebr. xi), atque alta voce annuntiantes. Cumque salutem omnino futuram prospicerent, ejusque cernendæ cupiditate tenerentur, non tamen eam perspexerunt; verum ultima hæc generatio divino beneficio salutis auctorem suscepit. Quamobrem qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit (Marc. xvi).

Dixit autem Josaphat: Omnia ea quæ abs te dicta sunt sine ulla dubitatione credo, eumque quem annuntias Deum gloria afficio. Hoc unum peto, ut sine ullo errore cuncta mihi declares, quidque mihi faciendum sit exacte doceas. Atque etiam quidnam baptismus sit quem ab iis qui fide præditi sunt accipi-
ais, deinceps fac intelligam.

ditum fuit παράκλησις latina voce responsio; sed lego παράλειψις; ut est in cod. 2067, et verto. *praeteritio*. Nullus dubito quin recte se habeat iste locus in nupera, qua nondum uti potui, Bekkeri editione. Libanius rursus, t. IV, p. 191: Ἐρωτᾷς τὴν συμφορὰν, εἰ τίς ἐστι; cod. 3017 bene ἦτις, quod malebat Reiskius. Idem pag. 671, 3: μηδὲν ἡδικεῖσθαι νομίζειν· imo ἡδικῆσθαι.

(30) Psal. ix, 6: Τοῦ ἐχθροῦ ἐξέλιπον αἱ ῥομφαλαὶ εἰς τέλος.

(31) A, τῇ ψυχῇ, mala syntaxi. Act. Ap. ix, 5: περιέστραφεν αὐτὸν φῶς. Sic περιλάμπειν et similia. Aesculapius ad Ammonem p. 91, post Poemandrum: Αὕτη ἡ ὄψις λαμπρότατα ἠ' οὐλάμπει πάντα τὸν κόσμον τὸν ὑπερκειμένον· μέσος γάρ ἴσθρεται σιφανηφορῶν τὸν κόσμον. Plenius codex 1220: τὸν ὑπερκειμένον καὶ ὑποκειμένον.

(32) Est imitatio locutionis Paulinae: confer pag. 6, n. 12. Non facile feram Josaphatum nondum conversum, et qui de Paulo ne fando quidem audiverat, suam orationem talibus ornare flosculis.

(33) Epist. ad Coloss. i, 26: Τὸ μυστήριον τὸ ἀποκεκρυμμένον ἀπὸ τῶν αἰώνων καὶ ἀπὸ τῶν γενεῶν, νυνὶ δὲ ἐφανερώθη τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ.

(34) Epist. ad Hebr. i, 1: Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάσαι ὁ Θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς προφῆταις.

(35) Luc. x, 24: Λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι πολλοὶ προφῆται καὶ βασιλεῖς ἠθέλησαν ἰδεῖν & ὑμεῖς βλέπετε, καὶ οὐκ εἰδόν.

(36) Marc. xvi, 16.

(37) Forsan καὶ κατ' ἀκολ. — C, κατ' ἀκολ. γνῶρισον.

Ille autem ad eum respondit: Sanctæ hujus et incontaminatæ Christianorum fidei velut radix ac certum fundamentum divini baptismi gratia est, ut quæ omnia a nativitate contracta peccata expiet, atque ea inquinamenta quæ ex vitio conflata sunt prorsus expurget. Sic enim Salvator mandavit, ut per aquam ac Spiritum regeneremur, atque ad veterem dignitatem redeamus: per orationem videlicet ac salutarem invocationem, ad aquam accedente Spiritu sancto. Baptizamus igitur juxta Salvatoris sermonem in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti (*Matth. xxviii*). Atque ita Spiritus gratia in ejus qui baptizatur anima immoratur, eam illustrans, ac divinam reddens, atque imaginem illam ac similitudinem Dei, ad quam condita est, ipsi instaurans. Ac deinceps, veteribus omnibus vitii operibus abjectis, novæ vitæ cum Deo pactum inimus (*Naz., orat. de sanct. Baptism.*), ac puriorem vivendi rationem auspicamur: quo nimirum etiam cohæredes eorum efficiamur qui ad immortalitatem regenerati sunt, ac sempiternam salutem consecuti sunt. Citra baptismum autem fieri non potest ut quisquam bonam spem consequatur, quolibet etiam pios omnes pietate antecelluerit. Sic enim Deus Verbum, qui, ut generi nostro salutem afferret, humanitatem suscepit, dixit: Amen dico vobis, nisi quis regeneratus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non intrabit in regnum cælorum (*Joan. iii*). Quamobrem ante omnia te rogo, ut animo fidem accipias, ac statim ardentissimo quodam desiderio ad baptismum accedas, nec ullam omnino moram adhibeas. Periculosa siquidem est dilatio, propterea quod præstitutus morti dies incertus est. Josaphat autem ad ipsum dixit: Et quenam bona illa spes est, cujus fieri posse negasti ut quisquam citra baptismum compos fiat? Quidnam etiam illud est, quod cælorum regnum appellas? Undenam item Dei humanitate induti verba audivisti? Quinam rursus est incertus morti præstitutus dies, de quo ingens sollicitudo pectus meum subiens, mœroribus ac doloribus carnes meas conficit, atque adeo ipsum osium robur exest? Denique utrum morientes in nihilum dilabimur, an contra post præsentem pergrinationem alia vita superest: hæc et his consentanea ex te scire avebam.

Barlaam hujusmodi responsum his verbis dedit: D Bona ea spes, de qua locutus sum, regni cælestis est. Ea autem est ejusmodi, ut nulla omnino humana

A. Ἐκεῖνος δὲ πρὸς αὐτὸν ἀπεκρίνατο (38). Τῆς ἀγίας ταύτης καὶ ἀμωμήτου τῶν Χριστιανῶν πίστεως ῥίζα ὥσπερ καὶ ἀσφαλὴς ὑποβάθρα ἡ τοῦ θεοῦ βαπτίσματος ὑπάρχει χάρις, πάντων τῶν ἀπὸ γενέσεως ἁμαρτημάτων καθαρσιν ἔχουσα, καὶ παντελῇ ῥύψιν τῶν ἀπὸ κακίας ἐπιδεικνύμενων μολυσμάτων. Οὕτω γὰρ ὁ Σωτὴρ ἐντετατατο δι' ὕδατος ἀναγεννᾶσθαι καὶ Πνεύματος (39), καὶ εἰς τὸ ἀρχαῖον ἐπανάγεσθαι ἀζῖωμα, δι' ἐντεύξεως δηλαδὴ καὶ τῆς σωτηρίου ἐπικλησεως, ἐπιφοιτῶντος τῷ ὕδατι τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Βαπτίζομεθα τοίνυν, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου (40), εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· καὶ οὕτως ἐνοικεῖ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἡ χάρις τῇ τοῦ βαπτισθέντος ψυχῇ, λαμβρύνουσα αὐτὴν καὶ θεοειδῆ ἀπεργαζομένη, καὶ τὸ κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν (41) αὐτῇ ἀνακαινίζουσα· καὶ λοιπὸν πάντα τὰ παλαιὰ τῆς κακίας ἔργα ἀπορρίψαντες, συνθήκην πρὸς θεὸν δευτέρου βίου καὶ ἀρχὴν καθαρωτέρας πολιτείας ποιούμεθα, ὥς ἂν καὶ συγκληρονόμοι ἐσόμεθα (42) τῶν πρὸς ἀφθαρσίαν ἀναγεννηθέντων καὶ τῆς αἰωνίου σωτηρίας ἐπιλαδομένων. Χωρὶς δὲ βαπτίσματος οὐκ ἔστι τῆς ἀγαθῆς ἐλπίδος ἐκείνης ἐπιτυχεῖν, 59 κὰν πάντων τῶν εὐσεβῶν εὐσεβέστερός τις γένηται. Οὕτω γὰρ ὁ ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ γένους ἡμῶν ἐνανθρωπήσας Θεὸς Λόγος εἶπεν (43). Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ ἀναγεννηθῇ δι' ὕδατος καὶ Πνεύματος, οὐ μὴ εἰσέλθῃτε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Διὸ πρὸ πάντων ἀξίω σε τῇ μὲν ψυχῇ δέξασθαι τὴν πίστιν, προσελθεῖν δὲ εὐθὺς καὶ τῷ βαπτίσματι πόθῳ θερμοτάτῃ καὶ μεθόδῳ πρὸς τοῦτο ἀναβάλλεσθαι· ἐπικινδύνουν (44) γὰρ ἡ ἀναβολή, διὰ τὸ ἀδύνατον εἶναι τοῦ θανάτου τὴν προδεσμίαν. Ὁ δὲ Ἰωάννης πρὸς αὐτὸν εἶπε (45). Καὶ τις ἡ ἀγαθὴ ἐλπίς ἐκείνη, ἥς ἔφησ' χωρὶς βαπτίσματος μὴ ἐπιτυγχάνειν; τίς δὲ ἐστὶν ἥνπερ βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἀποκαλεῖς; πόθεν δὲ τὰ τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Θεοῦ ῥήματα οὐ ἀκήκοας; τίς δὲ ἡ τοῦ θανάτου ἀδύνατος προδεσμία, περὶ ἥς μέριμνα πολλή, τῇ καρδίᾳ μου ἐνσκήψασα, ἐν λύπαις καὶ ὀδύναϊς θάπηναι μου τὰς σάρκας, καὶ αὐτῶν δὴ τῶν ὀστέων καθάπτεται, καὶ εἰ τεθνησόμενοι εἰς τὸ μὴ ὄν διαλυθῶμεν οἱ ἄνθρωποι, ἡ ἐστὶν ἄλλη τις βιοτὴ μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἐκδημίαν; Ταῦτα καὶ τοῖς ἐπόμενα μαθεῖν ἐπεθύμουν.

60 Ὁ δὲ Βαρλαάμ τοιαύτας τοῖς ἐδίδου τὰς ἀποκρίσεις (46). Ἡ μὲν ἀγαθὴ ἐλπίς, ἣν εἶρηκα, τῆς βασιλείας ἐστὶ τῶν οὐρανῶν· αὕτη δὲ γλῶσση

(38) Lemma metricum in A: Τρίτην Βαρλαάμ διέλεξιν νῦν βλέπε.

(39) Cf. Joan. iii, 5.

(40) Cf. Matth. xxviii, 19.

(41) Conf. p. 45, n. 3.

(42) C, ἐσόμεθα, et sic A e correctione. Fluctuat oratio inter solœcismum et barbarismum.

(43) Joan. iii, 3: Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω σοι· ἐὰν μὴ τις γεννηθῇ ἄνωθεν, οὐ δύναται ἰδεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.

(44) C, ἐπικινδύνους. In talibus varietatibus neutrum plerumque præferendum. Cf. t. I, pag. 49, n. 5; Notit. mss. t. XI, 11, p. 89; notula ad Plutonium 205, t. IV, pag. 264. Charito iii, 2: Εὐκαταφρόνητόν ἐστι γυνὴ μόνῃ καὶ ἐνῇ. Ibi qui proposuit εὐκαταφρόνητος, vir d. conjecturam fecit εὐκαταφρόνητον. Photius, epist. i, § 35: Ταχυλογία γὰρ ἐν μὲν ἀγωνιστικαῖς διαλέξεσι καὶ ἀμύλλαις εὐκαταφρόνητον ἴσως. Menander Agriocola: Εὐκαταφρόνητόν ἐστι, Γοργία, πένης. Plene Lucianus D. M. xiv, 3: οἱ Ἰνδῶν ἐλέφαντες οὐκ εὐκαταφρόνητόν τι ἔργον.

(45) Lemma metricum in A: Ζητήματα πάμπολλα τοῦ Ἰωάννου.

(46) Lemma metricum in A: Καὶ τὴν τετάρτην διδασκὴν ἐνταῦθα ὄρα.

βροτεία τὸ παράπαν ὑπάρχει ἀνέκφραστος· φησὶ Ἀ
 γὰρ ἡ Γραφή (47)· Ἄ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὐς
 οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ
 ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. Ὅταν δὲ
 ἀξιωθῶμεν, τὸ παχὺ τοῦτο ἀποθέμενοι σαρκίον, τῆς
 μακαριότητος ἐκείνης ἐπιτυχεῖν, τότε αὐτὸς, κατ-
 αξίως αἱμᾶς μὴ διαμαρτεῖν τῆς ἐλπίδος, διδάξει καὶ
 γνωρίει τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων τὴν πάντα νοῦν ὑπερ-
 ἔχουσαν δόξαν, τὸ ἀφραστον φῶς, τὴν μὴ διακοπτο-
 μένην ζωὴν (48), τὴν μετὰ ἀγγέλων διαγωγὴν.
 Εἰ γὰρ ἀξιωθῶμεν Θεῷ συγγενέσθαι καθ' ὅσον ἐφ-
 ἰκτὸν ἀνθρωπίνῃ φύσει, πάντα εἰσόμεθα παρ' αὐτοῦ
 ἃ νῦν οὐκ ἴσμεν. Τοῦτο γὰρ ἐγὼ, ἐκ τῆς τῶν θεο-
 πνεύτων Γραφῶν μεμνημένος διδαχῆς, πάντων μά-
 λιττα βασιλείαν οὐρανῶν (49) τίθεμαι, τὸ πλησίον
 γενέσθαι τῇ θεωρίᾳ τῆς ἁγίας καὶ ζωαρχικῆς Τριά-
 δος, καὶ τῷ ἀπροσώτῳ φωτὶ (50) αὐτῆς ἐλλαμπή-
 ναι, τρανότερόν (51) **61** τε καὶ καθαρώτερον (52)
 καὶ ἀνακαλυμμένον προσώπῳ τὴν ἀρόχτην αὐτῆς
 δόξαν κατοπτρίζεσθαι (53). Εἰ δὲ μὴ δυνατόν τὴν
 δόξαν ἐκείνην καὶ τὸ φῶς καὶ τὰ ἀπόρρητα ἀγαθὰ
 παραστήσαι λόγῳ, θαυμαστόν οὐδὲν· οὐκ ἂν γὰρ
 ἦσαν μεγάλα καὶ ἐξαιρετά, εἰ γε ἡμῖν, τοῖς ἐπιγίνοις
 καὶ φθορτοῖς καὶ τὸ βαρὺ τοῦτο καὶ ἐμπαθὲς σαρ-
 κίον περικειμένοις, τῷ λογισμῷ τε καταλαμβάνοντο
 καὶ τῷ λόγῳ παριστάντο. Οὕτω μὲν οὖν διὰ περὶ
 τούτων εἰδὼς τῇ πίστει μόνῃ, δέχου ἀνευδοκίστως
 μηδὲν πεπλασμένον ἔχειν, καὶ δι' ἔργων ἀγαθῶν
 ἐπιείχῃ τῆς ἀθανάτου βασιλείας ἐκείνης ἐπιλα-
 βέσθαι, ἥσπερ ὅταν ἐπιτύχῃς, μαθήσῃ τὸ τέλειον.

Περὶ ὧν δὲ ἠρώτησας, πῶς ἡμεῖς τοὺς λόγους τοῦ
 σαρκωθέντος Θεοῦ ἀκηκόαμεν, διὰ τῶν ἱερῶν Εὐαγ-
 γελίων ἴσθαι πάντα τὰ τῆς θεανόρικης οἰκονομίας
 ἡμᾶς μεμαθηκέναι. Οὕτω γὰρ ἡ ἁγία δέλτος ἐκείνη
 κέκληται, ὡς ἅτε ἀθανάσιαν καὶ ἀφθοράσιαν καὶ ζωὴν
 αἰώνιον καὶ ἁμαρτιῶν ἄφρονιν καὶ βασιλείαν οὐρανῶν
 τοῖς θνητοῖς ἡμῖν καὶ φθορτοῖς καὶ ἐπιγίνοις εὐαγ-
 γελιζομένη· **62** ἥνπερ γεγράψαν οἱ αὐτόπται (54)
 καὶ ὑπερέται τοῦ Λόγου, οὓς ἀνωτέρω εἶρηκα, ὅτι
 μαθητὰς καὶ ἀποστόλους ὁ Σωτὴρ ἡμῶν Χριστὸς
 ἐξελέξατο καὶ παρέδωκεν ἡμῖν ἐγγράφως, μετὰ

lingua explicari possit. Ait enim Scriptura: Quæ
 oculus non vidit, et auris non audivit, et in cor ho-
 minis non ascenderunt, præparavi Deus diligentibus
 se (Isa. lxiiv; I Cor. ii). Cum autem abjecta hac
 crassa carne, beatitudinem illam divino beneficio
 consecui fuimus, tum ille, cujus beneficio spes
 nostra nos minime sefellere, nos docebit, efficietque
 ut bonorum illorum gloriam, omnem mentis captum
 superantem, lucem illam quæ nulla oratione expri-
 mi potest, vitam illam quæ morte non interrumpitur,
 ac denique illam cum angelis vitæ consuetudinem
 cognoscamus. Nam si hoc divinitus consequamur, ut
 cum Deo, quantum humanæ naturæ fas est, consue-
 tudinem habeamus, omnia ea quæ nunc nobis ignota
 sunt ab eo sciemus. Hoc enim, Scripturis divinitus
 inspiratis edoctus, omnium maxime cælorum re-
 gnum esse ducō, nempe ad sanctæ, et quæ vitæ
 initium dedit, Trinitatis contemplationem accedere,
 atque incomparabili ipsius lumine purius illustrari,
 ac revelata facie (II Cor. iii) ipsius gloriam omnem
 verborum facultatem superantem contueri. Nec verò
 mirandum est, gloriam illam ac lucem et arcana
 bona nullis verbis declarari posse; neque enim am-
 pla et eximia essent, si nos terreni et mortales, ac
 gravem hanc et affectionibus obnoxiam carnem ge-
 stantes, ea tum cognitione percipere, tum verbis
 exprimere possemus. Quæ cum explorata tibi sint,
 ea fide sola citra ullam dubitationem accipe, atque
 ab omni fictione abhorre; illudque stude, ut per
 bona opera immortalẽ illam gloriam arripias.
 Quæ cum tibi potiri contigerit, perfectius hæc
 cognosces.

Quod autem ex me quæsitum, quoniam
 modo nos incarnati Dei verba audierimus, hoc
 habeto, nos per sacrosancta Evangelia ea quæ ad
 theandricam, hoc est Dei cum homine conjuncti,
 dispensationem pertinent, didicisse. Nam ita sanctus
 ille liber appellatur, ut qui immortalitatem et statu-
 tum a corruptione alienum, et sempiternam vitam,
 et peccatorum remissionem, et cælorum regnum,
 nobis qui mortales interituique obnoxii ac terreni
 sumus, fauste annuntiet. Quem quidem scripserunt
 qui spectatores ac ministri Verbi fuerunt. De quibus

(47) I Epist. ad Cor. ii, 9.

(48) Basil. in Psal. cxxiii, 13: Τὴν δυνάμιν ζωῆς, τὴν θανάτῳ μὴ διακοπτομένην.

(49) Lemma metricum in A: Ὅρα δὲ καὶ τίς οὐρανῶν βασιλεῖα. Definitionem regni cælorum videsis
 supra t. i, p. 415; quam reperies et in Evagrii Capitibus, t. III Monum. Cotel. p. 70. Koppii ea de re
 sententiam examini critico subiecit vir d. in Voborthii Biblioth. philol. t. I, p. 65. Exstat Chr. Raabii de
 regno Dei oratio.

(50) Conf. locus Pauli supra p. 44, n. 2.

(51) C, e correctione, τρανότερον. Moschopolus, Π. σγ. pag. 71, τρανότερος τρανότατος scribi jubet, cum
 sit τρανός penultima longa: cf. t. II, xiii, 2. Philo, De spec. legg. pag. 792: Τὰ φύσει ἔργα τρανωτέρας
 φαντασίας αὐγάσεται. Repono τρανωτέρας, quod an legatur in Mangeyana querere nunc non viciat.
 Exemplis quæ apposuit Moschopolus formæ ὀτερος, poterit, ante αὐλότερος αὐλότατος (imo αὐλότερος αὐ-
 λότατος), addi e codice 2599, γριφότερος γριφότατος. In Constantini libro De ceremon. pag. 259 B, ισχυ-
 ρώτατοι relinquere non debuit Reiskius, e cujus nota patet vocis ισχυρός quantitatem quæ sit ignorasse
 virum circa talia negligentem, cætera egregium.

(52) Sequitur Gregorium Naz. or. xv, p. 250: Τοὺς μὲν τὸ ἀφραστον φῶς διαδέχεται καὶ ἡ τῆς ἁγίας
 καὶ βασιλικῆς θεωρίας Τριάδος, ἐλλαμπούσης τρανωτέρον (leg. τρανότερον) τε καὶ καθαρώτερον καὶ ὅλης ὅλης
 νοὶ μινυμένης, ἣν δὲ καὶ μόνῃν μάλιστα βασιλείαν οὐρανῶν τίθεται.

(53) II Epist. ad Cor. iii, 18: Ἡμεῖς δὲ ἀνακαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν Κυρίου κατοπτρίζομενοι.

(54) Luc. i, 2. Cf. p. 69, n. 5.

superius dixi, quod Salvator noster Christus discipulos et apostolos elegerit. Qui quidem nobis post gloriosam Dei in caelos ascensionem, ipsis in terra vitae rationem, et doctrinam ac miracula, quantum ab hominibus praestari poterat, litterarum monumentis mandarunt. Sic etenim in extrema libri sui parte eximius ille inter divinos evangelistas dixit: Sunt et alia multa, quae fecit Jesus, quae si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum eos qui scribendi sunt capere posse libros (Joan. xxi).

In hoc igitur divino Evangelio, tum incarnationis, tum declarationis, tum miraculorum, tum praeciptorum ipsius historia, Dei spiritu exarata continetur. Ac deinde supplicii illius ab omni labe remoti, quod Dominus nostra causa subiit, sanctaeque triduo post resurrectionis, atque in caelos ascensionis, ac denique illustris ac metuendi ipsius secundi adventus mentio habetur. Rursum enim Dei Filium cum gloria, omni sermone praestantiori atque ingenti caelestis militiae multitudine in terram venturus est, ut de mortalium genere sententiam ferat, atque unicuique pro eo ac gessit, rependat (Lucæ xxi). Etenim cum Deus hominem ab initio efflaxisset (quemadmodum etiam jam tibi exposui) insufflavit in eum spiraculum vitae (Gen. ii), quae quidem anima rationis atque intelligentiae particeps appellatur. Quoniam autem morte damnati sumus, omnibus nobis mori necesse est; nec fieri potest ut hic calix hominem ullum praetereat. Nihil autem est aliud mors quam animi a corpore disjunctio. Ac quidem illud corpus, quod e terra effectum est, posteaquam ab animo sejunctum est, in terram, ex qua sumptum fuerat, revertitur, ac corruptum dissolvitur (Gen. iii; Ecclesi. iii). Anima autem immortalis cum sit, eo proficiscitur quo summas ille effector imperat, vel, ut rectius loquar, quemadmodum ipsa sibi, cum adhuc in carne versaretur, hospitium praeparavit. Ut enim quisque vitae munere hic functus fuerit, illic recepturus est.

Denique confectis longis temporum curriculis, Deus noster cum metuenda et sermonis facultatem superante gloria ad iudicium de orbe ferendum venit. Cujus metu caelorum virtutes commovebuntur, atque omnis angelorum exercitus tremore correptus coram ipso astat (Luc. xxi): tum videlicet, cum in archangeli voce ac divina tuba mortui vitam redibunt, ac tremendo ipsius throno sistentur

Α την ἐνδοξον τοῦ Δεσπότου εἰς οὐρανούς ἀνοδὸν τῆς ἐπὶ γῆς αὐτοῦ πολιτείας, τὰς τε διδασκαλίας αὐτοῦ καὶ τὰ θαύματα, κατὰ τὸ ἐγγωροῦν γραφῇ παραδοῦναι. Οὕτω γὰρ πρὸς τῷ τέλει τοῦ λόγου ὁ ἐξαίρετος τῶν θείων ἐκείνων εὐαγγελιστῶν (55) ἐφρηκεν· Ἔστι, φησὶ, καὶ ἄλλα πολλὰ ὅσα ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἅτινα ἐὰν γράφηται καθ' ἓν, οὐδὲ αὐτὸν οἶμαι τὸν κόσμον χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία.

Ἐν τούτῳ οὖν τῷ θειοτάτῳ Εὐαγγελίῳ ἐμφέρεται τῆς τε σαρκώσεως, τῆς τε ἀναβίξεως, τῶν τε θαυμάτων, τῶν τε πραγμάτων αὐτοῦ, ἡ ἱστορία Πνεύματι Θεοῦ γεγραμμένη, ἔπαιτα καὶ περὶ τοῦ ἀρχάντου πάθους οὐπερ ὑπέμεινε δι' ἡμᾶς ὁ Κύριος, τῆς τε ἀγίας καὶ τριμήρου ἐγέρσεως, καὶ τῆς εἰς οὐρανούς ἀνοδου, πρὸς δὲ καὶ τῆς ἐνδόξου καὶ φοβερᾶς αὐτοῦ δευτέρας παρουσίας. Μέλλει γὰρ πάλιν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐλθεῖν ἐπὶ τῆς γῆς, μετὰ δόξης ἀρρήτου καὶ πλήθους τῆς οὐρανοῦ στρατιᾶς (56), κρῖναι τὸ γένος ἡμῶν καὶ ἀποδοῦναι ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ (57). Τὸν γὰρ ἀνθρώπων ἐξ ἀρχῆς ὁ Θεὸς ἐκ (58) γῆς διαπλάσας, καθὰ δὴ καὶ προλαβὼν εἰπὼν σοι, ἐνεφύσησεν εἰς αὐτὸν πνοὴν (59), ἥτις ψυχὴ λογικὴ τε 63 καὶ νοερὰ προσαγορεύεται· ἐπὶ δὲ θάνατον κατεκρίθημεν, ἀποθνήσκομεν πάντες, καὶ οὐκ ἔστι τὸ ποτήριον τοῦτο τινα τῶν ἀνθρώπων παραδραμεῖν (60)· ἔστι δὲ ὁ θάνατος (61) χωρισμὸς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος. Ἐκεῖνο μὲν οὖν τὸ ἐκ γῆς διαπλασθὲν σῶμα, χωρισθὲν τῆς ψυχῆς, εἰς γῆν ὑποστρέφει ἐξ ἧς περ καὶ ἐλήφθη (62) καὶ φθειρόμενον διαλύεται· ἡ δὲ ψυχὴ, ἀθάνατος οὖσα, πορεύεται ἐνθα κελεύει ὁ Δημιουργὸς, μᾶλλον δὲ καθὼς αὐτὴ προητοίμασεν αὐτῇ κατάλυμα ἐν τῷ σαρκεῖ συνούσῃ. Καθὼς γὰρ τις πολιτεύσεται ἐνταῦθα, μέλλει ἀπολαμβάνειν ἐκεῖθεν.

Εἴτα μετὰ πλείστους χρόνους ἐλεύσεται Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν κρῖναι τὸν κόσμον ἐν δόξῃ φοβερᾷ καὶ ἀνεκδιγήτῳ, οὗ τῷ φόβῳ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται (63), καὶ πᾶσαι αἱ στρατιαὶ τῶν ἀγγέλων τρόμφῳ παρίστανται ἐνώπιον αὐτοῦ (64). Τότε ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου καὶ ἐν σάλπιγγι Θεοῦ ἀναστήσονται οἱ νεκροὶ (65), καὶ παραστήσονται τῷ φοβερῷ αὐτοῦ θρόνῳ. Ἔστι δὲ ἡ ἀνάστασις συν-

(55) Joannes videlicet.

(56) Matth. xxv, 31: Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ ἄγγελοι μετ' αὐτοῦ. Cf. Luc. ii, 13.

(57) Conf. p. 35, n. 4.

(58) A, text. Scholasticus Num. 159: Καὶ γὰρ ἔστιν ἐκ τῶν τεσσάρων τοῦτο καὶ τῶν ἐγκαλάδων ἰδεῖν, Forsan ἐπὶ.

(59) Conf. p. 45, n. 2.

(60) Respectu ad verba Christi apud Matth. xxvi, 42: Εἰ οὐ δύναται τοῦτο τὸ ποτήριον παραλθεῖν ἀπ' ἐμοῦ.

(61) Lemma metricum in A: Ὁ θάνατος τίς ἐστιν ἐνθάδε βλέπε.

(62) Gen. iii, 19: Ἔως τοῦ ἀποστρέψαι σε εἰς τὴν γῆν ἐξ ἧς ἐλήφθης.

(63) Luc. xxi, 26.

(64) Luc. i, 19.

(65) Epist. ad Thessal. iv, 16.

ἀρεα (66) πάλιν ψυχῆς τε καὶ σώματος. Αὐτὸ οὖν τὸ σῶμα, τὸ φθειρόμενον καὶ διαλυόμενον, αὐτὸ ἀναστήσεται ἀφ' αὐτοῦ. Καὶ μηδαμῶς σοι ἀπιστίας λογισμὸς περὶ τοῦτου ἐπιβῆ (67)· οὐκ ἄδυναται γὰρ τῷ ἐξ ἀρχῆς ἐκ τῆς γῆς διαπλάσαντι αὐτὸ, εἶτα ἀποστραφὲν εἰς γῆν ἐξ ἧς ἐλήφθη, κατὰ τὴν τοῦ δημιουργοῦ ἀπόφασιν (68), αὐθις ἀναστήσεται. Εἰ γὰρ ἐννοήσεις πῶσα ἐξ οὐκ ὄντων ἐποίησεν ὁ Θεός, ἱκανὴ σοι ἔσται αὕτη ἀπόδειξις. Καὶ γὰρ γῆν λαβὼν ἐποίησεν ἄνθρωπον, γῆν οὐκ οὖσαν πρότερον· πῶς οὖν ἡ γῆ γέγονεν ἄνθρωπος; πῶς δὲ αὕτη οὐκ οὖσα παρήγετο; ποίαν δὲ ὑποβάθραν ἔχει; πῶς δὲ ἐξ αὐτῆς παρήχθησαν τὰ τῶν ἀλόγων ἀπειρα γένη, τὰ τῶν σπερμάτων, τὰ τῶν φυτῶν; Ἀλλὰ καὶ νῦν κατανόησον ἐπὶ τῆς γεννήσεως τῆς ἡμετέρας· οὐ σπέρμα βραχὺ ἐνέεται εἰς τὴν ὑποδεχομένην μήτραν αὐτοῦ; πόθεν οὖν ἡ τοσαύτη τοῦ ζώου διάπλασις; οἷον velim hoc consideres. An non enim perexiguum semē in terram, hoc est in vulvam ipsum excipientem emittitur? Unde igitur hæc tanta animalis effectio?

Τῷ οὖν ταῦτα πάντα δημιουργήσαντι καὶ μὴ ὄντων καὶ ἐτι δημιουργοῦντι οὐκ ἄδύνατον ἐκ γῆς τὰ νεκρωμένα καὶ διαφθάρντα σώματα ἀναστήσεται, ἵνα ἕκαστος ἀπολάβῃ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Ἐργασίας γὰρ, φησὶν, (69) ὁ παρὼν καιρὸς, ὁ δὲ μέλλον ἀναποδόσεως. Ἐπεὶ ποῦ τὸ δίκαιον τοῦ Θεοῦ, εἰ μὴ ἀνάστασις ἦν; πολλοὶ γὰρ, δίκαιοι ὄντες, πολλὰ ἐν τῷ παρόντι βίω κακοχρηθέντες καὶ τιμωρηθέντες βιαίως ἀνῆλθον. ἔνιοι δὲ, ἀσεβεῖς ὄντες καὶ παράνομοι, ἐν τρυφῇ καὶ εὐημερίᾳ τὴν παρούσαν ζῶν ἀνῆλθον· ὁ δὲ Θεός, ἐπειδὴ ἀγαθὸς ἐστὶ καὶ δίκαιος, ὥρισεν ἡμέραν ἀναστάσεως καὶ ἐτάξεως, ἵνα, ἀπολαβοῦσα ἕκαστη ψυχὴ τὸ ἴδιον σῶμα, ὁ μὲν κακὸς, ἐν ταῦθα τὰ ἀγαθὰ ἀπολαβὼν, 65 ἐκεῖ περὶ ὧν ἡμαρτε κολασθῇ, ὁ δὲ ἀγαθός, ἐν ταῦθα τιμωρηθεὶς περὶ ὧν ἡμαρτεν, ἐκεῖ τῶν ἀγαθῶν κληρονόμος γένηται. Ἀκούσονται γὰρ, φησὶν ὁ Κύριος, οἱ ἐν τοῖς μνημείοις τῆς φωνῆς τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐξελεύσονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ἀνάστασιν κρίσεως (70), ἡνίκα καὶ θρόνοι τεθῇσονται, καὶ ὁ Παλαιὸς τῶν ἡμερῶν καὶ πάντων δημιουργὸς προκαθίσει (71), καὶ βίβλοι ἀνοιγῇσονται (72) πάντων ἡμῶν τὰς πράξεις, τοὺς λόγους, τὰς ἐνθυμήσεις ἐγγεγραμμένας ἔχουσαι, καὶ ποταμὸς πυρὸς ἔλκεται (73), καὶ πάντα τὰ κεκρυμμένα ἀνακαλύπτονται. Οὐδεὶς ἐκεῖ συνήγορος, ἡ πιθανότης ῥημάτων, ἡ ψευδὴς ἀπολογία, ἡ πλούτου δυναστεία, ἡ ἀξιομάτων ἔγκος, ἡ δώρων ἀφθονία δόσεις, κλέψαι τὴν ὁρὴν χρῆσιν ἰσχύουσιν· ἀλλ' ὁ ἀδέκαστος ἐκεῖνος

B (I Thess. iv). Est autem resurrectio, animæ rursus cum corpore conjunctio. Quocirca hoc ipsum corpus, quod interit ac dissolvitur, ita resurget, ut deinceps interire nequeat (I Cor. xv). Nec vero huic rei fidem ullo modo abrogare in mentem tibi veniat. Neque enim ei qui ipsum primum e terra efflavit, posteaquam in terram ex qua sumptum est rediit, juxta Creatoris sententiam rursus ad vitam excitare impossibile est. Nam si quod Rex Deus ex nihilo in ortum produxerit, tecum reputes, istud satis magno argumento tibi futurum est. Etenim sumpta terra, quæ prius non erat, hominem procreavit (Gen. ii). Quoniam igitur modo e terra homo factus est? Quoniam item modo ipsa ex nihilo producta est? Quoniam item fundamento nititur? Quoniam denique modo ex ipsa infinita tum brutorum, tum seminum, tum stirpium genera producta sunt? Quin etiam in nostro quoque semen in terram, hoc est in vulvam ipsum excipientem

Quamobrem ei qui omnia ex nihilo produxit, atque etiamnum producit, minime impossibile est corpora ea quæ morte extincta atque corrupta sunt, e terra ad vitam revocare, ut unusquisque consentaneam operibus suis mercedem recipiat (II Cor. v; Psalm. lxi). Laboris enim est, inquit ille, præsens tempus; futurum autem, mercedis. Alioqui, ubinam Dei justitia erit, nisi sit resurrectio? Siquidem multi probi viri, cum in hac vita multas calamitates ac multa supplicia tulissent, per vim tandem de medio sublati sunt. Nonnulli contra impii ac facinorosi homines, in deliciis ac prosperis rerum successibus præsentem vitam consumpserunt: at Deus, ut qui simul et bonitate et justitia præstet, resurrectionis ac referendarum rationum diem constituit, ut, cum quæque anima corpus suum receperit, improbus quidem et sceleratus, qui hic omnia secunda ac læta habuerit, illic scelerum penas luat; probus contra eorum quæ inique gesserit, præcis in hac vita persolutis, illic bonorum hæreditatem consequatur. Audient enim, inquit Dominus, qui in monumentis sunt, vocem Filii Dei. Et exhibunt, qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ; qui autem mala egerunt, in resurrectionem judicii (Joan. v). Quo scilicet tempore sedes quoque collocabuntur, atque Antiquus dierum (Dan. vii), rerumque omnium parens et architectus præsidebit. Ac libri aperiuntur, in quibus omnium nostrum actiones, sermones, cogitationes inscriptæ continentur. Atque igneus fluvius rapido cursu volvetur, cunctaque quæ

(66) Lemma metricum in A: Ἀνάστασις τί δ' ἐστὶ μὴ παράδραμης.

(67) AC, ἐπέλθοι. Sæpius notata synchysis illa fuit. Ignatius Fab. p. 228 Corayanzæ: Ἀνδρὸς πόθον μετῆξεν εἰς δούλην Κύριος· Ἡ δ' αὖ γ' ἐτίμα τὴν θεὰν καθ' ἡμέραν, Ἐως καθ' ὕπνους φησὶν· Μὴ τίμα σὺ με· Τὸν ἄνδρα πημαίνω γὰρ, οὐ ποθῶ σε γε. Codex 2991 A male ποιμαίνω, sed proprius φιλῶ pro ποθῶ. Velim etiam in malo metro reponi φησὶ.

(68) Gen. iii, 19. Conf. pag. 63, n. 3.

(69) Gregorius Naz. orat. 9, pag. 152.

(70) Scilicet apud Joannem, v, 28, 29.

(71) Dan. vii, 9: Ἐθεώρουν ἕως οὗτο οἱ θρόνοι ἐπέθθησαν καὶ Παλαιὸς ἡμερῶν ἐκάθθητο.

(72) Ibid. 10: Κριτήριον ἐκάθισεν καὶ βίβλοι ἠνεψύχθησαν.

(73) C, ἔλκει. Et Dan. quidem ibid.: Ποταμὸς πυρὸς ἔλκει· ἔμπροσθεν αὐτοῦ. Sed est ἔλκεται apud Gregor. Naz., quem noster sequitur. Cf. nota proxima.

in abstruso delitescunt, patefient. Non illic patronus, aut verborum lenocinium, aut falsa excusatio, aut opum potentia, aut dignitatum fastus, aut amplissimæ munerum largitiones rectum iudicium suppressere poterunt: verum incorruptus ille ac verus iudex ad iustitiæ laudem omnia perpendet, hoc est, et actionem, et sermonem, et cogitationem. Ac proficiuntur qui virtutibus operam dederunt ad sempiternam vitam, et lucem omnem orationis vim excedentem, ut cum angelis oblectentur, atque arcanis bonis fruantur, sanctæque Trinitati pure astent; qui autem turpibus flagitiis sese devinierint, atque omnes impii et peccatores ad sempiternum cruciatum, qui quidem gehenna dicitur, et exteriores tenebræ, et insomnis vermibus, et stridor dentium, aliaque innumera tormenta. Quorum omnium nullum æque grave et acerbum est, atque a Deo abalienari, et a dulcissima ipsius facie abijci, gloriaque illa quæ nullis verbis exponi potest orbati, atque inspectante universo orbe traduci, et ignominia quæ nunquam finem habitura sit notari. Posteaquam enim horrenda illa sententia edita fuerit, omnia deinceps immutabilia, et conversionis omnis expertia manebunt: sic videlicet, ut nec vita læta iustis finem habitura, nec afflictio et poena peccatoribus terminum acceptura sit. Neque enim sublimior post eum alter iudex est, nec per sequentia opera purgatio, nec præstitutus emendationis terminus, nec alia ulla iis qui in cruciatu versabuntur ars et ratio, quippe cum supplicium una cum ipsis in sempiternum duret.

Quæ cum ita sint, quales tandem nos in sanctis conversationibus ac piis actionibus esse oportet, ut digni habeamur venturas minas effugere, atque a dextris Filii Dei stare (II Pet. iii)? Nam hæc iustum statio est, quemadmodum contra miserima ad sinistram pars peccatoribus assignata est. Post autem Dominus justos Patris sui benedictos vocans (Matth. xxv), in perpetuum regnum introducet; peccatores autem cum ira et execratione a suavi et tranquilla facie sui abiectionis (quo nihil gravius et acerbius excogitari potest) ad sempiternam poenam ablegabit.

CAP. IX.—Josaphat autem his ad eum verbis usus est: Magnas quasdam et admirandas res, magnoque metu ac tremore dignas mihi, o homo, narras, si quidem hæc ita se habent, atque postquam fati concesserimus, et in cinerem ac pulverem dissoluti fuerimus, resurrectio et regeneratio futura est, rerumque in vita

A καὶ ἀληθινὸς δικαστὴς ζυγὸς δικαισύνης πάντα διακρίνει, καὶ πρᾶξιν καὶ λόγον καὶ διανόημα (74). Καὶ πορεύονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες (75) εἰς ζωὴν αἰώνιον, εἰς τὸ φῶς τὸ ἀνεκφραστον, μετὰ ἀγγέλων εὐφραίνόμενοι, τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν ἀπολαύοντες, καὶ τῇ ἁγίᾳ Τριάδι καθαρῶς 66 παριστάμενοι· οἱ δὲ τὰ φαῦλα πρᾶξαντες καὶ πάντες οἱ ἀσεβεῖς καὶ ἁμαρτωλοὶ εἰς κόλασιν αἰώνιον (76), ἥτις γέννα λέγεται καὶ σκότος ἐξώτερον (77), καὶ σκώληξ ἀκοίμητος (78), καὶ βρυγμὸς ὀδόντων (79), καὶ ἄλλα τυφρία κολαστήρια, μᾶλλον δὲ, τὸ πάντων χαλεπώτατον, τὸ ἀλλοτριωθῆναι ἀπὸ Θεοῦ καὶ ἀπερρίσθαι τοῦ γλυκυτάτου προσώπου αὐτοῦ, καὶ τῆς δόξης ἐκείνης στερηθῆναι τῆς ἀνεκδιηγήτου, καὶ τὸ παραδειγματισθῆναι ἐπὶ πάσης τῆς κτίσεως, καὶ τὸ αἰσχυρῶθαι αἰσχύνῃν πέρας οὐκ ἔχουσιν. Μετὰ γὰρ τὸ δοθῆναι τὴν φρικτὴν ἐκείνην ἀπόφασιν, πάντα ἀτρέπτα μανέει καὶ ἀναλλοίωτα, μήτε τῶν δικαίων φαίδρας διαγωγῆς ἔχουσης τέλος, μήτε τῶν ἁμαρτωλῶν ταλαιπωρίας καὶ κολάσεως λαμβανούσης πέρας· οὕτε γὰρ κριτὴς μετ' ἐκείνον ὀφηλότερος, οὕτε ἀπολογία δι' ἔργων δευτέρων, οὐ προθεσμία μεταποιήσεως, οὐκ ἄλλη τις μέθοδος τοῖς κολαζομένοις, συνδιακινύσεως αὐτοῖς τῆς τιμωρίας.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ποταποὺς (80) δεῖ ὑπάρχειν ἡμᾶς ἐν ἁγίαις ἀναστροφαῖς καὶ εὐσεβείαις πολιτεταῖς, C ἵνα καταξιώθωμεν ἐκφυγεῖν τὴν μέλλουσαν ἀπειλὴν καὶ σταθῆναι ἐκ δεξιῶν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ; Ἀὐτὴ γὰρ ἡ στάσις τῶν δικαίων· τοῖς δὲ ἁμαρτωλοῖς ἡ εἰς εὐωνύμων (81) ἀποκεκλήρωται παναθλία 67 μερίς. Ἐκεῖθεν δὲ τοὺς μὲν δικαίους εὐλογημένους ἀποκαλῶν ὁ Δεσπότης εἰς τὴν ἀτελεύτητον βασιλείαν (82) εἰσάγει, τοὺς δὲ ἁμαρτωλοὺς, μετ' ὀργῆς καὶ ἄρας ἐκβαλὼν τοῦ προσώπου αὐτοῦ τοῦ ἡμέρου καὶ γαλήνου, τὸ πάντων πικρότατον ἅμα καὶ χαλεπώτατον, εἰς κόλασιν ἐκπέμπει αἰώνιον.

ΚΕΦ. Θ'. Ὁ δὲ Ἰωᾶσαφ πρὸς αὐτὸν ἔφη· Μεγάλα τινὰ καὶ θαυμαστὰ πράγματα λέγεις μοι, ἄνθρωπε, φόβου πολλοῦ καὶ τρόμου (83) ἄξια, εἰ ταῦτά γε οὕτως ἔχει, καὶ ἐστὶ πάλιν, μετὰ τὸ ἀποθανεῖν καὶ εἰς τέφραν καὶ κόνιν διαλυθῆναι, ἀνάστασις καὶ παλιγγενεσία, ἀμοιβαί τε καὶ εὐθύναι τῶν βεβιωμένων. Ἀλλὰ

(74) Prævit Gregorius Naz. orat. 15, p. 230: 'Ἐκεῖ δὲ τίς συνήγορος, ποία σκῆψις, τίς ψευδὴς ἀπολογία, ποία πιθανότης ἐντεχνος, τίς ἐπινοία κατὰ τῆς ἀληθείας, παραλογίζεται τὸ δικαστήριον, καὶ κλέπει τὴν ὀρθὴν κρίσιν, τοῖς πᾶσι πάντα ἐν ζυγῷ τιθεῖσαν, καὶ πρᾶξιν καὶ λόγον καὶ διανόημα, κ. τ. λ.

(75) Joan. i. c.: Καὶ ἐμπορεύονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς.

(76) Matth. xxv, 56: Καὶ ἀτελεύτουσιν οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον.

(77) Matth. xxv, 50: Καὶ τὸν ἄχρετον δοῦλον ἐκβάλλετε εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον. De γέννᾳ confer loca Matthæi xxiii, 15, 33; Marcii ix, 43.

(78) Marc. ix, 43: Ἀπελθεῖν εἰς τὴν γένναν, εἰς πῦρ τὸ ἀσεβέστον, ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ.

(79) Matth. xiii, 42, xxiv, 51, xxv, 50; Luc. xiii, 28: Ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

(80) Petr. II Epist. iii, 11.

(81) Matth. xxv, 33.

(82) Matth. xxv, 34. Confer. infra, pag. 71.

(83) Junat φόβον καὶ τρόμον, memor Iosaphat Psalms lvi, 5: φόβος καὶ τρόμος ἦλθεν ἐπ' ἐμέ. vel Isaiæ xiv, 16; vel alius loci. Pseudo-Abdias viii, 9: Factus est timor et tremor super omnes incredulos. Sed et οἱ ἔξω sic scripserunt: vid. not. ad Eunap. p. 164; Heylerum ad Jul. epist. p. 503. Plautus Mil. 1352: Metuoque et timeo ne hoc tandem propalam fiat nimis.)

τις ἡ τούτων ἀπόδειξις; καὶ πῶς, τὸ τέως μὴ θεαδὲν ἄμαρτάντες, οὕτως ἀπαρότως καὶ ἀναμφιλέκτως ἐπιστάουσιν; Τὰ μὲν γὰρ ἤδη πραχθέντα καὶ ἔργοις φανερωθέντα, καὶ αὐτοὶ οὐκ εἶδτε, ἀλλὰ τῶν ἱστορησάντων ἠκούσατε· πῶς δὲ, καὶ περὶ τῶν μελλόντων τοιαῦτα μεγάλα καὶ ὑπέρογκα κηρύττοντες, ἀσφαλῆ τὴν περὶ αὐτῶν κέκτησθε πληροφορίαν;

Καὶ φησιν ὁ Βαρλαάμ· Ἐκ τῶν ἤδη πραχθέντων ἐκτεσάμεν καὶ τῶν μελλόντων τὴν πληροφορίαν· οἱ γὰρ ταῦτα κηρύξαντες ἐν οὐδενὶ τῆς ἀληθείας δι-
 ἁμαρτάνοντες, ἀλλὰ σημείοις καὶ τέρασι καὶ ποικίλαις
 δυνάμεσι (84) τὰ λεχθέντα ἐμπροσθέντες, αὐτοὶ
 68 καὶ περὶ τῶν μελλόντων εἰσηγήσαντο. Ὡς περ
 οὖν ἐνταῦθα οὐδὲν σκαῖον καὶ πεπλάσμενον ἐδίδαξαν, B
 ἀλλὰ πάντα φαιδρότερον ἡλίου ἐλαμψαν (85) ὅσα τε
 εἶπον καὶ ἐποίησαν, οὕτως κακεὶ ἀληθινὰ ἐδογματί-
 σαν· ἅτινα καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ δεσπότης
 Ἰησοῦς Χριστὸς λόγῳ τε καὶ ἔργῳ ἐπιστάωσατο.
 Ἄμην γάρ, φησὶ (86), λέγω ὑμῖν ὅτι ἔρχεται ὥρα, ἐν
 ᾗ πάντες οἱ ἐν τοῖς μνημείοις ἀκούσονται τῆς φωνῆς
 τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσονται· καὶ
 αὐθις· Ἐρχεται ὥρα, ὅτε οἱ νεκροὶ ἀκούσονται τῆς
 φωνῆς αὐτοῦ, καὶ ἐκπορεύσονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιή-
 σαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαν-
 τες εἰς ἀνάστασιν κρίσεως· καὶ πάλιν περὶ τῆς
 ἀναστάσεως φησὶ τῶν νεκρῶν· Οὐκ ἀνέγνωτε τὸ βη-
 θεν ὑμῖν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ λέγοντος· Ἐγὼ εἰμι ὁ Θεὸς
 Ἀβραάμ καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαὰκ καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ· οὐκ
 ἐστιν ὁ Θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων (87)· ὥς περ
 γὰρ συλλέγεται τὰ ζιζάνια καὶ πυρὶ καίεται, οὕτως
 ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος τούτου· ἀποστελεῖ
 ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ καὶ συλλέξουσιν
 πάντα τὰ σκάνδαλα καὶ τοὺς ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν,
 καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κἀμίνον τοῦ πυρός·
 ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὁδόντων·
 τότε οἱ δίκαιοι ἐκλαμψουσιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ
 τοῦ Πατρὸς αὐτῶν (88).

Ταῦτα εἰπὼν, προσέθετο· Ὁ ἔχων ὤτα ἀκούειν
 ἀκούετω. Τοιοῦτοι μὲν λόγοις καὶ ἑτέροις πλείοσι
 τὴν 69 τῶν σωμάτων ἡμῶν ἀνάστασιν ὁ Κύριος
 ἐφανερώσεν· ἔργῳ δὲ τοὺς λόγους ἐπιστάωσατο, πολ-
 λούς ἐγείρας νεκροὺς, πρὸς δὲ τῷ τέλει τῆς ἐπὶ γῆς
 αὐτοῦ πολιτείας, καὶ τεταρταῖον ἤδη καταφθαρέντα
 καὶ ὀκτωδότης Λάζαρον τινα (89) φίλον ἑαυτοῦ ἐκ τοῦ
 D μνήματος κατέλας, καὶ ζῶντα τὸν ἄνθρωπον παραστη-
 σάμενος· Ἐπὶ τοῦτοις δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ἀπ-
 ἀρχῇ (90) τῆς τελείας καὶ μηκέτι θανάτῳ ὑποκπιπού-
 σης ἀναστάσεως γέγονε, σαρκὶ τοῦ θανάτου γευσάμε-
 νος (91), ἀναστὰς δὲ τριημέρος καὶ τῶν νεκρῶν πρω-

A gestarum examen ac merces. Verum quo argumento
 hæc probas? et quonam ei rei quæ nondum oculis
 perspecta est auditæ atque intellectæ usque adeo
 firmam et indubitatam fidem adhibuistis? Nam quæ
 jam gesta ac re ipsa declarata sunt, etiamsi ipsi mi-
 nime videritis, at ab iis qui ea viderunt, ac memo-
 riæ prodiderunt, audivistis. Quonam autem modo de
 rebus futuris tam magna et prætumida prædicantes,
 certam de iis fidem nacti estis?

Respondit Barlaam: Ex iis quæ jam contigerunt,
 de futuris etiam certam fidem nactus sum. Nam qui
 hæc prædicarunt, nec ulla in re a vero aberrarunt,
 verum per signa et prodigia, variassque virtutes ser-
 monibus suis robur conciliarunt, lidem etiam de fu-
 turis nos admonuerunt. Quemadmodum igitur hic
 nihil præposterum ac fictum docuerunt, verum om-
 nia ea quæ ab ipsis dicta et facta sunt, sola clarius
 effulserunt, eodem quoque modo illic vere omnia
 tradiderunt. Quæ quidem etiam ipse Dominus noster
 ac herus Jesus Christus, tum sermone, tum opere
 confirmavit. Amen enim, inquit, dico vobis, quia
 venit hora, quando mortui audient vocem Filii Dei,
 et qui audierint, vivent (Joan. xii). Ac rursus: Ve-
 nit hora, in qua omnes qui in monumentis sunt au-
 dient vocem Filii Dei. Et procedent qui bona fecerunt
 in resurrectionem vitæ; qui vero mala egerunt, in
 resurrectionem iudicii (Lucæ xi). Ac rursus ait:
 De mortuorum autem resurrectione non legistis
 quod dictum est vobis a Deo, dicente: Ego sum
 C Deus Abraham; Deus Isaac, et Deus Jacob? Deus
 porro mortuorum Deus non est, sed viventium. Ut
 enim colliguntur zizania, et comburantur, sic erit
 in consummatione sæculi horum (Matth. xiii). Mittet
 Filius Dei angelos suos, et colligent de regno ejus
 omnia scandala, et eos qui faciunt iniquitatem. Et
 mittent eos in cinerum ignis: illic erit fletus et
 stridor dentium. Tunc iusti fulgebunt sicut sol in
 regno Patris eorum

Hæc dicens addidit: Qui habet aures audienti-
 audiat (Luc. ii). His igitur pluribusque aliis ver-
 bis Dominus corporum resurrectionem declaravit.
 Reipsa autem sermonibus suis fidem astruxit, cum
 mortuos ad vitam revocavit, ac sub terrestribus vitæ
 suæ catastrophis Lazarum quemdam amicum suum,
 D qui jam quatrduo mortuus erat, ac scelerat, e mo-
 numento vocavit, eumque qui animam efflaverat, vi-
 vum exhibuit (Joan. xi). Quin ipse quoque Dominus
 perfectam, nec jam morti subjectam resurrectionem
 auspicatus est: quippe qui morie in carne degustata,
 triduo post ad vitam rediit, ac mortuorum primoge-

(84) Act. Ap. ii, 22: Ἄνδρα ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἀποδειγμένον εἰς ὑμᾶς δυνάμει καὶ τέρασι καὶ σημείοις
 Conf. pag. 55, n. 3.

(85) Locutio biblica. Conferatur mox nota 88.

(86) Apud Joan. v, 25, 28.

(87) Marc. xii, 26, 27: conf. Luc. xi, 57, 58.

(88) Matth. xiii, 40-43.

(89) Joan. xi, 39: Ἡδὴ ὄζει· τεταρταῖος γὰρ ἐστι.

(90) I Epist. ad Cor. xv, 23: ἀπ' ἀρχῆς Χριστός. Cf. mox n. 4.

(91) Luc. ix, 27: Οἱ οὐ μὴ γεύσονται θανάτου.

nitus effectus est (I Cor. xvi). Quamquam enim alii quoque a morte ad vitam excitati sunt, morte tamen, rursus functi sunt, nec futura veræ resurrectionis imaginem exhibere potuerunt. Solus autem ipse resurrectionis illius auctor ac princeps exstitit, ut qui immortalis resurrectione ad vitam redierit. Hæc illi etiam qui ab initio spectatores ac ministri verbi fuerunt, prædicarunt. At enim beatus Paulus, qui non ab hominibus, sed e cælo vocatus est (Gal. 1) : Notum vobis facio, fratres, Evangelium quod annuntiavi vobis. Tradidi enim vobis in primis quod et accepi, quod Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum Scripturas, et quod sepultus est, et quod resurrexit, secundum Scripturas (Rom. iv). Si autem Christus prædicatur quod resurrexit a mortuis, quomodo dicunt quidam, quod resurrectio mortuorum non est? Nam si mortui non resurgunt, ne Christus quidem resurrexit. Si autem Christus non resurrexit, inanis est fides vestra. Adhuc estis in peccatis vestris. Si in hac tantum vita sperantes sumus in Christo, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Nunc autem Christus resurrexit a mortuis, primitiæ dormientium. Quoniam quidem per hominem mors, per hominem autem resurrectio mortuorum. Ut enim in Adam omnes moriuntur, ita in Christo omnes vivificabuntur (I Cor. xv). Et paucis interjectis : Oportet enim, inquit, corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem. Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est, Absorpta est mors in victoria. Ubi est, mors, victoria tua? Ubi est, mors, stimulus tuus? Destructur autem prorsus ac delebitur mortis potentia, ut quæ jam vim suam non exerat, verum deinceps hominibus immortalitas atque incorruptibilitas sempiterna concedatur. Erit igitur, erit, inquam, sine ulla dubitatione mortuorum resurrectio, idque certissime credimus. Quinetiam rerum in vita gestarum, examen ac præmia et poenas fore perspectum habemus, in metuendo videlicet adventus Christi die (I Pet. ii), in quo cæli igne solventur et elementa ardore contabescant, ut theologi cujusdam verbis utar. Novos autem cælos, ac novam terram secundum ipsius promissionem expectamus. Nam quod illic operum præmia et poenæ sint, nihilque omnino bonorum vel malorum negligatur, verum et actionum, et verborum, et cogitationum merces recondita sit, ex his Christi verbis constat : Quicumque potum dederit uni ex minimis istis calicem aquæ frigidae, tantum in nomine discipuli, non perdet mercedem suam (Matth. x).

A τότοκος γενόμενος (92). Ἠγέρθησαν μὲν γὰρ καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν νεκρῶν, ἀλλ' αὐτοὶ ἀπέθανον καὶ οὐκ ἔφθασαν εἰκόνα τῆς μελλούσης ἀληθινῆς ἀναστάσεως παραστήσαι· ὁ μόνος δὲ αὐτὸς τῆς ἀναστάσεως ἰκεῖνης ἀρχηγὸς ἐγένετο, πρῶτος τὴν ἀθάνατον ἐγερθεὶς ἀνάστασιν. Ταῦτα καὶ οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρεταὶ γενόμενοι τοῦ λόγου ἐκήρυξαν (93). Φησὶ γὰρ ὁ μακάριος Παῦλος, οὗ ἡ κλήσις οὐκ ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ' οὐρανόθεν (94) γέγονε· Γνωρίζω (95) ὑμῖν, ἀδελφοί, τὸ Εὐαγγέλιον ὃ εὐηγγελισάμην ὑμῖν· παρέβωκα γὰρ ὑμῖν ἐν πρώτοις ὃ καὶ παρέλαβον, ὅτι Χριστὸς ἀπέθανον ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, κατὰ τὰς Γραφάς· εἰ δὲ Χριστὸς κηρύσσεται, ὅτι ἐκ νεκρῶν ἐγήγερται, **70** πῶς λέγουσιν οἱ τινες ὅτι ἀνάστασις οὐκ ἔστιν; εἰ γὰρ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, οὐδὲ Χριστὸς ἐγήγερται· εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, μάταια ἡ πίστις ἡμῶν, ἔτι ἐστὶ ἐν ταῖς ἀνομίαις ὑμῶν· εἰ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἡλπιότατες ἐσμέν ἐν Χριστῷ μόνον, ἑλεεινότεροι πάντων ἀνθρώπων ἐσμέν. Νυνὶ δὲ Χριστὸς ἐγήγερται ἐκ νεκρῶν, ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων γενόμενος· ἐπειδὴ γὰρ δι' ἀνθρώπου ὁ θάνατος, καὶ δι' ἀνθρώπου ἀνάστασις νεκρῶν· ὥστε γὰρ ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν, οὕτως καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιήσονται (96). Καὶ μετ' ὀλίγα· Δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν· ὅταν δὲ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσῃται ἀφθαρσίαν καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσῃται ἀθανασίαν, τότε πληρωθήσεται ὁ λόγος ὁ γεγραμμένος· Κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νίκην· ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον; ποῦ σου, ἄβδηρ, τὸ νίκος; Καταργεῖται γὰρ τέλειον ἡ τοῦ θανάτου δύναμις τότε καὶ ἀφανίζεται, μηκέτι ὅλως ἐνεργούσα, ἀλλ' ἀθανασία λοιπὴν καὶ ἀφθαρσία δίδεται τοῖς ἀνθρώποις αἰώνιος. Ἔσται οὖν, ἔσται (97) ἀναμφιλέκτως ἡ τῶν νεκρῶν ἀνάστασις, καὶ τοῦτο ἀνεκδοκίμως πιστεύομεν· ἀλλὰ καὶ ἀμοιβὰς καὶ εὐθύνas τῶν βεβωμένων γινώσκουμεν κατὰ τὴν φοβεράν ἡμέραν τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας, δι' ἧς οὐρανοὶ πυρούμενοι λυθήσονται καὶ στοιχεῖα καυσούμενα τήχεται, ὥς φησὶ τις (98) τὸν θετόρων, **71** καινοὺς δὲ οὐρανοὺς καὶ καινὴν γῆν, κατὰ τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ προσδοκῶμεν. Ὅτι γὰρ ἀμοιβὰ καὶ εὐθύναι εἰσὶ τῶν ἔργων ἐκεῖ, καὶ οὐδὲν ὅλως τῶν ἀγαθῶν ἢ τῶν πονηρῶν παροφθῇσεται, ἀλλὰ καὶ ἔργων καὶ ῥημάτων καὶ ἐνθυμήσεων ἀνταποδόσεις ἀπόκεινται, δῆλον· φησὶ γὰρ ὁ Κύριος· Ὅς (99) ἐὰν ποτίσῃ ἕνα τῶν μικρῶν τούτων ποτήριον ψυχροῦν (1) μόνον εἰς ὄνομα μαθητοῦ, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ. Καὶ πάλιν λέγει· Ὅταν (2) ἔλθῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ

(92) Epist. ad Coloss. 1, 18, de Jesu : "Ὁς ἐστὶν ἀρχὴ, πρωτότοκος ἐκ νεκρῶν.

(93) Luc. 1, 2 : Καθὼς παρέβωσαν ἡμῖν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρεταὶ γενόμενοι τοῦ λόγου.

(94) Epist. ad Galat. 1, 1 : Παῦλος, ἀπόστολος οὐκ ἀπ' ἀνθρώπου οὐδὲ δι' ἀνθρώπου, ἀλλὰ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ Πατρὸς.

(95) I Epist. ad Cor. xv. 4 sqq.

(96) Hinc Paulino, epist. ad Ausonium 2, Christus dictus est, « Mortalitäts vita nostræ et mors necis. »

(97) A sine altero ἔσται. Photius, epist. 71 : Εἰ δέ σοι καὶ λησὶν δόξαίμιν, ἔσται σοι οὐκ εἰς μακρὰν τὸ παροικῶδες... Cod. 2720 : ἔσται σοι ἔσται οὐκ...

(98) Petr. II Epist. iii, 12, 13.

(99) Matth. x, 42.

(1) Sic codices AC.

(2) Matth. xxv, 31 seqq.

βοῇ αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ ἅγιοι ἄγγελοι μετ' αὐ-
τοῦ, τότε συναχθήσονται ἔμπροσθεν αὐτοῦ πάντα τὰ
ἔθνη καὶ ἀφοριεῖ αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, ὥσπερ ὁ ποι-
μὴν ἀφορίζει τὰ πρόβατα ἀπὸ τῶν ἐρίφων, καὶ στή-
σει τὰ μὲν πρόβατα ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, τὰ δὲ ἐρίφια
ἐξ εὐωνύμων· τότε ἔρει ὁ βασιλεὺς τοὺς ἐκ δεξιῶν
αὐτοῦ· Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κλη-
ρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ
καταβολῆς κόσμου· ἐπείνασα γὰρ καὶ ἐδώκατέ μοι
φαγεῖν, ἐδίψησα καὶ ἐποτίσατέ με, ξένος ἤμην καὶ
συνηγάγετέ με, γυμνὸς καὶ περιεβάλετέ με, ἡσθέ-
νησα καὶ ἐπισκέψασθέ με, ἐν φυλακῇ ἤμην καὶ
ἤλθετε πρὸς με. Τί τοῦτο λέγων; τὰς γινομένας παρ'
ἡμῶν εἰς τοὺς δεομένους εὐποίας ἑαυτῶν οἰκείουμε-
νος. Καὶ ἐν ἑτέρῳ λέγει· Πᾶς (3) ὅστις ὁμολογήσει
ἐν ἑμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω καγὼ
ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.

Ἰδοὺ διὰ πάντων τούτων καὶ ἄλλων πλειόνων
72 ἐδήλωσε βεβαίως εἶναι καὶ ἀπαλείψας τὰς ἀμοιβὰς
τῶν ἀγαθῶν ἔργων· ἀλλὰ καὶ τῶν ἐναντιῶν εὐθύνas
ἀποκτεῖσθαι προκατήγγειλε διὰ παραβολῶν θαυμασίων
καὶ ἐξαισίων, ἃς ἡ πηγὴ τῆς σοφίας (4) πανσόφως
διηγήσατο· ποτὲ μὲν πλούσιόν τινα παρεισάγων
πορφύραν καὶ βύσσον ἐνδεδυμένον (5), καὶ καθ'
ἡμέραν λαμπρῶς εὐφραίνόμενον, ἀμετάδοτον δὲ καὶ
ἀνηλεῆ πρὸς τοὺς δεομένους ὑπάρχοντα, ὥς καὶ
πτωχόν τινα Λάζαρον ὀνόματι πρὸς τὸν πυλῶνα αὐ-
τοῦ βεβλημένον παραδέλπειν, καὶ οὐδὲ αὐτῶν τῶν
τῆς τραπέζης αὐτοῦ ψυχῶν ἐπιδιδόναι αὐτῷ· ἀποθα-
νόντων οὖν ἀμφοτέρων, ὁ μὲν πένθος ἐκείνος καὶ
ἡλκωμένος ἀπὸ πνέχθης, φησὶν, εἰς τὸν κόλπον Ἀβραάμ,
τὴν τῶν δικαίων συναυλίαν οὕτω δηλώσας· ὁ δὲ πλού-
σιος παρεδόθη φλογὶ πικρᾶς βασάνου ἐν τῇ ᾄδῃ
πρὸς ὃν Ἀβραάμ ἔλεγεν· Ἀπέλαβες σὺ τὰ ἀγαθὰ
σου ἐν τῇ ζωῇ σου, καὶ Λάζαρος ὁμοίως τὰ κακὰ
νῦν δὲ οὗτος μὲν παρακαλεῖται, σὺ δὲ ὀδυῖσαι.

Ἐτέρῳ δὲ παρεισάγων τὴν τῶν οὐρανῶν βασι-
λείαν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὅστις ἐποίησε γάμους τῷ
υἱῷ αὐτοῦ (6), τὴν μέλλουσαν εὐφροσύνην καὶ λαμ-
πρότητα οὕτω δηλῶν. Πρὸς ἀνθρώπους γὰρ ταπεινοὺς
καὶ τὰ ἐπίγεια φρονούντας τὸν λόγον ποιούμενος ἐκ
τῶν συνήθων αὐτοῖς καὶ γνωρίμων ἐίδους τὰς παρα-
βολάς. Οὐ μέντοι δὲ γάμους καὶ τραπέζας ἐν ἐκείνῳ
παρεδῆλου τῷ αἰῶνι εἶναι· ἀλλὰ τῇ αὐτῶν συγκατα-
θαίνων παχύτητι, τοιοῦτοις ὀνόμασι κέχρηται, γνω-
ρίσαι αὐτοῖς τὰ μέλλοντα βουλούμενος. **73** Πάντας
μὲν οὖν, φησὶ, συνεκάλεσεν ὁ βασιλεὺς ὀψιγλῶ κηρύ-
γματι (7) συναλθεῖν εἰς τοὺς γάμους καὶ ἐμφορηθῆναι
τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν ἐκείνων· πολλοὶ δὲ τῶν κε-
κλημένων ἀμελήσαντες οὐκ ἀπῆλθον, ἀλλ', ἀπασχο-
λήσαντες ἑαυτοὺς, οἱ μὲν εἰς ἀγροὺς, οἱ δὲ εἰς ἐμ-
πορίας, οἱ δὲ εἰς νεονύμφους γυναῖκας, ἀπεστέρησαν
ἑαυτοὺς τῆς λαμπρότητος τοῦ νυμφῶνος· Ἐκείνων
δὲ ἐθέλοντι ἀλλοτριωθέντων τῆς τερπνῆς εὐφροσύνης,

A Ac rursum ex his : Cum venerit Filius hominis in
majestate sua, et omnes angeli cum eo, tunc sedebit
super sedem majestatis suae, et congregabuntur ante
eum omnes gentes, et separabit eos ab invicem, sicut
pastor segregat oves ab hœdis. Et statuet oves quidem
a dextris suis, hœdos autem a sinistris. Tunc dicet
Rex his qui a dextris erunt : Venite, benedicti Patri
mei, possidete regnum vobis paratum a constitutione
mundi. Esurivi enim, et dedistis mihi manducare ;
sitivi, et dedistis mihi bibere ; hospes eram, et colle-
gistis me ; nudus, et cooperuistis me ; infirmus, et
visitastis me ; in carcere eram, et venistis ad me
(*Matth. xxv*). Cur his verbis utitur, nisi quia benefi-
cia, quæ a nobis in egentes conferuntur, sibi acciscit ?
Et alio loco ait : Omnis quicumque constibitur me
coram hominibus, constibor et ego eum coram Patre
meo, qui est in cœlis (*Lucæ xii*).

B En per hæc omnia, ac plura alia, firma et certa
esse bonorum operum præmia declaravit. Quemad-
modum etiam contra improbarum actionum poenas
illic reconditas esse denuntiavit, per admirandas sci-
licet et eximias parabolas quas ille sapientiæ fons
prorsus sapienter exposuit. Etenim divitem quemdam
inducti (*Lucæ xvi*), purpura et bysso indutum, ac
quotidie splendide epulantem ; tenacem autem atque
a misericordia remotum, adeo ut pauperem quem-
dam, Lazarum nomine, ad fores suas jacentem de-
spiceret, ac ne ipsas quidem mensæ suæ micas ei im-
pertiret. Utroque igitur extremo vitæ die functo,
pauper quidem ille atque ulcerosus in Abraham sinum
delatus est (quo nempe vocabulo proborum virorum
sedem declaravit), divites contra acerbissimo flammæ
supplicio in inferno addictus est. Ad quem etiam
Abraham his verbis utebatur : Recepisti bona in vita
tua, et Lazarus similiter mala. Nunc autem ipse con-
solatur, tu vero cruciaris.

C Rursum alio loco cœlorum regnum homini re-
gi simile esse ait qui filio suo nuptias fecit (*Matth. xxii*).
Per nuptias porro futura lætitia et claritas indicatur.
Etenim ad humiles ac terrenis affectibus imbutos ho-
mines verba faciens, ab iis rebus quæ ipsis usitate
ac familiares erant, parabolas ducebat : non quod
nuptias et mensas in ævo illo esse ostenderet, sed ad
eorum crassitiem sese demittens, his vocabulis ute-
batur, ut futura ipsis perspicua faceret. Omnes itaque,
D inquit, rex ille sublimi præconio ad nuptias invitavit.
atque ut bonis illis ad satietatem usque fruerentur.
Multi autem eorum qui invitati fuerant, ire ne-
glexerunt : verum ac ipsos partim in agris, partim in
negotiationibus, partim in uxoribus nuper acceptis
occupantes, nuptialis thalami splendore caruerunt.
Illis autem sua sponte a suavisima illa lætitia ex-
clusis, alii vocati sunt, atque implete sunt epulæ di-
scumbentibus. Ingressus autem rex ut videret discum-

(3) Luc. xii, 8.

(4) Sirach. i, 5 : πηγὴ σοφίας λόγος Θεοῦ.

(5) Luc. xvi, 19 seqq.

(6) Matth. xxii, 2 seqq.

(7) Prov. ix, 3 : Ἀπέστειλε τοὺς ἑαυτῆς δούλους, συγκαλοῦσα μετὰ ὀψιγλῶ κηρύγματος.

bentes, vidit illic hominem non vestitum veste nuptiali. Et dixit ei: Amice, quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dixit rex ministris: Ligatis pedibus ac manibus ejus, tollite eum, et mittite in tenebras exteriores. Illic erit fletus et stridor dentium. Per hos porro qui nuptiis interesse recusarunt, nec ei a quo vocabantur ullo modo morem gesserunt, illi significantur qui ad Christi fidem minime accurrerunt, verum aut in idolorum cultu, aut in aliqua hæresi perstiterunt. Per eum autem qui veste nuptiis consentanea carebat, is demum intelligitur, qui fide quidem prædium fuit, cæterum spiritualem vestem impuris flagitiis conspurcavit, meritoque proinde a nuptialis thalami lætitia submotus est.

Quin aliam quoque hujusmodi parabolam eodem pertinentem attulit, propositis nimirum decem quibusdam virginibus, quarum quinque prudentes erant, et quinque fatuæ (Matth. xxv). Quæ quidem fatuæ, acceptis lampadibus suis, non sumpserunt oleum secum, prudentes autem sumpserunt. Hoc autem loco per oleum probarum actionum possessionem significavit.

Media autem nocte, inquit, clamor factus est: Ecce sponsus venit, exite obviam ei. Porro per mediam noctem diei illius incertitudinem indicavit. Tunc surrexerunt omnes virgines illæ; et quæ paratæ erant, exierunt obviam sponso, et intraverunt cum eo ad nuptias, et clausa est janua. Quæ autem imparatæ erant (quas etiam idcirco non abs re stultas appellavit), cum lampades suas exstingui perspicere, ad oleum emendum sese contulerunt. Posteaque, clausis jam foribus, accedentes, clamabant, dicentes: Domine, Domine, aperi nobis. Ipse autem respondens, dixit eis: Amen dico vobis, nescio vos. Ex his omnibus perspicue constat, improbi actionibus, atque adeo sermonibus, ipsisque etiam cogitationibus, suam esse mercedem constitutam.

Dixit enim Salvator: Dico vobis, quod omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent de eo rationem in die iudicii (Matth. xii). Ac rursum: Versari verò et capilli capitis omnes numerati sunt (Matth. x). Quo scilicet loco per capillos minutias etiam considerationes animique cogitationes significavit. Consentanea autem his quoque beatus Paulus iradit: Vivus est, inquit, sermo Dei, et efficax, ac penetrabilior omni gladio ancipiti, et pertingens usque ad divisionem animæ et corporis, spiritus quoque et compagum ac medullarum, et discretior

A ἄλλοι προσεκήθησαν· καὶ ἐπλήσθη ὁ γάμος θνακεί-
μένων. Εἰσελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς θεάσασθαι τοὺς ἀνα-
κειμένους, εἶδεν ἐκεῖ ἄνθρωπον οὐκ ἐνδεδυμένον
ἐνδυμα γάμου, καὶ λέγει αὐτῷ· Ἐταῖρε, πῶς εἰσε-
ῆλθες ὧδε μὴ ἔχων ἐνδυμα γάμου; Ὁ δὲ ἐφωμύθη.
Τότε εἶπεν ὁ βασιλεὺς τοῖς διακόνουσιν· Ἀφάντες αὐ-
τοῦ χειρὰς καὶ πόδας, ἀράτε αὐτὸν, καὶ ἐμβάλετε (8)
εἰς τὸ σκότος· τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς
καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. Οἱ μὲν οὖν παρατηρησά-
μενοι καὶ μηδὲως τῆς κλήσεως ὑπακούσαντες εἰσὶν
οἱ μὴ προσδραμόντες τῇ τοῦ Χριστοῦ πίστει, ἀλλ'
εἰτε τῇ εἰδωλολατρείᾳ, εἰτε αἰρέσει τινὶ ἐμμένοντες·
ὁ δὲ μὴ ἔχων τὸ τοῦ γάμου ἐνδυμα ἐστὶν ὁ πιστεύσας
μὲν, πράξει δὲ ῥυπαραῖς τὸ νοητὸν ἐνδυμα κηλιδώ-
σας, ὃς καὶ δικαίως ἐξεβλήθη τῆς χαρὰς τοῦ νυμ-
φῶνος.

B Καὶ ἄλλην δὲ παραβολὴν ταύτη συνήδουσιν παρ-
έθηκε, δέκα τινὰς παρθένους τυπώσας (9), ὧν αἱ μὲν
πέντε ἦσαν φρόνιμοι, αἱ δὲ πέντε μωραὶ. Αἰτίνες
74 μωραὶ, λαβοῦσαι τὰς λαμπάδας αὐτῶν, οὐκ
ἐλαβον μεθ' αὐτῶν. Ἐλαιον· αἱ δὲ φρόνιμοι ἐλαβον
ἔλαιον· διὰ τοῦ ἐλαίου τὴν τῶν ἀγαθῶν ἔργων κτίζιν
σημαίνων.

Μέσης δὲ τῆς νυκτὸς, φησί, κραυγὴ γέγονεν· Ἰδοὺ
ὁ νυμφίος ἔρχεται· ἐξέρχεσθε (10) εἰς ἀπάντησιν αὐ-
τοῦ· διὰ τοῦ μεσονυκτίου τὸ δῆλον τῆς ἡμέρας
ἐκείνης παραστήσας. Τότε ἠγέρθησαν πᾶσαι αἱ παρ-
θένοι ἐκεῖναι. Αἱ μὲν οὖν ἔτοιμοι ἐξῆλθον εἰς ἀπάν-
τησιν τοῦ νυμφίου, καὶ εἰσῆλθον μετ' αὐτοῦ εἰς τοὺς
γάμους, καὶ ἐκλείσθη ἡ θύρα· αἱ δὲ ἀνέτοιμοι, ἃς
εἰκότως μωρὰς ἐκάλεσε, σθεννυμένας τὰς λαμπάδας
ἐαυτῶν ὀρώσαι, ἀπῆλθον ἀγοράσαι ἔλαιον. Παραγε-
νόμεναι δὲ κλεισθεῖσας ἤδη τῆς θύρας, ἐκραζόν λέ-
γουσαι· Κύριε, κύριε, ἀνοῖξον ἡμῖν. Ὁ δὲ φησὶν,
ἀποκριθεὶς εἶπεν· Ἀμὴν, λέγω ὑμῖν, οὐκ οἶδα ὑμᾶς.
Διὰ τούτων οὖν ἀπάντων δῆλον ἐστὶν ἀνταπόδοσιν
εἶναι οὐ μόνον τῶν ἐναντίων πράξεων, ἀλλὰ καὶ
ῥημάτων καὶ αὐτῶν τῶν ἐνθυμήσεων.

C Εἶπεν γὰρ ὁ Σωτὴρ· Λέγω (11) ὑμῖν ὅτι πᾶν ῥῆμα
ἀργὸν ὃ ἐὰν λαλήσωσιν οἱ ἄνθρωποι, ἀποδώσουσι
περὶ αὐτοῦ λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. Καὶ αὖθις·
Ὑμῶν δὲ, φησὶ (12), καὶ αἱ τρίτες τῆς κεφαλῆς
ἠριθμημέναι εἰσὶ· διὰ τῶν τριχῶν τὰ λεπτότατα τῶν
D διαλογισμῶν 75 καὶ ἐνθυμήσεων παράδηλως.
Συνψῆδ' δὲ τούτοις καὶ ὁ μακάριος διδάσκει Παῦλος·
Ζῶν γὰρ, φησὶν (13), ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνεργητής,
καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν διστομον, καὶ
διτκνούμενος ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς τε καὶ πνεύματος,
ἀρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ κριτικὸς ἐνθυμήσεων καὶ

(8) A, βάλετε. C, ἐμβάλετε. Vulgo, ἐκβάλετε.

(9) Matth. xxv.

(10) A, ἐξέρχεσθαι. Posset quidem infinitivus pro imperativo sumi [(cf. i. III, p. 424); sed præstat ἐξέρχεσθαι, et varietas e permutatione solempni vocalium αἱ et ε nata est. Quam permutationem non me-
morat Brunckius cum, ad Electram, 450, ubi ἀφνωτέραις, animal verteret lectionem codicis ejusdem
ἀφνωτέραις esse pro ἀφνωτέραις habendam. Idem est nomen ἀφνωτέραις atque ἀφνωτέραις, sed
mendose scriptum.

(11) Matth. xii, 56.

(12) Matth. x, 50.

(13) Epist. ad Hebr. iv, 12, 13.

ἐνὼπιον καρδίας· καὶ οὐκ ἔστι κτίσις ἀφανὴς ἐνὼπιον αὐτοῦ, πάντα δὲ γυνὰ καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, πρὸς ὃν ἡμῖν ὁ λόγος.

Ταῦτα καὶ οἱ προφῆται πρὸ χρόνων πολλῶν τῇ τοῦ Πνεύματος λαμπρόμενοι χάριτι ἀριθηλότατα κατήγγειλαν. Φησὶ γὰρ ὁ Ἡσαίας· Ἐγὼ τὰ ἔργα αὐτῶν καὶ τοὺς λογισμοὺς ἐπίσταμαι καὶ ἀνταποδώσω αὐτοῖς· Ἰδοὺ συναγαγεῖν ἔρχομαι πάντα τὰ ἔθνη καὶ τὰς γλώσσας, καὶ ἤξουσιν, καὶ ὀφνῶνται τὴν δόξαν μου (14)· καὶ ἔσται ὁ οὐρανὸς καινὸς καὶ ἡ γῆ καινὴ, ἃ ἐγὼ ποιῶ μὲν ἐνὼπιόν μου· καὶ ἤξει πᾶσα σὰρξ τοῦ προσκυνῆσαι ἐνὼπιόν μου, λέγει Κύριος, καὶ ἐξελεύσονται, καὶ ὀφνῶνται τὰ κῶλα τῶν ἀνθρώπων, τῶν παραβεβηκότων ἐν ἐμοί· ὁ γὰρ σκόληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσει, καὶ τὸ πῦρ αὐτῶν οὐ σβεσθήσεται, καὶ ἔσονται εἰς ὄρασιν πάση σαρκί. Καὶ αὖθις περὶ τῆς ἡμέρας ἐκείνης λέγει· Καὶ (15) εἰληθήσεται ὁ οὐρανὸς ὡς βιδίον, καὶ πάντα τὰ ἀστρα πεσοῦνται ὡς φύλλα ἐξ ἀμπέλου· Ἰδοὺ (16) γὰρ ἡμέρα Κυρίου ἔρχεται, ἀνιάτος θυμοῦ καὶ ὀργῆς, θείναι τὴν οἰκουμένην ὅλην ἔρημον καὶ τοὺς ἀμαρτωλοὺς ἀπολέσαι ἐξ αὐτῆς· οἱ γὰρ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ **76** καὶ ὁ Ὅριον καὶ πᾶς ὁ κόσμος τοῦ οὐρανοῦ τὸ φῶς αὐτῶν οὐ δώσουσι, καὶ σκοτισθήσεται τοῦ ἡλίου ἀνατέλλοντος, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φῶς αὐτῆς· καὶ ἀπολωῶν ὕδριν ἀνόμουν καὶ ὕδριν ὑπερηφάνων ταπεινώσω. Καὶ πάλιν λέγει· Οὐαὶ (17) οἱ ἐπισπώμενοι τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν ὡς σχοινίῳ μακρῷ καὶ ὡς ζυγῷ ἱμάντι θαμνάμενος τὰς ἀνομίας· Οὐαὶ οἱ λέγοντες τὸ πονηρὸν καλὸν καὶ τὸ καλὸν πονηρὸν, οἱ τιθέντες τὸ σκότος φῶς καὶ τὸ φῶς σκότος, οἱ τιθέντες τὸ πικρὸν γλυκὺ καὶ τὸ γλυκὺ πικρὸν· οὐαὶ οἱ ἰσχυόντες ὕμνων οἱ δυνάσται, οἱ κερῶντες τὸ σίκερα, οἱ δικάιουντες τὸν ἀσεβῆ ἔνεκεν δώρων καὶ τὸ δίκαιον τοῦ δικαίου ἀφροντες (18), οἱ ἐκκλίνοντες (19) χρῆσιν πτωχῶν καὶ ἀρπάζοντες κρίμα πνήτων, ὥστε εἶναι αὐτοῖς χήραν εἰς ἀρπαγὴν καὶ ὀρφανὸν εἰς προνομίην. Καὶ τί ποιήσουσι τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἐπισκοπῆς; καὶ πρὸς τίνα καταφεύξονται τοῦ βοηθηθῆναι; καὶ ποῦ καταλείψουσιν τὴν δόξαν αὐτῶν τοῦ μὴ ἐμπεισεῖν εἰς ἀπαγωγὴν; καὶ συγκαυθήσεται ὑπὸ φλογὸς ἀνημμένης (20), ἡ κωνορτὸς ἀναβήσεται· οὐ γὰρ ἠθέλησαν τὸν νόμον τηρεῖν·

Τούτῳ συνάδων καὶ ἕτερος προφήτης φησὶν (21)· **77** Ἐγγὺς ἡ ἡμέρα Κυρίου ἡ μεγάλη, ἔγγυς καὶ τεχνιὴ σφόδρα· φωνὴ ἡ ἡμέρας Κυρίου πικρά καὶ σκληρά τέτακται· δυνατὴ ἡμέρα ὀργῆς ἡ ἡμέρα ἐκείνη, ἡμέρα θλίψεως καὶ ἀνάγκης, ἡμέρα τάλαιπωρίας καὶ ἀφανισμοῦ, ἡμέρα σκότους καὶ γνόφου,

A cogitationum et intentionum cordis. Et non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus, omnia autem nuda et aperta sunt in oculis ejus, ad quem nobis est sermo (*Hebr. iv*).

Hæc etiam prophetæ longis ab hinc temporibus, Spiritus sancti gratia illustrati, apertissime nuntiaverunt. Ait enim Isaias : Ego opera illorum novi, et reddam eis. Ecce venio ut congregem omnes gentes et linguas; et venient, et videbunt gloriam meam; et erit cælum novum, et terra nova, quæ ego faciam manere coram me. Et veniet omnis caro, et adorabit me in conspectu meo, dicit Dominus; et exhibunt, et videbunt cadavera hominum, qui prævaricati sunt in me. Nam vermis eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur. Et erunt usque ad satietatem visionis omni carni (*Isa. lxvi*). Ac rursus de die illo ait : Et involvetur cælum sicut liber, omnes stellæ cadent sicut folium de vinea. Ecce enim dies Domini venit plenus furore et ira, ad ponendam terram in solitudinem, et peccatores ejus conterendos ex ea. Quoniam stellæ cæli et splendor earum non expandent lumen suum. Et obtenebrabitur sol in ortu suo, et luna non splendet in lumine suo. Et quiescere faciam superbiam infidelium, et arrogantiam fortium humiliabo (*Isa. xiii*). Ac rursus ait : Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, et quasi vinculum plaustris, peccatum. Væ qui dicitis malum bonum, ponentes amarum in dulce, et dulce in amarum. Væ qui potentes estis ad bibendum vinum, et viri fortes ad miscendam ebrietatem. Qui justificatis impium pro muneribus, et justitiam justis aufertis ab eo. Qui declinatis iudicium pauperum, et diripitis substantiam egenorum, ut sit vobis orphanus in prædam. Et quid facietis in die visitationis? et ad quem confugietis in auxilium? et ubi derelinquetis gloriam vestram, ne in visitationem incidatis? Propter hoc, sicut devorat stipulam lingua ignis, et calor flammæ exurit, sic radix eorum quasi favilla erit, et germen eorum ut pulvis. Abjecerunt enim legem Domini exercituum, et eloquium sancti Israel blasphemaverunt (*Isa. v*).

D Eodem accedit, quod ait alius propheta : Juxta est dies Domini magna et velox nimis. Vox diei Domini amara, tribulabitur fortis. Dies iræ dies illa, dies tribulationis et angustię, dies calamitatis et miserię, dies tenebrarum et caliginis, dies nebulę et turbinis, dies tubę et clangoris super civitates munitas, et su-

(14) Isa. lxvi, 18..

(15) Ibid. xxxiv, 4.

(16) Ibid. xiii, 9, 10, 11

(17) Isa. v, 18..

(18) Sic codex A olim; nunc e correctione, τὸ δδixον τοῦ δ. αζρ. Quod dedi est ipsa Isaię lectio v, 23.

C, τὸ δδ. τ. δ. αλρούμενοι.

(19) Isa. x, 2.

(20) Isaię textus exhibet v, 24, ἀνεμμένης, quod non prætulerim. Poetę Græci dixerunt αἰθόμενον πῦρ· ipse Isaias iv, 5, πυρὸς καυόμενου : x, 17, ἐν πυρὶ καυόμενῳ.

(21) Sophon. i, 14 seqq.

per angulos excelsos. Et tribulabo malignos, et ambulabunt cæci, quia Domino peccaverunt; et effundetur sanguis eorum sicut humus, et corpus eorum sicut stercora. Sed et argentum eorum, et aurum eorum non poterit liberare eos in die furoris Domini. In igne zeli ejus devorabitur omnis terra, quia consummationem cum festinatione faciet cunctis habitantibus terram (*Soph. i.*). Insuper etiam David rex et propheta ad hunc modum clamat: Deus manifeste veniet, Deus noster, et non silebit. Ignis in conspectu ejus exardescet, et in circuitu ejus tempestas valida. Advocabit cælum desursum, et terram discernere populum suum (*Psal. xlix.*). Ac rursum: Exsurge, Deus, inquit, et judica terram, quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi (*Psal. lxxvii.*). Ac rursum: Tu redde unicuique juxta opera sua. Complura autem etiam alia hujusmodi, tum Psalmista, tum omnes prophetae divino Spiritu edocti, de futuro judicio ac mercede prædicarunt. Quorum sermones Salvator quoque certissime confirmans, nos mortuorum resurrectionem, rerumque in vita gestarum mercedem, atque immortalem futuri sæculi vitam credere docuit.

CAP. X.—Josaphat autem ingenti ob hæc verba animi compunctione plenus, lacrymis perfundebatur, atque his ad senem verbis usus est: Omnia mihi perspicue declarasti, ac horrendam hanc et admirandam narrationem luculenta oratione complexus es. His itaque nobis propositis, quid tandem faciendum est, ut ea supplicia quæ sceleratis hominibus parata sunt effugiamus, ac iustorum gaudium consequamur?

Respondit Barlaam: Litteris sacris proditum est (*Act. ii.*), quod cum Petrus, qui apostolorum princeps vocatus est, plebem doctrina instrueret, corde compuncti sunt, quemadmodum scilicet tu quoque hodierno die. Cumque dixissent: Quid faciemus? Petrus ad eos dixit: Pœnitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum in remissionem peccatorum, et accipietis donum Spiritus sancti. Vobis enim est promissio, et filiis vestris, et omnibus qui longe sunt, quoscunque advocaverit Dominus Deus noster. En igitur ipse misericordiæ suæ divitias in te effudit, teque qui animo ac voluntate procul ab eo dissitus eras, et alienis, non dicam diis, sed pestiferis dæmonibus, et surdis ac sensus expertibus statuis cultum adhibebas, accivit. Quocirca ante omnia ad eum qui te vocavit accede, a quo veram tam eorum quæ oculis cernuntur, quam quæ ab oculorum sensu remota sunt, cognitionem consequeris. Quod si posteaquam vocatus es accedere recusas, aut moras necis, justo Dei judicio exhæres eris, ac repudiaberis, quia ipse repudiasti. Ad hunc enim modum ipse quoque apo-

A ἡμέρα νεφέλης καὶ ὀμίχλης, ἡμέρα σάλπιγγος καὶ κραυγῆς· καὶ ἐκθλίψω τοὺς πονηροὺς, καὶ πορεύσονται ὡς τυφλοὶ, ὅτι τῷ Κυρίῳ ἐξήμαρτον· καὶ τὸ ἀργύριον αὐτῶν καὶ τὸ χρυσίον οὐ μὴ δύνηται ἐξελεῖσθαι αὐτοὺς ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς Κυρίου· ἐν πυρὶ γὰρ ζήλου αὐτοῦ καταναλωθήσεται πάντα ἡ γῆ, διότι συντίλειαν ποιήσει ἐπὶ πάντας τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν. Πρὸς τοῦτοις καὶ Δαυὶδ ὁ βασιλεὺς καὶ προφήτης βοᾷ· Ὁ Θεὸς (22) ἐφανῶς ἤξει, ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ οὐ παρσιωπήσεται· πῦρ ἐνώπιον αὐτοῦ καυθήσεται, καὶ κύκλῳ αὐτοῦ καταιγὶς σφοδρά· προσκαλῆσεται τὸν οὐρανὸν ἄνω καὶ τὴν γῆν, τοῦ διακρίναι τὸν λαὸν αὐτοῦ. Καὶ αὖτις· Ἀνάστα, φησὶν (23), ὁ Θεός, κρῖνον τὴν γῆν, ὅτι ἐνδύμιον (24) ἀνθρώπου ἐξομολογήσεται σοι· καὶ (25) οὐ ἀποδώσεις ἐκδότην κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Πολλὰ δὲ καὶ ἑτερα τοιαῦτα ὁ τε ψαλμῶδης καὶ πάντες οἱ προφῆται (26) τῷ θεῷ πνεύματι μνηθέντες περὶ τῆς μελλούσης κρίσεως καὶ ἀνταποδόσεως ἐκήρυξαν· ὡν τοὺς λόγους καὶ ὁ Σωτὴρ ἀσφαλίστατα 76 βεβαιώσας, ἐδίδαξεν ἡμᾶς πιστεῦειν ἀνδρασι νεκρῶν καὶ ἀνταπόδοσιν τῶν βεβιωμένων, ζῶν τε ἀτελεύτητον τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.

ΚΕΦ. I. Ὁ δὲ Ἰωᾶσαφ, κατανύξας πολλῆς ἐπὶ τοῦτοις πληρωθεὶς, σύνδακρυς ὁλος ἦν. Καὶ φησι πρὸς τὸν γέροντα· Πάντα μοι σαφῶς ἐγνώρισας, καὶ ἀσφαλῶς διεξηγήθης τὴν φρικτὴν ταύτην καὶ θαυμαστὴν διήγησιν. Τούτων οὖν προκειμένων ἡμῖν, τί χρὴ ποιεῖν, τοῦ ἐκφυγεῖν τὰς ἡτοιμασμένας τοῖς ἀμαρτωλοῖς κολάσεις, καὶ ἀξιωθῆναι τῆς χάρις τῶν δικαίων;

Καὶ ὁ Βαρλαάμ ἀπεκρίνατο· Γέγραπται ὅτι διδάσκοντός ποτε τοῦ Πέτρου τὸν λαόν, ὃς καὶ κορυφαῖος ἐκλήθη τῶν ἀποστόλων, κατενύγησαν (27) τῇ καρδίᾳ, καθάπερ καὶ οὐ σήμερον, καὶ, εἰπόντων αὐτῶν· Τί ποιήσομεν; ὁ Πέτρος ἔφη πρὸς αὐτούς· Μετανοήσατε, καὶ βαπτισθῆτω ἕκαστος ὑμῶν εἰς ἄρεσιν ἀμαρτιῶν, καὶ λήψεσθε τὴν δωρεάν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· ὅμιν γὰρ ἐστὶν ἡ ἐπαγγελία καὶ τοῖς τέκνοις ὑμῶν καὶ πᾶσι τοῖς εἰς μακρὰν ὄσον ἀν προσκαλῆσθαι Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν. Ἰδοὺ οὖν καὶ ἐπὶ σὲ ἐξέχει τὸ πλοῦσιον ἔλεος αὐτοῦ, καὶ προσκαλέσάτ' σε, τὸν μακρὰν αὐτοῦ τῇ γνώμῃ ὑπάρχοντα καὶ ἀλλοτρίοις λατρεύοντα οὐ θεοῖς, ἀλλὰ δαίμοσιν ὁσθερίοις καὶ ξοάνοις κωφοῖς (28) καὶ ἀναισθητοῖς. Διὸ καὶ πρὸ πάντων πρόσελθε τῷ κεκληρότι, παρ' οὗ λήψῃ τῶν ὀρωμένων καὶ τῶν ἀοράτων ἀφευδῇ τὴν γνώσιν. Εἰ δὲ μετὰ τὸ κληθῆναι οὐ θέλεις ἢ βραδύνεις, δικαίᾳ Θεοῦ κρίσει ἀποκληροῦ ἔσθ', τῷ 79 μὴ θελήσαι μὴ θεληθεῖς· οὕτω γὰρ καὶ ὁ αὐτὸς ἀπόστολος Πέτρος πρὸς τινὰ τῶν μαθητῶν λελάληκεν· Ἐγὼ δὲ πιστεύω ὅτι καὶ ὑπήκουσας τῆς κλήσεως, καὶ ἔτι

(22) Psal. xlix, 3, 4.

(23) Psal. lxxxi, 8.

(24) Psal. lxxv, 10.

(25) Psal. lxi, 12.

(26) Loca e Vetere Testamento de resurrectione collegit Laubruessel. De abusu critices, t. I, pag. 30.

(27) Res narratur in Act. Apostol. ii, 37...

(28) Habac. ii, 18: Ποιῆσαι ἐβωλα κωφά.

τρανότερον ὑπακούσας ἀρεῖς (29) τὸν σταυρὸν καὶ A ἀκολούθησας (30) τῷ καλοῦντι σε Θεῷ καὶ Δεσπότη, δὲ προσκαλεῖται σε ἀπὸ θανάτου εἰς ζωὴν καὶ ἀπὸ σκότους εἰς φῶς. Τῷ ὄντι γὰρ ἡ τοῦ Θεοῦ ἀγνοία σκότος ἐστὶ καὶ θάνατος ψυχῆς, καὶ τὸ δουλεῦν εἰδῶλως ἐπ' ὁλέθρῳ τῆς φύσεως πάσης μοι δοκεῖ εἶναι ἀναισθησίας καὶ ἀπροσύντης ἐπέκεινα.

Οὗς (31) τίνι ὁμοῦσω, καὶ ποταπὴν σοι εἰκόνα τῆς τούτων ἀβελτηρίας παραστήσω; Ἀλλὰ σοι παραθήσω ὑπόδειγμα (32) παρὰ τινος ἀνδρὸς σοφωτάτου λεχθέντος πρὸς με. Ἐλεγε γὰρ ὅτι ὅμοιοι εἰσιν οἱ τῶν εἰδῶλων προσκυνητὰν ἀνθρώπων ἰεῖς, δὲ κατέσχευεν ἐν τῶν σμικροτάτων στρουθίων ἀηδόνα τοῦτο καλοῦσι. Λαβὼν δὲ μάχαιραν τοῦ σφάζει αὐτὴν καὶ φαγεῖν, ἐδόθη τῇ ἀηδὼνι φωνὴ ἐναρθρός. Καὶ φησι πρὸς τὸν B ἰεῖν τὴν. Τί 80 σοι φελοσ, ἀνθρώπε, τῆς ἐμῆς σφαγῆς; οὐ δυνήσῃ γὰρ δι' ἐμοῦ τὴν σὴν ἐμπλήσαι γαστέρα. Ἀλλ' εἰ με τῶν δεσμῶν ἐλευθερώσεις, δώσω σοι ἐντολὰς τρεῖς, δὲ φυλάττων μεγάλα παρ' ὅλην σου τὴν ζωὴν ὠφελήσῃ. Ὁ δὲ θαμβηθεὶς τῇ ταύτης λαλιᾷ, ἐπηγγέλατο, εἰ καὶ αὐτὸν τι παρ' αὐτῆς ἀκούσεις, ὅστις ἐλευθερώσαι τῆς κατοχῆς. Ἐπιστραφεῖσα δὲ ἡ ἀηδὼν λέγει τῷ ἀνθρώπῳ. Μηδέποτε τινος τῶν ἀνέφικτων ἐπιχειρήσεις ἐπιχέσθαι, καὶ μὴ μεταμελοῦ (33) ἐπὶ πράγματι παρελθόντι, καὶ ἀπιστον ῥῆμα κώποτε μὴ πιστεύσης. Ταύτας δὲ τὰς τρεῖς ἐντολὰς φυλάττε, καὶ εὖ σοι γένηται. Ἀγάμενος δὲ ὁ ἀνὴρ τὸ εὐσύννοτον καὶ συνετὸν τῶν ῥημάτων, λύσας αὐτὴν τῶν δεσμῶν κατὰ τοῦ ἀέρος ἐξαπίστευεν (34). Ἡ οὖν ἀηδὼν θέλουσα μαθεῖν εἰ ἐπέγνω ὁ ἀνὴρ τῶν λεχθέντων αὐτῷ ῥημάτων τὴν δύναμιν καὶ εἰ ἐκαρπώσατο τίνα ὠφέλειαν, λέγει πρὸς αὐτὸν ἱταμένη ἐν τῷ ἀέρι. Φεῦ σου τῆς ἀβουλίας, ἀνθρώπε! ὅποιον θησαυρὸν σήμερον ἀπώλεσας! ὑπάρχει γὰρ ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου μαργαρίτης, ὑπερέχων τῷ μεγέθει στρουθοκαμήλου ὠόν. Ὡς οὖν ἤκουσε ταῦτα ὁ ἰεῖς, συνεχύθη τῇ λύπῃ μεταμελόμενος ὅτι ἐξέφυγεν ἡ ἀηδὼν ἐκείνη τὰς χεῖρας αὐτοῦ καὶ πειρώμενος αὐτὴς κατασχέιν αὐτήν, εἶπε. Δεῦρο ἐν τῷ οἴκῳ μου, καὶ φιλοφρονήσάμενός σε καλῶς, ἐντίμως 81 ἐξαποστελῶ. Ἡ δὲ ἀηδὼν ἔφη αὐτῷ. Νῦν ἔργων ἰσχυρῶς ἀνοηταίνεις σε. ὁδεξάμενος γὰρ τὰ λεχθέντα σοι προθύμως καὶ ἡδέως ἀκούσας, οὐδεμίαν ἐξ αὐτῶν ὠφέλειαν ἐπεκτήσω (35). Εἰπόν σοι μὴ με-

A stultus Petrus ad quemdam discipulum dixit: Ego autem credo quod et obedivisti vocationi, et adhuc sincerius obediens, crucem tolles, Deumque ac Dominum te vocantem sequeris, qui te a morte ad vitam, et a tenebris ad lucem invitat. Nam profecto Dei ignorantia, animae caligo ac mors est; et simulacra colere ad naturae exitium, amentiam omnem excedit.

Quos quidem homines cuinam rei similes esse dicam? et quam imagine eorum stoliditatem tibi ob oculos ponam? Sed tamen exemplum quoddam tibi proponam, quod mihi a viro quodam summa sapientia praedito commemoratum est. Aiebat enim, simulacrorum cultores aucupi similes esse, qui cum lusciniam, perexiguam aviculam, cepisset, gladiumque arripisset ut eam jugularet ac comederet, ea, concessa sibi articulata voce, ad aucupem dixit: Quidnam, o homo, ex mea voce ad te utilitatis reditum est? neque enim per me ventrem tuum explere poteris. At si me vinculis liberaveris, tria praecepta tibi tradam; quibus si parueris, magnis per omnem vitam commodis afficeris. Ille autem ex ipsius sermone admiratione commotus, sese facturum recepit, ut si novum aliquid ab ea audiret, statim eam libertate donaret, ac missam faceret. Conversa itaque luscinia, homini ait: Nunquam rem quam consequi nequeas aggredere. Nunquam rei praeteritae te poeniteat. Rei incredibili nunquam fidem adhibe. Haec tria mandata serva, et praecare tecum agetur. Ille autem horum verborum sagacitatem ac prudentiam admiratus, eam vinculis solutam in aerem emisit. Luscinia itaque periculum facere cupiens an ille verborum eorum quae audierat vim intellexisset, atque aliquam ex ipsis utilitatem percepisset, per aerem volitans, ad eum dixit: Proh! quam nihil est in te consilii, o homo! qualem thesaurum hodie amisisti! Est aiquidem in meis visceribus unio, struthionis ovum magnitudine excedens. Quae ut ille audivit, dolore conturbatus est, eumque poenitit quod luscinia ex ipsius manibus effugisset. Atque eam rursus arripere tentans, dixit: Veni, quæso, in aedes meas; atque ubi praeclare et humaniter a me accepta fueris, honorifice te dimittam. Luscinia autem ipsi dixit: Nunc plane tu stolidum ac vecordem esse scio. Nam posteaquam ea quae ad te dicta sunt prompto animo

(29) A, ἀρεῖς. Eadem permutatio in versu nobili Ajacis: Ὁδ' οἶγ' ἀνέξει; μὴ δὲ δαίλων ἀρεῖς; sed ubi de eligendo futuro nulla est dubitatio, quem et praebuit mihi cod. 2812 A, in quo ἀρεῖς idem enim ἀρεῖς et ἀρεῖς, hoc male, illud scriptum bene. At in sententia plus est difficultatis. Scribo μὴ δὲ δ., et habeo μὴ pro particula interrogationis: « An vero ignaviam assumes? » Et sic intelligo Trachiniarum v. 1183, cujus ipsissima est formula. Aeschylus, Theb. 535: Ὁδ' οἶγ'; μὴ δὲ τῶνδ' ἐρεῖς κατὰ πόλιν. Et hic scripserim, μὴ δ' ἐν... πόλιν; « An vero horum quid dices? » Quae interrogationes non sunt sine prohibitionis significatione.

(30) Cf. Marc. viii, 34.

(31) Sic codex. Non plene liquet ad quos οὗς referatur. Non aliter Billius: « A qui les comparerai je? » praesente Latino interprete: « Quos cui assimilabo? »

(32) In codice A lemma metricum: Παραβολὴν ἐναρξιν ἐναυθα βλέπε.

(33) AC, μεταμελῶ. Pag. 81, 4, utitur infinitivo μεταμελεῖσθαι.

(34) A, κατὰ τὸν ἀέρα ἀπείσταιν. Sepe sic pereunt compositorum praepositiones. Libanius, t. I, pag. 242: δοκεῖ δὲ μοι καὶ Κύρος καὶ Δαρείος καὶ Σέρξης, στρατεύοντες ἐφ' ἥν οὐκ οἶον εἶχον, μαμψόμενοι (cod. 1000, καταμεμψ.) τῇ τύχῃ τοῦτο ποιεῖν. Idem epist. 1075: πᾶν τὸ πέλαιος ἐκπεύσθη. Codex idem plenius, διεκπεύσθη.

(35) A, ἐκτίσω, similli praepositionis defectu. Suidas de Origene, t. II, p. 767: Ταῦτα πάντα παρωσάμενος ἐσφάλῃ τοῦ πρέποντος. Codex 2552, ταῦτα πάντα παρωσάμενος παρσεφάλη τοῦ πρέποντος.

excepisti, ac libenter audisti, nihil ex eis emom- A ταμεῖσθαι ἐπὶ πράγματι παρελθόντι· καὶ ἰδοὺ συν-
menti consecutus es. Admonui enim te, ne ob rem
præteritam pœnitentia ducereris; et ecce mœrore
conturbatus es, propterea quod e manibus tuis fuga
me subdlexerim, pœnitentia videlicet ob rem præte-
ritam affectus. Præcepi tibi ne ea quæ assequi non
posses aggrediereris, et tamen arripere me conaris,
cum iter meum assequi nequeas. Ad hæc id quodque
tibi edixi, ne incredibili sermoni fidem arrogares, et
tamen in visceribus meis unionem staturæ meæ mo-
dum excedentem inesse credidisti; neque tantulum
tibi prudentiæ fuit, ut intelligeres me totam ad ovi-
struthionis magnitudinem minime accedere. Quonam
itaque pacto tantum unionem corpusculum istud
caperet?

Ad hunc igitur modum illi quoque in summa stulti-
tia versantur, qui in simulacris confidunt. Nam ea
manibus suis effecerunt, et opera digitorum suorum
adorant, dicentes: Hi opifices nostri sunt. Qui sit
igitur ut eos quos effecerunt et condiderunt, opifices
suos esse censeant? Quin etiam cum ea magno stu-
dio custodiant, ne a furibus subripiantur, tamen sa-
lutis suæ custodes nuncupant. Atqui, quæ hæc stul-
titia est, illud non intelligere fieri non posse, ut qui
sibi ipsis opem ferre ac se tueri nequeunt, alios tueri
ac servare possint? Ac præterea opes suas effundunt,
dum statuas et simulacra dæmonibus excitant, eosque
honorum dātōres esse nugantur, ab iis ea sibi dari
quæ nec ipsi unquam habuerunt, nec unquam habi-
turi sunt. Eoque nomine scriptum est: Similes illis
sunt, qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis
(Psal. cxiii). Qui quidem aurifice mercede conducto
simulacrum manu effecerunt, ac prono corpore ipsum
adorarant. Humis illud tollunt ac proficiscuntur;
si autem ipsum uspiam collocarint, illie manet, nec
moveri potest. Et quantumlibet quis ipsi clamaverit,
non exaudiet, nec ex calamitatibus eum eripiet.
Quamobrem confundantur qui in sculptilibus confi-
dunt: et qui dicunt iis quæ confata sunt: Vos dii
nostri estis. Immolaverunt enim dæmonibus, et non
deo, diis quos ignorabant. Novi recentesque vene-
runt, quos non coluerunt patres eorum. Generatio
enim perversa est, nec jam fides ipsis inest (D. ut.
xxiii).

Ex hac igitur perversa et incredula generatione
Dominus te vocat, his verbis utens: Exi de medio
eorum, ac separare, et immundum noli tangere, ve-
rum a generatione hac perversa te eripe (Num. xvi).
Surge et ambula, quia non habes hic requiem (Mich.
ii). Etenim multiplex deorum, qui a vobis coluntur,

B Οὕτως οὖν ἀνοηταίνουσι καὶ οἱ πεποιθότες ἐπὶ
τοῖς εἰδώλοις· εἰργάσαντο γὰρ ταῦτα ταῖς χερσὶν
αὐτῶν, καὶ προσκυνοῦσιν αὐτοῖς ἐποίησαν οἱ δάκτυλοι
αὐτῶν (36), λέγοντες· Οὗτοι οἱ πλαστοουργοὶ ἡμῶν.
Πῶς οὖν πλαστοουργοὺς τοὺς ὑπ' αὐτῶν δημιουργη-
θέντας καὶ διαπλασθέντας νομίζουσιν; Ἀλλὰ καὶ
τηροῦντας αὐτὰ ἐν ἀσφαλείᾳ, τοῦ μὴ ὑπὸ κλειπτῶν
συληθῆναι, φύλακας ἀποκαλοῦνται τῆς σφῶν σωτη-
ρίας· καὶ τοι γὰρ πόσος ταῦτα ἀφροσύνης, καὶ τὸ μὴ
γινώσκειν ὅτι, οὐκ ἐξαρκούντες ἑαυτοὺς φυλάσσειν
καὶ βοηθεῖν, πῶς 82 ἄλλοις γένοιτο φύλακες καὶ
σωτῆρες; Τί γὰρ, φησὶν (37), ἐκζητοῦσι περὶ τῶν
ζώντων τοὺς νεκρούς; Κατακνεύουσι χρήματα, στή-
λας τοῖς δαίμοσι καὶ ἀγάλματα ἐγείρει, καὶ φληνα-
φουσὶν ἀγαθῶν παρόχους αὐτοὺς ὑπάρχειν, αἰτοῦν-
τες παρ' αὐτῶν λαβεῖν ἅπερ οὔτε πώποτε ἐκτή-
σαντο, οὔτε μὴν ἐτι κτήσονται. Διὸ γέγραπται·
Ὅμοιοι (38) αὐτοῖς γένοιτο οἱ ποιοῦντες αὐτὰ καὶ
πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτοῖς· οἵτινες, φησὶ (39),
μισθωσάμενοι χρεοσκόπον, ἐποίησαν χειροποίητα,
καὶ κύψαντες προσεκύνησαν αὐτοῖς. Αἰρουσιν
αὐτὰ ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ πορεύονται· ἐὰν δὲ θῶ-
σιν αὐτὰ ἐπὶ τοῦ τόπου, μενεῖ ἐν αὐτῷ, οὐ μὴ
κινήθῃ. Καὶ ὅς ἂν βοηθῇ πρὸς αὐτὰ, οὐ μὴ εἰς-
ακούσῃ αὐτοῦ, ἀπὸ κακῶν οὐ μὴ σώσῃ αὐτόν. Διὸ αἰ-
σχύνθητε (40) αἰσχύνῃ αἰώνιον, οἱ πεποιθότες ἐπὶ
τοῖς γλυπτοῖς, οἱ λέγοντες τοῖς χυνευτοῖς· Ὑμεῖς
ἐστὲ θεοὶ ἡμῶν. Ἐθυσαν γὰρ, φησὶ (41), δαίμονιους
καὶ οὐ Θεῶν, θεοῖς οἷς οὐκ ᾔδεισαν οἱ πατέρες αὐτῶν·
D καινοὶ καὶ πρόσφατοι ἦκασιν, ὅτι γενεὰ ἐξεστραμ-
μένη ἐστὶ καὶ οὐκ ἐστὶ πίστις ἐν αὐτοῖς.

Ἐκ ταύτης οὖν τῆς πονηρᾶς γενεᾶς καὶ ἀπίστου
προσκαλεῖται ὁ Κύριος, λέγων σοι· Ἐξέλθε ἐκ
μέσου αὐτῶν καὶ ἀφορίσθητι, καὶ ἀκαθάρτου μὴ
ᾄψῃ (42), ἀλλὰ σώθητι ἐκ τῆς γενεᾶς τῆς σκολιᾶς
ταύτης (43)· ἀνάστηθι καὶ πορεύου, ὅτι οὐκ ἐστὶ
σοι αὕτη ἀνάπαυσις· ἡ γὰρ πολυμαρχία τῶν παρ'

(36) Isa. xvii. 8: Καὶ οὐ μὴ πεποιθότες ὦσιν ἐπὶ τοῖς βωμοῖς, οὐδὲ ἐπὶ τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτῶν, αὐτοῖς οἱ δάκτυλοι αὐτῶν.

(37) Isa. viii. 19.

(38) Psal. cxiii. 8: cxxxiv. 18.

(39) Isa. xlii. 6. 7.

(40) Isa. xlii. 17.

(41) Deut. xxxii. 17... 20. Verba οἱ πατ. αὐτ. addidit in C manus recentior.

(42) II Epist. ad Cor. vi. 17.

(43) Act. Apost. ii. 40.

ὁμῖν θεῶν καὶ 83 ἀτακτον καὶ στασιώδες καὶ παν-
τελῶς ἀνύπαρκτον. Ἡμῖν δὲ οὐχ οὕτως ἐστίν, οὐδὲ
πολλοὶ θεοὶ καὶ κύριοι· ἀλλ' εἰς θεὸς ὁ Πατήρ, ἐξ
οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτόν· καὶ εἰς Κύριος
Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς δι'
αὐτοῦ, ὃς (44) ἐστὶν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου,
πρωτότοκος ἀπάσης τῆς κτίσεως καὶ πάντων τῶν
αἰώνων, ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα, τὰ ἐν τοῖς
οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ ἀό-
ρατα, εἴτε Θρόνοι, εἴτε Κυριότητες, εἴτε Ἀρχαί,
εἴτε Ἐξουσίαι· τὰ πάντα (45) δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ
χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονε· καὶ ἐν Πνεῦμα
ἁγίῳ, ἐν ᾧ τὰ πάντα, τὸ Κύριον καὶ ζωοποιόν (46),
Θεὸν καὶ θεοποιούν, Πνεῦμα ἀγαθόν, Πνεῦμα εὐθές,
Πνεῦμα παράκλητον, Πνεῦμα υἱοθεσίας (47). Τούτων
θεὸς μὲν ἕκαστον καθ' ἑαυτὸ θεωρούμενον, ὡς ὁ Πα-
τήρ καὶ ὁ Υἱός, ὡς ὁ Υἱός καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον,
(48) εἰς δὲ θεὸς ἐν τρισὶ, μία φύσις, μία βασιλεῖα,
μία δύναμις, μία δόξα, μία οὐσία, διαιρετῇ ταῖς
ὁποστάσεσι καὶ μόνον. Εἰς γὰρ ὁ Πατήρ, ᾧ καὶ ἴδιον
ἡ ἀγεννησία· εἰς δὲ ὁ μονογενὴς Υἱός, καὶ ἴδιον
αὐτῷ ἡ γέννησις· ἐν δὲ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, καὶ ἴδιον
αὐτῷ ἡ ἐκπόρευσις. Οὕτω (49) γὰρ ἡμεῖς, ἐκ φωτός
τοῦ 84 Πατρὸς φῶς περιλαμφθέντες τὸν Υἱὸν ἐν
φωτὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, μίαν δοξάζομεν θεότητα ἐν
τρिसὶν ὁποστάσεσι· καὶ αὐτός ἐστιν ἀληθινὸς καὶ
μόνος θεὸς (50), ὁ ἐν Τριάδι γνωσκόμενος, ὅτι ἐξ
αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτόν τὰ πάντα (51).
divinitatem laude ac gloria afficimus. Atque ipse verus ac solus Deus est, qui in Trinitate agnoscitur,
quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso omnia sunt (Rom. xi).

Τούτου τῇ χάριτι τὰ κατὰ σὲ γινώσκω καὶ, ἀπ-
εστάλην διδάσκει σε ἃ μεμάθηκα καὶ τετήρηκα ἐξ
ἀρχῆς εἰς τήνδε τὴν πόλιν. Εἰ οὖν πιστεύσεις καὶ
βαπτισθῇς, σωθήσῃ· εἰ δὲ ἀπιστήσῃς, κατακρι-
θήσῃ (52). Ταῦτα γὰρ ἃ σήμερον ὅρξαι καὶ οἷς σε-
μνύνῃ, ἡ τε δόξα καὶ τρυφή καὶ ὁ πλοῦτος καὶ πᾶσα
ἡ τοῦ βίου ἀπάτη, ὅσον οὕτω παρέρχεται, ἐκβαλοῦσι
δέ σε καὶ μὴ βουλόμενον ἐντεθεῖν. Καὶ τὸ μὲν σῶμα
κατακλιεσθήσεται σμικροτάτῃ μνήματι μονώτατον
καταλειφθὲν (53), πάσης τε ἀποστερηθὲν φίλων καὶ
συγγενῶν ἐταιρειᾶς· οἰχθήσεται δὲ τὰ τερπνὰ τοῦ
κόσμου, καὶ πολλὰ ἀγρία καὶ δυσώδεις φθορὰ, ἀντι-
τῆς νυνὶ καλλονῆς καὶ εὐσμίας, περιχυθήσεται·
τὴν δὲ ψυχὴν σου βαλοῦσιν ἐν τοῖς καταχθονίοις τῆς

A principatus præposterus est, et cum dissidio conjun-
ctus, atque ejusmodi, qui nullo modo consistere
queat. Apud nos autem non sunt dii multi, nec Do-
mini multi, verum unus Deus Pater, ex quo omnia,
et nos in ipsum; et unus Dominus Jesus Christus,
per quem omnia, et nos per ipsum (I Cor. viii), qui
est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis crea-
turæ, et omnium sæculorum, quoniam in ipso creata
sunt omnia, tam quæ in coelis quam quæ in terra,
tam visibilia quam invisibilia, sive throni, sive domi-
nationes, sive principatus, sive potestates (Coloss. i).
Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est
nihil quod factum est (Joan. i); et unus Spiritus san-
ctus, in quo omnia, qui Dominus est, et vivificat, qui
Deus est, et divinitatem affert, Spiritus bonus, Spi-
ritus rectus, Spiritus paracletus, Spiritus adoptionis
filiorum. Horum unusquisque Deus est, si separatim
consideretur: ut Pater, sic Filius; ut Filius, sic Spi-
ritus sanctus. Unus autem Deus in tribus personis,
una natura, unum regnum, una potentia, una gloria,
una substantia: quæ personarum ratione dividitur,
sed Deitatis respectu una est. Unus enim est Pater.
cui proprium est genitum non esse. Unus item uni-
genitus Filius, cui proprium est genitum esse. Unus
denique Spiritus sanctus, cui proprium est proces-
sisse. Sic enim nos ex lumine, hoc est ex Patre, lu-
men, id est Filium, in lumine (Psal. xxxiv), hoc est
Spiritu sancto, cernentes, in tribus personis unam

C. Hujus beneficio et gratia ipse quoque, cum de tuo
statu certior factus essem, missus sum, ut ea te doce-
rem quæ didici, atque ab ineunte ætate usque ad hanc
canitiam servavi. Quocirca si credideris, et baptizatus
fueris, salvus eris; si autem non credideris, condem-
naberis (Marc. xvi). Nam ea quæ hodierno die cernis,
et quibus gloriaris, hoc est, gloria, et deliciæ, et opes,
et omnis hujusce vitæ impostura, jam jamque præteri-
bunt, teque invitum etiam ac repugnantem hinc eji-
cient. Ac corpus quidem per exiguo sepulcro include-
tur, solum relictum, atque omni amicorum et cognat-
orum cœtu destitutum. Facessent autem mundi ju-
cunditates, atque ingens quædam insuavitas ac fetida
corruptio præsentis pulchritudinis et fragrantie loco

(44) Epist. ad Coloss. i, 15, 16.

(45) Joan. i, 3.

(46) Joan. vi, 63: Τὸ πνεῦμά ἐστι τὸ ζωοποιόν.

(47) Epist. ad Rom. viii, 15: ἐλάβετε πνεῦμα υἱοθεσίας. — Hæc et alia Spiritus sancti epitheta cumu-
lavit Gregorius Naz. orat. 37, p. 610.

(48) Cf. Gregor. Naz. or. xi, pag. 668.

(49) C, ἡ γέννησις· οὕτω, mediis omisiss. Adhæret noster Gregorii Theologi verbis. orat. 23, p. 422.
Pro ἐκπόρευσις est apud Gregorium ἐκπεφυγός. Conf. orat. ejusd. 26, p. 445; Theodulfi Excerpta de Sp. S.
p. 121.

(50) C, φῶς εἰδότες; (A, περιλαμφθέντες) τὸν υἱὸν ἐν φ. τ. ἀ. πν. ἀγιάζομεθα ἐν τρισὶν ὁποστάσεσι μίαν
δοξάζοντες θεότητα, καὶ αὐτός ἐστιν ἀληθὴς καὶ ὁ μόνος θ. Lectio περιλαμφθ. firmatur a Gregorio Naz.
orat. 40, p. 668: Οὐ φθάσω τὸ ἐν νοῆσαι, καὶ τοῖς τριῶν περιλάμποιμαι.

(51) Epist. ad Rom. xi, 36.

(52) Marc. xvi, 16: Ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθὲς σωθήσεται, ὁ δὲ ἀπιστήσας κατακριθήσεται.

(53) C, μνημεῖον. — III Rvg. 19, 40: ὑπολείμματα ἐγὼ μονώτατος. Acta Eustathii, p. 20: νῦν δὲ μο-
νώτατος καταλειμμένος. Nicetas Paphl. Encomio Eustathii p. 51: ἐν ἐρημίᾳ τινὶ μονώτατον ἀπαιλημμέ-
νον· quem vid. et p. 56, 7; p. 63. Adde Acta Eliæ Junioris, p. 195; Planudem in Anecdotis hisce t. II,
p. 331. Exempla hujus superlativi tractarunt alii: vid. Osann. ad Philen. § 112.

ubi undique affundetur. Anima vero tua inferno ad-
dicta, in inferiores terræ partes usque ad postremam
resurrectionem conjicietur. Quo scilicet tempore
anima recepto corpore suo a Domini facie projecie-
tur, ac gehennæ, cujus flamma sempiterna est,
mancipabitur. Hæc tibi, atque etiam longe his gra-
viora contingent, si in infidelitate perstiteris.

Si autem ei qui te ad salutem invitat, prompto
animo parueris, atque ad eum cupido et læto animo
accurrens, ipsius lumine signatus fueris (*Psal. iv*),
eumque ita sequaris, ut a tergo minime respecies,
atque, omnibus rebus abjectis et contemptis, ipsi
soli adhaereas, quantam inde fiduciam ac lætiti-
am consequeris, audi : Si sederis, securus eris ; si dor-
mieris, jucunde conquiesces : nec timebis terrorem
supervenientem, nec impiorum dæmonum impetus
(*Prov. iii*), verum confidenter ut leo incedes (*Prov.*
xxviii), ac cum lætitia et sempiterna exultatione
vives. Etenim super caput tuum exultatio et laus et
lætitia te comprehendet. Effugiet dolor, et mæror,
et gemitus. Tunc erumpet quasi mane lumen tuum,
et sanitas tua citius orietur. Et anteibit faciem tuam
justitia tua, et gloria Domini colliget te. Tunc invo-
cabis, et Dominus exaudiet : clamabis, et dicit : Ecce
adsum (*Isa. lvi*). Ego enim sum, qui deleo iniqui-
tates tuas, et non memorabor. Tu vero memor esto,
et judicemur. Dic tu iniquitates tuas, ut justificeris
(*Isa. xlii*). Si fuerint peccata tua ut coccinum,
quasi nix dealbabitur. Et si fuerint rubra quasi
vermiculus, velut lana alba erunt. Os enim Domini
locutum est (*Isa. i*).

CAP. XI. — Ait ad eum Josaphat : Hæc tua verba
præclara et admiranda sunt ; eaque credidi, et credo,
omnemque idolorum cultum ex animo odi ac dete-
stor. Etenim prius etiam quam ad me accederes,
oblique quodammodo ac dubitanter erga ea afflicta-
bar animus meus. Nunc autem posteaquam eorum
vanitatem, hominumque qui ea colunt stultitiam ex
te intellexi, perfecto odio ea insector, ac Deo vero
me in servitute addicere gestio, modo me ipse,
hominem indignum, ob iniquitates meas minime sub-

A γῆς, ἐν τῇ καταδίχῃ τοῦ ἁδου, ἕως τῆς τελευταίας
ἀναστάσεως, ἦν ἡ πάλιν ἀπολαβοῦσα ἡ ψυχὴ τῷ
85 ἑαυτῆς σῶμα ἐκρίφεται : ἐκ προσώπου Κυρίου,
καὶ παραδοθήσεται πύρι γέννησι ἀτελεύτητα φλογι-
ζούσης. Ταῦτά σοι συμβήσεται καὶ πολλῶν τούτων
χειρόνα, εἰ ἐμμένῃς τῇ ἀπιστίᾳ.

Εἰ δὲ προθύμως ὑπακούσεις τῷ καλοῦντί (54) σε
εἰς σωτηρίαν, καὶ, προσδραμὼν αὐτῷ πύθῃ καὶ γα-
ρᾷ, τῷ φωτὶ αὐτοῦ σημειωθήσῃ (55), καὶ ἀμετα-
στρεπτῇ αὐτῷ ἀκολουθήσεις, πάντα μὲν ἀπαρνησάμε-
νος (56), αὐτῷ δὲ μόνῳ κεκολλημένος (57), ὁποίας
τεύξῃ ἀσφαλείας καὶ εὐφροσύνης ἀκούσῃ. Ἐάν
κάθῃ (58), ἀφοδὸς ἔσῃ· ἐάν δὲ καθεύδῃς, ἡδέως
ὑπνῶσεις, καὶ οὐ φοβηθήσῃ πτόησιν ἐπιλαθοῦσαν,
οὐδὲ ὁρμᾶς τῶν ἀσεδῶν δαιμόνων ἐπερχομένης·
ἀλλὰ πορεύσῃ πεποιθὼς ὡς λέων (59), καὶ ζῆσῃ
μετ' εὐφροσύνης καὶ ἀγαλλιάματος αἰωνίου· ἐπὶ γὰρ
τῆς κεφαλῆς σου ἀγαλλίαςῃς καὶ αἰνεῖς, καὶ εὐ-
φροσύνη καταλήφεται σε· ἔνθα ἀπέδρα ὁδύνη, λύπη
καὶ στεναγμός (60)· 86 τότε βαγθήσεται πρῶτον
τὸ φῶς σου, καὶ τὰ ἰάματά σου ταχὺ ἀνατελεῖ, καὶ
προπορεύσῃ ἐμπροσθέν σου ἡ δικαιοσύνη σου, καὶ
ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ περιστελεῖ σε· τότε βοήσῃ, καὶ ὁ
Θεὸς εἰσακούσεται σου· ἔτι λαλοῦντός σου ἔρει· Ἰδοὺ
πάρειμι (61)· ἐγὼ γάρ εἰμι ὁ ἐξαλείφων τὰς ἀνο-
μίας σου καὶ οὐ μνησθῶ· σὺ δὲ μνησθήτι καὶ χρι-
θῶμεν· λέγε σὺ τὰς ἀνομίας σου, ἵνα δικαιοθῇς (62).
Καὶ ἐάν ᾦσιν αἱ ἁμαρτίαι σου ὡς φοινικιοῦν, ὡς
B χιόνα λευκανῶ· ἐάν δὲ ᾦσιν ὡς κόκκινον, ὡς ἔμιν
λευκανῶ (63). Τὸ γὰρ στόμα Κυρίου ἐλάλησε
ταῦτα.

ΚΕΦ. ΙΑ'. Λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Ἰωάσαφ· Πάντα
σου τὰ ῥήματα καλὰ καὶ θαυμαστά εἰσι, καὶ γὰρ
ἐπίστευσα καὶ πιστεύω, πᾶσαν μὲν εἰδωλολατρίαν
ἀπὸ καρδίας μίσησας· καὶ, πρὸ τοῦ εἰσελθεῖν γὰρ
σε πρὸς με, πλαγίως πως καὶ διατάζων (64) πρὸς
ταύτην διεκείτο μοι ἡ ψυχὴ· νυνὶ δὲ τέλειον μῖσος
ἐμίσησα (65), μαθὼν παρὰ σοῦ τὴν ματαιότητα
τούτων καὶ τὴν ἀφροσύνην τῶν αὐτοῖς λατρευόντων.
Ποθῶ δὲ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ δούλος γενέσθαι, εἴπερ
οὐκ ἀπόσεται με τὸν ἀνάξιον διὰ τὰς ἐμὰς ἀνομίας,

54) A, τοῦ καλοῦντός. C, ἀκούσεις τῷ καλ. Philostratus V. A. 1, 31 : Καὶ ἐκέλευσε θύειν μετ' αὐτοῦ.
Optimus codex 1696. Καὶ διεκέλευσε. Gregorius Nyss. t. I, p. 396 : Ἡ μὲν γὰρ αἰδώς ἐρυθήματι μόνῳ
ἐπιστημαίνεται, συμπρόβοντος πως τῇ ψυχῇ τοῦ σώματος κατὰ τινα φυσικὴν διάθεσιν καὶ τοῦ περικαρδίου
θερμοῦ πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς ὁψέως ἀναξέσαντος. Codex 1630, συνδιάθεσιν· nec id male : « naturali
quadam ac communi affectione. Habet et περὶ καρδίαν, quod etiam placet. Rursus in loco Nyseni quem
apposui t. III, p. 38, n. 3 pro ἐναποκειμένη τοῖς ἀνθρώποις αἰδώς, idem codex ἀποκειμένη exhibet, male
absente altera præpositione.

(55) Inter varia nomina baptismus φῶτισμα dictus est : vide Gregor. Naz. orat. 40, p. 638 ; Fabric. ad
Pseudo-Abd. viii, 5, p. 678 ; Toll. ad Insign. p. 150.

(56) Innuit abrenuntiationem, quæ fit in baptismo, Satanæ operibusque ejus ac pompis ; de quo ritu
vide Zimmerm. Anal. pag. 528 ; Bassac. Nocti. theol. pag. 110.

(57) I Cor. vi, 17.

(58) Prov. iii, 24, 25.

(59) Prov. xxviii, 1 : Δίκαιος δὲ ὡς περ λέων πεποιθε.

(60) Isa. li, 11 : Ἡξουσιν εἰς Σιών μετ' εὐφροσύνης...

(61) Isa. lvi, 8, 9.

(62) Isa. xlii, 25, 26.

(63) Isa. i, 18.

(64) Alii codices poterunt mederi. Forsan διατάζοντως.

(65) Cf. Psal. cxxxviii, 22.

sunt novissima hominis illius pejora prioribus. Siquidem baptismus priorum quidem omnium peccatorum syngraphas aqua obruit, ac prorsus delet: et oblitescit, atque in posterum firmissimus nobis murus est ac turris, et forte telum ad praelium cum hoste conserendum. Non tamen arbitrii libertatem tollit, neque peccata ea quae post baptismum contrahuntur remittit, nec secundam in piscinam immersionem continet. Unum enim baptisma constituitur; ac proinde summa diligentia cavere debemus ne in novas sorde incidamus, verum Domini mandata capessamus. Nam cum ipse apostolis dixisset: Ite et docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, non hic constituit, verum adjecit, Docentes eos servare omnia quaecunque praecepi vobis (*Marc. xvi*).

Mandavit porro ut spiritu-pauperes simus (*Math. v*) (tales enim beatos, coelestique regno dignos esse pronuntiat). Deinde ut in praesenti aevo lugeamus monet, quo videlicet in futuro consolatione afficiamur. Mox ut mites simus, ac iustitiae fame et siti te-nearum. Tum ut misericordes et liberales, atque ad commiserationem propensi simus. Cordis item puritate praediti, atque ab omni inquinamento carnis et spiritus abstinentes. Pacifici etiam tum erga alios, tum ipsi cum animis nostris; nimirum id quod deterius est praestantiori subjicientes, atque intestinum ac perpetuum bellum recto iudicio comprimentes. Postremo, ut omnem persecutionem et afflictionem et probrum iustitiae causa pro ipsius nomine nobis illatum sustineamus, quo sempiternum gaudium in praecleara illa donorum distributione consequamur. Quinetiam cum adhuc in mundo versaretur, ad hunc modum suos hortabatur: Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum qui in caelis est (*Math. v*).

Etenim Moysis quidem lex antiquitus Israelitis data dicebat: Non occides, Non moechaberis, Non furtum facies, Non falsum testimonium dices. Christus autem ait: Omnis qui irascitur fratri suo sine causa, reus erit iudicio. Qui autem dixerit, Fatue: reus erit

κατοικεῖ ἐκεῖ· καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκεῖνον χεῖρονα τῶν πρώτων. Τὸ γὰρ βάπτισμα τῶν μὲν προσημαρτημένων πάντων τὰ χειρόγραφα (72), τῷ ὕδατι ἐνθάπτον, παντελεῖ **89** ἀφανισμῷ παραδίωσι, (73), καὶ εἰς τὸ ἔξης τείχος ἡμῖν ἐστὶν ἀσφαλὲς (74) καὶ προπύργιον καὶ ὅπλον κραταῖον εἰς τὴν τοῦ ἐχθροῦ παράταξιν· οὐ μὴν δὲ ἀναιρεῖ τὸ αὐτεξούσιον, οὔτε τῶν μετὰ τὸ βάπτισμα ἁμαρτανόμενων ἔχει συγχώρησιν, οὔτε δευτέρας κολυμβήθρας κατὰδυσιν. Ἐν γὰρ ὁμολογοῦμεν βάπτισμα (75) καὶ χρὴ πάσῃ φυλακῇ τηρεῖν ἑαυτοὺς, μὴ δευτέροις ἐμπεσεῖν μολυσμοῖς, ἀλλὰ τῶν ἐντολῶν ἐπιταβέσθαι τοῦ Κυρίου. Εἰπὼν γὰρ πρὸς τοὺς Ἀποστόλους, Πορευθέντες (76) μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, οὐ μέχρι τούτου ἐστὶ· ἀλλὰ προσέθετο, Διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετείλαμην ὑμῖν.

Ἐνετείλατο δὲ πτωχοὺς μὲν εἶναι τῷ πνεύματι, οὐδὲ μακαρίζει καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἀξίους ἀποκαλεῖ (77). Εἶτα πυνθεῖν ἐν τῷ παρόντι ὑποτίθεται βίβη, ἵνα τῆς μελλούσης παρακλήσεως ἀξιοθῶμεν (78), πρᾶξις τε εἶναι (79) καὶ ἀεὶ πεινῶντας καὶ διψῶντας τὴν δικαιοσύνην (80), ἐλεήμονάς τε καὶ εὐμεταδότους, οἰκτίρμονας καὶ συμπαθεῖς (81), καθαρὸς **90** τῇ καρδίᾳ, ἀπεχομένους ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος (82), εἰρηνοποιοὺς πρὸς τὸς πλησίον καὶ πρὸς τὴν ἑαυτῶν ψυχὴν, ὑποτάξαντας θηλονότι τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι καὶ τὸν μεταξὺ αὐτῶν διηνεκῇ πόλεμον ὁρῇ κρίσει εἰρηνοποιήσαντας (83), ὑπομένειν τε πάντα διωγμῶν καὶ πᾶσαν θλίψιν καὶ ὀνειδισμόν, ἕνεκεν δικαιοσύνης ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἡμῖν ἐπαγόμενον, ἵνα τῆς αἰωνίου χάριδος ἐν τῇ λαμπρῇ τῶν δώρων διανομῇ ἀξιοθῶμεν (84). Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ κόσμῳ οὕτως παρακελεύεται λάμπειν τὸ φῶς ἡμῶν ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων ὅπως (85) ἴδωσι, φησὶ, τὰ καλὰ ἔργα ὑμῶν, καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Ὁ μὲν γὰρ τοῦ Μωσέως νόμος, ὁ πάλαι δοθεὶς τοῖς Ἰσραηλitaῖς, Οὐ φονεύσεις, λέγει, Οὐ μοιχεύσεις, Οὐ κλέψεις, Οὐ ψευδομαρτυρήσεις· ὁ δὲ Χριστὸς φησιν, ὅτι Πᾶς (86) ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῇ, ἐνοχος ἔσται τῇ κρίσει. Ὁς δ' ἂν εἴπῃ,

(72) Enist. ad Coloss. II, 14: Ἐξαλείψας τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον.

(73) Gregorius Naz. orat. 40, p. 638: Βάπτισμα δὲ (καλούμεν), ὡς συνθαπτομένης τῷ ὕδατι τῆς ἁμαρτίας.

(74) Gregorius ibid. baptismum esse ait ἔρεσμα πίστεως.

(75) Cyrill. Catech. Praef. p. 4: Εἰς γὰρ Κύριος καὶ μία πίστις, καὶ ἓν βάπτισμα· ex Epist. ad Ephes. IV, 5.

(76) Math. xxviii, 19, 20.

(77) Math. v, 3: Μακάριοι οἱ πτωχοὶ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. — Lemma metricum in A: Τοὺς μακαριστοὺς ἡκριθμένους ὄρα.

(78) Math. v, 4: Μακάριοι οἱ πνιθύντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται.

(79) Mat. v, 5: Μακάριοι οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν.

(80) Math. v, 6: Μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται.

(81) Math. v, 7: Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται.

(82) Math. v, 8: Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ἑύονται.

(83) Math. v, 9: Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί, ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ Θεοῦ κληθήσονται.

(84) Math. v, 10, 11: Μακάριοι οἱ διδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Μακάριοι ἐστὶ, ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς καὶ διώκωσι... ἕνεκεν ἐμοῦ.

(85) Math. v, 16: Οὕτω λαμπράτω τὸ φῶς ὑμῶν ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως...

(86) Math. v, 22, 23.

Μωρέ, ἐνοχος ἔσται εἰς τὴν γένναν τοῦ πυρός· καὶ ἂν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, κάκει μνησθῇς ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ, ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ ἀπελθὼν πρῶτον διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου· καὶ ἔτι Πᾶς (87) ὁ ἐμβλέπων γυναῖκα 91 πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, ἥδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ· τὸν μολυσμὸν τῆς ψυχῆς καὶ τὴν τοῦ πάθους συγκατάθεσιν μοιχείαν καλέσας. Ἀλλὰ καὶ τοῦ νόμου τὴν ἐπιπορκίαν κωλύοντος, ὁ Χριστὸς οὐδὲ ὅλως ὁμνύειν, πλὴν τοῦ Ναὶ καὶ τοῦ Οὐ, ἐνετείλατο (88). Ὁφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος ἔχει (89)· ἐνταῦθα δέ· Ὅστις σε βαπτίσει εἰς τὴν δεξιὰν σιγῶνα, στρέψον αὐτόν, φησὶ (90), καὶ τὴν ἄλλην· καὶ τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι καὶ τὸν χιτῶνά σου λαβεῖν, ἄφες αὐτόν καὶ τὸ ἱμάτιον· καὶ ὅστις σε ἀγγαρεύσει μίλιον ἓν, ὑπάγε μετ' αὐτοῦ δύο· τῷ αἰτοῦντί σε δίδου, καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ σοῦ δανεῖσασθαι μὴ ἀποστραφῇς· ἀγαπάτε τοὺς ἐχθρούς ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺς καταταρμένους ὑμᾶς, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς, καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεάζοντων ὑμᾶς καὶ διωκόντων, ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροῦς καὶ ἀγαθοῦς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους. Μὴ (91) κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε· ἄφετε (92), καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν. Μὴ θησαυρίζετε (93) ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου σὺς καὶ βρῶσις ἀφανίζει καὶ ὅπου κλέπται διορύσσουσιν καὶ κλέπτουσιν· θησαυρίζετε δὲ ὑμῖν θησαυροὺς ἐν οὐρανῷ, ὅπου οὐτε σὺς οὐτε βρῶσις ἀφανίζει καὶ ὅπου κλέπται οὐ διορύσσουσιν, οὐδὲ κλέπτουσιν· 92 ὅπου γὰρ ἔστιν ὁ θησαυρὸς ὑμῶν, ἐκεῖ ἔσται καὶ ἡ καρδία ὑμῶν. Μὴ μεριμνᾶτε (94) τῇ ψυχῇ ὑμῶν τί φάγητε καὶ τί πίνητε, μὴδὲ τῷ σώματι ὑμῶν τί ἐνδύσθητε· οἶδε (95) γὰρ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος ὅτι χρῆζετε τοῦτων ἀπάντων. Ὁ οὖν τὴν ψυχὴν δοὺς καὶ τὸ σῶμα, δώσει πάντως καὶ τροφὴν καὶ ἔνδυμα, ὃ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ τρέφωσιν καὶ τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ τοιαύτη κοσμῶν ὑπαιόνηται (96). Ζητεῖτε (97) δὲ, φησὶ, πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν. Μὴ μεριμνήσητε εἰς τὴν αὖριον· ἡ γὰρ αὖριον τὰ ἐαυτῆς μεριμνήσει. Πάντα ὅσα (98) ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς. Εἰσελθετε (99) διὰ τῆς στενῆς πύλης, ὅτι πλατεία ἡ πύλη καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν, καὶ πολλοὶ εἰσιν οἱ εἰσερχόμενοι δι' αὐτῆς· στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ

A gehennae ignis. Ac rursum : Si offers munus tuum ad altare, et illic recordatus fueris quod frater tuus habet aliquid adversum te, relinque illic munus tuum ante altare, et vade prius reconciliari fratri tuo. Et quicumque viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo (spurcitiam nimirum animæ, ac libidinis assensum, adulterium vocans). Ad hæc, cum lex perjurium prohibeat, Christus jurare omnino vetat, nec quidquam aliud permittit, quam, Est, est; Non, non. Oculum pro oculo, et dentem pro dente, illic; hic autem : Quicumque percusserit te in dexteram maxillam, præbe ei et alteram. Et qui tecum vult iudicio contendere, et tunicam tuam tollere, dimitte ei et pallium. Et quicumque te angariaverit mille passus, vade cum illo alia duo. Qui petit a te, da ei. Et volentem a te mutuari ne avertas. Audistis quia dictum est : Diliges proximum tuum, et odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis : Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, et orate pro persequentibus et calumniantibus vos, ut sitis filii Patris vestri qui in cælis est, qui solem suum facit oriri super bonos et malos, et pluit super justos et injustos (Luc. vi). Nolite judicare, ut non judicemini. Dimittite, et dimittetur vobis. Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, ubi ærugo et tineæ demolitur, et fures effodiunt et furantur. Thesaurizate autem vobis thesauros in cælo, ubi neque ærugo, neque tineæ demolitur, et ubi fures non effodiant nec furantur. Ubi enim est thesaurus tuus, ibi et cor tuum. Ne solliciti sitis animæ vestræ quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini; scit enim Pater vester cœlestis quoniam his omnibus indigetis. Quare qui animam et corpus dedit, prorsus etiam cibum et indumentum dabit; ille, inquam, qui cœli aves nutrit, et agri lilia tanta pulchritudine ornat. Querite autem primum regnum Dei et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis. Nolite solliciti esse de crastino, nam crastinus dies sibi ipsi sollicitus erit (Matth. vi). Omnia quæcunque vultis ut faciant vobis homines, eadem et vos facite illis (Luc. xviii). Intrate per angustam portam, quia lata est porta, et spatiosa via, quæ ducit ad mortem, et multi sunt qui intrant per eam. Quoniam angusta est porta, et stricta via, quæ ducit ad vitam, et pauci sunt qui inveniant eam (Matth. vii; Luc. xiii). Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum, sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis est (Matth. vii). Qui diligit patrem aut matrem plus quam

(87) Matth. v. 28.

(88) Matth. v. 34, 37 : Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὁμῶσαι ὅλως... ἔστω δὲ ὁ λόγος ὑμῶν, Ναὶ, ναὶ· Οὐ, οὐ.

(89) Scilicet in veteri lege : cf. Matth. v. 38.

(90) Christus apud Mattheum v. 39-45.

(91) Ibid. vii. 4.

(92) Cf. ibid. vi. 14.

(93) Ibid. vi. 19...

(94) Matth. vi. 25.

(95) Ibid. vi. 32.

(96) Cf. Matth. vi. 26, 28.

(97) Ibid. vi. 33.

(98) Matth. vii. 12.

(99) Ibid. 13, 11.

me, non est me dignus. Et qui diligit filium aut filiam plus quam me, non est me dignus. Et qui non accipit crucem suam, et sequitur me, non est me dignus (Matth. x). En hæc omnia, et his similia, Salvator apostolis mandavit, ut fide præditos docerent. Atque hæc omnia nobis observanda sunt, si quidem nobis cordi sit perfectionem adipisci, et justitiæ coronas ab omni corruptione alienas consequi, quas reddet Dominus in die illa justus judex omnibus his qui ipsius adventum dilexerint (II Tim. iv).

τοὺς πιστοὺς· καὶ ταῦτα πάντα ὀφειλομένω φυλάττειν, εἴπερ ποθοῦμεν τῆς τελειότητος ἐπιτυχεῖν (3) καὶ τῶν ἀφάρτων στεφάνου ἀξιωθῆναι τῆς δικαιοσύνης, οὗ· ἀποδοῦναι Κύριος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ὁ δίκαιος κριτὴς πᾶσι τοῖς ἡγαπητοῖς τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ.

Dixit autem ad eum Josaphat : Ergo cum tam perfecta doctrina purissimam vitam desideret, dic, quæso, si mihi ab uno vel duobus mandatis aberrare contigerit, an propterea toto scopo aberrabo, spesque mea omnis inanis futura est?

Respondit Barlaam : Non est quod ita existimes : nam Deus Verbum, qui salutis nostræ causa humanitatem induit, ingentem naturæ nostræ imbecillitatem et ægrum exploratam habens, ne in hac quidem parte nos incurabili morbo laborare permisit ; verum, ut sapientissimus medicus, lubricæ nostræ ac peccandi cupidæ voluntati penitentis medicamentum admiscuit, eam videlicet ad peccatorum remissionem prædicans. Posteaquam enim veritatis agnitionem suscepimus, ac per aquam et Spiritum sanctificati, atque ab omni peccato et spurcitie sine ullo labore purgati sumus, si nobis in aliqua peccata labi contingerit, non quidem superest jam altera per baptismum regeneratio (Hebr. vi), quæ in piscinæ aqua per Spiritum comparatur, ac perfecte nos instaurat (hoc enim beneficium semel duntaxat conceditur), verum per asperam penitentiam, et calentes lacrymas, et labores ac sudores, propter viscera misericordiæ Dei nostri, purgationem ac peccatorum remissionem consequimur. Etenim per Domini gratiam lacrymarum fons baptismus appellatur, tametsi alioqui labore ac tempore opus habeat. Ac complures e multis peccatis eripuit, quoniam nullum peccatum est quod Dei benignitatem vincat, si quidem prius respuerimus, ac delictorum maculas lacrymis eluamus, ne alioqui mors antevertens, nos scelus maculis inquinatos hinc ejiciat. Non enim est in inferno penitentia nec confessio (Psalm. vi). Quandiu autem vitæ usura fruimur, dummodo orthodoxæ fidei fundamentum firmum maneat, etiamsi trabium aliquid aut recti labelactetur,

ἄδῃς ἢ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν, καὶ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εὐρίσκοντες αὐτήν. Οὐ (1) πᾶς ὁ λέγων μοι, Κύριε, Κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ποῶν τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. Ὁ φιλῶν (2) πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ οὐκ ἐστὶ μου ἄξιος, καὶ ὁ φιλῶν υἱὸν ἢ θυγατέρα ὑπὲρ ἐμὲ οὐκ ἐστὶ μου ἄξιος· καὶ ὁ οὗ λαμβάνει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ ἐστὶ μου ἄξιος. Ἰδοὺ ταῦτα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια ἐνετελεῖτο ὁ 93 Σωτὴρ τοῖς ἀποστόλοις διδάσκων

Ἀλέγει ὁ Ἰωῶσαφ πρὸς τὸν γέροντα· Ταύτης οὖν τῆς ἀκριβείας τῶν δογμάτων χρῆζούσης καὶ τὴν ἀκραιφνή ταύτην πολιτείαν, ἐὰν μετὰ τὸ βάπτισμα συμβῇ με ἐνδὸς ἡ δύο τῶν ἐντολῶν τούτων διαμαρτεῖν, ἄρα διαμαρτάνων ἔσομαι ὅλου τοῦ σκοποῦ, καὶ ματαία ἔσται πᾶσα ἡ ἐλπίς ;

Ὁ δὲ Βαρλαάμ ἐφη· Μὴ οὕτως ὑπολαμβάνετε ταῦτα. Ὁ γὰρ ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ γένους ἡμῶν ἐνανθρωπήσας Θεὸς Ἀδὼς, εἰδὼς τὴν πολλὴν ἀσθένειαν καὶ τὰ λαιπωρῆα τῆς φύσεως ἡμῶν, οὐδὲ ἐν τούτῳ τῷ μέρει ἀφήκεν ἡμᾶς ἀνιάτρευτα νοσεῖν· ἀλλ' ὥς πάνσοφος ἱατρός τῇ ὀλισθηρᾷ ἡμῶν καὶ φιλαμαρτήμονι γνῶμῃ συνέμιξε τὸ φάρμακον τῆς μετανοίας, κηρύξας ταύτην εἰς ἀφ᾽ ἑσιν ἁμαρτιῶν (5). Μετὰ γὰρ τὸ λαβεῖν ἡμᾶς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας, καὶ ἀγιασθῆναι δι' ὕδατος καὶ πνεύματος, πάσης τε 94 ἁμαρτίας καὶ παντὸς ῥύπου ἀμογητὶ καθαρῶναι, ἐὰν συμβῇ ἐν τισὶ παραπτώμασιν ἡμᾶς ἁμαρτημάτων ἐμπεσεῖν, οὐκ ἐστὶ μὲν διὰ βαπτίσματος δευτέρα ἀναγέννησις ἐν ὕδατι τῆς κολυμβήθρας διὰ τοῦ πνεύματος ἐγγινομένη καὶ τελειῶς ἡμᾶς ἀναχωρεύουσα· τοῦτο γὰρ τὸ δῶρημα ἅπασι δέδοται· ἀλλὰ διὰ μετανοίας ἐμπόνου καὶ θερμῶν δακρύων, κόπων τε καὶ ἰδρώτων, γίνεται καθαρismus καὶ συγχώρησις τῶν πταισμάτων διὰ σπλάγχνα ἑλέους Θεοῦ ἡμῶν. Βάπτισμα γὰρ ἐκλήθη καὶ ἡ τῶν δακρύων πηγή, κατὰ χάριν τοῦ Δεσπότη, ἀλλὰ πόνου καὶ χρόνου (6) δεόμενον· καὶ πολλοὺς τῶν πολλῶν διεσώσατο πταισμάτων· καθότι οὐκ ἐστὶν ἁμαρτία νικῶσα τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, εἴπερ φθάσομεν μετανοῆσαι καὶ δάκρυσι πταισμάτων αἶσχος ἀπονήσασθαι, καὶ μὴ προλαβόντες ὁ θάνατος βερρυπμένους ἡμᾶς ἐκβαλεῖ τῶν ἐντεῦθεν· οὐκ ἐστὶ γὰρ ἐν τῷ ᾧ ἔδη ἐξομολόγησις (7), οὐδὲ μετάνοια· ἔως δὲ ἐν τοῖς ζωσιν ὤμεν, τοῦ θεμελίου τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἀρραγοὺς διαμένοντες, κἂν τι τῆς δοκίσεως ἢ τῆς ἐνδομήσεως

(1) Matth. vii, 21.

(2) Matth. x, 37, 38.

(3) C. τυχεῖν, Niceph. Gregor. iii, 5, 7 : Ἐπεσκοπεῖτο καθ' αὐτὸν μὲν ἥκιστα· πῶς γὰρ, πείραν πραγμάτων τοιούτων καὶ λογισμῶν λαβυρίνθους οὐκ ἔχων, ὡς εἰρηται· ἐσκοπεῖτο δ' οὖν μετὰ τῶν ἐν τέλει τὸ ποιητέον. Fere malim varietatem ἐσκοπεῖτο καθ' αὐτόν, ob repitium ἐσκοπεῖτο. Præterea parenthetice 'πῶς γάρ;' scribendum fuit.

(4) Epist. ad Tim. iv, 8 : Λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στεφάνος, ὃν ἀποδοῦναι ὁ Κύριος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ὁ δίκαιος κριτὴς, οὐ μόνον δὲ ἐμοί, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ἡγαπητοῖς τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ.

(5) Marc. i, 4 : Ἐγένετο Ἰωάννης βαπτίζων... καὶ κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας εἰς ἀφ᾽ ἑσιν ἁμαρτιῶν. Cf. Luc. iii, 3.

(6) C. κόπου καὶ πόνου. Cf. p. 99, 8. Junxit Apostolus I Thess. ii, 9, κόπον καὶ μόχθον.

(7) Psalm. vi, 5 : Ἐν δὲ τῷ ᾧ ἔδη ἐξομολογήσεται σοι ;

παράλυθῃ. ἔξεστι τὸ σαθρῶθεν τοῖς πταίσιμοις τῇ A
μετανοίᾳ αὐθις ἀνακαινίσαι (8). Πλήθος γὰρ οἰκτιρ-
μῶν Θεοῦ ἀριθμῆσαι καὶ μέγεθος ἑλέους αὐτοῦ με-
τρησαί ἀδύνατον· ἀμαρτήματα δὲ οἷάπερ ἂν ὦσι καὶ
πταίσματα μέτρῳ ὑπόκεινται καὶ ἀριθμητὰ εἶναι
συμβαίνει. Τὰ οὖν μέτρῳ καὶ ἀριθμῷ ὑποκείμενα
πταίσματα ἡμῶν 95 τὸ ἀμέτρητον ἑλεος καὶ τοὺς
ἀναριθμήτους οἰκτιρμοὺς τοῦ Θεοῦ νικῆσαι οὐ δύνα-
ται.

Διὸ οὐ προσετάχθημεν ἐπὶ τοῖς ἡμαρτημένοις
ἀπογινώσκειν, ἀλλ' ἐπιγινώσκειν τὴν ἀγαθότητα τοῦ
Θεοῦ, καὶ καταγινώσκειν τῶν ἀμαρτημάτων ὧν ἡ
ἄφρασις πρόκειται διὰ φιλανθρωπίας τοῦ Χριστοῦ, ὅς
ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν τὸ ἴδιον ἐξέχεεν αἷμα.
Πολλὰ γὰρ δὲ τῆς γραφῆς διδασκόμεθα τὴν δύναμιν
τῆς μετανοίας, καὶ μάλιστα ἐκ τῶν προσταγμάτων B
καὶ παραβολῶν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.
Ἀπὸ τότε γάρ, φησὶν (9), ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς διδά-
σκειν καὶ λέγειν· Μετανοεῖτε· ἤγγικε γὰρ ἡ βασι-
λεῖα τῶν οὐρανῶν. Ἀλλὰ καὶ ἐν παραβολῇ υἱὸν τινα
εἰσηγείται (10), λαβόντα τὴν τοῦ πατρὸς οὐσίαν καὶ
εἰς χώραν ἀποδημήσαντά μακρὰν, χάκει ἐν δαυτίᾳ
πάντα καταναλίσκοντα (11), εἰτα, λιμοῦ κατὰ τὴν
χώραν ἐκείνην γενομένου, ἀπελθόντα καὶ κολληθέντα
ἐν τῶν πονηρῶν πολιτῶν τῆς πολυαμαρτήτου χώρας
ἐκείνης· ὅς καὶ ἐπεμψεν αὐτὸν, φησὶν, εἰς τοὺς
ἀγροὺς αὐτοῦ βόσκειν χοίρους· τὴν τραχυτάτην καὶ
βδελυρὰν ἀμαρτίαν οὕτω καλίσας. Πολλὰ οὖν μογῆ-
σας, καὶ εἰς ἐσχάτην ἐληλακίως ταλαιπωρίαν, ὥς
μηδὲ τῆς βρομώδους τῶν χοίρων τροφῆς τὴν ἴδιαν
ἰσχύειν ἐμπληῆσαι γαστέρα, εἰς συναίσθησιν ὀφεί C
ποτε (12) ἰλθὼν τῆς τοιαύτης αἰσχύνῃς, 96 θρηγῶν
ἑαυτὸν εἶπε· Πόσοι μίσθιοι τοῦ πατρὸς μου περισ-
σεύονται ἄρτων! ἐγὼ δὲ λιμὸν ἀπόλλυμαι. Ἀναστὰς
πορεύσομαι πρὸς τὸν πατέρα μου, καὶ ἐρῶ αὐτῷ·
πάτερ, ἡμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου,
καὶ οὐκ εἰμι ἄξιος κληθῆναι υἱὸς σου· ποιήσόν με ὥς
ἓνα τῶν μισθίων σου. Καὶ ἀναστὰς ἦλθε πρὸς τὸν
πατέρα αὐτοῦ. Ὁ δὲ, πόρρωθεν ἰδὼν αὐτὸν, ἐσπλα-
γγνίσθη, καὶ προσεβράμην ἐν ηὐγαλίᾳ καὶ συμπα-
θείᾳ κατεφίλησε· καὶ, τῆς προτέρας ἀξιώσας τιμῆς,
ἐκέρθη χαρμόσυνον ἐπὶ τῇ αὐτοῦ ἀνευρέσει ἐποιή-
σατο, θύσας τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν. Ἴδὼν ταύτην
τὴν παραβολὴν περὶ τῶν ἐξ ἀμαρτιῶν ὑποστρεφόντων
καὶ ἐν μετανοίᾳ προσπιπτόντων ἡμῖν ἐξηγήσατο.
Ἀλλὰ καὶ ποιμένα τινὰ ἀγαθὸν αὐθις ὄηλοι (13) ἔκα-
τὸν ἐσχηκότα πρόβατα καὶ, τοῦ ἐνὸς ἀπολωλὸτος,
καταλιπὼντα τὰ ἐνενηκονταεννέα, εἰς ἐκζητήσιν
τοῦ ἀλωμένου ἐξελθεῖν, ἕως εὐρῶν αὐτό, καὶ τοῖς
ὅμοις ἀναλαβὼν, τοῖς ἀπλανέσι συγκατέμιξε, συγ-
καλίσας τοὺς φίλους καὶ τοὺς γείτονας εἰς εὐχρίαν

quod per peccata corruptum est, poenitentiae adju-
mento sarcire ac renovare licet. Neque enim misera-
tionum Dei multitudo numerari potest, nec miseri-
cordiae ipsius magnitudo in mensuram cadit (Psal.
cxlii). Peccata contra, quaecunque tandem illa fue-
rint, mensurae ac numero subjiciuntur. Quo fit ut ea,
cum in mensuram ac numerum cadant, immensam
Dei misericordiam atque innumerabiles miserationes
vincere nequeant.

Ac proinde ob peccatorum multitudinem animum
despondere minime jubemur, sed Dei bonitatem
agnoscere, ac peccata nostra condemnare, quorum
remissio propter Christi benignitatem proposita est,
qui pro sceleribus nostris sanguinem suum effudit.
Porro cum ex multis Scripturae locis poenitentiae vim
addiscamus, tum potissimum ex Domini nostri Jesu
Christi actionibus ac parabolis. Ex tunc enim, ait,
coepit Jesus docere, et dicere: Poenitentiam agite,
appropinquavit enim regnum celorum (Matth. iii).
Quin etiam in parabola filium quemdam inducit,
(Luc. xv), qui cum acceptis paternis opibus in lon-
ginquam regionem profectus fuisset, easque in omni
luxu atque intemperantiae genere consumpsisset,
postea, regione illa fame laborante abiit, et adhaesit
uni civium regionis illius. Qui etiam illum in agrum, ut
porcos, hoc est asperrium et execrandum pecca-
tum, pasceret, misit. Cum itaque multis calamitati-
bus affectus fuisset, atque in tantam miseriam venis-
set, ut ne porcorum quidem siliquis ipsi ventrem
suum implere liceret, tandem aliquando hanc usque
adeo gravem ignominiam agnoscens, vitamque suam
lugens, dicebat: Quanti mercenarii in domo patris
mei abundant panibus, ego autem fame pereō. Sur-
gam, et ibo ad patrem meum, et dicam ei: Pater,
peccavi in celum et coram te, jam non sum dignus
vocari filius tuus, fac me sicut unum de mercenariis
tuis. Et surgens venit ad patrem suum. Cum autem
adhuc longe esset, vidit illum pater suus, et miseri-
cordia motus est, ac accurrens cecidit super collum
ejus, et osculatus est eum, atque in pristini honoris
locum restituit, et ob ipsius inventionem lætissimum
festum celebravit, occiso vitulo saginato. En hanc
parabolam de iis qui a peccatis resiliunt, atque ad
poenitentiam accurrunt, nobis commemoravit. Quine-
tiam bonum quemdam pastorem rursus inducit (Luc.
xv), qui cum centum oves haberet, atque unam ami-
sisset, relictis nonaginta novem, ad conquirendam
eam quæ aberrabat profectus est, donec eam inve-
nisset, atque humeris sublatam, cum iis quæ minime
aberraverunt conjunxisset. Qui etiam hoc nomine
amicos ac vicinos ad convivium ob eam inventam ce-

(8) Paulus Epist. ad Hebr. vi, 4, 9, multo severior est: Ἀδύνατον γὰρ τοὺς ἅπας φωτισθέντας, ... καὶ
παραπεσόντας, πάλιν ἀνακαινίζειν εἰς μετάνοιαν

(9) Matth. iv, 17.

(10) Apud Luc. xv, 11, sqq.

(11) A, πῶσαν κατ. Lucas: δαπανήσαντος δὲ αὐτοῦ πάντα.

(12) C sine ὀφέ. Serpens jungit ὀφέ ποτε. Jo. Chrysostomus. Verbi causa Ecl. p. 205: Διαδέλωμεν, κ' ἐν
ὀφέ ποτε, ὡς χρῆ, πρὸς τὰ μέλλοντα..... Ὁφέ γούν ποτε τὴν νόσον ἀπέθεσθε τῆς τῶν χρυσίων ἐπ. θυμίας.
Nursus p. 382: ἀναστῶμεν ὀφέ γούν ποτε. Adde p. 446.

(13) Apud. Luc. xv, 4...

lebrandum invitavit. Ita, inquit Salvator, gaudium est in cælo super uno peccatore poenitentiam agente, quam super nonaginta novem justis, qui non indigent poenitentia

Atque adeo discipulorum princeps Petrus, illa inquam fidei petra, ipso salutiferæ passionis tempore certo quodam consilio aliquantisper a Deo desertus (nempe ut humanæ imbecillitatis vilitatem ac miseriam perspectam haberet), eo peccati prolapsus est, ut Dominum abjuraret (Luc. xxii). Post autem confesitum, inquit, verborum Domini recordatus, foras exivit, et flevit amare, ac per calentes illas lacrymas acceptum detrimentum sarcivit, victoriamque in alteram partem inflexit. Nam cum rei militaris peritus esset, etiamsi cecidit; non tamen animo fractus est, nec salutis suæ spem abiecit; verum resiliens, acerbissimas ex oppresso pectore lacrymas profudit, ac statim ut eas hostis conspexit, non secus atque vehementissimæ cujusdam flammæ ardore ambustus oculis, pedem retulit, procul fugiens, atque horrendum in modum ejulans. Contra autem ille principem rursum locum tenuit; quemadmodum totius orbis magister institutus fuerat, ita etiam poenitentiae exemplar effectus. Post resurrectionem autem, cum Christus tertio ad eum dixisset, Petre, amas me? triplicem abjuramentum correxit, respondens scilicet, Etiam, Domine, tu scis quia amo te.

Ex his igitur omnibus, aliisque quamplurimis, atque adeo numerum omnem superantibus exemplis, lacrymarum ac poenitentiae vim intelligimus. Tantum opera detur, ut ipsa, quemadmodum rationi consentaneum est, fiat, hoc est ex affectu peccatum exseerante, ipsumque odio insectante, atque condemnante, ac lacrymas emittente, quemadmodum ait propheta David: Laboravi in gemitu meo, lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo (Psal. vi). Ac tum peccatorum purgatio per Christi cruorem in misericordiae ipsius magnitudine ac miserationum multitudine continget. Ipsius enim hæc verba sunt: Si fuerint peccata vestra sicut coccinum, quasi nix dealbabuntur; si autem ut vermiculus, quasi lana alba erunt.

Hæc quidem sic se habent et ea est fides nostra. Operæ pretium est itaque ut posteaquam veritatis cognitionem accepimus, atque regenerationem et filiorum adoptionem consecuti sumus, divinaque mysteria percepimus, omni studio ac diligentia providemus, ne corruamus. Neque enim cadere athletam decet, quandoquidem multi, cum cecidissent sese

Α εν τῇ τούτου εὑρίσκει. Οὕτω, φησὶν ὁ Σωτὴρ, χαρὰ ἔσται ἐν οὐρανῷ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι, ἢ ἐπὶ ἐνενηκονταεννέα δικαίοις, οἵτινες οὐ χρεῖαν ἔχουσι μετανοίας.

Ἀμέλει καὶ ὁ κορυφαῖος τῶν μαθητῶν Πέτρος, ἡ τῆς πίστεως πέτρα, κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν τοῦ σωτηρίου πάθους, πρὸς μικρὸν ἐγκαταλείψας οἰκονομικῇ τινὶ ἐγκαταλείψει, ὥς ἂν γνῶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας τὸ εὐτελὲς καὶ ταλαίπωρον, ἀρνήσεως περιπέπτωκεν ἐγκλήματι· εἴτ' εὐθὺς μνησθεὶς τῶν τοῦ 97 Κυρίου ῥημάτων, ἐξελθὼν ἔξω ἔκλαυσε πικρῶς (14)· καὶ, τοῖς θερμοῖς ἑκείνοις δάκρυσι τὴν ἤτταν ἀνακαλεσάμενος, ἑτεροαίχια τὴν νίκην εἰργάσατο. Ἐμπεροπολέμος γὰρ ὢν, εἰ καὶ πέπτωκεν, οὐκ ἐξελύθη, οὐδ' ἀπέγνω ἑαυτὸν (15)· ἀλλ' ἀναποδίσας (16) προσήγαγε πικρότατα δάκρυα ἀπὸ καρδίας θλιδομένης· καὶ παραυτίκα ὁ πολέμιος θεασάμενος· αὐτὰ, ὥσπερ ὑπὸ φλογὸς σφοδρστάτης τὰς ὀφείας φλεγόμενος, ἀπεπηδῆσεν φεύγων μακρὰν καὶ δεινῶς ὀλοῦζων. Ὁ δὲ κορυφαῖος κορυφαῖος ἦν αὖθις, ὥσπερ διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης χειροτονηθεὶς, οὕτω δὴ καὶ μετανοίας ὑπογραμμὸς γενόμενος. Μετὰ δὲ τὴν θείαν ἀνέγερσιν τρίτον προσετίπων ὁ Χριστὸς (17), Πέτρε, φιλεῖς με; τὸ τρισπὸν τῆς ἀρνήσεως διαρθώσατο, τοῦ ἀποστόλου ἀποκρινομένου· Ναί, Κύριε, σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε.

Ἐκ πάντων οὖν τούτων καὶ ἄλλων πολλῶν καὶ C ἀριθμοῦ ὑπερκειμένων παραδειγμάτων μανθάνομεν τὴν δύναμιν τῶν δακρύων καὶ τῆς μετανοίας· μόνον ὁ τρόπος ταύτης ἀξιόλογος, γενέσθω ἐκ διαθέσεως βδελυσσομένης τὴν ἁμαρτίαν, μισούσης τε ταύτην καὶ καταγινώσκουσας, δάκρυσι δὲ κεχρημένης, καθὼς φησιν ὁ προσφύτης Δαυὶδ (18)· Ἐκοίτασα ἐν τῷ 98 στεναγμῷ μου· λούσω καθ' ἑκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου· ἐν δάκρυσι μου τὴν στρωμνὴν μου βρέξω. Καὶ λοιπὸν ὁ καθαρισμὸς τῶν ἁμαρτημάτων γενήσεται διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ἐν τῷ μεγάλῃ τοῦ ἔλεους αὐτοῦ, καὶ τῷ πλήθει τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ Θεοῦ τοῦ εἰπόντος (19) ὅτι, Ἐὰν ὦσιν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικοῦν, ὡς χιόνα λευκανῶ, καὶ τὰ ἐξῆς.

Ταῦτα μὲν οὖν οὕτως ἔχει καὶ οὕτως πιστεύομεν· D χρὴ δὲ, μετὰ τὸ λαβεῖν τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας (20), καὶ τῆς ἀναγεννήσεως καὶ υἱοθεσίας (21) ἀξιωθῆναι, καὶ μυστηρίων γεύσασθαι θείων, πάση δυνάμει ἀσφαλιζεσθαι τοῦ μὴ πίπτειν. Τὸ γὰρ πίπτειν οὐ πρέπει τῷ ἀθλητῇ, ἐπεὶ πολλοὶ πεισόντες ἀναστῆναι οὐκ ἠδυνήθησαν· οἱ μὲν, τοῖς πάθεσι θύ-

(14) Luc. xii. 62.

(15) C, ἑαυτοῦ. Supra pag. 2: Μὴ ἀπογινώσκειν παρασκευάζει τῆς πορείας τὸ δύσκολον.

(16) C, ἀναπηδῆσας, quod et adscripsit in A manus altera. Est ἀναποδίσας retro cedens ac pedem referens, respectu, puto, ad Lucæ verba, ἐξελθὼν ἔξω.

(17) Joan. xxi. 16-17.

(18) Psal. vi. 6. — Quem Davidis locum respexi. Gregorius Nazianzenus, oratione 59, p. 634: Οἶδα καὶ πέμπτον ἔτι (βάπτισμα) τῶν δακρύων, ἀλλ' ἐπιπονύωτερον· ὡς ὁ λούων καθ' ἑκάστην νύκτα τὴν κλίνην αὐτοῦ καὶ τὴν στρωμνὴν τοῖς δάκρυσιν.

(19) Isa. i. 18. Cf. p. 86. 9.

(20) Locutio Paulina. I Epist. ad Tim. ii. 4: εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἔλθειν· iv. 3: τοῖς πιστοῖς· καὶ ἐπεγνωκόσι τὴν ἀλήθειαν.

(21) Conf. p. 4, not. 12.

ραν ἀνοίξαντες (22), καὶ δυσάποσπάτως αὐτοῖς, προσ-
μείναντες οὐκ ἔτι ἰσχύσαν πρὸς μετάνοιαν παλινδρο-
μῆσαι· οἱ δὲ, προαναπασθέντες ὑπὸ τοῦ θανάτου, καὶ
μὴ φθάσαντες διὰ μεταγνώσεως ἑαυτοῦς τοῦ ῥύπου
τῆς ἁμαρτίας ἐκπλῦναι, κατεδικάσθησαν. Καὶ διὰ
τοῦτο ἐπικινδύνουν τὸ πίπτειν ἐν οἰφδῇ ποτε πάθει· ἐὰν
δὲ συμβῇ πεσεῖν, εὐθὺς ἀναπηδῆσαι χρὴ, καὶ στήναι
πάλιν εἰς τὸν καλὸν 99 ἀγῶνα· καὶ δασύς ἄν τοῦτο
συμβῇ, χάκεινο αὐτίκα ἔστω τὸ τῆς ἐγέρσεως καὶ
στάσεως ἕως τῆς τελευτῆς. Ἐπιστράφητε (23) γάρ
πρὸς με, καὶ ἐπιστραφήσομαι πρὸς ὑμᾶς, λέγει Κύ-
ριος ὁ Θεός.

ΚΕΦΑΛ. IV. — Πρὸς ταῦτα ὁ Ἰωάσαφ εἶπε· Πῶς
οὐν τις φυλάξει ἑαυτὸν μετὰ τὸ βάπτισμα καθαρὸν
ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας; Κἀν γάρ ἐστιν, ὥς λέγεις,
τοῖς πταλούσι μετάνοια, ἀλλ' ἐν κόπῳ καὶ πόνῳ,
κλαυθμῷ τε καὶ πένθει, ἀπερ οὐκ εὐκατόρθωτα τοῖς
πολλοῖς εἶναι μοι δοκῶ (24)· ἀλλὰ μᾶλλον ἤθελον
εὐρεῖν ὁδὸν τοῦ φυλάττειν ἀκριβῶς τὰ προστάγματα
τοῦ Θεοῦ καὶ μὴ ἐκκλίνειν ἀπ' αὐτῶν, μηδὲ, μετὰ
τὴν συγχώρησιν τῶν προτέρων κακῶν, παροργίζειν
αὐθις τὸν γλυκύτατον Δεσπότην καὶ Θεόν.

Ὁ δὲ Βαρλαάμ ἔφη· Καλῶς εἶπας ταῦτα, κύριέ
μου βασιλεῦ· τοῦτο καὶ ἐμεῖ καταθύμιον ὑπάρχει.
Ἄλλ' ἐργῶδες ἐστὶ καὶ κομιδῇ ἀδύνατον τὸ πῦρ
συναναστρεφόμενον τινα μὴ καπνίζεσθαι. Δυσκατό-
ρθωτον οὖν καὶ λίαν ἀνάντες δεδομένοις τοῖς τοῦ
βίου πράγμασι καὶ ταῖς αὐτοῦ ἀσχολούμενον με-
ριμναῖς καὶ παραχαῖς, πλοῦτῳ τε καὶ τρυφῇ συ-
ζῶντα, ἀκλινῶς βαδίζουσιν τὴν ὁδὸν τῶν ἐντολῶν τοῦ
Κυρίου, καὶ καθαρὸν ἑαυτὸν ἐκ τούτων περισώσα-
σθαι. Φησὶ γάρ ὁ Κύριος· Οὐδεὶς (25) δύναται δυσὶ
κυρίοις δουλεῦν· 100 ἢ γὰρ τὸν ἓνα μισήσει καὶ
τὸν ἕτερον ἀγαπήσει, ἢ τοῦ ἐνὸς ἀνθέξεται καὶ τοῦ
ἑτέρου καταφρονήσει· οὐ δύνασθε θεῷ δουλεῦν καὶ
μαμωνᾷ. Γράφει δὲ καὶ ὁ ἡγαπημένος αὐτοῦ μα-
θητὴς (26), Ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστὴς καὶ θεολόγος,
ἐν τῇ κατ' αὐτὸν ἐπιστολῇ οὕτως· Μὴ (27) ἀγαπᾶτε
τὸν κόσμον, μηδὲ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ· ἐὰν τις ἀγαπᾷ
τὸν κόσμον, οὐκ ἐστὶν ἡ ἀγάπη τοῦ Πατρὸς ἐν αὐτῷ,
ὅτι πᾶν τὸ ἐν τῷ κόσμῳ, ἡ ἐπιθυμία τῆς σαρκὸς καὶ
ἡ ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ἡ ἀλαζονεία τοῦ βίου, D
οὐκ ἐστὶν ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' ἐκ τοῦ κόσμου ἐστὶ.
Καὶ ὁ κόσμος παράγεται καὶ ἡ ἐπιθυμία αὐτοῦ· ὁ
δὲ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα.

erigere minime potuerunt. Etenim alii, cum januas
vitiosis affectionibus aperuissent, atque aretissimo
nexu ipsis hæssissent, non jam ad poenitentiam sese
convertere potuerunt. Alii autem morte prius abrepti
quam contractas vitiorum sordes per poenitentiam
abstersissent, condemnati sunt. Propterea periculo-
sum est in vitium, quodcumque tandem illud sit, labi.
Cæterum, si labi contigerit, statim emittendum est
ut resiliamus, rursusque ad præclarum certamen
obeundum stemus. Et quoties cadere contigerit, to-
ties etiam statim usque ad extremum vitæ diem cu-
randum est, ut resurgamus, atque in procinctu ste-
mus. Convertimini enim ad me, et ego convertar ad
vos, ait Dominus (Zachar. i).

CAP. XII. — Ad hæc autem Josaphat dixit: Qua-
nam igitur ratione seipsum quispiam post baptismum
ab omni peccati labe purum servabit? Nam etsi pec-
cantibus, ut ipse ais, poenitentia patet, tamen labore
et fatigatione, ac fletu et luctu opus est: quæ qui-
dem ejusmodi mihi esse videntur, ut non ea multi
facile consequi possint. Quocirca viam potius nanci-
sci cuperem, quæ sincere atque exacte Dei præcepta
servarem, nec ab iis deflecterem, nec post priorum
peccatorum veniam impetratam, suavissimum illum
Dominum ac Deum ad iracundiam provocarem.

Respondit autem Barlaam: Recte hæc dixisti, do-
mine mi ac rex, atque hoc mihi pergratum est; ve-
rum arduum est, ne dicam impossibile, ut quispiam
in igne versetur, nec tamen fumo offundatur. Eodem
item modo arduum est ac perquam difficile ut qui
hujusce vitæ negotiis tanquam vinculis quibusdam
astriectus tenetur, ejusque coris ac tumultibus disti-
netur, atque in opibus ac deliciis vivit, sine ulla in-
flexione mandatorum Dei viam peragret, puramque
seipsuin atque incolumem ab iis servet. Ait enim
Dominus (Matth. vi): Nemo potest duobus dominis
servire. Aut enim unum odio habebit, et alterum di-
liget; aut uni adhærebit, et alterum contemnet. Non
potesis Deo servire et mammonæ. Quin etiam cha-
rus ipsius discipulus Joannes evangelista et Theolo-
gus in epistola sua ait: Nolle diligere mundum,
neque ea quæ in mundo sunt. Quoniam omne quod
est in mundo, aut concupiscentia carnis est, aut con-
cupiscentia oculorum, aut superbia vitæ, quæ non
est ex Patre, sed ex mundo est. Et mundus transit
et concupiscentia ejus. Qui autem facit voluntatem
Dei, manet in æternum (1 Joan. ii).

(22) De metaphora θύραν ἀνοίγειν dicam infra. p. 174. — A, ἀνοίξαντες οὐκ ἔτι, mellis omisiss. Omi-
sionis causa esse videtur in simili desinentia participiorum. Notum est τὰ δημοσιεύματα sæpe fuisse fraudi
librariis. Isaacius Prophyr. De præterm. p. 286: Πρὸς τὰς πόλεις τῆς Τροίας τὴν ἱππὸν ἡρεμαίως ἐκίνησαν
Ἕλληνες· καὶ Τρώες... Codex 817 plenius: ... Ἕλληνες, εὐωχουμένων τῶν Τρώων, καὶ ταῖς πόλεις οὕτω
προσηγγισαν· ἀλλ' ὑπεπόδισαν Ἕλληνες· καὶ Τρώες...

(23) Zachar. i, 3.

(24) A, δοκεῖ: qua de permutatione egi ad Aristæm. pag. 547. Choricus in Procop. § 35: καὶ μοι δοκεῖ...
Codex 2967: καὶ μοι δοκῶ. Theod. Metochita Misc. p. 604: Περὶ τῆς βασιλικῆς ἀνθρωπίνων ἡγεμονίας, καθ'
ὅτι τι τε βέλτιστ' ἔχει, καθ' ὅτι νοσεῖ, βουλόμενος εἶρεν, δοκῶ μοι χρήσιμον εἶναι.... Frustra editor δοκεῖ con-
jecit. Forsan καὶ καθ' ὅτι νοσεῖ, vel καθ' ὅτι τι τε νοσεῖ. Cf. supra pag. 25, 20.

(25) Matth. vi, 24.

(26) Joan. xiii, 23; xxi, 20.

(27) Joan. I Epist. ii, 15, 16, 17.

Ille igitur cum divini ac divinitus inspirati patres nostri animadvertissent, atque illud apostoli audissent, quod per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cœlorum (Act. xiv), in id omni animi contentione incubuerunt, ut post baptismum, immaculatum ac labis omnis expers incorruptionis indumentum conservarent. Ac proinde quidam eorum alterum etiam baptismum insuper assumpserunt, hoc est, eum qui in sanguinis profusione, ac martyrio situs est. Baptismus enim hic quoque appellatus est, et quidem præstantissimus, ac summa veneratione dignus, neque enim posterioribus peccati sordibus inquinatur. Quem etiam Dominus meus accipiens, baptismum merito nuncupavit. Deinde ipsius imitatores effecti, primum quidem ipsius spectatores, et discipuli, atque apostoli, deinceps autem universus sanctorum inartyrum chorus, idolorum eultoribus, regibus ac tyrannis seipsos pro Christi nomine objicientes, omnia suppliciorum genera sustinuerunt, feris videlicet objecti, atque igne cremati, et gladiis obrutuncati. Cumque præclaram confessionem edidissent, et cursum consummassent, ac fidem servassent, justitiæ palmam consecuti sunt, angelorum contubernales, et Christi cohæredes effecti. Quorum virtus usque adeo emicuit, ut in omnem terram eorum sonus exierit, et in fines orbis terræ fulgor eorum (Psal. xviii), quæ recte cum virtute gesserunt, rutilarit. Horum non verba duntaxat et opera, sed ipse quoque cruor et ossa, omni sanctitate plena sunt. Dæmones namque per vim in fugam vertunt; atque iis qui cum fide accedunt, incurabiles aliqui morbi profligant. Quin vestes quoque ipsæ, et si quid aliud ad pretiosa eorum corpora propius accessit, omnibus venerationi sunt. De quibus longa oratione mihi opus esset, si præclara eorum facinora sigillatim exponere vellem.

Posteaquam autem crudeles illi ac belluini tyranni misere, ut eorum improbitas merebatur, perierunt, persecutioque finem accepit, ac pii imperatores totius orbis imperio potiti sunt, succedentes alii, ac zelum illum divinarumque cupiditatem sibi imitandam proponentes, eodemque timore sauciam animam habentes, illud optime secum considerabant atque spectabant, ut ab omni spurcitie puram animam ac corpus Deo exhiberent: sic nimirum se comparantes, ut omnes vitiosarum affectionum actiones amputa-

A Ταῦτα οὖν οἱ θεοὶ καὶ θεοφόροι Πατέρες ἡμῶν κατανοήσαντες, καὶ τοῦ Ἀποστόλου (28) ἀκούσαντες, ὅτι διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἐσπευσαν μετὰ τὸ ἅγιον βάπτισμα ἁμῶν καὶ ἀκηλίδωτον τὸ τῆς ἀφθαρσίας διατηρῆσαι ἐνδύμα· ὅθεν οἱ μὲν αὐτῶν καὶ ἑτέρον προσέθεντο βάπτισμα προσλαβέσθαι, τὸ δι' αἵματός φημι καὶ διὰ μαρτυρίου· βάπτισμα γὰρ καὶ τοῦτο ὀνόμασαι, καὶ πᾶν γε τιμώτατον καὶ αἰδεσιμώτατον· δευτέροις γὰρ οὐ μολύνεται ἁμαρτίας μολυσμοῖς (29)· ὅπερ καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν καταδεξάμενος, βάπτισμα εἰκότως ἐκάλεσεν. Ἐντεῦθεν αὐτοῦ μιμῆται καὶ ζηλωταὶ γενόμενοι, πρότερον μὲν **101** οἱ αὐτόπται αὐτοῦ καὶ μαθηταὶ καὶ ἀπόστολοι, ἔπειτα δὲ καὶ πᾶς ὁ τῶν ἁγίων μαρτύρων χορὴ, τοῖς θεραπευταῖς τῶν εἰδῶλων βασιλεῦσι καὶ τυράννοις ἑαυτοὺς ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ ἐκδόντες, πᾶν εἶδος κολαστηρίων ὑπέμειναν, θηρίοις προσομιλῆσαντες καὶ πυρὶ καὶ ξίφεσι, καὶ τὴν καλὴν ὁμολογίαν ὁμολογήσαντες, τὸν δρόμον τετελεχότες καὶ τὴν πίστιν τετηρηκότες, τῶν τῆς δικαιοσύνης ἐπέτυχον βραβείων (30), τῶν Ἀγγέλων ὁμοδίαται καὶ τοῦ Χριστοῦ συγχληρονόμοι γενόμενοι· ὧν ἡ ἀρετὴ τοσοῦτον ἐλαμψεν, ὥς εἰς πᾶσαν τὴν γῆν τὸν φθόγγον αὐτῶν ἐξελθεῖν, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης (31) τῶν κατορθωμάτων αὐτῶν ἀστράφει τὴν λαμπρότητα. Τούτων, οὐ τὰ ῥήματα μόνον καὶ τὰ ἔργα, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ αἵματα καὶ τὰ ὅσα πάσης ἀγιότητος πλήρη ὑπάρχουσι, δαίμονας μὲν κατὰ κράτος ἐλαύνοντα, ἀνιάτων δὲ νοσημάτων ἰάσεις τοῖς πίστει προσφάουσι παρέχοντα· καὶ τὰ ἱμάτια δὲ καὶ εἰ τι ἄλλο τοῖς τιμίσι αὐτῶν προσήγγισε σώμασι, τῇ κτίσει πάσης πάντοτε ἔστιν αἰδέσιμα. Περὶ ὧν πολὺς ἔστιν ὁ λόγος κατὰ μέρος τὰς αὐτῶν ἀριστείας διηγῆσθαι.

Ἐπεὶ δὲ οἱ μὲν ἀπηνεῖς ἐκείνοι καὶ θηριώδεις τύραννοι κακοὶ κακῶς ἀπώλοντο (32), καὶ ὁ διωγμὸς ἔπαυσε, βασιλεῖς δὲ πιστοὶ ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐδασλεύσαν, **102** διαδεξάμενοι ἑταροὶ καὶ μιμησάμενοι τὸν ζῆλον ἐκείνων καὶ τὸν θεῖον πόθον, λέγω δὲ τῶν μαρτύρων, καὶ τῷ αὐτῷ ἔρωτι τὰς ψυχὰς τρωθέντες, ἀριστα διεσκόπουον ἀρβύπαντον τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα τῷ Κυρίῳ παραστήσαι, πάσας τὰς τῶν παθῶν περιχόαντες ἐνεργείας, καὶ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος ἑαυτοὺς ἐκ-

(28) Act. Ap. xiv, 22.

(29) Gregor. Naz. orat. 39, pag. 634: Οἶδα καὶ τέταρτον βάπτισμα, τὸ διὰ μαρτυρίου καὶ αἵματος, ὃ καὶ αὐτὸς Χριστὸς ἐβάπτισατο, καὶ πολὺ γε τῶν ἄλλων αἰδεσιμώτατον, ὅσῳ δευτέροις ῥύποις οὐ μολύνεται.

(30) I Epist. ad Tim. iv, 7: Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγωνίσαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα· λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος.

(31) Psal. xviii, 4: Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ εἰς πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν.

(32) Formulam valde obviam potuit a suo sibi sumere Mattheo, apud quem xxi, 41: Κακοὺς κακῶς ἀπολέσει αὐτοὺς. Psellus, De dem. pag. 29: Ἀσινὸν γε, εἰ τοιοῦτον μῦθος εἰς τὴν καθ' ἡμῶν (ἰμο ἡμᾶς, ut est in cod. 1510) οἰκουμένην ἐπεχωρίασεν· ἀλλὰ τοῦτους μὲν φθινύθειν (lege ἔα φθιν., ex eodem libro), καὶ κακοὺς κακῶς αὐτοῖς ἐπιτηδεύμασιν ἐξαπολλύσθαι. Sophi. Aj. 830: Καὶ σφας κακοὺς κακίστα καὶ πανωλέθρους Συναρπάσειαν. Ex uno libro Erfurdius edidit πανωλέθρως, temere, opinor. Glossator in cod. 2812 A: πανωλέθρως εἰπεῖν ἔδει· ἀλλὰ πρὸς τοὺς κακοὺς ἐξήνευχε. Unde videtur lectionem codicis, quem Erfurdius calidius est secutus, non variantem esse, sed glossemam. Diligentiae causa, non sileo codicis ipsam scripturam esse, πανωλέθρως εἰπεῖν ἔδει· sed apertum est calami male labentis mendum.

καθάραντες. Ἐπει δὲ οὐκ ἄλλως τοῦτο, ἀλλὰ διὰ τῆς φυλακῆς τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ κατορθοῦσθαι ἔγνωσαν, τὴν δὲ φυλακὴν τῶν ἐντολῶν καὶ τὴν ἐργασίαν τῶν ἀρετῶν δυσχερῶς ἐν μέσῳ τῶν τοῦ κόσμου θορύβων προσγίνεσθαι κατανόησαν, ἄλλον τινὰ βίον ἔξινον καὶ ἐνηλλαγμένον ἑαυτοῖς ἐπετηδεύσαντο, καὶ, κατὰ τὴν θείαν φωνὴν (33), πάντα καταλιπόντες, γονεῖς, τέκνα, φίλους, συγγενεῖς, πλοῦτον καὶ τρυφήν, καὶ πάντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ μισήσαντες, πρὸς τὰς ἐρήμους, ὥσπερ τινὲς φυγάδες ὄχοντο, ὕστερόν μιν (34), θλιβόμενοι, κακουχούμενοι, ἐν ἐρημίαις πλανώμενοι καὶ ὄρεσι καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὁκαῖς τῆς γῆς, πάντων τῶν ἐπὶ γῆς τεχνῶν τε καὶ ἀπολαυστικῶν ἑαυτοὺς μακρύναντες, καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ ἄρτου καὶ σκεπάσματος λίαν **103** ἐνδεῶς ἔχοντες· δύο ταῦτα πραγματευσάμενοι, ἵνα, μὴ ὀρώντες τὰς ὕλας τῶν παθῶν, προφρίξουσιν αὐτὸν τὰς ἐπιθυμίας ἐκ τῆς ψυχῆς ἀνασπάσῃσι, καὶ, τὰς αὐτῶν ἐξαλείψαντες μνήμας, ἔρωτα καὶ πόθον τῶν θείων καὶ οὐρανίων ἐν ἑαυτοῖς ἐμφυτεύσῃσι· πρὸς τοῦτοίς, ἵνα, διὰ τῆς κακοπαθείας τὸ σαρκίον ἐκκατανήσαντες καὶ μάρτυρες τῇ προαιρέσει γενόμενοι, μὴ ἀποτύχῃσι τῆς εὐκλείας τῶν δι' αἵματος τελειωθέντων, ἀλλὰ μιμηταὶ καὶ αὐτοὶ τῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων, ὅσον τὸ ἐπ' αὐτοῖς, γενόμενοι, καὶ τῆς ἀταλευτήτου βασιλείας συμμέτοχοι ἔσονται. Οὕτως οὖν ἀριστα διασκεψάμενοι, τὴν μονάδα καὶ ἡσύχιον μετήλθον βίον.

Ad hunc igitur modum optima consideratione adhibita, monasticam ac solitariam vitam consecrati sunt.

Τινὲς μὲν αἰθριοὶ διακατερήσαντες, τῷ φλογμῷ τοῦ καύσωνος καὶ κρυμοῖς ἀγρίοις καὶ ὄρεσι καὶ παραχαῖς ἀνέμων τλαιπωρούμενοι (35)· οἱ δὲ, καλύδας πηγάμενοι, ἢ σπηλαίοις καὶ ἀντροῖς ὑποκρυβέντες, διέζῃσαν. Οὕτω δὲ τὴν ἀρετὴν μετερχόμενοι, πᾶσαν σαρκικὴν παράκλησιν καὶ ἀνάπαυσιν εἰς τέλος ἀπετηρήσαντο, λαχάνων ὤμων καὶ βοτάνων, ἢ ἀκροδρόνων, ἢ ἄρτου ξηροῦ καὶ πάνυ σκληροῦ, στοιχίσαντες διαίτῃ, μὴ τῇ ποιότητι μόνον ἀποταξάμενοι τῶν ἡδέων, ἀλλὰ, τῷ περιόντι τῆς ἐγκρατείας, καὶ πρὸς τὴν ποσότητα τὸ φιλότιμον ἑαυτῶν παρατείναντες. Τοσοῦτον γὰρ καὶ αὐτῶν τῶν εὐτελῶν καὶ ἀναγκασιωτάτων μετελάμβανον βρωμάτων, ὅσον ἀποζῆν μόνον. Οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν, ὅλας τὰς τῆς ἐβδομάδος ἡμέρας· ἄστικοι διατελοῦντες, τῇ κυριακῇ τροφῇ μετελάμβανον· οἱ δὲ δις τῆς **104** ἐβδομάδος ταύτης μεμνημένοι (36)· ἄλλοι δὲ παρὰ μίαν, ἢ καὶ καθ' ἑσπέραν, ἔσπευον ὅσον μόνον τροφῆς ἀπογεύεσθαι. Εὐχαῖς τε καὶ ἀγρυπνίαις μικροῦ πρὸς τὸν τῶν ἀγγέλων παρημιλήθησαν βίον, χαίρειν εἰπόντες χρυσοῦ καὶ ἀργυρίου τῇ κτήσει παντάπασιν,

rent, seipsosque ab omni carnis et spiritus inquinamento repurgarent. Quoniam autem hoc non alia ratione, quam per mandatorum Christi observationem, a se præstari posse intelligebant, mandatorum porro observationem ac virtutum cultum in mediis mundi tumultibus ægre consequi se posse perspiciebant, novum quoddam atque ab aliis diversum vitæ genus sibiipsis instituerunt, ac juxta divinam vocem, relictis omnibus rebus, hoc est parentibus, liberis, amicis, cognatis, opibus, deliciis, cunctisque mundi commodis contemptis, in solitudines, tanquam exsules quidam, sese contulerunt, egentes, angustii, afflicti, quibus dignus non erat mundus (*Hebr. xi*) : in solitudinibus errantes, in montibus, et apelluncis, et in cavernis terræ, ac seipsos ab omnibus terrenis iucunditatibus et voluptatibus procul removens, atque adeo panis etiam et vestimentorum gravi penuria laborantes. Quod ut facerent, duplex eos causa impellebat : altera, ut vitiosarum affectionum materias minime cernentes, earum cupiditates radicitus ex animis suis evellerent, earumque memoriam obliterarent, ac divinarum et celestium rerum amorem et desiderium in seipsis insererent ; altera, ut per afflictionem corpus conficerent, animoque ac voluntate martyres effecti, ea gloria, quam il qui martyrio perfecti sunt, obtinent, minime carerent ; verum cum ipsi quoque, quantum in se esset, Christi passionem expressissent, ipsius quoque regni participes essent.

Atque alii quidem sub dio durantes, solis æstu, atque asperrimis frigidibus ac pluviis, et ventorum turbinibus afflictabantur. Alii constructis tuguriis, aut in speluncis et antris sese occultantes, vitam agebant. Sicque virtutem colentes, omnem carnalem consolationem et quietem ad extremum usque repudiabant, crudis oleribus et herbis, aut pomis, aut etiam sicco ac durissimo pane vitam tolerantes ; nec suvium ciborum qualitatibus duntaxat tantum remittentes, sed præ exuberanti quadam continentia magnitudinem animi sui ad ipsam quoque quantitatem extendentes. Tantulum enim duntaxat, etiam ex ipsis vilibus maximeque necessariis cibis percipiebant, quantum ad tolerandam famem satis esset. Quidam enim eorum integram hebdomadam per inediam transigentes, Dominico demum die cibum admittebant. Quidam his tantum hebdomada quoque ipsius meminerant ; alii alternis diebus sub vespere edebant, sic ut cibum duntaxat degustarent ; precibusque ac vigiliis propemodum cum angelis quoque certantes, atque auri et argenti possessione, emptio-

(33) Matth. xix, 29 : Καὶ πᾶς, ὃς ἀφήκεν οἰκίαν, ἢ ἀδελφούς ἢ ἀδελφάς, ἢ πατέρα ἢ μητέρα, ἢ γυναῖκα ἢ τέκνα, ἢ ἀγροὺς... ζῶν ἀιώνιον κληρονομήσει.

(34) Epist. ad Hebr. xi, 37, 38.

(35) Greg. Naz. orat. 16, p. 247, de mendicis : Ἠλίω καὶ κόνει, ἔστι δ' ὅτε καὶ ὄρεσι καὶ κρυμοῖς ἀγρίοις καὶ παραχαῖς ἀνέμων τλαιπωρούμενοι.

(36) Locutio veterissimæ illi similis et notissimæ, Νιδὴ ἐμνήσατο σίτου, II. B, 129 : Μεμνημένος οὕτω εἰ σίτου, Οὕτ' εὐνῆς· εἰ 216 : Οὕτε φόδου μεμνημένον, οὕτ' ἀλεωρῆς. Vide Heyn. ad II. B, 686, οὐ πόλεμοι ἐμνύοντο· quæ contulerim cum Theocriteis xxv, 245 : ἀπαρ δὲ μάχης ἐμνήσατο.

nibusque et venditionibus prorsus valere jussi, inter homines omnino se esse obliuiscabantur.

Invidiæ autem et animi elationi, quæ potissimum bonorum operum comites esse solent, locus inter eos nullus erat. Neque enim is qui in vitæ monasticæ exercitationibus inferiore locum tenebat, adversus eum cujus illustrior virtus erat, livoris cogitationem in animum admittebat: nec rursus eum qui virtutibus pollebat arrogantia et fastus adversus imbecilliores efferebat, atque in hanc fraudem impellebat ut proximum nihili penderet, aut de religiosa exercitatione gloriaretur, ob eaque quæ cum laude præstitisset, magnifice atque arroganter de se sentiret. Nam qui virtute alterum antecellebat, id totum non suis laboribus, sed Dei virtuti ascribens, humili mente hoc sibi persuadebat, se nihil omnino efficere, verum multo plura sibi præstanda esse, juxta illud quod ait Dominus: Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus, quæ debuimus facere fecimus (*Luc. xvi*). Ac quidam etiam hoc sibi persuadebant, se ne ea quidem illo modo fecisse, quæ ipsis a Deo præcepta essent, verum multo plura esse quæ sibi deessent, quam quæ jam præstitissent. Rursus is qui in religiosa exercitatione, ob corporis fortasse imbecillitatem inferior erat, seipsum nihili pendebat, ac miserum dicebat, animi scilicet ignaviæ, ac non naturæ imbecillitati defectum suum assignans. Ita alii aliis, atque omnes omnibus modestiores se præbebant. Inanis porro gloriæ affectus, aut hominibus placendi studium, quoniam tandem pacto in illis inesset, quippe qui hac de causa orbem fuga reliquerant, atque in desertis morabantur, ut virtutes suas non hominibus, sed Deo, a quo virtutum quoque præmia sperabant, demonstrarent. Illud quippe probe norant, religiosa exercitia, quæ inanis gloriæ causa obeuntur, mercede carere, ut quæ non Dei, sed humanæ laudis causa

Ex hujusmodi porro hominibus alii sic degunt, ut in secessu ac solitudine pietatis certamen obeant, et ab hominum contubernio per omne vitæ tempus sese removeant, atque ad Deum appropinquant. Alii procul inter se constructis ædiculis, Dominicis diebus ad unam et eandem ecclesiam pergunt, ac divina mysteria, hoc est incrementum puri corporis ac pretiosi sanguinis Christi sacrificium percipiunt: quæ quidem Dominus piis in peccatorum remissionem, ac tum animi tum corporis illuminationem et sanctificationem donavit. Atque divinorum oraculorum exercitatione, mirabilibusque consiliis et cohortationibus mutuo sese pascentes, et occulta hostium bella patefacientes (ne quis videlicet luctandi adhuc ignarus ab his superetur), domum rursus singuli redeunt, virtutis mel in pretorum suorum favis studiose reconcentes,

Α πράξεις τε καὶ ἀγορασίας ἐπιλαθόμενοι εἶναι ὥς ἐν ἀνθρώποις.

Φθόνος δὲ καὶ ἑπαρσίας, οἱ μάλιστα τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις ἀκολουθεῖν εἰσθότες, οὐκ ἔσχον χώραν ἐν αὐτοῖς. Οὐδὲ γὰρ ὁ ἐλάττων ἐν τοῖς τῆς ἀσκήσεως ἰδρώσι κατὰ τοῦ μάλλον διαλάμποντος βασκανίας λογισμὸν ὥς ἐν αὐτῷ ὑπεδέχετο· οὐδ' αὖ πάλιν τὸν μεγάλην κατορθοῦντα κατὰ τῶν ἀσθενεστέρων πρὸς οἴσιν ἐπῆρεν ἡ ἀλαζονεία ἢ ἐξουθενεῖν τὸν πλησίον, ἢ ἐγκαυχᾶσθαι τῇ ἀσκήσει, καὶ μεγαλοφρονεῖν ἐπὶ τοῖς κατορθώμασιν, ἀπατήσασα. Ὁ γὰρ τὸ πλέον ἔχων εἰς ἀρετὴν, οὐ πόνοις ἰδίους, ἀλλὰ Θεοῦ δυνάμει, τὸ πᾶν ἐπιγράφειν, ταπεινόφρονι γνώμῃ ἐπειθεῖν ἑαυτὸν μηδὲν ὧς ἐργάζεσθαι, ἀλλὰ καὶ πλειόνων ὀφειλέτην εἶναι, καθά φησιν ὁ Κύριος·

Β Ὅταν (37) ποιήσῃτε πάντα τὰ διαταχθέντα ὑμῖν, λέγετε, ὅτι Ἀρχεῖοι δοῦλοι ἐσμεν, ὅτι ὁ ὀφειλομένον ποιῆσαι πεποιθήκαμεν. Οἱ δὲ πάλιν οὐδὲ ποιῆσαι ποτε τὰ διατεταγμένα ἐπειθεῖν ἑαυτοῦς, ἀλλὰ πλείονα εἶναι τῶν ἡδὴ κατορθωμένων τὰ ἐλλείποντα. Καὶ ὁ ἐλαττοῦμενος πάλιν ἐν τῇ ἀσκήσει, διὰ σωματικὴν **105** ἰσως ἀσθένειαν, ἐξευτέλιζε ταλανίζων ἑαυτὸν, βραθυμία γνώμης, οὐκ φύσεως ἀσθενείᾳ, τὴ ὑστερημα λογιζόμενος. Οὕτως οὖν ἄλλος ἄλλου καὶ πάντες ἀπάντων ἦσαν μετριώτεροι. Κενοδοξίας δὲ πάθος ἢ ἀνθρωπαρεσκειᾶς ποῦ ἐν ἐκείνοις; οἵτινες, τῆς οἰκουμένην φυγόντες, διὰ τοῦτο οἰκοῦσι τὴν ἔρημον, οὐκ ἀνθρώποις, ἀλλὰ Θεῷ τὰ κατορθώματα δεικνύναι βουλόμενοι, παρ' οὗ καὶ τῶν κατορθωμάτων τὰς ἀμοιβὰς ἐλπίζουσι· καλῶς ἐπιστάμενοι ὅτι αἱ διὰ κενοδοξίαν ἐπιτελούμεναι ἀσκήσεις ἀμύθητοι δι' ἑπαίνων γὰρ ἀνθρώπων (38), καὶ οὐ διὰ τὸν Θεὸν γίνονται· ὅθεν καὶ διπλῶς οἱ τοιοῦτοι ἀδικοῦνται, τὸ σῶμα κατατῆκοντες καὶ μισθὸν μὴ λαμβάνοντες. Οἱ δὲ τῆς ἄνω δόξης ὀρεγόμενοι καὶ πρὸς ταύτην ἐπιγύρομενοι, πάσης τῆς ἐπιγείου καὶ ἀνθρωπίνης κατεργασίας

φιαν. Ac proinde hujusmodi homines duplici detrimento afficiuntur, dum nimirum corpus conficiunt, nec tamen mercedem ullam ferunt. Qui autem celeritate contendunt, terrenam omnem et humanam

Ἔχουσι δὲ τὰς οἰκήσεις οἱ μὲν ἐν παντελεῖ ἀναχωρήσει καὶ μονίᾳ τὸν ἀγῶνα διανύοντες, μακρύνοντες ἑαυτοῦς τῆς τῶν ἀνθρώπων συναυλίας παρ' ὅλον αὐτῶν τὸν τῆς ζωῆς χρόνον καὶ Θεῷ πλησιάζοντες· οἱ δὲ, πόρρωθεν ἀλλήλων τὰς οἰκήσεις πεζίζεσθαι, ταῖς Κυριακαῖς εἰς ἐκκλησίαν μίαν φοιτῶσι, καὶ τῶν θείων, μυστηρίων κοινωνοῦσι, τῆς ἀναιμάκτου φημί θυσίας, τοῦ ἀχράντου σώματος καὶ τοῦ τιμίου αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ἃ τοῖς πιστοῖς εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, φωτισμὸν τε καὶ ἁγιασμὸν ψυχῆς καὶ σώματος, ὁ Κύριος ἐδωρήσατο· καὶ, ἐστιώντες ἀλλήλους γυμνασίᾳ τῶν θείων λόγων καὶ ταῖς ἡθικαῖς παραινέσει, τοὺς τε κρυπτοὺς τῶν ἀντιπάλων δημοσιεύοντες πολέμους, ὥστε μὴ ἄλωνα τοῦτοις τινὰ τῆς πάλης ἀγνοοῦντα

106 τὴν μέθοδον, οἷκαδε πάλιν ἕκαστος ἐπανερχονται, τὸ τῆς ἀρετῆς μέλι τοῖς σιμβόλοις τῶν καρ-

(37) *Luc. xvi, 10.*

(38) Lemma metricum in A: Ἀνθρωπαρίστων ἐνθάδε σκόπει βίον.

δῶν φιλοτίμως ἐναποτιθέντες, καὶ γεωργοῦντες ἅμα suavissimumque fructum ac celesti mensa dignum καρπὸν γλυκύτατον καὶ τῆς ἐπουρανίου τραπέζης excolentes. ἐπάξιον.

"Ἄλλοι δὲ κοινοδιακὸν μετέρχονται βίον· οἵτινες, πληθὺν πολυάνθρωπα ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἀθροισθέντες, ὅρ' ἐν ταξιδίῳ καὶ προεστῶτι, τῷ πάντων διαφορωτάτῳ, ἑαυτοὺς ἔταξαν, πᾶν θέλημα ἑαυτῶν μαχαίρᾳ τῆς ὑπακοῆς ἀποσφάζαντες· καὶ δούλους ὠνητοὺς ἑαυτοὺς ἐκουσίως λογισάμενοι, οὐκ ἔτι ἑαυτοῖς ζῶσιν, ἀλλ' ὧ (39) διὰ τὸν τοῦ Χριστοῦ πόθον ἑαυτοὺς καθυπέταξαν· οἰκειότερον δὲ μάλλον εἰπεῖν, ζῶσιν οὐκ ἔτι ἑαυτοῖς, ζῇ δὲ ἐν αὐτοῖς ὁ Χριστὸς, ὃ ἠκολούθησαν πάντα ἀπαρνησάμενοι. Τοῦτο γάρ ἐστιν ἀναχώρησις, κόσμου ἐκούσιον μίσος, καὶ ἀρνήσις φύσεως πόθῳ τῶν ὑπὲρ φύσιν. Οὗτοι τοίνυν ὡς ἄγγελοι ἐπὶ τῆς γῆς πολιτεύονται, ψαλμοὺς καὶ ὕμνους ὁμοθυμαδὸν τῷ Κυρίῳ ᾄδοντες, καὶ ὁμολογεῖται τοῖς ἀθλοῖς τῆς ὑπακοῆς χρηματίζοντες· ἐρ' οἷς καὶ τὸ δεσποτικὸν πληροῦται λόγιον. Φησὶ γάρ· Ὅπου (40) εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἑμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν. Οὐκ εἰς τοῦτο τὸ μέτρον τὴν ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ συναγωγὴν περιχέλας, ἀλλὰ διὰ τῶν δύο ἢ τριῶν ἀδιόριστον τὸν ἀριθμὸν δηλώσας. Ἐῖτε γάρ ὀλίγοι, εἴτε πολλοὶ διὰ τὸ ἅγιον αὐτοῦ συναχθῶσιν ὄνομα, αὐτῷ διαπύρῳ λατρεύοντες πόθῳ, ἐκεῖ παρῆναι τοῦτον πιστεύομεν ἐν μέσῳ τῶν αὐτοῦ δούλων.

convenient, eique ardenti amore cultum adhibeant, illic eum in medio servorum suorum adesse minime dubitamus.

Τούτοις τοῖς τύποις καὶ ταῖς τοιαύταις ἀγωγαῖς **107** οἱ γῆϊνοι καὶ χοῖκοι τὸν βίον ἐξήλυσαν τῶν οὐρανίων, ἐν νηστεαῖς καὶ εὐχαῖς καὶ ἀγρυπνίαις, ἐν δάκρυσι θερμοῖς καὶ ἀμεταωρίστῳ πένθει, ἐν ξενιτείᾳ καὶ μνήμῃ θανάτου, ἐν πραότητι καὶ ἀοργησίᾳ, ἐν σιωπῇ χειλέων, ἐν ἀκτημοσύνῃ καὶ πτωχείᾳ, ἐν ἀγνεΐᾳ καὶ σωφροσύνῃ, ἐν ταπεινόφρονι γνώμῃ καὶ ἡσυχίᾳ, ἐν ἀγάπῃ τελείᾳ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον, τὸν παρόντα ἐκτελέσαντες βίον καὶ ἄγγελοι τοῖς τρόποις γενόμενοι. Ὅθεν Θεὸς θαύμασι καὶ σημείοις καὶ ποικίλαις δυνάμειν αὐτοὺς κατεκόσμησε, καὶ τὸν φθόγγον τῆς θαυμαστῆς αὐτῶν πολιτείας εἰς τὰ πέρατα διηγεῖσθαι τῆς οἰκουμένης (41) πεποίηκε. Καὶ εἰπερ σοὶ τὸν βίον ἐνδὸς αὐτῶν ἐπὶ στόματος φέρων κατὰ μέρος διηγῆσθαι, ὅς καὶ ἀρχηγὸς γεγενῆσθαι τῆς κατὰ μοναχοῦς πολιτείας λέγεται (Ἀντώνιος δὲ ὄνομα αὐτοῦ), γνώσῃ πάντως ἐκ τοῦ ἐνδὸς δένδρου τῶν ὁμογενῶν καὶ ὁμοειδῶν καρπῶν τὴν γλυκύτητα, καὶ οἷαν ἐκεῖνος ἔθετο τῆς ἀσκήσεως ὑποβάθραν, οἷαν δὲ τὴν ὀροφὴν ἐπέχετο, καὶ ὅποιον ἡξιώθη παρὰ τοῦ Σωτῆρος τυχεῖν χαρισμάτων. Πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλοι μετ' ἐκεῖνον τὸν Ἰσὺν ἀγωνισάμενοι ἀγῶνα τῶν ὁμοίων ἔτυχον στεφάνων τε καὶ γερῶν.

Μαχάριοι οὗτοι καὶ τρισμαχάριοι, οἱ τὸν Θεὸν ἀγαπήσαντες, καὶ διὰ τὴν ἀγάπην αὐτοῦ καταπρο- νήσαντες πάντων. Ἐδάκρυσαν γὰρ πενθοῦντες ἡμέ-

Alii autem cœnobiticam vitam consecantur. Qui quidem maximo numero in unum coacti, unus præfecti atque antistitis (qui omnibus virtute præstat) imperio se ipsos subdunt : ac voluntatem suam obedientie muerone prorsus truncantes, seque velut emptitia mancipia ultro reputantes, non jam sibi ipsis vivunt, sed et cui ob Christi amorem sese submiserunt, vel ut aptius loquar, vivunt jam non sibi ipsis, vivit autem in his Christus (Gal. ii), quem rebus omnibus abjuratis secuti sunt. Nam in hoc demum secessus a mundo consistit, ut propter earum rerum quæ natura sublimiores sunt cupiditatem voluntarium sui ipsius odium quispiam concipiat, ac naturam abjuret. Hi igitur angelorum instar in vita versantur, psalmos videlicet et hymnos concordibus animis Domino canentes, et confessorum nomen propter obedientie certamina obtinentes. In quibus etiam Dominicum illud oraculum expletur : Ubicumque fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, illic sum in medio illorum (Matth. xviii). Quibus verbis non hoc duntaxat numero eos qui in ipsius nomine congregantur circumscripsit, verum per duos aut tres indefinitum numerum significavit. Nam sive pauci sive multi ob sanctum ipsius nomen in unum

Per hæc exempla, et per huiusmodi coitiones et actiones, terreni cœlitum vitam imitati sunt, ut qui in jejuniis, et precibus ac vigiliis, in calentibus lacrymis et luctu ab omni animi distractione libero in peregrinatione ac mortis memoria, in lenitate animique affectu ab iracundia remoto, in laborum silentio, in paupertate atque inopia, in castitate ac pudicitia, in humilitate et quiete, ac denique in perfecta erga Deum et proximum charitate præsentis vitæ curriculum confecerint, angelosque moribus expresserint. Ob eamque causam Deus miraculis ac signis variisque virtutibus eos exornavit, effecitque ut admirandæ eorum vitæ rationis sono, ipsi quoque orbis terrarum fines personent. Ac si unius ipsorum, hoc est Antonii, qui etiam monasticæ vitæ auspex ac princeps exstitisse dicitur, vitam tibi sigillatim exponerem, nimirum ex una arbore fructum eorum qui ejusdem generis ac speciei sint, dulcedinem prorsus intelligeres, quodnamque ille exercitationis religiosæ fundamentum jecit, et quodnam fastigium struxit, et quantas a Salvatore gratias consecutus est. Plerique etiam alii post eum eodem certamine perfuncti, ad easdem coronas et eadem præmia pervenerunt.

Beati certe illi ac ter beati, ut qui Dei amore flagrant, atque ob ipsius charitatem omnia pro nihilo duxerunt. Siquidem lacrymas profuderunt, diuque

(39) Glossa ad marginem in A : τῷ καθηγεμόνι.

(40) Matth. xviii, 20.

(41) Conf. p. 101, n. 31.

ac nocte in lectu versati sunt, ut perpetuam consolationem adipiscerentur; se ipsos ultro depresserunt, ut illic in altum attollerentur; carnes suas fame ac siti et vigiliis confecerunt, ut illic paradisi deliciae et exultatio ipsos exciperent. Spiritus sancti tabernaculum per cordis puritatem exsisterunt, quemadmodum scriptum est: Inhabitabo in ipsis et inambulabo (II Cor. vi). Seipsos mundo crucifixerunt (Ephes. vi), ut ad Christi dexteram starent; lumbos suos in veritate succinxerunt, atque in promptu semper lampades habuerunt, immortalis sponsi adventum expectantes (Matth. xxv). Nam cum mentis oculis praediti essent, horrendum illum diem semper prospiciebant: atque tum futurorum bonorum, tum futuri supplicii contemplationem ita in corpore defixam gerebant, ut ab ipsa nunquam divellerentur. Atque hic laborare studuerunt, ut sempiternae gloriae compotes essent. Perturbationum expertes, non secus atque angeli, fuerunt; ac nunc cum illis quorum vitam imitati sunt, choreas agunt. Beati illi ac ter beati, quoniam firmis mentis oculis praesentium rerum vanitatem, atque humanae prosperitatis incertitudinem et inconstantiam perspexerunt, eaque rejecta, sempiterna bona sibi ipsis condiderunt, ac vitam eam quae nunquam occidit, nec morte interruptitur, arripuerunt.

Hos igitur admirandos et sanctos viros nos quoque indigni ac despicabiles imitari studemus; verum eorum vitae caelestis fastigium minime assequimur, sed pro infirmitatis nostrae ac miseræ facultatis modulo eorum vitam exprimimus. Atque ipsorum habitum gerimus, etiamsi opera non assequamur. Etenim divinam hanc professionem peccatum propulsare, atque incorruptionis per divinum baptismum nobis concessae sociam et opitulatricem esse perspectum habemus. Ac beatorum illorum virorum sermonibus adducti, caducas atque interitui obnoxias huiusce vitae res magnopere condemnamus, in quibus nihil firmum et æquabile, quodque eundem semper statum retineat, inveniri potest: verum omnia vanitas sunt et afflictio spiritus (Eccle. ii); multas temporis puncto mutationes ferens: siquidem in somniis, et umbris, ac ventis aërem perfiantibus imbecilliora sunt. Quorum parva et brevis voluptas, imo non voluptas, sed fraus quaedam et impostura perversitatis mundi, quem nullo modo diligere, verum potius ex animo odisse atque inse-

A ρας καὶ νυκτὸς, ἵνα τῆς ἀλήκειου τύχῃσι παρακλησεως· ἐταπεινωσαν ἑαυτοὺς ἐκουσίως, ἵν' ἐκεῖ ὀφωθῇσι (42)· κατέτηξαν τὰς ἑαυτῶν σάρκας πείνη τε καὶ δίψῃ καὶ **108** ἀγρυπνίᾳ, ἵν' ἐκεῖ διαδέξηται αὐτοὺς ἡ τρυφή καὶ ἀγαλλίασις τοῦ παραδείσου· σκῆνωμα γεγονάσι τοῦ ἁγίου Πνεύματος τῇ καθαρότητι τῆς καρδίας, καθὼς γέγραπται· Ἐνοικήσω (43) ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω· ἐσταύρωσαν ἑαυτοὺς τῷ κόσμῳ (44), ἵν' ἐκ δεξιῶν (45) τοῦ σταυρωθέντος σταθῶσι· περιεζώσαντο τὰς ὀσφύας αὐτῶν ἐν ἀληθείᾳ (46), καὶ ἐτοιμοὺς ἔσχον ἀεὶ τὰς λαμπάδας, προσδοκῶντες τὴν ἔλευσιν τοῦ ἀθανάτου νυμφίου (47). Νοερούς γάρ· κτησάμενοι ὀφθαλμοῖς, προεώραν διηνεκῶς τὴν φρικτὴν ὥραν ἐκείνην, τὴν τε θεωρίαν τῶν μελλόντων ἀγαθῶν καὶ τῆς αἰωνίου κολάσεως ἀχώριστον τῆς ἑαυτῶν ἔσχον καρδίας· καὶ ἐσπούδασαν καμῖν, ἵνα τῆς αἰδίου δόξης μὴ ἀποτύχῃσι. Γεγονάσιν ἀπαθείς ὥσπερ ἄγγελοι (48)· καὶ νῦν μετ' ἐκείνων χορεύουσιν, ὧν καὶ τὸν βίον ἐμμήσαντο. Μακάριοι οὗτοι καὶ τρισμακάριοι, ὅτι ἀπλάνεσι τοῖς τοῦ νοδὸς ὀφθαλμοῖς· κατενόησαν τὴν τῶν παρόντων ματαιότητα, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης εὐπραγίας τὸ ἄστατον καὶ ἀνώμαλον (49), καὶ ταύτην ἀπαρνησάμενοι, τὰ αἰῶνα ἑαυτοῖς ἐθησαύρισαν ἀγαθὰ (50), καὶ τῆς μηδέποτε διαπιπτούσης μήτε θανάτῳ διακοπτομένης ἐπελάβοντο ζωῆς (51).

Τούτους οὖν τοὺς θαυμασίους καὶ ἁγίους ἀνδρας καὶ ἡμεῖς οἱ εὐταλεῖς καὶ ἀνάξιοι μιμεῖσθαι σπουδάζομεν. **109** οὐκ ἐπιφικνούμεθα δὲ τῷ ὕψει τῆς οὐρανοπολίτου αὐτῶν διαγωγῆς· ἀλλὰ, κατὰ τὸ ἐνὸν τῆς ἀσθενούς ἡμῶν καὶ ταλαιπώρου δυνάμεως, τὸν βίον αὐτῶν χαρακτηρίζομεν καὶ τὸ σχῆμα περιδελημέθα, κἂν τῶν ἐργῶν διαμαρτάνωμεν. Πρόξενον γάρ ἀναμαρτησίας τὸ θεῖον ἐπάγγελμα τοῦτο, καὶ συνεργὸν τῆς ἐκ τοῦ θεοῦ βαπτίσματος δοθείσης ἡμῖν ἀφθαρσίας ἐπιστάμεθα. Καὶ, τοῖς λόγοις ἐπόμενοι τῶν μακαρίων ἐκείνων, πάνυ καταγινώσκουμεν τῶν φθαρτῶν τούτων καὶ ἐπικτήρων τοῦ βίου πραγμάτων, ἐν οἷς οὐδὲν ἔστιν εὐρεῖν βέβαιον, οὐδὲ ὁμαλὸν, οὐδὲ ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἱστάμενον (52)· ἀλλὰ ματαιότης ἐστὶ τὰ πάντα καὶ προαίρεσις πνεύματος (53), πολλὰς ἐν ἀτόμῳ φέροντα τὰς μεταβολὰς (54)· οὐείρων γάρ καὶ σκιᾶς, καὶ αὖρας κατὰ τὴν ἀέρα πνεύσεως, εἰσὶν ἀσθενέστερα· μικρὰ καὶ πρὸς ὀλίγον ἡ χάρις, καὶ οὐδὲ χάρις· ἀλλὰ πλάνη τις καὶ ἀπάτη τῆς τοῦ κόσμου κακίας, ὅνπερ μὴ ἀγαπᾶν ὅλως, μισεῖν δὲ μᾶλλον ἐκ καρ-

(42) Matth. xxiii, 12: "Ὅστις ταπεινώσει ἑαυτὸν ὀφωθήσεται. Cf. Luc. xiv, 11; xviii, 14.

(43) II Epist. ad Cor. vi, 16.

(44) Conf. p. 10.

(45) Conf. p. 71.

(46) Epist. ad Ephes. vi, 14: Στήτε οὖν περιζωσάμενοι τὴν ὀσφύν ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ.

(47) Respectu ad parabolam de qua cf. p. 75.

(48) Jo. Chrys. Eclog. p. 254: Ἀγγέλους τοὺς ἀνθρώπους ἐποίησε (ὁ σταυρός). Cf. pp. 5, 106, 107.

(49) Gregor. Naz. orat. 16, pag. 251: Διὰ τὸ τῆς ἀνθρωπίνης εὐπραγίας ἄστατον καὶ ἀνώμαλον.

(50) Matth. vi, 20. Cf. p. 91.

(51) Conf. p. 60.

(52) Gregorius Nazianz. oratione 16, pag. 250: Φύσει μὲν γὰρ οὐδὲν τῶν ἀνθρωπίνων βέβαιον, οὐδὲ ὁμαλόν, ... οὐδὲ ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἱστάμενον.

(53) Eccle. i, 14.

(54) Greg. Naz. p. 251: Κύκλος τις τῶν ἡμετέρων περιτρέχει πραγμάτων, ἄλλοτε ἄλλας ἐπὶ μᾶς ἡμεῖς πολλάκις, ἔστι δ' ὅτε καὶ ὥρας, φέρων μεταβολὰς.

δίας δεδιδάγμεθα. Καὶ ἐστὶ γὰρ κατὰ ἀλήθειαν μισητὸς ὁ
 οὗτος καὶ ἀπεικταλός· ὅσα γὰρ δωρεῖται τοῖς φίλοις
 αὐτοῦ (55), μετ' ὀργῆς αὐθις αὐτὰ ἀφαρπάζει, γυ-
 μνοὺς δὲ παντὶ ἀγαθοῦ καὶ αἰσχύνῃ ἡμψισμένους,
 φορτία τε περιχειμένους βαρέα, τῇ αἰωνίᾳ παρα-
 πέμψει θλίψει. **110** οὗς δ' αὖ πάλιν ὑπό τῃ ἐσχάτῃ
 θάττον ταπεινοὶ ταλαιπωρία, ὑποποδίου αὐτοὺς τι-
 θεὶς καὶ ἐπίχαρμα πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν. Τοι-
 αῦται οὖν αἱ χάριτες αὐτοῦ· τοιαῦτα τὰ δωρήματα
 αὐτοῦ. Ἐχθρὸς γάρ ἐστι τῶν φίλων αὐτοῦ, καὶ ἐπί-
 βουλὸς πάντων τῶν ποιοῦντων αὐτοῦ τὰ θελήματα,
 καὶ καταράσσων δεινῶς τοὺς ἐπεριδομένους ἐπ' αὐ-
 τὸν, καὶ ἐκνευρίζων τοὺς ἐπ' αὐτῷ (56) παipoιθότας.
 Συνθήκας τίθησι μετὰ τῶν ἀφρόνων καὶ ἐπαγγελίας
 ψευδεῖς, ἵνα μόνον αὐτοὺς ἐπισπάσῃται· ἐκείνων δὲ
 ἀγνωμονησάντων, ἀγνώμων αὐτὸς καὶ ψευδὴς δια-
 δείκνυται (57), μηδὲν ὧν συνέθετο ἀποπληρῶν.

Σήμερον γὰρ βρώμασιν ἡδέσι (58) τὸν φάρυγγα
 αὐτῶν καταλέανας, κατάδρωμα τοῖς ἐχθροῖς ὅλους
 αὐτοὺς αὐριον τίθησι. Σήμερον βασιλεῖα τινὰ δει-
 κνυσι, καὶ αὐριον δουλεία τινὶ πονηρᾷ παραδίδωσι·
 σήμερον μυριοὶ εὐθηνούμενον ἀγαθοῖς, **111** αὐριον
 προσάτην καὶ οἰκοτριβὸν οἰκότεριβα (59). Σήμερον
 στέφανον δόξης αὐτοῦ τῇ κορυφῇ ἐπιτίθουσιν· αὐριον
 τὸ πρόσωπον τῇ γῇ καταράσσει. Σήμερον κοσμεῖ τὸν
 τράχηλον αὐτοῦ λαμπραῖς ἀξιομάτων τιμαῖς· αὐριον
 ταπεινοὶ σιθηροῖς κλοιοῖς (60) δεσμούμενον. Ποθητὸν
 πρὸς μικρὸν τοῖς πᾶσι τοῦτον ἐργάζεται, μισητὸν
 δὲ μετ' ὀλίγον ἰσχυρῶς καὶ ἐδδελυγμένον. Σήμερον
 εὐφραίνει, καὶ αὐριον θρήνοις αὐτὸν καὶ κοπετοῖς
 κατατρέπει. Ὅποῖον δὲ τούτων καὶ τὸ τέλος ἐπιτίθουσιν
 ἀκουσον· οἰκήτορας γεέννης τοὺς ἡγαπητότας αὐτοῦ
 ἐλεεινῶς ἀπεργάζεται. Τοιαύτην ἔχειν γνώμην ἀεὶ,
 τοιαύτην πρόθεσιν ἀτεχνῶς (61). Οὐτε τοὺς παρελ-
 θόντας θρηνεῖ, οὐτε τοὺς καταλειφθέντας οἰκτεῖται.
 Ἐκείνους γὰρ δεινῶς ἀπατήσας καὶ τοὺς ἀρκυσιν
 αὐτοῦ κατακλείσας, πρὸς τοῦτοῦ αὐθις τὰ τῆς ἐπι-
 στήμης μετενεγκεῖν (62) πειράται, μὴ θέλων τινὰ
 τῶν χαλεπῶν αὐτοῦ ἐκφυγεῖν παγίδων.

(55) Scholium in A : Σημειώσαι ὅσα δεινὰ ὁ κόσμος τοῖς αὐτῶν ἀγαπῶσι παρέχει.

(56) C, ἐπ' αὐτόν. Cf. De syntaxi tom. II, pag. 386, vv. 904, 905.

(57) A, δείκνυται. Praepositionum in compositis omissionem saepe jam notavi; et rursus notetur. Isaacius Porphyry. De praeterm. p. 265 : Ὅπως οἱ τῇ παρούσῃ βίβλῳ προστυγχάνοντες, καὶ μὴ πλείω πο-
 νῆσαι βουλόμενοι, εἰς τὴν τῶν ἐκτιθέντων (imo ἐκτεθέντων, ut est in codice 817) νυνὶ παρ' ἡμῶν ἐκ δια-
 φόρων βιβλίων συνάθροισιν ἔχουσιν ὅλον... Idem codex, προσεντυγχάνοντες. Mihi quidem ἐντυγχάνοντες plus
 placeret, cum solemne sit de lectione ἐντυγχάνειν βίβλῳ, illustratum ad Eunap. pag. 126. Isaacius ibid.
 p. 260 : Τοῖς ἀκροαμένοις καὶ εὐτυχούσι τῇ παρούσῃ βίβλῳ. Allatum valde demiror, qui veriti possessione
 operis fortunatis, nec vidit scribendum ἐντυχούσι, quod nitide et bene mihi codex exhibuit.

(58) Pag. 23, 23, cum esset ἡδέσι in A C, εἰδέσι in B, ex hac scriptura mala melleorem feci ἡδέσι. Nunc
 ei in ἡδέσις A C consentiunt, nec quæram quid sit in B. Prior locus huic medebitur. Sic δριμέσι ac δρι-
 μέσις permutata vide t. III, p. 425, n. 2. Reiskius, in talibus librariis barbare balbutientibus nimium tri-
 buens, putidas aberrationes pro manu auctorum fere habui, quem vide ad Constant. p. 225 D 1, ubi et
 nonnulla non miscenda miscuit.

(59) Videatur excidisse verbum, ni et huc δείκνυσι trahatur, quod quo minus commode fiat, interjectum
 παραδίδωσι impedit!

(60) C, σιθηραῖς χειροπέδασι. Melius κλοιοῖς, cum sit κλοιὸς ὁ ἐπιτραχήλιος δεσμός· vide not. ad Nice-
 tam Eugen. p. 504; Jacob. ad Luciani Tox. c. 29, p. 104; Reisk. ad Constant. Cerim. p. 839 Nieb.;
 Matthæi. Animadv. in Jo. Chrysost. a. 1795, p. 30. Sirachides vi, 24 : Εἰσένεγκον τοὺς πόδας σου εἰς
 τὰς πέδας αὐτῆς καὶ εἰς τὸν κλοιὸν αὐτῆς τὸν τράχηλόν σου. Proverb. Salom. i, 9 : Στεφανὼν γὰρ χαρτίων
 δέξῃ σὴ κορυφῇ καὶ κλοιὸν χρύσειον περὶ σὴ τραχήλῳ.

(61) C, τοιαύτης ἔχει γνώμης ἀεὶ, τοιαύτης πρόθεσις, omisso adverbio ἀτεχνῶς.

(62) A, μετενεγκαι.

ctari docemur (1 Joau. ii). Ac sane odio ac detestatione
 dignus est: nam quidquid amicis suis dono dat, idem
 rursus animo irato eripit, atque omni bono spoliatus,
 ignominiaque indutos, gravibusque sarcinis onustos
 ad sempiternam calamitatem transmittit. Et quos in
 sublime attollit, extremæ humilitati atque afflictioni
 obnoxios quamprimum reddit, hostiumque suorum
 ludibrio exponit. Hujusmodi enim sunt ipsius bene-
 ficia, hujusmodi ipsius munera. Amicorum enim
 suorum hostis est, omnibusque qui ipsius voluntati-
 bus obsequuntur, insidias struit: horrendum viden-
 eet in modum eos qui ipsi sanntuntur, conturbans, et
 eorum qui fiduciam suam in eo collocant nervos
 omnes elidens. Cum stultis fœdus sancit, falsasque
 pollicitationes init, hoc tantum animo, ut eos ad se
 pertrahat. Illis autem sincero animo sese ad ipsum
 adjuvantibus, improbus ipse ac mendax esse com-
 peritur, nihil eorum quæ pepigerat præstans.

Nam cum jucundis cibis eorum fauces hodie deli-
 nivit, cras eodem hostibus suis devorandos objicit.
 Hodie regem aliquem creat, et cras eundem in miseram
 servitutem addicit; hodie innumeris bonis florentem
 reddit, cras mendicum et mancipiorum mancipium; ho-
 die insignem coronam ipsius capiti imponit, cras ipsius
 faciem terræ allidit; hodie ipsius collum splendidis di-
 gnitatum honoribus exornat, cras eundem ferreis cate-
 nis vinctum dejicit. Ad breve tempus omnium amo-
 rem ac benevolentiam ipsi conciliat; aliquanto post au-
 tem eidem omnium odium et execrationem confiat.
 Hodie ipsum voluptate afficit, et cras eundem lu-
 cubus ac lamentis conficit. Quemnam autem etiam
 ipsis finem imponat, audi. Incolas enim gehennæ
 eos a quibus adamatus est miserandum in modum
 efficit. Hæc semper ipsius mens ac sententia est, hoc
 institutum. Nec eos qui præterierunt luet, nec eo-
 rum qui relictī sunt commiseratione afficitur. Illis
 enim gravi detrimento muletatis, retribuitque suis inclu-
 sis, ad hos rursus artem suam transferre nititur,
 neminem videlicet, qui periculosos ipsius laqueos
 effugiat esse cupiens.

Quamobrem eos qui tam pestifero ac crudeli domino serviunt, quique a bono ac benigno per summam dementia scipos removens, rebus praesentibus inbiant et intabescunt, nec futura ullo modo cogitant, verum ad corporeas quidem voluptates sine ulla intermissione sese conferunt, animas autem suas fame confici, et innumeris malis conflictari sinunt, homini a furentis unicornis facie fugienti similes esse censeo, qui cum clamoris ipsius sonum atque horrendos mugitus ferre nequeat, magno impetu, ne ipsi in praedam cedat, aufugit. Dum autem celeriter currit, in ingentem quamdam scrobem ruit, ac ruendo manus extendens, arborem quamdam arripit, eamque arctissime retinet, atque gradu quodam asfirmatis pedibus, pacata deinceps omnia, atque ab omni periculo aliena esse arbitrat. Respicens autem, duos mures cernit, alterum candidum, alterum atrum, arboris illius quam arripuerat radicem perpetuo corroderentes, jamque pene eam amputantes. Atque insuper, coniectis in imam scrobem oculis, horrendum draconem conspiciat, aspectu ipso ignem spirantem, ac torvis oculis ipsum intuentem, horrendaque ipsi devorando inbiantem. Ac rursum in gradu illo, cui pedes ipsius innitebantur, oculorum acie defixa, quatuor aspidum capita videt, e pariete, in quo consistebat, prominentia. Sursum autem oculos convertens, nonnihil mellis ex arboris illius ramis stillans perspicit. Quocirca calamitatum earum quibus undique obsidebatur et urgebatur, omissa consideratione, nimirum quonam pacto externe quidem unicornis vehementi furore percitus eum devorare quæreretur, ab inferiore autem parte acerbior draco eum deglutire vehementer expeteret, ac rursus arbor ea quam arripuerat jam jamque amputanda esset, pedes denique ipsius lubrico et infido gradui inuiterentur; horum, inquam, tantorum periculorum oblitus, in exigui illius mellis dulcedine percipienda seipsum occupavit.

Hæc eorum qui praesentis vite ludibriis intabescunt figura est: ejus quidem explanationem protinus tibi exponam. Unicornis igitur mortis typum gerit, quæ semper mortalium genus persequitur, atque arripere contendit. Scrobs autem mundus est, qui omnis generis malis ac mortiferis laqueis scalet. Arbor ea quam compressis manibus tenemus, et quæ a duobus muribus indesinenter arroditur, ejusque hominis vitæ curriulum est: quod quidem per diem ac noctis horas absumitur et conficitur, ac paulatim ad excisionem accedit. Quatuor autem aspidēs, humani corporis super quatuor lubrica et instabilia elementa constitutionem designant: qui cum immoderate se habent ac perturbantur, corporis compagines dissolvitur. Ad hæc igneus ille ac truculentus draco, horrendum inferni ventrem adumbrat,

Τοὺς μὲν οὖν τοιοῦτῃ δουλεύοντας ἀπηνεῖ καὶ πονηρῷ δεσπότῃ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ φιλανθρωποῦ φρενοβλαβῶς ἑαυτοὺς μακρύναντας, εἰς τὰ παρόντα δὲ κεκηνότας πράγματα καὶ τούτοις προστετηκότας, μηδὲως τῶν μελλόντων λαμβάνοντας ἔννοιαν, καὶ **112** εἰς μὲν τὰς σωματικὰς ἀπολαύσεις ἀδιαλείπτως ἐπειγομένους, τὰς δὲ ψυχὰς ἔωντας λιμῇ κατατήκεσθαι καὶ μυρίοις ταλαιπωρεῖσθαι κακοῖς, ὁμοίους εἶναι δοκῶ ἀνδρὶ φεύγοντι ἀπὸ προσώπου μαινομένου μονοκέρωτος, ὃς, μὴ φέρων τὸν ἦχον τῆς αὐτοῦ βοῆς καὶ τὸν φοβερὸν αὐτοῦ μυκηθμὸν, ἀλλ' ἰσχυρῶς ἀποδιδράσκων τοῦ μὴ γενέσθαι τοῦτου κατὰδρωμα, ἐν τῷ τρέχειν αὐτὸν ὀξέως μεγάλῃ τινὶ περιπέτῳ βόθρῳ· ἐν δὲ τῷ ἐμπίπτειν αὐτῷ (63), τὰς χεῖρας ἐκτείνας, καὶ φυτοῦ τινος δραξάμενος, **B** κραταιῶς τοῦτο κατέσχε, καὶ ἐπὶ βάσεώς τινος τοὺς πόδας στηρίξας, ἔδοξεν ἐν εἰρήνῃ λοιπὸν εἶναι καὶ ἀσφαλεῖα. Βλέψας δὲ ὁρᾷ δύο μῦας, λευκὸν μὲν τὸν ἕνα, μέλανα δὲ τὸν ἕτερον, διεσθίοντας ἀπαύστως τὴν ῥίζαν τοῦ φυτοῦ, οὗ ἦν ἐξηρτημένος, καὶ ὅσον οὕτω ἐγγιζοντας ταύτην ἐκτεμνείν. Κατανοήσας δὲ τὸν πυθμένα τοῦ βόθρου, δράκοντα εἶδε φοβερὸν τῇ θέᾳ. πῦρ πνέοντα καὶ δριμύτατα βλοσυροῦντα, τὸ στόμα τε δεινῶς περιχάσκοντα καὶ καταπιεῖν αὐτὸν ἐπειγόμενον. Ἀντείσας δὲ αὐθὺς τῇ βάσει ἐκείνῃ, ἐφ' ἣ τοὺς πόδας εἶχεν ἡρηρισμένους, τέσσαρας εἶδε κεφαλὰς ἀσπίδων τοῦ τοίχου προβεβληκυίας, ἐφ' οὗ ἐπιστήριχτο. Ἀναβλέψας δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς, ὁρᾷ ἐκ τῶν κλάδων τοῦ φυτοῦ ἐκείνου μικρὸν ἀποστάζον μέλι. Ἐάσας οὖν διασκέψασθαι περὶ τῶν **C** περιεγουσῶν αὐτῷ συμφορῶν, **113** ὅπως ἐξωθεν μὲν ὁ μονόκερος δεινῶς ἐκμανεῖς ζητεῖ τοῦτον καταφαγεῖν, κάτωθεν δὲ ὁ πικρὸς δράκων κίχην καταπιεῖν, τὸ δὲ φυτὸν δὲ περιεδέδρακτο ὅσον οὕτω ἐκχόπτεσθαι ἐμελλε. τοὺς τε πόδας ἐπ' ὀλισθηρᾷ καὶ ἀπίστῳ βάσει ἐπιστήριχτο· τῶν τοσούτων οὖν καὶ τοιοῦτων φρικτῶν θαμάτων ἀλογίστως ἐπιλαθόμενος, ὅλῳ νοῦ μέλιτος ἐκείνου τοῦ μικροῦ γέγονε τῆς ἡδύτης ἐκκρεμῆς.

Αὕτῃ ἡ ὁμοίωσις τῶν τῇ ἀπάτῃ τοῦ παρόντος προστετηκότων βίου, ἥσπερ τὴν σαφηνειαν αὐτίκα λέξω σοι. Ὁ μὲν μονόκερος τύπος ἂν εἴη τοῦ θανάτου, τοῦ διώκοντος ἀεὶ καὶ καταλαβεῖν ἐπειγομένου τὸ Ἀδαμαιοῦ γένος· ὁ δὲ βόθρος ὁ κόσμος ἐστὶ πλήρης ὑπάρχων παντοίων κακῶν καὶ θανατηφόρων παγίδων· τὸ φυτὸν δὲ τὸ ὑπὸ τῶν δύο μῶν ἀπαύστως συγκαπτόμενον, ὁ περιεδέδρακτο, ὁ διαυλὸς ὑπάρχει τῆς ἐκάστου ζωῆς, ὁ δαπανώμενος καὶ ἀναλισκόμενος διὰ τῶν ὥρῶν τοῦ ἡμερονυκτείου καὶ τῇ ἐκτομῇ κατὰ μικρὸν προσεγγίζων· αἱ δὲ τέσσαρες ἀσπίδες τὴν ἐπὶ τεσσάρων σφαλερῶν καὶ ἀστάτων στοιχείων σύστασιν τοῦ ἀνθρωπείου σώματος εἰνέτονται, ὧν ἀτακτούντων καὶ ταραττομένων ἡ τοῦ σώματος καταλύεται σύστασις. Πρὸς τοῦτοις καὶ ὁ πυρώδης ἐκείνος καὶ ἀπηνεὶς δράκων τὴν φοβεράν

(63) A, ex additione recentiore ἐν αὐτῷ. C, ἐπ' αὐτῷ. Sæpe confusæ sunt illæ præpositiones. Lysias Epit. pag. 272, 4, Aug.: Τὰς ἐπὶ τῷ πολέμῳ τύχας κοινὰς ἀπάντων ἀνθρώπων νομίζοντες. Cod. 3017, ἐν τῷ πολ. Quam diversitatem judicet Lebaeus, qui ad edendam eam orationem, libris criticis et Lysiacæ dictionis plena cognitione instructus, nunc ipsum accingitur.

εικονίζει τοῦ ἔθους γαστέρα, τὴν μαϊμάσσουσιν ὑποδέχασθαι τοὺς τὰ παρόντα τερπνὰ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν προκρίνοντας. Ὁ δὲ τοῦ μέλιτος σταλαγμὸς τὴν γλυκύτητα ἐμφαίνει τῶν τοῦ κόσμου ἡδέων, δι' ἧς ἐκεῖνος ἀπατῶν τοὺς ἑαυτοῦ φίλους, οὐκ ἐξ τῆς σφῶν προνοήσασθαι σωτηρίας.

ΚΕΦ. ΙΓ'. 114 Ταύτην ὁ Ἰωάσαφ λίαν ἀποδεξάμενος τὴν παραβολὴν, ἔφη· Ὡς ἀληθὴς ὁ λόγος οὗτος καὶ πᾶν ἀρμοδιώτατος! Μὴ οὖν ὀκνήσῃς τοιούτους δεῖ μοι τύπους ὑποδεικνύειν, ἵνα γνῶ ἀκριδῶς ὁποῖος ὑπάρχει ὁ καθ' ἡμᾶς βίος, καὶ τίγων τοῖς ἑαυτοῦ φίλοις πρόξενος γίνεται.

Ὁ δὲ γέρων εἶπεν· Ὅμοιοι αὐθὶς εἰσιν οἱ ἐρασθέντες τῶν τοῦ βίου τερπνῶν καὶ τῇ τούτου γλυκανθέντες ἡδύτηι, τῶν μελλόντων τε καὶ μὴ σαλευόμενων τὰ βευστὰ καὶ ἀσθενῇ προτιμήσαντες, ἀνθρώπῳ τινὶ τρεῖς ἐσχηκότες φίλους, ὧν τοὺς μὲν δύο περιπαθῶς ἐτίμα, καὶ σφοδρῶς τῆς αὐτῶν ἀγάπης ἀντείχετο, μέχρι θανάτου ὑπὲρ αὐτῶν ἀγωνιζόμενος καὶ προκινδυνεύειν αἰρούμενος· πρὸς δὲ τὸν τρίτον πολλῇ ἐφέρετο καταφρονήσει, μῆτε τιμῆς, μῆτε τῆς προσηκούσης αὐτὸν πώποτε ἀξιώσεως ἀγάπης, ἀλλ' ἢ μικράν τινα καὶ οὐδαμινὴν εἰς αὐτὸν προσποιούμενος φιλίαν. Καταλαμβάνουσιν οὖν ἐν μιᾷ φοβεροί τινες καὶ ἐξάισιοι στρατιῶται, σπεύδοντες ταχύτητι πολλῇ πρὸς τὸν βασιλέα τούτον ἀγαγεῖν, λόγον ἀποδόντες ὑπὲρ ὀφειλῆς μυρίων ταλάντων. Στενοχωρούμενος δὲ, ἐκεῖνος ἐζήτει βοηθὸν, τὸν συναντιλαβέσθαι αὐτῷ ἐν τῷ φρικτῷ τοῦ βασιλέως λογοθεσίῳ δυνάμενον. Δραμῶν οὖν πρὸς τὸν πρῶτον αὐτοῦ καὶ πάντων γησιώτατον φίλον, λέγει· Οἶδας, ὦ φίλε, ὡς δὲ ἐθέμην τὴν ψυχὴν μου ὑπὲρ σοῦ (64)· νυνὶ δὲ χρήζω βοηθείας ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ τῆς κατεχούσης με ἀνάγκης. Πόσον οὖν ἐπαγγέλλῃ συναντιλαβέσθαι μοι **115** νυνὶ καὶ τίς ἡ παρὰ σοῦ προσγινομένη μοι ἐλπίς, προσφιλέστατε; Ἀποκριθεὶς οὖν ἐκεῖνος ἔφη· Οὐκ εἰμί σου φίλος, ἄνθρωπε· οὐκ ἐπίσταμαι τίς εἶ. Ἄλλους γὰρ ἔχω προσφιλεῖς, μεθ' ὧν δεῖ με σήμερον εὐφραίνεσθαι, καὶ φίλους αὐτοὺς εἰς τὸ ἐξῆς κτήσασθαι. Παρέχω δὲ σοι ἰδοὺ ράκια δύο, τοῦ ἔχειν σε ταῦτα ἐν τῇ ὁδῷ ἢ πορεύῃ, ἅτινα οὐδὲν σε τὸ παράπαν ὠφελήσουσι. Καὶ μηδεμίαν ἄλλην παρ' ἐμοῦ προσδοκῆσης ἐλπίδα. Τούτων ἀκούσας ἐκεῖνος καὶ ἀπογνοὺς ἦν ἐξ αὐτοῦ βοηθεῖαν ἡλπίζε, πρὸς τὸν ἕτερον πορεύεται φίλον, καὶ φησι· Μίμνησαι, ὦ ἑταῖρε, ὅσης ἀπήλαυσας παρ' ἐμοῦ τιμῆς καὶ εὐγνωμοσύνης· σήμερον δὲ, θλίψει περιπεσὼν καὶ συμφορᾷ μεγίστῃ, χρήζω συνεργού. Πόσον οὖν ἰσχύεις μοι συγχοπιάσαι; ἐξ αὐτῆς γνῶρισόν μοι. Ὁ δὲ φησιν· Οὐ σχολάζω σήμερον συναγνῶνίσασθαι σοι· μερίμναις γὰρ κατὰ καὶ περιστάσει περιπεσὼν, ἐν θλίψει εἰμί. Μικρὸν δ' ὅμως συνοδεύσω σοι, καὶ μὴ ἐν ὠφελήσω σε καὶ, θάττον ὑποστρέψας οἴκαδε, ταῖς ἰδίαις ἔσομαι ἀσχολούμενος μερίμναις. Κεναῖς οὖν κακειθὲν ὑποστρέψας χερσὶν ὁ ἄνθρωπος καὶ πάντοθεν ἀπορούμενος, ἐταλάνιζεν ἑαυτὸν τῆς ματαίας ἐλπίδος· τῶν ἀγνωμόνων αὐτοῦ φίλων, καὶ

A qui eos suscipere gēstī qui præsentes voluptates futuris bonis antepōnunt. Mellis vero guttula distillans, mundi jucunditatem et dilectionem significat, per quam ille amicos suos ludificans, eos saluti suae prospicere minime sinit.

CAP. XIII. — Hanc parabolam majorem in modum comprobans Josaphat, dixit : Quam verus hic sermo est, ac concinnitatis omnis plenus ! Quamobrem ne te, quæso, hujusmodi figuras mihi assidue demonstrare pigeat, quo certo intelligam qualis nostra vita sit, et quas res amicis suis accersat.

Dixit autem senex : Similes rursus sunt ii qui voluptatum hujus vitæ amore capti, earumque suavitate delinīti, res fluxas et imbecilles futuris atque a jactatione alienis antiquiores habuerunt, hominī, qui tres amicos habuit, ex quibus duos quidem ingenti animi affectu colebat, ac vehementer amabat, adeo ut ad mortem usque pro ipsis dimicare ac pericula quævis adire minime recusaret, tertium autem admodum aspernabatur, ita ut nec honorem unquam, nec quam par erat benevolentiam ipsi præstaret, sed exiguam quamdam duntaxat, eamque fictam ac simulatam amicitiam exhiberet. Venerunt autem quodam die immanes atque horrendi milites, qui eum summa cum festinatione ad regem traherent, ut decem millium talentorum, quæ debebat, rationem redderet. Ille igitur in summam angustiam redactus, aliquem quærebat, qui in metuenda illa rationum apud regem redditione opem ipsi ferret. Currrens itaque ad primum, omniumque aliorum charissimum amicum, ad eum ait : Non te fugit, o amice, quem admodum tua causa vitam meam semper in discrimen adduxerim; nunc autem hodierno die, urgente necessitate, ope tua atque auxilio indigeo. Ecquid ergo te mihi auxilio fore polliceris? et quænam in te, vir charissime, spes mihi constituta est? Respondens autem ille, ait : Amicus tuus non sum, o homo, nec qui sis novi. Sunt enim mihi alii amici, quibus cum hodie oblectari me oportet, quosque in posterum pro amicis habiturus sum. Quare duo tantum cilia tibi porrigo, ut ea in via qua pergis habeas, quæ etiam ipsa nihil tibi emolumenti allatura sunt; nec est quod a me quidquam expectes. Hæc ille audiens, ac de auxilio, quod ab eo expectabat, spem omnem abiciens, ad secundum amicum se confert, ad eumque ait : Recordare, amice, quantum a me honoris et beneficiorum acceperis. Hodierno autem die in maximam calamitatem et afflictionem prolapsus, opitulatore aliquo opus habeo. Quidnam igitur adjumenti nunc mihi asferre queas, fac sciam. Ille autem ait : Hodie mihi per negotia tecum certamen subire minime licet. Curis enim et sollicitudinibus undique urgeor, atque in afflictione sum. Paulum tamen tecum pergā, quamvis nihil hinc commodi

ad te reditum sit; ac post statim domum reversus, negotiis meis operam dabo.

Inanibus igitur manibus homo inde reversus, atque omni ex parte auxilio destitutus, de vana spe, quam in perfidis et ingratissimis amicis suis collocarat, et de inutilibus laboribus, quos pro suo erga eos amore susceperat, seipsum deplorabat. Pergit autem etiam ad tertium amicum, quem nec ullo unquam loco habuerat, nec lætitiæ suæ socium asciverat. Atque ad eum pudibundo et in terram dejecto vultu his verbis usus est: Vix mihi ad te loquendi facultatem os concedit. Etenim illud perspectissimum habeo, me nunquam tibi benigne fecisse, nec amico erga te animo fuisse. Cæterum, quoniam gravissima calamitate oppressus in reliquis meis amicis nullam salutis spem inveni, ad te accedo, teque rogo atque obsecro, ut si exiguum aliquam opem mihi afferre queas, ne id, ingratitudinis meæ memor, facere recuses. Ille autem hilari et ameno vultu ait: Sane sincerissimum amicum meum te esse profiteor, atque exigua illius tuæ erga me beneficiæ memor, eam tibi hodierno die cum fenore rependam. Quocirca ne metuas ac pertimescas. Nam ego ante te proficiscar, regemque tuo nomine obsecrabo, ne te hostium manibus dedat. Quare fac bono animo sis, vir amicissime, nec te merore excrucies. Tum ille compunctione affectus, et lacrymis perfusus, dicebat: Heu me miserum, quidnam prius deslebo ac lamentabor? Vanamne meam in im-

memores et ingratos falsos illos amicos benevolentiam condempnabo? an potius insanam eam ingratitudinem, qua in hunc verum et sincerum amicum usus sum, insectabor?

Josaphat autem hunc sermonem non sine admiratione suscipiens, ejus explicationem requirebat. Dixit itaque Barlaam: Primus amicus, opum copia est, et divitiarum amor, ob quem homo in sexcenta pericula incidit, ac multas ærumnas perfert. Cum autem extremus vitæ dies clausus est, ex illis omnibus opibus, præter inutiles quosdam pannos, qui ad funus adhibentur, nihil omnino secum accipit. Secundus autem amicus, uxor ac liberi sunt, cæterique cognati et familiaris, quorum affectione ac benevolentia constricti tenemur, ut ab his divelli vix queamus, ac præ eorum amore corpus etiam et animam nostram negligamus. Ex ipsis porro nemo in mortis hora utilitatis aliquid percipit, nisi quod ad sepulcrum usque dumtaxat cadaver comitantur, ac protinus domum reversis, suis curis ac negotiis operam dant, memoriam ejus, qui quondam ipsis charus erat, non minus oblivioni, quam corpus sepulcro relinquentes. At vero tertius amicus, qui contemptui ac fastidio erat, cujusque aditum horremus et aversamur, optimorum operum chorus est, hoc est, fides, spes, charitas, misericordia, benignitas, reliquisque virtutum cæcis: qui quidem ante nos, cum e corpore excedimus, proli-

A τῶν ἀνοήτων (65) τάλαιπωρῶν ὧν ὑπὲρ τῆς ἐκείνων ἀγάπης ὑπέστη.

116 Ἀπέρχεται λοιπὸν πρὸς τὸν τρίτον φίλον αὐτοῦ, ὃν οὐδέποτε θεράπευσεν, οὐδὲ κοινωνῶν τῆς αὐτοῦ εὐφροσύνης προσεκαλέσατο· καὶ φησι πρὸς αὐτὸν κατηχυμένῳ τε καὶ κατηφιῶντι τῷ προσώπῳ· Οὐκ ἔγω στόμα διδῶμι πρὸς σέ, γινώσκων ἀκριβῶς ὅτι οὐ μέμνησαι μου πώποτε εὐεργετήσαντός σε, ἢ προσφιλῶς διατεθέντός σοι. Ἄλλ' ἐπεὶ συμφορά με κατέλαβε χαλεπωτάτη, οὐδαμῶθεν δὲ τῶν λοιπῶν μου φίλων εὗρον σωτηρίας ἐλπίδα, παρεγενόμην πρὸς σέ, δυσωπῶν, εἰ ἔστι σοι ἰσχύς, μικρὰν τινα βοήθειαν παρασχέιν μοι. Μὴ οὖν ἀπαγορεύσης, μηνίσας (66) μοι τῆς ἀγνωμοσύνης. Ὁ δὲ φησιν ἱλαρῶς καὶ χαρίεντι προσώπῳ· Ναί, δὴ φίλον ἐμὸν B γνησιώτατον ὁμολογῶ σε ὑπάρχειν· καὶ, τῆς μικρᾶς ἐκείνης μεμνημένος σου εὐποιίας, σὺν τόκῳ σήμερον ἀποδώσω σοι. Μὴ φοβοῦ τοίνυν, μηδὲ δέδωθι· ἐγὼ σου γὰρ προπορεύσομαι, ἐγὼ δυσωπήσω ὑπὲρ σοῦ τὸν βασιλέα, καὶ οὐ μὴ παραδῶ σε εἰς χεῖρας ἐχθρῶν σου. Θάρσει οὖν, προσφιλέστατε, καὶ μὴ λυποῦ. Τότε κατακυγελὶς ἐκεῖνος ἔλεγε μετὰ δακρύων· Ὁἱμοὶ! τί πρῶτον θρηγήσω, καὶ τί κλαύσομαι πρῶτον; τῆς ματαίας μου καταγνώσσομαι προσπαθείας εἰς τοὺς ἀμνημόνας καὶ ἀχαρίστους καὶ ψευδεῖς φίλους ἐκείνους; ἢ τὴν φρενοβλαβῆ ταλάνισω **117** ἀγνωμοσύνην, ἥνπερ τῷ ἀληθεῖ τούτῳ καὶ γνησίῳ ἐνεδειξάμην φίλῳ;

C Ὁ δὲ Ἰωάσαφ, καὶ τοῦτον μετὰ θαύματος δεξιόμενος τὸν λόγον, τὴν σαφένειαν ἐξέτι. Καὶ φησιν ὁ Βαρλαάμ· Ὁ πρῶτος φίλος ἂν εἴη ἡ τοῦ πλοῦτου περιουσία καὶ ὁ τῆς φιλοχρηματίας ἔρως, ἐφ' ᾧ μυρίοις ὁ ἄνθρωπος περιπίπτει κινδύνους, καὶ πολλὰς ὑπομένει τάλαιπωρίας· ἐλθούσης δὲ τῆς τελευταίας τοῦ θανάτου προθεσμίας, οὐδὲν ἐκ πάντων ἐκείνων, εἰ μὴ τὰ πρὸς κηδείαν ἀνόνητα ῥάκια, λαμβάνει. Δεύτερος δὲ φίλος κίχληται γυνὴ τε καὶ τέκνα, καὶ οἱ λοιποὶ συγγενεῖς τε καὶ οἰκεῖοι, ὧν τῇ προσπαθείᾳ κεκολλημένοι δυσασποπάστως ἔχοντες, αὐτῆς τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος ἔσκεν τῆς αὐτῶν ὑπεροπῶντες ἀγάπης· οὐδεμιᾶς δὲ τις· ἐξ αὐτῶν ἀπόνωτο ὠφελείας τῇ ὥρᾳ τοῦ θανάτου· ἀλλ' ἢ μόνον μέχρι τοῦ μνήματος συνοδεύουσιν αὐτῷ παρεπόμενοι, εἰτ' D εὐθὺς ἐπαναστραφέντες, τῶν ἰδίων ἔχονται μεριμνῶν καὶ περιστάσεων, οὐκ ἔλαττον λήθη τὴν μνήμην, ἢ τὸ σῶμα τοῦ ποτε προσφιλοῦς καλύψαντες τάφῳ. Ὁ δ' αὖ τρίτος φίλος ὁ παρεωραμένος καὶ φορτικὸς, ὁ μὴ προσίτης, ἀλλὰ ψευκὴς καὶ ὅσον ἀποτρόπαιος; ὁ τῶν ἀρίστων ἔργων χορὸς καθέστηκεν, ὅσον πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη, ἐλεημοσύνη, φιλανθρωπία, καὶ ὁ λοιπὸς τῶν ἀρετῶν ὄμιλος, ὁ δυνάμενος προπορεύεσθαι

(65) A, ἀνοήτων. Pag. 22, 4, fuit prius ἀνόητος in A; sed, inserto altero ny, est nunc ἀνόνητος. Illa adjectiva confusa fuisse ostendi i. l. p. 451. Vide Loherk. ad hæc Aj. 757: Τὰ γὰρ περισσὰ κἀνόνητα σώματα Πίπτειν βαρβαρίαις πρὸς θεῶν δυσπραγίαις Ἐρασχ' ὁ μάντις, ὅστις ἀνθρώπων φύσιν Βλαστῶν, ἔπειτα μὴ κατ' ἀνθρώπων φρονεῖ. Ibi ferme prætulerim ἀνόητα, propter ultima, μὴ κατ' ἀνθρώπων φρονεῖ. Alique statim Ajax ἀνους κἀφρόνως ἀμειψάμενος εὕρισκεται. Nec satis commode ἀνόνητος Ajax dicebatur, qui de Græcis tam egregie fuerat meritis. Conf. et v. 1259, ubi οἱ εὐρύνωτοι φῶτες εἰ οἱ φρονοῦντες ὀρροῦνται.

(66) Glossa in A: Ὁργισθεὶς, μνησικαχίας.

ἡμῶν ἐξερχομένων τοῦ σώματος, ὑπὲρ ἡμῶν τε δυσ-
ωπῆσαι τὸν Κύριον, καὶ τῶν ἐχθρῶν ἡμᾶς λυτρού-
μενος καὶ δευνῶν φορολόγων, τῶν λογοθέσιον ἡμῖν
πικρὸν ἐν τῷ ἀέρι κινούντων, καὶ χειρώσασθαι πι-
κρῶς ζητούντων. Οὗτός ἐστιν ὁ εὐγνώμων φίλος καὶ
ἀγαθός, **ὁ 118** καὶ τὴν μικρὰν ἡμῶν εὐπραγίαν ἐπὶ
μνήμης φέρων καὶ σὺν τόκῳ ἡμῖν πᾶσαν ἀποδοῖς.

ΚΕΦ. ΙΔ'. Αὖθις οὖν ὁ Ἰωάσαφ· Εὐ σοι γένοιτο
παρὰ Κυρίου τοῦ Θεοῦ, ὡ σοφώτατε τῶν ἀνθρώπων!
εὐφρانا γάρ μου τὴν ψυχὴν τοῖς καταλλήλοις σου
καὶ ἀρίστοις ῥήμασι. Τοιγαροῦν ἀνατύπωσόν μοι καὶ
ἔτι εἰκόνα τῆς ματαιότητος τοῦ κόσμου, καὶ πῶς ἄν
τις ἐν εἰρήνῃ καὶ ἀσφαλείᾳ τοῦτον διέλθοι.

Ἀναλαβὼν δὲ τὸν λόγον ὁ Βαρλαάμ ἔφη· Ἀκούσον
καὶ τοῦτο δὴ τοῦ προβλήματος ὁμοίωσιν. Πόλιν τινὰ
μεμάθηκα μεγάλην, ἧς οἱ πολλοὶ τοιαύτην ἐσχέκε-
σαν ἔκπαια συνήθειαν, τὸ ἐπιλαμβάνεσθαι ξένου
τινὸς καὶ ἀγνώστου ἀνδρός, μὴδὲν τῶν νόμων τῆς
πόλεως καὶ παραδόσεων ὧς ἐπισταμένον, καὶ τοῦ-
τον βασιλεῖα καθιστᾶν ἑαυτοῖς, πάσης ἀπολαύοντα
ἐξουσίας καὶ τῶν αὐτοῦ θελημάτων ἀκωλύτως ἐχό-
μενον, ἄχρι συμπληρώσεως ἡνιαισίου χρόνου. Ἐτε',
ἐξαίφνης ἐν πάσῃ αὐτοῦ τυγχάνοντος ἀμεριμνίᾳ,
τρυφῶντός τε καὶ σπαταλῶντος ἀδεῶς, καὶ συνδιαιω-
νίζειν αὐτῷ τὴν βασιλείαν εἰσαεὶ δοκοῦντος, ἐπεγει-
ρόμενοι κατ' αὐτοῦ, καὶ τὴν βασιλικὴν ἀφελόμενοι
στολὴν, γυμνὸν τε ἀνὰ πᾶσαν θριαμβεύσαντες τὴν
πόλιν, ἐξόριστον ἐπεμπον εἰς μακρὰν ἀπωκισμένην
καὶ μεγάλην τινὰ νῆσον, ἐν ἣ, μήτε διατροφῆς εὐ-
πορῶν μήτε ἐνδυμάτων, ἐν λιμῷ καὶ γυμνότητι
δεινῶς κατετρώχετο, τῆς παρ' ἐλπίδα δοθείσης αὐτῷ
τρυφῆς καὶ θυμῆδός εἰς λύπην αὖθις καὶ παρ' ἐλ-
πίδα πᾶσαν καὶ προσδοκίαν μεταμειψθείσης.

Κατὰ τὸ παρακολουθήσαν τοίνυν ἔθος τῶν πολιτῶν
ἐκείνων, προεχειρίσθη τις ἀνὴρ εἰς τὴν βασιλείαν
119 συνέσει πολλῇ τὸν λογισμὸν κατὰχομον (67)
ἔχων, ὃς αὐτίκα μὴ συναρπασθεὶς τῇ ἐξαίφνης αὐτῷ
προσπεσοῦσιν εὐθηνίᾳ, μὴδὲ τῶν ἰσοθεσασίε ἰσχύων
καὶ ἀθλίως ἐκδηθέντων τὴν ἀμεριμνίαν ζηλώσας,
ἐμμερίμνον εἶχε καὶ ἐναγωνιον τὴν ψυχὴν πῶς ἂν
τὰ κατ' αὐτὸν εὐ διάθοιτο. Τῇ συχνῇ δὲ μελέτῃ ἀκρι-
θωσάμενος, ἔγνω διὰ τινος σοφωτάτου συμβούλου
τὴν συνήθειαν τῶν πολιτῶν, καὶ τὸν τόπον τῆς δι-
ηνεχοῦς ἐξορίας· ὅπως τε χρὴ ἑαυτὸν ἀσφαλίσασθαι
ἀπλανῶς ἐδιδάχθη. Ταῦτ' οὖν ὡς ἔγνω, καὶ ὅτι δεῖ
αὐτὸν ὅσον οὕτω ἐκείνην καταλαμβάνειν τὴν νῆσον,
τὴν δ' ἐπίκτητον ταύτην καὶ ἀλλοτρίαν βασιλείαν
ἀλλοτρίοις αὖθις καταλιμπάνειν, ἀνολίξας τοὺς θη-

A cisci, ac nostra causa Deum precibus inflectere,
atque ab hostibus nostris et horrendis exactoribus,
qui de referendis rationibus acerbam nobis in aer-
litem movent, ac crudeliter nos arripere contendunt
liberare potest. Hic nimirum est candidus ille ac
probus et gratus amicus, qui quamlibet etiam exi-
guum bonum nostrum opus memoria tenet, ac cum
senore nobis illud rependit.

Cap. XIV. — Rursum igitur Josaphat dixit : Ut-
nam tibi a Domino Deo tuo omnia fausta et jucunda
sint, hominum sapientissime. Siquidem optimis tuis
artibus sermonibus animum meum exilarasti. Quo-
circa vanitatis hujus mundi rursum imaginem mihi
exprime, et qua ratione hanc vitam in pace ac secu-
ritate peragraré queam.

B Excipiens igitur sermonem Barlaam, ait : Hujuscé
quoque quæstionis similitudinem audi. Urbem quam-
dam magnam exstitisse accepi, in qua cives hoc in-
more atque instituto positam habebant, ut peregrini-
um quemdam et ignotum virum, ac legum et con-
suetudinum civitatis omnino rudem et ignarum acci-
perent, eumque sibi ipsi regem constituerent, penes
quem per unius anni curriculum rerum omnium po-
testas esset, quique libere et sine ullo impedimento
quidquid vellet, faceret. Post autem, dum illo omni
propr- us cura vacuus degeret, atque in luxu et deli-
ciis sine ullo metu versaretur, perpetuumque sibi
regnum fore existimaret, repente adversus eum in-
surgentes, regiamque ipsi vestem detrahentes, ac nu-
dum per totam urbem tanquam in triumphum agen-
tes, in magnam quamdam ac longe remotam
C insulam eum relegabant, in qua nec victu nec indin-
mentis suppetentibus, fame ac nuditate miserrime
premebatur, voluptate scilicet atque animi hilaritate
quæ præter spem ipsi concessa fuerat, in moerorem
rursus præter spem omnem et expectationem com-
mutata.

Contigit ergo ut pro antiquo civium illorum more
atque instituto, vir quidam magno ingenii acumine
præditus ad regnum ascisceretur. Qui statim subita
ea felicitate, quæ ipsi obtigerat, haud quaquam præ-
ceps abreptus, nec eorum qui ante se regiam digni-
tatem obtinuerant, misereque ejecti fuerant, incuriam
imitatus, animo anxio ac sollicito id agitabat, quo-
nam pacto rebus suis optime consuleret. Dum ergo
crebra meditatione hæc secum versaret, per sapien-
tissimum quemdam consiliarium, de civium consue-
tutine ac perpetui exsilii loco certior factus est, quo-
nam pacto sine ullo errore ipse sibi cavere deberet
intellexit. Cum igitur hoc cognovisset, futurumque
prope diem ut ad illam insulam ablegaretur, atque
adventitium illud et alienum regnum aliis relinque-

(67) Constantinus Man. Chron. pag. 109 : χάρισι κατὰχομος. Jam Noster. p. 29, 18, πάσῃ συνέσει κα-
τάχομον λογισμὸν dixit. Isaac. Porphyrogen. *De præterm.*, narrato Achillis ac Priami de Polyxenæ nu-
ptiis colloquio, quod Paradis perfidia rupit, ἐντεῦθεν, ait p. 284, δι' ἀληθείας τῆς φονικῆς ταύτης αὐτῶν
συνελύσεως, ὁ Πρίαμος καὶ διὰ ταῦτα ὁ γέρων ὁ ἀθλῖος ἐνδὲς ἐσπῆλθε πάλιν τοῦ ἀστεως τῇ λύπῃ κατὰχο-
μος. Pro δι' ἀληθείας est διαλυθείσας in cod. 817; unde διαλυθείσης, quod est sententiæ aptissimum,
faciam, idque facile. Nam qui et u permutat iotacismus, quod jam fuit a me sæpissime monitum, et ter-
minatio sης alio loco ejusdem codicis abiit in σας, ubi, pro bene edito πυρσωθείσης p. 302, librarius
scripsit male πυρσωθείσας.

ret, patefactis thesauris suis, quorum tunc promptum ac liberum usum habebat, aurique atque argenti, ac pretiosorum lapidum ingenti mole famulis quibusdam, quos fidissimos habebat, tradita, ad eam insulam ad quam abducendus erat præmisit. Vertente autem anno cives, commota seditione, nudum eum, quemadmodum superiores reges, in exilium miserunt. Ac ceteri quidem amentes, et brevis temporis reges, gravissima fame laborabant: ille contra qui opes suas præmiserat, in perpetua rerum copia vitam ducens, atque infinita voluptate fruens, perfidiorum ac sceleratorum civium metu prorsus abjecto, sapientissimi consilii sui nomine beatum se prædicabat.

Hic porro per civitatem vanum hunc atque impostorem mundum intellige. Per cives autem, principatus et potestates dæmonum, ac mundi rectores tenebrarum hujus sæculi, qui nos per voluptatis mollietatem inescant, atque in animum nobis inducunt ut de rebus caducis et interituris, velut de immortalibus cogitemus, tanquam scilicet earum fructus nobis perpetuus ac sempiternus futurus sit. Cum igitur ad hunc modum decepti atque in fraudem impulsus sumus, nec de certis illis ac sempiternis ullum unquam consilium inimus, nec nobis in futurum ævum quidquam reconcidimus, repentinus nobis mortis interitus ingruit (*Prov. 1*). At tum demum nudos nos, atque omnibus hujus vite rebus spoliatos improbi illi ac sævi tenebrarum cives accipientes, ut qui tempus illis omne impenderimus, in terram tenebrasam et obscuram abducunt, in terram sempiternæ caliginis, ubi lux non est, nec mortalium vitam intueri licet (*Job. 1*). Per probum vero consiliarium, qui prudenti ac perquam sapienti illi regi omnia vere aperuit, ac sublata consilia tradidit, me vilem et humilem homunculum intellige, qui hoc idcirco venio, ut tibi viam bonam et ab omni errore liberam commonstrem, teque ad sempiterna et nunquam finienda bona traducam, illicque omnia tua recondere suadeam, contraque te ab impostore hoc mundo abducam. Quem quidem ipse quoque aliquando misere amabam, ejusque voluptates et oblectamenta complectebam. Cæterum cum rectis mentis oculis animadvertissem, quemadmodum in his rebus universa mortalium vita conteritur, aliis nimirum accedentibus, aliis decedentibus, nec ullo omnino firma et stabili sede constituto, hoc est, nec divitiis et copiosis in opibus, nec potentibus in potentia, nec sapientibus in sapientia, nec iis quibus prospere res succedunt, in prosperitate, nec luxui deditis in luxu et cupiditiis, nec iis qui secure sibi vivere videntur, in iuvani sua et imbecillissima securitate, nec in ulla alia re ex iis quæ laudibus efferuntur. Verum hæc res torrentium aquarum in profundum mare labentium transitui similis est; eodem enim modo fluxa sunt et

A σαυρούς αὐτοῦ ὥνπερ τέως ἀνειμένην εἶχε καὶ ἀκώλυτον τὴν χρῆσιν, καὶ λαβὼν χρημάτων πλῆθος, χρυσοῦ τε καὶ ἀργύρου καὶ λίθων τιμίων ἀδρότατον ὄγκον, πιστοτάτους παραδούς οἰκέταις, εἰς ἐκείνην προέπεμψεν, εἰς ἣν ἐμελλεν ἀπάγεσθαι, νῆσον. Συντελεσθέντος δὲ τοῦ ἐμπροθέσμου ἐνιαυτοῦ, στασιάζοντες οἱ πολλοὶ γυμνὸν αὐτὸν, ὡς καὶ τοὺς πρὸ αὐτοῦ, τῇ ἐξορίᾳ παρέπεμψαν. Οἱ μὲν οὖν λοιποὶ ἀνόητοι καὶ πρόσκαιροι βασιλεῖς δεινῶς ἐλλίμνητον· ὁ δὲ, τὸν πλοῦτον **120** προαποθέμενος ἐκείνων, εὐθηνίᾳ διηγεκεῖ συζῶν καὶ τρυφῇ ἀδάπανον ἔχων, φρόνεν τε παντάπασιν ἀποσεισάμενος τῶν ἀτάκτων καὶ πονηρῶν πολιτῶν, τῆς σοφωτάτης ἑαυτὸν ἐμακάριζεν εὐδουλίας.

B Πόλλιν οὖν νόει μοι τὸν μάταιον τοῦτον καὶ ἀπατεῖνα κόσμον, πολίτας δὲ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας τῶν δαιμόνων, τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου (68), τοὺς δολεάζοντας ἡμᾶς τῷ λείῳ τῆς ἡδονῆς, καὶ ὡς περὶ ἀφθάρτων ὑποτιθεμένους διανοεῖσθαι τῶν φθαρτῶν καὶ ἐπικήρων, ὡς ἄτε συνδιακωνίζουσης ἡμῖν καὶ ἀθάνατα τῆς τοῦτων συνυπαρχούσης ἀπολαύσεως. Οὕτως οὖν ἀπατηθέντων ἡμῶν καὶ μηδεμίαν περὶ τῶν μονίμων ἐκείνων καὶ αἰωνίων βουλευσαμένων, μήτε τι ταμειυσαμένων ἑαυτοὺς εἰς τὸν ἐκεῖθεν βίον, αἰφνίδιος ἡμῖν ἐφίσταται ἐλατῶς ὁ τοῦ θανάτου. Τότε δὴ τότε γυμνούς ἡμᾶς τῶν ἐντεῦθεν οἱ πονηροὶ καὶ μικροὶ δεξάμενοι πολλοὶ τοῦ σκότους, ὡς ἐκεῖνοις τὸν ἅπαντα προσαναλώσαντας χρόνον, ἀπάγουσιν εἰς γῆν σκοτεινὴν καὶ γνοφερὰν, εἰς γῆν σκότους αἰωνίου, οὗ οὐκ ἐστὶ φέγγος, οὐδὲ ὄρεϊν ζωὴν βροτῶν (69). Σύμβουλον δὲ ἀγαθὸν, τὸν τάλῃθι πάντα γνωρίσαντα καὶ τὰ σωτήρια διδάξαντα ἐπιτηδεύματα τῷ συνετῷ καὶ σοφωτάτῳ βασιλεῖ, τὴν ἐμὴν ὑποκλίμβανε εὐτελῇ χθαμαλότητι, ὅς τὴν ἀγαθὴν ὁδὸν καὶ ἀπλανῇ ὑποδείξαι σοι ἤκω, τοῖς αἰωνίοις μὲν καὶ ἀτελευτήτοις ἐνάγων κἀκεῖσε πάντα συμβουλευὼν ἀποδείξαι, ἀπάγων δὲ τοῦ πλάνου κόσμου **121** τούτου, ὅνπερ κατὰ δυστυχὴς ἐφίλου, καὶ τῶν αὐτοῦ ἀντειχόμεν τερπνῶν τε καὶ ἀπολαυστικῶν. Κατανοήσας δὲ τοῖς ἀπλανέσι τοῦ νοδὸς ὀφθαλμοῖς πῶς ἐν τοῦτοις πᾶς ὁ τῶν ἀνθρώπων κατατρίβεται βλός, τῶν μὲν παραγινομένων, τῶν δὲ ἀπαιρόντων, καὶ μηδενὸς ἔχοντος τὸ στασίμον τε καὶ βέβαιον, μήτε τῶν πλουτούντων ἐν τῷ πλούτῳ, μήτε τῶν δυνατῶν ἐν τῇ ἰσχυρί, μήτε τῶν σοφῶν ἐν τῇ σοφίᾳ, μηδ' αὖ τῶν εὐημερούντων ἐν τῇ εὐημερίᾳ, μήτε τῶν τρυφούντων ἐν τῇ σπατάλῃ, μήτε τῶν ἀσφαλῶς δοκούντων βιοῦν ἐν τῇ ματαίᾳ αὐτῶν καὶ ἀδρανεστάτῃ ἀσφαλείᾳ, μήτε ἐν ἄλλῳ τινὶ τῶν ἐνταῦθα ἐπαινουμένων, ἀλλ' εἴκοις τὸ πρῆγμα χειμάρρων παρὼς ἀμετρήτῃ θαλάσσης ἐμπιπτόντων θυθῶ (βρυστὰ γὰρ (70) οὕτως εἰσὶ τὰ παρόντα πάντα καὶ πρόσκαιρα), συνῆκα ὡς τὰ τοιαῦτα μάταια σύμπαντα καὶ θνητοὶ αὐτῶν οὐδεμία, ἀλλ', ὥσπερ τὰ πρότερον πάντα λήθῃ κέκρυπται, εἴτε δόξαν εἰποῖς, εἴτε βα-

(68) Epist. ad Ephes. vi, 12: Οὐκ ἐστὶν ἡμῖν ἡ πάλῃ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τούτου.

(69) Job x, 22.

(70) Gregorius Naz. orat. 16, pag. 251: Τὰ μὲν γὰρ ἐστὶ βρυστὰ καὶ πρόσκαιρα.

σώλειαν, εἴτε ἀξιωματῶν λαμπρότητας, εἴτε δυνα-
στείας ὕψους, εἴτε τυράννων θρασυτήτα, εἴτε τι τῶν
τοιούτων, οὕτως καὶ τὰ ἐνεστώτα εἰς τοὺς ἐξῆς καὶ
μετέπειτα χρόνους ἀμαυρωθήσεται. Ὅνπερ καὶ γὰρ
εἰς ὑπάρχον τῇ συνήθει πάντως ἀλλοιώσει ὑποπε-
σοῦμαι, καὶ καθὼς οἱ πρὸ ἐμοῦ δι' αἰῶνος τέρπεσθαι
τοῖς παροῦσιν οὐ συνεχωρήθησαν, οὕτως ἔσται καὶ
ἐπ' ἐμοί. Κατεῖδον γάρ οἱ τοὺς ἀνθρώπους ὁ τυράν-
νος οὗτος καὶ παραχρῆδες κατεργάζεται κόσμος,
μετατιθεὶς αὐτοὺς ἐντεῦθεν κακεῖθεν, **122** οὗς μὲν
ἐκ πλοῦτου πρὸς πένιαν, οὗς δὲ ἐκ πενίας εἰς δόξαν,
τούτους μὲν ὑπεξάγων τοῦ βίου, ἄλλους δὲ αὖθις ἀν-
εισάγων, τινὰς μὲν σοφοὺς καὶ συνετοὺς ἀποδοκι-
μάζων, ἀτίμους τε καὶ εὐτελεῖς τοὺς τιμίους καὶ
περιφανεῖς ἐργαζόμενος, ἄλλους δὲ ἀσόφους τε καὶ
ἀσυνέτους ἐπὶ θρόνου καθίζων δόξης (71), τιμίους B
τε τοὺς ἀτίμους καὶ ἀφανεῖς πᾶσι δεικνύων.

in vitam inducens; sapientes quosdam et ingeniosos
viro in splendore erant, contemptos et despicabiles reddens; alios contra insipientes ac stolidos in
glorizæ throno collocans, eosque qui abjecti et obscuri erant, ita evebens, ut ipsis ab omnibus honor
tribuantur.

Καὶ ἔστιν ἰδεῖν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος μηδὲως
κατὰ πρόσωπον τῆς αὐτοῦ ἀπηνόους τυραννίδος ἔχον
στάσιν· ἀλλ', ὡς ὅταν περιστέρα, ψεύγουσα ἀετὸν
εἴτε λέρακα, τόπους ἐκ τοῦ ἀμείβῃ, νῦν μὲν
τούτῳ τῷ δένδρῳ, αὖθις ἐκείνῳ τῷ θάμνῳ, εἴτ' εὐθύς
τρώγλαις τῶν πετρῶν καὶ παντοδαύς ἀκάνθαις ἐαυ-
τὴν προσαράσσοι, καὶ οὐδαμῶς εὐρίσκουσα προσ-
φυγίον ἀσφαλὲς, ἐν σάλῳ καὶ ταλαντώσει ταλαιπω-
ρεῖται διηνεκεῖ, οὕτως εἰσὶν οἱ τοῖς παροῦσιν C
ἐπισημένοι, ὅψ' ὁρμῆς μὲν ἀλογίστου ἀθλίως πονοῦν-
τες, μηδὲως δὲ τι ἔχοντες βέβαιον ἢ ἀσφαλὲς, μήτ'
ἐπιστάμενοι εἰς ὁποῖον κατανῶσι τέλος, καὶ ποῦ
τούτους ὁ μάταιος ἀγεῖ βίος, ὃ καθυπέταξαν ἑαυτοὺς
λίαν δυστυχῶς καὶ ἀθλίως, πονηρὰ μὲν ἐλόμενοι
ἀντὶ ἀγαθῶν, μετελθόντες δὲ κακίαν ἀντὶ χρηστότη-
τος, ἢ τίς ὁ τὰς ψυχὰς τῶν πολλῶν καὶ μοχθηρῶν
αὐτῶν καμάτων διαδεξάμενος ἐπιχαρπίας, εἴτε οἱ-
κεῖος, εἴτε ἀλλότριος· καὶ πολλάκις οὐδὲ φίλος ὅλως
ἢ γνωστός, ἀλλ' ἐχθρὸς καὶ πολέμιος.

Ταῦτα πάντα καὶ τὰ τούτοις ἐπόμενα διακρίνας
ἐν τῷ τῆς ψυχῆς κριτηρίῳ, ἐμίσησα τὸν σύμπαντά
μου βίον τὸν ἐν τοῖς ματαίοις ἀναλωθέντα, ὃν δι-
ήγαγον τοῖς περὶ γῆν πόνοις προστετηκώς. Ἀποβαλλο-
μένῳ **123** δέ μοι τῆς ψυχῆς τὴν τούτων προσπάθειαν
καὶ ἀπορρίψαντι κατέφανη τὰ τῷ ὄντι ἀγαθὰ, τὸ φο-
βεῖσθαι τὸν Θεὸν καὶ ποιεῖν αὐτοῦ τὸ θέλημα. Τοῦτο
γάρ ἐγνωσάντων τῶν ἀγαθῶν κεφάλαιον ὑπάρχειν
τούτου καὶ ἀρχὴ σοφίας λέγεται (72) καὶ σοφία τετε-
λειωμένη· ζωὴ γάρ ἐστιν ἄλυτος καὶ ἀνετηρέαστος
τοῖς ἀντεχομένοις αὐτῆς, καὶ τοῖς ἐπερειδομένοις ἐπ'
αὐτῇ ὡς ἐπὶ Κύριον ἀσφαλῆς. Ἐπιστήσας οὖν μου
τὸν λογισμὸν τῇ ἀπλανεστάτῃ ὁδῷ τῶν ἐντολῶν τοῦ
Κυρίου (73), καὶ γνοὺς ἀκριβῶς μηδὲν ἐν αὐτῇ σκο-

A fragilia omnia presentia. Hinc scilicet hæc omnia
vana esse, neque quidquam utilitatis habere intel-
lexi. Quin potius quemadmodam priora omnia obli-
vione obruta sunt (sive gloriam dixeris, sive regnum,
sive dignitatum splendorem, sive potentizæ amplitu-
dinem, sive tyrannorum audaciam, sive quid aliud
eiusdem generis), eodem modo presentia quoque
tandem vetustas obscurabit. Quorum in numero cum
ipse quoque sim, consuetæ immutationi prorsus sub-
jicior. Ut enim iis qui ante me exstiterunt, præsen-
tium rerum voluptatibus perpetuo frui minime con-
cessum est, sic ne mihi quidem concedatur. Ani-
madverti enim, quemadmodum tyrannus hic ac tur-
bulentus mundus homines tractet, eos nimirum huc
atque illuc invertens, hos scilicet ex opibus ad ege-
statem, illos rursus ex gravissima paupertate ad
gloriam, hos e vita ducens, illos rursus eorum loco

Ac cernere est, hominum genus ita comparatum
esse, ut ante crudelem ipsius tyrannidem nihil omni-
no firmum ac stabile habeat. Quemadmodum enim
columba aquilam aut accipitrem fugiens, locum sub-
inde commutat, ac nunc quidem in hac arbore, nunc
autem in illo frutice, ac deinde in rupium cavernis,
ac variis spinis pedem affigens, nec tutum usquam
perfugium inveniens, in perpetua jactatione atque
ærumna versatur: eodem modo se habent, qui res
presentes ad stuporem usque mirantur, quippe qui
inconsiderato quodam impetu misere laborant, nec
quidquam omnino firmum aut stabile habeant, nec
ad quem finem perventuri sint, intelligant, nec
quo tandem vana vita, cui, perquam infelicitate ac
misere mala bonis præferentes, ac probitatis loco
vitium consecrant, sese subjecerunt, eos ducat; nec
quisnam frigidis multorum ac miserorum laborum
suorum fructus excepturus sit, hoc est, propinquus-
ne an alienus, ac sæpe ne amicus quidem aut
notus, verum inimicus et hostis.

Hæc, inquam, omnia, et quæ his consentanea sunt,
cum ipse in animæ meæ furo disceptassem, totius
vitæ meæ, quam in rebus vanis consumpsi, ac terre-
nis laboribus addictus transegi, odium me cepit.
Cumque eorum amorem ex animo excussissem et
ejecissem, ea sese oculis meis obtulerunt, quæ
vere bona sunt, hoc est, Dei metu prædium esse,
atque ipsius voluntati obsequi. Nam hoc honorum
omnium caput esse compertum habui. Hoc enim sa-
pientiz initium esse dicitur, atque adeo perfecta sa-
pientia. Etenim mæroris experta vita est, atque ab
omni offensione libera iis qui eam amplectuntur, et
qui ei tanquam Domino innituntur, tuta et ab omni
periculo immunis. Cum itaque animum meum ad

(71) Matth. xiv, 31: Καθίσει ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ.

(72) Psal. cx, 40: Ἀρχὴ σοφίας φόβος Κυρίου. Confer. i. II, p. 15, n. 2.

(73) Psal. cxviii, 32: Ὅδον ἐντολῶν σου ἔδραμον.

erroris omnis expertem in mandatorum Domini viam adjecissem, nihilque in ipsis obliquum et anfractuosum, ac voraginibus et scopulis et sentibus et tribulis plenum esse certo comperissem, verum eam omnino planam et æquabilem esse; eorum quidem qui hanc ingrediantur per clarissimas contemplationes oculos oblectantem, pedibusque pulchritudinem concilians, atque eos ad præparationem Evangelii pacis calceantem, me ipsum prioris imposturæ ac stolidæ fraudis nomine miserum existimavi, ac per rectam illam incedere aggressus sum: quam etiam optimo jure rebus omnibus antetuli, atque collapsam et dirutam animæ meæ domum instaurare cœpi.

Cum ergo ad hunc modum rebus meis consulere, ac mentis lubricum corrigere studerem, sapientis cuiusdam magistri vocem audivi, hæc mihi inclamantis: Egredimini, inquit, omnes, quos salutis cupiditas tenet, atque a mundi vanitate vos remove, transit enim ipsius figura (I Cor. vii). Jam jamque, et ecce non erit. Irrevertitis oculis excedite; nec tamen inanes et vacui, verum sempiternæ vitæ viatica ferentes. Etenim longum iter vobis ineundum est, quodque multo hujusce vitæ viatico opus habeat; atque ad sempiternum locum, duas regiones, in quibus mansiones multæ sint (I Cor. ii), habentem, pervenietis. Quarum alteram quidem Deus iis qui ipsius amore flagrant, ejusque mandatis obtemperant, præparavit, omnibus bonis florentem et circumfluentem. Ad quam qui divino beneficio admittuntur (Isa. xxxv), in sempiterna incorruptione degunt, ut qui immortalitate interitus omnis experte fruuntur, unde effugit dolor, tristitia et gemitus. Altera autem quæ tenebris et calamitate, ac dolore conferta est, diabolo et angelis ejus parata est. In quam etiam conjiciuntur, qui per flagitiosas actiones eam sibi conciliaverint, atque ab interitu aliena et sempiterna bona cum præsentibus commutarint, totosque sese ignis æterni pabulum effecerint.

Hæc ego voce audita, atque ipsius veritate intellecta, in hoc unum opus incubui, ut ad illud hospitium pervenire quod omni dolore et moestitia vacat, tantaque contra securitate ac tantis bonis scatet: quorum cognitio nunc mihi duntaxat ex parte est, ut qui spiritalis ætatis ratione puer sim, ac velut per specula duntaxat et ænigmata res futuræ vitæ perspiciam. Cum autem venerit quod perfectum est, ac facie ad faciem cognoscam, tum demum evacuetur quod ex parte est (I Cor. xiii). Quo circa gra-

Α λὶν ἡ στραγγαλιῶδες (74) ὑπάρχειν, μήτε παράγγων καὶ σκοπέλων, ἀκανθῶν τε καὶ τριβόλων (75) πεπληρωμένην, ἀλλ' ὀλην λεῖαν καθεστηκέναι καὶ ὁμαλὴν, τέρπουσαν μὲν τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν αὐτὴν ὀδεύοντων ταῖς φανωτάταις θεωρίαις, ὠραῖζουσαν δὲ τοὺς πόδας, καὶ ὑποδύουσαν τὴν ἐτοιμασίαν τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης (76) τοῦ ἀσφαλῶς τε καὶ συντόμως βαδίζειν· ἥνπερ (77) πάντων δικαίως πρόβρυνα, καὶ οἰκοδομεῖν ἡρξάμην τὴν πεσοῦσάν μου τῆς ψυχῆς καὶ φθαρείσαν οἰκίαν.

Οὕτως μου τὰ κατ' ἐμαυτὴν διατιθεμένου καὶ τὸ σφαλερὸν τοῦ νοῦς ἐπανορθούντος, ῥημάτων ἀκήχοα σοφοῦ τινος διδασκάλου τοιαῦτά μοι ἐμβοῶντος·
 Β Ἐξέλθετε, ἔφη, πάντες οἱ ποθοῦντες σωθῆναι· ἀπο-
 124 χωρίσθητε τῆς ματαιότητος τοῦ κόσμου· παρ-
 ἄγει γὰρ τὸ σχῆμα αὐτοῦ (78) μικρὸν ὅσον, καὶ ἰδοὺ οὐκ ἔσται. Ἐξέλθετε ἀμεταστρεπτοί, μὴ προίκα δὲ καὶ ἀμισθί, ἀλλ' ἐφόδια φερόμενοι ζωῆς αἰωνίου· μακράν γάρ μέλλετε βαδίζειν ὁδὸν, πολλῶν ἔχουσιν χρεῖαν τῶν ἐντεῦθεν ἐφοδίων. Καὶ καταλαμβάνετε τὴν αἰώνιον τόπην χώρας ἔχοντα δύο, πολλὰς ἐν ἑαυταῖς μονὰς ἔχουσας, ὧν τὴν μὲν μίαν ἡτοίμασεν ὁ θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν καὶ τὰς αὐτοῦ φυλάττουσιν ἐντολάς, παντοίων οὖσαν ἀγαθῶν πεπληρωμένην, ἥσπερ οἱ ἀξιωθέντες ἐν ἀφάρσει ζήσονται διηνεκεί, τῆς ἀνωλήθρου ἀπολαύοντες ἀθανασίας, ἐνθα ἀπέδρα ὁδὴν, λύπην καὶ στεναγμὸς (79)· ἡ δὲ δευτέρα, σκό-
 C τους οὖσα μεστὴ καὶ θλίψεως καὶ ὁδύνης, τῇ διαδόλῳ ἡτοίμασται καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ (80), ἐν ᾗ βληθή-
 σονται καὶ οἱ δι' ἔργων πονηρῶν ἑαυτοῖς ταύτην προξενήσαντες, οἱ τῶν ἀφάρτων καὶ αἰωνίων τὰ παρόντα ἀνταλλαζάμενοι καὶ θλουῖς ἑαυτοῦς κατὰ-
 δρωμα τοῦ αἰωνίου πυρὸς ποιησάμενοι.

Ταύτης ἐγὼ τῆς φωνῆς ἀκούσας καὶ τὸ ἀψευδὲς αὐτῆς ἀπηνόους, ἐκείνο καταλαβεῖν τὸ κατάλυμα ἔργον ἐθέμην, τὸ πάσης μὲν ἀπηλλαγμένον ὁδύνης τε καὶ λύπης, τοσαύτης δὲ ἀσφαλείας καὶ τοιοῦτων ἀγαθῶν πλήρες ὑπάρχον, ὧν ἡ γνῶσις νυνὶ μὲν ἐκ μέρους ἐστὶν ἐν ἐμοί, νηπίῳ τε ὄντι τὴν πνευματικὴν ἡλικίαν, καὶ ὡς δι' ἐσόπτρων καὶ αἰνιγμάτων τὰ ἐκείθεν 125 βλέποντι (81)· ὅτε δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον, καὶ ἐπιγνώσμαι πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, τότε τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται (82). Εὐχαριστῶ τοίνυν

(74) Prov. viii, 8: Μετὰ δικαιοσύνης πάντα τὰ ῥήματα τοῦ στόματός μου· οὐδὲν ἑαυτοῖς σχολίδον, οὐδὲ στραγγαλιῶδες.

(75) Cf. tom. III, p. 181, n. 4.

(76) Respectu ad Isa. liii, 7: Ὡς ὥρα ἐπὶ τῶν ὀρέων, ὡς πόδες εὐαγγελιζομένου ἀκοὴν εἰρήνης! Inde Epist. ad Rom. x, 15: Ὡς ὥρατοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων εἰρήνην, τῶν εὐαγγελιζομένων τὰ ἀγαθὰ!

(77) Vide Addenda.

(78) I Epist. ad Cor. vii, 31: Παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου. I Epistola Joan. ii, 17: ὁ κόσμος παράγεται.

(79) Isa. xxxv, 10.

(80) Matth. xxv, 41: Τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον τῇ διαδόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ.

(81) Gregorius Naz. orat. 16, p. 251: Δόξης θεωρεῖν, νῦν μὲν τὴν ἐν ἐσόπτροις τε καὶ αἰνίγμασι, τότε δὲ τὴν τελεωτέραν τε καὶ καθαρωτέραν. Respexit uterque I Epist. ad Cor.: cf. nota seq.

(82) I Epist. ad Cor. xiii, 9, 10, 11, 12: Ἐκ μέρους γὰρ γινώσκωμεν... ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον, τότε

τῷ Θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν (83) ὁ γὰρ νόμος (84) τοῦ πνεύματος τῆς ζωῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἡλευθέρωσε με ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου, καὶ διήνοιξέ μου τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπλανῶς κατεῖδεν ὅτι τὸ φρόνημα (85) τῆς σαρκὸς θανάτος, τὸ δὲ φρόνημα τοῦ πνεύματος ζωὴ καὶ εὐρίηνη. Καὶ καθάπερ οὖν ἐγὼ, τῶν παρόντων ἐπιγνοὺς τὴν ματαιότητά, τέλειον αὐτὰ ἐμίσησα μίσος (86), οὕτω δὴ καὶ σὲ γινώσκω περὶ τούτων συμβουλευόμενος, ἵνα ὡς ἄλλοις διατεθῇς αὐτοῖς καὶ θάπτον παρερχομένους, ἀφελόμενος ὃ ἐντεῦθεν πάντα, θησαυρίσης σεαυτῷ ἐν τῷ ἀφθάρτῳ αἰῶνι θησαυρὸν ἀσύλητον, πλοῦτον ἀδαπάνητον, ἔνθα σε δεῖ ἀνυπερβέτως πορευθῆναι, ἵνα, ὅταν ἀπέλθῃς, οὐχ ὕστερόν μενος ἔσῃ, ἀλλὰ πλούτῳ βρῇων (87), καθάπερ σοι τὴν τούτων ἀνεθέμην ἀνωτέρω καταλληλοτάτην εἰκόνα.

ΚΕΦ. ΙΕ'. Λέγει δὲ ὁ Ἰωάσαφ τῷ γέροντι· Πῶς οὖν εὐηθόσωμαι **126** θησαυροὺς χρημάτων καὶ πλούτου ἐκείσε προτέμπειν, ὥς ἂν ἀσὺλον αὐτῶν καὶ ἀνώλεθρον τὴν ἀπόλαυσιν ἀπελθὼν εὕρω; πῶς δὲ δεῖξω τὸ πρὸς τὰ παρόντα μου μίσος, καὶ τῶν αἰώνων ἀνθίσταμαι; μάλα σαφῆνίσον μοι. Καὶ φησιν ὁ Βαρλαάμ· Ἡ μὲν τοῦ πλούτου τούτου πρὸς τὸν αἰώνιον τόπον προπομπὴ ταῖς χερσὶ γίνεται τῶν πενήτων. Φησὶ γάρ τις τῶν προφητῶν, Δανιὴλ ὁ σοφώτατος, τῷ βασιλεῖ Βαβυλῶνος· Διὰ τοῦτο (88), βασιλεῦ, ἡ βουλὴ μου ἀρεσάτω σοι καὶ τὰς ἁμαρτίας σου ἐν ἐλεημοσύναις λύτρωσαι καὶ τὰς ἀδικίας σου ἐν οἰκτιρμοῖς πενήτων. Λέγει δὲ καὶ ὁ Σωτὴρ· Ποιήσατε (89) ἑαυτοῖς φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας, ἵν', ὅταν ἐκλίπητε, δέξωνται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς. Καὶ πολὺν ἄνω τε καὶ κάτω λόγον (90) ὁ Δεσπότης τῆς ἐλεημοσύνης καὶ μεταδόσεως τῶν πενήτων ποιῆται, καθὼς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ μαθάνομεν. Οὕτως μὲν οὖν ἀσφαλίστατα λίαν ἐκείσε προτέμψεις πάντα ταῖς τῶν δεομένων χερσίν· ὅσα γὰρ εἰς τούτους ποιήσεις, ἑαυτῷ ὁ Δεσπότης οἰκειούμενος (91) πολυπλασίως σε ἀνταμείψεται· νικᾷ γὰρ **127** ἀεὶ ταῖς τῶν δωρεῶν ἀντιδόσεσι τοὺς ἀγαπῶντας αὐτόν. Τούτῳ μὲν οὖν τῷ τρόπῳ τέως τοὺς θησαυροὺς τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου (92) συλήσας, ᾧ τεταλαιπώρηκας

A tias ago Deo per Jesum Christum Dominum nostrum. Etenim lex spiritus vitæ in Christo Jesu, a peccati et mortis lege me liberavit, oculosque meos aperuit, ut carnis affectum mortem esse, spiritus autem affectum vitam et pacem, liquido cernerem (*Rom. viii*). Quemadmodum igitur ego præsentium rerum cognita vanitate, perfecto odio eas habui, eodem modo, ut de ipsis existimes, te moneo, atque erga eas, non secus ac alienas, et quam primum diffluxuras afficiaris; atque hinc ereptis omnibus facultatibus, in immortali ævo, ad quod tibi sine ulla mora proficisci necesse est, thesaurum qui furto compilari nequeat, et opes quæ exhauriri nullo modo possint, tibi recondas (*Luc. xii*; *Matth. vi*), ut cum eo accesseris, haudquaquam penuria labores, verum opibus circumfluas, quemadmodum tibi aptissimam imaginem superius proposui.

CAP. XV. — Dixit autem Josaphat ad senem: Quamnam igitur ratione pecuniarum the-auros illic præmittere queam, ut eorum, cum hinc abcessero, fructum ab omni furto et interitu alienum nanciscar; quonamque item pacto meum in res præsentis odium demonstrare, resque sempiternas consequi possim, aperte mihi velim explices. Ait igitur Barlaam: Divitiæ ad sempiternam regionem per pauperum manus præmittuntur. Ait enim quidam sapientissimus propheta, Daniel nomine, ad regem Babylonis: Propter hoc, rex, consilium meum tibi placeat, et peccata tua elemosynis redime, atque injustitias tuas in miserationibus pauperum (*Daniel. iv*). Quin etiam Salvator his verbis utitur: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vobis in æterna tabernacula (*Luc. xvi*). Multaque de elemosyna et largitione erga pauperes in Evangelico volumine inculcat (*Matth. xxv*). Ad hunc scilicet modum quam tutissime fortunas tuas omnes per egentium manus illic præmiseris. Nam quidquid in eo beneficii contuleris, Dominus sibi asciscens, magno cum sænore tibi rependet. Etenim eos qui ipsius amore præditi sunt, beneficiorum remunerationibus semper superat. Ad hunc, inquam, modum hujus sæculi, cui diu jam non sine

τὸ ἐκ μέρους καταργηθῆσεται... ὅτε ἡμῶν νῆπιος, ὡς νῆπιος ἐλάλουν..... βλέπομεν γὰρ ἄρτι δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι, τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον· ἄρτι γινώσκω ἐκ μέρους, τότε δὲ ἐπιγινώσκωμαι καθὼς καὶ ἐπεγνώσθη.

(83) *Epist. ad Rom. vii*, 25.

(84) *Ibid. viii*, 2.

(85) *Ibid. viii*, 6.

(86) *Cf. p. 86. n. 6*.

(87) *Soph. Aj. 129*: Μηδ' ἔρχον ἄρης μηδὲν ἐλτινος πλέον ἢ χειρὶ βρῖθεις ἢ μακροῦ πλούτου βάρει. Glossator in cod. 2812 A: Βρῖθεις] μεγάλην ἰσχὴν ἔχεις· τὸ γὰρ βρῖθειν ἐπὶ μεγάλου καὶ βαρέος. Idem liber habet βῆθαι, quod neutiquam præulerim. Cæterum erat illa varietas jam ex aliis codicibus nota. Liceat ex eodem libro, non bono, novam eamque bonam, imo optimam, lectionem proferre. Editiones sic exhibent v. 36: πάλαι φύλας ἔβην τῇ σῇ πρόθυμος εἰς ὁδὸν κυνηγία. Notus est tragicorum dorisimus in κυναγίς, estque κυναγία in Hippolyto 108: τερπνὸν ἐκ κυναγίας Τράπεζα πλήρης. Unde in Ajacis loco κυνηγία Elmsleio, ad Bacch. 339, displicebat. Poterunt jam critici Sophocli restituere κυναγία ex hujus codicis auctoritate.

(88) *Dan. iv*, 24.

(89) *Luc. xvi*, 9.

(90) *Luc. xi*, 41, *xii*, 33, *xix*, 8; *Matth. xix*, 21.

(91) *Matth. xxv*, 40: Ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε.

(92) *Cf. p. 13, n. 44*; *p. 120, n. 68*.

ingenti afflictione servisti, surreptis thesauris, ex his præclare viaticum tibi in futurum comparabis, atque alieno eos eripiens, tibi ipsi prius recondes, per fluxa nempe et caduca hæc bona, ea quæ firma et stabilia sunt emens. Deinde autem, Deo tibi opem ferente, hujus mundi incertitudinem et inconstantiam perspicies: omnibusque rebus valere jussis, ad futurum te transferes, atque ea quæ prætereunt ipse præteriens, iisque rebus quæ in spe positæ ac firmæ sunt, te addicens, tenebrasque cum mortis umbra relinquens, odioque tum mundum tum mundi principem insectans, carnemque interitui obnoxiam hostem tibi esse ducens, ad lucem inaccessibilem accures (*I Tim. vi*), cruceque humeris sublata, Christum irretitis oculis sequeris, ut etiam cum ipso glorificeris, vitæque, non jam caducæ et fallacis hæres efficiaris.

Josaphat itaque ad eum ait: Istud ipsum, nempe omnia pro nihilo putare, atque usque adeo asperum vitæ genus suscipere, quemadmodum superius dixisti, vetusne institutum est, ab apostolorum doctrina manans, an recens mentis vestræ solertia excogitatum; quam scilicet hoc, ut melius ac præstantius, vobis amplexandum duxeritis?

Senex autem ait: Non recens inductam legem tibi affero (absit istud), verum antiquitas nobis traditam. Dixit enim Dominus ad divitem quendam, qui ex ipso percontabatur quidnam sibi faciendum esset ut vitam æternam consequeretur, jactabatque se cuncta quæ in lege scripta erant servasse. Unum tibi deest, vade, vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cælo, et veni, ac, sublata cruce, me sequere. At ille, his auditis, mæstitia affectus est. Erat enim admodum dives. Cum igitur Jesus eum mœrore affectum vidisset, dixit: Quam difficile ii qui pecunias habent intrabunt in regnum Dei; facilius enim est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum Dei (*Marc. x*; *Luc. xviii*). Hoc igitur mandato auditio, sancti omnes id studuerunt, ut ab hujusmodi opum difficultate sese abstraherent, ac per largitionem erga pauperes, dispersis omnibus facultatibus, sempiternisque divitiis sibi ipsis reconditis, crucem sustulerunt, Christumque secuti sunt; sic nimirum ut quidam, velut jam a me dictum est, martyrio perfungerentur, quidam autem religiose vitæ exercitatione concertarent, atque, quantum ad veræ hujusce philosophiæ rationem attinet, nihilo illis inferiores essent. Quocirca illud scias velim, Regis nostri ac Dei mandatum hoc esse,

πολὺν χρόνον ἐκδουλεύων, καλῶς ἐκ τούτων πρὸς τὸ μέλλον ἐφοδιασθήσῃ, καὶ τοῦ ἀλλοτρίου ἀφελόμενος σεαυτῷ πάντα προαποθήσῃ, διὰ τῶν βευστῶν τούτων καὶ προσκαίρων (93) τὰ ἐστῶτα καὶ μένοντα ἐξωνήσάμενος· ἔπειτα, τοῦ Θεοῦ συνεργούντός σοι, κατανοήσεις τὸ ἄσφατον τοῦ κόσμου καὶ ἀνώμαλον (94), καὶ, χαίρειν πᾶσιν εἰπὼν, πρὸς τὸ μέλλον μεθορμίσθῃ, παραδραμὼν μὲν τὰ παρατρέχοντα, ταῖς ἐλπίζομένοις δὲ καὶ ἱσταμένοις προτεθήσῃ, καὶ τὸ σκότος μὲν ἀπολιπὼν σὺν τῇ σκιά τοῦ θανάτου (95), μισήσας δὲ τὸν κόσμον καὶ κοσμοκράτορα, καὶ τὴν φθειρομένην σάρκα ἐχθρὰν ἑαυτῷ λογισάμενος, τῷ φωτὶ προσδράμῃς τῷ ἀπροσίτῳ (96), καὶ, τὸν σταυρὸν ἐπ' ὤμων ἄρας, ἀκολουθήσεις αὐτῷ (97) ἀμεταστρεπτῇ, ἵνα καὶ σὺν αὐτῷ δοξασθῇ καὶ τῆς οὐκ ἔτι μεταπιπτούσης ζωῆς οὐδὲ ἀπατηλῆς ἀναδειχθῇς κληρονόμος.

Ὁ δὲ Ἰωάσαφ· Τὸ πάντων οὖν, φησὶν, ὑπεριδεῖν καὶ ἐπίπονον οὕτως ἀναλαβεῖσθαι βίον, καθάπερ εἰρηκας ἄνωτέρω, παράδοσις ἐστὶν ἀρχαία ἐκ τῆς τῶν ἀποστόλων κατιούσα διδασχῆς; ἢ ἐναγχος ὑμῖν ἐπινενόηται τῇ τοῦ νοδῶ ὡμῶν ἐπιστήμῃ, ὥς κρεῖττον ἐκλεξαμένοις τοῦτο;

128 Πρὸς δὲ ὁ γέρων ἔφη· Οὐ νόμον προσφάτως εἰσενεχθέντα διδάσκω σε, (μὴ γένοιτο!) ἀλλ' ἐκπαλαὶ δοθέντα ἡμῖν. Εἶπεν γὰρ ὁ Κύριος πλουσίῳ τινὶ ἐπερωτήσαντι αὐτὸν, Τί ποιήσας (98) ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω; καὶ καυχωμένῳ πάντα φυλάξει· τὰ γεγραμμένα ἐν τῷ νόμῳ· Ἐν σοι, φησὶν (99), ὕπτι· Ὑπαγε, ὅσα ἔχεις πώλησον καὶ δὲς πτωχοῖς, καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανοῖς· καὶ δεῦρο ἀκολουθεῖ μοι, ἄρας τὸν σταυρὸν. Ὁ δὲ (1) ταῦτα ἀκούσας περιλυπος ἐγένετο· ἦν γὰρ πλούσιος σφόδρα. Ἰδὼν δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς περιλυπὸν γενόμενον, εἶπε· Πῶς δυσκόλως οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες εἰσελεύσονται εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ! εὐκοπώτερον γὰρ ἐστὶ κάμηλον (2) διὰ τρυκαλῆς βαφίδος διελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν. Ταύτης οὖν τῆς ἐντολῆς πάντες ἀκούσαντες οἱ ἅγιοι ἀποχωρισθῆναι πάντῃ τῆς τοιαύτης τοῦ πλοῦτου δυσκολίας ἐφρόντισαν· καὶ πάντα σκορπίσαντες, καὶ διὰ τῆς τῶν πενήτων διαδόσεως πλοῦτον ἑαυτοῖς αἰώνιον προαποθέμενοι, ἤραν τὸν σταυρὸν καὶ τῷ Χριστῷ ἠκολούθησαν, οἱ μὲν μαρτυρικῶς, καθὰ δὲ καὶ εἶπὸν σοι, τελειωθέντες, οἱ δὲ ἀσκητικῶς ἀγωνισάμενοι, καὶ μηδὲν ἐκείνων ἀπολιπόντες τῇ ἀγωγῇ τῆς ἀληθινῆς ταύτης φιλοσοφίας. Ἐντολὴν οὖν ταύτην εἶναι γίνωσκε Χριστοῦ τοῦ **129** βασιλέως ἡμῶν καὶ Θεοῦ,

(93) Conf. p. 121, n.

(94) Conf. p. 109, n. 1.

(95) Junxit et Jer. xiii, 16: Ἐκεῖ σκιά θανάτου, καὶ τεθήσονται εἰς σκότος.

(96) Conf. p. 44, n. 2.

(97) Conf. Marc. viii, 34; mox p. 128, 9.

(98) Luc. xviii, 18.

(99) Marc. x, 21.

(1) Luc. xviii, 25.

(2) Habent AC, κάμηλον. Billys vertit *un chable*. Vel in cod. suo κάμιλον reperiebat, vel faciebat cum iis qui sic pro κάμηλον legendum suadent et rudementum esse κάμιλον monstrant. Quæ lectio, etsi probabilitate quadam non careat, vulgatæ tamen neutiquam est preferenda.

ἀπάγουσαν ἡμᾶς τῶν φθαρτῶν, καὶ τῶν αἰδίων μετ-
όχους ἐργαζομένην.

Παλαιᾶς οὖν, φησὶν ὁ Ἰωάσαφ, καὶ οὕτως ἀναγκαίως
οὕσης τῆς τοιαύτης φιλοσοφίας, πῶς οὐ πολλοὶ ζη-
λοῦσι σήμερον τοιοῦτον τὸν βίον;

Ὁ δὲ γέρον ἐφη· Πολλοὶ μὲν ἐξήλωσαν καὶ ζη-
λοῦσιν, οἱ πλείστοι δὲ ὀκνοῦσι καὶ ἀναδύονται. Ὅλι-
γοὶ γάρ, καθά φησιν ὁ Κύριος, οἱ τῆς στενῆς ὁδοῦ
καὶ τεθλιμμένης ὁδοῦ πόροι (3), τῆς ἀνειμένης δὲ καὶ
πλατείας οἱ πλείους (4). Οἱ γὰρ καθάπαξ ὑπὸ φιλο-
χρηματίας καὶ τῶν τῆς φιληδονίας κακῶν ἄλόντες,
τῇ κενῇ δὲ καὶ ματαίᾳ προστετηκότες δόξῃ, δυσ-
αποσπᾶσται· αὐτῶν ἔχουσιν, ὡς αἱ δούλους ἑαυτοῦς
ἐκουσίως ἀπεμπολῆσαντες ἄλλοτρίῳ δεσπότη, καὶ
ἀπ' ἐναντίας ἰστάμενοι τῷ ταῦτα ἐπιτάττοντι Θεῷ,
καὶ δέσμοι αὐτῷ κατεχόμενοι. Ψυχὴ γὰρ καθάπαξ
ἀπογνοῦσα τῆς οικείας σωτηρίας, τὰς ἡνίας αὐτῆς
ἐνδούσα ταῖς ἀλόγοις ἐπιθυμίαις, πανταχοῦ περιφέ-
ρεται. Διὰ τοῦτο ὀλοφυρόμενος ὁ Προφήτης τὴν περι-
κεχυμένην ἀνοίαν ταῖς τοιαύταις ψυχαῖς, καὶ τῆς
ἐπικειμένης αὐταῖς ἀχλὺς τὴν παχύτητα θρηνῶν,
ἔλεγεν· Ὑιοὶ (5) ἀνθρώπων, ἕως πότε βαρυκάρδιοι;
ἰναὶ ἀγαπᾶτε ματαιότητα καὶ ζητεῖτε ψεῦδος; Ὅτι
τις καὶ τῶν ἡμετέρων σοφῶν διδασκάλων, θεολογι-
κώτατος ἀνὴρ (6), συνᾶδων, καὶ τινα παρ' ἑαυτοῦ
προστίθει, ἐκδοᾷ πᾶσιν ὡς ἐξ ἀπόπτου τινὸς καὶ
130 ὀψηλοῦτος περιωπῆς (7). Ὑιοὶ ἀνθρώπων, ἕως
πότε βαρυκάρδιοι; ἰναὶ ἀγαπᾶτε ματαιότητα καὶ
ζητεῖτε ψεῦδος; Μὲγα τι τὸν ἐνταῦθα βίον καὶ τὴν
τρυφὴν καὶ τὸ μικρὸν δεξάριον καὶ τὴν ταπεινὴν
δυναστείαν καὶ τὴν ψευδομένην εὐημερίαν ὑπολαμ-
βάνοντες, ἂ μὴ τῶν ἐχόντων μᾶλλον ἐστὶν ἢ τῶν
ἐλπισάντων, οὐδὲ τούτων μᾶλλον ἢ τῶν οὐδὲ προσ-
δοχσάντων, ὥσπερ χεὺς ὑπὸ λαίλαπος ἄλλοτε εἰς
ἄλλους ῥιπιδόμενα καὶ μεταρρίπτουμένα, ἢ ὥσπερ
καπνὸς διαβρόντα, καὶ ὡς ὕακ παίζοντα, καὶ ὡς
σκιὰ μὴ κρατούμενα, οὔτε ἀπόντα δυσέλπιστα τοῖς
οὐ κακῶν ἐκείνων, οὔτε παρόντα πιστὰ τοῖς ἔχουσιν.
ut, aut fumi instar defluunt, ac velut insomnium homines ludificantur, et ut umbra retineri nequeunt,
ac denique ita natura comparata sunt, ut nec cum absunt, ea se habituros esse homines desperent; nec
cum adsunt, possidentibus certa et stabilia sint.

Οὕτως οὖν τοῦ Σωτῆρος ἐντελλομένου, τῶν προφη-
των τε καὶ Ἀποστόλων κηρυττόντων, καὶ τῶν ἁγίων
πάντων ἔργῳ τε καὶ λόγῳ εἰς τὴν τῆς ἀρετῆς συν-
ωθούντων ἡμᾶς ἀπλανεστάτην ὁδὸν, καὶ ὅλγοι οἱ
ταύτην ὁδεύοντες, πλείους δὲ οἱ τὴν εὐρύχωρον καὶ
πρὸς ἀπώλειαν ἀγούσαν προκρίνοντες, οὐκ ἐκ τούτου
ἢ πολιτεία τῆς ἐνθέου ταύτης κατασμιχνυθήσεται
φιλοσοφίας, ἀλλὰ, καθάπερ ὁ ἥλιος, εἰς φαῦσιν πᾶσιν
ἀνατέλλων, ἀφθόνως αὐτοῦ τὰς ἀκτίνας προπέμπει
πάντας φωτίζεσθαι προτρεπόμενος, οὕτω καὶ ἡ ἀλη-
θὴς φιλοσοφία τοὺς αὐτῆς ἐραστὰς ἡλίω δίκην φω-

A per quod homines sempiternorum bonorum partici-
pes redduntur.

Cum igitur, inquit Josaphat, tam antiqua et ne-
cessaria hujusmodi philosophia sit, quid causae est
quamobrem hodierna die pauci sint qui hanc vitam
imitentur?

Respondit senex: Multi quidem eam imitati sunt,
et etiamnum imitantur. At multo plures cunctantur,
ac moras nectunt. Pauci enim sunt, ut ait Dominus,
qui per arctam et angustam viam incedant; qui au-
tem per facilem et latam, quam plurimi (*Matth. vii*;
Luc. xiii). Nam qui semel pecuniarum cupiditate, et
vitiorum quae ex voluptatibus oriuntur, amore cor-
repti, vanaeque et inani gloriae addicti sunt, vix ab
ipsis divelli possunt, ut qui alieno domino, quique

B omnia, contra ac Dens, imperat, atque ipsos tan-
quam catenis quibusdam vinclos tenet, ultra seipsos
manciparint. Animus quippe, cum semel salutis suae
spem abjecerit, habenas suas aversis a ratione cupi-
ditatibus permittens, quaquaversum fertur. Ac pro-
inde Propheta offusam hujusmodi animis amen-
tiam deplorans, caliginisque ipsos urgentis crassitiem
lucens, his verbis utebatur: Filii hominum, usque-
quo gravi corde? ut quid diligitis vanitatem, et qua-
eritis mendacium? Quemadmodum etiam quidam sap-
ientium magistrorum nostrorum, vir rerum divina-
rum peritissimus, eandem cum Propheta cantilenam
canens, ac quaedam a seipso adjungens, tanquam ex
alta quadam et editissima specula omnibus inclamat:
Filii hominum, usquequo gravi corde? ut quid dili-
gitis vanitatem, et quaeritis mendacium (*Psal. xlii*);
magnum nimirum aliquid hanc vitam, et delicias, et
exiguam gloriam, et mendacem prosperitatem esse
existimantes (*Naz., ora. de suis ser. et ad Julium*
Exisoten.)? Quae quidem non magis eorum sunt qui
fruantur quam qui ea in spe habuerunt; nec rursus
horum magis quam eorum qui ne ea quidem unquam
expectant. et quae non secus ac pulvis a turbine ad
alios atque alios subinde perfliantur, ac vicissim jactan-
tur.

C Cum igitur ad hunc modum Salvator praecipiat,
prophetae et apostoli praedirent, ac sancti omnes viri
tum re ipsa, tum sermone ad virtutis viam ad omni
errore maxime immunem nos impellant, etiamsi
pauci hanc teneant, contra autem multi latam atque
in exitium ducentem sibi deligant, non tamen pro-
pterea divinae hujus philosophiae institutum minoris
aestimandum est. Ut enim sol, cum illuminandi causa
exoriens radios suos affluenter emittat, omnesque
ad excipiendum lumen cohortetur, si quidam clausis
oculis splendorem ipsius intueri nolint, non propter-

D Cum igitur ad hunc modum Salvator praecipiat,
prophetae et apostoli praedirent, ac sancti omnes viri
tum re ipsa, tum sermone ad virtutis viam ad omni
errore maxime immunem nos impellant, etiamsi
pauci hanc teneant, contra autem multi latam atque
in exitium ducentem sibi deligant, non tamen pro-
pterea divinae hujus philosophiae institutum minoris
aestimandum est. Ut enim sol, cum illuminandi causa
exoriens radios suos affluenter emittat, omnesque
ad excipiendum lumen cohortetur, si quidam clausis
oculis splendorem ipsius intueri nolint, non propter-

(3) Matth. vii, 13: Στενὴ ἡ πόλη, καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν, καὶ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εὐρίσκοντες αὐτήν.

(4) Matth. vii, 12: Πλατεία ἡ πόλη, καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν, καὶ πολλοὶ εἰσὶν οἱ εἰσερχόμενοι δι' αὐτῆς.

(5) Psal. iv, 2.

(6) Greg. Naz. orat. 9. p. 151.

(7) De locutione vid. Hasius ad Leonem Diac. p. 215.

ea reprehensionem meretur, aut a reliquis negligi debet, nec splendoris ipsius gloria ob illorum stultitiam in contemptu versatur; quin potius illi quidem seipsos lumine orbantes, tanquam cæci, parietes palpant, atque in multas scrobes præcipites ruunt, multisque spinis eorum oculi punguntur; sol contra splendorem suum retinens, eos illustrat qui ipsius lumen detecta facie conueniunt: ad eundem quoque modum Christi lumen omnibus quidem illucet, splendoremque suum nobis affatim impertit; at vero pro sua quisque cupiditate animique alacritate ipsum percipit. Nam nec ille iustitiæ sol ullum ex his qui oculorum aciem in ipsum intendere cupiunt beneficio eo privat, nec rursum his vim infert qui suapte sponte tenebras eligunt; verum suæ quisque liberæ voluntati et electioni, quandiu in hac vita est, relinquitur.

ἐκουσίως τὸ σκότος ἐκλεγόμενος· ἀλλὰ τῇ ἰδίᾳ παρόντι βίῳ ἐστὶ.

Cum autem Josaphat quidnam arbitrii libertas atque electio esset quaereret, respondit senex: Arbitrii libertas est animæ ratione utentis voluntas, sine ullo impedimento ad id quod vult, hoc est sive ad virtutem, sive ad vitium, incitata, atque a summo illo parente et architecto ita effecta. Rursum, Arbitrii libertas est intellectualis animæ pro suo arbitratu agitatio. Electio autem est earum rerum quæ in arbitrio nostro sitæ sunt, cum consilio conjuncta appetitio. Siquidem rem eam quæ initio consilio melior judicata est, eligentes appetimus. Consilium est investigatrix appetitio de rebus gerendis, quarum penes nos potestas est. Deliberat enim quispiam expeditatne aliquid agere, necne. Deinde, quod præstantius est, judicat, ac judicium efficitur. Mox autem afficitur, atque id quod ex consilio judicatum est, amat, ac sententia dicitur. Nam si ita judicet ut tamen erga id quod judicatum est, minime afficiatur, hoc est, id minime amet, sententia haudquaquam appellatur. Tum post affectionem sit electio. Nam electio nihil aliud est quam e duabus rebus propositis alteram præ altera amplecti et eligere. Atque illud vel ex ipsa etymologia perspicuum est, electionem esse consilium cum dijudicatione conjunctum. Προαιρετὸν enim est alterum præ altero electum. Nemo porro quidquam adhibito iudicio alteri præfert, nisi prius consilium inierit; nec rursum eligit, nisi prius judicarit. Nam quoniam non ea omnia quæ nobis recta et præclara esse videntur in opus perducere studemus, tum denique electio et eligendum efficitur id quod ex consilio propositum est, cum appetitionem comitem asciverit. Ex quo concluditur electionem esse appetitionem cum deliberatione conjunctam earum rerum quæ in

A ταγωγεῖ καὶ περιβάλλει καὶ λαμπροῦς ἀποδείκνυσιν. Εἰ δέ τινες, μύσαντες τοὺς ὀφθαλμοὺς, κατιδεῖν αὐτοῦ τὸ φέγγος οὐ θελήσουσιν, οὔτε μεμπτέος παρὰ τοῦτο ὁ ἥλιος, οὔτε τοῖς λοιποῖς παροπτέος, οὔτε μὴν ἡ δόξα τῆς αὐτοῦ λαμπρότητος διὰ τῆς ἐκείνων ἀτιμασθήσεται ἀβελτηρίας. **131** ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν τοῦ φωτὸς ἑαυτοὺς ἀποστερήσαντες, ὡς τυφλοὶ ψηλαφήσουσι τοῖχον, πολλοὶ δὲ ἐμπεσοῦνται βόθροισι, καὶ πολλαῖς ἐκκεντηθήσονται τὰς ὁφείας ἀκάνθαις, ὁ δὲ ἥλιος ἐπὶ τῆς ἰδίας ἱστάμενος λαμπρότητος φωτίζει τοὺς ἀνακαλυμμένους προσώπων τὸ φέγγος αὐτοῦ κατοπτριζομένους (8). Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ φῶς φαίνει μὲν πᾶσι πλουσίως, μεταδίδον ἡμῖν τῆς αὐτοῦ λαμπρότητος· μετέχει δὲ ἕκαστος καθ' ὅσον ἐφέσεως ἔχει καὶ προθυμίας· οὔτε γὰρ B ἀποστρεφεί τινα τῶν βουλομένων αὐτῷ ἐνατενίζειν ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης (9), οὔτε μὴν βιάζεται τοὺς ἕκαστος ἐφεῖται αὐτεξουσίῳ προαιρέσει, ἕως ἐν τῷ

Τοῦ δὲ Ἰωάσαφ πυθομένου τί τὸ αὐτεξούσιον καὶ τί προαίρεσις, φησὶν ὁ γέρων· Αὐτεξουσιότης (10) μὲν ἐστὶ ψυχῆς λογικῆς θέλησις, ἀκωλύτως κινουμένη πρὸς ὅπερ ἂν βούλοιο, εἴτε ἀρετὴν εἴτε κακίαν, οὕτως ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ γενομένης. Αὐτεξουσιότης· αὐθὺς ἐστὶ νοερὰς ψυχῆς κίνησις αὐτοκρατής. Προαίρεσις δὲ ἐστὶν ὁρεξις βουλευτικῆ τῶν ἐφ' ἡμῖν, ἡ βούλευσις ὁρεκτικῆ τῶν ἐφ' ἡμῖν· τοῦ γὰρ προκρίθεντος ἐκ τῆς βουλῆς ἐπιμέθεα προαιρούμενοι. Βουλὴ δὲ ἐστὶν ὁρεξις ζητητικῆ περὶ τῶν ἐφ' ἡμῖν πρακτικῶν γινομένη· βουλευέται γὰρ τις, εἰ ὅφειλε μεταελθεῖν τὸ πρᾶγμα ἢ οὐ. Εἴτα κρίνει τὸ κρεῖττον, καὶ γίνεται κρίσις. Εἴτα διατίθεται καὶ ἀγαπᾷ τὸ ἐκ τῆς βουλῆς κριθέν, καὶ λέγεται γνώμη· ἔαν γὰρ κρίνηται καὶ μὴ διατεθῇ **132** πρὸς τὸ κριθέν, ἦγουν ἀγαπήσῃ αὐτὸ, οὐ λέγεται γνώμη. Εἴτα μετὰ τὴν διάθεσιν, γίνεται προαίρεσις, ἦγουν ἐπιλογὴ· προαίρεσις γὰρ ἐστὶ δύο προκειμένων τὸ ἐν αἰρεῖσθαι καὶ ἐκλέγεσθαι τοῦτο πρὸ τοῦ ἑτέρου. Καὶ τοῦτο φανερόν, ὅτι βουλὴ ἐστὶ μὲν ἐπικρίσεως ἢ προαίρεσις, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἐτυμολογίας· προαιρετὸν γὰρ ἐστὶ τὸ ἑτερον πρὸ τοῦ ἑτέρου αἰρετόν (11)· οὐδεὶς δὲ προκρίνει τι μὴ βουλευσάμενος, οὐδὲ προαιρεῖται μὴ προκρίνας. Ἐπειδὴ γὰρ οὐ πάντα τὰ δόξαντα ἡμῖν εὖ ἔχειν εἰς ἔργον ἀγαγεῖν προθυμούμεθα, τότε προαίρεσις, καὶ προαιρετὸν γίνεται τὸ προκρίθην ἐκ τῆς βουλῆς, ὅταν προσλάβῃ τὴν ὁρεξιν. Καὶ οὕτω συνάγεται προαίρεσιν εἶναι ὁρεξιν βουλευτικὴν τῶν ἐφ' ἡμῖν· τοῦ γὰρ προκρίθεντος ἐκ τῆς βουλῆς ἐπιμέθεα προαιρούμενοι. Πᾶσα γὰρ βουλὴ πράξεως ἕνεκα καὶ διὰ πράξεως· καὶ οὕτω πάσης μὲν προαιρέσεως βουλὴ ἡγείται, πάσης δὲ πράξεως προαίρεσις. Διὰ τοῦτο οὐ μόνον αἱ πράξεις, ἀλλὰ καὶ τὰ κατὰ διάνοιαν, ὅτινα τὰς προαίρεσεις παριστῶσι, καὶ στεφάνους

(8) Conf. p. 61, n. 53.

(9) Malach. iv, 2.

(10) Lemma metricum in A: Τὴν τοῦ Βαρλαάμ φιλοσοφίαν ὄρα.

(11) Aeneas Gaz. Theophrasto, p. 50: Νους ἀγαθὸς ἀλόγῳ σώματι χρώμενος, αὐτοκράτωρ δὲ γενόμενος, κατ' ἐξουσίαν ἄνω καὶ κάτω μεταχωρεῖ, ἕτερον αἰρούμενος προτέρου· τοῦτο γὰρ ἡ ἀνθρώπου προαίρεσις. Non προτέρου, sed πρὸ ἑτέρου commode exhibet codex 461.

καὶ κολάσεις προξενούσιν. Ἀρχὴ γὰρ ἀμαρτίας καὶ δικαιοπραγίας προαίρεσις ἐστὶν ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν καταγομένη· ὧν γὰρ αἱ ἐνέργειαι ἐφ' ἡμῖν, τούτων καὶ αἱ πράξεις αἱ κατὰ τὴν ἐνέργειαν ἐφ' ἡμῖν· ἐφ' ἡμῖν δὲ αἱ κατὰ τὴν ἀρετὴν ἐνέργειαι, ἐφ' ἡμῖν ἄρα καὶ αἱ ἀρεταί· κυρίως γὰρ ἐφ' ἡμῖν ἐστὶ τὰ ψυχικὰ πάντα καὶ περὶ ὧν βουλευόμεθα. Οὕτως αὐτεξουσίως **133** βουλευομένων τῶν ἀνθρώπων καὶ αὐτεξουσίως προαιρουμένων, καθ' ὅσον ἂν τις προαιρῇται, κατὰ τοσοῦτον καὶ μετέχει τοῦ θεοῦ φωτὸς καὶ προκόπτει ἐν τοῖς τῆς φιλοσοφίας ἐπιτηδεύμασι· διαφοραὶ γὰρ προαιρέσεις εἰσὶ. Καὶ καθάπερ τινὲς πηγαὶ ὕδατων ἐκ τῶν τῆς γῆς λαγόνων ἀναπηγόμεναι, αἱ μὲν ἐπιπολαίως τῆς γῆς ἐκβλύουσιν, αἱ δὲ μικρόν τι βαθύτερον, αἱ δὲ λίαν βαθύς, τούτων δὲ τῶν ὑδάτων τὰ μὲν προσέχῳ ἐκβλύοντα καὶ τῇ γεύσει γλυκέα, τὰ δὲ βαθύς ἐξερχόμενα καὶ ἀλμυρίζοντα ἢ θεαφίζοντα (12), καὶ τὰ μὲν ἀφθόνως ἐκδιδόμενα, τὰ δὲ κατὰ μικρὸν στάζοντα· οὕτως καὶ ἐπὶ τῶν προαιρέσεων νοεῖ, τὰ μὲν ταχεῖας εἶναι καὶ λίαν θερμότητας, τὰς δὲ νοερὰς καὶ ψυχρὰς, καὶ τὰς μὲν ὅλως ἐπὶ τὰ καλὰ τὴν ῥοπὴν κεκτημένας, τὰς δὲ πρὸς τὸ ἐναντίον πάσῃ δυνάμει ἀποκλινοῦσας. Κατὰ γούν τὰς αὐτὸν διαθέσεις, καὶ αἱ πρὸς τὰς πράξεις ἀκολουθοῦσιν ὁρμαί.

gustuque dulces sunt, aliæ ex imo exeunt ac salsæ aut sulphureæ sunt, atque item aliæ uberrime fluunt, aliæ paulatim stillant; eodem modo in electionibus quoque cogita, alias celeres ac perquam fervidas esse, alias segnes et frigidas, ac rursum alias ad virtutem omnino propensas, alias ad vitium omnibus viribus inclinatas. Igitur quales earum affectiones sunt, tales quoque ad agendum impetus consequuntur.

ΚΕΦ. ΙΓ'. Λέγει δὲ ὁ Ἰωάσαφ πρὸς τὸν γεροντα· **C** Εἰσὶν οὖν καὶ ἕτεροί τινες (13) νῦν οἱ κατὰ ταῦτα κηρύττοντες ὥσπερ σύ; ἢ μόνος εἶ σήμερον ὁ ταῦτα διδάσκων, καὶ οὕτως μισητὸν τὸν παρόντα βίον διηγούμενος; **134** Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν· Ἐν τῇ καθ' ὁμᾶς δυστυχεστάτῃ χώρᾳ ταύτῃ οὐδένα γινώσκω. Ἡ γὰρ τοῦ σπυ πateris τυραννὶς μυρίοις τούτους θανάτοις περιέβαλε, καὶ ἔργον ἔθετο μὴ τὸ σύνολον ἀκούσθαι ἐν ὁμῇ τὸ τῆς θεογνωσίας κήρυγμα. Ἐν πάσαις δὲ ταῖς λοιπαῖς γλώσσαις ᾄδεται ταῦτα καὶ δοξάζεται, οἷς μὲν ὀρθοτάτῃ λόγῳ, ἄλλοις δὲ διεστραμμένως, τοῦ πολεμίου τῶν ἡμετέρων ψυχῶν ἐκκλίνειν αὐτοὺς τῆς εὐθείας ποιησαμένου καὶ ἀλλοτρίαις καταμερισμένου δόξαις, καὶ ῥήσεσι τινὰς τῶν Γραφῶν ἄλλως καὶ οὐ κατὰ τὸν ἐγκείμενον νοῦν μεθερμηνεύειν διδάξαντος. Μία δὲ ἐστὶν ἡ ἀλήθεια, ἡ κηρυχθεῖσα διὰ τῶν ἐνδόξων ἀποστόλων καὶ τῶν θεοφόρων Πατέρων, καὶ ἐν τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ τῇ ἀπὸ περάτων ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης ἡλίου φαιδρότερον διαλάμπουσα, ἥσπερ ἐγὼ κήρυξ καὶ διδάσκαλος ἀπεστάλην σοι.

Εἶπε δὲ ὁ Ἰωάσαφ πρὸς αὐτόν· Οὐδὲν οὖν τούτων ὁ ἐμὸς μεμάθηκε πατήρ;

(12) C, εἶτε ἀφανίζοντα. Mox C, σταλάζοντα. Participio στάζοντα mihi loci Sophoclei, Ajacis initio, memoria renovatur: "Ἄρτι γὰρ ἀνὴρ εἰς ταυγάναί, χάρα στάζων ἰδρῶτι. In quo qui voluere jungi ταυγάναί χάρα στάζων, ob constantem huius verbi ac participii societatem, jam satis luerunt verbis ex Electra resutati. Nūν δ' ἀγροῖσι ταυγάναί, aliisque exemplis parilibus. Quibus et reponendum videtur, multo magis ad rem facere atque esse opportunius si moneatur Ulysses de recente Ajacis in tentorium redito, addita capitis sudore diffuentis descriptione, quam si id illi tantum significetur Ajacis caput iam sudare.

(13) A, ἄλλοι τινές.

A nostra potestate sitæ sint. Etenim id quod ex consilio præpositum est, eligentes appetimus. Omne quippe consilium actionis causa et propter actionem suscipitur. Ita consilium quidem electionem antecedit, electio autem omnem actionem. Quocirca non modo actiones, sed ea etiam quæ animo agitantur (quæ quidem electiones exhibent), tum coronas, tum pœnas accersunt. Etenim electio in his rebus quæ in arbitrio nostro sitæ sunt versans, tum peccati, tum justis operis origo est. Nam quarum rerum facultates penes nos sunt, harum etiam actiones facultatibus consentaneæ penes nos sunt. Quamobrem cum facultates virtuti consentaneæ in nostra potestate sint, in nostra quoque potestate virtutes sint necesse est. Proprie enim in arbitrio nostro consistunt ea omnia quæ animam attingunt, et de quibus deliberamus.

Ad hunc igitur modum libere consultantibus hominibus, ac libera item voluntate eligentibus, quatenus quispiam eligit, hactenus quoque divinam lucem percipit, atque in philosophiæ studiis progressus facit. Varia enim electionum sunt genera. Et quemadmodum quidam aquarum fontes e terræ visceribus scaturientes, partim e superficie terræ oriuntur, partim aliquanto profundius, partim profundissime; atque harum aquarum aliæ e propinquo emanant

C AP. XVI. — Dixit autem ad senem Josaphat: Suntne etiam alii nonnulli, qui eadem quæ tu prædicent, an vero tu hodierno die solus es qui hæc doces, ac præsentem vitam usque adeo aversandam atque odio insectandam esse mones? Ille autem ad hunc modum respondit: In hac vestra infelicitissima regione neminem novi. Nam patris tui tyrannis innumeris mortis generibus eos mulcavit, deditque operam ne prorsus inter vos divinæ cognitionis prædicatio audiretur. Apud reliquas autem nationes hæc cantantur ac celebrantur, ab aliis quidem rectissima ratione, ab aliis autem perverse, quippe cum animarum nostrarum hostis eos a recta via transversos egerit, atque in alienas opiniones diviserrit, eosque loca quædam divinæ Scripturæ aliter quam germanus sensus ferat, interpretari docuerit. Cæterum una est veritas, quæ ab illustribus apostolis et divinis Patribus prædicata est, et in catholica, atque ab extremis orbis finibus ad extremos usque fines diffusa Ecclesia sole splendidius lucet. Quam quidem ego ut tibi prædicarem ac traderem, ad te missus sum.

Dixit autem ad eum Josaphat: Nihilne horum pater meus unquam didici?

Respondit senex : Perspicue quidem, atque ut par erat, nihil didicit. Oculis enim sensibus, bonum de industria repudiatur, atque in malum libera animi inductione propendet.

At vellem, inquit Josaphat, ille quoque hac doctrina imbueretur.

Respondit senex : Hæc apud homines sunt impossibilia ; apud Deum autem nihil est quod fieri non possit (*Matth. xix*). Ecquid enim scis futurumne sit ut patri tuo salutem afferas, atque admirando modo patris tui pater tandem voceris ? Narratum enim mihi est regem quemdam exstitisse, qui præclare admodum regiam suam dignitatem administrabat, leniterque ac placide populum qui ipsius ditioni atque imperio suberat tractabat, in hac autem una re labebatur, quod divinæ cognitionis lumine careret, atque idolorum cultu constrictus teneretur. Erat autem ei probus quidam consiliarius, ac tum erga Deum pietate, tum cæteris virtutibus ornatissimus, qui cum regis errore angeretur, eumque permolestie ferret, atque ipsum hoc nomine conarguere in animo haberet, tamen hac de causa sese reprimebat, quod verreretur, ne et sibi et sociis suis perniciem accerseret, eamque utilitatem quæ ex ipso ad alios promanabat amputaret. Occasionem autem nihilominus quærebat, quia commode ipsum ad bonum pertraheret. Dixit igitur nocte quadam ad eum rex : Adesdum, egrediamur, ac civitatem circumteamus, num forte aliquid quod in rem futurum sit perspiciamus. Cum autem illi per urbem obambulant, lucis splendorem per foramen quoddam radiantem cernunt : cui, cum oculos adjecissent, subterraneum quoddam et cavernosum domicilium conspicantur, in quo præsidebat vir quidam extrema inopia laborans, ac vilibus quibusdam et laceris pannis indutus. Astabat autem ipsius uxor, vinum ipsi temperans. Cumque ipse poculum manibus accepisset, illa suave quoddam carmen canens, voluptatem ipsi afferebat, saltans nimirum, ac maritum laudibus delinens. Rex igitur aliquantisper hæc perspicies, mirabatur quod cum tanta egestate premeretur, ut nec domus nec vestis ipsis suppeteret, tamen usque adeo lætam et hilarem vitam ducerent. Atque ad primarium suum consilium his verbis utitur : O rem miram, o amice ! quod scilicet, nec mihi, nec tibi, vita nostra, quamvis alioqui tanta gloria et deliciis et voluptate undique collucens, usque adeo unquam placuerit, ut vilis hæc et ærumnosa vita vecordes istos oblectat et exhilarat, ut quæ, tamei si alioqui aspera et aversanda, facilis ipsis ac blanda videatur. Opportunam autem horam nactus princeps ille consiliarius, in-

Καὶ φησιν ὁ γέρον· Τρανῶς μὲν καὶ προστηκόντως οὐδὲν μεμάρηκε· βύων γὰρ τὰς αἰσθήσεις, τὸ ἀγαθὸν ἐκὼν οὐ προσδέχεται, πρὸς τὸ κακὸν αὐτοπροαιρέτως τὴν βοήθην κακῆτιμένος.

Ἄλλ' ἤθελον, φησὶν ὁ Ἰωάσαφ, κακείνων ταῦτα μνησθῆναι.

Ὁ δὲ γέρον· Τὰ παρὰ ἀνθρώποις, εἶπεν, ἀδύνατα, παρὰ τῷ Θεῷ πάντα δυνάτα ἐστί (14). Τί γὰρ οἶδας εἰ σύ σῴσεις τὸν πατέρα σου, καὶ τρόπῳ θαυμασίῳ γεννήτωρ τοῦ σοῦ χρηματίζεις γεννήτορος (15); **135** Ἀκήκοα γὰρ βασιλεῖα τινὰ γεγονέναι πάνυ καλῶς τὴν ἑαυτοῦ οἰκονομοῦντα βασιλείαν, πρῶτος τε καὶ ἡπίως τῷ ὕπ' αὐτὸν κεχρημένῳ λαῷ, ἐν τούτῳ δὲ μόνῳ σφαλλόμενον, τῷ μὴ πλουτεῖν τὸν τῆς θεογονίας φωτισμὸν, ἀλλὰ τῇ πλάνῃ τῶν εἰδῶλων κατ-

B ἐχέσθαι. Εἶχε δὲ τινὰ σύμβουλον ἀγαθὸν καὶ παντοῖως κεκοσμημένον τῇ τε πρὸς τὸν Θεὸν εὐσεβείᾳ καὶ τῇ λοιπῇ πάσῃ ἐναρέτῃ σοφίᾳ· ὅς, ἀθρόμενος καὶ δυσχεραίνων ἐπὶ τῇ πλάνῃ τοῦ βασιλείως καὶ βουλόμενος αὐτὸν περὶ τούτου ἐλέγχει, ἀνεχαιρίζετο τῆς ὁρμῆς. δεδοικώς μὲν καὶ κακῶς προξένος ἑαυτῷ τε καὶ τοῖς αὐτοῦ ἐταίροις γένοιτο καὶ τὴν γινομένην δι' αὐτοῦ πολλῶν ὠφέλειαν περικόψειεν. Ἐξήτει δὲ ὁμοῦ καιρὸν εὐθετον τοῦ ἐλκυσσεῖ αὐτὸν πρὸς τὸ ἀγαθόν. Φησὶν οὖν ἐν μιᾷ νυκτὶ πρὸς αὐτὸν ὁ βασιλεὺς· Δεῦρο δὴ, ἐξεέλθωμεν καὶ ἐμπεριπατήσωμεν τὴν πόλιν, εἰ ποῦ τι τῶν ὠφελοῦντων (16) ὀφείμεθα. Ἐμπεριπατούντων δὲ αὐτῶν τὴν πόλιν, εἶδον φωτὸς αὐτῇ ἀπὸ τινος τρυμαλιᾶς λάμπουσιν· καὶ ταῦτη τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπιβαλόντες, βλέπουσιν ὑπόγειόν τι ἀντρώδες οἶκημα, ἐν ᾧ προῦκαθέζετο ἀνὴρ ἐσχάτῃ συζῶν πενία καὶ εὐτελῇ τινι περικείμενος ράκῃα. Παρίστατο δὲ ἡ γυνὴ αὐτοῦ οἶνον κερνύουσα (17). Τοῦ δὲ ἀνδρὸς τὴν κύλικα ἐπὶ χεῖρας λαβόντος, λιγυρὸν ἄδουσα μέλος ἐκείνη, τέρψιν αὐτῷ ἐνεποιεῖ ὀρχουμένη, καὶ τὸν ἀνδρα ἐγκωμίοις καταθέλουσα. Οἱ περὶ τὸν βασιλεῖα τοῖνον, ἐπὶ ὧραν ἱκανὴν ταῦτα κατανοοῦντες, ἐθαύμαζον ὅτι, τοιαύτῃ πιεζόμενοι πενία ὥς μήτε οἶκον εὐπορεῖν μήτ' ἐσθλῆτος, οὕτως εὐθύμως τὸν βίον διηγόν. Καὶ **136** φησὶν ὁ βασιλεὺς τῷ πρωτοσύμβουλῳ (18) αὐτοῦ· Ὡς τοῦ θαύματος, φίλε, ὅτι ἐμοὶ τε καὶ σοὶ οὐδὲ οὕτως ὁ καθ' ἡμᾶς ποτε ἤρρεσε βίος, τοσαύτη δόξη καὶ τρυφῇ περ (19) διαλάμπων, ὥς ἡ εὐτελὲς αὕτη καὶ ταλαίπωρος ζωὴ τούτους δὴ τοὺς ἀνοήτους τέρπει, καὶ ἡδύνει· λείος αὐτοῖς καὶ προστηνὴς ὁ τραχὺς οὗτος καὶ ἀπευκατὸς βίος καταφαινόμενος ! Εὐχαίρου δὲ δραξάμενος ὁ πρωτοσύμβουλος ὥρας, ἔφη· Ἀλλὰ σοὶ γε, βασιλεῦ, πῶς ἡ τούτων φαίνεται βιοτή ; Πάντων, φησὶν ὁ βασιλεὺς, ὧν πώποτε εἶωρακα ἀηδεστάτῃ καὶ δυστυχεστάτῃ, βδελυκτῇ τε καὶ ἀποτρόποιᾳ. Τότε λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ πρωτοσύμβουλος·

(14) Marc. x, 27 : Παρὰ ἀνθρώποις ἀδύνατον, ἀλλ' οὐ παρὰ τῷ Θεῷ· πάντα γὰρ δυνάτα ἐστί παρὰ τῷ Θεῷ. Cf. similia apud Matth. xix, 26.

(15) Lemma metricum in A : Τὴν τοῦ Βαρλαάμ προφητείαν νῦν ἴδε.

(16) C, ὀφειλόμενων.

(17) A sine οἶνον.

(18) Joannes Hier. Vita Joann. Damasc. p. 245 : Ὁ δὲ τῶν Σαρακηνῶν ἀρχηγός, τὸν Ἰωάννην εἰσκαλάσμενος, προχειρίζετο πρωτοσύμβουλον. Videtur nomen πρωτοσυμβούλου respondere summæ apud Arabes dignitati, quæ est *Emir-alomara*. Adi Reisk. ad Constant. Porphyrog. Cerim p. 806 ed. N.

(19) In C est e-correctio recentiore καίπερ. Sed περ alibi sic adhibetur : cf. p. 138 et 140.

Οὕτως· οὖν, εὖ ἴσθι, βασιλεῦ, καὶ πολλῶν χαλεπώτερος ὁ καθ' ἡμᾶς λελογίσταί βίος τοῖς ἐπόπταις καὶ μυσταῖς τῆς ἀπίου δόξης ἐκείνης καὶ τῶν πάντα νοῦν ὑπερβαίνοντων ἀγαθῶν· αἱ τε χρυσῶ καταστίλθουσαι οἰκίαι καὶ τὰ λαμπρὰ ταῦτα ἐνδύματα, καὶ ἡ λοιπὴ τοῦ βίου τούτου τρυφή, σκυδάλων τε καὶ ἁμαρῶν εἰσιν ἀηδέστερα τοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν εἰδόντων τὰ ἀνεκδιήγητα κάλλη τῶν ἐν οὐρανοῖς ἀχειροτεύκτων σκηνωμάτων (20), τῆς θεοῦ φάντου τε στολῆς καὶ τῶν ἀφάρτων διαδημάτων, ἃ ἤτολμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν (21), ὁ πάντων Δημιουργός καὶ **137** Κύριος. Ὅν τρόπον γὰρ ἀνοηταίνειν ἡμῖν οὗτοι ἐλογίσθησαν, πολλῶν πλέον ἡμεῖς, οἱ τῷ κόσμῳ περιπλανώμενοι καὶ αὐταρεσκύντες ἐν τῇ ψευδοπερί τούτῃ δόξῃ καὶ ἀνοήτῳ τρυφῇ, θρήνων ἐσμέν ἀξιοὶ καὶ δακρύων ἐν ὀφθαλμοῖς τῶν γευσαμένων τῆς

γλυκύτητος τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων. ac multo magis, nos qui in mundo oberramus, atque in mendaci hac gloria stultisque deliciis nobis placemus, in eorum oculis qui bonorum illorum dulcedinem degustarunt, luctu et lacrymis digni sumus.

Ὁ δὲ βασιλεὺς τούτων ἀκούσας, καὶ ἐννεὸς ὥσπερ γενόμενος, ἔφη· Τίνες οὖν ἐκεῖνοί εἰσιν οἱ κρείττονα τῆς καθ' ἡμᾶς κεκτημένοι ζωῇ; Πάντες, φησὶν ὁ πρωτοσύμβουλος, οἱ τὰ αἰώνια προτιμήσαντες τῶν προσκαίρων. Αὐθις οὖν τοῦ βασιλέως μαθεῖν ζητούντος τίνα τὰ αἰώνια, φησὶν ὁ ἀνὴρ· Βασιλεία (22) ἀδιάδοχος, καὶ ζωὴ μὴ ὑποκειμένη θανάτῳ, καὶ πλοῦτος μηδέποτε ὑπορώμενος πένιαν, χαρὰ τε καὶ εὐφροσύνη πάσης ἀμέτοχος λύπης καὶ ἀχθῆδονος, καὶ εἰρήνῃ διηνεχῆς ἐλευθέρα πάσης ἐχθρας καὶ φιλονεικίας. Τούτων οἱ καταξιοθέντες ἀπολαύειν, C μακάριοι, καὶ τοῦτο πολλᾶκις (23)· ἄλυτον γὰρ καὶ ἀμοχθον ζήσουσιν εἰς αἰῶνας ζωῆν, πάντων τῶν ἡδέων καὶ τερπνῶν τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας ἀμογητὶ ἀπολαύοντες, καὶ τῷ Χριστῷ ἀτελεῦτητα συμβασιλεύοντες. Καί· Τίς ἀξίος τούτων ἐπιτυχεῖν; εἰπόντος τοῦ βασιλέως, ἐκεῖνος ἀπεκρίνατο· Πάντες οἱ τῆς ἐκείσε ἀπαγούσης ὁδοῦ δραξάμενοι· ἀκόλυτος γὰρ ἡ εἰσόδος τοῖς θελήσασιν μόνος (24). Ὁ δὲ βασιλεὺς· Καὶ τίς, φησὶν, ἡ ἐκείσε φέρουσα τρίβος; Πρὸς δὲ ἔφη ὁ λαμπρὸς **138** τὴν ψυχὴν ἐκεῖνος· Τὸ γινώσκειν τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, καὶ Ἰησοῦν Χριστόν (25) τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱόν καὶ τὸ ἅγιον καὶ ζωοποιόν Πνεῦμα.

Ὁ τοίνυν βασιλεὺς, τῆς ἀλουργίδος σύνεσιν ἔχων ἀξίαν (26), ἔφη πρὸς αὐτόν· Καὶ τί τὸ κωλύσάν σε μέχρι τοῦ νῦν μὴ γνωρίσαι μοι περὶ τούτων; Οὐκ ἀναβολῆς γὰρ καὶ ὑπερθέσεω; ἀξιά μοι δοκεῖ ὑπάρχειν ταῦτα, εἴ γε ἀληθῇ τυγχάνει· εἰ δὲ ἀμφίβολά ἐστιν, ἐμπόνως δεῖ ζητῆσαι μέχρις ὅτου τὸ ἀναμφλεκτον εὐροίμῃ. Οὐκ ἀμελεῖς, φησὶν ὁ ἀνὴρ, ἡ βαθυμία συνεχόμενος, περὶ τούτων ὠκνησά σοι γνωρί-

quit: Tu vero, o rex, cuiusmodi tandem horum vitam esse existimas? Omnium, inquit ille, quas unquam viderim, insuavissimam et miserrimam, exsecrationeque dignam et averandam. Tunc ait ad eum primarius ille consiliarius: Ad eundem ita modum, mihi crede, o rex, ac multo etiam acerbior vita nostra iis esse videtur, qui sempiternam illam gloriam, ac bona illa quæ omnem mentis captam superant, contemplantur atque cognoscunt. Atque auro rutilantes ades, ac præclara hæc indumenta, cæteræque vitæ delitiæ, iis qui cælestium tabernaculorum non manu factorum, vestique divinitus contextæ, ac diadematum corruptionis omnis expertim, quæ rerum omnium architectus ac Dominus diligentibus se præparavit, stercoreibus et cæno fetidiores videntur. (I Cor. n.). Quemadmodum enim isti iudicio nostro ac sententia desipiunt, ita etiam, His autem verbis percussus rex, inquit: Quinam igitur illi sunt qui præstantiorem nobis vitam agunt? Omnes, inquit ille, qui sempiterna caducis et fragilibus præstulerunt. Cumque rex rursus quænam sempiterna illa essent quævisset; respondit ille: Regnum ab omni successione alienum, ac vita morti minima obnoxia, et opes egestatem non metuentes, lætitia item et oblectatio ab omni mœstitia et dolore sejuncta, paxque perpetua, et ab omni inimicitia et contentione libera. His bonis, quibus divinitus frui contigerit, beati illi ac sæpe beati; vitam enim omni labore et mœstitia vacuum in omne ævum ducent, omnibus regni Dei jucunditatibus et oblectamentis sine ullo labore fruantes, ac cum Christo in perpetuum regnantes. Cumque rex dixisset: Quisnam tandem hæc consequi promerebitur? respondit ille: Omnes qui vitam illuc ducentem arripuerint; aditu enim nemo prohibetur, qui modo voluerit. Tum rex: Et quænam, inquit, est via qua illuc itur? Respondit ille præclari animi vir: Cognoscere solum verum Deum, et Jesum Christum unigenitum ipsius filium, et sanctum ac vivificum Spiritum (Joan. xvii).

Illex igitur, regia sane prudentia præditus, ad eum inquit: Et quidnam hactenus te prohibuit, quominus mihi hæc exponeres? Neque enim hæc cunctatione ac dilatione mihi digna esse videntur, si quidem vera sunt. Quod si dubia sunt, sedulo et accurate investigandum est, quoadusque ea citra ullam ambiguitatem ac dubitationem inveniamus. Non negligentia et succordia factum est, ait ille, ut tibi hæc exponere

(20) Conf. p. 17, n. 54.

(21) Jacob. i, 12: Ἀψφεται στέφανον, ὃν ἐπηγγελατο ὁ Κύριος τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν.

(22) Lemma est metricum in codice A: Τίνα τὰ αἰώνια ἀγαθὰ δρα.

(23) A, καὶ τρίς τ. καὶ πολλάκις· e correctione.

(24) Conf. p. 141.

(25) Joan. xvii, 3: Αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν.

(26) C, τοίνυν ὁ βασιλεὺς, βασιλικωτάτην ἔχων σύνεσιν· quæ fuit interpretum, Georgii Trapezuntii ac Billii, lectio.

cunctarer, cum vera sint atque ab omni dubitatione remota; verum quod excellentem gloriæ tuæ magnitudinem vererer, atque illud meuerem, ne tibi gravis ac molestus essem. Quocirca si mihi famulo tuo hoc imperas, ut te de his rebus in posterum submoncam, imperio tuo obsequar. Sane, inquit rex, non interdiu solum, sed etiam qualibet hora mihi harum rerum memoriam renova. Neque enim negligenter ac perfunctorie, verum summo studio ac fervore his rebus animum intendere oportet. Audi igitur, ait Iariaam, hunc regem deinceps pie ac religiose vitam instituisse, præsentis vite curriculo placide ac tranquille confecto, sempiternam beatitudinem consecutus esse. Quamobrem si quis etiam patrem tuum de his rebus tempestive admoneat, fortassis intelliget atque exploratum habebit quantis malis implicitus teneatur, atque ab iis sese avertens, quod bonum est, amplectetur (II Pet. 1). Nam in præsentia quidem cæcus est, et manu tentans, ut qui vero lumine sese orbari, atque ad impietatis tenebras transfugerit.

Dixit autem ad eum Josaphat: De patre meo, quod Dominus jusserit, fiat. Nam ipsi, velut etiam abs te dictum est, ea omnia possibilis sunt, quæ apud homines impossibilia esse videntur. Ego vero per eximios ac singulares tuos sermones, vanitatis præsentium rerum pertæsus, ab his quidem omnino animum abducere constitui, ac tecum, quidquid mihi vite superest, traducere, ne per fluxa et fragilia sempiternorum bonorum et omni interitu alienorum fructu excidam.

Respondit annex: Si hoc feceris, prudentissimo cuidam juveni, quem copiosis atque illustrissimis parentibus natum esse intellexi, similem te præbebis. Cui cum pater nobilis cujusdam atque in primis copiosi viri filiam insigni pulchritudine præditam despondisset, ac de hujusmodi matrimonio cum filio sermonem conseruisset, quidque in animo haberet exposuisset, hæc ut ille audivit, quasi absonum quiddam ac præposterum, hujusmodi rem excutens, relicto patre profugit. Cumque iter faceret, apud senem quemdam pauperem, ut a diei æstu sese recrearet, diverit.

Filia porro senis illius quæ unica illi virgo erat, pro foribus sedens, manibus operabatur, ore autem Deum sine ulla intermissione laudabat, ex intimo pectore gratias ipsi agens. Ipsius autem laudem juvenis audiens, ait: Quodnam, o puella, tuum institutum est? Et quam ob causam, cum in tanta vilitate et inopia veriseris, tanquam ob ingentia beneficia accepta, horum auctorem laude afficis? Ipsa autem ad eum respondit: An nescis quod quemadmodum ex gum pharmacum e magnis plerumque morbis hominem eripit, eodem modo etiam ob parvas

Ασαι, ἀληθῆ περ ὄντα καὶ πάντα ἀναμφίλεκτα, ἀλλὰ τὸ ὑπερέχον αἰδούμενος τῆς σῆς δόξης, μὴ ποτε ὀχληρότερός σοι φανεῖν. Εἰ οὖν προστάσεις τῷ σὺ οἰκέτῃ ὑπομιμνήσκαι σοι εἰς τὸ ἐξῆς περὶ τούτων, τῷ σὺ ἔσομαι καθυπηρετῶν προστάγματι. Ναί, φησὶν ὁ βασιλεὺς· μὴ καθ' ἡμέραν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐφ' ἐκάστης ὥρας τὴν τούτων μνήμην διηγεῖσθαι ἀνακαίριζε· οὐκ ἀμελῶς γὰρ χρὴ τοῦτοις προσέχειν, ἀλλὰ καὶ λίαν θερμῶς καὶ σπουδαίως. Ἀκηθεσάμεν οὖν, φησὶν ὁ Βαριλαάμ, εὐσεβῶς τὸν βασιλεῖα τοῦτον ζῆσαι τὸ ἐξῆς, καὶ, ἀκυμάντως τὸν παρόντα διανύσαντα βίον, τῆς μελλούσης μὴ ἀποτυχεῖν μαχαρίότητος. Εἰ τοίνυν καὶ τῷ σὺ πατρὶ τοιαῦτα τις ἐν ἐπιτηδείῳ προσυπομνήσει καιρῷ, 139 τάχα συνήσει καὶ γινώσκειται ὅσοις συνεσχέθη κακοῖς, καὶ, τούτων ἐκκλίνας, ἐκλέξεται τὸ ἀγαθόν· ἐπεὶ τό γε νῦν ἔχον τυφλὸς ἐστὶ, μυωπάζων (27), τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς αὐτὸν ἀποστερήσας, αὐτομολῶν δὲ πρὸς τὸ τῆς ἀσιθείας ἐκτός.

Εἴπε δὲ ὁ Ἰωάσαφ πρὸς αὐτόν· Τὰ μὲν τοῦ ἐμοῦ πατρὸς ἀγοῖτο Κύριος (28) καθὼς κελεύει· αὐτῷ γὰρ, καθὰ δὴ καὶ εἶπας (29), πάντα δυνατὰ κατέστηκε τὰ παρὰ ἀνθρώποις ἀδύνατα· ἐγὼ δὲ, διὰ τῶν σὺν ἀνυπερβλήτων βημάτων, τῆς τῶν παρόντων καταγνοῦς ματαιότητος, ἀποστήναι μὲν τούτων πάντη διανένόημαι, καὶ μετὰ σοῦ τὸ λοιπὸν τῆς ζωῆς μου διανύσαι, ἵνα μὴ διὰ τῶν προσκαίρων τούτων καὶ βευστῶν τῆς τῶν αἰωνίων καὶ ἀφάρτων ἐκπέσω ἀπολαύσεως.

Πρὸς δὲ ὁ γέρον ἀπεκρίνατο· Εἰ τοῦτο ποιήσεις, ὁμοίως ἔσθι νεανίσκῳ τινὶ φρονιμωτάτῳ, περὶ οὗ ἀκηκοα πλουσίων γεγονέναι καὶ ἐνδόξων γονέων· ὥτινι ὁ πατὴρ μνηστευσάμενος τὴν θυγατέρα τινὸς τῶν εὐγενεῖα καὶ πλούτῳ διαφερόντων λίαν ὠραιοτάτην, κοινολογησάμενος δὲ πρὸς τὸν πατέρα περὶ τοῦ γάμου, καὶ ὅπως ἦν αὐτῷ μελετώμενα ἀπαγγεῖλαι, ἀκούσας ἐκεῖνος, καὶ ὡς ἀπήγει τὴν καὶ ἀτόπον ἀποσεισάμενος τὸ πρᾶγμα, φυγὰς ὤχετο καταλιπὼν τὸν πατέρα. Πορευόμενος δὲ ξενίζεται ἐν οἰκίᾳ γηραιοῦ τινος πένητος, τοῦ καύσωνος τῆς ἡμέρας αὐτὸν διαναπαύων.

140 Ἡ δὲ θυγάτηρ τοῦ πένητος, μονογενὴς οὖσα καὶ παρθένος, καθεζομένη πρὸ τῶν θυρῶν, εἰργάζετο μὲν ταῖς χερσὶ, τῷ δὲ στόματι ἀσιγήτως τὸν Θεὸν εὐλόγει εὐχαριστοῦσα αὐτῷ ἐκ βαθέων ψυχῆς. Τῶν ταύτης δὲ ὁμιῶν ἀκούσας, ὁ νέος ἔφη· Τί σου, γύναι, τὸ ἐπιτήδευμα; χάριν δὲ τίνος, οὕτω περ οὖσα εὐτελὴς καὶ πτωχὴ, ὡς ἐπὶ τισὶ μεγάλαις δωρήμασιν εὐχαριστεῖς, τὸν δοτῆρα ὀμνοῦσα; Ἡ δὲ πρὸς αὐτὸν ἀπεκρίνατο· Οὐκ οἶσθα ὅτι, καθάπερ φάρμακον μικρὸν ἐκ μεγάλων νοσημάτων πολλὰκις ῥύεται τὸν ἄνθρωπον, οὕτω δὴ καὶ τὸ ἐπὶ τοῖς μικροῖς

(27) Petr. II Epist. 1, 9. Lexicon in codice 2408: Μυωπάζω, ὀφθαλμῶ. Oecumenius ad Petri locum: Μυωπάζειν δὲ τὸ τυφλῶντιν εἰρηται, ἀπὸ τῶν ὑπὸ τὴν γῆν μυῶν, τυφλῶν εἰς ἅπαν διατελούντων.

(28) Malim ἄγοι ὁ K.

(29) Cf. p. 154, cum n. 14.

εὐχαριστῆν τῷ Θεῷ μεγάλων πρόξενον (30) γίνεται; Ἐγὼ τοίνυν, θυγάτηρ οὕσα γέροντος πτωχοῦ, εὐχαριστῶ ἐπὶ τοῖς μικροῖς τούτοις καὶ εὐλογῶ τὸν Θεόν, εἰδυῖα ὡς ὁ ταῦτα δοὺς καὶ μερίζον δύναται δοῦναι. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν ἔξωθεν καὶ οὐχ ἡμετέρων, ἐξ ὧν οὐτε τοῖς πολλὰ κεκτημένοις **141** τι προσγίνεται κέρδος (ἵνα μὴ εἴπω ὅτι καὶ ζημία πολλάκις), οὐτε τοῖς ἐλάττονα λαβοῦσιν ἐπέρχεται βλάβη, τὴν αὐτὴν ἀμφοτέρων ὀδυνόντων ἔδωκε καὶ πρὸς τὸ αὐτὸ ἐπαιγομένων τέλος· ἐν δὲ τοῖς ἀναγκαιοτάτοις καὶ καιριωτάτοις πολλῶν ἀπήλαυσα καὶ μεγίστων τοῦ Δασπότου μου δωρημάτων, οὐ μενοῦν ἔχοντων ἀριθμὸν ἢ εἰκασμῷ ὑποτιπτόντων. Κατ' εἰκόνα γὰρ Θεοῦ γεγένημαι καὶ τῆς αὐτοῦ γνώσεως ἡξῆρμαι, καὶ λόγῳ παρὰ πάντα τὰ ζῶα κεκόσμημαι, καὶ ἐκ θανάτου πρὸς τὴν ζωὴν ἀνακέκλημαι διὰ σπλάγγνα **B** ἐλέους Θεοῦ ἡμῶν (31), καὶ τῶν αὐτοῦ μετέχειν μυστηρίων ἔξωθεν ἔλαθον, καὶ τὴν οὐ παραδείσου θύραν ἀνέφικται, ἀκώλυτον, εἴπερ θελήσω, παρέχουσά μοι τὴν εἰσόδον. Τῶν τασούτων οὖν καὶ τοιούτων δωρημάτων, ὧν ἐπίσης μετέχουσι πλοῦσιοι τε καὶ πένητες, ἀξίως εὐχαριστῆσαι πάντῃ μοι ἄδύνατον· εἰ δὲ καὶ τὴν μικρὰν **142** ταύτην ὁμολογίαν οὐ προσάξω τῷ δωρησαμένῳ, πόλιν ἔξω ἀπολογίαν;

Ὁ δὲ νεώτερος τὴν πολλὴν αὐτῆς ὑπερθαυμάσας σύνεσιν, τὸν αὐτῆς προσκαλεσάμενος πατέρα, Δός μοι, φησὶ, τὴν θυγατέρα σου· ἡγάπησα γὰρ τὴν σύνεσιν αὐτῆς καὶ εὐσέβειαν. Ὁ δὲ γέρον ἐφη· Οὐκ ἔξεστί σοι ταύτην λαβεῖν τὴν πένητος θυγατέρα, πλουσίων ὄντι γονέων. Αἰδοῖς δὲ ὁ νέος, Ναί, φησὶ, ταύτην λήφομαι, εἴπερ οὐκ ἀπαγορεύεις· θυγάτηρ γὰρ μοι μεμνήσεται εὐγενῶν καὶ πλουσίων, καὶ, ταύτην ἀποσεισάμενος, ψυχῇ ἐχρησάμην· τῆς δὲ σῆς θυγατρὸς διὰ τὴν εἰς Θεὸν εὐσέβειαν καὶ τὴν νοανεχὴ σύνεσιν ἐρασθεῖς, συναφθῆναι αὐτῇ προτεθύμημαι. Ὁ δὲ γέρον πρὸς αὐτὸν ἔφησεν· Οὐ δύναμαι σοι ταύτην δοῦναι τοῦ ἀπαγαγεῖν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρὸς σου καὶ τῶν ἑμῶν χωρῖσαι ἀγκάλῳ· μονογενὴς γὰρ μοι ἐστίν. Ἄλλ' ἐγὼ, φησὶν ὁ νεανίσκος, παρ' ὁμῶν

A res Deo gratias agere, ingentia bona conciliat? Ego igitur pauperis senis filia, ob exigua hæc gratias ago ac Dominum laudibus afficio, illud nimirum exploratum habens, quod qui hæc dedit, majora quoque dare potest. Atque hæc quidem de rebus externis ac minime nostris, ex quibus nec his qui multa possident fructus ullus, imo etiam sæpe damnum oritur, nec his qui pauciora acceperunt, incommodum ullum ac detrimentum existit, quippe cum utrique eandem viam obeant, atque ad eundem finem contendant. At in iis quæ magis necessaria majorisque momenti sunt, multis maximisque, atque adeo innumeris beneficiis a Deo affecta sum; etenim ad Dei imaginem condita, ipsiusque cognitione imbuta, et ratione præter omnia animalia exornata, et ex morte, per viscera misericordiæ Dei nostri ad vitam revocata sum, ac percipiendorum ipsius sacramentorum potestatem accepi. Denique paradisi porta patefacta est, liberum mihi, si quidem voluero, adiutium præbens. De tot igitur ac tantis beneficiis, quorum pauperes æque ac divites participes sunt, dignas Deo gratias agere prorsus nequeo. Quod si exiguam hanc quoque laudem ei qui me tot muneribus cumulavit minime obtulero, quam tandem excusationem habitura sum?

Juvenis autem ingentem hanc prudentiam admirans, accito ipsius patre: Da mihi, inquit, filiam tuam (siquidem ipsius prudentiam ac pietatem amore complector). Senex autem ait: Non licet tibi, qui divitibus et copiosis parentibus ortus es, hanc pauperis viri filiam accipere. Rursum autem juvenis ait: Certe hanc accipiam, nisi tu prohibeas. Etenim filia quædam nobilis ac dives mihi desponsa fuerat; verum ea repudiata atque abjecta, in fugam me dedi. Contra filiz tuæ, ob ipsius erga Deum pietatem ac prudentiam amore correptas, matrimonio eum ea jungi paratus sum. Senex autem ad ipsum ait: Eam tibi dare nequeo, ut in paternam domum abducas, atque a meis ulnis abstrahas, unica enim mihi est. At ego, inquit juvenis, apud vos manebo, vestram-

(30) Codd. πρόξενος. Jam monui nec semel de illis solæcismis quos currens fundit describentium calamitas, ac corrigendis. Sic pag. 112, est in A κεφαλὰς... προβεβληχότας, in C προβεβληχίας, quod sumpsit. Sebastianus edidit in fragmento paraphraseos Lycophronicæ, τοὺς δυσπράστους τῶν αἰνιγμάτων ὁδοῦς, quod nuper repetiit vir doctiss. Si codex habet τοὺς, fuit tamen τὰς edendum. Supra, p. 32, A exhibet συχνάων τοῖς πρόδοις, C meliorem ferente scripturam; sed, vel sine C, τοῖς mutassent, ni fuisset ipse passus aliquid. Nuper locus Dexippi e Constantini Themaliis II, 9, sic fuit a viris dd. editus: Ἐπίδαμνον ἐς ὑπεριον Δυρράχιον μετονομασθεῖσαν, πόλιν τῆς Μακεδονίας μεγάλην καὶ εὐδαίμονοντα. Miraris in Dexippo solæcismum, quem nec in Constantinum cadere facile putaverim, quæsiui Constantini Meursio-Lamianum textum, et oculis lætis legi, μεγάλην καὶ εὐδαίμονα οὖσαν. In suis ad Constantinum illum notis Reiskius librariis plus æquo tribuit. Putabat, ad pag. 332, B 10, Constantinum scripsisse τοῖς προβήρησι ἀναβάθραις, quod est librarii proferantis, vel, si forte auctoris ipsius, auctoris ipsius etiam proferantis ac fideiorem nacli librarium, editorem quoque fideiorem. Nam tales lapsus sunt non tacite quidem corrigendi, adeo magna est nostra criticorum circa nugulas diligentia, imo superstitio, sed corrigendi omnino; atque cum scriptoribus quos edimus agendum nobis est, ut nobiscum ab aliis qui cupimus. Quæ ibi plurima cumulavit Reiskius, et quæ possent addi plurima, eo plerumque modo tractanda videntur. Velim etiam abstinuisset loco Sophocleo Œd. C. 1676, ubi Antigone ait de se ac sorore, ἰδόντε καὶ παθοῦσα. Eo enim in exemplo mira magis accidit mihi generum dissimilium junctura quam ipsum masculinum genus. Est enim id solæcismi inter atticismos. Sic, in Electra 1001, Chrysothemis de se ac sorore λαδόντε ait; sic, in Antigona 567, τῷ πατρὶ τῷδε dicitur de Antigona et Ismene; πατὴρ ἑμὸν in Euripidis Supplicibus de duabus Adrasti filiabus, v. 151, ubi Markl.; sic Plato, Phædr., ἡμῶν ἐν ἐκάστῳ δύο τινὲ ἐστὶν ἰδέα ἀρχόντε καὶ ἀγόντε· ubi Heind. p. 222. Adde Matthiæ Gr. Gr. § 436; Heyn. ad Hom. I. VII, p. 420; Ast. ad Sym. Plat., ubi τῷ θεῷ. Notissimum τῷ χερσὶ est.

(31) Luc. I, 78. Cf. p. 94, 9.

que vitæ rationem suscipiam; ac postea, luculentia veste abjecta, senis illius vestes peliit, iisque se induit. Cumque ille ipsum diu multumque tentasset, variisque modis ipsius animum explorasset, ut eum mentis gravitate præditum esse cognovit, nec stulto quodam amore obsessum filiam suam in matrimonium potere, verum pietatis studio pauperem vitam amplectari, eamque gloriæ suæ ac nobilitati anteferre, arrepta ipsius manu in conclave suum eum introduxit, et ingentes opes illic reconditas, atque innumerabilem pecuniarum molem, quantamque juvenis ille nunquam viderat, ipsi commonstravit. Atque ad eum: Fili, hæc omnia tibi dono do, propterea quod mearum opum hæres esse in animum induxisti. Qua hæreditate percepta, ille omnes terræ divites et claros homines superavit.

CAP. XVII. — Dixit autem Josaphat ad Barlaam: Aptè sane hæc etiam narratio rerum mearum statum exprimit, ac proinde de me quoque hæc abs te dicta esse existimo. Verum quodnam tandem est illud experimentum per quod animi mei constantiam exploratam habere cupis?

Respondit senex: Equidem ipse etiam periculum feci, et intellexi quanta in te mentis prudentia atque constantia, quamque rectus et integer tibi animus sit; verum actionis tuæ finis hæc confirmabit. Hujus rei gratia flecto genua mea ad Deum nostrum (Ephes. iii), qui in Trinitate celebratur, ad eum, inquam, quæ omnia, tam quæ aspectu sentiuntur quam quæ oculorum sensum fugiunt procreavit; qui vere ac sempiternæ est, nec gloriosi status sui aut principium unquam habuit, aut finem habiturus est: ad illum, inquam, metuendum atque omnium rerum præpotentem, bonumque et ad miserationem propensum, ut cordis tui oculos illuminet, detque tibi spiritum sapientiæ et revelationis ad ipsius agnitionem, ut cognoscas quæ sit spes vocationis tuæ, et quæ divitiæ gloriæ hæreditatis ipsius in sanctis, et quæ supereminens illa magnitudo potentie ipsius in nos qui credidimus, ut jam non sis hospes et advena, sed civis sanctorum et domesticus Dei (Ephes. i), superædificatus super fundamentum apostolorum et prophetarum, ipso summo angulari lapide Jesu Christo, in quo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino (Ephes. ii).

Josaphat autem ingenti animi compunctione affectus, dixit: Hæc scilicet omnia ipse quoque scire

μενῶ, καὶ τὴν ὁμῶν ἀναδίδεσθαι πολιτείαν. Εἶτα καὶ τὴν λαμπρὰν ἀποθέμενος ἐσθῆτα, τὰ τοῦ γέροντος αἰτησάμενος περιεβάλλετο. Πολλὰ δὲ ἐκείνος ἐκπειράσας αὐτὸν καὶ ποικίλως τὸν αὐτοῦ δοκιμάσας λογισμῶν, ὡς ἔγνω σταθερὰς ὑπάρχειν αὐτὸν διανοίας καὶ ὡς οὐκ ἔρωτι ἀφροσύνης κατεχόμενος αἰτεῖται τὴν αὐτοῦ θυγάτηρα, ἀλλ' ἔρωτι εὐσεβείας εἴλετο πενιχρῶς ζῆν, ταύτην προκρίνας τῆς αὐτοῦ δόξης καὶ εὐγενείας, κρατήσας αὐτὸν τῆς χειρὸς, εἰσέγαγεν εἰς τὸ αὐτοῦ ταμεῖον, καὶ ὑπέδειξε πλοῦτον πολὺν ἀποκείμενον αὐτῷ καὶ χρημάτων ἀναριθμητὸν θηκόν, ὅσον οὐ τεθέατο πώποτε ὁ νεανίσκος. Καί φησι πρὸς 143 αὐτόν· Τέκνον, ταῦτα πάντα σοὶ δίδωμι, ἀνθ' ὧν ἡρετίσω τῆς ἐμῆς θυγατρὸς ἀνὴρ γενέσθαι, γενέσθαι δὲ καὶ κληρονόμος τῆς ἐμῆς οὐσίας (32). Ἦν περ Β κληρονομίαν κατασχὼν, ἐκείνος πάντας ὑπερῆρε τοὺς ἐνδόξους τῆς γῆς καὶ πλουσίους.

ΚΕΦ. ΙΖ'. Εἶπε δὲ ὁ Ἰωάσαφ πρὸς τὸν Βαρλαάμ· Προσηκόντως καὶ αὕτη τὰ κατ' ἐμὲ παρίστησιν ἡ διήγησις· ὅθεν σοὶ καὶ περὶ ἐμοῦ ταῦτα λελέχθαι δοκῶ. Ἀλλὰ τίς ἡ παῖρα δι' ἧς γινῶναι ζητεῖς τὸ σταθερὸν τῆς ἐμῆς διανοίας;

Καὶ ὁ γέρων ἐφη· Ἐγὼ μὲν καὶ πεπείραχα ἤδη καὶ ἐγνωκα ὁποίας ὑπάρχεις ἐχέφρονος καὶ σταθερὰς διανοίας καὶ ψυχῆς τῇ ὄντι εὐθυτάτης. Ἀλλὰ τὸ τέλος τῆς κατὰ σὲ πράξεως βεβαιώσει ταῦτα. Τοῦτου (33) χάριν κάμπω τὰ γόνυτά μου πρὸς τὸν ἐν Τριάδι δοξαζόμενον Θεὸν ἡμῶν, τὸν πάντων δημιουργὸν ὁρατῶν τε καὶ ἀορατῶν, τὸν ὄντως ὄντα καὶ αἰ 144 ὄντα, μὴτε ἀρχὴν ἐσχηκότα πώποτε τῆς ἐνδόξου ὑπάρεξως αὐτοῦ, μὴτ' ἔχοντα τέλος, τὸν φοβερὸν καὶ παντοδύναμον, ἀγαθὸν τε καὶ εὐσπλαγχνον, ἵνα φωτίσῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας σου, καὶ δῶῃ σοὶ πνεῦμα σοφίας καὶ ἀποκαλύψῃς ἐν 144 ἐπιγνώσει αὐτοῦ, εἰς τὸ εἰδέναι σε τίς ἐστὶν ἡ ἐλπίς τῆς κλησεως αὐτοῦ, καὶ τίς ὁ πλοῦτος τῆς δόξης τῆς κληρονομίας αὐτοῦ ἐν τοῖς ἁγίοις, καὶ τί τὸ ὑπερβάλλον μέγεθος τῆς δυναμείας αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς τοὺς πιστεύοντας (34), ἵνα μηκέτι ξένος ἔσῃ καὶ πάροικος, ἀλλὰ συμπολίτης τῶν ἁγίων καὶ οἰκείος Θεοῦ, ἐπωκοδομημένος ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν, ὄντος ἀκρογωνιαίου αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐν ᾧ πᾶσα οἰκοδομή συναρμολογουμένη αὐξεῖ εἰς ναὸν ἅγιον ἐν Κυρίῳ (35).

Ὁ δὲ Ἰωάσαφ, σφόδρα κατανυγείς τὴν καρδίαν, ἐφη· Ταῦτα δὴ πάντα καγὼ ποθῶν γινῶναι, δέομαι

(32) Addidi ἀνὴρ γενέσθαι, verba necessaria, quæ nec fuerunt ab interpretibus reperta. A. ἡρετίσω τῆς ἐμῆς κληρ. οὐς., addito post ἐμῆς, a manu altera, γενέσθαι. Qui est in ἡρετίσω spiritus tennis non est notatu dignus, eumque notabo tantum, quod nunc ipsum legerim Xenophanis versus in Karsteniana sylloge, p. 41, qui melius, puto, procedent, si pro tenui ἡ scribatur asperius ἦ. Locum apponam ut legendus videtur: Ἀλλ' ἐκτοί χειρὰς εἶχον βόες ἡ δὲ λέοντες, [Ἡ γράφαι χεῖρες σοὶ καὶ ἔργα τελεῖν ἀπὸρ ἄνδρες, [Ἦτοι μὲν θ' Ἦτοι σοὶ, βόες δὲ τε βοῦσιν ὁμοίαις [Καὶ κε θεῶν ιδέας ἔγραφον καὶ σώματ' ἐποίησαν [Τοιαυτ', οἷον περ καὶ οὗτοι δέμας εἶχον ὁμοίον.

(33) Epist. ad Ephes. iii, 14.

(34) Epist. ad Eph. i, 16 seq.: Μνεῖαν ὁμῶν ποιούμενος ἐπὶ τῶν προσευχῶν μου, ἵνα ὁ Θεός... δῶῃ ὁμῶν πνεῦμα σοφίας καὶ ἀποκαλύψῃς ἐν ἐπιγνώσει αὐτοῦ, πεφωτισμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας ὁμῶν, εἰς τὸ εἰδέναι.....

(35) Epist. ad Ephes. ii, 19: Ἄρα οὖν οὐκέτι ἐστὲ ξένοι καὶ πάροικοι, ἀλλὰ συμπολίται τῶν ἁγίων καὶ οἰκτεῖοι τοῦ Θεοῦ, ἐπωκοδομηθέντες ἐπὶ τῷ θεμ... — A, ἀκρογ. Ἰ. Χρ. — C, εἰς ναὸν ἅγιον Κυρίου.

σου· γνώρισόν μοι τὸν τε πλοῦτον τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ ὑπερβάλλον τῆς αὐτοῦ δυνάμεως.

Εἶπε δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ Βαρλαάμ· Τῷ Θεῷ εὐχομαι δοῦναι σε ταῦτα, καὶ τὴν γνώσιν τῶν τοιούτων ἐνθεῖναι σου τῇ ψυχῇ· ἔπειτα παρὰ ἀνθρώποις τὴν αὐτοῦ λεχθῆναι δόξαν καὶ δύναμιν τὸ παράπαν ἀδύνατον, κἂν πᾶσαι αἱ τῶν νυνὶ καὶ τῶν πώποτε γενομένων ἀνθρώπων γλῶσσαι ἐν γένωνται. Θεὸν γάρ, φησὶν ὁ εὐαγγελιστὴς καὶ θεολόγος (36), οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε· ὁ μονογενὴς Υἱὸς, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο. Τοῦ δὲ ἀοράτου καὶ ὑπεραπέρου τὴν δόξαν καὶ τὴν μεγαλωσύνην τίς ἰσχύσει; **145** γηγενῶν καταλαβέσθαι, εἰ μὴ ὃ ἂν αὐτὸς ἀποκαλύψῃ καθ' ὅσον βούλεται, ὥσπερ τοῖς προφῆταις αὐτοῦ καὶ ἀποστόλοις ἀπεκάλυψεν; Ἡμεῖς δὲ ἐκ τοῦ κηρύγματος αὐτῶν καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς τῶν πραγμάτων φύσεως, κατὰ τὸ ἔγχευον ἡμῖν μανθάνομεν. Λέγει γάρ ἡ Γραφή· Οἱ οὐρανοὶ (37) διηγούνται δόξαν Θεοῦ, ποιῆσιν δὲ χειρὶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα· Καὶ· Τὰ ἀόρατα (38) αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἥ τε ἀίδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θεϊότης.

Καθάπερ γάρ τις, οἰκίαν ἰδὼν λαμπρῶς καὶ ἐντέχνως κατασκευασμένην ἢ σκεῦος εὐφυῶς συνηρμοσμένον, τὸν οἰκοδόμον ἢ τέκτονα εὐθὺς ἂν ἐννοήσας θαυμάσειεν, οὕτω (39) καὶ γὰρ, ἐκ μὴ ὄντων διαπλασθεὶς καὶ εἰς τὸ ἂν παραχθεὶς, εἰ καὶ τὸν πλάστην καὶ παροχέα θεάσασθαι οὐ δεδονημαί, ἀλλ' ἐκ τῆς εὐαρμύστου καὶ θαυμασιωτάτης μου κατασκευῆς εἰς γνώσιν ἦλθον τῆς αὐτοῦ σοφίας, οὐ καθ' ὅτι ἐστίν, ἀλλὰ καθὰ δεδύνημαι νοεῖν (40), ὅτι οὐκ αὐτομάτως παρήχθη, οὐδὲ ἀφ' ἐαυτοῦ γεγέννημαι, ἀλλ' αὐτὸς ἐπλασέ με καθὼς ἠβουλήθη, πάντων μὲν προκατάρχειν τάξας τῶν κτισμάτων, τινῶν δὲ καὶ ἐλαττώσας, καὶ συντριβέντα πάλιν κρείττονι ἀνακαίνισαι ἀναπλάσας, εἴτα καὶ ὑπεξάγων τῶν ἐντεῦθεν τῷ θεῷ αὐτοῦ προστάγματι καὶ πρὸς ἐτέραν μεταθεὶς βροτὴν ἀτελεύτητον καὶ αἰώνιον, ἐν οὐδενὶ τούτων δυναμένου μου ἀνθίστασθαι τῇ ἰσχύϊ τῆς αὐτοῦ προνοίας, μήτε τι προστιθέναι ἑμαυτῷ μήτε **146** ὑφαιρεῖν, εἴτε καθ' ἡλικίαν (41) εἴτε κατὰ τὸ τῆς μορφῆς εἶδος, μήτε τὰ πεπαλατωμένα μοι ἀνακαίνιζεν ἐξισχύσαι, μήτε τὰ διεφθαρμένα ἐπανορθοῦν. Οὐδεὶς γάρ τῶν ἀνθρώπων τούτων τι ἰσχυρῶς ποτε κατεργάσασθαι, οὔτε βασιλεὺς, οὔτε σοφός, οὔτε πλοῦσιος, οὔτε δυναστής, οὔτε τις ἄλλος ἀνθρώπων μετερχόμενος ἐπιτηδεύματα· Οὐδεὶς γάρ, φησὶ (42), βασιλέων ἢ τῶν ἐν ὑπεροχαῖς ὄντων ἐτέραν ἔσχε γενέσεως ἀρχὴν, μία δὲ πάντων εἰσόδος εἰς τὸν βίον, ἐξοδὸς τε ἰσπ.

(36) Joan. i, 18.

(37) Psal. xviij, 1.

(38) Epist. ad Rom. i, 20.

(39) Lemma in A: Ὅρα ἐκ τίνων εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ γνώσιν καὶ μεγαλειότητα ἀνάγεται ἄνθρωπος.

(40) C, καθὰ δεῖ με νοεῖν.

(41) Matth. vi, 27: Τίς ἐξ ὧν μεριμνῶν δύναται προσθεῖναι ἐπὶ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ πηχυνένα; Cf. Luc. xii, 25.

(42) Sap. Salom. vii, 5, 6.

A gestiens, abs te peto, ut et divinae gloriae divitias, et ipsius potentiae excellentiam mihi declares.

Dixit autem ad ipsum Barlaam: Deum supplex rogo ut haec te doceat, atque huiusmodi rerum cognitionem animo tuo inserat. Quandoquidem apud homines ipsius gloria ac potentia nullo modo commemorari potest, quamvis etiam omnes omnium hominum, tam qui nunc sunt quam qui aliquando fuerunt, linguae in unum coeant. Deum enim, inquit evangelista et theologus (Joan. i), nemo vidit unquam.

Unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarravit. Ejus porro qui oculorum obtotum fugit, atque immeus est, gloriam et maiestatem, quis tandem eorum qui e terra concreti sunt, comprehensam habere queat, nisi ipse arbitratu suo eam patefecerit, quemadmodum scilicet prophetis suis et apostolis patefecit? Nos autem tum ex eorum praedicatione, tum ex ipsa rerum natura, quantum assequi nobis datur, eam discimus. Ait enim Scriptura: Caeli enarrant gloriam Dei, et opera manuum ejus annuntiat firmitermentum (Psal. xviij). Ac rursus: Invisibilia ipsius a creatura mundi, per ea quae facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque ipsius potentia et divinitas (Rom. i)

Quemadmodum enim quispiam domum praelare ac summa arte constructam, aut vasculum eleganter concinnatum perspicies, architectum aut fabrum statim ob animum sibi proponit, sic etiam ego ex nihilo effectus, atque in ortum productus, etiam si fictorem ac productorem meum cernere nequeam, tamen ex aptissima maximeque admiranda mei structura ad sapientiae ipsius cognitionem veni, non quatenus est, sed quatenus intelligere queo: nempe quia non casu ac fortuito productus sum, nec a me ipso exstiti, verum ipse arbitratu suo me effinxit: sic nimirum ut mererem omnium conditarum principem constituerit, quibusdam autem inferiorem fecerit, ac contritum etiam divino suo imperio me ex hac vita educens, ad alteram vitam finis expertem ac sempiternam transferat. Quibus omnibus in rebus providentiae ipsius viribus oblectari nequeo, nec mihi quidquam, vel quantum ad staturam, vel quantum ad formae figuram attinet, adjicere aut subtrahere, nec ea quae in me vetustate confecta sunt, renovare, nec quae labefacta et corrupta sunt, in integrum restituere. Neque enim mortalium ullus unquam fuit, qui horum quidquam efficere posset, non rex, non sapiens, non dives, non potens, non denique alius quispiam humana studia consectans. Nullus enim, inquit ille, regum, aut eorum qui in sublimitate sunt, aliud habuit natiuitatis initium. Unus enim est omnium introitus ad vitam, et idem exitus (Sap. vii).

Quamobrem ex his quæ ad me pertinent, ad magnificentiæ summi illius architecti cognitionem, velut porrecta manu ducor. Præterea autem aptissimam rerum omnium conditarum structuram atque conservationem consideravi, nempe quod suasie quidem natura cuncta mutationi atque conversioni subjecta sunt, nimirum ea quæ mente prædita sunt, ratione voluntatis, progressusque in bono aut recessus a bono; ea autem quæ in sensum cadunt, ratione ortus et interitus, accretionisque, et imminutionis, et mutationis ejus quæ in qualitate posita est, ac denique localis motus. Ac per ea tacitis quibusdam vocibus prædicant se a Deo creatore ac mutationis omnis et conversionis experte procreata esse, atque contineri et conservari, semperque gubernari. Quoniam enim alioqui modo naturæ inter se pugnantibus ad unius mundi ornatu omnibus numeris absolvendum in unum coissent, ac dissolutionis expertes permansissent, nisi vis quædam omnipotens hæc et copulasset, et semper a dissolutione aliena conservaret. Quoniam enim pacto, nisi voluntas ipsius ita tulisset, aliquid mansisset? aut quonam pacto, ut Scripturæ verbis utar, quod ab eo minime vocatum est, conservari potuisset?

Nam cum navis remoto gubernatore consistere nequeat, verum statim pessum eat; nec ulla, quantumlibet exigua, domus stare possit, nisi sit aliquis qui ipsius curam gerat, quoniam tandem pacto mundus, opus usque adeo ingens, atque ita præclarum et admirandum, sine eximia aliqua et ingenti atque admiranda gubernatione sapientissimæque providentia, tam diuturno temporis spatio constitisset? Ecce enim quantum jam temporis fluxit, ex quo celum est, nec tamen obscuritatem contraxit, nec terræ vis tandiu parens elanguit, nec fontes, ex quo orti sunt, scaturire destiterunt, nec mare tot fluvios excipiens mensuram suam excessit, nec solis ac lunæ cursus immutationem ullam subierunt, nec diei ac noctis ordines inversi sunt. Ex his nimirum omnibus Dei potentia et magnificentia, quæ omnem orationis facultatem superat, nobis declaratur, prophetarum atque apostolorum testimonio confirmata. Verum ipsius gloriam nemo unquam pro dignitate cogitare aut collaudare poterit. Siquidem divinus Apostolus, ille, inquam, qui Christum in seipso loquentem habebat (II Cor. xi), cum ea omnia, tam quæ intellectu percipiuntur, quam quæ sensibus subjecta sunt, cum animo suo considerasset, dixit: Ex parte cognoscimus, et ex

Ἐκ τούτων οὖν τῶν περὶ ἐμὲ εἰς γινώσκιν τῆς τοῦ δημιουργοῦ μεγαλοῦργίας χειραγωγούμε· σὺν τοῖς δὲ καὶ τὴν εὐάρμοστον κατασκευὴν καὶ συντήρησιν τῆς κτίσεως ἀπάσης ἐννοῶν, ὅτι αὐτὰ μὲν καθ' ἑαυτὰ τροπῇ ὑπόκεινται πάντα καὶ ἀλλοιούμεαι, τὰ μὲν νοητὰ κατὰ προαίρεσιν, τὴν τε ἐν τῷ καλῷ προκοπὴν καὶ τὴν ἐκ τοῦ καλοῦ ἀποφοίτησιν, τὰ δὲ αἰσθητὰ κατὰ γένεσιν καὶ φθορὰν, αὐξησὶν τε καὶ μείωσιν, καὶ τὴν κατὰ ποιότητα μεταβολὴν καὶ τοπικὴν κίνησιν, καὶ ἐκ τούτων κηρύττουσι φωναῖς ἀλαλήτοις ὑπὸ τοῦ ἀκρίστου καὶ ἀτρέπτου καὶ ἀναλλοιώτου (43) **147** γεγενῆσθαι Θεοῦ, συνέχεσθαι τε, καὶ συντηρεῖσθαι, καὶ δεῖ προνοεῖσθαι. Πῶς γὰρ ἂν (44) αἱ ἐναντίαι φύσεις εἰς ἑνὸς κόσμου συμπληρωσιν ἀλλήλαις συνεληλύθεισαν καὶ ἀδιδάυτοι μεμενῆκεισαν, εἰ μὴ τις παντοδύναμος δύναμις ταῦτα συνεβίβασε καὶ δεῖ συνετῆρει ἀδιδάυτα; πῶς γὰρ ἔμεινεν ἂν τι, εἰ μὴ αὐτὸς ἠθέλησεν; ἢ τὸ μὴ κληθὲν ὑπ' αὐτοῦ πῶς ἂν διετηρήθη; φησὶν ἡ Γραφή (45).

Εἰ γὰρ πλοῖον ἀκυβέρνητον οὐ συνίσταται, ἀλλ' εὐκόλως καταποντίζεται, καὶ οἰκία μικρὰ οὐκ ἂν στή χωρὶς τοῦ προνοούντος, πῶς ἂν ὁ κόσμος ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον συνίστη, δημιουργήμα οὕτω μὲν μέγα, οὕτω δὲ καλὸν καὶ θαυμαστὸν, ἀνευ ἐνδόξου τινὸς καὶ μεγάλης καὶ θαυμαστῆς διακυβερνήσεως καὶ πανσόφου προνοίας; Ἰδοὺ γὰρ ὁ οὐρανὸς πόσον ἔχει χρόνον, καὶ οὐκ ἡμαυρώθη· τῆς γῆς ἡ δύναμις οὐκ ἠτόνησε, τοσοῦτον εἰκτούσα χρόνον· αἱ πηγαὶ οὐκ ἐπέλιπον (46) ἀναδύειν ἐξ οὗ γεγόνασιν· ἡ θάλασσα, τοσοῦτους δεχομένη ποταμούς, οὐκ ὑπερέβη τὸ μέτρον· οἱ δρόμοι τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης οὐκ ἠλλοιούνται· αἱ τάξεις τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς οὐ μετετρέπησαν. Ἐκ τούτων πάντων ἡ ἀπαρχὴ τοῦ Θεοῦ δύναμις καὶ μεγαλοπρέπεια ἡμῖν ἐμφανίζεται. **148** μαρτυρουμένη ὑπὸ προφητῶν καὶ ἀποστόλων· ἀλλ' οὐδεὶς κατ' ἀξίαν νοήσει ἡ εὐφημησά τὴν δόξαν αὐτοῦ δυνήσεται. Πάντα γὰρ τὰ τε νοητὰ καὶ ὅσα ὑπὸ τὴν αἰσθησὶν ὁ θεὸς Ἀπόστολος, ὁ τὸν Χριστὸν ἔχων ἐν ἑαυτῷ λαλοῦντα (47), κατανοήσας εἶπεν (48)· Ἐκ μέρους γινώσκομεν καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν· ὅταν δὲ εἴδῃ τὸ τέλειον, τότε τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται. Διὸ καὶ, ἐκκληττόμενος τὸν ὑπεράπειρον πλοῦτον τῆς σοφίας αὐτοῦ καὶ γνώσεως, διαβόη-

(43) Prudentius Apoth. 276 : « Non convertibilis nec demutabilis unquam Es Deus. » Epitheta ea sunt æpissime a scriptoribus theologis de Deo usurpata. Vide Weitz. ad Drac. 13. Aristoteles Stobæi Eclog. i, c. 42, pag. 648 : Μετὰ δὲ τὴν αἰθέριον καὶ θαλάσσιον φύσιν, ἥτινα τεταγμένην ἀποφαίνομεν, εἶτι δὲ ἀτρέπτου καὶ ἀναλλοιώτου. Editiones Aristotelis exhibent ἀνatreπτοῦτον, cui epitheto Stobæus, homo Christianus, puto, sibi notius epithetum ἀναλλοιώτου vel prudens substituit, vel imprudens. — Junguntur hæc epitheta et supra p. 66.

(44) C, πῶς γάρ.

(45) Sap. Salom. xi, 25 : Πῶς δὲ ἔμεινεν ἂν τι, εἰ μὴ σὺ ἠθέλησας, ἢ τὸ μὴ κληθὲν ὑπὸ σοῦ διετηρήθη.

(46) A, ἀπέλιπον. Optio est fere ambigua. Facilius erit in Photii epistola 88 : Εἰ δὲ σου τῶν δαίμωνων ἐγεγονέαι κοινωνός (Melanthius belluo voracissimus), οἶμαι ἂν αὐτὸν... ἀπεύχεσθαι μὴ δὲ εἰς τὸ ἀρχαῖον μένος τὸν αὐγέα διαμένειν, ἵνα μὴ συχνὸν ἀναλίσκοι χρόνον τῆς σῆς τραπέζης καὶ τῶν σὺν ἐδεσμάτων ἀναχόμενος. Codex 2720 bene exhibet ἐπέχεσθαι · exhibet et ἀνδισμάτων, pro quo malim ἡδυσμάτων, ironia non illepidi de homine nimis quam sobrio. Forsan quoque scripserit ἀδυσμάτων. Liban. epist. 363 : Σὺ δὲ ἐκ Μακεδονίας ἀπέστελλας. Melius codex 5035 : Ἐπέστελλας.

(47) II Epist. ad Cor. xiii, 3 : Δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ.

(48) I Epist. ad Cor. xiii, 9, 10.

δὴν ἔφησεν (49)· Ὁ βῆθους πλοῦτου, καὶ σοφίας, καὶ ἀνέξευρέωντα τὰ χρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ!

admiratione ac stupore percussus aperte exclamavit : O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei ! quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viae ejus (Rom. xi) !

Εἰ δὲ ἐκεῖνος, ὁ μέχρι τρίτου φάσας οὐρανοῦ καὶ ἀρρήτων ἀκούσας ῥημάτων (50), τοιαύτας ἀφῆκε φωνάς, τίς τῶν κατ' ἐμὲ ὧλες ἀνοφθαλμησάι ταῖς ἀδύσοις τῶν τοσοῦτων ἰσχύσει μυστηρίων, καὶ εἰπεῖν τι κατὰ γνώμην, ἣ ἐνθυμηθῆναι ἀξίως τῶν λεγομένων, δυνήσεται, εἰ μὴ τι αὐτὸς ὁ τῆς σοφίας χορηγός, ὁ τῶν ἀσώρων διορθωτὴς παράσχοι. Ἐν γὰρ τῇ χειρὶ αὐτοῦ καὶ ἡμεῖς καὶ οἱ λόγοι ἡμῶν (51), πᾶσα τε φρόνησις καὶ σύνεσις παρ' αὐτῷ καὶ συνέσεως ἐπιστήμη· καὶ αὐτὸς ἡμῖν δέδωκε τὴν τῶν ὄντων γνῶσιν ἀψευδῆ, εἰδέναι σύστασιν κόσμου καὶ ἐνέργειαν στοιχείων, ἀρχὴν τε καὶ τέλος καὶ μεσότητά χρόνων, τροπῶν διαλλαγὰς καὶ μεταβολὰς καιρῶν, καὶ ὅτι πάντα μέτρῳ καὶ σταθμῷ **149** διέταξε (52). Τὸ γὰρ μεγάλως ἰσχύειν αὐτῷ πάρεστι πάντοτε, καὶ κράτει βραχίονος αὐτοῦ τίς ἀντιστήσεται (53) ; Ὅτι ὡς ῥοπή ἐκ πλαστίγγων ὅλος ὁ κόσμος ἐναντίον αὐτοῦ, καὶ ὡς ῥάνις δρόσου ὀρθρινῆς κατελθοῦσα ἐπὶ γῆς· ἐλεεῖ δὲ πάντας, ὅτι πάντα δύναται, καὶ παρορᾷ ἀμαρτήματα ἀνθρώπων εἰς μετάνοιαν (54)· οὐδὲν γὰρ βεβλύσσεται, οὐδὲ ἀποστρέφεται τῶν προστρεχόντων αὐτῷ (55), ὁ μόνος ἀγαθὸς καὶ φιλόψυχος δεσπότης· εὐλογημένος εἴη τὸ ὄνομα τῆς δόξης αὐτοῦ (56) τὸ ἄγιον, καὶ ὑπερύμνητον καὶ ὑπερυψούμενον εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΚΕΦ. III. Εἶπε δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ Ἰωάσαφ· Εἰ πάνυ πολὺν χρόνον ἐσκόπησας, σοφώτατε, πῶς ἂν ἀριστα τὴν λύσιν τῶν προβληθέντων ζητημάτων ἡμῖν σαφηνίσαις, οὐκ ἂν ἀμεινον τοῦτό μοι ποιῆσαι ἐδόκεις, ἣ τοιαῦτά μοι λέγων ὁποῖά μοι νῦν ἐξεῖπας, δημιουργὸν μὲν πάντων καὶ συνοχεῖα τὸν θεὸν διδάξας, ἀκατάληπτον δὲ λογισμοῖς ἀνθρώπων τὴν δόξαν τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ λόγοις ἀναντιρρήτοις ἀποδείξας, καὶ ὅτι οὐκ ἄλλος (57) τίς ἰσχύει ταύτης ἐκινεῖσθαι, ἀλλ' οἷς ἂν **150** αὐτὸς, καὶ ὅσον κελεύει, ἀποκαλύψει. Διὸ σου τὴν λογιστάτην ὑπερθεαύμακα σοφίαν.

Ἀλλὰ μοι φράσον, μακαριώτατε, πόσων μὲν χρόνων αὐτὸς ὑπάρχεις, ἐν ποίοις δὲ τόποις τὰς διατρι-

A parte prophetamus : cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est (I Cor. xiii).

Ac propterea ex immensis sapientiae ipsius opibus aliquid pro dignitate, non dicam dicere, sed ne quidem cogitare poterit, nisi ipse sapientiae subministrator atque insipientium corrector dederit? Etenim in ipsius manu et nos et sermones nostri sunt, et omnis prudentia ac solertiae scientia. Atque ipsius beneficio

Quod si ille qui ad tertium usque caelum pervenerat, atque arcana verba audierat (II Cor. xii), hujusmodi voces emisit; equis mei similibus in tantorum mysteriorum abyssum oculos advertere, atque aliquid pro dignitate, non dicam dicere, sed ne quidem cogitare poterit, nisi ipse sapientiae subministrator atque insipientium corrector dederit? Etenim in ipsius manu et nos et sermones nostri sunt, et omnis prudentia ac solertiae scientia. Atque ipsius beneficio veram earum rerum quae sunt cognitionem habemus, mundique concretionem intelligimus, elementorum vires, temporum initium et medietatem et finem, partium anni vicissitudines, ac tempestatum mutationes : quoniam omnia in modo et mensura constituit. Siquidem multum posse, ipsi semper praesto est; et brachii ipsius robori quis resistet? Etenim tanquam momentum statera, sic est ante eum orbis terrarum, et tanquam gutta foris matutini, quae descendit in terram. Sed miseretur omnium, quia omnia potest, et dissimulat peccata hominum propter poenitentiam. Neminem enim ex iis qui ad ipsum accurrunt, execratur, nec aversatur solus ille bonus, atque animorum amans Dominus (Sap. xi). Benedictum sit nomen gloriae ipsius sanctum, et laudabile, et superexaltatum in saecula. Amen (Dan. iii).

CAP. XVIII. — Dixit autem ad eum Josaphat : Si diuturno tempore tecum reputasses, vir sapientissime, quonam pacto propositarum questionum solutionem mihi perspicuam redderes, meo quidem iudicio id melius praestare non potuisses, quam ea mihi, quae nunc exposuisti commemorans : quippe qui omnium quidem rerum effectorem et conservatorem Deum esse docueris, majestatisque ipsius gloriam omnem mentis humanae captum excedere, clarissimis rationibus demonstraris; neque ulla alia ratione quemquam eam consequi posse, nisi cui ipse arbitratu suo eam patefaciat. Quo quidem nomine eloquentissimam tuam sapientiam majorem in modum admiror.

D Sed illud velim mihi dicas, vir beatissime, quam ipse aetate sis, et quibus in locis commoreris,

(49) I Epist. ad Rom. xi, 33.

(50) II Epist. ad Cor. xii, 2 seqq. : Οἶδα ἀνθρώπων ἐν Χριστῷ... ἀρπαγέντα τὸν τοιοῦτον ἕως τρίτου οὐρανοῦ· καὶ οἶδα τὸν τοιοῦτον ἀνθρώπων... ὅτι... ἤκουσεν ἀρρήτα ῥήματα.

(51) Cæcilius de deo, pag. 76 : « Cui in manu sit quem esse dementem velit. Quem sapere. »

(52) Sap. Salom. xi, 20 : Πάντα μέτρῳ καὶ ἀριθμῷ καὶ σταθμῷ διέταξας. Macarius, homil. 34, p. 433 : Τὸν πάντα πλοῦτον τῆς γῆς ἀμήχανόν τινα μετρῆσαι ἢ ἐπίστασθαι. Forsan ἐπίστασθαι.

(53) Sap. Salomon. xi, 21 : Τὸ γὰρ μεγάλως ἰσχύειν αὐτῷ πάρεστι σοὶ πάντοτε, καὶ κράτει βραχίονός σου τίς ἀντιστήσεται ; — AC, ὑποστήσεται. In A, ἀντί a secunda manu.

(54) Ibid. xi, 22, 23.

(55) Ibid. xi, 24 : Ἀγαπᾷ γὰρ τὰ ὄντα πάντα, καὶ οὐδὲν βεβλύσθη ὧν ἐποίησας.

(56) Dan. ii, 20 : Καὶ εἶπεν (ὁ Δανιήλ)· εἴη τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ εὐλογημένον ἀπὸ τοῦ αἰῶνος καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος.

(57) C, ἄλλος, quod Billius reperisse videtur ac vertisse. Passim ω et ο permutantur. Sophocl. Aj. 665 : Δεινὸν δ' ἄγμα πνευμάτων ἐκοίμισεν Στένοντα πόντον. Quae viri d. argumenta adhibere, δεινὸν vindicaturi, non mihi quidem fecisse satis eorum pace dixerim. Codex 2812 A ἄγμα exhibet, unde nil lucratur poeta. E Suidae varietate δεινὸν proficere posse mihi videor, assumpta etiam in auxilium nota vocalium ei et u permutatione ; legoque δύνον δ' ἄγμα πνευμάτων, sono eodem, sensu valde dissimili, sed eo optinio.

quosque philosophiae socios habeas, siquidem anima mea tuae arctissime haeret, atque per omne vitae tempus ne latum quidem unguem a te discedere cupio.

Ait autem senex: Annos, ni fallor, quinque et quadraginta natus sum, atque in terrae Sennaar desertis vitam dego. Commilitones porro eos habeo, qui ad superni itineris cursum mecum laborant ac certant.

Quid ais? inquit Josaphat. Mihi enim septuaginta annos excedere videris. Quid igitur est, quamobrem te quadraginta quinque tantum annos habere dicas? neque enim hac in re mihi vera loqui videris.

Dixit autem ad eum Barlaam: Si annos meos ab ipso vitae ortu nosse quaeris, recte sane eos plusquam septuaginta esse coniecisti. At mihi quidem nullo omnino modo inter vitae annos censentur, qui in hujus mundi vanitate consumpti sunt. Nam cum, peccatis in servitutem addictus, carni viverem, quantum ad interiorem hominem attinset, mortuus eram. Quamobrem mortis annos, vitae annos nunquam appellarim. Ex quo autem mundus mihi crucifixus est, et ego mundo (*Gal. vi*), atque exuto veteri homine, qui secundum erroris desideria corrumpitur, non jam carni vivo, sed vivit in me Christus; quod autem vivo, in fide vivo Filii Dei, qui dilexit me, et pro me seipsum tradidit (*Ephes. iv*): hos vitae annos et salutis dies optimo jure vocaverim. Quos quidem quinque et quadraginta esse asserens, consentanea ratione, ac non absurde, horum numerum tibi dixi. Quin tu quoque ea semper mente ac sententia sis velim, nimirum ut eos qui quantum ad omne probum opus mortui sunt, peccatis autem vivunt, atque eorum qui humi proveluti sunt principi obsequuntur, et in voluptatibus ac pestiferis cupiditatibus vitam absumunt, nullo modo vivere existimes, verum eos extinctos esse tibi persuadeas, vitaeque functioni mortuos. Nam peccatum immortalis animae mortem esse sapiens quidam non immerito pronuntiavit. Atque etiam his verbis Apostolus utitur: Cum servi essetis peccati, liberi eratis iustitiae. Quem ergo fructum habuistis in his in quibus nunc erubescitis? Finis enim illorum mors est. Nunc autem liberati a peccato, servi autem facti iustitiae, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem autem vitam aeternam. Stipendia enim peccati, mors; gratia autem

A δὰς κέκτησαι, τίνας δὲ τοὺς συμφιλοσοφούντας σοὶ ἔχεις. Κραταιῶς γὰρ μοῦ ἡ ψυχὴ τῆς σῆς ἐξήρτηται, καὶ οὐδαμῶς σοὺ τὸν πάντα μοῦ χρόνον τῆς ζωῆς χωρισθῆναι θέλω.

Ὁ δὲ γέρων ἔφη· Χρόνων μὲν (58) εἰμὶ, ὡς εἰκάσω, τεσσαρακονταπέντε· ἐν ἐρήμοις δὲ τῆς γῆς Σενναάρ διδάων συναγωνιστὰς κέκτημαι τοὺς πρὸς τὸν δρόμον τῆς ἀγῶ πορείας συμπονοῦντας καὶ συναμύλλωμένους.

Πῶς, φησὶν ὁ Ἰωάσαφ, ταῦτά μοι λέγεις; ἐπέκεινα γὰρ μοι φαίνεται τῶν ἐβδομήκοντά που ἐνιαυτῶν. Τίς οὖν ὁ λόγος σοὶ τῶν τεσσαρακονταπέντε βούλεται χρόνων; οὐ δοκεῖς γὰρ μοι ἐν τούτῳ ἀληθεύειν.

Εἶπε δὲ Βαρλαάμ πρὸς αὐτόν· Εἰ μὲν τοὺς ἀπὸ γενέσεως χρόνους μοῦ μαθεῖν ζητεῖς, καλῶς τούτους ἀπείκασας ἐπέκεινα τῶν ἐβδομήκοντά που ὑπάρχειν· ἄλλ' ἔμοιγε οὐδὲως εἰς μέτρον ζωῆς ἐλογίσθησαν ὅσοι τῇ ματαιότητι τοῦ κόσμου δεδαπάνητο (59). Ὅτε γὰρ ἔζων τῷ σαρκίῳ δεδουλωμένος ταῖς **151** ἁμαρτίαις, νεκρὸς ἦμην τὸν ἔσω ἄνθρωπον. Τοὺς οὖν τῆς νεκρώσεως χρόνους οὐκ ἂν ποτε ζωῆς ὀνομάσαιμι. Ἐξ οὗτο δὲ ὁ κόσμος ἐμοὶ ἐσταύρωται, καὶ τῷ κόσμῳ (60), καὶ, ἀποθήμενος τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης (61), οὐκ εἶμι ζῶ τῇ σαρκί, ἀλλὰ ζῇ ἐν ἐμοὶ ὁ Χριστὸς, ὃ δὲ ζῶ τῇ πίστει ζῶ τῇ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἀγαπήσαντός με καὶ παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἐμοῦ (62), τούτους εἰκότως καὶ ζωῆς χρόνους καὶ ἡμέρας σωτηρίας καλέσαιμι, οὓς περὶ τὰ τεσσαρακονταπέντε συναριθμῶν ἔτη, κατὰ λόγον σοὶ καὶ οὐκ ἀπὸ σκοποῦ τὴν τούτων ἐξεῖπον ἀριθμήσιν. Καὶ σὺ τοίνυν τοῦ τοιοῦτου ἔχου λιγισμοῦ ἐκάστοτε, μηδὲως ζῇν ὑπολαμβάνων τοὺς νενεκρωμένους μὲν πρὸς πᾶσαν ἀγαθοεργίαν, ζῶντας δὲ ταῖς ἁμαρτίαις καὶ τῷ κοσμοκράτορι καθυπουργοῦντας τῶν κατὰ σομομένων, ἐν ἥδοναίς τε καὶ ἐπιθυμίαις πονηραῖς τὸν βίον δαπανῶντας· ἀλλὰ τεθανατωμένους τούτους εὖ ἴσθι τυγχάνειν καὶ νενεκρωμένους τῇ τῆς ζωῆς ἐνεργείᾳ. Τὴν γὰρ ἁμαρτίαν θάνατον τῆς ἀθανάτου ψυχῆς (63) σοφὸς τις (64) ἐκάλεσεν εἰκότως· φησὶ δὲ καὶ ὁ Ἀπόστολος· **152** Ὅτε (65) θεοὶ οἱ ἦτε τῆς ἁμαρτίας, ἐλευθεροὶ ἦτε τῇ δικαιοσύνῃ· τίνα οὖν καρπὸν εἴχετε τότε, ἐπ' οἷς νῦν ἐπαισχύνεσθε; Τὸ γὰρ τέλος ἐκείνων θάνατος. Νυνὶ δὲ ἐλευθερωθέντες ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, δουλωθέντες δὲ τῷ Θεῷ, εἴχετε τὸν καρπὸν ὧν εἰς ἀγιασμόν, τὸ δὲ τέλος

(58) Lemma in A: Ὅρα ὅσων χρόνων ἦν Βαρλαάμ, ὅτε πρὸς Ἰωάσαφ εἰσῆλθε, καὶ ἐν πόλει τόπω τὴν οἰκησὶν εἶχε.

(59) Simonides Stobaei tit. 98, 59, ἐρωτηθεὶς πόσον χρόνον βίωσιν, χρόνον, εἶπεν, ἄλγυν, ἔτη δὲ πολλά. Et Similis sub Adriano praefectus, cum septem ultimos vitae annos ruri degisset, se septem tantum annos vixisse epitaphio declaravit, quod est apud Dion. Cass. l. xix, 19: Σίμιλις μὲν ἐνταῦθα κεῖται, βίους μὲν ἔτη τόσα, ζῆσας δὲ ἔτη ἑπτὰ. Vide ibi interper.; coll. Salmasio ad Spartian. p. 19, a quo discimus annos quinquaginta vixisse Similem. Nec inutiliter admovebitur Cardonnius Miscell. litter. Orient. t. 1, p. 159.

(60) Epist. ad Galat. vi, 14.

(61) Epist. ad Ephes. iv, 22: Ἀποθέσθαι ὑμᾶς... τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον..... ἀπάτης.

(62) Epist. ad Galat. ii, 20: Ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγὼ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός· ὃ δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκί, ἐν πίστει ζῶ..... ἐμοῦ. Cf. Epist. ad Rom. vi, 10.

(63) Lemma metricum in A: Τῆς ψυχῆς τὴν θάνατον ἐνθάδε σκόπει.

(64) Basilii videlicet. Cf. sup. t. I, p. 57, n. 8. Hieronymi parilis sententia epist. sel. v, 19, p. 420: Anima enim quae peccaverit ipsa morietur.

(65) Epist. ad Rom. vi, 20-23.

ζωὴν αἰώνιον· τὰ γὰρ ὁφύοντα τῆς ἀμαρτίας θάνατος, A Dei, vita æterna, in Christo Jesu Domino nostro
τὸ δὲ χάρισμα τοῦ Θεοῦ ζωὴ αἰώνιος. (Rom. vi).

Εἶπε δὲ ὁ Ἰωάσαφ πρὸς αὐτόν· Ἐπειπερ ἡ ἐν
σαρκὶ ζωὴ οὐκ ἐν μέτρῳ ζωῆς σοι λελογίσται, οὐδὲ
τὸν θάνατον τοῦτον, ὃν ὑφίστανται πάντες, θάνατόν
σοι λογίζεσθαι χρή.

Ὁ δὲ γέρον ἀπακρίνατο· Ἀναμφιλέκτως καὶ περὶ
τούτων οὕτως ἔχω, μηδὲλως τὸν πρόσκαιρον τούτον
θάνατον τρέμων, μήτε θάνατον αὐτὸν τοπαράπαν
ἀποκαλῶν, εἰ γὰρ τὴν ὁδὸν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ βα-
δίζοντά με (66) καταλάβῃ, διαβατήριον δὲ μᾶλλον ἐκ
θανάτου πρὸς ζωὴν τὴν κρείττονα καὶ τελειότε-
ραν (67), καὶ ἐν Χριστῷ κρυπτομένην (68), ἥσπερ
ποθοῦντες τυχεῖν, οἱ ἅγιοι πάνυ τῇ παρουσίᾳ ἔδυσχέ-
ρουν. Διὸ φησὶν ὁ Ἀπόστολος· Οἴβαμεν (69) ὅτι,
ἐὰν ἡ ἐπίτειος ἡμῶν οἰκία τοῦ σκήνου καταλυθῇ,
οἰκοδομηὴ ἐκ Θεοῦ ἔχομεν οἰκίαν ἀχειροποίητον,
αἰώνιον, ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ γὰρ ἐν τούτῳ στενά-
ζομεν, τὸ οἰκητήριον ἡμῶν τὸ ἐξ οὐρανοῦ ἐπενδύσα-
σθαι ἐπιποθοῦντες, εἰ γὰρ καὶ ἐνδυσάμενοι, οὐ γυμνοὶ
εὐρεθησόμεθα· **153** καὶ γὰρ οἱ θντες ἐν τῷ σκήνῳ
στενάζομεν βαρούμενοι, ἐφ' ᾧ οὐ θέλομεν ἐκδύσασθαι,
ἀλλ' ἐπενδύσασθαι, ἵνα καταποθῇ τὸ θνητόν ὑπὸ τῆς
ζωῆς. Καὶ πάλιν· Ταλαίπωρος (70) ἐγὼ ἄνθρωπος·
τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου;
Καὶ αὖθις· Ἐπιθυμῶ (71) ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ
εἶναι. Ὁ δὲ Προφήτης, Πότε (72) ἤξω, φησὶ, καὶ
φωθῆσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ; Ὅτι δὲ καὶ ἐμοὶ
τῷ πάντων ἐλαχιστοτέρῳ οὐδὲλως τὸν αἰσθητὸν θά-
νατον δεδοικέναι δοκεῖ, ἔξεστί σοι γυνῶναι τῷ, παρ'
οὐδὲν θέμενόν με τὴν τοῦ σοῦ πατρὸς ἀπειλήν (73),
ἀδεῶς παραγενέσθαι πρὸς σὲ καὶ τὸν σωτήριόν σοι
καταγγεῖλαι λόγον, ἀκριβῶς περ εἰδόμενα ὥς, εἰ ἔλθοι
αὐτῷ εἰς γυνῶσιν ταῦτα, μυρίοις με, εἰ δυνατόν,
καθυποβαλεῖ θανάτοις. Ἀλλ' ἔγωγε, τὸν τοῦ Θεοῦ
λόγον πάντων προκρίνω καὶ αὐτοῦ ποθῶν ἐπιτυ-
χεῖν, οὔτε πτοῦμαι τὸν πρόσκαιρον θάνατον, οὔτε
τῆς τοιαύτης αὐτὸν προσηγορίας ἄξιον διως ἀπο-
καλῶ, τῇ Δεσποτικῇ πειθόμενος ἐντολῇ, τῇ λεγούσῃ·
Μὴ φοβεῖσθε (74) ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα,
τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτείνει· φοβήθητε
δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπο-
λέσαι ἐν γένει.

Ταῦτα μὲν οὖν, φησὶν ὁ Ἰωάσαφ, τῆς ἀληθινῆς
ὡμῶν φιλοσοφίας τὰ κατορθώματα, ὑπεραναθεσθ-
κότα λίαν τὴν τῶν γηίνων φύσιν τῶν δυσασπαστῶς
τῆς παρουσίας ἐχόντων ζωῆς· καὶ μακάριοι ὅμοις
154 τοιαύτης ἐχόμενοι ἀνδρειοτάτης γνώμης. Τίς
δέ σου καὶ τῶν σὺν σοὶ ἐν τῇ τοιαύτῃ ἐρήμῳ ἡ
διατροφή, πόθεν δὲ τὰ ἐνδύματα καὶ ποταπὰ, γνῶ-
ρίσόν μοι φιλαλήθως.

(66) Psal. cxviii, 32 : Ὅδον ἐντολῶν σου ἔδραμον.

(67) Cf. Greg. Naz. i. 1, p. 315.

(68) Epistola ad Coloss. iii, 3 : Ἀπεθάνετε γὰρ, καὶ ἡ ζωὴ ὡμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ.

(69) II Epist. ad Cor. v, 1-4.

(70) Epist. ad Rom. vii, 24.

(71) Epist. ad Philipp. i, 23 : Τὴν ἐπιθυμίαν ἔχω ἐν τῷ ἀναλῦσαι...

(72) Psal. xli, 2.

(73) Conf. pagg. 20, 21, 28.

(74) Matth. x, 28.

Dixit autem ad eum Josaphat : Quandoquidem vi-
tam quæ in carne ducitur, vitam esse minime censes,
par est igitur ut ne mortem quidem hanc quam om-
nes subeunt mortem esse censeas.

Respondit senex : Sine ulla dubitatione de his quoque
ita censeo, quippe qui temporariam hanc mortem mi-
nime pertimescam, imo nec omnino mortem eam ap-
pellem, si quidem me per divinorum præceptorum
viam incedentem arripuerit, quin potius transitum a
morte ad præstantiorem et perfectiorem vitam atque
in Christo absconditam (Coloss. iii). Cujus quidem
consequendæ cupiditate flagrantēs optimi viri, præ-
sentem hanc vitam permoleste ferebant. Unde etiam
B ait Apostolus : Scimus enim quoniam si terrestris
domus nostra hujus habitationis dissolvitur, ædifica-
tionem ex Deo habemus, domum non manufactam,
æternam in cœlis. Nam et in hoc ingemiscimus,
habitationem nostram, quæ de cœlo est, superindui
cupientes, si tamen vestiti et non nudi inveniamur
(II Cor. v). Nam et qui sumus in hoc tabernaculo,
ingemiscimus gravati, eo quod nolumus exspoliari,
sed supervestiri, ut absorbeatur quod mortale est a
vita. Ac rursus : Infelix, inquit, ego homo, quis me li-
berabit de corpore mortis hujus (Rom. vii) ? Et alio
loco : Cupio dissolvi, et esse cum Christo (Philip. i).
Et propheta David : Quando veniam, et apparebo ante
faciem Dei (Psal. xli) ? Quod autem ego quoque om-
nium infirmus corpoream mortem nullo modo esti-
mescam, hinc facile tibi intelligere licet, quod patris
tui minis contemptis ac pro nihilo habitis, intrepide
ad te accesserim, ut salutiferam doctrinam tibi expo-
nerem ; tametsi aliqui compertissimum haberem
fore ut si hæc rescisceret, sexcentis me, si fieri pos-
set, mortibus afficeret. Verum ego Dei sermone
omnibus rebus anteponens, ipsoque frui cupiens, nec
temporariam hanc mortem perhorresco, nec eam
hujusmodi nomine appellandam duco, Domini scilicet
mandato obtemperans dicentis : Nolite timere eos
qui occidunt corpus, animum autem non possunt oc-
cidere ; sed potius timeate eum qui potest animam et
corpus perdere in gehennam (Matth. x).

Hæc, inquit Josaphat, veræ vestræ philosophiæ
D præclara facinora, terrenorum hominum qui a præ-
senti hac vita vix avelli possunt, naturam longe mul-
tisque superant. Ac vos beati, qui hac strenuis-ima
mente præditi estis. Quinam porro tibi ac sociis tuis
in hujusmodi solitudine victus sit, atque item unde, et
cujusmodi vobis vestes suppetant, vere mihi expone.

Barlaam autem dixit : Victus quidem nobis ex pomis, et stirpibus, quas solitudo, coelestis rore perfusa, et creatoris imperio parens, alit, nobis suppetit. Ob quæ nemo est qui adversum nos pugnam ineat atque contendat, majoremque partem, ut avaritiæ lex præscribit, arripere quærat; verum uberrime omnibus illaboratus cibus, et extemporalis mensa proponitur. Quod si quando piorum fratrum, qui nobis vicini sunt, aliquis panis benedictionem afferat, hunc tanquam ad eorum qui cum fide obtulerunt, benedictionem a divina providentiâ missum suscipimus. Vestes autem nobis ex asperis ciliciis et ovium pellibus sunt, vetustæ omnes, atque ex variis panni's consutæ, imbecillam nostram carnem alterentes. Etenim eadem nobis est tum æstatis tum hiemis vestis. Quam etiam ut semel induimus, exuere postea nobis non licet, quousque vetustate confecta prorsus deleatur. Ad hunc enim modum et frigoris et æstus molestiis corpus afflicta, futuræ immortalitatis vestem nobis comparamus.

Cumque hic Josaphat quæsisset undenam vestem illam qua indutus erat sibi comparasset, respondit senex : A quodam piorum fratrum eam, cum ad te profecturus essem, utendam accepi; neque enim par erat ut cum ea quam ferre soleo veste accederem. Quemadmodum enim quispiam charissimum quemdam cognatum in alienam regionem captivum abductum, illinc educere cupiens, abjecta veste sua, atque hostium suscepta persona, ad eorum regionem sese confert, variisque artibus propinquum suum ex acerba tyrannide in libertatem asserit; eodem modo ego quoque de tuis rebus certior factus, hoc habitu suscepto veni, ut divina predicatione pectus tuam consererem, atque a truculenti principis mundi servitute te vindicarem. Ac nunc per virtutem divinam, quantum quidem in me fuit, ministerio meo perfunctus sum. Etenim ipsius cognitionem tibi annuntiavi, ac prophetarum et apostolorum prædicationem exposui, vereque ac sine ullo errore præsentium rerum

Ὁ δὲ Βαρλαάμ φησὶν· Ἡ μὲν διατροφή ἐκ τῶν εὐρισκομένων ἐστὶν ἀκροθρύων καὶ βοτανῶν ὧν ἡ ἐρημος τρέφει, δρόσῳ ποτιζομένη οὐρανῶν καὶ τῇ προστασίῃ τοῦ Δημιουργοῦ εἰκονουσα, ἐφ' οἷς οὐδὲς ἐστὶν ὁ μαχόμενος ἡμῖν καὶ φιλονεικῶν (75) καὶ τὸ πλέον ζητῶν ἀρπάσειν τῷ τῆς πλεονεξίας ὄρῳ τε καὶ λόγῳ· ἀλλ' ἀφθόως πᾶσι πρόκειται ἀνήρως τροφή καὶ αὐτοσχέδιος τράπεζα. Εἰ δέ ποτε καὶ τῶν πηλοσισαζόντων τις πιστῶν ἀδελφῶν ἄρτου ἐνέγκῃ εὐλογίαν (76), ὡς παρὰ τῆς προνοίας πεμφθέντα δεχόμεθα τοῦτον ἐπ' εὐλογίᾳ τῶν πιστῶς προσενεγκόντων. Τὰ δὲ ἐνδύματα ἀπὸ βακίων εἰσι τριχίνων καὶ μηλωταρίων (77) ἢ σεθεννίνων, πεπαικωμένα πάντα καὶ πολύρραφα (78), πάντα κατατρυχόντα τὸ ἀσθενὲς τοῦτο σαρκίον. Τὸ αὐτὸ γὰρ ἡμῖν ἐστὶ περιβάλλον θέρους τε καὶ χειμῶνος 155 (79), ὅπερ οὐδὲως, ἐξ ὅτου ἐνδυόμεθα, ἐκδύσασθαι θέμις, μέχρις ἂν παλαιωθὲν τέλειον διαφθάρῃ (80). Οὕτω γὰρ ταῖς τοῦ κρύους καὶ φλογώσεως ἀνάγκαις τάλαιπωροῦμενοι τὴν τῶν μελλόντων τῆς ἀφθαρσίας ἐνδυμάτων ποριζόμεθα ἐκ τοῖς ἀμφιασίν.

Τοῦ δὲ Ἰωῤῥασαφ εἰπόντος· Πόθεν δέ σου τοῦτο τὸ ἱμάτιον ὃ περιδέδωκε; ὁ γέρων ἐφη· Ἐν χρήσει τοῦτο παρὰ τίνος τῶν πιστῶν ἀδελφῶν εἴληφα, τὴν πρὸς σὲ μέλλων πορείαν ποιήσασθαι· οὐ γὰρ ἔδει με τῷ συνθεῖ ἐνδύματι παραγενέσθαι. Καθάπερ τις ἔχων προσωπίδα ἐστατον συγγενῇ αἰχμάλωτον ἐν ἄλλοδαπαὶ ἀπαχθέντα ἔθνη, καὶ τοῦτον βουλόμενος ἐκεῖθεν ἐξαγαγεῖν, ἀποθέμενος αὐτοῦ τὴν ἐσθῆτα καὶ τὸ τῶν ὑπεραντιῶν ὑποδύ· προσωπίδων τὴν ἐκείνων καταλάβει (81) χώραν, καὶ πολυτρόπως τὸν οἰκεῖον τῆς πικρᾶς ἐλευθερώσει τυραννίδος· τὴν αὐτὴν δὴ τρόπον καὶ γὰρ τὰ κατὰ σὲ μυθεῖς, τοῦτο περιθέμενος τὸ σχῆμα, ἦλθον τὸν σπέρων τοῦ θεοῦ κηρύγματο; τῇ σὴ καταβαλεῖν καρδίᾳ, καὶ τῆς 156 δουλείας λυτρώσασθαι τοῦ δεινοῦ κοσμοκράτορος (82). Καὶ νῦν ἰδοὺ τῇ τοῦ Θεοῦ δυνάμει, ὅσον τὸ ἐπ' ἐμοί, τὴν διακονίαν μου πεποίηκα, τὴν αὐτοῦ καταγγέλλας σοι γινώσκῃ καὶ τὸ τῶν προφητῶν καὶ ἀποστόλων γνωρίσας κήρυγμα, διδάξας τε ἀπλάνως καὶ φι-

(75) Diogenes epistola ad Phanomachum, mihi 4^a, p. 238 : Καὶ πολεμεῖται μὲν διὰ ταύτην (τὴν πένιν) οὐδὲ εἰς, οἷ τε ἐν γῇ οὔτε ἐν θαλάσσῃ. Et Crates Diogenis discipulus in ludicris de pera cynica versibus : Ἀλλὰ θυμὸν καὶ σκόρδα φέρει καὶ σῦκα καὶ ἄρτους, [Ἐφ' ὧν οὐ πολεμοῦσι πρὸς ἀλλήλους· περὶ τούτων οὐχ ὅπλα χέκτηνται. Socrates etiam Xenophonteus Symp. iii, 9, paupertatem ait esse rem ἥκιστα μὲν ἐπιφθονον, ἥκιστα δὲ περιμάχτην. Ac meminimus inter Petroniana fragmenta : *Raque contemptus prælia pannus habet*. Cf. Senec. epist. 119.

(76) *Panis eleemosynam; panis donum.*

(77) Herodianus Epimer. p. 85 : Μηλονόμος, ὁ τὰ πρόβατα νέμων, ὅθεν καὶ τὰ δέρματα μηλωτάρια.

(78) Α, σεθεννίνων. Apophthegmata Patrum in Monum. Cotelier. t. I, p. 491 : Οἱ Πατέρες ἡμῶν καὶ ὁ ἀββᾶς Παμβῶ παλαιὰ πολύρραφα ἐφόρου καὶ σεθέννια· id est, vestes palmeas, ut est in versione Cotelierii, qui et varietatem profert σεθέννια.

(79) Eadem fuit et Diogenis circa vestitum parcitas ac paupertatis rigidæ fastus : cf. Not. Mss. t. IX, n. p. 233 ; Epist. Socrat. 6, ubi Allatius p. 161. Fuit ob id Socrates ab ipso laudatus Joanne Chrys. Ecl. pag. 431 : Ἐνὸς ἱματίου πλέον εἶχεν οὐδὲν, καὶ τοῦτο μόνον καὶ χειμῶνος καὶ θέρους καὶ ἐν πάσαις ταῖς ὥραις τοῦ ἔτους περιδελημένος ἐφαίνετο.

(80) Leo Diac. x, 2, de Basilio patriarcha : Ἀμπερόνη κεχρημένος θέρει τε καὶ χειμῶνι μᾶ, καὶ ταύτη μὴ ἀπεκδύμενος, ἕως ἂν διεβῇ καὶ ἀχρηστος ἐξεγένητο. Puto ταύτην vitium esse syntacteos librarii callam, non Leonis, tribuendum, ac ταύτην scribendum.

(81) Α, καταλάβει, ac prius καταλάβοιεν. Quæ forma nonnunquam reperitur. Dion Chrysost. orat. 10, p. 295 : Ἀνέκρινεν ὁ Διογένης τὸν ἀνθρώπον ὃ τι πράττειεν· inveni πράττειν in codice 2958 Dion Cass. xxxv, 5 : εἶτε ἐμμένοντες· quod in ἐμμένοι mutavit vir d., lectore non monito. Sed prætuli legitimum καταλάβει, quo me duxit C, in quo καταλάβει.

(82) Conf. p. 13, n. 43.

αλτῆως τὴν τῶν παρόντων ματαιότητα καὶ οἷων κα-
κῶν ὁ κόσμος γέμει, χαλεπῶς ἀπατῶν τοὺς αὐτῶ
πειθομένους καὶ πολυτρόπως αὐτοὺς παγιδεύων. Λοι-
πὸν πορευθῆναι με δεῖ ὅθεν ἐλήλυθα. Καὶ τῆνικαῦτα,
τὸ ἀλλότριον ἀποθέμενος σχῆμα, τὸ ἴδιον ἑσομαι ἐν-
δεδυμένος.

Δυσταπεῖ τοίνυν τὸν γέροντα ὁ Ἰωάσαφ ὁφθῆναι
αὐτῷ τῷ συνῆθει αὐτοῦ ἐνδύματι. Τότε ὁ Βαρλαάμ
ἀπεκδυσάμενος ὃ ἦν περιβεβλημένος ἱμάτιον, θέαμα
ᾧφθη φοβερὸν τῷ Ἰωάσαφ. Ἦν γὰρ ἡ πᾶσα μὲν τῆς
σαρκὸς ποιότης δεδαπανημένη, μεμελανωμένος δὲ τὸ
δέρμα ἐκ τῆς ἡλιακῆς φλογώσεως καὶ περιτεταμένον
τοῖς ὀστέοις, ὥς εἰ τις δοράντινα περιτείνει ἐν λεπτοῖς
καλάμοις· τρίχινον δὲ τι βᾶκος ἐβρίκνυμένον καὶ
λίαν τραχὺ περιζώνοντο ἐξ ὀσφύος μέχρι γονάτων
ὅμοιον δὲ τούτου παλλίον (83) περιεβέβλητο κατὰ
τῶν ὤμων.

Ὑπερβαυμάσας δὲ ὁ Ἰωάσαφ τῆς σκληρᾶς ταύ-
της διαγωγῆς τὸ ἐπίπονον, καὶ τὸ τῆς καρτερίας
ὑπερβάλλον ἐκπλαγεῖς, σφοδρῶς ἐδάκρυε, καὶ φησι
πρὸς τὸν γέροντα· Ἐπεὶ με τῆς πικρᾶς τοῦ διαβό-
λου δουλείας ἐλευθερῶσαι ἤκεις, τέλος σου τῇ
ὑεργεσίᾳ ἐπιθεῖς, ἐξάγαγε (84) ἐκ φυλακῆς τὴν
ψυχὴν μου, **157** καὶ, παραλαβὼν με μετὰ σοῦ,
ἄγωμεν ἐντεῦθεν, ἵνα τέλεον λελυτρωμένος τῆς τοῦ
κόσμου ἀπάτης τὴν σφραγίδα τῆνικαῦτα δέξωμαι
τοῦ σωτηρίου βαπτίσματος, καὶ κοινωνῶς σοι τῆς
θαυμαστῆς ταύτης φιλοσοφίας καὶ ὑπερφυοῦς ἀσκή-
σεως γένομαι.

Εἰπε δὲ Βαρλαάμ πρὸς αὐτόν· Νεβρὸν δορκάδος
ἐτραφέ τις τῶν πλουσίων. Αὐξηθεῖσα δὲ αὕτη
τὰς ἐρήμους ἐπὶθεῖ, τῇ φυσικῇ ἔλκομένη ἔξει.
Ἐξεληθούσα τοίνυν ἐν μιᾷ, εὗρίσκει ἀγέλην δορκάδων
βοσκομένων καὶ ἐχόμενα τούτων περιήγεν ἐν τοῖς
πεδίοις τοῦ δρυμοῦ, ὑποστρέφουσα μὲν τὸ πρὸς ἐσ-
πέραν, ἅμα δὲ πρῶτ', τῇ τῶν ὑπουργούντων ἀμειλείᾳ,
ἐξεργουμένη καὶ τοῖς ἀγρίοις συναγελάζουσα. Ἐκει-
νων δὲ πορρωτέρω μεταθεμένην νέμεσθαι, συνηκο-
λούθησε καὶ αὕτη. Οἱ δὲ τοῦ πλουσίου ὑπηρεταί,
τοῦτο αἰσθόμενοι, ἐφ' ἵππων ἀναβάντες, κατεδίωξαν
ὀπίσω αὐτῶν, καὶ τὴν μὲν ἰδίαν δορκάδα ζωγρήσαν-
τες, καὶ ἐπαναστρέψαντες οἴκαδε, ἀπρόϊτον τοῦ λοι-
ποῦ ἔθεντο· τῆς δὲ λοιπῆς ἀγέλης τὰς μὲν ἀπέκτει-
ναν, τὰς δὲ κακῶς διέθεντο. Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον
δέδοικα γενέσθαι καὶ ἐφ' ἡμᾶς, εἰ συνακολουθήσεις
μοι· μήποτε καὶ τῆς σῆς ἀποστερηθῶ συνοικίσεως,
καὶ κακῶν πολλῶν τοῖς ἑταίροις μου γένομαι πρό-
ξενος κρίματός τε αἰωνίου τῷ σὺ γεννήτορι. Ἀλλὰ
τούτῳ σε βούλεται ὁ Κύριος, νῦν μὲν σημειωθῆναι τῇ
σφραγίδι τοῦ θείου βαπτίσματος (85), καὶ μένειν ἐπὶ
χώρας, πάσης ἀντεχόμενον εὐσεβείας καὶ τῆς τῶν
ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ ἐργασίας. Ἐπὶ **158** δὲ δόψῃ
καιρὸν ὁ πάντων δοτὴρ τῶν καλῶν, τῆνικαῦτα καὶ
ἐλεύσῃ πρὸς ἡμᾶς, καὶ τὸ ὑπόλοιπον τῆς παρουσίας

A vanitatem demonstravi, quantisque malis hic mundus
sateat, eos qui ipsi obtemperant in fraudem indu-
cens, variisque modis irriteriens. Deinceps igitur, eo
unde huc veni, revertendum est, ac tum alieno
habitu deposito, meum induam.

Olsecravit autem senem Josaphat, ut se ipsi cum
consueti veste ostenderet. Cum itaque Barlaam ve-
stem eam quam gerebat exuisset, horrendum Josaphat
spectaculum sese obtulit. Etenim tota carnis ipsius
qualitas [πίότης fortasse legendum, id est, pinguedo]
absumpta erat, ac pellis ex solis aestu atque ardore
circum ossa tensa erat, non secus ac si quis pellem
subtilibus calamis tetendisset. Pannoso porro ac
perquam aspero citicio e lumbis usque ad genus cin-
gebatur, idemque pallium humeris gerebat.

Admiratus itaque Josaphat hujusmodi vitæ duri-
tiam et asperitatem, atque ex ingenti ea et singulari
tolerantia stupore affectus ingemuit, profusisque la-
crymis ad senem ait : Quoniam ea tibi huc veniendi
causa fuit, ut me ex acerbâ diaboli servitute extra-
heres, beneficio tuo extremam manum impo-
ne, atque animam meam de custodia educ (Psal.
cxi), ac me itineris tui socium adhibe, ut mundi im-
postura prorsus liberatus, tum denique salutaris
baptismi sigillum accipiam, sociumque me tibi ad-
mirandæ hujus philosophiæ atque eximie exercita-
tionis præbeam.

Dixit autem ad eum Barlaam : Capræ hinnulum
dives quispiam olim alebat : cum autem ipse crevis-
set, naturali affectu pertractus solitudines expetebat.
Egressus igitur quodam die, caprearum gregem pa-
stui operam dantem invenit, atque ad eas sese ad-
jungens, per agros et campos oberrabat, ac sero
quidem domum se referrebat : mane autem famulo-
rum negligentia foras egrediebatur, atque cum sil-
vestribus capris se aggregabat. Porro cum illæ pabu-
lulum longius processissent, ipse quoque eas comi-
tatus est. At vero divitis illius viri famuli, re cognita,
conscensis equis eas a tergo insecuti sunt, ac suam
quidem capream vivam captam, domumque reductam
posthac ita tenuerunt, ut nulli ad eam aditus pateret ;
reliquum autem gregem partim trucidarunt, partim
male multarunt. Eodem modo ne nobis accidat me-
tuo, si mihi te comitem adjungas. Hoc est, ne et tuo
contubernio priver, et ingentes sociis meis calami-
tates, ac sempiternam patri tuo condemnationem ac-
cersam. Vult itaque te Dominus nunc quidem divini
baptismi sigillo consignari, atque hic manentem omni
pietatis generi studere, præceptisque suis operam
dare. Posteaquam autem illius honorum omnium
datoris munere occasio sese obtulerit, tum demum
et ad nos venies, et per reliquum omne hujusce vitæ

(83) Latiorum pallium. Moschus Prato c. 76 : εὐρὸν τινα μοναχὸν... μὴδὲν ἔχοντα πλὴν στιχαρίου τρι-
χίνου καὶ παλλίου.

(84) Psal. cxli, 7.

(85) C, σφραγ. τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Baptismus fuit olim σφραγὶς dictus : Vide Segaar. ad Clem. Ale-
xandr. « Quis dives salvetur » pag. 380 ; Fabric. ad Pseudo-Abdiam, p. 537, 700.

tempus nobiscum deges. Ac Domini benignitate fretus, haudquaquam dubito quin in futura vita ita coniungamur, ut nunquam divelli possimus.

Josaphat autem lacrymis rursum perfusus, ad eum ait: Si Domino ita placet, ipsius voluntas fiat. Quocirca cum divino baptismo me initiaveris, pecuniasque a me et vestes, tam ad tuum quam ad sodalium tuorum victum ac vestitum acceperis, in religiosae exercitationis locum, divinae pacis praesidio septus, abscede; meaque causa sine ulla intermissione Deum roga; ut ne spe mea frustrer, verum primo quoque tempore ad te pervenire, atque in alta quiete utilitatem ex te percipere possim.

Barlaam autem ait: Quin Christi quidem sigillum accipias, nihil est quod prohibeat. Quare te ipsum jam adorna, ac Deo juvante Christianae fidei sacris initiaberis. De iis autem pecuniis, quas te tum mihi, tum sodalibus meis daturum dixisti, qui tandem fieri posset ut tu qui pauper es, divitibus eleemosynam impertias? Siquidem divitum est de pauperibus bene mereri, non autem contra pauperum de locupletibus et copiosis. Nam sodalium omnium meorum postremus opibus omnino te superat. Verum divitis miserationibus fretus, hoc mihi persuadeo, te propediem locupletissimum fore. Quod cum contigerit, minime ad largiendum promptus ac proclivis eris.

Dixit autem ad eum Josaphat: Expone mihi, quæso, quonam pacto sodalium tuorum extremus opibus me antecellat, cum paulo ante tu eos in magna inopia vivere atque extrema paupertate confictari dixeris. Quidnam item sit, quamobrem nunc me pauperem appelles, cum autem amplissimis opibus praeditus fuero, minime liberalem fore dicas, qui nunc ad largiendum promptus ac propensus sum.

Respondit Barlaam: Non eos paupertate confictari dixi, sed inexhaustis potius opibus florere. Nam opibus opes semper adjungere, nec cupiditatem tanquam freno coercere, verum sine ulla satietate plura appetere, extremæ paupertatis argumentum est. Contra, qui sempiternarum rerum cupiditate praesentia omnia contemnant, easque pro stercorebus ducunt, ut Christum solum lucrentur (Philipp. III), omnique ciborum et indumentorum excussa atque in Deum projecta cura, majorem ex inopia voluptatem capiunt quam quisquam eorum qui mundi amore flagrant, ex opum et pecuniarum abundantia capiat; quique amplissimas virtutum divitias sibi aggresserunt, atque immortalium honorum spe sese alunt, hos ego optimo jure te atque adeo quovis terreno rege locupletiores dixerim. Quod si, Deo tibi favente, tu quoque spirituales huiusmodi divitias arripueris, eas summo studio ac diligentia servabis, ac semper, et quidem merito, augere cupies, nec ullam omnino earum partem effundere sustinebis. Nam in hoc deum veræ divitiæ sitæ sunt. Earum autem opum quæ in sensum cadunt, moles detrimento potius quam

ζωῆς ἀλλήλοις συνοικήσαιμεν. Πέποιθα δὲ τῷ Κυρίῳ καὶ ἐν τῇ μελλούσῃ διαγωγῇ ἀδιαστώτους ἡμᾶς εἶναι.

Αὐθις δὲ ὁ Ἰωάσαφ δακρύων φησὶ πρὸς αὐτόν· Εἰ τῷ Κυρίῳ ταῦτα δοκεῖ, τὸ θέλημα αὐτοῦ γενέσθω (86). Τελειώσας οὖν με λοιπὸν τῷ θεῷ βαπτίσματι, καὶ λαβὼν παρ' ἐμοῦ χρήματα καὶ ἱμάτια εἰς διατροφήν καὶ ἀμφιάσιν σου τε καὶ τῶν ἐταίρων σου, ἀπελθε εἰς τὸν τόπον τῆς ἀσκήσεώς σου, τῇ τοῦ Θεοῦ εἰρήνῃ φρουρούμενος. Κάμου μὴ διαλήψῃς ὑπερευχόμενος, ἵνα μὴ ἐκπέσοιμι τῆς ἐλπίδος μου, ἀλλὰ θάττον ἰσχύσω καταλαβεῖν σε καὶ ἐν ἡσυχίᾳ βαθεῖα τῆς παρὰ σοῦ ἀπολαύειν ὠφελείας.

Ὁ δὲ Βαρλαάμ ἐφη· Τὴν μὲν τοῦ Χριστοῦ σε λαβεῖν σφραγίδα τὸ κωλύον οὐδέν. Εὐτρέπισον λοιπὸν σεαυτὸν· καί, τοῦ Κυρίου συνεργούντος, τελειωθήσῃ. Περὶ ὧν δὲ εἶπας χρημάτων τοῖς ἐταίροις μου παρατεῖν, πῶς ἔσται τοῦτο, σὲ τὸν πέννητα τοῖς πλουσίοις ἐλεημοσύνην διδόναι; Οἱ πλούσιοι γὰρ αἱ τοὺς πέννητας εὐεργετοῦσιν, οὐ μὴν δὲ οἱ ἄποροι τοὺς εὐπόρους. Ὁ γὰρ ἔσχατος πάντων τῶν ἐταίρων μου πλουσιώτερός σου ἀσυχρότως καθέστηκεν. Ἀλλὰ πέποιθα εἰς τοὺς οἰκτιροὺς τοῦ Θεοῦ καὶ σὲ ὅσον οὐπω ὑπερπλουτῆσαι· καὶ οὐκ εὐμετάδοτος τηνικαῦτα ἔσῃ.

Εἶπε δὲ ὁ Ἰωάσαφ πρὸς αὐτόν· Σαφήνισόν μοι τὸν λόγον, πῶς ὁ πάντων ἔσχατος τῶν σὺν ἐταίρων ὑπέρκειται μοι τῷ πλούτῳ, οὕτως πολλῇ συζῆν 159 ἀκτημοσύνη καὶ ἐσχάτῃ ταιλαιπωρεῖσθαι πτωχεῖα πρὸ μικροῦ ἔλαγες, πῶς δὲ νῦν μὲν πέννητά με ἀποκαλεῖς, ὅταν δὲ ὑπερπλουτήσω οὐκ εὐμετάδοτον γενέσθαι λέγεις τὸν εὐμετάδοτον νῦν καθεστηκότα;

Ὁ δὲ Βαρλαάμ ἀπεκρίνατο· Οὐ πτωχεῖα τούτους ἔφη ταιλαιπωρεῖσθαι, ἀλλὰ πλούτῳ κομᾶν ἀκωνότῳ. Τὸ γὰρ αἱ τοῖς χρήμασι προστιθέναι χρήματα, καὶ μὴ τῆς ὁρμῆς χαλινοῦσθαι, ἀλλὰ καὶ πλειοτέρων ἀκορῶστος ὀρέγεσθαι, τοῦτο πενίας ἔσχάτης ἐστὶ· τοὺς δὲ τῶν παρόντων μὲν ὑπεριδόντας πόσῳ τῶν αἰωνίων, καὶ σκύδαλα ταῦτα ἡγήσαμένους, ἵνα Χριστὸν μόνον κερδήσωσι (87), πάσαν δὲ βρωμάτων καὶ ἐνδυμάτων ἀποθεμένους μέριμναν καὶ τῷ Κυρίῳ ταύτην ἐπιβρέψαντας, εὐφραينوμένους δὲ τῇ ἀκτησίᾳ, ὥς οὐκ ἂν τις τῶν φιλοκόσμων εὐφρανθεῖη πλούτῳ καὶ χρήμασι βριθῶν, καὶ τὸν πλοῦτον τῆς ἀρετῆς ἀφθόνως ἑαυτοῖς συναγροχότας, ταῖς ἐλπίσι τε τῶν ἀτελευτήτων τρεφομένους ἀγαθῶν, εἰκότως πλουσιωτέρους σου καὶ πάσης τῆς ἐπιγείου βασιλείας καλέσαιμι. Τοῦ δὲ Θεοῦ συνεργούντος σοι, ἐπιλήψῃ καὶ αὐτὸς τῆς τοιαύτης πνευματικῆς περιουσίας, ἥνπερ ἐν ἀσφαλείᾳ τηρῶν καὶ τοῦ πλεόνους αἱ δικαίως ἐπιτέμενος, οὐκ ἂν θελήσειας τι ταύτης κατακενοῦν ὅλως. Αὕτη γὰρ ἐστὶν ἀληθὴς περιουσία· ὁ δὲ τοῦ αἰσθητοῦ πλοῦτου ὄγκος βλάπτει μᾶλλον τοὺς αὐτοῦ φίλους ἢ ὠφελήσειεν. Εἰκότως οὖν πενίαν ἔσχάτην

(86) Matth. vi, 40; xxvi, 42: Γεννηθήτω τὸ θέλημά σου.

(87) Epist. ad Philipp. iii, 8: Ἠγούμαι (πάντα) σκύδαλα εἶναι, ἵνα Χριστὸν κερδήσω.

τοῦτον ἀπεκάλεσα, ὅνπερ οἱ ἔρασταί τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν πάντῃ ἀπαρνησάμενοι ἔφυγον ἀπ' αὐτοῦ, ὡς **160** φεύγει τις ἀπὸ θφους. Εἰ δέ, ὃν ἀπέκτειναν ἔχθρὸν καὶ τοῖς ποσὶ συνεπάτησαν οἱ συνασκηταὶ μοι καὶ συστρατιῶται, τοῦτον αὖθις ζῶντα παρὰ σοῦ λαβὼν αὐτοῖς ἀπενέγκω, καὶ πρόξενος πολέμων καὶ παθῶν γένομαι, ἔσομαι αὐτοῖς πάντος ἄγγελος πονηρός· ὅπερ μὴ γένοιτό μοι ποιήσαι.

Τὰ αὐτὰ δέ μοι νόει καὶ περὶ ἐνδυμάτων. Τοῖς γὰρ ἀπεκδυσάμενοις τὴν τῆς παλαιότητος καταφθορὰν καὶ τὸ τῆς παρακοῆς ἐνδυμα, ὅσον τὸ ἐπ' αὐτοῖς, ἀποθεμένοις, τὸν Χριστὸν δὲ ὡς ἱμάτιον σωτηρίου καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης ἐνδεδυμένοις, πῶς αὐτοὺς πάλιν τοὺς δερματίνους ἀμφιάσαιμι χιτῶνας καὶ τὸ τῆς αἰσχύνης περιθήσομαι περὶ βόλαιον; Ἀλλὰ τοὺς μὲν ἐμοὺς ἐταίρους μηδενὸς τῶν τοιούτων ἐπιθεομήσονται γινώσκων, τῇ τῆς ἐρήμου δὲ ἀρκουμένους ἀσκήσει καὶ τρυφῇ ταύτῃ λογιζομένους ἀληθεστάτην, τὰ χρήματα καὶ ἱμάτια, ἅπερ τοῦτοις ἔλαγες παρασχεῖν, τοῖς πένθι διανείμας, θησαυρὸν ἑαυτῷ εἰς τὸ μέλλον ἀσυλον θησαύρισον, τὸν θεὸν ἑαυτῷ ταῖς ἐκείνων εὐχαῖς ἐπικούρου θέμενος· οὕτω γὰρ μᾶλλον συνεργῶ τῷ πλούτῳ πρὸς τὰ καλὰ χρῆσαι. Εἴτα καὶ τὴν πανοπλίαν τοῦ πνεύματος περιβαλλόμενος, καὶ τὴν μὲν ὁσπρὶν ἐν ἀληθείᾳ περιζωσάμενος, ἐνδυσάμενος δὲ καὶ τὸν τῆς δικαιοσύνης θώρακα, περιθέμενός τε καὶ τὴν περικεφαλαιάν τοῦ σωτηρίου, καὶ τοὺς πόδας ἐν ἑτοιμασίᾳ τοῦ Εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης ὑποδησάμενος, μετὰ χειρὰς τε τὸν τῆς πίστεως ἀναλαβὼν θυρεὸν, καὶ τὴν τοῦ πνεύματος μάχαιραν, ἣ ἐστὶ ρῆμα θεοῦ (88), καὶ πάντοθεν **161** ἀριστα καθοπλισθεὶς καὶ περιφραζάμενος, οὕτω πεποιθὼς πρὸς τὸν κατὰ τῆς ἀσεδείας ἐξελθε πόλεμον, ὡς ἂν, ταύτην τροπασάμενος καὶ τὸν αὐτῆς ἀρχηγὸν διάβολον εἰς τὴν καταβράζας, τοῖς τῆς νίκης στεφάνοις κοσμηθῇ ἐκ τῆς ζωαρχικῆς δεξιᾶς τοῦ Δεσπότη.

ΚΕΦ. ΙΘ'. Τοῖς τοιούτοις οὖν δόγμασι καὶ λόγοις σωτηρίους κατηχήσας ὁ Βαρλαάμ τὸν τοῦ βασιλέως υἱὸν καὶ πρὸς τὸ θεῖον βάπτισμα εὐτρεπίσας, νηστεύειν τε καὶ εὐχεσθαι ἐντεταλόμενος, κατὰ τὸ ἔθος, ἐφ' ἱκανὰς ἡμέρας, οὐ διέλιπε συγνάζων πρὸς αὐτὸν, καὶ πᾶσαν δογματικὴν φωνὴν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἐκδιδάσκων καὶ τὸ θεῖον Εὐαγγέλιον ὑπαγορεύων αὐτῷ, πρὸς δὲ καὶ τὰς ἀποστολικὰς παραινέσεις καὶ τὰς προφητικὰς ῥήσεις ἐρμηνεύων· θεοδιδάκτος γὰρ ὢν ὁ ἀνὴρ πᾶσαν ἐπὶ στόματος Παλαιάν τε καὶ Καινὴν Γραφὴν ἔφερε, καὶ τῷ θεῷ κινούμενος Πνεύματι, ἐφώτισεν αὐτὸν πρὸς τὴν ἀληθῆ θεογνωσίαν. Ἐν αὐτῇ δὲ τῇ ἡμέρᾳ ὅτε βαπτισθῆναι ἔμελλε, διδάσκων αὐτὸν, ἔλεγεν· Ἰδοὺ τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐπίγῃ λαβεῖν σφραγίδα, καὶ τῷ

A commodo amico: suos affecerit. Quare non abs re eas extremam paupertatem appellavi, quas ecclesiarum honorum amatores, rebus omnibus remisso nuntio, ita fugiunt, ut quispiam serpentem fugit. Si vero eum hostem, quem mei pie exercitationis socii et commilitones jam obtruncarunt, ac pedibus proculcarunt, vivum rursus abs te acceptum ad ipsos detulero, bellorumque ac perturbationum causa ipsis fuero, prorsus ipsis exitiosus nuntius ero. Quod quidem abest ut faciam.

Idem autem de indumentis etiam intelligas velim. Nam eos qui vetustatis labem et corruptelam exuerunt, atque inobedientiae vestem, quantum in ipsis fuit, deposuerunt, Christum autem tanquam vestimentum salutaris, et pallium laetitiae induerunt; quoniam tandem modo rursus pelliceis tunicis induerem, ipsisque ignominiae amictum imponerem? Quin potius, cum sodales meos, ut qui pia et religiosa solitudinis exercitatione contenti sint, eamque pro verissimis deliciis ducant, nullis omnino ejusmodi rebus indigere compertum habeam, pecuniis et vestibus, quas te ipsis daturum dicebas, in pauperes distributis, fac tibi ejusmodi thesaurum in futurum recondas, qui nullo modo surripi possit, Deum scilicet in ipso per illorum preces opitulatorem tibi adjungens. Sic enim hoc consequeris, ut opes ad optima quaeque tibi adjumento sint. Ac deinde, cum Spiritus armaturam acceperis, et lumbos in veritate sucinxeris, ac justitiae loriceam indueris, et salutis galeam capiti tuo imposueris, et pedes in Evangelii pacis preparationem calcearis, fideique acutum ac Spiritus gladium, quod est verbum Dei, manibus sumpseris (Ephes. vi), atque undique te praestantissimis armis instruxeris ac muniveris, ita demum confidenti animo ad bellum cum impietate committendum egredere, ut ei in fugam versa, atque ipsius doce diabolo in terram alliso, a dextra Domini manu quae vitae principium affert, victricem coronam consequaris.

CAP. XIX.— Cum Barlaam hujusmodi doctrinis ac salutiferis sermonibus regis filium imbuisset, atque ad divinum baptismum praeparasset, eique, ut consuetudo fert, ad aliquot dies jejunare ac precibus incumbere praecipisset, ad eum crebro ventitare non desinebat, atque omnia orthodoxae fidei dogmata ipsi tradebat, divinumque Evangelium exponebat, ac praeterea apostolicas cohortationes et prophetarum loca ipsa explanabat. Nam cum vir ille divinitus tradita doctrina polleret, omnem tam veteris quam novi Testamenti scripturam memoriter recitabat. Cumque divino Spiritu incitatus ferretur, adolescentem verae Dei notitiae luce collustravit. Eo autem die quo baptizandus erat, docendi causa his ad eum verbis utebatur: En Christi sigillum acci-

(88) Epist. ad Ephes. vi, 13, sq.: 'Ἀναλάβετε τὴν πανοπλίαν τοῦ θεοῦ... στήτε οὖν περιζωσάμενοι τὴν ὁσπρὶν ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης, καὶ ὑποδησάμενοι τοὺς πόδας ἐν ἑτοιμασίᾳ τοῦ Εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης, ἐπὶ πᾶσιν ἀναλαβόντες τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως. In A glossator ad πανοπλίαν· τὸ ἱμάτιον τῶν μοναχῶν· ad περιζωσάμενος· τὸν λῶρον· ad θώρακα· τὸν μανδύαν (cf. l. III, p. 157); ad περικεφαλαιάν· τὸ κουκούλιον· ad ὑποδησάμενος· τὰ σάνδαλα· ad θυρεόν· τὸν ἀνάλαβον.

pere, atque Dominici vultus lumine consignari (Psal. A εν), Deique Filius, ac vivifici Spiritus templum effici properas. Quocirca in Patrem et Filium et Spiritum sanctum crede, sanctam, inquam, ex qua vita initium duxit, Trinitatem, quæ in tribus personis et una divinitate celebratur, ac, quantum quidem ad personas et personales proprietates attinet, distincta est, quantum autem ad essentialiam, conjuncta et copulata: unum Deum ingenitum agnoscens, atque unum Filium unigenitum, Dominum nostrum Jesum Christum, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum ante omnia sæcula. (Etenim ex bono Patre bonus Filius genitus est, et ex unigenito lumine sempiternum lumen effulsit, et ex vera vita vivificus fons prodiiit, et ex ipsamet potentia, Filii potentia emicuit, qui est splendor gloriæ [Hebr. i], et Verbum vere subsistens, qui in principio erat, et apud Deum erat, et Deus erat [Joan. i], principii expers et sempiternus; per quem omnia facta sunt, tam quæ oculis cernuntur quam quæ cerni nequeunt.) Et unum Spiritum sanctum, ex Patre procedentem, agnoscens, Deum perfectum, et vitam afferentem, ac sanctitatem præbentem, eadem voluntate præditum, omnipotentem, eandem æternitatem habentem, vere subsistentem. Ad hunc igitur modum Patrem et Filium et Spiritum sanctum adora, in tribus personis seu proprietatibus, atque in una divinitate. Communis enim his tribus est divinitas, atque una ipsorum natura est, una substantia, una gloria, unum regnum, una potentia, una auctoritas. Commune autem est Filio et Spiritui sancto, quod ex Patre sunt: at vero Patri proprium est ingenitum esse, Filio genitum esse, Spiritui denique processisse.

Sic igitur hæc crede: at generationis aut processionis modum comprehendere minime studeas (neque enim comprehendere potest), verum integro corde ac sine ulla supervacanea investigatione illud tene, nimirum Patrem et Filium et Spiritum sanctum omnibus modis unum esse, excepta ingeniti proprietate, et generatione, et processione; illudque item, unigenitum Filium ac Dei Verbum, et Deum, salutis nostræ causa Patris decreto, ac Spiritus sancti adjuncta opera, in terram descendisse; sine semine in sanctæ Virginis ac Dei genitricis Mariæ utero per Spiritum sanctum conceptum, ac sine ulla labe genitum, perfectumque hominem effectum; illudque præterea, ipsum perfectum Deum, ac perfectum hominem esse, ex duabus naturis, hoc est divinitate

σημειωθῆναι τοῦ προσώπου Κυρίου (89). Καὶ υἱὸς μὲν γίνῃ Θεοῦ, ναὶ δὲ τοῦ ἀγίου καὶ ζωοποιοῦ Πνεύματος. Πίστευε (90) τοίνυν εἰς Πατέρα, καὶ Υἱόν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, τὴν ἁγίαν καὶ ζωαρχικὴν Τριάδα ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι 163 καὶ μιᾷ θεότητι δοξαζομένην, διαiretῆν μὲν ταῖς ὑποστάσεσι καὶ ταῖς ὑποστατικαῖς ιδιότησιν, ἡνωμένην δὲ τῇ οὐσίᾳ. Ἐνα μὲν γινώσκων Θεὸν ἀγέννητον, τὸν Πατέρα, ἕνα δὲ γεννητὸν Κύριον, τὸν Υἱόν, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων (91). ἀγαθοῦ γὰρ Πατρὸς ἀγαθὸς ἐγεννήθη Υἱὸς, φωτὸς δὲ τοῦ ἀγεννήτου φῶς ἐξέλαμψε τὸ ἀίδιον, καὶ ἐκ τῆς θνητῆς ζωῆς ἡ ζωοποιὸς προῆλθε πηγὴ, καὶ ἐκ τῆς αὐτοδυναμείας ἡ τοῦ Υἱοῦ δύναμις ἐξεφάνη, ὅς ἐστιν ἀπαύγασμα τῆς δόξης (92) καὶ Λόγος ἐνυπόστατος, ἐν ἀρχῇ ὢν πρὸς τὸν Θεόν (93) καὶ Θεὸς ἀναρχὸς τε καὶ αἰδῖος· δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα (94)· καὶ ἐν εἰδῶς Πνεῦμα ἅγιον, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύμενον (95), Θεὸν τέλειον, καὶ ζωοποιόν, καὶ ἀγιασμοῦ παρεκτικόν, ταυτοθελεῖς, ταυτοδύναμον, συναἰδιον, ἐνυπόστατον. Οὕτως οὖν προσκύνει τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν, εἰς τὴν ἰδιότητα, καὶ θεότητι μιᾷ· κοινὸν μὲν γὰρ τῶν τριῶν ἡ θεότης, καὶ μία αὐτῶν ἡ φύσις, μία οὐσία, μία δόξα, μία βασιλεία, μία δύναμις, μία ἐξουσία· κοινὸν δὲ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι τὸ ἐκ τοῦ 163 Πατρὸς, ὡς ἐκ τοῦ Πατρὸς μὲν ἡ ἀγεννησία, Υἱοῦ δὲ ἡ γέννησις, Πνεύματος δὲ ἡ ἐκπόρευσις (96).

Οὕτω μὲν οὖν ταῦτα πιστεύε· καταλαβὼν δὲ τὸν τρόπον τῆς γεννήσεως ἢ τῆς ἐκπορεύσεως μὴ ἐπιζητεῖ (ἀκατάληπτος γάρ)· ἐν εὐθύτητι καρδίας (97) ἀπεριέργως προσδέχου ὅτι ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα κατὰ πάντα ἐν εἰσι, πληρὴ τῆς ἀγεννησίας καὶ τῆς γεννήσεως· καὶ τῆς ἐκπορεύσεως, καὶ ὅτι ὁ μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸς διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατήλθεν ἐπὶ τῆς γῆς εὐδοκίᾳ τοῦ Πατρὸς (98) καὶ συνεργίᾳ τοῦ ἀγίου Πνεύματος, ἀσπόρως συλληφθεὶς ἐν τῇ μήτρᾳ τῆς ἁγίας Παρθένου καὶ Θεοτόκου Μαρίας διὰ Πνεύματος ἁγίου, καὶ ἀφθόρως· ἐξ αὐτῆς γεννηθεὶς, καὶ ἀνθρώπος τέλειος γινόμενος, καὶ ὅτι αὐτὸς Θεὸς τέλειος· ἐστὶ καὶ ἀνθρώπος τέλειος, γινόμενος ἐκ δύο φύσεων, θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος, καὶ ἐν δύο φύσεσι

(89) Psal. iv, 6: 'Εσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, Κύριε.

(90) Lemma metricum in A: Θεολογίαν τὴν τοῦ Βαρλαάμ ὄρα.

(91) Verba sunt Symboli. Nonnus Paraphr. i. 3: Καὶ Λόγος αὐτοφύτοιο Θεοῦ, φῶς, ἐκ φάεος φῶς.

(92) Epist. ad Hebr. i, 3. Cf. iom. III, p. 339.

(93) Joan. i, 2.

(94) Joan. i, 3: Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο. Ubi Theophylact. p. 383: 'Ο δ' εὐαγγελιστὴς, ἐνὶ ῥήματι πάντα περιλαβὼν, φησὶ· Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ νοητά. Confer verba Symboli.

(95) Billyus audacior, nec monito lectore, Symbolum Latinorum secutus: procedant du Père et du Fils; approbationem scilicet meritorum doctorum Sorbonicorum, qui Barlaami historiam esse catholicam declaraverunt.

(96) Et rursum Billyus schismaticum scriptorem emendaturus: et du S. E., procéder des deux. Supra p. 83, eodem modo, catholicus magis quam fidus interpret, verterat: un S. E. qui procède des deux. Ac latina pariter a Græcis recedunt.

(97) Psal. cxviii, 7: 'Εξομολόγησά μοι ἐν εὐθύτητι καρδίας.

(98) Ep. ad Ephes. i, 5: Κατὰ τὴν εὐδοκίαν τοῦ θελήματος αὐτοῦ.

νοεραῖς, θελητικαῖς τε καὶ ἐνεργητικαῖς, καὶ αὐτὰ ἐξουσίαις, καὶ κατὰ πάντα τελείως ἐχούσαις κατὰ τὸν ἐκάστη πρόποτα. ὅρον τε καὶ λόγον, θεότῃ φημι καὶ ἀνθρώποτῃ, μὴ δὲ συνθέτῃ ὑποστάσει. Καὶ ταῦτα ἀπεριέργως δέχου, μηδὲν τὸν τρόπον μαθεῖν ἐκζητῶν, πῶς αὐτὸν ἐκένωσεν (99) ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ἄνθρωπος γέγονεν ἐκ **164** παρθενικῶν αἱμάτων ἀσπάρως τε καὶ ἀφθάρως, ἥ τίς ἡ τῶν δύο φύσεων ἐν μὴ ὑποστάσει συνάφαισις. Πίστει γὰρ ταῦτα ἐδιδόχθην κατέχειν τὰ θεωδῶς ἡμῖν ἐκ τῆς θείας Γραφῆς εἰρημένα· τὸν δὲ τρόπον καὶ ἀγνοοῦμεν καὶ λέγειν οὐ δυνάμεθα (1).

Πίστευε τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν διὰ σπλάγχνα ἰλίου (2) γεγόμενον ἄνθρωπον, πάντα τε ἀναδέξασθαι τὰ τῆς ἀνθρωπότητος φυσικὰ καὶ ἀδιάκλητα πάθη (ἐπαίνησε γάρ, καὶ ἐδίψησε, καὶ ὕπνωσε, καὶ ἐκοπίασε, καὶ ἡγωνίασε τῇ φύσει τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ ὑπὲρ τῶν ἀνομιῶν ἡμῶν ἤχθη εἰς θάνατον, ἐσταυρώθη, καὶ ἐτάφη, θανάτου γευσάμενος, τῆς θεότητος ἀπαθοῦς καὶ ἀτρέπτου διαμεινδύσης· οὐδὲν γὰρ ὅλως τῶν παθῶν τῇ ἀπαθεί προσάπτομεν φύσει· ἀλλὰ τῷ προσλήμματι (3) γινώσκοντες αὐτὸν παθόντα καὶ ταφέντα, καὶ τῇ θεῇ δόξῃ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντα, ἐν ἀφθαρσίᾳ τε εἰς οὐρανούς ἀνεληλυθότα), καὶ ἤξειν πάλιν μετὰ δόξης κρίνειν ζῶντας καὶ νεκρούς (4) οἷς αὐτὸς οἶδε λόγοις θεοειδεστέρου σώματος, καὶ ἀποδώσειν ἐκάστῳ τοῖς δικαίοις αὐτοῦ σταθμούς. Ἀναστήσονται γὰρ οἱ νεκροὶ καὶ ἐγερεθήσονται οἱ ἐν τοῖς μνημείοις (5)· καὶ οἱ μὲν τὰς τοῦ Χριστοῦ φυλάξαντες ἐντολὰς καὶ τῇ ὁρθῇ συναπελθόντες πίστει κληρονομήσουσι **165** ζωὴν αἰώνιον, οἱ δ' ἐν ἁμαρτίαις καταπαρέντες καὶ τῆς ὁρθῆς ἐκκλίναντες πίστεως εἰς κόλασιν αἰώνιον ἀπελεύσονται (6). Πίστευε μὴ οὐσίαν τινὰ εἶναι τοῦ κακοῦ ἢ βασιλείαν, μηδὲ ἀναρχὸν αὐτὴν ὑπολάμβανε ἢ παρ' αὐτῆς ὑποστάσαν, ἢ παρὰ τοῦ Θεοῦ γενομένην· ἀπαγε τῆς ἀτοπίας! ἀλλ' ἡμέτερον ἔργον τοῦτο καὶ τοῦ διαβόλου, ἐκ τῆς ἡμετέρας ἀπροσεξίας· ἐπεισφρῆσαν (7) ἡμῖν διὰ τὸ αὐτεξουσίους ἡμᾶς γεγενῆσθαι, καὶ αὐτοπροαιρέτῃ βουλῇσι τοῦτο ἐκλέγεσθαι, εἴτε ἀγαθόν, εἴτε καὶ φαῦλον. Πρὸς τούτους ὁμολογεῖ ἐν βάπτισμα ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος εἰς ἄρεσιν ἁμαρτιῶν. Ad hæc unum baptismum ex aqua

et Spiritu sancto in peccatorum remissionem con-

flere. **D** Δέχου καὶ τὴν μετάληψιν τῶν ἀρχάντων τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων, πιστεύων ἐν ἀληθεῖ σώμα καὶ αἷμα ὑπάρχειν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ὃ δέδωκε τοῖς πιστοῖς εἰς ἄρεσιν ἁμαρτιῶν. Ἐν τῇ νυκτὶ γάρ

et humanitate, ac in duabus naturis intelligentia et voluntate et operatione et arbitrii libertate præditi, atque omni ratione perfectis, juxta normam ac rationem utriusque naturæ, hoc est divinæ et humanæ consentaneam, una autem **286** composita persona. Hæc, inquam, simpliciter atque sine ulla curiosa investigatione accipe: nec illud intelligere stude, quoniam pacto Dei Filius seipsum exinaniverit, atque ex virginis sanguinibus homo sine semine atque corruptione factus fuerit; aut quoniam pacto duæ naturæ in unam personam convenerint. Nam hæc quæ divinitus nobis a Scriptura sancta dicta sunt, fide tenere docemur: modum autem nescimus, nec exponere possumus.

C Crede Filium Dei, qui per viscera misericordiarum suarum homo factus est, omnes eas humanas affectiones, quæ naturales sunt, nec vitio dantur, suscepisse. Fame enim, quantum ad humanam naturam attinet, ac siti laboravit, et dormivit, et in angore versatus est, et pro nostris iniquitatibus ad mortem ductus, crucique affixus, ac degustata morte sepultura affectus est, divina interim natura ab omni perpeccatione ac mutatione libera manente. Nullam enim omnino perpeccationem ipsius naturæ ab omni perpeccatione alienæ attribuimus; verum in ea natura quam assumpsit eum passum et sepultum esse agnoscimus, ac divina gloria a morte ad vitam et immortalitatem excitatum esse, atque in cælos ascendisse, tandemque rursum cum gloria venturum esse, ut de vivis ac mortuis sententiam ferat, atque unicuique pro eo ac meritis est rependat (*Matth. xvi; Apoc. xiii*). Resurgent enim mortui, et excitabuntur qui in monumentis sunt. Atque illi quidem qui Christi mandata observaverint, et in recta fide ex hac vita excesserint, sempiternam vitam hæreditario possidebunt; qui autem in peccatis sese corruerint, atque a recta fide deflexerint, ad sempiternum supplicium abituri sunt (*Joan. v*). Crede nec ullam mali essentiam, nec regnum ullum esse; nec principii experts illud esse statue, aut in seipso exstisuisse, vel etiam a Deo ortum traxisse (procul a te sit hæc absurditas), verum opus nostrum ac diaboli hoc esse, quod nostra incuria et negligentia obrepit, propterea quod libero arbitrio præditi sumus, ac sponte nostra tam bonum quam

D Atque insuper ab omni labe pura Christi mysteria accipe, certissime credens, Dei nostri corpus et sanguinem esse, quæ hominibus fide præditis, ad peccatorum veniam dono dedit. Christus enim ea

(99) Epist. ad Philipp. ii, 7.

(1) Eadem Joan. Chrys. prudentia, Hom. in ps. l, pag. 44 Cotel., ubi de incarnationis mysterio: Ἐγὼ μὲν οὐκ... καὶ ἐν τῇ μήτρᾳ τῆς Παρθένου κατέφκει οἶδα, τὸ δὲ πῶς οὐκ οἶδα· πίστει δέχομαι, οὐ περιεργάζομαι τῷ λόγῳ. Et Hieronymus De Trinit. p. 50: Προσκύνει Θεόν, μὴ ἐρευνῶν τὸν Θεόν· ὁμολογεῖ Πατέρα, ἀλλὰ μὴ ζητεῖ τὸ πρᾶγμα τοῦ κατὰ Θεὸν μυστηρίου· ubi Carpoz.

(2) Luc. i, 78.

(3) Glossa in A: ἥτοι τῇ σαρκί.

(4) Cf. Symbolum. — II Epist. ad Tim. iv, 1: Χριστοῦ τοῦ μέλλοντος κρίνειν ζῶντας καὶ νεκρούς.

(5) Conf. p. 68, n. 86.

(6) Matth. xiv, 46.

(7) C, ἐπεισελθόν.

nocte qua tradebatur, testamentum novum discipulis suis et apostolis, ac per eos omnibus qui in ipsum credituri erant (1 Cor. 11), in hæc verba sanxit: Accipite et manducate, hoc est corpus meum quod pro vobis frangitur in remissionem peccatorum. Eodemque modo sumptum calicem ipsis porrexit, dicens: Hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro vobis effunditur in remissionem peccatorum. Hoc facite in meam commemorationem. Ipse igitur Dei sermo vivus et efficax (Hebr. iv), atque sua virtute nihil non efficiens, per divinum ac sacrosanctum sermonem, ac Spiritus sancti adventum, ex oblationis pane et vino corpus suum ac sanguinem efficit, atque immutat, et iis a quibus cupido animo percipitur sanctitatem et lucem affert.

Venerandam characteris Domini, hoc est, Dei Verbi, humanitate nostra causa induti, effigiem adora, cum fide exosculans, atque ita existimans te ipsum met creatorem in imagine contueri. Siquidem imaginis honor, ut a sancto viro proditum est (Basil., lib. de Spiritu sancto cap. 18), ad exemplar refertur. Exemplar porro est id cuius imago effingitur, atque ab eo derivatur. Etiam cum picturam in imagine cernimus, ad veram formam, cuius imago est, mentis oculistransimus, eum qui nostra causa carnem sibi adjunxit pie adorantes; non ipsi quidem picturæ divinitatem attribuentes, verum ut incarnati Dei imaginem, pro nostro erga eum, qui nostra causa etiam usque ad servi formam sese exinanivit, amore ac benevolentia complectentes. Eodemque modo etiam puræ ipsius Matris, atque omnium sanctorum effigies, eadem ratione complectens, atque item vivificæ ac venerandæ crucis typum fide adorans, exosculare, ob Christum videlicet ac Deum et mundi Servatorem, qui salutis nostræ causa carne in ipsa suspensus est, nobisque ad victoriam adversus diabolum obtinendam hoc signum dedit. Cohorrescit enim ille ac tremore afflictor, ipsius vim intueri minime sustinens. In his dogmatibus, atque hujusmodi fide baptizaberis, eam mutationis omnis experiem, atque ab omni hæresi puram usque ad extremum vitæ spiritum retineas: omnem autem doctrinam, atque omnia dogmata, quæ huic a reprehensione alienæ fidei adversantur, exsecrare, atque abalienationem a Deo esse existima. Ait enim Apostolus: Etiam si Angelus de cælo evangelizet vobis præterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit (Gal. i). Neque enim aliud est Evangelium, aut alia

A ἡ παρεδίδото, διαθήκην καινήν διέθετο τοῖς ἀγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις, καὶ δι' αὐτῶν πᾶσι τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσιν, εἰπὼν· Λάβετε (8), φάγετε· τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλωμένον (9) εἰς ἅρεσιν ἁμαρτιῶν. Ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ποτήριον λαβὼν δέδωκεν αὐτοῖς, λέγων· Πίετε (10) ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτό ἐστι τὸ αἶμά μου, τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἅρεσιν ἁμαρτιῶν· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν (11). Αὐτὸς οὖν ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ **166** ὁ ζῶν, καὶ ἐνεργῆς (12), καὶ πάντα ποιῶν τῇ δυνάμει αὐτοῦ, ποιεῖ καὶ μετασχευάζει διὰ τῆς θείας ἐνεργείας τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον τῆς προσφορᾶς σῶμα αὐτοῦ καὶ αἶμα, τῇ ἐπιφοιτήσει τοῦ ἁγίου Πνεύματος, εἰς ἁγιασμόν καὶ φωτισμόν τῶν πόθῳ μεταλαμβανόντων.

Προσκύνει πιστῶς τιμῶν καὶ ἀσπαζόμενος τὸ σεβάσιμον ἐκτεπώμα τοῦ Δεσποτικοῦ χαρακτήρος τοῦ δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντος Θεοῦ Λόγου, αὐτὸν δοκῶν τὸν Κτίστην ὄρῶν ἐν τῇ εἰκόνι. Ἡ τιμὴ γὰρ τῆς εἰκόνος, φησὶ τις (13) τῶν ἁγίων, ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει· πρωτότυπον δὲ ἐστὶ τὸ εἰκονιζόμενον, ἐξ οὗ τὸ παράγωγον γίνεται. Τὴν γὰρ ἐν εἰκόνι βλέποντες γραφὴν, τοῖς τοῦ νοῦς ὀφθαλμοῖς πρὸς τὴν ἀληθινὴν διαβαίνομεν ἰδέαν οὗ ἐστιν ἡ εἰκὼν, εὐσεβῶς προσκυνούντες τὴν τοῦ δι' ἡμᾶς σαρκωθέντος μορφῆν, οὐ θεοποιούμενοι, ἀλλ' ὡς εἰκόνα τοῦ σαρκωθέντος Θεοῦ κατασπαζόμενοι, πόθῳ καὶ ἀγάπῃ τοῦ κενώσαντος ἑαυτὸν δι' ἡμᾶς μέχρι καὶ δούλου μορφῆς (14)· ὁμοίως καὶ τῆς ἀχράντου Μητρὸς αὐτοῦ καὶ πάντων τῶν ἁγίων τὰ ἐκτεπώματα τοῦτω τῷ λόγῳ περιπτυσσόμενοι. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὸν τόπον τοῦ ζωοποιοῦ καὶ σεβασμίου σταυροῦ πιστεῖ προσκυνῶν κατασπαζόμενος διὰ τὸν κρεμασθέντα ἐν αὐτῷ σαρκὶ **167** ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ γένους ἡμῶν Χριστὸν τὸν Θεὸν καὶ Σωτῆρα τοῦ κόσμου, καὶ δόντα ἡμῖν τοῦτον σύμβολον τῆς κατὰ τοῦ διαβόλου νίκης· φρίσσεται γὰρ καὶ τρέμει, μὴ φέρων καθορᾶν, αὐτοῦ τὴν δύναμιν. Ἐν τοῖς τοιοῦτοις δόγμασι καὶ μετὰ τοιαύτης πίστεως βασιτευσθήσῃ, ἀτρεπτον ταύτην καὶ ἀμιγῆ πίσσης ἀλρέσει· φυλάττων μέχρις ἐσχάτης ἀναπνοῆς. Πᾶσαν δὲ διδασκαλίαν καὶ πᾶσαν δογματικὴν φωνήν, ταύτῃ τῇ ἀμωμήτῃ ἀντισταμένην πιστεῖ, βδελύσσου, καὶ ἀλλοτρίωσιν λογίζου εἶναι Θεοῦ. **D** Φησὶ γὰρ ὁ Ἀπόστολος (15), ὅτι Κἀν ἡμεῖς ἡ ἀγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζηται ὑμῖν παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω. Οὐκ ἐστὶ γὰρ ἄλλο εὐαγγέλιον καὶ ἄλλη πίστις, πλην ἡ διὰ τῶν ἀποστόλων κηρυχθεῖσα, καὶ διὰ τῶν θεοφόρων Πατέρων

(8) Matth. xxvi. 26.

(9) I Epist. ad Cor. xi. 24.

(10) Matth. xxvi. 27, 28.

(11) I Epist. ad Cor. xi. 25.

(12) Epist. ad Hebr. iv. 12.

(13) Verba sunt Basilii, teste Joanne Damasceno orat. 3 pro immagg., edit. Majorani pag. 157: Ἡ γὰρ τῆς εἰκ... διαβαίνει, καθὼς φησὶν ὁ θεὸς Βασίλειος. Et in orat. 1, p. 35, orat. 2, p. 88, recitata sunt eadem verba disertius ex Basilii Capitibus ad Amphilochoium de S. S. cap. 19. Editionem Garnerianam indicarem, si foret ad manus, et eam querere tanti putarem.

(14) Epistola ad Philippenses, ii, 7: Ἐαυτὸν ἐκένωσεν, μορφὴν δούλου λαβὼν.

(15) Epist. ad Gal. i, 8.

ἐν διαφόροις συνόδοις βεβαιωθείσα, καὶ τῇ καθολικῇ **A** Ἐκκλησίᾳ βεβαιωθείσα (16).

Ταῦτα εἰπόν ὁ Βαρλαάμ, καὶ τὸ τῆς πίστεως σύμβολον τὸ ἐκτεθὲν ἐν τῇ κατὰ Νίκαιαν συνόδῳ διδάξας τὸν τοῦ βασιλέως υἱόν, ἐδάπτισεν αὐτὸν (17) εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ ὕδατος τὴν οὖσαν ἐν τῷ παραδείσῳ αὐτοῦ. Καὶ ἦλθεν ἐπ' αὐτὸν ἡ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἐπανελθὼν δὲ εἰς τὴν αὐτοῦ κοιτῶνα, καὶ τὴν ἱερὴν ἐπιτελέσας μυσταγωγίαν τῆς ἀναιμάκτου θυσίας, μετέδωκεν αὐτῷ τῶν ἀχράντων τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων, **168** καὶ ἡγυαλίασατο (18) τῷ Πνεύματι, ὁῶσαν ἀναπέμψων Χριστῷ τῷ Θεῷ.

Εἶπε δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ Βαρλαάμ (19)· Εὐλόγητός (20) ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ κατὰ τὸ πολὺ ἔλεος αὐτοῦ ἀναγεννήσας σε εἰς ἐλπίδα ζωῆς, εἰς κληρονομίαν ἀφθαρτον καὶ ἀμίαντον, καὶ ἀμάραντον, τετηρημένην ἐν οὐρανοῖς, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν διὰ Πνεύματος ἁγίου. Σήμερον γὰρ ἐλευθερωθεὶς ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας, ἐδουλώθης τῷ Θεῷ (21), τὸν ἀρραβῶνα δεξιόμενος τῆς αἰωνίου ζωῆς, καὶ τὸ σκότος ἀπολιπὼν, φῶς ἐνεδύσω (22), καταταγείς εἰς τὴν ἐλευθερίαν (23) τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ. Ὅσοι γὰρ, φησὶν (24), ἔλαβον αὐτὸν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, τοὺς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ· ὥστε (25) οὐκέτι εἰ δοῦλος, ἀλλ' υἱὸς καὶ κληρονόμος Θεοῦ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ. Διὸ, ἀγαπητὰ, σπουδάσον ἀσπιλος καὶ ἀμώμητος αὐτῷ εὐρεθῆναι (26), ἐργαζόμενος τὸ ἀγαθὸν ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῆς πίστεως· πίστις (27) γὰρ χωρὶς ἔργων νεκρά ἐστίν, ὥσπερ καὶ ἔργα δίχα πίστεως, καθὼς καὶ πρότερον μέμνημαι λαλήσας σοι (28). Ἀποθέμενος οὖν **169** λοιπὸν πᾶσαν κακίαν, καὶ πάντα τὰ ἔργα τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου μισήσας τὰ φθειρόμενα κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης (29), ὡς ἀρτιγέννητον βρέφος τὸ λογικὸν καὶ ἄδολον γάλα τῶν ἀρετῶν ἐπιπόθησον πιεῖν, ἵνα ἐν αὐτῷ αὐξηθῇς (30), καὶ φθάσῃς εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τῶν ἐντολῶν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, εἰς ἀνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, μηκέτι νήπιος ὢν ταῖς φρεσὶ, κλυδωνιζόμενος καὶ περιφερόμενος

B fides, præter eam quæ ab apostolis prædicata, atque a divinis Patribus in variis conciliis confirmata est.

Hæc cum dixisset Barlaam, atque illud fidei symbolum, quod in Nicæno concilio editum est, regis filio exposuisset. in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, eum in piscina quæ in ipsius horto erat baptizavit, ac super eum Spiritus sancti gratia venit. Cumque ad ipsius cubiculum rediisset, atque inveniendi sacrificii sacrum peregisset, immaculata Christi mysteria ipsi impertivit. Posteaque ille spiritu exultabat, Christum Deum laude atque gloria afficiens.

Dixit autem ad eum Barlaam : Benedictus Deus, et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui pro ingenti sua misericordia regeneravit in te spem vivam, in hereditatem incorruptibilem, et incontaminatam, et immarcescibilem, conservatam in caelis in Christo Je-u Domino nostro per Spiritum sanctum (I Petr. i). Hodierno enim die a peccato liberatus, accepto sempiternæ vitæ pignore, Deo mancipatus es; ac relictis tenebris lumen induisti adoptatus in libertatem gloriæ filiorum Dei : Quotquot enim, inquit ille, receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus (Joan. i). Itaque non jam servus es, sed filius et hæres Dei, per Christum in Spiritu sancto (Gal. iv). Quocirca, charissime, id stude ut mundus et immaculatus ipsi inveniaris, supra fidei fundamentum proba opera extruens. Fides enim sine operibus mortua est, quemadmodum et opera sine fide (II Petr. iii; Jac. ii). Atque, ut jam prius me ad te dicere memini, deposita jam omni malitia, veterisque hominis, qui secundum erroris desideria corrumpitur (Ephes. iv), operibus omnibus odio habitis, tanquam modo genitus infans, rationabile et sine dolo virtutum lac sugere concupisce (I Petr. ii), ut in eo crescas, atque ad mandatorum Dei cognitionem pervenias in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi (Ephes. iv); ut non jam sis parvulus sensibus, vitiosarum affectionum fluctibus ac tempestate jactatus et circumactus, verum malitia quidem parvulus sis, ad

(16) Dispicitur repetitio verbi βεβαιωθῆ. Usus sum unico codice C; nam hæc ultima verba, καὶ τῇ x. Ἐκκλησίᾳ βεβαιωθείσα, non exstant in cod. A. Billyus : *ei donnée à l'Eglise catholique*. Invenitne δοθείσα, παραδοθείσα?

(17) Lemma metricum in A : Ἰωάσαφ ἐνταῦθα βάπτισμα βλέπε.

(18) Luc. x, 21.

(19) Lemma in A. Εὐχὴ μετὰ τὸ βάπτισμα.

(20) Petr. I Epist. i, 3, 4.

(21) Epist. ad Rom. vi, 22 : Νυνὶ δὲ ἐλευθερωθέντες ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας, δουλωθέντες δὲ τῷ Θεῷ...

(22) Epist. ad Rom. xiii, 12 : Ἀποθώμεθα οὖν τὰ ἔργα τοῦ σκότους, καὶ ἐνδυσώμεθα τὰ ὅπλα τοῦ φωτός.

(23) Epistola ad Romanos, viii, 21.

(24) Joan. i, 12.

(25) Epist. ad Gal. iv, 7.

(26) Petr. II Epist. iii, 14 : Διὸ, ἀγαπητοί, ταῦτα προσδοκῶντες, σπουδάσατε ἀσπιλοι καὶ ἀμώμητοι αὐτῷ εὐρεθῆναι.

(27) Jacob. ii, 20.

(28) Conf. p. 87, n. 66.

(29) Epist. ad Ephes. iv, 22. Cf. p. 151, n. 2.

(30) Petr. I Epist. ii, 1, 2 : Ἀποθέμενοι οὖν πᾶσαν κακίαν, καὶ πάντα δόλον, καὶ ὑποκρίσεις, καὶ φθόρους, καὶ πάσας καταλαλίας, ὡς ἀρτιγέννητα βρέφη τὸ λογικὸν ἄδολον γάλα ἐπιποθήσατε, ἵνα ἐν αὐτῷ αὐξηθῆτε εἰς σωτηρίαν.

bonum autem firmam ac solidam mentem habeas, atque ut dignum est ea vocatione qua vocatus es, in mandatorum Domini observatione verseris, excussa nimium atque a te remota prioris vitae vanitate, quemadmodum gentes ambulant in vanitate sensus sui, obscuratum habentes intellectum, alienati a gloria Dei, cupiditatibusque suis et motibus a ratione aversis subjecti. Tu vero quemadmodum ad Deum vivum et verum accessisti, sic etiam ut filius lucis ambula. Fructus enim Spiritus est in omni bonitate, et iustitia, et veritate (*Gal. v*). Atque illud operam da, ne novum eum hominem, quo hodie indutus es, priori posthac vetustate labefactes, verum quotidie in iustitia et sanctitate et veritate renoveris. Nam hoc nemo non potest, si velit, quemadmodum audisti, quod potestatem dedit filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus (*Joan. i*). Quapropter non jam hoc dicere possumus, nos virtutes adipisci minime posse. Proclivis enim ac facilis via est; atque etiamsi ob corporis afflictionem arcta quodammodo et augusta dicta est (*Matth. xi*), tamen ob futurorum suorum spem iis recta et clara est, qui non stulte ambulant, verum Dei voluntatem exacte intelligunt, atque ad dimicandum adversus diaboli hostis versutias ipsius armaturam induunt, et in oratione atque obsecratione, cum patientia et spe in hoc ipsum invigilant (*Ephes. vi*). Ac proinde facito ut quemadmodum a me audisti et eruditus es, firmumque fundamentum jecisti, in ipso abundes, crescens videlicet et proficiens, ac boni militis officio fungens, fidem habens, et bonam conscientiam proborum operum testimonio confirmatam (*1 Tim. vi*); iustitiam colens, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, lenitatem; vitam sempiternam, ad quam vocatus es, apprehendens; omnem autem voluptatum ac vitiosarum affectionum cupiditatem, non modo quantum ad actionem, sed etiam quantum ad cogitationem, procul a te removens, ut animam tuam ab omni spurcitie puram Deo exhibeas. Non enim actiones duntaxat, verum etiam cogitationes nostrae apud Deum in numerato sunt, coronasque aut supplicia nobis conciliant. Siquidem Christum simul cum Patre ac Spiritu sancto in puris cordibus habitare perspectum habemus. Ac rursum illud non

Α τῇ ζάλῃ καὶ τρικυμίᾳ τῶν παθῶν (31), ἀλλὰ τῇ μὲν κακίᾳ νηπιάδων (32), πρὸς δὲ τὸ ἀγαθὸν στερέμενον καὶ πεπαγνυμένον ἔχων τὸν νοῦν, καὶ ἀξίως περιπατῶν τῆς κλήσεως ἧς ἐκλήθης (33) ἐν φυλακῇ τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου, ἀποσεισάμενος ἑαυτοῦ καὶ ἀλλοτριώσας τὴν ματαιότητα τῆς προτέρας ἀναστροφῆς, καθὼς τὰ ἔθνη (34) περιπατεῖ ἐν τῇ ματαιότητι τοῦ νοῦς αὐτῶν, ἐσκοτισμένοι τῇ διανοίᾳ καὶ ἀπηλλοτριωμένοι τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, ὅποτεταγμένοι ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτῶν καὶ ἀλόγοις ὁρμαῖς. Σὺ δὲ, ὡς περ προσήλθες Θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ (35), **170** οὕτω δὴ καὶ ὡς υἱὸς φωτὸς περιπάτησον (36). Ὁ γὰρ καρπὸς τοῦ Πνεύματος ἐν πάσῃ ἀγαθότητι, καὶ δικαιοσύνῃ, καὶ ἀληθείᾳ (37), καὶ τὸν ἐνδυθέντα σοὶ σήμερον νέον ἄνθρωπον μὴκέτι τῇ προτέρᾳ καταφθείρης παλαιότητι· ἀλλ' ἀνακαινίζου καθ' ἑκάστην ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ δαϊσθήτι, καὶ ἀληθείᾳ· δυνατόν γάρ τοῦτο παντὶ τῷ βουλομένῳ, καθάπερ ἀκούεις (38) ὅτι ἐξουσίαν δέδωκε τέκνα Θεοῦ γενέσθαι τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὥστε οὐκέτι δυνάμεθα λέγειν ὅτι ἀδύνατος ἡμῖν ἡ κτῆσις τῶν ἀρετῶν· εὐκολος γὰρ ἡ ὁδὸς καὶ βῆδρα. Εἰ γὰρ καὶ στενὴ πῶς καὶ τεθλιμμένη (39) κέκληται διὰ τὸν ὀπωπιασμὸν τοῦ σώματος, ἀλλ' ὅμως ποθεινὴ ἐστὶ καὶ θεία διὰ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλόντων ἀγαθῶν τοῖς μὴ ἀσέως περιπατοῦσιν (40), ἀλλ' ἀκριβῶς συνοῦσι τί τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ (41), καὶ τὴν πανοπλίαν αὐτοῦ ἀμπεχομένοις (42) εἰς παράταξιν τῶν μεθοδεῶν τοῦ ἀντικειμένου, καὶ ἐν προσευχῇ καὶ δεήσει εἰς αὐτὸ τοῦτο ἀγρυπνοῦσιν ἐν πάσῃ ὑπομονῇ (43) καὶ ἐλπίδι. Σὺ οὖν, καθὼς ἤκουσας παρ' ἐμοῦ καὶ ἐδιδάχθης, καὶ βεβαίαν κατεβάλου κρηπίδα, ἐν αὐτῇ περισσεύου, αὐξανόμενος καὶ προκόπτων, καὶ τὴν καλὴν στρατεύμενος στρατείαν, ἔχων πίστιν καὶ ἀγαθὴν (44) **171** συνείδησιν δι' ἔργων ἀγαθῶν μαρτυρουμένην, καὶ διώκων δικαιοσύνην, εὐσέβειαν, πίστιν, ἀγάπην, ὑπομονήν, πραότητα (45), ἐπιλαβόμενος τῆς αἰωνίου ζωῆς εἰς τὴν ἐκλήθης. Πᾶσαν δὲ ἡδονὴν καὶ ἐπιθυμίαν τῶν παθῶν μὴ μόνον τῇ κατὰ πρᾶξιν ἐνεργείᾳ μακρόνῃς ἀπὸ σοῦ, ἀλλὰ καὶ ταῖς κατ' ἐννοίαν ἐνθυμήσεσιν, ὡς ἂν ἀμόλυντόν σου τὴν ψυχὴν τῷ Θεῷ ὑποδείξης. Οὐ μόνον γὰρ αἱ πράξεις, ἀλλὰ καὶ αἱ ἐνθυμήσεις ἡμῶν, ἀνάγραπτοι οὖσαι,

(31) Epist. ad Ephes. iv, 15. 14 : Μέχρι καταντήσωμεν οἱ πάντες εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα μὴκέτι ὦμεν νήπιοι, κλυδωνιζόμενοι καὶ περιφερόμενοι παντὶ ἀνέμῳ τῆς διδασκαλίας.

(32) 1 Epist. ad Cor. xiv, 20 : Μὴ παιδία γίνεσθε ταῖς φρεσίν, ἀλλὰ τῇ κακίᾳ νηπιζέσθε.

(33) Epist. ad Ephes. iv, 1 : Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς..... ἀξίως περιπατῆσαι τῆς κλήσεως ἧς ἐκλήθητε. Cf. Epist. ad Coloss. i, 10.

(34) Epist. ad Ephes. iv, 17, 18.

(35) Joan. i Epist. v, 20.

(36) Epist. ad Ephes. v, 8 : Ὡς τέκνα φωτὸς περιπατεῖτε.

(37) Ibid. v, 9. Conf. Epist. ad Gal. v, 22.

(38) Cf. p. 68, n. 24.

(39) Matth. vii, 14 : Στενὴ ἡ πύλη, καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδός, ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν.

(40) Epist. ad Ephes. v, 15 : Βλέπετε οὖν πῶς ἀκριβῶς περιπατεῖτε, μὴ ὡς ἀσφοί.

(41) Ibid 17 : Μὴ γίνεσθε ἀφρονες, ἀλλὰ συνιέντες τί τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου.

(42) Ad marg. in A : ἐνδεδυμένοι. — Epist. ad Ephes. vi, 11 : Ἐνδύσασθε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ, πρὸς τὸ δύνασθαι ὑμᾶς στήναι πρὸς τὰς μεθοδίας τοῦ διαβόλου.

(43) Ibid. 18 : Διὰ πάσης προσευχῆς καὶ δεήσεως... ἀγρυπνοῦντες.....

(44) A, ἀγάπην. — 1 Epist. ad Tim. i, 18, 19 : Ἵνα στρατεύῃ ἐν αὐταῖς τὴν καλὴν στρατείαν, ἔχων πίστιν καὶ ἀγαθὴν συνείδησιν.

(45) 1 Epist. ad Tim. vi, 11 : Δίωκε δὲ δικαιοσύνην.....

στεφάνων ἡ τιμωρίων πρόξενον γίνονται· ταῖς καρδαῖς δὲ καρδίαις ἐνοικεῖν τὸν Χριστὸν ἅμα Πατρὶ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι ἐπιστάμεθα. Ὡς δ' αὖ πάλιν καπνὸς μελλίσσας, οὕτω τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς ἐκδιώκειν ἡμῶν τὴν τοῦ θεοῦ Πνεύματος χάριν μεταβήκαμεν. Διὸ ἐπιμελῶς πρὸς τοῦτο ἔχων, πάντα διαλογισμὸν ἐμπαθείας ἀπαλείψας τῆς ψυχῆς, τὰς ἀρίστους ἐμφύτευσον ἐννοίας, ναὸν σεαυτὸν ποιῶν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἐκ τῶν διαλογισμῶν γὰρ καὶ πρὸς τὰς κατ' ἐνέργειαν πράξεις ἐρχόμεθα· καὶ πᾶν ἔργον, ἀπὸ ἐννοίας καὶ ἐνθυμήσεως προκόπτει, μικρὰς ἐπιλαμβάνεται ἀρχῆς, εἰτα ταῖς κατὰ

Διὰ τοῦτο μὴδὲ ὅλως σου κυριεύσαι συνήθειαν εἰσης κακὴν, ἀλλὰ νεαρὰς εἶτι οὐσης, ἐξέλῃ σου τῆς καρδίας τὴν πονηρὰν ῥίζαν, ἵνα μὴ ἐμφυεῖσαι καὶ ἐν τῇ βάθει τὰς ῥίζας ἐμπήξῃς, χρόνου καὶ κόπου δεηθῇ τοῦ ἐκρίζωθῆναι. Διὰ τοῦτο γὰρ ἀεὶ τὰ μελίζονα τῶν ἀμαρτημάτων ἐπισέρχεται ἡμῖν καὶ καταδυναστεύει τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, ὅτι τὰ ἐλάττονα **172** δοκοῦντα εἶναι, οἷον ἐνθυμήσεις πονηραὶ, λόγοι ἀπρεπεῖς, ὁμιλίαι κακαὶ, τῆς προσηκούσης οὐ ταχύνει διορθώσεως. Ὡς περ γὰρ ἐν τοῖς σώμασιν οἱ μικρῶν καταφρονήσαντες τραυμάτων σπινθηροὺς πολυλάκεις καὶ θανάτων ἑαυτοῖς προσξένησαν, οὕτω καὶ τῶν ψυχῶν, οἱ τῶν μικρῶν ὑπερορῶντες παθῶν καὶ ἀμαρτημάτων, τὰ μελίζονα ἐπισείονται· καθ' ὅσον δὲ τὰ μελίζονα ἐπισέρχεται αὐτοῖς, ἐν ἔξει γινομένη ἡ ψυχὴ καταφρονεῖ. Ἀσεβῆς γὰρ, φησὶν (46), ἐλθὼν εἰς βάθος κακῶν καταφρονεῖ, καὶ λοιπὸν ὥσπερ ὅς ἐγκυλινδούμενος βορβόρῳ ἥδεται (47), οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ ἐκείνη, ταῖς κακαῖς συνήθειαις καταχλωθεῖσα, οὐδὲ αἰσθῆσιν λαμβάνει τῆς τῶν ἀμαρτημάτων δυσωδίας, ἀλλὰ τέρπεται μάλλον αὐταῖς καὶ ἐνηθύνεται, ὥς ἀγαθοῦ τινος τῆς κακίας ἀντεχομένη· καὶ ὅψα δὴ ποτε ἀνανεούσῃ εἰς αἰσθῆσιν ἔλθῃ, κόπω πολλῷ καὶ ἰσθῶτι ἐλευθεροῦται, οἷς (48) ἐθελοντὶ κατεδούλευσεν ἑαυτὴν τῇ πονηρᾷ συνήθειᾳ.

Διὰ τοῦτο πάσῃ δυνάμει μακρυνὸν ἑαυτὸν ἀπὸ πάσης ἐννοίας καὶ ἐνθυμήσεως πονηρὰς καὶ πάσης ἐμπαθοῦς συνήθειας· μάλλον δὲ ταῖς ἀρεταῖς ἐθίξε ἑαυτὸν, καὶ ἐν ἔξει τῆς τούτων γενοῦ ἐργασίας. Εἰ γὰρ μικρὸν κοπιᾷσεις ἐν αὐτοῖς καὶ ἐν ἔξει γενέσθαι ἰσχύσεις, ἀκόπως λοιπὸν τῇ τοῦ Θεοῦ συνεργίᾳ προκόψεις. Ἡ γὰρ ἔξις τῆς ἀρετῆς τῇ ψυχῇ ποιωθείσα, ὥς ἄτε φυσικὴν συγγένειαν πρὸς αὐτὴν ἔχουσα καὶ τὸν Θεὸν συνεργὸν κεκτημένη, δυσμετάβλητος γίνεται **173** καὶ λίαν ἀσφαλὲστάτη, καθὼς ὁρᾷς ὅτι ἡ ἀνδρεία καὶ φρόνησις, σωφροσύνη τε καὶ δικαιοσύνη (49) δυσμετάβλητοι εἰσιν, ἐξεῖς οὖσαι τῆς ψυχῆς καὶ ποιότητες καὶ ἐνέργειαι διὰ βάρους καυχωρικαῖαι. Εἰ γὰρ τὰ πάθη τῆς κακίας, οὐ φυσικὰ ἡμῖν ὄντα, ἀλλ' ἐξωθεν ἐπισεληθόντα, ἥνικα ἐν ἔξει γίνονται, δυσμετάβλητά εἰσι, πόσω μάλλον ἡ ἀρετὴ,

A ignoramus, quod quemadmodum fumus apes, eodem modo pravæ cogitationes divini Spiritus gratiam a nobis propellunt. Quamobrem summo studio in hoc enitere ut, omni vitiosa cogitatione ex animo tuo extincta et deleta, optimas quasque cogitationes in ea inseras, templumque Spiritus sancti teipsum efficias. Siquidem per cogitationes ad actiones ipsas venimus; atque omne opus a cogitatione animique agitatione progrediens, parvum initium arripit, ac deinde tacitis incrementis augescens, ingens ad extremum efficitur.

μικρὸν αὐξήσεσιν εἰς μεγάλην καταλήγει.

B Ob eam causam, nullo modo permittite ut improba consuetudo tibi dominetur; verum donec recens est, parvam radicem e' pectore tuo evelle; ne aliqui cum pullularit, ac radices suas alte infixerit, postea non nisi longo tempore, ac magno cum labore extirpari possit. Ob id enim majora peccata quotidie ad nos aditum habent, atque in animas nostras imperium obtinent, quoniam iis quæ minora esse videntur, hoc est improbis cogitationibus, inhonestis sermonibus, malisque colloquiis consentanea correctio minime adhibetur. Ut enim in corporibus qui parva vulnera negligunt saniem plerumque ac mortem sibi ipsis accersunt, ad eundem modum etiam in animis hoc usu venit, ut qui minima vitia ac peccata nibili pendunt, graviora sibi invehant. Quatenus autem graviora peccata ipsis oboriuntur, contractio tandem habitu anima in contemptum cadit. Insuper enim, inquit ille, cum in profundum venerit, contemnit (*Prov. viii*). Ac deinceps, ut sus in cæno volutari gaudet (*II Petr. ii*), sic etiam anima illa pravæ consuetudini immersa, ne peccatorum quidem feiorem sentit, verum potius ipsis gaudet et oblectatur, vitiumque instar boni cuiuspiam arctissime retinet. Atque ut etiam aliquando, recepta meliori mente, scelerum suorum sensu afficiatur, non tamen sine magno labore ac sudore a prava consuetudine, cui ultro ac sponte se in servitutem addixit, liberatur.

C Quocirca omnibus viribus ab omni mala cogitatione atque omni vitiosa consuetudine te remove, ac potius virtutibus assuesce, easque ita cole atque exerce, ut earum habitus tibi comparetur. Nam si paulum laboris in ipsis susceperis, atque earum habitum contraxeris, postea, Deo juvante, citra laborem ullum proficies. Siquidem virtutis habitus animæ insitus, utpote naturalem cum ea cognationem habens, Deique ope adjutus, vix omnino mutationem ullam recipit, atque in primis firmus est, quemadmodum vides fortitudinem et prudentiam, temperantiamque item ac iustitiam, vix omnino mutationem ullam admittere, propterea quod animæ habitus et qualitates et operationes sint, eam penitus penetrantes. Nam cum vitii affectiones, quæ nobis non naturales, sed adventitiæ sunt, posteaquam ad habitum pervenerint, vix

(46) Proverb. xviii, 3.

(47) Conf. p. 88, n. 69.

(48) C. ὦν. Bene οἷς. Billyus bene: pour s'estre volontairement soumise à la servitude de mauvaise accoutumance.

(49) Lemma in A: Σημεῖσαι τίνες αἱ μεγάλαι τέσσαρες ἀρεταί.

omnino dimoveri possint, quid asserri potest, quin virtus, quæ et naturaliter nobis a summo illo parente et effectore insita est, ipsiusque ope et adjumento nititur, si nobis nonnihil laborantibus per habitum in anima radices egerit, multo minus immutari queat?

CAP. XX.—Unde etiam mihi quidam ipsius cultor rem hujusmodi narravit: Cum, inquit, firmissimum divinæ contemplationis habitum mihi comparassem, ipsiusque meditatione anima mea tincta esset, hujus rei periculum aliquando facere cupiens, mentem meam ita continui, ut eam pro suo more meditationi sese adjungere minime sinerem. Quod quidem id eam peragere ac permolestie ferre intellexi, atque ad eam effrenata quadam cupiditate properare, nec ad contrariam ullam cogitationem ullo modo inflecti posse. At cum habenas ipsi nonnihil permisisset, statim ad studium suum et operam celerrimo cursu ferebatur; exstabatque id quod ait propheta: Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus. Sitivit anima mea ad Deum fontem vivum (Psal. xli). Ex his igitur omnibus demonstratum est in nobis hoc situm esse, ut virtutem adipiscamur; idque nostri arbitrii ac potestatis esse, eamne amplecti, an contra peccatum ipsi anteferre velimus. Et quidem ii qui vitio in servitutem se addixerunt, agere ab eo abstrahi possunt, quemadmodum a me superius dictum est.

Tu vero, qui per viscera misericordiæ Dei nostri eo liberatus es, ac per Spiritus divini gratiam Christum induisti, fac te totum ad Dominum transferas, nec vitiosis affectionibus januam ullo modo aperias, verum animam tuam suavi virtutum odore ac splendore coarctatam, sanctæ Trinitatis templum reddas, atque in ipsius contemplatione omnes mentis tuæ facultates occupes. Nam cum is qui cum terreno rege degit atque colloquitur beatus ab omnibus prædicatur non est dubium quin is cui divino beneficio contigit ut mente cum Deo colloquatur, consuetudinemque cum eo habeat, omni beatitudine cumuletur. Quæ cum ita sint, eum semper ob oculos tibi propone, atque cum ipso colloquere. Quanam autem ratione cum Deo colloqueris? Nimium per orationem et obsecrationem ad Deum appropinquas. Nam qui ardentissimo desiderio ac purgato pectore orat, atque ab omnibus rebus ex materia concretis et terrenis abducta mente, tanquam coram Deo astat, ac cum metu

A καὶ φυσικῶς ἡμῖν ἐμφυτευθεῖσα ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ καὶ αὐτὸν ἐπικουρον ἔχουσα, εἰ, μικρὸν ἀγωνισαμένων ἡμῶν, ἐν ἔξει ριζωθῇ τῇ ψυχῇ, δυσμετάβλητος ἔσται;

ΚΕΦ. Κ'. Ὅθεν μοι ταύτης ἐργάτης διηγήσατό τις, ὅτι Μετὰ τὸ προσλαβέσθαι με τὴν θείαν θεωρίαν ἐν ἔξει βεβαιωτάτῃ καὶ τῇ ταύτης μελέτῃ ποιωθῆναι τὴν ψυχὴν, βουλευθεὶς ποτε ἀπόπειραν αὐτῆς ποιήσασθαι, κατέσχον τὸν νοῦν μου, μὴ συγχωρήσας τῇ κατ' ἔθος ἐπιβαλεῖν μελέτῃ· καὶ ἔγνων αὐτὸν ἀνιῶμενον καὶ δυσφοροῦντα καὶ πρὸς αὐτὴν ἀσχέτῳ ἐπειγόμενον πόθῳ, μηδὲν δὲ πρὸς ἐναντίαν τινὰ ἐνθύμησιν ἀποκλίνειν ἰσχύοντα· ἤνίκα δὲ μικρὸν ἐνέδωκα τὰς ἡνίας, δευδρόμως εὐθὺς ἀνέδραμε πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ἐργασίαν, καθὰ φησιν ὁ Προφήτης· Ὅν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἑλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὕδατων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς τὸν Θεόν, τὸν ἰσχυρόν, τὸν ζῶντα (50). Ἀποδείκνυται οὖν ἐκ πάντων τούτων, ὡς ἐφ' ἡμῖν ἔστιν ἡ κτῆσις τῆς ἀρετῆς, καὶ ἡμεῖς ταύτης κύριοι καθ' ἐσθήκαμεν· εἴτε θελήσομεν αὐτῆς ἀνθέξασθαι, εἴτε τὴν ἁμαρτίαν προκρίναι. Οἱ μὲν οὖν δουλοθέντες **174** τῇ κακίᾳ δυσάποσπάτως αὐτῆς ἔχουσι, καθὰ δὲ προλαβὼν εἶπον.

Σὺ δὲ λοιπὸν ἐλευθερωθεὶς ταύτης διὰ σπλάγχνα **C** ἐλέους Θεοῦ ἡμῶν (51), καὶ τὸν Χριστὸν ἐνδεδυμένος τῇ τοῦ θείου Πνεύματος χάριτι, ὅλον σεαυτὸν μετὰ τῆς ἐπὶ τὸν Κύριον, καὶ μηδὲν ἐπὶ τοῖς πάθεσι θύραν ἀνοίξης (52)· ἀλλὰ τῇ εὐδοίᾳ καὶ λαμπρότητι τῶν ἀρετῶν κοσμήσας σου τὴν ψυχὴν, νῦν αὐτὴν ποιήσον τῆς ἁγίας Τριάδος (53), τῇ ταύτης θεωρίᾳ πάσας σου τὰς τοῦ νοῦς δυνάμεις ἀπασχολήσας. Εἰ γὰρ βασιλεῖ τις ἐπιγίγῃ συνδιδάγων καὶ διαλεγόμενος μακαριστὸς πᾶσι δεικνύται, ὁ Θεὸς διαλέγεσθαι καὶ συνεῖναι τῷ νοῖ καταξιωθεὶς, πόσης ἀπολαύσεται μακαριότητος; Αὐτὸν οὖν ἐνεπείρου πάντοτε, καὶ αὐτῷ προσομιλεῖ. Πῶς δὲ προσομιλήσεις Θεῷ; Τῇ διὰ προσευχῆς καὶ δεήσεως πρὸς αὐτὸν ἐγγύτητι. Ὁ γὰρ πόθῳ θερμωτάτῳ καὶ καρδίᾳ κεκαθαρμένη προσευχόμενος (54), πάντων μὲν τῶν ὀλικῶν καὶ χαμαιδ **D** ζήλων μακρύνας τὸν νοῦν, ὡς ἐνώπιος δὲ ἐνωπίῳ παριστάμενος τῷ Θεῷ (55), φόβῳ τε καὶ τρόμῳ τὰς δεήσεις αὐτῷ **175** προσάγων, ὁ τοιοῦτος ὁμιλεῖ

(50) Psal. xli, 1, 2.

(51) Luc. i, 78.

(52) Act. Apost. xiv, 27: Ἦνοιξε τοῖς ἔθνεσι θύραν πίστεως. I Epist. ad Cor. xvi, 9: Θύρα γὰρ μοι ἀνέωγε μεγάλη. Potuit aliunde proficere, cum sit apud multos illa metaphora obvia, et verbis etiam similioribus: vide Palaiet et Valcken. ad Act.; Rhoer. Fer. p. 153; Schelhorn. in Bibl. Theolog. v, p. 836. Potuit et vulgarem sequi usum loquendi; nam talia puto in omnium ore fuisse olim, ut et nunc sunt. Georgius Lapitha ineditus v, 680: Γράμματα παρασκευάζε τούτους μανθάνειν πρῶτον· Μέγιστον φῶς γὰρ τῇ ψυχῇ ἡ τούτων ἐπιστήμη, Καὶ πρὸς λειμῶνας λογικοὺς ἀνοίγνυσσι τὴν θύραν.

(53) Cf. i, III, p. 471, n. 6.

(54) C, προσερχόμενος. Electio est dubia. Joannes Chrys. p. 70 Raphael.: Προσερχῇ τῷ Θεῷ βασιλείαν οὐρανῶν αἰτῶν...

(55) Luc. i, 19: Γαβριὴλ ὁ παρεστηκὼς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

αὐτῷ καὶ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον (56) αὐτῷ δια- A
λέγεται.

Πάρεστι γὰρ πανταχοῦ ὁ ἀγαθὸς ἡμῶν Δεσπότης
ἐπακούων τῶν εἰλικρινῶς καὶ καθαρῶς προσερχο-
μένων αὐτῷ, καθάπερ φησὶν ὁ Προφήτης· Ὁφθαλ-
μοὶ (57) Κυρίου ἐπὶ δίκαιους, καὶ ὤτα αὐτοῦ εἰς
ῥήσιν αὐτῶν. Καὶ διὰ τοῦτο οἱ Πατέρες τὴν προσ-
ευχὴν ἐνωσιν ἀνθρώπου πρὸς Θεὸν ὀρίζονται, καὶ
ἔργον ἀγγέλων ταύτην καλοῦσι, καὶ τῆς μελλούσης
εὐφροσύνης προοίμιον (58). Ἐπεὶ γὰρ βασιλείαν
οὐρανῶν τὴν ἐγγύτητα καὶ θεωρίαν τῆς ἁγίας
Τριᾶδος πλέον πάντων τίθενται, πρὸς τοῦτο δὲ καὶ
ἡ τῆς εὐχῆς προσεδρεῖα τὸν νοῦν χειραγωγεῖ, εἰκό-
τως προοίμιον καὶ οἶον ἐκ προεικόνισμα ἐκείνης τῆς
μακαριότητος κέλῃται αὕτη. Οὐ πᾶσα δὲ εὐχὴ οὐ-
τως καθέστηκεν, ἀλλ' ἡ τῆς προσηγορίας ταύτης
δυνάμις ἔστι, ἡ Θεὸν ἔχουσα διδάσκαλον, τὸν διδόντα
εὐχὴν τῷ εὐχομένῳ, ἡ πάντων τῶν ἐπὶ γῆς ὑπεραρ-
θεῖσα καὶ τῷ Δεσπότη Θεῷ ἀμέσως ἐντυγχάνουσα.

Ταύτην σεαυτῷ περιποιῶ, καὶ εἰς ταύτην ἀγωνί-
ζου τὴν προκοπὴν· ἱκανὴ γὰρ ὑπάρχει ἐκ γῆς εἰς
οὐρανούς ἀνυψοῦσα σε. Οὐκ ἀπαρσκαίως δὲ καὶ εἰς
ἐτυχε προκοφῆς ἐν ταύτῃ· ἀλλὰ, πάντων τῶν παθῶν
τὴν ψυχὴν προκαθάρας, καὶ πάσης πονηρᾶς ἐνθυ-
μήσεως ταύτην ἀποσμήξας ὡς καθαρὸν καὶ νεόσμη-
κτον ἑσοπτρον, **176** πάσης τε μνησικαχίας καὶ
μηνίδος σεαυτὸν μακρύνας, ἥτις πλέον πάντων τὰς
ἡμετέρας εὐχὰς πρὸς Θεὸν ἀνάγεσθαι κωλύει, πᾶσι
τε τοῖς ἡμαρτηκόσι σοὶ ἀπὸ καρδίας ἀφεῖς τὰ πλημ-
μλήματα, καὶ ἐν ἐλεημοσύναις καὶ οἰκτιρμοῖς πε-
νήτων τὴν εὐχὴν περῶσας (59), προσάγαγε τῷ Θεῷ
μετὰ θερμῶν δακρύων. Οὕτως εὐχόμενος δυνήσῃ
εἰπεῖν ὡς ὁ μακάριος Δαυὶδ· Οὗτος γὰρ βασιλεὺς
ὦν καὶ μυρίαὶς (60) ἐλκόμενος φρονέσει, πάντων δὲ
τῶν παθῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ καθάρισας, ἔλεγε πρὸς
τὸν Θεόν· Ἀδικίαν (61) ἐμίσησα καὶ ἐβδελυξάμην,
τὸν δὲ νόμον σου ἠγάπησα· ἐπὶ τῆς τῆς ἡμέρας
ἤνευσά σε ἐπὶ τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης· ἐφύλαξεν
ἡ ψυχὴ μου τὰ μαρτύριά σου καὶ ἠγάπησεν αὐτὰ
σφόδρα· ἐγγισάτω ἡ δέξις μου ἐνὸς πινός σου, Κύριε·
κατὰ τὸ λόγιόν σου συνέτισόν με.
vit anima mea testimonia tua, et dilexit ea vehementer. Appropinquet deprecatio mea in conspectu
tuo, Domine; juxta eloquium tuum da mihi intellectum (Psalm. cxviii).

(56) Conf. p. 125, n. 82.

(57) Psalm. xxxiii, 15.

(58) Joannes Clim. Scala. c. 28 init. : Προσευχὴ ἐστὶ κατὰ μὲν τὴν αὐτῆς ποιότητα συνουσία καὶ ἐνωσις
ἀνθρώπου καὶ Θεοῦ... ἀγγέλων ἔργον καὶ μελλούσα εὐφροσύνη. Joannes Chrys. oral. 1 de oral. p. 5,
edit. ann. 1570 : Ἀγγέλων γὰρ ἔργον ἡ προσευχή. Rursus oral. 2, p. 28 : Προσευχῆς δὲ κοινὸν ἔργον ἀγ-
γέλων ὁμοῦ καὶ ἀνθρώπων.

(59) Scholium ad Joannem Scalam p. 443 : Ἰπτερόν ἐστι τῆς εὐχῆς ἡ ἐλεημοσύνη· ἔδν μὴ ποιήσης πε-
ρὸν τῇ εὐχῇ σου, οὐκ ἀνέρεται εἰς ὕψος...

(60) A. μυρία. Sic τοῖς φρονέσι i. III, p. xij. Et supra p. 8, 24, C habuit τοῖς τ. μ. λογάσι : p. 112,
ult. A, C, consenserunt in τῶν περιεχόντων αὐτῷ συμφορῶν, ubi scripsi securas περιεχουσῶν, relicto
quod non placet αὐτῷ. Talia codicis menda plerumque tolluntur alterius ope. Qui uno utetur malo, aut
plures mendosos habebit, notet, et emendet vel in auctore recentiore, si fuerit auctor litteris imbutus et
oratione scripserit ad antiquam grammaticam conformata. Quod iterum dico ob Reiskii de Constantini
sui ac similium solæcismis animadversiones. Isaacius Porphyrogenn. De Præterm. pag. 277, narrat He-
cubam inter insomnia visam esse ὡς ἐγχομνησάι δαλὸν τῇ μήτρᾳ ἀναπτομένου καὶ φλογέντος. Cod. 817
sine solæcismo, ἀναπτόμενον καὶ φλογέντα.

(61) Psalm. cxviii, 165...

et tremore preces ad eum adhibet, hic nimirum cum
eo consuetudinem habet, facieque ad faciem cum eo
colloquitur.

Siquidem bonus noster Deus ac Dominus ubique
adest, eos qui sincero ac puro animo ipsum precantur
exaudiens, quemadmodum ait Propheta : Oculi Do-
mini super justos, et aures ejus in preces eorum
(Psalm. xxxiii). Quo fit ut Patres hominis cum Deo
conjunctionem orationem esse definiant, eamque an-
gelorum opus ac futuræ lætitiæ præludium appellent.
Siquidem in hoc potius quam in ullis aliis rebus situm
esse celorum regnum censent, ut quis ad sanctam
Trinitatem appropinquet, eamque contempletur.
Quam quidem ad rem cum precandi assiduitas men-
tem velut manu ducat, non abs re beatitudinis illius
B præludium ac velut effigies quædam appellata est.
Verum non omnis oratio ejusmodi est; sed ea
demum hoc nomine nuncupanda est, quæ Deum, qui
orationis materiam suppeditat, magistrum habet,
quæque supra terrena omnia assurgit, atque cum
Domino Christo sine ulla intermedia re versatur.

Hanc velim tibi acquiras, atque in ea provehi con-
tendas. Etenim ipsa hanc vim habet, ut te a terra in
celos subvehere possit. Ceterum non temere, ac
sine ulla præparatione in ipsa progressus facies; ve-
rum ita demum, si animam tuam ab omnibus vitiosis
affectionibus prius repurgaris, eamque ab omni im-
probæ cogitatione deteras, puri cujusdam ac recens
abstersi speculi instar effeceris, et ab omni injuria-
rum recordatione atque ira (quæ majori quam reli-
qua omnia impedimento est quo minus preces no-
stræ ad Deum sublimes ferantur) teipsum procul re-
moveris, cunctisque qui te læserint, offensionem ex
animo remisieris, atque per elemosynas et pauperum
miserationes, orationi velut pennas quasdam additas,
eam Deo cum calentibus lacrymis obtuleris. Ad hunc
quippe modum orans, iisdem verbis uti poteris, qui-
bus beatus ille David, qui rex erat, ac sexcentis en-
ris distrahebatur, nihiloque secius tamen animam
suam a vitiosis affectionibus perpurgaverat, ad Deum
utebatur, dicens : Iniquitatem odio habui, et abomi-
natus sum, legem autem tuam dilexi. Septies in die
laudem dixi tibi, super judicia justitiæ tuæ. Custodi-

laudem dixi tibi, super judicia justitiæ tuæ. Custodi-

Sic videlicet clamante te, Deus exaudiet, et ad-
huc loquente te dicit: Ecce adsum (*Isa. lxxxv*). Quo-
circa, si huiusmodi orationem adeptus fueris, beatus
eris. Neque enim fieri potest, quin is qui cum huius-
modi animi alacritate Deum orat atque obsecrat, quo-
tidie novos in virtute progressus faciat, atque omnes
hostis laqueos superet. Nam qui mentem suam, ut
cujusdam viri sancti verbis utar, excaecavit, ani-
mamque suam erexit, atque in cælum se transtulit,
sicque Dominum suum invocavit, sceleraque sua in
memoria revocat, ac de eorum remissione cum
Deo colloquitur, calentissimisque lacrymis eum ob-
secrat, ut pro sua benignitate propitium ac facilem
se ipsi præbeat, ex huiusmodi sermonum et cogita-
tionum usu et consuetudine hoc consequitur, ut om-
nem hujusce vitæ curam deponat, atque humanis af-
fectionibus superior existat, dignosque habeatur qui
Dei congerro appelletur. Quo quid beatius aut subli-
mius contingere possit? Utinam itaque Dei beneficio
beatitudinis hujusce compos fias!

Ecce enim mandatorum Domini viam tibi demon-
stravi, nec quidquam subtraxi, quominus omne Dei
consilium tibi annuntiares. Ac jam quidem ego mi-
nisterium meum absolvi (*Act. xi*). Superest, ut suc-
cinctis lumbis mentis tuæ, instar sancti illius qui te
vocavit, ipse quoque in omni vitæ tuæ ratione san-
ctum te præbeas. Sancti enim estote, quoniam ego
sanctus sum, dicit Dominus (*Levit. xix*). Atque etiam
apostolorum princeps ad hunc modum loquitur: Si
Patrem invocatis eum qui sine personarum accep-
tione secundum cuiusque opus judicat, in timore in-
colatus vestri tempore conversamini, scientes quo-
niam non corruptibilibus auro et argento liberati
estis de vana vestra conversatione paternarum tradi-
tionum, sed pretioso sanguine quasi agni incontami-
nati et immaculati Jesu Christi (*I Pet. i*).

Hæc igitur omnia in mente condita sine ulla inter-
missione recordare, Dei meum et horrendum ipsius
tribunal, et splendorem eum quem justi in futuro
sevo accepturi sunt, ac contra peccatorum in teleris-
sime tenebris morerem; præsentium item rerum im-
becillitatem et vanitatem, ac futurorum æternitatem
semper ob oculos habens: illudque præterea, quod
omnis caro feni instar est, et omnis gloria ejus tan-
quam flos feni. Exsiccatum est fenum, et flos ejus
decidit. Verbum autem Domini manet in æternum
(*Isa. xl*). Hæc semper meditare (*I Tim. iv*); et pax
Dei tecum sit (*Philip. iv*), quæ te illuminet, et sa-
pientia instruat, et ad salutis viam ducat, improbam-
que voluntatem procul a tua mente depellat, atque
animam tuam crucis signo imprimat, ne ullum per-
versi spiritus scandalum ad te propius accedat, ve-

Οὕτως βοῶντός σου ὁ Θεὸς ἐπακούσεται· ἐτι (62)
λαλοῦντός σου, ἐρεῖ· Ἰδοὺ πάρεμι. Εἰ τοιαύτην οὖν
κτῆσιν εὐχὴν, μακάριος ἔσθι· ἀμήχανον γὰρ ἀνθρο-
πον, 177 μετὰ τοιαύτης προθυμίας εὐχόμενον καὶ
παρακαλοῦντα τὸν Θεόν, μὴ καθ' ἐκάστην προκό-
πτειν ἐν τῷ ἀγαθῷ καὶ πασὼν ὑπερίπτασθαι τῶν τοῦ
ἐχθροῦ παγίδων. Ὁ γὰρ διαθερμάνας αὐτοῦ τὴν διά-
νοιαν, καθάπερ τις τῶν ἁγίων ἔφησε, καὶ τὴν ψυχὴν
ἀναστήσας, καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἑαυτὸν μετακίνας,
καὶ οὕτω τὸν Δεσπότην τὸν ἑαυτοῦ καλέσας, καὶ τῶν
ἰδίων ἀμαρτημάτων ἀνανησθεῖς, καὶ περὶ τῆς συγ-
χωρήσεως τούτων διαλεχθεὶς, καὶ δάκρυσι θερμωτά-
τοις δεηθεὶς ὡς γενέσθαι αὐτῷ τὸν φιλόανθρωπον,
ἀπὸ τῆς ἐν τοῖς λόγοις καὶ διαλογισμοῖς τούτοις
διατριβῆς πᾶσαν ἀποτίθεται βιωτικὴν φροντίδα καὶ
τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν ὑψηλότερος γίνεται, καὶ Θεῷ
συνόμιλος ἀξιούται κληθῆναι· οὐ περ τί γένοιτ' ἂν
μακαριώτερον ἢ ὑψηλότερον; Ἀξιώσαι οὖν (63)
Κύριος τῆς τοιαύτης ἐπιτυχεῖν μακαριότητος.

Ἰδοὺ γὰρ σοὶ τὴν ὁδὸν ὑπέδειξα τῶν ἐντολῶν τοῦ
Κυρίου, καὶ οὐδὲν ὑπεστεilaμην (64) τοῦ μὴ ἀναγ-
γεῖλαι σοὶ πᾶσαν τὴν βουλὴν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐγὼ μὲν
ἤδη τὴν πρὸς σέ μου διακονίαν τετέλεκα (65)· λοι-
πὸν αὐτὸς ἀναζωσάμενος (66) τὴν ὁσφὺν τῆς διανοίας
σου, κατὰ τὸν καλέσαντά σε ἅγιον, καὶ αὐτὸς ἅγιος
ἐν πάσῃ ἀναστροφῇ γενεῖ· Ἅγιοι γὰρ γίνεσθε, διότι
ἐγὼ ἅγιός εἰμι, λέγει Κύριος. Γράφει δὲ καὶ ὁ κορυ-
φαῖοτατος τῶν ἀποστόλων· Εἰ Πατέρα, φησὶν (67), ἐπι-
καλεῖσθε τὸν ἀπροσωπολήπτως 178 κρίνοντα κατὰ
τὸ ἐκάστου ἔργον, ἐν φόβῳ τὸν τῆς παροικίας ὡμῶν
χρόνον ἀναστράφητε, εἰδότες ὅτι οὐ φθαρτοί, ἀργυ-
ρίῳ ἢ χρυσίῳ, ἐλυτρώθητε ἐκ τῆς ματαίας ὡμῶν
ἀναστροφῆς πατροπαραδότου, ἀλλὰ τιμῇ αἱματι,
ὡς ἁμνοῦ ἁμώμου καὶ ἁσπίλου, Χριστοῦ.

Ταῦτα οὖν πάντα ἐν καρδίᾳ τιθέμενος, μέμνησο
ἀδιαλείπτως, πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχων αἰ τὸν φόβον τοῦ
Θεοῦ καὶ τὸ φοβικῶδες αὐτοῦ κριτήριον, τὴν φαιδρό-
τητα τε τῶν δικαίων ἣν μέλλουσιν ἐν ἐκείνῳ ἀπο-
λαβεῖν τῷ αἰῶνι, καὶ τὴν κατήφειαν τῶν ἀμαρτωλῶν
ἐν τῷ σκότει τῷ βαθυτάτῳ, τὴν ἀσθένειάν τε καὶ
ματαιότητα τῶν παρόντων καὶ τὸ τῶν μελλόντων
ἀτελεύτητον, ὅτι πᾶσα (68) σὰρξ ὁρτός καὶ πᾶσα
D ὀβία ἀνθρώπου ὡς ἄνθος ὁρτοῦ· ἐξηράνθη ὁ ὁρτός
καὶ τὸ ἄνθος αὐτοῦ ἐξέππεσε, τὸ δὲ ῥῆμα Κυρίου
μένει εἰς τὸν αἰῶνα. Ταῦτα μελέτα διὰ παντός· καὶ
ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ εἴη μετὰ σοῦ, φωτισούσα σε καὶ
συνετίζουσα καὶ εἰς τὴν ὁδὸν ἀγούσα τῆς σωτηρίας,
καὶ πᾶν θέλημα πονηρὸν πόρρω θιύκουσα τοῦ νοῦς
σου, σφραγίζουσα δὲ τὴν ψυχὴν σου τῷ τοῦ σταυροῦ
σημείῳ, ἵνα μηδὲν σοὶ πλησιάζῃ τῶν τοῦ πονηροῦ

(62) Conf. p. 86, n. 61.

(63) Forsan ἀξιούσαι σε οὖν. Hæc sententia caret codex A. Atque pronomem σε reperisse videntur in-
terpretes Latinus ac Gallicus.

(64) Acta Apost. xi, 27: cf. 20.

(65) Ibid. 24: Τελεώσαι... τὴν διακονίαν.

(66) Petrus scilicet, I Epist. 1, 13, 15, 16.

(67) Petr. I Epist. 1, 17, 18, 19.

(68) Isa. xl, 6.

σκανδάλων, ἀλλ' ἀξιοῦσθης ἐν πάσῃ τελειότητι τῶν ἀρετῶν τῆς μελλούσης ἐπιτυχεῖν ἀτελευτήτου καὶ ἀδιαδόχου βασιλείας, καὶ τῷ φωτὶ περιλαμπρῆναι τῆς μακαρίας καὶ ζωαρχικῆς Τριάδος, τῆς ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι δοξαζομένης.

ΚΕΦ. ΚΑ'. Τοιοῦτοις οὖν ἠθικοῖς ῥήμασι νοουθετήσας ὁ τιμιώτατος **179** γέρων τὸν τοῦ βασιλέως υἱόν, εἰς τὴν ἰδίαν ἀπῆει ξενίαν (69). Οἱ δὲ ὑπηρέται τοῦ νέου καὶ παιδαγωγοὶ τὴν συχνὴν αὐτοῦ εἰσέλευσιν ἐν τῷ παλατίῳ ὁρῶντες, ἐθαύμαζον. Εἰς δὲ τῶν προσχόντων ἐν αὐτοῖς (70), ὃν ὡς πιστότατον καὶ εὐγνώμονα κατέστησεν ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τοῦ παλατίου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, Ζαρδάν καλούμενος, φησὶ πρὸς τὸν τοῦ βασιλέως υἱόν· Οἶδας πάντως, ὦ δέσποτα, ὅσος ἐπ' ἐμοὶ ὁ τοῦ σου πατρὸς φόβος καὶ ὅση μου ἡ πρὸς αὐτὸν πίστις· διό με ὡς οἰκέτην πιστότατον καθυπηρετεῖν σοι παρεκέλευσται. Νυνὶ δὲ τὸν ἄνδρα τοῦτον τὸν ξένον συχνῶς ὁρῶν ὁμιλοῦντά σοι, δέδοικα μή ποτε τῆς τῶν Χριστιανῶν εἰς ὀρθοκείας, πρὸς ἣν ἴαν ἀπεγθῶς ὁ ἀδὲς πατὴρ διακείται· καὶ τῆς θανατηφόρου εὐρεθίσσεται (71) ὑπεύθυνος ψήφου. Εἴτε οὖν τῷ βασιλεῖ τὰ περὶ αὐτοῦ γνῶρισον, εἴτε τοῦ λοιποῦ παῖδας τούτου προσομιλεῖν· εἰ δὲ μή, ἐκβαλὼν με τοῦ σου προσώπου, ὡς **180** ἂν μὴ μεμπτός ὦ, καὶ ἄλλον αἰτῆσαι τὸν πατέρα (72) σου ἀγαγεῖν ἐνταῦθα.

Ὁ δὲ τοῦ βασιλέως υἱὸς ἐφη πρὸς αὐτόν· Τοῦτο πρὸ πάντων, ὦ Ζαρδάν, ποιήσων. Καθέσθῃτι σὺ ἐνδοθεν τοῦ παραπετάσματος, καὶ ἀκούσον τῆς αὐτοῦ πρὸς με ὁμιλίας· καὶ εἴθ' οὕτως λαλήσω σοι τί δεῖ ποιῆσαι.

Μέλλοντος δὲ τοῦ Βαρλαάμ εἰσελθεῖν πρὸς αὐτόν (73), εἰσήγαγε τὸν Ζαρδάν ἐνδὸς τοῦ παραπετάσματος, καὶ λέγει τῷ γέροντι· Ἀνακεφαλαιώσαι μοι τὰ τῆς ἐνθέου σου διδασκαλίας, ὡς ἂν κραταιότερον ἐμφυτευθῇ μοι τῇ καρδίᾳ. Ὑπολαβὼν δὲ ὁ Βαρλαάμ πολλὰ περὶ Θεοῦ καὶ τῆς εἰς αὐτὸν εὐσεβείας ἐφθέγγετο, καὶ ὡς αὐτὸν μόνον δεῖ ἀγαπᾶν ἐξ ὅλης καρδίας, καὶ ἐξ ὅλης ψυχῆς, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας (74), καὶ τὰς αὐτοῦ φυλάττειν ἐντολὰς φόβῳ τε καὶ πόθῳ, καὶ ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ ποιητὴς ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων. Ἐφ' οἷς καὶ τὴν τοῦ πρώτου ἀνθρώπου διάπλασιν ὑπεμίμνησκε (75), τὴν τε δοθείσαν αὐτῷ

A rum divino beneficio in omni virtutum perfectione futurum illud ac finis et successionis expers regnum adipiscaris, ac beatæ et vitæ initium afferentis Trinitatis, quæ in Patre et Filio et Spiritu sancto glorificatur, lumine collustreris.

CAP. XXI. — Cum hujusmodi doctrinis. ad mores informandos accommodatis, præstantissimus senex regis filium instruxisset, ad suum hospitium se contulit. At adolescentis ministri et præceptores frequentem ipsius in palatium ingressum perspicientes, admiratione afficiebantur. Unus autem ex his qui priorem inter eos locum obtinebat et quem rex velut fidelissimum ac sui studiosissimum filii sui palatio præfecerat, Zardan nomine, regis filium his verbis allocutus est: Non te fugit, here, quanto patris tui metu afficiar, quæque erga eum fide sim, eoque etiam nomine me tanquam fidissimum famulum tibi administrum esse jussit. Nunc autem exterum hunc virum crebro tecum colloqui videns, illud vereor ne Christianæ religionis, quam pater tuus ingenti odio insectatur, cultor sit; sicque ego capitali sententiæ obnoxius reperiar. Proinde vel de eo patrem certiore fac, vel posthac cum eo colloqui desine; vel certe, ne in reprehensionem incurram, a facie tua me ablega, atque alium qui mihi subrogetur a patre tuo postula.

Regis autem filius ad eum dixit: Hoc primum, o Zardan, faciamus. Velo quodam obductus sis, ipsiusque ad me sermones audi, atque ita quidnam tibi faciendum sit exponam.

Cum igitur Barlaam ad ipsum accessurus esset, Zardane intra velum introducto, ad senem ait: Divinam tuam doctrinam mihi summam repete, quo firmius pectori meo inseratur. Excepto igitur sermone, Barlaam longam de Deo atque erga eum pietate orationem habuit, quodque eum solum ex toto corde, et ex tota anima, et ex tota mente amare, ipsiusque mandata eum timore ac desiderio observare oporteret (*Matth. xxii*); quodque ipse esset qui omnia, tam quæ in cernendi sensum cadunt quam quæ ab oculorum sensu remota sunt, condidisset. Ac deinde primi hominis effictionem, mandatumque ipsi datum, la-

(69) Lemma metricum in codice A: "Ὁρα Βαρλαάμ ἐνθάδ' ὑποχωροῦντα.

(70) Lemma metricum in codice A: "Ὁ παιδαγωγὸς Ζαρδάν τοῦ Ἰωάσαφ.

(71) De hoc usu verbi εὐρεθίσσεται egit Palaires ad *Matth.* i, 18, ad *Luc.* xvii, 18; Wakef. *Silv.* i. III, p. 63; i. IV, p. 1. *Sophocles Aj.* 610: Νῦν δ' αὖ... φίλοις μέγα πένθος εὐρηται. Ibi Erfurdt.: « Variam lectionem γηγένται memorat scholiastes. » Sed est γηγένται scholium, non varia lectio. *Ibid.* 754: Κεῖνος δ' ἀπ' οἴκων εὐθὺς ἐξορμώμενος ["Ἄνους καλῶς λεγοντος εὐρέθη πατρός· tum nonnullis interjectis versibus: Εἴτα δεῦτερον [Δίας Ἀθάνας, ἡνίκ', ἀπρόνουσά νιν [Ἡδᾶε' ἐπ' ἐχθροῖς χεῖρα φοινίαν τρέπειν, [Τότ' ἀντιφωνεῖ δεινὸν ἄρρητόν τ' ἔπος. Multum in syntaxi ejus loci instituenda laborant viri d., quibus meam sententiam modeste proponam, scilicet δεῦτερον Δίας Ἀθάνας jungi posse præcedentibus, ita ut plenioribus verbis interpretatio fiat: Δεῦτερον Δίας Ἀθάνας καλῶς λεγούσης εὐρέθη ἄνους. Sic procedere verba ac sensus apte ac facile mihi quidem videntur.

(72) A, τῷ πατρὶ σου. Prætulī accusativi syntaxin. Synesius *Catast.* p. 305: Κακοὺς κακῶς ἀπολωλέκηναι τοὺς καταράτους βαρβάρους ἐγὼ μὲν ἤτησα τὸν Θεόν. Ibi legam libens ἀπολωλέναι, quod vidi in codice 1760.

(73) C, πρὸς αὐτὸν ἔλθειν, præpositione omīssa. Synesius *ibid.*: τῶν... ἱππέων... οὐδὲ περὶ πτηνῶν λείπεται, φασίν. Codex idem plenius, ὑπολείπεται.

(74) *Luc.* x, 27: Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου.

(75) C, ἀναμύμνησκε.

tamque in eum, ob violatum edictum a creatore sententiam commemoravit. Deinceps bona ea recensuit, quibus nos, rejecto ipsius mandato, nosmet exclusimus. Mox earum molestiarum mentionem feci, quæ postquam ab illis bonis excidimus, misere nos invaserunt. Tum autem ea quæ ad benignitatem et amorem erga hominum genus pertinebant subjunxit, nempe quoniam modo summus ille opifex salutis nostræ curam gerens, magistros ac prophetas Unigeniti incarnationem prædicantes miserit. Deinde etiam ipsius descensum, incarnationem, beneficia, miracula, toleratque pro nobis ingratitude vitio laborantibus supplicia, crucem, lanceam, voluntariam mortem, ac denique nostram in integrum restitutionem et revocationem, atque ad primum bonum reditum; ac postea cælorum regnum, quod homines eo dignos manet, reconditum improbis cruciatum ignem nunquam extinguendum, perpetuas tenebras, immortalem vermem, cæterasque omnes pœnas, quas ii qui peccati servitute se constrinxerunt, sibi ipsis aggresserunt. Hæc cum oratione prosecutus esset, ac sub finem in doctrinam ad mores accommodatam delapsus fuisset, malitque de vitæ puritate verba fecisset, præsentiumque rerum vanitatem damnasset, eorumque qui his totos se addicunt miseriam coarguisset, orationem tandem precatione conclusit, a Deo nimirum ipsi firmam et constantem orthodoxæ fidei confessionem, vitamque ab omni reprehensionis nota immunem, ac purissimam muneris sui administrationem optans. Ac postea precationi fine imposito, ad hospitium suum rursus se recepit.

Regis autem filius, accito Zardane, quid animi haberet periclitans, dixit: Audiisti quæ mihi tabula iste dixerit, me videlicet inani suo verborum lenocinio in fraudem inducere studens, ac jucunda hac oblectatione et amœnitate privare, atque ad peregrini Dei cultum traducere? Zardan autem, Quinam, inquit, tibi visum est, o rex, famulum tuum tentare? Perspectum enim habeo viri sermones pectus tuum altissime penetrasse. Nam nisi ita esset, non tam libenter ac perpetuo cum eo sermones misceres. Et quidem nos istiusmodi prædicationem haudquaquam ignoramus. Verum ex quo tempore pater tuus atrocissimam adversus Christianos persecutionem excitavit, illi hinc expulsi sunt, atque ipsorum prædicatione conticuit. Quod si tibi dogma hoc arripet, ipsiusque duritiem et laborem subire potes, faustum sane ac felix sit id quod animo tuo inedit. Ego autem quid tandem faciam, qui huiusmodi duritiem ne adversis quidem oculis intueri possum, ac regis metu animum doloribus atque acerbitalibus distractum habeo? Quoniam apud eum excusatione utar, qui ipsius imperia neglecti, atque huic viro ad te aditum permisi?

Dixit autem ad eum regis filius: Equidem nihil aliud quod ingenti tuæ erga me benevolentie satis præmii afferret agnoscens, hoc unum beneficio tuo

Α εντολήν καὶ τὴν ταύτης παράβασιν, καὶ τὴν ἐπὶ τῇ παραβάσει τοῦ πλάσαντος καταδίκην. Εἶτα καθεξῆς τὰ ἀγαθὰ ἀπηριθμεῖτο, ὧν ἀθέτησαντες τὴν ἐντολήν αὐτοὺς ἀπεκλείσαμεν· καὶ **181** αὐθις ἐμέμνητο τῶν λυπηρῶν, ὅσα μετὰ τὴν ἐκείνων ἀποτυχίαν κατέλαθεν ἀθλῶς ἡμᾶς. Ἐπὶ τούτοις τὰ τῆς φιλοφροσύνης ἐπῆγεν, ὅπως, τῆς ἡμετέρας φροντίζων ὁ Δημιουργὸς σωτηρίας, διδασκάλους ἀπέστειλε καὶ προφήτας τὴν τοῦ Μονογενοῦς κηρύττοντας σάρκωσιν· ἔπειτα, καὶ τὴν ἐκείνου χάσιν, τὴν ἐνανθρώπησιν, τὰς ἐδωκεναι, τὰ θαύματα, καὶ τὰ ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἀχαρίστων παθήματα, τὸν σταυρὸν, τὴν λόγχην, τὸν ἐκούσιον θάνατον· τέλος, τὴν ἐκπανάσιν ἡμῶν, τὴν ἀνάκλησιν, τὴν εἰς τὸ πρῶτον ἀγαθὸν ἐπάνοδον· μετὰ ταῦτα, τὴν ἐκδεχομένην τοὺς ἀξιούς τῶν οὐρανῶν βασιλείαν, τὴν ἀποκειμένην τοῖς φαύλοις βάσανον, τὸ μὴ σθεννύμενον πῦρ, τὸ μὴ λήγον σκότος, τὸν θάνατον σκώληκα, καὶ ὅσην ἄλλην οἱ τῆς ἀμαρτίας δοῦλοι κόλασιν αὐτοῖς ἔδωκεν. Ταῦτα διεξιθὼν καὶ εἰς ἡθικὴν διδασκαλίαν τὸν λόγον τελέσας, πολλὰ τε περὶ καθαρότητος βίου διαλεχθεὶς, καὶ τῆς τῶν παρόντων ματαιότητος καταγνοῦς, τὴν ἀθλιότητά τε τῶν τούτοις προστετηκότων διελέγξας, εἰς εὐχὴν κατέληξε. Καὶ ἀπερίεργον αὐτῷ ἐπευξάμενος καὶ ἀκλινὴ τὴν ὁμολογίαν τῆς ὁρθοδόξου πίστεως, ἀνεπιληπτὸν τε τὸν βίον καὶ καθαρῶτα τὴν πολιτείαν, ὁ μὲν, τέλος ἐπιθεὶς τῇ εὐχῇ, πρὸς τὴν ξενίαν αὐθις ἀπῆει.

Ac postea precationi fine imposito, ad hospitium

Ὁ δὲ τοῦ βασιλέως υἱός, τὸν Ζαρδὰν προσκαλέσμενος καὶ τὴν αὐτοῦ γυμνάζων διάθεσιν, ἔφη· Ἦκουσας ὅποιά μοι ὁ σπερμολόγος οὗτος διαλέγεται, ἀπατήσαι με ταῖς κεναῖς αὐτοῦ πιθανολογίαις περιώμενος καὶ ἀποστερηθῆσαι τῆς τερπνῆς ταύτης εὐφροσύνης καὶ ἀπολαύσεως, καὶ ἔξιν λατρεύσαι θεῷ; **182** Ὁ δὲ Ζαρδὰν· Τί σοι ἔδοξεν, ἔφη, ὦ βασιλεῦ, πειράζειν με τὸν σὸν οἰκέτην; Οἶδα κατὰ βάθος εἰσδύνασθαι σου τῇ καρδίᾳ τοὺς λόγους τοῦ ἀνδρός· εἰ μὴ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν αὐτῷ ἡδύως τε καὶ ἀδιαλείπτως ὤμμις. Καὶ γε ἡμεῖς οὐκ ἀγνοοῦμεν τοῦτ' ἐκ τῆς κήρυγμα· ἀλλ' ἐξ ὅτου ὁ σὸς πατὴρ διωγμὸν ἀσπονδὸν κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἐξῆγειρεν, ἀπῆλθον αὐτοὶ τῶν ἐντεῦθεν, καὶ ἐσίγησε τὸ κήρυγμα αὐτῶν. Εἰ δὲ νῦν ἀρεστὸν σοι τὸ δόγμα κατεφάνη καὶ τὸ σκληρὸν αὐτοῦ καὶ ἐπίπονον ἀναδέεσθαι λόγους, κατεσθύνθη σου τὰ θελήματα (76) εἰς τὸ ἀγαθόν. Ἐγὼ δὲ τί ποιήσω, πρὸς μὲν τὴν τοιαύτην σκληρότητα μηδ' ἀντοφθαλμῆσαι δυνάμενος, τῷ δὲ φόβῳ τοῦ βασιλέως τὴν ψυχὴν ἐν δόδυναι καὶ ἀλγυδῶσαι μερίζομενος; Τί ἀπολογησομαι αὐτῷ, ἀμελῶς τοῖς αὐτοῦ διατεθείς προσταγμασι, καὶ τῷ ἀνδρὶ τούτῳ τῆς πρὸς σὲ παραχωρήσας εἰσόδου;

Ἐφη δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ τοῦ βασιλέως υἱός· Ἐγὼ μὲν, τῆς πολλῆς σου πρὸς με εὐγνωμοσύνης μεθελάν. Ἄλλην ἀξίαν ἀμοιβὴν γινώσκων, ταύτην καὶ

(76) Α, κατ. σου τὰ διαθέματα· quæ sunt petita e Psalmo: confer t. III, p. 52. Malui lectionem codicis C. Scilicet non videbatur Psalmorum imitatio in Zardanem cadere.

ὁπερὰ ζῆλον εὐρηκὼς ἐπ' εὐεργεσίᾳ τῇ σῇ, κατὰ δὴλον ἄποινα ποιῆσαι σοι τὸ ὑπὲρ φύσιν ἀγαθὸν ἔργον πεποίηκα, τοῦ γνωρίσαι σε εἰς τὸ γεγενῆσθαι καὶ τὸν δημιουργὸν ἐπιγινώσκειν, ἀπολιπόντα σε (77) τὸ σκότος τῷ φωτὶ προσδραμεῖν· καὶ **183** ἡλπιζόν, ἅμα τῷ (78) ἀκούσαι σε πόθῳ ἀνέχῃ τούτῳ ἀκολουθεῖσαι. Ἄλλ' ἐφεύσθην, καθὼς ὁρῶ, τῆς ἐλπίδος, χλιαρῶς σε βλέπων πρὸς τὰ λαληθέντα διακείμενον. Τῷ δὲ βασιλεὶ καὶ πατρὶ μου εἰ ταῦτα δηλώσεις, οὐδὲν ἕτερον ποιήσεις ἢ μερίμναις αὐτοῦ καὶ λύπαις τὴν ψυχὴν ἀηθίσαι. Ἄλλ', εἴπερ αὐτῷ εὐγνωμονεῖς, μηδὲν ἄχρι καιροῦ τοῦ προσήκοντος ἀναγγελλῇς, τι περὶ τούτων. Ταῦτα μὲν πρὸς αὐτὸν λαλήσας, ἐφ' ὕδατων ἐδόκει σπείρειν (79)· εἰς ψυχὴν γὰρ ἀσύνετον οὐκ εἰσελεύσεται σοφία.

Τῇ ἑπαύριον δὲ ὁ Βαρλαάμ ἐλθὼν τὰ τῆς ἀποδημίας ὥμιλλαι· ὁ δὲ, τὸν τούτου μὴ φέρων χωρισμὸν, τὴν ψυχὴν ἠνιάτο καὶ θαρρύων τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπεπλήρωτο. Πολλὰ δὲ (80) ὁ γέρον αὐτῷ διαλεχθεὶς, καὶ ἀκλόνητον διαμένειν ἐν τῷ ἀγαθῷ μαρτυράμενος, λόγους τε παρακλητικῶς στηρίξας αὐτοῦ τὴν καρδίαν, ἱλαρῶς αὐτὸν ἐξαποστείλαι ἤξιον· ἅμα δὲ καὶ προέλεγεν οὐκ εἰς μακρὸν αὐτοὺς ἐκουῖσθαι ἐνώσει ἀδελφότητι. Ὁ δὲ τοῦ βασιλέως υἱὸς, μὴ δυνάμενος ἐπὶ πλείον κόπους τῷ γέροντι παρέχειν καὶ τῆς ποθομένης αὐτὸν κωλύειν ὁδοῦ, ἅμα δὲ καὶ ὑφορώμενος **184** μὴ δῆλα τὰ περὶ αὐτὸν ὁ Ζαρδάν ἐκείνος τῷ βασιλεὶ ποιήσεται καὶ τιμωρίας αὐτὸν ὑποβόλῃ (81), λέγει πρὸς αὐτόν· Ἐπειπερ σοι τοῦτο ἔδοξε, Πάτερ πνευματικῆ καὶ διδασκάλων ἀριστε καὶ καλοῦ παντὸς ἐμὸι πρόβλεψε, τοῦ (82) καταλιπεῖν με τῇ τοῦ κόσμου ματαιότητι συναναστρέφεσθαι καὶ σε πορευθῆναι εἰς τὸν τῆς πνευματικῆς ἀναπαύσεως τόπον, οὐκ ἔτι σε κατέχειν καὶ παρεμποδίζειν τολμῶ. Ἀπὸ θι οὖν τῇ τοῦ Θεοῦ εἰρήνῃ φρουρούμενος, καὶ τῆς ἐμῆς ἀθλιότητος ἐν ταῖς τιμίαις σου εὐχαῖς διὰ παντὸς μέμνησο διὰ τὸν Κύριον, ἵνα δυνήθῃ καταλαθεῖν σε καὶ τὸ σὸν βλέπειν τιμίον πρόσωπον πάντοτε. Πόλῃσον δὲ μου μίαν αἴτησιν· καὶ, ἐπειπερ οὐκ ἠθέλησάς τι λαβεῖν ὑπὲρ τῶν συνασκητῶν σου, δέξαι καὶ ὑπὲρ σεαυτοῦ μικρὸν τι χρῆμα εἰς διατροφήν καὶ ἱμάτιον εἰς ἀμφίσαι. Ὁ δὲ πρὸς αὐτὸν ἀπεκρίνατο· Εἰ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου οὐκ ἐδεξάμην τι παρὰ σοῦ (οὐδὲ γὰρ ἐκείνοι χρῆζουσιν ἐπιλαθέσθαι τῶν ὕλνων τοῦ κόσμου ὧν ἐκόντες ἐμάχυναν), πῶς ἐμαυτῷ πε-

maius reperi, nimirum ut tibi bonum illud, quod naturam superat, perspicuum reddere studerem, hoc est, ut quem ad finem procreatus sis intelligeres, ac creatorem agnosceres, relictisque tenebris, ad lucem accurreres. Atque in hac spe eram, fore ut simul atque de ea aliquid audires, ardentissima quadam cupiditate illam sequereris. Verum spe mea, ut video, falsus sum, ut qui ad ea quæ dicta sunt tepide affectum te conspiciam. Regi autem ac patri meo si hæc indicaveris, nihil aliud hinc consequeris, quam ut ipsius animum curis ac mœroribus conficias. Verum si candido ac sincero in eum animo es, cave ne ipse antequam comoda occasio se obtulerit, quidquam huiusmodi ex te resciscat. Hac oratione ad eum habita, tanquam in aquam seminare videbatur. Neque Benim sapientiæ ad stolidum animum aditus unquam patebit.

Postridie autem Barlaam ad eum accedens, de discessu suo sermonem ingerebat. Ille autem ab eo divelli minime sustinens, animo ex cruciatur, lacrymisque totus perfundebatur. Senex vero cum longum ad eum sermonem habuisset, eumque ut firmissimus in bono perstaret obtestatus esset, verbisque ad cohortandum accommodatis ipsius pectus confirmasset, precibus ab eo contendebat ut læto atque hilari animo discedendi potestatem sibi faceret. Illud etiam adijungebat, eam brevi inter se conjunctionem mutuam fore, quæ dissidii omnis experta esset. At regis filius, cum nec diutius seni negotium facessere, nec eum expetito itinere prohibere posset, ac præterea metuens ne Zardan ille regem de eo certior faceret, ac supplicis eum afficeret, his ad eum verbis usus est : Quandoquidem ita tibi hoc animo insidet, spiritualis Pater ac præceptorum optime, mihi quæ omnis boni auctor, ut me in mundi vanitate versantem deseras, atque ad spiritualis quietis locum proficiscaris, non ultra te retinere atque impedimento tibi esse audeo. Abi igitur Bei pace sepius, ac meæ miseriæ in præclaris tuis ad Dominum precibus memoriam ne intermittas, quo tandem ad te pervenire ac faciem tuam perspicere queam. Unam autem rem a te postulo, nimirum, ut, quoniam pro tuis religiosæ vitæ sodalibus nihil accipere voluisti, saltem pro te exiguum aliquid pecuniæ in victum ac vestem in indumentum accipias. Ille autem ad eum respondit : Cum pro fratribus meis nihil a te acceperim (neque enim illi aliquid ex huius mundi

(77) A, ἀπολιπόντα σε. Obiter particula restituatur Eumathio pag. 78 : Πάνθ' ὅσα ἐζήτουν παθεῖν καὶ δράσαι, ταῦθ' ὡς ἐγκατόπτροις τοῖς ὄντοισι καὶ εἶδον καὶ ἔπαθον. Cod. 2897, παθεῖν τε καὶ. Rescribendum ἐν ἐν κατόπτροις. — Si quis hic velit ἀπολ. τέ σε, non repugno.

(78) C, ἅμα τοῦ· syntaxis bona minus. Vide notam ad Syntipæ Narrat. p. 199.
(79) Inter proverbia de impossibilibus, quæ edidi t. I, p. 395, exstat : Εἰς ὕδωρ σπείρεις. Vita Nili Junioris p. 89 : Ἐν νῦν σοι περὶ Θεοῦ τι λαλήσω, καθ' ὕδατος γράφω καὶ ἐπὶ θαλάσσαν σπερώ.

(80) A, πολλά τε. Permutabiles sunt illæ voculæ. Choricius Villosioni p. 62 : Τῆς αὐτῆς ἐστὶν εὐτολμίας τυράννου δὲ παῖδα καὶ τὸν ἔχοντα ἀρχὴν ἀποκτείνει. Bene codex 2967 τυρ. τε π... τὴν ἀρχ. Athenæus xiv, 2 : Ἀκροτάτα ἐκαστοτε διάφορα ἐπιστάγει, ... ἔτι τε καὶ γελωτοποιούς. Velim ἔτι δὲ καὶ Libanius epist. 25 : Ἦσθην δε τῷ τε υἱεὶ καὶ τῷ κηδεστῇ. Melius codex 3035, ἦσθην δὲ τῷ : exhibet etiam utile scholium : Ὁ μὲν υἱὸς τοῦ Ἀνακίου τούτου ἐλέγτο, Τίτιανός, ὁ δὲ γαμβρὸς Κυλλίκιος· ἴμο Καλλίκιος.

(81) A, ὑποβαλεῖ. Libanius ep. 361 : Καὶ σε γράφομαι κατ' ἄμφω· τοῦτο μὲν, εἰ φῆς ἐπιλεῖσθαι, τοῦτο δὲ, εἰ, μεμνημένος, ὧν οὐκ ἀμνημονεῖς, ἀμελήεις· ἴμο ἀμελεῖς, quod habet codex 3035.

(82) C sine τοῦ.

rebus, a quibus ultro sese removerunt, accipere opus habent), quonam tandem pacto mihi id acquiram, quod ipsis interdixi? Nam si pecuniarum possessio bona esset, illis certe ante me eas imperiissem. Quoniam autem exitiosam earum possessionem esse scio, nec illos, nec me item huiusmodi laqueis implicato.

Cum igitur ne hoc quoque ipsi persuadere potuisset, ad alteram petitionem rursum se convertit, simplexque ab eo petit ne preces suas omnino negligere, nec se omni maestitia genere prodigaret, verum ut detritum illud et asperum, ac vetustate confectum pallium (tum ad religiosae magistri sui vitae refrigerandam memoriam, tum ad praesidium adversus omnes Satanæ affatus) sibi relinqueret, atque ipse pro eo aliud acciperet: quo scilicet, inquit, id quod a me datum fuerit, perspicies, humilitatis meae memoriam retineas.

At autem senex: Vetus meum ac detritum pallium tibi dono dare, aliudque novum indumentum accipere, mihi non licet, ne exigui mei laboris mercedem hic recepisse divina sententia pronuntiet. Cæterum, ne tuam animi alacritatem retundam, vetusta, nec a meis quidquam diversa, ea indumenta sint, quæ mihi abs te porrigentur. Regis itaque filius, cum asperos quosdam ac vetustos pannos quævisisset, eosque seni dedisset, ipsius veste invicem accepta, magnam inde lætitiā concepit, quavis purpura ac regio ornamento citra omnem comparationem præstantiorem eam existimans.

Divinissimus autem Barlaam jam jamque discedere cupiens, ea quæ ad discessum pertinebant loquebatur, postremamque hanc ipsi doctrinam adhibuit. Charissime frater, inquit, ac suavissime fili, quem ego per Evangelium genui (I Cor. iv), scis cui Regi nomen dedisti, et cum quo pacta inivisti. Quare firma ea serves necesse est, atque omnia militiæ munia, quæ in huiusmodi pactorum charta, præsentē ac testantē, atque etiam pacta ipsa litteris mandante universo cœlesti exercitu, promisisti, alacri animo exsequaris. Quæ quidem si præstiteris, beatus eris. Quocirca tibi providendum est ne quid præsentium rerum Deo, ipsiusque bonis anteponas. Quid enim rerum præsentium tantum terroris afferre potest, quantum ignis æterni cruciatus, qui ita ardet, ut interitum lucis omnis expers sit, nec unquam exurendi

A ριποιήσομαι ὅπερ ἐκεῖνοι ἀπηγόρευσα; Εἰ μὲν γὰρ καλὸν ἦν ἡ τῶν χρημάτων κτήσις, ἐκεῖνοι ἂν πρὸ ἐμοῦ τούτων μετέδωκα· ἐπεὶ δὲ ὀλεθρίαν τὴν αὐτῶν ἐπίσταμαι κτήσιν, οὐτε ἐκεῖνους, οὐτε μὴν ἐμαυτὸν τοῖς τοιοῦτοις ὑποβαλὼν βρόχοις.

Ὡς δὲ καὶ ἐν τούτῳ πείθειν οὐκ εἶχε, δευτέρως ἱκετηρίας ἀρχὴ (83), καὶ δευτέραν πάλιν αἰτησιν ποιεῖται, 185 μὴ πάντῃ αὐτοῦ παριδεῖν τὰς δεήσεις, μηδὲ πᾶσαν αὐτῷ καταχεῖαι τὴν ἀθυρίαν, ἀλλὰ καταλιπεῖν αὐτῷ τὸ ἐβρίκνωμένον ἱμάτιον ἐκεῖνο καὶ τραχὺ παλλίον (84), ἅμα μὲν εἰς μνήμην τῆς τοῦ διδασκάλου ἀσκήσεως, ἅμα δὲ εἰς φυλακτήριον αὐτῷ ἀπὸ πάσης σατανικῆς ἐνεργείας, λαβεῖν δὲ B παρ' αὐτοῦ ἕτερον ἀντ' ἐκεῖνου· ὡς ἂν, τὸ παρ' ἐμοῦ, φησὶ, δοθὲν ὀρώων, τὴν ἐμὴν ἐπὶ μνήμης φέρης ταπεινότητά.

Ὁ δὲ γέρον ἐφη· Τὸ μὲν παλαιὸν καὶ διεβρώγες δοῦναί σοι καὶ λαβεῖν καινὸν ἐνδυμα, οὐ θέμις, ἵνα μὴ τοῦ μικροῦ κόπου μου τὴν ἀμοιβὴν ἐνθάδε ἀπολαβεῖν κατακριθῶ· ἵνα δὲ σου τὴν προθυμίαν μὴ ἐγκόψω, παλαιὰ καὶ μηδὲν τῶν ἐμῶν διαφέροντα ἔστωσαν τὰ διδόμενά μοι παρὰ σοῦ. Ζητήσας δὲ ὁ τοῦ βασιλέως υἱὸς τρίκινα ῥάκη παλαιὰ, καὶ ταῦτα δοὺς τῷ γέροντι, τὰ ἐκεῖνου λαβὼν ἔχαιρε, πάσης πορφύρας καὶ βασιλικῆς ἀλουργίδος τιμιώτερα ταῦτα ἀσυγκρίτως (85) ἡγούμενος.

C Ὁ δὲ θεϊότατος Βαρλαάμ, ἀπιέναι ὅσον οὐκ οὐκ βουλόμενος, τὰ τῆς ἐκδημίας ὥμιλει, καὶ τελευταίαν αὐτῷ διδασκαλίαν προσῆγεν· Ἀδελφε, λέγων, ἡγαπημένε καὶ τέκνον γλυκύτατον, ὃ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου ἐγέννησα (86), οἶδας τί νιν ἐστρατευθῆς βασιλεὶ καὶ πρὸς τίνα τὰς ὁμολογίας σου διέθου. Δεῖ οὖν βεβαίως ταύτας φυλάξαι, καὶ τὰ τῆς στρατείας προθύμως τελέσαι, ὅσα ὑπέσχω ἐν τῷ τῆς ὁμολογίας 186 χάριτι τῷ πάντων Δεσπότη, πάσης παρούσης τῆς ἐπουρανίου στρατείας καὶ συμμαρτυρούσης, ἅμα δὲ καὶ ἀπογραφόμενης τὰ ὁμολογηθέντα, ἅτινα φυλάττων μακάριος ἐσθι. Μηδὲν οὖν τῶν παρόντων Θεοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ προκρίνης ἀγαθῶν. Τί γὰρ ἂν οὕτω φοβερόν εἴη τῶν παρόντων, ὡς γένηνα πυρὸς αἰωνίου, μήτε τοῦ καλοντος ὅπως φῶς ἔχοντος (87), D μήτε τοῦ κολάζοντός ποτε λήγοντος; τί δὲ πάλιν

(83) Verba δευτ. ix. ἀρχή, quibus caret C, lemma esse suspicor. Et in A inter ἀρχή et καὶ δευτ. fuerunt erasa plura vocabula; quod auget suspicionem.

(84) Conf. pag. 156, not. 83.

(85) Conf. l. III, pp. 1, 475; et supra p. 458.

(86) I Epist. ad Cor. iv, 15: Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου ἐγὼ ὅμᾳς ἐγέννησα.

(87) Sic infra πυρὸς ἀσθέντου καὶ σκοτεινοῦ. Quis sit huius opinionis auctor ignoro, nec anxie quaeram. Serius Thomam Aquinatem ita sensisse disco ex Pinamontii, Itali loyalitz, libro cui index est in anglica versione qua uitor: « Hell opened to christians. » Inde pauca describam: « Tis true there will be fire, but depriv'd of light; yet so that the eyes shall suffer with the sight of most horrible appearances, and yet debarr'd of that comfort, which, in the midst of all their terrou, the lightnings themselves might cause in the frightfulest tempests... That will be true, because, as S. Thomas says, « Ibi erit ardor sine claritate. » Ignem inferni esse luminosum sensisse videtur Gregor. Naz. orat. 40, p. 664: Ἐν μόνον φῶς, inquit, φεύγωμεν, τὸ τοῦ πικροῦ πυρὸς ἔχοντον· μὴ πορευθῶμεν τῷ φωτὶ τοῦ πυρὸς ἡμῶν καὶ τῇ φλογὶ ἣ ἐξεκκύσσομεν. Sed ex verbis istis mysticis et allegoricis, in quibus inest et imitatio loci Isaiae, i. 11, nil est certum quod concludi queat. Qui de inferni ignis natura scripsit Swindenius, si bene memini, infernum in sole, luminis ipso fonte, collocavit. Sed talia tetigisse satis mihi sit.

τῶν τοῦ κόσμου καλῶν τηλικούτων εὐφράνοι, ὡς Θεὸς **A** αὐτὸς ἐκεῖνος τοῖς ἀγαπήσας χαρίζομενος; οὐπερ τὸ κάλλος μὲν ἀρατον, δυναστεία δὲ ἄμαχος· καὶ ἡ δόξα ἀίδιος· οὐπερ τὰ ἀγαθὰ, τὰ τοῖς αὐτοῦ φίλοις ἀποκείμενα, πάντων τῶν ὀρωμένων ἀσυγκρίτως ὑπερέχει, ἢ ὀφθαλμοῖς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη (88)· ὧν κληρονόμος ἀναβεγχεῖς, τῇ τοῦ Θεοῦ φρουρούμενος κραταιοτάτῃ χειρί.

187 Ὁ δὲ τοῦ βασιλέως υἱὸς, δάκρυσι συγχεχυμένος (89, ἡνίδτω καὶ ἡσυχάλλε, φιλοστόργου Πατρὸς καὶ διδασκάλου ἀρίστου ἀπολειψθῆναι μὴ ἀνεχόμενος. Καὶ τίς μοι, φησὶν, ὦ Πάτερ, τὴν σὴν πληρώσεις τάξιν; ὕπὸ τίνι δὲ ἐγὼ τοιοῦτον ποιῆσαι καὶ ὁδηγῶ ψυχικῆς σωτηρίας γενήσομαι; τί τοῦ σου παραμύθιον ποιήσομαι πόθου; ἰδοὺ γὰρ ἐμὲ τὸν πονηρὸν δοῦλον καὶ ἀποστάτην τῷ Θεῷ προσήγαγες, καὶ εἰς υἱοῦ καὶ κληρονόμου κατέστησας τάξιν, καὶ τὸν ἀπολωλότα καὶ ὀρεϊάλωτον, τὸν παντὶ θηρίῳ ἔτοιμον εἰς βορὰν, ἐξήτησας, καὶ τοῖς ἀπλάνεσι κατέμειξας Θεοῦ προβάτοις· καὶ ἔδειξάς μοι τὴν ἐπίτομον τῆς ἀληθείας ὁδὸν, ἐξαγαγὼν με τοῦ σκότους καὶ τῆς σκιδᾶς τοῦ θανάτου, καὶ, τοὺς πόδας μου μεταγαγὼν (90) ἐκ τῆς ὀλισθηρᾶς καὶ θανατηφόρου καὶ σκολιωτάτης καὶ καμπύλης ἀτραποῦ (91), μεγάλων καὶ θαυμασίων μοι γέγονας πρόξενος ἀγαθῶν, καὶ ὧν οὐδεὶς ἐξαρχέσειε λόγος τὸ ὑπερέχον διηγῆσασθαι. Μεγάλων καὶ αὐτὸς ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ μικροῦ μετάρχοις τοῦ Θεοῦ δωρεῶν· καὶ τῆς ἐμῆς εὐχαριστίας ὑπέρφημα πληρῶσαι Κύριος, ὁ μόνος νικῶν **C** ταῖς τῶν δωρεῶν ἀντιδόσεισι τοὺς αὐτὸν ἀγαπῶντας.

Ὁ δὲ Βαρλαάμ, τῆς θρηνηδίας αὐτὸν ἐκκόπτων, ἀναστὰς εἰς εὐχὴν ἵστατο, καὶ, τῷ χεῖρι εἰς οὐρανὸς διάρας· Ὁ Θεὸς, ἔλεγε, καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ φωτίσας τὰ πρὶν ἐσκοτισμένα, **188** καὶ τὴν ὁρατὴν ταύτην καὶ ἀόρατον κτίσιν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος παραγαγὼν, ὁ τὸ ὄν ἐπιστρέψας πλάσμα (92) καὶ μὴ ἐάσας ἡμᾶς ὀπίσω τῆς ἀφροσύνης ἡμῶν πορεύεσθαι, εὐχαριστοῦμέν σοι, καὶ τῇ σῇ σοφίᾳ καὶ δυνάμει τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησας, πεσόντας τε ἡμᾶς ἀνέστησας, καὶ πεπλημμεληκόσι τὰς ἁμαρτίας ἀφῆκας, πλανηθέντας ἐπανήγαγες, αἰχμαλωτισθέντας **D** ἐλυτρώσω, τεθνηκότας ἐζωοποίησας τῷ τιμῇ τοῦ Υἱοῦ σου καὶ Δεσποτικῷ αἵματι. Σὲ οὖν ἐπικαλούμαι, καὶ τὸν μονογενῆ σου Υἱόν, καὶ τὸ πανάγιόν σου Πνεῦμα· ἔπειθε ἐπὶ τὸ λογικόν σου πρόβατον τοῦτο, τὸ προσελθὼν δι' ἐμοῦ τοῦ ἀναξίου εἰς θυσίαν σοι, καὶ ἁγιάσων αὐτοῦ τὴν ψυχὴν τῇ σῇ δυνάμει καὶ χάριτι· ἐπίσχεψαι τὴν ἄμπελον ταύτην τὴν φυτευ-

finem faciat? Ac rursum, quodnam est huius mundi bonum, quod tanta animum voluptate perlunda, ut Deus se ipsum iis a quibus diligitur donans: cuius et pulchritudo sermone omni præstantior est, et potentia invicta, et gloria sempiterna, et cuius bonæ quæ ipsius amicos manent, omnia quæ oculis cernuntur incomparabiliter antecellunt: quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt (1 Cor. ii)? Quorum utinam tibi robustissima Dei manu secuto ac munito hæredem esse contingat!

Regis autem filius lacrymis perfusus,angebatur, ac summa molestia afflictebatur, ut qui ab amantissimo patre ac præstantissimo magistro relinqui minime sustineret. Et quisnam, inquiebat, o Pater, tuas partes explebit? aut quem tandem huiusmodi pastorem ac ducem consequi potero? et quonam solatio desiderium tui lenibo? Ecce enim me improbum ac rebellem servum ad Deum adduxisti, atque in filii et hæredis clas e collocaſti, ac me perditum atque omnibus bestiis prædam expositum exquisiisti, et cum iis Dei ovibus quæ minime aberraverant copulasti (Luc. xv), atque compendiarium veritatis viam mihi demonstrasti (Psal. lxxxv), meque de tenebris et umbra mortis eduxisti (Lucæ i), ac pedes meos e lubrica et exitiosa ac perversa et curva via extraxisti. Magna et admiranda mihi a te bona orta sunt, atque ejusmodi, ut singularem eorum magnitudinem nulla oratio consequi possit. Magnorum igitur ipse quoque pro me exiguo hominuculo ipsius beneficiorum utinam sis particeps! atque id quod meæ gratiarum actioni deest expleat Dominus, qui solus beneficiorum relatione eos qui ipsius amore præditi sunt superat.

Barlaam autem, ipsius lamentationes amputans, surrexit, atque ad orandum se comparavit, manibusque in cælum sublatis, hic verbis usus est. Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui ea quæ prius tenebris obducta erant, luce perfudisti, atque res omnes conditas, tam quæ aspectu sentiuntur quam quæ ab oculorum sensu remotæ sunt, ex nihilo produxisti, qui filigmentum tuum convertisti, nec nos post insipientiam nostram abire permisisti, gratias tibi agimus, ac tuæ potentæ et sapientiæ, hoc est Domino nostro Jesu Christo, per quem etiam sæcula fecisti (Heb. i), nosque prolapsos et jacentes excitasti, et delinquentibus peccata remisisti, errore vagantes reduxisti, captivos redemisti, morte extinctos per Filii tui ac Domini nostri pretiosum sanguinem ad vitam revocasti. Te igitur invoco, atque unigenitum Filium tuum, et sanctissimum tuum Spiritum. Respice in ratione præditam hanc ovem, quæ per me indignum hominem ad altare tuum accedit, at-

(88) Conf. p. 60, n. 47

(89) Pag. 24, 1, δάκρυσι συγχεχυμένους scripsi ex BC, cum esset in A, δ. συνεχόμενος. Ibi malim συγχεχυμένος.

(90) Luc. i, 79: Ἐπιφάνει τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις, τοῦ κατευθύναι τοὺς πόδας ἡμῶν εἰς ὁδὸν εἰρήνης. Psal. lxxxvii, 6: Ἐν σκοτεινοῖς καὶ ἐν σκιᾷ θανάτου.

(91) Glossema in A, ὁδοῦ.

(92) Dracontius Hexaem. 309: « His Dominus pietatis opem subducere non vult, Projicere nec plasma suum vult conditor ævi. » Cf. p. 3 et 51.

que ipsius animam per virtutem ac gratiam tuam sanctifica. Visita vineam hanc (*Psal. LXXIX*), quæ per Spiritum sanctum tuum plantata est, atque hoc ei da, ut iustitiæ fructum ferat; corrobora eum, pacium tuum in ipso confirmans; ac per boni tui Spiritus sapientiam eum a diaboli fraude atque impostura eripe. Doce eum facere voluntatem tuam (*Psal. CXLII*), et auxilium tuum ab eo ne auferas (*Psal. I*). Atque et ipsi et mihi servo inutili, bonorum tuorum quæ finem nesciunt, hæreditatem consequi beneficio tuo contingat. Quoniam benedictus es et gloriosus in sæcula. Amen (*Dan. III*).

Absoluta autem oratione, conversus, ipsum jam celestis Patris filium exosculatus est, pacemque ipsi ac sempiternam salutem precatus, ex aula excessit, lætusque abiit, gratias Deo agens, cujus favore iter ipsi ex animi sententia successerat.

CAP. XXII. — Josaphat autem, posteaquam exiit Barlaam, precibus sese dedit, calentissimisque lacrymis profusus ad hunc modum locutus est: Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adjuvandum me festina (*Psal. LXXI*). Quoniam tibi derelictus est pauper: orphano tu eris adiutor (*Psal. IX*). Respice in me, et miserere mei (*Psal. LXXXV*), qui omnes vis salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire (*II Tim. I*). Serva me, quæso, indignum licet homunculum, atque corrobora, ut in sanctorum mandatorum tuorum via ambulem. Quoniam ego imbecillis ac miser sum, nec iis viribus, ut boni quidquam facere possim. Tu vero salutem mihi afferre potes, qui omnia, tam quæ oculis cernuntur quam quæ cerni nequeunt, continas atque conservas. Ne me post improbas carnis meæ voluntates abire sine; verum doce me facere voluntatem tuam (*Psal. CXLII*), atque in sempiternam ac beatam vitam me conserva. O Pater, et Fili, et divine Spiritus, consubstantialis, ac divisionis expers Divinitas, te invoco, te gloria afficio. Te enim laudat quidquid creatum est, ac te gloria afficiunt intellectuales ac corpore vacantes virtutes in sæcula. Amen.

Deinceps igitur quam diligentissime seipsum conservabat, atque ita comparabat, ut et animæ et corporis puritatem acquireret, atque in continentia, et orationibus, obsecrationibusque, per totum noctis curriculum sese prorogantibus, vitam duceret. Nam cum plerumque diurno tempore, tum ob eorum qui cum ipso versabantur, contubernium, tum etiam interdum ob regis ad eum accessum, aut quod ipse ab eo acciretur, sese interrumpi videret, nox ipsi, quod diei deerat, supplebat, ut qui in precibus et lacrymis ad diluculum usque staret, ac Dei opem imploraret. Unde etiam prophetica illa vox in ipso implebatur: In noctibus extollite manus vestras in sancta, et benedicite Dominum (*Psal. CXIII*).

θεῖσαν διὰ τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος, καὶ ὁδὸς αὐτῇ καρποφορῆσαι καρπὸν δικαιοσύνης· ἐνίσχυσον αὐτὸν, βεβαιῶν ἐν αὐτῇ τὴν διαθήκην σου, καὶ ἐξελού τῆς ἀπάτης τοῦ διαβόλου· τῇ σοφίᾳ τοῦ ἀγαθοῦ σου Πνεύματος διδάξον αὐτὸν ποιεῖν τὸ θέλημά σου (93), καὶ τὴν βοήθειάν σου μὴ ἀφείλῃς ἀπ' αὐτοῦ, ἀξιῶν σὺν ἐμοὶ τῷ ἀρχεῖῳ σου οἰκέτῃ τῶν ἀτελευτήτων σου ἀγαθῶν κληρονομήν γενέσθαι, ὅτι εὐλόγητός εἰ καὶ δεδοξασμένος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Τελείας δὲ τὴν εὐχὴν καὶ ἐπιστραφεὶς, κατησπάσατο **189** τὸ τέκνον ἡγῆ τοῦ ἐπουρανίου Πατρός. Εἰρήνην τε αὐτῷ ἐπευχάμενος καὶ σωτηρίαν αἰώνιον, ἐξῆλθε τοῦ παλατίου, καὶ ἀπῆει χαίρων καὶ εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ, τῷ ἐυδωσάντι τὴν ὁδὸν αὐτοῦ εἰς ἀγαθόν.

ΚΕΦ. ΚΒ'. Ὁ Ἰωάσαφ δὲ, μετὰ τὸ ἐξελεῖν τὸν Βαρλαάμ, εὐχῇ αὐτὸν ἐδίδου καὶ δάκρυσι θερμωτάτοις, καὶ ἔλεγεν· Ὁ Θεός, εἰς τὴν βοήθειάν μου πρόσχος (94)· Κύριε, εἰς τὸ βοηθεῖσθαι μοι σπεῦσον, ὅτι σοι ἐγκαταλέλειπται ὁ πτωχός, ὁρφανῷ σὺ ἦσθα βοηθός (95)· ἐπίβλεψον ἐπ' ἐμὲ καὶ ἐλέησόν με (96), ὁ πάντας θέλων σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν (97), σώσον με καὶ ἐνίσχυσόν με τὸν ἀνάξιον τοῦ πορευθῆναι τὴν ὁδὸν τῶν ἁγίων σου ἐντολῶν, ὅτι ἐγὼ μὲν ἀσθενής καὶ ταλαίπωρος καὶ ποιῆσαι τὸ ἀγαθὸν οὐχ ἱκανός· σὺ δὲ σώσεις με δυνατὸς, ὁ πάντα τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα συγκαταῶν καὶ συνέχων. Μὴ ἐάσης με ὅπως τῶν θελημάτων τῆς σαρκὸς τῶν πονηρῶν πορεύεσθαι· ἀλλὰ τὸ σὺν διδάξον ποιεῖν θέλημα (98), καὶ συντηρήσόν με εἰς τὴν αἰώνιον σου καὶ μακαρίαν ζωὴν. Ὁ Πάτερ, καὶ Υἱέ, καὶ Θεὸν Πνεῦμα, ἡ ὁμοούσιος καὶ ἀδιαίρετος Θεότης, σὲ ἐπικαλοῦμαι καὶ σὲ δοξάζω· σὲ γὰρ ὁμνεῖ πᾶσα κτίσις, καὶ σὲ δοξολογοῦσιν αἱ νοεραὶ τῶν ἀσωμάτων (99) δυνάμεις εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Ἐκτοτε οὖν πάσῃ φυλακῇ ἐτήρει αὐτὸν, καθαρότητα ψυχῆς τε καὶ σώματος αὐτῷ περιποιούμενος, ἐγκατεῖχε τε συζῶν καὶ προσευχαῖς ὁλονύκτοις **190** καὶ δεήσεσιν. Ἡμέρας μὲν γὰρ πολλάκις περικοπόμενος, τῇ τε τῶν συνόντων αὐτῷ συναυλίᾳ, ἔσθ' ὅτε καὶ τῇ τοῦ βασιλέως πρὸς αὐτὸν ἐπιδημίᾳ ἢ τῇ αὐτοῦ εἰς ἐκεῖνον μετακλήσει, ἢ νύξ αὐτῷ τὰ τῆς **D** ἡμέρας ἀνεπλήρου ὑπερημάτων, ἐν εὐχαίς καὶ δάκρυσι μέχρι διαφάγματος ἱσταμένου αὐτοῦ καὶ τὸν Θεὸν ἐπικαλούμενον· ὅθεν τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο ῥῆμα (1) ἐπ' αὐτὸν ἐπληρώθη· Ἐν ταῖς νυξὶ ἐπάρατε τὰς χεῖρας ὑμῶν εἰς τὰ ἅγια, καὶ εὐλογεῖτε τὸν Κύριον.

(93) *Psal. CXLII, 10*: Δίδαξόν με τοῦ ποιεῖν τὸ θέλημά σου... τὸ πνεῦμά σου τὸ ἀγαθὸν ὁδηγήσει με ἐν τῇ εὐθείᾳ. Qui hunc locum noverat Billius, non debuit, cum Trapezuntio, jungere ἐξελού τῇ σοφίᾳ...

(94) *Psal. LXXI, 1*.

(95) *Psal. IX, 14*.

(96) *Psal. LXXXV, 16*.

(97) *I Epist. ad Tim. II, 4*. Unde tanta Joasapho Testamentorum notitia valde miror.

(98) Cf. supra not. 93.

(99) *Conf. p. 5, n. 24*.

(1) *Psal. CXXXIII, 2*.

Ὁ δὲ Ζαρδάν ἐκείνος τὴν τοιαύτην αὐτοῦ αἰσθόμενος διαγωγὴν καὶ λύτης πληρούμενος, μερίμναις τε δειναῖς τὴν ψυχὴν βαλλόμενος, οὐκ εἶχεν ὅ τι καὶ δράσειε· τέλος, τῇ ἀνίᾳ καταπονηθεὶς, εἰς τὸν αὐτοῦ ἀπεδήμησεν οἶκον, ἀρρώστειν προσποιούμενος. Ὡς δὲ εἰς γνῶσιν τῷ βασιλεῖ τοῦτο ἐληλύθει, ἄλλον μὲν ἄντ' αὐτοῦ τῶν πιστοτάτων καθυπηρετεῖν τῷ υἱῷ ἐξαπέστειλεν· αὐτὸς δὲ, τῆς τοῦ Ζαρδάν ἐπιμελούμενος ὑγείας, λατρὸν αὐτῷ πέμπει δοκιμώτατον καὶ φροντίδος ὅτι πολλῆς ἀξιοῖ θεραπευθῆναι.

Ὁ δὲ λατρός, ἐπεὶ τῷ βασιλεῖ οὗτος κεχαρισμένος ἦν, ἐπιμελῶς ἐπεσκέατο, καὶ, ἀριστα διαγνοὺς τὰ κατ' αὐτόν, τῷ βασιλεῖ ὁττον ἀναγγέλλει, ὥς· Ἐγὼ, φησί, οὐδενὸς νοσήματος αἰτίαν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ εὐρεῖν δεδύνημαι· ἔνθεν τοι καὶ ὑπολαμβάνω, ἀθυμίᾳ τινὶ τὴν ψυχὴν βληθέντα, τοῦτον μαλακισθῆναι. Ὁ δὲ βασιλεὺς, τούτων ἀκούσας τῶν ῥημάτων, ὑπέλαβε βαρέως αὐτῷ τὸν υἱὸν διατεθῆναι, καὶ τούτου χάριν λυπηθέντα αὐτόν ὑποχωρῆσαι. Μαθεῖν δὲ τὸ πρᾶγμα ἀκολούθως βουλόμενος, δεδήλωκε τῷ Ζαρδάν, **191** ὥς Ἀβρίον ἐλεύσομαι, φησί, θεωρήσαι σε, καὶ τὰ τῆς ἐπισυμδάσης σοι διαγνώναι ἀρρώστιας.

Ὁ Ζαρδάν δὲ, ταύτης ἀκούσας τῆς ἀγγελίας, ἅμα πρῶτ' περιβαλλόμενος αὐτοῦ τὸ ἱμάτιον, πορεύεται πρὸς τὸν βασιλεῖα. Καὶ εἰσελθὼν προσεκύνησεν αὐτῷ ἐπὶ τῆς γῆς. Ὁ δὲ βασιλεὺς, Τί, φησί, παρεδίδω αὐτόν παραγενέσθαι; αὐτὸς γὰρ ἤθελον ἐπισκεψασθαι σε, καὶ πᾶσι γνωρίσαι τὴν πρὸς σέ μου φιλίαν. Ὁ δὲ ἀνέφησεν· Ἡ ἐμὴ, βασιλεῦ, ἀσθένεια οὐκ ἔστι τῶν συνήθων ἀνθρώποις ἀρρώστειων· ἀλλ' ἐκ **C** λυπηρᾶς καὶ ἐμμερίμου ψυχῆς τῆς καρδίας ὀδυνομένης, συνωδυνήθη τὸ σῶμα. Ἀφροσύνη δέ μοι ἦν οὕτως ἔχοντά με μὴ δουλικῶς πρὸς τὸ σὸν παραγενέσθαι κράτος, ἀλλὰ τὴν σὴν βασιλείαν προσμένειν ἕως ἐμοῦ τοῦ οἰκέτου σκυλλῆναι. Τοῦ βασιλέως οὖν πυνθανομένου τίς ἡ τῆς ἀθυμίας αὐτοῦ αἰτία, ὑπολαβὼν ὁ Ζαρδάν, Μέγας ἐμοὶ κίνδυνος, ἐφη· καὶ μεγάλων ἐγὼ τιμωριῶν ἄξιός, πολλῶν δὲ θανάτων ἔνοχος καθέστηκεν, ὅτι, σοῦ τοῖς προστάγμασιν ἀμελῶς διατεθείς ἀνίας σοι πολλῆς ὅσον οὐδέπω πρόξενος γέγονα.

Αὐθις δὲ ὁ βασιλεὺς, Καὶ τίνα σὺ ἀμέλειαν ἡμέληκας; ἤρετο· τί δὲ τὸ περιέχον σε δέος; Ἐν τῇ **D** περὶ τὸν κύριόν μου τὸν υἱόν σου ἀκριβεῖς ἡμέληκα, ἐφη. Πονηρὸς γὰρ ἀνθρωποῦς καὶ γόης ἐλθὼν ὠμίλησεν αὐτῷ τὰ τῆς θρησκείας τῶν Χριστιανῶν. Εἴτα διηγείται κατὰ μέρος τῷ βασιλεῖ τὰ λαληθέντα παρὰ τοῦ γέροντος πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, καὶ μεθ' ὧς ἡδονῆς ἐκείνος τὸν λόγον εἰδέατο, **192** καὶ ὥς ὅλος τοῦ Χριστοῦ γεγόνει (2). Πρὸς δὲ καὶ τὴν κλησιν ἐδήλου τοῦ γέροντος, Βαρλαάμ τοῦτον καλεῖσθαι εἰπών. Ἀκηκόει γὰρ καὶ πρότερον ὁ βασιλεὺς τὰ περὶ τοῦ Βαρλαάμ καὶ τῆς ἀκροτάτης ἀσκήσεως αὐτοῦ. Ὡς δ' εἰς ἀκοὰς ταῦτα ἤλθε τῷ βασιλεῖ, κλόνῳ εὐθύς ἐκ τῆς περιπεσοῦσης αὐτῷ ἀθυμίας βάλλεται,

A • Zardan autem ille, cum huiusmodi ipsius vitæ rationem intellexisset, summaque inde mœstitia afficeretur, gravibusque animi curis vexaretur, nec quid faceret haberet, ad extremum mœrore oppressus, simulato morbo, in suas ædes concessit. Quod ut rex comperit, alium quemdam ex his, quos fidiissimos habebat, misit, qui ipsius loco filio ministraret. Ipse autem valetudinis Zardanis curam gerens, celeberrimum ad eum medicum mittit, eumque ut summam ad ipsius curationem sollicitudinem adhibeat rogat.

Medicus igitur, quoniam eum regi gratum et acratum esse perspiciebat, sedulo eum invisebat. Cumque ipsius statum accurate considerasset, regi confisim indicavit, se nihil quod morbum ipsi accerseret in eo reperire potuisse; ac proinde ita existimare eum aliquo animi mœrore affectum in morbum incidisse. Rex autem his verbis auditis, hoc arbitratus est eum a filio asperius acceptum fuisse, atque hac de causa concepto mœrore recessisse. Quidnam autem id esset deinceps scire cupiens, Zardani se eum, ut oborti morbi causam intelligeret, crastino die invisurum significavit.

Zardan autem huius promissi certior factus, statim ut diluxit, indumentis acceptis, ad regem proficiscitur, eumque simul atque ingressus est, humi prostratus adoravit. Rex autem: Quid, inquit, tibi vim attulisti, ut ad me accederes? Nam ipse ad te proficisci, meumque erga te amorem omnibus declarare in animo habebam. Ille autem respondit: Morbus meus, o rex, non ex eorum numero est quibus homines laborare solent, verum ex animi mœstitia et anxietate corde in dolorem prolapsa corpus quoque condoluit. Amentix porro mihi ducendum esset, si cum ita me haberem, non ut servum decet, ad te accederem; verum ut regia tua majestas ad me famulum veniens sese fatigaret, expectarem. Percontante autem rege quidnam eum in hunc mœrorem coniecisset, respondens Zardan: Magnum, inquit, periculum mihi impendet, magnisque supplicis ac multis mortis generibus dignum me agnosco, quoniam præceptis tuis negligenter obsequendo ingentem tibi jam jamque mœrorem accersivi.

Rursum autem ex eo querente rege quænam huiusmodi negligentia esset, in quam incidisset, quodque periculum illud in quo versatur: In custodia domini mei filii tui, inquit, negligentem me præbui. Improbus enim quidam ac præstigiator ingressus, de Christianæ religionis doctrina ad eum verba fecit. Posteaque regi, quos ad ipsius filium senex sermones habuisset sigillatim exposuit, quantumque ille ex ipsis voluptatem cepisset, quodque prorsus Christo se ad dixisset. Quin etiam senis nomen ipsi indicavit, Barlaam ipsum nuncupari dicens. Nam etiam antea rex de Barlaam, ac summa religiosæ ipsius vitæ asperitate, multa auditione acceperat. Ut autem hæc ad regis aures pervenerunt, tantus ei mœror obortus

(2) C, ἐγεγόνει. De augmenti omissione infra notabitur

est, ut totus concuteretur, iracundia aestuaret, atque hoc nuntio pene exanimaretur. Ac statim Arachen quemdam, qui etiam secundum ab eo dignitatis gradum obtinebat, primusque in omnibus arcanis consiliis erat, ac praeterea astrologiae scientiam tenebat, ad se accivit, eique magno cum morore atque animi consternatione quod acciderat narravit. Ille autem ipsius perturbatione animique confusione conspecta: Mæsto, inquit, o rex, ac perturbato animo esse desine; neque enim me ipsum de sententia deducturum diffido, quin potius illud certissimum habeo, brevi fore ut ille impostoris illius doctrinam abjuret, tuoque voluntati morem gerat.

Cum igitur his verbis Araches regem ad animi hilaritatem convertisset, ad hujusmodi negotii considerationem animum adjecit. Ac primum, o rex, inquit, hoc agamus: demus operam ut pestiferum illum Barlaam arripiamus. Quod si consequamur, a scopo, mihi crede, non aberrabimus, nec spe nostra falleremur. Nam ille ipse, aut verbis ad persuadendum accommodatis, aut variis tormentorum instrumentis impulsus, invitatus etiam ac repugnans, falsa et erroris plena verba sua esse confitebitur, atque dominum meum filium tuum de sententia dimovebit, adducetque ut patris dogmatibus hæreat; sin autem illum arripere nequeamus, alium ego senem eremitam novi, Nachor nomine, qui Barlaamo ita prorsus similis est, ut vix ab illo internosci possit. Hic porro eandem nobiscum doctrinam profitetur, eumque in mathematicis magistrum habui. Ad hunc igitur ego noctu me conferam, eique omnia sigillatim exponam, ac deinde rumore hoc sparso, Barlaamum scilicet comprehensum esse, ipsum exhibebimus. Qui etiam ipse Barlaami sibi nomen attribuens, se Christianorum sacra colere simulabit, eaque intueri ac defendere præ se feret. Ac postea, longa disputatione habita, tandem fractus, manus dabit. Quod cum filius tuus perspexerit, hoc est, Barlaamum victum esse, ac doctrinam nostram palmam tulisse, non est dubium quin ad victorum partes sese adjuncturus sit. Quam etiam ad rem istud magni momenti est, quod ille majestatem tuam veretur, tibi obsequi magnopere studet. Adde quod ille etiam qui Barlaami personam geret, respiciet, seque in errore versatum esse affirmabit.

Hoc sermone rex delectatus est, hominisque consilium optimum esse judicavit, inani videlicet spe

A καὶ (3) θυμοῦ πληροῦται, μικροῦ καὶ ἀποπήγνυται τῷ ἀκούσματι. Καὶ αὐτίκα προσκαλεῖται Ἀραχὴν τινα οὕτω λεγόμενον, ὃς καὶ τῶν δευτερίων μετὰ τὸν βασιλέα ἤξιοτο, καὶ πρῶτος αὐτῷ ἐν πάσαις ταῖς ἀποκρύφους συμβουλαῖς ἐτύγχανεν· ἅμα δὲ καὶ τῆς ἀστρολογίας ἐπιστήμων ἦν ὁ ἀνὴρ. Πρὸς-ὃν παραγεγόμενον τὸ συμβᾶν ὁ βασιλεὺς σὺν ἀθυμίᾳ πολλῇ καὶ ἀδημονίᾳ διηγεῖται. Ὁ δὲ, τὸν τάραχον αὐτοῦ καὶ τὴν σύγχυσιν τῆς ψυχῆς θεασάμενος, Ἀτάραχά σοι, φησί, ἔστω καὶ ἄλυπα, ὦ βασιλεῦ· οὐκ ἀνέλπιστον γὰρ ἡμῖν ἔτι τὸ μεταπεισεῖν αὐτόν· ἀλλὰ καὶ λίαν βεβαίωτα γινώσκω θάττον αὐτὸν καὶ ἐξαργύσασθαι τὴν τοῦ πλάνου ἐκείνου διδασκαλίαν, καὶ τῷ σὺ συμβῆσθαι θιλήματι.

B Τοῦτοις οὖν τοῖς ῥήμασι τὸν βασιλέα εἰς τὸ εὐθυμότερον ὁ Ἀραχὴς μεταβαλὼν, τῇ περὶ τὸ πρᾶγμα διασκέψει μελέτην ἐποιούστω. Καὶ τοῦτο, φησὶν, ὦ βασιλεῦ, πρὸ πάντων ποιήσωμεν· καταλαβεῖν σπεύσωμεν τὸν δεινὸν Βαρλαάμ. Καὶ εἰ τοῦτου ἐπιτύχωμεν, 193 οὐκ ἀστοχῆσομεν, εὖ οἶδα (4), τοῦ σκοποῦ, οὐδὲ ψευδοθήσμεθα τῆς ἐλπίδος. Ἀλλ' ἐκείνος αὐτὸς, ἢ ῥήμασι πιθάνοις ἢ βασάνων ὀργάνοις πολυειδέσι πεισθεὶς, ἅκων ἂν ὁμολογήσει ψευδῆ καὶ πεπλανημένα φάσκειν, καὶ τὸν κύριόν μου καὶ υἱόν σου τοῦ πατρὸς ἔχεσθαι μεταπεισέει δόγματος. Εἰ δὲ ἐκείνον μὲν καταλαβεῖν οὐ δύνηθεῖμεν, ἑτερον ἐγὼ ἐπίσταμαι πρεσβύτην μονετημίτην, Ναχωρ καλούμενον, ὁμοιον τῷ Βαρλαάμ κατὰ πάντα, ὃν οὐκ ἔστι διαγνώσκειν μὴ ἐκείνον ὑπάρχειν, τῆς ἡμετέρας C δόξης ὅντα, καὶ διδάσκαλον ἡμῶν ἐν τοῖς μαθήμασι γενόμενον. Τοῦτ' ὑπαγορεύσας ἐγὼ, νύκτωρ ἀπελθὼν, πάντα κατὰ μέρος ἀφηγήσομαι. Εἶτα, κρατηθῆναι τὸν Βαρλαάμ διαφημίσαντας, τοῦτον παραστήσομεθα· ὃς, καὶ Βαρλαάμ ἑαυτὸν ὀνομάσας, τὰ τῶν Χριστιανῶν πρεσβεύειν προσποιήσεται, καὶ τοῦτους διεκδικῶν φανήσεται. Εἶτα, μετὰ πολλὴν διάλεξιν ἡττώμενος, κατὰ κράτος ἐκνικηθήσεται. Καὶ ταῦτα ὁ τοῦ βασιλέως υἱὸς θεώμενος, ὥς ὁ Βαρλαάμ μὲν ἡττήθη, τὰ δὲ ἡμέτερα ὑπερνικᾷ, τοῖς νικῶσι πάντως συνθήσεται· μέγα πρὸς τοῦτους καὶ τὸ τὴν σὴν αἰδεῖσθαι βασιλείαν καὶ τὰ σοὶ κεχαρισμένα ποιεῖν τιθέμενος. Ἐπιστραφῆσεται γὰρ καὶ ὁ τὸ προσωπίων τοῦ Βαρλαάμ ὑποδύς, καὶ πεπλανηθεὶς αὐτὸν διαβεβαιώσει.

D

Ἦσθη ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τοῖς λαληθεῖσι, καὶ ἄριστα βουλευσάσθαι ἔδοξε, κεναῖς ἐπηρειζόμενος ἐλπίσιν (5).

(3) A sine καί. Non placuit ἀσύνδετος oratio. Origenes Dialogo extremo contra Marcionitas: Σωζόμενοι σὺν ἡμῖν, γινόμενοι θεῶν μαθημάτων μύσται. Cod. 461, καὶ γιν., melius.

(4) Nota locutio absoluta εὖ οἶδα, εὖ οἶδ' ὅτι· de qua vide ad Aristan. p. 306. Synesius epist. 130: Ἀντιλήφεται δὲ, εὖ οἶδ' ὅτι, τὸν ἐμὸν Πυλαιμένη. Epist. 133: Εἰ μὲν οὖν ἐπέτυχέ σου ζητῶν· ἐξήγησε γὰρ, οἶδ' ὅτι. Inveni in tribus codicibus εὖ οἶδ' ὅτι.

(5) Κεναῖ ἐλπίδες supra jam p. 11: cf. ad Aristan. p. 598. Sirach. xxxi, 1: Κεναῖ ἐλπίδες καὶ ψευδεῖς ἀσυνέτη ἀνδρῶν. Sophocles Aj. 472: Οὐκ ἂν πρῆαιμην οὐδενὸς λόγου βροτῶν, ὅστις κενάσιν ἐλπίσιν θερμαίνεται. Nicephor. Chumius epistola inedita 112, Sophoclem respiciens: Τάχα γὰρ ἂν σοὶ καὶ πλέον ἐξ ὑπνοῦ γένοιτο καὶ ὀνειράτων, ἢ ἐπὶ κεναῖς αὐταῖς δὴ ταῦταις (ταῖς ἐλπίσιν), ἡμῶν χάριν, ποιητῆς φησι, θερμαινόμενῳ καὶ, αὐτὸς φημι, ἐγρηγορότι. Inscriptio in Paralip. Analect. p. 819, et in App. Anthol. Palat. 368: Τύμβος μὲν χρύπτει με τὸν ἐν κόλποις τραφέντα, ὀνόμα μὲν Πτολεμαῖον... εἰ δὲ γυναιξὶ με Μύρονται κεναῖς ἐλπίσι τειρόμενοι. Interpres doctiss. in τραφέντα explicandum hæret. Sed cur non servata fuit marmoris scriptura γραφέντα? ut sit syntaxis: Τύμβος χρύπτει ἐν κόλποις τὸν γραφέντα με, i. inscriptum me, cujus scilicet nomen inscriptum in ipso marmore est.

194 Ἐνθεν τοι καὶ τὸν Βαρλαάμ ἐναγχοῦ μαθὼν Ἀ
 ὁποιωρῆσαι, χειρώσασθαι ἐσπευδε. Λόγους οὖν καὶ
 λοχαγοῖς τῶν διεξόδων τὰς πλείους διειληφώς, μίαν
 δὲ τῶν ὁδῶν, ἣν πασῶν μᾶλλον ὑψώρωτο, αὐτὸς,
 ἵπποις ἐπιβὰς, ἀνὰ κράτος ἐδίωκε, προκαταλαβεῖν
 αὐτὸν ἐκ παντὸς τρόπου διανοούμενος. Ἐν ὧραις δὲ
 εἰς ἡμέραις κοπιᾶσας, μάτην τεταλαιπωρῆκει. Εἴτα,
 αὐτὸς μὲν ἐν τινι τῶν βασιλικῶν παλατίων ἐν τοῖς
 ἀγροῖς διακειμένην προσμείνας, τὸν Ἀραχὴν μετὰ
 ἱππέων οὐκ ὀλίγων ἕως αὐτῆς τῆς Συναριτίδος
 ἐρήμου ἐπὶ ζήτησιν ἀπέστειλε τοῦ Βαρλαάμ. Κατα-
 λαβὼν δὲ ἐκεῖνος τὸν τόπον, πάντας τοὺς περιόικους
 διετάραξε· καὶ τῶνδε μὴ ἑωρακέναι ποτὲ τὸν ἄνδρα
 βδωλασμένον, ἐπὶ τὰς ἐρήμους ὁ ἄρχων τοὺς εὐ-
 σεβεῖς θηρεύων ἐξῆλει. Πολὺ τε τῆς ἐρήμου διοδεύ-
 σας (6) διάστημα, ὅρη τε περικυκλώσας καὶ ἀτρι-
 βεῖς φάραγγας περσεύσας καὶ δυσβάτους, μετὰ τῶν
 σὺν αὐτῷ ὄχλων ἀκρωρείαν τινα καταλαβὼν, καὶ
195 στὰς ἐπ' αὐτῆς, ὁρᾷ κατὰ τὴν ὑπώρειαν φά-
 λαγγα ἐρημιτῶν περιπατοῦσαν. Καὶ εὐθὺς τῷ τοῦ
 ἄρχοντος προστάγματι πάντες ἐπ' αὐτοὺς θέουσιν
 ἀπνευστί, ἄλλος ἄλλον τοῖς δρόμοις φθάσαι φιλονει-
 κοῦντες· καὶ φθάσαντες, περιεχύθησαν αὐτοῖς κύνες
 ὥσει πολλοὶ ἢ θηρία πονηρά τινα καὶ μισάνθρωπα.
 Καὶ κρατοῦσι τοὺς ἄνδρας τῷ τε εἶδει καὶ τῇ κατα-
 στάσει σεμνοτάτους, καὶ τὰ σήμαντρα (7) τῆς ἐρημι-
 κῆς καταστάσεως ἐπὶ τῶν προσώπων φέροντας· καὶ
 τούτους σύροντες τῷ ἄρχοντι παρέστησαν, οὐ θορυ-
 βηθέντας ὅμως, οὐκ ἀγενεῖς τι καὶ σκυθρωπὸν ἐν-
 δεξαμένους ἢ φθεγμαμένους. Ὁ δὲ προῶν αὐτῶν
 καὶ οἶονε καθηγούμενος πῆραν ἐδάσταζε τριχίνην,
 μεστὴν λειψάνων προεκδημησάντων τινῶν ἁγίων
 Πατέρων.

Κατανοήσας δὲ αὐτοὺς ὁ Ἀραχὴς, ὡς οὐκ εἶδε τὸν
 Βαρλαάμ (ἐγίνωσκε γὰρ αὐτὸν), συνέχυσεν τῇ λύπῃ·
 λέγει δὲ πρὸς αὐτούς· Ποῦ ἐστὶν ὁ ἀπατεὼν ἐκεῖνος,
 ὁ τὸν υἱὸν πλανήσας τοῦ βασιλέως; Ὁ δὲ τὴν πῆραν
 βαστάζων ἀπεκρίνατο· Οὐκ ἐστὶν ἐκεῖνος ἐν ἡμῖν·
 μηδὲ γένοιτο! φεύγει γὰρ ἡμᾶς τῇ τοῦ Χριστοῦ
 διωκόμενος χάριτι. Ἐν ὑμῖν δὲ τὰς οἰκήσεις ἔχει.
 Ὁ ἄρχων ἔφη· Γινώσκεις οὖν αὐτόν; Ναί, φησὶν ὁ
 ἐρημίτης· οἶδα τὸν ἀπατεῶνα λεγόμενον (8), ὃς ἐστὶν
 ὁ διάβολος, ὁ μέσον ὑμῶν κατοικῶν καὶ παρ' ὑμῶν
 λατρευόμενός τε καὶ θεραπευόμενος. Ὁ ἄρχων λέγει·
 Περὶ τοῦ Βαρλαάμ ἐγὼ τὴν ζήτησιν ἔχω, καὶ τοῦτον
 ἠρόμην σε μαθεῖν ποῦ ἐστὶν. **196** Ὁ δὲ μοναχός·
 Καὶ ἴνα τί, φησὶν, ἀλληγάλλως ἐλάλησας, περὶ τοῦ
 ἀπατήσαντος τὸν υἱὸν τοῦ βασιλέως τὴν πεῦσιν προσ-
 αγαγών; εἰ γὰρ τὸν Βαρλαάμ ἐζήτεις, εἶδει σε πάν-
 τως εἰπεῖν· Ποῦ ἐστὶν ὁ ἐκ τῆς πλάνης ἐπιστρέψας
 καὶ σώσας τὸν τοῦ βασιλέως υἱόν; Ἐκεῖνος γὰρ

nixus. Quocirca cum Barlaamum nuper recessisse
 comperisset, eum comprehendere festinabat. Itaque
 militibus ac centurionibus missis, varios itinerum
 exitus occupavit, ea autem via quam ex omnibus su-
 spectiorem habebat, ipse, conscensis equis, cum omni
 celeritate persequabatur, atque omni ratione assequi
 cogitabat. Cæterum, cum sex totos dies inani la-
 bore sese fatigasset, ipse quidem in regio quodam
 palatio, quod ruri situm erat, remanet. Arachen au-
 tem cum equitibus haud paucis ad ipsam usque Sen-
 naaritidem solitudinem conquirendi Barlaami causa
 misit. Qui cum ad eum locum pervenisset, omnium
 incolarum animos perturbavit; atque cum illi virum
 eum a se visum esse negassent, in solitudinem, ut
 pios viros venaretur, sese contulit. Cumque solitudi-
 nem illam magna ex parte peragrasset, ac montes
 cinxisset, vallesque quasdam minime tritas, et accessu
 difficiles, cum ea hominum manu quam secum habe-
 bat, pedibus pervasisset, ad tumulum quemdam pro-
 fectus, in ejus fastigio eremitarum turmam inambu-
 lantem cernit; nullaque interposita mora, eos ad se
 adduci jubet. Milites itaque celerrimo cursu, atque
 alii alios antevertere contendentes, tumulum petunt.
 Eoque cum pervenissent, circumdederunt eos tan-
 quam canes multi (Psalm. xxi), aut tanquam pestifera
 quædam et immanes belluæ; atque ipsos tum oris
 specie, tum habitu venerandos, solitarieque exerci-
 tationis notas in vultu ferentes, comprehendunt,
 raptatosque Arachi exhibent, sic animo comparatos,
 ut nec ullo modo perturbarentur, nec ignavum ali-
 quid ac triste vel præ se ferrent, vel loquerentur.
 Qui autem ipsos omnes tanquam antistes præibat, ex
 cilicio contextam peram, quorundam sanctorum
 Patrum, qui ex hac vita discesserant, reliquiis con-
 fertam gestabat.

Conspicis autem ipsis Araches, ut Barlaamum
 minime vidit (nam eum norat) mœrore conturbatus
 est, atque ad eos dixit: Ubinam est impostor ille qui
 regis filium in errorem induxit? Is autem qui peram
 gestabat respondit: Non est ille inter nos, absit (si-
 quidem, Christi gratia pulsus, a nobis fugit), verum
 apud vos domicilium habet. Eum ergo, inquit dux,
 nosti? Certe, inquit eremita, eum qui impostor dici-
 tur novi, hoc est diabolus, qui in medio vestri habi-
 tat, atque a vobis adoratur et colitur. Hic dux: De
 Barlaam ego quæro, deque eo percontabar ubinam
 esset. Monachus autem: Cur igitur, inquit, præo-
 stiere locutus es de eo qui regis filio imposturam fecit
 me interrogans? Nam si Barlaamum quærebas, om-
 nino ita loqui oportebat: Ubinam ille est qui regis
 filium ab errore in viam reduxit, ac salute donavit?
 Nam ille frater noster est, ac religiosæ exercitationis
 socius. Multi autem jam dies sunt cum eum non vi-

(6) A sine præpositione, ὁδεύσας. Psellus De dæmon. pag. 54: κλόνον οὐ μέτριον ἐργάζεται. Ibi plenius
 codex 1510, ἀπεργάζεται. Rursus pag. 57: Τὸν ἄλόντα νεκρῷ παραπλήσιον ἐργάζεται· rursus codex,
 ἀπεργάζεται.

(7) C, σήμανδρα.

(8) C, γενόμενον. Illorum participiorum permutationem attigi ad Nicet. p. 152. Lydus De ost. p. 2: Ἰπ-
 πεύς δὲ ἄρα ἦν τὸ γενόμενον σῆμα. Conjectura, quæ fuit ibi proposita, λεγόμενον, neutiquam esse neces-
 saria videtur.

dimus. Tum Araches: Domum illius, inquit, mihi demonstra. Respondit monachus: Si ipsi vos videre cordi esset, obviam vobis ipsemet prodiisset, nobis autem ipsius domum indicare minime licet.

Qua de causa indignatione percitus dux, atque irato ac furioso vultu cum intuens, ad eum dixit: Novis et inusitatis vos mortis generibus nunc mactabo, nisi statim Barlaamum mihi exhibueritis. Et quid, inquit monachus, in nobis perspicis, cujus studio et amore ab hac vita ægre divellamur, mortemque a te nobis invehendam pertimescamus? Quin potius gratiam tibi habituri sumus, quod virtutis studio hærentes e vita eduxeris. Neque enim incerta exitus alea parvum nobis metum injicit, quod scilicet, quo statu nos arreptura mors sit, minime compertum habeamus; ne forte aut voluntatis lubricum, aut quidam diaboli impetus instituti nostri constantiam inflectat, aliterque nobis quam ut pactis cum Deo a nobis initis consentaneum est, aut sentire aut facere persuadeat. Quocirca cum ea quæ vobis ipsis pollicebamini consequi jam omnino desperetis, sine ulla cunctatione quod lubet facite. Neque enim pii fratris nostri domicilium, quamvis nobis cognitum, ostendemus, nec alia ulla vobis ignota monasteria prodemus, ut videlicet hac ratione mortem turpiter effugiamus: quin potius præclare mortem oppetemus, ut prius virtutis sudores, si nunc fortitudinis animi cruorem Deo offerentes.

Hanc eorum sermonis libertatem sceleratus ille minime ferens, verum ex huiusmodi animi magnitudine gravissima iracundia commotus, multis eos verberibus ac tormentis affectit. Quæ tamen illi sic pertulerunt, ut eorum animi robur ac fortitudo ipsi quoque tyranno admirationem moveret. Cum autem multis illatis suppliciis eos tamen flectere non potuissent, nec quisquam inter eos inventus esset qui Barlaamum ipsi ostendere sustineret, arreptos eos ad regem duci, atque inter eundem percuti contumeliisque affligi jubet, reliquiarum etiam peram interim gestantes.

CAP. XXIII. — Interjectis itaque haud paucis diebus, ad regem ipsos adduxit, deque eorum statu eum certiore fecit. Ac deinde ipsi acerbissima iracundia inflammato eos sistit. Quibus perspectis, ipse indignatione æstuans, furentis hominis speciem præbebat. Cumque ipsos crudelissime cædi jussisset,

(9) Glossa in A: ἀντὶ τοῦ δι' οὐπερ.

(10) C sine μάλλον. Nonnusquam librarii properantes omittimus voculas, et sæpius magis, quam hic fuit μάλλον, necessarias. Libanius l. I, pag. 465: 'Εφ' ὃ καὶ μάλλον τὴν οἰκουμένην τοὺς τροπαίους ἐξέπλησεν. Sententiæ vitium bene intellexit Reiskius, quæ nitida est in codice 3017: 'Εφ' ὃ κ. μ. ε. οἱ. ἢ τοῖς τρ. ἐξέπληξε. Choricus in Summ. § 11: Ταύτην ἐγὼ τὴν διάλυσιν παντός φημι τροπαίου τιμιωτέραν· codex 3087, παντὸς εἶναι φημι. Utilior fiat restitutio Chorio in Procop. § 37: Καὶ μὴν ἀξίαν ἔσχε τοῦ βίου τὴν τελευταίην· οὐτε γὰρ ἀπεμάρανε νόσου μήκος τὸ σῶμα καὶ φερομένου τὴν ὑστάτην. Addo πορείαν ex codicibus regis duobus 2967, 3087.

(11) A sine τὰ, quod opportune corrector addidit in C. Stobæus tit. 29, 70: Ἀδσος Ἑρμιονεύς ἐρωτηθεὶς τί εἴη σοφώτατος, Πείρα, ἔφη. Articulus bene suppeditat codex 1510: Ἀδσος ὁ Ἑρμ. ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τίνος τί εἴη σοφ. ἢ πείρα...

(12) A sine ἀνηλεώς. Perit adverbium in Basilii Præceptis c. 34, quod restituiam: Ἐρα χρημάτων... ἵνα τοῖς ὑπὲρ ἀλλήλων θνήσκειν αἰρουμένοις χορηγῇς. Codex 2991 A, καλῶς ἀποθνήσκειν. Et pro ἀλλήλων malum ἄλλων, quo ducit Paradisii versio. Iterum c. 36: Λέγειν δὲ ἀναγκαῖον, ἢ παρὶ ὧν γινώσκεις, ἢ παρὶ ὧν ὁ καιρὸς ἀπαιτεῖ. Idem codex, ἀκριβῶς γιν.

A ἀδελφὸς ἡμῶν ὑπάρχει καὶ συνασκητής. Ἐκ πολλῶν δὲ ἡδὴ ἡμερῶν οὐ τεθεσάμεθα αὐτόν. Ὁ δὲ Ἀραχὴς· Τὸ οἶκημα αὐτοῦ, φησὶν, ὑπόδειξον. Ὁ ἀσκητὴς ἀπεκρίνατο· Εἰ θεάσασθαι ὑμᾶς ἤθελεν, ἔκείνος ἂν εἰς συνάντησιν ὡμῶν ἐξῆλθεν. Ἡμῖν δ' οὖν οὐκ ἔξεστι τὸ δωμάτιον αὐτοῦ ὡμῖν γνωρίσαι.

Θυμοῦ ἐπὶ τούτῳ ἐμπέπικται· ὁ ἀρχων, καὶ φησι πρὸς αὐτόν, ὄργισον ἅμα καὶ θηριώδες ἐμβλέψας· Ξένῳ νυνὶ θανάτῳ ὑμᾶς θανατώσω, εἰ ἐξ αὐτῆς τὸν Βαρλαάμ οὐ παραστήσετέ μοι. Καὶ τί, φησὶν ὁ ἀσκητής, ὄργς ἐν ἡμῖν, οὐπερ (9) ἀντεχόμενοι δυσασπαστάως τῆς παρουσίας διακεισόμεθα ζωῆς, καὶ τὸν παρὰ σοῦ ἐπαχθισόμενον φοβηθῶμεν θάνατον; χάριν γὰρ σοὶ μάλλον (10) ὁμολογήσομεν, ὅτι τῆς ἀρετῆς ἐχομένους τοῦ βίου ἐξήγαγες. Δεδόικαμεν γὰρ οὐ μικρῶς τὸ τοῦ τέλους ἀθλον, μὴ εἰδότες πῶς ἔχοντας ἡμᾶς καταλήψεται, 197 μὴ που γνωμῆς δεισθὸς ἢ ἐπὶ τῇ τῆς δαιμονικῆς τῆς προαιρέσεως τὴν ἔνστασιν μεταστρέψῃ, καὶ ἕτερα φρονεῖν ἢ ποιεῖν παρὰ τὰ (11)· τῷ Θεῷ ὡμολογημένα μεταπέσειεν. Ὅθεν τυχεῖν ὧν ἐλπίζετε ὅλως ἀπειπόντες, μὴ ἀκνήσῃτε ποιεῖν ὅπερ βούλεσθε. Οὕτε γὰρ τὸ τοῦ θεοφίλου ἡμῶν ἀδελφοῦ οἰκητήριον, καίτοι γε εἰδότες, ὑποδείξομεν, οὕτε ἄλλα τινὰ ὡμῖν λαμβάνοντα μοναστήρια προδώσομεν, ταύτη τὸν θάνατον ἐκφυγεῖν κακῶς ἀνεχόμενοι· ἄλλὰ καλῶς μάλλον θανούμεθα, ἰδρώτας ἀρετῆς πρότερον, καὶ νῦν ἀνδραγαθίας αἵμα, τῷ Θεῷ προσενέγκαντες.

C Οὕτω παρόρρησιασμένους οὐκ ἐνεγκῶν ὁ ἀλιτήριος, ἀλλὰ πρὸς τὸ γενναῖον τοῦ φρονήματος ὀξύτατα κινηθεὶς, πολλὰς αὐτοὺς περιέβαλε πληγαῖς καὶ βασάνοις· ὧν τὸ μεγαλόφυχον καὶ γενναῖον καὶ τῷ τυράννῳ ἄξιον θαύματος ἐνομήσθη. Ὡς δὲ μετὰ πολλὰς τιμωρίας πεῖθειν οὐκ εἶχεν, οὕτε ὑποδείξαι τις αὐτῷ τὸν Βαρλαάμ ἠνέχετο, λαβὼν τούτους, ἐπὶ τὸν βασίλειαν καλεῖται τυπτομένους καὶ τροπτηλακισμένους ἄγεσθαι, βαστάζοντας καὶ τὴν πῆραν τῶν λειψάνων.

ΚΕΦ. ΚΓ'. Δι' ἡμερῶν δὲ οὐκ ὀλίγων προσάγει τούτους τῷ βασιλεῖ, καὶ τὰ κατ' αὐτοὺς δῆλα τίθησιν· εἶτα παριστὰ κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ δεινὰ θυμομαχοῦντος. Καὶ ὅς ἰδὼν αὐτοὺς, τῷ θυμῷ ὑπερζέσας, μαινομένῳ ἐώκει. Τύπτεσθαι τε αὐτοὺς ἀνηλεῶς (12) καλεῖσας, 198 ὥς εἶδε ταῖς πληγαῖς χαλεπῶς κατα-

κοπέοντας, μόλις τῆς πολλῆς ἀνεγκλῶν μανίας, παύ-
σασθαι τοὺς τύποντας κελεύει. Καί φησι πρὸς αὐ-
τοὺς· Τί τὰ ὁστὰ ταῦτα τὸν θενεώτων περιφέρετε;
εἰ, ὦν τὰ ὁστὰ εἰσι ποθοῦντες, ταῦτα βαστάζετε,
ταύτῃ τῇ ὥρᾳ θήσομαι καὶ ὑμᾶς μετ' αὐτῶν, ἵνα,
τῶν ποθομένων τυχόντες, χάριν μοι ὁμολογήσητε.
Ὁ δὲ τῆς θείας ἐκείνης φάλαγγος ἑξαρχος καὶ καθ-
ηγῆτης παρ' οὐδὲν τὰς τοῦ βασιλέως τιθέμενος
ἀπειλὰς, ὡς μηδενὸς αὐτῷ συμβεβηκότος ἀναροῦ (13),
ἐλευθέρα φωνῇ, καὶ λαμπροτάτῃ προσώπῳ καὶ τὴν
ἐνοικοῦσαν τῇ ψυχῇ σηματοῖντι χάριν, ἔφη· Τὰ ὁστὰ
ταῦτα τὰ καθαρὰ καὶ ἅγια περιφέροντες, ὦ βασιλεῦ,
τὸν πόθον τε ἀφοσιούμενοι ὦν εἰσι θαυμασιῶν ἀν-
δρῶν, καὶ τῆς ἀσκήσεως αὐτῶν καὶ θεοφιλοῦς πολι-
τείας εἰς μνήμην ἑαυτοὺς ἄγοντες καὶ πρὸς τὸν
ὁμοιον διεγείροντες ζῆλον, τὴν ἀνάπαυσιν τε ἐνοητρι-
ζόμενοι καὶ τρυφὴν ἐν ᾗ νῦν διάγουσι· καὶ τούτους
μὲν μακαρίζοντες, ἀλλήλους δὲ παραβήγοντες, τοῖς
αὐτῶν ἐξακολουθεῖν (14) ἔχγεσι σπεύδμεν. Πρὸς δὲ,
καὶ τὴν τοῦ θανάτου ἑαυτοῖς περιποιούμεθα μνήμην,
πάνυ ὠφέλιμον οὔσαν καὶ πρὸς τῆς ἀσκήσεως
ἀγῶνας 199 προθύμως ἀναπερῶσαν, καὶ ἁγιασμένην
δὲ τῇ τούτων ἀρμόμεθα προσφάσει.

Αὐθις δὲ ὁ βασιλεὺς, Εἰ ὠφέλιμος, φησὶν, ἡ τοῦ
θανάτου μνήμη, καθὼς φατε, τί μὴ τοῖς ἐν τοῖς
σώμασιν ὑμῶν ὁστέοις τὴν τούτου ὑποδέχοισθε μνή-
μην, τοῖς οἰκείοις ὑμῖν καὶ ὅσον οὕτω φθαρησομένοις,
ἤπερ (15) τοῖς ἀλλοτρίοις τούτοις καὶ διεφθαρμένοις;

Καὶ ὁ μοναχὸς, Πέντε μὲν, φησὶν, ἐμοῦ εἰρηκότος
αἰτίας τῆς τῶν λειψάνων περιφορᾶς, πρὸς μίαν αὐ-
τὸς ἀνταποκρινόμενος, χλευάζειν ἡμᾶς δοκεῖς· ἄλλ'
ἐναργέστερον, εὐ ἴσθι, τὰ τῶν προτετελευτηκῶτων
ὁστὰ τὴν τοῦ θανάτου περιστάσει μνήμην, ἥγε τῶν
ζώντων. Ἄλλ', ἐπαίπερ ταῦθ' οὕτως εἶναι γινώσκεις
καὶ τὰ ἐν τῇ σαρκὶ σου ὁστὰ τὸν θάνατόν σοι ὑποτυ-
ποῦσι, τί μὴ καὶ αὐτὸς, τῆς ὅσον οὕτω ἐλευσομένης
μνημονεύων τελευτῆς, εὐ τὰ σεαυτοῦ διατίθῃς, ἀλλὰ
πάσαις μὲν τὴν ψυχὴν σου ἐκδέδωκας παρανομίαις,
βιαίως δὲ καὶ ἀνηλεῶς ἀναιρεῖς τοὺς λατρευτὰς τοῦ
Θεοῦ καὶ τῆς εὐσεβείας ἑραστάς, τοὺς μηδὲν σοι (16)
ἡδικοῦντας, μηδὲ σοι τῶν παρόντων τι συμμεριζο-
μένους ἢ ἀφελίσθαι φιλονεικοῦντας;

Ὁ δὲ βασιλεὺς ἔφη· Τοὺς δεινοὺς ὑμᾶς καὶ λαο-
πλάνους εἰκότως κολάζω, ὅτι πάντας ἀπατάτε, ἀπ-
έχεσθαι τῶν τερπνῶν τοῦ βίου ὑποτιθέμενοι, καί,
ἀντὶ τῆς γλυκείας ζωῆς καὶ τῆς ποθεινοτάτης ἐπιθυ-
μίας καὶ ἡδονῆς, τὴν σκληρὰν καὶ βρῦπῃ ταύτην
καὶ 200 πινάρην ἐκλέγεσθαι ἀγωγὴν ἐκδιάζεσθε.

(13) Theodorus Hyltae. supra l. I, p. 276 : Καθὰ περὶ μηδενὸς συμβάντος μεγάλου. Quem conf. pag. 288, 13. Philo De Abrah. p. 385 : Ἀπαθεία, καθάπερ μηδενὸς ὀδυνηροῦ συμβεβηκότος, χρῆσθαι.

(14) C, ἐξ αὐτ. ἀκολουθεῖν, omissa vel transposita praepositione. Basilii Prae. c. 53 : Τούτῳ οὖν ἀρ-
εσκεῖν σπεύδει διὰ παντός, τὴν αὐτοῦ εἰκόνα σεαυτῷ καθαρὰν καὶ ἀμόλυντον φυλάττων. Codex 2991 A, δια-
φυλάττων, omisso σεαυτῷ, quod non valde desideraverim.

(15) C, εἴπερ, quod et Billyus vertit. Dubitationi locus esse potest. Cum ἤπερ, quod praetuli, erit faci-
lis ellipsis adverbii μάλλον. Facillime ἤπερ abiit in εἴπερ. Mox pro ἥγε, post comparativum ἐναργέστερον,
A habet εἴγε.

(16) C caret pronomine. F. sz.

A posteaquam plagis atrocem in modum concisos videret,
vix tandem ex ingenti furore emergens, carnificibus
verberandi finem facere imperavit, atque ad eos ait :
Quanam de causa haec mortuorum ossa gesta-
tis? Si eorum, ad quos pertinent desiderio haec fertis,
haec ipsa hora vos etiam cum illis collocabo, ut, vo-
torum vestrorum compotes effecti, gratiam mihi ha-
beatis. Divinae autem illius cohortis dux atque an-
tistes regias minas pro nihilo ducens perinde ac si
nihil ipsi adversi contigisset, libera voce ac splendido
vultu, gratiamque in ipsius anima insidentem signi-
ficante, ad hunc modum respondit : Illae purae et
sanctae ossa idcirco circumferimus, ut admirabilem
virorum, quorum ipsa sunt, desiderium uticunque
leniamus, eorumque religiosam exercitationem, Deo-
que charam vitam nobis in memoriam revocemus.
B atque ad ejusdem vitae studium nos ipsos excitemus,
ac requiem eam et delicias eas in quibus nunc ver-
santur ob oculos nobis proponentes, ipsos quidem
beatos praedicamus, nos autem ad sequenda eorum
vestigia nos ipsos mutuo acuimus. Quin etiam mortis
memoriam, quae permagnam utilitatem affert, atque
ad religiosae vitae certamina promptos nos ac velut
pennatos reddit, nobis hinc comparamus, ac praeter-
ea ex eorum contactu sanctitatem haerimus.

Rursum igitur rex : Si, inquit, mortis recordatio
vestra sententia utilitatem parit, quidnam causae est
cur non in corporum potius vestrorum ossibus, quae
vestra sunt, ac propediem interibunt, quam in his
alienis atque corruptis hanc memoriam usurpatis?

C Respondit monachus : Cum quinque causas attu-
lerim quomobrem reliquias circumferamus, tu ad
unam duntaxat respondens, cavillis in nos uteris.
Verum expressius, mihi crede, eorum qui jam deces-
serunt ossa mortis memoriam repraesentant, quam
eorum qui hujus vitae usura fraudantur. Caeterum
quoniam tu de his ita statuis, atque ossa ea quae in
carne tua sunt mortem tibi oculis obijciunt, qui sit
ut ipse jam jamque venturae mortis memor, tuis re-
bus recte non consulas, verum animam tuam omni
flagitiorum generi addictam habeas, Dei aut cultores
ac pietatis studiosos, qui te nihil laeserunt, nihil
praesentium rerum tecum commune habent, aut tibi
eripere contendunt, immanem et crudelem in mo-
dum de medio tollas?

D Rex autem ait : Vos ut pestiferos homines ac populi
seductores supplicii afflicto, quoniam omnes in frau-
dem impellitis, atque a vitae jucunditatibus avocatis, ac
pro dulci vita et suavisima cupiditate huc eos adigi-
tis, ut duram et sordidam atque ærumnosam hanc
vitae rationem amplectentur, deorumque honorem

Jesu tribuendum esse prædicatis. Quocirca, ne populus, imposturam vestram sequens, desertam terram relinquat, atque a patriis diis deficiens, alienum adoret, supplicis vos ac morte multare dignum esse judicavi. Monachus autem inquit: Si omnes bonorum hujusce vitæ participes esse cupis, cur non omnibus ex æquo delicias et opes tuas impertis? Verum alii quidem quamplurimi paupertate conflantur, tu vero ipsorum facultates per vim ereptas tuis adjungis? Ex quo perspicuum est te salutis populi cura minime tangi, verum carnem tuam saginare, materiam videlicet corrosuris vermibus præparantem. Ac propterea omnium Deo abjurato, eos qui non sunt, et qui omne flagitiorum genus invenerunt, deos appellasti, ut dum ad eorum imitationem libidinoso ac flagitiose vivis, id æsequaris, ut deorum imitator esse prædiceris. Nam quid afferri potest, quin quæ vestri dii fecerunt, eadem quoque homines, qui ipsis animum adjiciunt, faciant? Quapropter in magno profecto errore versaris, o rex. Vereris autem ne quosdam populares tuos adducamus ut nostris decretis assentientes, a tuo imperio desciscant, atque ad ejus qui omnia continet ac tuetur partes se adjungant. Cupis enim multos te avaritiæ tuæ administratos habere, ut ipsi quidem ærumnas subeant, tibi autem eorum opera quæstus augeantur: quemadmodum videlicet si quispiam canes aut aves ad prædam cicuratas alens, eos quidem ante prædam demulceat, posteaquam autem aliquid arripuerint, ex ore prædam ipsis extorqueat. Ad eundem enim modum tu quoque multos habere cupiens, qui tibi partim e terra, partim e mari tributa et vectigalia deferant, ais quidem tibi eorum salutem curæ esse, cæterum sempiternum ipsis, prius quam etiam tibi ipsi exitium accersis, tibi quæ illud salis est, ut opes quovis stercore ac cæno viliores tibi affluant, nec animadveritis te luminis loco tenebras complecti. Verum ex hoc gravi somno, quæso, emerge, clausosque tuos oculos aperi, ac Dei nostri gloriam, omnibus undique illuceniens, cerne, tandemque aliquando ad teipsum redi. Intelligite enim, inquit, insipientes in populo, et stulti aliquando sapite (Psal. xxxix). Illud scias, alium deum non esse præter Deum nostrum (Psal. xvi), nec ullam, nisi in ipso salutem.

Rex autem: Stultis, inquit, his tuis nugis finem impone, ac mihi protinus Barlaamum ostende, aut alioqui ejusmodi pœnarum instrumenta experieris, quorum nunquam abs te periculum factum est. Fortissimus autem ille, ac præstanti animi magnitudine monachus, cœlestisque philosophiæ amator ob regias minas nullo modo de sententia dimovebatur, sed intrepido pectore stans, dicebat: Ea quæ

A καὶ τὴν τῶν θεῶν τιμὴν τῷ Ἰησοῦ ἀπονέμειν κηρύττετε. Ἴνα οὖν μὴ, τῇ ὑμετέρᾳ ἀπάτῃ ἐξακολουθοῦντες, οἱ λαοὶ ἔρημον τὴν γῆν καταλίπωσι, καὶ τῶν πατρῶν ἀποστάντες θεῶν, ἀλλοτρίῳ λατρεύωσι, τιμωρίαις ὑμᾶς καὶ θανάτοις ὑποβαλεῖν δίκαιον ἔκρινα. Ὁ δὲ μοναχὸς φησὶν· Εἰ πάντας μετέχειν τῶν ἀγαθῶν τοῦ βίου ὀρέγῃ, τί μὴ πᾶσιν ἐπ' ἰσῆς μεταδίδως τῆς τρυφῆς καὶ τοῦ πλούτου, ἀλλ' οἱ μὲν πλείους πένιᾳ ταλαιπωροῦνται, σὺ δὲ τὰ αὐτῶν προσ-
 αφαρπάζων τοῖς ἑαυτοῦ προστιθῆς; οὐκ ἄρα τῆς τῶν πολλῶν φροντίδεως σωτηρίας, ἀλλὰ τὴν ἰδίαν πιαίνεις σάρκα, ὅλην ἐτοιμάζων τῇ τῶν σκωλήκων καταθρώσει (17). Διὰ τοῦτο, καὶ τὸν τῶν πάντων ἀπαρνησάμενος Θεὸν, τοὺς μὴ ὄντας προσηγόρευσας θεοὺς, τοὺς πάσης παρανομίας ἐφευρετὰς, ἵνα σοι, κατὰ μίμησιν αὐτῶν ἀσελγαίνοντι καὶ παρανομοῦντι, τὸ μιμητῆς ἀναγορεύεσθαι τῶν θεῶν σου προσγένηται. Οἷα γὰρ οἱ θεοὶ ὑμῶν ἐπραξαν, πῶς οὐχὶ καὶ οἱ προσέχοντες αὐτοῖς ἀνθρωποὶ πράξουσιν; Πλάνη οὖν μεγάλην πεπλάνησαι, ὦ βασιλεῦ. Δέδοικας δὲ μὴ τινος τοῦ λαοῦ πείσαιμεν, τοῖς ἡμετέροις συνθεμένους, ἀποστήναι σου τῆς χειρὸς καὶ τῇ τὰ πάντα συνεχούσῃ προσοικειωθῆναι χειρὶ· θέλεις γὰρ πολλοὺς εἶναι τοὺς ὑπουργοὺς τῆς σῆς πλεονεξίας, ἵν' αὐτοὶ μὲν ταλαιπωρῶσι, σὺ δὲ τὰ παρ' αὐτῶν προσγένοιτο κέρδη. Ὅν τρόπον κύνας τις τρέφων ἢ ὄρνεα εἰς θήραν τιθασσεύμενα, πρὸ μὲν τῆς θήρας κολακεύων ταῦτα φαίνονται, **201** ἤνικα δὲ κατάσχωσιν αὐτῶν θηρευόμενων, βιαίως αὐτῶν τοῦ στόματος τὸ
 C θηρευθὲν ἀφαρπάξει· οὕτω δὲ καὶ σὺ, πολλοὺς θέλων ἔχειν τοὺς φόρους σοι καὶ τέλη ἐκ γῆς καὶ θαλάσσης κομίζοντας, λέγεις μὲν τῆς αὐτῶν φροντίδεως σωτηρίας, ἀπόλειπαι δὲ αὐτοῖς προσενῶν αἰώνιον, πρὸ δὲ πάντων σεαυτοῦ, ἵνα μόνον σοὶ ὁ σκυδάλων καὶ σαπριῶν ἀχρηστότερος βριθοῖτο πλοῦτος, λείψας σκότος ἀντὶ φωτὸς κατέχων. Ἀλλ' ἀνάνηψον τοῦ καταχθονίου ὕπνου τούτου, διάνοξόν σου τοὺς μεμυκῶτας ὀφθαλμοὺς, καὶ ἴδε τὴν περιλάμπουσαν πᾶσι (18) τοῦ Θεοῦ ἡμῶν δόξαν· καὶ σὺ ποτε σεαυτοῦ γενοῦ· Σύνετε γὰρ, ἄφρονες ἐν τῷ λαῷ, καὶ μωροὶ ποτε φρονήσατε, φησὶν ὁ προφήτης (19)· σύνες ἐτεῖ οὐκ ἔστι Θεός, πλὴν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ οὐκ ἔστι σωτηρία, εἰ μὴ ἐν αὐτῷ.

D

Ὁ δὲ βασιλεὺς· Τῆς μωρίας σου ταύτης φλυαρίας παυσάμενος, τὸν Βαρλαάμ αὐτίκα μοι ὑπόδειξον, ἢ πειρασθήσῃ (20) κολαστηρίων ὀργάνων, ὧν οὐδέποτε πείραν εἰληφας. Ὁ μεγαλόφρων οὖν καὶ γενναῖότατος ἀσκητῆς καὶ τῆς οὐρανίου φιλοσοφίας ἐραστῆς κατ' οὐδὲνα τρόπον ταῖς τοῦ βασιλέως ἀπειλαῖς μετετρέπετο· ἀλλ' ἀτρέμας ἐστὼς ἔλεγεν· Οὐ τὰ παρὰ σοῦ θεσπιζόμενα ποιεῖν, ὦ βασιλεῦ, προστετάγμεθα,

(17) Nilus epist. 267: Τί θαφιλέστερον πιαίνεις σοὺ τὸ σαρκίον, τροφὴ σκωλήκων ἐσόμενον ὅσον οὕτως; Forsan τροφήν.

(18) Sic AC. Fors. alii codices dabunt meliorem syntaxi πάντας. Conf. pag. 56, n. 2. Et pag. 216 dativo utitur. Gregorius Naz. Or. xl, p. 640: Φῶς ἡ Παῦλον περιεστράψατα φαντασία.

(19) Psal. xciii, 8.

(20) A, πειραθῆση.

ἀλλὰ τὰ παρὰ τοῦ Δεσπότης ἡμῶν καὶ Θεοῦ κεκα-
 λευσμένα, ὅς σωφροσύνην ἡμᾶς ἐκδιδάσκει τοῦ πασῶν
 τῶν ἡδονῶν **202** καὶ ἐπιθυμιῶν κρατεῖν, καὶ ἀν-
 δρείαν ἐξασκεῖν, ὥστε πάντα πόνον καὶ πᾶσαν κάκω-
 σιν ὑπὲρ τῆς δικαιοσύνης ὑπομένειν. Ὅσα γοῦν
 ἐπάξεις ἡμῖν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας θειὰ, μᾶλλον εὐερ-
 γητήσεις. Ποίει οὖν ὃ βούλει· ἡμεῖς γὰρ ἔξω τοῦ
 καθήκοντος πρᾶξαί τι οὐκ ἀνεξέμεθα, οὐδὲ ἀμαρτίαν
 ἑαυτοὺς ἐκδύσωμεν. Μὴ (21) μικρὰν γὰρ ταύτην
 νομοῖς ἀμαρτίαν, εἰ τὸν συναγωνιστὴν ἡμῶν καὶ
 συστρατιώτην εἰς τὰς σὰς προδύομεν χεῖρας. Ἰαλλ'
 οὐ γὰρ γελᾶσεις καθ' ἡμῶν τὸν γέλωτα τοῦτον, καὶ
 μυριοὺς ἡμᾶς περιβάλλεις (22) θανάτοις· οὐχ οὕτως
 γὰρ ἡμεῖς ἀνάνδρῳ, ὡς φέδω τῶν σὺν βασάνων τὴν
 ἡμετέραν προδύοι φιλοσοφίαν, καὶ ἀνάξιόν τι δρᾶ-
 σαι τῆς θείας νομοθεσίας. Πρὸς ταῦτα πᾶν, εἰ τι
 γινώσκεις, ἀμυντήριον εὐτρέπιζε ὄργανον· ἡμῖν γὰρ
 τὸ ζῆν Χριστὸς ἐστὶ, καὶ τὸ θανεῖν ὑπὲρ αὐτοῦ κέρδος
 ἀριστον (23).

Ἐπὶ τούτοις θυμῷ ἐξαφθεῖς, ὁ κρατῶν ἐκέλευσε
 τὰς μὲν θεολόγους αὐτῶν ἐκκοπῆναι γλώσσας,
 ἐξορυχθῆναι δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς, χεῖράς τε ὁμοῦ
 ἀποτμηθῆναι καὶ πόδας. Τῆς δ' ἀποφάσεως δοθείσης,
 οἱ μὲν ὑπακούοντες περιστάντες αὐτοῖς καὶ δορυφόροι
 μιανθρίπως καὶ ἀνθρωπῶς ἠκρωτηρίαζον· καὶ τὰς
203 μὲν γλώσσας ὀγκινίσκοις τῶν στομάτων ἐξελ-
 κύσαντες, θηριωδῶς ἀπέτεμνον, τοὺς ὀφθαλμοὺς δὲ
 σιδηροῖς ἐξώρυκτον θυξιν, ἀρθρεμβόλοις δὲ ὀργάνοις
 τὰς χεῖρας αὐτῶν καὶ τοὺς πόδας ἐξαρθρύνοντες ἀν-
 έτεμνον. Οἱ δὲ μακάριοι ἐκείνοι καὶ αἰδήμονες καὶ
 γενναῖοι τὸν λογισμὸν, ὡς πρὸς εὐωχίαν καλούμενοι,
 ἀνδρείως προσήρχοντο ταῖς βασάνοις, ἀλλήλους παρα-
 θήγοντες καὶ πρὸς τὸν διὰ Χριστὸν θάνατον ἀφόδως
 χωροῦντες.

Ἐν τοιούτοις οὖν πολυειδέσι τιμωρίαις τὰς καρτε-
 ρικὰς αὐτῶν ψυχὰς τῷ Κυρίῳ παρέθεντο οἱ ἱεροὶ
 ἀσκηταί, ἐπτακαίδεκα τὸν ἀριθμὸν ὑπερβάντες. Ὁμολο-
 γουμένως οὖν αὐτοκράτωρ ἐστὶ τῶν παθῶν ὁ εὐσεβὴς
 λογισμὸς, καθάπερ τις τῶν οὐχ ἡμετέρων ἐφησεν (24),
 δθλους διηγούμενος πρεσβύτου ἱερέως καὶ παίδων
 ἐπὶ τὸν ὁμόφρονι μητρὶ, τοῦ πατρώου ὑπεραθλη-
 σάντων νόμου, ὧν τῆς καρτερίας καὶ μεγαλοφυχίας
 οὐδὲν καθυστέρησαν οἱ θαυμάσιοι οὗτοι Πατέρες καὶ
 τῆς ἁγῆς Ἱερουσαλὴμ πόλιτι καὶ κληρονόμοι.

ΚΕΦ. ΚΔ'. Τούτων οὖν εὐσεβῶς τελευθάντων, ὁ
 βασιλεὺς τῷ πρωτοσυμβούλῳ ἔλεγεν Ἀραχῇ πρὸς
 τὴν δευτέραν ἀποβλέψαι βουλὴν, τοῦ πρώτου διαμαρ-
 τόντας, καὶ τὸν Ναχωρ ἐκείνων προσκαλέσασθαι. Ὁ

(21) C sine m. Basilius Præc. c. 34 : πλοῦτος μὲν γὰρ δι' ἀρετὴν ἐνυπάρχων κακίας μᾶλλον, ἀλλ' οὐκ
 ἀρετῆς, ὑπὸ πρῆτης ἐστίν. Restituitur m. ante di', e codice 2991 A.

(22) A, περιβαλεῖς C, περιβαλλεις. Basilius Præc. c. 11 : Νίκας σοὶ καὶ τρώπαια κατ' ἐχθρῶν τότε παρ-
 ἔξει Θεός, ὅπόταν αὐτὸς τρώπαια καὶ νίκας στήσεις (imo στήσης, ut est in cod. 2991 A) κατὰ τῶν παθῶν.
 Idem c. 17 : Μελέτην οὖν ποιῶ τῶν τοιούτων ὡφελίμων λόγων, ἵνα τοὺς ἐξ αὐτῶν καρποὺς τρυφήσῃ καὶ
 καλῶς τὴν βασιλείαν διοικήσεις· imo διοικήσης, cum codice, qui bene habet τρυφήσῃ, et, omisso τοιού-
 των, addit post λόγων opportune, δλον σου τὸν βίον.

(23) Epist. ad Philipp. 1, 21 : Ἐμοὶ γὰρ τὸ ζῆν Χριστὸς, καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος.

(24) Josephus scilicet, indice Billyo, conferendus libro De Maecab. c. 11.

A te jubentur. o rex, facere, minime a nobis indi-
 cium est, sed quæ a Domino nostro imperata sunt ;
 qui nos temperantia studere, atque omnes volupta-
 tes et cupiditates in potestate tenere, fortitudinem-
 que colere, ac laborem omnem et afflictionem justitiæ
 causa sustinere docet. Quo igitur graviora nobis ple-
 tatus causa mala intuleris, eo præclarior de nobis
 meritis fueris. Quocirca quidquid lubet fac ; neque
 enim commitemus ut aliquid quod a recto abhorreat
 faciamus, ac peccato nos addicamus. Nec enim leve
 hoc scelus esse putes, si collectorum ac commili-
 tonem nostrum tibi in manus tradamus. Verum hoc
 nomine minime nos irridebis, quamvis etiam sex-
 centas mortes nobis inferas. Neque enim adeo ignavi
 sumus, ut tormentorum tuorum metu philosophiam
 nostram prodamus, atque aliquid divina lege indig-
 num perpetremus. Adversus hæc quæcunque tor-
 mentorum instrumenta nosti, ea expedit licet. No-
 bis quippe vivere Christus est, ac mori præstantissi-
 mum luctum (Philip. 1).

Ob hujusmodi verba rex furore inflammatus, theo-
 logas eorum linguas amputari jubet, oculosque erui,
 manusque simul ac pedes truncari. Qua sententia
 pronuntiata, lictores et satellites circumstantes inhu-
 mane ac crudeliter ipsos demutilabant. Ac linguas
 quidem eorum uncinis ex ore extractas belluina qua-
 dam feritate abscindebant, oculos autem ferreis an-
 guibus eruebant, ac denique instrumentis quibusdam
 eorum manus ac pedes luxantes, amputabant : at
 beati illi ac venerandi et generosi viri, tanquam ad
 epulas vocati, strenuo et forti animo ad cruciatus ac-
 cedebant, mutuis cohortationibus sese acuantes, at-
 que ad mortem pro Christo subeundam forti atque
 intrepido animo pergentes.

In hujusmodi varis suppliciis sacrosancti mona-
 chi, numero decem et septem, fortes ac tolerantia
 præditas animas suas Domino commendarunt. Ex
 quo perspicue constat animum pietate præditum vi-
 tiosis affectionibus imperare, quemadmodum qui-
 dam a nostris decretis alienus prodidit (Josephus), se-
 nis sacerdotis ac septem filiorum certamina com-
 morans, qui una cum matre pari omnino sententia
 prædita pro patriæ legis defensione dimicarunt. Qui-
 bus tolerantia et animi magnitudine nihilo inferiores
 hi eximii Patres ac supernæ Jerusalem cives existi-
 terunt.

CAP. XXIV. — His igitur pia morte perfunctis,
 rex ad primum consiliarium suum Arachen dixit :
 Quoniam prius consilium minime successit, ad po-
 sterius animum adice, ac Nachorem accersendum

cura. Araches igitur, intempesta nocte ad ejus speciem se contulit, siquidem in solitudine habitabat, divinationi operam dans. Cumque ipsi consilium id omne quod cepissent declarasset, simul atque diluxit, ad regem se recepit. At tum quæsitis rursus equis, ad investigandum Barlaamum sese abire simulavit. Cum autem exiisset, ac loca solitaria perlustraret, virum unum ex voragine quadam egredientem conspicit. Quem cum persequi jussisset, ipsius comites eam celeritatem adhibuerunt ut hominem arriperent eumque ad ipsum adducerent. De quo cum quisnam esset, quamque religionem coleret, et quonam nomine vocaretur, quævisset, Christianum illo se esse professus est, Barlaamumque nuncupari (quemadmodum videlicet ab ipsis instructus fuerat) quo nomine gaudio perfusus Araches, ut quidem præse ferebat, accepto eo, quamprimum ad regem revertitur, eique ipsum exhibet. Atque rex audientibus iis qui astabant: Tunc es ille dæmonis administrator Barlaam? Ille autem respondit: Dei administrator sum, ac non dæmonum, quomobrem ne me conviciis incessas. Plurimas enim mihi gratias agere debes, quoniam filium tuum errore atque impostura liberatum ad Dei cultum erudivi, atque cum vero Deo in gratiam reductum omni virtutis genere institui. Rursum autem rex irati animi speciem præferens, dixit: Par sane erat ut, tibi sermonis omnis ac defensionis facultate præcisa, sine ulla interrogatione te morte multarem. Verum pro mea humanitate tantisper te fero, quousque ad certum diem de te questionem habuero. Ac siquidem mihi obtemperandum duxeris, veniam obtinebis; sin minus, pessimam mortem oppetes. Hæc locutus, Arachi eum tradit, mandatque ut eum quam diligentissime custodiat.

Postridie autem illinc ad palatium suum reversus est. Repente igitur captum esse Barlaamum rumore ferebatur, adeo ut ipse quoque regis filius hac re audita gravissimo animi dolore afficeretur, nec ullo modo lacrymis moderari posset, verum gemitibus ac luctibus Deum obsecraret, ipsumque ut seni opem ferret obtestaretur. Nec vero lugentem eum bonus ille Deus desepxit; benignus enim est iis qui ipsius opem in die tribulationis expectant, atque eos qui ipsius meta præditi sunt agnoscit. Unde etiam juveni per nocturnum visum omnia declarat, roburque ipsi addit, atque ad pietatis certamen eum confirmat. Expectatus itaque cor suum paulo ante mæstitia ac

A γούν Ἀραχὴς νυκτὶ βαθεῖα τῇ ἐκείνου καταλαβὼν σπῆλαιον (τὰς ἐρήμους γὰρ ὄκει, μαντικαὶς σχολάζων τέχναις), καὶ πάντα αὐτῷ τὰ βεβουλευμένα σαφηνίσας, πρὸς τὸν βασιλέα ἅμα πρῶτ' ἐπανερχεται. Καὶ δὴ ἰππεῖ; αὐτῷ αὖθις ζητήσας, ἐπὶ 204 ἔρευναν τοῦ Βαρλαάμ ἐξέργεσθαι προσεποιεῖτο. Ἐξελαθόντι δὲ καὶ τὰς ἐρήμους ἐμπεριπατοῦντι ὁρᾷται αὐτῷ ἀνὴρ τις ἐκ φάραγγός τινος ἐξερχόμενος. Τοῦ δὲ καταδιώκειν αὐτὸν κελεύσαντος, φθάνουσι τὸ τάχος (25), καὶ συλλαβόντες, πρὸς αὐτὸν ἄγουσι. Τοῦ δὲ πυνθανομένου τίς τε εἴη καὶ ποίας θρησκείας ἢ τί καλούμενος, Χριστιανὸν μὲν ἐκείνου ἑαυτὸν ἀπεκάλεσε, Βαρλαάμ δὲ ὀνόμασ' , καθάπερ δεδοκτο. Χαρᾶς δὲ πλησθεὶς ὁ Ἀραχὴς, ὡς ἔδεικνυε, τάχιστα, τοῦτον λαβὼν, πρὸς τὸν βασιλέα ἐπανερχεται καὶ δὴ μηνύσας Β παρίστησιν αὐτόν. Καὶ φησιν ὁ βασιλεὺς εἰς ἐπήκοον πάντων τῶν (26) παρισταμένων· Σὺ εἰ δὲ τοῦ δαίμονος ἐργάτης Βαρλαάμ; Ὁ δὲ ἀντέφησεν· Τοῦ Θεοῦ ἐργάτης εἰμι, καὶ οὐ τῶν δαιμόνων. Μὴ οὖν με λοιδορεῖ. Πολλὰς γάρ μοι ὁμολογεῖν χάριτας ὀφειλέτης εἶ, ὅτι τὸν υἱόν σου θεοσεβεῖν ἐδίδαξα, πάσης ἀπαλλάξας ἀπάτης καὶ τῷ 205 ἀληθινῷ καταλλάξας Θεῷ, καὶ πᾶσαν παιδεύσας ἀρετῆς ἰδέαν. Αὖθις δὲ ὁ βασιλεὺς, ὀργιζόμενος ὥσπερ, ἐφη· Ἔδει μὲν σε μὴδὲ λόγου τὸ παρᾶπαν ἀξιῶσαντα, ἢ τόπον ἀπολογίας δόντα, ἀλλ' ἀνερωτήτως, θανατώσαι. Ἄλλ' ἀνέχομαι σου τοῦ θράσους, τῆς προσήκουσής μοι ἔνεκεν φιλανθρωπίας, ἕως τακτῇ ἡμέρᾳ ἐξετάσω τὰ περὶ σοῦ. Καὶ, εἰ μὲν πεισθείης μοι, συγγνώμης C ἀξιωθήσῃ· εἰ δὲ μὴ, κακῶς ἀπολῇ. Οὕτως εἰπόν, τῷ Ἀραχῇ τοῦτον παραδίδωσι, φυλάττειν ἀκριβέστατα ἐντειλάμενος.

Τῇ δὲ ἐπαύριον ἀναζεύξας ἐκείθεν, πρὸς τὸ ἴδιον ἐπάνεισι παλάτιον. Καὶ ἐξηκούετο κρατηθῆναι τὸν Βαρλαάμ, ὥστε καὶ τὸν βασιλέως ἀκούσαντα υἱὸν δεινῶς τὴν ψυχὴν ἀλγήσαι, καὶ μηδὲως τῶν δακρύων ἐγκρατὴς δύνασθαι εἶναι. Στεναγμαῖς δὲ καὶ θρήνοις τὸν Θεὸν ἐδυσώπει, καὶ εἰς βοήθειαν αὐτὸν ἐπακαλεῖτο τοῦ γέροντος. Οὐ παρῆθεν οὖν αὐτὸν ὀδυρόμενον ὁ ἀγαθός· χρηστὸς γάρ ἐστι τοῖς ὑπομένουσιν αὐτὸν (27) ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως (28), καὶ γινώσκων τοὺς εὐλαβουμένους αὐτόν· ὃς καὶ τῷ νέῳ δι' ὁράματος D νυκτερινοῦ πάντα γνωρίζει, καὶ ἰσχύον αὐτῷ ἐντίθαι, καὶ εἰς τὸν τῆς εὐσεβείας παραβαρβύνει ἀγῶνα. Ἐξυπνος δὲ γενόμενος, χαρὰς τε πλήρη καὶ θάρσους

(25) C, τάχος. Notæ formulæ, ὡς τάχος, ὅσον τάχος, ἐν τάχει. Minus obvius τάχος εἰ τὸ τάχος, minus etiam obvius ἐν τάχει τίτι, quæ est in Ajace 844: Ἄλλ' ἀρχτέον τὸ πρᾶγμα σὺν τάχει τίτι. Sed quam friget illud τίτι! Malim locum sic strui: ἀλλ' ἀρχτέον τίτι τὸ πρᾶγμα σὺν τάχει. Noverunt qui poetas legunt quam sæpe in loquente τίς de se ipso usurpetur. In Ajace Chorus de se v. 240: ὦρα τίτι' ἤδη χάρα καλύμμασι χρυσάμενον ποδοῖν κλοπὰν ἀρέσθαι· vide ibi Brunck. Ajax de se v. 396: ποῖ τίς οὖν φύγη; Et habet Sophocles ἐν τάχει ibid. 795. Dixerit igitur ἀρχτέον τίτι Ajax de se; « alicui est incipiendum », pro « incipiendum est mihi. » Prodesse poterit hæc observatio alii ejusdem tragœdiæ loco. Minerva Ajacem e tenitorio evocat; quem qui metuit Ulysses, Τί δρᾶς, Ἀθάνα; ait v. 74: Μηδωμὸς σφ' ἐξω κάλει· Μὴ πρὸς θεῶν· ἀλλ' ἐνδὸν ἀρχαίτω μένων. Imperativus ἀρχαίτω non est omnino nitidus. Glossa, quam legi in codice 2812 A, ἀρχτέον ἐστὶ, ad veram me ducere videtur scripturam, scilicet ἀρχεῖ τῷ, « alicui satis est », pro « mihi satis est. » Quod Ulysses mox iisdem ferme verbis iterat: Ἐμοὶ μὲν ἀρχαί τοῦτον ἐν δόμοις μένειν.

(26) A sine τῶν, C sine πάντων.

(27) Psal. cxliv, 9.

(28) Conf. psal. xix, 4.

καὶ φωτὸς γλυκυτάτου, τὴν πρὸ μικροῦ λυπομένην αὐτοῦ καὶ ἀλγοῦσαν εὐρίσκει καρδίαν. Ὁ δὲ βασιλεὺς, οὕτω ταῦτα δρᾶσας καὶ οὕτω διανοηθεὶς, ἔχαψε, καλῶς διασκεπτεσθαι οἰόμενος, καὶ τῷ Ἀραχῇ μεγίστην ἀπονέμει τὴν χάριν· ἀλλ' 206 ἐφέυσατο ἡ ἀδικία αὐτῇ, τὸ τοῦ θεοῦ φάναϊ Δαυὶδ (29), καὶ ἡ δικαιοσύνη νικᾷ τὴν ἀνομίαν (30), τέλειον αὐτὴν καταβαλοῦσα καὶ τὸ μνημόσυνον αὐτῆς ἀπολέσασα μετ' ἥχου (31), ὡς ἐν τοῖς ἑξῆς δηλώσειεν ὁ λόγος.

Μετὰ γοῦν δύο ἡμέρας, ὁ βασιλεὺς παραγίνεται πρὸς τὸ τοῦ υἱοῦ παλάτιον. Καί, τούτου εἰς ὑπάντησιν ἐξελθόντος, οὐκ ἠσπᾶσατο συνήθως ὁ πατὴρ· ἀλλ', ἀχθόμενῳ ὥσπερ καὶ ὀργιζομένῳ εἰκῶς, εἰσελθὼν ἐν τῷ βασιλικῷ κοιτῶνι, σκυθρωπάδων ἐκαθέσθη. Εἶτα, τὸν υἱὸν προσκαλεσάμενος, ἔφη (32)· Τίς ἡ διχγοῦσά μου τὰς ἀκοὰς φῆμη, τέκνον, καὶ ἀθυμίας μου τὴν ψυχὴν κατατήχουσα; οὐδένα γὰρ τῶν ἀνθρώπων τοσαύτης ἐμπικλάσθαι χαρὰς ποτε οἶμαι ἐπὶ τέκνου γεννήσει, ὅσης ἐγὼ ἐπὶ σοὶ μετέσχον θυμηδίας· οὐδ' αὖ πάλιν λυπηθῆναι τινα καὶ κακῶς παρὰ παιδὸς διατεθῆναι δοκῶ, ὡς σὺ με νῦν διέθηκας καὶ τὴν ἐμὴν 207 ἡτίμασας πολὺν, τὸ φῶς τε περιήρας τῶν ὀφθαλμῶν μου καὶ τὴν τῶν ἐμῶν νεύρων ἐξέκοψας ἰσχύον· φόβος γὰρ ὃν ἐφοδοῦμην περὶ σοῦ ἤλθε μοι, καὶ ὃν ἐδεδοίκεν συνήγησέ μοι (33). Καὶ γέγονας τῶν ἐχθρῶν μου ἐπιχαρμα (34) καὶ τῶν ὀπεναντίων μου κατάγελως. Ἀπαιδεύτῳ φρενὶ καὶ νηπιώδει γνώμῃ τοῖς τῶν ἀπατεῶνων βήμασιν ἐξακολουθήσας, καὶ τὴν βουλὴν τῶν κακοφρόνων τῆς ἐμῆς προκρίνας βουλῆς, καὶ τῶν ἡμετέρων θεῶν τὸ σέβας καταλιπὼν, ἀλλοτρίῳ ἱλάτρευσας θεῷ. Ἴνα τί, τέκνον, ταῦτα πεποίηκας; καὶ ὃν ἠλπίζον ἐν πάσῃ ἐκτρέφεῖν ἀσφαλῆ, καὶ τοῦ γήρως ἔχειν βακτηρίαν (35) καὶ ἰσχύον, διὰδοχὸν τε ἀριστον καταλιμπάνειν τῆς βασιλείας, τὰ τῶν ἐχθρῶν οὐκ ἠδέσθης καὶ πολεμίων ἐνδείξασθαι εἰς ἐμέ; οὐκ ἔδει σε ἐμοὶ μάλλον πείθεσθαι καὶ τοῖς ἐμοῖς ἑπεσθαι δόγμασιν, ἢ τοῦ δολίου καὶ σαπροῦ γέροντος εἰκῆν ταῖς φληνάφοις μυρολογίαις, τοῦ πικρὰν σοι ἀντὶ τῆς γλυκειας ὑποθεμένου ζῶν, καὶ ἀντὶ τῆς ποθεινοτάτης τρυφῆς τῇ σκληρὰν καὶ τραχεῖαν ὁδεύειν ὁδὸν (36),

A dolore profligatum, lætitia et fiducia suavissimoque lumine perfusum reperit. Rex autem his ita gestis, atque inita huiusmodi cogitatione, gaudebat, præclara consideratione se uti existimans, amplissimamque Arachi gratiam habens. Verum, ut divini Davidis verbis utar, mentita est iniquitas sibi (Psal. xxi), atque iustitia adversus iniquitatem palmam tulit, prorsus videlicet eam sternens ac dejiciens, periiitque memoria ejus cum sonitu (Psal. ix) quomodo modum sermonis progressu a nobis ostendetur.

Biduo quippe post rex ad filii palatium accessit, eoque ipsi obviam prodente, pater eum suo more minime osculatus est, verum, indignanti atque irato similis, in regium cubiculum ingressus, mesto vultu consedit. Ac deinde accito filio, his ad eum verbis uitor: Fili, quænam hæc fama est, quæ ad aures meas permeavit, animumque meum mœrore confici? neque enim existimo ullum unquam hominem ob filii ortum tanto gaudio perfusum fuisse, quantam ego tua causa voluptatem percepi; nec rursus ullum unquam tantum mœoris ex filio contraxisse credo, quantum nunc ex te contraxi. Meam enim canitiem dedecore affecisti, ac lucem oculorum meorum abstulisti, nervorumque meorum robur excidisti. Timor enim, quem tua causa timebam, evenit mihi: et quod verebar, accidit mihi. Factusque sum hostibus meis in ludibrium, et in risum adversariis meis (Job. iii). Stulta mente ac puerili apimo impostorum verbis fidem adhibuisti, atque improborum et malevolorum hominum consilium consilio meo antiquius habens, ac deorum nostrorum cultum relinquens, ad alieni Dei cultum te contulisti. Quidnam tibi, fili, in mentem venit, ut hæc faceres; ac tu, quem in omni securitate alere me sperabam, quemque senectutis meæ baculum ac robur habiturum optimumque regni mei successorem relicturum me existimabam, inimici atque hostilis in me animi argumentum exhibere minime dubitares? An non consentaneum erat ut mihi potius parentes, meaque secreta sequereris, quam versipellis ac putidi senis nugis stultisque sermonibus cederes, qui tibi hoc in animum immisit, ut pro dulci vita

(29) Psal. xxvi, 12.

(30) Cf. II Epistola ad Corinthios, vi, 14.

(31) Psal. ix, 6: ἀπόλετο τὸ μνημόσυνον αὐτῶν μετ' ἥχου.

(32) Lemma metricum in A: Λόγος Ἀδενήρ πρὸς υἱὸν Ἰωάσαφ. Valde ineptus versificator librarius ille fuit, et ejus numeratas syllabas, quas jam subinde omisi, omnino deinceps omitam. Qui descripsit codicem 3017, librarius versus etiam faciebat, sed malos minus. Ad Libanii locum (I. I, p. 460), dicentis Juliani συνοικεῖν θεοὺς καὶ δαίμονας, adscripsit animose: Καλῶς συνοικεῖν δαίμονας τοῦτω λέγεις· Καὶ δαίμονσιν αὐτοῖς γε τοῦτον συμμέμειν Μετὰ τελευτῇ τὸν τρισάθλιον νόει· Σατὰν γὰρ ἐσχεύασε τὴν ψυχὴν δόμον, Ἀποικὸν αὐτῆς Χριστὸν ἐργασάμενος. Et librarius codicis 1090, descriptis Libanii impiissimis verbis (vid. I. I, p. 509, 10), erupit in hæc metrica convicia: Ἐγὼ, βέβηλε, σκαὺν ἐκπύσσων ὕδλον· Ἀηρεῖς, φλυαρεῖς, φληναρεῖς, ματαιόφρων. Ad eundem locum librarius codicis 3025 vulgari oratione non vulgarem indignationem effudit: Οὐαὶ σοι, ἀλιτῆριε καὶ ἀσεβέστατε· οὐαὶ σε κόλασις καὶ πυρὶς γένενα δικαίως διαδέξεται! (33) Job iii, 25: Φόβος γὰρ ὃν ἐφρόντισα ἤλθε μοι... Auctorem monachum, non Abenerem, illa biblica eruditio deceat. Id mendi non semel jam animadverti, de quo deinceps silebo.

(34) Sirach. xviii, 31: Ποιήσεις σε ἐπιχαρμα τῶν ἐχθρῶν σου. Cf. et Exod. xxxii, 25.

(35) Photius epist. 109: Τῆς παιδείας ἡ κτῆσις τῷ γεγραπτότι κρατίστη γίνεται βίου βακτηρία. Theodoretus De Provid. viii, pag. 258: Μῆτε τὸ γήρας οἰκτείραντες· καθάπερ τινὶ βακτηρίᾳ τῷ νῆμ, σκηπτομένον. Eumathius iii, pag. 93: Σὲ γήρως ἔχει βακτηρίαν. Cf. Gregor. Naz. orat. 41, 672, et quæ scripsi ad Nicetam Eugenianum pag. 384.

(36) C sine ὁδεύειν. Notissimæ formulæ ὁδὸν ὁδεύειν, πόνον ποιεῖν, λόγον λένειν ac sexcentæ aliæ· vide

acerbam susciperes, ac pro suavissimis deliciis duram illam et asperam viam, quam Mariae filius tenere admonet, ingredereris? An non autem etiam summorum deorum iram pertimescis, ne fulmine te feriant, aut tonitruo interimant, propterea quod repudiatis ac pro nihilo habitis iis qui nos tot tantisque beneficiis affecerunt, ac regio diademate ornatur, gentesque numerosissimas ditioni nostrae atque imperio subjecerunt, ac denique ut precum mearum et orationum opera gigneris, ac dulcissimae hujus lucis particeps fieres, praeter spem effecerunt, ei qui eruci afflatus est acutissime te conjunxisti, inanibus videlicet ipsius cultorum promissis deceptus, qui nova quaedam saecula conflunt, mortuorumque corporum resurrectionem nugantur, aliaque sexcenta, ut stolidis hominibus fucum faciant, introducunt? Verum nunc saltem, charissime filii, si quid mihi patri tuo obtemperandum putas, prolixis his nugis longum valere jussis, benignis diis, queso, sacrificia, atque eos plurimis victimis et sacrificiis placare studeamus, ut errati veniam ab ipsis impetres, siquidem hanc vim illi habent, ut et beneficiis et suppliciis afficere possint. Ac nos eorum quae diximus exemplum tibi sumus, qui ipsorum beneficio ad hoc imperium pervenimus, atque hanc ipsis beneficii vicem rependimus, ut et eorum cultoribus honorem tribuamus, et ipsis exerceamus.

Multas igitur hujusmodi nugas commemorante rega, ac nostra quidem dogmata suggillante et traducente, idolorum autem cultum laudibus et encomiis prosequente, divinisque juvenis rem eo loco esse videns, ut non jam angulum et latebras, verum candelabrum potius ac speculum desideraret (*Matth. v.*), quo omnibus in perspicuo esset, libertate ac fiducia plenus, ad hunc modum locutus est:

Quod a me factum est, o here, haudquaquam

A ἤν 208 ὁ τῆς Μαρίας ὕψος εἶναι πρότερον, ὅς δέδοικας δὲ τῶν μεγίστων θεῶν τὴν ὁρτὴν, μὴ κεραινω σε βαλοῦσιν, ἢ σκηπτῶ θανατούσουσιν, ἢ χάσματι γῆς καταποντίσουσιν, ἀνθ' ὧν τοῦς τοιαῦτα ἡμεῖς εὐηγγελιζόμεθα καὶ διαδήματι βασιλείας κατακοσμήσαντας (37), καὶ ἔθνη πολυάνθρωπα ὑποτάξαντας, καὶ σὲ παρ' ἐλπίδα δι' εὐχῆς ἡμῆς καὶ δεήσεως γεννηθῆναι καὶ τοῦ γλυκυτάτου μετέχειν φωτὸς τοῦ παρασκευάσαντος, παρωσάμενος καὶ ἐξουθενήσας, τῷ ἐσταυρωμένῳ προσεκollήθης, ταῖς ματαλαῖς ἐλπίσι τῶν αὐτοῦ θεραπόντων φανακισθεὶς, καινοῦς τινας μυθολογούντων αἰῶνας καὶ νεκρῶν σωμάτων ἀνάστασιν ληρούντων, καὶ ἄλλα μυρία πρὸς ἀπάντη τῶν ἀνοήτων παρεισαγόντων: Ἀλλὰ γε νῦν, φίλτατε υἱέ, εἰ τί μοι πείθῃ τῷ πατρὶ, μακρὰν τοῖς μακροῖς τοῖς τοῖς λήροις χαίρειν εἰπὼν (38), θύσον προσελθὼν τοῖς εὐμενέσι θεοῖς. 209 ἐκατόμβαις τε αὐτοῖς καὶ σπονδαῖς ἐκμελιζώμεθα, ἵνα συγγνώμῃν σοι τοῦ πταίσματος παράσχοιτο· δυνατόν γάρ εἰσι καὶ ἰσχυρόντες εὐεργετῆν τε καὶ τιμωρεῖσθαι. Καὶ σοὶ παράδειγμα τῶν λεγομένων, ἡμεῖς οἱ δι' αὐτῶν εἰς ταύτην τὴν ἀρχὴν προσελθόντες, καὶ χάριτας αὐτοῖς τῆς εὐεργεσίας, τὰς τε πρὸς τοὺς σεβομένους τιμὰς καὶ τὰς πρὸς τοὺς μὴ πειθομένους αὐτοῖς θύειν κολάσεις, παρέχοντες.

Πολλὰς οὖν τοιαύτας βαττολογίας τοῦ βασιλέως διεξιθόντος, τὰ μὲν ἡμέτερα διακοιμώμενος (39) καὶ διαβάλλοντος, τὰ τῶν εἰδῶλων δὲ ἐγκωμιάζοντος καὶ ἐπαίνουοντος, ἰδὼν ὁ θεοτάτος νεανίας ὡς οὐκ ἐτι δεῖται τὸ πρῆγμα γυνίας καὶ ἐπικρύψεως, ἀλλὰ λυχνίας καὶ περιωπῆς μᾶλλον ὥστε φανερὸν ἀπαται καταστῆναι, παρρησίας καὶ θάρρους ὑποπληθεῖς, ἔφη·

Ὁ μοι πέπραχται, δέσποτα, οὐκ ἂν ἀρνηθῆην. Τ3

not. ad Nicetam Eugen. p. 251, et G. J. Bekker, ad *Odysseam Parvam*, librum utilissimum, pag. 5. Harpocration: Βομβυλῶς, ζῶον παραπλήσιον μελίττῃ, ὠνομασμένον ἀπὸ τοῦ βόμβου. *Coel.* 2552: β. ζῶον ἐστὶ παρ. μελ., ὠν. ἀ. τ. βόμβου ὃν ἐκείνο βομβεῖ. — Εἰ potest juncti tr. ὁδ., pro tr. δέουσθαι.

(37) C, κοσμήσαντας, absente male praepositione. Aeneas Gaz. Theophr. p. 36: Ἐμελλε γὰρ ἐξαπατῆν καὶ κολακεῖν, καὶ ὁξέως πρὸς ἀπάτας ἐξάγειν τὸν πεσόντα. *Codex* 461: Ἐμελλε γ. ἐξ. κ. κολ. κ. ὁξέως τὸν προσπεσόντα θηρεύειν. Erit etiam cum edita lectione recipiendum προσπεσόντα.

(38) De locutione χαίρειν ἔφην, vel εἰπεῖν, vide quae monni Notii, *Mss. l. XI, II*, p. 28. Psellus De demon. p. 14: Οἱ δὲ χαίρειν ἑαυτῶν δεσπότην ἔσαντες, θεὸν αὐτοῦ χειροτονήσαντες τὸν ἐν τοῖς κτίσμασιν ἀτιμώτερον. Melius *codex* 1310: Οἱ δὲ γ. τὸν ἑαυτῶν θεὸν καὶ δεσπ. Symeon Sethi de Ichneel. p. 154: Ἐπὶ τοῦτο γὰρ οἶμαι καὶ τοὺς ἀσχοῦντας χαίρειν, εἰπόντας: τοῖς τοῖς ἀνθρώποις συνδιατρεῖσθαι ἀσφαλέστερον τὸ τὰς ἐρήμους διώκειν. Verba ἀσφ. τὸ fuerunt addita a Starkio, qui sic vertit: « atque id esse puto quod eremitae gaudent cum dicunt: praestare loca sola sectari, quam in hominum consortio vitam agere. » Puto Starkium pessime rem egisse, scribere oportuisse: Ἐπὶ τούτῳ γὰρ ο. κ. τ. ἀσχοῦντας, χαίρειν εἰπόντας τῷ τοῖς ἀνθρ. συνδιατρεῖσθαι, τὰς ἐρ. δ. Verterimque: « propterea enim puto eremitas, valedicentes hominum consortio, loca sola sectari. » Alium locum promam, mala additione a Starkio corruptum. In narratione de lupo avaro, quae exstat et apud Fontaninum VIII, F. 27, Starkius sic scripsit p. 208, additis verbis, τόξου θέλων: ἀψάμενος τοῦ τόξου, θέλων ταύτην καταφαγεῖν, ἀπεπῆδσε τὸ βέλος καὶ ἔτρωσεν αὐτοῦ τὴν καρδίαν. Bene se habent codicis verba, ἀψάμενος τοῦ ταύτην καταφαγεῖν· scilicet, subauditio ἔνεκα, « arcum tangens ut illam chordam comederet. » Quid vel ipsi Starkio, homini, ut videtur, non egregie linguae graecae perito, notius illa ellipsi, quam statim habuit et recte cepit: Ἐπῶσεν αὐτὸ ἐν τῷ ἡλίῳ τοῦ ἐρηανθῆναι. Notetur et aliud additamentum p. 254, in narratione de mure et dama, quam Fontaninus elegantissime tractavit XI, F. 15: Ὁ δὲ μῦς, Ἐμοὶ δοκεῖ, ἔφη, συμφέρειν σε τὴν δορκάδα... ὡς νεκρὰν... πεπτωκίαν, καὶ ἐπιμαρτυρῆσαι σοὶ τὴν νέκρωσιν τὸν κόρακα, ἐν τῷ ἐπικαθεσθῆναι σοι. Male inseruit Starkius ἐν τῷ. Si quid fuerit addendum, velim τὸ poni ante τὸν κόρ.

(39) C, κοιμώμενος sine praepositione, et sic infra pag. 219. Theano Nicostate: Ἐνία δὲ ἀμαρτήματα, φῖλη, ἐλεγχόμενα μὲν ἐρεθίζεται, σωπώμενα δὲ παύεται μᾶλλον. Non incommode *codex* Mazarin. A 87: ἀνερεθίζεται. In lemma ejusdem feminae ad Callistonem epistolae, quod sic vulgo conceptum legitur, περὶ θεραπειῶν προστασίας νοουθετικῆ, ille *codex* habet, quod ob vocis raritatem non negligendum est, ὑπονοουθετικῆ.

σκότος ἐξέφυγον, τῷ φωτὶ προσδραμύν· καὶ τὴν πλά-
νην ἀπέλιπον, τῇ ἀληθείᾳ οἰκωθεὶς· καὶ τοῖς δαίμο-
σιν **210** ἀποταξάμενος, Χριστῷ συνεταξάμεν (40),
τῷ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς Υἱῷ καὶ Λόγῳ, οὗ τῷ ῥή-
ματι παρήχθη τὸ πᾶν ἐκ μὴ ὄντων, ὃς καὶ τὸν ἄνθρω-
πον ἐκ χορᾶς διαπλάσας, ζωτικὴν ἐνεφύσησε πνοήν, ἐν
παράδεισῳ τε (41) τῆς τρυφῆς ἔθετο διατῆσθαι,
παραδάντα δὲ τὴν ἐντολὴν αὐτοῦ καὶ τῷ θανάτῳ
ὑπόδικον γενόμενον, τῇ ἐξουσίᾳ τε τοῦ δεινοῦ κοσμο-
κράτορος (42) ὑπαχθέντα, οὐκ ἀπέστη πάντα ποιῶν
πρὸς τὴν ἀρχαίαν βουλόμενος ἐπαναγαγεῖν τιμὴν.
Διὸ αὐτὸς ὁ πάσης τῆς κρίσεως ποιητὴς, καὶ τοῦ
ἡμετέρου γένους δημιουργὸς, ἄνθρωπος ἐγένετο δι·
ἡμᾶς καὶ ἐπὶ γῆς ἐλθὼν ἐκ Παρθένου ἁγίας τοῖς
ἀνθρώποις συναναστρέφετο (43), καὶ ὑπὲρ ἡμῶν
τῶν ἀγνώμων οἰκετῶν ὁ Δεσπότης θάνατον κατ-
ἐδέξατο καὶ θάνατον τὸν διὰ σταυροῦ (44), ὅπως
λυθῇ τῆς ἁμαρτίας ἡ τυραννὶς, ὅπως ἡ προτέρα κα-
ταδίκη ἀναιρεθῇ, ὅπως ἀνοίγῃσι πάλιν ἡμῖν αἱ οὐρα-
νοῦ πύλαι. Ἐκεῖ γὰρ τὴν φύσιν ἡμῶν ἀνήγαγε καὶ
ἐπὶ θρόνου δόξης κεκάθικε, βασιλεῖαν τε τὴν ἀτελεύ-
τητον ἰδωρήσατο **211** τοῖς αὐτὸν ἀγαπῶσι καὶ ἀγαθὰ
τὰ κρείττονα καὶ λόγου αἱ ἀκοῆς. Αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ
κραταὺς καὶ μόνος δυναστὴς (45), ὁ Βασιλεὺς τῶν
βασιλευνόντων καὶ Κύριος τῶν κυριευόντων (46), οὗ
τὸ κράτος ἄμαχον καὶ ἡ δυναστεία ἀνείκαστος, ὁ
μόνος ἅγιος καὶ ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενος, ὁ σὺν Πα-
τρὶ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι δοξαζόμενος, εἰς ἃ βεβάπτι-
σμαι. Καὶ ὁμολογῶ, δοξάζω τε καὶ προσκυνῶ· ἔνα
θεὸν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν ὁμοούσιόν τε καὶ ἀσύγ-
χυτον, ἀκτιστόν τε καὶ ἀθάνατον, αἰώνιον, ἀπειρον,
ἀπεριόριστον, ἀσώματον, ἀπαθῆ, ἀτρεπτον, ἀναλλοίω-
τον (47), ἀόριστον, πηγὴν ἀγαθότητος καὶ δικαιο-
σύνης καὶ φωτὸς αἰδίου, πάντων κτισμάτων ὁρατῶν
τε καὶ ἀοράτων ποιητὴν, συνέχοντά τε πάντα καὶ
συντηροῦντα, πάντων προνοοῦμενον, κρατοῦντά τε
πάντων καὶ βασιλευνόντα. Οὐτε γὰρ ἐγένετό τι τῶν
ὄντων χωρὶς αὐτοῦ (48), οὔτε τῆς αὐτοῦ προνοίας
ἄνευ συνίστασθαι τι δύναται· αὐτὸς γάρ ἐστι πᾶν-
των ἡ ζωὴ, πάντων ἡ σύστασις, πάντων ὁ φωτισμὸς,
ὁλὸς γλυκασμὸς καὶ ἐπιθυμία ἀνόρεστος, καὶ πάντων
τῶν ἐφετῶν τὸ ἀκρότατον. Τὸ καταλιπεῖν οὖν τὸν
οὕτως ἀγαθόν, οὕτω σοφόν, οὕτω δυνατὸν θεόν, καὶ
δαίμοσιν ἀκαθάρτοις, δημιουργοῖς πάντων τῶν παθῶν,
λατρεῦσαι, ξοάνοις τε κωφοῖς καὶ ἀλάλοις σέβας **D**
ἀπονείμει, τοῖς μήτε οὔσι τι μήτε ἐσόμενοις, πόσης
οὐκ ἂν εἴη πέρα ἀνοίας (49) καὶ παραφροσύνης; Πότε

A inficias iverim. Tenebris enim fuga relictis, ad lu-
cem accurri, ac relicto errore ad veritatem me ad-
junxi: nuntioque dæmonibus remisso, ad Christi
ordines me contuli, qui Dei Patris Filius ac Verbum
est, cujusque verbo omnia ex nihilo in ortum pro-
ducta sunt, quique efflato e terra homine vitalem
ipsi spiritum insufflavit, eumque in voluptatis para-
diso, ut illic degeret, collocavit. Cumque ipsius
mandatum violasset, mortique proinde obnoxium se
reddidisset, atque horrendi mundi principis pote-
stati subjecisset, non tamen omnia facere destitit,
quo eum ad pristinam dignitatem revocaret. Ac pro-
pterea ille rerum omnium conditarum effector, ge-
nerisque nostri architectus, nostra causa homo ef-
fectus est, atque in terram veniens, et e sancta
B Virgine nascens, cum hominibus consuetudinem
habuit (*Baruch. iii*). Ac pro nobis ingratissimis
Dominus mortem subiit, et quidem mortem crucis
(*Philip. ii*), ut videlicet peccati tyrannis de medio
tolleretur, priorque condemnatio deleteretur, ac cæli
portæ nobis rursum paterent. Nam illuc naturam
nostram evexit, atque in gloriæ throno collo-
cavit, regnumque finis expers, iis qui ipsius amore
præditi sunt, donavit, bonaque omni sermone atque
auditu præstantiora (*I Cor. ii*). Ipse enim est fortis
ille, ac solus potens, Rex regum et Dominus domi-
nantium (*Apoc. xix*), cujus robur invictum est, et
potentia ejusmodi quæ omnem ingenii conjecturam
excedat; qui solus sanctus est, et in sanctis requies-
cens; qui cum Patre et Spiritu sancto glorificatur;
C in quorum nomine baptizatus sum, et quos confi-
teor, celeberrime atque adoro, unum Deum in tribus
personis, consubstantialem, ac confusionis exper-
tem, increatum, immortalē, sempiternum, infini-
tum, ab omni circumscriptione remotum, corpore
vacantem, a perturbationibus et mutatione atque
conversione alienum, omni termino carentem, boni-
tatis et justitiæ ac sempiternæ lucis fontem, rerum
omnium conditarum, tam quæ cerni possunt quam
quæ oculorum sensum fugiunt, effectorem, atque
omnia continentem et conservantem, omnibus pro-
spicientem, atque in omnia regnum et imperium ob-
tinentem. Neque enim sine ipso res ulla facta est,
nec sine ipsius providentia quidquam constare ac
consistere potest. Ipse siquidem est omnium vita,
omnium coagmentatio, omnium illuminatio, totius
dulcedo, ac totius sine ulla saturitate desiderabilis

(40) Gregorius Naz. orat. 17, p. 275: Χριστῷ συνεταξάμεν.

(41) C, δέ. Choricus in Procop. § 10: Ὅπου χαρίεντα καὶ διαφανῆ καὶ πότιμα νάματα, πλάτανος δὲ πολλή. Melius codex 2967, πλάτανός τε.

(42) Conf. p. 13, n. 43. — A sine deivou. Eo facilius voces omittuntur a describentibus, quo sunt ad ipsum sensum minus necessariae. Choricus in Summ. § 24: Οἱχοι μὲν ἦν ἀγαθός. Codex 3087, ἀνὴρ ἀγαθός. Moschopolus II. σχ. p. 149: Πόρρωθεν, πόσωθεν, κύκλωθεν. Repone e cod. 2599: πόρρ. πρόσωθεν, ὀπίσωθεν, κύκλ.

(43) Baruch. iii, 37: Μετὰ τοῦτο ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη καὶ ἐν τοῖς ἀνθρώποις συναναστρέφει.

(44) Epist. ad Philipp. ii, 8: Γενόμενος ὑπὸ χροὸς μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ.

(45) Psal. xxiii, 8: Κύριος κραταῖος καὶ δυνατός.

(46) I Epist. ad Tim. vi, 15. Cf. Apocal. xix, 16.

(47) Cl. pag. 146, n. 43.

(48) Joann. i, 3: Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονεν.

(49) A, εἴη περ ἀνοίας. Meminit discipulus verborum quæ a doctore suo audiverat. Confer pag. 79.

(Cant v), omniumque rerum expetendarum summus vertex. Quoties D. um hunc, quia tanta bonitate ac potentia praeditus est, relinquere, atque impuros daemones vitiorumque omnium architectos colere, surdisque ac mutis statuis, quae nec aliquid sunt nec erunt, cultum ac venerationem tribuere, cujus tandem, o pater, stultitiae ac dementiae fuerit? Equando enim vox ab ipsis audita est? Equando vel exiguum iis, qui preces ad ipsos adhibebant, dederunt? Equando ambularunt, aut sensum ullum acceperunt? Nam neque hi qui stabant sessionis unquam meminerunt, nec qui sedebant stantes unquam visi sunt. Horum turpitudinem ac fetorem et stuporem, atque etiam daemonum in ipsis operantium, ac per ipsos imposturam vobis facientium, infirmitatem atque imbecillitatem, cum a viro sancto intellexissem, eorumque improbitatem rejecissem, ac perfecto odio insectatus fuisssem, ad Deum vivum ac verum me adiunxi, ipsique ad extremum usque vitae spiritum serviam, quo etiam in ipsius manus spiritus meus veniat. Cum igitur tanta bona, quaeque nulla oratione explicari possint, mihi occurrissent, gaudebam quod me improborum daemonum servitute liberatum, atque ab horrenda captivitate revocatum, ac Domini vultus lumine (Psalm. iv) collustratum esse: illud autem me angebat, animumque meum distrahebat, quod tu, dominus ac pater meus, huiusmodi beneficiorum minime particeps esses. Verum animi tui in sententia tua pertinaciam metuens, mœrorem meum pectore premebam, quod tibi stomachum movere minime vellem. Deum autem orare atque obsecrare non intermitterem, ut a longinquo exsilio, quod tibi ipsi accersivisti, cum pietatis fugitivus, vitique omnis et impietatis minister effectus es, te revocaret. Quoniam autem tu ipse, o pater, res meas in apertum protulisti, quae mea omnino sententia sit, audi: Pacta cum Deo meo inita non frangam; non, inquam, per eum qui me pretioso cruore suo a servitute vindicavit. Quamobrem, cum quid animi habeam tibi exploratum sit, negotium tibi ipsi facessere desine, a praeclara confessione me deducere moliens. Nam quemadmodum si caelum manu arripere, aut totum mare exsiccare in animum inducere

A 212 γάρ ηκούσθη τις λαλιὰ ἢ λόγος παρ' αὐτῶν; ποτε καὶν σμικρὰν ἀπόκρισιν τοῖς εὐχομένοις αὐτοῖς δεδοῦν κασι; ποτε περιπατήσαν (50) ἢ αἰσθησέν τινα ἐδείξαντο; οὔτε γὰρ οἱ ἰσάμενοι ποτὲ καθέδρας ἐμνήσθησαν, οὔτε οἱ καθήμενοι ἀναστάντες ὤψθησαν. Τούτων τὸ εἶδεθαι καὶ δυσώδεις καὶ ἀναίσθητον, ἐπεὶ δὲ καὶ τῶν ἐνεργούντων ἐν αὐτοῖς καὶ δι' αὐτῶν ὁμᾶς ἀπατώντων δαιμόνων τὸ σαθρὸν καὶ ἀσθενὲς παρὰ ἀνδρὸς ἀγίου μαθῶν, καὶ τῆς αὐτῶν κακίας καταπτύσας, καὶ τέλειον μῖσος μισήσας αὐτοὺς (51), τῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ συνεταξάμην Θεῷ· καὶ αὐτῷ δολεύσω μέχρι τελευταίας ἀναπνοῆς, ἵνα καὶ εἰς τὰς αὐτοῦ χεῖρας ἔλθω μου τὸ πνεῦμα. Τῶν τοιούτων οὖν συναντησάντων μοι ἀνεκδιγήτων ἀγαθῶν, ἔχαιρον μὲν τῆς δουλείας ἀπαλλαγῆς τῶν πονηρῶν δαιμόνων καὶ τῆς δεινῆς ἀνακληθείς αἰχμαλωσίας, καὶ τῷ φωτὶ περιλαμφθείς τοῦ προσώπου Κυρίου· ἡνιώμην δὲ καὶ τὴν ψυχὴν ἐμαρτίδῳ, ἐπὶ μὴ καὶ αὐτὸς, ὁ δεσπότης μου καὶ πατὴρ, τῶν τοιούτων μετείχεσ εὐεργεσιῶν. Ἀλλὰ, θεοικώς σου τῆς γνώμης τὸ δυσπειθές, κατεῖχον ἐν ἐμαυτῷ τὴν λύπην, μὴ παροργίσει σε βουλόμενος, τὸν Θεὸν δὲ ἀπαύστως ἰκέτευον ἑλκύσαι σε πρὸς αὐτὸν (52) καὶ τῆς μακρᾶς ἀνακαλέσασθαι **213** ἐξορίας ἧς αὐτὸς προξένησας σεαυτῷ, δραπέτης εἰμι! τῆς εὐτελείας γενόμενος καὶ κακίας ὑπηρέτης πάσης καὶ ἀσθελείας. Ἐπεὶ δὲ αὐτὸς, ὦ πάτερ, εἰς ἐμφανὲς τὰ κατ' ἐμὲ ἤγαγες, τὸ πᾶν τῆς ἐμῆς ἀκουε γνώμης· οὐ ψεύσομαι τὰς πρὸς Χριστὸν μου συνθήκας, οὐ, μὴ τὸν ἐξαγοράσαντά με τῆς δουλείας τῷ τιμῇ αὐτοῦ αἵματι (53), καὶν μυριάκις με δεῖ (54) ἀποθανεῖν ὑπὲρ αὐτοῦ, θανοῦμαι. Τὰ περὶ ἐμοῦ τοῖνον οὕτως εἰδὼς, μηκέτι κόπους σεαυτῷ πάρεχε (55), μεταπαθεῖν με ἐπιχειρῶν τῆς καλῆς ὁμολογίας. Ὡς γὰρ σοι τοῦ οὐρανοῦ ἐπιλαβέσθαι δόξαντι τῇ χειρὶ, ἢ τὰ θαλάττια ξηρᾶναι πελάγη, ἀπρακτον ἂν τὸ ἐγχείρημα ἦν καὶ ἀνήνυτον, οὕτω δὲ καὶ τοῦτο γίνωσκε εἶναι. Ἡ τοῖνον οὕτως, τῆς ἐμῆς ἀκούσας βουλῆς, τῷ Χριστῷ οἰκειώθητι, καὶ τῶν ὑπὲρ ἔννοιαν λήψῃ ἀγαθῶν (56), κοινωνοὶ τὰ ἀλλήλοις ἐσόμεθα, ὥστε τῆς φύσεως, οὕτω δὲ καὶ τῆς πίστεως (57)· ἢ τῆς σῆς ἀποστήσῃ, **214** εὖ ἴσθι, υἱότῃς, καὶ τῷ Θεῷ μου λατρεύσω καθαρῶς **D** συνειδότη.

(50) Psalm. cxiii, 5, de idolis: Στόμα ἔχουσι καὶ οὐ λαλήσουσιν... πόδας ἔχουσι καὶ οὐ περιπατήσουσιν· οὐ φωνήσουσιν ἐν τῷ λάρυγγι αὐτῶν. Cf. Psalm. cxxviii, 16.

(51) Psalm. cxxviii, 22: τέλειον μῖσος ἐμίσησιν αὐτούς.

(52) C, παροργίσει σε πρὸς αὐτόν. Infinitivorum παροργίσει σε ἑλκύσαι σε homoeoteleuton lacunam repperit; quod fieri amat. Euthymius ix, p. 333: Οὐ πιστεύουσιν τοῖς γράμμασι οὐ συνεγνωρούμην τοῖς πράγμασι· τὸ μὲν γὰρ δὴ... Codex 2897... πράγμασι, καὶ τοῖς πράγμασι πιστεύουσιν ἐθέλων οὐ συνεγνωρούμην τοῖς γράμμασι· τὸ μὲν γ. δὴ... In optima versione p. 189, Bassus gallicis verbis lacunam explevit, qui graeca in libro Vaticano legerat ac diligenter sibi descripserat. Notandus et verborum color evangelicus. Joannes enim vi, 44: Οὐδεὶς δύναται ἔλθειν πρὸς με, ἐὰν μὴ ὁ Πατὴρ, ὁ πέμψας με, ἑλκύσῃ αὐτόν.

(53) Conf. I Petr. i, 19.

(54) AC, δεῖ, quod est forsitan ab auctore ipso profectum. Δὴ esset satis insolitum; sic tom. III, p. 311 scripsi ἐνδῆ. In usu est δὲ. Weller tamen recepit δὴ· vide Fisch. i. III, p. 69, 1.

(55) Marc. xiv, 6: τί αὐτῇ κόπους παρέχετε;

(56) Sic cod. Deest forsitan μετουσίαν. Cf. p. 222, 4.

(57) C, ἀνήνυτον οὕτω δὲ καὶ τῆς πίστεως· mediis omissis, propter repetita verba οὕτω δὲ. Sic perit in Pselli De dæm. libello p. 30, 3, longus locus: καὶ Βασίλειος δὲ ὁ θεός, ὁ τῶν ἀδελφῶν ἐπόπτης... Lacuna non facile animadvertenda sic implebitur, duce codice 1310: Καὶ ὁ μέγας Βασίλειος [i. i, p. 558], ἐξηγούμενος τὸ ἐν Ἑσάτῃ ῥητὴν [x, 10] τὸ φάσκον, «Ὁλολύεατε, τὰ γλυπτὰ, τὰυτὰ φησιν· οἱ τοῖς εἰδώλοις ἐκ τοῦ ἀφανοῦς δαίμονες τινες προσπιπνάντες παρακαθεύονται· τῆς ἀπὸ τῶν μισμάτων ἡδονῆς ἀπολαύοντες· ὥστε γὰρ τὰ λίγνα κυνῆρια περὶ τοὺς τόπους τῶν μακέλλων παρακαθεύονται· ἐν οἷς αἷμα καὶ ἰχώρες ἐλ-

ris, irritus atque inutilis tibi hic copatus fuerit, eodem modo hoc quoque irritum tibi fore persuade. Ac propterea, aut ipse consilio meo obsequens, ad Christum te adijunge, ut bona ea quæ cogitationem omnem superant percipias, sociique inter nos, ut naturæ, ita etiam fidei simus, aut a tua filietate, mihi crede, abscelescam, puraque conscientia Deum meum colam.

Ταῦτα οὖν πάντα ὡς ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς, ὁξύτατα **A** κινήσεις καὶ θυμῷ ἀσέβη καταληφθεὶς (58), ὀργί-
λως αὐτῷ ἐλάλει, καὶ πικρῶς τοὺς ὀδόντας ἐβρυχε,
μαινόμενῳ ἑοικώς (59). Καὶ τίς, φησὶν, ὁ τοιούτων
μοι αἴτιος τῶν (60) κακῶν, ἢ αὐτὸς ἐγώ, οὕτως σοι
διατεθείς καὶ τοιαῦτα ἐπὶ σοὶ ἐργασάμενος ἃ οὐδεὶς
πώποτε τῶν πατέρων πεποίηκε; Διὸ σου τῆς γνώμης
τὸ σκολιὸν καὶ φιλόνηκον, δύναμιν τῇ ἐξουσίᾳ προ-
λαβόμενον, κατὰ τῆς ἐμῆς κεφαλῆς μαῆναι σε πε-
ποίηκε. Δικαίως οὖν ἐν τῇ σῇ γεννήσει οἱ ἀστρολόγοι
215 δεῖνόν εἶπον ἀποθῆσθαι σε καὶ παμπόνηρον
ἄνδρα, ἀλαζόνα τε καὶ γονεῦσιν ἀπειθῇ. Ἀλλὰ νῦν,
εἰ τὴν ἐμὴν ἀκυρώσεις βουλήν καὶ τῆς ἐμῆς ἀποστήσῃ
υἱότητος, ὡς ἐχθρὸς (61) σοὶ διατεθείς, ἐκείνα ποιή-
σω σοι, ἅπερ οὐδὲ πολεμίοις τις ἐνεδείξατο.

Αὐθις δὲ ἐκείνος. Τί, φησὶν, ὦ βασιλεῦ, εἰς ὀργὴν
ἀνήφθῃς; ὅτι τοιούτων ἐγὼ ἡξίωμαι ἀγαθῶν, λελύ-
πησαι; καὶ τίς ποτε πατὴρ ἐπὶ τῇ τοῦ υἱοῦ εὐτυχίᾳ
ἀχθόμενος ὤραθη; ἢ πῶς πατὴρ ὁ τοιοῦτος, καὶ οὐκ
ἐχθρὸς, λογισθεῖν (62); Οὐκοῦν οὐδὲ ἐγὼ τοῦ λοιποῦ
πατέρα μου σε καλέσω· ἀλλ' ἀποστήσονται σου, ὥσ-
περ τις φεύγει ἀπὸ βρῆως, εἰ γινώσκω: φοβεῖν σε
τὴν ἐμὴν σωτηρίαν, εἰς ἀπώλειαν δὲ βίαιά συνωθεῖν
με χειρὶ. Εἰ γὰρ βιάζειν με καὶ τυραννεῖν θελήσεις,
καθὰ δὴ καὶ εἶπας, οὐδὲν ἄλλο κερδανεῖς, εὐ ἰσθί, ἢ
τὸ ἀντὶ πατρὸς τύραννος καὶ φονεὺς κληθῆναι μόνον·
ἐπεὶ βῆθ' σοι δευτοῦ ἔγχεσιν ἐφικέσθαι (63) καὶ κατ'
αὐτὸν τὴν ἀέρα εἰσπασθαι, ἢ τὴν ἐμὴν μεταπείσειν
εἰς Χριστὸν πίστιν, καὶ ἦν αὐτῷ ὁμολόγησα καλὴν
ὁμολογίαν. Ἀλλὰ σύνας, ὦ πάτερ, καὶ τὴν λήμνην καὶ
ἀγλὸν **216** ἀποτινάξας τῶν τοῦ νοῦς ὁμμάτων, ἀνά-
βλεψον ἰδεῖν τὸ πᾶσι περιλάμπον τοῦ Θεοῦ μου φῶς,
καὶ αὐτὸς ποτε περιλάμψῃ τῷ γλυκυτάτῳ τούτῳ

B Rursum autem ille: Quidam est, o rex, cur ira-
cundia inflammaberis, eoque nomine discrucieris,
quod tanta bona divinitus sinu consecutus? Et quis
unquam pater si ii felicitate dolere atque angere visus
est? Aut quoniam modo pater ille, ac non potius
hostis vocandus sit? Quocirca nec ego posthac
te patrem appellabo, verum a te abscedam, non se-
cus atque is qui serpentem fugit: siquidem te saluti
meæ invidere, meque in exitium per vim impellere
perspectum habuero. Nam si mihi viam afferre, ac
tyrannice mecum agere velis, quemadmodum etiam
dixisti, nihil aliud, mihi crede, sine lucris facies,
quam ut patris loco, tyrannus et carnifex appelleris.
Quandoquidem facilius tibi fuerit aquilæ vestigia
consequi, ac per ipsum aerem volare, quam me de
mea in Christum fide ac præclaro federe cum ipso
inito deducere. Verum intellige, o pater, atque, ista
oculorum mentis lippitudine et caligine discussa,

σιν, οὕτω καὶ τὰ λίγνα δαιμόνια, θηρώμενα τὴν ἀπὸ τῶν αἱμάτων καὶ τῆς κνίσης τῶν θυσιῶν ἀπόλαυσιν,
περὶ τοὺς βωμοὺς εἰλύται (codex εἰληται) καὶ τὰ ἀγάλματα αὐτοῖς ἀνακαίμενα· τούτοις
γὰρ που καὶ τρέφεται τὰ ἀέρινα αὐτῶν σώματα, εἴτε καὶ πύρινα, ἢ καὶ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν στοιχείων
μικτά. Καὶ πάλιν ὁ θεὸς Βασιλεὺς, ὁ τῶν ἀθεάτων... Fecerat librarius saltem ab uno Βασιλείῳ ad al-
terum.

(58) A. ληφθεὶς. Æneas Gaz. Theophr. p. 26: "Ἀρ' οὐκ οὖν ἀμεινον ἦν ἀγαθοὺς ἀνάγκη γενέσθαι, ἢ ἐλευ-
θερίας ὀνόματι ἐξείναι κακίαν αἰρεῖσθαι; Velim ἄρ' οὖν οὐκ: et est οὖν οὐκ in codice 461, qui exhibet
ἀναρεῖσθαι, præpositione male abundante, et quam ultima vocis κακίαν syllaba peperisse videtur.

(59) A sine μαιν. ἑοικώς: quibus, si periissent, sententia non foret pejor. Oliber utilissima ac neces-
saria quæ perdidit verba restituiam Psello De daemon. sic edito p. 37: μονάζοντι δὲ τινι περὶ Χερρόνησον
τὴν μέσσην τῶν ποταμῶν ἀνέφεραν. Nihil istis inest sani, etsi ea potuerit vetere Morellus. Restituo e co-
dice 1510: μον. δ. τ. π. χ. τὴν ὁμορον Ἑλλάδος συγγέγονα· Μάρκος ὄνομα τούτῳ ἦν, καὶ τὸ γένος ἐπὶ τῇ
μέσσην...

(60) A sine τῶν. Menander Rhetor. p. 39: Χρῶνται δὲ τοιούτῳ τρόπῳ Παρμενίδης τε καὶ Ἐμπεδοκλῆς.
Codex 1741: καὶ χρ. δὲ τῷ τοιούτῳ... Idem, hymnorum instituta divisione, qui sint mythici docet p. 31:
Μυθικοὶ δὲ, τοὺς μύθους ἔχοντες. Ibi codex, opportune addito articulo: μ. δὲ, οἱ τοὺς μ. ἔχ. Præstan-
tiores dabit huius rhetoris et aliorum emendationes Walzius, futurus rhetorum græcorum sospitator.

(61) C, ὡς ἐχθρὸς, nec id male, ut sit c. inimicissime. Est ubi vocalium ω et ο permutatio nihil ele-
ctionis exhibet ambiguae. Joannes Euchait. in Apostolos pag. 70: Σταυροῦσι τε τρεῖς ἄνδρες ὁμῶς Ἀν-
δρέαν. Res et metrum monstrant esse scribendum ὁμῶς, quod et inveni in codice 3058. Sed quoniam sunt
res illi homines a quibus fuit crudeliter Andreas crucifixus? Versum quidem secure apposuit ad Pseudo-
Abdian in, 40, Fabricius, cui ipse Abdias suspitionis quid debuerat injicere. Passus est enim Andreas,
teste Abdia, et apud Achaia, in civitate Patris. Cf. Muratorius ad Paulini Natal. xi, 78. Præclare codex:
Σταυροῦσι Πατρεῖς ἄνδρες ὁμῶς Ἀνδρέαν. Joannes ibid. Εἰρηνικὸς τέθνηκε Λουκάς ἐν τέλει. Quod conjecit
Bustius εἰρηνικῶς est in eodem codice.

(62) C, κληθείη.

(63) Conf. t. II, p. 451, n. 3.

suspice, ac Dei mei lumen, omnes undique collustrans, intueri, atque ipse tandem aliquando suavissimo illius splendore illuminare. Ut quid enim te ipsum carnis affectionibus ac voluntatibus totum te tradidisti, nec ullo modo ex ipsis emergis? Illud intellige, quod omnis caro fenum est, et omnis gloria ejus tanquam flos feni. Exsiccatum est fenum, et flos ejus decidit; verbum autem Domini mei, quod omnibus annuntiatum est, manet in aeternum (I Petr. II). Quid igitur ita perditae atque insano gloriam eam retines et amplecteris, quae instar recentium florum marcescit atque deletur, et execrandas ac fetidas delicias, ventrisque et eorum quae infra ventrem sunt affectiones, quae quidem ac aliquod tempus stultorum sensus oblectant, ceterum amarius felle postea digeruntur, tum nimirum cum umbræ istæ, atque inanitis hujusce vitæ insomnia præterierint, atque in perpetuo ignis nunquam exstinguendi ac tenebrosi cruciatu eorum amatores, et qui iniquitati operam dant, provolventur, ubi in somnis vermibus absque ullo sine ipsos corrodet, ac perpetuus ignis in infinita sæcula eos concremabit? Inter quos, o rem gravein, tu quoque conclusus, ob scelerata consilia tua gravi poenitentia afficeris, atque hos dies multum requieres, meorumque verborum recordaberis. Verum nihil ex ejusmodi poenitentia utilitatis percipies, siquidem in inferno poenitentiae atque confessioni locus non est (Psalm. vi). Nam praesens tempus labori praestitutum est, futurum autem mercedi. Ac profecto etiamsi praesentes voluptates fluxioni et interitui minime subjectæ essent, verum cum dominis suis in aeternum durarent, non tamen propterea eas Christi beneficiis ac bonis omni cogitatione praestantioribus anteferre oportebat. Nam quanto sol profunda nocte clarior est atque splendidior, tanto quoque atque etiam multo magis bona ea quæ Dei amore praeditis promissa sunt, quovis terreno regi illustriora et magnificentiora sunt. Proindeque omnino consentaneum erat ea quæ majora et praestantiora sunt, inferioribus ac villioribus antiquiora habere. Cum autem omnes hujusce vitæ res et corruptioni obnoxiae sint (Job. XIV), et inso-

A φωτί, ἵνα τί γὰρ ὅλως τοῖς πάθεσι καὶ θαλήμασιν ἐξεδόθης τῆς σαρκὸς, καὶ ἀνάνευσις οὐκ ἔστι; γινώθι ὅτι πᾶσα σὰρξ χόρτος καὶ πᾶσα ὄψα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου· ἐξηράνθη ὁ χόρτος καὶ τὸ ἄνθος αὐτοῦ ἐκπέπτωκε, τὸ δὲ ῥῆμα τοῦ Κυρίου μου, τὸ εὐαγγελισθὲν ἐπὶ πάντας, μενεῖ εἰς τὴν αἰῶνα (64). Τί οὖν οὕτως ἐμμανῶς ἀντέχῃ καὶ περιέχῃ τῆς, δίχην τῶν ἑαρινῶν ἀνθέων, ματαιομένης καὶ ἀφανιζομένης δόξης, καὶ τῆς βδελυρᾶς καὶ δυσώδους τρυφῆς, καὶ τῶν τῆς γαστρὸς καὶ ὑπὸ γαστέρας (65) μιαιωνάτων παθῶν, ἅτινα πρὸς καιρὸν ἡδονοῦσι τὰς αἰσθησεις τῶν ἀνοήτων, 217 ὕστερον μέντοι πικροτέρας χολῆς ποιοῦνται τὰς ἀναδόσεις, ὅταν αἱ μὲν σκιά αὐταὶ καὶ τὰ ἐνύπνια τοῦ καταλοιτοῦ τούτου παρέλθωσι βίου, ἐν δόμῃ δὲ διηνεκεῖ πυρὸς ἀσέιστου καὶ σκοτεινοῦ (66) κατακλεισθῶσιν οἱ τούτων ἑρασταί, καὶ τῆς ἀνομίας ἐργάται, ἐνθα ὁ σκόλης αὐτοὺς ὁ ἀκοίμητος ἀτελεύτητα κατεσθίει, καὶ τὸ πῦρ ἀληκτα καὶ ἀκατάβυστος (67) εἰς αἰῶνας κατακαίει ἀπεράντους; Μεθ' ὧν οἱμοί! καὶ αὐτὸς κατακλεισθεὶς καὶ χαλεπῶς ὀδυνώμενος, πολλὰ μὲν μεταγνώσῃ τῶν δεινῶν βουλευμάτων, πολλὰ δὲ ἐπιζητήσεις τὰς νῦν ἡμέρας καὶ τῶν ἐμῶν ἐπιμνησθήσῃ ῥημάτων· ἀλλ' ὄφελος τῆς μεταμελείας οὐκ ἔσται. Ἐν γὰρ τῇ ᾄδῃ ἐξομολόγησις (68) καὶ μετάνοια οὐχ ὑπάρχει· ἀλλ' ὁ παρὼν ὠρίσθη καιρὸς τῆς ἐργασίας, ὁ δὲ μέλλον τῆς ἀναποδόσεως (69). Εἰ μὲν γὰρ τὰ παρόντα τερπνὰ οὐκ ἀφανισμῷ ὑπέκειτο καὶ ῥοῇ, ἀλλὰ συνδιαίωνίζεν ἐμελλε τοῖς αὐτῶν δεσπόταις, οὐδὲ οὕτως ἔδει τῶν τοῦ Χριστοῦ ὀνείρων καὶ ὑπὲρ ἔννοιαν ἀγαθῶν ταῦτα προκρίναι· καθ' ὅσον γὰρ ὁ ἥλιος τῆς βαθείας ἐστὶ νυκτὸς λαμπρότερος καὶ διαυγέστερος, τοσοῦτον καὶ πολλῷ πλέον τὰ ἐπηγγελμένα ἀγαθὰ τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάσης ἐπιγείου βασιλείας καὶ δόξης ἐνδοξότερα τε ὑπάρχει καὶ μεγαλοπρεπέστερα, καὶ ἔδει πάντως τὰ μέλιστα τῶν εὐτελεστέων προκρίναι. Ἐπεὶ δὲ καὶ βευστὰ τὰ τῆδε πάντα καὶ φοροῖ ὑποκειμένα ὡς θναρ τε καὶ ὡς 218 σκιά καὶ ἐνύπνιον παρέρχεται καὶ ἀφανίζεται, καὶ αἰσραὶ μάλλον ἔστι πιστεῦναι οὐχ ἰσταμέναις καὶ νῆος ποντοπορούσης ἔχουσιν (70) ἢ ἀνθρώπων εὐημερίᾳ, πόσης εὐθελείας ἢ, μάλλον εἰπεῖν, ἀνοίας τε καὶ παραπρο-

(64) Isa. XL, 6, 7.

(65) Locutio est non rara. Arcestratus Athenæo III, 85, est memoratus, ὁ περιπλεύσας τὴν οἰκουμένην τῆς γαστρὸς ἐνεκα καὶ τῶν ὑπὸ τὴν γαστέρα. Gregorius Naz. orat. 35, p. 551: Μετὰ τοὺς ἱππικούς καὶ τὰ θέατρα, καὶ τὰ ἄσματα, καὶ τὴν γαστέρα καὶ τὰ ὑπὸ γαστέρα. Idem orat. 16, p. 250, 5. Isidor. Pelus. v, 28, Aphrodisium quemdam sacerdotem laudat, hominem non sui nominis, cui inerat αὐτάρκεια μὲν ἐν γαστρὶ, ἐγκράτεια δὲ ἐν τοῖς μετὰ γαστέρα. Basilus ad adolesc. cap. 18: Καταναγκάζουσιν αὐταὶ (αἱ ἡδοναὶ) τοὺς περὶ τὴν ἐαυτῶν θῆραν ἐσχολάκτας, ὥσπερ τὰ θρέμματα, πρὸς τὴν γαστέρα καὶ τὰ ὑπ' αὐτὴν συννενοχάκτας ζῆν. Ibi nolim virum doct. attulisse e Luciani « distichis in prodigos » verba τῇ ὑπὸ τὴν γαστέρα μαργουσύνῃ, cum afferendus fuerit diligentius Lucianus epigr. II — XXX. Similem alium Basilii locum de « deliciis ventris et inguinum, » ut loquitur Apuleius Apol. p. 22, vide in Pricæi notis ad Apul. p. 16. Longus egregie IV, p. 117, de Gnathone parasito: οὐδὲν ἄλλο ὧν ἢ γνάθος, καὶ γαστὴρ καὶ τὰ ὑπὸ γαστέρα· ubi Schæf., coll. Villos. p. 261. Sextius Sentent. p. 656: venerem et quæ sub alvo sunt non continens, nec fidelis. » Codex Salmas. melius in prima saltem voce: « ventrem et ea quæ sub alvo sunt qui non continet, non est fidelis. » Nec omittam quod memini dictum, « non esset religione sotto il ventre: » cuius dictum? viri ecclesiastici, Cardinalis de Medicis.

(66) Cf. pagg. 186, n. 1, 231, 11; et quæ promissæ in Addendis.

(67) C. ἀκατάπαυστα. Isaï. LXVI, 24: Ὁ γὰρ σκόλης αὐτῶν οὐ τελευτήσει, καὶ τὸ πῦρ αὐτῶν οὐ σβεσθήσεται. Conf. p. 66, nn. 78, 79.

(68) Conf. p. 94, n. 7.

(69) Conf. p. 64, n. 69.

(70) Verba sunt Gregorii Naz. orat. 16, p. 251, 4.

σύνης τὰ φθαρτὰ καὶ ἐπικηρα, ἀσθενή τε καὶ οὐδαμινὰ, τῶν ἀφθάρτων προκρίναι καὶ αἰωνίων, ἀκηράτων τε καὶ ἀτελευτήτων, καὶ τῇ προσχαίρῃ τούτων ἀπολαύσει τῆς ἀδιαδόχου στερηθῆναι τῶν αγαθῶν ἐκείνων ἀπολαύσεως; Οὐ συνήσεις ταῦτα, ὦ πάτερ; οὐ παραδραμεῖς τὰ παρατρέχοντα, καὶ προσθήσῃ τοῖς ἐπιμένουσιν; οὐ προτιμήσεις τὴν κατοικίαν τῆς παροικίας, τὸ φῶς τοῦ σκότους, τὸ πνεῦμα τῆς σαρκὸς, τὴν αἰώνιον ζωὴν τῆς σκιάς τοῦ θανάτου (71), τὰ μὴ λυόμενα τῶν βρόντων; οὐκ ἐκφεύξῃ τῆς χαλεπῆς δουλείας τοῦ δεινοῦ κοσμοκράτορος, τοῦ πονηροῦ, φημί, διαδόλου (72), καὶ τῷ ἀγαθῷ καὶ εὐσπλαγγνῷ καὶ πανοικτίρμονι οἰκειωθῇ Δεσπότη; Οὐ, τῆς τῶν πολλῶν ἀποστάς καὶ ψευδονύμων θεῶν λατρείας, τῇ ἐνὶ λατρεύσει ἀληθινῇ καὶ ζῶντι Θεῷ; εἰ γὰρ καὶ ἡμαρτες αὐτῇ, πολλὰ βλασφημίας καὶ τοὺς αὐτοῦ θεράποντας δειναῖς ἀνέλων τιμωρίαις, **219** ἀλλὰ δέξεται σε, εὐ οἶδα, ὁ ἀγαθὸς ἐπιστρέψαντα καὶ πάντων σου ἀμνημονεύσει τῶν πλημμελημάτων· οὐ βούλεται γὰρ τὸν θάνατον τοῦ ἀμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτὸν (73), ὁ ἐκ τῶν ἀνεκδιηγήτων κατελθὼν ὠφωμάτων ἐπὶ ζήτησιν τῶν πλανηθέντων ἡμῶν, σταυρὸν τε καὶ μάστιγας καὶ θάνατον ὑπομείνας δι' ἡμᾶς, καὶ τῷ τιμῇ αὐτοῦ αἵματι ἐξαγοράσας ἡμᾶς τοὺς πεπραμένους ὑπὸ τὴν ἀμαρτίαν. Αὐτῷ ἡ δόξα καὶ αἰνεῖς εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

mortem peccatoris, sed magis ut convertatur et vivat, ille vult (*Ezech. xviii*), qui ut nos a recta via aberrantes requireret, ex ea sublimitate quæ nullis verbis exponi potest descendit, crucemque et mortem nostra causa pertulit, ac nos qui sub peccato venditi eramus (*Rom. vii*), pretioso suo sanguine redemit. Ipsi laus et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Τοῦ δὲ βασιλέως ἐκπλήξει τε δῖα καὶ ὀργῇ ληφθέντας, τὸ μὲν ἐπὶ τῇ τοῦ παιδὸς συνέσει καὶ τοῖς ἀναντιρρήτοις αὐτοῦ ῥήμασι, τὸ δὲ ἐφ' ᾧ τοὺς ἐκείνου οὐ διέλιπεν ἐνδιαβάλλων θεοὺς καὶ ὄλον αὐτοῦ μυκτηρίων καὶ χλευάων τὸν βίον, τὸ μὲν τοῦ λόγου παιδρὸν διὰ τὴν ἐνδον οὐκ ἐδέξατο τοῦ σκότους παχύτητα, τιμωρήσασθαι δὲ αὐτὸν ἢ κακῶς τι διαθέσθαι τῇ φυσικῇ μὴ δυνάμενος στοργῇ, τὸ δὲ μεταπίσειν αὐτὸν ἀπειλαῖς πάντῃ ἀπογνοῦς, φοδηθεὶς μὴ, πλείονας κινήσας πρὸς αὐτὸν λόγους, ἐκείνου παρρησιαζομένου καὶ τὰ τῶν θεῶν διακαυμροῦντος καὶ χλευάζοντος, εἰς πλείονα θυμὸν ἐξαφθεις, τῶν λυαντίων εἰς αὐτὸν τι διαπράξειτο, μετ' ὀργῆς ἀναστάς, ὑπεχώρησεν, Εἰθε μεδὼλως γενεήθης, εἰπὼν, μήτ' εἰς φῶς προήλθες, ποιοῦτος μέλλων ἐσεσθαι, βλάσφημος εἰς τοὺς θεοὺς καὶ τῆς πατρικῆς ἀποστάτης φιλίας τε καὶ νοθεσίας! Ἀλλ' οὐκ εἰς τέλος τῶν ἀητήτων καταμωχῆση θεῶν, οὐδ' ἐπὶ πολὺ χαρήσονται οἱ ὑπεναντίοι, οὐδ' αἱ τούτων λαγύσουςι **220** γοητεῖαι. Εἰ μὴ γὰρ εὐήκοος γενήσῃ μοι καὶ

A mnii atque umbræ instar prætereant ac deleantur (*Psal. cxlvi*), adeo ut instabilibus potius auris, et navis per mare currentis vesti iis, quam hominum prosperitati fides habenda sit; quæ tandem simplicitas, vel ut rectius loquar, stultitia et dementia hæc est, ea quæ caduca et imbecilla corruptionique obnoxia sunt, imo nihil prorsus sunt, iis quæ a corruptione aliena ac sempiterna sunt, potiora ducere, ac propter caducarum rerum fructum, bonorum illorum fructu ab omni successione remoto privari? An non hæc, o pater, intelliges? An non prætereuntia præteribis, atque ad ea quæ fixa et certa sunt, animum adjunges? An non patriam peregrinationi antepones, lucem tenebris, spiritum carni, vitam æternam umbræ mortis, ea quæ non dilabuntur fluxibus fragilibus? An non ex atroci hæc horrendi mundi principis, hoc est perversi diaboli servitute, fuga te subduces, teque ad bonum et ad misericordiam propensissimum Dominum conferes? An non a multorum commentitiorum deorum cultu teipsum abduces, atque uni vivo ac vero Deo cultum adhibebis? Nam etsi in Deum peccasti, cum multas in eum blasphemias effudisti, atque ipsius servos gravibus tormentis excruciatos necasti, non tamen dubito quin te ad meliorem mentem redeuntem suscepturus sit, omniaque delicta tua e memoria ejecturus. Non enim

C Rex autem stupore simul atque ira correptus est: illud nempe, ob filii prudentiam, atque ejusmodi sermones, qui nullo pacto refelli possent; hoc autem, quia ipsius deos traducere ac criminari non desinebat, totamque ipsius vitam suggillabat ac proscindebat. Atque hujusmodi quidem sermonis splendorem ob internam tenebrarum crassitiam haudquaquam admisit. Cum autem ob amoris a natura insiti affectum in ipsum animadvertere, aut eum malo aliquo multare non posset, rursumque ipsum de sententia dimovere se posse prorsus desperaret, veritus ut si pluribus eum sermonibus lacesseret, eo libere ac fidenter loquente, deosque suggillante atque cavillis insectante, majore ipse iracundia inflammatus, hosti'e aliquid in eum designaret, irato animo surgens secessit, his duntaxat verbis utens: Utinam nunquam natus fuisses, nec in lucem prodixisses, si quidem futurum erat ut in deos tam impius et contumeliosus esses, atque a paterna amicitia et admonitione abscederes. Verum adversarii deos quorum

(71) Gregorius Naz. orat. 16, p. 252: Τίς σαρξ, καὶ συνήσει ταῦτα; τίς παραδραμεῖται τὰ παρατρέχοντα; τίς προσθήσεται τοῖς ἐπιμένουσιν;.... τίς διαίρησιν... παροικίαν καὶ κατοικίαν; τίς σκότος ἀπὸ τοῦ φωτός;.... τίς σάρκα καὶ πνεῦμα; τίς θεὸν καὶ κοσμοκράτορα; τίς θανάτου σκιά καὶ ζωὴν αἰώνιον;

(72) In nomine κοσμοκράτορος, quod synonymo Διαδόλου nomine interpretatur, est allusio ad locum Pauli, supra p. 15, n. 45. Psellus De diemon. p. 25: τὸ γὰρ τοῦ Ἀντικριστοῦ κράτος ἐγγὺς ἐπὶ θύραις ἔχει. Codex 1310: Τὸ γὰρ τοῦ κράτος τοῦ κοσμοκράτορος ἐγγὺς.... Nescio nunc quid eligam; saltem Ἀντικριστοῦ erit rescribendum, notandaque imitatio Marciani loci xiii, 29: Ὅταν ταῦτα ἴδῃτε γινόμενα, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς ἐστὶν ἐπὶ θύραις.

(73) Ezech. xxxiii, 11: Τάδε λέγει Κύριος· Οὐ βούλομαι τὸν θάνατον τοῦ ἀσεβοῦς, ὡς ἀποστρέψαι τὸν ἀσεβῆ ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ καὶ ζῆν αὐτόν.

invictum robur est, non perpetuo subsannabunt, nec diu gaudebunt, nec eorum praestigiae vim habiturae sunt. Nam nisi mihi dicto audientem atque erga deos gratum te praebueris, multis prius ac variis tormentis affectum acerbissima morte te de medio tollam.

CAP. XXV. — His minis cum in eum pater usus esset, atque iratus recessisset, filius in cubiculum ingressus, sublatis ad sui certaminis arbitrium oculis, ex intimo corde exclamavit: Domine Deus meus, dulcis spes, minimeque mendax promissio, ac firmum eorum qui se tibi totos devoverunt perugium, propitio ac benigno oculo pectoris mei contritionem cerne, nec me derelinquas, nec discedas a me (Psal. xxxvii); verum, juxta pollicitationem tuam, ab omni mendacio alienam, mecum, hoc est, cum indigno atque abjecto homunculo sis. Te enim rerum omnium conditarum effectorem et gubernatorem agnosco et confiteor. Quocirca in hac praecleara confessione velim me confirmes, ut ad extremum usque spiritum in ea permaneam. Respice in me, et miserere mei (Psal. xxiv); mihiq; asta, illisum atque incolumem ab omni Satanae operatione me conservans. Respice, o Rex, siquidem anima mea vehementi tui desiderio flagrat, atque ita incensa est, tanquam in sitis ardore in terra inaquosa, te immortalitatis fontem concupiscens (Psal. lvi). Ne tradas bestiis animam confitentem tibi: et animae pauperis tui ne obliviscaris in finem (Psal. lxxiii). Verum mihi beneficio tuo contingat ut per omnem vitae cursum pro tuo nomine tuaque confessione omnia perpetiar, meque totum tibi immolem. Te enim robur afferente, imbecilles etiam viribus pollent, quoniam tu solus invictus es propugnator, ac Deus misericors, quem quicquid creatum est, benedicit ac celebrat in saecula saeculorum. Amen.

Ilac oratione functus, divinam consolationem in pectus suum illabi sensit; fiduciaque perfusus, totam noctem in precibus traduxit. Rex autem cum de filii statu cum Arache sermones contulisset, ipsique rigidam ipsius libertatem animique in sententia pervicaciam declarasset, hoc consilium capit, ut quum fieri posset amicissime atque obsequiosissime cum eo colloqueretur, blanditiis videlicet perfecturum se sperans ut eum ad se pertraheret. Crastino itaque die ad filium se confert, ac propius sedens, ipsum

Α τοῖς θεοῖς εὐγνώμων, πολλάκι· πρότερον ἐκδῶτας (74) σε καὶ ποικίλαις τιμωρίαις, κακηγκάτως θανατώσω. οὐχ ὡς υἱὸς σοὶ διατεθείς, ἀλλ' ὡς ἐχθρῷ τινι καὶ ἀποστάτῃ.

nec tecum ut cum filio, sed ut cum hoste aliquo ac

ΚΕΦ. ΚΕ'. Ταῦτα τοῦ πατρὸς ἀπειλησάμενον καὶ μετ' ὀργῆς ὑποχωρήσαντος, εἰς τὸν αὐτοῦ κοιτῶνα ὁ υἱὸς εἰσελθὼν, καὶ πρὸς τοῦ οικείου ἀγωνοθέτην τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνατείνας, Κύριε, ὁ θεός μου, ἐκ βάθους ἀνέκραξε (75) τῆς καρδίας, γλυκεῖα ἐλπίς καὶ ἀψευδὴς ἐπαγγελία, ἣ κραταῖα καταφυγὴ τῶν σοὶ προσανακειμένων, ἴδε μου τὴν συντριβὴν τῆς καρδίας ἱλὲν καὶ εὐμενείᾳ ἡματι, καὶ μὴ ἐγκαταλίπῃς με, μηδὲ ἀποστῇς ἀπ' ἐμοῦ (76)· ἀλλὰ, κατὰ τὴν ἀψευδῆ σου ὑπόσχεσιν, γενῶν μετ' ἐμοῦ τοῦ ἀναξίου (77) καὶ εὐτελοῦς· σὲ γὰρ γινώσκω καὶ ὁμολογῶ ποιητὴν καὶ προνοητὴν πάσης κτίσεως. Αὐτὸς οὖν με ἐνίσχυσεν ἐν ταύτῃ τῇ καλῇ ὁμολογίᾳ μέχρι τελευταίας διαμείναι ἀναπνοῆς· ἐπίδλεῖον ἐπ' ἐμὲ καὶ ἐλέησόν με (78), καὶ παράστηθι ἐκ πάσης διατηρῶν με σατανικῆς **221** ἐνεργείας ἀλώθρον. Ἐπίδλεψον, βασιλεῦ· διαπέφλεκται γὰρ ἰσχυρῶς ἡ ψυχὴ μου τῷ σῷ πόθῳ (79), καὶ ἐκκέκασται ὡς ἐν δόλῳ καύματος· ἐν ἀνδρῶν (80), σὲ ἐπιποθοῦσα τὴν πηγὴν τῆς ἀθανασίας. Μὴ παραδῇς τοῖς θηρίοις ψυχὴν ἐξομολογούμενῃ σοι· τῆς ψυχῆς τοῦ πτωχοῦ σου μὴ ἐπιλάβῃ εἰς τέλος (81)· ἀλλὰ παράσχου μοι τῷ ἁμαρτωλῷ παρ' ἑλπὴν μου τὴν ζωὴν ὑπὲρ τοῦ σοῦ ὀνόματος καὶ τῆς σῆς ὁμολογίας πάντα παθεῖν, καὶ ἴδον ἐμαυτὸν σοὶ καταθῆσαι· σοῦ γὰρ ἐνδυναμούμενος καὶ οἱ ἀσθενεῖς ὑπερισχύουσιν, ὅτι μόνος εἰ σύμμαχος ἀήττητος καὶ θεὸς ἐλεφμων, ὃν εὐλογεῖ πᾶσα κτίσις τὸν δεδοξασμένον εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Οὕτως· εὐξάμενος θείας ἥσθετο παρακλήσεως τῇ αὐτοῦ ἐπιφοιτησάσης καρδίᾳ, καὶ θάρρους ἐμπλήσθεις, εὐχόμενος ὅλην διετέλεσε τὴν νύκτα. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἀραχὴ τῷ φίλῳ κοινολογησάμενος τὰ περὶ τοῦ παιδός, καὶ τὴν ἀπότομον αὐτοῦ παρρησίαν ἀμετάθετόν τε δηλώσας γνώμην, βουλὴν τίθεται φίλιον ὁ Ἀραχὴς ὅτι μάλιστα καὶ θεραπευτικὴν πρὸς αὐτὸν ποιησασθαι τὴν ὁμίλιαν, ταῖς κολακείαις ἐλπίζων ἰσὺν ἐφελκύσασθαι. Ἐρχεται τοιγαροῦν τῇ ἐπαύριον πρὸς τὸν υἱόν· καὶ καθίσας, ἐγγύτερον

(74) Sic A, C, ἐκδόσας. Pro barbarismo debuit auctor scribere ἐκδούς. — Mox A, Καὶνκάτως. C, κακηγκάτως. Eadem p. 236, 4, occurrit in hoc adverbio varietas.

(75) Psal. cxxix, 1: ἐκ βάθους ἐκέκραξά σοι, Κύριε.

(76) Psal. xxxvii, 21.

(77) A, ἀποστῇς ἀπ' ἐμοῦ τοῦ ἀναξίου, omissis, quae sunt inter utrumque ἐμοῦ, mediis. Psellus De demon. p. 49: Καθάπερ γὰρ ἀκτίνας οὐσας οὐτοὶ (ὁ ἄθρ), χρώματα καὶ μορφὰς λαμβάνων, εἰς τὰ πεφυκότα δεχεσθαι διαβιβάζει, ὡς ἐπὶ τῶν ἐνόπτρων καὶ τῶν σπέκλων ὅρῃν ἔστιν· οὕτω δὲ καὶ τὰ δαιμόνια, καὶ σχήματα καὶ χρώματα... Plenius codex 1310: ... τὰ δαιμόνια σώματα, παρὰ τῆς ἐν αὐτοῖς φανταστικῆς οὐσίας δεχόμενα καὶ σχήματα καὶ χρώματα, καὶ ὅποιας ἂν αὐτοὶ βούλονται (ἢ οὐ βούλονται) μορφὰς, εἰς τὸ ψυχικόν καὶ ἡμέτερον πνεῦμα ταῦτα διαπορθεύουσι. Similitudo, quae est in verbis δαιμόνια et δεχόμενα, in causa fuisse videtur cur media, errantibus oculis et manu, librarius praetermisit.

(78) Psal. xxiv, 16.

(79) A, τῷ πόθῳ σου.

(80) Color est biblicus. Isa. xlv, 5: Ἐγὼ δώσω ὕδωρ ἐν δίψει τοῖς πορευομένοις ἐν ἀνδρῶν. Et alibi.

(81) Psal. lxxiii, 19.

τούτον προσκαλέσασθαι. Ἔτα περιπλακέως κατεφίλει, A
πρώως υπερχόμενος (82) καὶ ἡπίως, Ὁ τέκνον
ποθεινότατον, εἰρηκώς, καὶ φιλούμενον, τίμησον
τὴν τοῦ σου πατρὸς πολιάν, καί, τῆς ἐμῆς ἀκούσας
δεήσεως, 222 προσελθὼν θυσίαν τοῖς θεοῖς προσ-
άγαγε. Οὕτω γὰρ ἐκείνους τε εὐμενεῖς ἔξεις, καὶ μα-
κρότητα ἡμερῶν, δόξης τε πάσης καὶ βασιλείας
ἀνεπιπρεάστου καὶ παντοίων ἀγαθῶν μετουσίαν παρ'
αὐτῶν ἀπολήψῃ, ἐμοὶ τε τῷ πατρὶ ἔση κεχαρισμέ-
νος διὰ βίου παντός, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις τίμιός τε
καὶ ἐπαινετός. Μέγα γὰρ εἰς ἐπαίνου λόγον τῷ πα-
τρὶ ὑπακούειν, καὶ μάλιστα ἐπ' ἀγαθῶ καὶ τῇ εἰ-
σεύσεως εὐνοίᾳ. Τί δέ, τέκνον, ὑπέλαβες; πότερον ὡς
ἐκὼν τῆς ἀγαθῆς ἐκκλίνας ὁδοῦ τὴν ἐναντίαν ἰέναι
προέκρινα, ἢ ἀγνοίᾳ καὶ ἀπειρίᾳ τοῦ ἀγαθοῦ τοῖς
ὀλεθρίοις ἑμαυτὸν ἐξέδωκα; Ἄλλ', εἰ μὲν ἐκόντα με
νομίζεις τοῦ συμπερόντος προτιμᾶν τὰ κακὰ καὶ τῆς
ζωῆς προκρίνειν τὸν θάνατον, πάνν μοι δοκεῖς, τέκνον,
τῆς ὀρθῆς ἀποσφαλῆναι κρίσεως.

Ἢ οὐχ ὅρῃς ὅση κακουχίᾳ καὶ ταλαιπωρίᾳ πολ-
λόκις ἑμαυτὴν ἐκτίδωμι ἐν ταῖς κατὰ τῷ ἔθρῳ
ἐκστρατείας, ἢ ἄλλαις τι τοῦ κοινῶν προστασίαις;
ἀσχολούμενος, ὡς καὶ παῖνης τε καὶ διψῆς, πεζοπο-
ρίας τε καὶ χαμαικοιτίας, οὕτω δεῖσαν, μὴ φείσα-
σθαι; πλοῦτου δὲ καὶ χρημάτων τοσαύτη μοι πρόσ-
εστιν ὑπεροφία τε καὶ καταφρόνησις, ὡς ἀφθόνης
ἔσθ' ὅτε τὰ ταμεία πάντα τοῦ ἐμοῦ παλατίου
κατακενῶσαι εἰς τὸ ἀνοικοδομήσαι τοὺς τῶν θεῶν
μεγίστους ναοὺς καὶ παντοίῃς τούτους καταλαμπρύναι
κόσμῳ ἢ τοῖς στρατοπέδοις ἀφθόνης διανείμω τοὺς
θησαυροὺς τῶν χρημάτων. Τοιαύτης οὖν μετέχω
τῶν ἀπολαυστικῶν ὑπεροφίας καὶ τῆς ἐν τοῖς δαινοῖς
καρτερίας, εἰ τὴν τῶν Γαλιλαίων ἐγνώσκον θρη-
σκείαν κρείττονα τῆς ἐν χερσὶν ὑπάρχειν, πόσης ἂν
οὐκ 223 ἔκρινα τὸ πρᾶγμα σπουδῆς ἄξιον, πάντων
μὲν ὑπεριδεῖν καὶ τὴν ἑμαυτοῦ περιποιήσασθαι
σωτηρίαν; Εἰ δὲ ἀγνοίᾳ μοι καὶ ἀπειρίᾳ τοῦ καλοῦ
καταγινώσκεις, σῦνές σδας πολλάκις νύκτας ἀπνους
διετέλεσα, ζητήματός τινας προτεθέντος, ἔσθ' ὅτε
καὶ οὐ πολὺ ἀναγκαῖον, μὴ παρέχων ὅλως ἑμαυτῷ
ἀνάπαυσιν, πρὶν ἢ τοῦ ζητουμένου σαφῆ καὶ εὐπρε-
πεστάτην εὕροιμι τὴν λύσιν.

Εἰ οὖν τῶν προσκαίρων τούτων πραγμάτων οὐδὲ
τὸ σμικρότατον ἔχω εὐκαταφρόνητον, ἄχρισ οὐ πάντα
συμπερόνω; καὶ ἐπὶ λυσιστείᾳ τῶν ἀπάντων
ἐπιτελεσθείη, καὶ οὐδενὶ ἑτέρῳ ἀκριδέστερον ἢ τῶν
ἀποβόητων διάγνωσις ἐν πάσῃ, ὡς οἶμαι, τῇ ὕψηλῃ
διερευνηθῆναι, ὡς ἐμοὶ παρὰ πάντων μεμαρτύρηται,
πῶς τὰ θεῖα, καὶ ἂ σέβασθαι καὶ θεολογεῖν θέμις,
εὐκαταφρόνητα ἂν ἠλοισάμην, καὶ μὴ πάση σπου-
δῇ, πάσῃ δυνάμει, ὅλη τῇ ψυχῇ καὶ ὅλῳ τῷ νοῒ, εἰς
τὴν τούτων ἀπησχόλησα ἑμαυτὸν ζητήσιν, τοῦ εὗρεῖν
τάληθ' καὶ περπωδέστατα; Καὶ γε ἐζήτησα ἐμπό-
νω, πολλὰς μὲν νύκτας ἴσα ταῖς ἡμέραις ἐν τούτοις
ἀναλώσας, πολλοὺς δὲ σοφοὺς καὶ ἐπιστήμονας εἰς

(82) C, ὑπερχόμενος.

ac-
resit, atque complectitur et exosculatur, leniter-
que ac placide irrepens: O charissime et amantissimo
fili, inquit, patris canitium honore affice, precibus-
que meis auditis accede, ac diis sacrificium adhibe.
Sic enim et illos benignos et faciles habiturus es, et
dierum diuturnitatem, gloriamque omnem, et inof-
fensum regnum, omnisque generis bona ab ipsis
percipies, et mihi patri tuo per omnem vitam charus
eris; ac denique hoc assequeris, ut omnes homines
te in honore habeant, laudibusque efferant. Siqui-
dem ad laudem adipiscendam magni interest patri
obedire, ac praesertim in iis rebus, quae ad bonum
et ad deorum benevolentiam spectant. Quidnam au-
tem, fili, censes, utrum ne me consulto ac de indu-
stria a bona via deflexisse, atque contrariam ingredi
maluisse, an vero boni ignorance et imperitia
meipsum pestiferis dogmatibus dedidisse? Certo si
me sponte ac de industria, contra quam utile sit,
mala bonis praeferre, mortemque vita potiorē ha-
bere existimas, vehementer, o fili, a recte iudicio
mihi aberrare videris.

An non vides quot aerumnis et afflictionibus me-
ipsum persaepe tradam, tum in expeditionibus ad-
versus hostes, tum in publicorum negotiorum pro-
curatione meipsum occupans, adeo ut famera etiam
ac sitim, cum ita necesse est, perferam, ac pedibus
ambulem, humique somnum carpam? Opum autem
et pecuniarum tanta in me contemptio ac despicien-
tia est, ut interdum profusa manu palatii mei the-
sauros exhauriam, quo amplissima diis delubra ex-
struam, omnique ornatu illustrem, aut pecuniarum
aggeres militibus liberalissime distribuam. Cum ita-
que tantus in me voluptatum contemptus, tanta in
periculis tolerantia sit, si Galilaeorum religionem, ea
quam manibus tenemus praestantiorē esse cogno-
scerem, an non summo studio id agerem, ut contem-
ptis omnibus rebus, salutem mihi compararem? Sin
autem mihi boni ignorance atque imperitiam vitio
vertis, illud tecum reputa, quot noctes insomnis
exegerim, quaestione aliqua proposita, et quidem
interdum haud admodum necessaria, nullam omnino
mihi requiem concedens, priusquam perspicuam et
accommodatissimam ipsius solutionem invenissem.

Quocirca cum eaducarum harum rerum ne mini-
mam quidem contemnendam ducam, verum omnino
conducibiliter atque ad omnium utilitatem eam excu-
tiam et absolvam (sic enim inter omnes constare ar-
bitror, neminem omnium qui sub sole sunt, arca-
narum rerum cognitionem accuratius unquam inve-
stigasse quam ipse fecerim), quoniam pacto res divi-
nas, et ea quae venerari ac deorum honore afficere
oportet, contemnenda duxissem, ac non potius omni
studio, omnibus viribus, toto denique animo ac tota
mente in eorum investigatione tempus atque operam
posuissem, ut quae vera et maxime consentanea
sunt, invenirem? Etenim magno cum labore sic ea

quæsi, ut et multas noctes ac multos dies in his consumpserim, et multos item sapientes et eruditos viros ad consilium adhibuerim, atque etiam cum multis eorum qui Christiani appellantur sermones contulerim. Ac per impigram conquisitionem et ardentem investigationem, via veritatis a me inventa est, sapientum virorum atque tum doctrina, tum ingenio prædicatorum testimonio confirmata. Quorum hæc sententia est, nullam aliam esse præter eam quam hodierno die tenemus, summos deos colentes, ac dulcem et cum voluptate conjunctam vitam omnibus hominibus ipsorum munere concessam, ac jucunditate animique oblectamento perfusam acutissime complectentes. Quam quidem Galilæorum duces et antistites stulte repulerunt, adeo ut suave hoc lumen, atque omnes voluptates, quas nobis fruendas dii

concesserunt, alterius ejusdam incertæ vitæ spe quid dicant, nec de quibus affirmet (*I Tim. 1*).
Tu vero, charissime fili, patri tuo, qui per accuratam ac verissimam investigationem id quod vere bonum est invenit, obtempera. En enim demonstratum est me nec sponte nec per ignorationem a bono aberrasse, verum et illud invenisse et accepisse. Curio autem te quoque in stulto errore minime versari, verum meis vestigiis hære; quamobrem fac patrem tuum verearis. An nescis quantum bonum sit patri obtemperare, atque ipsi in omnibus rebus obsequi, quemadmodum contra quam exitiosum et execrandum patris animum exacerbare, ipsiusque jussa pro nihilo habere? Omnes enim qui hæc fecerunt, malo mortis genere interierunt. Quo in numero, fili, utinam ne censearis! verum ea quæ parenti grata sunt, faciens, bonorum omnium compos fias. regnique mei hæres sis.

Magnanimus autem, ac vere nobilis adolescens, cum supervacaneam patris orationem ac stultum consilium audiisset, atque flexuosi serpentis artes animadvertisset, nempe quod a dextris laqueum pedibus ipsius parasset, id scilicet agens ac moliens, ut divinam ipsius animam inflecteret, atque ipsi ad propositam palmam impedimentum afferret, illud Domini præceptum sibi ante oculos posuit: Non veni

A τήνδε τὴν βουλήν συγκαλέσας, πολλοῖς δὲ καὶ τῶν λεγομένων Χριστιανῶν ὁμιλήσας. Καὶ τῇ ἀόκνῳ συζητήσῃ καὶ διακρίψῃ ἐρευνῇ εὐρέθη μοι ἡ τῆς ἀληθείας ὁδός, παρὰ σοφῶν τῇ τε λογίῳ καὶ συνέσει τετιμημένων μαρτυρηθεῖσα ὡς οὐκ ἔστιν ἄλλη πίστις (85) εἰ μὴ ἡν σήμερον πορευόμεθα, **224** τοῖς μεγίστοις θεοῖς λατρεύοντες καὶ τῆς γλυκαίας βιοτῆς καὶ ἐνεδόου ἀντεχόμενοι, τῆς (84) πᾶσιν ἀνθρώποις παρ' αὐτῶν δεδορημένης, ἥτις τερπνότητος ὅτι πλείστης καὶ θυμῆδης πεπληρωται, ἣν οἱ τῶν Γαλιλαίων ἐξαρχοὶ καὶ μυσταγωγοὶ ἀφρόνως ἀπώσαντο, ὡς καὶ τὸ γλυκύ τοῦτο φῶς καὶ τὰ τερπνὰ πάντα, ἅπερ εἰς ἀπόλαυσιν ἐχαρίσαντο ἡμῖν οἱ θεοί, ἐλπίδι τινὸς ἐτέρας (85) ἀδῆλου ζωῆς ἐτοιμῶς προτεσθαι, μὴ εἰδότες τί λέγουσιν ἢ περὶ τίνων διαβεβαιούνται.

B prompto animo abjiciant, nescientes videlicet, nec

Σὺ δὲ, φίλτατε υἱέ, τῷ σὺ πείσῃ πατρὶ δι' ἀκριβοῦς καὶ ἀληθεστάτης ἐρευνῆς τὸ ὄντως καλὸν εὐρηκότε. Ἰδοὺ γὰρ ἀποδείκνυται ὡς οὕτως ἔκων, οὕτως μὴ ἀγνοίας τρόπῳ, διήμαρτον τοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλ' εὖρον καὶ προσελαβόμεν· ἐπιποθῶ δὲ καὶ σὲ μὴ ἀνοήτως πλανᾶσθαι, ἀλλ' ἐμοὶ ἀκολουθεῖσαι. Αἰδέσθῃτι οὖν τὸν πατέρα σου. Ἡ οὐκ οἶδας ὁποῖόν ἐστι καλὸν τῷ πατρὶ πείθεσθαι καὶ αὐτῷ ἐν πᾶσι χαρίζεσθαι; ὡς ἐμπλῖν ὀλέθριον καὶ ἐπάραινον τὸ πατέρα παραπικραίνειν **225** καὶ τὰς αὐτοῦ παρ' οὐδὲν τιθέναι ἐντολάς; Ὅσοι γὰρ τοῦτο ἐποίησαν, κακοὶ κακῶς ἀπώλοντο (86)· οἷς σὺ, τέκνον, μὴ συναριθμηθεῖς· ἀλλὰ, τὰ τῷ τεκόντι κεχαρισμένα ποιῶν, πάντων ἐπιτύχους τῶν ἀγαθῶν, καὶ κληρονομῶς γένοιτο τῆς εὐλογίας τῆς ἐμῆς καὶ βασιλείας.

Ἄδ δὲ μεγάλῳρων καὶ εὐγενῆς ὡς ἀληθῶς νεανίας τῆς τοῦ πατρὸς περιτολογίας καὶ ἀνοήτου ἀντιβολῆς ἀκούσας, καὶ γνοὺς τὰς τοῦ σχολίου δράκοντος μηχανὰς, ὡς ἐκ τῶν δεξιῶν αὐτοῦ (87) τοῖς ποσὶν ἡτοίμασε παγίδα, κατακάμψαι (88) τὴν θεοειδῆ ψυχὴν τεχνάζόμενος καὶ πρὸς τὸ προκειμένον ἐμποδίσαι βραβεῖον, τὸ δεσποτικὸν πρὸ ὀφθαλμῶν ἔθετο πρόσταγμα, Οὐκ ἔλθον βαλεῖν εἰρήνην, εἰπόντος (89),

(85) A sine πίστις. Obiter reparatur textus Basilii Præc. c. 49: Νεότητα κόσμησον, μὴ τοῖς γυνικαῖς ἀγῶσιν, ἀλλὰ τοῖς ἐναρέτοις. Codex 2991 A, ἐναρέτοις τρόποις. Libanius tom. iv, p. 21: Οὐ γὰρ δὴ πῶς λόγον ἔχον ταῦτα διαφυλάττειν εἰς τέλος, ἀ μὲν γενέσθαι τὴν ἀρχὴν βέλτιον ἦν. Codex 5017, ἔχον ἐστί.

(84) C, τοῖς π. A, τῆς e correctione, bene. Possit et scribi τῆς τοῖς: sed si unius tantum ponatur articulus, ille erit præ hoc eligendus. Permutatio vocalium η et ι librario illudebat. Lucianus Pseudosoph. c. 7: Πρὸς δὲ τὸν λέγοντα « πλὴν εἰ μὴ, » « ταῦτα » ἔφη « διπλὰ χαρίζου. » Recipienda erit varietas χαρίζῃ, quam et reperi in codice 59. Isaacius Porphyry. De præterm. pag. 262: Τῇ παρουσίᾳ βίβλῳ ἀναταξάμενος, ὡς ἂν ἔχοιεν οἱ ἐντυγχάνοντες αὐτοῦ... μεγίστην χειραγωγίαν. Melius cod. 817: ἐντυχ. αὐτῇ, scilicet, τῇ βίβλῳ.

(85) A sine ἐτέρας. Sic in illo, quem modo corripiebam, Isaacio lacunam aperuit p. 267, eamque majorem, librorum prophanorum: Ἐντεῦθεν φροντίδι τοῦτο πολλῇ τοῦ πράγματος πεζόμενος, ὅπῃ κρείττονος τόπου τεχνικῶς ἐδράσει, τὰ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐμφροντις ἐρωτήσεων περὶ τοῦ ἀστεος τῆς συμπηξέως. Cod. 817 integrius: ... ἐδράσει τὰ τοῦ ἀστεος θέμεθλα, τῷ μαντεῖν προσήλυτο τοῦ Ἀπόλλων....

(86) Hanc formulam tractavi, p. 101. Lepida sunt exempla ap. Athenæum xiii, 8, ex Enbulō et Aristophonte. Hujus versus, Ἐλάμβανε γυναιχ' ὃ δ' ὕστερον λαβὼν, non claudicabit, scripto ἐλάμβανεν. Symeon Sethi De Ichneel. p. 302: Τοῦτω γὰρ τῷ τρόπῳ οἱ μὲν ἐνδοθεν τῷ κατῷ συμπηγίζονται, αἱ δὲ ἔξω ἐργαζόμεναι (αἱ γλαῦκες) καταφλεγίζονται καὶ αἰεὶ κακῶς. Forsan κακὰ κακῶς. Judex esto Sinnerus, qui Symeonis librum ad optimum codicem recensuit estque editurus.

(87) An respectu ad Zachar. iii, 1, Καὶ ὁ διάβολος εἰστέχει ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ ἀντικαίεσθαι αὐτῷ?

(88) C, καταπέμψαι.

(89) Matth. x, 34... A sine μάχην καί.

ἀλλὰ μάχην καὶ μάχαιραν· ἤλθον γὰρ διχάσαι υἱὸν Α κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ θυγατέρα κατὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς, καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ, ὅτι Ὁ φιλὼν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ, οὐκ ἔστι μου ἄξιος, καὶ, Ὅστις (90) με ἀρνήσεται ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι αὐτὸν καὶ ἐμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. Ταῦτα λογισάμενος, καὶ τῷ θεῷ φέβω τὴν **226** ψυχὴν πεδήσας, τῷ πόθῳ τε καὶ ἔρωτι ἐνισχύσας, τὸ Σολομόντειον ἐκείνο ῥῆμα πάνυ κατὰ καιρὸν ἐξελάβετο, Καιρὸς, φάσκειν (91), τοῦ φιλεῖν καὶ καιρὸς τοῦ μισῆσαι, καιρὸς πολέμου καὶ καιρὸς εἰρήνης. Καὶ πρῶτα μὲν, κατὰ νοῦν εὐξάμενος, Ἐλέησόν με, Κύριε (92), εἶπεν, ὁ Θεὸς, ἐλέησόν με, ὅτι ἐπὶ σοὶ πέποιθεν ἡ ψυχὴ μου, καὶ ἐν τῇ σκιᾷ τῶν πτερυγίων σου ἐλπῶ ἕως οὗ παρέλθῃ (93) ἡ ἀνομία. Κεκράζομαι πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ὑψίστον, τὸν Θεὸν τὸν εὐεργετήσαντά με, καὶ τὰ ἐξῆς τοῦ ψαλμοῦ.

Εἰτά φησι πρὸς τὸν βασιλέα· Τὸ μὲν θεραπεύειν πατέρα καὶ τοὺς αὐτοῦ ὑπέκειν προστάγμασιν, εὐνοία τε καὶ φιλεῖ καθυπηρετεῖν, ὁ κοινὸς ἡμᾶς διδάσκει Δεσπότης, φυσικὴν ἡμῖν τὴν τοιαύτην ἐγκατασπεύρας στοργήν. Ὅταν δὲ ἡ τῶν γονέων σχέσις καὶ φιλεῖ (94) πρὸς αὐτὸν φέρῃ τὸν κίνδυνον τὴν ψυχὴν καὶ τοῦ δημιουργοῦ πόρρω ποιῇ (95), ἐκκόπτειν ταύτην παντάπασιν προστετάγμεθα, καὶ μηδὲν εἰσὶν τοῖς χωρίζουσιν ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μισεῖν τούτους· καὶ ἀποστρέφασθαι, κὰν πατὴρ ὁ τὰ ἀνευκαταῖα ἐπιτάττων εἴη, κὰν μήτηρ, κὰν βασιλεὺς, **227** κὰν τῆς ζωῆς αὐτῆς κύριος. Διὰ ταῦτα τῆς πατρικῆς μὲν σχέσεως ἕνεκα τὸν Θεὸν ζημιωθῆναι τῶν ἀδυνάτων μοι ἔστι. Διὸ μήτε σεαυτῷ κόπους πάρεχε, μήτε ἐμοί· ἀλλ' ἡ πεῖσθητι καὶ τῷ ζῶντι ἄμφω καὶ ἀληθινῷ λατρεύσωμεν Θεῷ· ἃ γὰρ νῦν σέβῃ εἰδῶλα, εἰσὶν χειρῶν ἀνθρωπίνων ἔργα (96-98), πνοῆς ἔρημα καὶ κωφά, μηδὲν ὄντως· ἡ μόνην ἀπώλειαν καὶ τιμωρίαν αἰώνιον τοῖς αὐτὰ σεβομένοις προξενούντα.

Εἰ δὲ μὴ τοῦτο βούλοιο, ποιεῖ εἰς ἐμὲ ὅπερ σοὶ δοκεῖ· δούλος γάρ εἰμι τοῦ Χριστοῦ, καὶ οὕτε θωπεύεις, οὕτε κολάσεις τῆς αὐτοῦ ἀποστήσομαι ἀγάπης (99), καθὰ δὴ καὶ τῇ προτεραίᾳ εἶπόν σοι, μέσον ἐμβαλὼν τὸ τοῦ Δεσπότη μου ὄνομα καὶ ἀσφαλέςτατα τὸν λόγον ἐμπεδωσάμενος. Ὅτι δὲ μήτε ἐκὼν ἔφησα· κακούργειν, μήτε μὴν ἀγνοεῖ διαμαρτάνειν τοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλὰ πολλῇ καὶ ἐμπόνῳ συζητήσῃ τοῦτο ἔγνωσ' ὄντως εἶναι καλὸν, τὸ εἰδῶλοις λατρεύειν καὶ ταῖς ἡδοναῖς τῶν παθῶν προσηλωθῆναι,

mittere pacem, sed gladium. Veni enim separare filium adversus patrem suum, et filiam adversus matrem suam, et quæ deinceps sequuntur (*Matth. x*).

Illudque item : Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus. Ac rursum illud : Quicumque me negaverit coram hominibus, negabo etiam eum coram Patre meo, qui in coelis est. Hæc cum secum ipse reputasset, divinoque metu animam constrinxisset, illud Salomonis dictum perquam tempestive usurpavit : Tempus amandi, et tempus odiendi ; tempus belli, et tempus pacis (*Eccle. iii*). Ac primum quidem mente ad hunc modum precatus est : Miserere mei, Deus, miserere mei, quoniam in te confidit anima mea ; et in umbra alarum tuarum sperabo, donec transeat iniquitas. Clamabo ad Deum alii-simum, Deum qui bene fecit mihi (*Psal. lvi*) ; ac reliqua quæ deinceps in psalmo sequuntur.

Post autem ad patrem his verbis usus est : Patrem quidem colere, atque ipsius imperiis parere, ipsique amico et benevolenti animo inservire, communis magister noster docet (*Exod. xi*), ut qui naturalem huiusmodi charitatem in animis nostris inseverit. At cum parentum amor atque erga eos benevolentia animæ ipsi periculum creat, eamque a summo illo effectore procul removeat, hunc affectum prorsus exscindere jubemur, ac nullo modo iis qui nos a Deo abstrahunt cedere ac manus dare, verum eos odiis et aversari : quamvis etiam is qui exsecranda præcipit pater sit, quamvis mater, quamvis rex, quamvis denique penes eum vitæ nostræ potestas sit. Quæ cum ita sint, paternæ benevolentiae causa Dei jacturam facere prorsus nequeo ; ac proinde tum tibi ipsi, tum mihi negotium facessere desine ; verum mihi morem gere, ac vivum et verum Deum ambo colamus. Nam quæ nunc veneraris, simulacra sunt, hominum manibus effecta, spiritus expertia et sorda, nihilque omnino aliud quam exitium et sempiternum cruciatum cultoribus suis accersentia

Sin autem id recusas, quidquid lubet, mihi infer, servus enim Christi sum. Ac neque blanditiis neque tormentis ab ejus amore desciscam : quem admodum etiam pridie tibi dixi, Domini mei nomen interponens, ac sermonem interposito jurejurando confirmans. Quod autem nec te sponte male agere, nec rursus ignoratione a bono aberrare dixisti, verum ingenti ac laboriosa investigatione hæc cognovisse, nempe bonum esse simulacra colere. ac libidinum voluptatibus affixum esse, certe te sponte

(90) *Matth. x*, 33.

(91) *Eccle. iii*, 8.

(92) *Psal. lvi*, 1, 2.

(93) C, παρέλθοι A, παρέλθῃ, e correctione. Psellus De dæmon. p. 94 : Κὰν ὀλίγηται τὸ νεῦρον, καὶ φύγηται, κὰν ἄλλο τοιοῦτον δῆτοι πάθοι. Bene codex 1310, δὴ τι πάθῃ.

(94) Synonymo φίλα quid sit σχέσις ipse declarat. Monui de hoc sensu t. ii, p. 370. Isaácius Porphyry. *De præternissis*, p. 279 : Σχέσει μητρὶν πάλιν τὸν πατέρα ἐνεκολπίσαστο.

(95) A, ποιεῖ. Sæpissime confusionem vocalium η et ε tractavi, vitiosa loca emendaturus. Sic. t. ii, p. 273, Libanio medicinam feci, eamque optimam, quod securus profiteor ; nam a Lobeckio jam fuerat inventa ac proposita ad Ajac. pag. 400 ; quod tunc vel ignorabam vel non memineram.

(96-98) *Psal. cxiii*, 4 : Τὰ εἰδῶλα τῶν ἐθνῶν, ἀργύριον καὶ χρυσίον, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων.

(99) *Epist. ad Rom. viii*, 39 : Ὅτε ὑψώμα, οὔτε βάθος, οὔτε τις κτίσις ὑνίσταται ἡμᾶς χωρεῖν ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ. Cf. 35, 37.

male agere dicere haud nequeo. Quod autem magna A
 iusculæ caligine circumfusus sis, ac tanquam in tra-
 etabilibus tenebris ambulans, ne minimum quidem
 luminis splendorem perspicias, ob idque, recta via
 amissa, in præcipitiis et barathra oberres, id vero
 certissimum ac compertissimum habeo, teque etiam,
 o pater, id intelligere cupio. Ac propterea tenebras
 lucis loco tenens; ac mortem vitæ in-tar complectens,
 utilia consilia iniisse, fructuosasque cogitationes sus-
 cepisse tibi videris. At non ita est, non inquam est
 ita. Nam nec ea quæ veneraris dii sunt, sed dæmo-
 num statuz, omnem eorum execrandam operatio-
 nem intus continentes; nec rursus vita ea quam
 suavem et voluptariam appellas, jucunditatisque om-
 nis et hilaritatis plenam esse censes, ejusmodi natu-
 ram habet, sed si veritatis judicio standum est,
 execranda ac modis omnibus aversanda est. Quain-
 vis enim ad aliquod tempus fauces delinias, post ta-
 men, ut a magistro meo dictum est, felle amarius
 digeritur, gladioque ancipiti acutior est.

Et quonam tandem pacto ejus mala tibi recensere
 possem? Dinumerabo ea, et super arenam multipli-
 cabuntur (Psal. cxxviii); diaboli enim hamus est,
 execranda voluptate, tanquam illecebra quadam ob-
 ductus, per quam eos qui in fraudem inducuntur, ad
 imum inferni gurgitem trahit. Bona autem a Domino
 meo promissa, quæ quidem tu incertæ vitæ spem
 nuncupasti, ab omni mendacio et mutatione aliena
 sunt, finem nesciunt, corruptioni subjecta non sunt : C
 denique nulla est oratio, quæ illius gloriæ et jucundi-
 tatis, illius inenarrabilis gaudii ac perpetuæ lætitiæ
 magnitudinem exprimere queat. Omnes enim, quem
 admodum ipse vides, morimur, nec est homo qui
 vivat, et mortem visurus non sit (II Reg. xiv;
 Psal. lxxviii); futurum est autem ut rursus ad
 vitam redeamus, tum nimirum, cum Dominus Jesus
 Christus Dei Filius in gloria, quæ nullis verbis decla-
 rari potest, ac tremenda potentia veniet (Matth. xiv),
 ille, inquam, Rex regum ac Dominus dominantium
 (Apoc. xix), cui omne genu flectetur, cælestium, ter-
 restrium, et infernorum (Philip. ii); qui que tantum
 omnibus pavorem commovebit, ut etiam ipsæ cæ-

A κακουργεῖν μὲν σε ἰδεῖν οὐκ ἔχω λέγειν. Ὅτι δὲ
 πολλή σοι περιέχεται ἀγνωσίας ἀχλὺς, καὶ ὡς ἐν
 σκοτεινῇ φηλαφητῇ (1) πορευόμενος οὐδὲν ὁρᾷς
 φωτὸς καὶ μικρὰν τινα μαρμαρυγὴν, ὅθεν τὴν εὐ-
 θεῖαν (2) ἀπολέσας κρημνοῖς καὶ φάραγι δεινοῖς πε-
 ριπεπλάνησαι, τοῦτο κατὰ βεβαίως ἐπίσταμαι καὶ
 οὐ, 228 πᾶτερ, γινώσκω βούλομαι. Διὸ σκοτὸς
 ἀντὶ φωτὸς κατέχων καὶ θανάτου ὡς περ ζωῆς ἀν-
 εχόμενος, οἷοι συμφερόντως βεβουλεύσθαι καὶ λυσι-
 τελῶς ἐντεθυμῆσθαι (3)· ἀλλ' οὐκ ἔστι ταῦτα, οὐκ
 ἔστιν. Οὕτε γὰρ ἅπερ εἰσὶ θεοὶ εἰσιν, ἀλλὰ στήλαι
 δαιμόνων, πᾶσαν αὐτῶν τὴν μουσικὴν ἐνέργειαν ἐνδον
 ἔχουσαι· οὕτε ἤνπερ γλυκεῖαν ἀποκαλεῖς καὶ ἐν-
 ἡδονον βιοτὴν, τερπνότητος τε καὶ θυμηδίας ἔχεις
 πεπληρωσθαι, τῆς τοιαύτης ἔχει φύσεως, ἀλλὰ βε-
 λυκτὴ ἐστὶν αὕτη, κατὰ γε τὸν τῆς ἀληθείας λόγον,
 καὶ ἀποτρόπαιος. Πρὸς καιρὸν γὰρ γλυκαίνει καὶ
 λεαίνει τὸν φάρυγγα (4), ὑστερον δὲ πικροτέρως
 χολῆς ποιεῖται τὰς ἀναδόσεις, ὡς ὁ ἐμὸς ἐφη-
 δάσκαλος, καὶ ἡκονημένη μᾶλλον μαχαίρας διστό-
 μου (5).

Καὶ πῶς ἂν σοι τὰ ταύτης κακὰ διηγησάμην;
 Ἐξαριθμῆσθαι αὐτὰ, καὶ ὑπὲρ ἄμμον πληθυνθή-
 σονται (6). Ἀγκιστρον γάρ ἐστι τοῦ διαβόλου, ὡς
 δέλεαρ τὴν βδελυρὰν περιχειμένη ἡδονήν, δι' οὗ τοὺς
 ἀπατωμένους, εἰς τὸν τοῦ ἔθου καθέλκει πυθμένα (7).
 Τὰ δὲ παρὰ τοῦ ἐμοῦ Δεσπότη ἐπηγγελμένα ἀγαθὰ,
 ἅπερ οὐ ἀδύνατον ζωῆς ἐλπίδα ὠνόμασας, ἀφευδῇ εἰσι
 καὶ ἀναλλοίωτα, τέλος οὐκ οἶδε, φοβερὰ οὐχ ὑπόκει-
 ται· λόγος οὐκ ἔστιν ὁ παραστήσαι τὸ μέγεθος τῆς
 δόξης ἐκείνης καὶ τερπνότητος ἰσχυρῶν, 229 τῆς
 χαρᾶς τῆς ἀνεκλαλήτου, τῆς διηγεοῦς εὐφροσύνης.
 Πάντες μὲν γὰρ, καθάπερ αὐτὸς ὁρᾷς, ἀποθνήσκο-
 μεν, καὶ οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος ὃς ζήσεται καὶ οὐκ ἐφε-
 ρται θάνατον· μέλλομεν δὲ πάντες ἀνίστασθαι, ἥνικα
 ἐλεύσεται Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ,
 ἐν δόξῃ ἀνεκλαλήτῃ καὶ δυνάμει φοβερᾷ (8), ὁ μόνος
 Βασιλεὺς τῶν βασιλευμένων καὶ Κύριος τῶν κυ-
 ριευόντων (9), ὃς πᾶν γόνυ κάμψει ἐπουρανίων καὶ
 ἐπιγείων καὶ καταχθονίων (10)· καὶ τοσαύτην ἐμ-
 ποιήσει τότε τὴν ἔκστασιν, ὡς καὶ αὐτὰς ἐκπλαγῆναι
 τὰς οὐρανίους δυνάμεις (11)· καὶ παραστήσονται
 αὐτῷ τρόμος χίλιαι χιλιάδες καὶ μύριαι μυριάδες

(1) Respectu ad Exod. x, 21.

(2) C, τ. εὐθ. ὁδόν. Omisi ὁδόν, cujus est cum adjectivo εὐθεῖα frequens ellipsis, et quod, ob sequens φάραγι, videretur fere meminisse auctor verborum Lucae iii, 5: Πᾶσα φάραγι πληρωθήσεται... καὶ ἔσται τὰ σκολιὰ εἰς εὐθεῖαν καὶ αἱ τραχεῖαι εἰς ὁδοὺς λείας. A, φάραγγος. In C, inter φάραγι, sic, et δεινοῖς, est lacunula.

(3) AC, ἐντεθυμῆσθαι. Rursus η et ei confusæ, ut fuerunt in Basilii Præceptis c. 50: Καὶ γὰρ ἐτέρους πταίνοντας λογοθετεῖς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς τῶν σεαυτοῦ σφαλμάτων λογοθέτην ἔχεις τὸν Θεόν. Bene cod. 2991 A, λογοθετῆς. Ibidem: Ἄ γὰρ ἂν τοῖς συνδούλοις ποιήσεις, ταῦτα παρὰ τοῦ κοινοῦ δεσπότη ἀναπο-
 δέξῃ. Iterum bene codex, ποιήσης.

(4) A sine καὶ λεαίνει. Prov. xxiv, 13: Ἵνα γλυκανθῇ σου ὁ φάρυγξ. Cf. p. 110.

(5) Cf. Epist. ad Hebr. iv, 12.

(6) Psal. cxxviii, 18.

(7) Dixit auctor Proverbiorum xiv, 12; xvi, 25: Ἐρχεται, βλέπει εἰς πυθμένα ἔθου.

(8) Luc. xxi, 25: Καὶ τότε ἔρονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν νεφέλῃ, μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς. Cf. supra p. 65.

(9) I Epist. ad Timoth. vi, 15.

(10) Epist. ad Philipp. ii, 10.

(11) Conf. p. 65, n. 63.

ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων (12), καὶ πάντα ἔσται φό-
βου καὶ τρόμου μετὰ. Σαλπείγῃ γὰρ εἰς τῶν ἀρχαγ-
γέλων ἐν σάλπιγγι Θεοῦ (13), καὶ εὐθύς ὁ οὐρανὸς
μὲν εὐλογησεται ὡς βιβλίων (14), ἡ γῆ δὲ ἀναβή-
γνυμένη ἀναπέμφει τὰ τεθνεῶτα σώματα τῶν πώ-
ποτε γενομένων ἀνθρώπων, ἐξ οὗ γέγονεν ὁ πρῶτος
ἀνθρώπος Ἀδὰμ (15) μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης.
Καὶ τότε πάντες οἱ ἀπ' αἰῶνος θανόντες ἐν ῥιπῇ
ὀφθαλμοῦ (16) ζῶντες **230** παραστήσονται τῷ βή-
ματι τοῦ ἀθανάτου Δεσπότου, καὶ ἕκαστος λόγον
δώσει ὑπὲρ ὧν ἔπραξε. Τότε οἱ δίκαιοι λάμψουσιν ὡς
ἥλιος (17), οἱ πιστεύσαντες εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ
ἅγιον Πνεῦμα, καὶ ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς τελέσαντες τὸν
παρόντα βίον. Πῶς δὲ σοι διγγῆσμαι τὴν μέλλου-
σαν αὐτοῖς τότε διαδέχσθαι δόξαν; Κἂν γὰρ τῷ
ἡλιακῷ παραβάλλω φωτὶ τὴν λαμπρότητα αὐτῶν καὶ
τὸ κάλλος, κἂν ἀστραπῇ τῇ φανωτάτῃ (18), οὐδὲν
τῆς λαμπρότητος ἐκείνης ἄξιον ἔρω. Ὑψαλμὸς (19)
γὰρ οὐκ εἶδε καὶ οὐκ οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν
ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγα-
πῶσιν αὐτὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ἐν τῷ
φωτὶ τῷ ἀπροσίτῳ (20), ἐν τῇ δόξῃ τῇ ἀπορρήτῳ
καὶ ἀτελευτήτῳ.

Καὶ οἱ μὲν δίκαιοι τοιούτων τεύχονται τῶν ἀγα-
θῶν, τοιαύτης δὲ τῆς μακαριότητος· οἱ δὲ τὸν ὄντως
ὄντα Θεὸν ἀρνησάμενοι, καὶ τὸν πλάστην καὶ δη-
μιουργὸν ἀγνοήσαντες, δαίμοσι δὲ μικροῖς λατρεύ-
σαντες, καὶ εἰδῶλοις κωφοὶ τὸ σέβας ἀπονεύμαντες,
τὰς ἡδονὰς **231** τε τοῦ ματαίου βίου τούτου ποθή-
σαντες, καὶ δίκην χοίρων τῷ βορβόρῳ τῶν παθῶν
κυλισθέντες, καὶ πάσης; (21) κακίας δρυμνήριον τὰς
ἐαυτῶν ψυχὰς ποιησάμενοι, σταθίσονται γυμνοὶ καὶ
τετραχληλισμένοι, κατησχυμένοι καὶ κατηφείς, ἔλει-
νοι καὶ τῷ στήματι καὶ τῷ πρᾶγματι, θνεῖδος προ-
καίμενοι πάσῃ τῇ κτίσει. Πάντα δὲ αὐτῶν τὰ ἐν λόγῳ,
τὰ ἐν ἔργῳ, τὰ ἐν διανοίᾳ, πρὸ προσώπου αὐτῶν
ἐλεύσονται. Ἔπειτα, μετὰ τὴν αἰσχύνην ἐκείνην τὴν
χαλεπωτάτην καὶ τὸ θνεῖδος ἐκεῖνο τὸ ἀπόρητον, κα-

A lestes virtutes obsupescant (*Luc. xxi*). Astabunt
porro ei cum timore millia millium, et decies cente-
na millia angelorum et archangelorum, cunctaque
metu ac tremore plena erunt (*Dan. vii*). Unus enim
archangelorum buccina clanget; ac statim cælum
sicut liber involvetur, terra autem effracta omnium
hominum, qui unquam a primi hominis Adami ortu
usque ad diem illum fuerunt, corpora sursum emittet,
ac tum omnes, qui ab orbe condito morte functi sunt,
in ictu oculi ad Domini tribunal sistenter, atque
unusquisque rerum in vita gestarum rationem red-
det (*I Cor. xv*). Tunc iusti, qui in Patrem et Filium
ac Spiritum sanctum crediderunt, atque in probis
actionibus præsentis vitæ curriculum consecraverunt,
solis instar fulgebunt (*Matth. xiii*). Quoniam autem
B pæcio gloriam eam quæ ipsos exceptura est, tibi
commemorabo? Nam etiam ipsorum splendorem ac
pulchritudinem solis lumini, aut etiam clarissimæ
fulgetræ comparem, nihil tamen, quod huius splen-
di-ri par sit dixerō. Oculus enim non vidit, nec auris
audivit, nec in cor hominis ascenderunt quæ Deus in
cælorum regno, in incomparabili luce, in arcana et
finis experte gloria, iis qui ipsius amore præditi sunt
præparavit (*I Cor. ii*).

Ac iusti quidem ejusmodi bona atque ejusmodi
beatitudinem consequentur. Qui autem verum Deum
abjurarunt, ac fictorem et opificem ignorarunt, im-
purosque dæmones coluerunt, ac surdis simulacris
venerationem tribuerunt, voluptatumque hujus
C vanæ vitæ cupiditate flagrarunt, atque in vitiosa-
rum affectionum cæno porcorum instar sese vo-
lutarunt, suasque animas vitii omnis officinam ef-
fecerunt, nudi et aperti stabunt, ignominia suffusi,
mæsti, ac tum gestu, tam re ipsa miserabiles. Atque
omnes ipsorum sermones, et actiones, et cogitationes
ante ipsorum ora venient; ac deinde post gravissi-
mam ignominiam atque intolerandum illud probrium,
gehennæ ignem unquam exstinguendo, ac lucis omnis
expertis, exterioribus tenebris, dentium stridori, ac

(12) Daniel. vii, 10 : Χιλιάδες ἑλαιοῦργοι αὐτῷ, καὶ μύριαι μυριάδες παρεστήκεισαν αὐτῷ. Cf. p. 62, n. 56.

(13) Cf. p. 65, n. 65, ubi leg. : « I Epist. » Adde I Cor. iv, 52.

(14) Cf. p. 75, n. 15.

(15) I Cor. xv, 45.

(16) I Cor. xv, 52. — Theodorus Prodr. Tetrast. in Hexaem. p. 2 : Ἐν ἡμέραις ἐξ τὴν κτίσιν κτίσεις, λόγε, οὐκ ὡς ῥιπῇ τὸν κόσμον ἀσθενῶν κτίσαι, ἀλλ' ἴνα... Codex 400, ῥοπή. Potest ambigi. Nam dixerunt ἐν ῥοπῇ καιροῦ, vel ἐν ῥοπῇ, pro temporis brevissimo momento. Basilus Hom. Mor. pag. 241 : Ἰδὼν δέκα παῖδας ἐν βραχεῖα καιροῦ ῥοπῇ συντριβέντας· quem vide et p. 264. Theophilus Alex. Homil. Cujus rei homo, p. 2 de Adamo : Πασῶν τῶν θείων δωρεῶν ἐν μιᾷ ῥοπῇ γυμνωθεὶς ἐξέπεσε. Joann. Clim. p. 54 : Τῷ κόπῳ πολλῷ κατωρθούμενον δυνατὸν ἐν μιᾷ ῥοπῇ ἀπολέσθαι. Item p. 597 : Οὐκ ἔστι τὸν μακρὸν νενοσφρότα νόσον ἐν μιᾷ ῥοπῇ τὴν ὑγίαν κτήσασθαι. In utroque loco anonymus ad marginem exemplaris regii (cf. t. I, p. 105, n. 2) καιροῦ ante ῥοπῇ inseruit, e codice, puta. Sap. Salom. xviii, 12 : Πρὸς μίαν ῥοπὴν ἡ ἐντιμωτέρα γενέσις αὐτῶν διεφθάρη. Symeon. Sethi De Ichneel. pag. 112.

(17) Verba Christi apud Mattheum. xiii, 43. Hinc Greg. Naz. orat. xi, p. 610 : Ἦνικα ἐκλάμψουσιν οἱ δίκαιοι ὡς ὁ ἥλιος.

(18) A, prius φανωτάτης, nunc favor. Didymus Cæcus Fragm. p. 25 Mingar. : Φανωτάτης οὐσης ῥούσιας τῶν Ἀγγέλων· imo φανωτάτης. Cf. t. II, p. 484.

(19) Conf. p. 60, n. 47.

(20) Conf. p. 44, n. 93.

(21) C, ποθήσαντες καὶ πάσης, mediis omissis. Lacunam peperit participiorum τὸ ὁμοιοτάτων, quam mendorum causam sæpius attigi, eruditeque tractavit nuper Walzius, epistola critica, pag. 47, quæ summæ industriæ diligentique eximie documentum est insigne, et omnia præclara ab auctore nos expectare jubet. Ibi autem inter resitatas, quos hominotelenon multos fecit, locos, versum hunc lego : Χάριεν ἔστ' ἄνθρωπος ὅστ' ἄνθρωπος ἦ. Scripserat forsitan poeta, χάριεν γὰρ ἔστ', vel, ὡς χάριεν ἔστ', vel—

venenato vermi addicentur. Hæc illorum portio erit, hæc hæreditas : in his per sempiterna sæcula versabuntur, scelerum pœnas dantes, propterea quod bonis iis quæ in pollicitatione recondita erant, propter brevem voluptatem repudiatis et abjectis, æternum sibi ipsis supplicium accersiverunt. Pro his igitur, hoc est, ut et gaudium illud omni sermone præstantius consequamur, et arcana illa gloria fruamur, angelosque splendore adæquemus, ac bono et dulcissimo Domino fidenti animo astemus, atque atrocissimas et nunquam finiendas pœnas, et aererbissimam illam infamiam effugiamus, quas non pecunias, quæ non corpora, imo etiam ipsas animas profundere par fuerit? Quis tam ignavi animi est, quis tam excors, quin sexcentas temporarias mortes subire in animum inducat, ut a sempiterna et finis omnis experte morte liberetur, beatamque et ab omni interitu remotam vitam hæreditario possideat, ac sanctæ et vitæ initium afferentis Trinitatis lumine collustretur?

CAP. XXVI. — Hæc verba cum rex audiisset, filique firmitatem atque constantiam perspexisset, nec blanditiis, nec sermonum lenocinio, nec denique suppliciorum minis cedentis, orationis quidem illius probabilitatem, ac responsa quæ refelli non possent, admirabatur, atque etiam a propria conscientia, quæ ipsum vera et justa dicere demonstrabat, coarguebatur; verum a prava consuetudine atque a vitiosis affectionibus, quarum habitum contraxerat, et quæ eum velut camo et freno coercerebat, nec veritatis lumen perspicere sinebat, in diversum trahebatur. Ac propterea nullum non lapidem, ut dici solet, movens, in eo quod prius sibi proposuerat hærebat, consilium nimirum, quod cum Arache ceperat, in opus perducere cupiens. Itaque ad filium ait : Oportebat quidem, fili, te meis imperiis omnibus in rebus simpliciter obsequi. Quoniam autem pro tua duritia atque contumacia mihi ita vehementer restitisti, hoc unum contendens, ut tua sententia majoris apud te, quam omnia alia, ponderis atque auctoritatis esset, age, inani contentione valere jussa, rationibus ad persuadendum aptis agamus. Ac quia Barlaam, a quo tibi fucus factus est, vincetus a me tenetur, amplissimo cœtu habito, atque omnibus tum nostris tum Galilæis in unum coactis præconibusque disertis verbis edicere jussis, ne quisquam Christianorum ullius periculi metu afficiatur, verum omnes omni metu vacui per sodalitia et cognationes in unum coeant, communi consilio rem consideremus. Atque aut vos et vester Barlaam, nobis in sententiam vestram adductis, ea quæ optatis consequimini; aut contra vos in sententiam nostram adducti, jussis meis sponte ac prompto animo parebitis.

(22) Conf. p. 217, n. 66.

(23) Conf. p. 66.

(24) Conf. p. 60 extr.

(25) AC, εἰκοντα. Fors. et εἰκον.

(26) Cf. Psal. xxxi, 9.

(27) De hoc proverbio vide p. 9, n. 28. Joannes Antioch. in *Monum. Cotel.* t. I, pag. 160 : Πάντα λίθον ἀκίνητος, τὸ τοῦ λόγου, τὴν ἐξαφθεῖσαν πίστιν καταστέσαι φιλονεικῶν.

A ταδικαθῆσονται εἰς τὸ πῦρ τῆς γέννης τὸ ἀσθεστον καὶ ἀφεγγές (22), εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, τὸν βρυγμὸν τῶν ὀδόντων καὶ σκώληκα τὸν ἰοδόλον (23). Αὕτη ἡ μερὶς αὐτῶν, οὗτος ὁ κληρὸς, οἷς εἰς αἰῶνας συνέσσονται τοὺς ἀτελευτήτους τιμωρούμενοι, ἀνθ' ὧν, τὰ ἐν ἐπαγγελίαις ἀγαθὰ παρωσάμενοι, διὰ πρόσκαιρον ἀμαρτίας ἡδονὴν κόλασιν αἰώνιον ἐξελέξαντο. Ὑπὲρ δὴ τούτων, ὥστε τῆς ἀρρήτου μὲν χαρᾶς ἐκείνης ἐπιτυχεῖν καὶ τῆς ἀπορρήτου δόξης ἀπολαύειν, τοῖς ἀγγέλοις δὲ ἀντιλάμπειν, καὶ τῷ ἀγαθῷ καὶ γλυκυτάτῳ Δεσπότη μετὰ παρρησίας παραστασθαι, τὰς πικροτάτας δὲ τιμωρίας καὶ ἀτελευτήτους καὶ τὴν ὀδυνηρὰν ἐκείνην ἐκφυγεῖν αἰσχύνην, πόσα οὐκ ἄξιον προσέσθαι καὶ χρήματα 232 καὶ σώματα, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὰς τὰς ψυχάς; Τίς οὕτως ἀγεννης, τίς οὕτως ἀσύνητος, ὡς μὴ μυρίους ὑποστήναι προσκαίρους θανάτους, ἵνα τοῦ αἰωνίου ἀπαλλαγῇ καὶ ἀτελευτήτου θανάτου, τὴν ζωὴν δὲ κληρονομήσῃ τὴν μακαρίαν τε καὶ ἀνώλεθρον, καὶ τῷ φωτὶ περιλαμψθῇ τῆς μακαρίας καὶ ζωαρχικῆς Τριάδος (24);

C KEΦ. ΚΔ'. Τούτων ἀκούσας ὁ βασιλεὺς τῶν ῥημάτων, καὶ τὸ στερέμιον καὶ ἀνένδοτον ἰδὼν τοῦ παιδὸς μήτε κολακείας εἰκοντος (25) μήτε λόγων πειθοῖ, μὴ τιμωρίων ἀπειλαῖς, ἐθαύμαζε μὲν ἐπὶ τῇ πιθανότητι τοῦ λόγου καὶ ταῖς ἀναντιρρήτοις ἀποκρίσεσιν, ἠλέγγετο δὲ ὑπὸ τοῦ συνειδότος, ἀληθῆ λέγειν αὐτὸν καὶ δίκαια ὑποδεικνύοντος· ἀλλ' ἀνθεῖλκετο ὑπὸ τῆς πονηρᾶς συνηθείας καὶ τῶν ἐν ἐξεί βεβαιωθέντων ἐν αὐτῷ παθῶν, ὅφ' ὧν ὡς ἐν κημῷ κατείχετο καὶ χαλινῷ (26), τῷ φωτὶ μὴ συγχωρούμενος προσβλέψαι τῆς ἀληθείας. Ὅθεν πάντα λίθον, τὸ τοῦ λόγου, κινῶν (27), εἶχετο τοῦ πάλαι σκοποῦ, τὴν προμελετηθεῖσαν αὐτῷ μετὰ τοῦ Ἀραχῆ σκῆψιν εἰς ἔργον ἀγαγεῖν βουλόμενος. Καὶ φησι τῷ παιδί· Ἐδεῖ μὲν σε, ὦ τέκνον, τοῖς ἑμοῖς ἀπλῶς εἶκεν ἐν πᾶσι προστάγμασιν· ἀλλ' ἐπεὶ, σκληρὸς ὢν καὶ ἀπειθής, ἰσχυρὸς οὕτως ἀντίεσθης μοι, τὴν ἰδίαν ἐνστάμενος γνώμην κυριωτέραν πάντων ποιήσασθαι, δεῦρο δὴ τῇ ματαίᾳ ἐνστάσει χαίρειν ἄμφω εἰπόντας, πειθοῖ πολυτεσνόμεθα. Καὶ ἐπεὶ ὁ σὲ ἀπατήσας 233 Βαρλαάμ σιδηροδέσμιος παρ' ἑμοὶ τυγχάνει, ἐκκλησιάσας ἐκκλησίαν μεγάλην, καὶ πάντας ἡμετέρους τε καὶ Γαλιλαίους ἐπὶ τὸ αὐτὸ D συγκαλέσας, κήρυκας τε διαβρήδην βοᾶν θεοπίστας τοῦ μὴδένα τῶν Χριστιανῶν δεδοικέναι, ἀλλ' ἀφ᾽ ὧς πάντας συνεισελθεῖν, κοινῇ διασκεψόμεθα γνώμῃ. Καὶ ἡ, πείσαντες, ὑμεῖς μετὰ τοῦ ὑμετέρου Βαρλαάμ τεύξεσθε ὧν ἐσπουδάκατε· ἡ, πεισθέντες, σὺν ἐκούσῃ τῇ γνώμῃ τοῖς προστάγμασι μου ὑπέκλειν προθυμῶν.

suum, et in alarum ipsius umbra sperabat (*Psal.* xc). Illi autem in hujus sæculi principibus qui destruuntur, ac mundi principe tenebrarum, cui se ipsos misere subjecerunt, fiduciam suam collocabant (*Psal.* lvi; *Ephes.* vi).

Producitur itaque Nachor, qui Barlaamum se esse simulabat. Ac rex quidem hoc sibi propositum habebat; verum sapiens Dei providentia coelitus aliud administrabat. Astantibus enim his omnibus, rex ad oratores suos et philosophos, vel potius plebis seductores et stolido corde præditi, ait: En vobis certamen, et quidem maximum propositum est. Duorum enim alterum vobis continget, nempe ut vel doctrina nostra confirmata, errorisque convicto Barlaamo ipsiusque sociis, maximam gloriam et honorem tum a nobis tum a senatu consequamini, ac victricibus coronis ornemini; vel fracti ac superati, cum omni ignominia gravissimam mortem oppetatis, atque omnes vestrae facultates populo addicantur, quo memoria vestra prorsus a terra deleatur. Nam et corpora vestra bestiis devoranda objiciam, et liberos vestros perpetua servitute multabo.

Hac oratione a rege habita, ipsius filius his verbis usus est: Æquam sententiam hodierno die tulisti, o rex, eamque velim Deus confirmet; atque ego eadem magistro meo dico. Conversusque ad Nachorem, qui Barlaam esse putabatur; ad eum ait: Non te fugit, o Barlaam, in qua gloria quibusque deliciis me inveneris. Tu tamen permultis sermonibus me adduxisti ut a patriis legibus et institutis abscederem, atque ignotum Deum colerem, arcanorum quorundam videlicet ac sempiternorum bonorum spe mentem meam ad sequenda tua dogmata, et exacerbandum patris mei ac domini animum me pertrahens. Quocirca ita existima, te nunc velut in trutina stare. Nam si ex proposito certamine superior discesseris, eamscilicet quam mihi tradidisti doctrinam veram esse demonstrans, atque eos qui hodierna die nobis ad-versantur, in errore versari ostendens, tu quidem majorem quam ullus unquam habuerit, gloriam referes, ac veritatis præco vocaberis; atque ego in tua doctrina perstabo, Christumque, quemadmodum prædicasti, ad extremum usque spiritum colam. Sin autem, sive dolo, sive serio ac vere superatus, ignominiam mihi confilaveris, contumeliam meam statim ulciscar. Etenim meismet manibus cor tuum ac linguam evellam, eaque cum reliquo tuo corpore canibus in prædam dabo, ut tuo exemplo omnes regum filiis imposturam minime facere discendant.

His verbis auditis, Nachor ingentem tristitiam ac

A στον ἔθετο καταφυγὴν αὐτοῦ (37), καὶ ἐν τῇ σκιᾷ ἤλπισε τῶν αὐτοῦ περὶ ὧν (38). οἱ δὲ τοῖς ἀρχουσὶν ἐπέποιθησαν (39) τοῦ αἰῶνος τούτου τοῖς καταργουμένοις, καὶ τῷ κοσμοκράτορι τοῦ σκότους (40), ᾧ καθυπέταξαν ἑαυτοὺς ἐλασινῶς καὶ ἀθλίως.

Ἀγεται τοίνυν ὁ Ναχώρ τὸν Βαρλαάμ ὑποκρινόμενος· καὶ οἱ μὲν περὶ τὸν βασιλεῖα τοῦ τοιοῦτου εἰχνητο σκοποῦ. Ἔτερα δὲ πάλιν ἡ σοφὴ πρόνοια ἀνοθεν ὤκονόμει. Παρισταμένων γὰρ τούτων ἀπάντων φησὶν ὁ βασιλεὺς τοῖς ῥήτορσιν αὐτοῦ καὶ φιλοσόφοις, μᾶλλον δὲ τοῖς λεωπλάνοις (41) καὶ ἀσυνέτοις τὴν καρδίαν· Ἰδοὺ δὲ ἀγὼν ὕρην πρόκειται καὶ ἀγώνων ὁ μέγιστος. Δυσὶν γὰρ θάτερον γενήσεται ὁμῖν· ἢ τὰ ἡμέτερα κρατύναντας, καὶ (42) πλανᾶσθαι τὸν Βαρλαάμ **236** καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ ἐλέξαντας, δόξης μεγίστης καὶ τιμῆς παρ' ἡμῶν τε καὶ πάσης τυχεῖν τῆς συγκλήτου καὶ στεφάνοις νίκης κατὰ στεφθῆναι· ἢ ἡττηθέντας σὺν πάσῃ αἰσχύνῃ καὶ πικράκῃ θανατωθῆναι, πάντα δὲ τὰ ὑμέτερα τῷ δήμῳ δοθῆναι, ὥς ἂν παντάπασιν ἐξαρθῇ τὸ μνημόσυον ὁμῶν ἀπὸ τῆς γῆς. Ἐὰν γὰρ σώματα ὁμῶν θηρίοις δώσω παρανάλωμα, τὰ δὲ τέκνα ὁμῶν διηνεκεῖ καταδουλώσω δουλείᾳ.

Τούτων οὕτως εἰρημένων τῷ βασιλεῖ, ὁ υἱὸς αὐτοῦ εἶπεν· Κρίμα δίκαιον σήμερον ἔκρινας, ὦ βασιλεῦ· κρατύναι Κύριος ταύτην σου τὴν γνώμην. Κἀγὼ δὲ τὰ αὐτὰ φημι τῷ ἐμῷ διδασκάλῳ. Καὶ ἐπιστραφεὶς λέγει τῷ Ναχώρ, ὅς ἐνομιζέτο Βαρλαάμ εἶναι· Οἶδας, ὦ Βαρλαάμ, ἐν τίνι με δόξῃ εὐρηχας καὶ τρυφῇ· καὶ λόγοις πλείστοις ἐπεισάς με τῶν μὲν πατρῶων ἀποστῆναι νόμον τε καὶ ἔθων, ἀγνώστῳ δὲ λατρεῦσαι Θεῷ, ἀρρήτων τινῶν καὶ αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπαγγελίας ἐλκύσας μου τὸν νοῦν τοῖς σοῖς ἐξακολουθῆσαι δόγμασι καὶ τὸν ἐμὸν παρατικρᾶναι πατέρα τε καὶ δεσπότην; Νῦν οὖν ὡς ἐπὶ τρυτάνης νόμιζε σεαυτὸν ἐστάναι. Εἰ μὲν γὰρ, νικήσας τὴν προκειμένην πάλιν, ἀληθῆ σου τὰ δόγματα δείξεις ἃ μοι ἐδίδαξας, πλανωμένους δὲ ἐλέγξεις τοὺς σήμερον ἡμῖν ἀντιπίπτοντας, σὺ μὲν δοξασθήσῃ ὡς οὐδεὶς τῶν πώποτε γεγονότων καὶ κήρυξ ἀληθείας κληθήσῃ, ἐγὼ δὲ τῇ σῇ ἐμμενῶ διδαχῇ καὶ τῷ Χριστῷ λατρεύσω, καθὰ δὴ καὶ ἐκήρυξας, μέχρι τῆς τελευταίας μου ἀναπνοῆς· εἰ δὲ, ἡττηθεὶς εἴτε δόλῳ εἴτε ἀληθείᾳ, ἀλγύνῃς μοι σήμερον πρόξενος γέννη, θάττον ἐκδικήσω μου τὴν ὕβριν, χερσὶν οἰκείαις τὴν τε καρδίαν σου καὶ τὴν γλῶτταν ἐξορύξας, κυσί τε βορὰν ταῦτα **237** σὺν τῷ λοιπῷ σου σώματι παραδοῦς, ἵνα παιδευθῶσι πάντες διὰ σοῦ μὴ πλανᾶν υἱοὺς βασιλέων.

Τούτων ἀκούσας ὁ Ναχώρ τῶν ῥημάτων (43), σκυ-

(37) *Psal.* xc, 9: Τὸν ὑψίστον ἔθου καταφυγὴν σου.

(38) *Psal.* lvi, 1: Ἐν τῇ σκιᾷ τῶν περὶ ὧν σου ἐλπῶ.

(39) *Psal.* cxlv, 5: Μὴ πεποιθᾶτε ἐπ' ἀρχοντας.

(40) *Conf.* p. 13, n. 43.

(41) C, λεωπλάνοις. A, λεοπλάνοις. Permutatio nota vocalium ω et ο. Isaacius. Porphy. De Præterm. p. 263: Τὴν διάθεσιν ἀρπαγῆς τῆς Ἑλένης. Rescribo τὴν διὰ θεῶν ἀρπ., ut est in cod. 817.

(42) A sine xaf. Synesius Calvit. p. 63: Ἐπειδὴ προσέκειτο μᾶλλον, ἄλλως ἐπ' ἄλλη πιπτούσης, ἥδη δὲ σὺν δύο καὶ κατὰ πλείους. Inveni, quod simplector, in codicibus duobus, ἥδη δὲ καὶ σὺν δύο.

(43) Lector diligens adscripsit ad marginem codicis A, στίχος. Exciderunt sæpe auctoribus proscriptis versus, ac præsertim Iamblic. Multus fuit ea de re ad Aristænetum p. 253, ac possem etiam hic multus esse, ni satius videretur brevitati circa ista nunc studere.

θρωπός ἦν λίαν καὶ κατηφής, ὁρῶν ἑαυτὸν ἐμπέ-
 ποντα τῷ βόθρῳ ᾧ ἐργάσατο (44) καὶ τῇ παγίδι ἣ
 ἔκρυψε (45) συλλαβανόμενον, καὶ τὴν ῥομφαίαν αὐ-
 τοῦ εἰς καρδίαν (46) αὐτοῦ κατανοῶν εἰσδυομένην.
 Συλλογισάμενος οὖν καθ' ἑαυτὸν, τῷ τοῦ βασιλέως
 υἱῷ μᾶλλον ἔγνω προσταθῆναι καὶ τὰ ἐκείνου κρα-
 τῦναι, τοῦ διαφυγεῖν τὸν ἐπηρητημένον αὐτῷ κίνδυ-
 νον, ὥς ἐκείνου εὐλόγως δυναμένου τιμωρῆσασθαι
 αὐτόν, εἴπερ παραπικραίνων εὐρεθείη. Τὸ δὲ πᾶν
 τῆς θείας ἦν προνοίας σοφῶς διὰ τῶν ἐναντίων τὰ
 ἡμέτερα βεβαιούσης. Ὡς γὰρ εἰς λόγους ἤλθον ἀλλή-
 λους οἱ μύσται τῶν εἰδῶλων καὶ ὁ Ναχώρ, καθάπερ
 τις ἄλλος Βαλαὰμ ὃς ἐπὶ τοῦ Βαλάκ ποτε, ἐπαράσα-
 σθαι τὸν Ἰσραὴλ προβέμενος, πολυειδέσιν αὐτὸν εὐ-
 λόγησεν εὐλογίαις (47), οὕτως καὶ ὁ Ναχώρ ἰσχυρῶς
 τοῖς ἀσέβοις καὶ ἀσυνέτοις σοφαῖς ἀντικαθίστατο (48).
238 Καθεζομένου γὰρ τοῦ βασιλέως ἐπὶ τοῦ θρόνου,
 συνεδριάζοντος καὶ τοῦ υἱοῦ, καθάπερ ἔφημεν (49),
 παρεστῶτων δὲ τῶν ὥσπερ ῥομφαίαν τὰς γλώσσας
 ἀκονησάντων (50) ἐπὶ καθαρῇσει τῆς ἀληθείας ἀσέ-
 βων ῥητόρων, οἱ, τὸ τοῦ Ἰσαίου (51), κύουσι πόνον
 καὶ τίκτουσιν ἀνομίαν, συνελθόντων δὲ ἀπείρων
 λαῶν εἰς θέαν τοῦ ἀγῶνος ὥστε μαθεῖν ὁπότερον
 μέρος τὴν νίκην ἀποίοισται, λέγει τῷ Ναχώρ εἰς τῶν
 ῥητόρων, ὁ πῶν σὺν αὐτῷ πάντων διαφορώτατος· Σὺ
 εἰ ὁ ἀναισχύντως οὕτως καὶ ἱταμῶς εἰς τοὺς θεοὺς
 ἡμῶν ἐξυβρίζων Βαρλαάμ, καὶ τὸν φιλαττον υἱὸν τοῦ
 βασιλέως τοιαύτη περιβαλὼν τῇ πλάνῃ καὶ τῷ ἑσταυ-
 ρωμένῳ διδάξας λατρεύειν; Καὶ ὁ Ναχώρ· Ἐγώ
 εἰμι, ἀπεκρίνατο, ἐγώ εἰμι Βαρλαάμ, ὁ τοὺς θεοὺς
 σου μὲν ἐξουθενῶν, καθὼς ἐφρηκας, τὸν υἱὸν δὲ τοῦ
 βασιλέως οὐ πλάνῃ περιβαλὼν, ἀλλὰ πλάνης ἀπαλ-
 λάξας καὶ τῷ ἀληθινῷ προσοικειωσάμενος θεῷ. Καὶ
 ὁ ῥήτωρ· Τῶν μεγάλων, φησὶ, καὶ θαυμασίων ἀν-
 ὁρῶν τῶν πᾶσαν σοφίας ἐπιστήμην ἐξευρηκότων
 θεοὺς ὑψηλοῦς καὶ ἀθανάτους ἐκείνους ὀνομαζόντων,
 καὶ πάντων τῶν ἐπὶ γῆς βασιλέων καὶ ἐνδόξων αὐτοῖς
 προσκυνοῦντων καὶ σεβομένων, πῶς αὐτὸς γλῶσσαν
 κατ' αὐτὸν κινεῖς, καὶ ὁμῶς ἀποθραύνεσθαι τὰ
 τοιαῦτα τολμᾷ; Τίς δὲ ἡ ἀπόδειξις μὴ τούτους εἶναι
 θεοὺς, ἀλλὰ ὃν ἑσταυρωμένον; Ὑπολαβὼν δὲ ὁ
 Ναχώρ, τὸν μὲν ῥήτορα ἐκείνον οὐδὲως ἀποκρίσεως
 ἡξίωσε· κατασεῖσας δὲ τῇ χειρὶ **239** τὸ πλῆθος
 σιγᾶν (52), ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ, καθάπερ ὁ τοῦ
 Βαλαὰμ ὄνος (53), ἃ οὐ πρόθετο εἰπεῖν ταῦτα λελά-

mporem concepit, ut qui seipsum in foveam quam
 fecerat incidere, ac laqueo quem absconderat impli-
 cari, atque gladio se confodi perspiceret. Cum igitur
 rem secum reputasset, ad filii regis partes, ut
 impendens vitæ discrimen effugeret, sese potius ad-
 jungere, ipsiusque dogmata confirmare statuit, quod
 videlicet ille optimo jure supplicio eum afficere pos-
 set, si quidem ipsius animum offendisset. At id io-
 tum divinæ providentiæ erat, quæ religionis nostræ
 decreta sapienter per adversarios confirmabat. Nam
 cum idolorum anistas et Nachor sermones conse-
 rere inciperent, ut Barlaam ille, cum sub Balaac
 Israelæ quondam exsecrari ac diris devovere con-
 stituisset, multis tamen eum ac variis benedictionibus
 cumulavit (Num xxi), ad eundem etiam modum
 Nachor insipientibus ac stolidis sapientibus vehe-
 menter oblectabatur. Cum enim rex in throno sederet,
 atque ipsius filius, uti jam a nobis dictum est, ipsi
 assideret, eique etiam stulti rhetores astarent, qui
 ut gladium linguas suas ad opprimendam et ever-
 tendam veritatem acuerant (Psal. lxi), quique, ut
 cum Isaia loquar, laborem parturiunt, et iniquitatem
 pariunt (Isaia lix), plebis etiam ad certaminis spe-
 ctaculum innumerabilis multitudo confluxisset, ut
 ultra pars victoriam adipisceretur cognosceret, rheto-
 rum unus, qui omnibus doctrina præstaret, ad Na-
 chorem dixit : Tune es ille usque adeo audax, atque
 in deos nostros contumeliosus Barlaam, qui charis-
 simum regis filium in ejusmodi errorem conjecisti,
 eumque crucifixum colere docuisti? Respondit Na-
 chor : Sane, ego sum Barlaam, qui deos tuos, quæ-
 admodum dixisti, nihili pendo, quique regis filium
 non in errorem conjeci, sed errore liberavi, atque ad
 verum Deum adjunxi. Tum rhetor ille ad hunc mo-
 dum locutus est : Quoniam magni et eximii viri, a
 quibus omnis sapientia et scientia inventa est, subli-
 mes deos atque immortales eos nuncupent, omnes
 quæ orbis terræ reges et illustres viri ipsos colant ac
 venerentur, quoniam modo ipse linguam adversus eos
 acuis, atque omnino eo audaciæ prorumpis, ut hæc
 proferas? Quoniam item argumento probas eos deos
 non esse, sed eum qui cruci affixus est? Excipiens
 autem sermonem Nachor, rhetorem quidem illum
 nullo responso dignatus est; verum cum plebi silen-
 tium manu indixisset, atque os suum, tanquam illa

(44) Psal. vii, 15 : Ἐμπεσεῖται εἰς βόθρον ὃν ἐργάσατο. Cf. Prov. xxi, 27.

(45) Psal. xxx, 4 : Ἐξάγεις με ἐκ παγίδος ταύτης, ἥς ἔκρυψάν μοι.

(46) Psal. xxxvi, 15 : Ἡ ῥομφαία αὐτῶν εἰσέλθοι εἰς τὴν καρδίαν αὐτῶν.

(47) Res narratur Num. xxi, xxii, xxiv, ibi xxiii, 11 : Εἰς κατάρασιν ἐχθρῶν μου κέκληκά σε, καὶ ἰδοὺ εὐλόγηκας εὐλογίαν. Dixit polυειδέσιν εὐλογίαις, cum ter Balaam benedixit Israel.

(48) C. ἀσέβοις ἀνέικ. Media perierunt propter homæoteleuton. Basilius Præc. c. 35 : Μὴ γίνου τῇ γνώμῃ ἀχάριστος· μέρος γὰρ εὐσεβείας τὸ ἀναποδιδόναι τοῖς εὐποιοῦσι τὰς χάριτας. Codex 2991 A : Ἀχάριστος, ἀλλ' ἔσο τοῖς τρόποις εὐχάριστος· μέρος...

(49) Vid. p. 234.

(50) Psal. lxi, 3 : Ἠκόνθησαν ὡς ῥομφαίαν τὰς γλώσσας αὐτῶν.

(51) Isa. lix, 4.

(52) Fors. τῷ πλῆθει, pro τὸ πλῆθος. Act. Apost. xiii, 16 : Ἀναστὰς δὲ Παῦλος, καὶ κατασεῖσας τῇ χειρὶ, εἶπεν. Rursus xxi, 40 : Ὁ Παῦλος, ἐστὼς ἐπὶ τῶν ἀναβαθμῶν, κατέσεισε τῇ χειρὶ τῷ λαῷ. Et similia xii, 17 : Κατασεῖσας δὲ αὐτοῖς τῇ χειρὶ σιγᾶν, vide ibi Valckenarii scholia. Gregorius Nyss. : Ταῦτα δὲ μου διεξιόντος, μεταξύ κατασείσασα τῇ χειρὶ ἡ διδάσκαλος· ubi Wolf. Anecd. t. II, p. 195. Lucianus Jup. Trag. 13 : Ἀμεινον οὖν, οἶμαι, τῇ χειρὶ σημαίνειν καὶ παρακλεῖσθαι σιωπᾶν.

(53) Vide Num. xxi, 28.

asina Balaam, aperuisset, ea quæ dicere minime instituerat prolocutus est, atque ad regem : Ego, rex, Dei providentia in mundum veni ; conspectoque cælo, terra, mari, sole, ac luna, reliquisque ejusmodi rebus, earum ornatum admiratus sum. Mundum autem, eaque omnia quæ ipsius complexu continentur, necessario moveri conspiciens, eum a quo movetur et conservatur Deum esse intellexi. Etenim quidquid movet eo quod movetur fortius est ; et quod continet atque conservat fortius est eo quod continetur et conservatur. Quocirca ipsum Deum esse dico qui omnia procreavit atque conservat, quique principiis expers est, et sempiternus et immortalis, et nulla re indigens, omnibusque perturbationibus ac defectibus sublimior, hoc est ira et oblivione atque ignorantia, reliquisque omnibus rebus generis ejusdem. Per ipsum autem omnia coagmentata et concreta sunt (*Psal. xv*). Nec vero sacrificiis aut libaminibus, aut ulla alia re in aspectum cadente opus habent.

CAP. XXVII. — Illis ita de Deo commemoratis, quemadmodum ipsius beneficio mihi de ipso loqui concessum est, ad humanum genus veniamus, ut quoniam ipsorum veritatis, quoniam erroris participes sint conspiciamus. Illud enim, o rex, inter nos constat, tria in mundo hominum genera esse, nimirum eos qui apud vos deorum cultores dicuntur, et Judæos, et Christianos. Ac rursum eorum qui multos deos colunt triplex genus esse, nempe Chaldeos, Græcos et Ægyptios. Nam hi reliquis nationibus plurimum deorum cultus et adorationis duces ac magistri fuerunt. Quocirca quoniam ipsorum in veritate, quoniam in errore versentur, videamus. Ac Chaldæi quidem Deum ignorantes, post elementa aberraverunt, resque conditas Creatoris loco colere cœperunt : quoniam etiam cum formas quasdam effecissent, eas cæli, et terræ, et maris, et solis, ac lunæ, reliquorumque elementorum et siderum figuram appellarunt, easque res in templis conclusas adorant, ac deos appellant. Quos etiam diligenter ac studiose servant ne a furibus subripiantur. Nec illud ipsis in mentem venit, quidquid servat eo quod servatur majus esse, et item eum qui aliquid efficit eo quod efficitur præstantiorem esse. Nam si ipsorum dii ea imbecillitate sunt, ut saluti suæ consulere nequeant, quoniam tandem pacto aliis salutem afferent? Itaque magno errore Chaldæi lapsi sunt, mortuas et utilitatis expertes statuas venerantes. Atque etiam mihi mirari subit, o rex, quoniam modo ii qui apud eos philosophorum nomen obtinent, illud haudquaquam animadverterint, elementa quoque interitui obnoxia esse. Quod si elementa interitui omnino obnoxia ac subjecta sunt, qui tandem dii esse queant? Quod si elementa dii non sint, quoniam modo statuar, quæ eorum nomine consistuntur, dii erunt?

A ληχε· καὶ φησι πρὸς τὸν βασιλεῦ· Ἐγὼ, βασιλεῦ, προνοία Θεοῦ ἦλθον εἰς τὸν κόσμον· καὶ θεωρήσας τὸν οὐρανὸν καὶ γῆν καὶ θάλασσαν, ἡλίον τε καὶ σελήνην καὶ τὰ λοιπὰ, ἐθαύμασα τὴν διακοσμήσιν τούτων. Ἰδὼν δὲ τὸν κόσμον καὶ τὰ ἐν αὐτῷ πάντα, ὅτι κατὰ ἀνάγκην κινεῖται, συνήκα τὸν κινουῦντα καὶ διακρατοῦντα εἶναι Θεόν· πᾶν γὰρ τὸ κινεῖν ἰσχυρότερον τοῦ κινουμένου, καὶ τὸ διακρατοῦν ἰσχυρότερον τοῦ διακρατουμένου ἐστίν. Αὐτὸν οὖν λέγω εἶναι Θεὸν τὸν συστήσαντα τὰ πάντα καὶ διακρατοῦντα, ἀναρχὸν καὶ ἀίδιον, ἀθάνατον καὶ ἀπροσδεῖν (54), ἀνώτερον πάντων τῶν παθῶν καὶ ἐλαττωμάτων, ἀργῆς τε καὶ λήθης καὶ ἀγνοίας καὶ τῶν λοιπῶν. Δι' αὐτοῦ δὲ τὰ πάντα συνέστηκεν. Οὐ χρῆζει θυσίας καὶ σπονδῆς, οὐδὲ πάντων τῶν φαινομένων· πάντες δὲ αὐτοῦ χρῆζουσιν.

B πάντες δὲ αὐτοῦ χρῆζουσιν. οὐκ ἔστιν ἔργον αὐτοῦ (Act. xvi), verum contra omnes eo opus

ΚΕΦ. ΚΖ'. Τούτων οὕτως εἰρημένων περὶ Θεοῦ, καθὼς ἐμὲ ἐχώρησε περὶ αὐτοῦ λέγειν, ἐβλῶμεν καὶ ἐπὶ τὸ ἀνθρώπινον γένος, ὅπως βλῶμεν τίνες αὐτῶν μετέχουσιν 240 τῆς ἀληθείας καὶ τίνες τῆς πλάνης. Φανερὸν γὰρ ἐστὶν ἡμῖν, ὦ βασιλεῦ, ὅτι τρία γένη εἰσὶν ἀνθρώπων ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ· ὧν εἰσὶν οἱ τῶν παρ' ὁμῶν λεγομένων θεῶν προσκυνηταί, καὶ Ἰουδαῖοι, καὶ Χριστιανοί· αὐτοὶ δὲ πάλιν, οἱ τοὺς πολλοὺς σεβόμενοι θεοὺς, εἰς τρία διακρίνονται γένη, Χαλδαίους τε καὶ Ἕλληνας καὶ Αἰγυπτίους· οὗτοι γὰρ γεγονάσιν ἀρχηγοὶ καὶ διδάσκαλοι τοῖς λοιποῖς ἐθνέσιν τῆς τῶν πολυνόμων θεῶν λατρείας καὶ προσκυνήσεως. Ἰδόμεν οὖν τίνες τούτων μετέχουσιν τῆς ἀληθείας καὶ τίνες τῆς πλάνης. Οἱ μὲν γὰρ Χαλδαῖοι, οἱ μὴ εἰδότες Θεόν, ἐπλανήθησαν ὀπίσω τῶν στοιχείων καὶ ἤρξαντο σέβασθαι τὴν κτίσιν παρὰ τὸν Κτίσαντα αὐτούς (55)· ὧν καὶ μορφώματά τινα ποιήσαντες ὠνόμασαν ἐκτυπώματα τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης, ἡλίου τε καὶ σελήνης, καὶ τῶν λοιπῶν στοιχείων ἢ φωστῆρων, καὶ συγκλείσαντες ναοὺς, προσκυνοῦσι θεοὺς καλοῦντες, οὓς καὶ τηροῦσιν ἀσφαλῶς ἵνα μὴ κλαπῶσιν ὑπὸ ληστῶν (56). Καὶ οὐ συνήκαν ὅτι πᾶν τὸ τηροῦν μέζον τοῦ τηρουμένου ἐστὶ, καὶ ὁ ποιῶν μέζων ἐστὶ τοῦ ποιουμένου· εἰ γὰρ ἀδυνατοῦσιν οἱ θεοὶ αὐτῶν D περὶ τῆς ἰδίας σωτηρίας, πῶς ἄλλοις σωτηρίαν χαρίζονται; Πλάνην οὖν μεγάλην ἐπλανήθησαν οἱ Χαλδαῖοι, σεβόμενοι ἀγάλματα νεκρὰ καὶ ἀνωφελῆ. Καὶ θαυμάζειν μοι ἐπέρχεται, ὦ βασιλεῦ, πῶς οἱ λεγόμενοι φιλόσοφοι αὐτῶν οὐδὲως συνήκαν ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα φθαρτὰ ἐστίν. Εἰ δὲ τὰ στοιχεῖα φθαρτὰ ἐστὶ καὶ ὑποτασσόμενα κατὰ ἀνάγκην, πῶς εἰσὶ θεοί; 241 εἰ δὲ τὰ στοιχεῖα οὐκ εἰσὶ θεοί, πῶς τὰ ἀγάλματα, ἃ γέγονεν εἰς τιμὴν αὐτῶν, θεοὶ ὑπάρχουσιν;

(54) Act. Ap. xvii, 25, de Deo : Οὐδὲ προσδεόμενός τινας. Plutarchus Arist. et Cat. Compar. 4 : Ἀπροσδεῖς μὲν γὰρ ὁ θεός. Vide Nodell. in classico Diario, t. X, p. 163, et quæ apposiui supra t. I, p. 127, ad sententiam, Ὁ Θεὸς οὐδενὸς δεῖται.

(55) Cf. p. 48, n. 5.

(56) Cf. p. 81.

Ἐλθωμεν οὖν, ὦ βασιλεῦ, ἐπ' αὐτὰ τὰ στοιχεῖα, ἅς ποτε ἀποδείξωμεν περὶ αὐτῶν ὅτι οὐκ εἰσι θεοὶ, ἀλλὰ φθαρτὰ καὶ ἀλλοιούμενα, ἐκ τοῦ μὴ ὄντος παραχθέντα προστάγματι τοῦ ὄντως Θεοῦ, ὅς ἐστιν ἀφθαρτός τε καὶ ἀναλλοίωτος καὶ ἀόρατος· αὐτὸς δὲ πάντα ὁρᾷ, καὶ, καθὼς βούλεται, ἄλλοις καὶ μεταβάλλει. Τί οὖν λέγω περὶ τῶν στοιχείων;

Οἱ νομίζοντες τὸν οὐρανὸν εἶναι θεὸν πλανῶνται. Ὁρῶμεν γὰρ αὐτὸν τρεπόμενον καὶ κατὰ ἀνάγκην κινούμενον, καὶ ἐκ πολλῶν συνεστῶτα· διὸ καὶ κόσμος καλεῖται. Κόσμος δὲ κατασκευὴ ἐστὶ τινος τεχνίτου· τὸ κατασκευασθὲν δὲ ἀρχὴν καὶ τέλος ἔχει. Κινεῖται δὲ ὁ οὐρανὸς κατὰ ἀνάγκην σὺν τοῖς αὐτοῦ φωστῆρσι· τὰ γὰρ ἀστρα τάζει καὶ διαστήματι φερόμενα ἀπὸ σημείου, εἰς σημεῖον, οἱ μὲν (57) δύνουσιν, οἱ δὲ ἀνατέλλουσιν, καὶ κατὰ καιροὺς πορεύονται τοῦ ἀποτελεῖν θέρη καὶ χειμῶνας, καθὰ ἐπιτέτακται αὐτοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐ παραβαίνουσι τοὺς ἰδίους ὁροὺς, κατὰ ἀπαράφθον φύσεως ἀνάγκην, σὺν τῷ οὐρανίῳ κόσμῳ. Ὅθεν φανερόν ἐστι μὴ εἶναι τὸν οὐρανὸν θεόν, ἀλλ' ἔργον Θεοῦ.

Οἱ δὲ νομίζοντες τὴν γῆν εἶναι θεὸν ἐπλανήθησαν. Ὁρῶμεν γὰρ αὐτὴν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ὑβριζομένην καὶ κατακυριευομένην καὶ φυρομένην (58) καὶ ἀχρηστον γινομένην. Ἐάν γὰρ ὀπτηθῇ, γίνεται νεκρά· ἐκ γὰρ τοῦ ὀστράκου φύεται οὐδέν. Ἔτι δὲ καὶ ἐάν ἐπὶ πλείον (59) βραχῇ, φθείρεται καὶ αὐτὴ καὶ οἱ καρποὶ αὐτῆς. Καταπατεῖται δὲ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν λοιπῶν ζώων, αἵμασι φονευομένων μαιίνεται, διορύσσεται (59), νεκρῶν θήκη γίνεται σωμάτων. Τούτων οὕτως ὄντων, οὐκ ἐνδέχεται τὴν γῆν εἶναι θεόν, ἀλλ' ἔργον Θεοῦ εἰς χρῆσιν ἀνθρώπων.

Οἱ δὲ νομίζοντες τὸ ὕδωρ εἶναι θεὸν ἐπλανήθησαν. Καὶ αὐτὸ γὰρ εἰς χρῆσιν τῶν ἀνθρώπων γέγονε, καὶ κατακυριεύεται ὑπ' αὐτῶν, μαιίνεται καὶ φθείρεται, καὶ ἀλλοιοῦται ἐφ' ὅσον καὶ ἀλλασσόμενον χρώμασι, καὶ ὑπὸ τοῦ κρύους πηγνύμενον, καὶ εἰς πάντων τῶν ἀκαθάρτων πλύνειν ἀγόμενον. Διὸ ἀδύνατον τὸ ὕδωρ εἶναι θεόν, ἀλλ' ἔργον Θεοῦ.

Οἱ δὲ νομίζοντες τὸ πῦρ εἶναι θεὸν πλανῶνται. Καὶ αὐτὸ γὰρ εἰς χρῆσιν ἐγένετο ἀνθρώπων. Καὶ κατακυριεύεται ὑπ' αὐτῶν, περιφερόμενον ἐκ τόπου εἰς τόπον εἰς ἐψῆσιν καὶ ὀπτησιν παντοδαπῶν κρεῶν, ἐτι δὲ καὶ νεκρῶν σωμάτων. Φθείρεται δὲ καὶ κατὰ πολλοὺς τρόπους, ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων σφεννύμενον. Διὸ οὐκ ἐνδέχεται τὸ πῦρ εἶναι θεόν, ἀλλ' ἔργον Θεοῦ.

Οἱ δὲ νομίζοντες τὴν τῶν ἀνέμων πνοὴν εἶναι θεὸν πλανῶνται. Φανερόν γάρ ἐστιν ὅτι δουλεύει ἐτέρῳ (60), καὶ χάριν τῶν ἀνθρώπων κατασκευάζεται

Ad ipsa igitur elementa, o rex, accedamus, ut ea deos non esse demonstramus, sed corruptioni ac mutationi subjecta, atque ex nihilo in ortum veri Dei jussu producta esse, qui quidem corruptionis et imutationis expertus est, et invisibilis, contraque ipse omnia cernit, et arbitrato suo immutat atque convertit. Quid igitur de elementis dico?

Qui cælum deum esse arbitrantur, errant. Nam ipsum converti, ac necessario moveri, atque ex multis rebus constare videmus; propterea enim κόσμος id est mundus appellatur. Mundus porro artificis cuiusdam constructio est. Quod autem constructum est, principium ac finem habet. At cælum una cum sideribus suis necessario movetur; siquidem astra certo ordine ac spatio impulsa, a puncto in punctum, partim occidunt, partim exoriuntur, certisque temporum spatiis iter suum obeunt, ut æstates et hiemes, quemadmodum ipsis a Deo imperatum est, efficiant. Nec leges sibi juxta inevitabilem naturæ necessitatem constitutas cum cælesti ornatu infringunt. Ex quo perspicuum est, cælum non deum, sed Dei opus esse.

Qui autem terram deam esse censent, errant. Videmus enim eam ab hominibus injuria affici, et eorum imperio subjectam esse, effodi etiam et contaminari, atque inutillem fieri. Nam si igne torreatur, emoritur, siquidem ex testa nihil oriri potest. Ac præterea si imbribus nimium perfundatur, tum ipsa, tum ipsius fructus corrumpuntur. Quin ab hominibus reliquisque animalibus proculcatur, interfecti ruum sanguine inquinatur, effoditur, completur, cadaverum theca efficitur. Quæ cum ita sint, fieri non potest ut terra dea sit, sed res a Deo ad hominum usum effecta.

Eodem modo, qui aquam deam esse putant, errant. Nam ea quoque ad hominum usum procreata est, eorumque dominationi subest. Contaminatur etiam et labefactatur, et cum igne coacta est, immutatur: alios atque alios subinde colores sumit, utpote quæ et frigore concresecat, et ex cruora spurciliem contrahat, et ad impurarum omnium rerum ablutionem adhibeatur. Ex quo liquido constat aquam deam esse non posse, sed Dei opus.

Jam vero qui ignem deum esse arbitrantur, ipsi quoque errant. Etenim ignis ad hominum usum creatus est, ipsorumque dominationi subest, et ab ipsis ad omnis generis carnes, partim elixandas, partim assandas, atque etiam ad mortua corpora concremanda, e loco in locum circumfertur; atque insuper multis modis corrumpitur, et ab hominibus extinguitur; ac proinde ignis deus esse non potest, sed Dei opus.

Ad eundem etiam modum qui ventorum flatum deum esse existimant, errant. Perspicuum enim est ventum alteri inservire, atque hominum causa ad

(57) Sic AC, quasi non ἀστρα scriptum foret, sed ἀστέρες.

(58) C, ὕβρ. σκαπτομένην καὶ φρουρουμένην.

(59) C, διορ. γεμίζεται.

(60) C, δουλεύει θεῷ.

transvehendas naves ac frumenta comportanda, reliquosque ipsorum usus a Deo conditum esse. Ille accedit, quod pro Dei jussu atque imperio tum augesset tum imminuitur. Quare fieri non potest ut ventus deus sit, verum Dei opus.

Porro qui solem deum esse putant, ipsi quoque errant. Siquidem eum necessario moveri perspicimus, atque a puncto in punctum migrare et commutari, et occidere et exoriri, ut ad hominum utilitatem stirpes et plantas calore afficiat, atque insuper eum divisionem cum reliquis sideribus habere, ac multis paribus cosmo minorem esse, luceque interdum defici, nec ullum imperium et principatum obtinere. Ex quo illud planum est fieri non posse ut sol deus sit, sed Dei opus.

Consimili etiam modo ii qui lunam deam esse opinantur, errant. Nam ipsam necessario moveri et immutari videmus, atque a puncto in punctum migrare, et ad hominum utilitatem nunc exoriri, nunc occidere, ac sole minorem esse; augeri etiam atque imminui, ac deliquia interdum pati. Quare fieri non potest ut luna dea sit, verum Dei opus.

Denique qui hominem deum esse arbitrantur errant. Nam eum necessario moveri, et ali, et invitum etiam senescere videmus, atque interdum delectari, interdum dolore affici, ciboque ac potu et veste indigere. Iracundum etiam atque invidum esse, et libidine incitari, et praesentia duci, ac multis defectibus laborare. Verum multis etiam modis corrumpitur, nimirum ab elementis, et animantibus, ac postremo a morte ipsi imminente. Ex quo efficitur ut homo deus esse nequeat, sed Dei opus. Quocirca ingenti errore Chaldaei lapsi sunt, dum opinionum suarum commenta sequuntur. Elementa enim, in quae interitus cadit, ac mortuas statuas venerantur, nec se in deorum numerum ea referre sentiunt.

Ad Graecos jam veniamus, ut si quid forte de Deo recte sentiant videamus. Graeci igitur sapientiae laudem sibi arrogantes, stultiore etiam Chaldaeis se praebuerunt, complures videlicet deos inducentes, partim masculos, partim feminas, vitiosarum omnis generis affectionum, ac scelerum architectos. Etenim ridicula, et stulta, et impia, o rex, Graeci induxerunt, eos qui non sunt juxta perversas suas cupiditates deos appellantes, ut nimirum eos vitii patronos ac defensores habentes, adulteria perpetrent, rapiant, trucidant, atque atrocissima quaeque scelera committant. Nam cum ipsorum dii hujusmodi flagitia designarent, quonam pacto ipsi quoque non eadem perpetrabant? Ex his igitur erroris studiis et institutis, hominibus bella et caedes, atque acerbis captivitates crebro experiri contigit. Quin etiam, si de ipsorum

A ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πρὸς μεταγωγὴν πλοίων καὶ συγκομιδῆς τῶν σιτίων, καὶ εἰς λοιπὰς αὐτῶν χρείας αἰθεῖ τε καὶ λήγει, κατ' ἐπιταγὴν Θεοῦ. Διὸ οὐ νενόμισται τὴν τῶν ἀνέμων πνοὴν εἶναι θεὸν, ἀλλ' ἔργον Θεοῦ.

Οἱ δὲ νομίζοντες τὸν ἥλιον εἶναι θεὸν πλανῶνται. Ὅρῳμεν γὰρ αὐτὸν κινούμενον κατὰ ἀνάγκην καὶ τρεπόμενον, καὶ μεταβαίνοντα ἀπὸ σημείου εἰς σημεῖον, 243 δύνοντα καὶ ἀνατέλλοντα, τοῦ θερμαίνειν τὰ φυτὰ καὶ βλαστὰ εἰς χρῆσιν τῶν ἀνθρώπων, εἶτι δὲ καὶ μερισμοὺς ἔχοντα μετὰ τῶν λοιπῶν ἀστέρων, καὶ ἐλάττονα ὄντα τοῦ οὐρανοῦ πολλῷ, καὶ ἐκλείποντα τοῦ φωτός, καὶ μηδεμίαν αὐτοκράτειαν ἔχοντα. Διὸ οὐ νενόμισται τὸν ἥλιον εἶναι θεὸν, ἀλλ' ἔργον Θεοῦ.

B Οἱ δὲ νομίζοντες τὴν σελήνην εἶναι θεὸν πλανῶνται. Ὅρῳμεν γὰρ αὐτὴν κινουμένην κατὰ ἀνάγκην καὶ τρεπομένην, καὶ μεταβαίνουσαν ἀπὸ σημείου εἰς σημεῖον, δύνουσαν τε καὶ ἀνατέλλουσαν εἰς χρεῖαν τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἐλάττονα οὖσαν τοῦ ἡλίου, αὐξουμένην τε καὶ μειουμένην, καὶ ἐκλείψεις ἔχουσαν. Διὸ οὐ νενόμισται τὴν σελήνην εἶναι θεὸν, ἀλλ' ἔργον Θεοῦ.

Οἱ δὲ νομίζοντες τὸν ἄνθρωπον εἶναι θεὸν πλανῶνται. Ὅρῳμεν γὰρ αὐτὸν κινούμενον κατὰ ἀνάγκην, καὶ τρεπόμενον καὶ γηράσκοντα, καὶ μὴ θέλοντος αὐτοῦ. Καὶ ποτὲ μὲν χαίρει, ποτὲ δὲ λυπεῖται, δέσμενος βρωμάτων καὶ ποτοῦ καὶ ἐσθῆτος. Εἶναι δὲ (61) αὐτὸν ὀργίλον καὶ ζηλωτὴν καὶ ἐπιθυμητὴν, καὶ μεταμελόμενον, καὶ πολλὰ ἐλαττώματα ἔχοντα. Φθείρεται δὲ κατὰ πολλοὺς τρόπους, ὑπὸ στοιχείων καὶ ζώων, καὶ τοῦ ἐπικαιμένου αὐτῷ θανάτου. Οὐκ ἐνδέχεται οὖν εἶναι τὸν ἄνθρωπον θεὸν, ἀλλ' ἔργον Θεοῦ. Πλάνην οὖν μεγάλην ἐπλανήθησαν οἱ Χaldaioi, ὅπισω τῶν ἐπιθυμημάτων αὐτῶν (62). Σέβονται γὰρ τὰ φθαρτὰ στοιχεῖα καὶ τὰ νεκρὰ ἀγάλματα, καὶ 244 οὐκ αἰσθάνονται ταῦτα θεοποιούμενοι.

Εἰλωμεν οὖν ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας, ἵνα ἴδωμεν εἴ τι φρονοῦσι περὶ Θεοῦ. Οἱ οὖν Ἕλληνες σοφοὶ λέγοντες εἶναι ἐμυράνθησαν (63) χεῖρον τῶν Χaldaioi, παρειαγόντες πολλοὺς θεοὺς γεγενῆσθαι, τοὺς μὲν ἄρβενας, τοὺς δὲ θηλείας (64), παντοίων παθῶν καὶ παντοδαπῶν δημιουργοὺς ἀνομημάτων. "Θθεν γαλοῖα καὶ μωρὰ καὶ ἀσεβῆ παρειαγάγον οἱ Ἕλληνες, βασιλεῦ, ῥήματα, τοὺς μὴ ὄντας προσαγορεύοντες θεοὺς, κατὰ τὰς ἐπιθυμίας αὐτῶν τὰς πονηράς, ἵνα, τοὺτους συνηγόρους ἔχοντες τῆς κακίας, μοιχεύωσιν, ἀρπάξωσι, φονεύωσι, καὶ τὰ πάνδεινα ποιῶσιν. Εἰ γὰρ οἱ θεοὶ αὐτῶν τοιαῦτα ἐποίησαν, πῶς καὶ αὐτοὶ οὐ τοιαῦτα πράξουσιν; Ἐκ τούτων οὖν τῶν ἐπιτηδεύματων τῆς πλάνης συνέβη τοὺς ἀνθρώπους πολέμους ἔχειν συχνούς, καὶ σραγὰς καὶ αἰχμαλωσίαν, πικράς. Ἀλλὰ καὶ καθ' ἕνα τὸν τῶν θεῶν αὐτῶν εἰ

(61) Sic A, syntaxi laborante, nec aliter codex 907, quem D vocabo deinceps, si fuerit ad partes vocandus. In C est ingens lacuna a verbis superioribus καὶ ποτὲ μὲν χαίρει, ad καὶ εἰς τὰ παράνομοι οἱ τῶν ἰδῶν καὶ ἐγγίξιν, infra pag. 252.

(62) Inserendum πορευόμενοι videtur. Cf. t. II, p. 124, n. 1.

(63) Cf. p. 234, n. 34.

(64) Conf. p. 49.

θελήσμεν ελθεῖν (65) τῷ λόγῳ, πολλὴν ὄψει τὴν ἀτοπίαν.

Ὁ πρῶτος (66) παρεισάγεται αὐτοῖς πρὸ πάντων θεῶς ὁ λεγόμενος Κρόνος, καὶ τούτῳ θύουσι τὰ ἴδια τέκνα, ὃς ἔσχε παῖδας πολλοὺς ἐκ τῆς Ῥέας, καὶ μανεῖς ἦσθι τὰ ἴδια τέκνα. Φασὶ δὲ τὸν Δία κόβει αὐτοῦ τὰ ἀναγκαῖα (67) καὶ βαλεῖν εἰς τὴν θάλασσαν, **245** ὅθεν Ἀφροδίτην μυθεύεσθαι (68) γεννᾶσθαι. Αἰήσας οὖν τὸν ἴδιον πατέρα ὁ Ζεὺς ἔβαλεν εἰς τὸν Τάρταρον. Ὅρξεν τὴν πλάνην καὶ ἀσέλγειαν ἣν παρεισάγουσι κατὰ τοῦ θεοῦ αὐτῶν; Ἐνδέχεται οὖν θεὸν εἶναι δέσμιον καὶ ἀπόκοπον; ὦ τῆς ἀνοίας! τίς τῶν νοῦν ἐχόντων ταῦτα φήσεται;

Δεύτερος παρεισάγεται ὁ Ζεὺς, ὃν φασὶ βασιλεῦσαι τῶν θεῶν αὐτῶν, καὶ μεταμορφοῦσθαι εἰς ζῶα, ὅπως μοιχείσῃ θνητὰς γυναῖκας. Παρεισάγουσι γὰρ τοῦτον μεταμορφούμενον εἰς ταύρον πρὸς Εὐρώπην, καὶ εἰς χρυσὸν πρὸς Δανάην, καὶ εἰς κύκνον (69) πρὸς Αἴδαν, καὶ εἰς σάτυρον πρὸς Ἀντιόπην, καὶ εἰς κεραινοῦν πρὸς Σεμέλην· εἰτα γενέσθαι ἐκ τούτων τέκνα πολλὰ, Διόνυσον, καὶ Ζήθον (70) καὶ Ἀμφίονα, καὶ Ἥρακλην, καὶ Ἀπόλλωνα καὶ Ἀρτεμιν, καὶ Περσεά, Κάστορα τε καὶ Ἑλένην καὶ Πολυδεύην, καὶ Μίνωα, καὶ Ραδάμανθυν, καὶ Σαρπηδόνα, καὶ τὰς ἐννέα **246** θυγατέρας ἃς προσηγόρευσαν Μούσας.

Εἴθ' οὕτως παρεισάγουσι τὰ κατὰ τὸν Γανυμήδην. Συνέβη οὖν, βασιλεῦ, τοῖς ἀνθρώποις μιμεῖσθαι ταῦτα πάντα, καὶ γίνεσθαι μοιχοὺς καὶ ἀρρενομανεῖς; καὶ ἄλλων δεινῶν ἔργων ἐργάτας, κατὰ μίμησιν τοῦ **C** θεοῦ (71) αὐτῶν. Πῶς οὖν ἐνδέχεται θεὸν εἶναι μοιχὸν ἢ ἀνδροδάτην, ἢ πατροκτόνον;

Εἰν τούτῳ δὲ καὶ Ἥφαιστόν τινα παρεισάγουσι θεὸν εἶναι, καὶ τοῦτον χυλὸν, καὶ κρατοῦντα σφύραν καὶ πυρῶλον, καὶ χαλκεύοντα χάριν τροφῆς. Ἄρα ἐπιδοῆς ἐστίν· ὅπερ οὐκ ἐνδέχεται θεὸν εἶναι χυλὸν καὶ προσδεόμενον ἀνθρώπων.

Εἰτα τὸν Ἑρμῆν παρεισάγουσι θεὸν εἶναι ἐπιθυμητὴν, καὶ κλέπτην καὶ πλεονέκτην, καὶ μάγον, καὶ κυλλόν, καὶ λόγων ἑρμηνευτήν. Ὅπερ οὐκ ἐνδέχεται θεὸν εἶναι τοιοῦτον.

Τὸν δὲ Ἀσκληπιὸν παρεισάγουσι θεὸν εἶναι, ἰατρὸν ὄντα καὶ κατασκευάζοντα φάρμακα καὶ σύνθεσιν

A diis sigillatim verba facere velimus, ingentem absurditatem perspecturus es.

Siquidem Saturnum ipsi ante omnes deum inducunt, eique filios suos mactant. Qui quidem ex Rhea multos filios habuit, quos etiam ipse sorore percitus devorabat. Aiunt autem Jovem ipsi genitale membrum abscidisse, atque in mare projecisse, ex quo Venerem ortam esse fabulantur. Jupiter autem patrem suum vinculis constrictum, in tartarum precipitem dedit. Vides errorem ac libidinem, quam adversus deum suum invehunt. Num enim fieri potest ut deus catenis vinciatur, ipsique genitales partes amputentur? O singularem amentiam! Quis mente praeditus haec dixerit?

Secundus Jupiter inducitur, quem in omnes deos **B** suos regnum tenere aiunt, atque in varias animantium figuras immutari, ut mortalibus mulieribus stuprum inferat. Etenim eum in taurum sese immutasse tradunt, ut Europa potiretur; in aurum, ut Danae in cygnum, ut Leda; in Satyrum, ut Antiope; in fulmen, ut Semela. Ac postea multos ex iis filios existisse, Bacchum scilicet, Zethum, Amphionem, Herculem, Apollinem, Dianam, Perseum, Castorem et Pollucem, Heleuam, Minoem, Rhadamantum, Sarpedonem, et novem item filias, quas Musas nuncupant.

Ac demum de Ganymede sermonem inducunt. Hinc itaque, o rex, hominibus contigit, ut ad dei sui imitationem haec omnia imitarentur, atque adulteri **C** essent, et insano masculorum amore tenerentur, et alia horrenda flagitia perpetrarent. Quoniam igitur modo fieri potest ut Deus adulter sit, aut parricida, aut parricida?

Quin Vulcanum etiam quemdam deum esse tradunt, eumque claudum, malleumque ac forcipem tenentem, et ferrariae arti victus causa operam dantem. Ergo rerum penuria laborabat. Atqui a Deo abhorret, claudum esse, atque hominum ope indigere.

Adhuc Mercurium etiam nobis deum inducunt, qui cupidus sit, et fur, et avarus, et magus, et versipellis, ac sermonum interpret. Quod quidem item in Dei naturam minime cadit.

Æsculapium insuper in deorum numero habent, qui medicus erat, et pharmaca conficiebat,

(65) D, Ἀλλὰ καὶ καθ' ἑκ. τ. θ. αὐτῶν ἡβελήσαμεν ἐξελθεῖν. Pro ἐλθεῖν, non ἐξελθεῖν, sed διαλθεῖν lege velim.

(66) Codex A, ὅπως, quod mutavi. Infra δεύτερος est quod ad restituendum ὁ πρῶτος duxit, D, ἀτοπίαν παρεισάγεται γὰρ παρ' αὐτοῖς. Trapezuntius: «Inducitur autem ab eis ante omnes deos Saturnus.» Billyus: «Car ils mettent le premier sur le rang Saturne.»

(67) D, τὰ αἰδοῖα. Nescio utrum nominum eorum alteri praestet. Est ἀναγκαῖον eo sensu antiquum. Artemidorus, i, 45, ea de re: ἀναγκαῖόν τε καλεῖται· ubi Rigalt. et Reisk. Acta Theciae in Grabii Spicil. i. i, p. 112: Ὑπὸ τὰ ἀναγκαῖα τῶν ταύρων πεπυρωμένα σίδηρα ὑπέθηκον.

(68) D, Ἀφροδίτῃ μυθεύεται.

(69) A, εἰς σκύμνον.

(70) Starkius in versione Symeonis Sethi de Stephanite et Ichneleate, p. 487: «opto, rex, ut ad Zethi aetatem peruenigas.» Quae verba prima forte in oculos incurrebant, cum librum perrarum, diu ac frustra quaesitum, tandem avide aperirem jam meum, idque beneficio Sinneri v. humanissimi ac doctissimi. Quae latinis respondent Graeca haec sunt: βασιλεῦ, εἰς τὸν αἰῶνα ζῇθ. Abest procul ille ζῇθ, homo nec Graecus, nec Indus, nec Persa, cui substituitur verbum imperativum ζῇθι, siveque formula ex Oriente sumpta, quam explicui supra, p. 24, et quae rursus infra occurret, p. 264.

(71) A, τῶν θεῶν

atque emplastra, victus parandi causa (nam in egestate versabatur) componebat, post autem eum propter Tyndarei Lacedæmonii filium a Jove fulmine percussum interiisse narrant. Quod si Æsculapius, cum deus esset, ac fulmine percuteretur, sibi ipsi opitulari nequivit, qui tandem aliis opem ferre poterit?

Mars etiam ab his deus belli studiosus et iracundus, ac pecudum aliarumque rerum cupidus inducitur. Quem item postea, cum Venerem constupraret, a puero Cupidine ac Vulcano vinculis astrictum fuisse dicunt. Qui igitur deus is esse queat, qui cupiditate flagrat, ac bellis delectatur, adulteriumque perpetrat, ac vinculis constringitur?

Rursum autem Bacchum inter deos numerant, nocturna festa celebrantem, temulentiae magistrum, aliorumque uxores abstrahentem, furore æstuantem, fugientem, ac postremo a Titanibus obtruncatum. Quod si Bacchus cum interimeretur, sibi ipsi opitulari non potuit, verum et furore præceps agebatur, et ebrietati studebat, et profugiebat, quonam pacto deus esse queat?

Tum autem Herculem inducunt, qui se vino obruat, atque in furorem ruat, suosque filios jugulet, ac deinde flammis absumptus intereat. Qui autem deus esse is queat, qui se vino obruit, ac liberos suos obtruncat, ignisque ardore conflagrat? Aut quo tandem modo aliis auxilio esse poterit, qui sibi auxilium afferre non potuit?

Præterea Apollinem inducunt, invidia laborantem, atque arcum et pharetram, ac nonnunquam etiam citharam et tibiam tenentem, hominibusque quæstus causa vaticinia edentem. Egebat igitur. Atqui fieri non potest ut Deus egeat et invidet, et citharædus sit.

Eodem etiam modo Dianam ipsius sororem inducunt, venationi studentem, atque arcum et pharetras habentem, solamque cum canibus vagantem, ut cervum aut æprum intercipiat. Quonam igitur modo dea erit venatrix mulier, et cum canibus oberrans?

Postremo Venerem etiam deam esse adulteram dicunt. Aliquando enim cum Marte concubuit, aliquando cum Anchise, aliquando cum Adonide, cujus etiam mortem deplorat, amasium suum requirens. Quin etiam eam ad inferos descendisse aiunt, ut Adonidem a Proserpina redimeret. Vidistine unquam,

Α ἐμπλάστρων, χάριν τροφῆς (ἐπενδῆς γὰρ ἦν), ὕστερον δὲ κεραυνουῖσθαι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Διὸς διὰ Τυνδάρων (72) Λακεδαιμόνος υἱὸν, καὶ ἀποθανεῖν. Εἰ δὲ Ἀσκληπιὸς θεὸς ὢν καὶ κεραυνιοθεὸς οὐκ ἤδυνήθη ἑαυτῷ βοηθῆσαι, πῶς ἄλλοις βοηθήσει;

Ἄρης δὲ παρεισάγεται θεὸς εἶναι πολεμιστὴς καὶ ζηλωτὴς, 247 καὶ ἐπιθυμητὴς θρεμμάτων (73) καὶ ἐτέρων τινῶν ὕστερον δὲ αὐτὸν μοιχεύοντα τὴν Ἀφροδίτην δεθῆναι αὐτὸν (74) ὑπὸ τοῦ νηπίου Ἑρωτος καὶ ὑπὸ Ἡφαίστου. Πῶς οὖν θεὸς ἐστὶν ὁ ἐπιθυμητὴς καὶ πολεμιστὴς καὶ δέσμιος καὶ μοιχός;

Τὸν δὲ Διόνυσον παρεισάγουσι θεὸν εἶναι, νυκτερινὰς ἀγῶνας ἑορτὰς καὶ διδάσκαλον μέθης, καὶ ἀποσπῶντα τὰς τῶν πλησίων γυναῖκας, καὶ μαινόμενον καὶ φεύγοντα ὕστερον δὲ αὐτὸν σφαγῆναι ὑπὸ τῶν Τιτάνων. Εἰ οὖν Διόνυσος σφαγεῖς οὐκ ἤδυνήθη ἑαυτῷ βοηθῆσαι, ἀλλὰ καὶ μαινόμενος ἦν καὶ μέθυσος καὶ δραπέτης, πῶς ἂν εἴη θεός;

Τὸν δὲ Ἑρακλῆην παρεισάγουσι μεθυσθῆναι καὶ μανῆναι, καὶ τὰ ἴδια τέκνα σφάζει, εἴτα πυρὶ ἀνελωθῆναι καὶ οὕτως ἀποθανεῖν. Πῶς δ' ἂν εἴη θεός, μέθυσος καὶ τεκνοκτόνος, καὶ κατακαίόμενος; ἢ πῶς ἄλλοις βοηθήσει, ἑαυτῷ βοηθῆσαι μὴ δυνήσῃ;

Τὸν δὲ Ἀπόλλωνα παρεισάγουσι θεὸν εἶναι ζηλωτὴν, εἰ δὲ καὶ τόξον καὶ φαρέτραν κρατοῦντα, ποτὲ δὲ καὶ κιθάραν καὶ ἐπαυθίδα (75), καὶ μαντεύμενον τοῖς ἀνθρώποις χάριν μισθοῦ. Ἄρα ἐπενδῆς ἐστὶν ὅπερ οὐκ ἐνδέχεται θεὸν εἶναι ἐνδεῆ καὶ ζηλωτὴν καὶ κιθαρωδόν.

Ἄρτεμιν δὲ παρεισάγουσιν ἀδελφὴν αὐτοῦ εἶναι, κυνηγὸν οὔσαν, καὶ τόξον ἔχειν μετὰ φαρέτρας, καὶ ταύτην βέμβεσθαι κατὰ τῶν ὀρίων μόνην μετὰ τῶν 248 κυνῶν, ὅπως θηρεύσει ἑλαφον ἢ κάπρον. Πῶς οὖν ἔσται θεὸς ἡ τοιαύτη γυνὴ καὶ κυνηγὸς καὶ βεμβομένη μετὰ τῶν κυνῶν;

Ἀφροδίτην (76) δὲ λέγουσι καὶ αὐτὴν θεὰν εἶναι μοιχαλίδα. Ποτὲ γὰρ ἔσχε μοιχὸν τὸν Ἄρην, ποτὲ δὲ Ἀγχιόν, ποτὲ δὲ Ἀδωνιν, οὗτινος καὶ τὸν θάνατον κλαίει, ζητοῦσα τὸν ἔραστὴν αὐτῆς ἦν λέγουσιν καὶ εἰς Ἄδου καταβαίνειν, ὅπως ἐξαγοράσῃ τὸν Ἀδωνιν ἀπὸ τῆς Περσεφόνης. Εἶδες, ὦ βασιλεῦ,

(72) A, διατινδάρως. D, διατινδάρων. Trapezuntius: « Propter Darii Lacedæmonii filium. » Billyus: « pour l'amour du fils de Daïre Lacédémonien. » Qui interpretes, si ad permutationem vocalium attenderent, facilem quam feci medicinam et ipsi fecissent. Fuisse Tyndareum ab Æsculapio in vitam revocatum notum est. Alios, qui dixerint Tyndareum fuisse Lacedæmonis filium, nunc non memini.

(73) Trapezuntius: « cupidus ovium. » Billyus: « convoiteux de brebis. » Manifestum est requiri aliud, ut significare voluerit a Marte belli deo agi ac ferri greges resque alias.

(74) Vel prius αὐτὸν, vel hoc, esse delendum videtur.

(75) Sic AD. Trapezuntius: « citharam et tibiam. » Billyus: « la harpe et la fleute. » Forsan καὶ πηχῖδα.

(76) A, μόνην μετὰ τῶν κυνῶν. Ἀφροδίτην. Omnia sunt media propter homœoteleuton. Theophilus Alex. Homil. « Cujus rei homo » p. 20: Προέδειξέ σοι ὁ θεὸς τὴν θανατηφόρον βλάβην τοῦ ὄψεως τούτου καὶ διὰ τοῦ ἔκπου καὶ διὰ τοῦ υἱοῦ ἡγαπημένου. Cod. 1013: καὶ διὰ τοῦ ἔκπου, καὶ διὰ τοῦ οἰκέτου, καὶ διὰ τοῦ υἱοῦ ἡγ. Quæ necessaria verba male typotheta omisit; nam fuerunt in Morellii editoris apographo, qui ea Latine vertit, p. 19.

μαίζονα ταύτης ἀφροσύνης; θεὸν παρεισάγειν τὴν Α
μοιχεύουσιν καὶ θρηνούσιν καὶ κλαίουσιν;

Ἄδωνιν δὲ παρεισάγουσι θεὸν εἶναι κυνηγόν, καὶ
τοῦτον βιαίως ἀποθανεῖν πληγέντα ὑπὸ τοῦ ὕδρ (77),
καὶ μὴ δυνηθέντα βοηθῆσαι τῇ ταλαιπωρίᾳ αὐτοῦ.
Πῶς οὖν τῶν ἀνθρώπων φροντίδα ποιήσεται ὁ μοιχὸς
καὶ κυνηγὸς καὶ βοθῶν ἄνατος;

Ταῦτα πάντα καὶ πολλὰ τοιαῦτα καὶ πολλῶν πλείον
αἰσχροτέρα καὶ πονηρὰ παρεισήγαγον οἱ Ἕλληνες,
βασίλει, περὶ τῶν θεῶν αὐτῶν, ἃ οὔτε λέγειν θέμις,
οὔτε ἐπὶ μνήμης ὅλως φέρειν· ὅθεν λαμβάνοντες οἱ
ἄνθρωποι ἀφορμὴν ἀπὸ τῶν θεῶν αὐτῶν, ἐπραττον
πάσαν ἀνομίαν καὶ ἀσελγείαν καὶ ἀσέβειαν, κατα-
μαίνοντες γῆν τε καὶ ἀέρα ταῖς δειναῖς αὐτῶν πρά-
ξεσιν.

249 Αἰγύπτιοι δὲ, ἀδελτερώτεροι (78) καὶ ἀφρο-
νέστεροι τούτων ὄντες, χειρόν πάντων τῶν ἐθνῶν
ἐπλανήθησαν. Οὐ γὰρ ἤρξασθον τοῖς τῶν Χαλ-
δαίων καὶ Ἑλλήνων σεβάσμασιν, ἀλλ' ἐτι καὶ ἄλογα
ζῶα παρεισήγαγον θεοὺς εἶναι χειροτά τε καὶ ἐν-
ύδρα, καὶ τὰ φυτὰ καὶ βλαστὰ, καὶ ἐμιάνησαν ἐν
πάσῃ μανίᾳ καὶ ἀσελγείᾳ χειρόν πάντων τῶν ἐθνῶν
ἐπὶ τῆς γῆς. Ἀρχῆθεν γὰρ ἐσέδοντο τὴν Ἴσιν,
ἔχουσιν ἀδελφὸν καὶ ἄνδρα τὸν Ὅσιριν, τὸν σφαγέντα
ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Τύφωρος. Καὶ διὰ τοῦτο φεύ-
γει ἡ Ἴσις μετὰ Ὁρου τοῦ υἱοῦ αὐτῆς εἰς Βύβλον τῆς
Συρίας, ζητοῦσα τὸν Ὅσιριν, πικρῶς θρηνούσα, ἕως
ἠβύησεν ὁ Ὁρος καὶ ἀπέκτεινε τὸν Τύφωνα. Οὔτε
οὖν ἡ Ἴσις (79) ἴσχυσε βοηθῆσαι τῷ ἰδίῳ ἀδελφῷ
καὶ ἀνδρί· οὔτε ὁ Ὅσιρις σφαζόμενος ὑπὸ τοῦ Τύ-
φωρος ἠδυνήθη ἀνταρθεῖσθαι ἑαυτοῦ· οὔτε Τύφων ὁ
ἀδελφοκτόνος, ἀπολλύμενος ὑπὸ τοῦ Ὁρου καὶ τῆς
Ἰσιδος, εὐπόρῃσε ῥύσασθαι ἑαυτὴν τοῦ θανάτου. Καὶ
ἐπὶ τοιούτοις ἀτυχημασι γνωρισθέντες αὐτοὶ θεοὶ
ὑπὸ τῶν ἀσυνέτων **250** Αἰγυπτίων ἐνομήσθησαν.

Οὔτινες, μὴδ' ἐν τούτοις ἀρξασθέντες ἢ τοῖς λοι-
ποῖς σεβάσμασι τῶν ἐθνῶν, καὶ τὰ ἄλογα ζῶα παρ-
εισήγαγον θεοὺς εἶναι. Τινὲς γὰρ αὐτῶν ἐσεβά-
σθησαν πρόβατον, τινὲς δὲ τράγον, ἕτεροι δὲ μόσχον
καὶ τὸν χοῖρον, ἄλλοι δὲ τὸν κόρακα καὶ τὸν ἱέρακα
καὶ τὸν γῦπα καὶ τὸν ἀετὸν, καὶ ἄλλοι τὸν κροκό-
δειλον, τινὲς δὲ τὸν αἰλουρον καὶ τὸν κύνα, καὶ τὸν
λύκον καὶ τὸν πίθηκον, καὶ τὸν δράκοντα καὶ τὴν
ἀσπίδα, καὶ ἄλλοι τὸ κρόμμυον καὶ τὸ σκόροδον καὶ
ἀκάνθας, καὶ τὰ λοιπὰ κτίσματα. Καὶ οὐκ αἰσθά-
νονται οἱ ταλαιπώροι περὶ πάντων τούτων ὅτι οὐδὲν
ἰσχύουσιν. Ὅρῶντες γὰρ τοὺς θεοὺς αὐτῶν βιβρω-

o rex, dementiae hac majorem? deam nimirum in-
ducere, quæ adulterii crimine se obstringat, et ploret
ac lamentetur.

Adonidem autem etiam deum venatorem inducunt,
eumque ab apro percussum violenta morte interiisse
aiunt, nec in hujusmodi calamitate opem sibi ipsi
asserere potuisse. Quoniam itaque pacto hominum cu-
ram geret adulter et venator, quique violenta morte
interiit?

Hæc omnia ac multa alia ejusmodi adhuc sceleriora
et sceleratiora, o rex, de diis suis Græci inducunt,
quæ nec dicere, nec memoria ullo modo usurpare
fas est. Unde homines a diis suis occasionem arri-
pientes, omne sceleris et libidinis atque impietatis
genus perpetrarunt, horrendis flagitiis suis terram
et aerem contaminantes.

Ægyptii autem eos stultitia et stoliditate superan-
tes, gravius quam ullæ aliæ nationes aberrarunt.
Neque enim Græcorum deos venerari satis habue-
runt; verum insu, et bruta animantia, tam terrestria
quam in aquis degentia, tam stirpes quam plantas
in deorum numero habuerunt, atque omni insanie
ac libidinis genere gravius quam ullæ terræ nationes
sese conspurcarunt. Antiquitus enim Isidem cole-
bant, virum simul ac fratrem Osiridem habentem,
qui a fratre suo Typhone obtruncatus est. Eaque de
causa Isis cum filio suo Oro in Byblum Syriæ fugit,
Osiridem quærens, atque acerbè lamentans, quoad
tandem Orus crevisset, ac Typhonem de medio sus-
tulisset. Ergo nec Isis fratri suo ac viro suppetias
ferre potuit, nec Osiris, cum a Typhone trucidaretur,
sibi ipsi auxilio esse potuit, nec denique Typhos
fratricida, cum ei ab Oro et Iside exitium afferretur,
seipsum a morte vindicare. Et tamen cum hi ob hu-
jusmodi calamitates ad hominum notitiam pervenis-
sent, a stultis Ægyptiis dii habiti sunt.

Quin neque his aut reliquis gentium numinibus
contenti, bruta animantia invexerunt. Nonnulli
etenim ipsorum ovem, alii hircum, alii vitulum et
suem, alii corvum et accipitrem, alii vulturem et
aquilam, alii crocodilum; quidam felem, et canem,
et lupum, et simiam, et draconem, et aspidem; alii
cepas, et allia, et spinas, cæterasque res conditas
coluerunt. Nec homines miseri nihil omnino virium
his omnibus rebus inesse sentiunt. Nam cum deos
suos ab aliis hominibus et comedi, et igne cremari,
et jugulari atque corrumpi viderent, non tamen pro-
inde eos deos non esse intellexerunt.

(77) Forsan ὑπὸ τοῦ ὕδρ. D, ὑπὸ τοῦ υἱοῦ.

(78) A, ἀδελτώτεροι. D, ἀδελτύτεροι. Non videbatur esse ἀδελτερός inter pauca numerandum adjectiva, quæ comparativum curium habent, ut εὐχέριωτος, εὐχέριωτος, etc. Menander Histor. Fragm. viii, p. 428: "Οτι ἀναπερωτόν τι γρήμα ἡ νίκη, καὶ διαδιδράσκειν οἶστε οὐσα βιβίως. Hæc est viri docti, scriptura conjecturalis pro pristina ἀναπερωτότον τι χρ. Equidem nil mutari malim. Erit ἀναπερωτότον, superlativum decurtatum, pro ἀναπερωτότατον, quod ob tautismum fugisse videntur. Vide Wytenb. ad Plut. De disc. adul. pag. 51 D.

(79) A, Ἰσις sine articulo, non valde quidem necessario. Articulum necessarium τῶν reddidi tom. III, pag. 74, 24, Joanni Gabræ, quod tunc non neglexeram. Choricus in Summ. § 16: Καὶ σὺ τῶν Ἀρβα-
βίων ἐκάστω τὴν ἐπιβάλλουσαν διωρίσας οὕτω μοίραν, ὥσπερ εἰς λόγους ἐλθὼν πού τῇ τύχῃ οἰκητόρων.
Bene codices διωρίσας et τῶν οἰκητῶν.

σκομένους ὅπῃ ἐτέρων ἀνθρώπων καὶ καιομένους καὶ σφαττομένους, καὶ σηπομένους, οὐ συνήκαν περὶ αὐτῶν οὐκ εἶσι θεοί.

Quocirca magno errore tum Aegyptii, tum Chaldaei, tum Graeci lapsi sunt, deos huiusmodi inducentes, atque ipsorum statuas efficientes, surdaque et sensus expertia simulacra pro diis habentes. Ac demiror quo pacto, cum deos suos ab artificibus secari, et dolari, ac truncari, atque temporis longinquitate inveterascere et immutari, atque igne consumi cernerent, hinc eos minime deos esse non animadvertierint. Nam qui in suae salutis negotio nullam vim habent, quonam tandem modo hominibus saluti consulunt? At vero poetae ipsorum, et philosophi tam Chaldaeorum quam Aegyptiorum, cum versibus suis ac litterarum monumentis deos suos exornare studuerunt, eorum ignominiam magis detexerunt, nudamque omnium oculis proposuerunt. Nam cum hominis corpus, quamvis aliqui multis partibus constet, nullum tamen membrorum suorum abjicit, verum firmissimam cum ipsis omnibus conjunctionem habens, secum ipsum concordat, qui tandem in Dei natura tanta pugna et discordia futura est? Nam si una deorum natura esset, deus deum insectari, aut obtruncare, aut malo aliquo mulciare minime debebat. Quod si dii a diis vexati, et interempti, et spoliati, ac fulmine percussi sunt, non jam una eorum natura est, sed distinctae voluntates atque omnes exitiosae ac pestiferae. Ex quo concludendum est neminem eorum deum esse. Perspicuum est igitur, o rex, omnem eorum de deorum natura disputationem erroris plenam esse.

Quonam autem pacto si qui apud Graecos sapientiae atque doctrinae fama floruerunt, illud minime intellexerunt, eos qui leges tulerunt suismet legibus iudicari? Nam si leges iustae sunt, iniusti omnino ipsorum dii sunt, qui contra legum praescripta mulctare interfecerint, atque in veneficia, et adulteria, et furta, et praeposteras libidines proruerint. Sin autem recte fecerunt, leges certe iniustae sunt, utpote adversus deos constitutae. Nunc autem leges praeclarae ac iustae sunt, ut quae et virtutes laudent, et vitia prohibeant; deorum autem, quos ipsi colunt, iniusta sunt opera: quare iniqui etiam ipsorum dii sunt, omnesque impii ac morte multandi, qui ejusmodi deos inducunt. Nam si ea quae de ipsis litterarum monumentis prodita sunt, ficta et fabulosa sunt, nihil aliud sunt quam meri sermones; si autem naturalia, non jam dii sunt qui haec fecerunt ac perpassi sunt; quod si allegorico sensu ea dicuntur, fabulae sunt, ac nihil praeterea. Demonstratum est itaque, o rex, hos omnes cultus, qui multis diis tribuuntur, erroris atque exitii opera esse (neque enim deos appellare convenit qui videntur ac non vident; verum eum qui, cum ipse cerni nequeat, omnia cernit), Deumque qui omnia condidit, colendum esse.

Veniamus igitur, o rex, etiam ad Judaeos, ut quidnam ipsi quoque de Deo sentiant videamus. Nam ipsi ab Abraham, Isaac, et Jacob oriundi, Aegyptum incoluerunt. Illinc autem Deus eos in manu potenti et

Πλάνην οὖν μεγάλην ἐπλανήθησαν οἱ τε Αἰγύπτιοι καὶ οἱ Χαλδαῖοι καὶ οἱ Ἕλληνες τοιούτους παρειαγόντες θεοὺς, καὶ ἀγάλματα αὐτῶν ποιοῦντες, καὶ θεοποιούμενοι τὰ κωφὰ καὶ ἀναίσθητα εἰδῶλα. Καὶ θαυμάζω πῶς ὁρῶντες τοὺς θεοὺς αὐτῶν ὅπῃ τῶν δημιουργῶν περιζομένους καὶ πελεκωμένους, παλαιούμενους τε ὅπῃ τοῦ χρόνου καὶ ἀναλυομένους, καὶ χωνευομένους, οὐκ ἐφρόνησαν περὶ αὐτῶν ὅτι οὐκ εἶσι θεοί. Ὅτε γὰρ περὶ τῆς ἰδίας σωτηρίας οὐδὲν ἰσχύουσι, πῶς τῶν ἀνθρώπων πρόνοιαν ποιήσονται; Ἀλλ' οἱ ποιηταὶ αὐτῶν καὶ φιλόσοφοι, τῶν τε Χαλδαίων καὶ Ἑλλήνων καὶ Αἰγυπτίων, θελήσαντες τοῖς ποιήμασιν αὐτῶν καὶ συγγραφαῖς σμυνῶναι τοὺς παρ' αὐτοῖς θεοὺς, μειζρόνως τὴν αἰσχύνην αὐτῶν ἐξεκάλυψαν καὶ γυμνήν πᾶσι προῦθησαν. Εἰ γὰρ τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου πολυμερὲς **251** ὃν οὐκ ἀποβάλλεται τι τῶν ἰδίων μελῶν, ἀλλὰ, πρὸς πάντα τὰ μέλη ἀδιάρρηκτον ἔνωσιν ἔχον, ἐαυτῷ ἐστὶ σύμφωνον, πῶς ἐν φύσει θεοῦ μάχη καὶ διαφωνία ἔσται τοσαύτη; εἰ γὰρ μία φύσις τῶν θεῶν ὑπῆρχεν, οὐκ ὤφειλεν θεὸς θεὸν διώκειν, οὔτε σφάζειν, οὔτε κακοποιεῖν· εἰ δὲ οἱ θεοὶ ὅπῃ θεῶν ἐδιώχθησαν καὶ ἐσφάγησαν, καὶ ἡρπάγησαν καὶ ἐκραυνύθησαν, οὐκ ἔτι μία φύσις ἐστίν, ἀλλὰ γινώμει διηρημέναι, πᾶσαι κακοποιοί, ὥστε οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἐστὶ θεός. Φανερόν οὖν ἐστίν, ὃ βασιλεῦ, πλάνην εἶναι πᾶσαν τὴν περὶ τῶν θεῶν φυσιολογίαν.

Πῶς δὲ οὐ συνήκαν οἱ σοφοὶ καὶ λόγιοι τῶν Ἑλλήνων ὅτι καὶ οἱ νόμοι (79) θέμενοι κρίνονται ὅπῃ τῶν ἰδίων νόμων; Εἰ γὰρ οἱ νόμοι δίκαιοι εἰσιν, δίκαιοι πάντως οἱ θεοὶ αὐτῶν εἰσι, παράνομα ποιήσαντες, ἀλληλοκτονίας καὶ φαρμακίας, καὶ μοιχείας καὶ κλοπᾶς, καὶ ἀρτενοχοιτίας. Εἰ δὲ καλῶς ἔπραξαν ταῦτα, οἱ νόμοι ἄρα δίκαιοι εἰσι, κατὰ τῶν θεῶν συντεθέντες. Νυνὶ δὲ οἱ νόμοι καλοὶ εἰσι καὶ δίκαιοι, τὰ καλὰ ἐπαινοῦντες καὶ τὰ κακὰ ἀπαγορεύοντες· τὰ δὲ ἔργα τῶν θεῶν αὐτῶν παράνομα· παράνομοι ἄρα οἱ θεοὶ αὐτῶν, καὶ ἔνοχοι πάντες θανάτου καὶ ἀσεβείας οἱ τοιούτους θεοὺς παρειαγόντες. Εἰ μὲν γὰρ μυθικοὶ αἱ περὶ αὐτῶν ἱστορίαι, οὐδὲν εἰσιν, εἰ μὴ μόνον λόγοι· εἰ δὲ φυσικαί, οὐκ ἔτι θεοὶ εἰσιν οἱ ταῦτα ποιήσαντες καὶ παθόντες· εἰ δὲ ἀλληγορικαί, μῦθοι εἰσι καὶ οὐκ ἄλλο τι. **252** Ἀποδέδεικται τοίνυν, ὃ βασιλεῦ, ταῦτα πάντα τὰ πολύθεα σεβάσματα πλάνης ἔργα καὶ ἀπωλείας ὑπάρχειν. Οὐ χρὴ οὖν θεοὺς ὀνομάζειν ὁρατοὺς καὶ μὴ ὁρῶντας· ἀλλὰ τὸν ἀόρατον καὶ πάντας δημιουργήσαντα δεῖ σέβεσθαι θεόν.

Ἐλθωμεν οὖν, ὃ βασιλεῦ, καὶ ἐπὶ τοῖς Ἰουδαίοις, ὅπως ἴδωμεν τί φρονοῦσι καὶ αὐτοὶ περὶ θεοῦ. Οὗτοι γὰρ, τοῦ Ἀβραάμ ὄντες ἀπόγονοι καὶ Ἰσαάκ τε καὶ Ἰακώβ, παρῴκησαν εἰς Αἴγυπτον. Ἐκείθεν δὲ ἐξ-

(79) A, ὅτι νόμοις. D, καὶ νόμοις. Sumpsit utramque vocem et addidi oi, quo oratio carere non posse videbatur. Ad κρίν. est in A glossa, vel varietas, ἦτοι κατακρίνονται.

ἤγαγεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς ἐν χειρὶ κραταίῃ καὶ ἐν βρα-
χίονι ὑψηλῷ (80) διὰ Μωυσέως τοῦ νομοθέτου αὐτῶν,
καὶ τέρας πολλοὺς καὶ σημείους (81) ἐγνώρισεν αὐ-
τοῖς τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν. Ἄλλ', ἀγνώμονες καὶ αὐτοὶ
φανέντες καὶ ἀχρηστοὶ, πολλὰκις ἐλάτρευσαν τοῖς
τῶν ἐθνῶν σεβάσμασι, καὶ τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς
αὐτοὺς προφῆτας καὶ δικαίους ἀπέκτειναν. Εἴτα
ὡς εὐδόκησεν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐλθεῖν ἐπὶ τῆς γῆς,
ἐμπαροινήσαντες εἰς αὐτὸν, προέδωκαν Πιλάτῳ τῷ
ἡγεμόνι τῶν Ῥωμαίων καὶ σταυρῷ κατεδίκασαν,
μὴ αἰδουμένους τὰς εὐεργεσίας αὐτοῦ, καὶ τὰ ἀναρί-
θμητα θαύματα ἅπερ ἐν αὐτοῖς εἰργάσατο. Διὸ ἀπ-
ώλοντο τῇ ἰδίᾳ παρανομίᾳ. Σέβονται γὰρ καὶ νῦν Θεὸν
τὸν μόνον παντοκράτορα, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν τὸν
γὰρ Χριστὸν ἀρνοῦνται τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰσι
παρόμοιοι τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἐγγίζειν πῶς τῇ ἀληθείᾳ
δοκῶσιν, ἥ· ἑαυτοὺς ἐμάκρυναν. Ταῦτα περὶ τῶν
Ἰουδαίων.

Οἱ δὲ Χριστιανοὶ γενεαλογοῦνται ἀπὸ τοῦ Κυρίου
Ἰησοῦ Χριστοῦ. Οὗτος δὲ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ὤψι-
στου ὁμολογεῖται, ἐν Πνεύματι ἁγίῳ ἀπ' οὐρανοῦ
καταβὰς **253** διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων
καὶ, ἐκ Παρθένου ἁγίας γεννηθεὶς ἀσπάρως τε καὶ
ἀφθόρως, σάρκα ἀνάλαβε, καὶ ἀνεφάνη ἀνθρώποις,
ὅπως ἐκ τῆς πολυθέου πλάνης αὐτοῦ ἀνακαλέσθαι.
Καὶ, τελέσας τὴν θαυμαστὴν αὐτοῦ οἰκονομίαν, διὰ
σταυροῦ θανάτῳ ἐγεύσατο ἐκουσίᾳ βουλῇ κατ' οἰκο-
νομίαν μεγάλην· μετὰ δὲ τρεῖς ἡμέρας ἀνεβίω καὶ
εἰς οὐρανὸν ἀνῆλθεν. Οὐ τὸ κλέος τῆς παρουσίας
ἐκ τῆς παρ' αὐτοῖς καλουμένης εὐαγγελικῆς ἁγίας
Γραφῆς ἔξεστι σοι γινῶναι, βασιλεῦ, ἐὰν ἐντύχης.
Οὗτος δώδεκα ἔσχε μαθητὰς, οἱ, μετὰ τὴν ἐν οὐρα-
νοῦ ἀνοδὸν αὐτοῦ, ἐξῆλθον εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς
οἰκουμένης, καὶ ἐδίδασκον τὴν ἐκείνου μεγαλωσύνην·
καθάπερ εἰς ἐξ αὐτῶν τὰς καθ' ἡμᾶς περιῆλθε χό-
ρας, τὸ δόγμα κηρύττων τῆς ἀληθείας. Ὅθεν οἱ
εἰσέτι διακονοῦντες τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ κηρύγματός
αὐτῶν, καλοῦνται Χριστιανοί. Καὶ οὗτοί εἰσιν οἱ
ὑπὲρ πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς εὐρόντες τὴν ἀλήθειαν·
γινώσκουσι γὰρ τὸν Θεόν, κτίστην καὶ δημιουργὸν
τῶν πάντων ἐν Υἱῷ μονογενεῖ καὶ Πνεύματι ἁγίῳ,
καὶ ἄλλον Θεὸν πλὴν τούτου οὐ σέβονται. Ἐχουσι τὰς
ἐντολάς αὐτοῦ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν ταῖς
καρδίαις κεκαταγμέναις, καὶ ταύτας φυλάττουσι,
προσδοκῶντες ἀνάστασιν νεκρῶν καὶ ζωὴν τοῦ μέλ-
λοντος αἰῶνος. Οὐ μοιχεύουσιν, οὐ πορνεύουσιν, οὐ
ψευδομαρτυροῦσιν, οὐκ ἐπιθυμοῦσι τὰ ἀλλότρια,
τιμῶσι πατέρα καὶ μητέρα, καὶ τοὺς πλησίον φι-
λοῦσι, δίκαια κρίνουσιν, ὅσα οὐ θέλουσιν αὐτοῖς γί-
νεσθαι ἐτέρῳ οὐ ποιοῦσι, τοὺς ἀδικοῦντας αὐτοὺς
παρακαλοῦσι καὶ προσφιλεῖς αὐτοῖς ἑαυτοὺς ποιοῦσι,
τοὺς ἐχθροὺς εὐεργετεῖν σπουδάζουσι, πρᾶξις εἰσι
καὶ ἐπεικεῖς, ἀπὸ πάσης συνουσίας ἀνόμου καὶ ἀπὸ
πάσης **254** ἀκαθαρσίας ἐγκρατεῖνται, χήραν οὐχ
ὑπερορῶσιν, ὀρφανὸν οὐ λυποῦσιν· ὁ ἔχων τῷ μὴ
ἔχοντι ἀφθόρως ἐπιχορηγεῖ· ξένον ἐὰν ἴδωται, ὑπὸ

A brachio excelso, per Moysen ipsorum legislatorem
eduxit, ac per multa prodigia et signa suam ipsis
potentiam declaravit. Verum ipsi quoque perfidos
atque ingratos sese praebentes, gentium deos impe-
numero adorarunt, prophetasque ad se missos ac
justos viros morte affecerunt. Ac deinde, posteaquam
ita Dei voluntas tulit, ut Filius suos in terram ve-
niret, eum contumelia affectum, Pontio Pilato Ro-
manorum duce tradiderunt, crucisque supplicio con-
demnarunt, nulla videlicet ipsius beneficiorum atque
innumerabilium miraculorum, quae inter ipsos de-
signarat, habita ratione. suoque scelere perierunt.
Nam nunc quoque solum quidem omnipotentem
Deum colunt, sed non secundum scientiam, siqui-
dem Christum Filium Dei negant (Rom. x), gentili-
busque similes sunt, etiamsi ad veritatem, a qua pro-
cul se removerunt, propius aliquanto accedere vi-
deantur. Ac de Judaeis hactenus.

At Christiani a Domino nostro Jesu Christo do-
ctrinae suae originem ducunt. Hic autem Dei altissimi
Filius in Spiritu sancto creditur. Qui quidem humanae
salutis causa de caelo descendit, atque ex sancta
Virgine genitus est, ac sine semine et corruptione
carnem suscepit, hominibusque apparuit, ut eos a
falso multorum deorum cultu revocaret. Atque ad-
miranda incarnationis suae dispensatione perfectus
mortem sponte, atque ingenti quodam consilio, per
crucem degustavit. Triduo autem post resurrexit,
atque in caelos ascendit. Cujus praesentiae gloriam ex
Scriptura, quae apud eos Evangelica vocatur, si eam
legere in animum induxeris, perspicere licet, o rex.
Hic duodecim discipulos habuit, qui post ipsius in
caelum ascensum in orbis terrae provincias exierunt,
ipsiusque angustam amplitudinem promulgant:
quemadmodum etiam unus ex ipsis regiones nostras
peragravit, ut veritatis dogmata praedicaret (*Supra*,
c. 1); unde etiamnum il qui praedicationis eorum
justitiae administram operam navant, Christiani ap-
pellantur. Atque hi sunt qui veritatem supra omnes
terrae nationes invenerunt. Siquidem Deum rerum
omnium conditorem atque architectum in Filio uni-
genito et Spiritu sancto agnoscent, nec praeter eum
ullum alium Deum venerantur. Habent autem Do-
mini Jesu Christi mandata cordibus suis in-
D sculpta, eaque custodiunt, mortuorum resurrectio-
nem ac futuri saeculi vitam expectantes. Non adul-
terii, non fornicationis crimine sese devinciant, non
falsum testimonium dicunt, aliena non concupiscunt,
patri et matri honorem tribuunt, proximos amant,
justum judicium ferunt; quae sibi ipsis fieri nolunt,
aliis non faciunt; eos a quibus laeduntur obsecrant,
ac sibi eorum amicitiam conciliant. Inimicos benefi-
ciis afficere student, lenes et faciles se praebent,
ab omni iniquo concubitu atque ab omni impuritate
abstinent, viduam non contemnunt, pupillo meo-
rem non inferunt, qui habet non habenti prolixo

(80) Psal. cxxxv, 12.

(81) Cf. p. 63, n. 16.

subministrat. Peregrinum si viderint, tecto admittunt, ejusque non secus ac veri et germani fratris adventu delectantur. Non enim carnis, sed animi ratione fratres se vocant. Vitam suam Christi causa profundere parati sunt: nam ipsius præcepta firmiter observant, sancte videlicet ac juste, quemadmodum Dominus Deus ipsis imperavit, viventes: gratias ipsi omni hora in omni cibo et potu, ac reliquis bonis agentes (*Ephes. v*): Vere enim hæc veritatis via est, quæ quidem eos qui eam ingrediuntur, ad sempiternum regnum, quod a Christo in futura vita promissum est, tanquam porrecta manu ducit.

Atque ut intelligas, o rex, me hæc ex cerebro meo minime fingere, si ad Christianorum Scripturas oculos adjeceris, me nihil a veritate alienum loqui reperiēs. Quare præclare filius tuus intellexit, optimoque jure Deo vivo cultum adhibere didicit, ut in futuro ævo salutem obtineat. Magna etenim atque admiranda sunt quæ a Christianis tum dicuntur tum geruntur. Neque enim hominum, sed Dei verba proloquuntur, reliquæ autem nationes errant, ac sibi ipsis imposturam faciunt, siquidem in tenebris ambulantes, ebriorum instar in seipsos impingunt. Atque hic sit, o rex, mexæ ad te orationis finis, quam quidem veritas in mente mea dictavit. Desinant itaque væcordes tui sapientes adversus Dominum nugari. Nam vobis Deum creatorem venerari, atque ipsius verbis ab interitu alienis aurem accommodare expedit, ut condemnationem ac supplicium effugientes, vitam interitus expertem hæreditario possideatis.

CAP. XXVIII. — Hæc posteaquam a Nachore commemorata sunt, rex iracundia æstuabat; rhetores autem ipsius et sacerdotes muti stabant, ut qui nihil contra, præter infirmos quosdam ac nullius momenti sermunculos, asferre possent. At vero regis filius spiritu exsultabat, atque hilari vultu Dominum celebrabat, qui iis quorum fiducia in ipso posita est, in rebus perplexis et impeditis exitum dat, quique etiam per inimicum et hostem veritatem confirmabat, efflictebatque ut et qui erroris insignis erat, rectæ doctrinæ patronum se præberet.

Rex porro, quamvis alioqui Nachori vehementer irascereetur, nullo tamen eum malo afficere potuit, propterea quod lego coram omnibus ante promulgata, ei pro Christianis libere verba facere permisisset. Cæterum ipse persæpe sermonibus ipsius oblectans, eum per signa quædam admonerat, ut illam pugnandi acrimoniam remitteret, atque rhetorum disputationi manus daret. At ille vehementius invalescebat, omnes ipsorum propositiones atque argumenta refutans, errorisque, quo tenebantur, fraudem ac fallaciam detegens. Cum autem pene ad vesperam usque disputatio producta fuisset, rex concionem solvi jussit, tanquam scilicet postridie rursum de hac re agitari vellet.

Filius autem regem ita est allocutus: Ut primo iuste omnia geri jussisti, o rex, ita justitiæ quoque finem impone, duorum alterum faciens, nempe ut vel magistrum meum hac nocte mecum manere permittas,

A στέγην εισάγουσι, καὶ χαίρουσιν ἐπ' αὐτῷ ὡς ἐπὶ ἀδελφῷ ἀληθινῷ· οὐ γὰρ κατὰ σάρκα ἀδελφοὺς ἑαυτοὺς καλοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα. Ἐτοίμοι εἰσιν ὑπὲρ Χριστοῦ τὰς ψυχὰς αὐτῶν προέσθαι· τὰ γὰρ προστάγματα αὐτοῦ ἀσφαλῶς φυλάττουσιν, ὁσίως καὶ δικαίως ζῶντες, καθὼς Κύριος ὁ Θεὸς αὐτοῖς προσέταξεν, εὐχαριστοῦντες αὐτῷ κατὰ πᾶσαν ὥραν ἐν παντὶ βρώματι καὶ ποτῷ καὶ τοῖς λοιποῖς ἀγαθοῖς. Ὅντως οὖν αὕτη ἐστὶν ἡ ὁδὸς τῆς ἀληθείας, ἥτις τοὺς ὀδεύοντας αὐτὴν εἰς τὴν αἰώνιον χειραγωγεῖ βασιλείαν, τὴν ἐπηγγελμένην παρὰ Χριστοῦ ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ.

B Καὶ ἵνα γνῷς, βασιλεῦ, ὅτι οὐκ ἀπ' ἐμαυτοῦ ταῦτα λέγω, ταῖς Γράφαις ἐγκύβας τῶν Χριστιανῶν, εὐρήσεις οὐδὲν ἔξω τῆς ἀληθείας με λέγειν. Καλῶς οὖν συνῆκεν ὁ υἱός σου, καὶ δικαίως ἐδιδάχθη λατρεύειν ζῶντι Θεῷ καὶ σωθῆναι εἰς τὸν μέλλοντα ἐπέρχεσθαι αἰῶνα. Μεγάλα γὰρ καὶ θαυμαστά τὰ ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν λεγόμενα καὶ πραττόμενα· οὐ γὰρ ἀνθρώπων ῥήματα λαλοῦσιν, ἀλλὰ τὰ τοῦ Θεοῦ. Τὰ δὲ λοιπὰ ἔθνη πλανῶνται, καὶ πλανῶσιν ἑαυτούς· ὀδεύοντας γὰρ ἐν σκότει προσήρπονται ἑαυτοῖς ὡς μεθύνοντες. Ἔως ὥδε ὁ πρὸς σέ μου λόγος, βασιλεῦ, ὁ ὑπὸ τῆς ἀληθείας ἐν τῷ νοί μου ὑπαγορευθεὶς. Διὸ παυσάσθωσαν οἱ ἀνόητοί σου σοφοὶ ματαιολογούντες κατὰ τοῦ Κυρίου· συμφέρει γὰρ ὑμῖν Θεὸν κτίστην εἰδεσθαι. 255 καὶ τὰ ἀφάρτα αὐτοῦ ἐνωτίεσθαι ῥήματα, ἵνα, κρίσιν ἐκφυγόντες καὶ τιμωρίαν, ζωῆς ἀνωλήθρου δειχθεῖητε κληρονόμοι.

C ΚΕΦ. ΚΗ'. Ταῦτα ὡς διεξῆλθεν ὁ Ναχώρ, ὁ μὲν βασιλεὺς τῷ θυμῷ ἡλλοιοῦτο· οἱ δὲ ῥήτορες αὐτοῦ καὶ νεωκροὶ ἀφωνοὶ ἴσταντο, μὴ δυνάμενοι ἀντιλέγειν, ἀλλ' ἡ σαθρά τινα καὶ οὐδαμνὴ λογίστρια. Ὁ δὲ τοῦ βασιλέως υἱὸς ἡγαλλιάτο τῷ πνεύματι, καὶ παιδρῷ τῷ προσώπῳ ἐδόξαζε τὸν Κύριον, τὸν ἐξ ἀπόρου πόρον διδόντα τοῖς πεποισμένοις ἐπ' αὐτὸν, ὃς καὶ διὰ τοῦ πολέμου καὶ ἐχθροῦ τὴν ἀλήθειαν ἐκράτουν· καὶ ὁ τῆς πλάνης ἐξαρχὸς συνήγορος τοῦ ὁρθοῦ λόγου ἐδείκνυτο.

D Ὁ μὲντοι βασιλεὺς, καίπερ δεινῶς ὀργιζόμενος τῷ Ναχώρ, οὐδὲν ὁμῶς ἐργάσασθαι κακὸν εἰς αὐτὸν ἠδύνατο, διὰ τὸ προλεχθὲν ἐπὶ πάντων θέσπισμα, ἀδεῶς αὐτὸν λέγειν ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν προτρεπόμενον· πολλὰ δὲ αὐτὸς ἀντιλέγων ὑπεμίμνησκε δι' αἰνιγματῶν ὑπενδύουσι τῆς ἐνστάσεως καὶ ἠτηθῆναι τῇ διαλέξει τῶν ῥητόρων. Ὁ δὲ μερίζων ὑπερίσχυε, διαλύων πάσας αὐτῶν τὰς προτάσεις καὶ συλλογισμοὺς, καὶ ἐλέγχων τὸ ἀπατηλὸν τῆς πλάνης. Σχεδὸν δὲ μέχρις ἐσπέρας παραταθείσης τῆς διαλέξεως, ἐκέλευσεν ὁ βασιλεὺς διαλυθῆναι τὸ συνέδριον, ὡς τῇ ἐπιούσῃ βουλόμενος αὐθὺς περὶ τούτου διασκεφασθαι.

Ἐπεὶ δὲ υἱὸς ἔφη τῷ βασιλεῖ· Ὡς ἐν ἀρχῇ δικαίαν ἐκέλευσας κρίσιν γενίσθαι, δεσποτα, δικαιοσύνην καὶ τῷ τέλει ἐπίθεας, τῶν δύο τὸ ἕτερον ποιῶν· ἢ τὸν ἐμὸν διδάσκαλον ἐπίτρεφον μέλαι μετ' ἐμοῦ τῇ νυκτὶ

256 ταύτη, ὡς ὁμοῦ διασχεφώμεθα περὶ ὧν χρὴ τὴν αὐρίον λαλῆσαι τοῖς πολεμοῦσιν ἡμᾶς, τοὺς σοὺς δὲ πάλιν σὺ μεθ' ἑαυτοῦ λαβὼν τὰ εἰκότα μελετήσατε καθὼς βούλεσθε· ἢ, τοὺς σοὺς ἐμοὶ παραχωρήσας τῇ νυκτὶ ταύτῃ, λάβε τὸν ἐμὸν πρὸς ἑαυτόν. Εἰ δὲ ἀμφοτέροι ὡς παρὰ σοί, ὁ μὲν ἐμὸς ἐν θλίψει καὶ φόβῳ, οἱ δὲ σοὶ ἐν χαρᾷ καὶ ἀνέσει, οὐ μοι δοκεῖ δικαίαν εἶναι κρίσιν, ἀλλὰ δυναστεῖαν τῆς ἐξουσίας καὶ παρὰ δάσιν τῶν συνθηκῶν. Ἐττηθείς δὲ ὁ βασιλεὺς τῷ ἀστείῳ τοῦ ῥήματος, τοὺς σοφοὺς αὐτοῦ καὶ ἱερεῖς πρὸς ἑαυτὸν λαβόμενος, τὸν Ναχώρ παραχωρεῖ τῷ υἱῷ, ἐλπιδας ἔτι κεκτημένος ἐπ' αὐτὸν καὶ φυλάττειν τὰ ὁμολογημένα δοκῶν.

Ἀπέρχεται τοίνυν ὁ τοῦ βασιλέως υἱὸς εἰς τὸ ἑαυτοῦ παλάτιον, ὥσπερ τις Ὀλυμπιονίκης τῶν ἀντιπάλων κρατήσας, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τὸν Ναχώρ. Καὶ κατὰ μόνας καλέσας αὐτὸν ἔφη· Μὴ νομίσης λανθάνειν ἐμὲ τὰ κατὰ σέ· οἶδα γάρ σε ἀκριβῶς μὴ τὸν θεοῦτατον εἶναι Βαρλαάμ, ἀλλὰ Ναχώρ τὸν ἀστρολόγον. Καὶ θαυμάζω πῶς ἔδοξεν ὑμῖν τοιαύτην ὑποκριθῆναι ὑπόκρισιν καὶ τοσαύτη ἀμβλυωπία νομίσαι περιβαλεῖν με μέσης ἡμέρας, ἵνα λύκον δέξωμαι ἀντὶ προβάτου. Ἀλλὰ καλῶς ὁ λόγος ἄδεται, ὅτι Καρδία μωροῦ μάταια νοήσει (82). Τὸ μὲν οὖν ἐνθύμημα τοῦτο καὶ βούλευμά ὁμῶν ἔωλον ἦν καὶ πάντῃ ἀνόητον· τὸ δὲ ἔργον δ' εἰργάσω πάσης ἐστὶ συνέσεως πεπληρωμένον. Διὸ χαιρε, Ναχώρ, καὶ ἀγαλλιω· πολλὰς γάρ σοι χάριτας ὁμολογῶ, **257** ὅτι συνήγορος σήμερον τῆς ἀληθείας γέγονας, καὶ οὐκ ἐμίανας τὰ χεῖλη σου λόγοις μισροῖς καὶ ὑποκρίσει δολίᾳ, ἀλλὰ τῶν πολλῶν μᾶλλον ἐξεκάθαρας μολυσμάτων, τὴν πλάνην τῶν ψευδωνύμων διελέγξας θεῶν καὶ τὴν ἀλήθειαν τῶν Χριστιανικῶν δογμάτων κρατύνας. Ἐγὼ δὲ ἐσπούδασα ἀγαγεῖν σε μετ' ἐμοῦ δυοῖν ἕνεκα· ἵνα μὴ, κατὰ μόνας ὁ βασιλεὺς λαβὼν σε, τιμωρήσῃται· ἐφ' ᾧ οὐ τὰ καταθύμια αὐτῷ ἐφθέγγω, καὶ ἵνα τὴν χάριν ταύτην, ἣν, σήμερον εἰργάσω, ἀνταμείψωμαι. Τίς δὲ ἡ ἀντάμειψις; Τὸ ὑποδείξαι σοὶ ἐκκλίνει τῆς πονηρᾶς ὁδοῦ καὶ ὀλισθηρᾶς ἣν ᾤδυσσας ἔως νῦν, πορευθῆναι δὲ τὴν εὐθείαν καὶ σωτήριον τρίβον, ἣν οὐκ ἀγνοῶν, ἀλλ' ἐθέλοντι κακουργῶν, ἐξέφυγες, βαράθροις καὶ κρημνοῖς ἀνομίας σεαυτὸν κατακρημνίσας. Σύνες οὖν, ὦ Ναχώρ, συνετὸς ὢν, καὶ προθυμήθητι τὸν Χριστὸν μόνον καὶ τὴν παρ' αὐτῷ κρυπτομένην ζωὴν κερδοῦναι, τῶν βένδων τούτων καὶ φθειρομένων ὑπεριδόν. Οὐ γὰρ τὸν πάντα ζήσῃ αἰῶνα· ἀλλὰ, θνητὸς ὢν, ἀπελεύσῃ ὅσον οὐκῶ, καθὼς καὶ οἱ πρὸ σοῦ πάντες. Καὶ οὐαὶ σοί, εἰ τὸν βαρὺν φόρτον τῆς ἀμαρτίας ἐπιφερόμενος ἀπελεύσῃ ἐκεῖ ὅπου κρίσις δικαία καὶ ἀνταπόδοσις τῶν ἔργων ἐστὶ, καὶ μὴ ἀπορρέψῃς τοῦτον, βλάβας οὐσίας τῆς ἀποθέσεως.

Ὁ Ναχώρ τοίνυν, καταναυγὲς τὴν ψυχὴν ἐπὶ τοῖς λόγοις τούτοις, ἔφη· Καλῶς εἶπας, ὦ βασιλεῦ κα-

A ut de his rebus de quibus crastina die cum iis qui nos bello lacerant verba facienda sunt una dispiciamus, ac tu item tuos assumens, arbitratu tuo cum illis ea quæ in rem futura videbuntur mediteris; aut tuos mihi hac nocte concedens, meum accipe. Quod si utrique apud te sint, meus nimirum in afflictione et metu, tui autem in lætitia et animi remissione, æquum mihi iudicium istud esse non videtur, sed principatus licentia, et pactorum violatio. Rex itaque hujus orationis lepore victus, assumptis sapientibus et sacerdotibus suis, Nachorem filio concessit, hac nimirum spe fretus, fore ut ea quæ pollicitus fuerat præstaret.

Regis itaque filius in palatium suum proficiscitur, non secus atque Olympicus quidam victor, superatis adversariis, secum Nachorem habens. Quem cum, remotis arbitris, accivisset, his ad eum verbis usus est: Ne me, qui sis, ignorare existimes. Certissimum enim habeo te divinissimum Barlaamum haud quamquam esse, verum Nachorem astrologum. Ac miror quid vobis in mentem venerit, ut hujusmodi fabulam fingeretis, atque hoc vobis persuaderetis, vos eas clarissima die oculis meis tenebras objecturos esse, ut pro ove lupum acciperem. Verum non abs re pro-verbio fertur, Cor stulti vana cogitare. Atque hæc quidem cogitatio et consilium vestrum rancidum sane ac prorsus stolidum erat, opus autem quod ipse egisti, omni prudentia et sagacitate plenum est, ac propterea gaude, Nachor, et exsulta. Multas enim tibi hoc nomine gratias habeo, quod veritatis patrocinium hodierno die suscepisti, nec sceleratis verbis ac versuta simulatione labia tua contaminasti; quin potius ea multis sordibus expurgasti, falsorum nimirum deorum errore confutato, atque Christianorum dogmatum veritate confirmata. Ego vero duplici de causa, ut te mecum adducerem, operam dedi; altera, ne te rex privatim tenens, supplicio afficeret, propterea quod non eo ea es locutus quæ ipsi grata essent; altera ut hodierno tuo beneficio gratiam tibi rependam. Quoniam autem tandem pacte istud? Nimirum te admonens, ut a prava et periculosa hæc via, quam ad hunc usque diem tenuisti, deflecta, ac rectam et salutarem semitam ingrediaris: quam quidem non ignorans, sed sponte malum amplectens, effugisti, in iniquitatis barathra et precipitia teipsum impellens. Intelligence itaque, o Nachor, cum prudens et sagax sis, ac Christum solum, et vitam apud ipsum abstrusam eluceri stude, fluxis his et caducis contemptis ac pro nihilo habitis. Non enim in æternum vives; sed, cum mortalis sis, jam jamque hinc abiturus es, quemadmodum et omnes, qui ante te exstiterunt. Atque, o te miserum! si, ubi justum iudicium, ac justa operum merces est, gravem peccati sarcinam tecum ferens abeas, nec eam prius abjeceris, cum abjicere proclive sit.

Nachor itaque ob hujusmodi sermones animo compunctus, his verbis usus est: Recte dixisti, o

rex, recte inquam. Nam ipse quoque verum et ab omni mendacio alienum Deum, per quem omnia facta sunt, novi; atque item futurum iudicium scio, ex multis videlicet Scripturæ sacræ verbis id edoctus, verum improba consuetudo, atque antiqui supplantatoris versutia cordis mei oculos cecavit, densasque animo meo tenebras offudit. Nunc autem ad verbum tuum abjecto tenebroso velamine, ad vultus Dominici lucem accurram; fortasse enim mei miserebitur, poenitentiaque janua mihi improbo ac rebeli servo aperiet. Quamquam mihi fieri non posse videtur ut peccatorum meorum, quæ arena graviora sunt, et eorum quæ tum sciens tum ignorans perpetravi, veniam obtineam.

Hæc oratione audita, regis fides statim exsurgit, atque animo incalescit, animumque Nachoris ad desperationem propendentem recuperare atque erigere incipit. Nulla enim, o Nachor, inquit, nulla de hac re dubitatio animum tuum subeat. Scriptum est enim (*Joan. viii*) posse Deum etiam ex his lapidibus excitare filios Abrahæ. Quod quidem, ut aiebat pater Barlaam, quid aliud est, quam quod homines deploratæ improbitatis atque omni iniquitatis genere contaminati salutem consequi possint, Christique filii effici, qui pro sua summa et incredibili humanitate omnibus sese ad meliorem frugem recipientibus cælestes portas patefecit? Neque enim cuiquam omnino salutis aditum præclusit, verum eos quos scelorum poenitet misericordiam animo suscipit; ob eamque causam his qui hora prima, et tertia, et sexta, et nona, et undecima ad vineam accesserunt, æqua merces attribuitur, quemadmodum Evangelicis scriptis proditum est (*Matth. xx*). Ac proinde etiamsi ad hunc usque diem in peccatis consenueris, tamen si ferventi animo accedās, eadem quæ ille qui ab adolescentia certamen subierunt præmia consequeris.

Hæc et multa alia cum divinissimus juvenis ad Nachorem in malis inveteratum de poenitentia locutus fuisset, ipsique veniam spondidisset, Christumque facilem ac propitium ipsi fore promississet, illudque pro certo affirmasset, eum pro sua bonitate semper peccatoris poenitentiam suscipere paratum esse, agram ipsius animam, tanquam medicamentis quibusdam emolliens, ipsum prorsus in sanitatem asseruit. Statim enim ad eum Nachor dixit: Tu quidem, o animo etiam quam corpore nobilior, qui admirabilibus his mysteriis præclare imbutus es, ad extremum usque in præclara confessione velim maneat, nec eam aut ullum tempus, aut ullus modus e tuo pectore evellat. Ego autem hac ipsa hora proficiscar, ut salutem meam quaeram, mihi que Deum, quem ad iram provocavi, per poenitentiam propitium ac facilem reddam. Non enim posthac, nisi tibi aliter videatur, regis faciem conspiciam. Ingenti autem animi lætitia affectus regis filius, atque hunc sermonem libenter excipiens, ipsum complectitur et exosculatur, attentisque ad Deum fuis precibus, eum e palatio emittit.

(83) Apud Matth. iii, 9.

(84) Matth. xx.

Α λῶς. Οἶδα γὰρ καὶ γὰρ τὸν ἀληθινὸν καὶ ἀφελὲς Θεόν, δι' οὗ τὰ πάντα γέγονε, καὶ τὴν μέλλουσαν κρίσιν ἐπισταμαι, ἀπὸ πολλῶν Γραφικῶν βημάτων ταύτην ἀκηκούς· ἄλλ' ἢ πονηρὰ συνήθεια καὶ ἡ τοῦ παλαίου 258 ἐπὶ πλεονεξίας τοῦ ἐφ' ὧν ἐβλήθη ἐτύφλωσε τῆς καρδίας μου, καὶ σκότος βαθὺ περιέχυσε μου τῷ λογισμῷ. Νυνὶ δὲ ἐπὶ τῷ ῥήματι σου, τὸ κάλυμμα τὸ ζοφῶδες ἀποβρῆψας, τῷ φωτὶ προσδραμεύμαι τοῦ προσώπου Κυρίου. Ἰσως ἐλθέσει με, καὶ θύραν ἀνοίξει μετάνοιαν τῇ πονηρῇ δούλῳ καὶ ἀποστάτῃ, εἰ καὶ ἀδύνατον δοκεῖ μοι ἄρεσιν γενέσθαι τῶν φάμμου βαρυτέρων μου πταισμάτων, ὧν ἐν γνῶσει καὶ ἀγνοίᾳ ἡμαρτον νηπιόθεν καὶ μέχρι ταύτης μου τῆς ἡλικίας καὶ πολιᾶς.

Ταῦτα ὡς ἤκουσεν ὁ τοῦ βασιλέως υἱός, εὐθὺς Β διανίσταται καὶ θερμότερος τὴν ψυχὴν γίνεται. Καὶ τὸν λογισμὸν τοῦ Ναχωρ πρὸς ἀπόγνωσιν συγκύπτοντα ἀναλαμβάνειν ἄρχεται, καὶ στεννότερον περὶ τὴν Χριστοῦ πίστιν διατιθέσθαι, Μηδεὶς, ὦ Ναχωρ, λέγων, μηδεὶς ἔστω σοι περὶ τούτου δισταγμός. Γέγραπται γὰρ (83) δυνατὸν εἶναι τῷ Θεῷ καὶ ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγείρει τέκνα τῷ Ἀβραάμ· ὅπερ τί ἄλλο ἢ τοῦτο ἐστίν, ὡς ὁ πατὴρ ἔφη Βαρλαάμ, τὸ ἐξ ἀνελπιδίστων καὶ πάσαις κατακρανθέντων ἀνομιᾶς δύνασθαι σωθῆναι, καὶ δούλους γενέσθαι Χριστοῦ, ὅς δι' ἄκραν φιλανθρωπίας ὑπερβολὴν πᾶσι τοῖς ἐπιστρέφουσιν τὰς οὐρανίους διέηνοιξε πύλας, οὐδενὶ τῶν πάντων τὴν τῆς σωτηρίας ἀποκαίσιμον ὁδὸν, ἀλλὰ συμπαθῶς τοὺς μετανοοῦντας δεχόμενος; Διὰ ταῦτα γὰρ καὶ τοῖς περὶ πρώτην καὶ τρίτην, ἔκταν τε καὶ ἐνάτην, καὶ ἐνδεκάτην ὥραν προσελθοῦσι τῷ ἀμαρτωλῷ κατ' Ἰσὺν ἀφορίζεται ὁ μισθός, ὡς τὸ ἅγιον φησὶν Εὐαγγέλιον (84) ὥστε, κἂν μέχρι τοῦ νῦν ἐν ἀμαρτίας 259 κατεγένησας, ἐὰν θερμῶς προσέλθῃς, τῶν αὐτῶν τοῖς ἐκ νεότητος ἀγωνισάμενοις ἀξιωθῇς γερῶν.

Πολλὰ δὲ καὶ ἕτερα περὶ μετάνοιαν λαλήσας ὁ θεοτάτος νεανίας τῷ παλαιωθέντι ἐν κακοῖς Ναχωρ, καὶ ὅτι γενέσθαι τὸν Χριστὸν ὑποσχόμενος καὶ ἐγγυησάμενος τὴν ἄρεσιν, καὶ πληροφρήσας αὐτὸν ὡς ἱστομὸς ἐστὶν ὁ ἀγαθὸς αἰὶ τοῦ δέχεσθαι τὴν μετάνοιαν, τὴν νενοσηκυῖαν ψυχὴν αὐτοῦ ὡς τι φαρμάκῳ καταμαλᾶσας, καθαρὰν ἐχαρίσατο τὴν ὑγίαν. Ἐφη γὰρ εὐθὺς ὁ Ναχωρ πρὸς αὐτόν· Σὺ μὲν, ὦ εὐγενέστατε τὴν ψυχὴν μᾶλλον ἢ τὸ σῶμα, καλῶς μεμνημένος τὰ θαυμαστά μυστήρια ταῦτα, μένοις ἐν τῇ καλῇ ἐμολογίᾳ μέχρι τέλους, καὶ μηδεὶς ταύτην χρόνος ἢ τρόπος τῆς σῆς ἐκτέμῃ καρδίας· ἐγὼ δὲ πορεύσομαι ἐξ αὐτῆς τὴν ἐμὴν ζήτην σωτηρίαν, καὶ διὰ μετάνοιαν τὸν Θεὸν ἐξελαιώσωμενος ἐν παρώργισα. Οὐκ ἐστὶ γὰρ τὸ τοῦ βασιλέως ὄψομαι πρόσωπον, εἰ οὐ μόνον θελήσειας. Περιχαρῆς δὲ γενόμενος ὁ τοῦ βασιλέως υἱός καὶ ἀσμένως τὸν λόγον δεξάμενος, περιλαβὼν αὐτὸν καταφιλεῖ, καὶ, ἔκτανός πρὸς τὸν Θεὸν εὐξάμενος, ἐκτίμῃ τοῦ παλατίου.

Ἐξελθὼν δὲ ὁ Ναχώρ κατανενυγμένος τὴν ψυχὴν, ἅπ-
 ἐπὶ τὴν βαθυτάτην ἀλλεται ὡς Ἐλαφός ἔρημον, καὶ
 μοναχοῦ τινος, ἱερωσύνης περικειμένου ἀξίαν, κατα-
 λαμβάνει σπήλαιον, ἐνθα ἐκέκρυπτο ἐκεῖνος διὰ τὸν
 ἐπικείμενον φόβον. Τοῦτω δὲ θερμώτατα προσπίπτει,
 πλύνει τοὺς πόδας δάκρυσι, τὴν ποτε μιμούμενος
 πόνηρην (85), καὶ τὸ θεῖον ἐξαίτεται βάπτισμα. **260** Ὁ
 τοῖνον ἱερεὺς, θείας ὦν χάριτος πεπληρωμένος, ἥσθη
 τε λίαν, καὶ παραχρῆμα, ὥσπερ ἔθος (86), κατηχή-
 σας αὐτόν, δι' ἡμερῶν οὐκ ὀλίγων τελειοί τῷ βαπτί-
 σματι εἰς ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ
 ἁγίου Πνεύματος. Ἐμείνει δὲ Ναχώρ μετ' αὐτοῦ
 μετανοῶν ἀεὶ ἐφ' οἷς ἤμαρτε, καὶ εὐλογῶν τὸν Θεὸν
 τὸν μὴ βουλόμενον ἀπολέσθαι τινὰ, ἀλλὰ πάντων τὴν
 ἐπιστροφὴν ἐκδεχόμενον (87) καὶ μετανοοῦντας φι-
 λανθρώπως δεχόμενον.

nem perire vult, verum omnium resipiscentiam expectat, atque eos qui poenitentiam agunt humane ac benigne excipit (II Petr. iii; Ezech. xviii).

Ἐωθεν δὲ μαθὼν τὰ κατὰ τὸν Ναχώρ ὁ βασιλεὺς,
 καὶ ἀπογνοὺς ἥς εἶχεν ἐλπίδος ἐπ' αὐτῷ, ἰδὼν δὲ καὶ
 τοὺς σοφοὺς αὐτοῦ καὶ παράφρονας ῥήτορας οὕτως
 ἀνὰ κράτος ἡγηθέντας, ἐν ἀμηχανίᾳ ἦν. Καὶ ἐκαί-
 νους μὲν ὕδρεσι δειναῖς καὶ ἀτιμίαις βαλὼν, οὐδὲ
 καὶ βουλευροῖς σφοδρῶς μαστιγώσας καὶ ἀσβόλη
 τὰς ὀφείας περιχρίσας, ἐξέβαλε τοῦ ἰδίου προσώπου·
 αὐτὸς δὲ καταγινώσκων ἤρξατο τῆς τῶν ψευδυνύμων
 θεῶν ἀσθενείας, εἰ καὶ μὴ τελείως τῷ φωτὶ Χριστοῦ
 προσβλέψαι τέως ἠθέλησε. Τὸ γὰρ τῆς περικειμένης
 αὐτῷ ἀγλῆος παχὺ νέφος κατεῖχεν ἐτι τὰς ὁράσεις
 αὐτοῦ τῆς καρδίας. Ἀλλ' οὖν οὐκ ἐτι τοὺς νεωκόρους
 εἴριμα, οὔτε μὴν ἑορτὰς ἤγε καὶ σπονδὰς ἐπετέλει
 τοῖς εἰδώλοις· ἀλλὰ σαλευρομένην εἶχε τὴν διάνοιαν
 ἀμφοτέρωθεν, ἐνθεν μὲν τῆς ἀσθενείας καταγινώσκων
 τῶν θεῶν αὐτοῦ, ἐκεῖθεν δὲ τὴν ἀκρίθειαν δεδοικώς
 τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας καὶ δυσσποσπάστως τῶν
261 πονηρῶν ἔχων ἐθῶν (88). Πάνυ γὰρ ταῖς ἡθο-
 ναῖς κατεδουλοῦτο τοῦ σώματος, καὶ ὅλος ἦν πρὸς
 τὰ πάθη αἰχμαλώτου δίκην ἀγόμενος, καὶ μεθῶν, ὃ
 φησιν Ἡσαίας (89), ἀνευ οἴνου, καὶ ὥσπερ ὑπὸ κη-
 μοῦ τῆς πονηρᾶς συνηθείας ἐλκόμενος.

atque absque vino, ut Isaiae verbis utar (Isaiae li), ebrius, et ab improba consuetudine tanquam freno quodam retractus.

Οὕτως οὖν τοῦ βασιλέως διὰ τὰ παλαιόντος λογι-
 σμοῖς, ὃ εὐγενέστατος αὐτοῦ υἱός, καὶ τῷ ὄντι βα-
 σιλικωτάτην κεκτημένος ψυχὴν, ἡρεμῶν ἦν ἐν τῷ
 παλατίῳ αὐτοῦ, τὸ τῆς φύσεως αὐτοῦ γενναῖον κό-
 σμιόν τε καὶ βεβηκὸς διὰ τῶν ἔργων πᾶσι παριστῶν.
 Θέατρα γὰρ καὶ ἀγῶνες ἵππων καὶ κυνηγεσίων με-
 λέτη, καὶ πᾶσαι αἱ τῆς νεότητος κεναὶ σχολαὶ καὶ
 ἀπάται, τὰ τῶν ἀφρόνων ψυχῶν δειλάσματα, παρ'
 οὐδὲν ἐλογίζοντο αὐτῷ· ἀλλ' ὅλος τὸν τοῦ Χριστοῦ
 ἐξήρητο ἐντολῶν, καὶ αὐτὸν ἐπόθει τρωθεὶς τὴν
 ψυχὴν ἔρωτι θεῷ· αὐτὸν ἐπόθει τὸν ὄντως ποθητὸν,

(85) Luc. vii, 37, 38 : Γυνὴ ἐν τῇ πόλει, ἣτις ἦν ἀμαρτωλὸς... ἤρξατο βρέχειν τοὺς πόδας αὐτοῦ τοῖς δάκρυσι.

(86) A sine ὥσπερ ἔθος.

(87) Ezech. xviii, 23 : Μὴ θελήσει θελήσω τὸν θάνατον τοῦ ἀνόμου, λέγει Κύριος, ὡς τὸ ἀποστρέψαι αὐ-
 τὸν ἐκ τῆς ὁδοῦ τῆς πονηρίας. — C, δεχόμενον.

(88) C, ἔχων θεῶν.

(89) Isa. li, 21 : Μεθύουσα οὐκ ἀπὸ οἴνου.

Egressus autem Nachor, animo compunctus in densissimam solitudinem cervi instar prosiliit, atque in monachi cujusdam, qui sacerdotii dignitate orna- tus erat, speluncam se confert in qua ille propter imminensem metum delitescerat. Atque ante ipsum ferventissimo pectore humi sese provolvitur, ipsiusque pedes, instar videlicet veteris illius meretricis (Lucæ vii), lacrymis perfundit, ac divinum baptismum exposcit. Sacerdos itaque, utpote divina gratia plenus, ingentem animo voluptatem cepit, eumque confestim, ut mos ferebat, per dies haud paucos Christianæ fidei rudimentis institutum, divino baptismo perficit in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti (Marc. ult.). Mansit autem cum illo Nachor, perpetua ob ea peccata quæ perpetrarat

B poenitudine ductus, Deumque benedicens, qui nemi-

Rex autem, cum de Nachoris rebus mane certior factus fuisset, ac spe sua excidisset, et præterea sapientes suos ac stolidos oratores nullo negotio superatos fuisse conspexisset, in magna animi anxietate versabatur; eosque, cum graves prius contumelias ac dedecora ipsis intulisset, ac nonnullos etiam bubulis nervis atrocem in modum lacerasset, ipsorumque oculos fuligine illevisset, a se ablegavit. Ipsa autem falsorum deorum imbecillitatem dammare incepit, etiamsi alioqui nondum ad Christi lucem plena ac perfecte oculos conjicere in animum induceret.

C Etenim densa caliginis nubes ipsi undique affusa cordis ipsius oculos adhuc tenebat. Cæterum non jam sacerdotes suos in honorem habebat, nec festa et libamina simulacris suis peragebat, verum animo in utramque partem vacillabat: hinc nimirum deorum suorum imbecillitatem improbens, illine autem Evangelicæ vitæ sinceritatem reformidans, pravaque consuetudine ita constrictus, ut ab ea vix avelli posset. Siquidem corporearum voluptatum servituti majorem in modum addictus erat, vitiosisque affectionibus prorsus operam dabat, captivi instar ductus, ebrius, et ab improba consuetudine tanquam freno

Cum igitur rex cum duplici cogitatione ad hunc modum luctaretur, nobilissimos ipsius filius, ac vere regio animo præditus, in suo palatio quietus degebat, naturæ suæ generositatem, modestiamque et constantiam per opera cunctis declarans. Nam theatra et equorum certamina, et venationum exercitationes, et inania omnia juvenilis ætatis studia, et imposturas quibus stulti animi delinuntur et inescantur, nihili omnino ducebat; verum ex Christi mandatis omnino pendebat, ac divino amore sauciatus, eum expetebat, qui vere expetendus est, totius

suaavis ac totus desiderabilis (*Cant. v*), atque ejusmodi, ut sine ulla saturitate expectatur.

In memoriam autem rediens magistri sui Barlaam, atque ipsius vitam sibi ante oculos proponens, ipsius amore animum suum demulceri sentiebat, ac quoniam pacto ipsum videret, summo studio curabat; atque ipsius sermones sine ulla intermissione in corde suo circumferens, erat tanquam arbor secus aquarum decursus plantata, perpetuoque irrigata, ac tempestivos domino fructus asserens. Multas enim animas diaboli laqueis eripuit, Christoque servatas obtulit. siquidem multi ad eum sese conferentes, salutaribus sermonibus fruebantur. Ex quibus non pauci, fuga relicto errore ad salutarem doctrinam accurrebant. Alii autem, rebus hujus vitae longum valere jussis, monasticam palestram capessabant. Ipse autem orationibus et jejniis operam dabat, identidemque hanc vocem ad Deum mitebat: O Domine mi, o Domine mi ac Rex, cui ego credidi, ad quem ego profugi, atque errore liberatus sum, dignam famulo tuo Barlaamo mercedem repende, pro eo quod mihi oberranti te, qui via, vita et veritas es (*Joan. xiv*), demonstravit. Ac mihi hoc concede, ut rursum illum in corpore angelum, quo mundus dignus non est (*Heb. xi*), conspiciam, atque cum eo quod mihi vitae superest conficiam, ut vitae ipsius vestigiis insistens, tibi Deo ac Domino placeam.

CAP. XXIX. — Eo autem tempore publicum falsorum deorum festum in urbe illa erat. Regem porro huic festo interesse ac copiosissimis victimis illud exornare oportebat. Verum cum sacerdotes ipsum in deorum cultu segnem ac tepidum esse conspicerent, id verebantur, ne ad templum venire negligeret, sicque ipsi muneribus iis quae a rege accipere consueverant, cæterisque proventibus orbarentur. Surgentes itaque, ad speluncamquamdam in vastissima solitudine sitam proficiscuntur, in qua vir quidam magicis artibus deditus, atque falsi idolorum cultus acerrimus propagator habitabat, Theudas nomine, quem etiam rex singulari honore complectebatur, charumque magistrum existimabat, ipsius imitum vaticiniis regnum suum omnium rerum gloria florere, atque in dies augeri dicens. Cum igitur sacerdotum cultores ad ipsum venissent, ejus opem atque auxilium implorabant, eique deorum improbationem in quam rex inciderat exponebant, quæque regis filius fecisset, ei quemadmodum Nachor ad ipsius voluntatem atque sententiam concionem habuisset. Ac nisi tu ipse venias, inqueiebant, nobisque opem offeras, spes omnis extincta est, omnisque

A ὅς ἐστιν ὁλος γλυκασμὸς καὶ ἐπιθυμία, καὶ ἀδόρεστος ἐρεσις.

Εἰς μνήμην δὲ ἐρχόμενος τοῦ διδασκάλου Βαρλαάμ, καὶ τὸν ἐκεῖνου ἐνοπτριζόμενος βίον, ἐρωτῇ τὴν ψυχὴν ἐθέλγετο, καὶ ὅπως αὐτὸν ἴδοι ἐφρόντιζεν ἐπιμελέστατα, καὶ, τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ περιφέρων ἀλήτως, οἶονεἰ ξύλον ἦν πεφυτευμένον παρὰ τοῖς ψαλμικοῖς ὕδατιν (90), ἀρδευόμενον ἀδιαλείπτως καὶ ὕδατος προσάγον (91) καρποὺς τῷ Κυρίῳ. Πολλὰς γὰρ ψυχὰς τῶν τοῦ διαβόλου ἐβρύσατο 262 ἀρκύνων καὶ τῷ Χριστῷ προσήγαγε σεσωσμένας· πολλοὶ γὰρ εἰς αὐτὸν φοιτῶντες λόγων ἀπήλανον σωτηρίων, ἐξ ὧν οὐκ ὀλίγοι, τὴν πλάνην φυγόντες, τῷ σωτηρίῳ προσέδραμον λόγῳ· ἄλλοι δὲ, μακρὰν τὸν τοῦ βίου χαίρειν εἰπόντες, τὴν ἀσκητικὴν ὑπεισηλθὸν παλαίστραν. Αὐτὸς δὲ εὐχαῖς ἐσχόλαζε καὶ νηστειαῖς, καὶ συγχῶς ταύτην ἀνέπεμπε τὴν φωνήν, Ὁ Κύριε, λέγων, κύριέ μου καὶ βασιλεῦ, ὃ ἐγὼ ἐπίστευσα, ἐφ' ὃν ἐγὼ κατέφυγον καὶ τῆς πλάνης ἐβρύσθην, ἀπόδος μισθὸν ἄξιον τῷ θεράποντί σου Βαρλαάμ, ἀνθ' ὧν μοι τὴν πλάνην θένει σὲ ὑπέδειξε, τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ζωῆς· καὶ μὴ στερήσῃς με αὐθις ἰδεῖν τὸν ἐν σώματι Ἀγγελὸν ἐκεῖνον, οὗ οὐκ ἐστὶν ὁ κόσμος ἐπάξιος, καὶ σὺν αὐτῷ τελῆσαι τὸ λοιπὸν τῆς ζωῆς μου, ἵνα, κατ' ἔχονος τῆς αὐτοῦ πολιτείας περιπατήσας, εὐαρεστήσω σοὶ τῷ Θεῷ καὶ Δεσποτῇ.

ΚΕΦ. ΚΘ. — Κατ' ἐκεῖνο δὲ καιροῦ πανηγυρὶς ἦν τῶν ψευδωνύμων θεῶν δημοτελὴς ἐν τῇ πόλει ἐκεῖνῃ (92). Ἰδεῖ δὲ τὸν βασιλεῖα παρῆναι τῇ ἑορτῇ καὶ θυσίων θαυσιλείᾳ ταύτην κοσμήσαι. Ἄλλ' ἐδεδίεσαν οἱ νεωκόροι, ὀρῶντες αὐτὸν ἀμελῶς περὶ τὸ σέβας αὐτῶν καὶ χλιαρῶς διακείμενον, μὴ ποτε ἀμελήσειε τῆς ἐν τῷ ναῷ παρουσίας, καὶ στερηθεῖεν αὐτοὶ τῆς διδομένης αὐτοῖς βασιλικῆς δωρεᾶς καὶ τῶν λοιπῶν προσόδων. 263 Ἀναστάντες οὖν καταλαμβάνουσιν ἄντρον ἐν βαθυτάτῃ διακείμενον τῇ ἐρήμῳ, ἐνθα κατ' ἔχει ἀνὴρ τις μαγικαῖς σχολάζων τέχναις, καὶ τῆς ἐιδωλικῆς πλάνης θερμότατος ὑπάρχων προασπιστής· Θεοῦ δὲ ὄνομα αὐτῷ· ὃν καὶ ὁ βασιλεὺς ἐτίμα διαφερόντως, καὶ φίλον ἤγετο καὶ διδάσκαλον, διὰ τῆς αὐτοῦ λέγων μαντείας εὐθυνουμένην προκόπτειν τὴν αὐτοῦ βασιλείαν. Ὡς εἰς αὐτὸν τὸινυν οἱ μὴ ἱερεῖς (93) τῶν εἰδώλων ἀκικόμενοι, τοῦτον εἰς βοήθειαν προσεκαλοῦντο, καὶ τὴν ἐγγινόμενῃ τῷ βασιλεῖ τῶν θεῶν κατάγνωσιν δὴλῃν ἐποίουν, οἷά τε ὁ τοῦ βασιλέως πεποιήκει υἱός, οἷα δὲ κατ' αὐτῶν ὁ Ναχὼρ δεδημηγορήκει. Καὶ ὡς, Εἰ μὴ αὐτὸς, φησὶν, ἐλεύσῃ βοηθῆσων ἡμῖν, πᾶσα ἐξέλιπεν ἐλπίς, πάντα ἀπόλωλε τὰ τῶν θεῶν σεβάσματα· σὺ γὰρ μόνος ἡμῖν

(90) Respectu ad Psal. i, 5: "Ἐστὶν ὡς τὸ ξύλον τὸ πεφυτευμένον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων, ὃ τὸν καρπὸν αὐτοῦ δώσει ἐν καιρῷ αὐτοῦ."

(91) AC, προσάγων, quod mutandum videbatur, scilicet relatum ad ξύλον. Passim ὡν et ον permutata fuerunt. Philostratus V. S. proœm, p. 485, de sophistæ appellatione: Αἰσχίνης καὶ Δημοσθένης προύφερον μὲν αὐτὸ ἀλλήλοις, οὐχ ὡς δυνεὶδος δὲ, ἀλλ' ὡς διαβεβλημένοι τοῖς δικάζουσιν. Codex Vatic. apud Olearium, διαβεβλημένων· imò διαβεβλημένων, ut est scriptum recte in codice regio 3059.

(92) Aristænetus, i, 5: Πανηγύρεως ἐν προαστείῳ πανδημεῖ ταλουμένης· ubi vid. nota. Theodorus Prodrom. in Notit. mss. i. VIII, p. 244: Τὴν χθὲς, θεοειδέστατε δέσποτα, ἐκ τῆς δημοτελῆς (leg. δημοτελοῦς) καὶ λαμπρᾶς καὶ τῷ μεγαλοπρεπεῖ σου πρεπούσης παλινστυῶν ἑορτῆς.

(93) A, μετερεῖς. Forsan οἱ μικροὶ ἱερεῖς, οἱ μουσαροὶ ἱερεῖς.

ὁπελείφθης τῆς συμφορᾶ· παραμύθιον, καὶ ἐπὶ σοὶ A
τὰς ἐλπίδας ἐθέμεθα.

Ἐκστρατεύει τοίνυν ὁ Θεοῦδης μετὰ τῆς συμπα-
ρῶσης (94) αὐτῷ σατανικῆς στρατιᾶς, καὶ κατὰ τῆς
ἀληθείας ὁπλίζεται, πολλὰ τῶν πονηρῶν πνευμάτων
καλέσας, ἃ πρὸς τὰ φαῦλα συνεργεῖν οἶδε προθύ-
μως, καὶ οἷς ἐκείνοις ἀεὶ διακόνους ἐχρῆτο· μεθ' ὧν
παραγίνεται πρὸς τὸν βασιλεῖα.

Ὡς δὲ ἐμηνύθη τῷ βασιλεῖ ἡ ἀφίξις αὐτοῦ, καὶ
εἰσῆλθε, ῥάβδον μὲν κατέχων βαλάνην, μηλωτάριον (95)
δὲ περιεζωσμένος, ἀνέστη ὁ βασιλεὺς τοῦ θρόνου,
καὶ τοῦτον προσυπαντήσας 264 ἡσπάσατο, καὶ
θρόνον ἐνεγκὼν, πλησίον αὐτοῦ συνεδριάζειν πεποίη-
κεν. Εἶτα λέγει Θεοῦδης τῷ βασιλεῖ· Βασιλεῦ, εἰς B
τοὺς αἰῶνας ζῆθι, τῇ τῶν μεγίστων θεῶν εὐμενεῖα
σκεπόμενος. Ἦκουσα γὰρ ἀγωνᾶ σε μέγαν ἀγωνί-
σασθαι κατὰ τῶν Γαλιλαίων καὶ λαμπροτάτοις δια-
δήμασι νίκης κατασπεσθῆναι. Διδὲ ἐλῆλυθα, ἵνα εὐ-
χαριστήριον ἑορτὴν ὁμοῦ τελώσωμεν, νεανίσκους τε
ῥαβδούς καὶ κόρας εὐόπτους τοῖς ἀθανάτοις θεοῖς
καταθύσωμεν, ταύρους τε ἑκατὸν καὶ ζῶα τούτοις
πλείστα προσενέγκωμεν, ὥς ἂν ἔχοιμεν αὐτοὺς καὶ
εἰς τὸ ἐξῆς συμμάχους ἀητήτους, ὅλον ἡμῖν τὸν βίον
ἐξομαλίζοντες.

Πρὸς ταῦτα ὁ βασιλεὺς, Οὐ νενικήκαμεν, ἔφη, ὦ
πρεσβύτα· οὐ νενικήκαμεν, ἀλλ' ἂν ἀ κράτος μάλλον
ἤττημεθα. Οἱ γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν καθ' ἡμῶν ἐξαίφνης
γεγόνασιν. Παράδοκόν τε καὶ μανικὴν καὶ ἀσθενῆ C
τὴν ἡμετέραν εὐρόντες παράταξιν, τέλειον ταύτην
κατέβαλον. Νυνὶ δὲ, εἰ τίς σοι δύναμις πρόσσεσι καὶ
ισχύς εἰς τὸ βοηθῆσαι τῇ κάτω κειμένη θρησκείᾳ
ἡμῶν καὶ ταύτην αὖθις ἀνορθῶσαι, ἀνάγγελλον μοι.
Ὁ δὲ Θεοῦδης τοιαύτας ἐδίδου τὰς ἀποκρίσεις τῷ
βασιλεῖ· Τὰς μὲν τῶν Γαλιλαίων ἐνστάσεις καὶ μα-
ταιολογίας μὴ φοβοῦ, βασιλεῦ· τίνα γὰρ εἰσι τὰ
παρ' αὐτῶν λεγόμενα πρὸς ἀνδρας λογικούς καὶ ἐχέ-
φρονας; Ἀτίνα, ἐμοὶ δόξαν, ῥάβδους καταδοληθήσεται
μάλλον ἢ φύλλον ἀνέμῳ κατασεισθέν. Οὐδὲ γὰρ κατὰ
πρόσωπόν μου ἔλθειν ὑπομενοῦσι, μὴ ὅτι γε καὶ λόγον
συνᾶραι καὶ εἰς προτάσεις μοι καὶ ἀντιθέσεις χωρῆ-
σαι. Ἀλλ', ἵνα τοῦτό τε τὸ προκείμενον ἀγώνισμα
καὶ πᾶν 265 ὅτιοῦν ἂν βουλευθῇμεν ἐπ' εὐθείας D
ἡμῖν γένοιτο καὶ κατὰ ῥοῦν τὰ πράγματα χωρήσειε,
τὴν ἑορτὴν κόσμησον ταύτην τὴν δημοτελῆ, καὶ τὴν
εὐμένειαν τῶν θεῶν ὥσπερ τι κραταῖον περιβαλοῦ
ὄπλον· καὶ εὖ σοι γένηται. Οὕτω καυχησάμενος ὁ ἐν
κακίᾳ δυνατός εἶναι ἀνομίαν τε ὅλην τὴν ἡμέραν (96)
μελετήσας (συμφεγγέσθω γὰρ ἡμῖν ὁ Δαυὶδ), ἀνα-
τροπὴν δὲ θολερὰν, καθά φησιν Ἡσαίας (97) τῷ πλη-
σίον ποτίσας, συνεργίᾳ τῶν συμπαρομαρτούντων
αὐτῷ πονηρῶν πνευμάτων ἐπιλαθεῖσθαι τὸν βασιλεῖα

deorum cultus ac veneratio perit. Nam tu unicam
nobis calamitatis solatium relictus es, atque in te
uno spes omnes nostras positas habemus.

Theudas itaque cum satanico eo exercitu quem
secum habebat in expeditionem pergit, atque adver-
sus veritatem arma comparat: accitis nimirum mul-
tis pravis spiritibus, quos ad res improbas prompte
ac libenter auxiliarem manum afferre norat,
et quos ipse semper ministros adhibuerat, his comi-
tatus ad regem accedit.

Ut autem ipsius adventus regi nuntiatum est, atque
ipse palmarum virgam manu tenens, ovinaque pelle
indutus ingressus est, rex e throno suo exsiliit, ip-
sique obviam prodiiit, eumque osculatus est. Cumque
cathedram afferri jussisset, ipsum prope se colloca-
vit. Posteaque Theudas his ad regem verbis utitur :
Rex, in aeternum vive, maximorum deorum favore
ac benevolentia septus. Ad me enim allatum est te
ingens certamen adversus Galilaeos inisse, ac lucu-
lentissimam palmam retulisse. Eoque nomine huc
veni, ut, ad edendam grati animi significationem,
festum una celebremus, atque eleganti forma praedi-
tos adolescentes ac formosas puellas diis immorta-
libus immolemus, taurosque centum, ac plurima alia
animalia ipsis offeramus, quo eos quoque in poste-
rum invictos adjutores habeamus, qui nobis univer-
sum vitae curriculum planum et aequabile reddant.

Ad haec rex : Minime vero, inquit, o senex, vici-
mus, minime, inquam, vicinus; verum nullo potius
negotio victi sumus. Nam qui a nobis stabant, re-
pente adversum nos exsisterunt, ac velut furore et
insania laborantem atque imbecillam nostram aciem
nacti, prorsus eam frugerunt ac prostraverunt. Nunc
autem; si qua tibi facultas et vis suppetit, qua tu
humi jacenti religioni nostrae opitulari, eamque
rursum excitare queas, velim exponas. Theudas au-
tem regi ad hunc modum respondit : Galilaeorum
contentiones atque inanes sermones, o rex,
minime pertimesce. Quae enim sunt ea quae ab ipsis
afferuntur, quantum quidem ad viros ratione ac
prudencia praeditos attinet? Meo quidem iudicio fa-
cilius deficientur, quam folium a vento excussum.
Neque enim vel conspectum meum sustinebunt, tan-
tum abest ut sermones conserant, atque ad mecum
disputandum pedem conserant. Caeterum, ut et pro-
positum istud certamen, et quicquid aliud in anime
habuerimus, recto cursu feratur, resque nobis ex
animi sententia succedant, fac publicum hoc festum
exornes, deorumque benevolentiam, tanquam fir-
missima quaedam arma induas, ac tum fausta omnia
habiturus es. Haec cum ille jactasset, qui, ut cum
Davide loquar, in malitia potens erat, atque iniquita-
tem tota die meditabatur (Psalm. li), turbidamque,
ut Isaiae' verbis utar, subversionem amico suo pro-

(94) A, παρούσης, absente praepositione. Libanius, Epist. 20 : Σταθμός τις ἐστὶ περὶ τὸν Εὐφράτην· Καλλίνικος νομοματὴς αὐτῷ. Καλλινίκου γὰρ ἐνταῦθα σφαγέντος, ὁ σοφιστὴς γίνεται προσηγορία τῷ τόπῳ. Po-
terit rescribi ἀποσφαγέντος e cod. 5035.

(95) Cf. p. 154, n. 77.

(96) Psalm. li, 1 : Τί ἐγκαυχᾷ ἐν κακίᾳ ὁ δυνατός ἀνομίαν; ὅλην τὴν ἡμέραν ἀδικίαν ἐλογίσατο ἡ γλῶσσά σου.

(97) Imo Hab. ii, 15 : Ὁ ποτίζων τὸν πλησίον αὐτοῦ ἀνατροπῇ θολερᾷ. — C, θολερᾶν.

pinabat (*Habac. ii*), improborum spirituum, quos ipse comites habebat, ope atque adjumento perfecit, ut rex cogitationes eas quæ ipsum salutis submonebant prorsus e memoria ejiceret, eisdemque, quibus solebat studiis sedulo hæreret. Ac proinde cum regis litteræ quaquaversum commeassent, quibus omnes ad execrandum deorum festum convenire jubebantur, cernere erat ingentem hominum multitudinem confluentem, atque oves et boves varique animalia secum adducentem.

Cum igitur omnes coissent, surgens rex, una cum impostore Theuda ad templum profectus est, ut tauros ac permulta animantia immolarent. Sicque nefarium et execratione dignum festum celebrabant; adeo ut et brutorum animantium mugitibus tota urbs personaret, et victimarum nidore ipse quoque aer inficeretur. His ad hunc modum confectis, cum improbi spiritus de Theudæ victoria majorem in modum gloriarentur, sacerdotesque gratias ipsi habuissent, rex rursus ad palatium se recepit, atque ad Theudam: En quemadmodum jussisti, nihil omnino studii a me prætermisum est, quod quidem ad festi splendorem, et sacrificiorum magnificentiam pertineret. Jam itaque tempus est ut quæ mihi promissisti expleas, filiumque meum, qui a religione nostra descivit, a Christianorum errore vindices, ac cum benignis diis in gratiam reducas. Nam ego cum artem omnem adhibuerim, atque omnem lapidem moverim, nullam tamen morbi medicinam reperi, sed ipsius mentem omnibus rebus superiorem esse perspexi. Nam si blande ac leniter cum eo agere institui, ne sic quidem eum mihi ullo modo animum adjicere comperi. Rursus si severe atque acerbe eum accepi, in pervicaciam potius inde ipsum attolli conspexi. Quamobrem calamitatem eam quæ mihi accidit, sapientie tue committo. Ac si quidem ea, ope tua et auxilio liberatus, filium meum necum rursus deos meos colentem, atque voluptuariæ hujus vitæ cupiditatibus ac regni voluptatibus frontem video, auream tibi statuam erigam, efficiamque ut posthac in sempiternum idem tibi diis honor a cunctis tribuatur.

Theudas igitur attentam aurem diabolo subiciens, atque ab illo improbum ac pestiferum consilium edoctus, ipsique linguae atque oris operam navans, ad regem ait: Si filium tuum in potestatem tuam redigere, ipsique in pugnando pervicaciam inanem reddere cupis, ars a me excogitata est, cui oblectari nullo modo poterit, verum durus ipsius animus facilius emollietur, quam cera ingenti rogo admota. Rex itaque vanum hominem inani tumore inflatum videns, ad voluptatem statim animique lætitiæ sese convertit, sperans videlicet, petulantem illam et audacem linguam animum divinitus edoctum ac

A παντάπασιν τῶν πρὸς σωτηρίαν ὑπομεινῶντων λογισμῶν πεποίηκε καὶ τῶν συνήθων πάλιν ἐπιμελῶς ἔχειν. Ἐνθεν τοι καὶ γραμμῶν βασιλικῶν πανταχοῦ διαπεφοιτηκῶτων τοῦ συνελευθῆν πάντας ἐν τῇ μυσαρᾷ πανηγύρει αὐτῶν, ἣν ἰδεῖν συρρέοντα τὰ πλήθη, πρόβατά τε καὶ βόας καὶ διάφορα γένη ζῶων ἀγόμενα.

multitudinem confluentem, atque oves et boves

Πάντων τοίνυν συνεληλυθόντων, ἀναστὰς ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ ἀπατεῶνος Θεοῦδᾶ, πρὸς τὸν ναὸν ἐχώρει, ταύρους καταθύσαι φέρων ἑκατὸν εἴκοσι καὶ ζῶα πολλὰ. Καὶ ἐτέλουν τὴν ἐπάρατον αὐτῶν ἑορτήν, ὡς περιηχέσθαι μὲν τὴν πόλιν ὑπὸ τῆς τῶν ἀλόγων ζῶων φωνῆς, τῇ δὲ τῶν θυσιῶν κνίσσῃ καὶ αὐτὸν μολύνεσθαι τὸν ἀέρα. Τοῦτων οὕτω τελεσθέντων, καὶ τῶν τῆς πονηρίας πνευμάτων λίαν ἐγκαυχησαμένων ἐπὶ τῇ νίκῃ τοῦ Θεοῦδᾶ, καὶ χάριτας αὐτῷ ὁμολογῶσάντων τῶν νεωκόρων, εἰς τὸ παλάτιον αὐθις ἐπανῆκεν ὁ βασιλεὺς. 266 Καὶ φησι τῷ Θεοῦδᾳ· Ἰδοὺ δὴ, καθὰ ἐκέλευσας, οὐδεμίαν ἐνελεῖσθαι σπουδὴν ἐπὶ τῇ λαμπροφωρίᾳ τῆς πανηγύρεως καὶ θαυμάσιᾳ τῶν θυσιῶν. Καίρως οὖν ᾗδῃ τὰ ἐπηγγελμένα πληρῶσαι καὶ τὸν ἀποστατήσαντα τῶν ἡμετέρων σεβασμάτων υἱόν μου τῆς πλάνης ἀναρρῦσασθαι τῶν Χριστιανῶν, καὶ τοῖς εὐμενέσι καταλλάξαι θεοῖς. Ἐγὼ γὰρ τέγγην πᾶσαν καὶ χεῖρα κινήσας, οὐδεμίαν εὐρον τοῦ κακοῦ θεραπείαν· ἀλλὰ πάντων κρείττονα τὴν αὐτοῦ γνώμην ἰθεασάμην. Εἰ πράως αὐτῷ ἐνέτυχον καὶ ἤπιως, οὐδὲ τὸν νοῦν μοι προσέχοντα ἔλωσ εὐρισκον· εἰ αὐστηρῶς ἐχρησάμην καὶ ἐμβριθῶς, εἰς ἀπόνοιαν μᾶλλον αἰρόμενον ἐθεώρουν. Τῇ σὲ λοιπὸν σοφίᾳ τὰ τῆς ἐπιθεούσης μοι συμφορᾶς ἀνατίθηναι. Εἰ οὖν, ταύτης ἀπαλλαγῆς διὰ σοῦ, τὸν ἐμὸν αὐθις ἔβωμαι υἱὸν σὺν ἐμοὶ τοῖς θεοῖς μου λατρεύοντα καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν τῆς ἐνηθύνου ζωῆς ταύτης καὶ βασιλείας ἀπολαύοντα, στήλην σοι ἀνεγείρας χρυσήν, ἴσα θεοῖς θῆσομαι παρὰ πάντων τιμᾶσθαι εἰς τὸν ἐπιόντα ἀτελεύτητον χρόνον.

Ὁ Θεοῦδᾶς τοίνυν οὕς εὐήκοον ὑποκλινὰς τῷ πονηρῷ, καὶ παρ' ἐκείνου μυηθεὶς (98) βουλὴν πονηρὰν καὶ ὀλέθριον, γλώσσᾳ τε καὶ στόμα αὐτῷ γενόμενος (99), φησὶ 267 πρὸς τὸν βασιλέα· Εἰ χειρώσασθαι τὸν σὸν βούλει υἱόν, καὶ κενὴν αὐτῷ τὴν ἐνστασιν θεῖναι, εὐρηταί μοι τέχνη πρὸς ἣν οὐδὲ ἀντέχειν δυνατός ἐστι, ἀλλὰ ῥῆον μαλαχθήσεται ὁ ἀτερράμων καὶ ἀμελικτός αὐτοῦ λογισμὸς ἢ κηρὸς πυρκαϊᾷ σφροδρατῇ ὁμιλήσας. Ὁ δὲ βασιλεὺς, τὸν μάταιον οὕτω διακενῆς φουσῶντα ἰδὼν, πρὸς ἡδονὴν εὐθύς καὶ φαιδρότητα μετεβάλλετο, ἐλπίσας τὴν ἀκόλαστον ἐκείνην καὶ θρασεῖαν γλῶσσαν τῆς θεοδιδάκτου καὶ φιλοσο-

(98) C, μυηθεὶς. Permutationem eam tractavi ad Nicetam p. 143. Vid. et Xyland. ad Plut. De superst. § 18. Nunc est μυηθεὶς pro διδαχθεὶς, μαθὼν, ut p. 155. Isacius Porphyr. De præterm. p. 272: Ὁ τοίνυν Ἡρακλῆς, διερχόμενος εἰς τὴν Τρόαν καὶ μυηθεὶς τὰ γινόμενα, ἠρώτα τὸν Λαομέδοντα τί ἂν καλὸν πρὸς τούτον ποιήσει, εἰ τὸ κῆτος ἀναρῆσει καὶ τὴν παῖδα τῆς τούτου βορᾶς ἐκλυτρώσεται. Melius codex 817: ποιήσει εἰ ἐκλυτρώσεται. Heliodorus Æthiop. ii, 31: Τὰ σαφέστερα δὲ καὶ ἀκριβέστερα τῶν κατὰ τὴν κόρην εἰς αὐρίον μυηθήσῃ. Codex Venetus 409, μαθήσῃ, quod Heliodori probæ orationi melius convenire videtur.

(99) Conf. p. 275.

φίας γεμούσης περιγενέσθαι (1) ψυχῆς. Καὶ τίς ἡ τέχνη μαθεῖν ἤρετο. Τότε Θεοῦδης ὡσεὶ ξυρὸν ἠκονη-
 μένον (2) ὑφαίνει τὸ κακούργημα καὶ δεινῶς ἀρτύνει
 τὰ φάρμακα. Καὶ ὅρα σόφισμα κακότεχνον καὶ ὑπο-
 βολὴν τοῦ πονηροῦ. Πάντας, φησὶν, ὦ βασιλεῦ, τοὺς
 παρισταμένους τῷ υἱῷ σου καὶ ὀηρετοῦντας μα-
 κρύνας ἀπ' αὐτοῦ, γυναῖκας εὐειδέας καὶ λίαν περι-
 καλλεῖς, καὶ κεκοσμημένας εἰς τὸ ἐπαγωγότερον,
 συνεῖναι αὐτῷ διηνεκῶς καὶ καθυπηρετεῖν, συνδια-
 τᾶσθαι τε καὶ συναυλίζεσθαι, πρόσταξον. Ἐγὼ δέ,
 τῶν πνευμάτων ἐν τῶν εἰς τὰ τοιαῦτα μοι τεταγμέ-
 νων ἐπαποστείλας αὐτῷ, βιαίτερον τὸ τῆς ἡδονῆς
 πῦρ ἀνάψω. Καὶ ἅμα τῷ συγγενέσθαι αὐτὸν μὴ καὶ
 μόνῃ τῶν τοιούτων γυναικῶν, εἰ μὴ πάντα ἔξει σοι
 κατὰ γνώμην, παροπτέας ἐγὼ τὸ λοιπὸν σοι καὶ ἀχρη-
 στος, καὶ 268 τιμωρίων μελίστων, οὐ τιμῶν, ἄξιος.
 Οὐδὲν γὰρ ὡς ὅτις γυναικῶν ἐπάγεσθαι καὶ θέλγειν
 τοὺς ἀρρένων λογισμοὺς πέφυκε. Καὶ ἀκουσον δι-
 τγῆσεως τῷ ἐμῷ συμμαρτυρούσης ῥήματι.

ΚΕΦ. Α'. — Βασιλεὺς τις παιδὸς ἀμοιρῶν ἀρρένος
 ἦν, ἵπτο, λίαν τὴν ψυχὴν ἀγρόμενος, καὶ ἀτύχημα
 τοῦτο οὐ μικρὸν λογίζμενος. Ἐν τούτοις οὖν αὐτῷ
 ὄντι γεννᾶται υἱός· καὶ χαρὰς ἐπὶ τούτῳ τὴν καρδίαν
 ἐπαπλήρωτο ὁ βασιλεὺς. Εἶπον δὲ αὐτῷ οἱ τῶν ἱατρῶν
 ἐπιστήμονες, ὡς, εἰ ἐντός τῶν δώδεκα (3) χρόνων
 ἥλιον ἢ πῦρ τὸ παιδίον τοῦτο ἴδοι, στερηθήσεται
 παντάπασι τοῦ φωτός· τοῦτο γὰρ ἡ τῶν ὀμμάτων
 αὐτοῦ θέσις ὁλοή. Ταῦτα τὸν βασιλέα ἀκούσαντα λέ-
 γεται οἰκίσκον ἀντρώδης (4) ἐκ πέτρας τινὸς λαβεῖν-
 σαι, κάκεισε τὸν παῖδα μετὰ τῶν τιθηνοῦντων αὐτὸν
 κατακλίσαντα, μηδὲως, μέχρι συμπληρώσεως τῶν
 δώδεκα ἐνιαυτῶν, φωτὸς ὑποδείξει· μαρμαρυγὴν τὸ
 παράπαν. Μετὰ δὲ τὴν συμπλήρωσιν τῶν δώδεκα ἐτῶν
 ἐξάγει τοῦ οἰκίσκου τὸν παῖδα μὲν ὅλον τοῦ κό-
 σμου θεασάμενον, καὶ κελεύει ὁ βασιλεὺς πάντα κατὰ
 γένος παραστήσαντας ὑποδείξει αὐτῷ, ἀνδρας μὲν
 ἐν ἐνὶ τόπῳ, ἀλλαχοῦ δὲ γυναῖκας, ἐτέρωθεν χρυσὸν,
 ἀργυρον, ἀλλαχόθεν μαργαρίτας τε καὶ λίθους πο-
 λυτελεῖς, ἱμάτια λαμπρὰ καὶ κόσμια, ἄρματα περι-
 καλλῇ μετὰ ἱππῶν βασιλικῶν χρυσοχαλίνων σὺν τά-
 πησιν ἀλουργοῖς, καὶ ἀναβάτας ἐπ' αὐτοῖς ὀλοφύ-
 ρους, βουκόλια τε βοῶν καὶ ποίμνια προβάτων. Καί,
 ἀπλῶς εἰπεῖν, πάντα στοιχηδὸν ὑπεδείκνυνον τῷ παιδί.
 Πυνθανομένου δὲ αὐτοῦ 269 τί τούτων ἕκαστον κα-
 λεῖται, οἱ τοῦ βασιλέως ὑπάσπισται καὶ δορυφόροι
 τὴν ἑκάστου κλῆσιν ἐδήλουν. Ὡς δὲ τὴν κλῆσιν τῶν
 γυναικῶν ἤρετο μαθεῖν, τὸν σπαθάριον τοῦ βασι-
 λέως (5) χαριέντως εἰπεῖν, δαίμονας αὐτὰς καλεῖ-
 σθαι, αἱ τοὺς ἀνθρώπους πλανῶσιν. Ἡ δὲ τοῦ παι-
 δὸς καρδία τῷ ἐκείνων πόθῳ πλέον τῶν λοιπῶν ἐθέλ-

philosophiae plenum superaturam esse. Cumque quæ-
 nam illa ars esset ex eo sciscitarietur, tum Theudas,
 tanquam novacula acuta dolum contextit (Psalm. lxxii),
 callideque pharmaca comparat. Atque improbam
 technam, diabolique consilium, quæso, perspicat.
 Omnibus, inquit, o rex, qui filio astant atque inser-
 viunt, ab eo procul disjunctis, pulchra et perquam
 eleganti forma præditas mulieres, atque ad pelli-
 ciendos animos adornatas, cum eo perpetuo versari,
 ipsique ministrare, vitæque consuetudinem et con-
 tubernium cum eo habere jube. Ego autem uno ex
 iis spiritibus, quos ad res hujusmodi comparavi, ad
 eum postea submisso, acriorem voluptatis ignem ex-
 citabo. Ac simul atque vel cum una sola hujusmodi
 muliercula rem habuerit, nisi tibi omnia ex animi
 sententia fluant, erit jam cur me contemnas, atque
 ut nullius usus hominem, non honoribus, sed maxi-
 mis suppliciis afficiendum ducas. Nihil enim mascu-
 lorum animos perinde allicere ac demulcere solet,
 ut feminarum conspectus. Atque ut sermonibus meis
 fidem adhibeas, historiam hanc velim audias.

CAP. XXX. — Rex quidam cum mascu'a prole
 careret vehementer animo angebatur, eamque cala-
 mitatem haud parvam existimabat. Hoc igitur cum
 statu esset, filium in lucem edidit, eoque nomine
 summa voluptate perfusus est. Dixerunt autem ad
 eum eruditi quidam medici, fore ut si puer intra
 duodecim annos solem aut ignem videret, lumine
 prorsus orbaretur, id enim ex oculorum ipsius situ
 designari. Quæ cum pater audisset, cubiculum quod-
 dam obscurum ex rupe quadam condidisse, filium-
 que illic una cum nutricibus inclusisse fertur, nec
 ante duodecim annos exactos ullum omnino ipsi lu-
 cis splendorem ostendisse. Confecto autem hujus-
 modi temporis curriculo, filium, qui nihil omnino re-
 rum mundanarum ad hunc usque diem perspexerat,
 ex hoc cubiculo educit; ac tum ipsi omnia, juxta
 suum quodque genus exhiberi ac demonstrari jubet,
 viros nimirum in uno loco, in alio feminas, aliunde
 aurum, alia ex parte argentum, uniones et lapides
 exquisiti pretii, vestes luculentas et elegantes, cur-
 rus insigni pulchritudine simul cum regis equis au-
 reo freno instructis, cum aulicis purpureis, ac sesso-
 ribus armatis, bœum item armenta, et pecudum gre-
 ges; atque, ut summam dicam, omnia certo ordine
 puero demonstrabat. Percontante autem eo quonam
 singulæ res nomine appellarentur, regis satellites ac
 stipatores uniuscujusque nomen exponebant. Cum
 autem mulierum nomen scire cuperet, tum regis ar-
 miger lepide ac festiue, dæmones eas appellari dixit,
 a quibus hominum mentes in errorem traherentur.
 Pueri autem pectus earum amore atque cupiditate

(1) Syntaxis verbi ἐλπίζειν cum aoristo est e frequentissimis, eamque tractare memini ad Aristæ-
 n. 496. Appianus vii, 14: Οὐδ' ἤλπιζε Φάβιον ἢ τοὺς ἐπὶ τῶν στενῶν βιάσεσθαι. Ibi monemur ab editore
 vulgatum βιάσεσθαι mutasse se cum Musgravio in βιάσσεσθαι: sed mutandus non erat aoristus.

(2) Psalm. li, 2: Ὡσεὶ ξυρὸν ἠκονημένον ἐποίησας ὁδόν.

(3) C, δέκα, ut et infra.

(4) Sic AC. Ignoratur neutrum τὸ οἰκίσκον. Puto esse ἀντρώδη ab auctore ipso scriptum.

(5) A, e correctione, βασιλ. λέγεται.

vehementius quam ullius alius rei desiderio illectum ac delinitum est. Cum igitur omnibus rebus peragratis ad regem eum adduxissent, ac rex ex ipso quidnam ex omnibus rebus quas vidisset ipsi magis ardeat, quævisset: Quid, inquit, aliud quam demones illi qui homines in fraudem inducunt? Neque enim ullius rei ex his omnibus quas hodierno die vidi perinde atque eorum amore animus meus incensus est. Atque hunc pueri sermonem rex ille admiratus est, quamque violenta ac tyrannica res seminarum amor esset, hinc iudicavit. Quocirca tu quoque non ulla alia ratione quam ista te filium tuum in potestatem redacturum putes.

Rex hoc consilium excipit, atque confestim ad eum delectæ puellæ præstanti atque egregia forma inducuntur. Quas etiam cum ipse eleganti ornatu illustrasset, atque omnino ad pellicendum juvenis animum instruxisset, omnes ipsius famulos et ministros e palatio ejicit, easque in eorum locum substituit. Hæ itaque ipsi undique hærebant, eumque complectebantur, atque ad nefarium concubitus extimulabant, per omnes videlicet gestus ac sermones ipsum ad voluptatem provocantes. Neminem alium habebat quem conspiceret, cum quo colloqueretur, aut cenaret, ipsæ enim omnia ipsi erant. Atque hæc quidem rex faciebat. Theudas autem rursus ad pestiferam suam speluncam profectus, libros qui res hujusmundi efficere poterant, in manus sumit; evocatumque unum ex improbis spiritibus ad Christi militem bello lacessendum emittit, nesciens scilicet miser ille quantum sui risum excitaturus, quantamque simul cum universa sua diabolica cohorte infamiae notam subiturus esset. Improbis autem spiritus, aliis insuper nequioribus spiritibus assumptis, ad generosi adolescentis cubiculum se confert, in eumque impetum facit, vehementissimam carnis fornacem succendens. Ac diabolus quidem internas ipsi flammæ admovebat, puellæ autem, ut corporis pulchritudine insignes, sic animo deformes improbam materiam externe suppeditabant.

At vero pura illa anima pestiferi spiritus impetum agnoscens, ac præposterum cogitationum bellum, quod magno ac vehementi adversum se impetu veniebat, conspiciens, perturbabatur, tantoque malo liberari, purumque sese Christo exhibere cupiebat, nec sanctam illam stolam, qua eum baptismi gratia induerat, libidinis cæno contaminare. Confestim ita-

A χθη. Ὡς οὖν, πάντα περιελθόντες, πρὸς τὸν βασιλεῖα ἐπανήγαγον αὐτὸν, ἐπηρώτα ὁ βασιλεὺς τί ἀρεστὸν αὐτῷ τῶν ὁραθέντων ἐφάνη. Τί, φησὶν ὁ παῖς, ἀλλ' ἢ οἱ δαίμονες ἐκεῖνοι, οἱ τοὺς ἀνθρώπους πλανῶντες; οὐδενὸς γὰρ τῶν ὁφθέντων μοι σήμερον, ἢ τῇ ἐκείνων φιλίᾳ ἐξεκαύθη μοι ἡ ψυχὴ. Καὶ θαύμασεν ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος ἐπὶ τῷ ῥήματι τοῦ παιδὸς, καὶ οἷόν ἐστι τυραννικὸν χρῆμα γυναικῶν ἔρωι. Καὶ οὐ τοῖνυν μὴ ἄλλως οἷου ὑποτάξαι σου τὸν υἱόν, ἢ τοῦτῃ δὴ τῷ τρόπῳ.

Δέχεται τὸν λόγον ἀσμένως ὁ βασιλεὺς. Καὶ παραγονται αὐτῷ ἐξ ἐπιλογῆς κόραι ὥραιαι καὶ περικαλλεῖς, ἃς καὶ κόσμῳ λαμπρύνας διαυγέει καὶ ὅλως πρὸς τὸ ἐπαγωγὸν εὐτρεπίσας, τοὺς μὲν θεράποντας καὶ ὑπηρέτας τοῦ υἱοῦ πάντας ἐκβάλλει τοῦ παλατίου, ἐκείνας δὲ ἀντικαθίστησιν. Αὗται οὖν περιεφύοντο αὐτῷ, συνεπλέκοντο, πρὸς τὴν μουσαρὰν αὐτὸν συνουσίαν ἡρεθίζον, διὰ πάντων σχημάτων τε καὶ ῥημάτων ἐκκαλοῦμεναι πρὸς ἡδονήν. Οὐκ εἶχεν ἑτέρῳ τινὶ προσβλέψαι ἢ ὁμιλῆσαι, ἢ συναριστῆσαι· αὗται γὰρ ἦσαν αὐτῷ πάντα (6). **270** Καὶ ταῦτα μὲν ὁ βασιλεὺς ἐποίει. Θεοῦδης (7) δὲ πάλιν τὸ πονηρὸν ἐκεῖνο καταλαβὼν σπῆλαιον, καὶ εἰς τὰς βίβλους ἐγκύψας τὰς ταῦτα ἐνεργεῖν δυναμένας, καὶ ἐν τῶν πονηρῶν πνευμάτων καλέσας, εἰς πόλεμον ἐκπέμπει τοῦ στρατιώτου τῆς Χριστοῦ παρατάξεως· οὐκ εἰδὼς ὁ ἀθλιός οἷον ἐμελλε γέλωτα ὑποστῆναι καὶ αἰσχύνῃς πληροῦσθαι σὺν πάσῃ τῇ ὑπ' αὐτὸν δαιμονικῇ φάλαγγι. Τὸ δὲ πονηρὸν πνεῦμα, ἄλλα τε πονηρότερα συμπαραλαβὼν πνεύματα (8), τὸν κοιτῶνα καταλαμβάνει τοῦ γενναίου παιδὸς, καὶ ἐπιτίπτει αὐτῷ λαθρότατον ἀνέφρον τῆς σαρκὸς τὴν κάμινον. Καὶ ὁ μὲν πονηρὸς ἐνδον ἀνέφλεγεν· αἱ δὲ τὴν ὄψιν εὐπρεπεῖς, τὴν δὲ ψυχὴν καὶ λίαν δυσειδῆς κόραι ἐξωθεν τὴν **271** πονηρὰν ἐχορήγουν ὤλην.

Ἡ δὲ καθαρὰ ἐκείνη ψυχὴ τῆς προσβολῆς αἰσθημένη τοῦ πονηροῦ, καὶ τὸν πόλεμον ὁρῶσα τῶν ἀτόπων λογισμῶν ἐπ' αὐτὴν σφοδρῶς ἐρχόμενον, διαταράττετο· καὶ λύσιν εὐρεῖν τοῦ τοσούτου κακοῦ ἐπεζητεῖ, καθαρὸν τε ἑαυτὴν παραστήσαι τῷ Χριστῷ, καὶ μὴ τῷ βορβόρῳ τῶν παθῶν καταχρᾶναι τὴν ἁγίαν ἐκείνην στολήν, ἣν αὐτὴν ἡ τοῦ ἀγίου βαπτίσματος

(6) Locutionem πάντα εἶναι τινι illustravi ad Eunap. p. 449: conf. supra t. II, pp. 147, 11; 149, 11. Nymphodorus Athenæi vi, 90: Σὺ μοι εἰ παῖς καὶ υἱὸς καὶ τὰ ἄλλα πάντα· ubi multa contulit Vict. Clericus Chrestom. p. 256. Nicephorus Greg. iii, 3, 1: Αὐτὸς ἦν ἐκείνῳ μόνος τὰ πάντα... Adde Liban. Epist. 1605; Achill. Tat. v, 22; Herald. ad Mart. i, 69; Abresch. ad Æsch. tom. I, pag. 236; S. Y. ad Eurip. Med. 230, in Classico Diario t. XXVIII, pag. 120; Tup. ad Theocr. xiv, 47; Burmann. ad Anth. Lat. ii, 254, 4. Sed fere piget tam longam ad anecdotæ notam protrahi, idque de re sat tenui, in qua nihil sit ἀνεκδότου, nihil saltem novi. Addam igitur Tzetze versus e codice 3058, πρὸς τὸν Ψελλὸν εἰς τὸ περὶ Ἑρμηνείας: Καὶ τοῦτο δειγμα, Ψελλὲ, σῆς εὐφύας, δι' ἣν, καταδύς ἀδύσους τῶν λόγων τοῦ δαιμονίου τὴν φύσιν Σταγειρίτου, Γυμνοῦς ἐκείθεν ὁστράχων τοὺς μαργάρους Ἀνελκύσας, ἐδειξας οἷς βίος λόγος· Τὰ γὰρ θεωρήματα καλῶ μαργάρους, τὴν δὲ σκοτεινὴν φράσιν ὁστράχων λέγω. Ἄλλ' εἶδε μοι γένοιτε τοιαῦτα γράφειν. Τῶν γὰρ φθονούντων τοῖς καλοῖς οὐδεὶς λόγος. Ἀλλὰ σαφεῖς τέθεικας, τραυλὲ, σοὺς λόγους.

(7) A, δευδᾶς, qui et supra p. 263, τοῦ δευδᾶ. Et infra est δευδᾶ. Mendum ex pronuntiatione non valde dissimili litterarum δ et θ ortum est. In codice 2552 Lexici Harpocrationis vidi καθεμία pro καμία. Cf. p. 265, n. 97; not. ad Nic. Eugen. p. 280; Fisch. ad Well. t. I, p. 166.

(8) Luc. xi, 26: Τότε πορεύεται καὶ παραλαμβάνει ἐπτά ἑτέρα πνεύματα πονηρότερα ἑαυτοῦ.

ἡμφιάσατο χάρις. Εὐθύς οὖν ἔρωτι ἀνθίστησιν ἔρωτα, Α τῷ ἀκολάστῳ τὸν θεῖον, καὶ εἰς μνήμην ἄγει ταυτὶν τῆς ὠριότητος ἐκείνης καὶ ἀνεκλαλήτου δόξης Χριστοῦ τοῦ ἀθανάτου νυμφίου τῶν καθαρωτάτων ψυχῶν, καὶ τοῦ νυμφῶνος ἐκείνου καὶ γάμου, ὅπερ ἐλεεινῶς ἐκβάλλονται οἱ τὸν νυμφικὸν σπιλώσαντες χιτῶνα, δεδεμένοι χειράς καὶ πόδας, εἰς τὸ ἐξώτερον σκότος (9). Ταῦτα λογισάμενος καὶ σύνδακρυς γεινόμενος, ἔτυπτε τὸ στήθος, οἷα κακοῦς κηφήνας τοὺς πονηροὺς ἐκείθεν λογισμοὺς φυγαδεύων. Ἐῖτα διαναστάς, καὶ χειράς εἰς οὐρανὸν διάρας, θερμοῖς δάκρυσι καὶ στεναγμοῖς τὸν θεὸν ἐπικαλεῖτο πρὸς συμμαχίαν, καὶ ἔλεγε· Κύριε παντοκράτορ, ὁ μόνος δυνατὸς καὶ οἰκτίρμων, ἡ ἐλπίς τῶν ἀπηλπισμένων, ἡ τῶν ἀδοθητῶν βοήθεια, μνήσθητί μου τοῦ ἀχρείου σου δούλου ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ, καὶ ἰλέψαι μοι ἐπίδωλον ὀφθαλμοῦ, καὶ ῥῶσαι ἀπὸ βομφαίας δαιμονικῆς τὴν ψυχὴν μου καὶ ἐκ χειρὸς κυνὸς τὴν μονογενῆ μου (10) καὶ μὴ ἐάσης ἐμπεσεῖν με εἰς χειράς ἐχθρῶν μου, μηδὲ ἐπιχαρῆσάν μοι οἱ μισοῦντές με (11) καὶ μὴ ἐγκαταλίπης 272 με καταφθαῖναι ἐν ἀνομίαις, καὶ (12) καθυδρίσαι μου τὸ σῶμα ὥστε ἀγνόν σοι παραστήσαι ἐπηγγελίαν. Σὲ γὰρ ποθῶ, καὶ σοὶ προσκυνῶ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Καὶ ἐπειπὼν τὸ ἄμην, θείας ἥθετο παρακλήσεως οὐρανόθεν αὐτῷ ἐπιφοιτήσας, καὶ οἱ πονηροὶ ὑπεχώρουν λογισμοί. Αὐτὸς δὲ μέχρι πρωίας εὐχόμενος διετέλεσε. Καὶ γνοὺς τὰ μηχανήματα τοῦ δολίου, ἤρξατο ἐπὶ πλεῖον πιέζειν τὸ σῶμα τροφῆς ἐνδείᾳ καὶ δίψῃ, C καὶ τῇ ἄλλῃ τάλαιπωρίᾳ, ὀλονύκτους μὲν ἐπιτελῶν στάσεις, ἑαυτὸν δὲ ἀναμνησκῶν τῶν πρὸς τὸν θεὸν ὁμολογιῶν, καὶ ὑπογράφων τῷ λογισμῷ τὴν ἐκείθεν τῶν δικαίων λαμπρότητα, τὴν ἡπειλημένην τε τοῖς φαύλοις γένναν ἀνιστορῶν ἀναργέστατα· Ὅπως μὲν, ἀρτὴν καὶ ἀνετον ὁ ἐχθρὸς εὐρὼν τὴν ψυχὴν, λογισμὸς αὐτῇ πονηροῦς (13) βλάβως ὑποσπέρη, καὶ τὸ καθαρὸν ἐπιβολῇ (14) τῆς διανοίας. 273 Πάντοθεν τοίνυν ὁ ἐχθρὸς ἐξαπορηθεὶς, καὶ παντελῶς ἀπαγορεύσας εἶναι τὸν γενναῖον, ἐτέραν ἐργεταὶ ὁ δεινὸς ἀπάτην ποικιλωτέραν, ὁ ἀεὶ ποτε πονηρὸς ὢν καὶ τὸ τεχνάζεσθαι καὶ βλάπτειν οὐδαμῶς ἀπολείπων. Εἰς ἔργον γὰρ ἀγαγεῖν τὰ ἐντεταλμένα αὐτῷ παρὰ τοῦ θεοῦ, μυρία γέγονε σπουδή. Καὶ οὕτω πάλιν τὰ φάρμακα ἀρτῶει.

detrimentum afferre intermittat), in id omni studio incumbens, ut quæ sibi a Theuda mandata fuerant exsequatur. Itaque rursus huiusmodi pharmaca comparat.

(9) Respectu ad parabolam, quam vide p. 73.

(10) Psal. xxi, 20 : cf. xxiv, 17.

(11) Psal. xxiv, 19 : Μὴ ἐπιχαρῆσάν μοι οἱ ἐχθροὶ μου ματαίως, οἱ μισοῦντές με δωρεάν.

(12) C, ἡ pro καί.

(13) A sine πονηροῦς. Omissam esse vocem sententiæ vis arguebat, ut vel sine codice potuisset restitui. Sed nonnunquam eas voces librarii omittunt, quas sensus non multum desiderat. Lucianus D. D. xx, 4. Παραπροσβύεις, ὃ οὗτος, ἰδίᾳ ταύτῃ κοινολογησάμενος. Codex 1310, ταύτῃ πάλαι κοιν. Idem D. Mar. x. exir. : ἡκέτω ἡ Λητὴ καὶ τικτέτω. Codex idem, καὶ ἡδὴ τικτ. Plato. Epist. x : Ἐβρώσῃς τε, καὶ μένε ἐν τοῖς ἡθεσιν οἷσπερ καὶ μένεις. Codex 1760 : Καὶ νῦν μένεις. Photius epist. 93 : Καὶ ὅπως φοίνικι καὶ ἐπιτήθειον ἀλμυρὰ γῆ· καὶ τοὶ τῶν ἄλλων σπερμάτων, ὅσα τὸ γλυκὺ φιλεῖν ἐθέλει καὶ λιπαρὸν, ὑπάρχουσιν φαρμακῇ. Codex 2720, qui opportune caret vocula καὶ post φοίν., habet plenius, σπερμ. καὶ φυτῶν, quæ ei Latinus interpres invenit, qui dedit, cætera omnia semina et plantas. v.

(14) A, ἐπιβολῶσει, permutatis η et ει. Schollastes Theocr. i, 34 : Ἐθειράζοντες, κομῶντες, εὐτρίχοι... καὶ καθήκοντες τὰ γένεια. Kiehlnerus coniecit καθήκοντες, non bene, si quid video. Coniicio ipse, me-
liusque, ni fallor, καθεικόντες.

que amorī amorem, hoc est impudico divinum op-
ponit, sibi que pulchritudinem illam ac gloriam omni
sermone præstantiorem, quam puræ animæ in Christi
sponsi nuptiis, ex quibus illi qui nuptialem tunicam
conspurcarint ejicientur, vinctisque manibus et pe-
dibus in exteriores tenebras protrudentur, habita-
turae sunt (Matth. xii), in memoriam revocat. Hæc
cum animo suo considerans, et lacrymas profundens,
pectus verberabat, improbas illas cogitationes, non
secus ac fucos quosdam in fugam vertens. Deinde
surgens, ac manus attollens, calentibus lacrymis ac
gemitibus Dei opem atque auxilium implorabat, iis-
que verbis utebatur : Omnipotens Domine, qui solus
viribus polles, atque ad misericordiam proclivis es,
Domine, inquam, spes desperatorum et eorum qui
auxilio carent, mei, quaeso, inutilis tui servi nunc
recordare, facillique ac propitio oculo me intueré,
animamque meam a diabolica framea eripe, ac de
manu canis unicum meam, nec me in hostium meo-
rum manus incidere permittas (Psal. xxi). Non su-
pergaudeant mihi qui oderunt me inique (Psal. lxxiv);
nec me in iniquitatibus corrumpi sinas, corpusque
meum, quod tibi castum exhibere promisi, probro et
contumelia afficere. Te enim concupisco, teque adoro,
Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, in sæcula.
Cumque Amen subjunxisset, divinam consolatio-
nem cœlitus ipse sibi advenire sensit, atque improbæ
cogitationes sese subduxerunt. Ipse autem ad matu-
ritatem usque tempus in precibus perstitit ; intel-
lectisque versipellis hostis technis atque artibus, cor-
pus suum tum cibi penuria, tum siti aliisque affli-
ctionum generibus premere coepit, in orationibus
erecto corpore pernoctans, sibi que ipsi pacta ea quæ
cum Deo inierat in memoriam reducens, atque tum
eorum qui iustitiam coluerint futurum splendorem
animo et cogitatione informans, tum denuntiatiæ
improbis gehennam aperte sibi ob oculos proponens.
Quod scilicet ea de causa faciebat ne hostis inertem
ac solutam ipsius animam nactus, pravæ cogitatio-
nes ipsi nullo negotio insereret, animique ipsius pu-
ritatem turbaret et inficeret. Cum igitur hostis omnino
mente conideret, seque strenuum juvenem deje-
cturum prorsus disluderet, ad aliam callidiorē frau-
dem sese confert (ut qui semper malus sit, nec un-

D quam aliquid moliri, atque incommodum aliquid ei-

Ad juvenem enim ex puellis illis una omnium formosissima ingreditur, quæ etiam regis cujusdam filia erat, captivæque a patria sua abducta, regi Abenner, præstantissimi ejusdem muneris instar, oblata fuerat : quam pater, ut eximia pulchritudine præditam, ad labefactandum ac deiciendum filii animum miserat. Hanc impostor ille sedit, ipsique ejusmodi sermones suggerit qui animi ipsius prudentiam ac sapientiam perspicue declararent, siquidem diabolus omnes ad vitium accommodatas artes facile ac promptè exercet. Posteaque regis filium a dextris adortus, puellæ amorem ipsi inserit, ob ipsius videlicet prudentiam et gravitatem, atque etiam ob eam causam, quod cum ea nobilitate esset, atque e regia stirpe prodisset, patria tamen simul ac gloria orbata esset. Ad hæc hujusmodi quoque cogitationes ipsi subserit, ut eam ab insano idolorum cultu liberaret, Christianamque efficeret.

Hæc autem omnia versuti draconis technæ erant. Nam cum regis filius animo ita comparatus et constitutus esset, ut nullam obscenam cogitationem aut libidinosum amorem ad puellam vacillantem in seipso perspiceret, verum ipsius duntaxat calamitate animæque exitio se commoveri sentiret, rem hanc diabolico commentum esse minime animadvertiebat. Siquidem revera caligo ille est, ac lucem assimilat. Ut enim regis filius puellam alloqui divinæque cognitionis oracula ipsi exponere cœpit : Agnosce, inquit, o mulier, Deum in omne ævum viventem, nec te idolorum errore detineri sine, verum Dominum rerum omnium effectorem intellige, ac beateris, immortalis sponso adjuncta; multa, inquam, ejusmodi cum ipse dixisset, statim improbus spiritus mulieri in mentem immittit, ut fraudis laqueos explicaret, ac Deo charam illam animam ad libidinis foveam præcipitem traheret, quemadmodum videlicet olim generis humani auctorem Evæ opera e paradiso ac Deo misere exterminavit, eumque beatæ atque immortalis vitæ loco morti addixit.

A Μίαν γὰρ ὑπεισιδὼν τῶν νεανίδων ἐκείνων, ἥτις πασῶν ἦν εὐμορφωτάτη, θυγάτηρ οὖσα βασιλέως, καὶ αἰχμάλωτος τῆς ἰδίας ἀλλοτριωθεῖσα πατρίδος, τῷ βασιλεῖ δὲ Ἀβεννὴρ ὡς μέγιστόν τι προσπαθεῖσα δῶρον, ἦν, ὡς πάνυ ὠρασιωτάτην οὖσαν, εἰς δόξαν καὶ ὑποσκελισμὸν τοῦ υἱοῦ ὁ πατήρ ἦν (15) ἀποστελλας. Ταύτην ὁ ἀπατεὼν ὑπεισέρχεται, καὶ λόγους αὐτῇ ὑποτίθει, πάνυ τὸ σοφὸν καὶ συνετὸν ἐμφαίνοντας τοῦ ταύτης λογισμοῦ. Πάντα γὰρ τὰ πρὸς κακίαν μηχανήματα βραδύς ὁ πονηρὸς μετέρχεται. Εἶτα, τῷ τοῦ βασιλέως υἱῷ ἐκ δεξιᾶς (16) προσπεσὼν, φιλονεικίαν ἐντίθεισιν 274 αὐτῷ τῆς κόρης, διὰ τὸ νουεχὲς ὄψιν αὐτῆς καὶ κόσμιον, καὶ διὰ τὸ, εὐγενεὶ οὕτω καὶ βασιλικῆς οὖσαν σαρῆος, τῆς πατρίδος ἅμα καὶ δόξης ἐστερηθῆναι. Πρὸς τούτοις καὶ λογισμοὺς ὑποσπείρει τοῦ ἀπαλλάξαι αὐτὴν τῆς εἰδωλομανίας καὶ Χριστιανὴν ποιῆσαι.

Ταῦτα δὲ πάντα μηχαναὶ ἦσαν τοῦ δολίου δράκοντος. Οὕτω γὰρ τὴν ψυχὴν διατεθεὶς ὁ τοῦ βασιλέως υἱὸς καὶ μηδεὶνα λογισμὸν ῥυπαρὸν ἢ ἔρωτα ἐμπαθεῖ (17) βλέπων ἐν αὐτῷ πρὸς τὴν κόρην σαλευόμενον, ἀλλ' ἢ μόνον συμπάθειαν καὶ ἔλεος (18) τῆς τε συμφορᾶς καὶ τῆς ψυχικῆς ἀπωλείας, οὐκ ἔδει δαιμονικὴν εἶναι μηχανὴν τὸ πράγμα· ὅντως γὰρ σκότος ἐστὶν ἐκεῖνος καὶ τὸ φῶς ὑποκρίνεται (19). Ὡς γὰρ ἐμμελεῖν ἤρξατο τῇ κόρῃ ὁ τοῦ βασιλέως υἱὸς καὶ τὰ τῆς θεογονίας αὐτῇ προσλαλεῖν λόγια, Σύνες, λέγων, ὦ γύναι, τὸν ζῶντα εἰς τοὺς αἰῶνας Θεὸν, καὶ C μὴ τῇ πλάνῃ ταύτῃ τῶν εἰδῶλων καταφάρῃς, ἀλλὰ τὸν Δεσπότην ἐπίγνωθι καὶ δημιουργὸν τοῦδε τοῦ παντός, καὶ μακαρία ἔσθι νυμφευθεῖσα τῷ ἀθανάτῳ νυμφῶν· πολλὰ δὲ τοιαῦτα νοουετοῦντος αὐτοῦ, εὐθύς τὸ πονηρὸν πνεῦμα ὑπαγορεύει τῇ γυναικὶ τὰ (20) τῆς ἀπάτης ὑφαπλῶσαι 275 θήρατρα καὶ πρὸς τὸν τῆς ἐμπαθείας κατασύρει βόθρον τὴν θεοφιλῆ ψυχὴν ἐκείνην, καθά ποτε καὶ τῷ γενάρῃ πεποίηκε διὰ τῆς Εὐας, τοῦ παραδείσου καὶ τοῦ Θεοῦ ταιλαιπύρως φεῖ! ἐξορίσας, καὶ θανάτῳ ὑπόδικον

(15) A sine ἦν. Venabor omissiones. Synesius De regno pag. 32 : Τὰ δὲ ἀνθρώπινα πράγματα, παρούσης τε αὐτῆς καὶ ἀποούσης (τῆς φιλοσοφίας), χεῖρω καὶ βελτίω καὶ παντελῶς εὐδαίμονα γίνεται. In codicibus duobus inveni, quod et invenit vel divinavit Latinus interpres : Εὐδ. καὶ κακοδαίμονα γίν. Lucianus Asino 12 : Καλεῖται με προσάγειν ὅπῃ τι καὶ ἀποσκοπεῖν τὰ γινόμενα. Cod. 1310 : Καὶ σκοπεῖν τὰ γινόμενα ἐνδοθεν. Ibidem 22 : Πέτρωμεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ χρηνοῦ οἰωνὸν οὐκ ἀγαθόν. Idem codex, ol. ὄντα οὐκ ἀγαθόν. Non requiritur valde illud participium, nec displicet tamen. Lucianus D. Mar. xi, 4 : Ἐνταῦθα ὁ Ἡρακλῆς, ἔτυχε γὰρ πλησίον που ὦν, πᾶν ὅσον, οἶμαι, πῦρ εἶχε καὶ ὅσον ἐν τῇ Ἀφνῇ... φέρον, ἐπὶ λῆθι μοι. Codex idem, inter alias minoris momenti varietates, πᾶν, οἶμαι, ὅσον ἐν τῇ καμίνῳ πῦρ εἶχε....

(16) Conf. p. 225, n. 87.

(17) A, ἐμπαθεῖ, permutatione solemnī. Isaaci Porphyr. De praterm. p. 289 : Αὐτὸν παρεσκεύασε θῆναι μὴρὸν ἐξ ὁπῆς τινος. Recte codex 817, δεῖναι. Symeon Sethi Ichnel. p. 82 : Συνέθη δὲ ἰλθεῖν δύο τινὰς ἀλιεῖς ἐπὶ τὸ τοιοῦτον λιμνησίον ὕδωρ, καὶ συνθῆναι πρὸς ἀλλήλους... imo συνθεῖναι. Ibid. p. 64 : Τὸ μεταθῆναι ὁμᾶς ἀπὸ τοῦδε τοῦ τόπου... imo μεταθεῖναι. Cf. not. ad Phil. Her. pag. 396.

(18) i Recte, quia ex misericordia amor nascitur; Donatus ait ad Terent. Hec. i, 2, 92. Quam sententiam pluribus illustravi ad Aristæm. ii, 12, p. 685, pluribus, si tanti esset, nunc etiam illustraturus.

(19) Αὐτὸς γὰρ ὁ Στανᾶς μετασχηματίζεται εἰς ἄγγελον φωτός, Paulus ait II ad Cor. xi, 14, indice Billyo.

(20) C, sine τὰ, male. Diogenes Epist. 3 : Δύνανται γὰρ ἐπιστολαὶ πολλὰ, καὶ οὐκ ἥττονα πρὸς παρόντας διαλέξεως. Codex Vatic. 1353, optime : δ. γ. αὶ ἐπιστ... τῆς πρὸς παρ. Choricus in Procop. § 11 : Πλὴν ὁσπικρότερον ὑπὸ τῆς ἀθυμίας πείζομαι, τοσούτῳ μᾶλλον οὐ φέρω σωπᾶν, οἷα φιλοῦσιν οἱ λίαν ἀχθόμενοι πάσχειν οἷς τε καὶ μόνος ὢν τις τυγχάνῃ. ἰδίαν αὐτὸς αὐτῷ διεξέρχεται λύπην. Apie codices τὴν ἰδίαν, qui et utilius etiam, pro οἷς τε, exhibent ὥστε. Ibidem § 31 : Φύσει γὰρ ἄπαντι ἡδιστον πάντων παιδῶν. Bene codex 2967, οἱ παῖδες.

αὐτὸν ἀντὶ τῆς μακαρίας καὶ ἀθανάτου ζωῆς γενέ- A
σθαι παρασκευάσας.

Ὡς γὰρ ἤκουσεν ἡ κόρη τὰ ῥήματα ἐκεῖνα τὰ
πίστεως πεπληρωμένα σοφίας, ἀσύνετος οὕσα οὐ συν-
ῆκεν· ἀλλὰ τοιαύτας εἰδίδου τὰς ἀποκρίσεις, ὥς
ἄτε (21) γλώσσα καὶ στόμα τῷ πονηρῷ γενομένη,
καὶ φησιν· Εἰ τῆς ἐμῆς, ὦ δέσποτα, σωτηρίας φρον-
τίζεις, καὶ προθυμῇ τῷ Θεῷ σου προσαγαγῆναι με καὶ
τὴν ταπεινὴν ψυχὴν μου σῶσαι, ποιήσον καὶ αὐτὸς
μίαν μου ἀφτησιν, καὶ, πᾶσιν εὐθὺς τοῖς πατρίοις
μου θεοῖς ἀποταξαμένη, τῷ σὺ συντάξομαι Θεῷ (22),
μέχρι τελευταίας αὐτῷ λατρεύουσα ἀναπνοῆς (23),
καὶ μισθὸν λήψῃ τῆς ἐμῆς σωτηρίας καὶ πρὸς τὸν
Θεὸν ἐπιστροφῆς.

Τοῦ δὲ, Τίς ἡ ἀξίωσις, ὦ γύναι; 276 εἰπόντος,
ἐκείνη καὶ στήμα καὶ βλέμμα καὶ φέγγμα καὶ ὅλην
ἐαυτὴν πρὸς τὸ θέλγειν καταστήσασα, Συνέβητέ μοι,
ἔφη, γάμου κοινωνίᾳ, καὶ γὰρ σου τοῖς προστάγμασι
χαίρουσα ἐξακολουθήσω.

Ὁ δὲ, Μάτην, φησιν, ὦ γύναι, τοιαύτην μοι προ-
έτεινας σκληρὰν ἀξίωσιν· τῆς μὲν γὰρ σῆς ἰσχυ-
ρῶς κήδομαι σωτηρίας, καὶ τοῦ βυθοῦ τῆς ἀπ-
ωλείας ποθῶ σε ἀνελκύσαι (24)· μολύναι δὲ τὸ σῶμά
μου δι' αἰσχρὰς μίξεως βαρὺ μοι καὶ πάντῃ ἀδύ-
νατον.

Ἡ δὲ, ὅλην ὁμαλίζουσα τὴν ὁδὸν αὐτῷ καὶ διαλαί-
νουσα (25) Ἰνατί, φησὶ, τοιαῦτα φέγγῃ σὺ, ὁ πάσης
πεπληρωμένος σοφίας; Ἰνατί μολυσμὸν τὸ πρᾶγμα
καὶ αἰσχρὰν ἐκάλεσας μίξιν; Οὐκ ἀμύητος γὰρ εἰμι C
καὶ γὰρ τῶν Χριστιανικῶν βιβλίων· ἀλλὰ πολλὰς μὲν
δέλοις ἐν τῇ πατρίδι μου ἐνέτυχον, πολλῶν δὲ ὁμι-
λούντων μοι Χριστιανῶν ἀκήχοα. Οὐ γέγραπται τοί-
νον ἐν τινι τῶν καθ' ὑμᾶς βιβλίων, Τίμιος (26) ὁ
γάμος καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος; καὶ, Κρίσον (27) γα-
μεῖν ἢ πυροῦσθαι; καὶ, Ἄ ὁ Θεὸς (28) συνέλευσεν
ἄνθρωπος μὴ χωρίζετο; Οὐ πάντας τοὺς πάλαι δι-
καίους, πατριάρχας τε καὶ προφῆτας, γάμῳ συν-
αφθῆναι αἱ Γραφαὶ διδάσκουσιν ὑμῶν; Οὐ 277 Πέ-
τρον ἐκεῖνον, ὃν καὶ κορυφαῖον τῶν ἀποστόλων
πατέ (29) γεγενῆσθαι, γαμετὴν γέγραπται ἐσχηκέναι;
Τίσιν οὖν αὐτὸς πειθόμενος, μολυσμὸν τοῦτο καλεῖς;

Posteaquam igitur puella verba illa omni sapientia
referta audivit, pro sua stultitia ea non intellexit,
verum hujusmodi responsum edidit, quale ab ea edi
consentaneum erat, quæ diaboli lingua atque
os erat; atque: Si salutis meæ, o domine, cura
tangeris, ac me Deo tuo conciliare, abjectæque ani-
mæ meæ salutem afferre stodes, fac tu quoque uni
meæ petitioni annuus, ac statim patriis omnibus diis
meis repudiatis, Deo tuo me adjungam, ipsumque ad
extremum usque spiritum colam. Ita tu salutis meæ,
atque ad Deum conversionis, mercedem referes

Cum autem ille quænam hæc petitio esset quæ-
visset, tum illa et habitu, et aspectu, et sermone, ac
denique omni ex parte sese ad alliciendum ipsius
animum comparans: Matrimonio, inquit, mecum
conjungere, atque ego imperiis tuis lubens obse-
quar.

At ille: Incassum, inquit, o mulier, duram hujus-
modi petitionem mihi proposuisti. Nam quanquam in-
genti salutis tuæ cura teneor, teque ex mortis et
exitii voragine extrahere cupio, mihi tamen corpus
meum per sædum concubitus inquinare nimis grave
est, imo prorsus impossibile.

Ille vero planam ipsi viam ad scelus sternens:
Ecquid, inquit, hujusmodi sermone uteris, qui omni
sapientiæ genere polles? Ecquid, inquam, hanc rem
spurcitiem ac sædum concubitus appellasti? Neque
enim ipsa quoque Christianorum librorum ignara at-
que experta sum, verum et multos in patria mea libros
perlegi, et sæpe cum Christianis sermones contuli.
Quid igitur? Nonne in quodam librorum vestrorum
scriptum est: Honorabile concubium et torus imma-
culatus (Hebr. xii)? Ac rursum: Melius est nubere
quam uri (I Cor. vii)? Ac rursum: Quod Deus con-
iunxit, homo non separet (Matth. xvi)? Nonne omnes
veteres justi, tam patriarchæ quam prophete legitimo
matrimonio copulatos fuisse Scripturæ vestræ docent?
Nonne Petrus ille, quem apostolorum principem
fuisse prædicatis, uxorem habuisse scribitur (Luc. iv)?

(21) C, δσα. Formulam ὥς ἄτε non semel jam adhibuit: conf. pp. 120, 129, 172.

(22) Conf. p. 210, n. 40.

(23) Philes in anum lasciviam v. 59: Θνήσκων ὁ τέττιξ μουσικώτερον λέγει· Καὶ σὺ πρὸς αὐταῖς ἐκ-
πνοαῖς ταῖς ἐσχάταις Στολὴν στολίσῃ τὴν ἐταιρικωτέραν. Codex 2834, qui id carmen Prodromo tribuit:
Καὶ σὺ πρὸς αὐταῖς ταῖς πνοαῖς ταῖς... quod malim. Habet et ἐταιρικωτάτην, quod, ob μουσικώτερον, non
prætulim. Quam in eo poemate restitutionem feci copulæ καὶ. l. i, p. 334, codice firmatam eodem
nuper vidi.

(24) A, ἐλκύσαι. Præpositionem C dedit. Saracenica Commelini pag. 1, de Mahomethe: Οὗτος ἀπὸ μίξ
τῶν ἐξ Ἰσραὴλ φυλῶν καταγόμενος, καὶ κομιδῇ νέος ὀρφανισθεὶς. Codex 1270, ἀορφανισθεὶς. Ibidem
pag. 5: Ἄλλα πολλὰ τερατολογῶν ἐν τῇ τοιαύτῃ γραφῇ γέλωτος ἄξια. Melius συγγραφῇ in codice.

(25) C, λεαίνουσα, simili omissione. Philostr. Ep. 32: Ἡ γὰρ τῶν ἑραστῶν ἐχρὴν σοι παρῆναι τινα, ἢ
ἐμὲ τὸν Δία. Cod. Paris. 1696 et Vatic. 140, συμπαρεῖναι bene; melius etiam ἐμὲ ἢ τὸν Δ. Vix notandum
esse συμπαρεῖναι in Paris.

(26) Epist. ad Hæbr. xiii, 4.

(27) I Epist. ad Cor. vii, 9.

(28) Matth. xix, 6.

(29) Conf. similia p. 78 et 96, ubi, pro ὁ κορυφαῖος τῶν μαθητῶν Πέτρος, est in C ὁ, κ. τ. ἀποστόλων
Π. Casarius Quest. p. 6: Τοῦ δὲ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων δι' ἐγγράφου καθολικῆς παραγ γυνώσκοντες...
Nilus Epist. 310: Ὅρα μοι τὸν πρῶτον λίθον τῆς ἐκκλησίας, Πέτρον τὴν κορυφὴν τοῦ χοροῦ τῶ νάποστόλων
Adde Wolf. Anecd. t. I, p. 24.

Quid igitur te adduxit, ut rem huiusmodi spurcitiam appellares? Magnopere sane mihi a dogmatum vestrorum veritate aberrare videris.

Cui ille respondit: Ita profecto, mulier, hæc se habent, quemadmodum abs te dictum est. Licet enim quibuslibet matrimonio copulari, exceptis tamen iis qui virginitatem Christo semel promiserint. Ego enim ab eo die quo per divini baptismi lavacrum a juventutis et ignorantiae meae peccatis purgatus sum, purum meipsum Christo exhibere pollicitus sum. Quoniam igitur modo pacta ea quæ cum Deo sanxi dissolvere atque infringere audebo?

Rursum autem ad eum mulier his verbis usa est: Sit sane de hac re ut ipse vis. At exiguum alteram, ac nullius momenti cupiditatem: meam exple, si quidem animæ meæ salutem afferre tibi cordi est. Hac dumtaxat nocte mecum rem habe, atque effice ut et ego tua pulchritudine fruar, ac tu rursum formæ meæ elegantia explearis. Quod si feceris, hoc tibi polliceor, me simul atque dies illuxerit, Christianam religionem: suscepturam, atque omnem deorum meorum cultum fuga relicturam esse. Atque ob huiusmodi consilium, non modo veniam, sed etiam beneficia, salutis meæ causa, a Deo tuo consequeris. Gaudium enim, inquit Scriptura tua, est in cælo super uno peccatore penitentiam agente (Lucæ xix). Nam si ob scelerati hominis resipiscentiam lætitia in cælo excitatur, quid afferri potest quin huius resipiscentiæ auctori magnum præmium debeatur? Ita certe res se habet, nec est quod dubites. Quid? Annon apostoli quoque, religionis vestræ duces, complura certo consilio faciebant, divinum præceptum majoris præcepti causa interdum violantes? Annon Paulus Timotheum, præstantioris consilii causa, circumcidisse dicitur (Act. xvi)? Atqui circumcisio apud Christianos in crimine censetur; nec tamen ille hoc facere dubitavit. Atque alia huiusmodi permulta in Scripturis tuis reperies. Quocirca, si serio animæ meæ salutem afferre cupis, exiguum hanc meam cupiditatem exple; et ego, quanquam alioqui perfecto matrimonii nexu tecum copulari cupiens, tamen quoniam id tibi minime gratum est, non jam tibi vim afferam, verum quidquid animo tuo insederit, posthac faciam. Tu igitur ne me quoque prorsus abjicias et execreris, verum in hac una re mihi obsequens salutem mihi affer, atque a supersticioso errore me libera, tu autem deinceps per omnem vitæ cursum quæ tibi visa fuerint facias libebit.

His verbis utens (nam et habebat qui ipsi suggereret, cui etiam aures clam admovebat, atque Scripturarum peritus est ille vitii artifex diabolus), his, inquam, verbis utens, eumque demulcens, ac retia et laqueos ipsi tum a dextris, tum a sinistris undique nectens, animi ipsius turrim labefactare, institutique ipsius nervos debilitare, ac voluntatem et sententiam emollire incipiebat. Vitii autem sator, ac proborum virorum hostis, labantem ipsius animum conspiciens

(30) Luc. xv, 7.

(31) Act. ap. xvi, 3.

(32) Georgius Acropol. Histor. p. 53: Τὸ τῶν νοημάτων χαλᾶν εὐεπήβολον. Cod. 3041, ὑποχαλᾶν melius.

A Πάνυ μοι δοκεῖς, δέσποτα, τῆς ἀληθείας τῶν δογμάτων ὑμῶν ἀποπλανᾶσθαι.

Ὁ δὲ, Ναί, φησὶν, ὦ γύναι· οὕτως ἔχει ταῦτα πάντα καθὼς εἶρηκας. Ἐρεῖται γὰρ τοῖς βουλομένοις γάμψιν κοινωνεῖν· ἀλλ' οὐ τοῖς ἀπαξ ἐπαγγελλομένοις τῷ Χριστῷ παρθενεύειν. Ἐγὼ γάρ, ἐξότε τῷ λουτρῷ ἐκαθαρίσθην τοῦ θεοῦ βαπτίσματος, τῶν τῆς νεότητος καὶ ἀγνοίας μου πταισμάτων καθαρὸν ἑμαυτὸν παραστήσαι τῷ Χριστῷ συνεταξάμην· καὶ πῶς τὰ ὁμολογημένα θεῷ διαλύσαι τολμήσω;

Ἐφη δὲ αὐτῆς ἡ γυνή· Ἔστω καὶ τοῦτό σου τὸ θέλημα, καθὼς βούλοιο. Ἀλλην δὲ μικράν τινα καὶ οὐδαμινὴν πλήρωσον ἐπιθυμίαν μου, εἴπερ ὄντως ἐν ἀληθείᾳ τὴν ψυχὴν μου θέλεις σῶσαι. Συγγενοῦ μοι ταύτῃ τῇ νυκτὶ καὶ μόνον, καὶ τοῦ σοῦ κατατρυφήσαι με κάλλους ποιήσον, τῆς ἐμῆς τε αὐτὸς ἐμπλήσῃς ὡραιότητος. Καὶ λόγον σοι δίδωμι, ἅμα πρῶτ' Χριστιανὴν γενέσθαι καὶ πᾶσαν ἐκφυγεῖν τὴν τῶν θεῶν μου λατρείαν. Καὶ ἔσται σοι οὐ μόνον συγγνώμη ἔνεκεν τῆς οικονομίας ταύτης, ἀλλὰ καὶ θεωρῶν ἀνταμείψις παρὰ τῷ θεῷ σου ἕνεκα τῆς ἐμῆς σωτηρίας· Χαρὰ γάρ, φησὶν ἡ Γραφή σου (30), γίνεται **278** ἐν οὐρανῷ ἐφ' ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι. Εἰ οὖν χαρὰ γίνεται ἐν οὐρανῷ δι' ἐπιστροφὴν ἁμαρτωλοῦ, τῷ προξένῳ τῆς ἐπιστροφῆς οὐ μέγας ὀφείλεται μισθός; Ναί, οὕτως ἔχει, καὶ μὴ ἀμφίβαλλε. Οὐ πολλά δὲ καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῆς θρησκείας ὑμῶν ἀπόστολοι κατ' οικονομίαν ἐποιοῦν, παραβαίνοντες **C** ἐσθ' ὅτε ἐντολὴν, ἕνεκα μείζονος ἐντολῆς; Οὐ τὸν Παῦλον λέγεται περιτεμεῖν τὸν Τιμόθεον (31), ἕνεκα κρείττονος οικονομίας; καίτοι παράνομον Χριστιανός ἡ περιτομὴ λελογίσται· ἀλλ' ὁμως ἕκείνος οὐ παρητήσατο τοῦτο ποιῆσαι. Καὶ πολλά τοιαῦτα ἐν ταῖς Γραφαῖς σου εὐρήσεις. Εἰ οὖν κατὰ ἀλήθειαν, καθὼς λέγεις, σῶσαι μου τὴν ψυχὴν ζητεῖς, τὴν μικράν μου ταύτην ἐπιθυμίαν πλήρωσον. Καὶ ἐγὼ μὲν τελείψω σοι κοινωνίαν γάμου συναφθῆναι ζητοῦσα, ἐπεὶ σοι οὐ καταβύμιόν ἐστι τοῦτο, οὐκ ἔτι σε καταναγκάζω, τὰ ἀρεστά σοι πάντα ποιοῦσα· λοιπὸν καὶ αὐτὸς μὴ πάντῃ βδελύξῃ· ἀλλ', ὑπακούσας μου τὸ ἅπαξ τοῦτο, σώσεις με, τῆς δεισιδαίμονος πλάνης βυσάμενος, τὰ δεδογμένα δὲ σοι εἰς τὸ ἐξῆς ποιήσεις διὰ βίου παντός.

Ὁὕτω λέγουσα (καὶ γὰρ εἶχε τὸν εισηγούμενον, ᾧ

D καὶ τὰ ὅτα ὑπεῖχεν αὐτῇ κρυφίως· καὶ Γραφῶν ἐμπειρὸς ὁ ληστής ἦν, ὁ τῆς κακίας ὄντως δημιουργός καὶ διδάσκαλος), τοιαῦτα τοιγαροῦν λέγουσα καὶ ὑποσαίνουσα, δίκτυά τε καὶ παγίδας ἐκ δεξιῶν τε καὶ ἐξ εὐωνύμων αὐτῷ περιπλέκουσα, τὸν πύργον αὐτοῦ τῆς ψυχῆς διασείειν ἤρχετο, τὸν τόνον τῆς ὑποχαλᾶν (32) αὐτοῦ τῆς προθέσεως, καὶ τὴν γνώμην **279** μαλακωτέραν ποιεῖν. Ὁ δὲ σκοπεύς τῆς

κακίας καὶ τῶν δικαίων ἐχθρὸς, σαλευομένην αὐτοῦ Ἀ τὴν καρδίαν ἰδὼν χαρὰς ἐμπειὺς γεγωνὺς, φωνεῖ παρεούθι τὰ σὺν αὐτῷ παραγενόμενα τῆς πονηρίας πνεύματα, Ὁρᾶτε, κρᾶζων, ὅπως ἡ κόρη αὐτῆ διανῦσαι ἐπιέγεται ἃ οὐκ ἠδυνήθημεν ἡμεῖς ἀνῦσαι. Δεῦτε οὖν, ἰσχυρῶς νῦν ἐπιπέσωμεν αὐτῷ· οὐχ εὐρῆσομεν γὰρ ἄλλον καιρὸν οὕτως ἐπιτῆδειον τὸ θέλημα πληρώσει τοῦ πέμψαντος ἡμᾶς. Ταῦτα συλλαλήσας ὁ δολιφῶρων τοῖς ἑαυτοῦ κυσίν, ἐπεμβαίνουσι τῷ Χριστοῦ στρατιώτῃ, πάσας αὐτοῦ τῆς ψυχῆς τὰς δυνάμεις ταραξάντες, καὶ δεῖνόν ἐρωτα τῆς κόρης ὑπόδημοι, πῦρ τε σφοδρότατον ἐπιθυμίας ἐκκαύσαντες ἐν αὐτῷ.

Ὅρων δὲ ἑαυτὸν ἐκεῖνος ἰσχυρῶς φλεγόμενον καὶ πρὸς τὴν ἁμαρτίαν αἰχμαλωτιζόμενον, καὶ τοὺς λαογισμοὺς αὐτοῦ τὴν σωτηρίαν τῆς κόρης καὶ πρὸς Β θεὸν ἐπιστροφῇ, ὡς ἀγκίστρω δέλεαρ, τῇ προκειμένη πράξει περιτιθεμένους, καὶ ὀχλοῦντας αὐτῷ τῇ τοῦ ἐχθροῦ ὑποβολῇ μὴ ἁμαρτίαν εἶναι τὸ ἐπὶ σωτηρίᾳ ψυχῆς ἅπασι γυναικὶ συγγενέσθαι, στενάξας ἐν ἀπορίᾳ ψυχῆς βύθιον τι καὶ τετρκὸς, ἑαυτὸν εὐθύς πρὸς εὐχὴν συντείνει, καὶ ὀχετοὺς δακρύων ἐξ ὀφθαλμῶν διψιλῶς προχέων, ἐβόα πρὸς τὸν δυνάμενον σώσειν τοὺς ἐπ' αὐτῷ πεποιθότας· Ἐπὶ σοι, Κύριε, ἤλπισα· μὴ κατασχυνθεῖν εἰς τὸν αἰῶνα (33), μὴδὲ καταγελασάτωσάν με οἱ ἐχθροί μου (34), τὸν τῆς σῆς ἐχόμενον δεξιᾶς· ἀλλὰ παράστηθί μοι ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ, καὶ κατὰ τὸ σὸν 280 θέλημα εὐθύνον τὰς ὁδοὺς μου (35), ἵνα δοξασθῇ τὸ ὄνομά σου τὸ ἐνδοξον καὶ φοβερόν ἐπ' ἐμοὶ τῷ οικέτῃ σου, ὅτι εὐλογητὸς εἰ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Ἐφ' ἱκανὰς δὲ ὥρας μετὰ δακρύων εὐξάμενος καὶ πολλὰ γονυκλιτήσας, καθέχεν ἑαυτὸν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Καὶ, ὑπνώσας μικρὸν, ὁρᾷ ἑαυτὸν ὑπὸ τινων φοβερῶν ἀρπαγέντα, καὶ τόπους οὓς οὐδέποτε ἐωρᾶκε διελθόντα, καὶ ἐν τινι γυνόμενον μεγίστην πεδιάδα ὠραίοις ἀνθεσι καὶ λίαν εὐώδεσι κομώσῃ, ἐνθα φυτὰ μὲν ἑώρα παντοδαπά καὶ ποικίλα, καρποὺς ξένοις τισὶ καὶ θαυμασίοις βρῖθοντα, ἰδεῖν τε ἡδίστους καὶ ὁψασθαι ποθεινοὺς. Τὰ τε φύλλα τῶν δένδρων λιγυρὸν ὑπῆχει (36) αὐρὰ τινὲ λεπτοτάτῃ, καὶ ἀκόρεστον καὶ χαριεστάτῃ ἐκπέμποντα εὐωδίαν κινούμενα. Θρόνοι τε ἀνέκειντο ἐκ καθαρωτάτου χρυσοῦ καὶ λίθων τιμίων κατεσκευασμένοι, λαμπρὰν οἶαν αἴγλην ἀφίεντες, καὶ κλίνειν ἐν ἐξάλλοις τισὶ στρωμαῖς καὶ τῷ κάλλει τὴν διήγησιν νικῶσαις καταγλαῖσμένοι. Ὑδατὰ τε παρέρβρει διαυγῇ λίαν καὶ αὐτὰς εὐφραίνοντα τὰς ὁράσεις. Τὴν δὲ θαυμαστήν ταύτην καὶ μεγάλην πεδιάδα οἱ φοβεροὶ ἐκεῖνοι διαγαγόντες αὐτὸν, εἰς πόλιν εἰσῆγαγον ἀρρήτῳ τινὲ λαμπρότῃ ἀποστελθούσαν, ἐκ χρυσοῦ μὲν διαυγοῦς τὰ τεῖχη, λίθων δὲ ὧν οὐδὲς πώποτε εὐρακε τὰς ἐπάλλξεις ἔχουσιν ἀνεγχερμένους (37). Ὡς τίς ἀν

ac summa inde lætitia perfusus, statim pestiferos spiritus qui una cum illo aderant appellat : Cernite, inquit, quonam pacto puella ista ea perficere contendat quæ a nobis perfici nequiverunt. Agite igitur, acriter nunc in eum impetum faciamus. Neque enim ad explendam ejus a quo missi sumus voluntatem aliud æque opportunum tempus nanciscemur. Hæc cum versipellis ille ad socios dixisset, in Christi militem insiliunt, omnes animi ipsius vires perturbantes, atque acerrimum puellæ amorem ipsius pectori inserentes, vehementissimamque libidinis fœnem in ipso inflammantes.

Ille autem cum seipsum vehementer uri, capitulumque ad peccatum trahi perspiceret, atque cogitationes suas, puellæ salutem conversionemque ad Deum ipsi proponentes, flagitium tanquam hamum quemdam esca occultare, hostisque insinuetu sibi negotium facessere, perinde videlicet ac scelus minime esset, servandæ animæ causa cum muliere semel rem habere, in hujusmodi animi anxietate consilii que penuria alto pectore ingemiscens, seipsum statim ad orationem confert, atque uberes lacrymarum rivos ex oculis profundens, ad eum qui salutem iis qui in ipso confidunt asferre potest clamabat : In te, Domine, speravi, non confundar in æternum (Psal. xxx) ; neque irideant me inimici mei, dextræ tuæ hærentem ; verum hac hora pro tua voluntate mihi asta, vias meas dirigens, ut sanctum tuum et gloriosum ac formidandum nomen in me famulo tuo illustretur, quoniam C benedictus es in sæcula. Amen (Psal. xiv).

Cam autem per aliquot horas cum lacrymis preces fudisset, genuaque persæpe flexisset, in terram se prostravit, paulumque obdormiscens seipsum a quibusdam horrendis viris arripi videt, regionibusque quibusdam, quas nunquam viderat, peragrans, in amplissimum campum perduci, pulchris floribus atque ingenti suavitate præditum, ubi et plantas omnis generis cernebat, inusitatis quibusdam et admirandis fructibus, tum visu jucundissimis, tum perceptu suavissimis redundantes. Arborum porro folia ex tenuissima quadam aura dulcem sonum edebant, ac dum impellerentur, inextinguibilem odoris fragrantiam emittebant. Quin etiam sedes illic sitæ erant, auro atque ingentis pretii lapidibus structæ, luculentum sane splendorem afferentes ; lectique item illustres, miris quibusdam stragulis, atque elegantia omnem orationis facultatem superante coornati. Ad hæc aquæ profuebant perquam limpidæ, oculosque ipsos oblectantes. Tum autem per ingentem atque admirandum hunc campum horrendi illi viri eum in urbem quamdam introduxerunt, inenarrabili splendore rutilantem, ex pellucido quidem auro muros, ex lapidibus autem a

(33) Psal. xxx, 1. Cf. xxiv, 20.

(34) Psal. xxiv, 2.

(35) Psal. v, 8 : Κατεύθυνον ἐνώπιόν σου τὴν ὁδόν μου.

(36) C, λιγυρῶς ὡς Aristænetus I, Epist. 3, p. 17 : Τὸ ἔμπουν τῆς αὐρας λιγυρὸν ὑπῆχει τῷ μουσικῷ τῶν τεττιγῶν χορῷ ubi similia loca, quæ in nota sunt apposita, λιγυρὸν firmant.

(37) A, ἀπάλλξεις. C, ἐπ. ἐχ. ἀναγεγραμμένους. De ἐπάλλξει vide notas ad Nicetam Engen. p. 22, ad Phil. Her. pag. 569. Ibi quoque usus sum Libanii locus facilius reperietur in Reiskiana tom. IV, pag. 777, 52.

nemine unquam visis pinnas ac propugnacula exstru-
eta habentem. Et quis tandem est qui urbis illius
pulchritudinem ac splendorem sermone consequi
possit? Lux porro superne radiis identidem micans,
omnes ipsius vicos implebat, atque alati quidam exer-
citus lucidi omnes in ea morabantur, ejusmodi can-
tum edentes, quem nunquam mortalis auris audivit.
Vocemque dicentem audiit: Hæc eorum qui justitiam
coluerint est requies, hoc eorum qui Domino suæ vi-
tæ rationes probarint oblectamentum. Hunc autem
ex illo loco eductum terribiles illi viri retrorsum du-
cere velle dicebant. At ipse jucunditate illa lætitiæque
animi omnino raptus: Ne me, quæso, inquiebat, ne
me, inquam, hæc lætitia, quæ nullis verbis exprimi
potest, private; verum hoc mihi concedite, ut in uno
amplissimæ hujusce civitatis angulo degam. Illi au-
tem ad hunc modum respondebant: Fieri nunc
minime potest ut hic sis: hoc autem multis laboribus
ac sudoribus tandem consequeris, si quidem tibi
ipsi vim intuleris.

Hoc sermone habito, ac maximo illo campo rursus
peragrato, eum in tenebrosa loca, omnisque mæroris
plena, atque cum eo splendore, quem prius con-
spexerat, ac lætitia illa e diametro pugnantiā, duxe-
runt. Etenim obscura prorsus ac tenebrosa caligo
erat, atque afflictione ac tumultu totus ille locus
redundabat. Illic ignis fornax accendebatur, et car-
nicum vermium genus serpebat, ultricesque virtu-
tes foenaci imminebant. Ac nonnulli miserum in mo-
dum igni conflagrabant, voxque hujusmodi audieba-
tur: Ille sceleratorum locus est, hic eorum cruciatus
qui foedis flagitiis seipsos contaminarunt. Post autem
ab his qui eum illic introduxerant, ex eo loco edu-
ctus est. Statimque ad sese rediens, toto corpore
contremiscebat, lacrymæque fluminum instar ex ip-
sius oculis fluebant; atque omnis impudicæ illius
puellæ, reliquarumque aliarum, pulchritudo quoque
cæno et sanie fetidior ipsi visa est; memoratiæque ea
quæ viderat recolens, tum honorum illorum cupiditate
tum dolorum illorum metu correptus, in lecto
jacebat, sic affectus, ut nulla ipsi exsurgendi potestas
esset.

Ut autem de adversa filii valetudine ad regem alla-
tum est, statim ad eum profectus quidnam ipsi acci-
disset percontabatur. Ille autem quidnam vidisset
exponit, atque: Cur pedibus meis laqueum parasti,
et incurvastis animam meam (Psal. lvi)? Nisi enim
Dominus adjuvisset me, paulo minus habitasset in
inferno anima mea (Psal. cxix). Verum quam honos
Israel Deus his qui recto sunt corde, qui etiam eripuit
humilitatem meam de medio catulorum leonum,
dormivi conturbatus (Ps. lxxii). Sed visitavit me
Deus salvator meus, mihi que quantis ii qui eum ad

Α ἐκείνης εἴποι τὸ κάλλος τῆς πόλεως 281 καὶ τὴν
φαιδρότητα; Φῶς ἄνωθεν πυκνὰ ταῖς ἀκτίσι διαφύον
πάσας αὐτῆς τὰς πλατείας ἐπλήρου· καὶ ὑπόπτεροι
τινες στρατιαί, αὐτῇ ἐκάστη φῶς οὖσαι, ταύτῃ ἐπ-
εδήμουν, μέλος ἄδουσαι ἀκοῇ βροτεῖα μηδέποτε ἀκου-
σθέν. Καὶ φωνῆς ἤκουσε λεγούσης· Αὕτη ἡ ἀνάπαυ-
σις τῶν δικαίων· αὕτη ἡ εὐφροσύνη τῶν εὐαρεστη-
σάντων τῷ Κυρίῳ. Ἐκείθεν οὖν ἐξαγαγόντες οἱ φρι-
κωδέστατοι ἄνδρες ἐκείνοι, εἰς τοῦπίσω ἄγειν ἔλεγον.
Ὁ δὲ, τῆς τερπνότητος ἐκείνης καὶ θυμηδίας ὅλος
γενόμενος, Μὴ στερήσῃτέ με, ἔλεγε, μὴ στερήσῃτε,
δυσωπῶ, τῆς ἀρρήτου χάριτος ταύτης· ἀλλὰ δότε καί-
μοι ἐν μίᾳ τῆς μεγίστης ταύτης πόλεως γωνίᾳ διαί-
τασθαι. Οἱ δὲ, Ἀδύνατόν ἐστι νῦν, ἔλεγον, εἶναι σε
ἐνταῦθα (38). Ἀλλὰ κόπω πολλῶ καὶ λῶρῳτι ἐλεύσῃ
B ὧδε, εἴπερ ἐαυτὸν βιάτῃ.

minime potest ut hic sis: hoc autem multis laboribus
ac sudoribus tandem consequeris, si quidem tibi
ipsi vim intuleris.

Ταῦτα εἶπον· καὶ τὴν μεγίστην αὐτῆς πεδιάδα
διελθόντες, εἰς τόπους ἀπηνεγκαν σκοτεινοὺς καὶ
πάσης ἀηδίας πεπληρωμένους, ἰσθόρπον τῆς ὁρα-
θείσης φαιδρότητος τοῦ λυπηρὸν κεκτημένους. Σκότος
γὰρ ἦν ἀφεγγὲς καὶ ζοφερὸν παντελῶς· θλίψεως δὲ
καὶ ταραχῆς τοῦ πᾶν ἐπεπλήρωτο. Ἐνθα κάμινος
ἐξῆπτε (39) πυρὸς ἀναφλεγόμενη· καὶ σκωλήκων
γένος ἦν κολαστικὸν ἔρπον ἐκείσε. Δυνάμεις δὲ τιμω-
ρητικαὶ ἐφροσύναι (40) τῇ καμίνῳ, καὶ 282 τινες
ἐλεεινῶς τῷ πυρὶ κατακαίμενοι. Καὶ φωνὴ ἤκουετο
λέγουσα· Οὗτος ὁ τόπος τῶν ἀμαρτωλῶν· αὕτη ἡ
C κόλασις τῶν πράξεων αἰσχροῖς ἐαυτοὺς μολυνάντων.
Ἐπὶ τούτοις ἐξήγαγον αὐτὸν ἐκείθεν οἱ καὶ εἰς-
αγαγόντες. Καί, εἰς ἐαυτὸν εὐθύς ἰλθὼν, ἐντρομος ἦν
ὅλος· δάκρυα δὲ ποταμὸν κατέδυν οἱ ὀφθαλμοὶ
αὐτοῦ. Πᾶσα δὲ ἡ ὠραιότης τῆς ἀκολάστου κόρης
ἐκείνης καὶ τῶν λοιπῶν δυσωδέστερα βορβόρου καὶ
σαπρίας αὐτῷ ᾤετόδοξο. Στρέφων δὲ ἐν τῇ ψυχῇ τῶν
οραθέντων τὴν μνήμην, τῷ πόθῳ τῶν ἀγαθῶν καὶ
τῷ φόβῳ τῶν ἀνιάρων ἐκείνων ἐπὶ τῆς κλίνης κατ-
έκειτο ἥμισυ ἐγερθῆναι δυνάμενος.

Ἀνηγγέθη δὲ τῷ βασιλεῖ ἡ τοῦ υἱοῦ ἀρρώστια.
Καὶ ὁς ἰλθὼν ἐπληρώτα τὸ συμβᾶν. Ὁ δὲ τὰ ὁρα-
θέντα αὐτῷ διηγείται, καὶ φησιν· Ἰνατί παγίδια
ἠτοίμασας τοῖς ποσὶ μου, καὶ κατέκαμψας τὴν ψυ-
χὴν μου (41); εἰ μὴ γὰρ Κύριος ἐβοήθησέ μοι,
D παραβραχὺ παρήκυσεν ἂν τῷ ᾄδῃ ἡ ψυχὴ μου. Ἀλλ'
ὡς ἀγαθὸς ὁ Θεὸς τῷ Ἰσραὴλ, τοῖς εὐθείσι τῇ καρ-
δίᾳ (42)! ὁς καὶ τὴν ἐμὴν ἐβρόύσατο ταπεινώσιν ἐκ
μέσου σκύμνων. Ἐκοιμήθην γὰρ τεταραγμένος (43).
Ἀλλ' ἐπεσκέψατό με ἐξ ὕψους ὁ Θεός μου καὶ Σω-
τήρ μου, καὶ ἐδείξέ μοι ὅλων ἀγαθῶν ἀπεστέρησαν

(38) A, ἀδ. εἶναι νῦν ἔλεγον σε ἐντ. C, ἀδ. εἶναι ἔλεγον εἶναι σε ἐντ.

(39) A, ἐξῆπτε. Forsan ἐξῆπτετο.

(40) Verbum desideratur. Billys videtur meliorem habuisse lectionem, qui verterit: *davanlage y avoit esprits, qui servaient de bourreaux au-dessus de la fournaise*. In versione Trapezuntiana tota deest sen-
tentia.

(41) Psal. lvi, 6: Παγίδιας ἠτοίμασαν τοῖς ποσὶ μου, καὶ κατέκαμψαν τὴν ψυχὴν μου.

(42) Psal. lxxii, 1.

(43) Psal. lvi, 4: Καὶ ἐβρόύσατο τὴν ψυχὴν μου ἐκ μ. σκ. ἐκ. τεταρ.

ἐαυτοὺς οἱ παροργίζοντες αὐτὸν, ὧν δὲ κολάσεων ὀπυευθύνους εἰργάσαντο.

Καὶ νῦν, ὦ πάτερ, ἐπαί σου τὰ ὧτα ἔδυσας τοῦ μὴ ἀκοῦσαί μου τῆς φωνῆς τῆς τὰ ἀγαθὰ σοι ἔπαυσης, **283** καὶ ἐμὲ μὴ κώλυε τὴν εὐθείαν βαδίσαι ὁδόν. Τοῦτο γὰρ ποθῶ, τοῦτου ἐφίμαι, τοῦ πάντων ἀπαλλαγῆναι, καὶ τόπους καταλαβεῖν ἐνθα Βαρλαάμ ὁ τοῦ Χριστοῦ θεράπων τὰς οἰκήσεις ἔχει, καὶ σὺν αὐτῷ τὸ λοιπὸν τῆς παρουσίας μου διανύσεται ζωῆς. Εἰ δὲ βία κατασχεῖν με θελήσεις, ὅφει με ὁδόν τῇ λύπῃ καὶ ἀδημονίᾳ νεκρὸν· καὶ οὔτε σὺ τὸ λοιπὸν πατὴρ κληθήσῃ, οὔτε υἱὸν με εἶτι ἐξεῖς.

ΚΕΦ. ΛΑ'. — Πάλιν οὖν ἀθυμία κατέσχε τὸν βασιλέα (44)· πάλιν ἀπελέγετο ὅλην αὐτοῦ τὴν ζωὴν καὶ, δεῖνὰ στρέφων ἐν ἑαυτῷ, εἰς τὸ ἴδιον ἀπῆει παλάτιον. Τὰ δὲ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀποσταλέντα τῆς πονηρίας πνεύματα κατὰ τοῦ θεοῦ παιδὸς, ἐπανεληθόντα πρὸς αὐτὸν, κατησχυμένα τὴν ἤτιαν ἀνωμολόγει (45), καίτοι φιλοφροδύοντα· σύμβολα γὰρ σαφῆ τῆς ἡττῆς· ἐφερον ἐπὶ τῆς πονηρίας αὐτῶν ὅφως. Ὁ δὲ, Καὶ οὕτω, φησὶν, ἀσθενείας ὁμείας καὶ ταλαίπωροι, ὥς ἐνὸς μεираκίου μὴ περιγενομένη! Τότε τὰ πονηρὰ πνεύματα, θεῖα δυνάμει τιμωρούμενα, εἰς φῶς ἄκοντα τὴν ἀλήθειαν ἤγεν, Οὐχ ὑπομένομεν, λέγοντα, οὐδὲ ἀντοφθαλμῆσαι ὅλως τῇ τοῦ Χριστοῦ δυνάμει καὶ τῷ συμβόλῳ τοῦ πάθους αὐτοῦ, ὃν σταυρὸν καλοῦσιν. Ἐκείνου γὰρ τυπωμένου, φθάνομεν (46) ἀνακράτος φεύγοντες τε καὶ διωδόμενοι **284** πάντες οἱ τοῦ ἀέρος ἄρχοντες καὶ κοσμοκράτορες τοῦ σκότους (47), πρὶν ἢ τελείως αὐτὸ τυπωθῆναι (48). Ὅθεν καὶ τῷ νεανίσκῳ τούτῳ ἐπιπεσόντες δεινῶς ἐταράχθη· ὁ δὲ, τὸν Χριστὸν ἐπικαλεσάμενος εἰς συμμαχίαν καὶ τῷ σημειῷ τοῦ σταυροῦ καθοπιστάς αὐτὸν, ἡμᾶς τε δίδωσάτο μετ' ὁργῆς καὶ ἀσφάλειαν ἑαυτῷ ἔθετο. Μὴ μελλήσαντες (49) οὖν, εὐρομένον ὄργανον, δι' οὗ καὶ τῷ πρωτοπλάστῳ ὁμιλήσας ποτὶ ὁ ἄρχων ἡμῶν, τοῦτον (50) ἐχειρώσατο. Καὶ ὅθι παρ' οὐδὲν ἐθέμεθα ἀν καὶ ἡμεῖς καινήν (51) τὴν ἐλπίδα τοῦ νέου· ἀλλ' ἐπικληθεὶς αὐτῆς ὁ Χριστὸς εἰς συμμαχίαν, πυρὶ τῆς ἀνωθεν ὁργῆς ἡμᾶς καταφλέσας, φυγάδας εἰργάσατο. Καὶ ἐγνωμεν μηκέτι πλησιᾶσαι αὐτῷ. Οὕτω μὲν οὖν τὰ πονηρὰ πνεύ-

A iracundiam provocant bonis sese privent, quantisque rursum tormentis obnoxios se reddant demonstravit.

At nunc, o pater, quoniam tu aures tuas occlusisti, ne vocem meam bona atque utilia tibi occurrentem audires, ne me saltem quo minus rectam viam capessam impediās. Hoc enim cupio, hoc expeto, ut omnibus rebus liberatus, ad ea loca contendam, in quibus Barlaam Christi famulus habitat, ac cum eo quod mihi reliquum est vitæ consciam. Quod si me per vim retinere in animum induxeris, quam primum me morore ac tædio extinctum videbis. Ita fiet ut nec tu pater jam appelleris, nec me filium habiturus sis.

B CAP. XXXI. — Rursum igitur ingens regem mæstitia invasit; rursum omnem vitæ suæ spem despondere cœpit; atque acerba secum animo agitans, in palatium suum abiit. At vero improbi illi spiritus, qui adversus divinum juvenem a Theuda missi fuerant, ad eum pudore suffusi redeunt, atque quamvis aliqui mendacio gaudeant, acceptam tamen cladem consentiunt. Quippe perspicua cladis signa in scelera o suo vultu gerebant. Ille autem: Usque adeone, inquit, imbecilles ac miseri estis, ut adolescentem unum vincere minime potueritis? Tunc improbi spiritus virtute divina exercitati, veritatem inviti in lucem protulerunt, his verbis utentes: Christi potentia ac passionis ipsius signo, quod Crucem appellant, ne tantillum quidem oblectari possumus. Nam cum ea effingitur, statim quotquot acris principes ac mundi rectores tenebrarum sumus (*Ephes. vi*), quam celerrime fugimus, ac prius etiam quam ea plane ac perfecte expressa sit, propulsamur. Quamobrem nos quidem in hunc juvenem impetu facto, graviter eum perturbavimus; verum ille cum Christi opem implo-rasset, ac crucis signo seipsum munivisset, nos irato animo propulsi, atque firmissimum sibi præsidium comparavit. Ac proinde nulla interposita mora instrumentum illud arripimus, cujus opera etiam princeps noster primum hominem aggressus est, eumque potestati suæ subiecit. Et quidem profecto nos quoque vanam adolescentis spem pro nihilo ducebamus; verum ad auxilium rursus accitus Christus, cœlestis iræ igni nos exustos in fugam vertit. Quare

(44) Philostr. Her. p. 54: ἀθυμία μὲν οὖν αὐτίκα τὸν ἀθλητὴν ἔσχεν. Sed potius meminerat monachus Davidis sui, qui Psal. cxviii, 53, ait: Ἀθυμία κατέσχε με ἀπὸ ἀμαρτωλῶν.

(45) C, ἀνωμολόγουν. Sic mox, A, ἤγεν, C, ἤγον. Electio est fere anceps. Synesius *De regno*, p. 4, 2: Ταῦτά σοι καὶ παρ' ἡμῶν ἀπαντος ἀν μᾶλλον ἀληθῆ λέγοντο. Omnino melius est λέγοντο, quod in duobus codicibus videt.

(46) C, φεύγομεν.

(47) Conf. p. 218, n. 72.

(48) Signum crucis Cyrillo dictum est, Catech. xiii, pag. 138, φόδος δαιμόνων. Et p. 140, τοῦτο, αἱ, μέχρι σήμερον δαίμονας ἀπελαύνει. Prudentius Cathem. 134 sq.: «Crucem fugiunt tenebræ. O tortuose serpens, Decede; Christus hic est. Signum, quod ipse nosti, Damnat tuam catervam.» Alia loca indicabit Billyus. Cf. supra p. 167.

(49) AC, μελλήσαντες. Permutationem similem vide t. I, p. 331, n. 2. Rem attigi ad Nicet. p. 284. Theodorus Prodr. Teirasi. pag. 76: Τὴν παρθένον Μηδὲν μελήσας τῷ θεῷ σφάζων θύεις. Rescripto, quod est legitimum, μελλήσας, versus paulo pejor fiet. Sed quantitatem arithmeticam, non metricam, in syllabis curabat Theodorus. Parilem ejus circa id verbum negligentiam notavi ad Nicet. l. I.

(50) C, ὁμιλήσας π. ὁ δ. ἡ., καὶ τοῦτον.

(51) C, καινήν. Cf. p. 11, n. 34.

stat sententia non ultra ad eum accedere. Ad hunc scilicet modum improbi spiritus Theudæ ea quæ con-tingerant perspicue declararunt.

Rex autem omni ex parte animo hærens, consilio-que destitutus, Theudam rursus accersit, ad eumque ait: Omnibus iis quæ docuisti, vir sapientissime, perfectis et absolutis, nihil tamen utilitatis consecuti sumus. Nunc igitur, si quod tibi aliud consilium su-perest, illud experiamur. Fortasse enim aliquam de-pellendi mali rationem nanciscemur.

Cum autem Theudas, ut cum ipsius filio in collo-quium veniret petisset, mane rex, eo secum assum-pio, ad visendum filium proficiscitur. Cumque prope eum consedisset, eum alloqui, ac probris insectari, atque ipsius contumaciam animique rigiditatem ac-cusare cœpit. Illo vero recta dogmata rursus confir-mante, Christique amore nihil antiquius habendum esse clamante, Theudas in medium prodians, his verbis usus est: Quidnam, o Josaphat, quod in im-mortalibus diis nostris reprehendendum sit invenisti, ut tu ab eorum cultu discederes, ac regis patris tui animum ita offendendo totius populi odium tibi commoveres? An non ab iis vitam accepi-ti? An non ipsi patri te dono dederunt, auditis videlicet ipsius præcijs, eoque sterilitatis vinculis soluto? Cum au-tem multos inanes sermones, ac multas inutiles qua-siones ille inveteratæ improbitatis homo proponeret, atque de Evangelii prædicatione argumenta neceret, hoc videlicet animo, ut eam suggillaret, atque idolo-rum cultum confirmaret, ille superni Regis filius, atque illius urbis, quam non homo, sed Deus con-struxit (*Hebr. viii*), civis, posteaquam sese paulisper continuisset, tum demum ad Theudam ait:

Audi, o imposturæ vorago, ac palpabilibus tene-bris caliginosior, semen Baby'onicum, atque Chala-nicæ turris exstructorum, quorum causa mundus confusus est, nepos (*Gen. xi*); vane, inquam, atque infelix senex, qui gravioribus quam quinque illæ di-vino igne concrematæ urbes sceleribus te constrin-xisti. Ecquid salutis prædicationem, per quam ea quæ tenebris circumfusa erant, lucem acceperunt, per quam errantes viam invenerunt, per quam ii qui perierant, ac misera servitute premebantur, in pri-stinum statum restituti sunt, cavillis insectari cona-ris? Cedo utrum tandem ex his duobus præstantius est, nempe omnipotentem Deum cum unigenito Filio et Spiritu sancto colere, Deum, inquam, increatum et immortalem, bonorum omnium fontem, cuius nec

Α ματα σαφώς ἐγνώρισε τῷ Θεοῦ τὰ γεγεννημένα.

Ὁ δὲ βασιλεὺς, πάντοθεν ἀπορούμενος, τὸν Θεοῦ δᾶν αὐτῷ προσκαλεῖται, καὶ φησι: Τὰ μὲν δεδογμένα σοι, σοφώτατε, πάντα πληρώσαντες, οὐδεμίαν τὴν ὠφέλειαν εὐρομεν· νυνὶ δὲ, εἰ τίς σοι ἑτέρα ὑπολέ-λειπται ἐπίνοια κάκεινης 285 πείραν ληψόμεθα, ἴσως εὕρω τινὰ τοῦ κακοῦ (52) λύσιν.

Αἰτησάμενός τε τοῦ Θεοῦ εἰς ὁμίλιαν ἔλθεῖν τοῦ υἱοῦ, ἔωθεν συμπαραλαβὼν αὐτὸν, ὁ βασιλεὺς εἰς ἐπίσχεψιν ἀπέρχεται τοῦ υἱοῦ. Καὶ καθίσας λόγους ἐκίνησεν ὁ βασιλεὺς, ὀνειδίζων αὐτὸν καὶ μεμφόμε-νος ἐπὶ τῇ ἀνηχοίᾳ αὐτοῦ καὶ ἀνευδότῳ γνώμῃ. Ἐκεί-νου δὲ τὰ αὐτὰ αὐτῷ βεβαιούντος καὶ μηδὲν προτι-μῆν τῆς Χριστοῦ ἀγάπης βοῶντος, παρελθὼν εἰς μέσον, ὁ Θεοῦδᾶς ἔφη: Τί κατέγνως, ὦ Ἰωάσαφ, τῶν ἀθανάτων ἡμῶν θεῶν, ὅτι τῆς αὐτῶν ἀπέστης λα-τρείας, καὶ τὸν σὸν πατέρα καὶ βασιλέα οὕτως (53) παροργίζων, μισητὸς παντὶ γέγονας τῷ λαῷ; Οὐχὶ παρ' αὐτῶν σοι τὸ ζῆν; οὐκ αὐτοὶ παρέσχον σε τῷ πατρὶ, τῆς αὐτοῦ ἀκούσαντες εὐχῆς καὶ τῶν τῆς ἀτεκνίας δεσμῶν λυτρωσάμενοι (54); Πολλὰς δὲ μα-ταιολογίας καὶ ἀνωφελεῖς προτάσεις ὁ ἐν κακοῖς γηράσας προβαλλόμενος, καὶ συλλογισμοὺς ῥάπτων περὶ τοῦ κηρύγματος τοῦ Εὐαγγελίου, βουλόμενος τοῦτο μὲν γλευάζειν, τὰ δὲ τῶν εἰδῶλων κρατύνειν, ὀλίγον ἐπισχὼν ὁ τῆς ἀνὸ βασιλείας υἱὸς, καὶ τῆς πόλεως ἐκείνης πόλτης ἦν ἐπηξεν ὁ Κύριος; καὶ οὐκ ἀνθρώπος (55), φησὶ πρὸς τὸν Θεοῦδᾶν.

Ἄκουσον, ὦ πλάνης θυτὲρ, καὶ ψηλαφητοῦ σκό-τους (56) ζοφώδεστερῃ, τὸ Βαβυλωνιον σπέρμα, τὸ τῆς Χαλανικῆς (57) πυργοποιίας ἔχγονον, δι' ἧς ὁ κόσμος συνεχύθη, ματαιόφρον καὶ ἀθλιεὶ γέρον, οὐπὲρ καὶ ἡ πυρὶ 286 καὶ θεῷ κατακαυθεῖσα (58) πεν-τάπολις (59) ἐλαφροτέρα τοῖς ἁμαρτήμασι γέγονε. Τί γλευάζειν ἐπιχειρεῖς τὸ τῆς σωτηρίας κήρυγμα, δι' ἧς τὰ ἐσχοτισμένα ἐφωτίσθη, δι' ἧς οἱ πεπλανη-μένοι τὴν ὁδὸν εὗρον, δι' ἧς οἱ ἀπολωλότες καὶ διει-νῶς αἰχμαλωτισθέντες ἀνεκλήθησαν; τί κρεῖττον, εἰπέ μοι, Θεῷ λατρεύειν παντοκράτορι σὺν Υἱῷ μονο-γενεῖ καὶ Πνεύματι ἁγίῳ, Θεῷ ἀκτίστῳ καὶ ἀθανάτῳ, τῇ ἀρχῇ καὶ πηγῇ τῶν ἀγαθῶν, οὐ τὸ κράτος ἀνείκα-στον (60) καὶ ἡ δόξα ἀκατάληπτος, ᾧ παρεστήκεισαν χίλια χιλιάδες καὶ μύρια μυριάδες ἀγγελικῶν ταγ-

(52) C, καλοῦ.

(53) A sine οὕτως.

(54) Conf. p. 6.

(55) Epist. ad Hebr. viii, 2.

(56) Respectu ad Exod. i, 21: Γεννηθήτω σκότος ἐπὶ γῆς Αἰγύπτου, ψηλαφητὸν σκότος. Cf. p. 227, n. 1.

(57) Cf. i. ii, p. 160.

(58) A, καυθεῖσα, omissione sæpius animadversa. Heliodorus Æth. ii, 3: σποδιᾶς... ἀπάσης σχεδὸν ἀποσβεθείσης. Codex Venet. 409: ἐναποσβεθείσης, nec id male. — Respicitur Genes. xix, 24: Κύριος ἐβρεξεν ἐπὶ Σόδομα καὶ Γομόρρα θεῖον καὶ πῦρ παρὰ Κυρίου ἐξ οὐρανοῦ. Conf. Luc. xvii, 29.

(59) Sodoma scilicet, Gomorrha, Adama, Zebaim, Segor.

(60) Joannes Chrys. Hom. in Psal. vi, pag. 15 Cotelierianæ, qua una nunc uti licet: Μὴ νικήσῃ ἡ ἐμὴ βιθυμία τὴν ἀνίσκαστον σου φιλανθρωπίαν. Insuperabilem tuam humanitatem, Cotelierius veruit. Sed legen- dum ἀνείκαστον, quam conjectura nemo possit assequi.

μάτων καὶ οὐρανίων (61), καὶ πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ **A** γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐκ τοῦ μη ἔντος παρήχθη, δι' οὗ κρατεῖται τὸ πᾶν καὶ συνέχεται καὶ τῇ προνοίᾳ αὐτοῦ διοικεῖται, τοῦτον βέλτιον λατρεύειν, ἢ δαίμοσι ὁλεθρίοις καὶ ἀψύχοις εἰδώλοις, ὧν ἡ δόξα καὶ ὁ ἔπαινος μοιχεία ἐστὶ καὶ παιδοφθορία καὶ τὰ λοιπὰ τῆς ἀνομίας ἔργα, ἃ περὶ τῶν ὑμετέρων ἀναγέγραπται θεῶν ἐν τοῖς συντάγμασι τῆς δεισιδαιμονίας ὑμῶν· Οὐκ αἰδεῖσθε, ταλαίπωροι, πυρὸς ἀκοιμήτου βορᾶ, ὁμοίωμα γένους Χαλδαϊκοῦ, οὐκ αἰσχύνεσθε νεκρὰ ξόανα προσκυνοῦντες, **287** χειρὸς ἀνθρωπίνης ἔργα· Λίθον γὰρ λαβεύσαντες ἡ ξύλον τεκνεύσαντες, θεὸν προσηγγορεύσατε· εἰτα τὸν κάλιστον ἐκ βουκολίων ταῦρον λαβόντες, ἢ ἄλλο τυχὸν τῶν εὐπρεπεστάτων ζώων, νεκρῷ σεβάσματι θύετε ἀνόντοι. Τιμωτέρον ἐστὶ σου τοῦ σεβάσματος τὸ **B** θῦμα· τὸ μὲν γὰρ ξόανον ἀνθρώπος ἐποίησε, τὸ δὲ ζῶον ὁ θεὸς ἐδημιούργησε. Καὶ πόσον σοῦ μάλλον τοῦ λογικοῦ συνεπώτερόν ἐστι τὸ ἄλογον ζῶον; τὸ μὲν γὰρ οὐδὲ τὸν τρέφοντα· οὐ δὲ τὸν θεὸν ἡγνῶσας (62), δι' οὗ ἐκ τοῦ μη ἔντος παρήχθη, δι' οὗ ζῆς καὶ συντετρησθαι, καὶ καλεῖς θεὸν, ὃν περὶ μικροῦ ἔβλεπες σιδήρῳ τυπτόμενον καὶ πυρὶ καιόμενόν τε καὶ χωνεύμενον, καὶ σφύραις ἐλαυνόμενον (63), ὃν (64) ἄργυρον καὶ χρυσὸν περιέθηκας καὶ, χαμόθεν ὑψώσας, ἐφ' ὕψιλου μετεώρισας· εἰτα, πεσὼν ἐπὶ τῆς γῆς, τοῦ ταπεινοῦ λίθου κεῖσθαι ταπεινότερος, προσκυνῶν οὐ θεὸν, ἀλλὰ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου τὰ νεκρὰ καὶ ἀψυχα. Μάλλον **288** δὲ οὐδὲ νεκρὸν ἂν εἴη δίκαιον καλεῖσθαι τὸ εἰδωλόν; πῶς γὰρ ἂν νεκρὸν εἴη τὸ μηδέποτε ζῆσαν; ἀλλὰ τι καὶνὸν εἶδει ἐφρερεῖν αὐτῷ ὄνομα καὶ τῆς τοσαύτης παραφροσύνης ἐπαξίον. Ὁ μὲν γὰρ λίθινος θρύπτεται, ὁ δὲ ὀστράκινος κατὰγνυται, ὁ χαλκοῦς λούται, ὁ χρυσοῦς καὶ ὁ ἀργυροῦς χωνεύεται. Ἀλλὰ καὶ πεπράσκονται οἱ θεοὶ σου, οἱ μὲν εὐώνως, οἱ δὲ τιμῆς ὅτι πλείστης. Οὐχ ἡ θεότης γὰρ αὐτοῖς, ἀλλ' ἡ ὕλη τὴν πολυτέλειαν δίδωσι. Θεὸν δὲ τίς ὀγοράζει; θεὸν τίς πωλεῖ; θεὸς δὲ ἀκίνητος πῶς ὀνομάζεται θεός; ἢ οὐχ ὁρᾷς ὅτι ὁ μὲν ἐστὼς οὐδέποτε καθέζεται, ὁ δὲ καθέζομενος οὐδέποτε ἀνίσταται;

Αἰσχύνῃτι, ἀνόητε, χεῖρα θεὸς ἐπὶ στόματι σφ, μεμωραμένε, τὰ τοιαῦτα ἐπαινῶν. Τῆς ἀληθείας γὰρ ἀλλοτριωθεὶς, ψευδέσι τύποις ἐπλανήθης, ἀγά- **D** ματα πλάττων, καὶ τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν σου θεοῦ περιτιθεὶς ὄνομα. Ἀνάηψον, ἄθλιε, καὶ σύνες ὅτι

(61) Respectu ad Danielelem. Cf. pag. 229, n. 5.

(62) Respectu ad Isa. 1, 3: Ἔγνω βούς τὸν κτησάμενον καὶ ὄνος τὴν φάτνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ· Ἰσραὴλ δὲ με οὐκ ἔγνω.

(63) C, τυπτόμενον καὶ σφ. ἐλαυν. A, τυπτόμ. καὶ π. καιόμενον. Sed in A corrector ommissa inseruit. Ex homoeoteleuto lacuna orta est. Psellus, *De daemon.* p. 77: Καθάπερ γὰρ ἡμῶν φοβηθέντες αὐτοῖς ἐρύθημα... κατὰ ταῦτα δὴ... Est φοβηθέντες mendum typorum pro φοβηθέντων, quod habet codex 1510, in quo plenior est sententia: Καθ. γ. ἡ. φοβηθέντων ὥχρος εἶλε παρειάς καὶ αἰδεσθέντων αὐτοῖς ἐρ. Bene etiam ibi scriptum est κατὰ ταῦτα. Et notandum verba ὥχρος εἶλε παρειάς esse ex Iliade sumpta.

(64) Videtur in A corrector φ. voluisse rescribere. Est quidem αὐτοῖς περιθήσομαι pag. 160, nec tamen sine varietate. Nam habet A, Πῶς αὐτοῖς πάλιν τοὺς δερματίνους χιτῶνας καὶ τὸ τῆς αἰσχύνης περιθήσομαι περιβάλλον. C autem, Πῶς αὐτοῖς π. τ. δ. ἀμφιάσαιμι χιτ. καὶ τὸ τ. αἰσχ. περιθήσαιμι περιβ. Alibi περιτιθέναι dativo jungit, verbi causa, p. 288. Nec id ipsum exemplum, quod adtulī, rem decernere poterit; quum αὐτοῖς possit ad unum ἀμφιάσαιμι referri, et subaudiri αὐτοῖς ante περιθήσομαι.

imperium ac robur conjectura percipi, nec gloria mente comprehendi potes, cui angelicorum ac celestium ordinum millia millium, et decies millia millium astant, ejus gloria caelum et terra plena sunt, per quem omnia ex nihilo in ortum producta sunt, per quem mundus continetur ac conservatur, ipsiusque providentia gubernatur, colere ac venerari; an vero pestiferos daemones atque inanima simulacra, quorum laus et gloria adulterium est, ac puerorum constupratio, caeteraque flagitia quae de diis vestris in superstitionis vestrae voluminibus conscripta sunt? Non vos pudet, miseri, atque ignis sempiterni ci-bus, Chaldaicique generis similitudinem gerentes; non vos, inquam, mortuas statuas humana manu extructas adorare pudet? Cæsum enim lapidem aut lignum ac fabrilī arte politum, deum nuncupatis: ac deinde eximium taurum, aut aliud fortasse ex pulcherrimis ejusque generis animantibus assumentes, mortuo numini, qua vœcordia estis, immolatis. Atque victim-a deo tuo præstantior est. Nam illum homo elaboravit, Deus autem animal procreavit. Ac propterea etiam brutum animal te, qui ratione præditus es, prudentia et sagacitate antecellit. Illud enim eum a quo alitur novit, tu contra ejus, a quo ex nihilo productus es, cujusque beneficio vivis et conservaris, ignorance laboras. Ac deum appellas quem paulo ante ferro verberari, atque igne conflagari, et malleis tundi videbas, quem argento atque auro cinxisti, atque a terra in altum sustulisti; posteaque in terram abjectus abjecti lapidis abjectior es adorator, non Deum adorans, sed mortua et animæ expertia mi-nuum tuarum opera. Iuo vero, ne mortuum quidem æquum est simulacrum appellare, verum novum quoddam ac tanta amentia dignum nomen excogitare par est. Nam lapideus comminuitur, testaceus confringitur, ligneus corrumpitur, æreus rubigine inficitur, aureus et argenteus igni conflatur. Quin etiam dii tui partim exiguo ac vili, partim summo pretio venduntur. Neque enim ipsis divinitas, sed materia pretium dat. Atqui Deum quisnam emere aut vendere queat? Jam quonam pacto Deus appellatur qui motus expers est? An non illud cernis, nec eum qui stat unquam sedere nec eum qui sedet, unquam stare?

Pudeat te, o vecors: manum ori appone, o stulte, qui res hujusmodi laudas. Etenim a veritate aversus, falsis picturis deciperis atque in fraudem induceris, statuas videlicet effingens, rebusque manu tua effectis Dei nomen attribuens. Resipisce, miser, atque

illud intellige, te deo abs te facto antiquiorem esse. Cujus tandem furoris ista sunt? Hocce tibi persuasisi, te, cum homo sis, Deum efficere posse? Qui tandem istud fieri queat? Quocirca non hominem efficis, verum hominis aut cuiuspiam animantis formam, non lingua, non faucibus, non cerebro, non ulla aliqua interna parte præditam; ac proinde ne hominis quidem aut animantis similitudo est, sed inutilis omnino res ac vanitatis plena. Quid igitur rebus sensus expertibus blandiris? Quid mente carentibus et inutilibus assides? Nisi latomi, aut architecti, aut malleatoris ars adesset, deum non haberes. Nisi custodes præsto essent, deum tuum amisisses. Nam quem sæpe stolidorum hominum copiosissima urbs tanquam deum, ut ab eo custodiatur, obsecrat, cum eo ipso pauci custodes, ne surripiatur, remanent. Ac si quidem ex argento vel auro constet, diligenter custoditur; si autem ex lapide, aut argilla, aut alia quadam viliori materia, seipsam custodit. Ita de vestra sententia valentior est is qui ex argilla quam qui ex auro conflatus est.

An non igitur optimo jure vos stultos et cæcos ac stolidos homines irridere, vel potius luctu prosequi possumus? quippe opera vestra furorem potius quam pietatem redolent. Nam qui rei militari studet, statum ad militaris speciei similitudinem expressam, ac certo loco positam, Martem nuncupat. Qui autem mulierum amore ad insaniam usque flagrat, animæ suæ cupiditatem pictura informans, vitium suum deum efficit, Veneris scilicet nomine eum appellans. Alius rursus temulentiae suæ causa, efficto simulacro, Bacchum ipsum nominat. Eodemque modo aliorum vitiorum cupidi, eorum simulacra constituerunt, vitiiisque suis deorum nomen imponunt. Eaque de causa apud eorum aras libidinose saltationes existunt, ac meretricii cantus, furiosique impetus. Quisnam autem execrandum eorum flagitium deinceps commemorare queat? Aut quis foedissimam ipsorum libidinem oratione complectens, os suum conspurcare sustineat? Verum hæc omnibus perspicua sunt, etiam si ipsi laceamus. Illi tui dii sunt, o stulti tuis stupidior Theuda. Hos ut adorem, hos ut venerer admones. Tuæ profecto improbitati ac stultæ sententiæ consentaneum est istud consilium; at similis ipsis tuas, atque omnes qui confidunt in eis (Ps. cxiii).

Ego autem Deum meum colam, meque totum ipsi consecrabo; Deo, inquam, creatori, ac rerum omnium gubernatori, per Dominum nostrum Jesum Christum, spem nostram, per quem etiam ad lumen Patrem in Spiritu sancto acceasum habuimus, per quem ab acerba servitute in ipsius sanguine liberati sumus (Ephes. ii). Nisi enim ipse etiam usque

προσβύτερος εἰ τοῦ ὑπὸ σοῦ γενομένου θεοῦ. Ταῦτα πολλῆς ἐστὶ μανίας. Πέπεικας δὲ σαυτὸν, ἄνθρωπος ὢν, θεὸν δύνασθαι ποιεῖν. Καὶ πῶς ἐνδείχεται τοῦτο γενέσθαι; ὥστε οὐ θεὸν ποιεῖς, ἀλλὰ μόρφωμα ἀνθρώπου ἢ ζωῶν τινός, μὴ γλῶσσαν ἔχον, μὴ λάρυγγα (65), μὴ ἐγκέφαλον, μήτε τῶν ἐντός· τί ὥστε οὐτε ἀνθρώπου ἐστὶν ὁμοίωμα, οὐτε ζωῶν, ἀλλ' ἀχρηστον πάντη καὶ ματαιότητος πλήρες. Τί οὖν τὸ ἀναίσθητα κολακαεύεις; τί τοῖς ἀκινήτοις καὶ ἀνωφελέσι προσκάθῃσαι; Εἰ μὴ τέχνη παρὴν τοῦ λιθοξόου ἢ τοῦ τέκτονος ἢ τοῦ σφυροκόπου, θεὸν οὐκ ἂν εἶχες. Εἰ μὴ φύλακες παρεκάθηντο, ἀπώλεσας ἂν τὸν θεόν σου. Ὡ γὰρ πολλάκις πόλις πολυάνθρωπος 289 ἀφρόνων εὐχεται ὡς θεῶ διαφυλαχθῆναι, τούτῳ ὁμοίῳ παραμένονσι φύλακες ἵνα μὴ κλαπῇ. Καὶ εἰ μὲν ἀργυροῦς ἢ χρυσοῦς ἐστὶ, ἐπιμελῶς φυλάσσεται· ἐὰν δὲ ἢ λίθινος ἢ πήλινος, ἢ ἄλλης τινός τοιαύτης εὐτελεστέρας ὕλης, ἑαυτὸν φυλάσσει· ἰσχυρότερος γὰρ ἴσως ἐστὶν ὁ πήλινος τοῦ χρυσοῦ καθ' ἡμᾶς.

Οὐκ εἰκότως ἐστὶν ὑμᾶς τοὺς ἀφρονάς, τυφλοὺς καὶ ἀσυνέτους, δικαίως καταγελάσθαι, μᾶλλον δὲ πενθεῖσθαι; μανίας γὰρ τὰ ἔργα ὑμῶν, οὐκ εὐσεβείας ἐστίν. Ὁ μὲν γὰρ πόλεμον ἀπῆλθας, στρατιωτικῆς ἀντιμίμου ἰδέας ἔβανον ἰδρύσας, ἐκάλεσεν Ἄρην· ὁ δὲ γυναικομανοῦς ἐπιθυμίας τὴν ψυχὴν ἀνατυπωσάμενος, ἐθεοποίησε τὸ πάθος, Ἀφροδίτην προσαγορεύσας. Ἄλλος, τῆς αὐτοῦ φιλονικίας ἐνεκεν, ἐπλασεν εἰδωλον, ὅπερ ἐκάλεσε Διόνυσον. Ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἄλλων κακῶν ἐπιθυμῆται τῶν ἰδίων παθῶν ἐστῆσαν εἰδωλα· τὰ πάθη γὰρ αὐτῶν θεοὺς ὠνόμασαν. Καὶ διὰ τοῦτο παρὰ τοῖς αὐτῶν βωμοῖς ἡδυπαθεῖς εἰσιν ὀρχήσεις, πορνικῶν ἁσμάτων ἤχοι καὶ μανιώδεις ὁρμαί. Τίς δὲ αὐτῶν καθέξῃς τὴν βδελυρὰν ἐξείποι πρᾶξιν; τίς ἀνέξεται, τὰς ἐκείνων ἀισχρολογίας καταλέγων, τὸ αὐτοῦ μολύναι στόμα; Ἀλλὰ πᾶσι δῆλαι, καὶ ἡμεῖς σιωπῶμεν. Ταῦτά σου τὰ σεβάσματα, Θεοὶ τῶν ἑορῶν σου ἀναίσθητότεροι! τούτοις με ἐπιτρέπεις προσκυνεῖν, ταῦτα σέβασθαι! Τῆς σῆς ὄντως κακουργίας καὶ ἀσυνέτου γνώμης ἡ βουλὴ· ἀλλ' ὅμοιοι αὐτῶν γένειο, σὺ τε καὶ πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτοῖς (66).

D

290 Ἐγὼ δὲ τῷ Θεῷ μου λατρεύσω, καὶ αὐτῷ θύσω ὅλον ἑμαυτὸν, τῷ Θεῷ τῷ κτίστῃ καὶ προνοητῇ τῶν ἀπάντων διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς ἐλπίδος ἡμῶν (67). δι' οὗ τὴν προσαγωγὴν ἐσχάχαμεν πρὸς τὸν Πατέρα (68) τῶν φώτων (69) ἐν Πνεύματι ἁγίῳ, δι' οὗ ἐξηγοράσθημεν τῆς πικρᾶς δουλείας ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ. Εἰ μὴ γὰρ ἐταπείνωσεν

(65) C, φάραγγα· ἴμο φάρυγγα.

(66) Psal. cxiii, 8: "Ὅμοιοι αὐτοῖς γίνοντο οἱ ποιοῦντες αὐτὰ καὶ πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτοῖς.

(67) I Epist. ad Tim. i, 1.

(68) Epist. ad Ephes. ii, 18: Δι' αὐτοῦ ἔχομεν τὴν προσαγωγὴν οἱ ἀμφοτέροι ἐν ἐνὶ πνεύματι πρὸς τὸν πατέρα.

(69) Conf. p. 17, n. 51.

ἑαυτὸν μέχρι καὶ δούλου μορφῆς (70), οὐκ ἂν ἡμεῖς Α τῆς υιοθεσίας ἡγιώθημεν (74). Ἐταπεινώθη γοῦν δι' ἡμᾶς, οὐχ ἀρπαγμὸν ἡγοῦμενος τὴν θεότητα (72), ἀλλ' ὁ ἦν διέμενει, καὶ ὁ οὐκ ἦν προσέλαβεν, ὡμίλησε τοῖς ἀνθρώποις, ἀνῆλθεν ἐν τῷ σταυρῷ τῇ σαρκὶ αὐτοῦ, ἐτέθη τάφῳ ἐπὶ τρισὶν ἡμέραις, κατέβη ἐν τῷ ᾧῃ, καὶ ἐξῆγαγεν οὓς κατεῖχε δεσμῶν οὗ δεινὸς κοσμοκράτωρ πεπραμένους ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας (73). Τίς οὖν ἐγένετο βλάβη αὐτῷ ἐκ τούτων, ὅτι χλευάζειν δοκεῖς; Οὐχ ὁρᾷς τὸν ἥλιον τοῦτον, πόσοις καταπέμπει τὴν ἀκτῖνα τόποις ἀχρήστοις καὶ βυπαροῖς; πόσα ἐπιδίδει σώματα νεκρῶν δδωδῶτα; Μὴ τις αὐτῷ προστρίβεται 291 μῶμος; Οὐ τὰ βυπαρὰ μὲν καὶ σεσηπῶτα ξηραίνει καὶ σύσφίγγει, τὰ ἐσκατισμένα δὲ φωτίζει, καὶ αὐτὸς ἀσίνης πάντῃ καὶ ἀνεπίδεκτος παντὸς ὑπάρχει ῥόπου; Τί δὲ τὸ πῦρ; οὐ τὸν σίδηρον μέλανα λαβῶν ἐν ἑαυτῷ καὶ ψυχρὸν, φλογεῖσθαι ὅλον καὶ πεπυρακτωμένον ἐργάζεται; μὴ τι μετέλαθε τῶν ἰδιωμάτων τοῦ σιδήρου; μὴ, τυπτομένου τοῦ σιδήρου σφύραις καὶ μαστιζομένου, πάσχει τι τὸ πῦρ ἢ βλάβην ὅλως ὑφίσταται;

Εἰ οὖν τὰ χριστὰ ταῦτα καὶ φθαρτὰ οὐδὲν ἀπὸ τῆς κοινωνίας τῶν εὐτελεστέρων πάσχειν (74) πέφυκε, τί νι λόγῳ, ἀνόητα σὺ καὶ λιθοκάρδις, χλευάζειν με τοιμᾶς λέγοντα ὅτι ὁ υἱὸς καὶ λόγος τοῦ Θεοῦ, οὐδὲν ἐκστὰς τῆς πατρικῆς δόξης, ἀλλ' ὁ αὐτὸς ὢν Θεὸς, ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων ἀνέληψε σῶμα ἀνθρώπινον, ἵνα τοὺς ἀνθρώπων κοινωνοὺς ποιῇ τῆς θείας καὶ νοερᾶς φύσεως, καὶ, ἐκ τῶν καταχθονίων τοῦ ᾧδου ἐξαγαγὼν τὴν ἡμῶν οὐσίαν, τῇ ὡρανίῳ τιμῇ δόξῃ, ἵνα τὸν ἀρχοντα τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου (75), τῇ προσλήψει τῆς σαρκὸς δελεάσας (76), χειρώσεται, καὶ τὸ γένος ἡμῶν τῆς αὐτοῦ τυραννίδος ἐλευθερώσειεν. Ἐνθεν τοι καὶ ἀπαθῶς προσομιλεῖ τῷ πάθει τοῦ σταυροῦ, τὰς δύο περιστῶν φύσεις αὐτοῦ· ὥς μὲν γὰρ ἄνθρωπος σταυροῦται, ὥς θεὸς δὲ σκοτίζει τὸν ἥλιον, κλονεῖ τὴν γῆν, καὶ πολλὰ κεκοιμημένα ἐγείρει σώματα ἐκ τῶν μνημάτων (77). 292 πάλιν ὥς ἄνθρωπος θνήσκει, ὥς δὲ θεὸς ἐξανίσταται σκυλεύσας τὸν ᾧδον. Διὸ καὶ κέκραγεν ὁ προφήτης (78)· Ὁ ᾧδης ἐπικράνθη συναντήσας σοι κάτω. Ἐπικράνθη γὰρ καὶ ἐνεπαύθη ἄνθρωπον δοκῶν λαβεῖν ψαλόν, τῷ Θεῷ δὲ περὶ τυγχόν, καὶ κενὸς ἐξαίφνης γεγονῶς καὶ αἰχμάλωτος. Ἐγείρεται τοι γαροῦν ὥς Θεός, καὶ ἀνέρχεται εἰς οὐρανούς, ὅθεν

ad servilem formam sese abjecisset (*Philip. ii*), laudquaquam id consecuti essemus, ut in filios adoptaremur. Quippe nostra causa se ipse abjecit, nec Deitatem rapinam arbitratus est, sed quod erat permansit, et quod non erat assumpsit. Consuetudinem cum hominibus habuit (*Baruch. iii*), carne sua in crucem ascendit, triduo in sepulero conditus est, ad inferos descendit, inde eos quos sub peccato venditos horrendus mundi princeps victos tenebat, eduxit. Quidnam igitur hinc detrimenti tunc, quod eo nomine eum cavillis insectari videris? An non perspicis in quot fœda et obscena loca radios suos sol demittat, quotque fetida cadavera conspiciat? An hinc labem aliquam contrahit? An non potius ea quæ sordida ac putida sunt exsiccet atque constringit, quæ caliginosa sunt illuminat, atque interim ipse prorsus incolumis ac labis omnis expers manet? An non item ignis ferrum, quod sua natura nigrum ac frigidum est, assumens, prorsus inflamat atque candefacit, nec interim ferri proprietates ulla ex parte recipit? Non enim eo malleis contuso aliquid perpetitur aut detrimenti quidquam accipit.

Quocirca si hæc quæ creata sunt, eamque naturam habent ut aliquando intereant, ex villiorum ac deteriorum rerum contagione nullo incommodo afficiuntur, qua tandem ratione, o stolidæ ac sævæ corde prædite, irridere me idcirco audes, quod Filium ac Deum Verbum a paterna gloria nullo modo discessisse, sed cum Deus esset, humanæ salutis causa corpus humanum assumpsisse dicam, ut homines divinæ ac spiritualis naturæ participes efficeret, nostramque substantiam ex subterraneis inferni partibus eductam, coelestis gloria exornaret, atque item ut tenebrarum hujus sæculi principem, susceptæ carnis tanquam illecebris quibusdam inescatum superaret, genusque nostrum ex ipsius servitute ac tyrannide liberaret? Unde etiam crucis tormentum sine perpeccatione subiit, duas videlicet suas naturas declarans. Ut enim homo in crucem agitur, ut Deus autem soli tenebras offundit, terram quatit, ac multa corpora morte functa et sepulcris excitat (*Luc. xiiii*). Rursum, ut homo moritur; ut autem Deus, spoliato inferno, ad vitam redit. Ob idque etiam clamavit propheta· Infernus in amaritudine fuit, occurrens tibi deorsum (*Isa. xiv*). Siquidem in amaritudine fuit atque illusus est, cum nudum hominem sese accepisse pu-

(70) *Epist. ad Phil. ii*, 7, 8: Ἐαυτὸν ἐκένωσας, μορφὴν δούλου λαβὼν... καὶ, σχήματι εὑρεθείς ὡς ἄνθρωπος, ἐταπεινώσας ἑαυτόν...

(71) *Epist. ad Gal. iv*, 4: Ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ... ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ, ἵνα τὴν υιοθεσίαν ἀπολάβωμεν.

(72) *Epist. ad Phil. ii*, 6: Ὃς ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἀρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ.

(73) *Epist. ad Rom. vii*, 14: Ἐγὼ δὲ σὰρκινός εἰμι, πεπραμένος ὑπὸ τὴν ἀμαρτίαν. Quem locum admove et p. 219, 8 — Fuit, puto, plenior Trapezuntii codex, vertentis: «... sub peccato, resurrexit die tertia, ascendit in cœlum, inde venturus judicare vivos et mortuos.» Et illa vel e Græco vel e Latino textu vertit Billyus. Regii codices 904, 905, 906, 907, et Coislinianus 308, consentiunt cum AC.

(74) C, πανθάνειν. In A πάσχειν e correctione.

(75) *Conf. p. 13*, n. 43.

(76) *Liban. l. IV*, p. 433: τοιαύτην γὰρ ἔχουσι τέχνην αἱ πόρνοι· δελεάζουσι τοὺς νέους εἰς αὐτὰς δαπανᾶν τὰς οὐσίας. Codex 3017, δελεάζουσαι, non bene. Cf. pag. 15.

(77) *Matth. xxvii*, 45, seqq.: Σκότος ἐγένετο ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν... καὶ ἡ γῆ ἐσείσθη..... καὶ τὰ μνημεῖα ἀνέβησαν, καὶ πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἁγίων ἐγήρθη.

(78) *Isa. xiv*, 9.

tans, in Deum incidit, ac repente inanis et captivus exstitit. Resurgit itaque ut Deus; atque in cœlum, unde nullo modo digressus fuerat, ascendit, ac nostram despicabilem atque omnibus inferiorem naturam omnibus superiorem reddidit, immortalique gloria rutilantem in gloriæ throno collocavit. Quidnam igitur hinc Deo Verbo detrimenti conflatum est, quod tu eum maledictis atque contumeliis insequi non erubescis? Utrum, quæso, ex his duobus præstantius est, nempe hæc confiteri, atque hunc bonum hominumque amantem Deum venerari (qui iustitiam mandat, continentiam præcipit, puritatem præscribit, ad misericordiam propensum esse docet, fidem præbet, pacem prædicat, ipsamet veritas et nominatur et est, ipsamet charitas), hunc, inquam, venerari; an contra improbos et plurimis flagitiis devinctos, ac tam rebus ipsis quam nominibus sædos et obscenos deos tuos? Væ vobis, o saxis duriores, et brutis amētiōres, atque exitii filii, ac tenebrarum hæredes. Beatus autem ego ac Christiani omnes, qui bonum ac benignum Deum habemus. Nam qui ei cultum adhibent, etiamsi ad breve aliquod tempus in hac vita rebus adversis conflictentur, at immortalem tamen mercedis regno percipient.

CAP. XXXII. — Dixit autem ad eum Theudas: En ilud perspicuum est, multos et magnos et sapientes viros atque interpretes, ac tum virtute tum doctrina admirabiles, religionem nostram instituisse, omnesque orbis terræ reges ac principeseam ut præclaram atque omni periculo vacuum excepisse; Galilæorum contra doctrinam rusticos quosdam ac pauperes et abjectos viros, eosque perpaucos, nec plures quam duodecim, prædicasse. Num igitur ignobilium ac rusticorum prædicatio multorum ac magnorum virorum, quique tanta sapientiæ laude floruerunt, legibus atque institutis potior habenda est? Quid autem habes unde hos vera dicere, illos mentiri demonstras?

Rursum igitur regis filius respondit: Asinus es, o Theuda, ut dici solet, lyram audiens, atque intellectus expers manens; vel, ut rectius loquar, aspis, aures obturans, ne præclare incantantium vocem exaudias (Psal. LVII). Recte igitur de te a propheta dictum est: Si mutare queat Æthiops pellem suam, ac pardus varietates suas, tu quoque stulte et cæce, benefacere poteris, cum mala didiceris. Quin te vis veritatis sensu afficit? Nam hoc ipsum quod ais, a multis admirabili sapientia præditis viris nefarios tuos cultus laudari, atque a multis regibus confirmari, contraque Evangelicam prædicationem a paucis, iisque obscuris viris prædicari, id vero tum religionis nostræ vim, tum improborum

οὐδαμῶς ἐχωρίσθη. Καὶ τὴν φύσιν ἡμῶν τὴν εὐτελεῖ, τὴν πάντων ἀσυνετώτεραν, τὴν ἀγνώμονα καὶ ἡτιμωμένην, τῶν πάντων ἀνωτέραν παποίηκε, καὶ ἐπὶ θρόνου δόξης ἐνίδρυσε, δόξης ἀποστειλούσαν (79) ἀθανάτου. Τίς οὖν αὐτῷ τῷ Θεῷ καὶ λόγῳ προσεγένετο ἐντεῦθεν βλάβη, ὅτι βλασφημῆεν οὐκ ἐρυθρίδης; Τίς δέ; βέλτιον ταῦτα ὁμολογεῖν, καὶ τοιοῦτον σέβασθαι Θεόν, ἀγαθὸν καὶ φιλόανθρωπον, ὃς ἐντέλλεται δικαιοσύνην, ἐγκράτειαν ἐπιτάσσει, καθαρότητα νομοθετεῖ, ἐλεεῖν διδάσκει, πίστιν παρέχει, εἰρήνην κηρύσσει, αὐτοαλήθεια ὀνομάζεται καὶ ἔστιν, αὐτοαγάπη, αὐταγαθότης· τοῦτον βέλτιον σέβασθαι, ἢ τοὺς θεοὺς σου, τοὺς πολυκαθεῖς καὶ κακοὺς, τοὺς αἰσχροὺς καὶ τοῖς πράγμασι καὶ τοῖς ὀνόμασιν; Οὐαὶ ὑμῖν, τῶν λίθων λιθωδέστεροι καὶ τῶν ἀλόγων ἀλογώτεροι, τῆς ἀπωλείας υἱοὶ, τοῦ σκότους κληρονόμοι! μακάριος δὲ ἐγὼ καὶ πάντες οἱ Χριστιανοί, Θεὸν ἔχοντες ἀγαθὸν καὶ φιλόανθρωπον! Οἱ γὰρ αὐτῷ λατρεύοντες, καὶ ὀλίγον χρόνον ἐν τῷ νῦν βίῳ κακοπαθήσωσιν, ἀλλὰ τὸν ἀθάνατον τῆς ἀναποδόσεως 293 καρπὸν τρυγήσουσιν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῆς ἀλεουτήτου καὶ θείας μαχαριότητος.

mercedis fructum in sempiternæ ac divinæ beatitudinis regno percipient.

ΚΕΦ. ΑΒ'. Ἐφη δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ Θεοῦδης· Ἰδοὺ φανερόν ἐστιν, ὅτι τὴν καθ' ἡμᾶς θρησκείαν πολλοὶ καὶ μεγάλοι σοφοί, καὶ ἐξηγηταί, καὶ θαυμαστοὶ τὴν ἀρετὴν καὶ ἐπιστήμην, ἐνομοθέτησαν, καὶ πάντες οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ δυνάσται ὡς καλὴν καὶ μὴδὲν σφαλὲρὸν ἔχουσαν ἐδέξαντο, τὴν δὲ τῶν Γαλιλαίων ἀγροικοὶ τινες, πτωχοὶ τε καὶ εὐτελεῖς ἐκέρχον ἀνδρες, καὶ αὐτοὶ ἐδαρίθησαν καὶ μὴ τῶν δώδεκα τὸ μέτρον ὑπερβαίνοντες. Πῶς οὖν τῶν ὀλίγων, ἀσήμενον τε καὶ ἀγροίκων, τὸ κήρυγμα προτιμητέον τῆς τῶν πολλῶν καὶ μεγάλων καὶ σοφῶν τοσαύτης λαμπάντων νομοθεσίας; τίς δὲ ἡ ἀπόδειξις τοῦτους ἀληθεύειν, κακείνους ψεύδεσθαι;

Αὐτὸς οὖν ὁ τοῦ βασιλέως υἱὸς ἀπεκρίνατο· Τάχα, Θεοῦδᾶ, ὄνος εἶ, τὸ τοῦ λόγου, λύρας ἀκούων (80) καὶ ἀσύνετος μένων, μάλλον δὲ ἀσπίς βύων τὰ ὦτα τοῦ μὴ ἀκοῦσαι φωνῆς ἐπαθόντων (81). Καλῶς οὖν ὁ προφήτης εἶπε περὶ σοῦ· Εἰ (82) ἀλλάξεται Αἰθίοψ τὸ δέρμα αὐτοῦ καὶ πάρβαλις τὰ ποικίλαματά αὐτῆς, καὶ σὺ δυνήσῃ εὖ ποιῆσαι μεμαθηκὼς κακὰ. Μωρὲ καὶ τυφλὲ, πῶς οὐκ ἄγει σε εἰς αἰσθησιν ἡ τῆς ἀληθείας 294 ἰσχὺς; Τοῦτο γὰρ αὐτὸ τὸ παρὰ πολλῶν μὲν ἐπὶ σοφίᾳ θαυμάζομενον ἐπαινεῖσθαι τὰ μισρά σου σεβάσματα, παρὰ πολλῶν δὲ βασιλέων κρατύνεσθαι, τὸ δὲ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου παρ' ὀλίγων καὶ ἀσήμενων ἀνδρῶν κηρυχθῆναι, δεικνύει τῆς ἡμῶν θεοσεβείας τὴν ἰσχύιν καὶ τῶν ὑμετέρων πονηρῶν

(79) Videtur esse in A varietas ἀπολάμπουσαν.

(80) De hoc proverbio monitum fuit ad Aristæn. I, ep. 17, p. 473. Libanius I. IV, pag. 837: Ταῦτα ἐμοὶ λέγοντος, καὶ τῶν χειρῶν ἀποτομένου καὶ μόνον οὐ δακρύνοντος, οὐ μάλλον ἤκουεν ἢ λύρας ἀκούσειεν ὄνος. Joannes Hieros. Vita Joannis Damasc. p. 249: Ὁ μισόχριστος ἐκείνος ἄρχων πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου λεγόμενα ὄνος ἦν λύρας ἀκούων, τοῦτο δὲ φάναι τὸ τῆς παροικίας Lusit non inlicite circa id proverbium Stratonice ap. Machonem Athenæi VIII, 41, v. 50. Adde Vallin. ad Boet. de Consol. p. 15.

(81) Psal. LVII, 4: Θυμὸς αὐτοῦ κατὰ τὴν ὁμοίωσιν τοῦ θρεῖος, ὥστε ἀπίστως κωφῆς καὶ βουούσης τὰ ὦτα αὐτῆς, ἥτις οὐκ εἰσακούσεται φωνὴν ἐπαθόντων.

(82) Jerem. XIII, 23.

δογμάτων τὸ ἀσθενὲς καὶ ἀλειτουργικόν· οὗτοι τὰ μὲν ὁμότερα, καὶ συνηγούρους ἔχοντα σοφοὺς καὶ ἀντιλήπτορας ἰσχυροὺς, ὁμοῦ σθένυνται καὶ ἀσθενεῖ, τὰ δὲ τῆς θεοσεβείας, μηδεμίαν ἀνθρωπίνην κακτημένην βοήθειαν, λάμπει τηλαυγέστερον ἡλίου καὶ τοῦ κόσμου κατέσχε τὰ πληρώματα. Εἰ μὲν γὰρ παρὰ ῥητόρων τε καὶ φιλοσόφων ἐξετέθη, βασιλεῖς δὲ καὶ (83) δυνάστας εἶχε συνεργούντας, εὗρες ἂν οὐδὲ πονηρὸς εἰπεῖν ἀνθρωπίνης δυνάμεως τὸ πᾶν γεγενησθαι· νυνὶ δὲ, ὁρῶν παρὰ ἀλίεων μὲν εὐτελῶν τὸ ἄγιον συντεθεὶν Εὐαγγέλιον, παρὰ πάντων δὲ τυράννων διωχθὲν, καὶ μετὰ τοῦτο τὴν οἰκουμένην κατασχόν (Εἰς πᾶσαν γὰρ τὴν γῆν **295** ἐξῆλθεν (84) ὁ φθόγγος αὐτοῦ καὶ εἰς τὰ πέρας τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτοῦ), τί ἂν εἴποις, ἢ θείαν εἶναι καὶ ἀμαχον δύναμιν ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων τὰ ἐαυτῆς βεβαιούσαν; τίνα δὲ ἀπόδειξιν ζητεῖς, ἀνόητε, τοῦ ψεῦδεσθαι μὲν τοὺς σοῦς, ἀληθεύειν δὲ τοὺς ἡμετέρους, κριτέοντα τῶν εἰρημένων; Εἰ μὴ γὰρ ἄλλος ἦν καὶ ψεῦδος πάντα τὰ σὰ, οὐκ ἂν, τοσαύτην ἔχοντα παρὰ ἀνθρώπων ἰσχύϊν, ἡλαττοῦτο καὶ ἐξησθένει. Εἶδον γὰρ, φησὶ (85), τὸν ἀσεβῆ ὑπερφυόμενον καὶ ἐπαίρομενον ὡς τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου· καὶ παρῆλθον, καὶ ἰδοὺ οὐκ ἦν, καὶ ἐζήτησα αὐτόν, καὶ οὐχ εὗρήθην ὁ τόπος αὐτοῦ.

Περὶ ὧν ταῦτα εἶρχεν ὁ Προφήτης τῶν ὑπασπιστῶν τῆς ἐιδωλομανίας. Μικρὸν γὰρ ὅσον ὅσον (86) καὶ οὐ μὴ εὗρεθῇ ὁ τόπος ὧν, ἀλλ', ὡς ἐκλείπει καπνὸς, ἐκλιπτετε, καὶ ὡς τήκεται κηρὸς ἀπὸ προσώπου πυρὸς (87). Περὶ δὲ τῆς Εὐαγγελικῆς θεογνωσίας εἶπεν ὁ Κύριος (88)· Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι. Καὶ· Ἐὐ κατ' ἀρχὰς, Κύριε, φησὶν αὐτὸς ὁ Ψαλμῶδης (89), τὴν **296** γῆν ἐδεμελώσας, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσιν οἱ οὐρανοί· αὐτοὶ ἀπολούνται· σὺ δὲ διαμένεις· καὶ πάντες ὡσεὶ ἱμάτιον παλαιωθῇσονται, καὶ ὡσεὶ περιβόλαιον ἐλθεις αὐτοὺς καὶ ἀλλαγῇσονται, σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ, καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσι. Καὶ οἱ μὲν θεοὶ κήρυκες τῆς τοῦ Χριστοῦ

vestrorum dogmatum imbecillitatem ac perniciem demonstrat : quippe cum doctrina vestra, quamvis eruditos patronos ac firmos adjutores habeat, debilitetur tamen et exstinguitur ; nostra autem religio, licet omni humano subsidio careat, sole tamen clarior luceat, orbemque totum occupavit : nam si ab oratoribus et philosophis edita fuisset, regesque ac principes adjutores habuisset, dicere fortasse, vir improbe, potuisses, humanam potentiam id totum praestitisse. Nunc vero sanctum Evangelium a vilibus piscatoribus conscriptum, atque ab omnibus tyrannis vexatum, nihilo tamen secius totum orbem obtinere perspicis (in omnem enim, inquit ille [Psal. xvi; Rom. i], terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terrae verba eorum), quid jam aliud dicere possis, quam divinam et invictam potentiam esse, salutis humanæ causa cultum suum confirmantem ? Ecquod autem, o vecors, argumentum iis quæ jam allata sunt prestantius quæris, quo tuos mentiri, nostros vera loqui probem ? Nam nisi tua omnia nugæ ac signimenta essent, profecto cum tantis humanis viribus nitantur, minime imminerent ac debilitarentur. Vidi enim, inquit ille, implium superexaltum et elevatum sicut cedros Libani : et transivi, et ecce non erat ; quæsi vi eum, et non est inventus locus ejus (Psal. xxxvi).

De vobis, qui insani idolorum cultus propugnatores estis, hæc dixit Propheta : Jam jamque enim, et non inveniatur ipsius locus ; sed sicut deficit fumus, deficiet, et quemadmodum deficit cera a facie ignis, sic peribitis (Psal. lxxvii). Contra de evangelica Dei cognitione dixit Dominus : Cælum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt (Lucæ xxi). Ac rursus Propheta his verbis utitur : In principio tu, Domine, fundasti, et opera manum tuarum sunt cæli. Ipsi peribunt, tu autem permanes, et omnes sicut vestimentum veterascent. Et sicut opertorium mutabis eos, et mutabuntur ; tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient (Psal. ci). Ac divini quidem adventus

(83) A sine καί. Vocula sæpius perennit. Philostratus epist. 42 : Δαναὸς σοὶ πατήρ, χεῖρ ἔχειν καὶ λῆμα φοινικόν. Codex Vatic. 140, καὶ χεῖρ· bene Nicephorus Gregoras in Synes. p. 426 : Ἰκαρὸς ἀνθρώπος ἦν καὶ αὐτός : ἡβουλῆθη δὲ τὴν ἀστρονομίαν μαθεῖν καὶ τοὺς τῶν ἀστέρων δρόμους· μὴ δυνάμενος δὲ βλάβει τῆς τῶν λόγων ἀποδείξεως συνίεναι, ἀπέπειε μεταξὺ τῆς μαθήσεως· διὰ τοῦτο ἐμυθεύθη ὅτι προσεκδόλησεν ἑαυτῷ κήρινα πτερὰ, x. t. l. Non incommode codex 831, καὶ διὰ τοῦτο. Cum fuerim ad Icarum forte periducius, apponam e codice 3041 scholium ad Niceæ Choniatae verba pag. 78, Ἦν οὐρανὸς δρόμος Ἰκαροῦ ἐλευνότερος· οὗτος ὁ Ἰκαρὸς ὅτ' ἀλαζονείας ἀκαίρου τετόλμηκεν ἀναπτῆναι πρὸς οὐρανὸν καὶ θεατῆς τῶν ἐκείσε γενέσθαι. Τόλμην, ἐκ κηροῦ πτερὰ τεχνήντως ἑαυτῷ ποιησάμενος καὶ συναρμόσας, ἀεροβατεῖν ἐπειράτο. Ὅθεν καὶ προέβαινε τὸ πρᾶγμα κατὰ σκοπὸν αὐτῷ, ἕως, θερμότερων ἐπισχουσῶν τῶν ἀκτίνων ἡλίου πρὸς ὕψος ἐκτεταναγμένου, ὁ μὲν κηρὸς ἐτάκη δεινῶς, αὐτὸς δ' ἐπιπτύκει χαμαιρρύφης πτώμα τῆς ἰδίας ἀπονοίας τε καὶ ἐλευνότητος ἄξιον.

(84) Psal. xviii, 4.

(85) David, Psal. xxxvi, 35.

(86) C. ὅσον καὶ ὅσον. Epist. ad Hebr. x, 37 : Ἐτι γὰρ μικρὸν ὅσον ὅσον. Simplex μικρὸν ὅσον est fræmens. Exemplum præbet Theod. Prodr. Teirasi. p. 50, de Mose in cista exposito : Ὅρᾳς, ἐκεῖνος, τὴν θίβην ; καὶ τὴν θίβην Ὅρᾳς, τὰ δ' ἔνδον οὐχ ὀρᾳς. Κρύπτει βρέφος, Ὁ ναυαγὶ μὲν ἀπὸ τὴν σωτηρίαν, Μικρὸν δ' ὅσον θάλασσαν ἐν ῥάβδῳ σχίζει. Suvignus rem hic male gessit. Restituito ἐκεῖνο e cod. 2831, sic dispongo dialogum : Ὅρᾳς ἐκεῖνος ; — Τὴν θίβην ; — Ναὶ τὴν θίβην. — Ὅρᾳς τὰ δ' ἔνδον οὐχ ὀρᾳς. — Κρύπτει...

(87) Psal. lxxvii, 2 : Ὡς ἐκλείπει καπνὸς, ἐκλιπέτωσαν· ὡς τήκεται κηρὸς ἀπὸ προσώπου πυρὸς, οὕτως ἀπολούντο οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ.

(88) Apud Luc. xxi, 33.

(89) Psal. ci, 25... Cf. Epist. ad Hebr. i, 10...

Christi præcones, et sapientes orbis terrarum piscatores, qui ex erroris ac fraudis voragine omnes extraxerunt (quos quidem tu, qui peccati vere servus es, aspernaris ac nihili pendis), per signa et prodigia solis instar in mundo fulserunt, cæcis lucem donantes, surdis auditum, claudis gressum, mortuis denique vitam impertientes. Nam vel eorum dantæ et umbræ omnes hominum morbos profligabant (Act. v). Dæmones quos vos ut deos metuitis, non modo ab humanis corporibus depellebant, sed etiam crucis signo ex ipso terrarum orbe fugabant: cuius ope atque adjumento omnem quidem magiam deleverunt, veneficiaque omnia irrita reddiderunt. Atque illi quidem humana infirmitate per Christi virtutem ad hunc modum sanati, rebusque omnibus conditis renovatis, tanquam veritatis præcones ab omnibus iis qui sapientia præditi sunt laudantur, admirationique habentur. Quid autem habes, quod de sapientibus atque oratoribus tuis, quorum Deus sapientiam stultam fecit, de illis, inquam, diaboli patronis in medium afferas? Quid memoria dignum mundo reliquerint, expone. Quid de ipsis quod prædices, habes, nisi dementia ac turpitudinem, inanemque artem, verborum elegantia scitidæ suæ religionis cœnum contentum?

Quin etiam ex poetis tuis, quicunque ab ingenti furore atque insaniam vel tantulum emergere potuerunt, id quod verius erat dixerunt, nempe eos qui dii appellantur homines exstitisse, ac propterea quod quidam eorum urbibus ac regionibus imperarunt, quidam autem aliud quiddam nullius pene momenti, dum viverent, effecerunt, homines errore lapsos, deorum nomine eos appellasse. Principio enim Seruch ille status invenisse litterarum monumentis proditus est. Siquidem eos qui antiqui-

A παρουσίας, οἱ σοφοὶ τῆς οἰκουμένης ἀλιεῖς (90), οἱ πάντας ἐλύσαντες τοῦ βυθοῦ τῆς ἀπάτης, οὗς δ' εὐτελῆς σὺ, καὶ δοῦλος ὄντως τῆς ἀμαρτίας, ἐξευτελίσεις, ἔλαμψαν σημεῖοις καὶ τέρασι (91) καὶ ποιήσεις δυνάμειν ὡς ἥλιος (92) ἐν τῷ κόσμῳ, τυφλοῖς τὸ φῶς δωροῦμενοι, κωφοῖς τὸ ἀκοῦειν, χωλοῖς τὸ περιπατεῖν, νεκροῖς τὸ ζῆν χαριζόμενοι. Αἱ σκιαί γὰρ αὐτῶν μόναι (93) πάντα τὰ πάθη τῶν ἀνθρώπων ἐθεράπευον. Δαίμονας, οὗς ὑμεῖς φοβεῖσθε ὡς θεοὺς, οὐ μόνον τῶν ἀνθρωπίνων ἀπήλκυον σωμάτων, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς ἐδίωκον τῆς οἰκουμένης, τῷ τοῦ σταυροῦ σημείῳ (94), δι' οὗ πᾶσαν μὲν ἠράνισαν μαγείαν, πᾶσαν δὲ φαρμακείαν ἀνενέργητον ἔδειξαν. Καὶ ἐκείνοι μὲν, οὕτως τὴν ἀνθρωπίνην ἰασάμενοι ἀσθένειαν τῇ τοῦ Χριστοῦ δυνάμει καὶ τὴν κτίσιν πᾶσαν καινουργήσαντες, ὡς τῆς ἀληθείας κήρυκες θαυμάζονται παρὰ πάντων εἰκότως τῶν εὐ φρονούντων. Τί δὲ ὁ αὐτὸς 297 ἔχεις εἰπεῖν περὶ τῶν σοφῶν σου καὶ (95) ῥητόρων, ὧν ἐμώρηνεν ὁ θεὸς τὴν σοφίαν (96), τῶν συνηγόρων τοῦ διαβόλου; Τί μνήμης ἄξιον κατέλιπον τῷ βίῳ (97); εἰπέ. Τί δ' ἂν εἴποις περὶ αὐτῶν, ἡ ἀλογίαν καὶ αἰσχροτήτα, καὶ τέχνην ματαίαν, τῇ καλλιπειρίᾳ τῶν λόγων τὸν βόρβορον συγκαλύπτουσαν τῆς δυσώδους αὐτῶν θρησκείας;

Ἄλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ποιητῶν ὅσοι μικρόν τι δεδύνηται τῆς πολλῆς ἀνανεῦσαι μανίας, εἰπον τὸ ἀληθέστερον, ὅτι οἱ λεγόμενοι θεοὶ ἀνθρωποὶ ἦσαν, καὶ, διὰ τὸ τινὰς μὲν αὐτῶν ἀρξαι χωρῶν (98) τε καὶ πόλεων, τινὰς δὲ ἄλλο τι οὐδαμῶν κατὰ τὸν βίον ποιῆσαι, πλανηθέντας τοὺς ἀνθρώπους θεοὺς αὐτοὺς καλέσαι. Καταρχὰς μὲν γὰρ ὁ Σερουχ ἐκεῖνος (99) ἰστόρηται (1) 298 τὰ τῶν ἀγαλμάτων ἐξευρεῖν. Τοὺς γὰρ ἐν τοῖς παλαιοῖς χρόνοις ἡ ἀνδρείας ἢ φιλίας, ἢ τινας ἐτέρας ἀνδραγαθίας, ἔργον μνήμης

(90) Conf. t. II, p. 413, n. 2.

(91) Act. Apost. v, 12: Διὰ δὲ τῶν χειρῶν τῶν Ἀποστόλων ἐγένετο σημεῖα καὶ τέρατα ἐν τῷ λαῷ πολλὰ. Cf. p. 67, n. 84. Isa. viii, 18: Ἔσται τέρατα καὶ σημεῖα ἐν τῷ οἴκῳ. Ὑπαρὴ παρὰ Κυρίου.

(92) Matth. xiii, 43: Τότε δὲ οἱ δίκαιοι ἐκλάμψουσιν ὡς ἥλιος. Quo respexit Nilus epist. 53, cum orationem posse declarat pios homines φωτίζειν καὶ ἡλιοειδεῖς ἀποδεῖξαι.

(93) Act. Apost. v, 15: Ὅσα κατὰ τὰς πλατείας ἐκφέρειν τοὺς ἀσθενεῖς, καὶ τιθεῖναι ἐπὶ κλινῶν καὶ κρηβάτων, ἵνα ἐργασμένου Πέτρου καὶ ἡ σκιά ἐπισκιάσῃ τινὲς αὐτῶν.

(94) Conf. pag. 284, n. 48, de vi signi crucis.

(95) A sine καί. Synesius Calv. p. 63: ἐδύλωσε δὲ ἡ Παύσασις. Codex 831, id. δὲ καὶ ἡ Π. Quæ copula non valde locum ornabit.

(96) Conf. p. 234, n. 34.

(97) Τῷ βίῳ, mundo, hominum generi. Hunc sensum Reitz. ad Luc. Icarom. 32, illustravit, ac nuper plena manu vir doct., et philologiæ inter Italos rarum ac splendidum lumen, Leopardus not. ad Euseb.

(98) Videtur esse in A χωρῶν, quasi significare voluisset librarius posse legi χωρῶν vel χωρῶν. Hoc illo melius, saltem magis in usu esse, ostendi t. I, pag. 256. C χωρῶν hic exhibet, sed χώρων p. 27, 7, ubi A τῶν πόλεων καὶ τῶν χωρῶν. Niceph. Gregoras, Hist. II, 5, 5: Κλήρου ταυτοῖς διανεύμαντας χωρῶν καὶ πόλεων. IV, 7, 1: Κατέχοντας τῶν ἐκεῖσε χωρῶν καὶ πόλεων τὰς βελτίους. Cf. supra t. II, pag. 444, 6. Et sic ubivis. Variato genere, Nicephorus v. 5, 2: Κατὰ τῶν ὁμορρούντων Ῥωμαίων χωρίων καὶ πολιχνίων. Qui et χώρων habet III, 1, 3: Κατὰ τῶν ὁμορρούντων αὐτῶν χωρῶν καὶ πόλεων. Unde firmabitur locus Leonis Diaconi quem attigi t. I, p. 256. Cæterum idem Leo, x, 7, p. 105, 5, usum secutus, dixit: Χώρας πυρπολῶν καὶ πόλεις καταστρεφόμενος.

(99) Notus Seruch, vel Sarug, ex Genesi xi, 20, sqq. Eustathius in Hexaem. pag. 56: Ἐν δὲ τοῖς χρόνοις Σερουχ οἱ υἱοὶ Νῶε εἰδωλολατρεῖν ἤρξαντο. Ibi Allatius.

(1) C, ἰστορεῖται: quod tempus habet schol. Theocriti VII, 5. Cf. t. I, p. 422, n. 5. Tempora confudit vocalium et ei η confusio. Libanius, epist. 360: εἰ τε μὴ βοηθῆς οἷς ἀξιούμεν. Male Wollius in nota reliquit meliorem codicum scripturam βοηθεῖς. Idem epist. 411: Λογίζόμενος ὡς ἐβελήσας ἀρχίσης καὶ μόνος. Et hic e nota restituenda lectio ἀρχίσεις, quam et reperi in cod. 3055. Basilios Macedo Præc. c. 21: Ἀπερ ἂν ἐτέρους πράττουσιν ἐπιτιμήσεις, ταῦτα πράττειν αὐτοῖς μὴ ἐπιχειρήσεις. Cod. 2991 A, recte, ἐπιτιμήσης, ἐπιχειρήσης.

ἔξιοι ἐπιδειξαμένους ἀνδρείας λέγεται καὶ στήλαις Α
τιμῆσαι. Οἱ δὲ μετὰ ταῦτα τὴν τῶν προγόνων ἀγ-
νοήσαντες γνώμην, καὶ ὅτι, μνήμης ἕνεκα μόνον,
τοῖς ἐπαινετόν τι ποιήσασιν ἀνδρείαντας καὶ στήλας
ἀνέστησαν, κατὰ μικρὸν πλανώμενοι τῇ τοῦ ἀρχε-
κίκου δαίμονος ἐνεργείᾳ, ὡς ἀθανάτοις θεοῖς τοῖς
ὁμοιοπαθεῖσι καὶ ψαυτοῖς ἀνθρώποις προστεθήσαν,
καὶ θυσίας αὐτοῖς καὶ σπονδὰς ἐπινοήσαντο, τῶν
δαιμόνων δηλονότι τοῖς ξοάνοις ἐνοικησάντων, καὶ
πρὸς αὐτούς τὴν τιμὴν καὶ τὰς θυσίας μεθελκυ-
σάντων. Ἐκεῖνοι τοίνυν τοὺς μὴ δοκιμάζοντας τὸν
θεὸν ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει πεῖθουσι θεοὺς αὐτοὺς ἡγεί-
σθαι, δοεῖν χάριν· ἐν αὐτοῖς μὲν τῇ προσηγορίᾳ δο-
ξάζονται ταῦτη (ῥηδονται γάρ, ὅτε πλήρεις ἀλαζονείας
ὄντες, ὡς θεοὶ τιμᾶσθαι), αὐτοὺς δὲ οὐς ἡπατήκα-
σιν εἰς τὸ ἡτοίμασμένον αὐτοῖς ἄσθεστον ἐλκύσωσι
πῦρ (2). Ὅθεν πᾶσαν αὐτοὺς ἐδίδαξαν παρανομίαν
καὶ αἰσχροτότητα, ὡς ἀπαξ ὑποταγέντας τῇ ἐκείνων
ἀπάτῃ. Ἐπὶ τοῦτον οὖν τὸν κολοφῶνα τῶν κακῶν
ἐλθόντες οἱ ἄνθρωποι, ἐσκοτισμένοι ὄντες, ἕκαστος
τοῦ ἰδίου πάθους καὶ τῆς ἰδίας ἐπιθυμίας ἐστήσε
στήλην, καὶ θεὸν 299 ὠνόμασε, βδελυκτοὶ τῆς
πλάνης, βδελυκτότεροι τῆς ἀποπίας τῶν προσκυνου-
μένων γενόμενοι. Ἐως ἐλθὼν ὁ Κύριος διὰ σπλάγχνα
ἐλέους (3) αὐτοῦ ἐλυτρώσατο ἡμᾶς τοὺς πιστεύοντας
αὐτῷ τῆς πονηρᾶς ταύτης καὶ ὀλεθρίου πλάνης, καὶ
ἐδίδαξε τὴν ἀληθῆ θεογνωσίαν. Οὐκ ἔστι γὰρ σωτη-
ρία, εἰ μὴ ἐν αὐτῷ (4), καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος θεὸς
οὔτε ἐν οὐρανῷ, οὔτε ἐπὶ γῆς, εἰ μὴ αὐτὸς μόνος
ὁ τοῦ παντὸς ποιητῆς, ὁ πάντα φέρων τῷ ῥήματι
τῆς δυνάμεως αὐτοῦ (5). Τῷ λόγῳ γάρ, φησὶ (6),
Κυρίου οἰκουμενικοῦ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι
τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν· καὶ,
πάντα (7) δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο
οὐδὲ ἐν ᾧ γέγονεν.

firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum
et sine ipso factum est nihil quod factum est (Joan. 1).

Ὁ δὲ θεοῦξ, τοῦτον ἀκούσας τῶν ῥημάτων, καὶ
ὅτι πλήρης ὁ λόγος θεοδιδάκτου σοφίας ἐτύγγανεν,
οἷα βροντῆς ἤχῳ καταπλαγεῖς, ἀφωνία συνέχετο.
Ὅψ' ἔδ' καὶ μόλις εἰς αἰσθησὶν ἐλθὼν τῆς αὐτοῦ
ἀθλιότητος (ῥήματο γὰρ τῶν ἐσκοτισμένων ὀφθαλμῶν
τῆς καρδίας αὐτοῦ ὁ σωτήριος λόγος, καὶ πολλὴ τῶν
προτέρων αὐτοῦ εἰσφαι μετὰ μῆλος), καὶ τῆς τῶν
εἰδῶλων πλάνης καταγνοῦς, τῷ φέγγει τῆς εὐσεβείας
προσέδραμε. Καὶ τὸ ἀπ' ἐκείνου οὕτω πῆς μοχθη-
ρᾶς ἀγωγῆς ἀπέστη καὶ τοσοῦτον ἑαυτὸν τοῖς ἀτί-
μοις ἐξεπολέμωσε πάθει καὶ μαγείαις, ὅσην ἄρα
πρὸ τούτου τὴν πρὸς αὐτὰ φιλίαν ἐσπέισατο. Τότε
μὲν γὰρ ἐν μέσῳ τοῦ συνεδρίου ἐστὼς, τοῦ βασιλέως
προκαθεζομένου, μεγάλη τῇ φωνῇ ἐβόησεν· 300
Ἀληθὺς, ὦ βασιλεῦ, πνεῦμα θεοῦ οἰκεῖ ἐν τῷ (8)

tus vel strenui animi, vel amicitiae, vel cujuspiam al-
terius virtutis opus memoria dignum edidissent, sta-
tuis ornasse dicitur. Posteriores autem, majorum men-
tem ignorantes, nempe quod memoriae duntaxat
causa iis qui laude dignum aliquid effecissent sta-
tuas et columnas erexissent, demonis vitii auctoris
opera paulatim aberrantes, homines iisdem passio-
nibus obnoxios ac corruptioni subjectos, tanquam
immortales deos adorarent, sacrificiaque ipsis ac
libamina excogitarunt: demonibus videlicet in
statuis habitantibus, atque hujusmodi honorem et
sacrificia ad sese pertrahentibus. Illi itaque eos qui
Deum in notitia habere minime probant (Rom. 1),
duplici de causa ut se deos esse existiment ad-
ducunt: altera, ut ipsi hoc nomine celebrentur,
B gaudent enim ipsi, utpote fastu atque arrogantia ple-
ni, cum ipsis tanquam diis honor tribuitur; altera,
ut eos quos in fraudem induxerint ad praepra-
tum sibi sempiternum ignem trahant. Eoque no-
mine omni flagitii ac turpitudinis genere ipsos eru-
dierunt, adeo ut eorum fraudi atque imposturae semel
addicti homines, mentis tenebris circumfusi, atque
ad malorum colophonem venientes, sui quisque vitii
ac suae cupiditatis statuum fixerint, deumque nomi-
narint. Qua quidem in re, cum erroris sui nomine
exsecrandi sint, tum vero ob earum rerum quas ado-
rant absurditatem majori exaceratione dignos se
praebuerunt. Id autem tandiu locum habuit, quoad
Dominus per viscera misericordiae suae nos qui ipsius
fide praediti sumus, ex improbo ac pestifero hujus-
modi errore liberavit, veraque Dei cognitione imbu-
vit. Neque enim in alio ullo salus est, nec praeter ipsum
solum qui mundum effecit, ac virtutis suae verbo
omnia portat (Hebr. 1), alius deus aut in caelo aut in
terra est. Verbo enim Domini, inquit ille, caeli

(Psal. xxxiii); atque omnia per ipsum facta sunt,

Theudas autem cum haec verba audivisset, atque
hujusmodi sermonem divinitus infusa sapientia plo-
num esse cerneret, tanquam tonitruum sono percussus,
silentio tenebatur. Tandem autem aliquando mise-
riam suam agnoscens (obtenebratos enim cordis
ipsius oculos salutaris doctrina tetigerat) ingenti ar-
teactae vitæ poenitudine affectus est; atque condem-
D nato idolorum errore, ad pietatis lucem occurrit, ac
deinceps a scelerata et execranda vitæ ratione usque
adeo sese removuit, tantumque cum turpibus animi
affectionibus magicisque artibus bellum gessit, quan-
tum ante amoris foedus cum ipsis ferierat. Nam tum
in medio concilio stans, praesidente rege, magna voce
exclamavit: Vere, o rex, spiritus Dei in filio tuo ha-
bitat, vere fracti ac superati sumus, nec defensionem

(2) Matth. xxv, 41: Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοίμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. Conf. pag. 66, n. 78.

(3) Luc. i, 78.

(4) Act. Apost. iv, 12: Καὶ οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλῳ οὐδενὶ ἢ σωτηρία.

(5) Epist. ad Hebr. i, 3.

(6) Psal. xxxiii, 6.

(7) Joan. i, 3.

(8) Est varietas ἐνοικεῖ τῷ. Habet πνεῦμα οἰκεῖ ἐν Paul. ad Rom. viii, 9, 11; et πνεύματος ἐνοικούν-
τος ἐν II ad Tim. ii, 14.

ullam habemus, nec ad ea quæ ab ipso commemorata sunt, vel oculos ipsos obvertere possumus. Magnus igitur revera Christianorum Deus est, magna ipsius fides, magna mysteria.

Conversus itaque ad regis filium, ait : Dic, quæso, o claro ac illustri animo prædite, Deusne me expecturus est, si ab improbis actionibus abscedens, ad eum me convertero? Sane, inquit veritatis præco, sane, inquam, te excipiet, omnesque item qui ad ipsum sese converterint. Nec vero vulgari modo excipiet; verum ut filio e longinqua regione redeunti (*Lucæ xv*), hoc est, a scelerata vitæ ratione ad meliorem frugem sese convertenti, obviam prodibit, eumque amplectetur et exosculabitur; ac peccati fœditate detracta, statim ipsi vestimentum salutaris imponet, charissimæque gloriæ stola eum induens, mysticum supernis virtutibus epulum peraget, ob receptam videlicet ovem perditam festum diem celebrans (*Ibid.*). Ipsemet enim Dominus ingens in cœlo gaudium esse dixit super uno peccatore pœnitentiam agente. Ac rursum : Non veni vocare justos, sed peccatores ad pœnitentiam (*Lucæ v*). Et per prophetam : Vivo ego, dicit Dominus; nolo mortem peccatoris, sed magis ut convertatur a via sua et vivat. Convertimini a via vestra mala; et quare moriemini domus Israël? iniquitas iniqui non nocebit ei in quacunque die conversus fuerit ab iniquitate sua, et fecerit justitiam, et in mandato vitæ ambulaverit, vita vivet, et non morietur. Omnia peccata quæ admisit, non memorabuntur, quia iudicium et justitiam fecit, in ipsis vivet (*Ezech. xxxiii*). Ac rursum per alterum prophetam exclamat : Lavamini, mundi estote, auferite malum cogitationum vestrarum ab oculis meis, quiescite agere perverse, discite benefacere. Si fuerint peccata vestra sicut coccinum, tanquam nix dealbabitur; et si fuerint rubra velut vermiculus, sicut lana alba erunt (*Isaia i*). Cum igitur hæ pollicitationes iis qui ad meliorem frugem sese receperint, a Deo propositz sint; ne cunctis, o homo, nec moram ullam adhibeas; verum ad Christum benignum Deum nostrum accede, et illumina, et facies tua non confundetur (*Psal. xxxii*). Nam simul atque in divini baptismatis piscinam immersus fueris, tota veteris hominis spurcitiæ, atque universa scelerum sarcina in aqua sepelietur, atque in nihilum dilabatur; tuque novus illinc ac recens, atque ab omni labe purus conscendes, nullam peccati labem aut rugam tecum ferens. Ac deinceps in te situm erit ut purgationem per viscera misericordiæ Dei nostri hinc

A υἱὸ σου· ἀληθῶς ἡτήγηθε, καὶ οὐδεμίαν ἔτι ἀπολογίαν ἔχομεν, οὕτε ἀντοφθαλμῆσαι πρὸς τὰ παρ' αὐτοῦ λεγόμενα ἰσχύομεν. Μέγας οὖν τῷ ὄντι ὁ τῶν Χριστιανῶν Θεὸς, μεγάλη ἡ πίστις αὐτῶν, μεγάλη τὰ μυστήρια.

Ἐπιστραφεὶς δὲ πρὸς τὸν υἱὸν ἔφη τοῦ βασιλέως· Λέγε μοι τοίνυν, ὦ πεφωτισμένε τὴν ψυχὴν· δέχεται με ὁ Χριστὸς, εἰ, ἐκ τῶν πονηρῶν μου πράξεων ἀποστάς, ἐπιστρέψω πρὸς αὐτόν; Ναί, φησὶν ὁ τῆς ἀληθείας κήρυξ, ναί, δέχεται καὶ σὲ καὶ πάντας τοὺς εἰς αὐτὸν ἐπιστρέφοντας. Δέχεται δὲ οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ', ὡς υἱὸς ἀπὸ μακρᾶς ἐπιδημήσαντι χώρας, προσυπαντᾷ τῷ ἐκ τῆς ὁδοῦ τῶν ἀνομιῶν ἐπιστρέφοντι· καὶ τοῦτον περιλαβὼν κατασπάσσεται, καὶ τὸ τῆς ἁμαρτίας αἰσχὸς περιελθὼν, αὐτίκα ἱμάτιον περιτίθεισι σωτηρίου, καὶ στολὴν λαμπροτάτης περιβαλὼν δόξης (9), μυστικὴν ταῖς ἄνω δυνάμεσιν ἐπιτελεῖ εὐφροσύνην, τὴν ἐπιστροφήν ἐορτάζων τοῦ ἀπολωλὸτος προβάτου (10). Αὐτὸς γὰρ ἔφη ὁ Κύριος χαρὰν γίνεσθαι ἐν οὐρανῷ μεγίστην ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι (11). Καὶ πάλιν, οὐκ ἔληθον, φησὶ (12), καλεῖσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν. Φησὶ δὲ καὶ διὰ τοῦ προφήτου (13)· Ζῶ ἐγὼ, λέγει Κύριος· οὐ βούλομαι 301 τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ ἀσεβοῦς, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ καὶ ζῆν αὐτόν· ἀποστροφήν ἀποστρέψατε ἀπὸ τῆς ὁδοῦ ὧμων τῆς πονηρᾶς· καὶ ἱναὶ ἀποθνήσκατε, οἶκος Ἰσραὴλ; ἀνομία (14) γὰρ ἀνόμου οὐ μὴ κακώσῃ αὐτόν· ἐν ᾗ ἂν ἡμέρᾳ ἀποστρέψῃ ἀπὸ τῆς ἀνομίας αὐτοῦ καὶ ποιήσῃ δικαιοσύνην, καὶ ἐν προστάγματι ζωῆς διαπορεύσῃται, ζωὴ ζήσεται καὶ οὐ μὴ ἀποθάνῃ· πάσαι αἱ ἁμαρτίαι αὐτοῦ ὅς ἤμαρτεν οὐ μὴ μνησθῶσιν· ὅτι κρίμα δικαιοσύνης ἐποίησεν, ἐν αὐτῇ ζήσεται. Καὶ αὖθις, Λούσασθε, δι' ἐτέρου βοᾷ προφήτου (15), καθαροὶ γένεσθε, ἀφέλτε τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὧμων ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν μου· παύσασθε ἀπὸ τῶν πονηριῶν ὧμων· μάθετε καλὸν ποιεῖν· καὶ δεῦτε καὶ διαλεχθῶμεν· καὶ ἐὰν ὦσιν αἱ ἁμαρτίαι ὧμων ὡς φοινικιοῦν, ὡς χιόνα λευκανῶ, ἐὰν δὲ ὦσιν ὡς κόκκινον, ὥστε ἔριον λευκανῶ. Τοιούτων οὖν προκειμένων ἐπαγγελιῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ τοῖς ἐπιστρέφουσιν, μὴ μέλλε, ὦ ἀνθρώπε, μὴδὲ ἀναβάλλου· ἀλλὰ πρόσ- ελθε πρὸς Χριστὸν, τὸν φιάνθρωπον Θεὸν ἡμῶν, καὶ φωτίσθητι, καὶ τὸ πρόσωπόν σου οὐ μὴ κατασχυνθῇ (16). Ἄμα γὰρ τῷ καταδύναί σε τῇ κολυμβήθρᾳ τοῦ θείου βαπτίσματος, ὅλον τὸ αἰσχὸς τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου καὶ ὅλος ὁ φόβτος τῶν πολλῶν ἁμαρτημάτων ἐνθάπτεται τῷ ὕδατι (17) καὶ εἰς τὸ μὴ ὂν χωρεῖ, νέος δὲ σὺ ἐκείθεν 302 καὶ παντὸς

(9) Respectu ad verba Lucæ in parabola filii prodigi, cap. 15.

(10) Respectu ad Luc. xv, 4, sqq. Conf. p. 96.

(11) Apud Luc. xv, 7.

(12) Apud Luc. v, 32.

(13) Ezech. xxxiii, 11. Conf. xviii, 3, 23, 30, 31.

(14) Ezech. xxxiii, 12, 15.

(15) Isa. i, 16.

(16) Psal. xxxiii, 5 : Προσελθετε πρὸς αὐτὸν καὶ φωτίσθητε, καὶ τὰ πρόσωπα ὧμων οὐ μὴ κατασχυν-
θῇ. Verbo φωτίσθητι baptismus innuitur : cf. p. 85, n. 2.

(17) Conf. p. 89, n. 73.

ῥύπου καθαρὸς ἀνέρχῃ, μὲν δὲνα σπῖλον ἢ ῥυτίδα A contractam inearis atque conserves. ἀμαρτίας ἐπιπερόμενος, καὶ λοιπὸν ἐπὶ σοὶ ἐστὶ τὸ διαφυλάξαι ἐαυτὴν τὴν ἐκεῖθεν σοὶ προσγινομένην καθαρίσιν διὰ σπλάγγνα ἐλέους Θεοῦ ἡμῶν (18).

Ὁ μὲν οὖν Θεοῦδᾶς, τοῦτοις κατηχηθεὶς τοῖς ῥήμασιν, ἐξεῖσιν ἐσθλῶς, καὶ τὸ πονηρὸν ἐκεῖνο καταλαβὼν ἄντρον, καὶ τὰς ἐαυτοῦ λαβὼν μαγικὰς βίβλους, ὡς κακίας πάσης ἀπαρχὰς, ὡς ὀργίων δαιμονικῶν θησαυροὺς, πυρὶ κατέκαυσεν. Αὐτὸς δὲ τὸ σπήλαιον καταλαμβάνει τοῦ ἱεροῦ ἀνδρὸς ἐκείνου, πρὸς ὃν καὶ ὁ Ναχώρ ἀπεληλύθει (19), καὶ τὰ κατ' αὐτὸν διηγείται πάντα, κόνιν μὲν ἐπὶ κεφαλῇ καταχεάμενος, βαρεῖς τε ἀναφέρων στεναγμούς καὶ λούων τοὺς δάκρυσιν ἐαυτὸν, καθέξῃς δὲ τῷ γέροντι τὰς μυσαρὰς αὐτοῦ διηγούμενος πράξεις. Ἐκεῖνος δὲ, περὶ τὸ σῶσαι ψυχὴν καὶ τῆς τοῦ δολίου δράκοντος ἐξαρκάσαι φάρυγγος εὐτεχνότατος ὢν, κατεπῆδει αὐτὸν ῥήμασι σωτηρίοις, ἐγγυᾶται τὴν ἀρεσιν, ὡλεων ὑπισχείνεται τὸν δικαστὴν. Εἰτα κατηχῆσας καὶ νηστεύειν ἐπὶ πολλὰς ἐντεταλμένος ἡμέρας, τῷ θεῷ καθαίρει βαπτίσματι. Καὶ ἦν ὁ ἄνθρωπος μετανοῶν γνησίως πάσας αὐτοῦ τὰς ἡμέρας, ἐφ' οἷς ἐπλημμέλησε, δάκρυα τε καὶ στεναγμοὺς τὸν Θεὸν ἐξίλεουσιν.

ΚΕΦ. ΛΓ'. Ὁ δὲ γε βασιλεὺς, τοῦτων οὕτως ἀποθάντων, πάντοθεν ἐξαπορηθεὶς, δῆλος ἦν ἰσχυρῶς ἀνιώμενος καὶ πολλὸν τὸν σῶλον φέρων ἐν τῇ ψυχῇ. Συγκάλεσας δὲ αὐτὸς ὅσοι τῆς συγκλήτου βουλῆς ἐτύγγανον, ἐσκέπτετο 303 τί λοιπὸν τῷ ἰδίῳ ποιήσειεν υἱῷ. Πολλὰς δὲ βουλὰς τῶν πολλῶν ὑποθεμίνων, ὁ ἀνωτέρω μνημονευθεὶς Ἀραχῆς ἐκεῖνος (20), ἐπιφανέστερος τὴν ἡγεμονίαν καὶ πρῶτος τῆς βουλῆς ὑπάρχων, ἐφη τῷ βασιλεῖ· Τί ἴδεις, βασιλεῦ, ποιῆσαι τῷ υἱῷ σου καὶ οὐ πεποιήκαμεν, τοῦ πείσαι αὐτὸν τοῖς ἡμετέροις ἐπισθαί δόγμασι καὶ τοῖς θεοῖς ἡμῶν λατρεύειν; Ἀλλ', ὡς ὀρῶ, ἀνὴν τοῖς ἐπιχειροῦμεν· ἐκ φύσεως γὰρ αὐτῷ, ἢ τῆς τύχης ἰσως, τὸ φιλόνεικόν τε καὶ ἀμελιχτόν. Εἰ μὲν οὖν βασάνοις αὐτὸν ἐκδοῦναι θελήσεις καὶ τιμωρίαις, σὺ τε πολέμιος ἔσῃ τῆς φύσεως καὶ οὐ πατήρ ἐτι κληθήσῃ, κάκεινον ζημιώσῃς ἐτοίμως ἔχοντα ὑπὲρ Χριστοῦ ἀποθανεῖν. Λέγεται γοῦν τοῦτο μόνον ποιῆσαι· διελθεῖν αὐτὸν τὴν βασιλείαν, καὶ εἰς τὸ ἐπιβάλλον αὐτῷ μέρος βασιλεύειν ἐπιτρέψαι. Καὶ, εἰ μὲν ἡ τῶν πραγμάτων φύσις καὶ ἡ μέριμνα τῶν βωτικῶν ἐλκύσῃ αὐτὸν τὸν ἡμέτερον ἀσπάσασθαι σκοπὸν τε D καὶ βίον, ἔσται ἡμῖν κατὰ σκοπὸν τὸ πρᾶγμα· τὰ γὰρ ἰσχυρῶς βεβαιωθέντα τῇ ψυχῇ ἔθῃ δυσεξάλειπτά εἰσι καὶ πειθοὶ μάλλον ἢ βίᾳ μεταβάλλεται (21). Εἰ δὲ τῇ ὀρησειᾷ παραμνεῖ (22) τῶν Χριστιανῶν, αὐτὸς δὲ τοῦτο, τὸ μὴ ζημιωθῆναι σε (23) τὸν υἱόν, ἔσται σοὶ τῆς ἀθυρίας ποσὺς παραμύθιον. Ταῦτα τοῦ Ἀραχῆ εἰπόντος, πάντες συνεμαρτύρουν ἀποδεχόμενοι τὴν γνώμην. Συντίθεται τοίνυν καὶ ὁ βασιλεὺς οὕτω ταῦτα διατεθῆναι.

Theudas igitur his verbis institutus, statim ex aula excedit, atque ad sceleratam speluncam suam profectus, magicos libros suos tanquam sceleris omnium primitias, ac diabolicorum arcanorum thesaurus, exussit. Ipse autem ad sacrosancti illius viri, ad quem etiam Nachor perrexerat, antrum sese confert, rerumque suarum omnium statum ipsi exponit, capiti suo terram aspergens, gravesque gemitus edens, ac seipsam lacrymis perfundens, nefariaque sua flagitia seni ordine commemorans. Ille autem, ut qui salutis animæ afferendæ, atque ex versipellis draconis faucibus eripiendæ peritissimus esset, salutaribus verbis eum demulcet, ac velut excantat, veniam spondet, ac propitium et facilem ipsi iudicem fore pollicetur. Ac postea cum eum Christianæ fidei rudimentis imbuisset, multorumque dierum jejuniū ipsi indixisset, eum divino baptismo lustravit. Ac deinceps per omnem vitæ cūsum ille sincero animo de admissis sceleribus poenitentiam egit, lacrymisque ac gemitibus Deum placare studuit.

CAP. XXXIII.—Quæ cum ad hunc modum evenissent, rex consilii inopia undique destitutus, in gravi plane mœrore versabatur, animoque magnopere jactabatur. Coacto autem rursus senatu, quidnam de filio suo faceret dispiciebat. Cum autem multi multas sententias in medium protulissent, Arachis ille, de quo superius mentionem fecimus, qui et ducum ordinum clarissimus erat, et principem in senatu locum obtinebat, his ad regem verbis usus est: Quidnam, o rex, filio tuo facere oportuit quod non fecerimus, ut ad sequenda nostra dogmata, deosque nostros colendos eum induceremus? Verum, ut video, impossibilia aggredimur: siquidem a natura ipsi, aut etiam fortasse a fortuna, pervicacia et animi durities insita est. Itaque si ipsum suppliciis ac cruciatibus afflicere in animum induxeris, tum ipse naturam hostem te præbebis, patriasque nomen amittes, tum ipsius jacturam facies, ut qui pro Christo mortem appetere paratus sit. Reliquum est igitur ut hanc rationem in eas, nempe ut regnum cum eo partiaris, eique in ea parte quæ ad eum attinuerit regii muneris administrationem committas. Ac si quidem negotiorum natura, rerumque mundanarum cura eum ad institutum nostrum vitæque genus amplectendum pertraxerint, res nobis ex sententia succedet. Mores etenim in animo vehementer corroborati ægre expungi atque obliterari possunt, verborumque potius blanditiis quam vi mutantur. Sin autem in Christianorum religione perstiterit, illud ipsum certe, quod filius non sis or-

(18) Luc. 1, 78.

(19) Conf. pag. 259.

(20) Conf. pag. 192.

(21) C, μεταβάλλόμενα.

(22) A, παραμένει.

(23) Forsan σοι.

batus, mœrorem tuum aliqua ex parte mitigabit. Hanc orationem cum Araches habuisset, omnes ipsius sententiam comprobauerunt, ac proinde rex se ita acturum assensit.

Itaque postridie cum illuxisset, filium accivit, eum que ita est allocutus : Hic mihi, o nate, postremus ad te sermo est, cui nisi quamprimum parueris, atque in hac saltem re pectoris mei dolorem leniveris, non ultra, mihi crede, indulgenter tecum agam. Percontante autem illo quid sibi hoc sermone vellet : Quoniam, inquit ille, multis susceptis laboribus perfractions et contumacem te ad omnes reperi, ut qui nullis unquam sermonibus meis parendum tibi duxeris, age, diviso imperio meo id faciam, ut tu separatim degas, ac regnum geras. Ita jam tibi, quam cupis, viam ingredi tuto licebit. Divina autem ista anima, quanquam alioqui regem hoc sibi labefactandi sui institui causa proponere compertum haberet, obtemperandum tamen duxit, hoc scilicet animo, ut ex ipsius manibus elapsus, viam quam expectabat ingrederetur. Sermonem igitur excipiens, ad regem ait : Equidem ipse divinum illum virum qui mihi salutis iter commonstravit querere gestiebam, rebûsque omnibus valere jussis, cum eo quidquid mihi vitæ reliquum est traducere. Verum quoniam per te, o pater, mihi ea quæ cordi sunt, facere minime licet, hac in re tibi morem gero, siquidem in his rebus in quibus perspicuum exitium atque abalienatio a Deo non proponitur, patri obtemperare pulchrum est.

Rex itaque summa lætitia perfusus, regionem omnem imperio suo ac ditioni subjectam in duas partes dividit, filiumque regem creat, ac diademate exornat, regique omni gloria insignitum in eam regni partem quæ ipsi attributa erat cum luculenta satellitum manu emittit ; principibus autem ac ducibus, relique militaris præfectis et satrapis, si quorum voluntas ita tulisset, cum filio suo ac rege proficiscendi potestatem facit. Atque ingentem quamdam ac numerosissimam urbem, in qua regiam sedem haberet, assignat, omniaque ea quæ regibus conveniunt ipsi impertit. Tum igitur regiam auctoritatem ac potestatem nactus Josaphat, cum ad eam urbem in qua ea quæ ad regnum gerendum pertinebant parata erant venisset, dominicæ passionis signum, hoc est, venerandam Christi crucem in singulis urbis turribus collocavit. Idolorum autem delubra et aras dejecit, atque a fundamentis ipsis eruit, nullas videlicet impietatis reliquias linquens.

Atque in media urbe ingens ac præclarum templum Christo Domino excitavit, plebique imperavit, ut ad eum locum crebro commeans, Deo per crucis adorationem cultum adhiberet. At tunc ipse ante omnes in medium prodiens, intentissimo animo preces fundebat, omnesque eos qui sub ipsius potestate ac ditione erant monebat, obsecrabat, nihil denique prætermittebat, quo ipsos a superstitioso errore abtraheret, atque ad Christum adjungeret : idolorum cultus fraudem atque imposturam indicabat, Evangelii prædicationem exponebat, Dei verbi plenam indulgentiæ demissionem commemorabat, adventus ipsius miracula prædicabat, crucis supplicium, per quod salutem consecuti sumus, declarabat, re-

A Καὶ δὴ προκαλεσάμενος ἔωθεν, ἔφη τῷ υἱῷ· **304** Οὗτός μοι τελευταῖος ἦδη πρὸς σὲ λόγος, υἱέ· οὐ περ εἰ μὴ εὐθὺς κατῆκος γένῃ καὶ κἀν ἐν τούτῳ τὴν ἐμὴν θεραπείας καρδίαν, οὐκ ἔτι σου, εὖ ἴσθι, φέλομαι. Τοῦ δὲ υἱοῦ πυθομένου τίς ἡ τοῦ λόγου δύναμις, Ἐπεὶ περ, φησί, πολλὰ μογήσας, ἀνένδοτόν σε πρὸς πάντα εὗρον τοῦ πεισθῆναι μου τοῖς λόγοις, δεῦρο δὴ λοιπὸν, τὴν βασιλείαν διελὼν, ἀνὰ μέρος εἶναι σε καὶ βασιλεῦσιν ποιήσω· καὶ ἔσται σοι λοιπὸν ἐπ' ἀδείας ἢν ἂν ποθῇ· ἰέναι ὁδόν. Γνωῦσα δὲ ἡ θεία ψυχὴ ἐκείνη καὶ τοῦτο ἐπ' ὀλίσθῳ τῆς αὐτοῦ προαιρέσεως προβαλεῖν τὴν βασιλείαν, ὅμως ἐπακούσαι συνέλθεν, ἴνα, τὰς αὐτοῦ διαδράς χεῖρας, τὴν ἐπιθυμουμένην αὐτῷ πορεύσθαι ὁδόν. Ὑπολαβὼν οὖν, τῷ βασιλεῖ ἔφη· Ἐγὼ μὲν ἐπόθουν τὸν θεὸν ἐκείνον ζητῆσαι ἄνδρα, τὸν ὑποδείξαντά μοι τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας, καὶ, πᾶσι χαίρειν εἰπόντα, μετ' αὐτοῦ τὸ λοιπὸν τῆς ζωῆς μου διανύσαι· ἀλλ' ἐπεὶ με, πάτερ, οὐ συγχωρεῖς τὰ καταθύμια πράττειν, πείθομαι σοι ἐν τούτῳ. Ἐν οἷς γὰρ οὐ πρόκειται προφανὴς ἀπωλεία καὶ θεοῦ ἀλλοτριώσις, καλὸν τῷ πατρὶ πείθεσθαι.

C Χαρὰς οὖν ὅτι πλείστης ὁ βασιλεὺς πληθεὺς διαίρει μὲν τὴν ὑποτελῆ αὐτῷ χώραν πᾶσαν εἰς δύο, χειροτονεῖ δὲ τὸν υἱὸν βασιλέα, κοσμεῖ τῷ διαδήματι, καὶ, πάσῃ τούτου βασιλικῇ καταλαμπρύνας δόξῃ, εἰς τὴν ἀφορισθεῖσαν αὐτῷ ἐκπέμπει βασιλείαν μετὰ λαμπρὰς δορυφορίας. Τοῖς ἄρχουσι δὲ καὶ ἡγεμόσι, στρατηγοῖς τε καὶ σατράπαις καλεῖται, παντὶ τῷ βουλομένῳ, ἀπελθεῖν μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ καὶ βασιλεύς. Καὶ πόλιν τινὰ μεγάλην καὶ πολυάνθρωπον ἀφορίζει **305** αὐτοῦ τῇ βασιλείᾳ, καὶ πάντα δίδωσι τὰ πρέποντα βασιλεῦσιν. Τότε δὴ τότε τὴν ἐξουσίαν παραλαβὼν ὁ Ἰωάσαφ τῆς βασιλείας, ἥνικα τὴν πόλιν κατέλαβεν ἔνθα τὰ τῆς βασιλείας ἡγούμενον αὐτῷ, τὸ τοῦ δεσποτικοῦ μὲν πάθος σημεῖον, τὸν σεβάσμιον σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ, ἐκάστη ἐφίστησι τῆς πόλεως πύργῳ· τοὺς δὲ εἰδωλικούς ναοὺς καὶ βωμοὺς περιστὰς ἐπολιόρχει, κατέσειεν, ἀνώρτυτε τὸ ἔδαφος, ἐξεκάλυπτε τοὺς θεμελίους, μηδὲν λείψανον τῆς ἀσεθείας καταλιπὼν.

D Κατὰ δὲ μέσης τῆς πόλεως ναὸν μέγαν τε καὶ περικαλλῆ τῷ δεσπότη ἀνεγείρει Χριστῷ. Καὶ καλεῖται τὸ πλῆθος ἐκεῖ συνεχὲς ἐπιχωριάζοντας προσάγειν τῷ θεῷ τὸ σέβας διὰ τῆς τοῦ σταυροῦ προσκυνήσεως, εἰς μέσον πρὸ πάντων αὐτὸς παρελθὼν καὶ ἐκτενεστάτῃ διδοὺς ἑαυτὸν δεῖσαι. Πάντας δὲ τοὺς ὑπὸ τὴν αὐτοῦ χεῖρα γενομένους ἐνουθετεῖ, παρεκάλει, πάντα ἐπολεῖ τοῦ ἀποσπάσαι τῆς δεισιδαιμονοῦς πλάνης καὶ τῷ Χριστῷ οικειῶσαι· τὴν ἀπάτην δὲ ὑπεδείκνυ τῆς εἰδωλομανίας καὶ τὸ κήρυγμα κατήγγελλε τοῦ Εὐαγγελίου, τὰ περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου διεξέει συγκαταβάσεως, τὰ θαυμάσια ἐκέρτυε τῆς αὐτοῦ παρουσίας, τὸ πάθος ἐγνώριζε τοῦ σταυροῦ δι' οὗ σῶσμεθα· τὴν τῆς ἀναστάσεως δύναμιν καὶ τὴν πρὸς

οὐρανούς ἀνοδόν, τὴν φοδερὰν ἐπὶ τοῖς διήγγελλεν ἡμέραν τῆς φρικτῆς αὐτοῦ δευτέρας παρουσίας (24), τὰ τε ἀποκαίμενα τοῖς πιστοῖς ἀγαθὰ καὶ τὰ ἐκδεχόμενα τοὺς ἀμαρτωλοὺς κολαστήρια. Ταῦτα πάντα ἦθαι χρηστῶ καὶ μελιγλίως διεξήκει ῥήμασιν· οὐ τοσοῦτον γὰρ ἀπὸ τοῦ ὄγκου τῆς ἐξουσίας **306** καὶ τῆς βασιλικῆς μεγαλοπρεπείας ἤθελεν αἰδέσιμος εἶναι καὶ φοδερὸς, ὅσον ἀπὸ τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ πραότητος· ὧ καὶ μᾶλλον εἶχε πάντας πρὸς αὐτὸν, τῶ εἶναι (25) τοῖς ἔργοις μὲν θαυμάσιος, ἐπεικὴς δὲ καὶ μέτριος τῶ φρονήματι. Ὅθεν ἡ ἐξουσία, τὴν μετριοφροσύνην καὶ ἐπειφίαν μέγαν συνεργὸν λαβοῦσα, πάντας εἶχειν (26) αὐτοῦ τοῖς λόγοις πεποιήκην.

Ἀμείλει οὕτως ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ πᾶς ὁ ὑποτελής αὐτῷ λαὸς κολλήτης τε καὶ ἐγγώριος τοῖς θεοφρόδοις αὐτοῦ ἐμυσταγωγῆθη λόγοις, ὥς ἐξαρνήσασθαι μὲν τὴν πολυθεον πλάνην καὶ ἀπορρᾶγῆναι τῶν εἰδωλικῶν σπονδῶν τε καὶ βδελυγμάτων, τῇ ἀπλανεῖ (27) δὲ προστεθῆναι **307** πίστει, καὶ ταῖς αὐτοῦ μεταπλασθέντας διδασκαλίαις τῷ Χριστῷ οικειωθῆναι. Πάντες δὲ, οἱ ἐν ὄρεσι καὶ σπηλαίοις διὰ τὸν φόβον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐγκεκλεισμένοι, ἱερεῖς τε καὶ μονάζοντες καὶ τῶν ἐπισκόπων ὄλγοι, ἐξελθόντες τῶν καταδύσεων, πρὸς αὐτὸν χαίροντες ἐχώρουν. Αὐτὸς δὲ τοὺς διὰ Χριστὸν ἐν τοιοῦτοις περιπεσόντας ἀνιαιροῖς καὶ οὕτω ταλαιπωρησάντας προσυπαντῶν ἐνέμωας ἐδέχετο, καὶ εἰς τὸ αὐτοῦ εἰσῆγε παλάτιον, πύδας ῥύπτων, κόμην ῥυπῶσαν ἀποπλύνων, καὶ παντοίας αὐτοὺς θεραπεύων. Εἶτα τὴν νεουργηθεῖσαν αὐτῷ ἐνθρονίζε· ἐκκλησίαν (28), καὶ τινὰ τῶν ἐπισκόπων, πολλὰ διὰ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν κακοπαθήσαντα καὶ τὸν ἴδιον ἀπολέσαντα τῆς ἐπισκοπῆς θρόνον, ἀρχιερέα ἐν ταύτῃ καθίστησιν, ἄνδρα ἄγιον καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων ἐπιστήμονα, ζήλου τε θεοῦ τὴν ψυχὴν πεπληρωμένον. Κολυμβήθραν δὲ εὐθὺς σχεδιάσας, βαπτίζει τοὺς πρὸς Χριστὸν ἐπιστρέφοντας κελύει. Καὶ ὁ βαπτίζονται οἱ ἄρχοντες πρῶτον καὶ ὅσον ἐν τέλει (29), οἱ ἐν στρατῷ τε αὐθὺς καὶ ὁ λοιπὸς ὄχλος. Καὶ οἱ βαπτίζονται οὐ μόνον τὴν

A *correctionis vim atque in caelos ascensionem narrabat, denique tremendum illum diem annuntiabat secundi ipsius horridi adventus, atque tum recondita piis bona, tum eos cruciales qui impios ac acalescentes manent. Hæc omnia perquam lenibus ac blandis verbis complectebatur. Neque enim tam potestate amplitudine ac regia magnificentia quam modestia et lenitate venerationem ac terrorem sibi commovere cupiebat. Quæ etiam res omnes ad eum magis pertraherebat, nimirum quod, ut vita et actionibus admirandus, ita etiam animo facilis ac modestus esset. Ex quo effectum est ut potentia magnum a modestia et mansuetudine subsidium nacta, omnes eo adduceret, ut ipsius verbis parerent.*

B *Siquidem in tam brevi adeo temporis curriculo, plebs omnis ipsi subiecta, tam oppidani quam finitimi, divinis ipsius sermonibus in Christiana religione instituebantur, ac falsum multorum deorum cultum ejurabant, et ab idolorum sacrificiis et execrando eorum cultu sese abrumpebant, atque ad fidem erroris experientem sese conferebant, ipsiusque doctrina innovati, ad Christum adjungebantur. Omnes autem sacerdotes et monachi, ac nonnulli episcopi, qui ob patris ipsius metum in montes et speluncas sese abdiderant, e latibulis suis exeuntes, læto animo ad eum proficiscebantur. Ipse vero iis qui Christi causa tantis molestiis et acerbitatibus, totque calamitatibus affecti fuerant, obviam prodians, eos honorifice excipiebat, atque in palatium suum introducebat, pedes ipsorum lavans, squalidam comam abstergens, atque omni officii genere ipsos complectens. Post autem ecclesiam recens a se constructam dedicandam curat, atque episcopum quemdam, qui fidei Christianæ causa multis ærumnis conflictatus fuerat, suique episcopatus thronum amiserat, antistitem in eo instituit, virum, inquam, sanctum, et ecclesiasticorum canonum peritum, divinoque zelo prorsus flagrantem. Ac tum piscina ex tempore facta, eos qui ad Christum sese converterant, baptizari jubet. Et quidem principes ac magistratus primi baptizati*

(24) Conf. pag. 62 et t. I, pag. 399, n. 1.

(25) Posito ὧ, quod ad præcedentia referendum, addit τῶ εἶναι... per appositionem et novam ejusdem rei per alia verba descriptionem. Sic Demosthenes, *De Rhod. libert.* p. 205, tom. I, Tauchn.: Ποθήσεις τοὺς πολλοὺς ἐν ἀπάσαις ταῖς πόλεσι τοῦτο ποιεῖσθαι σύμβολον τῆς αὐτῶν σωτηρίας, ἐὰν ὅμιν ὥσι φίλοι· οὐ μείζον οὐδὲν ἂν ὅμιν γένοιτο ἀγαθόν, ἢ παρὰ πάντων ἐκόντων ἀνυπόπτου τυχεῖν εὐνοίας. In quo loco οὐ intelligendum de præcedente sententia; et insuper addit ἡ τυχεῖν εὐνοίας..., novam ejusdem per alia verba significationem sententiæ, quam jam relativo οὐ attigerat. Idcirco autem Demosthenis locum huc adduxi, quod nuper intellexerim viros doctos circa οὐ et ἡ valde trepidasse nec quid verum esset omnino perpexisse; quod si viderim ipse, ipsi judicent. Ii sunt, et quos moneam meo amici jure, et a quibus suo hominum et doctorum et amicorum jure monear lubens.

(26) A, ἔχειν, permutatione soleenni. Basilii Mac. Præc. c. 63: Πορφύρα δὲ σε κοσμήσει, ἐὰν ἡ σιμφοσύνη ταύτη συνεπανθήσει· καὶ τῶν ποδῶν σε τὸ ἐρυθρὸν τιμήσει ὑπόδημα, ἐὰν αὐτοῖς τὴν φλόγα τοῦ τύφου καταπατήσεις. Cod. 2991 A, ταυτὸν συνεπανθήσει... ἐὰν ἐν αυτοῖς... καταπατήσης, recta verborum syntaxis.

(27) Et rursus eodem errore A, ἀπλανῇ. Et rursus Basilii Mac. Præc. c. 44: Δικαίωσιν οὖν τὸν ἡδικομένον, καὶ ἄμυνον τὸν ἡδικοχότα, ἴνα μὴ, δι' ὧν παρορᾷς, δόξης καὶ αὐτὸς τοῖς ἀδικούσι συναδικῇ καὶ ἀλλοτρίων ἀμαρτημάτων σεαυτὸν οὐπεύθυνον καταστήσεις· ἴμιο καταστήσης, quod tenet codex 2991 A. Maximus Tyr. xi, 2: ἄξεινον καὶ ἀειδῆ καὶ ἄμυστον. Editorum conjecturam ἀπὸ ἧς firmat codex 1962.

(28) Vulgarius est ἐνθρονίζε· ἐκκλησίαν. Dicunt et ἐνθρ. ἐκκλησίαν, « ecclesiam dedicare. » Vid. Can. Glossarium.

(29) De formula οἱ ἐν τέλει, τὰ τέλη, vide quæ notavi in Notit. mss. t. XI, n. p. 59. Synesius *De regno*, p. 20, secutus Xenoph. Ages. 36: τῶν τελῶν καλούντων. Ibi glossator in cod. 1038: τῶν ἀρχόντων. Adde Blouf. Gloss. Agam. 104; Erfurdt. ad Ajac. 1339.

sunt, post autem qui militaris ordinis erant, ac reliquum vulgus. Ac qui baptismum suscipiebant, non modo animarum sanitatem consequantur, verum etiam quicumque corporis morbis et febribus laborabant, abjecta omni adversa valetudine, tum animo puro, tum integro corpore e piscina revertentur, et in sanitate.

Ob eamque causam ingens hominum multitudo ad regem Josaphat undecunque confluebat, pietatis doctrina ab eo imbui exposcens, atque omnia idolorum templa evertebantur, omnesque opes ac pecunie in fanis reconditæ abstrahantur, eorumque loco sacrosancta templa Deo exedificabantur, opesque illas ingentisque pretii vestes ac thesauros rex Josaphat ipsis assignabat, vilem scilicet ac supervacaneam illam materiam hac ratione utilem ac fructuosam efficiens. Exsecrandi porro dæmones, qui in fanis illis et altaribus commorabantur, atrocissimum in modum vexabantur, ac fugabantur, coortamque sibi calamitatem audientibus multis clamabant. Atque finitima illa universa regio tenebrosa ipsorum fraude atque impostura liberabatur, ac Christianorum fidei ab omni labe ac reprehensione liberæ luce collostrabatur.

Siquidem ipse quoque rex omnibus virtutis exemplar erat, ac permultos ad eandem voluntatem et sententiam excitabat et inflammabat. Hujusmodi quippe principatus atque imperii natura est; semper enim subditi ad eum qui rerum potitur sese componunt, eaque amare ac consecrari solent, quibus principem delectari sentiunt. Hinc, Deo adjuvante, pietas ipsis augebatur, novosque in dies progressus faciebat, ac rex in Christi mandatorum observationem totus incumberebat, atque ex ipsius charitate pendeat. Eratque verbi gratiæ dispensator, ac multarum animarum gubernator, ad Dei portum eas appellens. Etenim illud exploratum habebat, omnium regionum numerum hoc primum et præstantissimum esse, ut homines ad Dei metum ac justitiæ cultum erudiat: quod etiam ipse faciebat, seipsum videlicet ad imperio tenendas animi perturbationes comparans, subditosque suos admonens, atque optimi naucleri instar justitiæ clavum sedulo tenens. Nam hæc demum veri regni lex ac norma est, nimirum voluptatibus imperare, iisque dominari, quemadmodum ipse etiam faciebat. Quippe nec de majorum nobilitate, nec de regia gloria, in qua versabatur, ullo modo sese efferens (quandoquidem luteum

A ψυχικὴν ἀπελάμβανον ὑγίαν· ἀλλὰ δὴ καὶ ὅσοι νόσοις ἦσαν σωματικαῖς καὶ πηρώσεισι πιεζόμενοι, πάντα ἀποθέμενοι, καθαρὸι τὰς ψυχὰς, ἄρτιοι δὲ τὰ σώματα, τῆς θείας ἀνέρχοντο 308 κολυμβήθρας, θεραπεύαν τρυγησάντες ψυχῶν τε ὁμοῦ καὶ σωματίων.

Ἐνθεν τοι καὶ συνέβηε πρὸς τὸν βασιλεῖα Ἰωάσαφ πανταχόθεν τὰ πλῆθη, μνηθῆναι τὴν εὐσεβείαν ὑπ' αὐτοῦ ζητούντες. Καὶ πάντα μὲν κατεσχάπτετο εἰδωλικά σεβάσματα, ἀφῆρητο δὲ πᾶς ὁ πλοῦτος (30) καὶ τὰ ἀποκειμένα τοῖς εἰδωλοῖσι χρήματα· καὶ ἱερὰ τεμένη τῷ θεῷ ἀντιποδοῦντο (31). Καὶ τὸν ἐκείνων πλοῦτον αὐτοῖς καὶ τὰς πολυτελεῖς ἐσθῆτας ὁ βασιλεὺς Ἰωάσαφ καὶ τοὺς θησαυροὺς ἀνέτιθει (32), τὴν ἄτιμον ἐκείνην καὶ περιττὴν ὕλην ἐνεργὸν ἐντεῦθεν ποίων καὶ ὠφέλιμον. Οἱ δὲ τοῖς βωμοῖς ἐκείνοις καὶ ναοῖς (33) διατρίβοντες μιᾶρι δαίμονες διωγμῷ χαλεπωτάτῃ ἡλαύνοντο, καὶ τὴν ἐπελθούσαν αὐτοῖς συμφορὰν εἰς πολλῶν ἐπήκουον ἀνεσθίων (34). Καὶ ἡλευθεροῦτο ἡ περὶχωρος πᾶσα ἐκείνη τῆς ζοφερᾶς αὐτῶν ἀπάτης, τῷ φωτὶ τε περιελάμπετο τῆς ἀμωμήτου τῶν Χριστιανῶν πίστεως.

Ἀμέλει καὶ ὁ βασιλεὺς ἀγαθὸν πᾶσιν ὑπόδειγμα ἦν, καὶ πολλοὺς ἐπὶ τὴν ὁμοίαν γνώμην ἀνέφλεγε καὶ ἐξῆπτε. Τοιοῦτον γὰρ ἡ ἐξουσία· συμμορφοῦται ταύτῃ αἰὶ τὸ ὑπογέριον, τῶν αὐτῶν τε φιλεῖ ἐρᾶν, κακὰ ἐκείνα ἐπιτηδεύειν οἷσπερ ἂν τὸν ἀρχοντα ἀσθῆται χαίροντα (35). 309 Ἐντεῦθεν, τοῦ θεοῦ συνεργούντος, ἡ εὐσέβεια πρὸς αὐτοὺς καὶ ἐπεδίδου. Καὶ ὅπως ἦν τῶν τοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν καὶ τῆς αὐτοῦ ἀγάπης ἐξηρητημένος ὁ βασιλεὺς, οἰκονόμος τε τοῦ λόγου τῆς χάριτος, καὶ ψυχῶν κυβερνήτης πολλῶν, εἰς τὸν λιμένα τοῦ θεοῦ ταύτας καθορμίζων. Ἥδει γὰρ τοῦτο εἶναι πρὸ πάντων βασιλέως ἔργον, ἵνα τοὺς ἀνθρώπους διδάξῃ τὸν θεὸν φοβεῖσθαι καὶ τὸ δίκαιον τηρεῖν. Ὅ δὴ καὶ ἐποίησε· ἑαυτὸν τε εἰς τὸ βασιλεύσαι τῶν παθῶν καταρτίζων, καὶ τοῖς ὑπ' αὐτὸν ὡς κυβερνήτης ἀριστος διακατέχων ἀκριβῶς τῆς εὐνομίας τοὺς οὐκας. Τοῦτο γὰρ ὅρος ἀληθινῆς βασιλείας, τὸ βασιλεύειν καὶ κρατεῖν τῶν ἡδονῶν ὅπερ ἐκείνος ἐποίησε. Ἐπὶ προγόνων μέντοι εὐγενεία καὶ τῇ περὶ αὐτὸν οὐσῇ βασιλικῇ δόξῃ μηδὲν ἐναδρυνόμενος, εἰδὼς ὅτι πῆλινον ἔχοντες πάντες τοῦ γένους προπάτορα (36), καὶ τοῦ αὐτοῦ φουράματος· ἐσμὲν πλοῦστοι τε καὶ πένητες, ἐν ἀδύσῳ δὲ ταπεινοφροσύνης αἰὲ τὸν νοῦν ἐμβάλλων, καὶ τῆς ἐκείθεν μακα-

(30) C, ὁ πᾶς πλ. Supra idem ἀστέιοι, pro ἄρτιοι· quod non omittendum.

(31) C, ἱερὰ δὲ τῷ θ. τεμ. ἀντιποδοῦντο.

(32) C, ἐσθ. καὶ τοὺς θησ. ὁ β. ἱ. ἀνέτ.

(33) C, οἱ δὲ τοῖς ναοῖς ἐκείνοις καὶ βωμοῖς. — Similia cf. p. 320. Minucius Fel. c. 27: «dæmones... sub statuis et imaginibus consecrati delitescunt.»

(34) C, ἐδῶν. Libanius epist. 20: Τὸ γὰρ χρυσίον εἰσπραττέτω μὲν, εἰσπραττέτω δὲ παρὰ τῶν λειοπότων τὴν τάξιν, καὶ προσέτι γε τῶν ἡπατηχότων. Codex 3035, addita præpositione: Τῶν ἐξηπατηχότων.

(35) Ad quam sententiam conf. tom. I, pag. 351, n. 1. Basilii Mac. Præc. cap. 19: Ἄ γὰρ ἂν σε πρῶτοντα θεωροῖσι (cod. 2991 A, ὁρώσι); τὰ αὐτὰ καὶ αὐτοὶ πρᾶττειν συνεχῶς· πέφυκε γὰρ πῶς ταῖς ἀρχαῖς συμμεταβάλλεσθαι τὸ ὑπήκουον. Vide Rupert. ad T. Liv. I, 21; et, qui sententiam exemplis illustravit historicis, Geomænen. in Misc. Lips. tom. III, pag. 290.

(36) Basilii Mac. Præc. c. 14: Πηλὸς ἡμῶν τοῦ γένους εἰς ὑπάρχει προπάτωρ, καὶ κατ' ἀλλήλων οἱ χόες φουσάμεθα.

ριότητος μεμνημένος, πάροικον μὲν ἑαυτὸν (37) τῶν ἐνταῦθα ἐλογίζετο, ἔκεινα δὲ ἐγίνωσκεν ἰδια εἶναι ὧν ἂν μετὰ τὴν ἐνθὺνδς τύχοι ἐκδομίαν. Ἐπεὶ δὲ πάντα καλῶς εἶχεν αὐτῶν, καὶ πάντας **310** τοὺς ὑπὸ χεῖρα τῆς παλαιᾶς ἀπαλλάξας πλάνης πατρο-παράδοτου, δούλους εἰργάσατο τοῦ ἐξαγοράσαντος ἡμᾶς τῆς πονηρᾶς δουλείας τῷ τιμῇ αὐτοῦ αἵματι (38), δεύτερον ἐννοεῖ ἔργον, τὴν τῆς εὐποίας ἀρετὴν. Σωφροσύνη γὰρ καὶ δικαιοσύνη ἤδη προκατ-ώρῳτο αὐτῷ, ὡς τὸν στέφανον τῆς σωφροσύνης ἀναδησαμένῳ καὶ τὴν πορφύραν τῆς δικαιοσύνης ἀμφιασμένῳ. Ἐνενοεῖ οὖν τοῦ ἐπιγείου πλοῦτου τὸ ἄστατον ποταμίων ὕδατιν μιμῆσθαι τὸν ὁρόμον. Ἐκεῖ τοίνυν ἔσπευδε τοῦτον ἀποθέσθαι, ὅπου οὔτε σῆς οὔτε βρώσας ἀφανίζει, καὶ ὅπου κλέπται οὐ διορύσσουσιν οὐδὲ κλέπτουσι (39). Καὶ δὴ ἤρξατο πάντα τοῖς πένησι διανέμειν τὰ χρήματα, μηδὲως αὐτῶν φειδόμενος. Ἦδει γὰρ ὡς ὁ μεγάλης ἐξουσίας ἐπιλαβόμενος τὸν δοτήρα τῆς ἐξουσίας ὀφείλει μιμῆσθαι κατὰ δύναμιν, ἐν τούτῳ δὲ μάλιστα τὸν ἡθεὶς μὴ μῆδεν ἡγείσθαι τοῦ ἔλασιν προτιμῆρον (40). Ὑπὲρ χρυσὸν οὖν καὶ λίθον τίμιον τῆς εὐποίας τὸν πλοῦτον ἑαυτῷ συναθροίζων ἦν, τὸν καὶ ὡς κατεψφραίνοντά τῃ ἐλπίδι τῆς μελλούσης ἀπολαύσεως, κάκει καταγλυκαίνοντα τῇ περὶ τῆς ἐλπίσθεις μακαριότητος. Ἐντεῦθεν ἡρευνῶντο αὐτῷ φυλακαὶ, οἱ ἐν μετάλλοις κατακεκλεισμένοι, οἱ ὑπὸ θανείστων συμνηγόμενοι· καὶ, πᾶσιν ἀφθόνης ἐπιχορηγῶν πάντα, πατὴρ ἦν ἀπάντων τῶν ὀρφανῶν τε καὶ χρηρῶν καὶ πένητων (41). **311** πατὴρ φιλόστοργος καὶ ἀγαθός, ἑαυτὸν δοκῶν εὐεργετεῖν ἐκ τῆς εἰς αὐτοὺς γενομένης εὐεργεσίας. Πλουσιόδορος γὰρ ὢν τὴν ψυχὴν καὶ τῷ ὄντι βασιλικώτατος, πᾶσιν ἐδίδου θαψιλῶς τοῖς χρήζουσιν ἀπειροπλάσιους γὰρ ἡλιπίζεν ὑπὲρ τούτων ἀμοιβὰς κομισσασθαι, ὅταν ἔλθῃ ὁ καιρὸς τῆς τῶν ἔργων ἀνταποδόσεως.

ficere existimaret, cum in eos beneficii aliquid conferre. Nam cum animo liberalissimo ac vere regio præditus esset, egentibus omnibus affatim tribuebat; quo scilicet infinitis partibus maiorem mercedem hinc speraret, cum tempus illud advenisset quo merces actionibus rependenda esset.

Πανταχοῦ δὲ τῆς τοιαύτης αὐτοῦ φήμης ἐν ὀλίγῳ διαβαινούσης, πάντες πρὸς αὐτὸν, ὥσπερ ὑπὸ τινος ὁσμῆς μύρου κεκίνημένοι, καθ' ἑκάστην συνέβρεον, σιωμάτων τε ὁμοῦ καὶ ψυχῶν πενίαν ἀποτιθέμενοι, καὶ ἐν τοῖς ἀπάντων στόμασιν ἦν (42). Οὐχ ὁ φόβος γὰρ καὶ ἡ τυραννὶς εἴλαε τὸν λαόν, ἀλλ' ὁ πόθος καὶ ἡ πρὸς αὐτὸν ἐκ καρδίας ἀγάπη, ἥτις ἐκ Θεοῦ καὶ τῆς αὐτοῦ καλλίστης πολιτείας ἐνεφυτεύθη ταῖς πάντων ψυχαῖς. Τότε δὴ τότε καὶ οἱ τῷ πατρὶ αὐτοῦ ὑποκειμενοὶ αὐτῷ μᾶλλον προσετίθεντο, καὶ τὴν

A omnes generis auctorem habemus, ejusdemque argillæ pauperes æque ac divites sumus), verum in humilitatis abyssum mentem suam assidue conjiciens, futuramque beatitudinem nimo et cogitatione complectens, iniquitatem hic seipsum esse ducebat; ea autem propria esse statuebat, quibus post hujus vitæ peregrinationem frueretur. Cum autem hæc præclare gessisset, atque omnes quibus præerat, a veteri atque a patribus tradito errore liberatos, ejus qui nos pretioso suo sanguine ex mala servitute redemit servos effecisset, postea id animo agitare cœpit, ut beneficentiæ ac largitionis virtutem excoleret. Nam temperantiam quidem ac justitiam numeris jam omnibus absolverat, ut qui et temperantiæ corona redimitus, et justitiæ purpura convestitus esset. Illud

B igitur animadvertebat, terrenarum opum inconstantiam profluentium aquarum cursum imitari: quocirca illic eas recondere properabat, ubi neque tineæ neque rubigo demolitur, nec fures effodiunt ac furantur; itaque sine ulla parcimonia pecunias omnes in pauperes distribuere cœpit. Illud enim per-pertum habebat, ei qui ad ingentem potentiam pervenerit curandum esse ut eum cujus beneficio potentiam consecutus sit pro viribus imitetur; hæc porro ratione cum ad Dei imitationem accessurum esse, si nihil misericordia potius atque antiquius ducatur. Quamobrem pietatis opes, quæ et hic futuræ voluptatis spe animum oblectant, et illic speratæ beatitudinis fructu animum exhilarant, super aurum et lapidem pretiosum sibi aggregabat. Postea

C carceres suos perscrutans, tum iis qui ad metalla damnati erant, tum iis qui a creditoribus strangulabantur, ac denique omnibus omnia copiose subministrabat. Orphanorum omnium et viduarum ac pauperum pater erat, indulgens inquam ac benignus pater, atque ita comparatus, ut seipsum beneficio af-

Cum autem hujusmodi ipsius fama brevi quaquaversum sparsa esset, omnes ad eum tanquam aliquo unguenti odore concitati, quotidie confluabant, ut tum corporum, tum animarum paupertatem excuterent; atque ipse omnibus in ore erat. Neque enim terror ac tyrannica vis populum pertraherebat, verum desiderium ac sincerus erga eum amor, qui quidem divinitus atque ex præstantissima ipsius vitæ ratione in omnium animis insitus erat. Tum igitur, tum, inquam, ii quoque qui sub patris ipsius imperio erant,

(37) Psal. xxxviii, 12: Πάροικος ἐγώ εἰμι ἐν τῇ γῇ καὶ παρεπίδημος, καθὼς πάντες οἱ πατέρες μου.

(38) Conf. p. 178 et 326.

(39) Conf. pag. 91, n. 93.

(40) De sententia, Deum imitari qui sit beneficus, vide t. I, pag. 131, n. 3; pag. 451, 8. Cicero pro Marc. 8: « Hæc qui faciat » (qui non modo extollat jacentem adversarium, sed etiam amplifiet ejus pristinam dignitatem), « non ego eum cum summis viris comparo, sed simillimum Deo judico. »

(41) Psal. lxxvii, 5: Τοῦ πατρὸς τῶν ὀρφανῶν καὶ κριτοῦ τῶν χρηρῶν. Joannes Chrys. Hom. De mansuet. pag. 5: « Οὗ πρὸς ὀρφανῶν πατὴρ, χρηρῶν προστάτης, πενίας κηδεμὼν. »

(42) De locutione εἶναι ἐν στόματι, et parilibus, egi ad Aristæm. i, 1, pag. 247. Evenus Epigr. 44: Πάντων δ' Ἑλλήνων κείσομαι ἐν στόματι· ibi cod. 2720, ἐν στόμασιν, quod fere malim. Theognis 240: Πολλὸν κείμενος ἐν στόμασιν. Nolit tamen quisquam pressius arguari de uno quod esset Græcis omnibus ore.

ad eum potius sese adjungebant, omnique abjecto errore, veritatem prædabant. Ac domus quidem Josaphat crescebat et inualescebat; domus autem Abenner decrecebat ac debilitabatur, quemadmodum scilicet de Davide ac Saule in Regum libro proditum est (II. Reg. n).

CAP. XXXIV.—Hæc rex Abenner conspiciens, tandem aliquando recepta mente, falsorum deorum suorum atque inanis imposturæ imbecillitatem condemnavit. Ac rursus coactis senatorii ordinis principibus, quæ ipse in animo haberet, in lucem protulit. Omnibus autem eadem confirmantibus (visitavit enim eos Oriens ex alto (Lucæ i), hoc est, Salvator, exaudita videlicet famuli sui Josaphat oratione), rex de his rebus filium certiorum faciendum esse censuit. Itaque postridie epistolam ad eum scribit, hoc exemplo:

« Rex Abenner charissimo suo filio Josaphat salutem.

« Cogitationes multæ, o charissime fili, animum subeuntes, eum gravissime conturbant. Etenim nostra omnia instar funi deficere atque evanescere, ac contra religionem tuam sole clarius fulgere conspiciens, ea quæ a te mihi dicta sunt vera esse sensi; quodque densæ scelerum et impietatis tenebræ nos ita obruebant, ut in veritatem oculos conjicere, atque omnium rerum parentem et architectum agnoscere minime possemus, verum lucem usque adeo splendidam abs te nobis demonstratam, oclusis de industria oculis perspicere recusaremus, atque te multis malis afficeremus, et (o me miserum!) haud paucos Christianos crudeliter in modum trucidaremus: qui quidem invicta potentia ipsis opem ferente corroborati, ad extremum usque spiritum adversum immanitatem nostram dimicant. Nunc vero, detracta ex oculis nostris crassa illa caligine, exiguum quemdam veritatis radium cernimus, priorumque vitiorum poenitudo animum subit. Verum hunc quoque splendorem alia horrendæ desperationis nubes exoriente opprimere atque extinguere conatur, mihi videlicet peccatorum meorum multitudinem ob oculos proponens, quodque jam ego Christo odio atque execrationi sum, etque in causa, ut jam ab ipso recipi nequeam, ut qui adversus eum rebellarem, ipsique bellum indixerim. Quid igitur spei, o suavissime fili, ad hæc dicas, fac quamprimum sciam, ac quid mihi patri tuo faciendum sit doce, atque ad ejus quod in rem meam futurum sit, cognitionem me tanquam porrecta manu fac ducas. Vale. »

Hanc epistolam cum Josaphat accepisset, quæque in ea continebantur legendo peragrasset, voluntate simul et admiratione animus ipsius impletus est. Atque in cubiculum suum confestim ingressus,

A πλάνην πᾶσαν ἀποτιθέμενοι, τὴν ἀλήθειαν εὐγγελλίζοντο. Καὶ ὁ μὲν οἶκος τοῦ Ἰωάσαφ ἠύξανε καὶ ἐκραταιοῦτο (43), ὁ δὲ οἶκος τοῦ Ἀβεννὴρ ἥλαττο- νοῦτο (44) καὶ ἡσθίνει, καθάπερ 312 δὴ περὶ τοῦ Δαυὶδ καὶ τοῦ Σαοὺλ ἡ τῶν Βασιλεῶν διαγορεύει βίβλος (45).

ΚΕΦ. ΛΔ'. Ταῦτα ὁρῶν ὁ βασιλεὺς Ἀβεννὴρ, ὅψε καὶ μόλις εἰς συναίσθησιν ἔλθων, τῶν θανάτου κατεγίνωσκε ψευδωνύμων θεῶν τῆς ἀσθενείας καὶ κενῆς ἀπάτης. Καὶ, ἐκκλησιάσας αὐτοῖς τοὺς πρώτους τῆς βουλῆς, τὰ μελετώμενα αὐτῷ εἰς φῶς ἔξηγε. Πάντων δὲ τὰ αὐτὰ βεβαιούντων (ἐπισκέψατο γὰρ αὐτοὺς ἀνατολὴ ἐξ ὕψους (46), ὁ Σωτὴρ τῆς διήσεως ἀκούσας τοῦ θεράποντος αὐτοῦ Ἰωάσαφ), ἔδοξε τῷ βασιλεὶ δῆλα ταῦτα τῷ υἱῷ ποιῆσαι. Γράφει οὖν τῇ 313 ἐξῆς ἐπιστολὴν τῷ Ἰωάσαφ, περιέχουσαν οὕτως:

Βασιλεὺς Ἀβεννὴρ τῷ ποθεινότητι υἱῷ Ἰωάσαφ, χαίρειν.

Λογισμοὶ πολλοὶ, εἰς τὴν ἐμὴν ὑπεισερχόμενοι ψυχὴν, δεινῶς, φίλτατε, τυραννοῦσιν (47), υἱέ. Τὰ γὰρ ἡμέτερα πάντα ἐκλείποντα ὁρῶν, ὃν τρόπον καπνὸς ἐκλείπει (48), τὰ τῆς σῆς δὲ θρησκείας λάμποντα ὑπὲρ ἥλιον, εἰς αἰσθησὶν δὲ ἔλθων, ἀληθῆ τὰ παρὰ σοῦ μοι ἀεὶ λεγόμενα ἔγνων εἶναι, καὶ ὅτι σκότος ἡμᾶς βαθὺ τῶν ἀμαρτιῶν καὶ τῆς ἀσθενείας ἐκάλυπτεν, ὡς ἐντεῦθεν οὐδὲ πρὸς τὴν ἀλήθειαν διαβλέψαι καὶ τὸν ἀπάντων Δημιουργὸν καταμαθεῖν ἰδυνάμεθα· ἀλλὰ καὶ φῶς οὕτω τραυγέστερον διὰ σοῦ ἀναδειχθὲν ἡμῖν, τοὺς ὀφθαλμοὺς μύσαντες, ἡμεῖς ὀρεῖν οὐκ ἠθέλησαμεν, πολλὰ μὲν σοι κακὰ ἐνδείξαντες, ἐλπεινὸς 313 δὲ φεῦ! καὶ τῶν Χριστιανῶν οὐκ ὀλίγους ἀνελόντες, οἵτινες, τῇ συνεργούσῃ αὐτοῖς ἀμάχῳ δυνάμει κραταιούμενοι, διὰ τέλους πρὸς τὴν ἡμετέραν ὁμότητα ὑπερίσχον. Νυνὶ δὲ, τὴν παχείαν ἐκείνην ἀγλὴν τῶν ἡμετέρων ὀμμάτων περιελόντες, αὐγὴν τινα μικρὰν τῆς ἀληθείας ὁρώμεν, καὶ τὸν προτέρων μεταμέλεια εἰσέρχεται κακῶν. Ἀλλὰ καὶ ταύτην τὴν αὐγὴν νέφος ἄλλο δεινῆς ἀπογνώσεως ἐπιπολάζον σκοτίζειν πειράται, τὸ πλῆθος προβαλλόμενον τῶν ἐμῶν κακῶν, καὶ ὅτι βδελυκτὸς ἦδη ἐγὼ τῷ Χριστῷ καὶ ἀπρόσδεκτὸς εἰμι, ὡς ἀποστάτης καὶ πολέμιος αὐτοῦ γεγονώς. Τί οὖν πρὸς ταῦτα, τέκνον γλυκύτατον, λέγεις αὐτὸς, δὴλὰ μοι τάχιστα ποιήσον, καὶ τί 314 δεῖ ποιεῖν με τὸν σὸν πατέρα διδάξον, καὶ πρὸς ἐπίγνωσιν χειραγώγησον τοῦ συμφέροντος.

Ταύτην τὴν ἐπιστολὴν ὁ Ἰωάσαφ δεξάμενος, καὶ τὰ ἐμπερόμενα ἐπιλθὼν, ἡδονῆς ὁμοῦ καὶ θαύματος τὴν ψυχὴν ἐπληροῦτο. Εἰς τὸ θανάτου δὲ ταμείον εἰσελθὼν εὐθὺς, καὶ ἐπὶ πρόσωπον πετῶν ἐνώπιον τοῦ

(43) Luc. i, 80: τὸ δὲ παιδίον ἠύξανε καὶ ἐκραταιοῦτο.

(44) C, ἥλαττοῦτο. Syllaba, qua A augetur, non valde vim loci auget. Plus e restituta syllaba lucrabitur Basilii Mac. Præc. c. 58, sic editus: Καὶ τίμα μὲν καὶ ἀποδέχου μὴ τοὺς εὐγενεῖς τῷ σώματι, ἀλλὰ τοὺς κεχαρισμένους τῷ πνεύματι. Melius cod. 2991 A, κεχαριτωμένους. Habet et μὲν οὖν, opportune.

(45) II Reg. iii, 1.

(46) Luc. i, 78.

(47) C, ταράττουσιν, et modo sine εἰς.

(48) Locutio biblica. Confer pag. 295, n. 87.

Δεσποτικοῦ χαρακτήρος, δάκρυσι τὴν γῆν κατέβρι-
χεν, εὐχαριστῶν ὁμοῦ τῷ δεσπότῃ καὶ ἐξομολογού-
μενος, καὶ χελεὶ ἀγαλλιάσεως κινῶν πρὸς ὑμνωδίαν.

Ἵψώσω σε, λέγων, ὁ Θεός μου καὶ βασιλεύς μου,
καὶ εὐλόγησά το ὀνομά σου εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν
αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· μέγας εἶ, Κύριε, καὶ αἰνεῖς
σφόδρα, καὶ τῆς μεγαλωσύνης σου οὐκ ἔστι πέρας (49).
Καὶ τίς λαλήσει τὰς δυναστείας σου, ἀκουστὰς ποιή-
σει πάσας τὰς αἰνέσεις σου (50), τοῦ στρέψαντος τὴν
πέτραν εἰς λίμνας ὕδατων καὶ τὴν ἀκρότομον εἰς
314 πηγὰς ὕδατων (51); Ἰδοὺ γὰρ ἡ ἀκρότομος
αὕτη καὶ πέτρας σκληροτέρα καρδία τοῦ ἡμοῦ πα-
τρὸς, σοῦ θηλήσαντος, ὥστε κηρὸς ἐμαλάχθη. Δυνατὸν
γάρ σοι καὶ ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγείρει τέκνα τῷ
Ἀδραάμ (52). Εὐχαριστῶ σοι, Δέσποτα· φιλόανθρωπε,
Θεὲ τοῦ ἐλέους, ἐπὶ ἐμακροθύμιας καὶ μακροθυμίας
τοῖς παραπτώμασιν ἡμῶν, καὶ ἕως τοῦ νῦν ἀτιμωρή-
τους ἡμᾶς εἴσας εἶναι. Ἡμεῖς μὲν γὰρ ἀξιοὶ ἦμεν
πάσαι ἀπορρίψεσθαι ἀπὸ τοῦ προσώπου σου καὶ πα-
ραδειγματισθῆναι ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, ὡς οἱ τὴν Πεν-
τάπολιν οἰκοῦντες (53) παράνομοι, πυρὶ καὶ θεῷ
κατακαυθέντες· ἡ δὲ ἀνείκαστός σου μακροθυμία
ἐξ ἑλπιωμένων εἰς ἡμᾶς. Εὐχαριστῶ σοι ὁ εὐτέλης
ἐγὼ καὶ ἀνάξιος, εἰ καὶ μὴ ὑπάρχω αὐτάρκης πρὸς
δοξολογίαν τῆς σῆς ἀγαθότητος. Καὶ δέομαι τῶν
ἀμετρήτων σου οἰκτιρμῶν, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ,
ὅτι καὶ Λόγε τοῦ ἀόρατου Πατρὸς, ὁ πάντα λόγῳ
παραγὰν καὶ θελήματι τῷ σῷ συνέχων, ὁ βυστάμε-
νος ἡμᾶς τοὺς ἀναξίους δούλους σου τῆς τοῦ ἀρχε-
κάκου ἐχθροῦ δουλείας, ὁ ταθεὶς ἐπὶ ξύλου καὶ θήσας
ἐν ἰσχυρὸν, καὶ τοῖς ὕπ' ἐκείνου δεθείσιν αἰῶνας
ἐπιθραβεύσας ἐλευθερίαν· αὐτὸς καὶ τὰ νῦν ἐκτεινὼν
σου τὴν ἀόρατον χεῖρα καὶ παντοουργῶν, καὶ εἰς τέλος
ἐλευθέρωσον τὸν δούλόν σου καὶ πατέρα μου τῆς
χαλεπῆς ἐκείνης αἰχμαλωσίας τοῦ διαβόλου· καὶ
ὑπόδειξον αὐτῷ ἐναργέστατα, ὅτι σὺ εἶ ὁ ἀεὶ ζῶν
Θεὸς ἀψευδὴς καὶ βασιλεὺς μόνος αἰῶνος καὶ ἀθάνα-
τος. Ἰδοὺ μου, Δέσποτα, τὴν συντριβὴν τῆς καρδίας
ἐλέω καὶ **315** εὐμενείᾳ ἑμῇ καὶ, κατὰ τὴν ἀρετὴν
σου ἐπαγγελίαν, γενοῦ μετ' ἡμοῦ τοῦ γ' ὀπίσταντος
καὶ ὁμολογούντος· σε ποιητὴν καὶ προσωτὴν πάντος
κτίσεως. Πηγασάτω ἐν ἐμοὶ τὸ ὄν ἀλλόμενον
ὕδωρ (54)· καὶ δοθῇτω μοι λόγος ἐν ἀνοίξει τοῦ στό-
ματος (55), καὶ νοῦς καλῶς ἡδρασμένος ἐν σοὶ τῷ
ἀκρογωνιαίῳ λίθῳ (56), ἵνα δυνήσομαι ὁ ἀχρεὺς οἰ-
κίτης σου καταγγεῖλαι τῷ ἐμῷ γεννήτορι, ὡς δεῖ, τὸ
μυστήριον τῆς σῆς οἰκονομίας, καὶ ἀποστήσαι αὐτὸν
τῇ σῇ δυνάμει τῆς καταλας πλάνης τῶν πονηρῶν
δαιμόνων, καὶ προσάγαγεῖν σοι τῷ Θεῷ καὶ δεσπότῃ,
τῷ μὴ βουλομένῳ τὸν θάνατον ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν,

A et ante Dominicam effugiem in faciem abjectus terram
lacrymis perfundebat, simul et Domino gratias agens,
et ad ipsius laudationem exsultationis labia movens,
hisque verbis utens:

Exaltabo te, Deus meus Rex, et benedicam nomini
tuo in saeculum, et in saeculum saeculi. Magnus es,
Domine, et laudabilis valde, et magnitudinis tuae non
est finis (Psal. cxliv). Et quis loquetur potentias
tuas, auditas faciet omnes laudes tuas (Psal. cv)?
Qui convertisti petram in stagna aquarum, et rupem
in fontes aquarum (Psal. cxiii). En enim etiam rupes
haec, ac rupe durius patris mei pectus, tua voluntate
ceræ instar emollitum est. Potes enim etiam ex lapi-
dibus excitare filios Abraham (Matth. iii). Gratias tibi
ago, benigne Domine ac Deus misericordiae, quoniam
in peccatis nostris lenitate usus es, atque etiamnum
ulteris, et ad hunc usque diem impunitos nos reliqui-
sti (Basil., lib. Const. c. 4). Nam nos quidem jam
pridem a tua facie abjici merebamur, atque in hac
vita publica infamia notari, quemadmodum scelerati
illi Pentapolitae, qui igni ac sulphure conflagrarunt
(Gen. xix). At patientia et incomparabilis lenitas tua
benigne nobiscum egit. Gratias tibi ago indignus ego
ac despicibilis, etiamsi benignitati tuae laudandae ac
celebrandae impur sum. Ac te, Domine Jesu Christe,
invisibilis Patris Fili ac Verbum, qui omnia verbo
produxisti, ac voluntate tua contineres et tueris, qui
in ligno extensus es, ac fortem viaxisti (Matth. xii),
illisque qui ab eo vincti tenebantur, sempiternam li-
bertatem attulisti; te inquam per miserationes tuas
obtestor, ut nunc quoque invisibilem et omnium re-
rum effectricem manum tuam extendas, ac servum
tuum et patrem meum ex gravi illa diaboli captivi-
tate prorsus liberes, teque sempiterna vita praedi-
tum, et verum Deum ac solum immortalem et aeter-
num Regem esse apertissime ipsi ostendas. Contri-
tionem quæso animi mei propitio ac placido oculo
aspice, ac pro ea tua pollicitatione, in quam menda-
cium non cadit, a meis partibus sta, qui te rerum
omnium effectorem, conditorem, et gubernatorem
confiteor et agnosco. Fluat in me saliens aqua tua
(Joan. iv), deturque mihi sermo in apertione oris
(Ephes. vi), ac mens in te angulari lapide recte de-
fixa, ut ego, inutilis servus tuus, patri meo incarnati-
onis tuae mysterium, uti par est, exponere, atque a
vano pestiferorum daemonum errore per potentiam
tuam ipsum abducere, tibi que Deo ac Domino, qui
non vis mortem peccatorum, sed eorum resipiscen-
tiam ac contritionem exspectas (Ezech. xviii), concil-
iare queam. Quoniam tu gloriosus es in saecula
saeculorum. Amen.

(49) Psal. cxliv, 4, 3.

(50) Psal. cv, 2.

(51) Psal. cxiii, 8.

(52) Matth. iii, 9.

(53) Conf. pag. 286, n. 58, 59, de hac Pentapoli.

(54) Joan. iv, 14: Τὸ ὕδωρ, ὃ δόσω αὐτῷ, γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἀλλόμενου εἰς ζωὴν αἰώνιον.

(55) Epist. ad Ephes. vi, 19: Ἵνα μοι δοθῇ λόγος ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματός μου ἐν παρρησίᾳ.

(56) Conf. t. II, p. 113, n. 4.

ἀλλ' ἀναμένοντι τὴν ἐπιστροφὴν καὶ τὴν μετάνοιαν, ὅτι δεδοξασμένος εἶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Cum ad hunc modum orasset, atque hoc sibi persuasisset, se voti sui compotem futurum, Christi misericordia fretus, illinc cum regio satellitio excessit, atque ad patris palatium sese contulit. Ut autem pater de filii adventu certior factus est, statim obviam ei prodiit, atque ipsum complectitur et exosculatur, deque ipsius adventu maxima voluptate afficitur, publicumque ac solemne festum celebrat. Quid autem postea? Remotis arbitris, una consident. Et quis tandem eos sermones, quos tum filius ad regem habuit, et quanta cum sapientia disseruit, ulla oratione complecti queat?

Quid enim aliud loquebatur, quam quæ ipsi a divino Spiritu, per quem piscatores universum mundum Christo irretierunt, et litterarum expertes eruditus viris doctrina præstiterunt, instillabantur? Per ejus gratiam facie quoque eruditus et instructus, ad regem verba faciebat, scientiæ luce eum collustrans. Ac prius quidem, cum ut patrem a superstitioso errore abstraheret, diu multumque laborasset, nihil non dicens aut faciens, quo ipsius animum ad se alliceret, frustra tamen canere ac surdo loqui videbatur. At cum Dominus afflictionem servi sui Josephat inspexit, atque, exauditis ipsius precibus, clausas patris ipsius januas patefecit (voluntatem enim, inquit ille [Psal. cxliv], timentium se faciet, et deprecationem eorum exaudiet), tum denique rex ea quæ dicebantur facile intelligebat, adeo ut, opportunum tempus nactus filius per Christi gratiam adversus improbos spiritus qui patris animo dominabantur victoriam adipisceretur, ipsumque illorum errore atque impostura omni ex parte liberaret, salutaremque doctrinam perspicue ipsi traderet, ac cœlesti et vivo Deo ipsum conciliaret.

Principio enim altius exorsus, ipsi magnas et admirandas res quas prius nec intellexerat, nec cordis auribus perceperat, annuntiavit. Etenim longam ad eum de Deo orationem habuit, piamque doctrinam ipsi ostendit (nempe, quod non sit alius deus sursum, præter unum Deum, qui in Patre et Filio ac Spiritu sancto agnoscitur), ac multa item theologiæ arcana ipsi aperuit. Posteaque etiam ea quæ ad rerum conditarum tam invisibilium quam visibilium procreationem attinebant exposuit: nimirum quo pacto summus ille parens et opifex rebus omnibus ex nihilo productis, hominem ad imaginem et similitudinem suam effinxerit, ipsumque arbitrii libertate donatum, eorum quæ in paradiso pulchra erant participem fecerit, unius tantum arboris gustu

A Οὕτως εὐξάμενος καὶ πληροφορεῖν λαβὼν μὴ διαμαρτεῖν τοῦ ποθομένου, τῇ εὐπλαγχνίᾳ τοῦ Χριστοῦ θαρρήσας, ἐξάρας ἐκείθεν μετὰ τῆς βασιλικῆς δορυφορίας, τὰ βασίλεια καταλαμβάνει τοῦ ἰδίου πατρὸς. Ὡς δὲ τῷ πατρὶ ἀνηγγέλλῃ ἡ ἀφίξις τοῦ υἱοῦ, ἐξέρχεται εὐθὺς εἰς συνάντησιν αὐτῷ, περιπλέκεται, καταφιλεῖ, μεγίστην ποιεῖται χαρὰν καὶ δημοτελεῖ ἑορτὴν ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. Τί δὲ τὸ μετὰ ταῦτα; Συγκαθέζονται καταμόνας ἀλλήλοις. Καὶ τί ἂν τις εἴποι ἄπερ διελλεκται τότε τῷ βασιλεῖ ὁ υἱὸς καὶ μεθ' ὧς τῆς φιλοσοφίας;

Τί δὲ ἄλλο γὰρ ἢ τὰ τῷ θεῷ Πνεύματι αὐτῷ B ὑπηκούμενα, 316 δι' οὗ οἱ ἀλμειεὶ σαγγενέουσι τῷ Χριστῷ τὸν κόσμον ὅλον (57), καὶ οἱ ἀγράμματοι τῶν σοφῶν σοφώτεροι δεικνύνται. Τῇ τούτου χάριτι καὶ αὐτὸς σοφισθεὶς ἐλάλει τῷ βασιλεῖ καὶ πατρὶ, φωτίζων αὐτὸν φῶς γνώσεως. Καὶ πρότερον γὰρ, πολλὰ κοπιήσας τοῦ ἐκχύσαι τῆς δεισιδαίμονος πλάνης τὸν πατέρα, τί μὲν οὐ λέγων, τί δὲ οὐ ποιῶν, ὥστε τούτον ἐπαναγαγεῖσθαι, κενὴν φάλλειν (58) ἐφίκει, καὶ εἰς ὧτα λέγειν μὴ ἀκούοντων (59). ὅτε δὲ ἐπέβλεψεν ὁ Κύριος ἐπὶ τὴν ταπεινώσιν τοῦ δούλου αὐτοῦ Ἰωάσαφ, καὶ τῆς δεήσεως αὐτοῦ ὑπακούσας, τὰς κεκλεισμένας πύλας τῆς καρδίας τοῦ πατρὸς αὐτοῦ διήνοιξε (θέλημα γὰρ, φησὶ (60), τῶν φοβουμένων αὐτὸν ποιήσει, καὶ τῆς δεήσεως αὐτῶν εἰσακούσεται), βεβίως τὰ λεγόμενα συνίει ὁ βασιλεὺς. ὥστε, καιροῦ εὐθέτου τυχόντα, τὸν υἱὸν τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι κατὰ τῶν C πονηρῶν ἄρα νίκην πνευμάτων τῶν κυριευσάντων τῆς ψυχῆς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ τῆς τούτων πλάνης τέλειον ἐλευθερῶσαι αὐτὸν, τὸν σωτήριον δὲ τρανῶς γνωρίσαι λόγον καὶ τῷ ἐν οὐρανοῖς οἰκιστῶν ζῶντι Θεῷ.

Ἐξ ἀρχῆς γὰρ τὸν λόγον ἀναλαβὼν, ἀνήγγειλεν αὐτῷ ἃ οὐκ ᾔδει μεγάλα καὶ θαυμαστά, ἃ τοῖς ὡσὶ τῆς καρδίας οὐκ ἀκηκόει, πολλὰ μὲν αὐτῷ περὶ Θεοῦ 317 φθεγγάμενος καὶ τὴν εὐσείθειαν παραδεικνύς, ὡς οὐκ ἔστιν ἄλλος Θεὸς ἐν οὐρανῷ ἄνω, οὔτε ἐπὶ γῆς κάτω, εἰ μὴ ὁ ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι γνωριζόμενος εἰς Θεός· πολλὰ δὲ μυστήρια γνωρίσας τῆς θεολογίας, ἐφ' οἷς καὶ τὰ περὶ τῆς D ἀοράτου τε καὶ ὁρατῆς διήγγειλε κτίσεως, ὅπως ἐκ μὴ ὄντων τὰ πάντα παραγαγὼν ὁ Δημιουργὸς, κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν αὐτοῦ (61) πλάσας τὸν ἀνθρώπον καὶ τούτον τῷ αὐτεξουσίῳ τιμῆσας (62), τῶν ἐν παραδείσῳ καλῶν μετέχειν πεποίηκεν, ἀπέχεσθαι τούτου μόνου κελεύσας ὅπερ ἦν τὸ ἐξὸν τῆς γνώσεως (63), ἡθετηκότα δὲ τὴν ἐντολὴν τοῦ παραδείσου ἐξώρι-

(57) Conf. p. 296, n. 90. A, sine τόν. C, sine τῷ Χριστῷ.

(58) Georgius Trapez.: « inaniter canticum psallebat. » Nec aliter Billyns. Χορδὴν subaudiendum puto; estque sensus: « Mutam et insonam tangere chordam videbatur. » Gregorius Cyr. supra t. 1, pag. 315, 25, dixit κενὴν τρέγων, videlicet ὁδόν. « Iter vanum et inutile curriculo facere. »

(59) Proverbiū vulgarior est formula, κωφῷ ὁμιλεῖν. conf. t. 1, pag. 167, n. 3; 398, 2.

(60) Psal. cxliv, 19.

(61) Conf. pag. 45, n. 96.

(62) Conf. pag. 46.

(63) Conf. pag. 46, n. 99.

σαν (64)· ὅθεν, τῆς πρὸς αὐτὸν οικειότητος ὀλισθη- A
σαν, εἰς τὰς πολλὰς ταύτας περιπέπτωκε πλάνας τὸ
ἀνθρώπινον γένος, δουλωθὲν ταῖς ἁμαρτίαις καὶ
ὕποπτον τῷ θανάτῳ διὰ τῆς τυραννίδος τοῦ διαβό-
λου· ὅς, ὑποχείριους ἄπαξ τοὺς ἀνθρώπους λαβὼν,
παντελῶς ἐπιλαθέσθαι πεποίηκε τοῦ Θεοῦ καὶ δεσπό-
του, καὶ αὐτῷ ἀνέπεισε λατρεύειν διὰ τῆς τῶν εἰ-
δώλων μυσαρᾶς προσκυνήσεως. Σπλαγχνισθεὶς οὖν
ὁ πλάσας ἡμᾶς Θεός, εὐδοκίᾳ τοῦ Πατρὸς καὶ συν-
εργίᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος (65), εὐδόκησεν ἐκ
Παρθένου ἁγίας, τῆς Θεοτόκου Μαρίας, καθ' ἡμᾶς
τεχθῆναι· καὶ, πάθεισιν ὁμιλήσας ὁ ἀπαθής, διὰ τρί-
της τε ἡμέρας ἐκ νεκρῶν ἀναστάς, ἐλυτρώσατο ἡμᾶς
τοῦ προτέρου ἐπιτιμίου (66) καὶ κλέους τοῦ προτέρου
ἡξίωσε. Συνανήγαγε γὰρ ἡμᾶς εἰς οὐρανοὺς ἀνερχό- B
μενος, ὅθεν ἐτύγγανε καταβεβηκώς· ὃν καὶ αὖθις
ἤξειν 318 πιστεύομεν, ἵνα τὸ πλάσμα τὸ αὐτοῦ
ἀναστήσῃ. Ἀποδώσει δὲ ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐ-
τοῦ (67). Ἐπὶ τούτοις τὴν ἐκδεχομένην τοὺς ἀγίους
τῶν οὐρανῶν ἐμυσταγῶγει βασιλείαν (68) καὶ τὰ
ἀπόρρητα ἀγαθὰ. Τὴν ἀποκειμένην τοῖς φαύλοις
προσεσθίει βάσανον, τὸ ἀσβεστον πῦρ, τὸ ἐξώτερον
σοῦτος, τὸν ἀτελεύτητον σκώληκα (69), καὶ ὁσιν
ἄλλην οἱ τῆς ἁμαρτίας δοῦλοι κόλασιν ἑαυτοῖς ἐθη-
σαύρισαν.
tenebras, immortalem vermem, ceteraque tormentorum genera, quæ peccati servi sibi ipsis recon-
diderunt.

Ταῦτα πάντα λόγοις πλείστοις, καὶ θαυσιλῶς αὐτῷ
ἐνυπάρχουσαν τὴν τοῦ Πνεύματος μαρτυροῦσι χάριν, C
διεξιθεὶς (70), εἶτα καὶ τὸ ἀνεξιχνίαστον πέρατος
τῆς τοῦ Θεοῦ διηγούμενος φιλοφροσύνης καὶ οἴος
ἔστιν ἔτοιμος δέχεσθαι τὴν μετάνοιαν τῶν πρὸς αὐ-
τὸν ἐπιτρεφόντων, καὶ ὡς οὐκ ἔστιν ἁμαρτία νικῶσα
τὴν αὐτοῦ εὐσπλαγχνίαν, εἰπερ θελήσομεν μετανοῇ-
σαι (70), ἐκ πολλῶν δὲ τούτου παραδειγμάτων καὶ
γραφικῶν παραστάσεως μαρτυριῶν, ὁ μὲν τέλος ἐπ-
έθηκε τῷ λόγῳ.

ΚΕΦ. ΑΕ'. Κατανογεὶς δὲ ὁ βασιλεὺς Ἀβεννήρ ἐπὶ
τῇ θεοδιδάκτῳ σοφίᾳ ταύτῃ, φωνῇ μεγάλῃ καὶ θερμο-
τάτῃ ψυχῇ τὸν σωτήρα Χριστὸν ὡμολόγη, πάσης
ἀποστάς δεισιδαίμονος πλάνης (72). 319 Τὸ ση-
μεῖόν τε προσκυνεῖ τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ ὑπὸ τῇ
πάντων ὄψει (73) καὶ εἰς ἐπήκοον ἀπάντων Θεὸν
κηρύττει ἀληθινὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν· D
τὴν τε προτέραν ἀσέβειαν διεξιθεὶς, τὴν οικίαν τε
κατὰ τῶν Χριστιανῶν ὡμότητα καὶ μαιριονίαν ἐλέγ-

ipsi interdicto, hoc est ligni scientiæ. Quo quidem
mandato violato, eum e paradiso exterminavit. Unde
et ipse, et uxor, ea quam cum eo habebant con-
junctione lapsi, in hos multos errores inciderunt,
peccato videlicet in servitutem addicti, mortique
per diaboli tyrannidem obnoxii effecti. Qui quidem,
hominibus semel in potestatem suam redactis, hoc
egit, ut Dei ac Domini oblivione prorsus caperen-
tur, ipsique persuasit ut per execrandam idolorum
adorationem sibi cultum adhiberent. At vero Deus
creator noster, miseratione commotus, benigna Pa-
tris voluntate ac Spiritus sancti adjuncta opera, ex
Virgine sancta nostri instar in lucem edi voluit;
cumque cruciatu affectus fuisset is qui a perpes-
sione immunis erat, triduo post a morte ad vi-
tam excitatus, nos a priori multa et condemnatione
liberavit, præstantiorique gloria donavit. Siquidem
in cælum ascendens, simul nos eo unde descende-
rat, evexit. Quem etiam rursus venturum credimus,
ut signum suum ad vitam revocet, atque uni-
cuique secundum ipsius opera reddat. Postea de
illo cælorum regno, quod eos qui id promerentur
manet, verba fecit, atque arcana illa bona, re-
conditamque item improbis penam proposuit, ni-
mirum ignem nunquam extinguendum, exteriores

Hæc omnia quamplurimis sermonibus, ac Spi-
ritus sancti gratiam abunde ipsi inesse testanti-
bus, prosecutus, tum demum impervestigabile divi-
næ benignitatis pelagus enarravit, quamque ille
eorum qui ad eum sese convertunt pœnitentiam
libenter exspectet, quodque nullum scelus sit quod
ipsius misericordiam superet, si quidem ad meliorem
frugem redire in animum inducamus. Quod cum
multis exemplis ac Scripturæ testimoniis declaras-
set, orationi finem imposuit.

CAP. XXXV. — Rex autem divinitus tradita hæc
sapientia punctus, ingenti voce ac ferventissimo
animo Christum Salvatorem confitetur, atque ab
omni superstitioso errore abscedit: vivificæque cru-
cis signum inspectantibus omnibus adorat, et au-
dientibus omnibus Deum verum ac Dominum no-
strum Jesum Christum prædicat. Atque commemo-
rata priori sua impietate, et adversus Christianos
crudelitate et immanitate condemnata, ingens ad

(64) Conf. pag. 47, n. 1.

(65) Conf. pagg. 51, 52.

(66) Conf. pag. 54.

(67) Conf. pag. 55, n. 25.

(68) Conf. pag. 60, n. 49.

(69) Conf. pag. 66, n. 77, 78.

(70) Conf. pp. 94, 95.

(71) C. διεξιθεῖν.

(72) Glossa in A: στίχος ἑμμετρος. Quod est vere animadversum. Similem habuimus animadversionem
pag. 237. Fecit monachus imprudens versiculam; facere qui voluit, non fecit Theodor. Prodr. Prodromus, vel
Philes, in editione saltem Thorlaciana (Proluss. t. III, pag. 65): Ἀτλάντων πέρατος, πέρατος Αἰγαίου
βάθος. Fugiebant isti versificatores pedes trisyllabos. Bene codex 2831: Ἀτλαντικὸν πέρατος, Αἰγαίου
βάθος. Nec agnoscitur poetæ manus, p. seq. v. 35: Ὁ γραῦς καὶ πάλιν γραῦς καὶ πάλιν. Mensuram im-
plehit lectio codicis: Ὁ γραῦς, καὶ πάλιν γραῦς, καὶ πάλιν γραῦς, πάλιν.

(73) Dicunt et ἐπ' ὄψει. Theodorus Prodr. Galeom. 305: Καὶ ταῦτ' ὄψει τοῦ φίλου φυτοσπόρου. Omisit
Hgen. ἐπ' ante ὄψει.

pietatem portio efficitur. Exstabatque id quod a Paulo dictum est: Ubi abundavit iniquitas, illic et superabundavit gratia (Rom. v). Cum igitur sapientissimus Josaphat etiam ad rei militaris duces et satrapas, atque ad omnem denique populum de Deo atque erga ipsum pietate multa verba faceret, et quasi ignea lingua præclarum aliquid ac modulatum caneret, superveniens Spiritus sancti gratia omnes ad celebrandam Dei gloriam excitabat; ita ut universa multitudo una voce clamaret: Magnus Christianorum Deus est, nec præter Dominum nostrum Jesum Christum, qui cum Patre et Spiritu sancto glorificatur, alius Deus est.

Divino porro zelo impletus rex Abenner, in aurea illa et argentea idola, quæ in ipsis palatio erant, æri animo impetum facit, eaque omnia dejecit, posteaque in minutas partes redacta pauperibus distribuit: sic nimirum utilia ea reddens, quæ prius utilitate omni ac fructu carebant. Quin etiam ipse cum filio idolorum templa et aras omnes obsidens, a fundamentis ipsa eruit, eorumque loco templa Deo extruxit. Nec vero in urbe duntaxat, sed etiam in tota regione eandem operam sedulo navabant. Per-versi autem spiritus, qui in aris domicilium habebant, cum ululatu pellebantur, invictamque Dei nostri potentiam tremulo clamore testabantur, omnisque vicina regio, ac multæ item finitimæ gentes ad piam fidem sese conferebant. Tum igitur, cum divinissimus ille episcopus, de quo superius verba fecimus, accessisset, rex Abenner fidei Christianæ elementis imbuitur, ac divino baptismo in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, perficitur. Ac Josaphat ex divina piscina ipsum excipit, res sane omnium maxime nova. Patris enim pater existit, et ei a quo carnali modo progenitus fuerat spiritualem regenerationem conciliat. Etenim cælestis Patris filius erat, divi-

ζας, μέγα μέρος πρὸς τὴν εὐσεβείαν γίνεσθαι· ὡς ἐντεῦθεν ἔργῳ τῇ εἰρημένον τῷ Παύλῳ γνωσθῆναι, καὶ ὅπου ὁ τῆς ἀσεβείας ὑπῆρχε πλεονασμὸς, ἐκεῖ καὶ τὴν περισσεύαν γενέσθαι τῆς χάριτος (74). Πολλὰ τοίνυν καὶ τοῦ σοφωτάτου Ἰωάσαφ τοῖς συνελοῦσι τότε στρατηγοῖς τε καὶ σατράπαις καὶ παντὶ τῷ λαῷ περὶ Θεοῦ καὶ τῆς εἰς αὐτὸν εὐσεβείας διαλεγόμενου, καὶ οἰοῦν πυρίνῃ γλώσσῃ (75) καλὸν τι καὶ φεικὲν τερatίζοντος, ἡ τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάρις ἐπιφοιτήσασα πάντας εἰς δοξολογίαν ἐκίνησε Θεοῦ; ὡς ἐκ μιᾶς φωνῆς πάντων βοηθάντων τῶν ὅλων· Μέγας ὁ Θεὸς τῶν Χριστιανῶν· οὐκ ἔστιν ἄλλος θεός, πλήν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ σὺν Πατρὶ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι δοξαζομένου.

Ζήλου δὲ θείου κατὰπλεως γυνόμενος, ὁ βασιλεὺς Ἀβεννήρ ἐφάλλετο στεργῶς τοῖς εἰδώλοις ἃ ἦσαν ἐν τῷ παλατίῳ αὐτοῦ ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου πεποιημένα, καὶ εἰς ἑκατοστά ταῦτα κατασπῆ. Εἰτα, εἰς λεπτά (76) διελών, πένησι διανέμει, ὥρῃμα οὕτω 320 τὰ ἀνωφελῆ θέμενος. Ἀμίλει καὶ μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ εἰδώλων ναοῦ καὶ βωμοῦς περιστάντες μέχρις αὐτῶν κατεδάφουν τῶν θεμελίων· ἱερὰ δὲ τῷ Θεῷ τεμένη ἀντιποδοῦν. Οὐ μόνον δὲ ἐν τῇ πόλει, ἀλλὰ καὶ ἀνὰ πᾶσαν τὴν χώραν σπουδῇ ταῦτα ἐποιοῦν. Τὰ δὲ ποιητὰ πνεύματα τὰ τοῖς βωμοῖς ἐνοικοῦντα διολύζοντα ἤλαύνοντο, καὶ τὴν ἀμαχον τοῦ Θεοῦ ἡμῶν δύναμιν ὑποτρέποντα ἐβόων. Πᾶσα δὲ ἡ περιχωρος καὶ τὰ τῶν προσοικῶν ἐθνῶν πλεῖστα πρὸς τὴν εὐσεβῆ πίστιν ἐχειραγωγούντο (77). Τότε δὲ τοῦ ἀνωτέρω (78) βῆθεντος (79) θειοτάτου ἐπισκόπου παραγενομένου, κατηχεῖται ὁ βασιλεὺς Ἀβεννήρ, καὶ τῷ Θεῷ τελειοῦται βαπτίσματι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, 321 τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καὶ Ἰωάσαφ τοῦτον ἐκ τῆς θείας κολυμβήθρας ἀναδύχεται, τοῦτο δὲ τὸ καινότερον γεννῆτωρ τοῦ πατρὸς ἀναδειχθεὶς (80), καὶ τῷ σαρκικῶς γεννήσαντι τῆς πνευματικῆς ἀναγεννήσεως πρόξενος γυνόμενος (81).

(74) Epist. ad Rom. v, 20: Οὐ δὲ ἐπλεόνασεν ἡ ἀμαρτία, ὑπερπερισσεύσεν ἡ χάρις.

(75) Respectu ad Act. Apost. ii, 5: Ὁρῶσαν αὐτοῖς διαμεριζόμεναι γλώσσαι ὥσπερ πυρὸς. Conf. supra p. 55.

(76) In versu Theocriti, iii, 21, Τὸν στέφανον τίλει με κατ' αὐτίκα λεπτά ποιήσας, ubi λεπτά est pro εἰς λεπτά vel λεπτῶς, non statim intelligo cur Valckenarius jungi omnino velit κατὰ enim τίλει, quod, ait, κατ' αὐτίκα vox sit non Græca. Equidem si mihi contradicere tam docto homini liceat, scripserim seorsum κατ' αὐτίκα, quod simili παρατίκα satis vindicetur. Sic dixerunt κατεῦθ, παρεῦθ, et si quæ alia. Timesim τίλει κατὰ juvare quidem videtur Idyll. ii, 54: Ὁρῶν νῦν τίλλισα κατ' ἄγριον ἐν πυρὶ βάλλω. Sed hic locus est ipse non valde nitidus, ac putaverim fieri timesim verbi καταβάλλω, vel κατεμβάλλω.

(77) Conf. similia p. 308.

(78) Conf. pag. 307.

(79) Nihil hic notabile est. Quid enim notius hoc usu participii βῆθεις? Dicunt et eodem modo δηλωθέντα τινά, de eo cuius facta sunt superius mentio. Estque id notissimum. Unde valde miratus sum quæ modo legebam Gedikii verba in Stoschii Museo t. II, pag. 253, ad Herodian. Hist. vi, 1, 4: « Statim in principio ὁ δηλωθεὶς Ἀντωνίνος quid significet nescio. » Et rejicit Scheidii interpretationem, quamvis unico bonam, « commentario expositus, descriptus, » quod hanc vocem non meminerit unquam ita usurpationem invenire; tum ad conjecturas delabitur absurdas. Si forte qui sint quibus, ut Gedikio, δηλωθεὶς ea significatione nunquam occurrerit, eorum gratia aliquot promam exempla. Eusebius V. Const. ii, 1, ὁ δηλωθεὶς, bene vertente interprete, « supradictus Licinius. » Pariter, ii, 15. Neophytus in Mon. Coteler. t. II, pag. 457: Οἱ δηλωθέντες, supradicti. In Saracenico Sylb. p. 2: ὁ δηλωθεὶς ἀγγελος. Invenitur et eadem significatione ὁ δηλούμενος ap. Euseb. V. Const. i, 14, 58; Jambl. V. Pyth. 12.

(80) Quod Barlaam prædixerat: conf. pag. 134, n. 15.

(81) Sic rependebat mystica illa generatione acceptæ vitæ physicae beneficium filius patri, quod non posse rependi, idque vere, re alio modo considerata, aiebat Joannes Chrys. Hom. De educat. pag. 30: Καὶ οὐ δὲ, ὡ παῖ, ὡς οἰκέτης δοῦλευσεν τοῖς γεννήσασί σε. Τί γὰρ ἀνταποδοῦσαι; αὐτοῖς, οἳ αὐτοῖς σε; ἀντιγεννησάι γὰρ αὐτοῦς οὐκ ἐνι. Quam sententiam mutuatus est Georgius Lapitha ineditus v. 739: Πῶς;

Υἱὸς γὰρ ἦν τοῦ οὐρανόθεν πατρός (82), καὶ καρπὸς ἄνωτος· τῆς θείας βίβης θεοῦτατος, βίβης ἐκείνης τῆς βούουτος (83). Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀμπελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα.

Οὕτως ἀναγεννηθεὶς ὁ βασιλεὺς Ἀβεννήρ δὲ ὕδατος καὶ Πνεύματος ἔλατρε χαρᾷ ἀνεκκαλήτω (84). ὁὖν αὐτῷ δὲ καὶ πᾶσα ἡ πόλις καὶ ἡ περιχώρος τοῦ θεοῦ ἡξιοῦτο βαπτίσματος, καὶ φωτὸς υἱοὶ (85) ἀνεδείκνυντο οἱ πρὶν ἐσκοτισμένοι. Πᾶσα δὲ νόσος καὶ πᾶσα δαιμονική ἐπιφορὰ πόρρω τῶν πιστευόντων ἡλάνυτο· ἀρτιοὶ δὲ καὶ ὕγιαι· πάντες τὰς ψυχὰς καὶ τὰ σώματα ἤσαν (86). Καὶ πολλὰ ἕτερα θαυμάσια εἰς βεβαίωσιν τῆς πίστεως ἐτελοῦντο. Ἐκκλησίαι τε ἀνωκοδομοῦντο, καὶ ἐπίσκοποι, οἱ τε κερκυρμένοι διὰ τὸν φόβον ἐφανερῶντο καὶ τὰς ἰδίας ἀπὸ ἀμαρτανῶν ἐκκλησίας, καὶ **322** ἄλλοι ἐκ τε τῶν ἱερῶν καὶ τῶν μοναζόντων προχειρίζοντο εἰς (87) τὸ ποιμαίνειν τὸ τοῦ Χριστοῦ ποιμνίον. Ὁ μέντοι βασιλεὺς Ἀβεννήρ, οὕτω τῆς προτέρας ἐκείνης μοχθηρᾶς ἀγωγῆς ἀποστὰς καὶ μεταμέλος ὢν ἐφ' οἷς ἔπραξε, πᾶσαν μὲν τὴν βασιλείαν ἀρχὴν τῷ υἱῷ παραδίδωσιν· αὐτὸς δὲ καθ' ἑαυτὸν ἡρεμῶν, κόνιν αἰ τῆς κεφαλῆς καταχέων, βαρεῖς τε ἀναφέρων στεναγμούς καὶ λούων τοῖς δάκρυσιν ἑαυτὸν, μόνος μόνῳ τῷ πανταχοῦ παρόντι ὠμίλει, συγγνώμην αὐτῷ τῶν οἰκείων πταισμάτων ἐξαίτουμένος. Εἰς τοσαύτην δὲ κατανύξεως καὶ ταπεινοφροσύνης ἄδυσσον ἑαυτὸν καθήκεν, ὥς παραίτεσθαι καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομα τοῖς ἑαυτοῦ ὀνομάζειν χεῖλεσι, μόλις δὲ τούτου τῇ τοῦ υἱοῦ νοθεῖα κατατολμησαί. Οὕτω δὲ τὴν καλὴν ἀλλοίωσιν ἡλλοιώθη καὶ τὴν πρὸς ἀρετὴν ἀπάγουσαν ὠδεύσε **C** τριδόν, ὥς ὑπερβῆναι αὐτὸν τῇ εὐσεβείᾳ τῶν προτέρων ἀνομιῶν τὸ ἀγνόημα. Ἐπὶ τέσσαρας δὲ χρόνους οὕτω βιώσας ἐν μετανοίᾳ καὶ δάκρυσι καὶ ἀρετῇ πάσῃ, ἀρρωστία περιέπεσεν, ἐν ᾗ καὶ τελευτᾷ. Ὅτε δὲ τὸ τέλος ἤγγισεν, ἤρξατο φοβεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν, μνηστὴν ποιούμενος τῶν αὐτῷ πεπραγμένων κακῶν. Ὁ δὲ Ἰωάσαφ ρήμασι παρακλητικοῖς τὸ ἐπιπεσὼν αὐτῷ διεκούφιζεν ἄχθος, Ἰνατί περίλυπος εἶ, λέγων, ὦ πάτερ, καὶ Ἰνατί συνταράττεις ἑαυτόν; Ἐπισπὼν ἐπὶ τὸν Θεόν, καὶ ἐξομολόγαι αὐτῷ (88), ὅς ἐστιν ἑλπίς πάντων τῶν περάτων τῆς γῆς καὶ τῶν ἐν θαλάσῃ μακρὰν (89), ὅς κείραται **323** διὰ τοῦ προφήτου βοῶν· Λούσαθε (90), καθαροὶ γένεσθε· ἀφέλετε τὰς τσηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν μου· μάθετε καλὸν ποιεῖν· καὶ ἐάν **D** ὣσιν αἱ ἀμαρτίαι ὑμῶν ὥς φοινικοῦν, ὥς χιόνα

Atque profecto radicis divinisissimus fructus; radicis, inquam, illius quæ clamat: Ego sum vitis, vos palmites (Joan. xv).

Ad hunc modum rex per aquam ac Spiritum regeneratus, ejusmodi voluptate quæ nulla oratione explicari potest afficiebatur; simulque etiam cum ipso universa civitas ac finitima regio divino baptismo donabatur, lucisque filii existerant qui prius in tenebris versabantur. Atque omnis morbus et omnis a dæmonibus invecta calamitas procul ab iis qui fide præditi erant propellebatur, omnesque tum animis tum corporibus integri atque incolumes erant. Multaque item alia miracula fidei confirmandæ causa edebantur, ecclesiæ etiam ædificabantur, et episcopi qui metu delitescabant, in lucem prodibant, suasque ecclesias recipiebant. Ac præterea alii, tum ex sacerdotum tum ex monachorum ordine, ad pascendum Christi gregem instituebantur. Porro rex Abenner ad hunc modum ab improba et flagitiosa vitæ ratione sese removens, ac de perpetratis sceleribus poenitentiam agens, regium omne imperium filio tradit, ipse autem in solitudine degens, caputque cinere sine ulla intermissione aspergens, et graves gemitus edens, ac sese lacrymis abluens, solus cum eo solo qui ubique præsens est colloquebatur, noxarum suarum veniam ab eo petens. Quin in tantam compunctionis atque humilitatis abyssum sese demisit, ut ipsum quoque Dei nomen labiis usurpare recusaret, ac vix tandem a filio admonitus, illud pronunciare auderet. **C** Tanta autem ac tam præclara in eo vitæ commutatio fuit, ac tanta cum laude virtutis iter tenuit, ut priorum iniquitatum ignorantiam pietatis magnitudine superaret. Cum autem quatuor annos hoc pacto in poenitentia et lacrymis atque omni virtutis genere transegisset, in lethalem morbum incidit. Cum autem ipsi vitæ finis immineret, in metu animique anxietate versari cœpit, mala ea quæ a se perpetrata fuerant in memoriam revocans. At Josaphat consolatoria oratione coortum ei mœroris onus sublevavit, his verbis utens: Quare tristis es, o pater, et quare te ipsum conturbas (Psal. xli)? Spera in Deo, et confitere ipsi, qui est spes omnium finium terræ, et in mari longe (Psal. lxiiv), qui per prophetam clamavit: Lavamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis; discite benefacere. Et si fuerint peccata vestra sicut coccinum, tanquam

τι δυνήσῃ χάριτας πατρὶ τίειν ἀξία;· Εἰ γὰρ καὶ χρήμασιν αὐτὸν ἀμείψῃ φιλοτίμως, Καὶ νοθεύσεις ἐνθα δεῖ, καὶ τέχνας ἐκιδάξεις, Ἀλλ' οὐκ ἀντιγενῆσαι γε δυνήσῃ τούτου ὁλως. Et sic etiam alibi Georgius.

(82) Cf. p. 323.

(85) Apud Joann. xv, 5.

(84) Petr. I Epist. i, 8: ἀγαλλιάσθε χαρᾷ ἀνεκκαλήτω.

(85) I Epist. ad Thess. v, 5: Πάντες γὰρ ὑμεῖς υἱοὶ φωτός ἐστε. Epist. ad Ephes. v, 8: Ὡς τέχνα φωτός περιπατεῖτε.

(86) Cf. similia p. 307.

(87) C, καὶ μοναζόντων εἰς.

(88) Psal. xli, 5: Ἰνατί περίλυπος εἶ, ἡ ψυχὴ μου, καὶ Ἰνατί συνταράττεις με; ἑλπ. ἔ. τ. θ., καὶ ἐξομολογῆσθαι αὐτῷ.

(89) Psal. lxiiv, 5

(90) Isa. i, 16...

nix dealbabuntur; et si fuerint rubra sicut vermiculus, tanquam lana alba erant (*Isaia* 1). Quocirca ne timeas, o pater, nec dubio animo sis; neque enim eorum qui ad Deum sese convertunt, peccata, immensam ipsius bonitatem vincunt. Illa enim quocunque tandem numero fuerint, sub mensuram cadunt, hanc autem nec metiri nec numerare quisquam potest. Quocirca fieri non potest, ut quod mensuræ subijcitur, id quod nulla mensura comprehendere potest, superet.

Hujusmodi verbis ad consolandum accommodatis, ipsius animum leniens, ac velut excantans, eum ad beatam spem revocavit. Deinde pater, extensis manibus, gratias ipsi agebat, ac bene precabatur, diemque eum quo ipse in lucem editus esset laudibus efferebat, his verbis utens: Dilectissime filii, fili inquam, qui non tam meus es quam celestis Patris, quamnam tibi gratiam referam? quibus te benedictionibus prosequar? quas Deo tua causa gratias agam? Perieram enim, ac tua opera inventus sum; peccato mortuus eram, et revixi (*Lucæ* xv); hostis et perdue'llis Dei, et in gratiam receptus sum. Quid igitur tibi pro his omnibus rependam (*Psal.* xxx)? Deus est qui satis amplis præmiis te remunerari queat. Hoc sermone habito, cum charissimum filium sæpius exosculatus fuisset, ac deinde preces fudisset, atque, in manus tuas, o benigne Deus, commendo spiritum meum, dixisset, in poenitentia animam suam Domino reddidit.

Filius autem Josaphat patrem mortuorum lacrymis prosequutus, justique ipsi persolutis, corpus ejus in piorum virorum sepulchris condidit. Nec tamen ipsius corpus regia veste obvolvit, sed poenitentiae vestimentis exornavit. Atque ipse in sepulcro stans, ac manus in caelum tendens, lacrymasque ex oculis fluvii insiar profundens, his verbis ad Deum clamavit:

Gratias tibi ago, Deus Rex gloriæ, qui solus potens et immortalis es, quoniam orationem meam minime despexisti, nec lacrymas meas pro nihilo duxisti: verum servum tuum ac patrem meum a scelerata vivendi, ratione advocatum, ad te omnium Salvatorem pertrahere voluisti, eum videlicet ab idolorum errore abducens, atque ipsi hoc donans, ut te Deum verum ac benignum intelligeret. Ac nunc, o Domine Deus, cujus bonitatis pelagus pervestigari nequit, in loco pascuæ, in loco refectionis, ubi vultus tui lux splendet, eum colloca; nec antiquarum ipsius iniquitatum recordare, sed pro ingenti tua misericordia peccatorum ipsius chirographum dele, ac debitum

λευκανῶ· ἔαν δὲ ὡσιν ὡς κόκκινον, ὥσπερ ἔριον λευκανῶ. Μὴ φοβοῦ τοίνυν, ὦ πάτερ, μηδὲ δίσταζε· οὐ νικῶσι γὰρ αἱ ἀμαρτίαι τῶν ἐπιστρεφόντων πρὸς Θεὸν τὴν ἀπειρον αὐτοῦ ἀγαθότητα. Αὗται γὰρ ὑπὸ μέτρον εἰσὶ καὶ ἀριθμὸν, ὅσαι ἂν ὡσιν· ἐκείνη δὲ ἀμέτρητός ἐστι καὶ ἀναριθμητός. Οὐκ ἐνδέχεται τοίνυν τὸ ὑποκείμενον μέτρῳ τοῦ ἀμετρήτου περιγενέσθαι (91).

Τοιούτοις παρακλητικοῖς ῥήμασι κατεπύδων αὐτοῦ τὴν ψυχὴν, εὐέλπιν ἀπειργάσατο. Εἶτα ἐκτείνας ὁ πατὴρ τὰς χεῖρας, εὐχαριστῶν αὐτῷ ὑπερηύχετο, καὶ τὴν ἡμέραν εὐλόγει ἐν ᾗ αὐτὸς ἐγγενήθη. Τέκνον λέγων, γλυκύτατον, τέκνον οὐκ ἔμδν, ἀλλὰ τοῦ οὐρανίου Πατρὸς, ποῖαν ἀποδώσω σοι χάριν; ποῖαις εὐλογίῃς σε εὐλογίαις; τίνα δὲ εὐχαριστίαν ἀναπέμψω τῷ Θεῷ περὶ σοῦ; ἀπολωλώς γὰρ ἤμην, καὶ εὐρέθην διὰ σοῦ· νεκρὸς ἤμην τῇ ἀμαρτίᾳ, καὶ ἀνέζησα (92)· ἐχθρὸς καὶ ἀποστάτης Θεοῦ, καὶ κατηλλάγην. Τί οὖν ἀνταποδώσω (93) σοὶ ὑπὲρ τούτων ἀπάντων; Θεὸς ἐστὶν ὁ ἀξίας σοὶ παρέχων 324 τὰς ἀμοιβάς. Οὕτω λέγων, πυκνὰ κατεφύλει τὸν φίλιτατον παῖδα. Εἶτα εὐξάμενος, καὶ, Εἰς χεῖράς σου, φιλόανθρωπε Θεέ, παρατίθημι τὸ πνεῦμά μου, εἰπὼν, ἐν μεταβολῇ τὴν ψυχὴν καὶ εἰρήνῃ παρέθετο τῷ Κυρίῳ (94).

Ὁ δὲ Ἰωάσαφ δάκρυσι τιμήσας τελευτήσαντα τὸν πατέρα, καὶ κηδεύσας αὐτοῦ τὸ λείψανον ἐντίμως, κατέθετο ἐν μνήματι ἀνδρῶν εὐσεβῶν, οὐ μέντοι βασιλικῇ περιβαλὼν ἐσθῆτι, ἀλλὰ μεταβολῇ κοσμήσας ἀμφίοις. Στάς δὲ ἐπὶ τῷ μνήματι, χεῖράς τε εἰς οὐρανὸν διάρας, καὶ δάκρυα ποταμῶν τῶν ὀμμάτων καταδύσας, ἐδόξασε πρὸς τὸν Θεόν, λέγων·

Ὁ Θεέ, εὐχαριστῶ σε, Βασιλεῦ τῆς δόξης, μόνε κραταίε καὶ ἀθάνατε, ὅτι οὐ παρείδεις τὴν δέησίν μου καὶ τῶν δακρύων μου οὐ παρεσιώπησας (95), ἀλλ' εὐδόκησας τὸν δοῦλόν σου τοῦτον καὶ πατέρα μου τῆς ὁδοῦ ἐπιστρέψαι τῶν ἀνομιῶν καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐλκύσαι τὸν σωτήρα τῶν ἀπάντων, ἀποστήσας μὲν τῆς ἀπάτης τῶν εἰδῶλων, καταξιώσας δὲ γνωρίσαι σε τὸν ἀληθινὸν Θεὸν καὶ φιλόανθρωπον. Καὶ νῦν, ὦ Κύριέ μου καὶ Θεέ, ὁ ἀνεξιχνίαστον ἔχων τὸ τῆς ἀγαθότητος πλάτος, τάξον αὐτὸν ἐν τόπῳ χλοερῷ, ἐν τόπῳ ἀναπαύσεως, 325 ὅπου τὸ φῶς λάμπει τοῦ προσώπου σου· καὶ μὴ μνηστῆς ἀνομιῶν αὐτοῦ ἀρχαίων, ἀλλὰ, κατὰ τὸ πολὺ ἔλεός σου, ἐξάλειψον

(91) C, γενέσθαι, absente præpositione, quæ omnino necessaria est. Theodorus Prodrom. Tetrast. p. 54, pari laborat vitio: Δωδεκα βάβδοι ἔσαν προκειμένοι· οἷη ἀπαστὴν Ἀνθοφόρος... Syllaba versus est brevis, quam restituit cod. 2831, exhibens προπροκειμένοι.

(92) Luc. xv, 24: Οὗτος ὁ υἱός μου νεκρὸς ἦν, καὶ ἀνέζησε· καὶ ἀπολωλώς ἦν, καὶ εὐρέθη.

(93) C, ἀποδώσω.

(94) Lemma metricum in A: Ἐνταῦθ' Ἀθανῆς ἐξέπνευσεν, ὡς ὄρεξ. Properans malo accentu in fine usus est glossator, synonymum verbum legitimo substituens, quod saepe fit. Cogitabat enim de scribendo βλέπειν, et ὄρεξ scripsit. Eodem fuit corruptus modo Th. Prodromus Tetrast. p. 54, de serpente amico: Τὸν προτιοσσύμενον ὀρεώδηκτον Ἐβραῖοι Φύγγανον ἐκ καχότητος, ζῶν δ' ὄρεν ὄλλιος νεκρός. Versus secundus, qui non potest scandi, scandetur si ex θανάτου scribatur e cod. 2831. Sensus allegoricus librarii menti obversabatur, manusque sic aberravit.

(95) In hoc usu verbi παρασιώπειν color est biblicus.

τὸ χειρόγραφον (96) τῶν αὐτοῦ πταισμάτων, καὶ τὰ ἄγραμματα διὰβόρησον τῶν αὐτοῦ ὀφλημάτων, καὶ τοὺς ἁγίους σου κατὰλαβον αὐτῷ οὐς πυρί τε καὶ ξίφει ἀνείλεν· ἐπίταξον αὐτοὺς μὴ κατ' αὐτοῦ ὀργίσεσθαι. Πάντα γὰρ δυνατὰ σοι τῷ πάντων Δεσπότη, ἀλλ' ἢ μόνον τὸ μὴ ἔλκεῖν τοὺς μὴ ἐπιστρέφοντας πρὸς σέ· τοῦτο ἄδύνατον. Τὸ γὰρ ἑλεός σου ἐκκέχυται ἐπὶ πάντας, καὶ σώσεις τοὺς ἐπικαλουμένους σε, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὅτι πρέπει σοι δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Τοιαύτας εὐχὰς καὶ δεήσεις προσέφερε τῷ Θεῷ ἐν διαίαις ἐπὶ ἡμέραις, μηδὲν τοῦ μνήματος ἀποστάς, μὴ βρώσεως ἢ πόσεως τοπαράπην μνησθεὶς (97), μῆτε μὴ ἀναπαύσεως ὕπνου μετασχόν· ἀλλὰ δάκρυσι μὲν τὸ ἔδαφος ἔδρεχε, στεναγμοῖς δὲ ἀσιγήτοις εὐχόμενος διατέλει. Τῇ ὁδῷ δὲ εἰς τὸ παλάτιον ἐπανελθὼν, πάντα τὸν πλοῦτον καὶ τὰ χρήματα τοῖς πένῃσι διένειμεν, ὥς μηκέτι ὑπολειφθῆναι τινα τῶν χρεῖαν ἔχόντων.

ΚΕΦ. ΑΓ'. Ἐν ὀλίγαις δὲ ἡμέραις τὴν τοιαύτην τέλειαν διακονίαν καὶ πάντας τοὺς θησαυροὺς κατακινῶντας, ὅπως μέλλοντι τὴν στενὴν εἰσεῖναι πύλην (98) μὴδὲν αὐτῷ ἐμποδίσαιεν ὁ τῶν χρημάτων ὄγκος (99), τῇ τεσσαρακοστῇ ἡμέρᾳ τῆς τοῦ πατρὸς τελευτῆς, μνήμην αὐτῷ τελῶν, συγκαλεῖ πάντας τοὺς ἐν τέλει· καὶ τοὺς στρατιωτικὰ περιεωσμένους καὶ τοῦ πολιτικοῦ λαοῦ οὐκ **326** ὀλίγους. Καὶ προκαθίσας, ὡς ἔθος, φησὶν εἰς ἐπήκοον πάντων· Ἰδοὺ, καθὼς ὁράτε, Ἀβνηνὴρ πατὴρ μου καὶ βασιλεὺς τέθνηκεν ὡς εἰς τῶν πνήτων, καὶ οὐδὲν αὐτῷ οὔτε ὁ πλοῦτος οὔτε ἡ βασιλικὴ δόξα, οὔτε μὴ ἐγὼ ὁ φιλοπάτωρ υἱός, οὔτε τις τῶν λοιπῶν αὐτοῦ φίλων καὶ συγγενῶν, βοηθήσαι ἴσχυσεν αὐτῷ καὶ τῆς ἀπαραιτήτου ψήφου ἐξελεσθαι. Ἀλλ' ὁπάγει πρὸς τὰ ἐκείθεν δικαιοσύνην, λόγον ὀρέμενος τῆς πολιτείας τοῦ παρόντος βίου, μὴδὲν τῶν ἀπάντων συνεργὸν ἐπαγόμενος, ἀλλ' ἢ μόνον τὰ αὐτῷ πεπραγμένα ὅποια ἂν ᾖ. Τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ πᾶσι τοῖς τὴν βρότειον λαχοῦσι φῶσιν συμβαίνειν πέφυκε, καὶ ἄλλως οὐκ ἔστι. Νῦν οὖν ἀκούσατέ μου, φίλοι καὶ ἀδελφοί, λαὸς Κυρίου καὶ κληρὸς ἁγίος, οὗς ἐξηγόρασε Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν τῷ τιμῇ αὐτοῦ αἵματι καὶ ἐρρύσατο τῆς παλαιᾶς πλάνης καὶ δουλείας τοῦ ἀντικειμένου. Αὐτοὶ οἴδατε τὴν ἐν ὑμῖν ἀναστροφὴν μου, ὡς ἐξότε τὸν Χριστὸν ἔγνω καὶ δούλος αὐτοῦ ἡξιώθη γενέσθαι, πάντα μισήσας, αὐτὸν ἐπέπνευσα μόνον, καὶ τοῦτό μοι ᾗν καταθύμιον, τῆς ζάλης τοῦ βίου καὶ ματαίας τύρβης ὑπεξεληθὼντα, μόνον μόνῃ αὐτῷ σονεῖναι καὶ ἐν ἀταράχῃ γαλήνῃ ψυχῆς δουλεύσαι τῷ Θεῷ μου καὶ δεσπότη. Ἀλλὰ με κατέσχεν ἡ τοῦ πατρὸς μου ἐνστασις, καὶ ἐντολὴ ἡ τιμῇ τοὺς γεννητοράς καλεῖουσα (1). Ὅθεν, Θεοῦ χάριτι καὶ συνεργίᾳ, οὐκ εἰς μάτην ἐκοπίασα, οὐδ' εἰς κενὸν τὰς τοιαύτας ἐνάλωσα ἡμέρας· ἀλλ' ἐκείνῳ τε ὥφειλόντα

ipsius chartas concerpe, sanctosque tuos, quos et igne et gladio de medio sustulit (*Psal.* lxxviii), cum ipso in gratiam reduc, eisque, ne ipsi insensos et iratos sese præbeant impera, Omnia quippe tibi omnium Domino possibilia sunt, hoc uno excepto, quod quin te eorum qui sese ad te convertunt miseret, facere non potes. Misericordia enim tua in omnes diffusa est, atque iis a quibus invocaris, salutem affers, Domine Jesu Christe, quoniam decet te gloria in sæculum. Amen.

Hujusmodi preces et orationes Deo offerebat, septem dies a sepulcro omnino non discedens, nec cibi quidquam aut potus admittens, nec rursus somno corpus recreans, verum et lacrymis solum rigans (*Psal.* cxli), et cum luctibus omnem orationis facultatem superantibus in oratione persians. Octavo autem denique die in palatium reversus, opes omnes ac pecunias pauperibus distribuit; adeo ut nullus jam qui rerum inopia premeretur, superesset.

CAP. XXXVI. — Paucisque diebus in hujusmodi ministerio exactis, omnes thesauros exhausti: id videlicet agens, ne angustam portam introire parant pecuniarum moles impedimentum afferret. At vero quadragesimo a paterni obitus die memoriam ipsius celebrans, magistratus omnes ac militaris classis et plebei ordinis haud paucos convocat; atque in regio throno sedens, cunctis audientibus hanc orationem habuit: En, ut ipsi cernitis, Abenner rex ac pater meus, haud secus ac pauperum quivis mortem obiit. Ac nec divitiæ, nec opes, nec regia gloria, nec rursus ego patris amantissimus filius, nec reliquorum ipsius amicorum ac cognatorum quisquam opem ipsi et auxilium afferre, atque ab inevitabili sententia ipsum eximere potuit; verum ad illud tribunal, ut presentis vitæ rationem reddat, proficiscitur, neminem omnino qui ipsi opi uletur secum ducens, iis duntaxat exceptis (quæcunque tandem illa fuerint) quæ ab eo gesta sunt. Hoc autem ipsum quoque omnibus qui mortalem naturam nacti sunt contingere natura comparatum est, neque aliter fieri potest. Nunc igitur audite me, o filii ac fratres, plebs Domini, et sancta hæreditas, quos Christus Deus noster pretioso sanguine suo redemit, atque a veteri errore et adversarii servitute in libertatem vindicavit. Vos meam inter vos vitæ rationem nostis: nempe quod ex quo tempore Christi cognitionem consecutus, divinoque beneficio ipsius servus effectus sum, omnibus aliis rebus contemptis atque odio habitis, ipsius duntaxat cupiditate flagravi, idque unum mihi in votis fuit, ut ex hujus vitæ tempestate, atque inani perturbatione ac tumultu egressus, solus cum ipso solo consuetudinem haberem, atque in summa animi tranquillitate Deo meo ac Domino servirem. Verum me patris mei in diversum mi-

(96) Cf. p. 88, n. 72.

(97) Cf. p. 104, n. 56.

(98) Conf. p. 129, n. 3.

(99) Conf. p. 128.

(1) Exod. ix, 12: Τίμα τὸν Πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένηται... Conf. Deuter. v, 16.

tentis voluntas retinuit, præceptumque illud, quod A patribus honorem haberi jubet (*Deut. v*). Unde Dei gratia et adjumento incassum minime laboravi, nec hujusmodi dies frusta consumpsi; verum et illum, et vos omnes, Deo conciliavi, eumque solum Deum verum, ac rerum omnium Dominum cognoscere docui, non quidem ego istud faciens, sed gratia Dei mecum, qui me etiam e superstitioso errore atque idololorum cultu eripuit, ac vos, o plebs mea, gravi et acerba captivitate liberavit. Jam igitur tempus est ut ea quæ Deo pollicitus sum expleam. Tempus, inquam, est ut quo ipse me ducet proficiscar, easque vota quibus me ipso obstrinxī persolvam. Nunc itaque vobiscum ipsi considerate quem vobis præesse ac regnum obtinere velitis. Jam enim in Domini voluntate perfecti estis, nec quidquam ex ipsius præceptis vobis vel ad sinistram declinate. Ac Deus pacis velim sit cum omnibus vobis.

Hæc ut plebs audivit, tumultus statim ac strepitus, B ingensque clamor et confusio exortæ est, plorantibus omnibus, atque orbitatem suam deplorantibus. Quin etiam præter luctus et ejulatus illud etiam jurejurando affirmabant, sese illum minime dimissuros, sed reventuros, nec secedendi potestatem ullo modo ipsi facturum. Sic clamante populo, atque omnibus magistratibus, excipiens rex populares compescit, silentiumque ipsis imperat, seque illorum contentioni cedere atque obtemperare asserens, eos, quamvis alioqui mœrentes atque ejulatus signa in genis ferentes, domum remittit. Ipse autem unum ex principibus, quem ipse tum pietatis, tum vite sanctitatis nomine pluris omnibus faciebat, admirationeque prosequabatur, hoc est Barachiam, ejus etiam superius, cum Nachor Barisamum se esse simulans cum philosophis disputavit, verba fecimus, quemque solum zelo divino penitus flagrantem ab ipsius partibus stelsse, atque ad disputationem adversus illos ineundam paratum fuisse diximus; hunc, inquam, remotis arbitris, assumptum, blande ac leniter allocutus est, obnixisque precibus, ut regnum acciperet, atque in timore Dei plebem suam regeret obsecrabat quo ipse ad expellitum iter se accingeret.

Ut autem eum renuentem, atque istud omnino repudiantem vidit, hisque verbis utentem: O rex, quam iustud toum iudicium iuivoum est, quam tuus sermo divino mandato parum consentaneus; nam cum proximum non secus ac teipsum amare docearis, quam tandem ratione sarcinam eam, quam tu abicere studes, mihi imponere festinas? nam si regio munere

A Χριστῷ 327 καὶ πάντας ὑμᾶς τοῦτον μόνον γινώσκειν Θεὸν ἀληθινὸν καὶ Κύριον τοῦ παντός ἐδίδαξα, οὐκ ἐγὼ τοῦτο ποιήσας, ἀλλ' ἡ χάρις αὐτοῦ ἡ σὺν ἐμοὶ (2), ἥτις καὶ τῆς δεισιδαίμονος πλάνης καὶ λατρείας τῶν εἰδώλων ἐξεῖλετο, καὶ ὑμᾶς, λαὸς μου, τῆς χαλεπῆς ἡλευθέρωσεν αἰχμαλωσίας. Καίρως οὖν ἤδη λοιπὸν τὰ ἐπηγγελμένα τῷ Θεῷ ἔργα πληρῶσαι· καίρως ἀπελθεῖν ὅπου ἂν αὐτὸς ὁδηγήσῃ με καὶ ἀποδοῦναι τὰς εὐχὰς μου ἃς ἠυξάμην αὐτῷ. Νῦν οὖν σκέψασθε ὑμεῖς ὅν ἂν βούλοισθε ἀφηγεῖσθαι ὁμῶν καὶ βασιλεύειν· ἥδη γὰρ καθηρτισμένοι ἐστέ εἰς τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου, καὶ οὐδὲν ἀποκέρκυσται ὑμῖν τῶν αὐτοῦ προσταγμάτων. Ἐν τούτοις πορεύεσθε· μὴ ἐκκλίνετε δεξιὰ ἢ ἀριστερά (3)· καὶ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν (4).

occultum est. In his ambulate, nec vel ad dexteram cum omnibus vobis.

B Ταῦτα ὡς ἤκουσεν ὁ λαὸς ἐκείνος καὶ ὄχλος, ὁρῶντος εὐθὺς καὶ πάταγος καὶ βοή κλειστή καὶ σύγχυσις ἦν, κλαίωντων πάντων καὶ ὀδυρομένων τὴν ὀργάναν. Τοιαῦτα θρηνούντες, πρὸς τοὺς θρόνους καὶ ὄρκους ἐθεβαίνον μὴ μεθήσειν ὅλως, ἀλλ' ἀνθίστασθαι, καὶ τὴν ὑποχώρησιν αὐτῷ μὴ τοκαραπὼν παραχωρῆσαι. Οὕτω βούντος τοῦ ὄχλου καὶ τῶν ἐν τέλει πάντων, ὑπολαβὼν ὁ βασιλεὺς κατασεῖει τὸν ὄχλον, καὶ σιγῇ αὐτοῖς διακελεύεται (5). Καὶ εἰκριν τῇ ἐκείνων ἐνστάσει εἰπὼν, λυπούμενους ὄχλους καὶ τὰ τῆς οἰμωγῆς σημεῖα ἐπὶ τῶν παρεῶν φέροντας οἴκαδε ἐκπέμπει. Αὐτὸς δὲ ἕνα τῶν ἀρχόντων, ὃς ἦν πρόκριτος 328 αὐτῷ, ἐπ' εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι βίου θαυμαζόμενος, Βαραχίας τοῦνομα (ὄνπερ καὶ ἀνωτέρω ἐδήλωσεν ὁ λόγος) (6), ἥνικα Ναχώρ τὸν Βαβυλᾶν ὑποκρινόμενος τοῖς φιλοσόφοις διελέγετο, καὶ μόνος ὁ Βαραχίας ἡτοιμάσθη συμπαραστῆναι αὐτῷ καὶ συναγωνίσασθαι ζήλῳ θεῷ ἐκκαυθεὶς τὴν καρδίαν· τοῦτον καταμόνας λαβὼν ὁ βασιλεὺς, προσηνῶς διελέγετο, καὶ θερμώτατα ἐδεῖτο παραλαβεῖν τὴν βασιλείαν, καὶ ἐν φόβῳ Θεοῦ τὸν λαὸν αὐτοῦ ποιμαίνει, ὡς ἂν αὐτὸς τὴν ποθομένην αὐτῷ πορεύσῃται ἑδόν.

Ἦς δὲ αὐτὸν ἀπαναίνόμενον εἶδε καὶ πάντῃ ἀπαγορεύοντα, καὶ ὁ βασιλεὺς, λέγοντα, ὡς ἀδικός σου ἡ κρίσις! ὡς οὐ κατ' ἐντολὴν σου ὁ λόγος! εἰ γὰρ ἀγαπήσαι τὸν πλησίον ὡς ἑαυτὸν ἐδιδάχθης (7), τίνα λόγῳ ὅπερ αὐτὸς ἀπορρίψαι βάρος σπουδάζεις, ἐμοὶ ἐπιθεῖναι (8) ἐπέτρεξ; εἰ μὲν γὰρ καλὸν τὸ βασιλεύειν, αὐτὸς τὸ καλὸν κάτεχε· εἰ δὲ πρόσκομμα τοῦτο

(2) I Epist. ad Cor. xv, 49.

(3) Locutio est biblica.

(4) II Epist. ad Cor. xii, 11: 'Ο Θεὸς τῆς ἀγάπης καὶ εἰρήνης ἔσται μεθ' ὑμῶν.

(5) Conf. p. 239, n. 53.

(6) Conf. p. 234.

(7) Matth. xxii, 39; Marc. xiii, 31; Epist. ad Rom. xiii, 9: 'Αγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν. Ex Levit. xix, 18.

(8) A, ἐπιθῆναι, mendo solito. Theod. Prodrum Tetrast. p. 46: 'Αν, συλλαβήσας τῷ θεῷ Μωσῆς μόνον, Τόσον ὑπανάβη τῷ προσώπῳ τὴν χάριν, Ὡς μὴδ' ὀρᾶται συγκαλύμματος δίχα, Τὸ τοῦ Θεοῦ πρὸς ὡπον οἶον εἶπε μοι. Bene codex, ὑπανάβη. Velim quoque ὑπανάβη. Præpositiones ἐπὶ εἰ ὑπὸ nonnunquam fuerunt permutatæ. Choricus in Procop. § 15: 'Εν ἀγορᾷ φαινόμενον, πᾶς εὐθὺς ἐπανάστατο. Bene est ὑπανάστατο. in cod. regii. Vide ad Philostrat. Her. p. 565, de verbo ὑπανάστασθαι.

ψυχῆς καὶ σκάνδαλον, τί μοι προτίθης (9) καὶ ὑποκαλεῖσθαι βούλει; Ὡς οὖν τοιαῦτα λέγοντα καὶ διαβαιοῦμενον εἶδεν, ἐπαύσατο τῆς ὁμιλίας. **329** Καὶ δὴ ὑπὸ νύκτα βαθεῖαν ἐπιστολὴν μὲν διαχαράττει πρὸς τὸν λαὸν, πολλῆς γέμουσαν φιλοσοφίας καὶ πᾶσαν ὑπαγορεύουσιν τὴν εὐσέβειαν, ὅποιαν τε ὀφείλουσι περὶ Θεοῦ δοῦσαν ἔχειν, ὅσον δὲ βίον αὐτῷ προσφέρειν, οἷους δὲ ὕμνους, ὅας εὐχαριστίας· εἴτα μὴ ἄλλον ἢ τὸν Βαραχίαν δέξασθαι εἰς τὴν βασιλείαν καλεῖται ἀρχὴν. Καὶ, εἰς τὸν αὐτοῦ κοιτῶνα τὸν χάριτην ἐν ᾧ ἡ ἐπιστολὴ καταλιπὼν, λαθὼν ἅπαντας ἐξέρχεται τοῦ παλατίου. Ἀλλ' οὐκ ἔδυνήθη λαθεῖν εἰς τέλος.] Ἄμα γὰρ πρῶτ' αὐτοῦ ἀκουσθὲν τὰραχον αὐθὺς καὶ ὀδυρμὸν τῷ λαῷ ἐναποίησε· καὶ πάντας τάχει πολλῷ εἰς ζήτησιν αὐτοῦ (10) ἐξέρχονται, προκαταλαβεῖν αὐτῷ τὴν φυγὴν ἐκ παντὸς τρόπου διανοοῦμενοι· ὅθεν οὐδὲ εἰς μάτην αὐτοῖς ἐχώρησαν ἡ σπουδὴ. Ὡς γὰρ πᾶσας προκαταλαμβάνον τὰς ὁδοὺς, ὅρη δὲ πάντα περιεκύκλουν καὶ ἀτριβεῖς περιήρχοντο φάραγγας, ἐν χειμάρρῳ τινὶ τοῦτον εὐρίσκουσι, χεῖρας εἰς οὐρανὸν ἐκτεταμένους ἔχοντα, καὶ τὴν εὐχὴν τῆς ἑκτῆς ἐπιτελοῦντα ὥρας (11).

Ἰδόντες δὲ αὐτὸν περιεκύκλουν δάκρυσι δυσωποῦντες καὶ τὴν ἀποδημίαν ἐναυδίζοντες. Ὁ δὲ Τί, φησί, μάτην κοπιᾶτε; μηκέτι γὰρ ἐμὲ βασιλέα ἔχειν ἐλπίζετε. **330** Τῇ πολλῇ δὲ αὐτῶν ὑπενδοῦς ἐνστάσει, ὑποστρέφει αὐθὺς εἰς τὸ παλάτιον. Καὶ, συναγαγὼν ἅπαντας, τὴν αὐτοῦ ἐφανερώσει βουλὴν. Εἴτα καὶ ὄρκοις ἐμπεδοὶ τὸν λόγον, ὡς οὐδεμίαν αὐτοῖς τοῦ λοιποῦ συνέσται ἡμέραν. Ἐγὼ γὰρ, φησί, τὴν πρὸς ὑμᾶς διακονίαν μου ἐπληροφόρησα καὶ οὐδὲν ἐνέλιπον, οὐδὲ (12) ὑπεστεilaμένη τῶν συμφερόντων, τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι ὑμῖν καὶ διδάξαι, διαμαρτυρούμενος πᾶσι τὴν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν πίστιν, καὶ μετανόας ὁδοὺς ὑποδεικνύων. Καὶ νῦν ἰδοὺ ἐγὼ πορεύομαι τὴν ὁδὸν ἣν ἐκπαλαί ἐπόθουν· καὶ οὐκ ἔτι ὀφείθετε τὸ πρόσωπόν μου ὑμεῖς πάντες. Αὐτὸ μαρτύρομαι ὑμῖν τῇ σήμερον ἡμέρᾳ, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον (13), ὅτι καθαρὸς ἐγὼ εἰμι ἀπὸ τοῦ αἵματος πάντων ὑμῶν. Οὐ γὰρ ὑπεστεilaμένην τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι ὑμῖν πᾶσαν τὴν βουλὴν τοῦ Θεοῦ.

Ταῦτα ἀκούσαντες, καὶ τὸ τῆς γνώμης αὐτοῦ στερεὸν ἐπιστάμενοι ὡς οὐδὲν τῆς προθέσεως κωλύσαι δύναται, ὠδύροντο μὲν τὴν ὀρφανίαν, οὐκ εἶχον δὲ ὅλως αὐτὸν πειθόμενον. Τότε ὁ βασιλεὺς τὸν

A fungi bonum est, ipse quod bonum est retine; sin autem offendiculum istud ac scandalum animi est, quid tibi illud objicis, ac me in fraudem inducere cupis? Ut, inquam, eum his verbis utentem et asseverantem vidit, cum eo quidem colloqui destitit: ipse autem in tempesta nocte epistolam ingenti sapientia plenam, atque ad omne pietatis genus impellentem, ad populares suos exarat, nempe quam de Deo sententiam tenere, quam ipsi vitam, quas laudes, quas denique gratiarum actiones offerre deberent, praescribens. Ac postea, ne quemquam alium praeter Barachiam ad regiam dignitatem admitterent prohibebat. Haec epistola in cubiculo suo relicta, inscientibus omnibus egreditur. Nec tamen efficere potuit ut ipsius discessus ad extremum usque incognitus esset. Nam simul atque illuxit, ea res audita perturbationem ac luctum plebi attulit, omnesque summa celeritate ad eum investigandum perrexerunt, ipsius fugam omni ratione occupare cogitantes. Quo etiam factum est ut studium ipsius frustra minime cesserit. Nam cum itinera omnia occupassent, ac montes omnes obselissent, inivasque valles peragrassent, in torrente quodam ipsum manus in caelum tendentem, ac sextae horae precepcionem persolventem invenerunt.

Conspecto autem eo, circumfusi statim, cum lacrymis eum obsecrabant, ac discessum ipsi obiectabant. At ille, Quid, inquit, inanem laborem suscipitis? Nec enim est quod vos me regem ultra habituros esse speretis. Nihil secius tamen eorum ingenti contentioni cedens, ad palatium revertitur, coactisque in unum omnibus, quid in animo haberet declaravit, ac postea interposito etiam jurjurando sermonem confirmavit, nempe se posthac ne unum quidem diem cum ipsis fore: Ego enim, inquit, meo erga vos ministerio perfunctus sum, nec quidquam praetermissi, nec subterfugi, quominus annuntiarem vobis (Act. xx), ac docerem testificans omnibus in Dominum nostrum Jesum Christum fidem, ac poenitentiae viam ostendens. Ac nunc ego viam hanc in eo, quam jam pridem expetebam, nec ultra faciem meam quisquam vestrum videbit. Quapropter, ut divini Apostoli verbis utar, contestor vos hodierno die, quod mundus ego sum a sanguine omnium vestrum. Non enim subterfugi, quominus annuntiarem vobis consilium Dei.

D Haec illi audientes, ac sententiae ipsius firmitatem exploratam habentes, nempe quod eum a suscepto consilio revocare minime possent, orbitatem quidem suam deplorabant, nec tamen ullo modo eum de

(9) A, προτίθεις. C, προτίθεις. Correxī, eadem usus permutatione. Basilii Mac. Prae. c. 42: Et δὴ καὶ θεὸς ἐν πάσῃ σου πράξει ἐπόπτην καὶ ἐξεταστήν, ὥσπερ ἐστίν, ἀναλογίσθη, οὕτε φανερώς ποτε, οὕτε κρυπτῶς ἀμαρτήσης· ἴμο ἀμαρτήσεις, quod tenet codex 2991 A.

(10) A sine αὐτοῦ. Restituam Choricō vocem utilem magis, qua fuit privatus Orat. in Summ. § 15: Οὐ τοίνυν μόνον τῆς τῶν πολέμων ἀπαλλαγῆς ἔχουσι χάριν αἱ πόλεις, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν εἰρήνῃ τεργῶν. Aptē praebent ἔχουσι σοι cōuld. regii; quod et forsā invenerat interpres qui vertit eum pronomine, « gratias tibi habent. »

(11) Orationem sextae horae eam esse puto, quae in Horologio Magno hisce concepta est verbis: Ὁ ἐν παντὶ καιρῷ καὶ πάσῃ ὥρᾳ, ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς προσκυνούμενος καὶ δοξαζόμενος Χριστὸς ὁ Θεός, x. t. l. Adde Vansleb. *Histor. eccles. Alex.* pag. 67.

(12) Act. apost. xx, 20.

(13) Paulus in Actis apost. xx, 25.

sententia d. dicebant. Tum autem rex Barachiam illum, de quo supra locuti sumus, manu tenens: Hunc, inquit, o fratres, hunc vobis regem creo. Cumque ille ejusmodi rei vehementer oblectaretur, invitum eum ac repugnantem in regio throno collocat, ipsiusque capiti diadema imponit, atque anulum regium ipsi in manum præbet. Atque ad Orientem stans, pro rege preces fudit, hoc videlicet a Deo postulans, ut Dei fidem constanter teneret, ac Christi mandatorum iter ab omni flexu alienum inveniret. Adhæc pro clero etiam atque universo grege precatus est, opem videlicet et auxilium ac salutem ipsis a Deo petens, atque ut quidquid ipsi postularent ad utilitatem moderaretur.

Hæc oratione habita, conversus ad Barachiam, ait: En tibi, frater, hoc præcipiam quod Apostolus testatus est: Attende tibi ipsi, et universo gregi in quo te Spiritus sanctus regem posuit, ut Christi populum, quem proprio sanguine acquisivit, regas (Act. xx). Et quemadmodum Deum ante me cognovisti, cumque puro animo et conscientia coluisti, ita nunc quoque majori studio in hoc incumbere, ut ipsi vitæ tuæ rationes probes, Qua enim majus a Deo imperium consecutus es, eo quoque majora ipsi rependas oportet. Ac proinde gratitudinis debitum ei cuius beneficiis auctus es persolve, sancta ipsius præcepta custodiens, atque ab omni via in exitium ducente deflectens. Ut enim in iis qui navigant, cum nauta quispiam peccat, exiguum iis qui simul navigant detrimentum affert; cum autem gubernator, universæ navi exitium accersit, ita etiam in regno non venit, ut eum quispiam eorum, qui subsunt peccat, non iam alium quam seipsum laedat; sin autem rex ipse peccet, totum regnum labefactat ac detrimento afficit. Quapropter, ut ingentes rationes reddidurus, si quid eorum quæ opus sint prætermiseris, magno studio magnæque cura te ipsum in bono custodi, voluptatem omnem ad peccatum te pertrahentem odio insectare. Ait enim Apostolus: Pacem sectamini cum omnibus, et sanctificationem, sine qua nemo videbit Deum (Heb. xii). Rerum humanarum circulum animadvertite, quo pacto videlicet in orbem volvatur, alias atque alias alio atque alio modo eas ferens ac torquens; illudque stude, ut in varia earum mutatione pium animum constanter retineas. Siquidem una cum rebus commutari, dubiæ atque instabilis mentis argumentum est. Tu vero fac in virtute firmus sis, ac prorsus stabilis. Ob temporariam et eaducam gloriam inani tumore minime insolesce; verum, repurgato animo, naturæ tuæ

Βαρχίαν ἐκείνον, ὃν καὶ φθάσας ὁ λόγος ἰδὲ λωσα κατασχὼν, τοῦτον, εἶπεν, ἀδελφοί, ὑμῖν προχειρίζομαι βασιλεῖα. τοῦ δὲ ἰσχυρῶς πρὸς τὸ πρᾶγμα ἀταί θοῦντος, ἀκοντα καὶ μὴ βουλόμενον τῇ βασιλικῇ ἀρχῇ ἐγκαθίστησι, καὶ τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ τὸ διάδημα περιτίθῃσι, τὸν βασιλικὸν τε δακτύλιον δίδωσιν εἰς τὴν χεῖρα. Καί, στὰς κατὰ ἀνατολάς, ἤρξατο εὐχὴν τῷ βασιλεῖ Βαρχία· ἀπερίτρεπτον αὐτῷ τὴν εἰς θεὸν φυλαχθῆναι. **331** πλίστιν καὶ ἀκλινῇ τὴν κατὰ τὰς ἐντολὰς τοῦ Χριστοῦ εὐρεῖν πορείαν. Σὺν τούτῳ δὲ ὑπερηύχεται τοῦ κλήρου καὶ τοῦ ποιμνίου παντὸς, αἰτούμενος ἀντιληψὶν αὐτοῖς παρὰ Κυρίου καὶ σωτηρίαν, καὶ πᾶν ὅτι περ ἂν αὐτοῖς εἰς αἰτήσιν ἢ πρὸς τὸ συμφέρον οἰκονομούμενον.

Οὕτως ἐδεδάμενος ἐπιστραφεὶς λέγει τῷ Βαρχία· **B** Ἰδοὺ σοι, ἀδελφε, ἐντέλλομαι καθὼς ποτὲ ὁ Ἀπόστολος (14) διεμαρτύρατο. Πρότεγχε σεαυτῷ καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ, ἐν ᾧ σε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔθετο βασιλεῖα, ποιμαίνειν τὸν λαὸν τοῦ Κυρίου ὃν περιποιήσατο διὰ τοῦ αἵματος τοῦ ἰδίου. Καὶ καθὼς πρὸ ἡμῶν ἔγνωσ τὸν θεὸν καὶ ἐλάτρευσας αὐτῷ ἐν καθαρῷ συνειδότι, οὕτω καὶ νῦν πλείονα σπουδὴν ἐνδείκνυστο εὐαρεστῆσαι αὐτῷ. Ὡς γὰρ καὶ μεγάλης ἡξιώθης παρὰ τοῦ θεοῦ ἀρχῆς, τοσούτῳ μείζονος ἀμοιβῆς ὀφειλέτης ὑπάρχεις. Οὐκοῦν ἀπόδος τῷ εὐεργέτῃ τὸ χρέος τῆς εὐχαριστίας, τὰς ἀγίας αὐτοῦ φυλάσσων ἐντολὰς καὶ πάσης ἐκκλίνων ὁδοῦ εἰς ἀπώλειαν φερούσης. Ὡς περ γὰρ ἐπὶ τῶν πλείοντων, ὅταν μὲν ναύτης σφαλῇ (15), μικρὰν φέρει τοῖς πλείοσι βλάβην· ὅταν δὲ ὁ κυβερνήτης, παντὸς ἐργάζεται τοῦ πλοίου ἀπώλειαν· οὕτω καὶ ἐν βασιλείᾳ, ἂν μὲν τις τῶν ἀρχομένων ἀμάρτη (16), οὐ τοσούτον τὸ κοινὸν **332** ὅσον ἑαυτὸν ἀδικεῖ, ἂν δὲ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς, πάσης ἐργάζεται τῆς πολιτείας βλάβην. Ὡς μεγάλας οὖν ὑφέξων εὐθύνας, εἰ τι παρῶις τῶν δεόντων, μετὰ πολλῆς ἀκριβείας φύλαττε σεαυτὸν ἐν τῷ ἀγαθῷ. Μίσησον πᾶσαν ἡδονὴν πρὸς ἀμαρτίαν ἔλκουσαν· ψηαὶ γὰρ ὁ Ἀπόστολος (17)· Εἰρήνην διώκετε μετὰ πάντων, καὶ τὸν ἁγιασμὸν, οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὀφείται τὸν Κύριον. Τὸν κύκλον πρόσχε, ὅστις περιτρέχει τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ἄλλοτε ἄλλως φέρον αὐτὰ καὶ περιφέρων· καὶ ἐν τῇ τούτων ἀγχιστρόφῳ μεταβολῇ ἀμετάβλητον ἔχε τὸν εὐσεβῆ λογισμόν (18). Τὸ γὰρ συμμεταβάλλεσθαι ταῖς τῶν πραγμάτων μεταβολαῖς, διανοίας ἀθεταίου τεκμήριον. Σὺ δὲ πάγιος ἔσο, ἐν τῷ ἀγαθῷ ὅπως ἐρηραισμένος (19). Μὴ ἐπαίρου διὰ τῆς προσηκούσης δόξης πρὸς μάταιον φύσημα· ἀλλὰ κεκαθαρισμένῳ λογισμῷ τὸ οὐτιδανὸν τῆς ἑαυτοῦ νοεῖ φύσεως, τὸ βραχὺ τε καὶ ὠκύμορον τῆς ἐνταῦθα ζωῆς καὶ τὸν συναγευγμένον τῇ σαρκὶ

(14) Paulus in Actis apostolor. xx, 28.

(15) A, σφάλῃ. C, σφαλῇ. Est et σφαλῇ apud Agapetum c. 10, quem noster descripsit. Ibi diligens annotator Damkenius nostri locum apposuit e versione Trapezuntii.

(16) A, ἀμάρτοι. Præter scripturam codicis C, quam et Agapetus habet. Ubique η et οι confundit iotacismus. Theophilus Alex. Homil. Cujus rei homo similis, p. 22: Οὐκ οἶδεν ἕως τοῦ νῦν ὅτι οὗτος ἐστὶ πικρὸς ὁ θάνατος. Codex 1013 tenet οἶδεν et οὗτος. Lege ἤξειν et οὕτως. — Mox C, παρίδης, Agap., παρίδοι.

(17) Epist. ad Hebr. xii, 14.

(18) Sequitur Agapet. c. 11.

(19) Cuius, Agapet. c. 15.

θάνατον. Καὶ ταῦτα λογιζόμενος εἰς τὸν τῆς ὑπερ-
 οφίας οὐ βληθήσῃ βόθρον (20), ἀλλὰ φοβηθήσῃ τὸν Θεόν,
 τὸν ἀληθινὸν καὶ ἐπουράνιον βασιλεῖα, καὶ ὅτως μα-
 κάριος ἔσῃ. Μακάριοι, γὰρ φησι (21), πάντες οἱ
 φοβούμενοι τὸν Κύριον, οἱ πορευόμενοι ἐν ταῖς ὁδοῖς
 αὐτοῦ· καὶ· Μακάριος (22) ἄνθρωπος ὁ φοβούμενος τὸν
 Κύριον· ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ θέλησιν σφόδρα.
 Ποίας δὲ πρὸ πάντων ὀφείλεις τηρεῖν ἐντολάς;
333 Μακάριοι (23) οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθή-
 σονται· καὶ· Γίνεσθε (24) οἰκτίρμονες, ὥς ὁ Πατήρ
 ὁμῶν ὁ οὐράνιος οἰκτίρμων ἐστίν. Ταύτην γὰρ τὴν
 ἐντολήν πρὸ πάντων ἀπαιτοῦνται οἱ ἐν μεγίστῃ ὄντες
 ἄρχῃ. Καὶ ἀληθῶς ὁ μεγάλῃς ἐξουσίας ἐπιλαβόμενος
 τὸν δοτῆρα τῆς ἐξουσίας ὀφείλει μιμεῖσθαι κατὰ
 δύναμιν· ἐν τούτῳ δὲ μάλιστα τὸν Θεὸν μιμῆσται,
 ἐν τῷ μηδὲν ἡγεῖσθαι τοῦ ἐλεεῖν προτιμότερον (25).
 Ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπήκουον οὐδὲν οὕτως εἰς εὐνοίαν ἐφέλ-
 κεται, ὥς εὐποίας χάρις διδομένη τοῖς χρίζουσιν·
 ἡ γὰρ διὰ φόβον γινόμενη θεραπεία, κατεσχηματι-
 σμένη ἐστὶ θωπεία, πεπλασμένῳ τιμῆς ὀνόματι
 φανακίζουσα τοὺς αὐτῇ προσέχοντας· καὶ τὸ ἀκουσίως
 ὑποταξαμένον στασιάζει καιροῦ λαβόμενον· τὸ δὲ
 τοῖς δεσμοῖς τῆς εὐνοίας· κρατούμενον βεβαίαν ἔχει
 πρὸς τὸ κρατοῦν τὴν εὐπείθειαν (26). Διὸ εὐπρόσι-
 τος ἔσο τοῖς δεομένοις, καὶ ἀνοίγει τὰ (27) ὥρα τοῖς
 πενομένοις, ἵνα εὖρῃς τὴν τοῦ Θεοῦ ἀκοήν ἀνεργμέ-
 νην· οἳ γὰρ τοῖς ἡμετέροις γινόμεθα συνδούλοις,
 τοιοῦτον περὶ ἡμᾶς εὐρήσομεν τὸν δεσπότην, καὶ
 ὡς ἀκούομεν ἀκουσθήσόμεθα, ὥς ὁρῶμεν ὁραθήσο-
 μεθα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ παντεφύρου βλέμματος.
 Προεισενέγκωμεν οὖν τοῦ ἐλέου τὸν Θεόν, ἵνα τῷ
 ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον ἀντιλάβωμεν.

quis, audiemur, et quemadmodum viderimus, a divino et omnium rerum conspectore oculo videbimur.

Quamobrem ante misericordiam misericordiam conferamus, ut simile per simile recipiamus.

Ἀλλὰ καὶ ἑτέραν ἀκουε ἐντολήν σύζυγον τῆς προ-
 τέρας. Ἀφετε, καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν· καὶ, ἐάν (28)
 οὐκ **334** ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα
 αὐτῶν, οὐδὲ ὑμῖν ἀφήσει ὁ Πατήρ ὁμῶν ὁ οὐράνιος
 τὰ παραπτώματα ὑμῶν. Διὸ μὴ μνησικαχῆς τοῖς
 πταίοισιν· ἀλλὰ, συγγνώμην αἰτουόμενος ἀμαρτημά-
 των, συγγίνωσκε καὶ αὐτοῖς τοῖς εἰς σὲ πλημμελοῦ-
 σιν, ὅτι ἀφέσει ἀντιδίδοται ἄφεις, καὶ τῇ πρὸς τοὺς
 ὁμοδούλους ἡμῶν καταλλαγῇ τῆς δεσποτικῆς ὁργῆς
 γίνεται ἀπαλλαγῇ (29). Καὶ αὖθις τὸ ἀσυμπαθὲς
 ἡμῶν πρὸς τοὺς πταίνοντας ἀσύγνωστα ποιεῖ ἡμῖν
 τὰ ἡμέτερα πταίσματα· καθάπερ ἀκούεις τί ὁ τῶν
 μυρίων πέπονθεν ὀφειλέτης τάλάντων (30), τῇ πρὸς
 τὸν σύνδουλον ἀσπλαγχνία ἑαυτῷ τὴν εἰσπρίξιν ἀνα-

A vililitatem cogita, vitæque hujus brevitatem atque ad-
 junctam carni mortem cogita. Hæc enim si conside-
 res, in superbiam haudquaquam incidēs, sed Deum
 verum ac coelestem Regem metues, sicque
 præclare ac feliciter tecum agetur. Beati enim, in-
 quit ille, omnes qui timent Dominum, qui ambulant
 in viis ejus (Psal. cxvii). Ac rursus: Beatus vir
 qui timet Dominum, in mandatis ejus volet nimis
 (Psal. cxl). Quænam autem præ cæteris præcepta
 tibi servanda sint, audi: Beati misericordes, quo-
 niam ipsi misericordiam consequentur (Lucæ vi). Ac
 rursus: Estote misericordes, sicut et Pater vester coe-
 lestis misericors est. Hoc enim præceptum ab iis potissi-
 mum exposcitur qui in summo imperio constituti sunt.
 Ac sane qui magnam potentiam nactus est, cum
 a quo hujusmodi potentiam accepit pro viribus imi-
 tari debet. Hac porro in re Deum maxime imitabi-
 tur, si misericordia nihil potius antiquiusque habeat.
 Hoc accedit quod subditos nihil æque ad benevolen-
 tiam allicit, ut beneficii gratia egentibus concessa.
 Nam obsequium illud quod ex metu oritur, adum-
 brata est adulatio, per fictum honoris vocabulum eos
 qui animum ipsi adjiciunt, ludificans ac circumscri-
 bens. Atque is qui invilio animo paret, oblata occa-
 sione seditionem excitat; qui autem benevolentie
 vinculis constrictus tenetur, firmam ei qui rerum
 potitur obedientiam præstat. Quæ cum ita sint, da
 operam ut egentibus facilis ad te accessus sit, hisque
 qui inopia conflictantur, aures tuæ pateant, ut tu
 quoque apertas Dei aures invenias. Nam quales nos
 ipsos conservis præbuerimus, talem etiam erga nos
 Dominum nanciscemur, et quemadmodum audierim.

Quin etiam aliud quoque præceptum cum supe-
 riore isto conjunctum, ipsique cognatum audi: Di-
 mittite, et dimittetur vobis. Quod si non remiseritis
 hominibus delicta ipsorum, nec Pater vester coele-
 stis peccata vestra vobis remittet. Ob idque ne iis a
 quibus offensus fueris injurias memorem te præbeas;
 verum cum ipse peccatorum tuorum veniam postules,
 iis etiam qui in te peccant ignosce. Remissioni enim
 remissio rependitur; et si cum nostris conservis in
 gratiam redeamus, Dominus quoque suam in nos
 iracundiam comprimet. At contra nostra adversus
 eos qui aliquid in nos admiserunt sævitia hoc effi-
 cit, ut peccatis nostris nulla venia tribuatur (Matth.
 xviii). Quemadmodum audis quidam illi qui decem

(20) Conf. Agapet. c. 14.

(21) David Psal. cxviii, 1.

(22) Psal. cxl, 1.

(23) Conf. p. 89, n. 81.

(24) Luc. vi, 36.

(25) Ex Agapeto c. 37. Conf. et ad sententiam p. 310, n. 40.

(26) Conf. Agapet. c. 35.

(27) Addidi τὰ, secutus Agap. cap. 8, quem noster sequitur. Vide et loca Damkenjo citata.

(28) Matth. vi, 15; Marc. xi, 26. Conf. supra p. 91, n. 92. Basilus, Marc. præc. c. 50: Καθ' ἑκάστην ἑαυτῷ παρεγγύα τὴν ἡμέραν, ὥς ἀφήσεις καὶ αὐτὸς ἀφεθῆναι σοὶ παρ' ἑαυτοῦ ἑλπίς. Imo παρ' αὐτοῦ, quod est in codice 2991 A, scilicet τοῦ Θεοῦ.

(29) Conf. Agapet. c. 64.

(30) Conf. Matth. xviii, 24...

talentorum millia debebat acciderit, nempe quod A
 suam in conservum crudelitatem, tanti debiti
 exactionem sibi ipsi renovavit. Quare magnopere
 nobis providendum est, ne hoc quoque nobis usu
 veniat. Quin potius debitum omne remittamus, at-
 que omnem iram e pectore ejiciamus, ut nobis quo-
 que multa nostra debita remittantur. Præter hæc
 omnia, ac præ omnibus rebus bonum depositum cu-
 stodi, hoc est piam fidei doctrinam, in qua iustitu-
 tus et eruditus es (II Tim. i). Illudque cave, ne ul-
 lum hæresis xizanum in vobis enascatur: verum
 porum ac doli expertis divinum semen conserva, ut
 uberem atque amplam segetem Domino exhibeas,
 cum ad exposcendam rerum ab unoquoque in vita
 gestarum rationem, consentaneamque actionibus
 nostris mercedem referendam veniet. Quo quidem
 tempore iusti fulgebunt sicut sol, sceleratos autem
 caligo ac sempiterna ignominia obruet (Matth. xiii). Ac nunc, o fratres, Deo vos commendo, et Verbo gra-
 tiae ipsius, qui potens est superedificare, et dare

vobis hereditatem in sanctificationis omnibus (Act. xx).
 Hæc cum dixisset, positis genibus suis, quemad-
 modum scriptum est, cum lacrymis rursum oravit,
 atque conversus Barachiam, quem regem designa-
 rat, omnesque eos qui magistratuungebantur,
 exosculatus est. Tum vero res lacrymis sane digna
 contigit. Omnes enim ipsum circumstantes (non se-
 cus ac si hoc duntaxat viverent, quod cum eo es-
 sent, ac simul atque ab eo disjungerentur, vitam amis-
 suri essent) quid non dicebant quod ad ciendam mi-
 sericordiam pertineret? aut quid relinquebant quo
 eorum luctus augeri posset? Ipsum exosculabantur C
 et complectebantur, mentisque impotes præ dolore
 erant. Væ nobis, clamabant, quam gravi calamitate
 opprimimur! Dominum eum appellabant, patrem, sa-
 lutis auctorem, bene de se meritum. Per te, inquie-
 bant, Dei cognitionem accepimus, errore liberati
 sumus, ab omnibus malis conquivimus. Quid jam
 nobis post discessum tuum futurum est? Quænam
 mala nos arripiunt? Hæc cum dicerent, pectora fe-
 riebant, eamque quæ eos invaserat calamitatem de-
 plorabant. At ille consolatoria oratione ingentem
 eorum ejulatum comprimens, illud pollicebatur, se
 (quoniam corpore jam non poterat) spiritu cum illis

νέωσας τοῦ τοσούτου χρέους. Αὐτὸ προσεκτέον ἀκρι-
 βῶς, μὴ καὶ ἡμεῖς τὰ ὅμοια πάθοιμεν· ἀλλ' ἀφήσω-
 μεν πᾶσαν ὀφειλὴν, καὶ πᾶσαν μὴνιν ἐκ καρδίας
 ἐκβάλλωμεν, ἵνα καὶ ἡμῖν ἀφεθῇ τὰ πολλὰ ἡμῶν
 ἑσπλήματα. Ἐπὶ πᾶσι δὲ καὶ πρὸ πάντων τὴν καλὴν
 φύλαττε παρακαταθήκην, τὸν εὐσεβεῖ τῆς πίστεως
 λόγον, ὃν ἔμαθες καὶ ἐδιδάχθης. Καὶ πᾶν ζιζάνιον
 αἰρέσεως μὴ ἐκφυέσθω ἐν ὑμῖν· ἀλλὰ καθαρὸν καὶ
 ἀδολὸν τὸν θεῖον διαθήρησον σπόρον, ἵνα πολύγουν
 τὸν καρπὸν ὑποδείξῃς τῷ δεσπότῃ, ἡνίκα ἔλθῃ λόγον
 ἀπαιτῶν ἐκάστῳ τῶν βεβιωμένων καὶ ἀποδοῦς
 καθὰ ἐπράξαμεν, ὅταν οἱ μὲν δίκαιοι λάμψουσιν ὡς ὁ
 ἥλιος (31), τοὺς ἀμαρτωλοὺς δὲ τὸ σκότος καλύψῃ (32)
 καὶ αἰσχύνῃ αἰώνιως. **335** Καὶ τὰ νῦν (33), ἀδελφοί,
 παρατίθεμαι ὑμᾶς τῷ θεῷ, καὶ τῷ λόγῳ τῆς χάρι-
 τος αὐτοῦ, τῷ δυναμένῳ ὑμᾶς ἐποικοδομῆσαι καὶ
 δοῦναι ὑμῖν κληρονομίαν ἐν τοῖς ἡγιασμένοις πασι.

Καὶ ταῦτα εἰπὼν, θεὸς τὰ γόνατα αὐτοῦ, καθὼς
 γέγραπται (34), μετὰ δακρύων αὐθις προσηύξατο.
 Καὶ ἐπιστραφεὶς κατεφίλησε τὸν Βαραχίαν ὃν βασι-
 λέα προεχειρίσατο, καὶ πάντας τοὺς ἐν τέλει. Τότε
 δὴ γίνεται πρᾶγμα δακρύων ὡς ἀληθῶς ἔειπον.
 Περιεσπῶντες γὰρ αὐτὸν ἅπαντες, ὥσπερ τῷ ἐκείνῳ
 συνεῖναι ζῶντες καὶ τῇ διαίρεσει μέλλοντες συναφαι-
 ρεῖσθαι καὶ τὰς ψυχὰς, τί μὴ πρὸς οὐκτον εἰλεγον;
 ποῖαν θρήνην ὑπερβολὴν ἀπελμύπανον (35); κατεφι-
 λουν αὐτὸν, περιέβαλλον· παραφρονεῖν αὐτοὺς ἐποίει
 τὸ πάθος. Οὐαὶ ἡμῖν, ἔδιδον, τῆς χαλεπῆς ταύτης
336 δυστυχίας! Δεσπότην αὐτὸν ἀνεκαλοῦντο, πα-
 τέρα, σωτήρα, εὐεργέτην. Διὰ σοῦ, φησὶ (36), τὸν
 θεὸν ἐγνωμεν· τῆς πλάνης λελυτρώμεθα· τῶν
 κακῶν πάντων ἀνάπαυσιν εὗρομεν. Τί λοιπὸν ἔσται
 ἡμῖν μετὰ τὸν σὸν χωρισμὸν; ποῖα οὐ καταλήφεται
 κακὰ; Τοιαῦτα λέγοντες, τὰ στήθη ἐπαίον, καὶ τὴν
 κατασχοῦσαν αὐτοὺς ἀνωλοφύροτον συμφορὰν. Ὁ
 δὲ λόγος αὐτοῦς παρακλήσεως τὸν πολλὸν κατασι-
 γήσας οἰμωγῶν, καὶ συνεῖναι τῷ πνεύματι ἐπαγγει-
 λόμενος, ὡς τῷ γε σώματι δδύνατον ἦδη τοῦτο
 γενέσθαι, τοιαῦτα εἰπὼν, πάντων ὁρώντων ἐξέρχεται
 τοῦ παλατίου. Καὶ εὐθὺς πάντες συνεήκοντο (37).

(31) Conf. pag. 296, n. 92.

(32) Α. λάμψουσιν·καλύψει. Quæ syntaxis cum ὅταν ac similibus non est legitima. Philostratus V. A, I, 14: 'Ἀνεῖνταί σπριν αἱ γυναῖκες·οἱ δὲ ξυγκαθεύδουσιν ταῖς γυναῖξιν·βούλονται. Codex 1696 recte, βούλονται. Libanius, t. IV, p. 438: ὡς ἀν... σωφρονεῖν ἀναγκάζονται. Codex 3017, ἀναγκάζονται, quod legi volebat Reiskius. Procopius Pan. Anast. pag. 52: φέρειν εἰδὼς εὐχερῶς ὅπως ἂν ἡ τύχη κίνηται. Puto scripsisse κίνηται. Nilus De octo vitiis p. 199, t. III. Monum. Cotel., tres esse trahit avaritiæ modos, ὅταν τις ἐπιθυμεῖ κτήσασθαι ἃ μὴ ἔχει... ὅταν τις, ἀποταξάμενος οἷς ἔχει, πάλιν ἐπιθυμεῖ πλούτου... ὅταν τις, ὑποσχόμενος ἀποκτήσασθαι πάντα ὅσα ἔχει, λάθρα παρακατάσχει μέρος. Scribendum ἐπιθυμῇ bis et παρακατάσχει. Codex 59, idem collicet 1662 quo usus est Cotelierius, exhibet primum ἐπιθυμεῖ, tum ἐπιθυμῇ e correctione, et παρακατάσχει. Basilii Mar. Præc. c. 36: Ὅπερ ἂν μέλλεις εἶπαι, προεπισκόπει τῇ γνώμῃ. Bene codex 2991 A, μέλλης. Bene etiam, qui fundus est sententiæ, Isocrates, ὅτι ἂν μέλλης εἶπαι· conf. supra t. I, p. 64.

(33) Act. Ap. xx, 32.

(34) Act. Ap. xi, 36.

(35) De locutione vide t. II, p. 182, n. 5. Anonymus Monodia in Constantinum juniorem init.: Ἐπερ νομίζει τις ὑπερβολὴν τινα τὸ δεινὸν ὑπολειπομένην; Addam quæ sequuntur, ut emendem: Ἐμοὶ μὲν, τῆς ὁμῶν κατασχομένης γνώμης ἐκ τῆς ὁρωμένης κατηφέας καὶ σκυθρωπότητος, πάντα μάλλον ἢ τὸ νῦν καταλήφεις ἡμᾶς μέτριον δοχεῖτε νομίζειν. Pro πάντα, quod respuit syntaxis, propono scribendum πᾶν τι.

(36) Sic φησὶ de pluribus, aut potius de uno ex pluribus, pag. 22, 27, 45.

(37) A. συνεήκοντο. Basilii Mar. Præc. c. 38: οὕτω γὰρ φρόνιμός τε δόξεις εἶναι καὶ τὰ ἐξ ἑκατέρου πᾶσιν ἀπρόγνους. Codex 2991 A, διαφύγης, quod malim, ob frequentem usum aoristi secundi subjunctivi

τὴν ὑποτροφὴν ἀπηγόρεον· τὴν πόλιν, ὡς μηκέτι
 δυνατόν ὄμμασιν ὀφθῆναι τοῖς αὐτῶν, ἀπεδίδρασκον.
 Ὅς δὲ τῆς πόλεως ἔξω γέγονας, μάλισ ποτὲ, τῇ
 τομῇ τοῦ λόγου παραινούντος αὐτοῦ καὶ δριμυτέραν
 ποὺ τὴν ἐπιτίμησιν ἐπιφέροντος, ἀπ' αὐτοῦ διεβρά-
 γησαν, καὶ ἄκοντες ἐπὶ ἀνῆρχοντο, πυκνῶς αὐτοῖς
 τῶν ὀφθαλμῶν ἐπιστραφομένων, καὶ τὴν πορείαν
 τοῖς ποσὶν ἐγκοπτόντων (38). Τινὲς δὲ τῶν θερμότε-
 ρων καὶ ὀδυρόμενοι **337** μακρόθεν ἤκολούθουν
 αὐτῷ, ἕως ἢ νῦν ἐπελθοῦσα διέστησαν αὐτοὺς
 ἀπ' ἀλλήλων.

ΚΕΦ. ΑΖ. Ἐξῆλθεν οὖν τῶν βασιλείων ὁ γε-
 ναῖος ἐκείνος χαίρων, ὡς ὅταν ἐκ μακρᾶς ἐξορίας εἰς
 τὴν ἰδίαν τις ἐπανερχόμενος γηθοσύνως πορεύοιτο.
 Καὶ ἦν ἐνδεύμενος, ἐξῶθεν μὲν τὰ ἐξ ἑαυτοῦ ἱμάτια,
 ἔσθθεν δὲ τὸ τρίχινον ῥάκος ἐκεῖνο ὅπερ ὁ Βαρλαάμ
 αὐτῷ δέδωκε (39). Τῇ δὲ νυκτὶ ἐκεῖνη εἰς οἰκί-
 σκον (40) πένητός τις καταντήσας, τὰ περιει-
 μενα αὐτῷ ἄμφω ἐκβαλὼν, τελευταίαν ταύτην εὐ-
 ποίαν τῷ πένητι δίδωσι· καὶ οὕτω ταῖς ἐκείνου τε
 καὶ πολλῶν ἑτέρων πενήτων εὐχαῖς ἐπίκουρον ἑαυτοῦ
 τὸν Θεὸν θέμενος, καὶ τὴν αὐτοῦ χάριν καὶ βοήθειαν
 ὡς ἱμάτιον σωτηρίου (41) καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης
 ἑαυτῷ περιβαλλόμενος, ἐπὶ τὸν ἐρημικὸν ἐξῆλθε
 βίον, μὴ ἄρτον ἐπιφερόμενος, μὴ ὕδωρ, μηδ' ἄλλο
 τι τῶν πρὸς τροφὴν ἐπιτηδείων, μὴ ἱμάτιον ἐνδεύ-
 μένος, ἀλλ' ἢ τὸ σκληρὸν ἐκεῖνο ῥάκος μόνον, οὐπερ
 πρὸ μικροῦ ἐμνήσθημεν. Πόθω γάρ τινι ὑπερφυεῖ
 καὶ ἔρωτι θεῷ τρωθεὶς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀθανάτου
 βασιλέως Χριστοῦ, ὅπως ἦν τοῦ ποθομένου ἐξεστη-
 κώς, ὅπως ἡλλοιωμένος Θεῷ, κάτοχος τῇ τοῦτου
 ἀγάπῃ· κραταῖα γάρ, φησιν (42), ὡς πῦρ ἀγάπῃ·
 τοιαύτην αὐτὸς ἀπὸ τῆς θείας ἀγάπης ἐδέξατο μέθην,
 καὶ **338** οὕτως ἐξεκαύθη τῷ δόξει, κατὰ τὸν εἰ-
 πόντα (43)· Ὅν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἑλπίς ἐπὶ τὰς
 πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου
 πρὸς σὲ, ὁ Θεός· ἐδίψησεν ἡ ψυχὴ μου πρὸς τὸν
 Θεὸν τὸν ἰσχυρὸν, τὸν ζῶντα· καὶ καθὼς ἡ τετρω-
 μένη τῆς τοιαύτης ἀγάπης (44) ψυχὴ βοᾷ ἐν τῷ
 Ἄσματι τῶν ἁσμάτων· Ἐκαρδίως (45) ἡμᾶς τῷ
 πόθῳ σου, ἐκαρδίως ἡμᾶς· καί· Δεῖξόν (46) μοι
 τὴν δόξαν σου, καὶ ἀκούτισόν μοι τὴν φωνὴν σου· ἢ
 γὰρ φωνὴ σου φωνὴ ἡδεῖα καὶ ἡ δόξαι σου ὡραία.

A fore. Hoc sermone habito, spectantibus omnibus e
 palatio excedit; ac statim omnes desperato redi a
 eum sequebantur, atque ex urbe, ut quam jam con-
 spicere minime possent, profugiebant. Posteaquam
 autem e civitate egressi sunt, vix tandem atque ægre
 acrius eos ipso admonente, atque etiam asperiores
 interdum objurgationem adjuungente, ab eo distracti
 sunt, atque inviti revertiebantur, identidem oculos
 reflectentes, ac pedibus inter ambulandum of-
 fendentes. Nonnulli autem ex iis qui ferventiori ani-
 mo præditi erant, lugentes eminus ipsum sequeban-
 tur, quoadusque nox oborta eos inter se disjunctit.

CAP. XXXVII. — Generosus igitur ille vir ex pala-
 tibus egressus est, perinde latus atque alacris, ut cum
 quispiam e longinquo ac diuturno exsilio in patriam
 se refert. Atque externe quidem eas quibus uti sole-
 bat, vestes gerebat, interne autem cilicium illud quod
 Barlaam ipsi dono dederat. Porro nocte illa in paupe-
 ris ejusdem viri domunculam se conferens, vestes eas
 quas indutus erat abiecit, postremumque illud be-
 neficium egenti tribuit. Cumque ad hunc modum tum
 illius tum multorum aliorum pauperum precibus Dei
 opem atque auxilium sibi accivisset, ejusque gratia
 et præsidio tanquam salutis vestimento ac lætitiæ
 pallio sese induisset, ad solitariam vitam excessit,
 non panem, non aquam, non quidquam aliud ex iis
 quæ ad victum necessaria sunt secum ferens, nul-
 lumque aliud indumentum gerens, præter asperum
 illud cilicium, de quo paulo ante mentionem feci.
 Etenim singulari quodam desiderio, ac divini amor-
 talis regis Christi amore saucius, toto animo in id
 quod amabat incumbens, totus extra se raptus, ac di-
 vinitus immutatus, Deique charitate omni ex parte
 correptus. Fortis enim, inquit ille, sicut mors di-
 lectio (Cant. viii). Tantam videlicet ipse ex divino
 amore temulentiam contraxerat, tantaque sine aestua-
 bat, instar scilicet illius qui dicebat: Quemadmodum
 desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat
 anima mea ad te Deus. Sitiit anima mea ad Deum
 fontem vivum (Psal. xli). Et quemadmodum anima
 illa, quæ hujusmodi charitate vulnerata erat, in
 Cantico canticorum ait: Vulnerata charitate ego sum
 (Cant. ii). Ac rursum: Ostende mihi faciem tuam,
 et fac me audire vocem tuam; vox enim tua dulcis,
 et facies tua decora.

ita ut ὁξείας et διαφύγης optime quadrent. Vide not. ad Aristæm. pag. 258; Hasium ad Lyd. De ostentis, p. 316. Aditam novam verborum Basilii proximorum lectionem. Sic edita sunt: Καὶ οἱ τὰ σὰ λογοπρα-
 γούντες οὐδεμίαν ἔξουσι λαβὴν τοῦ μέμερσθαι τὰ προσπίπτοντα. Idem codex, λογοπραγμονούντες, verba
 petraro et hic, ut videtur, optimo.

(38) Glossator ad marginem: στίχος. Versus est quidem, sed politicus, nec notandus. Etenim si iam-
 bici, iique maxime legitimi, scriptoribus prosaïcis excidere imprudentibus possant, quid mirum fac-
 illos illos sæpius orationem ingredi? Conf. p. 318.

(39) Vide p. 185. — C. ἐδεύκει. Prætulī formam augmento carentem, ut et pag. 192, i. Lucianus
 Asin. 23, ἀπελείπειτο: codex 1510, ἀπολείπειτο. Ibid. 51, ἐγεγόνειν: codex, γέγονειν. Joseph. Macrab.
 6: Εἰ γὰρ τὰ πάθη τοῦ λογισμοῦ ἐκκρατῆται, τούτοις οὖν ἀπεδόμην τὴν τῆς ἐπικρατείας μορ-ρ-αν.
 Codex 5010, κερρ., et pro οὖν, optime ἀν.

(40) C. οἶκον.

(41) Cf. Epist. ad Ephes. vi, 17.

(42) Cant. cant. viii, 6, ubi ὡς θάνατος.

(43) Psal. xli. 1...

(44) Cant. cant. ii, 5: Τετρωμένη ἀγάπης ἐγώ.

(45) Ibid. iv, 9, cum varietate.

(46) Ibid. ii, 14.

Hujusce omni sermone præstantioris pulchritudinis Christi desiderio, tanquam igne quodam in pectore accepto, apostolorum chorus, ac martyrum agmina, omnia ea quæ oculis cernuntur contempserunt, atque omni huic fluxæ et caducæ vitæ innumera tormentorum et mortis genera prætulērunt, divinæ pulchritudinis amore flagrantēs, atque ingentem Dei Verbi erga nos amorem cum animis suis reputantes. Hunc ignem cum præclarus etiam, ac corpore quidem nobilis, cæterum longe nobiliore ac magis regio animo præditus vir in seipso accepisset, terrena omnia prorsus aspernatur, omnes corporis voluptates proculcat, opes et gloriam atque humanos honores pro nihilo ducit, diadema et purpuram abjicit, aranearum telis viliora ea existimans, atque ad omnia dura et acerba monasticæ vitæ studia prompto animo sese tradit, illud Psalmistæ clamans: Adhæsit anima mea post te, o Christe, suscipiat me dextera tua (Psal. LXXI),

Cumque ad hunc modum, oculis a tergo minime contortis, in intimam solitudinem se contulisset, atque caducarum rerum confusione, tanquam molestissimam quamdam sarcinam et calenam excussisset, spiritu lætabatur, conjectisque in Christum, cujus desiderio ardebat, oculis; ad eum, tanquam ad præsentem atque ipsius vocem audientem clamabat, eumque alloquebatur, his videlicet verbis utens: Ne jam, quæso, o Domine, oculus meus hujusce vitæ bona videat; nec præsens vanitas mentem meam a suscepto itinere abstrahat; verum, Domine mi, oculos meos spiritualibus lacrymis imple, gressusque meos dirige, famulumque tuum Barlaam mihi demonstra. Mihi, inquam, eum per quem mihi salus parva est ostende, ut solitarie ac monasticæ vitæ sinceritatem per ipsum addiscam, ac non ob hostilis belli imperitam in fraudem inducar. Pa mihi, Domine, viam meam nancisci, per quam te adipiscar, quoniam anima mea tui desiderio saucia est, teque salutis fontem ardentem sitit.

Hic secum perpetuo volebat, atque ad Deum loquebatur, per orationem ac sublimissimam contemplationem ipsi sese conjungens. Atque ita contento gressu ceptum iter exsequebatur, ad locum eum in quo Barlaam degebat pervenire contendens. Herbis porro iis quæ in deserto existebant alebatur. Neque enim, ut jam a me commemoratum est, præter corpus ac pannos illos quibus indutus erat, quidquam aliud secum ferebat.

Cæterum cum exiguum ac nullius omnino momenti victum ex herbis sibi pararet, aquæ penuria prorsus laborabat, quod videlicet solitudo illa aquæ experta esset. Cum igitur sole jam sub meridiem vehementer ardente iter faceret, vehementius ob æstum in arida regione siti flagrabat, atque extrema et gravissima ærumna vexabatur. Verum cupiditas natu-

Ταύτης τῆς ἀνεκλαλήτου ὡραιότητος Χριστοῦ τὸν πόθον ἐν καρδίᾳ δεξάμενος ὁ τῶν ἀποστόλων χορὸς καὶ τῶν μαρτύρων οἱ δῆμοι πάντων ὑπερέιδον τῶν ὀρωμένων, πάσης δὲ ζωῆς τῆς προσκαίρου, καὶ τὰ μυρία τῶν βασάνων καὶ θανάτων εἶδη προεβίοντο, ἐρασθέντες τοῦ θεοῦ κάλλους καὶ τὸ περὶ ἡμᾶς τοῦ θεοῦ Λόγου λογιζάμενοι φιλεῖν. Τοῦτο τὸ πῦρ καὶ ὁ καλὸς οὗτος, καὶ εὐγενὴς μὲν τῷ σώματι, εὐγενέστατος δὲ μέλλον καὶ βασιλικώτατος τὴν ψυχὴν, ἐν αὐτῷ δεξάμενος, πάντων ὁμοῦ τῶν γῆινων καταφρονεῖ, πατεῖ πάσας τὰς τοῦ σώματος ἡδονάς, ὑπερὸν πλοῦτου καὶ δόξης καὶ τῆς παρὰ ἀνθρώπων τιμῆς, ἀποτίθεται διὰ δῶμα καὶ ἀλουργίδα, τῶν ἀραχνίων ὑφασμάτων εὐτελέστερα ταῦτα λογιζάμενος, πρὸς πάντα δὲ τὰ ἐπιπνοα καὶ λυπηρὰ τοῦ ἀσκητικοῦ βίου προθυμῶς αὐτὸν ἐκδίδωσιν. Ἐκολλήθη (47) βοῶν, ὦ Χριστέ μου, ἐκολλήθη ἡ ψυχὴ μου ἐπίσω σου. **339** ἐμοῦ δὲ ἀντελάβετο ἡ δεξιὰ σου.

Καὶ οὕτως ἀμεταστρεπτί χωρήσας εἰς τὸ τῆς ἐρήμου βάθος, καὶ ὡς ἄχθος τι καὶ κλοιδὸν βαρύτατον ἀποθέμενος τῶν προσκαίρων τὴν σύγχυσιν, εὐφράνθη τῷ πνεύματι, καὶ τῷ ποθομένῳ ἀνένισας Χριστῷ, ἐβόα πρὸς αὐτὸν, ὡς παρόντι καὶ τῆς φωνῆς ἐπαίοντι διαλεγόμενος· Μὴ τὰ ἀγαθὰ, φησί, τοῦ κόσμου τούτου ἴδωι ὁ ὀφθαλμός μου ἐτι, Κύριε· μὴ μετεωρισθῇ ἐν ἀπὸ τῆς δευρὸ τὸν νοῦν ὑπὸ τῆς παρουσίας ματαιότητος· (48)· ἀλλ' ἐμπλησον τοὺς ὀφθαλμούς μου, Κύριε, δακρύων πνευματικῶν. Καὶ κατεύθυνον τὰ διαβήματά μου (49), καὶ ὑπόδειξόν μοι τὸν σὸν θεράποντα Βαρλαάμ. Ὑπόδειξόν μοι τὸν ἐμοὶ σωτηρίας γενομένον πρόξενον, ἵνα καὶ τοῦ ἐρημικοῦ βίου τούτου καὶ ἀσκητικοῦ δι' αὐτοῦ τὴν (50) ἀκρίθειαν μάθοιμι καὶ μὴ τῇ ἀπειρίᾳ τῶν πολέμων τοῦ ἐχθροῦ ὑποσκελισθῶ. Δός μοι, Κύριε, τὴν ἐδὲν εὐρεῖν δι' ἧς ἐπιτύχω σου, ὅτι τέτρωται ἡ ψυχὴ μου τῷ πόθῳ σου, καὶ σὲ διψῶ τὴν πηγὴν τῆς σωτηρίας.

Ταῦτα ἔστρεψε καθ' αὐτὸν ἀεὶ, καὶ τῷ Θεῷ διελέγετο, διὰ προσευχῆς αὐτῇ καὶ θεωρίας ὑψηλοτάτης ἐνούμενος. Καὶ οὕτω συντόνως τὴν ὁδοπορίαν διήνυσεν, τὸν χώρον σπεύδων καταλαβεῖν, ἐνθα Βαρλαάμ διήγεν. Ἐτρίφετο δὲ ταῖς φνομέναις βοτάναις κατὰ τὴν ἔρημον· οὐδὲν γὰρ ἄλλο ἐπαπέρετο, καθάπερ ἐφθην εἰπὼν (51), εἰ μὴ μόνον τὸ σῶμα τὸ ἴδιον καὶ τὸ βράκος ὁ περιεβέβλητο.

Ἄλλὰ τροφὴν μὲν μετρίαν καὶ οὐδαμινὴν ἐκ τῶν βοτανῶν πορίζόμενος, ὕδατος παντελῶς **340** ἠπόρει, ἀνδρὸς καὶ ξηρᾶς οὐσῆς τῆς ἐρήμου ἐκείνης. Ἦδη τὸν οὖνον περὶ τὰς μεσημβρίας, τοῦ ἡλίου σφοδρὸν φλέγοντος, τῆς ὁδοπορίας ἐχόμενος, σφοδρότερον αὐτὸς ἐφλέγετο ἐν δίψει καύματος ἐν ἀνδρὶ, καὶ τὴν ἐσχάτην ἰταλαπνεύετο ταλαιπωρίαν· ἀλλ' ἐνίκα ὁ

(47) Psal. LXXI, 8.

(48) Psal. CXVIII, 37 : Ἀπόστρεψον τοὺς ὀφθαλμούς μου τοῦ μὴ ἴδωιν ματαιότητα.

(49) Conf. pag. 182, n. 76.

(50) C. βίου τὴν, μετὰ οἱς οἱς.

(51) Pag. 337.

πόθος τὴν φύσιν, καὶ ἡ δέψα, ἣν πρὸς τὸν Θεὸν εἶδε, B ram vincebat, ac sicut ea divina qua afflictebatur τὴν ψλόγα ἐδράσειε τῆς τοῦ ὕδατος δέψης.

Ὁ δὲ μισόκαλος καὶ φθονερὸς διάβολος, μὴ ὑποφί-
ρων ἐν αὐτῷ τὴν τοιαύτην ὁρᾶν πρόθεσιν καὶ οὕτω
θερμωτέτην πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην, πολλοὺς αὐτῷ
κατὰ τὴν ἔρημον ἐξήγειρε πειρασμοὺς, ὑποβάλλων
αὐτῷ (52) μνήμην τῆς βασιλικῆς αὐτοῦ δόξης καὶ
τῆς παρισταμένης αὐτῷ λαμπροτάτης δορυφορίας,
φίλων τε καὶ συγγενῶν καὶ ὁμηλικίων, καὶ ὡς αἱ
πάντων ψυχὰς τῆς αὐτοῦ ἐξήρτηντο ψυχῆς, καὶ τὰς
ἄλλας ἀνέσεις τοῦ βίου· εἴτα τὸ τραχὺ τῆς ἀρετῆς
προεβάλλετο καὶ τοὺς πολλοὺς αὐτῆς ἰδρωτάς (53),
τοῦ σώματος τε τὴν ἀσθενείαν καὶ τὸ ἀσύνθηδες αὐ-
τοῦ ἐν τῇ τοιαύτῃ ταλαιπωρίᾳ, καὶ τοῦ χρόνου τὸ
μῆκος, τὴν ἐν χερσίν τε ἀνάγκην τῆς δέψης, καὶ τὸ
μηδαιμόνη ἐκδέχεσθαι παράκλησιν ἣ τέλος τοῦ τοσ-
ούτου κόπου· καὶ ὅλους πολλὴν αὐτῷ ἤγειρε κονιορτὸν
τῶν λογισμῶν ἐν τῇ διανοίᾳ (54), καθά που καὶ περὶ
τοῦ μεγάλου γέγραπται 341 Ἀντωνίου.

ipsius animo, quemadmodum quodam loco de magno Antonio proditum est, cogitationum pulverem commovebat.

Ὡς δὲ εἶδεν ἑαυτὸν ὁ ἐχθρὸς ἀσθενοῦντα πρὸς τὴν
ἐκείνου πρόθεσιν (τὸν Χριστὸν γὰρ αὐτὸς ἐνθυμού-
μενος καὶ τῷ ἐκείνου πόθῳ φλεγόμενος, ῥωννύμενος
τε καλῶς τῇ ἐλπίδι καὶ τῇ πίστει στηριζόμενος, εἰς
οὐδὲν τὰς ἐκείνου ὑπερβολὰς ἐλογίζετο), κατησχύνθη
ὁ πόλεμος ἐκ πρώτης, ὃ λέγεται, προσβολῆς πεσών.
Ἐτέραν οὖν ἔρχεται ὁδὸν (πολλὰ γὰρ αὐτῷ αἱ τῆς
κακίας τρίβοι), καὶ φαντάσματος ποικίλους ἀνατρέπαι
αὐτὸν ἐπειράτο καὶ εἰς δειλίαν ἐμβαλεῖν, ποτὲ μὲν
μίλας αὐτῷ φαινόμενος, ὁὗς ἐστὶ· ποτὲ δὲ, ῥομ-
φαίαν ἐσκαμμένην κατέγων, ἐπεπῆδα αὐτῷ, καὶ
κατάζει ἡπειλεῖ, εἰ μὴ θάττον εἰς τὰ ὀπίσω στραφῇ·
Ἄλλοτε θηρίων ὑπῆρχετο παντοδαπῶν μορφᾶς, βρυ-
χῶν κατ' αὐτόν καὶ δεινότερον ἀποτελῶν μυκηθμὸν
καὶ φόβον· εἴτα καὶ εἰς δράκοντα μετεμορφοῦτο καὶ
ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον (55). Ὁ δὲ καλὸς ἐκεῖνος καὶ
γενναϊώτατος ἀθλητὴς ἀτρέμας ἦν τὴν ψυχὴν, ὅτε
δὴ τὸν ὕψιστον ἑαυτοῦ καταφυγὴν θέμενος. Νήφων
δὲ τῇ διανοίᾳ καὶ (56) κατεγγέλων τοῦ πονηροῦ,
ἔλεγεν· Οὐκ ἐλαθές με, ὦ ἀπάτεων, ὅστις εἰ, ὁ
ταῦτά μοι ἐγείρων, ὁ ἐξ ἀρχῆς κακὰ τεκταινόμενος
τῶν ἀνθρώπων τῷ γένει, καὶ αἰεὶ ποτε πονηρὸς ὢν
καὶ τὸ βλάπτειν οὐδαμῶς ἀπολείπων. Ἄλλ' ὡς
προσῆκόν σοι τὸ σχῆμα καὶ οἰκειότατον, αὐτῷ δὴ
τούτῳ τῷ θηρίῳ καὶ ἐρπετοῖς 342 ὁμοιοῦσθαι,
τὸ θηριώδες σου τῆς γνώμης καὶ σχολῆς, ἰοδῶλον τε
καὶ βλαπτικὸν τῆς προσιρέσεως, ἐνδεικνυμένῳ (55) !
Τί οὖν ἀνηνύτοις ἐπιχειρεῖς, ἄθλιε; ἔξτε γὰρ ἔγνω

At vero ille boni inimicus et invidus diabolus, hu-
jusmodi animi institutum atque usque adeo ardentem
ipsius erga Deum charitatem indignissimo animo
perspicens, multas ipsi in solitudine tentationes
excitabat, regiae nimirum ipsius gloriae splendidissi-
maeque satellitum manus, qua ipsius Lotus
cingi solebat, atque amicorum item et aequalium me-
moriam ipsi refricans; illudque item ipsi ob animum
proponens, omnium animas ex ipsius anima pen-
dere, ac reliquas denique alias hujusce vitae oblecta-
tiones ipsi objiciens. Ac deinde virtutis asperitatem,
atque ingentes ejus sudores ipsi proponebat, corpo-
ris item imbecillitatem et inexpertas atque insuetas
aerumnas, et temporis longinquitatem, ac praesentium
B sitis oppressionem, quodque nulla ex parte consola-
tio ulla ipsi expectanda esset, aut tanti laboris
tanteque fatigationis finis. Ac denique ingentem in
cogitationum pulverem

Ut autem ad labefactandum ipsius animi institutum
imbecillum hostis ille se vidit (Christum enim ipse sibi
ob animum proponens, atque ipsius desiderio inflam-
matus, speque egregie confirmatus, ac fide subni-
xus, illius instinctus et consilia pro nihilo ducebat),
pudore suffusus est, utpote ad primum, ut dici solet,
impetum prostratus. Quapropter alteram viam inire
coepit (multas quippe ipsi vitii semitas habet), ac
variis spectris eum evertere atque in metum conji-
cere nitebatur. Nonnunquam enim aliter ipsi, ut est,
apparerebat; nonnunquam rursus districtum gladium
tenens, in eum impetum faciebat, seque eum, nisi quam
primum ab instituto resiliret, percussurum minaba-
tur. Quandoque rursus variarum bestiarum formam
subibat, adversus ipsum rugiens ac perquam hor-
rendum mugitum et strepitum edens; atque etiam in
draconis et aspidis et reguli formam sese subinde
immutabat. At praeclarus ille ac strenuissimus pugil
tranquillo animo consistebat, ut qui Altissimum per-
fugium suum posuisset (Psalm. xc). Ac mente exen-
tans, pestiferumque spiritum irridens, dicebat: Non
me fugit, o impostor, quinam sis, qui haec in me ex-
cites: nimirum qui jam inde ab initio mortalium ge-
neri perniciem moliaris, nec unquam improbitati
D s'edere ac nocumentum inferre desinas. Ac sane
quam pulchre tibi hic habitus quadrat! Nam hoc ipso
quod bestias et reptilia imitaris, mentis tuae feritatem
et perversitatem, voluntatisque ad noxam ac pestem

(52) A sine αὐτῷ. Restituam obiter Luciano, Asin. 23, voculam, qua neque carere videtur, quaeque addita loci leporem augebit: ὃ καὶ σὺ, est edita lectio; codex autem 1310 exhibet, ὃ καὶ δὲ οὐ μὲν.

(53) Dictum est Hesiodi nobile, quod auctor respexit, aut non; ut et p. 197. Confer quae monui ad Hrs. Opp. 287. Isidorus Pel. v. 480: Τοῖς τῆς ἀρετῆς πόνοις ἐκ πρώτης μέχρι τελευταῖης ἐγκατερτῆσαι; οὐχ οἷόν τε, μὴ τῆς προσδοκίας τῶν γερόντων κινναμένης ἡρέμα τῷ ἰδρωτί.

(54) Verba sunt Athanasii Vita Antonii § 5, qui locus conferendus. A. ἐξήγειραν αὐτῷ κόνιν.

(55) Psalm. xc, 13: Ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον ἐπιθήσῃ, καὶ καταπατήσεις λέοντα καὶ δράκοντα.

(56) A sine καὶ. Philostratus, Epist. 26: Ὁ δὲ Ἑρμῆς κομᾷ χροτάφῳ καὶ τοῖς σφυροῖς. Non impro-
prie duplici copula codex Vatic. 140: καὶ χροτ. Dion. Chrys. orat. 11, pag. 310, 2: Καὶ ταῦτα αὐλοῦν-
των καὶ ἀδόντων ἀνέγονται. Codex 2958, καὶ τ. καὶ αὐλ. Nec id sine vi.

(57) A, αὐτὸ δὴ τοῦτο τὸ θ... θηριώδες ποῦ... ἐνδεικνύμενος.

inferendam promptitudinem demonstras. Quid igitur, o miser, ea aggredieris quæ conficere non potes? Ex quo enim has artes atque hæc spectra a tua improbitate proficisci comperi, nulla jam hinc sollicitudine afficior. Dominus mihi adiutor: et ego despiciam inimicos meos (*Psal. cxvii*). Et super aspidem et basiliscum, quorum tu similitudinem expressisti, ambulabo, atque Christi potentia corroboratus, leonem et draconem conculcabo (*Psal. xc*). Confundantur et erubescant omnes inimici mei, confundantur et erubescant valde velociter (*Psal. vi*).

Hac oratione utens, crucisque signo, hoc est invictis armis seipsum cingens, omnia diaboli spectra irrita reddidit. Confestim enim bestię ac reptilia instar fumi evanuerunt, et sicut fluit cera a facie ignis (*Psal. lxxvii*). I, se autem Christi potentia confirmatus, læto animo proficiscebatur, Deoque gratias agebat. At etiam complures ac varię bestię, varique generis serpentes et dracones, quos solitudo illa nutriebat, ipsi occurrentes, non jam per inane spectrum, sed re vera ab ipso cernebantur. Ex quo efficiebatur ut metus quidem ac laboris via plena esset, ipse autem utrumque animo et cogitatione superaret. Nam et metum charitas, ut Scripturę verbis utar, foras mittebat (*I Joan. iv*), et laborem cupiditas levabat. Ad hunc itaque modum cum multis et variis calamitatibus et ærumnis per dies haud paucos coluctatus, ad Sennaaritudinem illam solitudinem in qua Barlaam habitabat pervenit. Ubi etiam aquam nactus, sitis flammam restinxit.

CAP. XXXVIII. — Josaphat autem biennium integrum in hac vastissima solitudine mansit, huc atque illuc oberrans, nec Barlaamum inveniens, Denimurum hic quoque animi ipsius firmitatem ac strenuitatem explorante. Ac sic, sub dio degens, tum æstu conflagrabat, tum frigore obrigebat, præstantissimum illum senem velut quemdam ingentis pretii thesaurum quærere nunquam intermittens. Multas porro pestiferorum spirituum tentationes, ac multa praelia sustinebat, multosque item labores, ob herbarum, quibus de more viciabat, penuriam perferebat; quoniam scilicet has quoque solitudo ea ut quę siccitate, laboraret, parce admodum produceret. Verum ada-

A τῆς σῆς εἶναι κακίας τὰ μηχανήματα ταῦτα καὶ φόβητρα, οὐδέμια μοι λοιπὸν εἰσι-ἐστὶ φροντὶς περὶ σοῦ, Κύριος (58) ἐμοὶ βοηθός, καὶ ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον σε ἐπιθήσομαι ὡς ὁμοιοῦσαι, καὶ καταπατήσω σε τὸν λέοντα καὶ δράκοντα (59), τῇ δυνάμει τοῦ Χριστοῦ κραταιούμενος. Αἰσχυνοῦνθῃσαν καὶ ἐντραπήθησαν πάντες οἱ ἐχθροὶ μου· ἀποστραφεῖθῃσαν καὶ κατασχυνοῦνθῃσαν σφόδρα διὰ τάχους (60).

B Ταῦτα λέγων, καὶ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐαυτῷ περιβαλὼν ὄπλον ἀκαταγώνιστον, πάσας τὰς τοῦ διαβόλου φαντασίας κατήγγισεν. Εὐθὺς γὰρ τὰ θερία καὶ τὰ ἐρπετὰ, ὡς ἐκλείπει καπνός, ἐξέλιπον, καὶ ὡς τήκεται κηρὸς ἀπὸ προσώπου πυρός (61)· αὐτὸς δὲ, τῇ τοῦ Χριστοῦ δυνάμει ἰσχυρὸν, ἐπορεύετο χαίρων καὶ εὐχαριστῶν τῷ Κυρίῳ. Ἀλλὰ καὶ θερία πολλὰ καὶ ποικίλα καὶ θύων παντοδαπὰ καὶ δρακοντομόρφα γένη ἡ ἔρμηος ἐκείνην τρέφει, ἅτινα συναντῶντα αὐτῷ οὐκ εἰ φαντασία, ἀλλ' ἀληθεῖα ἐδείκνυτο, ὡς ἐντεῦθεν φόβου μὲν ἦν πλήρης (62) ἡ ὁδὸς καὶ πόνου· αὐτὸς δὲ ἀμφοτέρων ὑπερίπτατο 343 τῷ λογισμῷ, τὸν μὲν φόβον τῆς ἀγάπης, ὡς φησιν ἡ Γραφή (63), ἐξω βαλλούσης, τὸν πόνον δὲ τοῦ πόθου ἐπικουφίζοντος. Οὕτως οὖν πολλαῖς καὶ ποικίλαις συμφοραῖς καὶ ταλαιπωρίαις πικτεύσας, δι' ἡμερῶν οὐκ ὀλίγων κατέλαθε τὴν ἔρμην ἐκείνην τῆς Σennaarιτιδος γῆς, ἐν ᾗ ὁ Βαβυλῶν ὦκει (64)· C ἐνθα καὶ ὕδατος τυχὼν τὴν φλόγα κατέσβεσε τῆς διψῆς.

ΚΕΦ. ΑΗ'. Ἐμεινε δὲ Ἰωάσαφ διετίαν ὅλην κατὰ τὸ πᾶλαος τῆς ἐρήμου ταύτης ἀλώμενος καὶ μὴ εὐρίσκων τὸν Βαβυλῶν, τοῦ Θεοῦ κἀνταῦθα τὸ στερεῶν τοῦ λογισμοῦ αὐτοῦ καὶ τὸ τῆς ψυχῆς γενναῖον δοκιμάζοντος. Καὶ ἦν οὕτως αἰθρίας συγκαιόμενος τῷ καύσωνι καὶ τῷ κρύει πηγνύμενος καὶ ἀπαύστως ζητῶν ὥσπερ τινὰ θησαυρὸν πολῦτιμον τὸν τιμωτάτων γέροντα. Πολλοὺς δὲ ὑπέμεινε πειρασμοὺς καὶ πολέμους τῶν πονηρῶν πνευμάτων, καὶ πολλοὺς ὑπήνεγκε πόνους τῆς τῶν βοτανῶν ἐνδείας, ἃς εἰς τροφήν ἐπέχρητο (65), ὅτι καὶ ταῦτα 344 ξηρὰ οὕσα ἡ ἔρμηος ἐνδεὴς ἐβλάστανεν. Ἀλλὰ, τῷ πόθῳ τοῦ Δεσπότου φλεγόμενη, ἡ ἀδαμαντίνη ψυχὴ ἐκείνη

(58) *Psal. cxvii*, 7.

(59) *Conf. supra* not. 55.

(60) *Psal. lxxix*, 2: Αἰσχυνοῦνθῃσαν καὶ ἐντραπήθησαν οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχὴν μου... ἀποστραφεῖθῃσαν παρατίκα αἰσχυρόμενοι... *Psal. vi*, 10: Αἰσχυνοῦνθῃσαν καὶ παραβῆθησαν σφόδρα πάντες οἱ ἐχθροὶ μου· ἐπιστραφεῖθῃσαν καὶ αἰσχυνοῦνθῃσαν σφόδρα διὰ τάχους.

(61) *Conf. pag.* 295, n. 87.

(62) A sine πλήρης. Libanius obiter recuperabit quod amisit *Epist.* 377, ubi: Ἀλλὰ τὸ πάλας τοῦτο εἰς ὅς. Ἀρισταίνετος· διὰ πάσης ἐχῶρει τῆς πόλεως. *Codex* 3035 plenius... κοινῇ φωνῇ διὰ πάντων... Luctetur etiam quod minus requirit *epist.* 1085. Textus editus sic habet: Τοιοῦτος δὲ ὢν, αὐτοῦ βελτίως σε τίθῃσι, καὶ ταῖδ' αὖ σοι γινέσθαι προσμοιούς εὐχεται. *Codex* idem... σε βελτ. τίθ. x. π. αὐτῷ σοι πρ... Utilior fiat restitutio *Pselo* sic edito *De dam.* p. 74, ubi traditur demoniacorum corpus in varias mutari posse figuras ac varios colores: Ὡς δ' ἀερῶδες, χρωμάτων δὲ δεκτικὸν παντοῖον ὥσπερ ἄηρ· τοῦτ' δὲ τὸ σῶμα παρὰ τῆς ἐν αὐτῷ φανταστικῆς ἐνεργείας, προϊσχύουσας εἰς αὐτὸ τὰ χρωμάτων εἶδη. Latina facta sunt ad meliorem ac pleniorē codicem, quibus respondebunt graeca hæc, quæ in *codd.* 59 et 1310 reperiri... Ὡσπερ ἄηρ· ἀλλ' ἄηρ μὲν ἐξωθεν ποθεὶ χρῶννεται, τοῦτ' δέ... (63) *Joan.* I *Epist.* iv, 18: Ἡ τελεία ἀγάπη ἐξω βάλλει τὸν φόβον.

(64) Cf. *pagg.* 36, 150, 194.

(65) Forsan τῇ τῶν β. ἐνδείᾳ. Consentiant AC in mala accusativi ἃς syntaxi.

καὶ ἀήτητος βῆλον ἤνεγκε τὰ λυπηρὰ ταῦτα ἢ τὰς Ἀ
 ἡδονὰς ἑτέροι. Διὸ τῆς ἄνωθεν οὐ διήμαρτε συμμά-
 χιας, ἀλλὰ, κατὰ τὸ πλῆθος τῶν ὁδυνῶν αὐτοῦ καὶ
 πόνων, αἱ παρὰ τοῦ ποθομένου Χριστοῦ ἐγγινόμεναι
 παρακλήσεις (66) καθ' ὅπως τε καὶ καθ' ὅπως ἐβ-
 φρανεν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ. Συμπληρουμένης δὲ τῆς
 διετίας, Ἰωάσαφ μὲν ἀπαύστως περιῆει ζῆτῶν τὸν
 ποθοῦμενον, καὶ ἐποτινάττο πρὸς τὸν Θεὸν δάκρυα
 ποταμιζόντων τῶν ὀφθαλμῶν προγεόμενος, καὶ, Δεῖξόν
 μοι, Δέσποτα, βῶν, δεῖξόν μοι τὸν αἰτῶν μοι τῆς
 σῆς ἐπιγνώσεως καὶ τῶν τοσοῦτον ἀγαθῶν γενόμενόν
 μοι πρόξενον (67) καὶ μὴ, διὰ τὸ πλῆθος τῶν
 ἀνομιῶν μου, καλοῦ με τοσοῦτου στερήσης. Ἄλλ'
 ἀξίωσόν με ἰδεῖν τε αὐτὸν καὶ ἶσον αὐτῷ τὸν ἀγῶνα
 τῆς ἀσκήσεως θεοῦ.

Εὐρίσκει δὲ Θεοῦ χάριτι σπήλαιον, ἰχνηλατήσας
 τῶν ἐκεῖσε πορευομένων τὴν τρίθον. Καὶ μοναχῷ
 τινι **345** ἐντυγχάνει τὸν ἐρημικὸν μετῴντι βίον.
 Καὶ τοῦτω θερμότερα περιχυθεὶς καὶ ἀπασάμενος,
 τοῦ Βαρλαάμ ἡρώτα τὸ σκήνωμα εὑρεῖν, καὶ τὰ
 καθ' ἑαυτὸν διεξῆκει, ὅτληκα τῷ ἀνδρὶ θέμενος. Δι' αὐ-
 τοῦ τοίνυν τὸν τόπον διδασθεὶς τῆς τοῦ ζητουμένου
 οἰκήσεως, καταλαμβάνει τάχιστα, ὡς ὅταν θηρευτῆς
 ἐμπειρότατος ἔχνης ἐπιτύχῃ τοῦ θηράματος. Καὶ
 φθάσας τινὰ σημεῖα τὰ παρὰ τοῦ ἄλλου γέροντος
 διδασθέντα αὐτῷ, ἐπορεύετο χαίρων καὶ τῇ ἐλπίδι
 βρωννύμενος, ὡς νῆπιος ἐκ μακροῦ χρόνου τὸν πα-
 τέρα ἐλπίδων θεάσασθαι. Ὅταν γὰρ ὁ κατὰ Θεὸν
 πόθος εἰς ψυχὴν ῥαγῇ, πολλῶ τοῦ φυσικοῦ δείκνυται
 θερμότερός τε καὶ βιαίτερος.

Ἐπίσταται τοίνυν τῇ θύρᾳ τοῦ σπηλαίου. Καὶ,
 κρούσας, Εὐλόγησον, εἶπε, Πάτερ, εὐλόγησον. Ὡς
 δὲ τῆς φωνῆς ἀκούσας ἐξῆλθεν ὁ Βαρλαάμ τοῦ σπη-
 λαίου, ἐγνώρισε τῷ πνεύματι τὸν, κατὰ γὰρ τὴν ἔξω
 θέαν, οὐκ εὐχερῶς γνωρισθῆναι δυνάμενον, διὰ τὴν
 θαυμαστὴν ἐκείνην μεταβολὴν καὶ ἀλλοίωσιν ἣν
 ἡλλοίωτο καὶ μετεβέβητο τῆς ὄψεως ἐκείνης τῆς
 προτέρας καὶ τῆς ὥραιον ἀνδοῦσης νεότητος, μεμε-
 λανωμένος μὲν ἐκ τῆς ἡλιακῆς καύσεως, κατάκομος
 δὲ ταῖς θριξίν, ἐκτετηκυίας δὲ τὰς παρεῖδας καὶ τοὺς
 ὀφθαλμοὺς ἔσω που εἰς βάθος δεδουκότας· καὶ τὰ βλέ-
 φατα περιπεφλεγμένα ἔχων ταῖς ῥοαῖς τῶν δακρύων
 καὶ τῇ πολλῇ τῆς ἐνδείας ταιλαπωρία. Ἐγὼ δὲ καὶ
 Ἰωάσαφ τὸν πνευματικὸν πατέρα, τοὺς χαρακτῆρας
 μάλιστα τῆς ὄψεως ἔχοντα τοὺς αὐτοὺς. Στάς οὖν
 εὐθὺς κατὰ ἀνατολὰς, ὁ γέρον εὐχὴν ἀνέπεμψε τῷ
 Θεῷ εὐχαριστήριον. Καὶ, μετὰ τὴν εὐχὴν **346** ἐπει-

mantinus atque invictus ipsius spiritus, amore ac de-
 siderio ardens, huiusmodi molestias facilius ferebat
 quam alii voluptates ferre soleant. Quocirca divina
 voce minime caruit; verum secundum dolorum ipsius
 ac laborum multitudinem (*Psal. xxxiv*) allata a
 Christo, cujus cupiditate flagrabat, consolationes,
 tam noctu quam diu animum ipsius exhilarabant. Con-
 secto autem biennii curriculo, Josaphat quidem per-
 petuo circumibat, eum quem expetebat quaerens, at-
 que ad Deum lacrymas luminum instar profundens,
 meditabatur clamans: Ostende mihi, Domine,
 mihi, inquam, eum ostende, qui mihi tui nominis
 cognitionem ac tanta bona conciliavit, nec propter
 peccatorum meorum multitudinem tanto bono me
 priva; verum hoc concede, ut et ipsius conspectu
 B fruar, et idem cum eo religiosae exercitationis certa-
 men subeam.

Dei autem favore s. elancem quamdam invenit,
 pervestigata videlicet eorum qui eo se conferebant
 semita; atque monachum quemdam solitarium vitae
 genus colentem nanciscitur, eumque maximo cum
 animi fervore complexus et osculatus, ubinam Bar-
 laam habitaret, asciscitabatur, simulque ipsi rerum
 suarum statum exposuit. Cum igitur ex ipso ubi viri
 illius quem quaerebat domus esset intellexisset, eo
 quam celerissime, non secus ac peritissimus quispiam
 venator feram natus, se contulit, peragratisque al-
 terius cuiusdam senis admonitu aliquot passuum mil-
 libus, laetus ac spei robore septius incedebat, atque
 nimirum ac puer, qui patrem quem jampridem non
 vidit brevi se conspecturum sperat. Nam cum divinus
 amor animum semel obsederit, multo acrior ac fer-
 ventior eo esse solet qui a natura manat.

Ast at itaque speluncæ foribus, iisque pulsatis, Be-
 nedic, inquebat, o pater, benedic, inquam, Ut autem
 Barlaam hac voce audita ex antro egressus est, eum
 per spiritum agnovit, qui ob admirandam illam mu-
 tationem, qua a priore illo vultu ac flore juvenilis
 ætatis pulchritudine demigrarat, ab extremo aspectu
 vix agnosci poterat, ut qui tum ex solis æstu et rorem
 contraxisset, et pilis abundaret, ac genas macie con-
 sectas, oculosque alte depressos, et palpebras lacry-
 marum fluentis undique attritas, atque ingenti famis
 afflictione perustas haberet. At vero Josaphat spiri-
 tualem patrem statim agnovit, utpote iisdem oris
 lineamentis præditum. Confestim itaque senex verus
 Orium stans, Deo præcem cum gratiarum actione
 conjunctam adhibuit. Dictoque Amen, in mutuos
 amplexus statim ruerunt, distantiam cupiditatem sine
 ulla satietate explentes.

(66) *Psal. xciii, 19*: Κύριε, κατὰ τὸ πλῆθος τῶν ὁδυνῶν μου ἐν τῇ καρδίᾳ μου αἱ παρακλήσεις σου ἤγά-
 πησαν τὴν ψυχὴν μου.

(67) A sine μοι πρόξενον. Sic librarii sæpius properamus nimium. Adrianus rhetor *Declam. de venefica*,
 p. 239: Οὐ γὰρ χρὴ τὸ παθεῖν ἀναμεινάντας οὕτως ἀμύνασθαι ζητεῖν τοὺς ἐξ ὧν ἔπαθον δοῦναι δυνάμει-
 τας, ἀλλὰ, πρὶν τι παθεῖν, ὁποποιεῖν τὸ δοῦναι δύνασθαι. Codex 3035, μὴ δυνηθέντας, negatione sen-
 tentiam præbente non in malam, videlicet, eos qui ex quibusdam circumstantiis malum facere non po-
 tuerunt. Negatio necessaria omnino redditur Libanio sic edito tom. IV, pag. 46: Οὐ δὲ φανίσται το-
 σοῦτω χεῖρον ὁ Τελαμῶνιος Ἀίας τοῦ πατρὸς, τοῦ συνεξαλειόντος Ἑρακλῆς Τροίας, ὥστ' ἐκείνου συνοργισθέν-
 τος ἐπ' ἐλάττωσιν, αὐτὸς ἐφ' οὕτω μείζονσι μιμήσασθαι τὸν γεννῆσαντα. Codex 3017 optime, μὴ μῆρ., quod
 volebat Reiskius; exhibet quoque melius, οὐδὲ φαν. τοσοῦτον χεῖρων ὁ Τελ.

πίντες τὸ ἀμὴν, περιλαβόντες τε καὶ (68) περιπτυσσόμενοι θερμοτάταις ἡμεῖς θύοντο ἀλλήλους περιπλοκαῖς, χρόνιου πύθου ἐμφορούμενοι ἀχορέστως.

Cum autem abunde sese complexi fuissent, atque A
consultassent, sedentes inter se colloquebantur. Ac sermonem exorsus Barlaam, his verbis usus est: Praeclare fecisti, qui huc veneis, dilecte filii, filii, inquam, Dei, ac caelestis regni haeres per Dominum nostrum Jesum Christum, quem dilexisti, atque caducis et fragilibus bonis non abs re chariorem habuisti, ac, prudentis et sapientis mercatoris instar, omnibus facultatibus venditis, margaritam pretium omne superantem emisti, ac thesaurum qui surripi non possit (Matth. xv), in agro mandatorum Domini absconditum naetus, omnia dedisti, nec rei ulli ex iis quae jam jamque effluxuræ sunt pepericisti, quo agrum illum tibi comparares. Det tibi Dominus pro fluxis et caducis aeterna, pro iis quae interitui obnoxia sunt ea in quae nec interitus nec vetustas cadit.

Velim autem mihi dicas, charissime, quonam pacto huc accesseris, quique post discessum meum rerum tuarum status fuerit, atque tuisne pater Deum norit, an vero nunc quoque eadem, qua prius, dementia abreptus, a demonum fraude atque impostura captivus abducatur. Haec percontante Barlaamo, Josaphat altius repetito sermone, quænam sibi post ipsius digressum contigissent, quamque prosperum rebus cursum Dominus ad id usque tempus quo rursus inter se convenissent tribuisset, sigillatim exposuit.

Senex itaque hæc audiens, voluptate simul atque admiratione affectus est, calentesque lacrymās mittens, dicebat: Gloria tibi sit, Deus noster, qui tui amore praeditis semper præsto es, atque ipsis opitulans. Gloria tibi, Christe, Rex omnium ac Deus optime, quoniam benigna tua voluntas ita tulit, ut semen illud quod in servi tui Josaphat animum jecisti centuplicatum fructum afferret, te videlicet, animarum nostrarum agricola et Domino dignum. Gloria tibi, Paraclete bone ac sanctissime Spiritus, quoniam quam tu sanctis tuis apostolis gratiam tribuisti, hanc etiam huic impertiendam duxisti: atque ingentem hominum multitudinem ipsius opera superstitioso errore liberasti, ac vera Dei cognitione illustrasti.

Ἐπὶ δὲ ἀρχούτως περιέλαβον καὶ προσηγόρευσαν, καθίσαντες διωμῖλον. Λόγου δὲ ἀρξάμενος ὁ Βαρλαάμ, Καλῶς ἤλθες, ἔλεγε, τέκνον ἡγαπημένον, τέκνον Θεοῦ καὶ κληρονόμο τῆς ἐπουρανίου βασιλείας διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃν ἡγάπησας, ὃν ἐπόθησας δικαίως ὑπὲρ τὰ πρόσκαιρα καὶ φθαρτά· καὶ, ὡς ἐχέφρων ἔμπορος καὶ σοφὸς (69), πάντα πωλήσας, τὸν ἀτίμητον ἐξονήσω μαργαρίτην (70), καὶ, τῷ ἀσύλῳ ἐντυχὼν θησαυρῷ κεκρυμμένῳ (71) ἐν τῷ ἀγρῷ τῶν 347 ἐντολῶν τοῦ Κυρίου, πάντα δέδωκας· μηδεὶς φεισάμενος τῶν ὅσων οὐκ ἔχω παρερχομένων, ἵνα τὸν ἀγρὸν ἐκείνου ἀγοράσῃ· αὐτῷ. Δῶν σοι Κύριος ἀντὶ τῶν προσκαιρῶν τὰ αἰώνια, ἀντὶ τῶν φθαρτῶν (72) τὰ ἀφθάρτα καὶ μὴ παλαιούμενα.

B

Εἰπέ γοῦν μοι, φίλτατε, πῶς ἐνταῦθα παρεγένου, πῶς μετὰ τὴν ἐμὴν ἀφίξιν γέγονε τὸ κατὰ σὲ, καὶ εἰ ἔγνω τὸν Θεὸν ὁ σὸς· πατήρ, ἡ καὶ εἰσέτι, τῇ προτέρᾳ φέρομενος ἀφροσύνῃ, ὑπὸ τῆς τῶν δαιμόνων ἀπάτης αἰχμαλωτίζεται. Ταῦτα τοῦ Βαρλαάμ ἐρομένου, ἀναλαβὼν ὁ Ἰωάσαφ τὸν λόγον, ὅσα μετὰ τὴν ἐκείνου ἀποδημίαν γέγονεν αὐτῷ, καὶ ὅσα Κύριος εὐώκωσε μέχρι τῆς αὖθις συνειλεύσεως αὐτῶν, πάντα κατὰ μέρος διηγεῖται.

Ὁ δὲ γέρον, ἀκούων σὺν ἡρόνῃ καὶ θαυμασι, θερμῶς δακρύων, ἔλεγε· Δόξα σοι, ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ ἀεὶ παριστάμενος καὶ βοηθῶν τοῖς ἀγαπῶσι σε. Δόξα σοι, Χριστέ, Βασιλεῦ τῶν ἀπάντων καὶ Θεὲ πανάγαθε, ὅτι εὐδόκησας τὸν σπύρον, ὃν ἐν τῇ ψυχῇ κατέβαλον (73) τοῦ δούλου σου Ἰωάσαφ, οὕτως ἐκατοσταύοντα καρπὸν ἐνεργεῖν (74), ἐπάξιον σοῦ τοῦ γεωργοῦ καὶ Θεοπτότου τῶν ἡμετέρων ψυχῶν. Δόξα σοι, Παράκλητε ἀγαθὲ, τὸ πανάγιον Πνεῦμα, ὅτι ἡς ἔδωκας χάριτος τοῖς ἁγίοις σου ἀποστόλοις, ταύτης (75) μετασχεῖν κατηξίωσας τοῦτον, καὶ πολυάνθρωπα πλήθη τῆς δεισιδαίμονος δι' αὐτοῦ ἡλευθέρωσας πλάνης καὶ τῇ ἀληθινῇ ἐφώτισας θεογνωσίᾳ.

C

(68) A, περιλαβόντες καὶ. C, περ. δὲ καὶ. Mutavi δὲ in τε. Quæ vocula sæpius sibi nocent. Libanius l. IV, pag. 1051: Τῶν δὲ συνήθων ὅστις προσῆλθε βοηθήσων, οὗτ' ἐγνωρίετο, δυσμενοῦς τε ἔργον ἐδόκει ποιεῖν. Codd. 1000, δυσμ. δὲ, quod malum est, nō, pro οὗτ', οὐκ scribitur.

(69) A sine καὶ σοφίς. Rursus ea omissione monitus, aliam eamque majorem in Choriciana de Summa oratione supplebo, sic edita, § 25: Ἐπὶ δὲ λακεδαίμονίων ἐμνήσθην, νόμος ἐστὶν ἐκείνοις ἀρχαῖος ἐπὶ τὸν ἥδη πολλὰς ἀδρυνόμενον ἀριστείαις βραχυλογεῖν, καὶ μέγα τι διαπράττειν· ἔπομαι τῷ νόμῳ τῆς Σπάρτης. Codd. regii: ... ἀρχαῖος τὸν ἥδη π. ἀ. ἀριστείαις, καὶ μ. τ. δ., βραχέος ἐπαίνου τυχεῖν, ὅτι, φησὶν ὁ νόμος, σύνθηες τοῦτω πράττειν μέγала· ἔπομαι... Quæ ante oculos habuit Latinus interpres.

(70) Confer pag. 40. Ad Aristumetum p. 258 adjectivum ἀτίμητον ex priore loco notatu dignum significabam.

(71) Bina epitheta ἀσύλῳ κεκρυμμένῳ faciunt ut Agathie meminerim epigr. 42: Οὐκ ἔπισταμένῃν τάχα κύμβαλα χερσὶ τινάσαι Βάκχην αἰδομένην στήσατο λαοτύπος. Ibi ad bina epitheta offendebam iereticos nimium editoris præstantissimi aures, atque plus æquo conjecturæ Heyniane, ἐπισταμέναις, tribuisse videtur. Sed, quod ad rem magis pertinet, notanda imitatio verborum Matthæi xiii, 44... Ὅμοια ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν θησαυρῷ κεκρυμμένῳ ἐν τῷ ἀγρῷ, ὃν εὐρὼν ἀνθρώπος... πάντα ὅσα ἔχει πωλεῖ, καὶ αγοράζει τὸν ἀγρὸν ἐκεῖνον· πάλιν ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ ἐμπόρῳ, ζητοῦντι καλοὺς μαργαρίτας· εὐρὼν δὲ ἕνα πολυτίμον μαργαρίτην, ἀπαλθὼν πέπρακε πάντα ὅσα εἶχε καὶ ἡγόρασεν αὐτόν.

(72) C, δῶν σ. κ. α. τῶν φθαρτῶν, mediis omissis.

(73) A, κατεβάλλον.

(74) Conferantur similia pag. 40.

(75) C, ταύτην.

Οὕτω παρ' ἀμφοτέρων ὑψαρισταίτο ὁ Θεός. Καὶ Α τοιαῦτα ὁμιλούντων καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ ἀγαλλιωμένον **348** χάριτι, κατελάμβανεν ἡ ἐσπέρα. Καὶ δὴ πρὸς εὐχὴν ἀναστάντες τὰς συνήθεις ἐτέλουν λειτουργίας. Ἐῖτα καὶ τροφῆς μνησθέντες (76), παρετίθει πολυτελὴ ὁ Βαρλαάμ τράπεζαν, τῆς πνευματικῆς πεπληρωμένην καρικίας, αἰσθητῆς δὲ ἥκιστα μετέχουσαν παρακλήσεως. Λάχανα γὰρ ἦσαν ὠμά, ὧν αὐτοῦργός καὶ γεωργός ἦν ὁ γέρον, καὶ φοίνικες ὀλίγοι ἐν τῇ αὐτῇ εὐρισκόμενοι ἐρήμῳ, καὶ ἀγριαὶ βοτάναι. Εὐχαριστήσαντες οὖν, καὶ τῶν παρατιθεμένων μεταλαμβάνοντες, καὶ ὕδωρ ἐκ τῆς παρατυγχανούσης πηγῆς πίνοντες, τῷ ἀνοίγοντι χεῖρα καὶ ἐμπιπλῶντι πᾶν ζῶον (77) αὖθις ὑψαρίστουν Θεῷ. Ἀναστάντες δὲ πάλιν, καὶ τὰς νυκτερινὰς πληρῶσαντες εὐχάς, τῆς πνευματικῆς πάλιν μετὰ τὴν εὐχὴν ἥπτοντο ὁμιλίας, λόγους σωτηρίους καὶ τῆς οὐρανόυ πεπληρωμένους φιλοσοφίας (78) παρ' ὅλην διεξερχόμενοι τὴν νύκτα, ἕως αὐτοῦς ὁρθρὸς τῶν συνήθων αὖθις μνησθῆναι εὐχῶν (79) πεποίηκεν.

Ἔμεινε δὲ Ἰωάσαφ μετὰ τοῦ Βαρλαάμ ἱκανοὺς οὕτως χρόνους, τὴν θαυμαστὴν ταύτην καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπων μετερχόμενος πολιτείαν, καὶ ὡς πατρὶ τοῦτω καὶ παιδεύτῃ μὲθ' ὅσης συμπαρομαρτῶν αὐτῷ ὑποταγῆς καὶ ταπεινώσεως, καὶ πρὸς πᾶσαν ἰδέαν γυμναζόμενος ἀρετῆς, ἀριστὰ τε παιδεύόμενος τὴν πάλιν τῶν πονηρῶν καὶ ἀοράτων πνευμάτων. Ἐντεῦθεν τὰ μὲν πάθη ἐθανάτωσε πάντα· τὸ φρόνημα δὲ τῆς **349** σαρκὸς οὕτω καθυπέταξε τῷ πνεύματι, ὡς δοῦλον δεσπότη, τρυφῆς καὶ ἀναπαύσεως ἐπιλαθόμενος πάντη, τῷ ὕπνῳ δὲ ὡς κακῷ προστάσων οἰκέτῃ. Καὶ, ἀπλῶς εἰπεῖν, τοσοῦτος ἦν αὐτῷ ὁ ἀγὼν τῆς ἀσκήσεως, ὡς καὶ αὐτὸν θαυμάζειν τὸν πολλοὺς ἐν ταύτῃ χρόνους διενεγκόντα Βαρλαάμ, καὶ τῆς καρτερᾶς αὐτῷ ἡττάσθαι ἐνστάσεως. Τοσοῦτον μὲν γὰρ τῆς σκληρᾶς ἐκείνης καὶ ἀπαρακλήτου μεταλάμβανε βρώσεως, ὅσον ἀποζῆν μόνον, καὶ μὴ βιαίως θανόντα τοὺς μισθοὺς ζημωθῆναι τῆς τῶν καλῶν ἐργασίας. Οὕτω δὲ εἰς τὸ ἀγρυπνεῖν τὴν φύσιν ὑπέταξεν, ὡς ἀσαρκός τις (80) καὶ ἀσώματος. Εὐχῆς δὲ αὐτῷ καὶ τῆς νοερᾶς ἐργασίας ἀληκτον τὸ ἔργον ἦν, καὶ ἅπας ὁ τῆς ζωῆς χρόνος εἰς θεωρίας ἀνηλίσκετο πνευματικὰς τε καὶ οὐρανόυς, ὡς μὴ ὥραν, μὴ στιγμὴν αὐτὸν τοπαράπαν ζημωθῆναι, ἀφ' **350** οὐπερ τὴν ἔρημον ὥκησε ταύτην. Τοῦτο γὰρ ἔργον μοναχικῆς τάξεως, τὸ μηδέποτε ἀργὸν τῆς πνευματικῆς ἐργασίας εὐρεθῆναι· ὃ δὴ καλῶς κατώρθωσεν ὁ γενναῖος καὶ εὐσταλὴς σταδιοδρόμος τῆς οὐρανόυ πορείας. Καὶ ἀσβεστον αὐτοῦ τὴν θερμὴν ἐφύλαξεν

Ad hunc modum Deo ab utroque gratia agebantur; ipsisque ita in se colloquentibus, ac Dei gratia exsultantibus, adiuit vespere. Proinde ad orationem consurgentes, consuetum precationum pensum persolverunt. Ac postea, cum cibo recreandum corpus esset, Barlaam magnificam mensam apposuit, spiritualibus videlicet epulis confectam, ejus autem consolationis, quæ sensibus percipitur, quam minimum sane participem. Cruda enim duntaxat olera erant, ipsiusmet manibus consita et exculca, palmæque perpanæ, quæ in ea solitudine inveniebantur, ac denique silvestres herbæ. Cum igitur gratias Deo egissent, appositisque epulis corpus refecissent, atque aquam e propinquo fonte bibissent, ei rorsum, qui manum aperit, et implet omne animal benedictione (Psalm. cxlii), gratias egerunt. Ac deinde consurgentes, posteaquam nocturnas preces absolverunt, spirituale colloquium inierunt, salutares ac celestis sapientia plenos sermones per totam noctem continentes, quoadusque auroræ exortus ad consuetarum rursus orationum memoriam ipsos revocaret.

Mansit autem ad hunc modum diuturno tempore cum Barlaamo Josaphat, admirabilem hanc atque humana conditione præstantiorem vitam colens, ac tanquam patrem et præceptorem cum omni obedientia et humilitate ipsum sequens: sic nimirum, ut ad omne virtutis studium exerceretur, atque quoniam pacto cum spiritualibus et invisibilibus spiritibus luctandum esset, edoceret. Ex quo illud consecutus est, ut vitiosas omnes affectiones exstingeret, carnisque affectum spiritui, non secus ac servum domino, subiceret, deliciarum omnium animique remissionum oblivione caperetur, somno tanquam improbo mancipio imperaret. Atque, ut brevi perstringam, tanto studio in solitariae vitæ certamen incumbere, ut ipse quoque Barlaam, qui permultum temporis in ea contriverat, miraretur, ipsiusque acrimonie concederet. Tantulum enim duri illius atque consolatione carentis cibi admittebat, ut vitam duntaxat toleraret, nec committeret, ut per ultro accersitam mortem præmiis iis sese orbaret, quæ virtutum cultui ac studio tribuuntur. Sic autem naturam nocturnis excubiis subiciebat, ac si nulla omnino carnis et corporis parte constaret. Oratio porro perpetuum ipsius studium erat: universumque vitæ tempus in spiritualibus ac celestibus contemplationibus insumebatur; adeo ut nec horam unam, imo nec ullum omnino temporis punctum, ex quo in ea solitudine habitavit deperderet. Ac sane hoc demum vere monastici ordinis munus est, nunquam a spirituali opere vacuum

(76) Philo, De vita cont. p. 894: Ἐνιοὶ δὲ καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν ὑπομνήσκονται τροφῆς. Quæ sunt conferenda cum loco simili supra p. 104, ubi et de locutione egi.

(77) Psalm. cxlii, 16: Ἀνοίξεις σὺ τὰς χεῖράς σου καὶ ἐμπιπλᾷς πᾶν ζῶον εὐδοκίας.

(78) C, σοφίας.

(79) C sine εὐχῶν.

(80) C sine τίς. Lucianus D. Mar. vi, 3: ἀνδραποδιστῆς εἰ. Melius codex 1310, ἀνδρ. τις εἰ. Libanius, i. iv, p. 217: Μανίαν τὸ πρᾶγμα ἡγούμην, εἰ, ἥν ἐξόν, αἰρεῖται τις ἀποθανεῖν, καὶ ὁ τοῖς πανούργοις εἰς τιμωρίαν ὥρισταί, τοῦτο κέρδος ἡγεῖται λαβεῖν. Codex 3017, κέρδος τις ἡγ. quo pronomine facile carebit sententia. Statim sophista: Νυλὶ δὲ ὡς ἔγνω... ὅτι τοῦτο τὸ τοῦ θανάτου περιπούδατον. Illud ὡς, quod valde molestum est, abest omnino codice eodem.

inveniri. Quod quidem genero-us ille et expeditus A
coelestis itineris cursor egregie præstitit, atque animi
sui ardorem ab initio ad extremum usque perpetuo
conservavit, ascensiones in corde semper disponens
(*Psal. lxxxi*), ac de virtute ad sublimiorem virtu-
tem transiliens, desideriumque desiderio, ac studium studio indesinenter adjungens, quoad tandem ad
asperatam et expeditam beatitudinem pervenit.

CAP. XXXIX.—Cum itaque hoc pacto Barlaam et
Josaphat una versarentur, ac pulchro inter se certa-
mine contenderent, ab omni cura et hujusce vitæ
perturbatione immunes, mentemque ab omni confu-
sione puram ac sejunctam habentes, post multos ab
ipsis pietatis causa susceptos labores, quodam die
senex accersito spirituali filio, quem per Evangelium
generat, hujusmodi spirituales sermonem aggressus
est: Jam pridem, o amice Josaphat, te in hac solitu-
dine habitare oportebat, atque hoc mihi oranti Chri-
stus de te pollicitus fuerat fore ut te ante extremum
vitæ diem viderem. Vidi itaque quemadmodum cu-
piebam; vidi, inquam, te a mundo et mundi rebus
avulsam, ac Christo minime dubio ac vacillanti animo
conjunctum, atque ad perfectam plenitudinis ipsius
mensuram progressum. Nunc igitur, quandoquidem
mortis meæ tempus instat, atque collectanea et mihi
æqualis ea cupiditas, quæ ut cum Christo essem,
semper me tenuit, jam expletur, tu quid in corpus
meum terra conde, pulverique pulverem redde. Post
autem ipse in hoc loco hære, susceptum spiritualis
vitæ genus persequens, meæque tenuitatis memoriam
retinens. Vereor enim ne tenebrosorum dæmonum C
agmen animo meo propter ignorantiarum inearum
multitudinem impedimentum afferat.

Tu vero, fili, ne religiosæ exercitationis laborem
metuas, neque ad temporis longitudinem ac dæmo-
num insidias elanguescas; quin potius ipsorum imbe-
cillitate, Christi virtute communitus, audax irride;
ad laborem autem duritiam, ac temporis diuturnita-
tem animo ita comparato esto, tanquam quotidie dis-
cessum e vita exspectans, atque eundem diem tibi
vitæ monasticæ, tum initium, tum finem esse existi-
mans. Sic semper ea quæ a tergo sunt obliuiscens,
atque ad ea quæ a fronte sunt teipsum extendens, ad
destinatum persequere, ab bravium supernæ vocatio-
nis Dei in Christo Jesu (*Philip. iii*), quemadmodum
sanctus Apostolus his verbis hortatur: Non deficiamus;
sed licet is qui foris est homo noster corrumpatur,
tamen is qui intus est renovatur de die in diem.
Nam quod momentaneum est et leve tribulationis
nostræ, supra modum in sublimitate æternæ gloriæ
pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis
quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim vi-
dentur temporalia sunt, quæ autem non videntur,
æterna (*II Cor. iv*).

Hæc cum animo tuo reputans, vir chariss me, vi-
rilter age et confortare (*Psal. xvi*), atque ut egre-

ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, ἀναβάσεις αἱ ἐν καρδίᾳ
τιθέμενος, καὶ ἐκ δυνάμεως εἰς ὑψηλοτέραν μετα-
βαίνων δύναμιν, πόθῳ πόθον καὶ σπουδῇ σπουδῇ
διηνεκῶς προσιθίεις, ὥς ἐφθασεν εἰς τὴν ἐλπιζομέ-
νην καὶ ποθυομένην μακαριότητα.

350 ΚΕΦ. ΑΘ'. Οὕτως οὖν ἀλλήλοις συνόντες
Βαρλαάμ τε καὶ Ἰωάσαφ, καὶ τὴν καλὴν ἀμιλλαν
ἀμιλλώμενοι, ἐκτὸς πάσης μερίμνης καὶ πάσης
βιωτικῆς ὄντες ταραχῆς, ἀνεπιθόλωτον τε τὸν νοῦν
κεκτημένον καὶ ἀμύγη πάσης συγχύσεως, μετὰ τοὺς
πολλοὺς δὲ αὐτῶν ὑπὲρ οὐσεθείας χαμάτων, ἐν μιᾷ
τῶν ἡμερῶν προσκαλεσάμενος τὸν πνευματικὸν υἱόν,
ὃν διὰ τοῦ Εὐαγγελίου ἐγέννησε (81), λόγου ἤπειτο
καὶ ἐμίλλας πνευματικῆς, Πάλαί, λέγων, ὦ φίλτατε
Ἰωάσαφ, ἐν ταύτῃ σε τῇ ἐρήμῳ κατοικεῖν ἔδει· καὶ
τοῦτό μοι ὁ Χριστὸς προσευχομένην περὶ σοῦ ἐπηγ-
γεῖλατο πρὸ τῆς τοῦ βίου τελευτῆς ὀφείσθαι. Εἶδον
οὖν ὡς ἐπεθύμουν· εἶδόν σε ἀπορράγνεντα μὲν κόσμου
καὶ τῶν ἐν κόσμῳ, συναφθέντα δὲ τῷ Χριστῷ ἀδι-
στάτῳ τῇ γνώμῃ, καὶ εἰς μέτρον ἐλθόντα τελειότη-
τος τοῦ πληρώματος αὐτοῦ. Νῦν οὖν ἐπειδὴ μοι ὁ τῆς
ἀναλύσεως καιρὸς ἐπὶ θύραις, καὶ ἡ σύντροφος καὶ
ἡλικιώτις ἐπιθυμία τοῦ συνεῖναι τῷ Χριστῷ διὰ
παντὸς ἤδη πληροῦται, σὲ μὲν δεῖ καλυψαί μου τὸ
σῶμα τῇ γῇ καὶ τὸν χοῦν ἀποδοῦναι τῷ χοῖ (82),
μεῖναι δὲ τοῦ λοιποῦ ἐν τῷδε τῷ τόπῳ τῆς πνευμα-
τικῆς ἐχόμενον πολιτείας καὶ τῆς ἐμῆς μνείαν ποιοῦ-
μενον μετρίότητος. Δέδοικα γάρ μὴ ποτε ἡ ἱεροσύνη
τῶν δαιμόνων πληθὺς τῇ ψυχῇ μου ἐμποδὼν καταστῇ
διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐμῶν ἀγνοημάτων.

Σὺ οὖν, τέκνον, μὴ ἀλιγωρήσης τὸ ἐπίπνον τῆς
ἀσκήσεως, μηδὲ δειλιάσης τὸ μῆκος τοῦ χρόνου καὶ
τὰς ἐπιβουλὰς τῶν δαιμόνων· ἀλλὰ τούτων μὲν τῆς
ἀσθενείας, τῇ τοῦ Χριστοῦ ῥωννύμενος χάριτι, τολ-
μηρῶς καταγέλα, πρὸς δὲ τὴν σκληρότητα τῶν πόνων
καὶ τὸ **351** τοῦ χρόνου διάστημα οὕτως ἔσο, ὡς
καθ' ἡμέραν τὴν ἐντεῦθεν ἀνάλυσιν προσδοκῶν,
καὶ ὡς ἀρχὴν εἶναι σοι τῆς ἀσκήσεως τὴν αὐτὴν
ἡμέραν καὶ τέλος. Οὕτως αἱ τῶν μὲν ὀπίσω ἐπιλαν-
θανόμενος, πρὸς τοὺς δὲ ἐμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος,
κατασκοπὴν δίδωκε τὸ βραβεῖον τῆς ἀνω κλήσεως τοῦ
Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, καθάπερ ὁ θεὸς Ἀπόστολος
D παρακαλεῖται, Μὴ ἐκκακῶμεν, λέγων (83)· ἀλλ' εἰ
καὶ ὁ ἔξω ἡμῶν ἄνθρωπος διαφθείρεται, ἀλλ' ὁ ἔσω
ἀνακαίνουται ἡμέρα καὶ ἡμέρα· τὸ γὰρ παραυτίκα
ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως ἡμῶν καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερ-
βολὴν ἀκύνιον βάρος δόξης κατεργάζεται ἡμῖν, μὴ
σκοπούμεν τὰ βλέπομενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλε-
πόμενα· τὰ γὰρ βλέπομενα πρόσκαιρα, τὰ δὲ μὴ
βλεπόμενα αἰώνια.

Ταῦτα λογιζόμενος, ἀγαπητέ, ἀνδρίζου καὶ ἰσχυρε,
καὶ ὡς καλὸς στρατιώτης σπουδάζει τῷ στρατοῦ-

(81) Conf. p. 185, n. 8.

(82) Conf. l. i, p. 95, n. 2.

(83) II Epist. ad Cor. iv, 16.

γῆσαντι ἀρέσαι (84). Κἂν λογισμοὺς σοι ὀλιγορίας ὁ πονηρὸς φέρῃ καὶ τὸν τόνον ὑποχαλᾶν τῆς προθέσεως σπεύδῃ, μὴ φοβοῦ αὐτοῦ τὰς ἐπιβολάς, τὸ Δεσποτικὸν ἐννοῶν πρόσταγμα. Ἐν τῷ κόσμῳ θλίβειν ἔξετε, λέγοντος (85)· ἀλλὰ θαρσείτε· ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον. Αἰὶ χαῖρε (86) ἐν Κυρίῳ πάντοτε, ὅτι ἐξελέξατό σε καὶ διεχώρισεν (87) ἐκ τοῦ κόσμου, καὶ ἔθετο ὡς ἐν προσώπῳ αὐτοῦ. Αὐτὸς δὲ, ὁ καλέσας σε κλήσει ἀγίᾳ, ἐγγύς ἐστιν ἀεὶ. Μηδὲν (88) μερίμνα· ἀλλ' ἐν παντὶ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει **352** μετὰ εὐχαριστίας τὰ αἰτήματά σου γνωρίζεσθαι πρὸς τὸν Θεόν. Αὐτὸς (89) γὰρ εἰρήκεν· Οὐ μὴ σε ἀνῶ, οὐδ' οὐ μὴ σε ἐγκαταλίπω. Οὕτως μὲν οὖν ἐν τῇ σκληρότητι τῆς ἀγωγῆς καὶ τῇ ὀλιγορίᾳ τῆς ἀσκήσεως τοιοῦτους κτώμενος λογισμοὺς, εὐφραίνου, μεμνημένος Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν· Ἐμνήσθην γάρ, φησὶ (90), τοῦ Θεοῦ, καὶ εὐφράνῃην.

Ὅταν δὲ πάλιν ὁ ἐξ ἐναντίας· ἄλλον σοι τρόπον ἐπινοῇ πολέμιον, ὑψηλόφρονος προβάλλων λογισμοὺς, καὶ τὴν δόξαν ὑποδεικνύων τῆς τοῦ κόσμου βασιλείας ἣς κατέλιπες (91), καὶ τὰ λοιπὰ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ, τὸν σωτήριον προβαλοῦ λόγον, ὡς θυρεὸν (92) τὸν φάσκοντα· Ὅταν (93) ποιήσῃτε πάντα τὰ διαταχθέντα ὑμῖν, λέγετε, ὅτι Ἀρχεῖοι δοῦλοί ἐσμεν, ὅτι ὁ ὀφειλομεν ποιῆσαι πεποιήκαμεν. Ἀλλὰ καὶ εἰς ἐξ ἡμῶν δύναται τὴν ὀφειλὴν ἐκτίσαι ἣν ὀφειλομεν τῷ Δεσπότη, ὑπὲρ ὧν δὲ ἡμᾶς (94) ἐπώχευσε, κλυδίσκος ὧν, ἵνα ἡμεῖς τῇ ἐκείνου πτωχείᾳ πλουτήσωμεν, καὶ ἔπαθεν ὁ ἀπαθής, ἵνα τῶν παθῶν ἡμᾶς ἐλευθερώσῃ; ποῖα γὰρ χάρις δούλῳ ὅμοια τῷ Δεσπότη παθεῖν; ἡμεῖς δὲ πολλὰ τῶν αὐτοῦ ὑπερουμέθετα παθημάτων. **353** Ταῦτα ἐνδεί, λογισμοὺς (95) καταλείπων καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαυρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, καὶ αἰχμαλωτίζων πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ· καὶ ἡ εἰρήνη (96) τοῦ Θεοῦ, ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν, φρουρήσει τὴν καρδίαν καὶ τὰ νοήματά σου ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. **Christi (II Cor. x).** Et pax Dei, quæ exsuperat omnem sensum, custodiat cor tuum, et cogitationes tuas in Christo Jesu (*Philipp. iv*).

Τούτων ὑπὸ τοῦ μακαρίου Βαρλαάμ λεχθέντων, ἡ βοή τῶν δακρύων τοῦ Ἰωάσαφ μέτρον οὐκ εἶχεν.

gius miles, id da operam, ut ei qui te militem accipiat placeas (*II Tim. ii*); nec quamvis imbecillitatis ac languoris cogitationes improbus ille spiritus tibi immittat, instituique tui nervos frangere ac debilitare studeat. Ipsius insidias perimeas, illud Domini præceptum cogitans, in mundo pressuram habebitis; sed confidite, ego vici mundum (*Joan. xvi*). Quocirca gaude in Domino semper, quoniam ipse te elegit, atque a mundo se junctum ante faciem suam posuit. Ipse autem, qui te vocatione sua sancta vocavit, prope est semper. Nihil itaque sollicitus sis, sed in omni oratione atque obsecratione cum gratiarum actione petitiones tuæ innotescant apud Deum (*Philipp. iv*). Ipse enim dixit: Non te deseram, nec derelinquam. Hæc itaque in vitæ duritia ac religionis exercitationis vilitate tecum ipse reputans, in animi voluptate versare, Domini Dei nostri memoriam retinens. Memor enim, inquit, fui Dei, et delectatus sum (*Psal. lxxvi*).

Cum autem rursus adversarius aliud in te belli genus excogitaverit, sublimes nempe atque arrogantes cogitationes proponens, regniq[ue] terreni gloriam quam reliquisti, ceteraq[ue] quæ in mundo sunt tibi in oculis collocans, salutiferam doctrinam elypei instar obtende, dicentem: Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus, quoniam id quod facere debeuimus, fecimus (*Lucæ xvi*). Et quidem quis nostrum debitum illud, quo eam ob causam Domino obstricti sumus, quod cum dives esset, propter nos egenus factus est, ut nos ejus paupertate divites essemus, et qui a perpensione immunis erat, ut vitiosis affectionibus nos liberaret, cruciatus subiit (*II Cor. viii*), persolvere potest? Quod enim beneficium est servum eadem perpelli quæ Dominus perpessus sit? Atqui nos permultum ab ipsis cruciatibus remoti sumus. Hæc tacum respo-
C puta, cogitationes destruens, et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, et in captivitatē rodens omnem sensum in obedientiam

Hæc oratione a Barlaamo habita, Josaphat infinitam vim lacrymarum profudit, sic nempe, ut tan-

(84) II Epist. ad Tim. ii, 3: ... Κακοπάθησον ὡς καλὸς στρατιώτης Ἰησοῦ Χριστοῦ· οὐδεὶς στρατιώτης ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγματείαις, ἵνα τῷ στρατολογήσαντι ἀρέσῃ.

(85) Joan. xvi, 33.

(86) Epist. ad Philipp. iv, 4.

(87) C. διεχώρησεν.

(88) Ibid. iv, 6.

(89) Epist. ad Hebr. iv, 5.

(90) Psal. lxxvi, 3.

(91) C. ἣν κατέλιπες. Præstat in talibus relativi quam dicunt attractio. Libanius t. I, p. 330: Παρὰ τούτων ἰσως ἐπαίνους καὶ ταῖς ὕβρεσιν, ὅς ὑβρίζεις, ἀκούεις. Præstat codicis 1000 lectio, αἰς. Cf. Notii. Mss. t. XI, ii, p. 76.

(92) Cf. Epist. ad Ephes. vi, 16.

(93) Luc. xviii, 40. Hæc Christi verba superbiæ remedium adhiberi jubet et Nilus De octo vitiis p. 212: Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς εἶπεν· «Ὅταν ποιήσῃτε... ἐσμεν»· μονοουχὶ λέγων· ὅτε ἐπιστρέψαι μέλλῃ τὸ θρῶνον, τότε διὰ τῶν ρημάτων τούτων ἀποκλείετε τὰς θύρας αὐτοῦ. Male jungitur ὅτε cum μέλλῃ. Rescribas ὅταν, ut est in cod. 39, quod neglexisse Cotelerium miror Monum. t. III, qui eo libro utebatur.

(94) II Epist. ad Cor. viii, 9.

(95) II Epist. ad Cor. x, 5.

(96) Epist. ad Philipp. iv, 7.

quam ex uberrimo fonte scaturientes, ipsum pror-
sus, ac terram in qua sedebat, proluerent. Atque
ipse, huiusmodi dissidium deplorans, perquam ar-
denter ab eo contendebat, ut postremi illius itineris
comitem se adhiberet, nec post ipsius discessum in
mundo jam remaneret, his verbis utens: Ecquid, o
pater, tui duntaxat, ac non proximi rationem habes?
Quonam autem modo hac in re perfectæ charitatis
officio fungeris (pro eo atque a Christo dictum est,
Diliges proximum tuum sicut te ipsum), cum tu qui-
dem ad requiem pergas, me autem in oppensione
atque ærumnis relinquas, ac priusquam in religiosæ
vitæ certaminibus, ut par est, exercitatus sim, va-
riasque hostium insidias compertas habeam, ad sin-
gularem pugnam cum ipsis ineundam me objicias?
Ex quo quidnam aliud contingere potest, nisi ut ve-
teratoris ipsorum artibus prosternar, atque ut im-
peritis ac timidis gladiatoribus usu venire solet, sem-
pernam animæ mortem oppetam? Ad Dominum,
quæso, roga atque obsecra, ut me quoque tui e vita
discessus socium asciscas, id ut facias, per eam
ipsam spem quam habes fore ut laboris mercedem
perciplas, te obtestor. Hoc, inquam, a Deo precibus
contende, ut ne unicum quidem diem post tuum
discessum in hac vita peregriner, atque in densissi-
ma hac solitudine oberrem.

Hæc cum Josaphat plorans diceret, senex placide
ac leniter ipsum reprimens, Dei iudiciis, inquit, quæ
mentis humanæ captum excedunt, oblectari minime
debemus. Nam ego, cum de hac re multas ad Deum
preces ludissem, eumque cui nulla vis afferri po-
test, velut per vim adigere tentassem, ut ne inter
nos disjungeremur, ab ipsius bonitate hoc didici, mi-
nime tibi nunc conducibile esse carnis onus abjice-
re, verum in religiosa exercitatione tandiu perma-
nere, quoad splendidiorem coronam tibi texueris.
Nondum enim pro eâ quæ tibi parata est, mercede
satis decertasti; verum paulum adhuc labores opor-
tet, ut lætus in Domini tui gaudium intres. Nam ego
quidem jam pene centenarius, annos quinque et se-
ptuaginta in hac solitudine confeci. Tibi vero,
etiam si non tanta temporis mora futura est, at certe
ad id spatium, ut jubet Dominus, propius accedas
necesse est, quo lis nulla ex parte inferior sis, qui
diei et æstus pondus pertulerunt (Matth. 11). Qua-
propter, o amice, quæ a Deo decreta sunt, prompto
ac lubenti animo accipe. Nam quæ ipse decrevit,
quis tandem mortalium dissipare queat? Atque ipsius
gratia conservatus, tolerantiam præsta.

Illud etiam cura, ut adversus inimicas cogitationes
animo excubes, ac mentis puritatem, non secus ac
quemdam ingentis pretii thesaurum, salvum et inco-

Α ἄλλ', ὡς ἐκ πηγῆς πολυεὐμονος βρούουσα, ὅλον αὐ-
τὸν καὶ τὴν γῆν ἐν ᾗ ἐκάθητο κατέβρεχεν. Ὁδυρό-
μενος δὲ τὸν χωρισμὸν, ἤξίου μάλα θερμῶς συν-
οδοιπόρος αὐτῷ τῆς τελευταίας πορείας γενέσθαι, καὶ
μηκέτι παραμῆναι τῷ βίῳ μετὰ τὴν ἐκείνου ἐκδη-
μίαν. Διὰ τί, λέγων, τὸ σεαυτοῦ ζητεῖς μόνον, ὦ
Πάτερ, καὶ μὴ καὶ τὸ τοῦ πλησίον; πῶς δὲ τὴν
τελείαν ἐν τούτῳ πληροῖς ἀγάπην κατὰ τὸν εἰπόντα,
Ἀγαπήσεις (97) τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν, πρὸς
ἀνάπαυσιν μὲν καὶ ζωὴν αὐτὸς ἀπαίρων, εἰς θλίψιν
δὲ καὶ τλαιπωρίαν ἐμὲ καταλιμπάνων, καὶ, πρὶν
καλῶς ἐγγυμνασθῆναι τοῖς ἀθλοῖς τῆς ἀσκήσεως καὶ
τῶν πολεμίων μαθεῖν τὰς πολυτρόπους ἐφύδους,
πρὸς μονομαχίαν μετὰ τῶν ἀντιπαρατάξεως προ-
βαλλόμενος; Ἰνατί γένηται ἄλλο, εἰ μὴ βληθῆναι με-
ταῖς κακοτρόποις αὐτῶν μηχαναῖς, καὶ ἀποθανεῖν.
οἱμοὶ! τὸν ψυχικὸν ὄντως καὶ αἰώνιον θάνατον; ὥπερ
τοῖς ἀπείροις καὶ δελοῖς συμβαίνειν πέφυκε μονα-
χοῖς (98). Ἀλλὰ δεήθητι τοῦ Κυρίου, δυσωπῶ, συνέκ-
δημον 354 κάμει τοῦ βίου λαβεῖν. Ναί, πρὸς αὐτῆς
τῆς ἐλπίδος ἥς ἔχεις ἀπολαβεῖν τοῦ καμάτου τὸν
μισθὸν, δεήθητι μηδεμίαν ἡμέραν μετὰ τὸν σὸν
χωρισμὸν παροικεῖν τῷ βίῳ, καὶ εἰς τὸ πῆλαγος
ταύτης πλανᾶσθαι τῆς ἐρήμου.

Ταῦτα τοῦ Ἰωάσαφ συν ἄκρουσι λέγοντος, ὁ γέρονς
πρώως ἀνακόπτων καὶ ὁμαλῶς, Οὐκ ὀφειλομέν.
τέκνον, ἔφη, τοῖς ἀνεφίκτοις κρίμασι τοῦ Θεοῦ ἀνθ-
ιστασθαι. Ἐγὼ γάρ πολλαὶ δεηθεὶς περὶ τούτου,
καὶ τὸν ἀβλαστον δεσπότην βιασάμενος τοῦ μὴ χωρι-
σθῆναι ἡμᾶς ἀπ' ἀλλήλων, ἐκιδάχθη παρὰ τῆς αὐ-
τοῦ ἀγαθότητος ὡς οὐκ ἔστι συμφέρον σὲ νῦν τὸ ἀχθῆς
τῆς σαρκὸς ἀποθέσθαι· ἀλλὰ παραμῆναι δεῖ τῇ ἀσκή-
σει, ἕως λαμπρότερον ἑαυτῷ τὸν στέφανον πλέξης.
Οὐ γὰρ ἀρκούντως ἀκμὴν ἠγωνίσσω πρὸς τὴν ἡτοιμα-
σμένην σοι μισθοποροσίαν· ἀλλὰ δεῖ σε κοπιᾶσαι μι-
κρὸν, ἵνα χαίρων εἰσελθῇς εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου
σου (99). Ἐγὼ γάρ ἐγγὺς σου τῶν ἐκατὸν λοιπῶν
εἰμι χρόνων, διατελλόμενος ἐν τῇ ἐρήμῳ ταύτῃ ἐνιαυ-
τοῦς ἤδη πέντε καὶ ἑβδομήκοντα· σὺ δὲ, εἰ καὶ τοσ-
οῦτον οὐκ ἐκταθήσεται ὁ χρόνος, ἀλλὰ πλησίον σου
γενέσθαι δεῖ, καθὼς καλεῖται ὁ Κύριος, ἐν' ἐφάμιλλος
ἀναβεγχεῖς, καὶ μηδὲν ὅλως ὑστερούμενος τῶν βαστα-
δόντων τὸ βάρος τῆς ἡμέρας καὶ τὸν καύσωνα (1).
Δέχου τοίνυν, ὦ φιλότης (2), τὰ τῷ Θεῷ δεδομένα
ἀσμένως. Ἄ γὰρ αὐτὸς βεβούλευται, τίς ἱκανὸς ἀν-
θρώπων διασχεδᾶσαι; Καὶ καρτέρει τῇ ἐκείνου φυλατ-
τόμενος χάριτι.

355 Νῆφε δὲ ἀεὶ πρὸς τοὺς ἐναντίους λογισμοὺς,
καὶ τὴν καθαρότητα τοῦ νοῦς, ὥσπερ τινὰ θησαυρὸν
πολύτιμον, ἀσυλὸν διατῆραι, πρὸς ὑψηλότεραν ἐργα-

(97) Conf. p. 328, n. 7.

(98) C, μοναχοῖς. A, μονομάχοις. Hoc Trapezuntius veritit, illud Billyus.

(99) Matth. xxv, 25: Εἰσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου.

(1) Matth. xx, 12: Ἰσους ἡμῖν αὐτοὺς ἐποίησας τοῖς βαστάσαι τὸ βάρος τῆς...

(2) A, ad marg.: Γράφ. φιλάτης. De formula, ὦ φιλότης, vide Schol. Plat. p. 55; Græv. ad Luc. Rhet. præc. 14; not. ad Aristem. i, 16, p. 467; Wernsd. ad Himerii verba p. 508: Ταῦτα ὑμῖν, ὦ φιλότης, φιλο-
ξενίας τὰ χρησιμώτα. Ibi quidem ego prætulerim scripturæ varietatem, ὦ φίλοι, τῆς φιλ.

σίαν καὶ θεωρίαν ἐμβεβάζων ἑαυτὸν ἡμέραν καθ' ἡμέραν, ἵνα πληρωθῇ ἐπὶ σοὶ ὁ τοῖς φίλοις αὐτοῦ ὁ Σωτὴρ ἐπηγγελιστο, Ἐάν τις ἀγαπᾷ με, λέγων (3), τὸν λόγον μου τηρήσει, καὶ ὁ Πατήρ μου ἀγαπήσει αὐτόν, καὶ πρὸς αὐτόν ἐλευσόμεθα, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν. Ταῦτα εἰπὼν ὁ γέρον, καὶ πολλῶν πλείονα τῆς ἡγιασμένης αὐτοῦ ψυχῆς καὶ θεολόγου γλώττης ἐπάξια, τὴν ἀνιωμένην τοῦ Ἰωάσαφ ψυχὴν παρεμυθεῖτο. Εἶτα πρὸς τινὰς ἐκπέμπει αὐτὸν ἀδελφοὺς, ἐκ πολλοῦ διαστήματος τὴν οἰκίαν ἔχοντας, τοῦ ἀγαγεῖν τὰ πρὸς τὴν ἱερὰν θυσίαν ἀρμόδια. Καὶ ὁ ἀναχλωσάμενος ὁ Ἰωάσαφ λίαν τάχιστα τὴν διακονίαν πληροῦ ἐδίδει· γὰρ μὴ πως ἀπόντος αὐτοῦ τὴν ἐφελκύν ὁ Βαρλαάμ τῆς φύσεως ἀποδῶ, καὶ, τὸ πνεῦμα παραθεῖς τῷ Κυρίῳ, ζημίαν αὐτῷ τὴν χαλεπὴν ἐπενέγκοι, μὴ ρημάτων, μὴ προσφλεγμάτων ἐξορίων, μὴ εὐχῶν, μὴ εὐλογιῶν τῶν ἐκείνου, τυγχάνοντι.

Οὕτω δὲ ἀνδρικώτατα διελθόντος αὐτοῦ τὴν μακρὰν ὁδὸν ἐκείνην καὶ τὰ τῆς ἱερᾶς θυσίας ἐνεγκόντος, προσφέρει τῷ Θεῷ τὴν ἀναίμακτον θυσίαν ὁ θεῖτατος Βαρλαάμ. Καὶ κοινωνήσας αὐτῷ, μεταδούς **356** δὲ καὶ τῷ Ἰωάσαφ τῶν ἀγράντων τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων, ἡγαλλιάσατο τῷ Πνεύματι (4). Καὶ τῆς συνήθους μεταλαβόντες τροφῆς, ψυχαφελῶσι λόγοις τὴν ψυχὴν αὐτῆς ἑστρεφε τοῦ Ἰωάσαφ. Οὐκ ἔτι, λέγων, ἡμᾶς, ὦ φίλτατε υἱέ, συναγάγῃ ἐν τῷ βίῳ τούτῳ εἰς ἐν ἐστία καὶ τράπεζα· πορεύομαι γὰρ ἤδη τὴν τελευταίαν ὁδὸν τῶν πατέρων μου (5). Χρὴ οὖν σε τὸ πρὸς ἐμὲ φίλτρον διὰ τῆς φυλακῆς τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν, καὶ τῆς ἐν τῷδε τῷ τόπῳ μέχρι τέλους καρτερίας, ἐπιδειξασθαι, πολιτευόμενος καθὼς ἔμαθες καὶ ἐδιδάχθης, καὶ μεμνημένος διὰ παντός (6) τῆς ταπεινῆς καὶ βραθύμου μου ψυχῆς. Χαρὰ οὖν χαίρει, καὶ τῇ ἐν Χριστῷ ἀγαλλιάσει (7) εὐφραίνου, ὅτι τὸν ἐπιγελῶν καὶ φαρτῶν ἀντηλλάξω τὰ αἰώνια τε **357** καὶ ἀφάρτα, καὶ ὅτι ἐγγίξει ὁ μισθὸς τῶν ἔργων σου, καὶ ὁ μισθοποδοτὴς ἤδη πάρεστιν, ὃς ἔξει τὸν ἀμπελῶνα ἰδεῖν ἐν ἐκτίωρσιν (8) καὶ πλουσίως σοὶ τὸν μισθὸν τῆς γεωργίας παρέξει. Πιστὸς γὰρ ὁ λόγος (9) καὶ πάσης ἀποδοχῆς ἀξίος, καθὼς ὁ θεοπέσιος βοᾷ Παῦλος· εἰ γὰρ συναπαθάνομεν, καὶ συζήσομεν· εἰ

lunem serves, ad sublimiorem actionem et contemplationem in dies teipsum provehens, ut illud in te impleatur, quod Dominus amicis suis promisit, his verbis utens: Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus (Joan. xiv). Hæc, ac multo his plura sanctissima illa anima, ac theologica lingua digna locutus senex, morientem ipsius animum lenivit. Deinde ad quosdam fratres, longo intervallo ab ipso dissitos, eum amandat, ut ea quæ ad sacrosanctum sacrificium conficiendum accommodata erant afferret. Et quidem Josaphat præcinctis vestibus quam celerissime hoc ministerium exsequitur; verebatur enim se absente Barlaam debitum naturæ munus persolveret, ac Domino spiritum reddens, græve sibi detrimentum inferret, siquidem et verborum et extremarum allocutionum et orationum ipsius expertus fuisset.

Cum igitur longinquum illud iter fortissimo animo conficiasset, atque ea quæ ad sacrosanctum sacrificium opus erant attulisset, divinissimus Barlaam incruentum sacrificium Deo obtulit; perceptisque Christi ab omni labe puris mysteriis, ac Josaphato item impertiitis, spiritu exsultavit, sumptoque de more cibo, salutaribus rursus sermonibus ipsius animum alere cepit, his verbis utens: Non jam, charissime fili, nos in hac vita eadem domus ac mensa conjungat, jam enim ultimam patrum meorum viam ingredior. Quocirca tibi faciendum est ut per mandatorum divinorum observationem, atque in hoc loco ad extremam usque vitæ diem commemorationem, tui erga me amoris specimen exhibeas; sic nimirum vitæ tuæ rationes instituens, quemadmodum didicisti, nec unquam abjectæ atque ignavæ animæ meæ memoriam intermitteas. Multum itaque vale, atque in Christo delectare, atque exsulta, quoniam terrena et interitua obnoxia cum sempiternis et ab interitu alienis bonis commutasti; ac præproxima est operum tuorum merces, ac jam jamque adest qui mercedem refert. Qui quidem ad inspiciendam eam vineam, quam excoluisti, veniet, tibi pro ea excolta mercedem amplissimam præbebit. Fidelis enim sermo, ut clamat divinus Paulus apostolus (1 Tim. i), atque

(3) Joan. xiv, 23.

(4) Conf. p. 168.

(5) Multa loca e libris sacris ac profanis de necessaria illa et ultima πορεία contulit auctor Sacr. Observ. c. 7, in Ikenianis Symbolis tom. III, p. 329. Adde Wyttenb. ad Plut. p. 791; Heyler. ad Jul. epist. 58, p. 430; Palaiet. ad Luc. xii, 32, ubi, Ὁ μὲν Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου πορεύεται κατὰ τὸ ὁρισμένον. Antiphaneus Stob. tit. 124, 27: Οὐ γὰρ τεθνᾶσιν, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ὁδὸν, [Ἦν πάσιν ἰδεῖν ἐστὶ ἀναγκαῖος ἔργον, [Προεληλύθασι. Ælian. Fragm. p. 1052: Ὅτε ἐμελλε τὴν ἐπινηθυσάν οἱ καὶ τελευταίαν ὁδὸν ἵεσθαι. Auctor Axiuchi, c. 20: Τὸ θάρρος τῆς ἐκείσε πορείας. Asterius Hom. in avar. p. 41: Σοὶ μὲν γὰρ ἀκολουθήσει πικρὸν ἐφ' ὅδιον ἡ ἀμαρτία τὴν ἀναγκαίαν πορευομένην πορείαν. Conf. Agath. Hist. v, pag. 157; et supra pp. 196, n. 10; 353.

(6) Epigramma tangam Anth. Pal. xii, 61, quod illa locutio mihi in memoriam revocat, præfatus veniam quod sæda sacris verbis miscam: Ἄθρει μοι διὰ παντός· ὅταν κατέτηξ' Ἀρίδαζο; [Τὴν Κνίδον· ὁ πέτρα θρυπτομένη ὀρέεται. Offendunt viri u. ad primum hemistichium, quod corrigunt: facillimum tamen ac nitidissimum, modo sic distinguatur: Ἄθρει μοι· διὰ παντός· ὅταν x.: Ἀσπίς mi; totam omnino incendit Arabasus Cnidum. Fuit Aribasus ille καταφλέξιπλος, ut Sihenelais illa de qua Epigr. luc. 55. Poterat etiam servari quæ memorata est, Vaticani scriptura, κατέτηξ'.

(7) C, τὴν ἐν Κυρίῳ ἀγαλλίασιν.

(8) Respectu ad parabolam patrisfamilias apud Matth. xi.

(9) II Epist. ad Tim. ii, 11.

omni acceptione dignus : Si commorimur, et con-
vivemus ; si sustinemus, et conregnabimus, in sem-
piterno illo ac finis experte regno incomparabili luce
collustrati, atque vere beate ac principis Trinitatis
illuminatione donati. Hæc Barlaam ad vesperam
usque, ac per totam etiam noctem, Josaphato lo-
quebatur effusissime lacrymanti, atque hujusmodi
disjunctionem ægerrimo animo ferenti. Jam autem
lucente die manus atque oculos in cælum sustulit,
Deoque gratias reddens, hoc sermone usus est :

Domine Deus meus, qui ubique præsens es, atque
omnia imple, gratias tibi ago, quoniam humilitatem
meam respexisti (*Psal. L.*), atque hoc mihi conces-
sisti, ut in orthodoxa tua fide, et mandatorum tuorum
via, hujusce peregrinationis cursum absolverim. Ac
nunc, optime Domine, atque ad misericordiam pro-
pensissime, in æterna tabernacula tua me recipe, nec
ea memoria retine quæ vel sciens vel insciens in te pec-
cavi. Conserva autem etiam fidelem hunc servum tuum,
cui me inutilem famulum tuum præesse voluisti. Ab
omni vanitate atque adversarii vexatione ipsum exi-
me ; illudque effice, ut nodosissimis iis laqueis quos
diabolus ad eorum omnium quibus salus cordi est
offensionem expandit sublimior existat. Omnem in-
postoris potentiam, omnipotens Deus, a servi tui fa-
cie dele ; atque eas ipsi vires affer, ut pestiferum
hostis animarum nostrarum caput proculcet. Spiritus
tui sancti gratiam ex alto in eum demitte, atque ad
invisibiles conflictus robor ipsi adde, ut victoriæ co-
ronam a te consequatur, ac nomen tuum, o Pater, ac
Filii tui, et Spiritus sancti, in ipso celebretur, quo-
niam te decet laus et gloria in sæcula. Amen.

Hæc precatione habita, cum paterno affectu Josa-
phatum complexus, atque osculo sancto exosculatus
fuisset, ac sese crucis signo muniisset, pedesque
extulisset, ingenti lætitia perfusus, non secus ac si
amici quidam accessissent, ad beatum iter, atque
ad recipienda beate illius vitæ præmia profectus
est, senex plane, ac spiritualium dierum plenus.

CAP. XL. — Josaphat autem, summa cum venera-
tione atque ejulatu patrem complexus, lacrymisque
abluto ipsius corpore, atque aspero illo cilicio, quod
ab eo in aula acceperat, involuto, consuetos psalmos
recitat, per totum diem ac totam noctem simul et
canens, et pretiosum beati viri corpus lacrymis ri-
gans. Postridie autem effosso juxta speluncam se-
pulcro, ac sacro corpore reverenter admodum ges-
tato, spirituales patrem egregius et charissimus
filius inhumavit, ardentiusque animo inflammatus.

Α ὑπομένομεν, καὶ συμβασιλεύσομεν βασιλείαν τὴν
αἰώνιον καὶ ἀτελεύτητον, τῷ φωτὶ καταλαμπόμενοι
τῷ ἀπροσίτῳ (10), καὶ τῆς ἑλλάμψεως καταξιούμενοι
τῆς μακαρίας ὄντως καὶ ζωαρχικῆς Τριάδος. Τοιαῦτα
μὲν ὁ Βαριλαὰμ ἕως ἑσπέρας καὶ παρ' ἄλην τὴν νύκτα
τῷ Ἰωάσαφ ὤμλει, ἀκατασχέτοις δάκρυσιν ὀδυρο-
μένῳ καὶ τὸν χωρισμὸν μὴ φέροντι. Ἄρτι δὲ τῆς
ἡμέρας διαφανούσης (11), τὴν πρὸς αὐτὸν ὁμίλιαν
διαπεράνας, ἤρεν εἰς οὐρανὸν χειρὰς τε καὶ ὄμματα,
καὶ εὐχαριστίαν ἀναπέμφας τῷ Θεῷ, ἔφη·

Κύριε, ὁ Θεός μου, ὁ πανταχοῦ παρὼν καὶ τὰ
πάντα πληρὼν, εὐχαριστῶ σοι, ὅτι ἐπέδωξες τὴν τα-
πείνωσίν μου καὶ ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ σου ὁμολογίᾳ καὶ
ἐν ὁδῷ τῶν ἐντολῶν σου ἡξίωσας τὸν δρόμον τελῆσαι
με τῆς ἐνθάδε παροικίας μου. Καὶ νῦν, φιλάγαθε Δέ-
σποτα καὶ πανοικτίρμον, δέξαι με εἰς τὰς αἰωνίους
σου σκηνάς (12), καὶ μὴ μνηστῆς ὅσα σοι ἡμαρτον
ἐν γνώσει τε καὶ ἀγνοίᾳ. Φύλαξον δὲ καὶ τὸν πιστόν
σου δούλον τοῦτον, ὅσπερ προστήναι με τὸν ἀχρεῖόν
σου ἡξίωσας οἰκέτην· ῥῦσαι αὐτὸν ἀπὸ πάσης μα-
ταιότητος 358 καὶ ἐπηρείας τοῦ ἀντικειμένου, καὶ
ὕψιότερον αὐτὸν ποιήσον τῶν πολυπλόκων παγίων,
ὧν εἰς σκάνδαλον ἠπλώσεν ὁ πονηρὸς πάντων τῶν
θελόντων σωθῆναι. Ἀράνισον, παντοδύναμε, πᾶσαν
τὴν δύναμιν τοῦ ἀπατεῶνος ἀπὸ προσώπου τοῦ δοῦ-
λου σου, καὶ ὁδὸς αὐτῷ ἐξουσίαν πατεῖν τὴν ἐλευθε-
ρίαν κάραν τοῦ πολεμίου τῶν ἡμετέρων ψυχῶν.
Κατάπερσον ἐξ ὕψους τὴν χάριν τοῦ ἁγίου σου
Πνεύματος. Καὶ ἐνίσχυσον αὐτὸν πρὸς τὰς ἀοράτους
παρατάξεις, ἵνα τὸν τῆς νίκης ἀξιώσῃ παρὰ σοῦ
στέφανον δέξασθαι, καὶ δοξασθῇ ἐν αὐτῷ τὸ ὄνομά
σου, τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύμα-
τος, ὅτι σοὶ πρέπει δόξα καὶ αἰνέσις εἰς τοὺς αἰῶνας.
Ἀμήν.

Ταῦτα εὐχόμενος, καὶ τὸν Ἰωάσαφ πατρικῶς πέ-
ριπτουξάμενος, καὶ ἀσπασμὸν αὐτῷ δοὺς ἐν φιλήματι
ἁγίῳ, τῷ τύπῳ τε τοῦ σταυροῦ ἑαυτὸν ἐπισφραγι-
σάμενος, καὶ τοὺς πόδας ἐξάρας, καὶ λίαν περιχαρὴς
γενόμενος, ὥσπερ τινῶν ἐπιδημησάντων φίλων, πρὸς
τὴν μακαρίαν ἀπῆλθε πορείαν, πρὸς τὴν ἐκεῖθεν
διελθὼν γεροδοσίαν, προσέυτης ὧν καὶ πλήρης ἡμε-
ρῶν τῶν τοῦ πνεύματος.

ΚΕΦ. Μ'. Ὁ δὲ Ἰωάσαφ, περιχυθεὶς τῷ Πατρὶ
μεθ' ὅσης ἀν εἰποις τῆς εὐλαβείας καὶ οἰμωγῆς,
δάκρυσι τε τὸ λείψανον λούσας, καὶ τῷ τριχίνῳ βα-
κίῳ, ὅπερ αὐτὸς ἦν ἐν τῇ βασιλείᾳ παρὰ τὸν λαόν (13),
περιελθὼν, τοὺς νενομισμένους ἐπιλέγει ψαλμοὺς,
διὰ πάσης τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς ὅλης ψάλλον
ἅμα καὶ δάκρυσι τὸ τίμιον τοῦ μάκαρος βρέχων
σῶμα. Τῇ δὲ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ, τάφον ποιήσας ἐχόμε-
νον (14) τοῦ σπηλαίου, καὶ 359 εὐλαδῶς ἄγαν τὸ
ἱερὸν λείψανον διαδοσάσας, ἐν τῷ μνήματι κατέθετο
τὸν πνευματικὸν πατέρα ὁ καλὸς υἱὸς καὶ τιμιότα-

(10) Conf. p. 44, n. 95.

(11) C. διαφανούσης.

(12) Conf. p. 17, n. 54.

(13) Conf. pag. 185.

(14) A, ἔχόμενα.

τος. Καί, θερμότερον ἐκκαυθεὶς τὴν ψυχὴν, εἰς Α atque ad orationem seipsum quam maxime continens, his verbis usus est :

Κύριε, ὁ Θεὸς μου, εἰσάκουσον τῆς φωνῆς μου (15)

ἥς ἐκέκραξα· ἐλέησόν με καὶ εἰσάκουσόν μου, ὅτι

σε ἐκ καρδίας μου ζητῶ. Ἐξεζήτησέ (16) σε ἡ ψυχὴ

μου· μὴ ἀποστρέψῃς (17) τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ,

καὶ μὴ ἐκκλίνῃς ἐν ὀργῇ ἀπὸ τοῦ δούλου σου. Βοηθός

μου γένου· μὴ ἀποσκορακίσῃς με, καὶ μὴ ἐγκα-

ταλίπῃς με, ὁ Θεός, ὁ Σωτὴρ μου, ὅτι ὁ πατήρ μου

καὶ ἡ μήτηρ μου ἐγκατέλιπόν με· σὺ δὲ, Κύριε,

προσλάβου με (18). Νομοθέτησόν με (19), Κύριε,

ἐν τῇ ὁδῷ σου, καὶ ὁδήγησόν με ἐν τριβίᾳ εὐθείᾳ,

ἐνεκα τῶν ἐχθρῶν μου. Μὴ παραδῷς με εἰς ψυχὰς

ὀλιβότων με, ὅτι ἐπὶ σὲ (20) ἐπεβρίβην ἐκ μήτρας.

Ἀπὸ γαστρὸς μητρὸς μου Θεός μου εἰ σὺ· μὴ ἀπο-

στῇς ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πλην σοῦ οὐκ ἔστιν ὁ βοηθός μοι.

Ἰδοὺ γὰρ εἰς τὸ πέλαιος τῶν οἰκτιρμῶν σου τὴν ἐλπίδα

ἐθέμην τῆς ψυχῆς μου· κυβένησόν μου τὴν ζωὴν, ὁ

πᾶσαν τὴν κτῆσιν ἀρρήτων σοφίας προνοεῖα κυβερνῶν,

καὶ γνῶρισόν μοι (21) ὁδὸν ἐν ᾗ πορεύσομαι. Καὶ σῶ-

σόν με, ὡς ἀγαθὸς Θεός καὶ φιλόανθρωπος εὐχαῖς καὶ

προσβελίαις τοῦ θεράποντός σου Βαρλαάμ, ὅτι σὺ εἰ ὁ

Θεός μου, καὶ σὲ δοξάζω τὸν 360 Πατέρα, καὶ τὸν

Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ἀμήν. Ταῦτα εὐξάμενος, πλησίον τοῦ μνηματός ἐκά-

θισε κλαίων. Καὶ καθεζόμενος ὑπνωσε. Καὶ ὁρᾷ τοὺς

φοβεροὺς ἀνδρας ἐκείνους, οὓς καὶ πρότερον ἐωρά-

κει (22), ἐλθόντας πρὸς αὐτὸν, καὶ ἀπαγαγόντας

αὐτὸν εἰς τὴν μεγίστην καὶ θαυμαστὴν ἐκείνην πε-

διάδα, καὶ πρὸς τὴν δεδοξασμένην καὶ ὑπέρλαμπρὸν

εἰσαγαγόντας πάλιν. Εἰσερχομένῳ δὲ αὐτῷ τὴν πόλιν

ἑτεροὶ ὑπῆντουν πολλῷ κατηγλαῖσμένοι φωτὶ, στε-

φάνους ἔχοντες ἐν χερσίν ἀρρήτων διαλάμποντας κάλ-

λαι καὶ οὖλους ὀφθαλμοὶ οὐδέποτε βρόνται οὐδέ αἰσάντο.

Ἐρομένου δὲ τοῦ Ἰωάσαφ, Τίνος οἱ στέφανοι τῇ;

δόξης οἱ ὑπέρλαμπροι, οὓς ὁρῶ; Σὺ μὲν ὁ εἰς, ἐφη-

σαν, ὑπὲρ τῶν πολλῶν σοι ψυχῶν ὧν ἔσωσας κατα-

σκευασθεὶς, κοσμηθεὶς δὲ νυκτὶ πλέον ὑπὲρ τῆς ἀσκή-

σεως ἥς μετέρχῃ, εἰπερ ἀνδρείως ταύτην ἔως τέλους

διέλθῃς· ὁ δὲ ἕτερος οὓς μὲν καὶ αὐτός· ἀλλὰ τῷ πατρί

σου δεῖ σε τοῦτον παρασεῖν, τῷ διὰ σοῦ τῆς ὁδοῦ

ἐκκλίναντι τῆς πονηρᾶς καὶ μετανοήσαντι γνησίως

τῷ Κυρίῳ. Ὁ δὲ Ἰωάσαφ δυσχεραίνοντι ἔψακε· καί,

Πῶς δυνατόν, φησὶν, ἴσων ἐμοῦ, τοῦ τοσαῦτα κοπιά-

σαντος, τυχεῖν τὸν πατέρα μου ὡρεῶν ὑπὲρ μόνης

τῆς μετανοίας; Εἶπε ταῦτα, καὶ τὸν Βαρλαάμ εὐθὺς

ἐδόκει βλέπειν ὀνειδίζοντα ὁμοῖα, καὶ λέγοντα· Οὐ-

τοι οἱ λόγοι μου, Ἰωάσαφ, οὓς ποτὲ σοι, Ὅταν ὑπερ-

πλουτήσῃς, ἔλεγον (23), οὐκ εὐμετάδοτος; ἔφη· καὶ

αὐτός· ἡπόρεις ἐπὶ τῷ ῥήματι. Νυνὶ δὲ πῶς ἐβουχέ-

ρανες ἐπὶ τῇ ἰσοτιμίᾳ τοῦ πατρός σου, καὶ οὐ μάλ-

dens, his verbis usus est :

Domine Deus meus, exaudi orationem meam qua

clamavi ad te, miserere mei, et exaudi me, quoniam

te ex animo quero: exquisivit te anima mea, ne aver-

tas faciem tuam a me, et ne declines in ira a servo

tuo. Adjutor meus esto, ne derelinquas me, neque

despicias me, Deus salutaris meus. Quoniam pater

meus et mater mea dereliquerunt me, tu autem, Do-

mine, assumpsisti me. Legem pone mihi, Domine, in

via tua, et dirige me in semitam rectam propter ini-

micos meos. Ne tradideris me in animas tribulantium

me (Psal. xxvi), quoniam in te projectus sum

ex utero. De ventre matris meae Deus meus es : ne

discesseris a me (Psal. xxi) Quoniam praeter te

non est mihi adjutor. Eo in miserationem tuarum

abyssum spem animae meae defixi. Vitam meam guber-

na, qui res omnes conditas sapientiae providentia,

omni sermone praestantiori, moderaris. Et notam fac

mihi viam, in qua ambulem; atque ut bonus ac be-

nignus Deus, per famuli tui Barlaam preces ac sup-

plicationes me serva, quoniam tu Deus meus es, ac

te glorifico Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum

in saecula. Amen. Hac oratione perfunctus, juxta se-

pulcrum flens consedit, ac sedens obdormivit. Atque

formidandos illos viros, quos prius conspexerat, ad

se venientes, seque ad maximum illum et admiran-

dum campum ducentes, atque in illustrissimam

illam ac splendidissimam civitatem introducen-

tes, intueri sibi visus est. Cum autem ipse por-

tam ingrederetur, alii ipsi obviam fuerunt, in-

genti lumine perfusi, coronasque ejusmodi pulchri-

tudine collucentes, quae nulla oratione exprimi pos-

sit, et quales nunquam mortales oculi conspexerunt,

manibus tenentes. Percontante autem Josephat cu-

jusnam essent splendidissimae illae coronae quas per-

spiceret : Tua quidem una est (responderunt illi)

tibi ob multas eas animas quibus salutem attulisti

confecta, nunc vero ob religiosae vitae exercitati-

onem, cui das operam, studiosius et accuratius ad-

ornata, si quidem strenuo animo eam ad extremum

usque peragraris. Altera autem tua quoque ipsa est;

verum patri tuo, qui ab improba vivendi ratione ope-

ra tua deflexit, sinceroque animo resipuit, ac sese

ad Dominum convertit, eam praebere oportet; Josaphat autem eam rem moleste ferre videbatur. Et

qui fieri potest (inquirebat) ut pater meus unius dun-

taxat poenitentiae gratia, paria mihi, qui tot ac tantos

labores exantlavi, beneficia consequatur? Haec ut

dixit, Barlaamum confestim sibi videre visus est,

velut probris se insectantem, ac dicentem : Illi sunt,

(15) Psal. xxvi, 7.

(16) Ibid. 8 : Σοὶ εἶπεν ἡ καρδία μου· Ἐξεζήτησα τὸ πρόσωπόν σου.

(17) Ibid. 9...

(18) Α, μου. Praestat accusativus. Psal. ibid. 10 : Ὁ δὲ Κύριος προσελάβετό με.

(19) Ibid. 11...

(20) Psal. xxi, 10, 11.

(21) Psal. cxlii, 8.

(22) Conf. pag. 280.

(23) Conf. pag. 158.

o Josaphat, sermones mei, quos quondam ad te habui : nimirum fore ut cum ad ingentes opes pervenisses, non jam liberalis ac profusus esses, ac tu ob id verbum ancipiti animo eras. Nunc autem quonam pacto parem tibi honore patrem esse moleste tulisti, ac non potius hoc nomine lætitiā animo concepisti, quoniam multæ tuæ pro eo fusæ preces exaudite sunt? Josaphat autem, pro eo ac solebat, ad eum dixit : Ignosce, pater, ignosce. Ubinam autem habites, fac intelligam. Tum Barlaam : In hac pulcherrima atque ingenti civitate domicilium nactus sum, in medio urbis vico, immenso lumine coruscanti. Rursum autem Josaphat sibi cum eo agere videbatur, ut ab eo in ipsius tabernaculum abduceretur, comiterque hospitio exciperetur. Ille autem nondum tempus adessee respondit, ut ad illa tabernacula veniret, quippe qui corporis sarcina adhuc premeretur. Quod si forti animo, inquit, in sancto vitæ genere, velut tibi mandavi, persisteris, aliquanto post venies, atque eadem tabernacula et eandem lætitiā ac gloriā consequeris, necumque in sempiternam eris. Expecta autem Josaphat, animum illa luce atque omni sermonis facultate sublimiori gloria perfusus adhuc habebat, ac multa cum admiratione ad grati animi

Mansit autem ad extremum usque vere angelicam in terra vitam ducens, ac duriori religiōis exercitationis genere post senis discessum utens. Nam cum anno ætatis vigesimo quinto regnum terrenum reliquisset, monasticæque vitæ certamen subiisset, quinque et triginta annos in vastissima ea solitudine, perinde ac si nulla carnis parte constaret, humana conditione sublimiorem vitam egit : sic nempe, ut multas quidem hominum animas a pestifero serpente prius abstraxerit, Deoque integras et incolumes servaverit, eaque in re apostolicam gratiam consecutus sit, animique etiam inductione martyr exstiterit, ac Christum in regum ac tyrannorum oculis et aspectu fidenti animo confessus sit, vocalissimumque ipsius majestatis præconem sese præbuerit ; multosque rursum pravos spiritus in solitudine profligarit, omnesque Christi vi ac potentia superarit, cælestisque beneficii atque gratiæ uberrime particeps factus sit. Unde etiam animi oculum ab omni terrena caligine purum habebat, ac futura tanquam præsentia prospiciebat, Christusque ipsi rerum omnium instar erat, Christum expetebat, Christum non secus ac præsentem cernebat, Christi pulchritudinem nunquam non intuebatur, juxta illud Prophetæ : Proindebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam a dextris est mihi, ne commovear (Psal. xv). Ac rursum : Adhæsit anima mea post te, me suscepit dextera tua (Psal. xvi). Etenim re vera ipsius anima post Christum adhæsit, firmissimo nexu ipsi copulata. Neque enim ab admiranda illa operatione descivit, nec religiōis suæ exercitationis regulam

Α λον εὐφράνθης **361** τὴν ψυχὴν ὅτι εἰσηκούσθη σου ἡ πολλὴ περὶ αὐτοῦ δέησις ; Ὁ δὲ Ἰωάσαφ, ὡς εἰθιστο ἀεὶ λέγειν αὐτῷ, Συγχώρησον, ἔφη, Πάτερ, συγχώρησον. Ποῦ δὲ αὐτὸς οἰκεῖς γινώρισόν μοι. Ἐν ταύτῃ, φησί, τῇ μεγάλῃ καὶ περικαλλεῖ πόλει οἰκεῖν ἔλαχον ἐν μεσαιτάτῃ τῆς πόλεως πλατείᾳ φωτὶ καταστραπομένη ἀπλήτῳ. Ἀξιοῦν δὲ αὐθις ὁ Ἰωάσαφ ἐδόκει τὸν Βαρλαάμ εἰς τὸ ἑαυτοῦ ἀπαγαγεῖν αὐτὸν σκῆνωμα καὶ φιλοφρόνως ξεναγῆσαι. Ἄλλ' οὕτω τὸν καιρὸν ἤκειν εἰλεγεν ἑκεῖνος, πρὸς ἑκατὶνὰ σε τὰ σκηνώματα ἔλθειν, ἐπὶ τῷ φορτίῳ τοῦ σώματος ὑποκείμενον. Εἰπερ οὖν ἀνδρείως καρτερήσεις, καθάπερ σοὶ ἐνετεταλμῆν, ἤξεις μικρὸν ὑστερον, καὶ τῶν αὐτῶν ἀξιωθῆσθαι σκηνωμάτων, τῆς αὐτῆς τεύξεω χαρὰς τε καὶ δόξης, καὶ συνδιαιωνίζων ἔσθι μοι. Ἐξυπνος δὲ ἐπὶ τούτοις γενόμενος, ὁ Ἰωάσαφ τοῦ φωτὸς ἐκείνου καὶ τῆς ἀβρόχτου δόξης εἶχε τὴν ψυχὴν ἐπὶ (24) πληρωμένην, καὶ σὺν πολλῷ τῷ θαύματι τῷ Δεσπότῃ χαριστήριον ἀνέπεμπεν ὕμνον.

consequeris, necumque in sempiternam eris. Expecta autem Josaphat, animum illa luce atque omni sermonis facultate sublimiori gloria perfusus adhuc habebat, ac multa cum admiratione ad grati animi

Ἔμεινε δὲ μέχρι τέλους τὴν ἀγγελικὴν ἀληθῶς ἐπὶ γῆς ἀνύων διαγωγὴν, καὶ σκληροτέρᾳ ἀσκήσει μετὰ τὴν παρέλευσιν τοῦ γέροντος χρώμενος· πέμπτῳ μὲν καὶ εἰκοστῷ τῆς ἡλικίας ἔτει τὴν ἐπίγειον καταλιπὼν βασιλείαν καὶ τὸν ἀσκητικὸν ὑπελθὼν ἀγῶνα, πάντε δὲ καὶ τριάκοντα χρόνους ἐν τῇ πανερῆμῳ ταύτῃ ἀσκήσας, ὥσπερ τις ἄσαρκος (25), τὴν ὑπὲρ **362** ἀνθρώπων ἀσκήσιν, πολλὰς μὲν πρότερον ψυχὰς ἀνθρώπων τοῦ ψυχοφθόρου δράκοντος ἀποσπάσας καὶ τῷ Θεῷ προσαγαγὰν σεσωσμένας, καὶ ἀποστολικῆς ἐν τούτῳ χάριτος ἀξιώθει, μάρτυς δὲ τῇ προαιρέσει γενόμενος, καὶ παρῆρσι τὸν Χριστὸν ἐνὶ ὀπτιον βασιλείῳ ὁμολογήσας καὶ τυράννων, καὶ κήρυξ μεγαλοφωνότατος τῆς αὐτοῦ μεγαλειότητος ἀναφανείς, πολλὰ δ' αὖ πάλιν πνεύματα πονηρίας ἐν τῇ ἐρήμῳ καταπαλάσας, καὶ πάντων τῇ τοῦ Χριστοῦ περιγεγνημένος δυνάμει. Καὶ τῆς ἀνωθεν πλουσίως μετασχὼν δωρεᾶς τε καὶ χάριτος, ἐντεθῆεν κακαθαρμένον τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα πάσης περιγεῖου ἀχλὺς εἶχεν, ὡς παρόντα δὲ τὰ μέλλοντα προσθεύρει, καὶ Χριστὸς ἦν αὐτῷ ἀντὶ πάντων, Χριστὸν ἐπὶ ὁδοῖς, Χριστὸν ὡς παρόντα ἑώρα, Χριστοῦ τὸ κάλλος διὰ παντὸς ἐνωπριζέτο, κατὰ τὸν Προφήτην τὸν λέγοντα (26)· Προωρώμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διὰ παντὸς, ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἐστὶν ἵνα μὴ σαλευθῶ· καὶ αὐθις (27)· Ἐκολλήθη ἡ ψυχὴ μου ὀπίσω σου· ἐμοῦ δὲ ἀνταλλάβετο ἡ δεξιὰ σου. Ἐκολλήθη γὰρ ὅπως ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ὀπίσω τοῦ Χριστοῦ, συναρμοσθεῖσα αὐτῷ ἀβραγεῖ συναφείᾳ. Οὐ μετετράπη τῆς θαυμαστῆς ταύτης ἐργασίας, οὐκ ἡλλόωσε τὸν κανόνα τῆς ἀσκήσεως ἑαυτοῦ, ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, ἴσῃ τῇ τῆσας τὴν προ-

(24) A, sine ἐπὶ. Psellus *De dem.* p. 98 : Ὅσον, ὡ ἐταῖρε, ποιεῖς, ἐκκρεμῇ τὸν λόγον καταλιπὼν. Codex 39 ... λόγον ἐπὶ καταλιπὼν.

(25) Conf. p. 349.

(26) Psal. xv, 8.

(27) Psal. lxi, 8.

θυμίαν ἐκ νεωτέρας μέχρι τῆς τσσαύτης ἡλικίας, A immutavit. Quia potius ab initio ad finem usque, μάλλον δὲ καὶ εἰς ὕψηλότεραν ὁσημέραι προκόπτων, atque ab ineunte ætate usque ad tam provectam ætatem eandem animi alacritatem retinuit; imo, ut rectius loquar, ad sublimiorem quotidie virtutem processit, ac puriorem divino beneficio contemplationem consecutus est.

Ἀμέλει τοιαύτην πολιτευσάμενος πολιτείαν καὶ οὕτως ἔβλεπεν τῆς ἑαυτοῦ κλήσεως ἐργασίαν ἀποδεδωκώς τῷ καλέσαντι, σταυρώσας 363 τὸν κόσμον ἑαυτῷ καὶ ἑαυτὸν τῷ κόσμῳ (28), ἐν εἰρήνῃ πρὸς τὸν τῆς εἰρήνης ἀναλύει θεόν, καὶ πρὸς τὸν αἰὶ ποδοῦμενον ἐκδημεῖ Δεσπότην, καὶ τῷ προσώπῳ Κυρίου ἀμέσως καὶ καθαρῶς ἐμφανίζεται, τῷ τῆς ἐκείθεν τε δόξης ἡδὴ προσηυρετισμένῳ αὐτῷ στεφάνῳ κοσμεῖται, καὶ Χριστὸν βλέπειν καταξιοῦται, Χριστῷ συνεῖναι, Χριστοῦ τῷ κάλλει διὰ παντὸς ἐναγῶλεσθαι, ὅπερ εἰς B Χριστὸν τῶν ἑαυτοῦ ψυχῇν παραθέμενος (29), ἐν τῇ τῶν ζώντων μεταφοίτησι χώρα (30), ἐνθα ἤχος ἐορταζόντων (31), ἐνθα τῶν εὐφραينوμένων ἡ κατοικία (32).

Τὸ δὲ γε τίμιον αὐτοῦ σῶμα ἐκ γειτόνων αὐτῷ τὰς οἰκήσεις ποιοῦμένους τις ἀνὴρ ἅγιος, ὃς καὶ τὴν πρὸς Βαρλαάμ πορείαν ἐκείνῳ ποτὶ ὀπείδει (33), θείῃ τινι μυηθεὶς ἀποκαλύψει κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν τῆς τελειώσεως αὐτοῦ παραγίνεται, καὶ ὅμοις ἱεροῖς τιμήσας, δάκρυά τε κατασπείσας, σύμβολον τοῦ πρὸς αὐτὸν πόθου, τάλλα δὲ τὰ νενομισμένα Χριστιανοῖς πάντα τελείσας, ἐν τῷ τοῦ Πατρὸς ἔθετο Βαρλαάμ μνήματι. Συνεῖναι γὰρ ἔδει τὰ σώματα ὧν αἱ ψυχὰι συνδιακωνοῦσιν ἐμελλόν ἀλλήλαις.

Προστάγματι δὲ τινος φοβερωτάτου κατ' ὅναρ 364 κραταιῶς ἐπισκήπτουτος πεισθεὶς, ὁ τοῦτον κηδεύσας ἀναχωρητῆς τὰ βασίλεια καταλαμβάνει Ἰνδῶν, καὶ τῷ βασιλεῖ Βαραχίᾳ προσελθὼν πάντα αὐτῷ δῆλα τὰ περὶ τοῦ Βαρλαάμ καὶ τοῦ μακαρίου τούτου τίθειν Ἰωάσαφ. Ὁ δὲ, μηδὲν μελλήσας, ἀπέρχεται αὐτὸς μετὰ δυνάμεως ὄχλου, καὶ τῷ σπηλαίῳ ἐφίσταται, τὸ μνήμα τε θεωρεῖ, καὶ, τούτῳ θαρμύτατα ἐπιδακρύσας, αἶρει τὸ κάλυμμα. Καὶ ὁρᾷ τὸν τε Βαρλαάμ καὶ τὸν Ἰωάσαφ ἔχοντας τὰ μέλη κατὰ σχῆμα κείμενα, καὶ τὰ σώματα οὐδὲν τοῦ προτέρου χρωτὸς παραλλάττοντα, ὁλόκληρα δὲ καὶ ἀκριδῶς ὅγιτ' σὺν τοῖς ἐνδύμασι. Ταῦτα τοῖνον τὰ ἱερὰ τῶν ἁγίων ψυχῶν σκηνώματα, πολλὴν ἐκπέμποντα τὴν εὐωδίαν καὶ οὐδὲν ὅπως ἀηδὲς ἐπιδεικνύμενα, θήκαις ἐνθεὶς ὁ βασιλεὺς τιμαῖς, εἰς τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα μετακομίζει.

Denique cum ad hunc modum vixisset, et usque adeo dignam vocatione sua operam ei a quo vocatus fuerat reddidisset, mundumque sibi ipsi ac seipsum mundo crucifixisset, ad Deum pacis in pace migrat, atque ad Dominum, cujus perpetua cupiditas eum tenuerat, proficiscitur, vultuique Domini pure ac sine ullius rei interposito apparet, eaque jam ipsi præparata gloriæ corona exornatur, idque divinitus consequitur, ut Christum pernat, cum Christo sit. B Christi pulchritudine perpetuo exsultet, in cujus manus commendata anima, ad vivorum regionem transiit, ubi epulantium sonus, ubi instantium habitatio est (Psal. xli).

Præclarum autem ipsius corpus vir quidam sanctus (qui non longe ab eo habitabat), quique iter ipsi ad Barlaamum prius commonstrarat, divino quodam admonitu, ea ipsa hora, qua morte functus est, præsens astans, sacrosanctis cantibus ornavit, profusisque lacrymis, quæ ipsius erga Josaphat amoris indices essent, aliisque omnibus rebus quæ apud Christianos in more atque instituto posita sunt confectis atque absolutis, in patris Barlaami monumento condidit. Par siquidem erat ut quorum animæ in C perpetuum simul futuræ erant, eorum etiam corpora conjungerentur.

Cujusdam autem formidandi viri, qui id in somnis serio imperabat, monachus ille qui ipsum funere extulerat mandato obtemperans, in Indiæ regnum se confert, regemque Barachiam conveniens, de omnibus Josaphati rebus certiorum ipsum facit. Ille autem nulla interposita mora cum ingenti populi multitudine iter init, atque ad speluncam tandem pervenit, ac sepulcrum intuetur, illicque calentissimis lacrymis fuscis integumentum tollit, cernitque Barlaamum et Josaphat membra composito habitu sita habentes, corporaque nihil a pristino colore immutata, verum integra et prorsus incolumia, una cum indumentis. Hæc igitur sacrosanctarum anima- D rum tabernacula, suavissimum odorem emittentia, nec sædi quidquam exhibentia, præclaris loculis imposita, rex in patriam suam transfert.

(28) Conf. pag. 10, n. 31.

(29) Psal. xxi, 5 : Εἰς χεῖράς σου παραθήσομαι τὸ πνεῦμά μου. Hinc color epigrammatis incerti 683 : Ἐνθάδε σῶμα λείπειν Ἀπὸ λιλανὸς μέγ' ἄριστος. [Τυχὴν δ' ἐν χεῖρσιν ἔην παρακάθετο Χριστῷ. Cf. pp. 324 et 335.

(30) Diligens glossator ad marginem scripsit στίχος. Versus est enim purus putus, sed politicus, et ideo non notabilis. Cf. p. 336.

(31) Psal. xli, 5 : Ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως καὶ ἐξομολογήσεως ἤχου ἐορταζόντων.

(32) Psal. lxxvi, 7 : Ὡς εὐφραينوμένων πάντων ἡ κατοικία ἐν σοί.

(33) Cf. pag. 344. — Cæterum syntaxis valde turbata est. Τὸ τίμιον σῶμα jungendum cum ἔθετο, sed plurima intercurrent membra quæ non possunt in ordinem cogi. Forsan. θείῃ τῇ τινι μυηθ... — De μυηθεὶς supra p. 266, n. 98.

Ut autem ea res ad plebis aures pervenit, innum-
merabilis multitudo ex omnibus urbibus ac finitimis
locis ad beatorum illorum corporum conspectum et
adorationem confluit. Ubi etiam sacrosanctis hymnis
eorum causa decantatis, copiosisque lampadibus ac-
censis, apte illic quispiam ac perquam accommodate
disisset, Lumina circa luminis filios et haeredes.
Luculenter autem simul ac magnifice in ea ecclesia
quae ab ipsis fundamentis a Josaphat extructa fuerat,
eorum corpora condita sunt. Multa porro miracula,
morborumque depulsiones, tum in corporum trans-
vectione, tum in eorum inhumatione, tum etiam
posteris temporibus, Dominus per pios famulos suos
effecit. Viditque rex ac vulgus omnes virtutes eas quae
per ipsos edebantur. Ac plerique e finitimis nationi-
bus infidelitatis ac ignorantiae Dei morbo laborantes
per ea signa quae in monumento fiebant ad fidem
accesserunt. Atque omnes qui ipsius Josaphat vitam
ad angelorum imitationem expressam, atque a tene-
ris unguibus ardentem ipsius erga Deum amorem
cernentes atque audientes, admiratione corripiebantur,
Deum in omnibus celebrantes, qui se amantibus
opem et auxilium nunquam ferre desinit, eosque
amplissimis beneficiis remuneratur.

Hic praesentis libri finis est, quem pro mea virili
conscripti, quemadmodum a praeclearis viris qui mihi
haec haud falso tradiderunt accepi. Utinam autem
vos, qui hanc animis utilem historiam legitis atque
auditis, ad eorum partem asciscamini, qui Deo vitae
sum rationes probaverunt, per orationes et interces-
siones beatorum virorum Barlaam et Josaphat, de
quibus haec historia contexta est in Christo Jesu Do-
mino nostro, quem decet honor, imperium, majestas
et magnificentia, cum Patre et Spiritu sancto, nunc
et semper in saecula saeculorum. Amen.

(34) In τῶν deficit A, avulsō ultimo folio.

(35) Conf. p. 321, n. 85.

(36) Conf. p. 305.

Ὡς δὲ εἰς τὰς ἀκοὰς ἐπιπτεῖ τοῦ λαοῦ τὸ γεγονός,
πλῆθος ἀριθμοῦ κρείττον ἐκ πάντων τῶν (34)
πόλεων καὶ τῶν περιχώρων εἰς προσκύνησιν καὶ θέαν
συνέρχοντο τῶν μακαρίων σωμάτων ἐκείνων. Ἐνθὲν
τοὶ καὶ ὕμνους ἐπ' αὐτοῖς τοῦς ἱεροῦς ᾄσαντες, καὶ
λαμπάδας φιλοτίμως ἀνάψαντες (ἀκολούθως, ἂν τις
εἴπῃ, ἐκεῖ καὶ λίαν οἰκείως τὰ φῶτα περὶ τοὺς τοῦ
φωτὸς υἱοὺς (35) τε καὶ κληρονόμους), λαμπρῶς δὲ
δομοῦ καὶ μεγαλοπρεπῶς ἐν τῇ ἐξ αὐτῶν κρηπίδων
παρὰ τοῦ Ἰωάσαφ ἀνεγερθεμένη (36) κατέθεντο ἐκ-
κλησίᾳ. Πολλὰ δὲ θαύματα καὶ λάσεις ἐν τε τῇ μετα-
κομιδῇ, ἐν τε τῇ καταθέσει, καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς χρόνοις
365 διὰ τῶν ὁσίων αὐτοῦ θεραπεύοντων ἐποίησε Κύ-
ριος. Καὶ εἶδεν ὁ βασιλεὺς τε Βαραχίας καὶ πᾶς ὁ
ὄχλος τὰς δι' αὐτῶν γενομένας δυνάμεις, καὶ πολλοὶ
τῶν περὶ τὴν ἐθνὴν, ἀπιστοῖαν νοσοῦντες καὶ τοῦ Θεοῦ
ἄγνοιαν, διὰ τῶν γινομένων ἐν τῇ μνήματι σημείων
ἐπίστευσαν. Καὶ πάντες οἱ ὁρῶντές τε καὶ ἀκούοντες
τὴν ἀγγελολομίην τοῦ Ἰωάσαφ πολιτεῖαν καὶ τὴν
ἐξ ἀπαλῶν δυνάμεων διάπυρον αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεὸν
πόθον, ἐθαύμαζον δοξάζοντες ἐν πᾶσι τὸν Θεόν, τὸν
ἀεὶ συνεργοῦντα τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν καὶ μεγίστοις
τούτους ἀμειβόμενον δωρεαῖς.

Ἔως ὧδε τὸ πέρας τοῦ παρόντος λόγου, ὃν κατὰ
δύναμιν ἐμὴν γεγράφηκα, καθὼς ἀκήκοα παρὰ τῶν
ἀφειδῶς παραδεδωκότων μοι τιμίων ἀνδρῶν. Γένοιτο
δὲ ἡμᾶς, τοὺς ἀναγινώσκοντάς τε καὶ ἀκούοντας τὴν
ψυχωφελῆ διήγησιν ταύτην, τῆς μερίδος ἀξιοθῆναι
τῶν ἐυαρεστησάντων τῷ Κυρίῳ εὐχαῖς καὶ πρε-
σβείαις Βαρλαάμ τε καὶ Ἰωάσαφ τῶν μακαρίων, περὶ
ῶν ἡ διήγησις, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν,
ὃ πρέπει τιμὴ, κράτος, μεγαλωσύνη τε καὶ μεγαλο-
πρέπεια, σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι νῦν
καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

NOTÆ AD VITAM BARLAAM ET JOASAPH.

474 Pag. 1, 5. Formulam καθὼς γέγραπται, qua aliquoties utitur auctor, debuit forsitan Paulo, apud quem sæpicule legitur : conf. Epist. ad Rom. viii, 36; ix, 33; I Cor. i, 51.

Pag. 3, 1. Vide Præloq.

Pag. 4, 2. De οἰκονομία adde Baluz. ad Lupum p. 474; Zimmerm. *Analect.* p. 10, 14, etc.

Pag. 5, 11. Joannes Antioch. in Monum. Cotel. t. I, p. 164 : 'Εκ τῆς Αἰγύπτου μάλιστα τοῦ ἀγαθοῦ τούτου (monasteriorum institutionis) ἀπαρξαμένου καὶ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης διαδοθέντος, καθὼς φησιν ὁ μέγας Ἀθανάσιος.

Pag. 9, 1. Proverbium πάντα κινεῖν λίθον habet Julianus epist. 52, ubi vid. Heyler. p. 409. Cui epistolæ obiter prodero. Exhibet editio p. 100 : 'Ἐδοξεν οὖν μοι πᾶσι τοῖς δῆμοις προαγορεύσαι διὰ τοῦδε διατάγματος. Codex 2964 : δ. τοῦδε τοῦ διατ., melius. Ibid. B 15, C, καταλαιπωρημένον τῇ σκληρᾷ. Prætulī merito τεταρχειυμένον, quanto vividius et magis graphicum. Nilus Epist. i, p. 3 : Τῷ γὰρ νοητῷ ἐλαίῳ τοῦ χρεῖντος πλανήσεται ὁ ἀγωνιστῆς ἄνθρωπος, ὁ δὲ πρὶν καταπονθηθεὶς καὶ τεταρχειυμένος τῇ ἐνοχλήσει τῆς πολυκαθείας. Ad quod Possinus offendens, autumat fuisse a Nilo scriptum τεταρχυμένος. Sed ipsum quæ præcedit ἐλαίου metaphora retinere poterat. Nilus epist. 46 : Μετὰ τὸ ἄγαν ξηρανθῆναι τὸ σῶμα τῇ νηστείᾳ. Potuisset et hic Nilus scribere, τεταρχειῦσθαι. Ibid. v. 29. Dispicuit ἐκλεξάμενον ob pravum toni locum. Simeon Sethi Ichneel, p. 363 : Νοῦς ἐν μερῖναις σῆς βιβρώτων δοτεα. Repono : σῆς βιβρώσκων δοτεα.

Pag. 12, 19. Scrib. καθά που. C, καθάπερ. Sic pag. 340, 23 pro καθά που καὶ περὶ, C, καθάπερ περὶ.

Pag. 16, 1. Theophilus Alex. Homilia : Cujus rei homo similis, p. 14 : 'Ὅλος γὰρ ὁ κόσμος ἐν τῷ πονηρῷ καίεται. Consentit in ὅλως codex 1013.

Pag. 18, 11. AC (nihil ex B enotavi), εὐμορφώτατος. Sic p. 273, 8 AC εὐμορφωτάτῃ. Error olim idem in ea voce apud Achillem Tat. existit : vide Jacobs. p. 836.

Pag. 21, 2. De οὕτω συμβάν adde not. ad Aristen. p. 736.

Pag. 22, 10. Glossator in A ascripsit στίχος. Verba scilicet, ἀνθρ... ῥημάτων, versum efficiunt politicum dodecasyllabum, vide p. 363.

Pag. 24, 1. Conf. p. 187.

Pag. 27, 7. Conf. p. 297.

Pag. 31. Symeon Sethi de Ichneel. p. 206 : Μιὰ τῶν ἡμερῶν. Et sic pp. 316. 382. Inde velim, pro

μιὰς τῶν ἡμερῶν, quod legitur p. 104, reponere μιὰ τ. ἢ. Nec aliter p. 278, μιὰ δὲ τῶν **475** νυκτῶν. Andreopulus de Syntipa p. 75 : 'Ἐν μιὰ τῶν ἡμερῶν, et p. 74 : Μιὰ γοῦν τῶν ἡμερῶν. Quæ duo loca præfero, non tam propter ipsa, quam monendi causa narrationem de columbis, cui insunt, esse conferendam cum simili Simeonis Sethi fabula, ibid. p. 362.

Pag. 32, 16. Cf. p. 391.

Pag. 33, 21. Ad verba τούτου πρόκειται est glossa in A : ἡτ' ἐδὲ γηράσκουσιν. Est prima vox legenda ἦτοι. Notum adverbis ἦγουν, ἦτοι, εἴτουν, uti grammaticis explicationis causa. Qui nuper allegavit alicubi Eustathii verba, τὰ λάφυρα εἴτουν σκῦλα, vir d. ascripsit : corr. ἦγουν. Nil corrigat. Frequentissimus est conjunctionis εἴτουν usus apud scholiastas. Vide Bast. in Epp. Pariss. p. 56.

Pag. 38. De formula εἰρήνην δοῦναι adde Tollium Insign. itin. p. 169; Valcken. Schol. in N. T. t. II, p. 17.

Pag. 40, 2. Conf. p. 346, n. 3.

Pag. 46, 1. Recitatur hæc sententia, nec sine varietate, a Michaelē Glyca epist. 2, p. 110 : 'Ὁ θεῖος πατὴρ Βαρλαάμ οὕτω πρὸς Ἰωάσαφ λέγει : « Τὸν [ἄνθρωπον] ἀπ' ἀρχῆς αὐτεξουσιότητα καὶ ἀθανασία τιμήσας βασιλεία πάντων τῶν ἐπιγείων κατέστησεν. » Conf. ibid. p. 127. — 5. Cyrillus Gatech. p. 6 : 'Αγαθὸς κατασκευασθεὶς διάβολος γέγονεν ἐξ οἰκείας προαιρέσεως, ἐκ τῆς πράξεως λαβὼν προσηγορίαν. — Ibid. Est δὲ τῆς εἰ in cod. 400.

Pag. 47, 10. Pseudo-Abdias vii, 6 : « Angelus, qui ex se concepit invidiam, per potentiam angelicam serpentem ingressus. » — N. 1. Pro δ' ἀλλ' est Εὐαν in cod. 400; quod est facilius quidem, sed non melius.

Pag. 48, n. 2. Scrib. potius πως.

Pag. 53, n. 2. De junctis σημεῖοις καὶ τέρασι vide Albert. ad Glossar. pag. 115.

Pag. 56. Est ἰδικῆσθαι in Libanii codice 3017.

Pag. 63, n. 6. Conf. p. 229, n. 6.

Pag. 65, n. 5. Nilus epist. 130 : 'Αναγκαῖον εἰδέναι ἐτι μέλλεις βήματι παρίστασθαι φοβερῷ, ἐνθα οὐδεὶς διαφανέται ἐπικουρῶν σοὶ ἢ ἐξελίσθαι δυνάμενος τῆς χειρὸς τοῦ δικάζοντος. ἐνθα δεινότης καὶ εὐστροφία λόγων καὶ γλώττης οὐδὲν παντελῶς ἰσχύουσαι δυνήσεται....

Pag. 76. Est et apud Isa. x, 18, φλογὸς καιομένης.

Pag. 91, 11. Theophilus Alex. Homil. Cujus rei homo similis, p. 3 : 'Ἐάν τις σε ἀγκαρεῖται μίλιον ἐν, ὅπαγε δὴ. Cod. 1013, ἀγκαρεύσει. Reponam

ἀγγαρεύη vel ἀγγαρεύση. De scriptura γκ pro γγ, egi ad Planudis Metam.

Pag. 93. De formula οὗδ' ὅτι monui et ad Soph. Antigonam v. 276. Quam fabulam cum prælege-rem, ex simili parenthesi interpretabar salebrosus initium, Schæferum secutus Melet. p. 92 : ('Αρ' οὐδ' ὅτι :) Ζεὺς τῶν ἀπ' Οὐδίου κακῶν...

476 Pag. 94, 9. Cf. p. 141, n. 1.

Pag. 101, 10. Epist. ad Rom. viii, 17 : Κληρονόμοι μὲν Θεοῦ, συγκαληρονόμοι δὲ Χριστοῦ.

Pag. 112, 22. Forsan ἀναδέλφας δὲ τοῖς ὀφθαλμοῖς. P. 106, 17 : C, φάλμοις καὶ ὁμοῖς ὁμοθυμαδὸν τῷ Κυρίῳ ἄδοντες.

Pag. 122, 10. Symeon Sethi Ichnel. p. 226 : Ἐδωκόμην μέχρι τοῦ νῦν παρὰ τῶν θηρευτῶν, τόπον ἐκ τοῦπου ἀμείβουσα.

Pag. 123. Locus non integer est. Trapezuntiana versio nihil præsidii exhibet, ad codicem, ut videtur, instituta non bonum. Sed Billyus plenior habuit, sicque vertit : ... *les chaussant à la préparation de l'évangile de paix : et parlant je me suis estimé misérable à cause de mon erreur précédent et lourde déception, et me suis mis à prendre cette voye, laquelle à bon droit j'ai proposée à toutes choses...* Equidem codices 904, 905, 907, 908, 1126, 1132 inspexi, cum hic locus prelo submittendus fuit, animumque verborum incoherentium hiatus advertit, sed meis AC consentientes esse reperi; nisi quod in nonnullis pro πάντων esset πάντως. Bonum est πάντων : p. 153, 16, πάντων προκρίνων.

Pag. 125. Est et κυναγία in cod. Sophocleo 2884.

Pag. 127. Est σκιά θανάτου locutio biblica, ea-que frequens. Vide pp. 187, 218, t. II, p. 115, Psal. cvi, 10.

Pag. 131, 16. Monet opportune Jac. Billyus in Allatii ad Joannem Damasc. Prolegomenis § 44, totum hunc de libertate arbitrii locum esse ad verbum transcriptum ex Damasceni libris *De ortho-doxa fide*. — 19. In loco obscuro exhibebo varietatem cod. C : Καὶ αὐθις αὐταῖς ἰσὶ νοερά τις κίνησις ψυχῇ· αὐτοκρατής. Mox omittit ἡ βούλευσις ὀρεκτικῇ τῶν ἐφ' ἡμῖν.

Pag. 132, 8. A, οὐδεὶς γὰρ προκρ. — 9. C, sine γάρ.

Pag. 136. Moneor a viro doctiss. Reiskianæ, qua usus sum, observationi de πρωτοσυμβούλῳ posse contradici.

Pag. 155, 17. De μυθελίς vide p. 269. Cf. et p. 363, 14.

Pag. 156, 3. C, διακονίαν μου πεπλήρωκα : conf. pp. 350, 6 ; 355, 17. Dixit p. 177, 20, διακονίαν τετέλεκα.

Pag. 157. Adde Pantin. de σπραγίδι, seu baptismo, ad Basil. Seleuc. p. 583.

Pag. 160, 12. Conf. p. 287.

Pag. 186. Infra, scilicet p. 217. Ignis inferni sine claritate πῦρ φωτὸς δίχα dictus est ab auctore ver-suum nonnullorum, quos, cum ineditos esse pu-tem, describam e codice 1630, p. 137, 2. [Πέπονθα

δεινὰ, πλὴν δικαία, Χριστέ μου. [Πέπονθα 477 δεινὰ, πλὴν ἐμῶν ἤττω κακῶν.]] Οὐκ ἔστι ποινή σφαλμάτων ἐμῶν ἰση. [Δαίμων, νόσος, μάχαιρα, πῦρ, λύπη, σκότος, [Μάστιγες, ὕβρεις, λιμὲς, ἐμπαιγμὸς, γέλως, [Τὰ φορικτὰ πάντα τῆς ἐκείθεν ἡμέρας [Αἰω-nίως μένοντα, πῦρ φωτὸς δίχα, [Σκότος φλογίζον, Τάρταρος, σκόληξ, πόνοι, [Ἄπαντα ταῦτα τῶν ἐμῶν ἤττω κακῶν. [Στήλῃ γεγράφω ταῦτα μέχρι καὶ τέ-λους. [Βοῶσα (puto excidisse versum de tuba. Posset quidem βοῶσα de στήλῃ intelligi; sed sequens σαλ-πίσει durius cum στήλῃ jungeretur) μακρὰ πᾶσι μέχρι τερμάτων, [Κὰν πᾶν παρέλθῃ τοῦτο (cod. παρ-έλθοι. Est πᾶν τοῦτο mundus hic universus), ταῦτα σαλπίζει, [Καὶ τοῖς ἐκείθε πᾶσιν, ὡς πᾶσιν μόνος [Νικῶ κακοὺς ἅπαντα, πλὴν σοῦ, Χριστέ μου. M... μα νικᾷ σὸν πᾶλαρος θαυμάτων, [Ἐὐσπλαγγνίας ἁδυσ-σος οὐ μετρουμένη. [Οἶκτων ἀέριους, δωρεῶν ἀπειρία.

Pag. 197, 10. Conf. p. 340.

Pag. 204, 14. Acta S. Tarachi p. 290 : Οὗς προσ-δέξασθε μετὰ φόβου καὶ πολλῆς αἰδοῦς, ὄντας ἐργάτας τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ.

Pag. 210, 16. Addidi articulum.

Pag. 211, 5. Isai. lvi, 15 : Ἄγιος ἐν ἀγίοις ὀνομα αὐτοῦ, ὕψιστος ἐν ἀγίοις ἀναπαύμενος.

Pag. 219, 8. Conf. p. 290.

Pag. 223. Puto πίστις non servandum.

Pag. 224, 16. Malim τὸ τῷ πατρὶ πεῖθεσθαι.

Pag. 226, n. 3. Scrib. καὶ ἄλλο τοῖον δέχοι.

Pag. 234, 7, A, τῶν κατὰ πόλιν οἰκούντων ἀρχόν-των. Dispicuit duplex participium, cum sit prius prorsus languidum et inutile. Libanius t. IV, p. 226 : Κὰν ἐτέρους ἴσω μεθύοντας ἐκ πίτου, διαβ-ρήγνυμαι τῷ φθόνῳ. Cod. 3017, μεθύοντας ἀνα-λύοντας ἐκ π. : idque recte, puto.

Pag. 236, 8. C, καταδικάσω.

Pag. 250, 5. Onzelius, hoc loco usus ad Minu-cium pp. 164, 174, notat vitulum esse de bove Api capiendum; sed errare auctorem, qui porcum inter animalia ponit ab Ægyptiis culta, citatque commodè Ælian. H. A. x, 16. Adde Herodot. i, 47, cum nota Larcheri.

Pag. 255, 8. Cf. p. 168, n. 1.

Pag. 256, 16. Eumath. Hysm. v, p. 161 : Οὕτω τὴν καλὴν ἐξῆλθον Αὐλίτωμιν, ... ὡς Ὀλυμπιονίκης καὶ νικήσας τὸ πένταθλον. Scripsi sic τὸ π. pro edito τὸν πέντ., usus lectione quam e codd. pro-tulit Bassus p. 282 versionis gallicæ.

Pag. 257, 17. Cf. p. 152, n. 4.

Pag. 269, 14. Philotheus Fabricii *Bibl. Gr.* t. XI, p. 516 : Τουραννικόν τι καὶ βίαιον ἔρω.

Pag. 277. Plato Epist. inter Socraticas 25 : Ἐπεὶ δὲ καὶ ἀρχὴ τῆς γνώσεως ἀφ' ἡμῶν γέγονε, καλῶς ἔχειν οἶμαι καὶ νῦν ὥσπερ 478 ἐτέραν ἀρχὴν ποιού-μενος, παρακαλεῖσαι πρὸς τὴν ἐπιμεινῆσαι αὐτοῦ. Bene codex 1760, παρακαλεῖσαι σε· qui et bene ἡ quod ἀρχὴ exhibet. Quod et ibi scriptum est, ποιού-μενος συστάσεως, non displicet.

Pag. 278, 22. Prævit Gregorius Naz. orat. 40, p. 643, 7 : Ἀλλὰ καὶ γραφῶν ἐμπειρὸς ὁ ληστής.

Sunt apud Athanasium Vita Anton. § 39, *dæmones φάλλοντες*.

Pag. 279, 10. Athanasius, apud Gaulmin, ad Psell. p. 116 : 'Ο μὲν οὖν ἐχθρὸς (διάβολος) μετὰ τῶν ταυτοῦ κυνῶν τοσαύτας ἔχει τὰς πανουργίας.

Pag. 282, 7. Sic p. 321, 11 : Δάκρυα ποταμῶδων τῶν ὀμμάτων καταδύσας. Conf. p. 344, 11.

Pag. 284. Conf. pp. 296, n. 5; 342, 13.

Pag. 285, 14. Andreopulus de Synt. p. 4 : Παρεκτάει τὸ θεῖον τοῦ τῆς ἀπαιδείας λυθῆναι δεσμοῦ. Cf. Monum. Cotel. t. II, p. 202 A.

Pag. 288. Nomini isti φάρυγγα quasi clavo appendam notulam qua Bachmanno gratificer. Cum nuper in ejus Lycophronem bona mea fortuna incidissem, volumenque evolverem, oculos advertit longissima, nec tamen longa nimis, nota p. 43, unde intellexi quam ægre Meletii inediti loco caruisset vir doctiss. , quo φάρυγξ describitur sitque sui Lycophronis mentio. Meletii igitur verba ex meo apographo, quod mihi e codice 2227 confeci, huc apponam, in ejus usum : Τοῦτο δὲ τὸ μέρος καὶ φάρυγξ καλεῖται, παρὰ τὸ φέρω, δι' ἧς φέρεται τὸ πνεῦμα, καὶ ἔστι παρώνυμον Λυκόφρων φησὶν (Alex. 154) : « Ἐτύμβευσεν φάρω » ὁ δὲ Καλλιμάχος (Fragmen. 183) : « Ἀπαρὼν φάρωσι, » τὴν μὲν φέρουσαν φάρυγγα. Ex Etymologico M. profecit Meletius.

Pag. 289, 7. Pro εἰκότως, forsan εἰκός. C., μάλων ἢ πινθ. — 22. C, ὅγλα.

Pag. 296. Conf. p. 316, 1.

Pag. 297. De illo sensu nominis βίος, adde Heyler. ad Juliani Epist. 33. — N. 6. Est ἱστορήται apud Psell. De dæm. pp. 26, 34.

Pag. 300, 24. C, διὰ τοῦ. Videtur ease διὰ τοῦ in A. Pag. 301, 11, δι' ἑτέρου προφήτου : quod lectionem τοῦ firmare videtur.

Pag. 311, 10. Conf. 449.

Pag. 313, 22. Disco ex Jac. Billyo, in Allatii ad Damasc. Prolegom. § 44, perspicue hausisse auctorem eam Joasaphi orationem ex Constit. Basilii c. 1.

Pag. 316. Lycophron 1453 : Βάζω κυνὸν φάλλουσα μάστακος κρίτον.

Pag. 336, 2. Maximus Tyr. diss. p. 41, 278 : Πῶς φυλαζόμεθα ; πῶς λάθωμεν. Consentit quidem codex 1962 ; malim tamen φυλάζόμεθα, cui λάθωμεν apte conveniet. Sexcenties permutatae sunt 479 ο et ω, verbi causa, in Equitibus, v. 218 : [Τὰ δ' ἄλλα σοι πρόσσσι δημαγωγικά, [φωνὴ μιὰρὰ, γέγονας κακὸς, ἀγοραῖος εἰ. Codex 2712, κακῶς, quod præstare videtur. Questioni, μὲν ἐκ καλῶν εἰ καὶ γὰρ τῶν ; Respondit Isiciarius v. 186 : εἰμ' ἐκ ποτηρῶν γε. Fuit igitur is cui posset dici : γέγονας κακῶς. Locutionem, εἰ, κακῶς γενέσθαι, illustravi ad Eunap. ; adde Herald. ad Arnob. p. 110. Obiter alium Comici locum e Concionatricibus, quam modo legebam, tangam, cui ὦ restituere velim. Editus est ita v. 166 : Γυναῖκας αὖ, δύστηνε, τοὺς ἀνδρας λέγεις. Sed αὖ non bene habere videtur, cum semel tantum γυναῖκας vocaverit viros orator femina. In mea editione, si sic vocare tam tumultuariam operam possum, proposui, γυνεῖκας, ὦ δύστηνε : quam scripturam mihi modo exhibuit codex 2712, p. 319.

Pag. 342, 8. Cum ὁμοιοῦσαι possunt conferri similes formæ πειράσαι, καυχᾶσαι, apud Andreopulum de Synt. : vid. ibi not. p. 193. Ex Theophrane λυτροῦσαι attulit videndus Reiskius ad Const. Cerem. p. 87.

Pag. 359, 25. C, εὐχαί; καὶ ἱεροίαις : sed conf. p. 365, 17.

Pag. 363. Ad μυθεῖαι; admove p. 393, vv. 521, 526.

INDEX ANNOTATIONIS.

Accentus versus politici, 36, qui ut servetur, ipse mutatur vocum accentus.

Acta inedita S. Arethæ, 2.

Adjectivum neutrum cum ellipsi, 59.

Adrianus rhetor, 344.

Ægyptii porcum non colebant, 477.

Æneas Gazæus, 132, 208, 214.

Æschylus, 79.

Æsculapius, 56, 246.

Æthiopes vel Indi, 3.

Agapetus, 331.

Amor ex misericordia, 274.

Andreas apostolus, 215.

Andreopulus de Syntipa, 475,

479.

Anecdotorum editio, 2, 60, 479.

Angelis pares homines pii, 103.

Animæ mors est peccatum, 152.

Anonymus orator Byzantinus,

335.

Anthologia Græca, 191, 356, 363.

Apis bos, 477.

Appianus, 267.

Aristoteles, 174.

Athanasius, 340.

Athenæus, 183, 225.

Attractio casus, 352.

Augmentum plusquam perfecti, 237.

Ἀδελφώτερος, 249.

Ἀδελφώτερος, 249.

Ἀδυσσοτόχος, 50.

Ἀγχαρεύω, 475.

Ἀδυμία κατέχει, 283.

Αἰ et ε, 11, 74.

Αἰταῖν, 180.

Ἄλληλοι et ἄλλοι, 197.

Ἄμα τοῦ, 183.

Ἀμπεχόμενος, 170.

Ἀνάλαθος, scapulare, 161.

Ἀναλλοήτο; καὶ ἀ-τρι-πτος, 146, 211.

Ἀναγκαῖον, 245.
 Ἀναπείζω, 97.
 Ἀναπεριώτατος, 249.
 Ἀναπλάω, 5.
 Ἀνεκαστος, 286.
 Ἀνημένος et ἀνεμένος, 76.
 Ἀνθρωπος Θεοῦ, 10.
 Ἀνόητος et ἀνόητος, 115.
 Ἀπὸ ἐπὶ, 14; et ἐπὶ, 147.
 Ἀπογινώσκω, 97.
 Ἀποπτος περιώπῃ, 150.
 Ἀσυγκρίτως τιμωτέρος, 185.
 Ἀτίμητος, 346.
 Ἀτραπὴ, 187.
 Αὐ et ὦ 479.
 Ἀῦλος, αὐλότερος, 61.
 Ἀρνεώτερος, 74.
 Baptismus φῶτισμα, 85, 301; σφραγίς, 157, 476; abrenuntiatio quæ fit in baptismo, 85; baptismi virtutes, 89.
 Barbaræ flexiones verborum, 479.
 Basilus, 151, 166, 213, 216.
 Basilus Macedo, 27, 197, 198, 202, 223, 228, 237, 298, 306, 311, 328, 333, 335, 356.
 Beatitudines septem, 89.
 Βακτηρία βίου, γήρας, 207.
 Βασιλεία οὐρανῶν, 60.
 Βίος, 297, 478.
 Βόρβον βορβεῖν, 208.
 Βουβυλὶς, 207.
 Callimachus, 478.
 Cangius, 479.
 Canis ad vomitum rediens, 88.
 Chariton, 59.
 Choricus, 5, 15, 30, 183, 196, 210, 249, 274, 328, 329, 346.
 Commodianus, 13.
 Comparativi ac superlativi desinentiæ per ω, vel ο, 60, 249.
 Constantinus Porphyrogennetus, 61, 140.
 Cyrillus, 88.
 Γγ et γχ, 475.
 Γαστήρ καὶ τὰ ὑπὸ γαστέρα, 216.
 Γενέσθαι εὖ, κακῶς, 479.
 Γενόμενος et λεγόμενος, 195.
 Γνωστὸν ἔστω, 25.
 Γούνα, 272.
 Γραφεῖς et τραφεῖς, 194.
 Γριφότερος, 61.
 D. metrius Phalereus, 234.
 Demosthenes, 306.
 Deus nullius rei eget, 239. Dei in manu est sapere quem velit, 148; Deum imitatur homo benelicus, 333.
 Dexippus, 140.
 Diabolus cur sic dictus, 475; Scripturæ sacræ peritus, 478; ejus canes, 478.
 Didymus Cæcus, 250.
 Diogenis Epistola, 274.
 Dion Cassius, 155.
 Dion Chrysostomus, 56, 155, 341.
 Dualis numerus masculini generis, 141.
 Δ et θ 270.
 Δ' ἄλλὰ, 47.
 Δε et τε, 210.
 Δέη, δῆ, 215.
 Δεῖν pro δεῖν 275.
 Διελάζειν, 291.

Δεσμοὶ ἀπαυδείας, 478, 11.
 Δηλωθεῖς, δηλούμενος, 320.
 Δημοτελής ἐορτή, 262.
 Διὰ παντός, 336.
 Διακονίαν πληροῦν, τελεῖν, 476.
 Διάφραγμα, διαφάω, 357.
 Δοκῶ μοι, 99.
 Δολερὸς et θαλερὸς, 265.
 Δριμέις pro δριμέτι, 110.
 Ephraemius, 36.
 Evenus, 311.
 Eumathius, 182, 212, 477.
 Euripides, 27.
 Εἰ et οἰ, 29, et υ, 150.
 Εἰρήνην διδόναι, 38, 475.
 Εἶθον, 475.
 Ἐξ et ἐπὶ, 62.
 Ἐκδόσας, 220.
 Ἐκζητεῖν Θεόν, 16.
 Ἐκπεμφεῖς, processio, sensu theologico, 85.
 Ἐλπίδες κεναὶ, 193.
 Ἐλπίζω cum aoristo, 267.
 Ἐν et ἐπὶ, 112.
 Ἐνθρονίζω, 307.
 Ἐντυχεῖν βίβλω, 110.
 Ἐπαλξίς, 280.
 Ἐπαυθίς, 247.
 Ἐπαισρέω, 103.
 Ἐπὶ ἐπὶ, 228.
 Ἐπισταθμᾶσθαι, 149.
 Ἐτοιμος, ἐν ἐτοιμῷ, 26.
 Εὐ οἶδα ὅτι, 193, 475.
 Εὐδοκεῖν, 12.
 Εὐλογία, 154.
 Εὐμορφότερος, 474.
 Εὐρίσκομαι, 179.
 Ζητεῖς τοὺς αἰῶνας, 24, 245.
 Georgius Acropolis, 278.
 Georgius Lapitha, 25, 174, 321.
 Gregorius Cyprius, 316.
 Gregorius Naz., 61, 97, 123, 186, 250.
 Gregorius Nyssenus, 85.
 Hæresis origo, 48.
 Harpocration, 207, 270.
 Heliodorus, 266, 286.
 Hesiodus, 340.
 Himerius, 353.
 Η et ει, 199, 202, 226, 228, 274, 306, 328, 336; η et ἦ, 143, η et ι, 254, et οἰ, 29, 62, 224, 226, 331.
 Ἡδούς pro ἡδέσι, 110.
 Ἥκον: τὸ εἰς τινα ἤκον, 28.
 Ἡμέρα: ἐν μιᾷ, ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, 31, 474.
 Ἥτοι, 475.
 Θύρα metaphorice, 98, 174.
 Icarus, 294.
 Ignatius, 63.
 Inferni ignis, 186, 217, 476.
 Infinitivus pro imperativo, 74.
 Inscriptiones, 194.
 Isaacius Porphyrogennetus, 98, 110, 119, 224, 255, 266, 274.
 Isaïas, 76.
 Joannes Chrysost., 44, 286.
 Joannes Climacus, 250.
 Joannes Euchaitensis, 215.
 Joannes Gabras, 249.
 Josephus, 337.
 Julianus, 474.
 Ἰμάτια in ellipsi, 42.
 Ἰστορεῖται et ἱστέρεται, 297, 478.
 Ἰσχυρός, Ἰσχυρότερος, 61.
 Καθὼς γέγραπται, 474.

Καινὸς et κενός, 284.
 Κακηγχακῶς, 220.
 Κακὸς κακῶς ἀπολέσαι, 101, 225.
 Κάμιος, 128.
 Κατάκομος, 119.
 Κατὰ ταυτὰ, 287.
 Καταυτίκα, 520.
 Κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν, 43.
 Κετὴν φάλλειν, 316, 478.
 Κλωὶς, 111.
 Κομίζειν pro ἄγειν, 19.
 Κόπος καὶ πόνος, 94.
 Κοσμοκράτωρ, 218.
 Κυναγία, 126, 476.
 Κωφὸν ὁμιλεῖν, 316.
 Lacuna ex ὁμοιοτελεούτοις, 98, 212, 251, 257, 287.
 Leo Diaconus, 153, 297.
 Leopardus, 297.
 Libanius, 29, 31, 56, 80, 147, 183, 184, 196, 206, 223, 226, 263, 291, 298, 308, 335, 342, 343, 314, 346, 349, 352, 475, 477.
 Librarii solæcismos faciunt corrigendos, 140, 176; faciunt versus, 206.
 Longus, 11.
 Lucianus, 5, 14, 224, 272, 273, 337, 340, 349.
 Lycophron, 478.
 Lydus, 195.
 Lysias, 112.
 Λιγυρὸν ὀπηχεῖν, 280.
 Λίθον πάντα κινεῖν, 232, 471.
 Λογοπραγματιῶν, 336.
 Λόγος οἶδε καλεῖν, 5; λόγον βραχὺν ποιῆσθαι τινος, 6; λόγον λέγειν ac similia, 207.
 Macarius, 149.
 Maximus Tyr., 306, 478.
 Meletius ineditus, 478.
 Menander historicus, 249.
 Menander rhetor, 214.
 Moschopolus, 60, 210.
 Mystera divina non scrutanda curiosius, 164.
 Μᾶλλον in ellipsi, 199;
 Μανδύας, 161.
 Μάλλησιν, 284.
 Μὲν corruptum, 12.
 Μηλωτάρων, 263.
 Μηνίω, 116.
 Μικρὸν ὅσον ὅσον, 295.
 Μνᾶσθαι σίτου, τροφῆς, 325, 348.
 Μνησθεῖς et μνηθεῖς, 266.
 Μοναχὸς et μονόμαχος, 353.
 Μονώτατος, 84.
 Μυηθεῖς, 303.
 Μυωπάω, 159.
 Nicephorus Basilaras, 14.
 Nicephorus Chumius ineditus, 28, 194.
 Nicephorus Gregoras, 93, 294, 297.
 Nicetas Choniata, 294.
 Nicolaus Sophista, 14.
 Nilus, 200, 296, 335, 352.
 Oratio opus angelorum, 175.
 Origenes, 192.
 Ο et ω, 261, 478.
 Οἶδ' ὅτι, 193, 475.
 Οἰκονομία, 4, 474.
 Οἶς, 172.
 Ὅμοιος Θεῷ, 46.
 Ὅνος λύρας ἀκούων, 293.
 Ὅστράκινον corpus, 13.

Ὁδὸς ποτα, 95.
 Ὁδὸς : ἐν ὁδῷ, ὅπ' ὁδῷ, 319.
 Paulus, S., 2, 15.
 Paupertas non est περιμάχτος, 154.
 Petrus ὁ χοροφαίος, 277.
 Philus, 275, 318.
 Philo, 60.
 Philostratus, 85, 261, 776, 294, 354, 341.
 Philothei Parerga, 35.
 Photius, 56, 70, 147, 272.
 Plato, 272.
 Poetaster anonymus, ineditus, 476.
 Propositiones omisse in compositionis, 5, 14, 27, 31, 80, 85, 93, 110, 180, 194, 198, 208, 209, 214, 263, 276, 278, 286, 308, 323.
 Processio S. Spiritus, 162, 163.
 Procopius, 335.
 Psellus, 5, 12, 101, 194, 208, 213, 214, 218, 220, 226, 287, 345.
 Παλλίων, 185.
 Πάν τουτο, 477.
 Πάντα εἶναι τι, 269.
 Παράδεισος τῆς τρυφῆς, 47.
 Παρασιωπῶν, 324.
 Περαιθέναι ἐπὶ τι, ἐπὶ τινα, 110.
 Περ, 136.
 Περιαστράπτειν τινα, τινα, 56.
 Περιγέειος, 48.
 Περιχεισθαι τι, 43.
 Περιλάμπειν, 201.
 Πολιορκίῳ, 251.
 Πολυσχεδῆς, 48.
 Πορεία τελευταία, 356.
 Ποινισθαι, 33.
 Προαίρεσις, 134.
 Πρόσημμα, 164.
 Πρωτοσύμβουλος, 136, 476.

Πῶρ αἰδόμενον, 76.
 Regis ad exemplum componuntur subditi, 509.
 Πρῶτος, 320.
 Ριπή, ῥοπή καιροῦ, 279.
 Ρυπῶν, ἐρρύπωμαι, βερυπωμένος, 41.
 Saracenia, 276.
 Scholiastes Aristophanis, 62.
 Scholiastes Lycophronis, 140.
 Scholiastes Theocriti, 272.
 Sententiæ monostichæ, 5.
 Seruch, 297.
 Severus, 54.
 Sextæ preces, 329.
 Sextus, 216.
 Signum crucis fugat diabolum, 284, 296.
 Silentia turbæ manu facere, 327.
 Similis epitaphium, 151.
 Socrates unum habuit pallium, 155.
 Socraticæ epistolæ, 477.
 Sophocles, 19, 74, 79, 102, 116, 125, 126, 133, 141, 149, 179, 193, 204, 473.
 Stobæus, 146, 197.
 Suidas, 80.
 Sus in volutabro luti, 172.
 Symeon Sethi, 208, 209, 225, 245, 274, 474.
 Synesius, 180, 193, 235, 275, 283, 297, 307.
 Ζεβένια, 154.
 Σενάρι, 36.
 Σημεία καὶ τέρατα, 67, 475.
 Σκόπος καὶ σκοπὸς θανάτου, 127, 187; σκ. φηλαφῆτον, 285.
 Σοφία et φιλοσοφία, 348.
 Σπέρειν εἰς ὕδωρ, 183.
 Στοιχέω, 2.
 Στόμα : εἶναι ἐν στόματι, 311.
 Συμβάν οὕτω, 21, 474.

Σύνδοξ, 235.
 Συνεργούντος Θεοῦ, 5.
 Ἑξέσις, 226.
 Templum Dei mens pia, 174.
 Theano, 209, 210.
 Theocritus, 104, 519, 320.
 Theodorus Hyrtacenus, 17.
 Theodorus Melochita, 99.
 Theodorus Prodromus, 46, 47, 50, 262, 275, 284, 293, 318, 319, 323, 324, 328.
 Theophanes, 479.
 Theophilus Alexandr., 248, 475.
 Thomas apostolus, 3, 4.
 Tyndareus, 246.
 Tzetzes ineditus, 270.
 Τάχος, τὸ τάχος, 204.
 Τε et ἔλ, 183.
 Τελειοῦσθαι, 2.
 Τέλος : οἱ ἐν τέλει, 307.
 Τοξεύειν εἰς οὐρανόν, 29.
 Τρανώτερος, 60, 61.
 Verbum, cum nominativo neutro pluralis numeri, 283.
 Versus in prosa fortuiti, 365, 474.
 Vita beneficium patri filius non potest rependere, 321.
 Vivere, quid sit proprie, 150.
 Virtutes quatuor præcipuæ, 173.
 Walzins, 214.
 Ὑπανίστασθαι, 328.
 Ὑπερβολὴν οὐδεμίαν λειπῶν, 333.
 Φανότατος, φανώτατος, 230.
 Φάρυγξ et φάραγξ, 288, 478.
 Φέρειν, pro ἀγειν, 19.
 Φησὶ, modo peculiari, 336.
 Φόβος καὶ τρόμος, 67.
 Χαίρειν ἑαυτῷ, 208.
 Χαλακὴ πυργοποιεῖται, 285.
 Χρᾶσθαι τι, 343.
 Χῶραι καὶ πόλεις, 297.

MONITUM.

(Ang. Mai, Spicileg. Rom. IV, an.)

Acta confessorum Christi, et martyrum passiones copiosissime Græci sanctores atque Latini scripserunt; itaque his codicibus onerantur plutei bibliothecarum. Ex his actis plura cum identidem legerem, nullis fere adeo capiebar ut S. Artemii celeberrimi martyris passione, quam Joannes monachus (id est ille πᾶν Damascenus) ex Philostorgii potissimum ecclesiastica Historia sumpsit, ut in titulo dicitur. Certè in hac Artemii passione elucet historia Romanæ veritas, elocutionis gravitas, copia rerum, et instar libri prolixitas. Jam ad hujus fontem Philostorgium quod attinet, nemo est qui nesciat, ex duodecim ejus operis libris nonnisi illa excerpta manere, quæ Photius olim confecit, in quibus Artemii nulla neque passionis ejus mentio fit, quia partem hanc cum innumeris aliis Photius omisit. Eorum tamen quæ Philostorgius in Artemii actis dixerat, plura nunc et evidentia vestigia visuntur in nostro libro cum Philostorgii excerptis collato; veluti p. 353 cum Philostorgii fragmentis libri vi, 5, de nova synodo Nicænæ celebranda; p. 356, cum lib. vi, 6, de Juliano funus Constantii deducente; 381, cum lib. vii, 8, de Babyla episcopo Antiocheno; p. 385, 386, 396, cum lib. vii, 3, 4, 9, 15; p. 397, cum lib. viii, 1, 8. Sic ergo nobilis ecclesiasticæ Historiæ auctor partem sui recuperat; quodque magis interest Græci fasti non penitendum ab hoc invento incrementum accipiant. Postremo inelytus Christi martyr Artemius dum, p. 392, Arianismum nominatim maledicit, seque apprimè catholicum profiteatur, injustam illam Arianismi suspicionem depellit, quam de eo Tillemontius sine idoneis indicibus contraxerat, sibi quæ et aliis fortasse persuaserat, *Hist. eccl.* t. VII, p. 731

[340] ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΗΓΟΥΝ ΕΞΗΓΗΣΙΣ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΑΙ ΕΝΔΟΣΟΥ ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΚΑΙ ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΥ

ARTEMIOY

ΣΥΛΛΕΓΕΝ ΑΠΟ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΦΙΛΟΣΤΟΡΓΙΟΥ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΤΙΝΩΝ

ΠΑΡΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ.

COMMENTARIUS HISTORICUS

DE SANCTO ET INCLYTO MAGNO MARTYRE ET PRODIGIOSO

ARTEMIO

COLLECTUS EX ECCLESIASTICA HISTORIA PHILOSTORGII (1) ET NONNULLORUM ALIORUM.

A JOANNE MONACHO (2).

ANG. MAI, loc. cit. IV, 340.

1. Magni et gloriosi martyris Artemii enarraturus egregia facinora et certamen, ejusque multis retro temporibus atque a majoribus haustam generositatem, o sacra congregatio et collecte a Deo cœtus, hunc ipsum invoco martyrem et quæ eum obumbrat Spiritus gratiam, mei sermonis fieri adiutorem et auxiliatorem. Vos etiam appello vestris precibus indigens, ut facile mihi et sine offenculo sit hoc meum consilium, utque via sternatur quam inivi ad exponendam martyrii ac confessionis ejus historiam; tum etiam ne quis me ista tentantem reprehendat, dum respicit primum et antiquum admirandi hujus et celebrandi viri monumentum. Qui enim hoc composuit, pro exigentia istius temporis, rebus tunc tumultu et perturbatione

α'. Τὰ τοῦ μεγάλου καὶ ἐνδόξου μάρτυρος Ἀρτεμίου διηγεῖσθαι μέλλων ἀνδραγαθήματα, καὶ τὴν εὐλογίαν, τὴν τε ἀνωθεν αὐτοῦ καὶ ἐκ προγόνων οὖσαν εὐγένειαν, ὧ ἱερὰ πανήγυρις καὶ θεοσύλλεκτον σύστημα, αὐτὸν ἐκείνῳ ἐπικαλοῦμαι τὸν μάρτυρα, καὶ τὴν ἐπισκιάζουσιν αὐτῷ χάριν [341] τοῦ Πνεύματος, συλλήπτορά μοι γενέσθαι τοῦ λόγου καὶ συνεπίκουρον· καὶ αὐτοὺς ὑμᾶς ἐν παρακλήσει ποιοῦμαι τῶν ὁμετέρων εὐχῶν προσδεόμενος, ἵν' εὐοδὸν μοι καὶ ἀπρόσκοπον γένηται τοῦτ' ἐγχείρημα, καὶ κατευθύνῃ πρὸς ἡμετέραν ἐξώρμησιν τοῦ μαρτυρίου αὐτοῦ καὶ τῆς ἐμολογίας διηγήσιν. Καὶ μή τις μοι ταῦτα ἐγχειροῦντι ἐπιμειψέσθω, ἀφορῶν εἰς τὸ πρῶτον καὶ ἀρχαῖον τοῦ θαυμασίου τούτου καὶ δοξίμου ἀνδρὸς ὑπόμνημα· ὃ γὰρ ἐκεῖνο συντάξας, ὡς

NOTÆ.

(1) In Photianis Philostorgii, quæ sola supersunt, excerptis, nihil de Artemio dicitur. Nos igitur hanc nobilem Philostorgianæ historiæ partem deperditam, ope codicis Vaticani recuperamus.

(2) Sic appellari solet in codicibus S. Joannes Damascenus, cujus hoc esse revera opusculum Allatius jamdiu putavit, idque cum aliis sancti Patris scriptis editurus aliquando erat; id quod ego

ex Vallicellianis ipsius Allatii schedis cognovi. S. Artemii passionem æque attribuunt S. Joanni Damasceno auctori Labbeus in prospectu operum Damasceni, et rursus idem Allatius in Symmictis, ubi tradit notitiam eorundem operum p. 452, n. XLVII. Sed nemo tamen eximium hoc et curiosissimum scriptum typis Græcis ante me divulgaverat.

ὁ τότε καὶ ῥῆς ἀπῆται, καὶ ὡς εἶχε δυνάμει, ἔγραψε, πολλὰ θορύβῳ καὶ ταρχῇ τῶν τότε πραγμάτων συναγομένων. Οὐ μὲν οὖν οὐδὲ αὐτὸς τις ἦν τῶν παρισσευομένων τε καὶ περὶ λόγους ἐσπουδακόντων, ἀλλ' ἀπλοῦς τις καὶ ἀπείριτος μόνης τῆς ἀληθείας πεφροντικῶς, καὶ τὸ λέγειν ὅπως οὖν στοχαζόμενος· καὶ κατὰ τὴν παροιμίαν, ἀκριβὲς δακτύλῳ τῆς ἱερᾶς τῶν λόγων παιδείας ἀψάμενος.

β'. Ὡς περ οὖν οὐδὲ αὐτὸς ἐγὼ ἀρκοῦντως ἔχω καὶ ἱκανῶς πρὸς τὴν τοῦ λόγου διήγησιν, κἂν ὁ πόθος τοῦ μάρτυρος καθέλκει καὶ τυραννέι μου τὴν λογισμὴν καὶ πρὸς τὸ λέγειν βιάζεται, ἐπεινετὸς μέντοι τῆς προθυμίας καὶ τῆς περὶ τὸν μάρτυρα πίστεως, ὅτι κἂν ὅπως οὖν ἐτόλμησεν ἀψάσθαι τῆς περὶ τὸ μαρτύριον αὐτοῦ διηγήσεως, μάλιστα τοῦ ἀποστάτου καὶ ἀπειθοῦς Ἰουλιανοῦ παραγγελλαντος τοῖς ἀλίσκομένοις ἐπὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ μαρτύριον μὴτε ὑπόμνημα, [342] μὴτε ἄλλην τὴν οἰκονομῶν ποιεῖσθαι ἀναγραφὴν, καθὼς οἱ πρότερον βασιλεῖς ἐνομοθέτησαν, ἀλλὰ τοὺς πλείους αὐτῶν ἀναπολογητοὺς ἀπόλλυσθαι· τούτου τοῦ παραγγέλματος πανταχόσε καταφοιτήσαντος, ἐκολάζοντο μὲν οἱ τὸν Χριστὸν ὁμολογοῦντες· κατὰ δὲ τὸ κρατοῦν ἔθος, οὐδεὶς τῶν ἐκ τοῦ δήμου κομμενταρισίων, ἢ τῶν λεγομένων ταχυγράφων, πρόνοιαν ἐποιεῖτο τοῦδε τοῦ παραγγέλματος. Ἐσπουδάζει γὰρ ὁ παράνομος καὶ αὐτὴν τὴν μαρτυρίαν ἐξαφανίσαι τὴν εὐκλειαν. Μόλις οὖν τινες ἐν ζοφεροῖς τοῖς καὶ ἀλαμπέσι τόποις κατακρυπτόμενοι, τοιοῦτων ἐφάπτεσθαι ἐτόλμων ὑπομνημάτων, τὴν τοῦ κρατοῦντος διδιδόμενοι ἀγριότητα. Πολλὰ μὲν οὖν μυριάδες ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην τῶν Χριστιανῶν καταφθείροντο, μηδὲ μίς τις κατὰ τὸ κρατοῦν ἔθος ἀξιούμενος ἐρωτήσεως· ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐδὲν παρέβλαψε τοὺς ἀθλητὰς τοῦ Χριστοῦ, τὸ μὴ τυχεῖν ὑπομνήματος· ὧν γὰρ τὰ ὀνόματα ἐν οὐρανοῖς θεὸς ἀπεγράφει, οὐδεμία τις ἦν χρεῖα τῶν παρ' ἀνθρώπων ὑπομνημάτων. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἔλις.

γ'. Ἐγὼ δὲ, ὡς ἱερὰ πανήγυρις, καὶ Χριστοῦ λαὸς θεοσύλλεκτος, ἔσθρος ἄγιος καὶ βασιλεὺς ἱερὰ τεύχεα, πολλοὶς ἐντυχὼν συγγράμμασι, καὶ μάλιστα τῶν τὰς ἱστορίας καὶ πράξεις τῶν βασιλέων συνταξαμένων, ἔπειτα δὲ καὶ τῶν περὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν σπουδασάντων, καὶ τὸ τοῦ μάρτυρος εὐρὺν νομα ὡς καλεῖται διαθρυλλούμενόν τε καὶ

A quam maxime confusis, et prout vires ei suppetebant, illud conscripsit. Neque vero ipse complus satis aut de orationis leporibus sollicitus erat, sed simplex et inornatus, solius veritatis curiosus, satis habebat rem candide proponere, et juxta proverbium summo digito sacram sermonum eruditionem attingere.

2. Quemadmodum igitur neque ego sufficiens et idoneus sum historię digne texendę; licet meus in martyrem amor alliciat, in consilio capiēdo subigat atque ad dicendū cogat, laudandus tamen est propter studium et fidem in martyrem antiquus ille, qui quantumvis leviter ausus sit martyrii ejus historiam attingere; præsertim quia apostata et impius Julianus sanciverat ne in memoriam eorum qui pro Christo martyrium passi essent, monumentum erigeretur aut qualiscunque conscriberetur historia, quam legem jam veteres imperatores tulerant, sed vulnerat plerosque eorum inglorios perire. Qua prohibitionē ubique promulgata, puniebantur quidem Christi confessores; sed juxta vigentem legem, nemo e publicis commentariis aut iis qui dicuntur *tachygraphi*, horum historię curam habebat (3). Studebat enim imperator scelestus martyrum vel ipsam gloriam eliminare. Ægre igitur aliqui, præ timore ferocis principis, in tenebrosis quibusdam obscurisque locis delitescētes, hujusmodi narrationes attingere audebant. Multa ergo Christianorum millia per universum orbem mortem subierunt, ne ulla quidem propter vigentem legem memoria dignati. Verum hujusmodi memorię privatio nullatenus nocuit Christi athletis. Quorum enim nomina in cœlis Deus conscribebat, nulla ratione indigebant monumentis apud homines. Sed de his satis.

3. Equidem, o sacra congregatio Christique popule quem Deus collegit, *gens sancta et regale sacerdotium*, multa nactus documenta, maxime eorum qui tum historias et gesta imperatorum composuerunt, tum ecclesiasticę historię operam dederunt, et nomen martyris inveniēns hic et alibi celebratum ideinque illustre, necnon virum præ-

NOTE.

(3) Textus Græcus sic habet: Κατὰ δὲ τὸ κρατοῦν ἔθος, οὐδεὶς τῶν ἐκ τοῦ δήμου κομμενταρισίων, ἢ τῶν λεγομένων ταχυγράφων, πρόνοιαν ἐποιεῖτο τοῦδε τοῦ παραγγέλματος. Quę, si ad litteram vertantur, hoc significant: sed juxta vigentem legem, nemo e publicis commentariis aut iis qui dicuntur *TACHYGRAPHI*, hujus prohibitionis rationem ducēbat. — Sed nemo non videt sensum hunc nullatenus hic admitti posse. Nam 1^a Contradictio esset in eo quod commentarienses juxta vigentem legem de lege non curaverint. 2^a Docet auctor in præsentī paragrapho memoriā martyrum ex hac Juliani prohibitionē obliteratam fuisse. Hoc autem inde provenit quod publici notarii, ad hanc vigentem legem esse accommodantes, nihil circa martyrum

certamina commentariis consignaverint. Sed si verum foret eos prohibitionis imperatoris non duxisse rationem, nec proinde conscribendis martyriis destituisse, nullo modo posset intelligi cur obliterata fuerit Christi confessorum memoria. Maluimus igitur aliam admittēre versionem, quę contextui orationis omni ex parte concordat. Imo posset eam textu Græco conciliari, si quis his verbis: οὐδεὶς . . . πρόνοιαν ἐποιεῖτο τοῦδε τοῦ παραγγέλματος hunc sensum daret: Nemo huic prohibitioni invigilabat, ideo scilicet ut eam eluderet, ut nihilominus acta martyrum conscriberentur. Quod si nemo id faciebat, ergo omnes legi parebant, atque ita factum est ut obliterata fuerit martyrum memoria.

EDIT. PATR.

clarum et inclytum omnibus eum proclamantibus, arbitratum sum hac oblivionis tenebris non esse sepelienda, sed in apertam lucem producenda, vestrisque proponenda auribus, ut qui Christum et martyrem diligitis; tum ne paucis quibusdam verbis tanta velentur divi martyris ad gloriam jura, tum ut vestras aures studere exhilarare narrando historiam atque integre revelando quæ martyr forti animo gessit.

4. Multi igitur historiarum scriptores in eximii hujus viri mentionem inciderunt, Eusebius scilicet Pamphilii cognominatus, Socrates qui Novati, et Philostorgius qui Eunomii secutus est hæresim, Theodoretus et alii plures (4). E quibus Eusebius, qui temporibus Constantini florebat omnesque hujus ætatis episcopus doctrina superabat, dicit martyrem unum e senatoribus et in domo imperatoria clarum fuisse, et Constantii ejus filii amicitiam, imo et familiaritatem summo studio coluisse. Certum enim est Beatum nunquam a Constantii familiaritate fuisse avulsum, indicia præbentem nobilis sum et magnanimis indolis. Philostorgius vero, licet ardentissimus Eunomianæ hæresis sectator, super omnes tamen martyrem extollit, magna diligentia atque accuratone res gestas ejus enarrat, et ab antiquis temporibus martyris repetit generositatem, priusquam martyrii certamina describenda adoriatur. Incipiam igitur et ego ejus historiam, secundum ea quæ tradunt veterum libri.

τοῦ αὐτοῦ ἀγῶνων ἐφάσασθαι. Ἄρξομαι τοίνυν καὶ γὰρ οὖσιν ὁλοτοί.

5. Idololatria refrenari jam cœperat, et demonum fraudes extingui, per misericordiam quæ impensa fuit a magno Deo et Salvatore nostro Jesu Christo beato et venerabili Constantino, illustrissimo et pio imperatori, Constantis et beatæ Helenæ filio. Qui scilicet per vivificæ crucis in cœlis apparitionem ab inani idolorum errore revocatus, inimicos et scelestos principes superavit ejusdem venerandæ crucis ope et virtute. Simul et sanctum Christianorum cornu exaltatum est, Constantini studio ac fide ita confortatum et adauctum, ut Christi prædicatio totum replet orbem, universa idolorum altaria, simulacra et templa ubicunque terrarum destruerentur, et instaurarentur Dei ecclesiæ, quas Christi inimici atque impii imperatores evertebant.

ναοὺς ἀπαντας, ὅποι ποτὲ γῆς ἐτύγχανον, ἀνοικοδομεῖσθαι δὲ τὰς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας, ὥς οἱ μισοχριστοὶ καὶ δυσσεβεῖς βασιλεῖς κατηνάλωσαν.

11 Petr. II, 9.

NOTÆ.

(4) In iis qui supersunt Eusebii, Socratis et Philostorgii libris, nullam invenimus de S. Artemio mentionem. Sed apud Theodoretum, lib. III, cap. 18, legitur: Artemium quoque, qui duos milites furat per Ægyptum, eo quod temporibus Constan-

Α περιφερόμενον, καὶ ἀνδρὰ περιφανῆ τε καὶ διαβόητον πάντων αὐτὸν ὁμολογούντων, οὐκ ᾤφθη ταῦτα τῆς λήθης ἐνθάπαι βυθοῖς, ἀλλ' εἰς τὸ φανερόν ἀγαγεῖν, καὶ ὁμῶν προῆναι ταῖς ἀκοαῖς ὡς φιλοχρίστοις τε οὖσι καὶ φιλομάρτυσιν· ἵνα μὴ ἐν ὀλίγαις τοῖς συλλαβαῖς τὰ τηλικαῦτα ἐπηλυγάζωνται τοῦ Θεοῦ μάρτυρος πλεονεκτήματα [343]· ἅμα τε καὶ ὁμῶν κατευφράναι σπεύδων τὰς ἀκοὰς, ἔκ τε τῶν τῆς ἱστορίας διηγημάτων, καὶ τῶν ἀκριβῶς ἀναφανέντων τοῦ μάρτυρος ἀνδραγαθημάτων.

Β. Πολλοὶ μὲν οὖν τῶν τὰς ἱστορίας γραφάντων τοῦ αἰοδίου τούτου ἀνδρὸς ἐμνησθένευσαν, Εὐσεβίους τε ὁ Παμφίλου ὀνομαζόμενος, καὶ Σωκράτης ὁ τῆς Ναυάτου αἰρέσεως, καὶ Φιλοστόργιος ὁ τῆς Εὐνομίου καὶ αὐτὸς ὑπάρχων αἰρέσεως, Θεοδώρητός τε καὶ ἄλλοι πλείονες. Ἄν ὁ μὲν Εὐσεβίους ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου ὢν τε καὶ γνωρίζομενος, καὶ τῶν τότε ἐπισκόπων ὑπάρχων ὁ λογιώτατος, παρεισάγει τὸν μάρτυρα τῆς συγκλήτου βουλῆς ἐν ταχέοντα, καὶ γνώριμον ἐς τὰ βασιλεῶς ὑπάρχοντα, καὶ τῆς περὶ τὸν Κωνσταντίνον τὸν αὐτοῦ υἱὸν ἑταιρίας, εἴτ' οὖν φιλίας, σπουδαστὴν ἀκριβέστατον. Φαίνεται γὰρ ὁ Μακάριος μὴδὲ πώποτε τῆς πρὸς τὸν Κωνσταντίνον φιλίας ἀποσπασάμενος, τὸ ἐνδοξον αὐτοῦ καὶ μεγαλοῦργον ὑποφαίνων τῆς φύσεως· ὁ δὲ γε Φιλοστόργιος, εἰ καὶ διάπυρος ἐραστής τῆς Εὐνομίου ὑπάρχει αἰρέσεως, ἀλλ' ὅμως ὑπὲρ πάντας ἐκθειάζει τὸν μάρτυρα, πολλὴν τινα τὴν ἑστᾶσιν καὶ ἀκριβείαν τῶν αὐτοῦ πράξεων ποιησάμενος, ἐκ τῶν ἀνωθεν χρόνων τὴν τῷ μάρτυρι προσοῦσαν εὐγένειαν ὑποσημηνάμενος, καὶ πρὶν ἢ τῶν τοῦ μάρτυρος κατ' αὐτὸν ἱστορίας, ὡς αἱ παλαιῶν διαγορεύ-

Ε'. Τῆς εἰδωλολατρίας ἄρτι καταπαυθείσης, καὶ τῆς τῶν δαιμόνων ἀπάτης κατασβεθείσης, ἐκ τῆς γενομένης φιλανθρωπίας παρὰ τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος· ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ περὶ τὸν μακάριον καὶ αἰοδῖμον Κωνσταντίνον, τὸν ὑπέρλαμπρον καὶ εὐσεβῆ βασιλέα, τὸν τοῦ Κωνσταντος [344] υἱὸν καὶ τῆς μακαρίας Ἑλένης, ὅπως τε αὐτὸν ἐκ τῆς ματαίας τῶν εἰδῶλων πλάνης ἀνεκαλίστατο, καὶ τῆς τοῦ ζωποιοῦ σταυροῦ ἐν οὐρανῷ ἐπιδείξεως, πῶς τε τῶν ἐχθρῶν καὶ παρανόμων βασιλέων περιεγένετο διὰ τῆς τοῦ τιμίου σταυροῦ ἐνεργείας τε καὶ δυνάμεως, καὶ πῶς τὸ Χριστιανῶν θεοφιλὲς ὕψος κέρας, ὑπὸ τῆς αὐτοῦ προθυμίας καὶ πίστεως, συγκροτούμενόν τε καὶ συναυξανόμενον, ὥστε τὸ τοῦ Χριστοῦ κήρυγμα πᾶσαν πληρῶσαι τὴν οἰκουμένην, καθαιρεθῆναι δὲ πάντας τοὺς βωμοὺς τῶν εἰδῶλων καὶ εἶδανα καὶ

tii, cum magistratum illum gereret, plurima deorum simulacra confregerat, non solum bonis exuit, verum etiam capite truncavit. Hæc et hujusmodi alia commissa sunt ab illo, quem gentiles manichæisticum et ab iracundia alienissimum prædicant. EDIT.

ζ'. Τούτων οὖν γινομένων, οὐκ ἤνεγκεν τὴν τοσ-
αύτην μεταβολὴν ὁ τοῖς καλοῖς βασιλεύων διάβολος,
ἀλλ' ἤγειρε ζάλην καὶ ταραχὴν διὰ τῶν αὐτοῦ οἰ-
κειῶν ὑπασιτιστῶν. Ἀρείος γάρ ὁ τῆς μανίας ἐπ-
νοήτομος, τῆς ἐν Ἀλεξανδρίᾳ Ἐκκλησίας ὑπάρχων
πρεσβύτερος, δεινῶς τε ταύτην ἐτάραξε, δόγμα κι-
νήσας παράνομον καὶ πάσης βλασφημίας ἀνάμεστον.
Ἐφασκε γὰρ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν
προαιώνιον, κτίσμα εἶναι, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πα-
τρὸς οὐσίας ἀλλότριον. Διὰ τοι ταῦτα ἡ ἐν Νικαίᾳ
τῶν ἁγίων τριακοσίων δεκαοκτὼ Πατέρων ἀπορίζε-
ται σύνοδος, καὶ τὸν Ἀρείον καθελούσα, τὸν Υἱὸν τοῦ
Θεοῦ καὶ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν χρηρττεῖ τοῦ
Πατρὸς ὁμοούσιον. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν αἱ τε τῶν ἑξ-
ωθεν ἱστορίαι διαγορεύουσιν, οὐκ ὀλίγοι δὲ τῶν
ἡμετέρων διηκριβωσάν τε καὶ κατεγράψασαν· ἱμοὶ
δὲ περὶ ταῦτα διατρέχειν ὁ νῦν οὐχ ἀρμόσει καιρὸς,
ἄλλης περὶ τούτων δεομένης ἀκριβοτέρας σχολῆς
τε καὶ διασκεψέως. Τὰ δὲ νῦν τὸ φθάσαν αὐτὸν τοῦ
βίου τέλος διηγῆσομαι.

[345] ζ'. Ὁ γοῦν φιλόχριστος βασιλεὺς Κωνσταν-
τῖνος εἰς τὸ πρῶτον καὶ τριακοστὸν ἔτος προελθὼν
τῆς αὐτοῦ βασιλείας, καὶ τοῦ δευτέρου ἐπιδάς,
ἐπειδὴ ἐπέθετο τοὺς Πέρσας εἰς πόλεμον ἐπ' αὐτὸν
παρασκευαζομένων, ἄρας ἐκ τῆς ἑαυτοῦ πόλεως,
ἄχρι τῆς Νικομηδείας ὤφθη τῶν Βιθυνῶν· ἐνθα καὶ
τελευτᾷ τὸν βίον ἐξ ἐπιβουλῆς τῶν ἑαυτοῦ ἀδελφῶν,
φάρμακον αὐτῷ δηλητήριον ἐκχεαμένον, ἀστέρος,
ὥς φασι, κομήτου τὸν θάνατον αὐτοῦ προμηνύσαν-
τος. Ἦσαν δὲ τῷ Κωνσταντίνῳ ἀδελφοὶ πρὸς πατέρα
οὗτε, Δαλμάτιος, Ἀναβαλλιανὸς, καὶ Κωνσταντῖος·
αὐτὸς γὰρ ἐξ Ἑλένης μόνος ἦν τῷ πατρὶ Κωνσταντι-
νῷ· ἔτι ἱσοτεῖοντι· ἐκ δὲ τῆς θυγατρὸς Μαξιμιανοῦ, τοῦ
Ἐρκουλλίου ἐπονομαζομένου, Θεοδώρας, ἑτεροὶ γε-
γόναν αὐτῷ παῖδες· ὅτε προῤῥηθεὶς Δαλμάτιος, καὶ
Ἀναβαλλιανὸς, καὶ Κωνσταντῖος· οὗς καὶ Καίσαρας
ὁ Κωνσταντῖνος καὶ νοβελήσιμους ἐτίμησε. Τούτων
ὁ Κωνσταντῖος ἐκ τῆς συναφθείσης αὐτῷ γαμετῆς
γεννᾷ Γάλλον τε καὶ Ὑουλιανὸν τὸν παραδάτην ἐπι-
κληθέντα, διὰ τὸ τὸν Χριστὸν ἐξομῶσθαι, καὶ πρὸς
τὴν Ἑλληνικὴν ἀποκλίνειν θρησκείαν· ὅς καὶ τὸν
μέγαν τοῦ Χριστοῦ μάρτυρα καὶ πολυάθλον Ἀρτέ-
μιον ἐν τῷ βασιλεύειν αὐτὸν ἐκόμισε, διὰ τὴν εἰς
Χριστὸν πίστιν καὶ τὸν ζῆλον τὸν ἐνθεον. Ἀλλὰ ταῦτα
μὲν ὕστερον καὶ μετὰ χρόνου γεγόναν.

η'. Ἐγὼ δὲ τὰ πεπραγμένα τοῖς ἀνω χρόνοις δι-
ηγησάμενος, ἐπὶ τὰ συμβάντα τῷ μάρτυρι πάλιν
τρέψω τὸν λόγον· πῶς τε ὁ παράνομος καὶ παρα-
δάτης Ὑουλιανὸς καὶ τίνι τρόπῳ ἐπὶ τὸ τῆς βασι-
λείας ἦλθεν ἀξίωμα· καὶ πῶς ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς
Ἀρτέμιος εἰς τὸ τῆς Χριστοῦ ὁμολογίας πανίπερον
ἔδραμε στάδιον. Ἀρτι τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου
[346] τελευτήσαντος, ἡ τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴ εἰς τρεῖς
διηρέθη ἀρχὰς, τῶν υἱῶν αὐτοῦ, Κωνσταντίνου,

6. Dum hæc fierent, non tulit tantam rerum v-
cissitudinem qui bonis invidet diabolus, sed suis
factoribus usus excitavit procellam et turbinem.
Arius enim, qui insanæ heresi nomen suum
ascripsit, Alexandrinæ Ecclesiæ presbyter, hæc
horrendo modo conturbavit, doctrinam emittens
impiam et teterrimis blasphemis abundantem. Di-
cebat enim Filium Dei unigenitum, qui ante sæ-
cula natus est, creaturam esse atque alienum a
substantia Dei et Patris. Quapropter Nicæam san-
ctorum trecentorum et octodecim Patrum convenit
synodus, damnatoque Ario, declarat Filium Dei et
Dominum nostrum Jesum Christum Patri esse con-
substantialem. Sed hæc quidem et infidelium hi-
storiæ tradunt, et non pauci e nostris accurate
narrarunt et in lucem protulerunt. Mihi autem
nunc in his morari non vacat, siquidem accura-
tioris et otii et studii indigeant.

7. Igitur Christianissimus imperator Constanti-
nus, annum regni sui tricesimum primum præter-
gressus, et incipiente secundo, cum certior factus
esset Persas adversus eum bellum moliri, profectus
ex urbe sua, Nicomediam Bithyniæ venit. Obiit
ibidem ex conjuratione fratrum suorum, poculum
venenatum ei propinantium, cometa quoque, uti
dicunt, ipsius mortem præsentiente. Erant autem
Constantino ex patre fratres Dalmatius, Anaballia-
nus et Constantius; ipse enim ex Helena unicus
erat filius Constantis adhuc privati, cui ex Theo-
dora, Maximiani cognomine Herculli filia, reli-
qui prodierunt liberi, nempe supradicti Dalmatius,
Anaballianus et Constantius. Hos vero Constanti-
nus Cæsares et nobilissimos (5) constituit. E quibus
Constantius ex legitima conjuge procreavit Gallum
et Julianum, Apostatam cognominatum, eo quod,
Christo abjurato, ad gentilium superstitionem de-
clinaverit. Qui præterea imperio potitus magnum
Christi martyrem et multis certaminibus victorem
Artemium supplicio affecit, propter fidem in Chri-
stum et divinum ejus ardorem. Sed hæc quidem
infra et secundum temporis ordinem.

8. Posteaquam vero narravero quæ superiori-
bus temporibus acta sunt, ad ea quæ martyri
contigere rursus veram sermonem. Dicam igitur
et quali ratione impius atque apostata Julianus
ad imperatoriam pervenerit dignitatem, et quo-
modo Christi martyr Artemius in sacratissimo
Christianæ confessionis stadio cucurrerit. De-
functo magno Constantino, Romanorum imperium
in tres partes fuit divisum, cum tres filii ejus,

NOTÆ.

(5) Hoc nomine honorario augebantur imperatorum filii; quandoque etiam, ut hic apud aucto-
rem, imperatoris familiæ collaterales. ED. T.

Constantinus, Constantius et Constans illud inter se divisissent. Et primogenito quidem Constantino superiores Galliae et quae sunt ultra Alpes, insulae Britannicae et regiones omnes usque ad Oceanum occidentalem hereditate obtigerunt. Constanti vero, utpote natu minimo, inferiores Galliae, Italia nempe et ipsa Roma (6). Constantius demum secundus ex filiis Constantini, rebus Orientalibus eo tempore praepositus bellumque gerens adversus Persas, Orientis partem accepit. Qui Byzantium, nomine mutato in Constantinopolim et novam Romam, fecit sibi regiam; et ab Illyrico usque ad Propontidem, quaecunque Romanis parebant, Syriam quoque et Palestinam, Mesopotamiam et Aegyptum atque insulas universas imperio suo et ditioni subiecit.

9. Magnus autem Artemius versabatur cum Constantio. omni tempore et in omni negotio, ut qui esset amicus optimus et ex iis, qui virtute et doctrina fulgebant, et Christianorum fidei ardentissimus amator. De patria et genere ejus nihil scriptum quispiam nobis tradidit, nisi quod ex nobili et illustri familia vir beatissimus duxerit ortum. Unde etiam haec de eo scriptis mandata sunt, ipsum esse qui jussus sit a Constantio procurare translationem sanctissimarum reliquiarum Andreae, Christi apostoli, Lucae et Timothei, ut sequens significabit oratio. Equidem haec omnia deinceps narrabo, per seriem temporis transcurrens, et accurate secundum rerum exigentiam exponens. Cum igitur, ut dictum est, tres essent imperatores, partemque suam singuli administrarent, primogenitus eorum Constantinus, propria relinquens et fratris natu minimi, tunc Romam profecti, hereditatem invadens, aggressus est adversus eum injusti quidpiam operari. Absentem enim criminatus est dicens iniquam rerum factam esse partitionem, et majorem partem imperii, quod ad ipsum pertineret, a fratre fuisse usurpatam. Sed regionis duces et custodes, a Constantio instituti, responderant se praeter hujus sententiam et consensum nihil sive magnum sive parvum posse mutare: fuisset enim nefarium. Constantinus autem bellum parat, armaque movet in eum qui nullam fecerat injuriam. Cadit igitur dum in bello pugnat; et aliorum hereditatem concupiscens eam ipsam amisit quam justo dominio detinere videbatur.

A Κωνσταντίου τε καὶ Κώνσταντος, ταῦτας μερισθέντων. Καὶ τῷ μὲν πρώτῳ Κωνσταντίνῳ αἱ ἀνω Γαλλίαι καὶ τὰ ἐπέκεινα Ἀλπεων, αἱ τε Βρετανικαὶ νῆσοι, καὶ ἕως τοῦ ἑσπερίου ὠκεανοῦ κληῖρος ἐδόθησαν· τῷ δὲ γε Κώνσταντι, ὡς ὑστάτῳ, αἱ κάτω Γαλλίαι, ἤγουν ἡ Ἰταλία καὶ αὐτὴ Ῥώμη. Ὁ δὲ Κωνσταντῖος ὁ δευτέρος τῶν Κωνσταντίνου υἱῶν, ὃς ἦν ἐπὶ τῶν τῆς ἐφ᾽ αὐτὸν πραγμάτων πρὸς τοὺς Πέρσας ἀγωνιζόμενος, τὸ τῆς ἐφ᾽ αὐτὸν ἀσπάζεταιται μέρος· καὶ τότε Βυζάντιον μετονομασθὲν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ νέαν Ῥώμην, ποιεῖται βασιλεῖον, καὶ ἀπὸ τοῦ Ἰλλυρικοῦ μέχρι τῆς Προποντιδὸς ὅσα ἐπὶ ἑαυτῷ Ῥωμαίοις, τὴν τε Συρίαν καὶ Παλαιστίνην καὶ Μεσοποταμίαν καὶ Αἴγυπτον, καὶ τὰς νήσους ἀπάσας, τῇ αὐτοῦ βασιλείᾳ καὶ πολιτείᾳ ὑποτελῇ καθίστησιν.

B Ὁ δὲ μέγας Ἀρτέμιος συνῆν τῷ Κωνσταντίνῳ ἐν παντὶ καιρῷ τε καὶ πράγματι, ὡς ἄτε φίλος ἄριστος, καὶ τῶν ἐπ' ἀρετῇ καὶ παιδείᾳ λαμπρυνόμενων, καὶ τῆς Χριστιανῶν πίστεως διάπυρος ἐραστής. Πατρίδος καὶ γένους αὐτοῦ ἀνάγραφτον μνημὴν οὐδεὶς ἡμῖν παραδέδωκεν, πλὴν ὅτι τῶν εὐπατριδῶν καὶ μεγάλων ὑπῆρχεν ὁ τρισμακάριστος. Ἐξ ὧν καὶ τὰδε τὰ περὶ αὐτοῦ ἀναγέγραπται, ὅτι τὰ πανάγια λείψανα τῶν τοῦ Χριστοῦ ἀποστόλων Ἀνδρέου καὶ Λουκᾶ καὶ Τιμοθέου, αὐτός ἐστιν ὁ τὴν ἀνακομιδὴν αὐτῶν ὑπὸ Κωνσταντίου ποιήσασθαι κελευσθεὶς, ὡς προῖκον ὁ λόγος διδάξει· ἐγὼ δὲ ἅπαντα ταῦτα καθελξὴς διηγέσσομαι ἐπὶ τοὺς χρόνους διαβαίνων καὶ ἐκτιθέμενος κατὰ τὴν δεούσαν τῶν πραγμάτων ἀκρίβειαν. Ὡς οὖν [347] εἴρηται, τῶν βασιλέων τριῶν τυγχάνοντων, καὶ τῆς αὐτοῦ μαίρας ἐκάστου αὐτῶν βασιλεύοντος, ὁ πρῶτος αὐτῶν Κωνσταντῖνος τῆς οἰκίας μερίδος ἀπαναστάς καὶ πρὸς τὴν τοῦ ἑσχατοῦ ἀδελφοῦ κληροδοσίαν ἐπανελθὼν, ἐκείνου πρὸς τὴν Ῥώμην ἀποδημήσαντος, ἐπεχείρει τι τῶν ἀδίκων κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ διαπραχάσθαι· καὶ αὐτὸν μὴ παρόντα διέβαλλεν, ὡς οὐ καλῶς τῶν πραγμάτων διανεμηθέντων, καὶ ὅτι πλείστον μέρος τῆς αὐτῷ προσχοῦσης ἀρχῆς ἐσφετερίσατο. Οἱ δὲ τῆς χώρας στρατηγοὶ τε καὶ φύλακες, οὓς ὁ Κώνστας ἐχειροτόνησεν, οὐκ ἔφασαν χωρὶς τῆς ἐκείνου γνώμης τε καὶ βουλῆς δύνασθαι τι μικρὸν ἢ μέγα μετακινεῖν· ἀνόσιον γάρ· ὁ δὲ πρὸς πόλεμον ἀποδύεται, καὶ ὅπλα κινεῖ κατὰ τοῦ μηδὲν ἀδίκησαντος. Πίπτει τοίνυν ὁ Κωνσταντῖνος ἐν τῷ πολέμῳ μαχόμενος, καὶ τῆς μερίδος τῶν ἀλλοτρίων ἐπιθυμῶν, καὶ ἅπερ ἐδόκει βεβαίως κρατεῖν προσαπώλεσεν.

NOTÆ.

(6) Mirum videri posset, auctorem sub nomine inferiorum Galliarum Italiam comprehendere et ipsam Romam. Sed attente consideranti quæ hic de divisione imperii dicuntur patebit Joannem huic regioni quam vocat Gallias superiores (αἱ ἀνω Γαλλίαι) eam opponere quam vocat Gallias inferiores (αἱ κάτω Γαλλίαι), quæ nempe est citra Alpes. Jam vero posteriorem hanc denominationem non restringit ad ea quæ proprie a Romanis Gallia Cisalpina

vocabantur, sed eam extendit ad integram Italiam; ita ut voces αἱ κάτω Γαλλίαι fiant quasi nomen genericum ad designandam totam imperii partem quæ, interpositis Alpibus, separatur a Gallia superiore. Tunc autem reapse sub hac denominatione comprehendi potest tota Italia. Porro mirandum non est scriptorem Græcum non omnino accurate loqui de rebus ad geographiam occidentalem pertinentibus. Edit.

ε'. Ὁ τοίνυν τούτου λαὸς ἀποκλίνει πρὸς Κών-
 σταντα, καὶ γίνεται πᾶσα ἡ τῆς Ἑσπερας ἀρχὴ ὑπ'
 ἐκείνῳ μηδὲν περὶ ταύτης σπουδάζαντι· τοῦ Θεοῦ
 ταῦτα δικάσαντος, *Μὴ κίνει ὄρια πατέρων σου,*
μηδὲ τοῦ πλησίον καθάπτου τῆς αὐλακος· ὁ γὰρ
 κατὰ τοῦ πλησίον πονηρευόμενος, αὐτὸς ἐαυτῷ συν-
 ἀγει τὸν ὄλεθρον, τὴν τοῦ Θεοῦ δίκην ἐφ' ἐαυτὸν
 ἐπισπώμενος. Βασιλεύει τοίνυν ὁ Κώνστας ἐφ' ὅλης
 τῆς Ἑσπερίου ἀρχῆς, τὰς δύο κληροδοσίας εἰς ἓν
 συνάψας, καὶ μίαν ἀρχὴν ἀμφοτέρω τὰ μέρη στη-
 σάμενος. Οὐ πολλὸς ἐν μέσῳ καιρὸς, καὶ ὁ Κώνστας
 εἰς κώμους καὶ μέθας ἐναποκλίνας, καὶ ἀλλοκότους
 ἐρώτων διαγωγὰς, βᾶθυμῶς τὴν ὅλην ἀρχὴν διεπέ-
 τευε, τὸ τῆς βασιλείας μέγεθος ἐξερχόμενος· ἐπι-
 βουλεύεται τοιγαροῦν καὶ αὐτὸς παρὰ τινος τῶν
 στρατηγῶν [348], Μαγνέντιον, καὶ μετὰ τῆς βασι-
 λείας προσαπολλύσι καὶ τὸ ζῆν. Τούτου πεσόντος,
 κρατεῖ τῆς ἀρχῆς ὁ Μαγνέντιος, μεθ' οὗ τῆς τυ-
 ραννίδος συναπελάθοντο Νεποτιανὸς καὶ Βρεττα-
 νίω.

ια'. Ταῦτα μαθὼν ὁ Κωνστάντιος ἐκ τῶν τῆς
 ἀδελφῆς γραμμάτων, ἀπάρας ἐκ τῆς Ἀνατολῆς,
 καὶ πρὸς τὴν Ἑσπεριαν γενόμενος, συνάπτει πρὸς
 ἀμφοτέρους πόλεμον, καὶ κατὰ κράτος νικᾷ, τοῦ
 Βρεταννίου πρὸς αὐτὸν ἀποκλίναντος· ὅτε καὶ τὸ
 τοῦ σταυροῦ σημεῖον μέγιστον τε καὶ δεινὸς ἐκφανέν
 ἅπαν, ὡς ὑπεραστράπτειν τῷ πληκτικῷ τῆς αἰγλῆς
 τῆς ἡμέρας τὸ φῶς, ἐπὶ τῶν Ἱεροσολύμων ὥρθη
 περὶ τρίτην ὥραν μάλιστα τῆς ἡμέρας, τῆς ἑορτῆς
 τῆς λεγομένης Πεντηκοστῆς ἐνεστηκυίας, διήκον
 ἀπὸ τοῦ Κρανίου λεγομένου τόπου, ἄχρι καὶ τοῦ
 Ἑλαιῶνος ὄρους, ὅθεν ὑπῆρχεν ὁ Σωτὴρ τὴν ἀνάληψιν
 ποιησάμενος. Κρατεῖ τοίνυν τῆς βασιλείας ἀπάσης
 Κωνστάντιος, τῶν τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου υἱὼν
 μόνος ὑπολειφθεὶς.

ιβ'. Ἀτενίσας οὖν πρὸς τὸ τῆς ἀρχῆς μέγεθος, καὶ
 ἐπιγγιάσας, ὡς ἄτε δὴ ἄνθρωπος ὢν, καὶ μὴ ἔχων
 τὸν ἐκ τοῦ γένους αὐτοῦ συνασπίζοντα· οὔτε γὰρ
 αὐτῷ παῖς ἐγγόνει, οὔτε τις τῶν ἀδελφῶν κατελέ-
 λειπτο· καὶ δέσας μὴ τις αὐτῷ πάλιν ἐπανασταίῃ
 τύραννος κατὰ τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἐξανιστάμενος,
 σκέπτεται τῶν συγγενῶν τινα λαβεῖν σύγκληρον καὶ
 τῆς βασιλείας ὑπασπιστήν. Ὁ δὲ καὶ πεποίηκε,
 Γάλλον τὸν Ἰουλιανοῦ ἀδελφὸν Καίσαρα προστησά-
 μενος· ἀνεψιὸς δὲ πρὸς πατρός ὁ Γάλλος ἦν αὐτῷ.
 Κωνσταντίνος γὰρ, ὁ Γάλλος καὶ Ἰουλιανοῦ πατήρ,
 ἀδελφὸς ἦν Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου. Τοῦτον οὖν
 ἐν τῷ [349] Σιρμίου προχειρισάμενος, γυναικὰ τε
 αὐτῷ ζεύγνυσι τὴν αὐτοῦ ἀδελφὴν Κωνσταντίαν,
 πιστεως καὶ βεβαιότητος χάριν· καὶ ἄρχοντας αὐτῷ
 διδουσιν αὐτὸς καταστήσας· οὐ γὰρ ἐκείνῳ γε ἐφείτο
 Καίσαρι γε ὄντι· Θαλάσσιον μὲν ἀποστείλας ἑπαρ-
 χον πραιτωρίων· Μόντιον δὲ, ἐπὶ τῶν βασιλικῶν

10. Ejus quoque populus declinat ad Constan-
 tem, cui nihil tale cogitanti totum Occidentis im-
 perium subjicitur; Deo scilicet denuntiante non
 movendos terminos patrum suorum, neque de
 sulco proximi quidquam detrahendum. Qui enim
 erga proximum improbus est, propriae perditioni
 ansam praebet, cum Dei vindictae semetipsum
 submittat. Dominatur ergo Constans in integrum
 Occidentis imperium, duas hereditates in unam
 conjungens, et ex ambabus partibus unum faciens
 imperium. Brevi post tempore et Constans ad
 comessationes declinans et ebrietates et alienos
 amores, segniter ac quasi tesseris ludens univer-
 sam administrabat rempublicam, imperii maje-
 statem dedignatus. Insidiae itaque ei parantur a
 duce quodam, Magnentio nomine, et cum imperio
 simul quoque vitam amittit. Cum is cecidisset,
 imperio potitur Magnentius, cum quo simul ty-
 rannidem invaserunt Nepotianus et Brettanion

11. Haec cum accepisset Constantius ex sororis
 litteris, et ex Oriente in Occidentem venisset,
 ambos armis adortur et vi devincit; defecerat
 enim ad ejus partes Brettanion. Quo quidem tem-
 pore signum crucis ingens totumque mirifice emi-
 cans, adeo ut admirabili splendore diei lucem
 superaret, Hierosolymis videri coepit circa tertiam
 horam diei, cum esset festum cui nomen Pente-
 costae, pertingens a loco qui dicitur Calvariae us-
 que ad montem Oliveti, unde in caelum ascendit
 Salvator. Universum ergo imperium obtinet Con-
 stantius, solus e Constantini magni filiis super-
 stes.

12. Cum ergo considerasset imperii magnitudi-
 nem et pro imbecillitate humani ingenii animo
 fluctuaret, nec haberet ex suo genere qui eum
 defenderet (neque enim ei natus fuerat filius, nec
 quisquam ex fratribus remanserat), et timeret ne
 in eum rursus aliquis insurgeret tyrannus ejus
 auctoritatem invasurus, meditatus est ex cognatis
 aliquem accipere cohaerem et imperii defensor-
 rem. Quod etiam fecit Gallum Juliani fratrem,
 Caesarem constituendo. Patruelis autem erat ei
 Gallus; nam Constantius (7), Galli et Juliani pater,
 fratrem habuerat Constantinum Magnum. Gallo
 igitur Sirmii Caesari creato uxorem dedit sororem
 suam Constantius, ut res cautior et firmiter eva-
 deret. Magistratus quoque ei adjunxit quos ipse
 designaverat (non enim Gallo licebat id sibi assu-
 mere, cum esset Caesar), Thalassium quidem
 emittens praefectum praetorii, Montium autem

NOTE.

(7) In Graeco legitur Κωνσταντίνος, sed non recte.
 Patet enim ex iis quae habentur § 7 versus finem:
 ὁ Κωνσταντίνος. γεννᾷ Γάλλον τε καὶ

Ἰουλιανόν. Similiter ex verbis Juliani in initio § 41,
 ubi apostata patrem suum Constantium vocat: Ὁ
 γὰρ ἐμὸς πατήρ Κωνσταντίνος. Edit.

rationibus imperatoriis præpositum, quem etiam quæstorem appellare solent, simulque eum adaugens honore patricii. Porro Gallus, ut qui tunc a Constantio missus esset in Orientem, rebus gerendis intentus erat. Quod primum audientes Persæ timore correpti sunt; cumque accepissent illum juvenem et acrem ad negotia, incursionibus in Romanos destiterunt. Gallus itaque residebat Antiochiæ Syriæ; Constantius autem in Occidente rempublicam moderabatur. Et tunc maxima quiete fruebatur Romanorum imperium, utpote quod ab ambobus custodiretur. Et hæc quidem hoc modo se habebant.

13. Gallus autem, cum purpuram Cesaream induisset, jamque cõpisset supremos imperii gradus ascendere, non permansit in eadem sententia et fide quam dederat Constantio; sed ferocem se præbebat, nec sui compotem, et in ira placari nesciens. Mente enim ineptus et voluntate inconstans, terminos præteribat, et pactum contemnebat quod cum Constantio pepigerat, nimiam auctoritatem in ordinandis rebus adhibens, et cum magna audacia atque arrogantia easdem componens. Quos enim cum ipso magistratus emisera Constantius, imperialium et civilium rerum iudices constitutos, Domitianum nempe prætorii præfectum (nam Thalassius obierat), et quæstorem Montium, quia non obediebant nec inserviebant insanis et effrenibus ejus appetitionibus, cum mandasset militibus funes alligare eorum pedibus, per forum trahi jussit, ambosque occidit, viros in gerendis magistratibus præstantissimos, et quovis luero et emolumento inventos superiores. Quos cum composuisset civitatis episcopus, sepeliit, singularem eorum virtutem reveritus.

14. Nec res diu latuit Constantium, qui Gallum ad se accessivit. Ille vero, cum sciret quidem se non vocari ad bonum aliquod, rursus autem cogitaret quod si nollet parere, oporteret bellum facere et arma protinus adversus Constantium arripere, elegit potius quæ pacis erant; et præmissa uxore ad mitigandum Constantium, ipse quoque sponte sua adibat periculum. Constantina ergo statim profecta est, ut prior astaret fratri, studens eum placatum efficere, ne quid funesti in maritum statueret. Cum autem prompto et alacri animo iter iniisset, inter eundem incidit in morbum, et Bithyniam ingressa, in quadam ejus statione quæ dicitur Gallicana, e vita discessit. Gallus vero, etiamsi inopinatum hunc eventum magnam sibi calamitatem reputaret, ulterius tamen progressus est, non desistens ab iis quæ statuerat. Postquam autem pervenit ad Noricorum civitatem quæ vocatur Pytation, huc Mediolano, ubi tunc Constantius agebat, mittitur dux Barbation, qui Gallum purpura spoliatum et ad conditionem pri-

πραγμάτων, οὓς κοιμιστῶρας αὐτοῖς ὀνομάζειν φίλον, ἅμα καὶ πατρίχιον αὐτὸν ποιησάμενος. Ὁ δὲ Γάλλος, ὡς τότε παρὰ τοῦ Κωνσταντίου πεμφθεὶς ἐπὶ τῆς Ἑφᾶς, εἶχετο τῶν πραγμάτων· ὃν αὐτίκα μαθόντες οἱ Πέρσαι κατωβρόδυσαν, νέον τε αὐτὸν καὶ θερμουργὸν εἰς τὰ ἔργα πυθόμενοι, οὐκ εἴ τι ἐποίησαντο τὴν ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους ἐξέλασιν. Καὶ ὁ μὲν ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας ἦν· Κωνσταντίος δὲ ἐν τῇ Ἑσπέρᾳ καθίστη τὰ πράγματα· καὶ τότε δὴ μάλιστα καθαρῶς ἡσύχασεν ἡ Ῥωμαίων ἀρχή, πρὸς ἀμφοτέρων φυλαττομένη. Καὶ ταῦτα μὲν τοῦτον ἔσχε τὸν τρόπον.

15. Ὁ δὲ Γάλλος τοῦ Καίσαρος ἀμφισάμενος ἀλουργίᾳ, καὶ ἥδη τῶν πρώτων τῆς βασιλείας ἀρξάμενος ἐπιβαίνειν ἀναβαθμῶν, οὐκ ἔμενεν ἐπὶ τῆς αὐτῆς γνώμης καὶ πίστεως ἥς πρὸς τὸν Κωνσταντίον ἐποίησато, ἀλλὰ βαρὺς τις ἦν καὶ ἀκαθέκτος καὶ τὴν ὀργὴν ἀπαράιτητος· φρονήματος γὰρ ἀκαίρου καὶ βουλῆς ἀνωμάλου δριξάμενος, ὑπερέβη τοὺς ὅρους, καὶ τὰς συνθήκας ἐφαύλισεν ἅς πρὸς τὸν Κωνσταντίον ἐποίησато, βασιλικώτερον τῶν πραγμάτων ἀπτόμενος, καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ θράους καὶ τῆς ἀλαζονείας διαταττόμενος. Τοὺς γὰρ ἀρχοντας οὓς σὺν αὐτῷ ἐπεπόμει Κωνσταντίος, τῶν βασιλικῶν τε καὶ πολιτικῶν πραγμάτων ὄντας διαιτητὰς, τὸν τε πραιτωρίων ἐπαρχὸν Δομετιανὸν (ὁ γὰρ Θαλάσσιος ἐτεθνήκει), καὶ τὸν ἐπὶ τοῦ κοιμιστῶρος Μόντιον, διὰ τὸ μὴ πεῖθαρχεῖν αὐτοὺς καὶ ὑπουργεῖν ταῖς παραδόχοις [350] αὐτοῦ καὶ ἀκαθέκτοις ὁρμαῖς, σχολίνους τοῖς στρατιώταις τὸν ποδῶν αὐτῶν ἐξάψασθαι παρακαλευσάμενος, ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς συρῆναι προσέταξεν, καὶ ἀμφοτέρους ἀπέκτεινεν, ἄνδρας ἐν ἀξιώμασι διαπρέψαντας, καὶ παντὸς κέρδους καὶ λήμματος εὐρεθέντας ὑψηλοτέρους· οὓς ὁ τῆς πόλεως περιστελλας ἐπίσκοπος ἔθαψεν, αἰδεσθεὶς τὸ τῆς ἀρετῆς αὐτῶν ἀνυπερέβλητον.

16. Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος, ἐπειδὴ τάχιστα ἐπύθετο τὸ συμβᾶν, μετὰ πᾶμπαν ὡς αὐτὸν ἐποίητο τὸν Γάλλον. Ὁ δὲ, εἰδὼς μὲν ὡς οὐκ ἐπ' ἀγαθῷ τυγχάνει καλούμενος, ἐννοῶν δὲ πάλιν ὡς, εἰ μὴ βούλοιτο ὑπακούειν, πόλεμον ἀνάγκη ποιεῖν, ὅπλα πρὸς Κωνσταντίον ἐκ τοῦ εὐθὺς ἀράμενον, αἰρεῖται μᾶλλον τὰ τῆς εἰρήνης, καὶ τὴν γυναῖκα προαποστελλας ὡς τὸν Κωνσταντίον ἐκμειλίσσασθαι, καὶ αὐτὸς ἀπῆγε αὐτόμολος ἐπὶ τὸν κίνδυνον. Ἡ μὲν οὖν Κωνσταντῖνα πρότερά ἐξώρμησε προσεντυχεῖν τῷ ἀδελφῷ, καὶ αἰδέσασθαι αὐτὸν ὑπὲρ τοῦ ἀνδρὸς προθυμουμένη, τοῦ μὴ τι εἰς αὐτὸν βουλευσασθαι ἀνήκειστον· πολλῇ δὲ προθυμίᾳ περὶ τὴν ὁδοπορίαν χρωμένη, εἰς νότον τε ἐπεσε μεταξὺ πορευομένη, καὶ Βιθυνίας ἐπιδόσα, ἐν σταθμῷ τινι ταύτης Γαλλικάνῳ λεγομένῳ ἀπέθανεν. Ὁ δὲ Γάλλος καὶ τοῦτο παράδοξον αὐτῷ συμβᾶν μεγάλην συμφορὰν ποιησάμενος, ὁμῶς τοῖς πρόσω τῶν δεδογμένων οὐκ ἐξιστάμενος. Ἐπεὶ δὲ εἰς Νυρῖκους ἀφίκετο πόλιν αὐτῶν Πυταθῶνα καλουμένην, ἐνταῦθα δὴ ἀπὸ Μεδιολάνου καταπέμπεται στρατηγὸς Βαρβατίων, ἔκκεῖ τοῦ Κωνσταντίου τὸ τινικαῦτα

τυγχάνοντος· ὃς τὸν Γάλλον ἀφαίρειται τῆς ἀλουργίδος, καὶ εἰς ἰδιώτην μετασκευάσας, ἐξόριστον αὐτὸν εἰς τινα νῆσον τῆς Δαλματίας κατέστησε.

[351] ιε'. Τοῦ δὲ Γάλλου εἰς τὴν νῆσον ἀπηγμένον, οἱ τὸ πᾶν ἐπ' αὐτῷ συστήσαντες, Εὐσέβιος δὲ μάλιστα ἦν ὁ εὐνοῦχος ὁ τὴν τοῦ πραιποσίτου τιμὴν ἔχων, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, παύθουσι Κωνσταντίον ὡς τάχιστα τὸν Γάλλον ποιήσασθαι ἐκ ποδῶν. Ὁ δὲ πεισθεὶς, πέμπει τοὺς ἀποκτενόντας αὐτόν· καὶ ἤδη τούτων ἀφικνουμένων, πάλιν ὁ Κωνσταντίος εἰς ἔλεον μετεκλήθη, καὶ πέμπει διὰ ταγέων ἐτέρων γραμμάτων τὸν Γάλλον τοῦ πάθους ἀνακαλούμενος. Ὁ δὲ Εὐσέβιος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ πειθουσι τὸν πεμφθέντα Μαγιστριανὸν μὴ πρότερον ἐπιστῆναι δεικνύντα τὸ γράμμα, πρὶν ἂν πύθοιτο τὸν Γάλλον ἀνηρημένον. Ἐγένετο ταῦτα, καὶ ὁ Γάλλος ἐτευνήκει. Ὁ δὲ Κωνσταντίος περὶ τοῖς πράγμασι δέσας, μὴ οὐχ οἷός τε ἦ μόνος ἀπάσης εἶναι τῆς ἀρχῆς ἐγκρατὴς, ἄλλως τε καὶ τῶν Γαλατῶν δεῦτα δὴ καὶ ὅποτε προθυμηθεῖεν εἰς τὰς τυραννίδας ἐγερομένων, διὰ τε σώματος ἰσχύον καὶ κουφότητα φρονημάτων, μετέμελε τότε τὸν Γάλλον ὑπεξελών· καὶ λογισάμενος ὡς τὸ συγγενὲς τοῦ ὀνείνου καὶ ἀλλογενοῦς ἀφαλέστερον εἶναι μακρῷ πρὸς κοινωλίαν τῆς βασιλείας, Ἰουλιανὸν τὸν ἀδελφὸν τοῦ Γάλλου ἐκ τῆς Ἰωνίας μεταπεμφόμενος ἐν τῇ Μεδιολάνῳ, Καίσαρα ἀνέδειξεν, καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτῷ τὴν ἑαυτοῦ Ἑλένην εἰς γάμον ἐκδούς, καὶ τὰ πιστὰ πρὸς αὐτὸν ποιησάμενος, τοῦτον μὲν ἐξέπεμψεν εἰς τὰ· Γαλλίας φύλακα τῆς ἐκεῖσε βασιλείας· ἐσόμενον· αὐτὸς δὲ εἰς Ἰλλυριῶς ἀφικόμενος, ἐν τῷ C

Σιρμίῳ διῆγεν.

ις'. Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὅτι οἱ πέραντοι Ἰστροὺ βάρβαροι μέλλουσιν ἐπιστρατεύειν τῇ τῶν Ῥωμαίων ἀρχῇ, ἀπάρας ἀπὸ τοῦ Σιρμιῦ πρὸς τὸν Ἰστρον διέβη, καὶ πρὸς αὐτῇ τῇ ὀχθῇ χρόνον οὐκ ὀλίγον ποιήσας, ἐπεὶ τὰ τῶν βαρβάρων ἡρέμει· [352] συστήματα, πάλιν ἐπὶ τὴν θράκην ἤλαυνεν· ἐπεὶ δὲ ἐν Ὀδρουσὶς ἐτόγγανε γενονούς, ἐνθα πόλιν κτίσας Ἀδριανὸς ὁ βασιλεὺς τὴν ἑαυτοῦ καταλέλοιπε τῷ τόπῳ προσηγορίαν, ἐπύθετο πρὸς τινος τῶν ἐπισκόπων, ὡς τὰ σώματα τῶν τοῦ Χριστοῦ ἀποστόλων Ἀνδρέου καὶ Λουκᾶ, ἐν Ἀχαΐᾳ τεθαμμένα τυγχάνουσιν, Ἀνδρέου μὲν ἐν Πάτραις, Λουκᾶ δὲ ἐν Θῆβαις τῆς Βοιωτίας. Ὡς οὖν ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς ταῦτα Κωνσταντίος, ἤσθη τε τῷ λόγῳ καὶ ἐπὶ μέγα ἐδόσσε, καὶ πρὸς τοὺς παρόντας φησὶ· Καλέσατέ μοι Ἀρτέμιον. Τοῦ δὲ τάχος παραγεναμένου, Συγχαίρω σοι, ἔφη, ἀνδρῶν ἀπάντων θεοφιλέστατε. Ὁ δὲ πρὸς αὐτόν· Καὶ εἴης μοι κεχαρμένος, ὦ βασιλεῦ, διὰ παντός, καὶ μήποτε σε τῶν ὀχλῶν τι καταλήψεται. Καὶ ὁ βασιλεὺς· Ζητεῖς δέ τι χαριωδέστερον, ὦ φίλων ἀριστε, τῆς τῶν σωμάτων τῶν τοῦ Χριστοῦ ἀποστόλων εὐρέσεως; Καὶ ὁ μέγας Ἀρτέμιος· Τίς καὶ πόθεν, ὦ δέσποτα, ὁ τοῦτο ἡμῖν τὸν θησαυρὸν φανερώσας τὸ τήμερον; Καὶ ὁ Κωνσταντίος· Ὁ τῆς Ἀχαΐας ἐπίσκοπος ὁ νῦν ἐφορεύων ἐν Πάτραις· ἀλλ' ἀπιθι, ἀνδρῶν ἀριστε, καὶ τὸ τάχος ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν τούτων ἀνοδὸν ποιήσον.

A vatam redactum in insulam quamdam Dalmatiae exsulem relegavit.

45. Gallo in insulam abacio, qui omne crimen adversus eum congerebant, maxime autem Eusebius eunuchus, praepositi dignitate insignitus, et qui ab liadem partibus stabant, persuadent Constantio ut quamprimum Gallum de medio tolleret. Persuasus ille mittit qui eum interficiant. Quibus jam profectis, Constantius rursus movetur misericordia, mittitque ocissime alteras litteras, quibus Gallus a supplicio liberatur. Eusebius autem, et qui cum eo erant, persuadent Magistrano, qui mittebatur ne prius desisteret ad ostendendas litteras, quam audiret Gallum fuisse interfectum. Haec facta sunt et de Gallo sumpserunt supplicium. Constantius de rebus publicis sollicitus, quod non posset solus totius imperii regimen assumere, praesertim cum Galatae promptissime et quando vellent ad seditionem incitarentur, tum propter corporis vires, tum propter animi levitatem, jam ducebatur poenitentia quod Gallum capite damnasset. Et cum reputasset consanguineos esse externis et alienis longe tutiores ad imperii societatem, Julianum, fratrem Galli, ex Ionia Mediolanum accersitum, Caesarem creavit; cumque sororem suam Helenam ei matrimonio junxisset, et ejus fidem accepisset, eum quidem in Gallias misit, illic custodem imperii futurum; ipse autem in Illyrii-cum veniens degebat Sirmii.

46. Sed cum audivisset Barbaros qui agebant trans Danubium, ducturos esse exercitum adversus Romanorum imperium, profectus Sirmio venit ad Danubium, et ad ipsam ripam tempus non exiguum commoratus, ubi vidit Barbarorum turmas loco se non movere, rursus cursum direxit in Thraciam. Postquam apud Odrusus devenit, quorum rex Adrianus civitati a se edificatae nomen suum imposuerat, didicit a quodam episcopo corpora Christi apostolorum Andreæ et Lucæ in Achaia sepulta jacere, Andreæ quidem Patris, Lucæ autem Thebis Boeotiae. Quæ ut audivit imperator Constantius, D latus est nuntio, et exclamavit voce magna, et astantibus dixit: Vocate mihi Artemium. Cui statim praesenti: Congratulor tibi, inquit, vir omnium religiosissime. Respondit Artemius: Mihi perpetuo lateris, imperator, nec quidquam molesti unquam te comprehendat. Imperator autem: Querisne aliquid jucundius, o amicorum optime, inventione corporum Christi apostolorum? Magnus vero Artemius: Quis et unde, inquit, hunc thesaurum nobis hodie revelavit? Et Constantius: Achaiae episcopus, qui nunc praesidet Patris. Sed vade, virorum optime, eaque sine moro Constantinopolim exporta.

17. Hæc cum ab imperatore audivisset magnus A Artemius, iter intendit ad apostolos, sanctissimas eorum reliquias Constantinopolim translaturus. Historiæ scriptor similia tradit de Constantio et martyre. Dicitur enim Constantius non solum divini cultus studiosus et amans fuisse, licet ad Arianam declinaverit hæresim, ab impio et nefario Eusebio, Nicomedie episcopo, impulsus, sed in reliquis quoque vitæ partibus temperans, et decentiæ maxime curiosus, et magnæ sobrietatis in victu ac reliquo vivendi modo. Maximam certe ecclesiis impendebat curam, ut qui patrem suum studio circa illas longe superare ambiret. Ecclesiam quoque maximam ædificavit in urbe paterna, a fundamento opus incipiens, licet jam adventaret senectus. Et patris sepulcrum veneratus, templum ibidem erexit, maximum sanctuarium, ubi Andream ex Achaia translatum, ut supra dictum est, reposuit, una cum evangelista Luca ex eadem Achaia, et Timotheo ex Epheso Ionia translato.

ἑρην, ἐκεῖ μετέθηκεν· καὶ μὴν καὶ Λουκᾶν τὸν εὐαγγελιστὴν ἐκ τῆς αὐτῆς μετέθηκεν Ἀχαΐας, καὶ Τιμόθεον ἐξ Ἐφέσου τῆς Ἰωνίας.

18. Artemius igitur inter optimos viros jussus fuerat horum sanctorum translationem curare. In præmium vero ministerii, imperator, rogantibus episcopis, Ægyptum ei tribuit regendam. Et hæc quidem habet de martyre historiæ auctor, testimonium ei præbens, quod etiam ante martyrii certamina ab omnibus propter eminentem vitæ sanctitatem in honore sit habitus. Quod autem spectat ad Lucam, id narravit Anatolius eunuchus, unus e cubiculariis, qui ipse in se pietatis effectum sensit. Refert igitur Anatolius ille se graviter ægrotum decubuisse, atque adeo morbum increvisse ut medicorum artem superaret. Phœtrum ergo, in quo jacuerat Lucas tempore navigationis, a mari ad templum deducendum ipse ex pietate subiit et cum bajulis portavit pro viribus suis; et tunc subito liberatus est a morbo, vitæque ejus prorogata fuit ad non paucorum annorum numerum. Primus itaque Apostolorum ecclesiam ædificavit Constantius, licet eandem postmodum Justinianus amplificaverit, et materia pretiosiori splendidius ornaverit. Est nunc templum in quo jacent apostolorum corpora, communi nomine Apostolorum ecclesia appellatum. καταφαίδρυνε. Καὶ ἔστιν νῦν ὁ νεὸς ἐνθα κεῖται τῶν ἀποστόλων ἐπιταλούμενος.

19. Magnus igitur Artemius in Ægyptum tendebat, dignitate ducis investitus. Constantius autem profectus Constantinopoli in Syriam iter instituit; cumque pervenisset ad magnam civitatem Antiochiam, ibidem figit tabernaculum, bellum parans adversus Persas. Commoranti vero in civitate atque exercitum comparanti advenerunt litteræ Juliani rebellionem significantes. Julianus enim, ut jam antea a me declaratum est quando

17. Ταῦτα παρὰ τοῦ βασιλέως ἀκούσας ὁ μέγας Ἀρτέμιος, ἐπορεύετο τὴν ἐπὶ τοὺς ἀποστόλους ὁδὸν, ἀνακομίσων τὰ τοῦτων πανάγια λείψανα ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν· ὁ δὲ τὴν ἱστορίαν γράφων, τοιαῦτα περὶ Κωνσταντίου καὶ τοῦ μάρτυρος φάσκει. Λέγεται δὴ περὶ Κωνσταντίου ὅτι οὐ μόνον τὰ πρὸς Θεὸν σπουδαῖός τε καὶ ἐράσιμος ὑπῆρχεν, εἰ καὶ πρὸς τὴν Ἀρειανικὴν ἀπέκλινεν αἵρεσιν, ὑπὸ τοῦ δυσσεβοῦς τε καὶ ἀθεωτάτου Εὐσεβίου τοῦ τῆς Νικομηδείας ἐπισκόπου συνελασθεὶς, ἐπεὶ τὰ γε ἄλλα μέτριος, καὶ εὐσχημοσύνης ἐς τὰ μάλιστα ἐπιμελούμενος, καὶ σωφροσύνης [353] ἄκρας ἐπιλημμένος περὶ τὴν διαίταν καὶ τὸν ἄλλον τρόπον· καὶ πλείστην γε τὴν εἰς τὰς ἐκκλησίας ἐποιεῖτο σπουδὴν, μακρῶ τὸν ἑαυτοῦ πατέρα ταῖς περὶ ταῦτα προθυμίαις ὑπερβαλέσθαι φιλοτιμούμενος. Καὶ τὴν τε ἐκκλησίαν ἐδεῖματο τὴν μεγίστην ἐν τῇ πόλει τοῦ πατρὸς, πλησίον τῆς γερουσίας, κάτωθεν τοῦ ἔργου καὶ ἐκ χρηπίδων ἀρξάμενος· καὶ τὸν τοῦ πατρὸς τάφον τιμῶν, νεὼν ἐξωκοδόμησατο μέγιστον ἐκεῖ θρησκευτήριον· καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀπόστολον ἐκ τῆς Ἀχαΐας μετενεγκών, ὡς προ-

17. Ὁ δὲ ἦν τῶν γε δὴ βελτίστων ἀνθρώπων ὁ τῆς διακομιδῆς τοῦτων ποιήσασθαι προσταχθεὶς. Καὶ γέρας γε αὐτῷ τῆς λειτουργίας ὁ βασιλεὺς, δεσθέντων τῶν ἐπισκόπων, τὴν τῆς Αἰγύπτου παρέσχευεν ἀρχήν. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ τὴν ἱστορίαν συνάγων περὶ τοῦ μάρτυρος, συμμαρτυρῶν αὐτῷ, ὅτι καὶ πρὸ τῶν τῆς μαρτυρίας ἀγώνων, πᾶσιν ὑπῆρχεν αἰδέσιμος διὰ τὴν ἀπαστράπτουσαν τοῦ βίου αὐτοῦ ἀρετὴν. Περὶ δὲ τοῦ Λουκᾶ καὶ τοιοῦδε τι διηγήσατο Ἀνατόλιος ὁ εὐνοῦχος τῶν ἐκ τοῦ βασιλικοῦ κοίτωνος, αὐτὸς ἐφ' ἑαυτοῦ τὴν τῆς ἀγαστείας πείραν δεξάμενος. Ἐφάσκειν οὖν οὗτος ὁ Ἀνατόλιος φαῦλως διακεῖσθαι, καὶ μείζον ἤδη τὸ πάθος, ἢ κατὰ τὴν τῶν λατρῶν εἶναι τέχνην· τῆς οὖν λάρνακος ἐν ᾗ κατακείμενος ἦν ὁ Λουκᾶς ἐπειδὴ προσεπεπλεύχεσαν οἱ ἀγοντες αὐτὴν, ἄρτι ἐκ τῆς θαλάσσης ἐπὶ τὸν νεὼν κομιζομένης, αὐτὸς ὑπὸ προθυμίας ὑπελθεῖν καὶ συνδιεσπαστάσαι τοὺς φέρουσιν αὐτὴν ἐφ' ὅσον αὐτῷ τὰ τῆς δυνάμεως εἶχε, καὶ τότε παραυτίκα [354] ἀπαλλαγῆναι τῆς νόσου, καὶ εἰς τὸν ἔπειτα τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνον παρελκυσθέντα ἐπ' οὐκ ὀλίγων ἐτῶν ἀριθμόν. Τὸν γοῦν τῶν Ἀποστόλων νεὼν Κωνσταντίας ψυχόδημησε πρότερον, καὶν ὕστερον Ἰουστινιανὸς ἐπὶ τὸ μεγαλειότερον κατεσκεύασε, καὶ κρείττοσιν ὕλαις ἐπὶ τὸ κοσμιώτερον ἀποστόλων τὰ σώματα, κοινῷ ὀνόματι τῶν Ἀποστό-

18. Ὁ μὲν οὖν μέγας Ἀρτέμιος ἐπὶ τὴν Αἰγύπτου ἐπορεύετο, τὴν τοῦ δουκὸς ἀξίαν ἀμυριάμενος· ὁ δὲ Κωνσταντίας ἄρας ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἤνελπὶ τῆς Συρίας ἐποιεῖτο ὁδὸν, καὶ φθάσας τὴν μεγάλόπολιν Ἀντιόχειαν, αὐτοῦ κατασκηνοῖ, τὸν πρὸς τοὺς Πέρσας ἐτοιμαζόμενος πόλεμον. Αὐτοῦ δὲ χρόνον τριβήσαντος ἐν τῇ πόλει καὶ τὸν στρατὸν ἐξαρτύοντος, ἀφίκετο γράμματα πρὸς αὐτὸν δηλοῦντα τὴν τοῦ Ἰουλιανοῦ ἐπανάστασιν. Ὁ γὰρ Ἰουλιανὸς, ὡς δε-

δηλωταί μοι καὶ πρόσθεν, ἤνικα τὸν περὶ τούτων ἀποδοιχθεὶς, ἐπὶ φυλακῇ τῶν Ἑσπερίων εἰς τὰς Γαλλίας ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Καίσαρ ἀποδειχθεὶς, αὐτὸς ἐπὶ πλεῖον ἐν τῷ τοῦ Καίσαρος σχήματι εἶναι μὴ ἀνασχόμενος, τὸ τε διάδημα περιτίθεται, καὶ τῆς μελίζονος ἀνθάπτεται βασιλείας. Ἐπεὶ δὲ ἀντελάβετο τῶν πραγμάτων, οὐκέτι μικρὸν οὐδὲν ἐνεκεί, οὐδὲ διαμέλλειν ἐγίνωσκε δεῖν· ἀλλὰ τὴν Εὐρώπῃν τίως ὁρ' αὐτῷ ποιήσασθαι πᾶσαν ἐθέλων ὅπως Ῥωμαίοις ὑπακούει, τῷ στρατῷ συνταξάμενος διὰ Γερμανῶν ἐπὶ τὸν Ἰστρον ἐχώρει, καὶ τῆς πέραν ὁχθῆς λαβόμενος, διὰ τῶν ἐκείνης χωρίων ἤλασεν· ἀμφοτέρους τοὺς ὑπάρχους διαλαθὼν, τὸν τε τῶν Ἰταλιῶν Ταύρον οὕτω καλούμενον καὶ τὸν Ἰλλυριῶν Φλορέντιον. [355] Ἐπεὶ δὲ κατὰ Παίονας ἐγένετο, διαβάς ἐπὶ θάτερα τὸν ποταμὸν, αὐτίκα τὴν τε Ἰλλυρίδα πᾶσαν ὅρ' αὐτῷ γῆν εἶχε, καὶ τὰς Ἰταλίας, καὶ τὰ μέχρι τοῦ Ἑσπερίου ὠκεανοῦ σύμπαντα ἔθνη ὅποσα τῆς Ῥωμαίων ἐπικρατήσεως ἦν.

κ'. Ὁ δὲ Κωνσταντῖος ταῦτα διὰ τῶν γραμμάτων μαθὼν, ἐταράχθη τε ὥσπερ καὶ εἰκὸς ἦν, καὶ περὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως μάλιστα δέσας μὴ, ὅπερ κακεῖνος διανοεῖτο φθάσειν, αὐτὴν ὅρ' αὐτὸν ποιήσμενος, ἤπειγετο οὖν κατὰ τὸ δυνατόν προκαταλαβεῖν. Ἐν ὅσῳ δὲ ὁ στρατὸς αὐτῷ συνελέγετο κατὰ τὰς πόλεις τῆς Ἑώας ἐσκεδασμένος, καὶ ἐμελλεν ἐξαρτῶεσθαι ὡς πρὸς τοσαύτην ὁδὸν, σημαίνει τοῖς ἐπισκόποις εἰς τὴν Νίκαιαν αὐτὸν ὡς ὅτι τάχιστα φθῆναι προαιφικόμενους· ἐμελέτα γὰρ δευτέραν ἐν αὐτῇ συγκροτῆσαι σύνοδον, παρὰ τῶν δυσσεδῶν Ἀρειανῶν κατὰ τοῦ ὁμοουσιῶν παροτρυνόμενος. Ἐπεὶ δὲ τὴν Κιλικίαν διεξελθὼν εἰς τὰς Μόφου καλουμένας χρήνας ἀφίκετο, ἀσθένειά τις αὐτῷ ἐξαπνάλως προσέπεχε, καὶ οὐχ οἷός τε ἦν εἰ τὸ πρῶτον χωρεῖν. Ὡς δὲ ᾤσθετο φαῦλως ἔχων ἤδη καὶ οὐκ ἂν βιωσόμενος, τὴν τάχισθιν τὸν Ἀντιόχειας ἐπίσκοπον μεταπέμπεται Εὐζώιον, καὶ αὐτῷ βαπτίσαι αὐτὸν ἐπιτρέπει· βαπτισάμενος δὲ καὶ μικρὸν ἐπιδιούς, αὐτόθι προλείπει τὸ ζῆν, βασιλεύσας τὰ σύμπαντα ἑπτὰ τεσσαράκοντα, τὰ μὲν ἡμίσεια μετὰ τοῦ πατρὸς, τὰ δὲ ἐπιλοιπα μόνος. Αὐτὸν δὲ ἡ στρατεία ὀλοφυραμένη, καὶ τὰ νομιζόμενα ἐπ' αὐτῷ τελέσασα, λάρνακι τοῦτον ἐνέθεσαν, τοῖς εὐχόμενοι εἰς τὸ διαρῆσαι σκευάσαντες τὸν νεκρὸν, καὶ εἰς ἀρμαμάξαν ἐνθήμενοι, ἐκόμενον ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, σὺν τοῖς οἰκείοις ἑκαστοὶ ὅπλοις αὐτῷ ἐφεσπόμενοι, καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν κόσμον ὄνπερ καὶ ζῶντος ὑπὸ τοῖς ἡγεμόσι τεταγμένοι ἐτύγγαζον.

[356] κα'. Οὗτοι μὲν διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν εἶχον ἀγοντες τὸν νεκρὸν, καὶ Ἰουλιανὸς συνομάρτησεν ἐκ τῶν Ἰλλυριῶν ἀπικόμενος, καὶ ἤδη βεβαίως ἔχων τὴν πᾶσαν βασιλείαν, οὐδενὸς αὐτὸν μετὰ τὸν Κωνσταντῖνον θάνατον ἐναντιωθῆναι τοιμήςαντος. Κομιζόμενον δὲ τοῦ νεκροῦ ἐπὶ τῷ νεφ' τῶν Ἀποστόλων, ἵνα περ αὐτὸν καταθήσειν πλησίον τοῦ πατρὸς ἑμῶν, αὐτὸς ἤγειτο τῆς κλίνης, τὸ διαδῆμα τῆς χαλῆς περιελών. Ἐπεὶ δὲ ἔθαψαν αὐτὸν, ἐπὶ τὰ βασιλεια ἤδη ἀπαλλαντόμενος, τὸ τε διάδημα ἐπέθετο

A de his institueram sermonem, ad custodiam Occidentis in Galliis a Constantio Caesar denuntiatus, diutius in habitu Caesaris perseverare non ferens, cinxit caput diademate et ad summum imperium ascendit. Postquam autem illud usurperat, nihil jam parvum reputabat, neque existimabat cunctandum esse. Sed totam quæ Romanis obedit Europam illico in suam volens redigere potestatem, instructo exercitu, per Germanos ad Danubium perrexit; et cum ulteriore ripam attingisset, per loca illius ducebat exercitum, ambos præfectos latens, Italiam scilicet Taurum, et vocabatur, et Illyrici Florentium. Postquam devenit ad Pæones, traductus flumen, statim integram Illyriam sibi subiecit, necnon Italiam, et usque ad Oceanum occidentalem universas gentes, quot quot erant imperii Romanorum.

20. Cum hæc per litteras didicisset Constantius, qua par erat conturbatione perstrictus fuit, et de Constantinopoli admodum timens ne, quod ille animo cogitabat, ea prior potiretur, totis viribus festinabat eam præoccupare. Interim dum ab eo colligebatur exercitus dispersus per civitates Orientis, et ipse se parabat ad tantam viam, mandavit episcopis ut Nicæam quam citissima eum prævenirent. Intendebat enim secundam in ea civitate congregare synodum, ab impiis Ariani adversus consubstantialitatem excitatus. Cum vero, transmissa Cilicia, ad Mopsi, ut vocantur, fontes pervenisset, subita illum infirmitas invasit, nec poterat ulterius progredi. At ubi sensit se jam male habere, nec forsitan victurum esse amplius, quam citissime Antiochiæ episcopum Euzoium accersivit, et ab eo petiit baptizari. Et post susceptum baptismum parum superstes, eo loco et vita excessit, cum imperasset integros quadraginta annos, viginti quidem cum patre, reliquos autem solus. Cumque eum deflevisset exercitus et justa ei fecisset, loculo incluserunt cadaver aromatibus conditum quæ adhiberi solent ad conservationem; deinde curru impositum tulerunt Constantinopolim, cum propriis singuli armis sequentes, et in eodem ornatu quem unusquisque, dum ipse viveret, sub ductoribus habebat.

21. Atque ii quidem Constantinopolim venerunt ducentes corpus. Venit et Julianus ex Illyria profectus, jamque firmiter tenens universum imperium, nemine post Constantii obitum auso ei repugnare. Cum ferretur defuncti corpus ad ecclesiam Apostolorum, ubi juxta patrem erat tumulandum, ipse Julianus, deposito diademate, lectum præcedebat. Postquam vero sepelierunt mortuum, in palatium redux, et diademate rursus capiti imposito, rerum potiebatur, solus jam

universum Romanorum imperium adeptus. Constantio igitur e medio sublato, in superstites, et maxime eos qui ex invidia causam præbuerant Galli occidendi, furentem iram explevit. E vestigio quidem Eusebium præpositum capite plectit, quod præcipue videretur suis calumniis occisionis Galli causam peperisse. Paulum autem Hispanum, qui inter scribas imperatoris computabatur, igni tradit, utpote qui multis criminibus Gallum onerasset. Ambos Chalcedonem misit, et illic de utroque suum sumpsit supplicium. Interfecit etiam Gaudentium, ducem exercitus Africæ, et alios quosdam, quicunque quovis modo Gallo insultaverant.

22. Sed illos quidem per litteras punivit. Christiani autem martyrem et generosum athletam Artemium ipse per semetipsum, præsens præsentem, Antiochiæ propter Christi confessionem inhumane puniit, et ea quam habebat spoliavit potestate, non ferens ipsius in loquendo libertatem et constantiam. Julianus enim, ut dixi jam, cum Romanorum invasisset imperium, restituendo gentilismo maxime studebat. Missis itaque in omnes partes litteris, jussit deorum templa et altaria omni festinatione ac studio reedificari; et quoscunque redditus ecclesiis attribuerant Constantinus magnus, atque ejus filius Constantius, abstulit et idolorum templis dedicavit; dum simul pro episcopis, presbyteris et diaconis constituit ædituos, templorum custodes, aspersores, sacrificos, canephoros (8), et quæcunque gentiliū nugacitas imponit nomina. Hæc igitur et alia fiebant Constantino-
poli.

23. Post hæc autem cum matris suæ fratrem haberet, Julianum nomine, qui, ut apud principem gratia floreret, Christianam religionem abjuraverat et magnam pro gentilismo sedulitatem ostendebat, illum emisit Orientis rectorem, quem vocant comitem, eique mandavit ut res ecclesiasticas vexaret et disperderet, ad gentilismum autem ubique augendum et extollendum nihil intentatum relinqueret. Cum ergo iste Antiochiam venisset, conabatur operibus plura exsequi quam quæ erant in mandatis. Ecclesiis quidem aufert cuncta pretiosa, vasa nempe argentea et aurea ac serica vestimenta; quin etiam ipsas ecclesias claudit, ne quis intret orationis causa, fores claustris vectibusque occludens. Et hæc quidem faciebat in civitate Antiochena Orientis præfectus.

A αὐτῷ, καὶ τῶν πραγμάτων ἐγκρατὴς ἦν, μόνος ἦδὲ τὴν ἑλὴν τῶν Ῥωμαίων βασιλείαν ὑποζωσάμενος. Ἐπεὶ οὖν ὁ Κωνσταντῖος ἐκ ποδῶν ἦν, εἰς τοὺς ὑπολειπομένους, καὶ μάλιστα τῷ φθόνῳ τὴν αἰτίαν παρασχομένους τῆς ἀναιρέσεως Γάλλου, ἀνέφυκε τὸ ζέον τῆς ὀργῆς· καὶ αὐτίκα Εὐσεβίου μὲν τὸν πραιπόσιτον τῆς κεφαλῆς ἀφαιρεῖται, διότι τὴν ἀρχὴν τε ἐφαίνετο ἐκ τῶν αὐτοῦ διαβολῶν τὸν ἅπαντα τῷ Γάλλῳ φόνον συγκερασάμενος. Παῦλον δὲ τὸν Σπανὸν εἰς τοὺς ὑπογραφίας τοῦ βασιλέως τελοῦντα πυρὶ παραδίδωσιν, ὡς πολλὰ δὴ μάλα τῷ Γάλλῳ ἐμπικρανάμενον. Τούτους μὲν ἀμφοτέρους εἰς τὴν Καλικτηθόνα διαπέμψας, ἐκεί τῇ οἰκίᾳ δίκην ὑπάγει ἐκάτερον· ἀνέβλεν δὲ καὶ Γαυδέντιον στρατηγὸν τῆς Ἀφρικῆς, καὶ ἄλλους τινὰς, ὅποσοι τι εἰς αὐτὸν πεπαρηνήκεσαν.

B σαν.

κβ'. Ἀλλὰ τοὺτους μὲν διὰ γραμμάτων ἐκόλασεν· τὸν δὲ τοῦ Χριστοῦ μάρτυρα καὶ γενναῖον ἀθλητὴν Ἀρτέμιον αὐτὸς δι' αὐτοῦ ἐν Ἀντιοχείᾳ παρὼν καὶ παρόντα, διὰ τὴν εἰς Χριστὸν ὁμολογίαν ἀπανθρώπως ἐκόλασεν, καὶ τῆς παρουσίας αὐτὸν ἀπεγύμνωσεν ἐξουσίας, μὴ φέρων τὴν αὐτοῦ παρρησίαν καὶ ἐνστασιν. Ὁ γὰρ Ἰουλιανὸς, ὡς δεδῆλωται, [357] τὴν τῶν Ῥωμαίων βασιλείαν ὑποζωσάμενος, ἐσπούδαζε μάλιστα τὸν Ἑλληνισμὸν ἐπανορθοῦν. Πανταχοῦ τοίνυν γράμματα διαπεμπόμενος, ἐκίλευε τὰ τούτων τεμένη καὶ τοὺς βωμοὺς ἀνίστην μετὰ πολλῆς σπουδῆς τε καὶ προθυμίας· καὶ ὅσας ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ταῖς ἐκκλησίαις προσέδους ἀπένευμε καὶ ὁ τοῦ C τοῦ υἱὸς Κωνσταντῖος, ταύτας ἀφελὼν, τοῖς τῶν δαιμόνων ναοὺς ἀφιέρωσεν· ἀντ' ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων καταστήσας ζακάρους, καὶ νεωκόρους, καὶ ῥάντας, καὶ θύτας, καὶ κανηφόρους, καὶ ὅσας ὁ Ἑλληνικὸς ὕθλος ἐπιφημίζει προσωνυμίας· ταῦτα μὲν οὖν καὶ ἕτερα διεπράττετο κατὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν.

κγ'. Μετὰ δὲ ταῦτα μητρὸς αὐτοῦ ἀδελφὸν ἔχων Ἰουλιανὸν τοῦνομα, τὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ θρησκείαν ἀπαρνησάμενον διὰ τὴν ἐκεῖνον χάριν, καὶ πολλὴν ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ προθυμίαν ἐπιδεικνύμενον, ἀρχοντα τῆς Ἐφῆς ὅν καλοῦσι κόμητα ἐξέπεμψεν, ἐντεταλμένος τὰ μὲν τῶν ἐκκλησιῶν πράγματα κακοῦν τε καὶ διαφθεῖρειν, πανταχοῦ δὲ καὶ διὰ D πάσης ἰδέας τὸν Ἑλληνισμὸν αὖξιν τε καὶ ἐπαῖρειν. Ὁ δὲ ἀφικόμενος ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἐπειράτο μείζω τῶν ἐντεταλμένων τοῖς ἔργοις φαίνεσθαι, καὶ δὴ προσαιρεῖται μὲν πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν ἅπαντα τὰ κειμήλια, ὅσα ἐν ἀργύρῳ τε καὶ χρυσῷ καὶ σιρικοῖς ὑφάσμασι διετέλει, ἀποκλείει δὲ καὶ τὰς ἐκκλησίας, τοῦ μὴ τίνα εἰσφορτῆν ἐν αὐταῖς εὐχῆς ἕνεκα, κλείθρα καὶ μοχλοὺς τοῖς πυλῶσιν ἐπιβαλὼν. Καὶ ταῦτα μὲν κατὰ τὴν Ἀντιόχου πόλιν ὁ τῆς ἀνατολῆς ἀρχὼν εἰργάζετο.

NOTÆ.

(8) Vox illa, ex κἀνῇ et φέρω composita, viros vel mulieres designat qui intra paganorum solemn-

tates ea quæ diis offerenda erant in canistris portabant. Edw.

24. στανε
κρατ
λεῖα
τὸ μ
μενο
παν
Διελ
ἐσθ
τῆς
λεγ
τῆς
Ἰσο
ανδ
τὸν
πόλ
ἐλρ
ἡλ
θυ
νο

τῇ
σε
τῇ
6
ε
θ
τ
κ
τ

24. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰουλιανὸς ἐτι κατὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν διεῖλε τινα χρόνον, τὰ ἐν ταύτῃ κρατύνας εἰς [358] ὅπερ ἐνομιζέτο μάλιστα τῇ βασιλείᾳ συμφέρειν, καὶ ὅπως ὁ Ἑλληνισμὸς αὐτῷ πρὸς τὸ μεγαλειότερον ἐξαρθῇ σκοπῶν τε καὶ πραγματευόμενος· ἄρας οὖν ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως σὺν παντὶ τῷ στρατῷ τὴν ἐπὶ τῆς Συρίας ἐποιεῖτο ὁδόν. Διελθὼν τοίνυν ἄπασαν τὴν Φρυγίαν, καὶ πρὸς τὴν ἐσχάτην αὐτῆς πόλιν τὸ καλούμενον Ἰκόνιον καταντήσας, ἐξέκλινε τὴν Ἰσαυρίαν καταλιπὼν, καὶ τὸν λεγόμενον Ταῦρον ὑπερναβὰς, ἦλθεν ἐπὶ τὰς πόλεις τῆς Κιλικίας, καὶ τῷ σταθμῷ προσπελάσας τῷ ἐν Ἰσοῦ, αὐτοῦ κατασκηνοῖ, τὸν ἐκ Μακεδονίας Ἀλέξανδρον μιμησάμενος· αὐτόθι γὰρ κακεῖνος ἐν Ἰσοῦ τὸν πρὸς Δαρεῖον τῶν Περσῶν βασιλέα συνεκρότησε πόλεμον, καὶ τοῦτον νικήσας, ἐπίσημον τὸν τόπον εἰργάσατο. Ἐκείθεν τὸν Ἰσικὸν κόλπον διαπεράσας, ἦλθεν ἐν Ταρσοὶ τῇ πόλει· κακεῖθεν εἰς Ἀντιόχειαν θυμομαχῶν κατὰ τῶν Χριστιανῶν καὶ ἐπαπειλούμενος τὸ τούτων εἰς ἅπαν ἐξαλείφειν ὄνομα.

κα'. Ἐλθόντι τοιγαροῦν τῷ τυράννῳ ἐν Ἀντιοχείᾳ τῇ πόλει καὶ πρὸς τοῖς βασιλείοις οἴκοις κατασκηνώσαντι, καὶ οὐδὲ πρὸς ἡμέραν μίαν ἡσυχάσαντι, προσήχθησαν αὐτῷ ὥσπερ ἀπὸ τινος παραγγέλματος διαβληθέντες, Εὐγένιος καὶ Μακάριος πρεσβύτεροι τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Ἐκκλησίας ὑπάρχοντες· οὓς προκαθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος, ἐκέλευσε παραστῆναι ὁ ἀλιτῆριος, καὶ φησι πρὸς αὐτούς· Τίνες ἐστέ ἄνθρωποι, καὶ ποίου βίου καὶ τύχης τυγχάνοντες, ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου προσήχθητε βήματος; Εὐγένιος ἔφη· Χριστιανοὶ ἐσμεν, καὶ τῆς Χριστοῦ ποίμνης ἀγέλαρχαι τυγχάνομεν· τοῦτο βίος ἡμῖν καὶ τύχη καὶ ἐπιτήδευμα. Καὶ ὁ βασιλεὺς· Οὐ τοίνυν ἐστὶν ἡ τοῦ Χριστοῦ ποίμνη ἥς ὑμεῖς ἀγέλαρχαι τυγχάνετε; Καὶ ὁ Εὐγένιος· Πᾶσα ἡ οἰκουμένη ὁσσην [359] ὁ ἥλιος ἔφορᾷ, καὶ ὅσοι ἐπὶ ταύτης εἰσὶν ἄνθρωποι. Καὶ ὁ Ἰουλιανὸς· Ἡμεῖς δὲ τίνων ἀρχομεν καὶ τίνων σήμερον βασιλεύομεν, ὧ ταλαίπωρον καὶ δυστυχέστατον ἀνθρωπάριον, εἰ ὁσσην ὁ ἥλιος ἔφορᾷ γῆν ὁ Χριστὸς ποίμνην κέκτηται; Καὶ ὁ μάρτυς· Τῆς αὐτῆς, ὧ βασιλεῦ, καὶ ποίμνης καὶ ἀγέλης ἐπιστατεῖς, ἥσπερ καὶ ἡμεῖς ἀγέλαρχαι τυγχάνομεν· δι' αὐτοῦ γὰρ βασιλεῖς βασιλεύουσιν, καὶ τυράννοι κρατοῦσι γῆς, καὶ αὐτὸς σοὶ τὸ βασιλεῖον σήμερον δέδωκε· κιν αὐτὸς ἀχάριστος περὶ τὸν εὐεργέτην ἐφάνης, αὐριον δὲ πάλιν ἄλλῳ τινὶ δώσει. Ἐφῆμερος γὰρ εἶ, καὶ ἐφημέρων νῦν βασιλεύεις· αὐτὸς δὲ τὴν βασιλείαν αἰώνιον κέκτηται, καὶ πέρας οὐδέπω λαμβάνουσαν.

κς'. Καὶ ὁ Παραβάτης· Ἀνόσιε καὶ τῆς τῶν θεῶν εὐμενείας ἀλλότριε, χθιζὸς ὃν ὁ Χριστὸς καὶ ἐφημέρος, καὶ τῶν τοῦ Καίσαρος Αὐγούστου χρόνων ἀρξάμενος, αἰώνιος βασιλεὺς ὑπὸ σοῦ χειροτονῆται σήμερον; Καὶ ὁ μάρτυς· Ναὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον καὶ τὸ τῆς ἀφράστου καὶ ἀβήτου οἰκονομίας αὐτοῦ μυστήριον, εἴτ' οὖν σαρκώσεως, οὕτως ἔχει, βασιλεῦ, ἐπεὶ κατὰ τὴν θέαν αὐτοῦ καὶ προαιώνιον γέννησιν οὐδεὶς εὐρεθήσεται χρόνος ὁ ταύτης ὑπέρτερος. Καὶ ὁ Παραβάτης νομίσας ἀπαίδευτον εἶναι

A 24. Imperator autem Julianus Constantinopoli aliquod temporis morabatur, in ea corroborans quæ existimabat maxime conferre ad bonum imperii, simulque curans atque omnia disponens ut gentilismus magnifice extolleretur. Postea profectus Constantinopoli cum universo exercitu in Syriam iter instituit. Per totam igitur Phrygiam transiens, cum ad extremam hujus regionis venisset civitatem, quæ vocatur Iconium, declinavit, omissa Isauria. Dein superato monte cui nomen Taurus, accessit ad civitates Ciliciæ; et postquam attigit stationem quæ est ad Issum, ibi castrametatus est, Alexandrum Macedonem imitatus. Nam iste quoque cum Dario, Persarum rege, illic in Issio prælium commisit; quo devicto, locum reddidit insignem. Porro Julianus isthinc Issicum sinum traductus, Tarsum civitatem venit, atque hinc Antiochiam iram spirans in Christianos, eorumque nomen se prorsus deleturum minitans.

B 25. Cum itaque Antiochiam venisset tyrannus, et in domum divertisset imperatoriam, et ne una quidem die quievisset, adducti sunt ad eum, quasi ex conducto accusati, Eugenius et Macarius, Antiochenæ Ecclesiæ presbyteri. Quos sedens pro tribunali sisti jussit scelestus, dixitque eis: Quinam estis vos? Quæ vobis vitæ ratio, quæ sors, ut ad nostrum adducamini tribunal? Respondit Eugenius: Christiani sumus, et Christi gregis pastores; hæc nostra vitæ ratio, hæc sors, hec institutum. Et imperator: Ubi, inquit, est grex Christi cujus vos pastores estis? Dixit Eugenius: Universus terrarum orbis, quoad latissime eum aspiciet sol, et omnes qui in eo sunt homines. Et Julianus: Nos autem quibusnam præsumus, et in quos hodie exercemus imperium, o infelix tu et miserrime homuncio, si universam quam sol aspiciet terram Christus gregem possidet? Tunc martyr: Eidem gregi, imperator, et pecori præes, cujus et nos pastores sumus. Per Christum enim reges regnant, et potentes dominantur in terra. Ipse quoque hodie tibi dedit imperium. Quod si ingratum te præbueris erga benefactorem, cras rursus illud alteri dabit. Unius enim diei es, et iis nunc imperas qui sunt unius diei. Christus vero sempiternum possidet regnum, quod finem nunquam accipiet.

26. Subjecit Apostata: Impie et a deorum benevolentia aliene, cum hesternus sit Christus et unius diei, ac Cæsaris Augusti tempore exstiterit, nunquid sempiternus rex a te creatus est hodie? Et martyr: Utique, inquit, secundum humanitatem et ineffabilis atque inenarrabilis dispensationis ejus seu carnis susceptæ mysterium, ita res habet, imperator; sed quoad ejus divinam et quæ ante sæcula est generationem, nullum invenitur tempus ea superius. Apo-

stata existimans Christi martyrem incultum esse A quempiam et gentilis eruditionis expertem, irridens dixit ei : Ergo, infelix, Christus tuus bis fuit generatus? Et si quidem in hoc gloriaris, sunt et apud Græcos viri sapientissimi, non solum his sed etiam ter generati. Mercurius enim, qui cognominatur Trismegistus, ter venit in mundum, suipsius conscius, ut sacri ejus ac mirabiles referunt libri, et idcirco Trismegistus vocatur. Simili modo Pythagoras, Mercurio ætate posterior, ipse quoque ter venit ad vitam, primo quidem naclerus Ægyptius, dein Euphorbus de quo apud Homerum, postremo autem Pythagoras, Mnesarchi filius, Samius.

27. Et martyr irridens nugas seu potius fac-
tias eruditi imperatoris atque impiorum gentilium
deliramenta, suspicatus vero tyrannum his verbis
Christi generationem deridendam præbere vo-
luisse, severe fortiterque reposuit : Oportuisset
vel ab initio nec respondere tibi, scelestissime,
nec qualicunque defensione te dignari ; sed pro-
pter astantem turbam, quia de Christi grege
plerique sunt, dixi quæcunque dixi, et nunc
pauca dicam, de eorum salute sollicitus. Scilicet
Christum ab alto repetentes multis ante generatio-
nibus prophetæ prænuntiaverunt, multaque oc-
currunt adventus ejus testimonia in vestris etiam
oraculis et in libris Sibyllinis. Et incarnationis
ejus causa fuit salus et reparatio hominis lapsi.
Cum enim venisset in terram, omnem morbum
expulit, et quod mirabilius, verbo mortuos susci-
tauit setentes ; quod verò omnium maxime stu-
pendum est, pro mundi salute passus crucis
tormentum, resurrexit tertia die a mortuis, ut
testantur quingenti homines, militibus quoque
custodientibus sepulcrum, ne rimam inveniret qui
vellet ejus resurrectionem calumniari. Et cum
surrexisset a mortuis, visus est a discipulis suis
per integros dies quadraginta cum illis conversa-
tus ; et videntibus atque aspicientibus ipsis, ele-
vatus est in cælum, demittens in eos Spiritus
sancti donum et virtutem : ita ut et alienigenarum
linguis loquerentur, nec opus haberent interprete.
Loquebatur enim in eis Spiritus sanctus, ita ut
et futura præviderent, et prophetarent quæ even-
tura essent. Qui quidem egressi prædicaverunt
eum ubique, nihil secum ferentes præter solam
ejus invisibilem virtutem ; non clypeum, non lan-
ceam, non gladium tenentes, sed nudi, inermes
et pauperes mundum ceperunt universum, mor-
tuos excitantes, leprosos mundantes, dæmonia
ejicientes. Et hæc quinam fecerunt? Piscatores,
homines ignari litterarum et mundanæ sapientiæ
exsortes.

28. Quos vero ipse induxisti, deridens Christi
generationem, viros sapientes et divinos, ut modo
eos vocasti, etiamsi daremus vera fuisse hæc deli-

τινα τὸν τοῦ Χριστοῦ μάρτυρα, καὶ τῆς Ἑλληνικῆς
σοφίας ἀμέτοχον, διαχλευάζων ἐφη πρὸς αὐτόν·
Οὐκοῦν, ὦ ταλαίπωρε, ὁ Χριστὸς σου δις ἄρα γεγέ-
νηται ; Καὶ εἰ ἐπὶ τοῦτ᾽ κομπάζεις, εἰσεὶ καὶ παρ'
Ἑλλήσιν ἄνδρες σοφώτατοι οὐ μόνον δις γεννηθέντες,
ἀλλὰ καὶ τρίς· ὅ τε γὰρ Ἑρμῆς ὁ Τρισμέγιστος
ἐπικαλούμενος, τρίτον ἦλθεν ἐν κόσμῳ, αὐτὸν ἐπι-
γνοὺς, καθὼς αἱ ἱερὰ αὐτοῦ καὶ θαυμάσιαι βίβλοι
διαγορεύουσι, καὶ διὰ τοῦτο Τρισμέγιστος ὀνομάζε-
ται. Ὁμοίως δὲ καὶ Πυθαγόρας [360] ὁ τοῦτου μετα-
γενέστερος, καὶ αὐτὸς τρίτον ἦλθεν ἐν βίῳ· πρότερον
μὲν Αἰγύπτιος γεγονὼς ναύκληρος, ἔπειτα δ' Εὐφορ-
βος ὁ ὑπ' Ὀμήρου μνημονευόμενος, ἔσχατον δὲ Πυ-
θαγόρας Μνησάρχου υἱός, Σάμιος.

Β καὶ ὁ μάρτυς καταγέλασας τῶν ληρημάτων,
μᾶλλον δὲ κομφευμάτων τοῦ σοφοῦ βασιλέως, καὶ
τῆς τῶν ἀσεδῶν Ἑλλήνων μαωρολογίας, ὑπονοήσας
δὲ τὴν τύραννον τὴν τοῦ Χριστοῦ γέννησιν διὰ του-
τωνὶ τῶν ῥημάτων χλευάζειν πειρώμενον, ἐφη πρὸς
αὐτὸν μετὰ πολλῆς ἀσθηρίας καὶ γενναϊότητος·
Ἐδεῖ τὴν ἀρχὴν μὴδὲ ἀποκρίνασθαι σοι, παρανο-
μώτατε, μὴδὲ τῆς οἰασοῦν ἀπολογίας καταξιῶσαι
σε· ἀλλὰ διὰ τὴν παρεστῶτα ὄχλον, ὅτι τῆς τοῦ Χρι-
στοῦ ποίμνης οἱ πλείονες αὐτῶν τυγχάνουσιν, εἶπον
δοσαπερ εἶπον, καὶ νῦν ἐπ' ὀλίγον ἐρώ, τῆς αὐτῶν
κηδόμενος σωτηρίας· ὅτι τὸν Χριστὸν ἀνωθεν καὶ
πρὸ πολλῶν γενεῶν οἱ προφῆται προκατήγγειλαν,
καὶ πολλὰ τῆς παρουσίας αὐτοῦ τὰ μαρτύρια κακ
τῶν παρ' ὑμῖν χρησμῶν καὶ τῶν Σιβυλλείων γραμ-
μάτων. Καὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ ἡ αἰτία ἐπὶ
σωτηρίᾳ καὶ ἀνακλήσει τῆς τῶν ἀνθρώπων ἐκπτώ-
σεως γέγονεν· ἐλθὼν γὰρ ἐπὶ τῆς γῆς, πᾶσαν νόσον
ἀπῆλασε, καὶ τὸ παραδοξότερον καὶ ῥήματι νεκροὺς
ἤγειρεν ὁδωδόντας, καὶ τὸ δὴ πάντων θαυμασιώτερον,
ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου σωτηρίας παθὼν τὸ διὰ σταυ-
ροῦ πάθος, ἀνέστη τριήμερος ἐκ τῶν νεκρῶν ὑπὸ
μάρτυσι πεντακοσίοις, καὶ στρατιωτῶν φρουρούντων
αὐτοῦ τὴν τάφον, ἵνα μὴ σὺ χῶραν ὁ τὴν ἀνάστασιν
αὐτοῦ συκοφαντῆσαι βουλόμενος· καὶ ἀναστὰς ἐκ
τῶν νεκρῶν, ὥσθη τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἐφ' ὁλαῖς
τεσσαράκοντα ἡμέραις μετ' αὐτῶν συναναστρεφόμε-
μενος, καὶ ὁρῶντων αὐτὸν καὶ βλέπόντων ἀνεληφθῆ
εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἐξαποστείλας [361] αὐτοῖς τὴν
τοῦ ἀγίου Πνεύματος δωρεάν τε καὶ δύναμιν· ὥστε
καὶ γλώσσαις ἀλλογενῶν ἀποφθέγγεσθαι, καὶ μὴ
ἔχειν χρεῖαν τοῦ ἐρμηνεύοντος, ἐλάλει γὰρ ἐν αὐτοῖς
τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὥστε καὶ τὰ πόρρω προβλέπειν
καὶ προφητεύειν τὰ μέλλοντα. Οἵτινες ἐξεληθόντες,
ἐκῆρυξαν αὐτὸν πανταχοῦ, μὴδὲν ἐπιφερόμενοι ἢ
μόνην τὴν αὐτοῦ ἄρατον δύναμιν, οὐκ ἀσπίδα, καὶ
δόρυ, καὶ ξίφος κατέχοντες, ἀλλὰ γυμνοὶ, καὶ ἀοπλοὶ,
καὶ πένντες, πάντα τὸν κόσμον ἐζώγρησαν, νεκροὺς
ἐγείροντες, λεπροὺς καθαρίζοντες, δαιμόνια ἐκβάλ-
λοντες. Καὶ ταῦτα τίνας; ἀλῆες, καὶ ἀγράμματοι, καὶ
τῆς τοῦ κόσμου σοφίας ἀμέτοχοι.

κη'. Οὐδὲ αὐτὸς παρεισήγαγες, ἐπιχερομῶν τὴν
τοῦ Χριστοῦ γέννησιν, ἄνδρας σοφοὺς τε καὶ θεολό-
γους, ὡς νῦν εἰρηκας, εἰ καὶ δοίμεν ἀληθὲς γενέ-

σθαι τοῦτο τὸ παραλήρημα, τί γεννηθέντες δις τε καὶ τρίς καὶ τετράκις τὸν κόσμον ὠφέλησαν, ἢ μέγας τί τῶν τοῦ κόσμου μικρὸν ἢ ἐλάχιστον; Τίς, ἐκ τῶν βίβλων Ἑρμοῦ τε καὶ Πυθαγόρου, νεκρούς ἐξανέστησεν, ἢ λεπρούς ἐκαθάρισεν, ἢ δαίμονας ἀπήλασεν, οὓς ὑμεῖς θεραπεύετε; Ἄλλ' Ἑρμῆς μὲν ὁ μέγιστος ὅψ' ὁμῶν προσαγορευόμενος, Αἰγύπτιος γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ τοῖς Αἰγυπτίων νόμοις τραπεῖς γυναῖκά τε γῆμας, παῖδας ἐτέκνωσεν, ὧν τὸν πρεσβύτερον, Τάτ' ὀνομάζουσι, πρὸς ὃν αὐτὸς διαλέγεται καὶ τοὺς ἑαυτοῦ λόγους ἀφοσιῶ, πρὸς τε τὸν ἐξ Ἐπιδάουρου Ἀσκληπίου τὸν προκατάρξαντα καθ' ὁμᾶς τῆς λατρικῆς ἐπιστήμης, ὃς καὶ τὴν ἑαυτοῦ θεολογίαν διασαφεῖ ἔχουσιν οὕτως· Θεὸν νοῆσαι μὲν χαλεπὸν, φράσαι δὲ ἀδύνατον· ἔστι γὰρ τρισυπόστατος, ἀνερμήνευτος οὐσία καὶ φύσις, οὐκ ἔχουσα παρὰ βροτοῖς ἐξομῶσιν· οὓς δὲ θεοὺς ὀνομάζουσιν ἄνθρωποι [362] πολὺ τὸ μυθῶδες καὶ σφαλερὸν ἐφ' ἑαυτοὺς ἐπισπάσαντο· καὶ περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐλευσίως, καὶ αὐτὸς ἀμυδρὰν τινα προφητείαν διαγορεύει, οὐκ ἐξ ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἐκ τῆς Ἑβραίων θεολογίας ταύτην ἀπαρρυσάμενος. Ἄλλὰ τί μοι τῶν σαπρῶν τε καὶ ὀδυρότων Ἑρμοῦ ῥημάτων τῶν παρ' ὁμῖν τιμωμένων, ἤδη πρὸ πολλοῦ σεσηπότεων καὶ ἀπερρήνηκόντων; Οὐδὲ γὰρ ὅσον περὶ τῶν ζώντων ἔρωτῃ τοὺς νεκρούς, ἔχων ἐκ τῶν θεοσφάν λογίων τοὺς ἀληθεῖς μάρτυρας οἱ, τὴν Χριστοῦ παρουσίαν τε καὶ θεότητα προκατήγγειλαν.

κθ'. Πυθαγόρας δὲ ὁ τῆς Ἰταλικῆς κατάρξας αἰρέσεως, τί μέγα καὶ θαυμαστὸν ἐν τῷ βίῳ τρίς παραχθὲς ἀπειργάσατο; ἢ ὅτι ἐν Ὀλυμπίᾳ γενόμενος, ὡς ὑμεῖς φάσκετε, χρυσοῦν τὸν ἑαυτοῦ μηρὸν Ἑλλανοδίαις ὑπέδειξε, καὶ βούην θέσθαι μέλλοντα μυκησάμενον· Ἄνδρες, ἔφη, ψυχὴν ἔμοι φιλάτου ἀκτινῆται, καὶ διὰ τοῦ μυκηματος προσαγορεύει με ὁ ταλαίπωρος; καὶ ἀετὸν ἐν ὕψει πετόμενον, δι' ἐπρωδῆς καταπσεῖν ἐπὶ γῆς πεποίηκε; Ταῦτα ὁ τρίς γεννηθεὶς ἐθαυματούργει ἐν Ὀλυμπίᾳ γενόμενος, δοξομανῶν καὶ φαντασιούμενος ὁ τρισάθλιος· ὁ τὴν τετρακτὴν ὅρμον τιθέμενος, καὶ ταύτην φάσκων πηγὴν ἀενάου φύσεως· ὁ τοὺς κύαμους σεβόμενος, δι' οὓς καὶ ἀπώλετο μετὰ τῶν αὐτοῦ ἑταίρων ὑπὸ τῶν Ταραντίνων συνελαυνόμενος· μὴ βουλόμενος γὰρ τὸν τόπον πατῆσαι ἐν ᾧ οἱ κύαμοι ἐκπαρμένοι ἐτύγγανον, αὐτὸς μετὰ τῶν ἑταίρων καὶ μαθητῶν κατασφάττεται, καὶ τῶν ἐχθρῶν γίνεταί παρανάλωμα· Θεανῶ δὲ ἡ τούτου γαμετὴ καὶ μαθήτρια, μὴ θέλουσα τὴν αἰτίαν κατεῖπειν, δι' ἣν τὸν κύαμον οὐκ ἐσθίονσι, τὴν γλώσσαν ἔκτεμνηθεῖσα πρότερον, καὶ αὕτῃ προσπαύλλεται.

λ'. Ταῦτα τῶν σὺν φιλοσόφων τὰ προτερήματα τῶν δις [363] καὶ τρίς γεννηθέντων, ὡς αὐτὸς ἐρητόρουσας· χάκεῖνα τοῦ ἔμοι Χριστοῦ ἐπὶ σωτηρίᾳ καὶ ἀνακλήσει τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους τὰ τερα-

ramenta, quid bis, et ter, et quater geniti mundo profuerunt, vel quoad partem ejus parvam aut minimam? Quis in Mercurii et Pythagoræ libris mortuos suscitasse legitur, aut leprosos mundasse, aut expulisse dæmones, quibus vos honorem præstatis? Mercurius quidem, Trismegistus a vobis cognominatus, fuit homo Ægyptius et Ægyptiorum legibus institutus. Qui cum duxisset uxorem, liberos procreavit, quorum primogenitum Tat nominant; ad hunc ipse loquitur eique suos sermones dedicat, necnon Esculapio ex Epidauro, qui artis medicæ auctor a vobis perhibetur; cui etiam suam, quæ sic sonat, theologiam explicat: Deum quidem concipere difficile, eloqui autem impossibile. Est enim in trina hypostasi consistens, inexplicabilis substantia et natura, quæ nihil habeat apud mortales sui consimile. Quos autem deos nominant homines, ii multas fabulas multosque errores ad se traxerunt. Quinimo de Christi adventu ipse quoque obscuram quamdam prophetiam refert, quam non ex seipso sed ex Hebræorum theologia hausit. Sed quid mihi cum corruptis et fetentibus Mercurii verbis, quæ a vobis in honore habentur, quamvis jamdiu putrida sint et antiquata? Non enim fas est circa vivos interrogare mortuos, cum habeam ex divinis eloquiis veridicos testes, qui Christi præsentiam ac divinitatem prænuntiaverunt.

29. Pythagoras autem, sectæ Italicæ princeps, quid grande et admirandum, ter in vitam productus, effecit? Num quia, cum Olympiæ esset, ut vos dicitis, aureum suum femur Hellanodicis ostendit? Vel quod dixit de bove qui jamjam immolandum mugiebat: Viri mihi charissimi, animam habet, et per mugitum salutem me infelix? Seu cum aquilam sublime volanti per incantationem (7-8) in terram dejecit? Hæc ter genitus mirabilia operatus est Olympiæ, insano gloriæ amore captus et inanibus visionibus miserrime delusus. Qui scilicet quaternionem jusjurandum constituēbat, dicens eum esse fontem inexhaustæ naturæ. Qui fabas colebat, propter quas periit cum familiaribus suis a Tarentinis in exilium actus. Nam cum nollet pedibus terere locum in quo fabæ sparsæ erant, interfectus est cum amicis ac discipulis, et inimicorum suorum factus est præda. Theano autem, ejus uxor et discipula, nolens causam proferre cur fabas non comederent, ipsa quoque, lingua prius amputata, interiiit.

50. Hæc quidem sunt privilegia philosophorum tuorum, qui bis et ter, ut ipse oratorie exposuisti, generati fuerunt; illa autem Christi mei pro salute et reparatione hominum generis miracula. Pytha-

NOTÆ.

(7-8) Textus Græcus habebat: δι' ἐπρωδῆς, quod in δι' ἐποδῆς mutare obvium erat.

goras et Mercurius hominum animas ad inferni profundum detrudunt, per illas quas introducunt transmigrationes et transfusiones; nunc quidem animas in muta animalia et feras transmittunt, nunc autem easdem in pisces et plantas per alios quosdam orbicos motus et ambitus trahunt ac dispergunt. Ast Christus, ut Deus verus et aeternus, animam fecit immortalem et senii expertem, divino, qui fuit ab initio, Spiritu et insufflatione vivificatam, quando nempe primum fabricatus est hominem, ut divini et qui omni suspicione caret Moysis referunt libri. Lapsam vero cum corpore per inobedientiam et deceptionem exitiosi draconis, progressus in terram et in ea conversatus, viamque salutis nobis ostendens per baptismum et resurrectionem suam a mortuis, ex inferni abyssis in caelum reduxit. Et iterum veniens iudicare vivos et mortuos, resuscitabit corpora eaque animabus conjunget, et reddet unicuique secundum opera sua.

31. Haec cum philosophatus fuisset martyr, iniquus et apostata Julianus dixit: Videtisne, viri Romani et Graeci, hunc scelestum et execrandum, quanta ex Graecis disciplinis in nostram religionem effuderit nugamenta? Per solem mihi charissimum, sicut aurum fulgentem atque omnia ornantem, non patiar deinceps Graecorum doctrinis impiissimum Christianorum genus erudiri. Ecce enim sacrae dogmatum institutionis canis iste particeps, licet non recte et plane, multas tamen et in iucundas ineptias effudit circa istorum sacrorum ac sapientium virorum historiam. Ita locutus jubet martyrem lictoribus tradi ad quingentas usque plagas vapulaturum. Qui abreptum illum inhumane flagris caedebant. Et praeco clamabat: Fac quod vult imperator, desine absurda loqui, et liberaberis a castigantibus te. Martyr autem fortiter tolerabat dum flagellaretur, tacens et omnino nihil proferens.

32. Deinde Julianus, oculis in Christi martyrem Macarium coniectis, sic cum allocutus est: Tu quid dicis de teipso, miserabilis homuncule? Respondit Macarius: Tu ipse miser es et omnium hominum infelicissimus, canis sordide et immunde; ego vero reipsa beatus sum, imo beatissimus (9), juxta nomen meum (10), quia ubi Christum confiteor, adoro Dei Filium viventem et aeternum. Tu autem ipsum abjurasti, adhærens diabolo et angelis ejus, homicidis et impuris spiritibus, qui te etiam invitum in ignem aeternum projicient. Et Apostata: Video, inquit, quod mori cupias et ad iracundiam me studeas provocare, ut cito te auferam. Non tamen ut sperasti, ita fiet tibi, impiis-

(9) Legitur in textu Graeco: τρισμακάρις τις. Sed τρίς (ter) in compositis adjectivo cui jungitur vim addit superlativi. Edit.

Α τουργήματα. Καὶ Πυθαγόρας μὲν καὶ Ἑρμῆς τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς εἰς τὸν ἄδου πυθμένα κατέγχευσι, μετεμψυχώσεις δὲ τινὰς καὶ μεταγίγσιους παρεισάγοντες· ποτὲ μὲν εἰς ἄλογα ζῶα καὶ θηρία ταύτας μετεμειδάζοντες, ποτὲ δὲ εἰς ἰχθύας, καὶ φυτὰ, καὶ ἄλλας τινὰς ἐπανακυκλήσεις καὶ περιόδους κατασπώντες αὐτὰς καὶ ἀπορραπίζοντες. Ὁ δὲ Χριστὸς καθὼς Θεὸς ὑπάρχων ἀληθὴς καὶ αἰώνιος, ἀθάνατον ψυχὴν καὶ ἀγήρω κατασκευάσας τῷ ἀπ' ἀρχῆς Πνεύματι θεῷ καὶ ἐμψύησεν, ὅτε τὸν πρῶτον ἐδημιούργησεν ἄνθρωπον, ὡς αἱ θεῖαι καὶ ἀδιάκλητοι τοῦ Μωϋσέως διαγορεύουσι βίβλοι, καὶ πεσοῦσαν μετὰ τοῦ σώματος διὰ τῆς παρακοῆς καὶ τῆς ἀπάτης τοῦ ψυχοφθόρου δράκοντος, ἐλθὼν ἐπὶ γῆς καὶ πολιτευσάμενος, καὶ ὑποδείξας ἡμῖν ὁδὸν σωτηρίας διὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ τῆς ἐκ νεκρῶν αὐτοῦ ἀναστάσεως, ἐκ τῶν τοῦ ἄδου πυθμένων εἰς οὐρανὸς ταύτην ἐπανήγαγεν· καὶ πάλιν ἐρχόμενος κρίνει ζῶντας καὶ νεκροὺς, ἐξαναστήσιν τὰ σώματα, καὶ συνάψει ταῖς αὐτῶν ψυχαῖς, καὶ ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.

λα'. Ταῦτα τοῦ μάρτυρος φιλοσοφήσαντος, ὁ παράνομος καὶ ἀποστάτης ἔφη Ἰουλιανὸς· Ὁρᾶτε, ἄνδρες Ῥωμαῖοι καὶ Ἕλληνες, τοὺς τὸν παλαμναῖον καὶ ἀλιτήριον, πόσον ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν μαθημάτων κατὰ τῆς ἡμετέρας ἐσχεδιάσεν ὅλον; Μὰ τὸν ἐμὸν προσφιλέστατον ἥλιον τὸν χρυσαυγὴ καὶ παγκόσμιον, οὐκέτι ἀνέχομαι τοῖς Ἑλλήνων μαθήμασι τὸ Χριστιανῶν ἀθεώτατον ἐκπαιδεύεσθαι γένος· ἰδοὺ γὰρ τῆς ἱερᾶς τῶν λόγων παιδείας καὶ οὗτος ὁ κύων μεταλαβὼν, κἂν [364] οὐκ ἐπ' εὐθείας καὶ ὁμαλοῦ, ἀλλ' ὅμως πολλὴν τινα καὶ ἀτερπὴ περὶ τὴν ἱστορίαν μυρολογίαν κατέχευεν τῶν ἱερῶν ἐκείνων καὶ φιλοσόφων ἀνδρῶν. Ταῦτα εἰπὼν, κελεύει τὸν μάρτυρα τοῖς δημίσι παραδοθῆναι, καὶ μαστιγοῦν ἄχρι πεντακοσίων πληγῶν. Οἱ δὲ λαβόντες ἤχιζον ἀπανθρώπως ταῖς μαστίξιν· καὶ ὁ κήρυξ ἐδῶκε· Ποίησον τὸ τοῦ βασιλέως θέλημα, παῦσαι τῶν μυρολογιῶν καὶ ἀπαλλαγῇ τῶν κολαζόντων σε. Ὁ δὲ μάρτυς ἐκαρτέρει τυπτόμενος, σιωπῶν καὶ μηδὲν ὁλως φθεγγόμενος.

λβ'. Ἀτενίσας δὲ πρὸς τὸν τοῦ Χριστοῦ μάρτυρα Μακάριον, ἔφη πρὸς αὐτόν· Σὺ τί λέγεις περὶ σεαυτοῦ, ταλαίπωρον ἀνθρωπάριον; Μακάριος ἔφη· Σὺ εἰ ταλαίπωρος καὶ πάντων ἀνθρώπων ἀθλιώτερος, κύων ρυπαρὲς καὶ ἀκάθαρτος· ἐγὼ δὲ τῷ ὄντι μακάριός εἰμι καὶ τρισμακάριστος, κατὰ τὴν προσηνυμίαν μου, ὅτι τὸν Χριστὸν ὁμολογῶν προσκυνῶ τὸν Θεοῦ Υἱὸν τὸν ζῶντα καὶ προαίωνιον. Αὐτὸς δὲ τοῦτον ἀτηνρήσω προσκολληθεὶς τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ τοῖς δλεθρίοις τε καὶ ἀκαθάρτοις δαίμοσιν, οἱ σε καὶ οὐκ ἐθέλοντα τῷ αἰώνῳ πυρὶ παραπέμψουσιν. Καὶ ὁ Παραβάτης· Οἶδα ὅτι θανατῆς, καὶ πρὸς ὀργὴν κινήσαι με σπεύδεις, ἵνα τάχειον ἐξαναλώω σε· ἀλλ' οὐκ ὡς αὐτὸς ἤλπισας,

NOTE.

(10) Μακάριος enim significat *beatus*. Notetur tamen μακάριστος, quam vocem hic adhibet auctor, proprie significare: *qui habetur felix seu beatus*. Id.

οὕτως
κρίνου
ὅτι μ
παρά
καὶ π
σπονδ
δάσκα
θεοῦς
θεωρε
θρονο
τυγχ
παρά
προσ
εἶναι
κηρύ
λγ
νίου
αὐτὰ
σοι
κριθ
ρεις
πρό
τὸν
βασι
τοῦ
αὐτ
φεί
φει
γῆ
νω
βού
αὐ
τῇ
νό
νο
κν
ει
ἐσ
ρί
Θ
λ
λ

οὕτως ἔσται σοι, ἀσεβέστατε. Τοῦτο δὲ πρῶτον ἀποκρίνου καὶ διδάσκει, τί τὸ δοξάζαν ὑμῖν, ὡ παμύλητοι, ὅτι μὴδὲ μίαν τινος ἐξουσίαν ἢ παρὰ βασιλέως ἢ παρὰ τινος τῶν ἀρχόντων μετεκληθέτε, πάντι τε καὶ πανταχοῦ διατρέχοντες, τὰς τῶν μεγάλων θεῶν σπουδὰς τε καὶ θυσίας ἀνατρέπειν σπουδάζετε, διδάσκοντες ἂν τοὺς ἀνθρώπους, τοὺτους μὴ εἶναι θεοὺς, μὴδὲ σωτῆρας τῆς οἰκουμένης, καὶ τοῦ ἀνθρωπείου γένους προνοητάς τε καὶ [365] κηδεμόνας τυγχάνοντας, οὓς ἢ ἀπ' αἰῶνος καὶ ἀνωθεν πατροπαράδοτος τῶν ἀνθρώπων συνήθεια, σέβειν τε καὶ προσκυνεῖν παραδίδωκεν· τὸν δὲ Χριστὸν χθὲς τοῦ εἶναι ἀρξάμενον, καὶ οὐ πρὸ πολλοῦ τῆς ἡμετέρας κηρύττετε;

λγ'. Καὶ ὁ Μακάριος· Οὐκ ἔρχεσθες ταῖς Εὐγενίου σοφαῖς ἀποδείξεσιν, ὡ παρανομώτατε, ὅτι τὰ αὐτὰ καὶ περὶ τῶν αὐτῶν ἀεὶ ἐρωτᾷ; Πλὴν ἐγὼ σοι τὰ αὐτὰ καὶ περὶ τῶν αὐτῶν ὁμοτρόπως ἀποκριθῆσομαι, ὅτι Χριστὸς ὃν σὺ χλευάζεις καὶ διασύρεις ἐπιγελῶν, οὕτως παρακλιτεύεται. Εἶπεν γὰρ πρὸς τοὺς ἱεροὺς αὐτοῦ μαθητάς· *Πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετείλαμην ὑμῖν*, φεύγειν τε ἀπὸ τῶν ματαίων εἰδώλων, καὶ ἐπιστρέφειν ἐπὶ θεὸν ζῶντα, ὃς ἐκτίσεν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Οἱ γὰρ θεοὶ σοῦ, οὓς αὐτὸς προσκυνεῖς, δαιμόνων εἰσι πλάσματα, καὶ μύθων εὐρέματα, καὶ διαβολικῆς ἐνεργείας κυφορήματα· λέγει γὰρ περὶ αὐτῶν ἡ ἡμετέρα Γραφή· *Θεοὶ οἱ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν οὐκ ἐποίησαν ἀπολέσθωσαν*. Ἀλλὰ καὶ νόμος αὐτοῦς ἕτερος· βασιλικὸς ὁ παρὰ Κωνσταντίνου τοῦ σοῦ συγγενοῦς ἐκτεθεὶς, ἐκβάλλει τῆς προσκυνήσεως, καὶ καταλύει αὐτῶν τὰ σεβάσματα· ὃς εἰς Χριστὸν πιστεύσας, τὰ τῶν εἰδώλων τεμένη κατέστρεψε, καὶ τὰς προσαγομένας αὐτοῖς θυσίας διαβρῆδην ἀπέκασε. Τί τοίνυν ἀδικούμεν, ὡ βασιλεῦ, ἃ θεὸς προσέταξε, καὶ βασιλεὺς μέγας νενομοθέτηκε, κρατύνοντας καὶ διασυνετιζόντας, ἃ δὲ ἡ τῶν παλαιῶν, ὡς ἔφης, ἀνδρῶν ἀνοία ἐκ τῆς τῶν δαιμόνων λύσιν;

[366] λδ'. Καὶ ὁ Παραβάτης· Ἀλλὰ Κωνσταντίνος, οἰκτρότατος, νεωτερίσας διὰ τὰς προσπεσούσας αὐτῷ ἀνοσιουργίας, ἀπέστη τῶν θεῶν, ὅφ' ὧμιν τῶν Γαλιλαίων ἐξαπατηθεὶς, ὅτε διὰ παιδείας ἀμέτοχος, καὶ μῆτε τοῖς Ῥωμαῖκοῖς νόμοις, μῆτε τοῖς Ἑλληνικοῖς ἔθεσιν ἐμπεδωθείς· ἐγὼ δὲ, ὡ ἀνόσιε, τῆς Ἑλληνικῆς τε καὶ Ῥωμαϊκῆς παιδείας ἄκρον ἐπιεικμύμενος, καὶ ταῖς τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν θεολογίαις, Ἑρμοῦ τε φημι καὶ Ὀρφέως καὶ Πλάτωνος, ἐξησημένους, οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ ταῖς Ἰουδαϊκαῖς Γραφαῖς ἐξωμληγώς, καὶ τὴν τούτων τεθρῆλαιν πεπατηκώς, πάλιν ἐπὶ τὸ πατροπαράδοτον καὶ ἀρχαιότατον καὶ θεοφιλεῖς τοὺς ἀνθρώπους ἔθος τε καὶ σέβας μένειν διακελεύομαι, ἢ ταῖς τῶν ἀπαιδεύτων καὶ νεωτεριζόντων ἀνοίαις ἀκολουθεῖν· ἀλλὰ ἀπογυμνοῦσθαι καὶ

A sime. Sed hoc primum responde, et indica quidnam vobis visum sit, execrandi, ut nulla sive ab imperatore, sive a quopiam magistratu licentia muniri, ubique discurratis, et magnorum deorum ritus et sacrificia evertere conemini, docentes homines eos non esse deos neque servatores mundi, aut humano generi providere ejusdemque gerere curam, quos ab ævo et multis retro sæculis a patribus profecta mortalium consuetudo reverendos tradidit et adorandos; Christum autem, qui heri esse cœpit, nec multum ante nostram ætatem, Deum sempiternum et regem universorum predicatis? γενεᾶς, θεὸν προαἰώνιον καὶ βασιλεῖα τῶν ὅλων ἀνα

33. Ad hæc Macarius: Non ergo suffecerunt tibi B sapientes Eugenii demonstrationes, scelestissime, quia eadem et de iisdem semper interrogas? Equidem tibi eadem de iisdem ac eodem quo tu ordine respondebo, ita jubente Christo, quem tu deridendum præbes et irridendo laceras. Dixit enim sanctis discipulis suis: *Exentes in mundum universum, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, docentes eos omnia quæcunque mandavi vobis*, et fugere vana simulacra, et converti ad Deum vivum, qui fecit cælum et terram. Dii enim tui, quos ipse adoras, dæmonum sunt signata, et inventa fabularum, et diabolicæ operationis fetus. De his enim dicit Scriptura nostra: *Dii, qui cælum et terram non fecerunt, periant*. Sed alia quoque lex, imperialis nempe, a C Constantino consanguineo tuo lata, adoratione eos excludit, et dissolvit eorum cultum. Constantinus enim, Christi fide suscepta, idolorum templa destruxit, et quæ eis offerebantur sacrificiis aperte finem imposuit. Quid ergo mali agimus, imperator, si quæ Deus mandavit et magnus imperator lege sancivit stabilimus et a suspitione falsitatis vindicamus, quæ autem veterum, ut dixisti, virorum insipientia ex dæmonum machinatione invenit, eliminamus et prohibemus?

ἐφευρε μηχανουργίας, ἐξαφανίζοντας καὶ διακω-

34. Respondit Apostata: Sed Constantinus, o miserrimi, cum innovasset quædam propter eas D quas didicit impietates, a diis defecit, deceptus a vobis Galilæis, ut qui esset omnis doctrinæ expers, neque Romanorum legibus et Græcorum moribus informatus. Ego vero, impie, qui ad summum Græcæ et Romanæ eruditionis perveni, et in veterum virorum theologiis, videlicet Mercurii, Orphæi et Platonis, exercitatus sum, et Judaicas Scripturas plane cognitas habeo, conculcatis horum nugamentis, jubeo homines ad morem et cultum a patribus traditum, antiquissimum et diis gratissimum rursus ac vertere, potius quam indoctorum ac novatorum ineptias sequi. Sed et iste exuatur veste sua, fiatque flagrorum experi-

menti particeps, ut vel ex hoc sapientior effectus, nostris legibus etiam invitus se submittat.

35. Cum igitur martyres inhumane cruciarentur et gravissimis contunderentur verberibus, beatus et pius Artemius, dux et augustalis (11) totius Ægypti, ut supra indicatum est, a Constantio constitutus, etiam propter rectam et integram agendi rationem rerum in Syria gerendarum procurationem acceperat. Cum ergo imperatoris Romanorum familie devotissimus esset, et audivisset Julianum imperio politum ad Persicum properare bellum, acceptis quoque litteris quibus jubebatur cum universo exercitu Antiochiam tendere, in dictam civitatem juxta mandata se contulit, et cum eo quo par erat apparatu et satellitio astiluit imperatori, pro tribunali sedenti, quando de sanctis martyribus sceleratus habebat quæstionem. Cui dixit: Quæ te causa impellit, imperator, ut tam inhumane viros sanctos et Deo consecratos torques et cogas fidem suam abjurare? Scias igitur quod et tu homo sis, lisdem doloribus obnoxius ejusdemque naturæ afflictionum particeps, etiamsi Deus imperatorem te constituerit; si modo a Deo imperium tenes, nec potius mali princeps et scelestus diabolus, sicut olim Job affligendum petiit et accepit, ita et te adversus nos petitum accepit sceleratissimus, ut cribret Christi triticum et superseminet zizania. Sed in vanum laborat; non enim eadem qua olim gaudet potentia. Nam ex quo Christus venit et in erecta cruce exaltatus est, cecidit dæmonum supercilium, conculcata est ipsorum potentia, spreta sunt machinamenta. Ne fallaris ergo, imperator, neve dæmonibus gratificans Christianorum genus, quod Deus custodit, persequaris. Discè igitur invictam esse atque insuperabilem Christi virtutem et potentiam. Illud autem plane tibi persuasum est ex oraculis quæ Oribasius, medicus et quæstor, ab Apolline Delphico attulit. Equidem, te etiam invito, responsum recitabo. Sic enim habet:

Ἐγὼ δὲ σοὶ καὶ τὸν χρησμὸν, καὶ μὴ βούλη, ἐπαναγνώσκει. ἔχει γὰρ οὕτω·

Dicitur imperatori: Diruta est pulcherrima aula. Desiit Phæbus habere domum, et aptam vatibus laurum, Et fontem loquentem; siccata est et unda loquens.

36. Hæc cum audivisset Julianus ex ore martyris, stupore maximo correptus est, et ira vehementer incitatus ad instar flammæ ignis, quando sufflatur, et nova ei materia subjicitur, magna et acuta voce exclamavit: Quis et unde est iste sceleratus, qui tam temerariam nobis pro tribunali tanto verborum sonitu protulit concionem? Respondit cohors militum: Dux est Alexandria, domine. Et

οὗτος τῆς ἀμπεχόνος, καὶ τῆς τῶν μαρτύρων πείρας ἐν μεθέξει γενέσθω· ὥς ἂν ἐκ τούτου σωφρονέστερος γεγυνῶς, τοῖς ἡμετέροις νόμοις καὶ μὴ βουλόμενος· ὑποκύψειν.

λε'. Τούτων τοίνυν ἀπανθρώπως τιμωρουμένων, αἰκισμοῖς τε βαρυτάτοις ἀλγυνομένων, ὁ μακάριος καὶ εὐσεβὴς Ἀρτέμιος, ὡς προεδηλωται, δοῦξ καὶ Αὐγουστάλιος ὑπὸ Κωνσταντίου τῆς Αἰγύπτου πάσης κατασταθεὶς, καὶ διὰ τὴν ὀρθὴν αὐτοῦ καὶ ἀμειψή-
 τον πρᾶξιν ἐπιτροπὴν ἔσχε καὶ τῶν τῆς Συρίας ἐπι-
 μελεῖσθαι πραγμάτων· ὥς ὑπάρχων οὖν καθοσω-
 μένος τῇ τῶν Ῥωμαίων βασιλείᾳ, καὶ ἀκούσας ὅτι
 Ἰουλιανὸς βεβασίλευκε, καὶ πρὸς τὸν Περσικὸν κατε-
 πεύγεται πόλεμον, γράμματά τε δεξάμενος τὰ πα-
 ρακελευόμενα μετὰ παντὸς τοῦ στρατεύματος εἰς
 Ἀντιόχειαν ἦκειν, κατὰ τὸ καλεῖσθαι αὐτὴν παρεγέ-
 νητο ἐν Ἀντιοχείᾳ, καὶ μετὰ τῆς προσήκουσας αὐτῇ
 τιμῆς τε καὶ δορυφορίας, παρειστέθει τῷ βασιλεῖ
 ἐπὶ τοῦ βήματος, ὅτε τὴν τῶν ἁγίων [367] μαρ-
 τύρων ὁ παράνομος ἐποιοῖτο ἐξέτασιν· καὶ φησὶν
 πρὸς αὐτόν· Ὁ βασιλεῦ, διὰ τί οὕτως ἀπανθρώπως
 ἄνδρας ἁγίους καὶ τῷ Θεῷ ἀφιερωμένους αἰκίζῃ, καὶ
 ἀναγκάζεις ἐξάρνους γενέσθαι τῆς ἑαυτῶν πίστεως;
 γίνωσκε τοίνυν ὅτι καὶ αὐτὸς ἄνθρωπος εἰ ὁμοιοπα-
 θὴς, καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως τῶν παθημάτων μετε-
 σχηκῶς· καὶ εἰ Θεὸς σε βασιλεῖα κατέστησεν, εἰ ἄρα
 γε ἐκ Θεοῦ τὸ βασίλειον ἔχεις, καὶ μὴ ἀρχέκακος καὶ
 πονηρὸς διάβολος ὥσπερ τὸν Ἰωδ ἐξητήσατο καὶ
 ἔλαθεν, οὕτως καὶ σὲ καθ' ἡμῶν ἐξαίτησάμενος
 εἰληφεν ὁ παμπόνηρος, ἵνα σιτιάσῃ τὸν τοῦ Χριστοῦ
 σῖτον, καὶ ἐπισπείρῃ ζιζάνια· ἀλλ' εἰς μάτην αὐτοῦ
 τὸ ἐγγείρημα· οὐκ ἐστὶ γὰρ αὐτῷ ἰσχύς ὡς καὶ πρότε-
 ρον. Ἀφ' οὗ γὰρ ἦλθε Χριστὸς καὶ κατεπάγη σταυ-
 ρὸς καὶ ὑψώθη Χριστὸς ἐν αὐτῷ, πέπτωκεν ἡ τῶν
 δαιμόνων ὄψις, καὶ καταπεπάτηται ἡ τούτων ἰσχύς,
 καὶ καταπεφρόνηται τὰ τούτων τεχνάσματα· μὴ
 οὖν ἀπατῶ, βασιλεῦ, μηδὲ τοῖς δαίμοσι χαρίζομενος,
 τὸ τῶν Χριστιανῶν θεοφροῦρητον δίωκε γένος· γί-
 νωσκε τοίνυν, ὡς ἡ τοῦ Χριστοῦ ἀνίκητος καὶ ἀήτ-
 ητος ὑπάρχει ἰσχύς τε καὶ δύναμις· πάντως δὲ καὶ
 αὐτὸς τοῦτο πεπληροφόρησαι, ἐξ ὧν σοὶ χρησμάτων
 Ὁριδάσιος ὁ ἱατρὸς καὶ κοιαιστὴρ παρὰ τοῦ ἐν Δελ-
 φῶς·

Εἰπατε τῷ βασιλεῖ· Χαμὶ πέσε δαίδαλος αὐλά·
 Οὐκ ἐστὶ Φοῖβος ἔχει καλὸν δῶν, οὐ μάντιδα δάσνην,
 Οὐ πατρὶν λαλέουσιν, ἀπέσβετο καὶ ἰάδων ὕδωρ.

λς'. Ταῦτα ἀκούσας ὁ Ἰουλιανὸς παρὰ τοῦ μάρ-
 τυρος, ἰκθαμβὸς ὅπως ἐγένετο, καὶ τὸν θυμὸν μᾶλλον
 ἐγείρας ὡσεὶ φλόγα πυρὸς ἀναρρίπιζομένης καὶ κά-
 τωθεν ὕλης τινὸς [368] ὑποστρεφούσης αὐτὴν,
 μέγα τε καὶ διαπρύσιον ἀνέβόησεν· Τίς πόθεν οὗτος
 ὁ ἀλιτήριος, ὁ τοσαύτην ἡμῖν ἐπὶ τοῦ βήματος κατα-
 βομβήσας δημηγορίαν; Ἡ τάξις ἐστίν· Ὁ δοῦξ ἐστίν
 Ἀλεξανδρείας, ὃ δέσποτα. Καὶ ὁ βασιλεὺς· Ἀρτέ-

NOTÆ.

(11) Hoc nomine designabatur præfectus Ægypti, quæ dignitas instituta erat a Cesare Augusto. EDIT.

μιος, εἶπεν, ὁ ἀλιτῆριος ὁ τῷ ἐμῷ ἀδελφῷ θάνατον· πικρὸν κερασάμενος; Ναί, φησί, κράτιστε βασιλεῦν, αὐτός ἐστι. Καὶ Ἰουλιανός· Χάριν ἐποφείλω τοῖς ἀθανάτοις θεοῖς καὶ τῷ θαρναίῳ Ἀπόλλωνι, ὅτι μοι τὸν ἀλάστορα αὐτόμολον καὶ αὐτεπάγγελτον ἐφάνε-
 ρωσαν· καὶ φησιν· Ἀποζωσθήτω τοῦ ἀξιώματος ὁ παμμύριος, καὶ τὴν ζώνην ἀφαιρεθῆτω, δίκην τῶν ἀρτίως αὐτῷ τοιμηθέντων· ὑπὲρ δὲ τῆς σφαγῆς τοῦ ἐμοῦ ἀδελφοῦ καὶ τοῦ αἵματος, αὐρίον αὐτῷ θεῶν βουλομένων προσοίσω τὴν δίκην· οὐ γὰρ ἐνί γε αὐ-
 τὸν ἐξαναλώσω θανάτῳ, ἀλλὰ μυρίους καὶ ὄσους οἱ ἀνδροφόνου ὑπόχρεοι καθεστήκασιν· οὐ γὰρ κοινοῦ γε ἀνδρὸς, ἀλλὰ βασιλέως αἷμα ἐξέχεεν, καὶ ταῦτα μὴδὲν πρὸς αὐτοῦ πεποιηθὲς ἄδικον.

λζ'. Ταῦτα τοῦ βασιλέως Ἰουλιανοῦ δημηγορήσαν-
 τος, ἀνάρπαστος ὑπὸ τῶν δορυφόρων ὁ ἅγιος γίνεταί, καὶ τῆς ζώνης μετὰ τοῦ ἀξιώματος ἀφαιρεθείς, γυμνὸς ἐπὶ τοῦ βήματος ἵστατο καὶ τῶν δημίων ταῖς χερσὶ παρεδίδοτο· οἱ δὲ, σχοίνους τῶν χειρῶν αὐτοῦ καὶ ποδῶν ἐξαψάμενοι, διατείνουσιν ἐκ τεσσάρων, καὶ τὴν τε γαστέρα καὶ τὸν νῦτον τοῦ μάρτυρος τοῖς βουνεῦροις ἐκτυπον ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἀλλάξει αὐτὸν ζυγὰς τέσσαρας. Καὶ ἦν ἰδεῖν ξένην τινὰ καὶ οὐκ ἀνθρωπίνην ὑπομονήν· οὐ γὰρ στεναγμὸς, οὐ φωνή, οὐ σκυλμὸς, οὐκ ἄλλο τι τῶν ὅσα πάσχουσιν ἄνθρωποι βασάνους ἐξεταζόμενοι, παρ' αὐτοῦ ἀνε-
 πέμπετο· ἀλλ' ἄτρεπτός τις καὶ ἀναλλοίωτος τῷ προσώπῳ κατεφαίνετο. Ἡ γῆ δὲ τοῦ αἵματος ἐκ-
 πλήρωτο, καὶ ὁ μάρτυς ἐξ ἄλλου [369] πάσχοντος ἐγνωρίζετο· ὥστε θαυμάσαι πάντας τοὺς παρестῶ-
 τας, καὶ αὐτὸν τὸν ἀλάστορα Ἰουλιανὸν ἐκπλαγῆναι ἐπὶ τῷ ξένῳ θεάματι. Καὶ καλεῖται αὐτὸν ἀνεθένα ἐπὶ τὴν φυλακὴν ἀπαχθῆναι μετὰ τῶν λοιπῶν ἁγίων, σκεφόμενος πῶς καὶ τίνι τρόπῳ καὶ ποίῳ θανάτῳ τῆς παρουσίας ζωῆς ἐξαφανίσει τοὺς μάρτυρας.

λη'. Οἱ μὲν οὖν τοῦ Χριστοῦ μάρτυρες ἐπὶ τὴν φυλακὴν ἀπαγόμενοι ἐψάλλον· Ἑδοκίμασας, ὁ θεός, ἐκπύρωσας ἡμᾶς ὡς πυροῦται τὸ ἀργύριον· εἰσήγαγες ἡμᾶς εἰς τὴν κατρίδα; ἔθου θλίψεις ἐπὶ τὸν νῦτον ἡμῶν, ἐπεδίβασας ἀνθρώπους ἐπὶ τὰς κεφαλὰς ἡμῶν· λείπει οὖν τὸ διελεῖν ἡμᾶς διὰ πυρός τε καὶ ὕδατος, ὅπως εἰς ἀναψύχην ἀγάγης ἡμᾶς. Καὶ τῆς εὐχῆς πληρωθείσης, ἔλεγε πρὸς ταυ-
 τὸν ὁ μέγας Ἀρτέμιος· Ἰδοὺ γὰρ τὰ στίγματα τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ σώματί σου κεχάραται· λείπει οὖν ἵνα καὶ αὐτὴν τὴν ψυχὴν προσποδῇς μετὰ τοῦ ἐπιλοιποῦ σου αἵματος· καὶ τὸ προφητικὸν ἐκείνο λόγιον ἐνθυμούμενος ἔλεγεν· Ἰδοὺ δέδωκα τὸν νῦτόν μου εἰς μάστιγας, καὶ τὰς σιαγόνας μου εἰς ραπίσματα· ἀλλὰ τί περισσώτερον τοῦ ἐμοῦ Δεσπότης ὑπήνεγκας ὁ ἀνάξιος; Κάκεινος κατεξάνθη ταῖς μάστιξι· καλείουν τὸ πρόσωπον ραπίσματα κατεδέχετο καὶ κολαφίσματα, καὶ πυγμὰς ὑπὲρ τῆς δι' ὅλου τοῦ σώματος, ἀκάνθινον ἐφόρεσε στέφανον,

A imperator : Artemius, inquit, sceleratus ille qui fratri meo acerbam mortem procuravit? Ita, re-
 spondit cohors, optime imperator, ipse est. Tunc Julianus : Gratias debeo diis immortalibus, et ma-
 xime Apollini Daphnæo, quod mihi ostendunt impium sua sponte venientem et manifestantem seipsum. Et dicit : Spolietur dignitate sua exse-
 crandus, et cingulo exuatur in pœnam eorum quæ modo ausus est proferre. De cæde autem ac san-
 guine fratris mei cras, diis volentibus, pœnas da-
 bit. Etenim non una eum morte consumam, sed millibus, quotquot homicidis infligi solent; siqui-
 dem non viri communis, sed imperatoris sangui-
 nem effuderit, nullam tamen ab eo injuriam pas-
 sus.

B 37. His verbis ab imperatore Juliano prolatis, arripiunt satellites sanctum, qui cingulo cum di-
 gnitate spoliatus, nudus sistitur pro tribunali et lictorum manibus traditur. Hi autem funes mani-
 bus et pedibus martyris alligantes, a quatuor par-
 tibus eum extendunt, ventremque et tergum ejus adeo boum nervis verberant, ut in cædendo quater alternarint. Et videre erat insolitam quamdam nec humanam patientiam. Non enim gemitus, non vox, non singultus, non aliud quidquam eorum quæ ac-
 cidere solent hominibus ubi tormenta perferunt, ab ipso emittebatur. Terra quidem cruore opple-
 batur; martyr vero frons, ac si alius pateretur, cernebatur exporrecta, ita ut mirarentur omnes circumstantes, et ipse nefarius Julianus inaudito prodigio consternaretur. Jubet tandem relaxatum cum reliquis sanctis in custodiam duci, meditati-
 rus quomodo, et quibus cruciatibus, et quo mortis genere vitam auferret martyribus.

38. Christi ergo martyres, dum in carcerem ducebantur, psallebant : Probasti nos, Deus : igne nos examinasti, sicut examinatur argentum. In-
 duxisti nos in laqueum, posuisti tribulationes in dorso nostro : imposuisti homines super capita nostra. Restat igitur ut, postquam transierimus per ignem et aquam, educa nos in refrigerium⁴. Et completa oratione, dicebat apud se magnus Ar-
 temius : Ecce stigmata Christi in corpore tuo insculpta sunt, restat igitur ut et ipsam animam tradas cum reliquo sanguine. Et propheticum illud verbum meditabundus prolebat : Ecce dedi dorsum meum in flagella, et genas meas ad alapas (12). Sed quid amplius sustinuisti quam quæ Dominus meus, in-
 digne? Ipse quoque dilaceratus fuit flagellis; ipsius quoque vultus alapas suscepit et colaphos; ictus sustinuit in toto corpore, pineam portavit coro-
 nam, manusque a tergo revinctus, nudus cruci-
 fixus est propter meum peccatum meamque præ-

⁴ Psal. lxxv, 10.

NOTÆ.

(12) Alludit sanctus ad locum Isaie, l, 6 : Corpus meum dedi percutientibus, et genas meas vellentibus.

varicationem ille qui non cognovit peccatum, nec dolum in ore suo operatus est. Multae ergo sunt Domini mei passiones, et longe disto miser ab ipsius longanimitate et patientia. Gaudeo igitur et exulto Domini mei passionibus illustratus. Allevat meum dolorem imitatio passionis; mitigat meum cruciatum quod eundem cum optimatibus participem. Equidem Christi gratia filius Dei factus sum per baptismum et donum Spiritus sancti, et adhuc magis flam per resurrectionem a mortuis. Gratias tibi ago, Domine, quia tuis passionibus coronasti me. Sed tu, o benigne et misericors Deus, servorumque tuorum provide rector, perfice cursum meum in tui nominis confessione, et ne indignum hoc coempto me iudices, propter peccata quae in hac vita commisi. Ego enim, Domine, in sinum misericordiae tuae meipsum projecī.

ματος, διὰ τὰς ἐν τῷδε τῷ βίῳ προσγενομένας μοι τὸν ἀπὲρρύψα οἰκτιρμοῦς.

39. Haec cum apud se precatus fuisset, prope-
ravit ad carcerem cum sanctis martyribus Eugenio
et Macario; tunc traditi sunt custodi carceris. Et
Christi martyr cum sanctis athletis Eugenio et
Macario laudem et gratiarum actionem Deo tribue-
bat. Mane autem facto, jubet iterum Apostata mar-
tyres sisti pro tribunali, et nulla eos interroga-
tione dignatus, cum mandasset tantum a sociis suis,
Eugenio et Macario, magnum Artemium separari,
priores exsilio multatos mittit in Oasim Arabiae.
Porro duplex datur hujus nominis locus: nempe
Oasis parva et magna. Pestifera sunt haec loca et
pestiferis ventis perflantur; nemo unquam illuc
adveniens vel unum annum durare potuit; sed om-
nes ibidem gravibus morbis correpti moriuntur.
Illuc igitur relegatos sanctos Eugenium et Maca-
rium capite plecti jussit. Qui perfecerunt mar-
tyrium suum post dies quadraginta, vicesima De-
cembriis. In loco autem eorum consummationis
prodigium accidit magnum. Cum enim locus ille
nullam prorsus aquam haberet, fons scaturiit qui
omnem morbum expellit, et usque in hodiernum
diem manet, sanctorum nomen sortitus.

πηγὴ ἀνέβλυσεν ὕδατος, πᾶσαν ἀποδιώκουσα νόσον, ἣ
τὴν ἐπανυμίαν.

40. Julianus autem sanctum Artemium ad se vo-
catum his verbis allocutus est: Temeritate tua me
coegisti probro afficere genus tuum, ac tuae digni-
tati inferre ignominiam, et vel ipsas carnes tuas
attingere. Crede igitur mihi, Artemi; accede et
sacrifica diis, praesertim Apollini Daphnaeo, deo
meo charissimo et sanctissimo, et a causa sangui-
nis fratris mei absolvam te, dignitatemque majo-
rem et gloriosioram restituam tibi. Te enim prae-
fectum praetorii constitutum summumque magno-
rum deorum pontificem, patrem meum appellabo;
aecundum in imperio locum tenebis, et nobiscum
eris omnibus diebus vitae et conversationis nostrae.
Nam tu quoque nosti, Artemi, fratrem meum non
juxta a Constantio occisum fuisse, sed eum con-

A καὶ τὰς χεῖρας ὀπίσω δεθείς, γυμνὸς ἐπὶ τὸν σταυρὸν
προσεκᾶν διὰ τὴν ἐμὴν ἁμαρτίαν τε καὶ παρὰ
θεσιν, ὁ μὴ γνούς ἁμαρτίαν, μὴδὲ δόλον ἐν στόματι
ἐργασάμενος. Πολλὰ τοιγαροῦν τὰ τοῦ ἐμοῦ Δεσπό-
του παθήματα· μακρὰν εἰμὶ τῆς ἐκείνου μακροθυ-
μίας καὶ ἀνοχῆς ὁ ταλαίπωρος· χαίρω τοίνυν καὶ
ἀγαλλῶ τοῖς τοῦ Δεσπότου μου παθήμασι λαμπρο-
νόμενος. Κουφίζει μου τὸν πόνον [370] ἡ μίμησις
τοῦ πάθους· ἐλαφρύνει μου τὴν ἀλγὴν δόνα ἡ ὁμο-
τιμία τῶν κρείττωνων. Κἀγὼ γὰρ δι' αὐτὸν υἱὸς
θεοῦ ἐγενόμην διὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ τῆς δωρεᾶς
τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἐτι μᾶλλον γενήσομαι διὰ
τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως· εὐχαριστῶ σοι, Δέ-
σποτα, ὅτι τοῖς σοῖς με πάθεις ἐστεφάνωσας· ἀλλὰ,
ὑλάνθρωπε, καὶ φιλοκτιρμῶν, καὶ τῶν αὐτῶν δούλων
προνοητὰ, τελειώσῃς μου τὸν δρόμον ἐν τῇ ὁμολογίᾳ
σου, καὶ μὴ με ἀνάξιον κρίνης τοῦδε τοῦ ἐγγειρη-
μαρτίας· ἐγὼ γὰρ, Δέσποτα, εἰς τοὺς σούς ἐμαυ-

λθ'. Καὶ ταῦτα πρὸς αὐτὸν εὐξάμενος, ἐφθασεν
ἐν τῇ φυλακῇ μετὰ τῶν ἁγίων μαρτύρων Εὐγενίου
καὶ Μακαρίου, καὶ παρεδόθησαν τῷ δεσμοφύλακι·
καὶ ἦν ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς μετὰ τῶν ἁγίων ἀθλο-
φόρων Εὐγενίου καὶ Μακαρίου, δοξολογῶν καὶ εὐ-
χαριστῶν τῷ θεῷ. Πρωτὰς δὲ γενομένης, κλεῖυει
πάλιν ὁ Παραβάτης τοὺς μάρτυρας στήναι ἐπὶ τὸ
δικαστήριον, καὶ μηδεμίαν καταξίωσας αὐτοὺς
ἐρωτήσεως, ἣ μόνον τὸν μέγαν Ἀρτέμιον διαχωρι-
σθῆναι τῆς αὐτῶν συζυγίας παρακελευσάμενος,
ἐξορίαν κατ' αὐτὸν ψηφίζεται, καὶ πέμπει αὐτοὺς
ἐν Ὑάσει τῆς Ἀραβίας. Δύο δὲ εἰσι χωρία οὕτω κα-
λούμενα, Ὅασι μικρὰ καὶ μεγάλη· φθοροποιὰ δὲ
τὰ χωρία, καὶ ὑπὸ φθοροποιῶν ἀέρων καταπνέο-
μενα, καὶ οὐδεὶς τῶν ἐκεῖσε ἀπερχομένων, ἐν αὐτῶν
ἕνα καὶ μόνον διήρχεσεν, ἀλλ' αὐτόθι ὅπου χαλεπῶν
ἀλίσκόμενοι νοσημάτων ἐναπονήσκεισιν. Ἐκεῖ τοί-
νον τοὺς ἁγίους περιορίσας Εὐγένιον καὶ Μακάριον,
ἐν αὐτῇ τὰς κεφαλὰς τῶν ἁγίων ἀποτμηθῆναι ἐκέ-
λευσεν· οἱ καὶ ἐτελειώθησαν μετὰ τεσσαράκοντα
ἡμέρας, τῇ εἰκάδι τοῦ Δεκεμβρίου μηνός. [371] Ἐν
δὲ τῷ τόπῳ τῆς αὐτῶν τελειώσεως, θαῦμα γέγονε
μέγα· μὴ ἔχοντος γὰρ τοῦ τόπου ὕδωρ τὸ σύνολον,
καὶ μέχρι τῆς σήμερον μένει, τῶν ἁγίων σώζουσα

D μ'. Τὸν δὲ ἅγιον Ἀρτέμιον προσκαλεσάμενος ἐφη
πρὸς αὐτόν· Διὰ τὴν προπέτειάν σου κατηνάγκασάς
με ἀτιμάσαι τὸ γένος σου, καὶ τὴν προσούσάν σοι
περιφάνειαν ἐνυδρίσαι, καὶ αὐτῶν ἐφάψασθαι τῶν
σαρκῶν σου. Πείσθητι οὖν μοι, Ἀρτέμιε, καὶ προσ-
ελθὼν ὕσων τοῖς θεοῖς, μάλιστα τῷ Δαφναίῳ Ἀπόλ-
λωνι τῷ ἐμοῖ τριποθήτῳ καὶ παναγᾷ τῳ θεῷ, καὶ
τῆς αἰτίας τοῦ αἵματος τοῦ ἐμοῦ ἀδελφοῦ ἀπολύω σε,
τὴν τε ἀξίαν μείζονα καὶ ἐνδοξοτέραν ἐπαναθήσω
σοι· ἐπαρχὸν γὰρ πραιτωρίων σε καταστήσας καὶ
ἀρχιερέα τῶν μεγάλων θεῶν, πατέρα ἐμὸν ἐνομάσω,
καὶ τῆς ἐμῆς βασιλείας τὰ δεύτερα φέροντα, καὶ ἐσθ
μεθ' ἡμῶν πάντα τὸν χρόνον τῆς ἡμετέρας ζωῆς
τε καὶ διαγωγῆς. Οἶδας γὰρ καὶ αὐτὸς, ὦ Ἀρτέμιε,
ὡς ὁ ἐμὸς ἀδελφὸς μάτην παρὰ Κωνσταντίου πεφύ-

νεται, καὶ ὡς φθόνος αὐτὸν κατειργάσατο, καὶ ὁ πάντων ἀνθρώπων ἀνοσιώτατος ὁ εὐνούχος Εὐσέβιος, ὁ τὴν τοῦ πραιποσίτου ἀξίαν κακῶς ἐνδυσάμενος, καὶ οὐκ ἀρκούσαν δέδωκε τὴν δίκην τοῦ ἀνοσιουργήματος ὁ παμπόνηρος.

μα'. Καὶ οἱ τῆς ἡμετέρας γενεᾶς ἐσσι· μᾶλλον ἢ βασιλεία ἀρμόδιος· ὁ γὰρ ἐμὸς πατήρ Κωνσταντίος ἐκ τῆς Μαξιμιανοῦ θυγατρὸς Θεοδώρας γεγέννηται τῷ ἐμῷ πάπῳ Κωνσταντίνῳ. Ὁ δὲ Κωνσταντίνος ἐξ Ἑλένης αὐτῇ γέγονε φαύλης τινὸς γυναικὸς καὶ τῶν χαμαιτυπίων οὐδὲν διαφερούσης· καὶ ταῦτα μὴ πῶς γέγονε· Καίσαρι, ἀλλ' ἐν ἰδιῷ τυχάνοντι σχήματι. Ὁ τοίνυν Κωνσταντίνος θρασυτέτι γνώμης [372] τὴν βασιλείαν ἀφῆρπασε, καὶ τὸν ἐμὸν πατέρα καὶ τοὺς τούτου ἀδελφοὺς ἀμφοτέρους ἀδίκως ἀπέκτεινε· καὶ ὁ τούτου υἱὸς Κωνσταντίνος, τὸν αὐτοῦ πατέρα μιμησάμενος, τὸν ἐμὸν ἀδελφὸν πεφόνευκε, καὶ ταῦτα ὁρκοὶ πρὸς αὐτὸν φρικωδεστάτοις χρησάμενον. Ἡμεῖς τε αὐτοὺς εἰ μὴ θεῶν προνοίᾳ περιεσώθηνμεν, τὸ αὐτὸ ἡδοῦλετο δρᾶσαι· ἀλλ' οἱ θεοὶ διεκώλυσαν, αὐτοφεί μοι τὴν σωτηρίαν μηνύσαντες, εἰς οὓς ἐγὼ ταθαρήκως τὸν Χριστιανισμόν ἐξωμώσαμην καὶ πρὸς τὸν Ἑλληνα βίον ἀπέκλινα· εὖ εἰδὼς, ὡς ὁ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων ἀρχαιότατος βίος καλὸς ἐθεῖε· καὶ νόμους χρησάμενος, θεοὺς προσ-
αγορεύει τοὺς τὸ πιστὸν ἐκ τῶν πραγμάτων ἔχοντας.

μβ'. Τίς γάρ τὴν γνώμην ἀμφίβολος, ἥλιον βλέπων ἐν οὐρανῷ διηπεύοντα καὶ σελήνην ἐφ' ἄρματος χρυσαντύου ταυροπολοῦσαν; ὁ μὲν γὰρ τὴν ἡμέραν φαινήν ἀπεργάζεται, καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐπ' ἔργον ἐγείρει· ἡ δὲ τὴν νύκτα λαμπαδοῦχει, καὶ τοὺς ἀστέρας καταπαυδρύνει, καὶ ταῖς ἀγρύπνοις φουτοβολαῖς, ὑπνοῦν τοὺς ἀνθρώπους παρακαλεῖται. Ταῦτα θεολογοῦσιν Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι, Ἀρτέμιε, καὶ οὐκ ἀδίκως, ἀλλὰ περὶ πόντως καὶ μετὰ δικαίου τοῦ κρίματος. Τί γάρ ἥλιον τηλαυγέστερον; ἢ τί σελήνης αὐγοειδέστερον; ἢ τί τοῦ χοροῦ τῶν ἀστέρων ἡδύτερον καὶ εὐπρεπέστερον; Ταῦτα τοίνυν Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι θειάζουσιν τε καὶ σέβουσιν, καὶ πρὸς αὐτὰ τὰς ἐαυτῶν ἐλπίδας ἐναπεκρίμασαν· καὶ τὸν μὲν ἥλιον Ἀπόλλωνα προσ-
αγορεύουσιν, τὴν δὲ σελήνην Ἀρτεμιν, καὶ τοὺς μεγίστους τῶν ἀστέρων οὓς προσαγορεύουσιν πλανήτας τοὺς τὰς ἐπὶ τὰς ζώνας τὰς οὐρανίους ἐπέχοντας, ὃν μὲν Κρόνον, ὃν δὲ Δία, ὃν δὲ Ἑρμῆν, ὃν δὲ Ἄρεα, ὃν δὲ Ἀφροδίτην κατονομάζουσιν [373]. Οὗτοι γὰρ τὸν τε κόσμον ἅπαντα διοικοῦσι, καὶ ταῖς αὐτῶν δυνάμεσι πᾶσα ἡ ὑπ' οὐρανὸν διεξάγεται· τούτων τοίνυν εἰκόνας στήσαντες, σέβουσιν ἄνθρωποι καὶ τιμῶσιν· ἅμα δὲ καὶ μύθους τινὰς πρὸς ἡδονὴν ἀναπλάσαντες· οὐχ ὡς θεοὺς δὲ τιμῶσι τὰς εἰκόνας αὐτῶν, ἅπασι. Τοῦτο γὰρ τὸ ἀπλούστερον καὶ ἀγροικικὸν τῶν ἀνθρώπων διαλαμβάνεται γένος· ἐπεὶ οἱ τὴν φιλοσοφίαν ἀσπαζόμενοι, καὶ τὰ τῶν ἀπονέμουσι, καὶ πρὸς τίνα διαβιβάνει ἡ τῶν θεῶν ἀγαλμάτων προσκύνησις.

A fecisse invidiam et omnium hominum scelestissimum Eusebium eunuchum, qui præpositi dignitatem perperam induit, nec tamen pro scelere sufficientem poenam dedit vir nequissimus.

41. Æque exploratum habes ad nostrum genus magis pertinere imperium. Pater enim meus Constantius ex Theodora, Maximiani filia, natus est avo meo Constanti, Constantinus autem ex Helena, villi quædam muliere ac meretricibus simillima, idque ubi nondum Cæsar creatus in privati hominis conditione versabatur. Constantinus igitur consiliorum suorum audacia imperium usurpavit, et patrem meum ambrosque ejus fratres injuste occidit. Postea Constantius, Constantinum patrem suum imitatus, fratrem meum interfecit, cui tamen horrendum jusjurandum dederat. In nos quoque, nisi deorum providentia servati fuisset, idem meditabatur; sed dii prohibuerunt, salutem a se profectam mihi manifesto ostendentes. Quibus ego fretus Christianismum abjuravi et gentilium vitam amplexus sum: nam persuasissimum mihi est Græcorum et Romanorum antiquissimam vivendi normam, bonis moribus et legibus fundatam, deos appellare illos qui ex rerum veritate fidem sibi faciant.

42. Quis enim mente dubius fuerit, qui asperit solem in cælo equitantem, et lunam in curru aurato tauris provectam? Etenim ille lucidum efficit diem, hominesque ad laborem excitat; hæc autem nocti præfert faces, splendorem dat astris, et vigilantibus radiis somnum hominibus conciliat. Hæc, Artemi, de divinis commentantur Græci et Romani, nec stulte, sed convenienter et recto judicio. Quid enim sole splendidius? Aut quid luna nitentius? Aut quid astrorum choro jucundius et pulchrius? Hæc igitur Græci et Romani inter deos referunt et colunt, et in ea spes suas reposuerunt. Et solem quidem Apollinem vocant, lunam autem Dianam; necnon astrorum maximas, quæ dicuntur planetæ septemque (13) cæli zonas continent, appellant Saturnum, Jovem, Mercurium, Martem, Venèrem. Hæc enim astra mundum universum gubernant, eorumque virtutibus regitur tota quæ sub cælo est terra. Horum proinde statuas erexerunt homines, easque colunt et venerantur, simul tamen nonnihil fabularum ad voluptatem fingentes. Sed non ut deos imagines venerantur, absit! Nam est hæc insania simplicioris et agrestis hominum generis; sed qui philosophiæ student, et de divinis accurate inquirunt, noverunt cui honorem præstent, et ad quem trans-eat divinarum imaginum adoratio.

θεῶν ἀκριβῶς ἐξετάζοντες, οἴδασιν τίνι τὴν τιμὴν

NOTÆ.

(13) Surius, *De probatis sanctorum vitis*, 20 Octobris, habet quinque. Et revera nonnisi quinque nomina afferuntur. Edit.

43. Adhörtur igitur tuam nobilitatem nobiscum A stare, quæ nobis placent perficere, recte Græcorum religionem amplecti et antiquis moribus ac rebus inhærere. Constantinus enim, ut ipse scis, hominum deceptu facillimus, indoctus quoque et amens, in cultu novitates sectare cœpit, et abrogatis Romanorum legibus, ad Christianismum declinavit, quod nempe puderet eum impietatum suarum, diique enim grege expulissent, ut scelestissimum, sua religione indignum et cognatorum sanguine inquinatum. Nam fratres suos morti tradidit, cum nihil mali fecissent, et uxorem Faustam, filiumque suum Priscum (14), qui erat vir frugi et bonus. Hujusmodi ergo scelera dii exsecrati, repulerunt eum, et a sacro sanctissimoque suo cultu longissime aberrare fecerunt; præterea semen ejus sceleratum et execrabile cum integro genere de medio tulerunt. Quapropter, vir admirande, ubi video tuum in omnibus firmum ac constans ingenium, volo te nostræ partis et societatis fieri amicum, et consortem atque in omnibus imperii negotiis intimum. Agedum, Artemi, sta nobiscum, qui viri sumus, Christoque abjurato, ad paternam, antiquissimam et maxime diuturnam Romanorum Græcorumque religionem transgredere, et bonis divinitus concessis frui nobiscum, honorum maximorum ac dignitatum particeps.

44. Ad hæc Christi martyr, cum se paululum sustinisset et animo circumspexisset audita, totamque recollegisset mentem et rationem, respondit: Equidem, imperator, de mea religione et fide nullam in præsens tibi afferam defensionem, licet ejus demonstrationes in promptu habeam. Sed de fratris tui morte, hoc sit responsum: Non apparebit me ejus animæ injuriam intulisse, sive opere, sive verbo, sive qualicunque mentis cogitatione, etiamsi mille modis in hoc scrutando defatigeris; nam veritas immutabilis. Noveram enim eum Christianum, pium, justum, et Christi legum amantem ac studiosum. Sciat ergo cælum et terra atque universus angelorum chorus, et Christus, Dei Filius, quem adoro in spiritu, me mundum esse ab ejus nece et morte, nec ad injustam ejus occisionem viris impiis, qui illam commiserunt, quidquam auxilii contulisse. Neque enim tunc Constantio aderam; sed in Ægypto degebam, ibidemque mansi usque ad præsentem annum. Et hanc quidem defensionem affero circa fratrem tuum.

45. Quod vero attinet ut Christum abjurem et gentilitiam vitam amplectar, hoc tibi respondebo,

μγ'. Παραινώ τοίνυν τήν σὴν γενναϊότητα μεθ' ἡμῶν τε εἶναι καὶ τὰ ἡμῖν ἀρέσκοντα διαπράττεσθαι, τήν τε θρησκείαν ἐλληνίζειν ὁρθῶς, καὶ τῶν ἀρχαίων ἐθῶν τε καὶ πραγμάτων ἀντέχεσθαι. Ὁ γὰρ Κωνσταντῖνος, ὡς καὶ αὐτὸς ἐπίστασαι, εὐεξαπάτητος ἀνδρῶν ἀμαθῆς τε καὶ ἀνόητος εὐρεθεῖς, περὶ τὴν θρησκείαν ἐνσωτέριζεν, καὶ τοὺς Ῥωμαίων νόμους ἐξαθετήσας, ἐπὶ τὸν Χριστιανισμόν ἐξέκλινε, τὰς ἀνοσίους αὐτοῦ πράξεις δεδιττόμενος, καὶ ὅτι οἱ θεοὶ αὐτὴν ἀπεβουκόλησαν ὡς ἐξάγιστον, καὶ τῆς αὐτῶν θρησκείας ἀνάξιον, αἵματος ὁμογνίου γενόμενον ἐμπλεον· τοὺς τε γὰρ ἀδελφούς ἀπέκτεινε μηδὲν πράξαντας ἄτοπον, καὶ τὴν γυναῖκα Φαῦσταν, καὶ τὸν αὐτοῦ υἱὸν Πρίσκον [Κρίσκον] τὸν χρηστὸν τε καὶ ἀγαθὸν ἄνδρα τυγχάνοντα· ταῦτα τοίνυν τὰ ἀνοσιουργήματα μυσχαθύντες οἱ θεοὶ, τοῦτον ἀπεβουκόλησαν, καὶ τῆς ἱερᾶς αὐτῶν καὶ παναγεστάτης θρησκείας πόρρω που καὶ μακρὰν ἀπεπλάνησαν, καὶ σπέρμα τὸ ἐναγὲς αὐτοῦ καὶ παμμίλαρον καὶ γένος ὅλον ἐξ ἀνθρώπων ἠφάνισαν. Διὰ τοῦτο, θαυμάσιε, ὁρῶν σου τὸ κατὰ πάντα εὐσταθές τε καὶ βέβαιον, βούλομαι σε τῆς ἡμετέρας [374] μερίδος καὶ ἐταιρίας γενέσθαι φίλον, καὶ σύγκληρον, καὶ κοινωνὸν κατὰ πάντα τῶν τῆς βασιλείας πραγμάτων. Διῦρο τοίνυν. Ἄρτεμιε, στήθι μεθ' ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων, καὶ τοῦ Χριστοῦ ἑξαρνος γενόμενος, ἐπὶ τὴν πάτριον καὶ ἀρχαιοτάτην καὶ πολυχρόνιον Ῥωμαίων τε καὶ Ἑλλήνων θρησκείαν μετέβηθι, καὶ τῶν παρὰ θεοῖς δεδιωρημένων ἡμῖν ἀγαθῶν συναπόλαυε, τιμῶν μεγίστων τε καὶ ἀξιωματικῶν ἐν μετοχῇ γεγωνός.

C μδ'. Πρὸς ταῦτα ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς μικρὴν ἐπισχῶν καὶ ἐπιλογισάμενος, καὶ ὅλον ἐπισυνάξας τὸν ἑαυτοῦ νοῦν τε καὶ λογισμὸν, ἀπεκρίνατο· Ἐγὼ μὲν, ὦ βασιλεῦ, περὶ τῆς ἐμῆς θρησκείας καὶ πίστεως οὐδεμίαν τινὰ σοὶ ἀπολογίαν ποιῆσομαι τὸ παρὸν, ἔχων ἐν ἐτοίμῳ [cod. τιμῇ] τὰς ὑπὲρ αὐτῆς ἀποδείξεις. Πρὸς δὲ τὸν τοῦ σοῦ ἀδελφοῦ θάνατον, ἐκείνῳ σοὶ ἀπολογήσομαι, ὡς οὐ μὴ φανήσομαι τὴν ἐκείνου ψυχὴν ἡδικηκώς πώποτε, οὐκ ἔργῳ, οὐ λόγῳ, οὔτε τινὶ διανοίᾳ ἐπινοήματι, οὐδ' εἰ μυρία κάμοις περὶ τοῦτου ἀνερευνῶν· ἡ ἀλήθεια γὰρ ἀμετάβλητος. Ἠπιστάμην γὰρ αὐτὸν Χριστιανὸν τε ὄντα, θεοφιλῆ τε καὶ δίκαιον, καὶ περὶ τοὺς τοῦ Χριστοῦ νόμους πρόθυμόν τε καὶ σπουδαῖον ὑπάρχοντα· ἴστω τοίνυν οὐρανός τε καὶ γῆ καὶ πᾶς ὁ τῶν ἁγίων ἀγγέλων χορὸς, καὶ Χριστὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱός, ὃ ἐγὼ λατρεύω ἐν τῷ ἐμῷ πνεύματι, ὡς καθαρὸς ἐγὼ τῆς ἐκείνου σφαγῆς τε καὶ τελευτῆς, καὶ μηδὲν συνεισενεγκὼν εἰς τὸν ἐκείνου φόνον τὸν ἄδικον τοῖς τοῦτον κατεργασασμένους ἀνοσίους ἀνδράσιν. Οὐδὲ γὰρ παρὼν ἡμῖν τότε σὺν Κωνσταντίῳ, ἀλλὰ τὴν Αἴγυπτον εἶχον οἰκῆσθαι τε καὶ διαίταν μέχρι τοῦ παρόντος ἐνιαυτοῦ· καὶ ταύτην μὲν ἀπολογίαν ποιῶμαι περὶ τοῦ σοῦ ἀδελφοῦ.

[375] με'. Περὶ δὲ τοῦ τὸν Χριστὸν ἐξομῶσθαι καὶ τὸν Ἑλληνικὸν ἀσπάσασθαι βίον, τοῦτό σοι ἀπο-

NOTE.

(14) *Crispum* loco *Priscum* legendum est. Similiter num. 45. Est error librarii. Edit.

κρηθῆσμαι, τῶν τριῶν παίδων τῶν ἐπὶ Ναβουχοδο-
νόσορ τὴν φωνὴν δανεισάμενος, ὡς Γνωστὸν ἔστω
σοι, βασιλεῦ, ὅτι τοῖς θεοῖς σου οὐ λατρεύω, καὶ τῇ
εἰκόνι τῇ χρυσῇ τοῦ σου φιλάτου 'Απολλωνος οὐ
ποτε προσκυνήσω. Ὅτι δὲ τὸν μακάριον Κωνσταν-
τῖνον τὸν πάντων βασιλέων ὑπέρτερον, καὶ τὸ τοῦτου
γένος ἐξεμυκτήρισας, ἐχθρὸν τοῖς σοῖς ἀποκαλέσας
θεοῖς, καὶ μανιώδη, καὶ φόνου μεστὸν, τοῦ τε ὁμο-
γνίου ἀνάπλεων αἱματος, ταῦτά σοι ὑπὲρ ἐκείνου
ἀπολογησάμην· ὅτι μᾶλλον ὁ σὸς πατὴρ Κωνσταν-
τῖος καὶ οἱ τοῦτου ἀδελφοὶ προκατήρξαν τοῦ ἀδική-
ματος, φάρμακον αὐτῷ δηλητήριον κερασάμενοι, καὶ
θάνατον ὑλέθριον προσενήσαντες, μηδὲν πρὸς αὐτοῦ
πεισυνόντες ἄδικον. Ἐκείνος δὲ τὴν γυναῖκα Φαύ-
σταν, καὶ πάνυ δικαίως ἀπέκτεινεν ὡς μιμησαμέ-
νην τὴν πάλαι Φαίδραν, καὶ διαβαλοῦσαν τὸν τοῦτου
υἱὸν Πρίσκον [Κρίσκον] ὡς ἔρωτικῶς αὐτῇ διακει-
μένον καὶ τι πρὸς βίαν ἐπιχειροῦντα, καθάπερ κά-
κεινή τὸν τοῦ Θησεῦς Ἰππόλυτον· καὶ ἡ κατὰ τοὺς
τῆς φύσεως νόμους· ὡς πατὴρ τὸν υἱὸν ἡμίνατο.
Ὑπερτερον μὲν τοι μαθὼν τὴν ἀλήθειαν, καὶ αὐτὴν
προσαπίκτεινε, δίκην ἐπ' αὐτῇ δικάσας παῶν δι-
καιολάτῃν. Ἀπέκλινε δὲ πρὸς τὸν Χριστὸν, οὐρα-
νόθεν ἐκείνου καλέσας, ὅτε τὴν πρὸς Μαξέντιον
δριμύτιν τε καὶ βαρυτάτην διηγωνίσαστο μάχην, δεί-
ξας αὐτῷ τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον μεσοῦσας ἡμέρας,
ὑπὲρ τὸν ἥλιον ταῖς αὐγαῖς ἐξαστράπτων, καὶ γράμ-
μασιν ἀστροτύπων· ῥωμαϊκοῖς διασημῆνας αὐτοῦ τὴν
τοῦ πολέμου νίκην· ἡμεῖς τε γὰρ αὐτοῦ τὸ σημεῖον
ἐθεασάμεθα τῷ πολέμῳ παρόντες, καὶ τὰ γράμματα
ὑπανέγνωμεν· ἀλλὰ καὶ τὸ στρατόπεδον ἅπαν τεθίετο, καὶ πολλοὶ [376] τοῦτου μάρτυρες· ἐν τῷ αὖ
στρατοπέδῳ τυγχάνουσιν, εἰ γε ἄρα ἐρωτησάι θελήσεις.

μς'. Καὶ τί δὴ ταῦτα λέγω; τὸν Χριστὸν ἀνοθεν οἱ
προφῆται προκατήγγειλαν, ὡς καὶ αὐτὸς κρεῖττον
ἐπίστασαι· καὶ πολλοὶ τῆς αὐτοῦ παρουσίας αἱ μαρ-
τυρίαι καὶ τὸν παρ' ὁμῖν σεβομένων θεῶν, καὶ τῶν
χρησμῶν αἱ προαγορεύσεις· τὰ τε Σιδύλλεια γράμ-
ματα, καὶ ἡ τοῦ Βιργιλίου τοῦ Ῥωμαίου ποιησίς, ἣν
ὁμῖς Βυκολικὴν ὀνομάζετε, καὶ αὐτὸς ὁ παρ' ὁμῖν
θαυμαζόμενος· Ἀπολλων ὁ μαντικὸς τοῖονδε τινα περὶ
Χριστοῦ ἐξεφώνησε λόγον. Ἐρωτηθεὶς γὰρ παρὰ
τῶν αὐτοῦ προφῶν, ἀποκρίνεται ὅδε·

Μὴ ὄψε.λες πύματόν με καὶ ὄστωτορ ἐξερέσθαι,

Δόσμορ' ἐμῶν ἀποπόλων, περὶ θεσπεσίῳ θεοῖο,
Καὶ ἀνοίης τῆς πάντα ἐπέρι βοτρυθῶν ἐχούσης,
Ταῖρεα, σῶς, ποταμοῦς καὶ τάρταρον, ἡέρα καὶ πῦρ,
Ἦ με καὶ οὐκ ἐθέλοντα δόμων ἀπὸ τῶνδε διώκει·
Ἦ δὲ ἐμοὶ τριπόδων ἐτι λείπετο ἡριγένεια,
Αἰ, αἰ, με, τρίποδες, στοναχίσσατε, οἴχετ' Ἀπολλών,
Οἴχετ', ἐπεὶ ἔστωός με βιάζεται οὐράνιος σῶς·
Καὶ ὁ παθὼν θεός ἐστι, καὶ οὐ θεός τις πάθων αὐτῇ.

* Dan. iii, 48.

A verba trium puerorum ad Nabuchodonosor usur-
pans : Notum tibi sit, rex, quod deos tuos non
colo, et statuam auream dilectissimi tui Apollinis
nunquam adorabo *. Quod autem beatum Constanti-
num, omnium imperatorum maximum, ejusque
familiam despexisti, illum inimicum deorum tuorum
vocans, et insensatum, et caecia plenum, et cognato-
rum sanguine inquinatum, haec de eo tibi respon-
debo : Magis scilicet pater tuus Constantius ejusque
fratres priores injusti fuerunt, qui potum venena-
tum miscentes Constantino acerbam mortem propi-
narunt, nulla tamen ab eo injuria laceassili.
Ipse autem uxorem suam Faustam justo admodum
occidit, quia veterem Phaedram imitata, calumniata
est imperatoris filium Priscum, ut qui amore
ejus captus vim ei inferre conatus esset, sicut
etiam illa Thesei filium, Hippolytum. Constantinus
quidem juxta naturae leges, ut pater, filium puni-
vit; postea vero, comperta veritate, uxorem quo-
que sententia omnium justissima morti addixit.
Christum autem ut Deum agnovit caelesti appari-
tione ab eo vocatus, quando difficile et gravissi-
mum praelium adversus Maxentium commisit. Ap-
paruit enim crucis signum, quod media die lucem
solis splendore suo superabat, et litteris Latinis,
siderea nota ductis, ipsius in bello victoriam si-
gnificabat. Nam nos ipsi signum vidimus praelio
praesentes, et verba legimus. Imo totus exercitus
haec vidit, multosque hujus prodigii testes in exer-
citu reperias, modo velis interrogare.

C 46. Ad quid autem haec dico? Christum a saeculo
prophetarum praenuntiaturum, ut tu ipse optime nosti.
Et multa sunt de ejus adventu testimonia etiam
eorum, qui a vobis coluntur, deorum; multae quo-
que oraculorum praedictiones, quibus concinaunt libri
Sibyllini, nec non Virgillii Romani carmina, quae
vos *Bucolica* appellatis. Imo et ipse apud vos ad-
mirandus Apollo, supremus fatidicus, hujusmodi
de Christo protulit sermonem: interrogatus enim
a ministris suis sic respondit :

Non oportebat me in extremis visantem (15-16) in-
terrogare,
Miserandi ministri, de Deo qui de caelo descendit,
Et spiritu qui omnia circum ut botrus complectitur,
Astra, lucem, fluvios et Tartarum, aera, et ignem,
Qui me etiam invitus ab aedibus istis propellit.
Mibi autem sola tripodum nunc remansit aurora (17);
Hei! hei! me, tripodes, desite; exstinctus est Apollo.
Exstinctus, quoniam vir me perdidit caelestis lumine suo.
Et qui passus est Deus est, nec deitas passa est ipsa,

NOTAE.

(15-16) In Graeco legitur : Πύματόν καὶ ὄστα-
τον, quae ambo *extremum* significant. Edix.

(17) Textus sic habet : τριπόδων ἐτι λείπετο ἡρι-
γένεια. — Ἠριγένεια (ἡρι, mane et verno tempore,
γίγνομαι) proprie est epitheton quod tribuitur au-
rorae. Unde etiam, ut hic, adhibetur ad designan-
dam ipsam auroram. Sed quæri potest quid per
tripodum auroram intelligendum sit. Puto his ver-

bis antiquitatem tripodum exprimi, ac si diceretur :
Antiqui tripodæ; tripodes quibus ab antiquis tem-
poribus, et quasi ab aurora mundi, in edendis
oraculis usus sum. — Posset quoque haec inter-
pretatio proponi : Remanserunt mihi tripodæ, sed
omni sua gloria ac virtute destituti, et prout erant
ad originem (auroram), ubi nondum per fabulas et
praestigias sibi celebritatem comparaverant. Id.

47. Respondit Apostata : Puto te, o Artemi, non A
ducem in Ægypto fuisse, sed vatem quemdam,
seu potius sannionem aut circumforaneum nebulonem,
annuum temulentarum narratiunculas et fabulas veteres atque antiquatas circumferentem.
Et martyr : Non recte, inquit, judicasti, imperator,
neque ut tuam decet sapientiam et virtutem.
Ex diis tuis et, quæ grata habes, documentis demonstrationes eruo, ut ex cognitis discas veritatis mysterium. Neque existimes me gentilium verbis delectari ; nam *oleum peccatoris non impingnet caput meum* * ; sed de animæ tuæ salute sollicitus, omnem moveo lapidem, ut tibi veritas fiat persuasa. Meo quidem iudicio, quemadmodum Sathanas veterem Adam, primum parentem, occaecavit per inobedientiam et fructus vetiti comestionem, ita te quoque, imperator, tuæ salutis invidus, Christi fide spoliavit. Quod vero solem, lunam et astra deos appellas, pudet me ignorantie tuæ, seu magis improbitatis. Nonne Anaxagoras Clazomenius, tuus videlicet magister, massam igneam docuit esse solem, astra autem corpora pumicosa et anima sensibusque prorsus destituta ? Quomodo ergo ipse, imperator optime et sapientissime, quæ a magistris tuis repudiantur et contemnantur deos proclamas ? Scio enim te Platonice esse secte ; et Plato quidem Socratem audivit, Socrates autem Archelam ; porro Archelaus et Pericles Anaxagoræ auditores fuerunt. Quomodo igitur, princeps admirande, ista deos dicis, et super omnia solem veneraris, eumque iurandum imperatorium constituis ? Cur qualibet occasione, sive in epistolis, sive in colloquiis, sive in concionibus, sæpius usurpas formulam *Per solem* ? Sed quid oportet sic producere sermonem ? Non abjuro Christum meum, absit ! non amplector detestabilem gentilium impietatem. Maneo in iis quæ edoctus sum, et persevero in paternis traditionibus, quas nullum tempus dejiciet, etiamsi sublime quid summa detegerint ingenia, ut dicam aliquid cum vestro poeta Euripide.

48. Ad hæc verba Julianus stupefactus et incertus quid ageret, plane obmutuit, martyr admiratus magnam eruditionem et eloquentiam, atque in respondendo et defendendo facilitatem. D
Dixit ergo ei Christi martyr : Dimitte, imperator, mortuam et antiquatam gentilium superstitionem (nam diu jam putruit), et accede ad Christum ; longanimis enim est et misericors, ac poenitentiam tuam suscipiet. Sed fieri non poterat ut martyr mentis perversæ impetui resisteret ; aut revocaret animam sua sponte ad perditionem euntem ac festinantem. Nam Julianus, dudum gentilismum animo foveus, haustum ex suis in Ionia cum Maximo philosopho colloquiis, quandiu quidem frater suus superfluit, et post ipsum Constantius, nihil præ timore eorum ausus est detegere. Quibus vero

μζ'. Ὑπολαβὼν δὲ ὁ Παραβάτης ἔφη· Δοκῶ σε, ὦ Ἀρτέμιε, οὐ στρατηγὸν ἐν Αἰγύπτῳ παραγενέσθαι, ἀλλὰ χρησμολόγον τινά, μᾶλλον δὲ βωμολόγον ἢ μὴν ἀγύρτην, καὶ γραῶν κωθωνιζομένων λογύβρια καὶ μύθους παλαιούς καὶ γεγραμκούς ἐπισυνάγοντα. Καὶ ὁ μάρτυς· Οὐ καλῶς ὑπεβίβλας, ὦ βασιλεῦ, οὐδὲ τῆς σῆς σοφίας καὶ ἀρετῆς ἰσοστάσια· ἐκ τῶν σῶν δὲ θεῶν καὶ τῶν σοι προσφιλῶν μαθημάτων ποιούμεαι τὰς ἀποδείξεις, ἵν' ἐκ τῶν σοι γνωρίμων τὸ τῆς ἀληθείας μάθοις, μυστήριον, καὶ μὴ μενόμενης τοῖς [377] τῶν Ἑλλήνων ἐγκαλιωπίζεσθαι ῥήμασι· μὴ δὲ γὰρ εἶανιν ἀμαρτωλοῦ τὴν ἐμὴν λιπανάτω κεφαλὴν, ἀλλὰ τῆς σῆς κηρόμενος ψυχικῆς σωτηρίας, κινῶ πάντα λίθον ὥστε πεισθῆναι σε. Ὑπολαβάνων δὲ ὅτι ὥσπερ ὁ Σατανᾶς τὸν παλαιὸν Ἀδὰμ καὶ πρωτόπλαστον ἀπετύφλωσε διὰ τῆς παρακοῆς καὶ τῆς τοῦ φυτοῦ βρώσεως, οὕτω καὶ σὲ, βασιλεῦ, φθονῶν τῆς σῆς σωτηρίας, τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀπεργύμνωσε πίστεως· ὅτι δὲ τὸν ἥλιον καὶ σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρους θεοὺς ἀποκαλεῖς, αἰσχύνομαι τὸ τῆς ἀμαθίας, μᾶλλον δὲ κακοβουλίας ἐπάγγελμα· οὐχὶ Ἀναξαγόρας ὁ Κλαζομενίους ὁ δηλαδὴ σὸς διδάσκαλος, μύθρον ἔφη τὸν ἥλιον, καὶ τοὺς ἀστέρας κισσηροειδῆ σώματα, καὶ παντελῶς ἀψυχα καὶ ἀνασθητα ; πῶς οὖν αὐτὸς, βασιλεῦ, ἄριστε καὶ φιλοσοφώτατε, τὰ ὑπὸ τῶν σῶν διδασκάλων ἀθετούμενα καὶ διαβαλλόμενα, θεοὺς προσαγορεύεις ; οἶδα γὰρ ὅτι τῆς Πλατωνικῆς ὑπάρχεις αἰρέσεως, καὶ Πλάτιον μὲν Σωκράτους διήκουσε, Σωκράτης δὲ Ἀρχέλαου, Ἀρχέλαος δὲ καὶ Περιχλῆς Ἀναξαγόρου διήκουσαν· πῶς οὖν, ὦ θαυμάσιε, ταῦτα προσαγορεύεις θεοὺς, ὑπὲρ δὲ πάντας ἀσπάζεις τὸν ἥλιον, καὶ ὄρκον αὐτὸν βασίλειον τίθεσαι ; ἄνω τε καὶ κάτω κἀν ταῖς ἐπιστολαῖς, κἀν τοῖς λόγοις, κἀν ταῖς προσαγορεύσεις, πολὺ τὸ *Μὴ τὸν ἥλιον* ; Ἀλλὰ τί δεῖ ταῦτα μακρηγορεῖν ; οὐκ ἐξαρνούμαι τὸν Χριστὸν μου, μὴ γένοιτο ! οὐκ ἀσπάζομαι τὴν μουσάρην Ἑλλήνων ἀσέβειαν· ἀλλὰ μενὼν ἐν οἷς ἐδιδάχθην, καὶ καρτερῶ ἐπὶ ταῖς πατριαῖς παραδόσεσιν, ἃς οὐδεὶς καταβαλεῖ χρόνος, κἀν εἰ δι' ἄκρων τὸ σοφὸν ἐρεῖρηται φρενῶν, ἵν' εἰπω τι κατ' Εὐριπίδην τὸν ὑμέτερον ποιητὴν.

μη'. Πρὸς ταῦτα ὁ Ἰουλιανὸς εἰλιγγιάσας καὶ ἐξ απορηθεὶς [378], οὐκ εἶχεν ὁ τι καὶ γένηται, τοῦ μάρτυρος θαυμάσας τὸ πολυμαθὲς τε καὶ εὐστομον καὶ πρὸς πᾶν οὖν ἑτοιμον καὶ εὐαπολόγητον. Καὶ φησὶν πρὸς αὐτὸν ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς· Ἀφες, ὦ βασιλεῦ, τὴν νεκρὰν καὶ ἐξωδηκυῖαν τῶν Ἑλλήνων θρησκείαν· ἥδη γὰρ καὶ πρὸ πολλοῦ σέσηπεν, καὶ πρόσελθε τῷ Χριστῷ· μακρόθυμος γὰρ ἐστὶν καὶ φιλόανθρωπος καὶ δέχεται σου τὸ μεταμελές [cod. πλημμελές]. Ἀλλ' οὐκ ἦν ἄρα γνώμης ἐθελοκακούσης ἀντισχεῖν ὅρματις, οὐδὲ ἀνακαλέσασθαι ψυχὴν αὐτομόλῃ διανοίᾳ πρὸς ἀπώλειαν ἐρχομένην καὶ ἐπισπεύδουσαν. Ὅ γὰρ Ἰουλιανὸς πάλαι τὸν Ἑλληνισμὸν κατὰ ψυχὴν ὠδίνων, ἐκ τῶν ἐν Ἰωνίᾳ γενομένων αὐτῷ πρὸς τὸν ἀμφὶ τὸν Μάξιμον φιλόσοφον συνουσιῶν, ἐφ' ὅσον μὲν ὅτε ἀδελφὸς αὐτῷ περιῆν, καὶ

* Psal. xlv, 5.

μετ' αὐτὸν Κωνσταντῖος, ὁ δὲ οὐδὲν παραγυμνοῦν A de medio sublatis, ipse jam rerum potitus, personam deposuit et omni studio in universum gentilismum erupit.

ἡμεῖς δὲ τῶν πραγμάτων ἤδη κύριος ἦν, τότε δὴ εἰς τὸ φανερὸν ἀπαμφισιάμενος, πάσαις ἀθρόον εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν ἐξεργάγη ταῖς προθυμίαις.

μθ'. Ἀπεκρίνατο τοιγαροῦν πρὸς τὸν μάρτυρα· Ἐπεὶ τοὺς ἱμοὺς ἐξεφαύλισας λόγους, ὦ κακὴ κεφαλῇ, ἐτόλμησας δὲ καὶ πρὸς τὴν τῶν Χριστιανῶν με πίστιν μεταγαγεῖν, ταῦτά σοι ἀντὶ τῶν δωρεῶν ὧν ὑπεσχόμεν χαρίζομαι. Κελεύει οὖν ἀπογυμνοῦσθαι τὸν μάρτυρα, καὶ σούδλαις σιδηραῖς πεπυρακτωμέναις τὰς πλευράς αὐτοῦ διαπερονᾶσθαι, καὶ τὸν νῦτον αὐτοῦ τριβόλους ὀξείας κατακεντᾶσθαι καὶ διαβρῆγγυσθαι συρόμενον ὑπτίον. Τούτων δὲ μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους προσεγενέοντο τῷ μάρτυρι, ἡ αὐτὴ καρτερία ἦν αὐτῷ καθὼς περ καὶ πρότερον, καὶ ὥς περ ἀλλοτρίου πάσχοντος σώματος, αὐτὸς θεατῆς, ἀλλ' οὐ πάσχειν τι τῶν δεινῶν [379] κατεργάζεται· καὶ δὴ ἐπὶ πολλαῖς ταῖς ὥραις τοῦ ἁγίου βασανιζομένου, καὶ μηδεμίαν φωνὴν ἢ στεναγμὸν ἀφίεντος, αὐτὸς τῷ χεῖρι κροτήσας, ὥς περ ἡττημένους ἀνέστη τοῦ βήματος, καὶ κελεύει τὸν μάρτυρα πάλιν ἐπὶ τὴν εἰρκτὴν ἀπαχθῆναι, καὶ μήτε ἄρτον μήτε ὕδωρ αὐτῷ παρασχεθῆναι, μὴ δ' ὅσα πρὸς τὸ ζῆν μεταλαμβάνουσιν ἄνθρωποι· αὐτὸς δὲ ἐπὶ τὴν Δάφνην ὤρμησε, τὸ τῆς Ἀντιοχείας κάλλιστον ἐνδιαίτημα.

ν'. Περὶ δὲ τὸ μεσονύκτιον εὐχομένην τῷ μάρτυρι ἐπὶ τῆς φυλακῆς, φαίνεται αὐτῷ ὁ Χριστὸς, καὶ φησὶ πρὸς αὐτόν· Ἀτρέμει, ἀνδρίζου, καὶ ἴσχυε, καὶ μὴ φοβοῦ, μὴδὲ δειλία τὸν τύραννον· ἐγὼ γὰρ εἰμι μετὰ σοῦ, ἐξαιρούμενός σε ἀπὸ παντὸς πειρασμοῦ καὶ πάσης τῶν κολαστηρίων ὁδύνης, καὶ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν στεφανώσω σε, καὶ ὥς περ αὐτὸς ὁμολογησάς με ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς γῆς, ὁμολογήσω κατὰ σε ἐνώπιον τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Θάρσει οὖν καὶ ἀγαλλία· μετ' ἐμοῦ γὰρ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ. Ταῦτα ὁ μάρτυς ἀκούσας παρὰ τοῦ Κυρίου, εὐθαρσῆς ἐγένετο, καὶ δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ἦν δοξολογῶν καὶ εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ· ἀνέβη γὰρ ἐκ τῶν πληγῶν καὶ τῶν τραυμάτων αὐτοῦ, ὥστε μήτε μώλωπα φαίνεσθαι ἐν τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ σώματι· ἐποίησε δὲ πέντε καὶ δέκα ἡμέρας, μηδεὲν τὸ σύνολον γευσάμενος· ἐτρέφετο γὰρ τῇ τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάριτι.

να'. Ὁ δὲ Ἰουλιανὸς ἐπὶ τὴν Δάφνην ὤρμησε τὸ προάστειον, ὡς προέφημεν, θυσιὰς ἐτοιμαζόμενος τῷ Ἀπόλλωνι, καὶ χρησμούς παρ' αὐτοῦ δέξασθαι προσδοκῶν· ἡ δὲ Δάφνη προάστειον ἐστὶ τῆς Ἀντιοχείας, ἐπὶ τῶν ὑψηλοτέρων αὐτῆς χωρίων καίμενον, ἅλσεσι παντοίοις συνημφές. Πολυκρεμνότερον [380] γὰρ καὶ πολυκαρπότερον ἐστὶ τὸ χωρίον, ἐνθα τῶν τε ἄλλων παντοίων δένδρων καὶ δὴ καὶ κυπαρίττων ἐξάλειον πεφυτεύεται χρῆμα, πρὸς τε κάλλος καὶ ὕψωμα καὶ μέγεθος οὐ συμβλητόν· νάματα τε πανταχῇ διαθεῖσι ποτίμων ὑδάτων, μεγίστων αὐτόθι πηγῶν ἀναδιδομένον, ἀφ' ὧν καὶ ἡ πόλις ἐν ὀλίγαις

49. Respondit itaque martyri : Quoniam verba mea contempsisti, o sceleratum caput, imo ausus es ad Christianorum fidem me traducere, hæc tibi pro donis, quæ promiseram, gratifico. Jubet ergo denudari martyrem, et subulis ferreis candentibus ejus latera transfigi, ejus dorsum tribulis acutis pungi, et dirumpi supinum protractum. Quibus suppliciis quamprimum martyri illatis, eadem erat ei constantia, quæ prius; et quasi alieni doloris spectator fuisset, nihil grave pati videbatur. Multis autem horis sancto cruciato, neque ullam vocem aut gemitum emittente, Julianus manu signum dedit, et quasi victus surrexit a tribunali, jussitque martyrem ad carcerem reduci, et neque panem neque aquam ei præberi, nec quæcunque ad vitam sustentandam homines sumunt. Ipse autem in Daphnem se contulit, quæ est Antiochiæ jucundissima sedes.

50. Verum circa mediam noctem oranti martyri in custodia Christus apparet et dicit : Artemi, viriliter age et confortare; ne timeas neve formides tyrannum (18). Ego enim sum tecum, qui eruo te ex omni tentatione omnique tormentorum dolore; in regno cælorum coronabo te, et sicut ipse confessus es me coram hominibus, confitebor et ego te coram Patre meo, qui in cælis est. Confide igitur et præ gaudio exsulta; mecum enim eris in paradiso. Cum hæc a Domino audivisset martyr, fiducia repletus est, et per integram noctem Deo laudem et gratiarum actionem tribuit. Convaluit a plagis et vulneribus suis, ita ut ne cicatrix quidem in sancto ejus corpore appareret. Permansit autem quindecim dies, omnino nihil gustans; nutriebatur enim Spiritus sancti gratia.

51. Julianus vero ad suburbium Daphnem venerat, ut supra diximus, sacrificia præparans Apollini, a quo responsa se accepturum sperabat. Porro Daphne suburbium est Antiochiæ, in edito hujus civitatis loco situm, omnique plantarum varietate obumbratum, utpote quod frondibus ac fructibus exuberet. Quo in loco variarum arborum, præsertim vero cupressorum, innumera plantata est multitudo, pulchritudine, altitudine et magnitudine incomparabilis. Fluenta quoque poculentarum aquarum in omnem partem dilabuntur, scaturientibus ibidem maximis fontibus,

* Matth. x, 39.

NOTE.

(18) Alludit ad locum Josue, viii, 1.

unde Antiochia inter ceteras civitates maxime aquis abundare videtur. Præclaris etiam extructionibus habitaculorum, lavacrorum aliorumque ædificiorum, ad usum et splendorem locus mirifice exornatus est. Istic inter aliorum deorum templa et imagines, ab antiquo præcipua quadam observantia colebatur Apollinis delubrum. Illic enim virginis Daphne casum accidisse, gentilis fabula finxit; a qua certe maxime locus nomen suum adhuc mutuari videtur.

52. Statuæ autem Apollinis hæc erat forma: ex ligno vitis compositum erat corpus, arte tam mirabili, ut unius coherentiæ speciem præ se ferret; auro illius totus, quo induebatur, amictus, nudatis simul et non auratis corporis partibus, innarrabili fulgebat pulchritudine. Stanti præ manibus erat cithara, quam pulsare videbatur; comæ et corona laurea auro permisto florebant, unde gratia maxima effulgebat aspicientibus. Duo magni hyacinthi oculorum implebant figuram, in memoriam Hyacinthi, pueri Amyclæi, semperque gemmarum pulchritudo et magnitudo maximum addebant imagini ornatum, cum opifices eas callide et cum decore maximo imposuissent; ita ut plurimos circa simulacrum decipi contingeret, pulchritudine apparentis formæ ad adorandum illectos. Quod ipse quoque Julianus passus fuerat. Majore enim hanc quam ceteras imagines cultu prosequabatur, millia ex singulis generibus ei sacrificans animalia.

53. Cum autem omnia faceret et moliretur ut responsum ederet statua, nec quidquam proficeret, sed hæc et reliquæ imagines altum tenerent silentium, existimavit opus esse præstigiis, quas *hierurgiam* gentiles appellant. Accersito quodam Eusebio, quem in gentibus fama erat multum in hac arte posse, ei mandavit ut statuam quam maxime spirantem et efficacem redderet, nulli rei parcendo, quam ad hoc necessariam esse censeret. Cum autem omnes machinationes suas profudisset, et nihil eorum, quæ potuisset excogitare, intentatum reliquisset, simili modo et juxta naturæ ordinem tacuit simulacrum, nihil nunc magis quam antea proferens. Interrogatus ergo a Juliano cur maxime taceret Apollo, completis tamen omnibus quæ ad hæc constituta essent, respondit Babylonum hujus tum reliquarum imaginum silentii præcipuam esse causam, quod nempe sepultus jaceret in Daphne, et dii cadaver ejus abhorrentes ideo ad suas sedes venire non sustinerent. Nolebat enim verissimam aperire causam, quæ tamen non omnino eum latebat, adesse scilicet majorem potentiam, qua dæmonum operationes impedirentur; eo vel magis quod dæmon, qui Apollinem agebat, ei clare et aperte, uti referunt, dixisset se non posse respondere propter Babylon.

A δὲ πόλεων ἐνυδροτάτῃ τυγχάνειν δοκεῖ, καὶ μὴν καὶ οἰκοδομαῖς λαμπραῖς καταλύσεων καὶ λουτρῶν καὶ τῶν ἄλλων κατασκευῶν, εἰς τε χρεῖαν καὶ κόσμον εὖ μάλα πολυτελῶς ἐξήσκηται τὸ χωρίον· ἐνταῦθα καὶ ἄλλων μὲν δαιμόνων ναοὶ τε καὶ ἀγάλματα ἦν, διαφερόντως γὰρ μὴν τὸ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐξ ἀρχαίων τῶν χρόνων ἐνυπήρχε θεραπευόμενον· αὐτῷ γὰρ καὶ τὸ περὶ τὴν δάφνην τὴν παρθένον συμβῆναι πάθος ὁ Ἑλληνικὸς ἔπλασε μῦθος· ἥς δὲ μάλιστα φέρεται εἰς δοκεῖ τὴν ἐπωνυμίαν ὁ τόπος.

Β'. Τὸ δὲ ἀγάλμα τοῦ Ἀπόλλωνος, τοίνυν τὴν κατασκευὴν ἦν· ἐξ ἀμπέλου μὲν αὐτῷ συνεπεπήγει τὸ σῶμα· πανθαυμάστῃ δὲ τέχνῃ πρὸς μῖδας συμφύτας ἰδίαν συναρμοσθὲν, χρυσῷ δὲ πᾶς ὁ περιχέμενος πέλος ἀμφιεννύμενος, τοῖς παραγεγυμνωμένοις καὶ ἀχρύστοις τοῦ σώματος, εἰς ἀφραστόν τι συνεφθέγγετο κάλλος· ἐστῶτι τε μετὰ χεῖρας ἦν ἡ κιθάρα, μουσηγετοῦντά τινα ἐκμιμουμένῳ· αἶ τε κόμαι, καὶ τῆς δάφνης ὁ στέφανος τὴν χρυσὴν ἀναμίξῃ ἐπιγέθον· ὡς ἡμελλε χάρις ἐξαστρέφειν πολλῇ τοῖς θεασσμένοις· ὁ δὲ κινῆσθαι τε αὐτῇ δύο λίθοι μεγάλοι, τὸν τῶν ὀφθαλμῶν ἐξεπλήρουον τύπον, κατὰ μνήμην τοῦ Ἀμυκλαίου παιδὸς Ὑακίνθου, καὶ αἰετὸς τῶν λίθων κάλλος καὶ μέγεθος τὸν μέγιστον προσετέλει· τῷ ἀγάλματι κόσμον, ἐνταθέντων περιτεῖως πρὸς ἀξιοθέρεσιαν αὐτοῦ τῶν ἐργασαμένων· ἵνα πλείστους ἀπατάσθαι περὶ αὐτοῦ συμβαίῃ. τῷ περικαλλεῖ τῆς [381] προφανομένης μορφῆς, εἰς τὸ προσκυνεῖν αὐτοῖς δελεαζομένους. Ὅπερ οὖν καὶ αὐτὸς ὁ Ἰουλιανὸς πεπονώς ἦν· πλείονά γ' οὖν ἢ σύμπασιν τοῖς ἀγάλμασι προσῆγε τὴν θεραπείαν, χιλιόμβας ὅλας ἐξ ἐκάστου γένους αὐτῷ θυόμενος.

Γ'. Ἐπεὶ δὲ αὐτῷ πάντα ποιοῦντι καὶ πραγματευομένῳ ὅπως χρῆθαι τὸ ἀγαλμα, πλέον ἦν οὐδὲν, ἀλλὰ τοῦτό τε καὶ τὰ λοιπὰ αὐτῷ συμπαντα ἀγάλματα βαθεῖα σιωπῇ κατεῖχεν, ἐνταῦθα νομίσας τὰ ἀπὸ τῆς γοητείας ἐνδεῖν, ἦν ἱερουργίαν καλοῦσιν Ἕλληνες, Εὐσεβιὸν τινα, μέγιστον, ἐπὶ τὸ ταῦτα δύνασθαι, κεκτημένον ἐν Ἑλλήσει κλέος, μεταπεμφόμενος, τούτῳ προσέταττεν ἐπιπνουν ὅτι μάλιστα καὶ ἐνεργῶν ἀποφαίνειν, μηδενὸς ὧν εἰς τοῦτο προσδεῖν αὐτῷ νομίζοι φεισάμενον. Τῷ δ' ἐπειδὴ πάσας ἐαυτοῦ κεινηχότι τὰς μηχανάς, καὶ μηδὲν ὅ τι πλεονάζον ἐπινοήσειεν ὑπολείπομένῳ, τὸν ὁμοιον ἔσεσθαι πῆκε καὶ κατὰ φύσιν τρόπον, οὐδὲν τι μᾶλλον ἢ καὶ πρόσθε φεγγόμενον, ἐνταῦθα ἤδη πρὸς τοῦ Ἰουλιανοῦ ἐρωτώμενος καὶ καθ' ὃ τι μάλιστα σιωπῶν, καὶ ταῦτα πάντων τελεσθέντων ἐπ' αὐτῷ τῶν νομιζομένων παρ' αὐτοῖς, Βαβύλαν' ἔφη τῆς σιωπῆς τούτου τε καὶ τῶν λοιπῶν ἀγαλμάτων αἰτιώτατον εἶναι, αὐτοῦ ἐν τῇ δάφνῃ κειμένου, ὡς τῶν θεῶν τὸν νεκρὸν αὐτοῦ βδελλυτομένων, καὶ διὰ τοῦτο τοῖς ἔδεσι σφῶν ἐπιφοιτᾶν οὐκ ἀνεχομένων. Οὐ γὰρ ἠδούλετο τὴν ἀληθεστάτην αἰτίαν εἰπεῖν, οὐ παντάπασί γε αὐτῆς ἀνεπαίσθητός γε γινώσκων, ὅτι δὴ κρείττων δύναμις ἦν, ἢ τὰς τῶν δαιμόνων ἐνεργείας περὶελαμένη· ἄλλως τε καὶ τοῦ δαίμονος αὐτῷ τοῦ τὸν Ἀπόλλωνα ὑποκρινομένου σαφῶς, καὶ διαβρῆδον, ὡς λέγεται, εἰρηκότος, μὴ δύνασθαι ἀποκρίνασθαι διὰ Βαβύλαν.

νθ'. Ὁ γὰρ δὴ Βαβύλας οὗτος λέγεται ἐπίσκοπος A
 μὲν [382] γενέσθαι τῆς Ἀντιοχείας, Νουμριανῷ δὲ
 τῷ βασιλεῖ εἰσελθεῖν βουλομένῳ ἐν τῇ τῶν Χριστια-
 νῶν ἐκκλησίᾳ κατὰ δὲ τινὰ ἑορτὴν, στὰς πρὸ τῶν
 θυρῶν διεκώλυεν εἰσελθεῖν, φάσκων εἰς δύναμιν
 μὴ περιφύεσθαι λύκον τῷ ποιμνίῳ ἐπείσερχόμενον·
 τὸν δὲ παραυτίκα μὲν ἀποκρουσθῆναι τῆς εἰσόδου,
 εἴτε δὲ στάσιν τινὰ πρὸς τοῦ ὄχλου εἰσεσθαι ὑπειδέ-
 μενον, εἴτε καὶ ἄλλως αὐτῶν μεταβουλευθέν· ἐν
 χαλεπῷ μὲν τοι τὴν ἀντίστασιν τοῦ ἐπισκόπου ποιη-
 σάμενον, ἐπειδὴ ὡς αὐτὸν ἐπὶ τὰ βασιλεῖα ἀπηλ-
 λάγη, παραστήσασθαι τε αὐτὸν ἐπὶ τοῦ βήματος
 ἀπολογησόμενον ἐκέλευσε, καὶ δὲ παραστάντος αὐ-
 τοῦ, πρῶτα μὲν τὴν τόλμαν τῆς κωλύσεως ἐνεκάλει,
 ἔπειτα μὲν τοι κελεύει αὐτὸν τοῖς δαίμοσι θύειν, εἰ
 βούλοιτό γε τὴν ἐπὶ τῷ ἐγκλήματι δίκην διαφυγεῖν·
 τὸν δὲ πρὸς τὴν ἐγκλησιν ἀπολογησάσθαι καὶ τὴν
 πρὸς αὐτὸν διακρούεσθαι, τὴν μὲν, φήσαντα ποιμενί
 αὐτῷ πάντα προσήκειν ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου προθυ-
 μεῖσθαι, τὴν δὲ, μὴ ἀνελέσθαι, τοῦ ὄντως ὄντος ἀπο-
 στάντα θεοῦ, ψευδυνύμοις καὶ ἀλετήρησι δαίμοσι θύειν.
 Εἶθ' ὁ μὲν, ὡς ἑώρα μὴ πειθόμενον, προσέταξεν αὐ-
 τὸν ἀλύσει καὶ πέδαις ἐνδυσσάμενος, τὴν ἐπὶ θανάτῳ
 ἄγειν τῆς κεφαλῆς ἀφαιρήσοντα· ὁ δὲ, ἐπειδὴ ἤγετο
 τεθνηξόμενος, ταύτας ἀναλαβὼν ἦδε τοῦ φαινομένου
 ῥήσεις· Ἐπίστρεψον, ψυχὴ μου, εἰς τὴν ἀνάπαν-
 σίν σου, ὅτι Κύριος ἐνηργήτησέ σε.

νε'. Φασὶ δὲ καὶ τρεῖς παῖδας ἀδελφούς τὸ γένος
 κομιδῇ νέους ὑπ' αὐτῷ ἀνατρεφόμενους, ἀρπαγῆναι
 τε καὶ αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ βασιλέως· καὶ ὡς οὐδ' αὐτοὶ C
 θύειν ἤθελον, καὶ τοι παντοίας ἀνάγκης αὐτοῖς προσ-
 αγομένης, καὶ αὐτοὺς κελεύσας τὸν βασιλεῖα τῶν
 κεφαλῶν ἀφαιρεῖν. Οὕς ἐπειδὴ ἤκον εἰς τὸ προκει-
 μένον χωρίον, ὁ Βαβύλας αὐτῷ προστησάμενος,
 [383] προτέρως προσῆγε τῷ ξίρει· τοῦ μὴ τινὰ
 τρέσαντα αὐτὸν ἀναδύναι τὸν θάνατον, καὶ ἀπο-
 τεμνομένων ταύτην ἂν εἰπὼν τὴν φωνήν· Ἴδού ἐγὼ
 καὶ τὰ παῖδια ἃ μοι ἔδωκεν ὁ θεός. Ἐπειτα καὶ
 αὐτὸς πρῶτον τὸν οἰκεῖον αὐτοῦ ἀγένας τῷ ξίρει·
 ἐντειλόμενος τοῖς τὸ σῶμα αὐτοῦ ἀναλεξόμενοις,
 τὰς ἀλύσεις καὶ τὰς πέδας αὐτῷ συνάψαι, Ἰν' ἢ μοι
 ταῦτα, φησὶ, κειμένῳ κόσμος· καὶ οὖν καὶ μετ' αὐτῶν
 ἔτι τυγγάνει κείμενος, ὡς φασί. Τοῦτον τὸν Βαβύλαν
 ὁ Ἰουλιανός, ἐπειδὴ πρὸς τοῦ Εὐσεβίου ἤκουσε κώ-
 λυμα τοῖς ἀγάλμασιν εἶναι τοῦ μὴ χρᾶν, αὐτίκα
 προσέταξεν, αὐτῇ θήκῃ, λίθου δ' ἐστὶ μεγάλου πε-
 ποιημένην, μεταγείναι ἐκ τῆς Δάφνης οἷς τί τοῦτο δια-
 φέρει πόρρω ποῦ αὐτὸν ἀλλαχόσε, ἵνα ἢ καὶ βού-
 λωνται μετασχησάμενους. Εὐθύς οὖν ὁ τῆς πόλεως
 ὄχλος προχυθέντες ὡς ἐπὶ μεγάλῃ αἰτίᾳ, καὶ περι-
 θαλλόμενοι εἰλκον τὴν θήκην· ἡ δὲ ὡς οὐχ ὑπ' ἀν-
 θρώπων ἐλκομένη μάλλον ἢ κρείττονος αὐτὴν
 κινούσης δυνάμεως, ἐφθανε· προθυμίας ἐφεπομένη·
 αὐθήμερον γέ τοι αὐτὴν σταδίου πλέον ἢ πεντή-
 κοντα κομισάμενοι, ἐν τῷ καλουμένῳ κοιμητηρίῳ
 κατέθεσαν. Ἔστι δὲ ἐν τῇ πόλει οἶκος σωματίων πα-

54. Babylas enim ille dicitur episcopus fuisse
 Antiochiæ, et Numeriano imperatore die quadam
 festiva Christianam ecclesiam ingredi volente, ste-
 tisse præ foribus, eumque prohibuisse intrare,
 dicens se pro viribus impediturum ne lupus gregem
 invaderet. Imperator quidem statim ab ingressu
 repulsus fuit, sive quod seditionem in populo fu-
 turam suspicaretur, sive aliud quidquam mente re-
 volveret. Cum tamen ægre ferret prohibitionem
 episcopi, ad regiam reversus, jussit eum, facti
 sui rationem redditurum, ad tribunal duci. Pro-
 ducto ergo Babyla, primo quidem audaciam prohi-
 bitionis accusavit, deinde jussit eum demonibus
 sacrificare, si vellet criminationis pœnam effugere.
 Sed episcopus accusationem dissolvit, et exhorta-
 tionem rejecit: illam quidem dicendo, oportere
 se, utpote pastorem, omnia pro grege libenter
 pati; hanc autem renuntiando se non admissurum
 ut, abnegato vero Deo, sacrificaret demonibus,
 falsis scilicet diis et perniciosiis spiritibus. Impera-
 tor ut vidit illum non obedientem, jussit eum, ca-
 tenis et compedibus ligatum, capitis amputatione
 interfici. Qui cum duceretur moriturus, assumens
 hæc psalmi verba canebat: *Convertere, anima mea,
 in requiem tuam, quoniam Dominus benefecit tibi* *.

55. Fertur etiam tres pueros, fratres germanos,
 admodum juvenes atque a sancto episcopo nutri-
 tos, captos fuisse ab imperatore. Cum vero neque
 hi sacrificare vellent, licet ad id undecunque co-
 gerentur, eos quoque decollari jussit imperator.
 Ubi ad locum propositum ventum est, Babylas
 eosdem ante se statuens, priores gladio exhibuit,
 ne quis eorum ex timore mortem adfugeret. Qui-
 bus decollatis, recitatis quoque his verbis: *Ecces
 ego et pueri quos dedit mihi Deus* *, et ipse collum
 suum protendit gladio. Jusserat illos, qui corpus
 ejus collecturi erant, catenas et compedes cum eo
 sepelire, ut sint hæc, inquebat, jacenti mihi ad
 ornatum; et reapse fertur cum iis adhuc jacere.
 Julianus ergo, cum audivisset ab Eusebio Babylam
 hunc esse impedimento statuis quominus respon-
 derent, illico mandavit iis, quorum referret ita
 fieri, ut capsam illam, ex magno lapide excavatam,
 a Daphne transferrent aliorum procul, quocun-
 que voluissent eamdem transponentes. Statim igitur
 civitatis plebs effusa, ac si de re magna ageretur,
 et circumcurrens trahebat capsam; hæc autem,
 ut quæ non tam traheretur ab hominibus quam
 potentiore quadam vi moveretur, trahentium ala-
 critatem in sequendo præoccupabat. Translatam
 enim eadem die plusquam stadia quinquaginta,
 posuerunt in locum qui *cæmeterium* appellatur.
 Est nempe in civitate ædificium, ubi multa anti-
 quorum virorum, inter quos sunt nonnulli propter

* Psal. cxiv, 7. * Isa. viii, 18.

pietatem martyrium passi, corpora jacent. Et tunc A quidem capsam istuc portaverunt.

56. Julianus autem parabat multitudinem victimarum et donariorum, postera die cum eis in Daphnem ascensus, et tunc quidem sperans se, si non omnium, at certe Apollinis oracula excepturum. In hunc enim totam studii sui spem et contentionem dirigebat, siquidem ei magis quam alii hujusmodi locus praearet juxta artem divinandī, et Daphne ei consecrata esset, nec posset dubitari quin ei in propria sede major quam ceteris daemonibus competeret potentia. Eusebius porro et qui dicuntur sacerdotes atque ædituorum turba, expectantes imperatorem, maximis in angustiis versabantur, circa imaginem vigilabant, et nihil non machinabantur ut Julianus, quando venisset, eam inveniret loquentem; etenim alius deinceps dilationi non relinquebatur prætextus. Jam autem nox multum processerat, cum ignis e cælo vehementer demissus irruit in templum, quo simul omni ex parte apprehenso, ipsam imaginem cum donariis exussit. Cumque omnia simul conflagrarent, et ignis valde extolleretur, protinus clamor ingens circa ædem intonuit, et nulli similis exstitit tumultus. Multi quidem in auxilium concurrebant, sed nemo erat qui posset igni resistere. Et dum alii præfecto Orientis (19), Juliano, rem indicaturi currerent, stabat reliqua turba obstupefacta, spectans insperatam, quæ invaserat eos, calamitatem. Ignis autem nihil aliud tangebat, licet tanta et tam copiosa materia illic adesset, nisi templum in quod ceciderat, et quæ inerant eidem; ita ut, deleta imagine cum universis donariis, remanserint pauca ædificiorum vestigia, indicia calamitatis, quæ adhuc ostenduntur tanquam certissimum argumentum ignis divinitus immissi.

57. Julianus autem, cum audivisset quæ acciderant, ira repletur, et grave arbitratus si Christiani ex hoc casu eum essent ludificaturi, statim jussit illos e Magna ecclesia expelli, omni aditu, foribus strictissime clausis, prohiberi, et omnia pretiosa publicari. Dedit quoque gentilibus facultatem ingrediendi Christianorum ecclesias, et in iisdem pro libitu agendi. Quibus a tyranno et impio Juliano constitutis, quid maximorum malorum patratum non fuit? Quid absurdissimorum non effuderunt gentiles, effrenata lingua nefanda in Christianorum fidem proferentes, et per omnes civitates blasphemis insectantes Dominum et Deum nostrum Jesum Christum? Nam Sebaste, olim quidem Samariæ, nunc vero ab Herode ædificatæ et Sebaste appellatæ, ossa Elisei prophetæ et

λαιών ἀνδρῶν καὶ ἐνίων γε ἐπ' εὐσεβεῖα μαρτυρομένων, πολλὰ δεδεγμένοι· τότε μὲν οὖν τὴν θήκην ἐνταῦθα εἰσεκόμισαν.

υς'. Ὁ δὲ Ἰουλιανὸς παρεσκευάζετο πλῆθος ἱερῶν τε καὶ ἀναθημάτων, ὡς τῇ ὑστεραίᾳ σὺν αὐτοῖς εἰς τὴν Δάφνην ἀναθῆσθαι, νῦν γε δὴ πάντως ἐλπίζων εἰ μὴ τῶν ἄλλων, ἀλλὰ τοῦ γε Ἀπόλλωνος τεύξεσθαι ἀποκριθῆσομένου· ἐπὶ τοῦτον γὰρ αὐτῷ πᾶσα τῆς προθυμίας ἡ ἐλπίς ἦν καὶ ὁ τόπος, ὥς αὐτῷ μᾶλλον ἢ ἐτέρῳ τὸ τοιοῦτον διαφέρειν κατὰ τὴν μαντικὴν τέχνην, καὶ αὐτῷ τὸ χωρίον [584] ἀνεῖτο ἡ Δάφνη, νομίζοντι αὐτῷ ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ εἰκότως, ἢ τῶν ἄλλων δαιμόνων ἰσχυρίν. Ὁ δὲ Εὐσέβιος καὶ οἱ λεγόμενοι ἱερεῖς καὶ τῶν νεοκόρων τὸ πλῆθος προσδεχόμενοι τὸν βασιλέα, ἐν ἁγῶνι μεγάλῳ ἕστασαν, καὶ διηγρόπουνον περὶ τὸ ἄγαλμα, πάντα πραγματούμενοι, ὅπως ἐπειδ' ἂν ἀφίκηται, τύχοι αὐτοῦ φεγγαζόμενου· ὡς ἄλλης γε αὐτῷ ἐτι προφάσεως εἰς ἀναβολὴν μὴ ὑπολείπομένης. Ἐπειδὴ δὲ πόρρω τῶν νυκτῶν ἦν, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πῦρ ἄθρως κατενεχθὲν, ἐνέσκηψε τῷ νεῷ καὶ ἅμα πανταχόθεν αὐτὸν δραζόμενον, ἐμπιπρὰ αὐτῷ ἄγαλματι καὶ αὐτοῖς ἀναθήμασιν· πάντων δὲ ὁμοῦ καταφλεγομένων, καὶ τοῦ πυρὸς ἐπὶ μέγα ἐξαιρουμένου, βοὴ μὲν αὐτίκα μεγάλη περὶ τὸν νεῶν ἦν, καὶ θόρυβος οὐδενὶ ἰοικώς, καὶ δὴ πολλῶν ἐπαμύναι προθυμομένων, οὐδεὶς ἦν ὁ πρὸς τὸ ἵπυρ ἀντισχεῖν δυνατός. Ἀλλ' οἱ μὲν ἔθεον τῶν ἀρχόντι τῆς Ἑφῆς Ἰουλιανῷ μνηύσοντες, ὁ δὲ λοιπὸς ὄχλος ἕστασαν ὑπ' ἐκπλήξεως θεαταὶ τοῦ παραδόξου τῆς καταλαβούσης αὐτοὺς συμφορᾶς γινόμενοι· τὸ δὲ πῦρ οὐδενὸς ἦν τῶν ἄλλων ἀπτόμενον, τοσαύτης γε καὶ οὕτος ἀμφιλαφεὺς ὕλης ἐκεῖ πεφυκυίας, ὅτι μὴ μονώτατον ἔμπεσον κατέφλεγε σὺν τοῖς ἐνοῦσι τῷ νεῷ. ὡς τὸ μὲν ἄγαλμα καὶ πᾶν ὅτι ἐν ἀναθήμασιν ἦν, καθάπαξ ἀφανισθῆναι· βραχεία δὲ λειψθῆναι τῶν οἰκοδομημάτων ἐδάφη, μνημεῖα τοῦ πάθους, ἃ καὶ νῦν ἐτι δεῖκνυται, σαφέστερον τὸ δεῖγμα τοῦ θεηλάτου πυρὸς.

υς'. Ὁ δὲ Ἰουλιανὸς τὰ συμβάντα ἀκούσας, ὀργῆς τε πιμπλᾷται, καὶ δεινὸν ποιησάμενος εἰ Χριστιανοὶ τοῖς συμβεβηκόσιν ἐπιτωβάσειν μέλλοιεν, αὐτίκα προστάττει τῆς Μεγάλῃς αὐτοὺς ἐξωθεῖν ἐκκλησίας, καὶ ταύτην μὲν ἄδρατον αὐτοῖς παντελῶς ἀποφρίνειν, ὡς ἐτι ἀσφαλῆστα αὐτὴν [585] ἀποκλεισμένους, τὰ δὲ κειμήλια πάντα δημοσιῶν· δέδωκε δὲ καὶ τοῖς Ἑλλήσιν ἄδειαν, ὥστε εἰσερχέσθαι αὐτοὺς εἰς τὰς τῶν Χριστιανῶν ἐκκλησίας, καὶ ποιεῖν ὅσα βούλονται. Τούτων οὖν παρὰ τοῦ τυράννου καὶ ἀσεβοῦς Ἰουλιανοῦ καλεσθέντων, τί τῶν μεγίστων κακῶν οὐκ ἐτελέσθη; τί δὲ τῶν ἀπηχεσάτων οὐκ ἐλέχθη, τῶν ἀφ' ὧν γλώσση λαλοῦντων τὰ ἄρβητα κατὰ τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως, καὶ βλαστημούντων εἰς τὸν Κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν πάσαις ταῖς πόλεσιν (20); Ἐν μὲν γὰρ Σεβαστῇ

NOTÆ.

(19) In textu Græco: Τῷ ἀρχόντι τῆς Ἑφῆς Ἰουλιανῷ. Dubium non est quin de imperatore sermo sit; cur vero hic istiusmodi appellatione designe-

tur, cum sit res minoris momenti, non existimavi conquiendum. Edit.

(20) Philostorg. lib. vii.

τῇ πόλει μὲν Σαμαρεία, νῦν δὲ παρὰ Ἡρώδου κτι-
σθείη καὶ Σεβαστῇ ἐπικληθείη, τὰ δὲ τοῦ προ-
φήτου Ἐλισσαίου καὶ τοῦ Βαπτίστου Ἰωάννου ἐκ-
τῶν θηρῶν ἐξαγαγόντες, καὶ ἀλόγων ἀκαθάρτων
ὄστεοι· προσμύξαντες κατέκασαν, καὶ τὴν κόνιν
εἰς τὸν ἄερα ἐλίχθησαν· τὸν δὲ τοῦ Σωτῆρος ἀνδριάντα
ἐν Πανέαδι τῇ πόλει πρὸς τῆς αἰμορροῦσας γυναικὸς
κατασκευασθέντα μεγαλοπρεπῶς, ἣν ὁ Χριστὸς ἰά-
σατο, καὶ ἱδρυνθέντα ἐν ἐπισήμῳ τῆς πόλεως τόπῳ,
ὃν μετὰ χρόνον γνωσθέντα, ἐκ τῆς αὐτοῦ φουμένης
βοτάνης τοῦ θαύματος, οἱ Χριστιανοὶ ἀράμενοι, ἐν
τῷ τῆς ἐκκλησίας διακονικῷ ἔστησαν, τοῦτον οἱ
Ἕλληγες κατασπᾶσαντες, καὶ τὸν ποδῶν σχοίνους
ἐξάψαντες, ἔστυραν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς· ἕως οὗ κατὰ
μικρὸν ἀποθραύμενος, ἤφανισθη, μόνης τῆς κεφαλῆς
καταλειφθείσης καὶ ἀρπαγείσης ὑπὸ τινος ἐν τῷ
θορυβεῖσθαι τοὺς Ἕλληγας, λαλοῦντων αὐτῶν βλάσφημα καὶ ἀπηχέστατα ῥήματα εἰς τὸν Κύριον
ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, ἃ μὴ τις ἀνθρώπων ἤκουσε πώποτε.

νῆ'. Αὐτὸς δὲ ὁ ἀσεβέστατος καὶ πάντων παρανο-
μώτατος· Τουλιάδης ἡγαλλιάτο καὶ ἔχαιρεν, καὶ
γαυρίων ἐπὶ τούτοις, ἐκέλευσε καὶ τὸν ἐν Ἱεροσο-
λύμοις ναὸν τῶν Ἰουδαίων [386] ἀνιστῆναι (d)· καὶ
τοὺς Χριστιανούς τῆς πόλεως ἐκβαλὼν, τοὺς Ἰου-
δαίους· ἔδωκε κατοικεῖν, ἀποστείλας Ἀλύπιόν τινα
τοῦ μετὰ σπουδῆς τὸν ναὸν ἀνοικοδομήσασθαι. Αὐτὸς
δὲ προκαθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος ἐν τῇ καλουμένῃ
Βασιλικῇ, ἐκέλευσε προσαχθῆναι τὸν μάρτυρα·
προσαχθέντος· δὲ τοῦ ἁγίου, ἔφη πρὸς αὐτὸν, Πάν-
τως ἤκουσας καὶ αὐτὸς, ἀσεβέστατε Ἀρτέμιε, τὸ
τόλμημα τῶν ἀσεβῶν κατὰ σὲ Χριστιανῶν, ὅπερ
ἐποίησαν ἐν Ἀθήνῃ ἐν τῷ ναῷ τοῦ σωτῆρος Ἀπόλ-
λωνος, καὶ ὡς ἐνέπρησαν αὐτοῦ τὸν ναὸν σὺν τοῖς
ἀναθήμασιν, καὶ τὸ πάντιμον καὶ θαυμαστὸν ἀγαλ-
μα ἐξηφάνισαν· ἄλλ' οὐ χαρήσονται ἐπιτωδάζοντες
καὶ γλευδάζοντες τὰ ἡμέτερα· ἐγὼ γὰρ ἀποτίσω τὴν
ὑπὲρ τούτου ποιήνῃ ἐβδομηκοντάκις ἑπτά, καθὼς
φασὶ τὰ ὑμέτερα λόγια.

νθ'. Καὶ ὁ μάρτυς· Ἦκουσα ὡς θεήλατος ὄργῃ
καὶ πῦρ οὐρανόθεν καταλθὼν κατέφαγε τὸν θεόν σου,
καὶ αὐτοῦ τὸν ναὸν ἐνέπρησεν πάντα καὶ κατηράρι-
σεν· εἰ οὖν θεὸς ἦν, τί μὴ αὐτὸν ἐκ τοῦ πυρὸς
ἐρρύσατο; Καὶ ὁ παραδάτης· Τάχα καὶ αὐτὸς
ἔοικας μοι, ἀνοσιώτατε, κερτομεῖν ἐπὶ τοῖσδε καὶ
κατακαυχᾶσθαι, ὡς ἂν παρὰ τοῦ Θεοῦ σου ἐκδίκησέν
τινα προσδεχόμενος. Καὶ ὁ μάρτυς· Ἐγὼ πάντοτε,
δυσσεβέστατε, ἐπὶ τῇ τῶν δαιμόνων πώσει τῶν
παρὰ σοῦ τιμωμένων κομπάζω καὶ χαίρω καὶ ἀγαλ-
λιῶ· καὶ ἐπὶ πᾶσιν οἷς ὁ Χριστὸς μου τερατουργεῖ,
τερπόμενος γέγηθα· ἐκδίκησιν δὲ τῶν εἰς ἐμὲ πρατ-
τομένων παρὰ σοῦ, ἔχει δέξομαι ὅπου· ἂν τὸ πῦρ
ἐκεῖνο τὸ ἀκσίμητόν σε καταλήψεται καὶ ἡ διαωνί-
ζουσα κόλασις· κἀνταῦθα δὲ οὐ πολλὸς παρελεύσεται
χρόνος, καὶ τὸ μνημόσυόν σου μετ' ἡχοῦ ἀφανισθί-
σεται. Καὶ ὁ παραδάτης· Εἰ οὖν ἀγαλλιάς ἐπὶ τού-

et Joannis Baptistae eloculis rapta, et immundorum
brutorum ossibus permista combusserunt, eorum-
que cineres in aerem ventilarunt. Salvatoris quo-
que statuam in civitate Paneade a muliere, quae
sanguinis profluvio laborabat, et a Christo sanata
fuerat, magnifice erectam, et in insigni civitatis
loco positam, quamque post tempus ex miraculo
illie germinantis herbae cognitam Christiani tole-
rant et in diaconicum (20) posuerant: illam gen-
tiles dejecerunt, et funibus ad pedes alligatis
traxerunt per forum, donec confracta paulatim
deleta est, solo relicto capite, quod a quodam,
gentilibus tumultuantibus, sublatum fuit. Interim
gentiles blasphema et abominanda in Dominum
nostrum Jesum Christum effundebant, qualia nemo
unquam homo audivit.

58. Ipse autem impiissimus atque omnium ho-
minum sceleratissimus Julianus, gaudio exsultabat,
et arrogantior factus ex iis, imperavit etiam tem-
plum Judaeorum, quod erat Hierosolymis, reedi-
ficari; ejectisque e civitate Christianis, eandem
Judaeis tradidit habitandam, et misit Alipium
quemdam, qui templi restorationem urgeret. Ipse
vero, sedens pro tribunali in loco cui nomen Ba-
silica, jussit coram sisti martyrem. Producto au-
tem sancto: Certe, inquit, Artemi impiissime,
tu quoque audivisti audax facinus impiorum ac
tui similium Christianorum, quod patravit in
Daphne, in templo Apollinis servatoris: quem-
admodum scilicet sanctuarium ejus cum donariis
exusserint, et maxime venerandum ac mirabilem
destruxerint imaginem. Sed non gaudebit irri-
sionibus et ludibriis persecuti nostra; ego enim
pro eo exigam poenas septuagies septies, ut vestra
dicunt eloquia.

59. Respondit martyr: Audivi divinam iram et
ignem caelitus immissum consumpsisse deum
tuum, ejusque templum incendisse ac prorsus ever-
tisse. Si igitur deus erat, cur se ipse ex igne non
servavit? Et apostata: Forte et tu scelestis-
sime, videris mihi his insultare et ad risum mo-
vere, quasi a Deo tuo vindictam aliquam conse-
cutus fuisset. Et martyr: Ego semper, inquit, im-
piissime, de demonum ruina, quos tu colis, glorior,
gaudeo et exulto: et quaecunque Christus meus
mirabilia operatur, delectationem mihi ac laetitiam
pariunt. Ulionem vero eorum quae a te mihi in-
tentata sunt, tunc accipiam quando ignis inextin-
guibilis te comprehendet, et supplicium sempiter-
num. Et hic quoque mora non erit quin memoria
tua cum sonitu auferatur. Tunc apostata: Si igitur
gaudes, impiissime, de suppliciis, iisque dele-

NOTE.

(d) Philostorg. loc. cit.

(20) Diaconicum idem est ac quod nos hodie sacristiam vocamus.

etatis, accessionem tibi procurabo desiderati gaudii. Verum, infelicissime, tibi parco ex benignitate, et volo te, deposita amentia, sana mente uti et accedere diis immortalibus sacrificaturum. Summa enim dignitate ornatus fuisti, tibi multae divitiæ ab alto et a majoribus accumulatae sunt, et multis virtutum dotibus te dii honestarunt, licet erga illos ingratus te præbueris.

60. Et martyr: Quid insanis, iniquissime, et immoraris pestiferis sermonibus? Parvi fecisti barbaricas rebelliones, suscepisti bellum Persicum, quo universum orbem agitas, et in me, Dei servum, otium consumis? Dic in me qualem volueris sententiam; nam ego deos tuos non adoro, neque jussionibus tuis me submitto; sed Deo meo quotidie offero sacrificium laudis et confessionis; fac igitur quod vis, sceleratissime. Audiens hæc apostata et ira incensus, lapidum exemptores ac lapidicidas ingredi jussit dixitque eis: Videtisne præruptam petram, quæ e regione theatri civitati imminet ruinosus? Quia igitur secta, atque altera ejus parte in altum elevata, hunc sceleratum constituite medium; ruptisque vinculis, qua petra retinetur, dejecite eam omni vi atque impetu in partem ex qua secia est; et iste medius interceptus in minutissimas partes totus conteretur, ejusque viscera omnia disrumpentur, ut sciat cuinam resistat, in quem impugnandum arma induerit, et quid auxilii ei collaturus sit Deus ejus, si nempe potens futurus sit eum eripere de manibus meis. Mandatum dicto citius lapidicidæ exsecuti, demiserunt petram, ut tyrannus jusserat. Quæ cum multo pondere in præceps ruens totum martyris corpus cooperuit atque adeo compressit, ut ossium confractorum sonitus quidam audiretur tremendus, horribilis et humanis auribus insuetus.

61. Cum sanctus in media petra premeretur et contereretur, invocabat Christum dicens: *In petra exaltasti me, quia factus es spes mea: turris fortitudinis a facie inimici*¹. Statuisti supra petram pedes meos, et direxisti gressus meos². Accipe igitur, Unigenite, spiritum meum, et ne concludas me in manus inimicorum. Nam omnia ejus viscera disrupta erant, comminuta quoque tota ossium compages, et pupillæ oculorum orbitis excedebant. Verum sic patienter tolerabat Christi generosus athleta, quasi incus infracta, seu lapis durissimus et omni adjuvante fortior. Cum ergo sanctus in medio petrarum diem ac noctem perseverasset, jussit fœdifragus Julianus disjungi petras, arbitratus eum disruptum, confractum et mortuum reperi-
tum iri. Apertis autem petris, processit sanctus et circumambulare cœpit, oculis quidem ex orbita

Α τοις καὶ ἐπευφραίνεις, ἀνοσιώτατε, προσθήκην ἐγὼ σοι [387] ποιήσομαι τοῦ ποθομένου ἀγαλλιάματος. Ἀλλὰ, δυσμενέστατε, φείδομαι σου δι' οἰκτίαν χρηστότητα, καὶ βούλομαι σε τῆς ἀνοίας παυσάμενον, σώφρονι λογισμῷ χρῆσασθαι, καὶ προσελθεῖν οὕσσοντα τοῖς ἀθανάτοις θεοῖς· καὶ ἀξιώματι γὰρ μεγίστῳ κακοδομησαί, καὶ πλοῦτος ἰκανὸς ἀνωθῆναι σοὶ καὶ ἐκ προγόνων σεσώρευται, καὶ πολλὰ σοὶ τὰ τῆς ἀρετῆς πλεονεκτήματα οἱ θεοὶ παρεσκεύασαν, κἄν αὐτὸς ἀχάριστος ὤρθης περὶ αὐτοῦ.

Ε'. Καὶ ὁ μάρτυς· Τί μαίνῃ, παρανομώτατε, καὶ ἀσχολῇ ἐπὶ τοῖς ὀλεθρίοις; ῥήμασιν· Ἐσας τὰς βαρβαρικάς ἐπαναστάσεις, καὶ τὸν Περσικὸν ἀνεβάλου πόλεμον, δι' ὃν τὴν οἰκουμένην πᾶσαν ἐσάλευσας, καὶ εἰς ἐμὲ τὸν τοῦ Θεοῦ δοῦλον ἀσχολῇ; Δίδου ἀπόφασιν κατ' ἐμοῦ ὅταν ἐθέλεις· ἐγὼ γὰρ τοῖς θεοῖς σου οὐ λατρεύω, οὔτε τοῖς σοῖς προσταγμασιν ὑποκύπτω, ἀλλὰ τῷ Θεῷ μου καθ' ἑκάστην προσφέρω θυσίαν αἰνέσεως καὶ ἱερολογήσεως· ποιεῖ οὖν ὁ θέλεις, παρανομώτατε. Ταῦτα ὁ παραβάτης ἀκούσας καὶ πλήρης θυμοῦ γενόμενος, λατόμους καὶ λιθοξόους ἐκέλευσεν εἰσελθεῖν, καὶ φησι πρὸς αὐτούς· Ὅρατε τὴν ἀπότομον πέτραν τὴν ἀπέναντι τοῦ θεάτρου πρὸς τὸ κάταντες τῆς πόλεως ῥέπουσαν; Ταύτην οὖν διχάσαντες, καὶ τὸ ἕτερον μέρος αὐτῆς ἀνωφερέστερον στήσαντες, τουτοῦ τὸν ἀλιτήριον ἐμβιδίσαστε μέσον· καὶ τοὺς δεσμούς τῆς πέτρας ἐναπορρήξαντες, ἄρατε μετὰ ῥύμης καὶ βάρους ἐναπελθεῖν πρὸς τὸ μέρος ὅθεν δεδίσχασται· καὶ τοῦτου μέσον εὕρισκομένου ἅπας κατὰ μικρὸν συνθλασθήσεται, καὶ τὰ ἐντὸς αὐτοῦ πάντα διαβραγήσονται· Ἰν' εἶδῃ τίνι ἀντίσταται, καὶ τίνι πρὸς μάχην ἐξῴπισται, καὶ τί παρὰ τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ ὠφελήθησεται, εἰ ἄρα δυνήσεται αὐτὸν ἐξελεῖσθαι ἐκ τῶν χειρῶν μου. [388] Τοῦ ἔργου δὲ θάττον λόγου περαιωθέντος ἀφῆκαν οἱ λαξευταὶ τὴν πέτραν ὡς ἐτύραννος ἐψησεν· ἡ δὲ σὺν βάρει πολλῷ ἐπὶ τοῦ περηνοῦς ἐνεγχεῖσθαι, ὅλον ἐκάλυψε τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρος, καὶ τοσοῦτον αὐτὸν ἐξεπίστεν, ὥστε τῶν ὀστέων αὐτῶν κατατεθραυσμένων ἤχόν τινα κροτηθῆναι φοβερόν τε καὶ βίαιον καὶ ξένον ἀνθρώπινη ἀκοῇ.

Ξα'. Καὶ ἦν ὁ ἅγιος μέσον τῶν πετρῶν στενοχωρούμενος καὶ ἐκπιεζόμενος, ἐπικαλούμενος τὸν Χριστὸν καὶ λέγων· Ἐν πέτρᾳ ὕψωσάς με, ὠδήγησάς με, ὅτι ἐγενήθης ἐλπίς μου· πύργος ἰσχύος ἀπὸ προσώπου ἐχθροῦ· ἔστησας ἐπὶ πέτραν τοὺς πόδας μου, καὶ κατεθύνας τὰ διαδῆματά μου. Δέξαι τοίνυν, Μονογενές, τὸ πνεῦμά μου, ὃ εἰδὼς τὴν στενοχωρίαν μου, καὶ μὴ σιγηλαίσης με εἰς χεῖρας ἐχθρῶν. Ἦσαν γὰρ πάντα τὰ ἐντὸς αὐτοῦ διεβρώγεται, καὶ τῶν ὀστέων ἡ ἄρμονία πᾶσα συντεθλασμένη, καὶ οἱ βολβοὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἐκπεπηδηκότες ἐκ τῶν θυρίδων αὐτῶν· ἀλλὰ καὶ οὕτως ἦν ἐγκαρτερῶν ὁ τοῦ Χριστοῦ γενναῖος ἀθλητής, ὥσπερ ἄκμων ἀνήλατος, ἡ λίθος ἀτίραμνος, καὶ παντὸς ἀδάμαντος ἰσχυρότερος. Ποιήσαντος οὖν τοῦ ἁγίου ἐν μέσῳ τῶν πετρῶν ἡμερονύκτιον, ἐκέλευσεν ὁ παρὰνομος· Ἰουλιανὸς διασευθῆναι τὰς πέτρας,

¹ Psal. lx. 2, 3. ² Psal. lxxix, 3.

προσδοκῶν αὐτὸν διεβρώγδα καὶ συντεθραυσμένον καὶ νεκρὸν εὐρεθήσεσθαι· ἀνευχθεισῶν δὲ τῶν πετρῶν, ἐξηλθεν ὁ ἅγιος περιπατῶν, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχων ἐκπεπρηγμένος, καὶ τὰς ἰδίας ἑδρας καταλιπόντας, θέαμα φρικτὸν καὶ διήγημα ξένον τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως φύσεως, ἀνθρωπος γυμνός, κατατεθλασμένων αὐτοῦ τῶν ὀστέων καὶ τῶν ἀρμονιῶν συντεθραυσμένων, τὴν οἰκονομίαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐκ τοῦ περιέχοντος σώματος ἐξαλλοῦσαν παραδεικνύς, περιεπάτει [589] καὶ διελέγετο, καὶ πρὸς τὸν τύραννον ἀντεφθέγγετο.

Ἔ3'. Ὁν ἰδὼν ὁ παμμίαρος Ἰουλιανός, ἐκθαμβος ὅλος ἐγένετο, καὶ πρὸς τοὺς παρόντας ἐφθέγγετο· Ὅρτε, ἔφη, θέαμα ξένον καὶ διήγημα τῆς ἀνθρωπίνης ἀλλότριον φύσεως; Ἄρ' οὐκ ἐπαδός καὶ γόη; πέφυκ' ὅδε; Ἄρα μὴ τι φάντασμα καὶ δαιμόνων ἀπατηλὸν τοῦτο τεκμήριον; Νῦν παύσομαι τὸν Εὐριπίδην σοφὸν εἶναι καὶ πολλῶν πραγμάτων ἐν ἐπιστήμῃ τυγχάνοντα, ἐν Ὁρέστῃ τάδε φιλοσοφῆσαντα·

*Ὅκ᾽ ἐστὶ δεινὸν ὧδ' εἰπεῖν ἔπος,
Οὐδὲ πάθος οὐδὲ ξυμπορὰν θεήλατον,
Ἦς οὐκ ἂν ἄρετ' ἄχθος ἀνθρώπου φύσις.*

Μὴ τοὺς ἀθανάτους καὶ ἀητήτους θεοὺς, οὐκ ἤλιπον, ἄνδρες, εἰ τοῦτον τὸν παλαιόνατον καὶ ἀλιτῆριον ἐν τοῖς ζῶσι τετάχθαι. Νῦν δὲ καὶ τὸν ἐνδοσθίων αὐτοῦ ἐκραγέντων, καὶ τῆς ἀρμονίας ἀπάσης διαλυθείσης, κινεῖται καὶ φθέγγεται. Ἄλλ' οἱ θεοὶ τοῦτον ἐταμιεύσαντο εἰς πολλῶν ἀνθρώπων σωφρονισμόν, ἐν ᾧ μορμολύκιον τοῖς τὸ κράτος αὐτῶν μὴ προσκυνοῦσι τὸ ὑπερκόσμιον. Καὶ φησι πρὸς τὸν μάρτυρα· Ἰδοὺ, ταλαίπωρε, καὶ ὀφθαλμῶν ἐστερήθης, καὶ τῶν μελῶν ἀπάντων ἡγρεῖσσαι· ποῖα οὖν εἰ λείπεται σοὶ ἐλπίς πρὸς ὃν μάτην ἤλπισας; Ἀλλὰ τὴν εὐμένειαν τῶν θεῶν ἐπικάλεσαι· Ἰσως ἴσως σοὶ γενήσονται, καὶ μὴ σε ταῖς ἐν ᾧ σου κολάσει παραδώσουσιν.

Ἐ4'. Ὁ δὲ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς κολάσιν ἀκούσας, ἐμειδίσει· καὶ φησι πρὸς τὸν ἀσυμπαθῆ καὶ ἀμίλικτον τύραννον· Οἱ σοὶ θεοὶ με ταῖς κολάσειν παραδώσουσιν; καὶ πῶς ἐκεῖνοι, παμμίλαρε, τὴν ἰδίαν κολάσιν μὴ ἐκφυγόντες, ἄλλοις βοηθήσαι δυνήσονται; Ἐκείνοις ἡτοίμασαι τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, [590] ἐνεῖναις ὁ Τάρταρος καὶ οἱ σκώληκες, καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων ὁ μηδένω παυόμενος· μεθ' ὧν καὶ αὐτὸς παραδοθήσῃ τῷ αἰωνίῳ καὶ ἀτελευτήτῳ πυρὶ, εἰς αἰῶνα κολασθησόμενος· ὅτι τὸν σταυρὸν τοῦ Θεοῦ κατεπάτησας, καὶ τὸ αἷμα τὸ τίμιον ὃ ὑπὲρ ἡμῶν ἐξέχεεν, κοινὸν ἡγήσω, ἐνυδρίσας τὸ Πνεῦμα τῆς χάριτος ἐν ᾧ ἡγιασθῆς, δαίμοσιν ὀλεθρίους περὶδόμενος. Ἐμοὶ δὲ ὑπὲρ τοῦτου τοῦ μικροῦ καμάτου καὶ τῆς εὐτελοῦς τιμωρίας ἧς μοι προσήνεγκας, πολλὰ ἀνταποδοθήσεται· ἔπαθλα καὶ στέφανον νικητήριον, οὗς ἀναδύσομαι εἰς τὸν ἀχράτον νομφῶνα μετὰ Χριστοῦ ἀνακληθισόμενος, καὶ ταινιώσει μου τὴν κεφαλὴν ὁ Δεσπότης Χριστὸς ὑπὲρ τὸ ἐφήμερον στέφος, ὅπερ σὺ περιδέδωκας. Ἀλλὰ τί μοι ταῦτα πρὸς σὲ τὸν ἀσεβῆ καὶ ἀλάστορα τύραννον; ἀπόστηθι ἀπ' ἐμοῦ, παρανομώτατε καὶ πάντων ἀνθρώπων ἀνοσιώτατε· ἰδοὺ ἀπάρασιν κατ' ἐμοῦ ὅποιαν ἐθέλεις, καὶ οἷαν ὁ Σατανᾶς ὁ κατοικῶν ἐν τῇ ψυχῇ σου ἐμβάλλῃ σοι· ἐγὼ γὰρ τῷ σὺ θελήματι ἀντιτάσσομαι, καὶ τοῖς προσταγμασί σου οὐκ ὑποκύπτω. Ποῖαι οὖν ὁ θέλεις, παρανομώτατε.

A pendentibus et propriam relinquentibus sedem, spectaculum utique horrendum et naturæ humanæ mirabile compendium : homo nudus, contritiis ossibus et compagibus disruptis, internam humanæ naturæ dispositionem corpore, quo circumdabatur, egredientem ostendens, incedebat, loquebatur et adversus tyrannum verba faciebat.

62. Quo viso, nefarius Julianus stupore maximo affectus est, et astantibus dixit : Videtisne spectaculum hoc novum et compendium illud, quod ad humanam naturam pertinere non videtur? Nonne sagus et incantator est iste? aut spectrum quoddam et fallacium dæmonum indicium? Nunc mihi persuasum est Euripidem sapientem fuisse et multarum rerum scientia pollentem, quando hæc in Oreste philosophatur :

*Non est ulla adeo terribilis dicta res,
Neque afflictio, nequ' divinital missa calamitas,
Cujus pondus hominis natura non sustineat.*

Per deos immortales et invictos, non suspicabar, viri, hunc scelestum et impium adhuc inter vivos compitari. Nunc vero, visceribus effusus et integra ossium compage disrupta, movetur et loquitur. Sed dii illum reservarunt ad multorum hominum correctionem, ut esset tericulum iis qui cælestem eorum potentiam non adorant. Martyri autem dixit : En, miser, et oculis privatus es, et omnium membrorum usum amisisti. Quæ itaque spes in eum tibi superest in quem frustra sperasti? Verum deorum benignitatem invoca ; forsam tibi propitiabuntur, nec tradent te suppliciis inferni.

63. Sed Christi martyr, audiens immanem et implacabilem tyrannum supplicia loquentem, subrisit et dixit : Diine tui suppliciis me tradent? sed quomodo, maledicte, isti, cum proprium supplicium non effugerint, aliis auxiliari poterunt? Illis paratus est ignis æternus, illis Tartarus et vermes et stridor dentium, qui nunquam desinet. Cum quibus tu quoque traderis igni æterno et inextinguibili, in secula puniendus : quia Dei crucem conculcasti, contumelia affectisti Spiritum charitatis in quo sanctificatus es, et perniciosis dæmonibus obsequium præstitisti? Mihi autem pro levi labore et brevi cruciatio, quem mihi intulisti, multa reposita sunt præmia et coronæ victoriæ, quibus cingar sempiternis nuptiis cum Christo accubiturus. Et ornabit tempora mea Christus Dominus excellentiori ea, qua tu ad diem cingeris, coronæ. Sed quid mihi hæc ad te impium et sceleratum tyrannum? Discede a me, nequissime et omnium impiissime; profer in me qualem volueris, qualemque Satanas, qui in anima tua habitat, tibi suggesserit, sententiam. Ego enim voluntati tuæ contradico, neque mandatis tuis obtempero. Fac igitur quod vis, sceleratissime.

64. Hæc martyrī verba cum audivisset sœdfrīgus c̃sa Deo alienus Julianus, talem in eum protulit sententiam : Artemium, qui deos contumelia affecit, Romanas nostrasque leges pedibus calcavit, se ipse Christianum pro Romano et Græco professus est, et pro duce et augustali Galilæus magis studuit nominari, suprema sententia morti addicimus, et exsecrationem ejus caput gladio amputari jubemus. Accepta hujusmodi sententia, Christi martyr egressus est e tribunali cum militibus abducentibus eum, lætābundus et exsultans, hymnos cantans et glorificans Christum Regem. Postquam pervenerunt ad locum ubi Christi martyr et miles consummationem accepturus erat, dixit militibus qui eum ducebant : Fratres, obsecro vos, concedite mihi aliquantulum temporis ad orandum. Qui responderunt : Prout placuerit tibi, fac. Et conversus sanctus ad orientem, manibusque in cœlum levatis, sic oravit :

65. Gratias tibi ago, Domine Salvator eorum qui in veritate invocant nomen tuum, quia corroborasti me, indignum famulum tuum, ad conculcandum stimulos diaboli, ad conterendum ejus laqueos quos posuit subtus pedes meos, et ad confundendum apostatam Julianum, recusantem imperium tuum, adhærentem diabolo et iis qui oderunt te, pedibus calcantem sanctas leges tuas, ac divina mandata tua profanantem. Gratias tibi ago, o valde misericors, quia humilitatem meam respexisti, neque conclusisti me in manibus inimicorum, sed posuisti in latitudine pedes meos et rectos fecisti gressus meos *. Gratias tibi ago, Unigenite Verbum Patris, quia me dignatus es bravo supernæ vocationis et choro sanctorum tuorum, quia consummasti me in tui confessione, et ruborem eliciuisti iis qui surrexerunt adversum me. Et nunc invoco te, Domine, respice in me et ad verba humilitatis meæ, da refrigerium hæreditati tuæ, quia infirmata est nec confirmasti eam. Quoniam ecce inimici tui sonnerunt : et qui oderunt te, extulerunt caput. Super populum tuum malignaverunt consilium : et cogitaverunt adversus sanctos tuos. Dixerunt : Venite, et disperdamus eos de gente : et non memoretur nomen Christi ultra *. Hæc jactat Julianus ; hæc cum fiducia effudit ; hæc minatur populo tuo et hæreditati tuæ, pro qua sanguinem tuum effudisti. Ecce enim altaria tua diruta, sanctuarium tuum igne consumptum, decor domus tuæ evanuit, et sanguis testamenti tui pro nihilo est habitus, propter peccata nostra et blasphemias quas effudit Arius adversum te, Unigenite, et Spiritum sanctum tuum : quando scilicet alienum te esse docuit a Patris consubstantialitate ejusque naturæ extraneum ; quando te, Creatorem omnium, creaturam appellavit, et in tempore posuit qui fecit sæcula.

* Psal. xxx, 9. * Psal. lxxxii, 5-5.

58. Ταῦτα ὁ παραδότης καὶ τοῦ Θεοῦ ἀλλότριος Ἰουλιανὸς ἀκούσας παρὰ τοῦ μάρτυρος, ἀπεφάνητο κατ' αὐτοῦ ταυτηνὴ τὴν ἀπόφασιν· Ἀρτέμιον τὸν τοὺς θεοὺς ἐνυβρίσαντα, καὶ τοὺς Ῥωμαίκοὺς τε καὶ ἡμετέρους καταπατήσαντα νόμους, Χριστιανὸν τε αὐτὸν ἀντὶ Ῥωμαίου καὶ Ἑλληνος καθομολογήσαντα, καὶ ἀντὶ δουκὸς καὶ αὐγουσταλίου Γαλιλαίου ἑαυτὸν ὀνομάσαντα, τῇ τελευταίᾳ τοῦ θανάτου παραδεδωκαμένον ψῆφῳ, τὴν μιᾶρὰν αὐτοῦ κεφαλὴν ξίφει ἐκκοπῆναι καλεῖσάντες. Ταύτην οὖν τὴν ἀπόφασιν ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς δεξάμενος, ἐξεληλύθε τοῦ βήματος [391] μετὰ τῶν ἀπαγόντων αὐτὸν στρατιωτῶν, χαίρων καὶ ἀγαλλιώμενος, ὕμνοлогῶν καὶ δοξάζων τὸν βασιλεῖα Χριστόν. Φθάσαντες δὲ τὸν τόπον εἰς ὃν ἐμελλεν ὁ τοῦ Χριστοῦ στρατιώτης καὶ μάρτυς τὴν τελείωσιν δέξασθαι, ἔφη πρὸς τοὺς ἀπάγοντας αὐτὸν στρατιώτας· Ἀδελφοί, παρακαλῶ ὑμᾶς, ἐνδοτε μοι μικρὸν τοῦ προσεύξασθαι· οἱ δὲ πρὸς αὐτὸν εἶπον· Ὡ· ἔστι σοι καταθύμιον, ποιήσον. Καὶ στραφεὶς ὁ ἅγιος κατὰ ἀνατολὰς, καὶ τὰς χεῖρας εἰς οὐρανοὺς ἐπαυλώσας, ᾤδετο οὕτως·

Ξι'. Εὐχαριστῶ σοι, Δέσποτα Σῶτερ τῶν ἐν ἀληθείᾳ ἐπικαλουμένων τὸ ὄνομά σου, ὅτι ἐνίσχυσάς με τὸν ἀνάξιον δούλόν σου καταπατήσαι τὰ κέντρα τοῦ διαβόλου, καὶ συντρίβει τὰς αὐτοῦ παγίδας ἃς ἔθετο ὑποκάτωθεν τῶν ποδῶν μου, καὶ καταισχύναί τὸν ἀποστάτην Ἰουλιανὸν τὸν ἀποσιμῆσαντα τῆς σῆς δεσποτείας, καὶ προσκολληθέντα τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς μισοῦσί σε· τὸν καταπατήσαντα τοὺς νόμους τοὺς ἁγίους σου, καὶ βεβηλώσαντα τὰ ἐνθεὰ σου προστάγματα· εὐχαριστῶ σοι, φιλόανθρωπε, ὅτι ἐπέδωκας ἐπὶ τὴν ταπεινότην μου, καὶ οὐ συνέκλεισάς με εἰς χεῖρας ἐχθρῶν, ἀλλ' ἔσθης ἐν ἐνυγχῶρῳ τοὺς πόδας μου, καὶ κατεύθυνας τὰ διεσπασμένα μου. Εὐχαριστῶ σοι, μονογενὲς Λόγε τοῦ Πατρὸς, ὅτι ἡξίωσάς με τοῦ βραβεῖου τῆς ἀνω κλήσεως, καὶ τοῦ χοροῦ τῶν ἁγίων σου, καὶ ἐτελείωσάς με ἐν τῇ ὁμολογίᾳ σου, καὶ κατήσχυνας τοὺς ἐπινισταμένους ἐπ' ἐμέ· καὶ νῦν ἐπικαλοῦμαι σε, Δέσποτα, ἐπεὶ ἐπ' ἐμέ καὶ ἐπὶ τοῖς βήμασί μου τοὺς ταπεινοὺς, καὶ ὁδὸς ἀναψυχῆς τῇ κληρονομίᾳ σου, ὅτι ἡσθένησεν καὶ οὐ κατηρτήσω αὐτήν. Ἰδοὺ γὰρ οἱ ἐχθροὶ σου ἤχησαν, καὶ οἱ μισοῦντές σε ἦσαν κεφαλὴν. Ἐπὶ τὸν λαόν σου κατεπανοργήσαντο γυνώμη, καὶ ἔβουλεύσαντο [392] κατὰ τῶν ἀγίων σου. Εἶπον γὰρ· Δεῦτε καὶ ἐξολοθρεύσωμεν αὐτοὺς, καὶ οὐ μὴ μνησθῇ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ἔτι. Ταῦτα κομπάζει Ἰουλιανός· ταῦτα θρασύνεται· ταῦτα ἀπειλᾷ τῷ λαῷ σου καὶ τῇ κληρονομίᾳ σου ὑπὲρ ἧς τὸ σὸν αἷμα ἐξέχεας. Ἰδοὺ γὰρ τὰ θυσιαστήριά σου κατεσκάφησαν, καὶ τὸ ἅγλασμά σου ἐμπέπρηται, καὶ ἡ εὐπρέπεια τοῦ οἴκου σου ἐξηφάνισται, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης σου ἐξουδένωται, διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ τὰς βλασφημίας ἃς ἐξέχευεν Ἀρείος κατὰ σοῦ τοῦ Μονογενοῦς καὶ τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος, ἀλλοτριῶν σε τῆς τοῦ Πατρὸς ὁμοουσιότητος καὶ ἀποξενῶν σε τῆς αὐτοῦ φύσεως, κτίσμα σε ἀποκαλῶν τὸν δημιουργὸν πάσης τῆς κτίσεως, καὶ

ὑπὸ χρόνον τιθεὶς τὸν τοῦ αἰῶνας δημιουργήσαντα (ε)· φάσκων οὕτως· Ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν ὁ Υἱός· βουλῆσεως καὶ θελήσεως Υἱὸν σε ἀποκαλὼν ὁ παρανομώτατος. Ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν ὁ δυσσεβὴς εὗρεν τοῦ ἰδίου στόματος καὶ τῆς ἀδίκου γλώττης τὰς ἀμοιβάς, εἰ καὶ αἱ βλασφημίαι αὐτοῦ μένουσι, καρποφοροῦσαι αὐτῷ τὴν αἰώνιον καὶ ἀτελεῦττον κόλασιν. Σὺ δὲ, μακρόθυμε, στήσον τὴν καθ' ἡμῶν τυραννίδα, καὶ σέβσον τὸν θυμὸν σου τὸν δίκαιον καὶ τὴν ὀργὴν ἣν ἡμεῖς ἐξεκαύσαμεν, ἐν τῷ παροργίζειν σε, Κύριε· θραύσον τῆς εἰδωλολατρείας τὰ ὀχυρώματα· σέβσον τοὺς βωμοὺς τῶν εἰδώλων, καὶ τὴν κνίσσαν τῶν ἀκαθάρτων αἱμάτων καταπάσσον· ἵνα σοι θυσιὰ καθαρὰ καὶ ἀναίμακτος προσάγῃται ἐν παντὶ τόπῳ τῆς δεσποτείας σου· ἵνα σου δοξάζῃται τὸ πανάγιον ὄνομα, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, νῦν τε καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς ἀπαντας αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ξ'. Καὶ κλίνας τὰ γόνατα τρίτον, καὶ προσκυνήσας κατὰ ἀνατολὰς, προσήγγετο πάλιν λέγων· Θεὲ ἐκ Θεοῦ, μόνε [393] ἐκ μόνου, Βασιλεῦ ἐκ βασιλέως, ὃ ἐν οὐρανοῖς ὢν καὶ καθεζόμενος ἐκ δεξιῶν τοῦ σε γεννήσαντος Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ὁ ἐπὶ γῆς πολιτευσάμενος διὰ τὴν πάντων ἡμῶν σωτηρίαν· ὁ στέφανος τῶν ὑπὲρ σου εὐσεβῶς ἀθλούντων, ἐπάκουσόν μου τοῦ ταπεινοῦ καὶ ἀναξίου δούλου σου, καὶ μετ' εἰρήνης δέξαι μου τὴν ψυχὴν, καὶ ἀνάπαυσον αὐτὴν μετὰ τῶν ἁγίων τῶν ἀπ' αἰῶνός σοι εὐαρεστησάντων καὶ δοξαζάντων τὸ ὄνομά σου τὸ ἅγιον, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, νῦν τε καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς ἀπαντας αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. Καὶ ἐγένετο αὐτῷ ἐξ οὐρανοῦ φωνὴ λέγουσα· Ἀρτέμιε, εἰσπαύσθη ἡ δέησίς σου, καὶ ἡ χάρις τῶν *laudatur* σοι δωδωρῇται· σπεῦδε τοίνυν τὸν δρόμον σου, καὶ τὸν ἀγῶνα τελείωσον· εἰσελθε μετὰ τῶν ἁγίων, καὶ ἀπολάμβανε τὸ βραβεῖον τὸ ἡτοιμασμένον τοῖς ἁγίοις, καὶ πᾶσι τοῖς ἡγαπηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Χριστοῦ. Ὁ δὲ παράνομος βασιλεὺς πεσθεῖται ἐν Περσίδι, σφάγιον γεννησόμενον τοῖς ἀκαθάρτοις δαίμοσιν οὓς ἐθεράπευεν καὶ οὓς ἐτίμα, τοιαύτην ἀντιμισθίαν παρ' αὐτῶν κομισάμενος, καὶ βασιλεύσει ἕτερος ἀντ' αὐτοῦ χριστιανικώτατος καὶ θεοφιλέστατος, κατὰ βραύων καὶ κατασπῶν πάντα τὰ τῶν εἰδώλων σεδάσματα. Ὁ δὲ λαὸς τοῦ Θεοῦ εὐφρανθήσεται, καὶ πᾶσαι Ἐκκλησίαι ἐλευθερωθήσονται τῆς εἰδωλομανίας, καὶ βαθεῖα εἰρήνη τὴν οἰκουμένην ἅπασαν καταλήφεται, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ὕψωθήσεται καὶ μεγαλυνθήσεται ἀπὸ περὰ

A Dicebat enim : Erat tempus, quando non erat Filius; consilii et voluntatis Filium te vocabat scelestissimus. Sed ille quidem impius sui oris et perfidæ linguæ pœnas luit, etiamsi blasphemie ejus perseverent, quæ pariunt ei æternum nec unquam finitum supplicium. Tu autem, Deus longanimis, reprime tyrannidem contra nos excitatam, extingue iram tuam justam atque indignationem, quam nos incendimus irritando te, Domine. Confringe idololatriæ propugnacula, evertē idolorum altaria, et fumum immundi sanguinis cohibe, ut hostia pura et incruenta offeratur tibi in omni loco dominationis tuæ; ut glorificetur sanctissimum nomen tuum, Patris et Filii et Spiritus sancti, nunc et semper et per omnia sæcula sæculorum. Amen.

νῦν τε καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς ἀπαντας αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. Et cum ter genua flexisset atque adorasset ad orientem, iterum precatus est dicens : Deus de Deo, unus de uno, Rex de rege, qui in cœlis es et sedes ad dexteram generantis te Dei et Patris, qui in terra conversatus es propter omnium nostrum salutem, corona eorum qui pro te pie decerant, exaudi me humilem et indignum famulum tuum; in pace suscipe animam meam, et fac eam quiescere cum sanctis tuis, qui a sæculo tibi placuerunt et glorificaverunt nomen sanctum tuum, Patris et Filii et Spiritus sancti, nunc et semper et per omnia sæcula sæculorum. Amen. Et facta est vox de cœlo dicens ei : Artemi, exaudita est deprecatio tua, et data tibi gratia curationum (21). Festinas igitur consummare cursum tuum, et certamen perface. C Intra cum sanctis et accipe braviū, quod paratum est sanctis atque omnibus qui dilexerunt manifestationem Christi (22). Rebells autem imperator cadet in Perside, victima futurus immundorum dæmonum, quos coluit et veneratus est, et a quibus hujusmodi mercedem accipiet. Regnabit alius pro eo Christianissimus et piissimus (23), qui omnem idolorum cultum confringet et evellet (24). Populus vero Dei omni gaudio incedet, et cunctæ Ecclesiæ liberabuntur ab insania idolorum, pax quoque secure mundum universum complectetur, et nomen Christi exaltabitur et magnificabitur a finibus ad fines orbis terrarum. Idololatria enim deinceps non extollet caput suum, neque dabitur Sathanæ eradicare fundamentum Ecclesiæ; D

NOTÆ.

(ε) Fallitur ergo Tillemontius *Hist. eccl. l. VII, p. 731* sqq., dum Artemium valde suspicatur fuisse Arianum. Edit.

(21) Alludit ad textum Apost. I Cor. xii, 9.

(22) Alludit ad locum Apostoli, II Tim. iv, 8.

(23) Jovianus nempe, qui præclarum pietatis indicium præbuit, quando ei milites obtulerunt diadema. Theodoretus, lib. iv *Hist. eccles.*, cap. 1, narrat, eum dixisse : Non possum ego, qui Christianus sum, talibus præesse, nec Juliani copias regere, pravīs imbutas institutis. Nam qui istiusmodi sunt, divinæ Providentiæ expertes, facile capi

et ludibrio esse hostibus solent. Quibus auditis, mirantes una voce responderunt : Ne dubita, imperator, nec imperium nostrum velut improbum declina : Christianis namque imperabis et in pietatis doctrina educatis : quippe qui etate inter nos provectiores sunt. Constantini ipsius doctrinam hauserunt, minores a Constantio instructi sunt : hujus vero (Joviani) vita sancti brevis imperii tempus fuit, nec ad labem deceptis infingendam satis idoneum. Edit.

(24) Dicit auctor infra, n. 70, Jovianum adhaesisse hæresi Eunomianæ. Ib.

nam portæ inferi non prævalerunt adversus eam^a. των ἑως περάτων τῆς οἰκουμένης. Οὐ γὰρ ἔτι ἀρεῖ κεφαλὴν ἢ εἰδωλοκρατεῖα, οὐδ' οὐ μὴ σὺν γῶραν ὁ Σατανᾶς, τοῦ τὸν θέμελιν τῆς Ἐκκλησίας ἀναμοχλεύσει· πόλιν γὰρ ἁδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς.

67. Postquam divinam vocem auribus exceperisset A Beatus, et de rebus futuris plane certior factus fuisset, Deo gratias egit, et plenus gaudio et lætitia collum præbuit; progressus unus militum sanctum ejus caput amputavit, vicesima die mensis Octobris, feria sexta, quæ dicitur Parasceve. Beatum sanctumque corpus ab imperatore Juliano petiit mulier quædam fidelis, Arista nomine, Antiochenæ Ecclesiæ diaconissa; cui princeps illud dari concessit. Quæ sanctum et beatum corpus, myrrha conditum et pretiosis aromatibus et unguentis odoratum, in capsam, a se paratam, deposuit, idemque transmisit in felicissimam civitatem Constantinopolim, in loco conspicuo collocans, eo consilio ut ecclesiam, sancto et magno martyre Artemio dignam, pro conventu fidelium ædificaret, in memoriam insignis ejus martyrii. Acta sunt hæc in urbe principe Syriæ, Antiochia, sub Juliano Cesare, cognomine Apostata, Dulcitio proconsule, et Sallustio præfecto (25), in loco cui nomen Daphne, regnante super nos Domino et Deo et Salvatore nostro Jesu Christo.

διεπνόντος ἀρχὴν Σαλουστίου· ἐν τόπῳ καλούμένῳ καὶ Σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

68. Ut supra dictum est, apostata Julianus misit Hierosolymas ad reedificandum Judæorum templum, quod Vespasianus ejusque filius Titus simul cum civitate everterant atque incenderant, quemadmodum Christus Dominus prædixerat de illo sanctis suis discipulis, quod scilicet non relinqueretur lapis super lapidem qui non destrueretur^a. Cum ergo nefarius verba Christi mendacia ostendere vellet, maximo studio festinabat templum ædificare, jubens ex publico ærario omnes constructionis impensas fieri. Concurrerant ergo Judæi et cum gaudio magno opus aggrediebantur; fundamentorum fossam argenteis hamis et ligonibus solidantes, ea jacturi erant, cum vebementissima irruens præcella quod excavatum fuerat rursus aggressit. Cumque fulgura et tonitrua tota ista nocte demitterentur, appropinquante jam die terræmotus factus est, ita ut multi, etiam qui sub dio pernoctabant, perierint: et ignis, ex apertis fundamentis erumpens, omnes consumpsit, qui illic inventi sunt. Contigit quoque et civitates cadere, videlicet Nicopolim, Neapolim, Eleutheropolim, Gazam aliasque plures. Et Hierosolymis Porticus Ælia multos Judæos, circa synagogam inventos, in ruinam lapsa sustulit; simulque ignis subito erumpens maximam multitudinem combussit. Præterea factæ sunt te-

^a Matth. xvi, 18. ^a Matth. xxiv, 2.

ξ'. Ταῦτα παρὰ τῆς θείας φωνῆς ἐνωτισθεὶς ὁ Μακάριος, [394] καὶ πληροπορίαν λαβὼν τῶν μελλόντων πραγμάτων γενήσεσθαι, εὐχαρίστησέ τε τῷ Θεῷ, καὶ χαρὰς καὶ εὐφροσύνης γενόμενος ἐμπλεως, ἔκλινε τὸν αὐχένα· καὶ προσελθὼν εἰς τῶν στρατιωτῶν, ἀπέτεμεν τὴν ἁγίαν αὐτοῦ κεφαλὴν, εἰκάδα ἐπέχοντος τοῦ Ὀκτωβρίου μηνός, ἐν ἡμέρᾳ ἑκτῇ τῇ καλούμένῃ Παρασκευῇ. Οὐ τὸ μακάριον καὶ ἅγιον σῶμα ἐξητήσατο παρὰ τοῦ βασιλέως Ἰουλιανοῦ γυνή τις πιστὴ, ὀνόματι Ἀρίστη, διάκονος ὑπάρχουσα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Ἐκκλησίας· καὶ ἐπίτρεψε δοθῆναι αὐτῇ· ἣ καὶ ποιήσασα γλωσσόκομον καὶ σμυρνίσσασα τὸ ἅγιον αὐτοῦ καὶ μακάριον σῶμα, καὶ πολυτίμοις ἀρώματι καὶ μύροις εὐωδιάσασα, κατέθετο ἐν τῷ γλωσσόκομῳ, καὶ ἀνέπεμψεν ἐν τῇ πανευδαίμῳ Κωνσταντίνου πόλει, ἐν τόπῳ ἐπισήμῳ καταθεμένη, ὡς βουλομένη οἶκον ἕξιον τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Ἀρτεμίου, πρὸς τὸ σὺναξιν ἐπιτελεῖσθαι εἰς μνημόσυνον τῆς αἰδίου μαρτυρίας αὐτοῦ. Ταῦτα ἐπράχθη ἐν Ἀντιοχείᾳ τῇ μεγίστῃ πόλει Συρίας, ἐπὶ Ἰουλιανοῦ Καίσαρος, τοῦ ἐπικληθέντος Παραδίδου, ἀνθυπατεύοντος Δουλιχίου, καὶ τὴν ὑπαρχον Δάφνην, βασιλευσόντος ἐφ' ἡμᾶς τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ

ξ'. Ἐπεὶ δὲ ἀνωτέρω εἰρήκαμεν ὡς ὁ παραβάτης Ἰουλιανὸς ἀπέστειλεν εἰς Ἱερουσόλυμα τοῦ τὸν ναὸν τῶν Ἰουδαίων ἀνοικοδομήσασθαι, ὃν Οὐδισπεσιανὸς καὶ Τίτος ὁ τοῦτο υἱὸς μετὰ τῆς πόλεως καὶ τοῦτον καθελὼν καὶ ἐνεπύρισαν, καθὼς προείρηκεν ὁ Δεσπότης Χριστὸς περὶ αὐτοῦ πρὸς τοὺς θεηγόρους αὐτοῦ μαθητάς, οὗτοι οὐ μὴ μείνῃ λίθος ἐπάνω λίθου ὃς οὐ μὴ καταλυθῇ. Θέλων οὖν ὁ παράνομος τὰς [395] τοῦ Χριστοῦ φωνὰς ψευδεῖς ἀποδείξει, ἐσπούδαζε μάλιστα τὸν ναὸν οἰκοδομεῖν, προστάζας ἐκ τῶν δημοσίων πραγμάτων τε καὶ χρημάτων ποιεῖσθαι πᾶσαν τὴν τῆς οἰκοδομῆς ἐξόδον. Συνδραμόντων οὖν τῶν Ἰουδαίων, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς χαρᾶς τοῦ ἔργου ἐναρξαμένων, καὶ τὴν τῶν θεμελίων τάφρον ἐξορυττόντων ἀργυραῖς ἀμμαῖς καὶ σκάφαις, καὶ τοὺς θεμελίους ἡμέλλον καταβάλλεσθαι, σφοδρῶτά τε καταγίγῃς ἐπαλθοῦσα, τὸ κενωθὲν ἀντεγίνοντο. Ἀστραπῶν δὲ καὶ βροντῶν καθ' ὅλην ἐκείνην τὴν νύκτα συνεχῶς καταπεμπομένων, σεισμὸς ἐγγιζούσης λοιπὸν τῆς ἡμέρας ἐγένετο, ὥστε πολλοὺς καὶ ὑπαίθρους μένοντας ἐναπολύει· καὶ πῦρ ἐκ τῶν ὀρυσσόμενων θεμελίων ἐξενεχθὲν, πάντας τοὺς ἐδρεθέντας ἐκείσε κατέφλεξεν· καταπείσιν δὲ καὶ πόλεις συνέβη τὰς περὶ Νικόπολιν, καὶ Νεάπολιν, Ἐλευθερόπολιν τε καὶ Γάζαν, καὶ ἑτέρας πλείους· σὸς τε τῆς Ἀλλίας ἦγουν Ἱερουσαλὴμ, ἣ παρὰ τὴν συναγωγὴν τῶν

NOTÆ.

(25) Græca ad litteram: vicarium obeunte principatum Sallustio. Porro vicarium hunc principatum præfecturam vocat Ammianus, lib. xxvi, § 5,

dicens: Orientem regebat potestate præfecti Sallustius. Edit.

Ἰουδαίων πολλοῦς· τῶν εἰρημνέων κατενεχθεῖσα A nebræ in locis istis; et terræmotus continui multiplicem calamitatem variis civitatibus iniecerunt.

ΞΘ'. Ὁ δὲ Ἰουλιανὸς ἀπάρας ἀπὸ τῆς Ἀντιοχείας σὺν παντὶ τῷ στρατεύματι, ἐπὶ τὴν Περσίδα γῆν ἐπορεύετο. Καὶ τὴν Κτησιφώντα πόλιν καταλαβὼν, ἰδοὺς τι μέγα διαπραξάμενος ἔργον, ἐφ' ἑτέρα μεταβαίνειν κρείττονα. Ἐλαθεν δὲ αὐτὸν ἑξαπατήθης ὁ παμμίαρος. Ἐρωτα γὰρ διαβολικὴν τῆς εἰδωλομανίας ἐκτετασάμενος, καὶ ἑλπίσας διὰ μὲν τῶν ἀθῶων θεῶν αὐτοῦ πολυχρόνιον τὴν βασιλείαν ἔξειν, καὶ νέον γενέσθαι Ἀλέξανδρον, περιγενέσθαι δὲ καὶ τῶν Περσῶν, καὶ τὸ τῶν Χριστιανῶν ἑξαλείφειν εἰς ἅπαν [396] γένος· καὶ ὄνομα, ἐξέπεσε τῆς ὑπερφάνου διάνοιας· γέροντι γὰρ ἐντυχὼν Πέρσῃ καὶ παρ' αὐτοῦ ἑξαπατήθης (f), ὥστε τὰ βασιλεία τῶν Περσῶν καὶ πάντα τὸν πλοῦτον ἀμογητὶ παραλήψεσθαι, ἐνέβαλεν αὐτὸν ἐπὶ τὴν Καρμανίτην ἔρημον εἰς ἀνοδίας καὶ βάραθρα καὶ εἰς ἐρήμους καὶ ἀνύδρους τόπους μετὰ παντὸς τοῦ στρατεύματος, καὶ δόψῃ καὶ λιμῷ πείσας αὐτούς, καὶ πᾶσαν τὴν ἵππον ἐναποκτείνας ὠμολόγησεν ὁ Πέρσης ἐκουσίως· αὐτοὺς πεπλανημέναι, ὡς ἂν διαφθαρεῖν ὑπ' αὐτοῦ, καὶ μὴ τὴν αὐτοῦ πατρίδα πορθουμένην ὑπὸ τῶν ἐχθίστων θεάσοιτο. Τοῦτον μὲν οὖν παραυτίκα μεληδὼν κατακόψαντες, τῷ θανάτῳ παρέπεμψαν· εὐθείως δὲ καὶ μετὰ τῆς τηλικαύτης ταιλαιπωρίας, πίπτοντες ἄκοντες τῷ τῶν Περσῶν στρατεύματι, συμβολῆς γενόμενης, αὐτὸς Ἰουλιανὸς τῆδε κάκει διατρέχων καὶ διαταττόμενος, περιπίπτει δόρατι, ὡς μὲν τινες φάσκουσι, στρατιώτου· ὡς δὲ ἄλλοι, σαρακηνῶ τῶν Περσῶν· ὡς δ' ὁ Χριστιανῶν ὁ ἀληθὴς καὶ ἡμέτερος [λόγος], τοῦ C Δεσπότης Χριστοῦ ἀντιταξαμένου αὐτῷ. Τόσον γὰρ ἀθρόως ἀπὸ τοῦ αἵματος ἐνταθὲν καὶ βέλος ἐπ' αὐτὸν ὡς ἐπὶ σκοπὸν ἀφίεν, καὶ διὰ τῶν λαγόνων ὀρμήσαν, διαμπερὲς ἔτρωσεν αὐτὸν εἰς τὰ ὑποχόνδρια. Καὶ ἀνοιμώξας βαρὺ τε καὶ δυσχερὲς, ἔδοξε τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐνώπιον αὐτοῦ ἑστάναι καὶ ἐπεγγεῖσθαι αὐτῷ· ὁ δὲ σκότους καὶ μανίας πλησθεὶς δεξιόμενος τῇ χειρὶ τὸ βίον αἷμα καὶ εἰς τὸν αἶρα βάνας, πρὶς τῇ ἐκπορῇ γενόμενος, ἀνέκραξε λέγων· Νενίκηκας, Χριστέ, χορτάσθητι, Γαλιλαῖε! Καλοῦτως τὸν ἐχθιστον θάνατον καταλαβὼν, κατέστρεψε τὸ νβίον, τοὺς αὐτοῦ θεοὺς πολλὰ λοιδοροῦσάμενος.

ο'. Τοῦ δὲ Παραβάτου πεσόντος· ἐν τῷ μεταίχημῳ τοῦ [397] στρατοπέδου, Ἰουλιανὸς ἀναγορεύεται βασιλεὺς ὑπὸ τοῦ στρατοπέδου (g)· καὶ σπονδὰς πρὸς τὸν Πέρσῃν εἰρηνικὰς ποιησάμενος, τὴν Νισιδίαν παραδοῦς τοῖς Πέρσαις ἀνευ τῶν οἰκητόρων, ἐξῆλθεν ἐκείθεν· ὁ γὰρ στρατὸς λιμῷ καὶ λοιμῷ διεφθείρετο. Ἐλθὼν δὲ αὐτὸς ἐπὶ τῆς τῶν Ῥωμαίων γῆς, τῇ τῶν Ἀνομοιωτῶν αἰρέσει προσετέθη, ἡγουν Ἐδνομιανῶν· φθάσαντος δὲ αὐτοῦ τὴν Γαλιτικὴν ἐπαρχίαν, αὐτοῖσι· ἐν Δαδασταίοις ἐν τινι χωρίῳ, οὕτως καλουμένῳ, ἄφνω καταστρέφει τὸν βίον· καὶ μένει ὁ λαὸς ἀδασίλευτος ἡμέρας· τεσσαράκοντα, ἄχρις οὗ ἐλθόντες ἐν Νικαίᾳ, Οὐαλεντινιανὸν ἀνηγόρευσαν. Ὁ δὲ

69. Julianus autem cum universo exercitu Antiochia profectus, in Persicam regionem iter faciebat. Potitus urbe Ctesiphonte, videbatur sibi aliquid magni fecisse et ad alia majora jam transire. Non enim intelligebat se decipi infelix. Nam diabolico idololatriæ amore captus, cum sperasset falsorum deorum opera longævum sibi fore imperium, et novum se futurum Alexandrum, relata de Persis victoria, et Christianorum genere ac nomine stirpis deleta, excidit superbis cogitationibus. Factus enim obivus seni cuidam Persæ, ab illo deceptus fuit. Qui per speciem tradendi sine labore regalia Persarum ornamenta et omnes divitias, injecit eum cum universo exercitu in Carmaniticam solitudinem, in loca invia et voraginoso, in regiones desertas et inaquosas. Cumque fame et siti oppressisset eos Persæ, totique equitatu exitium comparasset, fassus est se voluntarie eos a recta via deduxisse, ut disperderet eos, et ne patriam suam infensissimis hostibus vastatam videret. Hunc quidem sine mora membratim discerptum morte affecerunt; statim vero post tantam calamitatem in Persarum exercitum inviti occurrunt, et pugna inita, ipse Julianus, dum quocunque discurret et omnia disponit, cadit vulneratus lancea, ut nonnulli dicunt, militis, aut Persarum missili, ut aliis placet; sed secundum Christianorum sententiam, veram utique ac nostram, a Christo Domino, qui ei adversabatur. Telum enim repentine ex aere projectum, et sagitta in eum quasi in scopum immissa, ipsius latera penetravit, et hypocondria prorsus perfodit. Ejulanti autem vehementer et acutissime videbatur Dominus noster Jesus Christus stare ex adverso. Ipse vero insania et furore percitus, manu sua proprium colligens sanguinem, eumque in altum projiciens, jamjam extremum spiritum redditurus, exclamavit: Vicisti, Christe; saliare, Galilee! Sic pessima morte efflavit animum, deos suos omni convicio insectans.

70. Cum cecidisset Apostata inter medios exercitus, Jovianus imperator salutatur a militibus. Qui cum Persis pacem composuit, Nisibi sine incolis eis tradita, et sic expeditum se fecit; nam exercitus peste ac fame peribat. Postquam autem in Romanorum terram advenit, Anomæorum seu Eunomianorum hæresi adhesit. Et cum peragraret Galaticam provinciam, in hujus vico quodam, Dadastanis vocato, repente mortuus est. Mansit populus sine imperatore diebus quadraginta, donec Nicææ constituti Valentinianum salutassent. Valentinianus autem proprium fratrem imperatorem proclamat, die quinta Kalendas Martii, post dies

NOTÆ.

(f) Philostorg. loc. cit.

(g) Philostorg. frag. lib. viii.

triginta duos imperii sui, Valentinianum ergo convenientes episcopi puræ et rectæ fidei, petierunt fieri synodum. Qui respondit: Mihi quidem dedit Deus dominari rebus sæculi, vobis autem Ecclesiis; ad me nihil istud attinet; quo ergo vobis visum fuerit congressi, synodum celebrate. Hoc fuit responsum recta adhuc et nondum corrupta mente fruentis. Convenientes igitur episcopi Lampsacum, Hellesponti civitatem, fidei rectæ dogmata per capita recollecterunt. Et martyr Luciani fide exposita, contrariam damnarunt, subscripserunt fidei a sanctis Patribus Nicænis propositæ, eamque ad omnes Ecclesias miserunt. In Christo Jesu Domino nostro, cui gloria.

ἀναθεμάτισαν μὲν τὸ ἀνόμοιον, ὑπογράφαντες τῇ πίστει τῇ προεκτεθείσῃ ὑπὸ τῶν ἁγίων Πατέρων τῶν ἐν Νίκαιᾳ, καὶ εἰς πάσας τὰς Ἐκκλησίας διεπέμφαντο· ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα.

S. P. N. JOANNIS DAMASCENI

OCTOECHUM ET PARACLETICEN IN B. VIRGINEM.

Ad editionem nostram Liturgiæ Græcæ amandavimus.

ΔΙΑΛΕΞΙΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ⁽¹⁾ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΠΙΠΟΣ ΜΑΝΙΧΑΙΟΝ.

JOANNIS ORTHODOXI DISPUTATIO CUM MANICHÆO.

(*Mal, Bibliotheca nova Patrum, tom. IV, parte II, pag. 104.*)

ORTHODOXUS. Si corpus a materia est, anima autem ex bono Deo est, ut vos dicitis, contraria quidem non componentur absque artifice aliquo; veluti nigrum et album a pictore, et a medico calidæ species cum frigidis; quis inter se composuit contraria, animam scilicet et corpus, unum animal efficiens?

MANICHÆUS. Bonus Deus, cum seditionem commoveret materia, sumptam particulam aliquam suæ ipsius substantiæ, in materiam injectit, esca illam allicere volens; quæ hanc exceptam ebibit; atque ex utriusque concretionem compositio exstitit.

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. Εἰ τὸ σῶμα τῆς ὕλης, ἡ δὲ ψυχὴ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ, καθ' ὁμᾶς, ἐναντία οὐ συντίθεται ἀνευ τεχνίτου τινός· οἷον τὸ μέλαν καὶ λευκὸν ὑπὸ ζωγράφου, καὶ ὑπὸ ἱατρῶν τὰ θερμὰ εἰδὴ τοῖς ψυχροῖς, τίς ὁ συναγαγὼν τὰ ἐναντία, ψυχὴν τε καὶ σῶμα, ἐν ζῶον ἐργασάμενος;

ΜΑΝΙΧΑΙΟΣ. Ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ἀτάκτως κινουμένης τῆς ὕλης, λαθὼν μοῖραν τινα τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως, τῇ ὕλῃ προσέπεμψε, δελεάσαι αὐτὴν βουλόμενος· ἡ δὲ λαβοῦσα κατέπιε· καὶ οὕτως ἐκ τῆς κράσεως ἀμφοτέρων τὰ σύνθετα γέγονεν (2).

NOTÆ.

(1) Intelligo Joannem Damascenum. Attamen hic noster dialogus plane diversus est ab eo qui exstat contra Manichæos sub illius nomine in Opp. t. I, p. 429, seq.

(2) Audiamus S. Augustinum Manichæorum errores apprime callentem. *De agone Christi*, cap. 3. « Manichæi dicunt ante mundi constitutionem fuisse gentem tenebrarum, quæ contra Deum rebel-

Ο. Ταῦτα μῦθοι τινές εἰσι πλέον τῆς ἀσεθείας τῷ ἀπίθανον ἔχοντες· πρῶτον μὲν οὐκ οὐδεὶς ἑαυτὸν συντίθηται πρὸς ἑτέρου γένεσιν· πρὸς τοῦτοις δὲ παθητὸς καὶ μεριστὸς ὁ Θεὸς ἐντεῦθεν εὐρίσκεται, εἴ γε μέρος αὐτὸς λαβὼν τῇ ὕλῃ προσέβριψεν· ἀλλὰ καὶ ἡ ὕλη τοῦ εἶναι κακῇ ἐλευθερωθήσεται, ἐρασθεῖσα τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ φῶς καταποιῶσα· ἄλλον τε δὲ ἀπόκριναί μοι, ἀσώματος ὁ Θεός;

M. Ναί, ἀσώματος.

Ο. Πῶς οὖν ὁ ἀσώματος καὶ ἀπλούς τομὴν ἢ διαίρεσιν ὑπομένει;

M. Ἄλλ' οὐ διαίρεσιν ἢ τομὴν γαγόνεσθαι λέγω τῆς θείας οὐσίας, ἀλλὰ προσβολὴν ὁμοούσιον τῷ προσβαλλομένῳ· καὶ πρὸς τοῦτο διαμάχεσθαι Χριστιανοὺς θύγας ὁμᾶς οὐκ οἶμαι, [οἱ] τὸν Ἰδὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγον, οὐ τμήμα τῆς τοῦτο Πατρὸς οὐσίας φατὲ, καὶ ὅμως ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ καὶ παρ' ὁμὴν ὁμολογεῖται καὶ εἰς τὸν κόσμον ἀποσταλέσθαι ὑπὲρ σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων ὑπὸ τῆς ἀγίας Γραφῆς κηρύττεται· οὕτως οὖν τομῆς μὴ γενομένης ὁ ἀγαθὸς Θεὸς δύναμιν τινα προσέβαλετο πρὸς τὸ ἐπισχεῖν τῆς ὕλης τὴν ἀταξίαν.

Ο. Καὶ οὕτως ἐλεγχθεὶς τῷ τῆς τομῆς ἐγκλήματι περιπίπτων.

M. Ἐλεξον, καὶ πείσομαι τοῖς σου.

Ο. Διαίρεσθαι τὴν ὕλην καὶ τὸν Θεὸν ἰδίως τόποις εἶδα πολλάκις ἀκηκῶς ὑπὸ τῶν Μανιχαίων· καὶ ὥς τὸ μὲν νότιον τῇ ὕλῃ, τὸ δὲ βόρειον, καὶ ἀνατολικὸν, καὶ δυτικὸν προσνέμεται τῷ ἀγαθῷ Θεῷ.

M. Οὕτως γὰρ ὁμολογοῦμεν.

Ο. Πῶς οὖν οὐ δέδοικας τὴν τοσαύτης βλασφημίας ὑπερβολὴν, περιγραφτὸν εἰσάγων τὸ θεῖον, ὃν ἀγαθὸν καὶ παντοδύναμον ὁμολογεῖς, καὶ ταῦτα ἀπὸ τῆς κακίστης ὕλης περιγραφόμενον; Πέρας γὰρ τῷ Θεῷ δίδως, ἐν τόπῳ τοῦτον ὑποτιθέμενος· πέρας γὰρ ἐστὶ τόπος τοῦ περιέχοντος, καθὼς περιέχει τὸ περιεχόμενον· περιεχόμενος δὲ ὁ Θεός, περιγραφτὸς πάντως ἐστὶ· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ τὸν Θεὸν περιέχων τόπος, περιγράφεται κατ' ἐκεῖνο τὸ τέλος, καθὼς τῆς ὕλης τοῦ τόπου ἐφάπτεται· καὶ οὕτως ὑπὸ περιγραφόμενου τόπου περιγραφήσεται ὁ Θεὸς καθ' ὁμᾶς, τοὺς τόπους τινὲς περιορίζοντας τὸν Θεόν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν παρείσθω· εἰπὲ δέ μοι, ἐν τῷ οἰκίῳ τόπῳ μένοντι τὸν Θεὸν φῆς προσβάλλεσθαι τὴν ἐξ αὐτοῦ δύναμιν, καὶ ἐπὶ τὸν τῆς ὕλης ἐξαποστεῖλαι τόπον;

M. Ναί, τοῦτό φημι.

Ο. Εἰ οὖν ἐκ τοῦ Θεοῦ προσβολὴ ἐν ἑτέρῳ γέγονε τόπῳ, τοῦ Θεοῦ ἐν ἑτέρῳ χωρίῳ διαμείναντος, πῶς οὐκ ἐμερίσθη τῆς τοῦ Πατρὸς ὑποστάσεως; Τὰ γὰρ διεστώτα τοῖς τόποις, πάντως καὶ ἀλλήλων διαίρεσθαι ἀνάγκη· καὶ οὕτως οὖν ἡ τοῦ Θεοῦ δύναμις κατὰ οὐκ ἐξω τῆς αὐτοῦ γέγονεν ὑποστάσεως; τὸ δὲ

Ο. Hæ sunt fabulæ quædam, magis etiam incredibiles quam impie. Primum quidem quia nemo se ipsum componit, ut alium producat. Deinde his positus, patibilis divisibilisque Deus hinc comperitur, si quidem partes sui sumptas in materiam projecit. Sed et materia quominus sit mala absolvetur, quoniam bonum adamavit, ejusque lucem ebibit. Nunc aliud mihi responde: estne incorporeus Deus?

M. Sane incorporeus.

Ο. Quomodo igitur incorporeus et simplex sectionem aut divisionem patitur?

M. Ego neque divisionem neque sectionem faciam dico divinæ substantiæ, sed emissionem consubstantialē emittenti. Atque huic sententiæ repugnare vos Christianos non puto, qui Filium Dei Verbum, sectionem substantiæ paternæ non dicitis, et simul tamen Patri consubstantialē confitemini. Idem in mundum propter hominū salutem missus in sancta Scriptura prædicatur. Sic ergo, nulla interveniente sectione, bonus Deus vim quādam ex sese emisit ad compescendam materiæ perturbationem.

Ο. Atque ita in improbatæ sectionis culpam incidis.

M. Demonstra, et ego dictis tuis credam.

Ο. Dividi materiam ac Deum propriis locis, scio me non semel audisse a Manichæis; atque australem partem materiæ, borealem, orientalem, occidentalesque partes bono Deo attribui.

C. M. Sic nos profitemur.

Ο. Quomodo ergo non horres tantæ blasphemie excessum? circumscriptum inducens Deum, quem bonum et omnipotentem confiteris, et tamen a pessima materia limitatum. Etenim terminum Deo das, dum eum in loco collocas: nam locus terminus est continentis, quatenus in se continet comprehensum: comprehensus autem Deus, prorsus est circumscriptus: et ipse qui Deum continet locus, eo termino circumscribitur, quo 105 loci materia pertingit: atque ita circumscripto loco circumscribetur a vobis Deus, qui intra certum locum Deum limitatis. Sed hæc missa faciamus. Narra porro mihi, an proprio in loco stantem Deum dicas ex sese emisisse vim, atque ad materiæ projecisse locum.

M. Enimvero sic aio.

Ο. Si ergo ex Deo emissio ad alium facta est locum, Deo aliam stationem occupante, quidni a Patris substantia separata fuit? Nam quæ locis distant, ea invicem distare necesse est. Nonne sic igitur, ex sententia tua, Dei vis extra ejusdem substantiam prodiiit? Jam quid extra aliquid est,

NOTÆ.

lavit: in quo bello credunt miseri omnipotentem Deum non sibi aliter potuisse succurrere, nisi partem suam contra eam mitteret. Cujus gentis principes, sicut illi dicunt, devoraverant partem Dei, et temperati sunt ut posset mundus de illis fabricari. Sic dicunt Deum pervenisse ad victoriam cum

magnis calamitatibus et cruciatibus et miseriis suorum membrorum, quæ membra dicunt esse commista tenebrosis visceribus principum illorum, ut eos temperarent, et a fervore compescerent etc.

id omnino ab ejusdem substantia separatum est. Nos autem haud vestras impietates sectamur, neque duo principia locis separata affirmamus, sed unum universitatis Creatorem, et unum rerum omnium initium, Patrem ac Filium, cuncta implens dogmatia instar credimus: Patrem in Filio, Filium in Patre una confitentes juxta illud essatum: « Ego in Patre, et Pater in me¹. » Itemque: « Omnia quæ habet Pater, mea sunt². » Unde et inspiratus Joannes tanquam omnia implente Trinitate, de Deo Verbo ait: « In propria venit, et sui eum non receperunt³. » secundum vero vos Manichæos, non in propria venit, sed potius in aliena; si quidem ad materiæ locum accessit, volens animas in alieno loco alligatas, ut vos dicitis, redimere. Quare et illam quam revocabas sectionem (a te alioqui non semel affirmatam) putans sic divinæ substantiæ divisionem vitare, ne sic quidem vitasti: namque in eandem recidis irreligiositatem. Sed unde discessi, illuc denuo sermonem convertito. Responde ergo mihi: materia per se, absque cum Deo commistione, simplexne est, an composita?

M. Composita.

O. Ex simplicibus autem fit compositum?

M. Ita est.

O. Si ergo composita est materia, patet eam ab alio aliquo componi: nemo enim seipsum ad compositionem adducit. Quomodo ergo ab alio composita, caret initio? Alioqui etiam, composita ex diversis componuntur quæ præexistunt, ut electrum ex argento et auro compositum: simulve spectabile, ut caput aliquod ex ossibus, carne, membranis ac nervis: hæc enim una consistunt, cum sint diversa, nihilque ex his singulis exstitit ante compositum ex ipsis caput. Ergo si materia composita est, ne ipsa quoque unum principium est, sed multo plura si ipsa per se composita sit, et sine ulla cum Deo compositione.

M. Ergo simplicem dicis esse materiam?

O. Minime simplicem esse aio materiam, sed demonstrare volo eam non esse absque initio neque increata, ut tu ais, et non sine suis qualitatibus a Deo fuisse productam: qualitatibus ejus semper variantibus, aliisque cum aliis permutatis, prout ipsius creatori Deo placuerit. Nam si esset simplex, quomodo ex uno simplici, materia inquam, composita fierent corpora? Quomodo item in uno simplici, materia scilicet, duo contraria deprehendimus, generationem et corruptionem? Quod si ex ipsa sunt corpora, eadem quoque ex se ipsa corpus erit: nam quod est genitum ex aliquo corpore, ipsum quoque corpus est. 106 Quod si corpus materia est, ergo composita. Quod si composita, non est increata, ut fuit demonstratum.

A. Εξω τινος ὑπάρχον, πάντως καὶ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ δηροῦται· ἡμεῖς δ' οὐχ ἐπόμειθα ταῖς ὑμῶν ἀσεβείαις, οὐδὲ δύο ἀρχὰς διηρημένας τοῖς τόποις φάμεν, ἀλλ' ἓνα τοῦ παντὸς Δημιουργόν, καὶ μίαν τὴν πάντων ἀρχὴν λέγοντες, Πατέρα τε καὶ Υἱὸν τὰ πάντα πληροῦν δογματίζομεν· Πατέρα ἐν Υἱῷ, καὶ Υἱὸν ἐν Πατρὶ προσομολογοῦντες κατὰ τὸ λόγιον τὸ φάσκον· « Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί. » Καί, « Πάντα τὰ τοῦ Πατρὸς, ἐμὰ ἐστί. » Διὸ καὶ Ἰωάννης ὁ θεοφόρος, ὡς τὰ πάντα πληρούσης τῆς ἁγίας Τριάδος, περὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου φησὶν· « Εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον. » Καθ' ὁμὰς δὲ τοὺς Μανιχαίους, οὐκ εἰς τὰ ἴδια ἦλθεν, ἀλλὰ μέλλον εἰς τὰ ἀλλότρια· εἴ γε τῷ τῆς ὕλης ἐπὶ ἡλθε τόπω, τὰς ψυχὰς ἐν ἀλλοτρίῳ τόπῳ πεποδημένας καθ' ὁμὰς βουλόμενος ἀνασῶσαι· ὥστε καὶ δι' ὧν ἀνεκαλέσω τὴν τομὴν τὴν πολλάκις ὑπὸ σοῦ λεχθεῖσαν, οἰόμενος ἐκφεύξεσθαι τῆς θείας οὐσίας τὴν ἀφαίρεσιν, οὐδ' οὕτως· ἐκπέφυγας, εἰς τὴν αὐτὴν ἀσεβείαν περιπέπτωκας. Ἄλλ' ὅθεν ἐξέβην, τῷ λόγῳ πάλιν ἐπ' ἀνέμιμι. Ἀπόκριναι οὖν· ὕλη καθ' ἑαυτὴν, ἀνευ τῆς πρὸς Θεὸν συγκράσεως, ἀπλὴ ἐστὶν ἢ σύνθετος;

M. Σύνθετος.

O. Ἐξ ἀπλῶν δὲ τὸ σύνθετον γίνεται;

M. Οὕτως ἔχει.

O. Εἰ τοίνυν σύνθετος ἡ ὕλη, δῆλον ὡς ὑπὸ τινος ἐτέρου συντίθεται· οὐδεὶς γὰρ ἑαυτὸν πρὸς σύνθεσιν ἄγει· πῶς οὖν ὑφ' ἐτέρου συντιθέσσα, ἀναρχὸς ἐστὶν; Ἄλλως· τε τὰ σύνθετα, ἐκ διαφόρων συντίθενται, προὔπαρχόντων μὲν ὡς τὸ ἡλεκτρον τὸ ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου συντεθέν· συνθεωρούμενον ὡς ἥτις κεφαλὴ ἐξ ὀστέων καὶ σαρκῶν, καὶ ὁμῶν, καὶ νεύρων· ταῦτα γὰρ ἅμα συνέστη διάφορα ὄντα, καὶ οὐδαμῶς ἕκαστον προϋπέστη τῆς ἐξ αὐτῶν συντεθείσης κεφαλῆς· ἡ ὕλη οὖν εἰ σύνθετος ἐστὶ, καὶ αὕτη οὐκέτι ἐστὶ μία ἀρχή, ἀλλὰ πολλὸ πλείους, αὕτη καθ' ἑαυτὴν σύνθετος οὖσα καὶ ἀνευ τῆς πρὸς Θεὸν συνθέσεως.

M. Ἀπλὴν οὖν φῆς εἶναι τὴν ὕλην;

O. Οὐχ' ἀπλὴν εἶναι λέγω τὴν ὕλην, ἀλλὰ δεικνύειν βουλόμενος ὅτι οὐκ ἀναρχὸς ἐστὶν, οὐδὲ ἀγέννητος ὡς σὺ φῆς· καὶ ὅτι οὖν ταῖς ποιότησιν ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ παρήχθη· τῶν περὶ αὐτὴν ποιότητων ἀλλαττομένων δὲ καὶ μεταβαλλουσῶν ἄλλης εἰς ἄλλην ὅταν παρασταῇ τῷ ταῦτα παραγαγόντι Θεῷ· εἰ γὰρ ἀπλοὺς ἐστὶ, πῶς ἐξ ἐνὸς ἀπλοῦ, φημί δὴ τῆς ὕλης, τὰ σύνθετα γέγονε σώματα; Πῶς δὲ ἐν τῷ ἐνὶ ἀπλῷ, τῇ ὕλῃ, δύο ἐναντία εὐρίσχομεν, γένεσιν τε καὶ φθορᾷ; Εἰ δὲ ἐξ αὐτῆς τὰ σώματα, σῶμα ἐξ αὐτῆς καὶ αὕτη ἐστὶ· τὸ γὰρ γεγεννημένον ἐκ τινος σώματος, σῶμα ὑπάρχει· εἰ δὲ σῶμα ἡ ὕλη, καὶ σύνθετος· σύνθετος δὲ τυγχάνουσα, οὐκ ἐστὶν ἀγέννητος, ὡς ἀποδείκεται.

¹ Joan. xiv, 11. ² Joan. xvi, 15. ³ Joan. i, 11.

M. Πόθεν οὖν νόσοι καὶ θάνατοι, καὶ τὰ τοιαῦτα A
τὰ κακά ; Εἰ γὰρ μὴ ἐξ ὕλης ἀναρχοῦ καὶ ἀγενήτου
καὶ φύσει κακῆς ταῦτα τυγχάνει, ὁ Θεὸς αἴτιος ἔσται
τῆς τούτων γενέσεως.

O. Τί γὰρ κακὰ νομίζεις τὰς νόσους καὶ τὸν θά-
νατον ; Καίτοι θάνατος μὲν ἐλευθεροῖ τοῦ σώματος
τὴν ψυχὴν, καὶ τοῦ δεσμοῦ τῆς ὕλης ἀπαλλάττει
νόσος δὲ πάλιν τῆκει τὸ σῶμα, ὥσπερ σὺ νομίζεις
σῶμα κακὸν ὑπάρχον· πολλάκις δὲ καὶ ἀμαρτία
ἐνεργεῖν καλύει ἡ νόσος, ἃς ἐπραξεν ἂν ὁ νοσῶν, εἰ
μὴ τῇ νόσῳ πεπῆδeto· ἄλλως τε ἀπόκριναί μοι πυν-
θανομένῳ, δεῖ τὴν κακίαν μισεῖν ;

M. Ναί.

O. Πῶς οὖν ταύτην, ἣν μισεῖν προσποιεῖς, μεγίστως
τιμᾷς ; ὁμοίαν αὐτὴν λέγων τῷ ἀγαθῷ Θεῷ, αἰδίων
τε καὶ ἀναρχον καὶ ἀγένητον.

M. Οὐχ ὁμοίαν αὐτὴν ποιούμεν τῷ ἀγαθῷ Θεῷ·
οἶδαμεν γὰρ τὸν Θεὸν τὸν ὕψιστον, ἀγαθόν, φωτιστὴν,
παντοκράτορα· εἰ καὶ ἀναρχος οὖν ἡ κακία, ἀλλὰ
πολὺ τοῦ Θεοῦ ἀποδέει.

O. Ἐοικας ἀγνοεῖν ὅτι τὸ ἀγαθὸν καὶ φωτιστὴς
τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τοὺς ἁγίους ἀγγέλους, καὶ εἰς ἡμᾶς
τοὺς ἀνθρώπους, ἦτοι χάρισμα, φθάνει· ὁ μὲντοι
τῆς θείας φύσεως ἔστι χαρακτηριστικὸν τὸ ἀναρχον
καὶ ἀγένητον, τοῦτο ἂν οὐδενὶ τῶν ἄλλων ἐνθεωρεῖ-
ται· εἰ δὲ τῇ κακίᾳ διδῶς τὰ κυρίως καὶ πρώτως
χαρακτηριστικὰ τῆς θείας φύσεως, πῶς οὐχ ὁμοτι-
μος ἔσται τῷ Θεῷ ; Εἰπέ δέ μοι ποῦ παντοκράτορα
λέγεις τὸν Θεόν, εἰ γε κατὰ σὲ τῆς ὕλης καὶ τῶν ἐξ
αὐτῆς οὕτω κεκράτηκεν ;

M. Ἄλλ' ἔσται καιρὸς ὅτε καὶ αὐτῆς κρατήσῃ.

O. Οὐκοῦν οὕτω νῦν παντοκράτωρ ἔστιν, ὥστε
οὕτω κεκράτηκε τῆς αἰδίου αὐτοῦ συνουσίας ὕλης·
ὕστερον δὲ ὁ μὴ νῦν ἔχει, προσγενήσεται αὐτῷ κατὰ
σὲ· δυνάμει γὰρ νῦν παντοκράτωρ ὑπάρχων, ὕστερον
ἐνέργεια γενήσεται, ἐξ ἀπλούς εἰς τελειότητα ἐρχόμε-
νος. Ἀποκρίναί μοι πῶς νῦν οὐκ ἔστι παντοκράτωρ,
ὥς μὴ δυνάμενος, ἢ ὥς μὴ βουλόμενος ; Εἰ μὲν ὥς
μὴ δυνάμενος, πῶς ὅλως παντοκράτωρ ; χρεὶ γὰρ
εἶναι παντοκράτορα δεῖ, καὶ παντοδύναμον· εἰ δὲ
ὥς μὴ βουλόμενος, πρῶτον μὲν βατκαίνει τῇ σωτη-
ρίᾳ τῶν ἀνθρώπων, ἔπειτα δὲ καὶ ἄξιος τῆς κακίας
εὐρίσκειται· δυνάμενος μὲν, μὴ βουλόμενος δὲ αὐτὴν
ἀνελπεῖν.

M. Πόθεν οὖν τὰ κακά ;

O. Οὐκ ἀκολουθία τινὶ λογικῇ ἢ ἐρώτησις παρὰ
σοῦ γεγενῆται· χρεὶ γὰρ εἰδέναι εἰ ἔστι κακὸν, καὶ
εἰ ἔστι κακὸν· εἴθ' οὕτω ζητῆσαι πόθεν συνίσταται.

M. Οὕτω ζητήσωμεν.

O. Τῶν ὄντων τὰ μὲν ἔστιν οὐσία, τὰ δὲ ποιότης,
τὰ δὲ ἐνέργεια. Καὶ οὐσία μὲν ἔστιν ἐγὼ, σύ· ποιό-
της, λευκὸν, μέλαν, γλυκὺ, πικρὸν, καὶ ὅσα τοιαῦτα
ἐν ὑποκειμένῳ σώματι θεωρούμενα· ἐπιτηδεύτης
δὲ, πρὸς ἣν πεφύκασι τὰ γεγονότα σώματα δυνάμει

M. Undenam ergo morbi, et mortes, et hujus-
cemodi mala? Nam si hæc ex materia initio ca-
rente, increata, et suapte natura vitiosa non sunt,
Deus horum causa erit.

O. Cur vero tu mala esse judicas, morbos ac
mortem? Mors certe animam corpore liberat, et a
materiæ vinculo solvit: morbus item corpus con-
sumit, quod tu corpus malum esse existimas.
Sæpe etiam peccata committere prohibet morbus,
quæ utique æger admisisset, nisi morbo impedire-
tur. Alioquin responde mihi: oportetne malitiam
odisse?

M. Vero inquam.

O. Cur ergo hanc, quam odisse simulat, pluri-
mum honoras? dumeam similem dicis bono Deo,
B sempiternam atque increatam.

M. Hand similem eam facinus bono Deo: no-
vimus enim Deum altissimum, bonum, in luce
versantem, omnipotentem. Quanquam igitur abs-
que initio est malitia, attamen longe inferior
Deo est.

O. Nescire videris, bonitatem, et lumen Dei,
sanctis angelis quoque nobisque hominibus doni
instar communicari; sed tamen quod divinæ na-
turæ characteristicum est, ut sit nempe Deus abs-
que initio et ingenuus, id in alio nemine obser-
vari. Quod si tu malitiæ attribuis quæ principa-
liter præcipueque characteristicæ divinæ naturæ
sunt, quidni hæc pari cum Deo honore sit? Dic
item mihi quandonam omnipotentem Deum fuisse
C affirmes, siquidem te iudice nondum materiam
ejusque effectus superavit?

M. Sed tempus adierit, cum ipsam supera-
bit.

O. Ergo nondum omnipotens est, quia coex-
sistentem ei materiam nondum superavit: sed
postea quod nunc non habet, ei superveniet, te
iudice: nunc enim insita tantum viriute omni-
potens est, postea et actu talis erit, ex simplici
ad perfectionem progressus. Responde mihi, cur
modo non sit omnipotens, num quia nequit, an
quia non vult? Nam si quia nequit, quomodo om-
nino sit omnipotens? Oportet enim eum semper
esse omnipotentem, et omni vi præditum. Quod
D si quia non vult, primo quidem invidet humanæ
saluti, deinde et malitiæ causa esse comperi-
tur, quia cum possit, non vult eam de medio
tollere.

M. Unde igitur mala?

O. Haud rationali consequentia a te interro-
gatum est: oportet enim an sit malum, et quid
sit scire, tum demum exquirere undenam ex-
sistat.

M. Sane ita exquiramus.

O. Quæ existunt, partim substantia sunt, par-
tim qualitas, partim vis activa. Substantia qui-
dem, ego et tu: qualitas, album, nigrum, dulce,
amarum, et signa alia hujusmodi in subjectis
corporibus spectantur. Idoneitas cui singula cor-

pora sunt nata, ut ita potentialiter sint: veluti manus idoneæ sunt opificiis, lingua ut serviat sermoni, pedes ambulando, puer eruditioni puerili. Vis autem activa est congrua naturæ actio, vel irrationalis ut talis, vel rationalis ut item talis. Quid ergo ex dictis malum esse definis?

M. Operationem. Constat autem omnem operationem esse substantiam operationis.

O. Utique omnis vis activa substantialis est. Sed quæro a te, malitia cum sit vis activa, num etiam substantia esse potest?

107 M. Ita aio.

O. Primum quidem contradicis tibi, dum ex substantia fieri dicis vim activam, rursusque hanc non esse vim activam dicis: unde et summa ignorantia laborare apud dialecticæ quoque imperitos videberis. Quæro autem ex te, num omnis operatio mala sit?

M. Minime gentium.

O. Quam ergo dicis malam operationem?

M. Homicidium, adulterium, injustitiam, et quævis hujusmodi.

O. Si homicidium, ex sententia tua, naturaliter malum est, iudices qui latrones ac sicarios interficiunt, male agunt. Rursusque, cur aliquis cum sua uxore rem habens non peccat, cum aliena id agens peccat, cum tamen eadem sit actio? Puto te ob hæc vel nolentem confiteri, actionem omnem neutram veluti esse, determinari autem ab agentis voluntate, ut virtus vitiumve evadat: namque alter temperanter cum sua uxore, alter impudice cum aliena versatur.

M. Cupiditas nonne mala est?

O. Non plane; nam et hæc neutrius qualitatis est, fierique potest ut etiam honestate exornetur a mentis gubernatione. Aliquando certe ad rem honestam tendit cupiditas: namque alius misericordia movetur, alius pecuniæ amore: alius liberorum causa, alius voluptatis, rei veneræ dat operam.

M. Nunc mihi hoc edissere, utrum corporum corruptio ac putredo a Deo bono et incorruptibili sit?

O. Locutio ex aliquo multifariam adhibetur: est enim filius ex me consubstantialiter, est ex fabro lignario scamnum, ex terra fructus, ex rege confiscationes. Nos ergo nequaquam ex Dei substantia dicimus fieri corruptionem, sed voluntate ejus ea fieri quæ nobis utilia sunt. Nam si quamvis adeo fragiles res humanæ sint, tantopere ob has insanimus, ut etiam litibus et bellis harum causa decertemus; quid eramus acturi si Deus caducas non fecisset? Quomodo etiam immortalis vitæ donum æstimaremus, quam nobis Dei charitas collaturæ est, nisi antea vitam hanc corruptibilem et temporalem experti essemus, quam nos ipse prudenter prægustare voluit? Alioqui, si corruptio mala est, generatio sine dubio bona est. Atqui in

αὐτῶν γενέσθαι· οὐδὲν ἐπιτηδεύουσιν αἱ χεῖρες τέχνας ἐργάζεσθαι, γλῶσσαι δὲ λόγῳ διακονεῖν, πόδες δὲ πρὸς βάδισιν, παῖδες δὲ πρὸς μάθησιν τεχνικῇ· ἐνέργεια δὲ ἐστὶν ἡ τοῦ κατὰ φύσιν πράξης, ἡ τοῦ ἀλόγου ὡς ἀλόγου, ἡ τοῦ λογικοῦ ὡς λογικοῦ· τί οὖν τῶν εἰρημένων ὀρίξῃ τὸ κακὸν εἶναι;

M. Ἐνέργειαν· ὅγλον δὲ ὅτι πᾶσα ἐνέργεια οὐσία ἐστὶν ἐνεργείας.

O. Πᾶσα μὲν ἐνέργεια οὐσία ἐστὶν ἐνεργείας· ἐρωτῶ δὲ σε, ἡ κακία ἐνέργεια οὐσα, καὶ οὐσία εἶναι δύναται;

M. Οὕτω φημί.

O. Πρῶτον μὲν ἐναντίας σεαυτῷ ὑπάρχεις, ἐξ οὐσίας γενέσθαι λέγων ἐνέργειαν, καὶ πάλιν οὐκ εἶναι τὴν ἐνέργειαν ὑποτιθέμενος· ὅθεν πάσης ἀμαθίας ὑπερβολὴν καὶ παρὰ τοῖς ἀγαν ἀπείροις διαλεκτικῆς οὐ διαφεύξῃ νοσῶν· ἐρωτῶ δὲ σε, ἄρα πᾶσα ἐνέργεια κακῇ;

M. Οὐ πάντως.

O. Ποίαν οὖν λέγεις κακὴν ἐνέργειαν.

M. Φόνον, μοιχείαν, ἀδικίαν, καὶ ὅσα τοιαῦτα.

O. Εἰ ὁ φόνος κατὰ σὲ φύσει κακὸς, οἱ δικασταὶ τυμβορύχους καὶ ἀνδροφόνους φονεύοντες, κακῶς ποιοῦσι· καὶ πάλιν· τί δήποτε ὁ μὲν τῇ ἰδίᾳ γαμετῇ μιγνύμενος οὐχ ἀμαρτάνει, ἐν ἄλλοτρίᾳ δὲ τοῦτο ποιών ἀμαρτάνει; καὶ ταῦτα μὴς ἐνεργείας οὐσίας τῆς μίξεως· οἶμαι σε διὰ τούτων καὶ ἀκοντα προσομολογεῖν, ὅτι πᾶσα ἐνέργεια μέση ἐστὶ· ποικίλλεται δὲ τῇ γνώμῃ τοῦ μετιόντος, ἀρετῇ ἢ κακίᾳ γινομένη· ὁ μὲν γὰρ σωφρόνως τῇ ἰδίᾳ μίγνυται, ὁ δὲ ἀκολάστως τῇ ἄλλοτρίᾳ.

M. Ἡ ἐπιθυμία οὐκ ἐστὶ κακῇ;

O. Οὐ πάντως· μέση γάρ ἐστι καὶ αὕτη· καὶ δυνατὸν αὐτὴν κοσμηθῆναι τῇ τοῦ νοῦ ἐπιστάσει. Ἀμέλει καὶ καλῶν ἐστὶν ἐπιθυμησι· ὁ μὲν γάρ ἐστι φιλόπρωτος, ὁ δὲ φιλάργυρος· καὶ ὁ μὲν παιδοποιᾷ χάριν τῇ μίξει κέρχεται, ὁ δὲ χάριν ἡδονῆς.

M. Τοῦτό μοι εἰπὲ, ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἀφάρτου Θεοῦ ἡ φθορὰ τῶν σωμάτων καὶ σῆψις ἐγένετο;

O. Τὸ ἐκ τινος πολλὰ καλῶς λέγεται· ἐστὶ γὰρ ἐξ ἐμοῦ ὁ υἱός μου ὁμοούσιος ἐμοί· ἐκ τοῦ τέκτονος τὸ βῆθρον· ἐκ δὲ τῆς γῆς οἱ καρποί· ἐκ τοῦ βασιλέως δημεύσεις· ἡμεῖς τοίνυν οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ φαμεν εἶναι τὴν φθορὰν, βουλῇσε δὲ αὐτοῦ ἐνεργεῖσθαι συμφέροντα ἡμῖν. Εἰ γὰρ φθαρτῶν ὄντων τῶν πραγμάτων, οὕτω περὶ αὐτῶν μεμνηναμεν ὡς δικαστήρια καὶ πολέμους κατ' ἀλλήλων κινεῖν, τί οὐκ ἂν τολμήσαιμεν εἰ ἀφάρτα ταῦτα παρήγαγεν; Πῶς δὲ καὶ αἰσθησιν ἐμέλλομεν τῆς θωρακῆς λαβεῖν τῆς ἀφάρτου ζωῆς, ἣν ἡμῖν ἐφιλοτιμήσατο ὁ Κύριος ἡμῶν, εἰ μὴ πρότερον ἐν πείρᾳ γεγόναμεν τῆς φθαρτῆς ταύτης καὶ ἐπικήρου ζωῆς, εἰς ἣν ἡμᾶς προαγνῶσθαι καλῶς ἔχεν ἐδοκίμασεν; Ἄλλως τε δὲ εἰ ἡ φθορὰ κακὸν, ἡ γένεσις πάντως ἀγαθόν· ἀλλὰ

μήν περί τὸ αὐτὸ σῶμα γένεσις καὶ φθορά, οὐκ ἄρα
σῶμα φύσει κακὸν, ὡς ὑμεῖς διαθεβαίνεσθαι τὸ σῶμα
τῆς κακίας εἶναι δογματίζοντες. Διὰ τί δὲ ἂ μὲν νο-
μίζεις εἶναι κακὰ τῶν σωμάτων θεωρεῖς τε καὶ λέ-
γεις, τὰ δὲ ἐξ αὐτῶν ἀγαθὰ παρατρέχεις; Πρῶτον
μὲν γὰρ ἀπὸ τῶν ἐκ γῆς ἀναδιδόμενων καρπῶν τρε-
φόμεθα τε καὶ συνιστάμεθα· ἐκ δὲ λίθων καὶ ξύλων,
οἴκους κατασκευάζομεν, δι' ὧν θυμῶν καὶ κρύους
ἐλευθερούμεθα· ἀλλὰ καὶ τοῦ ἡλίου τὸ καυσῶδες ἐκ-
κλίνομεν, ὃν σὺ θεοποιῶν, οὐκ αἰσχύνῃ· σιδήρῳ δὲ οὐ
μόνον τὴν γῆν ἀρούμεν, ἀλλὰ καὶ πολεμίους ἐπιόντας
φυλαττόμεθα. Εἰ δὲ τοῦτοις ἐλεγχόμενος, ἐπιμένεις
σῆψιν καὶ δυσωδίαν προβαλλόμενος, ἴσως ἄγνοεῖς ὅτι
τὰ τῆς ψυχῆς μετασχόντα μᾶλλον τὴν σῆψιν καὶ
δυσωδίαν ὑφίσταται· ἀγαθὸν θεοῦ δὲ καθ' ὑμᾶς ἡ
ψυχὴ οὐσία ἐστίν· ὁ ἀγαθὸς οὖν θεὸς αἰτίας ἐστὶ ὧν
νομίζεις κακῶν τῆς σῆψως τε καὶ δυσωδίας.

M. Εἰ μὴ ἐστὶ κακὰ, διὰ τί νόμοι κολάζουσιν
αὐτά;

O. Τοῦτο μάλιστα ἐλέγχει τὴν σὴν φρενοβλάβειαν·
εἰ γὰρ μὴ ἐφ' ἡμῖν ἦν τὰ κακὰ καὶ ἀγαθοποιεῖν, οὐκ
ἂν ἐκόλαζον τοὺς καχοῦργους οἱ νόμοι, οἵτινες πολ-
λάκις οὐ τὴν πρᾶξιν σκοποῦσιν, ἀλλὰ τὴν διάθεσιν
τοῦ πράξαντος ἐξετάζουσιν· οἷον ἐξήρψε τις ξύλον καὶ
ἔκρινεν αὐτὸ, οὐ κρίνουσι φόνον τὸν ἐργασάμε-
νον· ἐμίγη τις ἄκων ἄλλοτρίᾳ τινὶ γυναίκῃ, εὐρὼν
αὐτὴν ἐπὶ κλίνῃς αὐτοῦ κοιμημένην, ὡς τῇ αὐτοῦ
μιγνύμενος γαμετῇ, ἀπολύουσι μοιχὸν τὸν κατηγο-
ρούμενον, εἰ τοῦτο δειχθεῖ.

Ἀπόκριναι δέ μοι, διὰ τί τὸν ἡλίον προσκυνεῖς;

M. Ὅτι φωστὴρ ἐστὶ τοῦ κόσμου, τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ
γέννημα.

O. Σῶμά ἐστιν ἡ ἀσώματος;

M. Ἀσώματος.

O. Πῶς ὁ ἀσώματος σωματικῶς ὁρᾶται; τὰ μὲν
γὰρ ἀσώματα νοητῶς θεωρεῖται· ὁ δὲ ἡλῖος αἰσθητῶς
ὀφθαλμοῖς, καὶ περιγραπτοῖς σώμασι καταλαμβάνε-
ται· ἄλλως τί ἐστὶ τι τῶν ἀσωμάτων σωματικὰ;
ἔχον ποιότητα;

M. Οὐ νομίζω.

O. Ἀλλὰ μήν ὁ ἡλῖος σωματικῶς ἔχει ποιότητα,
θερμός τε γὰρ ἐστὶ καὶ ξηρός· αὐταὶ δὲ σωμάτων
ποιότητες· σῶμα ἄρα ἐστὶ καὶ ὁ ἡλῖος. Πῶς δὲ οὐκ
ἐρωτῆσατε σέβοντες, ὃν μισεῖν ὠφέλιτε ὡς ἐναντίον
ποιούντα τοῦ δόγματος ὑμῶν;

M. Διὰ τί ἐναντίον;

O. Ὅτι τὰ σώματα, ἃ τῆς κακίας ὑμεῖς εἶναι λέ-
γετε, τρέφει τε καὶ συγκροτεῖ. Καὶ τοῦτοις οὐδεὶς
ἀντερεῖ, μὴ τῇ πείρᾳ μαχόμενος. Εἰπέ δέ μοι καὶ
τοῦτο, κρίνεις ὁμολογεῖς;

M. Ναί.

O. Τίς ὁ κρίνων, καὶ τίς ὁ κρίνόμενος;

M. Κρίνει μὲν ὁ ἀγαθός, κρίνεται δὲ ἡ ἁμαρτή-
σασα πᾶσα ψυχὴ.

O. Ἄλλ' ἐαυτὸν ἁμαρτήσαντα κολάζων εὐρίσκεται
ὁ θεός, εἴτερ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ ἐστὶν ἡ κρίνομένη
ψυχὴ· πῶς δὲ κατακρίνεται ἡ μὴ ἐκ οὐσίας ἐργασα-

A eodem corpore tum generatio tum corruptio fit:
non est ergo corporis natura mala, nisi vos con-
tenditis, qui corpus in malarum rerum classe sta-
tuitis. Cur autem tu, quæ mala in corporibus ju-
dicas, contemplaris et recitas, bona autem ex his
manantia dissimulas? Nam primo quidem fructibus
ex terra suppeditalis nutrimur et conservamur:
lapidibus ac lignis sedes construimus, quibus ab
imbre et frigore protegimur, sed et ardorem solis
vitamus, quem tu deificare non erubescis: ferro
autem non tantummodo terram aramus, verum
etiam irruentes hostes propulsamus. Age vero si
his convictus, nihilominus perstas putredinem ac
fetorem objiciens; an ignoras, ea quæ animam
afficiunt, putredini multo magis ac fetori esse ob-
noxia? Atqui in sententia vestra, boni Dei sub-
stantia est anima: ergo bonus Deus causa erit
horum, quæ reputas, malorum putredinis ac fe-
toris.

M. Si mala in mundo non sunt, cur leges ea
puniunt?

O. Hoc maxime tuam coarguit insaniam: nam
nisi nostri arbitrii esset male vel bene agere, haud
108 sane punirent maleficos leges, quæ sempe
haud actum spectant, sed agentis propositum dis-
quirunt: veluti, lignum quis fecit, et invitus homi-
nem occidit; non damnant cædis leges eum qui
fecit. Mistus est aliquis alienæ mulieri, quam in
suo lectulo inventam putavit esse propriam uxo-
rem: absolvunt eum adulterii crimine leges, si res
demonstretur.

Præterea responde mihi, cur solem adoretis?

M. Quia luminare mundi est, boni Dei genitura.

O. Corporeusne est, an incorporeus?

M. Incorporeus.

O. Quomodo incorporeus corporaliter cernitur?
Namque incorporea mente contemplamur, solem
sensibiliter oculis et circumscriptis corporibus
comprehendimus. Præter quam quod estne aliquid
incorporeum cum corporeis qualitatibus?

M. Non puto.

O. Atqui sol corporeus habet qualitates; est
enim calidus aridusque, quæ sunt corporum qua-
litates: est igitur corpus sol. Cur vero non vos
pudet adorare eum quem odisse debetis, quia ve-
stro dogmati contraria facit?

M. Cur contraria?

O. Quia corpora, quæ vos malitiæ esse dicitis,
nutrit et compingit. Atque his nemo contradicit,
quin rei expertæ repugnet. Hoc etiam mihi dic:
judicium fore conlisteris?

M. Equidem.

O. Quis iudex, et quis iudicatus?

M. Judicat bonus Deus, iudicatur quævis anima
peccatrix.

O. Atqui seipsum peccantem competeretur Deus
punire, si certe ex eadem substantia est quæ iudi-
catur anima. Cur vero condemnatur, quæ involun-

taria malum operata est? Etenim necessitate naturæ, non voluntate fieri mala dicitis. Sed quoniam duo principia esse dicitis, Deum ac materiam; et Deum quidem bonum, materiam malam; et utrique naturæ separatim propriumque locum assignare audetis, et alias his connectitis fabulas, quod nempe materia, luce Dei visa, amore exarserit atque ad illam accurrerit, quam Deus cernens ad certamen paratam, substantiæ propriæ partem dissectam illi injecerit; qua recepta, corpora cuncta genuit materia; quoniam igitur hæc dicitis, refutationem brevem eorumdem faciemus. Primo igitur perpendenda est actio, utrum consonans congruensque sit Dei naturæ: deinde actionis scopus: denique finis. Videamus itaque in Deo primum, utrum ejus naturæ congruat quod ipse facit. Quid est secundum Dei naturam? Nempe ut sit increatus, incorruptibilis, bonus atque etiam, ut vos dicitis Manichæi, ut in proprio loco maneat. Atqui actio, in vestra hypothese, contraria Dei naturæ apparet. Is enim quaqueversus a prædictis damnificatur: neque jam manet unus increatus unicus ille Deus, cum in duo, imo et plura increata dividatur. Neque incorruptus remanet, utpote divisus. Insuper ne bonus quidem: quomodo enim bonus sit, qui seipsum odians, partem sui hostibus prodit? Rursus quomodo sit bonus, dum se ipsum quidem liberat in laudis factura, verumtamen ad rei factæ perniciem id efficit? Sed neque proprio in loco prorsus perstitit; etenim pars ejus ad materiæ locum transilivit. Secundo loco quaerendum est, utrum actio tendat ad scopum: nam certe patet rem unitam fortiolem esse partibus suis; et **109** eum qui in propria natura perstat, validiorem illo esse qui ex sua natura fuerit demutatus: denique qui propria in sede manet, firmiter illo esse, qui ad aliam translatus fuerit. Quid ergo congruum conveniensque scopo est? Nempe robur suum potius conservare, quam distrahendo infirmius reddere. Videamus et tertium, utrum nempe scopo actio respondeat. Quamnam igitur finalem victoriæ utilitatem esse dicitis? Certe aut essentia Dei conservationem esse dicitis, aut ne proprio loco decederet, aut ut destrueretur materia vel in melius converteretur. Attamen contraria his reputare actio suadet. Nam neque Dei essentia in sua natura perstitit, parte projecta; neque incolumis libertas fuit, mundi enim inservit generationi, partem sui creaturis impertiens: neque demum in proprio se continuit loco, parte ipsius ad materiam translata. Neque materiæ natura perempta fuit aut mutata: mansit enim quicquid erat ab initio indemutabile: ita ut vana quaqueversus ac fatua appareat hæc quæ a vobis fabulæ instar hypothesis fabricata est. Licet vero etiam ex operationibus, et ex causa, et ex locis, quos subjungemus, vestrae irreligiositatis absurditatem coarguere. Ex operatione quidem sic funditus evertitur. Si contrariæ sunt naturæ, contraria quoque ope-

A μένη τὸ πονηρὸν; Ἀνάγκη γὰρ φύσεως καὶ προαιρέσει γίνεσθαι φάτε τὰ κακὰ· ἀλλ' ἐπειδὴ δύο ἀρχὰς εἶναι φάτε Θεὸν, καὶ ὕλην, καὶ τὸν μὲν Θεὸν ἀγαθὸν, τὴν δὲ ὕλην πονηρὰν, καὶ ἐκάστη φύσει πεχωρισμένον καὶ ἰδιόζοντα τόπον ἀπορίσειν τολμᾶτε, καὶ ἐτέρους δὲ τοῦτοις ἐπισυνάπτετε μύθους, ὅτι θεωρήσασα ἡ ὕλη τὸ φῶς τοῦ Θεοῦ, εἰς ἔρῳτα ἤλθε, καὶ ὥρμησε πρὸς τὸ φῶς· ἦν ἰδὼν ὁ ἀγαθὸς Θεὸς πρὸς πόλεμον παρασκευαζομένην, τῆς οἰκείας οὐσίας μέρος ἀποτεμὼν, ἐπέβαλε ταύτη· ἡ δὲ λαβοῦσα ἐγέννησε πάντα τὰ σώματα· ἐπεὶ οὖν ταῦτά φάτε, ἀνατροπὴν τούτων σύντομον ποιησόμεθα. Πρῶτον οὖν ἐξεταστέον τὴν πράξιν, εἰ ἀρμόττουσα καὶ κατάλληλός ἐστι τῇ φύσει τοῦ Θεοῦ· εἴτα τῆς πράξεως τὸν σκοπὸν· εἴτα τὸ τέλος. Εἰδωμεν τοίνυν ἐπὶ Θεοῦ πρῶτον, εἰ ἀρμόττει τῇ τοῦ Θεοῦ φύσει τὸ πραχθὲν ὑπ' αὐτοῦ. Τί τοίνυν κατὰ φύσιν ἐστὶ τῷ Θεῷ; Ἀληθινότης τὸ ἀγέννητον καὶ τὸ ἀφθαρτον, καὶ τὸ ἀγαθόν, καὶ καθ' ὅμας Μανιχαίους, καὶ ἐν τῷ οἰκείῳ μέναι τόπῳ. Ἄλλ' ἡ πράξις κατὰ τὴν ὁμῶν ὑπόθεσιν ἐναντία τῇ φύσει δείκνυται· λυμαίνεται γὰρ πᾶσι τοῖς εἰρημένοις· οὔτε γὰρ εἰς ἀγέννητος διαμένει ὁ εἰς ἀγαθὸς Θεός, ὅταν εἰς δύο ἡ καὶ πλεον ἀγέννητα διαιρεθῇ. Οὔτε ἀγαθός· ποῦ γὰρ ἀγαθὸς ὁ ἑαυτὸν ἐχθράνας, ὁ μέρος τι ἑαυτοῦ προδοῦς τοῖς πολεμίοις; Ποῦ δ' ἂν εἴη ἀγαθός, ἑαυτὸν μὲν ἐλευθερῶν διὰ τῆς τοῦ κόσμου ποιήσεως, ἐπ' ὀλέθρῳ δὲ τῶν δημιουργηθέντων τοῦτο ποιῶν; ἀλλ' οὔτε ἐν οἰκείῳ τόπῳ διέμεινε παντελῶς, μετέπεσε γὰρ αὐτοῦ μέρος· ἐπὶ τὸν τόπον τῆς ὕλης. Δεύτερον ζητήτεον εἰ τῷ σκοπῷ ἀκόλουθός ἐστιν ἡ πράξις. Τίς οὖν ὁ σκοπός; Ἀἶλον ὅτι ἡ νίκη· δείκνυται δὲ καὶ ἐν τῷ σκοπῷ ἐναντίον ἔχουσα ἡ πράξις· ὅλον γὰρ ὅτι ὁ ἡνωμένος, τοῦ μερισθέντος ἰσχυρότερος· καὶ ὁ κατὰ φύσιν, τοῦ παρὰ φύσιν τραπέντος δυνατότερος· καὶ ὁ ἐν τῷ ἰδίῳ τόπῳ μένων, τοῦ μεταπεσόντος εἰς ἕτερον τόπον. Τί οὖν ἀκόλουθον καὶ προπῶδες τῷ σκοπῷ; τηρεῖται μᾶλλον τὴν ἰσχύον, καὶ μὴ τῇ διαστάσει ἀσθενεστέραν ταύτην ποιεῖν. Εἰδωμεν δὲ καὶ τὸ τρίτον εἰ κατάλληλός τῷ τέλει ἡ πράξις. Τί οὖν τὸ ἐκ τῆς νίκης τέλος φάτε; ἡ γὰρ τὴν φυλακὴν τῆς συστάσεως τοῦ Θεοῦ ἐρεῖτε παντελῶς, ἡ τὴν ἐλευθερίαν ἡ τὸ τοῦ οἰκείου τόπου μὴ μεταστῆναι, ἡ ἵνα ἀναιρεθῇ ἡ ὕλη, ἡ ἵνα μεταβληθῇ ἐπὶ τὸ κρεῖττον· ἀλλ' ἡ πράξις τὸ ἐναντίον τοῦτοις ὑπαγορεύει νοεῖν. Οὔτε γὰρ ἡ σύστασις τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ κατὰ φύσιν διέμεινε, προδοθέντος τοῦ μέρους· οὔτε ἡ ἐλευθερία, ἐδούλευσε γὰρ τῇ γενέσει τοῦ κόσμου, ἐξ ἑαυτοῦ μέρος τοῖς δημιουργηθεῖσιν ἐνθεῖς· οὔτε δὲ ἐν τῷ οἰκείῳ διέμεινε τόπῳ, μεταστάντος τοῦ μέρους ἐπὶ τὴν ὕλην. Οὔτε δὲ ἡ φύσις τῆς ὕλης ἀνιρέθη ἡ μετεβλήθη· ἔμεινε γὰρ ὅ ἦν ἐξ ἀρχῆς ἀμετάτρεπτον· ὥς γε πανταχόθεν ἔωλον καὶ μωρὰν δείκνυσθαι τὴν ὑπόθεσιν, ἦν μυθολογούντες συνεθήκατε, ἐστὶ δὲ καὶ ἐκ τῶν ἐνεργειῶν καὶ τῆς αἰτίας καὶ τῶν τόπων, ὧν ὑποθέμεν, τῆς ἀσεβείας ὁμῶν ἐλέγξει τὸ ἄποπον. Ἐκ μὲν οὖν τῆς ἐνεργείας ἀνατρεπτικῶς οὕτως. Εἰ ἐναντία αἱ φύσεις, ἐναντία καὶ ἐνεργείαι. Εἰ οὖν ἡ τοῦ Θεοῦ ἐνέργεια ποιητικὴ ὁμολογεῖται, ἡ τῆς ὕλης παθητικὴ ἐστὶ· αἱ δὲ τοῦτο, ὑπόκειται ἄρα τῷ Θεῷ καὶ δου-

λαύει· οὐκ ἄρα ἀγέννητός ἐστιν· ἄλλως τε δὲ ἡ αἰ δύο ποιούσιν, ἢ αἱ δύο πάσχουσιν, ἢ ἡ μὲν ποιεῖ, ἢ δὲ πάσχει, ἢ αὐτὰ πάσχουσι καὶ ποιοῦσιν· ἄλλ' εἰ μὲν αἱ δύο ποιοῦσι, θεοὶ ἔσονται, εἰ γε τὸ ποιεῖν Θεοῦ μελέτη (1) καὶ ὕλης ἐπινοεῖσθαι· εἰ δὲ πάσχουσιν ἀμφοτέρω, ἄλλα ἔσονται αἱ δύο, καὶ ἕτερος ὁ ποιητὴς ζητηθήσεται. Εἰ δὲ ἡ μὲν πάσχει, ἢ δὲ ποιεῖ· ἢ μὲν πάσχουσα γεννητὴ, ἢ δὲ ποιοῦσα ἀγέννητος· εἰ δὲ αἱ δύο πάσχουσι καὶ ποιοῦσι, καθὼ μὲν ποιοῦσι, θεοὶ ἔσονται, καθὼ δὲ πάσχουσιν, ὕλαι· αἱ αὐτὰς οὖν ἔσονται θεοὶ καὶ ὕλαι, γεννηταὶ καὶ ἀγέννητοί. Καὶ τῆς αἰτίας δὲ ἐλέγχει τοῦτο ὁμας· τί τὸ αἴτιον τοῦ εἶναι τὴν ὕλην κακὴν ὑποτίθεμεν; Ἡ γὰρ διότι ἀγέννητος καὶ ἀρχή, ἢ διότι ὕλη, ἢ διότι σῶμα, ἢ διότι διαιρείται καὶ μεταβάλλεται; Ἄλλ' εἰ μὲν διότι καὶ ἀγέννητος καὶ ἀρχή, καὶ ὁ Θεὸς τοιοῦτος· εἰ δὲ διότι ὕλη, ὕλη δὲ προσαγορεύεται διὰ τὸ ὑποκαίσθαι εἰς γένεσιν τῶν ἐξ αὐτῆς, διὰ τοῦτο κατὰ τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν οὐκ ἀγαθὸς ὁ Θεός· ὑπόκειται γὰρ εἰς γένεσιν τῶν ἐξ αὐτοῦ ψυχῶν καὶ ἀγγέλων, ὡς ὑμεῖς οἱ Μανιχαῖοι δογματίζετε. Εἰ δὲ διότι σῶμα, οὐχὶ αὐτὴ αἰτία τοῦ εἶναι σῶμα, ἀλλ' ὁ Θεός· εἰ γε πρὸ τοῦ ἐπιβάλλειν τὸ ἐξ αὐτοῦ μέρος τῇ ὕλῃ, οὐκ ἦν σῶμα· εἰ δὲ διότι διαιρείται καὶ μεταβάλλεται ὁ Θεός καθ' ὁμας τοῖς αὐτοῖς ἐνεχόμενος κακοῖς ἔσται· εἰ γὰρ διαιρείται εἰς γενέσεις, ἀγγέλων καὶ ψυχῶν, πλὴν δὲ ἐξ αὐτοῦ οὐ θεοὶ, ὅλῳν ὅτι οὐ μόνον διαιρείται, ἀλλὰ καὶ μεταβάλλεται. Εἰ δὲ οὐ τοῦτο φατέ αἴτιον εἶναι τοῦ κακὴν ὑπάρχειν τὴν ὕλην, ἀλλὰ τὸ ταύτην ἀμαρτάνειν, ἰστέον ὡς οὐδὲν τῶν κατὰ φύσιν ἐξ ἀνάγκης γινομένων, ἀμάρτημα τυγχάνει· πᾶσα γὰρ ἀμαρτία ἐκ προαιρέσεως γίνεται· ἢ δὲ προαιρέσεις ἐκ ψυχῆς· ἢ δὲ ψυχὴ οὐσία Θεοῦ καθ' ὁμας· ἐκ Θεοῦ ἄρα ἡ ἀμαρτία, καὶ οὐκ ἐκ τῆς ὕλης, κατὰ τὸ ὁμῶν ἀσεβέστατον δόγμα. Καὶ τῶν τόπων δὲ ὧν ὑμεῖς ὑποτίθεσθε τὸν μὲν τῷ Θεῷ, τὸν δὲ τῇ ὕλῃ προσνέμοντες, ὁμας ἀπελέγξω μηδὲν δογματίζοντας. Εἰ γὰρ ἀγέννητος ὁ Θεός, καὶ ἡ ὕλη· ἕκαστος δὲ ἐν τόπῳ τυγχάνει καθ' ὁμας· ὁ δὲ τόπος ἕτερός ἐστι κατ' οὐσίαν τῶν ἐν αὐτῷ περιεχομένων, συμβέησκει τοῖς τόποις συναγενήτους εἶναι τοῖς σὺν αὐτοῖς· καὶ οὕτως οὐ δύο τὰ ἀγέννητα, ἀλλὰ τέσσαρα, Θεὸν, καὶ ὕλην, καὶ ἑκάτερον τὸν τόπον εὐρήσεις. Εἰ δὲ τοὺς τόπους προσκυτέρους φατέ τῶν ἐν αὐτοῖς, οὐκέτι ὁ Θεός καὶ ὕλη ἀγέννητοι ἔσονται, ἀλλὰ μᾶλλον οἱ τούτων ἀποπάρχοντες τόποι· εἰ δὲ τὸν Θεὸν καὶ τὴν ὕλην πρὸ τῶν τόπων εἶναι φατέ, ἄρα οὐκ ἦσαν χωρισμένοι Θεός καὶ ὕλη, ἀλλ' ἐν ἀλλήλοις ὑπῆρχον· οὐ γὰρ ἦν οὕτω τόπος ὁ διορίζων· καὶ οὕτως ὁ τῆς παρ' ὁμῶν ἐναντιότητος διαλυθήσεται λόγος. Οὐ γὰρ ἐν ἀλλήλοις ἡ φύσις ὀφίστασθαι δύναται τῶν ἐναντίων· ὥστε πανταχόθεν ὁμῶν ἀπελήλεσται ἡ μυθώδης τερατολογία· μὴ ὁμας αὐτοὺς τε καὶ ἑτέρους τοῖς τῆς ἀσεβείας περιπειρήτε δόγμασιν, ἀλλὰ προσδραμόντες τῷ φωτὶ τῆς ἀληθείας, τὸν ζόφον τῆς ἀγνοίας ἐκκαθάρατε τῶν ψυχῶν· αὐτεξου-

ratio. Si ergo Dei operationem activam fatemur, materiae operatio passiva erit. Si ita est, subjacet ergo Deo servitque materia: Jam si subjacet atque servit, non est certe increata. Præterea, vel duæ naturæ agunt, vel duæ patiuntur; vel alia agit et alia patitur, vel ambæ patiuntur et agunt. Sed si duæ agunt, dii erunt; siquidem agere Dei officium est, materiaeque curam gerere. Quod si ambæ patiuntur, diversæ erunt utraque, et alius creator quæretur. Si vero una patitur et una agit, patiens quidem creata, agens increata. Denique si ambæ et agunt et patiuntur, quatenus agunt, dii erunt; quatenus patiuntur, materiae. Eadem ergo erunt, dii et materiae, creatæ et increatæ. Ex causa quoque redarguimini. Quam ob causam materiam esse dicimus malam? Nempe vel quia increata est et principium, vel quia materia, vel quia corpus, vel quia dividitur et immutatur. Atqui si quia increata est et principium, Deus quoque talis est. Si quia materia, materia autem appellatur propterea quod obnoxia est generando ex se, ideo propter eandem hypothesim ne Deus quidem bonus erit, quia et ipse obnoxius est producendo ex se animas et angelos, ut vestrum, o Manichæi, dogma est. Si quia est corpus, non est ipsamet causa ut corpus sit, sed Deus; etenim antequam projiceret particulam sui in materiam, ea corpus non erat. Si quia dividitur et immutatur, Deus in sententia vestra iisdem malis erit obnoxius: nam si dividitur in angelorum atque animarum procreationes, nequa tamen ex eo proveniunt dii, exploratum est eum non solum dividi, verum etiam esse mutatum. Quod si denique haud hanc esse causam dicitis, cur mala sit materia, sed quia hæc peccat, sciendum est, nihil quod in rerum natura necessario fiat, esse peccatum. Namque omne peccatum libera electione fit. Electio autem ab anima est; anima autem substantia Dei, ut vos dicitis: ex Deo igitur peccatum, et non ex materia, juxta vestrum scelestissimum dogma. Age vero etiam ex locis, quos vos partim Deo partim materiae assignatis, coarguam vos nihil omnino dicere. Nam si Deus increatus est, item et materia; utrumque autem in loco suo, ut vos dicitis, stat; locus autem diversa natura est ab iis qui eo continentur, consequens erit ut loci pariter sint increati: atque ita non duo, sed quatuor esse increata, Deum ac materiam, et utrumque locum, esse comperies. Quod si locos dicitis esse antiquiores rebus ibi comprehensis, haud jam Deus et materia increati erunt, sed ii potius qui ante ipsos existebant loci. Secus vero, si Deum ac materiam ante locos existitisse dicatis, ergo non erant olim separati Deus ac materia, sed invicem coexistebant: non enim adhuc erat discriminans locus. Atque ita

NOTÆ.

(1) Dubium in cod. vocabulum.

vestra de rerum repugnantia doctrina corrui. Α σιότητι γὰρ καὶ οὐκ ἀνάγκῃ φύσεως ἄνθρωποι τὸ Naturæ enim contrariæ invicem coexistere ne- δοκοῦν ἐν αἰρέσει ποιούμεθα. Τέλος.
queunt. Atque ita portentosæ vestræ fabulæ quaqueversus exploduntur. Ne itaque vosmet aliosque impiis dogmatibus seu spinis implicetis; sed ad veritatis lucem properantes, inscitiz tenebras ex animabus vestris pellite. Etenim libero arbitrio, non naturæ necessitate, nos homines quod visum fuerit, faciendum eligimus. Explicit.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ^a

ΔΙΑΛΕΞΙΣ^b ΣΑΡΡΑΚΗΝΟΥ ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥ.

S. JOANNIS DAMASCENI

DISPUTATIO SARACENI ET CHRISTIANI.

(Ex Bibl. Gallandiana t. XIII, 272.)

Interrogatus Christianus a SARACENO : Quem B
ais causam esse boni malive?

CHRISTIANUS respondit : Omnium bonorum ne-
minem dicimus esse causam præter quam Deum,
mali vero non item.

Et respondens SARAC. ait : Quem dicis causam
esse malorum?

CHRIST. Eum scilicet qui ex sententia sua dia-
bolus est, ac nos etiam homines.

SARAC. Cujus rei gratia?

CHRIST. Propter liberum arbitrium.

SARAC. Quid ergo? Liberine es arbitrii, et quæ-
cunque vis agere vales?

CHRIST. Ex duobus solis, in alio formatus non
fui a Deo liber arbitrio.

SARAC. Quæ sunt hæc?

CHRIST. Bons agens non timeo legem, quin po-
tius et mercedem et misericordiam a Deo conse-
quor : haud aliter etiam diabolus (*fuissei consecu-
tus*). Primus homo liberi arbitrii formatus est a
Deo, et peccavit; Deus vero de proprio statu de-
turbavit eum. At fortasse etiam dicas mihi obji-
ciendo : Quænam sunt quæ mihi loqueris bona et
mala? Ecce sol, luna et stellæ bonæ sunt : fac
unum ex his. Non propterea prædixi tibi adversus
homines, operor bona et mala. Bona sunt igitur
Dei glorificatio et oratio : mala autem sunt forni-
catio, furtum. Quandoquidem quomodo ais tu mala

Ἐρωτισθεὶς ὁ Χριστιανὸς παρὰ ΣΑΡΡΑΚΗΝΟΥ^a,
τίνα λέγεις αἰτίον καλοῦ καὶ κακοῦ; Ἀπορία^d.

Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ εἶπεν· Πάντων τῶν ἀγαθῶν
οὐδένα φάμεν αἰτίον εἶναι εἰ μὴ τὸν Θεόν, κακοῦ
δὲ οὐ.

Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ΣΑΡΑΚ. εἶπεν· Τίνα λέγεις
αἰτίον εἶναι τῶν κακῶν;

Ο ΧΡΙΣΤ. Τὸν ἀπὸ γνώμης ὄντα διάβολον δηλονότι,
καὶ ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους.

Ο ΣΑΡΑΚ. Χάριν εἶπες;

Ο ΧΡΙΣΤ. Διὰ τὸ αὐτεξούσιον.

Ο ΣΑΡΑΚ. Τί οὖν; αὐτεξούσιος εἶ, καὶ ὅσα θέλεις
δύνασαι ποιεῖν;

Ο ΧΡΙΣΤ. Ἐκ δύο μόνων, ἐν ἄλλῃ οὐ πέπλασμαι
ὅπῃ Θεοῦ αὐτεξούσιος.

C Ο ΣΑΡΑΚ. Ποία ταῦτα;

Ο ΧΡΙΣΤ. Τὰ κακά· μὲν πράττων οὐ φοβοῦμαι τὴν
νόμον, ἀλλὰ καὶ τιμῶμαι, καὶ ἰλεοῦμαι ὅπῃ τοῦ
Θεοῦ. Ὅμοιος καὶ ὁ διάβολος. Πρῶτος ἄνθρωπος
αὐτεξούσιος πέπλασται ὅπῃ τοῦ Θεοῦ καὶ ἡμάρτη-
σεν, καὶ ὁ Θεὸς τῆς ἰδίας τάξεως ἐξέτισεν αὐτόν.
Ἄλλ' ἴσως καὶ λέγεις μοι ἀντιλέγων· Ποία εἰσιν ἃ
λέγεις μοι καλὰ καὶ κακά; Ἰδοὺ ἥλιος, σελήνη
καὶ ἀστέρεις καλοὶ εἰσιν· ποιήσων ἐν ταῦταις· οὐ
τούτου χάριν προλέγω σοι κατὰ τῶν ἀνθρώπων
ἐργάζομαι καλὰ καὶ κακά^b. Καλὸν μὲν, οἷόν ἐστι,
δοξολογία Θεοῦ καὶ προσευχή. Κακά δὲ, πορνεία,
κλεψία· ἐπεὶ ὡς λέγεις σὺ καλὰ καὶ κακά ἐκ Θεοῦ

VARIAE LECTIONES.

^a Hunc primum versum de nostro ascripsimus Græce et Latine. ^b Ex cod. ms. Bibl. Vindobon.
^c Vide Lequienium n. 7, p. 467. ^d Forte ἀπόκρισις, responsio. ^e Καλά. ^f Lequien. καὶ ὁ ΣΑΡ. Et
ΣΑΡ. ^g ΧΡΙΣΤ. Lequien. ^h Τὸ ἀνθρώπινον. Id.

εἶναι· Εὐραβήσεται ὁ Θεὸς κατὰ τὰ δίκαιος, ὅπερ οὐκ ἔστιν. Ἐπεὶ γὰρ ὁ Θεὸς προσέταξεν, ὥς σὺ λέγεις, τὸν πόρνον πορνεύειν, καὶ τὸν κλέπτην κλέπτειν, καὶ τὸν ἀνδροφόνον ἀνδροφονεῖν, ἀξιοὶ εἶσιν τιμῆς· τὸ γὰρ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐποίησαν. Εὐραβήσονται καὶ οἱ νομοθέται σου ψευδεῖς, καὶ τὰ βιβλία σου ψευδεπίγραφα, ἐπειδὴ προστάττουσι τὸν πόρνον καὶ τὸν κλέπτην δέρεσθαι· ποιήσαντας τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸν ἀνδροφόνον ἀποκτανθῆναι, ὃν εἶδε τιμηθῆναι, ἐπειδὴ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐποίησεν.

Ὁ δὲ ΣΑΡΑΚ. Τίς φησι, πλάττει τὰ βρέφη ἐν κοιλίαις τῶν γυναικῶν; τοῦτο γὰρ προβάλλονται οἱ Σαρράκηνοι πρὸς ἡμᾶς πρόβλημα δεινότερον, θέλοντες ἀποδείξαι τὸν Θεὸν αἴτιον τοῦ κακοῦ. Εἰ γὰρ ἀποκριθεὶς λέγω, ὅτι ὁ Θεὸς πλάττει τὰ βρέφη ἐν κοιλίαις γυναικῶν, ἔρεῖ ὁ Σαρακηνός· Ἰδοὺ ὁ Θεὸς συν-εργός ἐστι τῷ πόρνῳ, καὶ τῷ μοιχῷ.

Ο ΧΡΙΣΤ. Πρὸς ταῦτα ἀποκρίνεται· Οὐδαμῶς ἐδρίσκω μετὰ τὴν πρώτην ἑβδομάδα τῆς κοσμοποιίας τὴν Γραφὴν λέγουσαν πλάττειν τὸν Θεὸν ἢ κτίζειν τι. Εἰ δὲ ἀμφιβαλῇ περὶ τούτου, δεῖξῃ [σοι] κτίσμα ἢ πλάσμα οἰονθηποτοῦν· μετὰ τὴν πρώτην ἑβδομάδα γιγνόμενον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· οὐδαμῶς τούτου ὑποδείξαι. Πάντα γὰρ τὰ ὁρατὰ κτίσματα τὴν πρώτην ἑβδομάδα γεγόνασιν. Ἐπλάσεν γὰρ ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον τὴν πρώτην ἑβδομάδα, καὶ προσέταξεν αὐτὸν γεννᾶν καὶ γεννᾶσθαι, εἰπὼν· Ἀδεύανθε, καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν. Καὶ ἐπειδὴ ἐμφυχος ἦν ὁ ἄνθρωπος ἐμφυχον σπέρμα ἔχων, ἐν τῇ ἰδίᾳ γυναικὶ σπορᾷ ἀναφύει. Ὡστε ἄνθρωπος ἄνθρωπον γεννᾷ, καθάπερ ἡ Γραφή λέγει· Ἀδάμ γὰρ ἐγέννησε τὸν Σέθ, καὶ ὁ Σέθ ἐγέννησε τὸν Ἑνῶς, καὶ Ἑνῶς ἐγέννησε τὸν Καϊνάν, καὶ Καϊνάν ἐγέννησε τὸν Μαλαεὴλ, καὶ Μαλαεὴλ ἐγέννησε τὸν Ἑνῶχ. Καὶ οὐκ εἶπεν Ὁ Θεὸς ἐπλάσεν τὸν Σέθ, ἢ τὸν Ἑνῶς, ἢ ἄλλον τινά· καὶ ἐντεῦθεν γινώσκωμεν, ὅτι μονώτατος πέπλασται ὁ Ἀδάμ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, οἱ τε μετ' ἐκείνον γεννῶνται καὶ γεννῶσιν ἑαυτοῦ τοῦ παρόντος. Καὶ οὕτως χάριτι τοῦ Θεοῦ ὁ κόσμος συνίσταται. Ἐπειδὴ καὶ πᾶσα βοτάνη καὶ φυτὸν προστάζει τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τότε γεννᾶν καὶ γεννᾶται. Ἐφη γὰρ ὁ Θεός· Ἐλασθησάτω ἡ γῆ βοτάνην χέρτου. Κατὰ τὸ πρόσταγμα αὐτοῦ ἐβλάστησεν ἕκαστον δένδρον, εἶδος ἡ βοτάνης καὶ φυτοῦ ἐν ἑαυτῷ ἔχει σπερματικὴν δύναμιν. Ἡ σπορὰ δὲ παντὸς φυτοῦ καὶ βοτάνης ἐμφυχὸς ἐστίν, ἥτις ἐν τῇ γῇ πάλιν ἐφ' ἑαυτῆς πίπτουσα, ἢ καὶ ὑπὸ ἄλλου σπειρομένη, βλαστάνει· μὴ πλαττομένη ὑπὸ τινος, ἀλλὰ τῷ πρώτῳ προστάγματι τοῦ Θεοῦ ὑπακούσαντος¹. Ἰδοὺ ἐγὼ, καθὰ πρῶην ἔφην, αὐτεξούσιος ὢν ἐν οἷς μόνους προεῖπα, ὅπου ἐὰν σπείρω, καὶ ἐν εἰς ἰδίαν

bonaque ex Deo esse? Invenietur Deus secundum te injustus: quod utique non est. Quoniam enim Deus praecepit, ut tu inquis, fornicatorem fornicari et furem furari et homicidam eadem facere, mercede digni sunt huiusmodi, voluntatem enim Dei fecerunt. Invenientur quoque legislatores tui mendaces, et libri tui falsi, quandoquidem mandant fornicatorem et furem exoriri, qui tamen Dei voluntatem fecerunt: homicidam quoque interfici, quem praemio cumulari oportebat, quippe qui voluntatem Dei fecerit.

SARAC. Ait, quis format infantes in uteris mulierum? istud porro obijciunt Saraceni adversus nos tanquam argumentum invictissimum, quo ostendere nituntur, Deum mali esse auctorem. Si enim respondens dicas, Deum esse qui format infantes in uteris mulierum, reget Saracenus: Ergo Deus cooperatur cum fornicatore et mœcho.

CHRIST. Igitur ad hæc respondet: Nullo modo invenio post primam hebdomadam qua mundus factus est, Scripturam asserentem, quod formet Deus vel creet quidquam. Quod si ille non acquiescat circa hoc, ostendat (Christianus) creaturam vel figmentum quodcumque post primam hebdomadam a Deo esse nullatenus ostendi. Omnes enim visibiles creaturae prima hebdomada exstiterunt. Formavit enim Deus hominem prima hebdomada; eique mandavit ut gigneret et gigneretur, inquit: Crescite et multiplicamini, et replete terram¹. Et quoniam animalis erat homo animale semen habens, in propria uxore sementis germinabat. Quamobrem homo hominem gignit, ut Scriptura dicit: Adam enim genuit Seth, et Seth genuit Enos, et Enos genuit Kainan, et Kainan genuit Malaleel, et Malaleel genuit Jaret, Jaret autem genuit Enoch². Porro non dixit: Ei Deus formavit Seth vel Enos, vel alium quempiam. Hinc agnoscimus unum prorsus formatum fuisse Adam a Deo: qui vero post illum sunt, generantur et generant usque in praesens tempus, atque hoc modo ex Dei beneficio mundus conservatur. Quinimo etiam omnis herba et planta jussu Dei ex eo tempore generat et generatur. Ait enim Deus: Germinet terra herbam feni³, atque juxta praeceptum ejus germinavit omnem arborem, et species quaelibet herbae vel plantae, in semetipsa habet vim sementinam. Sementis porro cujusvis plantae vel herbae animalis est; quae rursus in terram per se decidens, vel etiam ab alio sata germinat, non formata a quoquam, sed primae Dei jussioni morem gerens. Ecce ego, quem admodum antea dixeram, libero praeditus arbitrio

¹ Gen. 1, 28. ² Gen. v, 3 seqq. ³ Gen. 1, 11.

VARIAE LECTIONES.

¹ Lequienius: et δὲ ἀπορεῖς πρὸς τοῦτο, δεῖξον πλάσμα ἢ κτίσιν οἰαντιναοῦν. Sin vero de hoc dubitas, ostende figmentum aut creaturam ullam. ² Lequienius: ἀλλὰ δὲ ἀποδευθῆναι τοῦτο οὐ δύναται. ³ Leq. ὁμοίως δὲ καὶ βοτάνη καὶ φυτὸν ἐξ ἑαυτοῦ. Similiter et herba et planta ex seipsa. ⁴ Forte ὑπακούουσα.

in iis duntaxat quæ præfatus sum; ubicunque seminem, sive in propriam uxorem sive in alienam, meo usus arbitrio, succrescit et germinat per obedientiam primæ Dei jussioni. Non quod vel nunc quotidie formet Deus et operetur; quoniam in prima hebdomada fecit Deus cælum et terram universumque mundum sex diebus, septima vero requievit ab omnibus operibus suis quæ aggressus est facere¹, quemadmodum quoque Scriptura mihi testatur.

SARAC. Ait Deus ad Jeremiam: «Antequam formarem te ex utero novi te, et ex matrice sanctificavi te²».

CHRIST. Cujuslibet hominis ex utero formavit Deus animalem ac sementinam virtutem ab Adam atque deinceps. Adam enim in ventre habens Sethum genuit, ut præfatus sum, Sethus vero Enosum. Et quivis homo cum ante habeat in ventre filium suum gignit, filiusque etiam usque in præsens tempus. Illud vero: «Ex matrice sanctificavi te³»: in eo cogita illam quæ revera generat filios dei, juxta sancti Evangelii testimonium: «Quotquot enim receperunt eum, inquit, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Qui credunt in eum, inquit; qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt⁴» per baptismum.

ADVERSARIUS. Ergone ante Christum erat baptismus? Jeremias enim ante Christum natus est.

CHRIST. Erat utique juxta testimonium sancti Apostoli dicentis alios per nubem, alios vero per mare fuisse baptizatos. Et Dominus in Evangeliiis ait: «Nisi quis nascatur ex aqua et spiritu, non ingreditur regnum cælorum⁵». Adeoque Abraham et Isaac et Jacob cæterique ante Christum sancti, qui ingressi sunt regnum cælorum, nisi baptizati fuissent, non utique salutem fuissent consecuti. Testatur id vero Spiritus sanctus inquiens: «Abalienati sunt peccatores a vulva⁶», hoc est a baptismo. Quomobrem constitemur, omnes eos qui vel salvati sunt vel salvantur, per baptismum salvati sunt vel salvantur Dei gratia.

SARAC. Interrogavit dicens: Christianum qui facit voluntatem ipsiusmet Dei, bonumne esse ais vel malum?

Agnosce autem vafritiem ejus, CHRIST., inquit: Quid tibi velis scio.

SARAC. Indica illud mihi.

CHRIST. Dicere vis ad me; Christus voluntate passus est, an non? Quod si tibi dixero: Voluntate passus est; mihi repones: Abi, ergo adora Judæos, quoniam voluntatem Dei tui fecerunt.

ἡ γυναῖκα, καὶ ἐν εἰς ἀλλοτρίαν τῇ ἐξουσίᾳ μου χρωμένος, ἀναδρασάμενος καὶ γίνεται τῷ πρώτῳ προστάγματι τοῦ Θεοῦ ὑπακούουσα. Οὐχ ὅτι καὶ νῦν καθ' ἐκάστην ἡμέραν πλάττει ὁ Θεὸς καὶ ἐργάζεται· ἐπειδὴ ἐν τῇ πρώτῃ ἐβδομάδι ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὸν σὺμπαντα κόσμον ἐν ἡμέραις, καὶ τῇ ἐβδόμῃ κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὧν ἤρξατο ποιεῖν, καθὼς καὶ ἡ Γραφή μαρτυρεῖ μοι.

Ὁ δὲ ΣΑΡΑΚΗΝΟΣ. Φησὶν ὁ Θεὸς πρὸς Ἰερემίαν· «Πρὸ τοῦ μὲν πλάσαι σε ἐκ κοιλίας ἐπίσταμαί σε, καὶ ἐκ μήτρας ἡγάξαί σε.»

Ὁ ΧΡΙΣΤ. Παντὸς ἀνδρὸς ἐκ κοιλίας ἐπλασεν ὁ Θεὸς τὴν ἐμφύον καὶ σπερματικὴν δύναμιν ἀπὸ Ἀδὰμ καὶ καθέξης. Ἀδὰμ γάρ ἐν κοιλίᾳ ἔχων, τὸν Σὴθ ἐγέννησεν, ὡς προεῖπον, καὶ Σὴθ τὸν Ἐνὼς, καὶ ἕκαστος ἀνθρωπος προέχων ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτοῦ υἱόν, καὶ ὁ υἱὸς ἐγέννησε καὶ νῦν (sic) μέχρι τοῦ παρόντος. Τὸ δὲ, «Ἐκ μήτρας ἡγάξαί σε,» νόησον τὴν ὁγτώσ γεννῶσαν τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἀγίου Εὐαγγελίου. «Ὅσοι γὰρ ἔλαβον αὐτὸν, φησὶν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, τοὺς πιστεύουσιν εἰς αὐτὸν, φησὶν, οἱ οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρὸς, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν» διὰ τοῦ βαπτίσματος.

Ὁ δὲ ΕΝΑΝΤΙΟΣ, καὶ ἦν πρὸ Χριστοῦ βάπτισμα; ὁ γὰρ Ἰερემίας πρὸ Χριστοῦ γεννᾶται.

Ὁ ΧΡΙΣΤ. Ἦν, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἀγίου Ἀποστόλου φάσκοντος· ὅτι οἱ μὲν διὰ νεφέλης, οἱ δὲ διὰ θαλάσσης ἐβαπτίσθησαν. Καὶ ὁ Κύριος ἐν Εὐαγγελίοις φησὶν· «Ἐάν τις γεννηθῇ δι' ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.» Ὅτε δ' Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, καὶ οἱ λοιποὶ πρὸ Χριστοῦ ἅγιοι εἰσερχόμενοι εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, εἰ μὴ προεβαπτίσθησαν, οὐκ ἂν ἐσώζοντο. Μαρτυρεῖ δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, λέγον· «Ἀπηλοτριωθήσαν οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ μήτρας,» τοῦτ' ἐστὶ τῆς τοῦ βαπτίσματος. Χάριτι τούτου ὁμολογοῦμεν, ὅτι πάντες οἱ σωθέντες καὶ οἱ σωζόμενοι διὰ βαπτίσματος ἐσώθησαν καὶ σώζονται χάριτι Θεοῦ.

Ὁ ΣΑΡ. ἡρώτα λέγων· Τὸν Χριστιανὸν τὸν ποιῶντα τὸ θέλημα αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, καλὸν εἶναι λέγεις ἢ κακόν;

Γνοὺς δὲ τὴν πανουργίαν αὐτοῦ ὁ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ ἔφη· Ὁ θέλεις εἰπεῖν ἐπίσταμαι.

Ὁ ΣΑΡ. Φανέρωσόν μοι αὐτό.

Ὁ ΧΡΙΣΤ. Εἰπεῖν θέλεις πρὸς ἐμὲ, ὅτι ὁ Χριστὸς θέλων ἐπαθεῖν, ἢ μὴ θέλων; Καὶ ἐάν σοι εἴπω, θέλων ἐπαθεῖν, ἵνα μοι εἴπῃς, Ἀπελθε, προσκύνησον τοὺς Ἰουδαίους, ἐπειδὴ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐποίησεν.

¹ Gen. ii, 1, 2. ² Jerem. i, 5. ³ Joan. i, 12, 13. ⁴ Joan. iii, 5. ⁵ Psal. lvi, 4.

VARIE LECTIONES.

¹ Leq. πάντως οὖν ἐν μήτρᾳ ἐπλασεν. XP. Ἐμφύον καὶ σπερματικὴν δύναμιν Ἀδὰμ ἐν τῇ κοιλίᾳ ἔχων. Omnino igitur in matrice formavit. CHRIST. Animalem et sementinam virtutem Adamus in ventre habens. ² Voculis καὶ νῦν nihil respondet in Lequieno.

Ο ΣΑΡ. Οὕτως, φησὶ, σοὶ ἤθελον εἰπεῖν· Εἰ ἐστὶ ἄ σοι λόγος, ἀποκριθῆτί μοι.

Ο ΧΡΙΣΤ. Εὖ λέγεις θέλημα εἶναι, ἐγὼ λέγω ἀνοχὴν καὶ μακροθυμίαν.

Ο ΣΑΡ. Πόθεν δύνη τοῦτο παραστῆσαι;

Ο ΧΡΙΣΤ. διὰ πραγμάτων ἔφη πρὸς Σαρακηνόν· Καθημένου ἑμοῦ καὶ σοῦ, ἡ ἱσταμένου, δύναται τις ἐξ ἡμῶν ἀνευ τῆς ἐξουσίας καὶ δεσποτείας τοῦ Θεοῦ ἀναστῆναι ἢ κινήθῃναι;

Καὶ ὁ ΣΑΡ. Οὐ.

Ο ΧΡΙΣΤ. Τοῦ Θεοῦ εἰπόντος, μὴ κλέψῃς, μὴ πορνεύσῃς, μὴ φονεύσῃς, οὐ θέλει ἵνα κλέψωμεν καὶ πορνεύσωμεν καὶ φονεύσωμεν.

Ο ΣΑΡ. Οὐχί. Εἰ γὰρ ἔθελεν, οὐκ ἂν εἶπεν, μὴ κλέψῃς, μὴ πορνεύσῃς, μὴ φονεύσῃς.

Ο ΧΡΙΣΤ. Δόξα τῷ Θεῷ, ὅτι σὺ μολόγησας λέγων ἃ θέλω εἰπεῖν. Ἴδου συνέθου μοι, ὅτι οὐδεὶς ἐξ ἡμῶν ἀνευ τοῦ Θεοῦ δύναται ἀναστῆναι ἢ κινήθῃναι. Καὶ ὅτι οὐ θέλει ὁ Θεὸς ἵνα κλέψωμεν ἢ πορνεύσωμεν. Ἐάν ἄρτι ἀναστὰς ἀπέλθω, καὶ κλέψω ἢ πορνεύσω· τί αὐτὸ λέγεις; Θέλημα Θεοῦ, ἢ συγχώρησιν καὶ ἀνοχὴν καὶ μακροθυμίαν;

Ο ΣΑΡ. νοήσας καὶ θαυμάσας ἔφη· Ἀληθῶς οὕτως ἔχει.

Ο ΧΡΙΣΤ. Νόησον καὶ τοῦτο, ὅτι δυναμένου Θεοῦ πατάξαι, ἀνεχώρησεν πρὸς τὸν σταυρόν· τοῦτ' ἐστίν, ἐμακροθύμησεν ἐπὶ τὴν ἁμαρτίαν. Ἄλλ' ὅταν θέλῃ [ἵνα] μετανοήσω, ἀποδίδωσί μοι καθάπερ καὶ τοῖς Ἰουδαίοις ἐποίησεν. Μετὰ γὰρ [ἔτη] ὀλίγα ἀνέστησεν κατ' αὐτῶν τὸν Τίτον, καὶ Οὐεσπασιανόν, καὶ τοὺς Ἕλληνας, καὶ καθέλεν τὰ φρούραγμα αὐτῶν.

Ἐάν ἐρωτηθῇς παρὰ Σαρακηνοῦ λέγοντος· Τί λέγεις εἶναι τὸν Χριστόν; εἰπὲ αὐτῷ· Λόγον Θεοῦ. Μηδὲν ἐν τούτῳ νομίζω ἁμαρτάνειν, ἐπειδὴ καὶ Λόγος λέγεται παρὰ τῇ Γραφῇ, καὶ σοφία, καὶ βραχίον, καὶ δύναμις Θεοῦ, καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα, πολυώνυμος γάρ ἐστιν. Καὶ σὺ ἀντερώτησον αὐτὸν λέγων· Τί λέγεται παρὰ τῇ Γραφῇ ὁ Χριστός; Ἰσως κἄν θελήσῃ ἐρωτησάαι σε ὁ Σαρακηνὸς ἄλλο· τί μὴ ἀποκρίνῃς αὐτῷ, ἕως ἂν λύσει τὸ ἐρωτήμα σου. Ἀνάγκη ποῖα ἀποκριθῇσεται σοι λέγων· Παρὰ τῇ Γραφῇ μου Πνεῦμα καὶ Λόγος Θεοῦ λέγεται ὁ Χριστός. Καὶ τότε εἰπὲ αὐτῷ σὺ πάλιν· Τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ Λόγος, παρὰ τῇ Γραφῇ σου, ἀκτιστά λέγονται ἢ κτιστά; Καὶ ἐπὶ αὐτῷ ὅτι ἀκτιστά εἰσιν, εἰπὲ αὐτῷ· Καὶ τίς ἔκτισε τὸ Πνεῦμα καὶ τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ; Καὶ ἐάν ἐξ ἀπορίας εἴπῃ σοι, ὅτι ὁ Θεὸς αὐτὰ ἔκτισεν, εἰπὲ· Ἴδου εἰ ἔλεγον ἐγὼ πρὸς σὲ τοῦτο, ἔλεγες ἂν πρὸς μὲ, ὅτι Ἠράνισας τὴν μαρτυρίαν σου· καὶ τοῦ λοιποῦ οὐ πιστεύεστε· ὅσα ἂν εἴπῃς. Ὅμως οὖν καὶ τοῦτο ἐρωτῶ σε, πρὸ τοῦ κτίσασαι ὁ Θεὸς τὸν Λόγον καὶ τὸ Πνεῦμα, οὐκ εἶχεν Πνεῦμα οὐδὲ Λόγον; Καὶ φεύξεσθαι ἀπὸ σοῦ μὴ ἔχων τί ἀποκριθῇναι. Αἱρετικοὶ γάρ εἰσιν οἱ τοιοῦτοι κατὰ

SARAC. Hoc utique tibi dicere volebam; atque si hiscere potis es, responde mihi.

CHRIST. Tu ais voluntatem esse, ego dico tolerantiam et longanimitatem.

SARAC. Unde vales hoc demonstrare?

CHRIST. Ex rebus ait ad Saracenum. Sedente me vel te, aut etiam stante, potest quis ex nobis sine potestate et arbitrio Dei surgere aut moveri?

SARAC. Haudquaquam.

CHRIST. Dicente Deo: Non furaberis, non fornicaberis, non occides; sane non vult ut furemur, fornicemur aut occidamus.

SARAC. Non utique. Si enim istud voluisset, haud edixisset, Non fureris, non forniceris, non occidas.

CHRIST. Sit gloria Deo, quia tu convenis mecum ea dicens, quæ dicere volo. Ergo convenit tibi mecum, quod nostrum nemo absque Deo potest surgere aut moveri, quodque non vult Deus, ut furemur aut fornicemur. Si ergo jam surgens abeam, atque furer vel fornicer: quid istud appellas? Deine voluntatem vel indulgentiam, et tolerantiam atque longanimitatem?

SARAC. Vini persentiscens admiratus ait: Reipsa sic se habet.

CHRIST. Cogita et hoc, quod cum posset Deus percutere, ad crucem contendit: hoc est longanimitate usus est erga peccatum. At quando vult ut me poeniteat, reddit mihi; quo modo agit etiam erga Judæos. Post aliquantum enim excitavit contra illos Titum et Vespasianum et Græcos, et deiecit petulantiam eorum.

Si interrogaveris, Saraceno dicente; Quem ais esse Christum? Responde illi, Verbum Dei. Nihil in hoc aberrare arbitror, quoniam et Verbum dicitur a Scriptura, et sapientia et brachium et virtus Dei, et alia id genus multa. Multinominus enim est. Tu vero vicissim interroga eum dicens; Quid vocatur a Scriptura Christus? Fortasse etiamsi velit interrogare te Saracenus de aliqua alia re; ne respondeas illi antequam solverit postulatam tuam. Qua necessitate coactus respondebit tibi dicens: A Scriptura mea Spiritus et Verbum Dei dicitur Christus. Et tunc dic illi tu quoque: Spiritus Dei et Verbum a Scriptura tua increata dicuntur, an vero creata? Ac ubi responderit creata esse, dic ei: Equis creavit Dei Spiritum et Verbum? Quod si ad incitas redactus dixerit tibi, Deum illa creasse; regere: Et si dixissem ego tibi rem huiusmodi, respondisses profecto mihi: E medio sustulisti testimonium tuum, ac porro haud confirmaveris quæcunque dixeris. Nihilominus et istud te interrogo: Antequam crearet Deus Verbum et Spiritum, non habebat Spiritum neque Verbum? atque declinabit a te, non habens quid respondeat. Hæretici enim

VARIE LECTIONES.

* Forte πιστεύεται: vel πιστευθήσεται.

sunt qui hoc affirmant apud Saracenos, maxime que sunt abominabiles et propudiosi : et si huncce volueris traducere apud reliquos Saracenos, timebit te admodum. Quod si interrogaverit te Saracenus inquis : Sermones Dei creati sunt an increati ? Solent enim nobis objicere hanc interrogationem vehementissimam, volentes ostendere creatum esse Verbum Dei, quod sane non est. Quod si dixeris creatos, regerit contra te, quod ecce omnes dii vero non sunt. Ecce tu confessus es, Verbum Dei, cum sit Christus, Deum tamen non esse. Quamobrem, neque creatos neque increatos Christianus respondens illi appellat (dicens), Ego unum solum Verbum Dei in hypostasi confiteor quod sit increatum, quemadmodum et tu confiteris; hanc totam Scripturam meam non dico sermones, sed dictiones Dei. Quod si dixerit Saracenus : Quomodo ergo ait David : « Sermones Domini, sermones puri » ; et non : dictiones Domini, dictiones puræ ? Dic ei : Vates figurate locutus est, at non proprie. Quod si tibi dixerit, Quid est figurata propriæ locutio ? Tu regeras illi : Propria locutio est certa demonstratio rei, figurata verò locutio est minus certa rei demonstratio. Quod si opponat tibi Saracenus : Fierine potest ut propheta enuntiet minus certam rei demonstrationem ? Dic ei statim : In prophetis inanimata personas fieri, oculosque et ora eis tribui videris. Quapropter, « Mare vidit et fugit »¹⁰. Attamen mare oculos non habet, neque enim animal est. Purgavit idem Propheta velut animantem illud alloquitur : « Quid tibi est, mare, quia fugisti »¹¹ ; et quæ sequuntur. Quin etiam « Gladius devoravit carnes » dicit Scriptura¹². At enim devorare de ore dicitur quod comedit ac bibit, gladius vero cædit quidem, non tamen deglutit. Sic et dictiones figurata locutione usus sermones vocavit, tametsi non sint sermones sed dictiones. Sin autem sciscitatus fuerit : Quomodo descendit Deus in uterum mulieris ? Respondeto illi : Adhibeamus scripturam tuam et meam. Scriptura tua dicit : « Purgavit Deus virginem Mariam supra omnem muliebrem carnem, descenditque Spiritus Dei et Verbum in eam (2) ». Evangelium vero meum dicit : « Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi »¹³. En idem utrinque verborum sonus et sensus. Adverto et istud, quod nempe secundum proprietatem nostram dicat Scriptura ascensionem Dei et descensionem, figurate nimirum at non proprie. Proprie enim descensus et ascensus juxta philosophos de

A Σαρακηνούς, καὶ πάνυ βέλυντοι καὶ ἀπόβλητοι· καὶ ἐὰν αὐτὸν θέλῃς δημοσιεύσαι τοῖς λοιποῖς Σαρακηνοῖς φοβηθήσεται σε πολὺ P. Καὶ ἐὰν ἐρωτήσῃ σε ὁ Σαρακηνὸς λέγων· Τὰ Λόγια τοῦ Θεοῦ κτιστὰ εἰσιν ἢ ἀκτιστὰ; Τοῦτο γὰρ προβάλλονται πρὸς ἡμᾶς· ἐρωτήματα δεινότατον θέλοντες ἀποδείξαι κτιστὸν εἶναι τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ, ὅπερ οὐκ ἔστιν. Εἰ δὲ εἴπῃς· Κτιστὰ εἰσιν, λέγει σοι, ὅτι ἰδοὺ ταῦτα πάντα λόγια τοῦ Θεοῦ ὑπάρχοντα, ἀκτιστὰ μὲν εἰσι, Θεοὶ δὲ οὐκ εἰσιν. Ἰδοὺ σὺ ὡμολόγησας, ὅτι ὁ Χριστὸς Λόγος ὢν τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἔστι Θεός. Αἰδ. μὴ δὲ κτιστὰ μὴ δὲ ἀκτιστὰ ὁ Χριστιανὸς ἀποκριθεὶς αὐτῷ λέγει· Ἐγὼ ἕνα μόνον Λόγον τοῦ Θεοῦ ἐν ὑποστάσει ὁμολογῶ ἀκτιστον ὄντα, καθάπερ καὶ σὺ ὡμολόγησας· τὴν δὲ ἅπασαν Γραφὴν μου, οὐ λέγω Λόγια, ἀλλὰ ῥήματα Θεοῦ. B Καὶ ἐὰν εἴπῃ ὁ Σαρακηνός· Καὶ πῶς λέγει ὁ Δαβὶδ· « Λόγια Κυρίου, λόγια ἀγνά »· καὶ οὐχί, Τὰ ῥήματα Κυρίου, ῥήματα ἀγνά; εἰπὲ αὐτῷ· Ὁ Προφήτης τροπολογικῶς ἐλάλησεν, καὶ οὐ κυριολογικῶς. Καὶ ἐὰν σοι εἴπῃ· Τί ἐστὶν τροπολογία καὶ κυριολογία; εἰπὲ αὐτῷ· Κυριολογία μὲν ἐστὶν, βεβαία ἀπόδειξις πράγματος· τροπολογία δὲ ἐστὶν ἀδέβαιος ἀπόδειξις. Καὶ ἐὰν σοι εἴπῃ ὁ Σαρακηνός· Ἐνδέχεται προφήτην εἰπεῖν ἀδέβαιον ἀπόδειξιν; εἰπὲ αὐτῷ εὐθέως· Ἐπὶ τοῖς προφήταις τὰ ἄβυσθα πρόσωπα ποιεῖν, καὶ ὀφθαλμοὺς καὶ στόματα θεᾶσαι αὐτοῖς· ὥστε, « Ἡ θάλασσα εἶδεν, καὶ ἔφυγεν ». Ἰδοὺ καὶ θάλασσα ὀφθαλμοὺς οὐκ ἔχει, οὐ γὰρ ἐστὶν ἐμφυχος. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς Προφήτης ὡς ἐμφυχον αὐτὴν διαλέγεται· « Τί σοι ἐστὶ, θάλασσα, ὅτι ἔφυγες; » καὶ τὰ ἐξῆς· « Καὶ ἡ μάχαιρα φάγεται κρέα, » λέγει ἡ Γραφή. Tὸ γὰρ φαγεῖν ἐπὶ στόματος λέγει ἡ τρώγοντος καὶ πίνοντος, ἡ δὲ μάχαιρα τέμνεται μὲν, οὐ καταπίνει δέ. Oὕτως καὶ τὰ ῥήματα τροπολογίᾳς ἐλάλησε λόγους, ἅπερ οὐκ εἰσιν λόγια, ἀλλὰ ῥήματα. Καὶ ἐὰν σοι εἴπῃ, Πῶς κατῆλθεν ὁ Θεὸς εἰς κοιλίαν γυναικός; εἰπὲ αὐτῷ· Χρησώμεθα τῇ γραφῇ σου, καὶ τῇ Γραφῇ μου· ἡ γραφὴ σου λέγει, ὅτι ἐκάθην ὁ Θεὸς τὴν Παρθένον Μαρίαν ὑπὲρ πᾶσαν σάρκα γυναικίαν, καὶ κατέβη τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ Λόγος ἐν αὐτῇ, καὶ τὸ Εὐαγγέλιόν μου λέγει· « Πνεῦμα ἅγιον ἐπελευσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι. » Ἰδοὺ μίαν φωνὴν ἀμφοτέρων τῶν λέξεων, καὶ ἐν νόημα. Γινώσκω δὲ καὶ τοῦτο, ὡς πρὸς τὴν ἡμετέραν ἰδιότητα λέγει ἡ Γραφή κατάβασιν Θεοῦ καὶ ἀνάβασιν, τροπολογικῶς καὶ οὐ κυριολογικῶς. Κυρίως γὰρ κατάβασις καὶ ἀνάβασις ἐπὶ σωμάτων λέγεται κατὰ φιλοσόφους, ὁ δὲ Θεὸς τὰ πάντα περιέχει, καὶ οὐ περιέχεται ὑπὸ τινος τόπου. Ἐφ' ἧς γὰρ τις τῶν προφητῶν· « Τίς ἐμέτρησε τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὴν θάλασσαν, καὶ τοὺς οὐρανοὺς σπι-

¹⁰ Psal. xi, 7. ¹¹ Psal. cxv, 3. ¹² ibid. 5. ¹³ Jerem. xii, 12. ¹⁴ Luc. i, 35.

VARIE LECTIONES.

P Apud Lequien num. 2, pag. 466. α λέγεται.

NOTÆ.

(2) Confer Guadagnolum Apolog. pag. 277. Imo totam passim consule Apologiam.

θαμῇ, πᾶσαν τὴν γῆν ὀρακί· Ἐκ δὲ οὗτος, πάντα τὰ
 ὕδατα ὑπὸ χειρῶν εἰσιν τοῦ Θεοῦ [καὶ ὁ οὐρανὸς
 ὀρακί·]. Πῶς ἐνδέχεται αὐτὸς ἰδίᾳ χειρὶ τῇ κα-
 τεύουσῃ τὰ πάντα καταβῆναι καὶ ἀναβῆναι; Ἐάν καὶ
 ἐρωτήσῃ σε ὁ Σαακηνὸς λέγων· Καὶ εἰ Θεὸς ἦν ὁ
 Χριστὸς, καὶ ἔφαγεν καὶ ἔπιεν, καὶ ὑπνώσεν, καὶ
 τὰ ἐξῆς; εἰπὲ αὐτῷ, ὅτι Ὁ προαιώνιος Λόγος τοῦ
 Θεοῦ, ὁ κτίσας τὰ σύμπαντα, καθὼς λέγει ἡ Γραφή
 μου, καὶ ἡ γραφή σου, αὐτὸς ἐκ τῆς σαρκὸς τῆς ἁγίας
 Παρθένου Μαρίας ἄνθρωπος γενόμενος τέλειος, ἔνους
 καὶ ἐμφυγος· ἐκεῖνος ἔφαγεν, καὶ ἔπιεν, καὶ ὑπνώσεν,
 ὁ δὲ Λόγος τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔφαγεν οὐδὲ ἔπιεν οὐδὲ ὑπνώσεν
 οὐδὲ ἔσταυρώθη, καὶ τὰ ἐξῆς. Γίνωσκε δὲ, ὅτι ὁ Χρι-
 στὸς διπλὸς· καὶ λέγεται ταῖς φύσεσιν, εἰς δὲ τῇ
 ὑποστάσει. Εἰς γὰρ ὁ προαιώνιος Λόγος τοῦ Θεοῦ,
 καὶ μετὰ τὴν πρόληψιν τῆς σαρκὸς ὑποστατικῶς καὶ
 οὐ φυσικῶς· οὐ γὰρ προσετέθη τῇ Τριάδι τέταρτον
 πρόσωπον μετὰ τὴν ἀρῆρτον ἔνυσιν τῆς σαρκὸς.

æternum Verbum Dei etiam post assumptam carnem, hypostasi tamen non natura. Neque enim
 adjecta est Trinitati quarta quædam persona post ineffabilem unitiorem carnis.

Ὁ ΣΑΡ. Ὅτι ἦν ἐγὼ ἐστὶν· θεὸς καὶ ἀνθρώπος ἦν
 ὁ Χρῆς;

Εἰπὲ αὐτῷ· οὐκ ἀπέθανεν, θαρρῶν τῇ Γραφικῇ
 ἀποδείξει. Λέγει γὰρ ἡ Γραφή περὶ τούτου· Ἐλθεν
 ἐπ' αὐτὴν ὁ φυσικὸς τῶν ἀνθρώπων θάνατος μνήμην
 καθάρσεως ἡ χειρὸς ἀμείνων πρὸς ἐν ἡμῖν ἁπάτας. Ἄλλως
 φέρε εἰπεῖν. Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ὑπνώσεν, καὶ τὴν
 πλευρὰν ἀφῆρθέη.

Ὁ ΣΑΡ. Ἰδοὺ· πέπληγμαι ἐν τινὶ τόπῳ τῆς σα-
 ρκὸς μου, καὶ πληγείσα ἡ σὰρξ μῶλωπα ἀπετέλεσεν,
 καὶ ἐν τῷ μῶλωπι ἐγένετο σκώληξ. Τίς αὐτὸν ἐπλα-
 σεν;

Ὁ ΧΡΙΣΤ. Λέγει τὸ καὶ προαίτιον· μετὰ τὴν
 πρῶτην ἑβδομάδα τῆς κοσμοποιίας, οὐχ εὐρίσκομεν
 οἰονδηποτοῦν πρᾶγμα πλάσαντα τὸν Θεόν, ἢ πλάτ-
 τοντα· ἀλλὰ τῷ προστάγματι τοῦ Θεοῦ προσετέθη
 ἐν τῇ πρώτῃ ἑβδομάδι, καὶ ἐγένοντο τὰ γινόμενα.
 Μετὰ τοῖς προστάγμασι κατεκρίθη καὶ ἀκάνθας
 καὶ τριβόλους. Τότε δὲ καὶ ἡ σὰρξ ἡμῶν κριθεῖσα,
 μέχρι τῆς σήμερον φθειράς καὶ σκώληκας ἀνα-
 τελεῖ.

Ὁ ΣΑΡ. ἐρωτᾷ τὸν Χριστιανόν· Λοιπὸν τίς ἐστι
 παρὰ σοὶ μείζων, ὁ ἁγιάζων ἢ ὁ ἁγιαζόμενος;

Γινώσκεις δὲ ὁ ΧΡΙΣΤ. τὴν ἐνοπλον αὐτοῦ ἐρώτησιν,
 εἶπεν· Ὁ θελεῖς εἰπεῖν γινώσκω.

Isa. xi, 12.

VARIÆ LECTIONES.

· Hæc oscitanter inserta. · Ὅτι· ἂν λέγῃ τὸ. In Lequienio ὃν λέγεται Θεὸν, ἀπέθανεν. Quem dicitis Deum
 mortuusne est? · Locus corruptissimus, et qui in Lequienio deest. · Lequienius num. 6. · Lequien.
 μετὰ δὲ τὴν παράδοξιν κατεκ. Post transgressionem vero, etc. · Ἀνατέλλειν Leq. et mox κατακρίθεται.
 Ὁ Ἀνατέλλει. · Lequien. num. 8, pag. 469.

NOTÆ.

(3) S. Andreas Cretensis orat. in Dormit S. Ma-
 riae § v initio, de morte Deiparæ habet: Μέχρις
 αὐτῆς ὁ φυσικὸς τῶν ἀνθρώπων ἐχώρησε θάνατος,
 οὐ μὴν καθεύδων, ὡς ἐν ἡμῖν, ἢ χειρὸς ἀμείνων
 ἁπάτας. Hinc locus omnimodo emendatur, explica-

A corporibus pronuntiatur; Deus autem universa
 comprehendit, sed non comprehenditur ab alio
 loco. Ait namque quidam prophetarum: « Quis
 mensus est manu sua mare, et celos palmo, pu-
 gillo terram universam »? Et omnino aquæ
 universæ sub manu Dei sunt..... Qui fieri potest
 ut is manu sua continente universa, descendat vel
 ascendat? Et si interrogaverit te Saracenus di-
 cens: Siquidem Deus erat Christus, quæ ratione
 comedit et bibit et dormivit, etc. Dic ei: Æter-
 num Verbum Dei, quod creavit omnia, ut ait
 Scriptura mea et tua, ipsummet ex carne sanctæ
 Virginis Mariæ factus homo perfectus, ratione
 et anima præditus, is est qui comedit bibitque ac
 dormivit. At Verbum Dei nec comedit nec bibit
 nec dormivit, nec cruci affixum est, etc. Adverte
 autem Christum duplicem dici quod ad naturas
 attinet, unum vero hypostasi. Unus enim est

SARAC. Quod divinum dicitis, mortuumne est
 an vixit?

Responde illi non fuisse mortuum fretus Scri-
 pturali demonstratione. Ait enim de hoc Scri-
 ptura: (Venit ad ipsam naturalis hominum mors
 memoriam lacessens vel subigens ad in nobis
 apage. Aliter ut ita dicam (3). Primus homo dor-
 mivit, et costa ab eo capta est.

SARAC. Ecce plagam accepi certo quodam loco
 carnis meæ, plagaque affecta caro vibicem con-
 traxit, et in vibice vermis enatus est. Quis eum
 formavit?

CHR. Dicit quod et præfati sumus. Post prio-
 rem hebdomadam creationis mundi, non reperi-
 mus ullam rem formasse aut formare Deum. Sed
 mandato Dei præceptum est in prima illa hebdo-
 mada, fueruntque quæ sunt. Deinde jussionibus
 damnata est terra (germinare) et spinas et tribu-
 los. Tunc etiam caro nostra damnata, usque in
 præsentem diem pediculos et vermes gignit.

SARAC. Interrogat Christianum: Cæterum
 vero quis apud te major est, qui sanctificat an qui
 sanctificatur?

Agnoscens vero CHRIST. hostilem ejus inter-
 rogationem ait: Quod tibi vis, intelligo.

turque quid sit Scripturalis demonstratio. Præterea
 liquet orationem illam Cretensi tributam, ante scri-
 ptionem hujus dialogi satis tritam magnæque au-
 ctoritatis fuisse, cum Scripturalis audiret demon-
 stratio.

SARAC. Si quidem nosti, indica mihi.

CHRIST. Inquit : Si tibi dixerō sanctificantem esse sanctificato majorem, regeres adversum me ; Abi, adora Baptistam Joannem, quippe qui baptizavit sanctificavitque Christum tuum.

SARAC. Istud sane volebam tibi dicere.

Enigmatische ait CHRIST. ad Saracenum. Proficiscente te ad balneum cum servo tuo ut laveris, lavatoque ab ipso et purgato, quem majorem dixeris ? Num miserum illum et emptitium servum, vel te ab illo purgatum ? Haud aliter ergo, et ipse cum Dominus esset a servo purgatus est.

Mene vocas majorem qui emi, an illum a me emptum, ait Saracenus ad Christianum ?

Hic vero respondit, gratisque prius Deo actis, inquit ad Saracenum : Similiter cogita tu mihi et Joannem servum atque famulum ministrantem Christo in Jordane, in quo baptizatus Sospitator meus latentium ibi in lustris malorum dæmonum capita confregit.

Saracenus autem vehementer admiratus, quidque responderet non habens Christiano, abiit, non amplius cum illo congressus.

VARIE LECTIONES.

* Χριστιανός. ὁ Lequien, αὐτὸν τὸν καθαρθέντα.

A Ὁ ΣΑΡ. Καὶ ἐὰν οἶδας δείξόν μοι.

Ὁ ΧΡΙΣΤ. εἶπεν· Ἐάν σοι εἰπω ὅτι ὁ ἀγιάζων μείζων τοῦ ἀγιαζομένου, ἐρεῖς μοι, Ἀπέλθε, φησί, προσκύνησον τὸν Βαπτιστὴν Ἰωάννην, ὡς βαπτίσαντα καὶ ἀγιάσαντα τὸν Χριστὸν σου.

Ὁ δὲ ΣΑΡ. Οὕτως, φησί, σοὶ ἔδειλον εἰπεῖν.

Αἰνιγματωδῶς ἐφη ὁ ΧΡΙΣΤ. * πρὸς τὸν Σαρακηνόν· Ἀπερχομένου σου ἐν τῷ βαλανεῖῳ μετὰ τοῦ δούλου σου λούσασθαι, καὶ λουόμενος ὑπ' αὐτοῦ καὶ καθαιρόμενος, τίνα ἔχεις εἰπεῖν μείζονα ; Ἐκείνον τὸν οἰκτρὸν δούλον καὶ ἀργυρώνητον, ἢ σὺ ὁ καθαρθείς ὑπ' αὐτοῦ ; Οὕτως οὖν καὶ αὐτὸς Δεσπότης ἦν, ὑπὸ τοῦ δούλου ἐκαθαίρετο.

Ἐμαυτὸν λέγεις μείζονα τὸν κτισάμενον, ἢ ἐκείνον τὸν ὑπὲρ ἐμοῦ κτισθέντα, εἶπεν ὁ Σαρακηνὸς πρὸς τὸν Χριστιανόν ;

Ὁ δὲ ἀπεκρίθη, εὐχαριστήσας πρότερον τὸν Θεόν, καὶ εἶπεν πρὸς τὸν Σαρακηνόν· Οὕτως μοι νόει καὶ τὸν Ἰωάννην, δούλον καὶ οἰκίτην, ὑπουργήσαντα τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, ἐν ᾧ βαπτισθεὶς ὁ Σωτὴρ μου, τῶν ἐκείσε ἐμφολευόντων πονηρῶν δαιμόνων τὰς κεφαλὰς συνέτριψεν.

Ὁ δὲ Σαρακηνὸς σφόδρα θαυμάσας, καὶ ἀπορήσας, καὶ τί ἀποκριθῆναι μὴ ἔχων τῷ Χριστιανῷ, ἀνεχώρησεν μὴκέτι προσβάλλων αὐτῷ.

JOANNIS DAMASCENI ⁽¹⁾

SIVE

JOANNIS PATRIARCHÆ HIEROSOLYMITANI

OPUSCULUM

ADVERSUS ICONOCLASTAS.

(GALLAND. *Vel. Patrum Biblioth. XIII, 552.*)

DISCEPTATIO INVECTIVA

quæ

Habita est a fidelibus et orthodoxis, studiumque ac zelum habentibus, ad confutandos adversarios fidei et doctrinæ sanctorum orthodoxorumque Patrum nostrorum (2).

1. Naboth Israelites ut ne paternam vineam traderet, lapidatus est, cum dixisset : *Non tradam hæreditatem patrum meorum* *. At isti quibus licuit esse episcopis et pastoribus ovium ratione

* III Reg. xxi, 3.

C

ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΣΤΑΙΤΕΥΤΙΚΟΣ

γενόμενος

Παρὰ πιστῶν καὶ ὀρθοδόξων καὶ πόθον καὶ ζῆλον ἔχόντων, πρὸς ἑλεγχον τῶν ἐναντίων τῆς πίστεως καὶ τῆς διδασκαλίας τῶν ἁγίων καὶ ὀρθοδόξων ἡμῶν Πατέρων.

α'. Ναβουθὲ ὁ Ἰσραηλῆτης ἵνα μὴ τὸν πατρῶον ἀμπελώννα παραδοῦ κατελιθοβολήσῃ, λέγων· Οὐ μὴ προδῶ κληρονομίαν πατέρων μου. Οὗτοι δὲ, φησὶν, ἐπίσκοποι, καὶ ποιμένες τῶν λογικῶν λαχόντες

NOTÆ.

(1) Verius ex alio Cod. Regio, *Hierosolymitani Patriarchæ*. Forte quia Joannes patriarcha

Damasco oriundus erat, *Damascenus* hic dicitur.

(2) Ex nostra interpretatione.

εἶναι προβάτων, διὰ δόξαν κενὴν καὶ μόνον, τῶν Πατέρων τὰς φωνὰς παρωσάμενοι, κατὰ τῆς πίστεως ταυτοῦς ἐπλήσαντες, τὰ ὁρθῶς ὑπ' αὐτῶν ρηθέντα στρεβλοῦσι, κατὰ τὸν ἀδόκιμον αὐτῶν καὶ τεθλωμένον νοῦν διδάσκοντες, Ἄπερ πάντα ἐνώπια τοῖς συνιοῦσι, καὶ ὁρθὰ τοῖς ἐδρίσκουσι γνῶσιν, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Οἱ μὲν γὰρ δόξη (3) καὶ καθαρῶ τῆς διανοίας ἑμματι τοῖς ἱεροῖς τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς περιτυγχάνοντες λόγοις, ἡφελος θεῖον, ὥσπερ τινὰ οὐράνιον θησαυρὸν, ταῖς αὐτῶν εἰσικίλζουσι ψυχαῖς· οἱ δὲ τὸν νοῦν ἔχοντες τῷ ψεύδει προσνευκότες, καὶ τῆς τιμῆς ἀθυροστομίᾳς ἠτιώμενοι, καὶ βεβήλου γνῶσεως ἐραστὴν, ἐκείνων ἔσονται κοινωνοὶ, περὶ ὧν ὁ μακάριος Παῦλος γράφει· Ἐν οἷς ὁ Θεὸς τοῦ αἰῶνος τοῦτο ἐτύφλωσε τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων, εἰς τὸ μὴ διαγνῶσαι αὐτοῖς τὸν φωτισμὸν τοῦ Εὐαγγελίου τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ, ὃς ἐστὶν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ. Τυφλώττουσι γὰρ, καὶ εἰσιν ὁδηγοὶ τυφλῶν· τοιγαροῦν οὗτοι καὶ τοῖς τῆς ἀπωλείας ἐμπέπτουσι βόθροις. Ὡς γὰρ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ εἶρηκε· Τυφλὸς τυφλὸν ἐὰν ὁδηγῇ, ἀμφοτέροι ἐκ βόθρου ἐμπεσοῦνται. Καταφλυαροῦσι τοίνυν τινὲς τῶν τῆς ἀληθείας Πατέρων καὶ διδασκάλων, καὶ δὴ καὶ σκαιότητος διαβολικῆς τὸν οἶκον ἐμπλήσαντες νοῦν, παραχαράττειν ἐπιγόνται τὸ τῆς ἀληθείας μυστήριον, τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας τοῦ Μονογενοῦς οὐ μετρίαν ποιοῦντες κατὰβήσιν (4), μὴ νοοῦντες μήτε ὁ λόγον, μήτε περὶ τίνων διαβεβαιούνται, κατὰ τὸ γεγραμμένον.

β'. Εὐρεταὶ δὲ τῆς τοιαύτης ἀσεβείας γεγόναι πολλοὶ μὲν καὶ ἕτεροι, κατὰ τοὺς ἀνωθεν παρωχηκότας καιροὺς, νῦν δὲ τῆς ἐκείνων ἀνοσιότητος οὗτοι οἱ προφασιζόμενοι κατὰ τοὺς νέους Φαρισαίους. Ὅσπερ γὰρ ἀληθῶς αὐτοὶ ἠρνήσαντο τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ σαρκὶ ἐληλυθότα, οὕτω καὶ νῦν νεοκήρυκες μὴ θέλοντες προσκυνεῖν καὶ σεβάσθαι τῆς ἐνσαρκου τοῦ Χριστοῦ παρουσίας, καὶ τῆς κατὰ σάρκα αὐτοῦ ἀγράντου Μητρὸς καὶ κατὰ ἀλήθειαν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ πάντων τῶν ἁγίων αὐτοῦ τὰς σεβασμίας καὶ σεπτὰς εἰκόνας. Ἀλλὰ νέαν κενοτομοῦντες ἐτεκτονήσαντο πίστιν, παρὰ τὴν ἀρχῆθεν ἐκ τῶν ἁγίων ἡμῶν Πατέρων καὶ μαθητῶν καὶ διαδόχων τῶν ἁγίων ἀποστόλων ὑπαρχόντων. Ὡς γὰρ αὐτοῖς ἔδοξε νῦν λέγοντες, πλεόν τῶν ἁγίων Πατέρων ὧν οἱ λόγοι καὶ αἱ ἀρεταὶ στήριγμα καὶ στήλη τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ὑπάρχουσιν, οὗτοι τὴν πίστιν φυλάττειν διαβεβαιούντες. Τὰς γὰρ αὐτῶν τῶν Πατέρων φωνὰς, ἃς αὐτοὶ τραυῶς ἐκήρυξαν περὶ τῶν σεβασμίων καὶ προσκυνητῶν εἰκόνων, οὗτοι οἱ νεόσοφοι λαβόντες τὰς καλῶς ὑπὸ τῶν προφητῶν ρηθείας φωνὰς, κατὰ τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας πρὸς τὸν ἴδιον νοῦν στρεβλοῦσιν. Ὡς γὰρ αὐτοὶ περὶ τῶν εἰδωλικῶν ἑορῶν καὶ δαιμονικῶν στυλῶν φράσαντες εἰρηκαν, οὗτοι εἰς τὰς ἁγίας εἰκόνας μετέστρεψαν τοὺς ἁγίους Πατέρας καὶ διδασκάλους τῆς ἁγίας καὶ ἀμωμήτου

A præditarum, ob vanam duntaxat gloriam, paternas voces repudiantes, adversusque fidem semet ipsi armantes, quæ recte ab illis dicta sunt contorquent (juxta reprobam suam turbidamque mentem docentes), Quæ omnimodis ob oculos posita sunt intelligentium, rectaque iis qui cognitionem inveniunt, ut scriptum est b. Illi enim acuta puraque mentis acie sacras divinitus inspiratæ Scripturæ verba legentes, divinum emolumentum, quasi quemdam celestem thesaurum, suis ipsorum animabus recondunt: isti vero mentem cum habeant ad mendacium propensam, ac nonnullorum impotentibus locutionibus devictam, profanam etiam scientiæ amantem, illorum utique futuri sunt participes, de quibus beatus Paulus scribit: B In quibus Deus sæculi hujus excaecavit cogitata infidelium, ut non resplendant illis lumen Evangelii gloriæ Christi, qui est imago Dei c. Cæcunt enim, et sunt duces cæcorum: quamobrem hujusmodi etiam in foveam incidunt interitus. Ut enim ipsemet Salvator ait: Cæcus cæcum si ducat, ambo in foveam cadent d. Derident igitur nonnulli Patres ac magistros veritatis: imo vero etiam diabolica pravitare proprium implentes animum, adulterare nituntur veritatis mysterium, nihil non e medio tollere studentes dispensationem Unigeniti secundum carnem, non intelligentes nec quæ dicunt, nec de quibus affirmant e, juxta quod Scriptura dicit.

C 2. Inventores porro hujusmodi impietatis fuerunt quidem et alii plures per superiora tempora: nunc vero illorum facinoris isti novas proficientes causas, quasi novi Pharisei. Quemadmodum enim revera illi negarunt Filium Dei carne venisse; sic et nunc novi isti prædicatores, dum nolunt adorare et colere adventus Christi in carne, ejusque secundum carnem immaculatæ Matris vereque Deiparæ ac semper Virginis Mariæ, item omnium sanctorum ejus religiosas honorandasque imagines. Sed novam novis rebus studentes adornarunt fidem, contra atque ab initio accepimus a sanctis nostris Patribus, discipulis ac successoribus apostolorum sanctorum. Quemadmodum enim ipsis visum est nunc dicere, melius quam sancti Patres, quorum verba et virtutes fulcrum sunt atque columna catholicæ et apostolicæ Ecclesiæ, isti fidem se servare profitentur. At enim ipsorum Patrum voces, quas ipsi luculenter deprædicatorum circa venerandas adorandasque imagines, isti novi sapientes (dum arripiunt quæ cæteroquin bene a prophetis annuntiata sunt voces), juxta propria desideria ad propriam mentem pervertunt. Quæcumque etenim illi de idolorum statuis ac demoniacis titulis locuti dixerunt, isti adversus sanctas imagines detorquent sanctos Patres et docto-

b Prov. viii, 9. c II Cor. iv, 4. d Matth. xv, 14. e I Tim. i, 7.

NOTE.

(3) Ὁξεδρακεῖ.

(4) Καθαίρεσιν.

res sanctæ, sinceræ et orthodoxæ Christianorum fidei, repudiantes eorum voces et testimonia de incarnatæ humanæque formæ imaginis ejus depictis sanctis iconibus, quas manifeste ut coleremus ac veneremur nos edocuerunt. Quamobrem et mox (5) disputationem adversus novos hosce prædicatores facturi, Deo nobis spiritum largiente, pauca ex multis apponemus, tametsi viri isti tanquam idola manufacta hæc quoque avertentur.

3. Dicant nobis turbidi isti sapientes et queruli, neenon amatores malæ, profanæ, Deoque inimicæ synodi (6), quæ Deo permittente habita est Constantinopoli in loco Oneria appellato: Quoniam modo et scopo paternas repellentes voces, secundum vestra vos desideria fascinantes abrepti a recto tramite, quaque esca decepti, depravamini? Dicite nobis qui nunc innovatis recentis fidei expositionem, quidnam in terris venerandum, religiosum et adorabile est, quod non sit manufactum? Crux? Altare? Oblatio? Evangelium? Univerſa hæc manufacta sunt: nobis nihilominus venerabilia ac salutis symbola, quemadmodum et sanctorum imagines, et incarnati Christi dispensationis veræ atque humanæ ejus carnis, quam propter nostram salutem accepit de purissima et Deipara Maria, quæ sunt nostra assumens omnia, excepto duntaxat peccato. Quare et imaginem illius ejusque immaculatæ Matris veneramur et colimus. At vos commentum facitis hujusmodi mysterium. Nos vero qui veritatem sectamur, quæ est sanctorum apostolorum sanctorumque eorum discipulorum et successorum, qui Patres ac doctores nostri fuerunt, eam quæ ab illis nobis tradita fuit fides circa sanctam et consubstantialem venerandamque Trinitatem, revelata facie, claraque voce profiteamur, usurpantes illud Isaïæ prophætæ: *Ascende qui evangelizas in montem excelsum* ¹. Nos quoque ascendimus ad summam gloriam trium consubstantialium personarum, evangelizantes bona orthodoxæ fidei, et dicentes:

4. Credimus in Patrem et Filium et Spiritum sanctum, quæ est sancta Trinitas, increata, æterna, inconfusa, indivisa, consubstantialis, in una divinitate, regno et dominatione, quæ in tribus personis sive hypostasibus et proprietatibus adoratur, et glorificatur. Proprietatem autem cum dico, Patrem Patrem cogita, et Filium Filium, Spiritumque sanctum Spiritum sanctum. Istæ enim proprietates haudquaquam convertantur. Neque enim potest qui Pater est Filius esse, vel Filius Pater, vel Spiritus sanctus esse Pater sive Filius: sed quemadmodum dixi, Pater est Pater, et Filius Filius, et Spiritus sanctus Spiritus sanctus. Non fuit tempus quando non erat Pater, nec tempus fuit quando Filius non erat, sicut neque tempus

¹ Isa. XL, 9.

καὶ ὀρθοδόξου τῶν Χριστιανῶν πίστεως, παρωσάμενοι τὰς αὐτῶν φωνὰς καὶ μαρτυρίας περὶ τῆς ἐν σάρκει καὶ ἀνθρωπίνῃς αὐτοῦ μορφώσεως χαρακτηριστορῆθεις ἀγίας εἰκόνας, ὥστερ ἡμῖν τραυῶς εἶδεν καὶ προσκυνεῖν ἐδίδαξαν. Αἱ δὲ καὶ μετ' ὀλίγον διέλεκτον πρὸς τοὺς νεοκλήρυκας ποιησομενοι, Θεοῦ διδόντος ἡμῖν καὶ τὸ ἀναπνεῖν, ὅλγα ἐκ πολλῶν παραθήσομεν, καὶ οὗτοι ὡς χειροποίητα δῆθεν ἀποστρέφονται.

γ'. Λεγέτωσαν ἡμῖν οἱ θολόσοφοι καὶ μεμφίμοιροι καὶ ἀρεσταί τῆς φαύλης καὶ βεβήλου καὶ ἐχθραίνουσης Θεῷ συνέθου, τῆς γενομένης κατὰ Θεοῦ συγχωρισμὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς τὸν τόπον τὸν λεγόμενον Ὀνέρια, πολλὰ τρόπον καὶ σχολῶν τὰς τῶν Πατέρων παρακρουόμενοι φωνὰς, κατὰ τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας αὐτοὺς ἐξαπατῶντες ἐξαλλόμενοι καὶ θελαζόμενοι στρεβλεῖτε; Εἰπάτε ἡμῖν, οἱ νῦν κενотоμοῦντες νέας πίστεως ἔκθεσιν, ποῖον ἐπὶ τῆς γῆς προσκυνητὸν καὶ σεβάσιμον καὶ λατρευτὸν ἐστὶν ἀχειροποίητον; ὁ σταυρὸς; τὸ θυσιαστήριον; ἡ προσφορά; τὸ Εὐαγγέλιον; Πάντα χειροποίητα, ἀλλ' ἡμῖν σεβαστὰ καὶ σωτηρίας σύμβολα, ὥστερ καὶ αἱ τῶν ἁγίων εἰκόνας, καὶ τῆς ἐν σάρκει τοῦ Χριστοῦ οἰκονομίας τῆς ἀληθινῆς καὶ ἀνθρωπίνῃς αὐτοῦ σαρκὸς, ἣν διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν προσελάβετο ἐκ τῆς πανάγνου καὶ Θεοτόκου Μαρίας, πάντα ἡμῶν λαβῶν, χωρὶς μόντης τῆς ἁμαρτίας. Διὸ καὶ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, καὶ τῆς ἀχράντου αὐτοῦ Μητρὸς προσκυνούμεν καὶ εἰδομεν. Καὶ ὑμεῖς δέχησιν τὸ μυστήριον ἀπεργάζεσθε. Ἡμεῖς δὲ οἱ τῆς ἀληθείας, τῆς τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ τῶν ἁγίων αὐτῶν μαθητῶν καὶ διαδόχων, ἡμετέρων δὲ Πατέρων καὶ διδασκάλων, τὴν παρ' αὐτῶν ἡμῖν παραδοθεῖσαν πίστιν περὶ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ προσκυνητῆς Τριάδος, ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ λαμπρῶν τε φωνῇ λέγομεν τὰ τοῦ προφήτου Ἠσαίου· Ἀνάρθῃ δὲ εὐαγγελιζόμενος ἐκ' ὁροῦ ὀψήλῳ. Καὶ ἡμεῖς ἀνερχόμεθα εἰς τὴν τρισυπόστατον ὁμοουσίουκόρυφον δόξαν, εὐαγγελιζόμενοι τὰ ἀγαθὰ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, λέγοντες·

δ'. Πιστεύομεν εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα, ἡτεῖς ἐστὶν ἡ ἀγία Τριάς, ὁκτιστος, ἀίδιος, ἀσύγγυτος, ἀδιάρετος, ὁμοούσιος, ἐν μιᾷ θεότητι καὶ βασιλείᾳ καὶ κυριότητι, ἐν τρισὶ προσώποις ἡτοι ὁμοστάσεις καὶ ἰδιότησι προσκυνουμένην τε καὶ δοξολογουμένην. Ἰδιότητα γὰρ ὅταν εἰπω, τὸν Πατέρα Πατέρα νόησον, καὶ τὸν Υἱὸν Υἱὸν, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον Πνεῦμα Ἅγιον. Αὗται γὰρ αἱ ἰδιότητες οὐκ ἀντιστρέφονται. Οὐ δύναται γὰρ ὁ Πατὴρ Υἱὸς εἶναι, ἢ ὁ Υἱὸς Πατὴρ, ἢ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον εἶναι Πατὴρ ἢ Υἱὸς· ἀλλ' ὡς εἶπον, Πατὴρ ὁ Πατὴρ, καὶ Υἱὸς ὁ Υἱὸς, καὶ Πνεῦμα Ἅγιον τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. Οὐκ ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν Πατὴρ, καὶ οὐκ ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν Υἱὸς, καὶ οὐκ ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. Διὰ τοῦτο ἀκατάληπτος καὶ ἡ γέννησις τοῦ Μονογενοῦς,

NOTÆ.

(5) Forte respicitur ad sequentem quam edituri sumus orationem. Comb. brevi conserta disputatione.

(6) Copronymianam intelligit Combells.

καὶ ἡ ἐκπόρευσις τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Προσκυνεῖς τὸν Πατέρα; ἐν αὐτῷ προσκυνεῖται ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Προσκυνεῖς τὸν Υἱόν; ἐν αὐτῷ προσκυνεῖς τὸν Πατέρα καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Προσκυνεῖς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον; ἐν αὐτῷ προσκυνεῖς καὶ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν. Οὐ συγχεομένων τῶν προσώπων, ἀλλὰ διὰ τὸ ταῦτῶν καὶ ἀπαράλλακτον τῆς οὐσίας οὕτω νοεῖς. Μὴ γὰρ οὕτως τῆς φύσεως καὶ τῆς οὐσίας καὶ τῆς θεότητος, μία καὶ ἡ προσκύνησις ἐστὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος. Ἄλλ' ἐπειδὴ Πατὴρ καὶ Υἱὸς καὶ ἅγιον Πνεῦμα, ὁνομαζόνται καὶ εἰσὶ τῇ μὲν οὐσίᾳ κατὰ πάντα ἴσα τὰ τρία· ἀπέδωκε δὲ ἡ θεόπνευστος Γραφή τὴν ἀρχὴν τῷ Πατρὶ, καὶ λοιπὸν τῇ τοῦ Πατρὸς εὐδοκίᾳ καὶ ὁ Υἱὸς τὰ πάντα ἐποίησε, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὰ πάντα ἐτελειούργησεν· ἐστὶν οὖν Θεὸς ὁ Πατὴρ, Θεὸς ὁ Υἱὸς, Θεὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἄλλ' ἐπειδὴ Θεὸς καὶ Θεὸς καὶ Θεὸς, οὐ δύνασαι εἰπεῖν, τρεῖς Θεοί. Ἀλλὰ τρία πρόσωπα ἐνθυμούμενος, ἕκαστον πρόσωπον ὁμολογῶν, εἰς Θεὸν λέγεται, διὰ τὸ ἐν καὶ τὸ ταῦτῶν τῆς φύσεως καὶ τῆς θεότητος καὶ τῆς οὐσίας καὶ τῆς συναριθμήσεως. Διὸ καὶ ἐνικῶς δοξάζομεν καὶ προσκυνούμεν τὴν ἁγίαν Τριάδα.

ε'. Ἐμάθομεν καὶ πιστεύομεν, ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐγεννήθη ἐκ τοῦ Πατρὸς ἀρρήτως, ἀχρόνως, ἀσωμάτως, πρὸ πάντων τῶν αἰώνων. Αὐτὸς οὖν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, τὸ φῶς ἐκ τοῦ φωτός, ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἐκ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, τῇ εὐδοκίᾳ τοῦ Πατρὸς ἐσαρκώθη ἐν τῇ πανάγῳ καὶ ὑπὸ Πνεύματος ἁγίου καθαγιασμένη Παρθένῳ τῇ ἁγίᾳ Μαρίᾳ, τῇ κυρίῳ καὶ κατ' ἀλήθειαν Θεοτόκῳ. Καὶ ὥσπερ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἡ γένεσις αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ ἀκατάληπτος τίς ἐστι καὶ ἀνεμνηστεύτος, καὶ διὰ τοῦτο πιστεῖται καὶ σωπῇ προσκυνούμεν καὶ δοξάζομεν· οὕτω τοῦ αὐτοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἐκ τῆς μητρὸς καὶ Παρθένου ἐνσαρκὸς γέννησις, ἀφραστὸς ἐστὶ καὶ ἀνεκδιήγητος. Καὶ μᾶθε πῶς.

ς'. Ὁ οὖν μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθεὶς, ἀπείρακτος ἐστὶ, καὶ ἄνω ἐστὶ καὶ κάτω, καὶ τὰ πάντα ἐν χειρὶ ἔχει, καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκε, καὶ τὰ πάντα πληροῖ, καὶ ὑπὲρ τὰ πάντα ὑπερexcτείνεται, καὶ ὑπὲρ πάντων οὐρανῶν ἐστὶ, καὶ τὰς ἀβύσσους καθορᾷ. Καὶ οὐκ ἐστι κτίσις θρασυῆς ἐνώπιον αὐτοῦ. Ἐν ἀγγέλοις ἐστὶν, ὅλος ἄνω ἐστὶν, ὅλος πανταχοῦ ἐστὶν. Αὐτὸς οὖν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ τοιοῦτος τηλικούτος, ὁ ἀπῆλικος καὶ ἀμεγέθης, ἐπειδὴ πάντα δύναται, ἐδυνάθη καὶ ἄνθρωπος γενέσθαι. Καὶ κατ' ἀλήθειαν σαρκωθείς, καὶ ἐνανθρωπήσας ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου ἄνω οὐκ ἔλειψε, καὶ κάτω σαρκωθείς ὁ αὐτὸς ὅλος. Οὐκοῦν τίς δύναται φράσαι ἢ ὅπως διηγῆσθαι τὸ μυστήριον; Πλὴν ὅτι πρὸς τὴν εὐτέλειαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἔδωκεν ἡ θεία Γραφή ὀλίγα τινὰ ῥήματα, δι' ὧν ὁ νοῦς ἐν ἀπολαύσει δυνήσεται γενέσθαι, καὶ ἀφδέχτω;

A fait, quando non erat Spiritus sanctus. Quamobrem incomprehensibilis etiam est Unigeniti generatio, itemque processio sancti Spiritus. Adoras Patrem? in ipso adoratur Filius et Spiritus sanctus. Adoras Filium? in ipso adoras Patrem et Spiritum sanctum. Adoras Spiritum sanctum? in ipso adoras et Patrem et Filium. Non confusis personis, sed propter identitatem immutabilitatemque essentiae sic cogitas. Cum enim una sit natura et essentia et divinitas, una est etiam adoratio sanctae et consubstantialis Trinitatis. Sed quoniam Pater, Filius ac Spiritus sanctus, nominantur et sunt essentia quidem per omnia aequales tres hae personae; Scriptura vero divinitus inspirata principium attribuit Patri, ac ceteroquin ex Patris beneplacito etiam Filius universa effecit, et Spiritus sanctus universa perfecit: est consequenter Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus. At quia Deus, et Deus, et Deus: non potes tamen dicere, tres dii. Verum tres personas animo cogitans, quamlibet personam confitens, unus Deus dicitur; propter unitatem et identitatem naturae et divinitatis et essentiae et coeternitatis. Quamobrem et singulari numero glorificamus veneramurque sanctam Trinitatem.

5. Didicimus et credimus, quod Filius Dei genitus est ex Patre ineffabiliter, sine tempore et corpore, ante omnia saecula. Ipsemet Filius Dei, qui est lumen de lumine, Deus verus de Deo vero et Patre, ex Patris beneplacito factus est caro in purissima et per Spiritum sanctum sanctificata Virgine sancta Maria, quae est proprie verissimeque Deipara. Ac quemadmodum quae est ex Patre generatio ipsius Filii incomprehensibilis est et inexplicabilis, proptereaque illam fide ac silentio adoramus et glorificamus: sic ejusdem Filii Dei illa etiam quae ex matre est et Virgine in carne generatio, ineffabilis est et inexplicabilis. Ac quo modo, disc.

6. Unigenitus igitur Filius Dei, qui ante omnia saecula ex Patre natus est, incircumscrip- tus est, supraque est et infra, universaque in sua potestate habet, et cuncta in ipso constant, et omnia replet, et ultra quavis superextenditur, supraque omnes caelos est, et abyssos intuetur. Et non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus. In angelis est, totus supra est, totus ubique est. Ipse igitur Filius Dei talis tantusque, cujus nec ævum nec magnitudinem assignare licet; quandoquidem omnia potest, potuit etiam homo fieri. Atque in veritate incarnatus et homo factus ex Spiritu sancto et Maria Virgine, superiora nequam deseruit, et in inferioribus caro factus idemmet totus est. Quis ergo possit dicere et omnino enarrare mysterium? Nisi quod pro tenuitate humanæ naturæ suppediavit divina Scriptura pauca quædam verba, per quæ mens in fruitione

versari poterit, ac quin tamen mysterium edisserere queat, revereri illud et adorare.

7. Filius ergo Dei qui nusquam capi potest, ingressus est sanctam Virginem, assumpsitque ex natura carnis illius, univique propriæ deitatis hypostasi carnem nostræ consubstantialiæ, anima et ratione præditam, qua ipse solus ratione novit. Præfatus enim sum, quod neque mens comprehendere valet, neque oratio exponere potest, neque debet homo per naturales modos investigare quod investigari inquirique impossibile est. Cum igitur univisset sibi acceptam ex illa naturam, crevit qui crescere nactus non est Dei Filius in propria carne animata anima rationali et intellectuali. Nec tamen amittens quod erat Dei Filius, factus est infans in utero matris. Completaque est unio indivulsa et inconfusa divinitatis simul et humanitatis, propter quam ecce qui incorporeus est et intangibilis, corporeus factus est tangique potest: et qui ante omnia sæcula ex Patre natus est, ecce idemmet etiam ex sancta Virgine caro factus nascitur: quique a paterno sinu nunquam recessit, universaque divinitatis virtute completitur, et omnia omnipotenti vi continet, idem ipse factus homo ex sancta Virgine ex eaque natus, jacet in præsepio puer, fasciis involutus, sancta Virgine, virgine manente. Hæc enim divina sunt. Quemadmodum namque unio carnis et divinitatis impervestigabilis est, sic et nativitas. Potuit siquidem divinum Verbum quod omnipotens est veraciter incarnari et homo fieri in Domina nostra, nascique ex illa, ac virginitatem ejus quasi sigillo munitam conservare; quo pacto scilicet januis etiam clausis stetit in medio discipulorum.

8. Quamobrem sancta et apostolica Ecclesia quæ sunt divina omnia prompte suscipit, omnia fideliter, omnia incuriose veneratur et adorat et colit. Ipse ergo Dei Filius Deus verus, propter nostram salutem puer natus crescere dicitur propria carne, nostris inculpatis assumptis passionibus, ac proficere sapientia atque ætate^b, eo quod paulatim isthæc ostenderet, quo demonstraret propriæ vereque fuisse incarnationem. Defatigari etiam dicitur, esurire, sitire, et cum hominibus conversatus fuisse^c, docens ac illuminans omnem hominem venientem in mundum. Ipse enim est lux vera^d.

9. Cæterum propter immensam suam benignitatem passus quoque est carne propria. Ipse enim Dominus gloriæ propter nos crucifixus est vereque passus. Patitur porro non divinitate, sed carne propria inseparabiliter sibi adaptata præditaque anima rationali: moritur autem, separata videlicet anima a corpore. Divinitas namque inseparabilis et inconfusa animæque unita erat atque corpori. Descendit ergo Dei Filius spiritu suo ad sanctorum spiritus, rursumque surrexit, unita

Α ἐκπλαγῆναι καὶ προσκυνεῖν τὸ θεῖον μυστήριον.

ζ'. Ὁ οὖν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ ἀχώρητος εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἁγίαν Παρθένον, καὶ ἐπελάβετο ἐκ τῆς φύσεως τῆς σαρκὸς αὐτῆς, καὶ ἦνωσε τῇ ἰδίᾳ τῆς θεότητος ὑποστάσει σάρκα τὴν ἡμῖν ὁμοούσιον, ἐμψυχόν τε καὶ ἐνόνον, ὡς αὐτὸς μόνος οἶδε. Προεῖπον γὰρ ὅτι οὐτε νοῦς καταλαβέσθαι ἰσχύει, οὐτε λόγος παραστήσαι δύναται, οὐτε ὀφείλει ἄνθρωπος φυσιολογεῖν τὸ ἀνεύχνηστον καὶ ἀνεξερεύνητον πρᾶγμα. Ἐνώσας οὖν ἑαυτῷ τὴν ἐξ αὐτῆς ληφθεῖσαν φύσιν, ἤξει ὁ ἀναυξῆς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τῇ ἰδίᾳ σαρκί, ἐμψυχωμένη ψυχῇ λογικῇ τε καὶ νοερᾷ. Καὶ μὴ τραπεὶς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὅπερ ἦν, ἐγένετο βρέφος ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς μητρὸς. Καὶ ἀπετελέσθη ἔνωσις ἀδιαίρετος καὶ ἀσύγχυτος θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος· καὶ ἰδοὺ ὁ ἀσώματος καὶ ἀψηλάφητος σεσωμάτωται καὶ ψηλαφᾶται· καὶ ὁ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθεὶς, ἰδοὺ αὐτὸς καὶ ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου σεσαρκωμένος γεννᾶται· καὶ ὁ τῶν κλῆπων τῶν πατρικῶν μὴ χωρισθεὶς, καὶ τὰ σύμπαντα τῇ δυνάμει τῆς θεότητος συνέχων, καὶ τῶν πάντων τῇ παντοκρατορικῇ δυνάμει περιδραττόμενος, ὁ αὐτὸς ἐνανθρωπήσας ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου καὶ γεννηθεὶς, κεῖται ἐν φάτνῃ παιδίου ἐσπαργανωμένον, τῆς ἁγίας Παρθένου παρθένου μεινάσης. Τὰ γὰρ θεῖα τοιαῦτά ἐστι. Ὡς περ γὰρ ἡ ἔνωσις τῆς σαρκὸς καὶ τῆς θεότητος ἀνεξερεύνητος, οὕτω καὶ ἡ γέννησις. Ἐδυνήθη γὰρ ὁ θεὸς Λόγος ὁ παντοδύναμος κατὰ ἀλήθειαν σαρκωθῆναι καὶ ἐνανθρωπήσαι ἐν τῇ ἀεσποίνῃ, καὶ γεννηθῆναι ἐξ αὐτῆς, καὶ τὴν παρθενίαν ἐσφραγισμένην διαφυλάξαι, ὥς περ οὖν ἀμέλει καὶ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων ἐστὶ ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν.

η'. Διὰ τοῦτο ἡ ἁγία καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία πάντα εὐπειθῶς τὰ θεῖα ἀποδέχεται, πάντα πιστῶς, πάντα ἀπολυπραγμονῶς σίδει καὶ προσκυνεῖ καὶ τιμᾷ. Αὐτὸς οὖν ὁ Υἱὸς Θεοῦ ὁ ἀληθινὸς Θεός, διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν παιδίον γεννηθεὶς, αὔξειν λέγεται τῇ ἰδίᾳ σαρκί, τὰ ἡμέτερα οικειούμενος ἀδιάβλητα πάθη, καὶ προκόπτειν σοφία καὶ ἡλικία διὰ τὴν κατὰ μέρος ἀνάδειξιν, ὅπως δείξῃ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν εἶναι τὴν ἐνανθρώπησιν. Καὶ κοπιᾷ λέγεται, καὶ πεινῇ καὶ διψῇ, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνασπαστραφῆναι, διδάξας καὶ φωτίσας πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον. Αὐτὸς γὰρ ἐστὶ τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν.

θ'. Λοιπὸν δὲ διὰ τὴν ἀμετρον αὐτοῦ φιλάνθρωπίαν καὶ ἔπαθε τῇ ἰδίᾳ σαρκί. Αὐτὸς γὰρ ὁ Κύριος τῆς δόξης ὑπὲρ ἡμῶν ἐσταυρώθη, καὶ πάσχει ἀληθῶς. Πάσχει γὰρ οὐ τῇ θεότητι, ἀλλὰ τῇ ἀδιαίρετῳ συναφθείσῃ αὐτῷ ἰδίᾳ σαρκί ἐμψυχωμένη, καὶ ἀποθνήσκει, τῆς ψυχῆς δηλονότι χωρισθείσης τοῦ σώματος. Ἡ γὰρ θεότης ἀδιαίρετος καὶ ἀσύγχυτος καὶ τῇ ψυχῇ ἡνωμένη ἦν καὶ τῷ σώματι. Κατήλθεν οὖν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τῇ ἰδίᾳ ψυχῇ πρὸς τὰς τῶν ἁγίων ψυχὰς, καὶ πάλιν ἀνέστη, τῆς ψυχῆς ἑνωθείσης τῷ σώματι.

^b Luc. II, 52. ^c Baruch III, 38. ^d Joan. I, 9.

Ἀνίστη οὖν ὁ αὐτὸς μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τῇ ἰδίᾳ δυνάμει· Ἐξουσίαν γὰρ ἔχω, φησὶν, τὴν ψυχὴν μου θεῖναι, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν.

ε'. Ἀναστὰς τοίνυν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐκ νεκρῶν, τῇ ἰδίᾳ ἐνανθρωπήσει ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς· Ὁ τὸ πρὶν ἀσώματος, νῦν ὁ αὐτὸς σαρκαωμένος· ὁ τὸ πρὶν ἀπλούς, νῦν ὁ αὐτὸς σύνθετος, Θεὸς ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος. Μένει γὰρ ἐν αὐτῷ καὶ ἡ φύσις τῆς θεότητος· καὶ ὁ τὸ πρὶν ἀπλούς ὢν καὶ εἰς τῆς ἁγίας Τριάδος, καὶ νῦν ὁ αὐτὸς εἰς τῆς ἁγίας Τριάδος σαρκαωμένος, καὶ ἐνανθρωπήσας. Καὶ ὅπερ οὐκ ἠδύνατο παῖσαι αἱ οὐράναι δυνάμεις θεωρῆσαι· θεό-τητα γὰρ τῆς προσκυνητῆς Τριάδος ἰδεῖν οὐδεὶς δύναται· νῦν τὸν ἕνα τῆς ἁγίας Τριάδος, τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ βλέπουσι κατὰ τὸν φαινόμενον ἀνθρω-
πον, ἐννοοῦντες τὸ ἀπερίγραφον τῆς αὐτοῦ θεότητος. Τοῦτο γὰρ ἔστιν ὃ εἶπεν ὁ μακάριος Παῦλος· Ὁρῶν ἀγγέλοις. Προσελάβετο τοίνυν ὃ οὐκ εἶχε, καὶ ἔχει, λέγω δὴ τὴν ἡμετέραν φύσιν, εἰς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Καὶ πάλιν· Ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, ἥτοι δικαίους καὶ ἁμαρτωλοὺς. Τοὺς μὲν κρῖναι, ἀντὶ τοῦ δικαιοῦσαι, διὰ τὰ καλὰ αὐτῶν ἔργα, τοὺς δὲ κατακρῖναι διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν, καὶ τὰς τῆς κακίας αὐτῶν πράξεις.

ια'. Διδάσκει ἡμᾶς τὸ σύμβολον πιστεῦειν· Καὶ εἰς μίαν ἁγίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν. Οὐ δύναται Ἐκκλησία ἡ καθολικὴ μό-
νον ὑπάρχειν ἀποστολική. Ἡ γὰρ παντοδύναμος ἐξουσία τῆς κεφαλῆς, ἥτις ἔστιν ὁ Χριστὸς, ἰσχυρεὶ διὰ τῶν ἀποστόλων τὴν καθόλου κόσμον οἰκονομεῖν. Ἔστιν οὖν ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ καθολικὴ Ἐκκλησία, τὸ σύστημα τῶν ἀπ' αἰῶνος ἁγίων Πατέρων, πατριαρχῶν, προφητῶν, ἀποστόλων, εὐαγγελιστῶν, μαρτύρων, οἷς προσετέθη πιστεύσαντα ὁμοθυμαδὸν πάντα τὰ ἔθνη. Ἐθεώρουν γὰρ ὅτι ἐκ παντὸς γένους τῶν ὑπὸ τῶν οὐρανῶν καὶ τὴν αὐτὴν τῶν Χριστιανῶν πίστιν ἔχουσιν. Ἄνευ γὰρ τοῦ ἁγίου Πνεύματος οὐ δύναται πάνδημον καὶ μυριόγλωσσον ἄθροισμα εἰς ἓν φρόνημα τῆς ἀληθεστάτης πίστεως ἔλθειν. Πάλιν γὰρ λέγω, ὅτι καθολικὴ παρὰ τοῦτο ἐστὶ τε καὶ λέγε-
ται, διὰ τ' ἄλλοκοτα καὶ πολυσχιδῆ καὶ ἄγρια νάσσης τῆς ὑψηλῆς μυριόγλωσσά τε ἔθνη, εἰς μίαν εἰρηνι-
κὴν καὶ σωτήριον πίστιν τε καὶ θεογνωσίαν εἶναι.

ιβ'. Πιστεύομεν τοιγαροῦν εἰς μίαν ἁγίαν καθολι-
κὴν καὶ ἀποστολικὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, ἐν ᾗ μα-
θητευθῆναι ἐν τῇ κατηχήσει. Καὶ γινώσκομεν Πα-
τέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, καὶ βαπτίζομεθα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ μεταλαμβάνομεν τοῦ σωτη-
ρίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ δι' ἡμᾶς τῇ τοῦ Πατρὸς εὐδοκίᾳ ἐνανθρωπήσαντος, καὶ ἀποθανόντος ὑπὲρ ἡμῶν. Διδάσκασθαι δὲ καὶ πράττειν τὰς θείας αὐτοῦ καὶ εὐαγγελικὰς ἐντολὰς,

A corpori anima. Resurrexit autem idem unigenitus Filius Dei virtute propria: Potestatem enim habeo, inquit, animam meam ponere, et potestatem habeo iterum sumere illam 1.

10. Cum igitur surrexisset Filius Dei ex mor-
tuis, ratione suae humanitatis assumptus est in
caelos. Is nempe qui prius erat incorporeus, nunc
idem ipse caro factus. Qui prius simplex, nunc
idem ipse compositus, Deus simul et homo. Manet
enim in illo natura etiam divinitatis: et is qui
prius simplex erat unusque de sancta Trinitate,
nunc etiam ipse unus de sancta Trinitate
est incarnatus, et factus homo. Quodque non po-
terant omnes coelestes virtutes speculari: divini-
tatem enim adorandae Trinitatis videre nemo po-
test; nunc unum de sancta Trinitate unigenitum
Filius Dei contuentur juxta sensibilem hominem,
animo imaginantes incircumscriptionem ejus divini-
tatem. Hoc illud est quod ait beatus Paulus: *Visus
est angelis*. Assumpsit ergo quod non habebat,
et habet, nostram, inquam, naturam, in saecula
saeculorum. Rursumque: *Venturum cum gloria judi-
care vivos et mortuos, sive justos et peccatores*.
Ac illos quidem *judicare*, hoc est, *justificare*
propter bona eorum opera, hos vero condemnare
propter infidelitatem ipsorum, et pravitalis suae
facinora.

11. Docet nos Symbolum credere: *Et in unam
sanctam catholicam atque apostolicam Dei Eccle-
siam*. Non potest Ecclesia catholica solum esse
apostolica. Omnipotens enim vis capitis, qui est
Christus, potuit per apostolos mundum universum
salvare. Est ergo sancta Dei catholica Ecclesia,
caetus sanctorum Patrum qui a saeculo sunt, pa-
triarcharum, prophetarum, apostolorum, evan-
gelistarum, martyrum, quibus adjectae sunt con-
corditer credentes gentes universae. Videbant
enim quod ex omni genere hominum qui sub caelo
sunt eandem cum Christianis fidem habent. Sine
sancto enim Spiritu nequit universalis ac infinita-
rum linguarum collectio in unam sententiam ver-
rissimae fidei convenire. Iterum enim dico, ideo
catholicam esse appellarique, quod gentes dissi-
millimorum morum, multimodae atque agrestes
totius orbis, infinitarumque linguarum, in unam
pacificam ac salutarem fidem et Dei cognitionem
coalescant.

12. Credimus igitur in unam sanctam catholi-
cam et apostolicam Dei Ecclesiam, in qua per
institutionem erudimur. Cognoscimus quoque Pa-
trem et Filium et Spiritum sanctum, et baptiza-
mur in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti,
atque communicamus salvifico corpori et san-
guini Filii Dei, qui propter nos et Patris bene-
placito factus est homo, et pro nobis mortuus
est. Docemur autem etiam facere divina ejus et
evangelica mandata, admittere quoque certissime

divinitus inspiratas Scripturas Veteris Novique Testamenti, per quas jugiter in fide crescere bonaque conscientia is dignus sit, qui studiosae ad illas animo incumbit pro sua aliorumque utilitate.

13. Cæterum qui hæc fideliter recteque perpendant sancti Patres nostri ac religionis magistri, docuerunt nos quonam modo debeamus colere et venerari salutaria fidei symbola. Crucem videlicet Christi, propterea quod in illa confixus fuerit clavis Salvator, tanquam qui per illam redemptionem nobis gratis induxerit, et a maledictione quæ ex ligno fuit, liberaverit. Altare, tanquam Dominicum immaculatumque monumentum. Oblationem, tanquam corpus Domini nostri Jesu Christi, veri Dei et Salvatoris animarum nostrarum. Evangelia vero, tanquam quæ ab ipso mei Deo Verbo pronuntiata fuerint et actionibus exercita. Imagines autem quod attinet; quoties eam quæ est Domini nostri Jesu Christi intactæque ac immaculatissimæ ejus genitricis et deiparæ Mariæ intueor, statim atque illico per illas mentem erigo ad extremam ejus propter nos partem ac demissionem; siquidem cum Deus esset formam servi accepit, suamque ancillam Matrem effecit, atque ab illa quippe puerulus bajulabatur, ac ex virgineis mammis lac sugebat. Cum igitur sensibilis oculus imaginem intente respicit, intellectualem cordis oculum in mysterium incarnatæ dispensationis exacuo, atque gravissimorum multorumque peccatorum meorum veniam deprecor a bonitate et misericordia illius, dicens: *Gloria tibi, Deus: Salvator mi, miserere mei peccatoris, et indulge multa peccata mea qui pro me naturam meam portasti, uno duntaxat excepto peccato.*

14. Quoties vero Deiparæ Virginis Mariæ imaginem contempler, statim dico: *Immaculata Dei genitrix, Mater Christi Dei, ora Filium tuum ac Deum meum, ut miserere mei sua bonitate et misericordia. Multum enim valet supplicatio Matris ad obtinendam benignitatem Domini. Ne despicias peccantium preces, o venerabilissima, quoniam misericors est et salvare potest, qui etiam pro nobis pati dignatus est.*

15. Quando autem conspicio imaginem alicujus apostoli aut martyris vel alterius sancti, historiam nempe passionum eorum, quas generose pro Christo pertulerunt, dico: *Gloria tibi, Deus, hujus apostoli vel hujus sancti.* Atque hæc sic dicens, gloriam Deo tribuo. Ita hoc modo accipimus a sanctis Patribus, quorum etiam nomina et verba in libro (7) consignabimus si Dei voluntas ac providentia tulerit.

16. At vos novi prædicatores et inanes theologi: Vos qui assecuti estis prædicationem apostolorum

α παραλαμβάνειν τε ἀσφαλῶς τὰς θεοπνεύστους Γραφάς τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης, δι' ὧν αἰεὶ αὖξεν εἰς πίστιν καὶ ἀγαθὴν συνείδησιν, ὁ ἐπιμελῶς προσέχων αὐταῖς καταξιοῦται πρὸς τε αὐτοῦ καὶ ἄλλων ὠφέλειαν.

17. Λοιπὸν ταῦτα οἱ πιστῶς καὶ ὀρθῶς ἐρευνήσαντες οἱ ἅγιοι ἡμῶν Πατέρες καὶ τῆς εὐσεβείας διδάσκαλοι, εἰδὼσαν ἡμᾶς ποίῳ τρόπῳ ὀφειλομένους εἶναι καὶ προσκυνεῖν τὰ σωτηρία σύμβολα τῆς πίστεως. Τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ, διὰ τὸν ἐν αὐτῷ προσηλωθέντα Σωτῆρα, ὡς δι' αὐτοῦ ἡμῖν λύτρωσιν χαρισμένου, καὶ τῆς ἐκ τοῦ ξύλου κατάρτας ἐλευθερώσαντος. Τὸ δὲ θυσιαστήριον, ὡς τὸ κυριακὸν καὶ ἀχραντὸν μνῆμα. Τὴν δὲ προσφορὰν, ὡς τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος τῶν ἡμετέρων ψυχῶν. Τὰ δὲ Εὐαγγέλια, ὡς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ Λόγου λαληθέντα καὶ πραχθέντα. Τὰς δὲ εἰκόνας, τὴν μὲν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἀχραντοῦ καὶ πανασπίου αὐτοῦ μητρὸς καὶ Θεοτόκου Μαρίας ὅταν ἴδω, εὐθέως καὶ παρ' αὐτὰ τὸν νοῦν ἀνάγω εἰς τὴν ἀκραν αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς πτωχείαν καὶ συγκατάθεσιν, ὅτι Θεὸς ὡν μορφήν δούλου ἔλαβε, καὶ τὴν οἰκείαν δούλην μητέρα ἐποίησε, καὶ ὑπ' αὐτῆς ὡς νήπιος ἐθαστάζετο, καὶ ἐκ παρθενικῶν μαζῶν γάλα ἐθῆλασε· καὶ λοιπὸν τὸ αἰσθητὸν ὄμμα πρὸς τὴν εἰκόνα ἀτενῶς βλέπων, τὸ νοητὸν τῆς καρδίας ὄμμα σὺν τῷ νῷ εἰς τὸ μυστήριον τῆς ἐνσάρχου οἰκονομίας ἀκοντίζω, καὶ περὶ τῶν ἀσυγγνώστων καὶ πολλῶν μου ἁμαρτημάτων δέομαι τὴν ἀγαθότητα καὶ ἐκπλαγνίαν αὐτοῦ, λέγων· Δόξα σοι, ὁ Θεός· ὁ Σωτήρ μου, ἐλέησον με τὸν ἁμαρτωλὸν, καὶ συγχώρησον τὰς πολλὰς μου ἁμαρτίας, ὁ δι' ἐμὲ τὸ κατ' ἐμὲ φορέσας, δίχα μόνης τῆς ἁμαρτίας.

18. Ὅταν δὲ τῆς Θεοτόκου Παρθένου Μαρίας τὴν εἰκόνα θεάσωμαι, εὐθέως λέγω· Ἀχραντε Θεοτόκε, Μητὲρ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, πρόσθεν τὸν ὕλον σου καὶ Θεόν μου, ὅπως ἐλέησῃ με τῇ αὐτοῦ ἀγαθότητι καὶ ἐκπλαγνίᾳ· πολλὰ γὰρ ἰσχυρεῖς δέσεις Μητὲρ πρὸς ἐμμένειαν δεσπότου. Μὴ παρίδῃς ἁμαρτωλῶν ἰκεσίαν, ἡ πάνσεμνος, ὅτι ἐλεήμων ἐστὶ καὶ σώζειν δυνάμενος, ὁ καὶ παθεῖν ὑπὲρ ἡμῶν καταδεχόμενος.

19. Ὅταν δὲ ἴδω εἰκόνα ἀποστόλου ἢ μάρτυρος, ἢ τινος τῶν ἁγίων, ἱστορίαν τῶν παθημάτων αὐτῶν, ὧν διὰ Χριστὸν ὑπέμειναν γενναίως, λέγω· Δόξα σοι, ὁ Θεός τοῦδε ἀποστόλου ἢ τοῦδε τοῦ ἁγίου. Καὶ ταῦτα οὕτω λέγων, εἰς Θεὸν τὴν δόξαν ἀναπέμψω. Ταῦτα οὕτω παρελθόμεν ἐκ τῶν ἁγίων Πατέρων, ὧν καὶ τὰ ὀνόματα καὶ τοὺς λόγους ἐν τῷ τεύχει παρασημειωσόμεθα, Θεοῦ βουλῆσει καὶ προνοίᾳ.

20. Ὑμεῖς δὲ οἱ νεοχρηστικὲς καὶ κενοὶ θεολόγοι· ὁμεῖς οἱ τυχόντες τὸ κήρυγμα τῶν ἁγίων ἀποστόλων

NOTÆ.

(7) Confer orationem demonstrativam de sacris Imaginibus, t. XCV, 309 seq.

καὶ τῶν αὐτῶν διαδόχων καὶ μαθητῶν, ἡμετέρων δὲ Πατέρων καὶ διδασκάλων, καθὼς αὐτοὶ ἡμῖν παραδὲ-
δωκασιν· ἀπὸ τοῦ κυριακοῦ πάθους καὶ τῆς σωτη-
ρίου ἀναστάσεως, μέχρι τῆς παρουσίας Ἰνδικτιῶνος
ὀγδόης, ἔτη ἑπτακόσια μὲν λέγουσιν εἶναι, καὶ ἔκτοτε
καὶ ἕως μέχρι καὶ νῦν αἱ σεβάσμαι εἰκόνες ἦσαν
καὶ εἰσὶν ὑπὸ τῶν πιστῶν, ὡς προείπομεν, προσκυ-
νούμεναι· ἰδεῖτε ὅτι τὰ ἑπτακόσια ταῦτα ἔτη ἡ
καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, καὶ οἱ διδά-
σκαλοι καὶ οἱ ποιμένες αὐτῆς ἐπλανῶντο, καὶ ὑμῖν
τοῖς νεοκέρυξιν ἀπεκαλύφθη ἡ ἀλήθεια τῆς πίστεως;
Ἐξ οὗτο γὰρ τὴν ἔρευναν ταύτην ἤρξατε ποιῆσαι,
εἰσὶν ἔτη πλείον ἢ ἑλάσσον μὲν. Ἀπὸ γὰρ ἐννάτης
ἐπιμεμήσατε ἤρξατε τῇ ἀληθείᾳ ἀντιπίπτειν καὶ
ἔρευνᾶν τὸ πῶς διαστρέψετε τὰ ἀδιόστροφα. Ἐπει-
δὴ ἐπὶ τὴν πέτραν τῆς ἀληθείας ὀκοδόμησαν οἱ
ἄγιοι ἡμῶν Πατέρες, καὶ πύλαι ᾗδου οὐ κατισχύ-
σουσιν αὐτῆς, ἅπερ εἰσὶ τὰ ἄδικοι καὶ πονηρὰ τῶν
αἱρετικῶν στόματα. Ἡπιστήσατε τοῖς πατράσι καὶ
τῷ βαπτίσματι, ὃ παρ' αὐτῶν εἰλήφατε, καὶ οὐκ
ἐξέταθε αὐτῶν τὴν πίστιν καὶ τοὺς λόγους. Ἐδεί-
ξατε τραυῶς τίνων μαθηταὶ ἔστε καὶ διάδοχοι. Ὡς
γὰρ ἡ ἀνοία ὑμῶν πρόδηλος γενησομένη ἐφάνη, ὅτι
ἐκείνων ἔστε μαθηταὶ, τῶν κραζάντων σὺν Ἀννᾷ
καὶ Κατάφῃ πρὸς Πιλάτον, λέγουσιν· Ἡμεῖς βασι-
λέα οὐκ ἔχομεν εἰ μὴ Καίσαρα, εἰ καὶ προβάτου
δορὰν ἐπέχετε καὶ ποιμένος στολὴν ἀμφιένυσθε.
Ὡς γὰρ ἐκεῖνοι τὸν Σωτῆρα ἠρνήσαντο κατὰ πρό-
σωπον Πιλάτου, καὶ τοῦτον σταυρῷ προστήξαντες
ἀνήλωσαν· αὐτοὺς δὲ τῇ θείᾳ αὐτοῦ δυνάμει ἀνέστη,
καὶ ἀνῆλθεν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ ἐκάθησεν ἐν δεξιᾷ
τῆς μεγαλωσύνης τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς· Ὁ γὰρ
ἐπαθεν ὑπὲρ ἡμῶν σὰρκα, ἐπαθεν ἐρῶπαξ, θάνα-
τος αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύει. καὶ ὑμεῖς φιλοπόλεμοι
ὄντες πρὸς ἡμᾶς φιλονεικεῖτε· ὥσαύτως καὶ ὑμεῖς,
ἐν τῷ τὸν Σωτῆρα μὴ λογούντες· ἐκ δευτέρου σταυρω-
σαι, εἰς τοὺς τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας αὐτοῦ χαρα-
κτήρας καὶ τὰς ὑπομνήσεις, σὺν τῇ κατὰ σάρκα
αὐτοῦ μητρὶ, καὶ τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ
ἀποστόλοις πᾶσαν τὴν κακίαν ὑμῶν προδήλω; ἰδει-
ξατε. Καὶ γὰρ ἐν πυρὶ καὶ ἐν μυρίαῖς μηχαναῖς
ἐχρήσασθε κατὰ τῶν ἁγίων εἰκόνων, νομίζοντες τὴν
μνήμην αὐτῶν τελῶς ἀπαλειφῆναι, κατὰ τῶν χαρα-
κτῆρων τῆς χρωματογραφίας αὐτῶν ἀναμνήσεως μαι-
νόμενοι. Ἀλλ' ὅμως καὶ ταῦτα πράττοντες, καθ' ὧν
αὐτῶν ἀκονάτε τὸ ἐξ ἑφ' οὗ τῆς δικαιοκρίσιος τοῦ Θεοῦ,
καὶ πολλῆς μακροθυμίας καὶ ἀγαθότητος. διὰ παρα-
καλῶ ὑμᾶς ἀπορρίψαι τὴν κενὴν διδασκαλίαν ὑμῶν,
καὶ μέμψασθε ἑαυτοὺς καλῶς, ἐφ' οἷς διαπράξατε
κακῶς. Ἀνορθώσατε τὰ παρεμμένα γόνατα τῆς ψυ-
χῆς, καὶ τραχείας ὀρθὰς ποιήσατε· καὶ τὰς ἁγίας
φωνὰς τῶν Πατέρων σὺν ἡμῖν ταῖς ἁγίαις εἰκόσι τὸ
εἶδος ἀναπέμψατε, ὅπως κοινῇ τῇ φωνῇ δόξαν ἀνα-
πέμψωμεν τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ τῷ Υἱῷ
τοῦ Θεοῦ, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ ζωο-
ποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς
αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A illorumque successorum ac discipulorum, Patrum
ac magistrorum nostrorum, quomodo ipsi nobis
tradiderunt (a tempore Dominicæ passionis et
salutiferæ resurrectionis usque ad præsentem
octavam indictionem, annos esse aiunt septingen-
tos quadraginta quinque, atque ab eo tempore
usque hactenus venerabiles imagines fuerunt et
sunt veneratæ a fidelibus quemadmodum præfati
sumus). Vos ostendistis, quod per septingentos
hosce annos catholica et apostolica Ecclesia do-
ctioresque et pastores ejus erraverint, vobis vero
recentibus prædicatoribus revelata fuerit veritas
fidei? Ex quo enim inquisitionem hanc instituitis,
sunt anni plus minus quinque et quadraginta.
Cœpistis namque a nona indictione veritati ad-
versari illudque inquirere, quoniam pacto qua
rectissima sunt pervertere possitis. At enim supra
petram veritatis ædificaverunt sancti Patres nostri,
et portæ inferi non prævalebunt adversus eam^a,
quæ videlicet sunt iniqua et consceleratissima
hæreticorum ora. Fidem præbere renuistis Pa-
tribus et baptismo, quem ab illis recepistis, nec
eorum fidem sermonesque suscepistis. Ostendistis
liquido quorumnam discipuli sitis ac successores.
Amentia enim vestra manifesta futura visa est,
quod nempe eorum sitis discipuli, qui cum Anna
et Caipha ad Pilatum clamantes dicunt: Nos re-
gem non habemus nisi Cæsarem^b, tametsi ovis
pellem habetis, et pastoris stolam induimini.
Quemadmodum enim illi Salvatore negant
eoram facie Pilati, atque hunc ipsum cruci affi-
gentes e medio sustulerunt; ipse tamen divina
sua virtute resurrexit, ascenditque in cœlos se-
ditque ad dexteram majestatis Dei et Patris;
Quod enim passus sit pro nobis carne^c, passus est
semel; mors ei amplius non dominatur^d, tametsi
vos adversarii contra nos rixari contenditis. Haud
aliter et vos, cum nequeatis Salvatore iterum
cruci affigere, in imagines et monumenta ipsius
per carniem dispensationis, cum humana matre
ejus, et sanctis illius discipulis atque apostolis,
universam malitiam vestram evidenter ostendi-
stis. Igne enim et infinitis machinationibus usi
estis adversus sanctas imagines (rati memoriam
eorum funditus oblitteratum iri), contra caracte-
res depictæ eorum memoriæ furiose debacchati.
Nihilominus vel sic agentes, adversus vos ipsos
gladium exacutis justi judicii Dei, et multæ ejus
longanimitatis et bonitatis. Quamobrem hortor
vos, ut abjiciatis novam doctrinam vestram, be-
neque doleatis pro iis quæ male egistis. Erigite
dissoluta genua animæ, et rectos gressus facite,
secundum sanctasque Patrum voces nobiscum
sanctis iconibus cultum tribute: quo communi
voce gloriam demus Domino nostro Jesu Christo
Dei Filio, cum æterno ejus Patre et vivificante
ejus Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæcu-
lorum. Amen.

^a Matth. xvi, 18. ^b Joan. xix, 15. ^c 1 Petr. iv, 1. ^d Rom. vi, 9.

S. JOANNIS DAMASCENI

HYMNI.

Canon in Dormitionem Dei Genitricis.

I. Aperiam os meum et spiritu implebo, et verbum Reginae Matri eructabo, et eam hilariter aspiciam laudans; ejusque miracula lætabundus conciniam.

II. Juvenculae Virgines, nunc simul cum Maria prophetissa Canticum *De exitu* alacriter fundite; Virgo enim et unica Deipara ad cœlestem hæreditatem transmittitur.

III. Te merito quidem, o purissima et Divina, tanquam animatum cœlum, cœlestia tabernacula exceperunt; Regique ac Deo, o plane inculpata (Virgo), ornata veluti Sponsa, hilariter astitisti.

Tuarum laudum cantores, o Deipara, vive et incorrupte fons, spiritalem inter se chorum celebrantes confirma; et in divina memoria tua gloriæ coronis dignare.

Ex mortali utero producta secundum naturam, convenientem pura exitum absolvisti; veramque enixa vitam, ad divinam subsistentemque vitam migrasti.

Theologorum turba e sinibus terræ, angelorum multitudo ab alto, omnipotenti nutu properarunt in Sion, tuæ, laudabilis Domina, sepulturæ ministraturi.

IV. Divinum, investigabile consilium incarnationis ex te Virgine obstupescens Altissimi propheta Habacuc, exclamavit: *Gloria potentiae tuæ, Domine.*

Mirum sane fuit aspicere Regis universalis animatum cœlum terræ sinus ingrediens. Quam mira opera tua! *Gloria potentiae tuæ, Domine.*

Siquidem incomprehensibilis hujus fructus, per quam cœlum locupletius factum est, sepulturam, ut mortalis, ultro sustinuit; quomodo sepulturam sine virili consortio enixa Virgo detrectabit?

In tuo, Dei Genitrix, transitu amplissimum tuum, Dei capax corpus angelorum agmina sacratissimis alis cum tremore et gaudio contexere.

V. Cuncta in divina tua memoria obstupere; tu enim, inexperta viri Virgo, e terra, tanquam arca vite, ad cœleste domicilium transiisti, omnibus te concinentibus pacem pro mercede largiens.

Theologorum hodie concrepent tubæ, multitudo hominum nunc lingua prædicet; aer infinito cellucens lumine, circumsonet; angeli purissimæ dormitionem hymnis concelebrant.

(a) IRIARTE, *Catalog. cod. Græc. Matrit.*, p. 418. — De hoc canone sive hymno nulla prorsus mentio in Lequiniana editione. Duos tamen hujusmodi ab Joanne Damasceno conscriptos operibus ejus ineditis annumerat Fabricius quorum alter ipse est de quo agitur.

A. Καὶ ὡς εἰς τὴν κοίμησιν τῆς Θεομήτορος (a).

Α'. Ἀνοίξω τὸ στόμα μου καὶ πληρωθῆσομαι πνεύματος καὶ λόγον ἐρεῦξομαι τῇ βασιλίᾳ μητρὶ· καὶ ὁφθῆσομαι φαιδρῶς πανηγυρίζων, καὶ ἄνω γηθόμενος ταύτης τὰ θαύματα.

Β'. Παρθένοι νεάνιδες, σὺν Μαριάμ τῇ προφήτιδι ψόδῃν τὴν ἐξόδιον νῦν ἀλαλάξατε· ἡ Παρθένος γὰρ καὶ μόνη Θεοτόκος πρὸς λῆξιν οὐράνιον διαδιδάσκειται.

Γ'. Ἀξίως ὡς ἐμψυχὸν σε οὐρανὸν ὑπεδέξατο οὐράνια, πάναγνε, θεῖα σκηνώματα, καὶ παρέστεικας φαιδρῶς ὠραισμένη, ὡς [ὦ] νύμφη πανάμωμε τῷ βασιλεῖ καὶ Θεῷ.

Τοὺς σοὺς ὑμολόγους, Θεοτόκε, ἡ ζωσα καὶ ἀφθιτος πηγὴ, θιάσον συγκροτήσαντας πνευματικὸν στερέωσον· καὶ ἐν τῇ θεῇ μνήμῃ σου στεφάνων δόξης ἀξίωσον.

Θνητῆς ἐξ ὁσφύος προαχθεῖσα τὴν φύσιν κατάλληλον ἀγνὴν τὴν ἐξοδὸν διήνυσας· τεκοῦσα δὲ τὴν ὄντως ζωὴν πρὸς τὴν ζωὴν μετέστηκας· τὴν θείαν καὶ ἐνυπόστατον.

Δῆμος θεολόγων ἐκ περάτων, ἐξ ὕψους ἀγγέλων δὲ πληθὺς πρὸς τὴν Σιών ἡπείγοντο παντοδυνάμην πνεύματι, ἀξιοσχερῶς, Δέσποινα, τῇ σῇ ταφῇ λειτουργήσαντες.

Δ'. Τὴν ἀνεξιχνίαστον θείαν βουλὴν τὴν ἐκ τῆς Παρθένου σαρκώσεώς σου τοῦ Ὑψίστου προφήτης Ἀδακὸν ἐξέστηκώς ἐκράνυλκε· Δόξα τῇ δυνάμει σου, Κύριε.

Θάμβος ἦν θεάσασθαι τὸν οὐρανὸν τοῦ παμβασιλέως· ἐμψυχὸν τοὺς κενώνας ὑπερχόμενον τῆς γῆς. Ὡς θαυμαστὰ τὰ ἔργα σου! Δόξα τῇ δυνάμει σου, Κύριε.

Εἰ ὁ ἀκατάληπτος ταύτης καρπὸς δι' ἣν οὐρανὸς ἐχηρμάτισε ταφὴν ὑπέστη ἐκουσίως ὡς θνητὸς, πῶς τὴν ταφὴν ἀρνήσεται ἡ ἀπειρογάμως κυήσασα;

Ἐν τῇ μεταστάσει σου, μῆτερ Θεοῦ, εὐρυχωρότατον σῶμά σου θεοδόχον τῶν ἀγγέλων στρατιὰν ἱερωτάταις πτέρυξι τρόμῳ καὶ χαρᾷ συνεκάλυπτον.

Ε'. Ἐξέστη τὰ σύμπαντα ἐπὶ τῇ θεῇ μνήμῃ σου. Σὺ γὰρ, ἀπειρόγαμε Παρθένε, γῆθεν μετέστης ὥστερ ζωῆς κιβωτὸς πρὸς τὴν ἐπουράνιον μονήν, πᾶσι τοῖς ὁμνοῦσί σε τὴν εἰρήνην βραβεύουσα.

Κροτεῖσθαι σάλπιγγες τῶν θεολόγων σήμερον· γλῶσσα δὲ πολυφθογγος ἀνθρώπων νῦν εὐφημεῖται. Περιχεῖται ἄηρ, ἀπείρῳ λαμπόμενος φωσί, Ἄγγελοι ὁμνεῖσθαι τῆς πανάγου τὴν κοίμησιν.

Τὸ σκεῦος διέπρεπε τῆς ἐκλογῆς τοῖς ὕμνοις σου· ἅλος ἐξιστάμενος, Παρθένε· ἐκδημος ἅλος ἱερώμενος Θεῷ τοῖς πᾶσι θεόληπτος καὶ ὦν ἔντως καὶ δεικνύμενος, Θεοτόκε παννύμητε.

Γ'. Τὴν θείαν ταύτην καὶ πάνδημον τελοῦντες ἑορτήν, οἱ θεόφρονες, τῆς Θεομήτορος δεῦτε τὰς χεῖρας κροτήσωμεν τὸν ἐξ αὐτῆς τεχθέντα πιστοῖς δοξάζοντες.

Ἐκ σοῦ ζωὴ ἀνατέταλκε τὰς κλεῖς τῆς παρθενίας μὴ λύσασα. Πῶς οὖν τὸ ἀχραντὸν ζωαρχικόν τε σου σκήνωμα τῆς τοῦ θανάτου πείρας γέγονας μέτοχος;

Ζωῆς ὑπάρξασα τέμενος, ζωῆς τῆς αἰδίου τετύχηκας· διὰ θανάτου γὰρ πρὸς τὴν ζωὴν μεταβέβηκας ἢ τὴν ζωὴν τεκοῦσα τὴν ἐνυπόστατον.

Ζ'. Οὐκ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει οἱ θεόφρονες παρὰ τὸν Κτίσαντα· ἀλλὰ πυρὸς ἀπειλὴν ἀνδρείως πατήσαντες, ἔχαιρον ψάλλοντες, Ὑπερόμνητε ὁ τῶν Πατέρων Κύριος καὶ Θεός, εὐλογητός εἰ.

Νεανίσκοι καὶ παρθένοι τῆς Παρθένου τε καὶ Θεομήτορος τὴν μνήμην αἰδοντες, προσδύται καὶ ἀρχοντες καὶ βασιλεῖς σὺν κριταῖς μελωδήσατε, Ὁ τῶν πατέρων Κύριος καὶ Θεός, εὐλογητός εἰ.

Σαλπιαύσαν τῇ σάλπιγγι τοῦ πνεύματος ὄρη οὐράνια, ἀγαλλιάσθωσαν βουνοὶ καὶ σκιρτάτωσαν· θεοὶ ἀπόστολοι, ἡ πανήγυρις τῆς Θεοτόκου, σήμερον μυστικῶς πανηγυρισμένη.

Ἡ πανίερος μετάστασις τῆς θείας σου καὶ ἀχράτου μητρὸς τὰ ὑπερκόσμια τῶν ἀνω δυνάμεων ἡθροῖαι τάγματα· συνευφραίνεσθαι τοῖς ἐπὶ γῆς σοὶ μέλουσιν· Ὁ Θεός, εὐλογητός εἰ.

Η'. Παῖδας εὐαγεῖς ἐν τῇ χαρίνῃ ὁ τόκος τῆς Θεοτόκου διεσώσατο· τότε μὲν τυπούμενος, νῦν δὲ ἐνεργούμενος, τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἡγεῖρε ψάλλουσαν, Τὸν Κύριον ὁμνεῖτε, τὰ ἔργα.

Τὴν μνήμην σου, ἀχραντε Παρθένε, Ἀρχαί τε καὶ Ἐξουσίαι καὶ Δυνάμεις, Ἀγγελοὶ, Ἀρχάγγελοι, ἑθρόνοι, Κυριότητες, τὰ Χερουδὶμ δοξάζουσι· καὶ τὰ φρικτὰ Σεραφίμ· ἀνθρώπων δὲ τὸ γένος ὁμνοῦμεν, καὶ ὑπερυψοῦμεν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ὁ ξένος οἰκήσας ἐν τῇ ἀχράντῃ σου νηδῷ σαρκοῦμενος οὗτος τὸ πανίερον πνεῦμά σου δεξάμενος, ἐν αὐτῇ κατέπαυσεν ὡς ὀφειλέτης Υἱός. Διό σε τὴν Παρθένον ὁμνοῦμεν καὶ ὑπερυψοῦμεν.

Ὡ τῶν ὑπὲρ ἐννοιᾶν θαυμάτων τῆς ἀειπαρθένου καὶ Θεομήτορος! Τάφον γὰρ οἰκήσασα ἔδειξε παράδεισον ᾧ παρεστῶτες σήμερον χαίροντες, ὁλλόμεν· Τὸν Κύριον ὁμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε.

Θ'. Ἄπας γηγενὴς σκιρτάτω τῷ πνεύματι λαμπαδουχούμενος. Πανηγυριζέτω δὲ ἄδλων νόων φύσις γεραίρουσα τὴν ἱερὰν μετάστασιν τῆς Θεομήτορος· καὶ βοάτω, Χαίροις, παμμακάριστε Θεοτόκε, ἀγνή, ἀειπάρθενε.

Δεῦτε ἐν Σιών τῷ θείῳ καὶ πλίνι ὄρει τοῦ ζῶντος Θεοῦ ἀγαλλιασώμεθα τὴν Θεοτόκον ἐνοπτριζόμενοι· πρὸς γὰρ τὴν λίαν κρείττονα καὶ θειοτέραν σκηνὴν

Vas electionis inter alios claruit tuis, Virgo· canticis, totus in admirationem raptus; peregrinus omnis sacrificans Deo, et quicumque omnibus est, et vere ostenditur divino numine afflatus. o Virgo omni prorsus cantu dignissima.

VI. Divinam hanc et publicam Dei matris colentes festivitatem, o Divina sapientes, agite, manibus plaudamus, ex illa natum fidelibus celebrantes.

Ex te orta est vita Virginitatis claves minime solvens. Quomodo igitur, cum immaculatum atque in primis vitale tabernaculum tuum fuerit, mortis experientia facta es particeps?

Vitæ ipsa templum, vitam nacta es perpetuam; per mortem enim ad vitam transisti, quæ vitam vere subsistentem pepereris.

VII. Divina sapientes viri creaturam pro Creatore non adoraverunt; sed ignis minas viriliter patientes, lætabantur, canentes: Summe laudabilis Patrum Domine ac Deus, benedictus es.

Juvenuli et virgines, tum Virginis, tum Dei Matris memoriam venerantes, senes et principes et reges cum iudicibus cantate: Patrum Domine ac Deus, benedictus es.

Tuba spiritus montes cœlestes clangant, colles gaudeant et exsultent. Hodie, apostoli divini, Deiparæ laudatio; mystice laudemus.

Sanctissimus divinæ et incorruptæ Matris tuæ transitus cœlestia supernarum Potestatum agmina tremefecit. Cum illis gaudendum, qui tibi in terra canunt: Benedictus es, Deus.

VIII. Sanctos pueros servavit in fornace Dei Genitricis partus, tunc figuratus quidem; nunc vero impletus, universum orbem excitavit canentem: Laudate, opera, Dominum.

Tuam, immaculata Virgo, memoriam Principatus, Potestates ac Virtutes; Angeli, Archangeli, Throni, Dominationes, Cherubim ac tremenda Seraphim laudibus concelebrant; hominum vero genus canimus et superextollimus in omnia sæcula.

Qui in tuo immaculato ventre hospitatus, carnem induit, is sanctissimum spiritum tuum excipiens, in ipso, tanquam debitor Filius, requievit. Ideo te Virginem canimus et superextollimus.

O intellectu altiora semper Virginis ac Dei Genitricis miracula! Postquam enim sepulcrum habitavit, paradisum ostendit, cui astantes hodie læti canimus: Cantate et superextollite Dominum.

IX. Terrigena omnis spiritu exsultet, facem ferens. Mentium vero materiæ exsortium natura in laudes eat, sanctum Dei Genitricis transitum venerans; et exclamet: Salve, beatissima Deipara, pura, semper Virgo.

Agite, in Sion, divino et pingui Dei viventis monte exsultabimus, Deiparam velut in speculo intuentes; hanc enim ille, tanquam matrem.

ad præstantius diviniusque tabernaculum in Sancta sanctorum transtulit.

Agite, o fideles, ad Dei Genitricis sepulcrum accedemus, illudque amplectemur, pectora, labra, oculos, frontem sincere affigentes; indeque haurimus copiosa medicaminum munera, e perenni fonte manantia.

Accipe a nobis, Dei viventis Mater, canticum *De exitu*; nosque luciferæ ac divinæ tuæ gratiæ sub umbra protege; regi triumphos, Christicolæ populo pacem, canentibus veniam animarumque salutem elargiens.

Carmina ad exodiasticum pertinentia.

Quænam vitæ voluptas, perstat doloris experts,
Quæ gloria permansit, in terra diu duratura?
Umbra cuncta hæc sunt infirmiora, cuncta som-

[niis fallaciora.

Si vel unum momentum fluat: cuncta letum
[colliget.

Verum in lumine vultus tui, Christe.

Ei in pulchritudinis tuæ suavitate,

Ei quem elegisti, da requiem, ut benignus.

Heu me! qualem luciam anima e corpore separata
[sustinet?

Heu me! quantum plorat, nec est qui misereatur
[ejus.

Ad angelos si convertat oculos, irritè deprecatur?

Si ad homines tendat manus, opem qui ferat, non
[invenit.

Idcirco, dilecti fratres, brevitatem vitæ contem-

[plati,

Requiem defuncto huic, a Christo deprecemur.

Et magnam animabus nostris misericordiam.

Vanitas sunt humana cuncta, quæ post mortem non
[amplius exstabant.

Divitiæ nusquam supersunt, nec nos comitatur
[gloria.

Repente namque superveniens mors, hæc cuncta
[dissipat.

Christo propterea Immortali clamemus.

Ei qui a nobis migravit da requiem,

Ubi lætantium omnium est habitatio.

Ubi mundi est affectus?

Ubi rerum inanum species?

Ubi aurum et argentum?

Ubi turba et tumultus famulorum?

Omnia pulvis,

Omnia cinis,

Omnia sunt umbræ.

Verum accedite et immortalī regi clamemus:

Α ὡς μήτέρα ταύτην εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων μετατί-

θησι.

Δεῦτε, οἱ πιστοί, τῷ τάφῳ προσέλθωμεν τῆς Θεομή-
τορος· καὶ περιπτύξωμεθα, καρδίας, χεῖλη, ὀφθαλμοί,
μέτωπα εὐχρινῶς προσάπτοντες· καὶ ἀρυσώμεθα
λαμμάτων ἀφθονὰ χάρισματά ἐκ πηγῆς ἀενάου βλα-
στάνοντα.

Δέχου παρ' ἡμῶν ᾠδὴν τὴν ἐξ ὁδίου, Μήτηρ τοῦ
ζώντος Θεοῦ, καὶ τῇ φωτοφόρῳ σου καὶ θεῇ ἐπι-
σκέασον χάριτι· τῷ βασιλεῖ τὰ τρόπαια, τῷ φιλο-
χρίστῳ λαῷ τὴν εἰρήνην, ἀφ' οὗ τοῖς μέλουσιν καὶ
ψυχῶν σωτηρίαν βραβεύουσα.

Β Ἰδιώματα ἐν ἀκολουθίᾳ τοῦ ἐξοδιαστικοῦ (α).

Ποία τοῦ βίου τρυφή διαμίνει λύπης ἀμέτοχος,

Ποία δόξα ἔσθλην ἐπὶ γῆς ἀμετάθετος;

Πάντα σκιδὸς ἀσθενέστερα, πάντα ὀνείρων ἀπατη-
[λότερα.

Μία βοή, καὶ ταῦτα πάντα θάνατος διαδέχεται.

Ἄλλ' ἐν τῷ φωτὶ, Χριστέ, τοῦ προσώπου σου,

Καὶ τῷ γλυκασμῷ τῆς σῆς ὡραιότητος,

Ὅν ἐξελέξω, ἀνάπαυσον, ὡς φιλόανθρωπος.

Οἱμοί, οἷον ἀγῶνα ἔχει ἡ ψυχὴ χωριζομένη ἐκ τοῦ
[σώματος.

Οἱμοί, τότε πόσα θαυροῦνται, καὶ οὐχ ὑπάρχει ὁ ἐλεῶν
[αὐτήν.

Πρὸς τοὺς ἀγγέλους τὰ ὄμματα βλέπουσα, ἀπρακτα
[καθικεταῖ.

Πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τὰς χεῖρας ἐκτείνουσα, οὐκ
[ἔχει τὸν βοηθοῦντα.

Διὸ, ἀγαπητοί μου ἀδελφοί, ἐννοήσαντες ἡμῶν τὸ
[βραχὺ τῆς ζωῆς,

Τῷ μεταστάντι τὴν ἀνάπαυσιν παρὰ Χριστοῦ αἰτη-
[σώμεθα,

Καὶ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν τὸ μέγα ἔλεος.

Πάντα ματαιότης τὰ ἀνθρώπινα, ὅσα οὐχ ὑπάρχει
[μετὰ θάνατον,

Ὅν παραμένει ὁ πλοῦτος, οὐ συνοδεύει ἡ δόξα.

Ἐπιβλὼν γὰρ ὁ θάνατος ταῦτα πάντα ἐξηφάνισται.

Δ Διὸ Χριστῷ τῷ ἀθανάτῳ βοηθώμεν·

Τὸν μεταστάντα ἐξ ἡμῶν ἀνάπαυσον,

Ἐνθα πάντων ἐστὶν εὐφραινομένων ἡ κατοικία.

Ποῦ ἐστὶν ἡ τοῦ κόσμου προσπάθεια;

Ποῦ ἐστὶν ἡ τῶν προσκαίρων φαντασία;

Ποῦ ἐστὶν ὁ χρυσοῦς καὶ ὁ ἀργυρὸς;

Ποῦ ἐστὶν τῶν οἰκετῶν ἡ πλημμύρα καὶ ὁ ὄρυθος;

Πάντα κόνις,

Πάντα τέφρα,

Πάντα σκιά.

Ἄλλὰ δεῦτε, βοηθώμεν τῷ ἀθανάτῳ βασιλεῖ.

(α) HERM. ADAL. DANIEL, *Thesaurus hymnologicus*, III, 96. Legitur etiam in Officio exsequiarum apud J. Goar: *Euchologium sive Rituale Græcorum* ed. 2. Venetiis, 1730, 428; ed. Paris. 533.

Κύριε, τῶν αἰωνίων σου ἀγαθῶν ἀξίωσον τὸν μετα- A Domine aeternis tuis bonis dona eum qui a nobis
[στάνα ἐξ ἡμῶν, [migravit,
Ἀναπαύων αὐτὸν ἐν τῇ ἀγῇ μακαρίστῃ. In indeficienti beatitudine data illi requie.

MONITUM IN SEX HYMNOS SEQUENTES.

(Ang. Mai. *Spicileg. Rom.* IX, p. xxi, 713 sqq.)

In evolvendis Græcis Vaticanæ bibliothecæ codicibus res insperata mihi accidit. Dum enim poeticum volumen inspicerem, in quo non sine multo scholiorum comitatu sunt Pindarus, Hesiodus, partes Homeri, Æschyli, et Theocriti, animadverti paulo differente caractere scripta folia sex in diversis codicis partibus, ibique totidem deprehendi prosaicos sancti Joannis Damasceni hymnos, quos Græci κανόνες appellant, ineditos prorsus et incognitos Allatio ipsi, Fabricio, et Lequinio, qui de sancti viri lucubrationibus tam accurate scripserunt. Neque vero hæc folia aliena sunt a codice, vel obtrusa; sed quia scholia ad prædictos poetas interdum rarescentia spatium vacuum si non universi folii ad partis ejus maximæ relinquebant, ideo amanuensis aliquis vel codicis dominus vacantem nactus locum, Damasceni hos hymnos, quibus præcipue delectabatur, illic descripsit profanis scholiis interpositos: etsi eorumdem hymnorum partes aliquot, consuetis codicum casibus perierunt. Ego igitur et tanti auctoris nomine, quod in singulorum hymnorum titulis occurrebat, et ipsa re delectatus, pati non potui, ut hæc Christianæ non contemnendi prælii reliquæ in ethnico diutius tumultu dispersæ jacerent. Hymnorum ordo in codice hic est. I, fol. 4 et 5; in sanctum Basilium Magnum. (1) II, f. 5, in sanctum Joannem Chrysostomum. III, f. 407, in sanctum Nicolaum Myrensem. IV, f. 407 b, in sanctum Petrum apostolorum principem. V, f. 453, in sanctum Georgium martyrem, VI, f. 472 et 473, in sanctum Blasium æque martyrem: in quibus rite ad Græcæ liturgiæ normam ac leges constituendis commodam mihi operam præbuit R. Petrus Matranga Græco-Siculus, quem et alias honoris causa appellavi. Sane occasio forte non deerit, qua hos pulchros hymnos Latinitate simul et idoneo commentario donare licebit: nunc hi tamen vix in angulo pleni jam voluminis hospitari queunt. Interim prædictorum divorum rebus gestis, scriptis, miraculis, ac martyriis novus ac fide dignus accedit testis Joannes Damascenus. Basilii atque Chrysostomi celebrantur sapientia et pietas, Nicolai virtutes et prodigia: quarto in hymno dicit Damascenus commendatam Petro Ecclesiam a Christo, quam ille egregie navis instar gubernavit. Appellat insuper Petrum Romæ tutorem, regni cœlestis divitiarum custodem, fidei petram, et catholicæ Ecclesiæ firmum fundamentum. Reditum quoque ejusdem Petri Hierosolymam (sub Claudio imp.) memorat, nec ejus de Simone Mago triumphum reticet. Hymnus in Georgium martyrem eo fortasse studiosius legetur, quia divi hujus historia multis tenebris adhuc est obvoluta. Hymnus denique in martyrem Blasium vix brevi aliqua lacuna laborat; quare continentem gestorum ejus ac prodigiorum descriptionem videmus. Porro Damasceni vim hymnographicam cur ego laudem? Jampridem dilaudatam a Joanne Hierosolymitano ejus biographo cap. 31 et seqq., et a Suida quoque voc. Ἰωαν. Δαμασκ. his verbis. amplissimis: Συγγράμματα αὐτοῦ καὶ οἱ ᾠματικοὶ κανόνες ἱαμβικοὶ τε καὶ καταλογόδη· οἱ γοῦν ᾠματικοὶ κανόνες Ἰωάννου τε καὶ Κοσμά σύγκρισιν οὐκ ἐδέξαντο, οὐδὲ δέξαντο, μέχρις ἂν ὁ καθ' ἡμᾶς βίος περαιωθῇται. Inter Joannis scripta numerantur canticorum canones, tum iambis tum etiam soluta oratione scripti. Hi canticorum canones, tam Joannis quam Cosmæ nullam cum aliorum paris generis scriptis comparisonem unquam admiserunt, neque admittent, quandiu hominum vita durabit.

NOTÆ.

(1) Diversus plane hic est hymnus ab alio ejusdem Damasceni in sanctum Basilium, qui legitur in Menæo Græcorum die 1 Januarii, et cujus verba aliquot recitavimus, t. VI. Præf. p. 36. Sane ut ejusdem sæpe oratoris complures homilias de uno eodemque argumento vel sancto viro in libris habemus, prout annua solemnitas recurrebat, sic hymni quoque ob eandem anniversariam causam

multiplicabantur. — Hæc in loco præfato refert Ang. Mai: « In codice (Vat. 225) f. 250. legitur: Δαμασκηνὸς ἐν τῷ εἰς τὸν μέγαν Βασίλειον κανόνι, Εἰκὼν, φησὶ, τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός, καὶ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα. Damascenus in canone (tropario) de magno Basilio ait: imago est Patris Filius, Filii autem imago Spiritus. » Ed. Patrol.

JOANNIS MONACHI HYMNI SEX.

JOANNIS MONACHI

HYMNUS IN SANCTUM BASILIUM.

Cujus primæ litteræ : Cantibus cano magnum Basilium. Ode 1, Sonus pl. 2. Maris fluctibus.

Ab altis cœlis despicio nos, divinum honestumque et sacrum caput; mentemque regas, ac vitam nostram semper ad optimum dirigas.

Tu indesinenter, ut Paulus, avebas corporis solvi vinculis; benevole vero, ut benigni Dei servus, existimasti utilius nostra causa in carne permanere.

Magnus in signis prodigiisque visus es: facta enim reverenda invocatione ejus qui æreas orci portas confregit, tu ferrea repagula contudisti, quoque interdicti fuerant templum fidelibus restitui.

Cantibus divinis divinorum angelorum oportebat colli atque coronari tuam angelicam vitam, et in materia materiæ expertem, quam in his terris duxisti non aliter ac terrestres angelus.

Deipara. — Te præfigurabat ille per mare transitus antiqui Israel; nam immadidi madidum fundum peragravit, sicut sine labe concepisti, o Virgo immaculata.

Ode III. Te super aquas.

Ut caperes totum sanctæ Trinitatis splendorem, tuo animo omnibus terrenis cogitationibus interdixisti; hunc virtutibus reddens splendidum velut clarum purissimumque speculum.

Te alterum Mosen adepta est turba monachorum: tuos sermones perinde ac divinas regulas retinent, utque Mosaicæ tabulas tua scripta de ascetica vita.

Sine principio Patrem, atque Filium, sanctumque Spiritum prædicavisti, et de una trium personarum consubstantiali divinitate disseruisti; unus anim Deus est sancta Trinitas.

Orthodoxis fidem corroborasti sapientium apostolorum; quorum prædicationem impiis vocibus impugnata obfirmasti, o Basili.

Deipara. — Splendida lucis nubes ex illis tuis, o Virgo, suscitavit solem gloriæ, splendoribus increatæ divinitatis, omni creaturæ apparentem, fraudemque impietatis tollentem.

Ode IV. Audivit perversus.

Quemadmodum regio pallio sacri sacerdotii chlamyde indutus atque erectus apparuisti coram tribunali; visu turbatus fuit, in corde percussus fuit crudelissimus imperator.

Audenti Spiritus sancti naturam maxime venerandam negare, tu tibi ipse male precari susti-

A

MANNOY MONAXOY

KANON EIS TON AGION BASILAEION,

Ὁδὴ ἡ ἀκροστιχίς: Ἀσμασιν ἔδω Βασίλειον τὸν μέγαν. Ῥδὴ Α' ἡχος πλ. β'. Κύμῃτι θαλάσσης.

Οὐρανὸν ἀπ' ὕψους ἡμᾶς ἐποπτεύσεις, θεία καὶ πάντιμῃ καὶ ἱερὰ κεφαλὴ· καὶ κατευθύναις τὸν λόγον, καὶ τὸν βίον τὸν ἡμέτερον διεξάγεις πάντοτε πρὸς τὸ λυσιτελέστερον.

Σὺ κατὰ τὸν Παῦλον τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἀναλύσεως εἶχες ἀνένδοτον· τὸ τῇ σαρκὶ δὲ προσμένειν δι' ἡμᾶς ἀναγκαιότερον φιλανθρωπῶς ἔκρινας, ὡς δοῦλος φιλανθρώπου Θεοῦ.

Μέγας ἐν σημείοις καὶ τέρασιν ὤφθης· τοῦ γὰρ τριψαντος πύλας τοῦ ἔθνους χαλκᾶς τῇ φοβερᾷ ἐπικλήσει σιδηροῦς μοχλοῦ συνέθλασας, καὶ πιστοὺς ἀπέδωκας ναὺν ἐν ἀφῆρθησαν.

Ἀσμασιν ἄλλοις ἄλλων ἀγγέλων ἴδαι γεραίρεσθαι καὶ καταστέφασθαι σου τὸν ἰσαγγελον βίον, καὶ τὴν ἄλλον ἐν ὕλῃ ζῶν, ἣν ἐν γῇ κατώρθωσας ὡς ἀγγελος ἐπίγειος.

Θεοτοκίον. — Σὲ προεζωγράφει ἡ ἐν τῇ θαλάσσῃ ἐκείνῃ διάβασις τοῦ παλαιοῦ Ἰσραὴλ· καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἀδρόχως τὸν ὕδρην βυθὸν ἐπέκρουσεν, ὡς αὐτὴ γεγέννηκας ἀσπύργως, ὑπεράμωμε.

Ῥδὴ Γ'. Σὲ τῶν ἐπὶ ὁδῶν.

[Ἦνα χλωρῆς (1) ὅλην τὴν ἑλλαμψίν τῆς ἁγίας Τριάδος, ἐχώρισας τὸν νοῦν σου πάσης ὠλώδους ἐμφάσεως· ἀρεταῖς ἐσπελίσθωσας τοῦτον ὡς ἐσοπτρον διαυγῆς καὶ καθαρῶτατον.

Νέον σὲ Μωϋσεῖα εὐτόχησε τῶν μοναστῶν τὸ στίφος· τοὺς σοὺς αὐτοὶ λόγους ὡς θεῖους νόμους κατέχουσι· Μωσαϊκὰς ὡς πλάκας ἐπὶ τὰ σὰ συγγράμματα τὰ πρὸς ἀσκήσιν ἀλείφοντα.

Ἀναρχον τὸν Πατέρα, συνἀναρχον τὸν Υἱόν, καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκῆρυξας· καὶ μίαν τῶν τριῶν ὑποστάσεων ὁμοφυῆ θεότητα ἰδεολόγησας· εἰς Θεὸς γὰρ ἡ ἁγία Τριάς.

Πίστιν ὀρθοδόξους ἐκράτυνας τῶν σοφῶν ἀποστόλων· τὸ κήρυγμα δὲ τοῦτο τοῖς ἀντιθέοις κηρύγμασι πολιορκούμενον κατωχύρωςας, Βασίλειε.

Θεοτοκίον. — Ἡ τοῦ φωτὸς νεφέλῃ ἀνέτειλεν ἐκ λαγόνων σου, Κόρη, τὸν ἥλιον τῆς δόξης, αὐγαῖς ἀκτίστου θεότητος, πάσῃ τῇ κτίσει φανέντα, καὶ ἀφανίσαντα τὴν ἀπάτην τῆς ἀθεότητος.

Ῥδὴ Δ'. Ἀκήκοον δ ποτηρὸς.

Βασίλειον ὡς χλαμύδα τῆς θείας ἱερωσύνης τὴν διπλοῦδα ἀναβεβλημένον σε καὶ ὀρθιον ἀνεστήλωσας αὐτὸν πρὸ τοῦ βήματος, ἰδὼν διεσείσθῃ, τὰς φρένας ἐξεπλάγη Βασίλειος ὁ ἀνομώτατος.

Κάτω τὴν φρικωδεστάτην τοῦ Πνεύματος ἐκπεσεῖν φημι τοῦ ἁγίου, σεαυτῷ ἐθάρρῃσας ἀράσασθαι· εἰ

NOTÆ.

(1) Hic et alibi codices paginæ cuitro decurtatæ aliquantulum fuerunt. Confer tamen infra, p. 719.

μη συναπτῶς μετὰ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ὡς φύσει ὁμότι-
μον [λέ]γοις αὐτὸ τὸ Πνεῦμα καὶ ὡς ὁμοούσιον.

Σοφίας καὶ ἐπιστήμης· ἐκράτεις τῷ περιόντι τῶν
μετεχόντων τῆς αὐτῆς παιδείας σὺ, Βασιλεῖ· σοὺ γὰρ
πρὸς τὴν ὁδόμον καὶ τὸν τρόπον αὐτοὶ πεζοὶ παρὰ
λύδιον ἄρμα ἐδόκουν τρέχειν, καὶ συντρέχειν φροντο.

Ἰθύνας ὥσπερ ὁλόκαθα δεινῶς κλυδωνιζομένην τὴν
Ἐκκλησίαν τῷ σφοδρῷ χειμῶνι τῶν αἱρέσεων, πρὸς
ὁρθοδοξίαν· ὅρμον ἀκλυστον τοῦ κλύδωνος τῆς ἀσεβείας
ἐβρύσω ταύτην, ὁλοκί τῶν λόγων σου.

Θεοτοκίον. — Ἐξάλειψεν ἁμαρτίας ὁ δυνάμενος
μόνῳ νεύματι, τὴν μεγάλην ἁμαρτίαν τοῦ πιστοῦ
γυναίου ἐξήλειψε· καὶ τῶν πάντοθεν αὐτοῦ κακῶν
διὰ σοῦ ἄκραν κατεσχέδασεν ἀμνημοσύνην.

Ῥδὴ Ε. Τῷ συνδέσμῳ τῆς ἀγάπης.

Ἰσον πάντας κατὰ λόγον ἀρετῆν τέ σου ἀπελείποντο·
οὐρανοῦ καθάπερ, μάκαρ, τῆς ἀκτίδος ἡλιακῆς
ἀτεχνῶς οἱ πανταχῶθεν πρὸς αὐτὰ βλέποντες· ὕψει
πολιτείας γὰρ οὐρανὸς ὠφθης.

Οὐρανίῳ θείῳ ἄρτῳ, ὑψηλῷ σου λόγῳ, Βασιλεῖ,
Λόγος ἄρτος· γὰρ ἀγγέλων, διατρέφεις ψυχὰς πεινῶσας
θεῶν, καὶ ἐκζητούσας τροφήν οὐ βέουσιν, μᾶλλον
μὲν οὖν μένουσιν εἰς τὸν αἰῶνα.

[Παπ]ευκῶς εἶσω καὶ σύννοος τὰ πολλὰ, τρισμά-
καρ, ἐδείκνυσ τὴν ἐσθῆτα καὶ τὴν βρώσιν εὐτελῆς
αἰεὶ καὶ λιτότατος, ὥχρὸς τὸ εἶδος, σεμνὸς τὸ βάδισμα,
σωπηλὸς, οὐ πρόχειρος περὶ τὸν λόγον.

Θεοτοκίον. — Τὴν ψυχὴν ἁγιασθεῖσα, καὶ τὸ
σῶμα προκαθαρθεῖσα, σεμνὴ, ἐπιελθόντος τοῦ ἁγίου
ἐπὶ σέ, πανάμωμε, Πνεύματος, τὴν τοῦ Ὑψίστου
ἀπειρον δύναμιν σοὶ ἐπισκιάσασαν καθυπεδέξω.

Ῥδὴ Γ. Συνεχέθη.

Ὁρθόδοξον ἀλλ' οὐ κακοδόξον πρόμαχος ἄμαχος
ὁφθεις, τὴν πυρίνην γλῶσσαν ὡς ῥομφαίαν φλογερὰν
ἐκχέας, ἐξεναντίας τῶν ἐχθρῶν συνέκλεισας· τοῦ
αἵματος δὲ τῆς ἐξουσίας τὸν πικρὸν ἄρχοντα κατέτρω-
σας ἐν αὐτῇ τοῖς τῆς ἀπειθείας ἐνεργοῦντα υἱοῖς.

Νοουμένων, ἀλλ' οὐ βλέπομένων, ἐλπιζομένων δὲ,
σαφῶς ὑπόστασις ἡ πίστις· ἦν σὺ κτησάμενος τῶν
βλεπομένων, ὡς λυομένων, νουνεχῶς ἡλόγησας τῇ
ἐφείσει τῶν μὴ βλέπομένων· τὰ γὰρ βλέπομένα πρόσ-
καιρα καὶ ρευστά, τὰ δὲ μὴ βλέπομένα αἰώνια.

Μεγαλόφρων, ἀλλ' οὐ ταπεινόφρων, ὠφθης Θεοῦ
προπολεμῶν, ὁ πᾶσι δι' ἐκείνον ταπεινούμενος καὶ
προσπίπτων· καὶ γὰρ ὑπάρχων κτίσμα Θεοῦ, ὅμως
καὶ Θεὸς εἶναι κεκελευσμένος, ἀπειπας κτίσματι
προσκυβεῖν ὡς Θεῷ· Θεὸς γὰρ ὁ κτίστης πάντων
ἄκτιστος.

Ἐν τῷ πράττειν, ἀλλ' οὐκ ἐν τῷ λέγειν, μᾶλλον
εἰδὼς τὴν ἀρετὴν· καὶ γὰρ ἀπράκτου λόγου κρείσσον,
ὡς φησιν, ἀφρονον ἔργον· τὰ πλεῖστα πράττων ἡ μα-
θὼν, ἐδίδασκες· ὁ ποιήσας γὰρ, εἰτα διδάξας, οὗτος
κληθῆσεται μέγας ἐν οὐρανοῖς, ὁ τῶν οὐρανῶν βα-
σιλεὺς εἰρήκεν. (Deest Θεοτ. et οἰα VII. echus.)

A nuisti, nisi convenienter cum Patre et Filio ut
natura pari honore affectum et consubstantialiam
Spiritus sanctum profitereris.

Per sapientiam atque scientiam, o Basili, om-
nes participes ejusdem institutionis vicisti ;
nam secundum tuum cursum et tuos mores, illi
ut pedites ad Lydium currum cursitare vide-
bantur, quamvis te sequi posse existimarent.

Postquam direxisti ut navem, Ecclesiam, gra-
viter agitatam vehementi haereseon tempestate,
in orthodoxae fidei portum tutum a procellis impie-
tatis, sermonum tuorum quasi gubernaculo
duxisti.

Deiparae. — Qui potest solo nutu obliterare
peccata, grave fidelis feminae peccatum oblit-
teravit, per teque omnia mala perpetua oblivione
extinxit.

Ode V. Vinculo charitatis.

Pariter omnes sapientia et virtute te inferiores
erant; quasi e caelis, o beate, omnes homines
undique circumstantes habebant ea certe solarem
radium; sublimi enim vitae genere caelum puta-
baris.

Coelesti divino pane, per tuos sublimes sermo-
nes, o Basili (nam verbum panis est angelorum),
nutris animas Deum esurientes, ac quærentes ci-
bum non fluxum, sed potius in æternum manentem.

Tecum reputans et plerumque cogitabundus, o
ter beate, semper videbaris vestitu ac cibo
simplex ac frugalis, fusco vultu, gravis inces-
su, taciturnus, haud pronus ad verbum.

Deiparae. — Sancta anima et corpore puro,
o veneranda Virgo, Spiritu sancto ad te, o im-
maculata, veniente, immensam Altissimi potentiam
te adumbrantem subiisti.

Ode VI. Collecta fuit.

Orthodoxorum, non heterodoxorum Lux invictus
apparuiisti, et igneam linguam ut flammæum en-
sem distringens, adversarios confudisti. Ea ævum
aeris principem adiutorem filiorum impietatis per-
culisti.

In cogitatis ac speratis, non vero in aspectis,
vera fides est hypostasis, quam tu acquires, visi-
bilia, ut caduca sapienter despexisti invisibilium
studio; nam res visæ sunt fluxæ ac temporariæ, at
res non aspectæ sunt æternæ.

Magnanimus, at non demissus, pro Deo visus es
propugnans, omnibus humilis ob illum et modestus;
ut enim eras Dei creatura, licet Deus esse jussus
fueris, non voluisti adorare creaturam veluti
Deum; Deus enim creator omnium est increatus.

In actis, non in verbis ponens potius virtutem,
nam inefficaci verbo, ut ait, præstat mutus actus.
Plerumque agens, discensve docebas; qui enim
egit, dein docuit, ille vocabitur magnus in caelis,
ut Rex caelorum dixit.

Ode VIII.

Curru vectus aërio, non vero flammeis equis,
insidens aërio vehiculo virtutum, o Basili, ad me-
tam cœlestem es provectus.

Pastorale carmen cum tuo pastorali pedo tubaque
spirituali canens congregasti oves in unam fidem,
in idem pascuum, spinosas hæreses fugientes.

Nove Paule, Ecclesiarum magister, universam
terram voce tua comprehendens, o mens cœ-
lestis, theologiæ tonitru divinaque tuba, laudare,
o Basili.

Cum Creatore quisquis in lingua gerit tuum
hexameron et ei attendit, et novit creaturæ ra-
tiones, et Creatorem miratur visu solo doctoris
utens.

Deipara. — Idem Deus nostris patribus lo-
cutus antea diverse ac multifariam, nobis in Fi-
lio posterum locutus est, nam Deus Verbum in-
carnatus regnans cum Deo Patre ex te natus
est, o Virgo sancta.

Ode IX. Legum paternarum.

Noctem profundam obscuramque tenebrosarum
hæreseon dissipasti, surgens ut sol, supraque om-
nes explicans rectæ fidei radios, incolisque terra-
rum, o Basili, lucem fidei orthodoxæ spargens;
tenebræ enim in lucem immutantur, et veritati
cedit mendacium.

Ornavisti te variis doctrinæ divinæ floribus in
pratis spiritualibus; intelligibiles enim Scri-
pturæ hortos circumvolasti; ut prudens apis in-
dustria ac laboriosa, mysticum condidisti theo-
logiæ mel, amaritudinem hæreseon hebetans, ha-
cumque participes demulcens.

Tempus et sepulcrum quæ oblivionem inducunt
vim innatam amiserunt, non sustinentes tuæ sacræ
memoriæ pondus; nam licet, o beate, ex hisce terris
excesseris, visis tamen; justi enim in Deo vivunt
et post mortem vitam in Christo abditam, cuius
fac nos participes tuis precibus.

Immensam igneam columnam te vidit columna
deserti Ephraim; visu obstupescens occupans ur-
bem Cæsarem, cum invenit te cum populo versan-
tem, miratur prodigia majora prioribus, siqui-
dem aspexit in mysterio columbam albam ad
aurem tibi loquentem.

Deipara. — Corpore indutus, qui est incorporeus,
ex ventre tuo, o Regina, exiit; qui verbo creavit
incorpoream naturam, atque omnes creaturas, tum
rationales tum irracionales, exsistere fecit, Dei Pa-
tris Verbum; itaque cupiditates corporis restingue,
quæ animam meam interimunt, o Vitæ Mater.

Ode X. Ne lugeas super me, o Mater.

Postquam, ut divinus pontifex regni Dei, cele-
brasli venerandum et revera sacrum mysterium,

A

[Ῥδὴ B.]

Ἀρματηλάτης, ἀεροβατῶν αἰθέριος οὐ φλογίνων
ἱππων ἐπιβάς, περὶνεντι δὲ ἀρετῶν ὀχήματι ἐπι-
διφρεύων, Βασιλεῦ, καὶ πρὸς νύσσαν οὐράνιον ἐλαύ-
νων.

Νόμιον μέλος ποιμενικῆ σου καλαύροπι, λογικῇ
τε σύριγγι φωνῶν τῆς ποιμένης ἡθροῖσας τὰ θρέμ-
ματα εἰς μίαν πίστιν, εἰς ἓνα τόπον χλόης, ἀκαν-
θώδεις αἰρέσεις ἐκφυγόντα.

Ὁ νέος Παῦλος, Ἐκκλησιῶν ὁ διδάσκαλος, ὁ τῷ
φθόγγῳ συμπαραλαβὼν τὴν ὕπ' οὐρανῶν, ὁ νοῦς ὁ
οὐράνιος, ἡ θεολόγος βροντὴ καὶ θεία σάλπιγξ, εὐ-
φημείσθω, Βασιλεῖος.

Μετὰ τοῦ Κτιστοῦ πᾶς ὁ τὴν σὴν ἐξαήμερον διὰ
B γλώττης φέρων καὶ αὐτῇ τὸν νοῦν ἐφιστῶν, καὶ
γίνεται, καὶ κτίσεως γινώσκει λόγους, καὶ θαυμάζει
τε τὸν Κτίστην ὕψει μόνῃ χρώμενος διδασκάλου.

Θεοτοκίον. — Ὁ τοῖς πατράσι Θεὸς λαλήσας τὸ
πρότερον πολυτρόπως καὶ πολυμερῶς, ἡμῖν ἐν Υἱῷ
ὕστερον ἐλάλησε. Καὶ γὰρ ὁ τοῦτου σύνθρονος Θεὸς
Λόγος σαρκοφόρος ἐκ σοῦ προήλθε, Κόρη.

Ῥδὴ Θ. Νόμῳ πατρῶν.

Νύκτα βαθεῖαν καὶ ἀσίληνον τῶν ζοφερῶν αἰ-
ρέσεων διεσκέδασας, ἀνατείλας ὥσπερ ἥλιος, καὶ
πᾶσιν ἐραπλῶσας χρυσᾶς ἀκτίνας πίστεως ὀρθῆς,
καὶ τοῖς ἐν γῇ κατασπείρας, Βασιλεῖ, ὀρθοδοξίας
φάγγος· ἐξίσταται φωτὶ γὰρ τὸ σκότος, καὶ τῇ ἀλη-
C θείᾳ ἐπιχωρεῖ τὸ ψεῦδος.

Ἀνθὶ ποικίλα θείας γνώσεως ἐκ λογικῶν λειμῶ-
νων ἀπανθισάμενος· νοερούς γὰρ περιίπτασο τῆς
Γραφῆς παραδείσους· ὡς νοερά τις μέλισσα σοφῇ
καὶ φιλεργῶς, μυστικῶν ἐγεώργησας θεολογίας μέλι,
αἰρέσεων πικρίαν ἀμβλύνας, καὶ τοὺς μετασχόντας
αὐτοῦ καταγλυκαίνων.

Χρόνος καὶ τάφος λήθης πρόβηνοι τὴν φυτικὴν
ἐνέργειαν ἀπηνήσαντο, ἐπὶ σοὶ μὴ κατισχύσαντες
τῆς ἱερᾶς σου μνήμης· κἄν γὰρ ἐνθάδε, μάκαρ,
ἀπηλλάγης, ἀλλὰ ζῇς. Ἐν Θεῷ γὰρ οἱ δίκαιοι ζῶσι
καὶ μετὰ τέλος ζωὴν τὴν ἐν Χριστῷ κρυπτομένην,
ἧς ἡμᾶς μετόχους ἀνάδειξον εὐχαῖς σου.

Οὐρανομήκη στύλον πύρινον ὁ τῆς ἐρήμου στύλος
D Ἐφραὶμ κατείδε σε· ἐκπλαγείς δὲ τῷ ὁράματι, τὴν
Καίσαρέων πόλιν καταλαμβάνων, προσομιλοῦντα τῷ
λαῷ εὐρηκώς σε, τεθέσται καινότερα τῶν πρώτων,
λευκὴν περιστεράν πρὸς τὸ οὐς σοὶ διαλέγουσαν ἰδὼν
ἐν μυστηρίῳ.

Θεοτοκίον. — Σωματοφόρος ὁ ἀσώματος ἐκ τῆς
γαστρὸς σου, Δέσποινα, προελήλυθεν· ὁ τῷ λόγῳ
συστησάμενος τὴν ἀσώματον φύσιν, καὶ οὐσώσας
ἅπασαν οὐσίαν γεννητὴν, λογικὴν τε καὶ ἀλογον, τοῦ
Θεοῦ Πατρὸς Λόγος· διό μου τὰ τοῦ σώματος πάθη
νέκρωσον, νεκρούντα τὸν νοῦν μου, ζωῆς μητέρα.

Ῥδὴ Ι'. Μὴ ἐποδύρου μου, Μητέρα.

Ἱερουργήσας ὡς Θεὸς τοῦ Θεοῦ ἱεράρχης τῆς βα-
σιλείας τὸ σεπτὸν καὶ ὄντως ἱερὸν, ἱερὲ Βάσιλεῖ,

Εὐαγγέλιον, τῆς σῆς ἱερουργίας ἀπεβλήσας μισθὸν **A** accepisti, o sacer Basili, mercedem sacerdotii sine
χωρὶς αἵματος μαρτυρικοῦ καὶ στεφανίτης φανείς. sanguine martyrii corona redimitus apparens.

Ὡς οὐρανῷ παμμεγέθει, ὡς ἡλίῳ ἐμφύχῃ, ὁ ἐν
ἡλίῳ λαυτοῦ τὸ σκῆνωμα τιθεῖς, καὶ εἰς τοὺς οὐρα-
νοὺς ἐν σοὶ ἐνώκησεν· Ἐνοικήσω γάρ, ἔφη, περὶ τῶν
κατὰ σέ, καὶ ἐμπεριπατήσω θεοπρεπῶς ἐν αὐτοῖς.

Ἀναδραμὼν ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὴν ἄνω πατρίδα,
καὶ σὺν ἀγγέλοις παρεστῶς τῷ θρόνῳ τῷ φρικτῷ τῆς
ὑπερουσίου Τριάδος, δοῖε, ὅπῃ ἦς ἡγωνίσω πρὸς
δύναμιν ἐν γῇ, μεμνημένος μὴ λήψης τῶν μεμνημέ-
νων σου.

Νεανικῶς ἐξηλέγχθη παρὰ σοῦ ὁ τολμήσας συντα-
πεινῶσαι λαυτῷ θεότητος μορφήν, εἰς δουλείαν ἑλ-
κων τὴν δεσποτικὴν κακῶς, τὴν ὑπερχρονον φύσιν
καὶ ἀκτιστον, τιθεὶς πονηρὸν οἷα κτίσμα μετὰ τῆς
κτίσεως.

Νέφος παχὺ τοῦ σαρκίου διασχὼν καὶ τὸ δάνο
διαλυσάμενος τῇ γῇ, ἀσχετῇ τῇ ψυχῇ, καὶ νοὶ ἄδω
νῦν εἰσεληλυθας τὸν ἀνείδον γνόφον καὶ ἄδωλον
ὁμολεῖν καὶ συνεῖναι καὶ συνευφραίνεσθαι.

Ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία ἀσφαλῶς ἑδρασμένη ὡς
θεμελίῳ ἀβραγεῖ καὶ πέτρᾳ στερεᾷ, τῇ ἀσειστῷ βά-
σει τῇ τῶν δογμάτων σου, ἐναντίον ἀνέμων πνοαῖς
τυφωνικαῖς ἀπερίτρεπτος μὲν πόθῳ τιμῶσά σε.

Θεοκλὼρ. — Σὲ, παναγία Παρθένε, ἀκαταίσχυν-
τον πρέσβιν καὶ μεσιτείαν εὐμενῇ προβάλλομαι
πιστῶς τῷ ἐκ σοῦ τεχθέντι· καὶ ἱκετεύω σε, τῶν πολ-
λῶν μου πταισμάτων τὰ κλήθη τὰ πολλὰ μητρικαῖς
σου πρεσβείαις ἄρδην ἐξάλειψον.

ἸΩΑΝΝΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ

ΚΑΝΩΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΝ,

Ὁδὴ ἡ ἀπροσποίητος αὐτῇ· Συνώνυμος μέλπει σε τὸ
χρυσοῦν στόμα. Οἰκτρὸς μοναχὸς καὶ ἱκέτης Ἰωάν-
νης. Ἔχος π.λ. β'. Κύματι θαλάσσης τὸν κρό-
φοντα.

Στόματι πηλίνῳ καὶ γλώσσῃ γεῶδει σε τὸν Χρυ-
σόστομον ὑμνεῖν ἐρμῶντι μοι, χρυσοφαῖς οὐρανῶθεν
θείας γνώσεως ἀμάρυγμα ἑξαστράφας, φῶτισον τὸν
νοῦν καὶ τὴν καρδίαν μου.

Ἦλην φθειρομένην καὶ ρέουσιν δόξαν, καὶ κόσμον
σύμπαντα καὶ νοσημοκράτορα περιδραμὼν, ἀντὶ πάν-
των τὸν Χριστὸν ἐκτίσω, πᾶγχρυσ· οὐ τραυθεὶς τῷ
ἔρωτι ἡγήσω πάντα σκύδαλα.

Νόμοις τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ παιδαρχήσας, ἀπὸ
νεότητος ἐπὶ τῶν ὤμων σου ἀναλαβὼν τὸν σταυρὸν
σου, διὰ πόνων τῆς ἀσκήσεως αὐτῷ ἠκολούθησας,
σαρκὸς νεκρὴν τὸ φρόνημα.

Φησας ἐρήμους ἀδάτους, ἀνύδρους, ἄστεγος,
ἀκοινος, ἀτροφος, ἀγνωστος, ὥσπερ ὁ μέγας Ἠλίας,
Ἰωάννης τε ὁ πρόδρομος, ὧν ζηλῶν ἐζήλωσας τὴν
παρρησίαν, ἄγιε.

Νίκην λαμπροτάτην ἀράμενος, μάκαρ, κατὰ τοῦ
δράκοντος μετὰ τροπαίων λαμπρῶν, ὡς τις ὀλυμπιο-
νίκης, θεῷ Πνεύματι φερόμενος, αὖθις ἐπανεβράμεας
πρὸς τὴν ἐνεγκαμένην σε.

Ut in caelo immenso, ut in sole vivificante, ille
qui tetendit in sole suum tabernaculum et in coe-
lo in te habitavit: Inhabitabo enim, inquit de tui
similibus, et magnifice in eis ambulabo.

Transiens de his terris ad coelestem patriam,
adstansque cum angelis throno venerando san-
ctissimae Trinitatis, o sancte, pro qua, quantum in
te fuit, in terris decertasti, memor ne derelin-
quas eos qui tui meminerunt.

Omnino a te confutatus fuit iste qui formam Di-
vinitatis usque ad se deprimere ausus est, prave
vertens in servilem Dominicam speciem, naturam
aeternam et increatam, et quasi vilem creaturam
rebus creatis annumerans.

Nubem crassam carnis perrumpens, debitaque
terrae solvens, una cum invicto animo et mente
coelesti nunc habitas informes et incorporeas
tenebras in quibus licet versari atque gaudere.

Divina Ecclesia tuto condita velut in infra-
cto fundamento et in scopulo firmo, inconcussa
basi tuorum dogmatum, adversorum ventorum
statu violento non movetur, teque veneratur et sus-
picit.

Deiparæ. — Te, sanctissima Virgo, honoran-
dam legatam optimamque mediatricem præmitto
libenter ad Filium de te genitum, teque supplico,
plurimos lapsus meos et peccata materna inter-
cessionem tua omnino dele.

JOANNIS MONACHI.

HYMNUS IN CHRYSOSTOMUM.

Primæ versuum litteræ significant: Alter Joannes
laudat te, aureum os. Miser monachus et supplex
Joannes. Sonus pl. II, fluctibus maris celantem.

Ore luteo et lingua terrestri te Chrysostomum
celebrare tentant, emissio de cælis fulgentissimo
divinæ disciplinæ splendore, mentem illumina si-
mul et pectus.

Tu quidem contemptis quæ peritura sunt, et
fugitiva gloria, et universo mundo, et principe
mundi Satana, vir auree, loco omnium Christum
adeptus es; ejus amore sancius omnia detrimen-
tum ducebas.

Legibus Salvatoris Christi indulgens, a pueritia
super humeros crucem ejus suscepisti, ipsiusque
per disciplinæ labores adhæsisisti, mortificatis carnæ
sensibus.

Inhabitasti deserta invia, inaquosa, exsul, vesti-
mentis ciboque destitutus, ignotus, haud æcus ac
magnus Elias, atque Joannes præcursor, quorum
fiduciam imitari studeisti, sanctissime.

Relata victoria splendidissima, beatus, de dracone
illustria tropæa, velut victor in Olympicis ludis,
divino spiritu reportans, rursus ad eam redisti
quæ te gesserat.

Deipara. — Qui in indefinito sinu divi Genitoris infiniti Patris, tanquam indefinitum Verbum residet, idem carne finitus quam a te suscepit, in immaculato tuo gremio puerulus quiescit, sanctissima.

Ode III. Te super aquas.

Christi mentem consecutus, misericordiam ejus in quantum hominis erat imitatus es; et omnes servari voluisti per malorum confessionem et fugam, per sinceram vehementemque poenitentiam.

Unxit te sanctus Spiritus Deus, Deus tuus, ut in tuos oleum exultationis effunderes, et unguentum divinæ unctionis, et diffudit de labiis suis ditissima gratia.

Tanquam mare erupisti, Chrysostome, suavissimarum doctrinarum, et arefactis simul cœnosis turbidisque et invisibilibus et salsissimis hæreticorum paludibus, et reffectis cordibus nostris.

Deipara. — Ut comprehendas totum splendorem sanctæ Trinitatis, illuminasti... rejicientem.

Ode IV.

..... purior apparuit mens tua, Chrysostome ter beate, affectus quosque impuros et libidinosos castitatis camino in cinerem redegeisti.

Virga ignea aureæ tuæ doctrinæ, et Christi ope, vel tumultuans avaritiæ mare miserationi pervium fecisti, quæ illuc prius accedere non audebat.

Primi pastoris numine, admisit te egregius pastor ad ararum ministerium, mox pastorum principem futurum.

Deipara. — Tu quæ incorporei voce incorporeum genuisti ex te corpus sumpturum, Virgo, a corporeis affectibus libera mentem meam, quæ incorporeis angelis præstas.

Ode V. Divinæ manifestationis tuæ, Christe.

Qui, te nondum genito, splendorem fulgoremque animæ tuæ præcivit, qui te sanctificavit antequam in utero formareris, sancte vir auree, idem velut alium Jeremiam sane te vigilem pastorem et custodem gregi suo præposuit.

A Deo, paupertati nostræ consulente, pauperum constitutus præses et auxiliator, et communis egenorum providentia, linguam tuam auream velut clavam avarorum gazas et thesauros reclusisti, ac pauperibus resignasti.

Merita celeritate, meritoque studio vocavit te, ceu angelum Dei, ardens piorum regum fides ex Antiochia Syriæ et reginam civitatum cum summa gloria, cum magno comitatu condignoque honore deductum.

Tota civitatis plebs, tanquam ad publicam festivitatem concurrens, et tanquam ad sollemnitatem lætitiæ plenam ex urbe properans, clamoribus tibi

Θεοτοκίον. — Ὁ ἀπεριγράπτος καθήμενος κλῖποις θεῶν Γεννήτορος ἀπεριγράπτου Πατρὸς ὡς ἀπερίγραπτος Λόγος, τῇ σαρκὶ περιγραφείς τῇ ἐκ σοῦ, τοῖς ἀχράντοις κλῖποις σου βρέφος, ἀγνή, καθέζεται.

Ῥδὴ Γ'. Σὲ τῶν ἐπὶ ὕδατων.

Σὺ νοῦν Χριστοῦ πλουτήσας, ἐξήλωσας τὴν αὐτοῦ εὐσπλαγγνίαν ὡς δυνατὸν ἀνθρώπῳ· καὶ οὖσαι πάντας ἐσπούδασας δι' ἐξομολογίας καὶ ἀποχῆς κακῶν, καὶ ἐμπράκτου μετανοίας θερμῆς.

Ἐχρίσέ σε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὁ Θεός, ὁ Θεός σου ἐπὶ τοὺς σοὺς μετόχους ἀγαλλιásας ἑαυτὸν, καὶ μύρον θεοῦ χρίσματος, καὶ ἐξεχύθη σου θαψιλῆς χάρις ἐν χειλεσιν.

Πέλαγος ἐξηρεύσω, Χρυσόστομε, διδασκῶν γλυκυτάτων, αἰρέσεων ξηραίνων τὰ βορβορώδη ὁμώματα, καὶ θολερὰ, καὶ ἀποτα, καὶ ἀλυμρόδρυτα, τὰς καρδίας πναιὼν ἡμῶν.

Θεοτοκίον. — Ἰνα χωρήσῃς ὅλην τὴν Ἑλλαμψίν τῆς ἁγίας Τριάδος, ἐσπιδώσας τὸν ἀναπτύσσοντα. Deest pars Θεοτ. et odæ IV echus.

Ῥδὴ Δ'.

σοῦ εὐροῖζου καθαρώτερος ὁ σὸς δίδεικται νοῦς, Χρυσόστομε τρισμάκαρ, πᾶν ἐμπάθεις καὶ πρόσυλον νόημα· καὶ γὰρ τὴν ἀγνείαν χωνεῖς ἐναπατίφρωςεν.

Ῥάβδῳ πυρίνῃ τῶν παγχρυσῶν σου διδασκῶν διὰ Χριστοῦ, καὶ τῆς φιλαργυρίας κυμαινομένην θάλασσαν ἔθικας βατὴν τῇ ἐλεημοσύνῃ, ἄδατον οὖσαν τὸ πρὶν.

Τοῦ ἀρχικυριεύοντος τοῖς νύμασι δὲ ποιμὴν ὁ καλὸς δέξιον παραστάτην προσάγει σε τῷ βήματι, τὸν μετ' οὐ πολὺ τῶν ποιμένων μέγαν ἐσόμενον.

Θεοτοκίον. — Σωματοφόρον τὸν ἀσωμάτων ἀσωμάτου φωνῇ γεννήσας, Παρθένε, σωματικῶν ὀρέξεων ῥῦσαι μου τὸν νοῦν, ἀσωμάτων ἀγγέλων ὑπερέχουσα.

Ῥδὴ Ε'. Θεοφανεῖας σου, Χριστέ.

Ὁ πρὸ γεννήσεως εἰδὼς τὸ χρυσαυγὲς καὶ φαειρὸν τῆς ψυχῆς σου, καὶ πρὸ τοῦ πλάσθῃναι ἐν τῇ μητρὶ σε ἁγιάσας, ἅγιε πάγχρυσε, ὡς προφήτην ἄλλον σφῶς Ἰερεμίαν σε ἀγρυπνῶν ποιμένα καὶ φύλακα τῆς αὐτοῦ ποιμνῆς προβάλλεται.

ὑπὸ Θεοῦ προχειρισθείς τοῦ τὴν ἡμῶν ὑπελθόντος πτωχείαν, τῶν πτωχῶν προστάτης καὶ ὑπέρμαχος, καὶ κοινῇ πνήτων προμήθεια, ἐμβαλὼν ὡς κλεῖδα χρυσὴν γλῶσσαν τὴν πάγχρυσον τοῖς τῶν φιλαργύρων ταμείοις καὶ θησαυροῖς, ἥνοιξας ταῦτα πτωχοῖς.

Συντόνῳ τάχει καὶ σπουδῇ πίστις θερμὴ εὐσεβῶν βασιλείων ἐξ Ἀντιοχείας τῆς Συρίας σε πρὸς τὴν βασιλεῖα τῶν πόλεων, μετὰ δόξης ὅτι πολλῆς, δορυφορίας τε καὶ τιμῆς καὶ πρεπούσης εὐκτιῶς ὡς Θεοῦ ἀγγελοῦ ἔθετο.

Ὁ πᾶς τῆς πόλεως λαὸς ὡς εἰς κοινὴν ἑορτὴν συνδραμόντες, καὶ ὡς εἰς πανήγυριν χαρμόσυνον ἐξεληθόντες ἔξω τοῦ ἀστεως, μετὰ κρότων περιχαρῶς σοι

προηγήνησαν, ἐπιδατηρίων ποιοῦμενοι προπομπήν σοι ἐπισόδιον.

Θεοτοκίον. — Μόνη ἐν πάσαις γενεαῖς ὑπερφύως καὶ Παρθένος καὶ Μήτηρ χρηματίζεις, Δέσποινα, γεννήσασα βρέφος προαιώνιον ἀχρονον, γεννηθὲν μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς ἄνευ μητρὸς πρὸ παντός· ἐκ σοῦ τῆς μητρὸς ὡς οἶδε μετὰ τὸ πᾶν δίχα πατρὸς κυηθέν.

Ῥδὴ Γ'...

Ἀνατελλας οἷα χρυσαυγίζων ἥλιος καὶ χρυσοφαῖς, ὡς ἐκ παστοῦ νομφίος, ἐν τῷ ὕψει τῷ τῆς Ἐκκλησιᾶς χρυσαῖς ἀκτῖσι τῆς διδασκαλίας σου κατεχρύσωσας τὴν πᾶσαν κτίσιν, καὶ διεσκέδασας ἐαρι μουσικῶν τὸν βαρὺν χειμῶνα τῶν αἰρέσεων.

Κατεπλάγη βασιλεὺς, καὶ δῆμος, καὶ ἱερέων ὁ χορὸς ὀρῶντες ἀριθῆλως τοῦ λαμπροῦ καὶ καθαροῦ βίου τὴν μαρτυρίαν φερομένην ἄνωθεν· ὁ ἐν οὐρανῷ πιστὸς γὰρ μάρτυς ἐπαμαρτύρησεν ὡς τὰ πάντα εἰδὼς τῇ ὡραιότητι τῶν τρώπων σου.

Τὰ σὰ χεῖλη Πνεύματος ἁγίου γέγονε λύρα μουσική, καὶ μελουργὸς κιθάρα παναρμόνιον ᾄδουσα μέλος, μουσικὸν ἄσμα, λιγυρὸν ἀπήχημα τῇ εὐρύθμῳ γλυκερᾷ συνῆχῃ, καὶ τῷ χαρίεντι τῆς τῶν φωνῶν συμπλοκῆς θέλγουςα ψυχὰς καὶ καθηδύνουσα.

Ῥητορεύων ἔπεισας ἀπείρους φίλους γενέσθαι τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀρετῆς ἐργάτας, καὶ μάχαρ ὅρος γλυκασμὸν σταλάζον, σὺ θεία δρόσος οὐρανόθεν πίπτουσα καὶ παίζουσα ψυχῶν ἀρούρας· διὸ οἱ λόγοι σου ὠφθησαν τοῖς λαοῖς μέλιτος γλυκύτεροι, Χρυσόστομε.

Θεοτοκίον. — Ὅρος πῶν, πάγχρυσε λυχνία, στάμνε τοῦ μάννα τῆς . . ., παγχρυσωμένη πύλη, ἀκατάφλεκτε πυρφόρε βάτε, ἐμψυχε θρόνε, οὐρανὲ πολύφωτε, περιώνυμε Χριστοῦ καθέδρα, παστὰς χρυσόπλοκε, εὐωδίας πηγὴ, σκήνωμα Θεοῦ, Δέσποινα, σῶσόν με.

Ῥδὴ Ζ'. Ἀρραστορ θαυμά.

Λυχναῖς λιθάσι καὶ ἐμποδρίαις τῶν λόγων σου ἀρδομένη, οἷα λιπαρά καὶ εὐγείος γῆ, δίδεσται πολυφόρος ἡ Ἐκκλησία, καρποφοροῦσα ἀρετῶν διαφόρων παγκαρτίαν.

Νυξ ἀθυμίας καὶ κατῆφας σκοτόμαινα ἐξ αἰθρίας ἡμεροφάνη τὴν νύμφην Χριστοῦ αἵφνης κατεκάλυψεν, ἀποβαλοῦσα τὸν μέγαν σε φωστῆρα ἐπηρείε τοῦ ἀρχοντος τοῦ σα. . .

Ἀρπαγες λύκοι ποιμένων πρόσωπα φέροντες καὶ προβάτων ἔξωθεν δορὰν, τὴν ἀλωπεκὴν ἰσοῦ ἐνδοθεν δὲ κρύπτοντες, καὶ τῷ κωδίῳ καλύπτοντες τὸν θῆρα, τὸν καλὸν σε κατέκριναν ποιμένα.

Χήρα καθάπερ βαρυπενθὲς καὶ πολυδάκρυς τὸν νομφίον σε τὸν ἐαυτῆς ζητοῦσα πικρῶς ἔστανε, Χρυσόστομε, ἡ Ἐκκλησία, ἥτις, διὰ τὴν χήραν, τὴν χωρεῖαν τὴν ἄωρον ὑπέστη.

Θεοτοκίον. — Ὁ μόνος κρίνων δικαιοσύνην ἐκάθισεν ἐπὶ θρόνου, Δέσποινα· καὶ γὰρ ἐκ σοῦ σαρκωθεὶς θρόνον σε πυρίμορφον ἔδειξεν, ὅθεν ἐν κόλποις κάθηται σου, ὡς ἐν θρόνῳ βρεφοπρεπῶς ἅγιος.

A exultans obvia venit, et inter festivos gradus procedentem in civitatem deduxit.

Deipara. — Sola ex omnibus singulari munere Virgo simul et Mater vocaris, Domina, quæ puerum genuisti ante sæcula ac tempora subsistentem, ante omnia genitum ex patre sine matre, ex te autem matre postea ortum absque patre.

Ode VI.

Oriens velut sol auro fulgens et splendidus, velut sponsus ex thalamo, in summa Ecclesia aureis doctrinæ tuæ radiis omnem creaturam illuminasti, et mystica æstate gravem hæreseum hiemem depulisti.

B Obstupuit rex, et populus, et sacerdotum chorus videndo puram illustremque vitam de superno manifeste confirmatam; testatus est enim morum tuarum præstantiam, qui in cœlo testis fidelis, utpote omnium conscius.

Facta sunt labia tua mystica lyra sancti Spiritus, et suavis cithara concinnum carmen resonans, dulce carmen, arguta resonantia, jucunda concentus modulatione, et grata vocum concinnitate mentes juvans et recreans.

Sermonibus suasisi indoctis ut amici fierent Dei, et virtutis operadores, tu mons beatus dulcedinem stillans, tu divinus ros de cælo cadens et animarum campos pinguefaciens. Quare sermones tui populis visi sunt melle dulciores, Chrysostome.

Deipara. — Mons pinguis, lucerna aurea, vas mannae..., janua aurea, rubus semper ardens et nunquam consumendus, thronus vivus, cælum splendidissimum, illustrissima Christi sedes, thalamus auro implexus, fons fragrantium odorum, tabernaculum Dei, Domina, serva me.

Ode VII. Ineffabile miraculum.

Frequenti rore et imbre sermonum tuorum irrigata, velut pinguis tellus et felix, juvatur fertilis Ecclesia, et variarum virtutum fructibus exornatur.

D At subito nox desperationis et ruboris caligo, dum cuncta serena, illustrem Christi sponsam obscurant, dejiciuntque te fulgens lumen, ope principis Satanae.

Lupi rapaces pastorum speciem ferentes extrinsecus et ovilem pellem, intus autem lupinam celantes, et vellere feram dissimulantes, egregium te pastorem damnaverunt.

Tunc ceu vidua afflicta et suffusa lacrymis sponsum suum deflet, dolebat te amare, Chrysostome, Ecclesia, quæ propter viduam, ipsa durissimam viduitatem pertulit.

Deipara. — Qui solus judicat justitiam fecit super thronum sedere, Domina. Nam qui ex te carnem suscepti thronum te igneum præbuit, unde in sinu tuo quiescit, ut in sancto throno pueroque digno.

Ode VIII. *Exsulta fremens, cælum.*

Te pastorem egregium ducis tui et Agni imitatorum, velut ovem et arietem insignem, velut spiritalem agnum, ne vocem unam emittentem sceleratis manibus corripuerunt pastores et lupi, teque procul e grege abstulerunt inique.

Montes et rupes, et pascua, valles, barathra, maria et flumina, asira, luna et sol, cælum et terra et omnis creatura contristata est, iniquitate commota quæ tunc ab impiis sacerdotibus admissa fuit.

Invenit tanquam alterum Christum alter paralyticus Christi discipulum; ac statim morbi sanationem adeptus est. Ubi enim ille fidem habere jussisset, exurgens confestim et lectum tollens, recessit hic lætus, ac Christum celebrans.

Ut contemplarentur lumen veritatis qui in impietatis tenebris degebant, et spiritalem solem modo Deum confiterentur qui sensibili huic soli inserviebant, ceu Paulus ad longinquas gentes missus es, ceu sol qui incredulitatis caliginem deturbaret.

Deipara. — Te sapientia Dei, verissima Patris imago, et sigillum vivum et immutabile, character acciratus, animatum thalamum elegit, Dei genitrix, ex te carnem sumpturus, et amice cum hominibus conversaturus. *Ode IX deest.*

JOANNIS MONACHI
IN SANCTUM NICOLAUM MYRENSEM.

Desunt ode prima et secunda.

Ode III. Te super aquas.

Myra Lyciæ genuit te, beate Nicolae, unguentum pretiosum, gratiarum floribus et virtutum fragrantia, animarum sensus grate afficiens.

Habet te universus mundus in tribulationibus promptum subsidium, in dolore requiem, in calamitatibus solatium, in tentationibus auxilium, in morbis remedium salutare, Nicolae.

Doctrina eruditus fidei, et a pueritia spiritali et candido pietatis lacte imbutus, vere homo perfectus factus es, beate, et ad modum ætatis Christi profecisti.

Vestigiis Salvatoris insistens, non mercenarius fuisti, sed potius bonus pastor; etenim animam tuam pro ovibus posuisti, factis adimplens Christi Evangelium.

Deipara. — Tu apparuisti rubus igne involutus, celebratissima. Te significabat urna aut amphora manna repleta, sanctissima, Deum recepturam; tu enim dulcedinem effudisti nobis integerrimam.

Ode IV. Quæ in cruce tua.

Ad misericordiam et humanitatem informans animam, hilariter tuas opes egentibus communicabas, viscera miserationis indutus, sicut magnus Paulus clamat.

A Ἰδὲ Ἡ. Ἐκστηθιζέμεν, οὐρανέ.

Σὲ τὸν ποιμένα τὸν καλὸν, τοῦ ἀρχιποιμένου καὶ Ἀμνοῦ τὸν μιμητὴν, ὡς ἄρνα καὶ κριὸν ἐπίσημον καὶ ὡς ἀμνὸν λογικὸν, οὐδ' ὅλως κραυγάζοντα συσχόντες παλάμαις παλαμνεύαις οἱ ποιμένες καὶ λύκοι πῶρρω τῆς σῆς ποίμνης σὲ ἐξώρισαν ἀδικῶς.

Ὅρη καὶ νάπαι, καὶ βουνοὶ, κοιλάδες, φάραγγες, θάλασσαὶ καὶ ποταμοὶ, ἀστέρες, σελήνη καὶ ἥλιος, ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, καὶ πᾶσα ἐστύγνασεν ἢ κτεῖσις ἐλέγχουσα τὴν τότε πραχθεῖσαν ἀνομίαν τὴν ἐκ πρεσβυτέρων ἀδικῶν ἐξελευσάν.

B Εὐρεν ὡς ἄλλοι σε Χριστὸν ἄλλος παραλυτικὸς τοῦ Χριστοῦ τὸν μαθητὴν· ἐντεῦθεν εὖρε καὶ τὴν ἱασιν παρεπομένην εὐδὸς· ὡς μόνον γὰρ ἔφησε πιστεύειν, ἀνέστη παραχρῆμα καὶ τὴν κλίνην βασιτάσας, ἐβάδισε χαίρων καὶ Χριστὸν μεγαλύνων.

Ἵνα θεάσωνται τὸ φῶς τῆς ἐπιγνώσεως οἱ ἀγνοῶντες ἐν νυκτὶ τελούντες, καὶ δεξιῆς τὸν ἥλιον μάθωσι μόνου Θεοῦ οἱ πῶ αἰσθητῶ λατρεύοντες ἡλίῳ, ὡς Παῦλος ἀπεστάλης εἰς ἔθνη μακρὰν ὄντα ἀχλὺν ἀπιστίας ὡς ἥλιος σκεδάζων.

Θεοτοκίον. — Σὲ ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ, ἡ ἀπαράλλακτος τοῦ Πατρὸς ὄντως εἰκὼν, ἡ ζῶσα σφραγὶς καὶ ἀκίνητος, ὁ ἀκριβὴς χαρακτήρ ὡς ἐμφύγον θάλαμον [μονογενὴς] ἐκ σοῦ, Θεογενεῖτορ, σαρκοφόρος προῆλθε, καὶ συνανειστράφη ἀνθρώποις φιλανθρώπως. Ἰδὲ ὁ *deest.*

C ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ
Εἰς τὸν ἅγιον Νικόλαον τὴν Μύραν.

Desunt ode prima et secunda.

Ἰδὲ Ἡ Γ. Σὲ τῶν ἐπὶ ὕδατων.

[Cod. f. 107.] Μύρα σε τῆς Λυκίας προήγαγεν ὡς πολῦτιμον μύρον τοῖς ἄνθρωποις χαρίτων, καὶ ἀρετῶν τοῖς ἀρώμασιν, ἱερουργεῖ Νικόλαε, εὐωδιάζοντα τῶν ψυχῶν τὰ αἰσθητήρια.

Ἐχει σε πᾶς ὁ κόσμος ἐν θλίψεσιν ἀντιληψὶν ὀξείαν, παράκλησιν ἐν λύπαις, ἐν συμφοραῖς παραμύθιον, ἐν πειρασμοῖς ὑπέρμαχον, ἐν νόσοις φάρμακον ἀκесώδυνον, Νικόλαε.

Λόγοις ἐντεθαμμένος τῆς πίστεως, καὶ γάλα εὐσεβείας θηλάσας ἀπὸ βρέφους τὸ λογικὸν τε καὶ ἄδολον, ὄντως εἰς ἄνδρα τέλειον, μάκαρ, κατήντησας, *D* καὶ εἰς μέτρον ἡλικίας Χριστοῦ.

Ἰγνεσι τοῦ Σωτῆρος ἐπόμενος, οὐ μισθωτὸς ὑπῆρξας, καλὸς ποιμὴν δὲ μᾶλλον· καὶ γὰρ ὑπὲρ τῶν προβάτων σου τὴν σὴν ψυχὴν προθέμενος, ἔργois ἐκλήρωσας τοῦ Χριστοῦ τὸ Εὐαγγέλιον.

Θεοτοκίον. — Σὲ προσέβηλον βάτος, πανύμνητε, πυρὶ σπαργανουμένη· σὲ προετύπου στάμνος ἡ μαρτυρία, ὑπέραντε, τὴν θεοδόχον τράπεζαν· σὺ γὰρ ἐπήγαγας γλυκασμὸν ἡμῖν ἀχρηάτον.

Ἰδὲ Ἡ Δ. Τὴν ἐν σταυρῷ σου.

Μετὰ ἑλέους καὶ χρηστότητος κεκτημένος ψυχὴν, ἡρώως τοῦ σοῦ πλοῦτου μετέδωκας τοῖς χηρῶσι, σπλάγγνα οἰκτιρμῶν ἐνδοτάμενος, ὥστε ὁ μέγας Παῦλος βοᾷ.

Ἀστὲρα βλέπων, εἰς τὴν ἄδουτον τὴν ὁκάδα τοῦ νοῦ πρὸς τὰς αὐτῶν κινήσεις ἰθυνας καὶ προσώκει-
λας ὄρω γαλήνῳ, κυβερνήτης ὡς ἄριστος τὰ θαλάτ-
τια.

Ἐν ἀνδρείᾳ πολλῇ τῆς θεϊκῆς ἰσχύος Χριστὸν ἐπικαλούμενος, τοὺς ἐν φυλακῇ, μάκαρ, πεπεδημέ-
νους ἐξάγων εἰς εὐς.

Ἄγιου πλήρης οὖσα Πνεύματος ἡ καρδία ἡ σὴ, γλυκεῖαν εὐωδίαν, ὁσμὴν ἀρωματίζουσα, ἀγλῇ συμμιγῇ, καὶ φωτὶ κεκραμένην πάλιν ἀπέπνεεν.

Θεοτοκίον. — Τὴν ὑπὲρ ἔννοιάν σου γέννησιν ἐρ-
μηνεύσαι βρώτων πτωχόνοια οὐ σθένει· ὁ λόγος γὰρ ἀνέκφραστος ταύτης παντελῶς, καὶ ὁ τρόπος, Παρ-
θένε, ἀκατανόητος.

Ὡδὴ Ε'. Πρὸς σὲ ὁρῶριζω.

Ῥαγῆναι κόσμου, καὶ προσκολληθῆναι τῷ κα-
λοῦντι Δεσπότη, πρὸς θέλᾳ ἀπολαύσεις ὑπερκο-
σμίους, τοὺς ἐν κόσμῳ θορύβους μισήσαντας, τοὺς
γλυκέσι σου λόγοις πολλοὺς ἐπέσεις.

Ἰσχύν καὶ σθένος θεῖον ἐξωσμένος, καὶ περιπε-
φραγμένος αὐλῳ παντευχίᾳ, ταῖς τοῦ Βελίᾳ οὐκ
ἐτρώθης βολαῖσι, ἀλλ' ἐτρώσας τὴν καρδίαν ἐκείνου
τὴν παμβέβηλον.

Τετράρορον ἄρμα, ὄχημα πυρφόρον ἀρετῶν τὴν
τετράδα πηξάμενος ἀνήλθες εἰς τὸν οὐρανόν, ὅπου
πρόδρομος πρῶν ἀνῆλθε Χριστὸς, τῷ προσώπῳ αὐ-
τοῦ ἐποφθασόμενος.

Ὡς ἄλας θεῖον, μάκαρ, ἐνεβλήθης εἰς τὸν σύμ-
παντα κόσμον, ἰστῶν τὴν σηπεδὸνα τῆς ἀθυμίας, καὶ
ξηραίνων τὴν ῥύσιν τῶν θλίψεων, καὶ συνάγων καὶ
σφιγγων χαυνωθείσας ψυχάς.

Θεοτοκίον. — Μὴ ἐκφυγῆσας τῶν πατέρων κλῆ-
πων, τοὺς μητρώους σου κλῆποις καθέζεταί, Παρ-
θένε, Χριστὸς ὁ Θεός· ὁ ἀμήτωρ προῆλθεν ἀπά-
τωρ ἐκ σοῦ· Ἀβραὰμ δὲ τοὺς κλῆπους πάλιν
ἠνοίξω.

Ὡδὴ Γ'. Συνεσχέθη ἀλλ' οὐ κατεσχέθη.

Ἐπακούσας ἀλλ' οὐ παρακούσας, μάκαρ, τῆς
θέλᾳ ἐντολῆς, ἥτις φησὶ· Μὴ γνῶτω ἡ λαὶ σου τῆς
δεξιᾶς τὸ ἔργον, πολλῶν ταύτην ὑπερήλασας, οὐδ'
αὐτὸν ὃν εὐηργέτεις ἄνδρα παραβεβήμενος κοινω-
νὸν τῆς βουλῆς, οὐδὲ τοῦ σκοποῦ τοῦ τοῦ συνίστορα.

Ῥιζοτόμος ἀλλ' οὐ φυτοκόμος πάσης κακίας
πέφνης· ἐμφύτευσόν μοι, Πάτερ, εὐθαλῇ συν-
ηρεφῇ στελέχη, κατασκίους πολυχύτους ὁρμηκὰς
ἀρετῶν καὶ ἱερῶν χαρίτων, τὴν ἀκανθώδη μου βλά-
στην ῥιζοτομῶν, καὶ τὰς ἐμπαθεῖς παραφυῶδας
πιμπλῶν.

Οὐρανίου ἀλλ' οὐκ ἐπιγείου δόξης τυχεῖν ἐπιπό-
θων, τὴν συρομένην κάτω ὑπερέλδεις ὡς παρερχο-
μένην, ὡς λυομένην, ὡς σκιᾶ καταλλήλων, ὡς οὐρα-
νίου παρεικαζομένην, ὡς ἀνυπόστατον καὶ ὁμοίαν τρα-
νὺς καπνῷ πρὸς αἶρα διαρρέοντι.

Βεβηλώσας ἀλλ' οὐ καθηλώσας ἐκ τοῦ σοῦ φόβου
τὰς ἐμὰς σάρκας, καὶ τὴν ἀγνείαν ὡς ὁ βέβηλος
Ἡσαΐ καὶ πόρνος, λύσας λαγνείᾳ, πόρνης μέλη
βέβηλα τὰ σὰ μέλη τὰ ἡγιασμένα, Χριστέ, πε-
ποίηκα· ὅθεν με ταῖς εὐχαῖς τοῦ σοῦ Νικολάου πάλιν
ἀγνισον.

PATROL. GR. XCVI.

Astra suspiciens, navem mentis invisam ad
eorum motus dirigebas, et ad montem pacis appli-
cuisisti, ut gubernator egregius per maria decur-
rens.

Vi summa divinæ virtutis Christum invocasti,
omnesque liberasti, beate, qui in custodia detine-
bantur.

Cor tuum Spiritus sancti plenum, suavem fra-
grantiam, dulcem odorem spargens, fulgore per-
mistum, et luce splendidum rursus exhalavit.

Deiparæ. — Omni cogitatione majorem genera-
tionem tuam hominum infirmitas exprimere non
valet; cujus enim ratio omnino ineffabilis, Virgo,
et modus nemini intelligibilis.

Ode V. Ad te diluculo venio.

B Mundum respuere, et vocanti Deo adherere, et
amore supernarum divinarumque voluptatum,
mundi tumultum odisse, dulcibus orationibus per-
multos docuisti.

Vim et virtutem Dei indutus, et armatura circum-
septus materis experti, Belial sagittis non saucia-
tus es, imo profanum ejus cor sauciasti ipse.

Quadrijugo currui, igneo vehiculo, virtutum
quaternioni innixus ad cælum, quo nuper præces-
serat præcursor Christus, ipsi conspiciendus ascen-
disti.

Velut sal divinum, beate, missus es in univer-
sum mundum, putredinem desperationis sanatu-
rum, et tribulationum fluctus siccaturum, animas
laxatas confirmandas et constringens.

Deiparæ. — Qui patre nullo ortus, materno in tuo
sinu quiescit, Virgo, Christus Deus; qui prius abs-
que matre, nunc absque patre ex te processit.
Abraham sinum rursus aperuisti.

Ode VI. Contentus es, sed non retentus.

Divini præcepti observator, non autem violator,
beate, quod dicit: Ignoret sinistra tua dexteræ
opus, multo perfectius egisti, qui nec virum cui
benefaciebas consilii participem fecisti, nec volun-
tatis tue conscium.

Eradicare, non autem cura fovere, omnem mali-
tiam visus es. Inserere, Pater, animo meo truncum
umbrosum et florentem, ramos opacos et divites
virtutum et sanctarum gratiarum, spinosa eradi-
cans, et cupiditatum propaginem tollens.

Cælestis, non terrestris gloriæ obtinendæ avidus,
terrenam contempsisti tanquam fugitivam, fragi-
lem, umbra inconstantior, somnii persimilem,
caducam, et fumi haud dissimilem in aera eva-
nescens.

Violavi carnes meas, timore tuo non confixi;
contaminavi castitatem meam sicut Esau profanus
et scortator; meretricis libidini membra commisi,
Christe, a te sanctificata; beati Nicolai precibus
rursus me sanctifica.

Dealbatam non fœdatam passionum livore stolam
indutus, et fulgentem splendidamque facem manu
gerens, illustris Nicolae, supernarum nuptiarum
thalamum introivisti, et cœleste mysticumque cubi-
culum, quod et ego contingam opera tua.

Deiparæ. — Excelsior et sublimior visa es crea-
tura quam oculis et mente percipimus, Virgo. Nam
creaturæ totius conditorem manibus continens, ceu
thronus igneus; quem ores, quæso, ut me ab an-
gustis et calamitatibus infernorum liberet, et his in
terris ab obduratione in malis.

Ode VII. Ineffabile.

Tres virgines cum patre in discrimen adductæ,
in ultima mala atque æternam mortem delapsuræ,
per te ad portum vitæ immortalis et regni cœlestis
deductæ sunt.

Candidum tuum cor, sapiens, gloriæ Sole illu-
minatum, præstantiori lumine procul effulsit, et
lucē sua videntium mentes prorsus illustravit.

Divinarum doctrinarum funda pestiferos gra-
vesque lupos, sancte, procul a grege tuo repulisti,
et ab insani Martis garrulitate plebem tuam immu-
nem servasti.

Juxta Paulum totus mundus tibi crucifixus est,
concrucifixus es Christo crucifixo, et super cru-
cem antiquam execrationem solvente.

Deiparæ. — Mater Virgo, sola visa es magistra in
terris; quæ puerum lactasti absque semine natum,
per quem potum novum Israel exhibet de prærupta
et dura rupe; per quem oleum et mel accepit.

Ode VIII. Legum primarum.

Altissima columna ignea antecedebas Christia-
dum plebem, novo Israel prælucebas, beate, tribus
post te gradientes illuminans, et roscida nube re-
ficiens; simul et nebulis et caligine, et fumo et
tenebris impiorum agmen obscurans.

Legibus parens summi Pastoris, non mercena-
rius apparuisti, Pater, sed bonus Pastor; etenim
animam tuam pro ovibus posuisti, animam dedisti
pro nobis Deum Verbum imitatus, pretiosum san-
guinem humanius pro ingratis effundentem.

Deficientium levamen, prompta afflictorum sola-
tio, mundi præses idoneus et aptissimus auxiliator,
sol visus es splendidissimus, virtutum quadrigis
vectus, sapiens, et gratiarum aureo curru insi-
dens.

Miraculorum splendore, et benefactorum fulgore
omnem animam illustrans et refovens, ter beate,
et tristitiæ tenebras luce hilaritatis et lætitiæ et
gratiæ repellens.

Certamina tua, et curæ, et labores, et sudores,
velut sacrificium et fragrans unguentum Christo

A Λευκανθείσαν ἀλλ' οὐ μελανθείσαν ἐξ ἀμαυρότη-
τος παθῶν στολήν ἐνδεδυμένος, καὶ φαίδραν λευ-
κοφαῇ λαμπάδα χερσὶ κατέχων, ἔνδοξε Νικόλαε,
εἰς νυμφῶνα νοστήν εἰσῆλθες, εἰς ἐπουράνιον θά-
λαμον μυστικὸν, οὗ καὶ ἡμεῖς τύχοιμεν πρεσβείαις
σου.

Θεοτοκίω. — Ὑπερτέρα καὶ ὑψηλότερα τῆς ὄρα-
τῆς καὶ νοστής κτίσεως ὤφθης, Κόρη· τῆς γὰρ κτί-
σεως τὸν συνοχέα χερσὶ συνέχεις ὥσπερ θρόνος πύ-
ρινος· ὃν ἔκτετε λυτρώσασθαί με ἁδου στενώσεως
καὶ πικρᾶς συνοχῆς, καὶ τῆς συνεχούσης με πωρώ-
σεως νῦν.

Ὠδὴ Ζ'. Ἀφραστον.

Β Τρεῖς θυγατέρες μετὰ πατρός κινδυνεύουσαι εἰς
ἐσχάτην χάρυβδιν κακῶν πεσεῖν καὶ θανεῖν θάνατον
αἰώνιον, πρὸς ἀθανάτου ζωῆς καὶ βασιλείας ὑπὸ σοῦ
καθωρμίσθησαν λιμένα.

Ἡ καθαρά σου καρδία ἐνοικον ἔχουσα τὸν τῆς δό-
ξης ἥλιον, σοφὴ, ἀδύνη φωτὶ ὅλην καταλαμπῶν, καὶ
τῆς οἰκείας αἰγλῆς τὰς διαδόσεις ἐναργεῖς ἐποιεῖτο
τοῖς ὁρώσιν.

Ἐν τῇ σφενδόῃ τῶν θεοπλόκων δογμάτων τοὺς
λοιμώδεις λύκους καὶ βαρεῖς ἱλάσας μακρὰν, ὅσι,
τῆς ποιμνῆς σου, τῆς μανιδώδους Ἀρείου γλωσσαλ-
γίας ἀσινῇ τὸν λαόν σου διεσώσω.

Κατὰ τὸν Παῦλον σοὶ κόσμος ἅπας ἐσταύρωται·
συσταυρούμενος τῷ σταυρωθέντι Χριστῷ, καὶ
τὴν ἀρχαίαν τῷ σταυρῷ αὐτοῦ λύσαντι κατάρ-
αν.

Γ Θεοτοκίω. — Μήτηρ Παρθένος, ἀπορρύν βρέφος
θηλάζουσα, μόνῃ ὤφθης δέσποινα ἐν γῇ, δι' οὗ
Ἰσραὴλ πόμα καίνων ἐπιεν ἐξ ἀκροτόμου σκλη-
ρᾶς ἀνίκμου πέτρας· καὶ ἐθήλασεν ἑλαῖον καὶ
μέλι.

Ὠδὴ Η'. Νόμων πρώτων.

Οὐρανομήκης στύλος πύρινος τοῦ Χριστιανύμου
ἔθνους προπορευόμενος, καὶ τοῦ νέου προηγούμε-
νος Ἰσραὴλ ὤφθης, μάκαρ, φωτίζων ἅμα τὰς ἐφ-
επομένας σοὶ φυλάς, καὶ σκιάζων τῆς χάριτος δρο-
σοδόλων νεφέλῃ· θμύχλης δὲ πληρῶν, καὶ ἀχλύος
καὶ καπνοῦ καὶ γνόφου τὴν φάλαγγα τῶν κακοδό-
ξων.

Νόμοις στοιχῶν τοῦ ἀρχιποιέμενος, οὐ μισθωτὴς
ὑπῆρξας, Πάτερ, καλὸς δὲ ποιμὴν· τὴν ψυχὴν σου
καὶ γὰρ τέθεικας ὑπὲρ τῶν σῶν προβάτων, καὶ τὴν
ἰδίαν θέμενος ψυχὴν ὑπὲρ ἡμῶν, Θεὸν Λόγον μιμού-
μενος καὶ τὸ τίμιον αἷμα κενώσαντα φιλανθρώπων
τρόπῳ ὑπὲρ ἀχαρίστων.

Ἀθυμούντων ἀνάψυξις, πενθούντων ἀντίληψις
ὀξεῖα, τοῦ κόσμου ἔτοιμος προστάτης καὶ πρόχειρος
ἐπικουρία, χρυσοφαῆς ὥραθς ἥλιος, τῶν ἀρετῶν
τεθρίππῳ ἐπιωφρεῶν, σοφὴ, καὶ ὀχούμενος ὀχήματι
χαρίτων χρυσαντίγγ.

Θαυμάτων αἰγλή, εὐεργεσιῶν μαρμαρυγὴ φρυ-
κτῶν ψυχὴν ἅπασαν καὶ πυρσεύων, τρισμάκαρ, καὶ
λύων ἀθυμίας τὸν ζόφον, φέγγει εὐθυμίας καὶ χαρ-
μονῆς καὶ εὐφροσύνης.

Οἱ σοῦ ἀγῶνες καὶ οἱ κάματοι καὶ οἱ ἀιμοὶ τῶν
πόνων, καὶ οἱ ἰδρωτές σου, ὧς θυμίαμα συνθέσταις

καὶ πολῦτιμον μύρον εἰς εὐωδίας ὁσμὴν προσαχθέν-
τες τῷ Χριστῷ, ποταμὸν ἁγίασματος, καὶ πηγὴν
θεοῦ μύρου, καὶ πέλαγος θαυματουργημάτων ἔθεντό
σε κόσμῳ, Νικολάε ἱερομύστα.

Θεοτοκίον. — Ὑπὲρ αἰτίαν, ὑπὲρ ἔννοιαν τὸν
προελθόντα Λόγον ἐξ ἀνατίθου Πατρὸς, καὶ τῶν ὄν-
των πάντων αἰτίον ἐσωμάτωσας, Κόρη· σὲ γὰρ αἰ-
τίαν ἔσχκε σαρκούμενος ἐκ σοῦ, ἵνα σώσῃ τὸν
ἄνθρωπον, ὡς φιλόανθρωπος φύσει· δι' ὧν καὶ ἐνη-
θρώπησε θέλων, καὶ συνανέστράφη ἀνθρώποις φι-
λάνθρωπος.

Ῥδὴ θ'. Μὴ ἐποδύρου μου.

Ἦλως ἔσο μοι, Σῶτερ, ἐν ἡμέρᾳ τῆς δίκης, ὅτε
παρίσταμαι γυμνὸς τῷ βήματι τῷ σὺ· καὶ ἰλέω
τότε πρόσχες μοι ὁμῶς, Νικολάου τοῦ θεοῦ
προσβείας· σὺ γὰρ εἰ μόνος ὄντως χρηστὸς καὶ
ἡλως.

Ὡς τὴν πραότητα στέρξας τοῦ θεοῦ Μωσέως,
καὶ τὴν ἐκείνου ἐκκληρώσω δόξαν τῆς μορφῆς· τὸ
γὰρ πρόσωπόν σου καὶ μετὰ θάνατον σέλασφόροις
ἀκτίσι ἀύλου φωτισμοῦ καὶ αὐτῇ γλυκυτάτῃ περι-
ελάμπεται.

Ἀναμοχλεύσας ἐκ βάθρων τῷ μοχλῷ τῶν εὐχῶν
σου, καὶ τευχουμένη κραταίῳ τῷ ὀπλῷ τοῦ σταυροῦ,
ἐνεγῇ τεμένη μιαιωνάτων θεῶν, εὐαγεῖς οἴκους,
μάκαρ, ἀνήγειρες Χριστῷ τῷ κυρίῳ καὶ μόνῳ καὶ
κατὰ φύσιν Θεῷ.

Νοὺς ἀνύστακτον ὄμμα κεκτημένος καὶ θεόφρον,
καὶ καιομένην ἀρεταῖς λαμπάδα νοεράν καὶ ἀρ-
δευομένην πλουσίως πάντοτε τῆς ἐλεημοσύνης
ἐλαλίῳ θαυλεῖ, εἰς χαρὰν εἰσεληλυθας τοῦ Κυρίου
σου.

Νοῦν αὐτοκράτορα ἔχων τῶν ὀρίξεων, Πάτερ, τῷ
κοσμοκράτορι ἐχθρῷ ἀνέστης κραταιῶς, βοηθὸν
πλουτήσας τὸν Παντοκράτορα· καὶ παθῶν βασιλεύ-
σας παρόντης ἐν νυκτὶ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ τῷ
αὐτοκράτορι.

Οὐδὲ παράλιος φάμμος, οὐδὲ πλῆθος κυμάτων,
ἢ βόλοι ὀρόσου καὶ λεπταὶ ψεκάζες νιφετοῦ, οὐ χορὸς
ἀστέρων, οὐδὲ σταγόνες βροχῆς, καὶ ποτάμια ρεῖθρα,
οὐ νάματα πηγῶν τοῖς σοῖς θαύμασι, Πάτερ, παρ-
ισωθήσονται.

Θεοτοκίον. — Τοῦ Θεοῦ κατὰ χάριν τοὺς υἱοὺς
τῶν ἀνθρώπων ὁ συναβδὺς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ,
ὡς Υἱὸς ἀνθρώπου ἐκ σοῦ γενόμενος ἀπειργάσατο,
Κόρη· ὁ αἰτῆσαι καμὲ υἱὸν ὄντα γενένης Θεοῦ ποιῆ-
σαι υἱόν.

IOANNOY MONACHOU

KANON EIS TON AGION PETRON TON
KORYΦAION.

Ὁδὴ ἡ ἀκροστιχίς· Μολὴν ἄδω σοι, Πέτρε· Ὑμνος
Ἰωάννου.

Ῥδὴ Α'. Ἦχος βαρύς. Νέοις σου ἀρχὴ γέωδης.
[Cod. f. 107 b.] Μόνην ἐπιποθήσας τῶν ἀγαθῶν
τῶν μελλόντων, σοφὴ, τὴν ἀπόλαυσιν, τὰ βέοντα παρ-
έδραμες· ὅθεν Χριστῷ ἐκολλήθης καὶ συνεκράθης
αὐτῷ διαπύρῳ στοργῇ.

Ὅλον σε πυρακτώσας πυρὶ ἀδλῳ καὶ θεῷ

A oblata, te mundo flumen sanctificationis praebe-
runt, sacrarum magister Nicolae, et fontem divini
odoris, et praestigiosum mare.

Deipara. — Praeter causam, praeterque cogitatio-
nem ex aeterno Patre genitum rerum omnium aucto-
rem corpore donasti, Virgo; te enim genitricem
habuit, assumpto corpore, ut hominem salvum fa-
ceret, ulpote natura benignissimus; qua ratione
libens homo factus est, et benignius inter homines
conversatus est.

Ode IX. Ne me doleas.

Misericors mihi esto, Salvator, in die iudicii,
quando nudus ad tribunal tuum accedam; et be-
nigno tunc me oculo consideres, Nicolai divi gra-
tia; tu enim solus vere bonus et misericors.

Mansuetudinem qui diligebas divi Moysis, il-
lustrem ejus formam sortitus es; nam vultus tuus
vel post mortem radiis fulgebat splendidis incor-
porei luminis et luce gratissima.

Funditus avellens vecite praecum tuarum, ut cru-
cis ariete muros quatens, execrabilia templa im-
piorum deorum evertisti, beate; et sanctas sedes
Christo aedificasti qui solus et natura vere Deus.

Spiritus oculo praeditus vigili et pio, et facem
gerens virtutibus ardentem, et misericordiae olea
abundanter instructus, in gaudium Domini in-
tuoisti.

Mentem habens affectibus dominantem, Pater,
mundi principi valide restitisti, Omnipotentia
auxilio adjutus affectum rex apparuisti nocte
Constantino imperatori.

Nec arena litoris nec fluctuum turba, nec roris
guttulae, nec tenues nivis globulae, nec astrorum
chorus, nec nimborum stillae, aut fluminis undae,
aut fontium lympha possunt miraculis tuis, Pater,
comparari.

Deipara. — Dei gratia filios hominum liberet,
qui Filius Dei coaeternus et Verbum, per te Filius
hominis factus est, Virgo; qui me filium gehennae
inquirere venit ut Dei filius fierem.

JOANNIS MONACHI

**HYMNUS IN BEATUM PETRUM CORY-
PHEUM.**

Primæ versuum litteræ significant: Carmen tibi cano,
Petre; hymnus Joannis.

Ode I. Sonus gravis. Inclinatione tua ad terrena.
Unico ardens futurorum bonorum studio, sapiens,
fugitiva fastidisti; unde Christo adhaesisti ferven-
tissima cum eo dilectione conjunctus.

Totum te igne incorporeo et divino peruasit

carbunculus; quem vidit olim Isaias flamma in corporea errorum corpus comburentem.

Lucernam ardentem et lampada splendentem, luce divinæ disciplinæ mentes illuminantem, Petre, præbuit te Spiritus sanctus gentibus inter tenebras degentibus.

Fides, spes, charitas, militiæ tuæ arma; infracta lorica, utrinque acutus ensis, et galea salutis, venerande apostole.

Deipara.—Apertus est, Dei Genitrix, purissimo tuo Filio antiquus paradisos, quem clauserat prima parens; et generi hominum restituta est pristina patria.

Ode III. Qui in principio.

Aquila apparuisti nubibus invecta; nam in oculi ictu, divino et omnipotente Spiritu, de Roma in Sion per nubem translatus es, vivam Dei nubem curaturus.

Quæ purgavit Deus, solus natura mundus, ne violet homo, inquit. Nam omnia Dei opera munda mundis; quapropter, Petre, purifica me precibus tuis ab immundis affectibus.

Plebem allocutus in Sion, et ibi primum fidei sermonem prædicans, statim messem tulisti feracem, et in Christo genuisti celebratissimæ Trinitati, ecclesiam trium millium virorum.

Velut fax aëria nocte per maria navigantes, ita mare tenebrosus et obscurus procellosi erroris traducentes luce fidei illuminasti, Petre.

Deipara.—Te summum refugium, et ad salvandam paratissimam auxiliatricem, Domina, vehementer oro et deprecor, animam meam suscipe; a tabernaculo migrantem, et, derelicta terra, aliam regionem petituram.

Ode IV. Qui paternos.

Qui discipulorum omnium primus cucurristi ad sepulcrum præstantissimæ vitæ, in sepulcro petriæ obdurationis dormientem excita me per pœnitentiam.

Recordari horret mens quot terras, quot maria pervadere, quot sudores, quot labores perferre non dubitasti pro Evangelio gratiæ.

In malo consenescentes procul a via Dei, utroque poplite claudico: devium, sancte, ad virtutem reforma.

Acceptam a Christo Ecclesiam, quam ipse Dominus constituit, non autem homines, bene gubernasti, ut navem, apostole.

Te speciem Jacob, quam mundam, et electam, et

ὁ ἀνθραξ ἄβλος· ὃν εἶδεν Ἡσαίας ποτὲ ἀνθρακα πυρὸς ἄβλου καίοντα· τὴν ὕλην τῆς πλάνης ἀπέφηνεν.

Λύχνον φωτοβολοῦντα καὶ χρυσαυγὴ σε λαμπάδα, τὸ φέγγος πυρσεύουσας τῆς θείας ἐπιγνώσεως, Πέτρε, τὸ ἅγιον Πνεῦμα τοῖς ἐσκοτισμένοις ἀνέδειξεν ἰδυεσιν.

Πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη, τῆς σῆς στρατιᾶς τὰ ὅπλα· ὁ θώραξ ὁ ἀβήρητος, ἡ μάχαιρα ἡ δίστομος, καὶ ἡ περικεφαλαία ἡ τοῦ σωτηρίου, ἀπόστολε τίμιε.

Θεοτοκίον.—Ἦνοικται, Θεομήτερ, τῷ παναχράντῳ σου τόκῳ ὁ πάλαι παράδεισος, ὃν ἡ προμήτωρ ἐκλείπει· καὶ τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει πάλιν ἡ ἀρχαία πατρὶς ἀποδίδεται.

Ῥδὴ Γ'. Ὁ κατ' ἀρχὰς τοῦς.

Νεφελοδρόμος ἀέτος ὁ πεζοπόρος ἐδείχθη· ἐν ῥοπῇ γὰρ ὥσπερ ὀφθαλμοῦ, τῷ παντουργικῷ καὶ θεῷ Πνεύματι, ἀπὸ τῆς Ῥώμης ἐν Σιών διὰ νεφέλης ἐγένου, κηδεῦσαι τὴν ἐμψυχον νεφέλην Θεοῦ.

Ἄ ἐκαθάρισε Θεός, ὁ καθαρὸς φύσει μόνος, μὴ κοινούτω ἄνθρωπος, φησί· καὶ γὰρ καθαρὰ τοῖς καθαροῖς ἐστὶ πάντα τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ· διὸ παθῶν ἀκαθάρτων καθαρὸν με, Πέτρε, ταῖς πρεσβείαις σου.

Δημηγορήσας ἐν Σιών, καὶ τὸν τῆς πίστεως λόγον κατασπείρας πρῶτος ἐν αὐτῇ, πολύχουν εὐθὺς τὸν στάχυν ἤνεγκας, καρποφορήσας ἐν Χριστῷ τῇ παννυμνῇ Τριάδι, ἀνδρῶν τριγυλίῳ ἐκκλησίαν σεπτήν.

Ὡς διαέριος πυρὸς τοῖς ἐν πηλάγει θαλάσσης ποντοῦμένοις μέσον τῆς νυκτὸς, ὡσαύτως τοῖς πλέουσι τὴν θάλασσαν τὴν ζοφερὰν καὶ σκοτεινὴν τῆς πολυκύμονος πλάνης ἔφανας φωτὶ, Πέτρε, τῆς πίστεως.

Θεοτοκίον.—Σὲ κραταῖαν καταφυγὴν, καὶ πρὸς τὸ σῶζειν ἐτοίμην προστασίαν, Δέσποινα, πλουτῶν, θερμῶς ἱκετεύω σε καὶ δέομαι, τῆς ἐμῆς πρόστηθι ψυχῆς, χωριζομένης τοῦ σκηνους, καὶ πρὸς κόσμον ἄλλον ἀπαιρούσης ἐκ γῆς.

Ῥδὴ Δ'. Ὁ πατρικὸς.

Ὁ προδραμὼν πάντων μαθητῶν ἐπὶ τὸν τάφον τῆς ἐνυποστάτου ζωῆς, τὸν ἐν τάφῳ με καθεύδοντα λιθώδους πωρώσεως, διὰ μετάνοιαν ἀνάστη-

ἴλιγγ' νοῦς κατανοεῖν τὴν ἐν θαλάσσῃ καὶ ἐν γῇ περίοδον· τοὺς ἰδρωτάς, τοὺς χαμάτους σου οὐδ' ἐτλῆς γηθόμενος ὑπὲρ τοῦ Εὐαγγελίου τῆς χάριτος.

Παλαιωθείς ὁλος ἐν κακοῖς ἀπὸ τῶν τρίβων τοῦ Θεοῦ ἐχώλανα ἀμφοτέραις ταῖς ἰγνύαις μου· ἀρτίωσον, ἅγιε, τὸν πρὸς ἀρετὴν με χυλεύοντα.

Ἐκ τοῦ Χριστοῦ σὺ παραλαβὼν τὴν Ἐκκλησίαν, ἣν αὐτὸς ὁ Κύριος καὶ οὐκ ἄνθρωποι ἐπέζητο, καλῶς ἐκυβέρνησας ὡς ἑλκάδα ταύτην, ἀπόστολε.

Θεοτοκίον.—Τὴν καλλονὴν σε τοῦ Ἰακώβ, τὴν

καθαράν καὶ ἑκλεκτὴν καὶ ἀμωμον ἦν ἡγάπησε ἡ
Χριστὸς ὁ Θεός, ὁ κάλλει ἀσύγκριτος, ἔκτενώ, ἀέ-
σποινα, σῶσόν με.

Ῥδὴ Ε'. Κύριε ὁ Θεός μου.

Ῥώμης ὁ πολιοῦχος, καὶ τῆς βασιλείας ὁ ταμιού-
χος, ἡ πέτρα τῆς πίστεως, ὁ στεβρὸς θεμέλιος
τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἱεροῖς ὑμνεῖσθαι ἐν ἔσμα-
σιν.

Ἔως ἐπτάκις πάλαι τοῦ Χριστοῦ πυθόμενος εἰ
ἀφήσεις τοῖς ἐξαμαρτάνουσιν εἰς σέ, Πέτρε, ἤκου-
σας, *Ὅθι λέγω σοι ἕως ἐπτάκις, ἐβδομηκοντάκις δὲ*
μᾶλλον ἐπτά.

Τίμιος ἐναντίον Κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὁσίων αὐ-
τοῦ, καθὼς γέγραπται· ὁ σὸς δὲ, πανεύφημε, πολλῶν
τιμιώτερος ὄντως, ὥς τοῦ θείου πάθους ἐκσφράγι-
σμα.

Ἄπαντα μαλακία ἐκ τῶν πιστευόντων, καὶ πᾶσα
νόσος ταῖς ἀλεξικάκοις σου παλάμαις ἡλαύνετο, ὡς
ἐπιτιθεῖς τοῖς νοσοῦσιν, ὕγιες ἰδεῖνους, ἀπόστολε.

Θεοτοκίον. — Ὑψωσας, Θεοτόκε, τὴν ταπεινωθεῖ-
σαν ἀνθρώπων φύσιν, καὶ ταύτην ἐξηγεῖρας τοῦ
ἀρχαίου πτώματος· τὸν Χριστὸν γάρ, τὸν ἀνορθοῦντα
τοὺς κατεβράχμενους, ἐγέννησας.

Ῥδὴ Γ'. Ναυτιώτρια.

Τὰ ψευδῆ σημεῖα, καὶ τὰς φασματώδεις δυνάμεις
τοῦ Σίμωνος, Πέτρε, τοῦ καταράτου εἰς τὸ μῆθην
διαλύσας ἀνέλυσας, ὥς ἥλιος γνόφον καὶ ὁμίχλην· καὶ
πολλὰς δυνάμεις ἐν Θεῷ ἐποίησας.

Ἡ Θεοῦ σοφία ἡ ἐξουσιάζουσα πάντων, καὶ σὺ,
Πέτρε, δέδωκεν ἐξουσίαν πατεῖν ἐπάνω σκορπίων καὶ
ὄφειν τῶν τε ὀρατῶν καὶ ἀοράτων, ὧν τῆς λοβόλου
κακουργίας ῥύσαι με.

Καὶ μᾶλλον, Πέτρε, τοὺς ὠραιστάτους σου πό-
δας. . . *Reliqua desiderantur.*

IOANNOY MONACHOU KANON EIS TON AGION GEORGION,

οὗ ἡ ἀκροστιχίς· Γεωργίου μάρτυρος ὑμῶν τοὺς
ἀδελφούς· Αἰνός Ἰωάννου.

Ῥδὴ Α'. Ἦχος πλ. δ'. Ἀρματηλάτην.

[Cod. f. 153.] Γεογονήσας τῷ σταυρῷ τὴν ἀρου-
ραν τῆς διανοίας, καὶ ἐν αὐτῇ σπείρας ἀρετὰς ἐν
δάκρυσι, θερίζεις ἀγαλλίαςιν· διὰ γὰρ μαρτυρίου,
Γεώργιε, ἐγεώργησας στάχυν ψυχотρόφον αἰκίζων.

Ἐν τῷ σφοδρῷ τῆς ἀσεβείας κλύδωνι ἔστης, ἀοί-
διμε, ὡς ἀβραγῆς πέτρα, καὶ ὡς πύργος ἀσειστός,
γενναίῳ ἀναστήματι τῆς στερεᾶς σου καρδίας τὰ
τῶν κολάσεων κύματα λύων εἰς ἀφρώδεις πομπόλυ-
γας.

Ὀφθης ὡς λέων πεποιθὸς ὁ δίκαιος· τῶν ἀγεννῶν
γὰρ παθὼν βασιλικῶς ἀρξας, ἀπτοήτως ὤρμησας ὡς
λέων εἰς τὸ στάδιον, τοὺς ἐχθροὺς καταπλήττων ὡς
τινας φαύλας ἀλώπεκας τῷ βασιλικῷ σου βρυχή-
ματι.

Ῥοῦν τῆς ἀπάτης ἀκρατῶς φερόμενον, μάρτυς,
ἀνέκοψας· τὸ γὰρ αὐτοῦ ζέον καὶ τὸ ἀκμαιότατον
ραγδαίως προσβαλόντα σοι καὶ σφοδρῶς προσαγίν-
τα, οἷα φραγμὸς ἀκαθαίρετος, ὀπίσω χωρεῖν κατ-
ηνάγκασας.

sanctissimam dilexit Christus Deus pulchritudine
incomparabilis : oro, Domine, salva me.

Ode V. Domine Deus meus.

Romæ præses, et regii ærarii, petra fidei, firmum
catholicæ Ecclesiæ fundamentum, sacris celebris
carminibus.

Usque septies, respondit tibi Christus petenti
quoties peccantibus in te dimittendum, *Non dico*
tibi usque septies, sed usque septuagies septies.

Honorabilis coram Domino mors sanctorum ejus,
uti scriptum est ; tua vero multo honorabilior, quia
divinæ passionis vera imago.

Omnis sopor procul a credentibus, et omnis
morbus pellebatur salutiferis tuis manibus, quas
imponendo languidis, sanabas omnes, apostole.

Deiparæ. — Humiliatam hominum naturam resi-
tuisti, Dei Genitrix, antiquo casu depressam erexi-
sti ; nam genuisti Christum, qui exaltat humiles.

Ode VI. Vomentem.

Fallacia signa maledicti Simonis, Petre, et vanas
virtutes prorsus avertisti, sicut sol tenebras et cali-
ginem fugat ; et multa prodigia in Deo fecisti.

Omnipotens Dei sapientia, tibi quoque, Petre,
facultatem dedit super scorpiões deambulandi
visibiles et invisibiles ; quorum a venenata ma-
lignitate me liberes.

Ac potius, Petre, speciosissimos pedes tuos. . .
Reliqua desiderantur.

JOANNIS MONACHI HYMNUS IN BEATUM GEORGIUM.

Primæ versuum litteræ sonant : Georgii martyria
canto certamina. Laus Joannis.

Ode I. Sonus πλ. 4. Currus agitatore.

Crucē campum mentis excoluisti, ibique in la-
crymis virtutes seminasti, nunc metis exsultatio-
nem ; nam per martyrium, Georgi, messem parasil
spiritualibus æternisque fructibus refertam.

Media in impiorum tempestate immotus restitisti,
vir celebrate, velut inconcussa petra, et velut turris
firmissima, ingenua cordis firmitate cruciatuum
fluctus eludisti.

Apparuisti velut leo fidus et justus ; nam pravis
cupiditatibus regaliter dominatus es, tanquam leo
intrepidus stadium invadisti, hostesque terruisti
ceu miseris vulpes regio rugitu.

Impotentem erroris fluxum cohibuisti, martyr ;
nam ejus vim vehementem et turbidam, asperum-
que impetum, velut septum inconcussam, retro-
gredi coegisti.

Lingua tarda et exilis, osque discors te hymnis A celebrare gloriatur, Domina; te enim cantant omnes angelorum linguae et flammae et igneae, et incorporeorum ora.

Ode III. Qui confirmat.

Ut gloriam et vitam in Christo reconditam contingeres, despexisti gloriam fugacem, et corruptibilem vitam sapienter neglexisti; quare per mortem vitam invenisti aeternam.

Non laborando defecisti, non defatigatus es velut igne et ferro pugnans, ferro et omni adamante firmitior, sed omnia pertulisti velut testis alienae passionis.

Pro Christo conversantis, instrumentis tortores corpus in partes dividunt, et partes in minutissima, fortissime; sed charitate Christi mentem servas integerrimam.

Afflictus propter Christum, qui propter te afflictus est, illum in membris tuis glorificasti, tanquam stigmata ejus ferens carni tuae affixa, et ipse glorificatus es magis, illustrissime Georgi.

Desipere. — Peccatorum procella, iniquitatum tempestas, malignitatis scopuli dejiciunt me in imam impietatem; da mihi, Virgo, dextram, ne fluctus viventem me obruat.

Ode IV. Tu, Christe, Dominus meus.

Rhetoricas contempsisti disputationes, et insipientium nugae veritati sibi contentiose contradicentium; Christi Dei sapientiam doctus et ingeniosus ex anima dilexisti, Georgi.

Turbulenti vehementium tormentorum impetus, et amarissima flagellorum flumina, et turbida igneaeque pluvia simul te invadunt, et subito arripiunt, sed confessionis tuae turrim labefacere non valent; nam in petra fundata erat.

Fornacem multis lignis succensam, velut thalamum roscidum ingressus es; angelus enim Dei rorem quendam spargens fornacis temperabat ardorem, excutiebat flammam, et igne superiorem te praestabat.

Verbum Dei vivum et salutiferum lingua gerens, illustrissime, gentilem vivificasti ante Christi descensum defunctum; divino baptismo baptismatum, in gehenna ignis liberasti. (Deest. theot. et ode V echus.)

Ode V.

... amare gemuerunt, et deum Dei praeco humana voce in pulverem redegit. Deum videns ab impiis principibus offensum non sustinisti, sed divino studio cor inflammatus, magnum errantium errorem increpasti, et Deum Christum confessus es.

Martyrii tui, Salvator, viam peragam et lator; ita cantabas, Georgi, dum speciosi tui pedes ferreis

θεοτοκίῳ. — Γλῶσσα βραβεῖα καὶ σαφῶς ἰσχυρῶς, καὶ στόμα δόσχηδόν σοι προσφωνεῖν ὕμνους εὐλαβοῦνται, λέγοντα· σὲ γὰρ ὕμνουσιν ἅπασαι τῶν ἀγγέλων αἱ γλῶσσαι αἱ φλογεραί, καὶ πυρίμορφοι, καὶ τῶν ἀσωμάτων τὰ στόματα.

ᾠδὴ Γ'. Ὁ σταρεώσας.

Ἵνα τῆς δόξης καὶ ζωῆς τῆς ἐν Χριστῷ κρυπτομένης ἐπιτύχῃς, κατεφρόνησας δόξης λυομένης, καὶ φθαρτῆς ἡλόγησας εὐλόγως ζωῆς· διὸ διὰ θανάτου εὗρες ζωὴν τὴν αἰώνιον.

Ὁὐ κατενάρκησας χαμῶν, οὐκ ἐκοπίσας ὁλῶς ὡς μαχόμενος πυρὶ καὶ σιδήρῳ, ὁ σιδήρου καὶ παντὸς ἀδάμαντος στεβρότατος, ἀλλ' οὕτως ἑκαρτέρεις ὡς θεωρὸς ἄλλου πάσχοντος.

Ἵπὲρ Χριστοῦ προσομιλῶν, κολαστηρίοις ἐργάνους κατατέμνουσιν ὡς μέρη, καὶ μέλη διαίρουσιν εἰς λεπτά τὸ σῶμά σου, πολυάθλι· τὸν λογισμὸν ἐτήρεις ἀετηγιὸν ἐκ τῆς ἀγάπης Χριστοῦ.

Μαστιγωθείς διὰ Χριστὸν τὸν διὰ σὲ μαστιγθέντα, καὶ δοξάσας τοῖς σὺς μέλεσι τοῦτον, ὡς τὰ στίγματα αὐτοῦ βαστάσας τῇ οὐκ εἰς σαρκὶ ἀντεδοξάσθης πλέον, δεδοξασμένε Γεώργιε.

Θεοτοκίῳ. — Ἀμαρτιῶν με καταιγίς, ἀνομιῶν τρικυμία, ἀλλεπάλληλοι σπιλάδες κακίας συνωθοῦσιν εἰς βαθὺν βυθὸν τῆς ἀπογνώσεως· δός μοι, Παρθένε, χεῖρα, μὴ κύμα ζῶντα καλύψῃ με.

ᾠδὴ Δ'. Σὺ μου, Χριστέ, Κύριος.

Ῥητορικὴν ἐρεσχελίαν διέπτυσας, καὶ ἀσώφων φληναφον, τῇ ἀληθείᾳ καὶ ἑαυτοῖς διαμαχομένων ἐριστικοῖς ἀντιθέσεσι, Χριστοῦ Θεοῦ σοφίαν ὡς σοφὸς καὶ ἀγχίνους ἐκ ψυχῆς ἀγαπήσας, Γεώργιε.

Τυφονικαὶ σφοδρῶν βασάνων ἀντίπνοιαί, καὶ μαστίγων ποταμὸν πικρότατοι, καὶ πυραυγῆς θολερὰ βροχὴ ἅμα προσβαλόντα, καὶ αἰφνιδίον σοι προσρήξαντα, οὐκ ἐπτώσαν τὸν πύργον τῆς σῆς ὁμολογίας· ἐν τῇ πέτρᾳ γὰρ θεμελιώτο.

Ἵλη πολλὴ γὰρ ἐξέφθησάν σοι κάμινον, ὡς παστάδα δροσερὰν εἰσέδραμες· ἄγγελος θεῶς γὰρ καταπτὰς ὅλα πνοὴν ὁρόσου διασπρίζων ἐποίησε τὸ μένος τῆς καμίνου, ἐκτινάσσει τὴν φλόγα καὶ πυρὸς θυνατώτερον δείξας σε.

Ῥῆμα Θεοῦ ζῶν καὶ ζῶν παρεχόμενον ἐν σῇ γλώσσῃ φέρων, παναοίδιμε, νεκρὸν ἐζώσας δι' εὐχῆς Ἑλλήνα θανόντα πρὸ τῆς Χριστοῦ καταθάσεως· βαπτίσματι δὲ θεῷ βαπτίσας, τοῦτον ἐν γέννησι πυρὸς ἡλευθέρωσας (1). Deest theot. et ode V echus.)

ᾠδὴ Ε'.

... πικρῶς οἰμῶξαν, καὶ τὸν θένον Θεοῦ κήρυξ ἀνθρωπίνῃ φωνῇ ἐλεπτύνθη εἰς χοῦν.

Ἵπ' ἀνόμεν ἀρχόντων βλέπων ὕβριζόμενον Θεὸν οὐκ ἤνεγκας, ἀλλὰ θεῷ ζῆλῳ ἀναφθεῖς τὴν καρδίαν, διήλεγξας παρελθὼν εἰς μεγάλην τῶν κτανωμένων τὴν ἀπάτην, καὶ Θεὸν τὸν Χριστὸν ὡμολόγησας.

Μαρτυρίου σου, Σῶτερ, ἐφάλλες, δραμοῦσαι [ita cod.] ὁδὸν καὶ τερψήσομαι, ἐν τῷ καθελούσθαι τοῖς

NOTÆ.

(1) In Vita S. Gregorii par fere de Trajano sit omnium Allatus in Examine librorum Eccl. Gr.

narratio, quam theologi omnes refutant. Instar

ώραίους σου πόδας, Γεώργιε, σιδηραίς κρηπίσι καὶ περιπερσέσθαι τοῖς ῥίλοις, καὶ τῷ λυθρῷ φοινίσσον τὸ ἔδαφος.

Νοερὸν ἀνδριάντα καὶ περικαλλεῖς ὠραιότητος ἀγαλμα τοῦ Θεοῦ αἱ χεῖρες, αἱ τὸν ἀνθρώπον κατασκευάσαι ἐν πολλῇ σοφίᾳ καὶ ἐπιστήμῃ ἔξωσάν σε καὶ εἰς κάλλος εὐρύθησαν ἄρατον.

Θεοτοκίον.— Ἀρδύμενος λίων κύκλῳ περιέρχεται καταπιεῖν με ζητῶν τοὺς αὐτοῦ ὁδοῦσι· μὴ με δώῃς εἰς θήραν, πανάμωμε, ἡ Θεὸν τεκοῦσα τὸν κραταίφ· παλάμῃ θείᾳ τῶν λεόντων τὰς μύλας συνθλάσαντα.

ᾠδὴ Γ'. Τὴν δέησιν ἐκχεῶ.

Τὸν τεινάντα ἐπὶ ξύλου τὰς χεῖρας, καὶ τῇ λόγχῃ τὴν πλευρὰν ὀρυγθέντα, Λόγον Θεοῦ καὶ Θεὸν καταγγέλλον, ἀναρτηθεὶς ἐπὶ ξύλου, Γεώργιε, κοντοῖς διεσπείρου τὰς πλευράς, ἀλλ' εὐχῇ τὰς ἀκμὰς αὐτῶν ἡμιλίνας.

Ὁ λίθων ἀναισθητότερος οὕτως, ὡς καὶ λίθοις ἀναισθητοῖς λατρεύων, ὑπτιὸν σε ἐπ' ἔδαφους ἀπλώσας, λίθῳ βάλει, ἐκπιέει τὰ σπλάγχνα σου, αὐτὸς δὲ τὴν πέτραν τῆς ζωῆς, τὸν πολυτίμον λίθον ἐπὶθεὶς Χριστόν.

Ἰπέκκαυμα τοῦ πυρὸς τοῦ ἀσέστου χρηματίζων ὁ υἱὸς ὁ τῆς γέννης, νεοκαεὶ καὶ ζεοῦσῃ ἀσέστῃ κατακωννύει σε, μάρτυς· ἀλλ' εὐρηκας συνήθως ἀγγελον φρουρὸν, τὸν ρυόμενον σε ἐκ νεότητος.

Συῆρου, λίθου, χαλκοῦ, ἀδάμαντος ἰσχυρώτερος, Γεώργιε, ὥφθης· ἕκαστον γὰρ τῶν ἀπρηριθμημένων παραχωρεῖ τῷ πυρὶ δαπανώμενον· αὐτὸς δὲ, ὃ χάριτος πολλῆς, καὶ καμψόγῳ πυρὸς ὑπερίσχυσας.

Θεοτοκίον.— Ἀπάτορα τὸν ἀμήτορα τίτεις ὑπὲρ ἔνοιαν καὶ φύσιν καὶ λόγον, ἵνα Θεὸν ἀπεργάσῃται θέσει· τὸν πεπτωκότα ἐλπίδι, θεότητος ἀξίωσον, Δέσποινα, καμὲ τῆς γλυκειᾶς αὐτοῦ ὠραιότητος.

ᾠδὴ Δ'. Οἱ ἐκ τῆς Ἰουδαίας.

Θεοὺ σε τὸν ἐπλίτην οὐδὲν ἴσχυσε βλάψαι, οὐδὲ λυμηνασθαι, οὐ βράσματα λεβήτων, οὐ χάσματα λεόντων· οὐ γὰρ δὴ παραδῶσει Θεὸς ψυχὴν θηρίοις αὐτῷ ἐξομολογούμενῃ.

Λογισμῷ διατήσας τῇ ψυχῇ καὶ σαρκί σου, μάρτυς Γεώργιε, τῷ πνεύματι τὸ σῶμα, τῷ κρείττονι τὸ χεῖρον νουνεῖως κοθυπέταξας, διατητῆς ἀκριβοῦς φανείς τῶν πρὸς ἀξίαν.

Ὁ κλεινὸς ἀθλοφόρος, ὁ πολλὴν παρήσιν πρὸς τὸν Σωτῆρα πλουτῶν, τὸν πλουτὸν τῶν παθῶν μου, τὸν φόρτον τῶν κακῶν μου διασκόρπισον δέομαι, ἀνακωχὴν μοι διδοῦς, καὶ κουφισμὸν τοῦ βάρους.

Ἵμνοις μάρτυς ὕμνεσθω, ὁ τὴν σύνεσιν μέγας, καὶ τὴν σοφίαν πολὺς, ὁ λόγοις στηλιτεύσας, καὶ ἔργοις θριαμβεύσας τὴν ἀπάτην τὴν ἄεργον, καὶ καταγγεῖλιας Χριστὸν Υἱὸν Θεοῦ καὶ Λόγον.

Θεοτοκίον.— Σὺ γενοῦ μοι προστάτις, σὺ πατέρα παραστάτις, θεογεννήτρια! ἡνίκα τὴν ψυχὴν μου ἐσχάτῃ καὶ μεγάλῃ καταλάβῃ περίστασις, καὶ ἐξελοῦ με χειρὸς λησῶν ἀεροπόρων.

ᾠδὴ Ε'. Ἐπακλασίως κάμυρος.

Ἀθανασίαν εὐρατο διὰ σοῦ Ἀθανάσιος, τῆς ἀθανασίας ὁ πατήρ· ἐπώνυμος· τυράννον προστάξει γὰρ θανατηφόρον φάρμακόν σοι κεκρακὺς, ἀπαθῶς πε-

A crepidis confgebantur, et clavis, et cruore tuo pavementum rubebat.

Quae statuum effecerunt rationis capacem et pulcherrimam speciem Dei manus, hominem parentes in multa sapientia et scientia, exspoliarent te et pulchritudine te exornaverunt ineffabili.

Deipara.— Rugiens circuit leo quærens me dentibus devorare; ne me tradas in prædam, inviolata Dei genitrix, qui potenti sua divina manu maxillas leonum confringit.

Ode VI. Proces effundo.

Qui manus super lignum tetendit, ejus latus lancea perforatum, Verbum Dei et Deum ipse in ligno exaltatus prædicasti, Georgi; ipse latus hastis perforess es, sed precibus earum vulnera obtulisti.

Sic lapidibus durior, ceu lapidum factor, humi supinus explicatus es, et injectis lapidibus, viscera expressisti tua; ipse autem petram vitæ, et lapidem pretiosum Christum exquirebas.

Dum te inextinguibili igni tradere conatur filius gehennæ, ferociente et ardenti flamma torquet, martyr; sed consuetum invenisti fautorem, qui te ex juventute fovebat.

Ferro, lapide, ære, adamante fortior, Georgi, visus es; horum enim quodvis igne solvitur; at tu, gratia referte, edacem vicisti ignem.

Deipara.— Absque matre genitum, rursus absque patre gignis præter cogitationem et naturam et rationem, ut deos nos efficiat; spe dejectum divinitate digneris, Domina, et dulci ejus gratia.

Ode VII. Qui de Judæa.

Te Dei militem voluit nihil lædere aut offendere, nec ignis fervor, nec leonum furor; non enim tradet Deus feris, quæ ipsum confessa fuerit, animam.

Ratione dirigens animam et carnem, martyr Georgi, spiritui corpus, meliori pejus subjecisti sapienter, prudens apparuisti vitæ institutor.

Inclyte athleta, qui tantam coram Salvatore laudem promeruisti, multitudinem passionum mearum, turbam malorum meorum disjice, quæso, requiem da mihi, et oneris levamen.

Hymnis celeberris martyr, intelligentia magnus, sapientia dives, qui verbis inermis es, et operibus confudisti otiosum errorem, qui Christum prædicasti Filium Dei et Verbum.

Deipara.— Tu me adjuves, tu me egregie defendas, Dei Genitrix! quando animam meam corripiet ultima et summa necessitas, libera me de latronibus æthereis.

Ode VIII. Septuplo caminus.

Ἀθανασίαν habuit per te Athanasius, hoc nomine merito conspicuus. Nam tyranni jussu mortiferum tibi promiscuerat venenum; cernens autem

te illud impune bibentem, obstupuit et virtutem A agnovit Christi qui mortem sustulit.

Robore cœlitus et invicta vi munitis rotæ tormentum pertulisti; gladiis confossus, fibras et nervos divulsus, rupta ossorum concordia, et spicarum instar sacros digitos omnes collegisti.

Crudolibus nervis pedes et manus discerptus, nervum enervasti hostis ferreum, ejus cervix confRACTA fuit manifeste. Christus enim firmabat te militem suum, nervis te æreis circumdant, ut aiunt, atque vim tibi inspirans in Deo prodigia faciendi, ac virtutem solvendi tenebrarum.

Quomodo Deus Christus et omnis creature Dominus et humanæ naturæ auctor, vel invitos coegisti demones Deum confiteri, licet natura mendaces sint. Nam potestatem tuam in ipsos veriti, ceu servi flagriones, mandata tua peragebant.

Deipara. — Carnem suscipiens ex sanguine tuo incorporeus, hominem carnalibus subjectum desideris, et spiritus expertem, Spiritus sancti dono roboravit, ac vim dedit corpus superbum sapienter comprimendi, et in servitutem redigendi, Virgo.

Ode IX. Infremuit omnis auditus.

Gressibus animi tui in petra fidei fundatis, erroris simulacra in pulverem defecisti; collo ad Deum inclinato, et truncata gladio cervice, athleta C ad rerum omnium caput migrasti.

Ceu lilium nive candidius in valle martyrum floruisti; divino martyrii lavacro rubefactus, rosam edidisti rubidam, bene olentem, odoratam, omnes singulari passionum Christi odore recreasti.

Ferro firmius præbuidisti corpus tuum invictum, Georgi, tormentorum malleis nequidquam percussus; velut aqua frigida sanguine tuo calido tinctum acrius effectum est, igne charitatis Christi induratum.

Christi gratia qui mundum vicit, juxta promissa, potestatem principis hujus mundi superasti inhumanumque imperium; victor athleta e terra ad cœlestia evolasti, potenti dextra coronatus.

Fluminum undis æquantur innumera prodigia, quæ vivus atque etiam post mortem perfecisti; vere enim vivunt in Deo vel post mortem justī; nam in manu Dei animæ eorum.

Cum sermonem idoneum non habeam, nec linguam faciendam quæ innumera tua gesta celebrare valeat, verba suscipe, martyrum decor; oro et precor Salvatorem meum Christum ut eum mei misereatur. *Deest Θεοτόκion.*

πικρότα ἰδὼν σε, κατεπλάγη, καὶ τὸ κράτος ἐπέγνω Χριστοῦ τοῦ καθελόντος τὸν θάνατον θανάτῃ.

Ἰσχύον καὶ σθένος ἄμαχον οὐρανόθεν ζωσάμενος τὴν ἐπὶ τροχὸν περιφορὰν ὑπέφερες· τεμνόμενος ξίφεσι, ἰνας καὶ νεῖρα σπώμενος, καὶ περιθραυόμενος δατῶν ἀρμονίας, καὶ δίκην ἀσταχύων θειζόμενος πάντας τοὺς ἱεροὺς δακτύλους.

Νεύροις ὡμοῖς ξαινόμενος τῶν χειρῶν καὶ ποδῶν σου, τὸν ἐχθρὸν ἐξηνέυρισας νεῦρον σιδηροῦν, οὐ προφανῶς δὲ τράχηλος. Χριστὸς γὰρ ἐνεύρου σε ὑπὲρ αὐτοῦ μαχόμενον, νεῦρά σοι χαλκᾷ περιτιθείς ὡς ὁ λόγος, καὶ δυνάμιν ἐμπνέων τοῦ ποιῆσαι δυνάμεις ἐν τῷ Θεῷ, καὶ λύσαι τὴν δυνάμιν τοῦ σκότους.

Ὅτι Θεὸς καὶ Κύριος ὁ Χριστὸς πάσης κτίσεως καὶ Δημιουργὸς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, καὶ ἀκοντάς ἐπειθεὶς ὁμολογεῖν τοὺς δαίμονας, καίτοι φανερώς φιλοφροεῖς ὄντας φύσει· τὴν σὴν γὰρ δεξιότατος κατ' αὐτῶν ἐξουσίαν, ὡς δοῦλοι αὐστηγίαι, τὸ προσταχθὲν ἐνετέληρον.

Θεοτοκίον. — Σάρκα λαβὼν ὁ ἄσαρκος ἐκ πανάγων αἱμάτων σου, τὸν καθυπαχθέντα σαρκικῶς θελήμασι, καὶ πνεύματος ἄμοιρον γεγεννημένον ἀνθρώπων, Πνεύματος ἁγίου παροχῇ δυναμώσας, σὺ φῶς ὑποπίεξεν τὸ δυσάγωγον σῶμα, δουλαγωγεῖν τε τοῦτο ἐνίσχυας, Παρθένε.

Ῥδὴ Θ. Ἐφριξε πᾶσα ἀνοή.

Ἰερύσας σου τὰ νοητὰ διαθήματα ἐν πέτρᾳ τῆς πίστεως, τὰ ἀφιδρύματα τὰ τῆς ἀπάτης εἰς χοῦν ἐλέπτυνας· κλίνας αὐχένα δὲ Θεῷ καὶ ξίφει τὴν κάραν σου ἀποτιμήσεις, ἀθλητᾷ, πρὸς τὴν πάντων κεφαλὴν ἀνελήλυθας.

Ὡς κρίνον χιονοφειγγὲς ἐν κοιλίᾳ τῶν μαρτύρων ἐξήνθησας τῷ θεῷ λύθρων δὲ τῷ τῆς ἀθλήσεως φοινισσόμενος, ῥόδον ἐφάνης ἐρυθρὸν, εὐώδες, μυρίπνουν, καὶ πᾶσιν ἐπνεύσας ὑπερκόσμιον ὁσμὴν τῶν παθῶν τοῦ Χριστοῦ.

Μόνον σιδήρου παντὸς τὸ πολυάθλόν σου σῶμα στερρότερον ὤφθη, Γεώργιε, βασάνων σφύραις μένον ἀτύπωτον· ὡς δὲ ἐν ὕδατι ψυχρῇ τῷ σὺ θερμῷ αἵματι βαπτεῖν ἐστώμεται, τῷ πυρὶ προχαλκευθὲν τῆς ἀγάπης Χριστοῦ.

Νικήσας χάριτι Χριστοῦ τοῦ νικῆσαντος τὸν κόσμον, ὡς ἔφησε τοῦ κοσμοκράτορος τὰς ἐξουσίας καὶ μισανθρώπους ἀρχάς· τροπαιοφόρος ἀθλητῆς γῆθεν ἀνεφοίτησας πρὸς τὰ οὐράνια, δεξιᾷ νικοποῦ στεφθησόμενος.

Νάμασι τοῖς τῶν ποταμῶν παριστῶνται τὰ ἀπειρα θαύματα, ἀπερ ἐτέλεσας, καὶ ζῶν καὶ ἐτι μετὰ τὸ τέλος τελεῖς· ὄντως γὰρ ζῶντες ἐν Θεῷ καὶ μετὰ τὸν θάνατον ἀληθῶς οἱ δίκαιοι· ἐν χειρὶ γὰρ τοῦ Θεοῦ αἱ ψυχαὶ αὐτῶν.

Οὐκ ἔχων λόγον προφοράν, οὐδὲ γλῶσσαν ὕμνογράφον πάντα δεδνημένην καλῶς τὰ σὰ γεραίρειν ἀνάριθμα· ῥήματα ἰδοῦ, μαρτύρων καλλονῇ, προσδέχου· τρέπομαι καὶ ἰκετεύω τὸν Σωτῆρα μου Χριστὸν ἰλεῶσάί με. *Deest Θεοτοκίον.*

ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ

ΚΑΝΩΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΒΛΑΣΙΟΝ,

οὗ ἡ ἀκροστιχίς· Βλαστοὺς ἀνυμνῶν τῶν πόνων
τοῦ Βλασίου ἐγὼ Ἰωάννης.

Ῥδὴ Α'. Ἦχος πλ. δ'. Ἀρματηλάτην.

[Cod. I. 172 b.] Ἀληθῶς καθυποτάξας, Βλάσιε,
πάθη τὰ ἄλογα τῷ ἀρχικῷ λόγῳ, βασιλέως πρόστα-
γμα καὶ λόγον ἐφαύλισας, Βασιλεῖα κηρύξας, οὗ ἡ
ἀρχὴ ἀδιάδοχος καὶ βασιλεῖα αἰώνιος.

Σοφίαν ἐν ἀνοίξει στόματος δίδου μοι, Λόγε Θεοῦ,
τὸν ἱερὸν ὄντως ἀνυμνήσαι Βλάσιον· αὐτὸς γὰρ τοῦτ' ἐ-
δωκας σοφίαν, ἥ ἀντιστῆναι οὐκ ἔσχυσαν οἱ αὐτῷ
ἀντικείμενοι.

Ἀμπέλου, Πάτερ, ζωηφόρου γέγονας κλῆμα πο-
λύφορον, τὰς ἀρετὰς φέρων ὡς πεπαιρούς βότρυας·
ἀποτυλῶμενος εἴπει δὲ καὶ ποτὶν οὐχ ὠραίοις ἀπο-
θιθεῖς πᾶσι, Βλάσιε, ὄνους κατανώξεις ἐδωκας.

Προφανῶς ἐπὶ τῶν ἔργων δίδειξαι, κατὰ τὸν μέ-
γαν Ἰωβ, ἀληθινός, πρὸς, συμπαθής, καὶ δίκαιος,
εὐσεβής καὶ ἀμειπτός, ἀπεχόμενος ὄντως ἐκ πονηροῦ
πράγματος, ἱερομαρτύρων ἀγλαΐσμα.

Θεοτόκιον. — Ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαὶ βλαστήσασαν
ῥάβδον ὑπέρτιμον, τὸ τὸν Χριστὸν ἄνθος, ἀληθῶς
ἀμάραντον, ὑπὸ σοῦ ἀνθήσασαν τὴν ἁγίαν Παρθένον,
Θεοῦ τὴν πόλιν τὴν ἐμφύχον ἱεροπρεπῶς μακαρί-
σωμεν.

Ῥδὴ Γ'. Οὐρανίας.

Βουληθέντες ζωηρῆσαι σε πρὸς σφαγὴν ἀδικον,
ὄντας ὑπὸ σοῦ ζωηροθέντες πρὸς αἰωνίαν ζωὴν Θεῷ
προσέχθησαν θήραμα ζῶων ἀλόγων πολλῶ τιμιω-
τάτων τῷ Παντοκράτορι.

Υπὲρ ἄμμον θαλάσσης τὰ σά, σοφὲ, θαύματα·
παύεις γὰρ ψυχῶν καὶ σωμάτων πάθη ἀνίατα·
λαιμῶν παθήματα καὶ φλεγμονὰς διαλύεις, καὶ τὰ
κατὰ τὴν φάρυγγα ξηραίνεις βέβρυχα.

Σεβαστείας τὸν μέγαν... ὡς...

Ἀγρυπνία συντόνῃ καὶ προσευχῇ γέγονας τόπος,
ἕρος τῷ Κυρίῳ καὶ Θεῷ Ἰακώβ· ἅγιον σκῆνωμα
γὰρ καὶ Πνεῦμα, ἡ Τριάς ἐσκήνωσεν ἐν τῇ καρδίᾳ
σου.

Θεοτόκιον. — Νοεράν σε λαβὶσα τὸν ἀληθινὸν
ἄνθρωπον φέρουσαν Χριστὸν ἐν ἀγκύλαις ἐγνωμεν,
δέσποιν'· ἐν ᾧ κατέφλεξον τὰ φρυγανώδη μου πά-
θη, καὶ τὸν νοῦν κάθαρον ὕλομανήσαντα.

Ῥδὴ Δ'. Εἰσακήκοα, Κύριε.

ὑπερέβης τὴν αἰσθησιν καὶ τὸν ὑπέραισχρον παρ-
εχώρησας, χρυσὰς πτέρυξιν ἱπτάμενος τῆς ἱερω-
σύνης καὶ ἀθλήσεως.

Μυροθήκη γενόμενος Πνεύματος ἁγίου καὶ εὐωδία
Χριστοῦ, τὴν ὁσμὴν τῆς αὐτοῦ γνώσεως καὶ τῶν πα-
θημάτων ἔπεισας.

Νοσομέων λυτήριον, πονηρῶν πνευμάτων φυγα-
δευτήριο καὶ δαιμόνων θεός· ἀστεκτον καὶ βαρεῖα
μάστιξι τὸ σὸν ὄνομα.

Ὡς ποιμὴν μὲν ἐποίμανας, ἄνωθεν ὡς πρόβατα
ποιμαίνόμενος, τῷ τιθέντι δὲ ὡς πρόβατον, ὡς κριδὲς
προσηνέχθης, ἱερώτατε.

Θεοτόκιον. — Τὸν ἐν πᾶσι ἀχώρητον ἀστενοχω-

Α

ΙΩΑΝΝΙΣ ΜΟΝΑΧΟΣ

HYMNUS IN SANCTUM BLASIIUM,

in quo primæ versuum litteræ significant: Germina
laborum Blasii celeberr ego Joannes.

Ode I. Sonus pl. 4. Currus agitatore, 1.

Rationi vere subiecisti carnales affectus, Blasi;
regis mandatum et vocem contempsisti, Regem
predicans cui potestas innata et æternum impe-
rium.

Os aperienti sapientiam præstas, Verbum Dei,
quo sanctum Blasium digne celebrem; ipsi enim
sapientiam dedisti, cui resistere non valuerant
adversarii.

Vineæ, Pater, vivificantis factus es palme fe-
cundus, virtutibus velut ovis maturis ornatus,
gladiis abscisis et pedibus conculcatus importu-
nis, omnibus, Blasi, vinum largitus es compunctio-
nis.

Manifeste operibus probatus es, iuxta magnam
Job verus, mansuetus, misericors, et justus, pius
et irreprehensibilis, abstinens vere ab omni re
mala, martyrum decus.

Deiparæ. — Virgam preliosam ex radice Jesse
germantem, Christum florem vere amaranthum
effluentem, beatam Virginem, vivam Dei sedem,
convenienter celebremus.

Ode III. Cælestes.

Qui te volebant ad injustam mactationem ser-
vare, a te ad vitam æternam servati sunt, et Deo
oblati sunt victimæ ovibus ratione carentibus multo
gratiores.

Arena maris plura tua prodigia, sapiens. Nam
animarum corporumque insanabiles morbos curas;
gutturis dolores solvis et tumores, et laryngis sistis
fluxus.

Assiduis vigiliis et oratione factus es locus, mons
Domino et Deo Jacob; nam sanctum tabernaculum
et sanctus Spiritus, Trinitas habitavit in corde
tuo.

Deiparæ. — Supernum te vas agnoscimus, Do-
mina, quæ verum carbonem (Christum in ulnis por-
tasti; illo combure surculosas meas passiones quæ
D animæ candorem inquinant.

Ode IV. Exaudiri, Domine.

Omnem sensum superasti, et turpissimum exce-
disti, aureis sacerdotii et martyrii alis elatus.

Unguentum factus Spiritus sancti et fragrantia
Christi, bonum odorem scientiæ et passionum ejus
diffudisti.

Infirmorum salus, malorum spirituum refugium
et demonum terror intolerabilis et grave flagellum
tuum nomen.

Ceu pastor gregem rexisti, desursum velut oves
pascens, Domino autem tanquam ovīs aut aries
oblatus es, sanctissime.

Deiparæ. — Nullis limitibus terminatum et cœlis

latiorem, V'rgo, mire concepisti; et ut bonus praeceptor innocuos simul et negligentes pueros. . .

Ode V.

Ut me divitiis . . . Deo obtulisti velut innocentes agnos et amoma, per novum ignem, per gladium incensa, odorem fragrantiae Domino.

Somnum negligentiae ab oculis excutiens, diu noctuque Deo inserviebas, precibus continuo indulgebās et psalmis et hymnis, tibia Domini facit.

Omnem laborem levabas, omnem infirmitatem et morbum sanabas; qui usque ad te accesserunt votis et manu reficiebas: nam gratis accepisti, et gratis dedisti, velut ingenuus Christi discipulus.

Laborum tuorum fructus spicam martyrii profudit, Blasi, plagarum falce decerptam et in caelorum horreo collectam, et Domino in panem purissimum transmutatam.

Deiparae. — Nunc te beatam, Sanctissima, celebrant omnes generationum generationes. Nam qui solus beatus Dominus, me a daemonum potestate liberato, benignissimus per te apparuit.

Ode VI.

Ut olim piscis spinam pueri gutturi infixam eripuisti, sic et nunc a voluptuata spina, velut acuta sagitta in animum immissa, libera me per manum tuam intactam.

Mortalitatis vestes coriaceas, et interitus sensum exuisti; amictu deposito, gloriam adeptus es per nuditatem; nam nudus ad tabulam alligatus ungulis dilaceratus es latera.

Mollis et infirma mulier pugnarum tuarum virtute roborata est, et viriliter hostem repugnavit; restitit enim vel periculo vitae malo peccato, praeter naturam colluctata.

Qui vult omnes salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire, confortatus ore tuo mulieres, quas juxta Pauli effatum in vinculis genuisti, ita roboravit ut gladios et plagas et ignem adirent.

Deiparae. — Coelis excelsius tabernaculum te inveniens in terris caeli Conditor, Dei Genitrix, ut sponsus exiit ex splendido thalamo ventris tui, ac carnem exinde sibi assumpsit Deus caelorum et omnis carnis.

Ode VII. Qui ex Judaea.

Validissimum senis baculum portasti crucem divinum; virgis caesa est virga pietatis nunc et baculus tuus. . . et me admonuit.

Lupi os vorax freno . . . praesidio divinae gratiae et morborum turbam miraculorum fulgore dispergis.

Conjicientes in lacum . . . mulieres, callicolas

ρήτως, Κόρη, ἐχώρησας οὐρανῶν εὐρυχωρότερον ὑπὲρ νοῦν· καὶ ὡς καλὸς παιδοτρίτης ἀνακα παῖδια καὶ βρέφη ἀχρῆδῃ....

Ὁδὸς Ε.

Ἵνα τί με χρέματι.... τῷ Θεῷ προσήξας καθαρὰ ὡς ἀρνία καὶ ἀμωμα ὀλοκαυτωθέντα διὰ πυρὸς καινοῦ τοῦ ἐξ.... δσμήν ἐφωδίας τῷ Κτίσαντι;

Νυσταγμὸν ῥαθυμίας ἀποτιναξάμενος ἀπὸ βλεφάρων σου, πανημέριός τε καὶ παννύχιος Θεῷ προσήδρευες, προσευχαίς σχολάζων ἐπαγρύπνοις ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις, καὶ ἄλλος αὐτῷ συγγενόμενος.

Πάντα πόνων κουφίζων, πᾶσαν μαλακίαν καὶ νόσον ἰώμενος, τοὺς προστρέγοντάς σοι δι' εὐχῆς καὶ ἀφῆς ἐθεράπευες· δωρεὰν λαδὼν γάρ, καὶ δωρεὰν εἰδίδους πᾶσι, ὡς Χριστοῦ μαθητῆς γνησιωτάτος.

Ὁ τῶν πόνων σου καρπὸς στάχυν μαρτυρίου ἐδίδαστε, βλάστει, αἰκισμῶν δρεπάνη θεριζόμενον καὶ συναγόμενον εἰς ἀποθήκας τῶν οὐρανῶν, καὶ τῷ Δεσπότη καθαρώτατον ἄρτον γινόμενον.

Θεοτόκιον. — Νῦν σε, Πάναγνε, πᾶσαι γενεαὶ γενεῶν μακαρίζουσι, μακαρίαν οὖσαν· ὁ μακάριος μόνος Δεσπότης γὰρ κατὰ δυναστείας δαιμονικῆς βυθόμενος με, διὰ σοῦ φιλόανθρωπος ἐπέφανεν.

Ὁδὸς Γ.

Ὡς πάλαι τὴν τοῦ ἰχθύος ἀκανθαν ἐμπαγεῖσαν τῷ λαίμῳ τοῦ παιδίου, οὕτω καὶ νῦν ὡς ὀξείαν β[ολίδα] ἐν τῷ λαίμῳ τῆς ψυχῆς ἱσταμένου σου τὴν ἀκανθαν τῶν ἡδονῶν, ἀναφεῖ ἐπαφῇ σου ἐξέλαυνε.

Νεκρώσεως δερματίνους χιτῶνας καὶ τὸ πάθος τῆς φθορᾶς ἐξεδέσω καταστολὴν ἀφείς, καὶ δόξης ἀμφιεσάμενος διὰ γυμνώσεως· γυμνὸς γὰρ ἱερόπτιος δεθεῖς τὰς πλευρὰς κατεσκάψης τοῖς θυξίν.

Τὸ χαῦνον καὶ ἀσθενὲς τοῦ θήλειος τῷ στεῆρῳ τῶν σῶν ἀγώνων ἐῤῥώσθη, καὶ ἀνδρικῶς τῷ ἰχθύϊ συνεπλάκη· ἀντικατέστη καὶ γὰρ μέχρις αἵματος πρὸς τὴν ἀμαρτίαν πονηράν, ὑπὲρ φύσιν ἀνταγωνισάμενον.

Ὁ θέλων πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι καὶ ἐπὶ γνῶσιν ἀληθείας ταῖς σαῖς εὐχαῖς τὰς γυναῖκας στομώσας, ὡς ἐν δεσμοῖς κατὰ Παῦλον ἐγέννησας, πρὸς ἕλκος καὶ μᾶστιγας καὶ πῦρ ἀντιτάξασθαι ταύτας ἐνίσχυσεν.

Θεοτόκιον. — Ὑπὲρ ὕψους οὐρανοῦ σε σκῆνωμα ὁ Δομήτωρ οὐρανοῦ, Θεομήτωρ, εὐρὺν ἐν γῇ, ὡς νυμφίος προῆλθε ἐκ φωτοφόρου παστοῦ τῆς νηδύος σου, τὴν σάρκα νυμφεύσας ἑαυτῷ ὁ Θεὸς τῶν οὐρανῶν καὶ πάσης σαρκός.

Ὁδὸς Ζ. Οἱ ἐκ τῆς Ἰουδαίας.

Βακτηρίαν τοῦ γήραος ὡς δυνατὴν, φέρων τὸν θείον σταυρὸν· τυπτόμενος ταῖς ῥάβδοις ὁ ῥάβδος εὐσεβείας νῦν καὶ ἡ βακτηρία σου ἐ.... καὶ παρ᾽ ἐκάλεσέν με.

Λύκου στόμα παμφάγον, χαλινῷ... χορηγεῖ θεία χάριτι καὶ νοσημάτων ἀγλὴν αἰγλή θαυμάτων λύεις.

Συγκλεισόμεναι λάκκῳ.... γυναῖκες, τοὺς οὐρα-

τινας τοὺς μάκαρας ἀθλοῦς ἀπέφθην, καὶ τοὺτους Ἀ
τῷ βυθῷ καθώρμησαν, Μωσαϊκῷ κατ' αὐτῶν τερα-
τουργοῦσαι τρόπῳ.

Θεοτόκιον. — Ἵνα σώσῃ τὸν κόσμον ὁ Ποιῆσας
τὸν κόσμον, ὥρθη βροτὸς ἐπὶ γῆς· καὶ γὰρ συν-
αναστρέφει ἀνθρώπους φιλόανθρωπος, ὁραθεὶς ὄντως·
ἀνθρώπος ἐν τῇ δούλῳ μορφῇ μητρὸς ἐξ ἀπειράν-
δρου.

Ῥδὴ Η'. Ἑκταπλασίως.

Ὡς ἀγνὴ Πνεύματι κουφίζομενος, Βλάσιε, λίμνης
ἐπὶ νύκτων ἀσφαλῶς ὀχυρούμενος, ἀτρέμας ἐδάδισας
καθ' ὕγρὸν ὁδὸν τῷ παντί, καὶ ἐπὶ λεπτῆς ἐπιφα-
νείας ὑδάτων κεκάθηκας ἰδραῖος, στερεοῦ τινος
ὥσπερ ἔχοντος βυθὸθεν ἡρέμα σου τὸ σῶμα.

Ἰλογεῖδεις ἀψυχοὶ οἱ θεοὶ χρηματίζοντες ἄρδην
ἀπώλεσαν, εἰς βυθὸν κατέδυσαν, κακείνῳ πεπόνθασιν
ὅπερ αὐτοὶ δεδράκασι, βίβαντες πολλοὺς ὑπὸ Χρι-
στῷ ποιμένα, ὡς νῦν τοὺς στρατιώτας τοὺς αὐτοῖς
πεποιθότας, τοὺς ὄντως παραπλήγας, τοὺς ὄντως
ἡλιθίους.

Ἐπὶ ἀντυχὸς καταπτάς θεὸς ἀγγελὸς ἐπικαθη-
μένῳ τοῖς τῆς λίμνης ὕδασι, τῷ Χαίρε, σοὶ φθέγγε-
ται, καὶ γλυκερῷ φιληματί σε ἐπικαρίτως καὶ
ἀσπάζεται λέγων· Ἀνάστηθι καὶ δεῦρο, ἀπολάμβανε
χαίρων τὸν στέφανον τῆς δόξης, τὸν σοὶ ἡτοιμα-
σμένον.

Γῇ, καὶ πηλὸς, καὶ βρόμβος, χρηματίζων τύ-
ραννος γῆνι φρονεῖ καὶ κοσμικὰ λογίζεται· τὸ μέγα
τεράστιον τῆς τοῦ Χριστοῦ δυνάμεως, δαίμοσι σα-
πρὸς ἀνατιθεὶς ἀνιάτως.... τὸν γὰρ ὄντως ὀνομά-
ζειν σωτήρα τοὺς προαπολωλότας ὅτ' ἀσθενῶν γο-
νέων.

Θεοτόκιον. — Ὡς καθάραν κατοικήσας τὴν μή-
τραν σου ὁ Δημιουργὸς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως,
ἐξέφκησας, Δέσποινά, τὴν ἐν ἡμῖν οἰκήσαν προπα-
τορικὴν παρθενίαν, τοὺς πάλαι πικρῶς ἀποικισθέν-
τας τοῦ τερπνοῦ παραδείσου, ἐνέκηκισεν ἐν τούτῳ
αὐτὸν δοξολογοῦντας.

Ῥδὴ Θ'. Ἐξέστη ἐπιτιμῶν.

Ναὶ καὶ βορβόρῳ ἁμαρτιῶν, ὅλα χοῖρος ἀεὶ κοι-
ταζόμενος, καὶ τὸν ὕγρὸν βίον, τὴν ρέουσάν ἡδονὴν
διώκων, ἄρπασμα πρόκειμαι τῷ λύκῳ τῷ νοσητῷ,
αὐτοῦ Θεοῦ θεράποντος τῆς θήρας ἐξελοῦμαι, μήποτε
βρώμα τούτων γένωμαι.

Ῥατοὶ σου οἱ πόδες, Ιερουργέ· τὴν εἰρήνην γὰρ
τὴν ὑπερέχουσάν ἅπαντα νοῦν, καὶ τὰ ὑπὲρ ἔννοιάν
ἀγαθὰ εὐαγγελίσω, Βλάσιε, βήματι τυράννου, παρ-
εστηκώς· ἐν ὕδασι πολλοῖς τε τὰς τρίβους ἐποίησω,
καὶ οὐκ ἐγνώσθησαν τὰ ἴχνη σου.

Καὶ ἐπνίξας ἀγχόνῃ τῶν νηστεῶν λαιμαργίαν
θριλίων ἀκόρεστον, σκύλλαν πικρὰν, ὕδραν πολυ-
κέφαλον, μυθικήν· ἐντεῦθεν χάριν εἰληφας τὰ κατὰ
τὸν θώρακα καὶ λαίμῳ πηγνύμενα ὅστέα ἐξέλειπει
ἀκωδύνως θεία προσφάσεις τῶν λειψάνων σου.

.... ὁδὸς διαρτίας μεταλαχὼν ἐπαλλήλοις πάλαι
νοσήμασιν, ἔλκων ζωὴν πολυπαθεστάτην καὶ μοχθη-
ράν· τὸ γὰρ τῆς ὕλης.... κτον πάντοτε φερόμενον,

imbecillitatis arguerunt, ipsosque præcipites deje-
cerunt, Mosis ad instar prodigia in eos edentes.

Deipara. — Ut salvet mundum Creator mundi,
mortalis visus est in terra: nam hominum sanctor
apparuit, vere homo probatus formam servix ma-
tre virgine accipiens.

Ode VIII. Septuplo.

Velut sancto Spiritu adjutus, Blasi, super lacus
dorsum secure latus, interritus omnino humidam
viam incessisti, et instabili in aquæ summitate fir-
miter consedisti, haud secus ac si corpus tuum
abyssus ipse sustineret.

Lignea simulacra quæ Dei habebantur penitus
interierunt, in gurgitem demersa sunt, et legem
subierunt quam posuerant, multis ad Christum
pastorem rejectis, ita ut milites qui ipsis inservie-
bant, aut stupore aut rubore conficerentur.

Lacus undis insidentem divinus angelus valere
jubet, et dulci osculo blanditur, ac curru te re-
cipiens dicit: Assurge et veni, accipe lætus coro-
nam gloriæ quæ tibi parata est.

Terra, cœnum, et limus; qui vocatur rex terrena
sentit et mundana cogitat. Magno prodigio virtutis
Christi turpes dæmones funditus perdidisti....
vere vocare salvatorem qui ab infirmis parentibus
damnati fuerant.

Deipara. — Quemadmodum qui integrum tuum
uterum habitavit humanæ naturæ Conditor, pris-
tinam quæ nobis inerat integritatem restituit, ita
sunt, illic reolim ex amœnissimo paradiso ejecti
Domina, qui duxit ipsum celebrantes.

Ode IX. Exstittit reprehendens.

Limo et cœno peccatorum ceu porcus indulgens,
et vitam lubricam et voluptatē fugitivam affe-
ctans, præda habeor lupi spiritalis; Dei presidio a
fera liberer ne istius pabulum efficiar.

Speciosi pedes tui, sanctissime; nam pacem quæ
exsuperat omnem sensum, et superna bona prædi-
casti, Blasi; coram rege, viam tibi super aquas
parasti, nec apparuerunt vestigia tua.

Laqueo strangulasti insatiabilem esurientium
ferarum ingluviem, scyllam terribilem, hydram
juxta fabulas multis capitibus instructam; unde
gratiam accepisti ossa absque dolore expellendi
pectori et gutturi infixæ, divino reliquiarum tua-
rum contactu.

..... continuis jam pridem morbis affli-
ctus, vitam traho miserrimam et difficillimam. Nam
carnales affectus huc illucque invita mente agi-

tati, me circumveniunt opprimuntque; doloribus multis crucior.

Alios sanandi vi gaudes, prodigia operandi virtutem a Deo adeptus, præmium illustrium tuorum certaminum; vulnere tumores et gutturis inflammationes sine dolore restinguis, prorsusque tollis potenti tua cura.

Quam Domino profudisti precem, Pater, tempore interitus tui, et nunc profunde ut intercessorem te habeamus qui te invocamus; Te inveniamus auxiliatorem et liberatorem in doloribus, in necessitatibus, in morbis, in periculis, in discriminibus et vicissitudinibus.

Deipara. — Salvatorem et Dominum et Liberatorem quæ præter mentem, et rationem, et cogitationem carnaliter genuisti, Domina, ab affectibus me libera corporis et animi; circumda mihi amictum divini auxilii; salva me, Virgo mundi liberatrix.

πλημμελῶς τοῦ νοῦ, πολιορκεῖ με, σφοδρῶς με κατατρύχον, πολλαῖς ὠδύνας ἀπολ...

Τῶν λαμάτων ἔχων πηγὴν ὡς θαυμάτων πλουτήσας ἐνέργειαν ἐπὶ Θεοῦ, ἐπαθλον τῶν ἀθλῶν σου τῶν σεπτῶν, τὰ τῶν τρώσεων σκιρτώματα, καὶ τὰς ἐν τῷ λάρυγγι φλεγμονὰς μαλίσσαις ἀνωδύνως, σκορπίεις λεληθότως ἐπιστάσαις σου... κώδεσιν.

Ἦν ἡδὴ τῷ Δεσπότη, Πάτερ, εὐχὴν ἐν καιρῷ τῷ τῆς σῆς τελειώσεως, εὐχου καὶ νῦν, ὅπως ἀντιλήπτορα ἔχωμεν οἱ σὲ ἐπικαλούμενοι· ἔχοιμεν καὶ ρύστην καὶ βοήθην ἐν λύπαις, ἐν ἀνάγκαις, ἐν νόσοις, ἐν κινδύνοις, διαφοραῖς καὶ περιστάσεσιν.

Θεοτόκιον. — Σωτήρα καὶ Δεσπότην καὶ Λυτρωτὴν ὑπὲρ λόγον καὶ νοῦν καὶ διάνοιαν, πάθος... Δείσποινα, τακοῦσα σωματικῶς, ἐκ τῶν παθῶν μου ρύσαι με τῶν σωματικῶν καὶ τῶν ψυχικῶν· καὶ θείας βοήθειας στολὴν περιβαλοῦσα, σῶσόν με, Κόρη κοσμοσώτειρα.

S. JOANNIS DAMASCENI

FRAGMENTA IN S. MATTHÆUM

(Ex Catena Nicetæ Balthei, Corderio interprete.)

CAP. XII, 1. « In illo tempore abiit Jesus per sata Sabbato: Discipuli autem ejus esurientes ceperunt vellere spicas, et comedere. »

Et servus tuus, inquit, et subjugale in Sabbato requiescet: id est, in hebdomadali hæc vita, subjugale quidem quasi corpus a servitute peccati requiescet, divinis autem mandatis inserviet; ira vero et concupiscentia, tanquam servus requiescet, Deo autem vacare jubebitur: concupiscentia quidem omnis ad Deum tendens, ira vero, contra eos qui Deum oppugnant, armata (1).

XVII. 2. « Et transfiguratus est ante eos. Et resplenduit facies ejus sicut sol; vestimenta autem ejus alba facta sunt, sicut nix. »

Transfiguratur Dominus, non quod non erat assumens, sed quod erat ostendens discipulis: et splendet facies ejus sicut sol (luce enim alia clarescit secundum hypostasim); sicut nix autem albescunt secundum Marcum ejus vestimenta, amictus enim habitu glorificatur, non unione hypostatica. Ut vero sol, unus cum sit, duas habet substantias, scilicet unam lucis, quæ prior facta est, et alteram corporis creatione posterioris; per totum autem corpus lux non divisim unitur, ac corpore manente lux omnibus terræ partibus

« Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἐπορεύθη ὁ Ἰησοῦς τοῖς Σάββασι διὰ τῶν σπορίμων, οἱ δὲ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπείνασαν, καὶ ἤρξαντο τὴν σπύρον, καὶ ἐσθίειν. »

Καὶ ὁ δοῦλός σου, φησὶ, καὶ τὸ ὑποζύγιον ἐν τῷ Σάββατῳ ἀναπαυθήσεται· τοῦτέστιν, ἐν τῷ ἑβδοματικῷ τούτῳ βίῳ· ὡς μὲν ὑποζύγιον τὸ σῶμα τῆς δουλείας τῆς ἁμαρτίας παυθήσεται· ταῖς δὲ θείαις ἐντολαῖς ἐξυπηρετήσεται· ὡς δὲ δοῦλος ὁ θυμὸς καὶ ἐπιθυμία, τῆς μὲν ἁμαρτίας καταπαυθήσεται, τῷ δὲ Θεῷ σχολάζειν ἐπιτραπήσεται· ἡ μὲν ἐπιθυμία πρὸς Θεὸν ἀπασά τεινομένη, ὁ δὲ θυμὸς κατὰ τὸν τοῦ Θεοῦ δυσμενεῶν ὀπλιζόμενος.

« Καὶ μετεμορφώθη ἐμπροσθεν αὐτῶν. Καὶ ἔλαμψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ὡς ὁ ἥλιος· τὰ δὲ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένοντο λευκὰ, ὡς τὸ φῶς. »

Μεταμορφοῦται ὁ Κύριος οὐχ, ὅτι οὐκ ἦν, προσλαβόμενος, ἀλλ', ὅπερ ἦν τοῖς μαθηταῖς ἐκφανόμενος, καὶ λάμπει τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος (φωτὶ γὰρ ἄλλῃ ταυτίζεται καθ' ὑπόστασιν) (2). ὡς δὲ χιών λευκαίνεται κατὰ Μάρκον τὰ ἱμάτια. Περιβολὴ γὰρ δοξάζεται σχεῖσι, οὐχ ἐνώσει τῇ καθ' ὑπόστασιν. Ὅπερ δὲ ὁ ἥλιος εἰς ἐστίν, ἔχει δὲ οὐσίαν δύο, τοῦ τε φωτὸς, ὃ γέγονε πρότερον, καὶ τοῦ τῇ κτίσει ἐφ' ὧστερ ἔχοντος σώματος, δι' ὅλου δὲ τοῦ σώματος τὸ φῶς ἀδιαρέτως ἦνωται, καὶ τοῦ σώματος μένοντος, τὸ φῶς πᾶσι τῆς γῆς ἐξαπλοῦται

* Vestiganti mihi fragmenta hæc nonnisi excerptim in editis occurrunt. EDIT.

NOTÆ.

(1) Cf. tom. XCIV, 1202 seq.

(2) Cf. supra, 794.

τοῖς μέρεσιν· οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς φῶς ἐκ φωτός· ἀναρχὸν ὄν, καὶ ἀπρόσιτον, ἐν τῷ χρονικῷ καὶ κτιστῷ γενόμενος σῶματι, εἰς ἐστὶ δικαιοσύνης ἥλιος, εἰς Χριστὸς ἐν δυοῖ ταῖς φύσεσι· καὶ τὸ μὲν σῶμα περιγράφον, ἡ δὲ θεότης ἀχώρητος ἐν πᾶσιν οὐσα, καὶ πάντων ἐπέκεινα· καὶ ὥσπερ ἕτερον μὲν ἥλιος (πηγὴ γὰρ ἐστὶ φωτός, καθορᾶσθαι μὴ δυνάμενος τρανῶς), ἑτέρου δὲ τὸ φῶς, τὸ ἐξ αὐτοῦ πρὸς γῆν ἀπικνούμενον (ὁράται γὰρ καὶ προβλέπεται σοφία τοῦ Θεοῦ καὶ φιλανθρωπία, ὡς ἂν μὴ παντελῶς ἀμέτοχοι τῶν καλῶν κατασταίημεν)· οὕτω τὸ μὲν πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ λάμπει τρανότερον ὡς ὁ ἥλιος (ὅπερ γὰρ ἐν αἰσθητοῖς ὁ ἥλιος, τοῦτο ἐν νοητοῖς ὁ Θεός) (3), ὡς δὲ φῶς λευκαίνεται τὰ ἱμάτια, τῇ μεταδόσει τοῦ θείου φωτός ἀγλαϊζόμενα. Ὅτι μέντοι οὐχ ὡς ὁ ἥλιος ἐλαμψεν, ἀλλὰ ὅτι καὶ τοῦ ὑποδείγματος μετίζον ἦν τὸ φῶς, ἔδειξαν οἱ μαθηταὶ πεσόντες. Εἰ γὰρ μὴ ἀκρατον ἦν τὸ φῶς, ἀλλὰ καὶ τῷ ἡλίῳ σύμμετρον, οὐκ ἂν ἔπαιον.

« Οὗτός ἐστιν Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ἡδύοχησα, αὐτοῦ ἀκούετε. »

Ἐπιστήμηναι ὅτι πρότερον μὲν ἐν Ἰορδάνῃ ἡ Τριάς ἐμαρτυρήθη τοῦ Υἱοῦ βαπτιζομένου, Πατρὸς ἀνωθεν μαρτυροῦντος, τοῦ Πνεύματος ὡσαύτως περιστέρᾳ κατερχομένου. Νῦν δὲ ἐν Θαβὼρ ἡ αὐτὴ πάλιν μαρτυρεῖται τῷ κηρυττόντι. Τῷ κηρυττομένῳ, τῇ νεφέλῃ τῷ Πνεύματι. Ταῦτά τοι καὶ Δαβὶδ προανεφώνησε. Θαβὼρ καὶ Ἑρμὼν ἐν τῷ ὀνόματί σου ἀγαλλιάσονται. Τὸ μὲν γὰρ Ἑρμὼν ἡγαλλιάσατο βαπτιζομένου τοῦ Χριστοῦ. Τὸ δὲ Θαβὼρ μεταμορφουμένου, ἐπειδὴ ἐν ἀμφοτέροις ἠνέχθη φωνή, Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου λέγουσα.

« Καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον καὶ εὐχαριστήσας ἔδωκεν αὐτοῖς· λέγων· Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες. »

Οὐκ ἐστὶ τύπος ὁ ἄρτος καὶ οἶνος τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, μὴ γένοιτο, ἀλλ' αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ αὐτὸ τὸ αἷμα εἰς σύστασιν τῆς ἡμετέρας ψυχῆς τε καὶ σώματος χωροῦν, οὐ δαπανώμενον, οὐ φθειρόμενον, οὐκ εἰς ἀφεδρώνα χωροῦν, ἀλλ' εἰς τὴν ἡμῶν οὐσίαν τε καὶ συντήρησιν. Εἰ δὲ καὶ τινες ἀντίτυπα τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον ἐκάλεσαν, οὐ μετὰ τὸ ἀγιασθῆναι εἶπον, ἀλλὰ πρὶν ἀγιασθῆναι, τὴν προσφορὰν οὕτω κατέσταντες. Ἀντίτυπα δὲ τῶν μελλόντων λέγονται, οὐχ ὡς μὴ ὄντα ἀληθῶς σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ, ἀλλ' ὅτι νῦν μὲν δι' αὐτῶν μετέχοντες τῆς Χριστοῦ θεότητος, τότε δὲ νοητῶς διὰ μόνης τῆς θέας. Λέγεται δὲ μετάληψις μὲν, ὅτι δι' αὐτῆς μεταλαμβάνομεν τῆς Ἰησοῦ θεότητος· κοινωνία δὲ, διὰ τὸ κοινωνεῖν ἡμᾶς δι' αὐτῆς τῷ Χριστῷ, καὶ μετέχειν αὐτοῦ τῆς σαρκὸς τε καὶ θεότητος. Κοινωνεῖν δὲ καὶ ἐνοῦσθαι καὶ ἀλλήλοις δι' αὐτῆς. Ἐπειδὴ γὰρ ἐξ ἐνὸς ἄρτου μεταλαμβάνομεν πάντες, ἐν σῶμα Χριστοῦ καὶ ἐν αἷμα, καὶ ἀλλήλων μέλη γινόμεθα, οὕτως οἱ Χριστοῦ χρηματίζοντες.

¹ Psal. LXXXVIII, 13.

(3) Cf. supra, col. 799, 800.

A diffunditur : ita etiam Christus, lumen de lumine sine principio, et inaccessible, in temporalis et creato existens corpore, unus est sol iustitiæ, unus Christus in duabus naturis : ac corpus quidem circumscriptum, divinitas sine loco in omnibus existens, omnibusque superior : ac sicut aliud quidem sol est (fons enim est lucis, nec videri potest exacte), aliud vero lux, quæ ab eo in terram diffunditur (videtur enim et aspicitur sapientia Dei, et benignitas, ut ubique bonorum illius possimus esse participes) : ita facies quidem Christi splendet lucida sicut sol (quod enim in sensibilibus sol est, hoc in spiritualibus Deus) ; sicut lux autem albescent vestimenta communicatione divinæ lucis radiantia. Neque certe ut sol tantum resplenduit, sed hac similitudine lucem etiam fuisse maiorem, ostenderunt cadentes discipuli : nisi enim purissima lux fuisset, sed soli commensurata, utique non cecidissent.

5. « Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite. »

Indicatur, quod prius quidem in Jordane baptizato Filio testata est Trinitas, Patre testante de super, Spiritu tanquam columba descendente. Nunc vero in Thabor ipsi rursus testimonium perhibetur a prædicante, ab eo qui prædicatus est, et nube, quæ Spiritus est : hæc David quoque prædixit : Thabor et Hermon in nomine tuo exultaverunt baptizato Christo. Illud vero Thabore mutato, quia in utrisque vox data est : Hic est Filius meus, dicens.

XXVI, 27. « Et accipiens calicem gratias egit, et dedit eis dicens : Bibite ex hoc omnes. »

Panis et vinum non est figura corporis et sanguinis Christi, absit ! sed ipsum corpus, et ipse sanguis ad constitutionem animæ nostræ corporisque confers, non consumptum, neque corruptum, non in secessum abiens, sed in substantiam nostram ac conservationem. Sin autem nonnulli etiam antitypa corporis et sanguinis Domini panem et vinum vocaverunt, non post consecrationem dixerunt, sed priusquam consecraretur, ita oblationem appellantes : antitypa autem futurorum dicuntur, non tanquam vere corpus et sanguis Christi non sint ; sed quia nunc quidem iis Christi participamus divinitatem, tunc vero intellectualiter per solam contemplationem. Dicitur autem susceptio quidem, eo quod per eam Jesu suscipiamus divinitatem ; communio autem, eo quod nos cum Christo communicemus ac participes simus carnis illius ac deitatis : ac per eam aliis quoque communicemur, ac uniamur. Cum enim ex uno pane sumamus omnes unum Christi corpus, unumque sanguinem, mutus etiam membra sumus, concorporei Christi nuncupati (4).

NOTÆ.

(4) Cf. XCIV, 1147, 1151.

XXVII, 5. « Et projectis argenteis in templo recessit, et abiens laqueo se suspendit. »

Derelictio alia quidem est ob occultam virtutem ut manifestetur, sicut illa Jobi; alia vero ob superbie aversionem, ut illa Pauli; alia autem ad alterius correctionem, ut Lazari ac divitis. Naturaliter enim cum videmus alios pati, reprimimur. Alia vero ad alterius gloriam; ut illius, qui a nativitate cæcus fuit, ad Christi gloriam. Alia autem ad alterius zelum, ut in testimonium. Ac simpliciter duo sunt derelictionis genera. Est enim derelictio per dispensationem et instructionem, et est derelictio quæ sit finalis reprobatio; Dispensativa quidem ac instructiva quæ ad correctionem ac salutem et gloriam illius sit, qui patitur, aut ad aliorum zelum ac imitationem, aut etiam ad Dei gloriam. Finalis autem derelictio, cum Deo omnia ad salutem peragente, incurabilis ex proprio affectu homo persistit. Tum enim perditioni traditur ut Judas (3).

Vers. 37. « Et imposuerunt super caput ejus causam ipsius scriptam: hic est Jesus rex Judæorum. »

Tituli scriptio quam Pilatus supra Dominicum caput affixit, implebat Domini vocem: Cum exaltatus fuero, dicentis, omnia traham ad meipsum, declarabat igitur ibidem hæc lectio, non pro Judæa tantum, verum etiam Græcis et Barbaris salutarem fieri passionem.

45. « A sexta autem hora tenebræ factæ sunt super universam terram usque ad horam nonam. »

Deficit sol lunæ corpore tanquam medio quodam interposito, ac obumbrante, neque permittere dari nobis lucem. Quandocunque igitur inventum fuerit lunæ corpus solem abscondere, tum sit eclipsis solis, eclipsis vero lunæ ex umbra terræ oritur, cum quinta et decima luna fuerit, inventaque ex adverso extremitatis centri, sol quidem sub terra, luna vero supra terram. Umbram enim facit terra, neque sinit solare lumen pervenire ad lunam, atque tum temporis deficit.

XXVIII, 20. « Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi. Amen. »

Non cum illis tantum dixit se futurum, verum etiam cum omnibus qui post illos erant credituri. Non enim usque ad consummationem sæculi mansuri erant apostoli, sed tanquam unum corpus fideles alloquitur. Ne enim, inquit, mihi rerum difficultatem objiciatis; ego enim vobiscum sum, qui omnia reddo facilia. Hoc prophetis quoque in antiqua lege assidue dixit, tum Jeremiæ pueritiam excusanti, tum Ezechieli, tum Moysi, obrutis difficultate: Ego vobiscum sum. Ita etiam hisce hic. Considera vero mihi etiam hic horum differentiam. Illi siquidem ad unam gentem missi sæpenumero re-

^a Joan. xii, 32.

« Καὶ ῥίψας τὰ ἀργύρια ἐν τῷ ναῷ, ἀνεχώρησε καὶ ἀπείθων ἀπήγαγε το. »

Τῶν ἐγκαταλείψεων, ἡ μὲν ἐστὶ διὰ κακρομένην ἀρετὴν, ἵνα φανερωθῇ, ὡς ἡ τοῦ Ἰωβ· ἡ δὲ διὰ ἀποτροπὴν ὑπερηφανίας, ὡς ἐπὶ τοῦ Παύλου· ἡ δὲ πρὸς διόρθωσιν ἄλλου, ὡς ἐπὶ τοῦ Λαζάρου καὶ τοῦ πλουσίου. Φυσικῶς γὰρ ὁρῶντες τινὰς πάσχοντας, συστελλόμεθα. Ἡ δὲ εἰς ἄλλου δόξαν, ὡς ὁ ἐκ γενετῆς τυφλὸς, εἰς δόξαν Χριστοῦ. Ἡ δὲ εἰς ἄλλου ζῆλον, ὡς ἐπὶ τὴν μαρτυρίαν. Καὶ ἀπλῶς τῆς ἐγκαταλείψεως εἶσιν εἰδὴ δύο· ἐστὶ γὰρ ἐγκαταλείψις οικονομικὴ καὶ παιδευτικὴ, καὶ ἐστὶν ἐγκατάλειψις τελεία ἀπογνωστικὴ. Οἰκονομικὴ μὲν καὶ παιδευτικὴ, ἡ πρὸς διόρθωσιν καὶ σωτηρίαν, καὶ δόξαν τοῦ πάσχοντος· γινόμενη, ἡ καὶ πρὸς ἄλλων ζῆλον καὶ μίμησιν, ἡ καὶ πρὸς δόξαν Θεοῦ. Ἡ δὲ τελεία κατάλειψις, ὅτε τοῦ Θεοῦ πάντα πρὸς σωτηρίαν πεποιηκότος, ἀνίστατο ἐξ οἰκείας προθέσεως διαμένη ὁ ἀνθρώπος. Τότε γὰρ εἰς ἀπώλειαν παραδίδεται ὡς ὁ Ἰούδας.

« Καὶ ἐπέθηκαν ἐπάνω τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὴν αἰτίαν αὐτοῦ γεγραμμένην· Ὁυτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων. »

Ἡ τοῦ λευκώματος γραφὴ ἦν Πιλάτος πρὸ τῆς Κυριακῆς ἐπέθετο κεφαλῆς, τὴν τοῦ Κυρίου ἐκλήρου φωνήν, Ἐπειδὴν ὁψώθω, λέγοντος, πάντα ἐλευσὼ πρὸς ἐμαυτόν. Ἐξήλου τοίνυν ἡ ἐκείθεν ἀνάγκη οὐχ ὑπὲρ Ἰουδαίας μόνης, ἀλλὰ καὶ πάσης Ἑλληνικῆς καὶ βαρβάρου γεγεννησθαι τὸ σωτήριον πᾶσι.

« Ἀπὸ δὲ ἑκτῆς ὥρας σκότος ἐγένετο ἐπὶ πᾶσιν τὴν γῆν, ἕως ὥρας ἑννάτης. »

Ἐκλείπει ὁ ἥλιος τοῦ σώματος τῆς σελήνης ὡς περ τι μεσοτέχον γενομένου καὶ ἀποσχιζόντος, καὶ μὴ ἔωτος διαδοθῆναι ἡμῖν τὸ φῶς. Ὅσον οὖν εὐρεθῇ τῆς σελήνης ἀποκρύπτειν τὸν ἥλιον, τοσοῦτον καὶ ἡ ἐκλείψις γίνεται. Ἡ δὲ τῆς σελήνης ἐκλείψις ἐκ τοῦ ἀποσχισμάτος τῆς γῆς γίνεται, ὅταν γένηται πεντεκαίδεκαταία ἡ σελήνη, καὶ εὐρεθῇ ἐξ ἐναντίας κατὰ τὸ ἄκρον κέντρον, ὃ μὲν ἥλιός ὑπὸ γῆν, ἡ δὲ σελήνη ὑπὲρ γῆν. Ἀποσχιᾶσμα γὰρ ποιεῖ ἡ γῆ, καὶ οὐ φθάνει τὸ ἥλιακον φῶς φωτίσαι τὴν σελήνην, κακείθεν ἐκλείπει.

« Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πᾶσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἵωνος. Ἀμήν. »

Οὐ μετ' ἐκείνων μόνον εἶπεν ἕσεσθαι, ἀλλὰ καὶ μετὰ πάντων τῶν μετ' ἐκείνων πιστευόντων. Οὐ γὰρ δὴ ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἵωνος οἱ ἀπόστολοι μένειν ἐμελλον· ἀλλ' ὡς ἐνὶ σώματι διαλέγεται τοῖς πιστοῖς. Μὴ γὰρ μοι, φησί, τὴν δυσκολίαν εἴπητε τῶν πραγμάτων. Ἐγὼ γὰρ εἰμι μεθ' ὑμῶν πάντα ποιῶν εὐκόλα. Τοῦτο καὶ τοῖς προφήταις εἰσγεν ἐν τῇ Παλαιᾷ συνεχῶς, καὶ τῷ Ἱερεμίᾳ νεότητι προβαλλομένῳ, καὶ τῷ Μωσῇ, καὶ τῷ Ἰεζεκιήλ ἀναδυομένοις, Ἐγὼ εἰμι μεθ' ὑμῶν. Οὕτω καὶ ἐνταῦθα, τοῖς τοῖς. Ἐκρίκει δὲ μοι κἀνταῦθα τὴν τούτων διαφορὰν. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ εἰς ἐθνὸς ἀποστελλόμενοι πολ-

NOTÆ.

(5) Cf. XCIV, col. 1186, 1091.

λάκις παρηγοῦντο· οὗτοι δὲ οὐδὲν τοιοῦτον ἐφθέγγαντο εἰς τὴν οἰκουμένην πεμπομένοι. Τὸ δὲ ἔως, πολλὰ καὶ τῆς Γραφῆς, τὴν μὲν τοῦ ὀρισμένου χρόνου προθεσμίαν σημαίνει· οὐκ ἀποφάσκει δὲ τὸ μετὰ ταῦτα. Εἰρηται νῦν περὶ τῆς Ἀειπαρθένου Θεοτόκου ὅτι οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτὴν ὁ Ἰωσήφ, ἕως οὗ ἔταξε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον· καὶ οὐ τίς ποὺ οἰητέον ὅτι μετὰ ταῦτα ἀνδρὸς συνάρειαν κατεδέξατο. Ἐπηγγεῖλατο οὖν κἀναῦθα ὁ Κύριος ἕως τῆς συντέλειας εἶναι μεθ' ἡμῶν, οὐκ ὥς μετὰ τὴν τοῦ αἰῶνος συντέλειαν χωρισθόσμενος. Φησὶ γοῦν ὁ θεὸς Ἀπόστολος, ὅτι μετὰ τὴν κοινὴν ἀνάστασιν Ἀρχαγισόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα, καὶ οὕτως πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα. Ἀναμνηθήσκει δὲ αὐτοὺς καὶ τῆς συντέλειας, ἵνα μᾶλλον αὐτοὺς ἀφελκύσῃται, καὶ μὴ τὰ παρόντα ὄρῃν ἀπὸ τοῦ μόνου, ἀλλὰ καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ τὰ ἀπέραντα· τὰ μὲν γὰρ λυπηρὰ φησὶν ἅπερ ὑποστήσεσθε ἐν τῷ παρόντι βίῳ, συγκαταλύνονται· θοοὺ γὰρ καὶ αὐτοὺς ὁ αἰὼν οὗτος εἰς συντέλειαν ἤξει· τὰ δὲ χρηστὰ ὧν ἀπολαύσεσθε ἀθάνατα μένει. Οὕτως ἀλείψας καὶ ἐγείρας αὐτῶν τὰ φρονήματα, καὶ τῇ μνήμῃ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐξέπεμψεν. Ἡ γὰρ ἡμέρα ἐκείνη τοῖς ἐν κατορθώμασι ζωῇ παθεινῇ, ὥσπερ οὖν τοῖς ἐν ἀμαρτήμασι φοβερὰ, καθάπερ τοῖς καταδικαίους· ἀλλὰ μὴ φοβηθῶμεν μόνον καὶ φριττωμεν, ἀλλὰ καὶ μεταβαλλώμεθα ἕως καιρὸς ἔσσι, τὴν καλὴν ἀλλοίωσιν ἀλλοιοῦμενοι, ἵνα τῆς αἰωνίου ζωῆς ἀπολαύσωμεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ, καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

I Thess. iv, 16.

A cuserunt, hi vero nihil tale protulerunt cum ad universum terrarum orbem mitterentur. Illud autem, usque, plerumque in sacra Scriptura definiti temporis constitutionem indicat, non definit autem quod postea erit. Dictum jam est de semper Virgine Deipara, quod non cognoscebat illam Joseph donec peperit filium suum primogenitum; neque simile aliquid putandum est, quod post hæc viri copulam suscepit, annuntiavit igitur etiam hic Dominus: usque ad consummationem se futurum nobiscum, non tanquam post sæculi consummationem segregandus. Ait igitur divinus Apostolus: Post communem resurrectionem rapiemur in nubibus obviam Domino in aera, et sic semper cum Domino erimus. In memoriam autem revocat consummationem, ut magis eos pertrahat, neque præsentia tantum videant quæ terribilia sunt, verum etiam futura bona infinita: tristitia enim, inquit, quæ in præsentī sæculo sustinetis, dissolventur; ibi etiam ipsum sæculum ad consummationem veniet, bona vero quibus fruimini immortalia manent. Ita erigens, excitansque eorum mentes, in memoriam diei illius admisit. Dicit enim illa iis qui opera bona præstiterint in desiderio est, quemadmodum in peccatis viventibus terribilis, utpote condemnatis: sed non timeamus tantum et exhorrescamus, verum etiam convertamur dum tempus est, bona mutatione mutati, ut sempiterna vita fruamur in Christo Jesu Domino nostro; cui gloria et imperium cum Patre sine principio, et vivifico Spiritu, et nunc, et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ANNO DOMINI DCCIV.

JOANNES

CONSTANTINOPOLITANUS PATRIARCHA.

NOTITIA.

(MICH. LEQUEN *Oriens Christian.* t. I, p. 231.)

Cyro suffectus Joannes fuit ex diacono et chartulario; de quo Theophanes ad annum i Philippii Bardanis: « Porro Philippicus, inquit, adversus sanctam et universalem synodum sextam invehi non erubuit, sacra quæ illa sanxerat dogmata studens evertere. Qui in hanc suam sententiam irent, Joannem CP. episcopum, quem, Cyro ejus decessore amoto, et in monasterio Choræ truso, creaverat, Germanum Cyzici, Andream Cretæ et alios offendit, qui anathema in sanctam synodum sextam intorserunt. » Tot illi itaque magni nominis viri impiis tyranni hujus moliminibus morem tunc gesserunt, quibus non sat virum ad ei resistendum esse videretur. Verum Philippico detruso et excæcato, ejusque in locum inauugu-

rato Artemio seu Anastasio, emendare curavit Joannes quod male gesserat, rescripta ad Constantinum Papam epistola, quam Combesisius publici juris fecit tom. III *Auctarii Bibl. PP. Græc.* In ea factum excusat, conceptum de facinore dolorem effert, veniam obnixè postulans, atque apostolicæ sedis communionem. Epistolæ Joannis Combesisius præmisit Agathonis diaconi, sextæ quondam synodi scribæ et notarii, perorationem de his quæ urgente Philippico in hoc sanctum concilium patrata erant, in qua insuper libelli penitentia Joannis ad Constantinum papam meminit. Ejusdem epistolæ seu libelli Joannis mentio fit ab Anastasio in Vita Constantini, quem ad eum rescripsisse ait. Scripta Joannis epistola est anno 713 post Pentecosten. Scripsisse quoque fertur ad Gregorium papam II, qui mense Maio anni 715 pontificatum iniit. Sedit itaque Joannes ad medium saltem usque ejusdem anni, quo Theodosius VIII imperabat. Quæ cum ita sint, perperam putavit Baronius Joannem hunc nostrum ob Monothelismum fuisse ab Artemio imp. exauctoratum; cum nempe apud Theophanem hæc legisset ad annum 6 et ultimum Justiniani restituti: *Cyro patriarcha ejecto, Philippicus Bardanes Joannem quemdam ejus in locum promovit, improbitatis suæ et hæresis consortem.* Hæc Theophanes scribebat, cum Joannis ad Constantinum et Gregorium Romanos pontifices epistolas ignoraret. Agatho diaconus in peroratione sua Philaremium, seu Artemium, qui mutato nomine Anastasius est dictus, a Joanne patriarcha imperii corona redimitum dixit. Theophanes in Tabulis et in Annalibus, necnon Nicephorus, tres pontificatus annos Joanni assignant.

ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΙΩΑΝΝΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΠΡΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΝ ΤΟΝ ΑΓΙΩΤΑΤΟΝ ΠΑΠΑΝ ΡΩΜΗΣ

Ἀπολογητικὴ ἐρεξερ τῶν ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς τυραννίδος Βάρδα [γρ. Βαρδάνου] κακωμένων
κατὰ τῆς ἀγίας καὶ οἰκουμένης ἐκτὸς συνόδου.

SANCTISSIMI JOANNIS ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI

EPISTOLA

AD CONSTANTINUM SANCTISSIMUM PAPAM ROMÆ,

QUA EXCUSAT PRO IIS QUÆ SUB TYRANNO BARDANE ADVERSUS SANCTAM ET ŒCUMENICAM
SEXTAM SYNODUM AGITATA SUNT.

(COMBES. *Auctar. Biblioth. Patr. Gr.* t. II, p. 211.)

Per omnia sanctissimo ac beato fratri et comministro domno Constantino, Joannes episcopus in Domino gaudere.

Qui suæ deitatis et virtutis specimen Deus naturæ oculis subjectæ mirificum condidit opus, præcipua quadam excellentia, in nobilissima creature sensilis parte, nostro, inquam, figmento, suæ ipsius gloriæ ac sapientiæ argumenta ostendit; quamobrem etiam exclamavit Propheta¹, mirabilem factam esse Dei scientiam ex ipso. Is naturæ hominum Opifex, toti corpori moliens superius caput provehere, principalissimis sensibus in eo positis, omnem inde membrorum reliquorum motum ac sanitatem oriri fecit ac conservari: ac si eorum aliquod contingat offendere, aliove modo male

Τῷ τὰ πάντα ἀνωτάτῳ καὶ μακαρίῳ ἀδελφῷ καὶ συναστυργῷ κυρῷ Κωνσταντίνῳ, Ἰωάννης ἐπισκοπος ἐν Κυρίῳ χαίρει.

Ὁ τῆς αὐτοῦ θεότητος καὶ δυνάμεως μῆνυμα, τὴν ἐν τοῖς ὀρωμένοις μεγαλουργίαν τεκτενόμενος θεός, ἐξαιρέτως ἐν τῷ τιμωτάτῳ τῆς αἰσθητῆς κτίσεως, τῷ ἡμετέρῳ φημί πλαστοργήματι, τὰ τῆς οἰκίας δόξης τε καὶ σωφίας ἐπεδείξατο· καθὼς δὴ καὶ θαυματοῦσθαι ἐξ αὐτοῦ τὴν θεῖαν γνῶσιν ὁ Προφήτης ἀνεβόησεν. Αὐτὸς ὁ τῆς φύσεως ἡμῶν Δημιουργὸς, τοῦ ὅλου σώματος προεδιῆσθαι φιλοτεχνήσας τὴν κεφαλὴν, ἐν αὐτῇ τὰ καιριώτατα τῶν αἰσθητηρίων ἀποθέμενος, πᾶσαν ἐκείθεν τὴν τῶν λοιπῶν μελῶν κίνησιν καὶ ἀρτιότητα, γίνεσθαι τε καὶ συντηρεῖσθαι πεποίηκεν· ὅταν τι τούτων προσ-

¹ Psal. cxxviii, 6.

πτασαι συμβαλει, η αλλως πως κεκακωσθαι, ουκ Α
 απροσποίητον την τούτων επιμέλειαν τίθεται· αλλά
 καί προς τὰ τῶν μελῶν ἔσχατα τὴν φυσικὴν δεικνύσα
 συμπάθειαν, διὰ τῆς τῶν χειρῶν ὑπουργίας, τῇ
 ὁδηγίᾳ τοῦ ὀφθαλμοῦ θεραπεύει τὸ πεπονθὸς, οὐκ
 ἀτιμάζουσα καὶ ἀπαιεπομένη τὴν τούτων συνέρ-
 γειαν ὡς ἀχρηστον. Τούτοις δὴ τὰ κατὰ τὴν ὑμέτε-
 ραν ἀποστολικὴν προεδρίαν ἔχοντες παραβάλλειν,
 ἀγιώτατοι, καὶ κεφαλὴν τῆς κατὰ Χριστὸν ἱερω-
 σύνης κανονικῶς ὑμᾶς λογιζόμενοι, εἰκότως, δι'
 ὑμῶν ἐπιζητοῦμεν τῆς ἐπισυμβάσης ἀθυρίας τῷ
 καθ' ἡμᾶς ἐκκλησιαστικῷ σώματι ἐκ τῆς λοιμώδους
 καὶ νοσητικοῦ τῶν ψυχῶν τυραννικῆς ἐξουσίας,
 παραμυθίαν χομίσασθαι. Πάντως γὰρ καὶ ὑμεῖς,
 τῷ τῆς κεφαλῆς ἰδιώματι, ἀδουλῆτως νενοσηκότας
 ἡμᾶς οὐ περιόψεσθε, οὐδὲ τῆς αὐτῶν συμφορᾶς
 ἡμᾶς ἀπαπέμφοισθε. Ἀλλὰ μᾶλλον τοῖς τραύμασιν
 ἡμῶν ἐπιστηγνάζοντες (πάσχοντες γὰρ ἐνδὲς μέ-
 λους, συμπάσχειν εἰκὸς πάντα τὰ μέλη, κατὰ τὴν
 τοῦ Ἀποστόλου φωνήν), νῦν τῇ πρὸς τὸ ὑγιὲς ἀπανα-
 ὄρομῃ, καὶ πρὸς τὸ ἄρτιον ἀποκαταστάσει ἡμῶν,
 συγχαρήσεσθε δικαίαιστα· καὶ μάλιστα, ὅπνῃκα τὸ
 ἀβρῶσθημα, οὐκ ἐκ τῆς αἰτίας τοῦ σώματος τὴν σύ-
 στασιν εἰληφεν, ἀλλ' ἐξῴθεν βεβιασμένης καὶ ἀδο-
 κήτου συμφορᾶς γέγονεν ἀποτέλεσμα· περὶ ἧς
 ἀναγκαιῶς ὑμῖν, ἀδελφοὶ θεοτίμητοι, τὸ παρὸν τῆς
 πληροφορίας ἀπεστείλαμεν γράμμα, ὅσον ἀπογυ-
 μνουντες ὑμῖν δι' αὐτοῦ καὶ δεικνύντες τὸ τῆς πλη-
 γῆς δυσυχθές. Διὸ καὶ μέχρι τοῦ νῦν, πρὸς τὴν ὑμῶν
 ἀγιστοσύνην δι' συνήθει τῆς συνοδικῆς προσφωνήσεως
 καταντήσαι διεκωλύθημεν τυραννικῶς κατεχόμενοι·
 οὐ γὰρ ἄλλως ἢν ἡμᾶς πρὸς ὑμᾶς γράφειν καθαρῶς
 τε καὶ ἀντιβολώτως ἐκτιθεμένους τῆς εὐσεβείας
 δόγματα. Καταλαβὼν γὰρ τὴν θεοφύλακτον ταύτην
 πόλιν μετὰ τῆς ἐξῴθεν δυναστείας (οὐ γὰρ ἀν-
 φαίην ἀληθῶς βασιλείας) ὁ τὸ ἔλκος ἡμῖν ληστρι-
 κῶς, καὶ ὅσον ἐξ ἐνέδρας ἐπαγαγὼν καθ' οὓς οἶδε
 λόγους κυβερνητικῇ Πρόνοια τῶν ἀπάντων (καὶ γὰρ

A afflicti, haud prorsus eorum sibi curam putat de-
 tractandam : quin potius erga etiam membra in-
 firma naturalem compassionem exhibens, manuum
 ministerio, oculo duce, curat quod affectum est,
 nihil eorum adjutorium, ceu inutile spernens ac
 rejiciens. His porro apostolicam vestram presi-
 dentiam ac pontificium, sanctissimi comparare ha-
 bemus, vosque sacerdotii Christi, canonicè caput(1)
 reputantes (2), per vos quaerimus, ut solatium
 aliquod a mœstitia animique languore, qui nostro
 huic Ecclesiae corpori, ex pestifera ac animabus
 exitiosa tyrannica potestate accidit, reporemus.
 Plane siquidem, ea quoque vos capitis proprietate,
 inconsulto nihilque volentes laborantes nos, haud-
 quaquam despexeritis, aut a vestra necessitudine
 B repuleritis : quin vero super nostris dolentes vul-
 neribus : quippe membro uno patiente, par est
 compati membra omnia, justa Apostoli vocem * :
 nostro nunc ad sanitatem reditu, ac restitutione
 pristinae sospitatis, una nobiscum iustissime gavi-
 suri estis ; idque maxime, quod morbus non a
 corpore causam habuerit ac ortum, sed extrinse-
 cus, violentæ ac improvise calamitatis effectus
 extiterit ; de qua vobis necessario, honorati a Deo
 fratres, presentem satisfactionis scripturam misi-
 mus, per eam velut detegentes ac prodentes vul-
 neris gravitatem. Idcirco etiam, tyrannica hacten-
 us necessitate detenti, consuetæ synodicae allocu-
 tionis officio, prohibiti sumus vestrae sanctitati
 C occurrere : quippe haud alioqui licebat, ut ad vos
 scribentes, pure ac nihil turbide, pietatis dogmata
 ederemus. Veniens siquidem ad conservatam a
 Deo urbem hanc cum externa potentia ; non enim
 vere cum imperio dixerim, qui nobis latronis
 more, ac ceu ex insidiis infixit vulnus, iuxta quod
 novit gubernatrix omnium Providentia ; neque
 enim nostrum est, ut iudiciorum Dei profundum
 scrutemur : fundamentum basimque imperii, vio-

* I Cor. xii, 26.

NOTÆ.

(1) Ut aliquid caliginis offudisse videretur Ro-
 manæ et Petri sedis splendoribus quibus illustrari
 habet Ecclesia universalis, Honorii Monothelismo
 vel vero vel putato, obducta nebula : sic tamen
 secuti ordine sanctissimi adeoque integerrimi ac
 zelo eximii pontifices, Joannes, Theodorus, Marti-
 nus, Agatho, Leo, Benedictus, etc., doctrinæ ac
 sanctitatis radiis disjecerunt, ut nunquam illu-
 striores visi sint dissipandis ubique errorum
 obscuritatibus, nunquam calentes, fovendis si
 quos hæreticus alior haberet, aurave mala afflas-
 set : citque argumento, præter alia utraque adver-
 sus Monothelitas synodo illustribus actis digesta,
 ac a diversis scriptoribus tradita, quam novum
 damus Joannis CP. ad Constantinum Ispam epi-
 stola : qua ipso exordio sic Romanæ et Petri sedis
 primum effert egregia illa capitis comparatione,
 ejusque officiorum ad membra reliqua, ut nihil
 pressius, nihil ad ejus commendationem augus-
 tius, vel a Latino homine dici possit. Caput
 astringit, non politico tantum regimine superius,
 sed sensuum principatitate præstans, eaque, ceu
 ex arce, membris omnibus mystici corporis beni-

gne prospiciens, ac necessaria quæque ex suis im-
 pertiens. Caput ergo sacerdotii Christi, assertor
 Joanne nostro, Romanus pontifex, a quo præcisi
 schismate successores Constantinopolitani patri-
 archæ, aliive sectarii, videant ut vivant ; ac quale
 suum sacerdotium velint hoc nudatum capite, si-
 quidem illud caput est sacerdotii Christi, quod
 unum unum capite, ipso uno summo sacerdote no-
 stro, institutum est.

(2) Canonice reputantes, κανονικῶς λογιζόμενοι.
 Juxta quod monent sacri canones, non velut ipsi enim
 primum constituent. Declarant, non faciunt : alio-
 qui nihil magnum haberet illa capitis prærogativa,
 quæ tota esset humani juris, nec secum afferret
 illam sensuum principatitatem, necessariam re-
 gendis, fovendis, ac debite componendis in finem
 vitæ æternæ, membris Ecclesiae. Qui sibi ergo
 Ecclesiam accepit, is et caput sui vicarium, cum
 omni capitis prærogativa, ad similitudinem capitis
 naturalis, juxta quod patitur ratio capitis mystici,
 non principalis, sed ministerialis, sub eodem ipso
 Christo principali capite, præfecit.

lentiam, non quod justum est ac legitimum, præstruens; ante ipsum suum ingressum, pro regiæ vestibulis propositam sacræ sextæ synodi imaginem, sustulit. Cum porro profanum (3) nec ecclesiastici nostri ordinis hominem, eadem secum perverse sapientem, in pontificali throno constituere vellet, venerabilis cleri nostri impetu ac renitentia prohibente, nihil nos tale expectantes, nihil volentes, nec sine dolore et molestia luctuque omni, rem ejusmodi patientes, ad pontificatus dignitatem apicemque provexit. Quis enim prorsus inexpertus rei nauticæ navem conscendat, sustineatque, vel fretum trajicere; ut ne dicam, per longi maris tractus protectionem adornare; solus ipse creditum habens navis gubernaculum, idemque ipse, una cum vectoribus aliis gubernationem recipiens? Quod et in nobis quisquis dispexerit: neque enim aliquando iis adhibuimus studium, quæ maxime decent pontifices, ac eis congrua sunt, nec illustre aliquid habuimus in dignitatibus ecclesiasticis, mysteriorum soli ministerio incessanter vacantes; haud certe nostri in hoc animi involuntarium, putaverit non habere fidem; hoc nobis nostræ conscientie proferentibus testimonium, quod divus Apostolus gloriationem suam definivit⁴, ad eorum quæ nos ipsi testamur, representandam veritatem. Hic itaque, qui in eo suum decus constitutum vellet; ut Ecclesiæ dedecus ac inhonorationem afferret, parturit quidem ac parere enixus est basiliscum, auctoris mali serpentis prolem; ut nimirum publice in ecclesiis, ac sub confessione episcoporum, præfata sancta sexta synodus anathemati subiceretur, ac quotquot apostolicæ ac venerandæ sedis vestræ decessores, sincerum veritatis dogma docuissent: utque fidei formula communi suffragio discrepantibus vocibus ederetur, nullamque affinitatem habentibus, cum vocibus, quibus mysterii Christi intelligentia perfecta exprimitur; divinum, inquam, assumptæ a Verbo naturæ humanæ sacramentum: ita sane ut jam proximum videretur; quin potius id jam aliqui etiam dentibus operæ pretium submutirent; ut sancta Chalcedonensis sydonus abrogaretur, tanquam præfata sancta sexta synodo, ab ea, pro dogmatum utriusque convenientia, pendente, illamque velut radicem ac firmamentum habente. Mitto siquidem dicere, quot nobis molestias intulerit velut pro veritate sollicitans, quo no-

Α οὐχ ἡμῶν ἐστὶ τῶν θεῶν κριμάτων τὸν θυτὸν ἐρευνῶν), θεμέλιον καὶ ὑπόβαθρον τοῦ κράτους, τὸ βίαιον καὶ οὐκ ἐννομον προβαλλόμενος καθέλει μὴ καὶ πρὸ τῆς ἑαυτοῦ εἰσόδου τὴν ἀνατεθεῖσαν ἐν τοῖς προαυλίοις τῶν βασιλικῶν εἰκόνα τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας συνόδου· ἐγκαταστήσῃ δὲ βουλευθεὶς εἰς τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης θρόνον, ἀνδρα οὐκ ἐκ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἡμῶν συλλόγου τυγχάνοντα, τῆς δὲ οἰκείας ἐνδιαστρόφου γνώμης ὁμόφρονα, ὅμως τῇ τοῦ καθ' ἡμᾶς εὐαγίου κλήρου ὁρμῇ καὶ ἐνστάσει βιασθεὶς, προήγαγεν ἡμᾶς οὐ προσδοκῶντας, οὐ βουλομένους, οὐκ ἀπαθῶς τε καὶ ἀδαρῶς καὶ δίχα παντὸς ὁδουμοῦ τὸ τοιοῦτον ὑπομείναντας, πρὸς τὴν τῆς ἀρχιερωσύνης ἀξίαν καὶ κορυφὴν. Τίς γάρ ἂν ἀπαίρους ἔχων πάντῃ τοῦ πλείν τὴν θάλασσαν, νηὸς ἐπιβαίνῃ, καὶ πορθμὸν διαπραιτούσθαι ἀνάγκοιτο (πολὺ γὰρ εἰπεῖν, τὴν διὰ μακροῦ πελάγους στέλλεσθαι ἀποδημίαν), αὐτὸς μέλλων μόνος τῆς ὁλκάδος ἐγγχειρισθῆναι τοῖς οἰακάς, ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν συμπλεόντων ἀνοδεχομένων τὴν κυβέρνησιν; Ὅπερ καὶ ἐφ' ἡμῖν πᾶς τις καθορῶν (οὐ γὰρ τῶν ἐν ἱεράρχαις πρεπωδιστάτων καὶ ἀρμοδίων ἐν μελέτῃ ἡμῖν ποτε, ἢ τὸ περιφανὲς ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς κατημένοι ἀξίαις, μόνῃ τῇ ὑπηρεσίᾳ τῶν μυστηρίων ἀδιαλείπτως σχολάζοντες), οὐκ ἀπιστον ἡγήσεται τὸ περὶ τοῦτου τῆς ἡμετέρας γνώμης ἀθέλητον, αὐτὸ τὸ μαρτύριον τῆς συνειδήσεως ἡμῶν, ὅπερ καύχημα ἑαυτοῦ ὁ θεὸς Ἀπόστολος διωρίσατο, προβαλλομένων ἡμῶν εἰς παράστασιν ἀληθείας τῶν ἐξ ἡμῶν λεγομένων. Οὗτος τοίνυν ὁ κόσμος οἰκεῖν τὴν ἀνοσίαν τῆς Ἐκκλησίας τιθέμενος, ὥδινε μὲν καὶ ἐσπούδαζε τῆς ἀσεθείας ἀποκυῖσθαι τὸν βασιλίσκον τὸ τοῦ ἀρχιεράκου ὄφους γέννημα· ὥστε δημοσίᾳ ἐπ' ἐκκλησίαις καὶ ἐν ταῖς ὁμολογίαις τῶν ἐπισκόπων, ἀναθέματι ὑποβάλλεσθαι τὴν εἰρημένην ἁγίαν Ἐκκλησίαν σύνδοον, καὶ τοὺς τοῦ καθ' ἡμᾶς ἀποστολικοῦ καὶ σεβασμίου θρόνου προκατέρας, ὅσοι τὸ εὐαγὲς τῆς ἀληθείας διεπρέσβευσαν δόγμα· κρινῇ δὲ συνομολογεῖσθαι λέξεσιν ἀπεμφαινοῦσαι, καὶ μηδεμίαν ἔχουσαι συγγένειαν πρὸς τὰς γνωριστικὰς τῆς τελειότητος τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου, ἐννοίας· αὐτὸ δὲ τὸ θεῖον τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου μυστήριον· ὡς οὐ πόρρω τυγχάνειν, μέλλον δὲ ἤδη τινὰς καὶ ὑπ' ὀδόντας γρύζειν, τοῦ καὶ αὐτὴν τὴν ἁγίαν ἐν Χαλκηδόνι σύνδοον ἀθετεῖσθαι, ὡς ἐκείνη συνηρημένης κατὰ τὴν τῶν δογμάτων οἰκειότητά, καὶ οἷον εἰπεῖν, αὐτὴν ἐχούσης ῥίζαν τε καὶ βεβαίωσιν τῆς εἰρημένης ἁγίας Ἐκκλησίας συνόδου. Ἐὼ γὰρ λέγειν ὅσας ἡμῖν ὀλήσεις

⁴ II Cor. 1, 8.

NOTÆ.

(3) Cum porro profanum. Magna licentia imperatores, et deponebant patriarchas, et depositis, quos vellet subrogabant, contra etiam expressa canonum jura, ac laicos homines, nulla in minoribus, pro more, probatione. Voluit ergo Bardanes, expulso Cyro, quod recenti memoria factum viderat a Justiniano in Paulo, aliquem e domesticis illa dignitate augere; nimirum, ὁμόφρονα hominem, eodemque modo hæresi Monothelitarum affectum, quam instaurandam meditabatur, nihil celato consilio: qua hypothesi, non video ut meri-

to culpanda videatur Joannis nostri qualiscunque intrusio, utque ille detrectare obstinatius debuerit onus pontificale, acquiescente ac urgente ut in se tandem reciperet, cum imperatore, clero Constantinopolitano, sibi ac Ecclesiæ toti cavente graviora, viri in ipso probati, quanquam per injuriam alterius, quam prohibere non posset, in patriarcham profectione. Nec Cyrus depositus, iis circumstantiis videri poterat rationabiliter pro ea invitatus; tametsi ita invitatus pro sua ipse exauctoratione, quam passus esset tyrannice.

ὡς ἐπὶ τῆς ἀληθείας προσήγαγε πρὸς τὸ γράμματος ἡμᾶς χρῆσθαι κατὰ τὸν τῆς ἐκείνου παροινίας σκοπὸν, πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀδελφικὴν μακαριότητα· πρὸς ταῦτα, ὅπως ἡμεῖς τῷ κατ' οἰκονομίαν ἐχρησάμεθα λόγῳ, ὥστε διακρούσασθαι μὲν τὴν τυραννικὴν καὶ ἀνένδοτον ἐνστάσιν· πρὸς τὸ μετρώτερον δὲ, τὰ τῆς ἀτοπίας συστellaί, τὴν ὡς ἐν κακοῖς διαφορὰν εἰδότες· οὐ πάντῃ ἀπόδλητον, ὅτε μὴ αὐτὸ τὸ καλὸν καθαρῶς κατὰ πρῶτην ἐνεσσι τάξιν κρατεῖν, αὕτη ἡμῖν μαρτυρήσει ἡ τῶν ἐν καρδίᾳ βουλευμάτων ἐφορὸς δύναμις· καὶ ἐν ἀνθρώποις δὲ, ὁ τῆς καθ' ἡμᾶς ἱερωτάτης καθέδρας ἐνδημῶν ἐνταῦθα θεοφιλεῖς ἀποκρισιάρχης, ὃν ἐν αὐτῇ τῇ ἀκμῇ τοῦ καιροῦ, ἐνομῶτως μετὰ τῆς ἀληθείας ἐπληροφορήσαμεν, καθαρὰν αὐτῷ τὴν ἐνυπάρχουσαν ἡμῖν περὶ τὴν ὁρθόδοξον διδασκίαν φανερώσαντες.

Οἴδατε γὰρ καὶ ὑμεῖς τῇ περισσῷ σαφῶς μεμαθηκότες, ἀγιώτατοι, ὡς οὐκ ἔστιν ἀντιτύπως καὶ

A stras ad fraternam vestram beatitudinem, pro suae insaniae scopo, litteras extorqueret : ad haec vero, ut simus usi accomodato ac dispensationis sermone, ut et tyrannicam pugnacemque instantiam repelleremus, atque ad medium aliquod absonas molitiones cogeremus, haud nescientes non omnino reprobendam in malis differentiam, cum ipsum pure bonum, primo ejus ordine, non licet obtinere, ipsa nobis testis erit virtus consiliorum cordis inspectrix; quod autem spectat ad homines, qui etiam ex parte sacratissimae vestrae sedis hic versatur religiosus apocrisiarius, cui sub illud ipsum temporis momentum, sacramento adhibito satisfaciendum, puram nostram, quod spectat ad orthodoxam sinceramque fidem, animi affectionem B ostendimus.

Scitis quippe etiam vos, experientia docente, sanctissimi, difficile esse, ut ne in ejusmodi (4)

VARIAE LECTIONES.

* *Ισ. λελπ. μῆ.*

NOTAE.

(4) *Ut ne in ejusmodi.* Suppleo alteram negativam, ut sensus constet. Significat sua se arte ac callidiori consilio, cavisse majorem Bardanis offensionem; edita scilicet fidei formula sensu catholico, qua tamen supprimerentur voces nuper definitae a sexta synodo, geminae in Christo operationis et voluntatis, praefato Bardani duriores ac invidiosae. Haec Joannis nostri oeconomia, pro qua excusat; nec ejus tantum, sed et sancti Germani tunc episcopi Cyzici, postmodum vero patriarchae CP., Andreae Cret. quos sanctus Nicephorus et Theophanes nominant, velut primarios in ea Joannis cooperatorum, aliorumque fere per Orientem episcoporum, quos omnes dum praevaricationis damnare, ac in Monothelitas repente conflatos, cum Baronio dicere. Media ego via incederem, ut reipsa multos episcopos, quorum animis inolitae Monothelitarum haeresis semina insiderent, aut qui facile aliqui adducendi erant, ut expressae praefatae sextae synodi damnationi, imo et Chalcedonensis, subscriberent, sociique accederent toti Bardanis a Joanne relate, molitioni, haud a culpa immunes putaverim, vel non reos proditae fidei, cum eorum partium esset ac ecclesiastici totius ordinis, unanimi constantia a proposito tyrannum detertere, aut certe gloriosa confessione nuper explicatam fidem defendere; alii autem ex animo orthodoxi, ac omnino caventes ne tam grave damnum per collegarum vel malitiam vel ignaviam, publicae nimirum sextae synodi ac sanctorum Patrum anathematizationis, Orientalis Ecclesia subiret, medium hoc invenientes, seu inventum ab aliis comprobantes nedum peccaverint, sed et rem dignam laude egerint; majori depulso malo ab Ecclesia, ac minori permissio potius quam acto. Indicat nihilominus Agatho diaconus, noluisse plures huic oeconomiae acquiescere, ac confessionis ejusmodi, ceu ad irritandam sextam sanctam synodum editae, subscribere, quos ideo Bardanes dire vexaverit; sic non deficit id etiam temporis generosius semen in Oriente, tametsi scriptorum inopia obscurum adeo manserit. Hoc eorum zelo et constantia tantam sibi Joannes noster suo illo medio conflatit invidiam, ut passim Monothelita audiat, ac ejusdem sententiae cum Philippico: tametsi videntur plerique scriptores loqui sola conjectura ac praesumptione, non quia sequantur certa monumenta eorum temporum, qua de re

sic varii sunt. Joan. Zonaras vult exactorum propter haeresim, Germano eidem suffecto sub Artemio Bardanis successore: at qui hoc constet, cum, sancto Nicephoro et Theophane testibus, Germanus, si qua fuit ea haeresis, illi socius esset: quare etiam mortuo suffecto habent, τελευτήσαντος. Nihil etiam Cedrenus meminit hujus depositionis, sed creatum tantum habet sub ipso Artemio, qui Anastasius appellatus est: sub quo postmodum refert translatum Cyzico Germanum, ita concepto translationis decreto. 'H θεία χάρις ἡ πάντοτε τὰ ἀσθενῆ θεραπεύουσα, καὶ τὰ ἑλλείποντα ἀναπληροῦσα, μετατίθησι Γερμανὸν τὸν ἐστιάτατον πρόεδρον τῆς Κυζικηνῶν μητροπόλεως, εἰς ἀρχιεπισκοπὴν ταύτης τῆς θεοφυλάκτου καὶ βασιλέως πόλεως. Ἐπὶ Ἀρτεμίου βασιλέως. Divina gratia, quae semper infirma curat, et deficientia complet, Germanum sanctissimum Cyzicenae metropolitae praesulem transfert in archiepiscopum a Deo conservat ac regiae hujus urbis. Sub Artemio imperatore. Ut Joannis, pro qua excusat, oeconomia habita esset proditio, vel a Constantino papa, vel ab Artemio, haud tamen ea modestia satisfaciendi, quam haec ejus litterae praeferrunt, idque nulla mora a sublato tyranno sedes abroganda erat, vel si nullos, aut quam paucos in ea socios habuisset, nedum cum universos fere Orientis episcopos; ac in iis Germanum, cujus tanta enituit virtus, ut posthabitis omnibus aliis, meruerit ab orthodoxo principe, ψήφῳ καὶ δοκιμασίᾳ τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων· calculo ac probatione religiosissimorum episcoporum, inquit praefatus Cedrenus, ac communi eorum suffragio, Constantinopolim, Joannis ejusdem successor, ipso eodem anno, transferri. Quanta haec personarum acceptio, causa utrique communi? Quam itaque oeconomiam ignorarunt scriptores ab illa etate non minimum dissiti, ac in aliis ejusmodi non adeo certae fidei, ut non possint ex monumentis certioribus corrigi: hanc proferimus ex Joannis istis Litteris, de qua liberum cuique esto iudicium, ubi pro interpretis munere diximus ipsi, quod theologiae ac rationi visum fuit magis congruum. Libet hic reddere Theophanem. Initia ergo temporum ratione a sexta sancta synodo, ita prosequitur. Ἀπὸ δὲ τῶν ἐκτεδομένων τύπων, ἕως τοῦ δ' εὐσεβοῦς Φιλίππου, γενέσθαι ἑμμανὴ συνόδον, κατὰ τῆς ἀγίας οἰκουμένης ε' συνόδου καὶ ἐξωσθέντος· Κύρου τῷ ε' ἔτει τῆς πατριαρχίας

arte aliqua ac subtili inventione excepta, dure admodum multaque exacerbatione habeamus ad potentiae necessitatem. Nam et Nathan propheta, haud aliter quam velatam reprehensionem pro adulterio ac homicidio adhibuit Davidi, quanquam et ipse nihilominus David decoratus esset dono prophetiae¹. Per hunc modum, nos quoque parum aliquid, quod ait magnus Basilus, viri moribus cedendum duximus, ut confessio fidei in iis, quae momentum haberent, sin vocibus, at sensibus saltem ac intelligentia, incommutabilis firmaque servaretur. Nec enim, ut clamat D. Gregorius², « Veritas nobis in vocibus (5), sed in rebus consistit. » Iterumque, « Valde absonum ac turpe » definit : « ut minutius de vocum sono discretemus. » Sed et apostolicus vir Dionysius Areopagita, « alienum a ratione pronuntiat, rudisque ingenii, ut quis instituti vim non attendat, sed verba ; » atque « non eorum proprium esse qui divina intelligere cupiunt, sed eorum qui sonos nudos captant, eosque aure tenus, ut non penetrent ac animo insinuentur, extrinsecus continent, nec scire volunt, quidnam hoc verbum decelaret, ac quonam modo aliis etiam verbis quae idem efficiant ac melius declarant explanandum sit. » Porro hæc dicimus, non quasi voces jam synodice præscriptas subvertere velimus, quasque universa Dei Ecclesia per longum tempus ita confessa est ; ut nimirum in mysterio incarnationis Christi, naturales duas voluntates, duasque operationes naturales, juxta plium ac notum sanctis Patribus intellectum, dicamus ; sed tantum respicientes ad *persuasionem* tyranni (6), quod vocat Apostolus³,

A σκληρῶς ἔχειν πρὸς τὴν τῆς ἐξουσίας ἀνάγκην ἐν τοῖς τοιούτοις, ἀνευ τινὸς τέχνης καὶ περινοίας καθέστηκεν εὐμαρὲς. Ἐπεὶ καὶ Νάθαν ὁ προφήτης, οὐκ ἀπερικάλυπτον τὸν ἐλεγχον τὸν περὶ τῆς μοιχείας τε καὶ τοῦ φόνου προσήγαγε τῷ Δαβὶδ· καίτοι καὶ αὐτοῦ τοῦ Δαβὶδ προφητικῶς τετιμημένου χαρίσματος. Κατὰ τοῦτο, καὶ ἡμεῖς, ὅπερ φησὶν ὁ μέγας Βασίλειος, ἐνδιδόναι μικρὸν τῷ ἥθει τοῦ ἀνδρὸς κατεδεδάμεθα, ὥστε τὴν ἐν τοῖς καιρίοις τῆς πίστεως ὁμολογίαν, εἰ καὶ μὴ λέξουσιν, ἀλλὰ γε ταῖς ἐννοίαις φυλάττεσθαι ἀπαράδατον. « Οὐ γὰρ ἐν λέξεσιν ἡμῖν, ἀλλ' ἐν πράγμασιν ἡ ἀλήθεια⁴, » ὁ θεὸς Γρηγόριος βοᾷ. » Καὶ πάλιν, « Ἰκανῶς ἀποπον καὶ λίαν αἰσχρὸν » διορίζεται, « τὸ περὶ τὸν ἥχον σμικρολογεῖσθαι. » Καὶ ὁ ἀποστολικὸς Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, « Ἀλογον ὁμοῦ καὶ σκαιὸν ἀποφαίνεται, τὸ μὴ τῇ δυνάμει τοῦ σκοποῦ προσέχειν, ἀλλὰ ταῖς λέξεσι· καὶ ταῦτα οὐκ ἔστι τῶν τὰ θεῖα νοεῖν ἐθελόντων ἱδίων, φησὶν, ἀλλὰ τῶν ἥχους φιλοῦς καταδεχομένων, καὶ τούτους ἄχρι τῶν ὧτων ἀδιαβάτους ἐξωθεν συνεχόντων καὶ οὐκ ἐθελόντων εἰδέναι, τί μὲν ἡ τοιάδε λέξις σημαίνει· πῶς δὲ ταύτην χρῆ, καὶ δι' ἑτέρον ὁμοδυνάμων καὶ ἐκφαντικωτέρων λέξεων διασαφῆσαι. » Ταῦτα δὲ λέγομεν, οὐχ ὥς ἀνατρέπειν βουλόμενοι τὰς ἡσθ συνοδικὰς δεσθεύσεις φωνὰς, καὶ πρὸς πάσης τῆς τοῦ θεοῦ Ἐκκλησίας ἐπὶ συχὸν οὕτως ὁμολογηθείσας τὸν χρόνον· τούτεστι, τὸ λέγειν ἐπὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν τῆς σαρκώσεως μυστηρίου, κατὰ τὴν εὐσεβῆ τε καὶ τοῖς ἁγίοις Πατράσι γνῶριμον ἐννοίαν, δύο φυσικὰ θελήματα, καὶ δύο φυσικὰς ἐνεργείας· ἀλλὰ πρὸς μόνην ἐρῶντες τοῦ τυράννου τὴν *πεισμονήν*, ὡς ὁ Ἀποστολὸς ὀνομάζει, καὶ τὸ ταύτην δι' ἐπινοίας εἰς τὸ

¹ II Reg. xii, 1. ² Orat. 20 quæ est in Basilium. ³ Galat. vii, 8.

VARIE LECTONES.

⁴ Apud Græc. σωτηρία.

NOTÆ.

αὐτοῦ, γενέσθαι Ἰωάννην πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως· Ἀνδρέαν δὲ μητροπολίτην Κρήτης, καὶ Γερμανὸν μητροπολίτην Κυζίκου, ὑπογράφαντας προὐβλῶς, καὶ ἀναθεματίσαντας, μετὰ πάντων τῶν ἐπὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους, τὴν προῤῥηθείσαν κατὰ τῶν Μονοθελιτῶν ἁγίαν οἰκουμένην συνόδον. Μετὰ δὲ ἔτη γ' τελευτήσαντος Ἰωάννου, μετατεθῆναι Γερμανὸν ἀπὸ Κυζίκου, καὶ πατριαρχῆσαι καὶ Κωνσταντινουπόλεως ἔτη ιε'. A tempore editarum constitutionum ad quartum Philippici annum, facta est plena furorē synodus aduersus sacram sextam œcumenicam synodum, ac Cyro ejecto anno sexto initii patriarchatus, Joannes patriarcha Constantinopolitanus creatus est : Andreas autem metropolita Cretæ, ac Germanus Cysici metropolita, propalam subscripserunt, ac anathemate damnarunt, cum omnibus collegis, præfatam in Monothelitis celebratam sanctam œcumenicam synodum. Mortuo autem post triennium Joanne, translatus est Germanus Cysico, egique patriarcham Constantinopolitanum annis quindecim.

(5) Veritas nobis in vocibus. Malim sc'us, σωτηρίαν· ut habet Gregorii textus editus : Οὐδὲ γάρ ἐν ῥήμασιν ἡμῖν εἶναι τὴν σωτηρίαν μᾶλλον, ἢ πράγμασι· Non tam esse positam in verbis, quam in rebus. Quibus minime excludit verba, sed res principales agnoscit : ut sit principalior sensus, ostendit quod ipse excusat epistola 2 ad Cle-

donium circa Vitalis confessionem, quam prius approbasset, postmodum vero damnasset, agnitam sub verbis catholicis, sensu hæreticam, asserens Damasum idem fecisse.

(6) Ad *persuasionem tyranni*, πεισμονήν. Ita Paulus vocat Galatarum interpellationem ac quasi violentam abductionem a recto Evangelii tramite : ἡ πεισμονή, οὐκ ἐκ τοῦ καλοῦντος ἡμᾶς. Non est, inquit, illata illa vis abductionis, ab eo qui vocat vos : velut deducta voce magis, ἀπὸ τοῦ πάσχον, quam πείθεσθαι. Quod ergo Joannes alii que præcipui Orientis episcopi idem timerent a Bardane suis ecclesiis, quas Monothelismus haud ita pridem scēdasset, ac passi essent Galatæ, maluerunt obscuriori confessione ipsum placare quam clariori, tantum sibi ab eo periculum creare. Inter Basilium et ipsos, vix aliud apparet discrimen, quam quod ille ex sola charitate, Eunomianorum se imbecillitati accommodans, consulto, ab illa voce *Deus* abstinere, ut ne offenderet, essetque impedimento ne illi accederent ad fidem : hi autem, velut cedentes tyranno insectanti vi synodum, præscriptas ab ea voces omittentes, iis utentes, quibus antea Leo rem eandem expressisset, quarum etiam sanum sensum synodus Lateran. exposuisset. Illic ergo charitas, hic necessitas ; at neque hic deest charitas, in eos nimirum quos tam multos ac innumerabiles abducendos

ἐναντίον περιτραπήναι, ὥστε μὴ ἀλλότρια δόγματα ἀναφανθῇ ἐπισαχθῆναι τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ τέλει διασαλευθῆναι τὰ καλῶς πεπηγότα καὶ ἀκράδαντα μείναντα περὶ τοῦ προκειμένου τῆς εὐσεβείας θεσπίσματα· καὶ ἅμα μέγα τιθέμενοι, τὸ καὶ παρὰ τῶν πολεμίων τῆς διονομασθείσης ἁγίας συνόδου, τὴν κατ' ἐνόμιαν αὐτῆς ὁμολογεῖσθαι διδασκαλίαν. Ὅθεν μὴ ἀνατροπῇ, ἀλλὰ βεβαίωςιν μᾶλλον ἐκείνης σαφῶς ἀποδείκνυσθαι παρὰ γε τοῖς ὕμει τε καὶ ἀπροσκλινεῖ τῆς τῶν πραγμάτων κατανοήσεως ὀφθαλμῷ τὰ τοιαῦτα εἰδῶσι σκοπεῖν, αὐτὰ δὲ τὰ κατὰ τῆς συνόδου τῇ τυράννῳ σκαιωρηθέντα.

Τὸ γὰρ θελητικὸν τε καὶ ἐνεργητικὸν καθ' ἐτέραν^ε φύσιν λέγειν τὸν Χριστὸν, οὐδὲν ἑτερόν ἐστιν, ἢ δύο φυσικὰ θελήματα, καὶ δύο φυσικὰς ἐνεργείας, νοεῖν. Κατὰ ταύτην γὰρ ῥητῶς τὴν διάνοιαν τὰς τοιαύτας νοεῖσθαι φωνάς, ἐν τῷ ἐκφωνηθέντι παρ' αὐτῆς ὄρω προεθέσπισαν, ἢ ἐν τῇ καθ' ὅμας μεγαλοπόλει Ῥώμῃ συναχθεῖσα σύνοδος ἱερὰ ἐπὶ τοῦ τῆς σεβασμίας μνήμης Μαρτίνου, τοῦ τῆς ὑμετέρας προεδρεύσαντος Ἐκκλησίας· ὡς ἐκεῖνα σαφῶς καὶ ἐπὶ ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν καὶ ἁλαλῶν, τὴν τοῦ Θεοῦ σοφίαν οἰκονομεῖσαι, τοῦ δρασσομένου τῶν σοφῶν ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν, ἅπερ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος ἐν τῷ εἰς τὸν μέγαν Βασίλειον τίθησιν ἐπιταφίῳ λόγῳ, ἐνθα ἐκεῖνον εἰσάγει συμβούλῳ τῷ Θεῷ Δαδὶ κεχρημένον καὶ οἰκονομοῦντα τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν χρίσει· παρησυχᾶσαι μὲν τὴν κυρίαν ἐπὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος φωνήν, ἐτέραις δὲ φωναῖς ταυτὶν δυναμέναις τὸ εὐσεβὲς κρατύνειν τῆς πίστεως κήρυγμα· καίτοι τὸ διάφορον ὅσον ἑκατέρας ὑποθέσεως, τῆς τε περὶ αὐτὴν ψημὶ τὴν τῆς θεότητος πίστιν τε καὶ ὁμολογίαν, καὶ τῶν περὶ τῆς θείας σαρκώσεως, ὡς ὁ αὐτὸς ἐν ἁγίοις Θεολόγος Γρηγόριος, φροντισμάτων, ὅσα ἡ λεπτομερὴς ἀναγκαίως ἐπιζητεῖ θεωρία πρὸς ἐνδειξιν τῆς καθ' ἑκατέραν φύσιν τελειότητος, οὐδένα ἂν οἶμαι ἀγνοεῖν. Οὐχ^δ ὡς τῶν περὶ τῆς θείας φύσεως, ἡγουν τῆς ζωοποιῶς Τριάδος λόγων τε καὶ δογμάτων, μᾶλλον τὸ προηγούμενον ἔχόντων, ὑπερανεστηκός τε καὶ προτιμότερον.

Ὅτω γὰρ καὶ τὰ κατ' Ἐννομιανῶν περὶ θεολογίας λόγῳ εἰρημένα τῷ αὐτῷ σοφῷ Θεολόγῳ ἐκδεξόμεθα, ἐν οἷς τοιάδε φησί· «Φιλοσοφεῖ μοι περὶ κόσμου, περὶ ὕλης, περὶ ψυχῆς, περὶ λογικῶν φύσεων βελτιῶν τε καὶ χειρόνων, περὶ ἀναστάσεως,

A utque eam subtili cogitatu in contrarium vertemus : ne adeo aliena dogmata palam in Ecclesiam inducerentur, ac tandem labefactarentur, quæ suissent bene firmata, ac inconcussa manissent, pietatis illa, circa subjectam materiam placita : ad hæc vero pluris hoc facientes, ut prænominate sanctæ synodi doctrinam, hostes ipsi quantum ad intelligentiam ac sensum confiterentur. Ita plane, ut apud eos, qui sano ac inflexo considerationis rerum oculo, res ejusmodi noverunt perspicere, palam conficiatur, ipsa tyranni adversus synodum molimina ac struem, non in eversionem, sed in ejus potius confirmationem cessisse.

B Quippe Christum fateri secundum utramque naturam volendi ac operandi facultate præditum, nihil est aliud quam naturales duas voluntates intelligere, duasque naturales operationes. Sacra siquidem synodus in magna urbe Roma, quæ apud vos est, sub venerabilis memoriæ Martino, decessore vestro Romanæ Ecclesiæ præsule, coacta, ea, quam publicavit definitione, secundum hunc sensum intelligendas voces ejusmodi, olim diserte sanxit ; ut in nobis quoque peccatoribus ac humilimis, id aperte Dei sapientia, qui sapientes comprehendit in astutia eorum^a, provide egerit, quod ponit Gregorius Theologus oratione in magnum Basilium, ubi eum, divini Davidis usum consilio, suos in judicio inducit dispensantem sermones^b ; ac propriam quidem vocem, quod spectat ad Spiritum sanctum, silentio pressisse, aliis vero idem valentibus piam fidei prædicationem firmare : tametsi neminem nescire puto, quantum inter utrumque argumentum referat ; inter, inquam, ipsam deitatis fidem ac confessionem, commentaque, ac subtiles cogitationes de divina incarnatione, quemadmodum ait idem sanctus Gregorius Theologus, quotquot subtilis contemplatio, ad probandam utriusque naturæ perfectionem, necessitate requirit. Quippe liquet ut sermones ac dogmata spectantia ad divinam naturam, id est ad Trinitatem vivificam, principaliora sunt, majoremque eminentiam ac præstantiam habent.

C Sic enim etiam accepturi sumus ab eodem sapientis Theologo prolata adversus Eunomianos, Orat. de theologia¹⁹, cum ita ait : « Mibi de mundo philosophare, de materia, de anima, de naturis rationalibus tam bonis quam malis (7), de resurrectione,

^a Job. v, 13 ; 1 Cor. iii, 19. ^b Psal. cxi, 5. ¹⁹ Orat. 33.

VARIÆ LECTIONES.

^ε καὶ ἑκατέραν. ^δ περιττ. τὸ οὐχ.

NOTÆ.

viderent tyranni illa persuasione. Ut charitate indulserit Basilium Eunomianis, etiam indulserint præfati episcopi infirmioribus orthodoxis : nihilo minoris momenti, ut ne Spiritus sanctus diceretur Deus etiam Basilii ætate, quam ut ne Christus duarum voluntatum ac operationum, post etiam vi synodum : utrumque nimirum negative, ac quadam abstractione, non velut contrarie. Ut aliud peccaverint episcopi Orientales in vi synodum in gratiam hæretici principis, eamque se re-

probare ullo modo professi sint, haud omnino excusandi sint, tametsi illata vis crimen dignum venia facit, quod Joannes noster multis in sequentibus erudite ostendit.

(7) *Tam bonis, quam malis.* Manichæorum errore, ac eorum qui malos a natura demones docent. Sic in reliquis varii sunt errores, quos velut nihili habet theologus. ejus comparatione, qui in ipsa Dei natura ac Trinitate, temere scrutanti committitur.

judicio, retributione, Christi passionibus: in his enim nec fructu vacat ut verum assequaris, nec habet periculum ut exerres. » Hæc doctor, non simpliciter posuit ac absolute, sed quadam comparatione, ad ea quæ dicuntur ac astringuntur de divina Trinitate. Per hunc itaque dispensationis eventusque ex necessitate modum, gesta quoque reliqua cum certo noveritis procedere, sanctissimi, ne in his crimen non ignoscendum nobis assigni, patiamini: imo si quid commissum videatur contra quod exigebat accurata ratio, eorum collatione, quæ a sanctis Patribus per œconomiam processerunt, inculpatum habeatur, et ab omni condemnatione liberum. Nam et sapientissimus Cyrillus œconomia monet, ut ne nominatim proscribatur Theodorus Mopsuestenus, ita indulgens iis qui adhuc imbecillius in hoc haberent, cum tamen Nestorianæ eum hæresis auctorem ac patrem probe nosset. Ac palam liquet, ex iis quæ hoc argumento scripsit ad sanctum Proclum, sanctissimæ nostræ Constantinopolitanæ Ecclesiæ quondam antistitem. Porro, quem superius declaravimus fidei tyrannum, cauteriatam habens conscientiam, quemadmodum loquitur sacratissimus Paulus¹¹, memoratæ sanctæ sextæ synodi actorum tomos in palatio repositos, ausus est comburere: ratus fore, quantum quidem videbatur, ut iisdem pariter flammis sermonem veritatis aboleret.

Cæterum in hoc sinentes inani eum existimatione decipi, ac velut pro magno facinore suo ipsius probro gloriari, diligentem adhibuimus operam, ut dictæ sanctæ sextæ synodi actorum tomos apud nos repositos, interim servaremus, in quibus etiam habentur episcoporum, quotquot ad sanctam ejusmodi synodum convenerunt, subscriptiones una cum imperatoris consignatione ac sigillo, editæ ab ea definitione adjectæ. Alioqui vero, diligentius nostris jam temporibus cautum est, ejusdem synodi actorum inviolatæ conservationi, quatenus etiam scriptus liber manu propria Pauli sanctæ memoriæ quondam Constantinopolitanæ nostræ Ecclesiæ præsulis, Dei gratia apud nos servatur, qui a secretis existens, ejusmodi synodo ministravit. Ut hinc in posterum securamaneat Dei Ecclesia, fore ut ne quis prorsus maligno ullo consilio, qualia multa in humanis tempus novare solet, adulterare audeat, sic continue conscripta, ut præfati sumus, sanctæ sextæ synodi acta, nec in alios auctores possit veteratoria arte referre. Quippe futurum est, ut sincera nihilque adulterata veritas, ex ejusmodi libro luculentius omnibus palam fiat. Etenim verus præses noster ac Salvator, Dominus Jesus Christus, haud ad longum tempus, patientia in hujusmodi ferens, dormire sustinuit¹². Exsurgens siquidem, sua bonitate ac virtute, nunc quoque fluctus increpavit;

Ἀκρίτως, ἀνταποδοσεως, Χριστοῦ παθημάτων· ἐν τοῖς γὰρ, καὶ τὸ ἐπιτυχάνειν οὐκ ἀχρηστον, καὶ τὸ ἀμαρτάνειν, ἀκίνδυνον. Ὁὐχ ἀπλῶς γὰρ ταῦτα καὶ ἀπολύτως τίθειεν ὁ διδάσκαλος, ἀλλὰ τῷ κατὰ ἀντιπαράθεσιν λόγῳ, πρὸς τὰ περὶ τῆς θείας Τριάδος λεγόμενά τε καὶ δογματιζόμενα. Κατὰ τοῦτον δὴ τὸν τῆς οἰκονομικῆς καὶ κατὰ περίστασιν συμβάσεως τρόπον, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν γεγενημένων προσελθεῖν πειθόμενοι, ἀγιώτατοι, μὴ ἀσύγνωστον ἡμῖν τὸ ἐπὶ τοῖς ἐγκλήματι προσαγαγεῖν καταδίκησθε· ἀλλὰ καὶ τι τῆς ἀκριθείας ἡμῖν ἡμαρτήσθαι ὑπονοῆται, τῇ παραθέσει τῶν ἐκ τῶν ἁγίων Πατρῶν ἡμῶν οἰκονομικῶς προσελθόντων, ἀπολύεσθαι ἀνεύθυνον, καὶ πάσης ἐλεύθερον κατακρίσεως. Ἐπεὶ καὶ Κύριλλος ὁ σοφώτατος, μὴ ῥητῶς ἀποκηρύττεσθαι τὸν Μοφουεστίας Θεόδωρον παρεγγυᾷ δι' οἰκονομίαν, χαριζόμενος τοῖς ἐτι ἀσθενέστερον περὶ τοῦτο διακειμένοις, καίτοι ἀρχηγὸν καὶ πατέρα τῆς Νεστορίου κακοδοξίας ἐκεῖνον εἰδώς. Καὶ τοῦτο δηλοῖ, τὰ περὶ τοῦτου γραφέντα παρ' αὐτοῦ, πρὸς τὸν ἐν ἁγίοις Πρόκλον, τὸν τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας προεδρεύσαντα. Καὶ ὁ μὲν ἀνωτέρω δηλωθεὶς τῆς πίστεως τύραννος, κεκαυτηριασμένην ἔχων τὴν ἰδίαν συνείδησιν, καθὼς φησιν ὁ ἱερώτατος Παῦλος, κατακαῦσαι τετόλμηκε τοὺς τόμους τῶν πεπραγμένων τῆς διονομασθείσης ἁγίας ἑκτῆς συνόδου, τοὺς ἐν τῇ παλατίᾳ ἀποκειμένους, οἰόμενος, κατὰ γε τὸ αὐτοῦ δοκοῦν συνεξαφανίζειν τοῦτοισ τῆς ἀληθείας τὸν λόγον.

Ἡμεῖς δὲ τοῦτο ἑάσαντες τῇ αὐτοῦ ἐναπαίσθαι οἴσμε, καὶ ὡς ἐπὶ μέγαλον τινὶ κατορθώματι τῇ οἰκείᾳ συγκαυχᾶσθαι αἰσχύνη, ἐπιμελῶς παρεφυλάξαμεν τοὺς παρ' ἡμῖν ἀποκειμένους τῶν πεπραγμένων τόμους τῆς διονομασθείσης ἁγίας ἑκτῆς συνόδου, ἐν οἷς καὶ αἱ τῶν συνελθόντων ἀπάντων ἐπισκόπων ἐν τῇ τοιαύτῃ ἁγίᾳ συνόδῳ ὑπογραφαὶ μετὰ τῆς βασιλικῆς ὑποσημειώσεως ἐν τῇ παρ' αὐτῆς ἐκτεθέντι ὄρῳ ἐμφέρονται. Καὶ ἐτέρως δὲ, ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς χρόνῳ, τὸ ἀδιάπτωτα φυλαχθῆναι τὰ πεπραγμένα τῆς αὐτῆς ἁγίας συνόδου φιλοπονώτερον διεσπουδίσθη, καθὼς καὶ βιβλίον ἰδιόγραφον Παύλου τοῦ τῆς ἁγίας μνήμης προέδρου γεγονότος τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας, χάριτι Θεοῦ σώζεται παρ' ἡμῖν, ὃς ἀσεκρῆτις ὑπάρχων, ἐν τῇ τοιαύτῃ συνόδῳ καθυποῦργησεν. Ὡς ἐκ τούτου τὸ ἀσφαλὲς καὶ ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ προσεῖναι, τοῦ μή τινα τῶν πάντων κακονοίᾳ τινὶ, οἷα πολλὰ καινοτομεῖν εἰσθεῖν ἐν τοῖς ἀνθρώποις ὁ χρόνος, ὑπονοθεῖν ἀποτολμᾶν τὰ ὡς προέλεεται συνεχῶς πεπραγμένα τῆς ἁγίας ἑκτῆς συνόδου, ἢ κακοτρόπως ἐτέροις τὰ τοιαῦτα ἐπισημίζειν δύνασθαι. Τὸ γὰρ ἀπαράγραπτόν τε καὶ γνήσιον τῆς ἀληθείας, καὶ ἐκ τοῦ τοιούτου βιβλίου πᾶσι δειχθήσεται φανερώτερον. Ἐπειδὴ ὁ ἀληθὴς ἡμῶν ἐπιστάτης καὶ Σωτὴρ ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ἐπὶ πολὺ τῇ ἐν τοῖς ἀνόχῃ ὑπὸν οὐκ ἠνέχετο, διαναστάς, τῇ οἰκείᾳ ἀγαθότητι καὶ δυνάμει, ἐπετί-

¹¹ 1 Tim. iv, 2. ¹² Matth. viii, 26.

μησα καὶ νῦν τῷ κλυθῶνι, οὐ τοῦ ὕδατος, ἀλλὰ τοῦ
ἀθέσμου ἐγχειρήματος· καὶ τὸν μὲν χειμῶνα τῆς
τῶν Ἐκκλησιῶν ζήλης κατέπαυσε· ἰδωρήσατο δὲ
ἡμῖν τὴν μεγάλην τῶν πραγμάτων γαλήνην, εὐσεβῆ
βασιλέα καὶ κατὰ πάντα ἐνάρετον, ἐράμυλλον τε
καὶ ἄξιον τοῦ ὕψους τῆς βασιλείας, κεκτημένον τῆς
ὀρθοδοξίας τὸν ζῆλον, καὶ τῶν τρόπων τὸ κόσμιον,
φερονύμως ἀναστήσας ἡμῖν τὴν ἐκκλησιαστικὴν
εἰρήνην τε καὶ ὁμόνοιαν. Πανοίθαμεν δὲ τῷ ταύτῃ
ἡμῖν χαρισάμεν, ὅτι καὶ τῶν τῆς πολιτείας πρα-
γμάτων τὴν ἀνέγερσιν ἡμῖν ἐπωνυμικῶς προσιμάζε-
ται.

Ἵμεῖς οὖν, ὡς ἱερὰ κεφαλὴ, τῇ ἐν ὑμῖν διορατι-
κωτάῃ δυνάμει τοῦ Πνεύματος, τὴν χεῖρα τῆς εὐ-
μενοῦς ἡμῖν ἐκτείνοντες ἐπικλησίως πρὸς ἐπαφῇ
ἀμοιβαίων γραμμάτων κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν
θεσμόν, ἔχουν τῇ τῶν ἀντισυνδικίων ἀποστολῇ, τὸ
τῆς ἀγάπης προσάγοντες φάρμακον τὸ λυποῦν ἐν
ἡμῖν καὶ ὑποσφύζον, θεραπεύσαι σπουδάσατε. Οὐ
γὰρ ἐστὶ ποτε ἀνεῖσις τῇ ψυχῇ, ἢ τοῖς ὀφθαλμοῖς
ἐπιθῆσεται ὕπνος, καὶ ἀνάπαυσις τοῖς κροτάφοις, ἢ
τοῖς βλεφάροις ἡμῶν νυσταγμός, ἕως ἂν τὴν καθόλου
θεασώμεθα τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, τὴν ἐνότητά τοῦ
πνεύματος καὶ αὐθις ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρή-
νης διασφύζουσιν. Καὶ γὰρ ἐκείνου βντες μαθηταὶ
καὶ διάδοχοι, τοῦ παρὰ τοῦ Κυρίου ἀκούσαντος· Σί-
μων· Σίμων, ἰδοὺ ὁ Σατανᾶς ἐξητήσατο ὑμᾶς
σινιδῶσαι ὡς τὸν σίτον· ἐγὼ δὲ ἐδέσθην περὶ
σοῦ, ἵνα μὴ ἐκλείψῃ ἡ πίστις σου· καὶ σὺ ποτε
ἐπιστρέψας, στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου. Ὁφει-
λέται ἐστὶ, θεοτίμητοι, τὰ μὲν, τοῦ πρὸς ἐπανάρ-
θωσιν στηριγμοῦ ἐπάγειν ἐπιμελῶς, τὰ δὲ, τῆς
συμπαθοῦς γνώμης προχειρότερον μᾶλλον χαρίζε-
σθαι. Ἐπεὶ καὶ τὸν κορυφαῖον αὐτὸν, ἐκ τοῦ καθ'
ἐαυτοῦ προτρέπει ὁ Κύριος, συνειδέναι μὲν τῆς
σαρκὸς τὴν ἀσθένειαν· τοὺς δὲ κατ' ἐπήρειαν τῶν
ἐκτὸς, ὀλίθου τροπὴν ὑπομείναντας, καθὼς δὴ
πέπονθεν καὶ αὐτὸς ἐν τῷ τοῦ σωτηρίου πάθους
καιρῷ, μὴ ἀποστελεῖσθαι· τῆς κατ' ἐπανάρθωσιν
πρὸς τὴν προτέραν ἀπάθειαν ἀποκαταστάσεως.

Καὶ τοῦτο δὲ, τὴν ἱερὰν ὑμῶν μνήμην μὴ δια-
φευγέτω, ὥς τινες τῶν καθελόντων τὸν ἀσεβῆ Εὐτυ-
χέα ἐπὶ τοῦ τῆς ἁγίας μνήμης Φλαβιανοῦ, ἐν τῇ
μετὰ ταῦτα ἐπὶ Διοσκόρου ἐν Ἐφέσῳ συνόδῳ, τὸν
ἐνδίκως κατακριθέντα δικαιώσαντες, τὴν ἀδικωτά-
την ἐπήρησαν Φλαβιανῷ τῷ μακαριωτάτῳ κατὰ
χριστὶν· καὶ ὅμως ἐν τῇ κατὰ Χαλκηδὸνα ἁγίᾳ συν-
όδῳ ἤρκεσε τούτοις πρὸς τελείαν ἀποτροπὴν τοῦ
ἐγκλήματος ἡ τῆς ὁγιοῦς ὁμολογίας σύνθεσις, καὶ
ὁ πολλῶν περὶ τούτου δόξαν πόνων καὶ λόγων. Οἶδε γὰρ
ἀδελφικῆς στοργῇ, μὴ ἐπιπολὶ ἀναβάλλεσθαι
τὸ πρὸς τοῦ πέλας προσήγες καὶ μειλίχων. Ταῦτα
γὰρ τοῖς ἐν αὐτῇ τῇ ἐν Χαλκηδόνι συνελεγμένοις

A non aquae illos, sed iniqui conatus. Ac procellam
quidem æstus Ecclesiarum sedavit; indulsit vero
magnum rerum tranquillitatem, pium largiens im-
peratorem, ac omni virtute ornatum virum, plano
dignum imperii vertice, eique respondentem ha-
bentem zelum orthodoxæ fidei, ac morum hone-
statem, qui pro nominis ratione, ecclesiasticam
nobis pacem et concordiam velut mortuam post-
liminio suscitaverit. Porro confidimus præstante
eo, qui eam tranquillitatem largitus est, ut rei-
publicæ afflictarum rerum resurrectionem, pro
sui appellatione nominis, instaurator inchoet ac
exordietur.

Vos itaque, o sacrum caput, perspicaci illa in
vobis virtute spiritus, blandæ in nos inclinationis
B extendentes manum, leni contactu reciprocæ per
litteras gratiæ juxta Ecclesiæ legem, id est, missis
vicissim synodicis, dilectionis remedium adhiben-
tes, quod in nobis dolorem facit, ac subitus pulsat,
festinate curare. Nulla siquidem animæ remissio
est, nec somnus oculis¹¹, aut requies temporibus,
vel palpebris dormitatio aliqua insidebit, donec
iterum universam Dei Ecclesiam videre liceat
servantem unitatem spiritus in vinculo pacis¹².
Etenim cum ejus sitis discipuli et successores qui
a Domino audivit: Simon, Simon: ecce Satanas
expetivit vocem ut cribretur sicut triticum; ego autem
pro te rogavi ut non deficiat fides tua; et tu ali-
quando conversus, confirma fratres tuos¹³, plane
debetis a Deo honorari, cum ea studio adhi-
bere, quæ sunt confirmationis ad emendationem,
tum quæ compatiens animi propensio ostendere.
Nam et principem ipsum ac apostolorum caput,
admonet Dominus ex iis quæ in eo acciderunt, ut
ipse quidem carnis infirmitatem intelligat; eos
autem qui externa quadam violentia ac insultu ad
casum impulsus fuerunt, quemadmodum ipse etiam
passus est sub tempore salutaris passionis, haud
ita habere, ut ne prioris status ab affectionibus
vacui absolutionem, emendatione valeant recipere.

Nec illud vero sacra vestra memoria excidat, ut
nimirum nonnulli eorum, qui sub sanctæ memo-
riæ Flaviano impium Eutychem damnassent, in
D Ephesina postmodum synodo ab Dioscuro, eum,
qui juste condemnatus fuisset, justum pronuntian-
tes, omni plenam injustitiæ condemnationis sen-
tentiam in beatissimum Flavianum tulerint. Si ni-
hilominus satis habuerunt in sancta Chalcedo-
nensi synodo, ad perfecte depellendum crimen,
ut sanæ confessioni assensum præberent, nec
multis ad hoc laboribus verbisque eis opus fuit.
Quippe novit fraternus amor non diu differre le-
nitatem in proximum, ac blandos mores. Hæc

¹¹ Psal. cxxxi, 4. ¹² Ephes. iv 2. ¹³ Luc. xxi, 31.

VARIE LECTIONES.

• Leg. ἀποστελεῖσθαι.

enim sanctissimus Leo Patribus Chalcedone congregatis mittens, vestræ ille apostolicæ Ecclesiæ, quin et universi orbis clarissimum lumen, in hunc modum scripsit¹⁷: « Sed quia multa sæpe, quæ pœnitundinem possint generare, proveniunt, et superat culpas delinquentium misericordia Dei, ideo suspenditur ultio, ut possit locum habere correctio. » Ad hæc vero etiam pie recollectionis scribens Polcheriæ Augustæ, in epistola cujus initium: « Religiosam clementiæ vestræ sollicitudinem, quam catholicæ fidei indesinenter impenditis, » ejusmodi scribit principalissimus Leonis animus: « Sicut enim a principio hujus causæ frequentissime scripsi, hanc inter discordes sensus et carnales emulationes moderationem volui custodire, ut integritati quidem fidei nihil evelli, nihil liceret apponi, ad unitatem vero pacemque redeuntibus, remedium veniæ præstaretur. Quia tunc operum diaboli potentia destruantur, cum ad Dei proximæ dilectionem hominum corda revocantur. » Hoc ipsum longe etiam prius inventitur præstasse in divinis accuratus Cyrillus, in ea quam habuit cum episcopis Orientalibus disceptatione studiorumque conflictu. Quippe li, prædamnatum Nestorium absolvere volentes, latamque in eum sententiam satagentes irritam facere, rem præsumperunt minime ferendam; quin maximo se scelere constrinxerunt; quippe qui beato Cyrillo, ac ejus synodo anathema dixerint. Cæterum is quoque promptum adhibuit, nihilque difficile remedium: hoc unum satisfactionis loco exigens ut nimirum iis quæ fuissent synodice decreta, pieque defuncta, assensum præstarent, sancitamque in impium confirmarent damnationem; in eas interim totius gaudii plenas voces prorumpente eodem ipso deifero Patre, quas putet aliquis dictas, velut ipse potius veniam esset consecutus pro quibus offendisset, quam iis indulsisset, qui ita offendissent: « Latentur enim, inquit, cæli, et exsultat terra: medius paries maceriæ solutus est, ac cujusvis generis sublata dissensio, universorum Salvatore Christo Ecclesiis suis pacem largiente. » Porro etiam habetis vos a Deo afflati, firmam legitimamque, ac nullatenus repellendam defensionem, qua, omnino per illatam vim commissa offensio abolenda sit; puram nimirum ac claram rectæ fidei confessionem. Ne ergo, o beati, tarde pigreque ad eos habueritis quos vobis consociatos ac individue spiritali conspiratione ac concordia habetis conjunctos; nec iis attendentes quæ per vim patrata sunt, eam passos a vestra dilectione velitis repellere, aut reputare ut inimicos, quemadmodum ait divinus Apostolus¹⁸, sed consolamini ut fratres, ostendentes imitatione, quod divinum est. Omnino siquidem, sanctissimi, ex Aaronis sancti Domini historia¹⁹ pensaturi estis, ut divinus ipse Spiritus, consignata sacris paginis

A Πατράσι Λέων ὁ ἀγιώτατος διεστείλατο, ὁ τῆς καθ' ὁμᾶς ἀποστολικῆς καθέδρας, μᾶλλον δὲ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης φανώτατος λαμπτήρ τοιάδε γεγραφώς· « Ἄλλ' ἐπεὶ πολλὰ συμβαίνει πολλάκις τὰ δυνάμενα μετάνοιαν ἐμποιεῖν, καὶ ὁ ἔλεος τοῦ Θεοῦ νικᾷ τῶν ἁμαρτανόντων τὰ πλημμελήματα, διὰ τοῦτο, τὰ τῆς τιμωρίας ἐν ἀναρτήσει καθίσταται, ὅπως ἂν ὥραν ἔχειν ἡ διόρθωσις δυνηθῇ. » Ἐτι μὴν καὶ Πουλχερίᾳ τῇ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως γράφων ἐν ἐπιστολῇ, ἥς ἡ ἀρχή, « Τὴν θεοφιλῆ τῆς ὁμετέρας φιλανθρωπίας φροντίδα, ἣν τῇ καθολικῇ πίστει ἀδιδάλεπτον ἀπονέμετε, » τοιάδε φησὶν ὁ ἀρχικώτατος τοῦ Λέοντος νοῦς· « Καθάπερ γὰρ ἐξ ἀρχῆς ταύτης τῆς ὑποθέσεως συχνότατα γέγραφα, ταύτην μεταξὺ τῶν τε διχονουσῶν διανοιῶν, καὶ τῶν σαρκικῶν ζηλοτυπιῶν τὴν ἐπισκεῖσθαι βούλομαι φυλαχθῆναι· ὥστε τῇ μὲν τελειότητι τῆς πίστεως μὴδὲν ἐξεῖναι προστεθῆναι, μῆτε μὴν ἀφαιρεθῆναι· τοῖς δὲ πρὸς τὴν ἐνότητα καὶ τὴν εἰρήνην ἐπανοῦσαι, τὸ τῆς συγγνώμης ἵαμα παρασχεθῆναι. Ἐπειδὴ τότε τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου δυνατώτερον καθαιρούνται, ὅταν πρὸς τὸν τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ πλησίου ἀγάπην, αἱ τῶν ἀνθρώπων ἀνακαλῶνται καρδίαι. » Αὐτὸ δὲ τοῦτο πολὺ πρότερον καὶ Κύριλλος ὁ ἀκριβὴς περὶ τὰ θεῖα πεποιηκῆναι εὕρισκται ἐπὶ τῇ τῶν Ἀνατολικῶν ἐπισκόπων πρὸς αὐτὸν διενέξει τε καὶ ἀντιτάσει. Ἀπολύειν γὰρ κατακρίσεις ἐκείνῳ βουλομένοι τὸν Νεστόριον, καὶ τὴν ἐπ' αὐτῷ ψῆφον ἀκυροῦνται, σταν πρὸς τὸν φορητὰ τετολμήκασιν, ἀλλὰ μέγιστον εἰργάσαντο πλημμελήμα. Αὐτὸν γὰρ τὸν μακάριον Κύριλλον, καὶ τὴν κατ' αὐτὸν ἀνεθεμάτισαν σύνοδον. Ἀλλὰ χάκεινος ταχέαν καὶ οὐκ ἐργώδῃ προσηγάγετο τὴν ἀνάκτησιν· αὐτὸ μόνον τὸ συνθεσθαι αὐτοῖς τοῖς συνοδικῶς δεδογμένοις, καὶ εὐσεβῶς διορισθεῖσι, καὶ τοῦ ἀσεβοῦς κυρῶσαι τὴν καταδίκην, ἐκείνας ἐπὶ τοῦτοις τὰς πάσης περιχαρεῖας ἐπιμέστους φωνὰς ἐκβοήσαντος τοῦ αὐτοῦ θεοφόρου Πατρὸς, ὡς ὑπονοήσῃε τις ἐρῆσθαι ὡς αὐτοῦ μᾶλλον πταίσματος συγχώρησιν δοξαζέμενον, καὶ οὐ τοῖς πταίσασι συγχωρήσαντος· « Εὐφραίνεσθωσαν γὰρ, φησὶν, οἱ οὐρανοὶ, καὶ ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ· λείπεται γὰρ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ, καὶ διχονολίας ἀπάσης ἀνῆρηται τρόπος, τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ ταῖς ἑαυτοῦ Ἐκκλησίαις τὴν εἰρήνην βραβεύσαντος. » D Ἐχετε τοίνυν καὶ ὁμεῖς, ὡ θεόληπτοι, τὴν ἀναιρετικὴν τοῦ κατ' ἐπῆρειαν σφάλματος, ἀπολογίαν ἰσχυράν τε καὶ ἐνομον, καὶ οὐδαμῶς δυνάμενην παρακρουσθῆναι, τὴν καθαρὰν καὶ πεπαθήσασμένην τῆς ὀρθοδοξίας ὁμολογίαν. Μὴ οὖν βραδεῖς τε καὶ ὀκνηροὶ πρὸς τὸ συνηρμοσμένον ὑμῖν καὶ ἀδιδίκτητον ἐν πνευματικῇ συμποσίᾳ καὶ ὁμονοίᾳ γένησθε, ὡ μακάριοι, μῆτε τοῖς κατὰ βίαν γεγεννημένοις προσέχοντες, τοὺς βλαπθέντας ἡμᾶς, τῆς ἑαυτῶν ἀγάπης ἀπώσασθε· μὴδὲ ὡς ἐχθροὺς ἡγεῖσθε, ὡς φησὶν ὁ θεὸς Ἀπόστολος, ἀλλὰ παρακαλεῖτε ὡς ἀδελφοὺς, τὸ θεομίμητον ἐνδείκνυμενοι. Πάντως γὰρ λογισθε, ἀγιώτατοι, ἐκ τῆς κατὰ τὸν Ἀρῶν τὸν ἅγιον Κυ-

¹⁷ Epist. 47. ¹⁸ Epist. 51, c. 2. ¹⁹ II Thess. III, 41. ²⁰ Exod. XXXII, 1 seqq.

ρίου, ὡς τὸ θεῖον αὐτὸν ἀνεκέρηξε Πνεῦμα Γραφικῆς ἱστορίας ὑπεξαίρουμένης τοῦ τῆς παντελοῦς ἀρνήσεως λόγου, καὶ τῆς πρὸς τὴν τελείαν ἀθεότητα ὑπαγωγῆς· ὡς τοῖς βεδιασμένω, καὶ οὐ κατὰ γνώμης ἐνδιάθετον πονηρίαν γινομένοις, ἔπειτα τις συγχώρησις ἐνδικῶς. Ὁ γὰρ Ἀαρὼν ἐκείνος, τῇ ὁρμῇ τοῦ πάλαι λαοῦ καθυφαίς, καὶ ὑπουργήσας αὐτοῖς πρὸς τὴν τῆς εἰδωλοποιίας τελείωσιν, ἐνεκαλεῖτο μὲν ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ· τὴν δὲ ἀναγκαστικὴν βίαν ἐν ἀπολογίᾳ προβαλλόμενος, οὐδὲ μίαν παρὰ Θεοῦ ἐπιτίμησιν δέχεται, οὐδὲ τοῦ τῆς ἀρχιερωσύνης ἀποκλήρος γέγονεν ἀξιώματος· πάντως πρὸς τὸ ἐν διαθέσει περὶ τὸ θεῖον σέβας γνήσιον ἀποβλέψαντος τοῦ πλάσαντος καταμόνας τὰς καρδίας ἡμῶν, ὡς φησιν ὁ μέγας Δαβὶδ, καὶ οὐ πρὸς τὴν ἐξωθεν περιπέτειαν. Δεικνυμένης τοίνυν τῆς περὶ τὸν ὁρθὸν λόγον τοῦ ἡμετέρου φρονήματος ὕψους τε καὶ συμφύλας, τὴν ἀνυπερβέτην ἐτοιμότητι τοῦ κατακρίναι μὲν τὰ ἀτόπως γεγεννημένα· συστήσαι δὲ τῇ βεβαιώσει τῆς εἰρημένης ἀγίας ἐκτὸς συνόδου τῆς εὐσεβείας τὰ δόγματα, περιπτύχασθε ἡμᾶς, ἀδελφοὶ τιμώτατοι. Ἀλλήλων γὰρ τὰ βάρη βαστάζετε, καὶ οὕτως ἀνακληρώσετε τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ, μεγαλοφρονότατα ἡμῖν ἐκδοῖ ὁ θεὸς Ἀπόστολος· ὡς ἂν ὁμοθυμαδὸν ἐν ἐνὶ πνεύματι δοξάζωμεν τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Υπογραφή.

Ἐρρωμένοι· ἐν Κυρίῳ, ὑπερέυχου ἡμῶν, ἀγιώτατε καὶ μακαριώτατε ἀδελφέ.

¹⁰ Psal. xxxii, 15. ¹¹ Galat. vi, 2.

historia (8), subeximente a ratione perfectæ negotiis, et ut ne absoluta ejus abductio in impietatem censeatur, palam edixerit, lis quæ violentia, non ex insita animi perversitate peccantur, comitem jure merito sequi indulgentiæ aliquam rationem. Ille siquidem tantus vir Aaron, veteris illius populi violentiæ cedens, atque ut idolam fabricaretur ac initiaret, eidem morem gerens, reprehensus quidem fuit a fratre : cæterum ubi violentiam qua adductus fuerat pro defensione objecisset, nihil a Deo increpatus est, nec amisit pontificiam dignitatem ; quod omnino, qui nostrum omnium *corda sigillatim finxit*, Deus, quemadmodum ait magnus David ¹⁰, ad veram Dei ipsius venerationem ac religionem in affectu animi positam respexisset, non vero ad externam temeritatem. Cum itaque sepsus nostri sana ac consentanea ratio, quod spectat ad rectum sermonem ac fidem ostensa sit, indilata illa promptitudine, qua damnis illis quæ fuerunt absurde patrata, sanctæ sextæ synodi confirmatione statuimus pietatis dogmata ; amplexamini nos, fratres honoratissimi. *Alter enim alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi* ¹¹, exclamat magnificentissima voce divinus Apostolus ; quo tandem unanimes glorificemus Deum et Patrem Domini nostri Jesu Christi.

Subscriptio.

Vale in Domino : superdeprecare pro nobis, sanctissime ac beatissime frater.

NOTÆ.

(8) *Consignata sacris paginis historia.* Transposuimus litteram nullo alio mutato, ut sibi parenthesis cohereret. Tò enim ὑπεξαίρουμένης, palam refert præcedens γραφικῆς ἱστορίας. Porro peccatum hoc Aaron, quidquid minuat illata vis, gravissimum fuit, sic molliter cedente re tam gravi, et qua sic honori divino derogaretur, ipso principe populi ac summo sacerdote. Ut vero Deus non severius ultus sit, ejus sunt judicia, gravioribus hand raro temporalibus pœnis animadvertentis in minora crimina ; æqua in futurum futura lance,

C ubi æqualia fuerint meritorum momenta. Sunt quippe illatæ hoc ævo pœnæ, œconomiz potius quam justa supplicia ; ut ex illis vix unquam aliquis sane judicet, ac non ea temeritate qua liquet judicasse amicos Jobi, quorum præjudicio cautiore esse oporteret homines saltem Christianos. Nec enim frustra, tota illa disputatio, tot versibus Spiritu sancto dictante, conscripta est, ut nec aliud quidquam, si quid sacris paginis consignatum est.

ANNO INCERTO

JOANNES

NICÆNUS ARCHIEPISCOPUS.

NOTITIA

(Mich. LEQUEUR, *Oriens Christian.* t. I, p. 618.)

Sæculo nono exeunte, vel decimo inchoato, sedebat Joannes metropolita Nicænus, cujus ad Zachariam Armeniæ metropolitam, seu Catholicum, *De Domini nativitate* librum Combe-

sius edidit tom. III Auctar. Biblioth. PP. Græc. Hunc auctorem appellat Anastasius Cæsariensis in Opusculo *De jejuniis Deiparæ*, quod prodit tom. I *Monum. Eccl. Græcæ*; quinetiam Nicon Rhaitensis in opusculis duobus quæ de hoc argumento scripsit, quæque in schedis meis habeo, καὶ εἰς λόγον Ἰωάννου μητροπολίτου Νικαίας, πρὸς Ζαχαρίαν τὸν Καθολικὸν τῆς μεγάλης Ἀρμενίας. In vivis agebat Nicon sub Basilio et Constantino fratribus imp., ut ipse in Opusculo II significat. Quinetiam ex Catholicorum Armeniæ serie compertum fiet Zachariam illum cui Joannes Nicænus scribebat, tempore Photii sedisse; ad quem nimirum exstat ejusdem Photii epistola, quam Galenus in Armenicis suis Armenice Latineque edidit.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΝΙΚΑΙΑΣ
ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΓΕΝΝΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

ΠΡΟΣ ΖΑΧΑΡΙΑΝ ΤΟΝ ΚΑΘΟΛΙΚΟΝ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΑΡΜΕΝΙΑΣ.

JOANNIS ARCHIEPISCOPI NICÆNI
DE NATIVITATE DOMINI

AD ZACHARIAM CATHOLICUM MAJORIS ARMENIÆ (1).

(COMBES. Auctarium Bibl. Patr. Gr. t. III, p. 298.)

Divinus quondam Apostolus inclyto discipulo A suo Timotheo in hæc verba scribit : *Ego enim jam delibor, et tempus resolutionis meæ instat. Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi. In reliquis reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus iudex : non solum autem mihi, sed et iis omnibus qui diligunt ejus apparitionem* ; ejus tu vestigia es assecutus, o beate Zacharia, magni apostoli Thaddæi successor effectus, ac eundem cum Gregorio thronum obtinens; duxque domus Thorgon, ac præpositus incolarum Ararti, scientissimusque ac spiritualissimus familiarum bellatorum optimorum

Ὁ θεὸς Ἀπόστολός ποτε γράφων τῷ ἀοιδίμῳ αὐτοῦ μαθητῇ Τιμοθέῳ, λέγειν· Ἐγὼ γὰρ ἤδη σπένδομαι, καὶ ὁ καιρὸς τῆς ἐμῆς ἀναλύσεως ἐφέστηκε· τὸν καλὸν ἀγῶνα ἡγήρισμαι· τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα. Λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τοῦ δικαιοσύνης στέφανος, ὃν ἀποδώσει μοι ὁ Κύριος, ἐν ἡμέρᾳ ὁ δίκαιος κριτὴς· οὐ μόνον δὲ ἐμοί, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ἡγαπημένοις τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ. Ὡ καὶ σὺ ἠκολούθησας, ὦ μακάριε Ζαχαρία, ὁ διάδοχος τοῦ μεγάλου ἀποστόλου Θαδδαίου γενόμενος, καὶ σύνδρομος τοῦ ἁγίου Γρηγορίου, ὡς γὰρ καὶ τοῦ οἴκου Θοργῶν, καὶ ἐπιστάτης Ἀράρτι ἐγγυρῶν, καὶ γνωστικώτατος τῶν φυλῶν

¹ II Tim. iv 6-8.

NOTÆ.

(1) Quæ tractatu hoc epistolari, de divisione festorum Natalis Domini ac Epiphaniæ, ejusque occasione ac origine habentur, egregia sunt ac nova, quibus plurimum illustrentur quæ habet Chrysostomus de nova festi Natalis Domini in Oriente seorsim ab Epiphania, institutione, derivato ritu ab Occidente, ubi ἔκινε, pridem jam, celebraretur 25 mensis Decemb. Major esset ad fidem noster Joannes, ut esset Chrysostomo, Arcadio, ac Honorio, æqualis, aut suppar; videtur autem longe junior, cum Zacharias Catholicus, ad quem scribit, non exstet in Catalogo Catholicorum Armeniæ, quem repræsentat ex Regio : ejus proinde auctor antiquior sit Joanne. Potuit ista habere ex Ecclesiæ suæ monumentis aut Constantinopolitane. Isaac Catholicus utraque sua in Armenios inectiva, multis eos exagitat, quod sub idem tempus, Natale Domini ac Baptisma celebrent, nec

B peculiari alio die celebrent Annuntiationem Dominicam, velut ea sint hæresis ipsorum argumenta ac negatio Incarnationis. Verum sunt hæc levia, cum vix aliud Armenii in hoc committant, quam quod Alexandria, Constantinopolis, etc., annis circiter 400 commisisset, ipsaque Roma aliquot sæculis, ac usque ad Julium, ut constent a Joanne nostro narrata : quibus vix aliquid ex antiquioribus monumentis opponi potest. Grets. in suis ad Codinum notis, eam orat. in Christi diem natalem tunc recens Orientalibus cognitum Chrysostomo abrogat, quod stylus diversus videatur; sed plane hallucinatur, nec usquam sibi similiorem Chrysostomum invenit. Sicque Pantinus, qui prior edidit Latinitate donatam, Duceus, Savil, et alii habent vere γνήσιον. Non esse item Chrysost. probat, quia a Thracia ad usque Gades olim notam eam celebritatem ac illustrem, affirmet : Nam

τῶν ἀρίστων πολεμιστῶν τῶν Ἀζάτ· ὁ ἀπαίτησας A Azat (2) : qui a modicissima ingenii facultate prædito homine, clarissimos ac fidem certam facientes sermones, vimque ejus ingenii superantes, de arcana Domini Jesu Christi magni Dei ac omnium auctoris nativitate ac apparitione, postulaveris : ac qua de causa, quanquam constitutio apostolica (3) habeat, Jacobi ea conscriptio est,

NOTÆ.

inquit, Constantinopolis in Thracia est. » Bona ratio, non qua merito abjudicetur homilia illa Chrysostomo, sed qua tantum Chrysostomo patriarchæ ac episcopo. Ipse enim eadem ipsa satis indicat habitam Antiochiæ præsentem episcopo, cum ista ait : « Ἐν δὲ λοιπὸν εἰπὼν, καταπαύσω τὸν λόγον τῷ κοινῷ διδασκάλῳ τῶν μεζόνων παραγερῆσας· Ὡς ἓν tantum addidero, dicendi faciam finem ; quæ majora sunt, communi doctori dicenda relinquens : nimirum Flaviano episcopo suo : atque adeo jam Antiochiæ a paucis annis percerebruerat Natalis Christi religio, cum ibi Chrysostomus presbyter ac ecclesiastes ageret : potuitque jam tum, ac olim in Thracia celebrem existimare, cum et illic nonnulli, Occidentalium more, a Julii deinceps tempore colere cœpissent : cui nihil obstat, ut ne jam ipso patriarcha, Arcadii tandem favore, Constantinopoli, ac ubique per Orientem recepta sit : quando ille pro zelo suo ad sanctum Ismaia seniore in Armeniam scripserit, in ejus Armeniam videretur diceci. Ut autem Grets. eam homil. Chrysostomo abrogat, etiam præclaras illas in Judeas, abrogare habuerit ; siquidem in ea aperte meminit quintæ illius, quæ Judæorum mense septimo importunum jejunium fuisse admodum exagitavit : atque ut censoris ejusmodi plures nanciscatur, vix ei aliquid, ac si velis Erasmo inviolatum, constiterit, hom. 4 in Pentecostem, quæ et ipsa habita est Antiochiæ a non C episcopo, cum trium tantum festorum mentionem faciat, nempe Epiphaniurum, Paschatis ac Pentecostes, haud obscure indicat, vix dum celebrem fuisse, ac notum Antiochiæ Christi natalis peculiarem diem, præter diem Luminum, quo uno quidquid est apparitionis Christi carne, Orientis Ecclesiæ celebrarent. Theorianus in suo Dialogo cum Armeniorum Catholico, eam Chrysostomi homiliam profert, quam ille non exstare apud suos ait : « Ἡμεῖς τὸν λόγον τούτου τοῦ Χρυσοστόμου οὐκ ἔχομεν· Non habemus ipsi illum Chrysostomi sermonem. Postque alia : Ἐγὼ γὰρ τὸν λόγον τοῦ θαύτου Χρυσοστόμου, τὸν, πότε δὲ τὴν ἑορτὴν τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως ἑορτάζειν, διαγορεύοντα, οὐ μνηστὴν αὐτὸς ἀνωτέρω πεποίηκας, μέχρι τοῦ νῦν οὐκ εἰώρηκα· ἀλλ' οὐδ' ἤκουσα ὅτι ἐστὶ λόγος τοῦ Χρυσοστόμου περὶ τούτου· μᾶλλον δὲ τοῦ ἁγίου Ἐπιφανίου τῆς Κύπρου ἤκουον εἶναι λόγον περὶ τούτου· ἀλλ' οὐδὲ ἐκείνους ἴδον. Λέγουσι γάρ, ὅτι ὁ θεὸς Ἐπιφάνιος, δὲ ἐξ Ἑβραίων ὢν, ἐκ τῆς τῶν Ἑβραίων γραφῆς, καὶ Ἰωσήφου τοῦ Χρονογράφου ἔδεδωκεναι, δεξιμῶς καὶ τὴν γέννησιν ἑορτάζεσθαι τοῦ Σωτῆρος. Τούτῳ φασὶ συμφωνεῖν καὶ τὰς ὑπὸ τοῦ Τίτου ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Ῥώμην ἀγχεύσας γραφάς, ὅτι ταύτην αὐτὸς ἠμυαλῶτευσεν. Nam ego D. Chrysostomi orationem, qua docet quando Natalis Christi celebrandum sit ; cujus ipse superius mentionem fecisti, hucenus non vidi. Imo nequidem audivi aliquam Chrysostomi orationem ejus argumenti exstare ; potius intellexeram esse quamdam de hoc orationem sancti Epiphanii Cyprii episcopi, quam ipsam quoque non vidi. Aveni enim sanctum Epiphanium, qui esset Hebræarum natione, ex Hebræorum litteris, ac annalium scriptore Josepho affirmasse celebrandum Salvatoris diem 25 Decembris. Cum hoc consentire dicunt ea quoque scripta quæ Titus Hierosolymis Romam deportaretur, cum eam urbem cepit : quæ

plane, ut nonnihil obscuram arguant Armeniorum genti Chrysostomi illam orationem, eandem tamen aliqui Græcis notam indicant ; simulque totum Epistolæ hujus argumentum, eidem plane consentientia illustant. Nec dum liquet sanctum Epiphanium scripsisse eo argumento ; potuitque rogatus, nulla scripta oratione, sententiam dicere. Ut autem illa habeant verum, haud ita liquet : B spectetne martyrium Nicomediensium in die Christi natali ad 25 Decembr., qui jam tunc peculiariter celebris haberetur, an ad 6 Januarii, qui et Natalis et Baptismi dies festus, uno Theophaniorum seu Epiphaniæ nomine haberetur.

(2) *Scientissimus ac spiritualissimus familiarum bellatorum Azat.* Ἰνωστὶκώτατος φυλῶν τῶν ἀρίστων πολεμιστῶν Ἀζάτ. Genus hominum est, cujus crebra mentio in narratione illa anonymi de Armeniis. Ex his liquet Azatos fuisse viros pios ac spirituales, ac quos Græci vocant ἀσκητάς : nostri, religiosos : Hebræi autem דְּסִדִּיק, ex quo sorte Armenicum illud, obscura gutturali, ac mutato d in t : quæ mutatio in finalibus frequens est. Ut quis tribus hujusmodi ac familiaris, velit cleri sollicitia, in quibus Zacharias Catholicus, uti gradu, ita scientia ac spiritualitate dicatur primus, sive aliqui clerus religiosus ac monachis constaret, ad eum assumptis, sive etiam non monachis, nihil ego repugnarem. Non licuit certiora de his discere, etsi Armeno Latinum sacerdotem consului. Tantum, accepi post etiam sacerdotium, compelli nonnunquam, etiam sine crimine, ad summam quamdam ἀσκησιν, ac monasticæ accuratiora exercitia, in quibus reliquum vite tempus, sibi ac Deo, solitarii ac penitentium habitu, vivant. Sic et sanctus ipse Gregorius, post annos plures episcopatus, senio gravis, amicam solitudinem petiit, abdicata pastoralis cura, cui filius sanctus Rostaces, vel ut alii Arostanes, sic mundo ac subjectæ plebi mortuo, debuerit suffici : qui et Nicænæ synodo jam catholicum agens interfuit, patre adhuc superstite, ut anonymus de Armeniis innuit. Græci quoque episcopi μεγαλόσχημα quandoque induunt, quod ut induant, debent nedum officio cedere, sed et dignitati ac gradui, ac deinceps penitentium statu vivere.

(3) *Quanquam constitutio apostolica, etc.* Exstabat Jacobi ἀδελφότητος nomine quædam constitutio, qua niterentur Armeniorum, aliaque Orientis Ecclesiæ, ut 6 illa Januarii Θεοφάνεια, cum nato, tum baptizato Domino, celebrarent, sive aliqui ea die utrumque accidisset, sive non ; nec enim semper dies ipsa præcise exhibiti sacramenti aut beneficii attenditur, in festorum institutione. Contra vero Constitutionem Clem. I. v. cap. 13, distincte ponitur dies Natalis 25 Decembris, quanquam majori celebritate agendus significetur dies ille 6 Januarii, ac Epiphaniæ. Quidni alia, aliaque, apostoli ipsi in istis disposerunt, quæ sunt meræ disciplinæ, ac ordinariæ summorum Ecclesiæ præsidium potestatis ? Utique illi, ita et successores episcopi : planeque explodendus Philippus Beroldus in Chronico, dum Calviniano spiritu sanctos Patres suggillat, qui novum illud festorum onus Christianæ plebi imposuerint, ac pro uno Epiphaniurum die, duos seorsim celebres haberi decre-

ut Nativitas ac Baptisma celebrentur 6 Januarii : A
nos tamen, mundus ipse totus, invicem conspira-
verimus, ut et populi omnes Nativitatem celebrent
25 Decemb., Baptisma vero, 6 Januarii.

Equidem Verbum, quod a Patre descendit, tres
initiauit nativitates : alteram, qua sumpsit car-
nem ex sancta Virgine ; quam et honorans, die-
rum factus quadraginta, venit in templum. Altera
nativitas est, quod in Jordane suscepit baptisma,
quando a diabolo tentatus, ipsum vicit. Tertia de-
nique terribilis, resurrectio ex mortuis. Mirabili
autem ratione conversatus in medio discipulorum
suorum per dies quadraginta, a monte Oliveti,
assumptus est ad Patrem. Beati ergo apostoli ac
discipuli Domini nostri Jesu Christi, per manuum
Domini impositionem in monte Olivarum gratiam
acceperunt, ut ad Scripturarum intelligentiam
eorum mens aperiretur ; inque Spiritus sancti ad-
ventu, repleti sunt omni scientia ; Evangelique
prædicationem, quod erat tradendum gentibus,
ac universa futura didicerunt. Propter tamen se-
ptem illarum hæreseon ex Judæis prognatarum
grassationem, Ecclesiæ totius officia speciatim at-
que ordine, haudquaquam exponere ac sancire
licuit. Id vero unum sollicite agebant, ut Chri-
stum, Deum ex Deo, qui mundo apparuisset, præ-
dicarent. Septem autem hæreseon nomina hæ-
sunt : 1. Scribæ ; 2. Pharisei ; 3. Sadducei ; 4.
Hemerobaptisti ; 5. Asiani ; 6. Nazareni ; 7. He-
rodiani. Hi omnes adversabantur beatis apostolis ;
ac cum illis, Simoniani, Cerinthiani, Ariani, Sa-
belliani ac Eunomiani, qui plane contrarii erant
sanctæ Ecclesiæ. Quin et Pascha luna 14 multis
annis celebravit Ecclesia. Non enim omnes tunc
poterat coercere, ac usque ad tempus pacis illius
Constantini, qui celebrata Nicæna synodo, os omne
hæreticorum obstruxit, ac Ecclesiæ cornu exal-
tavit.

Ab eo itaque deinceps tempore, sancti Patres
ac beati episcopi, sanctorum apostolorum vestigia
indagantes, sanctum Pascha a Judaico discreve-
runt, jure merito honorantes sanctam Ecclesiam
catholicam, ac psalmis, et hymnis, canticisque
spiritualibus exhilarantes, variasque festivitates sin-
gulas diebus propriis ordinari sanxerunt. Porro
ii apostoli qui erant ex sancti Joannis Baptistæ
discipulis, audito quod Joannes testimonium per-
hibuit de Domino, credentes, Dominum secuti
sunt ; cumque Dominum in Jordane baptizari vi-
dissent, ea die Baptismi quoque festivitatem sta-

α Ισ. Κερινθίανοι vel Κυρηναίοι.

ρίου ζ' περιέχον τοῦ τελειν τὴν Γέννησιν καὶ τὸ Βά-
πτισμα· ἡμεῖς δὲ, ὁ κόσμος ὅλος, συνεφωνήσαμεν
μετ' ἀλλήλων ἀκολουθεῖν, ἵνα καὶ πάντες οἱ λαοὶ
τελῶσι τὴν Γέννησιν Δεκεμβρίῳ κε', καὶ τὸ Βάπτι-
σμα, Ἰανουαρίῳ ζ'.

Μέντοι γε τρεῖς γεννήσεις ἐτέλεσεν ὁ Λόγος ὁ ἐκ
τοῦ Πατρὸς καταβάς· τὴν μὲν, σαρκιωθεὶς ἐκ τῆς
ἁγίας Παρθένου, ἣν καὶ τιμήσας, ἔρχεται ἐν τῷ ναῷ
τεσσαράκοντα ἡμερῶν. Δευτέρα γέννησις, τὸ ἐν Ἰορ-
δάνῃ βάπτισμα, ὅτε πειραζόμενος ὑπὸ τοῦ διαβόλου,
ἐνίκησεν αὐτόν. Ἡ δὲ τρίτη φοδερὰ, ἡ ἐκ νεκρῶν
ἀνάστασις. Θαυμαστὴς δὲ συναναστρέφῃ ἐν μέσῳ
τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, δι' ἡμερῶν τεσσαράκοντα· ἐκ
δὲ τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν ἀνελήφθη πρὸς τὸν Πατέρα.
Οἱ οὖν μακάριοι ἀπόστολοι οἱ μαθηταὶ τοῦ Κυρίου
ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν
τοῦ Κυρίου ἐν τῷ ὄρει τῶν Ἐλαιῶν, ἔλαβον χάριν
τὸ διανοιχθῆναι αὐτῶν τὸν νοῦν τοῦ συνιέναι τὰς
Γραφάς· καὶ ἐν τῇ ἐπελεύσει τοῦ ἁγίου Πνεύματος,
ἐπλήσθησαν πάσης συνέσεως· καὶ τὸ κήρυγμα τοῦ
Εὐαγγελίου, τοῦ μέλλοντος παραδίδοσθαι τοῖς ἔθνεσι,
καὶ πάντα τὰ μέλλοντα μεμαθήκασι. Πλὴν διὰ τὰς
προσβολὰς τῶν αἵρέσεων τῶν ἐπὶ τὰ ἐκείνων τῶν
φυσειῶν ἐκ τῶν Ἰουδαίων, οὐκ ἠδυνήθησαν τὴν ἀκο-
λουθίαν πάσης τῆς Ἐκκλησίας μερικῶς κατὰ τάξιν
ἐκθέσθαι καὶ θεσπίσαι. Ἀλλὰ τοῦτο μόνον ἐσπούδα-
σαν, τὸν Χριστὸν Θεὸν ἐκ Θεοῦ ἐπιφανέντα τῷ κόσμῳ,
κηρύξαι. Τῶν δὲ ἐπὶ αἵρεσιν ὀνόματα, ταῦτα·
πρῶτον, Γραμματεῖς· δεύτερον, Φαρισαῖοι· τρίτον,
Σαδδουκαῖοι· τέταρτον, Ἡμεροβάπτιστοι· πέμπτον,
Ἀσιανοί· ἕκτον, Ναζαραῖοι· ἕβδομον, Ἡρωδιανοί.
Οὗτοι πάντες ἀντίκειντο τοῖς μακαρίοις ἀποστόλοις,
καὶ μετ' ἐκείνων οἱ Σιμωνιανοί, καὶ Ὑκρυναῖοι,
Ἀρειανοί, Σαβελλιανοί, καὶ Εὐνομιανοί, οἵτινες
ἐναντίοι κατεστάθησαν τῇ ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ. Καὶ τὸ
Πάσχα ἐν πολλοῖς χρόνοις ἑόρταζεν ἡ Ἐκκλησία τῇ
ιβ'. Οὐκ ἠδύνατο γὰρ τότε εἰς πάντας ἡ Ἐκκλησία,
ἕως τοῦ χρόνου τοῦ φιλειρηνικοῦ Κωνσταντίνου, τοῦ
διὰ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἐμφράξαντος πᾶν στόμα
αἱρετικῶν, καὶ ὀφώσαντος τὸ κέρας τῆς Ἐκκλησίας.

Λοιπὸν ἀπὸ τότε, οἱ ἅγιοι Πατέρες, καὶ οἱ μακά-
ριοι ἐπίσκοποι, οἱ ἰχνηλάται τῶν ἁγίων ἀποστόλων,
διεχώρισαν τὸ ἅγιον Πάσχα ἐκ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ, κατὰ
λόγον τιμήσαντες τὴν ἁγίαν καθολικὴν Ἐκκλησίαν,
καὶ παιδρύναντες φάλμοις καὶ ὀδαῖς καὶ ἁγίαις
πνευματικαῖς, καὶ τὰς ἐορτὰς τὰς ποικίλας ἐνομοθέ-
τησαν, κατατάξαι ἐκάστην εἰς τὴν ἰδίαν ἡμέραν. Οἱ
δὲ ἀπόστολοι οἱ ὄντες ἐκ τῶν μαθητῶν τοῦ ἁγίου
Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, ὅτε ἤκουσαν τὴν μαρτυρίαν
Ἰωάννου περὶ τοῦ Κυρίου, πιστεύσαντες ἠκολούθη-
σαν τῷ Κυρίῳ· καὶ ὅτε εἶδον τὸν Κύριον βαπτισθῆναι
ἐν Ἰορδάνῃ, εἰς ἐκείνην τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ἐορτὴν

VARIE LECTIONES.

NOTE.

verint ; tanquam ea parte excesserint traditæ a
Christo potestatis, ac puri Evangelii limites. Im-
purum certe Evangelium, ut non possint prælati
statuere, quod e re Christiana, pro rerum ac tem-

porum ratione indicaverint. Nam et in veteri,
præter Moysen, etiam pontifices alii, festos novos
dies, sancte ac cum laude noscuntur sancivisse.

τοῦ Βαπτίσματος κατέταξεν. Ὁ δὲ Ἰάκωβος, ὁ ἀδελ-
φός, ἐν Βηθλεὲμ παραγενόμενος ἐν τῇ γεννήσει
τοῦ Κυρίου, ὁ καὶ ἐν Ἱερουσαλὴμ ἂν ἔτι ἐπισκοπή-
σας, οὐκ ἐκώλυσε τοὺς τελούοντας τὴν Γέννησιν·
ῥᾶλλον δὲ ἐπαινῶν εἰλεγεν, ὅτι εἰς ἄλλην πόλιν τὴν
Γέννησιν τελοῦσιν. Οὐχ ὅτι κατὰ ἀντιλογίαν ἔγραψεν
ὅτι ὅτε εἰς ἄλλην πόλιν τελοῦσι ^b πεπλανημένοι.....
ῥῶ τόν. Καὶ ἐξ ἀρχῆς, ἄλλους κανόνες ἔθεντο οἱ
ἀπόστολοι τοῖς ἐξ ἐθνῶν πεπιστευμένοις, λέγοντες,
ἀπέσχου ἀπὸ πικτοῦ, καὶ πορρείας, καὶ αἵ-
ματος. Οἱ δὲ νυνὶ κανόνες ποικίλοι δογμάτων καὶ
διδασμάτων ^c περιέχουσιν. Οὐ γὰρ ἐν παντὶ καιρῷ
καὶ χρόνῳ τὴν αὐτὴν νομοθεσίαν ἐνομοθέτησεν ὁ
Ἵψιστος· ἀλλ' ἐκάστην χρόνῳ διάταξιν καὶ νόμον
ᾤρισε.

Πλὴν διὰ τὴν Γέννησιν τοῦ Σωτῆρος, ὅτι πῶς
διατάξαντο Δεκεμβρ. καὶ τελειῶσαι, οὕτως εὖρομεν.
Ἐγράψεν ποτὲ Κύριλλος, ^d ὁ γράψας τὴν ἐπιστολὴν
Κωνσταντίνῳ, ἀλλ' ὁ μετ' ἐκεῖνον διαδεξάμενος τὸν
θρόνον αὐτοῦ, πρὸς Ἰούλιον τὸν Ῥώμης ἐπίσκοπον,
ἔγραψε λέγων, ὅτι « Μάγας κόπος καὶ στέρησις γί-
νεται εἰς τὰς μεγάλας καὶ λαμπρὰς ἑορτάς, ὅτι τε-
λοῦνται ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ· καὶ τὰ ἀναγνώσματα, καὶ ἡ
ἀκολουθία ἀπομένουσιν ἡμιτελεῖ τῶν δύο ἑορτῶν, διὰ
τὸ μὴ δύνασθαι τὴν Γέννησιν καὶ τὸ Βάπτισμα ἐκτε-
λεῖσαι τοῦ Κυρίου. Ὡς δὲ οὐ δυνάμεθα ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ
ἀπαντῆσαι εἰς τόπον τοῦ βαπτίσματος· ἐπεὶ ἡ Βη-
θλεὲμ, τρεῖς μίλια ἀπέχει ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ κατὰ νό-
τον, καὶ ὁ Ἰορδάνης ^e μίλια ἀπέχει κατὰ ἀνατολάς·
προσταξάτω οὖν ἡ ἀγιοσύνη σου ἐρευνῆσαι πάντα τὰ
συγγράμματα τῶν Ἰουδαίων, ἅτινα σκυλεύσας ὁ
Καίσαρ Τίτος, ἀπήγαγεν ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Ῥώ-
μην· ἴσως εὖροις βεβαίως τὴν ἡμέραν τῆς γεννή-
σεως τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν. »

Τότε Ἰούλιος ὁ Ῥώμης ἐπιμελῶς ἐζήτηι περὶ τῆς
αἰτήσεως ταύτης· καὶ συναγαγὼν πάντα τὰ γράμ-
ματα τῶν Ἰουδαίων τὰ εἰχμαλωτισθέντα καὶ ἀγθέντα
εἰς Ῥώμην, εὖρε σύγγραμμά τι Ἰωσήπου τοῦ Χρο-

^a Act. xv, 29.

VARIE LECTIONES.

^b Littera vitiosa. ^c Ἰω. τὰ περὶ δογμ. ^d Δελφ. οὐχ.

NOTÆ.

(4) *Nam cum celebrant in alia civitate.* Jacobi
sententia, quantum ex vitioso codice, assequor, ea
est, ut et Hierosolymitæ congrue celebrarent Na-
tale Dominicum 6 Januarii, quando etiam tunc ur-
bes aliæ celebrarent, tametsi Christo nato alio die.
Ut Natale Christi, alii partem festi illius præci-
piam ducerent, alii haberent in secundis. Sic et
hactenus in eo videas minus nobis concordēs
Græcos, cum ne recolunt quidem ea die adoratio-
nem magorum stella duce, uti deprehendi ex an-
tiquo rituali codice Tillianæ Biblioth. videasque ex
Gregorio, orat. 39, ac aliis PP. Græcorum in festa
Natalitia « necniis, cum tamen illa, ejus nobis
festi præcipua, ac fere una ratio sit. Illi tantum
recolunt inter ipsa festa Natalitia, tropariis all-
quot in eum finem compositis, quando neque nos
omnino fugit, ejus relegendes historiam inter ma-
joris Missæ diei Natalis solemnia. Sed et spectantia
ad diem 40 a Nativitate memoramus Dominica in-
fra ejus octavas, seu quodam vestigio ritus antiqui,

A *merunt: Jacobus autem Domini frater, qui vene-
rat Bethlehem, cum in ea Dominus natus est, quique
annis 30 Hierosolymis episcopatum gessit, nihil
eos vetuit qui Natale celebrarent: quin laudans
potius dicebat celebrari Domini Natalitia in alia
civitate. Non tanquam contraria scripserit; nam
cum celebrant in alia civitate (4), temporis hallu-
cinatione celebrant. Sed et a principio alias regu-
las posuerunt apostoli iis qui crediderant ex gen-
tibus, dicentes, ut abstinerent a suffocato, et forni-
catione, et sanguine^a. Nunc autem variæ eccle-
siasticæ regulæ ac canones, quæ spectant ad do-
gmata ac doctrinam complectuntur. Non enim
eamdem Altissimus omni tempore legem sanxit,
sed cuique temporum congruam constitutionem ac
legem definivit.*

Cæterum quod spectat ad Salvatoris Natale, ut
celebrandum constituerint 25 Decembr. in hunc
modum invenimus. Scripsit aliquando Cyrillus,
non qui scripsit Epistolam (5) ad Constantium, sed
qui post eum thronum ejus successor accepit, ad
Julium Romanum pontificem, in hæc verba: « Ma-
gnus est labor, ac hominum paucitas in magnis ac
præclaris solemnitatibus, eo quod eadem die ce-
lebrentur: lectionesque ac officia ambarum cele-
britatum vix media parte absolvuntur, quod ne-
queamus et Natale Domini celebrare, et Baptisma.
Nimirum fieri non potest ut eadem die occurramus
ad locum baptismatis; nam Bethlehem tribus mil-
liaribus distat abs Jerusalem ad austrum: Jorda-
nis vero distat quindecim ad orientem. Jubeat
ergo Tua Sanctitas perquiri scripta omnia Judæo-
rum, quæ Titus Caesar abs Jerusalem prædatus
Romam abduxit: forte inveneris certam diem Na-
tivitatis Christi ac Dei nostri. »

Accepta Julius epistola, sedulo ea de re quæsi-
vit. Congregans itaque Judæorum scripta omnia
spoliis loco ablata, ac Romam ducta, invenit
Josephi chronographi scripturam quamdam ab eo

D quando nec festum Occursus agebatur suo illo ac
peculiari die, quo nunc agimus.

(5) *Non qui scripsit Epistolam.* Ut constet adver-
sativa, planum est ita legendum ut ascribo marg.
ac lego: haud tamen patitur temporum ratio ut
Cyrilli illius successor, qui scripsit ad Constanti-
um, nimirum celebrem illam epistolam de cruce
visa Hierosolymis in Pentecoste, ad Julium papam
scripserit, quem constet prius vivis exemplum esse,
quam apparitio illa fieret. Vel ergo auctor pro Julio,
Liberio voluit, vel in Cyrillo erravit. Multos Cyril-
los a Maximo ponit Hieronymus in Chronico, quod
merito Baronius depravatum suspicatur. Nicephori
Chronicon tres inserit a primo Cyrilli episco-
pato, sed non vocat Cyrillos. Epiphanius agnoscit
saltem duos eo nomine. Idem sunt quos Hiero-
nymus nominat, et quos Nicephorus: cumque eo-
rum sedes incerta sit, haud omnino liquet, quis,
ac quando, cæive Romano pontifici, super negotio
isto scripserit.

scriptam : ut nimirum in mense 7, in solemnitate Tabernaculorum (6), ac die Expiationis, apparuerit Dei angelus, sacerdosque mutus remanserit, usque dum Elisabeth ejus uxor in senectute concepit.

Jam ergo juxta menses Hebræorum, primus mensium Nesan. Hic numeratur, atque ab eo ad 7 mensem proceditur, hoc modo : Nesan, Iar, Siban, Tamous, Aph, Eloul, Tesirin. Hic est mensis 7, in quo facta est annuntiatio Zachariæ; ac numeratur usque ad Annuntiationem Dei Genitricis, mensis hic sextus Nesan, id est, Martius; in hunc modum, Mersan, Chasili, Tapet, Sipat, Atar, Nesan, qui est sextus mensis a Mersan usque ad Nesan, sicut scriptum est : *In mense sexto missus est Gabriel archangelus ad Mariam*; atque a mense Nesan, quo facta est Annuntiatio, numerantur menses novem, usque ad Domini Nativitatem, hoc modo : Iar, Siban, Tamus, Aph, Eloul, Mersan,

³ Luc. 1, 26

νογράφου συγγραφέν παρ' αὐτοῦ· ἔτι ἐν μηνὶ τῷ ζ' ἐν τῇ ἑορτῇ τῆς Σκηνοπηγίας, εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ Ἰασμοῦ, ὤφθη ὁ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ, καὶ κωφωθείς ὁ ἱερεὺς, διέμεινεν ἄλαλος, ἕως οὗ ἔτεκεν ἡ γυνὴ αὐτοῦ Ἐλισάβετ ἐν γῆρᾳ.

Nūn οὖν κατὰ τοὺς μῆνας τῶν Ἑβραίων, πρῶτος μηνὺν Νεσάν ἐστιν. Οὗτος ἀριθμεῖται, καὶ ἀπὸ τοῦ [καὶ] ὑπάγει εἰς τὸν ἑβδομον, Νεσάν, Ἰάρ, Σιδάν, Ταμούς, Ἀπ, Ἐλουλ, Τησιρίν. Οὗτός ἐστιν ὁ ἑβδομος μῆν, εἰς ὃν ἐγένετο ὁ εὐαγγελισμὸς τῷ Ζαχαρίᾳ· καὶ ἀριθμεῖται ἕως τοῦ εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου ἔκτο; μῆν οὗτος Νεσάν, ἥγουν Μάρτιος· Μηρσάν, Χασίλλ, Ταπέτ, Σιπάτ, Ἀτάρ, Νεσάν, ὃ ἐστὶν ἕκτος μῆν ἀπὸ τοῦ Μηρσάν ἕως τοῦ Νεσάν, καθὼς γέγραπται· Τῷ μηνὶ τῷ ἕκτῳ, ἀπεστράφη Γαβριὴλ ὁ ἀρχάγγελος πρὸς Μαρὶάμ· καὶ ἀπὸ τοῦ μηνὸς τοῦ Νεσάν, ἐν ᾧ γέγονεν ὁ εὐαγγελισμὸς, οὕτως ἀριθμοῦνται ἑννέα μῆνες ἕως τῆς Γεννήσεως τοῦ Κυρίου, Ἰάρ, Σιδάν, Ταμούς, Ἀπ, Ἐλουλ, Μηρσάν, Τησιρίν, Χα-

NOTÆ.

(6) *In solemnitate Tabernaculorum, ac die Expiationis.* Chrysostomus, Homil. in festum Natalis Domini, cum paulo ante cōpisset in Oriente celebrari, traditum ab Ecclesia Romana, non ad istam recurrit Josephi scripturam, sed ad tabulas census, ex quibus existimat habuisse Romanos certum Dominicis Natalis diem, tametsi nuda conjectura loquens. Ut hæc ex Josepho constarent, haberent cum auctor tum Chrysostomus, fuisse conceptum Joannem, non ipso die Expiationis, ac qua Zacharias effectus fuit mutus, sed aliquot, ac paucis post diebus. Nec enim Zacharias ipsa die domum rediit, sed post expletum munus suum, ut sacer ipse textus tradit. Sententiam illam Chrysostomi, ac multorum veterum, ut Zacharias esset summus sacerdos, nec nisi intra Sancta sanctorum, ac sanctum interius viderit angelum, ubi solus pro munere divinam rem perageret, omnibus reprobatur, quod nusquam legatur Zacharias in Catalogo summiorum sacerdotum, ac tunc Joazarus vel Matthias Theophili filius, Hebræorum pontifex esset : quodque a Luca ponatur sacerdos de tali vice, et qui obtigisset ponere incensum : Ἐλαχε θυμιάσαι. Vulg. *Sorte exiit ut poneret incensum.* Quæ sortitio longe erat a summo pontifice. Deinde ingrediebatur summus pontifex ut præcipue sanguinem in sancta inferret, eoque illa expiaret, quod Lucas omnino tacet : nec nisi incensi meminit, quod quotidie adolebant minores sacerdotes, prout cuique obtingebat. Ut circa illud, ac Tabernaculorum proximum festum, ea Zachariæ contigerint, sicque conceptio Joanne mense Septembri, ac sexto post mense conceptio Domino, natus sit Dominus novem circiter mensium ad finem Decembris, ac ejus die 25, pium creditu est, nec quidquam firmum satis opponitur, vel ab Scaligero, vel ab aliis qui nati Salvatoris diem alium contendunt; ac nec Josephi illa scriptio, quam auctor profert, falsi facile arguatur, ut tantum significet contigisse rem in solemnitate Tabernaculorum, quod forte unum habebat Josephi notatio, ut verba alia, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Ἰασμοῦ. *In die Expiationis*, adjuncta sint a Joanne, ex præsumptione obtinentis illius Joann. Chrysostomi ac aliorum sententiæ : vel si in die Expiationis, non tamen in solemnī per pontificem ac annua expiatione, sed in communi incenso, quo nec dies illa videtur vacasse. Forsque ea ratio fuerit ut solus Zacharias, ac nemo alius fuerit hora

illa incensi in templo, ac sacerdotum atrio, populo foris spectante, ac in atrio exteriori, ac magna quidem multitudine, ut videtur B. Lucas innuere : sacerdotibus autem aliis, occupatis in iis quæ erant ritus ejus diei, ac circa pontificem. Sed et advertendum illud, scriptum esse a Josepho, non pontificem, sed sacerdotem, ἱερέα, velut unum aliquem e multis dicat, non ipsum omnium caput, ac summum sacerdotem. Hæc autem dicta velim, non ut certam omnino fidem astruam narratis a Joanne, sed ut ostendam aliqua, eaque non minima niti probabilitate. Rem sane facit difficilem tanta veterum de Natali Domini opinionum diversitas, utque nullus meminerit eorum quæ, noster Joannes sic dilucide narrat. Ut tamen novi aliquid ac certi, ceu ex antiquioribus monumentis circa ea tempora Romæ detectum sit, quo diem Domini Natalem ea die celebrandum toti fere Orienti Ecclesia Romana sic facile persuaserit, haud obscura conjectura sit. Nedum enim Constantinopolis, verum etiam Ægyptus ac Alexandria, in eum ritum concessit : ac probat illa Pauli Emeseni oratio de fide Alexandriæ habita die 29 mensis Chiach, ut est in titulo, quæ incidit in 25 Decembris, cum ille a Cyrillo receptus ac intromissus fuisset : ut enim bene Baron. ann. 432, num. 75, ipso Nativitatis Christi die habitam, ipso ejus exordio declaratur, ubi dicitur : « Opportune nobis hodie religionem vestram adhortari datum est, ut sacrum quemdam chorum constituamus, et cum sanctis angelis exclamemus : Gloria in excelsis Deo, et in terra pax, in hominibus bona voluntas. Nam hodie parvulus natus est nobis, » etc. Exstat concilii Ephesini p. III, c. 31. Baronius in hunc modum adducit : « Quod cum ita sit, alterum de duobus dicendum est, vel titulum de certa mensis die esse mendosum, vel Ægypti Ecclesiam usum illum pristinum reliquisse, quo diem Natalem Domini celebrare consuevit 6 Januarii. » Ego plane mutasse existimo, reliquas per Orientem Ecclesias secutam, cum tanto plausu festum illud reciperent, ut hoc ipsum Chrysostomus inter argumenta conferat, veræ illius diei Romæ servatæ traditionis, ac inde in orbem reliquum manantis. Ut ergo Orientis Ecclesiæ festum istud tanta religione susciperent, necessaria fuit aliqua persuasio præter Augustorum in illud favorem. Hac vero, ac quam ex Joanne præsentio, vix commodiorem invenias.

αὐτῶν, Ταπέτ. Τολυν ἡ ἀρχομένη τῶν Τησιρὶν μηνῶν, κατανεῖ εἰς τὸν Σεπτέμβριον μῆνα· καὶ ἀπὸ τῆς συλλήψεως Ἰωάννου ἕως τοῦ εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου ἀριθμεῖται οὕτως· Ὀκτώβριος, Νοέμβριος, Δεκέμβριος, Ἰανουάριος, Φεβρουάριος, Μάρτιος. Ὅμοι γίνονται ἕξ μῆνες. Ἀπὸ δὲ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἕως τῆς Γεννήσεως, ἀριθμοῦνται οὕτως, Ἀπρίλλιος, Μάιος, Ἰούνιος, Ἰούλιος, Αὐγουστος, Σεπτέμβριος, Ὀκτώβριος, Νοέμβριος, Δεκέμβριος. Ἐν δὲ τῷ μηνὶ τῷ ζ' τῇ ι' τοῦ μηνῶς, ἦν ἡ ἡμέρα τοῦ Πασμοῦ, καὶ τῇ ιε' ἡ ἑορτὴ τῆς Σκηνοπηγίας. Ἐν αὐτῷ τῷ μηνὶ συνέλαβεν ἡ Ἐλισάβετ, τῇ δεκάτῃ τοῦ Τησιρὶν, ἐν ἡμέρᾳ τοῦ Πασμοῦ, καὶ τῇ κγ' τοῦ Σεπτεμβρίου μηνῶς, ἡ σύλληψις Ἰωάννου· καὶ τῇ δ' τοῦ Νεσάν, Μαρτίου κε', ὁ εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου τῆς ἁγίας Μαρίας· καὶ τῇ ε' τοῦ Ταμνί, Ἰουνίου κδ', ἡ γέννησις τοῦ Προδρόμου· καὶ τῇ θ' τοῦ Σαπέτ, Δεκεμβρίου κε', ἡ γέννησις τοῦ Χριστοῦ, τοῦ μεγάλου Θεοῦ ἡμῶν, τοῦ σαρκωθέντος Λόγου. Καὶ οὕτως κατέθετο ὁ Ἰούλιος ὁ Ῥώμης πατριάρχης, τοὺς μῆνας τῶν Ἑβραίων καὶ τῶν Ῥωμαίων· ἐξ ἑκείνου δὲ ἔλαβεν ἀρχὴν ἐορτάζειν ἐν ἀγαλλιάσει τῶν Ῥωμαίων Ἐκκλησία, τὴν ἡμέραν τοῦ Γενεθλίου τοῦ Σωτῆρος, Δεκεμβρίου κε', καὶ παρέδωκε πάσαις ταῖς Ἐκκλησίαις. Ὁ δὲ ἅγιος Βασίλειος ἔγραψεν ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν Ἠθικῶν, τὴν ἡμέραν τῆς Γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος, Δεκεμβρίου κε'· συνέταξε δὲ Γρηγόριος τῷ Θεολόγῳ ἐν τῇ συνόδῳ τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐκθέσθαι καὶ τελεῖσθαι τὴν Γέννησιν Δεκεμβ. κε'· καὶ τινες οὐ συγκατέθεντο. Λέγει οὖν Γρηγόριος πρὸς τοὺς ἀντιπάλους· « Πάλιν Ἰησοῦς ὁ ἐμὸς, καὶ πάλιν μυστήριον· μυστήριον οὐκ ἀπατηλόν, οὐδὲ ἄποστον, οὐδὲ τῆς Ἑλληνικῆς πλάνης [Leg. καὶ μέθης, ut est editis]. Ἡμεῖς δὲ Χριστὸν ἐορτάζομεν, Χριστὸν δοξολογοῦμεν, εἴτε γεννήσῃ, εἴτε βαπτίσματι. Οὐχὶ δὲ τοῦ Ποσειδῶνος ἡ τοῦ Ἀπόλλωνος τὴν γέννησιν ἐορτάζομεν, ἀλλὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, Ὅν ἔθηκεν κληρονόμον πάντων, δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν. » Ὅτι δὲ ἐν τῷ Βυζαντίῳ ὁ μέγας Θεοδόσιος ἰδασίλευσε τὸν Ἀρχάδιον, καὶ τὸν Ὀνώριον ἐν Ῥώμῃ, ἐλθὼν Ὀνώριος ἐν τῷ Βυζαντίῳ εἰς ἔργον τι, διηγήσατο τῇ μητρὶ καὶ τῷ ἀδελφῷ, ὅτι πῶς οἱ Ῥωμαῖοι ἐορτάζουσι τὴν Γέννησιν εἰς τὴν ἡμέραν αὐτῆς, μετὰ ἀναγνωσμάτων τελείων, καὶ πολλῶν τροπαίων καὶ στοichaρίων· ὡσαύτως καὶ τὰ βαπτίσματα ἐν τῇ ἰδίᾳ ἡμέρᾳ, ὁλοκλήρως καὶ τελείως, δίχα παντὸς ὑστερήματος, κατακοσμοῦσι ποι-

* S. Greg. orat. 39, init. * Hebr. 1, 2.

(7) Sanctus autem Basilius scripsit, etc. Non videntur hæc exstare in editis Basili. Agnovisse tamen Natalem Domini diem præter diem Epiphaniæ, ac diem Luminum, aperte indicat hom. ejus 25; εἰς τὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ Γέννησιν· ubi totus est in sacramento diei illius enarrando, ac ne verbum quidem habet quod spectet ad diem Epiphaniæ, prout Græci diem Epiphaniæ festum habent, recolendo, scilicet Domini baptismum, ac nostri velut initiationem, sanctificationis contactu carnis Dominicæ ad spiritalem generationem, aquis. Unde quod interpret. ita inscripsit : De humana Christi genera-

Tesirin, Chasili, Tapet. Prima igitur luna mensis Tesirin, occurrit in mensem Septembrem : aique a Joannis conceptione; usque ad Deiparæ Annuntiationem sic numeramus : October, November, December, Januarius, Februarius, Martius. Fiunt simul sex menses. Ab Annuntiatione autem usque ad Nativitatem sic numerantur : Aprilis, Maius, Junius, Julius, Augustus, September, October, November, December. Porro, mense 7, die mensis 10, erat Expiationis dies; 15 autem erat solemnitatis Scenopægiæ. Ipso mense concepit Elisabeth, 10 die mensis Tesirin, in die Expiationis, fuitque 23 Septembris conceptio Joannis, quarta autem mensis Nesan, Martii 25 fuit Annuntiatione Dei Genitricis sanctæ Mariæ; quinta vero mensis Tamnis, 25 Junii, fuit Præcursoris nativitas; ac tandem 9 mensis Sapet, Decembris 25, Nativitas Christi magni Dei nostri, ac Verbi incarnati. Inque hunc modum Julius Romanus patriarcha menses Hebræorum atque Romanorum composuit : a quo tempore, cepit Romana Ecclesia lætis gaudii celebrare Natalem Salvatoris diem 25 Decembris, tradiditque celebrandum universis Ecclesiis. Sanctus autem Basilius scripsit (7) in libro *Moralium*, Natalem Salvatoris diem 25 Decembris, mandavitque Gregorio Theologo in synodo Constantinopolitana promulgari, ac celebrari 25 Decembris; quidam tamen non assensere. Quamobrem ait Gregorius^a ad adversarios : « Rursus Jesus meus (8), et rursus mysterium. Mysterium non fallax, nec indecorum, neque gentilitii erroris ac temulentie. Christum celebramus, Christum glorificamus, sive Nativitatem, sive Baptisma recolimus. Nec vero Neptuni aut Apollinis celebramus natale, sed Filii Dei, quem constituit heredem universorum, per quem fecit et sæcula ». Quia, vero magnus Theodosius constituerat Arcadium Byzantii imperatorem, ac Honorium Romæ, veniens Honorius Byzantium negotii aliquid confecturus, narravit matri ac fratri, ut Romani sua die Natale Domini celebrarent, cum lectionibus perfectis, multisque tropariis ac modulis : utque pariter festum Baptismatis die propria, integre, perfecte, nulla diminutione vario festorum ornatu peragerent, nihilque altera ex altera festivitas splendoris amitteret. Porro visa sunt Honorii verba hæc coram matre

NOTÆ.

tionis, in die Natali, aut Epiphaniæ, inscitia fuit; forsque posuit ita, quod verbum aliquod de magorum adoratione legerit; sed eam Græci referunt ad ipsa festa natalitia, nec in die Epiphaniæ aliud quam baptismum recolunt, uti jam supra.

(8) Rursus Jesus meus. Prima verba initium sunt orat. Gregorii in sancta Lumina; sed sequentia ab illis verbis, Ἡμεῖς δὲ Χριστὸν ἐορτάζομεν, non invenio in Gregorio, nisi forte auctor ad sensum respexit, voluitque dicere una periodo, quod Gregorius longo discursu edisserit, traducens gentiliam sacra.

ac Arcadio fratre, optima. Rei vim sancto patriarchæ Joanni Chrysostomo indicant. At ille multa solertia ac alacritate sermonem suscipiens, qui olim sic cuperet festum celebrari, gavisus est. Accersunt ex Cypro beatum Epiphanium, qui ex Hebræorum scriptis, ac Josephi chronographi Historia sermonem confirmans, Domini Natale definiit 25 Decembris. Is quippe majoribus Judæis ortus erat. Alii quoque congregati episcopi sanxerunt celebrandum in regia urbe 25 Decembris, qua die magna Roma celebre haberet. Scripserunt autem ad Theophilum patriarcham Alexandrinum, ad Joannem patriarcham Hierosolymitanum, ac Flavianum patriarcham Antiochenum; acquiescentesque universi quatuor patriarchæ, Romanam Ecclesiam secuti sunt. Iis porro temporibus Anastasius Romæ patriarcha erat. Necdum ergo tunc erat scelestus Nestorius, nec impius Eutyches. Post hæc demum, dæmoniæ Ecclesiæ alumni, per hos sacri Natalis solemnitatem edocti, communi omnes consensu et ipsi sequentes, celebrare cœperunt, Aposchistæ, Nestoriani, Jacobitæ, Julianitæ, Mariani, Gaianitæ ac Severiani, tametsi in aliis consecrariis errantes sint divisi. Scripserunt autem etiam epistolam ad magnum Isaac majoris Armeniæ præsulem, qui id temporis absens erat a sua sede. Agebat enim in provincia Artasch, eo profectus cum rege ad Persarum regem. Eam retinens iniquus Sornach, invenit quo suæ calumniæ vires adderet: atque ad iniquum regem conspirasse regem Artaser, ac catholicum, cum Cæsare. Cui fidem adhibens Persarum rex, sanctum Isaac exilio multavit. Quamobrem nihil ad imperatorem, aut ad sanctum Joannem Chrysostomum ab eo rescriptum est.

πάνομον βασιλεῖα εἶπεν, ὅτι συνεφώνησεν ὁ βασιλεὺς καὶ πιστεύσας ὁ τῶν Περσῶν βασιλεὺς, ἐξώρισεν τὸν τὸν Καίσαρα, ἢ πρὸς τὸν ἅγιον Ἰωάννην Χρυσόστομον,

Sancta ergo catholica Ecclesia, ubi advenit undecima Decembr. ac sequenti Dominica, celebrem agit memoriam SS. Patrum qui legem præcesserunt, qui per fidem fuerunt justificati, necnon quam Lucas habet genealogiam legalium secundum carnem nuncupatorum parentum ejus, qui æternus Dei Filius veritate factus est homo: sequenti autem Dominica, id est, quæ præcedit Natalem Christi, memoriam nuncupatorum secundum carnem Verbi incarnati parentum celebrat, quos præclarus Matthæus a superioribus ad proximos texenda Domini genealogia recenset.

Has ergo præclaras ac magnas celebritates, Natalitatis, Baptismi ac Resurrectionis, ne deficiamus festis gaudiis peragere. Hæ quippe sunt quæ innovarunt veteratam naturam hominum. Idcirco semper ac per omnia festos in eis conventus, non sæculi more, sed summa quadam honestate, in exultatione agitemus. Quin et modo, ut in domo alicujus, eadem die celebratur, cum Natalis dies, tum inaugurationis in regem, haud congruum de-

κίλλοντες, καὶ οὐ δέχεται ἁλάττωμα ἑκατέρα ἑορτὴ ἐκ τῆς οἰκείας λαμπρότητος. Ἐφάνησαν δὲ τὰ ῥήματα αὐτοῦ τοῦ Ὁνωρίου, ἐνώπιον τῆς μητρὸς αὐτοῦ, καὶ Ἀρχαδίου τοῦ ἀδελφεοῦ αὐτοῦ, ἀρεστά. Δεικνύουσι τὴν δύναμιν τοῦ ἔργου Ἰωάννη τῷ Χρυσόστομῳ, τῷ ἁγίῳ πατριάρχῃ. Αὐτὸς δὲ, ἐν πολλῇ ἀγχινόῃ καὶ προθυμίᾳ διεξάμενος τὸν λόγον (ἐκ πολλοῦ χρόνου ἐπόθει τοῦ τελεῖσθαι οὕτω τὴν ἑορτήν), ἐχάρη. Ἀγούσιν ἐκ τῆς Κύπρου τὸν μακάριον Ἐπιφάνιον, ὃς ἐκ τῆς τῶν Ἑβραίων γραφῆς, καὶ ἰωσήπου τοῦ Χρονογράφου τῆς ιστορίας, βεβαιώσας τὸν λόγον, ὥρισε τὴν γέννησιν τοῦ Σωτῆρος Δεκεμβ. κε'. Ἦν γάρ ὁ ἄνθρωπος πρὶν Ἰουδαίος. Καὶ ἄλλοι ἐπίσκοποι συναθρόντες, συνέταξαν τελεῖσθαι εἰς τὴν βασιλιδίπολιν Δεκεμβ. κε', καθὼς καὶ ἡ μεγάλη Ρώμη. Ἀπέστειλαν δὲ γράφοντες πρὸς Θεόφιλον πατριάρχην Ἀλεξανδρείας, καὶ πρὸς Ἰωάννην τὸν πατριάρχην Ἱεροσολύμων, καὶ πρὸς Φαδριανὸν πατριάρχην Ἀντιοχείας· καὶ οὗτοι οἱ τέσσαρες πατριάρχαι πεισθέντες, ἠκολούθησαν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ρώμης. Ἦν δὲ ἐν τοῖς καιροῖς ἐκείνοις ἐν τῇ Ρώμῃ πατριάρχης Ἀναστάσιος. Ὁ οὖν μακάριος Νεστόριος τότε οὐκ ἦν, οὐδὲ ὁ ἀσεβὴς Εὐτυχῆς. Λοιπὸν μετὰ τοῦτο μαθόντες καὶ παιδευθέντες, οἱ ἐκ τῆς δαιμονικῆς Ἐκκλησίας διὰ τούτων τὴν ἑορτὴν τῆς ἁγίας Γεννήσεως, ἀκολουθῶς κοινῶς ἑορτάζουσι πάντες, οἱ Ἀποσχισταί, Νεστοριανοί, Ἰακωβίται, Ἰουλιανίται, καὶ Μαρριανοί, καὶ Γαϊανίται, καὶ Σεδηριανοί, εἰ καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς ἀκολουθίαις διηρημένοι εἰσι πλανώμενοι. Ἐγραψαν ἐπιστολὴν καὶ πρὸς τὸν μέγαν Ἰσαάκ, τὸν τῆς μεγάλης Ἀρμενίας, ὃς οὐκ ἦν τότε εἰς τὸν θρόνον τῆς ἐπισκοπῆς αὐτοῦ. Ἦν γάρ ἐν τῇ χώρᾳ Ἀρτάσχος, ἀπερχόμενος σὺν τῷ βασιλεῖ πρὸς τὸν Περσῶν βασιλέα. Τὴν ἐπιστολὴν κρατήσας ὁ παράνομος Σορμάχ, τῆς διαβολῆς αὐτοῦ δύναμιν εὖρε· καὶ πρὸς τὸν πατριάρχην καὶ ὁ καθολικὸς, μετὰ τοῦ Καίσαρος. Ὁ ἅγιος Ἰσαάχ· διὸ οὐδὲν ἀντίγραμμά ἐπέμψθη πρὸς τὸν ἅγιον Ἰωάννην Χρυσόστομον, παρὰ τοῦ ἁγίου Ἰσαάχ.

Ἦ οὖν ἁγία καθολικὴ Ἐκκλησία, ὅτε φθάσῃ ἡ ἰα' τοῦ Δεκεμβρίου μηνὸς, καὶ μετὰ τὴν γένεσθαι Κυριακὴν ἑορτὴν ἑορτάζει τὴν μνήμην τῶν ἁγίων Πατέρων, τῶν πρὸ τοῦ νόμου, οἱ διὰ πίστεως ἐδικαιώθησαν, καὶ τὴν κατὰ Λουκᾶν γενεαλογίαν κατὰ τὸν νόμον πατέρων ὀνομασθέντων κατὰ σάρκα, τοῦ ἀληθινῶς ἐνανθρωπήσαντος τοῦ ἀρχόντου Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Τῇ δὲ δευτέρᾳ Κυριακῇ, ἡγουν πρὸ τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως, τῶν πατέρων τὴν μνήμην τελεῖ, τῶν κατὰ σάρκα ὀνομασθέντων τοῦ σαρκωθέντος Λόγου, οὓς ὁ ἀοίδιμος Ματθαῖος γενεαλογεῖ ἀνωθεν κάτω.

Ταῦτας τοίνυν τὰς ἑορτάς λαμπρὰς καὶ μεγάλας, τῆς Γεννήσεως, τοῦ Βαπτίσματος, καὶ τῆς Αναστάσεως μὴ ἐκκαχίσωμεν ἑορτάζειν. Αὗται γὰρ αἱ κινουργήσεις τὴν παλαιωθείσαν φύσιν ἡμῶν. Διὰ τοῦτο αἱ καὶ διὰ παντός, ἐν ἀγαλλιάσει πανηγυρίζομεν ἐν αὐταῖς, οὐ κοσμικῶς, ἀλλ' ὑπερκosμικῶς. Καὶ νῦν, ὅταν εἰς οἶκόν τινα, τὴν ἡμέραν τοῦ Γεννηθίου, καὶ τὴν ἡμέραν τοῦ ἐγκαίνισμου τῆς βασιλείας, ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ τελεῖται· οὐχ ἀρμόσει, οὐδὲ

διαπρέψει. Ἐν πατὴρ τὸ βάπτισμα καὶ τὸν γάμον τοῦ προσφιλούς υἱοῦ ἑορτάσῃ, ἔαν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ, οὐκ ἔστιν ἀτοπον, οὐδὲ ἀπρεπές· εἰ καὶ διὰ πένιν τοῦτο ποιῇσι, ἀριστόν ἐστιν, ἂν τοῦτο ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ποιήσῃ, ἡ δὲ οὖν ἁγία Ἐκκλησία, εἰ καὶ τότε ἐπὶ τῶν ἀποστόλων ἐν πτωχείᾳ ὑπῆρχε, διὰ τὰς αἰρέσεις τῶν φιλονεικίων, καὶ ἐπαναστάσεως κατὰ τῆς ὀρθῆς πίστεως, καὶ διὰ τοὺς ἐθνικοὺς καὶ ἀπίστους βασιλεῖς, καὶ διὰ τοὺς διωγμούς, καὶ διὰ τὴν θρασυτητα τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὥσπερ κύματα θαλάσσης περιεκύκλωσαν νῦν δὲ πλουσία ἐστίν, ἐπειδὴ εἰς πάντα τὸν κόσμον ἐξηπλώθη τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ μέχρι τερμάτων τῆς γῆς ἔφθασεν ὁ λόγος τῆς ἀληθείας. Ἐπεὶ δὲ μετὰ τριακόσια ἔτη ἐχώρισαν τὸ Πάσχα ἐκ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ· ὡσαύτως καὶ νῦν τὴν ἡμέραν τῶν Γενεθλίων καὶ τοῦ βαπτίσματος ἑορτάζομεν, ἐκάστην τελομένην ἐν τῇ ἰδίᾳ ἡμέρᾳ, καὶ μετὰ τελείων ἀναγνωσμάτων, τροπαρίων καὶ κανόνων, τοῦ ἐνδὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· καὶ οὐχ ὡς Ἰωάννης ὁ Μαυροκομῆτης ἀπατηθεὶς κατηγορεῖ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ φλογῶν ἐφασκεν· ὅτι δι' ἐκεῖνο κατεμέρισαν εἰς τρία τὴν μίαν ἑορτήν, ὅτι καὶ τὸν Χριστὸν κατὰ Νεστόριον διελον εἰς δύο πρόσωπα. Ἡμεῖς δὲ ἀναθεματίζομεν Νεστόριον, ὡς ἀνθρωπο-παραδότῃν, καὶ τὸν Εὐτυχῆ καὶ Ἰουλιανόν, καὶ τὸν Μαυροκομῆτην Ἰωάννην τὸν σύμβουλον αὐτοῦ.

Καὶ ἡμεῖς τὸν Κύριον ἀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν καὶ ἄνθρωπον τέλειον, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἅγιον ἐξ ἀχρόνου φωτός, ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ τῶν αἰώνων, καὶ ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου ὑπὸ χρόνον γενόμενον ἀληθῶς ἄνθρωπον. Οὐχ ὃ ἦν μεταβαλὼν (ἀτρεπτος γὰρ ἡ θεότης, συναΐδιος τῷ Πατρὶ, καὶ σύμβροτος τῷ ἁγίῳ Πνεύματι), ἀλλ' ὃ οὐκ ἦν προσέλαθεν. Ὁ ἀχώρητος ἐχωρήθη· καταβὰς ἐξ οὐρανοῦ ἐσαρκώθη ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου, καὶ ἐγεννήθη εἰς τὸ ἅγιον σπήλαιον· ἐβαπτίσθη ἐν Ἰορδάνῃ, ἐσταυρώθη, ἐτάφη· ἀναστὰς ἀνελήφθη εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς· ἐλεύσεται δὲ κρίναι τὸν κόσμον ἐν δικαιοσύνῃ· αὐτῷ ἡ δόξα, σὺν τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

A censque videatur; ut autem pater, unius diei circulo, dilecti filii baptismata pariter atque nuptias celebret, nihil absoum sit, aut minus decens: atque ut propter paupertatem faciat, plane praestabit ut uno potius quam duobus diebus rem faciat. Sancta ergo Ecclesia, quanquam sub apostolis pauper exsistit, propter contentioni studentium haereses, ac eos qui rectae fidei adversarentur, necnon propter reges ethnicos ac infideles, propterque illatas persecutiones, ac propter Judaeorum audaciam, quibus ceu fluctibus maris circumquaque obsepta erat: nunc tamen dives est, siquidem Evangelium explicatum est in mundum universum, sermoque veritatis pervasit usque ad fines terrarum. Quia ergo post annos trecentos Christianum Pascha a Judaico separarunt, eadem nunc quoque ratione, Natalitiorum diem ac baptismatis, suo quemque ac proprio die, ac cum perfectis lectionibus, modulisque, ac canonibus, unius ac ejusdem Domini nostri Jesu Christi, festive colimus: nec vero, uti errore decipius Joannes ille Maurocomites Ecclesiam reprehendit, ac nugans ait: Idcirco solemnitate unam in tres partiti sunt, quia et Christum Nestoriano errore in duas personas divisierunt. Nos siquidem anathema Nestorio dicimus tanquam hominis adoratori, simulque Eutycheti, et Juliano, ejusque conciliorum socio Joanni Maurocomitae.

Constituamur autem Dominum verum Deum nostrum, atque hominem perfectum, Deum de Deo, sanctum lumen de aeterno lumine, ex Patre natum ante saecula, factumque sub tempore vere hominem ex sancta Virgine. Non amisit quod erat. Nam deitas mutationem non recipit: coaeternus Patris, ac eadem sublimis sede cum sancto Spiritu: sed assumpsit quod non erat. Qui capi non poterat, fecit ut caperetur. Descendens de caelo, carnem sumpsit ex sancta Virgine, ac in sacra specu natus est. Baptizatus est in Jordane, crucifixus, sepultus. Cum resurrexisset, assumptus est in caelum, seditque ad dexteram Patris: venturus est judicare mundum in justitia. Ipsi gloria cum Patre ac sancto Spiritu in saecula. Amen.

VARIAE LECTIONES.

* Ἰσ. ἀνθρωπολάτῃν, ἰ. λαίπ. προσκυνοῦμεν, ἡ τοι, ὁμολογ.

JOANNIS EUBÆENSIS

ORATIONE IN CONCEPTIONEM DEIPARÆ

MONITUM.

(Ant. BALLERINI, *Sylloge monumentorum*, etc., t. I. p. 36.)

§ I-IV. — De codicibus hanc orationem continentibus. — § V. De auctoris ætate et præstantia. Allatii conjectura expenditur de *Damasceni* nomine auctori tributo. — § VI. De veterum homiliarum in Conceptionem Deiparæ indole. — § VII. De historia Nativitatis B. V. Jacobo ascripta. — § VIII. An quidpiam auctoritati Patrum inde depercat, quod hanc historiam ceu veram admiserint.

I. Joannis Eubæensis orationem in *Conceptione Deiparæ* prelo jam paraverat Leo Allatius, una cum nonnullis aliis opusculis Græcæ ac Latine edendis, quorum elenchum apud Michaelē Le Quien videre licet (1). Verum, quod ab eodem discimus — Le Quien, labores isti Allatiani iniquissimo fato interciderunt. Narrat hic scilicet (2) Allatium opusculorum eorum syllogen Auberto illi liberaliter transmisisse, qui demandatam a cleri Gallicani comitiis anno 1656 provinciam edendorum Operum S. Jo. Damasceni in se suscepit, ut instar Appendicis ad S. Doctoris scripta publica luce donarentur. At vero dum Aubertus, aliis curis distentus, neque Francisco Combefisio, qui, ipso annuente, huic spartæ adornandæ manum admovebat, transmissa sibi ab Allatio opuscula communicare in animum inducit, eo res devenit, ut illo supremum interim diem obveniente, cum reliquis ejus chartis Allatiana quoque scripta interierint.

II. Bina tamen eaque sat proluxa homiliæ Joannis Eubæensis supererant nobis fragmenta, quæ idem Allatius prolegomenis ad *Damasceni Opera* a se paratis, et a Le Quien deinde editis, inseruerat (3). In quæ cum incidissem, demirari quidem primum cœpi luculentissimam, quam præferunt, de sancta Deiparæ Conceptione sententiam; tum vero stupere vehementer, qui fieri potuerit ut tam insigne testimonium, quo et sane antiquus Deiparæ conceptæ cultus ostendebatur, et ejusdem cultus ratio tam splendide tradebatur, taciti præterissent plerique omnes qui de hoc argumento post edita jam a Le Quien *Damasceni Opera*

A conscripserant. Sed ardenti præsertim desiderio incensus sum, integram, si quo modo fieri id posset, orationem nanciscendi; quod denique et assecutus sum. Post Lambecium enim tum Jo. Albertus Fabricius, tum Guillelmus Cave duplicem ms. Græcum codicem indicabant, in quo homilia illa legebatur, utrumque autem in Vindobonensi Casarea bibliotheca exstantem. Facile vero, ut exemplar inde exscriptum Romam transmitteretur, ab insigni humanitate obtinui Em. viri card. Fornari, cui utpote præfecto sacri concilii de definienda Deipara sine labe concepta, hoc negotium maxime curæ erat (4).

B III. Verum si lætandum mihi fuit quod Romam denique pervenisset exemplar e Cas. codice inter Theol. n. 247 exscriptum, additis præterea ad marginem lectionibus variantibus ex codice inter Hist. eccles. n. 114; et dolendum fuit tantumdem, cum experientia compertum est, codices, unde apographum illud deductum fuerat, tanta mendorum copia exundare, ut merito Augiæ stabulo comparare eos possis. Hinc cum adhibitis etiam aliorum curis, qui sæpe sæpius conjectando potius quam interpretando utcumque tot labe tergere studuerunt, oratio multis adhuc lacunis hisceret, ubi nempe adeo corruptus erat textus, ut probabilem aliquem sensum ne divinando quidem assequi liceret, jam consilium, quod in antecessum foveram, integram evulgandi orationem, prorsus abjiciendum videbam, aut certe quædam tantummodo edi posse fragmenta existimabam.

C IV. At demum exoptatas suppetias tulit Romanus codex, qui in insigni Barberiniana bibliotheca

NOTÆ.

(1) Opp. S. Joan. Damasceni, tom. I, pag. xxvii. — *Patrologia* t. XCIV, p. 155.

(2) Ibid. pag. iii-iv.

(3) § 68, Opp. S. Joan. Damasc. per M. Le Quien, tom. I, pag. LII, LIII.

(4) Novo me sibi beneficio obstrinxit vir emi-

nentissimus, cum duas alias homilias, quas nondum editas compereram, alteram S. Tarasii, Joannis Thessalonicensis alteram, quam utpote mere historicam hic edere nihil attinet, ex Regiæ Parisiensis bibliothecæ codicibus exscribere peramanter curavit.

delitescebat. Et re sane vera quempiam alium A exstare codicem, unde Joannis hanc homiliam exscripsisset Allatius, duo erant quæ plane suadebant. Primum quod Allatius de hac oratione sermonem instituens (5), nihil prorsus mendorum copiam lamentaretur; alterum quod titulus orationi in exemplari Allatiano præfixus, plane diversus ab eo esset quem præfert codex Cæsareus.

Hujus itaque codicis, quo olim et Allatius usus est, quemque exscribendi ac vulgandi amplissimam mihi veniam summa excellentissimi principis Barberini fecit humanitas, integrum textum dabo. Non caret quidem et hic codex suis mendis: at leviora illa sunt, neque ejusmodi obducunt tenebras, ut orationis sensus omnino fugiat. Insuper his quoque corrigendis suum aliquod Cæsarei codices, utut corruptissimi, præsidium conferre potuerunt; quod sicubi fiat, ad calcem subnotatum lector inveniet. E Cæsareis autem codicibus non recensebo quidem, tanquam varias lectiones, eorum menda prope innumera; adnotabo tamen 1° quando ad menda Barberiniani codicis abstergerenda aliquid contulerint; 2° si quando citra menda variam aliquam lectionem aut sententiam præ se ferant (6).

V. De orationis auctore Joanne Eubæensi panca omnino sunt, quæ dici possint. De ipso Guillelmus Cave (*Histor. litterar.*, ad ann. 744): *Joannes monachus et presbyter, postea, ut videtur, Eubææ episcopus, claruit circa annum 744. Cui consentientem seu potius præsentem habemus Leonem Allatium, qui in laudatis superius prolegomenis (§ 68), fatetur eum nunc presbyterum, nunc Eubææ episcopum, orationibus ab eo compositis præfigi. Subdit vero: Quantæ ipse in Ecclesia fuerit auctoritatis vel illud evincet, orationes illius in æstimatione fuisse adeo ut a multis sub Damasceni nomine vulgarentur.*

Verum quamvis nihil Joannis auctoritati detractum velim, non dissimulandum tamen censeo quid de isto Allatii judicio existimare quispiam posset post ea quæ de eodem Joanne Eubæensi scribit Michael Le Quien (*Oriens Christ.*, tom. II, col. 214). In codicibus Græcis, hic inquit, manu exaratis etiam vetustis, hinc inde aliquot occurrunt orationes de Christianæ religionis mysteriis, et in solemnitates sanctorum, Joannis Damasceni et episcopi Evææ sive Eubææ nomine inscriptæ. Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ καὶ ἐπισκόπου Εὐβόλας.

Hæc Le Quien, de cujus fide utpote viri in verstandis vetustis mss. assidui, haud locus debet esse dubitandi. Porro si plures reipsa codices; iidemque

vetusti, ejusmodi inscriptionem præ se ferunt; nescio an quispiam Allatio facile permissurus sit, Joannis Eubæensis orationes idem Damasceno Joanni ascriptas fuisse, quod celeberrimo huic viro inspecta earum indoles tribuendas easdem suaderet. Sane ut Allatii stet conjectura, oportet jam statuamus, inscriptionis a Le Quien memoratæ auctores (quicunque ii demum fuerint) plane sibi persuasisse percelebrem illum doctorem, fideique pugilem Joannem Damascenum Eubææ, seu Chalcidis, seu Euripi (nam tribus hisce appellationibus promiscue illam sedem indigitatam novimus) episcopum existisse. Atque hoc quidem compertissimum est; qui enim Jo. Damascenum appellassent Eubææ episcopum, si ea dignitate insignitum, atque illa sede potitum eum fuisse non censuissent? Atqui Græcos, et quidem veteres Græcos, prout mss. codicum ætas postulat, existimare potuisse, Joannem illum Damascenum, qui propter exantlatos in fide catholica defendenda tot labores notissimus evaserat, eundem in Eubæa insula episcopum fuisse, hoc enimvero in animum inducere maxime arduum merito dixeris; tum quia hanc de Joanne Damasceno opinionem perlatam esse aliquando, nullum exstat indicium, nemo memoriæ prodidit; tum quia celeberrima inter Græcos fama gestorum Jo. Damasceni nullum huic opinioni locum reliquum faciebat; tum demum quia historiæ quæ omnium manibus terebantur, cujusmodi sunt menologia ac menæa, eidem opinioni manifeste repugnabant.

Cur ergo, dices, Damasceni nomen Joanni Eubæensi adhæsit? Valde obvium, inquam, responsum prostat: fac iste quoque Joannes patria Damascenus exstiterit; en rationem illius appellationis in promptu habes. Neque vero pugnat, duos exstistisse Joannes e Damascena urbe oriundos, quorum alter monachus in Palestina vixerit, alter episcopus in Eubæa insula evaserit. Neque itidem novum accidit, episcopis præter nomen sedis, alterius quoque loci alia de causa nomen adjungi. Sic duos habes Anastasios Antiochenos episcopos, quorum utrique Sinaitæ nomen adhæsit, quia monasticam ad montem Sinai vitam uterque egerat. Sic Andreas Cretensis episcopus appellatur etiam Hierosolymitanus, quia clero hujus Ecclesiæ ascriptus ante episcopatum Cretensem fuerat.

VI. Pauca nunc de indole homiliæ censeo subiungenda, propter eos maxime qui veterum sermones in Deiparæ Conceptionem nunquam adhuc legerint. Ex iis etenim erit fortasse qui, præconcepta ductus opinione, sollicitè avidè sermonem pervolvat, an Patres privilegium illud Virginis

NOTÆ.

(5) In Prolegom. ad Damasc. Oper. loco sup. citato.

(6) Codices hujusmodi notis indicabuntur: C. Barb. codex Barberinus: Cæs. A. codex Cæsareus Vindobonensis inter Theolog. n. 217: Cæs. B. alter Vindobonensis mutilus inter Hist. eccl., n. 114.

tueantur, an validis firment rationibus, an multi sint in eo celebrando et inculcando, diligenter scrutaturus.

Monendus itaque, si quis forte ita mente comparatus sit, tempora a temporibus diligenter distingui oportere. Nam aliam cujuslibet argumenti pertractandi rationem ante exortas controversias usurpatam fuisse, aliam vero postquam controversiæ effluerunt, tum ipsa rei natura per se suadet, tum innumera exempla confirmant. Utique post motas quæstiones usu venire videmus ut in ipsis quoque ad populum sermonibus vires omnes ad doctrinam quampiam tuendam, oppositamque refellendam conferantur; imo eandem ob causam sæpe factum comperimus ut oratio etiam per vim eo pertraheretur, si quando præstitutum argumentum ultro cuipiam quæstioni locum non præberet. At vero ante hasce lites enatas immerito in Patrum homiliis apologeticum hoc ac prope pugna contentiosumque dicendi genus requirimus. Neque enim causa erat pugnandi, ubi nemo repugnabat neque rursus causa suberat, cur mysterii tunc enarrandi cuidam duntaxat veluti particulæ pressius ac fere toti Patres insisterent. Eorum proinde oratio liberius ac latius vagari solet. Et quemadmodum in sermonibus, qui plures supersunt, *De Nativitate Præcursoris Domini*, frustra expectes, vires eo maxime contrahi, ut ejusdem nativitatis evincatur sanctitas; sed Patres modo in parentum ejus laudes effundi, modo in angeli nuntio explanando, modo in Zachariæ cantico illustrando, modo in vita et gestis ejusdem Præcursoris enarrandis, modo in redemptionis humanæ mysterio, cujus quædam inchoatio erat admiranda illa nativitas, commendando versari reperias; idipsum et in sermonibus de Conceptione Virginis, quinimo et de ejusdem Nativitate factum cogita.

VII. Occasionem porro latius vagandi Patribus præbuit non modo reparationis humanæ gaudium, cujus administra atque instrumentum Maria exoriebatur; non modo infinita laudum seges, quam Mariæ dignitas nunquam non suppeditat; sed quædam præterea adjunctorum series Conceptionem ejus ac Nativitatem vel præcedentium vel subsequentium; unde factum est ut etiam ad parentum ipsius, Joachim et Annæ, laudes uberes prosiluerint. Et quidem postremo argumento fusius prosequendo amplam materiem dedit historia quædam, de qua lectorem monere operæ pretium existimo, quo facilius eorum quæ in ejusmodi sermonibus occurrunt, vim percipere queat.

Notissima scilicet ac valde celebris maxime per Orientem ferebatur narratio inscripta titulo *Historiæ Nativitatis SS. Deiparæ Mariæ*, et auctorem

A præferens Jacobum quemdam, qui in nonnullis codicibus etiam apostolus dicitur aut frater Domini; quanquam hoc inter additamenta posterioris ætatis accensendum esse, bene notat Jo. Carolus Thilo (*Codex apocryph. N. T.*, tom. I, prolegom. § 4). Antiquissimam eam historiam esse dubitari adeo non potest, ut idem Thilo (*loc. cit.*) pronuntiare non dubitet, hand improbandam esse Combesii sententiam, qui (*Auctar. tom. I, col. 1224*) eam ad ævum apostolicum referendam censet. Et certe usos ipsa esse Origenem, Nyssenum Gregorium, Eustathium Antiochenum, Epiphanium, Andream Cretensem, Damascenum, Photium et plerosque deinde omnes, evincunt horum scripta; quinimo eam allegasse tum Clementem Alexandrinum, tum Irenæum, ac forte ipsum quoque sanctum Justinum martyrem, communiter consentiunt eruditi (7). Ex quo illud etiam licet arguere, hanc historiam neque exiguo in pretio apud veteres, neque tanquam hæreticorum figmentum habitam fuisse; cum contra interdum incidamus in Patres qui de aliqua corruptione in eam per hæreticos inducta acriter conquerantur.

Quod autem in præsens attinet, ferebatur in ea Joachimum, cum pro gentis consuetudine munera Deo oblaturus ad templum ascendisset, probris exceptum ac repulsum fuisse a quoquam seu Ruben sen Rubenita, propterea quia (quod inter Judæos maledictum habebatur) prole careret: proinde simul cum uxore Anna precibus ac jejuniis intentum, dolorem suum coram Deo effudisse votoque sanctissimos conjuges se obstrinxisse, obluros se Deo, si quam prolem concedere ipsis dignaretur: monitos dein per angelum fuisse de sobole mox suscipienda, quam prædicaturæ essent universæ tribus terræ; quod factum cum fuisset, Mariam triennem Deo in templo obtulisse, etc.

Hinc itaque factum est, ut Patres, dum huic historiæ presse inhærent, eamque modo parcius, modo uberius explanant, gestis Joachimi et Annæ enarrandis, virtutibusque eorum celebrandis ut plurimum immorentur: hinc excursions illæ ad disserendum de tribubus Judæ et Ruben, alterius quidem privilegia ac præstantiam, alterius autem probra prosequendo; cujus rei specimen singulare habes in præsentis Joannis nostri oratione.

VIII. Atqui, inquires, si ita res habet, et si ex ejusmodi sermonibus de ratione ac scopo solemnitatis dijudicare licet, jam duo plane consequuntur: primo quidem festum Conceptionis prout a Græcis celebrabatur, nihil habere commune cum mysterio quod Latina Ecclesia colendum proponit; deinde vero quidquid demum Græci Patres de conceptione Virginis proferant, id totum fidei illius historiæ,

NOTÆ.

(7) Conf. Thilo l. c., et Tenzelium in not. ad S. Hieronymi librum *De Viris illustribus*, cap. 2, in Biblioth. eccles. Fabricii, pag. 27.

apocryphæ scilicet, ac propterea nullius auctori-
tatis, inniti.

IX. Quibus ut breviter occurratur, advertendum
in primis est non semper ex sermonibus sive ho-
miliis de festi ratione iudicium ferri posse. Nonne
et apud nos in proverbio est, sermones panegyricos
sæpe recitari, qui mysteria singularia prætervo-
lant, et dictitari solent sermones de communi?
Hujus autem moris exempla et apud veteres non
desse, satis ille novit qui vel unius, v. gr., Au-
gustini sermones pervolverit.

Deinde vero aliud est orationem latius vagari,
aliud est nihil eam præ se ferre quod satis festi
rationem declaret. Equidem si qua alia, hæc maxime
Joannis homilia huc illuc excurrere dicenda est.
Atqui tamen præclare adeo festi Conceptionis ra-
tionem proponi, ut nihil luculentius exoptari
possit. Si dedicationem templorum, inquit ipse ad
finem sermonis, solemnî ritu celebramus; quanto id
vero magis præstandum est, quando non ex lapidi-
bus sacra ædes exædificatur, sed beneplacito Dei et
cooperatione sanctissimi et vivificantis Spiritus virum
Dei Verbi templum in ventre Annæ constructum? Qua
sane brevi sententia et clarissime proponitur festi
ratio, ipsa nempe Mariæ Conceptio: et ejusdem
Conceptionis sanctitas ac puritas mira perspicuitate
exprimitur. Quemadmodum enim Bernardus in
celebri de hoc argumento epistola (epist. 174, ad
Canonic. Lugdun.), ex peccati præsentia arguit Spi-
ritus sancti vivificantis absentiam, æquo profecto
jure dum sancti ac vivificantis Spiritus præsentia
in ipsa Conceptione prædicatur, necessario infer-
tur ejuslibet absentia peccati.

X. Quod ad alterum vero spectat, fac etiam, si
ita vis, nihil de hac re Patres dixisse, quod non
deductum ab illa Jacobi historia videri possit.
Quid inde demum concludes? Profecto ubi de
doctrina Christiana agatur (certe autem agitur de
gravissimo doctrinæ Christianæ capite, cum qua-
runtur an omnes ad unum filii Adæ, patris peccato
inquinati fuerint), valde abjecte de Patribus opus
est ille sentiat, qui existimet eos non modo faciles
in recipiendis historiis, sed cæcos in iis quæ fidei
depositum attingunt, admittendis sese exhibuisse.
Tantumne præ illis præsumimus de nobis, tantumne
fidei amorem, divinarumque rerum notitiam nobis
præ illis tribuimus, ut quæ primo veluti intuitu
aut floccificanda aut etiam prorsus reprobanda
judicamus, inconsulto illos amplexos esse suspice-
mur? Etiam si itaque doctrinæ illius, quæ Deipa-
ram a communi filiorum Adæ labe eximit, vestigia
in ea historia deprehenderentur, perperam inde
eam contemnendi ansam quispiam sumeret. Verum

A hisce nihil est opus. Neque enim in ea Jacobi histo-
ria quidpiam reperies quo præformata de Mariæ
immunitate a peccato originis sententia dici possit.
Ac proinde quidquid demum de historia ipsa sit,
nemo doctrinæ de immaculato Virginis conceptu
calumniari propterea potest, quod ab apocrypho
libro profecta videri queat.

XI. Quoad ea vero quæ de Joachimi et Annæ
gestis ab illa historia deducta videntur, disputare
in præsens nihil interest. Illud tamen non omit-
tam, non omnia scilicet ab omnibus sine quodam
delectu recepta fuisse (8): quæ vero communiter de
Virginis conceptione recepta sunt, si rei substan-
tiam consideres, nihil absonum aut a veri specie
abhorrens continere.

B Profecto si cum de Samsone ageretur (*Judic.*
xiii, 5), aut de Domini præcursore (*Luc.* i, 41 seqq.),
cœlitus, uti sacræ testantur Litteræ, ad parentes
missus est angelus, qui sterilitatis solutionem,
prolemque polliceretur; nunquid absurde existi-
mabitur idipsum, cum de Genitrice Dei ageretur,
factum fuisse? Si antiqua illa Anna fusis ad Deum
precibus (*I Reg.* i, 14 seqq.) optatam fecunditatem
consecuta est; cur id absurdum de Anna Deiparæ
matre reputabitur? Denique, si ex tota sacrarum
Litterarum serie manifestum est, non modo steri-
litate conjugibus fuisse opprobrio, verum etiam
tanquam a Deo vindice perculosos, ac veluti male-
dictos, qui carerent liberis, habitos fuisse; quid,
quæso, a veri specie abludit, Joachimo atque Annæ
contumeliam ea de causa irrogatam fuisse, unde
factum sit ut ad Deum totius consolationis fer-
ventius confugerent, compotesque demum voti fie-
rent?

C Cum itaque facta in se spectata nihil indecori,
nihil a verisimili alienum contineant; illud unum
denique reprehendi forte poterit, quod nimia qua-
dam facilitate, et antequam de certa ipsorum ve-
ritate ex idoneis testimoniis constaret, admissa ea
fuerint; quodque habita ceu vera historia fuerit,
quæ re ipsa potius fabula, verisimilibus utique colo-
ribus conficta, fabula tamen esset.

Verum ne præcipiti iudicio vel hæc ipsa crimi-
natio rata habeatur, advertendum est, utique histo-
riam illam inter apocrypha a Nysseno recensitam
fuisse. Verum apocrypha dicta est, non quasi ejus
auctoritas penitus nulla esset, sed quia inter sacros
codices non censebatur. At manifestum est, non
ideo inter fabulas quidpiam adnumerandum esse,
quod locum non habeat inter libros divinitus inspi-
ratos. Secus enim præter sacras Litteras, nullam
haberemus historiam, sed meras fabulas.

Res itaque eo adducetur ut ideo inter fabulas

NOTÆ.

(8) In exordio Orationis historicæ ineditæ de Deipa-
ræ dormitione hæc habet Joannes Thessalonicen-
sis: Τινὲς δὲ τῶν εἰς ὅσπερὸν κακούργων αἰρετικῶν
τὰ ταυτὼν βαλόντες ζιζάνια ἐστρέβλωσαν τὰ συγγρα-
φήν... Καὶ μὴ θαυμάσῃτε περὶ τοῦ διαφθεῖσθαι
τὰς Γραφὰς ἀκούοντες τοὺς αἰρετικούς. Quidam

vero improborum, qui dein surrexerunt, hæreticorum
sua ipsorum zizania serentes, prius conscripta cor-
ruperunt... Neque miremini, dum auditis hæreticos
scripta corrumpere. Addit deinde Joannes, deprava-
ta se emendaturum.

hæc historia computetur, quia cujusmodi fuerit A Jacobus historiæ auctor, ignoratur.

Atqui artis criticæ præcepta docent, in his adjunctis non ad fabulas illico narrationes esse amandandas, sed interim a definitiva sententia potius temperandum.

Præterea si nobis, qui et a factis enarratis et ab auctore narrationis tanto distamus intervallo, artis criticæ leges non consentiunt, ut citra alia præsidia certum de re judicium feramus; at eadem leges simul indicant, undenam præsidium aliquod ad id peti possit; et non consentiunt modo, sed plane exigunt, ut saltem eos qui minus a re ipsa distabant, interrogemus, quidve ipsi senserint, dispiciamus. Porro 1° cum deprehendamus facta quædam communiter recepta ab iis quos illi ævo B viciniore novimus; 2° cum videamus eos non sine quodam delectu facta ipsa admisisse; 3° cum constet cordatos viros eos exstitisse, quibus idcirco nec veritatis indagandæ sollicitudinem, neque

mentis judicium gratis denegare debemus; jam vero ipsi artis criticæ canones edicunt, non prudentis esse æquitatis, sed iniquitatis temerariæ, peremptoria quadam sententia hujusmodi facta ad fabulas rejicere: maxime cum in seligendis factis aliud antiquioribus illis præsto esse potuerit administriculum, traditio scilicet, ad quam narrationes exigent. Neque enim existimandum est, primævos illos fideles aliqua circa Christi Matrem traditione penitus destitutos fuisse, cum illos neque in inquirendo desides, neque in servandis auditibus prorsus negligentes esse reipsa permitteret.

Hæc porro obiter dicta velim, non quasi ad præsens institutum necessaria sint, vel quasi ad controversias ejusmodi solvendas sufficiant: sed ut pateat haud faciles aures iis porrigendas qui semel ac in hæc incidunt, temere atque, ut dici solet, stantes pede in uno fabulas judicant, temere proclamant fabulas.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΚΑΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ ΕΥΒΟΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΥΛΛΗΨΙΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ.

JOANNIS MONACHI ET PRESBYTERI EUBŒÆ ⁽¹⁾

SERMO IN CONCEPTIONEM SANCTÆ DEIPARÆ.

(Arl. RALLERINI, loco cit., p. 47.)

Benedic, Pater.

I. Paulus, magnus ille Apostolus, magnorum ille arcanorum divinarum interpres, sollicitam salutis nostræ curam gerens, nos et edocendo, et arguendo, et increpando, et obsecrando excitat ut in omnibus gratias agamus, et sine intermissione orationi instemus. Et hoc quidem in omnium

C

Εὐλόγησον, Πάτερ.

A'. Ὁ μέγας ἀπόστολος Παῦλος ὁ τῶν μεγάλων μυστηρίων ἐξηγητής, τὰ τῆς σωτηρίας ἡμῶν πραγματευόμενος ἐκδιδάσκει, ἐλέγχει ², ἐπιτιμᾷ, παρακαλεῖ ἐν παντί εὐχαριστεῖν, ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι. Καὶ τοῦτο πᾶσιν ἀνθρώποις ἔστιν. Οὐδεὶς δὲ ἀξίος, μὴ καθααρμένην ἔχων τὴν ἐνοίαν

¹ I Thess. v, 17, 18.

VARIÆ LECTIONES.

¹ C. Barb. mend. ἡμῶν, Cæs. A. ἡμῶν ² C. Barb. ἐλέγχει, Cæs. A. ἐλέγχει.

NOTÆ.

(1) Cæsar. codex A. sic alium præfert titulum: Λόγος εἰς τὸν εὐαγγελισμόν τῶν ἁγίων δικαίων Ἰωακχαὶμ καὶ Ἀννῆς· καὶ εἰς τὸ γενέθλιον τῆς ὑπεραγίας ἐνδόξου Ἀειπαρθένου Μαρίας τῆς Θεοτόκου.

Εὐλόγησον, Δέσποτα.

Sermo in latum nuntium sanctorum justorum Joachim et Annæ, et in nativitatem sacrosanctæ, gloriosæ et semper virginis Mariæ Dei genitricis.

Benedic, Domine.

Nihil movere hæc diversitas debet. Consuevisse enim titulos, præsertim si de sermonibus agatur, ab iis pro sua ipsorum sententia apponi vel im-

mutari, plura docent exempla. Imo quid ab amanuensium quoque arbitrio expectandum sit, insigne nobis argumentum vel hic orationis titulus satis indicat. Cum enim nescio cujus incuria hujus hominæ primo, quod Vindobona transmissum fuerat, exemplari amisso, alterum expetere necesse fuerit, jam hoc secundum legit eis τὰ εὐαγγέλια, ubi primum legebat εἰς τὸν εὐαγγελισμόν· et cum prius haberet τῆς ὑπεραγίας ἐνδόξου, et in fine, Εὐλόγησον, Δέσποτα, posterius habet τῆς ὑπεραγίας ἐνδόξου· et in fine εὐλογισμοί· quæ quidem variantium lectionum series inter unum et alterum exemplar in decursu quoque orationis constanter occurrit.

dos, nisi dexteram ipsa mihi porrigas, o plane immaculata (3)? Saltem, si quidem celebrandis pro dignitate tuis laudibus plane impar exsisto (4), preces tibi ad Deum nostrum ex te incarnatum pro mea tenuitate offero (etsi enim omnes digni haberi queant, ego tamen indignus reperior), veluti attractus ac desiderio exardescens, ut vel de micis mensæ electorum particeps esse queam. Potest enim vel ipsarum micarum copia quispiam exsaturari.

III. Ecce nunc decet, illa beati Pauli verba usurpare, ac dicere: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis*¹. Ecce Judas, qui Josephi miseris, est, misericordiam reportat. Ecce Jacobi filius Ruben, id est e Ruben prognatus, moleste affligit prognatum ex Juda. Ecce donum Caini nequaquam acceptum. Ecce et justus Abel in donis suis a Deo testimonium accipit; et ecce Davidis petitio ac desiderium impletum est. Inquit enim: *Aufer a me opprobrium et contemptum*². Ecce ab Joachimo et Anna precatio ascendit, et a Deo omnipotente descendit misratio.

IV. Ecce nova ab ipso Conditor præparatur arca (6), quæ infinito intervallo Noeticam, atque

ei µη αὐτῇ, πανάχραντε, χεῖρά μοι ὀρέξεις; Ἄλλ' εἰ καὶ ἐπαξίως οὐκ εἰµὶ ἱκανὸς ἐγκώµιά σοι προσ-
αγαγεῖν, προσφέρω σοι δέησεις ὑπὲρ τῆς ἐµῆς ἐλα-
χιστίας πρὸς τὸν ἐκ σοῦ σαρκωθέντα Θεὸν ἡµῶν (εἰ
γάρ καὶ πάντες ἄξιοι, ἀλλ' ἐγὼ ἀνάξιος), ἐλκόμενος,
καὶ ἐπιθυµῶν ἵνα κἂν ἀπὸ τῶν ψυχῶν τῆς τραπέζης
τῶν ἐκλεκτῶν μέτοχος γένωμαι· δυνατὸν γάρ καὶ
ἐκ πλήθους ψυχῶν κορεσθῆναι.

Γ'. Ἰδοὺ νῦν καλὸν ὃ τὸ τοῦ μακαρίου Παύλου
ῥητὸν ἀναλαβεῖν, καὶ λέγειν· Ἰδοὺ νῦν καιρὸς
εὐπρόσδεκτος, ἰδοὺ νῦν ἡμέρα σωτηρίας. Ἰδοὺ
Ἰούδας οἰκτεῖρας τὸν Ἰωσήφ οἰκτεῖρεται· Ἰδοὺ
Ῥουβὶμ ὁ υἱὸς Ἰακώβ καὶ ὁ τοῦτου ἀπόγονος λελύ-
πηκε τὸν ἀπόγονον Ἰούδα. Ἰδοὺ τοῦ Κάιν τὸ δῶρον
ἀπρόσδεκτον. Ἰδοὺ καὶ Ἀβὲλ δίκαιος μαρτυρεῖται
ὅπῃ Θεοῦ ἐν τοῖς δώροις αὐτοῦ· καὶ Ἰδοὺ ἡ αἵτησις
καὶ ἐπιθυμία τοῦ Δαυὶδ¹⁰ πεπλήρωται· *Περὶ λέ-
γαρ, φησὶν, ἀπ' ἐμοῦ γενεῖδος καὶ ἐξουδένωσιν*¹¹.
Ἰδοὺ ἀναφέρεται δέησις ἐξ Ἰωακείμ καὶ Ἀννης, καὶ
κατέρχεται ἱλασµὸς παρὰ Κυρίου παντοκράτορος.

Δ'. Ἰδοὺ νέα κιβωτὶς ὅπῃ τοῦ Δημιουργοῦ κατα-
σκευάζεται μυριονταπλάσιον χιλιῶν κρείττων¹²

¹ II Cor. vi, 2. ² Psal. cxviii, 22.

VARIE LECTIONES.

¹ Cæs. A. ἰδοὺ νῦν καιρὸς τοῦ μακαρίου Παύλου κ. τ. λ. ¹⁰ Cod. Barb. tum hic, tum alibi constanter
Δ36. ¹¹ Cæs. A. ἐξουδένωσιν. ¹² Barb. κρείττων.

NOTÆ.

(3) Vides absolute et antonomastice Deiparam plane immaculatæ, seu labis omnis plane expertis nomine compellari. Et sane dignissimum est quod animadvertatur, toti Deiparæ cum sint prærogati-
væ, æque omnes ac singulæ præcellentissimæ, eam tamen, quæ altius SS. Patrum mentibus apparet defixa, quæque sæpius ex eorum ore profluere atque a calamo excidere sponte solebat, puritatem illam esse cujusvis maculæ nesciam.

(4) Quæ deinde usque ad finem hujus paragraphi sequuntur, aliter leguntur in codice Cæsareo A. Ea referam fideliter prouti jacent in priori apographo inde deducto, addito etiam intra parenthesis, si quid secundum mihi transmissum apographum a priori differat.

Ἄλλ' ἢ καὶ ἐπαξίω εἰ οὐκ (al. ἐπαξίως οὐκ) εἰµὶ ἱκανὸς ἐγκώµιά σοι προσαγαγεῖν, µικρά τινα ἐκ µεγίστων, καὶ ὀλίγα ἐκ πολλῶν φθειγµένων· κατα-
ξέωσον ἐγκώµιά σοι προσαγαγόν· ὅπως προσφέρουσα δέησιν ὑπὲρ τῆς ἐµῆς ἐλαχιστίας πρὸς τὸν ἐκ σοῦ τεχθέντα Θεὸν ἡµῶν· οὐ γάρ (al. εἰ γάρ) πάντες ἄξιοι· ἀλλ' ἐγὼ ἀνάξιος· ἔλκο µε (al. ἔλκοµε) καὶ ἐπιθυµῶν, ἵνα καὶ ἐκ τῶν ψυχῶν τῆς τραπέζης τῶν ἐκλεκτῶν μέτοχος γίνωµαι (al. γένωµαι)· ἀρκετόν μοι γάρ τοῦτο (al. γάρ καὶ τοῦτο) ἵνα τῆς θύρας γενόμενος ἔνδον, κἂν ψυχῶν ἀξιωθῆσοµαι· δυνατὸν γάρ καὶ ἐκ πλήθους ψυχῶν (al. ψυχῶν) κορεσθῆναι.

Porro si, detersis hinc mendis, utramque invicem lectionem conferas, vix aliud hæc videbitur, quam alterius quædam amplificatio: hæc nempe explicatius exprimit, micæ participare e mensa electorum hoc esse, ut e plurimis eximisque Deiparæ encomiis saltem pauca quædam ac minima sibi detur enarrare; quam sententiam exornat imagine pauperuli, qui sat beatum se ducit, si ad has micæ

C participandas intra januam pedem inferre possit.

(5) In codice Cæs. A. Ἰδοὺ Ῥουβὶμ ὁ πρωτότοκος τοῦ Ἰακώβ υἱὸς γαλεπαίνει κατὰ Ἰωακείμ τοῦ ἐξ Ἰούδα· οὐκ αὐτὸς Ῥουβὶμ ὁ υἱὸς Ἰακώβ· ἀλλ' ὁ τοῦτου ἀπόγονος λελύπηκεν (vid. λελύπηκεν) τὸν ἀπόγονον Ἰούδα. Ecce Ruben, primogenitus ille filius Jacob, aviti in Joachimum prognatum ex Juda. Non ipse Ruben filius Jacob, sed hujus prognatus affligit prognatum ex Juda. Verum hæc glossam posterius insertam redolere videntur. Cæterum, cum in quibusdam exemplaribus historiæ Nativitatis B. V., de qua in monito diximus, sacerdoti, qui Joachimum dona offerentem repulisse dicitur, addatur appellatio Ruben, alii quidem e veteribus mere sacerdotis nomen per id designari arbitrati sunt: alii vero existimarunt, per vocem Ruben tribum Rubeniticam, e qua ille esset, indicari.

(6) Ecce habes, quodnam mysterium per festum Conceptionis Deiparæ celebraretur: præparatio nempe seu ædificatio ejusdem novæ arcæ ad Deum excipiendum idopeæ. In id sane mentis obtutum deligamus oportet. Etsi enim auctor deinceps non affirmaret, diserte (inf. in fin. Orat.) arcam istam sanctissimo ac vivificante Spiritu cooperante constructam a Dei Verbo fuisse; tamen ad stabilendam conceptionis sanctitatem vel illud nosse sufficeret, et festum ad divinæ hujus arcæ exstructionem celebrandum spectasse; hanc vero exstructionem nihil esse aliud quam Dei-
paræ conceptionem. Verissimum namque cum sit, tum quod sanctus Bernardus ad canonicos Lugdunenses scribebat (epist. 174), nefas in Ecclesia haberi quod festum ibi celebraretur, ubi peccatum dominatur, adeo ut peccatum honorari religiose videatur, tum quod semper et ubique et ab omnibus in Ecclesia retentum est, nisi de sancto festum non celebrari; definendum necessario est,

τῆς ἐπὶ τοῦ Νῆως, καὶ ἐπὶ Μωσέως· ἐκαὶν γὰρ Α νομοδόχος, αὐτὴ δὲ Θεοδόχος. Ἰδοὺ ναὺς ποντοποροῦσα, καὶ ζητοῦσα φόρτου ¹² καρπὸν δαπανώμενον. Ἰωακείμ καὶ Ἄννα ζητοῦντες καρπὸν ἀνθρωπώμορφον καὶ ἰδοὺ ἔλαβον τὴν ἀσπορον κόχλον, τὴν τὸν οὐράνιον καὶ πολύτιμον μαργαρίτην τίκτουσαν Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν. Ἰδοὺ Ἰωακείμ καὶ Ἄννα, ὁ μὲν νηστεύων ἐν τῷ ὄρει, ἡ δὲ ἐν παραδείσῳ, τὸν Θεὸν ἐκδυσωπούσα, δοχεῖον ἔλαβον τοῦ στήσαντος τὰ ὄρη καὶ τὸν παράδεισον φυτεύσαντος· ἰδοὺ ἐν παραδείσῳ εὐφροσύνης εὐαγγέλιον, ἵνα ὁ ἀρχαῖος παράδεισος τοῖς ἀνθρώποις παραδοθῇ ¹³. Ἰδοὺ τὸ πένθος εἰς χαρὰν μετέβληθεν, καὶ ὁ ὀδυρμὸς εἰς ἀγαλλίασιν ¹⁴. Ἰδοὺ στεναγμοὶ καὶ πρόσκαιρα δάκρυα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα χαρὰ ἀνεκλάλητος· ἰδοὺ ὀνειδισμὸς περιελόμενος, καὶ ὄνρον ἀναφαίρετον ¹⁵ Θεῷ προσφερόμενον, καὶ Θεὸν τὸν ἀχώρητον ἐν γαστρὶ χωρήσαν. Ἰδοὺ Ἥσαϊας λέλυται ¹⁶ τοῦ ξυλίνου πρίονος· καὶ Ἰερემίας τῷ λάκκῳ βορβόρων ¹⁷, καὶ Δανιὴλ τῶν λεόντων· καὶ τῶν μεγάλων θλίψεων ἐκείνων μνημονεύομενοι, τοῦ ἀψευδοῦς αὐτῶν κηρύγματος πληρουμένου· περὶ γὰρ τῆς μακαρίας Ἀννης καὶ αὐτὸς ὁ Ἥσαϊας βοᾷ· *Εὐφρανθήτω στείρα* ¹⁸ ἡ οὐ τίκτουσα.

rum præconia veracissima eventu fuisse comprobata (9). De beata etenim Anna ipse quoque Isaias clamat : *Lactare, sterilis quæ non parit* :

Ἰδοὺ καὶ ἡ ῥάβδος· Ἀαρὼν ἡ βλαστήσασα ἐν τῇ χιθῶτι τῇ πάντοθεν περικεκαλυμμένη χρυσίῳ κρύπτεται. Καὶ ἰδοὺ ἄλλη ῥάβδος· βλαστάνει ἀμνητός καὶ ἀνεμνήνευτος. Καὶ ²⁰ οὐδεὶς ἀνθρώπων εἰς ὁδὸν βαστάσαι δύναται· αὐτὴ δὲ ἐβάστασεν τὸν τὰ πάντα βαστάσαντα, τὸν ἐκτείναντα τὴν οὐρανὸν ὥστε δόξῃν ²¹, οὗ αἱ χεῖρες ²² τὴν ξηρὰν ἔπλασαν.

Ε'. Ὡ τοῦ θαύματος! ὁ πάλαι τὸν Ἰωσήφ θανάτου ῥυσάμενος καὶ πικροῦ λιμοῦ τὸν πατέρα, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς ἐλευθερώσας, ὁ Ἰούδας ὀνειδίζεται! Ἡ ζηλοτυπία τῶν ἀδελφῶν βασιλεὺς τὸν ²³ Ἰωσήφ ἤνθησεν· τὸ δὲ σπέρμα τοῦ Ἰούδα φθονοῦμενον καὶ ὀνειδίζομενον ὑπὲρ τοῦ σπέρματος τοῦ Ῥουβὶμ βασιλισσάν παρθένον, καὶ βασιλεὺς αἰώνιον ἐδράστησεν.

¹ Is. liv, 4. ² Psal. ciii, 3. ³ Psal. xciv, 5.

VARIE LECTIONES.

¹² Cæs. A. φορτίον, vid. φορτίου· ab ipso abest δαπανώμενον. ¹³ Cæs. A. ἀποδοθῇ. ¹⁴ Barb. ἀγαλλίασιν. ¹⁵ Cæs. A. ἀναφάρτεον (!). Cæteri pro ἀναφέρετον. ¹⁶ Cæs. A. λέλυθεν. An forte λέληθε? ¹⁷ Congruentius syntaxi τοῦ λάκκου τῷ βορβόρῳ. Cæs. A. τοῦ λάκκου. ¹⁸ Codices et hic et alibi constanter στείρα. ¹⁹ Loco καὶ, Cæs. A. habet ἤν. ²⁰ Barb. δέρεται. ²¹ Barb. οὗ αἱ χεῖρες. ²² Cæs. A. βασιλεῖται τῷ Ἰωσήφ.

NOTÆ.

Marie igitur ædificationem seu conceptionem ideo D solemnī cultu fuisse celebratam, quia ex Ecclesiæ sensu sanctitate et puritate resurgens credebatur.

(7) Frequens SS. Patribus fuit, B. Virginem concha etiam de causa comparare, quod opinio tunc ferretur, concharum proprium esse ut non e suscepto semine, sed rore e cælo in easdem delapso, margaritas ceu prolem proferrent.

(8) Nisi forte hanc periodum sublato præcedenti puncto ita legas : καὶ στεναγμοὶ καὶ πρόσκαιρα δάκρυα εἰς τὴν αἰώνιον χαρὰν ἀνεκλάλητον, et gemitus ac temporariae lacrymæ conversæ sunt in sempiternum gaudium, quod verbis enarrari non potest. At lectio quam retinimus, communis est codd. tum Barb. tum Vind. Cæs.

etiam Mosaicam antecellit : illa siquidem continendis legis tabulis (exstructa fuit), hæc vero Deo excipiendo (ædificatur). Ecce navis, quæ maria percurrit, ac pereuntem mercis fructum requirit. Joachim vero et Anna fructum quærent humanæ formæ, et ecce suscipiunt concham (7) quæ sine semine cælestem illam ac pretiosissimam margaritam, Christum nempe Deum nostrum, est editura. Ecce Joachim et Anna, ille quidem in monte jejunnans, hæc vero in horto multa prece Deum exorans, obtinent receptaculum illius qui montes constituit, et plantis hortum exornavit. Ecce in horto de horto illo antiquo hominibus reddendo lætum nuntium (exauditar). Ecce luctus in gaudium conversus est, et lamentatio in exultationem.

B Ecce gemitus et lacrymæ temporariæ, gaudium vero, quod verbis enarrari non possit, in sæcula permansurum (8). Ecce opprobrium (sterilitatis) sublaturum; ecce donum quod auferri non potest, Deo oblatum, et in utero continens Deum, qui circumscribi non potest. Ecce et Isaias ligneam serram, et Jeremias cisternam cænosam, et Daniel leones, magnasque illas tribulationes oblivioni tradiderunt ac pro nihilo habent, animo recolentes suæ ipsorum præconia veracissima eventu fuisse comprobata (9). De beata etenim Anna ipse quoque Isaias

Ecce et Aaronis virga, quæ floruit, in arca unaquaque auro circumtecta reponitur. Et ecce alia virga floret, non incisa neque humano sermone effabilis. Et nemo hominum eam gestare in viam potest; ipsa verò eum gestavit, qui portat omnia, qui extendit cælum sicut pellem ², cuius manus aridam formaverunt ³.

V. O rem plane admirandam! Judas ille, qui olim Josephum e morte eripuit, et patrem fratresque e diris famis angustiis liberavit, hic contumeliis afficitur! At fratrum invidia Josephum in regem promovit; atque semen Judæ a Rubenis semine invidiose pressum ac probris afflictum, Virginem reginam ac regem æternum protulit (10).

(9) Cæs. A. in altera pericope addit particulam negantem, et sic legit : ἰδοὺ Ἥσαϊας λέλυθεν (λέληθε) τοῦ ξυλίνου πρίονος, καὶ Ἰερემίας τοῦ λάκκου τῶν βορβόρων, καὶ Δανιὴλ τῶν λεόντων· καὶ τῶν μεγάλων θλίψεων (vid. θλίψεων) ἐκείνων οὐκέτι μνημονεύουσιν, τοῦ ἀψευδοῦς αὐτῶν κηρύγματος πληρουμένου περὶ τῆς μακαρίας Ἀννης. Ecce Isaias oblitus est ligneæ serræ, et Jeremias cisternæ cænosæ, et Daniel leonum; neque meminere amplius magnarum illarum tribulationum, postquam certissima ipsorum præconia de beata Anna eventu completa sunt. Præterea codex Barb. τὸ περὶ τῆς μακαρίας Ἀννης jungit cum sequentibus.

(10) Hæc ita paulo aliter in Cæs. A. Τὸ δὲ σπέρμα τοῦ Ἰούδα φθονοῦμενον καὶ ὀνειδίζομενον ὑπὲρ τοῦ σπέρματος τοῦ Ῥουβὶμ. Ἐξ Ἰούδα παρθένος καὶ βασιλεὺς

Quid est, quod indignaris, o Ruben? contra stultos calcitras. Num tibi per prophetam Deus protulit vaticinii verbum? Nonne soli Judæ dixit: *Celebra, o Juda, festivitates tuas* (11): *Ascendit enim, qui in faciem tuam afflat* ^m? Quis est hic, o propheta? Omnium, inquit, rerum Opifex, qui inspiravit Adamo spiritum vitæ ⁿ; qui in discipulos atque apostolos suos insufflavit, et dixit: *Accipite Spiritum sanctum* ^o.

VI. Sed ad propositum revertamur. In historiis duodecim tribuum Israelis (12) hæc referuntur: *Erat Joachimus valde dives, ac dona sua dupla offerebat, secum ipse inquit: Quod in oblato substantia mea superabundat, erit omni populo, et quod est pro debiti mei solutione, erit Domino Deo in meam expiationem*. Instabat autem dies sollemnis; et filii Israelis dona sua afferebant. At vero Ruben (13), obviam ipsi se sistens, inquit: *Non licet tibi munus tuum afferre ante alios, cum semen in Israel non suscitaveris*.

Quo probro Joachimus graviter contristatus est. Vides tristitiam secundum Deum, quæ, prout beatus Paulus docuit ^p, adducit vitam æternam. O incomparabilem Davidis (14) filii mansuetudinem! O viri admirabilis non fucatam innocentiam! O justæ radicis mentem divino Spiritu actam! Quamquam divitiis et nobilitate insignis et regio genere esset, non tamen cogitavit de ultione, non intulit contumelias: non accurrit ad forum judiciale, non imprecatus est: non minatus est plagas (15). Non objecit illud, Ego ex tribu benedicta ortum duco, tu vero ex impuro patre, qui Israelis patris nostri lectum contaminavit. Poterat sane hæc omnia Rubeni opponere; sed haudquaquam cum eo verbis conflictatus justus ille expedito propere gressu.

^m Nahum. i., 15. ⁿ Gen. ii., 7. ^o Joan. xx., 22. ^p II Cor. vii., 10.

VARIÆ LECTIONES.

^{aa} Barb. ἐμφυσῶν. ^{bb} Barb. λάβεται. ^{cc} Hinc initium codicis mutili Cæs. B., cujus lectionibus deinde utemur, si quid prodesset aliquando possint. ^{dd} Axaxia cum utroque Cæsareo; nam Barb. mendose habet xaxia. ^{ee} Mendose codex Barb. γενώμη, nisi emendare sic velis ὡ δικαίας ῥίξης ἐνθώς γεννωμένη: at præferenda lectio Cæs. A. utpote contextui magis consona. Cæs. B. pro ἐνθώς habet ἀπανούργετος, quam vocem in præcedenti inciso omiserat. ^{ff} Mendose codex Barb. οὐχ, Cæs. A. et B. οὐχ. ^{gg} Mendose cod. Barb. ἐπιελήσαν; pejus Cæs. A. B. ἐπίλησαν. ^{hh} Mendose codex B. arb. κομών; Cæs. A. et B. κομών. ⁱⁱ Abest τυγχάνων ab utroque Cæs. ^{jj} Μιάναντος Attic. pro μίγναντος.

NOTÆ.

αἰώνιος ἐβλάστησεν. Semen autem Judæ invidiæ obnoxiū, et probris petitum supra semen Ruben (subintellige exaltatum est.) Ex Juda Virgo et Rex æternus germinavit. At lectio nostra præferenda videtur; nec obscurum est, mendo illo τοῦ ὑπὲρ pro ὑπὲρ quempiam impelli potuisse ut alia quoque immutaret.

(11) Nahum ii., 4. A versione LXX, quam auctor sequitur, dissidet hic Vulgatus noster, qui secundum veritatem Hebraicam אֲשַׁרְיָא בְּיָמֶיךָ לֵיטֵי legi: *Ascendit qui dispergat coram te*.

Sunt qui putent (Vid. Schleusner N. Thes. V. T. v. ἐμφυσῶν) LXX legisse non quidem אֲשַׁרְיָא a אֲשַׁר quod est *dispergo*, sed אֲשַׁרְיָא a אֲשַׁר, quod est *sufflo*.

(12) En, inquiet morosus quispiam, undenam petantur quæ de B. V. ortu feruntur. Atqui, repone quod Virginis conceptio idem fuerit ac novæ

Τί χαλεπαίνεις, Ρουβίμ; εἰς κέντρα λακτιζαί· μὴ γὰρ σοὶ εἶπεν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ προφήτου ῥῆμα προφητείας; Οὐχὶ μόνῳ τῷ Ἰούδᾳ, Ἐόρταζε, φησὶν, Ἰούδα, τὰς ἐορτὰς σου· ἀνέστη γὰρ ὁ ἐμφυσῶν εἰς τὸ πρόσωπόν σου; Τίς εὖτος, ὡ προφήτα; Ὁ Δημιουργὸς τῶν ἀπάντων, ὁ ἐμφυσήσας τῷ Ἀδὰμ πνεῦμα ζωῆς, ὁ τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις ἐμφυσήσας καὶ ^{aa} εἰπὼν· Ἀβέετε ^{bb} Πνεῦμα ἅγιον.

Γ'. Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκειμένον ἐπανέλθωμεν. Ἐν ταῖς ἱστορίαις φησὶ τῶν δώδεκα φυλῶν τοῦ Ἰσραὴλ, Ἦν Ἰωακείμ πλούσιος σφόδρα, καὶ προσέφερεν τὰ δῶρα αὐτοῦ διαπλῆ, λέγων ἐν ἑαυτῷ· Ἔσται τὰ τῆς περιουσίας μου πῦρτι τῷ λαῷ, καὶ τὰ τῆς ἀφένσεώς μου Κυρίῳ τῷ Θεῷ μου εἰς ἱλασμόν ἡμῶν. Ἠγγικεν δὲ ἡμέρα Κυρίου ἡ μεγάλη, καὶ προσέφερον υἱοὶ Ἰσραὴλ τὰ δῶρα αὐτῶν· καὶ ἴστη κατ' ἐνώπιον αὐτοῦ Ρουβίμ καὶ εἶπεν· Οὐκ ἔξεστιν σοὶ πρότερον προσεπτερεῖν τὸ δῶρόν σου, καθότι σπέρμα ἐν τῷ Ἰσραὴλ οὐκ ἐποίησας.

Καὶ ἐλυπήθη Ἰωακείμ σφόδρα· Εἶδες λύπην κατὰ Θεόν, ὡς ἐξησεν ὁ μακάριος Παῦλος, προξενούσαν ζωὴν αἰώνιον ^{cc}. Ὡς μεγίστης πραότητος τοῦ Θεοῦ! Ὡς θαυμαστοῦ ἀνδρός ἀπανούργετος ἀκακία ^{dd}! Ὡς δικαίας ῥίξης ἐνθώς γενώμη ^{ee}. Οὐκ ἡμύνετο, οὐχ ^{ff} ὕβρισεν, οὐκ ἔδραμεν εἰς δικαστήριον, οὐ κατηράσατο, οὐκ ἠπειλήσεν ^{gg}· τύπτειν, καίπερ πλούτῳ καὶ εὐγενείᾳ κομών ^{hh}, καὶ γένους βασιλικοῦ τυγχάνων ⁱⁱ. Οὐκ εἶπεν ὅτι Ἐγὼ ἐκ πατρὶδος εὐλογημένης εἰμι, σὺ δὲ ἐκ βεθλὸς, τὴν κοίτην τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἰσραὴλ μίαναντος ^{jj}. Ταῦτα πάντα ἡδύνατο ἀντιλέγειν πρὸς τὸν Ρουβίμ· ἀλλ' οὐδὲν αὐτῷ προσμαχεσάμενος ἐπὶ τὸ δωδεκάφυλον τοῦ Ἰσραὴλ ὠκυτάτοις ποσὶν βαδίζων ὁ δίκαιος παραγίνεται. Καὶ μὴ εὐρών ὅπερ ἐξήτει πρὸς ἀναψυχὴν, τὸ

arcae ad excipiendum Deum ædificatio divina, hoc profecto ex historia duodecim tribuum Israelis mutuatum non est.

(13) Quod superius jam monuimus, auctor potius quam hominem Ruben nomine dictum, videtur hic intellexisse quempiam e Rubenis tribu. Hinc aditus ipsi ad Ruben illum Jacobi filium ac Rubenitas redarguendos.

(14) Vocem υἱοῦ (filii) quæ a codice Barb. abest, supplēvi ex Cæs. A. Reipsa hic non Davidis, sed Joachimi, e Davidis progenie, mansuetudo commendatur.

(15) Ex hac Joannis Eubæensis oratione colligi potest, Patres libenter historiam illam duodecim tribuum Israelis persecutos ideo etiam fulsisse, quia occasionem præbebat non modo parentes Deiparæ laudibus ornandi, sed etiam fidelium mores illorum exemplo informandi.

δρος καταλαμβάνει. Καί τί ὁ δίκαιος; Πάντως τὴν τοῦ Δαυὶδ μελωδίαν ἀναλαμβάνει καὶ λέγει· *Εἰ ὁ ἐχθρὸς ὠνειδίσεν* ²¹ *με, ὑπήνεγκα ἄν· καὶ εἰ ὁ μισῶν με ἐπ' ἐμὲ ἐμεγαλοφρονησθήσῃ, ἐκρύβῃ ἄν ἅπ' αὐτοῦ. Δέσποτα Κύριε, τῶν θαυμάτων μου μὴ παρασιωπήσῃς·* Καὶ πάντως ποῦ τοιαῦτα διαλογιζόμενος. Εἰ ἐγὼ ἐν παντὶ Ἰσραὴλ ἀτεκνος, καὶ θνεὶδος, καλὸν μοι μᾶλλον τὸ ἀποθάνειν λιμῷ καὶ δίψῃ τηχόμενον ²². καὶ μὴ ἕτερον Σεμεὶ ὀδυνηρῶς τὸν Δαυὶδ ἐπονιδίσειν.

(nium) opprobrium effectus, satius mihi est mori fame ac siti confectum, quam ut alius Semei me ceu alterum Davidem contumeliosis verbis opprimal (17).

Z. Τί χαλεπαίνεις, ὦ πρωτότοκε Ρουβὶμ καὶ ἀχάριστε; Τί προσκρούεις ὁ ἀνευλόγητος τῷ εὐλογημένῳ; Τί σὺ, ὦ πένθος, κρίνεις τὸν βασιλεῖα; Οὐχὶ τελευτῶν ὁ Ἰακώβ ὁ πατὴρ ἀμφοτέρων ἡλεγξεν μὲν τὴν σὴν ἀνοιαν, τὸν δὲ Ἰούδαν εὐλόγησεν; Ἰδοὺ γάρ ²³ ἀποθνήσκων εἶπεν· *Ἰούδα, σὲ ἀνέσουσιν* ²⁴ *οἱ ἀδελφοὶ σου· αἱ χεῖρές σου ἐπὶ ῥώτου τῶν ἐχθρῶν σου· καὶ προσκυνήσουσιν σε υἱοὶ τοῦ Πατρὸς σου. Σκύμνος λέοντος Ἰούδα, ἐκ βλαστῶν, υἱὸς μου, ἀνέβῃς* ²⁵. Ἀναπεσὼν ἐκοιμήθη ὡς λέων, καὶ ὡς σκύμνος λέοντος· τίς ἐγερεῖ αὐτόν; Οὐκ ἐκλείψει ἀρχὼν ἐξ Ἰούδα, καὶ ἡγήμενος ἐκ τῶν μνηρῶν αὐτοῦ, ὥς ἂν ἔλθῃ ὃ ἀποκαίται, καὶ αὐτὸς προσδοκία ἔθνων. Δεσμεύων πρὸς ἀμπέλων τὴν θνόν ²⁶ αὐτοῦ, καὶ τῇ ἑλικίᾳ τὸν πῶλον τῆς θνόν αὐτοῦ ²⁷. Πλυρεῖ ἐν ὀλῳ τὴν στολήν, καὶ ἐν αἵματι τῆς σταφυλῆς τὴν περιβολὴν αὐτοῦ. Χαρποιοὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἀπὸ ὀίνου· καὶ λευκοὶ οἱ ὀδόντες αὐτοῦ ὥς ἐλ γάλα.

Πρῶτον μὲν ὀνειδισμὸν τῷ Ρουβὶμ ἐπήνεγκεν· φησὶν γάρ· *Ρουβὶμ πρωτότοκος μου καὶ ἀρχὴ τέκνων* ²⁸ *μου· σκληρὸς* ²⁹ *φέρεσθαι, σκληρὸς, αὐθάδης· ἐξύδρις, ὡς ὕδωρ, μὴ ἐκδέσῃς· ἄν-*

sese duodecim tribubus Israelis adjunxit. Et cum non invenisset id, quod quærebat ad levamentum mæroris (16), in montem se recipit. Quid autem justus? Omnino Davidis carmen resumit, et inquit: Si inimicus maledixisset mihi, sustinuissem utique; et si superbe mihi is insultasset, qui me odio prosequitur, ab ejus conspectu me subduxissem. Domine Deus, ne avertas faciem tuam a lacrymis meis. Ita enim fere secum ratiocinabatur: si ego solus in universo Israele liberorum expers sum, et (om-

VII. Quid tam immani ira commoveris, o Ruben primogenite et acerbè? Quid tu benedictionis exsors adversus eum insurgis, qui benedictionem consecutus est? Quid tu, pauper, regem judicas et condemnas (18)? Nonne moriens Jacob utriusque pater tuam quidem amentiam redarguit, Judæ autem bene precatus est? Ecce enim morti proximus ita locutus est: *Juda, te laudabunt fratres tui: manus tuæ in dorso inimicorum tuorum: et adorabunt te filii patris tui* (19). Catulus leonis Juda; ex germine, fili mi, ascendisti. Reclinis accubisti ut leo, et ut catulus leonæ; quis suscitabit eum? Non deficiet princeps de Juda, et dux de femoribus ejus, donec venerit cui repositum est, et ipse erit exspectatio gentium. Alligans ad vitem asinam suam, et ad helicem pullum asinæ suæ. Lavabit in vino stolam suam, et in sanguine ueræ pallium suum. Latificantes sunt oculi ejus præ vino, et candidi dentes ejus quasi lac.

Antea porro exprobrationes in Ruben protulerat. Inquit enim: Ruben primogenitus meus, et principium filiorum meorum, perricax nimis quam ut ferri possit, perricax et procax. Fecisti contumeliam

1 Psal. LIV, 13. 2 Gen. XLIX, 8 seqq., sec. LXX.

VARIAE LECTIONES.

²¹ Mendose codex Barb. ὀνειδίσῃ, et Cæs. uterque ὀνειδίσεν: nam vel ὀνειδίσεν cum LXX. legendum est, vel ὀνειδίσῃ, uti aliquando solent Attici post particulam et. ²² Mendose Barb. τυχόμενον, absurdius autem Cæs. uterque τυχόμενος. ²³ Τὸ γάρ, quod a Barb. exciderat, suppletum ex Cæs. utroque ²⁴ Cæs. A. αἴψαν, laudavunt; LXX αἰνέσαν, Complutensis αἰνέσουσι. ²⁵ Τὸ ἀνέβῃς, quod abest a Barb., suppletum ex utroque Cæs. ²⁶ Mendose Barb. hic et paulo infra ὧνον pro θνόν. ²⁷ In Cæs. A. desiderantur seqq.: et ad helicem pullum asinæ suæ. Et in sanguine ueræ pallium suum. Cæs. vero B. sic verba invertit: et in sanguine ueræ pallium suum lavabit, in vino stolam suam. ²⁸ Mend. tum Barb. tum Cæs. τέκνων. ²⁹ Barb. mend. σκληρῶς, recte Cæs. σκληρός.

NOTÆ.

(16) Ea scilicet historia refert nullos alios eum reperisse conjuges, qui prorsus prole caruissent.

(17) Nonnulla hic supplenda fuere perspicuitatis ergo; siquidem oratio ad minus typica prorsus, aut valde elliptica habenda erat, et ἕτερος Semei ἕτερον postulabat Davidem. Quam pessumdatum autem locus iste fuerit, e binis Cæsareis codicibus discas licet, quorum alter (A) habet, καὶ μὴ ἕτερον τινὰ εἰς ἐμὲ ὀδυνηρὸς (sic) τὸν Θεὸν ἐπονιδίσειν (sic): alter vero (B) καὶ μὴ ἕτερον πρὸς τὸν Δαυὶδ ἐπονιδίσειν.

(18) Barb. et Cæs. A. mendose κρίνης pro κρινεῖς, pejus Cæs. B. κρίνειν. Cæterum cum Cæs. B. pro σὺ legat σοί, uterque vero A. et B. pro βασιλεῖα legant τὴν βίαν τὴν βασιλικήν, sensus exsurget:

Quid tibi, o pauper, stirpem regiam attribuis? Verum si recolas sterilitatis opprobrium inde etiam molestius Judæis fuisse, quod propterea spe omni deciderunt e proprio semine Messiam esse proditum; rursus si rationem habear contextus, qui rem eo adduxit ut concludat, non ex Rubenis, sed ex Judæ stirpe Messiam nasciturum esse; patebit facile retinendum esse βασιλεῖα: adoptato autem ex Cæs. B. τὸ σοί, exurgit sensus magis contextui congruus: Quid tibi, o inops, regem vindicas? Rex tamen appellari potuit et Juda, seu stirps Judæ, cui sceptrum a Jacob moriente promissum fuerat.

(19) Barb. C. legit τῶν πατέρων σου, at Cæs. uterq. τοῦ πατρὸς σου: quam lectionem prætulimus, uti sacro textui consentaneam.

sicut aqua ex alveo suo diffuens, non ebullias; ascendisti enim cubile patris tui, tunc maculasti stratum in quod ascendisti¹.

Ecce igitur ipse Jacob in benedictione filiorum suorum vaticinatur, immortale regnum ex Juda oriturum (20). Tu vero justum e templo abigis? O vere Rubenitica stultitia atque invidia dignum facinus!

VIII. Cum igitur justus Joachim duodecim tribus Israelis perlustrasset, et qui liberorum expers esset, alium reperisset neminem; dolore oppressus in montem se recipiens, sinceras ibi preces ad Deum fundit. Anna interim domi sese continebat, atque ambo, seorsim quisque, precibus insistunt, suumque ipsorum patrem Davidem imitantes, et ipsi inclamantes illud psalmorum usurpant oraculum, quod inquit: *In tribulatione dilatasti me, miserere mei, et exaudi orationem meam*¹.

Anna deinde cum animadverteret mariti cunctationem, cœpit questu tranquillo lamentari, et secum ipsa fari dicens: Quonam secessit vir meus charissimus? aut quæ hujusmodi mora? quantum video, haudquaquam boni ominis. Num adhuc ille perlustrat filios Israel, quærens utrum res soli fructu caruerimus? Equidem cum hæc versaretur, æquanimis ipse erat ac festivus, neque immodicæ se tradebat tristitiæ. Nam cæterum potens est Deus, qui Saræ procreta jam ultra tempus ætate dedit Isaacum, et Rebecca Jacobum, et Racheli Josephum, et Annæ conjugii Elcanæ prophetam Samuel, et conjugii Manue Samsonem illum Nazarenum, Deus, inquam, qui hos respexit exaudivitque, potens est nostra quoque postulata facere: verum quam acerbis me manet dolor, si cæterum non modo prole caream, sed et virum amiserim? Si germen mihi aliquod afforet, non adeo forte de stirpe dolendum mihi esset; verum si præsentem nunc eum habere, qui mihi ab ipsa juventute dilectus fuit, jam neque de sobole spem plane abjicerem. Heu! quid faciam, domine mi, quem ex affectu in conjugem mihi delegeram? Ubi enim nunc es? an forte te lugebo ut mortuum? Verum non vidi sepulcrum tuum. Saltem te exspectem, tanquam peregre in longinquam regionem profe-

Α ἔθης γὰρ ἐπὶ κοίτην πατρός σου· τότε ἐμίλησας² τὴν στρωμνήν εἰς ἡν ἀνέβης.

Ἰδοὺ οὖν αὐτὸς ὁ Ἰακώβ ἐν τῇ εὐλογίᾳ τῶν υἱῶν αὐτοῦ προφητεύει περὶ τῆς ἀθανάτου βασιλείας ἐξ Ἰούδα μελλούσης ἀνατέλλειν. Καὶ σὺ τὸν δίκαιον ἐκ τοῦ ναοῦ ἀπαλαύνεις; Ὡς οὕτως τῆς· Ὡς οὐδὲμ ἀνοίας καὶ φθόνου τὸ παρὰ σοῦ τελούμενον!

Η'. Παραγενόμενος τοίνυν ὁ δίκαιος Ἰωακείμ πρὸς τὸ δωδεκάφυλον τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ μὴ εὐρὺν ἕτερον ἀτεχνον, παραγίνεται μετὰ θλίψεως εἰς τὸ ἕρος ἱκετεύων τὸν Θεὸν εὐκρινῶς. Ἡ δὲ Ἄννα ἐν τῷ οἴκῳ ἦν· ἀμφοτέροι δὲ καθ' ἑαυτοὺς προσευχόμενοι, τὸν πατέρα αὐτῶν Δαυὶδ μιμούμενοι, τὸ ψαλμικὸν ἐκείνου λόγιον καὶ αὐτοὶ ἐκδοῦντες τὸ φάσκον·
B Ἐν θλίψει ἐπλάτυνάς με, οἰκτείρισόν με, καὶ εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου.

Εἶτα κατανοήσασα Ἄννα τὴν βραδύτητα τοῦ συνεύνου³, ἤρξατο καθ' ἑαυτὴν γαλήνῃ⁴ θρῆναι κόπτεσθαι, καὶ λέγειν· Τίς ἡ ἀναχώρησις τῷ φιλιτάτῳ μου ἀνδρὶ; ἡ τίς ἡ βραδύτης αὐτῆς; ὡς ἐρῶ, οὐκ ἀγαθῇ. Ἔως ἔρρι τοὺς Ἰσραηλίτας περιάγει ζητῶν, εἰ ἡμεῖς μόνοι οὐκ ἐδλασθησάμεν; ἦδὺς⁵ αὐτὸς ἦν παρὼν, καὶ μὴ τῇ λύπῃ ἑαυτὸν καταβαπτίσας⁶. Καὶ δυνατός ἐστιν ὁ Θεὸς ὁ δώσας τῇ Σάρρᾳ παρὰ καιρὸν ἡλικίας τὸν Ἰσαάκ, καὶ τῇ Ρεβέκκᾳ τὸν Ἰακώβ, καὶ τῇ Ραχὴλ τὸν Ἰωσήφ, καὶ τῇ Ἄννῃ τῇ γυναίκῃ Ἐλκανὰ τὸν προφήτην Σαμουὴλ, καὶ τῇ γυναίκῃ Μανωὲ Σαμψὸν τὸν Ναζιραῖον· ὁ ἐπισκεψάμενος τοῦτοι, καὶ εἰσακούσας αὐτῶν Θεός, δυνατός ἐστιν καὶ ἡμῖν δοῦναι τὴν αἰτησίαν ἡμῶν· ἀλλὰ τί κόρομαι, εἰ δὲ⁷ καὶ χῆρα, καὶ ἀτεχνός; Εἰ ἦν μοι κλάδος, οὐκ ἂν μοι τοσαύτη ὁδὸν περὶ τῆς βίτης· εἰ δὲ ἦν μοι ὁ ποθοῦμενος ἐκ νεότητος νῦν παρὼν, προσδοκία ἂν ἦν καὶ περὶ κλάδου. Οἱμοι τί ποιήσω; κύριε ὃν ἐγὼ ποθοῦσα ἡρετισάμην⁸. Ποῦ γὰρ ὑπάρχεις⁹ νῦν; ἡ πῶς σε θρηνήσω ὡς νεκρόν; Ἄλλ' οὐκ εἶδόν σου τὸν τάφον. Ἄλλ' ἀναμείνω ὡς ἀποδημήσαντα εἰς χώραν μακράν; ἄλλ' οὐδεὶς ὁ ἀπαγγελῶν μοι, ἐωρακέναι τὸν Κύριόν μου. Οἱμοι τίς ὁ ἀπαγγελεῖ μοι, ποῦ ὁ σύζυγος καὶ συνόμιλος¹⁰ μου, ποῦ ὁ τοῦ Ἀδραμ ἀπόγονος, καὶ ζηλωτής; ποῦ ὁ τοῦ Ἰσαὰκ ὁμόσηγος; ποῦ ὁ τοῦ Ἰσραὴλ

¹ Gen. XLIX, 3, sec. LXX. ² Psal. IV, 1, 2.

VARIE LECTIONES.

³ Mend. Barb. ἐμίλησας, Cæs. ἐμίλησας. ⁴ Quemadmodum a Barb. et Cæs. B. abest ὡς τῆς, sic a Cæs. A. abest οὕτως. Utrumque ut retineatur contextus non patitur modo, sed postulare videtur. ⁵ Mend. codd. τῷ συνεύνω. ⁶ Mend. Barb. et Cæs. A. γαλήνῃ. Cæs. B. omittit verba ἤρξατο καθ' ἑαυτὴν γαλήνῃ· θρῆναι κόπτεσθαι, καί. ⁷ ἦδὺς legendum puto pro ἡ δοῦς, vel ἦδους, quorum primum in Barb., alterum in Cæs. A. et B. lego. ⁸ καταβαπτίσας sumo ex Cæs. A; mendose enim Barb. καταβαπτίσθη. ⁹ Barb. codex habet ὅς, et sensum aliquo modo probabilem redderet, si sumeres ἰδὲ pro ἦδη. Praferendam tamen duxi lectionem Cæs. B., qui habet εἰ δὲ. ¹⁰ Barb. ἡρετισάμην, Cæs. B. ἡρετισάμην. ¹¹ Tres concorditer codices mendose ὑπάρχεις. ¹² Barb. συνομιλός.

NOTÆ.

(20) Cæs. A. ista hic interserit: Ἰδοὺ γὰρ ἀποθνήσκω (vid. ἀπονήσκω)· Ἰούδα, σὲ ἀνέστην οἱ ἀδελ-

φοί σου. Ecce enim morior: Juda, laudaverunt te fratres tui.

χρησμός; ποῦ τοῦ Ἰεσσαὶ ἡ ρίζα²³, ποῦ ὁ τοῦ

Δαυὶδ πρόβολος; A etum? At nemo est, qui ad me renuntiet, quod do-

mimum meum uspiam viderit. Neu! quis erit qui

mibi nartret ubinam sit conjux et convictor meus? ubi Abrahami nepos et æmulator? ubi Isaacii con-

tinuationalis? ubi Israelis vaticinio prædictus? ubi radix Jesse? ubi progenies David?

Hæc porro evenerunt anno a mundi exordiis

quinqüies millesimo quadringentesimo octogesimo

tertio (21) et in septuagesima quinta generatione,

uti nescius errandi scriptor testatur Lucas, qui se-

riem (generationum) inverso ordine ad Deumque

inchoat a Josepho.

IX. Quoniam igitur Sol justitiæ oriturus erat ex

Juda, propheta a longe ad ipsum clamavit: *Celebra,*

o Juda, festivitates tuas; ascendit enim, qui in faciem

tuam afflat. Quis est hic, o propheta? Dic nobis.

Qui inclinavit caelos et descendit, ipse est, inquit,

qui inhabitat in caelis; qui cum Patre in caelo

est, et in terra clauditur in utero; qui Cherobim tre-

mendus, et hominibus est mitis; qui descendit ad in-

ferorum portas, et eum, qui fuerat aliquando fortis,

vinculis astrinxit; qui mortis imperium dissolvit;

pastor bonus, qui oves suas ab inferis eduxit, et ante

eas valens, unamquamque nominatim vocat. Qui

descendit, inquit Apostolus, ipse est et qui ascendit.

X. Quænam vero, o propheta, sunt festivitates

quas clamas Judæ agendas? Hoc deinde Videns de-

clarat: Non legales, inquit, festivitates Judas ce-

lebrabit mihi, non eas quæ in sabbatorum, et novi

mensis religionibus peraguntur, et in solemnitate

tubarum. Etenim *Tempus faciendi Domino*, ut dis-

sipet legem tuam (22). Cum itaque gratia advene-

rit, decem solemnitates insignes agendas esse

dico.

Prima omnium insignium solemnitatum (23) ea

est in qua Joachimus et Anna foustum generatio-

Πρώτη²⁴ πασῶν τῶν εὐσημῶν ἑορτῶν, ἐν ᾗ ἐδέ-

ξαντο²⁵ τὰ εὐαγγέλια Ἰωακείμ καὶ Ἄννα τῆς

²⁴ Nahum. i, 15. ²⁵ Nahum ii, 1. ²⁶ Psal. xvii, 10. ²⁷ Luc. xi, 21, 22. ²⁸ Joan. i, 5, 4. ²⁹ Ephes.

iv, 10.

VARIE LECTIONES.

²⁴ Pericopen Που τοῦ Ἰεσσαὶ ἡ ρίζα omittendam non censi, etsi eam habeat solus Cæs. B. ²⁵ Cod. Barb. mend. ἐτη. ²⁶ Barb. mend. ἐβδομηκοστῇ. ²⁷ Barb. et Cæs. uterq. mend. ἀφουδαίς. ²⁸ Ubi Barb. habet ἐν οὐρανοῖς, Cæs. A. habet ἐν ἀνθρώποις. Præferenda cod. Barb. lectio, tum quia alludere videtur ad illud Joan. iii, 13: *Nemo ascendit in celum, nisi qui descendit de caelo, Filius hominis, qui est in caelo*; tum quia melius servari videtur antithesis, quæ in sequentibus quoque incisus apparet. ²⁹ Cum Cæs. A. Πρώτη πασῶν nam Barb. πρώτων πασῶν Cæs. autem B. πρώτων πάντων καὶ πασῶν. ³⁰ Mend. Barb. et Cæs. A. ἐδέξαντο, et Cæs. B. ἐδέλξαντο.

NOTÆ.

(21) Vix dubitare ias est, annos hic secundum D Neque vero moveat (quod non nemo cavillose di-

epocham Constantinopolitanis consuetam compu- citavit), quod unice agi memoria dicatur nuntii

tari. Itaque cum Constantinopolitani Nativitatem ab Joachim et Anna accepti de Virgine gignenda.

Christi assignarent anno a mundi creatione quin- Consimili sane modo paulo post mentio fit festi-

quies millesimo quingentesimo octavo, consequens vitatis in qua *Gabriel illud Ave Virgini pronuntia-*

est, hanc quoque traditionem seu opinionem ali- vit. At adeone desipiat quispiam, ut dicat totam

quando receptam fuisse, Deiparam anno ante festi rationem Angeli adventu et illius Ave pronun-

Christi Nativitatem, seu melius Incarnationem tiatione contineri? Cæterum primæ hujus festivitatis

vicesimo quinto conceptam fuisse, adeo ut vice- quænam vera sit ratio, aperte in fine orationis

simum quintum annum ageret, cum ad annuntian- ab auctore declaratum reperies. Quanquam et hoc

dum ei divini Verbi incarnandi mysterium missus loco, quasi auctor ineptos hos cavillos divinarer,

est angelus. adjecit binas illas Deiparæ festivitates ita alteram

(22) Habes accommodationem illius (Psal. cxviii, ab altera distingui, ut in prima *Conceptio*, in altera

126) iuxta: *Καιρὸς τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ, διεσκέ-* *Nativitas* celebretur. Non ergo merum angeli

δασαν τὸν νόμον σου. nuntium, sed Deiparæ Conceptio, eaque potissimum

(23) En habes Deiparæ conceptionem inter præ- hoc festo colebatur.

cipuas atque insigniores solemnitates recensitam.

nis plane immaculatæ et genitricis Dei Mariæ nuntium acceperunt. Tum augustissima ejusdem Mariæ nativitas; illic conceptio, hic nativitas (24). Alia deinde solemnitas veneratione cultuque dignissima, in qua Gabriel pedibus materiæ expertibus terram calcans, illud Ave Virgini pronuntiavit. Postea salutaris illa mundo universo Regis omnium Christi Dei nostri ex Virgine nativitas. Deinde et ascensio in templum, et in ulnas Simeonis exceptio. Ac rursus lucifera apparitio, et rursus in monte Thabor transfiguratio; et vivifica passio, Pascha immortalis resurrectionis. Et rursus in cælis ascensio, et ad dexteram Patris in carne sessio. Tandem extremus, magnusque dies festus, in quo sanctissimus Spiritus in sanctos discipulos et apostolos Domini nostri Jesu Christi descendit. Age, o Juda, solemnitates tuas. Istæ igitur solemnitates sunt, quæ celebrandas a Juda propheta indicit (25).

XI. Præstitutis autem temporibus adventantibus, justitiam omnem jam oportebat impleri. Unde cum Joachimus in monte preces funderet, Anna vero intra domesticos parietes lugeret, hæc domo egressa in hortum suum se contulit, quo tam gravis mœroris levamen aliquod hauriret. Et ecce angelus Domini astitit, ipsi dicens: Anna, Anna, exaudivit Dominus deprecationem tuam, et concipies, et paries, et celebrabitur semen tuum in universa terra. Ne tristeris, o Anna; fructus tuus finem imponet earum dolori, quæ in angustiis pariunt (26). Ipsa enim est, quam prophætæ omnes salutem per ipsam expectantes prænuntiaverunt (27). O vos beatos, Joachim et Anna! Verum beator sane est quæ a vobis progignitur! Sic ad eos angelus:

Age, o Juda, solemnitates tuas ^b, non in veteri testamento, sed in novo. Hoc igitur principium est novi testamenti (28); principium est novæ arcæ

^b Nahum. i, 15.

VARIÆ LECTIONES.

^{aa} Barb. σσιικόσμιος. ^{ai} Τὸ Πάσχα cum Cæs. B., nam Barb. et Cæs. A. habent τοῦ Πάσχα. ^{ab} Barb. abest xaf. ^{ac} E cod. Barb. excidit vox Πνεῦμα, et paulo infra μαθητάς xaf. ^{ad} A cod. Barb. abest at ^{ae} Barb. et Cæs. uterq. mend. τῶ..... εὐχομένῳ. ^{af} Barb. παύει et cum eo Cæs. A., licet mendose, πά-
βει: at Cæs. B. παύσει.

NOTÆ.

(24) Verba illic conceptio, hic nativitas, absunt a Cæs. B., at retinent tum Cæs. A. tum Barb. et Leo Allatius (Prolegom. ad Opp. Damasceni, § 63. Opp. Damasc. per Le Quien, tom. I, pag. 63).

(25) Ex quo nulla hic fiat mentio festivitatis Dormitionis Deiparæ, suspicari quispiam posset, nondum forte idem festum in Eubæensi Ecclesia receptum fuisse. At non ita res habet; nam ad finem orationis hoc quoque festum celebrari consuevisse auctor commemorat. Porro hinc nobis Conceptionis festivitas magis commendatur. Cum enim mysteria solemniori cultu celebranda denario numero comprehensa dicantur, in hunc numerum Conceptionem Deiparæ potius quam ejusdem sanctissimam dormitionem relatum cernimus.

(26) Vulgatissima est penes veteres hæc doctrina, atque eo etiam spectat, sententiæ pariendi in doloribus adversus Evam prolata Deiparam nulla-

A γεννήσεως τῆς παναχράντου καὶ Θεοτόκου Μαρίας. Καὶ μετὰ ταῦτα τὸ πάνσεπτον αὐτῆς γενέθλιον· ἐκεῖ σύλληψις, ὧδε γενέθλιον. Μετὰ ταύτην ἑτέρα πανσεβάσμιος, καὶ προσκυνητὴ, ἐν ᾗ ὁ Γαβριὴλ αὐλοῖς ποσὶ τὴν γῆν πατήσας, τὸ χαῖρε τῇ Παρθένῳ προσεφώνησεν. Εἶτα ἡ σσιικόσμιος ^{aa} ἐκ Παρθένου γένεσις τοῦ παμβασιλέως Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Εἴθ' οὕτως πρὸς τὸν ναὸν ἀνοδος, καὶ ἐν ταῖς ἀγκά-
λαις τοῦ Σιμεὼν δοχῇ. Καὶ πάλιν ἡ φωτοφόρος ἐπι-
φάνεια· καὶ πάλιν ἡ ἐν τῷ Θαβὸρ ὄρει μεταμόρ-
φωσις, καὶ τὸ ζωφόρον πάθος, τὸ ^{ac} Πάσχα τῆς
ἀειζώου ἀναστάσεως. Καὶ πάλιν τῆς εἰς οὐρανοὺς
ἀνόδου, καὶ ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς ἐν σαρκὶ καθέ-
δρας. Καὶ ἡ ἐσχάτη ἡμέρα καὶ ^{ad} ἡ μεγάλη τῆς ἑορ-
τῆς, ἐν ᾗ τὸ πανάγιον Πνεῦμα ^{ae} κατήλθεν ἐπὶ τοὺς
ἀγλοὺς μαθητάς καὶ ἀποστόλους τοῦ Κυρίου ἡμῶν
Ἰησοῦ Χριστοῦ· ^{af} Ἑόρταζε, Ἰούδα, τὰς ἑορτάς σου.
Αὗται οὖν εἰσιν αἱ ^{ag} ἑορταί, ἀς ὁ προφήτης ἑορτά-
ζειν τὸν Ἰούδαν βοᾷ.

ΙΑ'. Τῶν δὲ καιρῶν ἤδη ἐγγιζόντων, πληρωθῆναι δεῖ πᾶσαν δικαιοσύνην. Ὅθεν τοῦ μὲν Ἰωακείμ ἐν τῷ ὄρει εὐχομένου ^{aa}, τῆς δὲ Ἀννης ἐν τῷ οἴκῳ θρηνηούσης, ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ οἴκου αὐτῆς, καὶ εἰσῆλ-
θεν εἰς τὸν ἐαυτῆς παράδεισον, ἐφ' ᾗ ἀνάπαυλαν
τῆς ἁγαν θλίψεως ἀρύσεται. Καὶ ἰδοὺ ἄγγελος Κυ-
ρίου ἐπέστη αὐτῇ λέγων· Ἀννα, Ἀννα, εἰσῆκουσε
Κύριος τῆς δεήσεώς σου, καὶ συλλήψῃ, καὶ
γεννήσῃ, καὶ λαληθήσεται τὸ σπέρμα σου ἐν ὅλῃ
τῇ οἰκουμένῃ. Μὴ λυποῦ, Ἀννα· ὁ καρπὸς σου παύ-
σει ^{ab} τὴν λύπην ταῖς ἐν λύπαις τιχτούσαις· αὕτη
γάρ ἐστιν, περὶ ἧς προκατήγγειλαν πάντες οἱ προ-
φῆται τὴν σωτηρίαν δι' αὐτῆς ἀπεκδεχόμενοι. Μα-
κάριοι ὑμεῖς, Ἰωακείμ καὶ Ἀννα. Ὅντως δὲ ἐξ
ὧμῶν τιχτομένη μακαριωτέρα ἐστὶ, ψοινὴ ὁ ἄγγελος
πρὸς αὐτούς·

Ἑόρταζε, Ἰούδα, τὰς ἑορτάς σου· οὐκ ἐν τῇ
παλαιᾷ διαθήκῃ, ἀλλ' ἐν τῇ καινῇ. Αὕτη οὖν ἡ ἀρχὴ
τῆς καινῆς διαθήκης, τῆς νέας καὶ θεοδόχου κίβω-

D tenus fuisse obnoxiam. Id autem ipsi quoque Annæ tribuitur in sacris Græcorum officiis, illæ scilicet, quam utero gestabat, gratia (Men. die ix Dec. in Stich. ante Synaxarium: *Haudquaquam, sicuti Eva, tu quoque, o Anna, paries in doloribus; nam gaudium in utero gestas* (οὐχ ὥσπερ Εὔα, καὶ σὺ σὺν λύπαις τεκεῖς· χαρὰν γάρ, Ἀννα, ἐνδὸν κοιλίας φέρεις).

(27) Ne oratoris exaggerationi tribuas quod hic dicitur, Deiparam a prophetis omnibus fuisse prænuntiatam, facere debet veterum auctoritas Pa-
trum, quibus nihil communis, quam ut disertis-
sime affirmant, Mariam Deiparam in Scripturis omnibus prædicari. Conf. quæ de his diximus in
commentario.

(28) Cum propria novi testamenti nota seu character sit operatio gratiæ, principium vero novi testamenti collocetur in ipso initio extruendæ arcæ

τοῦ, ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς Ἀννης κτιζομένης, τῆς ἐκ τῆς ρίζης Ἰούδα, Ἰεσσαί, καὶ Δαυὶδ. Φησὶ γὰρ ὁ προφήτης· Καὶ ἀναστήσω τὴν σκηνὴν Δαυὶδ τὴν πεπτωκυῖαν, καὶ οἰκοδομήσω τὰ κατεσκαμμένα αὐτῆς. Ἰδοὺ ἀνίσταται ἡ σκηνὴ Δαυὶδ ἐν τῇ συλλήψει⁶⁷, καὶ γενήσεται τῆς αὐτοῦ θυγατρός. Αὕτη γὰρ ἐστὶ περὶ τῆς πρώτης πάντων Ἰακώβ τὸν Ἰούδαν προφητεύων ἠλλόγησε⁶⁸ λέγων οὕτως· Ἰούδα, σὲ ἡγάσαν οἱ ἀδελφοί σου.

Ἀληθῶς μακάριοι ὑμεῖς, Ἰωακείμ καὶ Ἄννα. Ὑμεῖς γὰρ ἐξ Ἰούδα, καὶ Ἰεσσαί, καὶ Δαυὶδ, καὶ αὕτη ἐξ ὁμῶν, καὶ ἐξ αὐτῆς ὁ τοῦ νόμου δωτήρ⁶⁹, καὶ προρρητῶν Κύριος, καὶ ἐπ' ἐσχάτων νόμου πληρωτῆς Χριστὸς Κύριος.

IB. Ταῦτα πρὸς τὴν εὐλογημένην συζύγιαν Ἰωακείμ καὶ Ἄνναν ἀγγελος, καὶ ἐπιπλεῖον⁷⁰ ἐπήγαγεν· Θαρσεῖτε, χαίρετε, καὶ⁷¹ ἀγαλλιᾶσθε. Ἠγγικεν γὰρ ὁ καιρὸς ὁ ὑπὸ τοῦ προφήτου κηρυττόμενος, ἐκ Βηθλεὲμ καὶ γῆς Ἰούδα τὸν μέγαν ποιμένα ἐξελεύσεσθαι, καὶ οὐ μόνον τὸν Ἰσραὴλ ποιμαίνειν⁷², ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ ἔθνη.

Ὅντως μακάριοι καὶ τρισμακάριοι, Ἰωακείμ καὶ Ἄννα· μυριονταπλάσιον δὲ μακαριώτερα ἡ ἀπόγονος καὶ θυγάτηρ Δαυὶδ, ἡ ἐξ ὁσφύος καὶ γαστρὸς ὁμῶν προερχομένη. Ὑμεῖς γὰρ γῆ ἐστέ, αὕτη δὲ οὐρανός. Ὑμεῖς χοῖκοι, οἱ αὐτῆς δὲ οἱ χοῖκοι ἐπουράνιοι⁷³. μακάριοι ἀληθῶς ὑμεῖς, οἱ δὲ Μωϋσῆς ἰδεῖν οὐκ ἐδυνήθη, ἐπεθύμησεν ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης τοῦ κάλλους τῆς ὁμῶν θυγατρός.

⁶⁷ Amos ix, 11. ⁶⁸ Psal. xlv, 11, 12.

VARIE LECTIONES.

⁶⁷ Barb. mend. συλλήψη. ⁶⁸ Ita codex, qui tamen in admittendo vel respuendo hoc augmento sibi non constat. ⁶⁹ Barb. δωτήρ. ⁷⁰ Barb. ἐπιπλεῖον, at vel ἐπιπλεῖω, vel ἐπιπλεῖον legendum. Cæs. A. ἐπὶ πλοῖον. ⁷¹ Cum Cæs. A. ἀγαλλιᾶσθε; mend. Barb. ἀγαλλιᾶσθαι. ⁷² Cæs. A. ποιμαίνειν Barb. ποιμενεῖ. ⁷³ Barb. οἱ αὐτῆς δὲ χοῖκοι οἱ ἐπουράνιοι; at melius Cæs. B. οἱ αὐτῆς δὲ οἱ χοῖκοι ἐπουράνιοι.

NOTÆ.

Deo excipiendo destinatæ scilicet in conceptione Deiparæ; ergo Mariæ conceptio non solius naturæ (sic enim ad legem peccati spectasset), sed gratiæ quoque opus fuit.

Hinc Ecclesia Græca in sacris hujus solemnitatibus officiis canit veteres legis umbras exoriente Virgine transiisse, quia splendor gratiæ, id est Mariæ, effulsit (Men. die ix Dec. Ode ζ'): Vere legis umbræ prætereunt; ecce enim divinæ gratiæ splendor Virgo refulget, nubes illi e qua vere coruscans sol Deitatis exoritur (Νόμος αὐτοῦ σαφὺς παρατρέχουσιν· αὕτη γὰρ ἰδοὺ τῆς θεᾶς χάριτος ἐμφανίζεται ἡ παρθένος, νεφέλη ἐξ ἧς ὁ φειδρὸς τῆς θεότητος ἀνίσχεται· οὐτως ἥλιος). Et rursus eadem die celebrat Græca Ecclesia conceptus in Annæ utero primitias novæ ædificationis (ibid.): Exsurgent montes et colles, campi et maria, multitudo angelorum, et universum mortalium genus; Anna enim divinum Domini templum, novæ ædificationis primitias concepit. Ὅρη καὶ βουνοὶ, πεδία καὶ θάλασσα ἀγγέλων πληθεύς καὶ πᾶσα φύσις βροτῶν εὐφρανέσθωσαν τοῦ δεσπότου· τὸ θεῖον γὰρ τιμῶν, ἀπαρχὴν ἀναδομήσας; ἐδέξατο Ἄννα.)

(29) Cum haudquaquam materialiter, sed spiritualiter accipienda sit restitutio illa collapsi tabernaculi, ruinarumque ædificatio a propheta prænuntiata; de restauratione igitur per Christum faciendi, et de ædificatione per gratiam perficiendi sermo est. Insuper ejusmodi restauratio et reædi-

ficatio (uti patet) ita locum habuit in Deiparæ conceptione et generatione, ut tabernaculi illius erectio sit ipsa Deiparæ conceptio. Atqui, si in conceptione Virginis suus reliquus fuisset peccato locus, jam in ipsa conceptione jure merito non quidem tabernaculi erectionem suspiceremus, sed ruinas et lapsum deploraremus. Iteratam ergo confessionem doctrinæ a Deiparæ conceptione peccati omnis suspicionem excludentis habemus.

(30) Gen. xlix, 8. Sup. § 7 cod. Barb. habebat ἀνέσπυσιν, nunc mendose ἐνέσπυσαν, uterque vero Cæs. ἀνέσταν. Notum est autem et codices versionis LXX hic varias lectiones præferre. Conf. Scholia Lamberti Bos in h. c.

(31) Cæs. B. reliqua omittens pauca hæc retinet: Ταῦτα πρὸς αὐτοὺς ὁ ἀγγελος, ita ad eos Angelus. Quam lectionem præferendam censuerim.

(32) Hoc etiam loco cujusvis labis expertem Deiparam luculenter prædicari, nullus equidem dubito. Quid enim sunt hic terreni seu terra, nisi homines in collapsæ naturæ statu spectati, qui per reparationem deinde ad statum gratiæ cum transeunt, cælestes fieri dicuntur? Id sane exigunt contextus, tum rei ipsius natura, tum tritissimus hujus locutionis in lingua ecclesiastica usus ex notissima Apostoli sententia (I Cor. xv, 47 seqq.) suam ducens originem. Deipara porro non modo a terra illa atque a terrenis prorsus hic sejungitur, ut veluti e regione istorum altero in ordine collo-

Vos beati, Joachime et Anna, quia rationalem paradisi genuistis. Ipsa enim non ab hominibus modo, verum etiam ab Angelis, ab Archangelis, a Cherubim atque à Seraphim beatissima prædicatur, quippe quæ impollutis suis visceribus creaturarum omnium et paradisi auctorem gestavit.

XIII. Et ecce ut Anna ab Angelo audivit prorsus immaculatam puellam (53) se concepturam ac parituram esse, gaudio gestire cepit. Nondum autem is aderat, quem expectabat, dilectus nempe conjux.

Cum itaque justus quoque Joachimus lætum accepisset nuntium futuri de lumbis suis conceptus, lætitiæ apparatus in duplum ac triplum instituit adornare, ac decuplo gaudio et exultatione efferebatur. Cumque, uti consueverat, jam plene dona et sacrificia obtulisset, sterilibus concepit; et expectabant ambo fructum generationis, qualis nempe foret proles nascitura.

Porro instante jam tempore augustissimæ natiuitatis plane immaculatæ puellæ ac Genitricis Dei, propheticum impletum est oraculum, quod locus est Isaïas : *Lætare, sterilis quæ non paris* *. *Lætata est enim et exultavit maxime beata Anna; et dixit obstetrici : Quid peperisti? et respondit ob-*

* Isa. Lxiv. 1, ser. LXX,

VARIE LECTIONES.

* Verba τῆς κτίσεως καὶ, quæ a Barb. absunt, desumpta sunt ex Cæs. A. * Barb. ἡθισμένον, Cæs. A. ἡθισμένον. * Εἴη ἀποθησόμενον cum Cæs. A., Barb. ἡ τὸ ἀποκησόμενον.

NOTE.

cetur; sed (quod probe notabis) dum hoc ipsum efficitur, ipsa non *caelestis* dicitur, sed absolute *cælum* vocatur : nempe si *caelestis* diceretur, aliquid habere commune cum iis forte videretur qui *caelestes* fieri ibidem dicuntur, antea terreni cum fuerint : dum vero absolute appellatur *cælum*, haud obscure innuitur, hanc (donorum suorum in eam annulum conferente Deo pro singulari, ad quam electa fuerat, dignitate) suam veluti sibi que propriam existitis conditionem.

Id vero luculenter ex eo confirmatur, quod Mariæ conceptæ conditionem ope hujus imaginis exhibere familiarissimum in Orientis Ecclesia fuisse novimus. Ita Georgius Nicomediensis (ut hoc saltem hic innuam) celebrans Virginis conceptionem, cælum nobis datum gratia fulgidum proclamat (orat. 3, in *Concept. et Nat. Deip. Auct. Combess. tom. I, col. 1043*) : *Cælum sublimius (terra) excipit hodie genitum; cælum lucidius prorsus et spatiosius, cælum... quod non visibilibus astris, sed multiplici spiritualis lucis fulgore nitescit. Tὸν ὑπέρτερον οὐρανὸν ἀποκησόμενον δέχεται, τὸν ὑπέρφωτον ὄντως καὶ εὐρυχωρότερον... τὸν οὐχ ἀστροῖς ὀρωμένοις, ταῖς νοηταῖς δὲ ποικιλλόμενον δαδουχταῖς. Id ipsum tota Græca Ecclesia in sacris Deiparæ conceptæ Officiis sic repetit (Men. die ix Dec. ad init. Matutin.) : Deo omnium conditore afflante, novum in sinu Annæ cælum fabricatur; e quo ille, qui solus sincerus est hominum amator, propter suæ charitatis excessum tanquam sol occasum nesciens effulgebit, ut divinitatis suæ radiis universum mundum illuminet : (Ὁ) νέος οὐρανὸς ἐν κοιλίᾳ τῆς Ἀννῆς textualvetat. Θεοῦ παντοῦρου ἐπινεύσει, ἐξ οὗ....*

Neque vero absolum videatur, præfato sensu *terram terrenasque* vocari Joachimum et Annam, alio-

Μακάριοι ὑμεῖς, Ἰωακείμ καὶ Ἄννα, ὅτι παράδεισον λογικὸν ἐκυήσατε. Αὕτη γὰρ οὐ μόνον ὑπὸ ἀνθρώπων μακαρίζεται, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ Ἀγγέλων, καὶ τῶν Χερουδīm καὶ τῶν Σεραφīm· αὕτη γὰρ τὸν φυτουργὸν τῆς κτίσεως καὶ * τοῦ παραδείσου ἐξ ἀχράντων αὐτῆς λαγόνων ἐκυσφόρησεν.

IIY. Καὶ ἰδοὺ Ἄννα ἀκούσασα παρὰ τοῦ Ἀγγέλου τὴν σύλληψιν καὶ γέννησιν τῆς παναμώμου κόρης, ἤρξατο μὲν χαίρειν οὕτω δὲ παρὼν ἦν ὁ προσδοκώμενος, ἥτοι ὁ ἀγαπητὸς σύμμενος.

Δεξάμενος τοιγαροῦν καὶ ὁ δίκαιος Ἰωακείμ τὰ τῆς συλλήψεως τῆς ἐξ ὁσφύος αὐτοῦ εὐαγγέλια, ἤρξατο ἐτοιμάζειν τὰ τῆς χαρᾶς δεπλὰ καὶ τριπλὰ, καὶ δεκαπλασιάζων ἔχαιρε καὶ ἡγαλλιάτο· καὶ δὴ πληρώσας πάντα καθὼς ἦν αὐτῷ εἰλισμένον **, τὰ δῶρα καὶ τὰς θυσίας προσφέρειν, συνέλαβεν ἡ στέφα· καὶ ἀνέμενον ἀμφοτέροι τὸν καρπὸν τῆς γεννήσεως, τὸ τί ἂν εἴη ** τὸ ἀποθησόμενον.

Καὶ ἐγγίσαντος τοῦ καιροῦ τῆς πανσίπτου γεννήσεως τῆς παναμώμου κόρης καὶ θεοτόκου, ἐπληρώθη ὁ προφητικὸς λόγος, ὃν ἔφησεν Ἠσαΐας· *Εὐφρανθήτω, στέφα ἡ οὐ τίκονσα. Καὶ ἡφράνθη, καὶ ἡγαλλιάσατο ἡ μακαρία Ἄννα σφόδρα, καὶ εἶπεν τῇ ματρί· Τί ἐγέννησα; καὶ εἶπεν ἡ ματὴρ· Θῆλυ·*

C qui justissimos : ibi enim quod conditionis erat, non quod reparationis, exprimitur. Rursus autem id maximopere vim dictis addit : si enim illi utut justissimi *terra ac terreni* appellati sunt, hoc non terrenæ eorum conversationi, sed vitiatæ conditioni tribuendum est. Ergo, si et Deipara semel eodem originis vitio infecta fuisset, æquo jure et ipsa *terra et terrena* audirisset, non autem sua veluti conditione *cælum*, per quam et parentes ejus *caelestes* evaderent quemadmodum et Joannes noster indicat, et sic eleganter prosequitur etiam Isidorus Thessalonicensis episc. *Orat. de Nativ. Deip. n. 9* : *Anna vero cum generaret, filia sua indigebat ut generaretur... Neque ipsa solum, quæ per preces matris ei fuit, sed ejusdem etiam progenitor opus habuit, ut ipsam veluti matrem nancisceretur. Ἄννα δὲ ἀναγεννηθῆναι τῆς πατρὸς ἐδεῖτο γεννῶσα... καὶ οὐχ ἡ προσευχῆς αὐτῇ μητρί μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ προπάτορι ταύτης ἐδέχτην, ὅσαπερ οἶονεῖ μητρί χρῆσθαι.*

D (53) Auctor hic tanquam exploratum supponit, Annam *de plane immaculata puella* concipiendam jam ab angelo monitam fuisse. Atqui in eo, qui præmittitur, angeli sermone nihil habes quod huc spectet, nisi quod Maria *cælum* dicatur in oppositione ad reliquos omnes, qui *terreni* proclamantur; et quod paulo post Joachimus et Anna dicantur genituri *paradisum rationalem* (§ præc.). Ut ergo verbis auctoris sua stet veritas, dicendum est appellationes illas tum *cæli* tum *paradisii rationalis*, quas angelus concipiendæ proli tribui se perhibetur, ex mente auctoris ipsius omnimodam illam significare puritatem, cuius gratia puella prorsus immaculata (παναμώμως) proclamatur.

καὶ εἶπεν Ἀννα· Προσάξω αὐτὴν δῶρον Κυρίῳ τῷ

θεῷ.
 ΙΑ'. Ἰδε οὖν σαφῶς λειτουργοῦντας τῇ Τριάδι
 Mariam, καὶ Ἀνναν, καὶ Ἰωακείμ· τεχθείσης γὰρ
 τῆς παιδὸς, καὶ προκοπτοῦσης ἡλικίας, οὐ προσήγα-
 γον αὐτὴν διετή, οὐδὲ πάλιν τετραετή, ἀλλὰ τριετή
 ὡς Τριάδος ἀχωρίστου νύμφην, καὶ παστάδα ἀμύα-
 τον· καὶ κοινῶς ⁷⁷ προσήγαγον αὐτὴν, ὡς μελλούσης
 αὐτῆς ἀμφότερα εἶναι· καὶ πρῶτον μὲν δῶρον τῷ
 θεῷ προσηνέχθη, ἔπειτα δὲ καὶ ναὸς καὶ θρόνος.
 Προφητικῶς οὖν προσήγαγον τὴν Παρθένον ἐν τῷ
 ναῷ τοῦ Κυρίου.

Ὁ τοῦ θαύματος! Ὁ ἐμφυχὸς ναὸς καὶ θρόνος χε-
 ρουδικὸς εἰς ναὸν ἐκ λίθων κατεσκευασμένον προσ-
 φέρεται. Πρὸ γὰρ πολλῶν γενεῶν ὁ Δαυὶδ περὶ **B**
 αὐτῆς ἰδὼς λέγων· Ἀκουσον, φησί, θεοῦ θυγάτηρ,
 καὶ ἰδε, καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ ἐπιλάθου τοῦ
 λαοῦ σου, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου· καὶ
 ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου. Καὶ
 πάλιν· Ἀπενεχθήσονται τῷ βασιλεῖ παρθένοι
 ἐπίσω αὐτῆς. Πῶς ἀπενεχθήσονται; δηλονότι ἐν
 εὐφροσύνῃ καὶ ἀγαλλιάσει. Ποία αὐτῇ, ὦ προ-
 φῆτα; Ἐπειδὴ οὐκ ἔδει τὴν βασιλῆα ⁷⁸ μόνην εἰς
 τὸν ναὸν τοῦ βασιλείως ἀπενεχθῆναι, τοῦτο πόρρωθεν
 διὰ Πνεύματος ἁγίου ἁδόμενον εἰρηται. Καὶ πάλιν·
 Αἱ πλησίον αὐτῆς ἀπενεχθήσονται σοι. Ἀπ-
 ηνέχθησαν τοίνυν ⁷⁹ οὖν τῇ ἁγίᾳ Παρθένῳ καὶ ἄλλαι
 παρθένοι· πρόδηλον ὅτι καὶ αὐταὶ μετέσχον ἁγια-
 σμοῦ. Τίς γὰρ ἐψωμένον ⁸⁰ βασιλέα, ἢ βασιλῆα ⁸¹,
 δῶρα καὶ ὀψώνια παρ' αὐτῶν οὐκ ἀμείψεται;

Εἰσὶν δὲ καὶ ἄλλαι παρθένοι· ἀλλ' ἵνα τὸν λόγον μὴ
 μακρύνωμεν, ὀλίγα καὶ περὶ ἐκείνων λαλήσω. Αὐταὶ
 εἰσιν αἱ τὴν παρθενίαν ὡς περ ὁ θσαυρὸν βασιλικὸν
 φυλάττει· ⁸² προσέχουσαι ἑαυταῖς διαπαντός, ἵνα
 μὴ ταῖς πέντε μωραῖς ὁμοιωθῶσιν, ἀλλ' αἰετὸν
 βασιλικὸν στήλην φυλάττουσαι καὶ μόνῃ τῷ νομφίῳ
 αὐτῶν ⁸³ ἀρέσκουσαι. Αὐτὸς γὰρ ἐνετείλατο λέγων·
 Οὐδεὶς δύναται δυοὶ κυρίοις δουλεύειν. Καὶ πολ-
 λαὶ μὲν διὰ τοῦ μαρτυρίου τοῦ μακάριον τέλος ἔσχον·
 ἄλλαι δὲ καὶ δι' ἀσκήσεως καὶ διὰ τῶν σαρκικῶν
 πειρατηρίων ἐστεφανώθησαν, καὶ ἐτι στεφανοῦν-
 ται.

A stetrix: Filiam. Et subdidit Anna: Afferam illam
 donum Domino Deo.

XIV. En palam igitur sacrificium Triadi offeren-
 tes Mariam, Annam, et Joachimum. Cum enim
 edita in lucem fuisset puella, atque ætate progred-
 deretur, obtulerunt eam non quidem bimulam, nec
 item quattrimam, sed trimulam tanquam indivisæ
 Trinitatis sponsam, et thalamum immaculatum.
 Communi præterea voto ipsum adduxerunt, tan-
 quam quæ utrumque futura erat, ac primo quidem
 donum oblata Deo est, deinde vero et (tanquam)
 templum et thronus. Prophetico igitur spiritu Vir-
 ginem in templo Domini obtulerunt.

O rem plane miram! In templum lapidibus ex-
 ædificatum affertur animatum templum et thronus
 Cherubicus. Et sane jam a multis ante generatio-
 nibus David de ipsa palam vaticinatus est: Audi, inquit, Dei (34) filia, et vide, et inclina
 aurem tuam, et obliviscere populum tuum, et do-
 mum patris tui; et concupiscet rex pulchritudinem
 tuam. Et rursus: Adducentur regi virgines post
 eam. Quomodo adducentur? in lætitia scilicet
 et exultatione. Qualis et quanta hæc est, o
 Propheta! Quoniam nequaquam decebat ut in
 templum regis sola sine comitatu regina adduce-
 retur; jam et hic comitalus diu ante per Spi-
 ritum sanctum prænuntiatus est! Et rursus:
 Proximæ ejus afferentur tibi. Cum sancta igitur
 Virgine aliæ quoque virgines adductæ; atque, ut
 manifestum est, et ipsæ sanctificationis participes
 fuerunt. Equis enim eorum qui sunt in comitatu
 regis vel reginæ, munera ab ipsis præmiæque non
 referat?

Cæterum et aliæ sunt virgines, de quibus ne
 sermonem longius protraham, pauca tantum at-
 tingam. Hæ sunt quæ virginitatem tanquam re-
 gium thesaurum cum æservaverint, sollicitam sui
 curam nunquam non adhibent, ut quinque fatuis
 nequaquam similes efficiantur, sed jugiter vi-
 giles domum regiam custodiant, et unico suo
 ipsarum sponso placeant. Ita enim ipse præcepit,
 inquit: Nemo potest duobus dominis servire. Et multæ quidem facto martyrio ad beatum exitum
 pervenerunt. Aliæ autem per sanctas exerci-
 tationes et carnis tentationes coronatæ fuerunt,
 ac porro coronantur.

⁷⁷ Psal. XLIV, 11. ⁷⁸ ibid. 15. ⁷⁹ ibid. 16. ⁸⁰ Psal. XLIV, 15. ⁸¹ Matih. VI, 24.

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁷ Barb. πῶς, cum Cæs. A. πρᾶτλι κοινῶς. ⁷⁸ Barb. mend. βασιλῆα. ⁷⁹ Quæ deinceps ad finem
 usque sequuntur desunt in mutilo cod. Cæs. B. ⁸⁰ Cæs. A. ὁ ψικεύων, nec minus mendose Barb.
 ὁψικεύων. Tres porro habemus voces, quæ et aliquam similitudinem cum his mendis, et sensum con-
 textui congruum habeant, videlicet ὁπαδεύων ab ὁπαδεύω, ὁψικεύω, ὁψικεύω, quod est sero seu post veniens,
 et ἐψωμένον ab ἐψώμαι, quod, teste Henr. Stephano, idem etiam valet ac ἀπολουθεύω. Postremam præ-
 ferendam duxi. ⁸¹ Barb. mend. βασιλῆα. ⁸² Barb. φυλάττει, Cæs. A. φυλάττει. ⁸³ Barb. αὐταῖς.

NOTÆ.

(34) Suo marte Joannes hic addit vocem Dei; neque enim in Psalmo legitur Dei filia, sed mere filia. Verum jam alias notavimus, solemne ac fa-
 miliare SS. Patribus fuisse, ut singulari laude

Deiparam eam Dei filiam celebrarent. Nil proinde
 mirum, si ultro ex ore et calamo Joannis id ex-
 cidit.

XV. Quare et in alio loco filias Judæ exsultare A dicit (35); de sanctissima igitur Matre Domini nostri Jesu Christi hoc etiam dictum est, quia ipsa nempe ad Sancta sanctorum itura erat filia-bus Judææ stipata. Nondum enim mulieres vide-rant puellulam in templo fuisse enutritam, atque adeo cum nova ac præter opinionem res perage-retur, filia Judææ secundum prophetæ vocem exsultaverunt, cum Mariam puellulam sanctis-simam veluti immaculatam columbam, ad Sancta sanctorum euntem intuerentur, et parentes ejus Joachimum et Annam ineffabili gaudio ipsam pro munere offerentes, et præter omnium expecta-tionem summum sacerdotem os aperientem, atque ei bene precantem, reliquos autem sacerdotes altisona voce cum senioribus et universo populo clamantes et dicentes: *Fiat, fiat, amen, fiat*. Dum itaque hæc ita, ut dixi, peragerentur, Judææ filia secundum prophetæ oraculum exsultaverunt, utique triumphales hymnos concinentes (36): Exsultate et gaudio jubilate, Judææ filia, neque vos solum, sed universæ patriæ gentium. Nata est enim Maria, nec amplius pudore Eva suffun-ditur (37). Maria ad templum adducitur, et nova puella novum templum, templum scilicet Dei ca-pax consurgit; neque vero proles ista Davidica constituetur tantummodo Dei templum, sed et thronus cherubicus: Judæorum autem tem-plum destruetur; quemadmodum revera et in Evangelio Dominus pronuntiat: *Amen dico vobis, non relinquetur lapis super lapidem qui non de-struatur* k. Semper enim et ubique idem mulierum genus: sive futura portendat, sive regem laudi-bus efferat, sive contra vituperet, et contume-lioſe excipiat; nihil cum iis, utpote infirmio-ris pavidique sæxus, expositules. Ecce enim mihi veritæ, clamant l de ipso Saule in millibus, de XVI. Vere latatus est mons Sion, et exsultave-runt filia Judææ m. Quando, inquit? Hoc ipso tempore, quando Dei Templum oblatum Deo est in templo; quando immaculata puellula inaudito exemplo in Sancta sanctorum proprio pergens gradu contendit, ut inibi sedem defigat. Tunc vir-gines lætitia gestientes simul cum Angelis spiri-

* Mtath. xxiv, 2. l I Reg. xviii, 7. m Psal. xlvii, 12.

VARIE LECTIONES.

** Barb. pro κόρην legit χωρὶν. ** Barb. mend. θυγατέρας. ** Παρὰ δὲ τὸν στόμα ex Cæs. A.: nam Barb. παρὰ δὲ τὸν στόματι. ** Barb. θυγατέρας, quod mendum paulo infra recurrit. ** Barb. μένιν. ** Barb. πάντι. ** Cod. Barb. προφητεύει, Cæs. A. προφητεύει. ** Mendose Barb. ἐκζητηταῖον, absur-dius Cæs. A. ἐκζητήιον. ** Δεδωκας: cum Cæs. A., Barb. δεδωκας videlicet πρὸς δεδοικυλας aut Attic. δεδωκας. ** Barb. εὐφρανθήτω. ** Cæs. ἀμύλυντος. ** Ex Cæs. A. βαδίζουσα ἀναστρέφεσθαι, nam mend. Barb. βαδίζουσα: ἀναστρέφω. ** Barb. mend. ἀγαλλιωμένοι.

NOTE.

(35) Psal. xlvii, 12. Quod filias Judææ potius D gelio petitur, videntur accipi posse tanquam a choro quam filias Judæ Joannes posuerit, in causa est versio LXX, quæ hic legit: Ἀγαλλιάσθωσαν αἱ θυγατέρες τῆς Ἰουδαίας. Et Psal. xcvi, 8, ἡγαλλιάσαντο αἱ θυγατέρες τῆς Ἰουδαίας.

(36) Quæ infra sequuntur usque dnm ad senten-tiam confirmandam testimonium ex Matthæi Evan-

IE'. Διὸ καὶ ἐν ἐτέρῳ λέγει ἀγαλλιάσθαι τὰς θυγατέρας τῆς Ἰουδαίας· περὶ οὖν τῆς παναγίας Μητρὸς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦτο εἴρηται, ὡς μελλούσης αὐτῆς σὺν ταῖς θυγατέρας τῆς Ἰουδαίας εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων βαδίζειν· οὐδέπω γὰρ εἶδον αἱ γυναῖκες κόρην ** ἐν ἀγιάσματι ἀνατραφεῖσαν· καὶ προφητικῶς ὡς παραδόξων πραγμάτων ἐπιτελουμένων, ἡγαλλιάσαντο αἱ θυγατέρες ** τῆς Ἰουδαίας ὁρῶσαι τὴν παναγίαν παῖδα Μαρίαν, ὡς ἀσπλιν περιτετραῖν, εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων βαδίζουσαν, καὶ τοὺς αὐτῆς γονεῖς Ἰωακείμ καὶ Ἄνναν χαρᾷ ἀνεκλήλῃ γεραίροντας, καὶ τὸν ἀρχιερεῖα παραδόξως στόμα ** ἀνοίγοντα, καὶ εὐλογοῦντα αὐτήν· τοὺς δὲ λοιποὺς ἱερεῖς μεγαλοφώνως σὺν τῇ γερουσίᾳ καὶ παντὶ τῷ λαῷ βοῶντας, καὶ λέγοντας· *Γένοιτο, γένοιτο, ἀμήν, γένοιτο*. Τοῦτον οὕτως ἐπιτελουμένων ὡς ἔφην, προφητικῶς ἡγαλλιάσαντο αἱ θυγατέρες ** τῆς Ἰουδαίας πάντως μελεδοῦσαι ἐπινικίους ψάδας· Σχιρτήσατε, καὶ ἀγαλλιάσθε, οὐ μόνον αἱ τῆς Ἰουδαίας θυγατέρες, ἀλλὰ καὶ πᾶσαι αἱ πατριαὶ τῶν ἐθνῶν· Μαρία γὰρ ἐγεννήθη, καὶ Ἐβα οὐκέτι αἰσχύνεται. Μαρία τῷ ναφ̄ προσφέρεται, καὶ νέος ναὸς ἡ νέα κόρη ἀνίσταται θεοδόχος ναὸς· καὶ οὐ μόνον ναὸς, ἀλλὰ καὶ ὁρόνος χειροεικὼς ἡ ἐκ αὐτῆς βλαστήσασα ἀναδειχθήσεται· καὶ ὁ ναὸς τῶν Ἰουδαίων καταλυθήσεται, καθὼς καὶ ἐν Εὐαγγελίοις ἔφην ὁ Κύριος· *Ἀμήν λέγω ὑμῖν· οὐ μὴ μετ' ἡλθός ἐπὶ Ἰερουσαλὴμ, ὅς οὐ καταλυθήσεται*. Πάντη γὰρ πάντοτε τὸ τῶν γυναικῶν φύλον, εἴτε προφητεύσειεν ** εἴτε βασιλεῖα εὐφημίσαιεν, εἴτε πάλιν στήλιτεύσειεν καὶ οὐκ εἰδίσαιεν, οὐδὲν ἐκζητητέον ** ἐν αὐταῖς ὡς ἀσθενοῦς μέρους ὑπαρχούσαις αὐταῖς. Ἴδε μοι γὰρ ἐπὶ Σαούλ τὰς παρθένους τὸν θυμὸν τοῦ βασιλέως μὴ δεδιώσας **, ἀλλὰ κραζούσας ἐπὶ Σαούλ ἐν χιλιᾷσι, ἐπὶ δὲ αὐτῇ ἐν μυριάσι.

virgines, quæ Saulis tempore, regis iram nihil Davide autem in decem millibus.

IG'. Ὅντως εὐφρανθή ** τὸ ἔρος Σιών, καὶ ἡγαλλιάσαντο αἱ θυγατέρες τῆς Ἰουδαίας. Πότε; φησί. Τότε, νῦν ὅτε ὁ ναὸς τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ ἐν ναφ̄ προστηνέθη, ὅτε παραδόξως κόρη ἀμίαντος ** εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων ὠκυτάτοις ποσὶ βαδίζουσα ** ἀναστρέφεσθαι ἐνθα πορεύεται. Τότε αἱ παρθένοι ἀγαλλιωμένοι ** σὺν ἀγγέλοις τὴν πνευματικὴν εὐχρίαν

ἐπετέλουν. Πῶς; πάντως ἐν εὐφροσύνῃ καὶ ἀγαλλιάσει ἀχθόμενοι εἰς ναὸν βασιλείας. Ποῦ καὶ διὰ τί καὶ πρὸς τίνα; Ἀηλονότι πρὸς τὴν ἀμβλυνοῦσαν, πρὸς τὴν ὁρῶσαν Μαρίαν. Αὕτη γὰρ ἐστὶν ὁ ναὸς τοῦ μεγάλου βασιλείας· ἐπειδὴ ἤμελλεν ἡ βασιλίσσα τὰς παρθένους ὡς ἀμιάτους εἰς ναὸν βασιλείας πρὸς τιμὴν καὶ δόξαν αὐτῆς ἀγαγεῖν, διὰ τοῦτο ὁ προφήτης ἐβόα λέγων· Ἀπνευχθήσονται αἱ παρθέναι ὀπίσω αὐτῆς. Τότε ἀπνεύθησαν· ἀλλὰ καὶ πόλιν ἄλλαι παρθέναι ἀπνευχθήσονται, ὅτε ἐξ αὐτῆς ὁ Νυμφίος ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ.

Ἰδετε, ἴδετε, οἱ ἀπόγονοι Ρουβὶμ καὶ υἱοὶ αὐτοῦ, ὅτι ὁ μὲν Ἰωσήφ ὃν ὁμεις ζηλώσαντες ἐν Αἰγύπτῳ ἀπέδοσθε, πρόσκαιρον βασιλείαν λαβὼν οὐκ ἐμνησικακήσεν τὴν τῶν πατέρων ὑμῶν πονηρίαν, ἀλλὰ μᾶλλον τηχομένους λιμῷ διέθρεψε· ὁ δὲ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος ἐξ Ἰούδα ἀνατείλας βασιλεὺς αἰώνιος, θεὸς ἐνδοξάζομενος ἐν βουλῇ ἀρίων, μέγας καὶ φοβερός ἐστὶν ἐπὶ πάντας τοὺς περιεκύκλιον αὐτοῦ· αὐτὸς Κύριος, κραταῖος καὶ δυνατός, Κύριος δυνατός ἐν πολέμῳ· αὐτὸς ὁ Δημιουργὸς ἐκ τῆς παλαιωθείσης γῆς ἐποίησεν οὐρανὸν καὶ θρόνον ἀκατάρκετον, καὶ τὸν παλαιωθέντα χοῖκον εἰς ἐμπυράνιον παστάδα μετέβαλεν. Ἄσατε τῷ Κυρίῳ ᾠσμα καὶ ᾠδὴν· ᾠσατε τῷ Κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ· ᾠσατε τῷ Κυρίῳ, εὐλογήσατε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὅτι κόρη παρθένος ναὴ προσφέρεται, ἵνα ὁ τὸν ναὸν ἀγιάζων ἐν αὐτῇ κατοικήσῃ, καὶ κατοικήσας τὴν ταύτης γαστέρα μὴ καταφλέῃ· ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ Μωσῆος τῷ πυρὶ τὴν βάραν ἤρδευσεν, οὕτως καὶ ὁ ἐν ταύτῃ κατασκηνώσας θεὸς σώσει τὸν κόσμον.

ΙΖ'. Οὗτος ὁ αἶνος καὶ τὰ ᾠσματα τῶν ἀγαλλομένων θυγατέρων τῆς Ἰουδαίας· Ἄσατε καὶ ἀγαλλιάσθε, καὶ ψάλλετε. Ἰδοὺ γὰρ νενίκηται ὁ τὴν ἡμετέραν φύσιν τυραννῆσας διάβολος. Ἰδοὺ θρόνος θαυμαστότερος τοῦ Χερουβικοῦ ἐπὶ γῆς ἐτοιμάζεται, περὶ ἧς γέγραπται· Θεὸς ἐν μέσῳ αὐτῆς, καὶ οὐ σαλευθήσεται. Αὕτη γὰρ θρόνος, καὶ χοῖρον, καὶ

A tale agebant iripudium. Quomodo? prorsus in letitia et exultatione in templum regis adducendæ. Quo, et quorsum, et ad quem? Videlicet ad immaculatam (38), ad Virginem Mariam. Ipsa enim magni regis est templum. Et quoniam virgines, utpote impollutas, ad sui decus et gloriam ipsa regina in templum Regis erat adductura; propterea clamabat propheta iniquens: *Adducentur virgines post eam*. Tunc adductæ sunt; sed et aliæ rursus virgines adducendæ erant, cum ex ipsa *Sponsus processisset* in gloria sua (39).

Videte, videte, o Rubenis posteret et filii ejus: Josephus quidem, quem vos per invidiam in Ægypto vendidistis (40), regnum opportune nactus, non modo acceptæ patrum vestrorum improbitate injuriæ memoriam deleuit, sed præterea fame consumptos aluit; at Sol justitiæ ortus ex Juda, Rex æternus, Deus glorificatus in consilio sanctorum, magnus et terribilis (41) super omnes qui in circuitu ejus sunt; ipse Dominus, fortis et potens, Dominus potens in prælio, ipse rerum opifex e terra velustate corrupta novum cælum ac thronum incombustibilem creavit, ac limum inveteratum in thalamum cœlestem commutavit. *Cantate Domino canticum novum, cantate Domino, omnis terra, cantate Domino* (42), *benedictio nomini ejus*; quia virgo puella ad templum adducitur, ut in ipsa is inhabitet qui templum sanctificat, neque tamen in ea inhabitans uterum ejusdem comburat. Sed quemadmodum tempore Moysis rubum igne irroravit, sic etiam tabernaculum in hac Deus deflens, salutem mundo afferet.

XVII. Hæ sunt laudes, hæc exsultantium filiarum Judææ sunt cantica. *Cantate, et exsultate, et psallite*. Ecce enim devictus est diabolus, qui naturam nostram tyrannide sua premebat. Ecce solium Cherubico mirabilius (43) in terra paratur (virgo) de qua scriptum est: *Deus in medio ejus, et non commovebitur* (44). Ipsa enim solium, et

• Psal. XLIV, 15. • Psal. LXXXVIII, 8. • Psal. XLIII, 8. • Psal. XCV, 1, 2. • Psal. XCVII, 5.

VARIÆ LECTIONES.

• Barb. παρὰ τίνα. • Barb. mend. βασιλίσσα. • Barb. mend. τιχομένους. • Abest παστάδα a cod. Barb.; hanc tamen vocem præfert Cæs. A., et adoptari posse censuimus. • Barb. ψάλλετε, Cæs. A. ψάλλετε.

NOTÆ.

(38) Vide usu receptum, ut κατ' ἐξοχὴν Deipara appellaretur immaculata.

(39) Psal. XVIII, 6. Cæs. addit σαρκωθεὶς, incarnatus; sed hic sensus per se manifestus est.

(40) Auctor hoc in loco lapsus memoria videtur. Nam, ut legimus in libro Geneseos (cap. XXXVII, v. 29), Ruben hand particeps fuit iniqui illius adversus Josephum consilii.

(41) Auctor legit φοβερός ἐστίν, terribilis est, prouti habent etiam cod. Alex. et Alid. Verum contextui consonare magis videtur communis LXX lectio, quæ illud ἐστίν omittit.

(42) Cum LXX omittit, τὸ ἐν, quod hic habet Vulgatus.

(43) Hic rursus per aliam imaginem nobis significatur quid ea ætate de conceptione Deiparæ exploratumque esset. Primo enim Deipara Cherubico solio comparatur; ejus quidem compa-

D rationis ratio perspicua est; cum sæpius in prophetis Deus describatur sedens super Cherubim Psal. LXXXIX, 2; XCIII, 1; Isa. XXXVII, 16; Ezech. x, 1 seq.; Dan. III, 55). Deinde vero comparatio ita instituitur, ut Virgo beata non quidem Cherubim æquiparetur, sed throno Cherubico longe dignior ac præstantior thronus exhibeatur. Ergo nisi affirmare quis velit, thronum peccati inquinamento sordidum throno Cherubico præstantiorem esse ac digniorem in quo Deus sedeat, fateatur oportet ab ipsa Virginis conceptione quodvis peccati inquinamentum longe abfuisse. Cur hoc? quia scilicet ipsa Virginis conceptione thronus ille præstantissimus divinæ majestati dicitur instructus ac præparatus.

(44) Psal. XLV, 6. Conjunct. et præferunt etiam editiones Aldina et Complutensis. Conf. Lamb. Bos in h. c.

sedes, et domicilium Emmanuelis et summi regis A οικήτηριον τοῦ Ἐμμανουὴλ καὶ παμβασιλείως Χριστοῦ.

Ecce sine manibus hominum (45) construitur palatium celestis regis, et hoc palatium in Eden ad orientem (46) portam habet, et nemo per eam portam ingreditur (47), nisi solus Dominus Deus; et erit porta clausa. Palatium prorsus admirandum, adeo ut ipsæ quoque cœlorum Virtutes illud demirentur. Atque omnem sane cogitationem opus superexcedit. Palatium enim istud sine ullius humani architecti opera exœdificatum, cœlis sublimius, et creatura omni latius ostensum est, et nemo in ipso præterquam architectus ille, et opifex et cœlestium rerum omnium ac terrestrium Creator habitabit. Ecquis tandem iste est, quod solus condiderit, et solus inhabitaverit? Nunquam auditum hoc est, quod porta mirabilis illius domus nemini alii unquam aperietur. Quis iste est rex? non habet exercitum, et

Ἰδοὺ παλάτιον τοῦ ἐπουρανίου βασιλείως ἀνευ χειρῶν ἀνθρώπων * κατασκευάζεται, καὶ τοῦτο τὸ παλάτιον ἐν Ἐδέμ κατὰ ἀνατολὰς τὴν πύλην ἔχον *· καὶ δι' αὐτῆς τῆς πύλης οὐδεὶς εἰσελεύσεται, εἰ μὴ Κύριος ὁ Θεὸς μόνος· καὶ ἔσται ἡ πύλη κεκλεισμένη. Ὅντως θαυμαστὴν παλάτιον, ὥστε καὶ τὰς δυνάμεις τῶν οὐρανῶν εἰς αὐτὸ ξενιζέσθαι. Ὑπερβαίνει γὰρ πᾶσαν ἔννοιαν τὸ πρᾶγμα. Τοῦτο γὰρ τὸ ἀνευ τεχνῶν τῶν γηγενῶν ἐτοιμασθὲν παλάτιον, ὑψηλότερον τῶν οὐρανῶν καὶ πλατύτερον πάσης τῆς κτίσεως ἀνεβέβηκε, καὶ ἐν τούτῳ οὐδεὶς κατέφυγεν εἰ μὴ ὁ τεχνίτης καὶ δημιουργὸς καὶ Κτίστης * τῶν οὐρανίων καὶ ἐπιγείων. Καὶ τίς οὗτος ὅτι μόνος ἔκτισεν, καὶ μόνος B κατέφυγεν; Οὐδέποτε τοῦτο ἤκουσθη. ὅτι ἡ πύλη τοῦ θαυμαστοῦ οἴκου ἐκείνου οὐδενὶ ἐτέρῳ ἀνοιγέσεται πώποτε *. Τίς οὗτος ὁ βασιλεὺς; οὐκ ἔχει στρατόπεδον, καὶ στρατοπεδάρχας; οὐκ ἔχει δορυφόρους

VARIE LECTIONES.

* Cod. Barb., ut fieri de hac voce solet, contracte habet ἀνῶδ. * Codd. mend. ἔχων. * C. Barb. καὶ κτίσεως τῶν οὐρανίων καὶ ἐπιγείων. Cæs. A. καὶ κτίστης τῶν ἀπάντων τῶν τε ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῇ γῆς. * Barb. mend. πῶποτε, hanc autem vocem prorsus omittit Cæs. A.

NOTÆ.

(45) Animadversione dignissimus est hic locus, tum quia eandem de Virginis conceptione fidem prodit, tum vero multo magis quia occurrit cavillis illorum qui, ubi hæc controversia agitur, vel meridianos solis radios uti tenebras habent, tenebras proclamant. Dixi eandem de conceptione Virginis fidem hic proponi; nam Virgo comparatur celestis Regis palatio, cujus magnificentia cogitationem omnem excedat, atque mentes ipsas angelicas in stuporem rapiat. At vero eritne qui ejusmodi palatium Deo dignissimum in homine peccati sordibus sædo demiretur? Ergo vel negandum erit id, quod tenebat Ecclesia, hoc palatium tunc constructum fuisse quando concipiebatur Maria; vel fatendum esse nullas peccati sordes in Deiparæ conceptione locum habuisse. — At occurrit hic præterea morosorum cavillis. Nam hinc quidem certissimum est agi de Deiparæ conceptione; inde vero disertissime affirmatur, palatium non fuisse constructum manibus hominum; sed (ut paulo infra dicitur) *solus Deus illud condidit, quemadmodum et solus inhabitavit*. Atqui hoc de Virginis corpusculo dici non potest, tum quia Christi Domini Dei nostri privilegium fuit ut sine humano opere conciperetur, tum quia auctor noster hoc discrimen Evam inter ac Deiparam ipse statuit (infr. § 31), quod Eva quidem manu Dei ædificata fuerit, Maria vero ab Joachimo et Anna fuerit progenita. Ergo hæc de beatissima Deiparæ anima necessario sunt intelligenda. Ergo constructio palatii nihil est aliud nisi animæ creatio atque in corpusculum infusio. Atqui per hanc constructionem dicitur productum opus Dei dignissimum, et super his ipsis virtutibus maxime admirandum. Ergo vel negandum id est, quod auctor facto ipso prodit, in Ecclesia nempe hæc dici de Virginis conceptione consuevisse; vel concedendum est, Ecclesiæ fidem hanc fuisse, Mariæ animam in gratia fuisse creatam, atque adeo ad Mariam transferendum esse quod Augustinus de angelis pronuntiavit (*De civit. Dei*, lib. xii, cap. 9): *Eos cum bona voluntate, id est cum amore casto, quo illi adhererent, creavit, simul in eis et condens naturam, et largiens gratiam; gratiam vero (quod ad Deiparam spectat) non qualem-*

cunque, sed quæ par esset magnificentissimo operi ædificando: quod et cordatissimi theologi in scholis docere consueverunt, gratiam Virgini in ipsa ejus creatione collatam ejusmodi fuisse, cui nulla alia comparari possit.

C (46) Alluditur ad Gen. ii, 8, sec. LXX: Καὶ ἐφύτευεν ὁ Θεὸς παράδεισον ἐν Ἐδέμ κατ' ἀνατολὰς. Familiarissimum fuit antiquis Patribus, ut Eden atque ad Eden pertinentia, cujusmodi sunt *terra non maledicta, arbor vitæ, fontes saluberrimi*, etc., haberent eam totidem Deiparæ symbola. Hinc intelliges cur auctor superius quidem (§ 12) dixerit: *O vos beatos, Joachime et Anna, quia spirituales paradisi genuistis!* nunc vero huc revocans locum illum Genesios, prouti in Græca LXX versione legitur, sanctam Virginem sub palatii symbolo dicat in Eden fuisse constructam cum porta ad orientem respiciente, quo deinde accersat et Ezechielis oraculum (Ezech. xlv, 1-3) de porta soli Deo pervia. Porro hujus symboli usum eo spectare, ut quod venit in comparisonem, æquiparetur felicissimo statui qui lapsus miserrimum præcessit, res ipsa per se loquitur; hinc usitatissimum est, lapsi hominis reparationem significare per reditum in Eden. Sic Græcorum sacra officia in festo S. Philemonis (Men. die xxii Nov. Οὐλε ἦ): *Vere sinus tuus, o innocens Deipara, novus nobis apparuit paradisos, qui fert lignum vitæ, atque eos qui ob ligni fructum mortui erant, vitæ redditos rursus in paradisi introducti*. Νέος παράδεισος ἦν ἡ γαστήρ σου ἀληθῶς, ἀγνή, ὠράθη ζωῆς ξύλον βλαστάνων, καὶ τοὺς θανόντας καρπῷ τοῦ ξύλου, πάλιν πρὸς παράδεισον ζωοποιηθέντας εἰσάγων, Θεοτόκα. Illud unum itaque inquirendum superest in rem nostram, an ad felicissimam Eden conditionem Maria vel in ipsa sui conceptione pertinere dicenda sit. At ea de re satis nunc sint quæ ab auctore habemus affirmante, 1° Annam et Joachim genuisse spirituales paradisi; 2° Virginem palatium esse magnificentissimum in ipso Eden ædificatum. Reliqua plura in Commentario.

(47) Cæs. A. addit et egreditur. Manifeste autem hæc ad Ezech. xlv, 1 seqq. spectant.

τρόμῳ καὶ φόβῳ τὴν λειτουργίαν ἐπιτελοῦντας; οὐκ ἂν εἰσὶν αὐτῷ βασιλικοί; ναί, φησί, πᾶσα ἡ κτίσις αὐτοῦ ἐστίν· *Χίλια χιλιάδες ἐν οὐρανοῖς* αὐτῷ παρίσταται, καὶ μύριαι μυριάδες λειτουργοῦσιν αὐτῷ.

ΙΗ'. Ταῦτα οὕτως ἔχει τὸν τρόπον τῆς θεοτόκου Μαρίας ἀναστρεφόμενης εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων· αὐτὴν δὲ πάσης δικαιοσύνης ἀνωτέραν δειχθῆναι.

Ἡ τῆς Ἰουδαίων παρώσεως! Ὡς τῆς ἐκείνων ἀνοίας! Ἡ τῆς αἰρετικῶν βλασφημίας, ὡς τῆς ἐσκοτισμένης αὐτῶν καρδίας. Οὐδὲν γὰρ οἱ ἐριδι καὶ ζήλῳ προσκρούοντες, ὡς χύτρα λέθῃ, ἦται τοῦ φρονήματος τῶν Ἰουδαίων εἰσὶν. Αὐτοὶ γὰρ προσκρούονται, καὶ αὐτοὶ συντρίβονται. Ἡ οὐκ ἦσαν οἱ προσῆται ἐξ αὐτῶν; Νῦν δὲ τοὺς ὁμοφύλους προφήτας ὁμολογοῦσιν, τοῖς δὲ λόγοις αὐτῶν οὐ πείθονται. Ποῦ οὖν εἶδον εἰς πάσας γενεὰς κόρην εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων ἀνατραφεῖσαν, ἢ πάλιν παρθένον μετὰ τόκον; Οὐχὶ αὐτοὶ, ὅτε ἀρχιερεὺς ὁ Κύριος ἐγένετο, ἰδίαις χερσὶν ἐξ αὐτῶν τινες γράφοντες ὠμολόγησαν. Παρθένον τὴν ἁγίαν Μαρίαν; Ὑψιστάτων γὰρ τινων τὸν Κύριον ἐξ αὐτῶν εἰς ἀρχιερέα, ἵνα πληρωθῇ ὁ λόγος ὁ γεγραμμένος· *Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ*· ὅτι ὁ σοφία παρὰ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἦν προκύψας· καὶ ἐκ φυλῆς βασιλικῆς, καὶ ἀρχιερατικῆς ἦν Μαρία ἡ ἁγία Θεοτόκος· κατὰ τὸ εἰρησμένον· οὐδὲν αὐτοὺς ἐποίησαν. Τῶν γὰρ προβαίνόντων ἱερέων ἐξεζήτουν τὸν πατέρα, καὶ τὴν μητέρα, καὶ ἐγραφον τὰ ὀνόματα αὐτῶν εἰς τὴν ψῆφον τῆς ἱερωσύνης· καὶ ἐπηρώτησαν τὴν ἁγίαν Παρθένον λέγοντες· Υἱός σου ἐστίν ὁ Ἰησοῦς; Ἡ δὲ ἐφθασεν· Ναί. Οἱ δὲ εἶπον· Καὶ τίς ἐστὶν ὁ πατὴρ αὐτοῦ; Ἡ δὲ πανάμωμος ἀπεκριθῇ· Πατέρα μὲν ἐπὶ γῆς οὐκ ἔχει· ἐγὼ δὲ ἐγέννησα αὐτὸν ὡς οἶδεν αὐτός. Πατὴρ γὰρ αὐτοῦ ὁ Θεός ἐστιν. Οἱ δὲ εἶπον· καὶ γράφωμεν αὐτὸν εἰς τὴν γραφὴν τοῦ τόμου υἱὸν τοῦ Θεοῦ; Ἡ δὲ εἶπεν· Γράψατε. Καὶ ἔγραψαν εἰς τὸν τόμον οὕτως· Ἰησοῦς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ υἱὸς Μαρίας τῇ ἀνωθεν ψῆφῳ εἰς τὸν αἰῶνα ἱερεύσεται· καὶ ἐπληρώθη τὸ γεγραμμένον ὡς ἀνωτέρω δεδήλωται· *Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ*. Μετὰ γὰρ τοῦ ὑποστρέψαι τὸν Κύριον ἐκ τῆς ἐρήμου, ἦλθεν εἰς Ναζαρέτ, οὗ ἦν ἀνατεθραμμένος· καὶ εἰσῆλθεν κατὰ τὸ εἰρησμένον τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Σαββάτου εἰς τὴν συναγωγὴν, καὶ ἀνέστη ἀναγνῶν καὶ ἐπεδόθη αὐτῷ βιβλίον Ἡσαίου τοῦ προφήτου, καὶ ἀνέλας

exercitus duces? non habet satellites, qui cum timore et tremore astantes officium explent? non habet regios præfectos? habet sane, omnis quippe creatura ipsius est: *Millia millium astant ei in cælis, et decies centena millia ipsi ministrant*.

XVIII. Hæc ita se habent quoad modum quo Dei genitrix Maria in Sanctis sanctorum conversabatur, et quo omni justitia (cæterarum creaturarum) sublimior ostensa est.

O Judæorum duritiem! O eorumdem amentiam! Sed o hæreticorum quoque blasphemiam! O ipsorum quoque corda obcæcata! Quippe qui contentione et æmulatione impingentes, tanquam testa in lebetem, nihil distant a Judæorum perviciacia. Ipsi enim colliduntur, et ipsi conteruntur. An non erant ex illis propheta? Etiam nunc constituentur (Judæi), prophetas ex ipsorum ortos propagine fuisse; at oraculis eorum cedere abnuunt increduli. Quandonam igitur per omnium generationum decursum viderunt puellulam in Sanctis sanctorum innutritam? vel rursus, ubinam viderunt virginem post partum? Noane, eum Dominus declaratus est summus sacerdos, propriis manibus ex ipsis quidam scribentes confessi sunt sanctam Mariam fuisse virginem? Cum enim quidam ex ipsis Dominum decernerent summum sacerdotem (ut impleretur sermo qui scriptus est: *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech* (48)), propterea quod ipse proficiebat sapientia coram Deo et hominibus, et Maria sancta Dei Mater erat ex stirpe regia et sacerdotali, proinde secundum morem ipsis faciebant. Proinde astantibus sacerdotibus interrogaverunt patrem et matrem, et scripserunt eorum nomina in censu sacerdotii; et interrogaverunt sanctam Dei Matrem dicentes: Estne filius tuus Jesus? Maria vero respondit: Utiq̃ue. Ipsi autem addiderunt: Ecquisnam est pater ejus? Respondit purissima: In terra quidem non habet patrem; ego ipsum genui ut novit ipse. Deus enim est pater ejus. Illi vero dixerunt: Scribemusne in elencho codicis, quod ipse sit filius Dei? Atque ipsa reposuit: (Sic) scribite. Et sic retulerunt in codicem: Jesus filius Dei et filius Mariæ, suffragio e cælis lato, sacerdotio fungetur in æternum. Et sicut superius declaratum est, implementum accepit Scriptura inquires: *Tu (es) sacerdos in æternum secundum ordinem Melchise-*

* Dan. vii, 40. † Luc. ii, 52.

VARIE LECTIONES.

* Cæs. A. addit τῶν ἀγγέλων. * Cæs. A. addit τῶν ἀρχαγγέλων. * Barb. παρώσεως, Cæs. A. παρώσεως. † Barb. εἰ οὐκ εἰσαν. † Barb. mend. κόριν. † Barb. ὁμολόγησαν. † Tum particula καὶ, tum paulo post καὶ ἀρχιερατικῆς, quæ a Barb. absunt, ex Cæs. A. suppletur. † Tum Barb. tum Cæs. A. ἡθισμένον. † Barb. et Cæs. A. τὸν. † Mendose codices, Barb. quidem ἐπερώτησαν, Cæs. A. vero ἐπιρώτισαν. † Cæs. παναγίαν. † Cum Cæs. A. υἱὸν, nam Barb. mend. υἱὸν. † Codicis Barb. lectioni adhæsi, quanquam incertum num ἱερεύσεται, an ἱερώσεται ibi legatur. Cæs. A. habet: ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα ἐσται, sacerdos erit in æternum.

NOTÆ.

(48) Psal. cix, 4; a Græco textu abest verb. substant. secundum LXX.

dech^o. Et sane cum Dominus rediisset e deserto, **A** τὸ βιβλίον εἶπεν τὸν τόπον οὗ ἦν γεγραμμένον· Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμὲ, οὗ εἰνεκεν ἐγρονέει² με. Καὶ τὰ ἐξῆς.

Et traditus est illi liber Isaiae prophetæ, et ut revolvit librum, invenit locum ubi scriptum erat: Spiritus Domini super me, propter quod unxit me¹. Et cætera.

Hic itaque liber apud ipsos asservatur usque ad hodiernam diem; et in secundo ejus adventu, idem liber legetur ad Judæorum confusionem. Etenim neque prophetis ipsi crediderunt, neque ipsum Dominum audierunt; verum ex ipsis Scripturis sacerdotum suorum manu exaratis convincuntur. Ipsi enim perpetuo et decipientes et decepti, veritatem quidem proclamant esse errorem; errorem autem (quasi veritatem) amplectuntur, cum quo etiam in supplicium sempiternum abibunt. Ad eos namque dixit Dominus: Ego veni in nomine Patris mei, et non recipitis me; si vero alius venerit in nomine suo, illum recipietis².

XIX. Sed repones mihi, o Judæe: Quomodo homo est filius Dei, et Deus? Audi. Quandoquidem Deus hominem creavit ad imaginem et similitudinem suam, hunc diabolus fraude subvertens morti subiecit. Propterea primo quidem (Deus) misit prophetas, qui adventum suum prænuntiarent. Ubi autem venit plenitudo temporum, misit unigenitum ac dilectum Filium suum, qui carnem Adami induit, ut eum qui per voluntatem carnis in tyrannidem suam redegerat naturam, per carnem everteret, et diabolum hominis interfectorem interficeret.

Quemadmodum enim rex postquam in regionem quampiam vel urbem expeditionem jussit, siquidem illi qui missi sunt, hostem debellare non potuerint, tunc ipse habitu incolentium illam regionem assumpto, ad hostem delendum proficiat, hostis vero dum huic quoque se prævaliturum præfidit, in fortiorem incurrens, ipse capitur (49): sic prorsus ei accidit, qui cervicem erexerat, seque in medio cælo solium suum locare, atque super mundanam, ut putabat, conditionem sublimari gloriabatur. Sic enim hic e cælo (dein) lapsus ut fulgur, et impudens (nunc) aiebat: Si hoc obtinuerō, similis ero Altissimo². Quippe tanquam potens, ut sibi videbatur, se extulit jactabundus. Salvator itaque ut emortuas redderet exitiales ejus fraudes, ipsumque velut esca alliceret, tanquam draconem sanguinis appetentem divino hamo captum perimit (50). Ita Dei consilium machinamenta illius tanquam telam aranæ dissipavit.

¹ Psal. cix, 4. ² Luc. iv, 16, 17, ³ Joan. v, 43. ⁴ Luc. x, 18. ⁵ Isa. xiv, 14.

VARIE LECTIONES.

²² Mendose tum Barb. tum Cæs. A. ἔγρονει. ²³ Barb. ἐλύλυθα. ²⁴ Mend. tum Barb. tum Cæs. A. λήψεται. ²⁵ Codices mend. τροποσάμενος. ²⁶ Barb. τροπόσεται. ²⁷ Barb. quidem et Cæs. codices habent πᾶς, at et rei natura, et quod in contextu consequitur οὕτως postulant ut legamus ὅς. ²⁸ Mendose Barb. δεῖξαι, Cæs. A. δεῖξῃ. ²⁹ Codices mend. δελεάσας. ³⁰ Melius καταβάλλει cum Cæs. A., quam καταβαλεῖ cum Barb. ³¹ Barb. μηχανήματα.

NOTÆ.

(49) Cæs. A. addit: τοῦτ' ἐστὶν ἀγρευθήσεται, id est, quasi venatu capietur.

(50) Placet hic nonnulla decerpere ex S. Sophronii sermone, per E. Angelum Mai Græce cum

Ὁ τόμος οὖν οὗτος ἐστὶ πεφυλαγμένος παρ' αὐτοῖς μέχρι τῆς σήμερον· καὶ αὐτὸς ἐν τῇ δευτέρᾳ αὐτοῦ παρουσίᾳ ὁ τόμος ἀναγνωσθήσεται εἰς ἐλεγχὸν τῶν Ἰουδαίων. Προφήται γὰρ αὐτοὺς οὐκ ἐπεισαν, οὐδὲ αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ὑπήκουσαν· ἀλλ' ἐξ αὐτῶν τῶν Γραφῶν τῶν γραφέντων ὑπὸ τῶν χειρῶν τῶν ἱερέων αὐτῶν ἐλεγγθήσονται. Αὐτοὶ γὰρ αἱ πλανῶντες καὶ πλανώμενοι τὴν μὲν ἀληθεῖαν πλάνον ἐκράζον εἶναι, τὸν δὲ πλάνον ἀπεκδέχονται, μεθ' οὗ καὶ ἀπελεύσονται εἰς κόλασιν αἰώνιον. Εἶπεν γὰρ πρὸς αὐτοὺς ὁ Κύριος· Ἐγὼ ἐλήλυθα²¹ ἐν τῷ ὁρόματι τοῦ Πατρὸς μου, καὶ οὐ λαμβάνετε με, ἐὰν δὲ ἐλθῇ ἄλλος ἐν τῷ ὁρόματι τῷ ἰδίῳ, ἐκεῖνον λήψετε²².

ΙΘ'. Ἀλλ' εἰρεῖ μοι, ὦ Ἰουδαῖε, πῶς υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸς ἀνθρώπος ἐστιν; Ἀκούσον. Ἐπειδὴ περ τὸν ἀνθρώπον ὁ Θεὸς ἐπλασεν κατ' εἰκόνα αὐτοῦ καὶ ὁμοίωσιν, τοῦτον δὲ ὡς τροπωσάμενος²³ ὁ διάβολος θανάτῳ ὀπείθηκε. Τοῦτου ἐνεκεν πρῶτον μὲν προφήτας ἀπέστειλεν προκηρύττοντας τὴν αὐτοῦ παρουσίαν. Καὶ ὅτε ἦλθεν τὸ πλήρωμα τῶν καιρῶν, ἀπέστειλε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν Μονογενῆ καὶ ἀγαπητόν· καὶ περιεβάλετο τὴν σάρκα τὴν τοῦ Ἀδάμ, ἵνα διὰ τῆς σαρκὸς τροπωσῇται²⁴ τὸν τὴν φύσιν τῇ θελήσει τῆς σαρκὸς τυραννήσαντα, καὶ νεκρώσῃ τὸν ἀνθρωποκτόνον διάβολον.

Ὡς²⁵ γὰρ βασιλεὺς ἀποστελίας εἰς χώραν, ἢ εἰς πόλιν, καὶ μὴ δυνήθέντων τῶν ἀποστελλομένων τὸν ἐχθρὸν χειρώσασθαι, αὐτὸς τὸ σχῆμα τῆς χώρας ἐκείνης ἀναλαμβάνει, πορεύεται ἀνελεῖν τὸν ἐχθρόν· ὁ δὲ ἐχθρὸς προσδοκῶν ὅτι καὶ τοῦτο κατισχύσει, ἐπιδραμὼν ἐπὶ τὸν ἰσχυρότερον ἀλωθήσεται· οὕτως οὖν ὁ πάλαι τραχηλιάσας, καὶ καυχησάμενος τιθεῖν τὸν θρόνον αὐτῷ μέσον τοῦ οὐρανοῦ, καταλιπάνειν τε τὸν κόσμον, ὡς ᾤετο. Οὕτως γὰρ εἶπεν ὁ ἀναίδης ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσὼν ὡς ἀστραπὴ, ὅτι τοῦτο ποιήσας ἔσομαι ὁμοῖος τῷ Ὑψίστῳ. Ἐνεκαυχᾶτο γὰρ, ὡς ᾤετο, ὡς δυνατός. Ἴνα οὖν νεκρὰ δεῖξῃ²⁶ τὰ ὀλέθρια αὐτοῦ τεχνάσματα ὁ Σωτὴρ, καὶ ἵνα δελεάσῃ²⁷ αὐτὸν ὥσπερ δράκοντα αἰμοδόρον, τῷ εἰκῷ ἀγκίστρῳ, καταβάλλει²⁸ τὰ γὰρ αὐτοῦ μηχανήματα²⁹ ἢ τοῦ Θεοῦ βουλὴ ὥσπερ ἰσὺν ἀράχνης διέσπασεν.

Ἰσὺν ἀράχνης διέσπασεν.

appetentem divino hamo captum perimit (50).

Ita Dei consilium machinamenta illius tanquam telam aranæ dissipavit.

antiqua Bonifacii versione edito, in laudem SS.

Cyri et Joannis: quippe quæ hanc imaginem dra-

conis hamo allecti perpulchre illustrant (Spic. Rom.

tom. III, pag. 39): Ἡδὲ σωτηρίαν ἐν μέσῳ τῆς γῆς

Τὸν γὰρ ὅλον αὐτοῦ γινώσκων ὁ Δαυὶδ, νύκτωρ ἄγει καὶ μεθ' ἡμέραν οὐκ ἐπαύετο δυσωπῶν ὡς ἐκ προσώπου ^α πάντων, δεήσεις καὶ ἱκεσίας προσφέρων τῷ Θεῷ καὶ λέγων· Κύριε, κλίνον οὐρανοὺς σου ^β καὶ κατέβηθι· καὶ πάλιν· Κύριε, ἐξέγειρον τὴν δυναστείαν σου καὶ ἐλθέ εἰς τὸ σῶσαι ἡμᾶς· καὶ πάλιν· Κύριε, τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου μὴ παρ-
ίδης.

Κ'. Τῇ βουλῇσι οὖν αὐτοῦ τῇ εἰς τὸν αἰῶνα με-
νούσῃ, καὶ τοῖς λογισμοῖς τῆς καρδίας αὐτοῦ
τοῖς εἰς γενεάν καὶ γενεάν, οὐκ ἐπελάθετο τῶν
πρητίων αὐτοῦ, ἀλλ' ἐμνήσθη τῶν οὐκ ἐπιγινώσκον-
των αὐτοῦ, καὶ τοῦ ἔλθους αὐτοῦ τοῦ ἀπὸ τῶν αἰώνων·
καὶ ἐξελέξατο τὴν φυλὴν Ἰουδα, ἵνα ἀναστήσῃ
τὸν θρόνον Δαυὶδ τοῦ δούλου αὐτοῦ. Πρὸ γὰρ διαθή-
κης νόμου καὶ κηρύγματος προφητῶν, τὸν Ἰωσήφ ὁ
Ἰούδας ἐκ πικροῦ θανάτου ἐλυτρώσατο καὶ ἀν-
άμειψιν τοῦ ἀγαθοῦ μυριονταπλασίονα ἐκομίσατο· ἵνα
ἐκ σπέρματος αὐτοῦ, οἱ περὶ τρυφῆς ἐν οἴκῳ Κυ-
ρίου ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ Θεοῦ, τὴν πανύμνητον
θεοτόκον τὴν ἁγίαν Μαρίαν Ἰσαακίμ καὶ Ἄννα
ἐξανθήσουσι· εὐφράνθητε οὖν Ἰσαακίμ καὶ Ἄννα ἐν
τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐξομολογεῖσθε ^β τῇ μερίμῃ τῆς
ἀγιοσύνης αὐτοῦ.

Ἦκουσε γὰρ καὶ εὐφράνθη Σιών, καὶ ἡγα-
λιάσαντο αἱ θυγατέρες τῆς Ἰουδαίας· ὑπερίσχυ-
σεν γὰρ τὰς ἑνδεκα φυλάς ὁ Ἰούδας ^γ, καὶ οὐδεὶς ἐκ
τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν εὐλογημένος, ὡς ὁ βλαστήσας
τὴν σωτηρίαν ἡμῶν. Αἱ γὰρ τῶν λοιπῶν προσω-
μίαι εἰς τὸν Ἰούδα μετῆλθον ^δ· οὐ γὰρ καλοῦνται
ἐτέρας φυλῆς ἢ Ρουβιὰμ, ἢ Βενιαμὴν, ἢ Ἰσα-
χαρὶται, ἢ Ζαβουλωνῖται, ἢ εἰς ἐτέραν φυλὴν, ἀλλ'
Ἰουδαῖοι. Ὡς ἔθνος πονηρῶν! Ὡς γενεὰ σκολιὰ, καὶ
δυστραμμένη! Ὡς πωρώσεως, καὶ καρδιῶν καλύμ-
ματι περικειμένων! Πασῶν τῶν φυλῶν αὐτῶν τὰ
ὀνόματα εἰς τὸν Ἰούδα μετῆλθον, καὶ πάντες οἱ Ἰου-
δαῖοι λέγονται, καὶ εἰς τὸν ἐξ Ἰούδα ἀνατελλαντα
Κύριον ^ε οὐκ ἐπίστευσαν. Καὶ μαρτυρεῖ ^ς τῷ λόγῳ

^α Psal. cxxlii, 5. ^β Psal. lxxviii, 3. ^γ Psal. cxxvii, 8. ^δ Psal. xxxii, 11. ^ε Psal. xiv, 6. ^ς Psal. lxxviii, 68. ^ζ Psal. xci, 14. ^η Psal. xxix, 5. ^θ Psal. xcvi, 8, sec. LXX.

VARIAE LECTIONES.

^α Cum Cæs. A. ἐκ προσώπου, nam Barb. ἐκ προσώπῳ. ^β Barb. pro οὐρανοὺς σου mendose οὖν οὐς : Cæs. A. hanc pericopen omittit. ^γ Ita cum Cæs. A., nam Barb. οὐκ ἐπιγινώσκοντων. ^δ Barb. mend. ἐξομολογεῖσθαι. ^ε Verba ὑπερίσχυσεν γὰρ τὰς ἑνδεκα φυλάς ὁ Ἰούδας, exciderant a cod. Barb., quæ pro-
pterea a Cæs. A. mutati sumus. Omissionis autem causam manifestam habemus in ὁμοιωταλεντοῖς Ἰουδαῖας ἐτ' Ἰούδας. ^ς Codex uterque Barb. et Cæs. A. habent μετῆλθον, forte μετῆλθον, uti sæpe et apud LXX, et passim in dialecto Alexandrina occurrit pro μετῆλθον. ^ζ Cod. Barb. hic addit καὶ : omissionis, quod redundare videatur, et quod etiam a Cæs. absit. ^η Cæs. A. καὶ μαρτυρεῖ μοι τῷ λόγῳ (sc. τῷ λόγῳ) αὐτὸς ὁ Σωτὴρ καὶ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς λέγων. Et Salvator ipse ac Dominus noster Jesus Christus testimonio suo sermonem meum confirmat, dicens.

NOTÆ.

πρωτανεύσαντος, καὶ τὴν σαλευομένην κραταίωσαν-
τος θέλατταν, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ δρακόντων τὰς κεφα-
λὰς καταθλάσαντος, καὶ ἀγκιστρῶν πολυκέφαλον
ἄσαντος δράκοντα..... ἦδη δὲ πάλιν περιθέντος Χρι-
στοῦ φοβεῖσθαι ἐπὶ ρίνα τοῦ δράκοντος, καὶ κρίκων
τοῖς μυκτήρσι προσδῆσαντος, καὶ τὰ χεῖλη φέλλῃ
τρυνήσαντος, εἰληφέντος τε αὐτὸν τὸν ἀποστάτην καὶ
φυγάδα δούλον γενόμενον, καὶ δεδεμένον ἡμῖν ὥστε
στρουθίον παιδίον λαῖψ τῷ Χριστοῦ νηπιάζοντι
νεύμαντος. Rursusque cum (Christus) salutem in
medio terræ dispensasset, et mare quod commoveba-

Hujus sane artes cum bene perspectas ha-
beret David, nunquam cessabat interdiu noctuque
exorare, quasi gerens personam omnium, preces
supplicationesque ad Deum intendens, ac dicens :
Domine, inclina celos tuos et descende *. Et rur-
sus : *Excita, Domine, potentiam tuam, et veni, ut
salvos facias nos* b. Et rursus : *Domine, opera
manuum tuarum ne despicias* c.

XX. Sui igitur consilio, quod in sæculum per-
manet, et cogitationibus cordis sui quæ in genera-
tionem et generationem perseverant, nequaquam
(Deus) oblitus est pauperum suorum (51), sed
recordatus est miserationum suarum, et misericordiarum
suarum, quæ a sæculo est *, et elegit tribum Judæ †, ut
erigeret solum Davidis servi sui. Etenim vel ante-
quam lex daretur atque prophetæ prædicarent,
Judas ex crudeli morte Josephum liberavit, et
benefacti sui immensam hanc retributionem re-
portavit, ut ex semine ejus Joachimus et Anna,
plantati in domo Domini, in atriis Dei ‡, omni
laude dignissimam et sanctam Dei Matrem ceu
floreem emitterent. Exsultate igitur, Joachime et
Anna, et confitemini memoria sanctitatis ejus b.

Audivit enim et letata est Sion, et exsultaverunt
filie Judæ †, propterea quod Judas undecim
tribubus prævaluit, et nemo e reliquis fratribus
benedictus est quemadmodum hic, qui nostram
salutem germinavit. Et sane reliquorum appel-
lationes transierunt in Judam; neque ab alia
tribu nomen habent vel Rubenitæ, vel Benjamitæ,
vel Issacharitæ, vel Zabulonitæ, nec secundum
aliam tribum computantur, sed appellantur Judæi.
O pessimum genus! o progeniem pravam atque per-
versam! o stupiditatem, et corda velamine obvo-
luta! Omnium tribuum ipsorum nomina in Judam
desierunt (omnes enim appellantur Judæi), et ta-
men in Dominum ex Juda exortum non crediderunt.

tur firmasset, et draconum qui in eo erant capita
conregisset, hamoque inde draconem illum qui eras
multorum capitum, eduxisset.... cumque iterum
Christus jam capistrum circa draconis nasum im-
posuisset, et circulum in naribus alligasset, et ar-
milla labia perforasset : cumque apostatam et fugi-
tium factum, servum sempiternum accepisset, atque
nobis vinctum quasi passerem puero, populo scilicet,
qui in ipso Christo parvulus est, tribuisset.....

(51) Psal. x, 12. αὐτοῦ, quod abest a Barb.
suppletum ex Cæs. A.

Quin et ipse Saluator testimonio suo sermonem confirmat, dicens: *Quia salus ex Judæis est* ⁱ, quæ salus ego ipse sum, qui loquor tecum ^k, prout dixit Dominus ad mulierem Samaritanam.

XXI. Cæterum jam tempus est inchoandæ lætitiæ, et congratulandi justis omnibus ab Adamo usque ad Zachariam, quem inter templum et altare occiderunt ^l.

Exsulta itaque, o Adam, propter Mariam Dei matrem. Quoniam per mulierem a serpente deceptus fuisti, et per mulierem serpentem concubabis. Venit enim tempus ut sagittæ potentis acutæ ^m ex eadem illa natura proveniant, unde inimicus nocendi sumpsit instrumenta. Lignum etenim et mulier origo fuerunt in paradiso tui exsili; nunc autem lignum et mulier tibi sunt restitutio. Mulier quidem manu Dei ædificata te decepit; at mulier e lumbis Joachim et Annæ utero progenita, sine semine gignet mortis victorem, debellatoremque illius qui nos captivos abduxit. Et lignum quidem bonum ad vescendum et pulchrum oculis aspectuque delectabile (52) nobis mortem attulit; lignum autem aridum et infructuosum tum draconem perimet, tum terrigenis universis æternam vitam conciliabit.

Tu quoque mater matrum, Eva, gaude; quoniam filii tui non amplius ad corruptionem nascentur, sed incorruptione potientur. Vos etiam, Abel et Seth, in cantica erumpite, quoniam Altissimus tabernaculum suum (53) præparat, et venit ad benedicendum terræ, cui maledixerat. Et tu, Noc, hilaritatem explica, quoniam adest Dominus: congrega dispersos filios tuos, ut eum adorent, qui vos in diluvio servavit. Deus enim, ultionum Dominus ⁿ, Adamum indutus, in terras advenit, ut Adamum ipsum renovet, vinclosque omnes ex inferis educat. Abraham, et Isaac et Jacob cum legislatore Moyse atque prophetis omnibus, utrique exsultate, libros vestros evolite, quoniam adest jam expectatio vestra.

Hæ sunt exsultationes filiarum Judææ, quoniam justî Joachim et Anna plane immaculatam Dei matrem in Sancta sanctorum detulerunt. *Lætatus est enim mons Sion, et exsultaverunt filie*

αὐτὸς ὁ Σωτὴρ λέγων· Ὅτι ἡ σωτηρία ἔκ τῶν Ἰουδαίων ἐστίν· ὃς ἐμὶ ἐγὼ αὐτὸς ὁ λαλῶν σοι, ὁ Κύριος πρὸς τὴν Σαμαρείτιδάν φησι ταῦτα.

KA'. Καίρως λοιπὸν ἀπάρχεσθαι τῆς χαρμοσύνης καὶ συγχαλεῖν πᾶσι τοῖς δικαίοις ἀπὸ Ἀδάμ καὶ μέχρι Ζαχαρίου, ὃν ἐφόνευσαν μετὰ τὸ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου.

Διὰ οὖν τὴν θεομήτορα Μαρίαν εὐφράνθητι Ἀδάμ, ὅτι διὰ γυναικὸς ἡπατήθης ὑπὸ τοῦ ὄφeos, καὶ διὰ γυναικὸς πάθεις αὐτόν. Ἦκει γὰρ ὁ καιρὸς, ἵνα θῶεν τὸ ὅπλον ἐχρήσατο ὁ ἐχθρὸς, ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τὰ βέλη τοῦ θανατοῦ τὰ ἡκουημένα εἴθῃ. Εὐλὸν γὰρ καὶ γυνὴ ἐγένοντο ἀφορμὴ τῆς ἐξορίας σου ἐν παραδείσῳ, νῦν δὲ γυνὴ καὶ εὐλὸν γίνεται σοὶ ἀνάκλησις. Γυνὴ μὲν χειρὶ Θεοῦ οἰκοδομηθεῖσα ἡπάτησέν σε· γυνὴ δὲ ἐξ ὀσφύος Ἰωακείμ, καὶ γαστρὸς Ἀννῆς κυοφορηθεῖσα, ἀνευ σπορᾶς γεννήσει τὸν νικητὴν τοῦ θανάτου, καὶ καθαιρέτην τοῦ ὕμῃς αἰχμαλωτίσαντος. Καὶ εὐλὸν μὲν καλὸν εἰς βρώσιν, καὶ ἀρεστὸν τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ ὥραλον τοῦ κατανοῆσαι, θάνατον ὁμῖν ἐπήγαγεν· εὐλὸν δὲ ξηρὸν καὶ ἀκαρπὸν τὸν μὲν δράκοντα ἀνέλει, πᾶσι δὲ τοῖς γηγενέσι ^{oo} πρόξενον ζωῆς αἰωνίου γενήσεται.

Ἀγᾶλλου καὶ σὺ μῆτερ μητέρων Εἰσα, ὅτι τὰ τέκνα σου οὐκέτι εἰς φθοράν, ἀλλ' ἐν ἀφθαρσίᾳ ἔσονται ⁴¹! Ἀδελ καὶ Σὴθ καὶ ὁμῖς ὀμνήσατε, ὅτι ἐτοιμάζει ὁ Ὑψίστος σκῆνωμα αὐτοῦ, καὶ ἐρχεται ἐδολογήσαι τὴν γῆν, ἣν κατήρσατο. Καὶ σὺ Νῶε εὐχαρίστησον ὅτι ἐρχεται Κύριος· ἐπισυνάγαγε τὰ τέκνα σου τὰ διεσκορπισμένα ἵνα προσκυνήσωσιν ⁴² τὸν διασώσαντα ὕμῃς ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ. Θεὸς γὰρ ἐκδικήσων, Κύριος ἐπὶ γῆς παραγίνεται τὸν Ἀδὰμ καινουργῆσαι ⁴³, τοῦτον ἐνδυσάμενος, καὶ πάντας τοὺς δεσμίους ἐκ τοῦ ἔδου ἀναγαγεῖν ⁴⁴. Ἀβραάμ, καὶ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακώβ σὺν τῷ νομοθέτῃ Μωϋσῇ καὶ πᾶσι τοῖς προφήταις, ἀμφοτέροι γεραίροντες, τὰς βίβλους ὁμῶν ἀναπτύξαντες, ὅτι ἡ προσδοκία ὁμῶν πάρεστι.

Ταῦτά εἰσι τὰ σκιρτήματα τῶν θυγατέρων τῆς Ἰουδαίας, ὅτι προσήνεγκαν οἱ δίκαιοι Ἰωακείμ καὶ Ἀννα τὴν πανάμωμον Θεοτόκον εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων· Εὐφράνθη γὰρ ὁρος Σιών, καὶ ἡγαλλία-

i Joan. iv, 22. k ibid. 26. l Matth. xxiii, 35. m Psal. cxix, 4. n Psal. xlvii, 12.

VARIÆ LECTIONES.

³⁸ Barb. repetit hic λέγων. ³⁹ Particula καὶ, quam habet et Cæs. A., redundare hic videtur. ⁴⁰ Mend. tum Barb. γηγενέσι, tum Cæs. A. γηγενέσιν. ⁴¹ Hanc periodum, quæ a cod. Barber. abest, dedimus ex Cæs. A., qui more suo sic habet corruptam: ἀγαλὸν καὶ σὺ μῆτερ μητέρων Εἰσα· ὅτι τὰ τέκνα σου οὐκέτι εἰς φθοράν, ἀλλ' ἐν ἀφθαρσίᾳ ἔσονται. ⁴² Mend. Barb. προσκυνήσωσιν, cum Cæs. A. προσκυνήσωσιν. ⁴³ Καινουργῆσαι ex Cæs. A., Barb. mendose καινουργῆσαι. ⁴⁴ Ἀναγαγεῖν cum Cæs. A., Barb. habet ἀναγαγεῖ, quam lectionem si sequamur, sensus erit: et vinclos omnes ex inferis reducet.

NOTÆ.

(52) Gen. iii, 6, sec. LXX ὥραλον τοῦ κατανοῆσαι, optabile ad intelligendum: quem sensum admittit etiam veritas Hebraica לְחַיִּיתָ לְגַן עֵדֶן et conspicibilis arbor ad intelligendum: adeo ut sensus esse possit, ideo etiam fructum desiderabilem visum fuisse, quod Eva diaboli fallacibus ver-

bis credens, existimaret eum idoneum ad promissam boni ac mali scientiam acquirendam.

(53) Maria sæpissime apud Patres comparatur tabernaculo, in quo Deus residebat. At hic habes, præparationem hujus tabernaculi ipsam fuisse Mariæ conceptionem, quam deinde auctor cooperante Spiritu sancto vivificante factam affirmabat.

σαντο θυγατέρες τῆς Ἰουδαίας ἔρεκα τῶν κριμάτων σου, Κύριε. Οὐδὲν γὰρ εἶχον εἰπεῖν ἑτέρων ἢ αἰσχρολογιῶν αἱ παρθένοι αἱ συναπαλθεύσαι⁴⁵ μετὰ τῆς ἁγίας Παρθένου Μαρίας τῆς Θεοτόκου, ἀλλ' ἡ μόνον πνευματικὰ, καὶ Θεῷ ἀρέσκοντα, ἅπερ αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἐδωρήσατο τὸ Πνεῦμα ἅγιον. Τί γὰρ ἦν αὐταῖς⁴⁶ ἑτέρων⁴⁷ ῥημάτων χρεῖα, ἀλλ' ἡ πάντως τὴν βασιλίδι προπόντως ἀν εὐφημησαὶ καὶ τῷ ἐξ αὐτῆς μέλλοντι ἀσπέρως τιχέσθαι βασιλεῖ τῶν αἰώνων ἐπινικίους ὕμνους καὶ ἀναφωνεῖν, καὶ ᾄδειν, καθὼς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐδίδου ἀπορρέγγεσθαι αὐταῖς;

ΚΒ. Ἐορτάσωμεν καὶ ἡμεῖς ἅπαντες, ἀγαπητοί, τὰς τῆς Θεοτόκου Μαρίας πανηγύρεις, πνευματικῶς εὐφραίνόμενοι, καὶ κατανοοῦντες τὸ τοῦ προφήτου λόγιον· Ἐόρταζε γὰρ, φησὶν, Ἰούδα, τὰς ἑορτάς σου· ἀνέβη γὰρ ὁ ἐμψυσῶν εἰς τὸ πρόσωπόν σου, καὶ ἐξαιρούμενός σε ἐκ θλίψεων. Αὐτὴ γὰρ⁴⁸ ἐξ Ἰούδα, καὶ ὁ Κύριος ἐξ αὐτῆς τὴν κατὰ σάρκα.

Δεῖ οὖν ἐν ταῖς θείαις (54) καὶ μεγάλαις ἑορταῖς καὶ τὰς τῆς Θεοτόκου τῆς ἐλπίδος ἡμῶν πανηγυρίζειν. Ἐκτὸς οὖν τοῦ πληρώματος τῶν δέκα ἑορτῶν πανηγυρίζομεν καὶ τὴν ζωηφόρον αὐτῆς κοίμησιν. Αὐτὴ μετὰ τὴν εἰς οὐρανούς ἀνοδὸν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν τοῦ παναγίου καὶ ζωοποιοῦ Πνεύματος ἐπὶ τοὺς μακαρίους ἀποστόλους καθόδον, τὴν καὶ ἐσχάτην καὶ μεγάλην ὀνομαζομένην ἑορτὴν, πλήρωμα τῆς χρηστότητος⁴⁹ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν οἰκονομίας, καὶ πάσης ὑστερον τὴν πάνσεπτον αὐτῆς κοίμησιν πανηγυρίζομεν.

Τὰς δὲ ἀνωτέρω, καὶ προμνημονευόμενας κατὰ τὸν δεκάλογον τῆς τε Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης. Τρεῖς γὰρ διαδοχαὶ εἰσι τῶν δέκα⁵⁰ λόγων, ὥσπερ⁵¹ ἐδιδάχθημεν ὑπὸ τῆς παναγίας, ὁμοουσίου, καὶ ζωοποιοῦ, καὶ προσκυνητῆς Τριάδος. Ἡ πρώτη ἐκ τοῦ νόμου· Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου, καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ μετέπειτα ἐν τῇ Νεῇ οἱ μακα-

• Psal. xciii, 1. • Act. ii, 4. • Nahum. i, 15; ii, 1.

VARIE LECTIONES.

⁴⁵ Cod. Barb. habet: οὐδὲν γὰρ εἶχον εἰπεῖν ἑτέρον ἢ αἰσχρολογίαν, αἱ συναπαλθεύσαι... at sensus prorsus absurdus esset. Cæs. A. vero habet: καὶ γὰρ εἶχον εἰπεῖν ἑτέρων αἰσχρολογιῶν αἱ παρθένοι: καὶ συναπαλθεύσαι... quæ sensum pariter absurdum habent. ⁴⁶ Cæs. A. mendose hic habet αὐτῇ, et mendose pariter Barb. αὐτοῖς. Contextus exigit αὐταῖς, ut reipsa Cæs. A. habet paulo infra, ubi rursus Barb. mendose repetit αὐτοῖς. ⁴⁷ Ἐτέρων, quod abest a Barb., suppletum ex Cæs. A. ⁴⁸ Γὰρ cum Cæs. A., nam Barb. οὖν. ⁴⁹ Barb. mend. χρηστότητος. ⁵⁰ Mend. Barb. δώδεκα (sic). ⁵¹ Leo Allatius habet ἅπερ, cod. Cæs. A. ὥσπερ.

NOTÆ.

(54) Paulo aliter Cæs. A. Δῆ (scilicet δὲ) οὖν ἐν ταῖς θείαις καὶ μεγάλαις ἑορταῖς καὶ τὰς τῆς παναγίας καὶ πανμνήτου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, τῆς ἐλπίδος ἡμῶν, πανηγυρίζειν· αὐτὴ γὰρ ἐστὶν ἡ σωτηρία ἡμῶν καὶ ἀντίληψις ὥς γενήσασθαι τὸν Κύριον καὶ ποιητὴν τοῦ παντός. Quamobrem in magnis solemnibusque diebus oportet habere etiam festivitates sanctissimæ atque omni laude dignissimæ reginæ nostræ, Dei Matris, ac nostræ spei. Etenim ipsa est salus nostra et opulatio, quippe quæ Dominum et opificem rerum omnium genuit.

(55) Barb. Cod., et ex ipso (ut videtur) Leo

A Juda propter judicia tua, Domine. Virgines enim, quæ simul post sanctam Virginem Mariam Dei matrem incedebant, nihil, quod inelamarent, habebant aut alienum aut indecorum, sed spiritualia duntaxat ac Deo placencia, quæ Spiritus sanctus in ea hora (ipsis) donabat. Ecquid enim aliis vocibus opus iis erat quam ut ratione prorsus convenienti Reginam collaudarent, et Regi sæculorum ex ipsa sine semine nascituro triumphales hymnos alta clamantes voce canerent, prout Spiritus sanctus dabit eloqui illis?

XXII. Et nos igitur, dilectissimi, mente volentes illud prophetæ oraculum, quo inquit: Age, o Juda, solemnitates tuas, ascendit enim qui affuit in faciem tuam, te e tribulatione eripiens, omnes spiritali lætitia gestientes Dei Genitricis Mariæ sacra solemnia celebremus. Ipsa enim: ex Juda est, et Dominus ex ea secundum carnem.

Quocirca inter divinos solemnesque dies, Deiparæ quoque, quæ spes est omnium nostrum, merito festa celebranda sunt. Ideoque extra decem (55) solemnitatum numerum, vivificam quoque illius dormitionem celebramus. Quod quidem venerandæ illius dormitionis festum agimus et nos post ascensum Domini nostri Jesu Christi in cælum et descensum sanctissimi et vivificantis Spiritus in beatos apostolos, quod postremum magnumque festum appellatur, tanquam quod fuerit bonitatis Domini et divinæ dispensationis omnisque iustitiæ (56) complementum.

Quas vero superius commemoravimus, celebritates agimus secundum Veteris et Novi Testamenti Decalogum. Tres enim sunt Decalogorum series, quas a sanctissima, consubstantiali, vivificante atque adoranda Trinitate e-lecti sumus. Prima continetur in lege, Diliges Dominum Deum tuum, et cætera. Et in Novo deinde Testamento

D Allatius in fragmento, cujus in Monito meminimus, habent duodecim, δώδεκα: at Cæs. A. habet decem, δέκα, et prorsus congruentius. Nam auctor festivitates superius enumerans, eas decem dixerat, non autem duodecim. Id ipsum exigunt et quæ deinde subduntur de Decalogo.

(56) Ex Cæs. A. supplevimus vocem δικαιοσύνης, quæ a Barb. exciderat. Ille codice, ut alias diximus, usus Leo Allatius, ad rem componendam conjunxit πάσης cum οἰκονομίας, at minus feliciter, quia dum retinet conjunctionem καί, haud exignam vim infert syntaxi.

beatitudine: et ipsæ sunt decem, similiter et *Pater noster* decem complectitur sermones (57). Has itaque decem solemnitates festiva cum lætitia agimus.

XXIII. Ac primam quidem, licet ea non ab omnibus agnoscatur (58), in qua beati Joachimus et Anna generationis Mariæ semper virginis ac Dei matris nuntium acceperunt, die nono mensis Decembris celebramus.

Atque attente adverte, dilectissime, non præter fidem esse, ac inane, quod apud nos scripto traditur. Si enim ecclesiarum dedicationes merito celebrantur, quanto magis citra ullam comparationis rationem debemus cum studio, et pietate, ac Dei timore hanc peragere solemnitatem? in qua (59) non ex lapidibus jacta sunt fundamenta, neque manibus hominum Dei templum exædificatum est: videlicet in utero concepta est Deipara ac sancta Maria, sed Dei Patris beneplacito, et coopératione sanctissimi ac vivificantis Spiritus, Christus Dei Filius, qui lapis est angularis, ipse eam ædificavit, et ipse in ea inhabitavit, ut legem ac prophetas, cum ad salvandos nos veniret, impleret. Ipsi gloria et honor et adoratio una cum æterno Patre, et cum sanctissimo ac vivificante Spiritu nunc, et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ῥισμοὶ καὶ αὐτοὶ ⁵⁵ δέκα· ὁμοίως καὶ τὸ Πάτερ ἡμῶν, δέκα λόγοι εἰσίν. Ταύτας οὖν ⁵⁶ τὰς δέκα πανηγύρεις γεραίροντες ἑορτάζομεν

ΚΓ'. Τὴν μὲν πρώτην, εἰ καὶ μὴ παρὰ τοῖς πᾶσιν γνωρίζεται, ἐν ἣ ἐδέξαντο οἱ μακάριοι Ἰωακείμ καὶ Ἄννα τὰ εὐαγγέλια τῆς γεννήσεως τῆς ἀειπαρθένου καὶ Θεοτόκου Μαρίας τῇ ἐννάτῃ τοῦ Δεκεμβρίου μηνός.

Σημειοῦ νουνεχῶς, ἀγαπητὲ, ὅτι οὐκ ἀσπονδον, οὐδὲ ἀνωφελεὲς τὸ παρ' ἡμῖν γραφῇ παραδιδόμενον. Εἰ γὰρ καὶ ἔγκαινοις ἐκκλησιῶν ἐπαξίως ἐπιτελοῦνται, πόσω μᾶλλον ἡμεῖς ὀφειλομένοι μυριονταπλάσιονα μετὰ σπουδῆς, εὐλαβείας τε καὶ φόβου Θεοῦ ἐπιτελεῖν τὴν πανηγύριν ταύτην; ἐν ἣ οὐκ ἐκ λίθων ὁ Θεμελιος ἐτίθη, οὐδὲ ἐκ χειρῶν ἀνθρώπων ⁵⁷ ὁ ναὸς τοῦ Θεοῦ ψυχοδομήθη, τοῦτέστιν, ἐν κοιλίᾳ συνελθῆθη ἡ ἁγία Μαρία ἡ Θεοτόκος, ἀλλ' εὐδοκίᾳ ⁵⁸ Πατρὸς καὶ συνεργίᾳ τοῦ παναγίου καὶ ζωοποιοῦ Πνεύματος, Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ λίθος ὁ ἀκρογωνιαίος, αὐτὸς ψυχοδόμησεν, καὶ αὐτὸς ἐν αὐτῇ κατεσκήνωσεν, ἵνα νόμον καὶ προφῆτας πληρώσῃ, ἐλθὼν εἰς τὸ σῶσαι ἡμᾶς ⁵⁹. Αὐτῷ ἡ δόξα, καὶ ἡ τιμὴ, καὶ ἡ προσκύνησις σὺν τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

VARIAE LECTIONES

⁵⁵ Allatius legit: δέκα ὁμοίως· καὶ τὸ, Πάτερ.... melius Cæs. A. δέκα· ὁμοίως καὶ τὸ... ⁵⁶ Congruentius contextui οὖν cum Cæs. A., quam δὲ cum Barb. et Allatio. ⁵⁷ Uterque codex Cæs. A. et Barb. habent ἀνθρώπων, at forte legendum ἀνθρωπίνων. ⁵⁸ Barb. et ex eo Allatius ἀλλ' εὐδοκίᾳ, Cæs. A. καὶ εὐδοκίᾳ. ⁵⁹ Cæs. A. hic addit: ἔνεχεν τοῦ ὀνόματός σου, Κύριε· propter nomen tuum, Domine.

NOTÆ.

(57) Quod decem sint sermones *Orationis Dominicæ*, non unius Joannis Eubæensis fuit singularis sententia. Id ipsum enim legimus apud S. Sophronium Hierosolymitanum in *Præfatione ad Miracula SS. Cyri et Joannis* (Mai Spicil. Rom. tom. III, pag. 44): Ἐντολαὶ δὲ δέκα θεόγραπτοι ταῖς πλαξίν τῆς Διαθήκης ἐνήσταντο· δέκα δὲ καὶ ὁ Κύριος τὰ τῆς εὐχῆς παραδέδωκε ῥήματα· Mandata etiam decem a Deo in Testamenti tabulis fulserunt. Decem etiam Dominus orationis tradidit verba.

(58) Hinc apparet Joannis nostri ætate nondum universim ac ubique per Ecclesias invaluisse morem Deiparæ Conceptionem solenni festo celebrandi, quemadmodum etiam de festo Dormitionis ejusdem Deiparæ affirmat Joannes Thessalonicensis in oratione, quam penes me ineditam servo. Neque id mirum accidit consideranti, non Deiparæ modo, sed etiam Salvatoris ac Domini nostri solemnita-

C paulatim per Ecclesias recipi consuevisse, idque tum vetustioribus tum recentioribus ætatibus usuvenisse ac porro usuvenire.

(59) Patet hic ex professo tradi rationem solemnitatis celebrandæ. Atqui hæc ratio nulla est alia, quam Deiparæ Conceptio, conceptio autem non qualiscunque, sed ejusmodi, ut Mariam ipse Dei Filius ex beneplacito Dei Patris et coopératione Dei Spiritus sanctissimi et vivificantis ædificaverit. Ad quam ædificationem propterea pertinet quod in suis precibus habet Ecclesia: *Omnipotens sempiterne Deus, qui gloriosæ Virginis Matris Mariæ corpus et animam ut dignum Filii tui habitaculum effici mereretur, Spiritu sancto cooperante præparasti*. Et reipsa præparationis nomine plus semel in hac ipsa oratione indicatam Virginis conceptionem vidimus.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΚΑΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ ΕΥΒΟΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΑ ΑΓΙΑ ΝΗΠΙΑ ΤΑ ΕΝ ΒΗΘΛΕΕΜ ΑΝΑΙΠΕΘΕΝΤΑ
ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΧΗΑ.

JOANNIS MONACHI ET PRESBYTERI EUBŒENSIS

SERMO IN SS. INNOCENTES IN BETHLEEM INTERFECTOS ET IN RACHEL.

(Ang. Mai, Cl. Auct. t. X, p. 570.)

α. [Cod. p. 21 b.] Πάλιν ὁ τάλας ἐγὼ τὸν νοῦν ἐπὶ τὴν Βηθλεὲμ ἐκπετάσαι βούλομαι, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἐπὶ Ἡρώδου τοῦ παιδοκτόνου παρανόμως ἐκτελέσθοντα τῇ ἐννοίᾳ τῆς θεωρίας στηλιτεύσομαι δόγματα. Φόβου γὰρ καὶ δακρύων ἡ τοιαύτη ἔρευνα γέμει· οὐκ ἡμετέρω φόβῳ, ἀλλὰ τῶν τότε μητέρων, τῶν μακαρίων ἐκείνων παίδων, ὧν ὁ Ἡρώδης ζητῶν τὸν γεννηθέντα βασιλέα, τοὺς μηδὲν ἡδικοῦσας παῖδας, ἄσπερος ἀδίκως δρεπάνῃ ἐξεδήρησεν. Τοῦτο γάρ μου τὸν νοῦν προετρέφετο, καὶ ὡς ἐν ὀφθαλμοῖς ἀρτίως ὁρῶ τὸν παράγομον Ἡρώδην μεμνηνῆτα καὶ σκυθρωπὸν, ἐπὶ τοῦ ἀδίκου αὐτοῦ θρόνου καθεζόμενον, καὶ πλείονος ἕξινος τὴν τούτου καρδίαν ἠκονημένην, καὶ πρὸς ἀνταρσίαν εὐτρεπιζόμενον τοῦ Βασιλέως τῶν βασιλευόντων καὶ Κυρίου τῶν κυριευόντων, δι' οὗ βασιλεῖς βασιλεύουσιν, καὶ τύραννοι κρατοῦσι γῆς. Ἡ διαβολὴ γὰρ τῶν παρανόμων Ἰουδαίων, καὶ ὁ θυμὸς τοῦ ἐχθίστου καὶ ἀποστάτου Ἡρώδου, οὐ μόνον τὴν Βηθλεὲμ, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ ἐμόχλευσεν. Ὅτι οὐν ὁ δειλαίος ἐκείνος ἐνεπαίχθη ὑπὸ τῶν σοφῶν Μάγων, Ἰσχυρῶ καὶ ἀλλοιοῦται, ταραττεται τῇ μορφῇ, καὶ τῇ καρδίᾳ δειλιᾷ· ῥητορεύει πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς, καὶ φρατριάζει μετὰ τῶν Φαρισαίων· νόμον ἀναγινώσκεισθαι ἐπιτρέπει, καὶ προφήτας ἐρμηνεύεσθαι προτρέπει. Ἀφρων, καὶ καχοῦργς, καὶ βραδύουργς, εἰ νόμος καὶ προφήται τὸν γεννηθέντα Βασιλέα ἀνωθεν ἐρχεσθαι προσκήρυξαν, σὺ τί μάτην ταραττῇ; Ταραττῇ μὲν, οὐκ ἰσχύεις δέ. Ταραττῇ, ἀλλ' εἰς ἑαυτὸν συντριβήσεις. Οὐκ ἤκουσας ἐν τῇ βίβλῳ τῶν Ψαλμῶν, ὅτι μάτην ταρασσεται πᾶς ἄνθρωπος ζῶν; Καὶ τί τούτου ματαιώτερον ἔτι διώκεις τὸν ἀκατάληπτον; Ἄνομε καὶ παράφρων, εἰ καὶ τοὺς παῖδας ἐκώφεις, τὸν Βασιλέα οὐ καταλήψῃ. Εἰ ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται ἐν Βηθλεὲμ Βασιλέα ἀθάνατον γεννᾶσθαι χρηματίζουνσιν, σὺ τοὺς ἀνευθύνους παῖδας τί ἀνελείς; Καὶ ἡ μὲν σὴ διάνοια προγέγραπται διὰ τοῦ προφήτου Ἱερεμίου λέγοντος· Φωνὴ ἐν Ῥαμᾷ ἠκούσθη, θρήνος, καὶ κλαυθμὸς, καὶ ὀδυρμὸς πολλός· Ῥαχὴλ κλαίονσα τὰ τέκνα αὐτῆς, καὶ οὐκ ἠθέλην παρακληθῆναι, ὅτι οὐκ εἰσίν. Μὴ ἐὰν ἀποκτείνῃ τοὺς παῖδας ὁ Βασιλεὺς στρατόπεδόν οὐχ ἔξει; Ἡ ἐν τῇ παρανομῇ σου καρδίᾳ λογίζεις, ὅτι πάντως ἐκ τῶν ἀποκτεινομένων παίδων εἰς ἐστὶν ὁ Βασιλεὺς;

A In Bethleem iterum ego miser animum intendere volo, ibique edicta ab infantium interfectore Herode impie lata vivida expositione notare. Timore etenim et lacrymis plena est talis indagatio, timore non nostro, sed illorum beatorum infantium, matrum quarum innocentes pueros gladius injuste messuit, cum natum regem quaereret Herodes. Hoc etenim animum meum provocavit, et quasi oculis meis video impium Herodem insanientem vultuque letifico, iniquo throno insidentem, et multis gladiis corde exagitato, festinantemque contra insurrectionem Regis regum et Domini dominantium, per quem reges regnant et principes terrae dominantur, Non Bethleem modo, sed et Jerusalem turbaverunt impiorum calumnia Judaeorum, et inimicissimi B praevaricatorisque Herodis furor. Postquam igitur timidus ille princeps a sapientibus Magis illusus est, vertigine laborat, immutatur, turbatur et in corde timet. Summis sacerdotibus causam dicit, inquit cum Phariseis societatem; legem legi permittit, prophetasque interpretari jubet. Insiptens, improbe et maleficientissime, si lex et prophetae nati regis adventum praedixerunt, cur frustra turbaris? Turbaris quidem, sed nihil vales. Turbaris, sed in teipsum contereris. Nonne audisti in libro Psalmorum quod in vanum conturbatur omnis homo vivens? Et quid magis vanum quam persequi eum qui comprehendi nequit. Inique et insipientes, etiamsi infantes occideris, regem non comprehendes. Si lex et prophetae regem immortalem in Bethleem nasciturum praedicant, tu quare insontes pueros interimis? Intentionem tuam jam ante scripsit Jeremias propheta dicens: Vox in Rama audita est, ploratus et ululatus multus; Rachel plorans filios suos, et noluit consolari quia non sunt. Num si pueros interfeceris exercitum non habebit rex? Vel in impio corde tuo cogitasti quod ad summum unus ex pueris interfectis erit rex? Nec si orbis universi pueros occideris, nati regis imperium finem habebit. O amentiam! O iniqui regis inhumanam sententiam! O regis impietatem! Ad quem confugient si ab eo vim patiantur a quo justum judicium accipere deberent injustitia affecti? Eὐ παντὸς τοῦ κόσμου τοὺς παῖδας ἀποκτείνεις, τοῦ

¹ Jerem. xxxi, 15; Matth. ii, 18.

τεχθέντος Βασιλέως ἡ βασιλεία τέλος οὐκ ἔχει. Ὡς τῆς ἀνοίας ὁ παραδίκου βασιλέως ἀνῆλως κρίσις! Ὡς παρανομία βασιλέως! παρ' οὗ ἐμελλον ἀδικούμενοι κρίσιν δικαίαν λαμβάνειν, τυραννοῦμενοι ποῦ ἀπελευσονται;

O Bethleem sancta, non per Regis nativitatem tantum es sanctificata, sed etiam per sanguinem puerorum injuste interemptorum duplicem reportasti sanctificationem. Recogito enim Herodem, copias mittentem, militum duces caventes ne ullus infans ipsos celetur, matres expectantes dum cernerent infantium crudelissimam necem, portas urbium oclusas, vicos a militibus circumventos, exitusque platearum occupatos, milites gladiis districtis, ut canes, rabie percitos circumcurrentes, privatos cives inclusos, et unumquemque interrogatum quoniam loco essent, cui eorum, et ubi tunc temporis puer natus esset; parentes inscriptos, ne mas e conspectu subriperetur; irruerunt enim ut aquila in prædæ cadaveris, ne mas ab oculis tolleretur: patresque metum regis reformidantes, quasi ex vino temulenti ebriique, nesciebant quid agerent; matres autem suum quæque infansem suscipientes, iram iniqui regis fugere festinabant, multaque inter eas, veluti passerulum suum unicuique puerum inter ulnas tenentes, aliae vero duos, ut agnellos gementes vagientesque, bajulantes fugitabant, enses aspicientes coruscos, istum fugiebant, alique occurrebant. Aliquando vero tentant offerre militibus pecuniam; lamentantes sic dicebant: Adjuro te per legem Moysi, commiserationem induere, quia etiam te mater genuit, forsanne uxorem et liberos habes. Nulla alia mihi est spes vel res, hic est solus mihi infans, accipito aureum ornamentum parvuloque meo puero. Ελεγον. Ὁρκίζω σε κατὰ τοῦ νόμου Μωϋσέως, νῆσιν· ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ γυναῖκα καὶ παῖδας ἔχεις· οὐκ ἔστιν μοι ἄλλη ἐλπίς ἢ ὑπόστασις, ἢ μόνον τὸ νήπιον τοῦτο· λάβε δὲ χρυσίου καὶ φέσαι μου τοῦ παιδός.

Quibus non ea ferentibus, sed instar accipitris immisericorditer irruentibus in turtures vel teneras columbas, aut veluti lupis agnos diripientibus, veluti leonibus teneros vitulos ex uberibus juvenarum rapientibus et non parcentibus, necesse est matres circumplecti manibus et ulnis cervices puerorum, istosque sævos satellites adjurare: Adjuro te, vir, per eum qui ex incunabilis eduxit te adolescentem; trucidam me primum, dein hunc infantem in ulnis meis. Ille vero iniquus invidia metuque impotens princeps speculatores pone mittens, jubebat querere utrum, pecunia accepta, alicui pepercissent; ne parentes nati regis donis allicientes milites impellant ad insurrectionem. Ii vero ex mandatis excitabant illos interfectores qui, his auditis, magis ac magis studio ebulliebant. Licet autem isto spectaculo non adfuerim, abhinc enim septingenti quadraginta et quatuor anni elapsi sunt, ex ortu Christi septingenti anni et quatuor; ab infantium autem cæde septingenti quadraginta duo anni; quasi vero huc assistens; sic ista in mentem subeunt, et videre mihi videor istum cru-

A β'. Ὡς Βηθλεὲμ ἁγία, ὅτι οὐ μόνον ὑπὸ τοῦ τεχθέντος Βασιλέως ἡγιασθῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ αἵματος τῶν ἀδίκως ἐκκοπέντων παιδῶν, διπλοῦν τὸν ἡγιασμὸν ἐκομίσω· κατανόω γάρ τὸν Ἡρώδη, τὰ στρατεύματα ἀποστέλλοντα, τοὺς στρατοποιδάρχας μηχανομένους μὴ πως πώποτε παῖδας ἀποκρυβῇ αὐτοῖς, τὰς μητέρας ἐκδεχομένας θεωρῆσαι τῶν νηπίων τὸν ἐχθιστὸν θάνατον, πύλας τῶν πόλεων ἀποκλειομένας, τὰς κόμας ὑπὸ τῶν στρατευμάτων κυκλοῦμένας, τὰς δὲ ἐξέδους τῶν πλατειῶν φρουροῦμένας, τοὺς στρατιώτας ἐπιφρεῖς ὥστερ κύνας λυιτῶντας καὶ περιτρέχοντας, ἰδιώτας ἐναποκλείστους γενομένους, καὶ ἐκαστοὺς αὐτῶν ἐπερωτῶμένους περὶ τῶν τόπων ὅπου ἦσαν, τίς καὶ ποῦ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκεῖναις παῖδα ἐγέννησε, τοὺς γονεῖς ἀπογραφομένους, μὴ πως ἄρβην ἀποκρυβῇ ἐξ ὀφθαλμῶν αὐτῶν. Ἐξῆλθον γάρ ὥστερ ἀντὶς ἐπὶ βορὰν πτώματος, ὅπως τε μὴ ἀποκρυβῇ ἐξ ὀφθαλμῶν ἄρβην. Καὶ οἱ μὲν πατέρες τὸν φόβον τοῦ βασιλέως δεδιότες, ὥστερ ἐξ οἴνου ἐκ παντὸς τρόπου μεμεθυσμένοι, οὐκ ᾔδεισαν τὸ τί διαπράξονται· αἱ δὲ μητέρες λαβοῦσαι ἐκαστὴ τὸ ἴδιον νήπιον, τὸν θυμὸν τοῦ παρανόμου βασιλέως ἀποδράσαι ἐσπεύον· καὶ πολλὰ μὲν ἐξ αὐτῶν, ὥστερ στρουθίον ἀπὸ ἐνὸς παιδὸς ἐν ταῖς ἀγκάλαις κατέχουσαι, ἄλλαι δὲ καὶ ἀπὸ δύο, ὥστερ ἀρνία ἀποδουρῶμενα καὶ κλαυθυρίζοντα, βαστάζουσαι ἀποτρέχειν ἐσπεύον· καὶ ὁρῶσαι τὰ ξίφη ἀπαστράπτοντα, τοῦτον διεφύγον, καὶ εἰς ἄλλον περιέπιπτον. Ἐσθ' ὅτε δὲ καὶ χρήματα περῶνται διδόναι πρὸς τοὺς στρατιώτας· ἀποδουρῶμεναι ταῦτα κτῆσαι σπλάγγνα οἰκτιρμῶν, ὅτι καὶ σὲ μήτηρ ἐγέννησεν· οὐκ ἔστιν μοι ἄλλη ἐλπίς ἢ ὑπόστασις, ἢ μόνον τὸ νήπιον τοῦτο.

C γ'. Τῶν δὲ μὴ ἀνεχομένων, ἀλλ' ὥστερ ἱεράκων ἀνῆλως ἱταμένων κατὰ νεοτῶν περιστερῶν ἢ τρυγόνων, ἢ ὥστερ λύκων ἄρνας διαρπαζόντων, ἢ ὥστερ λεόντων ἀπαλὰ μοσχάρια ἐκ μασθῶν μητέρων διαρπαζόντων καὶ μὴ φειδομένων, ἀνάγκη τὰς μητέρας περιπλέκειν, ἅμα χειρῶν τὰς ὠλένας αὐτῶν τοῖς αὐχέσι τῶν νηπίων, καὶ κατορρίζειν τοὺς ἀνόμους ἐκείνους στρατιώτας. Ὁρκίζω σε, ἄνθρωπε, εἰς τὸν αὐξήσαντά σε ἐκ βρέφους ἄνδρα τέλειον· ἀποκτεῖνον δὴ ἐμὲ πρῶτον, καὶ τότε τὸ νήπιον ἐν ταῖς ἀγκάλαις μου. Ἐχθρὸς τῆς δικαιοσύνης ἐκεῖνος τῷ ζῆλῳ καὶ δειλῇ ὑπερμεθύσας, σκοπευτὰς κατώπισθεν ἀποστέλλων, παρηγγέλλεν ἅρα μὴ τι χρήματα λαβόντες τιλὲ ἐφέισαντο· μὴ οἱ γονεῖς τοῦ γεννηθέντος Βασιλέως δούροις ἐκμειλίζαντες τοὺς ἐμοὺς στρατιώτας, καὶ πρὸς ἀνταρσίαν ἐμοὶ αἰρεθήσουσιν. Οἱ δὲ ἀποστελλόμενοι τὰ αὐτὰ παρενόχλουν τοῖς φονευταῖς ἐκεῖνοις· κακείνοι ταῦτα ἀκούοντας ὑπὲρ πέρισσού τῷ ζῆλῳ κατεμέθυσαν. Καὶ νῦν εἰ καὶ οὐκ ἤμην περιῶν, ἐστὶν γάρ ἀπὸ τότε ἔτι ἡδὴ τέσσαρα καὶ τεσσαράκοντα καὶ ἑπτακόσια, ἀπὸ μὲν τῆς παρουσίας Χριστοῦ ἔτι ἑπτακόσια τεσσαράκοντα

τέσσαρα (1), ἀπὸ δὲ τῆς παιδοκτονίας ἔτη ἑπτακόσια τεσσαράκοντα δύο· ἀλλ' ὡς παρὼν ἔχει, οὕτως ταῦτά μοι κατὰ νοῦν πάρεσι, καὶ ὡς θεωρῶν εἰμι τὸν ἔχθιστον βασιλέα Ἡρώδην τῷ θυμῷ ζέοντα, τοὺς μεγιστάνας αὐτοῦ παραμυθούμενους αὐτὸν, τοὺς φονεῖς τὰ δάκρυα τῶν πατέρων μὴ ἔλεοντες, τὰ νήπια μὴ οἰκτείροντας, ἀλλὰ τῶν μὲν τὰς κεφαλὰς ἀποτέμνοντας, τῶν δὲ ταῖς μητράσιν κατεχουσῶν, καὶ μὴ βουλομένων ἀφίεναι ἐν ταῖς ἀγκάλαις αὐτῶν ταῖς μαχαίραις ἀναλίσκοντας αὐτῶν τὰ νήπια. Ἄλλοι δὲ κατεμέριζον αὐτὰ ἐμπροσθεν τοῖς γεννήσασιν, καὶ ἑτεροὶ κρατοῦντες τοῖς ποσὶ ἐν ταῖς πέτραις ἐξεδάριζον, καὶ οὕτως τῶν κροτάρων αὐτῶν τῇ γῇ σκορπιζομένων, ταῖς ἑλευναῖς μητράσιν οὐκ ἦν παράκλησις· ποῖαν γὰρ καὶ παραμυθίαν εἶχον ἔχειν ἐν ἑαυταῖς ὁρῶσαι ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτῶν τὸν ἄνθρωπον θάνατον; τὰ ἱμάτια αὐταῖς τοῖς αἵμασιν κατασπαρμένα στήθει διανοίας, τὰ στέρνα τῷ πόνῳ τῶν γαλακτορῶν τραχώμενα, ταῖς θηλαῖς τὰ ἱμάτια αὐτοῖς καταβρέχουσαι· καὶ αἱ μὲν ἐξ αὐτῶν διετείς παῖδας ἐθρήνουν, καὶ ἄλλαι ἐνιαυσιαίους, καὶ ἄλλαι καιροῦ καὶ ἡμίσεως, καὶ λοιπὸν κατωτέρω· ἀπὸ διετούς γὰρ ἦν τὸ πρόσταγμα τοῦ δουλίου καὶ παρανόμου Ἡρώδου, καὶ ὅσοι ἐγεννήθησαν πρὸ μιᾶς ἡμέρας τοῦ ἐναγούς ἐκείνου προστάγματος.

δ'. Ὡς ἐννοίας δακρύων πεπληρωμένης! Ὡς μακαρίων παιδῶν μηδὲν ἡδικοκώτων, καὶ ὡς πολεμίων βαρβάρων κατασφαζομένων! Ὡς αἱμάτων ἀδίκων ἐπὶ τῆς γῆς ἐκχεομένων, καὶ ὥσπερ ὁδρῶν ἐν αὐτῇ πιανθέντων! Ὡς δρεπάνης ὁλεθρίου πρὸ καιροῦ τοῦ θέρους ἐν ἀκμῇ τοῦ χοροῦ τὰς ἀρούρας αἰμαλωτοσύνης! Ὡς μητέρων θρήνος καὶ στεναγμοῦ καὶ ὀδυρμῶς πολυῖ, ἐν ᾧ οὐκ ἦν παράκλησις οὐδεμία. Τούτων γὰρ πᾶσιν τῶν μητέρων, εἰς μιᾶς ὀδυρμὸν προφύτης αἰνυματοδῶς προσφύησεν. Θρήνος γὰρ, φθῆν, καὶ κλαυθμὸς, καὶ ὀδυρμὸς πολυῖ· Ῥαχὴλ κλαίονσα τὰ τέκνα αὐτῆς, καὶ οὐκ ἠδελαν παρακληθῆναι, ὅτι οὐκ εἰσὶν· καὶ μὴ μιᾶς μόνον τῷ ὄνματι τούτῳ τὰ τέκνα κατεσφάγησαν, οὐχί· ἀλλὰ πολλὰ Ῥαχὴλ ἐκαλοῦντο· ἀλλ' ἐπειδὴ μήτηρ τῶν μητέρων ἦν ἡ τοῦ Ἰακώβ Ῥαχὴλ, διὰ τοῦτο ὁ προφύτης τὸ ὄνομα τῆς πάαι Ῥαχὴλ διὰ τὸ μέλλον θέρους τῶν νηπίων, καὶ τὴν περὶ τούτων θλίψιν, πόρρωθεν ἀνήγγειλεν. Κοπετῶν τοῖνον καὶ στεναγμῶν πλήρης ἡ ἐννοία· τίς γὰρ μὴ θρηνήσειεν μετὰ τῶν μητέρων ἐκείνων; ἡ τίς σπλάγχνα οἰκτερισμῶν οὐκ ἐκτίσαστο ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ἀδίκῃ πληγῇ; ἡ τίς τοῦ φελλισμοῦ τῶν μακαρίων ἐκείνων ἐνθυμούμενος οὐ πληρωθήσεται δακρύων; ὁρῶντα γὰρ τὰ ξίφη κατ' αὐτῶν ἀκοντιζόμενα, καὶ ὡς ὑπὸ θηρίων ἀγρίων ἐκ τῶν κόλπων τῶν μητέρων ἀποσπώμενα πρὸς αὐτοὺς ἀπεφθέγγοντο καὶ ἔλεγον· Ἄφες με, ἀνθρώπε, ποῦ με ἀπάγεις; οὐ γνωρίζω σε· οὐκ οἶδα τίς εἶ· οὐκ εἶ σὺ οὐτε πατήρ μου, οὐτε ἀδελφός, οὐτε μητράδελφος, οὐ πατράδελφος, καὶ οὐκ ἔγνωσαν ὅπως, οὐδὲ διὰ τί ἐκ τῆς γῆς ἐπαίρεται ἡ ζωὴ αὐτῶν. Ὡς παρανομία τοῦ βυβίου δράκοντος, τὰς σάρκας τῶν ἀναιτίων παιδῶν βεβρωκότος, καὶ μὴ ἐμπλησθέντος. Ἐτι γὰρ καὶ τῆς παιδοκτονίας ἀνηλεῶς γενομένης, δειλίᾳ καὶ ἀπονοίᾳ ἔτι ζητῶν ἦν τὸν τεχθέντα βασιλέα· καὶ οὐκ ἐπαύσατο στένων καὶ τρέμων, ἕως οὗ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἀφαιρέθῃ ἀπ' αὐτοῦ.

NOTÆ.

(1) Hic docet auctor se vixisse medio sæculo Christi octavo.

A delem regem Herodem stimulantem sui ipsius proceres consiliarios, interfectores lacrymas patrum non miserantes, nec pueris parcentes, sed aliorum colla cadentes, aliorum matribus resistentibus, negantibusque abire, cum viderent infantes in ulnis caesos gladiis. Alii milites discerpabant eos sub oculis parentum; alii, pede eos corripientes, in petras allidebant, sicque temporibus eorum humi dispersis, nulla erat matribus solatio; quodnam enim solatium afferri potuisset illis necem continuum cernentibus? Vestimenta cruore in pectoribus aspersa; pectoraque contusione mammarum læsa; matres lacte vestimenta puerorum tingentes; quarum aliæ pueros biennes lugebant, aliæ vero anniculos, aut dimidii temporis, denique adhuc minoris; biennio enim prolificescatur decretum diri et iniqui Herodis, et ab istis qui unum ante diem erant nati ante horrendum istum decretum.

O sententia lacrymis plena! o infantes prorsus innocentes, atque barbari bostes trucidati! o sanguis super terra profusus, et sicut pluvia in ea pinguefactus! o funestam falcem quæ ante tempus messis mediis choris arva occupasti! o matrum luctus et suspiria multusque plangor, in quibus nullum erat solatium! Harum enim omnium matrum, in unius lamentatione propheta obscure prædixit; dicit enim: *Ploratus et ululatus multus: Rachel plorans filios suos et noluit consolari quia non sunt*; et, ne unius tantum nomine hoc pueri occiderentur, minime; imo multæ fuerunt matres Rachel nominatæ; sed quandoquidem mater matrum erat Jacob Rachel, ideo propheta nomen veteris Rachel ob puerorum futuram messem obque de illis lamentationes, antea proclamavit. Planctibus igitur suspirisque plena erat mens. Quis enim non fleat una cum illis matribus? quodve cor non in ejulatus erumpat pro talibus iniquis ictibus? vel quis de halbutie illorum beatorum infantium cogitans non lacrymabitur? Videntes enim enses contra ipsos vibratos, utque a feris e sinu matrum arrepti ad istos clamabant dicebantque: *Dimitte me, vir; quo me abducis? non te cognosco; ignoro quis sis; non tu mihi es pater, aut frater, aut avunculus, aut patruus; non dum cognoverunt cur e terra surgat eorum vita. O scelus aquatilis serpentis, innocentium puerorum carnem devorantis, ac non satiat! Cum enim cædes infantium peracta fuisset sine commiseratione, metu atque insania quærebat adhuc genitum regem, ac indesinenter suspirabat ac tremescebat, dum anima ejus ab ipso ablata esset.*

Cum enim cædes infantium peracta fuisset sine commiseratione, metu atque insania quærebat adhuc genitum regem, ac indesinenter suspirabat ac tremescebat, dum anima ejus ab ipso ablata esset.

Hic igitur Dominus in Evangeliiis notans Iudaeorum insaniam, Jerusalem dixit : *O Jerusalem quae occidis prophetas* ; ego vero dico sanctae Bethleem, non incriminans , sed glorificans : Bethleem, Bethleem ubi genitus est Christus rex magnus, tu quae ultra purpuram regiam et byssum, recepisti beatorum puerorum sanguinem, primum sanctificata fuisti Christo in sinibus tui nato, imo in tuis sinibus, sed in teipso venientem ut mundum salvet, e Virginis ilibus exeuntem prima recepisti Primogenitum omnium creaturarum, et omnium Conditorum ; posterioremque sanctificationem recepisti sanguinem innocentium ac beatorum puerorum. Illi enim sunt vere innocentes , quorum, ut agnorum simplicium sanguis pro nostro Creatore est effusus. O beatos innocentes legis Dominicae haud inscios, et in lege illius ad eum pergentes ! o pullos rationales prudentium turturum ac simplicium columbarum, non secundum legem Deo oblatos ! Sed gratia Christi, pro eo innocenti illorum sanguis effusus erat. O vitulos secundum prophetas, e vinculis solutos in quibus erant victuri, et praee laetitia exsultantes, quibuscum Christus noster Deus partem et hereditatem nobis concedet, quia ad eum pertinet decus, gloria, et adoratio et honor nunc, semper et per omnia saecula saeculorum. Amen.

α'. Ἐκεῖ μὲν οὖν ὁ Κύριος ἐν Εὐαγγελίοις στηλιτεύων τὴν τῶν Ἰουδαίων ἀνομίαν, τῇ Ἱερουσαλὴμ ἔφη· Ἱερουσαλὴμ ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφῆτας· ἐγὼ δὲ φημι τῇ ἁγίᾳ Βηθλεὲμ, οὐχὶ στηλιτεύων, ἀλλὰ δοξάζων· Βηθλεὲμ, Βηθλεὲμ, ἐν ᾗ ἐγεννήθη ὁ Χριστὸς ὁ μέγας Βασιλεὺς, ἡ ὑπὲρ πορφύραν βασιλικὴν καὶ βύσσον, δεξαμένη τὰ τῶν μακαρίων νηπίων αἱματα, πρῶτον μὲν ἡγιασθῆς ἐν τοῖς ὅροις σου τεχθέντος, καὶ οὐκ ἐν τοῖς ὅροις σου, ἀλλ' ἐν σοὶ αὐτῇ, τὸν ἐλθόντα ἵνα σώσῃ τὸν κόσμον, ἐκ παρθενικῶν λαγόνων προελθόντα πρῶτη δεξαμένη τὸν πρωτότοκον πάσης τῆς κτίσεως, καὶ Δημιουργὸν τῶν ἀπάντων· καὶ δεύτερον ἁγιασμένην ἐδέξω τὰ αἱματα τῶν ἀμώμων καὶ μακαρίων παιδῶν· αὐτοὶ γὰρ εἰσιν ἀληθῶς ἀμώμοι· ὧν τινων ὡς ἀρνίων ἀκάκων τὸ αἷμα ὑπὲρ τοῦ ποιήσαντος ἡμᾶς ἐξεχύθη. Ὁ μακαρίων ἀμώμων τῶν τὸν νόμον Κυρίου μὴ ἀναγνωσάντων, καὶ ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ πρὸς αὐτὸν πορευθέντων ! Ὁ νεοσσῶν λογικῶν σοφῶν τρυγόνων καὶ ἀκραίων περιστερῶν, τῶν οὐχὶ νομικῶς προσνεχθέντων τῷ Θεῷ, ἀλλὰ χάριτι Χριστοῦ, ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ ἀμωμῆτος τοῦ αἵματος αὐτῶν ἐκχυθέντος ! Ὁ μοσχαρίων προφητικῶς ἐκ τῶν δεσμῶν ὧν ἐμῶν πρᾶττειν ἀνεθένην, καὶ ἐν ἀγαλλιάσει σχιτρούνων· μεθ' ὧν Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν μερίδα καὶ κληρονομίαν δώσει ἡμῖν· ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα, τιμὴ, προσκύνησις καὶ μεγαλοπρέπεια, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς σύμπαντας αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

INDICES ANALYTICI.

INDEX RERUM

QUAE IN DISSERTATIONIBUS DAMASCENICIS ET VITA S. JOANNIS DAMASCENI CONTINENTUR.

Revocatur Lector ad litteras numerales inter uncas positas in textu.

Quae astericis notantur, ad Vitam S. Joannis Damasceni spectant.

A

- Abdelmelichus Chalipha, vii, ana.
Acemesis monachi Nestorio addicti, lvm. Suppositorum variis auctoribus operum conditores suspecti, li, lxviii.
Egyptii orthodoxi azymos panes obtulisse feruntur, lxxiii.
Alexander auctor orationis de S. Barnaba, quo aëvo scripserit, lii.
Alexander Hierapolitanus Nestorii fautor, i.
Aculini aetate Romana Ecclesia azyma offerebat, lxxvii.
Amphilochius Sidenis Chalcedonensi synodo refractarius, xlv.
Ammonius Alexandrinae scholae magister, xlviii. Julientum Halicarnassensem assumpta Pauli Samosatani persona enecat, *ibid.* Ejus aetas ostenditur, *ibid.*
Anastasius II Antiochenus homiliarum in Hexaemeron auctor, xlvii.
Anastasius Petri Damasceni successor, xxiii, ann.
Anathematisi Gregorio Thaumaturgo suppositi, Apollinaristis reddendi sunt, xxxvii.
Anselmi Cantuariensis de Spiritus sancti processione tractatus, v, xix.

Anselmus Havelbergensis cum Graecis solemne colloquium habuit, xi, lxxix.

Apollinarii operum index ab ejus discipulo Timotheo conscriptus, xxxiv, seqq. Ejus familiares locutiones, xxxv, et seqq. Ejusdem epistola ad Dionysium Corinthi episcopum, xxxiv.

Apollinarius auctor illius dicti, *Unam Dei Verbi naturam incarnatam*, xxxiii, et seqq. Id Cyrillus ab Athanasio profectum putavit, *ibid.*

Articuli ad sarciendam unionem utriusque Ecclesiae ab Innocentio IV et Alexandro IV probati, xxi.

Athanasii non est expositio fidei de incarnatione ad Jovianum, xxxii. Est Apollinarii, xxxiii.

Athanasio suppositum opus, *Quod unus sit Christus*, xliii. Apollinaristae fetus est, *ibid.* Item opus aliud de incarnatione Dei Verbi, contra Paulum Samosatenum, *ibid.* Cur praefixum his libris Athanasii nomen, conjectatio, xlii.

Auctor orationis *De iis qui in fide dormierunt*, non existimavit gentiles idololatras et alios sceleribus addictos, fuisse liberatos a Domino dum descendit ad inferos, xlv. Auctor sermonis *De Philoconnis* accurate non scripsit de Joanne Damasceno, ii, ann.

Augustini fides de processione Spiritus sancti, iv. Hujus dogmatis auctor non est, *ibid.*
 Azymi panes apud Romanos ante Photium ad aram admissi sunt, *lxxxi.*
 Azymorum panum apud Latinos antiquitas, *lxxxiv.*
 Eam Leo nonus Papa ad usque Christi tempora refert, *ibid.* Caroli Magni etatem superat, *ibid.*

B

Basilius Achridanus propter parvi momenti offendicula scissas Ecclesias fatetur, *xvii.*
 Basilius Cilix adversus Ἀποχρίστας seu Monophysitas scripsit, *lxi.*
 Basilius Magnus Spiritum sanctum per Filium procedere docet, i. Esse ἕνα Filii, εἰς ἓνα imaginem, *ibid.* A Filio pendere, *ibid.* Omnia quae habet a Filio accipere, *ibid.* Ejus testimonium a Latinis objectum de processione Spiritus sancti, *xxvi.* Hoc suppressere voluerunt Graeci, *ibid.*, et *xxvii.*

C

Canon Ephesinus de non mutando symbolo, *xvii.* Ex Cyrillo expositus et ex aliis, *ibid.*
 Carithi torrens ultra Jordanem, *xcm.*
 Catholica de Verbi incarnatione fides ex S. Leone Magno, *xl.*
 Christi corpus ipso die festo rite depositum, unctum et tumulatum fuit, *lxxxi.*
 Christophorus papa Sergio patriarchae CP. aequalis non fuit, *xii.* Cur corrupti symboli accusatus fuerit, *ibid.*
 Christus Pascha non anteverit, *lxxxv.*
 Coluthi Monophysitae cum Themistio Agnoeta conflictus, *lxii.*
 Colyba pro defunctis, *lxix.*
 Concilium Barensae de Graecorum schismate, *xix.* Lugdunense, *xxi.* Florentinum, *xxvi.*
 Constantini Copronymi error duplex perstrictus a Joanne Damasceno, *xi.* ann. Ejus in sanctum convicia, *ibid.*
 Constantinus Melitiniota, et Gregorius Metochita Joannis Becci socii, *xxiv.* *xxv.*
 Constantinus Monomachus schismati assentitur, *xvi.* Qua de causa, *ibid.*
 Cosmas melodus Joannis Damasceni socius, *vii.* et ann. Hoc adhortante liberos Joannes scripsit, *xi.* Filius episcopus Majumensis, *ibid.*, ann.
 Cosmas monachus Italus. Joannis Damasceni praepetor, v. E Calabria adductus erat, ann. 3, in monasterium secedit, *viii.*
 Cyli R. Samuelis, et R. Adder, *lxxvi.*
 Cyclos astronomicus veterum Judaeorum habetur in libro qui Pirchei Eliezer nuncupatur, *lxxvi.*
 Cyrillus Alexandrinus Spiritum ex Filio procedere multis in locis docet, i. et seqq. Huic Theodoretus perperam adversatus est, *ibid.* Sententiam non mutavit, *iii.* Ejus libri quatuor contra Theodorum Mopsuestenum, *xxiii.* et seqq. Genuini erant, *xxviii.* In Dionysii libris deserte non legit, *unum Dei Verbi naturam incarnatam*, nec eos agnovit, *xxii.* Ejus de una Dei Verbi natura incarnata sensus male a quibusdam intellectus, *ibid.* Ab errore Monophysitico alienus, *ibid.*
 Cyrillus Hierosolymitanus utrumque Catechesium auctor asserit, *lxxx.* Catechesis ejus mystagogica quinta ab Eustratio Presbytero Constantinopolitano citata, *ibid.*
 Cyrus Aegota diversus a Cyro Achemeta, *lxi.* Diversus a Cyro Germanicis Episcopo, *lxi.* Vide praef. n°. XX.

D

Damianus Alexandrinus novus Sabellius, *lxii.*
 Delivirilis operatio a pseudo-Dionysio invecata, *xli.* Cur tandem a Catholicis admissa, *ibid.*
 Demetrius Bulgarorum archiepiscopus Latinorum azyma non prorsus improbat, *lxxxix.*
 Διδάσκαλος οὐκ οὐμενικός, *xx.*
 Dionysii Areopagitae non sunt libri qui ejus nomine circumferuntur, *lxxxvii.*
 Dionysii Petavii de ultimo Domini Paschate sententia, *lxxiv.* Judaeorum morem duos dies continuos festivos agentium Christo recentiore esse contendit, *lxxiv.* Nestorii impietatem Apollinari perperam attribuit ex Theodoro, *x.*
 Diophantus Alexandrinus Algebrae reperit, *vi.* ann.
 Dioscorus ab Eutycheis errore non descivit, *xl.*

E

Ebionitae a quo nomen habuerunt, *xcm.* Duplicis generis, *ibid.* Eorum dogma praecipuum, *ibid.*

Ἐλλας Hierosolymitanus patriarcha sanctissimus, *xvi.* ann. Ejus sedem Theodorus nequissimus rapit, *ibid.*
 Epiphani de ultimo Domini Paschate sententia, *lxxiv.* Defenditur, *lxxviii.*

Epiphanius Spiritus sancti a Filio quoque processionem docet, i.

Epistola ad Caesarium monachum contra Apollinaristas puros scripta non est, sed adversus Eutycheanos, *lxviii.* In hac impugnantur, qui naturam unam in Christo post unionem dicebant, ac Deum Verbum esse passum, *ibid.*, et *lxix.* Ex Nestorii patronis fuit ejus auctor, *ibid.* Chalcedonensi synodo recentior, *ibid.* Nestorianorum dicta et placita retinet ac tuetur, i. Dissentit a Joanne Chrysostomo, *ibid.* Ex Achemetarum factione fuit, *lx.*

Epistola Dionysio Alexandrino subiecta tanquam ad Paulum Samosatenum scripta esset, *lxvi.* Ejus auctor in corrupticola, *ibid.* Imo Julianus Halicarnassensis, aut Gaianus, *lxvii.*

Epistola Felicis papae nomine perperam invecata, Apollinari, aut cujusdam Apollinaristae factus est, *lxxvi.*

Epistolae de interpolatione hymni Trisagii variis auctoribus suppositae, *lxvi.* Harum auctor Nestorianorum partium patronus, *Deum Verbum ac unum de Trinitate passum* data opera inficiatur, *lxvii.*

Erechthius Antiochia Pisdiae episcopus Monophysitarum praecursor, *lxv.* Ejus orationis fragmentum, *ibid.*

Evangelistae conciliantur in iis quae de postremo Christi Paschate scripserunt, *lxxxix.*

Euthymius Zygabenus schismaticus, *xii.* *xc.*

Eutyche a Cyrillo dissensit, *lxii.* Pseudo-Athanasii, et aliorum spurios libros laudavit, *ibid.* Ejus error, *lxxxix.*

Christi carnem celo lapsam negavit, *ibid.*

Expositio fidei inter opera sancti Iustini, non est Iustini Siciliae episcopi, *lxix.* Eutycheana haeresi recentior est, *xl.* Scripta est ab homine errore Nestorii imbuto, *ibid.* Nestorianorum locutionibus scatet, *lxii.* Pars tertia est prolixioris operis contra Judaeos ac gentiles, *lxiii.*

F

Filius auctor, fons Spiritus sancti, i. A Filio accipere, et a Filio procedere idem, *ibid.*

Felices Papae III ad Petrum Fullonem Aracium, et Zenonem epistolae spuriae, *lv.* Ad Fullonem nunquam amico scripsit, *lvi.*

Florentinae synodi definitio, *lxxxix.* Exitus, *ibid.*

G

Gamaliel astronomicarum supputationum studiosus et vindex, *lxxvi.* Has contra Sadducaeos tuetur, *lxxviii.*

Georgius Scholaris in concilio Florentino formulam unionis scribit, *lxxvii.* Ea rejecta unioni adversatur, *lxxviii.*

Alter non fuit Georgius Scholaris, *lxxx.* Latinis aliquando fuit, *xxx.* Pro Latinis scripsit adversus Gemistum Plethonem de processione Spiritus sancti, *ibid.*

Sententiam mutat, *ibid.* Fit Patriarcha Constantinopolitanae, ac Gennadii nomen assumit, *ibid.* Unionis auctor esse voluit, *ibid.* Ejus adversus Latinos libri duo, *ibid.*

et seqq. Concedit tandem Spiritum esse Patris et Filii amorem, et esse a Patre et Filio, *lxxx.* Transsubstantiationis mysterium deserte docuit, *ibid.*

Germanus CP. a Leone Isauro solio pulsus, *x.* ann.

Germanus II. CP. patriarcha contra Latinorum azyma scripsit, *lxxxvii.*

Gregorii M. Dialogi a Graecis corrupti, *xi.* Docuit Spiritum ex Filio procedere, *ibid.*, et seqq.

Gregorii Thaumaturgi confessio fidei a Graecis schismaticis corrupta, *ii.*

Gregorius Cyprius patriarcha CP. Joanni Becco et unioni infensus, *xxiv.* Tomum edit de processione Spiritus sancti qui dissidiorum inter Graecos causa fuit, *xxv.*

Haeresim Palamitarum praeformavit, *ibid.* Vide Praefationem, n. XX.

Gregorius Nazianzenus Dionysii libros non laudavit, *lxxxviii.*

Gregorius Nysenus Spiritum sanctum esse ἕνα et imaginem Filii docet, i.

Gregorius Palamas schisma firmat, *xiv.* A Philotheo CP. inter sanctos relatus, *ibid.*

Graeci Armenis infensi propter panes azymos, *lxxxix.*

Judaicorum morum nescit, *lxxxvi.* In concilio Florentino de Azymis non disputavit, *xc.* Cum Latinis consentiunt in statuendo animarum post mortem expurgandarum loco, *lxvii.* Imo ignem purgatorium ex toto non rejiciunt, *lxviii.* Igne naturali torquenda esse impiorum post judicium corpora credunt, *ibid.* Quibus diebus et quibus ritibus pro defunctis precantur, *ibid.* Spiritum per Filium procedere retinuerunt, *v.*

Græci et Latini pacem coluerunt a Photio dejecto usque ad Sergium Sisinnii II successorem, xv.

Græci schismatici temporalem duntaxat per Filium processionem Spiritus agnoscent, xxiv. Græcis prætextus schismatis fuit, non causa, adjecta vox *Filioque*, xv. Eorum schismatis vera causa disquiritur, *ibid.* De schismatis causis fabulæ, *ibid.* Eorum cum Latinis unio in concilio Lugdunensi secundo, xxi.

Græcorum adversus azyma Latinorum scribentium deliria, lxxiv. Judaicis moribus indulgent, *ibid.* Eorum commenta de postremo Domini Paschate, lxxiv.

Græcorum Constantinopolitanorum ritus quadratæ forme segmentum panis offerendi, xc.

Græcorum de Platonis et philosophorum liberatione ab inferis error, lxxv.

Græculi facinus andax in quemdam Gregorii Nysseni locum, xxii.

H

Hæretici pristini ex Judæis prodire. xcm.

*Hesham Chalipha, vii, ann. Sub hoc Joannes Damascenus claruit, ac deinceps, *ibid.*

Hierosolymitana Ecclesia azymos panes ad Eucharistiam non admisit, lxxxiii.

Hilarius Spiritum sanctum a Filio procedere docet, i. Hominem blasphemum in die festo apprehendere licebat Judæis, lxxxi.

Hugo Etherianus cum Græcis disputavit, xx.

Humbertus de Sylva Candida in causa fuit, cur Græci Item de Spiritu sancti processione moverint, xii, xv. Ejus de Domini extremo Paschate commentum, lxxv, et xc.

I

Iconomachi Item de Spiritu sancti processione re-
novant, v.

Incorrupticolæ aquam ab Eucharistia tulerunt, lxxxii.

J

Jacobitæ rotundos papes consecrant, lxxxiii, xc.
Jacobitæ Syri et Egyptii panes fermentatos ad Eucharistiam adhibent, lxxxiii.

Joannes Ægeotes seu Ægeota et Cyrus Nestorianæ hæresis propagatores, lxi. Contra synodum Chalcedonensem scripserunt, lxi.

Joannes Beccus patriarcha Constantinopolitanus unionis sollicitè studiosus, xxi. Exactoratus, xxi. Ejus conversio, *ibid.* Laudes, *ibid.*

Joannes Beccus Spiritus per Filium processionem æternam evincit ex Joanne Damasceno, xxiv. Gregorium Cyprium profligat, *ibid.*

*Joannes Damascenus parentibus inelytis et Christianis natus, ii, et ann. Sub Theodosio Adramyteno et Leone Isaurio claruit, *ibid.*, ann. Constantinopolitanus non fuit, *ibid.*, ann. Ingenio fuit ad scientias acquirendas idoneo, vii. Ejus in disciplinis progressus, *ibid.*, et seqq. Ejus humilitas, viii. Fuit πτωχόφιλος Chaliphæ, ix. Magna auctoritate valuit in aula Chaliphæ, *ibid.*, ann. Adversus Leonem Isaurum scribit, *ibid.* Exstant ejus epistolæ contra Leonis hæresim, *ibid.*, ann. Hierosolymitanæ Ecclesiæ tunc addictus erat, x, ann. Leonis in ipsum insidiæ, *ibid.*, et seqq.

Joannes Damascenus carmen ad recipiendam manum B. Virginis cant, xii. In monasterium secedit, xii. Facultates suas et bona distribuit, *ibid.* Seni traditur instituendus, xiv. Ejus cella, *ibid.*, ann. Mititur Damascum ut sportas vendat, xv. Ejus obedientia, xv, xvi. Funebre canticum edit, xvi. A magistro ejicitur, xvii. Jubente Delpara litteris admovetur, xviii. Varias hæreses impugnat, *ibid.*, ann. Ejus triplex opus Πρὸς τὸν ῥωμανόν, *Fons scientiæ*, xix, ann. Cantica edit, *ibid.* Complura ejus opera deperdita, xx, ann. Ab septima Synodo laudatur, *ibid.* Petro Damasci Metropolitæ addictissimus, xxi, ann. Dialogus ejus contra Manichæos quando scriptus, *ibid.* Tractatus suos recognovit et castigavit, xxii. In Palestina obiit, *ibid.*, ann. In laura S. Sabæ tumulatus est, *ibid.* Corpus ejus Constantinopolim latum, xxiii, ann. Presbyter fit Ecclesiæ Hierosolymitanæ, xxi, et ann. Ad usque vitæ finem verbum Dei prædicavit, *ibid.*

Joanni Damasceno subjectum opus Philoponi Trithemiti, xci. De azyms non scripsit, lxxi, et xci.

Joannes de Montenigro provincialis Lombardiæ ordinis Prædicatorum cum Marco Ephesio disputavit, xxvi.

Joannes Diaconus Vitæ Gregorii Magni scriptor, ab angelis se didicisse ait, liberationem animæ Trajani Gregorii precibus concessam fuisse, lxxv. *Id. præf. n. ix.*

Joannes Ducas imp. unionem Ecclesiarum tentavit, xxi.

*Joannes Hierosolymitanus patriarcha Joannis Damasceni consilia sequitur, x, ann. Iconomachorum hæresim damnavit, xxi, ann.

*Joannes Hierosolymitanus Damasceni Vitæ sæculo decimo scriptor, i, ann. Non prorsus accuratus, *ibid.*

Joannes Hierosolymitanus monachus Latinos monachos hæresis accusat, quod Spiritum sanctum ex Patre Filioque procedere canerent in symbolo, vi. Alius hic fuit a Joanne Patriarcha Vitæ Damasceni scriptore, *ibid.*

Joannes Malala diversus a Joanne qui Δακρυπόρευος, dictus est, li.

Joannes ὁ Δακρυπόρευος et Joannes rhetor Idem, *ibid.* et li. Nestorianus non fuit, ut Photius dixit, sed Monophysita, *ibid.* Diversus est a Joanne Ægeota Nestoriano, *ibid.*

Joannes papa VIII epistolam ad Photium non scripsit, qua Spiritus sanctus procedere a Filio negatur, xi.

Joannes Philoponus Trithemita de ultimo Domini Paschate scripsit, lxxii. Negavit Christum in postrema cena paschalem agnum edisse, *ibid.*

Joannes Scythopolitanus sinceros putavit Dionysii libros, lxxxix.

Judæi veteres non a prima lunæ phasi menses inchoabant, sed a conjunctione cum sole, lxxv, lxxvii. Astronomicas supputationes sectabantur, *ibid.* A Græcis calculos astronomicos non didicerunt, lxxvi. Non isdem omnino ritibus quibus olim in Ægypto, Pascha deinceps comederunt, lxxvii.

Julius papa non est auctor epistolarum ad Dionysium Corinthi episcopum, et ad Prosdocium et alios, lxxv, et seqq.

L

Lateranensi concilio sub Innocentio III nullus Græcorum schismaticorum adfuit, xx.

Latini Græcis æquiores in causa azyorum, lxxxv.

Latinorum de Spiritu sancti ex Patre et Filio processione dogma Hilarius non in incerto relictum esse a Domino docet, i.

Latinorum Patrum de processione Spiritu sancti fides, iii, iv et seqq.

*Laura, quid, ix, ann.

*Laura S. Sabæ vetus, *ibid.*

*Leo Isaurus imperator, imaginum hostis, ix. Perstrigitur a Joanne Damasceno, *ibid.* Ejus adversus Damascenum insidiæ, x.

Leonis III papæ ad Carolum M. epistola, vii. Ejus symbolum orthodoxæ fidei, *ibid.* Spiritum a Filio etiam procedere constituit, viii. Id in symbolo Constantinopolitano apponi vetat, *ibid.*

Leontius Byzantinus agnoscit libellum ad Jovianum Athanasii non esse, sed Apollinarii, lxxiii. Epistolæ etiam Julii, lxxv. Expositionem fidei xarà πρὸς non esse Gregorii Thaumaturgi, sed Apollinarii, lxxiv, lxxvii.

Liber Pirkei Eliezer, vetustissimus, lxxvi.

*Liturgia S. Jacobi seu Hierosolymitana Damasci recitari solita, xxiii, ann.

M

Macarius Antiochenus Monotheleta, falsatæ Gregorii Thaumaturgi confessionis suspectus, xxiii, col.

*Mansur perduellis non fuit Heraclio, iii, ann.

*Mansurorum gens Damasci inelyta, ii, ann.

Manuel Comnenus unionem Ecclesiarum tentavit, xx, xxi.

Marci Ephesii cavillationes, xxvi, xxix. Mæse artes, *ibid.* Ejus orationes de poenis quibus post mortem purgantur animæ, lxx, et seqq. Aliquando levi discrimine utramque Ecclesiam de Spiritu sancti processione dissidere fassus est, xxvi. Vocem ex Patre Filioque extra Symbolum cani approbavit, *ibid.*

Maria caput et pedes Domini ungendo sabbati legem non violavit, lxxiii. Nec pyxidem frangendo, nec capillis pedes abstergendo, *ibid.*

*Navias Chalipha Damasci regiam suam statuit, vii, ann.

Maximi confessoris pronuntiatum de Spiritu sancti processione, v. Ejus ad Marinum epistola sincera est, *ibid.* De epistola ista concertatio in concilio Florentino, lxxv et lxxvi.

Michael Cerularius Ecclesiæ scindit, xv, et seqq. Ejus ambitio et protervia, xvi. Hic primus omnium azyma Latiniorem improbat, lxxvii.

Michael Psellus orationem habet de efficiendo Michaelæ Cerulario, xvii.

Momenta præcipua florum qui Christum pridie passionis suæ Pascha edisse negant, LXXIX. Diluuntur, LXXIX et seqq.

Monachi Latini in monte Oliveti habitantes, vi. Hierosolymis ad Leonem III papam scribunt de processione Spiritus sancti, *ibid.*

Monachi Palæstinæ Athanasii, Julii, et Gregorii Thaumaturgi non esse, sed Apollinarii ostendunt expositiones fidei et epistolæ quas Monophysitæ ostentabant, LXXIV.

Monothelæ primi jurgiorum contra Latinos de Spiritu sancti processione auctores, v.

N

Narrationes variæ de Joanne Damasco, XXV et XXVIII.

Nazareni, prisci Judææ Christiani, xcn. Trans Jordanem ante Hierosolymorum obsidionem secesserunt, *ibid.*

Nazarenorum fides ex Hieronymo discenda, xciii. Pharisæorum traditiones avversabantur, xciv. Gentium fidem magni faciebant, *ibid.* Christum ut Deum coluerunt, *ibid.*

Nestoriani Theodoro Mopsuesteno auctore unionem duarum naturarum Christi xar' εὐδοκίαν fieri censent, Lx. Basiliani appellati de Basilio Cilice, LXXIII.

Nestoriani fermentatos panes ad Eucharistiam adhibent, LXXIII.

Nestorianorum fraudes, LVII.

Nicephorus Blemmidas, vir summus, unionis Ecclesiæ studio, xxii. De processione Spiritus sancti eruditè scriptus, *ibid.*

Nicetas Nicaenus Chortophylax, XII.

O

Olympiodori diaconi Alexandrini ætas, XLVII.

Opera mirifica Christi tribus personis communia, XLII.

Oratio de iis qui in fide dormierunt, non est S. Joannis Damasceni, LXII et seqq.

Orientalium de purgatorio doctrina, Lxv. Ignem naturalem in purgatorio non admittunt, Lxv et seqq.

P

Pachymeres schismaticorum de sancti Spiritus processione sensus improbat, LXV.

Panis azymus non ab omnibus olim ad Eucharistiam adhibitus, LXXXI. Cur ab Ebionitis, *ibid.* Cur a Maronitis, LXXXIII.

Pascha antevertere fas non erat apud Judæos, LXXIV.

Pascha nomine agnus Paschalis, non victimæ festales, in Scripturis significantur, LXXIII.

Paschalis agnus nunquam comesus a Judæis absque panibus azymis, LXXI.

Pater et Filius una Spiritus sancti causa, sive principium, XXVI. Ex Augustino et Anselmo, v.

Patriarchæ tres Orientis Constantinum Copronymum et ejus heresim damnant, LXX, ann.

Patrum Græcorum una sententia Christum paschalem agnum in ultima cena edisse, LXXII. Id Photius agnovit, *ibid.*

Pauli locus II Cor. iii, 14, ex mente Græcorum Patrum expositus, LXVI.

Petri Antiocheni de ultima Christi cena paschali oscitantia, LXXI.

Petri Pithæi de processione Spiritus sancti dissertatio citatur, vi. In ea male confunditur Joannes Damascenus cum Joanne Hierosolymitano qui litem movit de processione Spiritus sancti, *ibid.*

Petrus Damascenus episcopus lingua pro fide multatur, XX, ann.

Petrus Grosulanus Mediolanensis cum Græcis disputat, XX.

Petrus Majumensis Martyr, XXI, ann.

Phasis lunæ testes apud Judæos, LXXV.

Photianorum adversus vocem Symbolo adjectam obiectio, XIX.

Photii de Basilio Cilice oscitantia, LIII.

Photii de Joanne cyp' διακρίνομεν oscitantia, LI.

Photius jurgium instaurat de processione Spiritus sancti et aliis Latinorum moribus, x. Rathmannus adversus ipsum scripsit, *ibid.* Hincmarus item Remensis, *ibid.*

Illius adversus Latinos paralogismi, xi. Ejus liber contra Latinos Metrophanem Smyrnæo perperam attribuitur, *ibid.*

Epistolam a Joanne papa ad se scriptam finxit, *ibid.*

Poenæ quibus purgantur animæ a Græcis non definiuntur, ut neque ab Ecclesia, LXXV.

Polemios Apollinarista in Athanasium contumeliosus, LXXV.

Pontifex Romanus a Latinis solis vocem Filioque Symbolo adjici permisit, XIX.

Pontifices judicium decretorium in Christum non tulerunt, LXXX. Sadducei erant tempore Christi ac deinceps, LXXIX.

Prædicatorum et Minorum conatus ad unionem utriusque Ecclesiæ redintegrandam, XII.

Præpositionis διά, per, sensus, et vis, XXVII et seqq.

Præces pro defunctis fundendæ, LXVI, LXVII.

Prima dies azymorum eo quo Christus passus est anno incidit in feriam quintam, LXXIII. Christus secundo prædicationis suæ anno Pascha cum discipulis non edit, *ibid.*

Processiones divini εὐδοκίαν et εὐδοκίαν dictæ, II.

Pseudo-Dionysii libri proferuntur a Monophysitis, LXXVIII. Citati a Severo Antiocheno fuerunt, *ibid.* Non sunt Apollinarii, LXXVIII.

Pseudo-Dionysius censet humanitatem Christi conditionem suam excessisse, XL. Deitatem esse incarnatam docet. Hypostasim a Natura non distinguit, XL, XLI, XLII. Ejus epistola quarta erroris Monophysitarum plena, XLII. Humanitati Christi Deitatis conditiones attribuit, XLII. Compositam naturam Christo ascribit, *ibid.* Deivirilem operationem male sano sensu finxit, *ibid.* Præjudicium grave adversus ipsum, *ibid.* Censet Christum opera divina sine Patre et Spiritu sancto edidisse, XLII. Ejus errorem sentiant interpretes Latini, *ibid.* Imo Damascenus ipse, *ibid.* Theopaschitis favet, *ibid.*

Q

Quæstiones Athanasii ad Antiochum, quæstionibus Anastasii recentiores, LV. Hilarum auctor Athanasius Exiguus dictus, *ibid.*

Quomodo suscepta vox, unum Dei Verbi naturam incarnatam, XLVI.

R

Romana Ecclesia a Græcorum criminationibus purgata, XLVII.

Rotundi panes in missæ sacrificio offerebantur tempore sancti Epiphani, LXXXIV.

Rustici diaconi de fide processione Spiritus sancti ex Filio sententia, III, Refellitur, *ibid.*

S

Sadduceorum a Pharisæis discrepantia in assignando die celebrandi Paschatis, LXXVII et seqq.

Samsæi hæretici, unde sic dicti, xciii.

Scholia in Dionysii Areopagitæ libros Dionysio Alexandrino perperam ascripta, LXXVIII. Sunt Joannis Scythopolitani, LXXVIII.

Sergius CP. II pacem fregit cum Latinis, quando, XL, Cur, LIII.

Sergius Mansur Joannis Damasceni parens, Christianæ religionis studiosissimus, III, ann. Quæstor generalis principis Saracenorum, *ibid.*

Severi Antiocheni error et sensus, XL. Falsivum appellatus est, et Semileutychanus, *ibid.* Ex Deivirili operatione compositam naturam infert, XLII.

Simplicius papa ad Petrum Fullonem amice non scripsit, LVI.

Solyman Chalipha Walidi frater, VII, ann.

Stephanus Junior Martyr Joannem Damascenum laudavit, LXXII, ann.

Symbolum quod Athanasii dicitur, ejus non est, IX. Anastasio papæ tribuitur, *ibid.* Non est Vigilii Tapsensis, *ibid.* Augustini ætate existisse videtur, *ibid.* Ante sæculi quinti finem editum, x. Vid. additiones.

Synodus Genethiaci de processione Spiritus sancti habita, v.

T

Thebutes hæreticus, xcn.

Theodoret textus emendatus, x.

Theodoretus quo sensu Spiritum ex Filio aut per Filium procedere negaverit, III. Cyrillum erroris Macedoniani et Apollinaristici accusat, II. Qua de causa, *ibid.*

Ejus oscitantia, *ibid.* Gregorio Thaumaturgo, Basilio et Nyseno adversatur, *ibid.*

Theodori Mopsuesteni symbolum ab Ephesino concilio damnatum, *ibid.*

Theodorus Hierosolymitanus sanctissimus patriarcha, XXI, ann.

Theodorus Hierosolymitanus in professione fidei Spiritum per Filium procedere asseruit, XLVII.

Theodorus librorum Pseudo-Dionysii patronus, LXXVIII.

Theodorus Mansur, XII, ann.

Theophylactus Bulgarorum Archiepiscopus azyma iatunorum non prorsus improbat, LXXXII. Commensarius ejus in Mattheum a Græcis corruptus, *ibid.* Restituitur, *ibid.* Cum Chrysostomo agnovit Dominum pridie passio-

nis suæ paschæ agnum edisse, *ibid.* Non ob dogma, sed ob adjectam symbolo vocem schisma tuetur, xvii.

Theorianus philosophus Latinorum ritibus non infensus, lxxvii. Eius epistolæ ad sacerdotes et monachos in montibus degentes fragmenta, *ibid.* Idem ipse est qui legationem ad Armenos obtulit, lxxxix. Armenis persuasit ut aquam vino in consecrando admiscerent, *ibid.*

Thomas patriarcha Hierosolymitanus Latinorum de processione Spiritus sancti doctrinæ non infensus, vii.

Timothei Æluri error, xi. Parum discrepabat ab Eutychæ, *ibid.*

Traiani ab inferis Gregorii M. precibus erepti fabula, lxiv.

U

Unionis utriusque Ecclesiæ formulæ a Georgio Scholario scripta in concilio Florentino, xvii. Rejuncta, xviii.

V

Vitalis Apollinaristæ subdola professio fidei, xxvii. Vox *Filioque* quando symbolo interiecta, xiii et seqq.; xviii. Hanc primi omnium Hispani adiecerunt, xiv. Quamobrem, *ibid.*; xviii. Hos Galli imitati sunt quando, *ibid.* Quo jure Romana Ecclesia hanc admiserit, xix. In concilio Florentino de adjectione vocis *Filioque* symbolo facta disputatur, xxvi.

W

Walid Chalipha, vii, ann.

INDEX RERUM ET SENTENTIARUM

QUÆ IN S. JOANNIS DAMASCENI OPERIBUS CONTINENTUR.

Numeri paginas representant editionis Mich. Lequienii quas typis crassioribus in textu expressimus.

INDEX PRIMUS

A COLUMNA 521 TOMI I USQUE AD COL. 442 TOMI II.

A

Abbas Sergius Joannis Damasceni familiaris, 481.
Abusardus Samaritanus libros Moysis Arabice vertit, 98, annot.
Acacius Melitenensis non eo quo Cyrillus omnino sensum naturam in Christo dixit, 57, ann.
Accidens, quid, 10, 11, 14. Quotuplex, *ibid.*
Accidentia differentias suas habent, 42.
Accretio, quid, 75.
Acephali, qui, 102.
Actio, quid, 186. Motus idem est actio et passio, *ibid.*
Actionum discrimen ex naturarum discrimine, 225.
Actio eadem in creatis, quæ passio, 556.
Actionum bonarum exitus Dei ascribendus, 197. Malorum ejus derelictioni, *ibid.*
Actionum comes laus aut vituperium, 191.
Activa scientia mores colit, 72. Triplex est, *ibid.*
Actus, quid, 190. Nulla substantia sine actu, *ibid.* et ann., Actus et potentia diverse dicuntur, *ibid.*
Actus multa significat, 347.
Ad quid datæ passionibus irrationabiles, 537.
Adagii Theologici, *Quod Verbum assumpsit, nunquam dimisit*, Gregorius Nyssenus est auctor, 251, ann.
Adagium illud, *Omnia in divinis sunt idem*, etc., ex Græcis Patribus ostenditur, 144, ann.
Adam, primus homo, quare nudus creatus, 175. Non omnigenam statim cognitionem habuit, 176. Secundus Adam, Dominus de cælo, quomodo, 222, et ann.
Adamianorum dogma ridiculum, impurum, 88, Horum auctor Prodicus, *ibid.*, ann. Æones fluxit, *ibid.*
Adelphius, Massalianus, 93, ann. 99.
Adjumenta duo contra vitia, 461.
Adorandi ad orientem ritus, 265. Traditione apostolica receptus, 266 et ann. Hoc Manichæi abusi sunt, *ibid.*
Adorantur ea omnia, per quæ Deus salutem nostram paravit, 360. Quæcumque Deo consecrata sunt, 361. Quæ futurorum figuræ fuerunt, *ibid.* Principes a subditis, *ibid.* Domini a famulis, *ibid.*
Adoratio quid, ejusque genera et discrimina, 512, 538. Adoratione indignæ sunt res fabricatæ, 515. Nec materia, *ibid.*, 620. Adoratio ratione servitutis, seu per latræm, Deo soli exhibenda, 538, 561. Adoratio Dei ratione *ἐκλογικῇ*, seu famulatus, 538 et ann. 1. Adoratio, per admirationem et amorem, 538. Per grati animi significationem, 539. Adoratio per indigentiam protestationem,

ibid. Per poenitentiam, *ibid.* Adoratio hominis, ex Dei quam gerit imagine, 279. Adoratio, reverentia, affectio, honoris et demissionis significatio est, 561.
Adorationum discrimina, 511.
Egyptiaci, Monophysitæ, 101. Chalcedonensis synodi hostes, *ibid.* Dioscorum defendunt, *ibid.* Horum Antesignani, *ibid.* Cur *ὀρθόδοξοι* nuncupati, *ibid.*, annot. Cur *διὰ τὴν ὀρθόδοξον* et *ἀποστολικήν*, 102, ann. Horum princeps Timotheus Ælurus, *ibid.* Anathema dicunt Eutychi, *ibid.*
Egyptii, idolorum cultus auctores, 77. Egyptiis summus Deus *Pha*, Vulcanus, 76, ann. Ammon, qui et Jupiter, *ibid.* Horum theologia Græcis ab Orpheo tradita, *ibid.*
Æonum conjugationes, a Simone et Gnosticis inventæ, 80, ann. 82, ann.
Æquivoca, 58.
Aer, quid, 75. Aeris descriptio, 168. Lumen ex se non habet, 169. Est locus corporum, *ibid.* Aer cælum vocatur, 162.
Aeriani hæretici, 95.
Aerius hæresis auctor, 93. Ariani erroris reus, 94. Continentiæ ostentator, *ibid.*, ann. Eustathii Sebastiani quondam sectator, *ibid.* A synodo Gangrensi ambo damnati, *ibid.* Erroris illius, 94. Ambitio, *ibid.* Aerius, non Arius, castitatis et pudicitie simulator, 92, ann.
Aetiani hæretici, 94. *Vid. Anomæi.*
Aetius Eunomii magister, Georgii Alexandrini diaconus, *ibid.*
Affectiones naturales actus sunt, 190 et ann.
Affectus seu passionibus ex bono et malo, 181.
Affirmatio et negatio, 64. Contradictio affirmationi contraria, *ibid.* Affirmatio vim habens præcellentis negationis in Deo, 123, 147.
Africus, ventus, 169.
Agape mulier Marcossæ, 81, ann.
Ἀγάπην et γυναικὸν naturæ conveniunt, 257.
Ἀγάπην et γυναικὸν personæ conveniunt, *ibid.*
Agendi facultas et patiendi a natura cuique indita est, 525. Agere et pati, 57. Quot modis dicantur, *ibid.* In omnibus categoriis reperitur, 58. Agere, quid, 67.
Agnoetæ, qui et Themistiani, a Themistio diacono, 107 et ann. Agnoetarum parentes Ariani, 245, ann. Assectæ non fuerunt monachi Palæstini, *ibid.*
Agonyclitæ hæretici, 108.
Ἀλόν, quid, 153 et ann. Quid Gnosticis, *ibid.* Deus ipse est ἁλόν, *ibid.*, 154. Sæculum sive ævum, 153 et ann.

A oranus Judaicus fabulis scatet, 111, ann. Gnostico-
rum quoque agmentis, *ibid.* Cælo demissus putatur,
ibid.

Alexandri Hierapolitani relatio de Aetæo Melitiniensi,
57, ann.

Aliud, alius, et ἄλλοιον, quid, 32.

Alogi, qui, 88 et ann.

Altera, quid, 40.

Alteratio, quid, 75.

Ambrosii opera Græce versa sub Theodosio Jun., 425.
ann.

Ammonii fragmentum de specie, 46, ann. Christi hu-
manitas ἐννοήτως, 47. Ammonio accidentia οὐσίαι
sunt, 45, ann.

Amphilochius Iconiensis Massallanos insectatur, 99

Amphilochius Sidenis idem præstat, 97, ann.

Ἀμύχων unum duntaxat existit, 431.

Anastasio a monte Sina narratio, 377.

Anas'asii Antiocheni fragmentum, 44, ann. Anastasius
Antiochenus I. de Deificata Christi carne disputat, 259,
ann. Hanc exemplo edisserit, *ibid.* Anastasius I. An-
tiochenus de actu, 251, ann.

Anastasius II Antiochenus in Hexaemeron, 175, ann.
Anastasius Antiochenus Jacobitarum patriarcha errorem
Monotheliticum Ileracio imp. suggestit, 110, ann.

Anastasius CP. citatus, 505.

Anastasius monasterii S. Kothymii præpositus in cau-
sa fuit cur Joannes Damascenus de Hymno Trisagio scri-
pserit epistolam, 481. Hymnum Trisagium ad Filium
referrebat, *ibid.*

Anastasius Sinaita, quis, et qua ætate vixerit, 600.
Anastasius Sinaita Cyrilli sensum de nomine naturæ re-
cte assecutus est, 57, ann.

Anathema iis qui statutos a Patribus terminos con-
vellunt, 618.

Angeli Dei munere immortales, 156 et ann., 458.
Donum hoc natura ipsa est, *ibid.* Eorum locutio, *ibid.*,
et ann. Circumscripti sunt, *ibid.* Dei munere sancti,
ibid. Horum locus quis, *ibid.*, et ann. Incertum an
essentia pares, 157 et ann. Alii alios illustrant, *ibid.*
et ann. Rerum humanarum presides sunt, 157. Ad
malum ægre moventur, *ibid.* Angelorum cibis, *ibid.* Ap-
paritiones, *ibid.*, et ann. Quando creati, 158 et ann.
Creatores non sunt, *ibid.* Angeli specie corporali visi,
621. Car. stat pingantur, et habitu humano, *ibid.*

Angeli liberi sunt et mutabiles, qua creati, 195. An-
gelorum creatio et natura, 151. Incorporati sunt, *ibid.*, et
ann. Veterum de angelorum natura opiniones, *ibid.*
Penitentia sunt nesci, *ibid.*, et ann. Secunda lumi-
na, 156. Angelorum cultus in Phrygia, 90, ann. Ange-
lus circumscriptus est, 150.

Angelici hæretici, 90. Angelici alii, Monophysitæ, 90,
ann.

Angelium Alexandriæ regio, *ibid.*

Angeliorum dogma in Sicilia, *ibid.*

Anhypostaton, 47. Quid Leontio Byzantino, et Eulo-
gio Alexandr., 47, ann. Rufinus insubstantivum dicit,
ibid.

Anima, quid, 178. Anima rationalis, quid, *ibid.* Quo-
modo ἐντέλειαν actus corporis dicta, *ibid.*, ann. Ani-
ma homini afflante Deo indita, 177, ann. Una cum cor-
pore creatur, 177 et ann. Anima rationalis, sive mens,
media inter carnem et Verbum, et utriusque veluti
nexus, 213 et ann. Anima et caro pro homine in Scriptu-
ra, 241. Anima Christi, omni scientia et cogitatione pol-
lebat, 189. Anima ut in corpore, 150. Eo non continetur,
ibid. Animæ facultates duplices, cognoscendi et appe-
tendi, 186. Animæ facultates, tum rationi obsequentes,
tum inobsequentes, 180. Animæ propria, *ibid.*

Animantia et stirpes hominum causa. 172. Homini
quondam ea parebant, 173. Eo deficiente rebellant,
ibid. Quid ejus commodo sint feræ, *ibid.* Animantium
facultates tres, 180.

Annuntiatio Dominica, 204.

Annus lunaris solari brevior, 167.

Anomel ab Aetio et Eunomio, 94. Differunt aliqua
tenus ab Ariano, *ibid.* Unde sic dicti, *ibid.*, ann. Ho-
rum errores, *ibid.* Ritas impii, *ibid.* Denovo baptizant,
ibid. Martyrum reliquis et virginitati detrahunt, *ibid.*
278, ann.

Antepredicamentorum regulæ, 41.

Antichristi nomen varie acceptum, 299. Judæi Anti-
christum suscepturi sunt, *ibid.* Dei nomen sibi arroga-
tus est, *ibid.* Antichristus verus erit homo, 300. Ex
fornicatione natus, *ibid.* Ejus primordia et progressus,
ibid.

Antidicomarianitas hæretici, 93.

Antiochenis et Constantinopolitanis olim Quadagesi-
male jejunium septem hebdomadibus, 498.

Ἀντίχριστος idem quod ἰσχυρός, 273, ann.

Antonius Sylæ patriarchatum ambii, 641. Damnatur
in synodo a Nicephoro patriarcha, *ibid.*

Ἀπαθεία dogma Origenis ramusculus est, 91, ann.

Apelliani ab Apelle Marconis auditore, 86. Errores,
ibid., et ann. Lapsus, *ibid.* De Christi corpore doctri-
na, *ibid.*

Apollinari circa incarnationem error expugnatur, 212,
215 et ann., 240 et seqq. Apollinari errores de incar-
natione, 91. De Trinitate, *ibid.* Sabelliani erroris insu-
lator, *ibid.* Ex Platoniorum principiis humana mente
Christi animam spoliavit, *ibid.* Unam Christo naturam
dedit, 75, annot. Sed contemperat, *ibid.* Ejus ad Dio-
nysium Corinthum epistola, *ibid.* Ad Serapionem, *ibid.*
Nestorio non prælusit, *ibid.* Apollinariis Catholicis do-
gma Nestorio simile imputat, 95, ann. Micienarium er-
rorem tuetur, *ibid.* Animæ ex traduce procreari quo-
modo dixerit, *ibid.*, et 178, ann.

Apollinaristæ hæretici, 91. Alii et alii, *ibid.* Cur Di-
moeritis vocati, *ibid.* Cur Synusiastæ, 91, ann. Apollina-
ristæ quidam Deiparam filios alios ex Josepho pro-
creasse dixerunt, *ibid.*

Aposchista Doxarii, 116.

Apostolici, seu Apolactici hæretici, 90. Apostolici ca-
nones Eunomiana hæresi recentiores, 261, ann.

Aphthartodocetæ a Juliano Halicarnassensi et Gaiano
Alexandr., 107. In corrupticolas a Latinis dicuntur, *ibid.*,
ann. Julianistæ, *ibid.* Gaianitæ, *ibid.*

Appetitus naturalis rationali cedit, 183.

Appropriatio, seu vindictio duplex, 249. Verbum
quæ nostra sunt appropriavit sibi, seu sua esse voluit,
ibid. Passio Christi, *ibid.*

Aqua, quid, 75. Aquæ descriptio, 169. Aquarum su-
pra firmamentum ratio, 170. Ex aquis pisces et aves,
171. Aquæ fontium et mari, *ibid.* Aquæ vis purgatoria,
260. Aquæ super celos, temperando ætheris et solis
ardori positæ, 170 et ann. Aquæ ex asini maxilla
nequaquam Samsoni scaturierunt, 278, ann.

Aquarii Tatiani discipuli, 87, ann.

Aquilo, ventus, 109.

Arabum veterum numina, 111, ann.

Arbitrii libertas nihil est aliud nisi voluntas, 226, 227.
Quæ arbitrii nostri sint, 194.

Arbor scientiæ, cur plantata, 174.

Archonticorum errores et libidines, 85. Auctores
Petrus Eremita et Eutactus, *ibid.*, ann. Baptismus et
Eucharistia rejiciebant, *ibid.*

Ariani hæretici, 92. Horum errores, *ibid.*, et ann.
Fraudes, *ibid.*

Arielitis, Moabitis regio, 80, ann.

Arii hæresis prodigata, 129. Arii circa incarnationem
error expugnatur, 212 et ann.

Aristoteles argumentandi regularum auctor, 10, ann.

Aristoteles cælum Dei veluti corpus esse docuit, 127,
ann. Aristotelis capita, 38.

Armeni a Juliano Halicarnassensi discipulis corrupti,
51, ann.

Aron, armarium sacrum Judæorum, 285, ann.

Ascensorium Isaiæ, Archonticorum liber, 85, ann.
Hujus auctores Basilidiani et Marcosæ, *ibid.*

Assumpta mens humana a Christo, 240 et ann. As-
sumptum, quid, 66.

Astrorum ignota natura, 168.

Athanasius citatus, et expositus, 493.

Auctor opusculi adversus hypocrisis Meletii et Eusebii
Samosatensis, Paulini Antiocheni partibus addictus, 38,
ann.

Audianus echismatici, 92. Horum errores et mores, *ibid.*
ann.

Auditus, 183.

Augustinus sincerus Ecclesiæ doctor, 199, ann.

Auster, ventus, 169.

Autoprosopie sectarii, 110.

B

Babylonii idolorum cultores primi, 77.

Baptismi vis, 239. Mortem Domini significat, *ibid.*
Unus est, *ibid.* Baptismi iteratio impia, *ibid.*, et ann.
Hæreticorum qui Deo vel Trinitati detraherent in
Oriente olim reprobatus, *ibid.* Mitior Basilii Magni sen-
tentia, *ibid.* Cur veteres hæreticos denovo baptizandos
censuerint, 260, ann. Paulianistæ et Cataphryges Trini-
tatis nomina efferebant inter baptizandum, 239, ann.
Baptismi gratia pro suscipiendum fide et munditia, 261.
Baptismorum varia genera, *ibid.* Baptismus, Christi mor-
tis figura, 260. Duplex, ut et homo duplex, *ibid.* Sa-

ptismus et Eucharistia ex Christi latere prodierunt, 260. Baptismus ex aqua et Spiritu constat, 352. Baptismus Joannis a baptismo Christi diversus, *ibid.*, et ann. Introductorius, *ibid.* Christi, in Spiritu et igne, 262. Baptismus minime prorogandus, *ibid.* Baptismus trina meritatione peragi solitus, 260 et ann. Necessaria Trinitatis ad baptismum invocatio, *ibid.* Baptismus postremus, sempiterni ignis cruciatus, 262 et ann.

Barbarismus, hæresis, 76. Ante diluvium, *ibid.*

Barbata stella, 73.

Barbelo Gnosticorum, 82, ann.

Bardesanistæ, a Bardesane, 89. Similia Valentino docuerunt, *ibid.* ann.

Barsanuphitæ, seu Semidalitæ, 107 et ann. Acephali, *ibid.* Barsanuphitæ cum Jacobitis Alexandrinis reconciliantur, 108, ann.

Barsumas Nisibensis, Nestorianus, 100, ann. Ejus perverse sanctiones, *ibid.*

Basides, Basilidianorum auctor, 81. Horum impietates erroneeque varii, *ibid.*, et ann. Impietates suas celant, *ibid.* Alexandria obit, *ibid.*

Basiliani, Nestoriani, a Basilio Cilice, 100, ann.

Basili ad Apollinarium litteræ a Cotelerio editæ, ejus vere sunt, 38, ann. Basili Vita ab Helladio ejus successore scripta, 327. Basilio ascripta disputatio cum Aetio, 421. Basilius angelos corpore constare affirmando non dixit, 153, ann. Verbum Patri similem dici, quomodo concedat, 39. Basilius auctor Commentarii qui exstat in Isaiam, 366, ann. Basilius citatus et expositus, 439.

Basilius Cilix, Nestorianus, 100, ann. Joannis Scythopolitæ adversarius, *ibid.* Adversus propositionem hanc: *Deus Verbum passus est*, calumum strinxit, 364, ann. Suspectus auctor variarum ad Petrum Fullorem epistoliarum, *ibid.*

Basilius Tricacabus episcopus Iconoclasta, 622.

Benjamin Alexandrinus Jacobita, citatus, 505.

Bes-ariensis et Arcudii expositio invocationis Eucharistice rejicitur, 269, ann.

Binarius principium non est, sed unitas, 430 et 431.

Blastus Quartodecimanus, 88, ann.

Bonosus Sardicensis Antidicomarianita, 75, ann.

Bonum est, quidquid Deus vult, 447. Bonum est, quod diabolum Deus condiderit, 448. Bonum et malum, verum et apparens, 181. Bonum et malum, verum et falsum opposita, ut habitus et privatio, 430. Bonum et virtus, est præclarus ordo, 449. Bonum, existentia, res, 147. Bonum verum, et bonum apparens, 463. Sic perinde malum duplex, verum et apparens, *ibid.* Voluntarium item, et non voluntarium, *ibid.*

Borboritæ, Gnostici, 82.

Boreas, ventus, 169.

Βοδῆσις, volitio naturalis rei alicujus, 187 et ann. De quibus dicitur, 188. Ejus actus finem spectat, *ibid.*

C

Cæcias sive Meses, ventus, 169. Cæjanorum secta, 83. Causa hæresis et errores, *ibid.*, et ann. Baptismum sustulerant, *ibid.*

Calandio Trisagii interpolatioem auget, sed Catholico sensu, 219, ann.

Canonem Paschalem Damascenus composuit, 579.

Carnem improbant Secundiani, 84. Imo Gnostici omnes, 82, ann. Marcionistæ, 86, ann. Carni Christi honor habendus ob adjunctam Deitatem, 334. Caro Christi delicata a Verbo, 239 et ann. Quomodo, *ibid.* Ante non existit quam Verbo unita esset, 205 et ann. Una cum Verbo, imo cum Patre et Spiritu sancto adoratione colitur, 216. Caro Deus facta est incarnatione Verbi, 418. Caro Domini spiritus vivificus, 275.

Carpocrates Alexandrinus, non Asiaticus fuit, 82, ann. A Salome institutus, *ibid.*

Carpocratiani, a Carpocrate, 82. Horum errores, *ibid.*, ann. Imagines variis adorabant, *ibid.*

Castitas, præsidium a diluvio, 295 et ann. Magnum castitatis votum, *ibid.*

Cataphryges, iidem qui Montanistæ, 87. Cataphryges, Montanum Spiritum sanctum esse non tenent, *ibid.*, ann. Horum verus error, *ibid.* Quidam personarum trinitatem negant, *ibid.*

Cæci qui assignentur, 193.

Cathari, seu Novatiani, 89.

Cavillatio Monophysitarum, Christi persona creata; an increata esset, 236.

Caulacau Basilidianis Christi nomen, 81, ann.

Censura in Deum non usurpanda, 448.

Cerdo, Saturnini discipulus 85, ann. Marcionis magister, *ibid.*

Cerdoniani hæretici, 85. Horum ævum et errores, *ibid.*

Cerinthi errores, 82, ann. Evangelium Matthæi mutilavit, *ibid.* Paulo infensus, *ibid.*

Cerinthus Judæus, hæresis auctor, 82. Joanni Evangelistæ superstes, *ibid.* Millenarii regni assertor, *ibid.* Chabatha, seu Caaba Mecchanum, 115.

Chaldæi et Magi idola non habent, 76, ann.

Character dialogisticus, 66.

Cherubim in propitiatorio servorum speciem referebant, 350.

Choddiani, Gnostici, 82.

Chrisma, seu magnum unguentum a pontifice consecratum, 262, ann. Ejus unctio confirmationis sacramentum est, *ibid.* Ejus minister proprius pontifex, etiam Græcis, *ibid.* Usitata Græcis confirmandi formula, *ibid.*

Christianocategori sive Iconoclastæ, 115. Horum hæresis parens Judæus, *ibid.* ann. Posthac Leo Isaurus, et Constantinus Copronymus, *ibid.* et seqq.

Christi actiones utriusque naturæ communes, 213. Christi anima, corpus et membra omnia, 519. Actiones, corporis, et animæ *ibid.* Christi caro ex Maria, 222, et 223. Christi caro non Verbi nutu ut prophetæ movebatur, 242. Deigera, non Christus Deiger, 225, et ann. Non ante concepta, quam unita Verbo, 333, et seqq. Christi caro, ut Verbi caro adoranda, non ratione sui, 231. Apollinaristarum excessus objectio, *ibid.* ann. Christi corpus, cui corruptionis generi obnoxium, 232, ann. Non primæ conditionis fuit, sed nostræ, *ibid.* Christi deitas conglobatis Scripturæ testimoniis evincitur, 566. Christi generis ratio, 274 et ann. Edixerit a Julio Africano, *ibid.* ann. Christi gestorum imagines memoriam ipsius perficiant, 374. Quia mente eas venerant Christiani, *ibid.* Christi duæ nativitates, 370. Christi nomen nec definitionem habet, nec essentiam exprimit, 208, ann. 410, 412.

Christi resurrectio, 232. Cur post eam cibum admisit, 253. Eandem carnem habuit, *ibid.* et ann. Nazianzeni locus de ea explicatus, *ibid.* Christo nascente sidus novum, 166. Christum esse duas naturas, et in duabus naturis multis argumentis probatur, 401 et seqq. Christus, nomen persone, non naturæ, 206, 207. Christus individuum non est Christitatis, *ibid.* Christus consubstantialis Patri et Spiritui sancto Deitate, consubstantialis matri et nobis humanitate, 208. Ex duabus naturis, et in duabus exsistit, 206 et ann. Christus tam humanitate quam divinitate perfectus, 206, 418. Hoc Monophysitæ tenuerunt, *ibid.* Nullo modo una natura, 258. Quarta Deltatis persona non est, 216 et ann. Non est velut unus ex prophetis aut viris sanctis, 358, 361. Non homo Deifer, 276. Hoc nomen incarnatione habuit, 236. Christus duæ naturæ, 238, 607 et ann. Passus est ea natura, quæ passibilis erat, *ibid.* Christus ab ipso unitiois exordio perfectus homo fuit, 544, 550. Assumere debuit, quod primum ægrum fuit, *ibid.* 554. In Christo duæ naturæ, persona una, 474. Duæ in Christo voluntates naturales, 542.

Christus unus utraque natura volens, *ibid.* In Christo alia hypostatica, alia naturalis sunt, 550. Non est in eo natura composita, 205 et ann. Christus, ut primogenitus dictus, 238 et ann. Primogenitus omnis creaturæ, 239. In multis fratribus, *ibid.* Mariæ primogenitus, quo sensu, 276. Christus homo unigenitus Dei non est, si adoptione duntaxat Filius Dei est, 562. Christus naturam ignorantem et servam assumpsit, 245. Ejus anima ex unione ab ignorantia libera, *ibid.* Cur se scire domi judicii negaverit, *ibid.* ann. Christus minime servus est dicendus, 246 et ann. Hoc Arianam et Nestorianam hæresim sapit, 246. Christus quomodo profecit, 246 et ann. Non sapientia et scientia incrementa accipiendo, *ibid.* Ambrosio tamen ac Leontio, profecit ætate et sensu hominis, *ibid.* Hoc non probat Damascenus, 247. Christus extrinsecus est tentatus, non suggestis intus cogitationibus, 144 et ann. Ab angelo confortatus, 544. Derelictus a Patre, 248. Ut homo passus, ut nobis patiendi exemplo esset, 561. Christus corpori nostro resurrectionem, et incorruptionem per suum corpus donavit, 252. Post resurrectionem impassibilis, 253. Omnia in eo integra, *ibid.* Ex Damasceni doctrina, nec carnem, nec sanguinem resurgendo amisit, 632. In dextra Patris sedet; qua non locus significatur, 253. Adoratur cum carne sua, 477. Christus virginitalis decus, 277. Hanc nulla lege præscripsit, *ibid.* Morte sua audaciam nobis adversus mortem comparavit, 241. Christus igne baptizare duplici modo dicitur, 576. Christus ipse panis et cibus noster, 268. Christus suæ imaginis auctor, 617. Imagines admittit, 618.

Chrysostomus citatus, sed ex oratione supposititia 489. Cibus sensibilis mortis affinis, 176.

Circumactio, quid, 75.
 Circumcisio baptismi figura, 298. Ejus loco baptismus et crucis signum data, 299. Circumcisio in signum fidei Abraham data, 298 et ann. Circumcisio secunda sub Josue, *ibid.* Circumcisio et Sabbatum unum quid sensu mytico, 295.
 Circumcessio personarum, 140 et ann. Circumcessio, seu mutua naturarum commutatio in Christo, 208 et ann. Divinitas tamen ab humanitate non pervaditur, 209, ann.
 Clemens Alexandrinus assertam a Platone mulierum communitatem excusat, 77, ann. De opere sex dierum scripsit, 174, ann.
 Cuapheana interpolationis Trisagii Catholica expositio ex Ephraemio Antiocheno, 480, ann.
 Codex S. Hilarii Pictaviensis, 75.
 Caelum quid, 160. Caelum celorum, *ibid.* Triplex celum, *ibid.* et ann. et 162. Unum Chrysostomo, 260, ann. Caelum figura hemisphaerii terram operire quidam volunt, 161. Caelum Hebraea lingua plurali numero dicitur, 162. Caelum quintum corpus Aristoteli, 127. et ann. Non Patribus, *ibid.* Hoc tamen Graecis probatur, *ibid.* De celi natura opiniones, *ibid.* Sphaerica figura est, *ibid.* et ann. Orbico motu fertur 161. Incorruptibile 162. Caeli inanimati, 162.
 Cogitandi vis, 185. Cogitatio simplex, 187. Cogitatio primus hominis actus, 251. Cogitatione nihil excellentius, 7. Vera cognitio, quid, *ibid.* Falsa cognitio, *ibid.*
 Cometa, quid, 75. Cometa, 166.
 Commune, quid, 66. Commune, quatuor modi, *ibid.*
 Communicatio idiomatum, 208. Ejus modus, 209. Quoad concreta nomina fit communicatio proprietatum, non quoad abstracta, 206. Ex circumcessionem oritur, *ibid.* ann. Hanc non invenit Cyrillus Alex. 210, ann.
 Composita ex Deitate et humanitate natura expolitur, 639 et seqq. Compositio ex hypostasibus non fit, 138.
 Conciliorum auctoritas, 339.
 Conclusio, 66.
 Concreta abstractis latius patent, 34.
 Confessarii optimi munera, 609. Confessarius, mediator, medicus, consiliarius, 604. Confessio, quid, 601.
 Conjunctio hominis cum Deo per Eucharistiam, 338.
 Conon haereticus Tritheita, 103, ann.
 Consecratio nulla extra liturgiam, 269, ann.
 Consideratio, 187. Prudentia est, *ibid.* Consideratio subtilis, 67. Duplex, *ibid.*
 Consilium, 188.
 Constantini M. erga sacerdotes reverentia, 644. Elogia, 650. In nummis expressa ab ipso religio, *ibid.* Imago ejus Constantinopoli erecta, *ibid.*
 Constantini statua Romana, 370. Effigies in nummis, 371. In foris, *ibid.*
 Constantinus Copronymus Iconoclasta, monachos exagitavit, 115 et 116, ann. Christi corpus esse inclucumscriptum docet, *ibid.* Mala Copronymi initia, 625. Germani C.P. de eo vaticinium, *ibid.* Ejus adversus sanctos impietas, *ibid.* Adversus imagines et monachorum ordinem furor, 636. Impia synodus, *ibid.* Ejus in extremis, 637.
 Constantis Typus haereticus imp. 110, ann.
 Constantius imp. Arianus, 632.
 Consubstantiale Patribus, quid, 45, ann.
 Contemptatio naturarum in Christo Cyrillo Alex. non probata, 424.
 Contemplari, quid, 67.
 Contingentia, quae sint, 194.
 Contradividentia, quae, 17.
 Contraria, sine medio, et quae medium habent, 39.
 Contrariorum proprietates quatuor, 60.
 Conversionis et conjunctionis discrimen, 333.
 Corporis propria, 180. Corporis voluptas, ut bona, 461.
 Corporum furura resurrectio, immortalibus animis, 300.
 Ea probatur rationibus variis, 301. Auctoritate, *ibid.* Hanc Deus opere declaravit, 300. Resurrectionis ad vitam immortalem primitiae Christus, *ibid.* Corpus solus, et quinta substantia Peripateticorum exploditur, 127, vid. ann. *ibid.* Corpus Christi Divinitatis instrumentum, 251. Sed activum, 256, ann. Corpus Christi in Eucharistia verum existit, 269, transmutatione, *ibid.* et ann. Corpus Christi in Eucharistia vere et proprie realiterque est, etsi xαρά θεόν, 354, ann. Corpus Christi etiam in Eucharistia divinitati unitum, non panis, 272, et ann. Corpus humanum, tum ex quatuor elementis, tum ex quatuor humoribus, 179. Corpus quantitatis continuas species, 31.
 Corruptionis significatum duplex, 251.
 Corus, qui Olympas et Japyx, ventus, 69.
 Cotelierus librum Damasceni de haeresibus edidit, 75.
 Creatura, suscepta natura mutationi obnoxia, 194.

Creatio rerum humanis rationibus comprehendi nequit, 263.
 Creatura visibilis, 160. Creaturae omnes, natura una, 257.

Crucis commendatio, 263. Christi rerum nulla mirabilior cruce, *ibid.* Ejus beneficia, 264. Verbum crucis, Dei virtus, *ibid.* Crucis figura adoranda, uti signum Christi, 265. Materia crucis nequaquam, *ibid.* Crux signis variis praesignata, *ibid.* Crucis comes, resurrectio, 261. Crucis signum fideles ab infidelibus discernit, 264, et ann.

Curatum non est, quod non assumptum, 344, 353.

Cur Christus interrogaret, precaretur, se subduceret, 287. Quo sensu peccatum factus, *ibid.* ann. Quo sensu definitus Dei Filius, *ibid.* ann. Cur Christus humanam voluntatem habuerit, rationes variae, 228. Voluntas una ex divina et humana fieri nequit, 228 et seqq. Cur lunam a sole lumen mutuari voluerit Deus, 267.

Cyrilli dictum, unum Dei Verbi naturam incarnatam, quomodo accipiendum, 37, ann. 213, 215, 221 et ann. Ejus primus auctor Apollinarius, 213, ann. Verbi natura quid illi proprie, 214. Quo sensu duas hypostases et duas naturas dixit, 37, ann. Cyrillus Alexandrinus citatus, et explicatus, 490, 491, 492, 494. Cyrillus captus a quibusdam, quod duarum naturarum confessionem admisisset, 37, ann. Cyrillus scholio 1°, Christi nomine signa accari naturam negat, 667, ann. Cyrillus Spiritum ex Filio procedere docuit, 664, ann. Cyrillus unam actionem congenitam dicendo, opus seu effectum, non operationem ipsam intellexit, 254, ann. Cyrillus Hierosol. transubstantiationis assertor, 269, ann.

Cyros Aegaeus, Nestorianus, 100, ann.

Cyros Alexandrinus Monothelita, 110 et ann.

D

Darices Massalianus, 99.

Damasus papa damnavit eos qui Filium Dei Deum esse passum dicerent, 364, ann. Hoc tamen, sed catholica dixit Cyrillus, *ibid.* Hinc tamen ab adversariis et Nestorianis male habitus est, *ibid.*

Damianus Alexandrinus haereticus Philoponi discipulus, 103, ann. Sabellianum errorem astruit, *ibid.*

Daraea seu Dara vicinum Damasco oppidum, 396.

Decretio, quid, 75.

Definitionum collectio cum Athanasii et Anastasii Sinaitae operibus edita, 545, ann. Non est Joannis Damasceni, *ibid.*

Defunctorum solitas commemorationes a prophetis, Patribus et Doctoribus approbatas, 388.

Dei ad hominem revocandum oeconomia, 203. Pelagus ingens erga ipsum benignitatis, *ibid.* Bonitas, sapientia, justitia, potentia in hominum salute patranda, *ibid.* Dei caro, ut adoranda, sic pingenda, 309. Caro, non Deitas, imagine exprimitur, *ibid.* Dei descensus quomodo intelligendus, 469. Dei dono ascribenda ea quibus naturae creatae constant, 179, ann. Hoc principio Pelagus abutitur, *ibid.* Dei erga nos dilectio Filium pro nobis tradentis, 362. Dei essentia ignota nobis et incommuniabilis, 146. Nominatur Deus ex creatis, 147. Ejus nomina negantia, *ibid.* Affirmantia, *ibid.* Quae nomina aptius Deo conveniant, *ibid.* Mista Dei nomina, *ibid.* Nomina communia, 148. Dei figurae et imagines in Scriptura, 357. Dei Genitricis nomen totum incarnationis mysterium vindicet, 223. Dei Genitrix personam genuit in naturis duabus subsistentem, 248. Dei majestas conservatione et ordine rerum innoscit, 123. Dei nomina ex creatis, 146. Dei pes, caro Christi, 149. Dei poenitentia, quo sensu accipienda, 462. Dei praecepta non nisi per patientiam et orationem impleri possunt, 293. Dei praescientia infallibilis, 461. Praescientia est eorum quae penes nos sunt, 462. Praedestinatio eorum quae a nobis non pendit, *ibid.* Dei praescientia et praedestinatio, 469. Ea solum revelavit quae nos scire conveniens esset, 460. Dei Verbum pro nobis passum est, 364. Dei unus veri confessio, 461.

Deitas Verbi, unctio humanitatis, 206. Deitas passa non est, *ibid.* Hujus veritatis exempla, *ibid.* Non est separata a Christi corpore, *ibid.* Deitatem esse passam negat Cyrillus, *ibid.* Deitatis nulla facienda imago, 347.

Deliberatio nulla in Deo, sed voluntas, 189. Nec in anima Christi, *ibid.*

Deliqui solis et lunae causa, 167.

Demonstratio ad logicam pertinet, 63.

Denominantia, quid, 401. Media inter univoca et equivoca, *ibid.*

Depulsio, quid, 86.

Descensus Christi ad inferos, 252 et ann. Illic praedicavit, *ibid.* Inde victos solvit, *ibid.* ann.

Descriptio, quid, 19.

Deserionis Dei duo genera, 107.

Deum reperire, quid, 609. Deum pingere non licet, nisi ut carne visibilis est factus, 515, 548, 549. Deum unum, non plures esse demonstratur, 121. Ex Scriptura, *ibid.* Ratione syllogistica, *ibid.* Hæc Patribus familiaris est contra Marcionitas et Manichæos, *ibid.* ann. Hujus iterum veritatis aliæ rationes, 429. Quarta ex Theologo sumpta non est, *ibid.* ann.

Deus, quid, 475. Unde vox Deus, 476. Deus auctor non est malorum, 289 et ann. Ejus permissio quandoque actio dicitur, *ibid.* Non injuste agit cum inferi iram, 290. Deus carne passus, non per carnem, 250 et ann. Deus compositus non est, 142. Ne quidem ex genere et differentiis, *ibid.* et ann. Dei nomen proprium, *Qui est, ibid.* et ann. Præmialium nomen Bonus, *ibid.* Ejus operatio simplex, 144. Deus comprehendere nequit, quid suapte natura sit, 125, 127. Incorporeus esse cognoscitur, *ibid.* Sextupli ratione probatur, *ibid.* Quid non sit declaratur, non quid sit, *ibid.* Non comprehenditur a superioribus angelis, *ibid.* Cognosci a nobis voluit, *ibid.* Quænam de Deo possimus intelligere et loqui, *ibid.* Fidei mysteria scilicet ut ea tradit fides, *ibid.* Quæ intelligere, nec loqui possumus, 225. Cur Deus condiderit eos quos dammandos prænosceret, 459. Ab ipso pendit quæ potestas nostræ non sunt, 196. Cur principii expertus et a se, 457. De Deo intelligi quædam possunt, non sermone explicari, 121. Deus esse demonstratur, 125. Hoc gentiles philosophi noverunt, *ibid.* Deus omnis boni fons et auctor, 199. Deus unus ejusque attributa et perfectiones, 151, 142, 152. Nominis Deus etymon, 145 et ann. Hoc relativum est, *ibid.* Deus non est in loco, 149. Dei locus metaphoricè dicitur, *ibid.* Dei solius est ubique operari, 150. Creatis rebus consulti, 196. Creando non mutatur, 452. Deus solus est incircumscriptus, 150. Est supra substantiam, 11. Deus, ejusque virtutes Verbum et Spiritus, unus Deus, 488. Deus humanitate sua vincitur, 588. Deus mala permittit, nullatenus vult, 198. Quomodo mala cognoscat, 419. Deus malos præscitos creat pro sua bonitate, 291 et ann. Omnia præscit, non omnia præfinit, 198 et ann. Præscientia sua, non causa est cur quis peccet, 416. Pœnarum quas peccatoribus infligit, non est causa, 462. Non præscit, quæ futura non sunt, 291. Quidquid vult, bonum est, 292. Illum qui futurus est malus, beneficiis afficit, ne a malo vinci videatur, 458. Deus imagines primus fecit, Verbum gignendo, et creando hominem, 357. Visus est antiquis in hominis specie, *ibid.* Deus pater noster est potius quam qui nos genuerunt, 146. Deus per Trisagium hymnum Trinitatem Isaiæ declaravit, 482. Propter Trinitatem canitur, 482 et seqq. Deus ut propheta decipiat, 454.

Diaboli versutia adversus Ecclesiam, 545. Diabolus deitatis libera appetitione malus, 444. Mundi princeps, *ibid.* Diabolus et dæmones ex ordine angelorum et choro ultimo, 158 et ann. Non natura mali, *ibid.* Ejusdem ac angeli naturæ sunt, 139 et ann. Nihil possunt nisi permittente Deo, 159. Quo pacto futura prædicunt, *ibid.* Homini vim inferre non possunt, *ibid.* Quod homini mors, hoc Angelo lapsus, 160. Ejus impugnatio inanis, 440. Peccati auctor, voluntate non natura, 291. Cur a venia exclusus, 445. Cur creatus, cum malus fore sit prævisus, *ibid.* Etiam boni particeps est, hoc ipso quid est, *ibid.*

Διαίρεσις, non semper divisionem significat, sed discrimen, 129.

Dialectica, est instrumentum ad philosophiam, 10. Dialogus contra Manichæos vere Damasceni est, 427. Non Athanasii, 428.

Dies septimi religio, 259. Ante legem viguit *ibid.* ann. Dies bissextilis, 167. Dies, quid, 75.

Differentia, quid, 14. Differentia, proprietatis qualitas, idem, 516, 519. Differentia, tribus modis dicitur, 28. Differentia communis et propria, 29. Differentiæ dividentes et constituentes, substantiales naturalesque, 21, 27. Differentiæ essentialis solius substantiæ sunt, 35. Differentiæ substantiales non sunt in subiecto ut accidentia, 49.

Dimoritis, sive Apollinaristas. Unde hoc nomen, 91. ann.

Dio Cassius citatus, 472.

Dionysiasier unam naturam innuit in Christo esse, 221. ann.

Discrimen ingens inter unionem deitatis humanitatisque in Christo, ac corporis et animæ in hominæ, 410. Dissensio, quid, 574.

Distincta rerum genera ex creationis historia, 519.

Divinatio in somnis, 183.

Divinæ ultionis exempla in violatores imaginum, 652.

Trinitatem factam esse hominem inaudita res est

221. Quomodo in una suarum personarum humanitati unita, *ibid.*

Divisio, quid, 15, 16. Octo modi divisionis, 15, 17.

Divisio speciei individua non probatur ab omnibus, 16.

Deior, quid, 186.

Dominiacæ legis institutio, 269.

Domus planetarum, 168. Eorum altitudines, *ibid.*

Donatistæ, 109 et ann. Ab Arianorum dogmate alieni, *ibid.*

Dositheus, hæretici Samaritani, 79. Dositheum auctorem habuerunt, ex quo Sadducei non nati sunt, *ibid.* a. n.

Dositheus Simoni Mago æqualis, 79. ann. Se pro Messia vendidit, *ibid.* Prophetam Samaritani asserunt, *ibid.* Resurrectionem negavit, *ibid.*

Dracones Agathodæmones, veneno carent, 472.

Duarum Christi naturarum per Eucharistiam participes sumus, 270 et ann. Eucharistiæ figuræ, *ibid.* Fractus, *ibid.* Deibatatio futuri panis, *ibid.* Dum naturæ Christi sunt in Eucharistia quam sumimus, 558 et ann.

E

Ebionæi ad Elesaitas transierunt, 85, 88. ann. Ebionæorum errores, 85. Duplex Ebionæorum genus *ibid.* Discrepant a Nazarenis, *ibid.*

Echanius Armenos hæresi Juliani Halicarnassensis inficit, 103. ann.

Ecclesia imperatoris edictis non administratur, 550. Ecclesia nulla probavit, quæ sacræ paginæ non fuerunt, 551. Nihil in Ecclesia catholica distortum aut obliquum, 629.

Ecclesiastica pace nihil excellentius, 500. Ecclesiastica pictura, 615, 650.

Ἐκπαύσις et Ἐκλάψις processionem personæ divinæ ex alia significant, 151. ann.

Edessenæ imaginis ratio, 651. Ut picta fuerit, *ibid.*

Elesa factus vales, quo Elesaitæ et Sampsai, 88. Gnosticæ impietatis rei, *ibid.*

Electio, 188. Electio agendorum in nobis est, non ipsa actio, 194, 197.

Elementum, quid, 73.

Elias virgo, 296. Elisæus item, *ibid.*

Eucratidæ, a Tatiano, 87. Nudam aquam offerebant, 269. ann.

Ἐνεργείας sive actus acceptio multiplex, 250. et seqq.

Enhypostaton, quid, 47. Acceptio duplex, 52.

Enhypostaton quid Leontio, 47. ann. Quid synodo Antiochenæ contra Samosatenum, *ibid.* Quid Hieronymo, *ibid.* Hilario et Rufino, idem quod substantiarum, *ibid.*

Ἐνυπόστατοι Theodoro Abucaræ ὁμοστατικῶς, 47. ann.

Ἐννοια, seu mentis notio, 187.

Enoch et Elias cum Antichristo pugnaturi, 500.

Ens, quid, 10. Entis divisio in substantiam et accidentem, *ibid.*

Ἐντέλεστα, quid, 62, ann

Ἐνυψιστάσις, 66.

Ἐκπόυσις accretio corporis Christi in Eucharistia, quid, 271. ann.

Ephraemius Antiochenus Trisagii cantici cum interpolatione catholice interpretator, 219. ann.

Epicureorum placita, 78.

Epiphaneus Caropocratis filius divinos honores habet, 82. ann. Secundo Valentiniano anterior, 84. ann.

Epiphani de imaginibus sententia, 519, 559 et ann. Ejusdem de B. Virgine oratio, 489. Epiphanius deitatem a corpore Christi fuisse mortis tempore sejunctam censet, 251. ann. Velut Apollinarius, *ibid.* Epiphanius non accuratus in hæreticorum erroribus assignandis, 84. ann., 85. ann.

Episcoporum in ministris eligendis incuria, 608.

Epistola Chrysostomi nomine evulgata, ad Casarium monachum, 427. *Vid. dissert. 5. Damascenica.* Epistola patriarcharum Orientis ad Theophilum imp. pro imaginibus, 626. Epistolæ Felicis pape, Acacii, et aliorum ad Petrum Cnapeham suppositis et spuris, 478. *Vide oral., 4 Damascenica.*

Errores circa incarnationem ex nominum ambiguitate orti, 339.

Ἐσάβη Aepphali ordinatio illegitima, 108. ann.

Esse, prius Manichæorum principis, 456. Esse natura et esse κατά θεόν, positione, quomodo discrepant, 551. ann. Esse κατά θεόν, rei veritatem non excludit, *ibid.*

Esseni, Samaritani hæretici, 79.

Essentia et natura eadem in personis tota, 211.

Ἐσποιοί, quid, 52.

Ethioprosopie, hæretici, 109.

Ethiophrones, hæretici, 108.

Evangeliorum consignata tempora, 650.

Evangelistarum discrepantia in texendo Josephi gene-
re, 274. Conciliantur, *ibid.*, et ann.

Eucharistia ad animæ et corporis vegetationem cedit,
272, et ann. Paulus, *ἐκδοτικός*, *ibid.* Eucharistia quo sen-
su ἀρτύων dicta est, 275, et ann. Quo sensu commu-
nio et participatio, *ibid.* Eucharistie institutio, 268. As-
serta Eucharistie veritas, *ibid.*

Euchetæ et Massaliani iidem, 98. Enthusiastæ etiam
appellanti, *ibid.*

Eugenius hæreticus Trithemita, 103, ann.

Eulogii Alexandrini fragmenta duo, 44, ann. Eulogius
Alexandrinus litem dirimit Samaritanorum et Judæo-
rum, 79, ann. Contra Dositheanos scripsit de resurre-
ctione, *ibid.*

Eunomiani Deum sibi perfectissime cognitum siebant,
123, ann. Eunomiani unica mersitatione baptizabant,
250, ann. Horum baptismus improbat, *ibid.* Trinitatis
invocationem eos omisisse verisimile non est, 261, ann.

Europa trajectus, 172.

Eurus, ventus, 169.

Eustathius Massalianus, 109.

Eutyches unde errorem contraxerit, 100, ann. Car-
nem Domini coelo delapsam non putavit, *ibid.* Christum
esse perfectum Deum et perfectum hominem dixit, *ibid.*
Non tamen consubstantialiæ matri et nobis, *ibid.* Cur,
ibid. Ejus genuinus sensus ex Combefisio, *ibid.*

Eutychiani hæretici, 100. Horum errores, *ibid.*, ann.

Eutychii Alexandrini error de Maronis monasterio,
486, ann.

Eutychius Economii socius, 94, ann. Ternam in bap-
tismo supprimit mersionem, *ibid.*

Exempla aliqua parte discrepant ab iis quæ represen-
tant, 410. Exempla nulla mysterium incarnationis re-
presentare possunt, 363. Exempla nusquam per omnia
conveniunt cum his quæ referunt, 250. Nulla exacta di-
vinarum rerum exempla, *ibid.* Exempla hominis ex ani-
ma et corpore compositi, quomodo assignandum, ubi de
incarnatione fit sermo, 410.

Expositio fidei Justino martyri ascripta tertia pars
est prolixioris operis, 420, ann.

F

Fabula de draconibus incubis exploditur, 471. Alla
de strigibus, 473.

Facere, quid, 67.

Facultas alitrix, 180.

Falsitas ignoratio est et privatio cognitionis, 429.

Falsum, quid, 7.

Fatum exploditur, 166 et ann. Quomodo confutatur
ab Origene, *ibid.* A Procopio Gazæo, Basilio, et aliis, *ibid.*

Fatum Tullio, providentia, 197, ann.

Favonius, ventus, 169.

Femina propter subsecuturam hominis culpam crea-
ta, 200 et ann.

Ferrum candens actu duplici pollet, 233.

Fides virtus est, 263. Donum Spiritus, *ibid.* Circumcisio
spiritualis, *ibid.* Duplex, *ibid.* Fide omnia constant, *ibid.*
Fides sine operibus mortua, et opera sine fide, 261. Per
fidem in filios Dei adoptamur, *ibid.*

Figura et forma, 66.

Filiationis proprietas immobilis est, 313.

Filius imago, spiritus, 151 et ann. Filii nomina, 477.

Filii solius sunt quæ ad incarnationem pertinent, 144.

Filius Verbum, splendor, figura dicitur, 133. Unigenitus

multiplici de causa, *ibid.*, et ann. Filius et Spiritus san-
ctus quomodo propter Patrem, 138 et ann. Filius prin-
cipii expers quod tempus spectat, 140. De Filio quid

Ecclesia doceat, 134. Filius medius inter Patrem et Spi-
ritum, 151, ann. Quare Filius incarnatus, non Pater et

Spiritus sanctus, 474. Filius est naturalis imago Patris,

334. Principium est, 473, ann. Filius, Verbum ἐκδότη-
ρον non est, ut Sabellius voluit, 151, ann. Filius, Patris

ratio, voluntas, consilium, potentia, 148, 151. Filius ex

Patre sine causa, natus est ex matre nostri causa, 571,

ann. Cur incarnatus, 233. De Filio quid credendum, 132.

Ejus generationem tempus non antecessit, 133. Quomo-
do sit in Patre, *ibid.*, et ann. Filius et Spiritus sanctus

ad unum principium Patrem referuntur, 140 et ann. Fi-
lius ut homo, iudex, 150.

Finis studiorum quis, 8.

Firmamentum celum est, 160.

Flavianus Antiochenus Massalianus astu reteggit et in-
sectatur, 99.

Folia ficus quid significarent, 202 et ann.

Forma, quid, 45. Forma præsentia et natura sumi-
tur ab Apostolo, et a Patribus, *ibid.*, ann.

Fornicatio, ut malum, 480.

Fortuna definitio, 193.

Fronto Docæus operam in edendis Damasceni libris
posuit, 75.

Fulgentius et Ferrandus Deitatem secundum carnem
passam dixerunt, 231, ann.

Folmen, quid, 74.

G

Gaisius de patriarcha Alexandrino contendit cum
Theodosio, 107, ann. Aphthartodocetarum auctor, *ibid.*

Garrulitas, quid, 67.

Generationis divinæ a nostra discrimen, 153. Dei ge-
neratio passionis est expers, *ibid.* Ut et creatio, *ibid.*

Generatio est naturæ, et creatio voluntatis, *ibid.* Ejus a
creatione discrimen, *ibid.*, et ann. Fluxionis est expers,
154.

Genera decem generalissima, 41. Genera media et
subalterna, 24. Genus, quid, 14. Vox æquivoca, 20, 25.

Genus philosophicum, 21. Genus per species explicatur,
22. In paucas species dividitur, 25, 27. Genus generalis-
simum, 22, 25.

Gentilium libri ut legendi, 283.

Gentium diversarum sedes, 169.

Germanus Constantinopolitanus, antistes et pastor
optimus, 308. Sede pellitur et exulat, 536 et ann.

Γυνή vocis viginti octo significata, 250.

Gnosimachi hæretici, 108.

Gnostica Theologiæ summa, 81, ann.

Gnostici legem a summo Deo laiam negant, sed ab or-
bis fabricatore, 82, ann. Deum esse corpus posuerunt, 82,

ann. ignem et lucidam substantiam, *ibid.* Materiam esse

malorum causam, *ibid.* Tria hominum genera, *ibid.* Chris-
tus Jesus et Spiritus sanctus, *ibid.*, ann. Gnostici a li-
que prisci hæretici baptismum adulterarunt, 260, ann.

Gortheni, hæretici Samaritæ, 79.

Gratia Christi animæ ex unione, et ut in capite et fon-
te, 247.

Græci Ἑλλήνες dicti non ab Heleno, sed ab Hellene
Deucalionis filio, 76, ann. Græci Latini Ecclesiarum rerum
ignari, 89, ann., et 109, ann. Græcorum de postremo
Christi paschate nuntia, 648 et seqq. Argumenta contra
Azyma, *ibid.*

Græci pictas imagines, non statuas habent, 379. Græci
predestinationis nomine aliud atque Latini intelligunt,
199, ann. Gratiam prævenientem et efficacem agnoscunt,
ibid.

Gregorii Nazianzeni dicto *innocentur naturæ*, Mono-
physitæ abutuntur, 277, ann. Citatus, 491. Gregorii Na-
zianzeni locus emendatus, 83, ann., et 536.

Gregorii Nysseni ad Philippum epistola non edita, 421.
Ejus non est, sed synodo Chalcedonensi recentior, 426.

Gregorii Thaumaturgi confessio fidei, 475.

Gregorius Agrigentinus, 649.

Gregorius Nyssenus transubstantiationis assertor, 269,
ann. Citatus, 461. Multa, non affirmandi, sed exercita-
tionis causâ scribit, 170, ann.

Gustus, 184.

H

Habendi modi, 61.

Habitudo, quid, 67.

Habitus, quid, et cujusmodi, 59. Habitus a dispositione
discrimen, 55. Habitus et privatio, 60. Horum modi va-
rii, *ibid.*

Hæreses Nestorii, et Eutychis proscriptæ, 633.

Hæresis, quid, 66. Hæresium primigenia, 76, ann.

Hæresium per tempora grassatio et expugnatio, 622.

Hæretici prisci Eucharistiam esse corpus Christi nega-
verunt, 271, ann.

Hæreticorum mos hebdomadibus octo magnum, Qua-
dragesimæ jejunium transigere, 298. Quinam, hi fuerunt,
ibid.

Hæsitatio, 512.

Harmasius Monotheleta Alexandrinus, 328. Ex eo Har-
masitæ, *ibid.*

Helena Simonis Magi scortum, 81.

Helene matris Constantinii imago in nummis, 371.

Hellotropitæ hæretici, 108.

Hellenismus, a Serapio ætate ortus, 76. Tempore Tha-
ræ patris Abrahami, *ibid.*, ann. Ejus origo, *ibid.*

Helvidius Antidicomarianita in Occidente, 95, ann.

Hemerobaptistæ, Pharisei erant, 80, ann.

Heraclion hæreticus, 81. Ejus errores et ritus, *ibid.*,

et ann. Marcum æmulator, *ibid.*

Heraclianus Chalcedonensis de natura composita dispu-
tat, 238, ann.

Heraclii ecthesis erronea, 110, ann.

Hermas Massalianus, 99.

Herodiani, hæretici, 80. Parum discrepant a Sadducæis
ibid., ann.

Heterogenea; quid, 41, 49.
 Heteronypostata, quid, 50.
 Heteroidea, quid, *ibid.*
 Heteronyma, quid, 40.
 Hicetæ sectarii, 108 et ann.
 Hieracitæ hæretici, 81. Manichæi non sunt, *ibid.* ann.
 Horum errores, *ibid.*
 Hieronymi locus emendatus, 87, ann. Alter, *ibid.*, 92, ann., 93, ann. 94, ann. Hieronymi locus de Massalianis restitutus et emendatus, 93, ann.
 Hilarius *ὑποκρίτης* non probat sine *ὑποκρίσει*, 28, ann.
 Homilia de Lazaro nondum edita, 426. Chrysostomi non est, sed eo longe recentior, *ibid.*, ann. Homilia, quod unus sit veteris et novi testamenti auctor, Chrysostomi non est, sed Valentis imp. ætate dicta est, 581, ann.
 Homines, unde *ἄνθρωποι* dicti, 77. Hominibus indita Dei cognitio, 123. Quomodo id sit intelligendum, 225, ann. Eius regula et modus, traditio, 123. Hominis definitio, 19. *Vid.* ann. Hominis compositio, et temperatura, 580. Hominis in paradiso status et ruina, 201. Injuncti illi præcepti ratio, *ibid.* Violati poena, 202. Hominum actiones trinita expensæ, 294. Homo boni causa, non mali agit, 451. Homo creatus est innoxius et liber, sed mutabilis, 543. Homo Deo similis, 39. Quomodo, *ibid.* Homo duplicis substantiæ spiritualia per sensus percipit, 52. Homo imago Dei multis modis, 354. Homo legi subjectus a creatione, 666. Homo liberi arbitrii est, suarumque actionum auctor, 193. Cur, 194. Homo masculus conditus, 200. Gratia in ipsa creatione donatus, *ibid.* Homo mundus in majori minor, 536. Homo quis sit duplicis naturæ, 227 et ann. Una tamen natura dicitur, *ibid.* Natura sumpta pro specie, *ibid.* Homo quomodo ad imaginem Dei et similitudinem, 77, 514, 546, 575. Quid hoc utrumque significet, *ibid.*, et ann. Homo mundus in magno parvus, *ibid.* Arbitrii libertate præditus, *ibid.* Quibuscum communice, 179. Homo unius naturæ, qua unius speciei, non qua hypostasis, 411. Quisque homo, natura duplex; eisi una hominum natura, 447. Homo rex creatus omnium; quæ ratione caret, 538. Homo solus et simia aures non movent, 185. Homo species specialissima, 246. Homo sublimior factus angelo incarnatione Verbi, 537.
 Homogenea, quid, 41. Homogenea et Homoidea idem sonant Patribus, quod *ὁμογενεια*, 50.
 Homonypostata, quæ, 59.
 Homoidea, quid, *ibid.*
 Honor qui imagini habetur, ad archetypum transfertur, 521.
 Honorius a Damasceno non censitus inter Monotheistas, 528. Ab Eutychio Alexandr. excusatus *ibid.*
 Honorius papa a Sergio CP. deceptus, 110, ann.
 Humani generis errores varii, 530 et seqq.
 Humanitas Verbi nutu exsequebatur, 253.
 Humores quatuor, singulis elementis singulis respondent, 179.
 Hypostasis, quid, 37, 45, 46, 70. *Ὁυσία* et *ὑπόστασις*, quid Meletio Antiocheno, et Basilio, 56, ann. Quid Athanasio, *ibid.* Hypostasis duplex acceptio, 524. Hypostasis, persona, individuum, idem, 516. Hypostasis Athanasio et Cyrillo idem quod essentia, 45, ann. Hypostasis qualibet humana naturis duabus constat, 44.
 I
 Iapex, ventus, 169.
 Iconoclastarum hæresis, origo et auctores, 633. Iconoclastæ Christi et sanctorum hostes, 535. Thymoleontes, 116. Judæorum æmuli, 625. Patriarcham suum ipsi occiderunt, *ibid.* Ad Monophysitas accedunt, 116, ann. 281. Conatus eorum Ecclesiæ injuriosus, 543, 561. Imo et ipsorum timor, 568. Iconoclastarum dolus, quasi imaginis Christi et Deiparæ permittant, non item sanctorum, 515.
 Iconomachi ab orthodoxis quoad Eucharistiæ fidem non discreparunt, 354, ann. Iconomachus Christi hostis, diaboli vindex, 551.
 Iconomachia, ex invidentiâ diaboli, 551. Anathematis contra Iconomachos comminatio, *ibid.*
 Idæe divinæ imagines sunt, 354.
 Idola adventu Christi in posterum deleta, 624.
 Idololatria in Oriente crevit, 76, ann. Idololatria non est humanitatis Christi figuratio, 617. De jejuniis dierum numero contentiones, 800.
 Iguis, quid, 75. Iguis elementum, 163. Iguis inferni ejus generis, 427. Iguis et vermis inferni tropice sumpti, 460.
 Imaginatio, quid, 183.
 Imagines honorandæ, 280. Harum usus sub testamento veteri non tritus, quia Deus tunc invisibilis erat, *ibid.* Dei imago non faciendâ, *ibid.*, et ann. Incarnati Verbi

imago defenditur, *ibid.* Adorationis imaginum traditione ecclesiastica, 284, et ann. Imagines memorie Dei refrigerandæ utiles, *ibid.* Nec in Salomoni templo deerant, 516, 538. Imagines sanctorum una cum imagine Christi venerandæ, 538. Per sensibiles imagines ad Dei contemplationem attollimur, 565. Imagines cur prohibeantur Judæis, 510, 535. Imaginibus gentium more non servimus, 619. Imagines sacra loquuntur, *ibid.* Imago judicii extremi quam utilis, *ibid.* Imaginum usus in catechismo, 620. Non eadem imaginum, quæ idolorum ratio, 518. Imaginum adversarii, 551. Nullum ab Ecclesia decretum latum est adversus imagines, 538. Ut templa in honorem sanctorum, sic imagines erigendæ, 535. Nova non est imaginum inventio, 565. Imago, quid, 511, 513. Filius imago Patris perfectus, *ibid.* Imagines rerum sunt i. e. divinæ, *ibid.* Visibilia quæ res invisibiles representant, *ibid.* Trinitatis imagines in creatis, 552. Imagines sunt ea quibus futura præsignantur, *ibid.* Rerum gestarum monumenta, *ibid.* Librorum instar sunt idiotis, 515, 523. Imago Dei faciendâ non est, 534, 535, 536. Imago triumphi genus, 553, 551. Imago commentarius brevis, 81. Aliud imago, aliud res imagine expressa, *ibid.* Cur instituta sit, *ibid.* Imaginum discrimina, *ibid.* Imago Abrahami filium immolaturus, 564. Imago Christi ad Abgarum missa, 281. Id mendacii arguitur, *ibid.*, ann. Imago non adoranda tanquam Deus, 557. Imago regis rex dicitur; imago Christi, Christus, 321.
 Immensitas divinarum personarum, 452.
 Imperatorum non est Ecclesiæ sanctiones convellere, 529.
 Imperfecta quæ dicantur, 258.
 Impiorum pena Dei bonitati non repugnat, 448. Bonum ipsa est, 449.
 Impossibile, quid, 248.
 Impulsus, 188.
 In aliquo esse undecim modis dicitur, 42.
 Incarnatio Verbi, 205. Una res est sub sole nova, *ibid.* Eius tota ratio, 204. Incarnationis confessio, 361. Enarratio, 575. Incarnationis vis in humanum genus, 267. Secunda nobis ex ea nativitas data, et congruens subinde cibus, *ibid.* Imo duplex nativitas, et duplex cibus, *ibid.* Incarnatio opus naturæ non est, sed dispensationis, 409. Quæ per Incarnationem præbita sunt, 253. Morum quantamutatio, 536.
 Incircumscriptionum illud solum est, quod increatum, 156. Incircumscriptionum Verbum est, non ejus humanitas, 616.
 Incorporeum quot modis dicitur, 179. Incorporeum secundum naturam, et secundum gratiam, *ibid.*, et ann. Incorporeum Dei essentia non est, 137.
 Incorruptularum confutatio, 151, et ann.
 Incredulitas, et spiritus compunctionis seu vertiginis, ex Dei permissione, 269.
 Individus sola per se consistunt, 45. Alius et aliud, 15.
 Individuum, quid, 14. Non quid, sed quendam significat, 14. Individuum, vox ambigua, 27. Individuum proprie et philosophice, quid, *ibid.* Idem est ac hypostasis et persona, 28. Individuum est substantia cum accidentibus, 37. Theodori Abucaræ hac de re sententia, ex ejus opusculo inedito, *ibid.*, ann.
 Infidelis est, qui Ecclesiæ non credit, aut male vivit, 265. Infidelitas, quid, 451.
 Ingenuitas sunt, quæ primum a Deo creata, 238.
 Ingenitum Dei essentia non est, 127. Ingenitum est Pater, non Filius, 135, 136. Hæc vox non naturæ discrimen, nec dignitatem significat, sed subsistendi modum, *ibid.* Græce dicitur *ἀγέννητος*, non *ἀγέννητος*, *ibid.*, et ann. Hilarius inaccessibile dixit, *ibid.*
 Innovatio, quid, 574.
 Inquisitio, 188.
 Instantia, 66.
 Intellectio quomodo fiat, 183.
 Interitas, quid, 65 et 75.
 Invidia diaboli, Christi et Beatæ imagines non patitur, 546.
 Invocatio Eucharistica Africanis eadem ac Græcis, 269, ann.
 Iones Græcorum generis conditores, 77. A Javan dieli, *ibid.*
 Ira, quid, 182. Tres iræ species, *ibid.* Ira rationis satelles, vindex cupiditatis, 183.
 Irenæus citatus, 545.
 Iris, quid, 75.
 Isaias Filium, ut Patrem et Spiritum vidit, 495 et seqq. Isidorus Basilidis filius, patris de multiplici animæ substantia errorem emendat, 81, ann. Secundo antiquior, 81, ann.
 Ismaelitæ seu Mohammedani, 100. Alias Agareni, *ibid.*

Saraceni, *ibid.*, ann., et 111. Hujus vocis etymon, 110, ann. Idololatricæ primum, *ibid.*

J

Jacob Deum non corporis, sed mentis oculis aspexit, 318.

Jacobitis et Nestorianis octo quadragesimalis jejunii hebdomades, 506 et 508.

Jacobus Syrus Monophysita, a quo Jacobitis, 101. Zan- zalus dictus, 103, ann.

Jaldabaoth Gnosticorum, 81, ann.

Jejunium ϩορρϩου Heraclio imp. vetustius, 505, ann.

Jesus Nicolaitis, 81, ann. Cerinthianis, 82, ann. Valentinianis, 84, ann.

Jezidus Chalipha imagines sacras proscribi jubet, 113, ann.

Joachim et Anna Dei Genitricis parentes, 275. Unde id acceptum, *ibid.*

Joannes ut baptizatus, 262. Joannes Aegæola Nestoria- nus, 100, ann.

Joannes Chrysostomus conditionatorum scientiam ne- scivit, 200, ann. Scripsit de suffragiis pro defunctis ha- lendis, 196. Joannes Chrysostomus Pauli apostoli imagi- nem apud se habuit, 328. Imagine sancta delectatur, 345.

Joannes Damascenus, Joanni patriarchæ suo conjunctis- simus, 493. Ad Ecclesiæ regimen allectus, 663. Peiri metropolitæ Damasci opuscula scripsit, 390 et 396. Tri- partitum opus Cosmæ Malumensi nuncupat. Constanti- nopolim non petiit, 611. Joannes Damascenus tracta- tum de hæresibus operi theologico præmisit, 74. Hac in re Theodoretum imitatus, 75. Epiphaniæ Eptomen transcriptis, *ibid.* Leontium Byzantium exscribit, 77, ann. 75. Iconomachorum hæresim descripsit, *ibid.* Joannes Damascenus in libro de fide orthodoxa ordinem tenuit quem Theodoretus in epitome divinorum dogmatum, 118. Librum de fide ex Scripturæ et Patrum dictis concinnavit, *ibid.* Quos præsertim Patres exscripsit, *ibid.* Ejus modestia, 125. Ejus omnino sunt tres de ima- ginibus dissertationes, quæ exstant, 505. Alia ejus de causa imaginum opera interierunt, 506. Joannes Damas- cenus Nestori et Theodoretæ sensum non expressit de processione Spiritus sancti, 141, ann. Joannes Damas- cenus hominem esse specialissimam speciem defendit propter Severianos, 24, ann.

Joannes elemosynarius patriarcha Alexandrinus, 595, et ann.

Joannes Eubœensis pro Joanne Damasceno sumptus, 611.

Joannes Jejulator sancto Gregorio M. papæ contra Massalianos scribit, 96, ann. Hos sanctus pontifex esse orthodoxos putavit, *ibid.*

Joannes Lector Iconoclasticæ hæresis instaurator sub Leone Armeno, 638, 640.

Joannes Malalas Joanne Rhetore et Hesitante recen- tior, 368, ann.

Joannes Moschus male cognominatus *Eivatus*, sed di- cendus Eucrates, 328, ann.

Joannes patriarcha Hierosolymitanus, vir sanctissimus. 481. Veræ et antiquæ fidei adiectissimus, 493.

Joannes Scythopolita Basilii Cilicis adversarius, 100, ann. Auctor est Scholiorum in Dionysium, *ibid.*

Joannes Trithēta, 101. Ejus liber inscriptus *Arbiter*, *ibid.*, 102. Ejus et Severianorum de natura et hypostasi doctrina, 101. Particulares substantias sive essentias ponunt, *ibid.* Joannes Trithēta duas Christi naturas impugnât, 102. Ejus discipuli, 105, ann. *Ætas*, 104.

Judaismus ab Abrahamo incipit ob datam ipsi circum- cisionem, 77. Deinde a Moyse, *ibid.* Nomen habuit a Davide qui de tribu Juda exstitit, *ibid.*

Judas Machabæus sacrificia fieri pro defunctis jubet, 585.

Judei simulacra tanquam deos adorabant, 535, 547. Judei duo Jesum, seu Jezid Chalipham seduxerunt, ut Christianorum imagines deleteret, 635. Mox Leonem Isau- rum, 654. Hæ narrationes nusquam cum vero cohæren- tes, *ibid.*, ann.

Judicium, 188. Judicium extremum post resurrectionem, 304.

Juliani et Gaizmi hæresis, 553.

Julianus Halicarnassensis Alexandriæ hæresim ordi- tur, 572. Aphthartodocetarum princeps, 107, ann.

Julius Cassianus Docetarum princeps, 87, ann.

Justino martyri ascripta fidei expositio, 410.

Justitia, quid, 71.

L

Lampas, quid, 73.

Lampetiani hæretici, Massaliani, 109 et ann.

Lampellus Massalianus, a quo Lampetiani, 96, ann.

Latini sex hebdomades olim jejunabant, 498. Alexan- drini quoque et Palestini, *ibid.* Latini terna infusione baptizant, 261, ann. Latinorum prudens in recipiendis hæreticis disciplina, 260, ann. Ab Asiaticis approbatur, *ibid.*

Latricæ cultus Deo soli debitus, 510, 533.

Latrocinii Ephesini exitus, 329.

Leo Armenus imp. Iconoclasta, 638. Basilii Chartularii opera utitur, 639.

Leo Isaurus imp. Iconoclasta, 113, 116, ann. A Judeis deceptus, 115, ann., 621. Perstringitur, 505 et 508, 516, 535. Ejus adversus imagines decretum, 635.

Leonis Magni ad Flavianum epistola a Monophysitis rejecta, 100, ann.

Leontii Byzantini fragmentum, 43, ann. 48, ann.

Leontius Byzantinus Christum quadam ignorasse conce- dit, 243, ann., et seqq. ann.

Leontius Cyprus Epiphaniæ probus Interpres, 327.

Letoioi Mellinensis Massalianos insectatur, 99.

Lex Dei, lex mentis, 292. Lex peccati, maligni sug- gestio, *ibid.*, ann. Harum legum pugna, *ibid.* Lex nobis indicta, non brutis, 438. Lex est præceptum quo bonum edocemur, 292. Lex triplex, 574.

Liber *De homine* Gregorio Nysseno ascribitur, necnon Nemesio, 196, ann.

Liberum arbitrium, quid, 192, ann., 161. Rationi an- nexum, 191. Nullum est in brutis, 195. Liberum arbi- trium esse probatur, 192. Liberum arbitrium æquivoce dicitur: aliter Deo, aliter angelis, aliter hominibus con- venit, 228. Quæ penes nos sunt, libero arbitrio ascribe- da, 196 et ann.

Libri gentilium consulendi, 8. Libri Novi Testamenti, 284. His canones apostolorum Joannes Damascenus an- numerat, *ibid.*, et ann. Quorum auctor non est Clemens Alexandr., *ibid.* Librorum Veteris Testamenti numerus, 285. Canonem hunc Damascenus accepit ab Epiphanio, ann. Canon quem Latina Ecclesia recipit, approbatur a Trullana synodo, et a Græcis schismaticis, *ibid.* Epipha- nii mens et sensus, *ibid.*

Ligni crucis adoratio, et aliorum quæ Christus tactu suo sanctificavit, 264 et ann. Lignum scientiæ boni et mali, 174. Unde illi nomen hoc inditum, *ibid.*, et ann. Quid, 176. Lignum vitæ quod, 174 et ann. Unde dictum, 175. Lignum vitæ, lignum omne, *ibid.* Lignum vitæ figura crucis, 265.

Linea, continuæ quantitatis species, 51.

Liturgia Hierosolymitana, 406 et 659. Extra liturgiam nulla consecratio, 269, ann.

Locus angelii, 150. Locus, quod, 51. Est quantitatis continuæ species, *ibid.* Locus corporeus, 149. Spiritua- lis, *ibid.*

Lucianistæ a Luciano, 86. Alias Luciano, *ibid.*, ann. Eorum errores, *ibid.* Quomodo animorum immortalitati detraxerint, *ibid.*

Lucilla femina Donato addicta, 109, ann.

Luna a Deo plena creata, 167. Ejus incrementum et decrementum, *ibid.* Lunæ cursus brevior quam solis, 163. Lunæfigurationes, 168. Lunæ et stellarum munus in nocte, 164.

Lux et tenebræ Manichæorum principia, 438. Exagi- tantur, 445.

M

Macarius cranium alloquitur, 585 et ann.

Macedonii Constantinopolitani imagines Timotheus ejus successor insectatur, 580.

Mali vox æquivoca, 430, 287. Malorum causa Deus pro- prius non est, 463. Malum substantia non est, 663. Est ni- hil, 147. Malum duplex, vitii et pænæ, 430. Malum vitii seu peccatum, malus Deus Dei donorum, 433. Passiones et affectiones solo usu malæ, *ibid.* Malum ordinis per- turbatio est, 449. Malum purum non existit, 451. Ma- lum non ens, et boni privatio, *ibid.* In bono est, 453. Ni- hil quod creatum sit, 455. Malum et tenebræ privationes sunt, 139, 163. Quisque a se malus efficitur, 445.

Mandata Dei custodes sunt bonorum, 602.

Manichæi hæretici, 91. A Mæne Persæ, *ibid.*, ann. Ho- rum impietates, *ibid.* Manichæorum dogma de princi- piis rerum, 450. Deliriorum capita, *ibid.* Horum princi- pia, nec principatus ratione absoluta, 452. Eorum deliria explicantur, 440. Horum confutatio, *ibid.* Manichæorum de materia delirium, 449, 451. Multiplici argumentatione exagitur, *ibid.* Manichæica item corruptio, 452. Mani- chæorum principia duo esse cœterna non possunt, 451.

Nec immensa, 432. Non sunt rerum cause, 433. Manicheorum falsum Evangelium secundum Thomam, 338. Manicheorum impietas, 435.

Maracci notæ in Alcoranum eruditæ, 112, ann. Marcelliani, a Marcello Augurano, 92. Qui hæresis Athanasio suspectus, *ibid.*, ann. Reus Eusebio Cæsariensi, *ibid.* Ejus error Sabelliano similis, *ibid.*

Marcellina Carpoerati, 82. Ab ea Carpoerati dicti Marcelliani, *ibid.*, ann.

Marcanistæ *Duliani* cognominati, 246, ann. Massalliani, 179, ann.

Marcianus Massalianus, a quo Marcanistæ, 96, ann.

Marcion, Ecclesia ob stuprum pulsus, 86. Non novos errores edidit, *ibid.*, ann. Evangelium Lucæ et epistolas Pauli mutilavit, *ibid.* Ejus penitentia vana, *ibid.* Veteris Testamenti auctori detraxit, 86. Castrator carnis, *ibid.*

Marcionitæ, a Marcione, 83. Horum errores, *ibid.*, ann. Eones triginta non posuerunt, *ibid.*

Marcosæ a Marco, 81. Horum errores et præstigiæ, *ibid.* a Basilide descendunt, *ibid.*, ann. Galliam et Hispanias occupant, *ibid.* Priscilianus ab his insitutus est, *ibid.*

Marcus Marcæorum auctor, Ægyptias, 84, ann. Nec in Hispanias, nec in Gallias transit, *ibid.*

Mare, quid, 170. Maria duo, *ibid.* Sa'sitatis ejus causa, *ibid.* Mare Ægæum, 171. Ibericum, *ibid.* Ligusticum, *ibid.* Sardonium, *ibid.* Hellespontus, *ibid.* Heltriscum, *ibid.* Libycum, *ibid.* Creticum, Siculum, Ionicum, Adriaticum, Corinthiacum sive Alyconium, *ibid.* Saronicum, 172. Myricum, Icarium, Carpathium, Pamphylium, Ægyptium, *ibid.*

Maria Ægyptiaca coram Deiparæ imagine precatur, 388.

Maria in templo educata : unde id habeatur, 273, ann. Cur desponsata, *ibid.* Christum angelo nuntiante concepit, 276. Ad Christi conceptionem purgata, 201 et ann. Maria vere Dei Genitrix, 222, 276. Contra Valentinum et priscos hæreticos, ut et Nestorium id asseritur, *ibid.*, et ann. Cavendum ne Christipara dicatur, 223, ann. Semper Virgo, 276. Mariæ dolores juxta crucem, 277. S. Mariæ imago picta a S. Luca, 618, 631. Imago Diospolitana, 631.

Maronitæ hæretici, 575. Monotheismi olim accusati, 110, ann., 528. Monophysitæ sunt, *ibid.* Qui quondam fuerint, 483 et ann. Olim catholici, 435. Quando hæretici, *ibid.* Nunc catholici. Mardaitas ipsos fuisse ferunt, 528.

Martyrii baptismus augustissimus, 362.

Massalliani hæretici, 95. Alii gentiles, *ibid.*, et ann. Alii Christiani, *ibid.* Unde sic dicti, *ibid.* Sæpe variis in synodis damnati, *ibid.* Cyrillo etiam Alexandr., *ibid.* Ab Ephesino concilio, 96, ann., 97, ann. Manuum operas rejiciunt, 97. Erga pauperes inhumani, *ibid.* Eorum arrogantia et mollities, *ibid.* Eucharistiam spretim habent, 99. Errores pejerando celant, *ibid.* Massalianorum hæresis exortus, 98. Errorum capita, 95.

Materia non vituperanda, 356. Materia non sine principio, 439. Nec fructus edidit, 440. An incorporea, 442. Materia Manichæis, malum, tenebræ horribiles, 430. Ejus fructus, *ibid.* Cum bono et luce pugna, *ibid.*

Mathematici de quibus agant, 72.

Matrimonium peccati occasione inductum, 293. Ejus commendatio, 297 et ann. Matrimonium sacramentum est, 297, ann. Hoc potior est virginitas, *ibid.* Sine sacerdote, irritum Græcis, *ibid.*, ann.

Maximus confessor imaginem Christi veneratur, 397.

Mechanum templum Mohammedes expurgat, 111, ann. Dictis fidem non astruit, 112. Lapis in illo cultus ab Arabibus, 111, ann. et 115. Est caput Veneris, *ibid.*

Meichisedeciani, 89. Iidem qui Theodotiani, *ibid.*

Meichisedeci mensa, Eucharisticæ figura, 272.

Meletiani schismatici Ægyptii, 92. Cum Arianis se junxerunt, *ibid.* Simoniacæ labis rei, *ibid.*, ann.

Meletius Antiochenus catholicam fidem coram Constantio diserte non expressit, 93, ann. Nec in Seleuciensi synodo, *ibid.* Ejus imagines honori habitæ ab Antiochenis, 545.

Meminisse, quid, 285.

Memoria, 185. Quomodo fiat, *ibid.* Ejus organum, *ibid.*

Menandriani hæretici, 81.

Mendacii puri Manichæi, 91, ann.

Mens inter Deum et carnem media, 241 et ann. Mens humana ut cum Verbo communice, 245. Omnia novit et administrat, 244. Ab anima non dirimitur, 179 et ann.

Menses lunares et solares, 167. Lunares solaribus breviores, *ibid.* Menses secundum Ægyptios, 578. Se-

cundum Macedones, seu Georgici, 577 et 578. Secundum Græcos, *ibid.* Secundum Romanos, 577. Mensis, quid, 73. Mensis intercalaris Hebræorum, 168.

Mente homo ad imaginem Dei est, 241.

Mercurium martyrem Juliano Apostatæ necem inferre videt Basilus, 327.

Metaphoræ proprie est substantiæ unius in aliam conversio, 270, ann.

Metaphoræ ex corporeis rebus in Scripturis imagines sunt, uti Veteris Testamenti figuræ, 315. Uti res ad monumentum positæ, sive scriptis, sive picturis posteritatis commendentur, *ibid.*

Methodus quadruplex, 72.

Michael Traulus imp. quis fuit, 643 et ann.

Miraculum martyrum Cyri et Joannis, 387.

Mistio, 69. Mistio et unio quomodo differant, 475.

Mohammedani Christianos appellant *Socialores*, 111, ann. Idololatrias, 113. Veneris stellam non colunt, 110, ann. Horum mores et errores recte descripsit Damascenus, 111, ann. Mohammedus natus parvisus, *ibid.* Qui Mohammedisum ejurant apud Græcos, transsubstantiationem Eucharisticam profiteantur, 636, ann.

Mohammedes cum Judæo et Christiano hæretico Alcoranum condit, 111 et ann. Trinitatem rejicit, *ibid.* Insane, *ibid.* Zeidi socii sui uxorem astu accipit, 115. Plures uxores et concubinas habere suis concedit, *ibid.* Lege sancit uxorem dimissam deberi ab altero prius duci, quam iterum recipiatur, 111. Vini suæ interdixit, 115. Mohammedis de Christo fabulæ, 111. Ejus mendacia refutantur, *ibid.*, et seqq. Ejus de Camela somnia, 114. Circumcisionem feminis commendat, 112, ann., 115. Ejus adulteria, 113. Mariam Christi genitricem Trinitatis Christianorum esse personam ait, *ibid.* Sororem esse Moysis, *ibid.* Jesum prophetam esse, non Deum, *ibid.*, et ann.

Monachi Hierosolymitani. Agnoetæ non fuerunt, 107, ann.

Monachi Scythiæ Nestorianis infensi, 561, ann. Causa cadunt sub Hormisdæ papa : vincunt sub Joanne II, *ibid.* Monachi, non sacerdotes, confessiones olim audiebant apud Græcos, et absolutiones pronuntiabant, 598. Multi abusus hunc improbarunt, *ibid.* Joannes Damascenus ab eo admittendo alienus, 599.

Monophysitarum confutatio, 532. Monophysitæ naturam ab hypostasi non distinguunt, 207 et ann. Hæretico sensu Christi carnem esse Deificatam dixerunt, 239, ann. Naturarum in Christo differentiam agnoscunt, 522.

Monotheletarum antesignani proscripti, 633. Horum inconcinna sententia, 545. Refutatio, *ibid.* Monotheletæ, hæretici, 110. Monophysitarum filii, *ibid.*, ann. Horum inconcinna sententia refutata, 223. Unde eorum error, 228, ann. In illum Photius impiegit, *ibid.* Recte a Greisero refutatus, 227, ann.

Monotheletismus Manichæismo affinis, 543.

Montanistæ nuptias solvebant, 87, ann. Horum triplex quadragesima, *ibid.* Patriarchæ, *ibid.* Orbis occasum præcinebant, *ibid.* Carminum Sibyllinorum auctores, *ibid.* Millennium Christi regnum vaticinabantur, *ibid.*

Mors supplicium non est, ex quo Christus resurrexit, 533. Mors per Christum mortem vita utilior, 253.

Mosaicæ legis præceptum nihil urget adversus imagines, 337. Cur Moyses similitudinem nullam fieri jussisset, 527.

Moses Barcephæ, Jacobita, non orthodoxus, 291, ann.

Motus liber, 73. Motus, quid, 62. In quibus prædicamentis sit, *ibid.* Motus sextuplex ad locum, *ibid.* Motui cœlesti alter contrarius non est, 63.

Mulieris partus monstruosus sub Leone Armeno, 638. Pythonissam mulierem adit, *ibid.* Ab ea excitatur ad delendas imagines, 640.

Mundi partes superiores et infimæ, 161. Mundum ab angelis conditum dixerunt Simoniani, 80, ann. Menandriani, 81. Satoralliani, *ibid.* Basilidiani, *ibid.* Cerinthiani, 82. 'Aḡapæ quid Basilidianis, 81, ann. Mundus non casu et sponte compositus, 126.

Mutatio non est motus strictè, 65.

N

Nachor et Thare idololatræ, 76, ann.

Nacoliæ episcopus Iconoclasta, 116, ann.

Nassaræi, sectarii Judæi, 80, ann.

Natura proprie, quid, 537. Ex actione inferitur, non persona, 233. Quæ natura sunt, non mutantur, 439, 441. Natura humana assumpta, qualis olim creata, 212. Assumpta est, ut ipsa in Christo victrix diaboli foret, 240. Natura composita, quid sit, 521. Natura composita proprietates servat eorum ex quibus composita est, 546. Ex creato et increato una natura fieri nequit, 411. Natura

nulla Christitatis, 405. Non divino-humanitatis, *ibid.* Natura humana in ipsa conceptione Verbo unita, 221. Natura sine proprietatibus essentialibus non est, nec persona sine accidentalibus, 523. Natura singularis in Christo, non natura communis, 219. Natura Verbi incarnata, id est hypostasis, 428, 426. Natura utraque Christi cum alterius communione operabatur, 235. Humana divino modo, et divina humano, *ibid.* Natura naturae comparanda, et hypostasis hypostasi, 529. Natura una ex duabus naturis non fit, sed una hypostasis, 44. Naturae descriptio, 533. Duplex acceptio, 525. Naturae et hypostasis differentia ex SS. Patribus, 531. Naturae status triplex, 220. Naturae utriusque proprietatibus Christus praeditus est, 393. Naturae creatae unitas ratione intelligitur, non vera est, 159. Naturae duae in una Christi personae, 205. Non duae partes sunt, 209, ann., 210 et 212. Non discretae aut diremptae, 426. Cogitatione, non reipsa distant, 404. Salvae in Christo, non contemptae, 425. Sine divisione numerantur, 668. Sine confusione unitae, et sine divisione distinctae, 211. Naturae et essentialis particularis explosae, 399. Naturam ab hypostasi distinguunt multis rationibus evincitur, 398 et seqq. Naturam subsistentem in persona intelligebat Cyrillus, 222. Naturarum communio in Christo, 417. Ambarum proprietates et operationes, *ibid.* Duarum naturarum confessio, non unionem, sed confusionem auferi, 416. Ambarum in Christo proprietates, 221.

Nazarenii Christiani, quid, 82, ann. Unde sic dicti, *ibid.* Erga Paulum et ceteros Christianos bene affecti, *ibid.* Christi deitatem tenuerunt, *ibid.* Hos Judaei detestantur, *ibid.* Evangelium Matthaei Hebraice integrum legebant, *ibid.*

Nemesii de prima hominis conditione et ligno vitae sententia, 174, ann.

Nestorianae haeresis propugnatores et propagatores, 100, ann.

Nestoriani, 100. Horum errores, *ibid.*, et ann. Anthropolatras sunt, 566. Deum carne passum pernegant, 252, ann. Basilio Cilice Basiliani dicti, 564, ann. Quaternitatem pro Trinitate colunt, 535.

Nestorianorum confutatio, 551. Objecta, 364.

Nestorii sensus, 100, ann. Simulatione Virginem Deiparam dicti, *ibid.*

Nicaena synodus Paschae diem definit propter Crescentii cum Alexandro Alexandr. altercationem, 88, ann.

Nicephori Constantinopolitani numerosissima synodus, 641. Anathema dicit Antonio Sylae, *ibid.* Nicephori Imperatoris laus, 638. Nicephorus Patriarcha exauctoratus, 618, 642. Ejus laus, 638.

Nicolaite, an a Nicolao diacono, 81, ann. Haeresi Nicolaeus occasionem dedit, *ibid.* Cerinthianis antiquiores, *ibid.*, 82, ann. Horum errores, *ibid.*

Nisibensis schola Nestoriana, 100, ann.

Noeti haeresis, 89. Explicatur ex Hippolyto, *ibid.*, ann. Epigonum et Cleomenem parentes habuit, *ibid.* Aetas, *ibid.*

Nomina cujusque Trinitatis personae propria, 148. Nomini *λόγος* varia notio, 148, ann.

Notio communis, 66.

Novatiani a Novatiano, non a Novato, 69, ann.

Nox, quid, 75.

Numerus discretæ quantitatis species, 51. Non divisione, sed distinctione constat, 544. Unione non tollitur, 211. Divisionem non facit, *ibid.* Sed quantitatem exprimit, *ibid.*, et ann. Numerus naturarum eas non dividit, 407. Nec copulat, *ibid.*

Nunc, seu praesens quantitate caret, 51.

Νυνχήμερον, 75.

O

Obedientia ejus est qui velit, et qui subjectus sit, 228.

Obtestatio pro traditione servanda, 546.

Oceanus terram cingit, 101. Fluvius est, qui egrediebatur et paradiso, *ibid.*

Octo cogitationes seu vitia malitiam includunt, 512. Horum remedia, *ibid.* Oeconomiae incarnationis cum Eucharistica comparatio, 658.

Olei unctio, 262 et ann.

Olfactus, 185.

Olympiodorus Alexandrinus Ecclesiae interpres et diaconus, 202, ann.

Omnia Deo praesentia, 158.

Opera alia ex complicitate Dei sunt, alia permissione, 197.

Operatio humana nominibus variis declaratur, 236. Operatio una eorum quae unius naturae sunt, 190 et ann. Operatio naturalis, naturae index et nota, 234. Christi

passio actio est, *ibid.* Duplex in Christo, ut duplex natura, 230 et seqq. Hoc multiplici ratione probatur, 250 et seqq. Operatio quique modis dicitur, 520. Operatio est substantialis naturae motus, 251. Operationum Christi alterna communicatio, 251.

Ophite. Horum errores ex Epiphanio, 85. Varie a variis describuntur, *ibid.* ann. Horum auctor Euphrates, *ibid.* Christum exsecrantur, *ibid.* Nasini dicti, *ibid.*

Opificium non idem quod genitura, 447.

Opinio quomodo fiat, 185.

Oppositio rerum triplex, 59. Relativa oppositio, *ibid.*

Contraria oppositio, *ibid.* Oppositio sermonis seu contradictio, *ibid.*

Oratio, quid, 248. Qualis oratio Christi, *ibid.* Oravit ut nos orare doceret, *ibid.* Oratio discretæ quantitatis species, 51. Oratio de dormientibus Athanasii nomine inscripta, 591 et ann. 597. Oratio *De iis qui in fide dormierunt*, non est Joannis Damasceni, 581.

Orationes et sacrificia pro defunctis fieri approbant Patres, 585 et seqq.

Ordo incarnationis Verbi cum naturali collatus, 654. Origeniani haeretici turpissimi, 90. Origeniani ab Origene Adamantio, *ibid.* Ejus errores, *ibid.* et ann.

Origenes apud Fabianum papam libros suos depravatos esse causatur, *ibid.* ann. Ejus de Filii generatione sensum defendit Eusebius Caesariensis, *ibid.* Platonico-rum doctrinam sequitur, *ibid.* Mundus ponit innumerabiles futuros, *ibid.* Materiam adeoque aeternam, *ibid.* Gnosticos imitatur, *ibid.* Carnis resurrectionem negat, non corporis, *ibid.* Origenis error, animas corporibus anteriores esse, 266. Christi animam meritam esse, ut Verbo uniretur, *ibid.* ann. Origenis de animarum creatione error explosus a Gregorio Nazianzeno et Nysseno, 178, ann. Tradita ab Origene instauratio rerum, proscripta, 154 et ann. A Platonica differebat, *ibid.* Origenis nugamenta reprobanda, 391.

Originale peccatum a Patribus Graecis assertum, 202, ann. Cur de eo obscure locutus Chrysostomus, *ibid.* Ejusdem culpa appen-dices, *ibid.*

Ὅπος latius patet quam ἐπισμός, 20.

Ortus, quid, 65.

Osseni, Judaei sectarii, 80, ann.

Ὅσολα, quid Philosophis, 56. Quid Patribus, *ibid.* Ὅσος, Natura, quid Philosophis, *ibid.* Quid Patribus, *ibid.*

P

Palamiticus error expugnatus, 144, ann.

Palladius Antiochenus Chalcedonensi synodo infensus, 590.

Panis consecratus, jam nec fermentatus, nec axymus est, 271, ann. Panis et vinum quomodo convertantur ad accretionem Christi corpori, 632 et seqq. Quid accretionis voce intelligendum sit, 656, ann. Virtutis et efficacae communicationem excludit, *ibid.* Panis Eucharisticus, et Christi corpus, non duo corpora sunt, sed unum et idem, 270, ann. Non figura, 271, ann. Eucharistia dignis in bonum, indignis in malum cadit, 271. Panis et vinum cur adhibeantur ad Eucharistiam, 169.

Pantenus Alex. omnes Scripturas interpretatus est, 171, ann.

Pantherim ad Christi genus pertinere Judaeorum mendacium est, 274, ann.

Paradisus voluptatis Spirituali sensu exposuit Philo, 374, ann. Papias, Irenaeus, Justinus martyr, Pantenus Alexandrinus, Clemens Stromateus, Gregorii duo Nazianzenus et Nyssenus, *ibid.* Spirituallioris hujus interpretationis causae, *ibid.* Cur alii secundum litteram paradisum enarrarunt, *ibid.* Spirituallius et sensibilibus Damasceno, 145 et ann., 176. Paradisus duplex Patribus, 176. Paradisus voluptatis, 175. Paradisi summa quatuor, 170 et ann. In Eden constitutus erat, 174. De paradiso Eden variae sententiae, *ibid.* ann. Earum auctores, *ibid.*

Paralogismus, quid, 65.

Parermentae haeretici, 109.

Parelius, quid, 75.

Partes animae, 574.

Particularia numero differunt, 15.

Pascha vetus comedit Christus, 268 et ann. Hoc perperam Philoponus negavit, *ibid.* Photius asseruit, *ibid.*

Passio dupliciter dicitur, 56. Vox aequivoce, 186. Quid animi passio, *ibid.* Motus idem passio et actio, *ibid.* Passio naturalis, 590. Passiones in Christo, quomodo, 191, ann. Passiones ex se innoxiae, 488. Ex usu bonae vel malae, *ibid.* Passiones innoxiae et naturales Christus assumpsit, 244 et ann. Quenam illae sint, *ibid.* Passiones nostrae in Christo naturaliter, et supra naturam, 244.

Pater, Filii et Spiritus sancti nexus, 151, ann. Pater quomodo Filio major, 156 et ann. Basilii ea de voce ses-

tentive, 133. ann. Nec Pater, nec Spiritus sanctus homines fieri potuerunt, 234. Adversa doctoris Angelici sententia, *ibid.*, ann. Nec Pater, nec Spiritus sanctus incarnationi Verbi communicaverunt, nisi benignissima voluntate, 212. Necnon miraculorum editio, 221. De Patre quid credendum, 152. Non fuit Pater quando Filius non esset, 153, 154.

Paternitatis nomen a Deo nobis communicatum, 136 et ann.

Patibilis qualitas et passio, 55.

Patres nec sibi, nec invicem contrarii, 488. Patres veteres *ἀποστόλοι* quandoque scripserunt, 200, ann. Patris nomina, 477. Patrum fides de incarnatione Verbi, 400. Patrum Græcorum de Dei præcognitione doctrina, 198, ann. Latinorum Augustino posteriorum altera, *ibid.*

Pauli Samosatensis mens de consubstantiali, 41, ann. Rejicitur, *ibid.*

Paulianistæ, 91. Paulus Samosatenus eadem de Christo docet quæ Sabellius, 91, ann. Artemæ hæresim excitat, *ibid.* Artemæ equalis, *ibid.*

Pauliciani Manichæi in Syria, Joannis Damasceni ætate, 116, ann., 428. In Thraciam migraverunt et inde in Bulgariam, 429.

Peccatum est inutilis cupiditas, 298.

Pelagianorum error Græcis incomptus, 199, ann.

Pelagius priscorum Patrum dictis abutitur, 179, ann., 190, ann.

Penetratio naturarum in Christo divinitate sit, 215.

Pepuziani, qui et Quintilliani, 88. Pepuzan oppidum celebrant, *ibid.* Horum sacra impia, *ibid.*

Percontatio, quid, 66.

Periculosa ignorantia Scripturarum, 472.

Perionius Damasceni interpres.

Περὶ τῆς, quid, 244.

Per se, quid dicatur, 67.

Persecutio sub Leone Armeno, 642.

Persona, quid, 45. Persona Patribus vulgo idem quod hypostasis et individuum, 46. Persona pro natura ut essentia non sumitur (id est *πρόσωπον*) nec a Basilio, nec a Chrysostomo: semel ab Athanasio, et subinde a Cyrillo, *ibid.*, ann. Personæ divinæ relationibus distinguuntur, 145 et ann. Earum sine divisione distinctio, *ibid.* Tres personæ quomodo unus Deus, *ibid.* Nysseni ea de re doctrina, *ibid.* Personæ divinæ Christi propria, 535. Personæ est, gigni, non naturæ, 258. Personis divinis communia, 552.

Petrus Damascenus monachus sæculi duodecimi scriptor, 655. Petrus Iberos Gazensis episcopus, hæreticus Timothei Eluri ordinator, 105, ann.

Petrus Mansur episcopus et capitis ad Zachariam Doarorum scriptor, 652.

Petrus metropolita Damasci, 390 et 396. Manichæos arguit, 593.

Petrus Mongus Timothei Eluri successor, synodi Chalcedonensis hostis, 102, ann. Zenonis Enoticum admittit, *ibid.*

Phantasma seu visum, quid, 183 et ann.

Pharisei, et Sadducei, sub Jonatha Assamonæo nati, 79, ann.

Phariseorum placita, *ibid.*, ann. Quomodo Spiritum sanctum agnovissent, 80, ann.

Philionitæ, Gnostici, 82.

Philippicus imp. hæresim Monotheletarum instaurat, 110, ann., et 528.

Philosophia vera, Dei dilectio, 9. Philosophiæ definitio sextuplex, *ibid.*, 71. Philosophiæ divisio, *ibid.* Philosophiam existere probatur, 10.

Phoenix, qui liberos, ventus, 169.

Phœnicei primi cultores idolorum, 77.

Photiniani hæretici, 92. Horum error quomodo a Paulianorum diversus, *ibid.*, ann.

Phrygia vatibus fecunda, 87, ann.

Physiologia, quid, 72.

Θέσις et *ἀπόφασις*, quid Athanasio et Cyrillo Alexandr., 37, ann.

Pictoris exarescent manus, 589.

Planetæ septem, eorumque orbes, 161, 164, 577.

Plato pudenda scripsit, 77, ann. Platonis dogmata, 78. Pythagoræ placita sunt, *ibid.*

Pneumatomachi hæretici, 95.

Pocokius de rebus Arabum, 110 et 111, ann.

Pœnitentia nulla post mortem, 490. Pœnitentiæ gradus tres, 399. Pœnitentiæ sacramentum, 603.

Polemon Apollinarista consubstantiali Deo carnem fecit, 98, ann.

Polyarchia malum, ut et anarchia, 433.

Polyonymo, quid, 40.

Porphyrus in dialecticis Joannes Damascenus sequi-

tur, 40. Nihil a se ipso profert aut scribit. Porphyrius differentiam recte non delinivit, 14, ann. Post resurrectionem omnes sese mutuo agniti sunt, 596.

Potentia et impotentia, 63.

Praxeæ hæresis in Africam invecta ab Hermogenē, 90, ann.

Prædicamentum agere propria, 58.

Prædicatio univoca et æquivoca, 30. Prædicationis de Christo quadruplex genus, 284. Ante incarnationem septuplex, *ibid.* In unione triplex, 285. Quænam reciprocatio fiat, 286. Triplex genus post unionem, *ibid.* Multiplex post resurrectionem, 288.

Prædicatum propositionis, 65. Prædicatum, aut superius, aut æquale est, 30.

Præfinitio divina, imago et exemplar, 143. Divina unio et distinctio, *ibid.*

Præscientia et prædestinatio Dei, 198. Præscientia nulla rei non futura, 457. Præscientiæ et prædestinationis demonstratio, 462.

Prester, quid, 74.

Prelium sanguinis Christi Deo solutum, non diabolo, 250.

Prima existentiæ Dei demonstratio, 126. Secundo, *ibid.* Tertia a rerum ordine, *ibid.*

Primigenia lux luminaribus indita, 161.

Primi tres dies sine sole, 163.

Principia duo non esse contra Manichæos ostenditur, 290. Malum esse privationem boni, non substantiam, 291.

Principii unitas in Deo cum personarum Trinitate, 451. Principium unum rerum, 453, 456. Principium cultus idololatriæ origo, 76.

Privatio, 59. Quid proprie, 61. Privatio stricte, negatio est, 61. Privationes negatione enuntiantur, 57.

Prius et posterius: Horum modi, 61. Prius natura, quid, 17.

Ἰπποκρίτης in Deo nulla, 188 et ann.

Probatica Joachim domus, 275. Hierosolymis non exstabat, *ibid.*, ann.

Processio existendi modus diversus a generatione, 155, 157 et ann. Discrimen ignotum est, *ibid.*

Proclus Constantinopolitanus citatus et expositus, *ibid.* Deum Verbum esse passum carne docuit, 564, ann. Proclus Montanista, 87, ann. A quo Procliani, *ibid.*

Propositio, 66. Propositionum contradictoriarum, altera vera, falsa altera, 64. Propositionum de Verbo incarnato detectus, 225.

Proprietates naturalis, quid, 531. Quid personalis, 532.

Proprium, quid, 14, 29. Quadruplex est, *ibid.*

Prosopopeia figura in Scripturis usitata, 163.

Providentia Dei, quid sit, 196. Providentia Dei probatur, 72. Providentia astruitur, *ibid.* Providentia opera admirari oportet, *ibid.*

Pseudo-Dionysius Alexandr. contra Paulum Samosat. purus putus Monophysita, 45, ann.

Ptolemaïta, a Ptolemæo Valentini discipulo, 84. Qui dissensit Magistro, *ibid.*, ann.

Pudor, optimus affectus, 182.

Puer Trisagium edoctus ab Angelis, 419.

Punctum quantitatis est expers, 51.

Pyrocrater, quid, 74.

Pyrrhus Monotheleta, 110, ann.

Pythagorei, 77. Peripatetici non sunt, *ibid.*, ann.

Pythagoram Plato sequitur, *ibid.*, ann. Tria principia ponit, *ibid.* Materiam non factam censuit, *ibid.* Malum materiæ genium, malorum causam dixit, *ibid.* Omnes animas ab anima mundi derivatas, *ibid.* Imo ejusdem ac Deus substantiæ, *ibid.* Providentia cuncta regi, *ibid.*

Transmigrationem animorum, *ibid.*

Q

Qua ratione Christi corpus corruptibile fuerit, 251, 550.

Quadragesima non est anni decimatio, 501. Quadragesimale jejunium quot hebdomadibus constet apud Græcos, 498. Quæ corporeo modo de Deo dicantur, 144. Dei oculi, palpebræ, visus, aures, *ibid.* Os, cibum, manus, etc., 145. Quæ de Deo affirmatione dicuntur non ejus naturam ostendunt, 128. Quæ in Scripturis feruntur, coloribus rite representanda, 615. Quæ ratio suffragiorum pro defunctis, 592.

Quæstio, 66. Quæstionis definitio, *ibid.* Quæstiones ad Antiochum Athanasii recentioris Sophronio Hierosolymitano sunt, 566.

Qualitas, quid, 54. Qualitas nulla in Deo, 151. Qualitates substantiales et accidentales, 56. Qualitatis propria, 57. Species quatuor, 54.

Quando, quid, 58. Ejus species, *ibid.*

Quanta per accidens, 51. Quanta seotem, *ibid.*

Quantitas, quid, 5. Quantitas non est divisio, *ibid.*
 Quantitas continua et discreta, *ibid.* Finita et indefinita,
 51. Quantitatis continua species, *ibid.* Quantitatis discre-
 te species, *ibid.* Quantitatis proprietates tres, 52.
 Quaternitati serviendum non est, 415, 554.
 Quatuor anni tempestates, 161.
 Quid (bristus habeat ex Paterna natura, 521.
 Quid in puncto reflexionis, 65.
 Quinisexta quoque synodus, 549.
 Quintilla monstruosissima femina, 87, ann. Ariolyritæ,
ibid.
 Quintilliani iidem qui Tascodrugete, *ibid.*
 Quintum corpus aut substantia, 160 et ann.
 Quod initium habuit, et finem habiturum est, 438.
 Quomodo Judæ bonum erat, si natus non fuisset, 438.
 Quos Christus ab inferis liberaverit, 586 et seqq.

R

Ratio partis irrationabilis domina, 180. Frustra ratio
 in homine, si libertas desit, 242.
 Rationalis creatura libera est, eoque mutabilis volun-
 tate, 457.
 Regula antepredicamentorum, 51.
 Regio Eden, 171 et ann.
 Relatio, quid, 52. Relationes in categoriis fundantur,
 51. Relationes divinas fundantur in origine personæ
 unius ab aliâ, 144, ann. Relationum fundamenta seu ra-
 tiones, 53. Explicantur, 51. Relationum proprietates, 51.
 Reliquiarum honor, 278. Unguenti ex iis scaturgo,
ibid.
 Reminisci, quid, 185.
 Rerum variarum definitiones, 73. Res eadem sub alio
 et alio genere, 52.
 Resolutio triplex, 72.
 Revelatio divina necessaria, 193.
 Rusticus diaconus Deum sub nullo genere esse asse-
 rit, quomodo, 11 ann.

S

Sabas Massalianorum antesignanus, 96, ann.
 Sabbati requies cur Judæis præcepta, 295. Græci
 Sabbatum colunt, nec ea die jejunant, *ibid.*, ann. Cyprii
 olim Sabbato jejunabant, *ibid.* Moyses celebrationi Sab-
 bati non fuit in totum obnoxius, ut nec Elias, nec Da-
 niel, 294. Judæi Sabbatum identidem violant, *ibid.*
 Sabbati agendi ratio, *ibid.* Ejus religio mutata in melius,
ibid. Qui servi, et quænam jumenta Sabbatum agere
 debent, *ibid.*
 Sabelliani, 90. Sabellii sensus non idem ac Noeti, *ibid.*,
 ann. Contractionem in Deo ponit, *ibid.* Paulo Samosateno
 prælusit, *ibid.* Idem de Christo sensit, quod Praxeas,
ibid.
 Sabellii hæresis profligata, 129. Sabellius materiam
 Deo coævam dixit, *ibid.*, 90, ann.
 Sacerdotalis auctoritas, 629. Fidei confessio Iconoma-
 chis adversa, *ibid.*
 Sacerdotibus ob vitam male institutam ablata non est
 potestas absolvendi, 606. Apostolus primum concessa,
 607. Transmissa est ad episcopos et presbyteros, *ibid.*
 Sacerdotibus solis concessa est potestas remittendi pec-
 cata, 608.
 Sacrificium Mohammedanum, 111, ann.
 Sadducæorum placita, 80. Ex Samaritanis non prodie-
 runt, *ibid.*, ann. Libros omnes Scripturæ admiserunt,
ibid.
 Salvatoris imago ad Abgarum missa, 500.
 Salutis humanæ oeconomia, 267. Primus hominis sta-
 tus, peccatum, poena, remedium, 267.
 Samaritanorum res accurate non scripsit Epiphanius,
 78, ann. Sacerdos ad Samaritanos erudiendos Babylone
 missus, non erat de stirpe Aaron, *ibid.* Sichimis non mor-
 rabatur, *ibid.* Mosaisam legem non receperunt, ante tem-
 pora Darii postremi Persarum regis, *ibid.* Tunc Garzila-
 num templum extruxerunt, *ibid.* Pentateuchum adul-
 terarunt, *ibid.* Tangere alienigenas cavent, *ibid.*
 Resurrectionem negant, *ibid.* Dæmones item existere,
ibid.
 Samaritanismus, 78.
 Sancti adoratione digni, 539. Sancti pro nobis Deum
 precantur, 278. Eorum nomine templa Deo extruenda,
ibid. His oblectantur, quibus Deus colitur, 279. Honor
 eis habitus ad Deum reddit, 281. Sancti gloria sua carere
 non debent, 515. Sanctorum honor, eorumque suffragia,
 et reliquæ, 614. Sanctorum præstantia, 277. Cur dii di-
 cti sunt, *ibid.* Ut sunt honorandi, *ibid.* Non mortuis an-
 numerandi, 278. Generis humani patroni sunt, *ibid.*
 Satharniani heretici, 81. Horum de scintilla homini
 inducta dictum, *ibid.*, ann.

Σαπρός, quid, 71.

Scientiæ naturales divinæ serviunt, 8.
 Scita solutio ad amovendam idololatriæ suspicionem
 ab imaginum cultu, 622.
 Scribæ, traditionum Judaicarum auctores, 79, ann.
 Scripturæ pomarium, 285. Ejus difficultates labore
 assiduo superande, *ibid.* Scripturæ loci vero duabus
 Christi voluntatibus et actionibus, 331 et seqq. Scrip-
 turæ Manichæorum et hereticorum rejiciendæ, 334, 353.
 Scripturæ sensus inquirendus, non litteræ serviendum,
 332, 346, 348. Scripturæ voces de Christo, aliæ ut de
 Deo, aliæ ut de homine, aliæ ut de Deo et homine,
 365.
 Sculptilium adoratio, quo sensu vetita Judæis, 280.
 Scytharum monachorum propositio: *Unus de Trinitate
 passus est*, 251, ann.
 Scythismus, post diluvium, 76.
 Seburî, heretici Samaritani, 79.
 Secundiani heretici, 84.
 Secundus Valentini discipulus, 84, ann. Epiphane et
 Isidoro recentior, *ibid.*
 Semen spirituale, quid, 297.
 Semiariani heretici, 39. Horum errores, *ibid.* Quæ
 causa illis errandi, *ibid.*, ann. Excitantur ab Hilario et
 Athanasio, *ibid.* Omissi a Theodoro, *ibid.* Qui proprie,
ibid.
 Semidalita Acephali, 107, ann.
 Sensoria seu organa sensuum, 183. Gemina nobis in-
 dita, 184.
 Sensus, quid, 183. Sensus quinque, 180, 183. Quomo-
 do objecta percipiunt, 183.
 Sententia, 186. Sententia et electio non fuerunt pro-
 prie in Christo, 225 et ann.
 Septem hujus vitæ sæcula, sive ætates, *ibid.*, et ann.
 Sæculum octavum, 154. *Sæcula sæculorum* quo sensu
 dicuntur, *ibid.*
 Septenarii numeri commendatio, 295.
 Septima Synodus, 637.
 Sergius CP. Monotheleta, 100 et ann. Unam volunta-
 tem et actionem Christo tribuit, *ibid.*
 Sermo internus, 185, 187. Hoc sermone rationales su-
 mus, 186.
 Serpens æneus cur a Moysæ in signum propositus, 337.
 Crucifixi imago, *ibid.*
 Servandæ traditiones Ecclesiæ, 483.
 Sethianorum sectæ ratio, 83, ann.
 Severiani a Severo, 83. Tatiano posterior, *ibid.*, ann.
 Vetus Testamentum non rejiciebat, sed Epistolæ Pauli
 et Actus apostolorum, *ibid.* Severianorum objectio, an
 Dei Genitrix naturas duas genuerit, 257.
 Severi Antiocheni argumentum de quantitate natu-
 rarum, 215 et ann., 217. Alius ejus cavillus, *ibid.*, et ann.
 Severus Monophysita, Antiochenæ Ecclesiæ corruptor,
 101, 572. Acephalorum dux, 103, ann. Ejus de una Chri-
 sti natura sensus, *ibid.*
 Severus Antiochenus Trisagii interpolationem appro-
 bat, 479. Idem Severus Antiochenus citatus, 504, 505.
 Sex synodi œcumenicæ, 394.
 Sidera prognostica sunt, 166. Quorumnam signa sint,
 167. Nihil libertati officunt, *ibid.*, et ann.
 Signa Zodiaci duodecim, 103.
 Silentii duplicis in Christo operationis perstricta œco-
 nomia, 225.
 Silvanus Tarsensis ὁμοούσιον confitetur, 93, ann.
 Simeon Massalianus, 99.
 Simeonis Stylitæ imaginis Romani magni facient, 566.
 Simeonis Stylitæ junioris imaginem non impune infidelis
 deturbare conantur, 378.
 Nimia solo gestu ridet, 50.
 Similitudo cum Deo, in quo consistat, 71. Similitudo
 secundum substantiam, et secundum qualitatem, 59. Ex
 triplici capite petitur, *ibid.*, ann. Similitudinem in qua-
 litate fundari dixerunt Patres contra Arianos, *ibid.* Si-
 militudo secundum qualitatem, quadrifaria, 59.
 Simon Magus, Gnosticæ impietatis auctor, 80, ann.
 Ennes excogitavit, *ibid.* Patrem et Filium unam esse
 personam dixit, *ibid.*
 Simoniani, a Simone Mago, 80. Horum errores, *ibid.*
 Obscenitates, 81.
 Simul esse, ejusque modi, 62.
 Sisinnius Pastilas episcopus Iconoclasta, 623.
 Situs, quid, 58.
 Socratitæ, Gnostici, 82.
 Sola Dei natura impassibilia, 537.
 Solis magnitudo, 167. Defectus ejus causa, *ibid.*
 Sophronius, cur auctor habitus Prati spiritualis, 518,
 ann.
 Species, quid, 11. Species æquivoca vox, 21, 23. Spe-

cies Philosophica, 21, 23. Species media et infima, 22, 25. Specialissima, quid, 24, 25. Species a SS. PP. essentia natura, forma nuncupatur, 15, 57, 43. Species nomen et definitionem generis suscipiunt, 26. Species quælibet, aliud et aliud, 15.

Spiritus acceptiones variae, 152, 576.

Spiritus sanctus existere ostenditur, 150. Ejus discrimen a nostro spiritu, *ibid.* Vis est a Patre procedens, et in Filio quiescens, *ibid.* Est impulsus, *ibid.* Nec male dicitur Patris et Filii amor, *ibid.* Spiritus ex Filio esse non dicitur, 141 et ann. Hoc Damasceni dictum insititium non est, *ibid.* Catholice exponitur, *ibid.* Spiritus per Filium æternæ procedere Damascenus docet, *ibid.* Spiritus Filii, 112. Est imago Filii, 354. Spiritus sanctus ex Patre per Filium procedit, 148, 430 et ann. Patri per Filium connectitur, 151. Spiritus sanctus inter ingenitum et genitum medius, 150. Quomodo, *ibid.*, ann. A Patre per Filium, 497. Ex Filio emanans, 664 et ann. Spiritus sancti virtutis est quod ex pane fiat corpus Christi, 160. Spiritus varia significata, 576.

Stephanus Bostrenus contra Judæos, 370.

Stephanus Gobarus Christolyta, 108, ann.

Stolcorum placita, 78. Opinio de Deo, *ibid.*, ann. De animorum migratione, *ibid.*

Siraticici, Gnostici, 82.

Subjectum existentie et prædicationis, 21, 51. Subjectum propositionis, 63.

Subtilianus, ventus, 169.

Substantia, quod, 10, 11, 42. Substantiæ ab hypostasi discernen, 524. *Enhypostaton* dicitur, 46. Substantia est primum genus, 23. Substantia, natura, forma, idem, 516. Substantia sola definitur, 20. Substantia seu essentia particularis explosa, 415. Substantialis naturarum unio in Christo quomodo, 238. Substantiæ proprietates, 49. Substantiæ spirituales pinguntur, quia limitatæ sunt, 536. Secus divina, quia infinita, *ibid.*

Superficies quantitatis continuæ species, 51.

Superiora de inferioribus prædicantur, 22.

Syllogismi conditiones, 65. Eius definitio, 66. Syllogismi, partis demonstrantis sunt, 72.

Symbolum Nicænum Nestorianæ impietati contrarium, 565. Symbolum vetus Orientale, 252, ann. Symbolum a'ud Antiochenum, *ibid.* Quando ob Orientalibus ommissa sunt, *ibid.*

Symphonia magna, apocryphus Archonticorum liber, 83, ann.

Συναγωγή, *Synagoga*, contractio, coactio, 477.

Syneros Marcionis discipulus, 85, ann.

Synodice Orientalium præfixa Christi imago, 646.

Synodi Copronymianæ præsidia, 623.

Synodus Chalcedonensis ab Ægyptiacis et Monophysitis repudiata, 101.

Synodus generalis non est, cui patriarcha unus non assentiatur, 626.

Synodus Icomachorum accephala, 623. Non legitima, quia nullum qui præset patriarcham habuit; imo non generalis, *ibid.* Calphæ synedrio similis, *ibid.*

T

Tabernaculi et templi Salomonis ostium ad orientem positum; sancta sanctorum ad occidentem, 266, ann.

Tabernaculum Moysis imago Dei, 280. Ab omni Israel eum superlectile et imaginibus suis adorabatur, 517.

Tabula cæli, 166, ann.

Tactus, 184.

Tarasii laus, 657.

Tatianus sancti Justinii auditor, 86. Valentinum imitatur, 87, ann. Marcionem quoque et Saturninum, *ibid.* Ejus Encraticæ hæresis semina in ipsius ad Græcos sermone, *ibid.* Verbum opus Dei esse dixit, *ibid.* Materiam malorum causam, *ibid.* Animam materiam spiritum, *ibid.* Carnis resurrectionem tenuit, *ibid.* Duo hominum genera, *ibid.* Adami salutem detraxit, *ibid.* Vinum prohibuit, *ibid.* Legem sprexit, *ibid.* Ejus Evangelium *δια τὸν νόμον*, *ibid.* Putatitiam Christo carnem dedit, *ibid.*

Tecleæ (S.) pro Falconilla gentili defuncta preces, 585, ann.

Temperatura, 69.

Templa cur in honorem sanctorum extructa, 361.

Tempus est continuæ quantitatis species, 51.

Tenebræ privatio lucis sunt, non substantia, 165.

Termini antiqui non violandi, 121.

Terminorum usus Philosophis et Patribus diversus, 26.

Terminus, quid, 65, 66.

Ternarii numeri commendatio, 496. Cur ter mergantur qui baptizantur, 485.

Terra, quid, 75. Terra. unum ex elementis, 172. Igno-

tum terræ fundamentum, *ibid.* Primus terræ status, *ibid.* Terræ figura et moles, 173.

Tertulliani de Verbo divino error, 152, ann.

Tessarescædecattæ, Quartodecimani, 88. Asiatici primum, *ibid.*, ann. Postea Cilices, Syri, et Mesopotamii quidam, *ibid.* Crescentius horum patronus, *ibid.*

Testamentum duodecim patriarcharum, 166, ann.

Theandrica Christi actio, 253. Theandricam actionem Christi esse primus dixit Dionysius, 242. Hæretico sensu Severus eam interpretatus est, 245, ann. Catholico Athanasius Sinaita, sanctus Maximus et alii, *ibid.* Theandrica Christi operatio explicatur, 242, 244, 553.

Theobades Pauli discipulus, 85, ann.

Theocratagnostæ hæretici, 108.

Θεία vox anceps, 189, ann.

Θεία et *ἐνέργεια* multa significant, 547, 548.

Θεία, vis volendi, 187 et ann.

Themistius Agnoatarum princeps, 107 et ann.

Theodoretus Ebionitarum errores Nazarenis impingit, 82, ann.

Theodorus Abucara Damasceni Joannis auditor, 465.

Episcopus Caræ in Palestina, *ibid.* Thomæ patriarchæ Hierosol. ab epistolis, *ibid.* Theodorus Abucara voces nature, essentia, et speciei inter logicas ponit, propter Severianos, 24, ann. Quomodo probet Deum non esse sub genere ullo, 11, ann. Ejus opusculum de individuo, 57, ann.

Theodorus Æliota monachus, 528.

Theodorus patriarcha Hierosolym., 611. Ejus successore Elias, *ibid.*

Theodorus Pharanita, Monotheleta, 110, ann.

Theodorus Syracusanus vas Theodoti magni Christi-que adeo imaginem pedibus precalcat, 645.

Theodosius Alexandrinus Monophysitarum antesignanus, 101. Ab eo Theodosiani nomen habuerunt, *ibid.*

Theodosius M. fidei vindex, 655. Ejus erga sacerdotes reverentia, 644. Donatum monachum contra Maximum perrexit de belli exitu consulit, *ibid.* Ejus in donariis imagines, 645.

Theodotiani hæretici, 88. Idem qui Melchisedeciani, 89, ann. Theodoti coriarii discipuli, *ibid.*

Theologia, de quibus agat, 72.

Theopaschitæ dicuntur Trisagii cantici adulteratores, 218, ann. Theopaschitæ priores, Apollinaristæ, 563, ann.

Theophili Antiocheni dictum de Verbo Dei intestino, 152, ann.

Thermæ, unde, 171.

Thesis, quid, 66.

Thnetopsychitæ hæretici, 108 et ann.

Thrace a Thiras, 76.

Thrasias, seu Cercius, ventus, 69.

Timor duplex, 247. Quis timor naturalis, *ibid.* Ut in Christo fuerit, *ibid.* Quid non naturalis, *ibid.* Hunc Christus non admisit, *ibid.* Timoris genera sex, 183.

Timotheus Apollinarista, 95, ann.

Timotheus CP. presbyter, capita 12 hæresis Massilianorum edidit, 98, ann. Pelagianos Manichæismi accusat, 109, ann.

Tota divinitas toti humanitati unita, non pars parti, 212 et ann.

Totum, naturam declarat; *totus*, personam, 215.

Trabs, quid, 75.

Traditiones non scriptæ, 558. Traditionum auctoritas, 232 et ann., 518.

Trojani anima Gregorii M. precibus ab inferis liberata, 588.

Transsubstantio Eucharistica variis nominibus expressa, 260, ann. Assertitur a Damasceno aliisque Græcis, *ibid.* Ejus simile, 270. Transsubstantiatione accidentia sola supersunt, 270, ann.

Τραχὶ et τριχὶ eodem prolationis sono ambigunt voces, 484.

Trinitas personarum Deus unus, 663. A gentilibus utcumque cognita est, 587. Trinitas probatur, 151. Trinitas sine compositione, 158 et ann. Trinitas ter Deus, non tres Dii, sed unus Deus, 495. Trinitate Judæismus et Gentilismus expodiuntur, 151. De Trinitate quod credendum, 515. Quid de incarnatione, *ibid.* In Trinitate essentia una, 414. Trinitatis confessio, 591. Enarratio, 117. Symbola, *ibid.* Expositio catholica, 523. In Trinitatem cur baptizatur, 261. Trinitatis nulla imago perfecta in rebus creatis, 157. Hoc mysterium conjunctionibus exponere licet, *ibid.*, ann. Quæ Spiritui sancto ex Ecclesiæ doctrina conveniant, 157.

Tripartitum opus sancti Joannis Damasceni, de dialectica, de hæresibus, de fide orthodoxa, 1. Ejus titulus, *Περὶ τῶν ὁρίων, Fons scientiæ, ibid.*, 9. Quis ejus fons, 8.

Triplex, imo quadruplex Domini de mortuis sententia, 394.

Typi idem quod, *multoties*, 481.

Trisagii hymni declaratio a Proclo Constantinopolitano, data, 479 et 483, ann. Trisagii interpolatio refellitur, 418. Trisagii canendi ratio Hierosolymorum Ecclesie propria, 493. Trisagius hymnus, vetustissimus, 219, ann. Hunc puer ab angelis eductus fertur, *ibid.* Unde acceptus sit, *ibid.*, ann. Constantinopoli cantatus sub Proclo, 480. In synodo Chalcedonensi, *ibid.* De una persona cani non debet, 483. A Petro Cnaphæo adulteratus fuit, 218. Ephraemi Antiocheni de ista interpolatione iudicium, *ibid.*, ann. Sine Cnaphæi adjectione lenendus est, 394.

Tristitiæ quatuor species, 182.

Τρονάτιον, quid, 486, ann.

Typhon, quid, 74.

Ubi, quid, 58. Ejus species, *ibid.*

U

Una hominis natura, quia una hominum species, 523. Una in quolibet homine natura si physice spectentur, *ibid.*, 44. Patrum ea de re sententiæ, *ibid.*, ann. Quo sensu, una Dei Verbi natura incarnata, 408, 523. Cyrilli sensus dique dicti interpretatio, *ibid.* Nictum hoc a Theodoro admissum, *ibid.*, ann. Una in Trinitate sententia, 189.

Unde divinæ naturæ unitas, cum tribus personis, 159. Unicuique animali aut plantæ vis utilis homini indita, 172.

Unigeniti nomen quomodo enarratum ab Economio, 135, ann.

Unio affectionis et habitudinis Nestorii, 69. Unio et incarnatio quomodo differunt, 220. Unio hypostatica confusio et corruptionis experta, 69. Quid sit, *ibid.* Unio naturarum Christo qualis, 476. Unio naturarum in Christo secundum relationem, affectum et habitudinem explosa, 538. Unio personalis Nestorianorum, 69. Unio secundum hypostasim naturarum coœnitium discrimen servat, 315. Unionis variis genera, 68, 575. Unio per compositionem, *ibid.* Eadem quæ hypostatica, *ibid.*

Unitas binarii principium, 433. Universalis et particularis, *ibid.*

Univoca, quid, 59.

Unum cuiusvis rei principium, 456, 467. Unum tribus modis dicitur, 42. Unus Deus cum virtutibus suis Filio et Spiritu, non compositus, 541.

Υπόστασις aliud est quam ἐννοήσασθαι, 217, ann. Una Christo ὑπόστασις, duo ἐννοήσασθαι, *ibid.*

Usus, 168.

Ut simus, Dei tantum est : ut boni simus, et Dei, et nostri, 458, 459. Ut unus Deus tres personæ, 532, 541.

V

Valentini ætas, 83, ann. Romæ, non in Cypro, hæresim prædicat, *ibid.* Triginta deos non posuit, *ibid.* Verbum Divinum meram esse prolationem non subsistentem dixit, *ibid.* Tria esse hominum genera, *ibid.* Duplicem Jesum, 48. Baptismata duo, *ibid.*

Valentiniani, 83. Horum errores, *ibid.*, et ann.

Valentinus Scripturæ libros vitavit, 86, ann.

Valentinus Apollinarista, 85, ann.

Valerianus Iconiensis Massalianos insectatur, 94, ann. Valesii hæretici, 89. Gnostici non erant, *ibid.*, ann.

Variæ vocabuli Spiritus significationes, 663.

Variarum vocum explicatio, 599.

Varii hominum diabolo salente lapsus, 544. Ubi, quid, 58. Ejus species, *ibid.*

Ventus, quid, 19. Ventorum numerus, *ibid.* Nomina, *ibid.*

Venus Urania Arabum priscorum numen, 111.

Ver, quid, 75.

Vera gloria et exoptanda, quæ, 463.

Verbi acceptiones variæ, 151. Verbi facti hominis faciendi imago, 310, 313. Omnia quæ in carne gessit in tabulis pingenda, 311. Verbi persona incarnata est, 256. Ut assumpta a Verbo natura, 220. Verbi persona ante et post incarnationem, 214. Hæc cum simplex esset, composita est, *ibid.*, et ann., 526. Ejus generatio duplex, *ibid.* Consuetudo partus tempore nata est carne, 215. Verbum assumendo carnem passum non est, nec mutatum, 660. Verbum Dei existere ostenditur, 129. Verbi Dei ab humano discrimen et analogia, *ibid.* Verbum et homo non sunt alius et alius, 415. Verbum et Spiritus virtutes Patris subsistentes, 432, 477. Verbum nihil eorum quæ nostræ naturæ initio inseruit, non assumptum omisit, 212. Verbum non est instrumentum Patris, 136, et ann. Ejus virtus subsistens, *ibid.*

Verborum Domini vis in Eucharistia, 268. Accedit invocatio, *ibid.*, et ann. Utroque ac præsertim verbis Domini Eucharistiam fieri censent Orientales, *ibid.*

Veri Dei cultus usque ad Abraham, 77.

Veritas media via graditur, 545.

Verorum episcoporum et presbyterorum munia, 622.

Malorum episcoporum mores, *ibid.*

Vinum et aqua in Eucharistia consecranda, 269, ann.

Contrarius Armenorum ritus, aquam auferentium, *ibid.*

Hunc Græci non imitantur, *ibid.*

Virgine indignum est opibus studere, 612.

Virginitatis defensio, 295. Virginitas homini corvæ est, *ibid.*

Angelicum vitæ genus, 207.

Virgo Christum edidit modo naturæ consuetæ et supra naturam, 276. Sine dolore, *ibid.* Virgo sancta hominem non concepit, sed Deum factum hominem, 570. Quare, *ibid.* Proprie Dei Genitrix, 418. Deipara potius dicenda, quam Christipara, 571, ann.

Virtus Altissimi Patribus est Filius ipse, 201 et ann.

Virtus qua verbum producitur via ipsa est ad Spiritum producendum, 665. Virtus creaturæ rationalis ut Deo libere subjecta sit, 441. Quod vi sit, virtus non est, *ibid.*

Virtus crucis Christi, 255. Virtus naturæ indita, seu consentanea, 199 et ann. Virtutis nomen non obinet, quod libere non sit, 588. Virtutes duplicis generis, ac vitia, 509. Virtutes corporis, *ibid.* Virtutes animi, *ibid.* Virtutes homini naturales seu naturæ ejus consentaneæ, 229 et ann. Virtutes vitis contrariæ, 512.

Vis impulsio, 180. Rationi subest, *ibid.*, 181. Vis sua unicuique rei a Deo indita, 173.

Visus, 185.

Vita duplex, naturalis, et quam libere exigimus, 9. Vita, prima naturæ operatio, 191. Vita primus animalis actus, 250.

Vitia animi, 510. Vitiorum radices, *ibid.* Vitia facultatis concupiscentis, 502. Horum remedia, *ibid.*

Vocabula divinitatis et humanitatis, naturas, non hypostasies significant, 400.

Voces Scripturæ de Christo singulis naturis distribuuntur, 423. Vocis consubstantialis sanus sensus a Nicænis Patribus probatus, 43, ann. Explicatus ab Athanasio, Epiphanio, *ibid.* Profanus Marcelli Ancyran, *ibid.* Basilii et Meletianorum, rectus, *ibid.* Receptus a Chalcedonensi concilio, *ibid.* Vocis naturæ intelligentia prava multiplex mali origo, 397. Hinc Sabelli error et Arii, 398. Nestorii, Diodori Tarsensis, Theodori Mopsuestensis, Dioscori, Severi, *ibid.*, et 207. Vox adversitatis, quid, et quatuorplex, 13. Vox universalis quatuorplex, 14. Vocem universalium brevis expositio, *ibid.* Vox ἀρχῆς ἀσφαλῆς, 450. Vox multiplex, 12. Vox essentia, et vox adjectiva, *ibid.* Vox substantialis, quid et quatuorplex, 13.

Voluntarium, quid, 191. Duplex, 192.

Voluntas ac velle naturam sequuntur, non hypostasim, 545. Voluntas a natura inest homini, 226. Voluntas animalis et rationalis, 541. Naturalis et libera, 228. Voluntas, appetitus est rationabilis, 197. Definitio voluntatis, *ibid.*, et ann. Voluntas Dei antecedens et consequens, 198 et ann., 462. Voluntas et actio naturæ est : talis voluntas et actio, personæ, 225. Voluntas τυραννική, arbitraria est res ipsa quam quis vult, 225 et ann. Voluntas humana Christi divinæ subdita, 241. Voluntas humana Christi ut deficiat, 259. Voluntas in brutis nulla, 188. Voluntas in Christo duplex, sed arbitraria una, 226 et ann. Voluntas naturalis assumpta, non personalis, 531. Voluntas naturalis, quid, 530. Rationalis item, *ibid.* Voluntas primus animi motus, 556. Quorum una substantia est, eorum voluntas una et actio est, 225. Voluntatis naturalis definitiones ex Irenæo, Clemente, et aliis, 545. Hic Clemens Romanus non est, *ibid.*, ann. Volun alia nomen æquivocum, 539. Voluntates cur diversæ in Christo, 189. Voluntates Dei in sanctis, ejus præcepta sunt, 52.

Voluptatum discrimen, 181. Nulla solius corporis, *ibid.* Aliæ veræ, aliæ falsæ, *ibid.* Triplex voluptatum genus ex Epicuri distributione Ciceroni non probatur, *ibid.*, ann. Quæ honestæ censeantur, 182.

W

Wittenbergenses theologi transsubstantiationem a Græcis credi agnoscunt, 270, ann.

X

Xerophagiæ per totam Quadragesimam Byzantinis et Asiaticis : una Passionis hebdomade Antiochenis, 499.

Z

Zachæi, Gnostici, 82.

Zodiacus orbis, 168.

Zoophytum, quæ, 48, ann.

INDEX SECUNDUS.

A columna 442 tomi II usque ad col. 857 hujusce tomi III.

A

'Αδελφία pro 'Αδελφία scriptum a librariis incuriosis, 408, not.

Abominaciones et idola, 590.

Abraham gentium pater, 15. Qua ratione, 15. Abrahami constantia et robur cum filium esset immolaturus, 677. Tentatus Abraham ut posterioribus exemplo esset, 752. Abraham est propter Christum gentium pater, 15. Abraham post fidem circumciscus, 14. Cur, *ibid.* Abraham sinus, quid, 790.

Abrenuntiatio in baptismo, 809.

Abstemii, 699.

Abundantia, quandoque peccandi causa, 506.

Abusio est expensa non necessaria, 565.

Acedia et defectio animi, 559. Diabolica omni operatione pejor, 560. Loci mutatione non superatur, *ibid.* Acedia quantum vitium, 891. Acedia daemon atrox et perquam gravis, 560.

Acediosus uti pestifer vitandus, 561.

Acephali naturas confundunt, 855.

Actio a Deo inchoanda, et in eo finienda, 525. Actiones, et earum premia, 502.

Actus saepe necessarius, 567.

Adam sapientissimus et propheta, antequam Dei legem infringeret, 748. Adamus mortis, Christus vitæ auctor, 18. Adam felix in paradiso status, 811. Adam quondam nuditas, 806.

Allocutio ad sepulcrum virginis, 878.

Admonitio ad proceres et aulicos, 596.

Adolescentia, 61.

Adoptio oratione Dominica astruitur, 29. Adoptio divina, 168. Adoptionis spiritus, *ibid.*

Adversa prosperis saepe utiliora, 674.

Adversus eos qui in peccatis immorantur, 599.

Adulatorem nemo amicum dixerit, 715. Adulatores infidi, 522, 565.

Adulterare, quid, 129.

Adulterium, 615. Adulterium naturæ, viperæ cum muræna coltus, 645.

Ægroto morbum ostendere non sufficit, 682.

Æmulatio bona aut mala, 532.

Æqua gratia parentibus respondere nequit.

Æquales omnes apud Deum, 558.

Æqualitas servanda, 554. Iustitiæ fons est, *ibid.*

Ætites lapis aquilæ amuletum, 551.

Æffabilitas virtus eximia, 574.

Affectio animi, 539.

Affectio præpostera, 637.

Affectus: Non hoc exigitur ut affectibus careamus, sed ut his imperemus, 642. Affectus inculpatus admisit Christus, 816.

Afflictio bonorum futurorum flos, 674. Sine afflictione nemo in regnum cælorum intrat, 540. Deus in afflictionibus invocandus, 559. Patienti animo noxia non est afflictio, 705.

Afflicti non oburgandi, 540.

Africanus liberationis Manasse historiam retulit, 465.

Agricultura et agricolæ, 404.

Aicyonides dies, 529.

Aicyonis proprietates, 528.

Alexander Magnus Judæorum pontificem adoravit, 515. Filiarum Daril conspectum declinavit, 612.

Aliud nos sumus, aliud nostra, aliud quæ circa nos, 400.

Altare Dei, 461.

A tare mensa est celestis, 462.

Amasias propter obedientiam hostes vicit, 735.

Amentium nullus rex, 775.

Amici boni, 715, 788. Amici mensæ et muli, 714.

Amicorum libertate delectari oportet, 682. Amicus fidelis, quantum bonum, 714. Amicus secundum Deum, *ibid.*

Amicitia malorum pessima, 250. Amicitia spiritualis in virtute sita, 509. Amicitie morbus adulatio, 715. Amicitie natura est cuncta facere communia, 714. Amicitie tria genera, 556, 714. Præstantissimum in virtute positum est, *ibid.*

Amor et timor Dei, 504. Amor præposteros sui ipsius, 720. Amoris indulgentia ritus quosdam legis Paulus executus est, 92.

Anarchia, mala, 559.

Anathema et separatio, 581.

Angaria seu coactio, 577.

Angeli circumscriptæ naturæ sunt, 752. Angeli custodes, 599. Angeli jejunantibus adsunt, 620. Jejunantes per Ecclesias describunt, *ibid.* Angeli rebelles puniti, 508. Angeli Satanae Evangelii hostes, 452. Angelorum essentia prorsus spirituales, 509, 772. Illustrissima ipsorum munia, 771. Angelorum lingua, 109. Angelorum una natura, *ibid.*, 508. Quinimo non unius certæ naturæ, *ibid.* Angelos honoramus, non naturæ causæ, sed virtutis, 508. Angelus lucis, qui libere loquitur, 150. Angelus Satanae, non dolor capitis, 153. Angelus merito sacerdos non est, 592.

Anima a Deo et peccato regi nequit, 569. Anima baptismo purgatur, ut gloriam Dei cernat, 151. Anima beata quæ iudicium extremum animo assidue recolit, 729. Anima curanda, non caro, 400. Ægra anima Deo vicina, 674. Anima virtutis studiosa statim a corpore egressa, Deo fruitur, 709. Anima vitæ rebus affixa divinas veritates non suscipit, 694. Animæ e corpore egredientis status, 601. Animæ perfectæ est a sollicitudine vacare, 695. Liliū est in medio spinarum, *ibid.* Animæ præstantia et vires, 512. Regia dignitas, 515. Animam Christus assumpsit, 805.

Animantes viduitatem colunt, 626.

Animi servilis est vitam alterius perscrutari, 402.

Animo duplices et inconstantes, 448.

Animus, pudoreposito, insensibilis evadit, 654.

Animus purgandus ad Dei bonitatem agnoscendam, 815. Major animi vox, quam oris, 468.

Animus subdolis, 788.

Anna sterilis, quid mystice, 861.

Annuntiatio Virginis Mariæ, 862. Festivitatū nostrarum initium, 835.

Anseres vigilantissimi, 529.

Antichristus ante Christi postremum adventum venturus, 223.

Antipatri Bostrorum opus adversus Origenem, 761, 679. Antipatri Bostrorum exceptum, 747, 754.

Ἀντιδάρῳσις remuneratio est, 662.

Apis sapientia, 527. Quid in apibus imitandum, *ibid.*

Apollinarij capita Gregorio Thaumaturgo ascripta, 571, not. Apollinarij prætextus, de fidei mysteriis non esse disputandum, 571.

Apollinariæ perstricti, 805.

Apologiae Justini quinta pars citatur, 751.

Apostolatus, præclarum Dei munus, 2.

Apostoli apostolicique viri ad Mariæ funus congregati, 864, 832. Apostoli falsi pericula fugiunt, 75. In apostolis omnia dona erant, 108. Forum ingens dignitas, 157. Horum emulanda pericula, 75.

Apostolus transformationem corporis non dixit, sed corporis humilitatis, 767.

Aqua baptismi invocatione sancta, 190. Aquæ et terra in cælum subvehuntur, 702. Quid aquis Scriptura significet, 519.

Aquilæ natura, 529.

Araneæ opera, 530.

Arbitrii libertas, 44. Homini concessa a Deo, 514.
 Arcanum non retegendum, 576.
 Archilochi fraus fugienda, 564.
 Arefactio fici parabola fuit, 806.
 Argutiores, 571.
 Arrogantia et divitiarum amor cognitioni Dei noxia, 65.
 Artaxerxi oblatum a rusticis munus, 838.
 Artium inventores, 698.
 Assumptionis B. Virginis festum in Ecclesia Gallicana celebre sæculo sexto, 858, not.
 Astra homini non dominantur, 515.
 Athenodori excerptum, 752.
 Athletæ adversarios pulvere aspergebant ut ipsos pre-
 henderent, 615.
 Auctoritas inculcata vita pariter, 654.
 Auxilii divini necessitas, 76. Auxilio Dei ubique indi-
 gemus, 108. Auxilium Dei, 584, 776. Auxilio Dei pauci
 multos vincunt, *ibid.* Auxilio Dei Abraham et Aza victo-
 res, 16.
 Avari calamitatum causæ, 491 et 494. Brutis crude-
 lores, *ibid.* Omnia in aurum mutant, 485. Avari miseria,
 490. Avari proles invida, 492. Avarorum atrocitas, 489.
 Metus continuus, *ibid.* Amentia, 495. Piscibus similes
 sunt, 16. Egroti similes, 494. Avarus, cui similis, 498.
 Vere pauper est, 485.
 Avaritia voluptatum consecraria, 212.

B

Baptismi effectus, 588. Necessitas, 587. Baptismus,
 584. Omnibus paratus, 776. Magna res est, quam non
 præstat qui baptizat, 63. Sigillum quo Christianus vindi-
 catur, 589. Cur a plerisque differatur, 589. Baptismum
 differentes perstringuntur, 587. Ut suscipiendus, 589.
 Baptismus pro mortuis, quid, 117.
 Barbara abhorret a connubio, 899. Trinitatis fidem
 profitetur, 900. Barbara a patre præsidio defertur, 901.
 Constantem et libere fidem confitetur, *ibid.* Cæditur, *ibid.*
 Sanatur divinitus, 902. Dira alia supplicia, 903. Nuda
 vapulat spectaculo traducta, 904. Tectum ejus ab angelo
 corpus, 905. Morti adjudicatur, *ibid.* A patre ad mortem
 ducitur, *ibid.* Deum precatur, *ibid.* Decollatur, 90. Bar-
 bara laudatio, 895. Sub Maximiano prope Euchaitas
 passa est, *ibid.*, not. et 899. Ad S. Barbaræ balneum
 crebra miracula, 809.
 Basilides a Joanne evangelista dictus *primogenitus Sa-
 larum*, 541.
 Basilus M. tuetur mulierem quæ ad sacram mensam
 confugerat, 669.
 Beata non sunt quæ homines bonos non faciunt, 687.
 Beatitudinis genera varia, 570 et seqq.
 Beati significat defectorem, 159.
 Bellum honestum satius est pace qua a Deo disjunga-
 mur, 655.
 Benefactores prædicare et laudare oportet, 520.
 Beneficentia ad auctores suos redit, 475. Necessitas
 est, non arbitrii, 477. Nihil æque Deo proprium ut bene-
 ficentia, 709. Beneficentia, etiam erga illos qui nos in-
 juriis affecerunt, 526.
 Beneficia in datorem revertuntur, 716. Beneficiorum
 immemores, 568. Beneficium est Dei servis famulari.
 428.
 Billius plura Chrysostomi in parallelis edidit, quam
 Damascenus attulerit, 545, not.
 Blasphæmant in Deum, 650.
 Blasphemus et superbe loquens, 395.
 Bona vera, 6. Omnia bona ad Christum auctorem refe-
 renda, 129, 130. Quæ bona optima, 861. Bona et mala
 natura non sunt, 44. Bonum in hac vita nullum purum
 est, 521. Bonum esse præstat, quam videri, 402. Bonus
 et malus ex ipsorum operibus potius quam sermonibus
 agnoscuntur, 439.
 Bonitas omnibus Dei attributis potior, 710.
 Borei pelagi aqua dulcior, 526. Piscibus gravior, *ibid.*
 Bovis natura, 550.
 Bruta animalia naturali sapientia ornata sunt, 525.
 Disjunctionem mutuam ægre ferunt, 544.

C

Cachinnari inhonestum est, 564.
 Cæsarea Philippi olim Dan nuncupata, 794. Christus
 in ea mulierem a fluxu sanguinis liberavit; archisynaago-
 gi filiam suscitavit: Petrus Deitatem Christi confessus
 est, *ibid.*
 Cain cur mitius punitus, quam Lamech, 776.
 Calamitatum causæ incertæ, 560, 561.
 Calliditas nihil ad virtutis suavitatem confert, 562

PATROL. GR. XCVI.

Callimachus poeta, vatis, 271.
 Calumniæ, 725. Non temere accipienda, 436.
 Calumniatores diaboli sunt, 456.
 Caneri astus, 526.
 Capitis 18 Joannis enarratio ad hominæ modum, 813
 et seqq. Caput bonorum est cum conscientia pura ad di-
 vina mysteria accedere, 102.
 Carbo quem vidit Isaias, Christi corpus Deitatis uni-
 tum, 827.
 Carnales homines, 686. Carnales non sunt benedictio-
 nes, 178.
 Carnis curam jubet Paulus sanitatis ergo, non impu-
 dicitia, 51. Et membrorum pax Satanæ virtus, 471.
 Minime accusanda, 24. Caro Christi, non caro peccati, 28.
 Caro pro prudentia carnali, 28. Caro voluntas mala, 175,
 174.
 Castigatio a Deo immissa, 672. Virtutis probatio est,
 675. Castigationi divinæ refractarii, 575.
 Casus et occursus, 574. Casus recidivi pulchrum si-
 mile, 545.
 Cete squilla et mæna majora non sunt, 625.
 Charitas, 552. Ejus laudes, 555. Eruditione potior, 572.
 Virtutum arx, 797. Bonorum mater et compendium, 50.
 Mandatorum radix, 608. Præstantissimum donorum, 108,
 109. Semper solvi potest, non exsolvi, 555. Crescenti-
 bus divitiis, minuitur, 485. Charitas seu amor triplex,
 556. Prior Deum amat, *ibid.* Charitas prompta ut omni-
 bus prosit, 755. Voluntarius imperat, *ibid.* Mali principia
 præcidit, 109. Ejus perpetua necessitas est, 110. Prio-
 rum in Judæa Christianorum charitas, 492. Charitas er-
 ga Deum, debitum necessarium. 506. Charitas erga
 Deum, ac non erga proximum, charitas non est, 533.
 Chirographum decreti, expressa prava vitæ delinea-
 tio, 210.
 Christiana religio, 724. Christianæ vitæ documenta,
 805.
 Christianis non licet vi peccata corrigere, 595. Chri-
 stiano nihil adeo proprium, ut paci studere, 354. A
 Christiano alienus luxur, et lascivius Judas, 578. Chri-
 stianus pacis et quietis amicus, 653, 725.
 Christi humiliatio duplex, 805. Christi cum sole simili-
 tudo, 799. Christi duplex nativitas, 845. Christi præsti-
 giatores qui, 572. Christi sapientia, mediocritas, 680.
 Christi solius nomen sibi asciscendum, 62, 75. De donis
 non gloriandum, 74. Christum secundum carnem esse,
 quid, 136. Christus consubstantialis nobis secundum na-
 turam humanam, 210. Res discrepantes in semet copu-
 lavit, 845. Non composita ex Deitate et humanitate na-
 tura constat, 821. Car secundum carnem genitus dicitur, 1.
 Ut homo gentium Dominus, 127. Deus et homo esse
 probatur, 228. Patre distinctus, *ibid.*, et in not. Minister
 ob dispensationis mysterium, 215. Sedere dicitur pro-
 pter dispensationis mysterium, 229. Cupiditates non neces-
 sarias omisit, *ibid.* Agridudinum nostrarum non inscius,
 232. Pœnitentium Deus, 598. Ex nostra persona se de-
 relictum dixit, 178. Ad montis Hermon radices bap-
 tizatus, 792. Christus typum Pascha in postrema coena
 peregit, 871. Sacerdotium non obtinuit ratione naturæ,
 sed exinanitione sua, 256. Quomodo tres dies et tres
 noctes egerit in corde terræ, 825, et seqq. Cur in se-
 pulcro novo tumulatus, 828. Dominica die judicaturus
 veniet, 44. Christus et Ecclesia unum sunt, 105. Christus
 homo principii expertus, 795.
 Chrysostomus hypostasim et personam a substantia et
 natura distinguebat, 228, not. Chrysostomi homilia in
 decollationem Præcursoris dubiæ fidei, 412, ann. Vid.
 Joannes Chrysostomus.
 Ciborum copia corpori noxia, 619. Cur a cibis absti-
 nendum, 418.
 Ciconiarum natura, 528. Erga parentes cura, 661.
 Circumactio erga omnes, 696.
 Circus imaginem celi et terræ referebat, 699.
 Civitates Basilii Magi ætate luxu deditissime, 670.
 Perditissime, *ibid.*
 Civitas impietate plena, 670.
 Clementis Alexandrini liber viii Strom. 341, 643, 751,
 753. Clementis Alex. liber viii Strom. editus, 774. An ejus
 sit ambigitur, *ibid.*, not.
 Clementis Romani epistolæ ad Corinthios II fragmen-
 tum, 783, 787. Clementis Romani excerpta, 752. Clemen-
 tem Romanum aiunt epistolam ad Hebræos interpreta-
 tum esse, 158.
 Codex Veneticus Parallelorum, 277. Medicus, *ibid.*
 Crænæ Dominicæ commendatio, 101.
 Cogitatio bona in mentem perturbatam non cadit, nec
 gratia, 694.
 Colossæ urbs Phrygiæ, 205.
 Comitiales morbi a demonibus, 455.

Communia negotia vitanda, 521.
 Communio corporis Domini, est cum corpore Domini intima conjunctio, 96.
 Comparatio egregia depositionis arcae, et corpusculi Mariae, 875.
 Concupiscentia; ei non est obsequendum, 518.
 Concupiscere non prorsus prohibitum, 519.
 Conjugalis amicitia, 617, 642.
 Conscientia mala, 570. Conscientiae forum, 537. Conscientiae purae solutium, 125.
 Consilia respuentes ac reprehensiones, 682. Consiliis probis obtemperandum, 681. Consilium et admonitio bona, 695. Omnia cum consilio agenda, 597. Consilium malum, quam noxium, 695. A Dei regno excludit, 597. Consilium Dei immutabile et irreprehensum, 584.
 Consuetudo in naturam convertitur, 681. Legis instar est, *ibid.* Consuetudo mala, 680. Consuetudinis praesertim male vis, 579. Lex tyrannica, 821. Consuetudo cum improbis exitiosa, 689.
 Consulta tarditas temera celeritate potior, 597.
 Constantini Copronymi duplex error, 853.
 Contemptores, 606.
 Contentio et vana gloria haerese facit, 197.
 Continentia praepostera vitanda, 84, 617. Continentiae virtus, ejusque bona, 611. Ejus modus optimus, ut cupiditatum initia suppressant, 783.
 Contumacia qui obsequi nolunt, 633.
 Contumelias ut echo ad conviciatorem redeunt, 699.
 Contumelia turpissima est, *ibid.*
 Convicia, 372. Contemenda sunt, dummodo religiosi simus, 572. Jocosae cavenda, *ibid.*
 Convivium, 452.
 Corallium herba extra mare durescens, 634.
 Corinthiorum vitia, 60. In varias factiones scindebantur, 61.
 Corporum discrimina ex figuris et coloribus agnoscuntur, 764. Corporum pulchritudo neminem admiratione afficere debet, 582. Qui corpus Christi edunt, unum corpus sunt, 96. Corpus mortis, non corpus peccati, 37.
 Creatio et opificium Dei, 424.
 Creator idem qui et redemptor, 833.
 Credentes in Christum, sancti 5.
 Creditorum crudelitas, 458.
 Cruciatu acerbissimus a Deo sejungi, 536.
 Crucis pars non ignobilis Hierosolymis ab Heraclio relicta, 750, not. Crucis virtus divina, 64, 65. Crux sancta, 696. Christianorum spes, 697. Ejus laudes, *ibid.* Potentia, *ibid.* Crux Christi tropaeum, 810. Quid ea patratum sit, *ibid.* Crux et sepulcrum Domini impuris gentibus tradita, 75, 749.
 Cupiditas inextinguibilis, 578, 489.
 Curam multorum gerere, est multis inservire, 511.
 Curiosi dogmatum fidei vestigatores, 571.
 Cygni natura, 529.
 Cypriani ad Fidum epistolae fragmentum, 776.
 Cyrilli liber xv, contra Julianum, spurius, 751. Liber xvi, 781. Liber xvii contra Julianum, 752, 778. Cyrilli libri genuini contra Julianum, 559, not. Ejusdem sermo de virginitate, 781.

D

Daemon, 602. Daemon magnus, peccatum est, 470. Daemones incorporei, 877. Etiam Homero teste, *ibid.* Daemonibus divisa a diabolo ministeria, 648. Daemonum diversa officia, 541.
 Δαλιδά scriptum a librariis incuri sis pro Δαλιδά, 408, not. Dalila vxor Samsonis non fuit, *ibid.*
 Damnatorem sera poenitentia, 600.
 Daniel jejuniu leones lenivit, 622.
 David gravi suo damno consilium optimum respexit, 682. Davidis in convivio Semel sustinendis patientia, 705. Davidis praecara initia, 582. Casus ingens, 584. Poenitentia, 586.
 Debilia principibus obedientia, 49.
 Deceptio certo consilio facta quandoque laudanda, 563.
 Decretum pro lege invecum, libera voluntas Deo serviendi, 182.
 Dedit, tradidit, Paulo saepe idem quod, permisit, sivit, 43.
 Dei clarificatio, 425. Dei et hominum discrimen ingens, 454. Dei cognitio animae sanitas est, 598. Dei gratiae auxilium, 22. Dei humanitas in creatione et redemptione, 62. In condendo homine sapientia, 512. Benignitas immensa in condonandis peccatis, 587. Potentia, 488. Dei erga nos ingens dilectio, qua Filium pro nobis tradidit, 115. Erga hominem lapsum salubre consilium, 804. Erga nos incarnatione Verbi miseratio, 819. Amor erga

poenitentes, 593. Humanitas et patientia, 708. Ejus patientia graviores poenam impis accersit, 706. Dei nomine cuncta agenda, 524. Dei oblivio peccatorum causa, 556. Animae mors, *ibid.* Judiciorum ejus oblivione nihil perniciosius, 611. Dei opera protervi criminantur, 107. Dei poenitentia, 608. Dei posteriora, 791. Dei regnum, quid, 465. Dei verba quae norunt fideles, regnerant illum qui baptizatur, 170. Dei voluntas quomodo fiat, 466. Deo contradicere nefas, 507, 508. Deo dare accipere est, 479. Deo, dicere, *meum* convenit, 250. Deo gratum, non quod vi, sed quod virtute geritur, 508. Deo nemo visibilior, 749. Deo opulenta est, condonare, 710. Deo quae bene geruntur, attribuenda sunt, 146, 148. Deum eo plus cognoscimus, quo plus amamus, 299. Deum fieri oportet, ut quis Deum possit apprehendere, 749. Deus comprehendendi nequit, 501. Intelligibilium summus vertex, 299. Summum lumen intellectuale, uti sol sensibilis, 299. Ubique est, nullo circumscriptus loco, 751. Per contrariorum circulum nos erudit, 560. Ejus consilia non scrutanda, 561. De Deo querere fas est, modo non alterandae causa, 572. Qui de Deo loqui studet, supra sensus debet se attollere, 502. Quomodo quis de Deo bene sentire possit, 749. Deus unus et trinus, 817. Verbum habet ex semet natum, *ibid.* Nec non Spiritum ex se procedentem, *ibid.*, et not. Deus Verbum et humanitas persona una, 820. Ut ipse nos formavit, sic et ipse reparavit, 844. Hominem homo factus, gestis et actionibus suis ad bonum erudit, 805. Deus bonorum affectuum auctor, 196. Operatur velle et perficere absque libertatis dispendio, 196. Querendus, 524. Nobis conversionis causa plagas inferi, velut pater, 675. Perinde laudandus in adversis, ac in prosperis, 566, 674. Querendus in calamitatibus, 460. Timendus potius quam homines, 725. Non timendus, sed ne a Deo excidamus, 507. Deus omnia inspicit, 500. Omnibus prospicit, 657. Uti praesentia intuetur ea quae nondum exstant, 751. Evitari nequit, 250. Melius quam nos novit, quae nobis expediant, 657. Unicuique quod utile est confert, 675. Omnium perinde salvator, 15. Volentibus promptus adest, 514, 515. Ad dandum praesto est illis, qui bene agere volunt, 747. Universorum debitorem se profitetur, 154. Violentiam sibi afferri vult, 612. Violentia nostra superari gaudet, 712. Deus eos ulciscitur qui injuste vexantur, 522. Viduarum et pupillorum est vindex, 625. Suum cuique tribuit, sine acceptione personarum, 567.

Deiparae beneficia extra sepulcrum ejus effunduntur, 881.

Deitas una, trina, consubstantialis, 297. Deitatis gloria corpori Christi conciliata, 799, 800. Deitas Christi corpore ut hamus vermiculo annexus, 825.

Depositum summo studio custodiendum, 666.

Detractio, quid, 561.

Diabolo leges praescribit Paulus, 78. Diabolus seu Sathanas, 449. Sathan nuncupatur, quia bono contrarius est, 451. Per Babylonem designatus, 540. Spaciosa via dux, 655. Ejus adversus hominem insidiae, 819. Orationi nostrae insidialur, 467. Desperationem peccatoribus injicit, 587. Ejus astus, 450. Invidia, *ibid.*, 451. Pompea, 809.

Optra, *ibid.* Mors et interitus, 897. In Ecclesiam invidia, 898.

Didymus de incorporeo, 786. In Isaiam, 541, 781. In Ozeam, 778. In Ecclesiasten, 685. In Evangelium Joannis excerptum, 754.

Dies bona, 552. Mala, *ibid.* Dies et nox, horumque successio, *ibid.* Diei Dominicae commendatio, 121, 671. Dierum observatio idolorum superstitioni similis, 168.

Dionysii Alexandrini excerptum ex tractatu de natura, 752. Ex epistola quarta festali, 755. Alia fragmenta, 790, 784.

Dipolis invenit certamen equestre cum curribus, 699. Disceptationes fugiende quibus auditores offendantur, 775.

Discessio a Deo peccati causa, 524.

Discipuli Christi ab ejus furando corpore procul aberant, 829. Discipulorum Christi partes, 75.

Discretio spirituum, 104.

Disputandum non est de causis vocationis gentium, et reprobationis Judaeorum, 36.

Dissidium inter Corinthios propter dona Spiritus, 103.

Distractio ac labor hujus vite, 391, 694.

Diversoria communia vitanda, 521.

Dives aliud, aliud raptor, 500. Dives ob divitias non emulandus, 476.

Divina investiganti silentium medicina est, 502. Ea sermone eloqui audez facinus est, 503.

Divisiones fugiende, 772.

Divitiæ servus fugitivus et homicida, 499. Quid divitiæ, 523. Divitarum ad avaros oratio, 499.
Divitum aspera cupiditas, 574. Miseria, 501.
Doctorem munia, 530.

Doctrinæ insignis virga est, 453. Doctrinæ munus caritativum dono potius, 108. Doctrinæ Petri fragmentum, 556.

Domesticae volucres in venerem omni tempore proclives, 527.

Dominandi cupiditas divisionis causa est, 173.

Dominorum in mercenarios diebus Dominicia immisericordia, 671. Dominus præda mortis non fuit, 188. Ejus in monte invocatus, 798.

Domus alienæ non terenda, 695.

Dona Dei et beneficia, 721. Dona largitur Deus, ut cuique conducibile est, 721. Cur communia Dei dona identidem impendantur, 788. Dona Spiritus sancti, 108. Dona perinde a Patre et Filio et Spiritui sancto, 105. Dona dantur a Spiritu sancto iis qui honeste vivunt, 721. Dona varia desiderunt, unde obscura sæpe sunt quæ Paulus in Epistolis scribit, 52. Donum precationis *ibid.* 52.

Dormitionis B. Mariæ Virginis pervigilium, 878. Dormitionis Deiparæ festum ad XV diem Augusti a Mauritio consignatum, 811. *not.* Hoc Jacobitus Ægyptii alio die atque orthodoxi celebrant, 858. *not.* Dormitionis Deiparæ narratio ex Euthymiæ historia, 879.

Dubitare a divina virtute alienum, 748.

E

Ebrietas impietatis origo, 605. Jejunio non præmittenda, *ibid.* Ebrietatis descriptio, 602. Damna, *ibid.* 604.

Ebrii abreptis miseres, 605. Maledictionem Cain accersunt sibi, *ibid.* Gentium simulacris similes, 604.

Ebriosæ mulieres fugienda, *ibid.* Ebriosi, 601. Commiseratione digni, 604.

Ecclesia a Christianis exstructa in monte Thabor, 802. Ecclesia Dei domus, 461. Ecclesia ex Christi latere, ut Eva ex Adami, 462. Ecclesia gentium, 724, olim deserta, 170. Ecclesiæ clementia pudore Judæos et gentiles afficit, 525. Ecclesiæ oratio quam patens sit, 772. Ecclesiæ spectacula mundanis potiora, 671. Ecclesiæ diversa membra, corpus unum, 106. Hoc pacto aequalia, *ibid.* Ecclesiæ Constantinopolitanae Chrysostomo pulso incendium, 894. Ecclesiæ olim consecratae ubi sanctorum corpora non jacebant, 858. *not.* Ecclesiæ triumphus, 521. Ecclesiæ tranquillitatis portas sunt, 462.

Eclipsas tempestatis prenuntius, 536.

Effatum vetus : *Nosce teipsum*, 599. Quid hoc sit, *ibid.* et *seqq.* Effatum aliud, *Attende tibi ipsi*, *ibid.* et *seqq.*

Egei cursu anaveitendi, 48.

Electiones Pontificum temere factæ, Ecclesiæ malorum sunt causæ, 517.

Eleemosyna, 475. Dives est qui miseretur, 475. Eleemosyna, gratia Dei est, 144. Cum judicio facienda, 450, 451. Eleemosynam erogare, primum virtutis specimen, 778. Ejus natura, 479. Utilitas, *ibid.*

Elias veteris Testamenti virgo, 742.

Elisabet exsul Christi causâ, 857.

Emendatio vitæ malæ, 777. Emendatio, ex aliorum malis, 685.

Emptio, 671.

Enyliotes Neptuni filius, equestri certaminis inventor, 699.

Epaphras Evangelio Colossenses imbuat, 205. Ejus vera traditio et doctrina, 209.

Epaphroditus male vexatus Philippis ob Evangelii causam, 199.

Ephesit a Joanne evangelista verbum veritatis audiunt, 179. Potius quam a Paulo, 188.

S. Ephraem excerptum ex sermone in Cain, 733.

Ephraem Antiocheni de Joanne Grammatico et synodo Chalced. excerptum, 754.

Epicuri opinio de universo, 789.

Epimenides Cretensis vates, 271. *not.*

Episcopi boni, 779, 509. Episcopi nequam, 515. Eterno igne puniendi, 518. Episcopi nulli civitati destinati, 667. *not.* Episcoporum Chrysostomi causâ, dissidia, 895. Episcopos sequendus est, 779. Ei non resistendum, *ibid.* Sine episcopo nihil agendum, *ibid.*, 780. Episcopus pauperum curæ strictus, 518.

Epistolæ primæ ad Corinthios argumentum, 60. Secundæ, 125. Epistolæ ad Galatas argumentum, 156. Hujus Epistolæ scribendæ urgens necessitas, 157. Epistolæ ad Ephesios summa, 178. Epistolæ ad Philippenses argumentum, 195. Epistolæ ad Colossenses argumentum, 205. Epistolæ primæ ad Thessalonicenses argumentum, 215. Epistolæ ad Thessalonicenses secundæ argumentum, 222.

Epistolæ secundæ ad Timotheum scribendæ causâ, 267. Eruditio, 692.

Esse cum Christo præstabilius est, quam a corruptela immunem esse, 153.

Eva uxor et filia Adam, 515.

Evangelium prædicatio est litteris non exarata, 144. Evangelium adusque terræ fines pervenit, 2. Evangelium Patris, et Evangelium Filii idem, 3. Evangelii discipuli non sunt, qui resurrectionem criminantur, 768.

Eucharistia, 839. Eucharistiam sumptuari a fratrum odio abstinere debent, 551. Maxima erga Eucharistiam reverentia habenda, 557. Ex Eucharistia ad lenitatem et patientiam excitari debemus, 550.

Eudocia imperatrix perstricta, 892.

Eunuchi, 521. Infames et exitiosi, 522.

Euvia uxor fuisse Pauli putata, 205.

Eusebius Alexandrinus archiepiscopus nullus, 666. *not.* Eusebius cujus fragmenta in Parallelis exstant, Alexandro cuidam respondebat, *ibid.*, *not.* Eusebio Cassariensi recentior est, *ibid.* Episcopus et monachus, 667. *not.*

Eusebius, papa cognominatus, *ibid.*

Eustathii Antiocheni excerptum, 751. Aliud ex libro de anima, 752.

Euthymiæ historia, 879, et *not.* Lambecii de ea conjectatio exploditur, *ibid.* Ejus fragmentum ex Pandecte Niconis, *ibid.* Marciani et Pulcherii ætate longe recentior fuit, *ibid.*

Eutropius ad Ecclesiam confugiens, edicta a se quondam lata, actione sua abrogavit, 669. Ejus quondam potentia, 525.

Exercitatio et meditatio, 405. Ejus utilitas, *ibid.* Firma scientia fit ex diuturna exercitatione, *ibid.*

Exercitus pauperum cogendus, *ibid.*

Existimatio hominum, 628.

Experientia, 649. Prudentiæ mater, *ibid.*

Extraneæ sapientiæ vitium, 65. Stulta est, quomodo, 61.

Ezechias pœnitendi exemplum dedit, 592.

F

Facies Dei cur dicatur, 748.

Factiones Venetorum et Prasinorum, calamitatum Orientis imperii causâ, 709.

Fama bona aut mala, 628.

Famelicorum miseranda calamitates, 575.

Fames. Multa in fame præter fas perpetrantur, 575. Humanarum calamitatum præcipua, 574. Fames quam in obsidione Hierosolymorum fureret, 573.

Fas non est servos ab heris abstrahere, 275.

Felicitas nulla ante mortem, 458. Felicitate nemo debet attoniti, 504. Felicitatis humanæ vilitas, 522.

Femina, masculus imperfectus, 777. Feminarum colloquia et aspectus vitandi, 648.

Fœnera sterilitatis causæ, 455.

Feneratores hecatostologi et decatostologi, *ibid.* Fœnus et feneratores, 450. Tam danti, quam accipienti perniciosum, 453, 454.

Fœnus extremæ in humanitatis argumentum, 451.

Origo mendacii, 452. Quidvis laboris potius patiendum est, quam fœnore accipere, 453.

Feria sexta lucem peperit, 810. In ea conditus homo, *ibid.*

Festum Dei genitricis sæculo quinto solemne, 857. *not.*

Fœtus septem mensium viridi, 407.

Fidei doctrina philosophis antiquior, 1. Fidei donum, 46. Quid, 104. Jesus auctor ac distributor Deus, *ibid.*

Fides lege anterior, 161. Fides substantiæ initium, 254. Fides obsequens esse debet, 2. Perspicua est, 749. Quæ præstat, 686. Ejus obscuritas nociva non est, *ibid.* Per fidem conjungimur cum Abrahamo, 169. Fundamentum est, 204. Fides est ubi contraria accidere videntur, 252.

Fides vitæ principium, finis charitas, 785. Quantum malum fidem labefactare, 775. Fides Abraham, 15. Maxima, 17. Fides resurrectionis Christi ex tolerantis apostolorum, 153. Fides et spes desinant, 110. Fides et religio in Deum, 785. Fide salus facilis, 57. De fide gloriandum potius, quam de operibus, 15.

Fideles non secundum carnem sunt, 156.

Fidelitas cum prudentia rara est, 678.

Filiæ, quid circa eas agendum, 551.

Filii parentes revereri debent, 661. Filiorum vitia parentibus ascribuntur, 664. Filium Dei fieri, beatitudinem excedit, 572, 589. Filii Dei quatuordecim rationes definitus, 2. A rebus creatis discretus, 207. Utraque compingit, tam quæ theologicæ, quam quæ dispensationis sunt, 207. Non est secundus Deus, 299. Omnia est quæ Pater, 298. Filius sapiens, 701. Filius stultus et improbus, 702.

Figura mutata res eadem non existat, 761.
 Finis legis Christus, quomodo, 58.
 Flagitia varia et nefaria, 723.
 Flagitiosi qui malo gaudent, 721.
 Fornicatio, 645. Ejus triplex discernimen, 648.
 Fortibus voluptates non decent, 90.
 Fragmentum operis contra Platonem Meletio Antiocheno perperam attributum, 783.
 Fraternalis amor, 379, 706.
 Fraudibus patet, qui proclives ad voluptatem, 567.
 Frustra laborantes, 614.
 Fures, 563.

G

Gemma in ostreo, 634.
 Genealogiae quas Paulus proscribit, sunt Theogoniae Graecorum, 238. Fabulae item Judaicae, 239.
 Gentiles Abrahamum sibi potiori jure vindicant, quam Judaei, 164. Gentiles religiosi, 7. Minus quam Judaei adici debent ritibus legis, 162. Olim contemptibiles, 41. Gentilium et Judaeorum accessus unus ad Deum, 182. Gentilium humanitas commendata adversus avaros, 492. Horum est nimium lugere, 546.
 Gentium electio, 35, 57.
 Gloria vera iustitia comparatur, 442. Gloriam suam alteri dare non oportet, 449.
 Gloriosi ex persecutionibus, *ibid.*
 Ignavia seu seniorum dicta, vel gesta, 646, not.
 Gnosticus verus, 398. Quae ejus munia, 399. Gnosticus vere est, qui virtuti consentaneas opera agit, 398. Injuriam memor non est, 536, 399. Divitiis non delectatur, nec penuria deicitur, 399. Quidquid petierit, accipit, *ibid.*
 Graecanica sapientia nihil facienda, 149. Graecanicus fastus, 146.
 Graeci irae Dei obnoxii, 4. Quomodo inexcusabiles, 5. Ipsi sibi malorum auctores, *ibid.* Graecorum fabula de Minoe et Radamantho explosa, 735. De paradiso in quo ante resurrectionem versentur anime, opinatio, 790.
 Gratia dicta lex, quomodo, 12. Gratia, donum, operatio, ministratio, idem sunt, 103. Gratia fidei debita, 15. Perinde Patris ac Filii, 18. Veteribus concessa, 42. Peccato valentior, 18. Gratia: abundantia, 19. Gratia omnia efficientis est bonum omne quod a divina potentia ad nos venit, 657. Summa divinae gratiae efficientia, 588. Ejus virtus, 25, 124.
 Grave non est affligi, sed jure vexari, 678.
 Gregorii Theologi carmina soluta oratione enarrata, 630, not. Relationibus personarum divinas distingui dixit, 817, not.
 Gregorii Nysseni oratio in S. Romanum, 751.
 Gregorii Thaumaturgi sermo, *Quod nullum sit idolum in mundo*, 778.
 Grues noctu exubant agunt, 527.
 Gula peccatorum radix, 418.
 Gula scortationis parens, 81. Gulae tyrannis, *ibid.*
 Gyrovagi, 678.

H

Haereses apostolorum aetate emergerunt, 225. Haereses pro dissidiis, 100. Haeresis, herba extranea, 772, 773. Haeresum mater improba vita, 345.
 Haeretici, 772.
 Helluones infernalibus panis hic afficiuntur, 417.
 Herodi satius erat iurandum violare, quam Joannis caput amputare, 625.
 Hierosolymitana de transitu virginis traditio, 671.
 Hippocrates septenarium vitae humanae enarrat, 514.
 Hippolytus martyr auctor operis *de universo*, 789, not.
 Hirundinis solertia, 528.
 Homines omnes aequales sunt, 445. Homines nequam et luxu deliti, 573, 782. Versutis moribus praediti, 657. Aguntur potius quam agunt, 821. Homines potioris improbitatis discipulos elegit Christus, 592. Homines carnales, quibus similes, *ibid.* Homines non nisi jurando Deum norunt, 498. Vulgo ex se de aliis sententiam ferunt, 711. Hominis descriptio, 321. Temperatura, 312. Structura, 303. Hominis primi peccatum, 819. Homo mundus minor, visibilis et invisibilis mundi nexus, 803. Non ex terra solum existat homo, sed etiam ex divino spiritu, 748. Corpore conditus, 511. Cur homo conditus, 515. A brutis sola ratione discrepat, 602. Homo productus ut virtutem negotietur, 747. Ut sibi soli non vivat, 731. Imo ut Deo vivat, *ibid.* Homo a Deo conditus immorta-

lis, 747. Homo ultimo creatus, 818. In paradiso collocatus, *ibid.* Ejectus e paradiso, 819. Per peccatum terrae obnoxius, 748. Homo animalis qui, 68. Homo perturbationum omnium domicilium, 525. Solus vane conturbatur, 498. Contumeliosus, 699. Criminosus avidus, 717. Querulus, *ibid.* Ludibrium est, 521. Saepe periculosa a Deo petit, 657. Homo consilia respuens, navis est sine gubernatore, 685. Homo bilinguis, 440. Sepulcrum pictum, 628. Homo simplex et innocens, 365. Fidelis: raro invenitur, 678. Homo venator a Deo missus, 401. Viator, architectus, pastor, agricola, miles, athleta, *ibid.* Nisi Deo praevenerit converti nequit, 804. Figuram in resurrectione servabit, 764.

Honor mutuus, 697. Honor quem Deo exhibemus, nobis adhibemus, 655.

Honestae nuptiae, 640.

Hora et dies mortis: quomodo ad eam preparare nos oporteat, 727.

Hospes et egenus collarium Dei sunt, 451.

Hospitalitas, 706.

Hostia rationabilis, quae, 46. Sacerdotalis, 461. Vivens, qualis, 45, 46. Hostias adulterinas Deus non admittit, 553.

Humana mens vitae curis distracta veritatem perspicere non potest, 694. Humanarum calamitatum causa, 675. Humanarum rerum varietas, 504. Humanis rebus nihil imbecillius, 521, 522.

Humilitas in quo consistat, 698. Humilitas vera, modeste de Deo loqui, 503.

Humiliter sentientes, 698.

Hypocrisis et simulata pietas, 700.

I

Idolatriae origo varia, 391.

Ignatii epistolarum genuinarum fragmenta, 772, 777, 779.

Ignavi, 606. Ignavi animi est adversis rebus frangi, 542.

Imbecilles animo, 705.

Imber pluvia, 702.

Imperatores dum bella gerunt, in Deo debent confidere, 775. Imperatores humiles reddit calamitas, 540. Imperatorum status perfligia erant, 556.

Imperitia, 619.

Impii viri et peccatores, 532. Impiorum scelera adversus ipsos testimonium dicent, 486. Ipsorum in inferno gemitus, 538.

Imprecatio a Deo et viris sanctis facta, 549.

Improbi conscientia ejus ultioni sufficit, 782. Improborum vitanda contubernia, 688, 689. Improbos la dare, grave scelus, 725.

Improbis laudator, remedio poenitentiae se privat, 725. Improbis odium, 576.

Impudens, 630.

Impunitas praesens futuras poenas auget, 676.

Incarnatio Verbi facta est voluntate Patris, et opera Spiritus sancti, 834. Non erat futura nisi peccatum fuisset, 845. Ejus causa, 897. Incarnationis ratio, 820. Christus duas naturas perfectas habet, *ibid.* Humanam voluntatem, *ibid.*, not. 821.

Incontinentiae deditis juvenis, in malis etiam senex perseverat, 645.

Incorporei vocabulum Scripturae ignotum esse ait Origenes, 770.

Incredulitas culpa Judaeorum, 40. Incredulitas inculpa et noxia, 451.

Increpatio multa indulgentia facit, 159.

Indignus non benediciendum, 650.

Indulgentia perfectionis fastidium est, 93.

Indumentis sumptuosius nec vir, nec mulier uti debent, 557. Nec vir muliebri, nec mulier virili indumento uti debet, 557.

Infelicitate nemo debet demitti, 451.

Infernus luctuum officina, 541. Inferni locus, quis, 789 et seqq. Inferni mala nos ipsos, non Deum auctorem habent, 515. Inferni variae veluti regiones, 790. Viae duae, *ibid.*

Infidelitas malorum causa, 44. Infidelitatis arguments, 809.

Infirmi, 615. Visitandi sunt, *ibid.*

Infirmioribus parcendum, 52.

Ingenitas est divinae imaginis conservatio, 598.

Ingluvies et gula, mortem accersit, 415.

Inimici parcendum, 508. Sunt amandi, non impietas ipsorum, 556. De inimici casu non gaudendum, 507, 509.

Iniquum est ab infidelibus iudicari, 80.

Injuria affectus leniendus est, 48. Injuriae memoria

gravissimum peccatum, 551. Nihil tam odit Deus, *ibid.*
 Innocentia duplex genus, 565.
 Inobsequia multorum malorum radix, 656. Argumentum, *ibid.*
 Insanus et vecors, 561.
 Invidia proximo parata, 507.
 Insomnia, 458. Studiis nostris respondent, 459.
 Institutio divina, 552.
 Interpretatio sermonum donum est excellens, 104.
 Et utile, 111. Interpretationes mysticae Chrysostomi non sunt, 151, not.
 Inverecundia, quale vitium, 658.
 Invidentia, quid, 718. Quibus similis, *ibid.* Diaboli vitium est, 717, 718, 719. Morbus gravissimus, 718. Duplicitatis mater, 700. Intolerandum malum, 719. Invidum ipsum vulnerat. *ibid.* Nihil est sceleratius, 920. Invidentia mala, 718. Quibus invideri potissimum solet, 719.
 Invidia et emulatio, 717.
 Invidi hominis descriptio, 719. Nihil eo miserius, 720.
 Invidi officiis irritantur, 719, 720. Invidus morbum aperire non audeat, 718, 719. Viventium inimicus, defunctorum amicus, *ibid.*
 Invocatio ad donorum transmutationem necessaria, 851, et not.
 Ira adversus convicteorem, probra ipsius confirmat, 705. Ira temulentia est, 651. Ira duntaxat utendum ad comprimenda peccata, 655. Ira in diabolum transferenda, 652, 653. Ira Dei perturbatio non est, 562. Ira futura, 6. Iracundia descriptio, 652. Ejus mala, 651.
 Iracundi descriptio, 650, 652. Nec decorus, nec honestas est, *ibid.* Ejus consuetudo vitanda, 655.
 Irenaei *ἀνακρίσεις*, 724, not.

J

Jactantia vitanda, 566.
 Jejunantis color venerabilis, 20.
 Jejunia, et orationes, et lacrymae, inania sunt sine eleemosyna, 488. Jejunii laudes, 619, 622. Utilitas, 618. Vetus est donum, *ibid.* Hunc adiungenda beneficentia, 621. Oratio, 622. Non est corporalis exercitatio, sed spiritalis, 265. Pharmacum est contra peccatum, 621. Jejunium verum est aversio a peccato, 618, 620.
 Jerusalem, locus totius orbis terra, 564.
 Jesus Christus utriusque Testamenti Dominus in Transfiguratione agnitus, 791. Purpura indutus, regie dignitatis suae indicium ferebat, 815. Coronatus, invisum Judaeis spectaculum, *ibid.*
 Joachim et Annae laudes, 844, 852.
 Joannes utriusque testamenti mediator, 792.
 Joannes evangelista novi Testamenti virgo, *ibid.* Vetus rumor Joannem evangelistam mortuum non esse, 796.
 Joannes Chrysostomus Antiochiam patriam suam exornat, 889. A Meletio eruditur et baptizatur, *ibid.* Lector ordinatur, *ibid.* Monachus fit, *ibid.* Anachoreta, *ibid.* Duobus annis in specu mansit, 890. Antiochiam reddit, *ibid.* Presbyter fit, ac deinde episcopus Constantinopolitanus, *ibid.* Ejus modestia et virtutes, 892. Viduae causam tuetur, 892. Frustra suadet, et arguit, 893. In exilium mittitur, 894. Revocatur, *ibid.* Joannis Chrysostomi humanitas, 887. Fides, *ibid.* Continentia, 888. Divitiarum contemptus, 889. Secundum exilium et transitus ad Deum, 891. Corpus ejus Constantinopolim refertur, 895.
 Joannes Damascenus homiliam de Transfiguratione habuit in monte Thabor, 791, not., 802. Praesule suo jubente Joannem Chrysostomum laudat, 886. Joannes Damascenus alique Patres a Pseudo-Dionysio discrepant, ubi solis defectionem quae in passione Domini contingit, explicant, 826, not.
 Joannes episcopus et hesychasta, 667, not.
 Joannis baptismus rudimentum erat: Christi vero perfectus est, 587.
 Joseph a Jacobo propter Regem ex Ephraim oriturum adoratus, 251. Josepho perperam ascriptum opus *De universo*, 789, not.
 Judaicae gentis praestantia, 8, 56, 57. Graviori poena subjecti, 8.
 Judaei diaboli filii, 152. Promissis non steterunt, 809. Nec legem vident, 151. Legi non credunt, *ibid.* Non ex toto reiecti, 41. Judaeorum reprobatio, 53. Invidentia et arrogantia, 58. Larvata religio, 812. Execratio unde, 42. Ingens eorum casus, 43. Vocatio non excisa, 44. Horum casum solatur Paulus, 43. Judaeus feretro Virginis insultans, plectitur ac sanatur, 876.
 Judam imitantes qui ante missae finem discedunt, 472, 586. Cur Judas Christum transfiguratum non viderit, 796.
 Judices incorrupti, 440. Nummarii

Judicia Dei reverenda, 599. Judicii, extremi status, 548. Judiciorum summa potestas Judaeis ablata, 812. Judicio non contendendum, 812. Judiciorum humanorum levitas, 402. Judicium Dei justum, 567. Exactissimum, 567. Misericordiae non est expertus, 568. Judicium animarum et corporum erit, 755. Judicii officium, 443 et 444.
 Juliana Barbara socia martyris, 906.
 Julii papae epistola ad Dionysium spuria fragmentum, 775.
 Juramenta praepostera vitanda, 621, 625.
 Jurare perniciosum est, 651.
 Jusjurandum, 625.
 Justitiae sua morte tutis; Maria a Domini conceptione, 866. Justitiae nihil non amore Christi facient, 29. Castodiantur a Domino, 453. Contemnantur, et male vexantur, 450. Non indigne ferendum, quod justitiae affligantur, 559. Nec quod injustis omnia prospera sint, *ibid.* Justorum oratio, 429. Tribulationes flagella non sunt, 455. Mors pretiosa, 454.
 Justitia et virtus, 437. Claudicare non debet, 438. Justitia fidei, 58, 145. Ejus praemium, 14. Facilis est, 39. A molestis immunis non est, 59. Gratis omnibus concessa, 12. Justitia quadrata est, 458. Justitiam veram assequi, magni ingenii est, 445. Justitiae Dei manifestatio, quid, 11.
 Justus secundum vitam futuram vivit, 4.
 Juvenalis Hierosolymitanus auctor traditionis de Dormitione Virginis, quam Joannes Damascenus et alii commendaverunt, 858, not. Juvenem a ministerio ecclesiastico submovere non decet, sed neophytum, 515. Non spernendus est, *ibid.* Juvenum levitas, 615.

L

Labores tolerandi ob sempiternam vitam, 712. Labores leves reddit consuetudo, 403.
 Laboriosos esse oportet, 711. Utile est, *ibid.*
 Laborum fructus ad labores provocant, 890.
 Lacrymas pro salute proximi fundere, salutare est, 679.
 Laodicea metropolis Phrygiae Paclianae, 266.
 Lapis offensionis, unde, 38.
 Lapsus non insultandum, 508.
 Laito in cruce propheta, 814. Diabolum praedatur, *ibid.*
 Ejus poenitentia, 587, 589.
 Laudandi argumentum est beneficentia, 521.
 Laudatores fugiendi, 565.
 Laudes fugiendi, 522.
 Lectulus in quo Maria diem obiit, 871.
 Legatus responsi sequester, 567.
 Lenitas scientiam parit, 650.
 Leonis natura, 550.
 Lex Dei bonorum omnium radix, 755. Lex Judaeis non proffit, 7. Neminem valet justum facere, 11, 28. Perfectionem non conciliabat, 159. Non docet mala, *ibid.* Lex minime criminanda est, 24. Ad delendum peccatum invalida, *ibid.*, et 25. Non prorsus superflua, 166. Legis obligatio soluta, 25. Inutilitas, 163 et seqq. Legi obtemperat, qui Christum suscipit, 239. Lex ministratio mortis, 130. Legis nomine prophetarum quoque libri significantur, 11. Quaecunque aurea in legis ritu, figurae Mariae fuerunt, 856. Legis novae violatores graviore poena obnoxii sunt, quam veteris, 226. Lex peccati, non Moisaica est, 27. Lex Spiritus, gratia est, *ibid.*
 Liber apocryphus a Nazianzeno citatus, 674.
 Libertas a Judaica servitute, 98. Libertas et auctoritas, 654.
 Liberum arbitrium, 22, 684.
 Libido luxu semper comes, 488. Ejus furor timore Dei frangitur, 140.
 Lignum vitae quid, anagogico sensu, 819.
 Lingua custodienda, 419, 645. Non omnia linguae committenda, 502. Linguarum donum non admodum utile, 110, 112. Linguae ad stuporem datae, non ad eruditionem, 115.
 Linus Petri successor, 270.
 Loculi sanctorum honorandi, 454. Loculus Virginis cum ejus vestibus Constantinopolim translatus, 881.
 Locutus divinus aditu impervius etiam cogitatione est, 748.
 Locustarum expeditiones, 539.
 Loquacitas fugienda, 430.
 Lucam ferebant interpretatum esse ex Hebraeo idiomate Epistolam ad Hebraeos, 258.
 Luctus causa infidelitas, 647. Luctus immodicus Christiano pudendus, 545. In lugentium calamitatibus tri-

Luna praesigiis caelo non deducitur, 391. Lunae respectus quid nos doceat, 319.
Lexus notatus, 489.

M

Magdalenam Christus post resurrectionem ad Petrum mitti, cur? 598.

Magistri, quales esse debent, 438.

Mala non facienda ut eveniant bona, 10.

Maledicta ad conviciatores referuntur, 652. A maledictione abstinendum, 580.

Maledictus semper in metu versatur, 456.

Mali essentia discessio a bono, 359. Mali causam Deum facere implum est, 425. Eleganti similitudine id ostenditur, *ibid.* Malum duplex ex publica oburgatione, 668. Malum facienti gravius est, quam patienti, 568.

Malitiae appetitus aegritudinem principium et origo, 782. Ad malitiam praesto sunt, qui suae salutis invident, 835.

Manasses orando liberatur, 463.

Mandata Dei custodienda, 454. Ea impossibilia esse profiteri impium est, 458. Mandatorum Dei transgressores, 456. Piscibus contemptibiles sunt, 458. Mandatorum ac consiliorum discrimen, 456.

Manichaei et Marcionitae perstricti, 263. Manichaei incarnationem perimunt, 835. Horum contra resurrectionem obiectio, 763.

Manifestatio Spiritus, et doni alicujus acceptio, 104.

Mansiones variae apud Deum, 585.

Mansuetudo et pietas, 649. Ea diabolus evertitur, 630. Est canities senum, 630.

Maranatha, quid, 125.

Mare, 549. A Deo coercitum, 550, 551. Hominibus commodum, etc., *ibid.*

Maria angelorum domina, 844. Quasi pupa, 853. Coelum est caelo divinus, 845. Coelum novum, terra nova, mare novum, 851. Maria myrrha, rubus, virga, etc., 854 et seqq. Mystica scala, 845. Scala Jacob, 864. Vellus in quod pluvia descendit: mons Danielis, porta clausa Ezechielis, *ibid.* Justitiae fons, 858. Maria porta Orientalis, clausa, 843. Dei genitrix, 844. Totius generis humani purissima, 854. Creaturarum sanctissima, *ibid.* Ex Anna sterili, gratiae fetus, 842. Cur nata ex sterili matre, ratio duplex, 842. In templo offertur, 862. Conjux Joseph datur, *ibid.* Voverat virginitatem, *ibid.* Tomus novus, 845. A Domini conceptione tuta, 866. Ephesi defuncta non est, 858, not. In monte Sion obiit, 871. Mariæ parentes probi et humiles, 852. Ejus nativitas parentibus ejus in hortu nuntiatur, 852, 862. Leta Mariae natalitia, quibus honestanda, 849. Ejus oscula solis parentibus concessa, 845. Educatio et presentatio in templo, 853. Prudentia, 862. Ejus aspectum mors extimuit, 870. Ejus mors migratio potius fuit, 865. Ejus corpus mortuum abluitur, ejusque reliquias cultus, 875. Apostolorum humeris gestatum, et ab ipsis sepulcro conditum, 866, 876. Ejus sepulcri honor, 867. Mariæ conferta elogium, 836 et seqq. Ejus figurae veteres, 845, 863. Praeconiæ prophetarum, 864. Mariam nuncupare Deum impium est, 878.

Martyrii lex, 572.

Martyrum laudationis, utilitas, 896. Horum magnanimitas, 751.

Matrimonii incommoda, 592. Matrimonium libidini indulgentia, 642.

Matthæi publicani penitentia, 589.

Maximi liber de libero arbitrio, 540.

Maximiani adversus Christianos edictum, 849.

Maximiana emiclitia argumentum, 140.

Medicina, 454. Medicorum instrumenta inemperantibus admonitiones sunt, 557.

Medicus imperitus, 557. Solers, *ibid.*

Mediocritas tenenda, 679.

Melchisedech Christi typus sacerdotibus legis praestantior, 240, 241.

Meletio Antiocheno ascriptum opus de universo, 755, 788, not.

Mellitonis Sardensis nomine inscripta narratio de transitu B. Virginis Mariae, 857 not. Ab ea dissentiant Orientales, *ibid.*

Membrorum figurae inutiles non erunt in resurrectione, 766.

Memoriae lapsus auctoris, 856.

Mendacium, 725. Multifidum, 727. Nunquam utile est, *ibid.* Extrema improbalis linea, *ibid.*

Mendici vita, 579.

Mens nostra Mariae promptuarium fit, 881.

Mensa Dei expers a stabulo non differt, 452.

Mercator vix innocens, 521.

Mercenarii, et qui eos fraudant, 613.

Messias, 532.

Milites, 688. Quomodo salvi esse possint, *ibid.*

Misericordia, 678, 832. Misericordia Dei inexplicabilis est, 595. Operam nostram desiderat, 588. Misericordiae opera nos puros reddunt, 778. Misericordiam misericordia comparare, 552.

Missae non abscedendum, 556.

Modestia virtutum basis, 46. Benevolentiam conciliat, 574.

Modestus Hierosolymitanus duas voluntates et operationes Christo vindicat, 820, not. Ejus de dormitione B. Virginis homiliae utilitas, *ibid.*, et 857, not.

Modus in rebus omnibus tenendus, 679.

Moestitia ebrietas est obruens mentem, 631.

Mohammedanorum tyrannus, 832, 833.

Mohammedus Christum esse Dei servum dixit, 832.

Junior Pharaon, Nestorianorum princeps, 885.

Monachi, et eorum exercitatio, 609. Monachorum laus, 612. Monachorum matrimonium fornicatio est, 701. Monachus libidinosus a dampno cohibetur, 646.

Monitor necessarius omnino est, 682.

Monophysitae ταντοούλιαν et ταντοπαζιαν Christo tribuunt, 820, not.

Mons Sinae gentis illius idiomate ancillam significat, 170. Montes virtutes significant, 797.

Mores probi, 634.

Moribundi miserabilis status, 728.

Moriones et scurrae exterminandi, 564.

Morosi, 448.

Mors et infernorum status, 541. Mortis metus, 549. Mortis Domini figurae veteres, 823.

Mortui legendi non sunt, 541.

Mulier animal sui amans et zelotypum, 777. Cur velata mulier, 99. Pulchra mulier sepulcrum dealbatum, 415, 583. Mulier divitiarum amans et lasciva, quantum malum, 411, 415. Mulier fortis et casta, 407. Prudens, 777. Mulieres esse viris suis subjectas oportet, 406. Aperia facie orare non debent, *ibid.* Nec loqui in ecclesia, nec docere, *ibid.* Solos viros mulieres aestiment suos, quibus conjunctae sunt secundum consilium Dei, 777. Mulieribus jejunium familiare, 620. Mulieres malae, adulterae et vitiosae, 408. Improbae, 777. Mulieres prophetiae dono ornatæ, 99. Mulieres, primae resurrectionis Christi participes, 850. Earum erga Christum constans amor, *ibid.* Mulieris Chananæ oratio, 467. Mulieris munditia immunditiam vincit viri, 85. Mulieris puerperae leges, 407. Mulieris pulchritudo maximus laqueus, 648. Mulierum importuna libertas perstricta ab Apostolo, 113. Harum ingenia ultra sensibilia nihil capiunt, 777.

Mundani splendoris vanitas, 489.

Mundi amor et charitas erga Deum simul esse non possunt, 570. Mundi novi in Maria creatio, 830. Mundus hic morientium regio, 511. Quid mundus sit, 592.

Munifici et liberales, 715.

Murmuratores. Horum opus acceptum non est, 403.

Mysteria divina vulgo non exponenda, 555. Ea efferre nefas iis qui initiati non sunt, 782. Mysteria divina, seu Eucharistia, 553.

N

Narratio prudentium suscipienda, stultorum vero fugienda, 456.

Natura agra est sua in peccatum facilitate, 751. Aegre immutatur, 711. Reluctante natura, omnia inania sunt, 710. Quorum natura una, eorum eadem actiones sunt, 642. Naturae Christi duae, 831. Ambae cum utriusque proprietatibus contra Copronymum asseruntur, 855.

Natura pantheræ, 550. Ursi, *ibid.* Formicæ, *ibid.* Pavonis, *ibid.*

Naturalia, 710.

Nec sol, nec luna, nec astra precanda sunt, 561.

Necessaria vitae, 597.

Negotia distorta vitanda, 637.

Nemini temere fidendum, 552. Nemo ante periculum factum laudans, 552. Nemo mortalium vere Dominus est, 454. Nemo præter Deum a peccato immunis, 542. Nemo pro alio pietendus, 555. Nec se laudare debet, 730.

Nero leo dictus, 370.

Nestoriani hominam voluntatem et operationem Christo denegant, 820, not.

Nestorius perstrictus, 831.

Nihil difficilius, quam seipsum nosse, 460, 402. Nihil exitiosius quam a Deo deseri, 559. Nihil ex se impurum, 77, 98. Nihil extra Providentiam est, 501. Futura cum praesentia perspicit, *ibid.* Nihil illo fortius qui Deum secum habet, 384. Nihil mundo utilitatis ex gentium

sapientia accidit, 515. Nihil tam divinum habet homo, quam bene de aliis merendi facultatem, 477. Nihil tam odit Deus, quam injuriarum memorem, 531.

Nobilitas vera, a Christo, 65. Ea est, quam mores sancti exprimunt, 634.

Nomen *Dominus* quomodo Deo conveniat, 784. Quomodo nomen *Deus*, *ibid.* Nomen *Jesu*, 2. In nomine *Jesu* credendum, *ibid.* Nominis *Jesu* facta prodigia, *ibid.* Nomina imponere peritissimi et prudentissimi proprium, 748. Primus homo nomina rebus imponere debuit, 748. Nominis splendor, 521. Nominis *Græcæ* significatio, 785.

Nudum caput viri symbolum, 99.

Nulla ex rebus caducis voluptas vera, 526. Nullæ opes veræ præter virtutis possessionem, 440. Nullum malum improbe mulieri simile, 462. Nullum non intolerabilis mali exemplum habet humana vita, 545. Nullus hominum status est, in quo salutis negotium agi nequeat, 595. Nullus perinde gravis casus, ac elatione transigi, 505.

Nuntius bonus et malus, 575.

Nuptiæ non malæ sunt, 593.

O

Obedientia, 634.

Objectum invidentiæ esse optima res est, 891.

Oblatio ex iniquis opibus parva, 509.

Observationes et auspica, 665.

Obtretractores negligendi, 563.

Octonarius numerus ævi futuri figura, 797.

Oculi, 629.

Odiū fraternum, 608. Odiū et inimicitia, 607.

Oenomaus certamen equestre cum quadrigis obliit, 699.

Officiū pastoralis munia, 890.

Omnia omnibus non conveniunt, 438.

Operari necessarium est, 404.

Operationes virtutum, 104.

Opinio sui, excisio perfectionis est, 704. Suae nature res impura est, *ibid.*

Opitulari illis oportet, qui injuria afficiuntur, 531.

Oracula divina audienda et meditanda sunt, 553.

Orare pro aliis oportet magis, quam pro se, 470.

Oratio, ejus vis, 465. Secesum requirit, 798. Quæ vera oratio, 463. Ingens est armatura, 446. Ejus utilitas, 125. Oratio sola a peccati servitute nos liberat, 465. Oratio Christi qualis, 798. Oratio Chrysostomi ad Eutropium ab editis paulo diversa, 499. Orationes de dormitione virginis in pervigilio habite, 871, 878, 883.

Ordo servandus, 698.

Origenes duo Seraphim Filium et Spiritum sanctum esse dixit, 771. Origenis deliramentum de præexistentia animarum, 818.

Origenistæ nihil ex utroque Testamento afferre possunt quibus commenta sua astruant, 770. Nulla fœli auctoritate Origenistæ de angelis et aliis multa commenta sunt, *ibid.* Absurda omnia venditant, *ibid.* Horum contra resurrectionis fidem propugnaculum, 767. Confutatur, *ibid.* Superba Origenistarum fiducia, in pronuntiationis suis asseverandis, 769. Paulo insultant, *ibid.* Origenistis homo figura spherica resurrecturus, 765.

Ossa martyris tangens, sanctitatis particeps fit, 454.

Olium sceleris origo, 607.

P

Pacta præstanda sunt, 702.

Paganorum turpitudinem, 89.

Palamitis non fœvet Damascenus, 799, not.

Panis Christi corpus efficitur, 666. Panis et vinum in Christi corpus et sanguinem transmutata, 851.

Parallela Rupefucaldina, 751. Parallela Vaticana et Rupefucaldina, diversorum auctorum, 774. Rupefucaldina sub Heracleo scripta, 775 et 730, not. Parallelorum sacrorum utilitas, 279.

Παράπτωμα seu casus, quid, 545, 597.

Parasceve nostra, passio Christi, 828.

Parasiti, 565.

Parentes filios debent sedulo erudire, 664. Parentes filiorum curam adhibentes perstrici, 529. Parentes Mariæ ab ipsorum fructu laudantur, 844.

Parricidæ et matricidæ, 663. Quæ mala refractarios filios sequantur, *ibid.* Probrum, *ibid.*

Particula ex quo dum de Patre dicitur, Christum non excludit, 88.

Parvuli sensibus debemus esse, quomodo, 112. Parvuli sunt qui vanæ gloriæ indulgent, *ibid.*

Passione Christi universa sanctificata, 814.

Passionis Dominicæ narratio brevis, 811.

Pater et Filius, proprietates significant, 298. Pater, Filius, sanctusque Spiritus, unum sunt; non coalitione, 299. Pater omnium origo, 298. Ex ipso Filius vitæ fons etc., *ibid.* Patris a Filio distinctio, 307.

Patresfamilias asperos esse non decet, 434.

Patientia et longanimitas, 704. Patientiæ merces, 705.

Pauci habere satius est, quam multa scelerate, 365. Paulus Dei voluntati subjectissimus, 3. A gloria pro Judæis excidere optavit, 53. Non a seipso institutus, 81. Poterat a discipulis suis accipere, 90. A vi inferenda et contendendo alienus, 114. Sua statuere non adhibebat, *ibid.* Spiritus Paracleti jussionibus obnoxius, 126. A Christo docius apostolorum doctrina non indigebat, 159. Certa dispensatione Petrum redarguit, 161, 162. Accurate dogma fidei de Christo perstringit, 197. Per Spiritum si liberandum a vinculis noverat, 199. Propter Theclam multa passus Iconi, 268. Carnem non execratus est, 767. Pauli animus ab adulatione alienus, 2. Erga Christum ardor, 54. Philosophia, 77. Nimiam sibi auctoritatem non arrogat, 78.

Pauper divite potior, 445. Mutationem non extimescit, 661. Pauperes non sunt asperandi, 658. Divitiis securitate præstant, 660. Intrepidi rhetores pro nobis ante Domini tribunal, 850. Cur Deus pauperes esse voluerit, 450, 485. Pauperum patrem appellari præstat, quam divitem, 476.

Paupertas et sufficientia, 362. Paupertas probrosa non est, 660. Dei larva, 661. Ac collyrium, *ibid.*

Pax, quantum bonum sit, 647. Pax non habenda, cum de religione aut justitia agitur, 48.

Pacem cum Deo habere, abstinere a peccato, 16.

Peccandi habitus ægre evelli potest, 681. Peccantium excusatio, ne ecclesiastico conventui intersint, 590.

Peccatorem posse fieri, hoc illi cognatum est, 751. Peccatores multifarii, 40. Peccatorum sera poenitentia, 538.

Peccatum. Peccati regnum necessitatem non inferi voluntati, 21. Peccata lacrymis velut spongia delentur, 589. Peccata memoria fidei tenenda, ut Deus eorum obliviscatur, *ibid.* Ob peccatorum gravitatem non desperandum, 580. Davidis in hanc rem exemplum, 583. Peccata quotidiana in conscientia conscribi debent, 590. Peccata voluntaria, aut invite commissa, 519. Ut umbra corpus, sic peccata animam comitantur, 557. Peccatum angelum custodem fugat, 356. Hominem timidum reddit, 585. Quotociens expugnandum, 600. Nullum tam grave peccatum, quod poenitentia non deleatur, 587. Peccatum ingens negatio resurrectionis, 116. Maxima infidelitas, *ibid.* Insuperbia, 118. Peccatum originale, 776. Peccatum per legem quomodo abundavit, 30. Peccatum, quomodo lex dictum sit, 37.

Pecorum cura, 565.

Peregrinus et pauper Dei collyrium sunt, 707. Peregrinus fiducia caret, 624.

Periculosa res est theatra adire, 534.

Perfecti animi est sine sollicitudine esse, 638.

Perfugium, 667. Nocentes qui ad sacra loca confugerint, inde sunt amandandi, 660.

Perjuri, 631. Quantum malum perjurium sit, *ibid.*

Permissio Dei, 224.

Persecutiones spem augent, 16.

Perseverantia, 659. Perseverantia opus absolvitur, 677.

Perturbationis humanæ miseria, 534.

Pestilentes qui censendi sunt, 691.

Petitio renovatio est animi, 185.

Petrus a petra dictus : ejus scilicet confessione, 795. Apostolorum est coryphæus, firmum fundamentum, infracta petra, scopulus prominens Ecclesiæ, 591. Ecclesiæ columen, orbis terrarum magister, 592. Novi Testamenti summus vertex, 791. Antistes Ecclesiæ, 795. Universæ Ecclesiæ rector, 801. Ovium et agnorum Christi pastor, 598. Occulte intusque a Christo eruditus, 795. Cur Deus Petrum in peccatum labi permisit, 591, 850. Ejus poenitentia, 590. Petrus, Jacobus, et Joannes, cum assumpti ut Christum transfiguratum viderent, 797. Petrus ut Paulus, a legis observatione fideles volebat abstinere, 161.

Philautia gravissimum malum, 731.

Philonis et Josephi cur congesta in Parallelis testimonia, 278, 280. Philonis quaestiones in Genesim et Exodum, 565, not., 748, 752.

Philosophia finis, similitudo cum Deo, 665. Philosophia perstricta deceptio, 209.

Philosophi tam barbari, quam Græci, ne minimum quidem Deum inspexerunt, 749. Philosophi veri studium triplex, 598.

Physicorum variae de universo opiniones, 759.
 Pietas erga Deum, 651. Patientiae materies, 611. Pietatis argumentum est loca sancta lustrare, 462.
 Pilatus furorem Iudeorum extinguere salagebat, 815.
 Pisces statutos sibi terminos non transgrediuntur, 626.
 Eorum migrationes, 525. Divino statuto reguntur, 526.
 Platonis opinio de universo, 759.
 Poculum sit sanguis Christi, 666.
 Poena aeterna, 545.
 Poenitentia et confessio, 577. Poenitentia vera, quae, 594. Poenitentiam exigam Deus non repudiat, 581.
 Pollicitationes implendae sunt, 702.
 Polypti versutia, 526.
 Pondera iusta, 531. Injusta, 610.
 Pontificum Iudeorum incredulitas, infructuosae vitae causa, 807. Pervicax nequitia, 828.
 Potentes ab alienis malis semet commendant, 564.
 Potentia Dei, 422.
 Potestas, quomodo a Deo instituta, 49.
 Potiores Deo in bona actione partes, 684.
 Praecepta hominum, Iudaicae neniae, 211.
 Praeceptoris officium est etiam precibus opitulari, 125.
 Praefectus coram imperatore nec zonam, nec lanam deponit, 99. Praefectos, licet improbos, revereri oportet, 558.
 Praeparatio ad festum Paschae, 852.
 Praeparci et illiberales periculis patent, 716.
 Praepitium circumcisione quomodo potius, 8.
 Praescientia Dei, 658. Illic res incertas relinquere oportet, 658.
 Praesentibus futura anteponenda, 787.
 Praesidentes, 657.
 Praestabilius est non accipere, 92.
 Praestigis imbres non accidunt, 591.
 Praevicator est, qui legi Moysi obsequitur, 162.
 Presbyteri, 666. Etiam si peccatores sint, per ipsos Deus dona consecrat, *ibid.* Non iudicandi, 667.
 Prima hominis institutio, ac per Christum restitutio, 795.
 Primitiae, Abraham et patriarchae, 45. Primitiae Deo offerendae, 575, 667.
 Primum quod beatum sit, est puritas animi, 569.
 Principatus amor, malus, 715.
 Principibus obtemperare subditi debent, 538. Principis clementia abutendum non est, *ibid.*
 Priscacommis dilectionis testandae occasiones erant, 100.
 Probatica ecclesia Hierosolymis, 845. In qua Damasce-nus habitavit, 848.
 Probra : nemo probis afficiendus, 629.
 Proditio veritatis est malis applaudere, 622. Proditionis periculum est, de Deo interrogatum prompte non respondere, 680.
 Profectus spiritualis, 655. Deus hunc curat, qui seipsum curat, 654.
 Promissio facta in baptismo, 709.
 Propheta a vate mendaci secernendus : 105. Propheta verus Jesum Dominum nominat, *ibid.* Prophetae lex dicuntur, 112. Prophetae, qui reges oburgaverunt, 650. Qui homines occiderunt, 658.
 Prophetia donorum potissimum, 110. Eo Ecclesiae edificatur, 111. Prophetia pro ordinatione sacerdotali, 260.
 Propositum, quid Paulus dicat, 55.
 Proprietates divinarum personarum, 817.
 Prosperis (in) timendum est, 506. In prosperitate, malis alienis affici debemus, 532.
 Providentia Dei, 656. Providentiae rationes non exquirendae, 783.
 Proximi salutem unusquisque debet procurare, 550.
 Prudentia carnis, cogitatio terrena, 28.
 Pseudo-Dionysii de Virginis obitu narratio, 880.
 Publicani : horum periculosa conditio, 698.
 Pudor bonus et malus, 577. Pudor futurus confessione peccati effugiendus, 581.
 Pulebritudo et elegantia inutilis, 566.
 Pupilli, 625.

Q

Quae a tempore inceperunt, finem habere oportet, 512, 514, 592.
 Quenam misceri possint, 381.
 Quae scripta non sunt, impervestigabilia sunt, 582.
 Quaestiones de verbis omitteudas, 775.
 Quanto majoris dignitatis sacerdotes sunt, tanto majori crimini peccando obnoxii, 591.
 Qui ad vitium propensus non est, nec ad iudicandum proclivis, 565.

Qui Deo serviunt honorandi et adjuvandi, 428.
 Qui libenter jurant, 650.
 Qui pro Christi patiuntur, priores resurgent, 220.
 Quid corpori tribuendum, 400.
 Quid sit antistitem esse, 511.
 Quidquid contra Dei praeceptum imperatur, faciendum non est, 680.
 Quis in Spiritu sancto baptizetur, 590.
 Quis vere sapiens, 685.
 Quis vere senex sit, 404.
 Quo sacrificio Deus potissimum delectetur, 427.
 Quod coactum est, durabile non est, 595. Laude sua caret, *ibid.*
 Quod in calice est, sanguis ipse est qui e latere fluxit, 96.
 Quomodo dandum, 47.

R

Recens conjugati, 617.
 Recordatio injuriarum, avaritiae soror, 531. Recte factum laude dignum est, 521.
 Redemptionis nostrae ordo per Christi mortem, 822. et seqq.
 Redemptores, 509.
 Regendi desiderium non usquequaque noxium, 262.
 Regnum colorum, 582.
 Relationes divinae a Patribus assertae, 817, not.
 Remedium adversus superbiam, 520.
 Remissio peccatorum, quod modis obtineatur, 580.
 Remora vis, 624.
 Renovatio altera non est per lavacrum, 257.
 Renuntiatio, 611.
 Reprehensionem temperatam esse oportet, 551. Reprehensiones utiles sunt, 525.
 Reques triplex in Scriptura, 252.
 Res caducae, 654. Aeternis non praeponeudas, *ibid.* Res humanae quam caducae, 518. Res mortalium cum labore conjunctae sunt, 405. Res novae, et rarae, 625. Res inexpectatae, 688. Impossibiles, 568. Rerum conditarum varia genera, 818. Rerum hujus vitae status, 592. Quam tristis et iniquus, 595. Rerum humanarum fallacia, 516, 520.
 Resipiscentia in fine vitae ut plurimum inutilis, 729.
 Resurrectio, 545. Incerta sit mutata figura, 765. Resurrectio Ecclesiae decor, 768. Communis nostra spes, 114. Bonorum nuntiorum caput, 115. Resurrectionis fides, 219. Resurrectionem inficari, est Dei potentiam negare, 118.
 Rex illaudatus, 596. Rex justus ordinis sacerdotalis est, 775. Rex probus, et malis infestus, 594. Rex stultus nullus est, 596. Regis et imperatoris officium, *ibid.* Pro rege orandum est, *ibid.* Reges subditorum dii, *ibid.*
 Rhetoricae, poeticae et sophisticae materies falsum est, 685.
 Romani imperii pax summa, 859. Romanum imperium auferendum, 224. Romanorum celebrata fides, 3.
 Romulus in solis et quatuor elementorum honorem quadrigarum cursum insitit, et colores quatuor pro singulis elementis, 699.
 Rumori non facile credendum, 711.

S

Sabbatismus, regnum Dei, 255.
 Sacerdotis erga plebem officium, 668. Cur peccato obnoxii sunt, 591. Sacerdotum quanta potentia, 514. Etiam ante legem et apud gentiles immunes erant a tribulis, 779. Sacerdotum bona Deo consecrata, *ibid.*
 Sacerdotium a Christo institutum, impositione manuum, non cognitione carnali propagatum, *ibid.* Caelo sublimius est, 515. Sacerdotium Christi ad ejus dispensationem spectat, 252.
 Sacrificia, 555. Sacrificium in Ecclesia pro peccatoribus offertur, 590. Sacrificium intellectuale, omne genus modestiae, 655.
 Sagacitas, 692.
 Salvator ob miracula invidiae patuit, 719.
 Salutationes quinquies quadragenae ad B. Virginem, 856.
 Salus ab invocatione Christi pendet, 40. Non ex operibus legis, 57. Sola salus a Deo petenda, 472. Ad salutem sufficit hominis erga Deum amor, 752. De salute non desperandum, 592, 595. Salutis negotium non differendum, 557.
 Sanationes a Domino et prophetis factae, 532. Sanationum donum, 104, 108.
 Sancta et divina sancte et digne inspicienda, 774.

Sancti nobis per Scripturas praesentes sunt, 535. Eorum honor ad Deum redit, 572. Sanctus nullus redimere nos potuit, 835.

Sanguis Christi virtus ac meritum, 536. Hunc veretur diabolus, *ibid.*

Sanitas bona omnia antecellit, 702.

Sapiens humani generis primus, 695. Pauca de virtute loquitur, multa actibus praefert, 654. Solus liber est ac princeps, 695. Sapientes saeculi nocturni similes, 685. Sapientes mundi gravi damnationi obnoxii, 685.

Sapientia, 692. Sapientia est seipsum nosse, nec efferri, 679. Extranea sapientia non inquirenda, 209. Sapientia mundana, 684. Ejus vanitas, 72. Cum Agare Aegyptia comparatur, 685. Sapientia prima est, saecularem aspernari, *ibid.* Sapientiae definitio, 692. Sapientiae est scire se nescire, 615. Sapientiae amator, nec cum viro temerario, nec cum nefario coniungitur, 754.

Scandalum ubique fugiendum, 686.

Scelerum quaedam magna ex Scriptura recensentur, 725.

Scenici ludii quam exitiales urbibus, 670.

Scortatio conjugatis vitanda, 642. Scortatio est praematura virginum elocatio, 645.

Scurræ et faceti quam vitandi.

Senectus honoranda, 562.

Servitutis tria genera, 1.

Severiani Gabalorum opus contra haereticos, 755, 785. Severitate, ut benignitate parce utendum, 576.

Silentium, donum eximium, 420.

Similis quisque sit illis cum quibus conversatur, 688. Simonis Magi flagitium, 721.

Simplicitas certa hominis innocentis nota, 565. Simpliciter lucrum, 66.

Sion Ecclesiarum arx, 871. Mater, *ibid.*

Sixti sententiae, 562. Non sunt Sixti Romani papae, not. Christianus auctor erat, *ibid.*

Sodomorum tellus condemnata, 735.

Solitudo a negotiis libera, 575, 576. Solitudo et quies puritatem animae inchoant, 575. Ejus ingens commodum, 690.

Sollicitudo in fratres necessaria, 275. Sollicitudo praepositorum vitanda, 657.

Somnus, 700. Dei beneficium est, *ibid.* Quotidianum mortem parat, *ibid.* Somni et vigiliæ mutua successio, *ibid.* Necessaria est, *ibid.*

Sontis cædendi praescriptus modus, 150.

Sophismata adversus resurrectionem, 757, et seqq. Eorum qui dicunt Christum in carne non venisse, *ibid.*

Sophronius et Palæstini Honorio Papa deferunt, ut voluntates et operationes duas faciant, 820, not.

Spectacula obscena fugienda, 579.

Spes in Deum collocanda, 459. Qui spem in semet collocat, maledictioni obnoxius est, 678. Solus ille homo est, qui in Deo sperat, *ibid.* Spes non abiicienda, 380.

Spes est futuris confidere, 52.

Spina cur rosæ adjuncta, 557.

Spirituale corpus, ex Spiritu pignore, 120. Spiritualis partus carnali mirabilior et potior, 170.

Spiritualium et spiritualibus comparatio, quæ, 68.

Spiritus sanctus oris Filii Spiritus, 895. Non est inferioris naturæ, 104. Quomodo dictus ex Filio existentiam non habere, 817. Spiritus sanctum effatum, 189. Spiritus qui Prophetas inspiravit, eorum intelligentiam dat, 555.

Spiritus compunctiones Paulo, quid, 41. Spiritus, donum quisque in baptismo acceperat, 221. Spiritus, voluntas bona, 177. Spiritu divino iusti aguntur, 29.

Spuria de transitu Virginis Melitonis Sardensis nomine narratio, 800, not. Ephesina synodo anterior, *ibid.*

Stare et sibi fidere, non idem, 95.

Status hominum varius, 458.

Stoicorum opinio de universo, 739.

Studio animi morum feritas debilitatur, 645. Studium ac diligentia, 685. Dei auxilio indiget, *ibid.*

Studiose ad disciplinas accedere oportet, 615.

Stulti natura est, ut in doctrina stabilis non sit, 750. Stultitia est minime fortem esse in tentationibus, 706.

Stultitia gravius malum non est, 565.

Subditi principum mores imitantur, 557.

Substantia æterna a mutatione immunis, 747.

Substantialiter est habitatio Deitatis in Christo, non habitudinis duntaxat, quod contra Nestorium dictum sit, 210.

Sues unguento praefocantur, 129.

Supellectilem sacram tangere nefas, 555.

Superba anima latronum hospitium est, 703. Superbi et avaræ gloriæ studiosi, *ibid.* Superbus est qui cum Ecclesia non convenit, 772. Superbia puritati animæ impedimento est, 709.

Superiores reverendi, 567. Superiora incuriosa fide veneranda, 752.

Superstitionum confutatio, 591.

Supplicantium deprecationes audienda sunt, 555.

Supplicia inusitata, 624.

Suspicio mala fugienda, 702. Unde oriatur, *ibid.*

Symbola viro alia, alia mulieri data, 99.

T

Talentum a Deo concessum, quid, 850.

Tarandrus bellua, 531.

Temerarius, 650.

Templum Dei iure perflugium est, 669. Templum Dei quomodo flammis, 611.

Tempora et omnia observare non oportet, 665. Hoc Judaicum est, *ibid.* Tempus redimendum, 562. Omnia tempore suo facienda, 562.

Temulentia jejuniis non praestitenda, 622.

Tenaces et avari, ab eleemosynis abstinentes, 451.

Tentare Deum nefas est, 664.

Tentatio humana, id est exigua, 95. Tentationes non timenda, ubi Deus est pro nobis, 55.

Terminus transferre vetitum, 636.

Testamentum Dei Abraham sine fide datum, abrogandum erat, 166. Testamenti novi necessitas, 212. Præstantia, *ibid.*

Theatris (in) quæ videantur, 671. His simile convivium Herodis, *ibid.*

Theologia alia purgatis animis, alia vulgo, 503. Alia quæ paucis, alia quæ vulgo conveniat, 732.

Theotimi episcopi Scythiæ oratio in illud, *Si offers munus inum*, 781. Theotimi fragmentum, 778.

Thrasones theologici, qui personas divinas relationibus distingui negant, 818, not.

Timendus, non morbus exterior, sed peccata quæ ejus sunt causæ, 751.

Timor Dei salutis principium, 755. Prima sapientia facies, 506. Timor sermone fortior, *ibid.*

Timothei commendatio, 76. Ex Judæa matre genitus, 269.

Titus a Corinthiis ad Paulum missus, 144.

Titi Bostrensis tractatus de Providentia, 783, 788. Lib. 1, contra Manichæos, 765. Diversus ab editis, *ibid.*, not.

Toxos, quid proprie, 455.

Tradere Satanæ, quid, 78.

Traditio vetustissima Christum in monte Thabor transfiguratum esse, 791, not. Traditiones Ecclesiæ perturbare non oportet, 772.

Transfiguratio Domini resurrectioni corporis forma, 767. Non vultus solum innotuit, sed gloriæ, 768. Cur non omnes apostoli Christum viderint transfiguratum, 796.

Transmissio, quid, 380. Proximitatem amputat, *ibid.*

Tribulatio flos est honorum quæ præstolamur, 385.

Trinitas in baptismo affirmatur, 299. Trisagio significatur, *ibid.* Trinitas in unitate, et unitas in Trinitate, *ibid.* Trinitas non disparium rerum enumeratio, sed æqualium, 298.

Trisaga cantica, 848.

Tristitia nimia peccati causa sit, 560, 660. Tristitia spiritus males, 540.

Tumultum auctores, 698.

Turpia loquentes comprimendi sunt, 579. Turpia sunt, quæ sine ratione geruntur, 397.

Turpilocolium fugiendum, 579.

Turturis natura, 529.

Tychicus vir Asiaticus, Roma Colossas missus, 214.

Tympanum mortificationem mystice significat, 878.

U

Ultio compescenda, 48. Iusta ultio culpa non caret, 530.

Unguenti usus, quis, 558.

Unionis hypostatica vis et potestas, 792.

Usuræ partus viperino similis, 455.

Uxor afflictio marito portus, 617. Uxoris officium erga maritum, *ibid.* Quid a maritis uxores consequantur, 546.

Uxor Pilati laus, 815.

V

Vagi, et loca libenter mutantes, 615.

Vanis rebus adentes, ac non Deo, 678.

Varis modis animi sunt curandi, 512.

Vas ira, homo induratus, 56, 57.

Vaticinia et auguria prohibita, 785.

Venatores, 552.

Venditio 671.

Venia indigni sunt, qui gratiam divinam muneribus mercantur, 721.

Venter dominus gravissimus, 417. Contentionis avidus, 418. Infidum pennis, et pertusum dolium, 622.

Venus præpostera, 643.

Verbum divinum omnia complectitur et replet, ex Philone, 752. Verbum Deus caro factus hominum erit iudex, 755. Ejus descensus quid significat, 845. Verbi Delitas et persona a corpore et anima Christi in ejus morte non separata est, 828.

Veritas captu difficilis, 357. Nullius ope indiget, 357. Visu fidem habet, mendacium auditu, 754. Non silenda, 357. Sibi sufficit ad causam suam tuendam, 754. Veritas et testimonium fidele, 396. Veritatis sermo liber est et sui juris, 756. Deo mittitur, *ibid.* Veritatis ampla commendatio, *ibid.*

Versutia: quanta ejus mala, 638.

Vestimentorum usus, quis, 538. Quod in veste pulcherrimum est, nulli usui est, *ibid.*

Vetus fermentum nequitia omnis, 78.

Vetustus convivas potandi modus, 604.

Via bona et mala, 627. Viæ oblique vitandæ sunt, *ibid.*

Vitatores omnes sumus cum virimus, 318. Viatoribus inferiores sumus, 500.

in Vidua, 625.

Vigilanti animo esse oportet, 616.

Vigilia, 700.

Vindemia, 552.

Vindicta bis de re eadem non exigenda, 521.

Vinum et ejus usus, 629. Non vituperandum, 605. Quæ mala creet, 412.

Violentia ad regnum colorum rapiendum honesta est, 383.

Viperæ cum muræna coitus, 642.

Vir honestus commune est bonum, 750. Vir studiosus virtutis paucis indiget, 615. Vir otiosus a sexcentis spiritalibus captivus tenetur, 561. Viri justii proprium est lapsus suos persentiscere, 777. Viro continenti, turbas vitare convenit, 754. Viri probi et justii, 459. Non relinquendi, 689. Viri sapientes: juvandi sunt, 680. Virorum

proborum contubernium, 688. Paucitas et penuria, 687.

Virgine indignum opibus et negotiis studere, 645.

Virginitas præmatura elocatio, scortatio est, 645.

Virginis Mariæ corpus tumulatur, 876. In coelos assumitur, *ibid.* A corruptione servari congruebat, *ibid.*

Virginitas, 640. Non omnibus imponenda, 642. Nuptiis superior est, 648.

Virtus Dei ad salutem, non absolute et indiscriminatim omnibus data, 4. Virtute gratius donum non est Deo, 275. Ejus conditiones, 47. Virtutis præmium est Deum fieri, 385. Cur inchoatum virtutis opus quidam perficere nequiverunt, 701. Virtutes vanæ sine elemosyna, 488.

Vita brevis, 650. Nihil habet nisi inaequalitatem, 530. Viatorum est, 500. Vita flagitiosa quid amatoribus suis conferat, 635. Quid item honesta, *ibid.* Consilium optimum de alterutra eligenda, *ibid.* Vita honesta, 654.

Vita fidei respondere debet, 189.

Vita finis ante oculos habendus, 725. Ad supernam vitam aspiranti acerba vita est, 545. A Deo vitam extorquere bonum est, 585. Pro vita æterna nullus labor est recusandus, 656. Vitæ æternæ laudes, 805. Asperioris vitæ ostentatio prava, 701. Vitæ humanæ imbecillitas, 519. Vitæ mutandæ propositum, cur a multis dilatum, 589. Vitam alterius perscrutari, extremæ illiberalitatis est, 436.

Vitia virtutum nominibus ornata, 722. Vitium silentio compressum, morbus latens, 599. Vitiatorum origo Spiritus sancti exclusio, 809. A vitiosa consuetudine nemo potest emergere nisi Dei potentia, 594.

Vituperare innocentem in Deum peccare est, 825.

Vocationis divine præstantia, 5.

Voluntas est naturalis ac sui juris appetitio, 821. Voluntatem in omnibus expendit Deus, 656.

Voluptas diaboli hamus, 537. Malorum metropolis, 648.

Perniciosa est, 337.

Vota explenda sunt, 702.

Z

Zacharias Joannis pater Christi causa in templo necatus, 837.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

S. JOANNES DAMASCENUS.

SACRA PARALLELA. (Continuatio.)

LITTERA Θ.

Tr. I. — De divina institutione.	9
Tr. II. — De sacrificiis: et quod adulterinas hostias Deus non admittit.	9
Tr. III. — De divinis oraculis: et quod ea audire et meditari oporteat.	41
Tr. IV. — De divinis mysteriis.	15
Tr. V. — De iis qui in afflictione, et curis, et mœnore versantur.	19
Tr. VI. — De morte, et infernorum statu.	27
Tr. VII. — De mortuis: et quod eorum causa non sit lugendum.	27
Tr. VII.1. — De morte, et mortis metu.	45
Tr. IX. — De mari.	45
Tr. X. — De siliabus.	50
Tr. XI. — Quod nemini temere fidendum sit.	51
Tr. XII. — De messe et vindemia.	51
Tr. XIII. — De venatoribus.	51

LITTERA I.

Tr. I. — De curationibus factis a Domino et a prophetis.	51
Tr. II. — De suppellectile sacra et quod homini privato vas sacrum tangere non liceat.	58
Tr. III. — De supplicantiis: et quod supplicationes deprecantium audire oporteat.	59
Tr. IV. — De æqualitate: et quod cuique pro merito sit tribuendum.	59
Tr. V. — De medicis et medicina.	62

Tr. VI. — De indumentis: quodque sumptuosius vestibus uti, nec viri, nec mulieres debeant.

Tr. VII. — De æqualitate: quodque eodem gradu apud Deum omnes sunt.

LITTERA K.

Tr. I. — De judiciis Dei: et quod moleste ferre non oporteat, si justii calamitatibus conficiuntur, iniustis autem prospere omnia succedant.

Tr. II. — De detractio: et quod detractio est falsus sermo adversus aliquem prolatus.

Tr. III. — De tempore: quodque tempus redimendum sit, atque omnia suo tempore et dicenda et facienda sint.

Tr. IV. — De adulatoribus, et parasitis, ac scurris: quod eos fugere oporteat.

Tr. V. — De furibus.

Tr. VI. — De pecoribus et eorum cura.

Tr. VII. — De jactatione et elatione: et quod nulla in re hujus vitæ gloriari atque extolli oporteat.

Tr. VIII. — De corporis pulchritudine et elegantia.

Tr. IX. — De iis qui se insolenter jactant.

Tr. X. — De superioribus: et quod cum superioribus minime contendendum sit.

Tr. XI. — De judicio et justitia Dei: et quod suum cuique tribuat, nec personas accipiat.

Tr. XII. — De corde puro et conscientia.

Tr. XIII. — De mala conscientia.

LITTERA A.

Tr. I. — De argutoribus, et circa fidem ambigentibus.

Tr. II. — De conviciis.	91
Tr. III. — De fame, et iis qui frumentum in necessitate minime vendunt: quodque multa præter fas furente fame perpetratur.	95
Tr. IV. — De hominibus nequam et luxui deditis.	102

LITTERA M.

Tr. I. — De arcanis, et arcanis enuntiantibus.	103
Tr. II. — De improbitatis odio, et eorum quæ Deo displicent.	105
Tr. III. — De penitentia et confessione.	105
Tr. IV. — De iis qui ab agenda penitentia abhorrent.	151
Tr. V. — De ebriosis.	155
Tr. VI. — De ignavis et segnibus, socordibusque, et contemptoribus.	167
Tr. VII. — De odio, et inimicitia, et dissidiis: deque iis qui prælia conserunt.	169
Tr. VIII. — De penitentia Dei: et quibus in rebus Creatorem penituerit.	171
Tr. IX. — De fraterno odio.	174
Tr. X. — De monachis et eorum exercitatione.	175
Tr. XI. — De iis qui erudiuntur: et quod eos studiosæ ac diligenter ad disciplinas accedere oporteat, nec doctrinæ laborem defugere; sed percontari, et discere ab iis qui peritiores sunt.	183
Tr. XII. — De vagis, et iis qui ex locis in loca libenter migrant.	185
Tr. XIII. — De mercenariis, et iis qui mercenarios fraudant.	185
Tr. XIV. — De iis qui frustra laborant.	184

LITTERA N.

Tr. I. — De adolescentia et juvenili ætate.	185
Tr. II. — De iis qui morbo et imbecillitate laborant; et quod eos visitare oporteat.	187
Tr. III. — Quod vigilantî animo nos esse oporteat, nostramque salutem curare.	190
Tr. IV. — De recens conjugatis.	191
Tr. V. — De jejuniis et jejunantibus.	191

LITTERA Z.

Tit. I. — De rebus novis, et quæ raro reperiuntur.	205
Tr. II. — De suppliciis inusitatis, cum a Deo, tum ab hominibus, illatis.	206
Tr. III. — De peregrinatione: quodque fiducia caret peregrinus.	207

LITTERA O.

Tr. I. — De juramento: et quod perniciosæ et præpostera juramenta minime præstanda sint.	207
Tr. II. — De papillis et pasperibus et viduis.	207
Tr. III. — De terminis: quod eos transferre non oporteat.	210
Tr. IV. — De via bonâ et malâ: quodque distorta negotia, et obliquas vias vitare oporteat, et per rectam iter facere.	211
Tr. V. — De fama bonâ aut malâ.	214
Tr. VI. — De opinione et existimatione. et quod præstet bonum esse, quam videri. Hoc enim ad virtutem impedimento esse.	215
Tr. VII. — De vino, et ipsius usu.	215
Tr. VIII. — De ocalis.	218
Tr. IX. — De probis, et quod neminem probis lacessere oporteat.	218
Tr. X. — De iis qui brevi tempore vivunt.	219
Tr. XI. — De iis qui libenter jurant: et quod a juramento cavendum sit.	219
Tr. XII. — De iis qui juramenta violant et pejerant.	223

LITTERA II.

Tr. I. — De fide et pietate erga Deum.	223
Tr. II. — De profectu spirituali.	227
Tr. III. — De caducis et æternis rebus: et quod gravissime peccant, qui præsentia futuris præponunt.	227
Tr. IV. — De Dei providentia: quodque Deus rebus humanis prospiciat.	234
Tr. V. De præpostera affectione et sollicitudine: et quod nulla in re præpostere affici debeamus.	235
Tr. VI. — De prophetis qui cædes admiserunt, ac Deo placuerunt.	238
Tr. VII. — De præscientia Dei: et quod res occultas et incertas ipsi relinquere oporteat.	238
Tr. VIII. — De prophetis qui reges libere objurant.	239

Tr. IX. — De voluntate et affectione animi: et quod voluntatem in omnibus expendat Deus.	239
--	-----

Tr. X. — De virginitate, et pudicitia, et honestis nuptiis.	243
---	-----

Tr. XI. — De fornicatione, et adulterio, et præpostera venere.	247
--	-----

Tr. XII. — De experientia et imperitia.	263
---	-----

Tr. XIII. — De mansuetudine et pietate.	265
---	-----

Tr. XIV. — De iis qui adversus Deum inscientes peccant et blasphemant.	265
--	-----

Tr. XV. — De temerario, et impudenti, atque iracundo.	266
---	-----

Tr. XVI. — De libertate et auctoritate: et quibus modis hæc a nobis acquiruntur.	274
--	-----

Tr. XVII. — De vita honesta et moribus probis, atque obedientia; et quod nobis honeste viventibus, Deus honoratur et colitur.	274
---	-----

Tr. XVIII. — De vita reprehendenda eorum qui obsequi nolunt, et contumaces sunt, ac versutis improbisque moribus præditi.	279
---	-----

Tr. XIX. — De perseverantia et perseverantibus: quodque fides et benevolentia servanda sit iis qui nos susceperunt.	283
---	-----

Tr. XX. — De iis qui præsumunt: quod sollicitudinem omnem conferre debeant ut bene præsent.	283
---	-----

Tr. XXI. — De pauperibus: et quod ab iis se avertere, eosve contemnere aut averari non oporteat.	285
--	-----

Tr. XXII. — De filiis: quodque eos oporteat parentes metuere et honorare.	290
---	-----

Tr. XXIII. — De parricidis et matricidis; et quæ mala sequuntur eos qui parentes aspernantur, nec eis morem gerant.	291
---	-----

Tr. XXIV. — Quod parentes filios suos erudire et castigare debeant, ac nisi hoc fecerint, in scelerum ipsorum partem venturi sint.	295
--	-----

Tr. XXV. — De Dei tentatione, et quod Deum tentare non oporteat.	298
--	-----

Tr. XXVI. — De multitudine et populo civitatis.	298
---	-----

Tr. XXVII. — De observatione et auspiciis, et quod minime nos oporteat tempora aut homines observare.	298
---	-----

Tr. XXVIII. — De deposito, et quod summo studio et fide illud custodire oporteat, nec in ejus qui deposuit fraudem quidquam moliri.	299
---	-----

Tr. XXIX. — De presbyteris.	299
-----------------------------	-----

Tr. XXX. — De perfugio, et iis qui ad loca sacra profugunt: et quod insonantibus opem ferre, nocentes autem amandare oporteat.	306
--	-----

Tr. XXXI. — De civitate impietate repleta.	307
--	-----

Tr. XXXII. — De venditione et emptione.	311
---	-----

Tr. XXXIII. — De divina castigatione, et iis qui præclare eam ferunt.	311
---	-----

Tr. XXXIV. — De divina castigatione, et iis qui eam respuunt: et quod ii qui hic minime castigantur, ad æternum supplicium transmittantur.	323
--	-----

Tr. XXXV. — De divina castigatione, quæ probandum explorandæque virtutis causa.	325
---	-----

Tr. XXXVI. — De perseverantia, quodque ea opus absolvatur.	325
--	-----

Tit. XXXVII. — De homine fideli: et quod raro vir fidelis reperitur.	325
--	-----

Tr. XXXVIII. — De iis qui in rebus vanis futilibusque, et in humanis præditiis confident, et non in Deo spem locant.	325
--	-----

LITTERA P.

Tr. unæ. — De vagis et distractis.	327
------------------------------------	-----

LITTERA Z.

Tr. I. — De misericordia et commiseratione.	337
---	-----

Tr. II. — De mediocri statu.	350
------------------------------	-----

Tr. III. — De sapientibus et prudentibus viris: et quod eos semper adjuvandum esse promptos oporteat.	351
---	-----

Tr. IV. — De consuetudine.	351
----------------------------	-----

Tr. V. — De iis qui consiliis obtemperant.	354
--	-----

Tr. VI. — De iis qui consilia respuunt et reprehendi moleste ferunt.	355
--	-----

Tr. VII. — De emendatione: quodque alienis malis emendari debeamus.	356
---	-----

Tr. VIII. — De studio et diligentia: quodque Deo minime favente, omne studium est inutile.	358
--	-----

Tr. IX. — De mundana sapientia.	359
---------------------------------	-----

Tr. X. — De scandalis: et quod ea fugienda sint.	345
--	-----

Tr. XI. — De carnalibus hominibus.	346
------------------------------------	-----

Tr. XII. — De proborum virorum paucitate et penuria.	347
--	-----

Tr. XIII. — De consensu : et quod coacto ad audiendum consensu, minime oporteat confabulari.	347
Tr. XIV. — De iis qui præter rationem eveniunt accidentique.	347
Tr. XV. — De militibus.	350
Tr. XVI. — De proborum virorum contubernio; quodque improbis viris minime sit adherescendum. Iis quippe similem quemquam effici, cum quibus versari soleat.	350
Tr. XVII. — De vitæ consuetudine cum improbis : quodque eorum societates fugiendæ sint tanquam exitiosæ.	351
Tr. XVIII. — De sapientia, eruditione, et perspicacitate.	358
Tr. XIX. — De negotiorum angustia et distractione.	362
Tr. XX. — De iis qui alienas domos frequenter terunt.	363
Tr. XXI. — De consilio et admonitione bona.	363
Tr. XXII. — De consilio et admonitione mala.	363
Tr. XXIII. — De circumactione.	367
Tr. XXIV. — De sancta cruce.	367

LITTERA T.

Tr. I. — De honore : et quod alii aliis honorem habere debeant.	370
Tr. II. — De publicanis.	370
Tr. III. — De tumultuum auctoribus.	370
Tr. IV. — De ordine, statu, et serie : et quod suum quemque ordinem servare oporteat.	370
Tr. V. — De iis qui humiliter sentiunt.	370
Tr. VI. — De artibus et earum inventoribus.	371

LITTERA Y.

Tr. I. — De homine contumelioso.	374
Tr. II. — De abstemiis.	374
Tr. III. — De somno et vigilia.	374
Tr. IV. — De hypocrisi, et simulatione, et ficta pietate : et de iis qui talia comminiscuntur.	375
Tr. V. — De filio sapiente.	378
Tr. VI. — De filio stulto, et improbo, atque inepto.	378
Tr. VII. — De imbre et pluvia : et quod e terra in celum aquæ subvehantur.	379
Tr. VIII. — De sanitate, et quod omnia antecellat.	379
Tr. IX. — De suspitione : et quod ea fugienda sint, unde sinistrae suspiciones oriuntur.	379
Tr. X. — De pollicitationibus et pactis : et quod eas explere oporteat.	379
Tr. XI. — De superbis, et arrogantibus, et ostentatoribus, ac vanæ gloriæ studiosis.	382
Tr. XII. — De patientia et longanimitate.	383
Tr. XIII. — De iis qui res adversas minime sustinent; sed animi imbecillitate laborant.	386.

LITTERA Ø.

Tr. I. — De hospitalitate et fraterno amore.	387
Tr. II. — De humanitate, et bonitate, et patientia Dei : quodque satius sit in Dei, quam in hominum, manns incidere.	391
Tr. III. — De iis quæ naturæ indita sunt.	398
Tr. IV. — De rumore et fama : et quod cuilibet minime sit fides adhibenda.	399
Tr. V. — De laboriosis studiosisque : et quod laborare oporteat. Hoc quippe utile est.	399
Tr. VI. — De principatus amore : et quod ad imperia et dignitates prosilire non oporteat.	403
Tr. VII. — De bonis amicis.	405
Tr. VIII. — De amicis mensæ et improbis.	406
Tr. IX. — De munificis et liberalibus : et quod munificentia salutem conciliat.	407
Tr. X. — De præparcis et illiberalibus, et quod ii qui tenacitatis morbo laborant, in pericula incidunt.	410
Tr. XI. — De homine querulo et criminandi cupido.	411
Tr. XII. — De invidia et æmulatione.	411
Tr. XIII. — De præpostero sui amore : et quod nemo seipsum iustum pronuntiare aut laudare debeat.	419

LITTERA X.

Tr. I. — De Dei donis et beneficiis, et quod ea mer-	
--	--

cedis loco a Spiritu sancto illis rependantur qui honeste vivunt : quodque venia indigni sunt, qui divinam gratiam muneribus et pecuniis mercantur.	422
Tr. II. — De iis qui malo gaudent, ac res pravas amplectuntur, et iustas spernunt.	422
Tr. III. — De gravibus et nefariis flagitiis.	426
Tr. IV. — De religione Christiana, et gentium Ecclesia.	427
Tr. V. — Deum magis timendum esse quam homines.	450

LITTERA Y.

Tr. I. — De mendaciis et calumniis.	431
Tr. II. — De susurronibus.	435

LITTERA Q.

De hora et die mortis et obitus nostri : et quod ad eam nos preparari oporteat, et quomodo e vita migrare oporteat.

PARALLELA RUPEFUCALDINA.

Notitium.	441
Index capitulum.	441
EXCERPTA EX PARALLELIS RUPEFUCALDINIS.	467

HOMILIE.

Homilia I. — In transfigurationem Domini nostri Jesu Christi.	515
Homilia II. — In scum arefactam et in parabolam vineæ.	575
Homilia III. — In sanctam Parasceven et in crucem.	590
Homilia IV. — In Sabbatum sanctum.	602
Homilia V. — In Annuntiationem B. Mariæ Virginis.	643
Homilia V bis. — Ejusdem argumenti.	647
Homilia VI. — In Nativitatem B. Mariæ Virginis.	661
Homilia VII. — Ejusdem argumenti.	679
Homilia VIII-X. — In dormitionem B. Mariæ Virginis.	689
Homilia XI. — In laudem S. Joannis Chrysostomi.	762
Homilia XII. — Laudatio S. Barbaræ martyris.	781
Homiliæ fragmentum ex Catena in Lucam.	815

PRECATIONES TRES.

CARMINA ET CANTICA

In Theogoniam.	318
In Theophania.	826
In Pentecosten.	831
In Dominicam Paschæ.	839
In Assumptionem D. N. Jesu Christi.	845
In transfigurationem Domini nostri Jesu Christi.	847
Oratio versibus Anacreonticis.	

AD OPERA S. JOANNIS DAMASCENI EX EDITIONE R. P. MICHAELIS LEQUIENII RECUSA EDITORIS PATROLOGIÆ SUPPLEMENTUM.

Vita Barlaam et Jossaph.	857
Sancti Artemii Passio.	1249
Joannis orthodoxi Disputatio cum Manichæo.	1319
Disputatio Saraceni et Christiani.	1595
Adversus Iconoclastas	1547
Hymnus in dormitionem Dei Genitricis.	1563
Idiomela ad exodiasticum pertinentia.	1567
Hymnus in S. Basilium.	1571
Hymnus in S. Chrysostomum.	1577
Hymnus in S. Nicolaum Myrensem.	1583
Hymnus in B. Petrum.	1589
Hymnus in B. Georgium.	1594
Hymnus in S. Blasium.	1402
Fragmenta in Matthæum.	1407

JOANNES CP. PATRIARCHA.

Notitia.	1413
Epistola ad Constantinum papam.	1413

JOANNES NICÆNUS ARCHIEPISCOPUS.

Notitia.	1433
De Nativitate Domini.	1433

JOANNES EUBŒENSIS.

Sermo in Conceptionem sanctissimæ Virginis Deiparæ.	1479
Sermo in SS. Innocentes et in Rachel.	1501

INDICES.

FINIS TOMI NONAGESIMI SEXTI.

